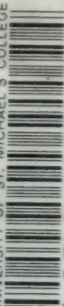

UNIVERSITY OF ST. MICHAEL'S COLLEGE

3 1761 01904336 3

B. R. L.
E

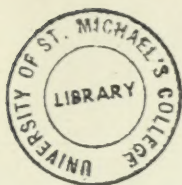
10

BIBL. RES.

Krijtberg S. J.

AMSTELAEDAM.

143

ELENCHUS AUCTORUM ET OPERUM

QUI IN HOCCE VOLUMINE CONTINENTUR.

DE SAINTE-BEUVE.

Tractatus de Sacramento Uctionis infirmorum extremæ.

HALLIER.

De sacris Electionibus et Ordinationibus, ex antiquo et novo Ecclesiæ usu.

INDEX RERUM.

Ercudebat Rigne,

in viâ dictâ d'AMBOISE, hors la barrière d'Enfer.

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Ottawa

THEOLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

EX TRACTATIBUS OMNIUM PERFECTISSIMIS UBIQUE HABITIS, ET A MAGNA

PARTE EPISCOPORUM NECNON THEOLOGORUM

EUROPÆ CATHOLICÆ,

UNIVERSIM AD HOC INTERROGATORUM, DESIGNATIS,

UNICÈ CONFLATUS;

*Plurimis annotantibus presbyteris
ad docendos levitas pascendosve populos altè positis.*

ANNOTAVIT VERO SIMUL ET EDIDIT

J.-P. M™.

TOMUS VIGESIMUS-QUARTUS.

De extrema Unctione.

De sacris Electionibus et Ordinationibus.

PARISIIS,

APUD EDITOREM,

IN VIA GALLICÈ DICTA:

RUE D'AMBOISE, BARRIÈRE D'ENFER.

1840. 932

THEOLOGICAL

CURRICULUM VITAE

IN THEATRUM: OMNIBUS THEOLOGICIS, JURIS, MEDICINAE, ET ALIIS

ARTIBUS, ET OMNIBUS THEOLOGICIS, JURIS, MEDICINAE, ET ALIIS

ARTIBUS, ET OMNIBUS THEOLOGICIS, JURIS, MEDICINAE, ET ALIIS

ARTIBUS, ET OMNIBUS THEOLOGICIS, JURIS, MEDICINAE, ET ALIIS

ARTIBUS, ET OMNIBUS THEOLOGICIS, JURIS, MEDICINAE, ET ALIIS

ARTIBUS, ET OMNIBUS THEOLOGICIS, JURIS, MEDICINAE, ET ALIIS

ARTIBUS, ET OMNIBUS THEOLOGICIS, JURIS, MEDICINAE, ET ALIIS

ARTIBUS, ET OMNIBUS THEOLOGICIS, JURIS, MEDICINAE, ET ALIIS

ARTIBUS, ET OMNIBUS THEOLOGICIS, JURIS, MEDICINAE, ET ALIIS

TOMUS VICESIMUS-QUARTUS

ARTIBUS, ET OMNIBUS THEOLOGICIS, JURIS, MEDICINAE, ET ALIIS

ARTIBUS, ET OMNIBUS THEOLOGICIS, JURIS, MEDICINAE, ET ALIIS

ARTIBUS, ET OMNIBUS THEOLOGICIS, JURIS, MEDICINAE, ET ALIIS

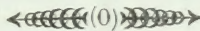
ARTIBUS, ET OMNIBUS THEOLOGICIS, JURIS, MEDICINAE, ET ALIIS

SEP 27 1961

DE SAINTE-BEUVE VITA.

DE SAINTE-BEUVE (Jacobus), Lutetiæ Parisiorum natus anno 1613, theologiæ doctoris infulam consecutus est an. 1638. Quinque abhinc annis, ad cathedram Sorbonici professoris occupandam electus est, quo quidem munere haud multò post fuit destitutus, tum quia censuræ adversus Arnauldum late subscribere noluerat, tum quia ipsius doctrina Jansenianos errores admodum redolebat. Anno 1636, à prædicandi officio prohibitus est. Postea verò, cum Ecclesiæ decisionibus libentiori animo acquievisset, ac Formulario Alexandri VII nomen suum apposuisset, cleri theologus institutus est, et mille librarum annuâ pensione donatus. Dehinc lectioni totus se dedit, ac tempus omne et operam impendit in solvendis questionibus circa conscientia aut moralis disciplinæ casus qui ipsi undique proponebantur. Supremum diem obiit anno 1677, ætatis 64. Ejus frater Hieronymus, prior de Sainte-Beuve vulgò nuncupatus, ipsius *Decisiones* collegit, 3 vol. in-4° et in-8°. Duos insuper tractatus Latine exaravit Jacobus, prior de *Confirmatione*, alter de *extremâ Unctione*, quem infra recudimus juxta editionem in-4° ab ipsius fratre elaboratam, an. 1686. In his omnibus innotescit ingens auctoris eruditio, rectumque animi judicium, ac spectata integritas.

TRACTATUS DE SACRAMENTO UNCTIONIS INFIRMORUM EXTREMÆ.

DISPUTATIO PRIMA.

DE VARIIS ERRORIBUS CIRCA ILLUD SACRAMENTUM.

ARTICULUS PRIMUS.

De nominibus istius sacramenti.

Plures sunt : 1° enim à materiâ ex quâ constat, appellatur à Græcis *oleum sanctum*; in Euchologio, *officium olei sancti*; et à Latinis, *oleum benedictionis*, Paschasius, in Vitâ Adhelardi, abbatis Corbeiensis. — *Sacra Unctio*, concilium Moguntinum, sub Rabano Mauro, c. 26. — *Sacra olei Unctio*, lib. 6. Capitulum Caroli Magni, c. 75. — *Unctio Sacramenti olei*, concilium Aquisgranense II, de Vitâ et Doctrinâ infer. Ordin., c. 5. — *Sacramentum sacre Unctionis*, Osbertus, in Vitâ sancti Dunstani, archiepiscopi Cantuariensis. — *Benedictio sacra olei*, Heraldus Turonensis, c. 21. — *Sanctificatio Unctionis*, Paschasius, lib. de Corp. et Sanguine Domini, c. 8.

2° A materiâ et formâ simul, appellatur à Græcis *εὐχέλαιον*, hoc est, *oratio cum oleo*, juxta illud Epist. S. Jacobi 5 : *Orent super eum, ungentes eum oleo*.

3° A subjecto in quo recipitur, appellatur à Latinis *Unctio infirmorum*, Petrus Damiani, Sermone de Dedicatione Ecclesiæ; Yvo Carnotensis et Gofridus Vindocinensis, epist. 19 et 20; lib. 2 Epistolarum ejusdem Gofridi.

4° Ab ordine quam habet ad cæteras unctiones, vel etiam à tempore quo datur aliquando infirmis, appellatur *Unctio extrema*, Prudentius Triassinus de S. Maura, Odo Parisiensis, in Statutis synodalibus;

TH. XXIV.

Guillelmus de Nangiac, in Vitâ S. Ludovici Francorum regis. *Sacramentum exeuntium*, à scholasticis post concilium Trident., sessione 14, cap. 3.

5° Ab effectu vocatur *animæ corporisque medicina*, concilium Cabilonense II, canone 48. *Liquor quo sanitas redditur, peccata dimittuntur*, Petrus Damiani, Sermone citato de Dedicat. *Medicina sancta*, Gofridus Vindocinensis, opusculo 9. *Ultimum et quoddammodo consummativum totius spiritualis curationis*, S. Thomas lib. 4, contra gentes, c. 73.

6° A ratione quâdam sibi intrinsicâ dicitur *publica quedam penitentia*, Yvo Carnot., epist. 255. *Penitentia et totius christianæ vitæ, quæ perpetua penitentia esse debet, consummativum*, concil. Trident., sessione 14; atque ob id fortè seculo 13 Græci nonnulli loco satisfactionis inungebantur oleo per sacerdotes; quod Innocentius IV reprobatur Epistolâ suâ ad episcopum Tusculanum, scriptâ anno 1254, his verbis. *Nullis autem per sacerdotes vel confessores pro satisfactione penitentia unctione aliqua solummodo injungatur. Infirmitas verò juxta verbum Jacobi apostoli, Unctio exhibetur extrema. Vocatur etiam reconciliatio ad mortem in codice Arremarensi.*

ARTICULUS II.

De erroribus circa rationem Sacramenti novæ legis convenientem Unctioni extremæ.

Concilium Trident., sess. 14, de extremâ Unctione, c. 1, id docet : *Instituta est sacra hæc Unctio infirmorum tanquam verè ac propriè Sacramentum novi Testamenti à Christo Domino nostro, apud Marcum quidem*

(Unc.)

insinuat, per Jacobum autem apostolum ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum. INFIRMATUR, inquit, etc. Cap. 5 : Quare nullâ ratione audiendi sunt qui contra tam apertam et dilucidam apostoli Jacobi sententiam, docent hanc Unctionem vel signum esse humanum, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem ; et qui illam jam cessasse asserunt, quasi ad gratiam curationum duntaxat in primitivâ Ecclesiâ referendum esset. Et can. 1 : Si quis dixerit extremam Unctionem non esse verè et propriè Sacramentum à Christo Domino nostro institutum, et à beato Jacobo apostolo promulgatum ; sed ritum tantum acceptum à Patribus aut signum humanum, anathema sit. Can. 2 : Si quis dixerit sacram infirmorum Unctionem jam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, anathema sit.

WALDENSES.

A nonnullis recensentur inter hæreticos qui sustinerent Unctionem infirmorum non esse Sacramentum novæ legis propriè dictum. Ita Dallæus, lib. de extr. Unct., c. ultimo, post Bellarminum et Guidonem Carmelitam.

Sed ne auctoribus istis assentiatur, obstat eorum fidei professio ad Uladislau regem, cujus hæc sunt verba : Sacramenta septenario inclusa numero Ecclesiæ Christi utilia esse pandimus. Et infra : Ægotantium unctio duo in se tenet : primum, causam facilioris ingressus ad languentes. Hæc re Sacramentum non est. Alterum est res ipsa signata tali Unctione, quæ tribuitur à Deo in Christo. Pro quâ re in rectâ fide, ut languenti fidei id condonetur præcipuè orandum est, B. Jacobi præcepto : INFIRMATUR, etc.

Reynerius, lib. de Waldensibus, significavit Waldenses non negavisse quòd unctio hæc haberet rationem Sacramenti, sed eos redarguisse tantum quemdam abusum qui irreperat circa illius administrationem. Sacramentum, inquit, Unctionis reprobant quia TANTUM DIVITIBUS DATUR, et propter PLURES SACERDOTES IBI NECESSARIOS. Et inferiùs : Sacramentum Unctionis extremæ dicunt esse ultimam superbiam. Contra, Jacobi ultimo : INFIRMATUR QUIS IN VOBIS. Occasio quia hoc Sacramentum NULLI DATUR SINE PRETIO. Et hoc facit PLURALITAS SACERDOTUM. Et licet honestum sit plures sacerdotes induci, tamen sicut Baptismus et Confirmatio per unum dantur, sic et Unctio. Item prædicant quidam NULLI Sacramentum hoc debere dari, nisi qui possit habere SALTEM DUAS VACCAS. Unde pauperes graviter scandalizantur. Item dicunt quòd DUODECIM LUMINA SUNT NECESSARIA IN UNCTIONE, cum tamen sufficiat unicum lumen ubi corpus Christi ministratur, quia est dignissimum Sacramentum ; ita et hæc.

Opponi potest Ebrardus, lib. contra Waldenses, c. 11, ubi ait Waldenses, inunctionem olei subsannantes, nec chrisma nec oleum sibi poscere. — Respondeo quòd subsannabant abusum multiplicem in administratione Sacramenti, non subsannabant ipsum Sacramentum in se. Primus abusus erat quòd solis divitibus, aut qui saltem duas vacas possent habere conferebatur.

Sundus, quòd plures ad illius administrationem, neque verò sine pretio, sacerdotes tanquam necessarii advocandi discebantur. Tertius denique, quòd tot lumina ad illud quoque necessariò postularentur.

Opponitur quoque Philchdorffius, lib. contra Waldenses, c. 25. — Respondeo nihil ibi contineri, nisi quòd hæretici isti improbant benedictionem seu consecrationem olei, quod est materia Unctionis infirmorum. Improbant Calvinistæ benedictionem seu consecrationem aquæ baptismalis ; neque tamen ideò negant Baptismum aquæ esse Sacramentum novæ legis propriè dictum.

Opponitur denique Æneas Sylvius, qui historiæ Boemicæ c. 55 scribit Waldenses censuisse extremam Unctionem inter Ecclesiæ Sacramenta minimè contineri. — Respondeo, ut supra, Æneam Sylvium non loqui de Unctione in se, sed ratione benedictionis olei, nonnullorumque abusuum qui alicubi irreperant. Et id voluit verbis istis : Confirmationem QUAM CHRISMATÆ PONTIFICES INDUCUNT, et extremam Unctionem inter Ecclesiæ Sacramenta minimè contineri. Observa voces istas : quam pontifices inducunt, hoc est, juxta quem modum pontifices jubebant ex oleo à se consecrato admisceri, atque juxta designatos quorundam abusuum. Et confirmatur responsio ex eâ professione quam Innocentius III, epist. 78, l. 1 Registri 13, ab illis exigi voluit in hæc verba concepta : Unctionem infirmorum CUM OLEO CONSECRATO veneramur. Quibus videlicet verbis satis superque significatur Waldenses non ipsius Sacramenti naturam, sed olei consecrationem improbasse.

ALBIGENSES.

Hi, teste Alano, l. 1 adv. Hæres., dicunt extremam olei Unctionem quæ datur infirmis, non esse Sacramentum, nec aliquem habere effectum, quia hoc Sacramentum Unctionis infirmorum ab apostolis institutum non legitur.

JOANNES WICLEFUS.

Erroris istius propugnator fuisse dicitur à Jodoco Clithovæo, Bellarmino, Dallæo supra. Sed contra est, 1° quòd articulus iste non reperitur inter Wiclefi errores condemnatos à concilio Constant., sess. 8 ; 2° non refellitur à Philchdorffio cum cæteris erroribus, quos ille singulari libro expugnavit ; 3° Wiclefus ipse in Trialogo, qui liber est in quo suos omnes expressit, haud meminit istius erroris ; 4° Thomas Waldensis absolvit Wiclefum ab eâ accusatione.

HUSSITÆ.

Ut in eo errore versati fuisse dicantur, exposcere videtur auctoritas Æneæ Sylvi, Epist. ad card. Carvaial, ubi de illis ita loquitur : Ex Sacramentis Ecclesiæ Baptismum, Eucharistiam, Matrimonium, Ordinemque recipiunt. De Pœnitentiâ parim sentiunt ; de Confirmatione et EXTREMA UNCTIONE nihil. Sed obstat quòd error iste non contineatur inter articulos condemnatos Joannis Hus magistri atque hæresiarchæ in conc. Constant., sess. 15. Quare sensus Æneæ Sylvi est iste, quòd quamvis Hussitæ non negarent Confirmationem et extremam Unctionem esse duo Sacramenta

novæ legis, ea tamen suscipere contemnebant juxta ritum Ecclesiæ Romanæ, atque etiam propter quosdam abusos introductos alicubi in eorum administratione. Ad quam interpretationem confirmandam duo maxime faciunt : alterum, quod ipse Joannes Hus agnosceret Wiclefium tanquam magistrum suum, cujus doctrinam probabat in omnibus, ex articulo 25; alterum quod suspecti de hæresi Wiclefistarum vel Hussitarum interrogari jubebantur de duobus illis Sacramentis in hunc modum, ex conc. Constant., sess. ultimâ : Item utrum credat quod Christianus contemnens susceptionem Sacramentorum Confirmationis vel extremæ Unctionis, aut solemnizationis Matrimonii peccet mortaliter? Quæ interrogatio supponit non negari ab Hussitis extremam Unctionem esse Sacramentum, sed ejus duntaxat susceptionem nibili fieri propter ritus quibuscum in Ecclesiâ Romanâ celebrabatur.

LUTHERANI.

Lutheri hæc sunt verba, lib. de Captivit. Babylon. : *Unic ungendorum infirmorum ritui duas additiones sese dignas addiderunt theologi nostri. Unam quod SACRAMENTUM appellant; alteram quod EXTREMAM faciunt, sitque nunc Sacramentum extremæ Unctionis, quæ nisi in extremo vitæ agentibus periculo dari non debeat. Fortè (ut sunt arguti dialectici) relativam fecerunt ad unctionem primam Baptismi et sequentes duas, Confirmationis et Ordinis. Verum habent hic quod in os mihi retundant, nimirum quod auctoritate Jacobi apostoli, sic promissi et signum sit, quibus ego Sacramentum constitui hactenus dixi. Ego autem dico : Si uspiam deliratum est, hoc loco præcipuè deliratum est. Omitto enim, quod hanc Epistolam non esse apostoli Jacobi, nec apostolico spiritu dignam, multi valde probabiliter asserant, licet consuetudine auctoritatem, cujuscumque sit, obtinuerit. Tamen si etiam esset apostoli Jacobi, dicerem non licere apostolo suâ auctoritate Sacramentum instituire. Hoc enim ad Christum solum pertinebat. Nusquam autem legitur in Evangelio Unctionis istius extremæ Sacramentum. Et postea : Neque enim Apostolus extremam esse voluit, et solum morituris dandam; sed absolutè dicit : ET QUI INFIRMATUR. Non dicit : SI QUI MORIATUR. Neque enim curio quid Dionysii ecclesiastica hierarchia hic accipiat. Et adhuc : Apostolus in hoc ungi et orari præcipit, ut infirmus sanetur et alleviatur, hoc est, non moriatur, nec sit extrema Unctio; quod et usque hodiè probant preces inter ungendum dictæ, quæ infirmum restitui petunt. Illi contra dicunt non esse dandam unctionem nisi discessuris, hoc est, ut non sanentur et allevientur. Et infra : Sanitatem et restitutionem infirmi promittit.... Quis autem non videt hanc promissionem in paucis, imò in nullis impleri? Et postea : Vix unus sacerdotulus nunc mittitur, cum Apostolus velit MULTOS adesse, non propter unctionem, sed propter ORATIONEM; unde dicit : ORATIO FIDELI SALVABIT INFIRMUM, etc. Quamquam incertum est mihi an SACERDOTES velit intelligi, cum dicat PRESBYTEROS, id est, seniores. Et iterum : Quare hanc unctionem eandem esse arbitror, quæ Marci 6, ritum scilicet quemdam primitivæ Ecclesiæ, quo miracula faciebant super infirmis, qui jam dudum defecit... Et hoc ipsum*

de industria Jacobus prævidit, dum promissionem sanitatis et remissionem peccatorum non tribuit unctioni, sed ORATIONI. Sacramentum enim non exigit orationem aut fidem ministri...; sed nititur in solâ promissione et institutione Dei, exigens fidem susipienti. Et infra : Igitur hoc Unctionis extremæ nostrum Sacramentum non damno, sed hoc esse quod ab apostolo Jacobo præscribitur, constanter nego... Numerabimus tamen ipsum inter ea Sacramenta quæ nos constituimus, ut sunt salis et aquæ consecratio et aspersio. Eadem est mens omnium discipulorum ipsius.

CALVINISTÆ.

Calvinus, lib. 4 Instit., c. 19, § 18 : *FICTITUM SACRAMENTUM est extrema Unctio; histrionica hypocrisis, quâ citra rationem et sine fructu apostolos referre volunt... Cæterum evanuit gratia illa curationum, quemadmodum et reliqua miracula. Ut igitur maxime demus Unctionem sacramentum fuisse earum virtutum, quæ tum per manus apostolorum administrabantur, NIHIL NUNC AD NOS PERTINET, quibus virtutum administratio commissa non est. § 20 : Ut non abs re Apostoli gratiam curationum sibi demandatam, olei symbolo passim testati sunt, non suam, sed Spiritus sancti virtutem; ita rursus Spiritu sancto sunt injurii, qui PUTIDUM ET NULLUS ENERGIE OLEUM faciunt ejus virtutem. § 21 : Quamquam etiamsi obtinuerint huic ætati convenire, quod de Unctione à Jacobo præcipitur (à quâ longissimè absunt) nec sic quidem adhuc multum promoverint in approbandâ suâ Unctione, quâ hactenus nos illiverunt. Jacobus omnes infirmos vult iungi; isti NON INFIRMOS, SED SEMI-MORTUA CADAVERA suâ pinguedine inficiunt.*

Discipuli non recedunt in istis à magistro suo. Duo tamen observanda sunt apud illos : Primum est Chamærum, lib. 4, lib. 4, de Sacram., c. 21, considerantem sanctos Patres docere expressè verba Jacobi apostoli ad nos quoque pertinere, atque respicere omnia Ecclesiæ tempora, scripsisse, locis istis sanctorum Patrum Probari tantum Unctionem fuisse in usu, non probari eam unctionem esse Sacramentum. Quorum illud, inquit, non inus inficias; neque enim tam ignota nobis historia Ecclesiæ. Sed quæstiones distinguimus; et quamvis credamus perperam continuatum usum post sublatum donum sanationum, sicut perperam continuata lumina medio die, ex primo usu nocturno, et linguae Latine ex Latinorum consuetudine, tamen non tam sumus faciles, ut persuaderi possimus omnes ritus usurpato in Christianorum usu fuisse Sacramenta, vel eorum luminum exemplo, quorum necessitate manifestò sublata, necesse fuit allegorias comminisci. Posterius est Dallæum à Chamiero dissentientem, lib. 2, de extremâ Unctione contendere, nullo in usu fuisse apud veteres Unctionem extremam, 1° quia nulla mentio ejus occurrit in omnibus, qui plurimi supersunt primi et tertii seculi libris; 2° quia in quarti quidem seculi Patres eam memoraverint, dum accuratè sacra christianæ Ecclesiæ instituta, ritus, Sacramenta explicant; 3° quod veteres sex priorum seculorum scriptores, dum piorum mortis describunt, nullam extremæ Unctionis men-

tionem faciunt; 4° quod quinti seculi et sequentium ad nonum scriptores de mortibus piorum, Eucharistie ab his sumptis meminere sæpius, Unctionis infirmorum nunquam; 5° quod parentibus in exitu nulli veterum ad nonum seculum extremam Unctionem vel negasse vel concessisse reperiuntur, quibus tamen Eucharistiam alii quidem, ut vetustissimi, negant; alii, ut qui anno 523, et deinceps vixerant, concedunt. Ceterum apud veteres diu mansisse miraculosam infirmorum Unctionem, hoc est, per septem priora secula; atque ab eâ ortum extremam Unctionem. VII quidem seculo occurrere Unctionem infirmorum ex oleo, sed ab extremâ nostrâ Unctione longè diversam, quorumvis non desperate tantum laborantium, et ad sanitatem reparandam, non ad moriendum comparatam, imò et à laicis sibi et aliis rite administratam. Sensim denique seculo XII immutatam illam veterum Unctionem in extremam tandem desisse; et Cassandrum atque Grotium perversè scripsisse etiamnum illam esse retinendam in Ecclesiâ.

THEOLOGORUM NONNULLA PLACITA.

Magister, l. 4 Sentent., dist. 23, asserit Unctionem infirmorum esse ab apostolis institutam, et non à Christo. S. Bonavent., ad eandem dist., q. 41, ait: *Spiritum sanctum per apostolos Sacramentum hoc instituisse*, et Marci 6, fuisse tantum insinuatam, non institutam. Hugo à S. Victore, Sent., tract. 6, c. 15, id quoque docuerat.

Sunt qui temeritatis, sunt etiam qui sententiam istam erroris accusant. Sed meo quidem iudicio, neque damnata illa est à conc. Trid., neque necessariò consequens est ex dogmate hæretico; quare non est erronea. Temeritatis cur illi nota inureretur, quæ tam graves habet propugnatores? Nolunt illi apostolos Unctionem hanc auctoritate suâ instituisse. Volunt id factum ab ipsis ex instinctu Spiritûs sancti, et potestate sibi concessâ per Christum; quod est agnoscere Unctionem esse à Christo si non immediatè, mediatè saltem institutam. Concilium Trid. definit equidem omnia Sacramenta novæ legis esse à Christo instituta. Sed quia non definit omnia esse immediatè instituta à Christo, canon ille neminem ferit theologorum.

ARTICULUS III.

De erroribus circa materiam Unctionis infirmorum.

Concilium Trid., sess. 14, de Sacram. extremæ Unct., c. 1, docet: *Verbis Jacobi apostoli, ut ex apostolica traditione per manus acceptâ Ecclesia didicit materiam esse OLEUM AB EPISCOPO BENEDICTUM. Nam unctio aptissimè Spiritûs sancti gratiam quâ invisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat.*

WALDENSES.

Ex dictis supra art. 2 Waldenses improbaverunt consecrationem olei infirmorum. Ita enim ex Philchordio colligimus, et ex Innoc. III.

LUTHERANI.

Lutherus, lib. de Captiv. Babylon., putat unctionem ita separari posse ab oratione fidei, de quâ Jacobus apostolus scribit *quod salvabit infirmum*, ut eam

reponat inter *adiaphora*. *Extremam*, inquit, è QUOTIDIANA AUT LIBERA unctione facimus.

CALVINISTÆ.

Calvinus, lib. 4 Inst., c. 19, § 21: *Jacobus dum simpliciter inungi infirmos jubet, non aliam unctionem mihi significat, quam VULGARIS OLEI, nec aliud habetur in Marci narratione. Isti oleum non dignantur nisi AB EPISCOPO CONSEC RATUM, hoc est, multo halitu calefactum, multo marmore incantatum, et novies flexu salutatum, etc.*

ARTICULUS IV.

De erroribus circa formam Unctionis infirmorum.

Conc. Trid., c. 1 citato, docet formam esse illa verba: *Per istam unctionem*, etc.

LUTHERANI.

Luthero, ut unctio res est indifferens, atque ut soli orationi fidei competit alleviare infirmum, et obtinere remissionem peccatorum, ita forma significans ejusmodi inunctionem est ejusdem indifferentiæ, et in oratione nullatenus sita est forma sacramentalis. *Sacramentum enim*, inquit, *non exigit orationem aut fidem ministri, cum impius etiam baptizet absque oratione; sed nititur in solâ promissione et institutione Dei, exigens fidem suscipientis.* Breviter Martinus Kemnitius: *De adhibitâ formâ illâ verborum, quam pontifici præscribunt, nulla vel littera, vel syllaba in Evangelicâ historiâ legitur,*

CALVINISTÆ.

Calvinus, loco supra cit., § 18, rejicit hanc formam; et cum neget insuper peccata Unctione deleri, eumque effectum remissionis peccatorum soli orationi fidei tribuat his verbis: *Isti per sacram suum, id est, abominabilem Unctionem, peccata remitti impiè mentiuntur.* Non potest quin improbet formam significantem peccata condonari à Deo per Unctionem.

ARTICULUS V.

De erroribus circa effectum Unctionis infirmorum.

Concilium Trid., sess. cit., c. 2, ita docet: *Res porrò et effectus hujus sacramenti illis verbis explicantur: ET ORATIO FIDEI SALVABIT INFIRMUM, ET ALLEVIABIT EUM DOMINUS, ET SI IN PECCATIS FUERIT, DIMITTENTUR EI. Res etenim hæc, gratia est Spiritûs sancti, cujus Unctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, et ægroti animam alleviat et confirmat, magnam in eo divinæ gratiæ fiduciam excitando; quâ infirmus sublevatus, et morbi incommoda ac labores levius fert, et tentationibus dæmonis calaneo insidiantis facilius resistit, et sanitatem corporis interdiu, ubi saluti animæ expedit, consequitur. Ita verò definit can. 2: Si quis dixerit sacram infirmorum Unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos, sed jam cessasse, quasi olim fuerit gratia curationum, anathema sit.*

LUTHERANI.

Lutherus, loco cit., de effectu Unctionis infirmorum in sanitate corporis posito sic loquitur. *Apostolus in hoc ungi et orari præcipit, ut infirmus SANCTUS*

ET ALLEVIETUR, hoc est, non moriatur, nec sit extrema Unctio, quod et usque hodiè probant preces inter unguendum dictæ, quæ infirmum restitui possunt. Illi contra dicunt, non esse dandam Unctionem, nisi discessuris, hoc est, ut non sanentur et allevientur. Et postea: Si Unctio ista Sacramentum est, debet sine dubio esse (ut dicunt) efficax signum ejus quod signat et promittit; ac sanitatem et restitutionem infirmi promittit... Quis autem non videt hanc promissionem in paucis, imò in multis impleri? Inter mille enim vix unus restituitur, idque nemo Sacramento, sed naturæ vel medicinæ beneficio fieri putat. Nam Sacramento contrariam vim tribuunt. Et adhuc: Ideò extremam esse volunt Unctionem, ne sit ista promissio, hoc est, ne Sacramentum sit Sacramentum. Si enim extrema est, non sanat, sed cedit infirmitati. Si autem sanat, extrema esse non debet. Et de altero effectu Unctionis infirmorum, qui consistit in remissione peccatorum et gratiâ confirmante, Lutherus ita se explicat: Non negamus per extremam Unctionem dari remissionem et pacem, non quia Sacramentum sit divinitus institutum, sed quia suscipiens ita credit sibi fieri.

CALVINISTÆ.

Calvinus, loco cit., § 18, scribit de effectu corporeo Unctionis infirmorum: Evanuit gratia illa curationum, quemadmodum et reliqua miracula quæ ad tempus edidit. De effectu vero spiritali hæc ille, § 21: Jacobus dicit, ubi unctus oleo fuerit infirmus, et precatio concepta fuerit super eum, si in peccatis fuerit, remissum iri; ut scilicet abolito reatu, pænæ levationem impetrent; non intelligens pinguedine deleri peccata; sed fidelium orationes, quibus afflictus frater Deo commendatus fuerit, non fore irritas. Isti per sacram suam, id est, abominabilem Unctionem, peccata remitti impie mentiuntur.

ARTICULUS VI.

De erroribus circa ministrum Unctionis infirmorum.

Concilium Trid., sess. cit., c. 3: Ostenditur illic (hoc est, in Epist. Jacobi) proprios hujus Sacramenti ministros esse Ecclesiæ presbyteros. Quo nomine eo loco non ætate seniores aut primates in populo intelligendi veniunt, sed aut episcopi aut sacerdotes ab ipsis ritè ordinati per impositionem manûs presbyteri. Et can. 4 definit: Si quis dixerit presbyteros Ecclesiæ, quos B. Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quavis communitate, ob idque proprium extremæ-Unctionis ministrum non esse solum sacerdotem, anathema sit.

LUTHERANI.

Lutherus supra: Sed nec hoc servant isti quod Apostolus jubet, presbyteros Ecclesiæ induci et super infirmum orari. Vix unus sacerdotulus nunc mittitur, cum Apostolus velit multos adesse non propter unctionem, sed propter orationem. Quanquàm incertum est minime an sacerdotes velit intelligi, cum dicat presbyteros, id est, seniores.

CALVINISTÆ.

Calvinus, c. cit., § 21: Jacobus vult infirmum ungi à SENIORIBUS Ecclesiæ; isti unctionem non admittunt nisi SACRIFICORUM. Quod apud Jacobum presbyteros interpretantur sacerdotes, et PLURALEM NUMERUM ad decorem positum nugantur, nimis frivolum est. Quasi verò Ecclesiæ eo tempore sacrificorum examinibus abundarent, ut in longâ pompâ procedere potuerint, ad ferendum sacri olei ferculum.

ARTICULUS VII.

De erroribus circa subjectum Unctionis infirmorum.

Concilium Trid., sess. cit. 3: Declaratur etiam (in Epist. Jacobi) esse hanc unctionem infirmis adhibendam, illis verò præsertim, qui tam periculosè decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur; unde et SACRAMENTUM EXEUNTII nuncupatur.

LUTHERANI.

Lutherus, lib. cit., imponit 1ª Catholicis, quòd assererent non esse dandam nisi discessuris. Ut appareat, inquit, eos non auctoritate ullâ, sed suo arbitrio, ex verbis Apostoli malè intellectis, Sacramentum et Unctionem extremam fecisse, cum injuriâ cæterorum infirmorum, quibus vi propriâ abstulerunt unguendi beneficium ab Apostolo statutum. Deinde verò irridet dicentes administrandam esse discessuris. Verba retulimus superius, quibus et adjungit: Ideò et extremam volunt Unctionem, ut non sit verum sanari per eam infirmum, quod ille statuit. Si hoc non est insanire, rogo quid est insanire?

CALVINISTÆ.

Calvinus ibidem, § 21: Jacobus omnes infirmos vult inungi; isti NON INFIRMOS, sed SEMIMORTUA CADAVERA SUA pinguedine inficiunt; cum jamjam anima in primoribus labris laborat, vel (ut ipsi loquuntur) in extremis. Si præsentem habent medicinam in suo Sacramento, quâ vel morborum acerbitem leniant, vel saltem aliquod animæ solatium afferant, crudeles sunt, qui nunquàm in tempore medentur.

ARTICULUS VIII.

De erroribus circa usum unctionis infirmorum.

Concilium Trid., cap. 3, laudato docet nullâ ratione audiendos esse qui ritum et usum quem sancta Romana Ecclesia in hujus Sacramenti administratione observat Jacobi sententiæ repugnare, atque ideò in alium commutandum esse; et denique qui hanc extremam unctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Id ipsumque iisdem terminis sub anathemate definit can. 5.

LUTHERANI.

Lutherus, supra: Non ergo Sacramentum est extrema ista, id est, ficta Unctio, sed consilium Jacobi, quo possit qui velit, uti. Neque enim credo datum infirmis QUIBUSVIS; cum Ecclesiæ gloria sit infirmitas, et mors lucrum; sed HIS TANTUM QUI IMPATIENTIUS ET REDI FIDE INFIRMITATEM FERRENT. Quos ideò reliquit Dominus ut in eis miracula et virtus fidei emerent. Et postea: In nostræ autem extremæ Unctionis hodierno usu, ubi est oratio fidei? Quis eâ fide orat super infirmum ut non hæsit-

omni ratione. Et tunc appellatur sacramentum commun-
tandoque, ait, in eum ritum quo seniores in fide nihil
firmius postularent sanitatem infirmis ante quam re-
geret in iterum. Quibus adde quæ supernus observa-
vimus ex eodem de institutione atque effectu.

CALVINISTÆ.

Calvini mentem eandem esse in hoc cum Luthero
facile intelligitur ex præmissis de institutione atque
effectu. Quibus adpretere est illa verba § 20: *Cere-*
monia usurpari non debuit nisi ab eis qui curam totius
gratiæ prædici fuerant; non ab istis carnificibus, qui plus
maledicendo ac trepidando valent quam sanando.

DISPUTATIO SECUNDA.

DE RATIONE SACRAMENTALI UNCTIONIS INFIR-
MORUM.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Marci 6 exprimitur Unctio infirmorum.

Scribit Marcus evangelista, c. 6, de apostolis missis
à Christo Domino: *Et ungebant oleo multos ægros et*
sanabant. Queritur utrum verbis istis Sacramentum
Unctionis infirmorum exprimitur.

Duæ sunt sententiæ: prima vult unctionem exprimi
distinctam à Sacramento Unctionis, ejus Sacramenti
est mentio Jacobi 5, quæque Unctio perpetua non fuit,
sed ad conferendam duntaxat corpoream sanitatem
usurpata est ad tempus ab apostolis. Secunda as-
serit unam eandemque commemorari hoc utroque
loco.

Placet hæc secunda sententia, quam probo 1° au-
toritate Patrum. Victor Antiochenus, ad hæc verba,
c. 6 Marci: *Et ungebant oleo multos; ita scribit:*
Quod ait de mysticâ Unctione, et olei usu hic subjun-
gitur, hoc inter evangelistas solus Marcus commemorat.
Interim quæ apostolus JACOBUS in suâ canonicâ narrat
et IES NON DESUNT. Beda ad eundem locum: *Dicit*
apostolus JACOBUS: INFIRMUM, etc. Unde patet ab ipsis
apostolis hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, ut
energumini vel alii quilibet ægroti ungantur oleo, etc.
Et in c. 5 Jacobi ad hæc verba: *INFIRMUM, etc.,*
inquit: *Hoc et apostolos fecisse in EVANGELIO legimus.*
Jonas Aurelian., lib. 3 de Institut. laicali, c. 14:
Quod Unctio sanctificati olei sit expetenda MARCUS
evangelista indicat. ET EXEUNTES, etc. Theophil. in
idem Marci: Quod unxerunt oleo apostoli, SOLUS
MARCUS narrat, quod et frater Domini JACOBUS in
catholicâ Epistolâ dicit. OEcumenius in idem Jacobi:
Hoc etiam Domino inter homines adhuc conversante fa-
ciebant apostoli, ungentes ægrotos oleo et sanantes.

2° Ex S. Thomâs, Supplementi q. 29, art. 3, in
respons. ad primum argumentum, quo concluditur
ejusmodi Unctionem non esse de institutione Christi,
quia nulla fit ipsius mentio in Evangelio. S. Doctor
duo respondet: 1° multa Dominum fecisse que non
continentur in Evangelio, illa enim præcipuè cura-
visse evangelistas tradere quæ ad necessitatem salutis
et Ecclesiæ dispositionem sive distinctionem pertinent,
qualis non est Unctio infirmorum; 2° ejusdem re-

posito terminis etia concepta est: *Tamen etiam de*
olei Unctione fit mentio in Evangelio Marci 6, ubi dici-
ter quod apostoli oleo ungebant infirmos. Quibus certè
verbis non est quod dicitur mentio fieri olei unctionis
in figurâ; alias S. doct. non fuisset locutus ad pro-
positum; quantoquidem non querebatur ibi utrum
Unctio infirmorum prefigurata fuerit in Evangelio,
sed querebatur utrum expressa fuerit in scriptura.

3° Probatur eadem propositio ex hoc modo loquendi
concilii Trid., sess. 14, c. 1, de Unctione infirmorum.
A Marco quid in INSINUATUM, per JACOBUM etiam Apo-
stolum fideles COMMENDATUM et PROMULGATUM, non
quod contendere sit animus, meam hæc propositio-
nem fuisse definitam à Patribus Tridentinis, quippe
cum per searum mihi sit id eos semper studiose ser-
vâsse nullam ut catholicorum theologorum opinionem
dammarent, discrepantibusque theologorum senten-
tiis, eo semper uterentur temperamento, quo satis-
fieret omnibus; sed quod ex iis verbis inferendum
esse putem habitam fuisse synodo nostram senten-
tiam probabilem. Ut enim eò loci scriptum non est,
Unctionem infirmorum fuisse institutam à Christo
Marci 6, ne sententia adversa condemnaretur, ita
scriptum legitur Unctionem istam fuisse apud Marcum
insinuatam, quæ vox *insinuatam* ejusmodi est ut quis-
que putare possit cum suo sensu consistere. Nam *in-*
sinuare est in notitiam alicujus adducere; est etiam
latenter introducere. Latenter verò introducere est
introducere sub velamine seu figurâ. Alii *insinuatam*
exponent Unctionem apud Marcum, quia ibi adducta
est in notitiam nostram, ubi præcepta est; alii verò
insinuatam exponent, quia introducta fuit sub figurâ
suâ, ejusmodi videlicet Unctione existente figurâ Un-
ctionis infirmorum, quæ est Sacramentum novæ
legis.

Narrat Petrus Suavis, in Historiâ suâ concilii Trid.,
quod principio scriptum fuerat can. illo citato concilii
Unctionem infirmorum esse Sacramentum à Chri-
sto apud Marcum institutam, verborum antecedentium
subsequentiumque contextum illud requirere; sed
monente quodam theologo, mutationem factam, et
pro institutum, scriptum esse *insinuatam*. Theologum
però illum monuisse apostolos quos S. Marcus ait
unxisse infirmos, eâ tempestate nondum ordinatos
sacerdotes, Ecclesiâ Romanâ eam opinionem tenente,
sacerdotium nonnisi in ultimâ cenâ ipsis fuisse col-
latum: ideòque pugnare hæc inter se, Unctionem
scilicet, quam illi ministrabant, esse Sacramentum,
et solos sacerdotes ejus esse ministros. Et quamvis
alterius sententiæ propugnatores ad hoc responderent
Christum, quo tempore imperaverat apostolis Un-
ctionis administrationem, eosdem quoad hoc solum
sacerdotes instituisse, tamen quòd ista assertio an-
dax nimis et periculosa videretur, placuisse in vicem
verbi *institutam* subire *insinuatam*.

Quam narrationem Palavicinus, in suâ quoque
Historiâ ejusdem concilii, lib. 12, can. 12, falsi ac-
cusat, et incredibilem esse contendit. Falsi accusat,
quia, inquit, ex actis liquidum est quòd in congre-

gatione theologorum habita de eo argumento diebus 22 et 25 octobris, hoc est, ferè per mensem ante congregationem alteram in qua confectum est atque digestum caput illud. (In concilio quippe duo erant genera congregationum particularium, alterum theologorum, qui de rebus fidei propositis disserebant, quorum opiniones ab uno è publicis notariis synodi scripto excipiebantur; ubi verò de reformatione agebatur, theologis canonistae adiungebantur; eaque congregationes habebantur presentibus legatis, et omnibus Patribus interesse licebat. Alterum congregationum genus constabat ex praelatis, qui capita sive doctrinae, sive reformationis redigebant in formam; quae quidem examinata et secundum opinionem maximè communem digesta in ordinem, erant proponenda in congregatione generali, ut singulorum suffragiis auditis, de assensu plurimum decreta proximâ sessione promulganda firmarentur.) In congregatione, inquam, illâ theologorum, non unus, sed plures è theologis monuerunt insinuatam fuisse Unctionem nostram atque figuratam apud Marcum, non institutam, quos inter Jecodus Ravestein Lovanien-sis et Sigismundus provincialis Observantinorum. Incredibilem præterea Palavicinus narrationem præfatam in eo esse contendit, quòd non sit credibile concilium voluisse definire aliquem articulum, non consentientibus antiquis Patribus, sed adstipulantibus dubitabat paucis, iisque non primæ ætatis, neque præcipue auctoritatis, ac repugnantibus è scholâ primipilis Hugonè à S. Victore, Petro Lombardo, Alexandro Halensi, S. Bonaventurâ, quibus placet hoc institutum fuisse ab apostolis post descensum Spiritûs sancti.

Fortè narrationes illæ duæ conciliari possunt inter se, dicendo Petrum Suavis locutum esse de congregatione minori theologorum, et illum theologum, quo monente, mutatio facta est, fuisse Jecodum Ravestein, cui postmodum aliqui alii sese adjunxerè; Palavicinum verò habuisse ante oculos congregationem minorem praelatorum. Ad id autem quòd Palavicinus subjicit, credibile non esse quòd conciliū voluerit aliquid definire non solum traditione, atque repugnantibus scholasticis nonnullis magni nominis, dicendum eam quidem fuisse legem quam sibi synodus imposuit, neque transgressa est, nihil ut contra traditionem definiret, nihilvè eorum de quibus inter se theologi scholastici disputabant; quo tamen non obstante, qui ex illis in concilio longè remotiores à dogmatibus hæreticis amplectebantur opiniones, conatos non semel fuisse ut juxta suam potius quam alienam, etsi non absque alienæ dispendio ac notâ quâdam iniustâ definiretur. Atque, ut unicui in hujusce rei confirmationem proponam exemplum, refert idem Petrus Suavis, quòd ubi de institutione Sacramentorum novæ legis sermo fuit, cum alii vellent pronuntiare Christum esse eorum auctorem, quidam institere non eò usque progrediendum, sed consistendum intra terminos decreti Eugeni de Unione Armen., hoc maximè nomine quòd Magister Sententiarum sensuit extremam

Unctionem deberi Jacobo; et Bonaventura cum Halensi tenuerunt Confirmationem cupisse à temporibus apostolorum; quòdque idem Bonaventura cum aliis theologis apostolos Sacramenti Pœnitentiæ laudent auctores. Matrimonium quoque esse qui asserant à Deo in paradiso institutum. Et Christum ipsum de eo sermonem habentem, non sibi, sed suo Patri ejusdem adscripsisse institutionem. His illi adducti rationibus suadebant, inquit historicus, *caput illud articulo non adjungendum, ne Catholicorum sic opinio damnaretur. Contra Dominican, verbis etiam paulò asperioribus asseverabant, doctores eos commodis interpretationibus et variis distinctionibus posse evadere; quòd illi perpetuò parati essent Ecclesiæ judicio se submittere; iudicium verò Lutheranorum sine condemnationis sententiâ non esse præterciendum, etc.* Et quidem res definita fuit ex voto Dominicanorum. Potuisset ergo similiter definiri, iisdem ipsis reclamantibus theologis præ Magistri, Alensis atque Bonaventuræ sententiâ, quòd Unctio infirmorum instituta est à Christo apud Marcum. Ergo multò magis credibile est nonnullos è theologis Tridentinis exitos fuisse, ut hoc illa definiretur, à cujus tamen definitione pars longè maxima censuit esse abstinendum.

Objicies 1°: Unctio infirmorum est complementum Sacramenti Pœnitentiæ; adeoque nullus nisi sacerdos potest ejus esse minister. Unde Jacobi 5: *Inducat presbyteros Ecclesiæ.* Sed Marci 6, apostoli non erant sacerdotes, Ecclesiâ Romanâ eam opinionem tenente, sacerdotium nominis in ultimâ cœnâ ipsis fuisse collatum.

Respondet Maldonatus, tract. de extremâ Unctione, q. 1: *Nihil video prohibere quominus Christus, qui non habebat potestatem alligatam Sacramentis, ANTICIPATIONE quâdam fecerit ministros hujus Sacramenti eos qui nondum erant ordinati sacerdotes; quemadmodum jussit apostolos suos baptizare antequàm essent sacerdotes. Nam quòd plerique theologorum dicunt illos fuisse ordinatos in cœnâ, tantum est opinio, et nescio quàm probabilis; saltem non est necessaria.*

Respondeo quòd prædicatio Evangelii non minùs est proprium sacerdotum munus quam administratio Unctionis infirmorum; et administratio Baptismi propriè etiam pertinet ad sacerdotes. Cum ergo apostoli ante cœnam ultimam prædicarent et baptizarent, habebant à Christo sacerdotium secundum illa munia, etiamsi forsàn non haberent sacerdotium quoad munus offerendi. Sicut in opinione quæ asserit apostolos fuisse ordinatos sacerdotes in ultimâ cœnâ, verum est quòd tunc fuere constituti sacerdotes in ordine ad sacrificium tantum, et non in ordine ad potestatem absolvendi à peccatis in foro pœnitentiæ; quam potestatem eadem opinio vult illos consecutis fuisse duntaxat post resurrectionem, quando Christus Dominus ait illis: *Accipite Spiritum sanctum. Quorumcumque remiseritis, etc.* Christus contulit potestatem apostolis ex quo jussit illis eâ uti, quamvis non contulisset antea. Responsio hæc differt à responsione Maldonati in paucis, in eo videlicet quòd censet apostolos fuisse

sacerdotes quoad munus administranda Unctionis infirmorum. Marci 6, et quoad munus prædicandi, quando præcepit illis ut prædicarent ibidem; et quoad munus baptizandi, quando iussit illis baptizare; cum Maldonato existimant apostolos factos fuisse ministros unctores, Marci 6, qui tamen nullo modo erant sacerdotes.

Obijcies 2^a: Illa unctio de qua Marci 6 referebatur *solum* aut *præcipue* ad curationem morbi corporalis, ut ex verbis ipsis patet. Unde etiam *sandaban omnes qui tunc inungebantur*. Atvero Sacramentum Unctionis infirmorum non refertur solum vel præcipue ad curationem morbi corporalis infallibiliter faciendam.

Respondeo negando maiorem. Sacer contextus habet apostolos unxisse multos ægros et sanasse. Non habet unctionem hanc *tantum* vel *præcipue* ordinatam fuisse ad sanitatem corpoream. Non habet etiam idem contextus unctionem restituisse sanitatem *singulis* quibus adhibebatur. Quanquam si singulis restituisset, non foret consequens hanc nostram inunctionem non esse Sacramentum. Si, inquam, singulis restituisset ex speciali ordinatione divinâ in finem Evangelii promulgandi. Ut enim idem est Sacramentum Confirmationis quod nunc et quod in Ecclesiæ nascentis exordio celebrabatur, quamvis tunc temporis haberet effectum aliquem quem modò non habet, ita est idem Sacramentum Unctionis quod primis Ecclesiæ temporibus conferebatur, et quod modò confertur, quamvis nunc non habeat eundem effectum sanationis corporeæ respectu singulorum, quem supponitur tunc habuisse in singulis.

Obijcies 3^a: Apostoli tunc *promiscuè* ungebant quoslibet ægros. At Sacramentum Unctionis infirmorum non datur nisi his qui decumbunt cum periculo vitæ, ut omnes concedunt.

Respondeo 1° non liquere ex textu Apostolos inunxisse quoslibet ægros. Habetur vox *multos* quæ non idem sonat ac *quoslibet*. 2° Ex eo contextu non magis planum est apostolos unxisse quoslibet ægros, quam planum sit ex Jacobi 5 quoslibet ægros esse inungendos, quo in capite S. Jacobi sermo est de Sacramento Unctionis infirmorum, et Bellarminus (cujus est argumentum cui respondemus) admittit, unico fortè Cajetano è Catholicis illud negante. 3° Ægrotorum nomine intelliguntur *graviori* non *leviori* duntaxat morbo laborantes. In moralibus parùm pro nihilo habetur.

Obijcies 4^a: Apostoli tunc cum inungerunt, non quærebant essentne *baptizati* qui ungendi erant; et omninò probabile est multos ab eis inunctos *infideles*. At Sacramenta nisi baptizatis dari non possunt.

Respondeo 1°: Scripturam non docere quòd infideles ægri à apostolis ungerentur. Quòd enim id probabile omninò in objectione dicitur, quo fundamento dicatur haud video. 2° Ordinariè loquendo solis quidem baptizatis Ecclesiæ Sacramenta conferri debent, Christus tamen potuit præcipere apostolis ut ungerent infideles; si non ut primarium, saltem ut

secundarium, in restitutione sanitatis corporeæ constitutum, consequenter unctionis effectum. Fortè apostoli solos baptizatos ungebant, quo totam Judæam magis ac magis excitarent corporeo illius inunctionis effectui ad Evangelii doctrinam atque ad Baptismi susceptionem. Placet Maldonato secunda responsio, quam explicat verbis sequentibus: *Initio Evangelii potuit Christus præcipere ut illis ægrotis qui nondum essent baptizati adhiberetur hoc sacramentum, ut miraculo curationis repentinæ crederent Evangelio. Nam quod nullum Sacramentum datur nisi baptizatis, non est jus divinum apertum, sed ecclesiastica disciplina.*

Obijcies 5^a cum Dalæo, lib. 1, c. 4: Quod Marcus, c. 6, habet, *Matthæus more suo fusius enarrat c. 10, scribens: Dedit illis potestatem spirituum immundorum ut ejicerent eos, et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem. Mox Christum inducit dùm eos dimittit ita præcipientem: Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, demones ejicite. Neque aliter Lucas, c. 9, ita tamen ut solus Marcus olei meminerit quo sanarentur. Ex quibus rectè colligitur hæc omnia ad illam apostolorum missionem pertinere. Duo Christus præceperat apostolis: ut videlicet prædicarent regnum Dei, quod est potestatis ordinariæ; et ut mira illa operarentur, quod erat extraordinariæ, adeoque proprium illorum, et non commune cum episcopis atque presbyteris. Inter mira autem ista, sanare infirmos per olei inunctionem refertur, non secus ac mortuos suscitare, demones ejicere, leprosos mundare.*

Respondeo 1° ex Victore Antioch., Bedâ, Jonâ Aurel., Theophylacto, et Oecumenio, unctionem de qua Marci c. 6, eandem esse cum eâ de qua Jacobi 5 agitur. Eandem quoque esse haud inficiantur Lutherus atque Calvinus. Quare non est unctio ita propria apostolorum, ut non esset communis eis cum episcopis atque presbyteris. 2° Quia Dalæus hâc in parte non modò à Patribus istis, sed et à suis auctoribus, Luthero atque Calvino recedit. Dico predicationem Evangelii et unctionem infirmorum apostolis ibi committi tanquam duo eorum munia *ordinaria*; ut verò resuscitent mortuos, atque dæmonia ejiciant, imò ut ægros aliter quam per oleum restituant sanitati, esse munus *extraordinarium*. An verò per hæc verba, *omnem languorem et omnem infirmitatem*, intelligatur restitutio per unctionem olei difficultas est. Si negetur, probari non poterit. Si concedatur, sensus erit omnis generis languores et omnis generis infirmitates depulsas fuisse ab apostolis per unctionem olei; non ita tamen ut quoslibet ægros etiam infideles linirent, nisi forsan ex ordinatione speciali Christi Domini.

ARTICULUS II.

Utrum probari possit ex capite 5 Epistolæ canonicæ sancti Jacobi unctionem infirmorum esse Sacramentum novæ legis.

Suppono Epistolam S. Jacobi esse canonicam. Licet enim aliquando à quibusdam, teste Euseb., lib. 2 Histor., c. 22, tanquam adulterina et minimè germa-

na propterea iudicata fuerit, quòd non adeo multi ex veteribus illius meminissent sicut neque alterius quæ dicitur IUDÆ (quæ etiam in septem catholicarum Epistolarum numero ponitur), tamen, inquit idem Eusebius, nos istas cum reliquis, in quamplurimis Ecclesiis publicè receptas approbatasque cognovimus. Et ad eundem sensum scripsit Hieronymus lib. de Scriptor. Ecclesiast. in Jacobo. *Unam tantum scripsit Epistolam, quæ de septem catholicis est. Quæ et ipsa ab alio quodam sub nomine ejus edita asseritur, licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem.* Et certè Athanasius, in Synopsi. concil. Laodic., can. ultimo; Epiphanius, hæresi 76; Innoc., ad Decent.; concilium Carthag. III, c. 47; Rufinus in Symbolum; August., lib. 2 de Doctrinâ christianâ, c. 8; Gelasius, in concil. Rom.; Isidorus, lib. 4. Etymol., cap. 1, et alii passim inferiorum seculorum scriptores agnoscunt illam Epistolam Scripturarum Cærone contineri. Hoc præmisso,

Nostra sit propositio: Probari potest efficaciter unctionem infirmorum esse Sacramentum novæ legis ex verbis istis c. 5 Epist. canon. S. Jacobi: *Infirmitur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum; et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei.* Est contra Cajetanum scribentem in hunc locum: *Nec ex verbis nec ex effectû verba hæc loquuntur de sacramentali unctione extremæ Unctionis; sed magis de unctione quam instituit Dominus Jesus in Evangelio à discipulis exercendam ægrotis. Textus enim non dicit: INFIRMATUR QUIS AD MORTEM? sed absolutè: INFIRMATUR QUIS? et effectum dicit INFIRMI ALLEVATIONEM; et de remissione peccatorum nonnisi CONDITIONALITER loquitur: Cum extrema Unctio nonnisi propè articulum mortis detur, et directè (ut ejus forma sonat) tendit ad remissionem peccatorum. Præter hoc quòd Jacobus ad unum ægrum MULTOS presbyteros tum orantes tum ungentes mandat vocari; quod ab extremæ Unctionis ritu alienum est.* Cajetano subscribunt ultrò hæc in parte Lutherus et Calvinus.

Probatur nostra propositio. Signum sensibile perpetuum, collativum gratiæ sanctificantis, est Sacramentum novæ legis propriè dictum. Atqui ex his verbis Jacobi, Unctio infirmorum est signum sensibile, perpetuum, collativum gratiæ sanctificantis. Ergo minoris prima pars est evidens, quia unctio ex oleo est signum sensibile.

Secunda pars probatur, quòd scilicet signum perpetuum, hoc pacto: Quod à temporibus apostolorum ad nos usque sine interruptione permansit, signum est perpetuum. Atverò à temporibus apostolorum ad nostra usque tempora permansit ritus Unctionis infirmorum, de quo Jac. 5 agitur. Et quidem de duobus primis seculis non repugnant hæretici nostri. De sequentibus habemus testimonia inferius referenda: Origenis, hom. 2, in Levit.; Chrys., lib. 3 de Sacerd.; Innoc. I, ad Decent., c. 8; Aug., in Speculo, et Serm. 215 de Tempore; Cyrilli Alexand., de Adorat. in

spiritu, l. 6; Victoris Antioch., ad c. 6 Marci; Gregorii Magni, lib. Sacram.; Eligii Noviom., lib. 2 Vitæ suæ, c. 16, à B. Audouen conscriptæ; Bedæ Venerabilis, ad c. 6 Marci et ad 5 Jacobi; veterum pontificalium plurimarum Ecclesiarum; Crotogangi Metens., in Regul. canon., c. 71; Capitul. Caroli Magni, lib. 1, c. 162, et lib. 6, c. 176; conc. Cabilon. II, c. 48; Regiaticense, c. 8, et Wormat., c. 72; Halitgarii Camerac., lib. 3, c. 16; Isaaci Lingon., can. 25; Agobardi Lugdun., Epist. de quorundam illusion. Signorum; auctoris libri de divinis Officiis, c. 47; Analarii, lib. 1, c. 42; Jonæ Aurel., lib. 3 de Instit. laicâ, c. 14; Paschasii Radberti, lib. de Corpore et Sanguine Domini, c. 8, et in Vitâ Adhelardi abbatis Corbeiensis: Constitutionum Alfridi ad Wulfinum episcopum, constit. 32; Ruperti in Vitâ Heriberti Colon.; Petri Damiani, serm. in Dedie Ecclesiæ; Gæfridi Vindoc., in opusc. 9; Petri Cluniac., Epist. 1, lib. 6; Hugo à S. Victore, Sentent., tract. 6, c. 15; Magistri, lib. 4, dist. 23; Innoc. III, c. *Cum venisset*, de sacrâ Unctione.; Guillelmi Antissiod., lib. 4, tract. 7, et omnium scholasticorum, unico ferè excepto Cajetano, asserentium Unctionis ritum, ejus B. Jacobus meminit usurpari etiamnum in Ecclesiâ; quod et citati auctores pro suo quisque tempore sunt locis istis testificati.

Tertia pars, quæ procedit de unctione collativâ gratiæ sanctificantis, probatur. Unctio quæ juncta orationi remittit peccata est Unctio infirmorum collativa gratiæ sanctificantis. Atqui de eâ unctione scribitur quòd juncta orationi remittit peccata: *Ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum; et si in peccatis sit, remittentur ei.*

Respondet 1° Dallæus, lib. 4, c. 8, unctionem Jacobæam hunc aut solum, aut certè primarium atque præcipuum habere finem, ut ægrotum cui adhibetur morbo liberet. Unctionem verò nostram hunc finem neque solum, neque præcipuum, imò nec omnino plerumque habere. Quia omnes theologi negant eam ob sanitatem corporis ægroto conferendam, præcipuè ac primariò adhiberi. Eorum nonnulli etiam negant simpliciter propter curationem corporis adhibitam fuisse, ut Maldonatus. Cæteri concedunt sanitatem corporis finem esse, sed per accidens et conditionaliter, si ægroto ad animæ salutem expedit, non per se ac propriè, neque absolutè et primariò ac necessariò ut Estius. Atque id colligi necesse est tum ex iis quæ theologi docent de Sacramentis in genere, de quibus sentiunt cum August., Enchiridii c. 66. *Magis ad spem futurorum bonorum quàm ad retentionem vel adeptionem præsentium pertinere;* tum etiam ex iis quæ sustinent de Unctione infirmorum, 1° in quantum in ejus formâ nullo mentio sanitatis habetur. 2° In eo quòd dicunt sanitatem conferri ægroto conditionatè tantum: nam Sacramenta, ut Sacramenta, absolutum habent effectum. 3° Quia non omnes qui inunguntur infirmæ vitæ dispositi recuperant sanitatem; sed omnes qui, ut par est, recipiunt Sacramenta, illorum consequuntur effectum. 4° Quia unctio ejus-

modi instituta est ex Conc. Trid. ad muniendum tanquam firmissimo presidio finem vitæ, hoc est, ad mortem tuto atque feliciter obeundam.

Contra: Unctio Jacobæa habet hunc *utrumque* finem, *restitutionem* videlicet *sanitatis*, atque *remissionem peccatorum*. *Utrumque* etiam hunc finem *eodemque modo* habet *nostra* unctio. Ergo Jacobæa non est diversa à nostrâ. Prior pars ostenditur; quia, quod sanitas per eam restituatur, significant hæc verba: *Oratio fidei salvabit infirmum*. Quod verò peccata remittantur per eandem, sequentia ista significant: *Et si in peccatis sit, remittentur ei*. Posterior verò pars, quæ assertit unctionem nostram hunc utrumque habere finem *eodem prorsus modo* quo unctio Jacobæa probatur, quia stabilimus doctrinam nostram de effectu et fine unctionis nostræ super verba Jacobi. An autem primarius finis unctionis nostræ sit restitutio sanitatis vel remissio peccati, disputant inter se theologi, quæ de re suo loco mentem nostram aperiemus. Interim dicimus quod si finis primarius unctionis Jacobææ est remissio peccati, est et nostræ; si restitutio sanitatis, est et nostræ. Quod subiungitur unctionem nostram ne omnino plerumque habere pro fine ut ægrotum morbo liberet, respondeo habere eodem modo quo Jacobæa. Quod additur omnes theologos negare eam primario ac præcipue adhiberi ad sanitatem ægroto conferendam, respondeo eosdem theologos eadem ratione loqui, idemque sentire de unctione Jacobæâ. Quæ etiam responsio adhiberi debet ad id quod subiungitur, aliquos planè negare nostram inunctionem propter curationem corporis adhibitam fuisse, ut Maldonatus. Nam ille, latente Dallæo ipso, loquitur de unctione Jacobæâ, et non de nostrâ, nisi in quantum vult Jacobæam eandem esse cum nostrâ. Præterea Maldonatus, q. 2, duplicem hunc agnoscit effectum nostræ unctionis, quia Jacobus duplicem docet esse suæ, à quâ nostra eidem Maldonato, ut mox dixi, non distinguitur. Ad id quod adjicitur, cæteros theologos concedere sanitatem corporis finem quidem esse nostræ inunctionis, sed *per accidens* et *conditionaliter*, non *per se* ac *proprie*, neque *absolutè* ac *primario* et *necessario*. Respondeo 1° probandum fore Dallæo theologos istos aliter sensisse de unctione Jacobæâ; 2° disputationem theologorum hæc in parte potius esse de modo loquendi, quam de re ipsâ, ut patebit ex dicendis. Quæ docent post Augustinum de naturâ Sacramenti in genere conceduntur ab omnibus, quia Sacramenta novæ legis maximè pertinent ad animam. Quæ denum de unctione, ea nobis nihil adversantur. Necesse non est exprimi in formâ Sacramentorum singulos eorum effectus, ut patet de formâ Baptismi, in quâ nulla mentio characteris. Quare etiamsi nulla fiat mentio sanitatis corporeæ in formâ unctionis infirmorum, non est consequens sanitatem illam non esse alterum ex effectibus ejusdem. Sicuti neque quod dicitur ab aliquibus *conditionalis effectus* unctionis infirmorum, cum Sacramenta ut sic habeant effectum absolutum. Nam sanitas corporeæ in rei veritate est effectus absolutus, quamvis exprimatur ab aliquibus per particulam conditionalem: nihil quippe

aliud est, nisi sanitas ordinata ad salutem suscipientis, atque ut sic, verum bonum est. Idem dico ad tertiam instantiam, nimirum, omnes ritè dispositi per hanc unctionem recipiant sanitatem ordinatam ad salutem illorum; et quando eam non recipiunt, idè non recipiunt, quia non expedit animæ illorum. Ad quartam denique dico sic institutam esse unctionem infirmorum ad mortem tuto atque feliciter obeundam, ut etiam instituta sit ad restituendam sanitatem, quæ expedit salutis atque incolumitatis suscipientis.

Instabis: Jacobus videtur docere primarium effectum suæ unctionis esse restorationem sanitatis corporeæ. Primo enim loco dicit: *Oratio fidei salvabit infirmum*. Deinde quasi remissio peccatorum sit effectus per accidens adjungit: *Si in peccatis sit, dimittentur ei*.

Respondeo non sequi restaurationem sanitatis corporeæ esse effectum *primarium* unctionis infirmorum, ex eo quod *primo loco* recenseatur. Nam vel eo loco recensetur, quia magis notus est, vel quia correspondet magis verbis istis antecedentibus: *Infirmatur quis in vobis?* vel ob aliquam aliam causam. Sic Matth. 19 de eo qui reliquerit Patrem aut matrem dicitur: *Centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit*. Quæ verba: *Centuplum accipiet*, exprimunt mercedem in hac vitâ reddendam, quæque est minùs præcipua, quamvis primo loco nominetur, et ante *vitam æternam*, quæ merces *præcipua* est. Sic enim de mercede *temporali* intelligendum esse hunc locum Christi apud S. Marcum contextus iste nos docet. *Nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me et propter Evangelium, qui non accipiat centies tantum, NUNC IN TEMPORE hoc domos, et fratres, et sorores, et mätres, et filios, et agros, cum persecutionibus, et in seculo futuro vitam æternam*. Et Lucæ, c. 18: *Et non recipiet multò plura in hoc tempore, et in seculo venturo vitam æternam*.

Respondet 2° Dallæus, ejusdem lib. c. 9, unctionem Jacobæam suscipientibus polliceri non *absolutè*, sed *conditionalitè* remissionem peccatorum, ut significant ista verba: *Et si in peccatis sit, remittentur ei*; nostram verò inunctionem secundum nos remittere peccata, non *conditionalitè* duntaxat, sed *absolutè*. Nam et id docent verba formæ, et id exigit ratio Sacramenti quam ipsi affingimus, cujusque effectus absolutus est, et id fatemur nos ipsi.

Contra: Ut valeret ista responsio Dallæi, particula *si* in Scripturis deberet significare *conditionem rei dubiæ*, et nunquam significare *concessionem rei certæ*; aut si significet in Scripturis aliquando *concessionem rei certæ*, probandum ante omnia foret ita sumi eo loco quem expendimus. Atqui particula *si* non semper significat in Scripturis *conditionem rei dubiæ*, sed aliquando significat *concessionem rei certæ*. Sic Malach. 1: *Si pater ego sum, ubi est honor meus? Et si Dominus ego sum, ubi est timor meus?* Id est: Cum ego sim pater, cur me non honoratis? Et cum ego sim Dominus, cur me non timetis? Sic 2 Thessalon. 1: *Si tamen justum est apud Deum retribuere*

tribulationem iis qui vos *tribulant*. Id est : Si quidem *iustum* est, etc. Sic ipse Jacobus, ejusdem Epist. c. 1 : *Si quis vestrum indiget sapientiâ*. Id est, cum unusquisque vestrum indiget sapientiâ. Et nihil est quo evincatur loco cit. Jacobi particulam si usurpari pro *conditione rei dubie*. Imò Patres supra citati, à quibus sensus genuinus Scripturæ peti debet ubi verba sunt *obscura*, docent nos hanc particulam significare *concessionem rei certæ*, quia pronuntiant absolutè dimitti peccata per unctionem Jacobæam et per nostram, quam dicunt eandem esse cum Jacobæâ.

Neque verò Jacobus usus est hac particulâ, quasi sensus ejus fuerit unctionem Jacobæam esse ad curandos eos morbos qui ex peccato prodeunt, cum morbi sint in duplici differentiâ, alii à peccato et alii non à peccato. Unde in Evangelio : *Quis peccavit, hic aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur?* quærentibus in hunc modum Judæis respondit Christus : *Neque hic peccavit neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo*. Et è contra, Christo Domino restituentem sanitatem, peccata quoque ipse remittebat. Unde ille paralitico : *Dimittuntur tibi peccata tua*. Quare conditionatè tantum per illam unctionem remissa fuisse peccata, quando scilicet morbi isti proveniebant ex peccato. Eo, inquam, sensu non potest asseri apostolum usurpasse hanc voculam, nisi afferatur fundamentum aliquod istius interpretationis. Nullum verò afferri posse certissimum est.

Respondet 3° Dallæus unctionem nostram *solis exhiberi moribundis* : Jacobæam non *solis moribundis*, sed *quibusvis infirmis*. Jacobus scripsit : *Infirmatur quis in vobis?* Alii autem à moribundis infirmantur.

Contra : Non *soli moribundi* à nobis ungendi sunt, sed alii quoque qui infirmantur, de quibus Jacobus loquitur. Nam concilium Trident., quod suam de Sacramento unctionis profitetur haurire doctrinam ex verbis apostoli, sic loquitur sess. 14 de extremâ-Untione, c. 3 : *Declaratur etiam* (in Epistolâ Jacobi) *esse hanc unctionem* (nostram videlicet) *infirmis adhibendam, illis verò præsertim qui tam periculose decumbunt ut in exitu vitæ constituti videantur*. Audis ex conc. Trid. adhiberi moribundis, et præterea aliis infirmis. S. Thomas, opusc. 65 de Sacramento Unctionis, idem sentiens, pronuntiat sufficere si ægroti in eâ sint infirmitate constituti, ut de morte timeatur. Et infra : *Prodest autem istud Sacramentum ad duo* : *Primo quia citius sanantur infirmi si sunt convalescitur, etc.* S. Thomæ concinit Eugenius IV, in decreto de Unione Armenorum. Et Catech. concilii Trid. : *Cum igitur illi tantum qui morbo laborant curatione indigeant, idcirco iis etiam qui adeo periculose ægrotare videntur, ut, ne supremus illis vitæ dies instet, metuendum sit, hoc Sacramentum præberi debet. In quo tamen gravissimè peccant qui illud tempus ægroti ungendi observare solent, cum jam omni salutis spe amissâ, vitâ et sensibus carere incipiat*. Sed de hoc inferius. Infirmis illa gravis esse debet. Et quidem quòd parùm est pro nihilo reputatur in moralibus.

Respondet 4° Dallæus ibidem. Jacobus *plures sa-*

cerdotes induci jubet. Sed in unctione nostrâ *uncus* sufficit. Quare unctio nostra non est eadem cum Jacobæâ.

Contra : Ut Jacobus posset dici jussisse plures sacerdotes induci ad suam unctionem, deberet *exprimi numerus duorum*, v. g., aut trium; neque sufficere quòd *presbyteros* dixerit in *plurali numero*, quandoquidem usitatum est genus locutionis in Scripturis, ut *pluralis numerus ponatur pro singulari* : quæ est observatio S. Augustini, lib. 3 de Consensu Evangelistarum, c. 16, ubi exponit illud Matth. 27 : *Idipsum et latrones qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei*; Lucâ id ab uno tantum factum esse scribente, c. 23. Nisi, inquit S. doctor, intelligamus *Matthæum et Marcum breviter perstringentes hunc locum, PLURALEM NUMERUM PRO SINGULARI POSUISSE*. Sicut et in Epist. ad Hebr. legimus *pluraliter dictum* : *Claustrum ora leonum*, cum solus Daniel significari intelligatur, et *pluraliter dictum* : *Secti sunt*, cum de solo Isaiâ tradatur. In Psalmis etiam quod dictum est : *Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum*; PLURALEM NUMERUM PRO SINGULARI POSITUM IN ACTIBUS APOSTOLORUM EXPOSITUR. Nam *reges propter Herodem, principes propter Pilatum intellexerunt, qui testimonium ejusdem psalmi adhibuerunt*. Sed quia et pagani solent calumniari Evangelio; videant quemadmodum locuti sunt auctores eorum, Phædras, Medeus, et Clytemnestras, cum *singule fuerint*. Quid autem usitatus, v. g., quàm ut dicat aliquis : *Et rustici mihi insultant, etiamsi unus insultet?* Tunc enim esset contrarium quod Lucas de uno manifestavit, si illi dixissent, *ambos latrones conviciatos Domino*. Ita enim non posset sub numero plurali unus intelligi. Cum verò dictum est : *Latrones, vel* : *Qui cum eo crucifixi erant, nec additum est* : *Ambo, non solum si ambo fecissent, posset hoc dici, sed etiam quia unus hoc fecit, potuit USITATO LOCUTIONIS MODO PER PLURALEM NUMERUM SINGULARIS SIGNIFICARI*.

Respondet 5° Dallæus, ibidem, Jacobum nullam mortis, nullam serpentis calcaneo insidiantis, nullam periculorum quæ homines cum versantur in supremis urgent, nullam denique præparationis ad alterius vitæ ingressum necessariæ mentionem facere; quæ sine flagitio omitti tali loco non poterant, si unctio Jacobæa eadem cum nostrâ fuisset.

Contra : Apostolus ait : *Et alleviabit eum Dominus; quòd si in peccatis fuerit, remittentur ei*. In quibus duobus, nimirum alleviatione infirmi atque peccatorum remissione continentur hæc omnia quæ Dallæus observat. Nam in hac voce *alleviabit* includitur effectus ille positus in gratiâ, quâ animus erigitur et confirmatur ad incommoda morbi ferenda, atque ad resistendum adversario calcaneo insidianti. Græcum habet *ἐγείρει*, *eriget*. Innocentius I, *suscitabit*, quo videlicet significatur animam suscitari atque erigi ad perferendum quicquid incommodi est, atque ad resistendum nocentibus et impugnantibus. Et per alteram vocem *dimittentur*, exprimitur præparatio necessaria ad ingressum alterius vitæ, quia vox ista significat consummationem totius spiritualis curationis; in homine verò ultimatè atque perfectè sanato repauct

nihil quo ejus anima in exitu retardari possit à consecratione aeternae gloriae. Itaque apostolus expressit tres effectus Sacramenti Unctionis, videlicet sanitas corporis, restauratio, per has voces : *Et oratio fidei salvabit infirmum*. Gratiam erigentem et confortantem animam, per sequentes istas : *Et alleviabit eum Dominus*. Ac denique remissionem peccatorum per postremas illas : *Et si in peccatis sit, remittentur ei*. Quod enim Dallæus ibi contendit agi de alleviatione seu de erectione corporis, non animi, gratis contendit. Certum est vocem Græcam sæpius usurpari in Scripturis pro erectione animi, ut Lucæ 5, Rom. 13; Ephes. 5, 2; Petri 5, et pro erectione corporis, ut Psalm. 144, et Matth. 8. Sed quòd hic usurpetur pro erectione corporis, unde, queso, Dallæus prohibet? An quia verbis immediatè antecedentibus sermo est de sanitate corporis? Nullatenus : tum quia verbis immediatè sequentibus agitur de remissione peccatorum, neque est quòd erectio illa magis referatur ad antecedentia quàm ad subsequencia. Tum etiam quia melius dicitur duo distincta exprimi, sanationem corporis per priora verba, et erectionem animi per sequentia, quàm unum idemque per istud utrumque significari : *Et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus*. An quia agitur de infirmo : *Infirmatur quis in vobis?* Neque id magis. Nam agitur de infirmo, utrèque tum corporis, tum etiam animæ infirmitate laborante, et de remedio adhibendo utrique agitudini.

Respondent 6° nonnulli apostolum loqui de naturali curatione, et ideò meminisse olei, quia est naturaliter medicinale, et in illis regionibus abundat.

Contra : 1° In naturali curatione facta per oleum non dimittuntur peccata. 2° Presbyteri non sunt necessarii ad curationem naturalem per oleum, necessaria quoque non est oratio fidei. 3° Oleum non est medicinale respectu morborum quorumlibet. 4° Preceptum istud Jacobi apostoli est pro iis ad quos scribebat. Scribebat verò ad duodecim tribus dispersas, neque oleum abundabat in omnibus locis, in quibus illæ tribus dispersæ erant, sicut vult adversarium responso.

Respondet 7° Lutherus Jacobæam unctionem non salvare infirmum, nec alleviare, neque ejusdem peccata delere, sed eos effectus præstari per orationem fidei. Nostram verò inunctionem, quia Sacramentum est, non exigere orationem aut fidem ministri.

Contra : Jacobus ibi docet effectus istos præstari per unctionem factam in nomine Domini : *Ungentes eum in nomine Domini*; et hanc unctionem factam in nomine Domini appellat immediatè postea orationem fidei : *Et oratio fidei salvabit infirmum*. Ergo non attribuit effectum hunc orationi, prout illa sejuncta est atque abstracta ab unctione. Quanquàm si illi soli effectus iste tribueretur, usitatà locutione tribueretur, quâ videlicet effectus, qui à toto est, formæ tribuitur. Quòd enim forma Sacramentorum novæ legis, saltem aliquorum, sita sit in oratione, patet ex SS. Patribus, et id forma Baptismi orientalis Ecclesiæ confirmat.

Neque vero dicimus fidem ministri requiri necessariò ad unctionem nostram; sed quando apostolus ait, *oratio fidei*, loquitur de fide Ecclesiæ ejus minister personam sustinet, quæque fides nunquam debet ab Ecclesiâ; aut si vox ista fidei exponatur de fide ministri, sensus est : Et oratio quæ est à ministro, et est etiam ut plurimum ex fide illius, salvat infirmum : non quia vim habet à fide ministri, sed quia est forma Sacramenti.

ARTICULUS III.

Utrum probari possit ex traditione unctionem infirmorum esse Sacramentum novæ legis?

Si Dallæus credimus, nullo in casu apud veteres fuit unctio nostra infirmorum. Nulla ejus mentio occurrit in omnibus, qui supersunt plurimi, II aut III seculi libris. Ne IV quidem Patribus nota erat, quia non memoraverunt illam, dùm accuratè sacræ Ecclesiæ instituta, ritus, Sacramenta enarrant, ut Epiphanius, et qui dicuntur Dionysius atque Clemens Romanus, imò et Augustinus. Ignota quoque fuit veteribus sex priorum seculorum scriptoribus; quia dùm illi piorum mortes describunt accuratè, ut Constantini, Helenæ, Antonii, Athanasii, Basilii, Gorgoniæ, etc., nullam ejus commemorationem faciunt. Et V quidem seculi atque sequentium ad IX usque certi et indubitati scriptores, ubi de morte piorum, benè quidem observaverunt Eucharistiam ab eis fuisse susceptam, Unctionem ab eorum nemine. Sed et pœnitentibus in extremis cum negari ad IV usque seculum legatur Eucharistia, et concedi à IV ad IX, magnum tamen de Unctione istâ silentium. Nihil apud veteres conspicitur eorum quæ de illâ nunc et nuper docentur in Ecclesiâ Romanâ. Ecclesiâ Æthiopum hanc nescit. Ortum habuit à miraculosâ illâ unctione quæ apud veteres diù, hoc est, per septem priora secula remansit. Quæ in usu erat unctio ex oleo VII seculo, à nostrâ longè diversa erat, utpote quorumvis, non desperatè tantum laborantium, et ad sanitatem temperandam, non ad moriendum comparata. Eadem est ratio unctionis illius de quâ sermo est apud auctores XI seculi, quæque duobus sequentibus seculis in usu fuit, ea scilicet et ante Eucharistiam et quibusvis ægrotis administrabatur, minimè verò dabatur in exitu positus. Sensim tandem immutata illa unctio veterum in nostram, seculum non ante XII desiit. Hæc Dallæus per totum lib. 2 de extremâ Unctione.

Oppono verò ego Dallæo : 4° quòd Unctio nostra fuit in usu primo et altero Ecclesiæ ævo, quia Jacobæa, quam eandem esse cum nostrâ probavimus articulo superiori, vigeat duobus istis seculis.

2° Agnitam fuisse III seculo, quod perspicuum erit ex Origene referendo inferius.

3° Eandem pro Sacramento habitam IV seculo, Eusebii papæ et Joannis Chrysostomi testimoniis.

4° Scriptores V seculi Innocentium papam, Augustinum, Cyrillum Alexandrinum et Victorem Antiochenum illam commemorasse.

5° De eadem auctores VI seculi testimonium perhibere, Gregorium Magnum, et qui libellos de Vitis

Eugendi abbatis, et Tresani presbyteri posteritati consignaverunt.

6° Theodorum Cantuariensem, Eligium Novio, et quod de Hunegunde virgine auctor opusculi Vitæ illius conscripsit, docere hanc nostram Unctionem fuisse in usu ipso seculo VII.

7° Bedam, Crodogangum Metensem, Eghertum Eboracensem, codices Pontificales Anglicanum, Turonensem evidenter ostendere, et quod erat hoc ævo recepta, et quod habebatur in numero Sacramentorum novæ legis.

8° Capitularia Caroli Magni, conc. Cabil. II, Aquisgranense II, Moguntinum Regiaticense, Wormatiense, Eparchium, Heraldum Turonensem, Halitgarium Camerac., Hincmarum Remensem, Isaac Lingon., Agobardum Lugdun., Jonam Aurel., Prudentium Tricasinum, Paschasium Radbertum, auctorem libri de divinis Officiis, auctorem libri de vitâ S. Remberti, Codicem Arremarensem esse manifestissima pro nostra sententiâ.

9° Ad seculum X pertinere Canones Ælfrici, Ratherii Veronensem, auctorem opusculi de vitâ S. Oswaldi Eboracensis, atque Ratoldi Codicem, ut et Siculum.

10° Indubitata esse seculo XI testimonia Everhelmi, Osborni, Arnoldi, Wiberti, Conradi, Ruperti, Hugonis monachi, Lanfranci, Pseudo-Anselmi, Petri Damiani, et auctoris vitæ Wilhelmi abbatis Hirsauensis. Quibus addo codices Gemeticensem, Sagiensem, Remigio-Remensem, Anglicanum hujus ævi, ut et statuta congregationis Cluniacensis sub Hugone.

11° Fidei nostræ pro seculo XII defensores esse Yvonem Carnot., Gofridum Vindocinensem, Petrum Cluniacensem, Hugonem à S. Victore, Petrum de Honestis, S. Bernardum, Petrum Lombardum, Guilelmum Malmesbur., Helmholtum, auctores qui descriperunt res gestas abbatum Beccensium, Gofridi Capenberg., Theotonii presbyteri, Joannis Morinorum episcopi, Roberti de Arbrucellis, Gilberti Sempringham.

Sed antequàm in medium adducam nubem hanc testium, præmitto 1° plurimos insignes viros scripsisse II et III seculo, quorum ad nos usque monumenta nulla pervenerunt. Aliorum quædam non omnia possidemus volumina, sicut legenti cuilibet librum Hieronymi, de Scripturis ecclesiasticis compertum evadit. Et in illis quidem quibus trahunt, quæplura desiderantur eorum quæ spectare noscuntur ad fidem. Quapropter non licet inferre aliquam rem fidei duobus istis Ecclesiæ seculis ignotam fuisse, eò quod nihil legitur de eâ in lucubrationibus quæ nunc extant auctorum qui per id temporis Ecclesiam scriptis suis illustraverunt.

Præmitto 2° non ex solis illis veterum IV seculi Patrum libris, in quibus agitur de ritibus ecclesiasticis, indagandam esse traditionem circa Sacramenta, sed etiam ex aliis certis et indubitatis eorumdem Patrum operibus. Unde funditus evanescit obiectio Dallæi, quâ contendit ignotam fuisse IV seculo nostram un-

ctionem eò quod in libris hujus ætatis, qui de ritibus ecclesiasticis agunt, minimè commemoratur.

Præmitto 3° justos, generaliter loquendo, non teneri præcepto divino ad suscipiendam Unctionem in exitu. Quare non est consequens illam aut non fuisse in usu, aut etiam non esse Sacramentum, eò quod à justis priorum sex Ecclesiæ seculorum, quorum Vitæ habemus præ manibus, imminente morte minimè suscepta fuerit.

Præmitto 4° fieri posse ut justii illi uncti fuerint ingravescente morbo, neque tamen istud scriptum fuerit. Sicut certum est quamplurimos eorum viatico Eucharistiæ fuisse monitos, quod tamen scriptum non est in ipsis operibus quæ obijciuntur.

5° Quia Unctio hæc nostra est perfectio atque consummatio Pœnitentiæ, seu reconciliatio ad mortem, merito commemorata putatur locis in quibus dicitur quod aliqui in Pœnitentiâ, seu reconciliati ad mortem ex hac vitâ decesserunt.

6° Præmitto Dallæum non concinere Luthero, Calvinio eorumque sequacibus, quando agnoscit ultrò unctionem miraculosam perseverasse per septem priora Ecclesiæ secula, imò nec fortè sibi ipsi.

7° Unctionem nostram non esse diversæ speciei ab unctione VII seculi, quia utraque iisdem personis atque ob eundem finem administrabatur.

8° Denique hanc potestatem, ex conc. Trid., sess. 21, c. 2, perpetuò in Ecclesiâ fuisse, ut in Sacramentorum dispensatione, salvâ illorum substantiâ, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium utilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate magis expedire judicaret. Quare unctio quâ delinimur ante viaticum Eucharistiæ, non est diversæ speciei ab unctione quâ unguimur post susceptam Eucharistiam. His præmissis propono veterum testimonia.

ORIGENES.

Homiliâ 2 in Leviticum docet quòd, quemadmodum in lege plura erant sacrificia pro peccato, sic plures sunt in Evangelio remissiones peccatorum. Et sex quidem enumeratis, nimirum baptismo, martyrio, eleemosynâ, condonatione offensarum proximo, conversione cordis et abundantia charitatis; cætera verba subjicit: *Est adhuc et septima, licet dura et laboriosa per Pœnitentiam remissio peccatorum, cum lavat peccator in lacrymis stratum suum, et fiunt ei lacrymæ suæ panes die ac nocte, et cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, et querere medicinam secundum eum qui ait: Dixi: Pronuntiabo adversum me iniquitatem meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei. In quo impletur et illud quod Apostolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesiæ, et imponant ei manus, ungentes eum oleo in nomine Domini, etc.* Ex his verbis sic argumentor: Signum sensibile in unctione positum, quod junctum orationi peccata dimittit, est Sacramentum propriè dictum; atqui Origeni datur signum sensibile in unctione positum quod infirmis peccata dimittit.

Respondet 1° Olaus. libro 2, capite 7 Orige-

nem hic de *Pœnitentiâ* loqui, in quâ affirmat impleri quod est apud Jacobum; pœvêrô nostrum unctione infirmorum *Pœnitentiæ* partem non esse, immo Sacramentum secundum nos à *Pœnitentiæ* Sacramento distinctum. Bellarminum utrumque rationem ita dispescere, ut unctionem eorum tantum esse dicat, qui non possunt jam facere opera pœnitentiæ, morbo scilicet præpediti. Unde hic et in Sacramento *Pœnitentiæ*, in quâ repræsentatur confessio et satisfactio, adeoque opera laboriosa, ibi reperitur iustitia et misericordia; in unctione verò nostra sola misericordia Dei occurrat; itaque dicatur: *Indulgeat illi Deus*. Apud Origenem, qui ungitur potest facere, imò etiam facit opera pœnitentiæ; in nostra unctione ungitur, qui ea non modo non facit, sed ne facere quidem potest. Apud Origenem, qui ungitur peccata confitetur Domini sacerdoti, lavat stratum suum lacrymis, in duris ac laboriosis se exerceat. In nostra unctione neque confessio est, neque satisfactio, neque opera laboriosa. Apud Origenem, nulla corporis infirmitatis mentio fit, nequam ut desperati morbi; tantum de peccatore loquitur, et eo quidem pœnitente.

Contra: Origenes ibi loquitur de *universâ Christiani pœnitentiâ*, quæque complectitur Sacramentum *Pœnitentiæ*, et Sacramentum *unctionis*, quod quidem posterius Sacramentum appellatur à Patribus *consummatio atque perfectio pœnitentiæ christianæ*. Neque verò loquitur de solo Sacramento quod vulgò *Pœnitentiæ* nunc dicitur, quia in illo Sacramento neque modò oleum adhibetur, neque unquam adhibitum est. De pœnitentiâ equidem loquitur, sed loquitur de pœnitentiâ christianâ completè sumptâ, cujus Sacramentum quod vulgò nuncupatur *Pœnitentiæ*, est duntaxat pars, et Sacramentum unctionis est altera pars, et consummatio pœnitentiæ; ad eum modum quo Sacramentum Confirmationis est consummatio atque perfectio Baptismi. Ad Bellarminum dico quòd si sensus ejus sit non requiri contritionem cordis in unctione cum voluntate atque proposito satisfaciendi Deo, vel patiendi aliquid in compensationem injuriarum illatarum Deo per peccatum, saltem antecessenter, non video quomodò tueri se possit adversus doctrinam SS. Patrum et concilii Trid., pronuntiantium unctionem infirmorum esse *speciem quandam pœnitentiæ*, esse *aliquam pœnitentiam publicam*, esse *consummativum pœnitentiæ*; siquidem pœnitentia esse non potest sine odio peccati et voluntate puniendi peccatorem. Quare vel ille id malè scripsit, vel potiùs benignè exponendus est, dicendo unctionem infirmorum non esse pœnitentiam comparatè ad Sacramentum *Pœnitentiæ*, neque spectare ad justitiam Dei, sed ad misericordiam. Quod etiam Dallæus addit, *apud Origenem qui inungitur, facere et posse facere opera pœnitentiæ, qui verò apud nos inungitur, ea non modo non facere, sed nequidem facere posse*, parùm afficit, siquidem apud nos qui inungitur facit, si potest, si non potest præ infirmitate, est in præparatione animi faciendi et patiendi quicquid potuerit pro peccatis, ut

observabimus inferius. Neque verò, apud Origenem, qui inungitur sacerdoti sua confitetur peccata, lacrymis stratum suum lavat, atque sese in duris atque laboriosis operibus exerceat. Verba namque Origenis significant tantum ea esse actus pœnitentiæ christianæ adequatè sumptæ, non significant ea esse præcisè actus *consummationis pœnitentiæ* christianæ in unctione peccatorum. Quod demum idem Dallæus subjicit *apud Origenem nullam corporis infirmitatem fieri agnitionem, eandem ad desperati morbi*, ad summum valeret ut probaretur quòd in Ecclesia orientali tempore Origenis unctio administrabatur cuilibet peccatori, seu ille *infirmitas* esset, seu *sanus* atque *benevalens*, sicuti in eadem orientali Ecclesiâ *benevalentibus* administratur, ut Eucherius, et Græcorum qui ante multos annos scripserunt, de quibus inferias, opera nos docent. Sed non valet ad probandum Origenianam aliam esse speciem à nostrâ; sicuti non est alia specie Eucharistia veterum à nostrâ, apud quos infantibus ipsis administrabantur, cum apud nos non nisi rationis compotibus. Adde quòd forte Origenes meminisset sufficienter agrotorum, suamque unctionem ad eos pertinere satis indicavit, cum adduxerit verba Jacobi: *Infirmatur quis in vobis*.

Respondet 2° Dallæus pœnitentes olim apud sacerdotes peccata confessos, unctos oleo fuisse, suorum ut peccatorum remissionem consequerentur. Ad hoc rem facere quòd qui apud hæreticos baptizati fuerant, cum ad Ecclesiam transirent, inungebantur, ut ita solveretur hæretici Baptismatis vitium. Origenem autem exemplum ipsos pœnitentes oleo inungi intelligere. Neque verò magis ab hæresi transcurrentibus, quam ceteris pœnitentibus convenire unctionem; neque eam Jacobum illis potiùs quàm his commendare; neutris enim adhiberi præcipere, sed solis infirmis seu egrotantibus.

Contra: Nunquam *occidentalis Ecclesia* peccatores sanos inunxit, suorum ut peccatorum veniam obtinerent. Unxit olim fortè *orientalis*, quemadmodum etiam nunc inungit, atque inunxit à multis seculis, sed absolutos à peccatis, atque ad abstersionem peccatorum reliquiarum duntaxat, quam eandem unctionem benevalentium adhibent infirmis ipsis Græci, profitenturque esse eam de quâ Jacobus apostolus: *Infirmatur quis in vobis*, etc. Quod Dallæus opponit de ritu quo *redeuntes ab hæresi recipiebantur in Ecclesiâ*, non facit ad institutum. Nam ritus ille erat purè *reconciliatorius*, non *sacramentalis*; quod patet quia nonnulli per *manus impositionem*, alii per *nudam fidei professionem*, ceteri per *unctionem solam*, aut per *unctionem manuum impositioni conjunctam* recipiebantur. De ritu Orientis lege Basil., Epist. ad Amphilochem cap. 2; concil. Constantinop. I, c. 7; Quinisextum c. 95; Theodor. Studitæ, Epist. ad Nauacration. De ritu Occidentis per manuum impositionem solam, habes Arelat. I, capite 8; per unctionem solam, habes synodum Araus. I, c. 1, et Epæon. c. 17; de eo denique qui unctionem atque manuum impositionem simul includebat, habes Arelat. II, c. 17. Quare benignè interpretandus est

Gregorii Magni locus lib. 9, epist. 61. Neque verò satis capio quomodo Dallæus scribere potuerit unctionem istam pertinere ad *Sacramentum Pœnitentiæ*, qui, tractatu de Sacr. Confirmationis asserere non dubitavit unctionem quâ recipiebantur revertentes ab hæresi, esse Baptismi purum putumque ritum atque ceremoniam.

Respondet 3° Dallæus, Origenem, illud quod ait Jacobus : *Infirmatur quis in vobis?* ut erat allegoriarum amans, de infirmitate non corporis, sed animi intellexisse, id est, de peccato; similiterque oleum de spiritali Pœnitentiæ medicinâ, sanationem de peccatorum remissione interpretatum esse; quem etiam sensum amplexus est Beda in Jacobi locum istum. Atque hinc patere quid hæc verba sibi velint : *In quo impletur et illud apostoli, etc.*, nimirum Origeni, unctionem infirmi à Jacobo præceptam, esse typum ac figuram quamdam solatii quod peccator à Dei ministro per pœnitentiam consequitur.

Contra : Etiam si Origenes fuerit amans allegoriarum, non tamen omnia testimonia Scripturæ quæ laudavit, juxta sensum allegoricum laudavit; et certum est plurima ab ipso fuisse usurpata in sensu literali. Nihil porro est quo Dallæus nitatur ut dicat Origenem hæc verba Jacobi laudavisse secundum sensum allegoricum, et non secundum sensum literalem.

Respondet fortè aliquis homilias istas nomine Origenis circumferri, sed esse alterius auctoris.

Contra : Qui negant esse Origenis, contendunt esse Cyrilli Alexand., sub cujus nomine excusæ sunt ab Ilervagio. Sed ne Cyrillo, atque ut Origeni adjudicentur, facit id quod à Sixto Senensi, lib. 4 Bibliothecæ observatum est de falsâ librorum inscriptione, in hæc verba : *Quis enim ausit affirmare sexdecim Origenis tractatus in Leviticum, Cyrilli nomine ab Hervasio excusos, esse Cyrilli, cum in eis passim occurrant animæ ante mundum creatæ, et ob sua flagitia detrusæ in corpora tanquam in vincula; inferorum supplicia finem aliquando habitura; dæmones post certa tempora ad amissam felicitatem restituendi; atque alia permulta Origenica asserita, quæ Cyrillus ubique toto pectore, totisque viribus oppugnat et expugnat?* Facit etiam, ut Origeni haud dubie tribuantur, quod Rufinus illas tanquam Origenianas, quamvis paulò liberius è Græco in Latinum transtulerit, ut ipse testatur in peroratione quam adjecit Commentariis in Epist. ad Rom. Unde Erasmus de fide Rufini in vertendo Origene scribit : *Rufinus in peroratione quam adjecit Commentariis in Epist. ad Rom., proficitur se vertisse Origenis in Genesim, Exodum, Leviticum; item in Jesu Nave, et in librum Judicum, Homilias in Leviticum, fatetur se vertisse liberius, hoc est, multa de suo atlexuisse; et qui legit hoc opus et Enarrationes in Epist. ad Rom., incertum est utrum legat Orig-nem an Rufinum. Hæc arte vir gloriæ cupidus putavit se reperisse viam quâ vel invitis omnibus, terre-retur manibus hominum.* Unde Bellarminus, de Scrip. eccles. : *Homiliæ in Leviticum habentur etiam inter libros sancti Cyrilli; sed verè Origenis sunt, non sancti Cyrilli. Nam phrasim Origenis servant, et erroribus*

ejusdem sciant. At, inquires, si Rufinus multa de suo intexit Homiliis istis, forte et ea quæ pro unctione infirmorum præferimus? Dico inprimis quod, hoc gratis date, saltem locus iste sæculi IV doctrinam exprimeret; deinde nimium ista connexa sunt cum antecedentibus, quæ haud dubiè sunt Origenis, multiplici videlicet ratione quâ peccata delentur, quam ut assuta jure ac merito censentur.

LUSEIUS PAPA.

Extat decretum pontificis istius apud Burchardum, et apud Yvonem, p. 13 Decreti, c. 53, his verbis conceptum : *Si quis pœnitentiam petens, dum sacerdos venerit, fuerit officio lingue privatus, constitutum est ut si idonea testimonia habuerit, quod ipse pœnitentiam petisset, et ipse per motus aliquos suæ voluntatis aliquod signum facere potest, sacerdos impleat omnia, sicut supra circa ægrotantem pœnitentem scriptum est, id est, orationes dicat et UNCAT EUM OLEO SANCTO, et Eucharistiam ei donet, et postquam obierit, ut cum cæteris fidelibus ei subministret.* Ex quibus verbis patet quod Unctio adhibebatur eo tempore ad reconciliationem infirmi pœnitentis, et ante Eucharistiæ administrationem. Qui falsi atque imposture decretum istud volet arguere, exponat necesse est momenta quibus adducitur ut ita sentiat. Verùm caveat ne idem dicat de eo quod de Epistolis quæ pontificis ejusdem nomine circumferuntur, quas quidem eruditi supposititias esse fatentur; idque ex simplici eorum lectione facilè concluditur. Non sic de decreto isto, cujus stylus sæculum IV sapit, cujus sensus concinit Epistolæ Innocentii I, suo loco referendæ, in quâ Epistolâ sermo est de Unctione nostrâ, tanquam de re longè ante usurpatâ in Ecclesiâ Romanâ.

S. JOANNES CHRYSOSTOMUS.

Libro 3 de Sacerdotio loquitur de potestate sacerdotum ad remittenda peccata in hunc modum : *Neque enim solum cum nos regenerant, sed postea etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent : INFIRMATUR, inquit, INTER VOS ALIQUIS? ACCERSAT PRÆBYTEROS.*

Dallæus, lib. 2, c. 8, scribit mirum esse quâ ratione nostrum oleum extundamus ex verbis istis. Neque enim Chrysostomum vel ungendo morientes Christianos dicere, neque eam unctionem *Sacramentum* esse docere, neque denique vel de ægroto loqui. Tantum parentes cum sacerdotibus comparantem dicere, hos suorum animas laborantes, ac in exitum ruentes sæpè servasse, vel etiam effecisse ne in exitum inciderent, cum parentes, quam filiis dederunt corporis vitam, vel à morte vel à morbo eripere nequeant. Prius autem illud sacerdotes efficere non modò Baptismi Sacramento quo homines regenerant, sed etiam postea cum regeneratos, tum doctrinâ et admonitionibus, tum etiam precibus suis in viâ salutis tueantur ac confirmant; quod allato illo Jacobi loco vel probat vel illustrat, in quo scilicet habetur fusam à sacerdote orationem cum fide eam vim habere, ut si peccaverit is in cujus gratiam funditur, ei peccata remittantur. Hanc ungu loci Jacobi partem ad Chry-

sostomi consilium facere. Quæ in eo de morbo hominis christiani, deque oleo ei illito habentur, ad ejus propositum minime pertinere, sed idcirco tantum referri quod sine his apostoli locus quem recitat Chrysostomus non constaret. Nam neque de morbo corporali, neque de oleo hic disputat, sed de eâ tantum vi quam habent sacerdotis preces. Absurdissimum porro esse, atque à Chrysostomi mente penitus alienum, conficere ex illo Jacobi loco hanc vim sacerdotis preces non aliter habituras, nisi cum unctione conjungantur. Nam primo Chrysostomus loquitur in genere de quâvis animâ laborante ac de salute periclitante, et non de infirmis tantum in articulo mortis positum de præsidio, quod animæ laboranti confert sacerdos, sive per instructionem et commonefactionem, sive per preces simpliciter in genere loquitur. Atqui constat sacerdotes peccatoribus non solum in supremis versantibus, sed etiam valentibus in quovis vite articulo auxiliari; neque his tantum auxiliari quos oleo inungunt, sed etiam multò sæpius his quos minime inungunt.

Contra : Quæstio est quid Chrysostomus ibi nomine *precum* intellexerit, an *orationem simplicem sacerdotis*, an potius *orationem sacramentalem*, seu verba sacramentalia? Ego contendo non intelligere orationem simplicem; quod probò 1° quia de eâ oratione loquitur quam cum sacerdos profert, utitur potestate sibi concessâ per Christum ad remittenda peccata, et quæ illa dimittit simili modo quo peccata dimittuntur in Baptismate. Nam, ut probet sacerdotes posse laboranti animæ præsidio precum opitulari, ait : *Neque enim solum cum nos regenerant, sed postea etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent.* Est verò oratio sacramentalis et non oratio simplex ea quâ cum utitur sacerdos, remittit peccata ex potestate sibi factâ per Christum illa remittendi, atque dimittit eadem simili modo, quo Baptismus peccata dimittit.

Comparat ibi, fateor, Chrysostomus parentes cum sacerdotibus, et ait parentes posse quidem dare vitam corpoream; at non posse à morbo corporeo eripere, multò minùs corporalem interitum à liberis amoliri; sed sacerdotes et regenerare in Baptismate, et regeneratos ab interitu spirituali eripere, non doctrinæ solum atque commonefactionis, verum etiam precum præsidio; quod præstant quando orando ex potestate peccata dimittunt regeneratis, quamque potestatem illos habere, verba Jacobi declarant : *Infirmatur quis, etc.*

Ex quo perspicuum fit ad Chrysostomi propositum pertinere, quæ in hoc Jacobi loco de morbo hominis christiani, deque oleo ei illito habentur. Nam sacerdotes non habent potestatem remittendi peccata regeneratis, et quidem simili modo quo remittunt in Baptismate, non per orationem ut sic, sed per solam orationem sacramentalem, seu per Sacramentum.

Quod ait Dallæus, absurdissimum esse atque à Chrysostomi mente penitus alienum dicere orationem sacerdotis hanc vim non habere, nisi cum unctione conjunctam;

quia loquitur de quâvis animâ laborante, non de infirmis solis, et de præsidio quod Sacerdos cuilibet animæ laboranti confert, sive per instructionem, sive per preces simpliciter in genere, frivolum est. Et quidem, si ea sunt veteris Ecclesie orientalis praxis quæ presentis, apud quam non moribundis solum, sed agrotis quibilibet, imò et *sans* atque *benevalentibus* Unctio confertur, non interest, utrum de infirmis solis lectus fuerit, an generatim de quâlibet animâ periclitante. Quod si antequàm apud Græcos Sacramentum istud administraretur solis agrotis, non ideo validior est hæc ejus ratiocinatio. Quia Chrysostomi animus non fuit proponere rationes omnes atque omnia media quibus sacerdos animæ periclitanti potest auxiliari; sed animas illi fuit ostendere sacerdotem et à periculo mortis æternæ, et ab ipso interitu sempiterno posse animam eripere : quod probat, quia non doctrinæ solum atque commonefactionis præsidio, sed etiam potestate succurrit animæ periclitanti et mortuæ, quam ex Jacobi 5 eum habere constat, ad remittenda peccata ejus super quem precando fundit oleum; quasi sic argumentetur : Ille potest à morbo spirituali atque ab interitu animam eripere, qui potestatem habet condonandi peccata. Sed, ex Jacobo apostolo, sacerdos habet potestatem remittendi peccata infirmis, fundendo super eos oleum et orationem. Itaque sacerdos potest eripere animam à morbo atque ab interitu.

Pergit Dallæus : *Si unctionem, de quâ istic Jacobus, sic urgeas, ut cui sacerdotis oratio prodest, eum oleo quoque à sacerdote unctum esse velis; sequitur nulli sacerdotis preces profuturas, nisi quem ille unxerit; quod falsum est.*

Respondeo Catholicos censere orationem sacerdotis oleo minime conjunctam utilem esse regeneratis. Censemus quoque sacerdotes habere potestatem remittendi peccata in Sacramento Pœnitentiæ, in quo Sacramento pœnitentes minime unguuntur. Contendimus tantum quòd sacerdotes habent etiam potestatem remittendi peccata adhibendo oleum et orando super infirmos; quod Chrysostomus voluit eo loco de quo agimus, ubi probare voluit sacerdotes eâ facultate gaudere; noluit verò modos omnes proponere quibus animæ laboranti potest auxiliari.

INNOCENTIUS I.

Ille, Epistolâ ad Decentium, à quo de multis consultus fuerat, cap. 8, respondit in hunc modum : *Sanè quoniam de hoc sicuti de cæteris consulere voluit dilectio tua, adjecit etiam filius meus Cælestinus diaconus in Epistolâ suâ, esse à tuâ dilectione positum illud, quod in B. apostoli Jacobi Epistolâ conscriptum est : Si INFIRMUS ALIQUIS IN VOBIS EST, VOCET PRESBYTEROS, ET ORENT SUPER EUM, UNGENTES EUM OLEO IN NOMINE DOMINI; ET SI PECCATA FECIT, REMITTENT EI; quod non est dubium de FIDELIBUS ÆGROTANTIBUS accipi vel intelligi debere, qui SANCTO OLEO CHRISMATIS perungi possunt, quo AB EPISCOPO CONFECTO, non solum SACERDOTIBUS, sed OMNIBUS UTI CHRISTIANIS licet, in suâ aut suorum necessitate inungendo. Cæterum illud superfluum videmus adjectum, ut DE EPISCOPO ambigatur quod PRESBYTERIS*

licere non dubium est. Nam idcirco de presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterum, si episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem à se visitandum et benedicere et tangere chrismate, sine cunctatione potest, cujus est ipsius chrisma conficere. Nam poenitentibus istud infundi non potest, quia genus est SACRAMENTI. Nam quibus reliqua SACRAMENTA negantur, quomodo UNUM GENUS putatur posse concedi? Gratianus et Yvo legunt: Nam non poenitentibus, etc.

Ex quâ Romani pontificis responsione colligendum esse videtur quòd ille consultus fuerat à Decentio episcopo Eugubino super difficultates sequentes: 1° Utrum hæc verba Jacobi: Si infirmus aliquis in vobis, etc., intelligantur de infirmis ungendis oleo per sacerdotes? 2° Supposito quòd intelligantur de Unctione infirmorum, utrum episcopus possit ungere infirmos, Jacobo apostolo commemorante solos presbyteros? 3° Utrum laici possint uti oleo isto infirmorum, quod ab episcopo confectum esse debet, in suis aut in suorum necessitatibus? 4° Denique, utrum poenitentes inungi possint eâ Jacobæâ inunctione? Respondet Innoc. primam questionem esse extra omnem controversiam. Quod, inquit, non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi debent. De secundâ quoque non esse ambigendum, cum episcopus possit quidquid potest sacerdos. Cæterum illud superfluum videmus adjectum, ut de episcopo ambigatur quod presbyteris licere non dubium est. Ad tertiam respondet affirmativè. Quo, inquit, ab Episcopo confecto, non solum sacerdotibus, sed omnibus Christianis uti licet, etc. Ad quartam denique dicit poenitentes inungi non posse unctione Jacobæâ. Nam poenitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Hoc præmisso,

Infero, per id temporis Unctionem infirmorum usurpatam fuisse communiter, Sacramenti nomine decoratam, et eo nomine intelligi Sacramentum propriè dictum, quia signum sensibile junctum verbo, cujus minister est episcopus vel sacerdos, ad remissionem peccatorum institutum in lege novâ, est Sacramentum propriè dictum.

Opponit 1° Dallæus hanc Innocentianam unctionem ab hodiernâ Romanâ differre materiâ, quia oleum est simplex, Innocentio asserente chrisma esse materiam suæ; Sancto oleo CHRISMATIS perungi possunt; et: Tangere CHRISMATE sine cunctatione potest. Nimirum cum chrisma in ecclesiis ab episcopo benedictum servaretur ad inungendos pro more illius ævi baptizatos, consecrandosque sacerdotes, omnino verisimile est aliquos qui viderent, et oleo adhibito morbos à multis miraculosè curatos fuisse, et apud Jacobum legissent verba illa recitata, à Decentio ægrotantes petiisse ut chrismate quoque inungerentur, si fortè eâ ratione sanari possent, et ex eâ occasione quæsiisse Decentium quid facto opus esset.

Respondeo Dallæum immeritò vim facere in hæc voce chrisma, quod in Scripturis et apud Patres etiam Latinos usurpatur pro unctione ut sic. Unde 2 Co-

rinth. 1, ubi legitur in Vulgatâ: Qui UNXIT nos Deus; 1 Joan. 2: Sed vos UNCTIONEM habetis à Deo; et infra: UNCTIONEM quam accepistis ab eo: Græcum habet *χρίσμα*, à *χρίω*. Cyprianus, Epist. 70, quæ est ad Januarium: Ungi quoque necesse est cum qui baptizatus sit, ut accepto CHRISMATE, id est, UNCTIONE, esse unctus Dei et habere in se gratiam Christi possit. Et certè unctio fieri potest ex oleo simplici, fieri quoque potest ex mixturâ olei et balsami. Mixtura quoque ista est unguentum. Ergo nomen chrismatis convenit utrique, non tantum si ad modum loquendi Scripturæ Patrumve attenderis, sed et si vim ipsam vocis spectes. Unde Eugenius IV, in decreto unionis Armen., ubi de materiâ Confirmationis loquitur: Est chrisma, inquit, confectum ex oleo et balsamo: quo videlicet significaret materiam istius Sacramenti, non esse chrisma simpliciter, sed speciem quamdam chrismatis seu unctionis, eam nempe quæ sit mixtura ex oleo et balsamo. Si pontifex sensisset mixturam hanc proprio nomine appellatam fuisse chrisma, dixisset: Est chrisma; neque addidisset quidquam, aut si addidisset sequentia, sic locutus fuisset: Est chrisma, hoc est, unguentum confectum ex oleo. Sed dicit: Est chrisma confectum, etc., significavit nomen chrismatis esse nomen genericum et non specificum. Neque verò Dallæus ostendit unquam nomen chrisma, usurpari apud veteres ad significandum ejus mixturam duntaxat. Benè est autem quòd Dallæus non diffitetur per id temporis chrisma pro mixturâ usurpatum, benedici ab episcopo atque asservari solitum ad inungendos baptizatos atque ad consecrandos sacerdotes. Benè quoque est quòd agnoscit, oleo adhibito, morbos à multis miraculosè fuisse curatos; sed oleum quoque benedictum asservabatur pro infirmis ungendis. Oleum hoc sæpè sæpius restituebat sanitati fideles eo perunctos: quare credibilis est laicos fideles in suis suorumque necessitatibus illo potius fuisse usos quàm chrismate Confirmationis, quæ erat tertia difficultas Innocentio proposita.

Opponit 2°: Innocentius in genere et indefinitè ait fideles ægrotantes ungi posse, non solos moribundos. Imò significat Unctionem adhibendam esse ægrotantibus de quorum vitâ et sanitate speratur. Negat enim poenitentibus dandam, ideò quòd iis reliqua Sacramenta negarentur. Stultè et absurdè, si solis, ut nunc fit, in mortis discrimine positus ministraretur, quibus ne Eucharistia quidem per ea tempora negabatur, neque cætera Sacramenta propriè dicta.

Respondeo, ex ipsâ concilii Trid. doctrinâ, Unctionem non esse ministrandam solis moribundos, sed et aliis præterea ægrotis pericolosè decumbentibus, de quorum adhuc sanitate speratur. Quare funditus ruit fallaci nixa fundamento Dallæi objectio. Quando Pontifex definit Unctionem non esse dandam infirmis poenitentibus, sensus est non esse ungendos ante reconciliationem, quamvis ungendi sint in exitu, postquam reconciliati fuerint. Ratio est quia Innocentius vult Unctionem illis denegari, cum cætera Sacramenta denegentur eisdem. Ut ergo certum est cætera

(Deux.)

Sacramenta eis non negari potuerunt reconciliati et in exco., ita neque Unctionem. Quærolatur an Unctio concedenda esset penitentibus. Et hæc ratio adducitur hæc erat pro affirmante; quod ea Unctio nullum haberet ad restitutionem suam effectum; pro negante, quod penitentes non essent capaces Sacramentorum. Hæc Pontifex per testibus dandum mores e., sicut penitentibus etiam Sacramenta non datur. Si ad effectum volumus corporeum institutum fuisse, cause nihil eum ad ea penitentes excluderetur. Concilium Regaliense habitum ann. 850, ita citandam rem totam in hunc modum expleret. Audiat, queso, Dilectus Sacerdos, lib. 5 de Republ. civil., c. 10, § 10 : *Meo iudicio, inquit, Innocentius, tunc jam non Ecclesie Romane, et eorum eidem metropolitano in provinciâ Romanâ subiectorum, ut in prælo ecclesiasticis actionibus uteretur, et sic Jacobi documentum servarent, duo dubia episcopo Eugubino solvit : alterum est, non modo presbyteris, ut est in Epistola Jacobi, sed etiam multis regis episcopum, hinc verò etiam quicunque Christianum posse christiane ægros inungere, quique suos domesticos, ubi tam commodè habere presbyteros non possint. Alterum est penitentibus publicis Unctionem hanc non esse permitendam, quia Sacramenta eis omnia negaver. Intelligi nisi prius reconciliati fuerint. Atterro cate præf. an sua penitentiae tempus non reconciliabatur, nisi essent jam in periculo mortis constituti; tunc enim reconciliati per condonationem reliqui temporis, jam erant omnium Sacramentorum capaces; atque hinc ortum habet nostra consuetudo, ni fallor, ut non nisi moribundos ungamus. Quia tamen ægroti, ante mortis periculum chrismatis Unctionem capiunt, illi penitentibus duntaxat negabatur. Mitto quod Gratianus et Sylvester ait : Non non penitentibus istud infundi non potest. Quæ lectio si vera esset (verum tamen eam esse non puto), sensus esset penitentes solos esse ungendos, ut inirentur ultimatè atque completè per eam unctionem.*

Opponit 5° : Minister nostræ Unctionis solus est presbyter, vel episcopus; minister Innocentianæ est quilibet fidelis in suâ aut suorum necessitate : non Innocentius habet : *Quo ab episcopo confecto, cum aliter verborum, sed oculis uti Christiani facit, in suâ aut suorum necessitate inungendo.* Quæ vox inungendo de unctione passivâ cum intelligi non possit, quia nemo unquam existimavit fas esse sacerdotibus alios presbyteros inungere, non laicos, ergo superest ut intelligatur activè.

Respondeo Innocentium verbis istis docere quod laicis uti licet oleo ab episcopo confecto in suâ necessitate, aut suorum inungendo, hoc est, ad recuperandam sanitatem, sed non pronuntiare unctionem ejusmodi eam esse de quâ Jacobi 5 agitur. Idem scilicet fideles facere consueverant adhibendo oleum infirmorum, quod aquâ Baptismatis. Ut enim illi cœperunt uti aquâ consecratâ ad restitutionem sanitatis corporeæ, cum vidissent plurimos in Baptismo perditam recuperare sanitatem, ita, quia videbant in Sacramento Unctionis homines convalescere, oleum

illud sanctum in suis suorumque necessitatibus adhibuerunt, ut constat de Machario apud Palladium, Historie Lausiacæ c. 20; de Eutychio Constantinopolitano apud Eustathium presbyterum, in ejus Vitâ; de Martino abbate apud Gregor. Turon., in Vitâ Patrum, c. 14; de Senoch abbate, ibidem, 15; de Hospitio recluso apud eundem, lib. 6 Hist., c. 6 et 7; de Martino Turon. apud Sulpitium Severum; de Germano Paris.; de Germano Altissiodor.; de Paterno Abrincensi; de Cudberto Lindisfarn.; de Udalrico Augustano; de Domulo; de Theodoro Archimandrita; de Theodorico abbate; de Austregesilo et cæteris, in Vitis eorum. Et hæc inunctio non condonabat peccata, quod Jacobæam seu nostra facit, juxta illud : *Si in peccatis sit, remittentur ei.* Aut si mavis, Innocentius intelligit quod absente presbytero laicus inungere possit infirmum, unctione quæ nostra seu Jacobæa sit quodammodo, in quantum videlicet includit votum seu desiderium percipiendæ unctionis per sacerdotem, sed non propriè et verè. Et hæc unctio haberet se eodem modo ad Jacobæam seu nostram inunctionem, quo confessio laico facta defectu sacerdotis haberet se ad confessionem sacramentalem.

Opponit 4° : Si hanc quam intelligit unctionem Innocentius verè proprièque dictum Sacramentum esse putasset, non dixisset, quod simpliciter dixit, fideles chrismate perungi posse; dixisset perungi debere, quia posse dicitur de iis quibus uti vel abstinere liberum est; quod nemo de veris Sacramentis dixerit.

Respondeo negando sequelam; ad ejus probationem, dico fideles non teneri præcepto divino simpliciter ad suscipiendam Unctionem, sicuti præcepto divino tenemur ad suscipiendam Eucharistiam. Quare etiamsi posse dicatur de iis quibus uti vel abstinere liberum est, usurpatum meritò fuit; deinde non est verum verbum posse dici semper de iis quibus uti vel abstinere liberum est; nam includit et ea quæ debemus et ea quæ nobis libera sunt.

Opponit 5° : Innocentius ait chrisma esse non simpliciter Sacramentum, sed *Sacramenti genus*; quam loquendi formam notum est imminuendæ significationis vim habere, idemque sæpè valere ac si dictum esset quodammodo, vel aliquo modo; Baptismum vel Eucharistiam neminem dicturum Sacramenti genus esse.

Respondeo hanc loquendi formulam aliquando eundem imminuendæ significationis vim habere, sed sæpè quæque nec Palladius repugnat usurpari tantum ad exprimendam rei, ut in seest, qualitatem. Sic genus hominum, genus marmoris, genus coloris, genus prænx, significant hominem verum, colorem verum, marmor verum, veram pœnam. Hic usurpatur secundo isto modo; quod probatur ex verbis subsequentibus : *Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi? In quibus Unctio dicitur unum genus Sacramenti, comparatè ad Sacramenta propriè dicta, quæ Innocentius intelligit per reliqua Sacramenta.* Nam voces *reliqua Sacramenta* significant id quod appellavit genus Sacramenti esse Sacramentum eodem modo quo cætera quæ vocibus istis reliqua

Sacramenta comprehenduntur. Atque id adeò verum est, ut Gofridus Vindecina, epist. 19, lib. 2, scripserit Unctionem vocatam esse ab Innocentio *Imagnum Sacramentum*. Et Yvo Carnot., epist. 20 apud eundem Gofridum, postquam scripsit eam esse secundum institutam Apostolicæ Sedis *genus Sacramenti*, vocaverit eam postea *Sacramentum simpliciter*.

Opponit 6^a non ipsam ungendi actionem, sed id quod agrotis illinebatur, nimirum chrisma, Sacramentum appellari ab Innocentio.

Respondeo Innocentium non appellasse chrisma Sacramentum, sed chrismatis infusionem, seu ipsam ungendi actionem, ut ex contextu liquidum fit. *Nam pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti*. Sed etsi appellavisset, eodem modo appellavisset quo Tertullianus Baptismum appellavit *Sacramentum Aquæ*, lib. de Baptismo, hoc est, Sacramentum quo homo abluitur aqua: Sacramentum Chrismatis, Sacramentum quo chrismate seu unctione delinitur infirmus.

Opponit 7^a nondum Innocentii seculo usitatum receptamque fuisse nostram Unctionem. Nam ex responsione ipsius certo certius est Decentium aliquid huiusmodi quesivisse: *An fidelibus laicis liceret chrismatis oleo in morbo inungi. An episcopis fas esset id olei ministrare*. Denique: *An pœnitentes infirmos eodem illo oleo contingi concessum esset*. Atqui si unctio eo seculo usitata Sacramentum propriè dictum habita fuisset, profectò nunquam ullus eorum temporum episcopus dubitaturus erat an ea unctio fidelibus concedenda, an pœnitentibus neganda esset, an vel ab episcopo administrari posset. Neque ferendum esset episcopus vel fidelis laicus de his velut dubiis quærens, utpotè claris et perspicuis. Imò neque pœnitentes ferè illius usum fuissent postulaturi, qui scirent sibi quamdiù pœnitentes erant, omni Sacramentorum communione interdictum esse. Contra verò omnia plana erunt, si astruatur quosdam illo ævo fideles, cum viderent oleo sacro non paucos ab iis qui miraculorum donum habebant, morbis liberatos fuisse; cœpisse et ipsos oleum chrismatis, quod apud Ecclesiam asservabatur, expetere, Decentiumque Jacobi verbis adductum id iis minimè invidendum putavisse, et idem cum pœnitentibus quoque in morbis communiari posse; quòd scilicet ea unctio ad corpus potiùs quàm ad animum pertinere videretur; tamen quòd res, utpote nova, nondum esset vel usu vel lege constituta, de eà ad Innocentium referendum existimasse, antequàm quidquam ipse in alterutram partem statueret.

Respondeo, ex observatis supra, Innocentium de his fuisse consultum à Decentio utrùm locus Jacobi intelligendus sit de Unctione infirmorum quæ hoc ævo in usu erat; utrùm episcopi ministri ipsius essent, quandoquidem Jacobus ibi presbyterorum tantum meminerit, neque pontifices ungere solerent; utrùm laici hoc oleo in suis et suorum necessitatibus (quæ erat plurimorum praxis) uti possent; ac denique utrùm pœnitentes inungi valerent, si non ut spiritualem, saltem ut corpoream consequerentur effectum; cum

liquidum foret proprium esse Unctionis istius, ex præfato Jacobi loco, ut corporeæ sanitati restituendæ, atque ut peccatis remittendis utilis foret. Non est quæsitum an liceret fidelibus laicis chrismatis oleo in morbo inungi? Ratio dubitandi petita ex verbis Jacobi aliqua fuit de episcopis atque pœnitentibus. Ut dubitaretur quoque de consuetudine istà laicorum receptâ, facere videbatur idem contextus, in quantum agitur in eo de ungendis infirmis per *sacerdotes*, et non per alios. Rationes istæ dubitandi non erant indignæ præsule, supposito quòd Jacobus intelligeretur de illâ; et ea quidem, quæ episcopos spectat, tantò videbatur major, quòd receptum erat, ut soli ungerent presbyteri, episcopis ad alia occupatis. Sed neque si de iis Decentius Eugubinus dubitavit, consequens est tum temporis pro vero propriè dicto Sacramento minimè habitam eam fuisse. Erat quidem obvium et apertum cuique, quòd unctio esset Sacramentum, sed non erat æquè planum et conspicuum, quòd episcopus esset ejus minister, aut quòd pœnitentibus infirmis ad recuperandam sanitatem corpoream dari non posset. Sed quærerem à Dallæo, cui placet Unctionem infirmorum Innocentianam esse Sacramentum impropriè, seu ali quod sacramentale, rei sacræ scilicet, hoc est, lætitiæ spiritualis signum ac symbolum episcopali benedictione consignatum; quærerem, inquam, utrùm Decentius majori cum fundamento dubius esse potuerit utrùm administranda esset agrotis fidelibus; utrùm ab episcopis; utrùm ipsis pœnitentibus. Quia æquè perspicuum est sacramentalia ac Sacramenta conferri posse fidelibus ab episcopis, neque verò conferri posse pœnitentibus. Verùm, esto Decentius prodiderit eà dubitatione aliquam ignorantiam, certè non ita Innocentius, qui eruditâ suâ responsione sic satisfecit, ut modestè significaverit dubitationem exortam fuisse, ubi nullus erat dubitandi locus. Dubitabatur utrùm verba Jacobi 5 intelligenda essent de Unctione infirmorum. Respondit Pontifex non esse quòd de eo dubitetur, *Quod*, inquit, *non est dubium de fidelibus ægotantibus accipi vel intelligi debere*. Dubitabatur utrùm episcopi possent infirmos ungere. Respondit Pontifex de eo nullatenus esse ambigendum. *Cæterum*, inquit, *illud superfluum videmus adjectum, ut de episcopo ambigatur, quod presbyteris licere non dubium*. Dubitabatur, utrùm oleum istud possit infundi pœnitentibus. Respondit Pontifex, non posse; et id quidem perspicuum cuilibet videri debere significavit, dum scripsit: *Nam pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti*. *Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?* Dubitabatur denique utrùm laici fideles uti possent oleo ab episcopo confecto in suis aut suorum necessitatibus. Sed quia res hæc humani planè est arbitrii, neque hactenus ullâ fuerat ecclesiasticâ lege firmata, Pontifex respondet id posse. Sed non ait, quod satisfaciendo primæ difficultati propositæ dixerat, rem esse extra dubium; aut, quod secundæ questionis responsioni adjunxerat, superfluum esse ut de eo ambigatur neque

etiam, quod ubi de tertia, miratur quomodo de eâ moveatur questio; sed respondet simpliciter: *Quo est episcopo confecto, non solum sacerdotibus, sed omnibus uti Christianus licet, in suâ aut eorum necessitate inuigilando.* Atque suâ illâ responsione approbat quod ex pietate à nonnullis fidelibus absque lege Ecclesiarum habentibus fuerat.

Quod alii opponunt, spuriam esse hanc Epistolam et falso Innocenti I nomine circumferri, abile rejectum à nobis est.

S. AUGUSTINUS.

In Speculo, referens verba Jacobi citata, suffragatur fidei nostræ de Sacramento Unctionis infirmorum, quod ostendo: In præfatione Speculi, postquam sanctus doctor admonuit in *Scripturis sanctis quidam sic esse posita, ut tantum scirentur et crederentur; quædam verò sic esse jussa, ut observarentur et fierent, et prohibita ne fierent, cujus esse duplicis generis: alia Sacramentorum relata mysteriis, quæ multa veteris Testamenti populo illi faciendâ mandata sunt, neque à populo christiano nunc fiunt, sed tantummodo intelligendâ requiruntur atque tractantur; alia verò etiam nunc faciendâ, si faciendâ præcepta sunt, nec faciendâ, si prohibita, subjunxit: De his igitur, quæ ita sunt posita in Litteris sacris vel jubendo, vel velando, vel sinendo, ut etiam nunc, id est, tempore novi Testamenti ad eam plenam exercendam, moresque pertineant, hoc opus quod in manus sumpsi, componere aggressus sum, ut, quantum me Deus adjuvat, omnia talia de canonicis libris colligam; atque ut faciliè inspicere possint, in unum tanquam speculum congeram.* Inde dico: Augustinus hoc libro, suo loco refert verba Jacobi: *Infirmatur quis in vobis, etc.* Existimavit itaque suo seculo, generatimque tempore novi Testamenti, præceptum esse infirmis ut advocent presbyteros à quibus inungendi sint, per quam unctionem eorum peccata deleantur. Hoc verò est Augustinum agnoscere unctionem illam esse signum perpetuum, practicum gratiæ sanctificantis, adeoque esse Sacramentum novæ legis. Itaque probatur ex eo loco invictissimè veritas catholica de Sacramento Unctionis infirmorum.

Respondet Dallæus Augustinum illic tantum ea Jacobi verba nudè et simpliciter recitare; quis verus sit sensus, et an unctio in iis memorata ordinarium sit Ecclesiæ Sacramentum, an verò extraordinarium doni sanationum in primitivâ Ecclesiâ signum, non dicere. Ad hoc referre eum locum, ut de orationis efficaciâ, divinâ benignitate, remissione peccatorum, et clavium potestate doceret: tum etiam ut ex illo miraculosæ sanationis dono multa colligerentur ad edificationem nostram nunc utilia.

Contra: Augustinus refert illum locum, ut doceat juberi toti Ecclesiæ id quod Apostolus præcepit his verbis. Præcepit verò ibi inungi infirmos, et orari super eos, ut per hanc unctionem atque orationem corporis et animæ suæ recipiant sanitatem; non præcipit orationem tantum, non præcipit tantum fidelibus ut sese clavibus Ecclesiæ subjiciant ad obtinendam peccatorum suorum condonationem: præ-

cepit etiam unctionem ipsam. Cur enim distinguit Dallæus, ubi non distinguit Augustinus? et ex eo quod S. Pater se quidam veritatem illam de suo sacris Apostoli veritatem adjectam, concipimus est retulisse hunc locum, quò doceret præceptum inungi et ea omnia fieri quæ verba Apostoli continentur. Satis porro superque significavit Augustinus se non intellexisse locum hunc de extraordinario signo doni sanationum, quò signum inungendi præbuit tantum Ecclesiæ seculi respiciebat, cum ille eum ad Ecclesiam pro omni tempore pertinere contulerat.

Idem Augustinus, scilicet 215 de Tempore scribit: *Quædam aliqua infirmitas supervenerit, corpus et sanguinem Christi illi qui agrotat accipiat; et inde corpus seculum accipiat, ut illud quod scriptum est impleatur in eo: INFIRMATUR AQUIBUS? INDEBAT PRESBYTEROS, ET ORNET SUPER EUM, UNGENTES EUM OILEO, ET ORATIO FIDELI SANAVIT INFIRMUM, ET ALLUVIABIT EUM DOMUS, ET IN HIS LOCATIS UT HABITENTUR IL. Videte, fratres, quia qui in infirmitate ad Ecclesiam cucurrerit, et corporis sanitatem recipere, et peccatorum indulgentiam merebitur obtinere.*

Respondent vulgò Calvinistæ sermonem hunc non esse Augustini. Dallæus, lib. 2, c. 10, addit videri sibi ejusdem auctoris, cujus est liber de Rectitudine catholice conversationis, hoc est, Eligii Noviomensis, de quo inferius. Quia, quæ hic brevius et contractius, ibi fusiùs exprimuntur. Favere Erasmus, Martinum Lypsiū, Lovanienses et Parisienses editores, qui docti quidem, sed incerti parentis esse asseverant.

Contra: Calvinistæ malè negant sermonem hunc esse Augustini. Sapit Augustinum. Stylus est Augustinianus. Non est rejectus in appendicem à Martino Lypsiō, Lovaniensibus, Parisiensibus editoribus. Non est Eligii Noviom., quanquàm ejus sit liber de Rectitudine catholice conversationis; quo in libro mutuatus est sensum Augustini, quem stylo fusiori expressit. Diversitas phrasidis diversum prodit auctorem. Non favent Dallæo Erasmus, Lypsius, Lovanienses, Parisienses; quasi verò vulerint sermonem hunc habere parentem incertum. Unus Martinus Lypsius censuit de Sermionibus, qui nomen Augustini præferre videbantur, cujus Lovanienses amplexi sunt judicium: nomen Augustini solis illis apposuit, qui sibi certò videbantur esse Augustini; rejecti in appendicem eos quos Augustini non esse certo certius agnovit. Ceterorum due sunt classes: alii quippe quòd non satis discussi, Augustini nomine non fuerunt insigniti; reliqui, quòd ex judicio quorundam virorum eruditorum dubiæ essent auctoritatis. Probandum incumbit Dallæo sermonem de quo agitur, eruditorum judicio videri esse dubiæ auctoritatis.

Respondet Dallæus, lib. 2, c. 12, cujuscumque sermo iste sit, minimè suffragari nostræ doctrinæ. Nam unctio de qua ibi, est quidem infirmorum, sed non est *excurrentium* tantum, qualis est nostra. Est ad reparandam sanitatem corpoream, non ad munimen animæ in extremis, sicut est nostra. Est denique hujusmodi, ut eâ infirmus seipsum ungere possit, cum

nostra non possit fieri nisi per sacerdotes.

Contra : Unctio nostra est quidem ita *exentium*, ut sit etiam *infermorum grati aegritudine laborantium*. Est ad *animam animam*, quando homo venit in extremis; sed est etiam ad *reparandum corporum sanitatem* instituta, quando Christianus periculosè ducitur. Et licet Augustinus non meminerit eo loci effectus istius spiritualis, argumentum hoc id minime postulante : satis est tamen quòd non exclusit, sierti reverà non exclusit. Denique huiusmodi, inde corpus *ulam suam ungit*, sensus est iste : huiusmodi corpusculum suum manus faciat, per sacerdotes videlicet; quod eximitur ex his quae subiungit : *Ut illud quod scriptum est impleatur in eo* : INFIRMATUR ALIQUIS ? INBUIT PRESBYTEROS, ET OLENT SUPER EUM, UNGENTIS EUM, &c. Nam textus iste probat inunctionem fieri debere per sacerdotes, non per infirmam; aliis videlicet adhibetur ab Augustino, cuius sensus is esset : *Ungat seipsum infirmus ut illud impleatur quo scriptum est ungi debere infirmos per presbyteros Ecclesiae seu per sacerdotes*. Inungere quidem se posse infirmos oleo consecrato, imò et frequenter id ab illis factum in veteri Ecclesia fuisse non diffiteor; ceterum cum id faciunt, non faciunt vi illius praecepti apostolici, faciunt ex devotione et pietate quādam, cuius meminimus ad Innocentium I et qui seipsum aegros inungere negligebant, violati vel neglecti praecepti apostolici rei minime censebantur.

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS.

Lib. 6 de Adoratione in spiritu et verit., agens contra incantationes ita loquitur : *Tu verò, si qua tibi pars corporis dolet, et verò credis haec verba, DOMINUS SABAOOTH, et alias huiusmodi appellationes, quas Deo, qui secundum naturam est, divina Scriptura tribuit, vim habere putas pellendi malum illud, pro te ipso precēs fundens haec verba pronuntia; sic enim rectius quàm illi facies, neque impuris spiritibus, sed Deo gloriam tribues. Commemorabo etiam divinitus inspiratam Scripturam quae ait* : INFIRMATUR QUIS IN VOBIS ? INDUCAT, etc. Ex hoc loco sic argumentor : Cyrillus contra morbos corporis loco incantationum proponit duo genera remedium, orationem in qua Dominus Sabaoth invocetur, et unctionem, de qua Iacobus apostolus. Ergo ejusmodi unctio usitata erat V seculo, adeoque non erat signum extraordinarium pro primis duntaxat seculis Ecclesiae. Atverò eadem unctio, ex Apostolo per Cyrillum relato, conferebat etiam remissionem peccatorum. Ergo Sacramentum propriè dictum habebatur Cyrillo Alexandrino.

VICTOR ANTIOCHENUS.

Ad haec verba Marci 6 : *Et unguunt oleo multos*, scribit : *Quae apostolus Iacobus in sua Canonica narrat, ab hoc non dissentiunt; scribit enim* INFIRMATUR, etc. *Oleum inter alia et laborum molestias mitigat, et lumen fovet, et hilaritatem conciliat... Oleum igitur quod in sacra Unctione adhibetur et Dei misericordiam, et morbi sanationem, et cordis illuminationem denotat. Dicit tamen potest orationem haec omnia efficere; oleum autem eorum omnium quae fiunt, externum tantum sym-*

bolam esse. Victor Antioch. attribuit effectum hunc orationi, non oleo, nisi ratione orationis, secundum modum loquendi Patrum, qui attribuunt effectus Sacramentorum *formis* et non *signo*, nisi ratione formae. Sic Augustinus, loquens de Baptismo, ait : *Quae est tanta virtus aquae, ut corpus laequet et cor abluat, nisi faciente verbo, etc.*

GREGORIUS MAGNUS.

In Sacramentario, quod Menardus publici juris fecit ex vetustissimo codice scripto temporibus Caroli Magni anno 768, per Lamsbertum, feria 5 in Cena Domini, habetur : *Tunc offertur pontifici oleum, et benedicit illud tam ipse quàm omnes presbyteri, ad unguendum infirmum his verbis* : Emitte, etc., *ut tua benedictione sit omni hoc urgentia tenenti tutamentum mentis et corporis, ad evacuandos omnes dolores, omnesque infirmitates, omnem aegritudinem corporis, etc.* Et in Ordine ad visitandum infirmum : *Immo te de oleo sancto, sicut unxit Samuel David in regem et prophetam. Operare, creatura olei, in nomine Patris omnipotentis, ut non lateat illic spiritus immundus, etc.* Et infra, in quādam oratione : *Et animam resove quam creasti; ut castigationibus emundata, continuo se sentiat tua medicinā salvatam. Et in aliā* : *Ut medelam tuam non solum in corpore, sed etiam in animā sentiat. Et in aliā* : *Sana vulnera, ejusque peccata dimitte. Et in aliā* : *Et quem languor curvat ad exitum, et virtum defectus trahit ad occasum, medela tuae gratiae restituat in salutem. Sana quoque, quæsumus, omnium medicator, ejus febrium et cunctorum langorem cruciatus, aegritudinemque et dolorum omnium dissolve tormenta, viscerumque ac cordium interna medica, medullarum quoque et cogitationum; sana discrimina ulcerum, viscerumque putredines evacua, conscientiarumque atque plagarum obducito cicatrices veteres, immensasque remove passiones, carnis ac sanguinis materiam reforma, delictorumque cunctorum veniam tribue, sicque illum tua pietas jugiter custodiat, ut nec ad corruptionem aliquando sanitas, nec ad perditionem nunc, te auxiliante, perducat infirmitas; sed fiat ei haec olei sacra perunctio morbi et languoris praesentis expulsio, atque peccatorum omnium optata remissio. Et in aliā* : *Propitiaturque Dominus cunctis iniquitatibus tuis, et sanet omnes languores tuos, redimatque de interitu vitam tuam, et satiet in omnibus desiderium tuum. Et post omnes istas orationes habetur* : *Deinde communicet eum corpore et sanguine Domini. Et sic faciant illi per septem dies, si necessitas fuerit, tam de communione quàm de alio officio; et suscitabit eum Dominus, et si in peccatis fuerit, dimittentur ei. Debent etiam sacerdotes et ministri sanctae Ecclesiae cum summā reverentiā infirmis decantare per singulos dies vespas et matutinas, cum hymno* : CHRISTE, COELESTIS MEDICINA PATRIS, etc. Et postea : *Multi enim sacerdotes infirmos perungunt in quinque sensus corporis, id est, in superciliis oculorum, et in auribus deintus, et in narium summitate, sive exterius, et in labiis exterius, et in manibus exterius, id est, de foris. In omnibus ergo his membris crucem faciant de oleo sacro dicentes* : In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Hoc enim fa-

crevit, ut si ex quoque sensibus mentis et corporis aliqua macula interit, hinc medicinâ Dei sanetur. Et post hæc habetur oratio in consummatione hujus officii, cujus ita verba, valde ponderanda sunt : *Ut mittere digneris sanctum angelum tuum, qui famulum tuum in angustis et necessitatibus laborantem, consolationibus tuis attollat, quibus et de præsentibus consequatur auxilia, et æterna remedia comprehendat.*

Ex his omnibus perspicuum est ejusmodi unctionem tuâ temporis fuisse collatam etiam infirmis periculose agrotantibus, ut consequerentur eam remissione peccatorum sanitatem corporis ; et vergentibus ad occasum, hoc est, mortis proximis, ut suorum peccatorum remissionem plenam atque consummatam obtinerent.

Opponit Dallaus, lib. 2, c. 14, istam veterum unctionem ab hominibus nostris ritu valde alienam esse. Nihil enim in illâ haberi de *excentibus* ; nullum posci *contra tentationes* ultimas *præsidium* ; nullam *præparationem* ad cœleste regnum *ingrediendum* ; nullas denique *peccatorum reliquias* hoc suo oleo deleri *rogare*. Rem totam ad *miraculosam Dei virtutem* referri, ad *unam vel morborum vel dæmonum expulsionem* pertinere ; adeoque non esse *Sacramentum* propriè dictum.

Respondeo 1° orationes istius veterum inunctionis eadem sunt quæ nostræ, eadem inunctiones, eadem forma. 2° De *excentibus* sermo est his verbis : *Et quem languor curvat ad exitum, et virum defectus trahit ad occasum. Poscitur præsidium adversus tentationes, istis : Ut mittere digneris sanctum angelum tuum, qui famulum tuum in angustis et necessitatibus laborantem, consolationibus tuis attollat, quibus et de præsentibus consequatur auxilia, et æterna remedia comprehendat.* Rogatur præparatio ad cœleste regnum ingrediendum, cum dicitur : *Redimatque de interitu vitam tuam, et satiet in omnibus desiderium tuum.* Rogatur quoque ut deleantur peccatorum reliquie his verbis : *Ut castigationibus emundata, continuò se sentiat tuâ medicinâ salvatam. Et : Ut medelam tuam non solum in corpore, sed et in animâ sentiat.* Et : *Viscerumque ac cordium interna medica, medullarum quoque et cogitationum.* Et : *Atque peccatorum omnium optata remissio.* Et : *Propietetur Dominus cunctis iniquitatibus tuis.* Quare falsum est rem totam in veteri illâ inunctione referri ad miraculosam Dei virtutem, atque ad unam morborum vel dæmonum expulsionem.

AUCTOR VITÆ SANCTI EUGENDI ABBATIS.

Sanctus iste vivebat VI seculo. Ejus Vitæ librum scripsit quidam illius discipulus. Extat in Surio, tomo 1, stylo immutato in aliquibus. Extat etiam in Bollando, 1 tomo januarii ex manuscriptis codicibus S. Mariæ de Bonifontis, et S. Mariæ de Ripatoria secundum phrasim suam primigeniam, in quâ verba sequentia reperiuntur. *Cum enim ultra sexagenariam ætatem ferè sex mensibus prædictus Pater in æQUALITATE CORPORA laboraret, sic tamen quòd nunquam canonico usque ad horam defuisset cursui, nec bis in die, fesso corpusculo coactus fuit aliquid impertiri, vocato uno ad se de fratribus, cui cum liberate peculiari olim*

etiam PERCUNDI INFIRMOS opus injunxerat, secretissimè quoque alibi PETITULUM PETIT (UT MORIS EST) PERUSCI. Hæc erat dubio procul Unctio infirmorum ad exitum vergentium facta per sacerdotes, quod indicant ista verba, *ut moris est.* Exprimitur autem duntaxat *pectusculum*, aut idèò forte quia in illis regionibus tum temporis solum *pectus* mungebantur, aut potius quia, cæteris partibus inunctis, unctum est pectus tanquam membrum, quo præcipuè Eugendus abbas infirmabatur.

AUCTOR VITÆ S. TRESANI PRÆBYTERI.

Beatus quoque ille vixit eodem seculo VI. Presbyter fuit in diœcesi Remensi apud Aveniacum, de quo Flodoardus lib. 4, c. 9, vitam ejus posteritati consignavit coætaneus. Reperitur apud Bollandum, tomo 2 februarii, in quâ leguntur ista : *OLEUM SANCTÆ RECONCILIATIONIS accepit, et cum cordis intimâ contritione et humilitate suscepit. Confortans itaque fratres, etc. Quæ postquàm explevit, viaticum petiit.* Moribundus erat Tresanus, ex hoc loco, quando inunctus est.

THEODORUS CANTUARIENSIS.

Qui à Vitaliano Romano pontifice ordinatus est archiepiscopus Cantuariensis, anno Christi 668. Constituit *pœnitentiales Regulas*, seu composuit *Librum pœnitentiale*, cujus meminit Rhegino sub annum Chr. 776. Extat in Bibliothecâ S. Benedicti Cantabrig. Ex eo Gratianus 16, q. 7, c. *Ab infirmis*, et Yvo, Decreti p. 15 c. 26, referunt verba quæ sequuntur, et quæ maximè stabiliunt veritatem Sacramenti Unctionis, atque usum Ecclesiæ temporis istius superiorumque seculorum demonstrant. *AB INFIRMIS IN PERICULO MORTIS positus pura est inquirenda confessio peccatorum, non tamen illis imponenda est quantitas Pœnitentiæ, sed innotescendo ; et cum amicorum orationibus et elemosynarum studiis pondus Pœnitentiæ sublevandum, si fortè migraverint, ne obligati, à communione et consortio veniæ fiant alieni ; à quo periculo si divinitus ereptus convalescit, pœnitentiæ modum sibi à sacerdote impositum diligenter observet, et idèò SECUNDUM AUCTORITATEM CANONICAM, ne illis jamjam pietatis clausa videatur orationibus et consolationibus ecclesiasticis, SACRA UNCTIONE OLEI INUNCTI secundum statuta sanctorum Patrum, communione viatici reficiantur.* En usum Unctionis infirmorum respectu ægrotorum ad exitum properantium.

S. ELIGIUS NOVIOMENSIS.

In sermone quem B. ille præsul habere solebat ad populum, referturque Vitæ ipsius à B. Audoeno conscriptæ lib. 2, c. 16, hæc legere est : *Quoties aliqua INFIRMITAS occurrerit alicui, non quærantur præcantatores, non divini, non sortilegi, non caragi, neque per fontes, aut arbores, aut bivia phylacteria exercentur ; sed qui ægrotat, in solâ misericordiâ Dei confidat, et Eucharistiam cum fide et devotione accipiat, OLEUMQUE BENEDICTUM AB ECCLESIA FIDELITER PETAT, UNDE CORPUS SUUM UNGATUR, et secundum Apostolum, ORATIO FIDEI SALVABIT INFIRMUM, ET ALLEVIABIT EUM DOMINUS. Non solum autem CORPORIS, sed et ANIMÆ recipiet SANITATEM.* Fateor ista non reperiri apud Surium, repe-

runtur tamen in manuscripto codice S. Germani Prætextensis, atque in appendice tom. 9. S. Aug., tract. 20, qui est de Rectitudine catholice conversationis, et est ille ipse sermo Eligianus, ut optime Simonides observavit in Notis suis ad canonem I concilii Antissiodor.: *Veterum, inquit, acceptum censu et Andree testimonio*. Tacere vero non possum quod in illo manuscripto Sangermanensi (qui pro se fert annos 100), et in Appendice istâ Augustiniana extat propositio ista: *Nam qui ante nuptias legitimos habere concubinas præsumit, pejus peccat quam qui adulterium committit*. Ob quam propositionem Lovanienses censuræ tractatum huic non esse Augustini. Catholicum tamen sensum habet, et est Augustini analogo max referendo. Auctor hic comparat habentem concubinam cum eo qui committit adulterium, et vult quod etiamsi adulterium peccatum sit gravius fornicatione, tamen qui vivit in concubinato, gravius peccat quam qui committit adulterium, quia concubinitus dicitur statum et permanentem in fornicatione publicæ, adeoque non sive gravi scandalum, quod scandalum ægrat maxime fornicationem, sive ut fornicatio sit specie gravius videri possit ad clerico extra esse scandalum. Expositionem hanc docet nos Augustinus ipse serm. 215 de Tempore. Ubi namque eandem propositionem fecit in hæc verba: *Qui ante legitimos nuptias concubinam sibi adhibere præsumit, pejus peccatum facit, quam qui adulterium committit*; eam sic immediatè post exponit in hunc modum: *Quia qui adulterat, adhuc tam grave malum secretè vult agere, in publico autem aut metuit aut erubescit committere: ille verò qui publicè concubinam habere voluerit, fronte impudentissimè rem execrabilem, toto populo vidente, licenter se putat admittere*. Codex manuscriptus monasterii Conchensis non habet hanc propositionem, sed neque Surius. Certè insuta videtur. Sed ad rem.

Dallæus, c. 15, idem ad hunc locum opponit quod supra ad locum petiit è serm. 215 Augustini. Et nos itaque idem Dallæo reponimus:

Ubi legitur: *Unde corpus suum ungatur*, idem Dallæus contendit esse legendum *ungat*, secutus Valdensum. Levior certè controversia quam ut nos moretur. Rectè legitur *passive ungatur*, non *ungat*, active, quia pontifex jubet ejusmodi unctionem secundum præceptum Apostoli; quod præceptum Apostoli est ut infirmus *ungatur per sacerdotes*, non ut seipsum ungat. Quanquàm dici possit legendo cum Valdensi *ungat*, sensum esse *ungi faciat*, sicut antè observavimus ad locum illum Augustini.

AUCTOR OPUSCULI DE VITA SANCTÆ HUNNEGUNDIS.

Sancta hæc virgo vixit seculo VII. cujus Vitæ opusculum habemus apud Surium, ab auctore seculi X conscriptum. Sic legimus, c. 14: *At illa conversa ad eos quæ quædam ostendebant protoplasma, sacre UNCTIONIS OLEUM et Eucharistiam sibi petiit ministrari*.

Dallæus, lib. 2, c. 4, tria opponit, 1° quod Surius stylum hujus opusculi à se passim mutatum creditur. 2° Quod auctor imprudens effudit res sui temporis hæc virgini, sicut plerisque scriptoribus accidit. 3° Quod

nequidem hujusce scriptoris ævo obtinuerat nostra extrema Unctio. Ille enim virginem *inungi primum* facit, tum *Eucharistiam* sumere, contra nostrum usum, qui nostros prius communicatos, *postremò* demum inungimus.

Contra: 1° Surius plurimorum ejusmodi operum immutavit stylum, in quorum nullo meminit apertè Unctionis infirmorum. Sic mutavit stylum Vitæ S. Severi Ravennatensis, in quâ tamen ea duntaxat leguntur: *Transitum suum saluberrimè Sacramentorum cælestium perceptione communicavit*. Mutavit stylum Vitæ S. Adelheidis, in quâ tamen ea leguntur duntaxat: *Missam sibi celebrandam curavit, corporisque et sanguinis Dominici Sacramento se communicavit*. Idem Win Waloci, de quo: *Sacrificii vivam immolavit hostiam, Agni Dei vivifico refectus convivio*. Gertrudis, de quâ: *Sacratissimi Christi corporis et sanguinis viaticum accepit*. Hermenaldi abbatis, de quo: *Corporis et sanguinis Domini Sacramento sese præmuniens*. Rupertus Vangionum, de quo: *Sumpto sanctissimo corporis et sanguinis viatico, emisit spiritum*. Eustachii Luxoviensis, de quo: *Sumpto viatico, animam cælo reddidit*. Margaritæ reginæ Scotorum, de quâ: *Exitum suum Dominici corporis et sanguinis viatico præmuniavit*. Joan. Gualberti: de quo *Perceptis cum multâ devotione Sacramentis*. Brigittæ, de quâ: *Perceptisque Sacramentis*. Valentini, de quo: *Propriis manibus accepit corporis et sanguinis Domini Sacramentum*. Remacli episcopi, de quo: *Cum se sanctissimè corporis et sanguinis Domini viatico confirmasset*. Stephani Diensis, de quo: *Petit ecclesiastica sibi porrigi Sacramenta*. Audomari episcopi, de quo: *Sanctissima corporis et sanguinis Christi accipiens Sacramenta*. Gerardi abbatis, de quo: *Corporis et sanguinis Domini perceptione munivit*. Amabilis presbyteri, de quo: *Dominici epuli Sacramentis se communicavit*. Gofridi Ambian., de quo: *Eucharistiam de manu Lysiardi Suesionensis episcopi accepit*. Laurentii Dublin, de quo: *Confessione præmissâ, viatico suum transitum præmuniavit*. Odonis Cluniacensis, de quo: *Cum sacro-sanctâ Eucharistiâ prius sese communicasset*. Adde quod toto cælo distinguantur, immutare stylum, et reponere aliquid quod non est in textu.

2° Auctor non affingit res sui temporis sanctæ Hunnegundi. Quæ hætenus retulimus ostendunt ritum unctionis ægrotantium esse longè anteriorem seculo VII. Vel nunc probat Dallæus, vel nulla fides historicis habenda est, quando loquuntur de rebus anteriorum temporum. Quod si ita sit, nulla fides Eusebio referenti quæ tribus prioribus Ecclesiæ seculis acta sunt: Gregorio Turonico nulla, nisi quando descripsit res suæ ætatis. Idem censendum de cæteris.

3° Denique, quod infirmi ante vel post Eucharistiæ perceptionem ungantur, non mutat naturam unctionis. IX seculo et ante et post unctionem vicibus distinctis Eucharistia concedebatur. Etiam in ordine Cisterciensium, retento veteri usu, quod antè communionem corporis et sanguinis Christi

Domini. Eadem tamen est specie inunctio, quæ in hoc ordine, et quæ in cæteris Ecclesiis celebratur.

BEDA.

Ad hæc verba Marci 6 : *Et cruentes, etc.*, dicit Apostolus Jacobus. INFIRMATUR, etc. Unde patet ARRESTI APOSTOLIS hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, ut energumeni, vel alii quilibet AGROTI IN SANCTO OLEO PONTIFICATU BENEDICTIONE CONSECRATO.

Et in hæc verba Jacobi : *Infirmatur, etc.* Hoc, inquit, et apostolos fecisse, et NUNC ECCLESIE CONSECUTUM TENET, UT INFIRMI OLEO CONSECRATO UNGUANTUR A PRESBYTERIS, et oratione constante sanentur. Nec solum presbyteris, sed, ut Innocentius Papa scribit, et in omnibus Christianis uti licet eodem oleo, in suis aut suorum necessitate unguendo. Quod tamen oleum nomen ab episcopis licet confici. Nam qui ait : OLEO IN NOMINE DOMINI, significat oleum consecratum in nomine Domini; vel certè quia etiam cum unguunt infirmum, nomen Domini super eum invocare debent. ETSI IN PECCATIS SIT, DIMITTENTUR EI. Multi propter peccata in animâ facta, infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Unde Apostolus Corinthiis, qui corpus Domini percipere indigni soliti erant, ait : IDEO INTER VOS MULTI ET INFIRMI ET IMBECILLES SUNT, ET DORMIUNT MULTI. Si ergo infirmi in peccatis sint, et hæc presbyteris Ecclesiæ confessi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere atque emendare stegerint, dimittentur eis.

Adjungo Guillelmum Malmesburiensem, lib. 1 Histor., c. 3, referre, Bedam ipsum sub finem vite suæ, secundo videlicet ante mortem die, Sacramentum unctionis extremæ suscepisse. *Feriâ 3*, inquit, *ante Ascensionem Domini, invalescente AD EXTREMUM incommodo, modicus tumor in pedibus apparuit, haud dubius vicinæ mortis præsagus et index. Tunc accitâ congregatione, INUNCTUS EST et communicatus. Die verò Ascensionis spiritum efflavit.* Idem habet Trithemius; nec juvat quod Dallæus, lib. 2, c. 4, objicit, Trithemium hominem seculi XV, quod suo tempore fieri apud Christianos videbat, id à Bedâ quoque facitatum sibi persuasisse. Nam 1° historici est quæ gesta sunt posteritati commendare, non suas persuasiones, neque seculis anterioribus accommodare ritus sui temporis; 2° quod Trithemius, id ante Trithemium Guillelmum Malmesburiensis observaverat; 3° ex Theodoro Cantuariensi et Bedâ ipso constat eam fuisse hoc seculo consuetudinem Ecclesiæ, quæ non ab Innoce. duntaxat, sed ab ipsis quoque apostolis haberet originem.

Dallæus inprimis opponit nostram inunctionem aliam esse ab eâ de quâ Marci 6, juxta sententiam Bellarmini et cæterorum, imò et Patrum Trid. Atverò inunctionem illam, de quâ Beda, esse eandem cum illâ quæ Marci 6, refertur. Quare Bedam commemorare alia in unctionem à nostrâ.

Respondeo vitiosum esse syllogismum : Beda existimat Marci 6 et Jacobi 5 eandem commemorari unctionem. Bellarminus et nonnulli alii (de Tridentinis enim Patribus sileo, qui quid senserint, supra diximus) existimant aliam apud Marcum, aliam apud

Jacobum referri; sed ita tamen ut Jacobi 5 agatur de nostrâ inunctione. Unde detegitur vitium argumentationis Dallæi. Cui reponimus hoc argumentum : Inunctio nostra quæ secundum Bellarm. est alia ab eâ de quâ Marci 6, eadem est cum illâ de quâ Jacobi 5. Sed unctio de quâ Jacobi 5 est Sacramentum propriè datum. Ergo et nostra.

Opponit 2° veteris Ecclesiæ unctionem, ex Bedâ lib. c. 8 hæc fuisse administratam *energumenis*. Quare, cum unctio energumensium non esset Sacramentum, et quæ Sacramentum erat unctio veteris Ecclesiæ.

Respondeo Bedam docere quidem quòd ungebantur et energumeni; sed non docere quòd eadem esset specie unctio energumenorum quæ infirmorum.

Opponit 3° : Diserta sunt Bedæ verba, et apostolos, et veterem secundum eos Ecclesiam, quoslibet ægrotos unxisse. Nos verò non alios unguimus quam quibus mors in labris. Item unctio de quâ Beda erat ad restituendam corporis sanitatem instituta; nostram verò sentimus institutam esse ad animæ bonum. Denique Beda loquitur de unctione quam laici poterant laicis, imò et sibi metipsis adhibere; qualis unctio non est nostra.

Respondeo 1°, neque mentem, neque praxim Ecclesiæ eam esse ut solis moribundis unctio nostra ministraretur; 2° unctio nostra est ad corporis et animæ sanitatem atque ad robur instituta; unctio de quâ Beda est ejusdem conditionis. Et quamvis locis relatis non videatur expressus alter effectus à corporeo, alterum tamen esse, eumque spirituales, satis superque significavit Beda ipse, cum instante morte ungi voluit, et Eucharistiam tanquam ultimum viaticum percipere, cùmque verba Jacobi de nostrâ hæc inunctione est interpretatus; 3° quod subjungitur in objectione de laico alteri et sibi ipsi ministro inunctionis, solutum est ad Innocentium I.

CRODOGANGUS METENSIS.

Qui referendarius fuit Caroli Martelli, et postea Pipini regis temporibus Metensem administravit Ecclesiam. Is in regulâ canonicorum (quam habemus curâ et studio Lucæ Dacherii Benedictini, tom. 3 sui Spicilegii) caput 71 sub hoc titulo scripsit : *Pro infirmis orare et ungere eos præcipitur.* Cujus capitis verba non sunt alia à verbis Jacobi 5, Innocentii ad Decentium, et Bedæ in illud Jacobi citata.

EGBERTUS EBORACENSIS.

In excerptiōibus è dictis et canonibus SS. Patrum concinnatis circa annum 740, excerpt. 21 : *Ut secundum definitionem SS. Patrum, si quis infirmatur, a sacerdote oleo sanctificato cum orationibus diligenter ungetur.*

VETUS PONTIFICALE ANGLICANUM.

Asservatur in bibliothecâ conobii Gemeticensis, et notatur in ordine bibliothecæ MSS. K, xx. Anglicanum appello, quia in litanis invocantur sancti Anglicanæ Ecclesiæ Birinus, Edcwaldus, Cudbertus, etc., et præterea, quia magnam habet cum Missali Anglicano, de quo suo loco dicturi sumus, conformitatem,

nonnullas quoque dictiones Anglicas. Recentior ex sanetis qui advocatur est S. Cudbertus, Lindisfarne-sis episcopus, cujus dies supremus consignatur ad annum 688. Character seculum VIII demonstrat. Ibi in ordine visitationis infirmorum continetur unctio sub eâdem ratione quâ describitur in Sacramentario Gregorii quod ad res essentielles.

VETUS PONTIFICALE ECCLESIE TURONENSIS.

Cecinit Anglico mox citato. Morinus, lib. de Pœnitentiâ, refert verba quæ ad rem præsentem faciunt, putatque non esse minorem octingentis annis.

CAPITULARIA CAROLI MAGNI.

Lib. 4, c. 462 : *Ut presbyter in Cœnâ Domini tres ampullas secum deferat, unam ad chrisma, alteram ad oleum ad catechumenos, tertiam ad INFIRMOS, juxta sententiam apostolicam : ut quando quis infirmatur, inducat PRESBYTEROS ECCLESIE, etc.*, lib. 6, c. 75 : *Si INFIRMITATE depressus quis fuerit, VITAM SINE COMMUNIONE NON FINIAT, nec UNCTIONE SACRATI OLEI careat; et si finem perspiciat, sacrosancto corpore Deo anima ejus à sacerdote precibus commendetur.* Cap. 76 : *Ut omnes presbyteri OLEUM INFIRMORUM ab episcopo expetant, servumque habeant, et moveant fideles INFIRMOS illud exquirere, ut eodem oleo peruncti, gratiâ Dei sanentur, quia ORATIO FIDEI SALVABIT INFIRMOS.* Ex quibus locis habetur ritum unctionis apostolicæ sub finem VIII seculi adhuc perseverasse, eamque non modò reparandæ sanitatis corporæ causâ usurpatam, sed etiam spiritualis effectûs consequendi, quando homo versatur in extremis. Illud enim ea verba significant : *Vitam sine communione non finiat, nec unctione sacratî olei careat.*

CONCILIIUM CABILONENSE II.

Celebratum est anno Dom. 813, cujus est iste canon 48 : *Secundum beati Jacobi apostoli DOCUMENTUM, cui etiam DOCUMENTA PATRUM consentiunt, infirmi oleo quod ab episcopis benedicitur, à PRESBYTERIS UNGI debent. Sic enim ait : INFIRMATUR, etc. Non est itaque participanda hujusmodi medicina, quæ ANIMÆ, corporisque medetur languoribus.*

Respondet Dallæus, lib. 2, c. 15, unctionem istam corpori per se, animæ verò per accidens mederi ac conditionaliter, ut habet Jacobus; nostram per se animæ, per accidens mederi corpori.

Contra : Eadem est ratio nostræ et istius, quantum ad modum medendi animæ atque corpori, quia nihil aliud agnoscimus in unctione nostrâ quàm quòd apud Jacobum; et Cabilonenses Patres loquuntur quod de unctione Jacobæâ.

CONCILIIUM AQUISGRANENSE II.

Coactum est anno salutis 856; can. 5, de Vitâ et Doctrinâ inferiorum ordinum, ita definit : *Si autem INFIRMITATE depressus fuerit, ne confessione atque oratione sacerdotali, necnon UNCTIONE sacrificati olei per ejus (presbyteri) negligentiam careat. Denique si finem urgentem perspexerit, commendet animam christianam Domino Deo suo, more sacerdotali, cum acceptione sacræ communionis, corpusque sepulturæ, etc.*

Respondet Dallæus, lib. 2, c. 15, unctionem hanc dari quidem infirmis, sed non solis moribundis, sicut nostram; dari ante viaticum, non nostram.

Verùm neque nostra dari debet solis moribundis, neque quòd ut plurimum modò conferatur post viaticum, sequitur aliam esse ab eâ, de quâ patres Aquisgranenses, ut ante ostendimus.

CONCILIIUM MOGUNTINUM.

Anni 847. Ejus verba sunt cap. 26 : *Ab INFIRMIS IN MORTIS PERICULO positis, per presbyteros pura inquirenda est confessio. Et ideò SECUNDUM CANONICAM AUCTORITATEM, ne illis janua pietatis clausa videatur; orationibus et consolationibus ecclesiasticis sacra cum UNCTIONE Dei animati, SECUNDUM STATUTA SS. PATRUM communione viatici reficiantur.*

Non habet Dallæus quod opponat huic concilio, nisi quòd ea unctio adhibetur infirmis, antequàm sacrâ communione reficiantur. Quæ oppositio planè nihil est.

CONCILIIUM REGIATICENSE.

Anni 850. Cap. 8 : *Illud quoque SACRAMENTUM, quod commendat Jacobus apostolus, dicens : INFIRMATUR quis? etc., solerti prædicatione populis innotescendum est : magnum sanè ac valdè appetendum mysterium, per quod si fideliter positus, et remittuntur, et consequenter corporalis sanitas restituitur. Sed quia frequenter contingit ut ægrotus aliquis aut SACRAMENTI VIM nesciat, aut minùs periculosam reputans infirmitatem, salutem suam operari dissimulet, aut certè morbi violentiâ obliviscatur, debet eum loci presbyter congruenter admonere, quatenùs ad hanc SPIRITUALEM CURAM secundum propriæ possibilitatis vires, vicinos quoque presbyteros invitet. Hoc tamen sciendum, quia si is qui infirmatur publicæ pœnitentiæ mancipatus est, non potest hujus mysterii consequi MEDICINAM, nisi priùs reconciliatione perceptâ, communionem corporis et sanguinis Christi meruerit. Cui enim RELIQUA SACRAMENTA interdicta sunt, HOC UNO nullâ ratione uti conceditur. Si autem infirmi qualitas talis est ut per seipsum visitandum et ungendum dignum existimet episcopus, ab ipso quamplurimum competenter fieri valet à quo ipsum chrisma conficitur, et cui PECCATA REMITTENDI officio privilegii potestas concessa est.*

CONCILIIUM WORMATIENSE.

Anni 868. Canon ipsius 72 est locus ipse Innocentii, de quo supra diximus.

EPARCHIUS ENGOLISMENSIS.

In opusculo de Vitâ Caroli Magni ita refert finem illius : *Oleo autem sancto INUNCTUS ab episcopis, et viatico sumpto et omnibus suis dispositis, commendans Deo spiritum suum, obiit in pace anno 814. Auctor est Carolo, cujus Vitam descripsit, coetaneus.*

Opponit ad hoc Dallæus, lib. 2, c. 5, Eginardum, qui ejusdem imperatoris Vitam scripsit, nihil tale tradere, sed hoc unum tradere quòd communione perceptâ decesserit.

Contra : Etiam si Eginardus meminerit solius communionis, non ideò negavit unctum fuisse imperatorem : imò quia prævia erat inunctio ad Eucharistiæ

Vaticum, meminit communionis. Deinde capitularibus citatis præcipientibus ut fideles ungantur, antea quam ex hac vitâ discedant, longe probabilius est Carolum imperatorem unctum fuisse in extremis, quod Eparchius testatur, quàm non inunctum, quod Dalleus vult significari per reticentiam Egnardi. Quando plures historici synchroni in eandem materiam incutunt, argui falsi non debet, quod eorum alter non habet, sed prætermisum censetur.

HERALDUS TIRONENSIS.

Anno 856 capitula edidit, quorum 21 conceptum est verbis istis : *Ut in infirmitate positi absque dilatione reconciliantur, et vaticum accipiant, et BENEDICTIONE SACRAIT OLEO NON CAREANT.*

HALITGARIUS CAMERACENSIS.

Libri 5 caput 16 conflatum est ex loco Jacobi et verbis Epistolæ Innocentianæ.

HEINRICUS REMENSIS.

In Capitulis : *De quibus rebus magistri et decani per singulas ecclesias inquirere et episcopo renuntiare debent.* Capitulo 10 : *Si ipse presbyter visitet infirmos et ungat oleo sancto, et communicet per se.* Exstant apud Sirmondum, tomo 3 Concil. Gallicæ.

AGOBARDUS LUGDUNENSIS.

Epistolâ de quorundam illusionibus signorum, ita scribit : *Quod verò illi de quibus nobis innotuistis ad easdem ecclesias in quibus percutiuntur concurrunt, et quidquid possunt donant, nos credimus omninò quod terroribus decepti hoc faciant, perditò consilio meliore. Melius enim facerent, si sua pauperibus et hospitibus erogarent, et ad presbyteros Ecclesiæ currerent UNCTIO OLEO SECUNDUM PRÆCEPTUM EVANGELICUM ET APOSTOLICUM.*

ISAAC LINGONENSIS.

In Canonibus apud Sirmondum, tom. 3 Concil. Gallicæ, canon 25, est capitulum 75 lib. 6 Capitularium Caroli Magni, de quo supra.

JONAS AURELIANENSIS.

Lib. 5 de Institut. laicali. c. 14 : *Sunt item plerique qui, dum INFIRMANTUR, aut ipsi, aut eorum parentes et propinqui, non sibi PRESBYTEROS Ecclesiæ induci, seque sanctificato OLEO, SECUNDUM TRADITIONEM APOSTOLICAM ET SANCTÆ ECCLESIAE MOREM PERUNGI, sed magis divinos et divinatrices, imò in illis diabolum consulere expectant, etc.* Et postea : *Quod verò hujusmodi divinationes ab omnibus prorsus vitandæ sint, et UNCTIO SANCTIFICATI OLEI expetenda, Marcus evangelista indicat : ET EXEUNTES, inquit, PRÆDICABANT UT PENITENTIAM AGERENT, ET DEMONIA MULTA EJICIBANT, ET UNGBANT OLEO MULTOS AGROS, ET SANABANT OMNES.* Unde patet, ut Bedâ scribit, hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, ut energumeni vel alii quilibet ægroti ungantur oleo pontificali benedictione consecrato ; docet quoque Jacobus apostolus dicens : INFIRMATUR, etc. Deinde relatis Bedâ et Hieron. I, subiungit : *Multis namque propter IGNORANTIAM, multis propter INJURIAM hæc olei UNCTIO AB USU RECESSIT. Quibus autem in usu non est, necesse est ut in usum veniat. Unde oportet ut quando quis infirmatur, non à divinis et divinatricibus, quæ uti-*

quæ habitationes sunt daemonum, sed ab Ecclesiis, ejusque SACERDOTIBUS ET UNCTIONE SANCTIFICATI OLEI, sibi remedium non solum in corpore, sed etiam in ANIMA à Domino Jesu Christo postulet ad futurum. Audis unctionem in usu non tamquam rem novam, sed ex apostolicâ traditione in animæ remedium.

PASCHASIUS RADBERTUS.

Libro de Corpore et Sanguine Domini, c. 8 : *Unde, secundum Apostolum, cum aliquis INFIRMATUR, prius adhibenda est confessio peccati, deinde oratio plurimorum, post SANCTIFICATIO UNCTIONIS ; quia impossibile est per medicinam sanari ulcus artis, quem divina ultio premit.*

Idem, in Vita Adelardi abbatis Corbeiensis : *Interim verò audiens beatus vir Hildemannus episcopus (Bellocensis) sanctum ægrotare Patrem, advenit illicò. Interea cum cœpisset idem sanctus episcopus à nobis percontari utrum BENEDICTIONIS OLEO, sicut à beato APOSTOLO sancitum est, deberet PERUNGI, interrogavimus eum utrumne vellet ? quem procul dubio scieramus peccatorum oneribus non detineri. Quòd ille audiens, erectis oculis in cælum, cominus obsecrabat ut fieret. Et postea : DICEBAT : NUNC DIMITTIS SERVUM TUUM, DOMINE, SECUNDUM VERBUM TUUM IN PACE, quia percepi omnia tui mysterii Sacramenta. Moribundus erat quando inunctus est Adelardus.*

Hildemannum dixi per parentheses, Bellocensem, quia ita habetur in Vitâ ejusdem S. Adelardi scriptâ per S. Gerardum ex monacho Corbeiensi 1° abbate Sylvæ majoris, editâ à Bollandò, tomo 1, ex vetusto Codice Bertiniano. Apud Paschasium Radbertum, tum in editione Surii, tum etiam in editione operum Paschasii per Sirmondum, tum denique apud Bollandum nihil de loco episcopatus Hildemanni habetur ; hoc tantum legere est : *Interim verò audiens B. vir Hildemannus episcopus, quem ipse monachum nutrierat, et per concessum regis tanto Bellocaci sublimarat honore, sanctum ægrotare, etc.* Consentit Bollandus his verbis apposis in margine : *Visitat eum Hildemannus episcopus Bellocac.* Sirmondus, tomo 3 Concil. Gallicæ, putat Hildemannum, de quo in conc. Suess. II, act. 5, esse episcopum Bellocac. In tabulis episcoporum Belloc. apud Democharem collocatur post Rembertum et ante Erminfridum. Mitto alios.

PRUDENTIUS TRICASSINUS.

Sermone de Vitâ et Morte sanctæ Mauræ, apud Nicolaum Camusæum, in Promptuario antiquitatum Tricassinæ diocesis, refert B. virginem petiisse inungi. *Statinque, inquit, ad me conversa subjunxit : Hoc etiam munus à te peto, Prudenti pater episcope, ut in eorum præsentia de manu tuâ Eucharistiæ et UNCTIONIS EXTREME recipiam Sacramenta. Quod et factum est.* Et hanc quidem beatam mortem tum proximam fuisse Dalleus haud inficiabitur.

Opponit tamen duo lib. 2, c. 3 : *Prius est codicem ex quo descriptus fuit hic sermo, plerisque in locis, ob characteres penè exesos, ægrè legi potuisse, teste ipso Camusæo ; ut exigua debeat esse fides eorum quæ ex carioso et corrupto libro finguntur pro animi libidine.* Posterius est quòd abhorrens erat à IX se-

culo Eucharistiae administratio ante inunctionem; et tamen eò loci Eucharistia ante unctionem administrata indicatur.

Respondeo ad primum, tantum abesse ut quod obijciatur eleuet vim argumenti, augeat potius; quia testimonium perhibet de vetustate codicis manuscripti. Aliud est codicem *apud legi in nonnullis ejus locis, propter characteres penè cunctos; et aliud est illum a carie atque corruptione legi non posse, sed fingi quòd legitur id quod reverà in eo non legitur.* Camusæ in quicunque navit, hominem novit sincerum, à legemtis vel imposturis penitus alienum, antiquitatis amantissimum, de re literaria optimè meritum. Enimverò quid ibi legitur quòd non esset in usu tum temporis in *provincia Senonensi*, quòd liquet ex Jonà Aurelianiensi? in *Gallià universà*, quòd evincunt testimonia quæ congesti? per totum Caroli Magni imperium, quòd ipsa ejusdem capitula principis edocent? inò quòd non observaretur in ipsà diocesi Tricassinà, quòd codex Arremarensis, de quo mox dicturi sumus, apertè demonstrat? Ad secundum, nominari potuisse Eucharistiam ante unctionem à sanctà Maurà, quia rationem habebat *dignitatis*, non *ordinis* quo duo ista Sacramenta conferebantur. Res non est nova vel singularis Mauræ eo seculo. Usurpavit modum loquendi sibi communem cum Heraldò Turonensi, quando prius nominavit Eucharistiam ipsà unctione. Sic enim ille capitulo 21 : *Ut in infirmitate possit absque dilatione reconciliantur et viaticum accipiant, et benedictione sacrati olei non careant.* Viatici nomine quid ibi præter Eucharistiam intelligitur? Est et adhuc alia ratio, quia in eadem infirmitate per id temporis in Ecclesià Tricassinà Eucharistia bis porrigebatur, semel post confessionem peccatorum sacerdoti factam et absolutionem ab eo concessam, et semel post unctionem, ut constat ex codice Arremarensi.

CODEx ARREMARENSIS.

Arremarensensem appello, quia dono datus est Arremarensi coenobio à Prudentio Tricassino (ejusdem consecrator ex mandato Leonis IV, qui S. Pontifex ad ipsam Prudentium in hunc finem misit ex Urbe, de reliquiis apostolorum *Petri et Pauli*, in quorum nomine sanctissimæ Trinitati dedicavit), sicut colligitur ex versibus in eo descriptis, qui sic incipiunt:

Augustam trici natu statuere monarchi, etc.

Non appello Trecensem, quamvis ad eam Ecclesiam pertinerit, ut Camusæus significavit in suo Promptuario, versus prædictos referens, et ex eo dignoscitur, quòd ubi legitur *monachorum* supra scriptum fuerit eorum clero recentiori *canonicarum*. In eo codice duplex ritus conspicitur. Prior sub hoc titulo: *Ordo ad visitandum infirmum.* Et is complectitur ritus duorum Sacramentorum quæ porrigebantur agrotis, Penitentiae videlicet atque Eucharistiae. Posterior sub isto titulo: *Reconciliationis penitentis ad mortem.* Et ille duorum quoque Sacramentorum ritus includit, Unctionis nimirum et Eucharistiae. Ex quo liquet Unctionem eo seculo moribundis factam. Ritus porrò iste

clamat eam esse Sacramentum propriè dictum.

AUCTOR VITÆ S. REMBERTI BREMENSI.

Obiit S. ille Pontifex anno 888. Coetaneus Vitam ejus conscripsit. Extat apud Surium, tomo 1, in quo leguntur quæ sequuntur: *Octavà ante obitum die, ministerium sanctæ UNCTIONIS cum oleo sancto sibi exhiberi præcepit, unà cum communione corporis et sanguinis Domini.* Et ipse quoque non longè erat à morte quando oleo sancto delibutus est.

Respondet Dallæus, lib. 2, cap. 3, testimonium illud vel nullam vel certè perexiguam vim habere: tum quia Surius *stylum mutassè*, hoc est, opus interpolassè ipse profitetur, ut nesciamus sincerumne sit, an adulterinum et incrustatum; tum quòd Rembertus mortuus fuerit jam inclinato ac penè præcipiti IX seculo; quo tempore fieri potest ut ex singulari aliquà devotione ab isto, præter consuetum hactenus Ecclesiæ usum, expetitur fuerit in supremis oleum.

Sed contra est 1º quòd Bollandus, qui opus istud ex variis manuscriptis codicibus primigeniæ phrasi restituit, ita legit: *Octavà ante obitum die, mysterium sanctæ Unctionis cum oleo sancto ei fieri præcepit, et unà cum communione corporis et sanguinis Domini, usque in diem animæ exeuntis de corpore, hoc salutare remedium omni die præcepit.* Unde patet quòd Surius locum quidam istum quoad stylum sic immutaverat, ut neque interpolaverit, neque de suo addiderit illud quòd facit ad nostram institutum; quia potius primigeniæ phrasis clariùs edocet unctum adhuc fuisse Rembertum, cum mors esset in labris. 2º Fatetur Dallæus Rembertum fuisse inunctum jam inclinato ac penè præcipiti IX seculo. Satis istud est ad nostrum institutum. An secundum usum Ecclesiæ vel ex devotione aliquà singulari, parum interest ad id de quo agimus, hoc est, ad asserendum, quòd inunctio hæc Sacramentum sit propriè dictum. Sed tamen quòd oleum illud expetiverit in supremis juxta et non præter consuetum hactenus Ecclesiæ usum, probant quæ præmisimus. Auctores laudati utuntur verbis, *oportet et debet*; docent hunc esse usum Ecclesiæ; docent illum ab apostolicà traditione proficisci; docent apostolum Jacobum fuisse instituti hujus promulgatorem; adduntque ungendos infirmos *ne ruina fidelibus fiat.* Sed et Pontificales libri habent ritum hunc inunctionis tanquam *ritum devotione saltem*, si non ex *præcepto.* Et concilia sanxerunt ne quis nisi delibutus oleo migraret è vitâ. Jonas Aurel., supra: *Quibus autem in usu non est, necesse est ut in usum veniat.* Et ante: *Hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum.* Et adhuc: *Secundum traditionem apostolicam et sanctæ Ecclesiæ morem.* Agobardus Lugdun.: *Secundum præceptum evangelicum et apostolicum.* Heraldus Turon.: *Ut benedictione sacrati olei non careant.* Concil. Moguntinum: *Secundum canonicam auctoritatem, ne illis janua pietatis clausa videatur, et secundum statuta SS. Patrum.* Concil. Aquigranense: *Ne unctione sacrificati olei careat.* Concilium Moguntinum: *Secundum B. Jacobi apostoli documentum, cui etiam documenta Patrum consentiunt.* Isaac

Lingonensis *Moneant infirmos fideles illud exquirere. Concilium Wormatiense nitiur Jacobi et Innocenti verbis. Hahlgarius Cameracensis laudat Innocentium, Paschasius apostolum.*

AUCTOR LIBRI DE DIVINIS OFFICIIS.

Capite de *Infirmis*, postquam Innocenti I verba retulit, subiungit : *Hæc auctoritate promulgata, quotiescumque fidelis INFRIMATUR, ingrediantur fratres ad agrotum cum aqua benedicta, et cum cereis sive incenso ante oleum sanction, et peragant omnia, sicut in Sacramentorum libro continetur. Ita ergo totum necessitati auxiliandum est, ut nec ratio illis Penitentiae, nec commendationis gratia denegetur.* Sequens capitulum est : *De concedendo Viatico iis qui versantur in extremis.* Ex quo equidem liquidum fit Unctionem traditam esse ante viaticum Eucharistiae, sed non liquet unctionem hanc esse aliam specie ab eâ quæ nunc datur post communionem corporis et sanguinis Christi Domini.

CANONES ÆLFRICI AD WELFNUM EPISCOPUM.

Episcopus ille fuit Scirlburnensis in Angliâ, qui quam nactus fuerat cathedram an. 940 dimisit an. 958. Ejus jussu Ælfricus monachus edidit Canones quos reperies in volumine Conciliorum Angliæ, pag. 572 et sequentibus 52. Verba sunt ista : *Habebit etiam presbyter consecrationem oleum duplex, hoc infantibus, id ægrotis præparationem; et ægrotos semper unget JACENTIS. Quidam verò ægroti hoc nihili pendunt, et in agitudine suâ se non concedunt ungi. Dicam quid de eis docuit JACOBUS DOMINI APOSTOLUS, qui credentibus ait : TRISTATUR, etc.* Et postea : *Hæc locutus est Jacobus de UNGENDIS ÆGROTIS. Ægrotus autem priusquam inungatur, confitebitur ab intimo corde, si quid peccati commiserit, pro quo dignam non contulerit satisfactionem, sicut apostolus hic jam supra eum monuit; et nemo eum præsumat ungere, nisi exoratus, et post peractam confessionem. Si antea peccator fuit et negligens, faciat jam demum confessionem, penitentiam et elemosynam ante obitum suum, ut inferno non adjudicetur, sed divinâ gaudeat misericordiâ.*

RATHERIUS VIRENSENSIS EPISCOPUS.

In Sermone synodali (quem Greterus edidit unâ cum Vitâ Gregorii VII, sub nomine S. Uldarici, solis nixus conjecturis; esse tamen Ratharii docet Codex vetustus Laudunensis, ut observatum est ab Henrico Valesio, in eruditis suis annotationibus ad c. 44 lib. 6 Historiæ ecclesiasticæ Eusebii, è quo manuscripto Laudun. Dacherius, tomo 2 Spicilegii, sub vero nomine auctoris prælo subiecit), c. 20, apud Greterum, et pag. 261 apud Dacherium ita legitur : *INFRIMOS visitate et eos reconciliare, ET JUXTA APOSTOLUM OLEO sancto ungit, et propriâ manu communicare. Et nullus præsumat tradere communionem laico aut feminae ad deficiendum infirmo.*

CODEx ANTIQVUS SICVLVS.

Morinus, lib. de Pœnitentiâ, meminuit illius. Creditur caractere Longobardico exaratus ante 600 annos et ampliùs. Ritum Unctionis infirmorum lege ibidem, et quàm doctrinæ nostræ faveat facillè intueberis.

CODEx RATOLDI.

Est bibliothecæ Corbeiensis, jussu Ratoldi abbatis

exaratus, qui quidem obisse legitur anno 986, adeoque ad seculum X jure meritoque revocatur. In eorum habetur Unctionis infirmorum quæ legitur apud Menardum in notis suis ad librum Sacram. S. Gregorii, ubi inter cetera observanda est hæc antiphona : *Ut non solum per Baptismi et consummationis gratiam, sed etiam per Penitentiam atque Unctionis medicinum spes vite repararetur humanæ.*

AUCTOR VITÆ SANCTI OSWALDI WIGORNENSIS PRIMÒ, AG-
POSTEA THEORACENSIS.

Reperitur apud Bollandum, tomo 3 februarii, servatâ phrasi auctoris antiqui. In quâ de sancto ita presule, qui vivere desiit anno 992, hæc legere est : *Regressus in Oratorium, convocatis fratribus, hortatur eos impendere sibi ministerium sacre UNCTIONIS, cum viatico Dominici corporis.* Certè quæ Unctio simul cum viatico traditur, ea in extremis traditur.

LYERHELMUS, IN VITA S. POPPONIS ABBATIS.

Obiit Poppo abbas Stapulensis anno 1048, cujus Vitam conscripsit Lyerhelmus abbas Altimonensis. Extat apud Surium tomo 4, stylo aequot in locis modicè correcto. Extat quoque apud Bollandum restituta ad finem manuscriptorum codicum, ubi hæc leguntur : *RESOLUTIONIS suæ diem imminere prædixit. Deinde ad visitationem UNCTIONEMQUE suâ præfatam abbatem admovit. Ecce Unctionem susceptam à Poppone, postquam præsentit resolutionis suæ diem imminere.*

OSBERNUS, IN VITA SANCTI JONSTANI CANTUARIENSIS.

Refertur apud Surium, tomo 1, ubi leguntur hæc verba ejusdam Matronæ ad S. Dunstanum tunc temporis adhuc monachum : *Tantum precor ut cras mane ad me venias, et mihi, cum SACRAMENTO SACRÆ UNCTIONIS, viaticum Dominici corporis tradas.* Ergo sub finem vite.

ARNOLDUS, IN VITA SANCTI GODEHARDI.

Vixerunt hoc seculo XI. et sanctus Godehardus et Arnoldus operis de Vitâ Godehardi conscriptor. *Beatus pater, inquit, jam DEFICIENTE FUNDITUS CORPORE, ab abbate cæterisque fratribus, SACRÆ OLEI LIQVORE, ECCLESIASTICO MORE perungitur.* Ergo morte instante.

WIBERTUS, IN VITA S. LEONIS IX.

Migravit in cælum Leo IX anno 1053. Vitam ejus posteritati exaravit Wibertus Archidiaconus, auctor cœtaneus, in cujus lib. 2, c. 16, describuntur extrema illius, his verbis : *Seque intelligens vocari divini respectus miseratione, etc. Quorum pia consideratio perpendens, non diutius eum retinendum carnis ergastulo, decrevit, ut quoniam plures episcoporum, abbatum, cæterorumque fidelium confluerunt turbæ, eis præsentibus inungeretur SACRÆ OLEI LIQVORE. Super quo facto exhilaratus usquequaque, munitusque corporis et sanguinis Domini communionem, etc.* Et hic Pontifex unctus est sub finem vitæ suæ sibi probè cognitum.

CONRADUS, IN VITA S. WOLPHELMI ABBATIS BRUWILER-
RENSIS.

Legitur apud Surium secundum primigeniam phrasim, tomo 2, ubi hæc habetur : *IMMINENTE JAM DEUS MIGRATIONE, ubi se sensit repente viribus destitui, infirmum se gravi, evocatum reverendissimum abbatem Cœ-*

nobis B. Pantaleonis martyris, nomine Herimannum, totius honestatis et religionis virum, OILI SACRATI se fecit liquore perungi. Observa voces istas, imminente jam ejus migratione.

RUPERTUS, IN VITA HERBERTI COLONIENSIS.

De eo, c. 29, scribit: *Cum igitur argente adipe in gravemente molestia vexaretur, propter Coloniam mittens, abbatem Eliam accersivit. Quo veniente, ipse, secundum preceptum Apostoli, sacro est unctus OILO in nomine Domini, pariterque corporis et sanguinis Domini Sacramentis munitus, tunc demum carinæ illatus est, ut Coloniam deduceretur.*

HUGO MONACHUS, IN VITA S. HUGONIS CLUNIACENSIS.

Refert ille auctor synchronus, visionem quam habuit Godefridus Ambianensis, de morte S. Hugonis Cluniacensis in hunc modum: *Eà nocte quâ sanctus decessit, erat in Italiâ GODEFRIDUS Ambianensis episcopus, sanctitate præclarus. Is, cum membra sopori dedisset, visus sibi est esse Cluniaci, rogarique se à fratribus, ut Hugonem abbatem OLEO SANCTO inungeret, et episcopali redimitus infusa, missas celebrans, Domini corporis et sanguinis ei viaticum ministraret. Expendens verò secum visionem episcopus eum obiisse præsensit. Extat apud Surium, tomo 2, nonnihil dictione correctâ. Visio ista testimonium perhibet de praxi Ecclesie ungendi mortui proximos.*

B. LANFRANCUS CANTUARIENSIS.

In Decretis, pro Ordine S. Benedicti, c. 23. *Si infirmus magis ad mortem quam ad salutem tendere videatur, et se petat inungi, etc... Interim dicantur aliæ collectæ usque ad UNCTIONEM. Factâ UNCTIONE, laet sacerdos manus.... Quo facto, vadat sacerdos.... Quibus revertentibus, flectis genibus adorent omnes corpus Domini, quod à sacerdote offertur. Quo ablato, ablato prius ore ejus, communicetur infirmus, nisi fortè ipsâ die communicatus sit. Qualis, quaeso, infirmus, qui magis ad mortem quam ad salutem tendit?*

AUCTOR ELUCIDIARII APUD B. ANSELMUM CANTUARIENSEM.

In Elucidario: D. Quid valet unctio olei infirmis? M. *Peccata confessa et non iterata vel quotidiana per hanc unctionem relaxantur, ut dicitur: QUI IN PECCATIS EST, DIMITTUNTUR EI.*

PETRUS DAMIANI.

Sermone in Dedicatione Ecclesie: *Tertium (Sacramentum) est, inquit, UNCTIO INFIRMORUM. Infirmantibus nobis, et usque ad mortem mortali peccatorum febre languentibus spiritus pietatis assistit, et recordatus est quoniam pulvis sumus. Ait enim D. Jacobus: INFIRMATUR; et sollemnis unctio, liquor excellens, quo sanitas redditur, PECCATUM DIMITTITUR, immittitur timor Domini. Videsne, qualiter SACERDOTALIS MANUS infirmantis corpus alleviet, et illecebrosam sensuum motionem sacratissimâ mitiget unctione. Unde et sancti Patres hanc Unctionem Sacramentum esse sanxerunt.*

AUCTOR VITE WILHELMI ABRATIS HERSAUGIENSIS.

Ille obiit anno 1091, ille verò synchronus extrema ejus descripsit verbis sequentibus: *Tertio die fuisse portari se in oratorium B. Mariæ, ibique conventu fratrum pro eo missam celebrante, UNCTIONE INFIRMORUM.*

et perceptione corporis et sanguinis Domini exitum suum muniente, ab omnibus indulgentiam petens, et ipse omnibus indulgentiam faciens, ac singulos deosculans et amplexans, paterno affectu, præsentibus ultimum valedixit. Unctio hæc adhibita est in extremis versanti Wilhelmo.

BERNARDUS GUIDO, IN VITA S. FULCRANNI EPISCOPI LODOVENSIS.

Obiit Fulcrannus anno 1006. Ejus vitam, quæ reperitur apud Bollandum, tomo 2 februarii, scripsit Bernardus Guido XIV seculo, Fulcranni in eadem sede Lodevensi successor, cujus verba ista sunt: *His itaque gestis, cum FATISCENTIBUS TOTO CORPORE MEMBRIS, HORA JAM TRANSITUS EJUS INSTARET, B. pontifex Fulcrannus, recepto ordine EXTREMÆ UNCTIONIS, et factâ humili confessione, coram sacerdotibus præsentibus, et reverendissimo Magfredo Rutenmensi episcopo, exitum suum perceptione corporis Domini nostri Jesu Christi munivit.*

STATUTA CONGREGATIONIS CLUNIACENSIS SUB HUGONE.

In notis Dacherii ad Guibertum, pag. 614, reperies legi sequentia, c. 26: *Frater qui se INFIRMITATE GRAVESCENTE SENSERIT IN PROXIMO AB HOC SEculo MIGRATURUM, de omni conscientia suâ domino abbati vel priori confiteatur. Et si in capitulum vult ire, ostendit priori vel per se vel per infirmarium; et postea adducant eum duo fratres inter manus, si est adeo infirmus, et petit veniam, etc. Postea reducit, reductus ut OLEO INFIRMORUM UNGATUR; et tunc collocatur in lecto tali, id est, ad terram demisso, ubi fratres possint undique circumstare. Tunc prior qui tenet ordinem, innodescit Armario, etc. Interim sacerdos hoc modo facit unctionem: pollicem oleo tilinit, et cum pollice signum crucis imprimit super utrumque oculum, etc. Deinde sequitur ritus communicandi infirmum inunctum. Observa voces istas: Qui se infirmitate gravescente senserit in proximo ab hoc seculo migraturum. Non ergo delibati erant oleo ut convalescerent, sed potius ut effectum spiritualem consequerentur.*

CODEX MONASTICUS SIMUL ET ECCLESIASTICUS GEMETI-CENSIS.

Notatur litterâ K, XIII. Scriptus est seculo XI, ante annum 1054, quod constat tum ex caractere, tum ex formâ professionis monasticæ, quæ ibidem habetur, expressa sub abbate Theoderico, præcipuo Gemeticensis monasterii restauratore, cujus obitus incidit in præfatum annum 1054. In eo legitur: *Ordo visitationis infirmorum, et Unctionis extremæ forma, sub hæc verba: Per istam UNCTIONEM et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quicquid peccasti per visum; respondeant omnes: Amen. Sic per auditum, per gustum, odoratum, tactum, incessum, ardorem libidinis.*

CODEX SAGIENSIS, VULGÒ TILLIANUS.

Fragmentum ejus extat apud Menardum, in Notis suis ad lib. Sacram. Gregorii. Testatur in præfatione Joannem Tillium ejus sibi fecisse copiam. Conjecit, et meritò, fuisse Sagiensis Ecclesie. Scriptus est sub Henrico I, rege Francorum, adeoque ad seculum XI pertinere dignoscitur. In ordine unctionis infirmorum,

que habentur docent quis fuerit usus Ecclesiae, et quòd fides illius aevi de eà non sit alia à nostrà.

RITUALI REMIGIO REMENSE.

Mennardus observat, loco cit., illud exaratum fuisse circa annum 1000, referique ex illo in eisdem notis suis ordinem visitandi atque ungendi infernari. Legatur; dubium posthàc non erit quin ritus iste fuerit idem cum nostro, et Sacramentum proprio dictum.

MISSALE ANGLICANUM.

Exstat in bibliothecà Gemeticensis monasterii notatum litterà K, x. Datumque legitur isti canonibus à Roberto primùm abbate, tum Londinensi presule, demùmque archipresule Cantuariensi. Vixit eodem seculò XI. Rubricæ anglicano idiomate exprimantur. Et hoc eandem fidem facit, quam ceteri codices manuscripti hactenus indicati.

YVO CARNOTENSIS.

Ab illo pontifice initium facio, testes XII seculi adducturus in medium. Epistolà 20 ad Gofridum Vindoc., et apud eundem, lib. 2 Epistolatum: UNCTIONEM INFIRMORUM, inquit, non æstimo repetendam, quia, sicut ipse asseruisti, SECUNDUM INSTITUTUM APOSTOLICÆ SEDIS, GENUS EST SACRAMENTI; qui autem Sacramenta Christi et Ecclesiæ repetit, injuriam ipsis Sacramentis ingerit. Unctio enim infirmorum PUBLICÆ PŒNITENTIÆ EST SACRAMENTUM, quam non esse repetendam sicut nec Baptismum, testatur Augustinus, testatur Ambrosius. Et iterùm, de non repetendà unctione, Radulfo Abbati Sancti Fusciani: *Unctionem verò quam semel accepisti, non æstimo repetendam*, etc. Sed quia rogatus à Gofrido id scripsit eundem Gofridum lubet adducere.

GOFRIDUS VINDOCINENSIS.

Censuit Yvonem Carnotensem per epistolam 19, lib. 2 de consuetudine quam Benedictini habebant iterandæ unctionis infirmorum. *In hoc*, inquit, *ut nobis videtur, non mediocriter errant, quòd UNCTIONEM INFIRMORUM, cum à SANCTA ET APOSTOLICA SEDE SACRAMENTUM VOCETUR, et cum nullum Sacramentum iterari debeat, iterandum putant.... Unctionis utique Sacramentum B. Innocentius papa idèò magnum dicit, quòd pœnitentibus, quibus cætera Sacramenta negantur, nullà ratione putatur posse concedi.*

Idem, opusculo suo 9, sic loquitur: *INUNCTIO INFIRMORUM MAGNUM SACRAMENTUM EST; et idèò nullà est ratione iterandum. Sicut enim cætera Sacramenta per apostolos christiana religio suscepisse creditur, ita et istud suscepisse AB APOSTOLICA TRADITIONE minime dubitatur. Omne autem Sacramentum à Spiritu sancto, per doctores sanctos, in quibus ipse loquitur, iterari prohibetur; idcirco videlicet, ne medicina sancta vilesceat, et minus utilis esset; quæ tantò magis salubris est, quantò minus contemptibilis invenitur.*

PETRUS CLUNIACENSIS.

Epistolà 1, lib. 6, scribit: *Secundò quæсивisti cur UNCTIO INFIRMORUM sola, et hoc apud Cluniacum solummodò reiteretur? Et postea: Arbitror quòd qui UNCTIONEM INFIRMORUM iterandum non esse aut cogitat aut dicit, causam hanc sibi objicit. Cum unctio Baptismatis, cum unctio Confirmationis, cum unctio sacerdotalis, cum*

*unctio pontificalis, cum unctio ecclesiarum, cum unctio ecclesiarum uniuscuiusque simplex sit; cum nullo deinceps tempore iteretur; quòd ratione sola INFIRMORUM UNCTIO non solum apud quosdam geminatur; sed insuper quibusdam infirmis frequenter per diversa tempora in morbum recedentibus, nullo servato numero datur? Qui hoc cogitat, vel qui hoc objicit, attendat non solum unctio- nem illam simplicitatem; sed quòd majus est, ipsius simplicitatis ratio et intelligat rationem. Et quid eam jam baptizans invenitur, nisi ut jam collata non conferenda baptizato per Spiritum Dei peccatorum remissio demonstretur? At de infirmis alia lex, alia de illorum frequentia Unctione ratio demonstratur. Iterari enim, prout mihi videbatur, necesse est infirmorum Unctionem, quia iterari necessarium est peccatorum, propter quam illa sit Unctio, remissionem. Istud indicant et ipsa verba hoc præcipientis Apostoli: INFIRMUM, etc. Cum igitur certum sit causam Unctionis hanc esse ut oratio fidei salvet infirmum, et allevet eum Dominus, ut si in peccatis sit, dimittantur ei, cur non iterabitur unctio, præcedente unctionis causa? Et postea: *Non enim ait: INFIRMUM QUIS IN VOBIS SEMEL?... Sed nullà mentione motus, binæ, vel ternæ unctionis facta, jubet nullo præfixo numero, induci ad ægrum presbyteros Ecclesiæ... Qui ergo prioribus morbis ac peccatis medicinam unctionem providit, numquid eam sequentibus morbis ac peccatis negari? Nam et hæc sola in toto novi Testamenti canonem invenitur, non more aliarum unctionum à veteri Testamento mutuata, sed jam in tempore gratiæ, apostolicà suasionem et imperio instituta.**

Et Epist. 16, lib. 4 ad Germanos suos, quæ est Epitaphium Matris suæ Raingardæ. Colloquitur, inquit, sororibus, confitetur peccata, petit absolvi ab omnibus. Et postea: *Inde suâ postulatione OLEO SACRO INUNCTA, Christi corpore ad æternitatem resecta, humilitate munita, confessione secuta. Et infra: Tandem infirmitate simul et oratione fatigata, corporis viribus sensim deficientibus, tertià jam die ex quo morbo correpta fuerat, ad extrema pervenit.*

HUGO A SANCTO VICTORE.

Sententiarum tractatu 6, c. 15: *Est et aliud Sacramentum, scilicet UNCTIO INFIRMORUM, quæ fit OLEO CONSECRATO PER EPISCOPUM. Hoc SACRAMENTUM institutum fuit ab APOSTOLIS. Unde in Epistolà Jacobi: SI QUIS INFIRMATUR, etc. Sicut in aliis Sacramentis, ita et in isto, aliud est SACRAMENTUM, aliud res Sacramenti. Sacramentum IPSA INUNCTIO; res Sacramenti, REMISSIO QUÆ EX INTERIORI UNCTIONE CONFERTUR. Est enim in eadem Epistolà canonicà: ET SI IN PECCATIS FUERIT REMITTENTUR EI. Et si ex contemptu hoc SACRAMENTUM prætermittitur, verè periculosum est et damnable. Hoc SACRAMENTUM in quibusdam Ecclesiis solet reiterari; cum dicat Augustinus Sacramentum non esse iterandum, et nulli Sacramento faciendam esse injuriam. Sed contra illud potest opponi de Sacramento altaris. Sæpè enim iteratur in eodem. Dicunt quidam illud dictum esse de Sacramento Baptismi et de Sacramento Ordinationis, quæ nunquam debent iterari; sed de aliis (ut dicunt) non est intelligendum. Sed melius est, ut de omnibus ge-*

neraliter dicatur. Cum enim dicitur : *Sacramentum non esse iterandum, non est intelligendum de Sacramento secundum partem suā, sed secundum se totum*; v. g., cum baptizatur aliquis benedicitur aqua per invocationem Trinitatis : si in eadem aquā iterum baptizatur alius, eadem benedictio aquæ, scilicet invocatio Trinitatis, quæ sanctificatur aqua, iteratur; nec tamen dicitur iterari Baptismus : quia pro parte iteratā non iteratur ipsum Sacramentum. Sed si illa sanctificatio aquæ iteraretur et in eadem personā hoc fieret, tunc injuria fieret Sacramento. Ita et de Sacramento altaris vel Unctionis, licet iteratio fiat, quantum ad personam quæ iterum suscipit Sacramentum, tamen quia non iterum benedicitur eadem hostia vel idem oleum, non iteratur Sacramentum. Si enim pro parte iteratā dicantur hæc Sacramenta iterari, eadem ratione et Baptismus iteratur : cum ibi (ut diximus) partis fiat iteratio, scilicet illius sanctificationis quam suscipit aqua per invocationem Trinitatis. Et lib. 2 de Sacram., p. 15, c. 2 et 3, corrigit hanc suam sententiam his verbis : *Ei qui UNCTIONIS SACRAMENTUM accepit, si necesse fuerit, et causa seu devotio expostulet ut illud iterum percipiat, rationaliter non contradicatur. Et antea : Si morbus non potest cohiberi, quare debet medicina prohiberi? Si unctio iterari non potest, nec oratio iterari potest. Et adhuc : Quis dicat hominem aquā aspersionis semel lustratum amplius aspergi non posse, et, quod majus est, Sacramento corporis et sanguinis Christi semel percepto, amplius illud suscipere non debere? Sed, si forte ad hoc respondendum existimes quia corpus semel consecratum denuò in eodem Sacramento non benedicitur, neque aspersionis benedictio in eadem aquā reiteratur, vide quòd similiter idem oleum post unam consecrationem, aliā rursus benedictione aut consecratione non sanctificatur, etc.*

PETRUS DE HONESTIS, IN REGULA CLERICORUM.

Obiit ille anno 1119. Regulam clericis scripsit, cuius lib. 2, c. 22, hæc verba leguntur : *Quòd si languor magis magisque increverit, per presbyteros aquā benedictā aspersi, OLEO SANCTO perungantur, et Christi corporis et sanguinis perceptione muniantur.*

S. BERNARDUS, IN VITA S. MALACHIE EPISCOPI HYBERNIE.

Capite 31 scribit de eo sanctissimo antistite : *Jubet se SACRO OLEO ungi. Exeunte conventu fratrum, ut solemmniter fieret, non sustinuit ut ad se ascenderent; ipse descendit ad eos. Jacebat siquidem in solario in domo superiori. Ungitur, et sumpto viatico, fratrum se orationibus et fratres commendans Deo, ad lectum revertitur. Et cap. 24 retulerat de feminā, quæ, cum mortua fuisset absque Sacramento extremæ Unctionis, resuscitata est precibus ejusdem beati pontificis, et inuncta. Verba narrationis quæ ad rem faciunt, ista sunt : Cum INFIRMARETUR AD MORTEM, rogatus Malachias ut descenderet priusquam moreretur, infirmam uncturus oleo, descendit et intravit ad eam. Et postea : Sibi imputans (quia scilicet eam inungere distulerat) quòd fraudata gratiā SACRAMENTI obierit. Et infra, postquam retulit resurrectionem istius feminæ, subjungit : Et UNXIT eam nihilominus, sciens IN HOC SACRAMENTO*

REMITTI PECCATA, et quòd oratio fidei salvet infirmum.

GUILLIELMUS MALMESBURIENSIS.

Quale testimonium perhibuerit pro nostrā sententiā, vidimus in Bedā.

HELMOLDUS.

Chronici Sclavorum lib. 4, c. 44, de Ludolfo presbytero refert in hunc modum : *Qui venerabilis sacerdos, ubi egritudine MORTALI decubuit, misit ad accersendos sacerdotes et religiosos quosque; impetrato SACRÆ UNCTIONIS OFFICIO. Et c. 95 de Geroldo Lubic. episcopo : Cum fratres CONSUMMATIONIS FINEM imminere viderent, impenderunt ei SACRÆ UNCTIONIS OFFICIUM, sicque SACRAMENTIS salutaribus communitus, illucescente die, cum tenebris noctis corruptibilem carnis sarcinam deposuit.*

AUCTOR VITARUM ABRATUM BECCENSIS.

In Vita Bosonis IV, abbatis, qui vivebat hoc XII seculo : *Cumque jam MORTEM IMMINERE cerneret, rogavit se visitari à fratribus, et debita morientibus circa se compleri. Adsunt fratres, et absolutus atque INUNCTUS est, et cætera circa illum, juxta christianum morem diligenter peracta sunt. Reperiuntur ad calcem operum Lanfranci, editorum curā et studio Lucæ d'Acheri.*

AUCTOR VITÆ GODEFRIDI CAPPENBERG.

Cœtaneus est. Opus extat apud Bollandum, tom. 4, januarii : *Cum sacri, inquit, OLEI liquore fuisset INUNCTUS, pacis osculum dedit fratribus.*

AUCTOR VITÆ THEOTONI PRESBYTERI.

Et ipse synchronus, apud Bollandum eundem, tomo 3 februarii : *Cognoscens OBITUM, inquit, sibi CERTISSIMÈ VENIRE, Sacramentum UNCTIONIS accepit; et quod penè per dies singulos faciebat, Sacramentis dominici corporis et sanguinis fiducialiter se munivit.*

AUCTOR VITÆ JOANNIS EPISCOPI MORINORUM.

Ejusdem ætatis cujus ille vitam scribebat; apud Bollandum, tomo 2 januarii : *PRESBYTEROS Ecclesiæ ut secundum AUCTORITATEM APOSTOLICAM, sancto ungeretur OLEO, fideique super eum, funderetur oratio, induci præcepit.*

AUCTOR VITÆ ROBERTI DE ARBRUCELLIS.

Qui putatur esse frater Andreas ejus discipulus, apud Bollandum, tomo 3 februarii, ejus extrema sic refert : *Prætereunte autem secundā feriā, quia non dubitabat vir bonus EXITUM SUUM PROPINQUUM ESSE, voluit omnia sacra Ecclesiæ SACRAMENTA, utpote christianissimus in se suscipere. Petit ergo devotè tertiā feriā UT BENEDICTO OLEO UNGERETUR, credens profectò APOSTOLI JACOBI verbis, quòd scilicet, per hujus operationem mysterii PECCATA HOMINIBUS DIMITTERENTUR. Unctus autem salutifero UNGUENTO, iterum munivit sese, non sine interno gemitu, corpore dominico. Observa Baldricum, alterum vitæ ejusdem viri scriptorem, silentio præterisse hanc unctionem.*

AUCTOR VITÆ GILBERTI SEMPLINGHAMENSIS.

Apud Bollandum, tomo 1 februarii ejusdem seculi 12 : *Corporis, inquit, dominici, et EXTREMÆ UNCTIONIS munitus est sacramentis.*

PETRUS LOMBARDUS.

Libro 4 Sententiarum, fidem nostram docet,

etiamsi doceat Sacramentum hoc nostrum institutum esse ab apostolis; ejus loquendi rationem satis superque aperimus. Querit *utrum iterari possit*. Concludit affirmative, allatis ex utraque parte rationibus, atque: *In omni penè Ecclesià sapè repetitur.*

Immensus ac fere superfluus labor esset ad auctores usumve sequentium seculorum descendere; quæ res adeo aperta est, ut ne quidem hæretici nostri revocare eam in dubium ausi unquam fuerint. Quare veniendum ad solutionem eorum quæ nobis opponunt.

ARTICULUS IV.

Respondetur objectionibus adversariorum.

Obijcit 1° Dalleus, lib. 1, c. 2: Nostrorum theologorum de Uctione infirmorum *varie opiniones atque dissidia* persuadere videntur eam non esse Sacramentum novæ legis propriè dictum: 1° namque disputatur *de auctore*, nonnullis à Christo immediatè, aliis, ut Hugone, Lombardo atque Bonaventurà, ab apostolis institutum fuisse propugnantibus; 2° *de materià*: quidam enim volunt ad essentiam illius pertinere, ut sit ab episcopo consecratum oleum, alii sufficere, ut à presbytero; nonnulli denique non requiri consecrationem, nisi ex præcepto et disciplina Ecclesiæ; 3° *de formâ*: nam quibusdam necessaria est deprecativa, aliis sufficit absoluta seu enuntiativa; 4° neque conveniunt *de partibus inungendis* aliis affirmantibus quinque sensus esse inungendos de necessitate Sacramenti, cæteris negantibus; 5° *et de iis qui sunt inungendi* rixantur; an soli quorum vita desperata est, an alii etiam quilibet agrotantes periculose; 6° *de ministro*: nam Valdensis, contra communem sententiam cæterorum, existimat, cum deest sacerdos, laico permitti ut hoc Sacramentum infirmo in articulo mortis administret; 7° *de fine et effectis illius*, an peccata mortalia, an venialia, an reatus pœnæ temporalis, an pravi habitus ex peccatis relict; item et modus quo restitutio sanitatis inter ejusdem Sacramenti effectus annumerari debet, vocatur in controversiam.

Respondeo constare per Scripturas atque per traditionem quòd Uctio infirmorum est Sacramentum novæ legis; quia ex Scripturis habemus, et ex traditione compertum est, eam esse signum sensibile perpetuum gratiæ sanctificantis collativum. Constat de Materià, quòd sit oleum: *Ungentes eum oleo*. Constat de Formâ, quòd in eâ nomen Domini invocari debet: *In nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum*. Constat de subjecto: *Infirmatur quis in vobis? ... Ungentes eum oleo*. Constat de Ministro: *Inducat presbyteros Ecclesiæ*. Effectus denique ac finis exprimuntur per has voces: *Oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei*. Cætera relicta sunt hominum disputationi, sicut et pleraque haud assimilia quæ spectant ad Baptismum atque ad Eucharistiam, de quibus et nos in nostris scholis, et hæretici disputant in suis. De auctore quid sit sentiendum intelligitur ex dictis. Disputant theologi utrum extrema Uctio instituta fuerit

per Christum mediatè vel immediatè? Quibusdam placet Christum non instituisse illam per se, sed apostolis instituendam dimisisse. Aliis quòd instituit per se, non per se promulgavit, sed apostolis promulgandam reservavit. Res ista est in opinione posita. Recte igitur et appositè ad præsens institutum illud Aug. lib. 1 contra Julianum c. 6: *Alii sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regular catholici et defensores, salvà fidei compage non conveniunt, et alius alio de unâ re melius et aliud docet et scribit. Hoc tantum de quo nunc agimus ad ipsa fidei pertinet fundamenta.*

Obijcit 2° Dalleus, lib. 2, c. 1: Nullo in usu fuit apud veteres infirmorum Uctio. Nam nulla ejus mentio occurrit apud auctores II et III seculi; et ne IV quidem Patres eam memoraverunt, dum accuratè instituta, ritus et Sacramenta Ecclesiæ explicant, ut Epiphanius, Dionysius, Clemens Romanus, Augustinus. Epiphanius, in fidei catholicæ Expositione, in quâ et dogmata et ritus, disciplinasque Ecclesiæ sui temporis percenset, ne jejunia quidem quæ tum certis temporibus celebrabantur omittens, de hoc Sacramento verbum nullum facit. Dionysius, in eccles. Hierarchiâ, quem librum totum consumpsit in describendis et explicandis iis mysteriis quæ sui temporis sive episcopi sive presbyteri christianis conferre solebant, de Sacramento exeuntium ne unicum quidem verbum habet. Clementis Romani, qui dicitur liber *Constitutionum apostolicarum*, totam christianismi formam, qualis suo tempore erat, complectitur, et tamen silet omninò de eâ Uctione. Augustinus denique, lib. de Hæresibus, c. 16, quo Heracleonitarum hæresim refert, observat istos, suos morientes novo modo quasi redimere, id est, per oleum, balsamum, et aquam, et invocationes, quas Hebraicis verbis dicunt super capita eorum. Quam superstitiosam uctionem S. Doctor debuisset ab ecclesiasticâ nostrâ, si ei cognita fuisset, discriminare et observare istos, oleo non simpliciter, ut Ecclesiam; sed balsamo quoque et aquâ perfundere, precesque non Latinâ, sed Hebraicâ linguâ conceptas dicere. Omninò postulabat hic locus ut aliquam hujusmodi extremæ Uctionis, si ea ecclesiastica fuisset, mentionem faceret Augustinus.

Respondeo Origenem vixisse III seculo, et mentionem fecisse Uctionis nostræ infirmorum, ut ostendimus. Eusebius Papa et Chrysostomus vixere IV seculo, et ejusdem quoque meminerunt. Epiphanius in Expositione fidei, agit quidem de fide et de sanctionibus ecclesiasticis; sed quia ibi nihil eorum commemorat quæ ad infirmos pertinent, nil mirum, si nec ipsam commemoret Uctionem infirmorum. Idem dico de auctoribus libri de eccles. Hierarchiâ, necnon librorum 8 *Constitutionum apostolicarum*, in quibus nullam quoque mentionem fieri liquet rituum infirmorum, nullam viatici Eucharistiæ, precum nullam, benedictionum quoque nullam. Ut ergo non est consequens tribus illis locis veterem Ecclesiam nescivisse viaticum Eucharistiæ conceden-

dum esse morituris, ita non est consequens ex iisdem libris quòd Unctio infirmorum ignota fuerit veteri Ecclesie. S. Thomas, in Supplem., q. 29, art. 1, ad 5 : *Dionysius non facit aliquam mentionem de extrema Unctione, sicut nec de Pœnitentiâ, nec de Matrimonio, quia ipse non intendit determinare de Sacramentis, nisi quatenus per ea innotescere potest eccles. hierarchiæ ordinata dispositio, quantum ad ministros et actiones ministrorum et recipientes. Tamen cum per extremam Unctionem aliquis consequatur gratiam et remissionem peccatorum, non est dubium, quòd extrema Unctio habeat vim illuminativam et purgativam sicut Baptismus, quamvis non ita plenam.* Augustinus, fateor, ubi de ridiculâ superstitione Hæracleonitarum erga morientes, continet de nostrâ inunctione, de quâ locis aliis locutus est; sed probè nōrunt omnes S. Patrem totum esse libro illo de Hæresibus in referendis pravis hæreticorum dogmatibus, non in referendis neque in discriminandis ritibus eorum à ritibus Ecclesiæ.

Obijcit 3° Dallæus, lib. 2, c. 2 : Veteres sex priorum seculorum scriptores, dùm piorum mortes describunt accuratè, nullam extremam Unctionis mentionem faciunt, quæ tamen omissa non esset, si ea tum aliquo in usu fuisset. Eusebius Vitam Constantini Magni quatuor libris complexus est, neque Unctionis nostræ meminit. In eodem opere matris Constantini Helenæ extrema describit, et de eadem Unctione conticescit. Gregorius Nazianz., orat. 11, quæ funebris est, et habita in honorem sororis suæ Gorgoniæ, in quâ Oratione suprema ejus operosissimè exequitur, de extremâ Unctione non magis loquitur quàm si Lutheranæ mulieris mortem describeret. Idem quoque observandum venit in ejusdem Orationibus, de Gregorio patre suo ac Basilio, quorum, dùm mortes narrat, nullum de extremâ Unctione ab istis vel expetitâ vel susceptâ verbum facit. Nyssenus quoque Gregorii Neocæsariensis, Ephremi, Macrinæ sororis obitus refert, nec quidquam habet de hoc Sacramento. Ambrosius, in orationibus de Obitu fratris sui Satyri et Theodosii Augusti, neutrum refert sacro in supremis oleo unctum fuisse. Sulpitius in Martini, Simeon Metaphrastes in Chrysostomi, Paulinus in Ambrosii Vitis, nihil planè de extremâ Unctione dixerunt. Hieronymus multorum piorum mortes litteris celebravit, Nepotiani, Lucinii, Marcelle, Aselle, Paulæ et aliorum : nihil tamen de Unctione dixit. Augustinus, dùm Monicæ matris mortem tradit in Confessionibus suis, olei aut unctiois non magis quàm isti superiores meminit. Sed neque Augustinum ipsum Possidius in eo morbo ex quo decessit inunctum fuisse refert, cætera quæ ad viri pietatem pertinent narrans; illud verò nominatim observans, eum Psalmos de Pœnitentiâ diebus suæ infirmitatis legisse, et jugiter ubertimque flevisse. Nihil quoque de eâ unctione legitur in Vitâ utriusque Arelatensis antistitis, Hilarii videlicet atque Cæsarii. Nihil in Vitâ Fulgentii, scriptâ per Ferrandum ejus discipulum. Nihil in Vitis Pauli, Hilarionis, Onuphrii, Pachomii, Ephrem, Simeonis Stylitæ, Joannis Eleemosynarii,

TH. XXIV.

Barlaami, Josaphati, Euphrasie, Euphrosyne, Joannis, Paphnutii et aliorum, de quibus in Vitis Patrum. Sed et lib. 10 ejusdem operis, anachoreta quidam, cum mortem suam divinitus admonitus præscisset, dicitur in cœnobium die Dominicâ venisse, corpus et sanguinem Domini accepisse, eoque facto seipsum in medio ecclesiæ posuisse, statimque consummatum esse. Si unctus est, cur Unctio commemorata non fuit, sicut commemorata est Eucharistia?

Respondeo 1° quòd si aliunde constiterit ex auctoribus istorum seculorum Unctionem infirmorum usurpatam vel habitam esse pro Sacramento novæ legis tum temporis, inanis est objectio petita è silentio auctororum qui Vitas piorum per ea tempora conscripserunt. Nam quod in ejusmodi opusculis minimè fuit expressum, prætermissum intelligitur ab auctoribus tanquàm notissimum atque quotidianum. Fateatur istud ultrò Dallæus, cap. citato, in quo refellere studuit responsionem Bellarmini ad hoc idem argumentum, quæ talis erat, quòd videlicet non scribuntur res notissimæ et quotidianæ. Nam, inquit, S. Bernardus nunquàm omisisset ejusmodi Sacramentum, quod eum maximi fecisse constat ex Vitâ Malachiæ ab ipso scriptâ, et simul constat eum habuisse maximam communitatem Sacramenti percipiendi, cum et mortem suam præviderit et prædixerit; et tamen scriptum non est eum accepisse Sacramentum. Ita verò Dallæus inter cætera loquitur : *Fateor, si res de vetustissimis quarti et quinti seculorum scriptoribus ita haberet, si extarent multa eorum temporum monumenta, in quibus aut ista extrema Unctio exequiunt esse Sacramentum doceretur, et quo ritu, quâve formâ danda sit disputaretur, aut narraretur, non paucis illius memoriæ fidelibus in supremo vitæ termino versantibus, ex more ecclesiastico datam eam fuisse; fateor, inquam, futilem et absurdam futuram nostram argumentationem, si ex unius istorum silentio rem aliorum testimoniis abundè firmatum convellere niteremur.* At constat ex Origene, Eusebio papâ, Joanne Chrysost., Innocentio I, Augustino, Cyrillo Alexand., Victore Antioch., Gregorio Magno, quòd Unctio nostra usurpata fuit atque habita pro Sacramento per quinque priora Ecclesiæ secula.

2° In Vitis SS. Eugendi et Tresani mentionem fieri Unctionis infirmorum. Vixerunt autem VI ipso seculo.

3° Apud Eusebium, Gregorium Naz., Nyssenum, Ambrosium, Sulpitium, Metaphrasten, Hieronymum, Ferrandum et alios, non commemorari, quòd ii quorum Vitam referebant, viaticum perceperint, quod percipiebatur ex veteri Ecclesiæ regulâ, percipiendamque esse in exitu canon 15 Nicæus præceperat his verbis : *De his quidæ ritum v. n. n. d. et in unctio antiqua regularisque servabitur, ita ut si quis egreditur è corpore, ultimo et necessario viatico minimè privetur.* Et tamen ex hoc illorum eâ de re silentio non sequi quòd viatico corporis Domini in exitu minimè inuncti fuerint. Quare non esse consequens Unctionem ab illis aut à plurimis eorum susceptam non esse, quia scriptores isti de eâ nihil observaverunt.

(Trois.)

4° Quia Unctio infirmorum instituta est à Christo tanquam consummatio atque perfectio penitentiae christianae, hanc per ea tempora hoc Sacramentum non erat in usu apud quolibet, sed apud eos dumtaxat qui peccatorum alii conati valebatur. Quod EX ipso seculo colline perseverare colligi videtur ex Paschasio Radberti, in Vita S. Adelhardi, dum ille loquitur, cum Hildegardus Bell. vacans à multitudine peccatorum (Adelhardus) *benefactionibus aliis et legibus privatus*, illi interrogaverunt eum *ut eum vellet Quare* (subjicit auctor) *procul dubio scilicet peccatorum oneribus non detineri*. Notandae vocis iste, *struere debet perungi*; et: *Interrogaverunt eum, utrum vellet. Quin procul dubio sciamus peccatorum oneribus non detineri*. Et quid enim Hildegardus qui crebat utrum Adelhardus deberet perungi? et cui fratres petierunt ab eodem utrum vellet inungi, cum scirent eum peccatorum oneribus non detineri, nisi quia putabatur adhuc eo seculo, unctionem hanc à se illos pertinere dumtaxat, qui consilii sibi erant peccatorum?

5° Propter eandem rationem, ubicumque legitur apud veteres istos auctores quòd pii illi quorum vitas conscribebant, mortui sunt in penitentia, sub eo nomine generico comprehenderunt *Unctionem infirmorum*, utpote consummationem christianae penitentiae.

6° Qui paulò post Baptisma susceptum ex hac vita migravere, Sacramentum illud Inunctionis minime susceperunt, custodià per illud breve tempus baptismali suà innocentia.

7° Plurimi eorum morte subitanea et absque agitudine excesserunt è vivis, quibus apud Latinos Unctio adhiberi neque debuit, neque potuit, quia Unctio propria putatur esse infirmorum tantummodò in Occidente.

8° Ut de singulis speciatim dicamus aliquid, Constantinus Mag^{us} cogitavit de Baptismo suscipiendo, quando morbo invadente, extremum vitae diem sibi jam sensit imminere: quo suscepto paulò post sancto fine quievit, ut refert Eusebius, lib. 4 de ejus Vita.

Helenaë matris Constantini obitus ab Eusebio, Vitae citatæ lib. 3, refertur, solà testamenti à se facti observatâ circumstantiâ, silentio cæteris omnibus præternissis. Quid mirum itaque, si et ipsa Unctione infirmorum? Jam verò, inquit, cum satis longævitate spatio decurso ad feliciorum sortem vacaretur annuum 80 ætatis agens in ipso mortis confinio posita, testamento facto..., diem ultimum clausit. Præterea nihil.

Gorgoniae sororis suæ Gregorius Naz. sic extrema persequitur, ut commemoret summamò germanam quem ad suos habuit de aeternâ vitâ. Cum, inquit, jam præstitutus dies immineret, ita jam ad mortem et exitum se comparat, atque, ut legem quæ in ejusmodi rebus viget expleret, in lectum se conjicit; cumque ad virum et filios et amicos sermones hos habuisset, quos mulierem viri et filiorum et fratrum amore præditam habere par erat, ac de alterâ vitâ præclare disseruisset, denique extremum festum diem fecisset, ita demùm obdormiscit.

Gregorii patris sui Nazianzenus idem narrando obitum refert tantum quòd centenarius fermè ille senex,

solus ex liturgiâ, perpetuis pressus doloribus, robur concipiebat. Omitit ceteras postremorum ipsius circumstantias, inter quas quidni et ipsam Unctionem infirmorum? Nisi forte expediat dicere pontifici hinc temporibus sacra lucenti: nullus sibi peccati conscio, visum non esse auspicandam Unctionem, quæ genus quoddam est penitentiae, imò et consummatio atque perfectio.

Adhuc quæ mortis circumstantiæ fuerint, ne repetat à Nazianzeno, præter hunc utramque, scilicet, quòd eos qui aderant sacramenti doctrinam instruit; et quòd postrema illius ea verba fuerint: EN MANUS TIAS, DOMINE, COMMENDO SPIRITUM MEUM. Qui viatici Eucharistiæ à Basilio suscepti non meminit, cur susceptæ meminisset Unctionis; etiam date quòd consuetudo invaluisset inungendi quemlibet adultum fidelem in extremis? Quòd si respectu eorum tantummodò invaluerit, qui sibi conscii peccati videbantur, quorum è numero pontifices arcebantur?

Gregorii Thaumaturgi postrema non omnia Gregorius Nyssenus explicuit, id unum observavit, quòd videlicet de numero hæreticorum qui supererant in suâ parochiâ (supererat tantum 17, cum non essent plures catholici quando assumptus est ad episcopatum) certior factus, fidelibus precatus incrementum ad perfectionem et incredulis conversionem; ita tandem ex vitâ humanâ ad Deum migrat, obtestatus necessarios suos, ne peculiarem sibi locum sepulture compararent. De cæteris altum silentium. Cur itaque arguitur ex illo loco adversus inunctionem?

Ephrem Syri mortem idem auctor referens, hæc duo tantum quæ scriberentur censuit: alterum, quòd iis qui tunc aderant, mandavit S. Pater, ne cum pretioso vestimento corpus suum sepelirent; alterum, quòd eosdem multis piis commonitionibus ad virtutis studium atque amorem est cohortatus. De ritibus ecclesiasticis infirmorum ne verbum quidem.

Macrinae sororis suæ in Epistolâ ad Olympium monachum mortem recitat. Nihil docet de sacrâ Unctione; nihil quoque docet de viatico Eucharistiæ per eam suscepto. Cujus quidem silentii ratio ea mihi esse videtur, quòd utroque Sacramento munita fuerat (si tamen Unctione muniri debebat) quando auctor ad eam laborantem accessit. Neque enim Gregorius narrat quòd contigerit ultimis vitæ sororis suæ diebus, nisi facto initio ab eâ die quâ pervenit ad ipsam.

Satyri fratris sui Ambrosius mortis non signat circumstantias, libro quem conscripsit de ejus Obitu; quare neque Unctionem signare debuit, quanquàm ille fuisset inunctus.

Theodosii quoque imperatoris, in concione de ejus Obitu, nullas observat mortis circumstantias.

Martini Thuronensis, qui Vitam scripsit Sulpitius, ubi ad mortem ejus pervenit, de mœnore discipulorum à quo acceperant se brevi ad Dominum esse migraturum, de summâ voluntatis suæ cum divinâ conformitate, de cinere et cilicio in quo et moriebatur, et christianum oportere mori pronuntiabat, de conflictu cum dæmone, ac denique de ardenti ejus

ad Christum proficiscendi studio sermonem habet : nihil de viatico Eucharistiæ, cæterisque infirmorum ritibus ecclesiasticis habet. Cur itaque de Unctione sermonem habuisset, etsi debuisset inungi, de quo magna dubitandi ratio?

Jaannis Chrysost. Vitam per Metaphrastem conscriptam inaniter omnino Deilens opprobit, quandoquidem sanctus ille pontifex subitaneâ morte è vitis ereptus est. Audiendus ipse Metaphrastes : *Nondum Comanam appropinquârat sanctus, ecce autem noctu ei apparent Basiliscus et Lucianus martyres dicentes : Bone esto animo, et gaudio exulta ineffabili, frater Joannes; cras enim simul erimus. Hoc ipsum quoque dixerunt sui templi presbytero, ut se pararet ad justa faciendâ, et debitas exequias divino pontifici. Venit ergo ad locum diuus pontifex, quærit vestem splendidam, quæ temporis et dignitati conveniat, mutat autem ea quæ gestabat, et illa distribuit iis qui aderant. Deinde sacrum celebrat mysterium, communicat Sacramento gratiæ, fundit ultimas preces. Deinde, cum de more dixisset hic inter patriarchas divinus et verè augustinus Chrysostomus : Gloriâ Deo propter omnia, et facto signo crucis, subjunxisset, Amen, et recubisset, requievit 14 septembris.*

Ambrosii Vitæ scriptor Paulinus multa silentio obvolvitur, quæ ad dies infirmitatis antistitis illius referebantur; sic enim legimus : *Incidit in infirmitatem, quâ cum plurimis diebus detineretur in lectulo, comes Stilico dixisse fertur, quòd tanto viro recedente de corpore, interitus immineret Italiæ. Unde convocatis, etc. His verò diebus elapsis (si tamen se ingrediam esse putavit) probabile admodum est quòd oleo sacro delibutus fuerit. Neque verè Paulinus meminit viatici Eucharistiæ ab Ambrosio suscepti, nisi propter singularem facti circumstantiam, quam ille verbis istis expressit : Honoratus autem, sacerdos Ecclesiæ Vercellensis, cum in superiori domo se ad quietem composuisset, tertio vocem vocantis se audivit, dicentisque sibi : Surge, festina, quia modò est recessurus. Qui descendens, obtulit sancto Domini corpus. Quo accepto, ubi glutivit, emisit spiritum.*

Nepotiani de morte Hieronymus epist. 5 scribit ad Heliodorum, in quâ paucis recenset morbi ejus nonnullas circumstantias, non omnes, non maxime viatici perceptionem. Sic ille : *Quid te subtrahis? quid tergiversaris oratio? Quasi enim mortem illius differre possimus, et vitam facere longiorem, sic timentus ad ultimum pervenire. Et postea : Cumque febribus æstuarer, et venarum fontes hauriret calor, lasso anhelitu tristem arunculum consolabatur; et infra : Apprehensâ auriculi mona : Hanc, inquit, tenes? quâ verba in ministerio Christi, mitto dilectissimo mihi, ætate patri, fratri collegio, etc.; et postea : Atque in talia verba defecit; et adhuc : Tota hunc civitas, tota planxit Italia. Corpus terra susceptum, etc.*

Lucinii super mortem idem S. doctor Theodorum uxorem consolatur epistolâ 29, adeò in laudes illius effusus nullas ut morbi circumstantias explicuerit.

Marcellam epist. 14 Hieronymus celebrat. In quâ

epistolâ non meminit Unctionis ab eâ susceptæ in exitu, sed nec ulla fieri debuit aut potuit, quia, ut scribit S. Pater ibi, sano, integro, vegetoque corpusculo migravit ad Dominum.

Asellam idem epist. 15 laudat. Obiitum et quæ præcessere non exprimit.

Paulæ ad Eusebium filiam Epitaphium ætat epistolâ 27. In quo, licet singularia quædam rite curaverit, ut, v. g., quòd versiculos è Psalterio pronuntiabat, et quòd dictionem ad os tenens, cruce signum pingebat in labiis, nullius tamen ritus ecclesiastici infirmorum, imò neque viatici Eucharistiæ ab ipsa suscepti meminit.

Monica matris Augustini mortem extremam refert lib. 9 Confess., c. 11; nullum verò commemorat ecclesiasticum ritum infirmorum, non visitationem per sacerdotes, non exhortationes, non orationes, non ritum Eucharistiæ.

Augustini exitum Possidius posteritati relinquens, in ejus Vitâ observat quòd sanctissimus doctor dicere inter familiaria colloquia consueverat, post perceptum Baptismum, etiam laudatos Christianos et sacerdotes, absque dignâ et competenti penitentiâ exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit ultimâ quâ defunctus est ægitudine. Unctio infirmorum est consummatio Penitentiae. Quare probabile sit ex eo loco Augustinum oleo fuisse delinitum in extremis. Sed qualem, quæso, ritum Christianorum ecclesiasticum servatum ibi designat Possidius? Nullum planè, nullum.

Hilariū Arelatensem auctor opusculi de ejus Vitâ, scribit variis iisquæ gravioribus confectum ægitudinibus consummâsse cursum suum. Cæterum qui non loquitur de viatico, loqui non debuit de Unctione.

Cæsarium quoque Arelatensem minimè observavit inunctum fuisse qui nobis vitæ ipsius acta exscripsit. Non potuit aliter scribere, qui cætera christianæ religionis officia reticuit.

Fulgentii vitam discipulus qui litteris mandavit, abstinuit quoque ab exprimendis ritibus ecclesiasticis in claudenda. Dixit tantum sanctum hunc atque religiosissimum antistitem postrema sua penitentiâ consecrâvisse. Cur non eo nomine censebitur inclusa Unctio?

Paulum Eremitam Hieronymus voluit innotescere toti Ecclesiæ. Vitam in obscuro ductam in aperto collocavit. Non scripsit quòd unctus ille fuerit dum mors in labris esset. Qui scribere potuisset? Solus in deserto vixit, nec erat à quo Sacramenta susceperet. Nullâ pressus infirmitate corporis obdormivit.

Hilarionis in Vitâ, ubi Hieronymus ad exitum pervenit, meminit testamenti, meminit quoque concursus virorum religiosorum ad ipsum. Cætera stylo non est persecutus.

Onuphrius, referente Paphnutio in ejus Vitâ, senio confectus, non infirmitate dejectus obiit in profundo deserti, cujus erat incolâ, et ubi non erat sacerdos à quo inungeretur, etiamsi corporea ipsius infirmitas eum postulavisset inungi.

Pachemii Vitæ scriptor descendit ultimum opus ad fratres verba, observatque quòd *obierit sibi successorem Patrellum*, ad eundem quòd *agendo Christi se moriens vitam reddidit omnium*. De reliquis omnino contineat. Quid nate?

Ephrem Syri Vitæ Græcus auctor paucis rursus verbis ea complectitur quæ ad obitum pertinent. *Proscius*, inquit, *sai obitus, composuit testamentum ad discipulos et quoscunque monachos, de patris et communi facilius; et sic, modicum aegrotans, quædam in Damasco, à monachis erant aculeis traditus*. Quare Uncionem? Quare salicem, quare orationes, exortationes, visitationes clerici, adeoque omnia pietatis officia quæ mater Ecclesia filius suis exhibere consuevit.

Simeonis Stylite discipulus et Vitæ conscriptor Antonius observat, c. 16, *se mortuum illum reperisse tribus diebus in oratione nullo socio consumptis*. Inopinata mors minime permisit ut ingeretur.

Joannis Eleemosynarii Vitæ auctor Leontius nequidem morbum illum designat quo finem vivendi fecerit; observat tantum quòd *vocatus à Deo per angelum, testamentum fecerit, atque commendatum Creatori animam reddiderit*. Si nulla depressus infirmitate migravit, nulla debuit potuisse unctione definiri. Si depressus infirmitate vivere desiit, auctorque de eâ nihil dixerit, qui dixisset de Uncione infirmorum?

Barlaam Eremitæ, et Josaphat Indiæ regis res gestas S. Joannes Damasc. uno eodemque opere expressit, in quo legere est Barlaam *sine ægritudine*, post obitum sacrificium incruentum et orationem, ubi Josaphatum paterno complexu affectu atque osculo sancto exosculatus fuisset, crucis munus signum, senem plane et spiritualium dierum plenum transiisse ad superos. Cur unctus oleo infirmorum in extremis, qui infirmus non erat in extremis? De Josaphato etiam ita loquitur: *Denique cum ad hunc modum vixisset, et usque adeo dignam vocatione sui operam ei à quo vocatus fuerat reddidisset, mundumque sibi ipsi ac seipsum mundo crucifixisset, ad Deum pacis in pace migrat*. Ibi ne verbum quidem de morbo; adeoque nec de iis quæ morbum supponunt, sermo esse debuit.

Euphrasia virgo morbo corripitur, defertur ad oratorium, convocatisque sororibus expirasse legitur. Quid narratio ista virium habet contra Uncionem, quod non habeat adversus ceteros omnes ritus infirmorum?

Euphrosynæ morbi non aliam circumstantiam auctor ipsius Vitæ adnotat, nisi quòd illa sese Patri suo revelavit, postquam sub nomine *Smaragdi* monasticam vitam per 38 annos inter monachos tanquam monachus professa fuisset. Ridelicè, qui concludit: Ergo Euphrosyna non fuit oleo sacro delibuta.

Joannis Vitam Rufinus scripsit, ac mortem his verbis expressit: *Obitus autem illius talis quidem fuerat. Per triduum, inquit, nullum ad se introire permisit, et positus genibus in oratione reddidit spiritum*. Argutus erat delictorum, qui confecerat quòd unctus Joannes

ille non fuit ægritudine lethali depressus.

Paphnuti corpora inarmitas ne nominatur quidem, immo alio superque auctor vitæ significat morbum mortu minime prævisse. Si tamen ille prævenit, non video quâ ratione negetur immetus, si non negetur ultimo fuisse munus *viatico Eucharistico*.

Anachoreta tandem ille, de quo lib. 10 de Vitis Patrum, c. 85, Eucharistiam percipit mortis suæ præsciis, et statim vivere cessavit. Oleo delibutus non fuit, quem mors sine morbo è terrâ sustulit. *Quem accepisset*, inquit textus, *corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, posuit seipsum in Ecclesiæ medio, statimque consummatus est, cum prorsus antea non aegrotasset*.

Ex quibus omnibus facilè intelligitur omnia priorum exempla, quæ Dalleus summo studio collegit et objicit, ad alteram è 4 classibus meritò revocari. Aut enim illi statim post Baptisma susceptum migraverunt è vitâ, ut Constantinus; aut subitanè morte atque nullâ præviâ ægritudine defuncti sunt, ut Joannes Chrysost., Paulus Eremita, Onuphrius, Simeon Stylites, Barlaam, Josaphat, Paphnutius, et Anachoreta anonymus, de quo lib. 10 de Vitis Patrum, supra. Aut erant pontifices, sacris, atque inprimis augustissimo corporis et sanguinis Christi sacrificio incumbentes continuò, ut Gregorius Nazianzeni pater, Basilii, Gregorius Thaumaturgus, Martinus, Ambrosius, Augustinus, Hilarius et Cæsarius Arelatenses, Fulgentius. Aut denique illi sunt quorum in exitu adhibitos ritus ecclesiasticos, inprimis verò viatici Eucharistiæ susceptionem, si unicum exceperis Ambrosium, auctores in objectione laudati referre minimè voluerunt, ut Helena, Gorgonia, Gregorius pater, Basilii, Gregorius Thaumaturgus, Ephrem, Marcellina, Satyrus, Theodosius, Martinus, Ambrosius, Nepotianus, Theodora, Marcella, Asella, Eustochium, Monica, Augustinus, Hilarius et Cæsarius Arelatenses, Fulgentius, Paulus Eremita, Hilarion, Pachomius, Joannes Eleemosynarius, Euphrasia, Euphrosyna, Joannes alter. Primi non sunt oleo delibuti, quia plenam et perfectam mox in Baptismate consecuti suorum peccatorum remissionem; non egebant remedio, quo reliquæ suorum delictorum abstergerentur. Secundi uncti non sunt, quia non sunt mortui ex infirmitate corporeâ. Tertii si migraverunt ad Dominum minimè susceptâ Uncione, ratio fortassis est refundenda in eminentem statum, qui cum perfectos postulet, non pœnitentes, locum dedit tunc temporis consuetudini, de non inungendis præsulibus in exitu, cum hoc nostrum Sacramentum sit complementum pœnitentiæ. Quarti denique dici non possunt propter auctoritates istas obiisse sine oleo infirmorum, quos, propter easdem auctoritates, nemo jure dixerit frustratos fuisse viatico Eucharistiæ, cæterisque ritibus ecclesiasticis, quibus fideles confirmari atque in exitu honorari solebant.

Objicit 4° Dalleus, ejusdem lib. c. 3, seculi V et sequentium ad IX usque certi et indubitati scriptores, qui in describendis priorum et sanctorum hominum

mortibus sumptæ ab iis Eucharistiæ sæpiissime meminerunt, extreme Unctionis susceptæ nulli prorsus meminisse reperiuntur. Sic seculo V, in vitâ Wivavolci, Severini Noricorum apostoli, et Valentini Pataviensis. Seculo VI, in vitâ Cassii Narniensis, Læti diaconi, Remigii Remensis, Benedicti abbatis, Cuthi Arvernorum episcopi, Vedasti Atrebatensis, Mauri abbatis, Agyli vicecomitis Aurelianensis. Seculo VII, in vitâ Baronis confessoris, Rudberti Vangionum episcopi, Redempti, Isidori Hispanensis, Trudonis presbyteri, Gisleini confessoris, Austreberthæ, Renati Trajectensis, Bertulgi, Gertrudis, Audomari, Hermelandi, Ansberti Rothomagensis. Quibus et adjungi potest quidquid de piis et sanctis, de quibus hoc seculo Beda scripsit, quamvis illi omnes non ad hoc unum seculum pertinere noscantur, nimirum Ceadda, puero quodam Saxone, Hildâ abbatissâ, Cutherto Lindisfarnensi episcopo, Eustasio. Seculo VIII, in vitâ Suniberti episcopi, Leiobæ abbatissæ, Wilframi Senonensis, Pyramini episcopi, Corbiani, Adelhardi, Ludgeri monasteriensis, Virgili Salisburgensis. Seculo IX, in vitâ Caroli Magni per Eginhardum, et in vitâ Ludovici Pii. Ex quibus patet 1° falsum esse quod in superiore objectione Bellarminus pronuntiaverat, non scribi res notissimas et quotidianas : quandoquidem scribitur quod viaticum illi receperint ; 2° nullam adhuc tunc fuisse in Ecclesiâ Unctionem ; alioqui scriptores isti meminissent illius. Et confirmatur, tum ex eo quod non pauci eorum de proximo exitu admoniti, sese ad hanc horam diligentissimè accinxerunt, quos ideò non est credibile Unctionem neglexisse ; si quam habemus de illâ fidem, eandem nobiscum habuissent : tum etiam quia non illi tantum, sed et omnes eorundem temporum scriptores Unctionem nostram ignorant.

Respondeo 1° futilem esse argumentationem, ex Dallæo ipso verbis supra laudatis, quâ quis è silentio quorundam, rem aliorum testimoniis abundè firmatam convellere niteretur. Est autem res illa, quam Dallæus revocat in dubium, abundè firmata testimoniis auctorum quinque de quibus agit seculorum. Et quinto quidem seculo habemus Innocentium, Augustinum, Cyrillum Alex. et Victorem Antiochenum. Sexto, Gregorium Magnum, et per ipsum universæ Romanæ Ecclesiæ consuetudinem. Septimo, Theodorum Cantuariensem, et Eligium Noviomensem. Octavo, Bedam, Crodogangum Merensem, Egbertum Eboracensem, antiquissima Pontificalia. Nono, Capitularia Caroli Magni, concilia Cabilon. II ; Aquisgranense II, Moguntinum, Regatiense, Wormatiense, Heraldu Turon., Halitgarium Camerac., Hincmarum Remensem, Isaac Lingon., Agobardum Lugdun., Jonam Aurel., Paschasium Radbertum, auctorem libri de divinis Officiis, Codicem Arremarensem.

2° Habemus seculo VI opuscula Vitarum SS. Eugendi Abbatis, et Tresani presbyteri. Seculo VII, Hunnegundis virginis. Seculo VIII, Bedæ extrema, saltem juxta observationem Guillelmi Malmesburiensis atque Trithemii. Seculo IX, Caroli Magni Vitam

per Eparchium, S. Mauræ per Prudentium Tricassinum, Adelhardi Corbeiensis per Paschasium Radbertum ; ac denique S. Radberti Bremensis ; quæ quidem omnia opuscula legitima sunt atque germana, quantumvis Dallæus contra reclamet.

3° In nonnullis quæ obijciuntur nomen Sacramentorum plurali numero usurpatur, quo plurali nomine fortè significantur *viaticum Eucharistiæ*, atque *Unctio infirmorum* simul : et hunc enim etiammodum loquendi modum ad ea duo Sacramenta significanda usurpamus. Sic seculo VI, in vitâ S. Mauri : *Cum exitum suum vivificorum munisset perceptione Sacramentorum*. Seculo VII, in vitâ Trudonis presbyteri : *Allatis vivificis Sacramentis participat*. Seculo VIII, in vitâ Cuthberti Lindisfarn. : *Acceptis à me Sacramentis salutaribus*.

4° Eginhardus, alter Vitæ Caroli Magni conscriptor, non observat imperatorem hunc unctum fuisse oleo infirmorum sub vitæ suæ exitum ; quo tamen oleo delibutum fuisse constat ex Eparchio, altero ejusdem Vitæ auctore. Quare non sequitur eos minimè fuisse perfusos unctione illâ, de quibus auctores Vitæ eorum istud minimè observaverunt.

5° Quia viaticum Eucharistiæ suscipiebatur post unctionem infirmorum, intelligitur hanc suscepisse qui suscepit illud, etiamsi non exprimatur quod eam suscepit ; quemadmodum intelligitur emundasse conscientiam suam per Sacramentum Pœnitentiæ, qui suscepit modò viaticum Eucharistiæ, etiamsi auctor Vitæ non exprimat.

6° Non capio quare Dallæus laudet vitam Adelhardi Corbeiensis pro confirmatione suæ sententiæ ; quia in illâ ejus auctor est Paschasius Radbertus, expressis verbis habetur, quod unctus ille fuit abbas per Hildemannum Bellocensem episcopum. Fuerint alius à Paschasio qui Adelhardi Vitam scripserit, et de quo Dallæus loquatur, ignoro. Alium fuisse non puto. Sed etsi alius fuerit, qui nihil dixerit de unctione susceptâ in exitu per Hildemannum, quia Paschasius illud observavit factum, silentium illius auctoris causæ nostræ minimè præjudicaret.

7° Eorum aliqui nullâ infirmitate corporis affecti præscii brevi futuræ suæ mortis, *viaticum Eucharistiæ* suscepunt, quia suscipere illis oportuit, cum sit Sacramentum exeuntium absolutè ; Unctionem minimè suscepunt, quia est Sacramentum non quorumvis exeuntium, sed infirmitate corporeâ laborantium, non sano vegetoque corpore migrantium ad Dominum, saltem juxta communem sententiam et proxim Ecclesiæ occidentalis.

8° Fortè non justis, sed illis solummodò qui in statu quodam pœnitentiæ constituti erant, aut esse propter peccata debebant, Sacramentum Unctionis tum temporis administrabatur ; quod locus à me citatus ex Paschasio, in vitâ Adelhardi Corbeiensis, docere videtur.

9° Quando Bellarminus dixit inter respondendum, res notissimas et quotidianas non scribi ab auctoribus, sensus ejus non est quòd illæ nunquàm scripto man-

dentur, sed sensus est quod, etiam scripte non fuerint, non tamen habende ideo aut in eorum numero quæ non fuerint.

Obiicit 2° Dallius, lib. 2, c. 4 : Cum pœnitentiæ quoddam genus Uctio nostra infirmorum esse perhibetur, omnino docet ea per se per ea lapsum adhiberi quos vel non debet pœnitentiâ, vel nunquam quidem pœnitentiâ, morbus letalis opprimitur. Atqui nunquam apud veteres quidquam eâ de re occurrat, quibus, si quid tum luescedi oblatum est, consummationem veniebat. V. g., narrat apud Eusebium Dionysius Alexandrinus, Serapionem qui Apocrita fuerat, se pœnitentiâ ut susciperetur, nihil impetivisse. Mox ei morbo oppresso et in extremis verante, et aditâ Eucharistia in illo articulo poscenti, presbyterum Alexandrinum Eucharistiæ particulam misisse, eaque cum pœnitentiâ iuxta lationem spirituum redidisse. Cur ergo huic Serapioni Alexandrinus presbyter in talibus posito solam Eucharistiam, cur non et unâ oleum sacram misit? Deinde, can. 57 concilii Eliberit. : *Fidelibus qui in spiritibus inmundis vexantur, si vite pœnitentiâ immunes decernerit, dandum esse communionem* : olei vero nulla mentio. Et can. 69 : *Fideli marito qui pœnitentiâ semel lapsus, si infirmitatis necessitas coegerit, datur communicatio ante peractam quinquaginta pœnitentiâ* ; de Uctione verbum nullum. Eodem tradit canon 15 concilii Niceni, qui de lapsis est canonicus, illisque concedit viaticum, id est, Eucharistiam, non Uctionem. Eodem spectat canon 6 concilii Ancyran. Sircius, Epist. 1, ad Himerium Tarracon., c. 5, concedit iis qui post peractam pœnitentiâ ad peccatorum volubra redierint, *in exitu communionis gratiam*. Innocentius Exuperio, c. 2 de iis qui post Baptismum, omni tempore, incontinentiâ et volubriatibus dediti, in extremo vite suæ pœnitentiâ simul et reconciliationem communionis exposcunt, ita decernit : *Tribuetur ergo cum pœnitentiâ extrema communicatio*. Concil. Araus. I, can. 5 : *Qui recedunt de corpore, pœnitentiâ acceptâ, placuit sine reconciliatoriâ manû inpositione eis communicari*. Leo Magnus, epist. 91, ad Theodorum Forejuliensem, talibus quoque in exitu constantis communionis gratiam negari velat, nisi eam vel vultu vel indicis postularint. Si Uctio per ea secula conferebatur, cur ejus nulla facta est commemoratio, sicut facta est seculo IX, in concilio Moguntino, quo tempore jam usurpabatur? Iis denique temporibus quibus, ut loquitur Innocentius I, *observatio durior fuit*, hoc est, disciplinis severior, in quantum lapsis plerisque ne in supremis quidem subveniebatur per communionem, de oleo nihil planè fit, quod ex variis Eliberitani concilii canonibus liquet.

Respondet 1° quod quia Uctio nostra est quedam pœnitentiæ species atque consummatio, locis illis quibus pœnitentiâ conceditur infirmis in exitu, concessa quoque Uctione intelligitur. Eam porrò speciem esse quamdam pœnitentiâ docent Origenes, supra, Chrysostomus, Gregorius Magnus, Paschasius Radbertus, Gofridus Vindocin., Yvo Carnot., conc. Tridentinum.

2° Temporibus illis quibus *observatio durior erat*,

illis lapsum quibus non subveniebatur per Eucharistiæ concessione, non subveniebatur quoque per Pœnitentiâ, et misericordiam Domini permittentibus; quare quibus recedentibus viaticum Eucharistiæ et absolutio sacramentalis, negari debuit Uctio, quæ est pœnitentiæ consummatio. Aliis vero temporibus, quibus observatio laxior fuit, et lapsi ut concessi communio, non videri quomodo Uctio illa rogata fuisse iure an iuri a deo querat, nisi supponatur significari vocem latine *communio* sola Eucharistiæ participatio, absque iis quæ vel antecedunt ejus participationem, vel quæ subsequuntur. Nam si antecedentia ad perceptionem Eucharistiæ concessa sunt, et uctio infirmorum concessa est; neque Dallius illi negare poterit, quin ante consecrati Uctionem tam temporis minimè fuisse in usu; aliàs illud supponeret quod versatur in questione. Quid si optimè illustrissimus Alaspinaeus animadvertit, lib. 1 sursum Observationum, observ. 1 : *Nomen communionis latius patere Eucharistiâ, eaque præcedere omnia complecti quæ quisque fidelium commune habet cum ceteris fidelibus*? Quid si etiam, quod idem subjungit observat. 11 : *Viaticum non distinguitur à communionem, nisi in eo quod sit brevi morituri communicatio*? Ita enim est viaticum multiplex, Baptismi, Confirmationis, Absolutionis, Uctionis, Eucharistiæ, et omnino quicquid in morte sumitur, atque in alteram vitam proficiscenti prodesse potest. Inde namque dico : Si nomina communionis et viatici locis illis usurpentur ad sensum Alaspinaei, corrui omnino Dallai objectio. Quod si voces eadem communionis atque viatici usurpentur in sensu strictiori, atque ad solam Eucharistiam coarcentur, saltem quibus hoc sensu communicatio atque viaticum conceditur, concessa quoque intelliguntur quæ prævia erant ad participationem Eucharistiæ. Sed in veteri Ecclesiâ oleum præveniebatur Eucharistiâ, quæ infirmis ministrabatur. Quare quod Dallæus opponit non confert ad hanc nostram controversiam.

3° Ut de singulis quæ obijciuntur aliquid speciatim observem :

Presbyter Alexandrinus non misit ad Serapionem unâ cum Eucharistiâ oleum quo inungeretur, quia minister Sacramenti Uctionis, de quo apud nos controvertitur, est presbyter, non laicus; non debuit mittere oleum quo ager inungeretur, quia non erat sacerdos à quo inungeretur.

Concilium Eliberitanum decernit communionem dandam esse eurgementis. Si nomen istud *communio* latius hic usurpetur, comprehendit inunctionem, si strictius pro solâ Eucharistiæ participatione, præsupponitur Uctio.

Ejusdem concilii canon 65 decernit : *Maritum fidelium, qui lapsus est, agere per quinquaginta eâ de re pœnitentiâ, et sic reconciliari, nisi necessitas infirmitatis coegerit ante tempus illud absolutum tradere communionem*. Ex quo loco infero quod vel reconciliatio involvitur in isto nomine *communio*, vel supponitur aliâs Eucharistiâ, non reconciliatio minuitur. Quidquid dicitur, pro me facit. Nam si involvit recon-

ciliationem, ergo et unctionem, quæ in codice Arre-mar. nuncupatur reconciliatio ad mortem, aut saltem eadem est ratio illius quæ ad hoc, quæ absolutionis. Si non involvit, præsupponit. Nam reconciliatio in veteri Ecclesiâ præmissa fuit ad Eucharistiæ participationem.

Canon 15 concilii Nicæni statuit : *Viaticum ultimum et necessarium non esse denegandum cuilibet à vitâ excedenti et poscenti*. Queritur quid intelligatur nomine viatici? Si quidquid sumitur in morte, atque in alteram vitam proficiscenti prodesse potest, ergo et Unctio infirmorum, quæ est istius conditionis. Si Eucharistia danda morituro, ergo et Unctio infirmorum illi præmittenda secundum veteris Ecclesiæ consuetudinem.

Canon 6 concilii Ancyranî meminit communionis et viatici eodem sensu quo Nicænus canon mox laudatus.

Siricius ad Himerium Tarracon. concedit iis qui actâ pœnitentiâ tanquam canes et sues ad vomitum redeunt, in exitu *communions gratiam*. Quo nomine intelligitur communio in omnibus sacris, non communio solius Eucharistiæ; alioquin admitterentur ad participationem corporis et sanguinis Domini absque reconciliatione: aut si non intelligitur communio in omnibus, saltem intelligitur communio in Eucharistiâ, atque omnino in cæteris ad eandem in exitu præambulis, qualis tunc erat inunctio respectu infirmorum.

Innocentius ad Exuperium noster est, quia tribuit illis hominibus post Baptisma incontinentibus, atque voluptatibus deditis, et pœnitentiam et communionem; hoc est, vult illis imponi pœnitentiam, ac postea communicare cum fidelibus, inprimis verò, susceptâ sacramentali absolutione, quod sequentibus istis verbis satis superque indicatur : *Tribuetur ergo cum pœnitentiâ extrema communio, ut homines hujusmodi, vel in supremis suis, permittente Salvatore nostro, à perpetuo exitio vindicentur*. Quomodo namque à perpetuo exitio vindicarentur per hanc indulgentiam, si ea tota sita fuisset in concessione Eucharistiæ, et non in absolutione atque reconciliatione?

Canon 3 conc. Araus. I obscuritate suâ multum torquet eruditos. Sunt qui sensum illius hunc esse dicunt : *Moribundis excommunicatis satis ad salutem est, si pœnitentia sine simplici communionem concedatur; quia ea est sufficiens viaticum: si verò supervixerint peractâ pœnitentiâ, utramque communionem et reconciliationem, minorem scilicet atque majorem consequantur*. Aliis placet hunc esse genuinum sensum : *Moribundi, nondum peractâ pœnitentiâ, ad communionem fidelium quæ necessaria est ad salutem, admittantur, non tamen ad plenam et majorem, quæ usque ad participationem corporis Christi protenditur; quæ communio necessaria et non plena atque perfecta VIATICUM appellatur*. Quod si supervixerint, stent in ordine pœnitentium, ut peractâ pœnitentiâ recipiant plenam communionem per majorem reconciliatoriam impositionem manuum. Alii : *Ut ordine congruo plenam reconciliationem con-*

sequantur: quia quæ in articulo mortis, nondum peractâ pœnitentiâ, hæc præter ordinem est et illegitima. Qualiscumque tandem sit sensus canonis, nihil ad propositum. Nam si absolutio negabatur pœnitentibus istis, sequitur quod Unctio negari illis debuerit. Quod si solâ frustrabantur Eucharistiæ participatione, sequitur non fuisse frustratos utrâque reconciliatione, quæ per absolutionem, et quæ per unctionem.

Leo Magnus, Epistolâ illâ ad Theodorum Foro-Juliensem, prohibendo ne talibus in exitu constitutis *communio* denegetur, eo nomine vel inclusit vel supposuit oleum infirmorum.

Quod denique Patres Eliberitani mentionem nullam fecerint olei, verè est extra propositum. Nam si nomen communionis usurpaverunt in significato latiori, comprehenditur oleum sub hoc nomine; si in strictiori, non erat quod mentio expressior olei fieret.

Objicit 6° Dalkæus, ejusdem lib. c. 5, quod apud veteres nihil eorum occurrit, quæ de extremâ unctione nunc et nuper in scholis nostris disputantur de materiâ, de formâ, de fine.

Respondeo neque apud veteres reperiri plurimas quæstiones, quæ et nunc orthodoxos atque heterodoxos exercent circa singula ferè fidei nostræ mysteria. Quare inanis est objectio.

Objicit 7° Dalkæus, ibidem, Ecclesiam Æthiopum non agnoscere unctionem extremam. Sed neque Armeniorum Ecclesia eandem agnovit.

Respondeo Æthiopes seu Abyssinos versari in schismate, et in hoc esse culpabiles quod non agnoscunt infirmorum unctionem pro novæ legis Sacramento. Idem dico de Armenis cæterisque ejusdem farinæ hominibus.

DISPUTATIO TERTIÂ.

DE MATERIA SACRAMENTI UNCTIONIS INFIRMORUM.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum oleum benedictum ab episcopo sit materia remota nostri Sacramenti.

Oleum esse materiam Sacramenti nostri docet Jacobus apostolus verbis istis : *Ungentes eum oleo*; docent Patres; docet concilium Trid., locis citatis: quia verò oleum propriè dictum illud solum est quod ex olivarum paccis expressum est, et nomen olei imponitur per similitudinem cæteris liquoribus, non quod habeant eandem rationem genericam, ideò oleum hoc debet esse olivarum. Aptissimè autem, docet Catechismus concilii Trid., *hæc materia significat illud quod vi Sacramenti interius in animâ efficitur*. Nam ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnoperè proficit, ita Sacramenti virtus animæ tristitiam ac dolorem minuit. Oleum præterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, et lumini tanquam pabulum præbet; tum verò ad recreandas defatigati corporis vires maximè accommodatum est. S. Thom. in Supplem., q. 29, art. 4 : *Spiritualis sanatio quæ in fine adhibetur, debet esse perfecta, quia post eam alia non relinquitur; et lenis, ut quis per excommuni-*

bus est maxime necessaria, non frangatur, sed forceatur. Oleum autem lentum est et penetrativum usque ad intima, et etiam diffusivum; et ideo, quantum ad utrumque predictorum, est conveniens materia huius Sacramenti. Chrisma cognominatur ab Innocentio I, supra, sumpto nomine in adequato suo significato, procul idem est ac unguentum, seu, id quo ungitur; non in strictiori à theologis ad speciem ejus unicam accommodato, pro mixtura ex oleo et balsamo; quamquam, si medicum quid balsami duntaxat oleo mixtum esset, non redderetur per id materia Unctionis infirmorum nulla atque invalida, quia scilicet olei natura non immutaretur tali mixtione.

Oleum istud debet esse *benedictum* seu *consecratum*; unde appellatur à S. Eligio et ab auctore Vitæ Roberti de Arbrucellis, *benedictum*; à Bedâ et ab Ælfrico, *oleum consecratum*; à Jonâ Aurelian., *oleum pontificali benedictione consecratum*, et ab eodem, *oleum sanctificatum*; à concilio Aquisgran., *oleum sacrificatum*; ab Heraldio Turon. et à Conrado Monacho in Vitâ S. Wolfelmi, *sacratum oleum*; ab Arnolâ, in Vitâ S. Godehardi, Wiberto, in Vitâ S. Leonis IX, Ruperto, in Vitâ Hereberti Coloniensis, S. Bernardo in Vitâ S. Malachie, auctore Vitæ Godefridi Coppenberg, *oleum sacrum*; ab Eparchio, in Vitâ Caroli Magni, Hincmaro, in Capitulis, auctore Vitæ Remberti Bremensis, Hugone, in Vitâ Hugonis Cluniacensis, Petro de Honestis, in Regulâ, auctore opusculi de Vitâ Joannis Morin. episcopi, *oleum sanctum*.

Quæritur 1° an *benedictio* seu *consecratio olei* sit de necessitate *Sacramenti*, vel *præcepti* tantum. — Respondeo negativè; ratio est quia nullum in Scripturis, conciliis aut Patribus reperitur fundamentum dicendi quòd Unctio extrema facta ex oleo *non benedicto* sit invalida. Scriptura meminit *olei* duntaxat; neque verò per has voces, *in nomine Domini*, significatur *benedictio*, sed significatur tantum quòd ea unctio fieri debet *vice atque auctoritate Christi*. Concilia et Patres meminerunt *benedictionis*; sed non dicunt eam esse de necessitate *Sacramenti*. Verba illorum stant explicata de necessitate *præcepti ecclesiastici*.

Quæres 2° à quo oleum benedici atque consecrari possit. — Respondeo benedici atque consecrari posse *ab episcopo*. Ita enim Innocentius I, ad Decentium, c. 8; Gregor., lib. Sacram.; Beda, in Epist. canon. S. Jacobi; Capitularia Caroli Magni, lib. 6, c. 76; Cabillon. II, can. 48; Wormat. can. 72; Halitgarius, lib. 3, c. 16; Decretum Eugenii, et concilium Tridentinum.

Quæres 3° an etiam benedici atque consecrari possit à *presbyteris*? — Respondeo, in Ecclesiâ occidentali episcopos solos debere ac posse benedicere atque consecrare oleum, nunquam *presbyteros* solos, sed tantum cum episcopis. Sed alia est ratio Ecclesiæ orientalis, in quâ *presbyteri* gaudent eâ potestate. Lege Euchologia in officio *sancti Olei*: ubi etiam observabis illos solere oleum benedicere in ipsâ *Sacramenti Unctionis infirmorum exhibitione*. Quam consuetudinem presbyterorum Græcorum Clemens VIII

confirmavit in Instructione directâ ad episcopos Latinos, tit. *Circa oleum sanctum infirmorum*, scribens: *Non sunt cogendi presbyteri Græci, olea sancta præter chrisma, ab episcopis Latinis diocesanis accipere; cum ejusmodi olea ab eis in ipsâ oleorum et Sacramentorum exhibitione, et veteri ritu conficiantur et benedicantur.* Et eundem ritum congregatio de propagandâ Fide approbavit, cujus jussu et impensis edita est Romæ Synopsis vernacula Neophyti Rhodini continens verba sequentia: *Materia Sacramenti extreme Unctionis est oleum olivâ expressum, à Pontifice vel a sacerdote benedictum.*

Ex quo patet summum Pontificem posse dispensare cum Latinis presbyteris ut oleum benedicant. Sed an episcopi Latini possint eandem illis concedere facultatem, controvertitur. Posse puto, si rei natura præceptetur, præsumendo à regulâ ecclesiasticâ, quâ vigente non possunt.

Ex his etiam consequens est Unctionem valere ex *oleo simplici*, et ex *oleo mixto balsamo*, non mutâ per illam admixtionem olei naturâ; non tamen id licet.

Quæres 4° quid sit faciendum in Ecclesiâ Latinâ, quando oleum benedictum ab episcopo ferâ V in Cœnâ Domini, ex frequenti usu atque administratione Sacramenti Unctionis, deficit? — Respondeo sacerdotem posse adhibere *oleum non consecratum oleo consecrato; et totum efficietur consecratum*, inquit S. Thomas opusculo 63 ex cap. *Quod in dubiis*, de Consecrat. Ecclesiæ, his verbis: *Nec negamus quin oleum non consecratum consecrato possit oleo commisceri.* Observa canonem non dicere oleum non consecratum debere admisceri *in minori quantitate* oleo consecrato; et tamen theologi id vulgò sustinent; ita nimirum, ut si supersint guttæ quinque olei consecrati, possint apponi quatuor de oleo non consecrato, quæ quatuor admixtæ quinque aliis, efficiunt novem, quibus novem si octo adisceantur, efficiuntur septemdecim, et sic in infinitum. Ratio verò cur oleum non consecratum fiat consecratum ex ipsâ ejus *admixtione* oleo consecrato, hæc est, quòd Ecclesia, cujus est ritus præscribere quibus oleum debet consecrari, voluit ut et *precibus* episcopi oleum consecraretur, et insuper *commixtione* olei non consecrati cum consecrato. Quod nonnulli existimant virtutem consecrati olei communicari oleo non consecrato per contactum mathematicum utriusque; adeoque debere apponi non consecratum in minori quantitate, mihi non placet. Neque enim consecratio olei consecrati communicatur oleo non consecrato per contactum mathematicum olei ad oleum, cum ea sit aliquid spirituale; sed Ecclesia, penes quam est determinare ritum consecrationis olei, determinavit admixtionem tanquam alterum è ritibus consecrationis, eodem modo quo aqua non benedicta superaddita aquæ benedictæ censetur acquirere benedictionem.

ARTICULUS II.

De materiâ proximâ Sacramenti Unctionis infirmorum.

Certum est quòd unctio sit materia proxima. Nam,

ex Jacobo, *ungentes eum oleo*. Favent conc. et Patres. Ratio suffragatur. Materia namque proxima Sacramentorum quæ sunt in usu posita, est usus ipse seu applicatio remotæ materiæ ad subjectum idoneum. Sed ex dictis artic. præcedenti, materia remotæ nostri Sacramenti, quod in usu consistit, est *oleum olivarum*, et oleum non applicatur nisi per *unctionem*.

Quæritur in quâ parte corporis unctio debeat fieri. — Respondeo Orientalium Euchologium nusquam aperire. Sed apparet ex Grecis auctoribus posteriorum seculorum, solere eos *frontem, genas, mentum et manus* inungere. Simeon Thessalonic., lib. de Sacramenti: *Unxit* (sacerdos) *oleo ad modum crucis, ipsius frontem ob contentas in eo cogitationes, faciem quoque inungit propter sensuum organa, postremo manus à pravis cogitationibus et operibus etiam capians, sanctoque oleo et signo crucis muniens, et perfectè sanctificans*. Arendius addit quòd Greci nunc inungunt præterea *pectus et pedes*.

In Occidente unctio fieri solet in *quinque sensibus*; earumque duntaxat corporis partium B. Gregorius meminit, lib. de Sacram. *Perungunt, inquit, in quinque sensus corporis, id est, in superciliis oculorum, in auribus de intus, et in narium summitate, sive exterius, et in labiis exterius, et in manibus exterius, id est, de foris*.

Vetus Pontificale Anglicanum his adjungit *unctiones colli, scapularum, pectoris, pedum, umbilici, seu loci ubi plus dolor imminet*.

Codex Arremarensis adjungit *pedes, guttur, collum, scapulas, umbilicum, seu locum in quo plus dolet. Guttur, nimirum, non pectus*.

Codex Ratoldi idem habet cum veteri Ponticali Anglicano.

Codex Tilianus seu Sagiensis habet: *In collo et gutture et pectore, et inter scapulas, seu in loco ubi dolor plus imminet et in quinque sensibus corporis, et in superciliis oculorum, et in naribus intus et foris, et in aurium summitate exterius sive interius, et in labiis exterius, et manibus exterius, id est, de foris*.

Codex Remigio Remensis: *Ungetur à sacerdote vel plurimis sacerdotibus de oleo sanctificato, facientibus cruces singulis in dextro tempore et sinistro, non in fronte, nec in vertice, dicendo: UNGO CAPUT TUUM, etc. Item in superciliis et subciliis juxta angulos oculorum. Item aures intus et foris in summitate crucis signa recipiant, etc. Item nares in summitate et subtus ungetur crucis modo. Item labia dicendo, etc., et exterius crucem super mentum et guttur faciendum. Item super humeros duos, hoc est, scapulas, non in pectore, neque inter scapulas, etc. Item super manus; et, si presbyter est, non infra; sin aliter, et infra. Et super pedes et sub plantis cruces fiunt*.

Quædam Ritualia recentiora addunt *unctionem renum*, post Eugenium IV, in decreto de Unione Armen., cujus cæremoniæ beatus Thomas reddit hanc rationem, quòd *triplex sit in nobis potentia quæ est peccandi principium: potentia cognoscendi, vis appetendi,*

et vis exsequendi. Facultatum quibus *cognoscimus* primam originem esse in *quinque sensibus*; vim *concupiscendi* esse maxime in *renibus*, vim *exsequendi* maxime in *pedibus*, quibus, videlicet, ad bona vel ad mala progredimur. Monent omnes communiter, *unctionem renum* esse omittendam in feminis, propter *tercundiam*.

Ex his quoque locis perspicuum evadit unctiones fieri solere *in modum crucis* in utràque Ecclesiâ. Cave tamen ne existimes hoc esse de necessitate Sacramenti. Quandoquidem ea necessitas inferri nequit, vel ex apostolo Jacobo, vel ex conciliis, vel ex Patribus, vel denique ex ipso Ecclesiæ usu.

Restat itaque inquirendum an plures unctiones, et quæ sint de necessitate Sacramenti. — Quibusdam unctiones *quinque sensuum* sunt de essentiâ, non unctiones *pedum* aut *renum*. Aliis unctio sufficit in *unicâ parte*, modò forma sit universalis, et non specifica atque determinata ad quædam peccata duntaxat; v. g., modò non dicatur solum: *Per gustum* aut *per visum*; sed dicatur simpliciter: *Quidquid peccasti*; vel: *Quidquid peccasti per sensum*; vel: *quidquid peccasti per visum, auditum, etc.*

Placet mihi posterior ista sententia, 1º quia *unicâ unctione* satisfit præcepto Jacobæo: *Ungetes eum oleo*: sicut *unicâ ablutione* satisfit præcepto Christi: *Baptizantes eos*. 2º Quia unctio extrema *Græcorum* valet, qui tamen non inungunt organa *quinque sensuum*, seu partes vicinas illorum. 3º Denique, quia multa Ritualia id approbant, in quibus permittitur inungi *unicâ unctione* et peste laborantes, ut ministri periculum evitent, et eos etiam quibus mors proxima non sinit fieri singulas. In codice Remigio Remensi legitur ritus Sacramenti *abbreviatus*, in quo mentio fit unctionis *unicæ*. Ita se habet: *Cum vero ingravari coeperit, ad succurrendum, factâ aquâ benedictâ dicatur oratio hæc: Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui es via, veritas et vita, exaudi nos, et conserva famulum tuum ill. hunc, quem vivificasti et redemisti pretio et magno munere sanguinis Filii tui. Qui tecum vivit et regnat. (Tunc ungetur oleo.) Ungo te de oleo sanctificato, ut salveris æternaliter. In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Collecta: Concede, Domine, nobis famulis tuis, ut orantes cum fiducia dicere mereamur: Pater noster, libera nos à malo, custodi nos semper in bono. Qui regnas in secula seculorum. Communice dicens: Corpus et Sanguis Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam. Amen. Post hæc dicendum est: Agamus Deo nostro omnipotenti gratias, quòd terrenæ nos originis atque naturæ, Sacramenti sui dono in cælestem vivificaverit demonstrationem. Qui cum Filio et Spiritu sancto vivit et regnat.*

Dices: Perpetua consuetudo Ecclesiæ inungentis *quinque sensuum organa* videtur arguere eas esse de necessitate Sacramenti. — Respondeo consuetudinem hanc non esse Ecclesiæ orientalis; in occidentali, consuetudinem esse inungendi *pedes* et *renes*: quæ tamen unctiones *renum* et *pedum* non ceusentur ab adversariis ipsis esse de necessitate Sacramenti. Cur

itaque unctiones quæque sensuum magis essent de necessitate Sacramenti? Ritualia plurimè quæ præscribunt ejusmodi unctiones, immittunt singulas non esse de substantiâ Sacramenti, quandoquidem significant *unam* aut *alteram* sufficientem in quocumque casibus. In Ecclesiis quarum libri rituales illud non inveniunt, consulatur, quantum fieri poterit, episcopus, antequam infirmorum unctâ unctione immergendorum ritus usurpetur, maxime grassante peste.

Quando *unict* fiet unctio, melius erit si fiat in *capite* quàm in quâlibet alia corporis parte, eo quòd ibi locum habent organa *sacramenti manibus*. Vellam autem cum codice Romulo Ruteni, aliam partem cepit à *vertice* vel à *fronte* inungi, quò unctio ista reciperetur alibi quàm unctio Baptismi quæ in vertice, et unctio Confirmationis quæ in fronte recipitur; facta tamen in vertice vel etiam in fronte valeret.

Quæres quid de *amputatis*, qui cum membris sint, non possunt inungi in organis sensuum? — Respondeo cum S. Thomâ ungendos esse in *partibus propinquioribus organis* quæ inungi debuerant. Nam, licet non potuerint peccare *exterius* per illa membra quibus orbatî sunt, potuerunt tamen peccare *interius* per voluntatem.

In cæteris quisque servet ritus Ecclesie suæ.

DISPUTATIO QUARTA.

DE FORMA SACRAMENTI UNCTIONIS INFIRMORUM.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum hoc Sacramentum habeat aliquam formam?

Sanctus Thomas, in Supplem., q. 29, a. 7, observat quosdam dixisse quòd *nulla est forma* de necessitate hujus Sacramenti. Maldonatus ad hanc quoque sententiam aliquatenus accedit, quâ parte scribit, non esse necesse ut *forma* omnium Sacramentorum verbis constet: *Quia*, inquit, *forma est id omne per quod exprimitur significans materia. Alioquin in Sacramento Matrimonii nulla esset forma, quia non sunt certa verba.* Ab eadem tamen opinione plurimum ille recedit, quâ parte agnoscit formam nostri Sacramenti positam esse in verbis, iisque deprecatoriis.

Prima sit propositio: *Opinio dicentium nullam formam esse de necessitate Sacramenti Unctionis infirmorum, non tantum falsa, sed præsumptuosa videtur et erronea.* Ita S. Thomas ibi. Et probatur ejusdem ratione ac verbis. *Hoc videtur*, inquit, *derogare effectui hujus Sacramenti, quia omne Sacramentum efficit significando: significatio autem materiae non determinatur ad effectum determinatum, cum ad multa se possit habere, nisi per formam verborum; et ideo in omnibus Sacramentis novæ Legis, quæ efficiunt quod figunt, oportet esse et res et verba. Et præterea Jacobus totam vim hujus Sacramenti videtur constituere in oratione quæ est forma hujus Sacramenti, ut dicitur. Et ideo prædicta opinio præsumptuosa videtur et erronea. Et propter hoc dicendum, sicut communiter dicitur, quòd*

habet formam determinatam, sicut et alia Sacramenta.

Secunda propositio: *Necesse est formas omnium Sacramentorum verbis constare: adeoque si forma Sacramenti Unctionis non constaret verbis, non esset Sacramentum novæ Legis.* Propositio probatur ratione S. Thomæ mox allatâ. Probatur etiam ex iis capitulis quæ theologi docent de formâ Sacramentorum novæ legis in genere. Nec obstat instantia Maldonati de Sacramento *Matrimonii*: quia sententia veterior est *formam* ejusce Sacramenti positam esse in *verbis parochi*, qui est minister illius.

Dices 1° non inveniri traditam formam Unctionis infirmorum à *Christo*, neque ab *apostolis*. Ergo non habet aliquam formam. — Respondeo inveniri apud apostolum Jacobum hæc verba: *Et orant super eum. Et oratio fidei*, etc., quibus indicatur quòd forma sita sit in oratione quam presbyter fundit in hunc finem super infirmos. Ita concilium Trid.

Dices 2°: *Forma Sacramenti novæ legis debet esse eadem apud omnes. At verba quæ proferuntur à presbytero in celebratione Unctionis infirmorum alia sunt atque alia, juxta ritus varios diversarum Ecclesiarum; ergo verba illa non habent rationem formæ.* — Respondeo verba quædam esse eadem quoad sensum in omnibus Ecclesiis, ea scilicet quæ expriment orationem sacerdotis, ut infirmi ungantur; quædam verò esse alia atque alia, quæ non sunt de essentiâ formæ, sed ei accidunt. Præclare S. Thomas ad 2: *Illâ verba quæ sunt de essentiâ formæ, scilicet oratio deprecativa, ab omnibus dicuntur; sed alia quæ sunt de bonè esse, non observantur ab omnibus.*

ARTICULUS II.

Utrum hæc forma debeat esse indicativa vel deprecativa?

Triplex inveniri dicitur forma nostri Sacramenti apud Latinos. Prima *absoluta* tantum. Secunda *deprecativa* tantum. Tertia denique *absoluta et deprecativa* simul.

Absoluta dicitur illis vel similibus verbis concepta: *Ungo hos oculos oleo sanctificato. In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.* Nuncupatur vulgò *Ambrosiana*, et putatur esse Ecclesie *Mediolanensis*.

Deprecativa tantum ea est quâ Ecclesia Romana etiamnum utitur, his terminis expressa: *Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quicquid peccasti per visum, etc.*

Absoluta et deprecativa simul ea est quæ legitur in lib. Sacram. S. Gregorii in hunc modum: *Inungo te de oleo sancto, sicut unxit Samuel David in regem et prophetam. Operare, creatura olei. In nomine Patris omnipotentis, ut non lateat illic spiritus immundus, neque in membris illius, neque in medullis, neque in ullâ compagine membrorum, sed in te habiteat virtus Dei altissimi et Spiritus sancti. Per eundem, etc.* Qualis etiam legitur in veteri Pontificali Anglicano; in quo, præter supra relata ex lib. Sacram. S. Greg., sequi-

tur : Quatenus per hujus operationem mysterii, et per hanc sacrosancti olei unctionem atque nostram deprecationem, virtute sanctæ Trinitatis medicatus sive sanatus, pristinam et melioratam recipere merearis sanitatem.

Ejusdem generis est ea quæ extat in codice Arremarensi, ubi, acceptâ ampullâ cum oleo, sacerdos dicit : Per istam unctionem et Dei benedictionem videntur ab omni sorde et contagione peccati ac sanctificentur manus et os, cor quoque et tactus, odoratus, sensus, visus, auditus et gustus, totumque corpus et anima tua, ut idoneus efficiaris et invocadam nomen ejusdem Domini nostri Jesu Christi, etc. Et postea subditur : Sic denique ungat aegrotam dicens illius orationes vicissim : In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, sit tibi hæc perunctio olei sanctificationis ad purificationem mentis et corporis. Item : In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, ungo te de oleo sancto in remissionem omnium peccatorum in vitam æternam. Et postea, ad unumquemque sensuum : Ungo oculos tuos, etc. Idem habet codex S. Marie Remensis 560 annis antiquior. Eadem formula reperitur in codice Ratoldi.

In Tilliano seu Sagiensi, ad unctiones oculorum, aurium, narium, labiorum, pectoris, scapularum, manuum et pedum, verba absoluta proferuntur. Ad unctionem capitis : Ungo caput tuum oleo sanctificato, in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti ; ut more militis uncti præparatus ad luctam superare possis aeris catervas. Et in gutture : Inungo te in gutture de oleo sancto, in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti ; ut non lateat spiritus immundus, etc. Et ubi dolor plus inuiminet : Ungo te de oleo sancto, in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, obsecrans misericordiam ipsius unius Domini nostri Jesu Christi, ut fugatis omnibus doloribus vel incommoditatibus corporis tui, recuperetur vitæ virtus et sanitas, quatenus per hujus operationem mysterii, et per hanc sacrati olei unctionem, atque nostram deprecationem, virtute sanctæ Trinitatis medicatus, pristinam et magis robustam recipere merearis sanitatem, etc. Et ad omnes compages membrorum : Ungo te de oleo sancto invocatâ magni Creatoris majestate, qui jussit per Samuelem prophetam ungi David regem. Operare, creatura olei, etc., sicut in lib. Sacram. S. Gregorii. Item alia unctio : Inungo te in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti oleo sancto atque sacro, ut virtute Spiritus sancti tribuat tibi hæc sacra unctio sanitatem animæ et corporis in remissionem omnium peccatorum et vitam æternam. Affinis est codex Siculus.

In codice Remigio Remensi eadem formula ad unctiones capitis, oculorum, etc. Et eatenus absoluta dici potest ; sed postea extat conclusio unctionum sub hæc verba deprecatoria : In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, sit tibi hæc unctio olei sanctificati, ad purificationem mentis et corporis, et ad munimen et defensionem contra jacula immundorum spirituum.

Similes sunt eæ quas Georgius Cassiodorus ad hymnum, in unctione infirmorum, qui incipit, *Christe, celestis*, observat se legisse, quarum prima est : Ungo

te de oleo sancto, in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, obsecrans misericordiam tuam, etc., ut supra in Tilliano. Deinde secundam commemorat. In alio, inquit, pervetusto codice lego singulis unctionibus hæc verba præmitti solere : N., in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, accipe sanitatem. In pedum verò unctione hæc modo : N., in nomine Domini nostri Jesu Christi, surge et ambula in pace. De tertiâ autem subjicit : Atibi inter cæteras hanc formulam reperi : In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, accipe sanitatem. Hæc unctio per signum sanctæ crucis, et per oleum sanctificatum, et per donum Spiritus sancti fiat tibi ad sanitatem.

In veteri Suessionensis Ecclesie Rituali typis mandato ante 100 annos, quando auris dextra inungebatur, sacerdos dicebat : In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, accipe sanitatem in nomine Domini. Amen. Et ad pedes : Accipe sanitatem in nomine Domini nostri Jesu Christi, surge et ambula.

Apud Græcos purè deprecatoria est, verbis istis quæ leguntur in Euchologio contenta : *Pater sancte, animarum et corporum medice, qui Filium tuum unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum omnem morbum curantem, et ex morte nos liberantem misisti, sana quoque servum tuum N. à detinente illum corporis infirmitate, et vivifica illum per Christi tui gratiam : intercessionibus super omnes S. Domine nostræ Deiparæ et semper Virginis Marce, protectionibus venerandarum supercælestium virtutum incorporearum, virtute pretiosæ ac vivificæ crucis, honorandi gloriosi prophetæ præcursoris et Baptistæ Joannis, sanctorum gloriosorum, et toto orbe celebrium apostolorum, sanctorum gloriosorum et victorios clarorum martyrum, et Deiferarum Patrum nostrorum, sanctorum medicorum mercede non conductorum Cosmæ et Damiani, Cyri et Joannis, Pantaleonis et Hermolai, Sampsonis et Diomedis, Photii et Aniceti, sanctorum et justorum Dei parentum Joachim et Annæ, et omnium sanctorum. Amen. Quia tu es fons sanitarum, Christe, et Deus noster, et tibi gloriam referimus Patri et Filio et sancto Spiritui ; nunc et semper, et in secula sæculorum.* Quod enim forma extreme Unctionis apud Græcos posita sit in hac oratione, docet Neophytus Rhodinus in sua Synopsi ymnologica, jussu et impensis congregationis de propaganda Fide Romæ editæ et approbatæ. Forma, inquit, est oratio illa quam dicit sacerdos, cum infirmum ungit, videlicet : *Pater sancte, medice animarum.* Idem habet Arcudius, lib. 5, c. 5.

Quibus præmissis, quæritur quid juris de formâ deprecatoriâ, mixtâ, et absolutâ?

Prima sit propositio : Forma deprecatoria est optima et antiqua. Probatur prior pars, 1° quia conformis est verbis S. Jacobi : *Et orant super eum. Et oratio fidei sublebat infirmum* ; 2° quia est in usu apud Orientales et Occidentales ; 3° quia includit omnia requisita ad formam hujusce Sacramenti.

Posterior probatur ex Rituali monastico simul et ecclesiastico Genetivensi sexcentorum annorum et supra : in quo hæc forma extat : *Per istam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus*

quidquid peccasti, etc. Ex quo patet Menardum in Præfat. lib. Sacram. S. Gregorii codicem quendam manuscriptum nuncupito novitatis accusare, quia contra vetustiores codices manuscriptos habet formam deprecatoriam extremæ Unctionis, hodiernæque similem.

Dices 1°: Omnia Sacramenta novæ legis habent certum effectum, qui non potest exprimi in formâ deprecatoriâ. — Respondet S. Thomas art. 8, ad 1: *Omnia Sacramenta novæ legis habere, quantum est de se, certitudinem; sed extrema Unctionis proprium id esse, ut nullum possit consequi effectum, cum cætera semper aliquem consequantur. Nam Baptismus, Confirmatio et Ordo semper imprimunt characterem. In Eucharistiâ transsubstantiatio ponitur. Remissio peccatorum datur in Pœnitentiâ, de cujus essentia est contritio. In Matrimonio nascitur vinculum. Sed fieri potest ut omnibus essentialibus positis, extrema Unctio nullum consequatur effectum; non sanitatem corporalem, quia hæc non restituitur semper infirmo; non effectus spirituales, si ponatur obex ex parte suscipientis; et propter hoc non est simile de hoc et de aliis Sacramentis quoad formam, quibus positis quoad omnia sua essentialia, ponitur semper aliquis eorum effectus. Unde forma deprecatoriâ sufficit, et in aliis requiritur indicativa.* Respondeo 2° effectum Baptismi satis superque exprimi per formam Græcorum deprecatoriâ; quare posse similiter effectum Unctionis infirmorum exprimi per formam deprecatoriâ.

Dices 2°: Intentio ministri debet exprimi in formis Sacramentorum; ad quod oratio deprecatoriâ non sufficit. — Respondeo cum S. Thomâ ad 2, quod per ipsum actum, qui ponitur in formâ, scilicet: *Per istam sanctam unctionem*, intentio ministri satis exprimitur.

Secunda propositio: Forma *mixta ex absolutâ et deprecativâ* est legitima. Probatur 1° quia adjuncto orationis *absolutæ*, seu indicativæ orationi *deprecatoriæ*, non facit ut oratio deprecatoriâ non sit deprecatoriâ. Ergo neque facit ut inepta sit atque minùs idonea forma Sacramenti extremæ Unctionis. 2° Quia vetustiora Pontificalia et Ritualia, de quibus antea, docent nos formam istius generis usurpatam fuisse in veteri Ecclesiâ; nemo autem prudens dixerit quod tunc non erat legitimum Sacramentum ex defectu formæ legitimæ. 3° Quia eadem forma est adhuc in usu in nonnullis Ecclesiis, Venetâ, v. g., et (quod quidam referunt) Attribatensi.

Tertia propositio: Forma *purè absolutâ* seu indicativa non videtur esse legitima. Ita S. Thomas, a. 8, contra Albertum Magnum, in 4, dist. 23, a. 4, Paludanum, Durandum, Aureolum, et alios quibus placeat, quod quemadmodum forma Baptismi est *absolutâ* in Occidente, et *deprecatoriâ* in Oriente; ita *quibusdam* in Ecclesiis forma extremæ Unctionis est *indicativa* seu *absolutâ*, et in aliis *deprecatoriâ*; consuetudinemque in talibus esse servandam, adeo ut peccaret ille graviter qui uteretur formâ deprecatoriâ in Ecclesiis in quibus forma indicativa seu *absolutâ* viget.

Probatur nostra propositio 1° quia Jacobus aposto-

lus exprimit formam Unctionis extremæ per *orationem super infirmum*; quæ vox, secundum sensum naturalem, significat orationem *deprecativam*, et non *indicativam*.

2° Nullibi usurpata est unquam forma *purè absolutâ* seu *indicativa* in administratione nostri hujus Sacramenti. Quod enim dicitur hæc esse forma Ambrosiana: *Ungo hos oculos oleo sanctificato, etc. In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti*; quæ est *purè indicativa* seu *absolutâ*, parum movet: quandoquidem, ut habet S. Thomas, *non est forma, sed dispositio ad formam, in quantum intentio ministri determinatur ad actum illum per illa verba.* Quod (scilicet esse dispositionem ad formam) intelligitur de ritu earum Ecclesiarum in quibus ista verba *premittuntur orationi*. Nam in cæteris Ecclesiis in quibus eadem verba pronuntiantur *post orationem*, verba sunt ad majorem expressionem actûs ministri instituta, et non *dispositiones*. Hoc illustratur ex variis libris Sacramentorum. In lib. Sacram. S. Gregorii duo hæc distinguuntur, *oratio ad inungendum infirmum*, quæ incipit: *Inungo te de oleo sancto, etc.*, et *verba quæ multi sacerdotes inungentes proferebant*, et tota consistebant in invocatione SS. Trinitatis: *In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti.* Quæ pura putaque SS. Trinitatis invocatio certo certius non est forma Sacramenti Unctionis infirmorum. Inde dico: Ut in lib. Sacram. S. Gregorii ad unctiones 5 sensuum distinctas, et ad unctiones cæterorum membrorum hæc verba proferebantur: *In nomine Patris, etc.*, ita post orationem istam: *Ungo te de oleo sancto, etc.*, in veteri Pontificali Anglicano ad inunctiones singulorum sensuum et membrorum hæc voces usurpabantur: *Ungo oculos tuos, etc. Ungo aures tuas, etc.* Ut ergo illic alia forma est ab invocatione Trinitatis, ita et hic alia forma est ab istis verbis: *Ungo oculos tuos, etc.*, eaque utrobique deprecatoriâ. Idem dicas de codice Arremarensi, seu reponere sit animus formam in oratione istâ quam sacerdos acceptâ ampullâ cum oleo dicit: *Per istam unctionem et Dei benedictionem mundentur ab omni sorde et contagione peccati, ac sanctificentur manus et os, cor quoque et tactus, odoratus, sensus, visus, auditus et gustus, totumque corpus et anima tua, ut idoneus efficiaris ad invocationem nomen Domini nostri. Reddat tibi Dominus lætitiâ salutis suæ, et spiritu principali confirmet te, Spiritum sanctum innovent in visceribus tuis, et ne auferat illum à te, sed juxta magnam pietatem suam, nunc et in æternum consoletur te. Benedictio Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti descendat super te, quæ copiosè supra defluat, et in interiora totius corporis tui descendat interiùs, exteriusque te repleat atque circumdet, ac sit semper tecum permanens in secula seculorum. Amen.* Sive magis placeat agnoscere formam esse orationem aliam quæ subsequitur unctionem; inscribitur: *Oratio pro unctione olei*, et est ejusmodi: *Jesu, Salvator noster et Domine, qui es vera salus et medicina, à quo et cujus est vera salus et medicina, qui Apostoli voce nos instruis, ut moribidos olei liquore inungentes tuæ postu-*

lemus misericordiam pietatis; respice propitius super hunc famulum tuum ab illâ mirabili summitate calorum; ut quem languor curvat ad exitum, et viriorem defectio jam pretrahit ad occasum, medela tuâ gratiâ salutis restituat castigatio. Extingue in eo, Domine, libidinum et febrium aestus, dolorum stimulos, ac vitiorum contumacitatem, ægritudinum et cupiditatum tormenta dissolve, superbiam inflationem tumoremque contempesce, ulcera putredinumque putredines evacua, viscera interna, cordiumque ac medullarum et cogitationum sana discrimina, conscientiarum atque plagarum obducito cicatrices, phisicis typhicisque adesto periculis, veteres immensasque remove passiones, opera carnis ac sanguinis materiamque compone, ac delictorum illi veniam propitiatus attribue. Sicque illum tua jugiter custodiat pietas, ut nec ad in correctionem aliquando sanitas, nec ad perditionem, te auxiliante, nunc perducant infirmitas; fiatque illi hæc olei sacra perunctio cuncta morbi præsentis expulsio, et peccatorum omnium optata remissio. Per te, Christe Jesu, Salvator et Redemptor noster, qui cum Deo Patre, etc. Idem esto iudicium de codice Rattoldi. Idem de Tilliano. Idem denique de Remigio Remensi. Adde quòd, post hæc verba: *Ungo oculos tuos*, etc., in quibus Ambrosiana forma dicitur consistere, sequuntur verba ista deprecatoria: *Ut more militis uncti præparatus ad certamen, possis aereas potestates superare*. Similiter in formâ quæ Veneta dicitur, adiungitur: *Ut quicquid illicito visu deliquisti, huius olei unctione expietur. Per Christum Dominum nostrum*. Quare etiamsi formæ istæ incipiant indicativè seu absoluto modo, quia tamen terminantur modo deprecatorio, censentur eadem esse cum nostris.

ARTICULUS III.

Utrum forma hæc quam Ecclesia Romana usurpat: Per istam sacram unctionem, etc., sit competens.

Nostra propositio est affirmans, ut S. Thomas, q. cit., a. 9, quam probamus cum ipso, quia scilicet exprimitur in illâ Sacramentum, in eo quòd dicitur: *Per istam unctionem*; et id quod operatur in Sacramento, scilicet *divina misericordia*; et effectus, scilicet *remissio peccatorum*.

Nec dicas 1°: Ut competens esset forma, deberet in eâ fieri mentio *materiæ*, sicut fit mentio *materiæ* in formis aliorum Sacramentorum, quod hic non occurrit. Nam 1°, expressè fit mentio unctionis quæ est materia proxima; 2° implicitè fit mentio materiæ remotæ, in quantum fit mentio expressa proximæ.

Nec dicas 2° frustra in eadem commemorari *divinam misericordiam*, quandoquidem ea non commemoratur in formis cæterorum Sacramentorum, quorum tamen effectus sunt æquæ à misericordiâ divinâ, ac est effectus inunctionis infirmorum. Nam, ut habet S. Thomas hic ad 2: *Misericordia respicit miseriam; et quia hoc Sacramentum datur in statu miseriam, scilicet infirmitatis, idèd potius hic quàm in aliis formis fit mentio misericordiæ*.

Quæres quanam verba formæ istius sint essentialia, utrum omnia, vel aliqua duntaxat. — Respondeo vi-

deri hæc esse essentialia: *Per istam unctionem indulgeat tibi Deus*. Cætera posita sunt ad maiorem expressionem. Probatur quia per hæc exprimuntur actus, causa principalis, subjectum et effectus. Actus quidem: *Per istam unctionem*. Causa principalis, *Deus*; subjectum, *tibi*; effectus, *indulgeat*. Misericordia Dei includitur in verbo *indulgeat*, ut et quod significatur verbis istis, *quidquid peccasti*. Nam Deus indulget peccatori.

Dices videri exprimendos esse sensus per quos peccamus. — Respondeo, ad maiorem et uberiorem expressionem id quidem desiderari, sed non simpliciter. Nam vox *indulgeat* includit peccata quælibet. Neque verò unctio quinque sensuum necessaria est, ut diximus, necessitate Sacramenti. Et si necessaria ea esset, non idcirco necesse foret verbis exprimere sensus qui intueantur.

DISPUTATIO QUINTA.

DE EFFECTIBUS SACRAMENTI UNCTIONIS INFIRMORUM.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum remissio peccatorum sit effectus Unctionis infirmorum.

Concilium Trid. docet effectum nostri Sacramenti esse *gratiam, quæ delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit; quæ ægroti animam alleviat ac confirmat, magnam in eo divinæ gratiæ fiduciam excitando, quâ infirmus sublevatus, et morbi incommoda ac labores levius fert, et temptationibus dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit, et sanitatem corporis interdum, ubi salutis animæ expedierit, consequitur*. Eam porro doctrinam stabiliri significat auctoritate sancti Jacobi. De quibus effectibus dicendum nobis est, initio ducto à remissione peccatorum.

Quærent theologi duo: alterum, utrum *remissio peccatorum sit proprius effectus Unctionis infirmorum*. Negant eorum aliqui, maxime è scholâ S. Thomæ, sustinentes eam esse effectum duntaxat *per accidens*, putantque se fundamentum habere in modo loquendi conditionato apostoli: *Et si in peccatis sit*, etc. Alterum de quo controvertitur est (dato quòd remissio peccatorum sit effectus proprius huius Sacramenti) an *mortalium*, an verò solùm *venialium*? S. Bonav. in 4, dist. 25, q. 1; Scotus, q. unicâ; Richardus, q. 5; Durandus, q. 1; Glossa et multi canonistæ, super c. 1 de sacrâ Unctione, contendunt effectum proprium nostri Sacramenti esse remissionem peccatorum venialium, non *originalis*, quod per Baptismum remittitur; non *mortalium*: à Baptismate suscepto commissorum, quæ deleri debent per Pœnitentiam. *Et hoc*, inquit Bonaventura ibidem, *communis opinio tenet*.

Prima sit propositio: Remissio peccatorum est effectus proprius Unctionis infirmorum. Probatur 1° ex modo loquendi Scripturæ Jacobi 5: *Et si in peccatis sit, remittentur ei*. Quibus verbis constat peccata remitti per Sacramentum Unctionis. Quòd vero remitti-

tantur *per se*, et non solum *per accidens* atque conditionate, proba, 1° quia non est fundamentum subiciens deendi id convenire illi *per accidens* duntaxat in hac particula si positum, quandoquidem, ut ostendimus di p. 2, a. 2, particula hæc non semper significat in Scripturis *conditionem rei dubie*, sed *causam* scilicet *concessionem rei certæ*; quod autem eo loci quæ particula non significat *concessionem rei certæ*; sed *conditionem rei dubie*, adversarii ut probent aliquid docere debent, aut frustra proferunt; sed docere non possunt. 2° Quia Scriptura significat hoc modo loquendi remissionem peccatorum esse effectum extreme Unctionis *speciali quodam ratione*, qualis ratio non convenit cæteris Sacramentis *vi-verum*, puta Confirmationi aut Eucharistie, quæ tamen conferunt *per accidens* remissionem peccatorum. Ergo extrema Unctio eam confert *per se*, et non solum *per accidens*.

Probatur 2° ex verbis formæ receptæ in Ecclesiâ Romanâ: *Per istam Unctionem indulgeat tibi Deus quidquid peccasti per visum*; et sic de cæteris. Nam cum Sacramenta illud efficiant quod significant, et significetur verbis istis remissio peccati, consequitur remissionem peccatorum effici per illud Sacramentum, idque *per se*; quia qui effectus significatur per verba formæ Sacramenti, est effectus *per se* illius.

Probatur 3° ex modo loquendi SS. Patrum appellantium Unctionem infirmorum *complementum Pœnitentiæ*. Quæ nuncupatio indicat culpam remitti per illud.

Probatur 4° ex Patribus expressè docentibus *peccata dimitti* per Unctionem infirmorum. Origenes, Homil. cit. in Leviticum, scribit *peccata remitti per duram et laboriosam pœnitentiam*, ad quam revocat Unctionem nostram, tanquàm ejusdem *Pœnitentiæ complementum*. Chrysostomus, lib. 3 de Sacerdotio, probat *presbyteros habere facultatem condonandorum fidelibus peccatorum ex illo Jacobi 5: IMPRORBIATUR*, etc. Quæ probatio futilis est. si peccata non remittuntur per Unctionem infirmorum. Augustinus, sermone 215 de Tempore, attribuit duos effectus Unctioni nostræ, *sanitatem corporis*, et *indulgentiam peccatorum*. Eadem est mens Gregorii Magni, lib. Sacram. Eligius Noviom., serm. cit., pronuntiat quòd confert *animæ sanitatem*. Idem vetus Pontificale Anglicanum, Arremar., Gemeticense, Tillianum, Remigio Remense, etc., cum codice Ratoldi, à quo vocatur *animæ medicina*. Conc. Cabil. II definit esse *medicinam quæ animæ corporisque medetur languoribus*. Conc. Regiaticense ait esse *Sacramentum per quod remittuntur peccata*, confertur *spiritualis cura*, exhibetur *medicina*. Auctor Elucidarii apud Anselmum: *Peccata, inquit, confessa et non iterata, vel quotidiana, per hanc Unctionem relaxantur*. Petrus Damiani, serm. in Dedie. Ecclesiæ, perspicuè habet quòd *peccata mortalia dimittit*. Gofridus Vindocin., epusculo 9, appellat eam *medicinam sanctam*. Yvo Carnot., Epist. cit., publicæ *Pœnitentiæ Sacramentum*. Petrus Cluniac., suprà, scribit institutum esse *propter peccatorum remissionem*. Hugo à S. Victore: *Res Sacramenti remissio, quæ ex interiori*

unctione confertur. Et alibi eam appellat *medicinam ad mortuum corroborandam*.

Ad hæc respondent adversarii nomine peccati intelligi *pœnam* culpe debitam, seu *reliquias* peccatorum, et non *culpam ipsam*.

Contra 1° Pœna peccati in proprietate locutionis non potest appellari *peccatum*; sed, quantum fieri potest, Scripturæ verba accipiendi sunt in sensu proprio; et verba formarum sacramentalium usurpantur semper in sensu proprio. 2° Concilium Trid. distinguit inter *peccata* quæ dimittuntur per extremam Unctionem et *peccatorum reliquias*, quæ abstergantur per eandem Unctionem. Ergo peccatorum reliquie non intelliguntur nomine peccati. 3° Si valeret ejusmodi responsio, dici posset pariter quod culpa non dimittitur in Sacramento Pœnitentiæ per absolutionem sacramentalem, quod absurdum.

Secunda propositio: Effectus Sacramenti extreme Unctionis *per se* non est sola remissio *venialium*, sed etiam *mortalium*. Est contra plurimos Thomistas. Probatur 1° ex citatis verbis Apostoli: *Et si in peccatis sit*, etc. Et ex verbis conc. Trid.: *Delicta si quæ sunt adhuc expianda*, etc. Quæ verba æquè, imò magis significant *mortalia* quàm *venialia* peccata. *Æquè* dico, quia propositio utrobique indefinita. Adde imò *magis*, quia nomen peccati seu delicti simpliciter positum supponit pro *mortali* potius quàm pro *veniali*.

Probatur 2° ex ipsâ formâ, ejus verba sunt universalialia: *Quidquid peccasti*. Nam voces istæ universales involvunt mortalia ipsa peccata.

Probatur 3°: Patres laudati loquuntur absolute. Ergo de peccatis etiam mortalibus.

Objicies 1°: Extrema Unctio est Sacramentum *vivorum* et non *mortuorum*, ex omnibus theologis agnoscantibus solum *Baptismum* et *Pœnitentiam* pro Sacramentis *mortuorum*. Ergo remissio peccatorum *mortalium* non est effectus *per se* Unctionis extreme. — Respondeo Sacramenta *mortuorum* ea dici quæ ex *primariâ intentione* propriæ institutionis remittunt peccata *mortalia*. Sed extrema Unctio non est hujus generis, eaque remittit tantum ex *secundariâ intentione*, cum *primaria intentio* ejus sit conferre gratiam confortantem atque alleviantem.

Quod ut intelligatur, distinguenda est *triplex ratio*, quâ *peccatum mortale* remittitur in Sacramentis nostris. Prima est *per se ex primariâ intentione* propriæ institutionis; et hæc est propria *Baptismi* atque *Pœnitentiæ*. Secunda est *per se ex secundariâ intentione* propriæ institutionis; et hæc est peculiaris Unctionis infirmorum. Tertia denique est *per accidens*, quæ convenit cæteris quatuor Sacramentis. Quòd enim *per se ex secundariâ intentione*, propriæ institutionis peccata possint deleri per nostram Unctionem, ex eo probatur quòd Scripturæ loquantur de remissione peccatorum per extremam Unctionem *alio modo* quàm per cætera Sacramenta *vivorum*. Concilium Trid. expressè quoque eandem connumerat inter ejus effectus, conformiter sanctis Patribus. Atverò si spectaret tantum remissio peccatorum ad extremam Un-

ctionem tanquam ad causam *per accidens*, non sic expressè enumeraretur à conciliis et Patribus inter ejus effectus, quemadmodum non enumeratur inter effectus cæterorum Sacramentorum, quæ dicuntur *riorem*. Itaque, cum constet non esse effectum *per se ex primariâ intentione* propriæ institutionis, cum constet etiam non esse effectum *per accidens*, superest eam dici effectum *per se ex secundariâ intentione* propriæ institutionis.

Objicies 2^a: Duo Sacramenta non ordinantur ad eundem effectum. Sed *Pœnitentia* ordinatur ad delendum peccatum mortale. Ergo Unctio extrema non ordinatur ad illud. — Respondeo 1°, argumentum istud æquè solvendum esse asserentibus remitti peccata venialia vi Unctionis extremæ *per se*; ac nobis, qui contendimus deleri etiam mortalia peccata vi illius *per se*, quia quamvis Sacramentum Pœnitentiæ sit principaliter institutum ad remissionem culpæ mortalis, neque veniale peccatum sit materia ejus essentialis, est tamen ejus materia, et ordinatur *per se* ad remissionem utriusque: quod forma ista significat: *Ego te absolvo*. 2° Fortè major vera est de duobus Sacramentis ordinatis *ex primariâ intentione* propriæ institutionis ad eundem effectum; sed non est vera de illis ad eundem effectum *secundum duplicem intentionem* ordinatis, quali modo Pœnitentia et extrema Unctio ordinantur ad remissionem culpæ mortalis, hæc ex *secundariâ intentione*, illa ex *primariâ*. Vel 3° responderi potest majorem esse veram *pro eodem statu*, atque *pro iisdem circumstantiis*; falsam *pro diverso statu et diversis circumstantiis*. Pœnitentiam esse pro remissione culpæ mortalis, quatenus homo est in *statu viæ*, seu in *itinere*; et extremam Unctionem esse pro remissione culpæ mortalis, quatenus homo est in *statu egrediendi*. Seu Pœnitentiam esse pro remittendis culpis quas homo iterare potest, cum sit in *statu viæ*; Unctionem esse pro remittendis culpis quas homo non præsumitur iteraturus cum sit in *statu egrediendi*.

Objicies 3^a ex Elucidario apud Anselmum: Extrema Unctio non prodest ei qui de peccato pœnitentiam non egit. Si, inquit, de peccato pœnitentiam non egit, ista Unctio non solum ei nihil prodest, sed etiam multum obest. At ejus qui de peccato egit pœnitentiam remissa est culpa; ergo extrema Unctio non est instituta ad remissionem culpæ. — Respondeo locum hunc posse exponi de homine qui pœnitentiam agere contempsit vel neglexit. Illi, si depressus infirmitate ungatur sine dolore de suis peccatis, oberit plurimum, nullo modo proderit nostrum Sacramentum. Liqueat ex Pontificali Anglicano, infirmos inungendos præmittere solites *confessionem peccatorum*. Et ex codice Tiliiano, antequàm ægrotus inungeretur, *confitebatur omnem dis Deo et sacerdoti suo periter omnia peccata sua, et reconciliationem ab eo percipiebat plenam*. Ita ex duobus istis locis planum fit postulari ab inungendis ante omnia confessionem suorum peccatorum, neque illos nisi per absolutionem sacramentalem reconciliatos, admissos fuisse ad Unctionem, quæ inunctio continenter administrabatur cum Sacramento Pœni-

tentiæ. Sic infirmus remissionem suorum delictorum consecutus ungebatur. Sed constat ex alijs codicibus antiquis, Armeniensi, Radoldi, atque etiam ex eo quem Menardus publici juris fecit lib. Sacram. S. Gregorii, quòd confessio et absolutio sacramentalis etiam tempore præcesserat administrationem Sacramenti Unctionis: quia ergo per illud tempus intermedium contingere poterat ut infirmus in peccatum aliquod seu mortale, seu veniale prolaberetur, illa peccata fortè remitti censebantur per Unctionem extremam: et hoc sensu verba Jacobi possunt exponi conditionatè: *Et si in peccatis sit, remittentur ei*. Sunt qui existiment peccata mortalia post Pœnitentiam et Eucharistiam ab infirmo susceptam commissa remitti solummodò per Sacramentum extremæ Unctionis, quando qui commisit ea se commisisse ignorat, aut quando propter qualitatem morbi, neque confiteri potest infirmus aut ulla signa dare contritionis et doloris, neque Eucharistiam percipere, potest autem inungi. Et in hac sententiâ fuit B. Thomas, lib. 4 contra gentes, c. 73, scribens: *Contingit quòd homo omnium peccatorum quos commisit notitiam vel memoriam non habet, et possit per pœnitentiam singula expurgare; sunt etiam quotidiana peccata sine quibus præsens vita non agitur, à quibus oportet hominem in suo exitu per hoc Sacramentum emundari, etc.* Ad quem locum Ferrariensis hæc observat: *Ex doctrinâ S. Thomæ sic intelligitur dimitti culpa per extremam Unctionem, quòd tamen adsit pœnitentia in proposito ipsam extremam Unctionem suscipientis, quando ipsam exteriorem Pœnitentiam suscipere non potest. Tunc enim ex hoc Sacramento, simul cum proposito et desiderio confessionis, confertur gratia per quam culpa remittitur; et sic non sequitur quòd Pœnitentiæ Sacramentum sit superfluum. Attendendum autem, cum vult S. Thomas per hoc Sacramentum emundari hominem à peccatis quæ in memoriâ non habet; quòd hoc intelligendum est, quando talia peccata prius per Pœnitentiam non sunt dimissa, puta quia homo non est usus debitâ diligentia ad recolendum ea; tunc enim homo in extremo positus, si adsit dolor generalis eorum quorum per incuriam fuit oblitus, per hoc Sacramentum ab omnibus emundatur.*

Objicies 4^a: Effectus proprius cujusque Sacramenti ex ipsâ ejus significatione debet accipi. Adhibetur autem hoc Sacramentum secundum modum cujusdam medicationis, sicut Baptismus per modum ablutionis; et medicina est ad pellendam infirmitatem. Sicut autem corporalis medicatio præsupponit corporalem vitam in medicato, ita spiritualis spiritualem; et ideo hoc Sacramentum non datur contra defectus quibus spiritualis vita tollitur, scilicet contra peccatum originale vel mortale, sed contra illos defectus quibus homo spiritualiter infirmatur, ut non habeat perfectum vigorem ad actus vitæ gratiæ vel gloriæ; et hic defectus nihil est aliud quàm quædam debilitas et ineptitudo, quæ in nobis relinquitur ex peccato actuali vel originali. Ita S. Thomas, in c. a. 1, q. 50 Supplementi. — Respondeo distinctionem hanc intercedere inter morbum corporalem et spiritalem, quod morbus quilibet

corporeus morbus sit, et non mors; morbus vero aliquis spiritualis etiam sit mors anime. Sic enim vile minus peccatum mortale in Scripturis et apud Patres aliquando vocari mortem, et aliquando appellari infirmitatem. Sic etiam Sacramentum Pœnitentiæ dicitur et *reficere* animam et *sanare* eam, in quantum delet, et sub eâ ratione quâ delet ab anima peccatum mortale, quod appellatur *mors anime*; quia tollendo gratiam recidit animam; et appellatur *infirmitas*, secundum quod impedit rectam operationem ejus. Soldato quod non sit distinguendum inter corporeum morbum et spiritualum, eo modo quâ distinximus; et supponendo morbum spiritalem arguere vitam esse in infirmo, responderi potest, maiorem esse veram de effectu ad quem Sacramentum ordinatur ex *primariâ intentione* propriæ institutionis; sed Uctionem nostram ex *secundariâ* duntaxat ratione esse ordinatam ad remissionem culpe mortalis.

Objicies 5^a: Sacramentum quod præsupponit absoluti nem sacramentalem non remittit culpam, sed remissionem supponit. Atqui Sacramentum extreme Uctionis supponit absolutionem sacramentalem. — Respondeo 1° Sacramentum quod præsupponit absolutionem sacramentalem non remittere culpam dimissam per hanc absolutionem; posse tamen illud remittere culpam peccati commissi post receptam hanc absolutionem sacramentalem. Uctio nostra extrema, ut supradiximus, supponit absolutionem peccatorum commissorum in statu viæ seu itineris; remittit verò ea peccata, si quæ sint commissi à tempore susceptæ absolutionis in infirmitate, sive ea commisisse infirmus ignoret, ut placet quibusdam, sive non sit nescius, quod fortè videretur aliis. 2° Respondeo Sacramentum extreme Uctionis supponere absolutionem sacramentalem de lege communi, et tamen propter varia pericula vitæ contingere posse ut infirmus non suscipiat absolutionem sacramentalem, quia fortè peccata delenda non occurrunt memoriæ ex incuriâ; aut si occurrant, infirmus nulla signa doloris et contritionis edit, et tamen innagatur; quo casu Uctio non supponit absolutionem sacramentalem, et remittit culpas peccatorum.

Objicies 6°: Si extrema Uctio esset instituta ad remissionem culpe, posset conferri *sanis* aequè ac *aegris*. — Respondeo neg. sequelam, juxta mentem Ecclesiæ Latinæ, quæ sentit institutam esse duntaxat in remissionem peccati infirmorum. Et juxta sensum Orientalium, concedo sequelam, quia in Ecclesiâ Græcâ *sanis* aequè administratur ac *aegris*.

Objicies 7°: Forma extreme Uctionis non est judicialis, sed *deprecativa*. Ergo culpa mortalis non remittitur in hoc Sacramento. — Respondeo negando consequentiam, quia Christus instituit ut duobus modis peccata mortalia remitterentur per Sacramenta tanquàm per causas per se: commissi scilicet, ex *primariâ intentione* propriæ institutionis, in Sacramento pœnitentiæ, et in Sacramento Uctionis extreme ex *secundariâ intentione* propriæ institutionis.

ARTICULUS II.

Utrùm absterio reliquiarum peccati sit effectus Sacramenti extreme Uctionis.

Reliquiarum peccati nomine tria possunt intelligi: *Reatus pœnæ temporalis*; *præviæ dispositiones ad peccandum*, quæ contrahuntur per frequentes actus peccatorum; ac denique quidam *animi torpor*, *debilitas* atque *ineptitudo* ex originali vel actuali peccato proveniens, per quas fit ut homo non habeat vigorem ad actus vitæ spirituales. Nam præter *habitus vitiosos*, inest in homine ex peccato quedam *ineptitudo*, *debilitas* et *languor ad operandum bonum*, ita ut non habeat perfectum vigorem ad actus exercendos vitalis gratiæ, quæ ineptitudo seu debilitas et languor non tollitur statim atque peccati culpa deletur. Et hoc elucidatur optimè per similitudinem ad infirmitatem naturalem. Ut enim sublatâ infirmitate corporeâ, remanet in homine quedam debilitas, quâ permanente, non habet perfectum vigorem ad exercenda opera vitæ, sic infirmitate spirituali, seu culpâ mortali sublatâ, remanet adhuc in homine quedam debilitas ad exercendas operationes vitæ spiritualis.

Nostra sit propositio: Tria ista genera reliquiarum peccati tolluntur per Uctionem extremam. Probatur. Sacramentum ultimum et quodammodo consummativum totius spiritualis curationis debet abstergere omnes istas peccati reliquias; nam illis vel earum aliquibus remanentibus non intelligitur curatio plenè perfectèque consummata. Atqui ex S. Thomâ, lib. 4 contra Gentes, c. 75: *Hoc Sacramentum est ultimum et quodammodo consummativum totius spiritualis curationis*. Et hoc idem S. doctor verbis antecedentibus istis confirmat: *Quia, inquit, hujusmodi infirmitates spirituales per pœnitentiam sunt curandæ, prout pœnitens per opera virtutis quibus satisfaciendo utitur, à malis retrahitur, et ad bonum inclinatur. Sed quia homo vel per negligentiam aut per occupationes varias vitæ, aut etiam propter temporis brevitatem, aut propter alia hujusmodi prædictos defectus in se perfectè non curat, salubriter ei providetur, ut per hoc Sacramentum prædicta curatio compleatur, et à reatu pœnæ temporalis liberetur: ut sic nihil in eo remaneat quod in exitu animæ à corpore eam possit à perceptione gloriæ impedire*.

Dices 1°: Ex hac nostrâ propositione sequitur quod qui susceptâ Uctione ex hac vitâ discedit, statim beatitudine donatur, neque ignibus Purgatorii debet purgari; et sic quod non est sacrificium offerendum pro illo, neque etiam orationes faciendæ, aut eleemosynæ erogandæ; quod est contrarium intentioni Ecclesiæ, quæ iis subsidiis opitulatur illis quos inunxit. — Respondeo negando sequelam, quia, ut Ferrariensis observat ad c. cit. S. Thomæ, ex eodem S. doct. in 4. dist. 25, q. 1, a. 2, quæstiunc. 2, ad 2, non remittitur semper totaliter reatus pœnæ temporalis, ita quod post mortem homo ad nullam satisfactionem teneatur; sed tunc tantum, quando adest interior dispositio ad remotionem talis reatus simul cum hoc Sacramento sufficiens. Est enim hoc Sacramentum ad remotionem omnis reatus remanentis post culpam ordinatum, quando in

suscipiente est conveniens dispositio. Pergit Ferrariensis in hæc verba: *Dicitur 2° quod semper aliquo modo remittitur reatus, in quantum remotâ debilitate quæ erat ex peccato, fit levior pœna: eandem enim pœnam levius, inquit S. Thomas, portat fortis quàm debilis.*

Dices 2°: Habitus vitiosi non tolluntur nisi per *actus contrarios*; et experientia docet quod non omnes, qui perceptâ Unctione restituntur pristinæ sanitati, exantur illis. — Respondeo hominem qui post Unctionem ritè susceptam ex hac vitâ discedit, exui vitiosis suis habitibus *vi Sacramenti in ipso mortis instanti operantis talem effectum*; eum verò ejus sanitas reparatur per Unctionem, aut iis *non exui*, quia Sacramentum non est productivum istius effectûs, nisi *pro tempore eritis*; aut si viam habeat illum operandi, etiam pro alio tempore, quia non operatur illum nisi *ratione dispositionis* subjecti; consequens esse inunctos ejusmodi non habuisse tantum dispositionis quantum necesse est ad ponendum illum effectum.

Dices 3°: Si debilitas ista removeri posset per aliquod Sacramentum, removeretur potius per Sacramentum quod *sanis* confertur, quàm per Sacramentum *infirmorum*, quia infirmitas semper est in vitâ præsentî, et sani tenentur magis operari quàm infirmi. — Respondeo negando sequelam. Prima ratio cur debilitas ista removeretur potius per Sacramentum *infirmorum*, quàm per Sacramentum *sanorum*, est sola Christi voluntas. Adde quod major est necessitas ut ægroti eo adjuventur auxilio quàm ut sani: tum quia tristitiâ quâdam et anxietate laborantes ex morbo, minus idonei habentur ad actus spirituales, juxta illud Scripturæ: *Corpus quod corrumpitur aggravat animam*; tum etiam quia cùm adversariorum conatus circa ea tempora majores sint, atque lapsus eò periculosiores quò non superest pœnitentiæ tempus, decuit divinam Providentiam nobis eo maximè tempore opitulari, remotione torporis istius, debilitatis atque infirmitatis.

ARTICULUS III.

Utrum allevatio animæ, ejusque confirmatio, sit effectus Unctionis extremæ.

Propositio est affirmans, quam docet concilium Trid., et explicat pronuntiando Sacramentum hoc *alleviare ægroti animam atque confirmare, magnam in eo divinæ gratiæ fiduciam excitando, quâ infirmus sublevaris, et morbi incommoda ac labores levius fert, et tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit.*

Probatur 1° ex verbis Jacobi: *Et alleviabit eum Dominus.* Græcum habet *ἐγχει, eriget.* Codices nonnulli, *allevabit.* Innocentius I, *suscitabit.* Quæ omnia verba unam eandemque rem significant, nimirum gratiam quâ animus erigitur, erectus morbi fert incommoda, et resistit adversariis salutis suæ.

Probatur 2°: Extrema Unctio vulgò dicitur *Sacramentum spei*, quemadmodum Baptismus et Confirmatio dicuntur *Sacramenta fidei*, Eucharistia *Sacramentum amoris.* Quæ nuncupatio non habet aliud fundamentum ab hoc ejus effectû: proprium quippe est spei nos erigere; sperantes patimur ut oportet, sperantes vincamus.

Probatur 3°: Id significatur in Sacramentis per res sensibiles quod efficitur interioris. Atverò, ut Victor Antiochenus, ad c. 6 Marci, observat: *Oleum inter alia et laborum molestias mitigat, et lumen fovet, et hilaritatem conciliat: hoc est, significat alleviationem et robur.*

ARTICULUS IV.

Utrum sanitas corporea sit effectus Unctionis extremæ?

Propositio est affirmans, probaturque 1° ex illo Jacobi 5: *Et oratio fidei salvabit infirmum.* 2° Ex concilio Trid. supra his verbis: *Et sanitatem corporis interdum, ubi saluti animæ expedierit, consequitur.* 3° Ex Patribus. Aug., serm. 215 de Tempore; Cyrillo Alex., l. 6 de Adorat. in spiritu et verit.; Victore Antioch., ad c. 6 Marci; Greg. Magno, lib. Sacram.; Eligio Noviom., serm. ad populum; Bedâ, in c. 5 Epist. S. Jac.; veteri Pontificali Anglic. cæterisque laudatis Pontificalibus et Ritualibus; Capitularibus Caroli Magni, lib. 6, c. 75; concil. Cabilon. II, can. 48; Regiaticensi, c. 8; Agobardo Lugdun., epistolâ cit., etc.

Objicit 1° Lutherus: Quod non datur nisi *discessuris* non confert sanitatem corpoream; atqui usus Ecclesiæ vult Unctionem infirmorum non dari nisi *discessuris*. — Respondeo, in orientali Ecclesiâ conferri *sanis et infirmis*; in Occidente, quibuslibet *graviter ægrotantibus.* Quando causa est ordinata ad plures effectus disparatos, potest assumi ad ponendum unum ex illis, non ad alios. Est autem Unctio infirmorum causa plurium effectuum, quorum aliqui respiciunt *discessuros*, alii *infirmos mortî nondum proximos.* Potest itaque assumi ad ponendos etiam qui *discessuros* respiciunt, quando infirmi non longe sunt à morte; et quando morbus gravis est, sed nondum vitæ finis imminet, assumi potest ad procurandam *sanitatem corpoream.* Negligentiam quorundam, sive in hoc Sacramento suscipiendo, sive etiam in conferendo, *ab-usum* dicas velim nonnullorum privatorum, nolim dicas *usum Ecclesiæ.*

Objicit 2°: Sacramentum habet semper suum effectum in eo qui non fictus accedit; atqui multi recipiunt, ut par est, Unctionem infirmorum, neque tamen restituntur *sanitati*; inter mille vix unus, idque nemo vi Sacramenti, sed naturæ vel medicinæ beneficio fieri putat.

Respondet S. Thom., q. cit., a. 2, in hæc verba: *Extrema Unctio non facit corporalem sanationem ex proprietate naturali materiæ, sed ex virtute divinâ, quæ rationabiliter operatur. Et quia ratio operans nunquàm inducit secundarium effectum, nisi secundum quod expedit ad principalem, ideò ex hoc Sacramento non sequitur corporalis sanatio semper, sed quando expedit ad spirituales sanationem; et tunc super eam inducitur, dummodò non sit impedimentum ex parte recipientis.* Eadem est doctrina Richardi, Bonaventuræ, Magistri, Hugonis à S. Vict., quam Eugenius IV, in decr. de Unione Armen., et conc. Trid. approbaverunt.

Quam responsonem Dominicus à Soto in 4, d. 23, q. 1, a. 2. concl. 3, ad 3. rejicit, ita tamen ut non

indecitur eam esse conformem Decreto Eugenii, de qua Decretum contenta ac illo. *Non dicit hoc tanquam articulum fidei, sed ad doctrinam Hugonis attulit de suo.* Rationes quibus adductus eam rejicit propeno et solvo.

Prima est: Multi Unctione suscepta recuperant sanitatem, qui postmodum sunt pejores, atque adeo expelluntur eis fuisset tunc mori. Et è converso, multi tunc moriuntur etiam in gratia, qui forte si in pristinam sanitatem redissent, pluribus meritis vitam suam exornassent. — Respondeo deo hanc distingui: recuperare sanitatem *per Unctionem*, et eam recuperare *per Unctionem*, quia sanitas recuperari potest *per Unctionem per naturam*, et per remedia medicum. Qui recuperant sanitatem *per Unctionem* suat in duplici differentia: vel enim pertinet ad numerum *doctorum*, et illis recuperata sanitatis profectus ordine ad *salutem æternam*, seu futuram gloriam; vel pertinet ad numerum *reprobos*, et his restitutio sanitatis proficit in ordine ad salutem *temporalem*, seu ad presentem justitiam, quia temporales sunt, non æterni; neque verò pejores evadunt *pro omni tempore* subsequenti, sed tantum pro aliquo, eoque maxime *fini* vite temporis. Sed qui à reparata sanitate pejores *semper* existant, illi equidem *post Unctionem* sanati sunt, sed non sunt sanati *per Unctionem*. Ad id quod subjungitur multos tunc mori, etiam in gratia, qui forte si in pristinam sanitatem redirent, pluribus vitam suam meritis exornassent, respondeo illos prædestinatos esse juxta hanc rationem et mensuram gratiæ ac gloriæ, non abundantiorē, juxta quam mensuram sanitas non debuit illis restitui.

Secunda est: Si quotiescumque salus corporis ad salutem animæ expediret infirmo, infirmus esset liberandus per Sacramentum, celeberrimo opus esset miraculo, quia sepiusmodò tanta est iniquitas morbi, ut citra miraculum non possit sanari: miraculum autem expectare non attinet ad naturam Sacramenti. — Respondeo negando sequelam. Opus quidem est *virtute divinâ*, quia natura est impar ad iniquitatem morbi, ad restitutionem sanitatis. Cæterum quæcumque sunt *virtute divinâ* et non *per naturam*, non sunt *miraculosa*, quia miraculum est *res insolita*, seu *quæ raro accidit*.

Tertia est: Sanitas corporis, licet quandoque ad salutem animæ conducat, nunquàm tamen est *medium necessarium*, et ideo non est ad illum finem *necesse* quòd per virtutem Sacramenti, quæ principaliter ordinatur ad salutem animæ, recuperetur salus corporis. — Respondeo sanitatem corporis, quæ ad salutem animæ conducit, non esse medium necessarium *simpliciter*, sed esse medium necessarium *hypotheticè*, atque suppositâ ordinatione Dei, et eatenus esse necesse recuperari salutem corpoream per virtutem nostri Sacramenti.

Quod subjungit Dominicus Soto, Eugenium non id dixisse in suo Decreto *tanquam articulum fidei*, sed *alludendo ad doctrinam Hugonis*, verum est, ita tamen ut alludendo hanc doctrinam Hugonis cæterorumque

theologorum, eandem approbaverit tanquam veriorē, magisque receptam.

His præmissis, Dom. Soto responsurus objectioni, ait gratiam Sacramenti extreme Unctionis habere *vim supernaturalem sanandi à morbo corporeo*, quemadmodum gratia Confirmationis habet virtutem *ad juvandam Christianum, ut profiteatur fidem coram tyranno*, et gratia Eucharistiæ habet virtutem *specialem contra incursus demonum*. Sicut ergo virtus Confirmationis non est semper sufficiens, neque infallibiliter consequitur hunc effectum, propterea quòd confirmatus est aliquando *avaritie meliculosus*, atque ob id facilius abnegat fidem quam alius vir fortis non confirmatus; et sicut virtus Eucharistiæ non est aliquando sufficiens propter *imbecillitatem nimiam susipientis*, ita ut quidam sine illa validius resistent quam alii cum ipsâ, quamvis, cæteris paribus, confirmatus fortior sit ad profitendam fidem non confirmato, et corpore Christi saginatus magis sit idoneus ad sustinendos impetus demonum, quam non reffectus, ita, cæteris paribus, unctus recuperat sanitatem facilius quam non unctus; quæ quidem virtus Unctionis adjuvat etiam *causas naturales*, quamvis morbus adeo gravis esse possit, ut ei propulsando gratia Sacramenti sit insufficientis. Imò posset nonnunquam ars et solertia peritissimi medici *plus* ad id conferre quam *virtus Sacramenti*, sicut virtus *fortitudinis* plus valet ad propugnandam *fidem* quam virtus *Confirmationis*. Quo supposito, subjungit *primarium* effectum Sacramenti esse certum et infallibilem, non tamen *secundarium*, cujus tota certitudo in hoc est posita quòd ex naturâ suâ semper ab illum effectum juvet; et quòd, si morbo invalescente adeo ut Sacramentum non sufficiat, contingat tamen hominem sanari, non erit *virtus Sacramenti*, sed *miraculi*, quod Deus in bonum Ecclesiæ et fidei operabitur.

Non placet ista responsio, quia bona temporalia, qualis est sanitas, non sunt *verè bona*, nisi in quantum conferunt ad *salutem animæ*, ex Augustino passim. At nihil potest habere rationem effectûs propriè dicti Sacramenti novæ legis, nisi sit *verè bonum*.

Quæres quis sit ordo inter effectus recensitos Unctionis nostræ. — Respondeo quòd si *corporea sanitas* comparetur cum cæteris tribus aliis, habet rationem effectûs *secundarii*; illi tres autem habent rationem effectûs *primarii*; quòd si tres illi conferantur inter se, remissio peccatorum *primum* locum tenet, *secundum* abstersio reliquiarum peccati, *tertium* denique gratia confortans atque allevians.

ARTICULUS V.

Utrum Sacramentum Unctionis infirmorum imprimat characterem.

Nostra propositio est negans, et de fide ex conc. Trid. definiente characterem imprimi per tria duntaxat Sacramenta, Baptismum videlicet, Confirmatio nem et Ordinem. Ratio suffragatur, quia *character*, ut habet S. Thomas, a. 3, non imprimitur nisi in illis Sacramentis quibus homo ad aliquod Sacramentum deputatur. Sed hoc Sacramentum est *solum in remedium*, et

non deputatur per ipsum homo ad aliquod sacrum agendum vel suscipiendum; et idè non imprimitur in eo character. Sed quia ea lex est Sacramentorum novæ legis, ut ea quæ non imprimunt characterem valeant iterari, nec iterari queant illa quæ imprimunt, quaeritur utrùm infirmorum Unctio possit iterari?

Agitata fuit hæc questio seculo XII, et quamvis nemo tunc existimaret Unctionem imprimere characterem, plerique tamen eorum censuerunt non esse iterandam. Ita Gofridus Vindocin. et Yvo Carnot. contra Petrum Cluniacensem et Petrum Lombardum, Hugone Victorino primùm astipulante Gofrido idem adversam in sententiam declinante. Ut ea res erat in ancipiti apud theologos, sic et praxis Ecclesiarum varia; in quibusdam minimè iterabatur, repetebatur in aliis, maximè verò in Ecclesiâ Parisiensi, ex Statutis synodalibus Odonis.

Qui negabant esse repetendam, iis maximè nitebantur fundamentis: 1° Quòd Sacramentum sit, et idè nullà ratione iterandum. Ita Gofridus, opusc. 9, et epist. cit. ad Yvonem Carnot. 2° Quòd sit species quædam *pœnitentiæ publicæ*: quæ pœnitentia publica semel indulgeri debet. Ita Yvo Carnot., epist. 20, l. 2. Epist. Gofridi, Vind. 3, quòd eadem sit ratio *Unctionis infirmorum* quæ unctionum cæterarum, baptismalis videlicet, confirmatoriæ, sacerdotalis, pontificalis, ecclesiarum, vasorum ecclesiasticorum; quæ omnes unctiones minimè iterantur. Ita nonnulli apud Petrum Cluniac., epist. 1, lib. 2.

Prævaluit tamen opposita sententia, quæ fuit Petri Cluniac. et Magistri, asseritque hoc Sacramentum posse iterari non modò in diversis infirmitatibus, sed etiam in eadem infirmitate, non quidem secundum eundem statum infirmitatis, sed secundum diversum; puta, si cum periculosè ægrotaret homo, iniunctus convaleuit, ac postea reversus est ad eundem statum infirmitatis. 1° Quòd, ut habet Petrus Cluniac., *Apostolus non ait: INTERNATUR QUIS IN VOBIS SEMEL? sed nullà mentione unius, binæ vel ternæ unctionis factâ, jubeat, nullo præfixo numero. induci ad agram presbyteros Ecclesiæ.* 2° Ubi iteratur causa unctionis, ibi potest iterari unctio propter quam illa instituta est. Atqui peccata propter quorum remissionem, et morbi propter quos curandos Unctio infirmorum instituta est, iterantur; potest itaque iterari Unctio. Petrus Cluniac., ibidem: *Iterari enim, prout mihi videtur, necesse est infirmorum Unctionem, quia iterari necessarium est peccatorum, propter quam illa fit Unctio, remissionem.* Et S. Thomas, in Supplem., quest. 55, a. 1: *Nullum sacramentale, nec Sacramentum, quod habet effectum perpetuum, debet iterari, quia ostendetur Sacramentum non fuisse efficax ad faciendum illum effectum, et sic fieret injuria illi Sacramento. Sacramentum autem quod habet effectum non perpetuum, potest iterari sine injuriâ, ut effectus deperditus iteratò recuperetur. Et quia sanitas corporis et mentis, quæ est effectus hujus Sacramenti, potest amitti postquàm fuerit per Sacramentum effecta, idè hoc Sacramentum sine injuriâ potest iterari.* 3° Propter inanitatem fundamentorum

adversæ sententiæ; quod enim dicunt Unctionem iterari non debere, quia Sacramentum est, frivolum pœnitens esse constat, ut patet de Eucharistiâ, Pœnitentiâ et Matrimonio. Quod dicunt Unctionem infirmorum esse speciem *pœnitentiæ publicæ*, quæ semel conceditur, non est validus; nam pœnitentiam publicam, quantum est ex Christi institutione, nihil prohibet iterari; quantum verò est ex ordinatione Ecclesiæ, quamvis olim non iteraretur, Ecclesia tamen melius fore censuit si repeteretur pro ratione iteratorum criminum. Quod denique subjungunt alii cæteras unctiones semel fieri, non me movet, tum quia cæteræ illæ sunt ex institutione Ecclesiæ, quæ noluit eas repeti; sed Unctio infirmorum est ex institutione Christi, qui voluit eam iterari. *Nam et hæc sola, inquit idem Petrus Venerabilis, in toto novi Testamenti canone invenitur, non more aliarum unctionum ex veteri Testamento mutuata, sed jam in tempore gratiæ apostolicæ suasionem et imperio instituta.* Tum denique quia, ut idem S. Thomas habet, lib. 4 contra gentes, c. 73: *Hujus Sacramenti unctio non est ad consecrandum, sicut unctio Confirmationis, ablutio Baptismi, et quædam aliæ unctiones quæ idè nunquam iterantur, quia consecratio semper manet dum res consecrata durat, propter efficaciam divinæ virtutis consecrantis. Ordinatur autem hujus Sacramenti inunctio ad sanandum. Medicina autem sanativa toties iterari debet quoties infirmus iteratur.*

DISPUTATIO SEXTA.

DE MINISTRO UNCTIONIS INFIRMORUM.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrùm laici sint ministri hujus Sacramenti.

Ex B. Jacobo, ministri Unctionis infirmorum sunt *presbyteri*. Sed controvertitur quid eo nomine intelligatur. Utrùm *etate* presbyteri, seu seniores è laicis fidelibus? quod volunt Lutherus et Calvinus; an potius presbyteri *dignitate*, seu sacerdotes ritè ordinati ab episcopo per impositionem manuum? quod definit concil. Trid., sess. 14 de extremâ Unctione, cap. 3, et can. 4.

Presbyteros *dignitate* intelligi probatur, 1° quia, ut optimè observat Estius ad hunc Jacobi locum, *vix unquàm in Scripturâ novi Testamenti vox ista PRESBYTER, nomen est ETATIS; passim verò aut POPULI MAGISTRATUS eo vocabulo designantur, ut in Evangelio, et interdum in Actis apostolorum; aut ii significantur presbyterorum nomine, qui ad EPISCOPALEM aut SACERDOTALEM functionem ORDINATIONE sacrâ promoti sunt.* Hoc autem modo accipitur, ubicumque de Ecclesiæ ministerio agitur, ut in Actis apostolorum et Epistolis Paulinis, ac nominatim etiam in his Epistolis, quæ CATHOLICÆ vocantur, ut in 1 Petri Epist. c. 5, et in Epist. Joan. 2, c. 3.

2° Quia series contextûs docet istud. Nam, ut habet idem Estius, non simpliciter PRESBYTERI dicuntur, sed PRESBYTERI ECCLESIE: tum quia jubentur ORARE super infirmum; deinde quia per eos unctio facienda præscribitur IN NOMINE DOMINI; denique quia per eorum

ministerium remissio peccatorum obtinenda promittitur.

5° Ita locum hunc exposuere SS. Patres, Chrysost., lib. 5 de Sacerdotio, ubi *proprium esse scribit sacerdotum infirmos ungere, quemadmodum proprium eisdem est baptizare.* Innocentius I, Epist. ad Decentium, appellat ministrum Unctionis, modo presbyterum, et modo sacerdotem. August., serm. 215 de Temp., vult ut infirmus currat ad Ecclesiam, recepturus per Unctionem corporis sanitatem, suorumque peccatorum remissionem; hoc quippe munus est proprium sacerdotum, neque illis est commune cum senioribus laicorum. Gregor. Magnus, lib. Sacra., evidentiis istud habet, quam ut locum referre necesse sit. Concil. Augustino Eligius Noviom., serm. ad populum; Beda in c. 5 Jacobi; Crodgangus Metensis, in Regula canon. c. 71; concil. Wormat., c. 72; Halitgarius Camerac., lib. 5, c. 16, referunt verba Innocentii; Capit. Caroli Magni, lib. 6, c. 75; Eparchius, in Vita ejusdem imperatoris, testatur ipsum inunctum fuisse *ab episcopis*; at non omnes episcopi sunt *ætate* seniores. Conc. Aquisgran. II, c. 5, ministros nostri Sacramenti *sacerdotes* appellat. Hinemarum Remensis loquitur, in Capitulis suis, capite 10, *de presbyteris dignitate.* Agobardus Lugdun., epistolâ sæpius laudatâ, presbyteros *Ecclesie ministros* esse pronuntians, noster planè est. Jonas Aurel. appellat eos et *presbyteros Ecclesie et sacerdotes.* Constitutiones Ælfredi idem habent. Paschasius Radbertus, in Vita S. Adelhardi, et S. Prudentius in Vita Sanctæ Mauræ significant *ætatis* rationem non haberi, sed *dignitatis.* Idem colligitur ex Everhelmo, in Vita S. Popponis abbatis, ex Osberno, in Vita S. Dunstani; ex Conrado, in Vita S. Wolphelmi; ex Ruperto, in Vita S. Hereberti. Statuta Cluniacensia sub Hugone illud expressè docent. Idem Lanfrancus, in Decretis *pro ordine S. Benedicti*, c. 25; Petrus Damiani, serm. in Dedicat. Ecclesie, etc.

4° Nullius Sacramenti administratio pertinet ad laicos ex officio, quibus solus Baptismus, Christo ita instituyente, in casu *necessitatis* competit ex officio.

Et tria quidem prima argumenta ab eo munere diaconos quoque ipsos excludunt. Quibus subungi potest hæc ratio S. Thomæ, a. 2, q. 51 Supplem., quod videlicet Diaconus habet tantum vim *purgativam*, sive repellendo immundos, sive disponendo eosdem ad Sacramenti susceptionem, et non habet virtutem *illuminativam*, quæ tamen convenit huic Sacramento ratione gratiæ quam confert.

Obijcit Innocentius I, epist. ipsâ ad Decent., ubi significare videtur singulos fideles posse ungere infirmos. *Quod non est dubium*, inquit, *de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab episcopo confecto, non solum sacerdotibus, sed omnibus uti christianis licet in suâ aut suorum necessitate inungendo.* — Respondeo, ut supra, inunctionem quâ fideles se suosque possunt in necessitate inungere, non esse Sacramentum Unctionis, sed esse *applicationem olei* ab episcopo consecrati factam *ex pietate*, in ordine ad procu-

randam sanitatem corporis. Ejusmodi unctionis per multa exempla retulimus disputatione 2, ad hunc locum Innocentii. Et S. Thom., sibi obijciens, a. 1, de quibusdam presbyteris in Ægypto legi quod oleum ad infirmos transmittant et sanabantur; similiter de B. Genovefâ, quod oleo infirmos ungebat, ita respondit: *Dicendum quod ille unctiones non erant sacramentales, sed ex quâdam devotione recipientium talem unctionem, et meritis ungentium, vel oleum mittentium, consequatur effectus sanitatis corporalis per gratiam sanitatis, non per gratiam sacramentalem.* Adde sacramentalem esse quodammodo, quando scilicet suscipitur per manus laici deficiente sacerdote; et tunc tamen *Sacramentum non esse.* Mitto aliorum responsionem, quod videlicet Innocentius loquitur de ipso *recipiente* Sacramentum, non de *conferente*, sensusque illius est bonum esse omnibus fidelibus uti oleo sancto in suis aut suorum necessitatibus, advocando tamen presbyteros, et recipiendo ab eis sacram Unctionem. Ita Jansen. Gandav., ad c. 6 Marci. Hanc, inquam, prætereo responsionem, 1° quia non erat dubium utrum *liceret* singulis Christianis recipere unctionem, sed sermo erat de *activâ unctione*, quærebatque utrum sacerdotes id possent cum exclusione episcoporum. Verba ista, in suâ aut suorum *necessitate*, id evincunt. Nemo quippe utitur passivè unctione pro suorum necessitate, sed benè illâ utitur activè.

At, inquires, quare Innocentius permittit cuilibet fidei hanc activè in suâ suorumque necessitate? — Respondeo permittere, quemadmodum permittitur, *deficiente aquâ naturali*, baptizare in vino, aut in aliquo alio liquore, et quemadmodum permittitur, absente sacerdote, exomologesim facere *apud diaconum* vel *apud laicum*. Id verò permittitur non quasi Baptismus in vino valeat, aut quasi potestas sit penes diaconum vel etiam penes laicum absolvendi à peccatis; sed ut minister Baptismi, vel etiam baptizandus faciat quod *ex parte suâ est*; et ut pœnitens faciat etiam quod *in se est*. Unde S. Thom., Supplem. q. 8. a. 2, ad 1: *Quando necessitas imminet, debet facere pœnitens quod ex parte suâ est, scilicet conteri et confiteri cui potest; quamvis Sacramentum perficere non possit, ut faciat id quod ex parte sacerdotis est, absolutionem scilicet, defectum tamen sacerdotis summus Sacerdos supplet. Nihilominus confessio laico ex desiderio sacerdotis facta sacramentalis est quodammodo, quamvis non sit Sacramentum perfectum, quia deest ei id quod est ex parte sacerdotis.* Et in corpore articuli: *In necessitate etiam laicus vicem sacerdotis supplet, ut ei confessio fieri possit.*

Obijcit etiam Beda, ad c. 5 Jacobi scribens: *infirmos mœneri, ut seniorum adjutorio curari se meminere, neque ad juniores minusque doctos causam suæ imbecillitatis refrant.* — Respondeo Bedam eò loci duplicem afferre sensum verborum istorum Apostoli: 1° *moralem*, ad quem spectant verba quæ obijciuntur; 2° *litteralem*, ubi sermonem facit de presbytero quoad *dignitatem* et non solum quoad *ætatem*. Id habet referendo verba Innocentii.

ARTICULUS II.

Utrum quilibet sacerdos sit minister Unctionis infirmorum.

Prima sit propositio: Sacramentum hoc valet administratum a quocunque sacerdote. Probatur, quia ut validè conferatur, non requiritur potestas jurisdictionis, sed sufficit potestas Ordinis.

Secunda propositio: Sacramentum hoc non potest administrari licitè, nisi minister habeat jurisdictionem in suscipientes, ordinariam vel delegatam, quatenus habet parochus et is quem ille commisit, adeo ut religiosi illud administrantes secularibus sine licentiâ parochi suscipientis aut episcopi peccent mortaliter. Probatur quia nemini sacerdotum licet administrare ullum Sacramentum nisi suis subditis, excepto Baptismo et Pœnitentiâ in casu necessitatis, ut patet ex Clem. 1, de Privilegiis, ac nominatim extremam Unctionem, sine licentiâ proprii sacerdotis, sub pœnâ excommunicationis, si sint religiosi. Et Clement. Dudum, de Sepulchris, vetitum est religiosis ne se intromittant in officia pastorum parochorum.

Quæres utrùm religiosi in defectum proprii sacerdotis vel ab eo deputati, sive id casu sive malitiâ contigerit, possint conferre licitè moribundo Sacramentum istud; an verò conferendo peccarent, atque subiacerent excommunicationi late per Clementinam citatam. — Respondeo quòd neque subiacerent excommunicationi, neque peccarent, sed licitè conferrent. Ita Dom. Soto, Sylvius, Nugno, alique quamplures contra Navarrum, in Manuali c. 27, num. 101. Probatur quia Ecclesia Clementinis relatis intendit solum coercere audaciam religiosorum, atque prohibere ne invadant officium parochorum; et quando statuit ut Sacramenta non administrantur a sacerdote nisi suis subditis, noluit eâ lege destituere moribundos beneficio extremæ Unctionis defectu parochi vel ab eo delegati, ne fortè privarentur æternâ salute, quod contingere posset si vel haberent aliqua peccata mortalia remittenda, vel non confirmarentur oleo sacro adversus tentationes extremas. Et si quilibet sacerdos habet potestatem absolvendi à quibusvis peccatis et censuris in articulo mortis constitutos, par est etiam quemlibet habere potestatem in hoc articulo administrandi Sacramentum illud, quod est complementum pœnitentiæ, et datur ad robur, ut homo eo adjutus perseveret usque in finem.

Dices: Sacramentum Unctionis infirmorum non est Sacramentum necessitatis. — Respondeo non esse Sacramentum necessitatis singulis, esse pluribus, et singulis esse maximæ utilitatis. Quare lex ecclesiastica, quæ vetat Unctionem administrari per sacerdotes alios quam subditis, lata fuisset in detrimentum fidelium si deficiente parochi, et quovis alio potestatem ab ipso parochi habente, Sacramentum hoc non posset conferri per quemlibet alium sacerdotem.

ARTICULUS III.

Quot sacerdotes necessarii sint ad conferendam Unctionem infirmorum.

Lutherus voluit plures de necessitate requiri. Sub-

scripsit Calvinus. Uterque fundamentum repetivit ex modo loquendi plurali Jacobi: *Inducat presbyteros Ecclesiæ.* Concinit Simeon Thessalonice, existimans necesse esse ut à tribus saltem sacerdotibus administraretur.

Præmitto septem sacerdotes requiri in Ecclesiâ Orient., ex consuetudine. Quod probatur ex Euchologio. De quo sacerdotum numero Simeon Thessalonice: *Septem, inquit, esse vocandos consuetudine traditum est. Quod fieri arbitror propter dona septem Spiritûs, quæ apud Isaiam enumerantur. Vel propter illos septem antiquæ legis sacerdotes, qui divino jussu circumeuntes urbem Jericho septies tubis cecinerunt, atque mœnia diruerunt. Ut etiam hic septem sacerdotes urbem, duraque mœnia altitudinum peccati demoliantur. Vel etiam tantquam mortuâ existente animâ, ut supra puerum illius Sunamitidis ad imitationem prophetæ, septies orent sacerdotes, et eam suscitant, prout sanè excitavit puerum Elizeus septies reversus, septies item precatus. Vel quemadmodum Elias septies orans, cælum quod peccantibus clauserat, rursus aperuit, atque deduxit pluviam; sic isti septies deprecati solvant quidem squalorem peccati, acceptâ verò gratiæ clave, non secus atque Petrus aperiant cælum, atque misericordiam à Deo remissionis velut imbrem deducant.*

In Occidente plures quoque sacerdotes requisitos fuisse olim docent lib. Sacram. S. Greg., apud Menardum, his verbis: *MULTI enim sacerdotes infirmos perungunt in quinque sensus corporis.* Favent codices Rotradi, Tillianus, Remigio Remensis. Scriptor vitæ Caroli M.: *Oleo sancto inunctus ab EPISCOPIS.* Scriptor vitæ S. Oswaldi: *Convocatis fratribus, hortatur eos impendere sibi ministerium sacræ Unctionis.* S. Thom., l. 4 contra Gentes, c. 73: *Quia, inquit, hoc Sacramentum perfectæ curationis effectum habet, et in eo requiritur copia gratiæ, competit huic Sacramento quòd MULTI sacerdotes intersint, et quòd oratio totius Ecclesiæ effectum hujus Sacramenti coadjuvet.* Waldenses, teste Reynerio laudato 1 disp., reprobabant Sacramentum nostrum Unctionis propter plures rationes, atque inprimis propter plures sacerdotes, inquit, ibi necessarios.

Porro multis modis multi sacerdotes unicum infirmum simul ungebant. Aliquando unus oleum applicabat, altero formæ verba pronuntiante, ut in libro Sacram. S. Greg., ex codice Menardi, et ex codice Rotradi. Aliquando singuli ungebant easdem omnes corporis partes, et ungendo formam proferebant, ut in codice Tilliano et Remigio Remensi. Aliquando unus unam partem, alter aliam, ut in Euchologio Græcorum quisque ex septem sacerdotibus legitur ungere membrum distinctum.

Consuetudo ista plures advocandi sacerdotes, cui accessit avaritia ministrorum aliquas pecunias exigentium pro ministerio, occasio fuit pauperibus negligendi hujus Sacramenti, quasi solum divitum esse deberet. Abusus quoque iste fuit occasio Waldensibus illius reprobandi, de quibus Reynerius: *Sacramentum Unctionis reprobant, quia TANTUM DIVITIBUS datur, et propter PLURES sacerdotes ibi necessarios. Et infra: Oc-*

castio. Quia hoc Sacramentum nulli datur SINE PRETIO; et hoc fuit PLURALITAS sacerdotum. Et postea: *Predicant quidem nulli Sacramentum hoc debere dari, nisi qui possit habere saltem duas vacuas. Unde pauperes quater scandalizantur. Item dicunt quod duodecim lumen sunt necessaria in Unctione.*

Id tamen vitium præter mentem Ecclesiæ fuit, reclamantibus presulibus; quod declaratur ex synod. Constitutionibus Odonis Paris., seculo XII editis, in his verbis: *Cum reverentiâ deferatur oleum sanctum ad infirmos, et eos ungant sacerdotes cum magno honore et orationem celebritate, quæ ad hoc sunt ordinatæ, et nihil inde penitus exigatur sive à paupere sive à divite, sed si quid gratis datum fuerit, gratis accipiant. Ad Sacramentum extremæ Unctionis moneant populum sacerdotes, non tantum divites et senes, sed PAUPERES et juvenes omnes à tempore discretionis, maxime à 44 annis et supra, et ad omnia communiter, ut se paratos exhibeant, cum necesse fuerit. Item ex Synodalibus Galonis et Simonis legatorum Sedis Apostolicæ in Galliam missorum per Innocentium III et Honorium III, circa eadem tempora, iisdem penè verbis. Item ex synodo Andegavensi anni 1293: *Nos quoque accepimus, referentibus fide dignis, quod illud Sacramentum, sine quo, ut dicunt sancti, periculosum est in hac vitâ migrare, ex quâdam NEGLIGENTIA omittatur; imò, ut verius loquamur, ex SACERDOTUM RAPACITATE ET AVARITIA, qui in collatione hujus Sacramenti novas et insolitas EXACTIONES inducunt, aliquando petendo linteamina, quibus jacens inungitur ægrotans, in aliquibus locis nostræ diocesis reperimus fieri per abusum, aut per alias exactiones illicitas, quod est turpe dicere faciendo. Quare præcipiendo injungimus Ecclesiarum rectoribus et capellanis, ut populum sibi commissum diligenter hortentur ut infirmi extranei morbi necessitate gravati pro sacerdote mittant, et hoc Sacramentum tantum est in extremo vitæ articulo conferendum, quando infirmus in brevi ex hac vitâ credatur migraturus. Caveant quoque dicti rectores et capellani, ne in dicti collatione Sacramenti ILICITAS EXACTIONES faciant, si divinam et canonicam voluerint effugere ultionem. Item ex Synodalibus Remensis et Trecentis Ecclesiæ circa initium seculi XV: *Ne propter hoc aliquid EXIGAT, nisi ex post facto pro labore aliquid de consuetudine debeat. Item ex synodo Senon. anni 1524: Moneant sacerdotes suos parochianos omnes tam PAUPERES quàm divites, ut extremæ Unctionis Sacramentum dignè, reverenter et devotè petant et accipiant, quando ex aliquâ gravi infirmitate se in periculo mortis existiment constitutos. His præmissis,***

Nostra sit propositio: Absolutè loquendo unus sufficit sacerdos ad inungendum ægrotum. Ita communiter theologi post S. Thomam, lib. 4 contra Gentes, c. 73, his verbis: *Si tamen unus solus presbyter adsit, intelligitur hoc Sacramentum perficere in virtute totius Ecclesiæ, cujus minister existit, et cujus persona gerit.*

Probatur 1^a ex Alexandro III, c. Quæsit, de verb. Significatione, ubi definit, quod sacerdos uno præsentè

clerico et etiam solus potest infirmum ungere.

2^a Ex Vitâ S. Eugendi constat Unctionem ministratam esse ab unico. Ex Everhelmo, in Vitâ S. Popponis; ex verbis ejusdam matronæ ad S. Dunstanum, in ejus Vitâ per Osbernium; ex inunctione S. Wolphelmi, in ejus Vitâ per Conradum monachum scriptâ; ex inunctione Heriberti Coloniensis, in ejus Vitâ, Ruperto auctore.

3^a Ex conc. Aquisgran. II, can. 5; Hincmaro Rem., in Capitulis, capite 40; Constitutionibus Ælfredi.

4^a Ex eo quod olim episcopus minister ejus esse declaratur ab Innocentio I, absque eo quod necesse habeat assumere alium vel collegam, vel sacerdotem ad illud ministrandum. Ceterum, inquit, illud superfluum videmus adjectum; ut de EPISCOPO ambigatur, quod presbyteris licere non dubium est, quia episcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Ceterum si EPISCOPUS aut potest aut dignum ducit aliquem à se visitandum et benedicere et tangere chrismate, sine cunctatione potest. Favet quoque factum Prudentii Tricassini, in Vitâ S. Mauri. Si unicus episcopus potest esse minister Unctionis infirmorum, causæ nihil est cur plures sacerdotes ad id requirantur, quia episcopus inungit per potestatem Ordinis, non jurisdictionis.

5^a Quia nullum est fundamentum contendendi plures sacerdotes de necessitate requiri. Non in Scripturâ, quia utitur plurali numero pro singulari, ut observavimus disput. 2. Non in traditione, è quâ constat unicuique sacerdotem sufficere, ex mox dictis.

ARTICULUS IV.

Utrum episcopus sit minister hujus Sacramenti.

Res olim vocata fuit in controversiam à nonnullis, quibus videbatur hoc Sacramentum esse ita proprium sacerdotis, ut ab ejus ministerio episcopus excluderetur; contra quos Innocentius I, Epist. ad Decent., pronuntiavit. Pronuntiavit quoque conc. Regiaticense, c. 8. Carolus Magnus, ut auctor est monachus Engolismensis, inunctus est ab episcopis. S. Maura à Prudentio Tricassino, ut ipse de se testatus est in ejus Vitâ. Huc facit visio Gofredi Ambian., horâ ipsâ obitus Hugonis Cluniacensis, in ejus Vitâ scriptâ per Hugonem monachum, de quâ nos suo loco diximus. Denique favet ratio, quia episcopus potest quidquid potest simplex sacerdos.

DISPUTATIO SEPTIMA.

DE SUBJECTO UNCTIONIS INFIRMORUM ET EJUS NECESSITATE.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum hoc Sacramentum debeat conferri sanis.

In Ecclesiâ Latînâ Sacramentum Unctionis confertur solis infirmis; et omnes theologi post S. Thomam, in Supplem. q. 52, a. 4, contendunt institutum esse pro solis infirmis. Fundamentum repetunt 1° ex verbis S. Jacobi: INFIRMATUR quis in vobis? Et: Oratio fidei

salvabit infirmum. Nam, inquit, cum apostolus, ubi promulgavit Sacramentum istud, meminisset solum aegrotantium, signum est quod institutum pro iis solis à Christo fuerit. Confirmant ex concilio Trid. concludente ex eisdem Scripturæ verbis, infirmos esse subiectum illius. Adducunt etiam modum loquendi SS. Patrum, scholasticorum, Pontificum, et Innocentii III, c. unico de sacrâ *Uctione* appellatam materiam istius Sacramenti *clauum infirmorum.* Sed vim faciunt maxime in verbis Decreti Eugenii: *Hæc Sacramentum non nisi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debet.* Unde Fald., in 4, d. 23, q. 5: *SANUS non est iungendus, nisi iussu Spiritus sancti si peteret, sicut de multis habetur quod sani se fecerunt iungi, sed statim, ut prædixerant, fuerunt mortui.* Et Michael de Bononiâ, eadem d., q. 2, putat quidem *sanis* sine aliqua infirmitate corporeâ existentibus administrari posse: sed subiungit quod tales multoties moriuntur sine actuali infirmitate ex subito defectu naturæ, quæ defectio naturæ reputatur eis pro actuali infirmitate ex solito defectu naturæ. Synodus Carnot. anni 1326: *Nolumus extremam Uctionem dari adultis sanis, quia eis nihil prodesset, cum sit Sacramentum pro infirmis solum institutum.* Idem ante duos annos synodus Senonensis docuerat.

In Ecclesiâ Gracâ confertur non aegrotantibus modò, sed etiam peccatoribus sanis et benevalentibus, ad abstersionem reliquiarum peccatorum. Cujus praxis testis est Arcudius, lib. 5 de extremâ Uctione, c. ult. in hæc verba: *Ad id ut modò non padeat passim Græcorum presbyteros hoc oleum iuxta Sacramenti ex imperitiâ benevalentibus administrare.* Et antea, c. 4, relatâ auctoribus Gracis, qui contendunt Sacramentum istud benevalentium esse peccatorum et infirmorum, subiungit: *Facet item multum nominatis auctoribus auctoritas ETCHOLOGII, in quo non tantum aegrotis, sed etiam sanis qui sit iungendus introducit. Facet præsens Græcorum consuetudo, quæ quidem viget non in aliquo angulo Graciæ, sed ubique passim, quam eandem retinet hæc nostrâ astate tota Russiâ universaque Moscovia.* Et Goarus, in Notis suis ad S. olei officium: *Græci officio apertitudine, deque salute recuperandâ desperantes, officio præsentis super eos recitato, unanimi cum Latinis consensu in domibus Græci ungunt; imò et aegroti plerique è plebe, aliorum manibus et ope ad ecclesiam se deferri student, tum ut sacrorum præsentia, et animo levamen, et corpori miraculi alicujus experimentum in recuperandâ salute obveniat, ibique plurimum nonnunquam dierum spatium in cathedra jacent, pernoctant, morantur, et sacrâ tandem Uctione sibi remedium exposcunt.* Et postea: *Contingit tamen, fateor, aliquando ut officio peracto, ex astantibus plerique, vel benedictionis spiritalis obtinendæ, vel levis alicujus doloris eos afflictantis leniendi gratiâ, Uctionis medelâ se curari exoptent; quod præstant sacerdotes, eadem oratione ac super aegros recitata.* Et infra loquitur de eodem ritu in hunc modum: *Ritus, quo gravioribus subditi peccatis,*

est sicut in omni parte sancti, quia tamen aegrotorum debite sanctum Uctionem curare noverunt, illam deinceps pro canone, id est, penitentiâ acceptam, et à sacerdotibus totâ precum humanæ seriæ se capiendos et infirmorum Uctione velut adversâ animæ valetudine affectos et medendos offerunt. Et infra: *Addo UNUMQUEQUE oleo sancto ab episcopo benedicto sese in ECCLESIA ORIENTALI unguendum offerre TURIA V, in COENA DOMINI, Uctionemque ejusmodi, ut peccatorum antidotum et sanctitatis largitricem sacræ communioni præviâ, episcoporum manu suscipere.* Ac denique Leo Allatus, lib. 3 de Ecclesiæ occident. et orientalis perpetuâ Consensione, c. 16, num. 3, de iisdem Gracis ita loquitur: *Non tantum infirmos, sed sanos quosque homines extremâ Uctione, et sæpius iungunt.*

Praxis istius meminit Hieronimus Constantinopol., in suâ Censurâ adversus Augustinam Confessionem. l. 1, c. 7, scribens: *Illis verbò qui post Baptisma peccaverunt, Penitentia, consecratique OLEI UNCTIO conducunt; quæ Sacramenta aut remissionem præteritorum peccatorum largiuntur, aut sordes animæ inhærentes expurgant.* Job monachus in Contemplatione 7 Ecclesiæ mysteriorum sic habet: *Tempus autem quo oporteat suscipere Eucharistiam, tota est mortalium VITA POST PECCATUM AD EXTREMUM USQUE SPATIUM: Cumque opus sit statim post errata illud sumere, plerumque tamen ob humanam oblivionem et ignorantiam, verecundiam item et negligentiam, atque omnino propter quascunque alias humanas passiones, etiam post ultimas horas exhibetur.* Simeon Thessal., lib. de 7 Sacramentis, ante 400 annos composito: *Sanctum oleum traditum est, veluti sacrum mysterium, divinæque misericordiæ typus, quod in redemptionem et sanctificationem præbatur iis qui se à peccatis converteant.* Facit et ad probandam antiquitatem ritus istius Ecclesiæ orientalis, Epistola Innocentii IV, ad episcopum Tusculanum, in quâ prohibet ne sacerdotes Græcorum aut confessores pro satisfactione Penitentiae uctionem aliquam solummodò iungant. Nam, cum solam sacerdotes isti uctionem iungerent, sermoque esset de sanis atque benevalentibus, et Pontifex prohibeat ne iungant solam uctionem, comittitur ex hac loquendi ratione non prohibeatis Pontificem iungi uctionem post absolutionem sacramentalem. Faciunt denique ad id fortassè loci Chrysostomi et Origenis supra citati. Nam si vera est observatio Dalciei, locuti sunt de eâ quòd ne quæ sanis ac præae infirmis apud Orientales adhibebatur.

Quæres 1° utrum huiusmodi uctio reputari debeat nostrum Sacramentum? — Respondetur affirmativè, quia præter materiam habet formam consuetam: *Pater sancte, etc.*; habet quoque ministrum. Goarus opponit Pontificem ungentem benevalentes haud intendere Sacramentum illis administrare, cujus sunt incapaces, quia nullâ detinentur infirmitate. Sed frustrâ. Nam saltem Pontifex habet intentionem faciendi quod facit Ecclesia, et id sufficit. Intendit ungere homines, verba formæ Uctionis Sacramenti proferendo in ordine ad abstergendas peccati reliquias, qui est alter

ex effectibus Sacramenti Uctionis. An vero benevolentes sint incapaces Sacramenti nostri, disputatur inter Latinos et Græcos, his negantem sententiam propugnantibus, illis affirmantem.

Quæres 2° utrum Græci versentur in errore, sustinendo Sacramentum Uctionis esse institutum æque pro *sanis ac ægris*? — Respondeo negative. Nam neque Scripturæ, neque conc. Trid., neque Decretum Eugenii, nec denique *nuncupatio materiae* illius id postulant. Scriptura jubet ungi infirmos, non excludit *sanos*. Concilium Trid. pronuntiat subiectum Uctionis esse *infirmos*, ad eum modum quo S. Jacobus cuius verbis nititur, Eugenius in Decreto declarat quod nonnisi infirmo dari debet; sed non ait quod *pro infirmis solummodo fuerit institutum*. Nunc Luchristia nonnisi *sac rationis compotibus* conferri debet; neque tamen instituta fuit *pro solis qui usum rationis habent*. Eugenius declaravit qualis esset *praxis Ecclesie Romane*, quam voluit Armenos amplecti; non declaravit præcisè qualis esset *institutio Sacramenti*. Denique *materia* Sacramenti appellatur *oleum infirmorum* à Latinis potissimum, qui attenderunt ad usum nostræ Ecclesie, neque respexerunt ad institutionem Sacramenti; aut etiam sic nuncupatur, ut distinguatur ab alio oleo, quia ordinatur *præcipuè* ad infirmos, licèt non solos perungendos.

Et sanè præterquàm quòd praxis Ecclesie optima est interpretes Scripturæ; unde rectè colligitur Jacobum apostolum non commemorasse infirmos cum exclusionem *sanorum*, quandoquidem Ecclesia orientalis confert illud Sacramentum *sanis et ægrotis*; dico præterea praxim istam non posse argui, quia Latini nunquàm redarguerunt Græcos de eà. In concilio Florentino, in quo Occidentales de multis quæsisvère ab Orientalibus post synodicam definitionem, nihil de Uctione. Innocentius IV, Epist. cit. ad Tusculanum episcopum, culpavit sacerdotes Græcos, non quia peccatores *sanos* ungebant, sed quia pro satisfactione Pœnitentiæ injungebant *Uctionem solam*. Denique si praxis ista fuit orientalis Ecclesie antiquæ praxis, si Chrysostomus et Origenes de eà praxi testimonium perhibuère, non video quâ ratione Græci culpari in eo valeant, quia vetus orientalis Ecclesia culpari nisi temerè non potest.

ARTICULUS II.

Quibus infirmis hoc Sacramentum debet administrari?

Distinguendum est *genus infirmitatis à modo et statu infirmitatis*. Certum est quòd, si genus infirmitatis spectetur, Uctio infirmorum potest in quâlibet ægritudine conferri, quia nullum est infirmitatis genus quod non possit augeri, periculosum fieri, atque ad mortem perducere. Sed quæritur qualis *modus et status* infirmitatis esse debeat ut Uctio infirmantibus administretur?

Duæ sunt sententiæ. Quidam putant quòd necesse sit ægrotum esse vel *putari in exitu vitæ*, seu debere esse vel haberi *morti proximum*. Synodus Andegav., an. 1295: *Hoc Sacramentum tantum est in extremo vitæ articulo conferendum, quando infirmus in brevi*

et hæc vitâ credatur migraturus. Alii existimant sufficere si morbus sit *periculosus*. Ita S. Thom., Supplem. q. 52, a. 2: *Hoc Sacramentum, inquit, est ultimum remedium quod Ecclesia potest conferre, quasi immediatè disponens ad gloriam. Et ideo illis tantum infirmantibus debet exhiberi qui sunt in statu exeuntium, propter hoc, quod ægritudo nata est inducere mortem, et de periculo timetur*.

Nostra sit propositio: Et iis qui *in exitu* constituti esse videntur, et iis qui periculose infirmantur, etiamsi nondum sint in illo statu *exeuntium*, Sacramentum Uctionis infirmorum potest administrari. Prior pars est adversus Lutheranos et Calvinistas irridentes Romanam Ecclesiam, quæ moribundos inungit, ut observavimus disput. 1. Probaturque 1° ex Decreto Eusebii Romani. 2° Ex Pœnitentiâ Theodori Cantuariensis. 3° Exemplis sanctorum qui perungi voluerunt in exitu constituti, Tresani scilicet, Bedæ, Hunnegundis, Caroli Magni, Adelhardi, Mauræ, Remberti, Oswaldi, Popponis, Dunstani, Godehardi, Leonis IX, Wolphelmi, Fulcranni, Hereberti, Malachie. Quibus adjungimus Ludolfum, Geroldum, Bosonem, Theotonium, Robertum de Arbrucellis. 4° Ex eo quòd appellatur à concilio Trid. post sanctos Patres *Sacramentum exeuntium*. 5° Ex codice Arremarensi, in quo nuncupatur *reconciliatio ad mortem*. 6° Ex ejus effectibus, maximè verò abstersione reliquiarum peccati, quòd nihil impediât infirmum à consecutione gloriæ æternæ.

Posterior pars ostenditur 1° ex conc. Trid., his verbis: *Declaratur etiam esse hanc Uctionem infirmis adhibendam, illis verò præsertim qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vite constituti videantur*; quibus concilium significat evidenter, Uctionem esse adhibendam etiam infirmis, qui non tam periculose decumbunt, ut in exitu constituti esse videantur. 2° Ex Decreto Eugenii, ubi pronuntiat subiectum non esse nisi *infirmum de cujus morte timetur*. Quæ sanè loquendi ratio involvit etiam ægrotantes qui nondum in exitu constituti esse videntur. 3° Ex S. Thomâ, opusc. 63, et in Supplem., verbis mox relatis, explicante quid sit esse in statu *exeuntium* per hæc verba: *Propter hoc quòd ægritudo nata est inducere mortem, et de periculo timetur*. Ex quibus consequens est ut infirmus inungi possit, beato Thomæ satis esse si periculose decumbat, etiamsi non videatur constitutus in exitu. 4° Alter ex effectibus Uctionis infirmorum est *restauratio corporeæ sanitatis*. Ergo potest conferri quando nondum desperata est sanitatis restauratio. Nam frustra conferretur ad hunc effectum consequendum homini in exitu constituto, quia Sacramentum non operatur hunc effectum per modum *miraculi*, sed operatur illum virtute *ordinariâ supernaturali*, quæ naturales causas adjuvat. 5° Apostolus infirmitatem designando non postulat ut homo sit *in exitu* constitutus. 6° SS. Patres non censuerunt oportere infirmum esse *morti proximum* ad inunctionem nostram, quod patet ex Augustino, serm. 215 de Temp.; Cyrillo Alex., lib. 6 de Adorat.; Eligio No-

vioni., scdm. ad pop.; Bedà in c. 5 Epist. canon S. Jac. apost., Agobardo Lugdun., Ep. cit. Nam illi omnes indicant ungi solitos fuisse infirmos ut sanitati corporeæ restituerentur. 7° Ex lib. 6 Capitul. Caroli Magni, c. 75, liquidum evadit adhibitam Uncionem tunc temporis fidelibus nondum constitutis in exitu, imò suffecisse si foret ille depressus infirmitate, nondum vitæ finē perspecto. Idem liquet ex can. 5 cencilii Aquisgr. II, ubi præcipitur sacerdoti ungere eum quem depressum infirmitate agnoverit, etiamsi nondum urgentem vitæ illius finem perspexerit. 8° Ex conc. Mogunt., c. 26, requirente duntaxat ut infirmi sint in mortis periculo positi. Hæc facit ritus ille quo infirmus per septem continuos dies perungebatur, de quo nos suo loco dicturi sumus.

Quæres utrum melius sit ungi infirmum, ex quo versatur in vitæ discrimine, quam expectare tempus quo videatur infirmus esse constitutus in exitu. — Respondeo utrumque bonum esse, utrumque fulciri sanctorum exemplis, utrumque firmari rationibus haud spernendis. Qui principio infirmitatis periculosa petunt inungi, quarunt in Sacramento cum suorum remissione peccatorum, abstersione reliquiarum peccati, et animæ alleviatione, sanitatem corpoream, cui restituendæ infirmiores sunt vires naturæ et artis. Qui tempus expectant quo constituti videantur esse in exitu, quarunt in Sacramento (neglectâ corporeæ sanitatis recuperatione) peccatorum indulgentiam, abstersionem reliquiarum peccati, et ultimam dispositionem ad gloriam, quam, remotis omnibus obicibus, consequantur statim per Sacramentum, metuentes ne, si citius perungerentur, contraherent aliquid quo retardarentur ab ejus consecutione. Intentio posteriorum videtur maxime pura atque defecata. Priorum magis est conformis præsentī intentioni Ecclesiæ, quæ multis orat inter administrandum, restitui sanitatem corpoream suscipienti. In codice tamen Arremar. patet orationes istas quibus restauratio corporeæ sanitatis postulatur à Deo, dici solitas in primâ visitatione infirmi, quando Sacramenta Pœnitentiæ atque Eucharistiæ ipsi conferebantur, non in secundâ visitatione, quæ nuncupatur ibidem reconciliatio ad mortem, et in quâ infirmus ungebatur, atque viaticum recipiebat. Quæ cum ita sint, existimo melius esse non differre usque ad vitæ exitum, maxime verò non esse protelandum usque ad hanc horam, quâ infirmus sensu careat, sicut non est conveniens recurrere ad hoc cæleste medicamentum in levi ægritudine, cui facili succurri potest per naturalia remedia. Recte synodus Lingon., anno 1401: *Quia hoc Sacramentum tunc datur cum infirmitas mortalis videtur, propterea frequenter infirmi aliqui mortem dubitantes illud recusant recipere, vel differunt quantum possunt, et in tantum quòd morte præventi recedunt absque Sacramenti receptione; idcirco debent per omnes honestas vias induci ad recipiendum, et debet eis dici quòd si recusent vel differant recipere, ex eo quòd contemnunt Sacramentum, peccant mortaliter et graviter. Et licet dicant quòd non faciant ex contemptu, debet tamen dubitari ne malignus spiritus eos extrahens in extremo deci-*

piat. *Dicendum etiam est eis quòd non debent dubitare quòd per receptionem huius Sacramenti veniat mors, verum potius veniet utraque sanitas mentis et corporis, si devotè et dignè recipiant. Lege concil. Burdigal. an. 1352, Remense an. 1355, Bituric. an. 1354.*

ARTICULUS III.

Utrum justis, an solis peccatoribus Unctio extrema conferri debeat? ubi et de præcepto illius percipiendi agitur.

Quæstio potest institui de justis qui nunquam peccaverunt actualiter, qualis piè creditur fuisse B. Virgo Deipara unica; et de iis qui rei sunt peccati alicujus venialis, de quibus postremis quaeritur an sint capaces istius Sacramenti; et an lege aliquâ teneantur ad illud suscipiendum.

De peccatoribus etiam ambigitur utrum possint ungi antequam reconciliati fuerint per absolutionem sacramentalem.

Prima sit propositio: Justus qui nunquam peccavit actualiter, non est capax suscipiendi Sacramenti Unctionis. Est contra Albertum Magnum, S. Bonaventuram, Richardum de Mediavillâ, et nonnullos recentiores, quibus placet B. Virginem, de quâ solâ controvertitur (unde Nugno, ad quaest. 32 Supplem., a. 2, difficult. 2, scribere non dubitavit istam quæstionem esse prorsus impertinentem ad mores, quia præter B. Virginem nullus est purus homo qui non habeat aliquod peccatum actuale), in extremo vitæ exitu positam, accepisse hoc Sacramentum, ut humilitatis et bonorum operum exemplum singulare præberet fidelibus, maxime cum, non obstante speciali ejus immunitate à peccato originali, ejus debito, et ab actualibus, non minus esset obnoxia tentationi per diabolum injectæ ab extrinseco, quam Christus Dominus; eademque morte instante haberet debilitatem corporis ab intrinseco provenientem, quâ ad eum statum pervenerat, in quo anima non poterat amplius conservari naturaliter in suo corpore; quæ duo theologi isti existimant sufficere ut possit suscipi nostrum Sacramentum.

Probat tamen propositio nostra 1° verbis formæ: *INDULGEAT tibi Dominus quicquid deliquisti.* Ex quibus rectè sanctus Thomas, q. mox cit., a. 4, ad 1: *Non datur contra reliquias originalis peccati, nisi secundum quòd sunt per actualia peccata quodammodo confortatæ; unde principaliter contra actualia peccata datur, ut ex ipsâ formâ patet quæ non sunt in pueris.*

2° Aliàs (quam etiam rationem S. doctor tetigit verbis citatis) pueri et perpetuò amentes possent suscipere hoc Sacramentum, quia sicut adversarii contendunt sufficere B. Virginem tentari potuisse ab extrinseco ad hoc ut capax esset illius, ita contendendi posset infirmitatem corpoream sufficere ad hoc ut pueri et perpetuò amentes capaces sint illius; et tamen nemo hactenus pronuntiare ausus est conferendam Uncionem pueris atque perpetuò amentibus.

3° Sacramentum institutum per modum medicinæ animi, tanquam pœnitentiæ publicæ genus quoddam, et tanquam consummatio atque complementum pœnitentiæ,

supponit peccata delenda in suscipiente. Atqui ex 88. Patribus relatis et iniquis referendis, Sacramentum Uctionis est institutum per modum *autem medicinae*: tanquam *penitentiae publicae quodam genus*, et tanquam *concomitatio atque complementum penitentiae*.

Obijcies 1^a: Jacobus non supponit peccata actualia esse debere in subjecto Uctionis s. quandoquidem utitur tantum particula conditionali: *Quod si in peccatis fueris, dimittentur ei*. Concilia et Patres explicant solum verba Jacobi; adeoque quando pronuntiat de Uctione extremā quod sit *medicina animae*, quod sit *penitentia publica*, quod sit *complementum penitentiae*, intelligendi sunt, conditionatē duntaxat, hoc est, ex hypothesi quod suscipiatur ab habente peccata actualia, in illis haec praestat, et de se nata est ejusmodi effectus habere. Verba formae eodem modo possunt exponi, eoque connaturalius quod usus vult, quando Sacramentum istud *cetero à naturitate* administratur, sacerdotem ungendo dicere: *Quicquid deliquisti per visum*. — Respondeo ex dictis 2 disput., particulam si saepe usurpari in Scripturis pro *conessione rei certa*, et non tantum pro *conditione rei dubiae*. An verò Jacobi 5 usurpetur pro *conditione rei dubiae*, querendum aut in textu ipso, aut in traditione. Textus non aperit, aperit ipsa traditio, quae pronuntiat absolutē Uctionem esse institutam tanquam *remedium, medicinam, penitentiam*. Unde non sequitur: Concilia et Patres explicant tantum verba Jacobi; adeoque quando pronuntiat de extremā Uctione, quod sit *medicina, remedium, penitentia*, intelligenda sunt *conditionatē* duntaxat. Nam concilia et Patres explicant verba Jacobi, ita ut doceant particulam si non esse particulam *conditionalem* eò loci, sed esse particulam significantem peccata certò remitti per Uctionem infirmorum. Ad id quod subiungitur de verbis formae, respondeo *ceterum à naturitate* non posse peccare per visum *exteriùs*; peccare tamen posse per visum *interiùs*, hoc est, per voluntatem in ordine ad visum; et sic verificantur in illo haec verba formae: *Quicquid peccasti per visum*. S. Thom., cit. q., a. 7: *Dicendum, inquit, quod mutilati etiam iungi debent quantum propinquius esse potest ad partes illas, in quibus unctio fieri debuerat; quia quamvis non habeant membra, habent tamen potentias animae, quae in illis membris debentur, saltem in radice; et intus peccare possunt per ea quae ad partes illas pertinent, quamvis non exteriùs*.

Obijcies 2^a: Homo qui nunquam peccavit actualiter, potest per nostrum Sacramentum suscipere *augmentum gratiae sanctificantis praeparantis ad gloriam*; est etiam de se *debitis et infirmis* ad superandas infirmitates demonis ratione peccati originalis, reliquiarum ejus et aegritudinis; ergo indiget propriis auxiliis Sacramenti istius et fortitudine quae in illo tribuitur. — Respondeo negando primam partem antecedentis, quia nostrum Sacramentum non confert augmentum gratiae sanctificantis praeparantis ad gloriam, nisi per modum *medicinae et remedii*. Ad alteram partem dico post S. Thomam, supra, Uctionem extremam non posse mederi debilitati et infirmitati quae nascitur ex

peccato originali in homine *nullo peccato actuali infecto*, sed et ali mederi, quae est quodammodo confortata per *actualia peccata*.

Obijcies 3^a: Si quis baptizetur in fine vitae et viaticum suscipiat, potest et debet suscipere Uctionem. Ergo et qui nullo peccato actuali infectus est, quia etiam iste nullum habet peccatum, siquidem omnia remittuntur per Baptismum etiam quoad penam. — Respondeo hominem qui baptizatur in fine vitae, atque suscipit viaticum Eucharistiae, non esse statim à suscepto Baptismate perungendum, quia non sunt in eo peccati reliquiae confortatae per actualia peccata.

Obijcies 4^a: Si quis post peccata actualia sanctissimè vivat, et per multos annos ex privilegio, omni peccato careat, potest recipere hoc Sacramentum. — Respondeo non posse, *si revelation ei fuerit* quod sit absque omni peccato; quia verò id non est, neque, si esset, *revelaretur*, imò fides docet *neminem esse absque peccato*, hinc fit quod quilibet fidelis adultus potest iungi.

Obijcies 5^a: Sicut extrema Unctio ordinatur *contra peccati reliquias*, ita Baptismus ordinatur *contra peccatum originale*. Sed quibus remissum fuit originale peccatum, Baptismus potuit administrari, ut apostolis. Ergo, etc. — Respondeo Baptismum collatum fuisse apostolis, Christo Domino dispensante cum illis atque volente ut aditus illis in Ecclesiam non nisi per Baptisma pateret. Unde sequitur tantum quod posset *ex privilegio* speciali dispensari cum aliquo immuni ab omni peccato actuali, ut sacro infirmorum oleo deliniretur. Deinde Baptismus non est solummodo *contra originale peccatum*, sed est praeterea *contra omnia peccata commissa* ab iis qui non sunt in Ecclesiā; quare potuit apostolis administrari in ordine ad hunc effectum. Sed extrema Unctio est instituta *per se* *contra peccati reliquias* quascunque; unde quibus nullae sunt peccati reliquiae, Unctio extrema conferri non potest.

Secunda propositio: Justis peccatorum *venialium* rei sunt *capaces* Uctionis infirmorum. Probatur 1° ex usu Ecclesiae orientalis et occidentalis. 2° Quia verba formae verificantur illorum respectu.

Tertia propositio: Justisolorum sibi conscii peccatorum *venialium*, non tenentur divino praecepto suscipere in exitu sacram Uctionem infirmorum; *seclusis specialibus circumstantiis*, quamvis teneantur illud non *spernere*. Prima pars probatur, quia Jacobi 5 continetur equidem exhortatio ad illud Sacramentum suscipiendum, non *praeceptum*; et ex *Traditione* minimè constat de *praecepto divino*. Secunda pars probatur, quia justus aliquis potest graviter *tentari* sub finem vitae suae, contra quas tentationes Unctio extrema est instituta, quam si tunc non susciperet, exponeret se periculo iacturae suae salutis. Tertia pars ostenditur, quia, ut S. Thomas habet 3 p., q. 65, a. 4, ad 3, *omnium Sacramentorum contemptus est soluti contrarius*.

Quarta propositio: Qui sibi sunt conscii peccatorum *mortalium* de quibus confiteri nequeunt, neque ab-

solvi sacramentaliter (quocumque tandem modo id fieri possit), illi tenentur præcepto divino in infirmitate constituti recipere Sacramentum extremæ Unctionis. Probatur, quia est institutum tanquam *medicini ordinarium* ad remissionem peccatorum mortaliū in hac circumstantiā, ut patet ex dictis, ubi de ejus effectu.

Quinta propositio: Nullo præcepto ecclesiastico *singuli* fideles adulti tenentur suscipere in exitu Unctionem infirmorum; quædam tamen *leges privatarum ecclesiarum* ad id obstrinxerunt quosdam de Ecclesiā. Prior pars ostenditur, quia nulla *lex ecclesiastica* hujusmodi proferri potest. Neque etiam id evincitur *ex praxi Ecclesiæ*, tum quia ostendi non potest ea semper fuisse praxis Ecclesiæ; tum quia etiamsi praxis ea fuerit, posset dici praxis fuisse orta ex consideratione utilitatis atque exhortationis Apostoli, non ex obligatione; quod requiritur ut praxis inducat præceptum.

Posterior ostenditur de Ecclesiā Anglicanā ex Pœnitentiali Theodori Cantuar., ubi habetur, ungendos esse infirmos, *ne illis janua pietatis clausa videatur*. Et ex can. 30 Ælfrici: *Quidam ægroti hoc nihili pendunt, et in ægritudine suā se non concedunt inungi*. Dicam quid de iis docuit *Jacobus Domini apostolus*. De Ecclesiis Gallicanis et Germanicis, ex Capitularibus Caroli Magni lib. 6, c. 75; Cabilon. II, c. 48; Aquisgran. II, c. 5; Mogunt. c. 26; Heraldo Turon., Isaac Lingon., Jonā Aurelian., locis multis relatis. Quibus adjungo syn. Andegav., an. 1293: *Nos quoque accepimus, reverentibus fide dignis, quod illud Sacramentum, sine quo, ut dicunt sancti, periculosum est in hac vitā migrare, ex quādam negligentia omittatur*. Synodus Remensis et Trecentis Ecclesiæ: *Sæpè moneant sacerdotes populum quod priusquam quantum decimum annum compleverint, maxime Sacramentum extremæ Unctionis petant, et recipiant reverenter, si timeatur verisimiliter de morte infirmorum, quia necessarium est ad salutem istud Sacramentum, si possit haberi*. Synod. Galonis et Simeonis legatorum: *Ad Sacramentum extremæ Unctionis moneant sæpè sacerdotes populum, non tantum divites, sed etiam pauperes, et omnes maxime à 14 annis et supra, et omnibus communiter, cum fuerit necesse, exhibeant se paratos*. Addo et Petrum de Honestis, in Regulā, lib. 2, c. 22. Observa locis istis eas voces: *Secundum B. Jacobi apostoli documentum, cui etiam documenta Patrum consentiunt; secundum canonicam auctoritatem; secundum traditionem apostolicam, et sanctæ Ecclesiæ morem*. Præcedentibus seculis nihil legi quo constet Unctionem in aliquibus Ecclesiis fuisse præceptam.

ARTICULUS IV.

Utrum dari debeat furiosis, amentibus et pueris.

Prima sit propositio: Extrema Unctio conferri debet furiosis et amentibus qui *habent lucida intervalla*, quique eam suscipere possunt *cum reverentiā*. Probatur, quia capaces sunt illius, ut par est, suscipiendæ.

Secunda propositio: Non debet iis conferri qui *non habent lucida intervalla*, etiamsi antequam in hunc

statum incidissent, illam postulaverint. Probatur quia Sacramentum quod non est simpliciter necessarium ad salutem, nulli conferri debet cum periculo irreverentiæ. Atqui non sine periculo irreverentiæ furiosis et amentibus hujusmodi extrema Unctio administraretur, quæ non est simpliciter necessaria ad salutem.

Addidi has voces, *non simpliciter necessarium ad salutem*, ut occurrerem objectioni de Baptismo qui confertur furiosis; et quem S. Thom., in Supplem. q. 52, a. 3, ad 2, docet in eo distingui ab extremâ Unctione, quod ad sui susceptionem non requirit motum liberi arbitrii, cum Unctio illum requirat.

Tertia propositio: Extrema Unctio non debet administrari *pueris*, qui non peccaverunt. Probatur 1° quia nulli debet conferri Sacramentum, cui forma Sacramenti non congruit. Sed forma Sacramenti Unctionis: *Indulgeat tibi Dominus*, etc., non congruit pueris qui non peccaverunt. 2° Quia hoc Sacramentum exigit actualem devotionem in suscipiente.

DISPUTATIO OCTAVA.

DE CÆREMONIIS UNCTIONIS INFIRMORUM.

ARTICULUS PRIMUS.

De iis quæ adhibentur ante Unctionem.

BENEDICTIO OLEI.

De hac satis, ubi de materiā, disput. 3.

LOCUS IN QUO UNCTIO ADMINISTRATUR.

Duplex est: *Ecclesia vel cubiculum infirmi decumbentis in lecto*.

De Ecclesiā constat ex observatis, ubi de ritu Græcorum. Quibus subjungimus auctorem Vitæ S. Oswaldi de eo scribentem: *Regressus in ORATORIUM, convocatis fratribus, hortatur eos impendere sibi ministerium sacræ Unctionis. Et in Vitâ Wilelmi abbatis Hirsaugiensis: Tertio die jussit portari se in ORATORIUM S. Mariæ. Et apud S. Bernardum, in Vitâ S. Malachiæ, c. 31: Interea jubet se sacro oleo ungi, exeunte conventu fratrum, ut solemniter fieret, non sustinuit ut ad se ascenderent; ipse descendit ad eos. Et apud Matthæum Paris., in Vitâ Joan. XXIII, abbatis S. Albani, de quo hæc scribit: Et non procul à sede suâ, sed circiter medium chori unctionibus infirmorum semper adesse consueverat.*

Cubiculum alter locus est in quo et frequentius administratur propter gravitatem ægritudinis ejus qui eam suscepturus est. In lectulo ipso in quo decumbit conferri solet. In ordine Cluniacensi *olim lectulus* ad hanc ceremoniam *peculiaris erat*, et constat ex Statutis sub Hugone, his verbis: *Regit ut oleo infirmorum ungatur; et tunc collocatur in lecto tali, id est, in TERRAM DEMISSO, ubi fratres possunt undique circumstare*. Aliquando tamen, si per vires liberet extra lectum, in cubiculo conferebatur, ut colligitur ex codice Siculo antiquo, qui servatur in Bibliothecâ Barberianâ; ibi enim observatur, quod sacerdote pronuntiante hanc orationem: *Domine Deus, qui per Apostolum, etc., infirmus genua flectit, et quod STAT AD DEXTERAM SACER-*

DOTIS. Postea : *Et sic efficitur GENIA QUI EST LANGUIDUS. Et stit ad dextram SACERDOTIS, et sic cantetur hæc antiphona : SANCTE, DOMINE, INFERMIUM ISTUM, etc. Idem habet codex Tillianus.*

PROCESSIO AD LOCUM UBI DECUMBIT INFIRMUS.

Sacerdos cui munus ungendi conceditum est, procedere debet ab ecclesiâ ad locum in quo decumbit agrotus, eo ordine qui præscribitur in Ritualibus Vetus Anglicanum, quod observavimus sapere seculum VIII, hæc habet : *Dum invitati sacerdotes ad infirmum fuerint visitandi unguendique causâ, qui eorum ad illud officium dignus jure censetur, induat se superhumerali albâ et stolâ cum phanone atque planetâ si affuerit ; sin aliâs, casulâ non induatur. Diaconus verò, qui Evangelii textum ferat et oleum infirmorum, et cerofariorum secundum ordinem suum se induant. Unus cerofariorum dextrâ cereum, sinistrâ aquam benedictam teneat ; alter verò dextrâ cereum, lavâ thuribulum cum incenso sic induti. Cum domum in quâ infirmus jacet intrare voluerint, sacerdos lavâ codicem, in quo hujus officii orationes habentur, teneat ; dextrâ se signo dominicæ crucis muniat, quatenus cum summâ humilitate et timore Domini quod inciperit perficere valeat.*

INTERROGATIO INFIRMI, QUÆ FIT A SACERDOTE.

Sacerdos ingressus cubiculum infirmi, post aspersionem domûs et circumstantium ex aquâ benedictâ, dicto : *Pax huic domui* ; post nonnullas quoque orationes pronuntiatas, sic eum juxta vetus Pontificale Anglicanum compellat : *Ut quid nos vocasti, frater ? Infirmus dicat : Ut unctionem mihi tradere dignemini. Codex Ratoldi : Hic dicat sacerdos ad infirmum : Quid me advocasti, frater ? Ille ait : Ut mihi unctionem tradas. Dicit sacerdos ad eum : Donet tibi Dominus noster Jesus Christus veram facilemque unctionem ; tamen, si te respexerit et sanaverit te Deus, custodies illam ? Respondet : Custodiam. Codex Remigio Remensis : Tunc sacerdos ad infirmum dicat : Vocasti ? Infirmus dicat : Desideravi tecum loqui ut mihi pœnitentiam et remissionem peccatorum tradas. Sacerdos dicat : Det tibi Dominus Jesus Christus veniam. Tamen si Deus in te respexerit custodies illam ? Infirmus respondet : Custodio.*

RECITATIO ORATIONIS DOMINICÆ ATQUE SYMBOLI.

In quibusdam Ecclesiis infirmus recitare tunc solebat orationem Dominicam et Symbolum cum signaculo sanctæ Trinitatis. Codex S. Mariæ Remensis ante 500 annos scriptus, quem laudat Morinus, lib. 40 de Pœnit. c. 15 : *Infirmus dicat ORATIONEM DOMINICAM ET SYMBOLUM cum SIGNACULO SANCTÆ TRINITATIS. In Remigio Rem., post Psalmos, Litanias, cæterasque orationes Symbolum recitatur. Deinde habet codex iste : A sacerdote dicatur ad infirmum : Credis, frater quod diximus SYMBOLUM ? Cum responderit, aut nutu significaverit : Credo, ungatur.*

CONFESSIO PECCATORUM FACTA SACERDOTE.

Codex Siculus Barberinus : *Antequàm ungatur infirmus, CONFITEATUR OMNIMODIS DEO ET SACERDOTE SVO PARITER OMNIA PECCATA SUA, et reconciliationem ab eo percipiat plenam, ut ulceribus vitiorum prius per confessionem adapertis, dignius proficiat ei Unctio spiritualis*

medendo nequitiarum putridinem interiùs latitantem. Vetus Pontificale Anglicanum : Post, ejus accipiat CONFSSIONEM. Remigio Rem. : Dehinc sacerdos audiat CONFSSIONEM ejus, sicut melius inquirere poterit aut scriptis aut verbis. S. Mariæ Remensis : Et faciat CONFSSIONEM.

CINIS ET CILICUM.

Codex Ratoldi : *Tunc sacerdos faciet crucem ex cinere cum aquâ super pectus ejus, et imponit CILICIUM desuper dicens. Si quis infirmatur, agat pœnitentiam, etiam ex necessitate, quia misericors est Deus. Remigio Rem. . Tunc facit crucem ex CINERE super pectus infirmi, et imponit CILICIUM super caput ejus. Post hæc sequuntur pœnitentiales Psalmi septem. S. Mariæ Rem. : Deinde incipiat sacerdos septem Psalmos pœnitentiales et orationes, et preces dicat super penitentem, faciens crucem ex CINERE super pectus ejus, et imponens CILICIUM, dum Psalmi cantentur. Postea reconcilietur.*

ARTICULUS II.

De iis quæ adhibentur in ipsâ Unctione.

INFIRMUS UNGI PETIT.

Requiritur ab infirmo utrùm velit perungi. Paschasius in Vitâ S. Adelhardi Corbeiensis abbatis : *Cum cœpisset idem sanctus episcopus à nobis percontari utrùm benedictionis oleo, sicut à beato Apostolo sancitum est, deberet perungi. Interrogavimus eum UTRUMNE VELLE, quem procul dubio scieramus peccatorum oneribus non detineri. Quod ille audiens, erectis oculis in cœlum, cominûs obsecrabat ut fieret. Canones Ælfrici : Nemo eum præsumat ungere nisi EXORATUS. B. Lanfrancus Cantuar., in decretis pro ordine S. Benedicti, c. 23 : Si infirmus magis ad mortem quàm ad salutem tendere videatur, et se PETAT INUNGI. Codex S. Mariæ Rem. : Tunc sacerdos accipiens oleum, ungat infirmum, ita tamen si infirmus inquisitus hoc VOLUERIT.*

UNCTIONES FIUNT CRUCEM FACIENDO.

Codex antiquissimus Ecclesiæ Turon., cujus Morinus meminit ad calcem operis sui de Pœnitentiâ, quemque observat non esse minorem octingentis annis : *Sic perungat infirmum de oleo sanctificato, CRUCES faciendo. Codex Siculus : Sic perungant singuli sacerdotes infirmum de oleo sanctificato, CRUCES faciendo. Vetus Pontificale Anglicanum : Et sic ungat infirmum de oleo sanctificato, CRUCEM faciendo. Codex Tillianus idem habet cum Siculo. Remigio Rem. : Ungatur à sacerdote, vel à plurimis sacerdotibus, de oleo sanctificato facientibus CRUCES singulis.*

ORATIONES ET PSALMI.

Ex libris seu codicibus laudatis apparet quòd in principio et in consummatione unctionis sacerdos solebat olim fundere quasdam orationes, dumque inungeret, atque inungendo formam Sacramenti pronuntiaret, circumstantes recitâsse Psalmos, antiphonas, versiculos vel orationes.

HYNNI, CHRISTE, COELESTIS, RECITATIO.

Hymnus iste, qui incipit : *Christe, cœlestis*, etc. (quem reperies in Morino, ex veteri codice Siculo, lib. cit. de Pœnitentiâ, et apud Georgium Cassandrum)

decantari solebat à Clero inter ungendum, seu post Unctionem, antequam infirmus corpori et sanguini Domini communicaret.

ARTICULUS III.

De iis quæ adhibentur post Unctionem.

EUCCHARISTIE PARTICIPATIO.

Uncto infirmo Eucharistia olim porrigebatur. Patet istud ex Decreto Eusebii Papæ apud Yvonem Carnot. et Burch. citato, disput. 2 : *Sacerdos impleat omnia sicut supra circa ægotantem pœnitentem scriptum est, id est, orationes dicat, et ungat eum oleo sancto, et EUCCHARISTIAM ei donet.* Pontif. Greg. M. : *Deinde communicet eum corpore et sanguine Domini.* Pœnitentiali Theod. Cantuar. : *Et idèò secundum auctoritatem canonicam, ne illis janua pietatis clausa videatur, orationibus et consolationibus ecclesiasticis sacrâ unctione olei inuncti, secundum statuta sanctorum Patrum, communione VIATICI reficiantur.* Idem habet conc. Mogunt., c. 26 : *Hincmar. Rem., capit. 10 : Si ipse presbyter visitet infirmos, et inungat oleo sancto, et COMMUNICET per se.* Auct. lib. de divinis Officiis, Ratherio Veron., in Serm. synod., codicibus antiquis, Turon. Siculo, Arremar. Ratoldi, Sagiensi, Remigio Remensi, S. Mariæ Rem. Praxis verò legitur in Bedâ, referente Guillelmo Malmesbur., his verbis : *Tunc, accitâ congregatione inunctus est et COMMUNICATUS.* In Hunnegunde, de quâ conscriptor Vite : *At illa conversa ad eos qui illic assidebant presbyteros, sacræ Unctionis oleum et EUCCHARISTIAM sibi petiit ministrari.* In Carolo Magno, de quo Eparchius : *Oleo autem sancto inunctus ab episcopis, et VIATICO sumpto et omnibus suis dispositis, commendans Deo spiritum suum, obiit in pace.* In Adelhardo, referente Paschasio, in Remberto Bremensi, in Oswaldo Eboracensi, in matronâ quâdam, referente auctore Vite S. Dunstani Cantuar. ; in Leone IX, in Fulcranio Lodevensi, in Hereberto Coloniensi, Statutis Congregationis Cluniacensis sub Hugone ; in Decretis Lanfranci, pro ordine S. Benedicti ; in Wilermo abbate Hirsaugiensi. In Regul. Clericorum, auctore Petro de Honestis ; in Malachiâ episcopo Hybernæ, in Theotonio presbytero, in Roberto de Arbruceillis. Et hæc eadem praxis etiamnum viget in ordine Cisterciensi. Ita quemadmodum olim Baptismus, Confirmatio et Eucharistia conferebantur continenter homini recens nato, homini proximè morituro tria quoque continenter conferebantur, Pœnitentia, Unctio et Eucharistia. Pœnitentia est alter Baptismus, cujus complementum est Unctio, quemadmodum complementum Baptismi est Confirmatio, Eucharistia verò est mox nati et mox discessuri.

Quæritur an infirmi peruncti communicarent sub unicâ specie, vel sub utrâque. — Respondeo quo tempore laici communicare solebant sub utrâque specie, in Ecclesiis illis in quibus ritus iste observari consueverat, ordinariè utramque speciem fuisse traditam infirmis post Unctionem. Huc faciunt codex antiquus Turon. : *Deinde communicet eum CORPORE ET SANGUINE Domini.* Siculus : *CORPUS ET SANGUIS Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam.* Arremarensis, in quo duplex ordo dis-

tingitur : alter *ad visitandum infirmum simpliciter*, et in eo Sacramenta *Pœnitentiæ et Eucharistiæ* illi administrata leguntur, et quidem posterius sub hoc ritu : *CORPUS ET SANGUIS Domini nostri Jesu Christi sint tibi ad perpetuam salutem hic et in æternum*; alter qui dicitur *reconciliatio pœnitentis ad mortem*, in quo post Unctionem habetur : *Hic communicet eum*; haud dubiè non aliâ ratione quàm in primâ visitatione. Codex Ratoldi : *CORPUS ET SANGUIS Domini nostri Jesu Christi in vitam æternam te perducant, et in die judicii ad sanctam requiem te resuscitent.* Sagiensis seu Tillianus : *Post hæc communicet eum sacerdos CORPORE ET SANGUINE Domini.* Remigio Rem. : *Communicet infirmum tunc dicens : CORPUS Domini nostri Jesu Christi custodiat te in vitam æternam. SANGUIS Domini nostri Jesu Christi redimat te in vitam æternam.* Et in ritu altero abbreviato, cum infirmus ingravare cœperit : *Corpus et sanguis, etc.* Observa differentiam istorum rituum. Nam juxta codicem Remigio Rem., quando non ita gravabatur infirmus, species panis separatim à specie vini conferebatur; juxta eundem codicem, necnon aliquot alios, quando ægrotus ad eas redactus angustias, ut speciem panis præ imbecillitate vix sumere posset, ut et sacrum calicem non nisi cum aliquo periculo effusionis, species panis intincta in specie vini porrigebatur ægroti in cochleari. Concinit et maximè illustrat istud codex S. Mariæ Rem., in hæc verba : *Post Unctionem, et istas orationes communicet Presbyter infirmum, mittens sacrificium in vinum, et dicat : Fiat unctio et consecratio corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi omnibus sumentibus in remissionem peccatorum in vitam æternam.*

Apposui in responsione particulam hanc ordinariè, ut innuerem quòd infirmi communicabant aliquando sub unicâ specie. Et quidem, *de specie solâ panis*, historia Serapionis, apud Eusebium lib. 6 Histor. eccl., evincit. *De solâ vini specie*, concilium Tolet. XI, can. 11. Nolim omittere quòd Eucharistia sub specie panis intincta aquâ vel vino, quò posset degluti, fuit aliquando porrecta infirmis, ut idem Eusebii locus evincit.

ITERATIO UNCTIONIS, PARTICIPATIONIS EUCCHARISTIE ET PRECEM.

Codex Turonensis, cujus meminimus, habet : *Et sic faciant illi per SEPTEM dies, si necessitas fuerit, tam de communione, quàm de ALIO OFFICIO (Unctionis videlicet), et suscitabit eum Dominus. Et si in peccatis sit, dimittuntur ei. Debent etiam sacerdotes et ministri sanctæ Ecclesiæ cum summâ reverentiâ infirmis decantare per singulos dies vespertas et matutinas, cum hymno : CHRISTE, COELESSTIS, et cum antiphonis et responsoriis, sive lectionibus et orationibus ad hoc pertinentibus.* Idem habet codex quo Menardus usus est. Idem codex Sagiensis seu Tillianus. Est tamen aliquid corruptum in eâ Rubrica. Et Remigio Remensis habet : *Et SEPTEM dies, vel multò plures, si necessitas fuerit, tam de communione, quàm de ALIO OFFICIO erga infirmum fiat, ut, sicut Apostolus dicit, imò per eum Spiritus sanctus ait : Si in peccatis fuerit, dimittuntur ei. Debent etiam ex*

ministris sanctæ Ecclesiæ procurare in (lege, ut) canonici cursus circa eum decantentur, id est, matutinæ, prima, tertia, sexta, nona, vespere, completorium.

Queritur an unctio quæ nomine officii illic exprimitur, esset iteratio Sacramenti Unctionis. — Respondet affirmativè, contra Matthæum Galenum in Promptuario theol. catech. c. 82, scribentem : *Ad hæc, non fiebat illud perfunctoriè et propter, sed ubi ager non convalescebat, redibant eodem sacerdotes per scriptum ungentes, non quidem SACRAMENTUM toties repetentes, sed statis precibus Unctione curantes laborantia membra, præbentesque sanctam Eucharistiam.* Probatum responsio quia verba ista (quæ de alio officio) referuntur ad illud quod factum fuit. Quod verò factum fuit, est unctio sacramentalis, et non Unctio solum partium laborantium.

MISSA PRO INFIRMO.

In codicibus Arremarensi et Remigio Remensi legi duas missas, alteram *pro infirmis*, et alteram *pro infirmo qui proximus est morti*. Et post hanc secundam missam habetur in præfatio Arrem. hæc rubrica : *Si*

etiam infirmus ita in lecto detentus est, ut ad ecclesiam vel ad missam ire non possit, sacerdos accipiet libram Sacramentali, ipsam ad collum habens, sumenda cum devotione etiam ad infirmum, salutans eum verbis divinis. Inprimis dicat collectam ad diem pertinentem et epistolam. Postea legat Evangelium. Deinde dicat : Dominus vobiscum. Sorsum corda. Gratias agamus Domino. Sequitur præfatio, usque Sanctus. Inde dicat : Oremus : Præceptis salutaribus, cum oratione Domini, usque Per omnia secula seculorum. Postea communice eum. Sequitur oratio post communionem. Semperque cavendum est ut ante exitum sive jejuniis sit infirmus, sive refectus cibo, viaticum sacræ communionis accipiat.

Quamplures rituum istorum non sunt amplius in usu, infirmis vero administratio Eucharistiæ consequens ad Unctionem (i. ordinem Cisterciensem excipias) quæ modo illam antecedit duntaxat. Non iteratur quoque unctio. Qui verò sunt in usu modo, varii sunt juxta varias consuetudines Ecclesiarum. Quamobrem ab illis propendis exponendisque lubens abstineo.

JOANNIS MABILLON II

ORDINIS S. BENEDICTI.

Observatio

DE EXTREMA UNCTIONE.

In Vitâ S. Augendi, vulgò Eugendi, abbatis Jurensis, ab ejus discipulo elaboratâ, occurrit insignis locus de sacræ Unctionis, quam extremam nunc vocamus, Sacramento, ad hæc verba : *Cum ultra sexagenarium ætatem sex ferè mensibus prædictus pater inæqualitate corporeâ laboraret, sic tamen quòd nunquam canonico usque ad horam defuisset cursu, nec bis in die festo corpusculo coactus fuit aliquid impertiri, vocato uno ad se de fratribus, cui cum libertate peculiari olim etiam perungendi infirmos opus injunxerat, secretissimè quoque sibi pectusculum petiit (ut moris est) iungi.* Neque id facit Eugendus sanitatis gratiâ, quem in finem duntaxat à priscis Christianis adhiberi solitam unctionem contendit nonnemo magni apud novatores nominis ; sed causâ præmuniendi exitûs. Eugendus siquidem tunc apud discipulos querelam deponit, quòd se jam morti proximum in vitâ precibus suis retinerent. Ad metam ergo properabat, aut potius accedebat.

Nec quemquam movere debet quòd sola pectoris unctio isthic memoretur. Varii fuere cum in aliis Sacramentis, tum in isto, ritus ac ceremonie. Baptizandos tertium mergi toto corpore, olim mos fuit. Baptismi tempora Paschate et Pentecoste definiebantur. Sic in Unctione infirmorum non eadem partes semper inunctæ sunt, nec servata eadem temporis ratio. Præcipua peccati organa, nimirum quinque corporis sensus, unctionem antiquissimo ritu exceperunt. Parvipendenda non sunt verba Vitæ S. Theodorici abbatis Repensis, qui Theodorici regis filiam suscitaturus,

oleo sancto in morem reconcilians quinque corporis sensus illinisse dicitur. Illius Vitæ scriptorem seculo IX vixisse ex num. 43 apparet. Pectus cordis sedem, ex quo omnes culpæ procedunt, ungi solitum fuisse aliquando, imò plerisque in locis, uti apud Græcos etiamnunc id fieri, Menardus noster, in lib. Sacram., observavit. De tempore conferendæ infirmis Unctionis etiam variavit usus. Unctionem viatico præmittebant veteres, qui ritus apud solos Cistercienses monachos et quasdam fortè Ecclesias illibatus hactenus perdurat. Mos iste antiquus ineunte seculo XIII in desuetudinem abiit. Sanctus Gilbertus de Semprinham, anno Domini 1189 denatus, nocte quâ natus est Dominus, inquit Vitæ auctor, apud monasterium quod est in insulâ de Kadeneja, extremæ Unctionis dominicque corporis munitus est Sacramentis. Guillelmus archiep. Bituricensis, mortuus anno 1209, cum jam, omnibus ritè peractis, etiam testamentum multis assistentibus religiosis et prudentibus viris edidisset, fratribus convocatis, extremæ Unctionis Sacramentum humiliter ac devotè percepit. Eo percepto, etiam sacrosanctam Eucharistiam sibi porrigi instantissimè postulavit. Hæc Vitæ scriptor cævus, præferendus utique alteri suppari apud Bollandum, qui viaticum extremæ Unctionis habitâ sui temporis ratione præponit. Ergo Unctio infirmorum ante extrema dicta est, quàm viatico posterior esset. Porro extrema sub finem seculi XII vocari cepit. Locus in Vitâ sanctæ Mauræ à B. Prudentio scriptâ apud Camuzatum, ubi Unctionis extremæ fit

mentio, interpolatus videtur. Nam nec in Sacramentorum libris à Menardo editis, nec apud Udalricum in libris Consuetud. Cluniae, nec apud Lanfrancum, Anselmum, Petrum Damiani, Petrum de Honestis, in Regulâ Cleric., nec apud S. Bernardum, aut Petrum Lombardum, *Unctionis extremæ* nomen occurrit.

Et tamen non in ipso morbi principio, sed periculo imminente, infirmi ungebantur, et continuo viaticum subministrari mos erat, quod nonnunquam in eodem morbo iterabatur, ut ex Sacramentorum libris quibusdam, et ex Vitâ S. Adelhardi abbatis Corbeiensis, manifestè verò ex Vitâ Ludovici VI, Francorum regis, à Sugerio scriptâ patet. S. Clothildis regina, in istis Actis, *tricesimo die vocationis suæ, secundum Apostolum inuncta à sacerdotibus oleo sancto, et sacri corporis et sanguinis Christi percepto viatico, in confessione sanctæ Trinitatis corpus exiit.* Lege Vitam S. Hunegundis à duobus auctoribus, altero anonymo cævo, altero Bernero abbate Hummoliensi, litteris traditam. Iisdem verbis uterque auctor Hunegundis extremam periodum ita describit : « Astantibus circumquaque « utriusque sexûs Christo famulantibus, qui ad deces- « sum tantæ matris atque Virginis convenère ex vici- « nis et longinquis regionibus, dolor ingens, et moe- « ror et singultus erat omnibus, quoniam videbant se « frustrari nimio solatio, licet essent fidentes quòd ejus « semper in cælis devotissimo fruerentur patrocinio. « Inter hæc conversa ad eos qui assidebant sibi presbyte- « ros, *Unctionis oleum et communionem expetiit.* » Quod circa annum 660 contigit. Paschasius Radbertus in Vitâ S. Adelhardi abbatis Corbeiensis : « Interrogavimus « eum, inquit, utrumne vellet oleo perungi, quem pro- « cul dubio scieramus peccatorum oneribus non deti- « neri. Quod ille audiens, erectis oculis in cælum, « obsecrabat ut fieret. Quid putas tum sanctus agebat « animus, quantis tunc replebatur lacrymis! Erant « igitur oculi ad Deum defixi, manus verò extensæ. » An fortè ut sanitatem flagitaret? Audi quod sequitur : « Invitansque sanctum Spiritum dicebat : *Nunc di- « mitte servum tuum, Domine, secundum verbum tuum* « *in pace*, quia percepi omnia tui mysterii Sacramen- « ta. Et nunc quid superest nisi ut ad te veniam? » En- « ejus rei gratiâ *Unctionis Sacramentum* postulaverat. Denique B. Petrus Damiani ita de seipso testatur : « Dùm hæc et his similia frequentius itero, funereæ « mihi parantur exequiæ, sacri olei delibatione per- « ungor, in cineris ac cilicii strato tanquam ille « emoriturus exponor. » Hinc manifestum est, mori- « turis *Unctionem* collatam, antequam *Unctio* vocaretur *extrema*; ejuque finem præcipuum non corporis sanitatem, sed animæ gratiam ab antiquis æstimatum fuisse.

Cæterum quam ob rem seculi XIII homines vetustum *Unctionis* infirmorum ordinem mutaverint, ex Britannæ conciliis utcumque coniecisse mihi videor. Quippe falsa hæc vulgi animos eo tempore invaluit persuasio, non amplius post susceptam semel infirmorum *Unctionem* licere uxoris, si convalescent, reverti ad opus conjugale. Quæ superstitio ad alia er-

roris capita sensim prolapsa effecit ut *Unctioni* viaticum præmitteretur. Ricardus episcopus Saresberien- sis in Constitutionibus circa annum 1218 factis, ubi de Sacramento extremæ *Unctionis* agit : *Dicant etiam, inquit, ac demittent confidenter sacerdotes quòd post susceptum hoc Sacramentum licitum est reverti ad opus conjugale.* Illud idem in Constitutionibus anonymi episcopi, sub annum 1237, repetitur. Eam verò persuasionem non modò non desiisse, sed accrevisse discimus ex synodo Wigorniensis tribus post annis habitâ. Sic enim loquuntur Patres ad capitulum de extremâ *Unctione* : « Sunt autem quidam, ut audivimus, « qui post perceptionem hujusmodi Sacramenti sani- « tati pristinae restituti, nefas reputant vel uxores « suas cognoscere, vel carnes comedere, vel etiam ali- « quâ ratione nudis pedibus ambulare. Horum autem « errorem utpote doctrinæ sanæ contrarium execra- « mur, et eos comminationibus et monitionibus duxi- « mus corrigendos. » Et post pauca : « Quidam etiam « abhorrent hoc percipere Sacramentum, quod hoc « sibi vix in ipso mortis articulo sustinent exhibe- « ri; propter quod forsân accidit quòd ejus expertes « plurimi ab hac luce subtrahuntur. Contra hunc « igitur errorem cum aliis eos per sacerdotes suos et « prædicatores alios crebris exhortationibus præci- « pimus præmuniri. » Gliscentem errorem non sustulit istud concilium, ut apparet ex synodo Exoniensi, anno 1287 convocatâ, quæ conjecturam meam omnino confirmat his verbis : « Et quoniam quidam laici « imperiti de hoc Sacramento nequiter sentientes, il- « lud abhorrent, in tantum quòd vix velint illud susci- « pere ETIAM IN EXTREMIS, fatuè æstimantes quòd « post ipsius susceptionem carnis esum, nudis pedi- « bus incessum, copulam carnalem etiam cum uxore « legitimâ sibi fore penitus interdicta, præcipimus « parochialibus presbyteris, ut ubi noverint tantam « hæresim pullulare, contrarium prædicent, » etc. Idemque denuò in synodo ^{Antoniensi} intoniensi, anno 1508, iteratur decretum; ut verisimile sit, ob ea vulgi deliramenta *Unctionem* infirmorum in mortis articulum reservari cœpisse, ac sensim usum in omnes Ecclesias fuisse propagatum.

Ad istam de *Unctionis* Sacramento observationem pertinet questio an oleum ad *Unctionis* Sacramentum consecratum illud ipsum fuerit quod sancti in curandis infirmantibus sapienter cum in his Actis tum in aliis adhibuisse leguntur. Non eodem ubique oleo curationes divinitus perpetratae sunt. Oleum ex tumulis sanctorum seu ex lampadibus ad eorum corpora lucentibus acceptum, non rarò usui fuit. In Vitâ S. Aredii abbatis infra : *Aliam potius de chrismario suo protulit ampullam, oleum quod de S. Martini ecclesiâ tulerat confectum.* Et apud Gregorium Turon., de Glor. Conf. cap. 9 : *Acilius presbyter ampullam et i de sepulchro S. Martini abstulit.* Venantius Fortunatus, *Pictavorum episcopus, oculis laucetis ex oleo ad S. Martini effigiem Ravennæ lucente, lumen desperatum, ut ipse in lib. 4 de Vitâ S. Martini fatetur, recuperavit.* Eadem oleum in infirmorum curationem de in-

provisio sancti homines benedicebant. S. Martinus, referente Severo Sulpicio, *parvulum olei cum exorcismi praefatione benedixit, atque ita in os puellae sanctificationis liquorem infudit*. Nec femina sanctis etiam idnegatum. Gregorius Turonensis episcopus scribit Monegundam, à sodalibus rogatam, oleum salemque pro intrinvis benedixisse. Episcopi in viâ positi oleum benedictum secum deterebant. S. Germanus Parisiorum episcopus, ut Vita scriptor Fortunatus habet, procedens Nannetas, *dicentem cum chrismatis suis curando homini aegroto mittit*. In Capitular. lib. 6, cap. 175, praescribitur « ut presbyteri sine sacro chrismate oleoque benedicto et salubri Christi Eucharistiâ alicubi non proficiscantur; sed ubicumque vel fortuito requisiti fuerint, ad officium suum veniant parati reddendo debito (notanda verba Severi Sulpicii). » Non praetermittendum videtur « Avitiani comitis uxorem misisse Martino oleum, quod à diversis morborum causas, sicut est consuetudo, benediceretur. » Certè benedicebatur oleum *pro infirmis, sive pro populo*, ut constat ex Menardi nostri libris Sacrament. Quid est autem *pro populo*, nisi pro usibus populi? inquit Goar. Id omnino ex Vita S. Cæsarii Arelatensis episc., lib. 2, num. 13, manifestum est: « Nam oleum benedicendum competentibus diebus in baptisterio annis singulis veniebat. Et ingrediens cucumellam, cum ad consignandos

« infantes sederet, parvuli illie pueri vel puellae à parentibus missi certatim currebant exhibentes vascula cum aqua, alii cum oleo ut eis benediceret. » Verum Carolo Magno imperante, concilium Arelatense, anno 815, decrevit, can. 18, « ut presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, et nulli sub praetextu medicine vel cujushbet rei donare praesumant. Genus enim Sacramenti est, et non ab aliis nisi à sacerdotibus contingi debet. » Idem in conc. Maguntianensi, can. 27, definitum est, utrobique chrismatis nomine intelligendum oleum infirmorum. Hinc facit Theodori Cant. episcopi Capitulare manuscriptum: « Romani, inquit, non velant viduam. Secundum Græcos presbytero licet virginem sacro velamine consecrare, et reconciliare poenitentem, et facere oleum exorcizatum, et infirmis CHRISMA, si necesse est. Romanis autem non licet nisi episcopo soli. » Hinc apparet, Innocentii Pontificis Romani sententiam in Epist. ad Decentium Eugubinum episc., ubi *agrotantes sacro oleo chrismatis perungi posse in sua necessitate docet*, non rectè à novatore detorqueri in chrisma, quo baptizati chrismabantur. Nam oleum exorcizatum, quod à chrismate infirmorum distinguitur, in Sacramentorum libris Remensi et Ratolbi abbatis Corbeiensis oleum baptizandorum dicitur. De oleo satis.

HALLIER VITA.

HALLIERUS (Franciscus), ex Joanne Hallier et Mariâ Delunays Carnuti oriundus circa annum 1595, sexdecim tantummodò annos attigerat, cum philosophiæ professor evasit. Aliquot annis in hoc munere elapsis, theologiæ sacrae studuit. Licentiæ stadio ferè emenso, jamque doctoris laureâ exornandus Ferdinando de Neuville tunc abbati D'Alincourt, deinde episcopo Carnotensi præceptor datus est. Suo se comiten præbuit alumno in: visuro Romam, Neapolimque petiit. Deinde Græciam Angliamque lustravit, magnam ubique existimationem, propter eximias ingenii dotes, sibi concilians. Eum cardines de Richelieu et Barberini, imò et Urbanus VIII, plurimi fecerunt. Romanâ purpurâ ab isto summo pontifice donatus esset, nisi causæ politice factionisque machinationes obstitissent. Lutetiam redux, quedam elucubratus opera, professoris Sorbonici primum ordinarii, dein regii titulum obtinuit. Anno 1649 sacrae theologiæ facultatis Parisiensis syndicus electus fuit. Tunc demò Romam profectus est, famosarum quinque Jansenii propositionum condemnationem postulaturus atque impetraturus. Inde odium quo ipsum insectati sunt Jansenistæ. Regularium quoque suis adversus eos et in gratiam secularium scriptis suscepit inimicitias.

Episcopus Cabellienensis nominatus, ut ab ipsomet Alexandro VII diploma acciperet, urbem tertiâ vice contendit anno 1656, regio sumptu; atque à clero Gallicano summopere commendatus. Attamen in Ecclesiæ suæ professionem non venit nisi anno 1658, variis quippe morbis correptus, qui anno sequenti ipsum è vivis eripuerunt, memoriâ ita prius ademptâ, ut quaecumque discere potuisset, hec, nequidem exceptâ omnino oratione Dominicâ, oblitus fuerit. Plurima Hallierii opera edita fuerunt, scilicet: *Philosophiam moralem* Lyricii cantionibus absolutissima; *Analysis logicæ*; *Vindiciæ censuræ sacrae facultatis*; *de Hierarchiâ*; *Ordinationes Cleri Gallicani circa regulares*, cum commentariis; *De sacris Electionibus et Ordinationibus*. Quæ autem nondum in lucem prodire sunt: *De Primatu Petri*; *de Jure parochorum*; scripta contra quinque propositiones, Romæ elaborata; varii philosophiæ theologiæque tractatus; sacrae conciones, Epistolæ. Opus de sacris Electionibus et Ordinationibus, quod iterum typis mandavimus, prodit anno 1656; maximam ex eo laudem sibi peperit auctor, sive Romæ, sive apud Clerum Gallicanum, qui ipsum annuâ octingentarum librarum largitione remuneravit. Enimverò perspicuitate et ordine, præ cæteris ejusdem operibus, sese commendat, ait Feller.

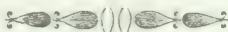
AD LECTOREM.

Arduum et immensum opus aggredior, quædque non nudâ meditatione animum pascat, verum etiam instruat. Manibus itaque tibi, benevole lector, non oculis solum opus est; nec tam mirari te decet accuratam SS. Patrum disciplinam quàm imitari. Toto siquidem hoc volumine nihil aliud ago quàm ut majorum nostrorum in conferendis ordinibus studium tibi conspiciendum exhibeam, à nostri quidem sæculi moribus, sed non legibus valdè alienum. Recentiorum proinde conciliorum statuta, ubi opus fuit, studiosè collegi, cum antiquis contuli, ut ab illi hæc vigorem, ab his illa firmitatem, auctoritatem dignitatemque accipiant. Reliqua, quæ ad sacrorum hominum disciplinam spectant, sequentibus tomis complexurus sum, quorum singulorum materia non adeò strictè sibi cohererebit, quin solitarie ipsi legi et haberi cum fructu possint; nec adeò dissoluta in his ac dispersa jacebit, quin unum ecclesiasticæ disciplinæ corpus efficiat. Porro quædam incertæ auctoritatis testimonia nonnunquàm in medium profero, quæ si eorum esse negentur quibus vulgò tribui solent, at certè ab octingentis ferè annis invaluisse negari non possunt, eaque proinde fides illis habenda est, quæ eorum seculorum auctoribus habetur, quibus ipsa agnoscì et omnium manibus teri cœperunt. Contentiosum in his funem non duco; sicut nec in pluribus nullius usûs fructûsque questiuiculis; nam, ut in

seriis negligentem esse vitio ducitur, ita in minimis nimis curiosè disquirendis operam laboriosam navare, ecclesiasticum scriptorem haud decet. Non ergo diversas textuum lectiones, nisi ad intelligentiam rerum necessarie sint, anxie perquiro; vulgatas nonnunquàm, quamvis mihi minùs probatas lectiones sequor. Styli perspicuitatem, non affectatam elegantiam curo; nam in gravissimis hæc disputationibus graviter nobis loquendum, non pueriliter lasciviendum est: *Nosque*, ut ait Salvianus in Præfatione lib. de Gubern. Dei, *qui rerum magis quàm verborum amatores, utilia potius quàm plausibilia sectamur; neque id quærimus ut in nobis seculorum ornamenta, sed ut salubria rerum emolumenta laudentur; in scriptiuiculis nostris non lenocinia esse volumus, sed remedia, quæ scilicet non tam otiosorum auribus placeant, quàm agrotorum mentibus prosint.* Damnentur itaque, per me licet, verba quibus utor, dummodò animi mei sensa patefiant, et legentium animos cum fructu pervadant. In rebus si peccavero, non lubens peccavi; sed lubens, ubi monitus fuero, emendabo. Felices autem errores nostros putabo, si veritatis inquirendæ studium incenderint, et meliùs sentiendi occasionem præbuerint: *Hoc ipsum*, ut cum eodem Salviano (ibid.) dicam, *infructuosum saltem non erit, quod prodesse tentavi; mens enim boni studii ac pii voti, etiamsi effectum non invenirerit boni operis, habet tamen præmium voluntatis.*

DE SACRIS ELECTIONIBUS ET ORDINATIONIBUS,

EX ANTIQUO ET NOVO ECCLESIE USU.

Præfatio.

Ecclesiasticæ disciplinæ sedulam inquisitionem, et, quam privati cujusque meditatio consequi potest, instaurationem animo complectentes, circa clericos toti ferè versamur; ab eorum siquidem instructione, profectu, disciplinâ totius Ecclesiæ status pendet, quorum nimirum auctoritate, monitis et exemplis reliqui gubernantur, moventur, diriguntur. Ab illorum institutione disserendi initium ducimus, eorum electionem describimus, ordinationem tractamus, ut postquàm rationem edocti fuerimus quâ inoffenso pede sacra ministeria adire possint, ecclesiasticos, quibus addicuntur præficiunturque, titulos enarrare, plura circa missionem ipsorum in possessionem Ecclesiarum, non pauciora circa eorumdem cum Ecclesiis suis vinculum et obligationem plurima circa sacrum mini-

strorum qualitates, munia, immunitates, leges, privilegia, onera varia, honores, ornamenta dignitatum, et instituta majorum fusiori sermone prosequi liceat. Placet igitur, quoniam omnis vel ferè omnis de clericis, quoad vita supererit, nobis futura erit, Deo dante, disputatio, ante definire, qui clericorum nomine intelligantur, quem ordinem constituent; an à reliquâ plebe discretum, an confusum; quis ad eum ordinem aditus pateat; et aditus illius, quem ordinationem vocamus, nomenclaturam explicare, ne statim in limine, obscurarum vocum ignorance fallamur. Hæc præludia præmittimus, quæ et secutorum, Deo favente, voluminum tractationi, et præsentis operis explicationi quam maximè necessaria videbuntur.

PROLEGOMENA.

CAPUT PRIMUM.

De nominibus clericorum.

I. Duo sunt, inquit Hieronymus (1), genera Christianorum; est autem unum genus quod nomenclatum divina officio, et deductum contemplationi et orationi, omni strepitu temporalem cessare contemnit, ut sunt clerici et Dei decore, videlicet conversi; ceterum Græcè, Latine sors; inde ejusmodi homines vocentur clerici, id est, sorte electi; omnes Deus in suos elegit: hi namque sunt reges, id est, se et alios in virtutibus regentes, et ita in Deo regnam habent, etc. Aliud verò est genus Christianorum, ut sunt laici; ceterum Græcè, est populus Latine; his dicit tempora possidere, etc.; his concessum est uxorem ducere, terram colere, etc.

II. Clerici igitur dicti, quòd ad sacram administrationem eligantur à Domino; quòd sint præclara Domini sors, selecta portio, et hæreditas præcipua, hæreditas, inquam, seu pars, quam dedit Deus filio suo Joseph extra fratres suos, quam tulit de manu Amorrhæi in gladio et arcu; pars Ecclesie sublimior, quæ tantò reliquis virtute ac scientiâ debet esse præstantior, quantò dignitate et auctoritate illustrior; hæreditas Filii Dei charissima, in quam scilicet potissima beneficia contulit, et eximia omnis generis ornamenta transmisit. Specialis hæc Christi hæreditas; licet enim à Prophetâ dictum sit Psalm. 71: *Omnes gentes servient ei*; licet, dicente divino Patre, Psalm. 2: *Postula à me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam*, Filius omnium nationum principatum acceperit, æquum tamen est ut hæc peculiari jure Christi dicatur hæreditas, quæ christianis officiis et ecclesiasticis ministeriis, non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, Joan. 1, sed secundum divinam ordinationem mancipatur; itque quibus dictum illud apostolis à Christo aptari potest, Joan. 15: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos*; qui levitis antiquæ legis succedunt, quos esse de sorte Domini, et quorum Dominum sortem atque hæreditatem esse, Scriptura sacra ostendit, Num. 18, et Deuter. 18.

III. Clericus ergo, ait Hieron. ad Nepotian., qui Christi servit Ecclesiæ, interpretetur vocabulum suum, et nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur: si enim κληρος Græcè, Latine sors appellatur, propterea clerici dicuntur, quòd de sorte Domini sint; vel quia Dominus sors, id est, pars clericorum est; qui autem, vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, ut ipse possideat Dominum, et ipse possideatur à Domino; qui Dominum possidet, et cum Prophetâ dicit Psalm. 15: *Pars mea Dominus*, nihil extra Dominum habere potest: quòd si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars ejus non erit Dominus; verbi gratiâ si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem; cum istis partibus Dominus fieri

pars ejus non dignatur; si ergo pars Domini sum, et funiculus hæreditatis ejus, nec accipio partem inter cæteras tribus, sed quasi levita et sacerdos vivo de decimis, et altari serviens altaris oblatione sustentor; habens victum et vestitum, his contentus ero, et nudam crucem nudus sequar.

IV. Ab eadem quæque nominis etymologiâ non dispar argumentum infert Ambrosius, de Fuga seculi: Cui, inquit, portio Deus est, nihil debet curare nisi Deum, nec alterius impeditur necessitatis munere; quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui atque huic nostro officio decerpitur; hæc enim vera est sacerdotis fuga, abdicatio domesticorum, et quædam alienatio charissimorum, ut suis se abneget, qui servire Deo elegerit.

V. Hinc cum aliquis à catholico antistite, in ordinem et altam clericorum per tonsuræ suspensionem refertur, istam rerum omnium, ut soli Deo adhæreat, abdicationis ac renuntiationis formulam recitare jubetur ex Davidis Psalmis desumptam: *Dominus pars hæreditatis meæ*, etc., quibus verbis Deum sibi unicè diligendum et inquirendam proponit; hancque thesaurum suum, hunc delicias suas, hunc hæreditatem suam, hunc scopum suum esse profitetur, in quo spes omnes suas collocat, et omnes cogitationes defigat. Placet verò Isidoro Hispalensi prædicta clerici etymologia, qui tamen aliam addit, clericos nempe dictos, quòd Matthias, qui primus ab apostolis in ecclesiasticum ordinem adscriptus est, sorte electus fuerit; κληρος enim Græcè sors.

VI. Clerici etiam mihi sunt, qui κληρόνομοι, quo scilicet nomine, qui vulgò dicuntur ἀδελφοί, seu fratres, ab Hesiodo et aliis poetis Græcis nonnunquam vocari consueverunt, quòd paterna inter eos dividatur hæreditas; quo etiam nomine à sancto Augustino et Isidoro Hispalensi hæredes vocitantur; quæ utraque nominis acceptio non dubium est quin clericis conveniat. Nam et apostolos clericorum ordinis primos, fratres vocatos fuisse Scriptura sacra passim ostendit, et Christianos olim omnes, sed eos præcipuè qui divinis officiis addicti, perfectionem vivendi rationem inibat, fratrum nomen usurpasse, eoque insignitos fuisse in confesso est. Clericos quoque præ cæteris Christi hæredes dici posse nemo nescit, tum quòd spiritualia Ecclesiæ bona, quæ laicis tantum in usum conceduntur, ipsi suo jure, ut ministri Christi, et dispensatores mysteriorum Dei, 1 ad Cor. 4, in suam et aliorum utilitatem administrent; tum quòd ex pingui pane Christi, qui præbiturus delicias regibus, Genes. 49, prædicatur, bonis nempe ecclesiasticis, quæ Christo data ac oblata in ejus ministrorum sustentationem relinquuntur, vescendi jus habeant.

VII. Plutarchus singulas partes, quæ singulis Lacedæmoniis, post divisionem terræ Laconicæ à Lyeurgo factam obtingerant, κληρος, nominavit, meminitque Aristoteles in Politic. legis Atheniensium, quâ jube-

(1) Ad quemdam suum levitam, de duobus Generibus hominum; refertur 12, q. 1, can. Duo sunt.

batur unusquisque civium agrum habere, quem per seipsum coleret, qui quidem ἀγρος dicebatur, cui cedere, vel à quo jure vel injuriâ exturbari nemo poterat. Liceat ex his clerici etymon deducere: numquid enim hæreditas Domini, populus christianus, in varias dioceses et parochias distribuitur, singulisque clericis, si majorum instituta spectemus, pars aliqua agri Domini procuranda et excolenda committitur? Num ex vetere Ecclesie disciplinâ clericorum ullus erat qui non alicui ecclesie particulari adstrictus, spartam quam nactus esset, adornare satageret? Nonne ex communibus Ecclesie bonis singulis clericis olim dividebatur, prout cuique opus erat? Annon etiam, quod jam clericis in titulum seu patrimonium, seu beneficium assignatur, distrahi, alienari, vel cessione quavis, alterius fieri, æquè ac ἀγρος Atheniensium lege præfixus, prohibetur? Ab hoc seu fundo, seu beneficio, seu ecclesiastico titulo quidni clerici nomen deductum dixeris, quem sine aliquo eorum ordinare, nec antiquæ, nec novæ Ecclesie constitutiones permittunt?

VIII. Addimus clericos pro agricolis sumi posse, si nimirum sacre Scripture phrasim diligentius attendamus, juxta quam nimirum vir agricola requiescere inter cleros et habitare dicitur, ita enim de Issachar secundum septuaginta legitur Interpretes, Genes. 49: *Issachar bonum desideravit, requiescens inter cleros*, et paulò post: *Supposuit humerum suum, et factus est homo agricola*; eodem quoque loquendi modo usa videtur Debora, dum Rubenitas incus t quòd pugne tempore agriculture vacassent: *Quare*, inquit, Judic. 5, *habitas inter duos cleros, ne audias sibilos gregum?* Advertant ergo clerici se non molles, non delicatos urbium incolas esse oportere, sed fortes, duos et laboriosos agricolas, qui agrum Domini es-ideu colant, qui portant onus dei et astus, Matth. 20, qui tanquam mores non ignavi, aeris inclementiam et injurias præ salute animarum nihil faciant.

IX. Ex quibus difficilis Psalmorum Davidicorum versas explicari aliquatenus potest, Psal. 67, 14: *Si dormitis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in pallore auri*; quamvis enim litteralem hujus et sequentis versûs sensum hunc esse existimem: Si securi consistatis inter terminos Ægyptiorum et Assyriorum, quorum hi pro insignibus columbam argenteam à tempore imperii Semiramidis gestare consueverunt, illi aurum vitulum (ut ex pluribus sacre (1) Scripture locis, auctoritateque sacrorum ac profanorum testimoniis (2) deducitur), attamen dum discernit cælestis reges super eam, dum super Palestinam respiciens Deus inimicos reges separat, Judei nec deallabuntur in Schemon, niveum

(1) *Facta est terra eorum in desolationem à facie iræ columbæ*, id est, Assyriorum, Jeron. 25: item *à facie gladii columbæ*, Jeron. 46 et 50. Hæc superstitione imbuti Judei, egressi ex Ægypto vitulum ex auro conflabilem sibi fecerunt, Exod. 32.

(2) Illic referre quæ de Osiri et Iside dicuntur à profanis auctoribus, et quæ de Ægyptiorum superstitione narrat Philo, lib. de Vita contemplativa, et Euseb., de Præpar. evang., lib. 5, cap. 3 et 4, ab Athenagorâ, Pyside et aliis

pauca colorem referent, qui tamen sanguine cruentandi videbantur; quamvis, inquam, hunc germanum sensum Lujus versûs esse crediderim, alias tamen quas Patres ejusdem interpretationes proficiunt improbandas minime censo, eas maxime, quæ ad clerici nomen, dignitatem atque officia aliquâ ratione pertinere videbuntur. Certè D. Augustinus fuit, Enarrat. in Psal. 67, hunc versum ad clericalis ordinis viros referre videtur, quos inter duo testamenta veteris et novæ legis per fidem, inter duas hereditates terrenæ felicitatis, et æternæ immortalitatis per spem conquescentes, ut pennas columbæ (id est, Ecclesie) deargentatas, exaltandos premunit. Plurimum quoque ad propositum faciunt in clericos, in hujus versûs interpretatione, congerit Innocentius III sermone exhortatorio ad clericos habito in concilio Lateranensi œcumenico; ex pluribus ista accipe: *Dormiamus*, inquit, *sed inter medios cleros, id est, in medio clericorum secundum idioma Græcorum*; ad litteram, *nos inter medios cleros totius orbis existimus, propterea nequeunt opera nostra latere, sive bona sint, sive mala*; *luceat ergo lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est*, Matth. 5, *ut cortina cortinam trahat, et qui audit, dicat: Veni. Aliter tamen hoc possumus intelligere*; κληρος enim Græcè, sors vel hæreditas interpretatur; unde clerici dicuntur quòd in partem Domini sint sortiti, secundum illud: *Dominus pars hæreditatis meæ. Est autem triplex hæreditas, infima, media et suprema; infima est terrena, de quâ legitur, Psalm. 135: « Dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel servo suo; » media est sacra Scriptura, de quâ dicitur, Psalm. 118: « Hæreditate acquisivi testimonia tua in æternum, quia exultatio cordis mei sunt; » suprema est beatitudo cælestis, de quâ legitur, Psal. 15: « Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi; » qualibet hæreditatum istarum suas medietates, terrena possessio, res mobiles et immobiles, sacra Scriptura spiritum et litteram, beatitudo cælestis stolam mentis et stolam carnis; inter hos medios cleros, inter has medias hæreditates dormire debemus, aliter autem et aliter, etc. Subjungit diversos modos quibus inter has medias hæreditates dormitur, tum subdit: *Si sic dormierimus, prospecto sumus pennæ columbæ deargentatæ; sicut per columbam designatur Ecclesia, sic per pennas columbæ designantur sacerdotes Ecclesie, qui verbis et exemplis eam sublevant ad cælestia, unde sponsus de sponsâ dicit in Canticis: « Una est columba mea, perfecta mea; » cujus pennas perfectè propheta describens dicit, Isai. 62: « Qui sunt illi, qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas? » Pennæ deargentatæ sunt illi qui divinis eloquiis sunt eruditi secundum illud, Ps. 11: Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, proba tum terræ, purgatum sputum, » etc. Plura de diversis pennarum generibus locutus, ista subjungit: *Pennæ simus despicientes mundana per vim irascibilem, dormientes inter medios cleros possessionis terrenæ: pennæ columbæ simus intelligentes divina per vim rationabilem,***

dormientes inter mediis clericis sacrae Scripturae; nec tantum in presenti sermone perat columbae designantur, sed posteriora dona ejus in specie auri; sicut etiam laborem praesentis vitae significat, secundum illud, Psal. 128: «*Supra dorsum meum publicaverunt pedes meos, et ita posteriora domus requiem futurae vitae designat, secundum illud, Apoc. 21: «*Jam non erit amplius neque luctus, neque clamor, sed nec ullus dolor, quia omnia priora transierunt; ergo posteriora dona, id est, requies post laborem, erit in specie auri, haec est, in gloria contemplationis quae per pulchorem auri congruè designatur propter illud, Sapient. 5: «*Fulgens sicut sol in regno Patris eorum.*» Haec interpretans, quae nos fusius retulimus, tam quod difficultas minime textus explanationem continet, tum quod ad praesentem clericum nomenclaturam non parum conducat, gravissimaque et saluberrima pro clericis monita comprehendant.**

X. Rectè igitur et prudenter instituta haec clericum vox, et ab olim pro sacrae religionis divinis ministris usurpata; ubi enim apud Jeremiam pastorem Judaeae negligentia et malitia incusatur, loco eorum verborum quae in Latina Vulgata editione habentur: *Hereditatem acceperunt, et non eis proderit*, septuaginta Interpretes legunt: *Clervi eorum non proderunt eis*, quae de Levitis et sacerdotibus interpretantur Origenes, Epiphanius, Hieronymus et alii. Ea quoque verba D. Petri, quibus pastores monet, ut gregem suum sedulo pascant, 1 Pet. 5: *Non dominantes cleris*, vulgò Patres de prohibito episcoporum in clericos ambitioso imperio interpretantur. Passim quoque legere est eandem clericum vocem, tam in Canonibus apostolorum, Nicæno I concilio, et cæteris ferè omnibus conciliis, quam apud Tertullianum antiquum inter Christianos auctorem, et alios communiter Patres, pro ecclesiastici ordinis viris ad nauseam usque repetitam. Notatque Eusebius, lib. 10 Hist., cap. 7, eos qui in Ecclesiâ catholicâ ministrabant, clericos suo tempore nominari solitos fuisse. Quo fit ut jure refellas Lutherum, Calvinum, et alios ejusdem farinae homines, quibus clericum nomen ut improprium displicet; adeò siquidem spiritu vertiginis ducuntur isti, et contentioni efferatâ rabie agitantur, ut dum rebus infingere aculeum non possunt, vocibus minime parcant, et in theologiâ grammaticâ, in grammaticâ theologi videri velint, in utrâque autem vel impii, vel temerarii comprehendantur.

XI. Eodem temeritatis spiritu afflatus Wiclefus ausus est reprehendere communem loquendi usum, quo clericos per antonomasiam ecclesiasticos appellamus; quem loquendi morem fuscè defendit Valdensis contra Wiclefistas et Hassitas; quem nos quoque neque novum, neque inauditum esse, vel insolentem, adductis aliquot Patrum testimoniis docere, neque temerè institutum fuisse allatis quibusdam rationibus impositionis hujus nominis demonstrare non frustra fortassè conabimur.

XII. Sanctus Paulus, Epistolâ ad Hebraeos, c. 12, *Ecclesiam primitivorum* vocat apostolorum eorum qui

clericorum ordo successit; sic enim Apostolum interpretati sunt Ambrosius, Primasius, Haymo et alii. Hieronymus, Commentariis in caput 40 Osee prophetae, ibi ad minus ecclesiasticos nominis sacerdotes, aliosque inferiori gradu in ministeriis ecclesiasticis constitutos intelligit; in quâ etiam significatione, eadem voce, ita Commentariis in Abdiam, tum in Jeremiam, tum etiam alibi utitur; quo etiam nomine usus est Ambrosius, 1 ad Tim., dum ait *nihil tam asperum tanque perniciosum esse quam si ecclesiasticus, maxime qui sublimis loci est, divitiis hujus seculi studeat*, etc., itemque dum exponens ista verba Epistolae 2 Pauli ad Timotheum, c. 2: *Nemo militans Deo implet se negotiis secularibus*, haec habet: *Ecclesiasticus obtem Deo se probat, ut huic devotus officium implet quod spondet, in Dei rebus sollicitus, à seculari negotio alienus*. Frustra persequar cæteros Patres, saltem mediae et ultime ætatis, Bernardum, v. g., et alios, apud quos ejusdem vocis in prædictâ acceptione non infrequens usus occurrit. Neque omitendum quod habet Sylvester Giraldus in sua Hiberniæ Topographiâ, part. 3, c. 6, appositè omninò ad præsens argumentum: *Hiberni*, inquit, *viros qui ecclesiasticâ gaudent immunitate, etiam laicos et uxoratos, ecclesiasticos vocant*.

XIII. Ex quibus procul dubio verbis non contemnenda ratio erui potest, ob quam non clericis solum, verum etiam monachis ecclesiastici nomen nonnumquam tributum sit, quod nempe privilegiis et exemptionibus quæ in favorem Ecclesiæ et religionis concessa sunt, ipsi quoque gaudeant; quod à seculari potestate principum beneficentiâ immunes redditi, ecclesiasticæ potestati mancipentur, eorumque causæ à politico tribunali ad ecclesiasticum transferantur; sicut enim regius homo dici consuevit, qui regi speciali juramento obstrictus est, qui apud ipsum auctoramentum iniit lege clientelarum, qui ad clientariæ fidei ac sponsionis professionem à rege admissus est, quidni eodem jure ecclesiasticum hominem dixeris, qui Ecclesiæ privilegiis munitus est, et in ejus clientelam, præsidium ac cognitionem speciali jure adsciscitur? Alias ejusdem nominis rationes, adjungo: prima sit quod peculiaris ecclesiasticarum rerum cura sit penès clericos, qui soli ecclesiasticis officiis ex suo statu ministrant, soli ecclesiis deserviant, soli religionis cultum (ad quem fidelium conventus, quem Ecclesiam meritò dixeris, instituitur) ex proprio munere procurant; quemadmodum ergo militares viri dici consueverunt, qui militaribus officiis addicuntur, ita ecclesiastici dici poterunt, qui ecclesiasticis, vel apud quos solum ecclesiastica omnis potestas residet.

XIV. Altera non dissimilis mihi quoque satisfacit; fatendum nempe est inter reipublicæ necessaria membra clericos esse, seu sacerdotes, eorumque ministros, ut docet Aristoteles, lib. 7 Polit., c. 12, qui et in sacerdotes et magistratus tanquam in suos duces et gubernatores, multitudinem civium divisam esse testatur, et ibid., c. 8, reipublicæ membra omnia persensens, cum agricolis, artificibus, viris militari-

bus, locupletibus et iudicibus, sacerdotes quoque numerat; sacerdotiumque reipublice necessarium esse contendit, ibid., c. 9, quòd videlicet non utilitatis tantum causà, sed virtutis quoque et honestatis, societas civilis instituta sit, beatitudo verò cum virtute conjuncta per sacerdotium procuretur: qui in republicà sacerdotes pariter et ædiuos collocat. Eo itaque sensu non reipublicæ solum, sed Ecclesiæ membra clerici dici possunt, eodemque verum est quod ait Optatus Milevitanus, lib. 3 contra Parmenianum, *non esse reipublicam in Ecclesià, sed Ecclesiam in republicà*, quia nempe finis instituendæ civitatis, quatenus ad honestatem vel etiam ad beatitudinem obtinendam refertur, Ecclesiæ finem, scilicet beatitudinis æternæ consecutionem, suo ambitu comprehendit. Unde sunt quidem in republicà sacerdotes, sunt magisiratus, sunt opifices, etc., distinctaque hæc efficiunt membrorum reipublicæ genera. E contra verò opificum, iudicum civilium, agricolarum ordines, diversos in Ecclesià minimè constituunt; neque enim, ut ait Jacob., Epist. c. 2, *in personarum acceptione habemus fidem Domini nostri Jesu Christi*, sed pauperem æquè ac divitem Ecclesia in suum corpus admittit, ad quem nempe cujuscumque terrenæ conditionis homines æqualiter conveniunt *Patrem invocaturi eum, qui sine acceptione personarum iudicat*; 1 Pet. 1. Horum ergo reipublicæ membrorum soli sacerdotes ac ministri in Ecclesià suum ordinem retinent, in quâ sacrorum hominum ac plebis distinctio, sine ingenti sacrilegio perverti non potest. Itaque ecclesiastici jure dici possunt, quia ex omnibus hominum conditionibus soli ipsi Ecclesiæ membris per se accensentur.

XV. Tertia, quia cum clerici Ecclesiam convocent; regant, gubernent, cum *sine iis Ecclesia electa, seu legitimè convocata non sit, nulla sine iis sancta congregatio, nulla sanctorum collectio*, ait Ignatius ad Trallianos; cum ex Cypriano, epist. 69, Ecclesia definiri possit: *Plebs sacerdoti adunata, et pastori suo grex adherens*; et ab eodem pronuntiatum, ibid., istud invaluerit, *episcopum in Ecclesià esse, et Ecclesiam in episcopo*; et qui cum episcopo non sit, in Ecclesià non esse; cum unitas Ecclesiæ ex confederatione sacerdotum inter se petatur, nec aliunde corpori Ecclesiæ populi inserantur, quàm quòd sacerdotibus et clericis communione socientur: *Ubi enim*, ut habet Ambrosius, lib. de Isaac et Animà, c. 8, *est Ecclesia, nisi ubi virga et gratia floret sacerdotatus*? cum iidem clerici soli hierarchiæ ecclesiasticæ propriè dictæ inserantur, soli mystarum seu mystagogorum ordinem constituent ex Dionysio, lib. eccles. Hier., maximè c. 5, reliqui in initiandorum classem referantur; cum ob insignem illam clericorum in Ecclesià prærogativam clericis à Basilio, c. 55, opponantur *ἐκτος ἐξω τῆς ἐκκλησίας*, id est, *ii qui sunt extra Ecclesiam*, quasi nimirum laici, ubi clericis comparati fuerint, extra Ecclesiam esse videantur, nemo est profectò qui clericorum ordini significando ecclesiastici nomen dissentaneum aut disconveniens existimare possit.

XVI. Invaluit etiam usus, saltem apud antiquos, ut religionis nostræ ministri, quos clericos dicimus, beatissimorum et sanctissimorum nomine salutarentur; quo pacto etiam apud Græcos, teste Plutarcho, de Defect. oracul., sacerdotes ethnici *θεοιοι*, hoc est, sancti nominari consueverant. Sed hæc de re fusiùs dicemus, si quando vacabit honorificos clericorum titulos alibi explanare.

XVII. Neque verò omittendum est quòd clericos nonnunquam *attonsos* dictos legamus, cujus vocis, ut cæteros sileam, Bedam vadem dare possumus, in Vitâ S. Aidani, lib. 3 Hist. Angl. c. 5, et alibi; impositionis autem hujus nominis causam, utpote omninò notam, frustra inquireremus.

XVIII. Certum est quoque sacerdotis nomen, quod nonnunquam solis episcopis tribuitur, frequentius autem, saltem à quibusdam seculis, pro omnibus presbyteris et episcopis, quorum ii summi, illi inferiores sacerdotes vocitantur, usurpatur, nonnunquam tamen ad omnes clericos significandos extendi; cujus acceptionis varia exempla ex legibus civilibus (omissis innumeris Patrum testimoniis) peti possunt, l. 14, 16, 49, c. de Episc. et Cler., et alibi; quo sensu Optatus Milevitanus, contra Parm., *diaconos in tertio, presbyteros in secundo sacerdotio constitutos dixit, apices verò et principes omnium episcopos*.

XIX. Neque hic etiam silentio prætereundum laicos ad differentiam clericorum à Justiniano, in novellis suis Constitutionibus, *κοσμικὸς* dici, id est, *mundanòs*. Quidni? numquid enim legimus dictum Christi Domini ad Apostolos, Joan. 15: *Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret; quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus*; quibus verbis apostolos et clericos, *hereditarios* scilicet discipulos, juxta Tertull., in Scorp., c. 9, et apostolici seminis fructices, de mundo, id est, laicorum turbà, in altiorum ordinem translatos. mundi ampliùs non esse, nec mundo gratos Christus insinuat, sed totos cælestes, totos in cælestibus habitantes, ad eaque aliorum doctores esse debere demonstrat, quâ etiam ratione Nazianzenus, orat. 1, discipulos Domini *ὀρθόδοξους*, id est, *cælestes*, vocat; quia nempe, ut ait Athalaricus, Gothorum rex, apud Cassiodorum, lib. 8 Variar., epist. 24, *professio clericorum vita cælestis est*.

XX. Quocumque verò nomine clerici nuncupentur, rectè in rescriptis Constantini Magni clerici describuntur, apud Euseb., *legitimæ et sanctissimæ religionis catholicæ ministri*, Epistolâ scilicet Constantini ad Cæcilianum Carthaginensem episcopum; *qui sua ministeria divinæ religioni excolendæ impertiant, qui in Ecclesiâ catholicâ sanctæ religioni sedulo inserviunt*, Epistolâ ejusdem Anilino Africæ proconsuli, *qui divino cultui ministeria religionis impendunt*, ejusdem quoque Epistolâ Octaviano Lucaniæ, et Brutiorum correctori. Aptè pariter à D. Augustino et Isidoro Hispalensi definiuntur: *Qui sunt in ecclesiastici ministerii gradibus ordinati*. Consentaneè quoque ab eodem Isidoro,

clericis nuncupari dicuntur omnes qui in Ecclesia Christi deservunt. Recte tandem à theologis clerici passim censentur quicumque altari sacro ministraturi aliquando per tonsuræ susceptionem destinati sunt; quamvis illud observandum sit clericorum seu ecclesiasticorum nomen, cum quippiam quod sit oneri præcipitur vel prohibetur, eos solos comprehendere, qui vel sacris initiati sunt ordinibus, vel de Christi patrimonio vivunt, et beneficiorum ecclesiasticorum redditus percipiunt; è contra verò in re ordinis clericorum favorabili, clericorum nomen ad omnes qui divinis ministeriis inserviunt, vel ad ministeria ista ordinati sunt (nisi aliud expressè innuatur) ampliari, juxta videlicet hanc tritam juris regulam: *Odia restringi, et favores convenit ampliari.*

CAPUT II.

De distinctione et discretionem clericorum à laicis.

I. Wiclefus apud Valdensem, Lutherus, et alii nostri temporis heretici nullam distinctionem clericorum et laicorum admittunt; sed omnes aequaliter sacerdotes, aequaliter Evangelii ministros arbitrantur; vel certè si distinctio aliqua inter eos statuenda sit, eam duntaxat ex hominum institutione et arbitrio pendere: adeò ut plebei et quivis è trivio homines, statim atque populus jusserit, sacerdotes evadant, et per solam ejusdem electionem verbi divini prædicandi, et Sacramentorum dispensandorum habeant potestatem; è contra verò, factà ejusdem decreti rescissione, continuò in laicorum ordinem redigantur. Iis autem frivolis et futilibus argumentis immituntur: primum quidem, unum et alterum Scripturæ sacræ testimonium in suæ sententiæ confirmationem adducunt, quæ si rectè et ex orthodoxâ Patrum interpretatione pensitentur, ne hilum quidem ipsorum sententiæ afferent aut proficient; tum aliqua Patrum dicta in suæ pariter sententiæ defensionem in eum sensum detorquent, de quo ne per somnium quidem cogitârunt.

II. Videamus quænam Scripturæ sacræ testimonia pro se adducant: proferunt in primis D. Pauli verba, quibus videtur innuere Christianos omnes pari conditione præditos esse: *Quicumque enim, inquit ad Gal. 3, in Christo baptizati estis, Christum induistis; non est Judæus neque Græcus, non est servus neque liber, non est masculus neque femina; omnes enim vos unum estis in Christo Jesu, ad Rom. 10*; quibus similia habet in Epistolâ ad Romanos, c. 10. Neque verò D. Pauli solùm auctoritate abutuntur, sed etiam D. Petri, in Epistolâ suâ primâ canonica, et D. Joannis in Apocalypsi; quidni, inquit, singulis è populo christiano liceat sacerdotii sibi dignitatem vindicare, cum beatus Petrus fideles omnes, *genus electionis, regale sacerdotium, gentem sanctam, populum acquisiti- nis nominavit*; pastoresque admonuit *et non dominantes in cleris, sed forma gregis facti ex animo* appareant; Joannes autem in suâ Apocalypsi Christo tribuerit *qui dilexit nos et lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo, et fecit nos regnum, et sacerdotes Deo*,

et patri suo; Jaecitant etiam hæc Tertulliani verba, quæ ipsi contra Pexichos, hoc est, Catholicos, postquam in Montani schisma incidisset, exciderunt, *Labore ad castitat, c. 7: Differentiam inter ordinem et plebem Ecclesie constituit auctoritas*; item, *vanos fore nos, si per Ecclesiam quod sacerdotibus non liceat laicis non fieri, sacerdotibus nos Deo preces*; aliæque ex eodem Tertulliano et fortassis Catharorum hæresibus (ut ab Epiphanyio dæcere est) desumpta in erroris sui patetronum præteritum; nec prætermittunt Origenes affirmoque Patrum dicta præferre, quibus universo populo christiano et sacerdotum et ejus functiones videntur tribui.

III. Sed hæc argumenta minimi sunt ponderis. Primum enim à tantum intendit D. Paulus locis superius citatis, nec in fidei professione amplectendâ, nec in exhibendis quæ singulis necessaria sunt ad salutem religionis officiis, nec in obtinendâ à Deo bonorum operum mercede, nec in divinarum gratiarum consecutione, ullam aut patriæ, aut sexus, aut libertatis prærogativam esse: quandoquidem unum omnes corpus simus, et unus spiritus, *vocati in una spe vocationis; quorum omnium unus est Dominus, una fides, unum baptisma; unus Deus, et Pater omnium; qui est super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis; unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram devotionis Christi*; Ephes. 4; nulla itaque gens à Deo negligitur, quia ipse Deus est omnium gentium, nulla natio contemnitur ab eo cujus magnum nomen in nationibus fore prædicatur; nulla ætas rejicitur, nullus sexus repudiatur; non enim est *acceptio personarum apud Deum*, Rom. 2; qui sicut nemini gratiam debet, ita nulli denegat, nullius alterius rei quàm misericordiæ suæ rationem habens; cum è contra non omnibus gloriam, sed iis tantum eam conferat qui fideliter ipsi servientes remunerationem promeruerint, ad quam reliqua omnia nihil faciunt præter bonam vitam; hæc adeò vera sunt ut nihil verius, adeò certa, ut nihil certius; quid verò exinde colligitur? an omnes reges esse aut sacerdotes? omnes apostolos aut Evangelii ministros? absurda hæc et ridicula foret argumentandi ratio, in quâ ne ullius quidem consecutionis vestigium apparet.

IV. Sanctus quoque Petrus christianum populum *regale sacerdotium et gentem sanctam* nominavit; et sanctus Joannes nos omnes *regnum et sacerdotes Deo factos* dixit, diversâ utique omninò ratione ab eâ quam hæretici nostri temporis ex ipsorum verbis colligunt; qui enim inferre possis Christianos propriè sacerdotes esse? ad eòne temerarius eris, ut id effutire audeas, cum eadem argumentandi ratione Christianos omnes propriè reges esse consequatur? quomodo autem id fatearis, nisi et regnorum fundamenta convellas, et regnandi leges violes, et in sacrosanctam regum majestatem tot hostes immittas quot cives; imò etiam, quin ejusmodi sententiâ omnem omninò politiam evertas, et confusam anarchiam inducas? Nonne verò, si christianus es, fateberis non omnes in veteri lege sacerdotes fuisse, aut sacerdotii ministeriis aptos,

sed solam tribum Levi à cæteris in divinum cultum fuisse separatam? Numquid tamen in eadem veteri lege scriptum legimus, tanquam ad omnes filios Israel dictum: *Eritis mihi in peculum de cunctis gentibus; mea est enim omnis terra; et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta.* Quidni ergo simili ratione cunctus populus christianus *gens sancta, regale sacerdotium* dici possit, quamvis ex ipso alii specialim selecti sint à cætero populo discreti, qui functiones sacras obant, et sacerdotii honorem auctoritatemque consequantur? Universo tamen populo christiano non una ratione sacerdotii dignitas tribuitur: primo enim, quia nonnisi è populo christiano sacerdotes legitimi eligi possunt, jure merito, ni fallor, populus christianus *gens sancta, et regale sacerdotium* nuncupatur; non quod omnes è populo regali sacerdotio potiantur, sed quòd extra populi christiani societatem nulli regali isto sacerdotio legitime exornari possint; secundo, Christiani quoque omnes, qui in Baptismate ac confirmatione mystico chrismate, quo Christi sacerdotium ac regnum designantur, delibuti sunt, reges et sacerdotes aliquà ratione dici poterunt; unguntur enim in Baptismo ab episcopo, ex Clementis Romani Constitutionibus apostolicis, lib. 5, c. 13: «*Sicut prius ungebantur reges et sacerdotes, non quidem quòd qui nunc baptizantur etiam sacerdotes ordinentur; sed quòd fiant à Christo Christiani, regale sacerdotium, gens sancta, Ecclesia Dei, columna et firmamentum presentis luminis, qui aliquando non populus, nunc autem dilecti et electi, super quos invocatum est novum nomen ejus, ut testatur Isaias propheta, dicens: Et vocabitur populum nomen ejus nomine, quo Dominus n. minabit eum.*» In eundem quoque sensum Origenes, homil. 9 in cap. 16 Levit.: «*Omnes enim quicumque unguento sacri chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut et Petrus ad omnem dicit Ecclesiam, etc.*» De Christianis similiter Ambros., l. 4 de Sacr., c. 1: «*Unusquisque ungitur in sacerdotium, in regnum; sed spirituale regnum est et sacerdotium; regnum scilicet non temporale, sed metaphoricum, sacerdotium quoque non hierarchicum, quomodo propriè sumi solet, sed mysticum.*» Clarius Augustinus, 20 de Civit., cap. 10: «*Erunt, inquit, sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum eo mille annis, non utique de solis episcopis, et presbyteris dictum est, qui propriè jam vocantur in Ecclesià sacerdotes; sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum chrisma, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt hujus sacerdotis, de quibus apostolus Petrus, 1 epist., c. 2: «*Plebs, inquit, sancta, regale sacerdotium.*»» Augustino astipulatur Leo Magnus his verbis, serm. 3 in die anniversario assumpt. sue ad pontificat.: «*Omnes in Christo regeneratos crucis signum efficit reges; sancti verbò Spiritus unctio consecrat sacerdotes, ut propter istam specialem nostri ministerii servitutem, universi spirituales et rationales Christiani agnoscent se regii generis et sacerdotalis officii esse consortes; quo loco propriè dictum sacerdotium et speciale a communi et improprie dicto distinguit, et hoc**

ab illo originem suam trahere, et quodammodo ipsum imitari docet; quod apertius ostendit tum pluribus tum maxime his verbis: *Cum sacerdotium per Dei gratiam omnibus communè sit factum, religiosum tamen nobis atque laudabile est, de die protectionis nostræ (ad pontificatum) quasi de proprio honore gaudere; ut unum celebretur in toto Ecclesiæ corpore pontificii Sacramentum, quod effuso benedictionis unguento, copiosius quidem in superiora profusa sit, sed non parce etiam in inferiora descendit.*» Hanc eandem causam, propter quam Hieronymus, dialog. contra Luciferianos, *sacerdotium laici baptismum* vocat, multi alii Patres confirmant, multi catholici doctores; novatorum quid curem turbam? Tertio, quia sacerdotii quoque functiones et munia, sicut et regni mysticè et spiritualiter intellectas obeunt Christiani; favet huic explicationi Leo loco mox citato, ubi rationem assignat cur christiani reges et sacerdotes dicantur: *Quid enim, ait, tam regum quàm subditum Deo animum, corporis sui esse rectorem? et quid tam sacerdotale quàm vovere Domino conscientiam puram, et immaculatas pietatis hostias, de altari cordis offerre?* Confirmat hanc interpretationem Origenes, homil. 9 in cap. 16 Levitici, ubi plura addit, quibus similia habet hom. 4 in cap. 6 Levit., et alibi. Sic porò habet in cap. 16 Levit.: «*Unusquisque nostrum, inquit, habet in se holocaustum suum, et holocausti sui ipse succendit altare, ut semper ardeat; ego si renuntiem omnibus quæ posideo, et tollam crucem meam, et sequar Christum, holocaustum obtuli ad altare Dei; aut si tradidero corpus meum habens charitatem, et gloriam martyrii consequar, holocaustum meipsum obtuli ad altare Dei; si diligam fratres meos, ita ut animam meam ponam pro fratribus meis, si pro iustitiâ, pro veritate usque ad mortem certaverò, holocaustum obtuli ad altare Dei; si membra mea ab omni concupiscentiâ carnis mortificaverò, si mundus mihi crucifixus sit, et ego mundo, holocaustum obtuli ad altare Dei, et ipse meæ hostiæ sacerdos efficior.*» Plura in eandem sententiam tum Origenis tum aliorum Patrum testimonia, quæ tam causam assignatam nullo, qui nempe Christiani omnes sunt membra Christi Regis et Sacerdotis; hanc supra tradidit Augustinus, confirmat verò Agobard., episcopus Lugdunensis, in tract. de Privilegio et Jure sacerdotii, ubi habet, t. 3 Biblioth. Patrum: «*Omnes fideles verè membra summi sacerdotis, Dei videlicet ac Domini nostri Jesu Christi Mediatoris Dei et hominum, factos esse ab eo, Patris regnum et sacerdotes, dicique genus electum, regale sacerdotium, et esse sub capite summo unum sacerdotem.*» Cujus rei confirmationem profert ex veteri lege, in quâ nempe non omnium sacrificiorum offerendorum potestas erat penès sacerdotes et levitas, sed singulis è populo per familias suas paschalis agni offerendi jus fuit, imò et præceptum, quod quidem si ad populum christianum transferas, rectè addere poteris, non cuiuscumque sacrificii sublatam ipsi potestatem, sed ei permissum esse ac præceptum offerre sacrificium iustitiæ, Psalm. 4 et 50; *immolare Deo sacrificium laudis,*

Psal. 49: offerre sacrificium Deo spiritum contribulationem, cor contritum, et humilationem, Psal. 50: reddere vitulos laborum suorum, Osee 14, et membra sua parare templum Spiritus sancti, 2 ad Cor. 6; quæ quidem omnia mysticam, ut supra diximus, non autem hierarchicam, quæ in prædicatione verbi divini, Sacramentis distribuendis, et sacrificio corpori Christi ac sanguinis offerendo, consistat, sacerdotii rationem laicis convenire posse demonstrant.

V. Cum autem D. Petrus pastores hortatur ne dominantur in cleris, quidam eo sensu intellegi possit ut moneat sacerdotes ne inferioris ordinis clericos contemnant, ne præ aliis in ejusdem ministerii partem adscitis superbiant, aut supra illos fastuoso habitu, graviore inessu, tristi supercilio, impotenti imperio, gestu tumido, austerâ voce, insolescant; per clericos enim inferioris ordinis clericos interpretantur Hieronymus, ep. 2 ad Nepotian., Oecumenius, in 1 Petri cap. 2, et alii: quæ interpretatio, si vera sit, ut sanè mihi non potest non videri vera, quid, quæso, ista ad propositum? quasi verò ex eo quòd sacerdotum insolentia in clericos prohibeatur, clericorum et laicorum distinctio evertatur! Nihil certè ista ad nostram Andromacham. Sed esto per clericos omnes Christi fideles intelligantur, ut intellexere Cyrillus Alexandrinus, lib. 1 in Isa., cap. 3, et pauci alii, quid exinde ad evertendam laicorum et clericorum distinctionem inferri efficaciter possit, nemo sapiens advertet; fatendum enim est Christianos omnes populum esse acquisitionis, quem nempe Christus acquisivit pretio sanguinis sui; esse totam sortem et hereditatem Domini, si cum reliquis gentibus, ethnicis, infidelibus, etc., comparentur; sacerdotes tamen ex omnibus Christianis specialem Dei esse hereditatem cui specialiter dicati sunt, tum per destinationem ad sacra officia in ejus cultum exhibenda; tum per castitatis professionem, quam in majoribus ordinibus constituti emittunt; tum per secularium curarum abrenuntiationem, quæ à singulis clericis plus vel minùs, prout pro majoribus ordinum incrementis major virtutis debet esse profectus, vel ab ipsâ clericatus susceptione spondetur, eo nimirum modo quo Judaicus olim populus, cum reliquis nationibus collatus specialis Dei hereditas dicebatur, quia tunc temporis, notus erat in Judæa Deus, in Israel nequium nomen ejus, Dent. 4: nec erat alia natio tam grandis quæ haberet deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster aderat ipsis, Psal. 75; quamvis Levitica tribus, quæ religionis officiis specialim mancipata erat, Dei quoque hereditas specialis et peculiaris diceretur, juxta ea quæ in Deuteronomio, c. 18, legimus: Dominus enim est hereditas eorum (Levitarum nempe), ut locutus est eis. Eadem cleri et populi apud Christianos est ratio.

VI. Instant reprehendi à D. Petro dominatum, principatum, auctoritatem, atque imperium sacerdotum in reliquis ex plebe, 1 Petri 5. — Respondemus non reprehendi potestatem, sed abusum potestatis; non damnari ecclesiasticum principatum, sed principatus vanitatem in minis ac terroribus consistentem; non

prohiberi primatum in Ecclesiâ, sed tyrannicum, superbum, impotentem dominatum excludi; verbum Græcum *κυριον*, dominantes, in malam partem accipi nemo nescit, ut videre est in iis verbis Christi Domini, Luca 2: Reges gentium dominantur eorum; vos autem non sic; sed qui major est inter vos fiat sicut minor; quibus verbis, sicut aliquem inter apostolos majorem, et principem fore significat, cui à reliquâ Christianorum societate obediatur, ita eidem præcipit, ut se non fieti animi demissione pro minimo gerat; ideòne verò sequitur nullum clericorum ordinem à laicis secretum esse; aut clericos cum laicis confundendos atque permiscendos? dormientium vel potiùs delirantium hæ consequentiæ sunt.

VII. Ultimò respondent Catholici ad ea quæ ex Tertulliano adducta sunt, ejus auctoritatem postquam in Montani hæresim incidit, nullius vel exigui ponderis esse debere: cum enim Montanus et qui cum secuti sunt Cathari hierarchicum Ecclesiæ ordinem turbârint, clericorum eandem quàm laicorum conditionem esse voluerint, quid mirum si Tertullianus, postquam eorum erroribus dementatus fuit, quædam scripserit quæ catholice Religioni præjudicium facerent? Ea tamen quæ ex Tertulliano proferuntur non apertè nostris hæreticis favere videntur: nam esto apud Tertullianum hæc verba legantur, Exhort. ad castitatem, cap. 7: *Nonne et laici sacerdotes sumus: scriptum est: Regnum quoque nos, et sacerdotes Deo et Patri suo fecit. Differentiam inter ordinem et plebem Ecclesiæ constituit auctoritas.* Quibus humanâ tantum lege differentiam utriusque ordinis clericalis, et laici statutam videtur docuisse; ea tamen quæ immediatè subjunxit, et honor per ordinis concessum sanctificatus à Deo, instituti à Deo clericalis ordinis testimonium videntur continere. Sequentia verba difficultatem augent: *Ubi ecclesiastici ordinis est consessus, et offert, et tingit sacerdos, qui est ibi solus. Sed et ubi tres, Ecclesia est, licet laici: unusquisque enim de suâ fide vivit: nec est personarum acceptio apud Deum, Rom. 2, quoniam non auditores legis justificabuntur à Deo, sed factores, secundum quod et Apostolus dicit. Igitur si habes jus sacerdotis in temetipso, ubi necesse est habere, oportet etiam disciplinam sacerdotis, ubi necesse est, sic habere* (nota corruptum textum ita à nobis restitui ex antiquo quod aliquando legimus exemplari, in quo verba illa, *jus sacerdotis*, quæ inutiliter repetita in Tertulliani libris à beato Rhenano et Pamelio editis habentur, minimè reperiuntur). *Digamus tinguis, digamus offers*, etc.; iis enim verbis ostendi videtur Tertulliani eam mentem fuisse per omnia ordines sacerdotum et laicorum, sepositâ humanarum legum auctoritate exæquandos esse, eaque in necessitate omnia laicos præstare posse, quæ humanâ lege et sepositâ necessitate soli sacerdotes exsequuntur.

VIII. Scio tamen viros doctos et graves aliter Tertullianum interpretari, eamque docere Tertulliani mentem fuisse, non ut ex solâ legis humanæ auctoritate, clericorum et laicorum ordines discretos esse voluerit, sed divinâ insuper institutione separatos,

cui tamen humana lex, ad maiorem utriusque ordinis distinctionem accesserit; non ut perfectam Ecclesiam absque sacerdote esse putaverit, sed imperfectam solummodo quæ obtinendis à Deo pluribus beneficiis sufficiat; adeo ut in medio duorum vel trium in nomine Christi congregatorum, absentibus licet sacerdotibus, Christus quoque per suam gratiam et assistentiam præsens haberi possit; non ut sacrificii veri, et propriè dicti, corporis et sanguinis Christi Domini offerendi, etiam quacumque necessitate urgente, potestatem laicis inesse crediderit, sed alterius et impropriè dicti seu mystici, quod in sincerà precum oblatione et cordis mortificatione consistat, ut supra explicuimus, sive etiam symbolici, eulogiarum nempe et aliarum oblationum, quæ incruentum in altari sacrificium representent, de quibus fortè probabile est Tertullianum intelligi, ita ut hæc sit Tertulliani ratiocinatio, laicos omnes monogamos esse debere, sicut et sacerdotes, tum quòd sacerdotii aliquà ratione sint participes in quantum in necessitate baptizant, et sine sacerdote in commune orant, mysticamque Deo oblationem offerunt, et symbolicam; eosque proinde qui sacerdotii jure aliquà ratione perfruuntur, eadem cum iis disciplinà debere constringi, tum quòd sacerdotio non debeant inepti evadere, cum ex laicis sacerdotes eligantur, ideòque laicos monogamos esse debere sicut et sacerdotes; nam, ut ibidem subdit: *Omnes nos Deus ita voluit dispositos esse, ut ubique sanctiones ejus obeundi sit disciplina, usque adeò, nisi laici ea observent, per quæ presbyteri allegantur, quomodo erunt presbyteri, qui de laicis allegantur?* neutiquàm verò eà ipse argumentatione utatur, quasi per omnia idem jus laicis et sacerdotibus vendicet, eundemque utrorumque ordinem indiscretum esse ex institutione divinà constituat; ex quo si sacerdotes debeant esse monogami, laicos quoque monogamos esse debere contendat: simili quoque ratione vel interpretanda, vel ut hæretica neganda ista quæ ex eodem Tertulliano proferri possunt, lib. de Monogam., cap. 42: *Cum extollimur et inflamur adversus clerum, tunc unum omnes sumus, tunc omnes sacerdotes, quia sacerdotes nos Deo et Patri fecit: cum ad peræquationem disciplinæ sacerdotalis provocamur, deponimus infulas, et pares sumus.* Sed hæc fusiorem indagationem requirunt.

IX. Firmiores jam pro catholicà sententià quam Tridentina synodus definivit, probationes audiamus. Prima hæc sit quòd ab ipsà mundi creatione vel ipso naturæ ductu, hujusque luminis indicii quod super nos signatum est, aliqui semper à reliquà plebe selecti fuerint qui sacerdotii functiones obirent; cui muneri olim ante legem Mosaicam primogenitos delectos fuisse, ex Hebræis referunt Hieronymus, Abulensis et alii. Inter ethnicos verò quamvis à verà fide extorres, aliqui semper delecti fuerunt qui sacerdotii functionibus vacarent, à reliquà plebe secreti, ut notat Aristoteles, qui eos ut membra reip. à reliquis distincta, eademque necessaria recensuit; congruum enim et cõsentaneum judicârunt ut cum omnia Deo

deberent, nec unicuique divino cultui sedulò vacare liceret, suo scilicet negotio occupato, aliquos ex populo destinarent, qui uni divino cultui intenderent, et religionis officiis ex sui statûs obligatione incumbere: aucta verò per Mosaicæ legis promulgationem religionis procurandæ et excolendæ sedulitas, destinatâ scilicet ad hæc munia, ab ipso omnium parente Deo, Leviticâ tribu, quæ sacris muniis mancipata, sacrificiis antiquæ legis, et sacris ritibus peragendis inserviret, doctrinæque de Deo tradendæ curam gereret. Vide Exodi 15, Num. 1, 3 et 8, Levit. 13, et alibi passim. Sacerdotium itaque à reliquorum Judæorum statu distinctum est: tantum abest verò ut per evangelicæ legis gratiam, ipsum penitus abrogatum sit, et cum Christianorum omnium statu confusum; cum potius in alios melioris notæ, qui non carnali lege sacerdotes nascerentur, sed *per prophetiam*, ut ait Apostolus, 1 ad Timoth. 4, Evangelii ministri eligerentur, sacerdotii jura transmissa sint; sic enim loquitur Apostolus, ad Hebr. 7: *Translato sacerdotio necesse est ut et legis translatio fiat.* Nam qui non venerat solvere legem, sed adimplere, Matth. 5, sacerdotium quoque non venit abrogare, aut ad infimam cujuslibet plebei hominis classem dejicere, sed consummare, et in cœlestium virorum manus transferre. Quòd si in veteri Testamento Saul reprobatus, Ozias leprâ percussus, Dathan et Abiron vivi terræ hiatu absorpti leguntur, quòd, cum essent ex alienâ tribu, sacrificium tamen offerre, thuribulum in manus assumere, incensum adolere temerariâ præsumpti ne tentassent, an putas minori pœnâ plectentur, qui non legitimè ordinati sacras functiones obire jam præsumpserint? *Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloriâ; quantò magis ministratio spiritûs erit in gloriâ? Nam si ministratio damnationis gloria est, multò magis abundat ministerium justitiæ in gloriâ,* 2 Cor. 15. Quòd si inferioris legis sacerdotes stabilem consequerentur dignitatem, quantò magis ii, qui melius sortiti sunt ministerium, quantò melioris testamenti mediatores, à Deo constituti sunt quod in melioribus repromissionibus sancitum est (ad Hebr. 8)? quantò ii, qui Evangelii seu meliorum promissionum nuntii facti sunt, et augustioris longè sacrificii operatores creati, melioris præ istis conditionis effici debebunt? Quòd si *umbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum,* ad Hebr. 10, sacerdotes ac sacrorum ministros à laicis distinxit, illosque eis prætulit, quantò meliori jure, nova lex, cujus verius est, amplius, perfectiusque sacerdotium, clericos discernet à laicis, hosque illis constanti ordinatione subiciet!

X. Altera ratio petitur ex statu Ecclesiæ, quem nobis divinus Apostolus adumbravit, in quo diversa membra à Deo statuta esse ostendit, clericosque à laicis distinctos: *Sicut enim, inquit ad Romanos 12, in uno corpore multa membra habemus, membra autem membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Idem sic loquitur, 1 ad Corinthios 12: *Si totum cor-*

pus oculus, ubi auditus? si totum auditus, ubi odoratus? Nunc autem posuit Deus membra unumquodque eorum in corpore, sicut voluit. Quod si essent omnia in uno membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus; et paulò post: Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesià primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opulationes, gubernationes, genera linamentum, interpretationes sermonum. Numquid omnes apostoli? numquid omnes prophetae? numquid omnes doctores? etc.; quibus similia habet ad Ephesios, 4: Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò evangelistas, alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii in ædificationem corporis Christi, donec occurrant omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi; hæc Paulus: Si quis autem, ut rectè advertit Tridentina synodus, sess. 25. cap. 4, omnes Christianos promiscuè novi Testamenti sacerdotes esse, aut pari inter se potestate spiritali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur quàm ecclesiasticam hierarchiam, quæ est ut castrorum acies ordinata, Cant. 6, confundere, perinde ac si contra beati Pauli doctrinam omnes apostoli, omnes evangelistæ, omnes pastores, omnes sint doctores.

XI. Tertia ratio, quia nempe Scriptura sacra Evangelii ministros quosdam quos clericos dicimus, à Deo regendæ Ecclesiæ præfectos, eosdem solemniter ordinatos memorat; ut enim omittam apostolos, ac septuaginta discipulos à Christo Domino electos, et ab eo Sacramentorum administrandorum, verbi divini prædicandi, populi regendi potestatem accepisse, ac per insufflationem Christi episcopos inauguratos fuisse, ut pariter sileam mandis impositionem, quæ Timotheum ordinatum meminit Apostolus; num verba ista Pauli, ad Tim. 1: Sic nos existimet homo, ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei; nonne ista ab eodem prolata, 2 Cor. 5: Idoneos nos facit ministros novi Testamenti; nonne illa ejusdem Pauli, ad Hebr. 5: Nemo assumpsit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron; nonne denique hæc quæ coram presbyteris Ephesinæ Ecclesiæ in concione prolocutum eundem Apostolum refert Lucas, in Actibus apostolorum, c. 20: Attendite vobis et universo gregi in quo vos constituit Spiritus sanctus episcopos regere Ecclesiam Dei; nonne, inquam, hæc omnia, divinam ordinationem probant, quæ sacri quidam christiani religionis ministri eligi debeant qui populo præficiantur, ejusque salutem procurandæ sedulam operam impendant? Clericorum proinde ac laicorum ordines discretos ac distinctos esse nonne ista omnia manifestè demonstrant?

XII. Quarta ex modo loquendi Scripturæ sacre desumitur, secundum quem scilicet clericorum et laicorum ordines secretos esse apertè, ni fallor, innoscit: sic enim, v. g., D. Paulus, ad Rom. 1, cum se apostolum nominaret, segregatum dixit, in Evangelium Dei; quo verbo satis ostendit clericos à laicis secretos

et segregatos esse, nec utrumque eorum ordinem esse confundendum. Similiter Acta apostolorum, c. 13, dum Sauli et Barnabæ ordinationem describit, hanc vocem Spiritus sancti audiam esse referunt: Segregate mihi Saulum et Barnabam, in opus ad quod assumpti eos; tuncque jejunantes et orantes, imponentesque eis manus dimiserunt illos, cum videbatur ordinatos dimittere; quæ quidem à D. Lucæ notata sunt, ut sciremus eos qui clerici ordinati sunt, non esse amplius de grege ceterorum Christianorum, seu non remanere intra plebeum ordinem, nec in populi classe nominandos esse. Annuit D. Paulus, ad Hebr. 5: Omnis, inquit, pontifex ex hominibus assumptus constituitur in iis quæ sunt apud Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis: quid est enim pontificem ex hominibus assumptum esse, nisi supra ceterorum hominum naturam erectum esse et apicem dignitatum conscendere, ac supra homines esse? Ex hominibus sacerdotes assumuntur, ut non humana, sed divina ministeria exequantur; ob quod etiam Christus Dominus postquam apostolos rogavit, Matth. 16, quem dicunt homines esse filium hominis, non dubitavit addere, vos autem quem me esse dicitis? ut non homines apostolos, sed supra homines esse ostenderet; quæ proinde in reliquorum hominum classem dejicere, non apertis istis Scripturæ sacre sententiis contradicere est?

XIII. Quintum et potissimum argumentum est praxis Ecclesiæ catholicæ, quæ clericos semper distinxit à laicis: nam et ordinationis clericorum Canones apostolorum, Constitutiones apostolicæ Clementis, Dionysii, Tertullianus, Cyprianus, ne alios innumeros proferre vel numerare cogar, meminerunt. Quàm verò eminentiorem laicis locum tenerent, docere poterit idem Dionysius, tum in ecclesiasticâ Hierarchiâ, tum in Epistolâ ad Demophilum: quàm constantem locum possiderent, loquatur Tertullianus, de Præse, c. 41, ubi hæreticorum ordinationum, contra catholicæ Ecclesiæ morem, levitatem condemnat, quæ ad nostrorum hæreticorum mores carpandos rectè conjici possunt: Omnes, inquit, timent, omnes scientiam pollicentur. Ante sunt perfecti catechumeni quàm edocti; ipsæ mulieres hæreticæ quàm procaces, quæ audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan et tingere! ordinationes eorum temerariæ, leves, inconstantes, nunc neophytos collocant, nunc seculo obstrictos, nunc apostatas nostros, ut gloriâ eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur, quàm in castris rebellium, ubi ipsum esse illic, promereri est; itaque alius hodiè episcopus, cras alius, hodiè diaconus, qui cras lector; hodiè presbyter, qui cras laicus: nam et laicis sacerdotalia munia injungant. Nunquàm ovum ovo similis, quàm nostri temporis novatorum mores, cum antiquorum istorum, quos Tertullianus depingit, hæreticorum moribus, ut vel nostro seculo Tertullianus vixisset, vel nostrorum hominum vitia præsağ mente divinasse aliud cogitantibus videri possit. Sed longè plura ad catholicam istam sententiam stabiliendam inferius proferentur.

CAPUT III.

Quibus modis secretio illa clericorum à laicis peragatur; ubi de differentiâ sacerdotii antiquæ et novæ legis.

I. Quenadmodum (1) gradus initiandi militem suum probatio, cingulum, et relatio in numeros: sacramentum enim militis à duobus posterioribus nihil est diversum; tunc enim à milite postulabatur, mittebaturque, cum acceptâ à principè sacrâ probatoriâ cingulum acciperet, et in numeros referretur: ita ii sunt gradus clericorum initiandorum, quibus à laicorum turba seceduntur ac segregantur. Primò quidem diligenti præhabito examine eliguntur futuri Dei ministri; tum sacris ritibus initiantur: tandemque alieni Ecclesiæ, seu milites cohorti, in eâ, stipendia meritori, inscribuntur; ubi nempe suâ professione fidem fecerint, et se Deo Sacramento obstrinxerint.

II. Hujus etiam rei exemplum peti potest à creatione ministrorum veteris Testamenti; primum enim designari solebant personæ quæ sacerdotio fungerentur; tum observatis variis caeremoniis consecrabantur, ultimo tandem loco ad usum ministerii applicabantur; quibus respondent in novâ lege hæc tria, electio ordinandi, consecratio electi seu inauguratio sacra, et inordinationio, quâ alicui Ecclesiæ, quæ ipsius titulus dicitur, adscribitur; cum hoc tamen discrimine, quòd in veteri lege non tam electione quàm successione carnali, filii in parentum locum designarentur, dummodò ab iis defectibus immunes forent, qui fusc in Levitico 21 describuntur, et quorum mysticam significationem eleganter in libro Pastoralis, parte 2, c. 41, tradit Gregorius Magnus; in novâ autem lege non filii parentibus, sed sacerdotales et apostolici viri apostolis et sacerdotibus suffici ac subrogari debeant. Item quòd in antiquâ lege sacerdotum partitio non per ecclesias aut templa fieret, quibus diversi diversi adscriberentur ministri, sed pro diversitate ministeriorum atque officiorum, quæ per vices, diversis è Leviticâ turba familiis in eodem Hierosolymitano templo (quòd in totâ Judæâ unicum erat) obeunda committerentur, totius Leviticæ tribus destitutio fieret. Vide Num. c. 5 et 4, necnon 1 Paralip. passim, maxime c. 6, 23 et 26.

III. Hæreditario igitur jure Mosaicæ legis ministri assumebantur, et ad officia divina obeunda vocabantur: omnes siquidem debebant esse Leviticæ tribus, quæ sola divino cultui devota, et dicata erat; ob idque nomen Levi, *assumptum*, seu *applicatum*, interpretantur, Hieron. in cap. 2 Marci, et Beda, in Interpret. nominum Hebr., tomo 3. Sacerdotes verò non à Levitum, verum etiam ab Aaron, qui Leviticæ tribus fuit, per paternam lineam originem trahere oportebat. Unde miserrimum Chore terra delibescens deglutit, quòd cum esset ex tribu Leviticâ, non autem ex Aaronis familiâ, sacerdotii honorem temerariâ presumptione adversus Dei ordinationem, Aaronis filiis invidisset.

(1) Lege 5 et l. penult., ff. de Testam. militis, l. milites ff. Ex quibus causis manu; et lege Neminem, c. de Re militari.

IV. Summo verò pontifici pari modo primogeniti succedebant, patribus nimirum filii, qui in dignitatem patrum, natalium prærogativâ veniebant; sic Aaron primogenitus ipsius Eleazar, Eleazarum Phinees, hunc alii continuatâ filiorum serie in Pontificatu gerendo exceperunt; donec in Sadoch interruptus ordo, in Josue filio Josedeck restitutus, in Jasone fratre Othie perturbatus, in Menelao ejus successore neglectus, tandemque synagogâ ad finem properante, Ilircano summo pontifice mortuo, omnino eversus fuerit.

V. Novæ autem legis ministri, non hæreditario jure designantur, sed à Deo per homines servatis præscriptis in Ecclesiâ formulis, et diligenti habito examine assumuntur. Vetus hic in Armeniorum regione, quem sexta, c. 35, synodus expulsi, error fuit, ut neminem in clerum cooptandum duceret, nisi qui ex genere sacerdotali orti essent, Judaicosque in eo ritus sequerentur, quos novæ legi minimè congruere plurimæ rationes suadent. Hunc tamen errorem secuti aliquando sunt Iiberni ad S. Malachie usque tempora, apud quos primates nativitatibus prærogativâ constituebantur, in quâ extirpandâ superstitione plurimum sanctissimus ille vir laboravit. Vide Bernardum in Vitâ S. Malachie.

VI. Hormisda summus Pontifex, epistolâ ad universos Hispaniæ episcopos, hanc rationem innuere videtur, cur Judæis potius sacerdotes nascerentur quàm electione obtingerent, ne videlicet cum essent maxime carnales, suisque commodis valdè addicti sacerdotia mercarentur, eaque venalia exhiberent, vel ad ea non vocati, non legitimè electi irrumperent; alia verò populi christiani melioribus documentis imbuti debebat esse ratio. *Nec leve*, inquit, *nec vanum fuit quòd nec apud veteres quidem, nisi Levitici generis viri, ad sancta admittentur altaria, ne pessimè meritis contemptis, aut pretio aut presumptione ad sacros cultus impar accederet. Tunc migrabant per illam prærogativam familiarum ad instituta cultorum: nunc est doctrina pro genere; quod illis fuit nasci, hoc nobis imbuti; illos tabernaculo dabat natura, nos altaribus parturit disciplina.*

VII. Alteram nobis rationem insinuat D. Augustinus. *Deus*, inquit, *non ex genere carnis et sanguinis, sicut erat primum secundum ordinem Aaron: sed sicut oportebat in Testamento novo, ubi secundum ordinem Melchisedech summus sacerdos est Christus, pro cuiusque merito, quod in eo divina gratia contulerit, Levitas et sacerdotes eligit*, ac si diceret carnale fuisse legis Mosaicæ sacerdotium in quo nonnisi carnalia sacrificia offerebantur: spiritale verò sacerdotium esse novæ legis in quâ *in spiritu et veritate oportet adorare*, Joan. 4; ideòque consentaneum fuisse ut illud carnali propagine deferretur; hoc verò spirituale iis conferretur qui *spiritum adoptionis filiorum* plenius fuerint consecuti; et hæc etiam causa est ob quam, ut notat D. Thomas, 3 parte, quæst. 22, art. 1, ad 2, Christus non de tribu Leviticâ, sed regiâ nasci voluerit, ne videretur per carnalem originem

sacerdos factus carnale tantum sacerdotium nobis invenisse.

VIII. Tertiam rationem ex eo petere possumus, quod cum optimum quemque electio inveniat, nasci autem et generari à principibus partitum, nec ultra distinetur, ut ait Tacitus, libro 4 Hist., decebat in nova lege, cujus ministri ac sacerdotes perfectionis sunt magistri, non nativitatis. ordo, nec prerogativa natalium sacerdotes fieri; sed optimum quemque ad ministeria ecclesiastica eligi, qui ceteris non minus probitate morum anteiret, quam et etis dignitate; in hunc sensum Patres conspiciunt; in hunc sensum de Christo Ecclesie fundatoreloquentem audiamus D. Clementem, Constit. apostol. lib. 6, cap. 25, his verbis: *Pro enā tribu sacerdoti si jussit, ex antiquaque gente optimos quosque ad sacerdotia eligere, neque corporum vitia contemplari, sed religionem et vitam.* Similiter Cyprianus, seu quicumque alius auctor est sermonis de unctione Chrismatis, et aliis sacramentis inter opera D. Cypriani: *Nec sunt, inquit, hereditarie successiones pontificum, vel uni Leviticæ tribui ministeria assignata: sed de omni tribu et gente, et lingvâ, quos dignos et idoneos divina probat electio secundum vitam, non generis, meritum statuit sacerdotes.* Huic consentit S. Leo, summus pietate, doctrinâ, et supremæ cathedræ auctoritate Pontifex, serm. 2, in die anniversario assumptionis suæ. Cum, inquit, hujus divini sacerdotii Sacramentum, etiam ad humanas pervenit functiones, non per generationum tramitem currit, nec quod caro et sanguis creavit eligitur; sed cessante privilegio patrum, et familiarum ordine prætermisso, eos rectores Ecclesia accipit, quos Spiritus sanctus præparavit, ut in populo adoptionis Dei, cujus universitas sacerdotalis atque regalis est, non prerogativa terrenæ originis obtineat unctionem, sed dignatio cælestis gratiæ gignat antistitem.

IX. Quarta ratio petitur ex universitate Ecclesiæ catholice, quæ cum per totum orbem diffusa sit, non oportet ejus sacerdotium uni tribui affixum esse, sed imperaturus omnibus, eligi debet ex omnibus, ut ait Plinius in Panegy. Traj.; nec universalitas sacerdotii christiani unius vel plurimum familiarum quâcumque amplitudine debet esse restrictum.

X. Quinta ex duratione sacerdotii christiani desumitur; neque enim sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech, quod stabile est, constans et sempiternum, adeo infirmo fundamento inniti debet et fluxo, ut per generationum sibi succedentium tramitem decurrat, quarum scilicet ordo confundi atque interrumpi, necessariaque series memoriâ hominum eximi potest: Quod enim apud Judæos jam accidisse videmus, ut incerta sit et dubia, imò potius ignota tribuum omnium, sacerdotaliumque familiarum continua series, quo vel uno sacerdotii ipsorum certitudo convellitur, quod uni ex divinâ ordinatione familiæ adnexum erat; idem apud Christianos contingere potuisset, si per carnalem propagationem sacerdotii auctoritas derivari debuisset. Et quamvis divina Providentia efficere potuisset ut generationum

istarum ordinaria successio nec casu turbaretur, nec oblivione deleteretur, minùs tamen constans videretur sacerdotii illius diuturnitas, quæ succedentium sibi invicem generationum dubiâ plerumque apud homines serie fulciretur; majoris verò erit firmitatis si sacerdotium christianæ religionis quod ad omnes generationes extendendum promittitur, indeficienti generationum quarumlibet successione resarciatur.

XI. Sexta et potissima causa videtur esse sacerdotium novæ legis celibatus; ab iis enim qui continere jubentur quomodo sacerdotalis familia ducetur? neque verò sacerdotibus antiquæ legis commercii maritalis jura laxata sunt, quibus, ut habet Siricius Papa, ep. 4 ad Himerium Tarrac. c. 7, tomo 1 Conc., expleto desertionis suæ tempore, uxorius usus solius successionis causâ fuerat relaxatus, quia non ex aliâ nisi ex tribu Levi quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti; unde cum Dominus noster Jesus Christus, legem non venerit solvere, sed adimplere, Matth. 5, et Ecclesiam suam majori castitatis laude florere voluerit, hæc à Deo inspirata sacerdotes omnes aliosque Ecclesiæ ministros justissimâ lege constrinxit, ut à die ordinationis suæ corda et corpora soli Deo manciparent, nec deinceps carnalis generationis lege ad sacerdotium conscenderent.

XII. Ultima tandem ratio est quia sacerdotium Melchisedech typus est sacerdotii Christi; hunc autem speciatim observat Apostolus, ad Heb. 7: *Sine patre, sine matre, sine genealogiâ fuisse;* quòd cum ad generationem Christi æternam et temporalem referri possit, non incommode etiam ad id innuendum adduci potest, quod jam intendimus; sacerdotium videlicet apud Christianos nullâ habitâ genealogiæ vel parentelæ ratione fore conferendum. Quod disertè explicat sanctus Leo his verbis, quæ quintam pariter à nobis superius assignatam rationem illustrant: *Ipse est enim (de Christo loquitur) de quo prophetice scriptum est: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech; hoc est, non secundum ordinem Aaron, cujus sacerdotium per propaginem sui seminis currens, temporalis ministerii fuit, et cum veteris Testamenti lege cessavit; sed secundum ordinem Melchisedech, in quo æterni Pontificis forma præcessit.*

XIII. Diversâ ergo ratione antiquæ et novæ legis ministri ad sacerdotii et clericatûs functiones designantur; hi electione, illi nativitatis jure. Electionum tam ad ordines sacros quàm ad beneficia et dignitates ecclesiasticas varios modos et diversas rationes percensere non est instituti nostri nec otii; alia fortassè eorum omnium exponendorum occasio dabitur; hic tantum sacræ ordinationis rationem investigamus, non ut consecrationis duntaxat spiritualis seu sacramentalis, verum etiam ut designationis seu electionis (titulorum omnium ecclesiasticorum diversa genera, ascriptionis clericorum certæ Ecclesiæ, et quæcumque ascriptorum in titulis suis obligationes, quæ aliàs fortassè explicabimus, à nobis tan-

quàm minùs necessaria hoc loco omittuntur) significationem habet; uno verbo ea omnia sedulò perscrutabimur, quæ ad ordinationem sacram, quam χειροτονία Greci nominant, magis attinere videbuntur.

CAPUT IV.

De nomine ordinationis, seu χειροτονίας.

XIV. Ordinationis apud antiquos ampla est significatio, cum non solum ordinationem, verum etiam electionem personæ ordinandæ, itemque ejusdem in aliquâ Ecclesiâ institutionem, et descriptionem significat; pro electione etiam summi ordinationis nomen res est clarior quàm ut probari debeat, adeò illustra huius significationis apud Patres et concilia exempla prostant: ex pluribus hæc duo accipe: primum Leonis, qui ad episcopos per Viennensem provinciam scribens ordinationem sæpiùs in hæc significatione usurpat; quod in læce sententiâ liquidò mihi constare videtur: *Expectarentur certè vota civium, testimonia populorum, quæveretur honoratorum arbitrium, electio clericorum, quæ in sacerdotum solent ordinationibus ab his qui nòrunt Patrum regulas custodiri.* Alterum sit ex concilio Arelatensi II, ubi hic eadè pro legitimâ episcoporum electione statuitur: *Placuit in ordinatione episcopi hunc ordinem custodiri, ut primo loco, venalitate vel ambitione submotâ, tres ab episcopis nominentur, de quibus clerici vel cives erga unum eligendi habeant facultatem.*

XV. Ratio hujus acceptionis perspicua est; cum enim, ut notat Budæus, in Annot. ad l. *Honores*, ff. de Decurion., ordinare nihil aliud sit quàm aliquem ad honorem et magistratum promovere, seu, ut loquitur Cicero, ornare honoribusque augere; ordinatio ecclesiastica nihil aliud erit quàm ad ecclesiasticum ordinem officiumque promotio; hæc autem non solâ episcopi benedictione, ac manuum impositione, verum etiam electione peragitur: ut enim de episcoporum creatione fusè disserit Goffridus Vindocinensis, quod ad omnium clericorum promotionem rectè extendere poteris: « In primis firmiter credere nos oportet, et nullatenus dubitare, ut quemadmodum Baptismus christianum facit, ita electio et consecratio facit episcopum; et sicut impossibile est sine Baptismo christianum fieri, ita est impossibile episcopum sine electione et consecratione creari. In ordinatione episcopi electio et consecratio sic est utraque necessaria, quòd consecratio sine electione, et sine consecratione electio episcopum facere sola non sufficit: nam, sicut in Baptismo aqua, et invocatio Spiritus sancti sunt necessaria, quæ faciunt christianum; ita in ordinando episcopo electio et consecratio sunt necessitate conjuncta, quæ creant episcopum; et sicut aquâ solâ, aut solâ invocatione sancti Spiritus, nec Baptismus fieri potest, nec homo esse christianus, ita solâ electione aut solâ consecratione nemo ordinari vel fieri valet episcopus. » Goffridus Vindocin., opusc. 2, de Ordinatio. episc.

XVI. Simili quoque de causâ, quia nulla olim ordinatio erat absque ecclesiastico titulo, et unusquisque rectè ad eam promoveri dicitur Ecclesiâ cui adscribitur, ordinatio, quæ promotionem ecclesiasticam si-

gnificat, pro ipsâ quoque Ecclesiâ alicui ascriptione sumitur; sic passim in canonibus legere est aliquem, *in aliquo loco, in aliquâ plebe, vel Ecclesiâ ordinari*, id est, Ecclesiæ, vel loco, vel plebi regendis in suâ ordinatione adscribi: eodem quoque modo, dùm passim in canonibus ecclesiasticis Patrumque sententiis (1), quorundam clericorum vel episcoporum ordinatio utpote illegitima, irrita vel nulla fuisse dicitur, de ascriptione ad aliquam Ecclesiâ, vel plebem regendam ordinatio intelligitur, non de ipsâ consecratione, quia quibus ordinis executio non conceditur, ii consecrationis quidem rem suscipiunt seu characterem, jus verò ad Ecclesiâ regendam, quod in institutione, seu investiturâ, ut aiunt, de aliquâ Ecclesiâ, cui quis ascribitur, confertur, non recipiunt (2).

XVII. Nomen quoque χειροτονίας, quo passim Greci ad ordinationem significandam utuntur, ambiguum est; etenim verbum istud aliquando ψηφρον, electionem, seu suffragium significant; interdum verò καθίστασθαι καὶ τεσεύχεσθαι, consecrationem et initiationem, quæ fit ab episcopo ordinante. Ad electionem significandam χειροτονίας vocabulum sumptum legere poteris in concilio Niceno jubente, can. 4, καθίστασθαι ἐπίσκοπον, seu ipsius, ut ibidem habetur, χειροτονίαν ποιεῖσθαι, eligi episcopum, et designari præsentibus saltem tribus episcopis, reliquis provincie episcopis suo suffragio annuentibus; sic enim interpretantur hunc canonem Armenopolus, in suâ Epist. can. in c. 4 concil. Nicen., Zonaras, Balsamon, et alii passim. Clariùs hanc acceptionem legere est in canone sexto concilii Sardicensis, prout ab Arcudio refertur de Concordiâ Eccles. oriental. et occident., lib. 6, cap. 1; quo verò auctore ego nescio, nisi fortè is sit Philotheus, quem postea citat, sed dubiè, ni fallor, est auctoritatis quicumque ille sit: nam Græcus concilii Sardicensis textus, tum apud Severinum Binium, cum apud Zonaram et Balsamonem, necnon Dionysii Exigui versio, quæ et ipsa ab ordinariâ hujus canonis versione aliquantùm dissentit, nequaquàm his quæ ab Arcudio referuntur conveniunt; hic autem canon ut ab eo profertur sic se habet: *Si alicui provincie unus duntaxat episcopus reliquus fuerit, atque is à metropolitano accersitus ad episcopi chirotoniam (hoc est, electionem) non venerit, neque rescripserit, sufficientiam metropolitanam habeat.* Quorum verborum interpretationem tradit Philotheus ab eodem Arcudio citatus (quem nempe patriarcham Constantinopolitanum esse existimo, cum, nisi ego fallor, de quo plura reperies apud Joannem Catacuzenum, lib. 4 Hist., et Possevinum in Apparatu); sic autem tradit: *Solus metropolitanus sufficiens et idoneus esto ad eligendum episcopum; non enim ipse solus ordinabit, nisi secundum apostolorum canonem; in quo canone sic explicato χειροτονίαν pro electione sumi nemo, ut opinor, non fatebitur.* In eadem acceptione

(1) Arelatens. 1, can. 2 et 21. Carth. 5, can. 46. Cabil. 1, can. 4. Gelas. can. *Si quis monach.*, 16, quæst. 1. Gregor. lib. I Registr. ep. 40. Refertur 10 quæst. 1, can. *Si quem*, et alibi passim.

(2) Ordinare idem etiam, quod conferre, cap. *Si tibi abbas*, de Prebendis, lib. 6. Item electio pro consecratione cum Gregorius, de Electione.

vocabulum istud *χειροτονία*, pro electione usurpari in conciliis Antiocheno, Laodiceo, et Carthaginiensi, prout refertur ex codice Græco Africanorum canonum, probant Zonaras, et Balsamon, dum eorum conciliorum canones interpretantur. Sed ne plura inutiliter addere videamur, placeat cæteris omis- sis, quæ immo- nera sunt, ex Justiniano predictam *χειροτονία* acceptionem firmare; sic ergo ad rem presentem loquitur Justinianus, Novellâ 125, de Eccl. diversis capitulis, seu, ut alibi legitur, de sanctissimis Episc. et Cleric. cap. 1, q. 1, ad Tim. 5, in edit. Græc. : *Sequentes igitur ea quæ sacris definita sunt canonibus pragmaticam legem facimus, per quam sancimus ut quoties opus fuerit ordinare episcopum, coeant in unum clerici, et primores civitatis, quibus episcopus ordinandus est, etc.* Cum prosequatur ibi Justinianus electionem episcoporum, et formam ad quam clericis omnibus et primoribus civitatis locus esse debebat, non dubium est quin istâ constitutione Justinianâ, *χειροτονήσαντες καὶ χειροτονέσθαι* pro electione significandâ usurpentur.

XVIII. Sumitur quoque nomen istud *χειροτονία* pro sacrâ ipsâ ordinatione et inauguratione, et id quidem sæpissimè : sic Apostolus innuere volens neminem festinanter ac præmaturè ordinandum esse, ita loquitur : *Χεῖρας τῶ χειρὸς μὴ δὲν ἐπιτίθει, manus citò nemini imposueris*, quasi nimirum idem sit *ἐπιθεῖς τῶν χειρῶν*, quod ordinatio; in eodem quoque sensu *χειροτονία* vocabulum interpretandum esse, dum in apostolico primo canone occurrit, docent Zonaras et Balsamon; passim verò tam in conciliis, quàm apud Patres hujus vocis in eâ significatione acceptio frequens est, ut nempe vix ullo alio vocabulo, quàm *χειροτονία*, *χειροθεσία*, καὶ ἐπιθεῖς τῶν χειρῶν, ordinatio sacra Ecclesie ministrorum à Patribus Græcis explicetur. Ubi tamen nota in conciliorum Græcorum canonibus *χειροτονία* pro electione, *χειροθεσία* pro ordinatione frequentius sumi, cum tamen utriusque distinguendi vix ulla appareat ratio. Lege concil. Nicen., can. 9; Neoces., can. 9; Antioch. can. 10; Ancyran., can. 10; Nic. II, can. 14; Chrys. in 1 ad Tim., c. 4, et 2, c. 1; D. Basil., Epist. can. ad Amphil., can. 2; Nazianz., orat. in laudem Basilii; et alios passim.

XIX. Porro cur electio ad ecclesiasticas dignitates et sacros ordines nomine *χειροτονία* significetur, nobis explicat Zonaras : « Quia nempe cum turbæ liceret in urbibus eligere sacrorum præfectos, conveniebat ipsa turba, et alii quidem hunc, alii verò deligebant illum; quatenus autem plurium suffragium vinceret, eligentes ferunt solitos extendere manus; et per manus ita porrectas numerabantur, qui vel hunc vel illum elegissent. » Neque verò hæc in solis ecclesiasticis viris eligendis manuum extendendarum ratio exogitata fuit, quippe cum etiam in profanis magistratibus eligendis hæc mos olim in usu fuerit, ut *αἰσπῶντες*, seu *τελόντες τὰς χεῖρας*, attolentes, vel porrigentes manus, efferrent suffragia, ut auctores sunt Græcæ et Latine eloquentiæ principes, Demosthenes, orat. contra Timocrat., et Cicero pro Flacco, et ep. 5, lib. 7, et academ. Quæst. lib. 4; quibus adde Symmachum,

epist. 10, lib. 7, et alios. Unde etiam apud profanos auctores Xenophontem, Demosthenem et alios, *χειροτονία* pro magistratû electione seu creatione usurpatur; adeoque rectè Cujacius, ad tit. Cod. 62, legem ultimam Cædis de hereditatibus decurionum, in quâ Græce scripta in Basilicis habetur *χειροτονία*, cujus loco in Codicis Latini vulgatis exemplaribus scribitur *creditorum*, correxit, legendumque censuit, *creatores*, *nominatores*, *ordinatores* : quippe cum *χειροτονία* pro nominare, eligere, creare, et *χειροτονία* pro creatione, nominatione et electione usurpetur.

XX. Cur pariter *χειροτονία* pro sacrâ ordinatione et clerici inauguratione usurpetur plana est ratio, quam exposuere nobis Zonaras, in c. 1 Apost., et XIX concil. Antioch., et Balsamon, in c. 1 Apost., ea mentum, quod Pon- tæx extendat manum in benedictione ejus quem ordinat, juxta ea quæ legimus apud S. Paulum, ad Tim. 4 : *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii*; item, c. 1 : *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum*, etc. Unde Synesius, volens insinuate electione peractâ solum ordinationem à metropolitano peragenda superesse : *Uno*, inquit ad Theophilum, *adhuc opus est, quod tamen præcipuum est, sacrâ tuâ manu*.

XXI. Addo probabile esse in confirmatione electi manus quoque ab episcopis impositas et non tantum in consecratione, ideòque pro confirmatione quoque electi *χειροτονία* sumi posse. Hanc observationem colligimus ex Epistola Stephani Tornacensis, in quâ de episcopis provinciæ Turonensis loquitur, qui electum quemdam à canonicis se confirmare et ordinare reatuebant, donec ipsis satisfactum foret, tandemque tam confirmationem quàm ordinationem peracturos se promiserunt. *Utramque*, inquit, *manus impositionem, ordinatorium scilicet et consecratorium, salvo jure suo, promiserunt*.

XXII. Sed iis omissis, consilium nostrum toto hoc opere, quo clerici creationem institutionemque tractamus, aperiendum est : susceptæ nempe tractationis hunc nostrum esse scopum, electionis ad clericatum et ecclesiasticos gradus rationem tradere, tum ordinationis doctrinam ac leges explicare : unde præsens quam aggredimur tractatio bipartita futura est. Prior pars, quam *φρηλογία* sacram fortè possis dicere, ea omnia complectetur quæ in delectu clericorum et designatione sacrorum ministrorum exponenda videntur, ejusmodi sunt ordinandorum probatio, exaceratio, inquisitio in vitam ac mores, instructio præcedens, dispositio congrua, consensus regum, patronorum, parentum prævius, ordinandorum ipse assensus, desiderium aut fuga ecclesiasticorum graduum ac dignitatum, inordinatus ambitus, seu venalitas quævis in sacris electionibus, quæ omnia copiosè et ex professo hæc priore parte tractabimus; de episcoporum electionibus, nominationibus regis, de resignationibus, indultis, nominationibus scholasticis, aliisque viis quibus ad beneficia ecclesiastica pervenitur, nihil hoc loco nisi obiter forsitan ac *ἐν παροῇ* dicturi; tum quòd de

episcoporum electionibus fusè et eruditè plures ante nos scripsère, inter quos legi possunt Guebrardus, edito de iis ex professo tractatu, itemque Michael Roussel, in *Historia pontificie jurisdictionis*, lib. 2. quibus, licet aliqua ex antiquitatis lectione addi possint, vix tamen quicquam fructuosè vel utiliter addideris, sed cum iis quæ ab ipsis notata sunt, quæcumque addita fuerint, coincident; tum quòd, quantum ad cætera spectat, videntur illa ad forum contentio-

sum magis spectare quàm ad instaurandam disciplinam proficere; nec tam ad electiones, ad ordines ecclesiasticosque gradus, quàm ad beneficia pertinent. Posterior autem pars, quam *χρηστικὴ* appellare poteris, non solum doctrinam sacre ordinationis, sed maximè disciplinam in eà observandam tradet. Itaque de numero sacrorum ordinum, de Sacramenti ratione, de materià, formà, effectibus, subjecto, ministro, tempore, loco, ritibus copiosè disputabit.

Pars prima.

DE SACRIS ELECTIONIBUS, ALIISQUE ORDINATIONEM PRÆCEDENTIBUS.

SECTIO PRIMA.

DE PROBATIONE ET DELECTU ORDINANDORUM,
TESTIFICATIONIBUSQUE VARIIS QUIBUS ORDINANDI PROBARI DEBENT IDONEI.

CAPUT PRIMUM.

DE IPSO DELECTU, ET PROBATIONE ORDINANDORUM
GENERATIM.

§ 1. *Quanta cura in delectu clericorum habenda sit.*

I. Præclara est Nazianzeni sententia, orat. 10 in Electione Eulalii Doarens. episcopi: *Nulla res magna probationis, et explorationis est expers. Naturâ enim ita comparatum est ut res humiles et abjectæ facili negotio, res autem sublimes et excelsæ, nonnisi summo studio et facultate pariantur. Magna dignitas, magnâ debet cautellâ circumvallari, ne ad eam vel temeritas irrumpat vel simplicitas obrepât, vel imperitia, aut morum spurcities quoquo modo accedat; vel honor aliquin eximius, aut habentium numerositate vilescat, aut delectorum incitiâ contemnatur, aut criminibus incusetur; proindeque non sine sedulâ inquisitione, non sine diligenti examine ullus eligi debet, qui ad Ecclesiæ gubernacula, ad doctoris officium, ad cœlestis vite professionem, ad tremenda mysteria et angelica ministeria, ad dignitatum apicem, ad legationis pro Christo et apud Christum obeundæ officium admittitur; sed quantò res ista major est, quæ in electione clerici procuratur, tantò major secundum canones in eam inquisitio facienda est (1).*

II. Quòd si Ecclesiæ ipsius ingressus nullis nisi probatis olim concedebatur, putasne antiquos istos Ecclesiæ Patres molles fuisse aut negligentes in tradendis Ecclesiæ gubernaculis, in conferendo spiritali Ecclesiæ imperio, in deligendis iis qui populorum cœtus non minùs sermone et exemplo quàm auctori-

tate regerent? De baptizandis priùs diligenter probandis egregium habes Tertulliani testimonium, de Bapt. c. 18: *Ceterum, inquit, Baptismum non temerè credendum esse sciunt, quorum officium est. «Omni petenti te dato,» Luc. 6, suum habet titulum; proinde ad eleemosynam pertinentem; imò illud potius perspicendum. Matth. 7: «Nolite dare sanctam canibus, et porcis projicere margaritas vestras; et, 1 Tim. 5: «Manus «ne facillè imponeris, ne particeps aliena delicti.» Si Philippus tam facillè tinxit Eunuchum, recogitemus manifestam et exertam dignationem Domini intercessisse; Spiritus Philippo præceperat in eam viam prætereundam; spado et ipse otiosus non est inventus, nec qui subito tinguere concupisceret, sed ad coelestem gradum gratiæ profectus, Scripturæ divinæ impressus; sic oportebat deprehendi, cui ultrò Deus apostolum miserat, ad quem rursus Spiritus, ut se curricula Leonardi adungeret, jussit, Scriptura ipsius fidei occurrit, in tempore exhortatus assumitur, Dominus ostenditur, fides non moratur, aqua non expectatur; apostolus perfectò negotio erigitur. Sed et Paulus reverà citò tinctus est; citò enim coqueretur (1). Sicut hospes eos cum esset divitiis constitutum; Dei dignatio suas præmittit prærogativas; omnis petitio et decipere et decipi potest. Sanè, si ex necessariâ in delectu sacerdotum faciendo exhibendâ curâ diligentem in baptizandis admittendis cautellam inferre possumus, æquiori argumentatione utimur, dum ex delectu baptizandorum olim maturè et sedulò peracto, curam in ordinandis Ecclesiæ ministris non perfunctoriè impendendam esse contendimus. Tertulliano consentit Origenes, lib. 5 contra Celsum, paulò post medium: *Christiani, inquit, quantum possunt, præexaminant animos audire se cupientium; ac primò privatim incantatos, priusquàm in cœtum recipiantur, ubi videntur eò profecisse, ut honestæ vitæ sint cupidi, tum demum introducunt distinctis ordinibus, altero recens admissorum, necdum assecutorum lustrationis symbolum, altero jam professorum religionem christia-**

(1) Colligitur ex 51 distinct. can. *Miramur*, § *Quid sit*, 59 dist., c. *Ordinatos*, 42, can. *Quiescamus*, 47, can. *Quantumlibet*, et 7, quæst. 2, can. ult.

(1) Alias Judas.

nam, statimque sublit, et posteriore ordinatos aliquos esse (id est, ex ordine Christianorum ordinari sacerdotes), qui inquinant in ritum et mores accedentium, ut non concessa facientes candidatos religionis arceant à suis conventibus; ceteros horum dissuales excipiant et amoveant, et quotidianis accessibus meliores faciant, quæ verba solidum nobis argumentum suppeditant, quò majorem in sacerdotibus deligendis, qui et personarum et actionum dudiendarum auctoritate polleant, alioque meliores facere debeant, quam in aliis Christianorum numero accensendis, quorum duntaxat officium sit aliorum auctoritate gubernari, adhibitam olim fuisse diligentiam demonstramus.

III. Verum, ut ad Tertullianum redeamus, graviter sui temporis hæreticorum instituta carpit, quòd apud eos sicut baptizandorum, ita et ordinandorum non debita cura haberetur; apud orthodoxos ordinatiùs omnia, et maturius agerentur: *Ubi*, inquit de Præscrip. cap. 43, *veritas nulla est, meritò et talis disciplina est; at ubi Deus, ibi metus in Deum, qui est initium sapientiæ, Psal. 110; ubi metus in Deum, ibi gravitas honesta, et diligentia admonita, et cura sollicita, et adlectio explorata, et communicatio deliberata, et promotio emerita, et subjectio religiosa, etc.* Quid enim verba ista significant: *Adlectio explorata*, quàm catechumenorum ad Baptismum adlectionem, veteri et usitatà in jure loquendi formulà, l. Cives, c. de Incolis, juxta quam *adlectione* sicut et origine cives fieri dicuntur? de quà nimirum apud hæreticos negligentia superiùs querebatur, cap. 41, quòd *apud ipsos ante sint perfecti catechumeni quàm edocti*. Quid verò per *promotionem emeritam*? quam inordinatam ordinationem intelligit, quæ nempe illegitima est, cum emeriti ad ecclesiasticas dignitates assumuntur, can. *Nec emeritis*, 61 dist., de disciplinà in iis conferendis ab hæreticis violatà superiùs quoque conquestus fuerat, dum ibid., *ordinationes eorum tanquàm temerarias, leves, inconstantes* inculpavit? Porro, si indicium erroris in fide à Tertulliano creditur conculcata in hisce disciplina, si timoris Domini certissimum signum ordinationum legitima celebratio existimatur; si nec Deum agnoscere, nec timere, nec religiosè colere ii arguantur, qui negligentes se in probandis ordinandorum moribus et doctrinà exhibuerint, quàm timendum est ne in præjudicium nostræ fidei conculcata apud nos disciplina trahatur, ne neglectæ religionis suspicio sit, tot vilium mystagogorum creatio, ne irrisi divini Numinis rei agantur, qui eos divino cultui addicunt, quos ut humanis negotiis ineptos fastidiunt! adnitendum est potius ut doctrinæ iudex disciplina sit, et apud nos testimonia disciplinæ ad probationem veritatis accedant. Tertull. cap. 43 et seq.

IV. Ordinem autem illum, quo baptizandi prius anxie probabantur ab apostolicà traditione promanasse docet sanctus Leo in epistolà 4 decretali ad episcopos Siciliae, cap. 6, in quà baptizandos electos, secundum apostolicam regulam, et exorcismis scrutandos et jejuniis sanctificandos et frequentibus prædicationibus imbuendos esse prædicat antequàm salutari la-

vacro purgentur; eò quoque spectant Bracharensis concilii II Patres, dum, can. 5, per viginti dies catechumenorum probationem præcipiunt; eo fine septem illa scrutina ab Ecclesià olim servata dignoscuntur, de quibus Ordo Romanus, Alcuinus, Amalarius, Rupertus, Rabanus, et alii scriptores ecclesiastici tractant; quæ si observata esse non dubium est, ne Ecclesiæ catholice, ne fidelium cœtui, seu Catholicorum communioni indigni adcerserentur; quantò sollicitius egisse veteres illos Ecclesiæ Patres probabile est, ne vel inutiles, vel nocituri ad fidelium præfecturam et Ecclesiæ regimen assumerentur? sciebant enim quantò majori periculo ad Ecclesiæ gubernationem quàm ad subjectionem in Ecclesià nocentes vel imperiti vocarentur; nam, teste Isidoro Pelusiotà, lib. 5, epist. 322, *subditorum peccata non tam aliis quàm suo ipsi capiti malum accersunt; at sacerdotum vitia in omnes exemplo redundant*, indignorum promotio populi defectio est; addit Sarisberiensis, lib. 7 Polycrat., cap. 8: *Ruina siquidem populi sacerdotes mali; tolerabilis ergo unum propriis consumi vitiis, quàm in multos vitiorum diffundi pestem*. Itaque indignos quidem Ecclesiæ corpori inserere vix possis sine ejus aliquali dedecore et aliquà saltem levi injurià; at illos ad Ecclesiæ fastigium erehere non poteris, nisi et totum Ecclesiæ corpus gravi infamià dedecores, et graviore ictu convellas; nam, ut ait sanctus Leo, epist. 83, aliàs 87, ad episc. Afric., c. 1, *totius familiæ Domini status et ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non invenitur in capite, et sicut in corpore humano nulla levis esse potest deformitas, ita in iis qui Ecclesiæ sacerdotes ordinati sunt, nullus nisi gravis defectus est; ideòque quemadmodum pictores in reliquis partibus formandis minùs solliciti, de vultu exprimendo præsertim cogitant, sic Ecclesiæ præpositos, minorem quidem in reliquis membris Ecclesiæ efformandis, sed majorem et exactiorem diligentiam ac curam in sacerdotibus ordinandis convenit exhibere*. Longà, ait Hormisda, epist. 3, c. 1, *debet vitam suam probatione monstrare, cui gubernacula committuntur Ecclesiæ*.

V. Quid enim in doctore Ecclesiæ deligendo non anxie servandum, non sollicitè inquirendum, non prudenter deliberandum, non sagaciter exquirendum? *Iniquum enim est*, ut docet apostolicus canon 79, aliàs 80, *eum qui nullum sui documentum dederit, aliorum esse doctorem, si non alicubi divinà gratià id fiat*; si enim ignarus est, quomodò magister constituitur? si malus, quomodò ad exemplum ejus vivitur? Priùs quilibet debet discere quàm docere, ait Sidon., lib. 2, epist. 25 Apoll. filio; nec idonei magistri esse possunt, quos imitari non decet. *Oportet* siquidem, docente Tertulliano, lib. de Patientià, *ipsos priùs in administratione ejus rei deprehendi, et constantiam commonendi propriæ conversationis auctoritate dirigere, ne dicta factis deficientibus evilescent*; quàm verum est illud Senecæ epist. 6, lib. 1: *Homines ampliùs oculis quàm auribus credunt*; sæpissimè scilicet accidit ut populus in scelera suorum patrociniùm ecclesiastici

ordinis virorum exempla prætexat; eorum auctoritatem excusationem putet esse sui criminis, et discipuli ad doctorum suorum speciem vitam componant, eorumque mores exprimant, quorum magisterium sequuntur. Ob idque jubebat Julianus imperator, l. 1, c. de Profess. et Medicis, *ne temerè, ne repenti ad docendi munus ullus prosiliret, sed judicio ordinis probatus decretum curialium mereretur, optimorum conspirante consensu*; quantò verò major in doctore Ecclesiæ, id est, sacerdote ac clerico deligendo cura habenda est, utpote cum probati doctoris ecclesiastici conveniens electio totius Ecclesiæ institutio sit? Quærebatur, ait Plutarch., Cato Censorius, populum Romanum eos quorum nemo in privatâ re suâ operâ uti vellet, ad reipublicæ gubernacula admittere; quantò jam æquius non sine doloris sensu queri possumus eos ad sacerdotium populique ducatum vocari, quibus rem familiarem nemo tutò commissam crederet!

VI. Quàm absurdum pariter est terrenos homines, totosque luteos et terrenis cogitationibus occupatos in eorum ordinem referre, quorum professio vitæ cælestis est, juxta Athalaricum apud Cassiodorum, lib. 8 variarum Epistolarum, epist. 24; ad eum statum eos admittere, qui, juxta Ennod., in Vitâ S. Antonii, *cælestis militiæ sit, et regalis dominatûs*; eos discipulos Domini (quos *ὀψαυίους*, id est, cælestes esse debuisse docet Nazianzenus, orat. 1) successores eligere, in quibus nihil apostolicum, nihil sublime, nihil sacerdotale, imò nihil non plebeium, et fortè nihil non infra plebis communem vitam et populare vivendi genus; denique ad clericalis nominis participationem eos vocare, quorum anteacta vita pietatis professioni discordat! Quàm æquum verò et necessarium, ut cum *assumptio religiosi nominis sponso sit devotionis*, ut ait Salvian. ad Eccl. cathol. lib. 2, tomo 5 Biblioth. Patrum, pag. 151, ii tantum ad clericalis nominis religiosam communicationem admittantur, qui eam pietatem factis ostenderint, quam vovent, eaque didicerint, quæ docere postmodum debeant!

VII. Verùm quid sacerdotii et inferiorum ecclesiasticorum ministeriorum dignitatem commemorem, quæ sanè maxima causa est ut nonnisi probatæ et exploratæ tum vitæ cum doctrinæ viris eorum gerendorum potestas committi debeat? peritè Chrysostomus, lib. 5 de Sacerd., ubi fusè miram et stupendam sacerdotii dignitatem descripsit, concludit, ex iis quæ dixisset, *auditorum mentes putare se tantâ religione occupatas, ut non jam eos qui fugiunt, sed eos qui per se accedunt honoremque istum ultrò sibi ambiunt, contumaciæ, temeritatis atque audaciæ accusent*. Neque verò ulli dubium esse posse crediderim quin divina mysteria et angelicis ipsis officiis majora ministeria nonnisi probatis committenda sint, pura nonnisi puris tradenda, et casta nonnisi à castis tractanda; cæteroquin deijci scio sacerdotii majestatem, divinatorum eloquiorum castitatem contaminari, et Sacramentorum, licèt à malis integra recipiantur, puritatem tamen aliquatenus inquinari, et reverentiam debitam

minui: *Magna ergo cura, teste Ambrosio in 1 Timoth., cap. 3, eligendus est qui domum Dei regendam accipiat; si enim terrestrium rerum dispensatores idonei quærendi sunt, quanto magis cælestium!* Et tamen, proh, dolor! *Multi, inquit Hieronymus ad Heliodor., epist. 2, ædificant parietes, et columnas Ecclesiæ substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur, et ministrorum Christi nulla est electio*.

VIII. Pudeat nos nostrorum morum quòd tam vile sacerdotium habeamus, ut cum mundana officia imperitis et minus exploratæ vitæ credi graviter et iniquo animo feramus, indignos è contra à sacerdotio rejici conqueramur, et exactam ministrorum Ecclesiæ probationem odio ac fastidio habere videamur. *Si enim admittendos in senatum examinare cogit sollicitus honor senatûs*, ait Theodoric. rex apud Cassiod., annon admittendos similiter in clerum examinari et probari jubet honos cleri, salus populi christiani, veræ religionis honos, divini Numinis reverentia, et christiani nominis apud infideles commendatio! *Si ad honores mundi*, inquebat S. Leo, epist. 85, aliàs 87, ad episc. Afric., *sine suffragio temporis, sine merito laboris indignum est pervenire, et notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adjuvant, quàm diligens et quàm prudens habenda est dispensatio divinatorum munerum et cælestium dignitatum!*

IX. Quidni ergo queramus, et non sine lacrymarum profusione ac commotione viscerum defleamus, maximum salutis populi rerumque sacrarum neglectum, cum ejus cui animarum cura committenda est, qui legatus ad Deum pro populo mediator atque intercessor mittendus est, qui divini Verbi præco, Sacramentorum dispensator, Christi consecrator, plebis sanctificator, Ecclesiæ sponsus, fidelium parens ac rector constituendus est, anteacta vita minimè expenditur; non fidei integritas, non morum probitas ventilatur; non de institutione, educatione, doctrinâ, vitâ, ætate, natalibus, corporis animique dotibus quæstio diligens instituitur! Adeò, ut iterum retexam, despiciunt ministerium cui nullus par est, ut vix ullus impar ei credatur; adeòne teruncii quidem habetur populi salus, quæ tam ineptis et ignavis ducibus procuranda committitur! contemnitur Ecclesia, quæ sacerdotum et clericorum probro vel infamiâ conspurcatur; vilescit Christus, cui tam vilia, tam ignava mancipia consecrantur; ad quem tam dejecti, tam ignobiles legati mittuntur; quis putat non offensum iri tantum regem, ad quem non ignobiles modò, sed invis oratores destinantur? Cur ii ad orandum ordinantur, quos novimus idoneos non esse ad exorandum? « Si homo », inquit Gregorius Magnus, lib. Pastoralis, part. 1, cap. 11, « apud hominem de quo minimè præsumit fieri intercessor, erubescit, quâ mente apud Deum intercessionis locum pro populo accipit, qui familiarem se ejus gratiæ esse per vitæ merita nescit? aut ab eo quomodò aliis veniam postulat, qui utrùm sibi sit placatus ignorat? quâ in re est adhuc aliud sollicitiùs formidandum, ne qui placare iram posse creditur, hanc ipse ex proprio

ut non mereatur. Cuncti enim liquido novimus, quia, cum is qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animi ad deteriora provocatur. « Quam vera ergo sit typicam conclusio : « Propter quod plenâ diligen-
tia, exploratione sincerâ oportet deligi quos à Deo vultis audiri ! » Epist. 68 presbyteris, diacon. et plebi.

X. O utinam exactè servetur preceptum Pauli pro Christi, 1 ad Tim. 5 : « Manus citò nemini imponas, neque communicaveris peccatis alienis. » « Quid est, » inquit Chrysostomus, hom. 16 in cap. 5, 1 ad Timoth., « illud citò ? non ex primâ probatione nec secunda, nec tertîa, sed ubi consideratio diuturna processit, exactissimâque discussio, tunc imponitur manus. Neque enim ea res periculò caret ; eorum quæ illi percreverint, tu quoque penam dabis, qui initium dedisti etiam præcedentium delictorum ; qui enim improbi primâ remisisti, etiam futuris eris obnoxii, quòd ipse quasi auctor existiteris præteritorum ; quia ea flere non siveris, ut possent per compunctionis gratiam relaxari ; » recta sanè et ex antiquâ Ecclesiæ praxi argumentatio, in quâ cum poenitentès nefas fuerit esse sacerdotes aut clericos, et à majoribus criminibus vix ullus nisi austeriori injunctâ, poenitentia salubret absolvi, sequitur eos qui scelorum compedibus adstricti ordinarentur, sublato veluti poenitentiae salutaris remedio, non habuisse quo ab istis vinculis solverentur ; ideòque qui poenitendi potestatem per ordinationem ipsis subtraherent, non solum futurorum peccatorum quibus occasionem subministrant, verum etiam præteritorum, quorum expiandorum facultatem adimunt, reos esse : neque verò præcedentia tantum peccata, quorum rationem in sacerdote ordinando nihil esse duxere, quorum deformitatem levem esse suspicati sunt, cum iis sacerdotium conferendum arbitantes, verum etiam futura quibus occasionem dedere, illis qui indignos ad sacerdotium eligunt imputari debere, et adscribi docet Petrus Damiani in eo tractatu quem contra inscitiam et incuriam clericorum edidit opusc. 26, c. 1 : « Cum ergo, inquit, per sacerdotum vecoriam et imperitiam plebs indocta depercat, paruerat ut episcopalis gravitas à talium se promotione suspenderet, nec alienos excéssus in se temerariâ præcipatione transferret, præsertim cum Timotheus Apostolus dicat : « Manus citò nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. » Quisquis enim vel turpiter lapsum, vel divinæ legis ignarum ad sacrum provehit ordinem, ejus se peccatis involvit, cui peccandi materiam tradit, et non modò his se quibus ille non involutus est, criminibus obligat ; sed his etiam quæ commissurus, per anticipationem obnoxium parat. »

« *Idcirco ergo, ut cum beato Leone, loc. cit., ex-
clamamus, beati Pauli apostoli per Spiritum Dei omnia
præcepta, quæ in personâ Timothei omnium sacerdotum
numerus erudit, et proinde unicuique dicitur :
« Manus citò nemini imposueris ? » etc. Placet et à S. Leone
etiam illud, quod prænam sit illa prematura et imor-
bitata ordinatio. Quid ? » inquit ipse, citò nimis*

*imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus exa-
minis, ante meritum laboris, ante experientiam disci-
plinæ sacerdotalem honorem tribuere non probatis ? et
quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici
ordinantem, quodis est ille qui non meruit ordinari ? Ju-
re beatus Leo ordinatorem indigni talem effici dicitur,
quod is ipse est qui ordinatus est, imò et eò mihi vi-
detur e se iniquior, quò magis ordinationis iudicium
ad ipsum spectat quàm ad ordinatum ; quò Ecclesiæ
salus debet illi esse charior ; quò circa Ecclesiæ mi-
nisteria, ut dignè tractentur, et non nisi à dignis, sol-
licitior ipsi cura incumbit.*

§ 2. *Quantum peccatum sit, tum ejus qui indignos or-
dinat, tum qui talis ordinatur.*

XII. Majusne verò simpliciter sit hujus vel illius crimen, et utrùm gravioribus suppliciis addicendi sint qui indignos ordinârunt quàm qui indigni sunt ordi-
nati, questio est quam distinctione adhibita sic sol-
vit Chrysostomus, lib. 4 de Sacerd., cap. 2, ut nempe
paria sint crimina ejus qui humano aliquo morbo vi-
ctus, metu scilicet, aut gratiâ quæ hominem à recto
dimovere potuerint, sciens indignum ordinavit, et
ejus qui indignus ordinatus sit ; majora verò ordina-
tori supplicia debeantur, qui spontè indignum ordina-
vit, quàm qui spontè indignus ordinatus sit ; deni-
que graviora mereatur supplicia qui falsâ virtutis
specie ordinatorem fecellerit, quàm qui deceptus ordi-
nârit.

XIII. Primi nullam rationem assignat Chrysosto-
mus, nec ipsi eâ in re ob prædictas rationes facillè
assentior, nisi passio humana quæ ordinatorem in-
duxerit ea sit ut voluntarium maximè minuat, et
peccati gravitatem à ratione multò minore faciat.
Scio enim Chrysostomum eo in libro quo episcopatus
à se vitati causas assignat, et indignos omnes à vo-
luntate capessendi sacerdotii ex professo revocat,
ordinatoribus magis quàm ordinandis favisse ; secundi
hanc rationem tradit : *Qui enim, inquit, potestatem
facit volenti Ecclesiam corrumpere, is certè auctor fuerit
eorum omnium quæ perdit illius audacia turbaverit ;*
ac si diceret ordinantis indignum suâ sponte, eò ma-
jorem esse culpam quàm ordinati, quòd et sui et
conmissi ab ordinato criminis conscius scit ; ordina-
tus verò sui tantum criminis : nam in ordinantem suâ
spontè indignum non dubium quin ordinati crimen,
quod ipse promovet, et ejus ipse conscius, adjutor
et adornator est, rejici debeat ; cum tamen in ordi-
natum ordinatoris istius modi scelus refundi non possit ;
itaque, cum ad cumulum proprii criminis in ordina-
torem ordinati indigni culpa accedat, non dubium quin
major ordinatorem quàm ordinatum poena maneat.
Tertii tandem hanc rationem tradit : *Nempe quia veri-
simili ceteri potest eos qui elegere à falsa aliqua opinione
deceptos ad falsa suffragia descendisse ; qui verò electus
est, dicere utique non queat se sibi, ut et aliis, fuisse
incognitum ; igitur sicut graviori puniendus est supplicio
quàm illi à quibus ascitus productusque est, ita debet
ipse suâ periculum accuratius quàm illi facere, docereque
diligenter causas eas per quas tam illi ab errore desi-*

stant, tum seipsam functione illâ indignum comperiens, tantarum rerum molem effugiat.

XIV. Utinam ordinatores attentè considerent, quæ tum Chrysostomus supra, tum etiam hom. 4 in c. 4 Ep. ad Titum, sedulò inculcat: Si quando nempe contingat ut quempiam sive amicum, sive alterius occasionis gratiâ, indignum promoveat ad episcopatus apicem (idem cum proportionem dixeris de promotione ad quoscumque ordines), et magnum ei permittat regimen, quantis se ignibus faciat obnoxium; neque enim animarum perentium solum, quas perdit à religione et timore Dei alienus, verum et omnium quæ ab illo geruntur ipse pœnas exolvit. Quòd si is, ut post subiungit idem sanctus doctor, qui unam animam scandalizat, expedit ei ut mola asinaria suspendatur circa collum ejus, et demergatur in profundum maris (Matth. 18), qui tot animas scandalizat, et urbes integras, et plebes, viros, mulieres, pueros, cives, rusticos, incolas suæ civitatis aliarumque urbium quæ illi subjectæ sunt, quid pati merebitur? nempe verò si plura triplò quàm diximus addas, nihil dicturus es; adeò vehemens pœna atque cruciatus hujusmodi hominibus imminet!

XV. Cogitent singuli ordinatores quantos ex bonorum ordinatione fructus, quantum ex malâ ordinatione infamiam, damna, pœnas referant: Non est enim leve peccatum, inquit Primasius, mittere margaritas ante porcos, et dare sanctum canibus, et ordinationem clericatûs nequaquam sanctis, et in lege Dei doctissimis, sed asseclis suis tribuere, et vilium officiorum ministris, quodque iis dedecorosius est, muliercularum precibus; in quo considerata loquentis in se Christi, Apostoli sapientia, qui ut ordinationis periculum demonstraret, junxit tormenta peccantium: Neque communicaveris peccatis alienis; sicut ergo in ordinationibus malorum particeps est peccatorum, qui tales constituit, sic in ordinatione sanctorum particeps est eorum justitiæ qui bonos elegit, neque communicaverit peccatis alienis; communicari dicit peccatis ejus qui non probatus ordinatur. Doctus hæc Primasius Africanus episcopus à S. Leone, qui Africanis episcopis similia verba direxerat: Sicut boni operis sibi comparat fructum qui rectum tenet in eligendo sacerdotium, ita gravi semetipsum afficit damno qui ad suæ dignitatis collegium sublimat indignum.

XVI. Quàm verè hæc à sanctis illis Patribus dicta sint nemo est qui non fateatur, ubi perspexerit episcopos, à Spiritu sancto positos regere Ecclesiam Dei, pervigilare debere pro populis quasi rationem pro animabus ipsorum reddituros; nihil proinde proficere, si cùm exemplo ipsi et verbo gregem optimè pascant, fures interim in ovile dominicum per ordinationem inducant, qui furentur, et mactent, et perdant; si levavi custodibus Ecclesiæ dominicæ vel aliquam partem credant, qui diabolo tanquàm leoni rugienti circumeunti, quærentique quem devoret, aditum patefaciant; si canibus mutis non valentibus latrare vigilias noctis fidant; si hostibus et proditoribus animas custodiendas tradant, quas postea vel perfidiâ suâ perdant pravis erroribus imbuentes, vel malis exemplis

corrumpant, vel adulationis vitio ad exitium deducant. Quibus quidem omnibus simillima ante S. Leonem docuit beatus Hieronymus, in caput 3 Michæ: Cùm, inquit, Scriptura dicat: Ne inducas impium in tabernaculum justorum; et virum sanguinum et dolosum abominetur Dominus; hi quoscumque de asseclis suis ordinant clericos, et vitam eorum in scandalum populis exponentes, rei sunt infidelitatis eorum qui scandalizantur. Plura ad deterrendos perversos ordinatores passim apud Patres similia dicta reperies.

XVII. Quanta verò è contra præmia reportaturi sint episcopi, si egregios in vineam Domini vinitores, si probatos in agrum Domini messores deducant! Tot sanè reportabunt coronas, quot ipsi ordinati referent victorias. Quemadmodum enim, ut rectè habet Chrysostomus, hom. 5 in cap. 5 primæ ad Tim., rectè factis, ita peccatis quoque ordinatorum, quisquis es, episcopo, qui ordinationes celebras, communicas, et à contrariò, quemadmodum peccatis, ita et rectè factis. Si enim tibi, episcopo, clerici tanquàm Domino suo stant aut cadunt, ad Rom. 14; tibi imperatori tanquàm milites vincunt aut pereunt; tibi tanquàm ecclesiastici fundi præcipuo professori colligunt aut perdunt: felix episcopus, qui Ecclesiam Dei invictis militibus munit; doctoribus eximiiis ornat, nec filiis solum, sed parentibus utilibus fœcundat. Felices sacri illi præsules quorum in seligendis clericis sedulitas ac diligentia optatis fructibus non aruit: Cum semine eorum, ut ait Sapiens, permanent bona, hereditas sancta nepotes eorum; et in testamentis stetit semen eorum; et filii eorum propter illos usque in æternum manent, semen eorum, et gloria eorum non derelinquetur: et cùm dicat Scriptura divina, Prov. 17, corona semen filii filiorum, et gloria filiorum patres eorum; item, filius sapiens lætificat patrem; quantæ hujus antistitis sunt exultationes, qui electorum à se clericorum sapientiâ et devotione lætatur, qui plures è discipulis sacerdotii egregios administratores reliquit, qui discipline ecclesiasticæ sedulos observatores post se reliquit! Horum gloria nec morte extinguitur, nec meritum accidentaliter scilicet præmii vitæ spatio cõcluditur.

§ 3. Pœnæ ab Ecclesiâ statutæ in eos qui vel indignos ordinant, vel tales ordinantur.

XVIII. Atque hinc est quòd ecclesiasticis canonibus, sicut puniuntur qui sine examine et diligenti inquisitione ad sacros ordines promoventur, ita et qui indignos promovent; de promotis sine examinatione debita, vetus est concilii Nicæni canon: Si qui presbyteri sine examine sunt provecti, vel cùm discuterentur peccata sua confessi sunt, et homines contra canones commoti, manus confessi imponere tentaverunt, tales regula non admittit, quia quod irreprehensibile est catholica defendit Ecclesia. Neque ab eo canone diversus est ille qui à Martino Bracharensi canonum collectioni ab ipso additæ inseritur, et à Gratiano refertur tanquàm editus ab aliquo quod habitum fuerit à Martino papâ, concilio, quibus canonibus nihil indignis prodesse decernitur, quòd diligens episcopi inquisitio, vel examen ordinationi defuerit: eos enim quos indignos esse

quoquomodo compertum sit, quâcumque demum ratione ab episcopo admissi fuerint, in ordinem redigendos esse statuitur, ne vel episcopi negligentia, vel ordinati calliditas atque audacia catholicam Ecclesiam commaculent, ejusque utilitatibus noceant. Hos quoque canones renovatos legimus in synodo Gallicanâ, a S. Medardum, ubi hæc in fine habentur : *Judicatum est a synodo secundum sacros canones, sicut scriptum est, ut qui presbyteri sine examinatione per ignorantiam et inquantum dissimulationem sunt procecti, cum fuerint cogniti, deponantur, quia quod irreprehensibile est catholica defendit Ecclesia.*

XX. Neque impunè secundùm canones ordinatores ipsi indignorum hominum consecrationem promotionemque, tentabant; privabantur antiquitus episcopi potestate dandi eum ordinem ad quem indignum promovissent. « Si qui, » inquit S. Leo, epist. toties cit. ad African., cap. 2, quæ refertur 1, quæst. 1, c. *Si qui episcopi*, « talem consecraverint sacerdotem, qualem non liceat esse, etiamsi aliquo modo dampnum proprii honoris evaserint, ordinationis tamen jus ulterius non habebunt; nec illi unquam Sacramento intererunt quod neglecto divino judicio immeritò præstiterint. » Severior qui antiquior videtur esse Innocentius, eâ epistola 25 ad synod. Tolet., c. 3, quâ Hispanos temerè ordinantes reprehendit : « Post hæc, inquit, si quis adversus formas canonum vel ad ecclesiasticum ordinem, vel ad ipsum sacerdotium venire tentaverit, unâ eum ordinatoribus suis, ipso in quo inventi fuerint ordine priventur. » Eadem beati Coelestini mens, qui contra ordinatorem indigni, « sacro, » inquit ad episc. Gall., epist. 2, c. 3, « nomini, absit injuria; facilius est ut hanc dignitatem tali dando ipse amiserit ordinator, quàm eam obtineat ordinatus; cui convicto sociabitur, qui sibi eum credidit, largiendo pontificium, sociandum; qualis enim ipse sit, quisquis tales ordinaverit, ostendit. » Hanc verò rationem videtur ex Coelestino mutuatus S. Leo, epist. cit., cap. 1, dùm habet : « Talem effici ordinantem, qualis est ille qui ordinari non meruit; ideòque æquum est ut eum immeritus et indignus ordinatus dignitate malè susceptâ privetur; immerentem quoque ordinans, qui ejusdem cùm priori videtur conditionis et notæ, de dignitate suâ, quam in favorem indigni malè impendit, graduque periclitetur. »

§ 4. *Muniendum esse animum adversus gratiam, preces, minas.*

XX. His rationibus Patrumque sententiis, his comminationibus, his pollicitationibus, his pœnis ac præmiis, quibus vel terrentur qui in ordinatione peragenda illaudabiliter se gerunt, vel alliciuntur, qui laudabiliter, impulsos satis crediderim ordinatorum animos, ut saltem de ordinationibus legitimè et secundùm statuta Patrum peragendis, leges Ecclesiæ utiles condant, et ad eas observandas, ubi generatim abstractimque res agitur, animum paratum habent ac generosum. Verùm quàm vereor ne ubi ad præsentem questionem res traducitur, et ad hypotheticam revocatur, vel gratiâ, vel minis, vel amicitia,

vel importunis flagitationibus animi imbecillitate aut negligentia transversi agantur! adeò nimirum facile est humanis affectibus de viâ æquitatis deduci, et ab instituto diverti, ut quod universim statueris, ubi ad singularem casum deventum est, illud idem si cupiditati humane aliis jam affectibus alligatæ, vel tantillum displiceat, iniquum esse videatur. Facile est justum esse ubi nihil est quod contradicat; sed sicut facile, ita inglorium; at ea vera est virtutis gloria, quæ et humanos affectus domat, et externis virtutis obstaculis resistit.

XXI. Muniendus est itaque animus adversus omnem gratiam, adversus minas omnes et mustas flagitationes; eæ siquidem, quæ gratiâ fiunt, ordinationes (1), simoniam sapiunt, nec ab omni simoniæ labe immunis dicitur, qui vel ad ordines sacros humano favore irrepsit, vel aliquem admisit; quis enim nesciat simoniam esse eum spiritalia quocumque munere comparantur; annon verò theologi omnes (2) et canonistæ aliud munus à linguâ, aliud ab obsequio, aliud à manu esse statuunt, ita ut non sine munere videatur ordinari, qui obsequii indebiti pollicitatione, vel exhibitione, vel gratiâ, vel pecuniâ ordinationem mereatur? Audiatur de hæc questione D. Gregorius (3). « Sunt, inquit, nonnulli, qui nummorum præmia ex ordinatione non accipiunt, et tamen sacros ordines pro humanâ gratiâ largiuntur; atque de largitate eandem laudis solummodò retributionem quærunt; hi nimirum quod gratis acceptum est, non tribuunt; quia de impenso officio sanctitatis, nummum expectant favoris; unde benè cùm justum describeret, Propheta ait : *Qui excutit manus suas ab omni munere*; neque enim dicit : *Qui excutit manus suas à munere*, sed adjungit, *ab omni*, quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus à manu, aliud à linguâ; munus quippe ab obsequio est subjectio indebitè impensa; munus à manu pecunia est; munus à linguâ favor; qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in divinis rebus non solum nullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit. » Hæc sanctus Gregorius; qui rectè alibi, lib. 4, Epistolâ 55, ad Joannem Corinthiorum episcopum, ex eo quod ordinationes gratis fieri debeant, in hæc verba concludit : « Oportet ergo ut neque per commodum, neque per gratiam aut quorundam supplicationem aliquos ad sacros ordines consentiat vel permittatis adduci. Nam et peccatum, sicut diximus, grave est, et sine correptione hoc non patitur remanere; » eadem ferè ejusdem sancti pontificis universis episcopis per Gelladium provinciam constitutis admo-

(1) De eâ simoniæ distinct. theol. cum Magist. in. 4, dist. 25, q. 5, et cum D. Thom. 2-2, q. 100, art. 5.

(2) Item canonist. in can. *Sunt nonnulli*, et quibusdam sequent., et in can. *Salvat.*, 1, quæst. 3, et alibi. Eam tradiderunt Gregorius Magnus hom. 4 in Evangelium; referturque 1, q. 1, c. *Sunt nonnulli*.

(3) Lib. 6, epist. 54. Item synod. Rom., sub eodem. Urbanus II, can. *Salvator*, cit.; Goffrid. Vindocin., opuse. 10, et alii passim; Greg., hom. 4 in Evangelicâ.

nitio est, loc. cit.: « Hortamur ut nullus vestrum de-
nuò hoc fieri patiatur; sed neque gratiâ alienjus, ne-
que supplicatione aliquos ad sacros ordines audeat
promovere, nisi eum, quem vitæ et actionis qualitas
dignum esse indicaverit. » Idem inculcat epistolâ 47,
ad Columbū, lib. 2, indict. 11, in quâ divinum hoc
ex meliori tripode, quàm olim dementati ab Apolline
falsi vates oraculum fundit: « Nulla sit in ordinatione
venalitas, potentia vel supplicatio personarum, nihil
adversus hæc quæ prohibemus obtineant; nam procul
dubio Deus offenditur, si ad sacros ordines quispiam
non ex merito, sed ex favore (quod absit) aut vena-
litate provehitur; » pluries idem argumentum recan-
tat prædictus sanctus Gregorius, ut patet ex epistolis
ad Antonium subdiaconum, ad clerum Mediolanen-
sem, et alios: quidni? res illa maximi momenti est,
nec sufficit, si semel dicatur: utinam in hac se pa-
læstrâ Romani Pontificis divina auctoritas exerceat, ut
si qui inferiores pontifices à recto disciplinæ ecclesia-
sticæ procurandæ stadio deflectant, moneat, hortetur,
corripiat, corrigat! Nec injuriam nostro seculo facere
videbor, in quo disciplina ecclesiastica, quæ prius
omninò emarcuisse videbatur, sapientissimorum epis-
coporum curâ cernitur aliquantulum reflorere, si tamen
dixero vix illud Gregorii Magni seculo, in quo tot
sanctissimi pontifices cæteris ad normam erant, et
exemplum, tot synodorum canones ad regulam con-
debantur, esse comparandum. Si ergo seculo illo Gre-
gorius multa circa ordinationes reperit corrigenda,
non dubium est quin plura præsentī seculo, si in hoc
negotio attentiores esse voluerint, summis Ecclesiæ
Romane pontificibus emendanda occurrant.

XXII. Verùm, sicut in aliis corripiendis in ordina-
tione peccantibus constantem se et infractum præbuit
ille divinus pontifex Gregorius, ita in eadem gratiâ
quoquomodò cavendâ sedulum se ac diligentem præ-
buit; adeoque ab eâ religiose cavet, ut sicut favorem
in electione sacerdotum sequi iniquum duxerit, ita
sibi pro quoquam supplicare indecorum arbitretur;
unde cum defuncto Laurentio juniore Mediolanensi
episcopo, illius civitatis clero testimonium perhibuis-
set de probitate et eruditione Constantii ejusdem Ec-
clesiæ diaconi, quem familiariter Constantinopoli no-
verat, pro ejus verò electione quemquam rogare
noluit, quòd, ut ait lib. 2, indict. 11, epist. 29, *jam
etiam proposuisset, nunquam pro alienjus personâ in
episcopum eligendâ agere*. Egregium hoc sancti viri
exemplum, quo eorum temeritas retundatur, qui pa-
tenter indignos et imperitos, vel publicorum crimi-
num reos commendare minimè verentur, eosque non
commendare solum, verùm etiam precibus, clamori-
bus, efflagitationibusve importunis, et querimoniis
affectatis ordinatoribus obtrudere non erubescunt, no-
tuntque repulsam pati iniquæ aut sacrilegæ postula-
tionis; noluit sanctus Gregorius virum probum, cujus
post obitum laudes non reticuit, sibi optimè notum,
consecrandum aliis commendare; nec veretur inve-
recundus postulator, ignarus sacerdotalis vitæ ac mi-
neris, eum ad ordinandum offerre, cujus nec vita

gradui congruat, nec doctrina muneri sufficiat, nec
probitas sacerdotio respondeat. Quòd si redarguitur
mater filiorum Zebedæi, quæ maternâ pietate, et
mulieris impatienciâ, pro iis filiis suis primatum
querit in regno Dei, quos jam in apostolos Christus
ipse elegerat, quosque eximius animi fervor, singula-
ris pietatis zelus, et perfectionis studium non medio-
cre, ac diuturna in Christi scholâ exercitatio, vix
ullis inferiores reddiderant; an putas illos non sum-
moperè puniendos qui impares meritis, et vix chris-
tianæ pietatis stadium ingressos ad ordinum temera-
riam ascensionem, vel invitant vel adjuvant? Ex
sacerdotii neglectu veniunt istæ temerariæ postula-
tiones, ab iisque proficisci solent, à quibus querimonia
in clerum frequentiores emanant; ita nempe
ejusmodi homines iniqui sunt rerum aestimatores, ut
facinorosos ac sceleratos in ordinem clericalem admitti
postulent, rejici gravatè ferant; inescitiam tamen et
improbitalē ejusdem ordinis carpant, quasi sine
scelere scelerati, sine ignorantia ignorantes esse pos-
sint, aut id æquum sit postulare quod iniquum est
concedere.

XXIII. Intolerabilis quoque est eorum audacia qui
inepti et imperiti omnem non lapidem movent, ut ac-
cersitis suffragatoribus laicis, et imperitiæ suæ patro-
nis ad ordines conscendant: hi non intrant por-
tuum, ideòque fures sunt et latrones; nec divinæ
gratiæ sumunt effectus qui non vocantur à Deo, sed
quàm Aaron; itaque caveant ne in eandem pœnam in-
cidant quam sacerdotii antiqui usurpatores ac temera-
tores Chore, Dathan, Abiron et alii qui justo divini
numinis judicio perierunt; meminerint hujus exempli
quod habet Joannes Vasæus in Chronico Hispaniæ, ad
ann. 637, Lusidii nempe diaconi, qui cum ab Eugenio
Toletano, amicitie secularis gratiâ, quâ ipsi astrictus
erat, honorem presbyterii, et prædia quædam
extorsisset, in reprobum versus sensum tali vexatus
est morbo, ut vitæ tædio mortem optaret, tantò mis-
rior quantò desiderata mors diutius differebatur.

XXIV. Invictum autem adversus gratiam debet ep-
scopus habere animum, nec sinere ut importuna fla-
gitatio rationem, gratiâ æquitatem, inverecundia sup-
plicantium christianam modestiam, audacia quorundam
constantiam episcopalem expugnet; quinimò
viriliter agere eum oportet, ne paucorum favor, mul-
torum salutē, quorundam ambitio totius ordinis sa-
cerdotalis splendori, unius aut alterius honor sacro-
rum ministeriorum aestimationi, uno verbo ne profana
sacris, humana divinis præponderent. Grave siquid-
em et iniquum est, si non pudeat aliquos iniqua po-
stulare, pudeat verò episcopos injusta petentibus
denegare; et plus adversus Ecclesiæ disciplinam, sa-
crorum reverentiam, divinas humanasque leges, quo-
rundam præsumptio postulare audeat, quàm episco-
pali gravitas recusare. Ad hanc ego qualemcumque
admonitionem de gratiâ ad ordinationibus arcendâ Si-
ricium adjungo: « Videt, » inquit Siricibus, epist. 3 ad
orthodox., in principio, « vestra sinceritas in sacris
ministeriis aut in ordinationibus vestris, quantum

magna cura, et diligens sollicitudo debeat observari; denique ad Timotheum loquitur (Apostolus): «Manus cito nemini imposeris; neque communicaveris peccatis alienis:» quod præterea memoratur, ut examine habito, et probitate morum in ecclesiastico labore sit commendationi; qui vocatur in medium, ut summum esse illum potest accipere, probatus iudicio, non factus, sed propter virtutem, non gratia, apostolico ordine humilis (sollis frons) non præcipiti voluntate. (En verus.) Hieronymus in eadem sententia effusa oratio. Manifestum est eos qui Apostoli lege contempti, et latissimum gradum non merito voluerint affici, delere, sed gratia, contra Christum facere. Gratia etiam Innocenti, ep. 6, ad hanc rem querimonia est. Precepti dicitur aut amicis aut obsequentibus gratiam præstare nituntur, religionem violant, ordinemque corrumpunt: ne sic evenit ut indigni quique laici oras usurpant ecclesiasticos, et admittantur ad clerum qui nec inter laicos quidem dignum locum habere mererentur.

XXV. Quòd si inexpugnabilis adversus gratiam debet esse episcopus, multò magis adversus terrores ac minas; generosa siquidem ingenia gratie aliquandò cedunt, terroribus verò ac minis aut calumniis ne tantillum quidem concuti possunt. Egregium est hæc in re adnotandum exemplum Cyriaci Carthaginensis episcopi, quem Gregorius VII summis laudibus extulit, quòd regi Aralam presentatus potius elegerit diversis cruciatibus affici, et verberibus publicè nudus cædi, quàm contra canones ordines facere. An verò putas, tacuisset Gregorius si secùs factitasset, et terroribus vel minis adductus officio suo defuisset? Neutiquàm sibi, sed quem egregiè functum officio laudavit, quem multa passum constanter solatus est, quem ad maiora, pro disciplinâ tuendâ, certamina animavit, eundem, si disciplinam prodidisset, tanquàm fidei violatorem, et à religione extorrem castigasset. *Quid enim aliud est, inquit ibidem Gregorius, sacerdotem ad imperium mundanæ potestatis legem Dei infringere, nisi fidem ejus negare?* hanc fortè adversus verbera et supplicia patientiam ac constantiam nostra tempora non exigunt; eaque proinde graviores penas luituri sunt, qui minoribus difficultatibus cedunt.

§ 5. Nullâ ratione excusari indigni ordinationem.

XXVI. Neque verò illi excusandi sunt qui, cum timeant ne sacerdotum, ne ministrorum Ecclesie sufficiens ad ornatum desit copia, indignorum clericorum ordinatione Ecclesiam commaculant; dum enim ad solennium precum ineundam administrationem, ad orationum celebritatem, ad Ecclesie majestatem, ad rituum et cæremoniarum apparatus, ad ecclesiastici ordinis amplitudinem, ad splendorem chori, sacerdotes minimè sacerdotales ordinant, et clericos laicales; ex adverso accidit ut plebs christiana clericorum malis exemplis corrumpatur, imbelles præsertim, et infirmi præpositorum malis moribus offensi in fide catholica vacillent; hæretici eorum crimina in erroris patrocinium trahant; eorundem negligentia insecitiam mysteriorum nostræ religionis, sine quibus nemo

æternam salutem consequi potest, in plebe pariat; illorum negligentia plebis segnitiam creet, indulgentia ad peccandum facilitatem tribuat, ignorantia superstitionibus vel erroribus subdolis inbuat; hinc Sacramentorum neglectus, hinc circa Sacramentorum administrationem defectus notabiles, qui non tantum sæpius minuant Sacramentorum efficaciam, sed totam eorum substantiam interdum destruunt; hinc verbi divini irrisio, discipline ecclesiasticæ jactura, ordinis clericalis contemptus; hinc, ut insinuat Apostolus, *vituperatur ministerium nostrum*, 2 Cor. 6; nec jam *veretur adversarius, aliquid habens de nobis dicere*, ad Tit. 2; quæ omnia si quis compareret cum clericorum raritate, inveniet tantum posteriora prioribus esse præferenda, quantum substantia accidentibus, fundamenta non necessariis ornamentis, nativa pulchritudo fuco vel pigmentis atque ornatibus antecellunt.

XXVII. Itaque clericorum penuria nullius animum moveat; sed «tales (ut habet sanctus Clemens, Epistolâ ad Jacobum fratrem Domini) ad ministerium eligantur clerici, qui dignè possint dominica Sacramenta tractare: meliùs est enim Domini sacerdoti paucos habere ministros, qui possint opus Dei dignè exercere, quàm multos inutiles, qui onus grave ordinatori adducant.» Quid tam anxie de clericorum multitudine cogitamus, cum sciamus non clericorum multitudine, sed pietate, doctrinâ, labore, assiduitate, Ecclesiam catholicam ab initio plantatam esse, postea verò auctam ornatamque floruisse, quanto tempore Ecclesie mos fuerit ut singulis ecclesiasticis titulis, qui per urbes et pagos dispositi essent, præterquam ecclesie cathedrali, unus assignaretur presbyter, præter Dionysii pontificis magni Epistolam ad Severum, concilium Sardicense et Rhemense, innumera antiquitatis ecclesiasticæ exempla testari possunt. Quid ergo multitudinem adeò sollicitè urgemus, si sine ecclesiasticæ discipline dispendio haberi non possit? Quàm verum est quod ait Bernardus, de Conversione ad cleric., cap. 29: «Dilatata videtur Ecclesia, ipse etiam cleri sacratissimus ordo, fratrum numerus super numerum multiplicatus est; verum etsi multiplicasti gentem, Domine, non magnificasti lætitiâ; dum nihil minùs apparet decessisse meriti, quàm numeri accessisse,» magnum hoc Ecclesie vulnus est; periculosus hic Ecclesie graviter periclitantis morbus, cui prudenter consules, si non tam de clericorum numero sollicitus sis, quàm de exemplo, quia utique, ut habet Gelasius papa, epist. 1 ad episc. per Lucaniam, Const. c. 4 (refertur dist. 77, c. Monachus), *convenientia Ecclesie ministeria reparanda sunt, non inconvenientibus meritis ingerenda; et: Ne per occasionem supplendæ penuriæ clericis, vitia potius divinis cultibus intulisse, non legitimæ familiæ Domini computemur procurasse compendia.* Similiter quoque sanctus Leo, loco sæpè laudato, inordinatas indignorum ordinationes reprehendens, non est hoc, inquit, *consulere populo, sed nocere, nec præstare regimen, sed augere discrimen*.

XXVIII. An verò desertum iri putas Ecclesiam, nisi indignorum hominum multitudine turgeat? nonne

potiori jure deserta dici debebit, si inter sacerdotes multos vix sacerdotalem unum aut alterum reperiamus? Providentiæ Dei hoc opus est, idoneos, eum necessitas exegerit, subrogare ministros; nec dubites quin terram istam sanctam destructis Amalecitis et Chanaanæis, veris Israelitis daturus sit ille qui *potens est de lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ*, Lucæ 3; prodibunt vel ex terræ gremio virtutibus omnibus armati sacerdotes, virtute Palladis, seu æternæ Sapientiæ, bonorum disciplinæ seminum jactu suscitati; nascetur gens altera, quæ timeat Deum: pro Caino, pro Lameth nascetur Enos, qui incipiat invocare nomen Domini; et si fortè minùs numerosus erit clerus, erit certè utilior; quàm enim verum est probatum unum diligentem et peritum sacerdotem plurimum, qui jam sunt, officia clericorum explere, absque ullo negotio posse! ideoque satagendum ne singuli qui jam ordinati sunt sacerdotes, otiosi remaneant, non ut indignorum clericorum promotione cleri laxati ruinæ, dum resarciiri videntur, augeantur.

XXIX. Neque verò excusare quemquam poterunt aut prædecessorum aut aliorum collegarum exempla, quæ ubi contra legem divinam faciunt, nullius momenti censenda sunt. *Consuetudo sine veritate vetustas erroris est*, inquit Cyprian. ad Pompeium, contra Epist. Stephani; mala exempla tantò diligentius cavenda sunt, quantò peccantium multitudine magis disseminata sunt; nonne videmus quò majus incendium est, eò omnes majori ad illud extinguendum animi contentione incitari? pari quoque ratione, quò plurium episcoporum minor in ordinationibus ritè celebrandis cautio adhibebitur, eò cæteri diligentiores esse, et exactiorem adhibere debent cautionem; neminem peccantium multitudo excusabit, quia singulis sui officii exequendi proprium munus incumbit.

§ 6. *Quolibet quorumcumque ordinum candidatos esse probandos.*

XXX. Cæterùm nemo ab illà generali quam statutum regulà excipiendus est: sed in cujuscumque ordinatione providè satagendum est ne aut falsa pietatis species fallat, aut defectus aliquis ordinandi lateat, aut ætas immatura ab ordinibus arceat, aut scientiæ atque industriæ vanus rumor decipiat: *Non enim, ut habet sanctus Leo, epist. toties cit., in cujusque personà permittendum est quod institutis generalibus continetur, nec putandus est honor illè legitimus, qui fuerit contra divinæ legis præcepta collatus.* Regulares etiam, qui ad ordines sacros accedunt, sedulò probandi sunt; nam Siricius eos tantùm ex monachis ordinandos permittit, quos *morum gravitas, et vitæ et fidei institutio sancta commendat*; Gelasius jubet in epist. 1, c. 5, ut monachi qui ad clericale munus accedit, *in primis vitæ præteritis acta temporibus inquiratur*; Zozimus, epist. 1, in principio, monachos, nisi continuo tempore probati sint, à sacerdotio repellit; Gregorius I monachum ordinandum vult ab episcopo cui militaturus est, *dignum sacerdotio prævideri*, lib. 1 Regist., epist. 40. Herdense concilium, can. 3, eos tantùm ordinari permittit, quos *pro Ecclesiæ utilitate episco-*

pus probaverit in clericatûs officio promovendos; Tridentinum concilium statuit, sess. 23 de Reform., cap. 22, *ut regulares quoque nec in minori ætate, nec sine episcopi diligenti examine ordinentur*; Ivo Carnuten. episcopus nullos ex clericis regularibus ad sacros ordines admittendos docet, epist. 213, *nisi quos vita et doctrina commendat, et episcopalis auctoritas ad hoc agendum idoneos probat*; quidni? celebris est divi Augustini sententia, quam integram hic describam: «*Ordini clericorum fit indignissima injuria, si desertores monasteriorum ad militiam clericatûs eligantur, cum ex eis, qui in monasterio permanent, non tamen nisi probatiores atque meliores in clerum assumere soleamus; nisi fortè, sicut vulgares dicunt, malus choraula bonus symphoniacus est, ita iidem ipsi vulgares de nobis jocabuntur, dicentes: Malus monachus bonus clericus est. Nimis dolendum si ad tam ruinossam superbiam monachos surrigamus, et tam gravi contumeliâ clericos dignos putemus, in quorum numero sumus, cum aliquando etiam bonus monachus vix bonum clericum faciat, si adsit ei sufficiens continentia, et tamen desit ei instructio necessaria aut personæ regularis integritas.*» Intelligant hoc episcopi, nec tam facilè cuiquam in suâ causâ credant, personæ cujusvis, etiam regularis, vitam, vel ante religionis ingressum, discutiant; mores probent; doctrinam, fidem, religionem examinent; ætatem disquirant; judicis partes exequantur, cujus est nulli rei credere, nisi probatæ, nec sententiam ferre, nisi juxta allegata et probata; audiant divinum ab Apostolo præceptum: *Manus citò nemini imposueris*; qui jubet nemini citò manus imponi, neminem nisi probatum ordinari præcipit, neminem excipit, omnes generali probationis lege concludit.

XXXI. Quemadmodum autem nemo sine probatione ordinandus est, ita nullus ecclesiasticus ordo sine probatione conferendus; minores ipsos ordines sine examinatione non esse concedendos infert Glossa in c. *Si quis*, dist. 24, habemusque expressam Tridentini concilii legem, sess. 23, cap. 5, de Reform., quòd etiam ad minores ordines promovendi probatione indigeant. Plura hæc de re inferiùs. Imò ad tonsuram quoque recipiendi probatione indigent, inquisitione et examine; etenim cum plura sint quæ à clericali tonsurâ suscipiendâ arceant, eos qui tonsuram suscepturi sunt, discuti oportet an aliquibus impedimentis canonicis præpediantur à legitimâ clericali tonsuræ susceptione; ex quâ probationis eorum qui ad tonsuram admittantur omissione rectè notant Carnotensis Ecclesiæ pro ordinibus recipiendis ab illustrissimo et reverendissimo Leonorio Valencæo Carnotensi episcopo editæ Constitutiones, fieri ut jam beneficia imperitis conferantur, ab inutilibus clericis ecclesiastici redditus consumantur, bonis verò et proficuis auferantur: hinc etiam factum esse ut clericorum ac laicorum distinctio jam fere nulla sit; sed quævis etiam viliores personæ, ac de imâ plebe homunciones in clerum temerè adlecti sint; proindeque in summum Ecclesiæ dedecus inferiores clerici

de gradu et honore deciderint, privilegia amiserint, nec habitu aut moribus à laicis secernantur, sitque juxta Prophetæ querimoniam, *sicut populus, sic sacerdos*, Isai. 24.

XXXII. Fatendum quidem est, cum S. Leone, loco sæpè jam citato, *quod si in quibuslibet Ecclesie gradibus providenter scienterque curandum est ut in Domini domo nihil sit inordinatum, nihilque præposterum; multò magis elaborandum esse ut in electione ejus qui supra omnes constituitur non erretur*. Nihilominus tamen præcipuam in electione clerici ad primam tonsuram adhibitam sollicitudinem, Ecclesie maximum presidium esse ac firmamentum, velim omnes sibi persuadeant; nam, ut rectè ait Vegetius, lib. 1, c. 7, *vires regni in primâ delectorum examinatione consistunt*; et certè ab Ecclesiâ facilius vitia arcebuntur, si vel ab ipso primo ejus ingressu depellantur; et cum è clericorum numero sacerdotes et alii sacri ministri eligantur, quales putas hos futuros, nisi quales illi fuerint? neque ideò despicendus est simplicis tonsuræ gradus, quia infimus est; sed ideò sedulo observandus, quia primus est; nullus siquidem in Ecclesiâ parvus gradus est: *Non enim*, inquit Nazianzenus, orat. 1, n. 14, *ita vel divinæ sublimitatis, vel humane humilitatis ignarus sum, quin magnum esse existimem omni creatæ naturæ, ad Deum, qui solus clarissimus et splendidissimus est, naturamque omnem tum materiâ constantem, tum à materiâ secretam puritatemque superat, vel quoquo modo appropinquare*. Cum ergo vel imus ordinis clericalis gradus divinus sit, nemini videri potest negligendus, ne quidem ille qui primus est; quemadmodum enim linearum à se invicem aberratio major est, quæ à centro præpiùs incœperit, ita maximus in moralibus error, cum vel ab initio, à proposito fine deflectitur. *Difficile est*, inquit sanctus Leo, *ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio*; difficile quoque est ut in omnibus ordinationibus ecclesiastica servetur disciplina, si ab ipsâ tonsuræ clericalis susceptione violatur.

XXXIII. Denique episcopum ordinatorem, secundum veram eamque Chrysostomi sententiam, non ignorantia defectuum ordinati, non laudabilis vulgi rumor excusant, si non diligenti præhabito examine, aliquem licèt bonæ famæ et vulgi clamoribus commendatum, indignum tamen consecret. *Hujusmodi enim res*, inquit prædictus Chrysostomus, lib. 2 de Sacerdotio, c. 4, *magno admodum, judicio meo, examine indiget; eumque oportet qui exhibiturus sit, quem ad sacerdotii functionem idoneum censet, non vulgarem tantum famam atque opinionem sequi, eaque esse contentum; sed eundem item necesse est, unâ cum eâ illius vires facultatesque inprimis excutere, atque ante omnia examinare: probat ex divo Paulo, qui cum dixerit oportere et illum habere bonum testimonium ab externis, non eo tantum contentus, plura alia præposuit, ut non hoc solum habendum, sed et alia diligenter excutienda ostenderet; aliam rationem assignat, quam supra tetigimus: Nam, inquit, sæpè usu venit ut vulgi opinio falsa sit, à quâ tamen nihil periculi exoriri possit,*

si res ipsa tota per se prius exactè ac diligenter discussa atque examinata fuerit. Porro de illo populari testimonio, morum inquisitione, totius vitæ discussione, doctrinæ, pietatis ac personæ ipsius examine sequentibus titulis agemus; et quid speciatim olim eâ in re sit observatum, quid hocce tempore observandum, præscribere conabimur; quæ si observentur et in usum revocentur, audeo dicere, et certè spondeo brevi reforescet marcescens Ecclesiæ disciplina, et collapsa clericalis ordinis dignitas atque reverentia erigetur; faxit ita Deus! providete, sanctissimi episcopi, et labentem Ecclesiam vestris legibus ac diligentia suffulcite.

CAPUT II.

DE VARIIS TESTIMONIIS QUIBUS SPECIATIM ORDINANDI JUVARI DEBENT.

ARTICULUS PRIMUS.

De testimonio, approbatione et commendatione populi.

§ 1. *Ordinandos bonum habere debere testimonium ab omnibus.*

I. Expressa est divi Pauli sententia, Timotheum de sacrarum ordinationum formâ admonentis: *Oportet autem illum, ordinandum nempe, et testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, et in laqueum diaboli*; quinam verò illi qui foris sunt, nisi vel infideles quicumque, vel ipsi fideles laici, quorum hi extra clerum, illi extra Ecclesiam sunt? Sed quia simpliciter divus Paulus de iis qui foris sunt loquitur, de infidelibus potius quàm fidelibus loqui videtur, juxta illud ejusdem ad Coloss. 4: *In sapientiâ ambulate, ad eos qui foris sunt*; necnon 1 ad Thessalonicenses 4: *Rogamus vos ut honestè ambuletis ad eos qui foris sunt*; quam interpretationem firmant Patres, qui passim de infidelium testimonio, quod ad ordinationem requiratur, dictum illud Pauli interpretantur: si autem vel ipsis infidelibus de quibus habet Apostolus, 1 Cor. 5: *Quid mihi de iis qui foris sunt judicare? nonne de iis qui justi sunt, vos judicatis? nam eos qui foris sunt, Deus judicabit*. Si, inquam, iis de quibus Ecclesia judicandi potestatem non habet, judicium tamen de vitâ ordinandorum ac moribus eadem Ecclesia permittit, ab iisque testimonium exigit, in quorum tamen testimonio non sistit, quantò magis fidelium populorum necessarium est testimonium, quo ordinandorum vita probitasque firmetur! nam et eorum magis interest, et de iis dijudicandi major his quàm illis facultas atque auctoritas inest; unde rectè Chrysostomus, hom. 9 in 1 Tim. 3: *Quòd si ab hostibus habere testimonium convenit, multò magis ab amicis ipsis, puta populis christianis*.

II. Rationes quibus utrorumque testimonium ad sacras ordinationes legitime celebrandas necessarium videatur, eæ sunt quas supra ex divo Paulo adduximus, ut scilicet ordinandus non in opprobrium incidat, et in laqueum diaboli; id est, ut interpretatur divus Thomas, lect. 2 in 1 Cor. 3, nec opprobrio sit, si malæ famæ ordinetur; vel impatenter agat, desperet, vel in alios diaboli laqueos incidat, si se ex infa-

miâ odiosum esse perspexerit. Confirmari potest ex Anselmo docente ferè evenire, ut cui sua vitia exprobrentur in contemptum, odio vicissim eos habeat, à quibus se contemni viderit, ab aliis despectus, despectores suos despiciat; sicque in iram, contemptum, injuriarum memoriam incidat; cui favit Theodoretus dùm ait neminem contumelias ita sustinere, quin iracundiâ tangatur, et in ejusmodi diaboli laqueos incidat; aliter Primasius, qui aliter legit, hoc scilicet modo, in plurali numero, ut non in opprobrium incidant, et in laqueum diaboli, ut hæc ad eos qui foris sunt, non ad ordinandum referri videantur; sensusque sit, idèò boni testimonii virum ordinandum ne infidelibus offensioni sit, ne per illum diabolus multos illaqueet, qui poterant fieri christiani. Aptus sanè hic sensus, sed non propter illum textus vulgatus mutandus est, qui singulariter legit, 1 Tim. 5, *ut non in opprobrium incidat*, etc., neque litteræ, quæ apud nos sacrosancta esse debet, vis inferenda est; quomodò ergo ordinandus in laqueum incidet diaboli? nisi, ut explicat Chrysostomus: *Dùm in eadem scelera incurrit, in quæ et illi* placet, et Erasmi scholion qui non absurdè *ῥαέσων*, non tam hic malum angelum quam calumniatorem vertendum censet; adeò ut innuat neminem nisi boni testimonii ordinandum, ne aliqui in opprobrium seu infamiam incidat, et in laqueos calumniantium. Quàm vel ab olim verum iis qui sunt in dignitate constituti laqueos à calumniatoribus parari! de quibus propheta regius conquestus est, ps. 36: *Laqueum paraverat pedibus meis*, itemque, ps. 118: *posuerunt peccatores laqueum mihi*, et alibi. In quos profectò laqueos incidunt, qui in vitia ruentes maledicentiam occasionem præbent. Ne ergo opprobrio sit et infamiae, qui ordinandus est, et exinde in diaboli vel calumniatoris laqueos incidat; ne ut ibidem habet Sedulius, *vituperetur ministerium nostrum*, ordinandum oportet habere bonum testimonium etiam ab infidelibus; alioquin in opprobrium incidet, et in laqueum diaboli, quippe, ut habet Chrysostomus, *ab eis illi imminent probra, si quid in ipso reprehensibile notari possit*. E contra *irreprehensibilem*, ut ibidem habet Paulus, *oportet esse episcopum, diaconos similiter ἀνεγκλήτοις*, sine crimine, seu sine criminatione, sine excusatione, ut videtur exponere Hieronymus, l. 1 contra Pelagianos, et nempe *is qui ex adverso est, vereatur nihil habens malum dicere de nobis*; et certè verebitur adversarius inculpata vitæ homini crimen objicere: « Qui enim, » teste Chrysostomo, tit. 1, « fuerit vitæ fulgore conspicuus, et illis quantumvis infidelibus virendus sit, necesse est; quippe veritas ipsis quoque ora obstruit inimicis. » Quod et egregiè docet idem Chrysostomus comparatione solis: « Quemadmodum, inquit, nemo obscurum diceret solem, ne si cæcus quidem fuerit; erubescit quippe opinionibus omnium adversari; ita et eum qui nimio fuerit decore conspicuus, atque morum honestate illustris, nullus profectò culpæ præsumit. »

III. Vix itaque fieri posse censent Chrysostomus, et alii Græci Patres, ut intemeratè innocentia, sin-

gularis sanctitatis eximiaeque virtutis, qualis debet esse, ordinandus, apud infideles ipsos malè audiat, nisi fortè propter sinceram fidem et christianam religionem; sic enim, v. g., apostolorum vitam nemo unquam fuit, qui vituperare præsumeret, nec ullus unquam eis objecit, aut fornicationis aut impudicitiae, aut avaritiæ crimen; sed tantummodò seductores appellati sunt, quod ad dogma refertur, et eo modo interpretantur illi Patres, id quod dictum est ab Apostolo monente Christum lucrifieri, *sive per infamiam, sive per bonam famam*; quòd nempe propter doctrinam Christi apostoli infames essent, et facti essent omnium peripsema. Neque verò id apostolis in opprobrium à Christianis vertebatur, sed potiùs gloriosum ex eo nomen obtinebant, juxta sententiam Petri, 1 Epist., c. 4: *Nemo vestrum patiatur, ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor; si autem ut Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine*; unde tantum abest ut ejusmodi opprobrium atque infamia ordinationi suscipiendæ obesent, ut potiùs per ea ad ordines ecclesiasticos conscendere solerent primorum temporum clerici; quod evidenter docet Tertullianus dùm ait, de Fugâ in persec., cap. 10: « Hoc sentire et facere omnem servum Dei oportet, etiam minoris loci, ut majoris fieri possit, si quem gradum ex persecutionis tolerantia ascenderit. »

IV. Si quando tamen accidat, ut quantumvis probus aliquis pessimorum livore, vel aliâ causâ infametur, passimque et apud multos malè audiat (nam et sanctos viros à Catholicis accusatos fuisse tanquam malè viventes patet exemplis Hieronymi, Briccii Turonensis post Martinum archiepiscopi, Joannis Chrysostomi et aliorum. Ab hæreticis quoque de stupro accusatos Athanasium Alexandrinum, Eustachium Antiochenum, Methodium Constantinopolitanum, et plures alios, ex historiarum lectione comperies), si malus rumor Ecclesiæ judicio omninò tolli non potest, quicumque ille est, vitæ licèt intemeratæ, sed non integræ famæ, ab ordinatione debet arceri, ne si ad sacram ordinationem accedat, periclitetur ejus auctoritas, et ecclesiastici ministerii sanctitas polluta videatur; si enim Cæsaris uxorem non solum ab omni crimine, sed et criminis suspitione immunem esse oportet, ex Joan. Curopalat., Zonarâ et aliis in Michaelæ III, quantò magis Ecclesiæ sponsum? unde huic quæstioni respondens Chrysostomus, de eo qui casu aliquo probro et calumniæ pateat, constanter hæc habet: *Non is in medium adducendus, qui ejusmodi fuerit; nocet enim præcedens plurimum pessima, licèt falsa opinio*. S. quoque Thomas, eum qui sit bonus et infamatur falsò, *patienter ferre oportere* dicit; infelicitati scilicet hoc adscribendum, et secreto divinæ providentiæ judicio, quod revereri oportet, non autem indignatione nostrâ efflicere ut digni videamur, qui impositi criminis invidiam jure subeamus. Hoc est æternæ Sapientiæ admirandum secretum, hæc vanitas alia super terram, in quâ demirandâ hærebat Ecclesiastes, cap. 8, quòd sint *justi* quibus mala proveniunt, quasi opera egerint impiorum,

et sint impij, qui ita secuti sint, quasi justorum facti habeant; hoc est tam deus quibus quæritur Ecclesiasticus, cap. 11, *quid calumnia dicitur, ut loquatur in eulam*; justus hoc in honore ibi convertendum quæritur patenter sustinet et laetatur, nec in eo exstigmati, et fame commendatione destitutum, neque promerito ad idis carens, atque in illa quibus ad bonum ordinem populi commoventur, ordinat in eorum reprobationem, quam ipsi quoque bono facere non cupiunt, aut exoptare, præcædatis sublimitate, vix æquum est. Et Ecclesie vero utilitati satius est, bono aliquo in ordinatione carere, quam multis, vel qui tales videantur, ad ordinis sacerdotum ministerio admittere.

V. Quoquo ergo modo publicum aliquis iudicium incurritur, ab ordinatione arcendus est; nec ullus admittendus, nisi qui passim apud bonos, vel cunctos apud bonos benè audiat. *Decet*, inquit Ambrosius, lib. 1 de Officiis, cap. 5, *actum operumque auctoritate testem esse publicum existimationem et approbationem*. *Ad derogat muneris, ut quæ vident ministrum omnibus congruis ornatum virtutibus, auctorem præstet, et Dominum veneretur, qui tales servulos habet*. Item idem, lib. de Dignit. sacerdot., cap. 1: *Oportet autem et illam bonam testimonium habere, ab iis qui foris sunt, id est, hæreticis et schismaticis, qui contra sanctam Ecclesiam catholicam commenticula sibi profana præfigunt, quos tamen testis Apostolus, et testimonium dicit dedit latuisse habere. Et immaculatâ vitâ, et sancti episcopi conversatione, ne forte accipiant inimici locum episcopo obrectandi et injuriare incipiunt catholicum dogma*. Hæc Ambrosius; cui, ut opinor, nemo reluctabitur, nisi qui nunquam cogitavit quantum ad Ecclesiam totius ornamentum et populi salutem intersit sacerdotis laudabilis fama; quantum verò dedecoris adferat, quantæ populo offensionis sit ejusdem infamia; æquum est, ni fallor, ut qui omnes judicaturus est, prius ab omnibus iudicetur, quam in eo gradu constituatur, in quo demum iudicari non debet, neque à populo reprehendi, et caveat tantum suspitione peccati, qui in aliorum culpas ex officio suo vindex exurgit; et qui omnibus debet esse in exemplum, nulli possit esse in scandalum.

§ 2. *Non omnem tamen criminis suspitionem ab ordinibus arceri debere, et in occultis criminibus cautelam adhibendam.*

VI. Atenim non exinde sequitur quancumque criminis suspitionem, cui hujus aut alterius criminatio locum dederit, ab ordinatione debere repellere; *quis enim innocens esse poterit, si accusare sufficiat?* ait Ammianus, lib. 18; unde Theophilus Alexandrinus, in Commonit., can. 5, lectorem quemdam, Jacob nomine, quem fama erat ob fornicationem à presbyteris ejectum fuisse, deinde ordinatum esse, ejici ipse præcepit: *Accuratâ examinatione factâ, non autem ex surris aut maledictis ortâ suspitione; sin autem non fuerit inventus crimini obnoxius, monere in clero; neque enim, inquit, variis calumniis criminem adhibere oportet*; modum itaque Ecclesia statuit quo vera à falsis crimina secernantur, et auctoritati judiciorum, criminum quæ electis ad ecclesiasticas dignitates obijcerentur

purgationem permisit. Concilium Carthaginense III formam hujus purgationis obtinenda præscripsit: « Illud, inquit producti concilii Patres, can. 4, statuendum est, ut quando ad eligendum episcopum conveniant, si qua contradictio fuerit oborta (quia tunc talia facta sunt apud nos), non præsumant ad purgandum eum qui ordinandus est, tres tantum, sed potulerunt ad numerum supradictorum duo vel tres, et in eadem plebe, cui ordinandus est, discutiantur primo persone contradicentes, postremo illa etiam quæ obijciuntur pertractentur; et cum purgatus fuerit, ab eopectu publico ita demum ordinetur; si hoc cum vestre sanctitatis animo concordat, roboretur vestre dignitatis (alias dignationis) responsione. Ab universis episcopis dictum est, satis placet. » Cui constitutioni consentit Justiniani Novella 6, cap. 4, de Episcopis et reliquis Clericis ordinandis, ex qua plerumque ad hoc propositum aptissima cernuntur, quæ nos inferius proponemus et explicabimus.

VII. Prudentia tamen opus est ne vel qui rejiciuntur infamantur, vel indigni admittantur; utrinque enim discrimen est, sive innocentes damnentur, sive nocentes ordinentur; quid igitur faciendum, an prætermittendus in ordinatione indignus? sed omnes eum malum esse cognoscent; an verò idem ad ecclesiasticum gradum idcirco erit promovendus? sed hoc multò deterius est, accidetque ut et Ecclesiæ malè consulatur, et ordinati famæ, qui quantò in Ecclesiâ sublimior fuerit, tantò magis, cum malus fuerit, opprobrio et infamiae patebit. Quid ergo tandem in hoc dubio ac discrimine concludendum? famæ utique ordinum candidati et Ecclesiæ bono quantum fieri potest erit providendum. Occulta quæ rescierimus crimina secretò saltem ordinandis patefieri possunt, ut si quid habent quo crimen excusent, id proferant. Ineptas vel nullas excusationes proferenti dubium est an interdici ordinationi possit, si aliàs idoneus censeatur; Alexander III neminem propter occultum peccatum reijciendum docere videtur iis verbis, cap. *Ex tenore*, de Temporibus ordinat.: *Verimtamen quia peccatum occultum est, si promoveri voluerit, eum non debes aliquâ ratione prohibere*. Lucius III è contra ob occultum crimen arceri quempiam ab ordinatione posse subindicat, cap. *Ad aures*, eod. tit.: « Nam quarenti archiepiscopo Turonensi, an religiosi contradicentibus eorum prælatis ordinari possent, ita respondit, quod honestius, et tutius est, subjectis debitam præpositis obedientiam impendendo, in inferiore ministerio deservire, quam eum præpositorum scandalo, graduum appetere dignitatem; nec est in hac parte subjectorum desiderium confovendum; quoniam esse potest quod prælati eorum commissa secreta noverint, ex quibus constat eis quòd salvâ conscientia nequeunt sublimari, quia non in sublimitate graduum, sed in amplitudine charitatis acquiritur regnum Dei. » Gregorius IX perplexè loquitur; questionem ad ipsum delatam ejusque responsonem subijcio, cap. ult., eodem titulo: *Quæ sunt de sacerdotibus vel aliis clericis, qui per reatum adulterii, perjurii, homicidii, vel falsi testimonii*

bonam conscientiam recta perdidierunt; et infra: *Respiciendum quod si propositum criminis ordine judiciario comprobata, vel aliis iuris non fuerint, non debent ei (propter reos homicidii) post penitentiam in jura suscipiendi vel suscipiendis ordinibus impediri, quod si non penitentiam, poenitentii sunt, et sub interminatione divini iudicii obtestandi, ut in testimonium suae damnationis, in suscipiendis etiam ordinibus non ministrentur.*

VIII. Atenius hoc certò mihi ex praedicto responso colligi videntur, primùm ob occultum homicidii crimen posse aliquem ab ordinatione repelli, etsi post illius criminis poenitentiam; aliter enim ob occultum homicidii poenitentiam peractam, neminem ab ordinatione removeri posse; ducam autem velut quid, an si quon occultum criminis non poenituerit, possit talis de poenitentia id resiliens, ad ordines, supplicans, recipere. Cum enim dicat non debere occultum criminum poenitentiam, post poenitentiam, ab ordinatione impediri; videtur contrario docere impediri debere, si non eos poenituerit; sequentia verò verba indicant sufficere dumtaxat quod tales impenitentibus moneantur, et sub interminatione divini iudicii ab ordine suscipiundo deterreantur, non autem quòd repellantur.

IX. Glossa, in cap. *La teurre*, et 12, quæst. 1, c. 1. *Non dicatur*, canones istos conciliare nititur, ut nempe regulares, quorum propria non est voluntas, et qui sine scandalo ab ordinibus arceri possunt, propter occultum crimen a praelatis suis ad ordines ardentiori propediuntur; seculares vero, si jus habent petendi ordines, utpote electi, vel nominati ad aliquam dignitatem ecclesiasticam, ob occultum crimen recipi nequeant. Si verò jus non habeant petendi ordines, nulla ipsa injuria facti censetur, si ad ordinationem ab episcopo occultum eorum crimen resiliens, admittantur; quatenus illi propter occultum homicidii crimen, quod vel unico testis occultum revelavit (nisi juramentum de matrimonio interducat) potest episcopus contrahendum matrimonium, quod ex eo illegitimum evaderet, impediri, arguitur cap. *Præterea* 2, de Spualibus. Verum et nullum Tridentinum eas exceptiones non potuit; poenitentiam enim Lucii III exordio, statuit, sess. 11, cap. 1, de Reform., ut cuiusvis ad sacros ordines a non praelato, ex auctumque causâ, etiam ob occultum crimen excommunicaretur, etiam excommunicatus, fuerit interdictus, si nulla, contra ipsius praelati volentem, concessa licentia de se promoveri faciendo suffragetur; quibus verbis permitti videtur cuilibet antistiti, ut clerico cuiusvis ob occultum crimen non iudiciali ordine probatum, aditum ad sacros ordines intercludat, idque insuper ex eodem occulto confirmatur, quod prohibitionem antistitis ob occultum crimen ordinationem impediens a quâquam solidi vocat, et antistites, ut severitatem istam adhibeant hortari videtur, ideòque congregatio concilii censuit per hoc decretum correctis esse jura præcedentia; et extendi ipsam adhibere ad clericos seculares, dignitates et beneficia, quibus annexus sit ordo, obtinentes, et potestatem appellandi in hoc casu ademptam esse. Secus tamen

videtur sensisse Hieronymus, dum Theodotium Alexandrinum reprehendit quòd occultum Origenis crimen, qui soli vixit excommunicatus, toti orbi notum fecisset, quod tamen et Origenis ordinationem reprehendendum, notum solum fuerat: Hieronymi verò sententia facit Veronensem concilium jubens, c. 8, ut *sancti episcopi affectu careris se constium recti, poenitentia non potest abili poenitentia, sed cum ipso ad compunctionem ejus secretis correptionibus elaboraret; item si poenitentia se communiem publicè ingesserit, eum admittat.*

X. In gravius difficultate, certum mihi videtur regularem posse ob occultum crimen ab ordinibus impediri: porro quoniam quod enim Lucii III hæc expressa videtur esse sententia, Glossæ quoque ratio potest adstruere prima. 2° Sacros quoque nullum beneficium habentes aut dignitatem cui ordo adnexus sit, clericos ab ordinatione jure repelli posse; cum enim ad eam nullum jus habeant, nulla sit eis injuria, si repellantur, sic Augustinus, epist. 157, ad clericum et papam Hippolytum, clericum de occulto crimine possetum nunquam ordinari censuit: sic Anselmus, l. 1 de Offic., c. 18, ob levitatis animi conjecturam valdè incertam clericos duos ab ordinatione repulit; quoniam magis ergo ob occultum crimen, sed certum, repellere potuisset? 3° Probabile est episcopum aliquos ob occultum crimen repellere posse; etsi in eorum infamiam hoc indirectè vergat, dignitatesque et beneficia habeant, quibus adnexus sit ordo: tum quòd per crimen grave et enorme, licet occultum, indignos se ordinatione præstiterint, et jure petendi ordines exciderint: tum quòd nemo habeat jus conservandæ famæ, cum aliorum notabili damno; unde quemadmodum possum de loco occulto admonere ut caveatur, et occultum machinatorem homicidii revelare, ut proximus sibi consulat (1), ita perturbatorem ecclesiastici ordinis, Ecclesie populatorem, populi fidelis scandalo et offensionem futurum, impedire potest episcopus ne ingreditur in ovile, ut perdat et mactet, qui pacere debet et regere; tum quòd ob delictum occultum potest impediri matrimonium quia in tertii detrimentum cadit; quidni et ordinatio, ad quam si pessimus adducatur, grave toti Ecclesie, grave populo damnum infligitur? 4° Id tamen intelligendum de crimine occulto quod per poenitentiam deletum non fuerit, cujus radix excisa non sit; nam, si per poenitentiam deletum est, si habitus ipse vitiosus exstirpatus, et prava quævis affectio eradicata creditur, ejus haberi non debet ratio, et æquè censendum est, ac si nunquam fuisset, nisi fortè crimen istud quantumcumque deletum, impediatur ordinum legitimam susceptionem, v. g., homicidium. 5° Probabile tamen quoque est posse occultum peccatorem ad ordinationem admitti: tum quòd Christus Judam, quem noverat sui futurum traditorem, in ultimâ cenâ sacerdotem cum cæteris apostolis creârit; tum quòd Ecclesia non judicet de occultis; in ordinatione

(1) Vide Sotum, lib. 5, de Justit., quæst. 3, art. 1. *De peccato*, cap. 11. *Manuel*, tit. 54. *Lessium*, lib. 1, tit. 1, c. 11, de 9, et alios possum.

autem Ecclesiae minister est episcopus, qui si ut privata persona alicujus delictum occultum resciat, nullam potest ejus habere rationem, quia id eum tanquam publicum judicem latet; tum quod qui peccator occultus est, credi possit scandalo minimè futurus et offensioni, cum ea non nisi ex peccato publico incuratur. 6° Prudentia itaque et moderatione opus est ut episcopus occultum peccatorem rejiciat, vel ad ordines admittat; prudentia, ut infamia occulti peccatoris, et hominum ex ejus refectione offensio, cum damno Ecclesiae prudenter conferantur; et ex duobus malis minus eligatur; itemque ut si rejiciendus judicetur, quaesitis aliunde, si fieri potest, rationibus rejiciatur; si non rejiciendus putetur, media inquirantur quibus ad veram poenitentiam adducatur; moderatione verò, ne crimen occultum magis detegatur quam opus sit, ne vel odio vel invidiae repulsa ista tribui possit; ne prius quis rejiciatur quam media omnia tententur, quibus sponte sua ordinandus potius ab ordinatione petenda absistere quam repelli videatur. Sed iis omnibus zelus et charitas Christi praeponderare debent, ut obsecrando, increpando, flendo, conquerendo, commiserando, ad poenitentiam veram peccatores adducantur, ne indignè, aut pollutis manibus ad sacra accedere sibi proponant; constantia insuper opus, quà qui judicialiter convinci possunt, aut propter crimina sua malè audiunt, intrepidè rejiciantur, nec se precibus vel minis exorari unquam antistes patiantur.

XI. Solebant autem qui in suspicionem criminis olim venissent canonicam hoc pacto subire purgationem, ut quamvis accusatore deficiente absolverentur, non tamen, nisi praehabito ab ipsis de veritate, et ab aliis probatae famae viris, qui compurgatores dicebantur, de credulitate juramento ordinarentur: licet enim secundum juris regulas, *actore non probante reus absolvitur*; postulat tamen Ecclesiae dignitas, ne protinus ordinetur; et quod in gravioribus causis nonnunquam contingit, purgatio reo indicatur. Vide, l. final., c. de rei vindicat., l. 4, c. de Edendo; l. Actor, c. de Probationib., can. Accusator, 6 quaest. 5, et alibi vide etiam cap. *Cum Ecclesia*, in fine, de Caus. posses. et propr., et 7, quaest. 1, c. *Nuper*. Ejusmodi purgationis canonicae in sacerdotalis ordinis viris de crimine aliquo infamatis, ut officio suo fungi possint, toto ferè titulo Decretalium, qui de purgatione canonica inscribitur, et alibi necessitatem tenemus. Vide, lib. 5 Decretal., tit. 54; et 15, q. 5, c. de Crimine, et 2, q. 4, al. 5, ferè integrà, necnon lib. 5, capitul. cap. 54 et 7, cap. 281. De purgatione autem canonica ad ordinationem necessaria aliqua exempla legimus; sic enim apud Ivonem Carnotensem epistolam ejus nomine, tum Willelmi Parisiensis, et Walteri Meldensis ad Hugonem Lugdunensem directam, refertur electio Sanctionis Decani Aurelianensis in episcopum, cui cum calumniatores aliqui crimina quaedam impigissent, subrahentibus se praedictis calumniatoribus antequàm à suo metropolitano consecraretur, habito inter episcopos provinciae consilio, visum est accipere, tum ab eo, quam ab illis qui cum illo erant meliores,

districta Sacramenta, usque ad septem, quae eum, quantum in conspectu hominum purgari poterat, purgarent de invasione et simonia; sic etiam in dicto Decretalium titulo legimus ab Innocentio III Florentino episcopo mandatum, cap. Accedens de Purgatione can. quatenus diaconum, qui natalium defectus arguebatur, si publice foret notè respersus, et de ipsa ei legitime constare non posset, purgatione ab ipso recepta, non differret propter hoc ad sacerdotis officium promovere. Nec dubito quin, cum id in ordinatis desideraretur, ut officio fungi possent, multo magis in ordinandis requisitum fuerit, cum facilius sit et minus ignominiosum repulsam passis, ordinandos ab ordine quem petunt, quam ordinatos ab ordine quem habent repellere; cum clerici ordinati, si innocentes reperti fuerint, sine injustitià nequeant à suscepto ordine removeri; iidem verò à superiori gradu, quantumvis non dicam innocentes, sed digni, et de Ecclesià benè meriti, arceri sine injustitià aliquando possint; cum tandem ordinato, ad ordinem susceptum retinendum, et aliquà ex parte administrandum, sufficere debeat non esse nocentem; ut autem superiorem ordinem quis obtineat, ne quidem sufficiat illum mereri, nisi Ecclesiae utilitas vel necessitas postulàrit, et Episcopi auctoritas accesserit.

§ 3. *De antiquo more quo populus aliquem commendare, vel ad ecclesiasticos gradus postulare aut ipsius ordinationi assentiri solebat.*

XII. Necessarium igitur est ad clericum ordinandum, ut bonum habeat testimonium ab omnibus, idque vel ab Ecclesiae incunabulis sedulò semper observatum fuit, ne videlicet ignoti aut nimis noti, mali scilicet, vel nullius nominis ad ecclesiasticos ordines irrumperent. Quod si prima Ecclesiae nascentis incunabula intueamur, videbimus apostolos de diaconorum electione sollicitos fidelibus praecepisse, Act. 6, ut *considerarent viros boni testimonii septem plenos Spiritu sancto*, quos ad opus diaconatus ordinarent. Notatu etiam dignum est quod in Constitutionibus apostolicis, lib. 8, c. 4, legimus ab apostolis statutum, ut episcopum ordinaturi eum populo sistant, et qui reliquorum princeps est, percontetur presbyteros et populum, an ipse sit quem praeesse petunt; et illis annuentibus rursùm quærat an tribuant ei omnes testimonium quod dignus sit hoc magno et illustri munere praesidendi; an quæ ad pietatem erga Deum pertinent, rectè peregerit; an jura adversùs homines servàrit; an domus resque domesticas benè administraverit; et an vita ei per omnia honestè et laudatè acta fuerit; cum verò omnes simul non secundum opinionem praejudicatam, sed secundum veritatem testificati fuerint, talem esse eum, tanquam in conspectu Judicis Dei et Christi, praesente etiam Spiritu sancto, atque omnibus sanctis et administratoris spiritibus interrogent utrum sit dignus ministerio, et in ore duorum vel trium stet omne verbum; et cum tertio annuerint, et dignum esse assensi fuerint, petatur ab omnibus ut praebant signum, et libenter praebentes audiantur; sicque ad ordinationem accedatur. »

XIII. In hunc sensum legimus apud Anacleum, in

quādam ejus Epistolā decretali 2, ad ordines quoscumque inferiores etiam sacerdotio, *trium saltem veracium testimonium cum episcopi approbatione necessarium esse*. Fidem facit Tertullianus, Apolog. c. 59, ad Ecclesiæ prælectorum seu presidentum ordinem populi testimonium necessarium visum fuisse: *Præsident, inquit, probati quique seniores honorem istum non pretio, sed testimonio adepti*. Cyprianus, epist. 41, *episcopi ordinationem collegarum ac plebis testimonio ac judicio comprobari asseverat*; idemque in reliquis etiam inferioribus clericis ordinandis, plebis non solum testimonium, verum etiam consilium, consensum et suffragium desiderat, ut pluribus inferius ostendetur. Egregium quoque hujus rei monumentum ex Theophili Alexandrini Epistolā canonicā eruitur: *De iis, inquit Theophilus, qui ordinandi sunt, hæc erit forma, ut quidquid est sacerdotalis ordinis consentiat et eligat, et tunc episcopus examinet, vel ei etiam assentiente sacerdotali ordine, in mediā ecclesiā ordinet, præsentē populo et episcopo alloquente, an etiam possit ei populus ferre testimonium*. Favent etiam concilia duo Carthaginensia, quorum tertium hunc canonem edidit, *ut nullus ordinetur clericus, nisi probatus vel episcoporum examine, vel populi testimonio*; quartum verò Carthaginense expressius statuit *ut episcopus sine consilio clericorum suorum clericos non ordinet, ita ut civium assensum, et convenientiam, et testimonium quærat*.

XIV. Prostant ejusdem moris infinita exempla. Legimus apud Augustinum, in actis ordinationis Eradii, epist. 140, t. 2, Augustino populo proponente Eradium ut sibi succederet, à populo acclamatum esse: *Deo gratias, Christo laudes, dictum esse vices ter*; *Exaudi, Christe, Augustino vita, dictum esse sexies decies*; *Te patrem, te episcopum, dictum esse octies*; itemque Augustino quādam subjungente, quibus eorum acclamationes adnotari, et per notarios adhibitos observari, ac litteris mandari commonebat, à populo acclamatum esse *trigesies sexies*: *Deo gratias, Christo laudes*; *exaudi, Christe, Augustino vita, dictum esse tredecies*; tum eodem sancto Augustino populum alloquente, ab eoque petente ut de propositā Eradii electione sententiam suam significaret, à populo acclamatum esse: *Fiat, fiat*; *dictum esse vices quinquies*: *Dignum et justum est*; *dictum vices octocies*: *Fiat, fiat*; *dictum quatercies*: *Olim dignus, olim meritus*; *dictum vices quinquies*: *Judicio tuo gratias agimus*; *dictum tredecies*: *Exaudi, Christe, Eradium conserva*; *dictum octies decies*. Mentio etiam hujus acclamandi formulæ, juxta quam ad ordinandi commendationem populus acclamare solebat: *Dignus est, dignus est, quæ jam à temporibus apostolorum in ordinationibus usurpari cœpit ex Constitutionibus apostolicis supra citatis, mentio, inquam, in sancti Eutychii patriarchæ Constantinopolitani, in cujus ordinatione refert Simeon Metaphrastes, omnes uno animo eademque mente, et conjunctis suffragiis, atque unā voce ante tempus proclamasse*: *Dignus est, dignus est*. Mentio quoque in oratione de gestis contra Arium in synodo Nicenā apud Metaphrastem, in quā habetur quòd cum Metrophanes Alexandrum sibi in sede Constantinopo-

litanā successorem futurum divinitus revelatum post Evangelii lectionem populo declarasset, populus unā cum imperatore per aliquot horas clamaverit: *Dignus*. Mentio apud Eusebium, lib. 6, Hist. c. 22, qui Fabianum Romanum pontificem acclamante populo: *Dignus est, ordinatum narrat*. Mentio apud Gregorium Turonensem, lib. 2 Hist. Franc., c. 13, in electione Rustici, qui in locum Venerandi episcopi Arvernorum creatus est, ad cuius nomen omnis populus, cunctā contentione postpositā, clamavit: *Dignum ac justum esse*. Mentio pariter in veteri Ordine Romano, in quo qui episcopum consecraturus est, hortatur populum ut omnes clament: *Dignus est*.

XV. Sed ne fortè in episcoporum duntaxat ordinatione id usitatum esse credideris, id in cæteris quoque observatum discas ex Metaphraste referente in ordinatione Danielis Stylitæ in presbyterum à patriarchā Gennadio creati, populum clamasse: *Dignus est*; cuius testimonium pluribus aliis auctoritatibus fulcitur, tum synodi Tricassinæ in Epistolā ad Nicolaum I pontificem, in quā nempe synodi istius Patres indulgendum putant Walfado et aliis ejus collegis, illegitimè ordinatis, quia *non se ad sacros ordines provehendo importunè ingesserant, sed acclamationi et attestationi ipsius Ecclesiæ, ut ordinarentur, obdixerant*; tum Venantii Fortunati in Vitā S. Medardi, qui S. Medardum multitudinis utriusque sexus testimonio sacerdotale coactum esse ad officium refert; quod de ejus ad episcopatum electione interpretandum non est, cum postea eandem factam describat; tum Theodori abbatis monasterii sancti Trudonis, qui in Vitā hujus sancti Trudonis ipsum refert concordi acclamatione omnium ad presbyteratum non tam petatum, quàm violenter tractum. Sonabat ergo, ubi quis populo gratus ad sacerdotium vel alios ordines ab antistite proponeretur, illa vox: *Dignus est*; sicut è contra in degradatione *indignus* clamabatur, ut patet ex Nicetā, qui sanctum Ignatium Constantinopolitanum tyrannicè depositum refert, cum subdiaconus perditæ vitæ primus acclamaret: *Solemne istud, indignus*. Solebat et populus aliquem interdum nominatim clamoribus expetere, quemodò refert Sidonius se cum Patiente Lugdunensi, et Euphronio Augustodunensi Joannem Cabilonensem episcopum, neglectis populi clamoribus, quibus indigni isto gradu petebantur, ordinasse: narrat quoque scriptor Vitæ sancti Arnulphi, quòd cum Metensium vox populorum episcopum fieri acclamaret, sicque creatus sit. Athanasium quoque magnis clamoribus postulatam testatur epistola episcoporum Ægypti apud eundem Athanasium.

XVI. Ex quibus omnibus quædam etiam non leviter transeunda, sed notanda videntur: primum, cum aliquem episcopus proposuisset vocem populi expectatam fuisse; ideò Sidonius concionem quam habuit ut Simplicium Bituricensem episcopum à se delectum populo nominaret, ita concludit: *Vos autem de viro de quo loquimur si novam meam sententiam sequimini, secundum vestram veterem consonate*. Hinc in electione sancti Eutychii Constantinopolitani patriarchæ notatur quòd concessum tempus ad acclamandum à po-

pulo præventum fuerit, virtutum ejus admiratione incitato. Alterum quoque observandum est, à notariis eas acclamationes, eam formulam numerumque notata fuisse et publicis monumentis inscripta; unde Augustinus, in prædictis ordinationis Eradii Actis dixisse dicitur: « Notariis Ecclesie, sicut cernitis, excipiuntur quæ dicimus, excipiuntur quæ dicitis, et meus sermo et vestre acclamationes in terram non cadunt, apertius ut dicant, ecclesiastica nunc gesta confirmamus; sic enim hoc esse, quantum ad homines attinet, confirmatum volo; » et paulò post, *gesta confecta sunt, placuit, acclamastis; recitatur placitum vestrum et acclamatio vestra*. Tertium, acclamationes istas tanquam consensus populi, ac boni testimonii indices, ab ipsis antistitibus rogatis ac postulatis fuisse; unde Augustinus in prædictis Actis: *Nonnulla responsione vestra opus est, teneam responsionem vestram; de hac assensione aliquid acclamate*. Quartum, varias voces approbationis, quæ illi soliti fuisset, ad eam maxime, *dignus es*, quam in talior idem Constitutiones apostolicæ, l. 8. c. 4, et aliorum quasi approbationis symbolum appellarunt; quam in ordinatione Eutychii, atque Eradii aliorumque plurimum auctoritatem superius docuimus; ad quam alludit Ambrosius, illum ait, de Dign. sacerdot., c. 5: *Nescii homines et indocti in ordinationibus eorum clamant: Dignus es, justus es, et conscientia misera, indignus es, injustus es, dicit*. Ultimum, cum aliquid populus sibi gratissimum esse significare vellet, non semel acclamare solitum fuisse, sed pluries acclamationes iterasse, retento scilicet antiquo qui apud Romanos viguit acclamandi more; iis enim, v. g., quæ in Eradium acclamata superius retulimus gemina sunt, quæ in Claudii imperatoris electione ad imperium dicta narrat Trebellius: *Auguste Claudii, dñi te nobis præsent! dictum sexagies. Auguste Claudii, principem te, aut qualis tu es, semper optavimus, dictum sexagies: Auguste Claudii, te respublica requirebat, dictum quadragies*, etc. In synodo Chalcedonensi est contra, non multo aliter in Dieo, cum de peremptoria ordinatione, quam, apud Lamprium, in ordinando Commemorat.

XVII. Plausibus quoque ordinando favebatur, ut ex Sidonio colliges, ubi episcopum nominaturus: *Dignamini*, inquit, *humilitatem nostram orationibus potius in cælum ferre quam plausibus*. Manuum quoque elevatione probitatis ordinum testimonium exornabatur, sicut est contra earamdem depresso improbandum iudicium erat, veteri scilicet ex more, secundum quem, ut notat Cicero, nosque supra indicavimus, digitos vel manus extulere, suffragii erat. Inde cum in synodo Chalcedonensi, pro sacris ordinationibus et electionibus. Sed in illigralis episcopis improbando postea tumultuose acclamationum voces, plaususque vetiti. Rationem tradit Osius, in concilio Sardicensi, can. 2: « Quia, inquit, manifestum est, quod quicquid præmio et mercede corrumpi, eos qui sinceram fidem non habent, ut clamarent in Ecclesiâ, et ipsum petere viderentur episcopum; » plebem quoque *clamoribus sæpe ad gratiam, vel pretium fortassè excitatis morari solere in his electionibus* dicit Origenes, ubi

metum est nec persecutionis tempora ab omni ambitu remota fuisse; paria verò Ecclesie pace, acclamationes quoque istas turpi commercio expositas fuisse, docet Sidonius, ubi electionem episcopi Cabilonensis describit, l. 4, ep. 25: « Hic, inquit, per fragores parasiticos suffragio comparatos Apicianis plausibus ingerebatur, hic apice votivo si potiretur, tacita pactione promiserat, Ecclesiastica plausoribus suis prælia fore. » Sed et posterioribus temporibus refert Gotfridus Vindocinensis, in electione Rainaldi in episcopum Andegavensem mali quamdam nominis mulierem acclamasse, secutos vulgi conspirantis clamores, electionem tumultuariam et irritam à prudentioribus judicatam: « In illâ quidem, » inquit, epist. 41, Rainaldo, actione, in vulgi conspiratione, quam pro electione reputatis, lex velut inter arma siluit; vox divina locum non habuit. Totum ibi levitas vindicavit, et vanitas; ubi quædam mulier publica, quæ vos garruliter acclamabat, plus potuit, quam plebis maturitas et clericalis honestas potuerit, » etc. Eadem quoque plausuum istorum et inconditarum vociferationum, vel etiam suffragiorum per manuum elevationem incommoda prospiciens Nazianzenus, in epistolâ patris nomine scriptâ ad Cæsarienses, electionem episcopi *per confraternitates, seu sodalitia et cognationes* examinari expetivit, ne promiscua turba suffragiorum iudicii sinceritatem convelleret. Hæc itaque suffragandi ratio, cum ab electionibus episcoporum sublata fuerit, eandem quoque abrogatam fuisse in cæteris ordinationibus, nec diutius istam perseverasse inferiorum sacerdotum ac clericorum probandorum, vel improbandorum rationem mihi facillè persuadeo; maximè cum, ut infra quoque notabimus, sollemnis iste populi concursus ad electiones episcoporum celebrandas diutius perseveravit; cum ad clericorum et inferiorum sacerdotum ordinationes in usu amplius non esset; porro prædictum acclamandi morem in concionibus probavit Augustinus, l. 4, de Doctrinâ christianâ, cap. 26, improbativè Chrysostomus, cujus extant integræ homiliæ, quibus id agit ut plausus omnes et acclamationes à concionibus tollerentur.

§ 4. Quænam jam à populo testimonia requirantur, ubi etiam de antiquo usu.

XVIII. Duo jam ad clericorum ordinationes testimoniorum genera requiruntur: unum dici potest privatum respectu alterius, quod scilicet non palàm ante ordinationem exigi solet, nec ab omnibus, sed ab iis solum in quorum potestate ordinandus fuerit, vel quibus ordinandorum ad clericatum et ordines vota palàm denuntiantur, vel à quibus speciatim episcopus duxerit inquirendum: ii enim Ecclesie bono sacerdotalis et clericalis ordinis ornamento, animarum populi christiani salutis, ordinandorum ipsorum felicitati consulere tenentur, et ex animo ac veritate petenti præsuli significare, qui ordinandorum mores, anteacta vita, educatio, conversatio, natalium conditio, corporis animique dotes aut defectus existant: de hoc autem testimoniorum genere inferius

dicitur fusiis; hic tantum observatione dignum duximus concilium Coloniense provinciale, habitum anno 1356, diversam omnino rationem inire ab ea quam cetera concilia, circa hoc genus testimonii prescripserunt. « Qui, inquit, civitatem aut oppidum, senatus, qui verum pagum aut villam incolit, iudicis ejus litteras sigillatas, quæ gratis dabuntur, secum feret; quæ ne cuipiam per invidentiam vel alium minus sincerum affectum denegentur, prohibemus; alioqui afferens monumentum factæ inquisitionis et denegati testimonii, nec tamen accusatus criminis, vel defectus, ac idoneus, per vicarios nostros in Pontificalibus repertus, nihil secius admittetur. Qui vero non in oppidis aut pagis, in quibus titulum nacti ac ministrati sunt, sed in longinquâ regione muram traxerunt, hi canonicis satisfaciant institutis. » In concil. Coloniense parte 1, tomo 4 Concil. parte 2. Consentit tamen Coloniensi Moguntinum, anno 1549, sub Sebast., cap. 82.

XIX. Alterum verò testimonii genus est, quod in totius Ecclesie conventu exquiratur, quanto ordinationes diaconorum, presbyterorum, episcoporum, jamjam celebrandæ sunt, rogante scilicet episcopo clerum vel populum, ut vel ordinandi faverent, vel eidem intercedant. De hoc testimonii genere plura jam diximus, ob idque convocato populo sibi multo olim fieri solitas ordinationes innuit Origenes, et nos suo loco docuimus. Addiamus unum, ex veteri Ecclesie disciplinâ, clericorum ac laicorum, intercessionis ordinationi alicujus, quem ineptum esse ad sacros ordines judicarent, exemplum; refert synodum Eusebius, lib. 6, cap. 55, Novatum ab episcopo schismatico ejus amico ordinatum fuisse presbyterum, favore ac gratiâ, omniq. episcoporum non modo ab universo clero, sed etiam à multis laicis, votum ejusmodi ordinare, quoniam minime licebat quinquam in loco propter meritam baptizatum, et hinc confiterat in clerum assumi, ipsam magno perre postulasse sibi potestatem dari hinc manus in sortem presbyterii imponendi. Quo exemplo docemur moris fuisse clericis ac laicis, ut si quos contra ecclesiasticam regulam ordinandos viderent, toto conatu intercederent, nec nisi ægre ejusmodi ordinationes illegitimas paterent. De hoc publico testimonio vide concilium Coloniense infra citandum, ubi illud restitui cupit.

XX. Egregie verò ad ipsum probandum, et rationem ejus insinuandam Cyprianus cum collegis, epistolâ 68 ad clerum et plebes in Hispaniâ consistentes, de Basilide et Martiale loquens: « Nec sibi plebs, inquit, blandiatur, quasi immunis esse à contagio delicti possit, cum sacerdote peccatore communicans, et ad injustum atque illicitum propositi sui episcopatum, consensum suum commodans, quando per Oseam prophetam comminetur, cap. 19, et dicat censura divina: *Sacrificia eorum tanquam panis lutæ; omnes qui manducant, contaminantur*; et cens scilicet, et ostendens omnes omnino ad peccatum constringi, qui fuerint profani et injusti sacerdotis

sacrificio contaminati. Quod item in Numeris manifestari invenimus, c. 16, quando Chore, Dathan et Abiron contra Aaron sacerdotem sacrificandi sibi licentiam vendicaverunt; illic quoque per Moysen præcipit Dominus ut ab eis separaretur, ne facinorosis conjunctus eodem facinore et ipse perstringatur. *Separamini, inquit, à tabernaculis hominum istorum durissimorum, et nolite tangere ea quæ ad eos pertinent, ne simul pereatis in peccato eorum*; propter quod plebs obsequens præceptis Domini, et Deum metuens, à peccatore præposito separare se debet, nec se ad sacerdotis sacrilegi sacrificia miscere; quando ipsa maxime habeat potestatem, vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi. Quod et ipsum videmus de divinâ auctoritate descendere, ut sacerdos plebe præseente sub omnium oculis deligatur, et dignus atque idoneus publico judicio ac testimonio comprobetur, sicut in Numeris Dominus præcipit dicens, c. 10: *Apprehende Aaron fratrem tuum, et Eleazarum filium ejus, et impone eis la mentem eorum omni Synagoga; et exue Aaron stolam ejus, et indue Eleazarum filium ejus, et Aaron appositus moriatur illic*. Coram omni Synagoga jubet Deus constitui sacerdotem, id est, instruit et ostendit ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, ut plebe præseente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita predicentur, et sit ordinatio justa et legitima, quæ omnium suffragio et judicio fuerit examinata, quod postea secundum divina magisteria observatur in Actis apostolorum, c. 4, quando de ordinando in locum Judæ episcopo Petrus ad plebem loquitur: *Surrexit, inquit, Petrus in medio discentium, fuit autem turba in uno*. Nec hoc in episcoporum tantum et sacerdotum, sed in diaconorum ordinationibus observasse apostolos animadvertimus, de quo et ipso in Actis eorum scriptum est, c. 6: *Et convocaverunt illi duodecim totam plebem discipulorum, et dixerunt ei*. Quod utique idcirco tam diligenter et cautè convocata plebe totâ gerebatur, ne quis ad altaris ministerium, vel ad sacerdotalem locum indignus obreperet, » etc.

XXI. Passim, si reliqua ex Cypriano proferre placeret ejusdem argumenti; fusior verò, si ad ea quæ jam protulimus vel leviter explicanda luberet commentarium scribere. Notamus duntaxat hanc Cypriani fuisse mentem, ut episcoporum sui temporis eligendorum morem describens, ostenderet Basilidis æquam fuisse depositionem, justam verò ac legitimam episcopi Sabini ordinationem; idcirco à communicatione Basilidis populos deterreret, quos criminis conscios fore dixit, si sacerdoti schismatico communicarent, ordinationem Sabini legitimam censendam, quæ de cleri ac plebis consensu ac testimonio facta fuerit; hunc probatum esse, et antiquum eligendorum episcoporum morem, quem ex divinâ ordinatione descendere, petitis ab apostolis eligendi modis, et ab antiquæ legis exemplis ad nos usque derivatas ostendat; unde quamvis de episcopis non sine cleri ac populi testimonio ordinandis ibi ex professo disserat;

exemplum tamen profert diaconorum ordinationis, quod in inferiorum clericorum ordinatione, populi quoque testimonium ac consensum requisitum probat; nec ratio quam profert ad solius episcopi ordinationem restringitur, sed ad omnium clericorum extenditur, eorum maximè, qui tanquam præpositi ac pastores populo præficiuntur, quorum, si facinorosi fuerint, iis electio adscribatur, quorum suffragio tunc temporis maximè ordinabantur; sed nec hoc nostro tempore omnino populus excusatur, si de meritis vel demeritis ordinandorum interrogatus reficeat, indignorum ordinationi æquè ac dignorum consensum præbendo.

XXII. Viget enim etiannum apud nos mos iste, ut in ordinatione diaconorum ac presbyterorum populus ab episcopo moneatur ut *si quis* (1) *habet aliquid contra illos, pro Deo, et propter Deum cum fiducia exeat, et dicat, verumtamen memor sit conditionis suæ; ne videlicet temerè, quæcumque audierit effutiat, ne incerta quæ circumferri acceperit, in ordinandorum infamiam obloquatur, neve palam ea proferat, quæ manifestis probare non possit argumentis. Etenim ecclesiasticis legibus* (2) *sub poenâ etiam excommunicationis unusquisque deterretur, ne clerici crimen obijciat quod probare non possit; grave est enim, si clerici fama uniuscujusque convicio pateat, si quorumcumque etiam infimorum invisiâ vel calumniâ sacræ electiones turbari, et ecclesiasticæ ordinationes impediri possint; si clerico purgandi se necessitas, ad ejusque libitum imponatur; sublimior est electi clerici vel sacerdotis dignitas, quàm ut à plebeiis hominibus passim eam impeti debeat; nec præsulum judicio adeò parùm tribuendum est, ut quos ad ordinationem sacram prudentia eorum selegerit, unius aut alterius intercessio probatione sufficienti destituta repellere debeat; quin potius præcludi debet aditus ad eos accusandos, quos ad episcopatus, sacerdotii vel ministerii aliquem gradum, electio jam fecit honorandos. Unde Justinianæ novellæ 6, c. 1, § Si quis, cautum est (ut si is qui ordinationi contradicit, aut examinatione factâ probetur calumniator, aut in ipso principio neque in examinatione persistere confidat; segreget eum in perpetuum à sacrâ communionem is qui ordinationem facere vult, et non ipsa falsitas impunita sit; sicut enim (inquit) bonam gloriam in eo qui ordinandus est quaerimus, ita etiam calumniam in eo, qui frustra accusavit, punimus.)*

XXIII. Ideò verò in solis ordinationibus diaconorum ac sacerdotum, non autem inferiorum clericorum, retinetur hic mos consulendi populum, monendique ut fideles de vitâ ac moribus ordinandi præbeant

(1) Pontificale Rom., parte 1, tit. de Ordin. diaconi et presbyteri; item vetus Ordo Rom., iisdem titulis.

(2) Lege, can. *Si quis*, circa can. *Calumniatos*, can. *qui non probaverit*, can. *Si quis episcopum*, can. *Euphemium* 2, quæst. 5, et can. *Quia juxta*, et can. *Epiphanium* 5, q. 6, et can. *Si quis episcopus*, 2 quæst. 7, et alibi.

testimonium, quia præsertim interest Ecclesiæ quales illi futuri sint, qui nempe soli ecclesiastico regimini adhibentur, et magistratum seu principatum in Ecclesiâ gerunt; cum inferiores ministri iisdem subdantur, nec in plebem principatum obtineant, ut alibi docuimus; eamque etiam ob causam, cum antiquitùs præceptum foret, ut ordinationes palam et publice fierent, cunctis præsentibus, in minorum tamen ordinum collatione id minùs strictè servatum est; unde hocce tempore Pontificale Romanum edicit, parte 1, in rubricis ordin. confer., ut sacri quidem ordines nonnisi statis diebus ac feriis solemniter publicè peragantur; cum tamen in arbitrio episcopi reliquerit ut minores ordines minori cum solemnitate, quo voluerit loco vel tempore celebret.

XXIV. *Si autem*, ut habet Justinianus, novell. 123, c. 14, tempore ordinationis clerici cujuscunque collegii aut ordinis, accusator aliquis apparuerit, dicens eum ordinatione indignum esse, differenda est ordinatione; et universa eo modo procedere debent, quo juridicus ordo examinis et purgationis clerici exposcit. Etenim quicumque ad quemlibet ordinem vel infimum tendit, boni debet esse testimonii; non infamiâ ullâ laborare, ne quantumvis innocens auctoritatis non satis habeat ad peccatores corrigendos corripiendosque, nec satis venerationis ad sacrosanctam dignitatem tuendam: *Christi*, inquit *Apostolus*, 2 Cor. 2, *bonus odor sumus in omni loco*; de apostolis loquitur, quorum fideles videntes exitum conversationis, imitabantur fidem, æmulabantur patientiam, omnis generis virtutes in seipsis exprimere conabantur; nec apostolico debent inseri trunco atque ordini, qui non dignum apostolico fastigio aliquid habeant, quo sui venerationem atque admirationem pariant; *sic luceat*, inquit *Christus primum apostolis, tum præpositis, sacerdotibus ac clericis, lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in celis est*, Matth. 5; lucere debent et ardere, quibus quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco cæteri debent attendere; qui non amplius sub modio, sed super candelabrum Ecclesiæ constituti, non solum virtutum meritis, sed laudibus debent præcellere, ut alios laudabiles faciant. Unde et crimine propter se, et criminis infamiâ propter Ecclesiæ honorem, carere debent, ut et sibi benè vivendo consulant, et aliis benè audiendo; nec tam Ecclesiæ interest ne innocentes repellantur quàm ne nocentes admittantur: accusent innocentes infelicitatem suam, quorum Deus honoraturus est infamiam, remuneraturus innocentiam; excusent Ecclesiæ judicium; quæ de interioribus non judicat, sed vel ex præsumptionibus condemnat, vel de condemnatione metuentes ecclesiasticis honoribus non ornat.

XXV. Providet itaque Ecclesia ne infames ad ecclesiasticos ordines promoveantur, bonum ideò ab omni plebe testimonium exigit, quo promovendos exornet; verum quia vulgi aliquando rumor incertus est; et *plus valet oculatus testis unus, quàm auriti decem*, alios ideò testificatores Ecclesia requirit, quibus fidat, per

quos nempe in vitam moresque ordinandorum diligenter inquirat: ii sunt archidiaconus, parochus, magister scholæ præfectus, in cuius curâ ordinandi fuerint, et ii quos specialiter ad inquirendum in vitam ac mores ordinandi episcopi designarint; de iis speciatim jam agendum erit.

ARTICULUS II.

De testimonio archidiaconi, quo ordinandi niti debent.

§ 1. *Officia archidiaconi in explorandis vel commendandis ordinum candidatis.*

4. Sæpè, inquit Chrysostomus, l. 2 de Sacerd. c. 4, usu venit ut opinio vulgi falsa sit, à quâ tamen nihil periculi exoriri possit, si res ipsa tota per se prius exactè ac diligenter discussa atque examinata fuerit. Proindeque notat idem Chrysostomus eam fidem quæ à vulgi opinione facta sit, non esse præcipuum signum aut unicum quo qui ordinandi sunt debeant approbari; consultò itaque egit Ecclesia, quæ et quorundam oculata testimonia exposcit, et vulgi famam per quosdam examinari præcipit.

II. Archidiaconi quidem eniti debent ut, quantum fieri potest, per seipsos omnium ordinandorum mores vitamque cognoscant; sunt enim ex iis diaconis qui secundum Evaristum, ep. 1, quasi oculi videntur episcopi, et secundum sanctum Clementem, sunt episcopi oculi oberrantes et circumlustrantes, ut referant ad episcopum. Clem., epist. 1 ad Jacob. fratrem Domini, cui consentit Anaclet, epist. 1, et Trident. sess. 24, de Reform., c. 12. Ii sunt qui, cum reliqui diaconi oculorum symbolo designentur, ipsi potiori titulo *ὄφθαλμοὶ*, totus oculus censendi sunt, ut arguentatur Isidorus Pelusiota, ep. 29, l. 1. Cum ergo oculi ipsi sint episcoporum, quod episcopi per seipsos ob negotiorum multitudinem præstare non possunt, hoc ipsi exequi debent, ut omnes qui ad clerum destinantur, vel jam clero inscripti sunt, habeant benè notos: quod faciliè præstabunt, primò si inter visitandum juxta Capitula Hincmari Rhemensis secundò data, quibus visitatorum officium præscribit, à quibuslibet sacerdotibus petant an clericum secum habeant, de cuius ingenio, indole et moribus plenius instruantur, secundò, si eorum qui ad clerum aspirant vitam per seipsos explorent, indolem expendant, ingenium tentent, et à viris fide dignis de eorum vitâ ac moribus, levi saltem cognitione imbuantur; tertio, si ex præscripto concilii provincialis Mediolanensis primi, omnium tam secularium quam regularium qui aliquem Ordinem assumpserint nomina, locum etiam et tempus quo ordinati fuerint, confecto ad id speciatim libro, descripta habeant. Ita Concilium provinc. I Mediol., sub S. Carolo, tit. Quæ ad Sacramenti Ordinis administ. pertinent.

III. Verùm quia ne sic quidem archidiaconus omnium ordinandorum mores penitus perspectos habet, ideo præcipuum ipsius munus est ut vulgi famam examinet, et iis credat testimoniis quæ jure præscripta sunt, si ipse aliâ viâ de ordinandorum vitâ ac moribus certus esse non potest. Olim verò primis Eccle-

sie temporibus, quibus Ecclesiæ disciplina vigeat, facilius multò archidiaconi de clericorum poterant moribus ac ingenio referre, quibus scilicet imperio subdiaconi, diaconique subiacere solebant, ut patet ex synodo Romanâ sub Sylvestro, in quâ diacono cardinali omnes à subdiacono ad lectores usque obedire jubentur, et ex Isidori epistolâ ad Ludifridum, necnon ex Gregorio Turonensi, Optato Milevitano, et aliis quæ inferiores ministros sub archidiaconi tutelâ et providentiâ fuisse demonstrant: quorum proinde vitam moresque facilius pernoverat, quibus scilicet convivere solebat, et quos domestico imperio gubernabat.

IV. Hocce verò tempore, quo unusquisque ferè clericorum suo arbitrio et ingenio relinqui videtur, maximum erit archidiaconi opus, si, ut docuimus, quid de unoquoque populari rumore feratur ipse pernoseat, si rumorum conditionem, causasque exploret, et ad episcopum referat: hoc est enim ipsius munus, quod et ei jura imponunt, dùm omnem curam in clero tam in urbe positorum, quàm eorum qui per parochias habitare noscuntur, ad eum pertinere decernunt, sive de eorum conversatione, sive honore agatur, cap. Ut archidiaconus, de Officio archid., dùm ad ipsum pertinere debere examinationem clericorum, si fuerint ad sacros ordines promovendi, statuunt, cap. Ad hæc, eodem tit.; dùm archidiaconum illos qui ad ordines accedunt examinare præcipiunt in cap. Ut nostrum, eodem tit.; hæc enim famæ publicæ discussio, quædam etiam examinatio est, cui præ cæteris incumbere debet archidiaconus, cum eruditionis ac litterarum ordinandi dijudicatio ab aliis faciliè fieri possit; hæc verò discussio à nullo melius ac facilius quàm ab archidiacono queat.

V. Hinc ad duplicem præsentationem clericorum, quæ est archidiaconorum officii, legitimè faciendam duplex ab archidiacono scrutinium, seu examen adhiberi debet; de utrâque præsentatione et scrutinio hic agendum est. Prima præsentatio clericorum ab archidiacono ea est quæ examen episcopi præcedit, quam canonici juris Glossa archidiacono competere agnoscit, et ex iis elicit: tum quòd repræsentationem ordinandorum archidiacono absolutè simpliciter jura tribuunt; tum quòd ostiarius ante ordinationem instruendus ab archidiacono præscribitur, quæ omnia arguunt episcopali examini vel ab ipso archidiacono ordinandos debere præsentari. Id etiam probari potest ex Capitulis Hincmari Rhemensis comministris suis archidiaconis datis anno 854, ex quibus capitulum 11 ita habet: *Sollicitè providete de vitâ et scientiâ clericorum, ne pro aliquo munere tales ad ordinandum introducatis qui introduci non debent*; etsi enim de præsentatione quæ fit in ipsâ ordinatione intelligi hoc possit commodius, tamen de ipsâ primâ præsentatione quæ fit episcopo ordinandos examinaturo intelligi potest.

VI. Altera præsentatio est ea quæ palam ac publicè fit in ipsâ ordinum celebratione: nam in ordinatione diaconi ac presbyteri præscribitur archidiacono, ut tam subdiaconos ad diaconatum promovendos quàm dia-

conos ad presbyteratum hæc verberum formula episcopo representat: *Reverendissime pater, potestas vincta mater Ecclesia et hos præsentat subdiaconos ad ordinandum ordinatis, si quidem fuerint diaconi ordinandi; sin autem presbyteri, ut hos præsentat diaconos ad ordinandum presbyterii ordinatis*: tum interroganti Pontifici, *scilicet illos esse dignos*, respondeat *quantum homines fideles nosse sinit, et scio et testificor ipsos dignos esse ad omnes hujus officii*. Vide Pontificale Romanum, part. I, tit. de Ordinatio diaconi, et de ordinatio presbyteri. Hæc autem representatio in Ecclesiâ Romanâ in ordinatione diaconorum ac presbyterorum à primo diaconorum fieri consuevit, ut colligitur ex Innocentii III responso, quod scrutiniî ordine faciendi rationem præscribit; in aliis verò Ecclesiis, in quibus est archidiaconus, à principe diaconorum, id est, ab archidiacono; ubi enim archidiaconus deest, prior diaconorum vel qui potissimum sunt ex clero officium istud præsentandi ordinandos obviunt. Omnium autem Ecclesiarum non sunt archidiaconi, ut innuit Glossa juris canonici, utque Ecclesiæ Romanæ et Constantinopolitane exempla ostendunt, nam in Ecclesiâ Romanâ nullum archidiaconum esse hodiernus usus ostendit; de Constantinopolitanâ idem docet Codinus de Officiis, cap. 17, num. 59, cum tamen in utraq; olim archidiaconus fuerit, ut alibi docuimus.

VII. Vetus autem Ecclesiæ Romanæ consuetudo fuit ut ab aliquo diaconorum, diaconi vel presbyteri ordinandi offerrentur, et ad eorum testimonium pontifex illos ordinaret. Meminit Hieronymus, epistolâ 85, ad Evagrium, quam licet improbet, et unius urbis esse consuetudinem testetur, non orbis, satis utique ostendit se eam amplecturum fuisse, si qualis nunc est, orbis consuetudo fuisset, nec tantum unius urbis; sed dicit, inquit, *quomodo Romæ ad testimonium diaconi presbyter ordinatur? quid mihi proferis unius urbis consuetudinem? quid paucitatem, de qua ortum est supercilium, in leges Ecclesiæ vindicas?* Nolebat Hieronymus urbis Romæ consuetudinem recipere, quod secius quam in Urbe mos alius toto orbe vigeret; nam, ut ipse eadem asserit epistolâ, *si auctoritas queritur, orbis major est Urbe*; neque verò ab eâ quidem urbe, à quâ doctrinæ oracula sibi sumenda ducebat, tunc cum in mediis Orientis partibus positus clumicaret, epist. 58, ad Damasum: *Quisquis cathedræ Petri jungitur, meus est*, et à Damaso de trium hypostaseon in Trinitate reticendis vel retinendis nominibus responsa flagitaret; neque ab hac, inquam, urbe, à quâ doctrinæ decreta sumenda censebat, exempla disciplinæ semper petenda judicabat; orbis tamen consuetudinem pervicit Urbis auctoritas; et exemplo Romanæ Ecclesiæ, cæteræ diaconorum dignitatem extulerunt, ipsisque tandem concesserunt, ut et ad presbyteratum ordinandos offerrent, et parochialibus Ecclesiis præficiendos præsentarent. Quis ergo jam orbis cum Urbe consentientem auctoritatem non sequetur? et si propter auctoritatem orbis, ab Urbis consuetudine dissensus aliquando visus est Hieronymus, maximè cum eodem tempore Augusti-

nus, x. l. quinquagesimo quarto Questionum in novum et vetus Testamentum, quæ ipse suo nomine circumfertur, eam eorum consuetudinem assensum non fuerit, quævis ex ea nunc sine sequi deat presbyteris diaconos esse præferendos vel adjuvandos, cum et testimonio populi diaconi ipsi primùm creati fuerint, cui tamen longè præcellunt. Quod autem ordinandi ad episcopum olim perducti fuerint, id diaconis tanquam officialibus ac ministris episcopi docet convenire.

VIII. Duplicem autem illam presentationem duplex archidiaconus præcedere debet scrutinium seu discussio; priorem quidem exhibitionem scrutinium illud præcedit cujus jam meminimus, solers nimirum et explorata tum inter visitandum, tum alias, eorum qui ad clerum vel superiores ordines anhelant ab archidiacono censura ac recognitio; posteriorem autem episcopale scrutinium, et examen præcedit, cui archidiaconum interesse decet, tum quòd prædicta jura in quibus examinatio clericorum absolute ac simpliciter archidiacono tribuitur id ostendere videantur; tum quòd concilium provincie Turonensis à Goffrido Turonensi archiepiscopo habitum anno 1515, apud Salmurum, regnante Ludovico Hurino, id etiam archidiaconis tribuat his verbis: *Præterea cum ad officium archidiaconi spectet examinatio clericorum ad sacros ordines et beneficia, præcipue ad curatas Ecclesias promovendorum, ipsosque examinatos, si idonei fuerint, per suas litteras episcopis remittere*; tum quòd concilium Rothomagensis ab illustrissimo cardinali Borbonio habitum anno 1581, ordinandorum examini archidiaconos interesse velit: *In examine, inquit, archidiaconi præsentent aut canonicis theologicis ab admissis et probatis fidei confessionem, etc.*; tum denique quòd juris interpretes passim, ut Hostiensis, Glossa, Rodericus Zamorensis episcopus, et alii ferè innumeri inter archidiaconorum officia, clericorum examen tanquam præcipuum quoddam munus recenseant.

§ 2. An et quomodo archidiaconus de ignotorum sibi sufficientiâ publicè testari queat.

IX. Etsi verò archidiaconus vel episcopali examini præsens ipse minimè fuerit, aliis fortè negotiis detentus; etsi etiam plures offerri episcopo ordinandos contigerit, ut ferè semper contingit, vel alterius diocesis, qui cum litteris, ut aiunt, dimissoriis ad ordines admitti solent, vel alterius archidiaconatus, quorum nec vitam exploratam, nec mores cognitos, nec doctrinam compertam habere potest; etsi pariter examini ipse interfuerit, sed aliquos sibi ipse assumpsit examinandos, alios alius, proindeque de omni eruditione certus esse non possit; potest tamen tutâ conscientiâ de eorum moribus et eruditione testari, tum quòd aliorum testimonio inniti ac fidere queat; tum quòd de uniuscujusque probitate ac pietate præsumere debeat; quamdiù nempe contrarium ei non apparuerit; si enim certâ scientiâ alicujus insufficientiam vel defectum teneat, obligatur eum episcopo prodere qui rem discutiat et examinet; cujus episcopi sententiæ nisi acquiescat, vix à temeritate immunis habebitur, nisi fortè intercrabilem ipsa errorem

continuat. Doctrinam hanc habere possumus ex Innocentii III. decreto qui cum expressius tradidit, dim predictæ quæstioni ita respondet, cap. unico de Scrutinio in Ord. laudando: « Fraternitati tuæ taliter respondemus, quòd cum aliquem in diaconum, vel presbyterum promovemus, prior diaconorum, qui nos has assessit, dicit: Postulat sancta mater Ecclesia hunc diaconum vel subdiaconum ad onus presbyteratus vel diaconatus assumi, et, nobis interrogantibus, si eum cognoverit esse dignum, idem respondet quòd quantum humana fragilitas nòsse sinit, et scit et testificatur illum ad hujusmodi onus officii esse dignum. Unde in tali responsione aliquem peccare non credimus, dummodò contra conscientiam non loquatur, quia non simpliciter illum asserit esse dignum, sed in quantum humana fragilitas nòsse sinit; cum illum quem indignum esse non novit, dignum debeat æstimare. Hujusmodi ergo responsione securè uti poterit, nisi fortè de indignitate tibi constiterit consecrandi, si autem illum indignum esse cognoscis, metropolitano (priusquam ad hujusmodi scrutinium veniatur) secretò studens nuntiare vel intimare; quavis nos interrogationem hujusmodi non in consecratione pontificis, sed in ordinatione diaconi vel presbyteri faciamus. »

X. Plurima circa hoc Innocentii decretum observanda sunt, primum scrutinium istud et præsentationem ab archidiacono ex consuetudine Ecclesiæ Romanæ, quæ jam ubique obtinuit, nonnisi in ordinatione diaconi et presbyteri esse in usu, ut eorum, utpote hierarcharum, ordinatio majoris esse momenti præ ordinationibus ad reliquos inferiores ordines ostendatur. Alterum, episcopos quidem ordinandos simili formulâ ab antiquiori seu digniori episcopo, qui simul cum principali consecratore (qui secundum jura debet esse metropolitano) consecrationi interest, eidem præsentari, omitti verò cum interrogationem predictam tum responsionem seu testificationem dignitatis et sufficientiæ ordinandi, quòd nempe talis, is qui eligitur in episcopum, esse debeat, de ejus sufficientiâ dubitare nefas sit; quòd tot examinibus, tot scrutiniis, tot inquisitionibus consecrandum probatum antea fuisse oporteat, ut testimonium unius insufficientis et inutile de cætero videatur; quòd ex antiquâ Ecclesiæ consuetudine episcopos ab omnibus episcopis totius provinciæ electos esse necessum fuerit, et electionis publicum decretum metropolitano exhiberi debuerit, antequàm ad ordinationem peragendam accedat, ut frustra postea publicum unius episcopi desiderari testimonium credatur; quòd denique mandatum apostolicum ad consecrationem episcopi ex Ecclesiæ ritu jam postuletur, et loco testimonii episcopi præsentantis exhibeatur; statim enim post præsentationem factam ab antiquiori episcopo, quærit metropolitano, seu præcipuo consecrator, habeantne mandatum apostolicum, illudque affirmantibus se habere, legi imperat, cujus quidem auctoritas unius præsentantis testificationi minimè cedit. Tertium, quòd, sicut episcopus indignum præsentans,

quem novit indignum, ab Innocentio III. monetur ne ei testimonium sufficientiæ contra conscientiam præbeat, sed antequàm ad illud publicum scrutinium accedatur, metropolitano consecrandi defectum aperiat; ita quoque archidiaconum oportere inferimus eos quos indignos nòrit episcopo aperire, ne vel mendacii ac falsi testimonii reus sit, si contra conscientiam dignos pronuntiet, quos credit indignos, vel ordinandis publicam inurat infamiam, si quos suo suffragio indignos censuerit, publicè in ipsâ ordinationis celebritate notet.

XI. Major difficultas circa Innocentii responsum est, quomodò qui de ordinandorum vitâ ac moribus consulitur, respondere possit *scire se et testificari illos dignos* esse, qui ipsi ignoti fuerint, eâ nimirum ratione quòd eos dignos esse præsumere debeat quamdiù non fuerint indigni cogniti ac probati. Videtur enim hæc ratio maximè insufficientis, primò enim non semper quis idoneus præsumitur nisi probetur; sic enim, verbi gratiâ, qui ætatis veniam impetrare conantur, non præsumuntur veniam istam promereri, nisi *testibus idoneis advocatis morum suorum instituta, probitatemque animi et testimonium vitæ honestioris edoceant*; sic fidejussores qui pupillis ac magistratibus dantur, non præsumuntur solvendo fuisse, nisi fuisse probentur, tunc cum darentur; sic aliquem ex personâ collegæ conveniri posse leges insinuant, nisi tempore depositi fuisse solvendo ipsum fuisse ostendat; et certè ratio naturalis ostendit eum qui probandis idoneis et ineptis rejiciendis committitur, non debere generali niti præsumptione, quâ de uniuscujusque probitate et sufficientiâ cujusque censetur. Vide I. *Quæst.*, c. de his qui veniam ætatis impetrant; l. 1. § *Probitas*, ff. de Magistratibus conveniendis; l. *Ex personâ*, c. de Probationibus. Secundò, quorsum archidiaconus ab episcopo de ordinandorum testimonio consulitur? quorsum testimonium ejus inquiritur, si ejus tota testificatio in generali præsumptione fundatur? Tertiò, esto posset archidiaconus, posset quisvis alius generali illâ præsumptione suffultus, absque ulla notâ, aliquem dignum officio sacerdotali vel diaconali respondere, quem non temerè ad hoc officium accedere præsumeret, quamvis de ejus dignitate, vel indignitate nihil resciret; at vix videtur à mendacii notâ excusari, si scire se eum dignum esse, et testificari responderit, de quo nihil omninò scierit; nam his verbis amplius aliquid asserit, quàm si eum dignum esse duntaxat responderet; non enim tantum dignitatem ordinandi affirmat quàm præsumit; sed scientiam sibi de ordinandi sufficientiâ inesse asserit, quam non habet; et legitimum se testem ejus probitatis ac scientiæ jactat, quam ignorat.

XII. Nemini tamen aliqua ex his *factis* debent negotium, quin omni anxietate depositâ, et scrupulo omni procul ex animo fugato, eorum etiam quos ignorat probitatis publicis aliquando testis assistat; generali scilicet Ecclesiæ consuetudine peccandi timore exequens, et piâ illâ præsumptione ac probabili episcoporum suos ad ordinationem dimittentium, et examinatorum, suo, ut creditur, munere defungentium,

diligentiâ ac iudicio, fideque securus : quid enim timeat sua calcula eorum comprobare suffragium, quorum publicæ auctoritas, nec revocanda in dubium fides? Sane de quolibet, quod bonus sit præsumendum esse, quando contrarium non probatur, canones legesque demonstrant; nec contrarium superius ostensum est : nam quod iis qui veniam ætatis impetrare conantur, sapientiæ ac honestatis morum suorum probatio incumbat, specialis ratio est, quia in contrarium datur præsumptio minoris ætatis, cui sæpè adnexa est imprudentia, et morum levitas et petulantia; quod pariter paupertas præsumatur nisi probetur, probitas autem præsumatur, quamvis non probetur, rationem reddit Hostiensis, quia virtutes unicuique inesse debent, divitiæ nemini debentur; sed neque hæc ratio propositæ difficultati satisfaciunt; quippe cum non omnes ingenii atque animi dotibus præditi esse debeant, quæ ad ordinationem requiruntur, quæ ergo ille ratione ordinandis inesse præsumuntur? An quia forsitan nemo temerè se ordinibus suscipiendis offerre præsumit? an potius, quia iudicio episcopi admissus, utpote publico testimonio, bonus esse et idoneus præsumi debet, cum et pro iudicio principis semper præsumendum sit, idoneusque ille credendus videatur, qui publicæ iudicii auctoritate fuitur? imò aliquid amplius publicæ auctoritati credendum arbitror, et publico iudicio, ut non tantum dignum esse suspicari debeamus, quem publico testimonio ornatum novimus; sed ut profiteri possimus nos scire sufficientiam ejus, et testari eam nobis abundè esse perspectam, ejus sufficientiæ publicum nobis testimonium innoterit. Quare cum archidiaconis constare debeat ordinandos omnes prius publico examine probatos fuisse quàm in ordinandorum catalogum relatos, tutò potest et securà conscientia dicere scire se et testari eos dignos esse, saltem quantum humana fragilitas pati potest, seu verba ista ad sufficientiam, quæ pro humane fragilitatis modulo pensitetur, seu ad scientiam quæ non exactam et omni ex parte absolutam indagationem sequatur, sed eam quam humana nos adhibere sinit infirmitas, referantur.

ARTICULUS III.

De bono testimonio, quod ordinandus habere debet à suo parcho, magistro scholæ, et aliis probatis testibus atque inquisitoribus selectis.

§ 1. *De institutione ordinandorum, et presentatione eorumdem per parochos faciendâ, vel per archipresbyteros seu chorepiscopos, ex antiquo usu.*

I. Quemadmodum archidiaconorum in ordinatione clericorum observandum est testimonium, quod clericorum vite ac morum inquisitores ac censores esse debeant; ita parochorum testimonium maximi in eâ ponderis esse debet; tum quod ad pietatem ac clericalem observantiam ordinandos clericos ab ipsis institui atque informari, eorumque curæ ac directioni clericos saltem per parochias constitutos committi, ipsisque conciliis atque inspectoribus suorum ordinum

ministris delinigi oporteat; tum quod ordinandorum vota ac nomina publicè denuntiare teneantur, et reliquorum de ordinandis testimonia suffragaque ad episcopum deferre.

II. Vetus Ecclesiæ consuetudo ferebat ut clerici omnes qui Ecclesiæ civitatis addicti erant simul commemorarentur *deputati probato ætate quæ magistrum doctrinæ et testem vite haberent*, ut loquitur concilium Toletanum IV, cap. 24; cui affine est quod de clericis canonicè viventibus, seu clericis in episcopo degentibus, loquitur concilia duo Moguntinæ et Turonicum III, sub Carolo habita; cui etiam plura tum decreta, tum exempla quæ non sunt hujus loci, lucem atque auctoritatem afferunt; vigeat etiam mos iste ut qui per parochias ordinabantur, ii presbyteris seu parochiarum rectoribus educandi, et in disciplinâ ecclesiasticâ instituendi traderentur; morem istum cum plura ostendunt, tum maxime Vasense II concilium, can. 4, quod presbyteris per parochias præcipit ut juniores lectores secum in domo recipiant, et eos, quomodo boni patres spiritaliter nutriendos, erudire satagent, ut et sibi dignos successores provideant, et à Domino præmia æterna recipiant; ideo presbyterorum parochialium in eligendis iis qui ad sacerdotium parabantur testimonium plurimum valebat. Hinc ergo concilium Emeritense, can. 48, permittit, imò jubet « ut omnes parochiani presbyteri, juxta ut in rebus sibi à Deo creditis sentiunt habere virtutes, de Ecclesiæ suæ familiâ clericos sibi faciant, quos per bonam voluntatem ita nutrant ut et officium dignè peragent, et ad servitium suum aptos eos habeant. » Hinc Toletanum concilium sub Reccaredo ostiarium à sacerdote eligendum testatur, tomo 2 Conc. Bini, parte 2.

III. Hinc etiam concilium Nannetense, can. 11, statuit, « quando episcopus ordinationem facere præsumit, omnes qui ad sacrum ministerium accedere voluerint, feriâ quartâ, ante ipsam ordinationem vocandos esse unâ cum presbyteris qui eos repræsentare debent. » Qui sunt, quæso, illi presbyteri qui repræsentare debent ordinandos, nisi vel presbyteri singularum parochiarum ordinandorum rectores, à quibus illi videntur electi non solum in consortium vite ac contubernium, verum etiam ad ejusdem Ecclesiæ ministerium, qui ideo examini interesse jubentur, tanquam vite testes, ac vades eorum quos promovendos offerunt, et ordinum celebrationi præsentibus esse, ut suo testimonio Ecclesiæ suæ electionem confirmet, vel potius (quod aperte docet alia concilii Nannetensis lectio, quæ archipresbyterorum nomen continet) presbyterorum istorum nomine archipresbyteri, seu decani, ut aiunt, rurales intelliguntur, qui clericorum, qui per minores titulos habitant, vitam cum circumspectione custodiunt, ut loquitur concilium Regiaticinum seu Ticinense sub Leone IV habitum, quos proinde simul cum presbyteris parochialibus consuli de clericorum ordinatione salubriter procurandâ velle videtur dictum Ticinense concilium, dum ait, cap. 6: « Similiter autem et singulis urbium vicinis et subur

banis per municipale archipresbyterum, et reliquos ex presbyteris, strenuos ministros procuret episcopis. »

IV. Quod de archipresbyteris diximus ac curatis, id Basilii Epistola ad chorepiscopos scripta evidentius ostendit: cum enim chorepiscopi quos alloquitur, et de quibus ibi verba facit, sint iidem qui archipresbyteri seu decani rurales, qui vicis invigilabant, sicut episcopi civitati, ideoque chorepiscopi dicebantur, quasi *ἐν τοῖς χωραῖς ἐπισκοποι*, in vicis episcopi, et superintendentes, quod chorepiscopis Basilii tribuit, id archipresbyteris tribuisse credendus est, et quod presbyteris ac diaconis, id parochis ruralibus et eorum diaconis. Chorepiscoporum autem officium antiquissimum fuisse docet ut examinantibus presbyteris ac diaconis qui cum ordinandis versati fuerant, totius vite ordinandorum anteactæ seriem atque rationem, et quæ observassent ad chorepiscopos referentibus, ipsi susceptis suffragiis ordinandum probarent, de eoque episcopum monerent, et sic in sacerdotalem catalogum referrent; quam regulam ipsos prætergressos conqueritur, adeo ut episcopis minimè admonitis, auderent omnem in se auctoritatem transferre, et presbyteris ac diaconis permitterent quos vellent ordinationi offerre, favore vel gratiâ, vitâque eorum minimè examinatâ; quod de cætero fieri ipse vetat, jubetque uniuscujusque pagi clericorum indicem ad se mitti, nec ullum nisi examinatum offerri, nullum pariter nisi ab episcopo ipso iterum examinatum catalogo inseribi. Integra epistola digna est quæ legatur: hanc Latinam tantum, quod longior sit, quàm ut Latinè ac Græcè exscribatur, exhibemus; « Valdè malè me habet quòd Patrum de cætero defecerunt canones, et omnis accurata disciplina ex Ecclesiis ejecta est, et timeo ne incuriâ et despicientiâ hâc viâ procedente, in omne confusionis genus res ecclesiasticæ redeant; eos qui olim Ecclesiæ ministrabant, consuetudo, quæ ex Ecclesiis versabatur, diligentissimè et accuratissimè probatos admittebat, et omnis eorum vitæ agendæ ratio curiosè inquirebatur, annon essent maledici, annon ebriosi, annon prompti ad pugnas, annon juventutem rectè erudirent ac castigarent, ut possent sanctificationem rectè gerere, sine quâ nemo Dominum accipiet; et hæc quidem examinabant presbyteri et diaconi qui cum eis versabantur; referebant autem ad chorepiscopos, qui verè testificantibus susceptis suffragiis, et eorum admonitis episcopis, ita ministerium in sacerdotalem numerum cooptabant; nunc autem nobis primum extusis, nec ad nos referre in animum inducentes, omnem in se auctoritatem transferunt. Deinde re per summam socordiam tractatâ, presbyteris et diaconis permisis, quos voluerint, vitâ eorum non examinatâ, ex affectione vel cognationis, vel alicujus alius amicitiae, indignos in Ecclesiam introducere; et ideo multi quidem numerantur ministri in unoquoque pago, sed nemo est dignus ministerio altaris, ut vos ipsi testificamini, qui hominibus indigetis in electionibus; quia ergo res deinceps eò processit, ut curari non

possit, maximè cum plurimi metu, ne milites referantur, seipsos ministerio ingerant, necessariò me contuli ad revocandos Patrum canones; et scribo ad vos ut ad me mittatis indicem ministrorum uniuscujusque pagi, et à quo unusquisque introductus sit, et in quo sit loco. Habete autem et ipsi apud vos indicem, ut vestre litteræ cum iis quæ apud nos repositæ sunt conferantur; et nemini liceat seipsum quando volet inscribere, sic itaque per primam indictionem, si qui à presbyteris introducti sint, ad laicos rejiciantur. De integro autem fiat eorum à nobis examinatio, et, si sint quidem nostro digni suffragio, suscipiantur. Purgate etiam Ecclesiam, indignos ab eâ expellentes, et deinceps quidem dignos examine et suscipite; in numerum autem ne referre, priusquàm ad nos retuleritis, vel scitote quòd erit laicus qui sine nostrâ sententiâ in ministerium admissus est. » Hæc Basilii, circa quæ notat Balsamon, hæc quæ in præsentī Epistolâ de chorepiscopis continentur, suo tempore exolevisse, omnesque clericos fieri solitos fuisse ab episcopis, solâ ipsorum probatione: vixit autem seculo XII.

§ 2. Concilii Tridentini circa prædicta decretum et illustratio.

V. Iis affinia sunt conciliorum nostri seculi decreta, quibus parochorum, magistrorum scolæ, præfectorum seminarii clericalis ad ordinationem clericorum testimonia desiderantur. Concilium Tridentinum, sess. 23, de Reform., cap. 5, aliqua ex iis decernit, primum, ut ad minores ordines promovendū bonum à parcho et à magistro scholæ, in quâ educantur, testimonium habeant; alterum ut hi verò, qui ad singulos majores erunt assumendi, per mensem ante ordinationem episcopum adeant, qui parcho aut alteri, cui magis expedire videbitur, committat, ut nominibus ac desiderio eorum qui volent promoveri publicè in Ecclesiâ propositis, de ipsorum ordinandorum natalibus, ætate, moribus et vitâ, à fide dignis diligenter inquireat. Quibus verbis patet, solius episcopi esse inquisitionem in vitam ac mores ordinandorum decernere, parochos verò ordinarios hujus rei inquisitores nuncupandos; quamvis si fortè vel gratia, vel favor, vel inimicitia, vel aliquid aliud à parcho timeatur, quod recti judicii vel questionis legitimæ rationem pervertere possit, inquirendi provincia aliis ad arbitrium episcopi demandari queat; formam verò inquisitionis eam esse quam modò explicabimus, ut nempe nomina ac desideria eorum qui ad sacros ordines promoveri voluerint, publicè in Ecclesiâ proponantur, ut liberum sit unicuique indignorum ordinationi intercedere, et defectus singulorum in medium proferre. Tertium statuit ut parochus, vel is cui ab episcopo inquirendi auctoritas facta fuerit, litteras testimoniales ipsam inquisitionem factam continentes ad ipsum episcopum quamprimum transmittat. Quartum tandem præcipit, ut clerici omnes alicui Ecclesiæ ex mandato episcopi inserviant, vel in seminario clericorum aut in aliqua scholâ, vel universitate de licentiâ episcopi, quasi in viâ ad majores ordines suscipiendos versentur, ibid.,

cap. 6; plura de seminario vide cap. 18 ejusdem sessionis. Hoc autem seminariorum erectio veterem attatam Ecclesie disciplinam sequi videtur, juxta quam adolescentes in uno conclavi manere jubebantur sub ecclesiasticorum virorum moderamine, ecclesiasticam disciplinam plenius edocendi.

VI. Concilio Tridentini decreta ista Mediolanenses maximè sub sancto Carolo constitutiones fusiùs explicarunt, ex quibus Gallicæ aliquæ recentes synodi plura excerpterunt, quæ etiam quædam ad Tridentinorum decretorum faciliorem observantiam ex suo addiderunt. Quid ergo constitutionibus conciliorum Mediolanensium de litteris testimonialibus, quibus ordinandum munimur esse necessum est, cautum sit (quæ nempe hæc de re læupletissimè decreverunt) hic maximè videamus; neque tamen quid in aliis præsertim Gallicanis conciliis eâ de re statutum sit, silentio obruamus; quæ autem ad propositum recentiora concilia decernunt, ad plura capita revocari possunt; alia enim curam parochi ad clericos formandos necessariam ostendunt; alia temporis à quo litteræ testimoniales scriptæ sunt habendam esse rationem; alia à quibus litteræ iste testimoniales conscribendæ; alia quarum rerum publica testimonia ostendi debeant; alia tandem quâ formâ conscribi litteras parochorum vel aliorum testimoniales oporteat, nobis manifestant.

§ 3. *De curâ parochorum circa ordinum candidatos.*

VII. Curam parochorum in iis instruendis, atque ad pietatem ac disciplinam informandis, necnon etiam diligenter observandis, quos ad clerum vel idoneos judicaverit, vel à parentibus, vel suâ indole ad clericalem ordinem ferri perspexerit, iis verbis luculenter concilium IV Mediolanense instruit et accendit, parte 2, tit. *Quæ pertinent ad Sacramentum Ordinis*: « Ubi, inquit, primùm episcopus aut parochus aliquem novit qui vel sponte se clericali militiæ ascribi velit, vel à parentibus adhuc infans destinetur, hoc sedulò curet, ut ille quò diligentius clericali disciplinæ vitæque religiosæ institutis primùm imbuatur, ecclesiam frequentius adeat, functiones quas clerici obeunt, cæteraque id generis ministeria cernat; ipsique parochus vel alii sacerdoti, quem idem episcopus maluerit, in disciplinam curamve traditus, ecclesiasticorum hominum consuetudine utatur: sicque multiplici ratione, cum paulatim et clericalis vitæ officiis obeundis et laboribus suscipiendis assuefiat; tum discat etiam atque animadvertat quod vitæ genus, si Ordinis Sacramento initiari vult, sequi debeat; proindeque de re totâ maturius ante deliberet. Parochi verò sit, illiusve cujus curæ episcopi jussu traditus est, eum quæcumque clericalis vocationis institutionisve sunt aliquando monere ac docere diligenter. Item ut ad Ecclesiæ ministerium complures instituatur, qui ab ineunte penè ætate ad pietatem vitæque innocentiam cum litterarum doctrinâ conjunctam accuratè instructi, et sanctè utiliterque post inserviant; illud unusquisque parochus valdè studeat ut quàm plurimos potest pueros præsertim pauperes bonâ indole

præditos, qui spem adferant se sacris initiatos minores utiles fore, ad ecclesiasticæ vitæ normam accurate erudiat, eosdemque præterea, cum ante, tum etiam imprimis post susceptam clericalem tonsuram, ac deinceps minoribus ordinibus ascriptos, pro paternæ charitatis studio, optimis moribus clericali religioni congruentibus, clericaliumque functionum disciplinâ bene informet, litterisque instruat; eos præsertim qui ab aliis probatis viris artem litterariam profitentibus, ob inopiam aliamve causam, commodius diligentiusque erudiri non possunt. Tum subdit, « eorum autem singulorum mores, studia, litterarumque progressionem episcopo parochus aliquando significet, ut suo tempore vel in seminarium cooptati, vel aliâ quâcumque viâ adjuti, pro ætatis ratione, proque ingenii captu, studiis gravioribus se dedere queant. »

VIII. Quàm gemina ea sunt iis quæ suprâ ex concilio Toletano IV, Vasensi II et Emeritensi protulimus. Iis adde ex concilio Romano ab Eugenio II habito, et à Leone IV innovato, clericis junioribus præcipi, ut in uno dormitorio et refectorio habitent, et præfecti supra eos honestæ vitæ constituantur. Ex Toletano II et Aquisgranensi lubet etiam quædam adjungere, quæ constitutionem concilii Mediolanensis, non novam legem, sed antiqui moris renovationem esse demonstrant. Toletanum siquidem II, can. 1, *de iis quos voluntas parentum à primis infantiæ annis in clericatûs officio mancipavit, statuit observandum ut mox cum detonsi, vel ministerio electorum contraditi fuerint, in domo Ecclesiæ sub episcopali præsentia, à præposito sibi debeant erudiri*. Quod de clericis (ut concilia nonnunquam loquuntur) civitatensibus debet intelligi; nam de forensibus et vicinis Aquisgranense eos non sub episcopali præsentia, sed in congregationibus sibi commissis erudiendos sic monet, ut et rectores Ecclesiarum eis corrigendis invigilent, et, ut verbis ipsius concilii utar, can. 135, *à prælatis constituendus sit probabilis vitæ frater, qui eorum curam summâ gerat industriâ*. Atque, ut aliqua hujus rei exempla attingamus, plura fortè alio aptiori loco daturi, legimus Paulinum Vitæ Ambrosii scriptorem sub Casti diaconi curâ fuisse, cui idè id quod à se, cum sub Ambrosio amanuensis officio fungeretur, visum esset continuò retulit tanquàm spiritali patri et pædagogo; legimus sanctum Gregorium, qui postea Agrigentinus fuit episcopus, cum à Potamione episcopo in clerum ascitus esset, Donato archidiacono donatum fuisse; legimus sanctum Trudonem ab episcopo, à quo in clerum admissus fuerat, præsentem Ecclesiâ, in manus prudentis et religiosi viri datum erudiendum, et de publico alendum; legimus sanctum Bernardum, episcopum postea Hildesheimensem, in disciplinam traditum ab Osdago episcopo diacono Folcmaro et Tangmaro, qui tunc primicerii scholæ dignitatem gerebat, et ejus vitam postea conscripsit. Quæ omnia ostendunt clericos olim quibusdam ex clero religiosis viris traditos fuisse, qui et ipsos ad virtutem et ecclesiasticam disci-

plum informarent, et utique profectum episcopo referrent.

IX. Atque ultimam sanctissima ista disciplina restitui possit ut probatos clericos habeamus; nec unusquisque suo arbitrio relinquatur, sed cogatur ad legem, et nullorum exemplum vivere, quicumque reliquum norma debet esse ac regula; instruat in ecclesiasticis officiis, qui ad ea per sacrorum ordinum susceptionem destinatur; clericilibus moribus assuetus, qui clericatus gestat insignia, ejusque ordinis favores, privilegia ac beneficia sibi vindicat; nullus ad imperii ecclesiastici apices, nisi obedientiae meritis; nullus ad coelestis magisterii gradum, nisi discipulatus gloria; nullus ad Sacramentorum dispensationem, nisi per ecclesiastica ministeria, contendat; ultimam namque nisi rebus ceteris praeponatur ad exemplum, nemo nisi in minoribus tentatus ad majora festinet, nemo nisi diuturnâ conversatione probatus ad sacerdotium aspiret. Quid? itane vilescet clericatus dignitas ac sacerdotii, ut cum monachos nec veste religiosâ induere mos sit ante probationem, nec ad privatam vitae perfectionem amplectendam sine diligenti examine et annâ saltem, sub probato virtutis magistro, probatione, et regularum monasterii sedulâ explicatione, admitti consuetudo ecclesiasticis legibus subnixâ permittat; ad sacerdotii verò fastigium, Ecclesiae curam, ac magisterii gradum is admittatur qui in ecclesiasticâ disciplinâ à nullo instructus, nec ab ullo probatus, nec in officiis suis exercitatus fuerit. Annon clericalis vitae susceptio melioris vite professio, cum *bonis moribus via bonum clericum faciat* (August. Aurel., epist. 76)? annon reipublice christiane magis necessarius est clericorum iste delectus? quippe cum clerici sint lux mundi, quâ extincta vel humida, necesse est ut densâ populus ignorantia et vitiorum nocte obvolvatur; sal terræ, quod si evacuatum fuerit, in quo salietur; oculus Ecclesiae, qui si simplex fuerit, totum corpus lucidum erit. Sed quid fusiùs in re quæ probari non debet, sed suaderi? nescio verò utrùm persuaderi possit, licet summis votis à bonis omnibus expectetur; crediderim tamen à tam bonis antistitibus, tamque piis, et ecclesiasticæ disciplinæ studiosis et expeti et sperari, et brevi expectari posse. Legantur varia ad hanc rem saluberrima decreta in concilio provinciali H. Mediolanensi.

X. Consulto autem, et maturè concilium Mediolanense pauperes præsertim à parochis ad sacra ministeria præparandos monet: nam et Christus pauperes ad apostolatam promovit, ignobilia et contemptibilia mundi eligens, ut fortia quæque confunderet; eaque angelicæ legis nota est, sive quòd pauperes evangelizentur, sive quòd pauperes evangelizent. Unde etiam primis Ecclesiae temporibus, vel soli, vel saltem plures pauperes cleri catalogo inserebantur: exstat siquidem lex magni Constantini imperatoris quæ vetet, et nullum deinceps instructum idoneis facultatibus atque obeundis publicè muneribus opportunum, ad clericorum nomen obsequiumque committere; sed eos de cetero in cæterorum duntaxat

locum clericorum subrogari, qui fortunâ tenues, neque muneribus civilibus teneantur obstricti, l. 3, c. *Theodos.*, de Episc. Clericis; ideòque non temerè fortè suspicabimur Ecclesiam, quæ pauperum sanguine plantata est, quæ eorumdem sudoribus coaluit, quæ laboribus adolevit, primum juventutis illius vigorem vix recuperare posse; nisi pauperes quoque, sed urbanè et generosè instituti, ad clericalis ordinis luxati ruinas resarciendas inquirentur; maximè verò cum non jam ad urbium ac populosarum civitatum culturam; sed ad vicorum et ignobilium oppidorum instructionem, clericorum multitudo vel industria desiderari videatur; nam *parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis*, Thren. 4; divites autem hujus mundi saturati sunt, nec tam pane Christi præbituro alioqui delicias regibus saginantur quàm onerantur: quis autem corruptis nunc Ecclesiae moribus, ex divitibus hujus mundi ac sapientibus in vicis illis atque ignobilibus oppidis ad parvulos pauperesque in fide nutriendos, nisi parvulus et ex paupere familiâ, astringi se patitur? quis nisi in paupere domo educatus, huic se officio ecclesiastico addici sinit, ex quo nonnisi tenuia emolumenta decerpantur? at his præsertim officiis reperiendi sunt qui defungantur, pinguiore enim redditus, officia beneficiaque cum plures anibiant, facilius est ex pluribus magis idoneos, si lubeant, seligere; deserui autem eas Ecclesias quæ sunt tenuioris redditus, nec tamen minoris momenti, necessum est, nisi pauperes aliqui ad sacros ordines gerendos præparentur.

XI. Salutare quoque consilium ut ad christianam pietatem, clericalem modestiam ac disciplinam, functionesque ecclesiasticas ordinandi sub ineunte ætate formentur, instituuntur, instruantur, Threnor. 5: *Bonum est vobis, cum portaverit juvenis ad adolescentiâ suâ*; bonum est, si iis moribus clerici innutrientur, quibus consenescant; si sacerdotales priùs appareant, quàm sacerdotes evadant; nec profanas curas ecclesiasticis insistant, vel immisceant; ne vel ex infelici hominis secularis radice mundanæ vanitatis germina aliquando succrescant, quæ adolescentes clericalis disciplinæ surculos præpediant; vel profanarum cogitationum immixtione tota virtutum ecclesiasticarum sinceritas enecetur. Grave est ea quæ in ætate tenerâ didicerimus postea dediscere, eaque exuere quibus primùm assueverimus, ea fugere quæ nobis antea blandiebantur; neque adeò facillè flecti possunt animorum nostrorum motus, ut quò voverimus illicò dirigantur; maxima, eaque gratissima in animos habituum tyrannis quam nobis ipsis imposuimus, sed quàm non facillè excutimus; nescio quibus compedibus irretiunt nos mundanæ cupiditates, ubi semel animos invaserint, ut ab iis citiùs tibi caveas, quàm purgare teipsum possis: similiter et voluptates ita hominem detinent ut faciliùs sit eas nescire quàm expellere. Quid de secularibus desideriis ac profanis occupationibus vel ludis vel oblectamentis loquar, quorum fuga clericis qui ad ecclesiasticam disciplinam à teneris unguiculis minime formati fuerint difficillè persuadetur, quia à

cæteris hominibus tutâ conscientia retinentur? Neque verò sacrarum functionum et regendarum animarum scientia, quæ artium omnium dignitatem et difficultatem transcendit, optimè addisci potest, nisi ad eam ab ipsâ ferè pueritia accedamus, non tam quòd nullum satis in eâ acquirendâ diuturnum tempus insumi possit, quam quòd non nisi docilem ac vacuam ab aliis sapientiæ humanæ (quæ *stultitia est apud Deum*, 1 Cor. int. 5) meditationibus animam subire possit; abscondit enim eam Deus à sapientibus et revelavit parvulis; eam, inquam, suo tempore exerceendam parvulis istis seorsim cum pietate instillat, de quibus dicit Christus, Marci 10: *Sinite parvulos venire ad me*. Sapienter quoque et consultò prædictæ constitutiones Mediolanenses, sacris functionibus, dum administrantur, præsentibus volunt esse eos qui ad clericatum et sacros ordines disponuntur, ut quemadmodum olim illustrium familiarum adolescentes senatui Romano auditores intererant, ut ad reip. negotia aliquando capessenda maturius formarentur; ita iuniores isti sacerdotalis ordinis candidati, dum sacrarum administrationem, et totam ordinis sacerdotalis *πολιτείαν* cernunt, ad eandem praxim et disciplinam instruantur.

§ 4. *De observando tempore litterarum testimonialium in gratiam ordinandorum.*

XII. Fusior mihi in hac parte discutiendâ fuisse videor; alteram idèò, quæ est de tempore quo litteræ testimoniales pro sacris ordinibus conscriptæ sint, adnotando breviter perstringimus; de hoc capite sic loquitur prædictum concilium IV provinciale Mediolanense, parte 2, tit. *Quæ pertinent ad Ordinis Sacramentum*. « Sæpè illud facillèque evenit ut vel hominis mores mutantur, vel quòd de illius vitâ minùs antea notum atque exploratum erat, id postea aliquando patefiat; quò fit ut quem episcopus superiørve aliquando probavit dignumque existimavit aliquo etiam sacro Ordine initiari, illum ipsum post inveniat indignum, neque idoneum esse, cui idem vel major Ordo conferatur; » hinc concludit: « Episcopus aliussve superior, prout pro suâ prudentiâ pietateque expedire censuerit, inprimis videat ne cuiquam antequàm sacræ ordinationis tempus proximè instet, litteras ejusmodi testimoniales dimissoriasve pro ordinibus ab alio episcopo suscipiendis, sine necessariâ causâ unquam concedat, etc. » Similia in litteris dimissoriis seu testimonialibus ab episcopo vel superiore regularium prudenter ibidem caventur; de quibus licèt hic speciatim non agamus, quia tamen similiter monet ut seculares qui in alienâ diocesi aliquo temporis spatio proximè fuerint, ab eo episcopo superiørve apud quem proximè manserint, eo modo quo regulares, qui à suis monasteriis abfuerint testimonium habeant; hæc referre non abs re fuit, ut testimonialium litterarum, præsertim quoad tempus scriptionis, uberius haberemus notitiam; maximè cum ratio quæ ibi profertur generatim ostendat litteris testimonialibus nisi recenter scriptis nitî non debere qui clericum ordinaturus est.

XIII. Clariùs autem testificationum, quarum affe-

rendarum cura penes ordinandos esse debet, tempus ostendit, dum tempus earum afferendarum statuit, *quod præstitutum fuerit ordinandis, quo examen salutari Ordinis suscipiendi causâ ad episcopum conveniant*, in quo videtur discrepare à concilio Coloniensi habito tempore Pauli III et Caroli V imperatoris, quòd quatuor Temporibus, ut vocant, ante ordinationem ordinandos vicariis episcopi generalibus præsentari debere statuit, parte 1, cap. 22. « Eoque, addit, ipso etiam tempore, ordinandi testimonium vitæ ac conversationis secum afferent, ut vicarii nostri in Pontificalibus, cum ex responsione, tum vitâ præcedente colligere possint an admittendi videantur, et nûm referat diligentius, de vitæ testimonio, ante appetens ordinationis tempus inquirere. » Favet autem Mediolanensi concilio Tridentinum, sess. 25, de Reform., cap. 5, cui standum omninò propter eminentiorem auctoritatem judico, cum enim per mensem ante ordinationem episcopum adiri decernat, ad inquisitores rescendens, qui nominibus ordinandorum, et desiderii in Ecclesiâ palam propositis, fidele de iis testimonium referant, aperte indicat, vix ab uno mense ante ordinationem conscriptas debere esse litteras istas testimoniales, quas episcopus conficiendas procurat, sed eas recentiores esse oportere; et cum uno tantum, ante ordinationem, mense, episcopum adeundum decernat, non videtur ordinandum astringere, ut citius testimonia necessaria deferat. Porro Aquis synodus sub Alexandro Canigiano hac in re, sicut et in cæteris, Mediolanensi constitutioni vestigiis inhæsit, statuens ut *litteræ dimissoriæ de ordine suscipiendo, et testimoniales de præstitis functionibus, de vitæ morumque honestate, neque vetustiores sint duobus mensibus à die sacræ ordinationis supputandis, nisi aliud ex causâ episcopo videatur*. Porro testimonium pro ordinando datum, interveniente aliquo ejus defectu, vel crimine, vel de novo cognito, cum antea minimè innotuisset, ab eo revocari posse, qui fidem suam priùs obstrinxerit, et rationi consentaneum est, et pluribus juris canonici testimoniis legitimum procul dubio ostenditur. Vide cap. *Accepimus*, de Ætate et Qualit.; et 8, q. 2, c. *Dilectissimi*; 4, q. 3, c. *Si quis testibus*, et alibi passim.

§ 5. *De litteris testimonialibus quibus ordinandi probantur, plura ex novo jure complectens.*

XIV. Pergimus ex eodem Mediolanensi concilio astruere à quibus litteræ testimoniales pro promovendis ad sacros ordines petendæ sint. « Itac verò ipsa (quæ nempe ad sacros ordines requiruntur, vel quæ ab ipsis arcent) litteris exarata, à parochia, ab eove cui episcopus id negotii dederit, publicè de illis proponuntur, die festo inter solemnia, in ecclesiâ cathedrali et propriâ parochiali, et in illâ quoque in cujus finibus postremò domicilium habuerit, et præterea episcopus censuerit. Ac quòd ad censum attinet, in eâ omninò parochiali ecclesiâ intra cujus limites major ejus censûs, sive ecclesiastici sive alterius generis, pars posita est; ut denuntiari queat si quæ vel conflictio sufficientis censûs, vel alia fraus subest, vel aliud, quomobrem illud beneficium, aliumve censum

non pacificè possideat; vel si quæ censûs illius pars ære alieno aliove modo obstricta teneatur, unde is deinde initiatus saceris non habeat satis unde vivat; cogaturque propterea turpiter vitam queritare, hæc adhibita ratione, inquirat diligenter is cui id muneris episcopus dederit, de eorum qui primâ tonsurâ vel saceris maioribus ordinibus initiandi sunt, natalibus, ætate, vitâ et moribus, ac ceteris quæ oportet à viris spectatâ probitate. Nec verò iis testimonialibus solum quæ eorundem qui ordinibus initiandi, nomine fient vel afferentur, contentus omnino sit; sed aliunde etiam pro officii sui munere, ea omnia de illis studiosè indagat ut sibi hoc de genere toto veritas omni ratione constet. Quin imò, quod ad mores illorum inquirendos attinet, testificatio ab iis nulla conquiratur, quos suæ vitæ testes ipsi attulerint, nominarintve, si id testimonii genus ab aliis spectatâ integritate viris, rectè haberi queat; alia præterea omnis diligens cautio ac ratio in hæc ipsâ tum indagatione, tum testificatione, ab eo quem huic muneri episcopus constituerit, adhibeatur. Plura de hoc capite, infra, ubi ea explicabimus, de quibus testimonium perhiberi debet. »

XV. Ea verò omittimus quæ ad testimonium de censu qui in titulum seu alimentum clerico ordinando assignatur, legitimè inquirendum pertinent, quibus nempe fraudes præcipuæ, quæ isti legi fieri solent, quæ de censu annuo clericorum præscripta est, evitantur; aliàs fortè fusius de eo clericorum censu dicturi sumus; sed hic circa litteras testimoniales quæ de vitâ et moribus ordinandi confici debent nobis sermo erit, de quibus hæc prædictâ constitutione præcipuè decernuntur; puta, locus assignatur in quo denuntiationes publicæ et inquisitio faciendæ sint, locus nempe originis ordinandi, et locus domicilii, seu in quo ultimùm ipse versatus est; denuntiatio publica tum in ecclesiâ parochiali, tum in cathedrali fieri præcipitur; die sancto ac solemni parochus, aut alius cui episcopus hanc curam demandare voluerit, denuntiatores atque inquisitores fieri jubentur; testium etiam qualitas, à quibus ipsi testimonium petere debeant, præscribitur, ut viri sint spectatâ probitate, non ab ipso ordinando subintroducti, sed aliunde conquisiti. Hæc verò non solum decernuntur pro iis probandis, qui ad sacros ordines aspirare, verùm etiam pro iis qui primâ tonsurâ initiari voluerint. In quo Tridentini, Rothomagensis à Carolo Borbonio habiti, Aquensis ab Alexandro Canigiano, Turonensis à Simone à Maillé, Burdigalensis, tum à Francisco cardinali de Sourdis, cùm ab archiepiscopo Sansaco habitorum conciliorum sanctionibus videtur esse hæc constitutio severior, quæ districtam illam inquisitionem nonnisi ad sacros ordines prærequirunt, ad tonsuram et minores ordines parochi duntaxat, et magistri scholæ testimonium ut sufficiens recipiunt; in reliquis verò per omnia prædicto Mediolanensis concilii decreto consentiant.

XVI. Tridentinan. sanctionem jam præmisimus;

Gallicanas quarum jam meminimus constitutiones, hic attexere lubet; quæ etiam reliquis capitibus confirmandis lucem afferent non minimam, et suam apud nos illis auctoritatem impartiunt. Synodus ergo Rothomagensis, tit. de episcoporum Officiis, n. 4, de testimonio ad primam tonsuram requisito sic loquitur: *Primâ tonsurâ non initiuntur, nisi qui attulerint in scriptis fidele testimonium à parcho, quod nati sint de legitimo matrimonio, et quòd Confirmationis Sacramentum susceperint*; de testimonio verò quod ad sacros ordines contendenti necessarium sit, ita statuit, ibid., n. 2. « Episcopus ante mensem quàm ordines conferat, per decanos rurales, in totâ diœcesi significet ut qui ad subdiaconatum admitti desiderabunt, mandatum ab eo accipiant quo ordinandorum parochus, aut alter cui magis expedire videbitur, committatur, qui nominibus, ac desiderio eorum qui volent promoveri, per tres dies Dominicos, aut festivos publicè in ecclesiâ proclamatis, sicut fit in matrimoniis, de ipsorum ordinandorum natalibus, ætate, moribus, et vitâ, à fide dignis diligenter inquirat, et litteras testimoniales ipsam inquisitionem continentes ad ipsum episcopum quamprimum transmittat. »

XVII. Synodus Aquensis de publicâ istâ inquisitione ac denuntiatione hæc statuit, tit. *Quæ ad Ordinis Sacramenti administrationem*: « Quicumque ad ordines majores promoveri velint, mense integro ante statum ordinationis diem ad episcopum conveniant; tum sua, suorumque parentum, patriæ, parochialisque ecclesiæ in cujus viciniâ nati sunt, et in quâ item habitant, nomina, tum præterea beneficium ecclesiasticum, pensionemve, aut patrimonium, aut sponsionem, vel cautionem, cujus nomine titulove unusquisque eorum ordine sacro initiandus sit, rectè diligenterque singula notata, ad secretarium episcopalem afferant. Episcopus verò id ipsorum parochis negotii dabit, ut publicè propositis promovendorum nominibus, aliisque præmissis, à fide dignis gravioribusque pagi illius viris, juramento obstrictis, diligenter inquirat, et de iis omnibus litteris accuratè obsignatis ad episcopum rescribat. » Iis quædam alia subjungit, quæ commodiùs infra referemus.

XVIII. Synodus Turonensis, tit. de Sacramento Ordinis, in hæc præscribendâ denuntiatione videtur esse laxior; hanc tamen observantiam paucis iisdemque verbis commendat, quibus Coloniense concilium sub Adolpho archiepiscopo celebratum eam præceperat, tit. de Altero medio ad consequendam reformationis executionem necessario, cap. 4, tom. 4, Conc. Bini parte 2. « Quoniam non oportet sacros ordines furtivè suscipere, statuimus et ordinamus ut quemadmodum jungendi matrimonio trinâ populo proclamatione denuntiantur; ita maioribus ordinibus initiandi, trinâ denuntiatione insinuantur in ecclesiâ parochiæ quam inhabitant, ad percipienda impedimenta (si quæ sint) quæ debeat parochus episcopo,

ac ejus officiali significare; quâ quidem proclamatione utendum esse intelligimus, si commode fieri potest, nec verisimilis sit suspicio malitiosos ibidem homines clericos innoxios a dictorum ordinum susceptione velle detertere. In hac conditione apponenda nimis metuculosi mihi videntur Turonensis provincie Patres; esto enim malitiose aliqui clericos innoxios a sacris ordinibus suscipiendis avocare velint, objectâ mali rumoris accusatione, conducit tamen antistitem falsa etiam et conficta crimina explorare, quæ ordinandis obijciuntur; et æquius multo est ut vel levem criminis suspicionem eluant ordinandi, antequam ad tantum dignitatis gradum evehantur, quam vel ullâ mali labe, aut ullo malo rumore maculatos ordinari; quam ego cessuram lubentiùs fero, quod nec eam Tridentinis Patribus, nec cæteris placuisse probabile sit, qui prætermisâ illâ conditione publicam omnium ordinandorum denuntiationem fieri voluerunt.

XIX. Concilium Burdigalense sub Sansacò rem istam paucis concludit, anno 1582, tit. de Ordine. *Ad ordines, inquit, promovendi, modestiæ atque probitatis suæ à parrocho et à magistro scholæ in quâ educantur, testimonium habeant.* Alterum ejusdem provincie, cujus superius mentio facta est, fusiùs Tridentinam synodum et pressius consecratur, ac prolatum jam morem suo quoque decreto firmavit; ac de primâ tonsurâ initiandis ita censuit, cap. 6 de Ordine, num. 2, sub card. de Sourdis habitum. «Statuimus nullum deinceps ad primam tonsuram admitti debere, quin duodecim suæ ætatis annum attigerit; de quâ, ac etiam de vitâ, moribus, conversatione, rudimentis fidei studiôsè memoriæ commissis, legitimis parentibus, propensione denique ad vitam ecclesiasticam, debitam à parrocho et præceptoribus scholæ attestationem afferre teneatur.» A promovendis autem ad minores ordines hoc exegit, ut ibid. num. 5, «præter testimonium à parrocho et magistro scholæ, de vitâ, moribus et conversatione, hæc etiam præstitisse fidem faciant: scilicet in tradendâ doctrinâ christianâ, in ecclesiis in quibus ascripti fuerunt, parochos juvisse, habitum clericalem gestâsse, Ecclesiæ animo inservisse, nitori et purgationi earumdem vacâsse, obedientiam et humilitatem exhibuisse, frequenter ad communionem corporis Domini piè accessisse.» Denique de promovendis ad sacros seu majores ordines his verbis sanxit, ibid. num. 4: «Circa eos qui ad majores ordines erunt assumendi, cum semel arctam viam ingressi, ab eâ minimè resiliere possint, omnisque pœnitentia sera si eis, et inutilis est cur major cautio in iis deligendis adhibeatur. Qui minorum igitur officiis ritè functi, ad subdiaconatum promoveri anhelant, hæc priùs attentè circumspiciant, etc.; nec id satis; cum enim non pauci quæ sua sunt, potiùs quàm quæ Jesu Christi quærentes, fictis attestationibus, et ementito titulo, feces postea Ecclesiæ et onus accedant; ne quid in iisdem promovendis latentis vitii furo et mendacio contigatur. edicto publico denuntiationes in ipsis missarum solemnibus ecclesiæ parochialis ex quâ exorti fuerint, vel in quâ diutius

conversati, morum qualitates patefecerint, fieri præcipimus; quibus denuntiationibus palam fiat omnibus ejusdem loci parochialis, quinam ex eadem parochiâ ad sacrum subdiaconatus ordinem brevi sunt promovendi; ac proinde quibuscumque præcipiatur sub excommunicationis penâ ut de promovendorum legitimis parentibus, ætate, vitâ, religione, pietate, conversatione, continentia, sobrietate, abstinentia, perseverantiâ, propensione ad vitam ecclesiasticam, cæterisque virtutibus, valore denique citui sufficientis ad vitam, sive ecclesiastici, sive patrimonii ad summam centum viginti librarum argenti ad minùs ascendentis, aut è contra, gloriam Deo dantes, veritatem proferant, et revelent, edicimus; de quibus omnibus parochus fideliter inquirat, testesque ipsemet sibi eligat audiendos, pulsatis eis et reprobatis qui à promovendo producti veritatem minùs referrent.»

XX. Ultimo loco addimus duorum anteriorum conciliorum circa hanc materiam decreta, Senonensis scilicet, præside Antonio à Prato cardinali, et archiepiscopo Senonensi, itemque Franciæ cancellario, anno 1528, et Colonienus superius citati. Senonensis decretum his verbis concipitur, in decretis morum, cap. 3: «Et ut deinde de ministris Ecclesiæ provideamus, nec circa promovendos ad sacros ordines fraus aliqua committatur, sacro hoc approbante provinciali concilio, de fratrum nostrorum suffragandorum sententiâ et consensu, statuimus ut promotionis tempore, ordo qui proximè sequitur, diligenter observetur, ut, quantum attingit ad ætatem et mores, non priùs promoveant diocæsani suos ad aliquem sacrum ordinem, quàm viderint litteras testimoniales presbyteri parochialis, quæ contineant duorum aut trium probatorum non suspectorum depositiones juramento solemni firmatas, de sufficienti ætate promovendi, et probatâ et inculpatâ illius vitâ.» Colonienus verò hujusmodi constitutio legitur, parte 1, cap. 19: «De doctrinâ, vitâ, ac moribus suffraganeus noster testimonium præceptorum qui ipsos in litteris instituerunt docueruntque, eorum quoque apud quos sacris initiandus potiorẽ vitam partem transegit, ac diversatus est, exigere non omittet, idque ad certam formulam quam delineari curabimus; dùm enim priscam Ecclesiam respicimus, summo desiderio tangimur priscos illos sanctissimos mores, non tantùm verbis, sed et reipsâ, in Ecclesiam, quod in nobis est, reduendi. Illa certè vetuit ne episcopus sine testimonio clericorum et plebis clericos ullos instituat. Hinc illæ interrogationes solemnes præambulæ: Sunt justisunt casti? atque aliæ similes; neque frustra scriptum legimus, quod, quanquàm Dominus de constituendo Josue principe præcepisset, eundemque elegisset, nihilo seciùs tamen convocari synagogam voluisse.»

§ 4. Quibus in locis publicæ denuntiatione, ante ordinationem faciendæ, debeant præstolari.

XXI. Consentiunt, ni fallor, in pluribus Gallicana prædicta concilia, quæ elegimus, cum Mediolanensi citato concilio; differentia tamen leviusculas aliquas

forte reperias, si ipsas cum Mediolanensi sanctione contuleris; nolim ego adeo morosus esse, ut vel levia quaque persequar; satius est partes aliquas Mediolanensis sanctionis, utpote sanctissimæ et saluberrimæ, confirmare: primumque jure sancitum fuisse ut tam in ecclesiâ originis, quam in ecclesiâ hujus loci, in quo sive diutius, sive ultimùm ordinandi manserint, eorum nomina ac desideria significentur, ratio manifesta ostendit, nam et in loco natalitatis plures ordinandorum defectus melius resciri possunt; et in loco diuturnæ et ultimæ mansionis, de eorum probitate ac meritis certius resciri potest; itaque in utroque inquirendum ut regularis ordinandorum integritas innotescat. Faciunt ad propositum Innocentii III litteræ decretales, tum ex quæ magistro cuidam maximo hujus pontificis notario diriguntur, quibus illi mandat, cap. *Scriptum est*, 40, § *per Apostolica*, de electione, et quatenus super his et aliis inquirat diligentissimè veritatem de meritis electi et postulati apud Venetias, ubi nati fuerant, et diutius conversati, de studiis autem eligentium et postulantium, et omnibus generaliter quæ causam possunt instruere apud Constantinopolim, ubi hujusmodi electio et postulatio celebratæ fuerunt; tum ille quæ abbati sancti Dionysii et priori sancti Martini inscribuntur, in quibus statuit, cap. *Cum delectus*, de canon. Purgatione, *ut tales ad purgationem admittantur personæ, quæ vicinæ sint*; quod arguit in ordinandi viciniâ seu ecclesiâ ejusmodi denuntiationem esse faciendam. Similiter ad probationem tituli in parochiâ in quâ titulus totus, vel major ejus pars sita sunt; ad probationem verò vitæ, morum, et canonicæ habilitatis ordinandi, in parochiâ natalitatis ac domicilii ejusdem denuntiationem faciendam esse, atque inquisitionem prudenter hic cavetur. Favet Gregorii III responsum, cap. *Postquam*, de electione, et ibi Glossa finalis, quo electionem alicujus electi confirmat, dummodò nihil sit quod eum impediât, *cujus (inquit), vitæ, vel actus, quia melius possunt ubi est conversatus cognosci, inquirantur ibidem.*

§ 7. *Parochos ordinarios esse inquisitores in vitam ordinandorum, alios extra ordinem committi posse.*

XXII. Neque verò abs re episcopo asseritur sua auctoritas nominandi, quem velit, qui ejusmodi inquisitionis munere defungatur; nam, cum ad eum inquisitio referenda sit, cum ipsi onus illud discutendi ordinandos, eosque vel admittendi vel rejiciendi impositum sit, cum soli ipsi dictum sit ab Apostolo, 1 ad Tim. 5: *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis*; cum ab eo vel solum, vel præcipuè, ordinationum illegitimarum ratio requiratur; consentaneum est ut ipse inquisitores deligat, qui vicariâ ope id præstent, quod ipse, si omnibus aequè vacare posset, per seipsum exsequi teneretur; neque enim officio judicis fungi rectè potest, nisi inquirendi munus, aut per seipsum, aut per alium exsequatur; quomodo enim sententiam feret, nisi inquirat, vel inquirendi suo nomine provocationem committat? an potest quis admitti nisi pro-

batus? an debet rejici nisi convictus? ut autem probetur vel convincatur inquisitione opus est (1).

XXIII. Ordinarie tamen loquendo, parochis hoc officium demandari consentaneum est; ex eo enim quòd passim in alicujus parocciâ inquisitor constituitur à paroco diversus, qui ordinandorum nomina denuntiet, et inquisitoris judicisque officio fungatur, videtur inuri paroco infamiæ nota, ad quam vitandam, si paroco rationalis aliqua causa id muneris permitti vetet, superiori ipsius ecclesiastico, v. g., archidiacono, archipresbytero, decano rurali, aut alteri, id muneris demandare congruentius judicarem, ne tam paroco episcopus diffidere, quàm dignitatem superioris honorare videatur; sed et parochis notior solet esse natalium ordinandorum conditio, ex quorum tabulis probatio natalium petenda est; ætas quoque notior, cum ex iisdem quoque tabulis ætatis peti soleat testimonium; educatio, institutioque ordinandi eidem etiam magis patere debent, cujus nempe curam ipse suscipere debuit; ob quam etiam rationem nihil mirum si ordinandi mores ipsi notiores sint; adeò ut quid de quoque præsertim rogandum sit, quid inquirendum melius resciat. Quid quod alius à paroco testium quoque fidem non tam certò exploratam habere potest, quam ipse parochus; cui parochiani magis noti esse præsumuntur, quàm cuivis alteri; ideòque non dubium est quin, cæteris paribus, imò, quin sublata rationabili causâ ob quam ipse hujus muneris minimè capax censeatur (cujusmodi sunt consanguinitas, affinitas, gratia inimicitia, mala fides, negligentia, etc.), cæteris ipse præferri debeat. Quamvis et hoc è re Ecclesiæ esse censerem, si præter juridicalem illam inquisitionem, aliam episcopus secretam, et extra judiciorum ordinem, à viro aliquo probo, de cujus fide atque industriâ nullatenus dubitet, inquisitionem haberi præcipiat, et utramque inter se conferat; nam et priori propter judicii religionem, et posteriori propter inquisitoris auctoritatem sua fides servari debebit.

§ 8. *Magistrorum officium in testibus audiendis et discutiendis, veritate eruendâ, fide faciendâ.*

XXIV. Parochus, sive alius quivis cui inquirendi per episcopum potestas facta fuerit, diligenter suo muneri vacare debet, et, ut loquitur Basilii, epist. 181, *παρὰ πάντας ἀκριβέως*, accuratè, et cum omni rigore, testium fidem debet explorare, et, nisi fallor, omnes potest audire, sed non omnium testimoniis debet credere; omnes, inquam, audire debet; primò, quia ubi civiliter agitur contra clericos per modum exceptionis, vel inquisitionis, omnes ad testimonium audiuntur, qui jure, ab accusatione, vel testimonio, ubi contra ipsum criminaliter ageretur, recipi minimè deberent; ut colligitur tum ex epistolâ (2) Beati

(1) Vide cap. *Cum*, I, de Sententiâ et Re judicatâ, c. *Judex*, 2, q. 1, et c. *Abbi*.

(2) Lib. 2, epist. 36, indict. 11; refertur cap. *Quoniam*, de Testibus.

Gregorii Sabino defensori Sardinie, in qua cum mulieres, tum alios quos de facinoribus Epiphani presbyteri aliquid scire sceleris, adduci testificaturus jubet, *quatenus*, inquit, *ecclesiasticâ districtione liganda possint quæ vera sunt aperiri*; tum ex responso Innocentii III, cap. *Tam attetis*, de Testib., priori S. Fridani Lucani, et magistro G. canonico Pisano, in quo, exipiente electo ad episcopatum urbs Lucæ, ne lenius super matrimonio cum viduâ contracto audirentur, pronuntiat, « quatenus testes sive laicos, sive feminas (duntaxat idoneos) qui ad hoc fuerint probandum inducti, legaliter recipiant et examinent prudenter; excommunicantes solemniter, si quis eos impedire præsumpserit, quominus testimonium præbeant veritati. » Tertio, quia sæpè accidit ut ejus testimonium nullius sit auctoritatis ad convincendum, nulliusque ponderis, indicio tamen esse possit quò facilius veritas inquiratur; unde etiam jura ab inquisitione, quæ fit *ad instruendum diligentem judicantis*, personas quæ inhabiles sunt ad testificandum, nequaquam removeri volunt; 1. *Ad instruendum*, ff. de Administ. tutorum, in quam legem vide adnotationem cap. *Tam litteris* de Testib.; hinc etiam fit, ut cum laici ab accusatione clericorum repellantur, hoc tamen in ordinationibus singulare sit, quò ordinandos oporteat habere bonum testimonium etiam ab iis qui foris sunt, et laici in eorum inquisitione testes quoque recipi debeant; quia nempe non ad vindicanda eorum scelera (quo casu ob reverentiam clericatus à testimonio laici removentur), sed ad virtutes aut vitia ordinandorum, ecclesiasticos mores, aut eis repugnantes, bonamque vel malam famam explorandam (ad quæ laicorum attestatione necessario opus est) ipsi tunc temporis inquiruntur.

XXV. Neque tamen testimonio omnium fidere oportet, neque enim eodem quoque citavimus Innocentii responso electus rejiciendus censetur, etsi de variis criminibus accusatus, quòd si *qua fortè viderentur probata, testes essent vel soli, vel tales, qui non potuerant illa legitime comprobare*. Quam testium insufficientiam Glossa ex eo petit quòd criminosi aut infames forent: adducitque auctoritatem Damasi Papæ, epistolâ 3, ad Stephanum archiepiscopum dicentis: « Testes absque ullâ infamiâ aut suspicione, vel manifestâ macula, et veræ fidei plenitudine instructos esse debere, et tales quales ad sacerdotium eligere jubet divina auctoritas. » Rationi quoque consentaneum est ut cum in omni judicio infames et criminosi fidem non faciant, nec in ecclesiastico, saltem in criminibus communibus, integram fidem obtineant; tum quòd criminosi illi facili ab invidia et inimiciâ ad falsum testimonium ferendum subornentur; tum quòd viri boni et severioris disciplinæ sæpè in odium facinorosorum impingant, et cum iis inimicitias contrahant quibus formidolosi sunt, et à quibus morum dissimilitudine dissentiant; consentiens tamen malæ vitæ et famæ hominum testimonium, esto ad penam judicialiter infligendam, nullam vim habeat, habere tamen potest maximam ad eos repellendos qui ad

ordinationem anhelant, nisi totius illius multitudinis, ut in Athanasium, Methodium, et alios innocentissimos viros, odio pietatis conflata conspiratio doceatur (cujus rei testimonium erit, si quos mali accusant, boni omnes vel plures commendent), secus enim bonum non habent testimonium ab iis qui foris sunt, quos plurimi consentientibus saffragis, quamvis criminosi, accensarint.

XXVI. Ceterum ad eorum qui ordinandi sunt probationemquirere tantum oportet bonorum testimonia. Docent Anacleus, qui, epist. 2, ad Innocentium etiam ordinum collationem *trium veracium testimonium*; Augustinus qui ad omnes ordines *majorum consensus*, requirebat, ut refert Possidius, in ejus Vita. Synodus quoque Tridentina citata, et Rothomagensis, quæ a *fide dignis*: Medolanensis quæ a *viris spectatâ probitate*: Aquisgranensis quæ item a *fide dignis, gravioribusque viris*, præcipiunt inquirendum. Universum Exoristus, epist. 2, quæ refertur 12, q. 1, c. *Deus*, veritatem à *fidelibus testibus*: et Innocentius III in concilio generali, c. 8, a *providis et honestis* ostendunt indagandam. Idemque Innocentius, cap. *Cum dilectus*, de Purgat. can., abbati S. Dionysii, et priori S. Martini respondet ecclesiasticorum compurgatores *honestas personas* esse debere, quos Alexander III illius honestatis et opinionis esse vult, *quod verisimile sit eos nolle amore vel odio, seu obtentu pecuniæ dejerare*, cap. *Cum P. Manconella*, eodem tit., quibus omnibus consentit Athanasius patriarcha Constantinopolitanus epistolâ 5, episcopis ad dioceses suas proficiscentibus; ibi enim de probatione ordinandi loquens: *Testimonium*, inquit, *dicant non graves, sed graves homines, qui educationem ejus, et mores norint, an sit iracundus, an superbus, an ebrius, an avarus, an pugnax, an dicax, an petulans, an illitteratus*. Favet exemplum Alexandri Severi, qui senatores non nisi ad summorum in publico virorum suffragium fecit, dicens, ut refert Lampridius, *magnum virum esse oportere, qui faceret senatorem*.

XXVII. Sed et de personis accusantium, ac testificantium (prout à Divo Gregorio docetur, lib. 2, epist. 50, quæ refertur can. *In primis*, § *Quia ergo*) subtiliter querendum est, ei, cui episcopus hanc provinciam cederit, *cujus conditionis, cujusve opinionis, aut ne inopes sint, aut ne fortè aliquas contra ordinandum inimicitias habuerint, et utrum testimonium ex auditu dixerint, aut certè se scire specialiter testati sint*; notandum præsertim testesne amicitia cum ordinandis juncti sint, an inimicitias divisi: nam amicitiarum et inimicitiarum maxima vis est ad infringendam veritatem, et debilitandam testimoniorum sinceritatem; ideòque sicut testimonia inimicorum, invidorum et malevolorum jura passim infirmant (1) ita et amicorum sæpè testimoniis diffi-

(1) Lege cap. *Qualiter* 2, de Accusatione, cap. *Cum in juventute*, de Purgat., can. 2, quest. 2. c. *Omnibus*, et 3, quest. 5, c. *Accusatores*, et sequentibus duobus canonibus, et alibi. Vide et cap. *Cum P. Manconella*, de Purgat., can. c. *Similiter*; item l. *Præses*, c. de Transactionibus et authenticâ, de Monachis, § *Cogitandum*, et ibid. Glossa et addit marginal. v. *Teste*. Et l. *Testium*, § 1. ff. de Testibus.

dunt : *Amor siquidem carnalis, et timor, atque avaritia, plerumque sensus hebetant humanos, et pervertunt opiniones, ut quas un pietatem putent, et pecuniam quasi mercedem prudentiæ, inquit Calixtus papa, epistolâ ad episcopos Gallie. Cujus rei nulla sunt frequentiora exempla quàm in promotionibus ad ecclesiasticos ordines, dignitates, et officia in quibus passim videre est plurimos, cum nemini se nocere putent, si indignum ad ea obtinenda testimonio suo adjuvent (in quo tamen omnibus nocent, et toti fidei- lium cæti, ac clericorum præcipuè ordini injuriam inferunt), spontè de eorum pietate ac moribus testari, quos facinorosos et sacerdotalibus gradibus omninò indignos norant. Imò videre est plurimos, qui pravo errore imbuti obsequium se putent præstare Deo, si simplices, et minimè malos, clericatûs officio penitùs ineptos, sed egentes, vel familie suæ oneri futuros, ad clericatum, et altiores sacerdotii progressiones non testimonio solum, verùm etiam importunâ prece ac prehensione provèhi curent; contra quos omnes concilium Aurelianense III graviter his verbis pronuntiat, c. 6 : « De quorum (indignorum scilicet) promotionibus si quis clericus aut civis testis exstiterit, quorum testimonio dùm creditur, frequenter Pontificis ignorantia prævenitur, cum agnitus fuerit ordinationem illicitè celebratam, anno integro, à communione pellantur : qui tamen si periculosam infirmitatem incurrerint, viatica illis communio non negetur. »*

XXVIII. De iis etiam sapienter Mediolanense concilium et Burdigalense recentius habitum superiùs citata decernunt, ut, ad favoris et gratiæ suspicionem omnem removendam, rejiciantur et reproben- tur ii testes quos à promovendo productos, verisimile sit non adeò sincerè veritatem esse relatu- ros. In quo Sidonii Apollinaris, lib. 7, epist. 8 Euphronio, auctoritatem sequuntur, cui testimonia de postu- lato in episcopum *non satis grata, quia satis gratiosa, visa sunt*. Cujus statuti utilitas experimento supra modum constat; docente siquidem experi- entiâ discimus neminem adeò sceleratum esse posse qui non sui laudato- res et approbatores, quandocumque opus fuerit, proferre possit; adeò gratiæ plurimùm, disciplinæ et strictiori observantiæ parùm datur; adeò abjectè de sacrorum ordinum dignitate homines cogitant; adeò priorum seculorum exemplum rationi prævaluit, ut id licitum putent quod à pluribus annis viderint usi- tatum; favent autem predictæ constitutioni jura; etsi enim accusato ad sui purgationem testes producere permittant, attamen *testes de domo producentes* Calixtus et Symmachus summi pontifices approbari no- lunt; lex quoque Julia iudices, quorum domum reus vel accusator introierint, suspectos habet, item- que eos qui alienas domos introient; quod etiam re- fert Dionysius Halycarnasseus, l. 54, ab Augusto sta- tutum; quæ quidem, licèt nostro instituto probando non omninò consona videantur, non tamen ita aliena sunt, ut non ex iis quod intendimus inferre liceat; si enim in crimine probando, vel excusando, testes

domestici iudices-que, qui cum reo vel accusatore ver- sari solent, rejici oportet; si testi se sponte offerenti minimè credendum est, maximè cum persona con- juncta testificatur: multò magis ad promerendam dignitatem insufficiens eorum testimonium videtur, quos candidatus ecclesiasticæ dignitatis ipse produxe- rit, utpotè cum probabilis sit suspicio, eos qui ordi- nando familiares sunt, ad eum ornandum faciliè inducen- dos, ut suum suffragium vel calculum conferant. Vide circa hæc omnia cap. *Series*, de Testibus; cap. *Licet*, de Probationibus et alibi passim. Videatur Calixtus, ep. 2 ad episcop. Gallie, quæ refertur c. 1, et can. *Accusatores* 5, q. 5; Symmach., in synodo V Ro- manâ. Vide l. 1, ff. *Ad legem Juliam*, de Ambitu; et, cap. *Ex litteris*, de integ. Testi.

XXIX. Providere etiam debent inquisitores ut tes- tes eos adhibeant qui de rebus testificentur sibi notis, et ecclesiasticarum virtutum non omninò ignari sint, ne vel dubia atque incerta effutiant, vel nimis tem- erè de aptitudine ac sufficientiâ promovendorum ad clericatum respondeant; quemadmodum enim clericorum compurgatores, qui objecta ipsis crimina simul cum ipsis jurantes refutunt, et pœnam remo- vent, Alexandri III decreto, cap. *Cum P. Manconella*; de Purgatione canonicâ, *ut idonei appareant, necesse est, ut ejus quem purgare debent vitam et conversatio- nem agnoscant*, et ex Innocentio III, cap. *Cum dilec- tus*, eodem titulo, ut sint vicinæ personæ, quæ nempe ordinandorum vitam meliùs perspectam habere præ- sumantur; ita ordinandorum laudatores atque ap- probatores, qui præmium ipsis promerentur amplio- rum in sacerdotali ordine graduum, notam debent ipsorum vitam habere quam suo testimonio exornant; non enim idoneus est testis qui causam ignorat, in- quit Eugenius papa, cap. *In pertractandis*, de Jura- mento calumniæ. Temerariam quoque testificatorum ignorantiam vitandam dixi, ut priùs quæ sint cleri- cales seu sacerdotales dotes doceantur, quàm ali- quem iis aptum esse pronuntient; fallacia enim sunt judicia vulgarium hominum, cum eos idoneos putent clericali ordini, quos mundanæ sapientiæ flatu disten- tos mirantur, quos rebus suis gerendis idoneos, aut ad urbanitatem aulicam compositos, aut ad milita- rem patientiam induratos, aut militari generositate feroces suspiciunt; vel quicumque ipsos comitate, ludo, festivitate, scurrilitate, secularibus oblectamen- tis, profanis blandimentis devinxerunt. At non ea de- bet esse probandorum ad sacros ordines virorum ra- tio, hos enim ex modestiâ disciplinæ, studio, gravi- tate, morumque sanetitate æstimare debemus, qui ad sacerdotium destinantur. Celestinus, epist. 3, ad epi- scopos Apuliæ et Calabriæ: *Docendus itaque est po- pulus, non sequendus*, nec vulgi tantùm, sed munda- norum quorumcumque hominum, examinanda sunt testimonia, nec semper amplectenda judicia, ne ali- qui nobis probentur, qui, quò magis de quibusdam, ut illis videtur, virtutibus commendantur, eò minùs ad sacerdotium apti ab ecclesiasticæ discipline stu- diosis judicantur.

XXX. Denique id etiam hoc loco spectandum, cur Aquensis et Senonensis synodus citate juratos velint adhiberi testes; reliquæ vero de testium juramento omnino silent; cur Burdigalensis sub pœnâ excommunicationis ad testificandum cogendos testes præcipiat, de quâ excommunicatione et inflictione pœnæ ceteræ nihil habeant; prudenter tamen omnes; etenim quamvis servato ordine iuris, ubi contra aliquem agitur, testes jurati esse debeant, eisque non juratis minime credatur, nisi juramenti obligatio ab ipsâ parte relaxetur, ut passim ecclesiasticæ (1) leges constituunt; attamen (2) cum in aliquem requiritur, non ad corripienda, vel vindicanda ullius scelera, sed ad indaganda alienius merita, tunc fori contentiosi leges minime servari necessum est, sed regulas charitatis et prudentiæ; non infamia præcedens, non inscriptio nominis tunc temporis requiritur, quæ omnia, quoties crimen per modum accusationis opponitur, debent præcedere; non si vel crimen probatum fuerit, pœna legitima necessario infligitur: sed *pœnam poterit iudicantis discretio moderari*, cap. *Inquisitionis citate titulo*; nihilque proinde contra leges committitur, si episcoporum arbitrio tunc temporis relinquatur, velintne juratos testes adhiberi ad ferendum de vitâ et moribus ordinandorum testimonium, vel minime juratos; vel si ad majorem cautelam juramentum testificationi præmitti jubeatur.

XXXI. Pari modo non dubium est quin, si iisdem episcopis æquum videatur, possint ipsi fideles, quos nec publicâ denuntiatione, nec privatâ monitione, nec propriis conscientiæ stimulis, nec ecclesiasticæ utilitatis studio sufficienter ad ordinandorum crimina detegenda induci perspexerint ad ferendum verum testimonium, censuræ districtione compellere; varia pro testibus cogendis Alexandri III, Clementis III, Innocentii III, et Honorii III exstant decreta, quibus testes, inflicta recusantibus excommunicationis vel aliarum censurarum pœnâ, cogendos esse pronuntiant, præsertim si se gratiâ, odio, vel timore à testificando subtraxerint; laudare mihi sufficiat expressius et in præsentî materiâ luculentius prædicti Innocentii III, priori sancti Fridiani, et magistro P. canonico Pisano rescriptum, ut *super inquisitionis articulis tam de famâ electi, quam litteris contra eum, cogant testes qui nominati fuerint testimonium perhibere veritati*, cap. *Super his*, de testibus cogendis. Si enim, ut fama electi ad ecclesiasticam dignitatem inquiratur, testes compelli jura permittunt, idem ad ordinandi famam explorandam permittunt; præsertim eo tempore, quo gratiæ et amicitiae plus conceditur, quàm Ecclesiæ splendori atque dignitati. Id itaque perspicuus, Burdigalensis synodus rectè sub pœnâ excommunicationis veritatem promere singulis præcepit; reliquæ verò citatæ à nobis nihil hæc de re statuantes, quod de re suarum

(1) Cap. 2 de Testibus, in 6, cap. *Quoties*, cap. *Fraternitatis*, cap. *Nuper*, et cap. *Tuis questionibus*, de Testibus.

(2) Item cap. *Tua nos*, de Cohabitatio. Cler., et can. *Si testes*, 4. q. 5. et alibi cap. *Super his*, de Accusationibus, et alibi passim.

diocesanon foret, id episcopis inspicendum faciendumque reliquerunt.

§ 9. *De quibus rebus in ordinandos inquiri debeat.*

XXXII. Quod jam spectat ad ea quorum singulis ordinandis faciendâ fides est, coram episcopis ordinaturis, seu quæ litteris testimonialibus confirmata esse debent, antequam ordinandi ultimo coram episcopo tententur examinenturque, plura jam ex Tridentino, Turonensi, Aquensi, Rothomagensi, et Burdigalensibus citatis conciliis delibavimus, quæ fusius ex citato toties provinciali quarto Mediolanensi describemus, ubi prius monuerimus in eâ synodo cautum fuisse ne «propter diligentiam quam pro sui muneris officio episcopus, in eorum qui ordines suscepturi sunt, natalibus, ac moribus, cæterisque id genus perquirendis, adhibuerit, eorum quisquam excusetur quominus præscriptas sibi de se suisque conditionibus, qualitatibusve testificationes certas infra constitutas afferat.» Quæ sanctio videtur esse æquissima: nam licet in accusatione quæ in judiciali foro versatur, *actore non probante reus absolvatur*, idcirco probatio actori incumbat, non reo; hic tamen secus agendum est, scilicet probare debet se non indignum, quicumque expetit dignitatem.

XXXIII. Pergit ergo prædictum concilium ea enumerare, quorum fidem, allatis testimoniis, facere debet ordinandus: «Omnes, inquit, quicumque vel primam tonsuram, vel ordines minores, majoresve suscepturus est, ea singula quæ mox infra ordine statuuntur de se legitime testata suo episcopo faciat: Primò se legitimo matrimonio natum esse, aut ob natalium impedimentum secum dispensatum esse; præterea se vel origine, vel beneficio ecclesiastico, quod in diœcesi obtinet, vel decennali domicilio, vel aliâ quâvis legitimâ ratione diœcesanum esse; tum à parochio, ludique magistro, ut Tridentina synodus œcumenica jubet, aut ab eo quem in quovis studiorum genere audit, aut si in seminario ascriptus est, ab illius rectore, aut ab aliis quos episcopus maluerit, obsignatas litteras afferat, quibus de vitæ suæ disciplinâ moribusque testatum fiat. Doctrinæ item christianæ scholas se frequentâsse, id testimonii afferat, vel à præfecto illarum in parochiali viciniâ suâ constituto, vel ab eo qui omnium id generis scholarum curæ præest. Hæc præterea testimonia afferet qui se primâ tonsurâ initiari vult, sacro chrismate confirmatum esse, in ecclesiâ frequentius religiosiusque versatum esse, spe esse se in clericali ordinis disciplinâ permansurum; hoc verò testimonium à parochio, aut ab eo sacerdote habeat, cui ab episcopo in disciplinam traditus est, postquam clericali ordinis suscipiendi animum voluntatemque patefecit; sacram item communionem crebrò per annum sumpsisse; licebit tamen episcopo etiam sine testimonio tum sumptæ communionis, tum frequentatæ scholæ doctrinæ christianæ, ob causam, admittere. Qui verò minori, majorive ordini initiandus est, testimonium præter ea quæ mox subscripta sunt, afferat etiam de his quæ sequuntur: De primâ tonsurâ, aut de ordine quem de

proximè suscepit, de illius ordinis functionibus à se præstitis : idque testificationis habeat à præfecto ecclesie cui ascriptus est. Nec vero etiam regularis eujusque ordinis sit, admittatur, qui hoc testimonium non attulerit à suo superiore : de habitu clericali ad provinciarum diocesanarumque concilium præscriptum, post ordinem proximè susceptum, à se assidue gestato ; quam testificationem à parochia afferat : de confessione frequentiori ex decretorum præscripto ; cujus rei testimonium obsignatum ab aliquo confessorio sacerdote probato ad audiendis confessionibus clericorum afferat ; de sacrâ communione, ut decretis provincialibus jussum est, crebrius sumptâ. Hoc autem testatum afferat, vel à parochia, vel à præfecto ecclesie, in qua ascriptus est, vel ab alio sacerdote qui episcopi jussu ministravit. Qui subdiaconatum aliumve sacrum ordinem suscepturus est, scripta præterea afferat quibus, præter cætera, testetur de se ex præscriptâ formulâ denuntiationes in ecclesiâ cathedrali, et in aliis locis ab episcopo constitutis, publice die festo inter missarum solennia factas esse ; etatem item sanctione Tridentinâ præscriptam, annos scilicet viginti duos, si subdiaconatum, viginti tres, si diaconatum, viginti quinque attingisse si sacerdotium suscepturus est. Censum autem vel ecclesiasticum, vel laicalem, quem et pacifice possideri, et tantum esse constet, quantum ad vitæ ejus sustentandam usum satis esse episcopis censuerit, secundum provincie vel loci qualitatem. De censu præterea denuntiationes præfinitis supra locis factas esse, atque ad hunc concilii præscriptum. Quicumque vero subdiaconus vel sacerdos creandus est, id, præter alia, testificationis afferat, se spirituales exercitationes, ad decreti in hoc provinciali concilio editi præscriptum, præstitisse.

XXXIV. Eadem ferè Aquensis synodus supra citata, testimoniumque in eandem fere verbis, quo proinde hic exscribere legenti non inutile solum, sed grave quoque, ac molestum foret. Formulas autem litterarum testimonialium, sive de functionibus exercitis, ab archipresbyteris, vel rectoribus ecclesiarum collegiatarum, vel parochialium dari solitis, sive ludimagistrorum, pro iis qui ad minores ordines promoveri volunt, sive de titulo patrimonii coram notario edendis, leges in archiepiscopali Bononiensi, parte 5 de Sacramento Ordinis 1, auctore Gabriele Paleoto S. R. E. cardinali, sed quæ non adeò exactam sapiant ecclesiasticam disciplinam, atque observantiam, quam quæ in prædicto Mediolanensi concilio præscribitur ; ei tamen consentiunt in pluribus Gallicana nostra constitutiones superius à nobis descriptis.

XXXV. Porro nullas hujus constitutionis vel ex sola ipsa hinc constet, adeo ut mirari libeat divinam lucem sancti Caroli sapientem, prudentem, atque

animi constantiam : prudentiam ad inquirenda ea omnia quæ ecclesiasticis utilitatibus deservirent ; sapientiam ad solerter judicandum ; animi constantiam, cum ad cæteris coepiscopis persuadenda quæ utilia visa fuerant, tum maxime ad eadem in adeò amplâ diocesi et provincia suâ executioni feliciter demandanda ; hæc itaque cum ita diligenter, ita accuratè, ita exactè ac minutatim orbi christiano publica fecit, cæteris episcopis et imitandi voluntatem inmisit, et exquirendi rationem ipsos edocuit ; cujus utinam sanctissimi viri vestigia sectantes, sacræ religionis antistites hoc efflicere tot testimoniis conentur, ut et penitus indignos à sacris ordinibus arceant, et juniores ad hoc excitent, ut digni evadant, et dignos honorificè excipiant ; sic enim et splendori ecclesiastici ordinis consulatur, et ornamento totius Ecclesie, ac populi christiani salutis. A divino numine hoc consilium, quin etiam divinâ ad hoc ope indigent quicumque hujus discipline restituendæ rationem inferint ; debiliior est humana virtus, quam ut difficultatibus passim in eo negotio occurrentibus per se resistat ; inferioris ordinis est, quam ut tanti boni felicitatem attingat ; mobiliior, quam ut in isto opere indesinenter incumbat, nisi divinis subsidiis fulciatur ; hoc itaque enixè à Deo petendum est, ut religiosissimorum episcoporum voluntates ad hoc opus accendat, eorum mentes salutarium consiliorum face illustret, animos adversus gratiam, favorem, preces, flagitationes minas, adulationes, aliave, vel blandimenta, vel terribilamenta mundi obfirmet ; sectentur apostolicorum hominum exempla, quorum gradus obtinent ; imitentur primitivæ Ecclesie fervorem, à quâ per continuas sibi succedentium prædecessorum suorum vices doctrinæ veritatem hauserunt ; et se, et clerum suum ad eorum mores componant, quos patronos habent, et suæ vitæ duces. Sed quid moror ? rapit hæc impetus spiritûs, qui à rectâ viâ insciam elidit, et avocat ; quid tamen curem deflectere à tramite, dummodò non aberrem à scopo ?

§ 10. In quo obiter demonstratur confessarios peculiares junioribus clericis assignandos.

XXXVI. Hic autem omittere non possum quin moneam salubriter constitutum videri in hæc Mediolanensi synodo (quæ et ob præsidis sanctitatem ac prudentiam, et ob pontificiam approbationem, maximæ auctoritatis apud quoscumque viros catholicos esse debet), ut pro clericis speciales confessarii ab episcopis assignentur, à quibus frequentatæ confessionis testimonium afferre debeant, antequàm ordinentur. Idem antè annos quadringentos cautum à Wilhelmo Parisiensi episcopo in suis additionibus ad synodales cardinalis Galonis constitutiones, can. 6, regnante S. Ludovico, iis verbis : *Præcipitur Sacerdotibus quòd bis in anno ad minus, videlicet in adventu Domini, et in Quadragesimâ, peccata sua confiteantur confessoribus per singulos decanatus constitutis*. Neque id ratione vacat : etenim clericis perfectiorem vitam ineuntibus, non eadem inculcanda, quæ laicis ; neque eadem utrorumque officia sunt ; neque qui laicorum directioni sufficere clericorum videntur instructioni spiritali

[1] Vide etiam synodum Nucerinæ diocesis, præside S. Leone Ludovici Episcopo ; constitutiones Arretinas à Petro Usimbardio ; synodum Ravennatensem à cardinali Aldobrandino ; Iarunt. synod. præside card. Constantino Grammatico ; et 2, præside Cesare, Spezzano, et alias passim.

pares esse; et hoc maxime ab episcopis providendum est, ne in pro confessione clericorum excipienda sebandantur, qui discipline ecclesiasticæ vel ignari sint, vel minus studiosi; nulla major disciplina resarciende remora hoc tempore ingerta fuisse videtur, quam a confessariis clericorum, qui eos quos ad pietatem et virtutum incrementa aspirare vident, zelo ipsi imprudenti, vel, quod magis cavendum est, turpi adversus secularis, ut loquuntur, cleri splendorem invidia, vel desperatione nostrarum rerum laborantes, privatis pietatis obsequiis defuncti occupatos, et à publicis ecclesiasticæ discipline et functionum curis avocant, quos ad clericalia munia obeunda, ad Ecclesiæ disciplinam pro viri procurandam, ad charitatis erga plebem debita officia subeunda, ecclesiasticas olim pro clericis latas leges observandas deberent inducere. Quod si monachi ejuscumque sodalitiis à suis dirigi, et apud suos confiteri privatis singularum fere religionum constitutionibus jubentur; ne secus quam religionis spiritus (ut aptissimo quo ipsi utuntur vocabulo, mihi quoque uti liceat) postulare videtur, saltem novitii dirigantur, quamvis nihil alienum ab aliis à Dei lege præscribatur; ita quoque clericos ab iis dirigi, et apud eos confiteri utilisimum foret, qui ejusdem emipispropositi experientiâ pollerent, et discipline clericalis studio præ cæteris flagrant, et ordinis hierarchici incrementis invigilarent. Sic enim servaretur saltem quoad clericos, concilii Parisiensis (1) sub Gregorio IV et Ludovico Pio, gravis illa sententia: « Nec etiam illud nobis videtur congruum, ut clerici et laici, episcoporum et presbyterorum canonicorum judicia declinantes, monasteria monachorum expetant, et ibi monachis sacerdotibus confessionem peccatorum suorum faciant; præsertim cum eisdem sacerdotibus monachis id facere fas non sit, exceptis his dumtaxat qui sub monastico ordine secum in monasteriis degunt. Illis namque est confessio peccatorum faciendi, à quibus subinde et modus pœnitentiæ, et consilium salutis capiatur, et à quibus post tempora pœnitentiæ peracta, secundum canonicam institutionem, si episcopus jussit, reconciliatio mereatur. »

§ II. De formâ litterarum testimonialium exhibendarum et asservandarum.

XXXVII. Deinde formam litterarum testimonialium exhibendarum citati concilii IV Mediolanensis constitutio præscribit: ut nempe *litteræ quibus tota hæc inquisitio ac testificatio continetur, ad episcopum ritè obsignatæ ab eo mittantur, cui id illi curæ mandavit.* Quod ideo videtur esse præscriptum ne qua fraus testimonialibus istis litteris subrepat; ne aliqua ex iis litteris ordinando infamia inuratur; ne aliquod adversus inquisitorem odium, vel inimicitia creetur; eadem ergo cause militent ut littere istæ testimoniales obsignatæ episcopo tradantur, ob quas legibus (2) civilibus cautum est ut testamenta legitima obsignata serventur,

(1) Lib. 1, cap. 46.

(2) L. Ad testum, ff. de Testamentis, L. Cum ab initio et aliis; ff. Quemadmodum testamenta aperiuntur; Paul., lib. Sentent., tit. Ad leg. testam.

nec nisi coram prætore aperiuntur. finò Paulus jurisconsultus decretum refert ab amplissimo ordine, ut tabulæ quæ publici vel privati contractus scripturam continerent, obsignatæ servarentur; unde non abs re videtur esse, si testimoniales litteræ quæ pro ordinandis episcopo exhibentur, obsignatæ illi tradantur.

XXXVIII. Ultimò tandem ex Mediolanensi concilio V (1) discimus cancellarii muneris esse ut testimoniales litteras quibus ordinandus juvabitur, in ecclesiæ archivis fideliter reponat, in iisque diligenter custodiat; formulam autem describendi statum clericorum, vel eorum qui clericali militiæ ascribendi sunt fusissimè ostendit instructio à sancto Carolo inscripta pro cancellariis (2); in quâ etiam adnotatum habetur, quo ordine omnes illæ memoratæ litteræ describi debeant in authentico codice, quem de sacris ordinationibus cancellarius jubetur conficere, cujus codicis duplex index alphabetico ordine fieri præcipitur, unus nimirum juxta nomina ordinandorum; alter ratione singulorum ordinum collatorum. Quod autem cancellario hic demandatur, chartophylaci apud Græcos tunc erat, ut apertè ostendit Joannes episcopus Citri, lib. 3 codicis juris Orient., in responsis ad Constantinum Cabasilam Dyrrachii archiepiscopum: « Sunt autem antistites qui per ignorantiam scriptas depositiones testium, quæ de iis fiunt qui sacri volunt, committunt hieromnemoni; nec animadvertunt se apertè injuriam facere chartophylaci; hujus enim cohæret officio etiam talis ministerii potestas, nec ullo modo ab eo amoveatur, sicut nec sacrarum precationum. » Fallebantur verò ii pontifices qui has partes hieromnemoni demandabant, quod affine quoddam huic officio ministerium eidem demandatum esset; nam, ut ait Codinus, de Officiis Constantin. eccl., cap. 1, in 3, quinario: Ὁ τερτοφύλακας εἰς τὸ βύβαιον τὰς ἐκτὸς ἐπιθετοὺς τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ γραβίου τοῦ ἐκθρονιστοῦ, καὶ τὰ ἐκτὸς ἐπιθετοὺς τῶν χειροτονιῶν. Hæc autem verba alii (5) sic interpretati sunt, ut hieromnemonis munus esse dixerint, vota seu suffragia in electionibus à tergo patriarchæ inspicere, jus collocandi in throno obtinere, et volumen ordinationis tenere; alii (4) verò alio modo interpretati sunt, ut nempe hieromnemon ex officio preces quas patriarcha in sacrâ liturgiâ proferre debebat, à tergo ipse inspiceret, folia itidem vertere solitus; enthroniasmum in suâ potestate haberet, necnon librum ritualem ordinationis, quem nempe Pontifici erat exhibiturus, ubi opus esset, teneret. Nihil circa has versiones definio; hoc dumtaxat adnoto, eum qui priorem secutus fuerit, probabiliter suspicari posse hieromnemonem, qui suffragia in electione ordinandorum inspicere, qui electos in throno suæ dignitatis colloca-

(1) Constitutionum p. 5, t. de examinandi Ratione.

(2) Variis titulis instructio cancell. actorum Mediol. parte 4. Vide etiam decreta syn. Ravenn. sub card. Aldobrand., c. de Ordine, n. 2, et constitutiones Arretinas in synodo diœces., sub Petro Usimbardio, etc.

(3) Junius in versione Codini, et notis in ipsam, et Balengerus de Officiis eccles. Constantinop., in hieromnemonem.

(4) Gretserus in versione Codini, et notis in ipsam.

ret, volumen ordinationis habuisse, in quo et electionis cujusque suffragia descripta essent, et authenticum possessionis adptæ testimonium contineretur: ejusque proinde munus ab officio chartophylacis in ordinationibus assignato, non multum discrepasse.

ARTICULUS IV.

De promulgatione seu indictione Ordinationis; denuntiatione publicâ nominum ordinandorum, eorumque desideris, itemque commendatione eorum ac de prædicatione, seu laudatione solenni apud populum.

§ I. De indictione solenni ordinationis, precibusque eam consequentibus.

I. Quæ antea dicta sunt, ea ni fallor, ad testimoniorum ordinando necessariorum, ad denuntiationis publicæ, quâ nomina ordinandorum et desideria proponuntur, praxim abundè sufficiunt. Ad exactiorem tamen eorum tractationem, tria hic corollarii leco adiungi debent; primum de indictione celebrationis ordinum ab episcopo faciendâ accuratius disputandum erit; tum denuntiationis prædictæ consuetudo antiquitatis testimoniis roboranda; demum mos ille vetus aperiendus erit, quo episcopus, ordinaturus eos apud populum laudare, ac deprædicare solebat, quos ordinibus initiabat, conciliare ipsis volens sanctitatis famam, quibus sacrarum manuum impositione sanctitatem infundebat.

II. Quod attinet ad edictum, seu indictionem de sacrâ ordinatione habendâ, consultissima sunt ea quæ in concilio Mediolanensi IV, et Aquensi præscribuntur; utriusque itaque decreta hic inserenda sunt, quæ non tam timendum est, ne legentibus fastidium pariant, quàm justam adversus neglectores indignationem, Mediolanense primum audiamus, parte 2. tit. Quæ pertinent ad Sacramentum Ordinis; « Ut et episcopo sacram ordinationem habituro et iis qui Ordinis Sacramento initiandi sunt, satis temporis detur, quò præstare possint quæcumque, vel sacri Tridentini concilii decretis, vel nostris etiam provincialibus constitutionibus, ante stata illius sacræ ordinationis tempora, in iis præsertim qui majores ordines suscepiunt, præstari jussum est; primò episcopus statis illis temporibus eam de more solemniter celebraturus, duobus ante mensibus, aut amplius, minùsve pro diœcesis amplitudine, illius habendæ diem litteris indicat; tum edictum certâ verborum formulâ conscriptum publicè proponi, ecclesiæque cathedralis valvis, aliisque, ut consuetudinis est, locis affigi, idemque præterea à singulis parochis promulgari jubeat. Quo edicto omnes, quicumque vel primam tonsuram, vel ordines minores, majoresve suscepturi sunt, ad sacram ordinationem evocet. Certum præterea, vel menstruum scilicet, vel quoad diœcesanos attinet, longius etiam pro diœcesis amplitudine spatium præstituat, quò ad se omninò illi singuli qui primâ tonsurâ, aut aliquo sacro ordine initiandi sunt, ante stata ordinationis tempora, conveniant; certam item diem sacræ ordinationi proximam edicat, quâ primò qui in urbe sunt, tum rursus alteram, quâ diœcesani qui primâ tonsurâ aut aliquo

ordine initiandi sunt, cùm præscripta testimonia afferant, tum stata examina subituri præstò sint. Reliqua præterea omnia, et singula edicat et commoneat, quæ vel à clericis qui initiandi sunt, vel à parochis sacræ ordinationis causâ præstari debent. »

III. Pergit autem conc. Mediolan., 4, ibidem, ea referre quæ post illam publicam ordinationis indictionem peragenda sunt: « Proximo autem post illam promulgationem die dominico, parochi qui in urbe sunt, tum verò diœcesani, ubi primum litteras indictionis diei sacræ ordinationis celebrandæ acceperint, dominico die proximè sequenti, in suâ quique ecclesiâ illas publicè proponant atque affligant, unâ cum edicto de sacrâ ordinatione; et episcopi etiam litteris pastoralibus, ex præscriptâ formulâ per nos edendâ, aut aliâ ratione, argumentove, cum re quæ sanctè agenda est, consentaneo, prout episcopus aliquando expedire censuerit. Quo dominico promulgationis die ob sacram ordinationem proximè futuram, in singulis ecclesiis parochialibus, ut aliàs decretum est, processio de more agatur, litanis, supplicationibus publicis, quibus unusquisque, mente reputans quàm pauci operarii in messe multâ sint, hoc Deum toto corde exoret, ut qui dominus est messis, ipse mittat operarios in messem suam, et lumen episcopo præbeat in iis deligendis quos ordinibus ascribat; quos verò episcopus delegerit, ope divinâ illi adjuti in sanctitate et justitiâ ei servant, ejusdem gloriam omnibus in rebus sibi proponentes, quod ut eo nomine Deum populus supplex sæpiùs oret: id illum singulis diebus dominicis per mensem ante sacræ ordinationis tempus crebrâ exhortatione parochi intra missarum solemniam præmoneant; ac dominico die illam proximè præcedenti, pastorales etiam illas episcopi litteras de scripto accuratè iterùm recitent, tum præterea admonitione populum ad illud excitent ut non modò supplicationes ob eam causam altero concilio provinciali decretas, piè religiosèque tunc obeat; sed illis ipsis statis qui sequuntur sacræ ordinationis diebus, frequens in oratione purè sanctèque versetur, ut Dei sanctorumque ope, piis fidelium precationibus impetratâ, et episcopus ordines iis conferat quos utiles operarios Ecclesia Dei postulat, et qui ordines suscipiunt in dies progressus majores habeant in vite merumque sanctitate, religione, doctrinâ ac prudentiâ. »

IV. Concilium autem provinciale II Mediolanense, cujus decreti mentionem in prædictâ sanctione factam animadvertimus, itemque Aquense quod iisdem verbis, quibus Mediolanense II mentem suam expressit de denuntiandis istis supplicationibus, ac precibus, postquàm ordinationis dies conducta fuerit, graviter in hæc verba decrevit, tit. 4, decret. 21: « Jubeat episcopus ut dominico illo die qui quatuor stata jejunii tempora, quibus Ordinis Sacramentum ministratur, proximè antecedit, parochi non solum solemne illud jejunium hujus rei causâ institutum denuntient, verum etiam in suâ unusquisque eorum parochiali ecclesiâ supplicationes, litaniasque piè ac religiosè vel intus habeat, vel prosequente fidelium multitudine,

foris Ecclesiam, sicut moris est, obeat; ut Dei sanctorumque ope implorata, tum episcopus in eorum delectu, quibus ordines conferet, Spiritus sancti lumine illustretur; tum illi quibus conferuntur, in vite sanctitate, doctrinâ religiosisque virtutibus proficiant.

V. Nihil hic dicimus de jejuniis quatuor Temporum divino maxime munui conciliando institutis, quò ecclesie sue ministros secundum eor suum præfici velit, non autem eos in indignatione suâ constituat; hæc enim de re dabitur infra dicendi locus: hic tantum monemus ex antiquâ Ecclesie praxi seriò populo esse orandum, cum de sacerdotum et Ecclesie ministrorum delectu agitur; si enim Acta apostolorum consulimus, videmus apostolos, Actorum 2, postquam perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, descripti sunt, mox congregatâ fidelium turbâ de subrogando in locum Jude aliquo deliberasse, resque divinis sortibus orantes commisisse. Legimus, Actorum 6, septem diaconis nominari ob orantibus manus impositas; advertimus, Actorum 13, ministrantibus illis Domino seu sacrificantibus, et jejunantibus, auditam à fidelibus Spiritus sancti vocem, quæ Sauli et Barnabæ segregationem in Evangelium seu electionem ad singulare apostolicum ministerium perfici juberet, quam nonnisi jejunantes et orantes perfecisse repetunt. Creabantur tunc temporis, ut plurimum, divinitus sacerdotes, quia divinitus expectabantur, et à Deo ferventibus votis expetebantur. Creari solebant per prophetiam pastores, quomodo Timotheus ab Apostolo dicitur ordinatus; divinis signis portendebantur, ut de Fabiano, Nicolao, Ambrosio, Severo, et aliis innumeris ecclesiasticæ historie referunt; tunc se sacerdotes, cum Apostolo per voluntatem Dei vocatos dicere poterant, seu non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem, constitutos, quia nempe divini potiùs Numinis inspiratione quàm humanâ sagacitate ad ministerium vocabantur; quique eos eligebant magis orationi fidebant quàm rationi: quidni enim sequeretur Christi Domini exemplum, qui delectatus apostolos orationi priùs se totum dedit? Exit, inquit Lucas 6, in montem orare, et erat pernoctans in oratione Dei, et cum dies factus esset vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex iis quos et apostolos nominavit. Quòd si Dominus orare perhibetur, antequàm apostolos suos delegerit, jure episcoporum et cæterorum munus est orare antequàm Ecclesie Christi deligant sacerdotes: Christus enim sibi ministros eligebat, nec oratione indigebat, ut eos penitus nôset; homines autem, qui non sibi, sed Christo sacerdotes parant, quibus aliorum mores sæpè obscuri, et animi sensa impervia suat. quantò magis Deum consulere, et precibus apud eum agere debent, ut qui corda omnium novit, ipse ostendat quem ex pluribus eligat? Aptè omninò, et consentaneè ad hoc propositum Origenes, homil. 22, in cap. 27 Numerorum: « Quis ergo ita potuit eligere principem populi, ut Moyses poterat, sed hoc non facit, non dicit, non audeat. Cur

non audeat? ne posteris præsumptionis relinquat exemplum; sed auscultat quid dicat, provident, inquit Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominem super synagogam hanc, etc. Si ergo tantus ille ac talis Moyses non permittit judicio suo de eligendi principe populi, quis erit qui audeat vel ex plebe, etc., vel ex sacerdotibus, quis erit qui idoneum ad hoc judicet, nisi cui oranti et petenti à Domino revelatur? » Cui consentit Chrysostomus, hom. 5 in caput Epist. 1 ad Timoth. « Doctrina, inquit, sacerdotisque dignitas magna est atque mirabilis, et quæ reverentiâ divinâ sententiâ comprobanda est, ut quis eâ dignus adducatur in medium. » Nec minis eleganter Ambrosius, lib. 3, epist. 25, ad Vercell: « Supplicaturus pro populo eligi à Deo, probari debet à sacerdotibus. »

VI. Adverte autem, quod tum ex superius allatis, tum maxime ex edictis et ordinationibus quæ in iisdem Actis Mediolanensibus habentur parte 3, eadem à sancto Carolo servata fuerint, quæ in archiepiscopali Bononiensi leguntur præscripta, in quo scilicet statutum est hunc modum in indicendis ordinationibus servandum esse; primum, ut edictum proponatur; deinde instruantur parochi, quomodo se gerere debeant in denuntiationibus, litteris testimonialibus, et aliis quæ sui muneris sunt erga ordinandos præstandis, tum alio edicto dies, locus examinis, et ratio ab examinatore servanda promulgetur; demùm processio clericorum judicatur ordinationibus præmittenda, archiepisc. Bonon., part. 3, tit. de Sacramento Ordinis, statim initio. Utriusque istius edicti formulas leges tum in prædictis Actis Mediolanensibus, tum in citato archiepiscopali Bononiensi: de primo edicto hoc tantum moneo fusius illud esse quàm ut exscribi debeat, in eoque leges omnes de sacris ordinationibus ritè celebrandis, deque ætate et qualitatibus ordinandorum in Ecclesiâ pro necessariis habitis, sive ex jure canonico, sive ex conciliis provincialibus erutas breviter contineri, et populo notas fieri, ne quis in eas peccet, et ut suam vim obtinere noscantur; quod etiam faciendum esse Novella Justinianea indicat inferius citanda; alterum edictum simplex est, diei sacræ ordinationis indictio, nihilque memoratu dignum continet, vel quod explicationem mereatur. In instructione pro parcho ad finem faciendam de natalibus et ætate ordinandi, utilis, et quæ non mediocrem prudentiam sapiat, inquirendi ratio continetur, quam ab omnibus parochis seriò legi optarem; sicut etiam ea quæ in Sacramentali Ambrosiano, in rubricis seu instructionibus de Sacramento Ordinis exactè præscribuntur; quæ quidem omnia habentur in iisdem Actis Mediolanensibus, parte 4, tit. de Sacramento Ordinis; et exiguo, sed illo utili libello, quem doctrinam sancti Caroli de Sacramentis dixere, Parisiis non à pluribus annis typis mandato, continentur. In eo siquidem quæ circa Sacramentum Ordinis parochus doceat et exequatur, formulam item denuntiationis quatuor Temporum, formulam denuntiationis ordinandorum, curam parochi de ascribendis militie clericali, fusè et uberimè unusquisque edocebitur.

§ 2. *De promulgatione nominum et desiderii singulorum ordinandorum, publicæ eorumdem discussione.*

VII. Quod verò spectat ad publicam istam nominis et desiderii ejus qui ordinandus est, denuntiationem faciendam, diximus superius, et ex Conciliis Tridentino, Mediolanensi IV, Turonensi, Rothomagensi, Aquensi, Burdigalensi utroque, et, quod iis omnibus antiquus est, Coloniensi, probavimus sacris ordinibus initiandum esse neminem cujus nomen et desiderium non prius publicè omnibus palàm facta fuerint, idipsum etiam in comitis generalibus cleri Gallieani, anno 1625, nostro tempore, publicè admonitione, renovatum meminimus; antiquitùs quoque solitas fuisse sacræ religionis antistites ordinandorum nomina publicè omnibus proponere, ut unicuique de eorum vitâ, et conversatione referre liceret, notissimum est; primò enim, si credimus Lampridio, Alexander Severus imperator, hujus moris æmulatione incensus, « ubi aliquos voluisset, vel rectores provinciarum dare, vel præpositos facere, vel procuratores, id est rationales, ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum ut si quis quid haberet criminis probaret manifestis rebus; si non probasset, subiret poenam capitis; dicebatque grave esse, cum id christiani et Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus et fortunæ hominum committerentur et capita. » Quantum putatis ponderis et momenti veteres illi Christiani sacerdotum probationem putabant, si iis temporibus quibus ad flammam, ad bestias, ad necem, Christi sacerdotes præ cæteris inquirebantur, eorum tamen nomina palàm faciebant, ne indigno ad sacerdotium aditum præberent; audiantur nunc molles illi, et delicati Christiani, qui episcopo tempore persecutionis sibi fingunt sacerdotum nomina significari periculosum; cum et furente persecutionis astu, laicis omnibus, ex quibus sæpè tormentorum vi aliqui ad fidei negationem adigebantur, inter quos multi etiam sæpè falsi fratres, à quibus pericorari sibi imminere dicebat Paulus, 2 Cor. 11, nomina adeò publicè proponerentur, ut etiam rumor istius consuetudinis apud ethnicos vulgaris esset; vigeat scilicet apud majores nostros charitatis sincera virtus, quam hocce tempore invidentiæ, æmulationis, suspicionis, et humanæ prudentiæ vitia obscurarunt, vel certe penitus extinxerunt.

VIII. Plura verò ad hanc consuetudinem confirmandam, superius adducta sunt, plura inferius adducuntur; lubet ex Novellâ (1) Justiniani Epiphania patriarchæ Constantinopolitano directâ eandem confirmare: « Oportet autem, inquit Justinianus, in ipso ordinationis tempore, eum qui hanc imponit, illi coram omni fideli populo sanctissimæ Ecclesiæ, hæc omnia (puta ecclesiasticas leges, easque maximè quæ ordinandorum conditiones necessarias exponunt) prædicere, ut agnosceat eum omnia quæ prius à nobis dicta sunt habere (id est ut populus sciens ordinandum observatis sacer-

dotilibus dotibus instructum esse), ad sacram eum deducat ordinationem; ut etiam ille coram omnibus hæc audiens, non solum habeat Dei timorem, sed etiam coram omnibus denuntiationem, et professionem erubescat. Si quis autem talis quidem esse putetur, et ad episcopatus ordinationem transeat, contradicat autem aliquis, atque dicat conscius se esse alicujus quod illicitè admiserit, non prius mereatur episcopatus ordinationem, quàm examinatio querimoniarum fiat, et appareat undique innoxius; quòd si etiam post hujusmodi contradictionem, non passus is qui ordinationem facit legitimam examinationem imponi causæ, currat ad ordinationem, sciat quod ab eo fit pro nihilo esse; sed et is qui contra legem facit, cadet sacerdotio; et qui sine probatione imponit ordinationem, et ipse quidem similiter cadet sede sacerdotali, reus autem erit Deo, qui omnium præcipuè quærit suorum sacerdotum puritatem; si tamen is qui ordinationi contradicit, aut examinatione factâ probeatur calumniator, aut in ipso principio, neque in examinatione persistere confidat, segreget illum in perpetuum à sacrâ communione, is qui ordinationem facere vult, etc. Si verò nemo accusaverit, omninò aut in toto denuntians examinationem non faciat, aut factâ examinatione demonstrare, sicut prædiximus, non valuerit accusationem veram, tunc oportet eum qui per tot vias inculpabilis apparuerit, accedere ad futuram ordinationem. » Consentunt hæc omnia legi Alexandri Severi supra allatæ, quæ, secundum morem Christianorum in electionibus suorum sacerdotum observatum, et deligendos à se magistratus accusationibus ac delationibus singulorum objiciebat, et temerarios accusatores severè castigabat; sic enim Justinianus non solum sacerdotes summos non prius ordinari statuit, quàm omnium sententiæ super illorum ordinatione audiantur, crimina si quæ opposita fuerint, refellantur, integritas ipsorum atque innocentia probetur; verùm etiam calumniatores jubet inflictâ non mediocri poenâ mulctari.

IX. Mihi verò ad propositum veniunt in mentem quæ Sidonius Apollinaris, epist. 8, lib. 7, scripsit Euphronio episcopo, de Simplicio, quem, postmodum factâ sibi ab omnibus eligendi potestate in archiepiscopum Bituricensem elegit; eum nempe consulit ut quid sibi videretur in eâ electione faciendum indicaret. Simplicium refert à quibusdam nominari. « De quo, inquit, scitote narrari plurima bona, atque ea quidem à plurimis bonis quæ testimonia mihi primâ fronte colloqui non satis grata, quia satis gratiosa judicabantur; at postquàm æmulos ejus vidi nihil ampliùs quàm silere, atque eos maximè qui fidem fovent Arianorum (neque quippiam nominato licet, necdum nostræ professionis illicitum opponi), animum adverti exactissimum virum posse censeri; de quo, quivis malus loqui, bonus tacere non possent. » Hæc autem verba ostendunt nominari solitos aliquos in episcopum, antequàm eligerentur; ideò verò nominatos, ut, si qui essent criminum ipsorum conscii, ea palàm facerent; iisdem itaque ab eo tempore quo

(1) Novellâ 6, cap. 4.

nominati essent, plura obijci solita à contradicentibus; ex aliâ verò parte testimonia quibus ipsi probarentur, relata et audita fuisse. Taceo hic quæ de objectâ S. Martino personæ vilitate, de defensoris episcopi intercessione, ne ipse eligeretur, de consensu majoris partis populi cum expetentis, de refutatis divinitus, qui ejus ordinationi resisterent, referuntur à Severo Sulpitio in vitâ S. Martini ad desiderium, c. 7; plura alia quæ ex vitis SS. exempla quotidiana afferri possunt non invitâ omitto. Moneo solum de ordinandorum vitâ in publico consensu olim disputatum ex Cypriano, epist. 54, et Ambrosio, in 3 cap. prioris ad Thimoth.; itemque de contradicentium personis, et criminum veritate, aut falsitate in ipsâ plebe cui episcopus ordinandus esset, discutiendis haberi canonem concilii Carthaginensis III superius allatum (1); eaque cum expenderebatur, abesse jussos catechumenos, juxta canonem concilii Laodicensis prohibentem, can. 5: *οὐκ ἔχοντες ἐστὶν τοιοῦτον ἀποποιεῖν πλῆθος, ordinationes in præsentia audientium fieri*; ut interpretantur Zonaras, in can. 1 apost., et can. 6. Laodicensis concilii, et Balsamon; ne fortè, ut ait Zonaras, in 5 can. conc. Laodic., in conventibus in quibus crimina ordinandis obijciuntur, ea audirent quæ iis contra quos dicebantur, essent pudori; et ipsis à quibus audirentur, ad nequitiam incitamento essent, et aliis quorum non ita constans in fide est ratio, blasphemandi numinis causam præberent.

X. Antiquum istum morem nomina ordinandorum publicè proponendi, aliquâ ratione innovâsse dicendus est Bonifacius VIII, dùm ad vitiosas electiones et præcípites metropolitaniarum confirmationes impediendas, quæ nempe nullis vocatis et *non discussa negotio*, fierent, statuit cap. final. de Elect. in 6, « confirmationes tales viribus omninò carere, ipsasque decernit irritas et inanes. Vocationem autem hujusmodi nominatim, ubi est coelectus, vel apparet oppositor; aliàs generaliter in ecclesiâ in quâ electio facta est, ut si qui sint qui se velint opponere, compareant, assignato peremptorio termino competenti, faciendam esse censet; quæ etiam, si electio in concordia celebrata fuerit, vult observari. » Habes autem supra, § 4, expressas de illis denuntiationibus faciendis concilii Tridentini, Mediolanensis, Turonensis, Rothomagensis, Aquensis, Burdigalensis sanctiones; ex quibus etiam ea discies, quæ in iis legitimè faciendis servanda sunt; nec jam opus est ut, crambem istam recoquendo molestus sim.

XI. Huic autem mori confirmando vel illustrando conducit maximè quod refert D. Chrysostomus, eo sermone 48, in inscriptione altaris, et t. 5, quem habuit ad illos qui conventum Ecclesiæ deseruerant, de pluribus diversis materiis; narrat siquidem hunc in Olympicis certaminibus morem obtinuisse, ut post triginta dies transactos athletæ certaturi in suburbium educti circumveherentur, et toto sedente theatro clamaret præco, *οὐκ ἔστι τοῦτου κἀντιρροποι*; id est, *nun-*

quis hunc accusat, ut omnis servilis conditionis suspicione depulsa, in certamina pedem interrent. Quanto enim æquiori ratione, is qui exemplo, vite integritate, et morum sanctimoniâ universis præfutura est, toti populo antea proponendus videtur, ut si quis aliquid habet quod obijciat, vel innocentia suâ refellat, vel criminis suspicione laborans à tam sancto magistratu repellatur? Quid enim athlete vite probitas? quid pietas? quid virtutes animi prodesse poterant? non virtutibus, sed corporis viribus; non morum constantia, sed nervorum, cæterarumque corporis partium firmitate; non prudentia unquam, sed æstu aliquando certabatur, vincebatur. Cur ergo tanto studio cavetur ne criminum aliquorum rei in palestram dimicaturi inducantur? an quia athletarum ordini dedecus metuebant? an quia verebantur ne quibus victoribus postmodum à populo favebatur, si vitiosis ipsis faveretur, vitio exinde favori, et ex criminorum commendatione; crimen quoque laudari videretur? at quantò majori cautela prospiciendum est ne sacerdotalis ordo indignorum admissione dedecoretur? mysteria sancta contaminentur? verbum Dei ab indignis prolatum vileseat? ut qui ad pietatem et animarum salutem duces esse debent, exemplo pereant ad perniciem?

§ 5. De commendatione ac laudatione ordinandorum apud populum eorundemque responsis.

XII. Ultimò jam examinandum superest eorum qui ordinandi sunt ab episcopo prædicandorum ac laudandorum vetus institutum; ut quemadmodum hocce tempore solent in nostrâ saltem Universitate Parisiensi, qui licentiandorum in sacrâ theologiæ facultate ordini sunt inserendi, prius à publico paronympho laudari, sic solent ii qui clericorum catalogo forent ascribendi, ab episcopo prius populo commendari. Hujus moris luculentum testimonium est, canon iste, concilii IV Carthaginensis: *Lector cum ordinatur, faciat de illo episcopus verbum ad plebem, indicans ejus fidem ac vitam; atque ingenium*, Carthag. 3, c. 8; refertur dist. 23, c. *Lector*. Si in lectoris ordinatione hoc præcipitur, quantò magis in superiorum ordinum collatione observabatur, quorum quantò diviniore sunt officia, tantò eorum qui iis initiatur debet esse apud plebem major auctoritas et vite commendatio amplior; ideòque cum de lectoris in suâ ordinatione ab episcopo faciendâ honorificâ mentione, et meritum ipsius prædicatione ordinationi inserendâ legem Carthaginenses patres sanxerint, aliorum quoque superiorum graduum commendationem in ordinationis solemnitate non omittendam confirmarunt. Cur autem ostiarii, et simplicis clerici laudandorum minimè meminerunt? an quòd in eorum graduum distributione, nulla, ex veteri more, promovendi laudatio inseri consuevisset? an verò quòd ostiarii qui ab archidiacono in eodem concilio, can. 3, instrui et officii sui gerendi instrumenta accipere jubentur, non ab episcopo, sed ab eodem archidiacono laudarentur? utrum voveris non multum ad præsentem quæstionem refert. Testem porrò pro hac quoque consuetudine, de quâ jam à nobis sermo instituitur, adducere possumus ex antiquis

(1) Can. 40. Refertur dist. 23, c. illud.

auctoribus Cyprianum, ad clerum et plebes in Hisp., epist. 68, ubi docet *ordinationes, non nisi sub populi assistentia conscientia fieri oportere; ut plebe presente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita predicentur*. Exstant etiam Sidonii Apollinaris, in electione Simplicii in archiepiscopum Bituricensem, grata et vernans panegyrica concio; Eucherii, in ordinatione sacerdotis, laudatorius et gravis ad populum sermo, quem Eusebii Emisseni putat esse Barenii, ad an. 441, et habitum in ordinatione sancti Maximi Taurinensis; gravis quoque et seria Constantio Arausicorum episcopo designato parænesis ab Ambrosio, l. 5, epist. 19, Constantio: elegans quoque et diserta, adhortatoria potius Eulalio Doarensium episcopo, eique gratulatoria quàm laudatoria Gregorii Nazianzeni, in ipsius electione habita oratio 50. Exstant et Chrysologi in Petri episcopi creationem sermo 107, et prima Ennodii sacra dictio in laudem Laurentii Mediolanensis die ordinationis ejus habita. Exstant etiam Cypriani insignes epistolæ de Celerino lectore, Aurelio item lectore, et Numidico presbytero à se factis; ex quibus qualem episcopi in ordinatione clericorum habere solerent orationem non difficulter intelligimus; quos enim ad persecutionem absens divinitus demonstratos, inconsulto, et absente, contra morem suum, populo, ordinârat; hos istis epistolis quæ orationis quam in ipsorum ordinatione habiturus fuisset vicem suppleant, graviter et ornatè commendat; quæ quoniam ordinationis habendæ ritus quosdam manifestos faciunt, ordinum vel etiam eorum quos minores dicimus dignitatem commendant, et quantam in seligendis vel ad ipsos inferiores gradus probati antistites diligentiam impendere debeant, quo item honore minores illi clerici haberi, quo in pretio clericatus, et quorumcumque ordinum dignitatem ipsi habere, quo in honoris loco eam reponere, quâ veneratione suscipere debeant, egregiè demonstrant, ideo hic à nobis maximâ ex parte exscribuntur.

XIII. De ordinatione Aurelii Cypriani litteræ ad clerum et plebem priori loco sese legendæ offerunt; et in ordinationibus clericis, fratres charissimi, solemus vos ante consulere, et mores ac merita singulorum communi consilio ponderare; sed expectanda non sunt testimonia humana, cum præcedunt divina suffragia. Aurelius frater noster, illustris adolescens, à Domino jam probatus, et à Deo vocatus est, in annis adhuc novellus, sed in virtutis ac fidei laude proventus, minor in ætatis suæ indole, sed major in honore, gemino hic agone certavit; bis confessus, et bis confessionis suæ victoriâ gloriosus; et quando vicit in cursu factus extorris, et cum denot fortiore certamine pugnâvit, triumphator, et victor in prælio passionis; quoties adversarius provocare servos Dei voluit, toties promptissimus ac fortissimus miles et pugnâvit, et vicit. Parum fuerat sub oculis ante paucorum quando extorris fiebat congressum fuisse; meruit et in foro congrredi elatiore virtute, ut post magistratus etiam proconsulem vinceret. et post exilium toraenta superaret, nec invenio quid in eo predicare plus de-

beam, gloriam vulnere, an veterandiam morum; quod honore virtutis insignis est, an quod pudoris admiratione laudabilis? Ita et dignitate excelsus est et humilitate submissus, ut appareat illum divinitus reservatum, qui ad ecclesiasticam disciplinam ceteris esset exemplo, quomodò servi Dei in virtutibus vincerent, post confessionem moribus eminent; merebatur talis clericæ ordinationis posteriores gradus et incrementa majora, non de annis suis, sed de meritis æstimandus; sed interim placuit, ut ab officio lectionis inciperet; quia et nihil magis congruit voci, quæ Dominum gloriosâ predicatione confessa est, quam celebrandis divinis lectionibus personare; post verba sublimia quæ Christi martyrium prolocuta sunt, evangelium Christi legere, unde martyres fiunt; ad pulpitum post catastam venire; illic fuisse conspicuum gentilium multitudini, hic à fratribus conspici; illic auditum esse cum miraculo circumstantis populi, hic cum gaudio fraternitatis audiri. Hunc igitur, fratres, dilectissimi, à me et à collegis qui præsentibus aderant ordinatum sciatis, quod vos scio, et libenter amplecti et optare tales in Ecclesiâ nostrâ quamplurimos ordinari. Et quoniam semper gaudium preperat, nec potest moras terre lætitia, dominico legit; interim nobis hoc die auspicatus est, dum dedicat lectionem, vos orationibus frequenter insistite, et preces nostras vestris precibus adjuvate, ut Domini misericordia favens nobis, citò plebi suæ et sacerdotem reddat incolumem, et martyrem cum sacerdote lectorem. Opto vos, fratres charissimi in Deo Patre et Christo Jesu, semper benè valere. » Cypr. epist. 53, ad clerum et plebem.

XIV. Habetis hæc epistolâ legitimæ ordinationis, et conditionum quæ in ordinandis præcipuè requiruntur graphicam descriptionem: annon ea laudabilis ordinatio quæ communi omnium consilio celebratur, in quâ non solum mores, verum etiam singulorum merita ponderantur, ut et indigni arceantur et præterea laudabiles tantum, et qui anteactis virtutis operibus gradus ecclesiasticos meruerint et prout meruerint, obtineant? Annon ea optima quæ divinâ vocatione firmetur, non humanis solum testimoniis? quæ non præpropæra, non accelerata sit, sed per gradus, et ab inferiorum ordinum exercitio ad majora ducens dignitatis incrementa? quæ non otiosa neque inutilis fuerit, qualis ut plurimum ad minores ordines solet esse promotio; negligentibus nobis ea officia subire quæ et martyres deceant, et martyres ornent et faciant; quæ infra ordinandorum sit merita; quæ gaudentibus populis, adjuvantibus episcopum presbyteris celebretur, et si, urgente necessariâ causâ, præsentem populo celebrari non potuerit, illic ad eundem referatur, ut disceat quem venerari, quem audire, quem ministrantem debere revereri? At talis est ordinationis à Cypriano descriptæ idea: nam et se populum de ordinationibus consulere solere profitetur, cum quo communi consilio singulorum mores ac merita examinet, et, non nisi persecutione urgente, divinitus nominatum populo absente, cum collegis tamen et com-presbyteris Aurelium tantum scilicet, et tantâ con-

fessionis ac pietatis gloriâ illustrem asserit ordinasse; divinam ejus vocationem fuisse affirmat, quam ab ordinationibus hodiernis, si legitime celebrantur nequaquam abesse, suspicari debemus; docet enim Chrysostomus, hom. 5 in 1 Tim., tunc quidem sacerdotes ex prophetiâ, id est, Spiritûs sancti inspiratione electos, et ita pridem fiebat, ita et nunc fit, quoties ab humanâ passione alieni ejusmodi electiones celebrabimus: cum nihil omnino seculare, nihil temporale intuentes, neque ad gratiam, neque ad odium facimus; nam et si tanta nobis spiritûs plenitudo non adest, sufficit voluntas optima, vel sola. » Denique licet Aurelius incrementa majora virtute suâ meruisset, judicavit tamen Cyprianus, ne Ecclesie ordo turbaretur, necessarium esse ut divina officia à lectoris functione auspicaretur: lectoris officium, cum martyris gloriosâ confessione comparavit, non minus ducens gloriosum è pulpito Evangelium nuntiare (tunc enim lectores legebant Evangelium) quam in catastâ Christi fidem confiteri; et ne frustra ordinatus videretur, solenni die, dominico nempe, gaudentibus omnibus, solenni conventu, officio suo functus, auditus est primam dedicasse, et auspicatus esse lectionem.

XV. Atque utinam iis qui jam ad ordines accedunt, ea inessent quæ in Aurelio lectore depinxit Cyprianus! utinam ii solum nostris temporibus ordinarentur qui in fide fortes essent, in persecutiones patientes, in adversis constantes, in prosperis modesti; qui non pænæ terrore ab honesto proposito dimoveantur, sed culpæ pudore ab inhonesto deterreantur; qui verecundi sint et humiles, virtutibus gloriam obtineant, non querant; gloriosi sint, non superbi; qui licet de Ecclesiâ benè meriti et dignitatum ecclesiasticarum apicem promerentes, in inferioribus tamen ministeriis non dedignentur deservire; et, post ordinationem, in functionibus suis reperiantur assidui, non otiosi, non negligentes! Hujusmodi si semel nanciscatur Ecclesia Dei ministros, quanto putas exultabit gaudio? quanto ditabitur fructu? tales, ut cum Cypriano dicam, veros omnes christianî nominis professores, scio et libenter amplecti, et optare in Ecclesiâ nostrâ quàm plurimos ordinari; sed vereor ne populi frigiditas id à Deo petant, principes populi Deo volenti signius remissiusque cooperentur.

XVI. Sequuntur aliæ de ordinatione Celerini lectoris scriptæ ad clerum et plebem Cypriani litteræ. « Agnoscendasunt, inquit, epist. 34, et amplectenda, fratres charissimi, beneficia divina, quibus Ecclesiam suam Dominus illustrare temporibus nostris et honestare dignatus est, commeatum dando bonis confessionibus suis et martyribus gloriosis; ut qui sublimer Christum confessi essent, clerum postmodum Christi, ministeriis ecclesiasticis adornarent; exultate itaque et gaudete nobiscum lectis litteris nostris, quibus ego et collegæ mei, qui præsentibus aderant, referimus vos Celerinum fratrem nostrum virtutibus pariter et moribus gloriosum, clero nostro, non humanâ suffragatione, sed divinâ dignatione conjunctum; qui cum consentire dubitaret Ecclesie, ipsius admonitu et

hortatu, in visione per noctem compulsus est ne negaret nobis suadentibus quibus plus licuit, et coegit, (sic emendam Cypriani orationem censeo, ut iudicet Celerinum ex visione nocturnâ, et Ecclesie hortatu, et Cypriani suasionem qui ad impendendum plus licebat, fuisse coactum, ut Gallica Jacobi Tigheou doctoris theologi versio significat) *quia nec fas fuerat, nec decebat sine honore ecclesiastico esse, quæ sic Dominus honoravit celestis gloriæ dignitate.* »

XVII. Sistamus paululum in eorum verborum attentâ meditatione et antequam Celerini laudationem à Cypriano audiamus, hæc ex verbis Cypriani summaria capita observemus, 1° quanti beneficii loco Cyprianus duxerit, quanto Ecclesie ornamento esse censuerit, in signum pietate virorum etiam in infimis ecclesiasticis gradibus, lectoratûs scilicet, ordinationem, adeo et beneficia divina, ejusmodi conscriptiones et promotiones scripserit, quæ jam exigui, quantum ad Ecclesie ornatum et populi salutem momenti æstimantur. 2° Ex istiusmodi promotione cumulatum Ecclesie, episcopo, clero, populo, gaudium accessisse, et de talium virorum promotione sibi invicem congratulari fideles solitos. 3° Presbyteros semper aliquos, aut diaconos episcopum in mediis persecutionis turbinibus comitatos fuisse, quorum consilio ordinationes et alia Ecclesie negotia perageret, quorum etiam nomine, sicut et suo ad clerum et plebem Cyprianum hic scripsisse advertimus. 4° Divinam etiam ad minores ordines, nec sine divinis potentis vocationem agnoscimus; qui humanam industriam in seligendis ad istos ordines insudare, indignum ducimus. 5° Celerinum ob humilitatem refugisse ea ministeria quæ nos humanæ superbiæ typho turgidi tanquàm villia despiciamus. 6° Episcopo hanc auctoritatem inesse creditam, ut non dicam clericatûs suadendi, sed quodammodo imperandi, et ad eum cogendi potestatem habere putaretur, qui oblectari nefas esset; cui tamen jam in clericatûs officiis spontè susceptis agrè paremus; quam verò hic in epistolâ Cypriani pontificum auctoritatem advertimus, eam apud alios Patres non semel licet intueri; an non eam, v. g., agnovit sanctus Gaudentius Brixianus episcopus, dum in die ordinationis suæ se onus episcopale conatum fuisse totis declinare viribus profitetur: « Sed, inquit, beatus Pater Ambrosius, cæterique venerandi antistites, sacramento, quo temerè vos ipsos obligastis, astricti, tales ad me epistolæ, cum vestrà legatione miserunt, ut sine damno animæ meæ, ultra jam resistere non valerem. » Exempla verò hujus coactionis passim occurrunt; annon id fatebantur monachi illi, de quibus ait Socrates, l. 6, c. 7, quòd cum à Theophilo Alexandrino plurimum diligerentur, eorum unum Dioscorum quasi vi à monasterio abstrahens, episcopum Hermapoleos, designârit, alios duos obsecrârit, ut ætatem simul cum ipso agerent, et cum verbis agrè illis persuadere posset, auctoritate tamen utpote episcopus illud facere compulerit. Sed hæc de re infra faciès. 7° Non decessisse sanctitatis insignes extra clementem degere, quia in clericatu degentes, reliquis decet

esse sanctiores : unde, ut docet Hieronymus, in c. 2 Epist. ad Tit. « non solum episcopi, presbyteri et diaconi debent magnopere providere, ut cunctum populum qui president, conversatione, sermone, ac scientiâ præcedant ; verum et inferioris gradûs exorcistæ, lectores, aditui et omnes omnino qui domui Dei serviunt ! » 8° Tandem ordinationem etiam in infimis Ecclesiæ gradibus confessionis premium fuisse, seu, ut ait Tertullianus, de Fugâ in persecutione, cap. 10. solitos fuisse hisce temporibus fideles ecclesiasticos gradus ex persecutionis tolerantia ascendere.

XVIII. Persequamur jam vel potius percurramus Celerini egregiam laudationem : « Hic ad temporis nostri prælium primus, hic inter Christi milites assignatus, hic inter persecutionis initia ferventia, cum ipso infestationis principe et auctore congressus ; dum inexpugnabili firmitate certaminis sui adversarium vicit, vincendi cæteris viam fecit : non brevi compendio vulnerum victor, sed adherentibus diu, et permanentibus poenis longæ collectationis miraculo triumphator, etc., nec rudis iste aut novus est in Celerino charissimo nostro titulus gloriarum ; per vestigia cognationis sua graditur, parentibus ac propinquis suis honore consimili divinæ dignationis æquatur. Avia ejus Celerina jam pridem martyrio coronata est, item patruus ejus et avunculus ejus Laurentius, et Ignatius, etc. Hunc ad nos, fratres dilectissimi, cum tantâ Domini dignatione venientem testimonio, et miraculo ejus qui se persecutus fuerat, illustrem, quid aliud quàm super palpitum, id est super tribunal Ecclesiæ oportebat imponi, ut, loci altioris celsitate subnixus, et plebi universæ pro honoris sui charitate conspicuus, legat præcepta et Evangelium Domini, quæ fortiter ac fideliter sequitur ? vox Dominum confessa, in his quotidie, quæ locutus est Dominus audiatur ; viderit an sit ulterior gradus ad quem profici in Ecclesiâ possit, nihil est, in quo magis confessor fratribus possit, quàm ut dum evangelica lectio de ore ejus auditur, lectoris fidem, quisquis audierit, imitetur. Jungendus in lectione Aurelio fuerat, cum quo divini honoris societate conjunctus est, cum quo omnibus virtutis et laudis insignibus copulatus est ; pares ambo et uterque consimiles, in quantum gloriâ sublimes, in tantum verecundiâ humiles ; quantum divinâ dignatione promoti, tantum suâ quiete et tranquillitate submissi, et virtutum pariter et morum singulis exempla præbentes, et congressioni et pæli congruentes, illic rubore, hic pudore laudabiles. In tabernaculis servis letatur Dominus, in ejusmodi confessoribus gloriatur, quorum secta et conversatio sic præstat ad præconium gloriæ, ut materiam cæteris præbeant disciplinæ ad hoc eos Christus esse hic in Ecclesiâ diu voluit, ad hoc de mediâ morte substractos, quâdam dixerim resurrectione circa eos factâ, incolumes reservavit ; ut dum nihil in honore sublimius, nihil in humilitate submissius à fratribus cernitur, hoc eadem fraternitas sectata comitetur, hos tamen lectores interim constitutos sciatis, quia oportebat lucernam super candelabrum poni, unde omni-

bus luceat, et gloriosos vultus in loco altiore constitui ; ubi ab omni populo circumstante inspecti incitamentum gloriæ videntibus præbeant ; cæterum presbyterii honorem designasse nos illis jam sciatis, ut et sportulis iisdem cum presbyteris honorentur, et divisiones mensurnas, æquatis quantitatibus, partiantur, sessuri nobiscum provecitis et corroboratis annis suis. » Cyp., epist. 34.

XIX. Nihil hic repetere necessum est egregias Aurelii et Celerini dotes, hæc epistolâ oratorio stylo descriptas ; nobis eas judicare virtutes quæ clericorum ordinandorum propria debent esse ornamenta, in quæ sæpius oculos conjicere debent, tum ii qui ad ordines alios recipiunt, tum isti qui ordinibus initiandi adducuntur ; quædam duntaxat in prædicta Cypriani verba adnotare sufficiat, quæ à nostro instituto non abhorreant : primum dignitatem officii lectoris, quæ nostram erga ordines ecclesiasticos, præsertim verò erga minores, irreverentiam arguat ; num enim nos pudet adeò neglectores esse divinorum ministeriorum, et erga ecclesiastica officia parum religiosos, ut cum martyribus ad honoris incrementum lectoris olim gradus conferri putaretur, jam apud nos minorum ordinum gradus tantum non in derisum conferantur ? cum episcopali sollicitudine, cleri populique suffragio, divinis testimoniis digna videretur in lectorem promotio, indigni jam à pluribus minores ordines judicentur, ad quos nonnisi prævio diligenti examine perveniatur ? et quem Ecclesiæ utilissimum ordinem lectoris censuit Cyprianus, eum cum reliquis inferioribus, nostrâ ignaviâ tanquàm otiosum, (quæ concilii Tridentini, sess. 23, de Reform., cap. 17, quærimonia est) ab hæreticis traduci patiamur ? ut super candelabrum Ecclesiæ lectores à Cypriano positi censeantur, qui jam sub modio latent ? hæc si audimus, si attendimus, erubescere necessum est.

XX. Verum hæc jam observavimus ; alterum jam advertendum est, minores ordines ad majores gradus esse, in quibus quivis prius probandi sunt, quàm alios conscendant. Tertium ampliorem presbyteris quàm lectoribus honorem, et, ut ita dicam, portionem distribui solitam, confirmant Constitutiones apostolicæ, Apost. lib. 2, cap. 28 ; « Presbyteris, inquit, si assidue in studio docendi verbum Dei laboraverint, seponatur dupla portio in gratiam apostolorum Christi, quorum locum tenent, tanquàm consilarii episcopi, et Ecclesiæ corona ; sunt enim consilium et senatus Ecclesiæ ; si autem et lector est, is partem unam in honorem prophetarum accipiat, » etc. 4° Bene meritos tamen lectores pari cum presbyteris portione à Cypriano honoratos ; cui simile est quod habet Gregorius Magnus (1), æquum esse ut pro merito cuiuscumque plusve, minusve largiendi episcopus habeat facultatem ; ipsis tamen denegatum ut cum presbyteris sederent, ne graduum ecclesiasticorum legitimus ordo turbaretur. 5° Gloriosis istis confessoribus gradus istos destinatos fuisse, quos probabile est nunquàm

(1) Lib. 7, indict. 1, epist. 8, Leoni Catanensium episcopo.

ipsos assecutos fuisse; nam, quod ad Celerinum spectat, eum diaconum obuisse fidem faciunt Martyrologia Bede, Adams, et Usuardi, 5 februarii, quae ejus, ut diaconi meminere. 6. Etiam observari possunt sportule istae, quae ab episcopo in clericos distribui solebant, quae, quia non sunt nostri instituti, referuntur ad eundem Cyprianum, epistol. 65 ad clericum et plebem Funtanorum, et Pamelium in eadem epistolam, Beatum Rhenanum suis in Tertullianum notis (1), et alios.

XXI. Nunquam satior, nunquam expleor Cyprianæ epistolæ, quæ nobis antiquam exhibet Ecclesiæ faciem, ad quam compositi nexos nostro agnoscamus, atque humilitatis argumenta, et disciplinæ restituendæ rationem doceamur; cor gravabitur itaque benignus lector, si tertiam de ordinatione Numidici presbyteri epistolam presbyteri Carthaginensis, diaconisve, et plebi universæ directæ adducamus (2): « Numidianus, inquit, vobis fuit, fratres charissimi, quod pertineat et ad communem letitiam, et ad Ecclesiæ nostræ maximam gloriam; nam admonitos nos et instructos sciatis dignatione divinâ, ut Numidicus presbyter ascribatur presbyterorum Carthaginensium numero, et nobiscum sedeat in clero, luce clarissimâ confessionis illustris, et virtutis, ac fidei honore sublimis; qui hortatu suo copiosum martyrum numerum lapidibus et flammis necatum ante se misit; quicquid uxorem adherentem lateri suo concrematam simul cum cæteris (vel conservatam magis dixerim) letus adspexit. Ipse semiustulatus et lapidibus obrutus et pro mortuo derelictus, dum postmodum filia sollicito pietatis obsequio cadaver patris inquireret, semianimis inventus, et extractus, et refocillatus à comitibus, quos ipse præmiserat, remansit invitus; sed remanendi, ut videmus, hæc fuit causa, ut eum clero nostro adjungeret Dominus, et desolatam per lapsum quorundam, presbyterii nostri copiam gloriosis sacerdotibus adornaret; et promovebatur quidem, cum Deus permisit, ad ampliorem locum religionis suæ, quando in præsentiam protegente Domino venerimus; interim, quod ostenditur, fiat, ut cum gratiarum actione suscipiamus hoc Dei munus sperantes de misericordiâ Domini ornamenta complura, et redintegrato Ecclesiæ suæ robore, tam mites et humiles faciat in concessûs nostri honore florere, opto vos, » etc.

XXII. Excitent pigros in officiis divinis animos, non Miltiadis, sed martyrum trophæa, quibus divini honoris societate copulamur. Nitamur pares esse meritis, qui parîs sumus in Ecclesiâ dignitatis; tales Ecclesiæ petamus à Deo sacerdotes, in quibus ipse honorificetur, per quos Ecclesiæ fines dilatentur, salus populi procuretur. Quàm ampla episcopis, quàm speciosa suis ordinationibus laudum recitandarum majores isti nostri, quorum gradui successimus,

præbent argumenta! quam fecundam dicendi segetem suppeditabant! quam letus hæc populus audiebat! quam facile erat ut, dum talium virorum exemplis applaudebat, dum ordinationibus et ordinandis pie gratulabatur, dum in communi Ecclesiæ letitiâ gesticbat, corperetur emulatione sanctitatis, duceretur ad imitationem virtutis! Ponite vobis ante oculos episcopum in talium virorum ordinatione disserentem, plebem plaudens acclamationibus (quod fieri supra docuimus) iudicium episcopi comprobantem; ordinatum modestè aliqui respondentem, vel ad populum disserentem; felici Ecclesiæ prima ista tempera prædicabitis, tot ornamentis illustris, tantâ cleri ac populi charitate conspicua. Quidni majorum instituta imitemur, et pro virili emitemus ut antiquæ illa patrum in filii pietas reflorescat, idem ubique disciplinæ ardor elucescat, componamur ad illorum virtutes, formemur ad exempla, trahamus eundem spiritum, eodem animo ducamur? hæc pia vota sunt, quibus ut eventa respondeant velim, utinam et faxit Deus!

XXIII. Sed ne gratis fingere videamur alternas istas tam ordinantium, sive aliorum ordinandos laudantium, vel adhortantium, et ordinatorum ipsorum gratias ut plurimum agentium, vel sese excusantium dicendi voces; quoniam episcopos jam demonstravimus in laudem ordinandorum, et alios in eorundem ordinatorum commendationem sermonem habere solitos, idcirco hic præsertim ostendendum est, eos quoque qui ad Ecclesiæ gradus sublimarentur, reponeere aliquid palam consuevisse. Id verò mihi persuadent, primò variæ Gregorii Nazianzeni in hæc quodammodo materiâ, orationes (1); ut enim omittam primam illam quâ se excusat quòd presbyter creatus statim aufugisset; eam item quâ eorum absentiam reprehendit, qui primum ipsum accersiverant, nec tamen venerant, cum presbyter factus fuisset; occurrunt etiam et plures, rei de quâ agimus, affines, qualis illa post reditum ex fugâ eum consecraretur; altera ad Nyssenum postridi illius diei quò episcopus creatus esset; tertia ad patrem, postquam item episcopus Sazimorum esset consecratus; quarta ad eundem, cum curam Nazianzenæ Ecclesiæ cum patre regendæ suscepisset. Secundò, id etiam ostendit Gregorii Nysseni elegans oratio, in suam ordinat., tomo 1 ejus oper., in quâ cum præmisset aliquos ante se orasse, eos, ut credo, qui summis ipsum laudibus extulerant, disputationem de Deo aggreditur, et pastoralis sollicitudinis primitias hæreseos reprehensioni, ac dissensionis inter Catholicos redargutioni consecrat. Tertiò, Chrysostomi sermo (2) eo die habitus, quò presbyter ordinatus fuerat, in quo et se apud populum eleganter excusat, et ad temperantiam eum hortatur, consecratorem quoque suum Flavianum laudat, plebemque ultimò deprecatur ut preces pro utroque tam ordinato, quàm ordinatore concipiat. Quartò,

(1) In cap. 39 Apologet., et 2 lib. contra Marcionem, itemque in lib. ad Martyres.

(2) Epist. 55.

(1) Orat. 1, 2, 5, 6, 7, 8.

(2) Tom. 4 Chrysost. operum, post epistolas ipsius.

Gaudentii concio (1) eo die apud populum recitata, quo ab Ambrosio Brixianus antistes sacratus est. Quintò, Epiphani Tricensis concio, apud Ennodium, cum episcopus esset creatus. Sextò, tandem ejusdem Ennodi dictio, sive ab ipso habita fuerit, quo primum die inauguratus est episcopus, sive aliis conscripta sit, et tanquam formula relicta, quam sacri pontifices imitarentur, in qua nempe ostendit aliquos prius de ipsius laudibus verba fecisse, de quibus ait: *Qui vos laudant, seducunt vos, et subvertunt semitas pedum vestrorum*, quorum encomia sibi ante victoriam minimè debita respondet, et ad virtutem incitamenta esse debere, ut *splendorem pontificis res, non lingua testetur*, onus quoque pontifici sibiipso proponit, formidinem suam aperit, et divinæ sibi gratiæ beneficium deprecatur.

CAPUT III.

DE ELECTIONE IPSA ORDINANDORUM A CLERO AC POPULO
ANTIQUITUS FACTA.

§ 1. *Varia antiqui istius ritus testimonia.*

I. Quam partem clerus ac populus in ordinandis sacerdotibus habeant, jam ex prædictis maximè patet, neminem nempe ordinatum fuisse, nec jam ordinari debere, cui non clerus aut populus pietatis ac disciplinæ testimonium perhibeant. Jamverò aliquid ampliùs hic probandum est, demonstrandumque clericos ipsos sæpè populi, sæpiùs cleri suffragiis aliquâ ratione eligi consuevisse, ita ut eorum ordinationes utrorumque consilio nonnunquam discuterentur, et consensu firmarentur; qui mos cum in episcoporum electione atque ordinatione clarior sit quàm ut probari debeat, nec nostri muneris sit ea omnia recensere quæ ad sacras electiones faciant, eum in inferiorum sacerdotum, atque etiam aliorum inferioris gradus ministrorum ordinatione fuisse observatum hoc loco demonstraturi sumus.

II. Atque ut ab ipsis nascentis Ecclesiæ incunabulis ordiamur, omittimus rogante Petro, et fratrum concilium convocante (cui tamen, teste Chrysostomo, Hom. 5 in Acta, in locum Judæ alium eligere licebat) statutos à toto cœtu duos Josephum et Matthiam, qui divinis sortibus electi in apostolos ordinarentur; hoc, inquam, exemplum omittimus, quia ad summorum in Ecclesiâ sacerdotum ordinationes spectat. Urgemus præsertim apostolorum exemplum quod de ordinandis diaconis posteritati reliquerunt: quibus enim ad primos diaconos ordinandos auctoribus concilium Ecclesiæ coactum sit, quibus suffragantibus ipsi constituti sint, docet Scriptura sacra, Actorum 6, et congregatum eum ab apostolis fidelium cœtum, qui primos diaconos elegerit, apertis verbis ostendit: *Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto et sapientiâ, quos constituamus super hoc opus, nos verò orationi et ministerio verbi instantes erimus. Et placuit sermo eorum*

omni multitudine; et elegerunt Stephanum virum plenum fide et Spiritu sancto, et Philipppum, etc., quos statuerunt coram apostolis, et cum orassent, imposuerunt eis manus. Notanda verò Scripturæ verba: apostolis populus eos nominat quos ipsi in dignitate constituent; eligit turba, ordinant apostoli: *Επιτάχασθε*, inquit apostoli: *examine, pependite ἀνδρας ἐξ ὑμῶν πιστοφωμένους, viros ex vobis testimonio probatos*, multitudinis judicium tribuunt; permissâ potestate utuntur fideles; subditur, *elegerunt Stephanum et cæteros*, nec elegerunt solum sed *σταθεῖς ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων, statuerunt coram apostolis, ipsisque obtulerunt, et præsentârunt.* Ex quibus et eligendi, et præsentandi clericos populo tributam ab apostolis potestatem animadvertas; quos verò elegerunt illi, hos apostoli *ἀνίστασθαι ἐπὶ τῆς χειρὸς ταύτης, constituerunt super hoc opus, potestatem impertiti sunt, curam commiserunt, καὶ ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χειρὰς, et imposuerunt illis manus*, quia, ut explicat Chrysostomus, hom. 14 in Act. Apostol., Scriptura ibi ostendit *ὅτι ἐχειροτονήσαν διὰ προσέυχης*, quòd per apostolorum manus et preces diaconi ordinati sint. Ex quo proinde testimonio ordinationes præsentè plebe ejusque testimonio ac judicio (licet non auctoritate) fieri debere concludunt Cyprianus, epistolâ 68, ad clerum et plebem in Hispaniâ, consistentes superiùs citatâ, et Chrysostomus in Acta Apostolorum, ubi de apostolis hoc dicit, *non propriâ sententiâ faciunt, sed prius rationem reddunt multitudini, quod etiam nunc fieri oportet.*

III. Ab apostolorum tempore idem mos ut plurimum saltem observatus est, testes affero plurimos maximè ex antiquis. Primòque S. Clementem, qui, lib. 8 Const. apost., cap. 4, referens orationem quæ super presbyterum, dum ordinaretur ab episcopo, recitari solet, cleri saltem suffragii meminit, et presbyterum initiandum suffragio, et judicio totius cleri, ordini presbyterorum ascriptum dicit. Verùm non cleri solius, verùm etiam populi consensum expetitum fuisse in hierarchicorum ordinum, non pariter in cæterorum, collatione, docet Anacletus, qui, postquàm de episcopali ordinatione disseruit, epist. 2, quæ refertur dist. 67, can. *Reliqui sacerdotes*, subdit: « Reliqui verò sacerdotes à proprio ordinentur episcopo, ita ut cives et alii sacerdotes assensum præbeant; similiter et diaconi ordinentur; cæterorum autem graduum distributioni trium veracium testimonium cum episcopi scilicet approbatione sufficere potest. » Hæc ex tenebris primi illius Christianorum ævi, lucis aliqua scintilla emicat. Jam clariora videamus, et quæ hujus rei lux, sequentibus seculis, nobis accedat, intueamur.

IV. Supra ex Tertulliano retulimus Ecclesiæ præsidis populi testimonio dignitatem adeptos; ex Cypriani quoque litteris eruimus ipsum solitum fuisse in ordinationibus clericis, populum ante consulere, et mores ac merita singulorum communi consilio ponderare; cui etiam rei alio in loco astipulatur, dum se, Saturni lectorem, et Optatum diaconum, communi consilio clero proximos, seu destinatos, ordinasse narrat. Vide Cypri. epist. 25, 35, 34, 35 et 36. Synodus Ro-

(1) Tractat. in Ordin., tomo 2 Biblioth.

mana 184 episcop. sub Sylvestro, cap. 11, *nomini rogantibus triginta presbyteris*, diaconum ordinari, presbyterum verò, nullum nisi qui in septem annis, à cuncto clero Romano *probentur doctrinæ, natalitatis, generositatis, et consilio non expetens prædium a quoquam, opinione clerici foveant omnes presbyteri, declararent et foveant*; quæ verba licet corrupta et in aliis editionibus corruptiora legantur, ostendant tamen ad diaconorum ordinationem maximam cleri partem, ad presbyterorum autem totum clerum consentire debuisse. Populo vero suffragium in sacerdote suo eligendo concessum indicant Niceni canones, ex Arabico translatis, et ab Alphonso Pisano, necnon Francisco Turriano editi: nam in eorum uno cavetur, ut non audeant laici qui sunt in pagis *selegere sibi sacerdotem sine consensu chorepiscopi*, quod innuit laicos de ejus consensu sacerdotem eligere sibi potuisse, in eorum verò altero statuitur, ut, si *congregatio elegerit aliquem in cognitione fidei eruditum et probum, ex his qui altari ministrant, aut ex monasteriis, ut sit episcopus aut archidiaconus, aut chorepiscopus aut præfectus ænodochoii*, id est, hospitalis, non debeat ambire ille qui *eligitur*; congregatio verò cui hoc eligendi jus tribuitur *congregatio fidelium alienius parochie* apud Turrianum dicitur; proindeque indicant isti canones fidei populo olim permissum eligendi Ecclesie ministros, eosque ad ordinationem Episcopo offerendi. Vide hujus concilii canones 75 et 75 apud Alphonsum Pisan., lib. 2 Conc. Nicen.; paulò aliter apud Turr.

V. Verùm certiora testimonia, minùsque dubia inquiramus; primumque ex Epistola concilii Niceni ad Ecclesiam Alexandrinam, et episcopos Ægyptum, Lybiam, ac Pentapolin incolentes elicimus, non quidem populis, sed presbyteris catholicæ communionis peculiare jus fuisse clericos designandi, eosque antistitibus ordinandos offerendi, quod ceteris minime conveniret; legimus enim presbyteros à Meletio schismatico delectos atque consecratos eâ conditione in Ecclesie communionem admissos ut et ceteris ab Alexandro Alexandrino patriarchâ catholico ordinatis locum cedant, quin etiam, *ut nulla ipsis potestas sit, eos ministros Ecclesie designandi, qui ipsorum probentur arbitrio; neque nominationem penes se habeant eorum qui sunt ad Ecclesie munera obeunda deligendi*; apud Theod., lib. 6, c. 9; ex quibus verbis colligi potest penes populum, presbyterorum saltem designandorum ac nominandorum isto tempore non rescdisse potestatem: si enim penes populum fuisset, non utique denegaretur iisec presbyteris, qui, licet à schismatico homine ordinati ecclesiasticam tamen dignitatem, imminutam quidem, sed tamen laicali conditione majorem retinebant; itaque probat istud testimonium penes clericos, ad minùs penes presbyteros, qui senatus erant et concilium episcopi, potestatem istam fuisse, non penes populum: quod videtur confirmari ex concilio Laodiceno, can. 15, l. *Refertur*, dist. 63; can. *Non est permittendum*, quod alii paulò ante synodum Nicenam, alii statim post ipsam concelebra-

tum referunt, in quo hæc habentur: *De eo quod non sit populis concedendum electionem facere eorum qui altaris ministerio sunt applicandi*, proit hunc canonem vertit Isidorus Mercator; quo quidem potestas eligendi presbyteros aliosque Ecclesie ministros aperte laicis admittitur. Hanc autem clericis fuisse se denegatam colligimus ex epistola Basili canonici à chorepiscopos (1), in quâ queritur omnem presbyterum constitutorum potestatem presbyteros ac diaconos ad se traxisse, et ex affectione vel carnis, vel amicitiæ, indignos in Ecclesiam introduxi se; indicemque ad se omnium clericorum mitti postulat, eo etiam adnotato, à quo quisque fuisset introductus, jubetque ne ulli deinceps à presbyteris sine episcopi conscientia introducantur; quæ quidem constitutio ostendit penes presbyterorum et diaconorum collegium clericorum nominationem hoc tempore fuisse, non penes populum, quibus consentaneam Theophilus Alexandrinus, in commonitorio, can. 6, hanc ordinationum formam præscribit, ex predictis, ut quicquid est sacerdotalis ordinis, consentiat et eligat, antequàm episcopus examinet; clero siquidem attribuit *συμφωνεῖν καὶ αἰρεῖσθαι, consentire, et eligere*; episcopo verò, *δοκιμάζειν, καὶ χειροτονεῖν, examinare, et ordinare*; vultque episcopum ordinationem celebrare, *συμμετέχοντος αὐτοῦ τοῦ ἱερατείου, assentiente ei sacerdotali coronâ seu consensu*; de populo verò hoc tantum docet, eo præsentē ordinationes fieri debere, et episcopum ipsum alioqui oportere, an possit ei ferre testimonium, ut superius docuimus. Quæ indicant potiores fuisse sacerdotalis ordinis in clericorum ordinationibus partes, quàm fuerint populi; illum elegisse, hunc testimonio ordinandos probavisse.

VI. Eodem quo Theophilus tempore, Hieronymus, ep. 85 ad Evagrium, electionem archidiaconi diaconis tribuere videtur, qui nempe *eligant de se quem indutrium noverint, et archidiaconum vocent*; idem pariter epistola ad Rusticum monachum, populi suffragia in clericorum ordinationibus aliquando recepta, aliquando exclusa, non obscurè docet his verbis: *Cum ad perfectam, inquit, ætatem veneris; si tamen vita comes fuerit, et te vel populus vel pontifex civitatis in clerum elegerit, agito quæ clerici sunt*. Cui affinis est Carthaginensis III paulò post habiti concilii canon (2) *Ut nullus ordinetur clericus nisi probatus, vel episcoporum examine, vel populi testimonio*. Hæc enim ostendunt episcopum quosdam clericos sibi benè notos et probatos, inconsultâ catholicâ plebe, ordinare potuisse; reliquos, populi honorificâ relatione, ac petitione inductum in clerum retulisse; apertius verò pro necessario, saltem ex decentiâ quâdam, populi consensu habemus concilii Carthaginensis IV decretum iis verbis: *Ut episcopus sine consilio clericorum suorum clericos non ordinet, ita ut civium convenientiam et testimonium quærat* (3). Juxta quæ conciliorum decreta dicitur à Possidio in Vitâ August., cap. 21: Augustinus, qui predictis conciliis Carthagenisibus

(1) Apud Balanionem, et tom. 2 Opera Basilii.

(2) Can. 22; refertur e. Natalis, dist. 24.

(3) C. 22; refertur eadem dist., can. Episcop.

interfuit, eorumque pars magna fuit, in ordinandis sacerdotibus et clericis consensum majorem (alii legunt *majorum*, quo nomine primores populi intelliguntur, seu honorati illi quorum arbitrium in ordinandis sacerdotibus, simul cum civium votis, testimoniis populi, et electione clericorum requirebat sanctus Leo) (1) *Christianorum, consuetudinem Ecclesiae sequendam esse arbitrabatur*; quod Augustini iudicium præsentissimum est, ut in iis quæ ad disciplinam ecclesiasticam spectant, quæ pro locis et temporibus variari potest, consuetudinis potissima habeatur ratio; ostendit autem non omnium ecclesiarum eandem, in re de quâ agitur, fuisse consuetudinem, aliis magis, ut opinor, aliis minus populo permittentibus. Nec omittendus Augustino paulum antiquior Syricius (2), qui clero ac populo in eligendis presbyteris suffragii ferendi auctoritatem videtur tribuisse. *Diaconus*, inquit, *temporis accessu presbyterio, vel episcopatu, si cleri ac plebis evocaverit electio, non immerito societur*.

VII. Veritus autem Cælestinus papa (3) ne potestate ista populus abuteretur, vetat nimium ipsi indulgere ac permittere. *Docendus est, ait, populus, non sequendus, nosque, si nesciunt, eos, quid liceat, quidve non liceat, commone, non his consensum præbere debemus*. Eo non multo tempore anterior Chrysostomus, hom. 14 in Acta, Theophili Alexandrini synchronus, quem et adversarium passus est, ex verbis superius citatis iudicium multitudini tribuendum probare videtur, licet secus in ordinationibus suo tempore observatum innuat. Idem tamen alibi, lib. 4 de Sacerdotio, cap. 2, episcopum non vulgi opinione duci, non ad aliorum gratiam, vel invidiam, ordinationem celebrare permittit, sed re diligenter per se ipsum discussâ; quod certè indicat non ita alligatam populi sententiæ episcoporum fuisse potestatem, quin ipse superiori potestate præditus, eos quos ille probasset, rejicere potuerit. Adeo tamen suaviter cum populi multitudine egisse sanctissimos antiquitatis episcopos probabile est, ut invitis pastorem dare, ac sacerdotem veneratione, ne imperium pastorum plebes excuterent, vel difficulter eos ferrent, quibus subdi debent ut patribus, ne parum libenter pastoris vocem audirent, neve spiritalia alimenta ab ingrata manu, morborumque suorum remedia aegre susceperent.

VIII. Post hos verò legimus Gelasium in eadem cum Carthaginensi III concilio sententiam euntem, episcopo scilicet vel populo eligendi officium tribuere; adeo ut, quos eligeret per se episcopus, populi suffragiis ad illam dignitatem adipiscendam nequaquam indigerent, etsi ipse eligendi potestatem plebi nonnunquam faceret; sic enim de monacho quem abbas presbyterum fieri petierit, statuit Gelasius, quæst. 1,

c. *Si quis monachus : Ab episcopo debet eligi, et in loco quo judicaverit ordinari ; omnia quæ ad sacerdotis officia pertinent, vel populi, vel episcopi electione providè, ac justè acturus*. Ex ejusdem quoque litteris ad episcopum Cælestinum evidenter colligere est, clericos in locum obeuntium sacerdotum aliquem ordinandum episcopo nominasse. Hoc enim significant ea verba quæ ibidem habentur (1) : *Presbyteri, diaconi, et universi clerici, Stomensis (aliàs Stiriensis) civitatis petitorio nobis suggessere porrecto, in ecclesiâ B. martyris Eleutherii episcopi, (quæ in supra dictâ civitatis parochiâ probatur esse constructa) presbyterum, qui constitutus fuerat, defecisse, atque in ejus locum diaconum ipsius ecclesiæ pro celebritate ipsius loci quantocius debere ordinari; et ideò, frater charissime, si de ejus vitâ, vel moribus nihil est quod contra canonum veniat statuta, suprascriptum presbyterii honore decorabis, sciturus eum te visitatoris nomine, non cardinalis creasse Pontificis ;* circa quæ verba obiter monemus, ideò non episcopo civitatis, sed summo Pontifici hanc petitionem directam fuisse, quòd tunc temporis vacaret sedes episcopalis, ad quam proinde ex antiquo more regendam, donec episcopus constitueretur, summus Pontifex Cælestinum episcopum visitatorem miserat (2); cui tamen nefas fuit presbyteros in eâ ecclesiâ, quamdiu episcopo viduata foret, ordinare, cum ordinatio clericorum futuro episcopo reservanda esset (3); licentiam itaque petunt à summo Pontifice prædictæ ecclesiæ clerici, ut relaxatâ legum severitate propter celebritatem ecclesiæ, ante electionem futuri pontificis presbyterum ordinari permitteret.

IX. Porro circa hæc præsertim tempora, puta circa finem IV seculi, et toto seculo V, populum clericorum electiones persecutum fuisse legimus, ut invitos etiam episcopis ordinandos præsentarent; sic enim, v. g., sanctum Augustinum (4) *manu injectâ, fideles laici tenuerunt, et episcopo Valerio ordinandum intulerunt, omnibus id, uno consensu et desiderio, fieri, perficique petentibus, magnoque studio et clamore flagitantibus*; sic S. Paulinus, *per vim inflammatæ subito plebis, apud Barcinonem Hispaniæ urbem, licet uxoratus, à Lampio episcopo presbyter sacratus est, ut ipse de se testatur epistolâ ad Augustinum* (5); sic Piniano sanctissimæ feminae Melaniæ junioris viro, à populo Hipponensi, insecio tamen S. Augustino (qui hocce tempore populum Hipponensem episcopus regebat), vis illata est ut presbyter fieret, quemadmodum testatur Augustinus, epist. 225 et 227; sic

(1) Gelas. episcopo Cælest.; refertur dist. 24, can. *Presbyteri*.

(2) Lege Gregorium, lib. 4, epist. 12 Gaudentio; lib. 5, epist. 11 Maximiano Syracusano; lib. 2, epist. 29 Felici episcopo, et lib. 11, epist. 16 Barbaro episcopo, et alibi.

(3) Lege cap. 2, *Ne sede vacante*, et cap. 1, de *Instit.* in 6.

(4) Possid. in *Vita August.*, cap. 4. Augustin. ipse, *serm. de Diversis* 49, et epist. 225 ad Albium.

(5) Paulin. epist. apud August. 53.

(1) Epist. 87, aliàs 89, ad episc. Vienn. provinciæ; refertur c. *Vota*, dist. 65.

(2) Ep. 1, c. 9; refertur dist. 77, c. *Quicumque*, in fine.

(3) Epist. 5 ad episcopos Apuliæ et Calabriæ, c. 5; refertur dist. 62, c. *Docendus*.

sanctum Germanum (qui postea Alissiodorensis episcopus creatus est) civilibus præfecturis implicatum sanctus episcopus Amator ab ostiariis fores ecclesie claudere iussis, glomeratâ turba clericorum, atque nobilium, injiciens ei manus, nihil tale cogitantem apprehendit, caesariem epitis detrahens, habitu religionis, relictis secularibus ornamento, cum promotionis honore induit, ut iisdem fere verbis narrat Constantius presbyter (cui Sidonius, epist. 4, lib. 1, ob ingenii et eruditionis famam epistolarum libros suos dicitur) in lib. 1 Vitæ S. Germani Alissiod., cap. 1, 5 et 7, quam ad Patientem Lugdunensem episcopum misit; et ut perseverasse hunc morem sciamus, sic etiam sanctum Trudonem, qui sexto seculo vixit, concordî *acclamatione omnium* invitum ad presbyteratum adductum, imo tractum esse refert Theodoricus abbas monasterii ab ipso sancto Trudone, fundati in ejus vitâ. Alia ejusdem impetûs à populo facti in aliquos, ut presbyteri vel diaconi ex clericis alterius ordinis fierent, exempla è Patrum vitis et historie Ecclesiasticæ monumentis eruere possumus, quorum cum à tempore D. Augustini plura, ni fallor, exempla legantur, nihilominus id antea usitatum fuisse, ex eo colligere possumus, quòd huic populari violentiæ occurrens concilium Ancyranum statim redditâ Ecclesiæ pace, celebratum ineunte ferè IV seculo, à lege cælibatûs, quâ diaconos communiter constringi docet, eos exceperit, cap. 10, al. 9, qui in ipsâ ordinatione protestati fuerint velle se uxores ducere, aut suas retinere, nec posse se continere; diaconos autem istos violentiam passos credibile est, eos fuisse, quos ardentibus votis, et importunis efflagitationibus populus ordinandos postularet.

X. Posterioribus temporibus, regum ac magistratum voluntatem in ordinationibus clericorum ac presbyterorum aliquando expetitam, petitionis eorum ab episcopis rationem habitam, ipsorum postea à conciliis usurpationem coercitam; jus patronatûs, cui primò in Ecclesiâ reclamatum fuit, stabilitum; cleri consensum exactius expetitum; vota quoque ipsius in pluribus ordinationibus numerata; populi pariter assensum nonnunquam expensum fuisse, multis suadere possumus testimoniis. Verùm de prioribus capitibus nihil hic dicemus, quia ad clericorum ordinandorum probationem, de quâ hoc loco agimus, minimè pertinent, sed concessam vel prætentam in ecclesiasticas personas, vel Ecclesias potestatem aliquam arguunt, quâ de re infra; hæc ergo tantum de electionibus clericorum à clero, vel populo, factis aliqua adjungemus posteriorum seculorum testimonia.

XI. Turonicum secundum sub Joanne III, et Chariberto rege, concilium vetat, can. 7, in locum archipresbyteri accusati alium ordinari, *nisi facto concilio tam abbati, quam presbyterorum*. Concilium Barcinonense, eodem VI seculo sub Gregorio primo et Reccaredo Gothorum rege, innuit ad ecclesiasticos ordines, *vel per sacra regalia* (id est, regum rescripta quæ sacram nomina passim vocantur), *aut per consensionem cleri, ac plebis, vel per electionem assensionemque Pon-*

tificum, vel certe ad summum sacerdotium (nam ambigua verborum istius concilii series seu complexio videtur) perveniri. VII vero seculo Isidorus Hispalensis, apud Gratianum (1), archipresbyteri electionem à clero et populo faciendam præscribit his verbis: « Si in plebibus archipresbyteri obierint, aut pro aliquo reatu exinde ejecti fuerint, archidiaconus quantocius proficiscatur illuc, et cum clericis, et populus ipsius plebis electionem faciat, quatenus dignus pastor Domini Dei constituatur, et dum ordinatur, ejus providentiâ ipsa plebs custodiatur. » Emeritense concilium, can. 15, ejusdem ferè temporis sub Vitaliano papâ habitum, parochiis jus tribuit seligendi è familiâ suâ quos clericatu dignos judicaverint, eosque episcopo offerendi; qui iisdem verò temporibus vixit Martinus Braccarensis, *non licere populo electionem facere, eorum qui ad sacerdotium promoventur*, ex concilii Laodicensi canone edixit, in suâ canonum collectione, cap. 1.

XII. Eruimus tamen ex capitularibus Caroli Magni populum nequaquam ab electionibus sacerdotum penitus exclusum fuisse; nam et eorum ibidem, lib. 1 cap. tit. 88, mentio fit, « quos laici de familiâ ecclesiarum ad sacros ordines promovere voluerint: » statutumque ibidem tit. 90, legimus, « ut si laici probabilis vitæ et doctrinæ episcopis consecrandos suis que in ecclesiis constituendos obtulerint, nullâ quâlibet occasione eos rejiciant; » quæ verba sumpta videntur ex concilio Wormatiensi, cap. 57, circa tempora Caroli Magni, et Trosleiano, cap. 6, ejusdemque sententiæ decretum est concilii Romani, can. 8, sub Eugenio II, et Leone IV, quod in ordinationibus presbyterorum in ecclesiis baptismalibus populi consensum adhibendum requirit; et Remensis (2) sub iisdem Pontificibus, iis verbis expressum, *ut cum episcopis presbyteros necessitas occurrerit ordinandi, ut reverentius observentur, conveniat ibidem habitantium sibi adhibere consensum*; plana etiam in eundem sensum concilii Ticinensis (3) tempore ejusdem Leonis IV habita constitutio in hæc verba: « Quare in ordinandis plebium rationibus civium instituta serventur, et pestiferæ ambitionis vitium radicibus extirpetur, etc. Et primùm quidem ipsius loci presbyteri vel ceteri clerici idoneum sibi rectorem eligant; deinde populi, qui ad eamdem plebem aspicit, sequatur assensus; si autem in ipsâ plebe talis inveniri non potuerit qui illud opus competenter agere possit, tunc episcopus de suis quem idoneum judicaverit, inibi constituat. » Evidens quoque ejus consuetudinis testificatio habetur in epistolâ synodi Tricassinæ ad Nicolaum primum summum Pontificem (4), in quâ excusantur aliqui perperam ab Ebbone Remensi deposito ordinati, quòd non seipsos ordinandos obtulissent, sed

(1) Dist. 63, c. *Si in plebis*; citatur ex lib. off., sed hoc ibi non habetur.

(2) Cap. 1 apud Anton. August., lib. 27, tit. 42.

(3) In scripto consultationis, seu exhortationis episcoporum ad Dom. Ludovicum imperatorem.

(4) Inter epist. Hincmari, et tom. 3 Conc. Gall.

acclamationi et attestationi ipsius Ecclesiae, ut ordinarentur, obedissent. Egregium quoque pro electione clericorum à clericis Lucii papae decretum, cap. 1 de Electione: *Nullus, inquit, nisi eorum electione canonici presbyter eligatur.*

XIII. his adde Theodori Balsamonis, in 5 canon. VII synodi, de praesenti questione testimonium; refert enim ipse aliquos scripsisse quòd antiquitus electiones fiebant à populo, et eligebantur non solum episcopi, sed etiam praeterea presbyteri et diaconi; cui sententiae aliam opponit eorum qui dicunt electionem episcoporum propriè dici, ordinationem verò presbyterorum et diaconorum; iuxta quam proinde sententiam non videtur presbyterorum et diaconorum designatio illi propriè dicta electio fuisse. Idem verò Balsamon, cum esset patriarcha Antiochenus, quaerenti Marco Alexandrino an vicariorum turbis eum qui ipsis videbatur esse dignus episcopali vel sacerdotali dignitate, ei exhibentibus, ipse acclamationes populi sequi compelleretur, ita respondet, ad interrogat. 58, Marci, lib. 3 codicis juris Orient.: « Olim ordinationes episcoporum et reliquorum sacris initiatorum ordinibus fieri solitas per electionem multitudinis, et eorum qui simul imperabant. Decimumtertium autem canonem Laodicenae synodi, et tertium canonem sanctae oecumenicae septimae synodi hujusmodi ordinationes ab ecclesiastico rejecisse statu; » quod adductis his canonibus ostendit; unde videtur docere ante synodum Laodiceam hoc in usu fuisse, ut à populo tam episcopi, quam presbyteri et diaconi ordinarentur; postea cum idem mos repullulaceret, radicitus à VII synodo excisus fuisse.

§ 2. Questionis resolutio.

XIV. Verum ut his omnibus meam adjungam ipse sententiam, nunquam, ut opinor, constanti lege aut generali consuetudine, quae vim legis obtineret, adstricti sunt episcopi, ut suffragium cleri populique in ordinandis diaconis presbyterisque expeterent; imò nec in inferioribus gradibus conferendis id passim observatum, quorum distributioni Anacletus trimm veracium testimonium cum episcopi approbatione sufficere posse asserebat (1). Atenim prioribus quidem temporibus, quibus erat omnium cor unum et anima una, et quicumque nominis erant christiani, magis utique charitatis glutine copulati, quam potestatum diversitate secreti videbantur, nihil mirum si episcopi non solum clerum, verum etiam populum consularent; quod et moderatores episcopi postea servaverunt, eam tamen ratione potestatem temperantes, ut et auctoritatem ordinationis absolutè retinerent, et populorum, si aequa fuisset, voluntati acquiescerent; nec apud eos canonicas leges secutos, aut ambientium praesumptio, aut tumultus populares quidquam ad indigni ordinationem extorquendam valerent. Cum verò sibi principes ac magistratus potestatem quasi populo debitam, tanquam ipsius populi capita, arrogarent, septimae synodi auctoritate repressa est eo-

rum usurpatio; et regibus ac magistratibus jus omne in ordinandis sacerdotibus ademptum, quod ipsi populo ademerant, et ad se traxerant; sicque ab eorum qui ordinandi forent, electione sensim exclusus est populus, quamvis, quibusdam adhuc post illam synodum temporibus, votorum populi ac postulationis ratio haberetur. Neque hoc iniquum, aut ecclesiasticae libertati injurium, nisi velimus episcopos voluntati plebis subicere, vel ordinandi potestatem ad laicorum libitum restringere, quod nunquam factum. Nam et eo ipso tempore, quo magis solebat in hisce populus consuli, episcopis tamen, eis qui sibi noti essent, absque populi assensu, ordinationis conferendae jus fuisse, et decreta (quorum aliqua superius citavimus) et exempla innumera ostendunt. Denique in Ecclesia viguit ut episcoporum electio irrita censeretur quae inconsulto fieret populo, cum tamen nunquam irrita haberetur presbyterorum vel diaconorum ordinatio quae inconsultà plebe vel invitâ, celebrata fuisset, praesertim si qui ita ordinarentur, vel absolutè ordinati essent, ut Hieronymus, Paulinus, et pauci alii, prioribus Ecclesiae seculis; vel si qui, ex constitutione concilii Chalcedonensis, aut martyriis, id est, cappellis, aut monasteriis deputati ordinarentur; si quos enim decebat à populo eligi, ii solum, qui populo praeficiebantur, non autem ii qui ab omni curâ populi immunes erant, eligendi videbantur, cujusmodi erant isti qui vel absolutè sine ecclesiastico titulo, vel in celebri aliquo martyrio, extra ecclesias civitatis aut pagi ordinabantur, itemque qui in monasterio, nisi tamen monachos populi nomine intelligas, ad quorum petitionem presbyterum ipsis ordinari mos erat, ut leges in epistolis Epiphani ad Joannem Hierosolymitanum, et Gregorii ad Victricium Panormitanum episcopum, et in regulâ sancti Benedicti apud synodum Lemovicensem, et alibi passim; hujus autem differentiae exemplum in antiquâ lege peti potest ab Origene, qui, homil. 22 in Num., notat Moysen elegeris presbyteros, quos ipse nôrat, nullius consilio, sed suo ingenio; populo verò ducem nequaquam nisi ex divinâ revelatione et synagogâ congregatâ eligere ausum fuisse: simili enim ratione episcoporum, qui sunt populi duces, electionem videtur Ecclesia majoris momenti censuisse quam ut episcoporum, inconsultâ plebe, arbitrio permetteret, quamvis reliquos inferiorum graduum mystagogos solius, si ita luberet, episcopi voluntati ordinandos concederet; in quo tamen legibus eos ecclesiasticis astringi voluit, ne carni, ne sanguini, ne amicitiae, ne pretio aliquid, sed merito totum tribuerent, itaque (quod plures ex canonibus superius allatis ostendunt), populus potius testimonio suo idoneum judicabat, quem ordinibus initiari necessariam foret, quam verè eligeret, nec ullâ necessitate sacerdotem ad ordinationem constringebat.

XV. Atverò major utique erat necessitas consensus cleri, ut legitima ordinatio censeretur; cum enim primitus presbyterorum ordo senatus Ecclesiae cense-

(1) Anacl., epist. 2, habetur c. Reliqui, dist. 67.

est 5, *sacer cactus, conciliarii et assessores episcopi* : cum eodem Ignatio teste, *epist. ad Ephesios*, 11, Presbyterorum Collegium coaptatum esset consentiretque episcopo, ut chorda ipsi cytharæ : cum Episcoporum sententia, nisi clericorum præsentia confirmaretur, irrita crederetur, ut statuit synodus IV Carthaginensis can. 25; tunc temporis hæc dubie ad presbyterorum, ac diaconorum saltem ordinationem ab Episcopis peragendam clericorum requirebatur consilium. Unde Joannes Chrysostomus, in synodo ad Quereum accusatus est ab Acacio, tum in pluribus, tum in eo, *quod absque consensu et synodo, et inconsulto clero, præter mentem cleri ordinationem faceret*. Cujus rei aliquid adhuc vestigium extat, quod nempe jure communi nequeat episcopus sine capituli consensu beneficia conferre, nisi vel ex privilegio, vel ex consuetudine, eorum sibi soli reservata collatio noscatur : cap. *Novit.*, cap. *Quanto*, cap. *Ea noscitur*, cap. *Tua nos*, de his quæ fiunt à praelatis sine consensu capituli. Hincque juris canonici Glossa in c. *Episcopus*, dist. 23, in ordinibus conferendis consensum clericorum requiri affirmat; Hostiensis verò, l. 5, clericorum quidem consilium necessarium esse tradit; consensum verò non item; asseritque insuper nec consuetudinis exceptionem ab episcopo in contrarium proferri posse; nam, inquit, si episcopus allegaret consuetudinem, quod non teneretur consilium requirere, non valeret, cum allegaret contra honestatem suam et contra sanctorum Patrum institutiones : confirmat auctoritate Alexandri III papæ, epistolâ decretali ad patriarcham Hierosolymitanum, in qua episcopum caput, capitulum episcopi membra esse docet, ex quo sumpto argumento sic patriarcham Pontifex alloquitur : *Non decet omissis membris aliorum consilio in Ecclesie tue negotiis uti : cum id non sit dubium, et honestati tuæ, et sanctorum Patrum institutionibus contraire*, cap. *Novit* citato.

APPENDIX AD HANC SECTIONEM, DE PROBANDIS AC DELIGENDIS AD ORDINIS REGULARIUS VIRIS.

§ 1. *Aliqua, et quænam illa sint quæ à regularibus ordinandis testimonia proferenda videntur, generatim ostenditur.*

1. Satis superque ex superioribus patet, quibusnam testimoniis niti debeat, qui ad ecclesiasticos ordines contendit; quia tamen specialia quedam de regularibus ordinandis dubia occurrunt, post generalem quam præmisimus tractationem, æquum videtur, ut speciale eorum quæ in regularibus ad testificandam vite integritatem, et ad ordines capessendos aptitudinem necessaria judicantur, examen ineamus; quod optimè præstabimus, si prius ex concilio Mediolanensi V, et Aquensi, ea omnia (quorum aliqua postea vel illustraturi, vel confirmaturi sumus) brevi veluti summario conclusa præmittamus.

II. Concilium Mediolanense V, de iniciandis Ordinibus Sacramento, totum hoc negotium his verbis complectitur : « In iis quæ œcumenica synodus Tridentina de sacrâ ordinatione statuit, uberius etiam provincialium conciliorum decretis explicata multa sunt, quo-

rum diligens ratio etiam in regularibus habenda est, atque eorum quidem capita quedam præcipua infra hoc decreto complexi sumus; videat igitur episcopus ut quidquid de iis ipsis capitibus vel eodem Tridentino concilio, vel conciliis provincialibus etiam generatim constitutum est, in illis iniciandis quàm diligentissime ab episcopo servetur; culpar, immoderate canonica ordinis constituendi quarto concilio enumerata; litteræ testimoniales superioris; testimonium de natalibus et ætate præscriptâ à Tridentino concilio; testificatio ordinis proximè suscepti; progressio in ecclesiasticâ disciplinâ; testimonium bonum; denuntiatio nominis in ecclesiâ; ascriptio, et ministerium in Ecclesiâ, cui ascriptus est : exercitatio functionum ordinis suscepti; frequentiaque sacræ communionis; reverentia, atque observantia erga sacerdotes et superiores : intervallum anni inter postremum ordinum minorum gradum et subdiaconatum, ac rursus inter unum, et alterum ex sacris ordinibus, nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas, iudicio episcopi, aliud postulet; diligens examen episcopi; litterarum scientia et cantus peritia ac aliæ instructiones ad ordinis suscipiendi functiones ritè rectèque obeundas; usus et peritia recitandi divinum officium; loco tituli et censûs testificatio præstite professionis regularis præscripta in concilio provinciali II. »

III. Aquensis synodus probata à Sixto V, paucis immutatis, ea exscribit quæ habentur in Edicto de sacrâ ordinatione à sancto Carolo juxta conciliorum ab ipso habitorum constitutiones, promulgato, cujus hæc sunt verba, quæ priora jam à nobis proposita confirmant. « Regularis qui ad sacram ordinationem conveniet, primùm tonsuram, aut ordines suscepturus, caveat ne obstrictus sit aliquâ culpâ aut canonico impedimento. Ipso quoque mense ante statum ordinationis diem, ad episcopum conveniat, et nomen cateraque supra de aliis ordinandis præscripta ad secretarium episcopalem deferat; testata hæc præterea habeat : exercitationem frequentem functionis illius ordinis quem proximè suscepit; frequentiozem confessionem, ac sacram communionem; progressum in ecclesiasticâ disciplinâ; observantiam, et reverentiam erga sacerdotes et superiores; loco tituli, censûsque afferat testificationem præscriptæ professionis regularis; nihilominus coram episcopo juramento affirmet, scripto manu suâ subsignato, se illam spontè fecisse, aut ratam habuisse; illud autem scriptum in archivo asservandum episcopus curet; testimonium item habeat de denuntiatione sui nominis in ecclesiâ publicè factâ, de ætate item, ut supra de aliis constitutum est. De transacto intervallo, post ordinem proximè susceptum, à Tridentino concilio præscripto. Afferat litteras dimissorias à superiore de Ordine suscipiendo, quo eorum quispian initiandus est; quæ litteræ vetustiores ne sint duobus, tribusve mensibus, à die sacræ ordinationis supputandis, nisi ob absentiam superioris aliamve causam longiori tempore datas, renovatasve accipi, probarive debere episcopus consuerit. Testimonium etiam scriptum à superiore

suo, qui ostendat eum vitâ et moribus præditum esse qui dignus sit, ut illi ordini ascribatur, quo is initiari vult; sit verò hoc testimonium non antiquius duobus aut tribus mensibus, uti in superioribus est declaratum; si verò diutius à monasterio abfuerit, hoc testimonium afferat à superiore monasterii, in quo proximè commoratus est; testimonium item de ordine qui proximè præcedit jam suscepto. Si verò tempus statutum et præscriptum à concilio Tridentino, quod interjectum esse debet, inter susceptionem unius et alterius Ordinis, nondum expletum est, tunc à suo superiore scriptum afferat quo testatum fiat utile, et necessarium Ecclesiæ suæ monasterio esse secum dispensari super eo interstitio. Vide Acta Mediol., parte 3, et tit. de iis quæ pertinent ad sacram. Ordinis.

IV. Restituunt autem, quantum hoc seculo fieri potest, constitutiones istæ provincialium conciliorum, antiquam Ecclesiæ catholice disciplinam. Juxta quam ea omnia quæ ibidem enumerantur, à quibuslibet etiam privatis semper desiderata sunt, ut legitimè ecclesiasticos gradus conscendere viderentur; fundantur verò maximè in Tridentino concilio, sess. 25, quod ea omnia generatim, indelimitè, nullo excepto, ab ordinandis exigi voluit, à quorum observatione, saltem maximà ex parte, immunes se regulares nullo privilegio prætereundum possunt; imò ex divinâ institutione, et ipsâ ordinationis et ordinis suscepti naturâ, ad aliquas ex iis legibus tenendas colendasque astringuntur; ad aliam verò executionem regulares ipsi, quocumque se privilegio tueantur, à concilio Tridentino obligantur; exempli causâ, quod regulares probitatis, disciplinæ ecclesiasticæ, functionum sui ordinis testimonia episcopo ordines celebraturo afferre debeant, ex lege divinâ generali, quæ probationem ordinationi præmittendam præscribit, et ex naturâ ipsâ ordinationis, ordinisque antea suscepti astringuntur; nec ullum privilegium afferre possunt, quo ab hoc onere eximantur, imò si quod privilegium de hac ne fortim impetraretur, requiritatis ratio suaderet ut ipsius tanquam contra bonos mores obtenti nulla ratio haberetur, nam et æquum ex rei naturâ esse videtur, ut nonnisi probis, nonnisi discipline studiosis, nonnisi in inferioribus ministeriis probatis aditus ad superiores ordines concedatur; divina quoque lex jubet, 1 ad Tim. 5. ut episcopus citò nemini manus imponat, ne communicet peccatis alienis, id est, ut exactè, accuratè, diligenter omnia discutiat, ne aliorum, quantumvis pii appareant, fraudibus deceptus, indignum ordinando, peccatis alienis implicetur: jubet eadem ut ordinandi *probentur primum, et sic ministrent.* 1 ad Tim. 5. Ratio quoque naturalis dicat ut qui dignis tantum ordines conferre debet, omni ratione inquirat an digni sint quibus ordines conferat, eaque de iis nota et comperta esse velit quæ dignos efficiunt vel indicant. Quod verò ætatem à jure præfixam regulares quaque ordinandi debeant attigisse; quod ab alieno episcopo sine dimissoriis nequeant ordinari, positivum jus est, contra quod, si quæ fuerint regularium

privilegia, hæc omnia concilii Tridentini legibus fuerunt abrogata; in quo etiam de iisdem regularibus speciatim cautum est *ne sine diligenti episcopi examine ordinentur, privilegiis quibuscumque, quoad hoc, penitus exclusis.* Vide Conc. Trid., sess. 25, de Reformatione, cap. 42 et 8.

V. Ex pluribus tamen quæ superius proposita fuerunt, quibusdam lucem afferre consentaneum est; primò itaque docemus de consensu abbatis seu superioris regularis ad ordinationem quorumcumque regularium requisito; tum de disquirendâ eorum vitâ, etiam ante regularem vitam susceptam; deinde de disciplinæ ecclesiasticæ studio in iis inquirendo, et in singulis ordinibus per debita temporum interstitia ac functionum exercitium probando, præterea de professionis regularis, loco tituli ecclesiastici vel census, testificatione faciendâ, postea de litteris ordinum susceptorum exhibendis, denique de dimissoriis litteris ab episcopo proprio obtinendis, si ad alium ordinandi accedant verba faciemus.

§ 2. *Regulares nisi exhibito consensû sui præpositi testimonio ad ordines minimè admittendos esse.*

VI. De primo capite dicturus statim in ipso limine observari velim monachos cum primùm clero ascripti sunt, solâ episcoporum voluntate, absque abbatis consensu, assumptos fuisse; neque enim, v. g., abbatis ullius consensûs, vel præfecti regularis, Athanasius, in epist. ad Dracontium, meminit, cum Dracontio, ut ecclesiasticum ministerium susciperet, suadebat; neque consensum ullius regularis superioris exquisivisse legitur, dum Serapionem, Apollonium, Agathonem, Cirem, Paulum ad episcopatûs apicem multum renitentes proxivit; neque unquam in ordinatione Ammonii celebris illius monachi, qui sibi aures abscidit, ne episcopatum assequeretur (quem tamen Timotheus Alexandrinus mutilum truncatumque fertur ordinasse), neque in ordinatione trium illorum fratrum, qui Longi dicti sunt, et inviti à Theophilo sunt ordinati, neque in Dioscori, Eulogii, Macarii, Mosis Æthiopis, vel Hieronymi qui omnes presbyterali dignitate in Ecclesiâ incluserunt (1); vel in Lazari, Barsis, Eulogii, Epiphani: quibus adde Gregorium Nazianzenum, Basilium et Augustinum (si tamen ii omnes sub aliquo abbate monasticam regulam amplexati sunt unquam) et alios ex antiquis monachis qui ad episcopale usque fastigium promoti sunt, non, inquam, in eorum, vel alicujus ex illis ordinationibus abbatis consensum requisitum fuisse proditum est. Nec Hieronymus, epist. 5, ad Heliod., dum Nepotianum clericum presbyterumque ordinatum refert, abbatis meminit electioni faventis, sed episcopi tantum cogentis, atque compellentis, neque item epist. 4, ad Rusticum, ubi electionis ad clericatum formam ostendit, ait eum ordinandum, si abbas consenserit, sed *si populus, vel pontifex civitatis in clerum elegerit.* Neque pariter Augustinus, epist.

(1) Videantur Palladius, in Laus., cap. 21; et Petrus Blesensis, epist. 23 et 125; Nicephor., lib. 11, cap. 25, 57, 58, 59, 40, 41; Theodoret. et alii.

76. dùm monasteriorum desertores ordinari non debere contendit, eam rationem allegavit, quod sine abbatis consensu non deberent ordinari, sed alium quod nonnisi meliores ex iis qui in monasterio degerent ab episcopis in clerum assumi solerent : nec epist. 81 ad Ludovium, cùm monachos hortatur, ne si quam operam mater Ecclesia ab iis postulet, blandiente desudâ respiciant, sed potiùs obtemperent, abbatis eis consensum priùs expetendum insinuat, sed episcopis obedientiam suavit : non denique Siricius, Innocentius, Gelasius, Pelagius summi pontifices, Arcadius et Honorius imperatores, dùm monachorum assumptionem in clerum probant, vel hilum de Leuitâ ab abbate impetrandâ dixerunt : nisi fortè Gelasium dicamus hujus conditionis meminisse, dùm apud Gratianum refertur dixisse : *Si quis monachus fuerit, qui venerabilis vitæ merito, sacerdotio dignus rideatur, et abbas, sub cujus imperio regi Christo natus, illum fieri presbyterum petierit, ab episcopo debeat eligi*, apud Grat. 16, q. 1, c. *Si quis* ; sed nec in epistolis Gelasii prædicta extant verba ; nec, si ponamus verba ista esse Gelasii, apparet eum hujus conditionis veluti absolute necessarie meminisse, cùm postea subdat ut quæ ad sacerdotium pertinent, *vel episcopi, vel populi electione* gerat, nullâ consensûs abbatis factâ mentione.

VII. Verùm, cùm monasterii exinde injuria inferri videretur, quod qui inter monachos sanctitate et doctrinâ insigniores erant, ab episcopis extrahebantur, et ad Ecclesiæ administrationem per ordinum collationem etiam invitæ assumerebantur, queri coeperunt abbates ac monachi, illi quidem potestatem suam violari, suos à se eripi, horum autem alii invitos se à sinu matris extrahi, quietem suam interturbari, seque in procellosos negotiorum tumultus injici, alii se à parentibus suis, à ductoribus, ac magistris deseri, omnes monasteriorum ruinam ominari coeperunt, ac vereri ne probatoribus monachis in clerum allectis monasteria desererentur. Primum itaque in concilio Arelatensi III à Ravennio episcopo Leonis pape temporibus circa annum Christi 455 coacto, querimonie monachorum insulae Lirinensis audite sunt adversus ipsorum episcopum Theodorum, indultumque eis à Patribus, ne episcopus ex totâ laicorum multitudine, aliquem clericum ordinare, nisi abbate petente, præsumeret. Secutum est concilii Agathensis decretum sub Symmacho papâ, cui præfuit Cæsarius Arelatensis archiepiscopus ex monacho insulae Lirinensis assumptus, in quo prædictum privilegium uni antea Lirinensi eremio concessum ad universos provincie Narbonensis, sive Gallie, sub imperio Gothico consistentis, monachos ampliatum fuisse videtur ; nam inter varia quæ de monachis præscripta sunt, statutum est (1) ut *si necesse fuerit clericum de monachis ordinari, cum consensu et voluntate abbatis præsumat episcopus*. Quod mox in concilio Ilerdensi sub Joanne I papâ habito ab octo solim episcopis

scopis Tarraconensis provincie, quæ Gothorum regno pariter subiacebat, monasteriis similiter indultum est hoc canone (1) : « Monachis id observare placuit quod synodus Agathensis noscitur decrevisse, hoc tantummodo adjuvando, ut cùm pro Ecclesiæ utilitate, aliquis episcopus probaverit in clericatûs officio promovendos, cum abbatis voluntate debeant ordinari. » Non caret tamen difficultate hic canon : nam quomodo id se adjuvare Agathensi concilio dicit Ilerdense, quod jam ab Agathensi statutum fuerat ? an fortè concilii Ilerdensis additamentum in Agathensis textum irrepsit ? an verò dicit Ilerdense id se Agathensi adjuvare, quod vel clariùs expresserit, vel strictiùs præceperit ? nam et dici potest Agathense id quod fieri soleret indicasse, Ilerdense id quod fieri deberet præcepisse. Item dici potest Ilerdense amplius aliquid statuisse, quàm Agathense ; hoc siquidem ordinationem monachorum cum abbatis consensu permisisse ac consuluisse, imò et in necessitate præcepisse ; modum verò istum, puta, quod ex abbatis consensu fieret, vel non fieret, nequaquam præcepto conclusisse ; illud verò modum præscripsisse, ut nonnisi cum abbatis consensu fieret ; ut sit, Tarraconensis concilii paulò ante Ilerdense, et paulò post Agathense, Hormisdâ papâ habiti extat canon, qui abbatibus id juris tribuere videatur ; nam prohibet istud concilium monachis, *ne aliquod ministerium ecclesiasticum præsumant agere nisi fortè cum abbatis imperio* (2) ; probabile itaque est ipsos nec fortiori ratione ordinari voluisse sine ejusdem abbatis consensu.

VIII. Neque tamen his decretis monasteriorum libertas sufficienter monachis stabilita visa est, nisi et specialia privilegia ab episcopis, vel à summis Pontificibus de hac re obtinerent, et ecclesiasticâ generali lege immunitas ista sanciretur ; itaque indicant formulæ Marculphi, Formularum Marculphi lib. 1, tit. 1, qui librum suum sancto Landarico Parisiensi episcopo dicavit, qui proinde floruisse dicendus est circa annum Christi 650 ; nam his temporibus sanctus Landaricus ecclesiam Parisiensem administrabat ; indicant, inquam, privilegium monasteriis dari solitum, ut sine abbatis consensu, nullos ex monachis alicujus monasterii episcopus ordinaret. In privilegio quoque libertatis monasterio Corbeiensi concessa à Bertrando episcopo Ambianensi circa hæc tempora, speciatim hoc habetur tom. 1 concil. Gallie : « Similiter et reliquos gradus clericorum minores ac majores, quos abbas jam dicti monasterii elegerit, sive intra sive extra monasterium, sine aliquâ præmii acceptione, constituimus consecrare ; » quod etiam in privilegio à sancto Gregorio, lib. 11, epist. 10, anterioribus temporibus concessa Xenodochio Augustodunensi, expressè memoratum est, in quo hæc legimus : « Episcopum verò tollendi de eodem loco monachum ad ecclesiasticum ordinem promovendum, vel pro aliquâ quâ-

(1) Can. 3, refertur 16, q. 1, c. *Cum pro utilitate*.

(2) Can. 11, refertur 16, q. 1, c. *Monachi à monast.*

(1) Can. 27, refertur 16, q. 1, c. *Monachi vagantes*.

cumque causâ, sine consensu abbatibus atque presbyteri, habere licentiam prohibemus. »

IX. Generalem verò legem ejusdem sancti Gregorii in concilio Lateranensi, cui ipse præsidebat, in gratiam omnium monachorum nigrorum (hoc enim nomine ita vocantur) sancitam legimus: « Ut invito abbate, ad ordinanda alia monasteria, aut ad ordines sacros, vel clericatus officium, tolli exinde monachi non debeant; sed si abundantes fuerint, qui ad celebrandas Dei laudes, vel utilitates loci sufficiant complendas, de his qui superfuerint offerat abbas coram Deo quos dignos poterit invenire; » non est autem hic locus de hoc constituto Lateranensi à sancto Gregorio edito plura dicere; quam enim vereor, ne vel fictum fuerit, vel falsam in quibusdam manum expertum sit; in usu tamen non illicò fuisse pro omnibus monasteriis prædictæ ostendunt privilegiorum et immunitatum obtinendarum formulæ; cum enim exceptio firmet regulam, et privilegia communi legi derogent; ex prædictis, quæ citavimus, privilegiis, communem usum fuisse elicimus, ut etiam absque consensu abbatis, quos vellent monachos ordinandi episcopis non deesset auctoritas; nec omnibus quantumcumque insignibus, et multis aliis privilegiis exornatis, prædicta tribueretur immunitas; confirmatur idipsum hoc exemplo: cum enim, v. gr., non solum consentiente, verum etiam instante Cuthberto seu Croberto, Turonensi archipræsule, plura ab Adeodato summo Pontifice monasterio sancti Martini Turonensis privilegia concederentur, prædictum privilegium, quod nonnunquam cum cæteris dari solebat, exceptum est, nominatimque expressum tomo 1 Concil. Gall., et tomo 2 Concil. Bini, parte 2, ut Turonensi archiepiscopo faciendæ tantum ordinationis ac promotionis sacerdotum atque levitarum, vel conficiendi chrismatis, sit tantum concessa licentia; jus enim ordinationis quod sibi reservat archiepiscopus Turonensis, non aliud esse suspicor, quam ut quos vellet ex monachis ordinaret; ut enim ab alio monachi ordinarentur quam à suo episcopo, nunquam hoc tempore concedebatur; ideòque non opus erat ut expressè jus illud archiepiscopo reservatum diceretur; cujus licentiæ reservatæ, ut ad libitum monachos quos vellet episcopus ad ordines promoveret, si concessa hoc privilegio fuisset, congrua hoc loco erat mentio, quia nempe sæpè inter cæteras immunitates illa quoque tribuebatur; quare si verum est prædictum sancti Gregorii constitutum, probabile est non pro omnibus in totâ Ecclesiâ monasteriis, sed pro solâ Italiâ (cujus nempe solum episcopi ad istud concilium Lateranense convenerant) fuisse promulgatum, et in eâ solum provinciâ pro lege habitum fuisse. Cui responsioni favet totius Orientis consuetudo, quæ nempe episcopo permittebat quem vellet monachum, etiam invito abbate, ordinandi, quemadmodum colligi videtur ex canone synodi Constantinopolitane in templo sanctorum apostolorum, quo canone 4 monachorum translationes et evagationes spontaneæ prohibentur: « Sed, inquit concilium, si episcopus quidem de nonnullorum monachorum pie-

tate et vitæ probitate testimonium ferens, in aliud monasterium ad ejus constitutionem eos transferre voluerit; vel in domum secularem ad eorum qui inhabitant salutem traducere censuerit, aut in quovis alio loco præponendos putarit, hoc neque iis qui suscipiunt, neque ipsis monachis fraudi erit; » nullus hic abbas, consensus, sed absoluta episcopi in monachos auctoritas memoratur.

X. Nemini tamen dubium esse potest quin non solum Agathensis et Ilerdensis concilii, sed maximè concilii istius Lateranensis (si vera sunt ipsius gesta) auctoritas sancta fuerit, et in reliquis christiani orbis ecclesiis usum istum sensim inducere poterit, et ita usu firmatum sit sine abbatis consensu neminem ex monasteriis episcopos ordinare; quod etiam tanquam rationi consentaneum ab omnibus episcopis aliquo post tempore receptum, vel privilegiis frequentibus concessum pro communi lege invaluit, ut nefas postea habitum sit generalem istam consuetudinem infringere, et partum quocumque modo jus istud abbatibus violare; illud autem ultimi ævi conciliorum decreta confirmarunt: concilium Viennense sub Clemente V statuit (1), quòd *monachi quilibet ad monitionem abbatibus se faciant ad omnes ordines sacros, excusatione cessante legitimâ, promoveri*; et paulò ante Tridentinum similia legimus in Moguntino concilio, et Treverensi, sedente Paulo III summo Pontifice habitis: Moguntinum enim, cap. 78, tomo 4 concil., parte 2, prælatos regulares exhortatur ut Ecclesiæ aliquos ex suis commodent, qui operam diligentem in promovendâ religione et pietate impendant; sic tamen evocati suorum prælatorum consensu, ipsorum semper correctioni subiaceant. Treverense verò, tit. de religiosis Monachis, conformiter concilio Viennensi, præcipit ut *prælati regulares ad sacros ordines suscipiendos non nisi ætate et scientiâ sufficientes præsentent*; item, ut *idonei ad jussu superioris sui, excusatione legitimâ cessante, se faciant promoveri*.

XI. Triplex autem hujus seu privilegii seu legis ratio esse potest: primò enim temerè ut plurimum videretur episcopus eum sacerdotio dignum judicare, quem abbas, qui eum penitiùs novit, cujus mores oculatiùs inspexit, sacerdotio indignum crederet; itaque ut indignis via ad sacerdotium præcludatur, æquissimè statutum est ut nullus monachorum nisi suffragante suo abbate ac consentiente ordinari posset. Secundò, ambitioni quoque monachorum hâc viâ obstititur, et obedientiæ regulari consulitur, dùm nulli monacho nisi ex superioris licentiâ ad dignitates ecclesiasticas ordinesque aditus aperitur; fortè enim apud episcopum inconsultis abbatibus agerent monachi ardentius quam deceret, ut ad istos gradus promoverentur; ex quo abbatum auctoritas in ipsos sæpè minueretur, et evagandi occasio ac rebellandi facultas tribueretur. Tertiò, justum quoque visum est ut de monachis, qui in abbatum sunt potestate, et hoc præsertim tempore se totos videntur suis regularibus

(1) Clementinâ 1, versùs finem, de Statu monachorum.

præfectis dedisse, episcopus in ecclesie sue usum nequaquam disponat, nisi ex abbatis consensu, qui monachum suum in utilitatem Ecclesie offerat, à quo episcopus presentatum recipiat; sic enim omnibus sua jura servantur, gratiusque videtur esse Deo munus, quod et monasterium offert, et episcopus suscipit, quam si vel suâ voluntate religiosus sese offerat, vel rementibus episcopus eripiat.

§ 3. *Inquirendum ab episcopo in vitam et mores regularium ordinandorum, et anteacta etiam in seculo vita expendenda.*

XII. Circa secundum caput nullum dubium quin monachorum quoque vita ab episcopis expendi et examinari debeat; docet id Gelasius papa, epistolâ (1) ad episcopos per Lucaniam et Brutios constitutos his verbis: « Ut si quis etiam de religioso proposito et monasterialibus disciplinis eruditus, ad clericale munus accedat, imprimis ejus vita præteritis acta temporibus inquiretur; si nullo gravi facinore probetur infectus; si secundam non habuit fortassis uxorem, nec à marito relictam sortitus ostenditur; si poenitentiam publicam fortassis non gessit, nec ullâ corporis parte vitiatum apparet; si servili ac originariæ non est conditioni obnoxius; si curiæ jam probatur nexibus absolutus, si assecutus est litteras, sine quibus vix fortassis ostiarii possit implere ministerium; ut si his omnibus quæ sunt prædicta fuleitur, continuo lector aut notarius, » etc. Id ipsum docet sanctus Gregorius epistolâ (2) ad episcopos Siciliæ his verbis: « Quod si etiam tales quoque (curiales nempe vel ratiociniis obstricti) monasterium petunt, suscipiendi nullo modo sunt, nisi prius à ratiociniis publicis absoluti fuerint; si qui verò ex militaribus viris in monasteriis converti festinant, non sunt temerè suscipiendi, nisi eorum vita fuerit subtiliter inquisita; et juxta normam regularem debent in suo habitu per triennium probari, et tunc monachicum habitum, Deo auctore, suscipere. » Posterioribus quoque temporibus cum id necessarium esse prospicerent ad Ecclesie reformationem, cleri Germaniæ proceres Ratisbonæ à cardinali Campegio legato à latere congregati, decreverunt (3) ut qui ad ordines suscipiendus est probetur prius per episcopum, vel ejus officialem, etiam religionem professus. Nota verò anteactam etiam in seculo monachi vitam inspicendam esse, quia nempe cum habitu seculari vitiosi habitus minime exantur, nec omnes qui sanctæ religionis ve-tem assumpserunt, Christum induerint; firmius siquidem adherent mentibus nostris vitia, quam ut tam facile exui possint; cavendum est maxime ne obtrita ad tempus fortiora reviviscant, et coercita aliquamdiu ad vitium propensio, rupto tandem obice, tanquam torrens, majori quam antea impetu, dissiliat et exundet. Qui ergo in habitu seculari vitiosi existerint, non statim atque religiosum habitum induerint, ad clerica-

lem professionem admittendi sunt, sed in eo prius probandi, ut prioris vite sordes poenitentia eluant; et præcipua cura discutiendum ne admittantur ad sacros ordines, qui ea crimina commiserint, vel eos detectus contraxerint, qui ab Ecclesie gradu secundum canonicas leges in perpetuum arceant.

XIII. Fatemur quidem magnam vim esse religiosæ professionis et exercitationis monasticæ ad eluendas prioris vite maculas, ideoque Ecclesia his qui impuris vel secularibus negotiis addicti fuerint consulit ut prius in monasteriis purgentur, quam illuminanti sacerdotum ordini ascribantur; prius crimina sua severiori disciplina castigent, quam aliorum ex officio suo et gradu reprehendant; prius peccata sua defleant in humili monachorum gradu, quam in excelso sacerdotii solio pro aliorum peccatis deprecaturi collocentur; prius tandem vitia dedescant, quam virtutum præcones ordinentur; audiat in eam sententiam Hieronymus epist. 4, ad Rusticum monachum: « Ita ergo age et vive in monasterio, ut clericus esse merearis, ut adolescentiam tuam nullâ sordis commacules, ut ad altare Christi quasi de thalamo virgo procedas, et habeas de foris bonum testimonium; » et paulo post, « multo tempore disce quod doceas. » Audiat Gregorius, prædictâ ad episcopos Siciliæ epistola, maxime exhortans « quod hi qui seculi actionibus implicati sunt, in clero Ecclesie præpropere suscipiendi non sunt; quia, dum in ecclesiastico habitu non dissimiliter quam vixerant vivunt, non tam student seculum fugere, quam mutare; » unde concludere videtur S. pontifex impuris et facinorosis, nisi monasterium ingressi, vix aditum ad sacros ordines concedendum esse. Audiat idem Gregorius Passivo episcopo scribens (1) *Opportunum virum sibi maxime commendatum, inter seculares religiosam vitam agentem, hortandum, ut vel monachus, vel subdiaconus fiat, et post aliquantum temporis, si Deo placuerit, ipse ad pastorem curam debeat promoveri.* Audiat imperator Justinianus (2), qui districtè prohibet *ne quis ex officiali aut curiali veniat fortuna, nisi tamen ex novellâ ætate in monasterio constitutus fortunâ liberetur.* Itaque nec inficias pariter imus quin tantò sollicitior esse debeat eorum vitæ discussio, qui à seculari statu ad clericatum se conferunt, quam qui è regulari, quantò ad clericalem vivendi rationem magis monastica vita quam secularis accedit. Nam id expressè me docet Gelasius prædictâ ad episcopos Lucaniæ et Brutiorum epistolâ: « Si verò de laicis quispiam ecclesiasticis est aggregandus officiis, tantò sollicitius in singulis quæ superius comprehensa sunt hujusmodi decet examinari personam, quantò inter mandanam religiosanque vitam constat esse discriminis. »

XIV. Nihilominus nec eam vim inesse monasticæ professioni dixerim, ut omnem peccatorum labem sufficienter abstergat, et sacerdotali ordini aptos il-

(1) Cap. 3; refertur dist. 53, c. *Priscis*.

(2) Lib. 7 epist. 2, indict.; refertur, dist. 53, c. *Uno*.

(3) Constit. Ratisbon., anno 1524, art. 10.

(1) Epist. 13, lib. 19; refertur, dist. 61, c. *Benè novit*.

(2) Novellâ 6, cap. 4. Vide etiam l. *Sancimus*, c. de Episcopis et Clericis.

licò omnes efficiat; ut si quis monasticæ non ineptus est, ideò argui possit à clericali quoque ipsum non esse ordinatione excludendum. Syricius papa, epist. 4 ad Himerum Tarrac., cap. 15, monachos clero cupit aggregari, *quos tamen morum gravitas, et vitæ ac fidei institutio sancta commendat*; non quoscumque scilicet, nec ex infimâ facie, sed egregios, sed selectos. Ad rem omninò scripsit Augustinus (1): « Ordini clericorum fit indignissima injuria, si desertores monasteriorum ad militiam clericatûs eligatur; cum ex eis qui in monasterio permanent, non tamen nisi probatiores atque meliores in clerum assumere solemus, nisi fortè (sicut vulgares dicunt) malus Choraula, bonus Symphoniacus est; ita idem ipsi vulgares de nobis jocabuntur, dicentes, malus monachus, bonus clericus est; nimis dolendum, si ad tam ruinosam superbiam monachos surrigamus, et tam gravi contumeliâ clericos dignos putemus, in quorum numero sumus, cum aliquando etiam bonus monachus vix bonum clericum faciat, si adsit ei sufficiens continentia, et tamen desit instructio necessaria, aut personæ regularis integritas. »

XV. Neque verò adeò superiorum regularium fidei credendum est, ut quos illi tanquam dignos obtulerint absque alio examine atque discussione ad sacros ordines episcopi recipiant; tum quia testimonium ab iis, *qui foris sunt*, habere debent, qui ad ordines promovendi sunt regulares; tum auctoritate Pauli universim id statuentis, 1 ad Timoth. 5. tum Hieronymi de monachis expressè id exponentis, sup. epist. 4 ad Rusticum. At, si solius abbatis, seu superioris regularis testificatione idonei comprobarentur regulares, jam non ab iis qui foris sunt, sed domestico solum ab iis qui intus latent testimonio niterentur; tum quia nemini, ut jure canonico (2) cautum est, in propriâ causâ credendum est; nec testes domestici (3) seu ex eadem familiâ idonei ad testificandum creduntur; quæ igitur fides superiori regulari, aut cuicumque alteri ex eadem, cum eo qui ad ordines suscipiendos accedit, familiâ, adhibenda erit? maximè cum notum sit totius monasterii interesse, ut quam plurimos ordinibus sacris initiatos habeat; et faciliè probi etiam, et boni, insitâ hominibus omnibus cupiditate ordinis sui gloriam promovendi (quæ regulares præ cæteris maximè flagrant, quòd ordinis sui ampliationem et ornamentum, ad Dei gloriam et Ecclesiæ utilitatem spectare præsertim arbitrentur), faciliè, inquam, hac cupiditate ducti abripiantur ut leviùs de suis censeant quam par sit, et in pondere et pondere judicent suorum industriam ac dotes magnificè, sacerdotii et reliquorum ordinum ecclesiasticorum dignitatem tenuiter æstiment. Tum quia episcopi, non abbatis, non superioris ullius regularis munus est ordinandorum vitam discutere, doctrinam tentare, explorare indu-

ctam, quis ergo dubitet quin nonnumquam quidam divinitus episcopo revelari contingat officio suo fungenti (ad quod specialem gratiam exercendum Deus ipsi promisit), quæ et maximi momenti sint, et ad ordinandorum admissionem vel exclusionem conducant, quæ abbates, aliosve superiores regulares lateant. Iis adde quæ nos inferiùs de quibuslibet etiam regularibus examinandis adjungemus.

§ 4. *Disciplinæ ecclesiasticæ studium in regularibus ordinandis probandum.*

XVI. Huic autem capiti sequens omninò affine est atque conjunctum, ut nempe non solum probitas et doctrina, et canonica regularium ordinandorum integritas ab ordinatione probentur, verum etiam ecclesiasticæ disciplinæ studium; subest enim non minima conquerendi ratio, quod plures hocce tempore (nulli ego ordini injuriam facio, qui nullum nomino) reperire possumus ex regularibus, qui regularis vitæ studiosi, constitutionum sui ordinis supra modum zelatores, observantissimi suæ regulæ, ecclesiasticas tamen clericis omnibus impositas leges flocci faciunt; interstitia inter sacros ordines à Tridentino concilio statuta, et omnibus retrò seculis, tot conciliorum, tot summorum Pontificum, tot sanctorum Patrum, tot imperatorum constitutionibus, sententiis, legibus, confirmata nihili ducunt; functionum sacrarum ordinum exercitium divinitus institutum contemnunt, rituum, cæremoniæque ecclesiasticarum, quarum nihil non vocale, nihil non angustum et divinum, scientiam negligunt; subordinationis, omniumque Ecclesiæ ordinum miræ in spiritu charitatis colligationis legem divinam subvertendam ducunt. Concinnum illum totius Ecclesiæ in officiis divinis, in politia et regimine Ecclesiæ, in privatis publicisque conventibus ordinem aspernantur; hos tu clero dignos judicabis, qui clericalem disciplinam veluti se indignam odere? quid ab iis Ecclesiæ utilitatis accipiet, nisi disciplinæ excidium, ordinis quo ipsa stat subversionem, legum omnium stragem? procul à clericatu regulares isti irregulares; maneat in ordine quem diligunt, non ascendant ad ordinem cujus leges amplecti renuunt; apage istam judicii perversitatem, ut privatæ leges publicis, unius ordinis regulæ totius Ecclesiæ regimini, monasticæ constitutiones ecclesiasticis, hierarchicis, clericalibus, canonibus præferantur!

XVII. Non hæc Hieronymi, licet erga monasticam vitam adeò affecti, ut clericus esse nolet, ne monachum exueret, non hæc tamen ejus sententiâ fuit, qui, epist. 61 ad Pammachium, clericum ex monacho factum leges clerici monachorum legibus præferre debere censuit. Rusticum enim monachum, in epist. 4 ad eundem, ad monasticam vitam legibus suis instituens, alias clericorum leges esse dixit, moxque subdidit: « Habeant illi ordinem et gradum suum, quem si tenueris, quomodo tibi in eo vivendum sit, editus ad Nepotianum liber (qui est de Vitâ clericorum) docere te poterit; » item: « Si te vel populus, vel pontifex civitatis in clerum elegerit, agito quæ clerici

(1) Epist. 76; refertur 16, q. 4, c. *Legi*.

(2) Can. *Si testes*, 4, q. 2. Glossa, v. *Clerici*, in cap. 5 de Procurationibus. Glossa in cap. *Super eo* 22, de Testibus.

(3) Cap. *In litteris*, et *ibid.* Glossa penult., de Testibus.

sunt, et inter ipsos sectare meliores.) Jubet ergo ut monachus, ubi ad clericatum pervenerit, agat ea quæ sunt clerici; non jubet ut agat quæ sunt monachi; non quòd à monachatus conditione liberum putet, sed quòd clericatus præponderare officium existimet. Non hæc Gregorii Magni sententia (1), qui neminem censet posse ecclesiasticis obsequiis deservire, et in monasteriis regulâ ordinatè persistere; ideòque innuit à monasteriî restrictione aliquatenus liberum esse, qui ministerio ecclesiastico addictus fuerit, ut interpretatur Glossa in dict. can. Non hæc totius antiquæ Ecclesiæ sententia fuit (2), in quâ qui ex monachis in clerum ascisciebantur, monasterium deserebant, et clericalem demùm vitam (servatis duntaxat his legibus monasticis quæ clericorum officiis minimè obstant) inter clericos amplectebantur, ut alibi docuimus; neque verò ulla major ecclesiasticæ disciplinæ jactura infligitur, quàm à monachis dum ecclesiasticas leges monasteriis postponunt; hinc extrema oritur dissipatio; accidit enim ut regularium exemplo seculares etiam imbuantur, et quas illi regularis vitæ zelo, vel ordinis sui promovendi, vel ornandi studio, ecclesiasticas leges transgrediuntur, hi negligentiae suæ fovendæ gratiâ prætermittant; et glorioso virorum in monasticâ vitâ insignium probitate etiam ac doctrinâ illustrium exemplo, imò etiam sæpè consilio (nam facilè hæc unusquisque aliis consulit, quæ ipse observat) ac patrocinio se tueantur, et ad ecclesiasticæ disciplinæ neglectum excitentur; itaque providere debent episcopi, ne eos in clerum immittant, qui disciplinam conculcent. Quæ ergo à Tridentino concilio, et à cæteris retrò conciliis prudenter ab omnibus clericis disciplinæ exempla desiderantur, hæc à regularibus quoque exiguntur, interstitia scilicet inter ordines, functionum clericalium exercitium, inferiorum ordinum erga superiores observantiam, aliaque id genus, quæ clericalem animum produunt, et disciplinæ studium ostendunt, quemadmodum plures synodi (3), præter allatas et afferendas, præscribunt. Meminisse verò debent regulares se hoc nomine donatos, quòd regularium Ecclesiæ debeant esse studiosiores, ipsisque aptari posse quæ in clericos quosdam regulares de episcopo Lemoviensi conquerentes ejusdem voti ac propositi dixit Yvo Carnotensis episcopus (4): *Sic facientes, et episcopali reverentiæ, quod suum est, deferetis, et canonice institutionis nulla dispendia facietis; qui ideò canonici appellati estis, quòd canonicas regulas vos velle observare cæteris arctius devovistis.*

(1) Lib. 4, epist. 1; refertur can. *Nemo*, 16, q. 1.

(2) Vide nostras Vindicias cens. Parisiensis, lib. 4, cap. 2, § 2.

(3) Vide synodum Nucerinam sub Simone Lunadoto; synodum Ravennat. sub cardinali Petro Aldobrandinò; constitutiones Aretinas à Petro Usimbardio, etc. hujusmodi, ubi de Sacramento Ordinis.

(4) Epist. 69 Galterio Stirpensis ecclesiæ præposito.

§ 5. *Servanda regularibus temporum interstitia inter ordines, functionumque ordinum exercitarum testimonium ipsis proferendum.*

XVIII. Quod verò speciatim attinet ad interstitia inter singulos servanda, expressè nonnullos reprehendit Zozimus, epist. ad Hesychium Salonit., cap. 1, ex monachorum populari cœtu, qui ecclesiasticis disciplinis imbuti non fuissent, et temporis approbatione divinis stipendiis minimè eruditi ad summum sacerdotium adspirare præsumerent. Fatendum tamen aliquam inter clericos seculares ac regulares secundum antiquos canones esse differentiam; facilius siquidem cum monacho dispensabatur, ut quàm citissimè ad sacerdotium ascendere, quàm cum laico, quamvis monachis quoque interdictus fuerit subitaneus, non servatis quibusdam interstitiis, ad ordines ascensus. Legatur canon Gelasii pape (1) de interstitiis à monacho servandis, quæ longè ad brevius tempus coarctantur, quàm sit illud tempus ad quod proferuntur ea quæ laicis præfinita sunt, eà tamen adhibita cautione, ut monacho ordinando, quod annorum interstitia fuerant collatura sancti propositi, sponte suscepta doceatur præstitisse devotio. Legatur et Gregorii Magni ad Passivum episcopum admonitio (2), quâ eum quem maturè ad ordines expedit promoveri monachum fieri adhortatur, ut ei ad superiores ordines celerius quàm canones ecclesiastici patiantur, non tamen ut præproperè et festinanter omninò ascendere possit; eadem Justiniani constitutio est, Novel. 6; quæ tamen occasionem abusu dederunt, ut nempe plurimi ad ecclesiasticas dignitates ocius contendentes monachatum susciperent; quem errorem exstirpare conata est synodus octava Constantinopolitana sub Adriano II, cap. 5, vetans «neminem de senatoriâ dignitate, vel mundanâ conversatione nuper tonsum, cum intentione vel expectatione pontificatus, vel patriarchatus honoris, clericum aut monachum factum, ad ejusmodi scandere gradum,» iis tamen non exclusis qui humilitatis studio, nullâ hujusmodi spe allecti, clericatum vel monachatum amplexati religiosè, in ordine clericorum per legitima spatia morati essent, vel qui nondum canonica emensi spatia digni pontificatu æstimati forent, quibus probationis et interstitiorum tempus prædicta synodus abbreviandum censet.

XIX. Quod autem ad ordinum functiones spectat, ne plures rationes conquiram, quibus regulares quoque ad eas religiosè obeundas adstringendos esse demonstrem, solius Tridentini concilii auctoritate mihi agendum esse censeo; si quis enim hujus sanctissimi concilii, sess. 23 de Reform., cap. 17, et prudentissimi verba legerit, eaque pensarit, animadvertet profectò regulares quoque eo decreto concludi, quo ordinum omnium functiones restitui jubet; iis enim argumentis earum observationem persuadere videtur: ab antiquitate, quòd ab apostolorum temporibus ad nos

(1) Epist. ad episcopos per Lucaniam, cap. 4; refertur, dist. 77, c. *Monachus*.

(2) Epist. 13, lib. 19.

usque pervenerint; à congruentiâ, quòd laudabiliter ab Ecclesiâ receptæ fuerint; ab absurdo, quòd neglectæ ab hæreticis tanquàm inutiles traducantur; quæ quidem rationes aquè persuadent regularibus earum exercitium satagendum esse, ac secularibus; deinde quod decernit eadem synodus, ut in posterum hujusmodi ministeria nonnisi per constitutos in dictis ordinibus exerceantur, legem quoque regularibus imponit, ut apud se prædicta ministeria satagant renovari; ideòque non solum prædictum concilium provinciale V Mediolanense, verùm etiam IV prudenter edixit, *ut nec regularis, cujuscunque ordinis sit, admittatur, qui hoc testimonium* (de ordinis functionibus à se præstitis) *non attulerit à suo superiore* (1).

XX. Refert tamen Emmanuel Rodericus, Quæst. regul. tom. 1, q. 18, art. 6, patres societatis Jesu privilegium à Gregorio XIII obtinuisse, quo ab interstitiis inter ordines servandis, et functionibus sacrorum ordinum exercendis, aliisque quibus clericorum disciplina constat, eximantur; verba privilegii hæc refert: « Præcipit et interdicat omnibus episcopis et aliis antistitibus, ne à religiosis societatis Jesu promovendis, qui licentiam à præposito generali societatis Jesu pro tempore existente, vel ab alio delegato habuerint, quedam requirant vel exigant in litteris apostolicis proximè citandis contenta; sed etiam absque ullâ functione in ipsis ordinibus, aut observatione interstitiorum ad illos suscipiendis, aut inquisitione de cantu, officiis et cæremoniis ecclesiasticis, idoneitate, proprii ordinarii licentiâ, et aliis in aliis requisitis; ad minores (ac etiam extra tempora à jure statuta, tribus dominicis vel aliis festis diebus continuis) ad sacros etiam presbyteratus ordines promoveant, ac si illi omnibus requisitis essent præditi. » Verùm hoc privilegium à Sixto V revocatum esse in bullâ contra malè promotos docet idem Rodericus, ibid.; et sanè causa constitutionis (quâ cessante privilegium cessare debet) vel falsò supposita fuit, vel certè jam cessat; ideò enim Gregorius XIII eos ab iis eximit, quòd *nulli ecclesiæ nullive certo loco mancipati sint, ut ibi permaneant, sed veluti viatores, omni tempore parati, expectantesque diem et horam quâ vel ad extremas orbis regiones, cum venit usus emittantur*, tomo 1 Bullar. apud Roder.; quæ causa jam in ordinandis ex eorum societate locum non habet, qui cùm ultimum professionis votum ut plurimum non emiserint, nec ad longinquas istas profectiones obligantur, nec ad eas mitti solent, imò neque ex ultimò professis, nisi paucissimi et statis solum temporibus. Neque verò eadem fides privilegii (quorum aliqua conficta esse non dubium; cætera apud quosdam tantum collectores, qui de suis ut tubet decidunt, mutila nec integra ut plurimum reperiuntur; aliqua importunis precibus extorta, alia per obreptionem concessa, ut sæpè etiam fatentur summi pontifices, dùm suo vel prædecessorum suorum nomine quædam concessa revocant)

(1) Conc. provinc. IV Mediolan., tit. *Quæ pertinent ad Sacramentum Ordinis*; item synodi Italice supra citatæ.

quæ conciliis etiam provincialibus in quibus accuratè definienda describuntur, maximè ubi auctoritate summi Pontificis confirmata sunt, cujusmodi sunt ea quæ nos protulimus Mediolanensia duo et Aquense, præsertim in iis quæ ratione et Ecclesiæ perpetuo usu comprobata sunt.

XXI. Neque verò mihi persuadere possum hoc unquam venisse in mentem patribus societatis Jesu, ut unâ dispensatione omnia disciplinæ ecclesiasticæ circa ordinationes capita obliterari postularent; aut crederent summum Pontificem, nullâ antiquitatis totius, nullâ conciliorum ferè omnium, nullâ prædecessorum suorum, nullâ sanctorum Patrum habitâ ratione, postulata facturum, vel sacros ipsi ordines adeò contemnendos ducerent, ut probationem ad ipsos nullius momenti, functiones ipsorum nullius necessitatis; rituum et cæremiarum, quibus religio maximè continetur, scientiam, præ secularibus et profanis litteris nullius utilitatis esse crederent; talem ab ipsis Deus mentem avertat; certè si istiusmodi ingeniis catholicæ Ecclesiæ gubernatio committitur, quid expectandum, nisi ut omnia ruant, et sublatis ecclesiasticæ ordinationis regulis quibus Ecclesia tanquàm fundamentis innititur, susque deque omnia in pessum eant.

§ 6. *De testimonio professionis regularis loco tituli à regularibus ordinandis exigendo.*

XXII. Quod verò jam attinet ad testificationem professionis regularis loco tituli ecclesiastici, vel censûs annui, ad quorum alterutram clerici seculares obstringuntur legitimè faciendam, lucem mihi præfert bulla Pii V in concilii Tridentini expositionem, simulque concilii provincialis Mediolanensis II decretum, quod sensum bullæ complectitur, ideòque hic solum, ne eadem repetere cogamur, à nobis describitur, ut « quòd summus Pontifex Pius V in explicatione decreti concilii Tridentini, quod est sessione 22, cap. 2, constituit, executionem habeat; episcopus ne clericum ullum regularem, neque secularem, qui regularium more in communi vitæ disciplinâ sit, beneficiumque ecclesiasticum non habeat, ordinibus sacris ascribat, nisi à superiore fidem ille attulerit, se religionis cui ascriptus est professionem confecisse, juratusque affirmet scripto manu suâ subsignato, coram episcopo se id spontè fecisse, aut ratum habuisse, illud autem scriptum in archivio aservandum episcopus curet. » Eadem ferè verba ex Aquensi concilio supra protulimus: decretique istius æquitas ex eo patet, quòd, cùm loco tituli ecclesiastici vel censûs sit regularis professio; sicut censum annuum vel ecclesiasticum titulum ordinatori suo comprobare debent seculares ordinandi, quia ipsius est cavere ne sine eo titulo seu beneficii seu patrimonii facta ordinatio vitiosa sit; ita apud eundem de regulari professione emissâ ordinandos regulares testari oporteat, ne ad titulum monasterii falsò aliqui ordinentur, et professionem regularem ideò mentiantur. Quia verò vel extorta vel ante ætatem facta, vel ante probationem annuam, vel aliis ejusmodi con-

ditionibus necessariis destituta regularis professio nulla est, nisi rata habeatur, consultò additur illa regularis professionis coram episcopo rata habenda formula, ab iis qui ordinandi sunt servanda, ne ab illa postea professione absque titulo ullo quis ordinatus remaneat, et ita cum ordinis dedecore mendicare, aut sordidum aliquem questum exercere cogatur: cuius rei vitandæ causâ concilium Tridentinum impositam ordinandis hanc legem firmavit, ut sine titulo beneficii, vel censûs ad victum sufficientis, promoveri nemo posset. Vide conc. Trid., sess. 22, cap. 2.

XXIII. Huic verò clericalis ordinis infamiae vitandæ Burdigalensis provinciae synodus habita ab eminentissimo cardinali de Sourdis non hæc solum, sed aliâ etiam ratione providit, sequenti decreto, cap. 6, n. 4, de Subdiacono: « Regulares autem quicumque sine litteris superiorum suorum, quibus constet eos vota religionis emisisse, non ordinantur; promoti verò, si quando ab hujusmodi superioribus pro criminis existentia puniri conveniat et urgeat necessitas, ne possint tamen habitu religionis privari, ita ut extra monasteria in contemptum Ecclesiæ deiciantur mendicaturi, sed intra eorundem monasteriorum septa detineri, puniri et sustentari; et ad id prædicti superiores per ordinarios compellantur; » nec multum ab hoc decreto dissentit Declaratio universi Galliæ cleri edita in comitiis generalibus habitis anno 1625, in quâ regularium neminem ordinandum esse decernitur, nisi monasteria, domus religiosæ, seu conventus, in quibus professionem emisit quicumque ordinandus est, spondeant se ei quolibet pretextu, specie, vel occasione ejectus aut dimissus fuerit, ex suis redditibus alimentis datura, ne in opprobrium cleri stipem corrogare cogatur. Satius scilicet duxere (quod et prudenti cuique facilè æquum esse persuadebitur) onus aliquod monasteriis aut religiosis domibus imponi, quàm universum clericalem ordinem mendicantis clerici vilitate deshonestari; æquum quoque arbitrati sunt, religiosarum domuum impensis infamiam clericalis ordinis devitari, eam præsertim quæ ex procuradomum religiosarum per ordinationes splendore atque utilitate oriretur; scio religiosos societatis Jesu quædam in contrarium jactare privilegia; vide Compend. privileg. societ. Jesu, l. Ordo, § 1; sed nec ea apparent, nec contra prædicta directè militant; sed et bulla Pii V, quæ decretum Tridentini concilii, sess. 22, cap. 2, ad religiosos non professos extendit, prædictæ proinde Gallicani cleri constitutioni favere videtur. Iis tamen si quod contrarium privilegium à S. Sede emanasse doceatur libenter acquiescam.

§ 7. *Regulares litteras ordinationis susceptæ ab episcopis habere debere.*

XXIV. Insuper verò docuimus regulares ordinandos ad superiores ordines, inferiorum ordinum litteras testimoniales ab episcopis obtentas offerre debere: hocque semper in Ecclesiâ usitatum fuit, ut ordinati ab ordinatoribus suis litteras ordinationis indices ac-

ciperent. Id cum plures testentur, tum maximè docet Hincmarus Remensis, in concilio apud sanctum Medardum: « *Legum, inquit, ecclesiasticarum consuetudo et auctoritas talis est ut in causis gestorum semper scripturam requirant; adeò ut qui ad sacrum fontem accedit, suum dare nomen præcipiatur. Qui ad summum sacerdotium provehitur, decreto manibus omnium roborato eligitur, ordinatus autem à sacris ordinatoibus litteras accipere jubetur.* » Si verò ad anteriora tempora recurramus concilii Milevitani II, et Africani sub Celestino et Bonifacio habiti canone statutum legemus, ut quicumque deinceps ab episcopis ordinantur, litteras accipiant ab ordinatoribus suis, manu eorum subscriptas, continentes consulem, et diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur, conc. Mil., c. 4, et Afric., c. 57.

XXV. Nec est quòd immunitates suas et exemptiones regulares obtendant; neque enim litterarum istarum obtentio iis officit; nec privilegia ulla citare possunt, quibus harum habendarum obligatio eis remittatur; neque ut opinor de iis habendis multum debent esse solliciti; cui enim bono exceptionem istam expeterent? quàm justam istarum repudiandarum litterarum causam prætenderent? quomodò litteras ab ordinatoribus suis petere recusabunt, nisi ab iis quoque ordinibus sacris insigniri renuant? cujus est de ordine sacro authenticum ferre testimonium, nisi ejus qui dedit? non hæc superiorum regularium opera esse debet, qui ut plurimum ab ordinationibus absunt, et apud quos ii quos repulsam fateri pudet ordinationem susceptam mentiri possent? quid regulares gravat, litterarum istarum, quæ gratis dentur, obtentio, nisi fortè eos gravat, id omne quo inferiorem episcoporum gradum suum ordinem esse recognoscant? Ideòque, quamvis nulla alia ratio adesset quæ litteras istas ab ordinatoribus monachos habere oportere persuaderet, quàm subjectionis quoad sacram ordinationem episcopo professio, illa quidem mihi maximè videretur esse sufficiens ad laudabilem istum morem in Ecclesiâ retinendum. Verum si quæ est necessitas, ut seculares clerici istas ab ordinatoribus suis impetrent litteras, eadem vel major fortè in regularium causâ esse videbitur: non enim ab hoc solum tempore reperire est monachos vagantes qui clericorum etiam dignitatem mentiantur et Ecclesiam conturbent; jam à multis temporibus Syricus papa, Chalcedonense concilium, Agathense, Venetense, Andegavense, Toletanum IV, Parisiense sub Ludovico et Lothario, Triburiense, Melphitanum, ejusmodi monachorum audaciam ac levitatem coercuerunt: iis saltem, ne ordinem quem non habent mentiantur, publicum et authenticum ordinationis testimonium necessarium est; facilius enim privata superiorum regularium testimonia quàm publica episcoporum fiuntur vel falsantur.

XXVI. Nec ratio ulla subest ob quam ipsi conquærantur, cum lex ista omnibus communis sit, omnesque concludat, adeò ut, quod postea confirmabimus, illi ipsi qui in curiâ fuere ordinati, episcopis suis, cum

redierint, litteras ordinationis ostendere debeant, et ab iis iterum examinari, quod in comitiis cleri Gallicani habitis anno 1625, juxta majorum decreta prudenter statutum fuit; in quibus etiam hoc prudenter quoad regulares statutum, ut non solum nomina atque cognomina quibus in religiosis domibus nuncupantur apud episcopi secretarium proferant, verum etiam ea quae ipsis seu à familiâ ingenuita, seu in Baptismo vel Confirmationis Sacramento imposita sunt, denuntient, ne, si fortè è monasteriis expellantur inviti, aut spontè exeant, vel in alienam religionem migrent, non facilè dignoscantur ordinationis suae litteris, vel ipsis alii, qui nempe eadem nomina in religione sortiti fuerint, abuti possint.

§ 8. *Regulares ab alieno episcopo sine litteris dimissoriis non ordinentur.*

XXVII. Denique diximus regulares ab alio quàm ab episcopo proprio ordinari non posse absque litteris dimissoriis; quod jampridem in concilio Carthaginiensi V, c. 15, et Africano, c. 47, sub Bonifacio et Coelestino cautum fuit, in quibus nempe statutum est, *ut si quis de alterius monasterio repertum, vel ad clericatum promovere voluerit, vel in suo monasterio majorem monasterii constituere; episcopus qui hoc fecerit, à cæterorum communione sejunctus, et suæ tantum plebis communione contentus sit; et ille neque clericus, neque præpositus perseveret; condigna utique poena infligitur, ut et temerarius ordinator, qui alienæ dioceseos limites convulsit, atque in alienam segetem falcem misit, aliorum episcoporum communione privetur, et qui alienam potestatem indebitè appetiit quam non habet, alienam communionem amittat quam habebat; ordinatus verò eâ potestate careat quam contra leges acquisivit.* Legimus quoque aliquo ante concilia ista tempore excitatas à Joanne Hierosolymitano turbas, prætextu ordinationis Pauliniani fratris divi Hieronymi, quem sanctus Epiphanius Salaminae in Cypro episcopus, in Eleuteropolitano territorio, teste Hieronymo, contra ecclesiasticas leges ordinarat, Joannes autem Hierosolymitanus in Bethleemitico monasterio suæ parochiæ ordinasse dicebat ut conquerendi aliquam æquam causam prætexeret; cui tamen querimonie respondens Epiphanius, epist. 61 ad Joan. Hierosol. inter epist. Hier., excusat se, tum quòd necessitate urgente et occasione sese offerente (quæ fortè non ita sese obtulisset) id sibi licere, id episcopo loci illius gratum fore existimasset: *Nam, inquit, licet singuli Ecclesiarum episcopi habeant sub se Ecclesias, quibus curam videntur impendere, et nemo super alienam mensuram extenditur, tamen præponitur omnibus charitas Christi; tum quòd in Cypro usitatum foret ut ratihabitione episcoporum, et interpretativo singulorum consensu, eos qui non facilè ad ordinationem adduci possent, si digni et idonei forent, alienarum etiam dioceseon episcopi ordinarent; tum quòd Paulinianus esset ex monasterio fratrum Peregrinorum, qui nihil ipsius provinciae deberent, quia nempe ex alienâ diocesi oriundi erant; quæ tamen omnia (quibus etiam addere posses summam sancti Epiphanii*

apud omnes venerationem, quæ etiam Valentem imperatorem cæteros catholice Ecclesiæ episcopos persequentem ab eo persequendo deterruerat) non tamen obstiterunt quominus plurimi propter istam ordinationem, quæ non exactè canonibus congruebat, tumultus extiterint, Joanne Hierosolymitano in Hieronymum, et alios ejusdem cum Hieronymo monasterii viros occidentales, episcopos concitante, excommunicationis sententiâ eos feriente, et præsidēs Palestinæ in ipsos armante, ut ex monasterio Bethleemitico ejicerent.

XXVIII. Cæterum, ante concilium Tridentinum, hoc sibi regulares, præsertim ex ordine Mendicantium, tanquàm ex privilegio vendicabant, ut à quocumque antistite catholice communionis ordinari possent: nitebantur enim bullâ Urbani II, et Eugenii IV, quorum ille Benedictinis congregationis S. Justinæ, hic monachis omnibus ordinis sancti Benedicti congregationis Italiæ concessisse dicitur, ut à quocumque maluerint catholico antistite sacros omnes ordines recipere possint; bullâ quoque Clementis IV, quæ habetur in Monum. ord. Mendic., in 1 impress., fol. 56, et in 2, fol. 146, concess. 212, qui concessisse dicitur licentiam et facultatem liberam ut fratres Minores promoveri possent ad ordines sacros per quoscumque catholicos episcopos communionem et gratiam Sedis Apostolicæ habentes; » bullâ item Sixti IV, quâ indultum refertur, « quòd quilibet episcopus catholicus possit celebrare ordines sacros temporibus ad hoc ab Ecclesiâ deputatis in locis fratrum Minorum de Observantiâ pro fratribus prædictis duntaxat; » et Leonis X, qui ampliando hanc Sixti IV concessionem, indulsit « quòd quilibet catholicus episcopus possit in locis e personis fratrum exercere omnes actus episcopales. » Bulla Sixti IV habetur in lib. Monum. ordinum, 4 impress., fol. 63, et 2, fol. 67. Hæc autem omnia privilegia concilium Tridentinum prudenter abrogavit: cui enim Ecclesiæ bono illa essent? imò quàm ingens exinde Ecclesiæ malum accidere potest? dùm nempe hæc facultate semel impetratâ dummodò, vel unicuique habeant regulares episcopum sibi faventem, vel unicuique sui officii negligentem reperiant, via illis aperiat, quâ ad ordines sacros imperitos quosque et sacri muneris ignaros vel inhabiles immittant; eosque ordinari procurent; quâ facultate esto ponamus eos minime abusuros; at providere debet Ecclesia ne abuti possint, et proinde prudenter agit, si non tantum peccandi voluntati præcurrit, verum etiam, quantum potest, impunè ac liberè peccandi facultatem præscindit; huic ergo providens malo Tridentina synodus, ordinemque ab Ecclesiâ præscriptum, et tam accuratè servatum restituens, sess. 7 de Reform., cap. 5, statuit « ut nulli episcopo liceat, cujusvis privilegii prætextu, Pontificalia in alterius diocesi exercere, nisi de ordinarii loci expressâ licentiâ, et in personas eidem ordinario subjectas; si secus factum fuerit, episcopus ab exercitio Pontificalium, et sic ordinati ab executione ordinum sint ipso jure suspensi. » Idem, sess. 25, cap. 6 de Reform., clariore definitione

habet : « Unusquisque autem à proprio episcopo, nullatenus id ei, etiam cujusvis generalis aut specialis rescripti vel privilegii prætextu, etiam statutis temporibus permittatur, nisi ejus probitas ac mores ordinarii sui testimonio commendentur ; » sed de iis secundâ parte fusiùs.

SECTIO SECUNDA.

DE EXAMINE ORDINANDORUM

CAPUT PRIMUM.

DE NECESSITATE EXAMINIS ORDINANDORUM, ET UTRUM LEX EXAMINIS OMNES CONCLUDAT, ET AD OMNES ORDINES VALEAT.

§ 1. De necessitate examinis generatim.

I. Rectè mihi videtur dixisse Zozimus Papa, epistolâ 1 ad Hesychium Salomitano, cap. 1, sacram ordinationem, oportere districti semper esse judicii. *Rarum enim omne quod magnum est*; neque verò in iis seligendis nimia adhiberi potest diligentia, qui Domino ministraturi deliguntur, deprecatur pro populo, judicaturi loco Christi, vitia correcturi, errores extirpaturi. Rectè monet summus pontifex Hormisda, ad episcop. Hispan., cap. 1, « ut in sacerdotibus ordinandis, quæ sunt à Patribus præscripta et definita cogitentur ; quia, sicut est caput Ecclesiæ Christus, Christi autem vicarii sacerdotes ; sic et in eligendis his curam oportet esse perspicuam ; irreprehensibiles enim esse convenit quos præesse necesse est corrigendis, nec quidquam illi deesse personæ, penes quam est religionis summa et substantia disciplinæ ; æstimet quis pretium dominici gregis, ut sciat quod meritum constituendi debeat esse pastoris. » Iniquum existimat Chrysostomus, lib. 2 de Sacerd. cap. 2, ut, cum mancipium empturi soleant ipsum medicis ostendere, tum vicinos interrogare, ac ne tum quidem fidere, sed diuturnum tempus petere intra quod illud probare possint ; sacerdotes è contra eligantur favore vel gratiâ, temerè, ac nullâ discussione factâ.

II. Hactenus verò docuimus quomodò aliorum testimonio probandi sint, aliorum vocibus prædicandi qui ad hunc gradum evehantur ; jam ostendendum est quâ ratione, ex eorum vultu, gestu, incessu, voce, judicari debeant, antequàm ordinationem subeant legitimam ; Bracharense II concilium utrumque requirit : « Oportet, » inquit, cap. 13, « non per gratiam munerum, sed per diligentem priùs discussionem, et deindè per multorum testimonium clericum ordinari. » Si, ut aiebat Diogenes cynicus apud Laertium, testacea vasa empturi, probamus ipsa ex sono quem emittunt, quantò rationi magis consentaneum est ut de hominibus judicium laturi, ex eorum præsertim sermone deprehendamus quidnam de ipsis sit judicandum. Memini dicti sapientis cum aliquem probare cuperet : *Loquere, ut te videam* ; juxta quam sententiam probandi sunt qui ad sacros ordines promovendi accedunt ; loquantur, ut quæ intra animum latent, ex eorum sermone conficiantur ; audiantur attentè, ut quis circa res pietatis ac virtutis sensus ipsis insit, ex eorum verbis

colligatur ; quærat ab eis de anteactâ vitâ, ut quæcumque illis objici possent solvantur ; rogentur etiam de officio suo, et scientiæ ipsis necessariae quibusdam capitibus, ut eorum peritia, scientia atque eruditio innotescant.

III. Quod habet Apostolus, 1 Tim. 5 : *Manus cito nemini imposueris*, hoc Syricus papa, epist. 5 ad universos orthodox., cap. 1, ad examinis necessitatem inducit, « ut examine habito, et probitate morum, et ecclesiastico labore sit commendatior qui vocatur in medium ut summum sacerdotium possit accipere, probatus judicio, non favore, susceptus veritate, non gratiâ, apostolico ordine fretus, non præcipiti voluntate. » Superiùs à Theophylo Alexandrino, Communit. cap. 6, audivimus eam esse ordinationum formam, ut consentiente et eligente sacerdotali ordine, tunc episcopus examinet ; apud Cyrillum Alexandrinum, epist. 12 ad quosdam episcopos, quænam ab ordinando essent inquirenda per episcopos legimus ; à Basilio, epist. ad chorepisc., formam quoque examinis didicimus ; à Cypriano, epist. 24, pariter in ordinatione Optati et Satri formam examinandi inferiùs docebimur ; à Nannetensi concilio, can. 11, non solum necessitatem examinis, verum etiam diem formamque discemus. Sed quid hæc omnia vel anticipatâ oratione refero, vel jam dicta cum tædio iterum inculco ? quid ea omnia quæ ad ordinem spectant videor jam uno aspectu intuenda velle proponere ? ea tantum proferamus, quibus examinis ordinandorum necessitas ostendatur.

IV. Concilium Nicænum, c. 1, presbyteros ab Ecclesiâ non recipiendos definit, qui sine examinatione promoti sunt, si, postea examinati, confessi sunt peccata sua. Canones Martini Bracharensis, can. 24, presbyterum, diaconum, vel aliquem ex clero, qui sine aliquâ examinatione ordinati sunt, è clero abjiciendos atque expungendos decernunt. Synodus, apud sanctum Medardum, ab Hincmaro Remensi habita, iisdem insistens vestigiis, statuit ut qui presbyteri sine examinatione per ignorantiam, vel ordinum dissimulationem sunt promoti, cum fuerint cogniti, deponantur. Graviter à Nicephoro, lib. 13, hist. cap. 27, arguuntur Ephesii quòd viros à Chrysostomo ritè, et sicut Deo gratum est, in thronis collocatos ejecerint, et impuros prorsus homines abstulerint, nullâ exploratione manuum impositioni præeunte. Adrianus I, epistolâ ad Egilam in Hispaniâ episcopum, aliosque ejusdem regni episcopos, eos acriter reprehendit quòd sine legitimo examine nonnullos ordinassent. Gregorius Magnus, epistolâ ad Januarium Calaritanum episcopum, lib. 3, epist. 26, multa enumerat sedulò aspicienda atque examinanda ante ordinationem ; subditque : *Hæc itaque omnia diligenter fraternitas vestra inquirat, ut dum diligenter quilibet exquisitus ordinatur, non celeriter post ordinationem deponatur*. Wormatiense concilium expressè statuit, cap. 56, ut presbyteri non ordinentur, priusquàm examinentur. Justinianus, Novellâ constitutione ad Epiphanium archiepiscopum Constantinopolitanum, constituit reliquos clericos cum nullâ fieri inquisitione, secundum

divinas regulas, oportere. Alia verò ejusdem Justiniani constitutio, Novel. 137, c. 1, Petro magistro officiorum quibusdam peccandi occasionem fuisse affirmat, quòd absque examinatione, et rectæ fidei atque honestatis vitæ testimonio ordinantur episcopi, presbyteri, diaconi, et cæteri clerici. Concilium quoque Aquisgranense sub Carolo Magno, c. 2, et Capitularia Caroli Magni, lib. 1, tit. 2, ex concilio Niceno referunt ac præcipiunt ut eorum qui ad ordinandum veniunt fides et vita prius ab episcopo diligenter discutatur, et sic examinentur; quod etiam ex Wormatiensi eadem inferunt Capitularia Caroli, lib. 1, tit. 142.

V. Fusior sum in iis referendis, quæ difficultate omninò earent: quis enim unquam dubitavit quin cum scientiâ, prudentiâ, probitas et canonica ordinandorum integritas. quòd scilicet non sint neophyti, non bigami, non aliquo alio impedimento canonico ab ordinibus suscipiendis arceantur, ad ordinationes legitime celebrandas necessaria sint; eaque omnia sine diligenti examine atque inquisitione, tum ab iis qui ordinandi mores vitæque exploratam habent, tum ab ipsis ordinandis resciri non possint? Nemini, inquam, dubium quin probabili se periculo exponant in canones et leges peccandi atque in commune bonum, quicumque aliquem sine diligenti examinatione promovent. Quà verò pœnâ puniendi sint episcopi, et quàm gravi crimine se obstringant qui Ordinationis regulas non servant, vel ordinationes illegitimas celebrant, docere te poterunt S. Leo, tum epistolâ 1 ad episcopos per Campaniam, et Picenum, vel Tusciam, et per universas provincias constitutos; tum epistolâ 5 ad Dorum Beneventanum episcopum; tum etiam epist. 87 ad episcopos Africanos; Syricius item epistolâ 3 ad universos orthodoxos; Innocentius ad Aurelium, epist. 12, tom. 1 concil.; et ad synodum Toletanam, epist. 25, c. 12; Zozimus ad Hesychium Salonitanum, epist. 1; Cælestinus ad episcopos per Lucaniam, et Brutios constitutos; Gregorius Magnus Squillatino, seu Syllacino episcopo, lib. 2, epist. 25; Simplicius papa, epist. 2, et alii; necnon Taurinense concilium, can. 2 et 3; Regiense, can. 1 et 2; Turonense I, c. 10; Aurelianense III, c. 6 et 7; et Aurelianense IV, c. 6 et 10; Epavense, can. 2; Ilerdense, c. 12; Toletanum XII, can. 4; Trullanum, can. 17, et alia passim.

§ 2. *Necessitas examinis, tum ad tonsuram clericalem, tum ad quoslibet ordines ostenditur.*

VI. Nullâ itaque ratione, ad quoscumque ordines cum majores, tum minores, nec ad tonsuram ipsam clericalem admitti debent, qui non prius districto examine tentati, discussi, probati fuerint. Vidimus supra, ex Cypriano, quanta in lectoribus seligendis cura impendi solet; nullus in Ecclesiâ exiguus gradus est, quo scilicet ad sacerdotium conscenditur; excedit cujuscumque mundanæ dignitatis fastigium infimus in Ecclesiâ gradus, nec quantumcumque terrenæ potentiæ nobilitas extollatur, divinæ virtutis, quæ in omnibus ecclesiasticis gradibus elucet, maiestatem exæquat; quæ superioris sunt ordinis nullis

inferiorum ordinum dignitatibus cedunt; nec ea quæ sunt inferioris ordinis, eorum quæ superioris sunt nobilitatem ac celsitudinem attingunt. Deiecit ergò ac nimium deprimit tonsuræ clericalis ac minorum ordinum præstantiam, qui sine prævio examine passim omnes veluti dignos clericali tonsurâ insignit, vel minoribus ordinibus initiat; cum nulla ars, nulla disciplina, nulla ferè conditio sit, ad quam non probatione et examine opus sit. Ad communionem Christiani nominis nemo olim sine probatione admittebatur, ut superius docuimus; hinc tanta in Christianâ plebe tunc temporis probitas, tam insignis pietas, et rerum ad religionem spectantium tam excellens scientia. Floruit pariter catholicæ Ecclesiæ clerus, quamdiù severior eum disciplina continuit, nec sine diligenti examine et accuratâ discussione ad istum sacratissimum ordinem aditus sperari potuit. At ubi antistitem negligentiam cuius ad clerum aditus patuit, nulli negatus, nemini præclusus est; statim ordini clericali privilegia sua adempta sunt, elanguit disciplina, marcuï præstantissimi ordinis decus, beneficiorum dissipati sunt redditus, denegata laborantibus clericis sua stipendia, patrimonio Christi divites otiosi impinguati, inutilium clericorum multitudine Ecclesia oppressa, non sublevata est; officii clericalis deserta sunt munia, viluerunt divina officia, contempta est selecta Ecclesiæ portio, clerus sine disciplinâ contabuit, populus absque obedientiâ dissolutè vixit.

VII. Nihil, meo quidem iudicio, Ecclesiæ Dei adeò noxium, adeò pestiferum fuit, quàm tonsuræ clericalis et ordinum minorum neglectus, quàm eorum graduum absque diligenti examine distributio; quis enim pudicos hypodiaconos, industrios diaconos, pios sacerdotes se ordinaturos sperare potest, nisi quorum in minoribus ordinibus devotionem acuerit, excitavit virtutem, obedientiam expertus fuerit, pietatis igniculos accenderit, ingenium probavit, animum ecclesiasticis legibus instruxerit? nisi quos ad disciplinam formavit, erudit ad officium, castigavit ad virtutem, composuerit ad modestiam, et diuturniori tempore ad clericatum præparavit? non est clericalis mentis ludicra quædam exercitatio et umbratilis pugna, ut consilium in arenâ capiendum sit, et inexperti milites ad eam ducendi sint, qui nec vallum fodere, nec aggerem munire, nec ad ducis imperium circumagi, nec manus movere didicerint; prius in infimis gradibus clerici explorandi, tentandi, formandi sunt, quàm ad conferendas cum vitis, cum Ecclesiæ hostibus, cum inobediente populo manus in diaconatu, vel sacerdotio constituti destinentur. Secus gravis error committitur, qui, licet minimus initio videatur, in immensum postea excrescit, dum major disciplinæ neglectus apparet in clericis, quò altiores in Ecclesiâ gradus conscendunt, et majora sortiuntur officia; qui si nonnisi severiori examine ad Ecclesiam admitterentur, minoris cujusvis ordinis dignitatem ex difficultate æstimarent; studiosius adniterentur, ut se superioribus dignos præberent, qui

de inferiorum acquisitione dubitarent. Ne sum, dum anima flexilis est, et ad quasvis laetitias species, habitusque retinendos facilis, ad Ecclesiae disciplinam sese componerent, qui jam vix de clericali ordine cogitant, dum ad clericatum promoventur: ita fieret, ut meliores clericos haberemus, qui jam clericos habeamus, quorum plures ego saepe vidi qui se clericos esse nescirent, sed clericatum in maribus Sacramenti Confirmationis additum non esse censerent. Plura dicere, si quatenus mihi in hac causa dicenda sunt, pretere, vellem; si quò rapit impetus spiritus, illuc graderer: si nullà retardatus episcopalis apicis reverentiâ, quatenus coritat amicus e pastore effunderem; sed ad sacros religionis antistes vereor ne plura dixisse videar quàm eorum celsitudo permittat: quos nempe velle docere ambitiosum, reprehendere temerarium, accusare nefarium est, juncque hâc de re supra monuimus; quamvis de re tanti à Ecclesiae decus momenti nunquam nimis: ne itaque aut monere videar Patres meos, aut susceptæ materie deesse aliqua hic addam non meæ, sed majoris auctoritatis morita.

VIII. Martinus Bracharensis in suâ collectione Canonum, postquàm presbyteros ac diaconos sine examinatione promotos censuit esse abjiciendos, mox subdit, can. 24, qui refertur dist. 24, c. finali: *Similiter verò et de universo clericorum ordine servetur; nam hoc sibi quod irreprehensibile est sancta catholica defendit Ecclesia*; in quem canonem pontificii juris Glossa adnotat minores ordines cum examinatione conferendos esse; canque rationem subdit, quòd criminiosum lectorem, psalmistam, vel ostiarium ordinatum synodus Trullana censuit deponendum: ex eo enim facillè inferitur examinandum prius fuisse, ne ad ejusmodi ecclesiasticos gradus promoverentur qui crimine aliquo implicati essent: temerè siquidem et imprudenter ordinarentur, quos postea ordinatos è gradu suo deici oporteret. Graviter autem provinciale Coloniense concilium anno 1526 habitum, eos reprehendit qui ad minores ordines absque examine aliqui promovent: « Quamquam, inquit, cap. 27 partis 1, qui minores vocantur ordines, tam exactam curam non requirant, tamen modo pro gradu et excellentiâ ordinis, omnium eorum quæ diximus, ratio habenda est: quid enim indecorum magis quàm admoveri infantibus qui non intelligunt quid agatur, imò ne capiant quidem quid clerici nomen et reliqua minorum ordinum vocabula significant? quid turpius quàm quod penitus analphabeti, ac interdum flagitiosi (qui ut legum civilium censuras ac pœnas eludant, sese impudentis-imè ingenui in maximam ecclesiasticam ordinis ignominiam sacris initiatur? quâ de re nemo posthac ordinibus hisce insigniendus est, nisi quem et vita commendet, et literaturæ ætatisque sit, pro ratione suspiciendi ordinis, sufficientis, ac recte sincereque voluntatis: qui enim in clerum aliquis rre, rem possidentur minimè ridiculam, nempe se particulariter in sortem Domini adscitos quibus posthac omnia terrena sordeant, ac solus Dominus sors et pars hæreditatis

fuerit: » (1) Synodus Lingonensis anno 1401, paucis multa complectitur apud Bochet., Decret. Eccles. Cath. lib. 5, tit. 2, cap. 10. « Diligenter, inquit, debent examinari illi qui volunt ad primam tonsuram et ad maiores ordines promoveri, et debet inquiri de vita, de genere, de patria, de ætate, de titulo ad quem ordinantur, de loco in quo conversantur, de fortuna liberali, de fide, et aliis quæ continentur in Regula apostolica. » Concilium Tridentinum non solum ad majores ordines, verum etiam ad minores, una et ad tonsuram clericalem promovendos prius examinari jussit: synodi Rothomagensis, Bituricensis, Rodigalensis utraque, Aqueensis, et aliæ concilio Tridentino posteriores, quibus aliæ Mediolanenses, præsertim provinciales V, ex quâ multa inferius selegimus, de examine ad tonsuram et minores ordines legem fixerunt. Italicas plures, quarum superius meminimus, addere possem, sed in re perspicuâ hæc sufficiunt.

§ 3. *Vir illos ordinandos ab examine immunes esse.*

IX. Quemadmodum autem nullum ordinem sine examine conferendum censuimus, ita vix ullum ab examine subeundo immunem oportere esse statuimus, nam et docissima illo examine modestia comprobatur; eorum qui mediocris sunt literaturæ ingenium exploratur; indoctorum verò temeritas rejicitur; eorum qui pietatem sedulò sectantur devotio promovetur, incipientibus animi adduntur, anhelantes episcopali admonitione stimulantur, pietatis vel osores vel contemptores excluduntur; dubios examinari necessum est ut tententur, ineptos, ne se rejectos sine causâ conquerantur; idoneos, ut cæteris in exemplum proponantur; nec leve periculum est, ne, si quos idoneos credunt episcopi, absque examinatione recipiant, vel leniter judicent, vel in personam acceptione nonnunquam errasse reprehendantur, vel aliis idem examen refugiendi audaciam, et si eos examinare voluerint, conquerendi occasionem præbeant. Nihil auctoritati legis magis præjudicat, quàm quorundam exceptio; nihil è contrâ ejus vim magis corroboret quàm si magistratus ita agant ut legem omnibus communem esse demonstrent, nec ullis adversus eam sibi faciendam gratiam sperare possit. Ideoque rectè synodus provincialis Bituricensis sub Reginaldo Bohemensi graviter edixit ut *nemo admittatur ad ecclesiasticum beneficium, aut ordinem, nisi prius diligenter examinatus et probatus, ejusque conditionis ætiterit*, tit. 24, de Ordine, can. 3.

X. Nihilominus ii ab examinatione excipi possunt qui maxinè noti, quorum eruditio et pietas ferè omnibus innotescit: hinc Carthaginense III concilium jubet nullum clericum ordinari *nisi probatum, vel examine epis oportet, vel populi testimonio* (1); immens videlicet eos qui populari testimonio celebres essent,

(1) Carth. conc. III, can. 22; refertur dist. 24, c. Nullus. Vide Glossam in dicto canone et in canone de Elect. dist. 47, et in can. Qui episcopus, dist. 35, et in Constantinam Romani principes, de Jurjurando, c. Nos itaque, verbo Aequalem.

et pietate ac doctrinâ cuiusque etiam è vulgo noti, episcopali examine non indigere, ut ordines legitime suscipiant : nec Ambrosium, nec Augustinum, nec Paulinum, nec Chrysostomum, nec Basilium, nec Gregorium Nazianzenum, nec Syneisium, nec alios ejusdem note, antequàm ordinarentur, legimus examinatos, nec eos examinatos fuisse probabile est, cum potius istos petente populo, remque totam urgente, et accelerari ipsorum ordinationem postulante, invitos ac reclamantes fuisse ordinatos, graviorum auctorum testimonio doceamur. Quod enim aiebat Innocentius, epistola 22, ad episcopos Macedoniæ (*tantis vestris assertionibus, vobisque tam bonis, tam charis non dare consensum omnibus rebus duris durius arbitramur*), hoc religiosi antistites in eorum causâ, qui omnium publico, maximè verò proborum consensu, commendantur dicere possunt, se eorum commendationi diffidere, multominus reluctari non posse : et quod in dissimili causâ dixit Innocentius III Pisano archiep., cap. *Ad apostol. de Regul., in subsidium fragilitatis humanæ spatium probationis ad monasticam vitam regulariter institutum esse*, hoc de examinis lege dicendum est, examen scilicet institutum esse, ut ignorationi antistitem factâ diligenti inquisitione subveniatur ; quare si nota et explorata ordinati industria, pietas, scientia fuerint, frustra ille examinatur, cujus ante examen conditiones omnes ad sacerdotium requisitæ noscuntur ; licet enim ad cautelam in notoriis probatio aliquando à iudice recipiatur ; à probatione tamen in iis exigendâ, et reliquo ordine judiciario iura iudicem absolvunt. Notant itaque canonici juris Glossæ, non opus esse ut qui noti sunt examinentur ante ordinationem, quamvis non omittendum illud scrutinium quod in ipsâ ordinatione fit, quantumcumque aliquis notus sit, utpote quòd stata sit ecclesiasticæ ordinationis cæremonia, petitis ex jure argumentis, admonent.

XI. Prudenter tamen monet Chrysostomus non facile vulgi sententiæ ab episcopo credendum esse, nisi is quoque quem populo commendat ipsi apprime notus sit : « Hujusmodi res, inquit sanctus ille doctor, 2 de Sacerd., cap. 4, magno admodum, judicio quidem meo, examine indiget ; eumque oportet qui exhibiturus sit quem ad sacerdotii functionem idoneum censeat, non vulgarem tantum famam atque opinionem sequi, coque esse contentum ; sed eundem item necesse est unâ cum eâ, vires, facultatesque inprimis excutere, atque ante omnia examinare ; nam, cum beatus ille Paulus eâ de re disserens ait, 1 ad Tim. 3 : Oportet autem illum bonum habere ab externis testimonium, nequaquam tollit exactam, exploratamque indagationem ; neque sanè fidem eam quæ tibi à vulgi opinione facta sit, ut præcipuum signum, aut ejusmodi approbationem rei totius esse vult : quippe multa prius eam disseruisset, id postea adjunxit, ostendere volens non satis hoc esse oportere ad ejusmodi creationes atque electiones faciendas, sed unâ cum aliis, et hoc item præsidii à nobis assumendum esse : nam sapientia venit, ut vulgi opinio falsa sit, à quâ tamen nihil pe-

niculi exoriri possit, si res ipsa tota per se prius exacte ac diligenter excussa atque examinata fuerit ; quocirca post alia, illud ipse de testimonio ab externis posuit ; neque enim simpliciter hoc dicit, oportet illum bonum habere testimonium, illud etiam ab externis attexit ; planum facere volens futurum episcopum intrinsecus et magnâ cum diligentia exequiendum, atque examinandum, antequàm ad eam opinionem descendas, quam de eo vulgus concepit ; » hec Chrysostomus, quem non mirum est in eam sententiam descendisse, cum priorum istorum temporum sancti Patres ac doctores nullam nimiam eâ in re curam adhiberi posse censerent ; cum è contra novi jam et delicati magistelli nullam non, licet exiguam, in examinandis ordinum candidatis sollicitudinem sufficere doceant.

XII. Verùm consulamus ecclesiasticarum synodorum oracula, nihil ex nostro aut fingamus aut dicamus ingenio. Concilium Coloniense, anno 1536 celebratum, ab examinatione (1) ; neminem excipit, et si magisterii titulum prætexat, nisi quem publicum sit, et vitam integram egisse, et ea quæ ordo amplectendus requirit facile callere ; quamobrem, » addit idem concilium, « nedum clerici qui seculares appellantur, sed et religiosi cujuslibet etiam professionis fuerint, hanc censuram experientur. » Leo X, in concilio Lateranensi (2) regulares qui ad ordines promovendi sunt admittendos decernit, « postquàm per ordinarios de grammaticâ et sufficientiâ examinati fuerint, » et dummodò competenter respondeant. Synodus prima secunda, ut vocant, Constantinopolitana in templo S. Apostolorum habita, vetat, can. 17, seu secularem, seu monachum ad episcopatum repecte promoveri ; *ἀλλὰ τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς βελήταις ἐξεταζόμενον πρότερον*, « sed in ecclesiasticis gradibus primum examinatum, » hanc dignitatem solummodò conscendere permittit ; monachos subinde docens in singulis ecclesiasticis gradibus probari et examinari debere. Concilium Tridentinum I, sess. 25 de Reform., cap. 12, ab examine neminem excipit, regulares quoque « sine diligenti episcopi examine » prohibet ordinari. Non itaque scientiæ publicum testimonium, non sanctitatis arctior et severior professio, quemquam ab examinatione eximunt ; iis autem omnibus fraus dolusque subesse possunt, et doctores illitteratos et monachos irreligiosos reperire est ; nec ea seu veræ, seu simulate sanctitatis fides adhiberi debet, quin eorum examinetur saltem peritia, qui religiosos vitam profitentur, aut eorum erga res divinas reverentia, in officio sedulitas, circa ecclesiasticam disciplinam studium, moresque expendantur, qui doctoris titulo scientiæ famam acquisiverunt ; nec ad id probandum plurius argumentis opus est ; faciendum dumtaxat periculum : certè ignorantia in regularibus, quantumvis austerioris propositi, etiam earum rerum quibus catechumenos ipsos adultos antè Baptismum instruere, et christiani nominis quoscumque statim atque

(1) Parte 1. cap. 15.

(2) Sess. 11, in Bulla quæ incipit : *Dum intra*.

rationis ætatem attigerunt, imbuì necessum est; in doctoribus verò supina rerum ecclesiasticarum negligentia portenta à sacris antistitibus debellanda occurrent; sed animo opus est, ac zelo, quibus invectivæ aliquorum preces rejiciantur. Utinam constantia vestra nemini cedat; utinam frons vestra area sit, ò venerandi antistites, et secundum prophetam, durior sit frontibus eorum; tantumque ad refutandas iniquas postulationes habeatis constantiæ, quantum aliqui ad injusta petenda audaciæ!

XIII. Præterea examinari quoque debent, qui à suis antistitibus litteras habent dimissorias, et quibus litteræ istæ à propriis episcopis conceduntur; par enim scelus est indignum ordinare, et ad ordines recipiendos alteri commendare; nemini citò manus imponendas prohibet Apostolus, sed et alienis peccatis communicare ibidem vetat; ideoque Alexander III, epistolâ decretali Canonianensi episcopo, non solum ad hoc ut peregrinus clericus recipiatur, eorum testimoniales litteras diligenter vult recognosci, adeò ut in transmarinis clericis quinque episcoporum sigilla requirat quibus eorum ordinatio comprobetur; verum etiam præcipit « ut in suspensione aliquanto tempore habeantur, in quo plenius de actibus instruantur ipsorum; » judicans proinde nec ipsis episcoporum testimoniis ita credendum esse ut tamen necessarium in clericis ordinandis examen omittatur. Tridentinum concilium, sess. 25 de Reform., cap. 5, et ex eo Rothomagensis, de episcoporum Officiis, n. 18, sub cardinali Borbonio habitum, expressè docet episcopos non debere « subditos suos aliter quam jam probatos et examinatos ad alium episcopum ordinandos dimittere; » itemque Tridentinum neminem ordinari oportere decernit, « nisi ejus probitas ac mores ordinarii sui testimonio commendentur. » Senonense concilium, p. 2, cap. 5, habitum ab Antonio à Prato, hæc in parte laxius est, huncque ordinem in concessione litterarum dimissoriarum servandum præscribit, ut scilicet « volentes impetrare litteras dimissorias, accedant ad diocesanos, qui super præmissis, ætate, litteraturâ, moribus, beneficio seu patrimonio inquirent, serventque prædictas solemnitates, perinde ac si in propriâ ordinare vellent; ac tunc sic examinato concedantur litteræ dimissoriæ, remittaturque ita examinatus cum litteris ipsis, in quibus etiam declaretur prædicta solemnitas, sic observata; fiatque mentio expressè de beneficio et patrimonio, ut episcopus ad quem se conferet ordinandus, eum sine scrupulo promovere et ordinare possit; quòd si propter infirmitatem, aut aliam causam rationabilem, is qui litteras dimissorias obtinere cupit, non possit commodè accedere ad suum episcopum, tunc remittatur super ætate, litteraturâ ac moribus, ut prius, examinandus ad episcopum cui litteræ dimissoriæ presentabuntur, inseraturque in illis litteris dimissoriis clausula, *super quâ conscientiam tuam oneramus*; provide tamen quòd nunquam concedantur litteræ dimissoriæ, nisi illi qui habuerit beneficium, aut patrimonium prætaxati valoris. »

XIV. Verum hæc dictis superius de probatione ac testimoniis ad ordinationem requisitis minimè conveniunt; itaque audiamus quid congruenter prædictis alia concilia statuunt. Concilium provinciale Coloniense, sub Adolpho archiepiscopo anno 1549 celebratum, dum alterum medium reformationis consequenda, ordinandorum scilicet examen prosequitur, « Statuimus, » inquit, tit. de Examine ordinand., cap. 5, « ut nemini posthac (ubi digna et justa causa non est) dentur licentiatoria, nisi prius sit, juxta modum præscriptum, in suâ diœcesi examinatus; ad hoc enim compereimus quosdam licentiatoria petere, ut examen subterfugiant. » Concilium Mediolanense III, conformiter concilio Tridentino, in litteris dimissoriis testimonium vitæ, probitatis, doctrinæ, natalium ætatis, etc., contineri vult: additque (1) « ut quicumque clericus non hujusmodi litteras attulerit, ordini, cui adscribi vult, ne adscribatur, perinde ac si nullas episcopi sui litteras dimissorias impetrarit. » Mediolanense verò V et necessitatem examinis antè concessionem litterarum dimissoriarum confirmat, et absentibus clericis prudenter consulit hunc in modum, parte 3, tit. de Initiandis Ordinis Sacramento: « Clericos verò à diœcesi absentes, qui litteras dimissorias petunt, episcopus ad se examinis causâ evocet; liceat tamen aliquando, si hoc minus commodè præstari posse censuerit, examen illud speciatim episcopo delegare, in cujus diœcesi illi morantur; at verò tunc litteras dimissorias ne det, antequam examinis facti litteras ab eo receperit, cui illud delegavit. » Remense concilium habitum à Ludovico cardinali à Guisiâ (2): « Præcipimus, » inquit, « episcopis, ut caveant ne in Sacramento Ordinis conferendo modum à Tridentino concilio præscriptum excedant; neve quemquam sine prævio diligenti examine admittant; quod etiam intellectum volumus de litteris dimissoriis priusquam concedantur. » Aquense concilium, præside Alexandro Canigiano Aquisi metropolitano, decernit, tit. de iis quæ ad Sacramenti Ordinis administrationem pertinent, ut « si episcopus aegritudine vel aliquo justo impedimento ab ordinibus conferendis avocatur, non aliter subditos suos quam modo supra dicto approbatos et examinatos ad aliquem episcopum ordinandos dimittat, habitis prius ab eisdem omnibus attestationibus, ut supra. » Burdigalense concilium, ab Antonio Prevotio Sansaco habitum, tit. de Sacramento Ordinis, neminem jubet ex alienâ diœcesi ordinari, « nisi litteras facultatis à suo episcopo acceptæ proferat (quod et jussit Aquense mox citatum), cujus testimonio ejusdem probitas ac mores commendentur. » Burdigalense verò II sub illustrissimo cardinali de Sourdis, jubet, cap. 6 de Ordine, n. 9, ut « episcopus qui ex juxta causâ ordinare per seipsum non potest subditos suos, aliter quam jam probatos, examinatos, et de quorum probitate, moribus et conversatione per denuntiationes

(1) Conc. Trid., sess. 25, de Reform., cap. 8.

(2) Apud BoHELLUM, Decret. Eccles. Gall. tit. 2, lib. 5, cap. 62.

in ecclesiâ factas sibi constet, ad alium viciniorem, seu alios certos, non ad quemcumque dimittat, causam in litteris exprimendo, cur à se non potuerint ordinari, neque ad plures ordines suscipiendos, sed ad unum duntaxat, & etc.

XV. Hæc autem omnia apertè ostendunt examinari prius quemlibet debere, quàm litteras dimissorias pro ordinibus suscipiendis obtineat, quod omninò necessarium est, tum ut probè nôrit episcopus subditorum suorum mores, quam rationem Burdigalense II assignavit; tum ut certus esse possit eos peritos ac officiis clericalibus idoneos esse qui ex suâ diœcesi oriundi ordinantur, quos nempe ipsius clero per ordinationem insertos ipsi lex divina et ecclesiastica subiecit; imò nec consentaneum duxerim, ut passim quibuslibet episcopis, nisi sibi cognitis proprius episcopus subditorum suorum examinandorum onus officiumque committat; ea enim requirere potest episcopus in aliquorum ordinatione, quæ alius non requirat; ea est propria episcopi auctoritas, ut quædam impedimenta à subditis interrogando extorqueat, quæ alios latebant; ea de suorum moribus notitia proprio episcopo inesse debet, quæ in nullo alio reperitur. Item ea potest esse in uno episcopatu clericorum penuria, quæ in altero non sit; majores esse possunt disciplinæ profectus in unâ diœcesi, quàm in aliâ; unde etiam exactiorem in clericis deligendis in unâ diœcesi et accuratiorem curam servari congruit quàm in aliâ. Itaque ad eam quam sibi ipse, pensatis omnibus, præfixit regulam, episcopum suos examinare convenit, non alterius passim episcopi arbitrio relinquere, ut sibi ignotos, et alienæ diœcesis sibi pariter ignotæ clericos examinet, et pro libito ad ordines recipiat.

XVI. Licet autem ubi exactè omnia à proprio episcopo observantur; antequàm litteras dimissorias concedat, non par fortè videatur esse necessitas, ut ab alieno episcopo ordinandi iterùm examinentur; attamen, quia jam non ea omnia adeò exactè observantur in litteris dimissoriis concedendis; et sæpè vel à vicario generali episcopi, vel à secretario litteræ dimissoriæ obtinentur ab iis qui in publicâ examinatione ad ordines nunquàm fuissent admissi; ideò operæ pretium est ut episcopi eos etiam quos tanquàm examinatos et dignos litteræ dimissoriæ commendat, iterùm examinent, antequàm sacrâ ordinatione perficiant, ne videlicet aliorum peccatis communicent, et negligentia suâ efficiant, ut quod temerè incœptum est, in Ecclesiæ dedecus, ad exitum deducatur. Dicam ego quod experientia me docuit, tum pluries, tum semel id accidisse memini, ut cum ab uno ex vicariis generalibus alicujus episcopi litteras dimissorias quinquaginta ferè ordinum candidati ad omnes ordines obtinuissent, qui quidem maximâ ex parte ab aliis antea rejecti fuerant, plures ex iis ad eum episcopum se contulerint, qui et longè dissitus erat, et extra fines regni morabatur, quia eum rescierant alienæ diœcesis clericos cum litteris dimissoriis venientes examinare non solere; à quo etiam omnes ordinati

sunt, cum plurimi ex ipsis vix Latine scirent legere. Adde nonnunquàm dimissorias litteras falsas supponi ab ignaris et imperitis, quibus ad ordines furtivè, et fraudulenter perveniant, et à secretariis clausulam examinationis factæ ordinandi posse adhiberi, etiamsi examen nullum subierit qui dimissorias illas obtinuerit; alieno quoque nonnunquàm nomine impetrari, ut imperiti ordinentur; quibus omnibus malis ut occurratur, prudenter et religiosè agent sacri antistites, si neminem etiam litteris dimissoriis commendatum absque examine recipiant; quod à nullo episcopo hoc tempore sine crimine omitti posse existimem, cum in more hoc præsertim in Galliis positum sit, ut nullus etiam eorum qui à proprio episcopo commendati sunt, sine examine ordinetur: ob quam consuetudinem probabiliter suspicari potest alienus episcopus minùs exactum fortè in explorandâ eorum qui sacram ordinationem ambiunt industriâ ac scientiâ proprium episcopum fuisse, dum credit eos quos ad ordines dimittit, iterùm ab ordinatore examinandos esse; quam consuetudinem firmant conciliorum ferè omnium verba, quæ neminem sine examine prævio ordinandum decernunt.

XVII. Denique adeò exactè lex ista examinis servanda est, ut illi ipsi qui in curiâ Romanâ promoveantur, vel, ut à quocumque antistite promoveantur, à supremo Pontifice licentiam obtinuerunt, examen subire debeant, nec nisi commendati à proprio episcopo, ab alio ordinari; nec nisi examinati debeant in propriâ diœcesi recipi; nec nova ista ecclesiastica regula est, sed antiqua: quærenti enim Bonifacio archiepiscopo Moguntino criminosos aliquos, et ob canonica impedimenta à sacris ordinibus arcendos Romam redeuntes, sibi ecclesiasticis muneribus fungendi licentiam obtentam jactare, ita respondet Zacharias papa, tomo 3 Concil. Bini, parte 1, sect. 4, et tomo 4 Concil. Gall.: « Nam et de sacerdotibus illis qui falsa opinantur, qui etiam adulteri et fornicatores probantur, et sibi ab apostolicâ Sede indultum esse testantur, et è contrario licentiam sibi prædicationis concessam esse, hoc nullâ ratione credat tua sancta fraternitas; sed similiter in eis canonicam exerce vindictam, quemadmodum de his de quibus superius à nobis edoctus monstraris; non enim aliud te agere volumus, præter quæ sacri præcipiunt canones, vel etiam ab hac apostolicâ Sede instructus esse dignosceris. »

Recentiora in hæc materiâ decreta sunt ista, puta conventus Ratisbonensis anno 1524 habitus à cardinali Campegio legato ad reformationem cleri Germaniæ; synodi Carnotensis à Ludovico episcopo Carnotensi anno 1526; concilium provincialis Senonensis habitus ab Antonio à Prato, cardinale archiepiscopo Senonensi, et Franciæ cancellario, anno 1528; Parisiensis synodi habitus anno 1557; Tridentinæ generalis conclusæ anno 1562; Mediolanensis V provincialis à sancto Carolo Borromæo celebratæ anno 1579; Burdigalensis quoque provincialis à Francisco cardinale de Sourdis anno 1624, et generalium comitorum cleri Gallicani anno 1625. Constitutio Ratisbonensis hæc

habet, art. 10, tomo 4, parte 2 Concilii generalis Laterani. « Quod attinet ad ordinatos in Urbe vel in alia quacunque aliena dicitur, sacrum ut illi suarum ordinationum litteras et titulos ostendant, et simili modo ad divina peragenda prius non admittantur, quam ab episcopo, vel vicario seu officiali fuerint rite admissi. » Fusius quidem, sed severius synodus Carnotensis apud Bochell., decret. Eccles. Gallie., lib. 5, tit. 2, cap. 65, in hæc verba: « Quia plerique nostræ diocesis clerici, post adeptos à nobis minores ordines, suæ ignorantie et incapacitatis consilio, fugientes examen, scientes se non esse à nobis ad superiores sacros ordines promovendos, ad alienos episcopos confugerunt, et ibi se fecerunt promoveri ad omnes sacros ordines, per asserentes se esse episcopos, et habere auctoritate apostolicâ potestatem ordinandi etiam extra tempora, et tribus successivis diebus, ac interdum duos sacros ordines unâ et eadem die conferendi; deinde ad nostram diocesim reversi, huiusmodi suis sacris ordinibus uti, eam missas celebrare, nullo requisito nostro assensu aut decreto, contra canones non verentur furtivè irrepentes in locum prolatorum et dilectorum filiorum, panem præcipere satagentes, in gravem neminiquam offensionem ministerii nostri, cum ex triginta talibus ne duo quidem officium missæ legere, ne dicamus intelligere possint. Nos huiusmodi inordinatè ordinatos et promotos, à suis sacris ordinibus sic furtivè sibi assertis, etiam ab altaris suspendimus officio; et sic suspensos remanere volumus, donec nostro se præsentaverint conspectui, super vitâ, scientiâ et ætate, ac patrimoniali titulo, et promotione examinandos. Quocirca universis curatis nostræ diocesis, eorumque vicariis prohibemus ne tales ad celebrandas missas aut alia divina peragenda officia, in ecclesiis suis, seu capellis recipiant; quamvis ordinationis suæ litteras etiam cum licentiâ alterius cujuscunque habeant, nisi litteras nostras speciales super suæ huiusmodi ordinationis approbatione, cum id ad nos solos, et in solidum pertineat, ostendant: volentes nihilominus per eos huiusmodi nostrum statutum bis in anno in prœmissis Ecclesiarum suarum publicari. »

Eadem concilii Senonensis querimonia ac constitutio legitur, in decretis morum, cap. 7, apud Binium, tomo 4 Concilii, parte 2. « Rursus, inquit huius concilii Patres, quia nonnulli suæ ignorantie et incapacitatis, ac delictorum consilio, fugientes examen suorum episcoporum, scientes se non esse ab illis promovendos, ad curiam Romanam confugiunt, etiam absque litteris dimissoriis eorundem episcoporum, et in eadem curiâ se faciunt promoveri ad omnes sacros ordines per quosdam asserentes se esse episcopos, et habere à Romano Pontifice auctoritatem ordinandi, de quorum potestate ac commissione non apparet; suntque ordinati huiusmodi promoti extra tempora, ac interdum tribus successivis diebus. Talibus diocesanis non permittant executionem suorum ordinum, nisi visis diligenter eorum litteris, constituto etiam sufficienter de potestate ordinantium, et eorum com-

missione eis à Romano Pontifice concessâ; ad hoc etiam quod rursus examinentur de vitâ, scientiâ et ætate, ac impurantur de beneficio seu patrimonio. »

Eadem Parisiensis synodi anno 1557, apud Bochell., lib. 5 Decret. Eccles. Gallie., tit. 2, cap. 5, lex et querimonia: « Et quia nonnulli indocti omnino, et suæ infirmitatis consilio curant se promovendos Romæ, aut aliis in locis extra suam diocesim absque ullo titulo, examen assuetum reformidantes, à nonnullis qui se dicunt episcopos promoventur, promoti ad diocesim nostram revertuntur, volumus huiusmodi promotos à sacrorum ordinum executione arcendos esse, donec de dicti episcopi potestate, eorum doctrinâ, vitâ et moribus, ac titulo nobis constiterit. »

In eandem sensum Tridentinum concilium, sess. 23 de Reformat., cap. 8, statuit, « quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei, etiam cujusvis generalis aut specialis rescripti vel privilegii prætextu, etiam statutis temporibus permittatur, nisi ejus probitas ac mores ordinarii sui testimonio commendentur; si secus fiat, ordinans à collatione ordinum per annum, et ordinatus à susceptorum ordinum executione, quamdiu proprio ordinario videbitur expedire, sit suspensus. » Mediolanensis V synodus Tridentinæ consentit. « Si cui, inquit, etiam Sedis Apostolicæ litteris facultas permissa est, sibi licere Ordinis Sacramentum ab alio, quàm ab ordinario suo suscipere, is antequàm initiatur, etiam sui ipsius ordinarii litteras obsignatas habeat, quibus vitæ suæ mores, disciplina, probitas, et cætera id generis testificata commendentur. » Burdigalensis similiter, cap. 6 de Ordin., num. 10, queritur « quàm plurimos ob incapacitatem et pravam vitam ab ordinariis suis repulsam passos, facultates de promovendo à quocunque obtinentes, seu habere prætendentes, sine commendatione et licentiâ ordinariorum suorum, contra sacros canones sæpissimè promoveri. » Ideò concilii Tridentini sententiam promulgat, et ut observetur, iisdem quibus ipsum verbis edicit. Denique in comitiis cleri Gallicani anno prædicto habitis, in eandem ab omnibus sanctionem itum est, et ut deinceps observaretur, omnium qui aderant episcoporum voluntate regula firmata est, eaque missa ad reliquos episcopos absentes epistola monitoria, commendata.

CAPUT II.

DE EXAMINATORIBUS.

§ 1. Qualitates variae examinatorum referuntur.

1. Non solum Ecclesiæ interest ut omnes ad quoscunque ordines promovendi prius examinentur (quod superius necessarium esse diximus), sed maximè refert à quibus examinentur; si enim imperiti examinatores adhibeantur, quodnam de examinandorum scientiâ atque de captu animi ad litteras idonei iudicium ferre poterunt? Si imprudentes, quâ ratione uniuscujusque mores, ingenium, sagacitatem, industriam rectè concipient? Si disciplinæ ecclesiasticæ, vel ignari, vel negligentes, quam putas in eâ disquirendâ operam navabunt? Si molles, si timidi, si gratiosi, si favorem

aucupantes, si munera sectantes, si ab aequitate precibus, lacrymis, vel alia ratione facilè mobiles; si sacerdotii dignitatem parvi pendentes, nonne periculum, ne muneribus corrumpantur, minis terreamur, gratià moveantur, precibus flectantur, lacrymis vincantur petentium, importunitati cedant, et in examinatione faciendà negligenter torpeant? Secus verò si periti, sagaces, prudentes, disciplinæ studiosi, Ecclesiae restaurandae cupiditate ferventes, constantes, generosi, imperterriti, sacerdotii dignitatem ex aequo pensantes examinatores seligantur; si in examinatribus hæc adfuerint, discretio spirituum, in inquirendo sedulitas, in iudicando prudentia, in rejiciendo constantia, in suscipiendis ad se venientibus affabilitas, ordinis clericalis promovendi zelus, et in rejiciendis indignis constantia, quis non Ecclesiae reformationem augurabitur? quis non probos, modestos doctosque sacerdotes futuros conciet, qui à talibus viris probati fuerint?

II. Audiatur concilium Nannetense quales examinatores seligendos præscribat. «Episcopus, inquit, can. 11, qui refertur dist. 24, c. *Quando*, à latere suo eligere debet sacerdotes et alios prudentes viros gnaros divinæ legis, et exercitatos in ecclesiasticis sanctionibus, qui ordinandorum vitam, etc., diligenter investigent; ipsi autem quibus hoc committitur cavere debent ne aut favoris gratià, aut cuiusvis muneris cupiditate infecti à vero deviant, aut indignum et minùs idoneum ad sacros gradus suscipiendos episcopi manibus applicent. Quod si fecerint et ille qui indignè accessit ab altari removebitur, et illi qui donum sancti Spiritus vendere conati sunt, coram Deo jam condemnati, ecclesiasticà dignitate carebunt.» Porro concilium Tridentinum, easdem omninò in examinatribus seligendis condiciones requirit quas Nannetense. Quàm multa autem iis verbis concilium Nannetense complectatur, inspicendum est: primum enim examinis præcipuas partes penes episcopum esse, spectare ad eum examinatum eligendum curam, priora concilii Nannetensis verba aptè declarant: tum quæ sequuntur ostendunt decere ac congruere ut qui examinatores eliguntur, sint de latere episcopi, id est, canonici, aut dignitatem vel personatum in Ecclesià cathedrali habentes, qui nempe sunt membra episcopi ejusque consilarii et assessores, oculi et aures. Deinde potissimæ examinerum qualitates designantur, nempe ut sint prudentes, ut gnari divinæ legis, et exercitati in ecclesiasticis sanctionibus: denique officium examinerum præscribitur, quæque illis fugienda, quæ cavenda sint, adhibitis etiam in delinquentes pœnis, monstrantur. De iis omnibus inferiùs dicendum est.

§ 2. *Examinandi munus ad episcopos præsertim spectare.*

III. Episcoporum præsertim munus esse ut ordinandos examinent docet textus Apostoli toties citatus: *Manus citò nemini imposueris*, etc., docet Chrysostomus, qui eum qui ordinaturus sit aliquem, oportere scribit *multam adhibere discussionem*; nec primà, secundà, nec tertià probatione vult esse contentum, ut manus imponat, sed ubi diuturna consideratio præcessit,

exactissimaque discussio, Clarys. de Sacerd. c. 4, et hum. 16 in 1 Tim. Favet Theophilus Alexandrinus in communitorio, cap. 6, ubi *episcopum ordinandos examinare præcipit, assentiente nimirum sacerdotali ordine*. Astipulatur Basilus in eà epistolà canonicà in quàm eam pravam consuetudinem damnat, juxta quam presbyteri et diaconi quosdam sacerdotali catalogo inserere præsumebant, non admonitis episcopis. Idem docet Carthaginense III quod eos qui populi testimonio tanquàm omnibus noti minimè commendantur, non sine episcoporum examine statuit ordinandos. Docet Hieronymus, qui à pontifice civitatis clericos eligi testatur. Docent illi omnes qui episcopos illicitarum quæ sunt ordinationum reos esse testantur, pœnamque ipsos pro hoc delicto acerrimam subituros scribunt; legantur Chrysostomus, Syricius, Cælestinus, Leo papa I, Petrus Damiani, Innocentius III, in concilio Lateranensi, et alii passim. Docent illi omnes qui omnes Ecclesias, et clericorum ordinationes in manibus episcoporum esse testantur, ut hos rejiciant, illos admittant: legantur concilium Antiochenum, Aurelianense I, Cabilonense II, Toletanum III, Toletanum IV, Leo IV, in epistolà ad episcopos Britanniae, synodus Romana sub Leone IV, synodus apud Palatium Vernis, Wormatiense concilium; legantur innumera hujus rei apud concilia, pontifices summos ac Patres testimonia.

IV. Rationem petere possumus ab Innocentio III, Epistolà decretali ad Caringiae Ducem; *est enim, inquit, regulariter et generaliter observatum ut ad eum examinatio personæ pertineat ad quem impositio manus spectat*: si enim peccat episcopus qui indigno manus imponit, et minùs idoneum ordinat, procul dubio jure naturali ac divino providere tenebitur, ne indignum manus impositione perliciat. Ideoque nemini citò debet manus imponere, neminem debet ante diligentem ac sedulam disquisitionem et examinationem ordinare, ne alienis scilicet peccatis communicet, et sacri ministerii dignitatem in sacratissimum cleri ordinem indignorum cooptatione dedecoret. Aliam quoque huic quantūvis efficacissimæ rationi non minùs firmam adjungere possumus, episcopo scilicet utpote cui *sommissus est omnis populus, et animæ eorum qui in Ecclesià congregantur*, ex concilio Antiocheno, can. 24, *cujus fidei ut Canones apostolorum perhibent*, can. 38, *omnis populus creditus est, et à quo pro animabus ratio exigetur*; quem pariter Ignatius rationem pro cuncto populo redditurum scripsit; huic, inquam, præsertim incumbere necessum est ut clericos examinet, vicarios nempe sui muneris, ministros ac cooperatores episcopalis officii, adjuutores episcopalis laboris, quibus nempe nominibus apud Analectum, Montanum, Leonem IV, Fulbertum, concilium Aquigranense, et alibi passim audiunt presbyteri. Si quorum itaque maximè interest clericos examinare episcoporum est, à quibus etiam de clericorum delictis ratio exigetur: si quorum sunt oves, eorum est pastores seligere, atque examinare, episcoporum hoc munus erit, in ejus ditionem populi, tanquàm oves,

pascendi, regendique dati sunt.

V. Quamobrem Ecclesie ordinem pervertunt qui vel archidiaconis, vel quibuslibet aliis ordinandorum examinandorum munus tribuentes, episcopis adiungunt; non enim cuiquam ita proprium esse potest examinandi munus ut episcopo adimatur: quantumcumque enim ordinandos ex consuetudine provincie, vel diocesis archidiaconus, aut quisvis alius examinet, integrum semper manet episcopo, ut eosdem iterum teneat, ac tentatos improbet; si enim ille cuius est electionem factam confirmare, iterum examinare potest electum, ejusque electionem irritam declarare, quanto magis apud eum penes quem jus integrum examinandi, quique nulli ejusquam electione obstringitur, potestas erit alterius examen infirmare, et ab officiali suo examinatum, iterum ad examen compellere? Presertim verò cum ipse de indigni ordinatione reus agi possit, et coram Deo rationem sit redditurus. Nam *quid est communicare peccatis alienis*, inquit S. Leo, epist. 83, al. 87 ad episcop. Africanos, cap. 1, *nisi talem effici ordinantem, qualis ille est qui non meruit ordinari?* Omnino ad rem est, quod ad responsa Marci Alexandrini patriarchæ respondit Theodorus Balsamon Antiochenus patriarcha: interrogatio Marci hæc erat: *Possunt diaconi præter archidiaconorum voluntatem, sacerdotalem consequi gratiam, an non?* Respondet Balsamon: *Hujus rei providentia per sacrosancti Spiritus gratiam episcopis tributa est; quare, et cum eorum consensu diaconi sacrabantur, archidiacono ut confratre solum præsentem.* Vide Glossas juris canonici quæ passim consentiunt examinatum ab archidiacono, iterum ab episcopo examinari posse. Legantur Glossa, in caput *Accepimus*, v. *Examinari*, de *Ætate et Qualitate ordinis*; Glossa, in cap. *Cum secundum*, v. *Success.*, de *Præbendis*; Glossa, in cap. *Ad hoc*, v. *Examinentur*, de *Officio archidiaconi*; vide quoque Goffr., in tit. de *Scrutinio in ordinatione*.

§ 3. Alii etiam examinent ex episcopi jussu, eoque, si fieri potest, præsentem.

VI. Quoniam verò, ut ait concilium Coloniense sub Adolpho archiepiscopo celebratum, tit. de altero Medio ad reformationem necessario, cap. 2: « Difficile erat ubi sunt magnæ Ecclesiæ, episcopos ad quos examinatio propriè pertinet, hoc negotii per se obire, quorum olim ea cura fuit, ideò in quibusdam diocesis in scholasticos cathedralium ecclesiarum, in aliis verò in prælatos alios collata est, quibus jam examinandi jus est quæsitum, et majora quàm cæteris canonicis stipendia ab Ecclesiâ decreta. » Verum quia nec scholastici docendæ juventutis, nec alii penes quos examinandi potestas erat, suo munere fungebantur, sed in alios imperitos curam istam transmittabant, unde perfunctoriæ et frigidæ fiebant examinationes; Ideò ut nunc malo prædictum concilium mederetur, hæc subjunxit: « Quem defectum supplere cupientes, et examen ad sua principia, hoc est, ad suos episcopos revocare, quibus ex lege divinâ incumbit, nemini citò manus imponere, maturâ deliberatione præhabita declaramus episcopos non debere

hujusmodi examinationibus (quando non ignorant eas perfunctorie factas) statim acquiescere, et inquisitiones pœne, quam ex reliquiis antiqui moris retinent in altari, cum rogant, utrum sint digni, casti et sancti, putare se satisfecisse, atque ita inutiles et indignos homines, nunquam etiam sceleratos, ab aliis forte (quos ea cura non admodum tangit) dignos judicatos sacris illis ordinibus contra propriam conscientiam insignire: eaque de causâ requirimus provincie nostræ episcopos in Domino, ut vel ipsimet huic suo muneri satisfaciant, vel curam illam imponant viris piis, doctis, et de Ecclesiæ profectu sollicitis, quorum diligentia sit eis explorata, nisi certissimo experimento cognoverint scholasticum, vel cum ad quem hoc pertinet, diligentiam talem, cui meritò fideant adhibuisse. »

VII. Plurima ex hoc canone discimus notatu dignissima: primum, examen ordinandorum propriè ad episcopum pertinere, quod pariter Coloniense prius celebratum sub Hermanno anno 1536, edixerat his verbis, p. 1, c. 17: *Incumbit itaque nobis, ut probemus primum eos qui ordinibus maxime sacris initiari desiderant; ubi etiam paulò post, primæ sollicitudinis partes vicariis episcopi in examine tribuuntur, quamvis alii cum ipsis examinent.* Consentiant plura alia concilia, v. g., concilium Mediol. V, parte 3, tit. de examinandi Ratione, quod vetat aliquem ad examen accedere, nec verò suffragii jus habere permittit, *nisi episcopi, vicariive jussu ad illud evocatus fuerit*; item examinis initium fieri prohibet, *nisi præsentem adsint episcopus, vel vicarius ipsius.* Burdigalense ab Antonio Prevotio archiepiscopo convocatum, quod omnes Burdigalensis provincie episcopos hortatur, ac sedulo monet, tit. de Sacram. Ordinis, *ut iis examinandis qui ad ordines promoveri cupiunt, accuratè ipsi per se incumbant, vel si legitime impediti fuerint, eorum operâ utantur quorum ipsi integritati confidunt.* Rothomagensis, tit. de Episcop., offic. num. 6, *quod aut episcopum, aut illos quibus ipse examinis committet negotium, ordinandorum genus, personam, etc., investigare ac discutere præcipit.* Plura ejusmodi non moror, res enim ista superius cati probata ac confirmata est.

VIII. Alterum quod discimus est ex lege divinâ prædictum episcopis munus competere, quibus nempe præcipitur ne citò cuiquam manus imponant, id est, sine examinatione et discussione legitimâ. Tertium, eodem munere primis Ecclesiæ temporibus episcopos functos fuisse, quod satis superque ex prædictis, ni fallor, innotescit, ideòque fusiore probatione opus non est. Quartum, episcopum coram Deo tutum non esse si eos adhibuerit examinandis iis qui ad ordines accedunt, de quorum ipse sedulitate, studio, industriâ, prudentiâ, constantiâve diffidat. Consentaneè Burdigalense citatum, quod eos ab episcopis seligi vult ad examinandum, *quorum diligentia atque integritati confidunt*; unde et Glossa Decretalium episcopum teneri ait *de facto illius qui examinat, cum de mandato illius illud fiat*; sicut ex lege civili exercitor navis de facto magistri tenetur: *nisi forte talis fuisset examina-*

tor, ut non sit verisimile ipsum mentiri: tunc siquidem temporis tuta potest esse ejus conscientia, quam in prudentium ac proborum manus deposuit, onere toto in alium ab ipso delegatum transmissio. Videantur Glossa in cap. *Ad hæc*, de Offic. archid.; Hostiensis, tit. de Sermone in ordine faciendo, § *Per quos*. Vide I. 1, § *Magistrum*, ff. de Exercit. cap. *Significante de Pign.* Idque probat ex jure canonico, quod nos pariter in exteriori foro locum habere demonstramus: etenim Innocentius III episcopum qui aliquem sine titulo ordinavit, ad providendum ei de beneficio adstringit, nec distinguit utrum ipse sit qui per seipsum eum examinavit, et admisit, an alii ipsius nomine, censens nimirum non propriam solum episcopi, sed eorum etiam qui ipsius nomine examini faciendo præficiuntur, culpam, episcopo ascribendam, si nempe in talibus examinatoribus diligendis aberraverit. E contrario verò concilium Aurelianense I, can. 10, si servus episcopo insciente ordinatus fuerit, non episcopum ipsum, sed qui testimonium perhibent, aut eum supplicaverint, simili adhibitioni teneri obnoxios decernit; quo canone ostenditur episcopum qui probatorum (quos verisimiliter tales judicat) virorum testimonio decipitur, nequaquam ipsum in exteriori foro illegitime ordinationis reum haberi, sed in testificatores crimen rejici, quod de examinatoribus ab episcopo constitutis, quos idoneos ipse probabiliter censuerit, simili ratione dicendum est.

IX. Alia similiter ex prædicto canone concilii Coloniensis eruimus. Colligimus siquidem eos qui in ecclesiastica dignitate sunt constituti, consuetudine diurnâ jus aliquod ecclesiasticum acquirere posse, ideòque jus ordinandos examinandi scholastico vel aliis consuetudine diurnâ acquiri potuisse, quod certè juri canonico conforme est, ut multis probari posset. Item colligimus jus ita partum per negligentiam amitti, et ad superiorem, seu principium suum revolvi; vide varias eâ de re juris canonici sententias; colligimus quoque in re propositâ diversas fuisse ecclesiarum consuetudines quarum aliæ scholastico examinandi illud munus tribuebant, aliæ verò aliis demandabant. Certè non jus tantum, sed et Coloniense concilium quibusdam ante illud, de quo nunc agimus, annis habitum, archidiaconorum esse aiunt parochias ordinare, et in ministros Ecclesiæ ipsis presentatos ac oblatos inquirere; cancellario verò quodnam sit munus in istâ examinatione mox docebimus. Colligimus pariter scholasticum et alios quibus jura patrocinantur, quosque ad examen jus ipsum vocat, cæteris præferendos esse, si officio suo ritè fungantur. Denique colligimus ex dicto concilio pios ac doctos esse debere quos huic muneri censuerit episcopus adhibendos.

X. Itaque, congruenter prædictis, necessarium omnino censeo ut episcopus, si fieri possit, vel per seipsum ordinandos examinet, vel saltem examini intersit; nam, cum alios, ut innuit prædictum Coloniense postremum concilium, seligendorum virorum ad ordinem sacerdotalem non ead in cura tangit; cum non

omnibus aequè necessaria ecclesiastico regimini spirituum discernendorum gratia, ac episcopo promittatur; cum omnium quos ordinaturus est, ministerii sui coadjutores, et in partem episcopalis sollicitudinis vocaturus, nôsse debeat ingenium atque industriam, quò eos variis functionibus ac officiis consentaneè applicare possit; quæ maxima officii episcopalis pars est ac potissima; cum examinandorum animos suâ præsentia excitare, peritos laude accendere, mediocres paternâ adhortatione promovere, rudioribus animum addere, temerarios vel metu terrere; malos quoque castigare possit; cum eadem præsentia singulos examinatum in officio contineat, gratiæque ac favori locum præcludat; ingentia debent esse negotia, quibus ipse præpediatur ne examini faciendo intersit, cum vel ipsius præsentia, etsi nihil ipse interroget, multa bona secum afferat, multa mala avertat; unde rectè concilium IV Mediolanense, Constit. part. 2, tit. *Quæ pertinent ad Sacram. Ordinis*, præscribit ut id episcopus, quantum sibi per occupationes licet, maxime curet, ut cum experimentum examenve de iis instituitur, qui ordinibus præsertim majoribus initiandi, quique ecclesiis parochialibus præficiendi sunt, ipse præsens in eo examine adsit.

§ 4. *Episcopus secum aliquos ad examinandum assumat, eosque præsertim ex canonicorum collegio, in iisque maxime archidiaconum, scholasticum, theologum pœnitentiarium, cancellarium.*

XI. Ut autem majori ut par est cum solemnitate examen peragatur, non mihi sufficiet episcopi præsentia, etsi ipse examinandi munus per seipsum expleat, sed satius est ut, secundum D. Gregorii monitum, adselectis probis et selectis viris ordinandos examinet, quàm si ipse solus hoc officio fungatur; tum quòd concilio clericorum, ut supra docuimus, res ista transigi debeat, et antiquis Ecclesiæ temporibus nonnisi clericorum concilio ab episcopis ordinationes fierent; tum quòd plus videant oculi quàm oculus, et temerè in seipsum totum seligendorum in sacerdotes onus episcopus suscipiat, cum nec apostoli ipsi nisi convocatâ multitudine, aut in locum Judæ Matthiam, aut septem primos diaconos eligere ausi fuerint; tum quòd episcopus suo ipse honori providere debeat; ideòque, quemadmodum cautum olim fuit, ut episcopus, ne qua de eo mala suspicio suboriri possit, cancellaneos clericos haberet suæ vitæ testes; ita si non administratos, saltem testes examinis secum habeat episcopus probos ac boni nominis viros necessum est, ne in episcopi vel ordinandorum infamiam jactetur, quòd aliquos gratiâ, prece, pretio, vel aliâ illicita pactione ad ordines promoverit; tum quòd vel eo ipso quo sacerdotalis corona circumstet, episcopo erigatur animus ad officii sui partem istam, quæ omnino videtur potissima, ritè explendam, ingenium ad detegendas ordinandorum fraudes, et dignoscendos singulorum mores excitetur, studium disciplinæ acuatur, constantia roboretur; cum è contra si episcopus solus fuerit, ipsius languescere studia soleant, hebescat industria, ingenium torpeat, sensimque necessaria

adversus preces ac importunas flagitationes labefactetur constantia.

XII. Quos autem episcopus secum ad examinationem advocabit, eos de gremio ecclesie cathedralis esse consentaneum est; *examinatores si quidem à latere suo episcopum eligere debere dixit Nannetense concilium, cap. 41*; at quinam è latere episcopi, nisi cathedralis ecclesie clerici? quemadmodum enim presbyteros è latere suo dicitur *selegere* Romanus Pontifex in concilio Sardicensi (1), quos clero Romano, seu capitulo collegioque Ecclesie Romane selegit, et passim recentioribus decretis (2) *legati à latere Papæ* dicuntur, qui ex collegio sancte Romane Ecclesie cardinalium mittuntur; ita è latere episcopi dicuntur, qui sunt ecclesie cathedralis canonici, vel dignitatem aut personatum in eadem ecclesia obtinent; hos verò ut secum ad ordinationem assumant episcopi, consulit Carthaginense IV, dùm episcopum ordinare vetat sine concilio clericorum suorum; et Theophilus Alexandrinus (3), dùm negat ordinationes celebrandas præterquàm *assentiente ei sacerdotali collegio*. Eos autem decet præcipuè ad examen ab episcopo advocari, quòd sint episcopi membra, quorum consilio res ecclesie potissimùm episcopus debet gerere, ut supra Alexandri III testimonio probavimus; quòd sint *consiliarii episcopi et ecclesie corona*, ex Constitutionibus apostolicis; quòd sint (4) *consistorium sacrum, consilii et assessores episcopi*, ex Ignatio, epistolà 5 apud Trallianos; cùm denique sint *sacer consessus, et consilium ecclesie*; quod sanè tum demùm intelligitur, cùm ad Ecclesie restorationem omnes conspirant, totumque presbyterorum collegium *consentit et coaptatum est episcopo, ut chordæ ipsi citharæ*; cùm omnes *colligati consensu et concordia charitate videntur*, adeò ut omnes unus chorus fiant, *ut consoni per concordiam, et conjuncti Deo per unitatem*, ut habet idem D. Ignatius epistolà 14 ad Ephesios.

XIII. Si qui autem maximè ex capitulo cathedralis ecclesie vocari debent, ii maximè archidiaconi, scilicet scholasticus, seu theologus, penitentiarius et cancellarius. Archidiaconus quidem vocari decet, qui nempe ad episcopum de capacitate et sufficientià ordinandorum publicè in ecclesia referunt, ut supra diximus, agendo de testimonio archidiaconi in ordinum susceptione requisito; qui jure communi episcopi vicarii dicuntur; quorum est ostiarium ordinandum sui muneris admonere, ex concilio Carthaginensi IV; ad quos parochiarum pertinet *sollicitudo, et earum ordinatio*, ex Isidoro (5) et Innocentio III (6); ad quos ex eodem Innocentio *presentandorum ad beneficia examinatio spectat*; quorum muneris est Sacramento Ord-

inis initiatos certo libro describere, et quo quisque ordinis gradu sit, ex concilio Mediolanensi IV; ad quos etiam ordinandorum examinandorum curam præ cæteris convenire asserit prædictus Innocentius III; scholasticum quoque, seu canonicum theologalem, examini ordinandorum convenit interesse, ad quem nempe ex concilio Coloniensi citato in pluribus ecclesiis ordinandorum examinatio jure spectasse dicitur, et cujus præcipuè munus est ordinandos in suo officio instruere ac docere: penitentiarium pariter, quem videlicet irregularitates et alia canonica impedimenta dignoscere maximè oportet, et apud quem infra dicemus, ut prius confiterentur ordinandi, ecclesiasticà lege cautum fuisse; cancellarium denique; ipse enim est, qui jure communi magister scholarum censetur, ut patet ex rescripto Innocentii III Parisiensi cancellario, et Honorii III cancellario, cantori, et canonico Parisiensi; ideòque ejus maximè suffragio comprobari debent ordinandi qui in scholis versati ipsis noti esse possunt, qui à magistris scholarum commendati, testimonio cancellarii indigent, quo ipsorum magistrorum fides vel extollatur, vel deprimatur. Ipse quoque ex usu communi ecclesiarum Latinarum eodem munere fungi solet, quo, ut supra docuimus, chartophylax apud Græcos, puta, ut præsideat archivis ecclesie, chartas ecclesiasticas asservet, et quod ei concilium Mediolanense V in ordinandorum examine tribuit, ipsius muneris est ut testimonia omnia, quæ in archivis ecclesie asservanda sunt, examinet, et ad examinatores referat; quædam ex iis summatim in codicem certum eo nomine confectum describat; testificationes verò ætatis, natalium, patrimonii, beneficii, et cætera diligenter custodiat; ideòque vetat prædictum concilium examinatores quemquam examinare, « nisi de eo à cancellario episcopali examinatores audierint, cognoverintque quæcumque episcopi jussu inquisitiones de eo factæ, atque ex officio præscriptæ, aliorum litteris significatæ, vel denunciatæ, vel delatæ sint; » sic etiam chartophylaxis munus erat de ordinandis ad patriarcham referre; nam, ut notat Anastasius bibliothecarius, in notis ad act. 2 syn. VIII à se in Latinum conversæ, « nullus ad præsulatum, vel alterius ordinis clericorum, sive ad præposituram monasteriorum provehitur, nisi iste hunc approbet et commendet, atque de illo ipsi patriarchæ suggerat, et ipse præsentet. » Hæc tamen officia, quæ archidiacono et cæteris in dignitate constitutis tribuimus, non adeò singulis affixa sunt, ut pro ecclesiarum variâ consuetudine mutari non possint, quæ proinde unicuique episcopo inspicienda et sequenda est.

XIV. Confirmat autem prædicta concilium Rothomagensis sub illustrissimo principe Carolo cardinali Borbonio, tit. de episcop. Offic., num 8; « In Examine, inquit, archidiaconi præsentés, aut canonicus theologalis, ab admissis et probatis, fidei confessionem ex formâ in hoc concilio provinciali receptâ exquirant; et penitentiarius interroget an aliquâ irregularitate, vel excommunicatione obstricti tenean-

(1) Can. 7, edit. Latinæ.

(2) Cap. *Volentes*, et cap. *Excommunicatis*, de Officio legati.

(3) Cap. *Novit*, de his quæ fiunt à prælatis sine consensu capituli.

(4) Lib. 2, cap. 28.

(5) Epist. ad Ludifred.; refertur dist. 25, c. *Perlectis*.

(6) Cap. *Ad hæc*, de Offic. archid.; ibidem vide etiam cap. final. de Elect.

tur, unde à suscipiendis ordinibus impediuntur; eodem verò ipse, vel alius idoneus per ipsum commissus, in confessione audiat, antequàm ab episcopo consecrentur. » Neque pluribus eà in re opus est; sunt enim illi omnes officiales episcopi, quorum provida operà uti debet episcopus, ne vel suum ipse iudicium reprehendat, qui eos elegerit, aut ipsorum famæ officiat, quos tanquàm inhabiles ad sua munia reputat. Minimi tamen momenti ea sunt, si re verà prudentiæ, industriæ, probitatis aut zeli minùs eis insit, quàm oporteat; examinatio enim ista gravis est, et ad Ecclesiæ restorationem omninò refert peritos, probos, ac studiosos adhibere examinatores; nullaque ratio esse potest quæ huic Ecclesiæ necessitati præponderet. Ideòque Nannetense et Tridentinum concilium nemini sic episcopum adstringunt, ut non eligendi eis facultatem permittant, quos nempe prudentes, gnaros divinæ legis, et exercitatos in ecclesiasticis sanctionibus agnoverint. Quod etiam ostendit Balsamonis ad Marcum Alexandrinum patriarcham responsio ex prædictis.

§ 5. *Quales debeant esse examinatores, et quot.*

XV. Debent autem qui ad examen istud peragendum adhibentur, presbyterali ordine, vel saltem diaconali insigniti esse, sic tamen ut nunquàm desint aliqui sacerdotalis ordinis; concilium Tridentinum secutum Nannetense superiùs citatum, sacerdotes præsertim accersendos videtur innuere, dùm ad examen sacerdotes et alios prudentes viros ab episcopis evocandos præscribit. Theophilus Alexandrinus, in Commonit. c. 6, apud Balsamonem, inter epist. canonicas, ab episcopo examen faciendum jubet *assentiente sacerdotali ordine*: ex quo nempe constat sacerdotes præcipuè ad examinandum cum episcopo assumendos. Cyprianus, etsi de ordinatione cleri ordinationem se fecisse dicat (quo nomine diaconi procul dubio comprehenduntur), presbyteros tamen solos examini à se adhibitos fuisse ostendit, epist. 24 ad clerum de Saturo lectore, et Optato hypodiacono factis: « Fecisse me autem, inquit, sciatis lectorem Saturum, et hypodiaconum Optatum confessorem, quos jam pridem communi consilio clero proximos (alii legunt clero proximo) feceramus, quando aut Saturo die Paschæ, semel atque iterum lectionem dedimus, aut quando cum presbyteris doctioribus Optatum inter lectores doctorem audientium constituimus, examinantes an congruerent illis omnia quæ esse debent in his qui ad clerum parabantur; nihil ergo à me absentibus vobis novum factum est, sed quod jampridem communi consilio omnium nostrum cœperat, necessitate urgente promotum est. » Audis communi cleri consilio selectos, qui ordinibus initiarentur, quamvis examen nonnisi ab episcopo et presbyteris doctioribus factum iis verbis colligere possis. Basilus tamen, in suâ epistolâ canonicâ ad chorepiscopos, usu receptum fuisse docet, ut ordinandos presbyteri et diaconi qui cum eis versabantur, examinerent, et ad chorepiscopos referrent, qui, receptis suffragiis ac testimoniis, et eorum admonitis episcopis, eos in sacerdotalem nu-

merum cooptarent. Sanè adhibitos quoque archidiaconos examini ordinandorum, imò et ex officio adhibendos esse superiùs docuimus. Ipsos autem archidiaconos ex diaconorum olim ordine fuisse res nimium nota est; satisque esse ut ad diaconalem ordinem archidiaconus sit promotus, non requiri ut presbyteralem conscenderit docet Alexander III in concilio generali Lateranensi.

XVI. Passim tamen diaconos quoscumque examini adhibendos non esse, prædicta, ut opinor, satis declarant, præsertim eorum examini qui ad presbyteratûs ordinem contendunt; est enim inter omnes diaconos (si archidiaconum aliosve in dignitate constitutos excipias) quædam æqualitas, quæ violari videtur, si alii aliorum examini præficiantur; imò inter diaconos ii videntur eminere qui presbyteratûs sunt candidati, quos probabile est ad sacerdotium mox promovendos esse; itaque diaconis qui presbyteratum non ambiunt, eos quoad examen subicere, indecorum, ni fallor, censebitur; diaconos autem qui et ipsi presbyteratum ambiunt, ad examen faciendum advocare mihi multò minùs probaretur, tum quòd supplicium partes sustinere debeant, et partium, non iudicium, loco sedere; tum quòd cum certus debeat esse et definitus apud eos qui disciplinam ecclesiasticam observant, presbyterorum numerus, ut alibi docebimus, nec licitum sit quæcumque ordinatione quoscumque etiam dignos ad ordines recipere, sed digniores tantum seligendi sint, qui vel utiles, vel necessarii sint ecclesiis quibus adscribendi erunt iudicentur; aliquorum receptio aliis officere potest, ideòque nunquàm mihi videntur ex ejusdem ordinis competitoribus unum alteri examinando præfici oportere; adde quòd ordinandorum quasdam classes constitui consentaneum sit, et in ipsâ ordinatione singulorum prærogativæ debeant adnotari, ut mox dicemus; quare cum in propriâ causâ nemo iudex sit idoneus, ad examen eorum qui eundem cum ipso ordinem petunt, alium tanquàm iudicem sedere videtur minimè decere. Reliquorum autem inferiorum diaconis Ecclesiæ ministrorum nemo ad examinationem faciendam vocari debet ex prædictis, ex antiquâ Ecclesiæ consuetudine, quia nempe nemo ipsorum sacri principatûs particeps est, nemo eorum ecclesiastico regimini adhibetur, ex veteri Ecclesiæ praxi, quam alibi fusiùs confirmabimus; ideòque nec examinandis clericis convenienter applicantur.

XVII. Quales autem debeant esse examinatores, tum ex prædictis, tum ex aliis colligere possumus: *Si quando*, inquit Gregorius Adeodato episcopo, lib. 2, indict. 11, epist. 48, *de his recipiendis* (nempe ad sacros ordines) *tractari necesse est, graves expertosque viros consilii vestris adhibete participes, et cum eis communi de hoc deliberatione pensate. Graves ergo, et expertos viros esse vult Gregorius, qui ad hoc munus episcoporum adiutores seliguntur; graves, quia res ista, quæ maximi est momenti, graviter, seriò, maturè peragenda est; graves, quia examinatorum gravitas ordinationi debet conciliare existimationem, et epi-*

seculi judicio pondus addere, graves item, quia revereri debent qui examinantur, eorum dignitatem qui examinant, ut Dei oracula esse censeant eorum iudicia, et eorum sententia sese ex animo subjiciant, ne se ministerio divino inereere audeant, sed ab examinatorum dicto emulso pendunt, adeo ut libere sint, sive ut recipiantur, sive ut rejiciantur, animo; coque solum animus inclinatur, quo eos divina bonitas examinatorum oraculo deducti. *Ex parte quoque ipsorum* esse convenit examinadores, qui ingenia tentare norint, qui perplexa examinandorum responsa evolvere, veritatem vel ab invitis extorquere, singulas eorum affectiones notare, ingenia explorare, mores soluti discernere; eos qui tardi ingenio sunt, qui pudore inter respondendum turbentur, qui in explicandis animi sensus laborent, observare; eosque qui è contra in numerato scientiam habent, et exterius gerunt, pariter advertere; denique omnia ea sedulo quaerere, inspicere, judicare, quæ in ordinatione quaerenda, inspicienda, judicanda sunt: cui officio nemo sanè nisi expertus et exercitatus plenè satisfacere potest.

XVIII. Cyprianus supra citatus doctores secum examini faciendo alibiuisse testatur epist. 24, ad eleum; non enim nisi docti impedimenta canonica, quæ in examine isto sedulo discutienda sunt, statim deprehendunt: non alias quæ occurrere possunt theologicas ac canonicas quæstiones dissolvere norunt, in quibus vel levis examinatorum hæsitatio, eorum apud examinandos opinionem valdè minuit, et auctoritati ipsorum detrahim; non auctorum varias sententias norunt, juxta quas variæ ab examinandis responsiones judicari debent, sic ut alias admitti, alias exiliali oporteat; non denique de aliorum doctrinâ solidè ac prudenter judicare possunt, nisi docti. Adde quòd auctoritas examinatorum doctrinâ maximè comparetur; eorum judicio reverentiam doctrina conciliat, personis venerationem; et examinis dignitas periclitetur, ubi doctiores sunt qui examinantur iis qui examinant, et qui periculum suæ eruditionis faciunt iis apud quos faciunt; ideòque optimum esset ut examinadores eruditionis famâ, si fieri posset, cæteris præcellerent, magistri discipulis, emeriti tyronibus, probationis iudices, non probatis. Serio tamen hic eos monitos volo, qui insigni doctrinâ fulgentes ab examinadoribus quantumvis ipsis scientiâ inferioribus interrogantur, ut modestè eorum interrogationibus satisfaciant, non enim ab ordinum candidatis scientiæ solum probatio exigitur, verum etiam modestiæ clericalis, humilitatis et docilitatis; quare videant qui scientiæ laudem præ cæteris ambiunt, ne modestiæ et ejus quæ Christianos decet demissionis animi existimationem amittant.

XIX. Concilium Coloniense II supra citatum, tit. de altero medio ad reformat. necess., cap. 2, examinadores describit, *pios, doctos, et de Ecclesiæ profectu sollicitos*. Concilium Tridentinum, sess. 23, cap. 7, de Reformat. in Nannet., can. 11, *prudentes viros, gnaros legis divinæ, et exercitatos in ecclesiasticis sanctionibus*. Burdilagense sub Antonio Prevotio Sansaco de Sa-

crum. Ordinas, *pios doctosque, quorum episcopi prudentia etque interpretati, confidunt*. Apage ergo examinadores istos accipiant quidam litterarum gloriosum tumidos, sed divitiis legis ignaros, sanctionum ecclesiasticarum imperitos, discipline ecclesiasticæ contemptores. Non erit, non poete, non grammatici hoc peccatum, sed sacri Ecclesiæ mystæ, clericalis militiæ professores, sacerdotes Domini, doctores christianum; quorum in ecclesiasticis functionibus ignoratio populo fidei noxia, deserto disciplinæ clericalis, vel ab eâ aberratio scandalosa, ecclesiasticarum regularum violatio scelerata, rerum divinarum, vel earum quæ ad Christianam vitam et Sacramentorum administrationem pertinent, inscitia non potest quin sit culpabilis, quin Ecclesiæ Dei nociva, quin toti ordini ignominiosa. Apage examinadores istos qui de clericalis ordinis honore minus laborant, perfectioni clericali detrahunt, hierarchiæ splendori invident; profectui singulorum in ecclesiasticâ disciplinâ non ardentissimè student; inepti sunt illi qui quoslibet vel minimos in personis ordinandis defectus notent. Eligendi verò ii, qui christiano fervore singulos ex ordinandis ad ejusdem disciplinæ studia excitent, qui legum ecclesiasticarum observantiam toto conatu promoveant, qui sacrorum ordinum functiones studiosè commendent, qui sacerdotalis dignitatis ordinandos sedulo moneant, qui eximias clericalis ordinis, quibus supra populum enitere debet, virtutes apud ipsos serio prædicent. Apage istos qui vel precibus, vel pretio flectuntur, quorum integritati jure diffidit episcopi, quorum testimonium mendax, venale suffragium, gratiosum iudicium, animus imbecillis, lata conscientia. Apage istos qui animo leves, judicio vacui, prudentiâ cassi temerè judicant, imperitè conjiciunt, inordinatè interrogant, singulos interturbant, nec dicendi finem faciunt, nec audiendi initium; ab iis inordinata omnia, confusa judicia, temerariæ divinationes; neque enim aliis adjudicandis apti sunt, qui judicio minus utuntur. Apage tandem istos qui pietatis exercitia negligunt, animales homines, qui non sapiunt ea quæ Dei sunt, carnales, mundanos, vanitati deditos, secularibus curis obstrictos, prudentiam habentes humanam, quæ stultitia est apud Deum; de divinis minùs sapidam habentes scientiam; pietatem, vel hypocrisim, vel stultiam esse censentes: hos omnes, vel qui ejusmodi notis inusti fuerint, ab examinatione omnino arcendi sunt; quales quippe examinadores fuerint, tales ordinandi videri nitentur; tales et formari progressu temporis poterunt, quales ipsi etiam fuerint; tales alios ut plurimum volent, nec eos defectus graves esse, vel periculosos judicabunt, quos in seipsis experientur; talesque ut plurimum idoneos sacræ ordinationi arbitrabuntur, quales ipsi saltem publicè fuerint; adeo verum et unumquemque judicare, ut est affectus; et gravia quæque crimina, ubi semel animum invaserunt, videri levia; quemadmodum etiam accidere solet ut deformia quæque cum sæpius visa fuerint, minimè deformia, horrendaque appareant.

XX. Quod verò in examinadoribus constituendis ad eos examinandos qui parochiales Ecclesias suscepturi sunt, decrevit Concilium Tridentinum, sess. 24, de Reform., c. 18, ut nimirum non pauciores tribus (inter quos non numeretur episcopus, aut ejus vicarius generalis) examini intersint; hoc decretum locum habere etiam deinceps, cum de aliquo majoribus ordinibus initiando agatur, concilium Mediolanense V, et Aquense sanxerunt; cum enim *in ore duorum vel trium testium stet omne verbum*, ut habet lex divina in Deuteronomio 19, sancita, in rebus majoris momenti nihil mirum est si tres saltem conciliarii, seu assessores episcopo adesse jubeantur. Quod autem prædicta concilia desiderarunt in examinaturis ad beneficia ecclesiastica, ut in synodo diocesana ab episcopis nominati à totâ synodo probentur, hoc in examinaturis ad sacros ordines, nec Tridentinum, nec cætera requirunt, sed liberam episcopo quos vellet eligendi examinadores pro sacris ordinibus reliquere potestatem; quod enim Aquensis synodus postquam examinadores pro beneficiis in synodo diocesana deputatos, *tres saltem interesse debere examini* decrevit, verba ista subjunxit, *idem fiat in examine promovendorum ad ordines*; id eo sensu tantum intelligendum est ut numerus in utroque examine tum ad parochiales Ecclesias, tum ad sacros ordines, trium saltem examinadorum ibi statuatur; non ut deputatio examinadorum pro utroque examine in synodo diocesana fieri jubeatur. Cujus discriminis ratio est quia nimirum consuetudo minime fert ut consilio horum vel illorum episcopus in conferendis ordinibus astringatur; at in beneficiis conferendis episcopum aliquorum consilio, imò et consensu nonnunquam astringi, res nimium nota est.

XXI. Atverò licet prædicta concilia in examinadoribus ad sacros ordines seligendis non meminerint ejus conditionis, quam in examinadoribus pro committendæ Ecclesiæ parochialis curâ constitutis retulerunt, ut nempe hi examinadores sint *magistri, seu doctores, aut licentiat in theologiâ, aut jure canonico, vel alii clerici seculares, aut regulares, quos episcopus magis idoneos judicârit*, quibus verbis cæteris paribus doctores, magistri, vel licentiat in theologiâ, vel jure canonico cæteris preferuntur, utpote prius ac specialius cæteris expressi ac nominati; ejus tamen conditionis prudenter congruenterque, ni fallor, rationem habebit episcopus, ut eos nempe adhibeat qui publico doctrinæ testimonio probati, majoris apud reliquos auctoritatis censeantur; neque enim frustra doctoris gradus diurnâ Ecclesiæ consuetudine inoleverunt, neque publica ista testimonia rejicienda sunt: sed plura fortè alibi eâ de re. Jam examinadorum generale officium, et quæ ipsis fugienda, quæ cavenda sunt perstringamus.

§ 6. De officio examinadorum.

XXII. Examinadoribus præcipuè cavendum esse, *ne aut favoris gratiâ, aut cujuscumque muneris cupiditate illecti à vero deviant*, et ut si deviaverint, tanquam simoniaci Ecclesiæ dignitatis privatione plectantur,

jubet concilium Nannetense supra citatum, cui consentit Gregorius VII in synodo generali, ubi ministrum episcopi vocem suam pecuniâ vendentem, eodem quo episcopum ordines pretio conferentem, simoniæ crimine teneri docet. Clarius Tridentinum, de examinadoribus ad Ecclesias parochiales loquens (quorum non potior esse ratio videtur, quam examinadorum ad sacros ordines, imò minor quia sacris ordinibus nihil temporale admixtum est, sicut beneficiis): *Caveant*, inquit, sess. 24, cap. 18, de Reform., *ne quidquam prorsus occasione hujus examinis, nec ante nec post accipiant, alioquin simoniæ vitium, tam ipse quam alii dantes incurrant, à quâ absolvi nequeant, nisi dimissis beneficiis quæ quomodocumque etiam antea obtinebant, et ad alia in posterum inhabiles reddantur*. Quare quod in iis qui idoneos ad parochiales Ecclesias probaturi sunt, Tridentinum concilium, et ex eo Mediolanense V concilium, et Aquense voluerunt observari, *ut jurent omnes ad sancta Dei evangelia, se quâcumque humanâ affectione postpositâ fideliter munus executuros*; id etiam latâ lege episcopus ad examinadores pro sacris ordinibus conferendis ampliare poterit, si id ei utile vel necessarium vel congruum videatur,

XXIII. Cætera examinadorum officia, ne in aliis conquirendis fûsior sim, exactè demonstrat concilium toties citatum Mediolanense V, à quo hæc desumimus, Constit. parte 3, tit. de examinandi Ratione: « Omnes verò examinadores quicumque sint, noverint sibi munus usque adeo grave committi, ut si negligenter aut malè se ullo modo gesserint, Deo inprimis culpæ in eo munere admissæ exactam rationem reddituri sint. Quare non spe, non metu, non præmio, non personarum ratione, non aliquo affectu ducti, muneris sibi commissi curam gerant, proposito sibi inprimis timore Dei, ne quemquam quem indignum nòrint, probent, rursus quem experimento periculove facto idoneum dignumque comperiant, ne rejiciant; itaque graviter, maturè, prudenter rectèque tum de probando, tum de rejiciendo deliberent. » Et paulò post: « Ne quempiam de quo examen periculumve fiat, examinador alii collegæ ullâ ratione commendet. » Item: « Si quis quempiam privatim docuerit qui examen subiturus est, cum id subibit, ne præsens quidem ille adsit, nedùm ad examen adhibeatur, sed alius in ejus locum, episcopi, vicariive jussu, tunc vocetur. » Plura ibidem quæ omnia eò tendunt, ut favori, gratiæ, inimicitie aliisque affectibus humanis quæ rectum judicium perturbant, aditus præcludatur, ut ordinatè examinatio fiat, ut prudenter singula quæ in quæstionem venire debent, discutiantur. Ex iis aliqua nos inferiùs attingemus.

XXIV. Iterùm atque iterùm examinadores monitos velim ut in examinatione istâ faciendâ, toti sint oculi, ut contra gratiam, blandimenta ac preces toti saxei, ut adversus imprudentes efflagitationes, et pentium importunam audaciam, frontem æneam, duriorum frontibus impudentium hominum gerant. Sedulò examinent quem sacris altaribus admovent, quem

immortals dignitatis honore insigniendum proponunt, quem coelesti rite benedictionis per manus episcopi benedictionem irrigandum, imbuendum, impinguandum episcopo offerunt. Caveant ne, cum Isai, aut primogeniturae aut staturae magnitudinis rationem habentes, id est, nobilitatis sanguinis, vel scientiae secularis et infantis, Ehab Samuelli ungendum offerant; audiantque à Domino. *Ne respicias vultum ejus, neque altitudinem staturae ejus, quoniam abjeci eum, nec iuxta intuitum hominis ego judico; homo enim videt ea quae parent, Dominus autem intuetur cor,* 1 Reg. 16; ne ceteros quoque habita ratione generationis solo omni so Davide, quem sibi Dominus elegerat, hominem secundum eor suum, inaugurandos praesentent. Caveant ne Isaaco, id est, Christo, ad benedicendum eos offerentes, qui primogenituram Ecclesiae consequantur, imperitos peritis praeferant, carnales spiritalibus, pios impiis vel tepidis praeponent; adeo ut cum attraxerit Isaac, et senserit, putet ipsos sibi voluisse illudere, et in lucant super eos maledictionem pro benedictione: Christo nempe illudere videantur sacerdotes ipsi minimè sacerdotales offerentes, qui indigni ad tantam dignitatem accedentes gravi crimine se constringant, quanto se Deo arctius devovere videntur. Caveant ne Manassem loco Ephraim intuitu humanae prerogativae, dextere patris aeterni benedicendum supponant. Consulendus itaque illis Deus est, antequàm judicium de ordinandis ferre praesumant; spiritum sapientiae et intelligentiae non ab alio quàm à Deo debent petere, qui dat omnibus affluenter, et spiritum suum super omnem carnem effundit, tantòque magis necessum est ut spiritum istum à Deo petant, tantò ad sacerdotum electionem magis necessum est, ut *vocentur à Deo tanquam Aaron, et ii Deo grati sint qui ad Deum placandum ordinantur: Quis enim hominum scit quae sunt hominis nisi spiritus hominis, qui in ipso est?* 1 Cor. 2. Ita et quae Dei sunt nemo cognovit, nisi spiritus Dei.

CAPUT III.

DE HIS QUAE IN EXAMINE QUERENDA SUNT.

§ 1. *Generalem divisionem omnium quae in examine perpendenda sunt, continens.*

I. Jure Cyprianus ordinandos probaturus, examinabat, *an congruerent illis omnia quae esse debent in his qui ad clerum parantur*; haec enim verissima et facilissima est omnium, quae in examine quaeri debent, regula, ut ea omnia examinentur, et ab ordinandis exigantur, quae ordinatis inesse debent; quemadmodum in probatione cujuslibet artificis inquiri solent, sine quibus peritus artifex dici nequit. Quaedam autem Ecclesia praescribit in clericorum personis, ut legitime et canonicè promotae censeantur; quaedam lex divina requirit sine quibus nec probabilis clericus, nec sacerdos Deo gratus ullus esse possit; natalium, v. g., claritatem, quae nulla vel haeresis paternae, vel parentum quorundam ipsam clerici procreationem criminis infamia obscoret, Ecclesia praescribit, vitae sanctitatem divina lex sanxit. Quaedam ad sacerdotum dignitatem exiguntur, ut libertas; quaedam ad conciliandam ordinato auctoritatem, et maturitatem judicii

acquiritur, ut aetas legitima; quaedam ad functionum obeundarum necessitatem, ut scientia sufficiens; quaedam ex ipsius ordinandi examinatione ad oculum constant, ut scientia; quaedam verò insuper testimoniis niti debent, et inquisitione praehabita muniri, ut ordinandi probitas ac pietas; haec omnia in questionem venire debent, et examen trahi ab examinatore, ut plena suisque omnibus numeris absoluta examinatio liceatur, singula suis legibus iudicanda ac perpendenda sunt; alia ad ecclesiasticas, alia ad divinas leges praesertim discutienda; uniuscujusque eruditio ad ordinis quem petit exercendi facilitatem vel difficultatem tanquam ad amussim expendenda est; eaque solùm probari debet sufficiens eruditio, quae muneri imponendo par fuerit, ea improbari quae impar existat. Nec in Ecclesiae leges, nec in divinam peccandum est, nec inutiles personae, nec probrosae admittendae sunt; nec criminosae nec ignarae; neque ii demum recipiendi, quos Apostolus ad Titum, et ad Timotheum, quos ecclesiastica, quae fusè à Gratiano tractatur, regula excludit; inspicere publica privataque testimonia vitae, morum, aetatis, disciplinae, etc., necessum est; sed et ipsum ordinandum audire de seipso respondentem, ut et modestiae periculum faciat, et pietatis experimentum praebet, et criminum vel defectuum, si quae orta fuerit, suspicionem eluat; sed maximè eum suae scientiae atque industriae specimen edentem attentius audire oportet, ut quàm sit ipse ad sacros ordines ritè exercendos, populumque docendum utilis ac idoneus animadverti possit.

§ 2. *In defectibus vel criminibus inquirendis, quomodo se gerere debeant, tam examinators quam ordinandus.*

II. In criminibus discutiendis non formulario jure, sed compendiaria cognitione agendum est, nec iudiciorum ordinem anxie sequi, sed extraordinaria inquisitione veritatem eruere oportet; eamque nonnunquam, quam judicialis inquisitio criminis manifestationem non eruit, simplex et religiosa episcopi atque examinatorum adjutatio extorquet; multa enim, ut docet Constantinus Magnus, l. 1, c. Theodos., de episc. Judiciis, ad Ablavium praefectum praetorio, quae in iudicio captiosae praescriptionis vincula non patiuntur, investigat et promit sacrosanctae religionis auctoritas; itaque si quis de aliquo crimine accusetur, si quis ordinandi defectus proferatur, non solum testium, testimoniorum, ac probationum fides inspicienda est, sed ipsa quoque veritas, sagaci examinatorum consilio, et efficaci admonitione, unà vel pluribus examinationibus prudenter habitis, ex ipso ejus qui ordinandus est ore elicienda est; tenetur autem ordinandus defectum suum crimenque prodere, si quod ordinationi obsistat, de quo in isto examine legitime interrogatur. Expressa est concilii Carthaginensis (1) IV sententia, eum asserentis à clero deponendum esse, qui ex poenitentibus ordinatus fuerit, quia se, inquit, tempore ordinationis non prodidit. Videtur quoque id ipsum indicare Martinus Bracharensis in sua canonum

(1) C. 68, al. 69; refertur dist. 50, can. *Ex poenitentibus*.

collectione, can. 21 : si vera est ea lectio quam quidam defendunt, juxta quam ii *qui eum discuterentur peccata sua, non confessi sunt, è clerico abjiciendi dicuntur*, quamvis alia lectio, ut de confessis peccata sua deponendis canon loquatur, mihi verior esse videatur, eo præsertim argumento, quòd concilium Nicenum, ad cujus 9 canonem haud dubiè alludit Martinus Bracharensis, de confessis in ordinatione sua peccata deponendis loquatur, non autem de non confessis. Clarè quoque idipsum docet Innocentius III, cap. *Exposuisti*, de corpore Vitiat, qui de aliquo alterà manu mutilato, qui insciente episcopo abbas promotus fuerat, interrogatus respondit eum, *quòd cum pro tam enormi defectu ad sacros non possit ordines promoveri, et in promotione suà id tacerit fraudulenter, ab abbacie officio esse non immeritò amovendum*.

III. Eos autem defectus, eaque crimina manifestanda esse, dixisse mihi mens est, quæ ab ordinatione repellunt neque enim ab iis dispensari potest, nisi episcopo saltem ad dispensationem obtinendam manifestantur, ut vult concilium V Mediolanense; imò et coram testibus quibusdam insuper manifestentur, si Hostiensis creditur; tum quòd sicut episcopus ex jure non potest solus audire causam clericalem, ita nec dispensare; tum quòd nisi dispensatio coram testibus detur, falsi coargui possit, quia asserenti se dispensatum esse, probandi onus incumbit, ex Innocentii III responso archiepiscopo Bisuntino; spontanea tamen defectum vel criminum ejusmodi confessio, etsi ab omni impedimento non liberet, quinimò ejusmodi confessos, concilium Nicænum I, Martinus Bracharensis, Toletana IV synodus, et alia plura indubitata testimonia repellendos esse concludunt, nihilominus et penam criminis debitam minuit spontanea ista confessio, et dispensandi occasionem præbet justiore; sic enim in concilio Neocæsariensi statuitur, c. 9, « ut qui admisit corporale peccatum, et hic postea ordinatus est, si confessus fuerit quòd ante ordinationem suam peccaverit, non quidem offerat, maneat autem in aliis officiis propter aliud ejus studium, seu propter vite bonæ studium, quòd alias ostendit, conversionis nempe voluntatem quam suâ confessione testatus est; quo proinde canone docemur eum qui ob crimina quædam quæ confessus minimè fuisset, deponendus foret, ubi confessus fuerit, ei indulgeri ut in ordine remaneat, dummodò à sacerdotii functionibus absteineat. Eademque de causâ Gregorius I (1) eum presbytero lapsò *mitius agendum* esse censuit, quia *commissum facinus facili dicebatur professione confessus*. Sed expressius circa ordines recipiendos dispensationem, ipsam spontaneam hanc delicti vel defectus confessionem promereri, docet Urbanus II, epistolâ ad Petrum episcopum Legionensem (2) : « Quia simpliciter, inquit, ad Sedem Apostolicam veniens, humiliter peccatum confessus es,

quod pontificii tui videbatur officium impedire, videlicet quòd ex matre non legitimâ procreatus sis, quam, vivente propriâ uxore, pater tuus cognovisse dignoscitur; nos, Apostolicæ consuetudinis gratiâ admonente, à cæteris quæ sacerdotum impediunt criminibus, tam tui professione, quàm fratrum testimonio, qui tecum sunt, immunem te cognoscentes, et vitam tuam religiosam audientes, ab hujus te peccati vinculo absolutum in suscepto sacerdotali officio confirmamus. »

IV. Quod autem attinet ad ea crimina vel defectus quæ ordinationi minimè obsunt (si qua tamen crimina non aliquâ ratione ordinationi obsunt), ea, v. g., quæ poenitentia creduntur expurgata, et quorum infamia omninò abolita est; nemini ea confitendi obligatio incumbit, quamvis ex Hostiensis referat Glossa juris canonici quòd interrogatus speciatim de hujusmodi crimine respondere debeat, et dicere *se fecisse inde poenitentiam*; quod mihi, præterquàm in crimine quod vulgatum fuerit, minùs videtur esse asserendum, utpote cùm de iis criminibus quæ ipse poenitentia eluerit, et quæ publicè non prodierint, non censeatur interrogatus ab examinadoribus, nec mens eorum sit ea interrogare, quæ nec ad ordinationem impediendam valent, nec ab ipsis resciri præstat; occulta quoque crimina quæ irregularitatem non inducunt, nec ordinandum astringunt ad dispensationem petendam, non mihi videntur necessariò coram episcopo et toto examinerum cœtu promenda; dura enim esset ea lex, quæ nos astringeret ut nobis ipsis alioqui apud omnes benè audientibus infamiam inuremus, quæ postea difficilè elui posset; nec honorem prodere, nec infamiam nobis accersere videmur obligati, quia nec ad peccatorum remissionem obtinendam ipsa prodere Christus obstrinxit. Consultum tamen esset ut apud unum ex examineribus vel alium quemcumque singuli ordinandi convenirentur, et de sacerdotali ordine minimè subeundo, nisi se mundos esse, id est, nullis graviorum criminum laqueis irritos agnòrint, seriò, graviter, et ferventer, lacrymis etiam, si fieri possit, ubertim manantibus, monerentur; conscientiaque ipsi suæ secreta apud eos deponerent consiliumque salutare expeterent, cavereturque sedulò ne dissimulata ad tempus crimina, et occultata, in opprobrium clericalis ordinis (si unquam hujusmodi homines, qui pravis habitibus illaqueati detinentur, ordinari contingat) tandem aliquando foris emergant, et majori impetu irrumpant; publicè etiam de gravissimo periculo commoneantur quod subibunt, si cum immundâ conscientia ad sacros ordines accedant, et singuli postea conscientiam suam interrogent, animum tentent, ex præteritâ vitâ qualis reliqua futura sit colligant, videantque apud se an clericali vitâ congruat; sed hæc de re inferius.

V, VI. Porrò graviora crimina confessos ad sacros ordines minimè admitti debere docet Toletanum IV concilium, can. 18, ubi *scelera aliqua per publicam poenitentiam se admisisse confessos*, ab ordinibus removendos statuit; itemque, ubi inter eos qui peccata

(1) Sabiniano episcopo, lib. 7, epist. 25; vide etiam Prosperum, lib. 2 de Vitâ contemplativâ, cap. 7.

(2) Can. *Quia simpliciter*, dist. 56.

habeat, an non; et quonam modo duxit et abstinuit, et si non est aliquis ex iis qui ejecti sunt à sanctissimo episcopo, vel ex monasterio, et si inculpatus inventus fuerit, ordinet. » Hinc concilium Carthaginense IV, can. 1, qui refertur dist. 25, c. *Qui episcopus*, itemque vetus Ordo Romanus, in Scrutinio episcoporum jubent « ut qui episcopus ordinandus est, antea examinetur, si naturâ sit providus, prudens, si docibilis, si moribus temperatus, si vitâ castus, si sobrius, si semper suis negotiis cavens, si humilis, si affabilis, si misericors, si litteratus, si in lege Domini instructus, si in Scripturarum sensibus cautus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus, et ante omnia, si fidei documenta verbis simplicibus asserat, id est, Patrem et Filium, et Spiritum sanctum verum Deum esse confirmans, » etc. Ubi nota in concilio Carthaginensi de iis fidei articulis episcopum ordinandum præsertim examinatum fuisse, de quibus quidam hæretici, qui tunc temporis Ecclesiam vastabant, Arriani, Manichei, Origenistæ, Donatistæ, Pelagiani Ecclesie dicam impegnerant; quam tamen de fide examinationem, quæ Symboli apostolici quedam declaratio est, novâ adjectâ interrogatione, retinendam Ecclesia censuit, eandem ferè quam Carthaginense concilium præscripserat. Observandum item ab episcopo examinando in publico scrutinio non quæri, easne in se virtutes agnoscat, de quibus examinandum ipsum diximus, sed an eas sectari, et amplecti velit, hoc nempe modo, *vis castitatem, sobrietatem, cum Dei auxilio custodire? etc.* Vide Pont. Rom. 1 parte, tit. de Consecrat. elect. in episcopum, in examine.

IX. Ad quedam verò capita omnem interrogationem à conciliis revocatam legimus: Nannetense quidem concilium, can. 11, *ordinandorum vitam, genus, patriam, ætatem, institutionem, locum ubi ordinati sunt, si sint benè litterati, si instructi in lege Domini*, diligenter investigari, *ante omnia autem si fidem catholicam firmiter teneant, et verbis simplicibus asserere queant.* Concilium Tridentinum, sess. 23, cap. 7, de Reformat., ei ferè per omnia consentit, docetque *genus ordinandorum, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, et fidem diligenter investigari et examinari debere*; quam divisionem per omnia retinent Pontificalis Romani rubricæ, et varie recentiores concilio Tridentino constitutiones; nec ab eâ fermè dissentit concilium Rothomagense, tit. de episcoporum Officiis, num. 6, « quod ordinandorum genus, personam, membrorum integritatem, ætatem, institutionem, mores, ante actam vitam, doctrinam, et fidem diligenter investiganda præcipit; et utrùm in his quæ ad exercendum ordinem pertinent, sint instructi; sed ante omnia, si possint expeditè et distinctè legere in Ecclesiâ, ac cantare, atque etiam scribere, ne postea sit omnibus manifesta eorum insecutia; deinde si provectionis sint ætatis rogandos vult de bigamiâ, de titulo patrimoniali, » etc. Quòd autem patriam Nannetense interrogari præcipiat, notat Glossa id fieri quòd patria aliquem vel commen-

det, vel deiciat: *Unde, inquit propter patriam charius vel vilius emitur mancipium*, l. *Quod si nolit*, § *Qui mancipium*, ff. de Ædilit. edicto. Rectius autem, ni fallor, patria quæritur, ne quis alterius diocesis à non proprio episcopo sine litteris dimissoriis postulet ordinari; et ut clericis ordinandis convenientius ecclesiasticus titulus in ordinatione assignetur; vel Ecclesiæ indigenti clericis aut sacerdotibus commodius succurratur, juxta Tridentini placitum, quod neminem vult ordinari nisi Ecclesiæ necessitas vel utilitas postulârit; deinde quòd eum qui in urbe natus fuerit, difficilè se vico cuidam ascribi patiat, et vicaneus origine, facilius se vicis addici ferat. Denique quòd unusquisque suæ patriæ clero, in quâ mores ejus noti et explorati, quantum fieri potest, et ubi cætera sunt paria, convenientius addicatur, per institutionem autem concilium Nannetense titulum ecclesiasticum, cui ascribendus est ordinandus, intelligit, secundum Glossam Campanillam, et alios, etenim de educatione mox disserit. Itaque ne eandem rem repetiisse frustra dicatur, satius est ut ascriptionem alicui ecclesiæ (quæ etiam institutio dici solet) hoc nomine significari velimus, non autem educationem et instructionem.

X. Concilium verò Tridentinum generis nomine parentes intelligit, personæ ejus integritatem, libertatem, etc.; institutionis similiter titulum ecclesiasticum, cui quis ascriptus est, vel certè educationis et instructionis rationem; cætera verò quæ in ordinando examinari mandat, satis ipsa per se nota sunt. Specimen verò examinis, prout à concilio Tridentino præscribitur, hoc erit: ut primùm, quinam sint parentes cujusque ordinandi inquiramus, præsertim an catholici vel hæretici, et an de legitimo matrimonio ordinis candidatum procreârunt; tum de personâ quæritur, et inspicitur an ipsa aliquo necessario membro mutilata sit, an insigniter deformis, ita ut horrorem ingeneret, an morbo aliquo impediende promotionem infecta sit, etc. Deinde videatur an legitimam ætatem attigerit qui sacros ordines petit, idque tum ex inspectione concipiatur, tum ex testimoniorum fide comprobetur; præterea educationis ratio exploretur, an apud hæreticos potissimùm, vel in hæreticorum scholis quis diutius versatus fuerit, an liberaliter et ingenuè quis educatus sit, etc.; titulus quoque tam ecclesiasticus, cui quis ascribendus est, quàm patrimonialis, discutiatur, qui ad vitæ sustentationem, in defectum sufficientium reddituum ecclesiasticorum, exigitur; tum mores, seu ordinandi inclinatio, propensioque naturalis, habitus, antea acta vita, et cætera discutiuntur; modestia uniuscujusque, verecundia et prudentia, ex ipsorum vultu responsisque colligantur, iisque testimonia aliorum conferantur; denique doctrina ex responsis, fides ex uniuscujusque professione eliciatur; cautèque prospiciatur ne vel imperiti, vel de fide malè sentientes, in doctorum ductorumque populi Christiani album referantur.

XI. Aliam ferè rationem examinandi concilium utrumque Coloniense videtur innuisse; nam Colo-

nicese I. habitum anno 1546. summation omnia examinationis capita complectitur, dum mox (l. parte 4, cap. 17, ut examinatores *exspectant de ordinandorum arte, vitâ, scientiâ, et effectibus*, quæ singula postea capita sigillatim expendit et exponit; cuius vestigia insitans alterum Coloniense concilium, anno 1549 celebratum, statuit, 2 tit. De altero medio ad eorundem reformam, cap. 1, et ut, ne quis ad sacerdotum ordinum perceptionem admittatur, nisi diligenter examinatus de fide quam teneat, de affectu quo docatur ad petendos ordines, de scientiâ quæ sufficiat ad ordinis quem petit ministeria explenda, de moribus ordinem decentibus, de ætate legitima. » Cùm enim præsertim cavendum sit ne vel prematura sit ordinatio ante ætatem legitimam, vel sacrilega, ob malum aut indebitum finem, vel vitiosa ac noxia ob indignum, seu moribus, seu scientiâ promotum, idcirco iure ad hæc quatuor capita, ætatem, affectum, scientiam et probitatem, omnia revocari possunt quæ in examine querenda sunt; videturque prædicta enumeratio concilio Lateranensi sub Alexandro III, cap. 5, consensu esse, à quo in *sacerdotibus, et ministeriis ecclesiasticis, et ætatis maturitas, et morum gravitas, et scientia litterarum inquirenda* dicuntur.

§ 4. *Vultus, gestus, habitus, incessus ordinandorum ab examinatoribus observanda sunt.*

XII. Quæ autem sigillatim pro unoquoque ordine ac gradu sint nullibi fusiùs uberiusque quam in provinciali V Mediolanensi explicatur, idcirco ea omnia lectoribus iudico ob oculos ponenda esse, quæ in eo concilio eâ de re statuuntur; ita tamen ut nostræ interdum admonitiones ipsius concilii verbis subjiciantur, vel confirmationis, vel explicationis causâ. Primum ergo à concilio isto Mediolanensi, constit. parte 5, tit. de examinandi Ratione, præscribitur, *ut cum quis in examen venerit, ejus vultus, et habitus corporis, et vestitus, et incessus, et gestus, et sermo inspiciatur diligenter.* Congruit equidem hæc Mediolanensis constitutio magni illius Ambrosii Mediolanensis olim episcopi sententiæ, ac exemplo, cujusque fuerit mens in deligendis clericis hæc ipsius verba demonstrant, lib. 1 de Officiis, cap. 48 : « Memento, filii, quemdam amicum, cùm sedulis se videretur commendare officiis, hoc solo tamen in clerum à me non receptum, quòd gestus ejus plurimum dedeceret; alterum quoque, cùm in clero reperissem, jussisse me ne unquam præiret mihi, quia velut quodam insolentis incessus verberare oculos feriret meos; idque dixi, cùm redierint (1) post offensam muneri; hoc solum excepi, nec fefellerit sententia, uterque enim ab Ecclesiâ recessit, ut qualis incessu prodebat, talis perfidiâ animi demonstraretur; namque alter Ariani infestationis tempore fidem deseruit; alter pecunie studio, ne iudicium subiret, sacerdotem senostrium negavit. » Similem ex vultu conjiciendi rationem (quanquàm ad has res se non à naturâ comparatum esse scribat) sibi accidisse refert Nazianzenus (2) circa Julianum, qui

postea imperator et apostata factus est. « Neque enim, inquit, mihi boni quicquam significare, aut omnino videri cerni cervix non stata, humeri subsultantes ad æquilibrium subinde agitati, oculus insolens et vagus, furioseque intuens, pedes instabiles et titubantes, naus contumeliam et contemptum spirans, vultus lineamenta ridicula idem significantia, risus petulantes et effrenes, nutu et renutus temerarii, sermo harenis spirituque concisus, interrogationes stulte et præcipes, responsiones nihilo his meliores, alie in alias insultantes, nec graves et constantes, nec eruditionis ordine progredientes. » Tales si quis ordinum candidatos reperiat, non male forte rejiciet, quamvis adhibenda sit eâ in re mica salis; nam fallax aliquando ea est, quæ ex vultu petitur conjectura; cavendumque ne, quod de se dicebat Philopœmen, ordinum candidati deformitatis suæ immeriti pœnas luant; neve fortè si ex inspectione personæ citius judicemus, hoc nobis respondeatur, quod olim S. Gregorius Turonensis sibi cognomini summo Pontifici, in tam parvo corpore tantam celestium donorum ubertatem miranti, dixisse fertur : *Dominus fecit nos, et non ipsi nos* (1); vel quod olim divinatori euidam de variis criminibus Socratem incusanti dixisse narratur Socrates : Talis quidem eram nisi me in melius philosophia reformasset.

XIII. Non vanum tamen est hæc omnia in ordinandis observare, gestum, scilicet, habitum, incessum, etc.; si enim, ut refert Chrysostomus, præf. in epistolâ ad Philemonem, *cum quis spiritualiter vivit, hujus habitus ipse, et incessus, et verba, et actus, et omnia prorsus audientibus prorsus*, quia nempe ea omnia modestiæ, honestatis, ac prudentiæ regulâ in spiritualiter viventibus definiuntur; an non eadem sacerdotum lex esse debet, ut quod de summo sacerdote antiquæ legis dictum olim fuit, hoc de nostris sacerdotibus verius dicatur, in ipsis omnia esse vocalia, omnia ad exemplum et normam? Alia quoque ratio subest ob quam vultus, incessus, gestus, et similia in personâ examinandâ notari debeant, ut scilicet personæ integritas notetur; ut examinetur, v. g., num qui ad ordines accedit, insigniter claudicat, num oculo canonis privetur, num pollice, vel aliquo necessario digito careat, num arentibus brachiis, vel morbo aliquo correptis, sacram hostiam populo ostentare non possit; cæteraque similia observentur, quæ ab unoquoque ordinando canonica lex requirit; unde in statutis synodalibus Ecclesiæ Trecensis collectis à Joanne de Bracque, episcopo Trecensi, regnante Carolo VI Francorum rege, legitimus constitutum (2), « ut quando diaconi aut presbyteri ordinandi sunt, induti debeant stare coram episcopo ordines celebraturo, et capellanus episcopi, vel cui episcopus commiserit aut jusserit, eorum manus intus et exterius debeant inspicere diligenter, ne in ipsis aliquid enorme vel

(1) Vitæ S. Gregor. Turon. per clericos Turon. descriptæ cap. 20, apud Sur., 17 novemb.

(2) Apud Bochel., lib. 3 decret. Ecclesiæ Gall. tit. 2, cap. 48.

(1) Redderentur.

(2) Orat. 2 in Julianum.

indeceus habeant, quod postmodum possit scandalizare populum intuentem, et si deformitatem vel impedimentum habuerint, ordinari non debeant. » Verum satius erit, ni fallor, ut episcopus, vel examinatores ab episcopo deputati, inter examinandum, id inspiciant, quam ordinationis tempore, ne, cum in prociectu aliquis jamjam ordinandus stare videretur, majori cum ignominia expellatur, et inquisitio ista minori cautione præcipitantiisque quam deceat, habeatur.

§ 5. *De orandi methodo examinetur ordinandus.*

XIV. Pergit verò concilium V Mediolanense citatum, ea recensere quæ antequam de ullo examen, experimentumve fieri incipiat in examinandum consensu cancellarius referre debeat de examinandorum vitâ, natalibus, titulo, etc., quæ testimonia, visa, audita, recognita, et examinata, cancellario reddi debere demonstrat, qui ea in codicem certum summam eâ de re scriptum referat, quem in archivo episcopali asservet: quod supra cancellarii ecclesiastici munus obiter tetigimus. Tum examinandi formam ab examinatore servandam præscribit, quâ de re infra; quibus præmissis, quid ab unoquoque, qui ad quemcumque in Ecclesiâ gradum, officium, vel beneficium probandus est, interrogandum sit, nobis explicat; eamque examinis omnium rationem institui jubet, « ut primò de toto vitæ statu, genere, patria, domicilio ejus quæretur qui examen subit; an impedimentum aliquod habeat quo irretitus vel initiari, vel beneficium ecclesiasticum, cujus nomine experimentum fit, vel prædicandi munus, vel confessiones audiendi suscipere ac exercere non possit; quo impedimento, si quis etiam occultè alligatus tenetur, id planè episcopo saltem patefaciat, ne quisquam illegitimè vel initiatur, vel beneficium consequatur, vel aliud munus suscipiat geratve; an in orationis sanctæ studio, usuque versatus, quibus meditationibus instructus Deum tacitus oret; quis orationis modus; qui illius fructus, quæve utilitates; quot quibusve partibus illa constet; quæ regulæ præparationis ad orationem, et cætera multa ejusdem generis, prout prudens piusque examinatus, pro ratione aut personæ, de quâ quæritur, aut causæ, ob quam fit examen, opus esse videatur. »

XV. Optima quidem omnium examinum regula, quæ et impedimenta removet, et pietatem ad omnia necessariam ecclesiasticæ ordinationis, vel functionis officia instillat; an verò et quâ ratione impedimenta canonica revelare debeat ordinandus, antea sufficienter docuimus. Quòd autem in omni examine, sive ad gradum, ordinemve quemcumque ecclesiasticum, sive ad quodvis officium beneficiumve, de studio orationis, debeat sedula gravisque interrogatio fieri, nullus est, ut existimo, qui non id vel spontè fateatur, si nempe attentius cogitaverit clericum ad orandum pro populo præsertim constitui; ejusque proprium munus esse in iis versari, quæ sunt ad Deum, ut docet Apostolus, Heb. 5; si cum Origene, Hom. 6 in Leviticum, recognoscant pontifices et sacerdotes ad imitationem Mosis et Aaron non debere descendere de tabernaculo Domini:

sacerdotique Ecclesiæ incumbere, orare indesinenter ut vivat populus qui sub ipso est, hostes invisibiles Analechitas, qui sunt demones impugnantes eos qui volunt piè vivere in Christo; si cum Hieronymo (1) duo genera Christianorum constituta esse sciat, quorum unum, puta clericorum, mancipatum divino officio, et deditum contemplationi et orationi ab omni strepitu temporalium cessare convenit; si cum Cypriano, epist. 66, meminerit singulos divino sacerdotio honoratos, et in clerico ministerio constitutos, non nisi altari et sacrificiis deservire, et precibus atque orationibus vacare debere; si cum Chrysostomo, in c. 8, ad Rom., precum donum proprium diaconi esse fateatur; cum Ambrosio, in 1 Tim. 2, sacerdotum ecclesiasticorum regulam esse ut pro omnibus supplicent; cum Justiniano, novellâ 57, c. 1, clericos ad orandum pro populo in ordinatione destinari; cum Prospero, lib. 1, de Vitâ contemplat., cap. 15, Ecclesiarum principes vitæ contemplativæ posse, et debere fieri sectatores; si tandem cum Gregorio Nyseno de Scopo Christian., tomo 2, recolat orationem dici antistitam chori virtutum omnium, à Macario, de Homil. 40, vocari totius boni studii caput; à Chrysostomo similiter, orat. 1, de Orand., caput bonorum; hæc enim et alia ejusmodi quicumque animo complectentur, non inficiabuntur quin sapienter omnino, in cujuscumque examine, ad quemcumque ecclesiasticum gradum, vel officium, basis ac fundamentum orationis studium ac scientia statuatur; adeò ut quemadmodum pia omnis actio ab oratione incipere consuevit, ita et quodlibet examen ecclesiasticæ personæ de orationis disciplinâ primum fiat.

§ 6. *Scientia et eruditio ordinandi tentanda est, et quomodo, et quæ, ubi etiam alia passim sparguntur.*

XVI. « His perquisitis, inquit prædictum Mediolanense concilium, examinatores ad scientiæ eruditonisve experimentum descendunt; ut autem ii certam sibi formulam proponant, quâ illorum qui examinantur, et litterarum doctrinam, et vitæ clericalis disciplinam, et rei ecclesiasticæ peritiam experiantur, in omni experimenti examinisve ratione, sacris Bibliis, Catechismo Romano inprimis, concilio Tridentino, sacrorum canonum decretis et aliis pontificiis constitutionibus, synodisque tum provincialibus, tum diocesanis utantur, unde suas interrogationes hauriant quibus prout est illorum ingenii captus, explorent eorundem et scientiarum, et ecclesiasticarum rerum notitiam atque usum. » Prudens sanè consilium ut simul de scientiâ grammaticali et ecclesiasticâ tentetur ordinandus, qui grammaticè ita nòsse debet, ut ecclesiasticè sciat. Quæ verò mox sequuntur examinatorebus, legis loco esse possunt, ne tempus inutiliter terant, quâ de re infra. Aliud examinatorebus consilium præscribitur præsentì tractationi consentaneum, ut nempe « speciatim longè plura atque adeò potiora prudentium examinatum, ac præsertim episcopi, ejusve qui examini præest judicio relinquuntur, et pro

(1) Hieron. ad quemdam Levitam; refertur 12, quest. 1, c. Duo sunt.

corum capti, qui ad examen accedunt; et pro ordine, quo quis initiandus est; et pro ratione locorum quò nuntiantur, et pro genere doctrinæ quam profitentur. Qui verò eorum rerum quæ certis interrogationibus demonstratæ in hæc instructione continentur, se minùs creditos ostenderint; eos episcopus admoneat ut diligenter in posterum iis doctrinâ incumbant; atque hanc ipsarum rerum inprimis peritiam et scientiam percipere studeant; ita ut eum visitationis munus, aliave eorum studiî, et pro prædictis in litteris recognita adhibebitur, rectè peritque omnî cõ doctrinæ genere instructi comperiantur. »

XVII. Sequitur ibidem : « Ac primò quidem eum de quo examen faciendum est, legere examinatores jubeant, quod experiendo videant an ille rectè explicatque legat; post, si ordinis, aut beneficii, aut recognoscendæ clerici ejusquam in litterarum studio progressionis causâ experimentum fit, grammaticorum more verborum constructionem proponant, quo in genere si quid is errat, labiturque, ita ut ne pro grammatica quidem ratione illorum usum peritiamve teneat, ne propterea eum inturbent, interpellentve, aut impédiant, quominùs ad propositum grammaticæ instructionis modum redire possit. Tum verborum quæ legerit construxeritve sensum ab eo quærant; quem ut rectè eliciat, atque expungat, quod ei legendum proponunt, ejusmodi sit, quo tota scientia sensusque perfectus concludatur, nihilque in se habeat, quod sub historie intelligentiâ cadat, aut ex antecedenti, consecutive alio capite explicatio existat; deinde ad alia graviora ejus doctrinæ disciplinæve experimenta examinatores progrediuntur. »

XVIII. Pergit deinde prædictum conciliû; et ab iis qui vel primam tonsuram aut minores ordines suscepti sunt, querendum jubet, an aliquo impedimento canonico irretiti teneantur; quæ singula impedimenta canonica recenset de quibus nos alio loco dicemus; speciatim quoque ab ordinando querendum monet, « an stipendium belli fecerit, unde exco hominum extiterit, an iudicis criminalis in foro laicali officium gesserit, an sententiam capitis tulerit, an criminis, cujus neminis quis damnatus sit, acta, sententiam, testificationesque dictaverit, aut conscripserit, an in eo procuratoris advocatiquæ fiscalis munus administrarit; aliaque exercuerit unde irregularitatis maculam contraxerit; » hæc insuper investiganda monet, « cum quis ordinem aliquem suscepturus ad examen venit, quamdî est, quo ordinem alium suscepit; ut nemini ad altiore gradum pateat ascensus, nisi in singulis aliis inferioris ordinis gradibus congruo temporis spatio perstiterit, ad præscriptum Tridentinæ sanctionis, sess. 25, de Reform., cap. 11: an vim et naturam, mysteriaque ordinis quem suscepturus est norit; an item ritus ac caeremonias quæ ex libro pontificali adhibentur, cum initiantur: an eorum item significationes sanctiores; an sacrarum vestium, quibus iniantur mysteria item, et significata; an functionum notitiam habeat ordinis quo quisque initiandus est; an earum usum exercitationemque rectè teneat,

cum in litteris, tum etiam in cantu; in quo experimento adhibeantur cantûs periti. »

XIX. Flura hæc sanctione valde utilia ac necessaria statuuntur quibus perversa quorundam consuetudo convellitur, qui contenti de litterarum secularium peritiâ eos interrogasse, qui ad ordines sacros examinandi conveniunt, de sacris functionibus et mysteriis nostræ religionis quascunque interrogationes mittunt, quasi verò non christianæ religionis doctores, sacrarum mysteria probarentur, aut parum interesset unumquemque sui ordinis, suæque functionis quæritum vel ignarum ordinari, et populi duces in iis in quibus cæteris viam præire ac lucem præferre debent, cecos esse. Fateor equidem optimum esse ut secularis litteraturæ non omninò imperiti sint qui ordini sacerdotali ascribuntur, norintque sephisticas mundanarum hominum strophas arguere, interrogationes stultas eludere, eorumque fastum retundere. Fateor omninò indecorum esse, imò periculosum, si Latinè nesciant, qui Latinâ linguâ precantur, Latinâ linguâ sacrificant, Latinâ linguâ publicè legunt, cantant, baptizant, absolvunt, divinaque omnia religionis nostræ mysteria perficiunt. At multò absurdus est, multò Ecclesiæ Dei perniciosus, si muneris sui ignari sint qui sacris ordinibus initiantur; prætermitto quòd eum qui linguas illas apud doctos usitatas nesciunt, sibi minimè videntur docti atque sapientes, ideòque de acquirendâ necessariâ sibi scientiâ cogitant; ii verò qui linguas doctiorum hominum callent, et seculari scientiâ imbuti sunt, superbiæ typho nonnunquam tumescunt, nihilque sibi deesse suspicantur, cæteraque alia quæ sui officii sunt addiscere contemnunt; quippe cum ea sit divinæ scientiæ conditio, ut instar grani sinapis minor omnibus disciplinis primò appareat, tum flaccidis aliis et marcescentibus in arborem crescat; id, inquam, prætermitto, quod tamen maximi momenti est; nam exinde accidit ut secularium litterarum imperiti, ad ea quæ ignorant addiscenda magis dociles sint, et cum ingenio suo non ita fidant, aliorum consilia nequaquam aspernuntur. Sed per me licet, ut hujus rei nulla habeatur ratio; hoc verò procul dubio animadvertendum est, quàm gravia ex ignoratione sacerdotalis officii accendant mala; puta temeratio ecclesiasticæ ordinationis, caeremoniarum violatio, Sacramentorum profanatio sacrilega, suo effectû cassa aliquando eorumdem collatio, privatus suâ expectatione populus, christianæ religionis deformatio, animarum ruina; hæc omnia qui ritè pensaverit, nunquam committet ut officii sui ignaros, quantumvis secularium litterarum peritos, sacerdotali ordini ascribendos ducat.

XX. Maximam adeò veteris Ecclesiæ antistites adhibebant cautionem ut nonnisi sui officii peritos clericos ordinationi admovent; in hoc examinis ipsorum cardo vertebatur; hoc sedulò satagebant; linguarum cognitio vix primis istis sæculis alicujus erat momenti; tunc enim ferè totus Occidens Latinè, Oriens Græcè, vel loquebatur, vel certè intelligebat; ex Orientalibus Latinam, ex Occidentalibus Græcam linguam nonnisi paucissimi callebant: totum itaque vel ferè totum exa-

men ordinandorum in discutiendâ uniuscujusque in ordine suo paritiâ versabatur. Dionysius ecclesiasticæ hierarchiæ ordines prosequens, mysteriorum cognitionem ac scientiam iis qui sacris ordinibus initiati sunt, propriam facit, eisque peculiariter ascribit *divinas scientias*; pro uniuscujusque ordinis perfectione mysteriorum inspectionem ac contemplationem majorem minoremve attribuit. Idem quoque, Epistolâ ad Hierophilum, sacerdotem mysteriorum nostræ religionis ignorari, qui divina rituum sacramentorum significationem, et augustâ sacræ legis arcana populo explanare nescierit, non *sacerdotem* habendum esse censet, sed *id est, emm, fallacem, irrisorem sui, lupumque*; qui itaque in ordinem sacerdotalem talem inducunt, ii ex mente sancti Dionysii in ovile dominicum non pastorem, sed lupum immittunt, non ovium dominicarum custodem, sed depredatorem, non fidelem servum et prudentem, sed fallacem ac ridiculum fraudatorem.

XXI. Clemens Alexandrinus mystarum esse docet mysteriorum causas notas ac perspectas habere, eosque, et per philosophiam quam à Deo hauserint, aptos esse debere ad inquirendam sacramentorum disciplinam ostendit; eadem ferè plures alii ex antiquis Patribus; sed, ut, quod nostri instituti pars est præcipua, hic urgeamus, videamus quid Cyprianus lectorem subdiaconumque probaturus exquisierit, quid præsertim discesserit; Saturo se, cum eum exploraret ad lectoratus gradum, *die Paschæ semel atque iterum lectionem dedisse*; Optatum verò *inter lectores doctorem audientium*, à se factum testatur, epist. 24, ad clericum, cum prius examinasset *an congruerent illis omnia que esse debent in his qui ad clericum parabuntur*. Nulla hic secularis litteraturæ cognitionis mentio; in suo quisque ordine probatur, num functioni suæ idoneus, num ministerio aptus sit. Aurelianense II concilium, cap. 18, similem examinandi rationem instituendam tradit. *Presbyter, inquit, vel diaconus, sine litteris, vel si baptizandi ordinem nesciat, nullatenus ordinetur*. In concilio Toletano VIII, circa tempora Martini papæ I, regnante in Hispaniâ Recessuintho rege, « sollicitè constituitur atque decernitur ut nullus cujuscumque dignitatis ecclesiasticæ deinceps percipiat gradum, qui non totum Psalterium vel canticorum usualium, et hymnorum, sive baptizandi perfectè noverit supplementum; illi verò qui jam honorum dignitate funguntur, hujus tamen ignorantia cæcitate vexantur, aut spontè sumant intentionem necessaria perdiscendi, aut à majoribus ad lectionis exercitia cogantur inviti; absurdum siquidem est eos qui cæteros simpliciores et laicos habent docere (quibus et disciplinæ et vitæ debent esse quoddam speculum) ad alicujus ordinis vel dignitatis promoveri statum, qui legem ignorant, nec litterarum saltem mediocritate sunt insigniti; nullus igitur ad sacra mysteria tractanda veniat indoctus, lotus aliquis (1), aut ignorantia tenebris cæcutiens, sed solus accedat, quem morum innocentia, et litterarum splendor reddunt illustrem: aliter ordinaturis et ordinandis immi-

net in posterum Dei, et ejus Ecclesiæ vindicta. » Tolet. VIII, c. 8, juxta editionem Garsiaë.

XXII. Gregorius quoque summus pontifex eandem sententiam seculum se ostendit dum ait, lib. 4, indict. 14, epist. 45, Andræ Scholastico: *Sed nec Joannem presbyterum psalmorum nescium, presumpsit ordinare, quia hæc eum res minus sui profectò habere studium demonstrabat*. Rectè: quis enim sui eum studiosum credat, qui sui officii addiscendi negligens fuerit? Synodus VII, can. 2, Psalterii cognitionem in episcopo ordinando requirit, ut ab ipso in omnem postea clericum derivetur. Justinianus non solum in episcopo sacræ oblationis, baptismatis, aliarumque precum cognitionem requirit, sed id videtur in cæteris inferioris gradus clericis requirere, dum ait, novellâ 137, in præf., *se litteras ignorantes nullum ordinem suscipere velle, clericorum videlicet, presbyterorum et diaconorum, tam sacras orationes docentium, quam Ecclesiarum et canonum legitima libros*. Cur enim illiteratos ab ordinibus arceat rationem subdit, quia constituti in sacris ordinibus sacras orationes docent, Ecclesiæ leges promulgant, canonicos libros legunt, ad quæ officia nonnisi earum rerum periti debent assumi. Appositè omnino et ad propositum Rhemense concilium II regnante Carolo Magno statuit, c. 3, *ut quicumque ad gradus ecclesiasticos condignè ascendere voluerit, unusquisque intelligeret, qualiter secundum possibilitatem intellectus sui, in eo gradu, ubi constitutus est, Deo militare, et seipsum valeret custodire*. Consentaneè cui constitutioni decernit Hincmarus Rhemensis in capitulis ad presbyteros parochie suæ datis anno 852: « Ut unusquisque presbyterorum, expositionem Symboli atque Orationis dominicæ, juxta traditionem orthodoxorum Patrum, plenius discat; prælationem quoque canonis, et eundem canonem, etc. Psalmorum etiam verba, etc., et sermonem Athanasii de Fide, cujus initium est, *Quicumque*; et scrutinium, et omnem ordinem baptizandi. » Per scrutinium autem intelligit, ni fallor, examen illud quod de præcipuis fidei articulis in concilio Carthaginensi IV, can. 1, dictatum est, cui non multum absimile est id quod in ordinatione episcoporum etiamnum inquirendum præscribitur.

§ 7. *Quenam speciatim in candidato Tonsuræ clericalis examinanda, inquirenda, investiganda sint.*

XXIII. Verùm ne plura frustra adducamus in rei adeò evidentis probationem, neve ea nobis præscripamus, quæ ad ordinandorum scientiam exponendam alio loco nobis dicenda erunt, videamus quid peculiariter in examine ad tonsuram ac reliquos singulos ordines inquirendum (quamvis aliqua interdum ex iis quæ in examine inferioris ordinis præscribuntur ab initiandis superiori ordine prudenter quæri posse præmoneat) præfigat Mediolanense V (1), cujus explicationi inhæremus: « De iis, inquit, qui primâ tonsurâ initiandi sunt, quærat et investigetur, primum quam ob causam fieri velint; an secularis judicii vitandi causâ initiari curent; an contentiosis litibus implicati, an

(1) Hæc posteriora verba obscura sunt, et absunt à quibusdam editionibus.

(1) Constit., parte 3, tit. de examinandi Ratione.

rixam, simultatemque exerceant, quod item artificum teneant; quæve in arte, quove in vitæ genere hactenus versati sint; an tales sint, qui spem præbeant Ecclesie ministros utiles se fore; à quo sacerdote sanctioris vitæ magistro institui sint ad clericali vitæ modum; an legere, et promittere, et scribere norint; tum in utroque genere de his periculum fiat, an doctrinæ christianæ præcepta institutaque sciant, an epactæ intelligentiam habeant, præterea an sacramentum Confirmationis susceperint. »

XXIV. Tota ista constitutio Mediolanensis explicatio quedam est et illustratio Tridentinæ; cum enim concilium Tridentinum statuât, sess. 25 de Reform., cap. 4: « Ut primâ tonsurâ non initiuntur, qui Sacramentum Confirmationis non susceperint, et fidei rudimenta edocti non fuerint; quique legere et scribere nesciant; et de quibus probabilis conjectura non sit, eos non secularis iudicii fugiendi causâ, sed ut Deo fidem cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse, » quinque clericatûs candidati in examine ad tonsuram expendendas condiciones designavit: primam, ut qui tonsuram suscepturus accedit, Confirmationis Sacramento munitus sit; alteram, ut fidei rudimenta edoctus; tertiam, ut legere et scribere sciat; quartam, ut non secularis iudicii fugiendi causâ tonsuram petat, sed Deo fidem cultum præstandi gratiâ in clerum cooptari desideret; quintam, ut ejus cultûs ac ministerii ab ipso præstandi probabilis aliqua conjectura eluceat. Easdem verò condiciones requirit Mediolanensis synodus; nam quod de litibus, de rixis, de simultate, ac totius vitæ antea actæ conditione, ab eo qui tonsuram suscepturus est, inquirendum præcipit, hæc eò maximè collimare videntur, ut ex iis animadverti possit: num ad tonsuram tanquam ad asylum perditæ fortunæ confugiat; num ipsa iudicii secularis fugiendi causâ, aut aliorum insequendi suscipiatur; itemque ut conjici possit qualis spes affulgeat; profuturusne sit ecclesiastico ministerio, qui præteritam totam ætatem in nugis, in quæstiosis, in ambitiosis vitæ conditionibus contriverit. Quod pariter de consulto sacerdote sanctioris vitæ magistro interrogandum decernit, id proposito ac intentioni ejus qui tonsuram petit, discutiendis inservit, ut exinde judicetur num temerè ac sine debitâ deliberatione clericatum, is qui eum postulat, amplectatur; sed de consulendo eâ in re aliquo sanctioris vitæ magistro, dicemus inferius.

XXV. Unum est quod Tridentinæ adjungere videtur Mediolanensis synodus, ut scilicet à tonsurando epactarum intelligentia requiratur; quod ex Capitularibus Caroli videtur excerptum, in quibus statuitur, lib. 6, tit. 226, de *compoto ut veraciter discant omnes*; et ex Capitulis Hincmari Remensis in quibus jubetur, cap. 8, ut *quisque presbyter compoto etiam necessario, et cantu per anni circulum plenissimè instruat*. Quod eo fine credendum est institutum fuisse, ut tum Martyrologio legendo, tum Breviario recitando clerici omnes apti forent; cum enim omnes clerici qui ab episcopis non indigni censentur ordinatione, beneficio

quoque ecclesiastico non indigni judicari debeant, ut docet Innocentius III; beneficio autem ecclesiastico donati, ad horas canonicas recitandas teneantur, ut alibi docetur; in quum videtur ut vel clericatûs prærogativa intelligatur, cujus exceptione ad multa beneficia obtinenda redduntur hostiles, qui horarum canonicarum recitandarum ordinem minime tenent; is autem ex epactarum intelligentiâ maximè pendet; quamvis jam apud nos, quibus Breviarii recitandi per singulos dies ordo prænotari singulorum annorum initio ac typis mandari solet, minùs necessaria in clerico suscipiendo hæc conditio videatur. Easdem verò condiciones Rothomagensis synodus anni 1581, et Burdigalensis anni 1582, atque prescribunt; addit Rothomagensis conditionem, quæ cum in omnibus inspicere debeat, tum maximè in tonsurâ, quæ est janua ad omnes ordines, et in cujus collationis litteris testimonialibus ipsa exprimi solet, ut nempe primâ tonsurâ non initiuntur, nisi qui attulerint in scriptis *fidele testimonium à paroco, quod nati sint de legitimo matrimonio* (1); cujus quoque conditionis cum cæteris ad integritatem clerici canonicam necessariis Senonensis anni 1524 (2), Parisiensis verò anni 1557 (3), tanquam præcipue meminit.

XXVI. Prima verò conditio, quod primâ tonsurâ initiari nemo debeat, nisi qui Sacramento Confirmationis primùm consignatus fuerit, docebitur alibi, ubi de suscipientibus ordines disseremus; hujusque rei ratio pendet ex institutione Christi, quæ nobis ex ecclesiasticâ traditione innoscit. Ecclesiastica siquidem traditio docet neminem clero cooptandum esse nisi Sacramento Confirmationis munitum, et vetus Ecclesiæ traditio olim ferebat ut statim in Baptismate, vel quamprimum post Baptisma fieri posset, Confirmatio traderetur, ut ex Clemente Romano, Dionysio, Melchiade, Ambrosio, Cyrillo Hierosolymitano, Severo patriarchâ Alexandrino, Hieronymo, concilio Elibertino, et aliis passim testimoniis elici potest; ideòque cum neophytus ordinari, vel clero statim ascribi prohiberetur, non baptizatum autem clericum fieri ingens semper sacrilegium habitum fuerit; ideò, inquam, fit ut nec eum ordinare licuerit, qui confirmatus non esset. Hincque Novati ordinationem, qui Sacramentum Confirmationis non suscepisset, antiqui tanquam illegitimam reprehenderunt. Neque verò conveniens est ut qui perfectus nondùm christianus censetur, is christianorum primo ordini, clericorum scilicet catalogo, inseratur; at neminem nisi confirmatum, perfectum christianum haberi alibi docuimus. Neque etiam conveniens fuit ut qui infirmus adhuc esset, nec adversus persecutores pro fide tuendâ munitus, in clericorum, id est, fidei doctorum, numerum referretur; neque enim nisi fortibus ac Sacramenti Confirmationis presidio munitus debetur hæc honoris prærogativa; quod enim, ait Sponsus in Canticis canticorum

(1) Rothomag., tit. de episc. Officiis, n. 4; Burdig. I, tit. de Sacrament. Ordinis.

(2) Apud Bochart., lib. 3, tit. 2, cap. 8.

(3) Ibid., cap. 9.

de Sponsa, cant. 8 : *Si murus est, aedificemus super eum propugnacula argentea; si ostium est, compingemus illud tabulis cedrinis; hoc christiano cuivis aptari potest, supra quem nempe nec christiana Ecclesiae propugnacula apte consurgunt, nec tabulae cedrinae consentaneè compinguntur, nisi per Confirmationis Sacramentum murus ipse factus fuerit, nisi per Baptismum ostium Ecclesiae ingressus sit. Quod si, ut his versibus indicat Alcinus Avitus (1) de laude castitatis ad sororem :*

Ceterum regnum quae Christi Ecclesia facit est,

Virginibus sacro signatis chrismate confert;

Monachae velari ac consecrari non debent, nisi sacro signatae prius chrismate fuerint, quia perfectionem chrismatis debent prius obtinuisse, quam per professionem religiosae vitae, inferiorum christianorum plebem supergrediantur; multo minus clerici aliqui promoveri debebunt, qui non prius perfectionem universae christianae plebi debitam per Sacramentum Confirmationis attigerint.

XXVII. XXVIII. Altera conditio, quod nempe tonsuram initiandus fidei rudimenta scire debeat, proindeque de iis interrogandus sit, probatione non indiget; quis enim non turpe censeat ea à clericis ignorari, quae à christianis omnibus nefas est ignorari? Quis non maiorem in superiori ordine mysteriorum religionis nostrae scientiam necessariam esse fateatur, quoniam in inferiori? Atverò repetitis olim septies scrutiniis, et diligenti examinatione, docent Albinus Flaccus, Amalarius Fortunatus, Rupertus, Honorius, et alii ecclesiastici scriptores, uniuscujusque scientiam probatam, antequàm per Baptismum fidelis populi numero sociaretur: nec ullum olim in eum eorum admissum fuisse, nisi qui peritè de fidei rudimentis quaesitus respondisset; itaque nec in superiorem populo fideli clericorum ordinem aliquis per tonsuram recipiendus est, nisi qui fidei rudimenta apprime edoctus sit. Quòd si sapienti et sancto viro visa vera est haec sententia, *vehementer Ecclesiam destruere meliores laicos esse quàm clericos* (2); quàm verior ista, nihil Ecclesiae Dei magis officere, quàm in fidei mysteriis doctiores esse laicos quàm clericos! hinc enim accidit ut qui regere debeant, regantur; et ii regere velint, quibus ex suo statu parendi necessitas incumbit; sicque mutato rerum ordine, nec imperandi, nec obtemperandi leges serventur. Potestne verò rationalis spes ulla affulgere, eum qui tonsuram suscepit, officii sui peritum fore ac studiosum, qui christianae Religionis divinissima mysteria neglexerit, eaque addiscere contempserit, quorum cognitionem et salutis necessitas, et christiani nominis professio, ab ipso exigebant? In huius quoque rei confirmationem adduci potest quod habet Synodus Lingonensis habita anno 1404: *Qui tonsuratur, inquit, debet prius addidicisse primam tabulam quae pueri instruuntur, Alphabetum, Pater noster,*

Ave Maria, Credo in Deum, et etiam septem Psalmos poenitenciales; Synod. Lingon., apud BoHELL., lib. 3, Decret. Eccles. Gall., tit. 2, cap. 12. Sanè Christus Dominus Petrum ad apostolatam vocaturus, egregium examinis instituti specimen praebet: dùm eum primò de fide, tum de charitate interrogat, Matth. 16 : *Quem dicunt homines esse Filium hominis? vos autem quem me esse dicitis?* en interrogatio de fide, Joan. 21 : *Petre amas me?* en interrogatio de charitate.

XXIX. Tertia conditio, ut scilicet tonsurae candidatus legere sciat et scribere, rationi omninò et aequitati consentanea est; tum quod analfabeti, et illiterati clericalibus officiis inepti sint, nec horas canonicas recitare, nec divinas preces cum choro cantare, nec psallere norint, quae tamen sunt praecipua clericorum omnium officia, ut alibi dicitur: tum quòd cum clericatus janua sit ad reliquos ordines nec ulli tonsuram initiari debeant qui non sacris aliquando ordinibus digni, et Ecclesiae profuturi judicentur, quae ratio esse potest, ut ii ad tonsuram admittantur qui nullum sui in iis addiscendis quae scientiarum consecutioni necessariò praemitti debent, experimentum dederint? quorum nullus adhuc profectus fuerit? quorum ingenium probatum non sit? ideòque hoc saltem in tonsuram insigniendis constare æquum est, quòd scribere ac legere sciant; imò si jam adulti fuerint ætate, placet mihi prudentissimi cujusdam antistitis observatio, ut iis quorum non pro ætate majores profectus fuerint minimè recipiantur, ne videlicet frustra eis tonsura conferatur, quos nulla spes sit majoribus scientiae incrementis promerituros reliquam ecclesiasticorum graduum accessionem, vel Ecclesiae Dei, cujus bonis, statim atque tonsuram susceperint, ali ditarique possunt, aliquando profuturos. Itaque pro hac conditione firmandà, districtè vetuit Bonifacius VIII, cap. fin., de Temporibus Ordin., in li: *Ne quis episcopus infanti vel illiterato tonsuram clericalem conferret, ita ut qui contra fecerit, in eo in quo peccaverit, puniatur, per unum annum à collatione clericalis tonsurae duntaxat noverit se suspensum.*

XXX. Quarta conditio hoc tempore maximi est momenti, et praesertim examinanda, ut nemo scilicet iudicii secularis fugiendi causà, vel alterius temporalis rei gratià ad tonsuram se conferat, sed unusquisque eo ad ipsam suscipiendam feratur animo quo maximè decet, puta ut Deo fidelem cultum praestet; adeò enim jam passim aliquorum inolevit temeritas et Religionis contemptus, ut non ad tonsuram modò, verum etiam ad omnes ordines solius temporalis beneficii, vel otii, vel honoris gratià se conferant; tonsuram verò praesertim, eo tantum fine capessant, abutentes sacrà istà designatione in clerum ad sua commoda, episcopalem benedictionem ad profanas ambitiones convertentes, Ecclesiae expectationem frustrantes, evertescentes mysticum caeremoniae istius sensum, mendacii ecclesiastica quae in tonsura collatione funduntur, verba precesque arguentes, professionem clericatùs temerè ipsi emittentes, ejusque prae-ro-

(1) Cap. 19, tom. 8, biblioth. Patrum.

(2) Hieronym., in cap. 2 Epist. ad Titum, tomo 6; quod de inferioribus etiam clericis dictum vult ad doctrinam laicos perducant.

gativam injustè ac fraudulentè usurpantes; quos proinde nescio quæ à lethali noxâ excusare possit, quos injustitiæ, sacrilegii, publici mendacii abususque rei sacre non levibus criminibus constrictos teneri ostendimus. Nulla vox tot crimina velare potest, nulla ratio tueri; quis enim levem materiam censeat, profanationem rei sacre, violationem totius clericatus, permissionem eorum totâ Ecclesiâ fallacem, usurpationem alieni juris, ordinis clericatus perturbationem? quis adeo perfecte frontis defendere audeat leve crimen esse ambitionem illam ac avaritiam quæ sacros ritus contra Ecclesiæ intentionem in sua commoda honoresque detorqueat? quis non illud crimen sacrilegii temeritatis arguat, per quod publica benedictio eaque mystica, cassa, mysterio vacua, inanis, infructuosa reddatur, ita ut, quod gravius etiam est, in plendis mendaciis coargui possit? Quis non mendacium in Spiritum sanctum, publicam illam clericali puritatis professionem, quæ fit Deo, spectantibus angelis, audientibus sanctis, stipulationem firmante Ecclesiâ, acceptamque habente episcopo, esse credat, si ab eâ discordet profitentis animus, et tunc cum emittitur secularis vitæ inherente desiderio revocetur, seu contrariis votis rejiciatur? Quis clericorum privilegia omnia rem levem esse, aut minimi momenti existimet? Quis ea conferri debere censeat, nisi quibus Ecclesiæ bono clericalibus officiis deservire placeat? Quis jus beneficiorum obtinendorum veluti terreni unius aut alterius parvi faciat, illudque levis aestimet, quam ut in ejus usurpatione injustè peccati lethalis noxam esse credat? nisi fortè gravis materia esse credatur, si quis aureum, verbi gratiâ, nummum injustè sibi vindicârit, aut jus unius assis quotannis recipiendi injustè adquisierit, levis autem materia censeatur, si quis sibi non debitum beneficii obtinendi jus tonsuræ susceptione velit injustè acquirere, et aditum ad omnes ecclesiasticos honores contra Ecclesiæ, ad quam eorum distributio spectat, expressam voluntatem, temerè sibi patere cupiat.

XXXI. Quare ex naturâ rei, in quam nulla cadere potest dispensatio, non potest quis ad tonsuram recipi, qui animum à clericali professione pro eo tempore aversum habeat, qui nuptias cogitet, qui secularis vitæ statum sibi amplectendum proponat; si talis recipitur, sacrilegium committitur et injustitia; beneficia ecclesiastica indignis et nolentibus militare in Ecclesiâ Dei, obtinendi facultas datur; confidentiarum in beneficiis committendarum via aperitur; hæreditariæ in iisdem successioni janua recluditur; privilegiorum clericalium jacturâ occasio præbetur; laicisque de istis privilegiis conquerendi materia suppeditatur; nervi discipline ecclesiasticæ remittuntur ac relaxantur; ad clericatus contemptum et clericalis ordinis infamiam janua panditur; susque deque omnia verti necessum est, ubi fundamenta status clericalis concutiuntur, et magna in progressu aberratio continget, si vel à limine aberretur. Zelo secundâ prudentiam ductus mihi videtur Navarrus, dum tam de iis qui ad tonsuram nullo clericalis vitæ desiderio accensi

se conferunt, quam de episcopis quî tales ad tonsuram clericos promoveant, hæc habet, de Orat. et Honoris Canon., cap. 7, num. 15; de prioribus quidem: « Sequitur compluribus, qui primâ tonsurâ, aut quatuor minoribus initiantur, satius fore ipso ordinationis die fringere crura quam primâ tonsurâ, aut quatuor minoribus ordinari; tum propter proximè dicta, etc., tum quod non se ordinant ad finem debitum, nimirum ut servant Deo in officiis ecclesiasticis, quandoquidem non intendunt initiari sacris, aut munia sacra, ut tales, subire, » etc. De posterioribus verò: « Sequitur magnâ laude dignos esse episcopos qui primam tonsuram et quatuor minores non conferunt, nisi ei qui per se, si fuerit adultus, aut per parentes, si puer, juraverit se velle ad majores legitimo tempore ascendere; è diverso verò vituperio dignos esse eos qui nullo prævio examine facilius omnibus petentibus eos conferunt, quàm in macello conferuntur carnes illas pro suis nummis petentibus. »

XXXII. Quo itaque affectu ac proposito, ut cum concilio Coloniensi loquar, accedant ordinandi videndum, accuratèque investigandum; nùm videlicet Dei causâ tantum, an potius suæ commoditatis gratiâ ad ordines capessendos aspirant, quærentes quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi. Quid enim est sua quærere, et non quæ Christi sunt, nisi cum tales non gratis Deum diligunt, non Deum propter Deum quærunt, temporalia commoda sequentes, lucris inhiantes et honores ab hominibus expetentes; quisquis ergo talis est, non Dei filius, nec ovili Christi idoneus pastor futurus, sed mercenarius est; ubique Deus hominis intentionem et mentem spectat, quam Christus in Evangelio lucernam corporis atque oculum vocat; qui si simplex fuerit, totum corpus lucidum erit; sin autem fuerit nequam, totum corpus tenebrosus erit; quare si lumen (quod in initiando est) tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Colon. I, parte 1, c. 91.

XXXIII. Sed de fine atque intentione ordinandorum plura inferiùs dicemus; jam de tonsurâ speciatim urgeamus eam non temporalis ullius boni specie, non humanâ ullâ ratione suscipiendam esse; præclarè sanè huic malo concilium Burdigalense II ab eminentissimo cardinale de Sourdis celebratum occurrit, ejus decretum referimus, ut et morbum et remedium, quæ duo nobis graphicè depingit, agnoscamus. « In nullâ re profectò, inquit, cap. 6, de Ordine, n. 2, magis elaborant hujus seculi homines, quàm ut filii præcipuè deformes, et ad secularia negotia inepti, in sortem Domini assumantur, ad beneficia certè, non ad officia ecclesiastica, quâcumque ratione, cum eos non vocet Dominus, promovendi; unde omni capite languido, et omni corde mœrenti cætera membra rigent Ecclesiæ Dei. » En morbus; jam audi remedium: « Ut igitur vocatio votis respondeat, probatâ, prius, et ex petitione parochorum confirmatâ necessitate Ecclesiæ et utilitate, quicumque ad primam tonsuram elegerit petunt, ejus sint ætatis, in quâ quid agant, et quam vitam sibi aperiant, plenè discernere

possint, oportet, etc. De propensione denique ad vitam ecclesiasticam debitam à paracho, et de præceptoribus attestationem afferre teneatur, et ne levitate ductus funes sibi putet casuros in præclaris, ejus animum tentari, ideòque certè cuidam Ecclesiæ ascribi, ut in eâ diebus dominicis et festis solemnibus habitum clericalem gestet, etc. De quibus cum ab eodem attestatio relata fuerit, ordinationum tempore ad tonsuram demùm, si aliàs idoneus repertus fuerit, promoveri possit, & etc.

XXXIV. Nolim quidquam de remedio definire, cui plura alia decreta consentiunt; at certissimè scio occurrendum esse diligentissimè huic malo, ne latius ejus contagio serpat, et Ecclesiam diutius inficiat; præstaret fortè, quod consulit Navarrus, præcipit Tarentina synodus, ut pueri per alios, adulti per seipsos, puritate intentionis suæ juramento confirmarent. Quoquo modo verò cavendum potissimùm, et juxta Tridentinam expressam definitionem obsistendum, ne videlicet ulli judicii secularis fugiendi causà ad tonsuram confugiant, et criminis impunitatem, vel vindicandi se facultatem sanctioris status prærogativà quærant; abesse debet à tam sanctà professione suspicio omnis mundanæ prudentiæ, quantò magis fraudis et injustitiæ! Liberi debent esse à crimine nexibusque curialibus, qui per tonsuræ susceptionem à seculari curiæ cognitione eximuntur. Nec recens ista querela, quæ est Stephani Tornacensis, ante quingentos annos, epistolà 12, ad magnum quemdam prælatum, ubi graviter ferre se ostendit, quòd *nonnulli ut postestatum secularium jurisdictionem devitent, tonsurà tantum vel minoribus ordinibus, dolo inter clericos sese simulant aggregari*. Quòd si jus non patitur aliquem militiæ se dare litis causà, imò jubetur exaratori qui eo animo militiæ se dedit, ut sub obtentu militiæ se pretiosiorē adversario faceret, quantò magis puniendus est qui re sacrà ad rem temporalem abutitur, et sacratissimum Ordinem perversà intentione commaculat, ejusque privilegia revocationis violationisve periculo exponit! Imò nec beneficiorum aut dignitatum ecclesiasticarum causà tonsuram clericalem suscipere duntaxat fas est; jubet siquidem synodus generalis VIII, can. 5, ut ad ecclesiasticos gradus aditus ei omninò præcludatur, et de temerè acquisitâ dignitate deturbetur, qui cujusvis honoris vel dignitatis ecclesiasticæ consequendæ cupiditate ductus, clericum se aut monachum attonderi curaverit, sed unumquemque *bono discipline circa Christum*, inductum ad tonsuram accedere necessarium putat; jure quidem: cum enim finis mediis deterior esse non debeat, et clericatûs spiritalis professio temporalibus bonis superior sit, non propter hæc illa, sed propter illam hæc expetenda sunt.

XXXV. Vetustissima autem adversùs clericos primis seculis querimonia erat quòd plurimi metu ne in milites referrentur, se ipsos clericatûs ordini inferrent, teste Basilio; plurimi, ut curialium onus fugerent, in clerum se cooptari peterent ut passim in legibus adversùs curiales latis, ne in clericos ordinari

possent, videre est. A quo sibi ut caverent imperatores ac pontifices, nullum ex iis qui militiæ vel curiæ obstricti essent, recipiebant, nisi priùs probatà in monasterio sincerà eorum Deo serviendi voluntate, aliquo tempore ibi conversati fuissent, ut alibi suo loco fusiùs ostendetur; eique qui privilegium quæreret sacerdoti, *ut onus curiale devitaret, patriâ atque avità omnium facultatum possessione cedendum erat*, ut expressè docet Ambrosius, adv. Sym., et imperatorie leges ostendunt; simili itaque ferè ratione ad retundendam eorum calliditatem, qui judicii secularis fugiendi causà ad clerum se conferebant, statuit Tridentina synodus, ne fori privilegio gaudeant inertes, et otiosi clerici, qui nulli, ex mandato episcopi, Ecclesiæ ascripti deserviunt, qui ab habitu et tonsurâ clericali gestandis abstinere; sed hæc de re alibi fusiùs suo loco.

XXXVI. Omninò itaque necessum est ut nemo ad primam tonsuram admittatur, nisi qui clericalem animum pro eo tempore habuerit; et ut, juxta concilii Moguntiasi, tempore Caroli Magni, canonem 23, *nullus tondeatur sine legitimâ aetate et spontaneâ voluntate*. Exquiratur proinde sedulò uniuscujusque voluntas, qui ad tonsuram petendam accedit, utrùm secularibus desideriis renuntiare, utrùm cælibatum aliquando vovere, utrùm clericaliter vivere, ecclesiasticamque disciplinam sectari velit, et quod Abrahamo ad perfectiorem vitam tendenti dixit Dominus, Genes. 12: *Egredere de terrâ tuâ, et de cognatione tuâ, et de domo patris tui*; idem clericatûs candidatis seriò inculcet, quibus nempe omnem mundanæ conversationis ac secularium negotiorum curam abjicere necessum est; quemadmodum enim prædicto viro sancto, quæ ei faciendæ essent, vel exaggeratione quâdam Dominus proposuit, et, ut ait Ambrosius, lib. 1 de Abrah., cap. 2: *Quamvis satis fuisset dixisse, de terrâ tuâ, ibi enim erat exire de cognatione, exire de paternâ domo; sed ideò addidit singula, ut ejus affectum probaret; ne fortè, aut imprudenter capisse videretur, aut fraus aliqua mandatis celestibus pararetur*. Ita quoque non globatim, sed sigillatim à primâ tonsurâ initiando inquirenda sunt singula quæ clericis necessariò servanda sunt, ut ejus probetur animus, utrùm ad singula paratus sit, et ad omnem clericorum legem observandam benè affectus; ne aut temerè incœpisse, aut leviter propositum deseruisse aliquando credatur; et (si in suscepto clericali statu permaneat) aut in officio suo negligens, aut in vitâ suâ nihil minùs quàm clericus videatur. Quamvis enim eum qui primâ tonsurâ insignitus est, nulla lex ad permanendum in eo quem elegit statu astringat, si tamen sine causâ clericatûs status semel susceptus deseratur, procul dubio mutatio ista deserentis levitatem, animique inconstantiam denotat, vixque à peccato excusari potest; obsecrante Apostolo, ad Ephes. 4, *ut dignè ambuletis vocatione quâ vocati estis*, et docente Domino, Lucæ 9, *neminem mittentem manum ad aratrum, et respicientem retrò, aptum esse regno Dei*; quòd si divinæ Providentiæ arcana inscrutabilia scrutari tamen licet, ex pluribus

qui absque causâ à clericali statu desciverint, praesertim si antea bonis ecclesiasticis ditati fuerint, paucos reperies qui non vel male perierint, vel non inter seculum negotiorum vertices, praeter pericillati fuerint. Plures ego numerare possum, sed vetustiora magis patent exempla, et, ut Iulianum Apostatam sileam, qui postquam ad lectoris in Ecclesiâ gradum atque officium fuisset sublimatus, statum suum deserens, religionem exuit, ubi imperatorum purpuram induisset, in quâ et pessimè vixit, et infelice perit. Hoc memoratū dignum exemplum praetermittere non possum, quod notavit Thomas Walsingham, Americi scilicet de Monteforti, qui clericali renuntians, et miles effectus paulò post mortuus est. Adde in synodo Nucerinâ, aliisque prudenter statutum, ut *quâ clericalē habitum episcopi auctoritate susceptum, eo inconsulto deposuerit, non sciam graves, ejusdem arbitrio, penas luit, sed sciat etiam se omni spe ulteriùs in ordinibus progrediendi, aut eundem habitum obtinendi cariturum*. Synod. Nucerina Simonis Lunadori, de Sacramento Ordinis, n. 8.

XXXVII. Verum fusior sum in unâ istâ conditione necessaria in tonsura examine ad eò commendandâ: plura tamen habeo quæ adjungere possem; ita mihi hoc omnimodè curandum videtur, ut nihil nimium hæc de re dici posse videatur, puta in re tanti momenti, et adversus tantam nostrorum temporum negligentiam; loquendi tamen modum servandum tandem censeo, et ultimam in tonsura examine discutiendam conditionem confirmo, ne videlicet ullus ad eam admittatur, nisi qui probabiliter Ecclesiæ profuturus credatur; ad quid enī admittetur in clerum qui ad cleri ministeria ineptus censebitur? ad quid privilegiis cleri decorabitur immeritus? ad quid beneficiis obtinendis reddetur idoneus, qui nunquàm erit ad officia? Rectè mihi pro hæc conditione stabiliendâ præcepisse videntur statuta synodalia ecclesiæ Rhemensis, edita, ut fertur, sedente episcopo Sonnatio, quem Flodoardus anno 600 refert ordinatum (1): « Ut nulli tonsura detur, nisi idoneo, et ad sacros ordines postea probabiliter ascensuro; quid enim opus mittere panem filiorum canibus, et spiritualia mundi amatoribus? »

§ 8. *Quænam in examine ad minores ordines quærenda et pervestiganda sint.*

XXXVIII. His verò in tonsura examine jactis necessariis ad totius ordinationis ædificium fundamentis, facile est cætera superstruere, quæ ordinationis legitimæ compagem ac structuram perficiant. Ut à minoribus ordinibus incipiam, quid in examine ad istos ordines observandum sit, paucis ex Tridentino petitis conditionibus concilium V Mediolanense complectitur: « De (2) iis verò qui in minoribus ordinibus ascribi volunt, quærat, experiundoque cognoscatur, an saltem primordia grammaticæ et linguam Latinam in-

telligant; an scientiæ spes tales eos ostendat, qui digni sint ut ad majores ordines aliquando ascendant. » Gemina sunt ista us Tridentini concilii verbis (1): « Minores ordines his qui saltem Latinam linguam intelligunt, etc., conferantur, etc.; cumque hinc ad altiores gradus et sacerdotis mysteria sit ingressus, nemo iis iniicietur quem non scientiæ spes majoribus ordinibus dignum ostendat. » Quod autem ibidem Tridentinum à minoribus ordinibus initiandis requirit, ut ascendentes de gradu in gradum, in vite quoque merito et doctrinâ accrescant, assidui in ecclesiâ ministrent, presbyteros vel alios in superioribus ordinibus constitutos magis revereantur, crebriusque quàm antea corpori Christi ac sanguini communicent; hæc magis ad testimoniorum ab ordinandis exigendorum necessitatem, quàm ad examinis districtam legem attinent. Legatur quoque concilium Burdigalense ultimum de examine et probatione ordinandorum ad minores ordines. Legantur innumera: penè aliæ, Gallicæ, Italicæ, et aliarum nationum provinciales, aut diœcesanæ synodi.

XXXIX. Porro iis conciliorum decretis in promovendis ad minores ordines duo præcipuè examinanda jubentur, putà grammaticæ seu linguæ Latinæ intelligentiæ; et ea ingenii bonitas, atque operæ in litteris navandæ spes, quæ scientiam majoribus ordinibus sufficientem præferat. Rationem assignat concilium Tridentinum, quòd à minoribus ordinibus *ad altiores gradus et sacratissima mysteria sit ingressus*; quod quidem de lectoratu affirmat expressè Nazianzenus, et de omnibus ordinibus minoribus, saltem obscurè, ii omnes qui in minoribus eos probari volunt, qui ad majores sunt ascensuri. Exinde autem sequitur, hujus quæ in presbytero requiritur, necessariæ doctrinæ, quædam ab iis specimina ostendi debere, qui ad minores ordines cupiunt promoveri, ne frustra in eos minor ordo dicatur collatus, qui ad majorem ineptus semper futurus sit. Adde quòd grammaticæ quoque peritiâ, et aliquis ad istorum ordinum functiones litterarum scientia requiratur, *sine quibus*, ut ait Gelasius, epistolâ ad episcopos per Lucaniam et Brutios constitutos (2), *vix fortassis ostiarii possit quis implere ministerium*. Lectoris verò, ad quem distinctè Scripturas sacras legere, et rudimenta nostræ religionis explicare ex officio convenit, ut suo loco dicemus, quomodò quis grammaticæ ignarus, et mysteriorum nostræ religionis inscius, munere fungi poterit? Idem de exorcistis conjiendum est, quod præterea prudentiâ non orbatos esse decet; idem de acolythis, qui baptizandos confirmandosque inscribunt, et in ordinem disponunt, qui in sacrificio missæ sacerdoti respondent ac ministrant, qui materiam Eucharistiæ, remotè saltem, preparant, ut suo quoque loco exponetur.

§ 9. *Quænam in examine ad sacros omnes ordines quærenda.*

XL. « Qui verò (ut simul cum concilio V Mediola-

(1) Tom. 3 Concil. Bini, parte 2. Flodoardus, lib. 2 Historiæ, cap. 5.

(2) Constit. parte 5, tit. de examin. Ratione.

(1) Sess. 25, c. 11, de Reformat.

(2) Constit. cap. 3.

nensi, quod præ manibus explicandum habemus, ad superiorum ordinum examen festinante, ipsi quoque festinemus) sacris ordinibus, utpote subdiaconatu, diaconatu, sacerdotio initiandi sunt, cum ornati ex cultique iis virtutibus esse debeant, quæ in clericis inferiorum ordinum requiruntur; sicut ad altiorem ordinis gradum ascendunt, ita virtutum, et probitatis, et doctrinæ quodam quasi ascensu præstare debent; quamobrem hoc inprimis ordinatores videant, an qui Ordinis Sacramento initiantur, per singulos illius gradus, et in vitæ spiritualis disciplinâ maiorem progressionem fecerint, an Breviarium, anque sacra Biblia, concilium Tridentinum, et provincialia quoque, synodos episcopi diœcesani, Catechismum Romanum, Rationale divinorum officiorum, et libros aliquos de vitæ spiritualis rationibus conscriptos, sui muneris usui accommodatos habeant. »

XLII. Præclarum sanè prius istud consilium, ut de profectu singulorum, tam in scientiis, quàm in clericali disciplinâ, et christianæ pietatis officiis quæstio diligens habeatur; ita enim mihi persuadeo, clericos qui in minoribus ordinibus ad maiores probandi militant, si animum in scientiæ studio, pietatis, ac disciplinæ remiserint, tunc cum maximè fervere deberent, negligentiores utique postea futuros, et Ecclesiæ Dei minus utiles; ideòque, cum examen ordinandorum, non virium tantum atque habituum, sed voluntatis probatio sit, et sagax de futuris actibus divinatio, eos qui ita negligentes reperti fuerint, etsi fortè aliqui alii scientiâ ipsis inferiores admittendi videantur, qui conatu omni ad scientiæ studia ac disciplinæ contenderint, eos tamen rejiciendos esse; tum quòd sicut illorum diligentia remuneranda est, ita eorum puniendi negligentia; tum quòd ab illis majores profectus in dies expectentur, ab his verò pejora omnia timeantur; neque enim animus unquam humanus eodem gradu sistere potest, sed vel ad altiora consurgit, vel ad decliviora delabitur; et ubi semel alicujus animum otium ac studiorum neglectus invaserit, non solum futuram impedit utilitatem, sed immissa etiam ac jam exacta virtutum semina præfocat. Eant, ergo, de virtute in virtutem (1) necessum est, et ascensiones in corde suo disponant (2), qui ad christianæ perfectionis fastigium aspirant. Quosdam liceat tanquàm litteraturæ et disciplinæ christianæ ignaros, quosdam tanquàm negligentes rejici; priores, quia inepti sunt sacris functionibus ritè obeundis; posteriores, quia tales erunt. Ut autem hoc fieri possit, opus est singulorum quæ fuerit eruditio meminisse, ut præterita præsentī conferatur; cui rei optima est ea quam supra cum iisdem conciliis Mediolanensibus eruimus, disciplina, quam etiam observatam in Galliâ maximo cum emolumento vidimus, ut singulorum qui ad ordines accedunt, sive rejiciantur, sive admittantur, ingenium, studiositas, peritia, industria, quàm fieri potest exactè, describantur.

XLII. Præclarum et istud, ut certi quidam libri,

(1) Psalmo 85.

(2) Ibidem.

lique maximè qui de rebus sacris et divinis pertractant, quique clericum suum officium edocent, tanquàm vitæ magistri habeantur et audiantur; nam, ut rectè habet Seneca, epist. 104, *inter studia versandum est, et inter auctores sapientiæ, ut quæsitā discamus, nondum inventa quæramus*. Itaque quod Paulus Timotheo (1), hoc clericis omnibus seriò inculcandum est: *Attende lectioni*: ex iis autem libris potissima sunt sacra Biblia, quæ sapientiam divinitus emissam inspirant, et doctrinam utilem ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitiâ (2), complectuntur. Secundum locum tenent conciliorum decreta, quibus ecclesiasticæ regulæ continentur, et fidei et morum dogmata; posthæ libri isti in pretio esse debent, qui mysteriorum nostræ religionis arcana aperiunt, et sacrorum rituum causas et significationes detegunt; et ut videamus veterem Ecclesiæ in re simili disciplinam, lubet intueri quomodò episcopi in Moguntiaco concilio sub Carolo Magno imperatore consedisserit describantur: « *Legentes atque tractantes Evangelium, necnon Epistolas et Actus Apostolorum; canones quoque ac diversa sanctorum Patrum opuscula, pastoralementeque librum Gregorii, cum cæteris sacris dogmatibus diligenti studio perquirentes; quibus modis statum Ecclesiæ Dei, et christianæ plebis profectum sacrâ doctrinâ justitiæ inconvulsum, largiente gratiâ Dei, perficere et conservare potuissent.* » Proderit quoque meminisse cautum olim in synodo Turonensi III, c. 3, sub eodem Carolo, « *nulli episcopo licere canones, aut librum pastorem à B. Gregorio papâ editum, si fieri potest, ignorare;* » in Cabilonensi II, c. 1, sub eodem imperatore, decretum « *ut episcopi assidui sint in lectione, et scrutentur mysteria Dei, etc.; canones quoque intelligant, et librum B. Gregorii papæ de Curâ pastorali;* » et in Aquisgranensi II, imperante Ludovico Pio, similiter definitum, capitulo 2 de Doctrinâ episcoporum, can. 4, « *convenire sacerdotali ministerio scire formam evangelicam, documenta apostolica, canonum instituta, normam regulæ pastoralis à sanctissimo pontifice Gregorio editæ;* » denique in Capitulis Hincmari Rhemensis, ad presbyteros parochiæ suæ datis anno 882, statutum esse, c. 8, « *ut homilias 40 Gregorii quisque presbyter studiosè legat et intelligat.* » Ritè ergo prædictos libros commendant Mediolanenses Patres, et de studio in iis collocato examinari volunt, qui ad sacros ordines tendunt. Vix enim ullus doctrinæ ac disciplinæ ecclesiasticæ studiosus erit, qui non eorum quoque librorum amantissimus existat; nec certius Ulysses Achillem in feminam transmutatum, gladiatorum armorumque mercibus propositis agnovit, quàm prudens examinatore ex studio circa libros quis cuique genius sit, poterit conjicere.

§ 10. Quænam à promovendis ad subdiaconatum quærenda.

XLIII. Subdunt autem Mediolanenses constitutio-

(1) 1 Timot. 4.

(2) 2 Timot. 3.

nes (1) : « A subdiaconis potissimum de ordinum minorum et majorum quaeratur differentia : an in minoribus ordinandis probatus sit ; de voto item continentiae, quod subdiaconatus ordini conjunctum est ; de Sacramentorum etiam doctrinâ, saltem generalim ; tum eorundem periculum experimentumve fiat in officii divini recitandi ratione. » Egregie omnino ; primò enim majores ordines suscipere nequaquam merentur, qui minoribus jam insigniti, utrorumque differentias non agnoscunt ; sicque tam in prioribus ordinibus exercendis negligentiam suam produnt, quam in superioribus temerè petendis impudentiam, cum nec in susceptis possint negligentiam suam excusare, quorum functiones ignorant, nec de reliquis suscipiendis, nisi temerè, cogitare, qui id petere coarctantur, quod ignorent, et ad superiores gradus velle conscendere, posteaquam in inferioribus malè se gesserint. Secundò, non possunt non seriò de castitatis voto commoveri, qui ejus de cætero servandae necessitate constringuntur. « Qui minorum igitur officiis ritè functi, ad subdiaconatum promoveri anhelant, » inquit Burdegalense ultimum concilium, cap. 6, n. 4, « hæc prius apud se attentè circumspectant, scrutenturque semetipsos, maxime conducit ; » et cum Tridentina synodus, sess. 23 de Reform., cap. 13, eos solùm subdiaconatu initiandos moneat, « qui sperent Deo auctore se continere posse, » inquirendus est unusquisque istius ordinis candidatus, quantum spem castitatis servandi concipiat ; quo continentiae desiderio exardescat ; nec ullus in subdiaconatum admitendus est, nisi qui suæ castitatis experimentum aliquod, aut dederit, aut habuerit. Tertiò, examinandi etiam quicumque subdiaconi ordinationem expetunt, an Sacramentorum doctrinam attigerint, ne in Sacramentorum ministerio, cui deservire incipiunt, per ignorantiam peccent ; neve rudes omnino et imperiti sacerdotalis muneris irreducem sacerdotii viam ineant, et Ecclesie inutiles maneant, atque onerosi, si per ignorantiam ad superiorem presbyteratus ordinem ascendere non possint. Quartò, æquum pariter est, ut examinentur circa modum recitandi Breviarii, ut qui ad ejus recitationem obligabuntur, non imperiti ad hoc pensum persolvendum accedant, nec sibi sui muneris ignaris hujus officii obligationem imponant ; quod etiam examen in aliis superioribus ordinibus conferendis placeret institui, ut scilicet deprehenderentur quinam ritè atque ordinatè horas canonicas persolvant ; quinam verò vel hujus legis observationem omittant, vel in hujus officii persolutione oscitanter se gerant ; utrosque enim sine reprehensione præteriti criminis, vel oscitantie, ad superiores ordines recipere injustum est, neque enim videtur rationi esse consentaneum ut superiores conscendant gradus, qui in inferioribus visi fuerint negligentes ; unde rectè concilium Burdegalense sub Antonio Prevotio Sansaco, cum à subdiaconatu statim officii divini rationem clericos tenere debere

divisset : *Neque omnino* (1), subdit, *superiores illis ordines conferantur, quos per examen hæc insigni et mortali negligentia teneri consiterit.*

XLIV. Certè hocce tempore, quo nemo inferiores sacerdotio ordines suscipit, nisi qui sacerdotium prætendit, vivque ullus ad subdiaconatum recipitur, qui non illicò sibi jus ad presbyteratum, licet falsò, acquisitum putet, qui non sibi injuriam inferri credat, si in eo ordine in quo clericis nulla solent stipendia ab ecclesiis destinari, perpetuò remanere cogatur ; hocce inquam, tempore, eà rerum stante conditione quâ vivimus, vix in presbyteris plura quàm in subdiaconis desiderari videntur, nisi fortè quòd quæ à presbyteris scientia jam acquisita esse debuit, ne statim ab ordine suscepto in Sacramentorum administratione peccent, ea valdè probabiliter et mox comparanda sperari ac conjici debeat in eo qui subdiaconorum catalogo inseritur, cujus rei me admonuit Burdigalensis ultima synodus his verbis, cap. 6, n. 4 : *Circa eos qui ad majores ordines erant assumendi, cum semel arctam viam ingressi ab eâ minimè resilire possint, omnisque penitentia sera sit eis, et inutilis, est cur major cautio in iis deligendis adhibeatur.* Majorem utique cautionem et severitatem in subdiaconatu adhibendam esse conspicuum est, tum in uniuscujusque vitâ probandâ, ne ii castitatis lege obstringantur, quos satius foret in suæ incontinentiæ remedium nubere, quàm repudiantes nuptias infesto concupiscentiæ igne jugiter aduri, et cum ordinis clericalis dedecore, volutari in carne et sanguine ; tum etiam in scientiâ et ingenio examinandis, ne aliquos sacri antistites vel miseratione ducti, vel importunitate victi, ad presbyteratum inutiles evehere cogantur, nullâ aliâ ratione quàm quòd eos subdiaconos effecerint ; quasi verò errore resarciatur error, non potius augeatur, vel in erroris novi patrociniū similis superiori error afferri possit, cum potius errorem recentem antiquus accuset, dùm ostendit ab iis criminibus minus aversum esse hominem, in quæ pluries impegerit.

§ 11. *De iis quæ in examine ad diaconatum et presbyteratum quaerenda sunt.*

XLV. De examine ad diaconatum hæc tantum concilii V Mediolanensis habet constitutio (2) : « Diaconorum examen, experimentumve fiat, præterea aliquantò diligentius de Sacramentorum doctrinâ ; experimentum item aliquod fiat in concionibus habendis, ex ratione concionatorum examini infra præscriptâ. » Hanc verò examinis formam pro concionatoribus intactam relinquemus, quia alterius videtur esse instituti ; nec ad hunc scopum sermo noster rectè collimat. Illic tantum perpendendum, præter ea quæ supra discussa sunt, duo præsertim in examine futuri diaconi expetenda esse, ut et majori quàm quæ subdiacono sufficiat Sacramentorum scientiâ imbutus sit, et concionandi non sit imperitus ; nam diaconi in omnibus Sacramentis ministrant, et vicem gerunt sacerdotis in Baptismo conficiendo, ac distribuendo spiritali Eucharistiæ

(1) Conc. V Mediol. supra.

(1) Titolo de Sacrament. Ordinis.

(2) Constit. parte 5, de examinandi Ratione.

cibo; concionandi quoque prerogativa eminere eos oportet, quia catechumenos docere ex officio tenentur, ordoque eorum *κατασκευαστος*, seu purgativus est; ac proinde si Sacramentorum inscii et concionandi omnino imperiti admittantur, ad munus diaconi inhabiles minusque idonei seliguntur, quod sine scelere fieri non potest; quæ autem de officiis diaconorum hic obiter diximus, fusiùs suo loco confirmabuntur.

XLVI. Denique prædictum Mediolanense concilium mandat ibidem, « ut ab iis qui sacerdotio initiari volunt, hæc studiosè sigillatim perquirantur, an piè et fideliter in ministeriis antea actis se gesserint, an spectatâ pietate, anque castis moribus, an præclarum bonorum operum exemplum, et vitæ documenta ab iis expectari possint, hæc præterea querantur quid sit missæ sacrificium; qui illius sacrificii effectus, quæ ejusdem partes; quæ necessaria in eo insint; quæ sacrarum vestium significationes; quæ in eo sacrificio offerendo requirantur; ubi et quando illud fieri non licet; quæ dubia aliquando incidere possunt; quæ explicatione opus habeant, ut illud rectè fiat, tum experimentum eorum ex præscriptis infra regulis fiat: An sacræ confessionis aliquam peritiam habeant; an ad alia item Sacramenta rectè ritèque ministranda idonei sint; an eorum cognitionem explicationem habeant, ex interrogationum præscripto, ut infra de parrocho; an doctrinam item teneant, quâ verbum Dei rectè tractator concionemque habere possint, anque de re sacrâ, de christianarum virtutum officiis, atque de omni re ad salutem necessariâ aptè populum instruere aut docere possint; cùm verò à cæteris omnibus, ut præscriptum paulò ante est, qui clericali militiæ ascribuntur, de vitæ spiritualis, sanctiorisque institutis atque exercitationibus perquiratur; tum maximè ab iis, qui vel sacerdotio initiantur, vel parochialem curam suscipiunt, etc., à quibus omnibus et singulis, cùm ad examen veniunt, præter cætera quæ ad sanctæ spiritualis vitæ usum pertinent, ea maximè explorentur quæ de orandi modo, deque omni sanctarum meditationum celestiumque contemplationum exercitatione ab aliis qui in eo genere religiosè sese exercuerunt, tradita sunt. »

XLVII. Nihil in hæc constitutione non sanctum, nihil non arquisissimum, nihil non necessarium: sive enim ea spectes quæ de sacrificio missæ interroganda præscribuntur, quid magis æquitati et rationi consonum quàm ut nemo ad rem adeò augustam, imò divinam celebrandam admittatur, qui non sui officii ignarus sit et peritus? qui non sacrificii naturam, effectus, circumstantias optimè calleat, ejus nempe minister est? qui non defectus in hoc sacrificio occurrentes, quibus vel statim occurrendum est, vel extemporaneum remedium afferendum, non exactissimè noverit? qui non vestium rituumque significationes, quibus ad pietatem incendatur, didicerit? sive Sacramentorum administrationem ac dispensationem, quibus homines salvantur, sacerdotibus commissam consideret, quis tantam, tam excellentem, tam periculosam provinciam imperitiis confidat in opprobrium

cleri, populi detrimentum et conculeationem sanguinis Christi, qui pro nobis effusus in omnem christianum populum per Sacramenta velut per canales diffunditur? sive difficile verbi divini prædicandi munus sacerdotibus commissum cogites, quis canes mutos non valentes latrare ad custodiam ovilis domini constituat? quis populorum expectationem frustrari velit, ut cùm legem ab iis requisierint, quorum labia scientiam custodiunt, vel falsa doceantur, vel stulta rideant, vel debitâ responsione priventur; sive denique in sacerdotum conditionem oculos conjicias, quorum vita cæteris debet esse in exemplum, oratio debet esse presidio; quis unquàm in orationis studio et vitæ integritate, ab iis exquirendis et inquirendis iis quæ ad ista spectant, nimiam putet adhiberi posse diligentiam, in quibus nemo potest esse nimius? Id ipsum confirmant ea quæ Augustino à Gratiano tribuuntur, ferè autem omnia habentur in Pœnitentiali Bedæ, et in libro de Officiis ecclesiasticis, quibus nempe enumerantur ea, quæ ipsis sacerdotibus necessaria sunt ad discendum, id est, *liber Sacramentorum, Lectionarius, Antiphonarius, Baptisterium, Computus, Canon pœnitentialis, Psalterium, Homiliæ per circulum anni dominicis et singulis diebus festivitatis aptæ*, Gratia, dist. 38, can. *Quæ ipsis*. Quæ quidem qui ignoraverit Senonense concilium sub Antonio cardinali à Prato ad sacerdotium vetat promoveri, in Decretis morum, cap. 9.

§ 12. *Conclusionem continens. et seriam ad examinatores parænesim.*

XLVIII. Providenter ergo, sanctè et necessariò ea omnia quæ in constitutionibus Mediolanensibus citatis præscribuntur, in examine probandorum ad sacerdotium querenda sunt, nec ullus nisi eo doctrinarum genere tinctus recipiendus. Nec est quòd aliquis adversus prædicta exceptionem admittat, putans non eam severitatem servandam esse, in eo qui presbyteratum hoc tantum fine petat, ut cantui, lectioni vel orationi vacet, cui nec populi docendi vel ducendi voluntas sit, qui Sacramentorum administrandorum provinciam relinquit, sibi soli victurus, non aliis; neque enim hæc exceptio canonica est. Primò enim quis spondere audeat eum qui talia, ut ordinaretur, promiserit, non omnem moturum esse lapidem postea ut Sacramentorum administrandorum potestas sibi detur? quis non ipsi parochialis Ecclesiæ curam demandandam polliceri possit, à quâ eum repellere qui presbyterali ordine visus sit dignus, licet hodiernæ praxi conforme sit, at non canonico juri? Secundò, quis ferat presbyterum ordinari, ut sibi tantum vacet, non aliis? quòd enim Christiani sumus propter nos est, quòd presbyteri propter alios; hoc presbyteralis ordinis ratio, hoc potestatis in populum et pro populo instituta dignitas; hoc antiquæ Ecclesiæ disciplina, quæ inutiles presbyteros, otiosos, populi curam non habentes vix patiebatur, ut alibi docebimus; hoc institutio Christi et apostolorum traditio, quibus constat presbyteros ad populi utilitatem, et Sacramentorum dispensationem primò institutos fuisse, tanquam indecorum

et inordinatum rejiciunt. Tertiò, esto legitima sit ista à divinis officiis sacerdotali gradui propriis cessatio, et tunc certò velat episcopus spontè abscissurum eum à ministerio verbi et Sacramentorum quem ignarum ordinavit; at quomodo sciet eum à populo nunquàm appellandum, ut eo munere defungatur, qui certè singulorum nec merita novit nec doctrinam? quo argumento conjetet non eum temerè de mysteriis divinis verba facturum? quà ratione ductus ipsum indocta responsa, noxia consilia, dogmata, errores non propalatorum colliget, quæ in totius ordinis dedecus verpant et perniciem populi? Itaque vulgata illa exceptio explenda est, tanquàm quæ Ecclesie Dei, si semel approbetur, certissimam pestem allatura sit. Aliquam tamen habendam esse rationem religionis, qui perpetuò delitescere amant in suis monasteriis, et ad nullas animarum curas evocari, statuit Coloniensis synodus, ut scilicet benignius cum iis agatur, nec eadem quæ in aliis scientia requiratur.

XLIX. Agite ergo examinatores piè, prudenter, sedulò, constanter, vestrique officii eas esse partes erudite, quæ christianæ respUBLICÆ si ulte alia maxime intersint; à vobis disciplinæ ecclesiasticæ restauratio pendet; facilius siquidem est novos Ecclesie Dei sacerdotes ad hanc regulam fingere quàm antiquos refingere. Actum est de Ecclesià ejusque salute et ornamento, si in ordinandis sacerdotibus et ministris sacrosancti altaris eruditio, pietas, functionum ecclesiasticarum scientia, disciplinæ studium, et aliqui in cā profectus nullà ratione spectentur. Apage examinatores istos, qui ubi aliquis duo aut tria verba Latina effuderit, continuò ipsum ordinatione dignum judicant, magnique faciunt si de Romanis consulibus vel prætoribus aliqua garriat, quamvis de Religionis christianæ mysteriis, Sacramentorum doctrinà, clericorum officiis interrogatus conticescat; hæc præsertim querenda sunt, quæ ordinandis præcipuè docenda, exercenda erunt; cætera non negligenda, quibus ad priora addiscenda paratur aditus, et ignorantie apud populum opinio devitatur. Spectent, quæso, examinatores, quales prioribus Ecclesie seculis clerici eligerentur, quales sacris ordinibus initiarentur, talesque si fieri possit approbare nitantur, qui prædecessorum suorum imaginem referant. Quales autem clericos, seu sacerdotes primitiva habere Ecclesia, graphicè depingit Origenes, lib. 3 contra Celsum; quibus si comparemur, quàm vereor ne non minùs tantùm habentes, sed nihil omninò habentes deprehendamus. Audiatur tamen Origenes, qui, ubi Ecclesie Dei cum popularibus cœtibus collate præstantiam ostendit, mox subdit: « Sic etiam senatum ecclesiasticum si componas ad senatûs singularem civitatum, invenies quosdam senatores ecclesiasticos dignos ubivis gentium administrare divinitus constitutam rempublicam; senatores verò istos qui passim reperiuntur, nihil in moribus habere eximium præ plebeiis hominibus. Eodem modo magistratus ecclesiastici cum urbanis magistratibus conferendi; ut intelligas magistratus Ecclesie, etiam qui inter collegas paulò nigri-

diù versantur in officio, tamen in morum et virtutum ratione vulgaribus senatoribus præcellere; » quàm verò jam mutata rerum conditio est! ejus mutationis potissima causa nulla alia est, quàm quòd in eligendis Ecclesie ministris negligentius, in iisque diù probandis segnius antistites, et ab iis delecti examinatores agant. Meliora speranda sunt eo tempore quo doctrinà et pietate insignes episcopi plurimi resarciendis Ecclesie luxatæ ruinis invigilant. Fave, divinum Numen, hancque præsulibus omnibus piam cogitationem immitte, ut et in seligendis utilibus vineæ Domini operariis diligentes, et in talibus etiam afflicendis æqui beneficiorum dispensatores, et in eorum laboribus pro Ecclesià Dei dirigendis assidui existant.

CAPUT IV.

DE TEMPORE, Loco ET FORMA EXAMINIS.

§ 1. De tempore examinis habendi.

I. Cætera quæ ad examinis ordinandorum accuratam tractationem spectant, sunt tempus habendi examinis, locus in quo instituendum est, et forma quæ in eo habendo servari debet. De tempore primùm dissero. Concilium Nannetense, c. 11, feriam quintam illius septimanæ in quâ ordines celebrabuntur examini inchoando præfigit: « Quando, inquit, episcopus ordinationes facere disponit, omnes qui ad sacrum ministerium accedere volunt, feriâ quartâ ante ipsam ordinationem evocandi sunt ad civitatem unâ cum archipresbyteris; » tum subdit: *« Igitur per tres dies continuos examinabuntur, »* puta per feriam quartam, quintam et sextam immediatè ordinationem præcedentes. Assentitur aliquatenùs concilium Coloniense I, anno 1536, parte 1, cap. 24, die Mercurii proximè præcedente ordinationem omnes ordinandos evocandos esse statuens, et dies sequentes Jovis et Veneris ejusmodi disquisitioni peragenda designans; assentitur et alterum Coloniense, anno 1549, tit. de altero Medio ad reformat., cap. 5, quod de tempore examinis in hunc modum decernit: « Mandamus ut volentes ad subdiaconatûs ordines promoveri, presententur, et dent intitulatoribus nomina sua feriâ quartâ diem ordinationis præcedente, ac eodem ac sequenti die examinentur horâ quam eis constituent examinatores. Promovendi verò ad sacerdotii gradum dent nomina sua feriâ quintâ ante diem ordinationis, quibus similiter statuetur hora, cum simul ob multitudinem examinari non possint. » Assentitur et Tridentinum, sess. 23, de Reform., cap. 7, quod quidem per mensem ante ordinationem eos qui ad majores ordines promovendi sunt, episcopum adire jubet, voluntatem suam episcopo significaturos, morumque ac vitæ inquisitorem ab episcopo nominatum habituros; jubet tamen « ut omnes qui ad sacrum ministerium accedere voluerint, feriâ quartâ ante ipsam ordinationem, vel quando episcopo videbitur, ad civitatem, examinis causâ, evocentur. »

II. Neque multùm ab eo dissentiunt Rothomagensis concilium, Mediolanense IV et Aquense, quorum

primum statuit, de episcoporum Officiis, num. 5, « ut promovendi ad sacros ordines duobus saltem diebus ante ordinationem, ad locum ab episcopo designatum veniant examinandi; » alterum, Constit. parte 2, tit. quæ pertinent ad Sacramentum Ordinis, tempus quo examen subituri ordinis suscipiendi causâ convenienti episcopali edicto significandum decernit, « illis qui in urbe sunt, feriam scilicet secundam hebdomadæ statum sacre ordinationis diem præcedentis; diocesanis autem aliisque ante feriam quartam hebdomadæ, in quam ipsa sacra ordinatio incidit. Id verò, nisi pro diocesis exigua, aut amplioris ratione, vel pro numero eorum de quorum ægetur promotione, brevius aut longius conveniendi tempus edicto suo præscribendum censuerit. » Ultimè similiter, tit. quæ ad Sacramenti Ordinis administrationem pertinent, cum pluribus aliis synodis Italicis, præcipit, « ut omnes tum ipsi qui majoribus, tum alii qui etiam minoribus ordinibus initiari volunt, si in urbe quidem illi sint, feriâ secundâ hebdomadæ ordinationem proximè præcedentis, si verò diocesaui, et alii qui extra urbem habitant, quartâ feriâ hebdomadæ, in quam sacra ordinatio incidit, ad episcopum examinis causâ convenient. » Nullus quidem absolutè certus dies examini inchoando præfigi potest, prudenterque Mediolanense citatum à nobis concilium edixit pro amplitudine vel angustia episcopatus plures vel pauciores examini dies constituendos, ideòque examinandos pluribus ante ordinationem diebus convocandos esse vel paucioribus; quod advertens Tridentina synodus vel quartam feriam ante ordinationem, tanquam ordinarium diem, vel alium qui ab episcopo determinatus fuerit, convocandis ad civitatem iis qui ordinari cupiunt statum esse definit, episcopi arbitrio relinquens ut pro multitudine vel paucitate examinandorum tempus à quo examinandi debeant convenire, anticipet vel contrahat; prudenter etiam omninò, in civitate morantium et extra civitatem habetur ratio, ne scilicet ii qui extra civitatem habitant non necessariis impensis graventur, et diutius quàm necessum sit à domo avocentur, extraque eam commodari compellantur; unde prius qui sunt in civitate examinantur, ut locum postea iis qui sunt extra civitatem vacuum relinquunt.

III. Ubi verò laudabilis illa consuetudo viget, ut in episcopio vel in domo aliquâ ad id destinata instruendi ante ordinationem maneant, qui ordinibus initiari petunt (de quâ consuetudine infra dicemus), placet maximè ut quod à reverendissimo Bellovacensi episcopo prudenter observatum vidi, duplex examen instituitur, prius quidem minùs accuratum de grammaticâ præsertim et humanioribus litteris, ut qui Latine linguæ rudes reperiuntur, nec ad ipsam instructionem admittantur, quippe qui brevi tempore Latinam linguam edoceri nequeant, quæ ordinandis necessaria est; alterum post instructionem, et frequentem eorum præsertim interrogationem de quorum scientiâ dubium aliquod existerit; quam quidem

haberi, et ipsis ordinandis notam fieri debere iudicatum est, ut, libero ab omni curâ animo, et ad certiore tantum beneficii expectationem inflammato, facilius ad eam quam decet asserre in ordine suscipiendo pietatem ac fervorem sese disponant.

§ 2. De loco examinis.

IV. Locus autem examinis is esse debet qui ab episcopo designatus fuerit, ut loquitur Rothomagensis concilium. Publicus autem olim erat, ut nempe audiente populo fidei, et episcopi iudicium comprobante examen institueretur; testis hujus rei Cyprianus, epist. 24, ubi Optatum et Satorum communi consilio probatos docet, Saturòque die Paschæ semel atque iterum lectionem datam, Optatum à se presbyteris doctioribus stipato, doctorem audientium renuntiatum refert; testatur concilium Carthaginense III, c. 40, quod contradictiones episcoporum electioni allatas in eadem plebe discutiendas affirmat, ut cum electus purgatus fuerit, sub conspectu publico ordinetur; cur enim in eadem plebe contradictiones in electione obortas discuti mandant, nisi ut publica sit et toti populo nota electi in episcopum purgatio? quam ideò publico in loco purgationem et discussionem factam fuisse probabiliter conjicies; testis ex veteri deducta præsens adhuc consuetudo, cujus Pontificale Romanum meminit, de Consecrat. electi in episcopum, ut coram populo, solemnì ordinationis die consecrandus in episcopum, de mysteriis fidei, de virtutibus episcopali-bus interrogetur; hic enim mos, quem nos adhuc retinimus, episcopi publicè interrogandi, indicat examen olim ordinandorum loco publico et publicè celebrari solitum. In contrarium tamen videtur sentire Balsamon, qui canonem istum 5 Laodicenum prohibentem, nos *χριστονομίᾳ τῶν παρρησιασθέντων ἀποστόλων*, id est, electiones (nam *χριστονομία* pro electione hic sumi consentiunt idem Balsamon et Zonaras) fieri in præsentia audientium, ita interpretatur, quasi in communione audientium examinandi volentis (et non in præsentia totius plebis), ut si verum sit: propterea quoque suo tempore observari notat, ut seorsum antistites convenientes eligerent, quia nempe in electionibus indigna nonnulla dicuntur de iis qui eliguntur; quâ nempe ratione ab examine quoque ordinandorum populum fidelem excludi, et seorsum examinatores convenire debere colligeretur.

V. Nos quidem, quid jam facto opus sit non determinamus, maximè hocce tempore, quo nos hæretici undique ambiunt, mysteria sacra deridentes, et in cleri opprobrium omnia invidiosè captantes; nec hæretici solùm, sed magnâ ex parte laici, tum maximè gaudent cum in ecclesiasticorum hominum dedecus et ignominiam aliqua comminisci, vel loquaciter oblatere possunt; at canonem istum Laodicenum ad discussionem ordinandorum privatim agendam, non publicè coram laicis fidelibus, falsò detorquet Balsamon, qui nempe hoc tantum innuit, discussionem istam et examinationem coram catechumenis et poenitentibus, qui in secundo sunt poenitentis gradu, quem *ἀρχαίαν*

dicentes passim dicuntur, fieri minime oportere, ne forte, quod ait Zonaras, aliqua in eligendis obijcerentur, quæ in his quorum non ita constans in fide ratio esset, blasphemandi Nominis causam præberent; et ut enim virtutum actionibus gloria Dei augetur (concelebrant siquidem, qui præclaras actiones intuentur, Dei maiestatem), ita vicissim, ob ea quæ virtuti adversantur, qui parùm firmis fidei radicibus nituntur (quales catechumini et penitentes vulgò creduntur), divino Numini petulanter obtruncant. » Quemadmodum itaque catechumeni ac penitentes à sacris mysteriis fidelium quæ exequiis arcebantur, ita et ab electionibus excludi solebant, adeò ut nec interesse quidem his possent, multò minùs suffragium ferre; cuius etiam rei, ni fallor, causà, posterioribus etiam temporibus constitutus ad arcendos laicos (quorum in electionibus multe erant partes) inter officiales magnæ ecclesiæ Constantinopolitane in sexto quinario (1) recensetur, *custodiens fores, dum electiones Ecclesia ministrorum peraguntur*; adnumeratur quoque *ἀποστολὴ πρεσβυτέρων* (quomodò legendum censent diuini in hunc locum 24, et Bulengerus de Off. eccl. Const., cap. 24, in quo à Gretsero dissentiunt, qui τὸ πρεσβυτερίου legit, lib. 4, cap. 10, in cap. 1 Codini, quasi *anpullam unam et solam*, quam scilicet oleo seu chrismate plenam ad consecrationem secundus ostiarius teneat, et antistiti, cùm opus est, porrigat); cuius nempe secundi ostiarii officium dicatur observare et custodire monobamylon, id est, conclave palatii secretum et simplex, in quod conveniebat clerus patriarcham electurus, ante quod aliud fit *διεξέμειλον* dictum, in quod conveniebat promiscuè omnes ex plebe, qui de electione patriarchæ citiùs rescire volebant, cuius nempe meminit Phranses.

§ 5. De formâ examinis.

VI. Quod verò jam spectat ad formam examinis, plurima observanda sunt, quæ omnia ferè ex V Mediolanensi concilio eruemus. Primum est, ut nemo examinandorum, nisi in habitu modesto, et qui clericum decet, in tonsurâ, barbâ, capillitio, honestis ac decentibus audeat accedere. Districtè id præcipit Mediolanensis prædicta synodus, Constit. parte 5, tit. de examinandi Ratione: « Si quis vel clericali vestitu deformi, ab ordinis ecclesiastici decore aut disciplinâ alieno indutus, vel sine congruâ pro sui statû et ordinis ratione tonsurâ accesserit, ne ad ullam examinis experimentive rationem ei aditus fiat, nisi decenti veste amictus, tonsurâ præscriptâ ad illud redierit. » Similiter Rothomagensis concilium statuit, de episcoporum Officio, num. 3, ut ad examen ordinandi conveniant *in habitu et tonsurâ decenti*; alioquin *non recipiantur*. Si enim, ut ait Ambrosius, sermo 14, « duces et principes omnes etiam militantes accuratè sericis vestibus accincti, operosis cingulis, auro fulgente pretiosis, ambiunt solido nitidiùs in conspectu regis incedere; » annon contendere debent ordinandi ut coram episcopo vestitu clericali amicti compareant? Si qui

honores petere volebant, candidam togam debebant induere petitionis suæ signum; quanto æquius est ut qui ecclesiasticos gradus peturi conveniunt, ecclesiasticam induant vestem, quâ se studio suo nominis ac professionis ostendant! Si milites cingulum militare assumebant, antequam in militum ordines referrentur, et se sacramento militiæ addicerent, num consentaneum est ut idem ecclesiasticæ militiæ sectatores faciant, habitumque eum assumant, quò à laicis dignoscantur, nec professionem suam ementiantur? Nemo aut in castris, aut in foro ad ullam dignitatem evehitur, qui non vestibus convenientibus utatur; turpe est ut quod in cæteris ordinibus judicaretur indignum, in ordine ecclesiastico, cuius sicut major est dignitas, ita major debet esse religio, *εὐσέβεια*, et reverentia, censeatur esse tolerandum.

VI. Ea tamen est aliquorum temeritas, ut passim aliqui in vestibus rusticorum, aut militum, examinandos se ac probandos ad sacros ordines offerant, incompti, inconcinni, animi feritatem vel rusticitatem palàm prodentes; alii calamistrati, molles, effeminati, residente cute, capillitio crispato ac prolixo, acuminatâ aulicorum more barbâ, profusâ mystace, vestitu superbo, incessu molli aut tumido, ad examen accedant, in quibus nihil masculum præter sexum esse conjicias, quorum unguento delibuti, vel aromatico pulvere conspersi crines, fragrantès vestes meliùs olent, quàm mores. O pulchra capita! O vera antiquitatis ecclesiasticæ vel apostolicæ modestiæ specimina? O modestiæ, simplicitatis, deliciarum contemptùs, optima et germana exemplaria! Unde hæc illis quidem temeritas, ut cùm stipitum, ac fungorum, aut contourum, quæ hostium spoliis vestibusque onerentur, potiùs quàm hominum speciem representent, hominum tamen ducatum ambiant, et magistrorum officium petant? Unde his succrevit audacia ut cùm pompæ secularium, mundanæ vanitatis, deliciarum turpium sectatores, se vestibus, incessu, totoque corporis habitu portendant; modestiæ tamen clericalis, humilitatis, abnegationis temporalium voluptatum quæ ecclesiastici profitentur, laudem ab examinaturibus mereri, et approbationem obtinere non diffidunt? Siccine ecclesiastica dignitas contemnitur, ut iis committatur, qui nec auctoritatis vel tantillùm habent ad jubendum, nec severitatis ad reprehendendum, nec honestatis ad conversandum? ut iis tribuatur, qui lenitate, ambitione, fastu, mollitiæ dignitatem cœlestem commaculent? Siccine examinerum iudicium irridetur, vel examinandorum audacia invalescit, ut qui rusticitatem spirant, vel qui (quod peius est), infrunitos se, superbos, vanos, deliciosos, molles, ac delicatos omni quâ possunt ratione ostendant, eorum tamen iudicio ecclesiasticam dignitatem assequi se posse non diffidunt, quorum severitatem potiùs pertimescere, quàm approbationem sperare deberent? Memini egregiè ab Augusto Cesare reipublice consultum, dum publicum officium ei dare noluit, qui fucatos crines haberet non nativo colore tinctos, fidem non ei adhibendam esse dictitans, qui fucato crine intuentes fallere nite-

(1) Codinus, cap. 4 de Offic., num. 28.

natur. Neque verò examinatores ei fidem adhibere debent, qui simplicitatem ecclesiasticam, et modestiam, professionem, laborem et reliquo corporis ornatu mundanum se ac delectosum simulat, vel verbas, votisque suis expressis ecclesiasticæ conditionis se se statorem esse velle mentiantur; qui enim delicti, qui molles, qui mundani fuerint, eo titulo rejiciendi sunt, quod alieni sint ab ecclesiasticorum statu moribus: cavendumque insuper ne renuntiationem secularibus pompis et vanitatibus in ordinis susceptione professuri, Spiritui sancto, et Deo, et Ecclesiæ mentiantur; qui verò modesti, humiles, clericales intus fuerint, eo tamen titulo excludendi sunt, quod animum habentes viri boni, exterioribus indicii alios se à viris bonis mentiantur, nec eam quam debent populis sui æstimationem relinquunt, nec exemplum præbeant. Quis credat illos toto vitæ tempore enixè sollicitos futuros ut sacerdotales appareant, qui vidente episcopo, intuentem sacerdotali examinatorum cœtu, tales esse non reformident quales reliquo tempore esse non debeant, et approbationem ab aliis expectant, qui vel suspensum vestitus et ornatos erubescere debent? Leviora forte dicimus, ut qui stylo conciliasse sed licet patientia sunt; nolumusque occulta revelare dedecoris; ex leviorum porro insectatione apparet, quantò acriorem, quæ graviora sunt, mereantur reprehensionem.

VII. Ubi verò tum examinatores, tum examinandi conveniant, a Jure præscriptum illi dicant oportet. Graviter Mediolanense V. Consil. parte 5: «Cum in locum conveniant ubi moris est clericorum experimentum fieri, priusquam accedantur à statâ precæ, orationeque congregationum usus præscriptâ, quam de libro pronuntiet, qui examini præsidet, initium faciant, hoc piè intusque precantes, ut Dei ope impetris illud rectè, prudenter, divinsque voluntati congruenterificent.» Solemnis est apostolorum precatio in electione Matthiæ ad apostolatam, Actuum 1: *Tu, Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris et illi duas manus accipere bonum ministerii hujus ex apostolatus, de quo prævaricatus es dadas, ut abiret in locum suum;* similis in ore examinatorum oratio, similis in corde pietas debet esse ac zelus, ut Deum, qui scrutatur corda ac renes, ferventer precentur, ut ex pluribus ad examen convenientibus, eligendorum eorum ipsis prudentiam tribuat, qui Ecclesiæ utiliùs consulant, clerum majori honore efficiant, populorum saluti diligentius providant; si vero cum aliis prædicaverint, dominationem minimè acquirant; ut dignos apostolis successores Deus ipse provideat, qui pro patribus nascituros filios revelavit, et se pastores doctoresque Ecclesiæ suæ nullo tempore denegaturum promisit: cum enim a Deo vocari et mitti debeant qui ad sacerdotium assumuntur, electionem divino numini debemus permittere, et ut ipsorum ore Deus loquatur, debent se examinatores sedulâ oratione preparare. Precibus quoque electioni conciliatur auctoritas, dùm is creditur a Deo electus, qui hominum (quos Deus inspi-

rante judicasse probabile sit) fuerit ore renuntiatus hinc et rectorum indignationi contineri, et erga electos reverentia debet accellere; neque illis cum tam indignum illic quod victimæ fratris probata sit; neque populis illorum electioni contradicere fas est, quia, ut concludat Chrysostomus, oportet probare quod *Deo placuit*. Legatur Chrysost., homil. 5 in Acta Apostolorum, iussu.

VIII. Cùm ad examen ventum fuerit, hanc diligentem cautionem adhiberi mandat Mediolanense V, ne aliorum nominibus quis examen expectatum, experimentumve subeat, quod aliquando factum esse comperitum est. Sanè graviter illi peccant qui vel alieno nomine interrogari se patiuntur, vel aliam personam examini supponunt, quâ nimirum fraude Ecclesiâ ludificantur et subsannant, ministerium dedecorant, et ordinationem sacrilegâ temeritate violant: quam quidem ii qui sine examine promoventur, furtivè subripiunt: qui vero illorum personas mentiantur, sacrilego huius furto cooperantur, utrique impiè. Hos verò profectò, qui eâ ratione ordinationem consecuti fuerint, ad superiorem gradum ascendere, nisi ex dispensatione jura non permittunt: nam Alexander III episcopo Lingonensi scribens, cum eo qui furtivè ordinem diaconatus susceperit, dummodò ab episcopo, vel archidiacono, aliove prælato sub anathematis interminatione prohibitus non fuerit, episcopi arbitrio relinquit ut impositâ penitentia dispenset, in promotione ipsius ad sacerdotale officium; si verò interminatio anathematis facta fuerit, eidem nisi post ingressum religionis indulgentiam negat, quatenus ad sacerdotalem ordinem promoveri possit. Hanc autem seu comminationem anathematis, seu sententiam contra eos ferri qui furtivè ordines suscipiunt, mos est usitatus ac legitimus; etenim Pontificale Romanum, parte I, tit. de Ordinibus conferendis, prope finem, hunc ritum in ordinatione præscribit ut antequàm ordinationes celebrentur, aliquis nomine episcopi ordinaturi, sub penâ excommunicationis præcipiat, et mandet, *ne quis non descriptus, examinatus, approbatus et nominatus ullo pacto audeat ad suscipiendos ordines accedere*, quæ si excommunicationis lata sententia est, nec solum comminatio (quod ex intentione episcopi præscribi judicandum est), is qui stante ejusmodi prohibitione ordinem surripuerit, in susceptis ordinibus ministrare non poterit, donec ab eâ excommunicationis sententiâ absolvatur: cùm Ecclesiæ lex sit eum qui excommunicationis vinculo irritus tenetur, liberam non habere exercendorum ordinum suorum facultatem. Iis adde canones quibus sine examinatione ordinati è clero deijci præcipiuntur, in eos etiam militare qui suppositâ aliâ personâ examini, ordinationem subriperint: hos enim sine examinatione promotos esse nemini dubium est, et ad magis periculosis quod fraude indutam ordinationem ordiantur, et illam in partem criminis subeunt.

IX. Hæc autem fraude diuicile capiuntur majores nostri, tum quod novissimi natos ad clerum promov-

hant, tum quòd singulos ordinandos ab archipresbyteris, et parochiis episcopo presentari volebant, ut supra docuimus; nunc verò facilius in eum errorem episcopi incidunt, cum ignotis manus imponunt; quamvis, si accuratè ea serventur quæ superius de probatione ad sacros ordines disserentes desideravimus, nonnisi rarò ejusmodi fraudibus irretiri possint; vixque nisi in ordinatione eorum qui litteris dimissoris obtentis, in alienà diocesi ordiuntur, per ejusmodi fraudes vigilantibus episcopis, et de suo officio sollicitis illudatur; idèoque in peregrinis ordinandis adeò difficile olim se Ecclesia præbuit, quòd in eorum ordinatione facilius fraus irrepere, errorque contingere posset. Cujuscumque tamen fraudis vitandæ causâ, prudenter edixit Aquensis synodus ut feria sexta immediate ordinationem præcedente ordinandorum post vespertas recognitio fiat, ne qui fortè inæquenti die non descripti, non examinati, aut non approbati fortivè irreperant.

X. In examine verò faciendo quedam alia non omittenda servari præcipit prædicta Mediolanensis synodus, primum « ne de ullo quoque initiando (si modò non aliter episcopus aliquando censuerit) examen, experimentumve antea fiat, quàm ætatis, natalium aut dispensationis concessæ, beneficii ecclesiastici, vel pensionis, patrimonii testificationes scriptas, easdemque à vicario episcopali recognitas, illiusque subscriptione signatas ac probatas, attulerit exhibueritve, nisi aliquando episcopus eas post examen exhiberi recognoscere jusserit; neque item nisi alias præscriptas decretis provincialibus, edictove episcopali testificationes dederit; nec verò præterea, nisi de eo à cancellario episcopali examinatores audierint, recognoverintque, quæcumque episcopi jussu inquisitiones de eo factæ, atque ex officio præscriptæ, aliorum litteris significatæ, vel denuntiatae vel delatae sint. Subdit verò quomodò testificationes illæ aservandæ, in codice eà de re scriptum referendæ, in episcopali archivio custodiendæ; et publicis, à cancellario de ordine suscepto conficiendis litteris, testimonia ista ætatis, natalium, patrimonii vel beneficii inserenda sint, quod superius quoque observavimus.

XI. Alterum, ut « examinatores ordine ad interrogationes quæstionesve veniant, atque in examine quidem ea ratio ineatur, ut interrogationes quæstionesve is examinatur proponat, quem pro vicissitudinis ratione et pro doctrinæ disciplinæ genere modò hunc, modò illum, in eo ipso examine episcopus vicariusve examinis præses interrogare jusserit, ut ne unus alterum vario multiplicique interrogationum modo certatim interpellat; interrogationum porrò et quæstionum rationem ita examinatores teneant, ut illis inter se sic distributis examinis instituti rationibus, prout oportet, cumulatae satisfactum sit; atque eorum unusquisque, quo de genere quærere instituerit, ita de eo quærat, interrogetve, ut quemadmodum par est, illius generis quæstiones interrogationesve satis explicatæ sint. Quæ autem capita ex-

minis esse debeant postea explicat eadem synodus, et nos supra exposuimus, nempe de vite statu, genere, patriâ, domicilio, canonicisve impedimentis, seu irregularitatibus, finè quoque et intentione cum quâ ad ordines acceditur; secundum, de oratione et exercitiis pietatis; tertium, de litterarum doctrinâ, vite clericalis disciplinâ, et rei ecclesiasticæ peritiâ.

XII. Tertium, ut « silentio, dum examen habetur, (examinatores) utantur; nec inter se colloquia, confabulationesve habeant, nec mutuas itidem quæstiones dubiorumque explicationes sibi proponant; sed ad illius, de cujus doctrinâ, interrogationibus quæritur, responsiones attenti, animum, attentionis studio, eidem addant, ad rectè explicandas sibi propositas quæstiones. Nec verò examinatore loco suo interrogantem alius inturbet, sed unusquisque expectet, dum sibi ordine pro quæstionis genere, ratione interrogare contigerit; in quæstionibus interrogationibusve proponendis, non verbis, non aspectu, non ullo modo severos vehementesque se præbeant, ut qui examen subeant severitate deterriti animum ne despondeant, memoriæque languescant, ac vacillent non sine aliquo dedecore: at benigni, gratique animi significatione, illos vel disserentes, vel respondentes audiant; nec verò quibusdam interrogationibus, aliâve ullâ ratione interpellent; si quid autem vel in disserendo, vel in respondendo eos offendere animadverterint, ne tunc illos doceant, objurgentve, ac ne moneant quidem, nisi quod ad examen rectè instituendum perficiendumve pertineat, sed examine peracto eos brevi admoneant doceantve, si quid necessariò illos tunc admonendos docendosve duxerint. In omnibus porrò et singulis examinis interrogationibus spectetur non solum uniùsque eorum qui examinantur studia, sed etiam usus, judicium, ingenii vis et solertia.

XIII. Quartum: « Atverò longè plura atque adeò potiora prudentium examinatorum, ac præsertim episcopi, ejusve qui examini præest, judicio relinquuntur, et pro eorum capto, qui ad examen accedunt, et pro ordine quo quis initiandus est, et pro ratione locorum quò mittuntur, et pro genere doctrinæ quam profitentur; qui verò earum rerum quæ certis interrogationibus demonstratæ, in hac instructione continentur, se minùs cruditos esse ostenderint, eos episcopus admoneat ut diligenter in posterum in doctrinis incumbant, atque harum ipsarum rerum inprimis peritiâ et scientiam percipere studeant; ita ut cum visitationis munus, aliave eorum studii et progressus in litteris recognitio habebitur, rectè peritèque omni eo genere doctrinæ instructi comperiantur; quænam autem res hac instructione de quâ hic sermo contineantur, superius agentes de iis quæ in examine quæri debent, satis superque diximus.

SECTIO TERTIA.

DE INSTITUTIONE ORDINANDORUM, NECESSARIA-
QUE ANTE ORDINATIONEM ADMONITIONE.

CAPUT PRIMUM.

MONENDOS ET INSTRUENDOS ORDINANDOS EX VETLRI
ET NOVA ECCLESIE LEGE.§ 1. *Antiquis Ecclesie decretis id probatur.*

1. Quoniam sæpè accidit ut plurimi ad sacros ordines minùs idonei reperiuntur, non tam quòd ingenio minùs polleant, ad ea ediscenda quæ ad ipsorum officium ac munus spectant, quàm quòd ex iis aliqui ne quidem sciant quid illud sit quod addiscere debeant (tantus nempe ecclesiasticarum rerum contemptus inolevit, ut qualium rerum sacerdoti, vel alterius ordinis clerico scientia necessaria sit, abolita apud hujus sæculi homines memoria videatur; alii verò præceptionibus careant, à quibus ea edoceri possint, quæ ipsorum sunt officii ac muneris), hinc sapienter olim cautum, et hocce tempore laudabiliter à quibusdam renovatum, ut ordinandi aliquo ante ordinationem tempore instruendi in unum locum conveniant, quatenùs brevi tempore saltem doceantur quænam ea sint quorum sibi præsertim notitiàm debeant comparare. Quia item aliorum viva vox magis ferit quàm vel tacita apud nos officii nostri cogitatio vel lectio, ideò prudenter quoque ecclesiasticis legibus cautum fuit ut aliquo ante ordinationem tempore, quicumque ordinibus initiandi essent, seriò sui muneris admonerentur, et gravi adhortatione ad ordinum reverentiam, venerationem divini mysterii, officii sedulitatem, disciplinæ observantiam, virtutum studium, vitiorum fugam inducerentur. De utroque quid vetus, quid novus Ecclesiæ mos ferat, nobis dicendum est, ut quantum ejusmodi institutioni vetus Ecclesiæ consuetudo auctoritatis conciliat, tantum in eà adhibendâ recens quorundam praxis facilitatis inesse demonstrat.

II. Ordior à conciliis Carthaginensibus, in quibus hujus moris non minima vestigia supersunt. Concilium Carthaginense III sibi placuisse affirmat, c. 5, « ut ordinandis episcopis vel clericis, priùs ab ordinatoribus suis decreta conciliorum auribus eorum inculcentur, ne se aliquid contra statuta concilii fecisse asserant; » quid enim ea sibi volunt concilii verba, nisi ut ordinationem episcoporum ac clericorum, instructio præcedat, ne ulli ordinentur, nisi qui priùs Ecclesiæ canones, eosque maximè qui ad ordinationem spectant, edocti fuerint, ne contra leges ordinatos esse se doleant, aut impositum humeris suis onus graviter ferant? Æqua sanè constitutio et hocce tempore utilissima, imò, ut verè dicam, penè necessaria, ut nempe impedimenta quævis canonica, seu irregularitates, ut loquuntur, quæ hominem ab ordinatione repellunt, ordinandis ipsa ignorantibus priùs significentur, quàm ad ordinationem veniant, ne se contra Ecclesiæ leges ordinatos esse ægrè ferant, eaque postea rescientes vehementi sollicitudine angantur, dum sibi interdictum ut plurimum officium notant, quod illicite

nacti sunt. Hunc porrò canonem ex suggestione Augustini editum fuisse refert Possidius, cap. 8 Vitæ S. Augustini; cum enim iniquo ferret animo, quòd contra Nicænum canonem episcopo Valerio viventi super inductus fuisset, « sategit, ut conciliis constitueretur episcoporum, ab ordinatoribus debèri ordinandis, vel ordinatis omnium statuta sacerdotum in notitiam esse deferenda. »

III. Concilium quoque Carthag. IV instructionem ordinationi præviàm fuisse ostendit, cum in ordinatione ostiarii instructionis præcedentis ab archidiacono habitæ tanquàm rei usitatæ meminit: « Ostiarius, inquit, cum ordinatur, postquàm ab archidiacono instructus fuerit qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem archidiaconi tradat ei episcopus claves ecclesiæ, » etc.; si verò probabile est ostiarium, cujus officium præ reliquorum ordinum functionibus, minoris est momenti, de eo tamen antequàm ordinaretur, instructum esse, eos verò qui ad reliquos ordines promovendi essent, absque ullâ præviâ instructione initiatos fuisse, quantò verisimilius est reliquorum ordinum, quorum major est ratio, parem fuisse conditionem? quorum fortè nulla mentio facta est, vel quòd satis in ostiarii instructione superioris cujuslibet ordinis, clericorum instructio intelligeretur, vel quòd ostiarii ab archidiacono, reliqui superioris gradûs ministri, aut ab episcopo, cujus ex superiori Carthaginensi concilio partes erant decreta conciliorum ordinandis significare, vel aliquo alio plenius instruerentur. Discimus autem ex hoc Carthaginensi canone quænam ea sint quorum cognitio ordinandis ingerenda sit, puta ecclesiasticarum functionum, earumque legum quæ unicuique ordini adnexæ sunt; ut quemadmodum ostiarius de suo munere instruebatur, ita cæteri clerici qui ad aliquos ordines contendebant, eorum ordinum munia edoceantur, quorum gradum assequi cupiant.

IV. Nec à priori Carthaginensis concilii canone discrepat Aurelianensis IV synodus, dum jubet, c. 6, ut « parochiani clerici à pontificibus suis necessaria sibi statuta canonum legenda perspiciant, ne sibi ipsi, vel populi, quæ pro salute eorum decreta sunt, excusent postmodum ignorasse; » quandonam verò ab episcopis canonum statuta audirent, conjicere licet ex concilio Toletano IV, quod præviàm instructionem presbyterorum à suo episcopo, tum cum ad parochias ministraturi mitterentur, videtur exegisse. « Quando, inquit, c. 25 (habetur c. Quando, dist. 58), presbyteri in parochiis ordinantur, libellum officialem à suo sacerdote accipiant, ut ad ecclesias sibi deputatas instructi succedant, ne per ignorantiam in ipsis divinis Sacramentis offendant; cum verò ad litanias vel ad concilium venerint, rationem episcopo suo reddant, qualiter susceptum officium celebrent, vel baptizent. » Liber officialis (Glossa in prædict. can.), cujus hic meminit concilium Toletanum, non alius liber est quàm liber aliquis qui modum quo presbyteri suis officiis fungi possent, edoceret, et Sacramentorum administrationem contineret, quales huius libri qui jam

Mamalis nomine dii solent; sacerdotis, a quo hunc librum recipiant, nomine, episcopus intelligitur, qui passim sacerdos summus, sacerdos et princeps sacerdotum apud antiquos Patres et in prioribus conciliis vocatur. Itaque, ad quas convenire solebant presbyteri rationem sui muneris redditi, sunt Rogationum dies, ut interpretatur Glossa, ibid., quibus nempe ex aliis juris canonici testimoniis presbyteros ad ecclesiam cathedralem convenire debuisse confirmat, can. 5 de Consecr., dist. 5, et can. *Et hoc, de Consecr., dist. 1.*

V. Ad rem etiam est, quod habetur in Justiniana novella 6, c. 1, Epiphania archiepiscopo et patriarche Constantinopolitano, in qua Carthaginensis institutio roboratur, assertiturque: « Constitutum et ad episcopatum preparatum, competens esse venerabiles et undique probatas legere regulas ante ordinationem, quas recta et inviolata nostra suscepit fides, et Catholica Dei, Apostolicaque disposuit, et tradidit Ecclesia; et cum frequenti eas lectione percurrerit, qui ad ordinationem deducitur, tunc is qui ordinationem impositurus est, interroget eum si sufficiens sit custodire et agere quæ sacræ regule sancierunt; et siquidem ille declaraverit, et dixerit præcepta sacrarum regularum non se valere servare, nullo modo ei ordinationem imponi. Si verò ille susceperit et dixerit, quia quantum est homini possibile, complebit hæc quæ his continentur, tunc monere eum, et dicere, quia nisi hæc observaverit, et à Deo alienus erit, et cadet à jam dato honore, et neque civiles leges delictum inultum relinquent; eoque à præcedentibus nos imperatoribus, et à nobis ipsis rectè dictum est, oportere sacras regulas pro legibus valere; etsi etiam sic permanserit causam amplectens, tunc super his professionibus nunquamque sacram suscipere episcopatus ordinationem. » Tria hæc lege circa episcoporum ordinationem decernuntur, putà ordinandorum in episcopos instructio, ex canonum Ecclesiæ lectione; seria de ipsis ut servantur admonitio; ultimoque loco de iisdem quòd sedulò observabuntur, publica et ex animo facienda ab ordinandis postquam interrogati fuerint professio; nihil in hac constitutione de clericis ordinandis aut monendis, aut instruendis, aut ad professionem canonum obstringendis. Sed eorum parem fuisse rationem probabile est, ut quod in episcoporum ordinatione servabatur, hoc ipsum in reliquorum inferiorum ordinum collatione, pro suo uniuscujusque gradus modulo, servaretur; maxime cum Carthaginense concilium, ex quo novella ista excerpta est, decretum istud etiam ad clericos quosque ordinandos extendat, ut supra vidimus; et sanè æquum est, ut cum clerici variis legibus teneantur obnoxii quibus non obligantur laici, ante ordinationem de iis sedulò moneantur instruunturque, ne ignorantiam in sui excusationem prætendant.

VI. Expressè verò Turonense III, sub Carolo Magno, quem nostro seculo renovatum morem videmus, ut ordinandi aliquo tempore instruendi, et discutiendi, apud episcopos ante ordinationem mancant,

tradit, ne præcepta, statuens nempe, c. 12, ut « presbyter priusquam ad consecrationem presbyteratus accedat, maneat in episcopo, discendi gratia officium suum, tandem donec possit et mores et actus ejus animadverti, et tunc, si dignus fuerit, ad sacerdotium promovetur. » Quibusnam potissimum rebus addendis tempus illud impenderetur, conjicies ex hoc, ni fallor, ejusdem concilii canone 18, *Episcoporum magis sit sollicitudo, presbyteris suis tradere Baptismi Sacramentum, et quid in eodem renuntiandum, quid credendum sit, etc.*; vel ex illo, nempe 22: quo diligenti cautela pertractandum episcopis et presbyteris præscribit, ut delicta confitentibus convenientem poenitentiam imponant, et ut episcopi, quos potissimum liber poenitentialis sequendus sit, edoceant. Ex quibus scilicet canonibus modum Sacramentorum Baptismi ac Poenitentiae administrandorum, itemque fidei articulos ac sacros ritus ab episcopis edoceri debere presbyteros, præsertim ostenditur.

VII. Similiter quoque Arelatense VI concilium sub eodem imperatore Carolo Magno, non solum presbyteros ab episcopis, sed episcopos ab archiepiscopis moneri præcipit; de tempore quo admonitio illa jubeatur, nihil præscribit; mihi profectò videtur, si quod tempus ipsi consentaneum est, illud maxime esse quod ordinationi prævium est, quo nempe tempore licet metropolitano electos ad episcopalem gradum repellere, si ignari reperti fuerint, sui que muneris rudes; cum reliquo tempore non ea sit metropolitani in suffraganeos potestas, ut eos ad libitum coercere vel corrigere possit, sed canonibus ac consuetudine vel privilegiis uniuscujusque sedis, ejus auctoritas restricta sit. Sic ergo Arelatensis synodus citata, c. 5: « De Baptismo et mysterio sanctæ fidei, unusquisque archiepiscopus suos suffraganeos diligenter studiosèque admoneat, quatenus per studium sacræ lectionis imbuti, et de mysterio sacræ fidei, et de Sacramento Baptismatis, unusquisque illorum in suâ parochiâ perfectè studiosèque presbyteros et universum populum docere et instituere non negligat, » etc. Discimus itaque ex hoc canone episcopis mandatum esse ut presbyteros suos Sacramenti Baptismatis administrationem, et mysteria sanctæ fidei edoceant, quod maxime ante ordinationem fieri debet, ne potestatem Sacramentorum administrandorum, et auctoritatem docendi consequantur, antequàm in utroque officio plenius instructi sint, scientiæque sufficienti polleant ad utrumque munus fructuosè peragendum.

VIII. Clariùs et expressiùs Capitularia Caroli, lib. 5, tit. 57, instructionem istam ordinationi præviam non commendant solum, sed jubent; præcipiunt siquidem ut « presbyteri non ordinentur, priusquam examinentur, et ut ante ordinationem pleniter et studiosissimè instruantur, qualiter se à vitiis cavere debeant, et qualiter subditos doceant, ne torpentes vel hebetes in doctrinâ sanctâ, vel vitio malæ famæ, eorum neglectu, vel aliâ malâ similitudine, quod absit, abstergantur. » Instruendos itaque eos omnes ante ordinatio-

nem statuunt, qui ad eam recipiendam episcopis adducentur, et de eo maximè instruendos, quod ipsorum sit munus, putà quā ratione vitia à se vel ab aliis propellere, populosque docere quant; cum enim verbi, et Sacramentis, et exemplo plebes sibi commissas pascere atque regere presbyteri debeant, non satis est quòd Sacramentorum rationem calleant, nisi etiam et benè vivendi formam teneant, et docendi populum methodum non ignorent; insuper verò eosdem qui ad ordinationem accedunt monendos, et ad ecclesiasticas leges observandas non ridiculā adhortatione persuadendos esse, ea dem Capitularia, lib. 7, tit. 11, constituunt: *Si quis, inquit, clericus ordinatur, moneri debet constituta servare.* itaque ordinandos et in suo officio instruendos, et munus sui commoneandos esse, antequàm ordinentur, maximi et christianissimi imperatoris legibus, jam olim stabilitum et confirmatum habemus.

IX. Zonaras quoque, canonum interpres non contemnendus, canones Carthaginienses duos refert, quorum posteriorem ex Carthaginensi III superius citavimus, priorem verò nequaquam attingimus, in quo tamen cavetur ut si quis clericus ordinetur, debeat moneri, ut servet decreta, et ut mortuorum corporibus Eucharistia non detur, nec Baptismus. In cujus canonis explicationem, clericorum nomine hic solum intelligi presbyterum, aut diaconum scribit, qui nempe soli *per manus impositionem ordinantur*, soli ex clericis Eucharistia *participaverint*, id est, communicant, seu distribuendae *interveniant*. Quamvis, meo quidem iudicio, ceteri quoque inferioris gradus intelligi possint, quorum institutioni nonnunquam quoque nomen *presbyterus* tribuitur, ut in Canonibus apostolorum, et in Constitutionibus apostolicis, in quibus manus quoque impositionem in hypodiaconorum et lectorum ordinatione adhibitam fuisse legimus; sed hæc de re inferius. Quòd autem de Baptismo atque Eucharistia moneantur, hoc non impedit quominus alii quoque clerici huic admonitioni interfuerint, vel saltem quominus ipsi de aliis monendi forent, præsertim cum monendi quæ ibidem dicantur clerici, *decreta servare*, quod omnibus clericis necessarium est; nam sive fidem, quæ scilicet à sanctis apostolis, vel patribus statuta sunt, vel canones, vel potius utrumque interpreteris, quemadmodum exponit idem Zonaras; horum observatio tam decretorum fidei, quàm morum, ac disciplinæ clericis necessaria, de quibus proinde eos ante ordinationem moneri consentaneum est. Idem autem Zonaras in sequentem canonem Carthaginensem scribens, quo canonum decreta prius ab illis qui ordinantur, ordinandorum auribus insinuanda præcipiuntur, quenam sint quæ clerici renuntiandi edoceri debeant, paucis complectitur, puta, *quæ à synodis decreta sunt de fide, de vitæ instituendæ ratione, deque ecclesiasticæ administratione.* Eadem fere Balsamon in eosdem canones, qui et plura ex Zonarâ iisdem etiam verbis excerptis.

X. Verùm ut his minoris auctoritatis doctoribus relictis, gravioris momenti testimonia proferamus,

Lateranense III sub Innocentio III habitum Patrum multitudine celeberrimum, cui nempe 1215 interfuere, eandem instructionem præcipit: « Cum, inquit Patres, sit ars artium regimen animarum, districtè præcipimus, ut episcopi promovendos in sacerdotes, diligenter instruant et informant, vel per seipsos, vel per alios viros idoneos super divinis officiis et ecclesiasticis sacramentis, qualiter ea debeant celebrare; quoniam si ignaros ac rudes de cætero ordinare præsumperint (quod quidem faciliè poterit deprehendi) et ordinatores, et ordinatos gravi decrevimus subjacere ultioni, etc. » Patet ex hoc canone cujus sit jam instructionem ordinandis præbere, et de quibus ipsi instrui debeant, de ecclesiasticis nempe officiis et divinis sacramentis; nam qui in his irreverenter agunt erga divinam Majestatem, et audientibus et videntibus offendiculo esse solent; qui verò in illis ignoranter se gerunt, et Sacramentis injurii sunt, et non leve populorum saluti periculum ercant. Concilium quoque Salsburgense instrui vult ordinandum de irregularitatibus, ne fortè in aliquam inciderit, ut postea dicemus.

§ 2. Monendos ordinandos et instruendos, priusquam ordinentur, recentioribus Ecclesiæ decretis ostenditur.

X'. Monendos quoque eos qui ordinibus initiandi sunt, eosque ordinationis ritus edocendos plura ex recentioribus conciliis decernunt. Coloniense anno 1536 celebratum, parte 1, cap. 26: « Pridiè ordinationis admonebit vicarius noster in pontificalibus iterum omnes, quo sese quisque discutiat, ne officio se alliget, cui non possit satisfacere, ne mentiatur Spiritui sancto, aut impenitenti corde accurrat; sed ore confessus ac spiritu contritus, humiliatusque post perceptam sacramentam Eucharistiam Deo totus deditus accedat. » Similiter quoque Mediolanense concilium V, parte 3, tit. de initiandis Ord. Sacramento: « Eo sermone quem pridie illius diei, quo sacra ordinatio celebratur, provinciali decreto haberi institutum est, illud inprimis spectetur, ut quæ monitiones postero die de libro pontificali leguntur, disertis verbis iisque vulgariter conceptis explicentur uberius. Unusquisque porrò eorum qui sacris ordinibus initiabuntur, etiam atque etiam diligenter admoneatur, quod, quàmque sanctum munus suscepturus est. Verùm ejus sermonis vis in subdiaconis potissimum monendis versetur, quò rectius, dum integrum est, deliberare possint, an castitatem, quæ perpetua illi ordini est annexa, profiteri velint; eoque accuratius propterea in gravi illà deliberatione videant, quod Deo auxiliante præstare posse sperent; neque in eo ecclesiastico spiritualique munere suscipiendo, quidquam agnatorum, vel hujusmodi alienâ voluntate, sed suâ spontaneâ agant; nec verò in sacri ejusdem ordinis susceptione, vitæ hujus commodum, aut aliud quidquam ejusmodi, sed Dei honorem sibi propositum habeant. Hujus generis sermo à quocumque appositè habeatur, utilis quidem ille est; at multis partibus longè

utilior erit atque opportunior, si eundem episcopus accurate studuisseque habuerit. »

XII. Eadem Ecclesie Gallicane in eâ praxi firmata mens fuit, eadem leges. Audiatur synodus Aquisiensis, sub Alexandro Canigiano archiepiscopo Aquisiensi, tit. *Quæ ad Sacrament. Ordin. admittit. pertinent* : « Fiat autem prædie ordinationis in domo episcopali post vespervas recognitio ordinandorum, et ab episcopo, vel alio, ejus mandato, ordinandis fiat adhortatio vel admonitio salutaris de dignitate ordinum et de obligationibus quæ ordinibus annexæ sunt ; præcipuè moneantur subdiaconi, ut intelligant deinceps Deo auctore se obligari ad continentiam, et ad horas canonicas recitandas, etc. » Audiatur Bituricensis, cui præfuit Reginaldus de Beaulne eisdem civitatis ac provincie archiepiscopus, tit. 24, de Ord., cap. 2, *cujus ordinis mysterium ac ratio explicetur, ut inde ordinem suum revereri unusquisque discat, ejusque dignitatem omnes suspiciant.* Audiatur denique Rothomagensis ab illustrissimo cardinale Borbonio celebrata, tit. de Offic. episc., num. 40 : *Moneantur in sua promotione subdiaconi, ut intelligant deinceps Deo auctore se obligari ad continentiam, etc.* Iis etiam addere possis ecclesiasticæ ordinationis à reverendissimo Carnotensi episcopo Leonorio d'Estampes Valancæo editæ Gallicæ Constitutiones, in quibus jubetur ut die Lunæ immediate præcedente ordinationem, facili et dilucida irregularitatum omnium, et impedimentorum canonicorum expositio habeatur, ut discant, tum qui tonsuram, tum qui ordines quosvis suscipere meditantur, sibi ne ad sacros ordines aditus pateat, an verò præcludatur, sicque vel ad ordines liberi accedant, vel si aliquo impedimento ligati sunt, accedere vereantur.

XIII. Sed quid pluribus decretis, legibus, canonicisve opus est? praxim spectemus, magis fortè operosa videbitur, ideòque majoris exempli. Videmus à quibusdam annis utiliter observari, tum in diocesi Parisiensi et Bellovacensi, tum recentius in Aquisiensi, Burdegalensi, Vasatensi et aliis, ut quindecim circiter ante ordinationem diebus, quicumque ex iis diocesis ad ordines, sacros præcipuè, admitti contendunt, in unum locum congregentur, probandi scilicet, docendi, examinandi, in suis officiis exercendi, et ad pietatem orationisque studium tingendi. Apud Bellovacenses quidem in ipso episcopio, juxta Turo-nensis citati concilii præscriptum, sumptibus religiosissimi antistitis aluntur; nec soli qui ad sacros ordines, sed ii omnes quoque, qui, adulti jam ætate, ad tonsuram vel minores ordines aspirant, ad hanc sacram scholam et ecclesiasticam palastram compelluntur. Apud Parisienses verò ii soli qui majoribus initiari desiderant, ad hunc pietatis et eruditionis probandæ secessum coguntur, prudentique ac liberali episcopi Parisiensis providentiæ effectum est, ut non momentanea, sed diuturna credatur hæc institutio, quam nempe Missionariorum, ut vocant, congregationis Patres, in se susceperunt, et cui se in reliqua tempora peragendæ pactis inter ipsos et Parisiensem

antistitem iustis devinxerunt. In hoc verò tum hanc quam illi conveniunt, quod qui apud utrosque docendis monendisque sacrorum ordinum candidatis præficiuntur, maturius quidem lectionibus, theologiam omnem moralem percurrant, vespertinis autem Pontificalis Romani explicationem suscipiant, ea notent quæ et ad ordinum functiones, et ad sacræ ordinationis rituum mysticas significationes, et ad ecclesiasticam disciplinam, et ad pietatem viris ad ordinem clericalem promovendis instillandam necessariò observanda monendaque judicantur; quod de theologiâ morali quotidie ordinandi interrogentur; quod simul omnes canonicas horas recitent; quod singulorum ab aliquo mores, ingenium, doctrina, pietas observentur, et ad episcopum referantur. Theologiæ autem moralis præcipua capita apud utrosque hæc methodo docentur: primum irregularitatum omnium et censurarum doctrinâ ordinandi imbuuntur, ut advertere possint num aliquo impedimento canonico ab ordinum receptione repellantur, et eâ de re toto isto tempore quod ad diem ordinationis interjacet, maturius deliberare queant. Sacramenti postea Pœnitentiæ, quò ad generalem confessionem præparentur, accuratâ explicatione instruuntur. Deinde actionum humanarum, legum, peccatorum universalis explicatio traditur, cui decalogi quam fieri potest pro brevitate temporis, integra et accurata enarratio subjungitur; ut Sacramentorum in communi et in particulari, ipsiusque sacrificii missæ doctrina subsequatur; totaque deinde ista summaria instructio Symbolo apostolorum elucidatione terminetur. In iis accuratè et perspicuè explicandis operam navat aliquis quem et rerum istarum oportet esse callentissimum, et in se ligendis iis quæ utiliora sunt prudentem, et in exponendis versatissimum; cujus tamen opera ne inanis sit, aliorum industriam et diligentiam adjutricem requirit, qui et ordinandis publicè exposita privatim inculcent, et quæstionibus in rem explicatam modò hos, modò illos tentent, patienter audientes, sagaciter inquirentes, modestè reprehendentes, obscura exponentes, prætermissa, si quæ necessaria sunt, industriæ supplentes, non suam, sed doctoris methodum consecrantes. Nec prætermittendum apud utrosque rituum et cæremoniarum in sacrificio missæ tam à sacerdote quàm cæteris observandarum leges doceri, easque decantato quotidie publicè missæ sacrificio, modò his, modò illis ministrantibus, in praxim revocari. Plura alia quibus pietatis, doctrinæ, peritiæ et disciplinæ ecclesiasticæ incrementa procurantur, laudabilia exercitia prætermitto. De cæteris verò locis silco, quorum oculatus testis non sum, sed auritus tantum.

XIV. Mirum verò dictu est quantum non solum ordinandi, verum etiam ordinati, jam vel à multo tempore sacerdotes, si ad lectiones admittantur (quemadmodum apud Bellovacenses præsertim admitti solent) ex ipsis proficere soleant; compendiarium enim audiunt theologiam, eaque brevi docentur, quæ ad praxim feliciter revocent, discant ea paucis die-

bus, quibus amplius uberiusque discendis totam ex elatio suo tenentur aetatem insumere; incitantur ad functionum suarum ordinem exercitium; sacerdotalis dignitatis admiratione percelluntur, incenduntur ad proximorum salutem; ordinis in Ecclesia instituti pulchritudine capti, ad ejusdem ordinis tuitionem incalcescunt; asserende cupiditate discipline inflammantur; probantur autem hâc ratione singulorum mores, et inoluta aliquando vitia gravi antistitem admonitione et honorum exemplo abolentur; charitatis necessitudo inter universos contrahitur; quanti sit ponderis digna ordinum susceptio, attente ab omnibus perpenditur; episcopi nominatim singulos exinde rectos habent, et quid unusquisque possit, quid ferre valeat, cui muneri par vel impar fuerit, quantum prudentiâ conjici potest, explorant; clerici cum episcopis amore certant, et hi clericos suos beneficiis, illi episcopus reverentiâ devinciunt; et qui maximus hinc instructionis fructus est, rerum ecclesiasticarum et officii sacerdotalis ignorantia paulatim exulat, et scientiâ ecclesiasticâ studia tantoperè neglecta reflorescunt.

CAPUT II.

VARIA AD ORDINANDOS MONITA COMPLECTENS.

§ 1. *Quanti momenti sit serium et accuratum de vocatione suâ ad clericatum et ordines examen.*

I. *ἡ ἀρετὴ κληρικῶν, inquit Hesiodus, ad quam sententiam alludit Horatianum istud, de Arte poet.:*

..... *facti**Dimidium qui caput habet.....*

Habet, inquam, totius operis dimidium, qui benè et auspiciò cœperit; idem docet Nazianz., epist. 120, pag. 856, quod ad rem præsentem transferunt S. Leo summus pontifex, epist. 85 ad Episcopos Africanos, et imperator Justinianus, quorum ille de ordinationibus præposteris loquens, *difficile*, inquit, *est, ut bono perveniatur exitu, qui malo sunt inchoata principio*; hic verò de legitimis ordinationibus disserens, in præfat. Novellæ 6, *benè autem universa geruntur, et competenter, si rei principium fiat decens et amabile Deo*. Quamobrem videant, quæso, qui in electionum ordinem referri ambiant, ne si à jamâ aberraverint, totâ deinceps aberrent viâ: perpendant apud se quantâ sit hæc dignitas quam postulant; num sibi ipsis ex animo grata et propter seipsam grata sit: num virtutes consentanea: exortiant seipsos, an tanto muneri apti sint, an a Deo vocati, et quâ ad eorum festinantes, intentione ducantur; quâ arte quibusque mediis Ecclesiam introeant; quidve acturi ecclesiasticum ambiant statum; examinent, inquam, instituti sui rationem, nec semel, nec festinanter, nec perfunctoriè examinent, nec suis tantum oculis, nec ad mundani honoris lucernam; sed seriò, sed maturè, sed pluries, sed alienis etiam oculis, sed ad divinæ veritatis lucem.

II. Multi poenis æternis plectendi sunt, qui si electi non extitissent, æternâ fuissent potiti beatitudinè: quod intuens beatus Acephymas insignis in

Oriente monachus, cum se brevi moriturum prævidisset, tunc se tantum ordinari presbyterum passus est, asserens se, *si diutius victurus fuisset, omninò fugisse hoc grave et terribile omnis sacerdotii, pertimescentem reddendam depositi rationem*. Apud Theodor. in Philotheo, cap. 44, seu lib. 9 de Vitâ Patrum. Inscrutabilia certè sunt divinæ providentiæ arcana, quæ nemini mortalium curiosius rimari licet; ne qui scrutator est majestatis, opprimatur à gloriâ, Prov. 25; hoc tamen haud dubium est, maximum ad æternam felicitatem consequendam momentum esse, consentaneam suis moribus, ingenio, viribus, ex divinâ motione statû electionem; è contra verò eos se peccandi occasionibus totos ferè dedere, qui minimè consentaneum vocationi suæ statum amplectuntur; et sæpè accidere ut quò perfectior aliquis status est, eò sit periculosior, nisi generoso anixo, et ad perfectionem toto conatu adnitente suscipiatur: *Regnum cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud*, Matth. 11; tunc verò majorem utique vim patitur, cum pro ejus consecutione ad perfectionis apicem adniti oportet, hancque aliquis sibi necessitatem imposuit, ut nisi perfectissimo vivendi genere ipsam calidius non possit. Hanc sibi perfectiùs cæteris vivendi legem imposuerunt clerici, ut qui laicis dignitate præcellunt, morum quoque sanctitate præfulgeant: *Qualis, inquit, Hieronymus, in cap. 2 ad Titum, erit edificatio discipuli, si intelligat se magistro esse majorem*. Unde non solum episcopi, « presbyteri, et diaconi debent magnoperè providere ut cunctum populum cui præsident, conversatione, sermone, ac scientiâ præcedant; verum etiam et inferioris gradûs exorcistæ, lectores, æditui, acolythi, et omnes omninò qui domui Dei deserviunt, quia vehementer Ecclesiam Dei destruit meliores laicos esse quàm clericos. » « Nec, si Bedæ credimus, super Matth., sufficere ad salutem arbitremur, si turbis negligentium, vel quorumlibet indoctorum fidei vel actibus adæquemur, quibus sacris litteris unica est credendi pariter et vivendi regula præscripta. » « Quid interesset, ait Ambrosius, epist. 25 ad Vercell., inter populum et sacerdotem, si iisdem astringerentur legibus? debet præponderare vita sacerdotis, sicut præponderat gratia. Neque, ut ibidem docet, epist. 20 Ireneo, mediocris virtus sacerdotalis est, cui cavendum non solum ne gravioribus flagitiis sit affinis, sed ne minimis quidem: ut sit promptus ad misericordiam, » etc. Idem alibi vulgarem seu popularem sacerdotis vivendi rationem improbat, tum Pythagorico mandato (1), quo ille discipulos suos commensam atque viscantem populo prohibuerit ingredi viam, quod à Judæis sumpsisse ostendit; tum divino oraculo, quo præceptum fuerat Moysi: Solve calceamentum pedum tuorum; tum ex eo quòd præceptum fuerat Josue, videlicet, ut detritæ et popularis viæ deponerent pulverem, qui viam Domini ambulare desiderarent; tum denique ex eo quòd Moysi jussum, ut montem cum sacerdotibus ascenderet, populus autem

(1) Vide Philon., quòd omnis prob. sit lib.; Clem. Alex., lib. 1 Strom.; Origen., lib. 1 contra Celsum.

deorsum staret. Ex quibus hæc inferit : « Separavit igitur sacerdotes à populo, et postea ipsum Moysen introire intra nubem præcepit. Vides divisiones? nihil in sacerdotibus plebem requiri, nihil popolare, nihil commune cum studio, atque usu, et moribus incendite multitudinis? Sobriam à turbis gravitatem, seriam vitam, singulare pondus dignitas sibi vindicant sacerdotalis. Quomodo enim potest observari à populo, qui nihil habet secretum à populo, dispar à multitudine? Quid enim in te miretur, si nihil in te aspiciat, quod ultra se inveniat, si quæ in se erubescit, in te, quem reverendum arbitratur, ostendat? Sepe grediamur igitur plebeias epuitones, et strata quædam grealis conversationis, ac detritæ viæ orbitas declinemus, ac vulgaris semitæ solum, » etc. Augustinus, in Psal. 56, sic sacerdotem depingit : « Talem oportet esse Domini sacerdotem, ut quod populus pro se apud Deum non voluerit, ipse pro populo nectatur quod proposuerit impetrare. » Et verè, exclamat Chrysostomus, magna confusio est sacerdotum et omnium clericorum, quando laici inveniuntur fideiores eis, aut justiores : quomodo autem non sit confusio esse illos inferiores laicis, quos etiam æquales esse confusio est? » Chrysost. seu auctor Operis imperfecti, homil. 40 in cap. 21 Matth. Vide eundem lib. 6 de Sacerdotio. Unde rectè queritur Gregorius, homil. 17 in Evang., miseriam illam, quam nobis Dominus per Oseam comminatus est, cap. 4, impletam esse, *et erit sicut populus, sic sacerdos*, grave esse judicans, et perniciosum, si sacerdotis bonitatem populus attingeret; quod et alio loco ostendit, lib. 7, indict. 2, epist. 72, Maurentio magistro militum, dum ait *grave nimis esse contra veterem usum sacerdotes sibi quidquam accipere, unde in laicorum videntur actus incidere*.

III. Cogitet ergo primum qui sacro clericorum ordini cupit inseri, ad majorem se de cætero probitatem, sanctitatem, modestiam, gravitatem, continentiam, perfectionem, majoremque præsertim mandatorum divinarum observationem obligandum esse. « Sacerdotes » siquidem, ex Chrysostomo, loc. cit. (quod idem de cæteris clericis servatà proportionem dicendum est), « magis videntur promittere obedientiam Deo, præcipuè per hoc ipsum quod specialiter in Dei ministerio constituuntur. Nam qui doctor populi constituitur, sine dubio profitetur se talem fore, qualem esse oportet doctorem, » quod exemplo artificum ostendit, moxque subdit : « Sic sacerdos, et omnis clericus, etsi specialiter non promittat, tamen per hoc ipsum quod doctor constituitur aliorum, tacitè promittere Deo videtur in omnibus obauditurum se Deo. » Itaque quæ in laicis levia sunt, in clericis gravia videntur; quæ in illis vix reprehenduntur, in his magnoperè interdum vituperantur; quæ illis faciliè condonantur, in his ecclesiasticis legibus severè castigantur; imò plura populo tanquam licita permitti solent, quæ clericorum ordini tanquam illicita prohibentur. Totum id magis aperio, nec tam meis quam Patrum sententiis. Audiat Chrysostomus, hom. 27, gl. 26, in c. 8 Matth. : « Non enim pariter commissa

in omnibus accipienda : *Potentes enim*, ait Sap. 6, *potenter torquent patientes*; et : *Qui novit voluntatem domini sci, et non facit, rapidebit plagis multis*, Lucae 10. Ita plurimarum rerum cognitio acerbiores peccatorum efficit penas. Ideo sacerdos si pariter cum subditis peccat, non eadem, sed multo acerbiora patietur. » Audiat Bernardus, ubi verba scurrilia in sacerdote reprehendit : *Vagar*, inquit, lib. 5, de Consider., c. 15, *in ore laici nugas sunt, in ore sacerdotis blasphemiae*. Rationem paulo post subdit, *consecrasti os tuum Evangelio, talibus illud aperire illicitum, assensere sacrilegium est*. Audiat Synesius, qui sacerdotii onus ideò se fugisse asserit, quod ludo jocisque addictus esset; qualem autem esse oporteat episcopum depingit, epist. 115, *divinam virum, ab omni ludo peræque atque Deum ipsam alienum atque inexorabilem*. Audiat quoque Tridantina œcumenica synodus, sess. 22, de Reform., c. 1 : « Nihil est quod alios magis ad pietatem, et Dei cultum assiduè instruat, quam eorum vita et exemplum qui se divino ministerio dedicârunt; cum enim à rebus seculi in altiore sublati locum conspiciantur, in eos tanquam speculum reliqui oculos conijciunt, ex iisque sumunt quod imitentur. Quapropter sic decet omninò clericos in sortem Domini vocatos, vitam moresque suos omnes componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone aliisque omnibus rebus, nil nisi grave, moderatum, ac religione plenum præ se ferant; levia etiam delicta, quæ in ipsis maxima essent, effugiant, ut eorum actiones cunctis afferant venerationem.

IV. Plura in eundem sensum, imò innumera afferre possem; verum placet ad Chrysostomum reverti, qui sacerdotum peccata eadem quæ laicorum, peccatis populi graviora esse, ex eo probat quod in veteri Moisaicâ lege præciperetur ut tantundem pro sacerdotibus, quantum pro universo populo sacrificium offerretur : « Quod quidem, inquit, quid aliud signat quam sacerdotis vulnera majori medicamento atque auxilio indigere? atque adeò tanto quantò conjuncta simul universi populi vulnera indigent? porrò majori nequaquam indigerent, nisi graviora forent : atqui graviora certè sunt non naturâ ipsâ, sed sacerdotis, qui ea commiserit, conditione et dignitate; » quod etiam probat Scripturæ sacræ testimonio, quæ non solum sacerdotum ministrorum, verum etiam familiarum ipsorum graviora esse crimina, majoremque penam ipsis infligendam esse docet. Atenim palmaris est locus ille Chrysostomi, hom. 3, in Acta Apost., quem ordinandos sæpè ante oculos mentis habere convenit : « Qui concupisces sacerdotium, ex adverso pone criminationes quas illi perpeti necesse est; pone vitam à negotiis liberam; pene supplicii modum; quoniam si pecces privatim, nihil tale passurus es; si in sacerdotio, peristi. Reputa quam multa sustinuerit, in quam multis se philosophum præstiterit Moses, quam multa præstiterit bona; sed quoniam peccârat unum peccatum, acerbè punitus est, idque meritò : quippe, cum id cum aliorum jacturâ factum sit, non tantum ob id quod propalam factum est,

sed et quod esset sacerdotis peccatum. » Quàm turpe igitur, quàm temerarium et audax facinus, sacerdotii benedictionem inconsultò præripere, in sacrum ministerium nullâ præhabita maturâ deliberatione involare ! Cogitet unusquisque apud se sacrorum ordinum candidatus, cui se muneri addicat, quibus se legibus obstringat, quod onus à die sacræ ordinationis sibi ab Ecclesiâ imponendum subeat. Clericus, id est, in sortem Domini vocatus, mundo renuntiet, necessum est : hypodiaconus se perpetuo Dei ministerio mancipare præcipitur ; sacerdos ad perfectionem contendere jubetur ; qui se totum Deo dedit, sibi nihil reliquit, qui se totum Deo dedit, quippiam aliud habendi affectum deposuit. *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus*, clamat Apostolus gentium. 2 Tim. 2 ; cui consonat apostolorum Canon, quo vetantur episcopi, presbyteri, diaconi, seculares curas assumere, nisi gradu suo deijci madint. Multa clericis præcepta sunt, non laicis ; multa concessa laicis, non clericis ; aliud est enim, ut docet Ambrosius, de Dignitate sacerdot., cap. 5, *quod ab episcopo requirit Deus, et aliud quod a presbytero, et aliud quod à Diacono, et aliud quod à clerico, et aliud quod à laico, vel à singulis quibusque hominibus ; tam excellens est*, ait sanctus Leo, epistolâ 84 ad Anastasium Thessalonicensem, *sacerdotium electio, ut quæ in aliis Ecclesiæ membris non vocatur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita*. Cui astipulatur S. Gregorius, epistolâ 5 ad Sabinum subdiaconum regionarium. *Cum plerumque, inquit, quod in laicis culpa non est, hoc crimen sit in sacro ordine constitutum, quantâ in eis distractione puniendum sit piaculare flagitium, qui zelo rectitudinis uritur, non ignorat*. Quod Themistocles ad amicū, cūm jacentia hostium spolia obambulans intueretur : *Hæc collige, tu enim non es Themistocles* ; id ipsum suo jure clericus, dūm mundanas voluptates in transcurso advertit, laico dicere potest, his utere, has deliba ; tu enim clericus non es ; neque enim illis clericum vel tantillū delectari decet, multominus immergi.

V. Certè nulla capitalior Ecclesiæ pestis est, nulla execrabilior perniciēs, quàm quòd temerè clericatum ambimus, temerè sacerdotio inauguramur, antequàm dignitatis clericalis seu sacerdotalis sedulâ meditatione animum instruamus, antequàm vires nostras animūque cum ecclesiasticis muniis, legibusque contulerimus, antequàm obligationem quam in ordinatione suscipimus frequenti cogitatione perpenderimus ; adeò pessimè videlicet pretiosissima quæque æstimantur, et veneranda angelis hominibusque vilesceat dignitas, adeò negligentes sumus, ut suscepti officii recordatio animum non subeat ; adeò stupidi, ut tanti muneris admiratione non percellamur ; adeò imprudentes, et stulti, ut qui sacerdotium amplectimur, non perfectiorem nobis vitæ rationem amplectendam esse proponamus, sed solutiorem. Audenter loqui videar, cūm tamen minus quiddam illud sit quod dicam, quàm quod dignitas sacerdotii jubeat dicere ; dicam tamen, et verè dicam, non minùs seriò unicuique ad clericatus professionem quàm ad monasterii ingressum. aut

voterum regularium emissionem de statu vitæ amplectendo esse cogitandum : quidni ? an non in concilio Arelatensi III, et alibi passim clericatùs susceptio, sicut et monasterii ingressus *conversio* dicitur ? an non verum est illud Augustini, epist. 76 ad Aurel. : *Vix bonus monachus bonum clericum facit ? an non, si sancto Chrysostomo, Isidoro Pelusiotæ, et aliis passim Patribus credimus, major sacerdoti vitæ integritas, quàm monacho necessaria est ?*

§ 2. *Ordinando dignitas ordinum, et annexa iis obligatio sedulò inspicienda.*

VI. « Grave pondus est sacerdotii, monet Gregorius, epist. 39 Dominico Carthagi, lib. 1, indict. 9. ; priùs quippe est sacerdoti necesse ut cæteris ad exemplum vivat, ac deinde servandum, ut mentem per ostensa exempla non eleve. » « Grave pondus, ut loquar cum Bernardo, serm. in Cœnâ Domini, grave est periculum istius honoris ; gradus quippe iste, gradus casualis est, gradus judicialis est, nisi meritis illustretur dignitas unctionis, nobilitate morum, exercitatione virtutum, et instantiâ bonorum operum. « Impensè enim cavendum, ne, quod verebatur Ambrosius, de Dignitate sacerdotali, c. 5, sit deifica professio et illicita actio ; ne sit religiosus amicus et irreligiosus proventus ; ne sit gradus excelsus, et deformis excessus ; ne habeatur in Ecclesiâ cathedra sublimior, et conscientia sacerdotis reperiatur humilior ; ne professionem monstremus ovinam, et ferocitatem habeamus lupinam ; magna sublimitas magnam debet habere cautelam ; honor grandis grandiori debet sollicitudine circumvallari. » Enitendum toto animi conatu totoque studio, « ut dignè noscamus, quid sumus ; et quod sumus professione, actione potius quàm nomine demonstremus ; ut nomen congruat actioni, actio respondeat nomini ; ne sit nomen inane et crimen immane. » Perpendendum est ordinando, ne dignitatem eximiam cūm adeptus fuerit, turpi eam conversatione commaculet ; meditari eum oportet, quanta sit dignitas ad quam contendit, ut cūm se eâ indignum cognoverit, dignum pertinaci studio præstare se sagat ; suspicere eum decet dignitatem suam, et amplecti clericalia officia ; sæpè enim accidit ut qui eam non suspicit, despiciabile ipse se præbeat, suamque dignitatem contemptui pariter exponat ; et vilescent apud populum clericalia officia, quorum à clericis minor habita fuerit ratio. Experimento sanè compertum est, ubi clericos pudere cœpit clericalis ordinis, ubi professionem clericalem negligere, ubi ecclesiasticas functiones detrectare cœperunt, continuò ipsos nullius apud homines pretii, solidæ laudis vacuos, et inanes habitos fuisse ; eorum verò officia adeò viluisse, ut nonnisi abjectæ sortis homines decere à quibusdam existimetur. Dignum igitur est ut dignitatem clericalem animo revolvamus, antequàm eam adipiscamur ; cūm enim res omnes possessione vilesceat, et assiduitate minùs æstimentur, non est sperandum dignitatem clericalem eum maximo in pretio habiturum obtentam, qui non eam magni fecerit obtinendam ; erit ille suo ordini dedecori, cui suus ordo contemptui

tuerit. *Dignum est ut* (ad quod tantopere hortabatur Ambrosius, de Dignit. sacerdot., cap. 2) *dignitas sacerdotalis prius cognoscatur a nobis, deinde servetur a nobis; ut psalmographi sententia queat repelli a nobis: « Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est cunctis insipientibus, et similis factus est illis. »* Dignum est ut ordinis dignitatem non ad vite superbiam, sed ad veram cum charitate humilitatem excitandam cogitemus, ut, cum honoris prerogativam perspexerimus, congrua etiam merita requiramus.

VII. Sedulo verò cogitandum est ut nos ipsos dignitati conferamus; non quasi dignos nos divino isto ordine agnoscere, sed quòd tante dignitati non omnino impares fore divinà aumante gratià confidere debeamus; hæc est Isidori Hispalensis salutaris admonitio, lib. 3 Sentent., cap. 54: « Qui regimen sacerdotii contendit appetere, ante se discutiatur si vita honori sit congrua; quod si non discrepat, humiliter ad id ad quod vocatur accedat; reatum quippe genuinat, si quispiam cum culpà ad sacerdotale culmen aspirat. » Rectè et ipse, ibid.: « Non debet honoris ducatum suscipere, qui nescit subjectis tramite vite melioris præire; neque enim quispiam ad hoc tantum præficitur, ut subditorum culpas corrigat, et ipse vitis serviat. » Utinam ordinandorum singuli hoc sibi dictum putent, quod Valerio episcopo inculcabat Augustinus (1): « Ante omnia peto ut cogitet religiosa prudentia tua nihil esse in hac vità, et maximè hoc tempore, facilius et lætius, et hominibus acceptabilius, episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio, si perfunctoriè atque adulatoriè res agatur; sed nihil apud Deum miserabilius, et tristius, et damnabilius; item nihil esse in hac vità, et maximè hoc tempore difficilius, laboriosius, et periculosius episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio; sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster imperator jubet. » Subeat etiam in mentem Gregorii istud monitum, hom. 9 in Evang.: « Ne qui plus cæteris in hoc mundo accepisse aliquid cernimur ab auctore mundi gravius inde judicemur; cum enim augentur dona, rationes etiam crescunt donorum. » Nec tacendum illud Bernardi, serm. in hæc verba: *Ecce nos reliquimus omnia*: « In clero tanquam in caelo gerens iniqua, quid nisi de ministerio judicetur? Coeleste tenet officium; angelus Domini exercituum factus est; tanquam angelus aut eligitur, aut reprobat; inventa quippe in angelis pravitas et districtius judicetur necesse est, et inexorabilius, quam humana. »

VIII. Sed et illud clericos presbyteratu præsertim iniitandos attentè considerare velim, formidandum divinæ punitionis genus ipsis imminere, si peccaverint; quòd nempe, ubi Deum deseruerint, ita à Deo deseri soleant ut vix ad meliorem redeant frugem. Peccavit clericus, peccavit presbyter, poenitentia quidem patet aditus, quo peccata commissa eluat; sed poenitendi rarò subit affectus; quid enim non essent

indurato ad poenitentiam corde, qui adeò ad peccata ruentes præfracte fuerunt audacia, et indurate mentis, ut divinis monitis, quæ quotidie legunt audiantque, aures obturarent, frequentioribus divinis vocibus earum occluderent, gratiæ sacerdotii efficacissime resisterent, nec divinarum mysteriorum, quæ quotidie pertractant, nec dignitatis eximie, quam habent, veneratione continerentur, nec pudore, nec infamia, nec populorum scandalo, à peccando deterrerentur? Adde quòd, ut habet Hieronymus, epist. 4 ad Heliod., *monachus si ceciderit*, dicam et laicus, *orabit pro eo sacerdos*; *pro sacerdotis lapsu quis rogaturus est?* Qui nempe, teste Paulo, ad Heb. 5, *ex hominibus assumptis, pro hominibus constituitur in hisque sicut ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis*. Quantum ergo periculum ne, postquam peccaverit, ille pereat, cui cavere incumbit ne alii pereant, cum nullus sit cavere ne ipse pereat! Auctor operis Imperfecti, seu Chrysost., seu alius, hom. 40 in c. 21 Matth. « Quis aliquando, inquit Chrysostomus, vidit clericum citò poenitentiam agentem? sed, et si deprehensus humiliaverit se, non ideò dolet, quia peccavit, sed quia confunditur, quia perdidit gloriam suam; putasne, Deus quasi crudelis poenitentiam denegavit dicens, si sal infatuatum fuerit, in quo condietur? sed quasi naturalem rem considerans, quia non est qui doceat illum errantem, qui errantes corripbat. » Nolim ut clericus dicat cum Cain, Genes. 4: *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear*; ausim tamen dicere majorem esse debere clerici integritatem, quam ut eam post commissum crimen in totum reparandam esse confidam, majoremque peccantis clerici, et perviciorem iniquitatem esse, quam ut communiter ab eo non ficta resipiscentia speretur; quid enim non violabit? quò non prorumpet temeraria ejus audacia, *qui sanguinem testamenti pollutum duxerit in quo sanctificatus est* (ad Heb. 10.)? qui nec sibi infamiam, nec populo scandalum, nec ordini divinissimo ignominiam, nec cœlestibus Sacramentis, quorum minister est, injuriam metuit? qui nec Christo fidem, nec Ecclesiæ sponsonem servavit? nihil tam sanctum, nihil tam sacrum, nihil tam religiosum esse de cætero potest, quod furem ejus peccandi libidinem compescere possit, qui sanctissimam dignitatem contempserit, sacratissimum officium debonestarit, angelicum ministerium turpi conversatione contaminarit, inhabitantem in se Spiritum sanctum rejecerit, ejus templum fœdè profanarit, polluerit. Toto in scelera ruat impetu quodam modo necessum est, quem à peccando nec officii religio, nec status sui sanctitas, nec solemnibus Christo sponso, nec universi populi salus, nec pudor, nec verecundia retardarunt.

IX. Hinc fit ut in facinorosos clericos totus se divinus furor effundere soleat, et in ipsos tam in hac, quam in alterà vità divina grassari copiosius vindicta videatur. Vide, Levit. 10, quam severum se præstiterit Deus erga Nadab et Abiu, quòd primà vice quâ sacrificatorum officio functi fuerant, alienum ignem obtulissent, quos ideò cœlitus demissus ignis conti-

(1) Epist. 184 ad Valerium, refertur can. *Ante omnia*, dist. 40.

nudò depastus est; quàm inopinâ morte punitus Oza Levites, quòd cadentem arcam testamenti non sanctificatis manibus sustulisset, 2 Reg. 6: quàm graviter Heli ac filios ejus divina iustitia puniverit, quòd hi, populo sacrificanti molesti, turpi questui intentiùs et importuniùs quàm par esset studerent, ille nimia in filios indulgentiâ usus, eos à vitis non revocasset, 1 Reg. 2. Quantis, Deus bone, quantis nostro seculo malis, et quàm inopinis mortibus plures ex cleri etiam proceribus, nobis videntibus (si tamen quidpiam videmus, quid divina judicia vix attendimus), vexatos ereptosque meminisse possumus! Quæ dum cogito, veniunt mihi in mentem similia ista exempla, quæ legisse me memini apud Thomam Cantipratensem Dominicani ordinis, virum suo seculo celebrem, suffraganeum Cameracensem: « Ego, inquit, de Apibus lib. 4, c. 19, in quâdam civitate episcopali undecim annos adlevi, ubi sexaginta duo canonici sub præbendis pinguisimis ducentarum ferè librarum Parisiensium in matrice ecclesiæ serviebant, quorum plures erant beneficiorum plurium detentores; vide ergo qualem vindictam Dei in ipsos turpissimos detentores; mihi testis et iudex sit sancta Trinitas, unus Deus, quòd paucos eorum vidi communi hominum morte defungi, sed subito omnes et reprobiè mori; ita quòd quidam eorum, audito quòd unus sociorum in nocte sanus manè mortuus inventus esset, complosis manibus dixit: Et quid vultis? secundùm usum et consuetudinem Ecclesiæ mortuus est, ut videtis. Vidi ego ipse in ecclesiâ eâdem, infra paucos annos, quatuor archidiaconos sic defungi; vide, lector, mirare miraculum: Primus eorum de equo phalerato et grandi cecidit, fractisque cervicibus expiravit. Secundus manè in cathedrâ sedens mortuus est repertus. Tertius in choro stans, cùm ad missam elevatio corporis Christi fieret, cecidit resupinus, et, subtractâ loquelâ cum sensu, quasi brutum animal die tertiâ, sine Sacramentis ecclesiasticis est defunctus. Quartus confessionem peccatorum et Sacramenta recusans mortuus est, et extra cœmeterium sepultus. »

X. Verùm frustra temporales clericorum sceleratorum inspicimus pœnas, qui æternitatem pœnarum solam pensare debemus; etenim si B. Brigittæ (1) revelationibus credimus, parva sunt reliquorum damratorum, imò et dæmonum supplicia, præ iis quibus sacerdos in inferno plectitur. Videat ergo, quisquis clericatum petit, ne, dum ad angelorum, imò seraphinorum gradum statumque perfectionis contendit, infra dæmonum miseram, nemini tamen miserandam, conditionem deprimatur; videat ne, celeste ambiendo beneficium, sibi accersat inferni supplicium; ne, cùm ordinari cupit, divinæ ordinationi resistat; ne, ob ordinationis sacræ profanationem, ibi mereatur deijci, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror, inhabitat. Sanè si credamus Chrysostomo non fictè, non obiter, non inconsultò, non rhetoricâ

amplificatione, sed seriò, sed ex animo, sed maturè, sed ex rei veritate loqui se profitenti, sacerdotum maxima pars divino judicio damnabitur; audiamus ipsum Chrysostomum, homil. 3 in cap. 1 Actor. apostolorum: « Non temerè, inquit, dico, sed ut affectus sum, et sentio, non arbitror inter sacerdotes multos esse qui salvi fiant, sed multò plures qui pereant; in causâ est quoniam res excelsum requirit animum; multas enim habet causas, quæ depellant ipsum à suis moribus, et innumeris oculis opus illi undique. » Tremenda sanè sententia; quam nec audire sine timore, nec legere sine horrore, nec attentius cogitare sine lacrymis sapientes possunt; contristemur, sed contristemur ad pœnitentiam, ut gaudeamus nos contristatos fuisse; horreamus audientes divinorum judiciorum sacratissimum interpretem, nosque maturè prolata Chrysostomi ista verba fructuoso timore percellant. Pauci sunt, inquietabat tantus doctor, sacerdotes qui salvi fiant: ex iis multò plures erunt qui pereant; quid ergo de hujus seculi sacerdotibus diceret, qui de suo, id est, si cum nostro conferatur, austeræ et integerrimæ quoad clerum disciplinæ, ita seculo loquitur? quinam enim eo tempore in Ecclesiâ sacerdotes ordinabantur, nisi quibus aditum ad clerum et ecclesiasticas dignitates insignis probitas, egregia doctrina et laudabilis fama recludebant? quinam superioribus ordinibus insigniebantur, nisi qui, in inferioribus probati, omnium commendationem, et applausum meruerant? quinam cleri dignitatibus fulgebant, nisi qui disciplinæ ecclesiasticæ innutriti sub probatis ducibus diu militârunt, à quibus clericalem vitam edocebantur, et frequentibus ad virtutem adhortationibus incendebantur? qui non pretio, non indigno famulatu, non gratiâ, sed testimonio dignitates consecuti, ab iisdem malè agendo severâ castigatione decidebant? quales denique credimus illius ævi fuisse sacerdotes, quos nempe nundùm abolita apostolorum, recentiora verò martyrum, præsentia illustrium doctorum atque antistitum exempla ad pietatem incitabant; quos populi adhuc sanctissimâ pietate calentis fervor inflammabat, ecclesiasticarum functionum observantia in divinis officiis jugiter exercebat, disciplinæ nundùm extinctæ severitas continebat; qui majorum suorum contra ethnicas superstitiones, suos suorumque parentum contra Arianam audaciam, speciatim verò privatos contra vitia reportatos triumphos numerabant? Ejusmodi tamen sacerdotum, teste Chrysostomo, peribit maxima pars, æternis addicenda suppliciis; quid ergo de nobis fiet, quorum optimus quisque vix alicui expositis illius temporis est conferendus; qui clericatum otii gratiâ quærimus; qui statum perfectissimum imperfecti temerè, inconsultò apprehendimus; qui officii nostri functiones vel ignoramus, vel ex contemptu rejicimus; quos nulla disciplina coercet, nullus ordo complectitur, nullæ leges erudiunt aut refrenant; qui nullius ductu regimur, nullo bono exemplo vivimus, aut cujusquam boni nulli bona exempla præbentes, nec ab ullo mutantes? quid, inquam, de nobis dicet

(1) Revel. B. Brigittæ lib. 4, c. 47, 48, 49, et lib. 4, cap. 152, 155, 156.

rus esset Chrysostomus? an omnes, an multos ex nobis esse salvandos? quis hoc credat? an paucos? neque hoc probabile; an paucissimos? vereor, ne hoc quidem fateatur; quid, si Satyrici verbis de numero salvandorum interrogatus responderet:

..... *Nemo, hercule, nemo*

Vel duo, vel nemo;

quantus nobis incuteretur metus, quantus timor! Hæc velim ab ordinandis seriò cogitari, ne eos postea id elegisse temerè pœniteat, de quo nulla nimia potuit institui deliberatio.

Neque verò multum abest ab hæc D. Chrysostomi sententiâ revelatio ista, quam à Deo viro cuidam sancto et pio factam refert Dionysius Carthusianus, de quatuor Novissimis; vidit ille Purgatorii pœnas, manumque inter cætera demiratus est, quòd cum multi ex omni conditione hominum flammis ultricibus purgarentur, pauci sacerdotes locum inter eos habere viderentur; cujus rei rationem ab angelo ductore sciscitatus, audivit paucos sacerdotes dedi purgantibus flammis, quòd ferè omnes ex ipsis morientes continuò aut gloria æterna, aut æterna supplicia mererent; si quos verò ad locum purgatorii mitti contingeret, ipsos occisimè transire, quasi per ignem, nec in eo diutius detineri, quia nempe, adeò excelsa est sacerdotis dignitas, ut qui eam pravis actionibus commaculant, vix pœnitentiæ locum coram Deo inveniant: ideòque miseri ad inferos æternum puniendi detrudantur; qui verò congruentem sacerdotali statui vitam degerint, nihil mirum est si vel penitus purgatorii pœnas evadant, vel ex iis brevi liberentur, qui non multa expianda habeant; cum magnæ dignitati pares esse non potuerint, nisi qui magnâ excelluerint sanctitate.

XII. Quisquis igitur de sacerdotio suscipiendo cogitas, cave ne sacerdotii dignitatem ad hoc tantum conscendisse videaris, ut graviore ruinâ caderes; propone sic tibi de cætero vivendum, ut nihil vel parùm reperiât Deus quod vel æternum puniat, vel temporariâ animadversione castiget; statue tibi deinceps, nec otiosè loquendum, nec jocosè mentiendum, nec scurriliter disserendum; agnosce tibi de cætero non licere aut risu dissolvi, aut pueriliter exultare, aut ludis deditum esse, aut mœrore turbari, aut inaniter efferrî, aut curiosis studere, aut humana sapere, aut mundana querere, aut tepidiùs orare, aut in divinis officiis negligentem esse, aut proximi salutem aspernari, aut duriùs aliquem alloqui, vel inciviliùs excipere, aut adulatione palpare; aut non irasci vitiiis, vel irasci vitiosis. Considera te deinceps in exemplum cæteris futurum, *spectaculum mundo et angelis et hominibus*, 1 Cor. 4, justitiæ et bonitatis divinæ specimen, qui et majora quotidie à Deo beneficia recepturus sis, si in virtute profeceris, et justitiæ divinæ gravem ultionem experturus, si à pristina charitate vel tantulum excideris. Impressus animæ tuæ character indelebilis majorem à te sanctitatem quotidie exposcit, et sive ad dexteram, sive ad sinistram cecideris, gloriæ majoris vel ignominie signaculum

erit; secernentur in tremendo extremi judicii die ardetes ab oviis, pastores à subditis, clerici à laicis, si Ezechiel, c. 54, credimus, quia non eadem utrorumque merita vel demerita tributâ expenduntur, qui non eandem in hæc vita obligationem subierant, nec æqualibus donati fuerant beneficiis; lege Chrysostomum, 6 de Sacerd., qui tibi hæc fusè edisserat, et hanc tibi altâ mente cogitationem reponat. Nolim ego omnia persequi; cum Gregorio concludo, hom. 9 in Evang., et hoc mecum sæpius revolvam velim, *tanto esse humiliorem atque ad serviendum Deo promptiorem nonnunquam debere esse ex munere, quanto se obligatiorem esse conspiciat in reddendâ ratione.*

XIII. Neque verò hæc scribo, ut quemquam a sacerdotio deterream, sed ut neminem incautum vel inconsultum ad hunc dignitatis apicem accedere moneam: quid enim boni ab iis sperari possit, qui ad hunc divinum statum temerè convolant, non verentes periculum, non reverentes dignitatem, imparati ad onus quod subeunt, officiorum quæ suscipiunt imperiti? Quam justa, quam æqua D. Bernardi de clericis querimonia, cap. 29 de Convers. ad cleric. : « Dilatata videtur Ecclesia, ipse etiam cleri sacratissimus ordo, fratrum numerus super numerum multiplicatus est. Verum etsi multiplicasti gentem, Domine, non multiplicasti lætitiâ, dum nihil minùs apparet decessisse meriti, quàm numeri accessisse. Curritur passim ad sacros ordines, et reverenda ipsis quoque spiritibus angelicis ministeria homines apprehendunt sine reverentiâ, sine consideratione, neque enim signum regni occupare celestis, aut illius timent imperii gestare coronam, in quibus avaritia regnat, ambitio imperat, dominatur superbia; sed et iniquitas et luxuria etiam principatur, in quibus et pessima fortè appareat intra parietes abominatio, si juxta Ezechielis prophetiam parietem fodiamus, ut in domo Dei videamus horrendum. » Quam egregiè verò Bernardo concinit Petrus Blesensis, in eâ quam scripsit de Luctâ carnis et spiritûs cantilenâ, epist. 57 :

Irreverenter confluant

Omnes ad sacrum ordinem;

Sed hominem veterem nunquam exuunt,

Nec fœditatis diluant

Antiquæ turpitudinem;

Hi calicis dulcedinem

Dant in amaritudinem,

Et in venenum aspidis;

Zelumque magnum sordidis

Vestimentis induunt, et polluant

Testamenti sanguinem.

Nemo ergo me accuset, si ecclesiastici statûs candidatos de iis monendos esse existimem, quibus ab eo suscipiendo videbor fortè deteruisse; neque enim eum cuiquam vel suadendum vel dissuadendum esse censeo; sed ea singulis proponenda esse arbitror, quibus pensatis utrinque statûs perfectione ac periculis, prudenter deliberare et eligere possint; satiusque multò est plurimos ab ecclesiastico statu solidâ ratione deterredi, quàm plures inconsultò cum assa-

mere, quos postea gerendæ rei difficultate perterritos desperatio invadat, vel suscepti officii pertusos negligetia deprimat.

XIV. Utinam unusquisque nostrum ante obtentam aut etiam ambitam petitamve ecclesiasticam dignitatem, sedulo diversarum, quæ electurus sit, conditionum officia, bona, pericula, difficultates, solatia cogitaret; Deoque ritè serviendi unicæ sollicitudine ductus, eum statum eligeret in quo se magis Deo placiturum, sibi quæ ad æternam salutem et aliis magis profuturum, spectato suo ingenio, et consideratis moribus, sperare liceret. Neque nobis verendum esset ne Ecclesiæ defuturi essent clerici et veri clerici, quæ jam clericorum multitudine fatigatur, officii destituitur: quem enim à clericatu suscipiendo retardaret obligatio, hunc ad ipsum suscipiendum vite clericalis perfectio accenderet; quem revocaret curarum magnitudo, officiorum sanctitas provocaret; quem remoraretur salutis amittendæ metus, hunc Christi dilectio et divina erga proximum charitas urgeret; quem deterreret periculum, eundem duplex honor, quo presbyteri digni sunt qui bonè præsent, suaviter alliceret. Grata sunt Deum amanti illa vincula, quibus ad maiorem sanctitatem obligatur, Deo arctius unitur, et à peccando continetur; grata servitus, quæ Deo in nos conceditur, quæque propter Deum suscipitur: grata curæ quæ in animarum salute procurandâ impenduntur, pro quibus Christus impendi, et superimpendi voluit; grata ministeria, quæ ad divinæ religionis tutelam, ornamentumque colloantur; gratus timor Domini, qui *initium sapientiæ* dicitur à Propheta, Ecclesiastici cap. 1; servire Deo regnare est; *melior est dies una in atriis Domini super millia*, ps. 419; quis non eligat cum Davide, ibid., *abjectus esse in domo Dei nostri magis quam habitare in tabernaculis peccatorum*? quis non cum eodem sancto Dei amore percitus exclamet psal. 83: *Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atriis Domini: cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum; etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum sibi ubi ponat pullos suos; altaria tua, Domine virtutum, mihi pro solatio sunt, pro loco quietis et refectionis. Esto itaque ad maiorem perfectionem clerici præ laicis obligentur, ad placentiorem Deo offerendam hostiam, ad arctiorem sectandam regulam, ad ferventiorem charitatem obtinendam; prudenti tamen cuique satius videbitur arctiori se regule obstringere, quàm secularibus curis, profanis negotiis, mundanis nundinationibus (quæ plus laboris habent, plus tædii, plus periculi, sinceræ autem delectationis, et defæcationis voluptatis minùs) totum se ex ære veluti et librâ mancipare; optabilius servire Deo quàm mammonæ; rebus invigilare divinis quàm humanis implicari negotiis; vovere perfectionem quàm deserere; maiorem sanctitudinem profiteri quàm nullam habere, vel penè nullam; jucundius multò præmiorum sperare amplitudinem, quàm suppliciorum timere gravitatem; neque adeò cordatus et prudens verebitur ea vovere, sine quibus difficilè ha-*

beri possunt, quæ ad salutem consequendam necessaria sunt: scit arduam esse cœli viam, meminit à Christo omnibus dictum, Matth. 11: *Regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud*; angustam esse portam dicitur, et arctam viam esse quæ ducit ad vitam: quid timeat austeram vivendi rationem suscipere, et arduum sibi munus imponere, si arduo ad cœlum itinere sibi adnitendum esse persuadeat? si, quod verissimum est, hoc certò credat, plus periculi esse, ubi minùs est laboris, et quæ videntur esse patientia, insidiosa sæpius esse. Legatur Chrysost. in illud: *Intrate per angustam portam*, tomo 5. Videtur nolle sanctè et perfectè vivere, qui sanctè et perfectè vivendi obligationem suscipere renuit; qui de perfectione obtinendâ solum cogitat, qui ad hoc unum quod necessarium est, toto animi conatu anhelat, non tam respicit, an ad perfectionem astringatur, quàm eam quomodò consequatur; nec videtur generosi animi indicium esse si quis de pœnarum delictis imponendarum gravitate sollicitior sit quàm amplissimorum præmiorum avidior; æmulari convenit Christianis et generosis *charismata meliora*, 1 Cor. 12: quid curet ordinandus, quòd sanctior populo esse debeat, qui talis Deo auxiliante esse conetur, ut populo sanctitatis exempla præbeat? quid curet quòd de cætero peccandi sibi præcludatur via, qui peccandi velit etiam nescire viam, gaudeatque omnem sibi peccati occasionem esse sublatam? quid doleat quòd peccanti sibi gravior immineat pœna, qui nec ea committere de cætero velit, nec se illa commissurum putet ob quæ infligitur pœna? Non est generosi militis ante victoriam de fugâ cogitare, cujus omnis ad victoriam cogitatio debet vergere; nec perfectionis studiosum decet anxium esse, ne graviora aliis cogatur subire supplicia, qui de suppliciis evadendis et victoriâ reportandâ, divino fretus auxilio, confidere debeat.

XV. Ardua clericalis militia est, fateor; sed ardua cœli via; austerior est clericorum quàm laicorum vivendi ratio, non inficior; sed Deum amanti illa jucundior, præmiorum æternorum feracior, nec omninò periculosior. Sunt etiam laicis sua mala, sunt et pericula, et faciliùs servatur castitas ab iis à quibus vovetur, quibus mulierum contubernium, convictus, colloquia interdiciuntur, quàm ab iis quibus nuptiæ permittuntur, mulierum salutandarum, visitandarum, alloquendarum necessitas quædam imponitur, et vaga quædam ac periculosa licentia conceditur. Tutior erit clerici castitas ab omni turpium virorum et mulierum conversatione ex suâ professione abstinents quàm laici secularibus conventibus addicti, et inter mulierum choreas, ludos risusque damnandâ consuetudine propè astricti: faciliùs siquidem vitium huiusmodi ignoratur quàm fugitur; ideo rectè divinus Apostolus, 2 Cor. 7: *Si nupserit virgo non peccavit, tribulationem tamen carnis habebit huiusmodi*. Pone, quæso, tibi laici vitam ante oculos; Deus bone! quot ei undique obstrepunt mundana negotia, quot circumstant pericula, quot præstò sunt peccandi occasiones et illices! hinc trahit avaritia, hinc blanditur luxuria, hinc irri-

tat vincula, hinc rodit invidia; undequaque verò curarum multitudo mentem miserè dilacerat, et ingruentum negotiorum tumultus animum à divinis avocet. Verum etiam est quod ait Apostolus, ibidem: *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo; qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et artibus est.* Fortasse minus difficile est uxorem non habere, et non uti hoc mundo nisi in necessariis, quam eos qui habent uxores esse tanquam non habentes, et qui utuntur hoc mundo sic se gerere tanquam non utantur; quod tamen observandum Corinthios monet Apostolus; sed ut hæc sileam, quam verum est quod scribit Chrysostomus, in libro de Virginitate, cap. 45, tomo 4 eius Operum, eam esse humanarum rerum conversionem, eam confluxum, eam morum impotentiam et tyrannidem, ac circumstantium rerum turbam, *ut in multis sæpè necessariò conjugi, vel invito errandum procedundumque sit.* Lege eundem Chrysostomum, ubi graphicè ex conjugis moribus, rei domesticæ curis, sollicitudine ob liberos, difficultates exponit, quibus à salute con-equendâ conjugati retardantur, et interdum avertuntur. Nolim hæc omnia ego referre; audi quid dicat alter verè aurei oris et eloquentiæ purioris doctor Chrysologus dictus, serm. 12, dùm expressissimam laici descriptionem exhibet, quem luxus solvat, libido stimulet, pompa rapiat, impellat ambitio, urgeat ira, furor impellat, succendat invidia, cupiditas inflammet, curæ sollicitent, lites vexent, luera capiant, usuræ vinciant, chirographa ligent, premant sæculi, elidat aurum.

XVI. Quòd si in clericis eadem vitia agnoscimus, clericorum tamen ad ea repellenda minor est labor, laicorum verò majores omninò illecebræ, acriores ad ea vitia sunt stimuli, et infirmior adversus hæc vitia armatura. Quibus nullam enim, si rectè existimas, uxoris lætym, liberorum miserie, utrorumvis preces, sed aliam exempla videre possunt ad constantissimum quemque de rectè rationis et acuitatis statu deiciendum! Num facile cum franget avaritia, quem uxoris sollicitudo et liberorum cura molliaverint? Poterit delicias vir respuere, quas delicatula et blandula mulier sponsi salutis sollicita apparaverit? poterit cælum unicè suspicere, qui terræ dilectissima pignora mandata habeat? hærebit forsàn ejus menti divinarum mysteriorum jugis recordatio, cui mundana negotia et curæ primùm insederint? *Plena sanè, si S. Leoni credimus, serm. 5 in Quadrag, in statu laico omnia periculis, plena laqueis: instant cupiditates, insidiantur illecebræ, blandiuntur luera, damna deterrent, amaræ sunt obloquentium lingue.* Et, ut æquam clericorum statûs cum laicis comparisonem efficiam, eamque quam Chrysostomus inter conjugatos et virgines facit, supra, cap. 68 de Virgin., ad clericos et laicos transferam, « non virgo, » non clericus, « horum quidquam sustinet, quin et domuncula turbis libera est, et clamor omnis profligatus, quasque in tranquillo quodam portu omnia intus silentium possidet, et vel silentio major animum se-

ferunt; quippe nihil humanum tractantem, sed assidue cum Deo colloquentem, atque in eum fixè contentum. » Ideoque Bernardus, serm. de tribus Ordin. eccles., conferens continentium clericorum et conjugatorum ordines, hunc ipsum esse dicit, *qui maris mare magnam vado pertransit, laboriosum prorsus et periculosum, etiam et longum habens iter; quippe qui multa via compendia capiet.*

XVII. Sed quid pluribus hæc in re opus est? meminert quid de statu aliquo suscipiendo eligendove cogitat, « nullum locum esse (ut eam Augustino loquar, epistola 81, ad Eudoxium, in quâ monachos hortatur ad imposita pastoratûs onera subeunda) ubi non possit laqueos tendere, qui timet ne revolemus ad Deum, et inimicum omnium bonorum, cujus captivi fuimus, vindicemus; nullamque nobis perfectam esse requiem, donec transeat iniquitas, et in judicium justitia convertatur. Militiam esse vitam hominis super terram, Job. 7; » nihil in hac vitâ tutum, nihil usquequaque securum, aut tranquillum, nihil omni ex parte beatum esse. Vis ergo remanere laicus? timeò ne te insana plebis exempla mundanæque sollicitudines perdant; vis clericus fieri? vereor ne tu imperitam plebem exemplis inficias, et tu cum ipsa gravius pereas, qui mundum cautiùs effugere debueras, ne perires. Laicus es? cave ne te mundanæ et seculares curæ à cœlestibus avocent; clericus fieri expetis? prospiciendum tibi est ne divinis contemplationibus ineptus terrenas dignitates, non cogitationes, transceundas. Laicus es? sagaci tibi providentiâ opus est, ne qui te mundo commodasti, eidem te mancipasse videaris, et qui mundo aliquam curam impendere permittis, amorem impendas. Clericus autem esse si cupis, de cætero hoc tibi præceptum esse noveris, nec curam nec amorem in secularibus mundanisque rebus tibi collocare fas esse: *Nemo enim militans Deo implicat se negotiis secularibus, 2 ad Timoth., 2.* Nihil itaque in te agnoscere debet mundus, cui renuntiasti; tuum nihil esse debet quod verè mundi sit, quia tu in hereditatem Domini clericatus susceptione translatus es, nullamque aliam hereditatem præter Dominum habiturum te esse professus es. Plura utique observanda sunt clericis, secus verò peccabunt; sed plura ista clericos servant ne peccent, integritatem eorum custodiunt, et à peccato retrahunt; laicis verò quominus ipsis peccent, pauciora sunt quæ ipsis observanda necessariò imponantur; sed plura occurrunt, quæ ad peccandum alliciant, pauciora quæ retrahant; quæ enim clericorum supra laicos officiis obligationique adduntur, hæc et ad perfectionem obtinendam conferunt, et ad virtutes idonea sunt media, et adversus vitia utilissima remedia; ubique quidem periculum, sed ibi universim majus, ubi plura ad casum impellunt, pauciora ab eo retrahunt; speciatim verò et comparatè unicuique nostrum periculosior status est, quem vel inepti eligimus, vel inviti, vel à Deo minimè invitati.

§ 5. Virum suarum, et ingenii habenda ratio.

XVIII. « Suum igitur quisque primum uoscat inge-

nium (inquietabat ethnicus auctor, nempe Cicero *Officiorum*), acremque se et vitiorum et bonorum suorum iudicem præbeat, ne scenici plusquam nos videantur habere prudentiam; illi enim non optimas, sed sibi accommodatissimas fabulas eligunt: qui enim voce freti sunt, Epigonos Medæaque, qui gestu, Memæppum, Clytemnestram; semper Rutilius, quem ego memini, Antiopam, non sapè Esopus Ajaxem: ergo histrio videbit in scenâ quod non videbit sapiens in læ vitâ? Neque ab hoc consilio, aut re, aut etiam verbis multum dissentit sapientissimus pontifex Ambrosius, 1. *Officiorum*, cap. 44: « Unusquisque igitur, inquit, suum noverit ingenium et ad id applicet, quod sibi aptum elegerit; itaque quid sequatur prius consideret; non solum noverit bona sua, sed etiam vitia agnoscat, æqualemque se iudicem sui præbeat, ut bonis intendat, vitia declinet. » Illudque etiam diligens uniuscujusque animi, morumque, et indolis examen in officiorum ecclesiasticorum distributione à sacerdote spectandum idem sanctus observat: « Nam, » ut ibidem subjungit, « alius distinguendæ lectioni aptior est, alius psalmo gratior, alius exorcizandis qui malo laborant spiritu sollicitior, alius sacrario opportunior habetur; hæc omnia spectet sacerdos, et quid cuique congruat, id officii deputet. Quò etenim unumquemque suum ducit ingenium, aut quod officium decet, id majore implet gratiâ. » Fusè etiam eâ de re in libris de Sacerdotio Chrysostomus, lib. 4. Etenim si in officiorum distributione discussio illa ingenii cujusque faciendâ est, multò magis in electione ecclesiastici, vel laici statûs, ex quâ totius vitæ inæqualitas maxima dependet et instituendæ vitæ diversa prorsus ratio est. Considerandumque diligenter ex rectâ statûs cujusque electione æternam vel beatitudinem, vel damnationem acquiri; majoremque vel minorem in virtutibus progressionem fieri; etenim, ut rectè docet Nazianzenus, orat. 1, « sublîmi quidem viro detrimentum est res magnas non aggredi, nec virtutem ad multos propagare, sed in paucis consistere, non secus ac si magno lumine parvam domum illustret, aut puerilibus annis virile corpus obtegat; parvo autem salus in eo consistit, ut parvum onus subeat, nec iis rebus quæ vires ejus excedunt seipsum subjiciens, simul et risum moveat et periculum adjungat; quemadmodum scilicet nec alii cuiquam turrim ædificare convenit, quàm ei qui ea habeat quæ ad perficiendam requiruntur, ut ex Scripturâ audivimus. » Cui etiam simili argumento virginitatem commendat Chrysostomus, c. 26 de Virgin.

XIX. Difficillimum verò esse ingenium suum rectè ponderare, et in eligendo ecclesiastico statu minimè errare docet citatus supra Ambrosius, cap. 44, libri 1. *Officiorum* hinc habetur nostro tempore accommodata paraphrasis; cum enim in alijs statibus eligendis amet unusquisque sequi vitam parentum, ad militiam, v. g., ferantur, quorum militaverunt patres, alii ad actiones diversas; secus in ecclesiastico statu accidit, qui cum continentes vel faciat, vel solum admittat, à parentibus in filios vix derivari potest; à

quo etiam amplectendo liberos clericorum, si qui sunt, graves deterrent actus, et in lubricâ ætate difficilior abstinentia, et quæ ad auri adolescentiæ videtur obscurior vita. Qui ergo suo ingenio, qui ætatis fervore, qui humano judicio feruntur, hi, dummodò clericalem statum suis officiis legibusque metiantur, ab ecclesiastico statu eligendo abhorrebunt, et ad ea convertentur studia, quæ plausibilia arbitrabuntur; præsentia quippe plures quàm futura præferunt; illi autem præsentibus, nos futuris militamus; unde quò præstantior est causa statûs ecclesiastici amplectendi ex ipsius statu et naturâ præfixâ, eò debet esse in ipso eligendo cura attentior. Ea verò est hujus seculi corruptela, et summa ordinis ecclesiastici perturbatio, ut cum humano ingenio non videatur ecclesiasticus status eligendus, ideòque Ambrosius supra paucos clericorum filios parentum institutum amplecti docuerit, quòd nec ætati adolescentum, nec humano judicio statûs ipsius electio congruat; contra verò adolescentes hoc tempore plurimi suæ intemperantiæ alendæ, sed maximè fovendæ desidie ergò, et otii gratiâ, vitam ecclesiasticam eligant, fervoreque adolescentiæ ad eandem tantum illustrem, omniumque maximè otiosam et facilem sectandam ferantur; quia nempe nec clericalis vitæ austeriores leges, nec officia ecclesiastica, nec functiones attendunt, nec vires suas, nec animum, nec antectam vitam cum illis legibus officiisque componunt: quasi nempe, ubi quis dignitatem ecclesiasticam arripuit, ex infirmo et imbecillo in valentem et idoneum evadat; quæ res, teste Chrysostomo, lib. 4 de Sacerd., c. 2, *ridicula prorsus et nugatoria est, eademque extremo supplicio digna*, quod Christi Domini testimonio demonstrat: *Nam, inquit, hæc unâ de causâ Dominus admonet ne qui turrim ædificaturus est fundamentum prius jaciât quàm suas vires expendat, ne qui illâc transaturi sunt iis infiniti ludibrii ac risus insanam in se præbeat*; quod in sacerdotii susceptione locum habere debere, ne videlicet inepti minimèque idonei creentur, fusè ostendit; idque ex ipsius sacerdotii dignitate, functionumque ipsius necessitate, et populi salute cum sacerdotum vigilantia atque industria conjunctâ copiosè confirmat. Quem quidem morem probandi seipsum, atque tentandi antequàm sacerdotii pondus humeris nostris imponamus, vel ab ipsis brutis animantibus, quæ naturæ instinctu feruntur, edoceri possumus. Nam vultur, teste Aristotele, lib. 8 de Animal., cum reperit aliquid, non statim portat, sed tentat pondus ne fortè vires suas exsuperet; è contra verò sæpè aquilæ, ut auctor est Plinius, lib. 1 Hist. nat., cap. 5, non tolerantes pondus apprehensum unâ merguntur. Ita qui temerè sacerdotium atque præcedenti virium suarum discussione arripiunt, è sublîmi isto gradu facilè excidunt; qui verò maturo et diligenti præhabito animi sui, morumque examine, ad sacros ordines promoventur, illi *ascensiones in corde suo disponunt*, psal. 83; solent que de virtute in virtutem proficere donec videantur Deus deorum in Sion.

XX. Ideo reprehendendi acriter et impietatis graviter redarguendi sunt, tum ii qui humanis ducti rationibus ecclesiastica ambiunt ministeria, ad quæ omnino ineptos esse se sentiunt, tum etiam parentes illi qui, si quos stupido ingenio et rusticâ mole præditos liberos habent, eos sacris altaribus destinant et invitos sacrosancto clericorum ordini inseri curant; sed de posteriori isto capite peculiari loco dicemus, jam verò de priori corollarii loco audiatur Bernardus, serm. de Convers. ad clericos, c. 29 : « Utinam magis turrin inchoaturi sedentes computarent, ne forte sumptus non haberent ad perficiendum; utinam qui continere non valent, perfectionem temerariè profiteri, aut cœlibatui nomina dare vererentur. Sumptuosa siquidem turris est, et verbum grande quod non omnes capere possunt. Esset autem sine dubio melius nubere quàm uri, et salvari in humili gradu fidelis populi, quàm in clerici sublimitate et deterius vivere, et districtius judicari. Multi enim, non quidem omnes, sed tamen multi, certum est, nec latere queunt præ multitudine, nec præ impudentiâ querunt, multi utique libertatem in quâ vocati sunt, in occasionem carnis dedisse videntur, abstinentes remedio nuptiali, et in omne flagitium defluentes; » et ibid., c. 50 : « Parcite, obsecro, fratres, parcite animabus vestris, parcite sanguini, qui effusus est; horrendum cavete periculum, ignem qui paratus est declinate, » etc.; et paulò post : « Quamdiù ambulatis in magnis et mirabilibus super vos, magnum prorsus et mirabile est ministerium esse Christi et mysteriorum Dei esse dispensatorem. Longè super vos est ordo pacificorum, nisi fortè omissis gradibus præostensis, saltare magis quàm ascendere libet. Utinam tamen quisquis sic intrat, si fieri posset, tam fideliter ministraret, quàm fiducialiter se ingressit. At difficile fortassis et impossibile est ut ex amarâ radice ambitionis, suavis fructus prodeat charitatis; dico ego, si vultis audire, imò non ego, sed Dominus, Luc. 14 : *Cum vocatus fueris ad nuptias, recumbe in novissimo loco, quia omnis qui se exaltabit humiliabitur, et qui se humiliabit exaltabitur.* » (Lege Bern. declam. in hæc verba : *Ecce nos reliquimus omnia.*)

XXI. Congruum igitur est ut nemo sacris initiatur ordinibus, nisi quem secretâ saltem voce Deus ad ministerium invitârit. *Non vos me elegistis, dixit Christus Dominus apostolis suis, Joan. 6, sed ego elegi vos;* quis verò legitimè potest Deo ministrare, nisi à Deo electus fuerit? *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron,* ad Hebr. 5; non est verus apostolus Christi, nisi qui per voluntatem Dei constitutus, nisi qui non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum renuntiatus; nisi qui à Deo vocatus segregatusque fuerit. Nemo ingreditur ad regales nuptias, nisi quos paterfamilias invitavit : Christus ostium ovium est; *qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro; qui verò intrat per ostium pastor est ovium : huic ostiarius aperit, huic Christus oves suas committit, hujus vocem oves Christi audiunt,* Joan. 20, quia ipse

Christi voca paruit. Ideoque nihil à Deo ampliùs requirendum censuit Zeno Veronensis, serm. 2 de Nativ. Christi, *quàm ut quis ejus noverit voluntatem sine quâ videlicet et nec l'ignité se ne ne poterit, nec placere;* egregie verò divinae vocationis necessitatem nobis explicat Bernardus, his verbis, supra : « Videte vocationem vestram, ait vocatus Apostolus; consideremus et nos, an vocati venerimus, et vocati à Deo, cujus nimirum hæc vocatio est; nec communem modo vocationem dixerim, quâ, juxta eundem Apostolum, quos prædestinavit hos et vocavit. Si quis vocaverit nos in honorem clari, convente velim conscientias singulorum, et secundum præceptum Domini ad cor Hierusalem loquar, *habe enim per vias, aut forsitan needum nato ex te scilicet non beneficia provida sanè parentum collata parat.* » Et paulò post : « Audi querelas Domini, quid super hæc tanta hominum temeritate loquatur patiens redditur, pœnitentiam magis cupias quàm viam etiam. *Ipsi,* inquit, *Osee, 8 (1), regnaverunt, et non ex me; principes extiterunt, et ego non vocavi eos;* universos siquidem in ordinibus ecclesiasticis cæterisque ad sanctuarium pertinentibus honorem quærentes proprium, aut divitias seu corporis voluptatem, postremò *quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi,* manifestè prorsus et indubitanter, non ea quæ ex Deo est charitas, sed aliena à Deo, et quæ omnium radix malorum est cupiditas, introducunt : quid istud temeritatis? imò quid infamiæ est? ubi timor Dei? ubi mortis memoria? ubi gehennæ metus, et terribilis expectatio illa judicii? Sponsa nec cubiculum, nec cellam ingredi, nisi rege introducente, præsumit; tu irreverenter irruis nec vocatus, nec introductus : *Trahe me post te,* ait illa (Cant. 1), *in odorem unguentorum tuorum curremus,* nunc autem trahit sua quemque voluptas et odorem turpis lucri sectantem quæstum æstimat pietatem; quorum certa est damnatio. » Hæc Bernardus.

XXII. Olim ab Assuero Persarum rege constitutum legimus, ut sive mulier, sive vir non vocatus atrium regis intraret, absque ullâ cunctatione, aut indulgentiæ spe statim interficeretur : legis severitatem charissima regi uxor verita Esther, et ad conjugem non vocata pergere reformidavit : tu non times irrumpere in atria Domini non vocatus, in Dei nostri domum irruere; quantum periculum est ne jam lata sit in te capitis sententia, cujus quamvis executio differatur, condemnatio tamen tua certa sit, eoque atrocior te maneat pœna, quò seriùs inflicta fuerit. « Unde tantus prælatis ardor? unde impudentia tanta? unde vesania tanta præsumptionis humanæ? audeatne aliquis vestram terreni cujuslibet reguli, non præcipiente aut prohibente eo, occupare ministeria, præripere beneficia, negotia dispensare? nec tu Deum putes, quæ in magnâ demo suâ à vasis hæc apus in interitum sustinet approbare? » Bernard., de Convers. ad clericos, cap. 27. Nec ingratum ipsi arbitraberis si ejus injussu ministeria sacra præsumens in Ecce-

(1) Lege Gregor., parte primâ pastor. Curæ, c. 1, et Isidor., lib. 3 Sent., c. 3.

siasticam professionem invadas, et ordinationis gratiam suffuleris? Cavendum procul dubio nobis est, ne curramus in incertum; curramus quasi aërem verberantes, non sic currentes ut comprehensuri et aeterna vitæ præmium reportaturi. Venit est querela Procopii in c. 4 Isaie: *Apud me non desunt qui nec carastion induti, nec visceribus misericordie commoti, nec ad imperandum vocati vitæ festinare non verentur; qui verò sunt illi qui non vocati festinant, nisi qui nec Christum induti, nec visceribus misericordie commoti, seu charitate allecti, nec bonis artibus usi in clericorum numerum inseruntur?*

§ 4. *Divina vocationis quamvis sint indicia. — Primum ejus argumentum, conscientia patris et auctoritas illius innocentia.*

XXIII. Facile autem ex iis divinæ vocationis indicia querenti satisfieri posse crediderim. Audire quidem mihi videor aliquos ita dicentes, quomodo porrò mihi constabit vocatum me esse à Deo? quis me docebit consilium Domini? quis patefaciet inaccessos prudentiæ ejus recessus? *Quæ Dei sunt altius cognovit nisi spiritus Dei, 1 Cor. 2.* Quomodo probabo spiritum, an ex Deo sint? ubi edocebor voluntatem Domini, ut ei volenti consentiam, vocanti non dissentiam? sed quisquis in perscrutandâ Dei vocatione ad clericatum dubius hæret. Læc paucæ accipe: non impurus, non ignarus divinæ legis esse videris, non omnino indignus es quem Deus ad clerum vocet; bono insuper fine duceris ad ecclesiasticum statum, nec ad eum malis artibus contendis, vocaris à Deo: dubitas adhuc, et incertus es? Cum Deo præcibus age, a bonis et sapientibus consilium accipe: nec te latebit quid velit Deus, aut quò te vocet. Et impures es, et ad obeunda ministeria ineptus; malâ arte sacerdotium præripere tentas; ambitione duceris vel avaritiâ: inhias honori, non cneris; non operis aut cupidus, aut saltem patiens: non te vocat Deus, sed diabolus tentat. Mucipulani putat in quam incidis, cavere debes ab isto meridiano demone, ab angelo tenebrarum in angelum lucis transformato, qui perfectissimum tibi statum objicit, ut perfectionis vacuus eum capessas, et ab orbitâ salutis exeres.

XXIV. Purus, inquam, vel saltem si nocens, occultè nocens, aut non ampliùs nocens esse solet, quem ad clericatum Deus vocat: « Non enim ut habet Isidorus Hispalensis, Sent. lib. 3, cap. 31, sunt promovendi ad regimen ecclesiæ qui adhuc vitis subjacent; hinc est quod præceptum est David non ædificare visibile templum, 1 Paralip., cap. 17, quia sanguinem vir belli frequentâ esset; quâ figurâ illi spiritaliter admonentur qui vitiorum adhuc corruptioni sunt dediti, ne templum ædificent, læc est, Ecclesiam docere præsumant. » (Lege Greg., in explicatione Psal. 5 prænit., in illud: *Tunc accipietis sanctificum.*) Subdit ibidem Isidorus: « Non debet honoris ducatum suscipere qui nescit subjectis tramite vitæ melioris præire; neque enim quisquam ad hoc tantum prædicatur, ut subditorum culpas corrigat, et ipse vitis servet. » Huic adjungitur alter ejusdem nominis Isi-

dotus Pelusiota, lib. 5, epist. 436: *Molestum sanè est, inquit, deliciis, ac libidini deditum hominem sacerdotem ordinari.* Appositè quoque Gregorius, qui et quales à sacerdotio abstinere debeant, et quales admitti, fusè nobis et copiosè demonstrat, pastor. Curæ cap. 10 et 11, totamque hanc disputationem ita concludit: « Quisquis ergo quolibet horum vitio (id est, si cæcus claudusque fuerit, aliove defectu laboraverit, qui à sacerdotio in veteri lege arcebat, quorum defectuum unumquemque ibidem spiritualiter explicat) subigitur, panes Domino offerre prohibetur, ne profectò diluere aliena delicta non valeat is quem adhuc propria devastant. » Clariùs quoque Bernardus his verbis, de Convers. ad clericos, cap. 27: « Multi quidem veniunt, sed considera quis vocetur: ordinem ipsum Domini sermonis atende: *Beati, inquit, mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt;* ac deinde; *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur;* mundicordes atque vocat pater celestis, qui non querunt *quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi,* non quod sibi utile, sed quod multis. *Petre, inquit, amas me? Domine, tu scis, quia amo te: Pasce oves meas;* quomodo enim sic amatas oves committeret non amanti? Nimirum hoc quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur; væ ministris infidelibus qui necdum reconciliati, reconciliationis alienæ negotia, quasi homines qui justitiam fecerint, apprehendunt: væ filiis iræ, qui se ministros gratiæ profitentur; væ filiis iræ, qui pacificorum sibi usurpare gradus et nomina non verentur. Væ filiis iræ, qui fideles sese mediatores pacis, ut peccata populi emendant, mentiantur: væ qui ambulantes in carne, Deo placere non possunt, et placare præsumunt. » (Id. ibid., c. 28: « Non miramur, fratres, quicumque præsentem Ecclesiæ statum miseremur, non miramur de radice colubri regulum orientem: non miramur, si vindemiat vineam Domini, qui institutam à Domino prætergreditur viam; impudenter enim patitur gradum, et filii Dei vias occupat homo, qui nec primam quidem vocem Domini cor revocantis audivit, aut si quando ceperit audire, resiliens fugit ad folia ut absconderetur in eis; propterea nondum peccare quievit, sed longam adhuc trahit restem, necdum factus est vir videns paupertatem suam, et dicit quia dives sum, et nullius egeo, cum sit pauper, et nudus, et miser, et miserabilis, » etc. Vide Dion., eccles. Hierarch., c. 1.

XXV. Ordinata solet esse divina vatio, ut non nisi per quosdam gradus ad superiora deducat: nec ex infimo scelerum specu ad ecclesiasticæ, quæ supremæ perfectionis est, dignitatis fastigium confestim et præproperè hominem evelli patiatur; sed ab infimo statu ad medium, à medio ad supremum suavi dispositione traducit: priùsque hominem à vitis purget, illuminet, perficiat, quàm ad ordinem aliorum *καταρτιζέιν, φωτιστέον, τελειωτέον* promoveat. Inordinate itaque et contra divinæ vocationis communem legem sacerdotio sese offerunt, qui immundam habent conscientiam, quorum manus adhuc scelerum cruore distillant, quorum vulnera nondum ad cicatricem venerunt, quorum

prave affectiones nondum sanatae sunt, qui nec sancte mysteria sancta tractare, nec populos fidei exemplo instruere, verisimili praesumptione credi possunt, qui, ut loquitur Bernardus, supra, c. 9, « ingrediuntur cum maculâ tabernaculum Dei viventes, infoliant cum maculâ templum sanctum Domini polluentes, iudicium multiplex accepturi : quod tam gravissime conscientias gerunt, et nihilominus sese ingerunt in sanctuarium Dei. » Velim itaque, ut quicumque illis manibus ad ministeria divina sese offerent, sibi et pro se dictum putent, quod de Brunone Coloniensi archiepiscopo electo ad ipsum rogatus rescripsit idem Bernardus, in quâ quidem epistola totius rei palmaris decisio continetur : integram ergo fere epistolam hanc exscribimus, quia et lectu jucunda, et scitu digna, et proposito omnino conveniens est. Queris a me consilium, vir illustris Bruno, an volentibus te promovere ad episcopatum acquiescere debeat; quis hoc mortaliū definire praesumat? Deas forsitan vocat, quis audeat dissuadere? forte non vocat, quis appropinquare consulat? utrum verò vocatio Dei sit, an non sit, quis scire possit, excepto spiritu, qui scrutatur etiam alta Dei, vel si cui fortè revelaverit ipse? Magis quoque dubium reddit consilium, illa in litteris tuis humilis, sed terribilis confessio, quâ vitam tuam tam graviter, et, ut credo, non nisi veraciter accusas; nec enim negandum est huiusmodi vitam indignam tam sacri dignitate ministerii; sed rursū non immeritō ē regione times (nam et nos idipsum metuimus) si ob malum conscientiae, de commissio scientiæ talento, non facis lucrum; nisi quod alio fortè negotiandi genere, et si min⁹ copiosè, min⁹ autem periculosè fructificare valeres. Horreo, fateor, sic enim tibi, ut mihi, loqui debeo quod sentio; horreo, inquam, considerans, unde, quò voceris : praesertim cum nulum intercurrerit poenitentiae tempus, per quod utcumque huiusmodi periculosissimus transitus fiat; et quidem rectus ordo requirit ut pri⁹ propriam, deinde alienas curare studeas conscientias. Primus quippe pietatis gradus est, de quo scriptum est, Eccles. 30 : *Miserere animae tuae placens Deo*. Ex hoc autem ad miserandum proximo recto jam tramite charitas ordinata procedit; quippe quem ad sui quisque mensuram amare praecipitur; quod si in hunc modum, quo te hactenus amasti, et tibi committendos amaturus es; malo ego quidem tibi non committi, quàm sic diligē : si autem pri⁹ te diligere didicisses, et me forsitan scires amare. Sed quid si suam Deus accelleret tibi gratiam, et multiplicet misericordiam, et sit ad restituendam innocentiam efficacior velox clementia quam diuturna poenitentia? *Beatus* siquidem, *cui non imputavit Dominus peccatum*, psal. 31; nam quis accusabit adversus electum Dei? *Si Deus justificat, quis est qui condemnet?* Luc. 25. Hoc salutis compendium sanctus ille latro consecutus est. Sed aliud est celerem adipisci veniam peccatorum, aliud et de ipsis sceleribus ad infulas provehi dignitatum, etc. Video tamen Matthaeum de telonio ad apostolat⁹ culmen assumptum : sed hoc me rursū conturbat, quod non pri⁹ audierit

cum ceteris coapostolis suis, Marc. 16 : *Ite in orbem universum, prodeunte Evangelium omni creaturae*, quam egerit poenitentiam, multo labore sequendo Dominum, quocumque iret, permanens cum eo in tentationibus suis. Sed et si occurrat de Ambrosio, quod de tribunali ad sacerdotium raptus fuerit, non me valde confortat, cum a puero mundum in mundo duxerit vitam; et sic etiam Iugā et catechis, multisque dissimulationis modis declinare coactus sit. Si de Saul quoque factus repente Paulus, repente vas electionis, repente doctor gentium in exemplum adducitur : hoc exempli evacuat similitudinem, quod ille ideō misericordiam consecutus sit, quia *ignorans*, ipso teste, 1 Tim. 1, *peccavit, manens in incredulitate*, quanquā si tale quispiam quandoque benè et utiliter factum fuisse agnoscitur, de quo veraciter dici possit, psal. 75 : *Hae est mutatio de aeternā Laeclsi*, non tam exemplum quàm miraculum asferre debeat.

XXVI. Ille Bernardus, quibus in eam videtur propendere sententiam, vix unquā à Deo aliquem ad sacerdotium vocari, nisi qui vel innocenter vixerit, vel prioris vitae maculas diuturnā poenitentia diluerit. Optarem verò quā maximè, ut ordinandorum quisque Brunoni isti, ad quem epistolam mittit Bernardus, cui consilium roganti dedit, seriō se conferret; non satis ille purè, non satis castè vixerat; crimen agnoscebat suum, erratum humiliter fatebatur, vitae de cetero sanctitatem, contrito, ut verisimiliter credi potest, animo amplectebatur; maxima verò est curationis nostrae progressio velle sanari, et dimidiata sanctitatis, quae à nostrā voluntate pendet, acquisitio, velle sanctitatem; doctrinā porrò et scientiā pollebat, quam in aliorum salutem commodè derivaret; canonicā electione ad episcopatum querebatur. Huic tamen vix suadet, imò dissuadet potius Bernardus quomin⁹ se ad tam altam dignitatem promoveri patere-tur : quid verò, putas, de nobis diceret, qui magnā ex parte, necdūm vitiorum obducta cicatrice, criminum sanie taboque adhuc fluentibus, perfectionis statum quaerimus, animae morbos nec cogitatione percurrentes, nec poenitentia diluere satagentes; non electi, non vocati, non scientiā conspicui, non iis talentis donati, quibus aliis prodesse valeamus? quānam in nobis divinae ad clerum vocationis indicia? quānam non potius certissimae reprobationis argumenta appareant? Audet tamen aliquis non habens innocentiae vestem in baptismi m., non vocatus, non introductus, ad caeleste ordinum convivium auidax irrumpere! quantum periculum ne qui sine divini iudicii reverentiā temerarius ad ordines irruit, sine misericordiā, ut indignus, ejiciatur: violataeque religionis poenas subeat, qui ad sacra ministeria irreligiosè accessit!

XXVII. Neque verò sibi quisquam blandiatur, quasi anteacta sine crimine vita sufficere sibi possit ad sacerdotium, nisi praeterea aptus sit ad docendum; hoc te sanctissimus Gregorius, parte 1 Pastor., cap. 1, hoc Isidorus Hispalensis, lib. 5 Sent., c. 35, docebunt : « Sicut, » inquit, « iniqui et peccatores ministerium »

à tali officio retrahuntur; illi enim exemplis vitam bonorum corrumpunt; isti verò suâ ignaviâ iniquos corrigere nequeunt; quomodò docere poterunt, quod ipsi non didicerunt? desinat locum docendi suscipere, qui nescit docere; ignorantia quippe præsidium vitæ non congruit subjectorum; cæcus enim si cæco ducatum præbuerit, ambo in foveam cadunt. Matth. 13. » Neque verò à Deo vocari credendi sunt ad gradus sacerdotii, qui licet integritate morum fulgeant, agresti tamen ingenio cùm sint, et litterarum ignari, tantùm aliis simplicitate nocere possunt, quantum sibi, si privatam vitam agerent, prodesse sanctitate. « Quomodò enim, » ut rectè ait Bernardus, in hæc verba: *« Ecce nos reliquimus omnia, »* excusare ignorantia possit hominem qui se magistrum infantium, doctorem insipientium profitetur? Ignorans utique ignorabitur; imò et multos ignorare faciet, et ignorari. Quid enim periculi sit, ubi non invenit pastor pascua; ignorat dux itineris viam; vicarius nescit Domini voluntatem, Ecclesia quotidie multipliciter et miserabiliter experitur, » etc. « Itaque, » ut ibidem concludit sanctissimus abbas, et Pontificum doctor eximius, « hæc dote, scientiæ nempe, carens frustra sibi tanquam per Christum introierit blandiatur, si quidem dicitur ignorantiam, Matth. 13: *Si cæcus cæco ducatum præstet, nonne ambo in foveam cadunt?* » etc. Verùm de hæc re alibi plura.

XXVIII. Quid verò cæteras dotes enumerem, quæ in eo necessariò requiruntur qui se ad sacerdotium confert? quid temperantiam, gravitatem, liberalitatem, comitatem, zelum, aliasque ejusmodi virtutes recenseam; quæ si alicui desunt, ad sacerdotium vix aptus esse poterit? fortitudinem verò, animi firmitatem atque constantiam omittere non possum, quæ à Deo sacerdoti futuro, et præsertim, qui ad Ecclesiæ dignitates evehendus est, quàm maximè necessaria videtur; ut absque eâ nemini crediderim ad sacerdotium, vel saltem ad ecclesiasticas dignitates sacerdotio annexas aspirare fas esse; rectè siquidem edicit sapiens, Eccli. 7, 6: *Noli quærere fieri judeæ, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates;* nec majus præjudicium ullum esse potest, quòd aliquis ad sacrum animarum principatum à Deo nequaquam vocetur, quàm si mollis et adversus iniquitates indulgentior exstiterit, nec satis animi habeat ut iniquis petitionibus resistat; unde Ezechielem Dominus prophetam missurus ad populum: *Ecce, inquit, Ezech. c. 5, dedi faciem tuam valentiorē faciebus eorum, et frontem tuam duriorē frontibus eorum, ut adamantem et ut silicem dedi faciem tuam, ne timeas neque metuas à facie eorum, quia domus exasperans est.* Quid enim interest, sive sacerdos iniquitatem operetur, sive operantibus cōsentiat? sive populus pravo exemplo inficiat, sive eos nimia indulgentiâ corrumpat? Non solum sacerdoti docendi munus demandatum est, verùm etiam cotripiendi et corrigendi; arguere debet, obsecrare, increpare, in omni patientiâ et doctrinâ; sic ergo peccatores el ferendi sunt, ut peccata puniat; adeoque nec peccantibus connivere, multò minùs peccatis consentire ei permittitur, ne fortè fovere malitiam et favere iniqui-

tati videatur; si ejus autem in seipsum ideò bilem concitet, vel indignationem provocet, sacerdotio ineptus est, nisi propter justitiam persecutionem patientem ducat, et cum apostolis gaudeat se dignum visum fuisse, qui pro nomine Jesu contumeliam patitur; ideòque pusillanimis dicitur, *mercenarius, et qui non est pastor, qui videt lupum venientem et fugit*, Joan. 10; inepti ergo sacerdotio sunt quibus illa animi firmitas, roburque illud, et patiendi voluntas deest. « Sunt enim, » ait Bernardus, declarat. in hæc verba: *Ecce nos reliquimus omnia, »* infirmi et tepidi amatores justitiæ, quibus aut vigor, aut fervor deest, aut fortassis uterque, cùm uterque sit summoperè necessarius, inter prospera quippè et adversa versanti. Etenim sicut vigoris esse dignoscitur nequaquam cedere tribulationi, sed pro justitiâ viriliter persecutionem sustinere, sic fervori videtur attribuendum nullis capi voluptatibus, nullis illecebris enervari; quæ quidem tùm omni populo, cùm maximè et specialiter ducibus populi sunt necessaria, ne fortè in perniciem omnium errare contingat; quid enim refert quâ occasione viam deserant veritatis, seducantur ignari, sequantur spontanei, compellantur inviti, seu attrahantur illece? »

§ 5: *Secundum argumentum, intentionis rectitudo.*

XXIX. Alterum divinæ vocationis indicium est intentionis rectitudo ac puritas, seu finis bonitas, atque perfectio, ob quam aliquis ad sacram ordinationem accedit; si enim liber ab omni terreno affectu, vacuus ab omni gloriæ cupiditate, expers omnis ambitionis et avaritiæ, ad clerum Deo deservendi causâ, et salutis populi procurandæ gratiâ, solum te conferas, benè utique se res habet; sequere quò te Deus vocat; iterùm benè se res habet, *digitus Dei hic est;* dextera Domini hanc virtutem facit; dextera Domini exaltat te. At si rapit ambitio, si invitat avaritia, si otiositas allicit, si domesticæ curæ impatiencia inducit; certè vel te Deus ad sacerdotium non vocat, vel non solus Deus. Divinæ vocationis nulla ejusmodi argumenta sunt; sed divinam vocationem humana aliquando perversitas inficit; quò verò perniciosior aliquis finis sacerdotii procurandi apparet, eò minùs divinam tibi ad sacerdotium vocationem effulgere unicuique credendum est; domesticarum, verbi gratiâ, curarum fuga divinam minùs vocationem excludit, quàm avaritia; non enim possumus servire Deo et mammonæ. Sed quid si Deus malâ tuâ intentione utatur ad bonum? quid si humanis, imò etiam malis nonnunquam finibus à nobis intentis, ad id nos deducat quod melius est? quid tunc lubeat, nisi mirari occulta divinæ providentiæ judicia, eique tamen vocationi mints fidere, quò magis humanæ providentiæ rationibus ad inventionibusque innitetur?

XXX. Etenim ordinandum decet optimum sibi sacræ ordinationis recipiendæ finem præstingere, ne rem optimam malis finis inficiat, vel maximè sublinem statûs excellentissimi professionem finis ignobilitas deficiat; verum est enim, quod ait Boetius in Topicis: *Cujus finis malus est, ipsum quoque malum est;* nec sine temeritate negari potest quod D. Dionysius

è philosophorum placitis, et à D. Dionysio, c. 4 de divinis Nominibus, theologorum schola acceptum axioma defendit: *Bonum ex una integrèque causa existit; malum vero ex multis, singularibusque defectibus*. Minus verò indubitato Christi testimonio contradici potest, quo puritas intentionis commendatur, et sinceritas voluntatis. Si, inquit, Christus Dominus, Matth. 6, *oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit; si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit*; ut enim interpretatur Augustinus, de ser. Domini, « oculus noster intentio est; quæ si recta fuerit et simplex, opera nostra munda facit, Deoque placentia; si vero appetituum temporalium inquinatur, ipsum quoque opus ea intentione susceptum sordescit. » Lippientes autem oculi, « ut docet Hieronymus in caput 6 Matth., « solent lucernas videre numerosas; simplex oculus et purus simplicia intuetur et pura. » Sic qui in Christianâ et spiritali vitâ parùm vident, plura sibi pro fine sacre ordinationis prestituunt, cum tamen *totum sit necessarium*, et indecens sit ministerium Dei alterius quàm Dei causâ suscipere.

XXXI. Quàm severam reprehensionem illi merentur, qui eo solum fine de sacerdotio cogitant, ut pinguius et commodius vivant; et ad propria emolumenta dignitatem istam referunt, quæ in Dei solius ministerium obsequiumque instituta est! Si te hic ad clericatum finis allicit, audi obsecrantem Hieronymum et increpantem, epist. 2 ad Nepotian.: « Obsecro te, et repetens, iterùmque iterùmque monebo ne officium clericatus genus antiquæ militiæ putes, id est, ne luctra seculi in Christi quæras militiâ; ne plus habens quàm quando clericus esse cœpisti, et dicatur tibi: Cleri eorum non proderunt eis; nonnulli enim sunt ditiores monachi, quàm fuerant seculares et clerici, qui possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete et fallace diabolo non habuerant; ut suspiret eos Ecclesia divites, quos mundus tenuit ante mendicos. » Quanti sunt, qui (quod ipsis jure improperat idem Hieronymus ibid.) nati in paupere domo, qui vix milio et cibario pane rugientem saturare ventrem poterant, in sacerdotio constituti similam et melia fastidiunt! norunt genera et nomina piscium; in quo littore concha lecta sit callent; saporibus avium discernunt provincias; quos ciborum raritas, ac novissimè danna ipsa delectant. Quanti qui de pingui pane Christi victitant, spiritualium autem consolationum manna fastidiunt! inò quam pauci qui, si vel moderatiores fuerint, non ordinari cupiant ut victum ex sacerdotio quarerent, vel qui non, si minus temporantes fuerint, ordinationis beneficium et ecclesiastici status professionem in luxuriam convertant, cum è contra sacerdoti quidem victum ex altari excipere, sed non sacerdotium propter victum expetere liceat, ne divina mundanis deserviant, et præstantiora nimis præstantibus postponentur! malum autem interiora superioribus præponere, vel æquare. Itaque sive propter temporalia commoda, sive propter lucrum, sive, quod turpius est, propter luxum, sive propter huma-

num honorem, ad ordinationem, tanquàm principalem causam, accedere non licet; ne, vel onus spirituale, in dedecus spiritualis dignitatis, bonis temporalibus meientes, vel ignobiliora nobilioribus præferentes (si nempe hæc propter ista expetamus, et posteriora ad priora tanquàm ad sui complementum referamus), ordinem rerum a Deo stabilitum pervertamus, vel certè actum istum sanctissimum debito suo fine, propter quem a Christo institutus est, imprudenter spoliemus, otiosumque ipsum reddamus.

XXXII. Excusari tamen merentur qui, humane infirmitatis vitio, sic ordinationem ad temporale quidpiam referunt, ut Deum principaliter spectent; sic de rebus, de mundano honore, de stipendiis clericatus cogitant, ut tamen Deum hisce omnibus præponant, etiamsi fortè humanis commodis magis quàm divinâ gloriâ afficiantur. Cum enim, ut theologi passim docent, sine peccato possit nos intensius et ferventius creaturarum amor movere, quàm divinus afficiat, dummodò pluris semper divinæ gloriæ procuratio à nobis quàm creatura quæcumque aestinetur; quia non apud animales sensus, sed apud humanam rationem sibi divina majestas prærogativam exposcit; ideò nec divina bonitas offenditur, si in ordinatione suscipiendâ commoda nonnunquàm temporalia divinæ ipsius gloriæ conjungantur; imò nec si ea animum magis feriant; quia nempe illa quæ sensibus percipiuntur, vehementiorem in voluntatem hominis in carne viventis impetum facere solent, quàm quæ solâ ratione apprehenduntur. Adde etiam, quamvis sic ista commoda temporalia nos moveant, et sine iis ordinationis beneficium vitaremus; nam, ut rectè doctores canonici juris contra Bartholum defendunt, in l. 2, § fin., ff. de Donat., non semper illa causa principalis est, sine quâ effectus minimè sequeretur. Unde et David se propter retributionem legem Domini amplexatum esse gloriatur, dicens, Psal. 418: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas propter retributionem*; nec Gelasius indignum arbitratus est temporali aliquo lucro et honore clericos ad ordinationem incitari, statuens nempe (epist. Vict. episc.; refertur, can. *Consuluit*, 74 dist.), « ut qui in suis ordinibus proficere noluerint, reddantur suis inferioribus post minores, ipsaque commoda presbyteri propensius quàm diaconi consequantur; ut hæc saltem ratione constricti, et honorem quem refugerant, appetere nitantur, et questum. » Quam sanè Gelasii summi Pontificis constitutionem hodierna ferè omnium ecclesiarum praxis confirmavit, *texta* quam tunc sunt subdiaconi, diaconis, presbyteris singulis pro suo quibusque ordine majores clericis cæteris prærogative, ut qui eorundem sunt collegiorum clerici, ad eorum ordinum consecutionem adspirent.

XXXIII. Hæc tamen in re, discretionem quàm maximâ opus est; cum enim tum in pluribus rebus, tum præsertim in divinis caliget intellectus noster ubi passionis nebulâ tegitur; præterea verò in dignoscendis affectuum gradibus et differentiis quàm maximè careat

tit, quem vel minimus passionis ventus afflât; quàm facile accidit ut iudicii trutina in unam potius quàm alteram partem, non advertente ratione, propendeat, et ea pluris à nobis aestimentur, quæ minori pretio haberi iudicabantur. Ideoque si unquàm contingat ut ad sacros ordines lucro vel ambitione incitati accedamus, etsi magis principaliter propter Deum ordinationem appetere nobis videamur, quàm propter lucrum vel honorem, facile tamen iudicium nostrum decipitur, dùm in benigniorem partem interpretatur quod in pejorem interpretari veritas postulare; ubi enim quis ita aliquid propter lucrum aut honorem amat, ut sublato lucro vel honore non amaret, tam parùm abest ab eo quòd lucrum et honorem principaliter amet, ut vix dignoscere valeat an principaliter unum propter aliud amet; quæ enim affinia et vicina sunt, ea difficilè omninò dignoscuntur. Ut ergo temporalium commodorum vel honoris in ordinibus recipiendis principalis intentio, vel prerogativa fugiatur, expedit ordinando ut ab ipso ignobiliorum illorum finium, quantum fieri poterit, et intentio quævis, et recordatio ipsa in ordinatione fugiatur. Ea quoque perfectior erit et laudabilior cuiusvis intentio, quæ sincerior, et ab omni terrenarum rerum cogitatione liberior ac defæciatior fuerit; ut enim ait Augustinus, Conf. lib. 10, c. 15: *Minus te amat, Domine, qui tecum aliquid amat, quod propter te amat.* Verùm nec sic nobis fidere humana sinit infirmitas, quin dùm solius Dei gloriam nobis quærere videmur, non etiam conjuncta humana subsidia, vel solatia reapse conquiramus: « Plerumque enim hi qui subire magisterium pastorale cupiunt, nonnulla quoque opera bona animo proponunt; et quanvis hoc elationis intentione appetant, operaturos tamen se magna pertractant; fitque ut aliud in imis intentio supprimat, aliud tractantis animo superficies cogitationis ostendat; nam sæpè sibi de se mens ipsa mentitur, et fingit se de bono opere amare, quod non amat, de mundi autem gloriâ non amare quod amat. » Greg. Past. 1 parte, c. 9. Quâ mentis illusionem decipimur, eoque periculosius, quò occultius; huic autem detegendæ fallaciæ optimum est ea saltem animo separare, quæ conjuncta sunt, ut quæ, iis separatis, voluntatis in rem prius amatam inclinatio, quæ propensio existat, videamus; tunc enim ea nos detegimur unicè non dilexisse, quæ, aliis sublatis, vel contrariis positis, experimur nos odisse.

XXXIV. Sed quid tam scrupulosè moramur in iis detegendis et arguendis intentionum sacræ ordinationis vitiis, quæ saltem bonæ intentionis speciem habent? Major est seculi nostri pravitas, quàm ut malum necessum sit sub boni specie latere; majori apud nos in pretio vitia habentur, quàm ut boni larvam induere debeant; palam jam crimina debita virtutibus veneratione coluntur; imprudentis verò notam non effugeret qui alterius rei quàm temporalis emolumenti gratiâ, ad ordinationem accederet, nec lubentius artis nomine victum quæreret, quàm ecclesiastici statûs professione. Illorum certè se pudere dicit Gregorius Nazianzenus, oratione 1, qui sacrarium ambiunt, et

circum sacrosanctam mensam se invicem premunt ac protendunt, *tanquàm non virtutis exemplum, sed victus parandi occasionem et subsidium hunc ordinem esse judicantes.* Contra hos acriter graviterque inhibuit Bernardus, in hæc verba: *Ecce nos reliquimus omnia*: Quis, inquit, « eâ intentione gradus ecclesiasticos et ministeria sanctuarii quærit, imò quæritur (quæri nempe, quàm quærere potius ipse debuerat) ut sine curis seculi, in sanctimoniâ cordis et corporis illuminandus, accedat ad Dominum, et suam pariter ac proximorum operetur salutem, orationis studio deditus et verbo prædicationis? nam si eos, eo quærit aut tendit animo, eoque intuitu, ut hujus vitæ habeat necessaria, evangelizet ut manducet, perverso nimis ordine cœlestibus terrena mercatur: quàm certè dignius ampliusque consentaneum rationi, ut pro carnali victu carnalia magis opera, et negotia exerceret, nec fieret inversor rerum, aut inhonoraret ministerium spirituale. Sed modico est natura contenta, nec multi sola in his necessaria quærunt, quippe minori satis facilè obtinenda periculo: honorati incedere volunt, delectari, et superbire, et huic seculo per omnia conformari. » Hos temerarios ordinationis sacræ usurpatores, sacrilegos invasores, non à Deo vocatos, non ex Deo ordinatos ostendit ibidem sanctiss. doctor, contra quos nulla acrior potest esse invectiva, qui nempe divinisimum honorem contemnunt, ut suæ cupiditati satisfaciant, qui Moabitidem Ruth, id est, Ecclesiam tot regum parentem, in conjugium ducere respuunt, et propinquo suo, id est, Christo suscitare semen renuunt, cujus agrum possidere concupiscunt: *qui posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam, ps. 78; qui virgam Aaron, sacerdotii scilicet dignitatem, quæ divinitus non mandatis terræ radicibus germinavit, et turgentibus gemmis flores emisit, terrestri fovant cupiditate; qui animarum salutem pretium sanguinis Christi præ sordido quæstu nihili faciunt, et divinisimorum mysteriorum tractationem lucro luxuique postponunt, tanta scilicet est eorum hominum amentia, tanta divinarum rerum negligentia, tanta humanarum cupiditas.*

XXXV. Neque minùs tolerandi isti sunt qui in ecclesiasticis dignitatibus honores non onus spectant, quosque, ut loquitur Bernardus, epist. 27 ad Arduationem Geben. electum, *altiores quàm meliores esse delectat, non præmium, sed præcipitium expectantes*: quos quidem acriter ipse carpit epistolâ ad Henricum Senonensem. « Meditantibus, inquit, honores blandiuntur, sed onera pensantibus tædio sunt, atque formidini, non autem omnes capiunt hoc verbum: multi enim non tantâ fiduciâ et alacritate currerent ad honores, si esse sentirent et onera; gravari profectò inेतuerent, nec tanto labore et periculo quarumlibet affectarent infulas dignitatum. Nunc verò, quia sola attenditur gloria, et non pœna, purum esse clericum erubescit in Ecclesiâ, seque viles æstimant et inglorios, qui quocumque eminentiori loco non fuerint sublimati. » Notent hoc quibus superbix thypho clatis, et ambizioso fastu turgidis

sordescit clericatus, vilescit sacerdotium, probro sunt ecclesiastica officia, cum tamen pinguius beneficiorum redditibus ditentur, sacerdotiorum multitudine obruantur, praelationis ostentatione turgescant. O vanitas! ô cæcitas! ô temeritas! pudet te clericum esse, id est, in sortem Domini vocatum, bene est si te indignum arbitraris hoc titulo, quo se sufficienter exornatos angeli ipsi gratularentur, si fortè vereris ne clero et Ecclesiæ sis dedecori, si metuis ne te ut se indignum ministrum Christus abnuat, si ab hæc sanctissimâ professione adeò te descivisse erubescis. At pudet te clericum esse, quia indignum tuâ celsitudine arbitraris hunc titulum, quia times ne clericatus ordo, qui Ecclesiæ amplissimus est, te dedecere vel dedecorare videatur; quia indignus tibi videtur obsequio et famulatu ipse Deus; quia indignus Christus iudicator, cuius vices subeas, et ministerii partem impleas; quia vilior et abjectior animo tuo ad magna, ut putas, nato apparet hæc deifica professio? Iterum ô vanitas! ô cæcitas! ô temeritas! addam, ô stoliditas! ô stultus pudor! ô cæcus furor! Pudet te clericorum ordini insertum esse; rectius verò apostolos, totque sanctissimos priorum seculorum sacerdotes ac inferioris ordinis clericos, aliquos etiam nostrorum temporum pietate, doctrinâ, generis nobilitate insignes puderet, quod eorum ordinem turpis vitæ conversatione indignus homuncio polluas. Pudet te ecclesiasticæ militiæ ascriptum esse, cur ergo te non pudet stipendia sumere, quem pudet militare? nam stipendia utique laudabilius est mereri quàm accipere; turpissimum autem quæ non merueris accipere. Pudet te sacerdotium absque dignitate gerere; at summa et præstantissima dignitas est sacerdotium; nec te sacerdotium indignum est, sed tu sacerdotio, quo nec angeli ipsi digni sunt, nec ullus dignus esse potest, quo solus Christus dignus est, sacerdos scilicet, et victima, minister sacrificii, et qui sacrificio ipso invocatur et colitur. Pudet te in Ecclesiâ Dei inter clericos, id est, christiani populi duces, inter *milites spirituales*, ut ait Augustinus in Psalmos, *inter specialius ad Dei laudem electos* militare, divinas laudes canere, inter Ecclesiæ Dei laquearia, quæ à tignis firmiter pendent, et domos insigniter ornant, è sublimi pendere, et non humili solo adhærescere; inter mundi lumina verbo exemploque lucere? nonne hæc infinita stultitia et errantis hominis delirium? plures tamen hoc morbo affectos videmus, hosque non stultos, sed prudentes ducimus, quia consuetudine peccandi morbus invaluit, et ægrotorum multitudine inclauit.

XXXVI. Verùm ut eorum stultitiam omittamus qui sacerdotium adeò abjectè concipiunt, ut nullas, nisi mundanis honoribus, pompâ, divitiis exornetur, irritandæ cupiditatis illecebras habere iudicetur; qui mundanorum clericorum hujus temporis stultissimus error est, cùm è contra sacerdotii ipsius solitariè spectati ea sit dignitas, ut quorumcumque cupiditatem illicere, et ambitionem movere, et humilitatem infringere possit; adeò ut ex professo doceat Chry-

sostomus, lib. 5 de Sacerdotio, c. 3, cum qui gloriam concupisceret, tale ministerium eligere oportere, eo præsertim titulo, quia nempe: *Sacerdotium in terrâ quidem peragitur, sed in rerum ordinem classenque celestium referendum est.* Ut verò hanc stultam opinionem relinquamus, condemnare debemus aliorum ambitionem, qui magis querunt præesse (1) quàm prodesse; magis eligunt domini esse quàm ministri, apostolorum successores quàm imitatores; magis alacres currunt ad cathedram, quàm vigiles sunt ad curam; nempe superbia eis occasio est, ut ad tantam dignitatem aspirent, ut in ovile Christi imprudenter irrumpant. Cùm tamen per Psalmistam Dominus dicat, ps. 100: *Non habitabit in medio domus mea qui facit superbiam*; sunt quidem ii cum Jesu, sed non in medio domus ejus, quia amant et faciunt superbiam; parentes suos extollentes, pauperes autem negligentes et deprimentes; et idcirco comparantur apostatæ angelo, qui dixit in corde suo, Isaïa 14: *Ponam sedem meam ad aquilonem*; quid est diabolus ad aquilonem sedem velle ponere, nisi superbum quempiam et impium, super suos similes, à charitatis calore, vel sapientiæ luce alienos, principatum appetere, vel adeptum tenere? Ministri Christi sunt, et serviunt antichristo; honorati incedunt de bonis Domini, cui honorem non deferunt. Adversus eosdem declamat Gregorius in Pastoralis, eos præsertim qui episcopatum honoris causâ cæco impetu quærunt: « Sacrum quippe officium, inquit, parte 1, c. 8, non solum non diligit omninò, sed nescit, qui ad culmen regiminis anhelans in occultâ meditatione cogitationis, cæterorum subjectione pascitur, laude propriâ lætatur, ad honorem cor elevat, rerum affluentium abundantia exultat. Mundi ergo lucrum quæritur sub ejus honoris specie, quo mundi destrui lucra deberant; cùmque mens humilitatis culmen arripere ad elationem cogitat, quod foris appetit intus immutat. » Eosdem quoque Hugo cardinalis in Epistolam ad Hebræos refellit: « Multi, inquit, clarificant se, captantes favorem humanum ut Pontifices fiant, *Christus autem exinanivit se*, (ad Rom. 15); sicque per humilitatem et crucem declaratus est pontifex, non ambivit pontificatum, nec suam gloriam ipse quæsit, sed, sicut scriptum est, ps. 68: *Impropria impropertium ceciderunt super me.* » Quid plures enumerem Patres in id vitii insurgentes? cùm Christi Domini oraculo Phariseos reprehensos legamus, qui justitiam omnem suam facerent ut viderentur ab hominibus; qui primos accubitus amarent in conviviis, primas cathedras in synagogis; praelationisque cupiditate, non charitatis fervore ducerentur. Væ nobis, in quos Pharisaica vitia plus potuerunt quàm Christi exempla, qui Phariseorum fermento maluimus corrumpi, quàm Christi humilitate instrui; apud quos nempe, quod de sui seculi corruptione dicebat Bernardus, lib. 4 de Cons., c. 2: *Videmus omnem eccle-*

(1) Allusio ad verba serm. cujusdam ad pastor. in synodo Rhemensi inter opera divi Bernardi.

sasticum zelum ferre solâ pro dignitate tuendâ, honori totum datur, sanctitati nihil aut parum.

XXXVII. Hæc utique putrida tabes est ambitio, quæ per totum Ecclesiæ corpus serpit, et maximam ejus membrorum partem inficit: pauci jam mediocriter litteraturæ aut ingenii, aut aliquantulum nobilioris prosapiæ ad clerum sese conferunt, ab hæc lue prorsus immunes. Sed est etiam aliud malum quod latentius gliscit, et ideo ut existimo, periculosius; prodit se continuo cupiditas, vixque ambitio præ suâ facilitate boni speciem aliquo diuturniori tempore mentiri potest; at sub specie pietatis ac religionis, latitat aliquando otiositas, quæ multos adducit ad clerum, et à laicâ ac conjugali vitâ revocat; persuasum siquidem pluribus nonnumquam animadvertimus, clericorum vitam desiderem, otiosam, vacuum laboris esse et sollicitudinis: cum tamen, præ cæteris, ingentibus curis ac laboribus undique circumsepta sit. At enim videtur eos sanctus David cauterio gravi inurere (1); ipsi viderint quos hæc parabola tangit: *In labore, inquit, psal. 72, hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia, operi sunt iniquitate et impietate suâ.* Habent enim singula quæque genera hominum laboris aliquid, aliquid voluptatis; sed advertere est quorundam clericorum fatuum prudentiam, et mirari quemadmodum novo inter hæc artificio discernentes, et ab invicem sequestrantes, id totum quod delectat eligunt et amplectuntur, quod molestum est fugiunt et declinant; ad statum ecclesiasticum otii causâ se conferunt, cum nec milites, nec agricolæ, nec negotiatores, nec singuli quique ordines hominum laboris ac sollicitudinis expertes sint; sciant magnum quidem clericorum in regno Dei locum esse, et bonum sibi, sed qui benè ministraverint gradum acquirere; cæterum suus et ipsis nec modicus labor imminet, et dicebat qui plus omnibus laboravit: *Qui non laborat, non manducet, 2 The. 3. 5.* Homo quidem natus est ad laborem, clericus autem ordinatus ad aliorum utilitatem; quodque de episcopis Ignatius Antiochenus, epist. 4, Athanasius Alexandrinus, epist. ad Dracontium, Isidorus Pelusiota, lib. 4, epist. 219, quod de omnibus præpositis Augustinus dixit, lib. 4 de Past., c. 2 et alibi, eos non sui causâ, sed populi gratiâ esse constitutos; hoc nos de omnibus clericis dicere possumus, neminem eorum in quocunque gradu ecclesiastico collocari, nisi ut divinis altaribus pro suo gradu deserviat, et ad populorum purificationem, illuminationem, vel perfectionem, pro facultate sibi concessâ allaboret. Nemo sibi vel pietatis prætextu, vel voluptatis blandiatur; quasi clericum liceat in divinis ministeriis esse otiosum; quasi clericatum amplecti fas sit, cui nulla cura, nullus labor, nullum opus adnexum sit. Nam voluptatis quidem gratiâ otium in clericatu quærere, sacrilegium est; pietatis specie, error; quocumque prætextu, injustitia. Sicut enim clericatus sanctitati repugnat hunc ad vitiosam volu-

ptatem statum referre, qui totus in Deum tendit, cujus professio, omnis præterquam divinæ voluptatis renuntiatio est; ita quoque ab ejus naturâ alienum est ut in solum habentem status optimus, suique maximè communicativæ, ejus ad populi salutem insignes sunt prærogativæ, eximiaque privilegia, terminetur; certaue, quoquomodo otium istud defendatur, ex eo injustitia committitur, cum et populus debitâ sibi ope fraudatur, et talenta in aliorum salutem à Deo concessa in sudario reposita servantur, et contra omnium hominum sortem otiosè à clericis vivitur. « Non sic profectò est, inquit auctor in synodo Rhemensi ad Pastores inter opera Bernard.; sed sicut populus, sic sacerdos; sicut laicus, sic et clericus; uterque cupit, uterque diligit mundum; et ea quæ in mundo sunt. Laicus tamen cum labore, sed clerici sine labore volunt possidere totum mundum; communicare volunt cupiditati, et superfluitati hominum; peccare volunt, sed non flagellari cum hominibus; unde timendum est quòd flagellentur cum dæmonibus. »

XXXVIII. Mihi quidem semper persuasum est, nec sacerdotem nec clericum quemvis otiosum, sed negotiosum esse oportere, nec sui tantum sollicitum, sed in aliorum quoque salute inquirendâ vigilem et solertem. Antiqua hoc Ecclesiæ praxis ostendit, juxta quam, ut suo loco dicetur, nemo ordinabatur nisi ad ministerium; idipsum Tridentina constitutio confirmat, sess. 23 de reform., c. 16, ubi præcipitur nullum debere ordinari, qui judicio sui episcopi non sit utilis aut necessarius suis Ecclesiis; statuitur ibid., ut nullus in posterum ordinetur qui illi ecclesiæ aut pio loco, pro cujus necessitate aut utilitate assumitur, non ascribatur, ubi suis fungatur muneribus. Natura quoque sacerdotii hoc apertè exigit: *Omnis enim Pontifex, teste D. Paulo, ad Hebr. 5, ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in his quæ sunt apud Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis.* Quis verò sacerdos, nisi mediator inter Deum et populum? *Pro Christo enim legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos, 2 ad Cor. 5, quod sacerdotum omnium nomine dicebât Apostolus; qui et se ipsum ut apostolum ac sacerdotem pro Christo legatione fungi jactabat, Ephes. 6; quomodo autem sacerdos hominum apud Deum mediator, sequester pacis, legatus pro Christo, si se intra seipsum contineat, nec in alios patiatur divinatorum charismatum sibi concessorum præclaros effluere fontes? rectè ad propositum Chrysostomus, privatam vitam sacerdotali apponit. « Tu enim, inquit, homil. 86 in cap. 20 Joan., rem tuam curas, quam si benè ordinaris, nulla tibi alia sollicitudo impendat. Sacerdos si vitam disposuerit, tuam autem non diligenter curaverit, cum impiis in gehennam detrudetur; et nonnumquam, non propriis actionibus, sed tuis damnatur, nisi omnia quæ ad te spectant, efficiat. » Quidni? Publicum clerici est officium, publica cura, nec solos perire potest qui aliis præire debet; nec solus salvari, cui aliorum salus commissa est. Rogabat Pelopidam exercitui tunc temporis præfectum conjux ut suæ salutis memor esset: Non hæc, inquit Pelopidas, ut re-*

(1) Allusio ad Bern. verba, cit. declam.

fert Plut., rogari debueram; aliorum salutis memorem esse me convenit plusquam meae; ita nec clericum velim tantum suae salutis curam agere, sed et alienae; suae quidem, quia Christianus est; alienae, quia clericus. Cùm peccantem videret discipulum Digenes, in praeceptorem animadvertit quod discipulum non correxisset: si peccaverit populus, jure puniuntur clerici; non quod malum ipse fecerit, sed quod populum à malo non represserit. « Sacerdotes siquidem, inquit Isidorus Hispalensis post Gregorium Magnum, pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non corrigant, testante Domino ad Prophetam: *Speculator domus dedit te domui Israel, si non fueris locutus, ut se custodias nequeas à viâ suâ malâ, ille in iniquitate sua morietur; sanguinem autem ejus de manu tuâ requiram.* » Ezech. 3. Vide Isidor. Hisp., lib. 5 Sent.; Greg., homil. 11, et Pastor. parte 2, c. 6. Hoc quoque clericorum esse officium docuit lucidissimum Galliarum tamen Caesarius, Arelatensis episcopus, dùm ait, hom. 22, tomo 7 Biblioth. Patrum: « Volentibus audire verbum Dei oblerendum esse, fastidientibus ingerendum; ne forte contra nos, ante tribunal Dei stantes dicant se à nobis non fuisse admonitos, et animarum aliorum sanguis de nostris manibus requiratur. » Unde subdit: « Cum grandi timore et tremore considerare debemus, ne ad nos etiam illa terribilis sententia dirigatur, quam unus ille audire meruit qui acceptum talentum duplicare noluit; *erue, inquit Matth. 25, male et piger, quare non dedisti pecuniam meam numulariis ad normam, et ego veniens cum usuris crevissem illam?* » et post hæc sequitur: « Avertat hoc Deus à nobis, inutilem, inquit, servum projicite in tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor dentium. »

XXXIX. Advertant, quæso, omnes quorum interest, in istâ parabolâ evangelicâ non tantum noxium, sed inutilem servum in tenebras exteriores damnatum anandari; neque tantum in malo opere versantem, sed etiam à bono opere torpentem plerumque; neque solum qui pecuniam creditam non exsolverit, sed et qui cum usurâ non reddiderit; non tantum qui pecuniam fecerit dissipâre, verum etiam qui utiliter non dispensârit. Credidit tibi Deus eloquia sua, Sacramentorum administrandorum potestatem, bonorum Ecclesie procuracionem tibi reliquit; non dissipasti; neque hoc satis, nisi fructuosè dispensâris; si talentum in terrâ absconderis, nisi utiliter ministerium tuum impleveris, nisi populi salutem invigilaveris, peristi: certa est servi inutilis, aequè ac deprædatoris damnatio. *Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis, ut habetur in lamentationibus Jeremie prophete, cap. 17, quos non pavisti occidisti; neque enim occidit tantum qui panem ab esuriante abstulit, sed qui in ejus utilitatem datum non obtulit. Panem angelorum in tuas manus commisit Deus, quo esurientes reficias, panem verbi sui, in quo etiam, non in solo pane terrestri vivit homo, tibi concessit; an ut eo solo vesceris, an non ut saltem ex micis cadentibus de mensâ tuâ pauperes recreares? ordinatus es sacerdos, nonne ut sa-*

*cras dares? Noli ergo negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetam, cum impositione manuum presbiteri, inquit tibi Timotheo discipulo divinus magister Paulus, 1 Tim. 4; idem tibi dictum puta; gratiam quippe ordinationis accepisti, si eam utiliter non impendis. Nihil frustra divina Providentia instituit, multiplicationem vero perfectissimam potestatem et nobilissimam animæ tuæ impressum characterem situ obsolescere, aut tanquam inutilem traduci divina ordinatione poterit; » unde nobis, « secundum sanctissimum pontificis Anacleti monitum, epist. 5, « studendum est ut cooperatores simus gratiæ Dei, quia ad hoc vocati sumus, ejusque familiari colloquio sociati, et sacerdotes mirati, ut fructuose illi manipulos reportemus operante gratiâ ejus. » Quam sententiam confirmat Alexander III, epistolâ 5 ad omnes presbyteros conscriptâ: « Gratiâ Dei, fratres charissimi, sumus id quod sumus; Deo nobis providendum est, et omnino decertandum, ne in eâ vacui inveniamur; sed, eadem nobis cooperante gratiâ, fructum Domino plurimum reportemus; » et paulo post: « Nec enim negligendam gratiam nobis Dominus dedit, sed fideliter exercendam tribuit. » Idem docet Augustinus et egregiâ antiquæ legis figurâ illustrat: « Olim, inquit, contra Faust. Manich., lib. 32, cap. 10, jussus est frater præmortui fratris uxorem ducere, ut non sibi, sed illi sobolem suscicaret, ejusque vocaret nomine quod inde nasceretur; quod si recusaret, discalceatus uno pede conspui solebat in faciem; nunc Evangelii quisque prædicator ita debet in Ecclesiâ laborare ut defuncto fratri, id est, Christo, suscitât semen, qui pro nobis mortuus est, et quod suscitatum fuerit, ejus nomen accipiat. Atverò qui electus ab Ecclesiâ ministerium evangelizandi renuevit, ab Ecclesiâ ipsâ meritò dignèque contemnitur; qui enim et sibi prodest et Ecclesie, benè intelligitur utroque pede calceatus; unde illud Isaie 52: *Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* qui autem curam lucrandorum refugit aliorum, discalceati illius non figuratum significavit, sed in se implectum portabit opprobrium. » Paulus, sacerdos cum esset, quamvis nullius ecclesie præfecturam accepisset, *si evangelizavero, inquit, 1 Cor 9, non est mihi gloria; necessitas enim mihi incumbit; vae enim mihi est, si non evangelizavero.* Item, 2 Cor 11: *Instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.* Quid verò pastoribus Israel objicit Deus per Ezechielem? an quòd oves in præcipitia ducerent? quòd inficerent? quòd mactarent? quòd occiderent? neque unum verò. At, inquit Dominus, Ezech. 34, « quod infirmum fuit, non consolidâstis, et quod agrotum, non sanâstis; quod confractum est, non alligâstis; et quod abjectum est, non reduxistis; et quod perierat, non quæsisistis, » etc.; item: « Erraverunt greges mei in cunctis montibus, et in universo colle excelso, et super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei, et non erat qui requireret, et non erat, inquam, qui requireret. » Propterea eis multa mala comminatur, ut disceant clerici, qui populi duces, medici, doctores consti-*

tuuntur, nequaquam se indignationem Dei effugere, quamvis nullum in præcipitum impulerint, si nullum errantem reducerint; non excusari quamvis nullum spiritualiter occiderint aut infercerint, nisi plures ad vitam spirituales revocarint, aut sanarint; nec satis esse quòd nullos erroribus imbuerint, nisi etiam vera docuerint; hæc enim sacerdotum ac clericorum sunt munia, quæ nisi quis pro suo quisque gradu obire cogitaverit, frustra et ridiculè dignitatem amplexus est, quæ non nisi propter ista confertur.

§ 6. *Tertium, inculpatum ad ecclesiasticum statum ingressus.*

XL. Tertium divinæ vocationis argumentum est inculpatum ad ecclesiasticum statum ingressus, si is bonis artibus procuratus et susceptus, si semoto omni dolo, semotà omni simulatione, semotis fictione, ambitu, precibus, pretio, dignitas nobis ecclesiastica collata est; neque hic valere debent amicorum preces, potentum commendatio, parentum, vel consanguineorum auctoritas, intercessorum gratia, pecuniarum largitiones, importunæ flagitationes, prehensationes, discursiones, aut cætera ejusmodi quibus examinatorum judicium, vel episcoporum electio aliquantum perverti possit, aut utrorumque districtior sententia retundi. Ejusmodi siquidem ordinationes irritas et inanes esse statuit Gregorius VII in synodo Romæ coactâ his verbis, Regist. lib. 6: « Ordinationes quæ intercedente pretio, vel precibus, vel obsequio, alicui personæ eâ intentione impenso falsas esse dijudicamus, quoniam qui taliter ordinantur, non per ostium, id est, per Christum, intrans, sed, ut ipsa veritas testatur, *fures sunt et latrones.* » Sæpius quoque in eas acriter scripsere Gregorius Magnus, Symmachus ad Cesarium, et alii Pontifices ac sancti Patres, quibus ita credas velim, ut vocationis divinæ non leve argumentum existimes, si ab ecclesiastico prælato, vel canonicâ collegii electione, ad sacerdotium sine ullo tuo ambitu postuleris; si ab examinatore viris bonis ac doctis sacerdotio idoneus judicaris, nullâ usus apud eos commendatione, aut dolo; eorum siquidem judicium, humilem quam de te habere debes, existimationem sublevare potest, ut te non imparè oneri eorum testificatione credas, cui modestè imparè te esse judicabas; optimum, ni fallor, et convenientissimum, ut ab examinerum et episcoporum ore tanquàm à divino oraculo pendeas, possisque dicere cum Davide, Psal. 56 et 107: *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum*; seu, ut explicat Augustinus: « Vis ducem constituere populorum? paratum cor meum; vis pastorem constituere ovium? paratum cor meum; paratum ad prospera, paratum ad adversa, » sive etiam convenientius ad præcipitum, paratum ad ordinationem, paratum ad repulsam.

XLI. Hæc enim est prima ratio, eaque optima, inquirendæ divinæ voluntatis, propriæ scilicet indifferentiæ, et subjectio omnimoda divinæ; si enim determinata sit ad unum nostra voluntas, impressio-
num divinarum minus capax erit, facilèque accidet ut id Deum velle nobis persuadeamus, quod nos vo-

luerimus; ut in eam partem omnia argumenta atque indicia interpretemur quò voluntatis inclinatio fertur; aptamque huic rei sententiam memini me legere apud Climachum, de Fugâ inanis vitæ: « In divinâ voluntate indagandâ necessarium esse nos ita comparare ut nostra omnis voluntas cesset, et in neutram partem magis vergat; nam cum ea ab omni affectu purgata ac nudata fuerit, aptam fore ad divinum instinctum percipiendum. » Cum eâ ergo animi dispositione si quis ad orationem accesserit, et divinam sibi voluntatem declarari petierit; quis dubitet quin eam Deus petenti rogantique sit manifestaturus, et vocationis suæ aliqua argumenta præbiturus? Non erit oratio ista inefficax, in quâ sincerè et ex animo cupierimus ut fiat voluntas ejus sicut in cœlo et in terrâ; non repudiabitur à Deo ista oratio, quâ voluntatem ejus in nobis impleri petierimus; dicamus ergo cum Paulo ex persecutore in doctorem gentium electo: *Domine, quid me vis facere?* Actor. 9; non tantum quid nobis velit facere, id parati subire, sed etiam id esse volentes quod nos ipse facere voluerit; non id esse satagentes, quod nostrâ industriâ nostroque consilio ac voluntate fieri voluerimus. Erumpamus in has cum Davide voces, Psal. 142: *Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus est tu*; dicamus cum Sponsâ: *Indica mihi, Cant. 1, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum*; doce me, videlicet Deus meus, quem unicè et præ cæteris omnibus diligo, doce me quomodò te diligam, quomodò te complectar, in quâ te conditione colam, in quâ tibi professione deserviam, ne per varios Christianorum status incertus animus et dubius nutet ac fluctuet; orandum nobis est ferventer, instantèr, perseveranter, ut responsum habeamus à Domino. Bernard., serm. 4, in die Ascens., parùm immutatis ejus verbis. Propterea sciens quoniam in oratione datur pia voluntas, tum ut videas quæ agenda sunt, tum ut convalescas ad agenda quæ videris, ascende tu ad orationem; ora instantèr, ora perseverenter, sicut ille pernoctabat in oratione, et dabit Pater bonus spiritum bonum petenti se.

§ 7. *Alia media indagandæ divinæ vocationis.*

XLII. Atque ut oratio tua efficacior sit, amicorum orationibus societur, ut privata tua oratio communi concepta studio ferventior existat, et plurium adjuncta suffragiis apud Deum potentior. Hanc precum consociationem Brunoni vocationem divinam inquirenti pollicitus est D. Bernardus, epist. 8 ad Brun. elect., arbitratus ad eam dignoscendam magis valere multorum preces quàm consilia et rationes; qui nimirum à sapientibus hujus mundi consilium de statu eligendo capiendum negavit; quamvis sanctiores viros consuli optimum ipse censuerit. Idem, declamatione in hæc verba: *Ecce nos reliquimus omnia.* Hinc enim, eadem quam modò citavimus epistolâ, Brunonem (idem citatâ epist. ad Brun., in fine), ad sanctissimum virum Northbertum remittit, quem in divinis arcanis operiendis eò promptiorem futurum pollicetur, quo cum seipso Deo propiorem

(Treize.)

luisse humili confessione profiteretur. At vero non consulentes mundi amatores et terrestria sapientes egerit, illi ostendit, declamatione citatâ : « Quantos enim, ait, mundi sapientia maledicta supplantat, et conceptum à eis extinguit spiritum, quem voluerat Dominus vehementer accendi? Noli, inquit, precipitanter agere, diu considera, diligenter intue; magnum est quod proponis, et opus habens multâ deliberatione; experire quid possis, amicos consule, ne post factum penitere contingat. Hæc sapientia mundi, terrena, animalis, diabolica, inimica salutis, suffocatrix vitæ, mater stupiditatis, quæ solet Deo vomitum provocare; cave tibi, ait; ut quid enim? Cum à Deo verbum esse non dubites, quid opus est deliberatione? vocat magni consilii Angelus, quid aliena consilia præstolaris? quis enim fidelior? quis sapientior illo? » etc. Rectè sanè post perceptam divinam vocationem mora nulla trahenda est; nec in amicorum consiliis inquirendis res differenda; de divinâ tamen vocatione, aliorum oportet nonnunquam experiri iudicium, sed sapientium, sed proborum, sed eorum qui divino spiritu ducuntur, non humano; antequam deliberaveris, consulto; postquam consuleris, maturè facto opus est, juxta Salust. Tales verò de vocatione nostrâ consulendi sunt, qui probæ sint vitæ, et probatæ sapientiæ; qui divinæ, non humanæ, prudentiæ regulis omnia metiantur; qui in divinis quàm in secularibus negotiis sint oculatiores: nam, ut ait Apostolus, 1 Cor. 2, *animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritûs Dei; stultitia enim est illi, et non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur; spiritualis autem dijudicat omnia.* Consilia Dei abscondita sunt à sapientibus et prudentibus, et revelantur parvulis, Luc. 10; qui enim carnalis homo, quid secularis consulat, quàm honorem attendendum, apertam ambitioni viam calcandam, de dignitate, de divitiis, de re familiari præ cæteris esse cogitandum? quis autem ab his non videt consilia Dei valdè discrepare? qui nempe *humilia respicit, et alta à longè cognoscit*, Ps. 1. 112. *Sermo itaque à prophetâ, consilium à sapiente querendum est; numquid enim de luto limpidum quippiam haurire potestis?* ait Bernardus. Non veniat anima in consilium malignantium; dissipetur consilium Achitophel; *beatus vir qui non abiit in consilio impiorum*, Psal. 1; qui mundanis istis susurronibus aures occludit, qui, instar aspidis surdæ obturantis aures, psal. 57, non audit vocem incantantis sapienter.

XLIII. Verùm, ut inquit Bernardus, declam. citatâ, « etsi irreprehensibilis videatur ingressus, et intentio cæsta, nihil ne ultra timendum est? timendum quidem, et maximè: neque enim quicumque spiritu cœperint, etiam spiritu consummantur, sed carne nonnulli, 1 Tim. 6; denique et Saul princeps constitutus à Domino, 1 Reg. 9, et Judas non ab alio in apostolum memoratur, Joan. 6: *Nonne ego, inquit, vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est?* » Quid prodest, addit alio in loco Bernardus, seu Bernardi synchronos atque contemporaneus in concilio Rhemensi orator, *si canonicè eligamur, et canonicè non vivimus?* Vocari debemus à

Domino, verùm secundum B. Petrum videndum est ut bonis operibus certam nostram vocationem faciamus. 2 Petri 1. Quod si aliquis agnoscat se in clerum irrupisse potius quàm vocatum introisse, defeat peccatum suum, et bonis operibus ac pertinaci studio præstare sataget, ut si non plantatus in domo Domini, aptè tamen translatus videatur; si non insitus sit secundum naturam, et ex naturali excisis oleastro, naturalibus tamen ramis contra naturam inseratur in bonam olivam, ad Rom. 11, et, ut loquitur Bernardus, epist. 17, ad Ardutionem Gebennensem electum: « bonas fac de cætero vias tuas, et studia tua et ministerium sanctum; si vitæ sanctitas non præcessit, sequatur saltem. Tunc verè fatebimur te præventum in bēdictionibus dulcedinis, tibi de bonis meliora sperantes exultabimus, et letabimur, quòd fidelis servus et prudens constitutus sit super familiam Domini, futurus ex hoc filius felix, et potens super omnia bona Patris constituendus. Alioquin, si altiozem, quàm meliorem esse delectat, non præmium, sed præcipitium expectamus. » Quamvis enim difficile sit male partam dignitatem benè administrari, et ut ex amarâ radice ambitionis suavis fructus prodeat charitatis. At id quidem nobis difficile est, imò et impossibile nobis, tanquàm ex nobis, *qui non sumus sufficientes aliquid cogitare ex nobis, tanquàm ex nobis*, 2 Cor. 3, sed non est impossibile Deo: *potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahe*, Matth. 3.

SECTIO QUARTA.

DE PRÆPARATIONE ET DISPOSITIONE ORDINANDORUM AD SACROS ORDINES SUSCIPIENDOS.

§ 1. *Dispositionem ad ordines esse necessariam, nec in statu mortalis peccati eos esse recipiendos.*

I. Cavendum maximè ne illotis manibus sancta tractentur, aut sine ullâ penitus præparatione ad ordinum receptionem accedatur. Cavendum præcipuè ne quis immundus, ne quis pollutus, ne quis effuso Christi sanguine conspersus, manantibus adhuc sacratissimo cruore manibus, ore adhuc rabiem spumante, labiis pollutis, animâ foetente, ad sacram ordinationem accedat, cùm tamen nonnisi purificatis velum, aut arcam, aut propitiatorium, aut cherubim vel prospicere, vel attingere fas esset. Neque verò purgativam virtutem impuris, nec illuminandi facultatem peccatorum caligine obductis, nec perficiendi donum imperfectis, multò minùs criminosis concedi æquum est; hic est nempe rerum naturalis ordo, quem nobis describit Gregorius Nazianzenus, *purgari prius, deinde purgare; sapientiâ instrui, atque ita demùm sapientiâ alios instruere; lux fieri et alios illuminare; ad Deum appropinquare, et ita alios deducere; sanctificari, et postea sanctificare.* Vide totam ferè orationem primam. Utinam eadem ordinandis omnibus, quæ Nazianzeno subeat cogitatio, ut se ordinationi idoneos esse non judicent, nisi mundos et puros! « Hæc igitur, » inquit sanctissimus iste Gregorius, orat. cit.

cum ego nôssem, illudque insuper neminem magno et Deo, et sacrificio, et pontifice dignum esse, nisi qui prius seipsum Deo viventem hostiam, sanctam exhibuerit, ac rationabile obsequium, gratum atque acceptum ostenderit, Deoque sacrificio laudis ac spiritum contribulatum obtulerit (quod solum sacrificium is qui omnia dedit, à nobis exposcit), quo tandem modo externum illud sacrificium, illud magnorum mysteriorum antitypum ipsi offerre auderem, aut quomodo sacerdotis habitum aut nomen subire, priusquam sanctis operibus manus purificassem, priusquam rebus creatis sanè atque ad Creatoris solum admirationem, non autem ad figmenti damnum, aspicientis oculos assuefecissem; priusquam per Domini disciplinam aures meae satis aperte fuissent? etc.; priusquam os, labia, et lingua, illud quidem apertum fuisset, ac spiritum atraxisset, aut dilatatum aut impletum spiritu exponendis mysteriis et dogmatibus, hæc autem divino sensu, ut sapientiæ verbis utar, ligata fuissent, adde etiam tempestivè soluta; ac denique lingua exultatione impleta fuisset, divinæque melodiæ plectrum effecta? etc.; priusquam statuti essent ad petram pedes mei perfecti tanquam cervorum, meique secundum Deum gressus directi essent, ita ut nec penè, nec ullo omnino modo effunderentur? prius denique quam omnia membra iustitiæ arma effecta fuissent, omnemque mortalitatem aliecessissent, à vitâ scilicet absorptam ac spiritui cedentem! »

II. Quod si universam hominis renovationem sacra ordinatio deposcit, si solutionem ab habitu peccati, virtutum infusionem, ac radicationem maiorem exigit, si libertatem à reatu culpæ consentaneè requirit, ne ligatus alios solvere, et qui aliorum precibus indiget, pro aliis orare aggeadiatur: multò magis ab eâ abstinere debent, qui peccatum adhuc anhelant, qui criminis maculam nondum penitentia expârunt, qui à Deo aversi manent, inimici Deo, ingrati, invisi, æternis adjudicati pœnis, nisi respiscant, à rectitudine deviantes, nondum cœlestis patriæ, non dicam, iter eniensi, sed ne quidem ingressi. *Ejusmodi*, sic enim loquitur S. Thomas, Supplem. 9, 36, art. 4, *mortaliter peccat, qui cum conscientia peccati mortalis ad ordines accedit; et ideo sanctitas vitæ requiritur ad ordinem de necessitate præcepti, sed non de necessitate sacramenti*. Notat idem D. Thomas ex Dionysio, cap. 3 cœlestis Hierarch., circa finem, quòd cum subtiliores et clariores essentia nonnisi repletæ influxu solarium splendorum lumen in seipsis supereminens ad similitudinem solis ad alia corpora invehant, sic in divinis non sit audendum aliis ducem fieri, nisi ei qui secundum habitum factus sit Deiformis, Deoque simillimus evaserit. Ex quo inferre possis, cum per ordinationem in rebus divinis quilibet aliorum dux constituatur; peccare graviter eum, cujus opera sunt tenebræ, quique aliis non præluceat, sed potiùs ad tenebras trahere videatur, si se, non dicam, postulet, sed ordinari patiatur.

III. Est et alia ratio, cur, si quis sacram ordinationem cum peccati mortalis conscientia suscipit, in gra-

visimum sacrilegii peccatum impingat: ea nempe, quòd talis Sacramenti effectui obsistat, ejusque naturam ac dignitatem violet; cum enim, ut passim docent theologi Sacramentum Ordinationis sit Sacramentum vivorum, non mortuorum, nec sanandis animæ nostræ languoribus, aut vivificandis animabus institutum, sed ad ornamenta gratiæ conferenda, gratiam augendam, decus animæ spiritale promovendum, imò perficiendum, hominibus relictum; ejus virtutem evacuant, dignitatem contaminant, effectui finique repugnant, qui culpâ peccati mortalis infecti, indignos se gratiæ augmento, Spiritûs sancti donorum uberitate præbent, quæ cumulatissimè hoc Sacramento effunduntur. Maximè etiam injurii sunt Sacramenti efficacæ, qui minimè dispositi ad hoc Sacramentum accedunt, quòd, cum iterari non possit, et pro dispositione suscipientium ampliora vel minùs ampla gratiæ dona, et auxilia toto vitæ tempore salubriter conferenda, adnexa habeat, iis se beneficiis privant, quorum defectu de suâ fortè salute periclitabuntur. Scio recedente fictione probabile esse Sacramenti suscepti gratiam redituram; sed mihi non dubium est quin rectè disposito majora gratiæ dona conferantur, et ad Sacramenti præsentiam ii qui mundi accedunt, pietatem ut plurimum maiorem in se sentiant et exsuscitent, zelo ferventiori incenduntur, et in eos affectus faciliùs prorumpant, quibus uberrima gratia, vehementissima charitas concedatur; quin etiam majora Dei dona promereri soleant, qui meliùs dispositi accedunt.

IV. Neque verò episcopatus exceptionem ullam admitto, qui sive Sacramentum, sive Sacramenti ampliatio putetur, sacerdotii apex cum sit, sine irreverentiâ notabili ac sacrilegâ ab immundo mihi videtur suscipi non posse, præsertim cum gratia hand dubiè episcoporum consecrationi adjuncta sit, ut suo loco docebitur. De tonsurâ major possit esse difficultas, cum si cui in peccato mortali consistenti conferatur, is se lethali crimine constringat, qui eam in ejusmodi statu suscipit. Cum enim non sit ipsa Sacramentum, sed caeremonia tantum sacramentalis, ritusque sacer, cui nullum gratiæ augmentum promissum est, non videtur alicui lethale sacrilegii crimen ex eo incurri, quòd in statu peccati mortalis suscipiatur. Nihilominus aliunde, ni fallor, peccati mortalis reatus indignè suscipienti tonsuram clericalem ascribendus est. Cum enim præcepta charitatis ac contritionis affirmativa sint, et semper ex theologorum placitis obligent, non pro semper; si tempus studiosè investigemus, quo præcepta ista hominem arctius devinciunt; tunc, ut opinor, reperiemus unumquemque, ubi peccati mortalis culpam contraxerit, ad charitatis et penitentia actus exercendos teneri, tunc debere converti ad Dominum, et si usquam aliàs, tunc præcipuè respiscere eum oportere, vel cum maxima Dei beneficia, præsertim spiritalia, à Deo ei subministrantur, vel cum novam vitæ rationem aggreditur; quemadmodum enim, ex sententiâ D. Thomæ, 1-2, quæst. 89, art. 6, statim atque quis rationis usum attigit, tenetur ad Deum sese convertere, ac dirigere, ne à primo vitæ rationa-

lis limine à Deo aberret, et e recto tramite statim initio deflectat, utque sala omnium suarum actionum scopum Deum præfigat, qui omnium actuum nostro finis ultimus habendus est, ita mihi, homini novum vite genus inchoanti necessarium videtur ut ad Deum se convertat, Deumque sibi omnium suarum actionum in eo vite genere finem præstituat; tum verò maxime cum perfectionis etiam in alios diffundendæ statum ingreditur, quo nempe casu ad sibi et aliis utiliter consulendum providendumque obligatur; itaque cum quicumque per tonsuram clero ascribitur, maximum à Deo spiritale beneficium consequatur, ingratus est si eo tempore ad Deum se minimè convertat, et peccati maculam penitentiâ non eluat; cum pariter novum vite genus ineat, et ex duobus generibus Christianorum, quorum unum communem vivendi rationem sectatur, alterum perfectionis studio vacat, et aliorum salutem procurat, perfectius ipse amplectatur, et ad proximi salutem procurandam sese devoteat, improvidus est, omninòque temerarius, nisi divinum sibi favorem, excelsam vite rationem ineunti, tam sublime munus auspicanti necessarium penitentiæ fructibus imploret. Denique, ne omnes indignæ receptionis tonsuræ defectus et deformitates minutatim persequar, injurius est in Deum et clericali ordini contumeliosus, qui impœnitens clericorum catalogo inscribi se procurat, et Deo se in isto ordine ministraturum devovet; Deo quidem injuriâ infert, qui nullâ præcedente in Deum conversione, cum tamen ipse *totius hierarchiæ principium et caput* habeatur, juxta Dionysium, eccles. Hierarch. cap. 4, ejus se famulatu consecrat, et hierarchiæ initiationes subit, nec se in ipsum tanquàm omnis ecclesiasticæ functionis scopum dirigit; ordini verò clericali contumeliam inurit, ejus cum finis sit *ad Deum adducere*, ut ait Nysseus, orat. 1, non potest sine ejus opprobrio quisquam cum ordinem ingredi aversus à Deo, et alio ductore indigens, à quo ad Deum reducat; tonsuram quoque clericalem contaminat, quam verè *à mundo abstrahentem, ad Deum adducentem* (quibus epithetis scientiam quam profitentur clerici, ornat Nazianzenus, orat. 7) dicere possumus, eamque suâ significatione frustratur qui mundi inquinamenti conspurcatus, et divinis contemplationibus ministerisque ineptus, eadem initiari non veretur.

§ 2. *Confessionem sacramentalem præcedere debere, qualem, et apud quos.*

V. Quocirca prudenter Catechismus ex decreto concilii Tridentini editus, confessionem sacramentalem ordinis receptioni præmittendam consultit; synodus quoque Carnotensis, anno 1526, apud BoHELL., lib. 15 Decret. Eccles. Gall., tit. 2, cap. 58, *monet ordinandos ut antequàm ad ordines et primam tonsuram accedant, diligenter confiteantur peccata sua*. Fatemur enim ubi nullâ ecclesiasticâ lege, seu synodali constitutione confessio sacramentalis in eo casu percepta est, non esse strictè necessarium (si tantum habeatur ratio Sacramenti ordinis suscipiendi) ut confessio peccatorum sacramentalis, tonsuræ clericalis, vel ordinis susce-

ptionem præcedat, sed sufficere contritionis actum, quo peccati lethalis macula eluitur; neque ad confessionem præmittendam, aut divinâ lex, aut ecclesiastica universalis consuetudo quemquam adstringit, nec rei natura hoc exigit; quippe cum satis sit ad dignam ordinum susceptionem, quod etsi non confessus aliquis, mundus tamen et absterâ peccati labe, purus accedat; quam conscientie inundationem contritio cum proposito confitendi potest operari, ut passim docent theologi. Quia tamen, ut plurimum, tum clericalis tonsura, tum minores ordines infra missarum solemnias iis conferuntur, qui Sacramento Eucharistiæ ab antistite ordinante refici solent, ordines verò majores nunquàm, non in ipsâ sacrificii missæ celebratione, nec ullis, nisi iis qui sacris corporis et sanguinis Christi mysteriis communicaturi sunt, tribuuntur; ideò ratione sacræ Eucharistiæ suscipiendæ, confessionis quoque ordinationi præmittendæ quibusdam ordinandis necessitas imminet; non enim eadem sacræ Eucharistiæ, quæ aliorum Sacramentorum secundam gratiam conferentium lex est; nam alia Sacramenta quæ secundam gratiam conferunt ab iis qui peccati mortalis censui sunt, sed sibi sufficienter videntur contriti, non præmissâ confessione sacramentali, suscipi possunt; non sic autem Eucharistiæ Sacramentum ad quod divino jure, quod nobis per apostolum Paulum innotuit, 1 Cor. 11, 28, et ecclesiasticâ consuetudine passim declaratum, sublato omni per concilium Tridentinum, sess. 13, cap. 7, dubio, magis explicatum fuit. Ita theologi scholastici passim.

VI. Nec omittendum, quod superius insinuavimus, ubi synodali constitutione confessio sacramentalis præmittenda præcipitur, parendum esse, legemque necessariò esse servandam. Tales autem in pluribus provinciis latæ sunt leges: ut enim hic omittamus eas constitutiones, de quibus infra dicemus, quibus determinatus confessarius, ante ordinum susceptionem, singulis ordines suscepturis adeundus jubetur, aliquas tantum hic proferemus quæ confessionem solum ante ordinationem præcipiunt, confessarium verò nullum determinatum præscribunt: Joannes Lesguisier, episcopus Trecensis in synodo regnante Carolo VII ab ipso habitâ anno 1427, de confessione præmittendâ ordinationi ita decernit: *Quia in sacris ordinibus spiritus gratia infunditur, statuimus ut nullus ad aliquem eorum suscipiendum accedat, nisi prius fuerit de omnibus suis peccatis confessus*. Parisiensis similiter synodus celebrata anno 1557 nullum ad sacros ordines admitendum statuit, *nisi sacramentali confessione purgatus sit*. Concilium Bituricense anno 1584, pariter *ut à jejuniis tantum, et confessis recipiantur ordines; tonsura autem clericalis quovis tempore opportuno, et convenienti pro more Ecclesiæ*. Aquense quoque decernit, *quatenus die sacro ordinationis, summo mane, convenienti ordinandi in Ecclesiâ cathedrali, confessi de peccatis suis, ut ab episcopo sacram communionem sumant: similia aliorum conciliorum decreta leguntur*.

VII. Insuper verò alia sunt synodorum statuta quæ non confitendum solum, sed apud penitentiarium ec-

clesiæ cathedralis, vel certè apud selectum confessarium unicuique ordinando confitendum edicunt. Legimus in Constitutionibus synodalibus et provincialibus Galonis et Simonis legatorum (fortè is est Galo cardinalis, quem Guaguinus, lib. 6 de Gestis Franc., ab Innocentio III missum refert tanquam legatum ad Philippum Franciæ regem contra Albigenes: sive etiam is est qui tempore anterior fuit, primùmque, teste Ivone Carnotensi, epist. 122, in Belvacensem episcopum electus, deinde ad Parisiensem cathedram sub Paschali II evectus est: Simon verò legatus is est fortè qui tempore utroque posterior ad Philippum Audacem legatus missus est, ut constat ex præfatione concilii Bituricensis sub Philippo Audaci, cui ipse legatus præfuit), legimus, inquam, in Constitutis Galonis et Simonis legatorum, quæ nempe à Galone edita, à Simone renovata ac confirmata fuisse probabile est, cautum fuisse ut *clerici, antequàm ordines accipiant, pœnitentiariis discretis confiteantur, ne fortè pro simplicitate confessionis irretiti irregulariter ordinentur*. Legimus in Synodalibus ecclesiæ Trecensis editis Carolo VI Francorum rege eandem constitutionem explicatam fuisse his verbis: *Clerici, antequàm ordines recipiant, episcopo seu pœnitentiaro, vel ejus potestatem habenti absolvendi eos in foro pœnitentiali præcipuè et distinctè confiteri debent; ne fortè indigni accedentes ad ordines ex simplicitate vel ignorantia, irregulariter ordinentur*. Legimus in concilio Rothomagensi, sub Carolo cardinali Borbonio consentaneè prædictis statutum ut ordinandos *pœnitentiaris interroget an aliquà irregularitate vel excommunicatione obstricti teneantur, unde à suscipiendis ordinibus impediuntur; eosdem verò ipse vel alius idoneus per ipsum commissus in confessione audiat, antequàm ab episcopo consecrentur*.

VIII. Eandem quoque legem, nullà pœnitentiarum factà mentione, idoneum tamen et peritum sacerdotem ad id muneris seligendum dicitantia confirmant alia concilia. Primum quidem Salisburgense provinciale, ab Everhardo hujus urbis archiepiscopo tempore Martini papæ dicti V habitum, de hac re ita locutum est, tit. de Scrutinio, tom. 5 Conc., parte 2: « Statuimus quòd nullus ad examen per sacrorum ordinum susceptionem aliquatenus admittatur, nisi recenter confessus fuerit omnia sua delicta idoneo sacerdoti; et quia pauci sunt qui sua delicta cum sequelis eorum intelligant, per districtum informatorem debet instrui ordinandus an expediat sibi ordinari, an verò irregularitatis alienjus prætextu, ei potius sit abstinendum. » Moguntinum quoque provinciale concilium sub archiepiscopo Sebastiano, anno 1549, celebratum, iisdem fere verbis (præter quàm quod in quibusdam præcedentis decreti obscuritatem clarioribus illustrat) eandem constitutionem confirmat: « De his, inquit, cap. 81, qui ad sacros ordines promoveri volunt, ordinamus et decernimus ut nemo ad quemcumque ordinem majorem recipiendum admittatur, nisi qui paulò antè confessus fuerit idoneo sacerdoti, qui vitæ conditionem in ordinando scrutatus, eum instruxerit utrùm expediat eum ordinari; an potius propter irregularitatis

aut legitimi alicujus impedimenti sequelam abstinere, donec tale impedimentum à se removerit. »

IX. Neque verò ullus est qui non prudenter omnino id decretum esse sibi persuadeat, cum et maximè intersit ne quis impedimento canonico astrictus ordines recipiat, *et abyssus abyssum invocet*, psal. 41, indignam scilicet ordinis susceptionem vitiosa indignè ministrandi consuetudo, et inveteratam malè ministrandi consuetudinem, vel salutis desperatio, vel conscientiæ neglectus atque impœnitentia consequatur; et difficile sit atque operosum omnia canonica impedimenta illicò pervidere, eaque clarè atque evidenter in altero dignoscere, et ei nota facere. Quæ cum ita sint, nemo non videt quàm multùm referat ut ante ordinationem idoneus ab episcopo sacerdos eligatur, qui singulorum conscientiam discutiatur, et confessionem ordines petentium excipiens, defectus, si qui sint, qui eos ab ordinatione repellere debeant, aperiat; necnon uniuscujusque indole, moribus, assuetudine, habitibus perspectis atque diligenter cognitis, quasi uniuscujusque vocationis Dei loco iudex constitutus, singulos doceat nùm sacram eis ordinationem suscipere, an verò eam ad aliquod tempus differre, aut prorsus aliam vitæ rationem inire expediat; quod cum in omnibus sacræ ordinationis candidatis utilissimum, in primà verò tonsurà, vel subdiaconatùs Ordine initiandis necessarium est, quia his quidem irremediabilem ad presbyteratum aditum subdiaconatus, illis remediabilem quidem, sed primam, et ad omnia clericalis privilegia ordinis sufficientem tonsura januam aperit; extra confessionem autem vix ac ne vix quidem fortè potest ullus ordinandorum conscientiam ita intimè pervadere, de pœnitentis statu ita dilucidè judicare, divinæ vocationis ad clerum, vel ab eodem reprobationis tam certa indicia habere, tantà cum auctoritate judicare, tam efficaciter monere quàm in confessionis Sacramento; ideòque quæ in iudice maximè requiruntur, auctoritas definiendi, cognitio causæ, potestas sententiæ exequendæ, hæc in confessario majora sunt quàm in sacerdote quem vel episcopus interrogationi et instructioni isti præficeret, vel sibi pœnitens extra confessionem seligeret. Consultò proinde præcedentia concilia statuerunt ut ordinandi, vel pœnitentiarum, vel alium idoneum sacerdotem seligerent, à quo de canonicis impedimentis instruerentur interrogarenturque ordinandi, possetque suæ vocationis consilium accipere.

X. Porrò tum ad hunc quem diximus finem, tum verò maximè ad pleniorum et accuratiorum ordinandorum dispositionem, generalem confessionem, iis præsertim qui vel subdiaconatum, vel presbyteratum suscepturi sunt, synodi Medionalensis IV sub sancto Carolo, Aquensis sub Alexandro Canigiano, Burdigalensis sub Francisco cardinali de Sourdis, si non præcipere, saltem suadere videntur, præter reliquis Mediolanensis IV, Constit. parte 2: « Subdiaconatum suscepturus quò diligentius vitæ perpenderit rationem cui se illum recipiendo sanctè astringit, ac proinde re totà accuratius deliberatà, puriori mente ardentiorque

animi voluntate ad rem tanti momenti accedat, principum eo sacro ordine instituitur, aliquem semotum locum adeat, ubi ab omnibus curis et occupationibus liber, cum omnia austeritate suae vite peccata delicta conscientie discussione rite confiteatur, tum in salutariis meditationibus aliisque spiritualibus exercitationibus totus versetur, duce et moderatore sibi adhibito religioso viro earum usu perito, quem episcopus imprimis probavit; in illis autem vel mense vel longiori breviorive tempore persistat, prout de moderatoris consilio episcopus expedire censuerit; quas item exercitationes eodem praescripto et modo, et tempore diaconi cum ad sacerdoti gradum accessuri sunt, pie incant ac praesent. » Hujus pii recessus amplectendi legem figere videtur ista synodus, ad quem observandum alie duae duntaxat adhortantur. Aquensis: « Hortatur autem haec synodus omnes qui ad subdiaconatus aut presbyteratus ordines promovendi sunt, ut antequam accedant de peccatis suis omnibus totius anteaetate vite generaliter confiteantur, ac spirituales quasdam exercitationes ab episcopo praescribendas obeant, adhibito sibi duce et moderatore viro religioso quae a episcopo praefecerit; quod si praestiterint, id testatum afferant. » Burdigalensis similiter de subdiaconatus susceptione haec habet, cap. 6 de Ordine, n. 4: « Et ne quid adhuc temere suscipiatur, sed deducat eos Spiritus Domini per semitas justitiae, exercitiis spiritualibus octo dierum vacare, generali confessione animam perpurigare, eosdem adhortari et monemus. » De presbytero verò ordinando subjungit, ibid., n. 6: « Ac ut subsequens zelus priori respondeat, exuatque promovendus veterem hominem cum actibus suis, in anteriora se extendens, sicutque oculi ante et retrò ad munia sacerdotis debite peragenda, admissus vacet exercitiis spiritualibus octo dierum, conscientiam discutiat, et mundatam impleri superna postulet gratiâ, cuius moneamus, » etc.

XI. Quàm salutare sit consilium istud de confessione generali ordinationem praecedente, qui expertus est, novit; qui non est expertus, facile conjicit; quidni enim sacri mystae, quos purgatos esse oportet, et ab omni sordis terrena contagione mundatos, cum Davide dicant, Psal. 59: *Amplius lava me ab iniquitate mea, et à peccato meo munda me*? quidni Christi Domini ad Petrum, quem sacerdotem tunc temporis consecraturus erat, monitum audiant Joan. 13: *Qui lotus est non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus*? quam quidem Dionysius admonitionem eo trahit, cap. 5 eccles. Hierarch., ut summorum, sive extremorum expiationem ac lotionem sacerdotibus, qui mundi esse debent, iis verbis commendari existimet; et ideo in missae sacrificio extremos quoque digitos ait lavari coram sanctissimis signis, ut sacerdos, quasi Deo spectante, omnes occultissimas cogitationes et summas partes mundare debere edoceatur. Quidni qui novum vitae genus hauriunt, ut sublimi, vel perfectissimum amplectantur, ut presbyteri, vitam suam generali confes-

sione renovent, ut possint dicere cum Psalmistâ, psal. 102: *Renovabitur ut aquila juvenus mea*, ut eorum sicut serpentum non caro, sed anima reforescat; ut in sanguine Christi rursùm ab omni delicti suspitione mundaentur, et meliores repromissiones saturent, ut se prius ab omni labe perpurgent, quam aliorum purgativum et illuminativum ordinem ingrediantur? Quam recte S. Paulus, epist. 2: *Nocturnam vitam in nobis edificantes necesse est ut vetustatem destruamus!* Quàm convenienter proposito quadrant Ambrosii verba, lib. 2, de Abel, cap. 6, haec ipse ad Baptismatis Sacramentum alludat: « Hoc est enim sacrificium primitivum, quando unusquisque se offert hostiam, et à se incipit, ut postea munus suum possit offerre. Nova igitur fides renovatorum valida, pubescens, incrementum virtutis acquires, non remissa, non fessa, non senio quodam marcida, et vigore ignava, apta sacrificio est, quae pullulet quodam virenti germine sapientiae, et juvenili divinae cognitionis fervore pubescat. » Quò etiam tendit egregia illa Cyrilli Alexandrini contra Anthropomorphitas, cap. 2, observatio: Deum nempe, cum vellet hominem justum ac rectum creare, divinamque illi similitudinem et characterem imprimere, *inspiravisse illi animam, quae operatur, et insufflâsse illi spiritum vitalem*, Sap. 15; ita quoque Christum servatorem apostolos suos sacerdotii dignitate renovare volentem, *insufflâsse, et dixisse eis: Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis, etc.*, quae quidem insufflatio fuit *renovatio veteris illius doni transformans nos in primam illam sanctificationem*; quo proinde symbolo docemur sacerdotii gratiam renovantem esse atque transformantem; unde etiam inferre licet optimum esse gratiam istam suscepturos, recogitare Deo omnes annos suos in amaritudine animae suae, et plenissimâ peccatorum confessione veterem hominem cum actibus suis exuere, ut sacrâ ordinatione Christum induant, et sacerdotes facti indauntur justitiam, sanctorumque numero sociati ob mundum triumphatam exultent, et quòd salutarî induti sunt, verâ solidâque exultatione exultent.

§ 3. *De exercitiis spiritualibus ordinationi praemittendis.*

XII. Utilissimus etiam est spiritualium illorum exercitiorum, seu piarum meditationum ante ordinationem sacram praescriptarum usus. Maxima enim ordinis clericalis perturbatio ex eo accidit, quòd plures neque dignitatis ordinis habitâ ratione, neque suis viribus expensis, neque desiderii sui fine discusso, neque divinâ vocatione attentâ, temerè, improvidè, inconsultò, ad ordines sacros, tanquàm ad artem quamdam, aut profanam conditionem, seu vile opificium accedunt. Quot ecclesiastico ordini quotidie inseruntur, qui si ea omnia attentè recogitent, sedulâ rerum divinarum admiratione detenti, humili suae infirmitatis conscientia demissi, coelesti charitatis igne succensi, discreto pietatis fervore inflammati, toti in Deum rapiuntur! È contra verò si, ut fieri solet, nullâ praevis earum rerum meditatione ordinentur, in rebus divinis perscrutandis negligentes, in aësti-

mandis iniqui, in amandis tepidi, in prosequendis segnes manebant, nihilque nisi sua luera, nihil nisi terrena commoda, honorem, parentum destinationem, allaque humana ejusmodi in ipsâ ordinatione spectabant. Hinc etiam accedit, ut ex ordinatis plurimi, quia in ordinatione secularia non student fugere, sed mutare, in ecclesiastico ordine constituti, non dissimiliter quam vixerant, vivant; et quam temerè dignitatem appetierunt, illicitis actibus dehonestant, nec onus, quod consultò subierunt, esse intelligentes, digitis quidem ipsum moveant, sed munere, quod imprudenter susceperunt, negligentius perfungantur, legibus quibus pro clericali conditione se subjecerunt, quasi ad se minimè pertineant, opere et animo contradicant. Tot nimirum malis, quibus clerici sibi damnum accersunt, aliis scandalum parant, inconsulta ut plurimum ordinatione viam aperit; quibus nullum magis salutiferum remedium afferri potest, quam ut ad sacram ordinationem aliquot dierum piâ meditatione animum præparent, nutantia consilia dirigant, teneras adhuc, necdum firmas, ad pietatem cogitationes, spes, desideria, firmant, roborant, perficiant; quæ autem unicuique ad sacram ordinationem antehanti præsertim cogitanda sunt, supra delibavimus. Utinam verò quilibet ordinandus scholam istam divine contemplationis ingressus in alteram vitam transformetur; et, ut loquitur Sidonius, epist. 15, lib. 4, e tandem professione religionis arrepta viribus potiùs insurgentis innocentie convalescat; faciat se vetustus annis meritis novum, et quoniam nemo ferme est qui plectibilibus careat occultis, ipse super his quæ clam commissa reminiscitur, palam fusâ satisfactione solvatur, et in his quæ sancte cogitavit, immobili animi firmitate perseveret. Utinam in hujusmodi meditatione exardescat ignis, et sicut sanctissimus Moyses, luc uti omnes facie à colloquio Domini recedant populo venerabiles, Deo chari, in seipsis bonorum operum splendore perfusi.

XIII. Ad hæc autem spiritalia exercitia magnorum nos auctorum exempla invitant; ut enim omitam S. Martinum, episcoporum speculum, quò utiliùs proximorum saluti vacaret, solitum ad tempus in cœnobium urbi Turonice vicinum meditationis causâ secedere, ab omni turbâ secretum et strepitu temporarium rerum; ut omitam S. Aprum Tullensem episcopum, *familiare secretum taciti ruris petere solitum, instructioni sanctæ vacantem, et intentum studiis spiritalibus*, juxta S. Paulinum, epist. 29; ut omitam Nazianzenum secessum istum, et piam meditandi consuetudinem, sibi in adversis solatio maximo fuisse testantem; ut cætera denique, quæ universim ad piam istam secessûs spiritalis et divini colloquii frequentationem commendandam faciunt, tanquam à proposito aliena præteream; nec Mosis, nec sacerdotum antiquæ legis, nec Christi Domini, nec apostolorum, nec Gregorii ipsius Nazianzeni, nec Augustini, nec majorum nostrorum in Galliis exempla silentio involvere fas est, quæ ad auspiciò ineunda hierarchica numina

viam nobis expeditam demonstrarunt; quomodo enim divinus ille legislator Moses *aditum divine institutionis ingressus*, ex Gregorio Nysseno, nisi post secessum à turbis, superatam montem Sinai, nubis ingressum, et plurium dierum cum Deo colloquium? quid quòd antiquæ legis sacerdotibus consecrandis præcipiebatur, Levit. 8, ut de ostio tabernaculi non exirent septem diebus, usque ad diem quo completeretur tempus consecrationis eorum, quo scilicet toto tempore nec vestes sacras deponebant, ut videtur innuere Josephus, lib. 3 Antiq., c. 3, al. 12, nec secularibus curis distrahebantur, nec familiæ vacabant, nec rei uxoriæ, sed sacrificiis quotidie operam dabant, ut docent Lyranus, Abulensis et alii interpretes passim. Quid, quod Christus ipse Dominus, in quo habitabat plenitudo divinitatis corporaliter, in quo omnes scientiæ et bonitatis thesauri residebant, qui oleo sanctitatis præ consortibus suis insigniter unctus fuerat sacerdos Dei altissimi, hierarchicum tamen ministerium, seu pastoralis officium, et Evangelii ad quod missus fuerat à Patre annuntiandi munus, commisi post quadraginta dierum jejunium, et habitatam totidem diebus solitudinem, assiduamque celestium contemplationem suscepit? an indigebat novâ luce, quam effunderet, totus ipse à primo instanti conceptionis divinitatis luce perfusus, in quo verus ipse Deus, vera ipsa lux lucens in caliginoso loco, cui prophete testimonium perhibuerant? quid videbat forte aus virtutibus, per quem nobis virtus accedit, qui labare aut mutare non potest? an verò in voluntate à viâ luceris caligabat, aut de exemplis ambigebat, cui eadem est cum aeterno Patre voluntas, eodemque sensu, de quo scriptum est, Psal. 59: *In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam?* sed quid frustra secessûs istius aliam rationem querimus quam instructionem nostram? divinæ dispensationis mysteria aggressurus secessit Christus à turbis, quem frequentia populorum non turbabat; solitudinem petiit, cui in solitudine nota omnia et obvia erant; meditationi vacaturus discessit, qui divinam jugiter Dei faciem, et sine cessatione intuebatur; oraturus desertum petiit, qui tamen exaudiri merebatur pro suâ reverentiâ, poteratque præstare quod petebat, et largiri quod volebat. Ea ergo omnia fecit Christus, non quòd aliquibus egeret vite melioris adminiculis, sed perfectum vite, quam imitaremur, exemplum tradere volens, ne priùs hierarchicum gradum subeamus, vel ecclesiastica ministeria aggrediamur, quam ad nostri ducis imitationem secreti à turbis, terrestrium silentie tumultu curarum, oratione et aliis piis operibus totos nos Deo committamus, instruendosque et imbuendos tradamus.

XIV. Ad hoc exemplum formati Apostoli, priusquam divinitus sibi commissam legationem implerent, aut prædicant Evangelii munere fungerentur, unanimes in eadem domo precantes, et divinis meditationibus sedulo intenti, nobis describuntur, ut se ad divinum illud verbi divini semen fructuosè per totum orbem spargendum præpararent. Idem imitati sunt

apostolici viri tum plures alii, tum il quorum superius meminimus. Refert de seipso Nazianzenus, orat. 41, se, postquam sacerdos invito animo creatus fuisset, et patre jam ad senectutem profecto, ad Nazianzeni gregis curam vocatus esset, noluisse Ecclesie istius administrationem attingere, priusquam in portum secedens aliquod tempus meditationi et orationi impendisset; extat ejus oratio, qua, quod praefer populi voluntatem et ardentissima vota diutius in eâ quiete moraturus fuisset, apud eum se excusat; inter alia autem de eo secessu haec ibidem habet: *Bonum enim est, et Deo seae parumper subducere, ut Moses ille olim ac postea Hieremias et rursus ad vocantem promptè atque impigèrè accurrere, quemadmodum Aaron et Isaias; et paulè post: Mysterium unxit me, mysterio paulisper cessi ut meipsum inspicerem, et explorarem; cum mysterio etiam simul introco.* Sanctus Augustinus cum à Valerio episcopo Hipponensi urgeretur, ut Ecclesie suae gubernationem secum capesseret, gravem ad eum scripsit epistolam, quâ enixè petiit et efflagitavit, ut tempus ipsi quadragesimae usque ad Pascha liberum concederetur, *quo se petendo, quaerendo, pulsando, id est, orando, legendo, plangendo, ad hoc opus disponeret, ad quod, inquit, negotium mihi parvum tempus, vel usque ad Pascha impetrare volui per fratres à tuâ sincerissimâ et venerabili charitate, et meae per has preces volo.* Usitatum quoque in nostrâ Galliâ refert Fulbertus Carnotensis episcopus, epistolâ 2, ad Finardum, ut per quadraginta dies à sacrâ ordinatione, qui ordinibus initiati erant, quotidie ab episcopo sacram Eucharistiam perciperent, *ut diuinam quotidianè caelestis panis alimoniam reficerentur, tempus ad illud in mente haberent, quo per quadraginta dies Dominus discipulis apparens et convalescens desideratâ visionis satietate refecit.* Quid per istos quadraginta dies agerent ordinandi, facile est colligere, ipsos nempe totis istis diebus in episcopio morantes, et de suo officio edoctos, et spiritalibus exercitiis fuisse occupatos.

§ 4. Ordinandos debere esse jejunos.

XV. Iis omnibus quae de preparatione ordinandorum diximus, addere possumus jejunium quoque ad ordinum susceptionem videri saltem ex quâdam decentiâ requisitum: ut enim omittamus majores ordines nonnisi jejuniorum diebus intra missarum solemniam suscipi, ab iis qui dominico corpori et sanguini communicant, proindeque jejunis duntaxat conferri, ecclesiasticâ quoque lege id speciatim praecipere observamus. Etenim in ordinationibus episcoporum jejunii expressè meminit Anacleus, epist. 2, easque ab episcopis fieri ait, *qui simul convenientes scrutinium diligenter agant, jejuniumque cum omnibus celebrent;* quibus nempe verbis et ordinantes et ordinatos ad jejunii observationem astringi innuit, et legitimam ad ordines preparationem jejunium statuit; Leo quoque summus pontifex, epistolâ 79, ad Dioscorum Alexandrinum, sacerdotalem vel Leviticam ordinationem non singulis diebus celebrari voluit, *sed nonnisi jejunis et à jejunantibus sacram benedictionem conferri*

praecipit, etiam in diem dominicam ordinatione sabbato inceptâ prolevari; quo casu continuato jejunio sabbati celebrandum censet, quam jejunii prerogationem tam ab ordinatoribus quam ab ordinandis servari volumus juris canonici interpretes. Recentiores quoque synodi hanc dispositionem expresse requirunt: *Mazanius* (inquit synodus Carantensis habita anno 1526, apud Bochellum, lib. 2 Decret. Eccles. Gall., tit. 2, cap. 58) *ordinandos ut antequam ad ordines, et primam tonsuram accedant, diligenter confiteantur peccata sua, et jejunos se servant.* Nullus, ait Parisiensis, anno 1557, ibid., cap. 66, *ad sacros ordines admittatur, nisi quis jejunos sit.* Generaliùs verò Bituricensis, tit. 21, c. 5: *A jejunis et confessis tantum recipiantur ordines, tonsura autem clericalis quovis tempore opportuno et convenienti, pro more Ecclesiae.*

XVI. Ad dignitatem verò ordinum id spectat: si enim propter venerationem juramenti vetitum testimonium dicere, nisi jejunis, majori certè veneratione ordinum susceptio vel collatio habenda est, quam testimonii prolatio: ideoque congruenter statuitur ut nonnisi à jejunis, nec nisi jejunantibus ordines etiam minores conferrentur, sicut nec Baptismatis, nec confirmationis Sacramentum conferre olim licitum fuit, nisi jejunio; usitatum quoque antiquitùs, *ut in perquirendâ in sacris electionibus Dei voluntate, etiam populo universo jejunium indiceretur; quod in electione sancti Euvetii Aurelianensis episcopi, et aliâs passim leges observatum, et ab apostolicâ haud dubiè traditione deducitur;* quippe cum apostolorum Acta nos doceant, cap. 15, *ministrantibus Domino et jejunantibus fidelibus, Sauli et Barnabae divinam electionem per Spiritum sanctum innotuisse; tuncque subdunt eadem Acta, jejunantes et orantes, imponentesque eis manus dimiserunt illos, sic per jejunium divina ministrorum sacrorum revelatio obtineatur;* sic à jejunis ordinatione celebratur; sic jejunantibus manus imponuntur; sic tandem in ordinationibus sacris atque electionibus tota insuper Ecclesia jejunavit.

SECTIO QUINTA.

DE CONSENSU ORDINANDORUM, EORUMQUE CIRCA SACROS ORDINES, VEL DIGNITATES ECCLESIASTICAS VOLUNTATE.

CAPUT PRIMUM.

AN ORDINARI POSSINT INVITI.

§ 1. Illicitum esse et irritam ordinationem invit.

I. Postquam ordinandos de suo officio admonuimus, eaque ipsis ob oculos posuimus, quae vel ad clericatum, aut sacerdotalem ordinem amplectendum eos inducere, vel ab iis ipsos detertere possunt, postquam et episcopi in iis seligendis curam, et ipsorum in probandâ suâmet vocatione, eâque, adhibitâ necessariâ dispositione, confirmandâ, diligentiam, pietatem, ac sollicitudinem demonstravimus; jam utique videndum est qualiter eorum ad ordinationem consensus neces-

sarius sit, et quorum speciatim voluntas ad eandem ordinationem legitimè et convenienter celebrandam, ex ecclesiae usu, sive novo, sive antiquo, requiratur.

II. Quod ad ordinandorum consensum attinet, duo quidem certa sunt, de quibus vix ulla est disputatio. Primum quidem ordinationem irritam esse quæ, prorsus renitenti et reluctanti ut ad consentiendum adduci non potuerit, conferretur; quod ex Innocentii III responso confirmari potest, in quo eorum sententia refellenda suadetur, « qui dicunt quòd Sacramenta quæ per se sortiuntur effectum, ut Baptismus et Ordo, cæteraque similia, non solum dormientibus et amentibus, sed invitis et contradicentibus, etsi non quantum ad rem, quantum tamen ad characterem, conferuntur » tum etiam de Baptismo (de quo nempe solum querebatur) expressè assertitur, « quòd ille qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem suscipit Sacramenti, quia plus est expressè contradicere, quàm minimè consentire. » At parem ad ordinem, vel certè majorem, intentionis suscipientis necessitatem esse supponit ipse Innocentius, et ratio aperta demonstrat. Ideò enim Christus vetuit ne invito Baptismus conferretur, quia baptizatus ad omnia christiana opera observanda obligatur; quorum observationem nemini invito Christus imponi voluit, etsi ea omninò ad salutem necessaria sit; multò minùs ergo ordinationem ab invito suscipi voluit, quam graviora onera minùsque ad salutem suscipientis necessaria consequuntur; eadem siquidem divinà lege pueris ante rationis usum, atque amentibus ordinatio interdicatur, quibus tamen Baptismus non denegatur; et ob defectum rationis in parvulis, præsertim fidei-jussoribus, seu patrinis, qui voluntatem parvulorum suppleant, ecclesiastica consuetudo adhibendus præscribit, quorum in ordinationis Sacramento nullus unquam usus fuit, in quo per se ipsos ordinandi sua vota Domino offerunt, propriæque voluntatis actu Deo se obligant atque obstringunt. Quare ex iis nec validam quidem esse ordinationem quæ ab invitis et contradicentibus susciperetur, theologi communiter concludunt. Utrùm verò amentes, pueri, furiosi ordinari validè possint suo loco dicemus. Eos verò theologi ac canonistæ validè ordinatos esse consentiunt, qui conditionali coactione (quomodo loquuntur canonistæ post Innocentium III ordinati sunt, seu, ut loquuntur philosophi, qui involuntariam secundum quid ordinationem receperunt; voluntas enim, etsi coacta, voluntas est, et quæ à coactis eo modo perpetrantur, non omninò possunt non voluntaria dici, ut post Aristotelem, Gregorium Nyssenum, Augustinum, et alios sacræ et profanæ sapientiæ coryphæos, docent scholasticæ theologiæ, et juris canonici principes, D. Thomas et Gratianus.

III. Alterum ex eo necessarià consecutione deductum pariter certum est, eos graviter peccare, et Sacramento Ordinationis injurios esse, qui invitum omninò ac penitus reluctantem ordinare conarentur, quia nempe inane ac vacuum Sacramenti cæremoniam

redderent, eamque ludibrio exponerent. Tota ergo, difficultas est de iis qui inviti secundum quid ordinantur; scilicet, ut Innocentius III supra exponit, qui conditionaliter volunt, licet absolutè nolint; vel certè universim moveri potest quæstio de iis qui vel spe, vel metu, vel blandimentis, vel minis, vel efficaci oratione ac persuasione adducuntur, ut ordinari consentiant; de quibus fusior nobis erit disputatio.

§ 2. *Primorum seculorum clericos ex reverentiâ et humilitate ordinationem fugisse.*

IV. Primumque veteris Ecclesiæ clericos maximè ex parte sacerdotii dignitatem pondusque reverentes, non spontè se obtulisse, sed auctoritate Ecclesiæ adactos fuisse ut consentirent, ecclesiasticæ historiæ et Patrum testimonia docent. Quà verò curâ plures olim ne ordinarentur providerint, mox variis exemplis aperiemus; id tantum hoc in loco generatim Augustini testimonio ostendemus: *Tam multi, inquit epistolâ 20½ ad Donatum, ut episcopatum suscipiant, tenentur inviti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta quæ nolunt, donec eis adsit voluntas operis boni.* Id ipsum confirmat Origenes, lib. 8 contra Cels., asserens eos qui optimè inter nos præsent, invitos cogi, summo illo rege Deo, Verbo, Deique Filio instante, minùs verò eos suscipi qui dominandi studio tenentur. Favet Cyprianus, epist. 52 ad Antonian., qui tales esse describit, qui olim ad sacerdotium legitimè eligebantur, qualis ab ipso depingitur S. Cornelius, qui nempe « Episcopatum ipsum nec postulavit, nec voluit, nec ut cæteri quos arrogantiae et superbiae suæ tumor inflat, invasit; sed quietus, et modestus, et quales esse consueverunt, qui ad hunc locum divinitus eliguntur, pro pudore virginalis conscientiae suæ, et pro humilitate ingenitæ sibi et custoditæ verecundiæ, non ut quidam, vim fecit, ut episcopus fieret, sed ipse vim passus est ut episcopatum coactus exciperet. » Clariùs verò id tradit Cyrillus Alexandrinus, homil. 4 de Festo paschali, non quidem ecclesiasticam dignitatem sanctos omnes recusasse, sed onus reveritos fuisse; hæc siquidem est ipsius sententia: *Reperio omnes sanctos divini ministerii ingentem veluti molem formidantes.*

V. In usu erant tunc temporis illa Gregorii magni, et Leonis atque Anthemii imperatorum acroamata, quorum hi Armasio præfecto prætorio de antistite rescribentes: *Tantum, inquit, ab ambitu debet esse sepositus ut quærat cogendus, rogatus recedat, invitatus refugiat, sola illi suffragetur necessitas excusandi;* ille verò in epistolâ ad Syagrium Augustodunensem episcopum, et alios, in hanc rem ita disserit, epist. 110, lib. 7: « Sicut is qui invitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admovendus; sic qui ultrò ambit, vel importunè se ingerit, est proculdubio repellendus; nam qui sic nititur ad altiora conscendere, quid agit, nisi ut crescendo decreseat, et ascendendo exterius, interius ad profunda descendat? » Cogitabant sancti illi viri cum Chrysostomo, lib. de Sacerd., c. 7, et l. 6, c. 2, sacerdotium esse grave onus, quod virtute angelicâ opus habent, cum Synesio, epist. 67, emulorum

onera; cum Augustino, epist. 60 et 148, *sarcinam esse, et periculosum ministerium*; cum Sidonio, lib. 6, epist. 1, *onus imposita massam*; cum Petro Damiani, epist. 20, *onus onerum*; cum Bernardo, epist. 256, a quo id multum videtur ex parte Tridentini Patres, sess. 6, cap. 1, de Reform., *onus gigantinis, ut aiunt, vel ipsis quoque angelicis numeris formidabile*: sed pluribus mox hæc de re, ubi de dignitatum ecclesiasticarum appetentiâ ac fugâ disseremus.

VI. Adeo verò plurimos metus iste et sacri ministerii reverentia viros invasit, ut ecclesiasticis legibus opus fuerit, tam obediendi episcopo ordinare volenti necessitatem sancire, quàm iis qui invitati ordinati essent, circa rem uxoriâ, facultatem aliquam indulgere. Primum enim in codice Græco conciliorum Carthaginiensium cautum legimus, can. 54, al. 41, ut « quicunque clerici vel diaconi, pro necessitate Ecclesiarum non obtemperaverint episcopis suis volentibus eos ad honorem ampliorem suâ Ecclesiâ promovere; nec illis ministrent in gradu suo, unde recedere noluerint. » Ubi nota solos clericos ad consentiendum electioni de se ab episcopo factæ hæc lege comprehendendi, quos quidem ecclesiasticâ suspensionis pœnâ hæc lex ad episcopo suo obediendum constringit, nec injuriâ; eos enim decet præsertim ecclesiasticis necessitatibus deservire, et cum in clericatu, tanquàm in viâ ad sacerdotium constituti sint, si Ecclesiæ sufficientes sacerdotes desint, quidni possint ad sacerdotium et sacerdotii apicem cogi, quemadmodum eos superius diximus præmiis et honore ab Ecclesiâ allici? minus autem juris Ecclesiæ eâ in re est in laicos, quos utpote differentem amplexos vitam, et dissimilem conditionem secutos, durius esset atque iniquius ad sacerdotii infulas invitos promovere. De iis tamen præsertim invitatis ad diaconatûs gradum promotis, ne castitatis lege teneantur ita providet synodus Ancyrana, c. 9, al. 40: « Diaconi quicumque ordinantur, si in ipsâ ordinatione protestati sunt, et dixerunt velle se conjugio copulari, quia sic manere non possunt, hi si postmodum uxores duxerint, in ministerio maneant, propterea quòd eis episcopus licentiam dedit; » secus verò si tacuerint; cui tamen synodo contradicit Aurelianensis III, eos etiam qui invitati ordinati essent, cælibatûs lege constringens, ita tamen ut qui invitatus fuerit ordinatus, si cælibatum non servaverit, ab officio quidem deponatur, sed non à communione pellatur.

§ 5. *Eorum qui invitati ordinati sunt varia genera recensentur.*

VII. Tria autem distingui possunt eorum genera qui invitati ordinati sunt: alii enim vel ab episcopis, vel à populo sive rationibus, sive importunis flagitationibus, sive clamoribus, sive imperio, sive precibus, quæ etiam parùm à vi abessent, seu etiam minis et intentato periculo inducti sunt ut electioni de se factæ et ordinationi consentirent, quamvis graviter id ferrent propter sacerdotii reverentiam, suæque (ut sibi ipsis videbatur) ineptitudinis, et imperfectionis conscientiam; alii verò ab episcopo malevolo animo vel astuto consilio promoti sunt, quò nempe ab aliquo

ecclesiastico officio deburbarentur; alii tandem periculi metu ad sacerdotium vel monachatum tæpepam ad asylum confugerunt; vel à potentioribus fugere coacti sunt, ut ad potentiam seculari ac curam redendi aditus ipsis intercluderetur. Prioris generis plura sunt exempla, eaque frequentiora, statim reddita Ecclesiæ pace ad sextum usque ævæ christiæ seculum; « tunc enim, ut habet Gregorius, parte 4, Pastor., c. 8, laudabile fuit episcopatum quærere, quando per hunc quemque dubium non erat ad supplicia graviora pervenire; itaque illo tempore quo quisque plebibus præerat, primus ad martyrii tormenta ducebatur, » minus periculose, quantum ad salutem animæ pertinet, sacerdotium appetebatur aut quærebatur. Reddita verò Ecclesiæ pace, cessantibus persecutionum procellis, insidiata est ambitio, sublatisque iis quæ à tyrannis intentabantur periculis, majus à superbiâ vitæ imminere cœpit periculum. Contra hanc ergo ambitionis ingruentem tempestatem statim recreata à persecutionibus Ecclesiâ, muniti sancti Patres, blandientesque sacerdotii infulas, et honoratos dignitatum apices subire formidârunt, qui sanguine purpuratis sacerdotalibus thiaris caput submittere minime verebantur; vix autem episcopali ambitione vel astutiâ ordinati ulli sunt ad majores ordines, quò ab officiis inferioribus amoverentur, nisi jam divitiarum pondere incurvatâ Ecclesiæ majestate, et commissâ diaconis pecuniarum administratione, cui magis episcopi quidam, quàm animarum regimini inhiare videbantur. Denique eodem ferè tempore, trahentibus jam ad se principibus ecclesiasticas electiones, et clericalis vitæ relaxatâ severitate, imminutæque aliquantulum saltem in divinissimos istos ordines reverentiâ, usitatus esse cœpit, ut ii quos à seculari administratione et imperio removeri placeret, in ordinem clericalem vel monachalem redigerentur.

§ 4. *Exempla eorum qui ex reverentiâ ordinari renue-*
runt.

VIII. Porro multa sunt eaque illustra eorum exempla, qui suæ tenuitatis, ut sibiipsis videbantur, conscii, et sacerdotii pondus ac majestatem reveriti, aliquandiu ordinationi restiterunt, donec tandem postulantium importunitati, vel violentiæ cederent. Ex tantâ verò multitudine ea tantum seligemus quæ nobis insigniora videbuntur. Quid enim referam eam fuisse sancto Marco evangelistæ, et Ammonio monacho vim factam ad sacerdotium subeundum, ut hic, quò sacerdotium devitaret, sibi aures præsciderit, et instante nihilominus populo, linguam quoque sibi excisurum minatus sit; ille verò pollicem amputârît? Quid fugâ sibi consulentes Cyprianum, Athanasium, Martinum, Gregorium Nazianzenum, alterum Gregorium, inter summos pontifices hujus nominis primum, Chrysostomum, Fulgentium et alios, qui è fugâ, latebris, monasterio, sepulcralibus latibulis, et sylvarum speluncis revocati episcopatum tandem suscipere, instante multitudine, coacti sunt? Quid memorem Nicolaum Myrensem episcopum, et Alexandrum Cappadocem

episcoporum imperio detentos, coactosque episcopatum suscipere. Anatolium à Laedicensi Ecclesiâ eandem vim passum, Eustathium ab Antiochenâ, Antiochum ad Samosatensem, Dioscorum à fratribus longis unum à Theophilo Alexandrino, Jacobum Nisibensem, Helladium, Abrahamum, et alios pios monachos, similiter consecrationem suscipere compulsos, et Antiochum illustrem virum ab episcoporum synodo gemma flectere coactum, ut in locum Eusebii Samosatensis avunculi consecraretur? Quid Nilammonem, cum ad sacerdotium postularetur in has angustias redactum, ut mortem expeteret, quæ ipsi pesterio die contigit, in quem ordinationem distulerat? Quid Ephrem Syrum simulatione insanæ sacerdotis infulas evadentem, Ambrosium impuri et crudelis existimationem quærentem, Synesium incontinentem se et infidelem apertè profitentem, ut populorum eos ad episcopalem dignitatem rapiendum impetus, sed frustra, effugerent? Quid Leontium virum nobilitate et divitiis potentem, quem, relicta uxore suâ Placidinâ, ex imperatorio stemmate, populus ad Burdegalensem cathedram incassum renitentem evehit? Sidonium, qui vivente adhuc uxore Pampianillâ, Aviti imperatoris filiâ, Arvernorum Ecclesiæ invitus præfectus est? Maximum, quem Tolosane Ecclesiæ palatinum renitentemque alligavit civis amor? Augustinum ubertim fientem; dum presbyter consecraretur, populi tamen postulationi et sacerdotis imperio parere coactum?

IX. Verùm, iis omnibus omissis, SS. Pauliniani Hieronymi fratris, Paulini Nolani, Piniani Melaniæ junioris viri, et Germani Antissiodorensis exempla duntaxat exhibemus, ut impressionis populi et vis ab epis. ordinandis illate expressam quamdam imaginem lateamus. Pauliniani ordinationem ita nobis describit Epiphanius ejus consecrator; Epist. ad Joan. Hierosolymit., inter Epist. Hieronymi 60: « Cum igitur celebraretur collecta in ecclesiâ villæ quæ est juxta monasterium nostrum, ignorantem eum, et nullam penitus habentem suspicionem, per multos diaconos apprehendi jussimus, et teneri eos ejus, ne fortè liberari se cupiens, adjuraret nos per nomen Christi; et primùm diaconum ordinavimus, proponeutes ei timorem Dei, et compellentes ut ministraret, valdè quippe obnitebatur, indignum se esse contestans: vix ergo compulsumus eum, et persuadere potuimus testimoniis Scripturarum, et propositione mandatorum Dei, et cum ministraret in sanctis sacrificiis, rursus eum ingenti difficultate, tento ore ejus, ordinavimus presbyterum, et iisdem verbis quibus antè suaseramus, impulimus, ut sederet in ordine presbyterii. » De se autem ordinato loquitur Paulinus variis epistolis, et quidem epistolâ ad Alipium, quæ inter D. Augustini epistolas annumeratur, de suâ ordinatione ita dissert: « Nam ego etsi à Delphino Burdegale baptizatus, à Lampio apud Barcinonam in Hispaniâ per vim inflammate subito plebis saceratus sum: tamen Ambrasi semper et dilectione ad fidem nutritus sum, et nunc in sacerdotii ordine contineor; »

quæ eadem sibi accidisse, quamvis Therasiæ nobilissime fœmine (ut tum ex ipsius, tum Augustini ad ipsam epistolis a fortiori testimoniis constat) conjugio copulatus foret, testatur ipse epistolâ ad Severum, ubi se « die Domini, quo nasci carne dignatus est, repentinâ vi multitudine correptum, et presbyteratu initiatum invitum, eâ tamen conditione in Barcinonensi ecclesiâ consecrari adductum, ut ipsi ecclesiæ non alligaretur, in sacerdotium tantum Domini, non etiam in locum ecclesiæ dedicatum, » quod et alibi confirmat, ubi se *multitudine strangulante* compulsam ordinationem subisse testatur.

X. De Piniani postulatione ad sacerdotium fusè agit Augustinus epistolâ ad Albinam ejus socrum, Melaniæ scilicet junioris matrem, cui Pinianus conjugio sociatus erat, ex cujus epistolâ ea brevius exscribemus, quæ populi irruentis impetum in ordinationibus fieri solitum oculis legentium apprimè exhibeant: « Sancto fratri nostro, inquit eâ epistolâ Augustinus, nullus ab Hipponensibus metus mortis ingestus est, etiamsi fortè ipse tale aliquid metuit; nam et nos metuebamus, ne ab aliquibus perditis, qui sæpè multitudinis occultâ conspiratione commiscuntur, in violentam prorumperetur audaciam, occasione seditionis inventâ. Ego autem post primos eorum clamores, cum eis dixissem de illo invito non ordinando, quâ jam promissione detinerer, atque adjecissem quòd si meâ fide violatâ illum haberent presbyterum, me episcopum non haberent; tum illi aliquantulum inopinatâ meâ responsione cunctati atque turbati, velut flammâ vento paululùm pressâ, deinde ceperunt multo ardentius excitari, existimantes fieri posse ut vel mihi extorqueretur illud non observare promissum, vel me tenente promissi fidem, ab alio episcopo ordinaretur; docebam ego, quibus poteram, qui ad nos in absidem honoratioris et graviore ascenderant, nec à promissi fide me posse dimoveri, nec ab alio episcopo in ecclesiâ mihi traditâ, nisi me interrogato ac permitte, posse ordinari. Adducebam etiam nihil eos velle, si ordinaretur invitus, nisi ut ordinatus abscederet. Illi hoc posse fieri non credebant, multitudo verò pro gradibus constituta, horrendo ac perseverantissimo clamorum fremitu in eâdem voluntate persistens, incertos animi consilii quæ faciebat. Tunc illa in fratrem meum indigna clamabant, tunc à nobis graviora timebantur. » His tamen se minimè adductum subdit, ut ei ordinationem suaderet, de absentia se cogitasse, minimè tamen discedere sibi tutum fuisse visum, ne si cum Alipio discederet (qui scilicet cum Piniano venerat, cumque à consensu prestando remorari credebatur), quisquam in eum manum mittere auderet, si sine eo, furenti cum populo tradidisse videretur. Cætera prout fusiùs ibidem subjungit, sic se habent: Pinianus ad Augustinum mittit, qui doceret velle se jurare coram populo ex Africâ continuò discessurum, si invitus ordinaretur, colloquium Augustini expetit; accedit ad eum Augustinus, colloquitur: præsentem istud populi animum irritatum invenit, populo tamen præponit, quod ea conditione ratum ha-

betur, dummodò Pinianus adiciat, ut si quando illi ad suscipiendum clericatum consentire placuisset, nominis in ipsâ Hipponensi ecclesiâ consentiret; placet additio Piniano, mox displicet, nisi adiunctis tum ab ipso, tum à Melania exceptionibus, quæ populo per diaconum propositæ rejiciuntur; conditionem itaque absolutè recipit; coram populo responsum est: *Deo gratias*; cum verò jam ad subscriptionem veniretur, resistit Melania; postero die Pinianus cum Melaniâ recedit, populi murmur secutum; calumniatur aliqui populum Hipponensem hanc ordinationem urxisse turpissimo appetitu pecuniæ, quòd locupletissimus esset Pinianus, calumniam refellit Augustinus, ipsamque Pinianum suo juramento constringi fuisse confirmat. Quomodò verò par istud sanctorum conjugum Hierosolymam peregrinationis causâ adierit, ibique seorsim Pinianus, et Melania vitam monasticam sectati sint, declarant Acta sanctæ Melaniæ junioris fide dignissima ex Simeone Metaphraste collecta.

XI. Hæc est violentæ plebis impressionis accurata descriptio, ex quâ discimus, 1° clamoribus et minis populum aliquorum ordinationes urgere nonnunquam solitum; 2° vite interdum periculum intentasse, seu minitatum fuisse; 3° his tumultibus popularibus perditos quosdam sese immiscuisse, qui occasione seditionis ad aliorum damna abuterentur; 4° adeò frequentes hos fuisse tumultus, ut Pinianus Hipponem adire non auderet, nisi fide ab Augustino acceptâ, quòd per vim non ordinaretur; adeò violentos, ut ab Augustino summæ auctoritatis apud suos episcopo compesci hæc seditio non potuerit; 5° in hisce tumultibus, ultrò citròque populi petitiones aliorumque responsa significata, idque ordinariè per diaconum; 6° cum uxori ad ordinationem peterentur, uxorum consensum expetitum fuisse; 7° plebem nonnunquam appetitu pecuniæ locupletes viros in sacerdotes elegisse; licèt enim hanc calumniam ab Hipponensi plebe Augustinus propulset, eam tamen apud Alipium, Pinianum, Melaniam opinionem resedisse docet, nec abnuat quin hæc aliquando aliquorum ad sacerdotium petendorum occasio foret; 8° signum tumultus compositi, et unanimis omnium consensionis fuisse, cum à populo et aliis post pactorum recitationem: *Deo gratias*, unâ voce responderetur; 9° subscriptionibus tamen pacta firmari postea solita; 10° quæ in iis tumultibus promissione vel juramento sancirentur, ea inviolabiliter Augustinum credidisse servanda.

XII. Huic violentæ ab imprudenti plebe petitioni ad sacerdotium, aliquam non minùs fortè mirandam à sanctissimo episcopo, divino, ut ibi refertur, instinctu, impositam ordinationis recipiendæ necessitatem refert Constantius presbyter pietate et doctrinâ clarissimus, ideòque fide dignissimus, in Vita sancti Germani Antissiodorensis ad sanctum Patientem Lugdunensem, et Censurium Antissiodorensem episcopos, eorumque jussu conscriptâ; ibi enim refert quomodò sanctum Germanum, cum uxoratus esset, provincie præfecturæ totus addictus, nec ingenii satis docilis, atque tractabilis videretur, quippe qui sancto suo episcopo

Amatori mortem minatus fuisset, ad tonsuram tamen, et postea ad episcopatum invitatus tractus sit: vim autem, quâ adactus est tonsuram accipere, ita explicat: « Subeuntq; autem illo ecclesiam, cum et populus ingredi voluisset, ita cum allocutus est dicens: Exonerate, filii charissimi, faculis manus et arma ab humeris vestris rejicite, et sic domum Dei ingredimini, quoniam hæc domus est orationis, non Martis statio potulantis; illi verò hæc audientes, dicto citius, quidquid chalybis gestabant, forinsecus posuerunt. Tunc beatus Amator videns Germanum illustrissimum nihil oneris truculenti portantem, præcepit ostiariis Ecclesiæ fores ut claustris arctarent; ipse verò glomeratâ secum turbâ clericorum atque nobilium, injiciens manus Germanum apprehendit, et invocato nomine Domini cesariem ejus capiti detrahens, habitu religionis, rejectis secularibus ornamentis, cum promotionis honore induit; » eique electionem ad pontificatum prædixit, de quâ paulò post ita disserit: « Clerici omnes, cunctaque nobilitas, plebs urbana vel rustica in unam convenière sententiam; Germanum episcopum una omnium vox postulat; bellum civile indicitur potestati, ejus subjectio facilis fuit, cum etiam ab his quos pro se paraverat, vinceretur. Suscepit sacerdotium invitatus, coactus, adductus, sed repentè mutatus ex omnibus; deseritur mundi militia, cœlestis assumitur, seculi pompa calcatur, uxor in sororem ex conjuge mutatur, substantia dispensatur in pauperes, paupertas ambitur. » In quo hæc mirare: divinum sancti Amatoris consilium; reverentiam populorum erga episcopum, ut ei parerent, et in Germano invito ordinando adjutores ipsi essent, qui et provincie ducatu reverendus esset, et anteaquæ vitæ studiis minimè aptus videretur; vim illatam magistratui civili, ut ecclesiasticus fieret; divini sacerdotii efficaciam, ut hominem mutaret, ejusque conditionem, ut rei uxorie, etiam iis qui invitati ordinati essent, facultatem adimeret.

§ 5. *Exempla eorum qui invidiâ vel fraude episcoporum invitati ordinati sunt.*

XIII. Secundi verò generis, eorum nempe qui invidiâ vel emulatione episcoporum ad superiorem ordinem movebantur invitati, specie quidem honoris, sed occasione minuendæ eorum potestatis, vel dignitatis, exemplum unicum sufficiet, Honorii archidiaconi Salonitani, quem à suo episcopo ad sacerdotium invitum promotum graviter se ferre significavit sanctus Gregorius variis ad ipsum Honoratum, Natalem episcopum, Dalmatiæ universos præsules, et Antonium subdiaconum epistolis; totam verò historiam his verbis perstringit epistolâ istâ posteriori Antonio subdiacono cui negotiis istius ventilandi munus commisit, quibus similia habet aliis citatis epistolis: « Honoratus, inquit, archidiaconus Ecclesiæ Salonitanæ, à sanctæ memoriæ decessore meo, missâ supplicatione proposuerat, ut ab antistite suo invitatus pròvehi ad fortioris gradûs ordinem contra morem nulloatenus cogeretur; hoc enim fieri sibi non provehendi gratiâ, sed causâ ingratitudinis perhibebat; pro

quã re tunc jam sanctæ memoriæ decessor noster scriptis suis Natali fratri coepiscopoque nostro interdixerat, ne predictum Honoratum archidiaconum invitum proveheret, neve dolorem conceptæ ingratitude diutius in corde retineret; cùmque et à nobis hæc eidem summopere fuerint interdicta, non solum mandata Dei negligens, sed et scripta nostra contemnens, prefatum archidiaconum quasi ad fortiorem honorem provehens, conatus est arte callidâ degradare; unde actum est, ut eo de archidiaconatus loco summo alium ascisceret, qui ejus obtemperare moribus potuisset. Quem Honoratum archidiaconum arbitramur antistiti suo aliunde displicere non potuisse, nisi quòd eum vasa sacra suis dare parentibus prohibebat. » Hanc porrò causam ut subtili indagatione, id est, exactè atque accuratè discutat, eidem Antonio mandat, datâ potestate ut renitentem episcopum pallii honore, vel etiam communione sacræ participationis muletet, eumque qui in Honorati locum archidiaconus promoveri consenserat, deponat, Honoratum verò restituat. Hujus verò jurgii semina propter divitiarum Ecclesiæ administrationem emergebant: cùm enim presbyteris Sacramentorum, diaconis Ecclesiæ facultatum relicta fuisset administratio, quemadmodum ab episcopis Ecclesiæ utilitati consulentibus, industrii diaconi (quod de Joanne in Cabilonensem electo testatur Sidonius, lib. 4, epist. 15) *in eo seu gradu, seu ministerio multum retenti propter industriam diu dignitate non poterant augeri, ne potestate possent absolvi*, quam ad administrandam Ecclesiæ facultates habebant; contra verò episcopis privatis rebus augendis vel dissipandis publicis incumbentibus, odiosa erat eorum sedulitas, industria, et fides, ideòque de iis ad sacerdotium provehendis cogitabant, ne eos sibi amplius imminentes, vel reprehensores avaritiæ aut prodigalitati suæ experirentur; è contra verò archidiaconi isti quibus administratio facultatum Ecclesiæ majori erat honori quàm dispensatio Sacramentorum, callidâ se arte degradari querebantur, cùm ad fortiorem honorem provehi viderentur. Huc etiam referre poteris aliquos nonnunquam ab episcopis presbyteratu auctos, ne ad altiore dignitatem in diaconatu constituti assurgerent: refert, verbi gratiâ, Eulogius Alexandrinus apud Photium, Novatum archidiaconum à Cornelio summo Pontifice inter presbyteros relegatum, ne episcopus fieret, quod eum res novaturum provideret; cui tamen relationi, ne vera sit, plurima, non hoc tempore discutenda, videntur ob stare.

§ 6. *Exempla eorum qui in clerum, vel monasterium detrusi sunt, vel sibi metuentes confugerunt.*

XIV. Quod pariter non solum ad vitam monasticam, sed etiam ad clericalem amplectendam, metus sive ad id consultò incussus, sive aliunde arreptus complures adegerit, vel certè ipsis persuaserit, pluribus exemplis docemus. Primòque occurrunt Gallus et Julianus Apostata fratres, qui Constantio adnente, quò ipsis imperii spem adimeret ipsi verò anpuentes, ut affectati principatus suspicionem exci-

derent, sacris litteris, ab artis dicendi magistris, et à sanctarum litterarum doctoribus ita instituti sunt ut in numerum clericorum ascriberentur, et libros Ecclesiasticos ac divinos populo perlegerent. Occurrit et Antiochus patritius ex eunucho, cujus clara memoria exstat in collectione codicis Theodosiani, qui delatus postea ad Theodosium imperatorem, redactus in ordinem inter clericos professus est. Occurrit et Leonis Isaurici nepos, qui à patre Zenone, ut suo nomine imperaret, ad necem quæsitus, dicitur à quibusdam à matre alium in ejus locum substituentem servatus, et occultè postea ordinatus ad tempora usque Justiniani in clericatu vixisse. Occurrit et Cyrus, qui cùm in invidiam Theodosii II incurrisset, cùm ethnicus antea fuisset, ad Ecclesiam confugiens presbyterio initiatus est, ac Smyrnæorum postea episcopus factus, ut pluribus de eo narrat Nicephorus. Occurrit et Avitus imperator, qui (si sancto Gregorio Turonensi, lib. 2 Histor. Franc., cap. 41, adhibenda fides est, Evagrio, et Nicephoro aliter ejus exitum narrantibus) *cum Romanum ambisset*, addere possumus, cùm etiam obtinuisset, *imperium luxuriosè agere volens, à senatoribus ejectus, apud Placentiam urbem episcopus ordinatur*. Occurrit et Theodosius Heraclii filius, Constantis imperatoris frater, à quo ob quamdam offensam diaconus consecrari jussus est, in quo ordine cùm aliquo tempore ministrasset, occisus, in habitu diaconi cùm fratri se crebrò exhiberet, horrorem sæpius et pavorem iniecit. Occurrit et Chararicus princeps Francus, qui cùm Clodovæo Francorum regi invictissimo contra Siagrium pugnanti auxilio esse deberet, et maximâ perfidiâ se certamini subtraxisset, ut spectator fieret, presbyter creari à Clodovæo jussus est, et filius ejus diaconus ordinari. Occurrit et Maclianus ex familiâ comitum minoris Britanniæ, qui cùm mortuum se simulasset, ut fratris ad necem eum inquirentis diligentiam cluderet, tùm tonsuratus et episcopus factus est, sed mortuo fratre cùm apostatasset excommunicatus est.

XV. Nec omittendus S. Clodoaldus filius Clodomiri Francorum regis, qui fratribus suis à regibus patris interfectis, quò imminente sibi cædem effugeret, curâsse se clericum attonderi dicitur, et postea presbyter Ecclesiæ Parisiensis factus, vitæ sanctitatis, et miraculorum gloriâ clarus effloruit. Similiter Merovæus Chilperici Francorum regis filius, Clotarii nepos, ob incestum connubium Brunichildis, à patre tonsurari jussus est, posteaque presbyter factus, relegatus in Monasterium, et inde fugiens mori tandem compulsus est. Theodobertus verò Francorum rex victus à Theodorico fratre, suorumque proditione captus, ductusque ad Brunichildem aviam, quæ Theodorico favebat, ejusdem persuasione clericus factus est, postea tamen occidi jussus. Joannes quoque patritius Cappadox, qui primarium locum apud Justinianum obtinuerat, et prætorii præfecturâ functus, ac consulis ordinarii dignitate ornatus fuerat, ob suspicionem regni attentati, in cujus spem ex falsâ ejusdam predicatione devenisse credebatur, cùm magi-

stratu exutus, bonis spoliatus, Cyzicum in exilium missus fuisse, eundem, ut sue vite consueret, sacerdotium ad sui patris domum assumpsit. Presens pariter Phoca gener, Cappadocia ab Heraclio perlevis, cum nova in liri competitur, ex senatus sententia clericus factus est, et in exilium pulsus. Sic etiam Ebroinum maiorem regie Francorum domus, quod Theodorico fuisset ac Clotario, necnon et ipsum Theodoricum Francorum regem, Clotarii III filium, in Luxoviensi Carnobio monacho prout cogit Childericus; quam postea injuriam, Childericus mortuo, Ebroinus in Childerici amicos et consiliarios severissime ultus est. Sic Childericus ex prosapia Merovingiorum Francorum rex ultimus, à Pipino Caroli Martelli filio regno spoliatus, in nasticam vitam amplecti coactus. Sic Lewigildus Gothorum rex in Hispania Andream Suevorum tyrannum, qui et ipse Ebroicum Ariamiri filium, ac in regno predecessorem in monasterium incluserat, similia pati cogit, quæ fecerat, dum eum attolendi præcepit, abdicaat purpurâ, et relicto regie majestatis scepro. Sic Tolonem regem Hispaniæ propter pueritiæ levitatem ad ecclesiasticos ordines reductum refert Sigebertus in Chronico, cui tamen fidem non videtur adhibere Joannes Vassus. Sic Taxilo majestatis in Carolum Magnum reus, in monachum cum filio attonsus est. Sic Conradus et Rudolphus Judith imperatricis Ludovici Pii imperatoris conjugis fratres attonsi in monasterium mittuntur à filiis Ludovici, necnon Jesse Ambianensi, et aliis antistitibus cum eis conspirantibus. Plura ejusmodi alia sunt exempla præsertim eorum qui in penam alicujus delicti in monasterium detrudebantur, quod antiquitus usitatissimum erat, ut patet ex conciliis Agathensi, Epaurensi, Toletano IV, Antissiodorensi VI et VIII, et aliis passim; itemque ex Gregorii Magni, Stephani, Zachariæ, Alexandri III, Innocentii III, et Gregorii IX responsis, quorum auctoritate patet Ecclesiam probasse aliquando ut in monasterium invitum nunquam rejicerentur, cum nullo aut concilio, aut SS. Pontificum, vel Patrum decreto, vel testimonio abusus ille probatus fuerit, ut invitum ad clericum, penitentiam causâ, vel asyli confugerent; quâ de re fusiùs infra.

§ 7. *An qui sacerdotium refugiant ex humilitate, compelli possint ordinari.*

XVI. Porro de tribus istis generibus invitum, ut ea palam enuntiem quæ sentio, in priori maxime sistendum existimo, circa quod nempe gravior difficultas versatur, utrum qui sacerdotio dignus judicatus fuerit, si sacerdotium ex humilitate refugiat, invitum ad ipsum trahi possit. Hinc enim, quod ad sacerdotium suscipiendum cogi queat, tum exempla sanctorum virorum qui vel alios ad sacerdotium invitos compulerunt, vel compellentibus consenserunt, probare videntur; tum Gregorii Magni, et Leonis atque Anthemii imperatorum decreta supra citata, quibus invitum ordinatio præ cæteris probatur, id suadet; tum concilii Carthaginensis concessio, quâ potestas datur episcopis, ut renitentes etiam clericos, ad alio-

res ecclesiasticos gradus promoveant: tum etiam id suadet, ex eo quod canonibus ecclesiasticis contra clericos promoveri volentes variae pœnæ statutæ sunt; quas proinde in arbitrio est episcoporum, ut eas, si ita placeat, renovent, et sic ad ordinationem aliquem cogant; tum quia Augustinus ad ipsum ostendit epist. 204; Donatum enim, cum esset captus a Christianis, et ad schisma ejurandum cogeretur, objicientem quod nemo ad bonum cogi debeat, ex eo refellit quod ad episcopatum multi cogerentur, idque laudabile et honestum haberetur; hæc sunt Augustini verba: « Sed neque hoc putas fieri tibi debuisse, quia neminem existimas cogendum esse ad bonum. Attende quid dixerit Apostolus: *Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*; et tamen tam multi, ut episcopatum suscipiant, tenentur invitum, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patimur quæ nolunt, donec adsit eis voluntas suscipiendi operi boni; quantò magis vos ab errore pernicioso, in quo vobis inimici estis, trahendi estis et perducendi ad veritatem, etc. » Item objicienti eidem Donato liberi arbitrii potestatem, eandem ad episcopatus susceptionem usitatam coactionem opponit hoc modo: « Dicis Deum dedisse liberum arbitrium, ideò non debere cogi hominem, nec ad bonum; quare ergo illi, de quibus supra dixi, coguntur ad bonum? Attende ergo quod considerare non vis: ideò voluntas bona misericorditer impenditur, ut mala voluntas hominis dirigatur; nam quis nesciat, nec damnari hominem nisi merito male voluntatis, nec liberari nisi bonam habuerit voluntatem? non tamen ideò qui diliguntur, male sue voluntati impunè et crudeliter permittendi sunt; sed ubi potestas datur, et à malo prohibendi, et ad bonum cogendi. » Hoc autem pluribus ex sacra Scripturâ petitis exemplis, et auctoritatibus probat licere, nempe liberum arbitrium ad bonum castigatione inflictâ movere, nec suæ semper relinquendum esse potestati. Ex quo et objectio quæ contra coactionem bonorum ad sacerdotium amplectendum fieri licitam proponi solet, refellitur, et contraria sententia confirmatur. Etenim si, non obstante arbitrii nostri libertate, licet aliquos ad bonum impellere, et à malo avertere, annon ad episcopatum, qui bonum opus est, probatos cogere licebit, maxime cum ii, ut postea dicitur, absque crimine suam operam Ecclesiæ utilem denegare non possint, impactumque sacerdotium refugere nequeant?

XVII. E contrario verò, quod ad sacerdotium nemo invitum trahi possit, pluribus demonstrari potest: primò enim legibus civilibus vetitum videtur, ne invitum honores conferantur; ideòque nec ecclesiastici honores invitum videntur conferri debere. Secundo, quia involuntarias electiones apertè reprobare videtur Nazianzenus, oration. 8, ad patrem suum, cum ei curam Ecclesiæ Nazianzenæ commisisset, ubi, « nec conducibilis, nec tutius, asserit, quàm ut volentes volentibus præsit; quandoquidem, inquit, neminem vi duci vult lex nostra, coactèque, ac non spontè gubernari: hoc enim modo ne alia

quidem imperia contineri, ac conservari possunt, quod ita naturâ comparatum sit, ut quidquid vi teneatur, acceptâ occasione statim in libertatem se asserat, nedum nostrum non dicam imperium, sed magistratum, quod nullâ re æquâ ac voluntatis libertate conservatur; volentium enim non coactorum pietatis Sacramentum est. Tertiò, concilium Auchenense III expressè prohibere videtur ordinationem invitì, cum nempe episcopum puniat invitos ordinantem: *Episcopus, inquit, qui invitum aut reclamantem præsumpserit ordinare, annali poenitentiae subditus missas facere non præsumat.* Quartò, quia Concilium Moguntiacum sub Carolo Magno, eorum quidem ordinationes ratas habet, qui sive in canonico, sive in monachico ordine invitì sunt ordinati: *Deinceps verò cavendum, statuit, c. 23, ut nullus tondeatur sine legitima ætate et spontaneâ voluntate.* Quintò, quia S. Gregorius invitos ad sacerdotium negat esse promovendos, imò nec Cosmæ cujusdam, qui in Ecclesiâ Syracusanâ factus fuerat subdiaconus, postea verò in possessione Julianâ dictâ, ad presbyteratum translatus, tristitiâ et loci qualitate afflictus fuerat, ordinationem æquam existimât, cumque nisi ex justâ causâ, ob culpam in eum antistes exasperatus fuerit, reducendum in Ecclesiam Syracusaram, in eâque presbyterum constituendum judicat. Sextò, quia Symmachus papa, seu Simplicius Joanni episcopo Ravennati scribens invitì ordinationem apertè improbat: *Denuntiamus autem, inquit, quòd si posthac quidquam tale præsumpseris, et aliquem seu episcopum, seu presbyterum, seu diaconum invitum facere fortè credideris, ordinationes tibi Ravennatis Ecclesiæ, vel Æmiliensis noveris auferendas.* Septimò, quia, ut ad rem argumentatur Ivo Carnotensis episcopus, epist. 176, *leges secn'i dis-e-tiente filio familiâs sub ejus nomine sponsalia fieri non permittunt, quantò magis in sponsalibus Ecclesiæ id observari convenit, in quibus nisi sincera subveniat charitas, quid boni est quod per angariam facere possit, sive seipsum ad martirium exponendo, humana imbecillitas? Nemo enim invitus bonum facit, etiamsi bonum est quod facit. Unde nos admonet Spiritus sanctus in Cantico canticorum, 2: Adjuro vos, filiæ Jerusalem, nolite suscitare dilectam, neque exigilare, donec ipsa velit;* ex quibus ita concludit: *Ne igitur nostro Jacob amanti Rachel, nocte supponatis Liam, nisi fortè Rachel mandragoras primogeniti Liæ concupiscat, et hac mercede conductum Jacob cum Liâ dormire permittat, tali enim ordine posset de tali copulâ merces boni operis provenire, et fortitudo, quæ plurimum necessaria est omni regimini, ad tolerandos ejusdem regiminis labores exuberare.*

XIII. Quibus omnibus addere licet christianorum imperatorum non minime auctoritatis ac ponderis antiquam constitutionem huic sententiæ faventem: Nam invitì ordinationem laud dubiè ex sensu Ecclesiæ, et episcoporum, qui tunc florebant, et ab imperatoribus in rebus sacris ordinandis consulebantur, vetant Leo, et Majorianus imperatores edicto ad Ri-

cimerum præfectum prætorio, *« quia, inquit (1), quàmlibet sanctum onus ut volentibus patimur imponi, ita ab invitìs jubemus arceri: nonnullorum enim persuasio Sacerdotum relictantibus onus istud imponit, ut improbitas mentis violentiæ intercedentis offensâ, ad odium piæ religionis instituat. »* Subdunt: *« Eò ergo licentiam hujus præsumptionis excludimus, ut si quispiam probatus fuerit vi coactus, sub contumeliâ publicâ, clericatûs officiis successisse, spontaneis accusatoribus; vel si ipse voluerit allegare perpressam licentiam, commodemus apud judices competentes hujusmodi admissa damnare; ut si inter leges objecta constiterint, decem libras auri archidiaconus cogatur inferre ei qui pertulerit ex solido; dehinc si ille desistit, accusatoris censibus et civitatis ordini profuturas; illo suæ reddito voluntati, qui coactus non potuit consecrari, et quia ab hujusmodi ausu avertendo, nec episcopum convenit esse alienum, ad Apostolicæ sedis devocetur Antistitem; in illâ reverendissimâ sede notam illicitæ præsumptionis incurrat. »* In quo proinde edicto hæc notamus, licentiam tum ei qui ordinatus est invitus, conquirendi, tum aliis accusandi concessam; restituti nem in integrum ordinati permissam; multatam archidiacono indicendam, qui invitum obtulerit ordinandum; episcopo qui consecraverit, diem coram Apostolicæ sedis Præsule dicendam; istam tamen legem in ordinationibus solùm presbyterorum, et ad inferiores presbyteratûs ordines, non ad episcopatum, valere subindicant prædicti imperatores, qui, *si quis episcopus fuerit invitus ordinatus, hanc consecrationem nullâ accusatione violari permittit se profitentur;* tum quòd, ni fallor, insolitum magis videretur et indecens episcopum in ordinem inferiori deicere; tum quòd, cum pauci sint digni episcopali gradu, visum fuerit non iniquum eos qui digni eo fastigio haberentur, etiam invitos ad ipsum provehere. Simplicius tamen papa, referente Gregorio VII, Apolog pro decretis suis, cap. 23, quadragesimum nonum Gregorium Mutinensem episcopum suffraganeum à ditione ejusdem archiepiscopi penitus absolvit, quia Mutinensi ecclesiæ invitum addixerat, non inultum esse volens, si quis vel episcopum invitum ordinârit.

XIX. Hæc autem pro utrâque parte argumenta facilè dissolvuntur, et contrariæ primâ fronte opiniones inter se minimo negotio conciliantur, his adhibitis distinctionibus: Primò, siquidem dicendum est neminem ordinandum esse, qui obfirmatâ voluntate ordinationi resistit, quamvis fortè aliquis qui initio restiterit, induci possit ut ordinationem velit, quam antea nolebat; docuimus siquidem superiùs consensum ad ordinationem omninò necessarium esse. Idque concilii Aurelianensis III citatus canon apertè demonstrat. Secundò, nec dubium est quin alicui primò renitenti ordinationi efficaci ratione et oratione persuaderi possit, adeò ut convictus aliquis ordinationi consentiat, cui antea toto conatu dissentiebat. Quis enim

(1) Novella Leonis et Majoriani, *Ne quis invitus clericus ordinetur*, inter additas C. Theodos.

non aequum censeat eos Ecclesie laboranti medicos accersere, qui epus agnitum eurent? quis non rationi consentaneum ducat, eis sacerdotum efficacitate persuadere, qui populorum salutem praevideantur utiles, et toti clericali ordini futuri ornamento? talis, verbi gratia, oratio Athanasii ad Dracontium, qua cum e solitudine ad pastorale munus remeantem evocat; talis Augustini ad Eudoxium Caprarie abbatem, qua ab otioso monastico ad ecclesiasticum ministerium vocatum obedere persuadet; hae praesertim ratione Epiphanius Paulinamum flexit ut sacerdotium subiret, Gregorius pater Nazianzenum, et alii communiter alios. Tertiò, nec unquam putandum est prohibitum episcopis ut clericos suos vel praemis ad ordinationem allicerent, vel penam à jure contra renitentes statutis cogerent; executio siquidem canonum ipsis committitur, et ipsorum providentiae relinquitur ut Ecclesiae bono consulant, ordinemque in Ecclesia praescriptum custodiendum curent; quare ipsorum est, verbi gratia, eos qui dignitatibus ecclesiasticis fruuntur, quibus jura aliquem ordinem adnexum volunt, ad eum ordinem suscipiendum, suspensionis, vel privationis dignitatis, prout jura statuerint, inflictione cogere; praerogativas clericis adimere, quae solis ordinatis debentur; minores majoribus secundum Gelasii et Agathensis concilii constitutum praeferre, si ordinari renuerint; inò, si Glossae credimus, clericos suos, ubi Ecclesiae necessitas urgeat, etiam suspensionis ab officio, proindeque et à beneficio (quod nempe propter officium datur, quo ideo subtracto intelligitur quoque subtractum) sententia compellere; quod scilicet vindicare sibi potest episcopus auctoritate concilii Carthaginensis superius prolata; idque etiam suadet ratio: etenim ea debet esse episcopi potestas in clericos suos, quae Ecclesiae suae necessitatibus providere possit. Si ergo presbyteris, verbi gratia, careat, quidam aptos presbyteratus clericos ad eum ordinem etiam per suspensionem officii, vel beneficii compellat? quam scilicet poenam canones, c. *Si quis*, et c. *Placuit*, dist. 74, in clericos episcopo ordinare volenti inobedientes decernunt; nec potestas ista, canonibus firmata, desuetudine, contrariisve statutis abrogata censenda est; desuetudinem enim allegare eo in casu vix possumus; cum enim casus iste rarus sit, nec satis unicuique liqueat, quandonam Ecclesiae necessitas aliquorum ordinationem exigat, vix dicere possumus desuevisse episcopos uti eo jure, quo urgente Ecclesiae necessitate fruuntur ad invitos ad ordinationem compellendos; nec contrariis statutis potestas ista episcopis adempta dici potest; quae enim tanquam contraria decreta à nobis allata sunt, ex concilio Aurelianensi III, et Simplicio papà, ea canonici juris Glossa ita interpretatur ut illas ordinationes tantum veritas hisce canonibus velit, quae causa odii vel ingratitudinis fiant, nullà impellente Ecclesiae necessitate, vel utilitate, de hisque solum intelligendum esse Simplicii saltem decretum verba ipsa epistolae ejusdem aperte demonstrant: « Ubi, inquit, ista didicisti, quae in tre-

trem et episcopum nostrum Gregorium non dilectione, sed invidia perpetrasti, quem inexcusabili violentia pertrahi ad te passus es, atque vexari, ut ei honorem tantum non per animi tranquillitatem, sed per amentiam, sicut dicendum est, irrogares? »

XX. Quarto censemus contra praedictam Glossam, si sola Ecclesiae utilitas, non autem necessitas, postulet, non licere jam episcopo, sed soli summo pontifici jus esse, clericos quos ad ordinationem superiorem nulla jura astringunt, vel laicos, sive absoluto imperio, sive depositionis, vel suspensionis ecclesiasticae, vel privationis beneficii, aut excommunicationis comminatione, ad ordinationem compellere, eosdemque ad eam invitos adducere. Eam enim potestatem nequaquam videntur ipsis jura tribuere, et si quam dederint, concilium Aurelianense III citatum et contraria consuetudo videntur ademisisse; ubi enim jam observatur, ut vel laicos, vel clericos, qui Ecclesiae utiles futuri judicentur, episcopus ad ordines invitos trahat? antiquitus quidem id observatum credimus, sed à pluribus non annis solum, sed seculis id omnino in usu non fuisse (cum tamen casus iste non adeò rarus videri possit) experimento et aliorum relatione didicimus. Jam verò à tempore Ivonis Carnotensis haec opinio percrebuerat, soli hoc summo Pontifici, propter amplitudinem potestatis, concessum fuisse; proindeque clero Dolensis ecclesiae et Stephano comiti rescribens Ivo, epist. 178, in causa Wigrii ecclesiae Carnotensis cancellarii, qui invitus renitensque in episcopum Dolensem electus fuerat, eos ad papam remittit: « Si ergo, inquit, studia vestra mutare non vultis, si in aliam personam deliberatione vestra declinare non vultis, non à nobis, sed à summo Pontifice est querendus, cui concessum est invitos ad haec officia cogere, et de volentibus et de nolentibus Ecclesiae Dei pontifices ordinare. » Nec immerito id Pontifici summo reservatum est; cum enim periculosa plenum opus alicui videatur, eum ad superiores ordines cogere, qui se fortè vel ineptum officio, vel ordine indignum, vel etiam impedimento aliquo irretitum agnoscens, ordinationem refugit; consentaneum sanè est ut soli Ecclesiae Catholicae supremo moderatori, qui et majore, pro dignitate, divino lumine illustrari pie creditur, et ad omnes censuras atque impedimenta omnia canonica auferenda liberam habet potestatem, auctoritas ista reservetur; maxime cum et concilium Aurelianense citatum et Gregorius Magnus pluribus locis à nobis superius relatis, et alii summi Pontifices, invitorum ordinationem reprobasse videantur; quibus statutis inferioribus episcopis parere necessum est, eorumque potestas limitata et restricta est.

XXI. Olim tamen episcopos clericis suis ordinationem imperandi potestatem habuisse passim credebatur; haec siquidem Nazianzenus videtur fuisse sententia, qui quamvis episcopatus onera accuratè pensasset, ejus tamen administrationem, jubente patre Nazianzenae ecclesiae episcopo, suscipere se debere putavit, orat. 1, n. 179, ne inobedientiae criminis reus esset. Haec Augustini, epist. 148, qui in Valerium episco-

pum sūum ita se affectum scribit, ut ipsam episcopatus curam imponentem, *nee pro lucro animæ sue offendere audere testetur*. Hæc Gaudentii Brixiani, qui de suâ ordinatione sic ait, tract. primo die ordin., tom. 2 Biblioth. PP.: « Sed beatus Pater Ambrosius ceterique venerandi antistites Sacramento, quo temerè nos ipsos obligastis, astricti, tales ad me epistolas cum vestrà legatione miserunt, ut sine damno animæ meæ ultrò jam resistere non valerem; cui ab Orientalibus quoque episcopis, nisi meum ad vos reditum pollicerer, salutaris quoque communio negaretur. » Hæc tandem Patrum priorum Ecclesiæ seculorum mens fuisse videtur, quibus seculis et episcopi clericis suis ordinationem audacter imperabant, et ecclesiastica officia renuentibus absque ullo scrupulo necessitatem ea recipiendi injiciebant, ipsique clerici imperantibus reluctari piaculum ducebant. Unde et Gregorius non tam Honorati ordinationem coactam improbat, quàm episcopi inobedientiam, et turpem calliditatem, atque ingratitudinem, de quâ proinde exactè inquirendum mandat. At jam laxior est clericorum erga episcopos suos obedientia, et relaxatis ecclesiasticæ disciplinæ repagulis, episcopalis dignitatis veneratio imminuta, et sanctioris episcoporum imperii hebetatus est vigor, quo tamen, consentientibus et coagulatis omnibus Ecclesiæ membris, Ecclesia ipsa vigeat.

XXII. Quintò, dicimus tamen eum cui episcopus ordinationem non solum suaserit, sed etiam injunxerit, malè agere, si indignus, vel ineptus, vel impedimento ecclesiastico irretitus ad ordines accedat; neque enim episcopi imperium seu jussio impedit quin ordinationi injuriâ inferatur, sacrilegiumque committatur, si ab indigno, vel inepto ordinatio suscipiatur; expressa verò hæc est Chrysostomi sententiâ in iis de Sacerdotio libris, in quibus cum Basilio colloquens introducit; cum enim Basilium introduxisset eos arguentem, qui minùs idonei spontè ad sacerdotium accederent, illos verò excusantem, quò impares huic oneri ad illud subeundum cogerentur, respondet ipse id quidem se optare ita se habere, secùs tamen sentiendum esse; idque probat tum exemplo Saùlis, qui, licèt ad regnum nihil tale cogitans raptus esset, severè tamen à Deo punitus est, quòd in ejus administratione deliquisset; tum exemplo Heli, qui, quamvis nec ambitiosè nec studiosè dignitatem sacerdotalem ambivisset, sed descendente à majorum origine refutare non posset, idem tamen liberorum suorum petulantia non mediocres penas dedit; deinde exemplo Aaron, de quo tam multa cum Mose Deus verba fecit, qui quòd populi insanie unus non restitisset, parùm abfuit quin periret, nisi fratris patrocinium Dei iram avertisset; denique exemplo Mosis, qui, licèt invitatus ad populi Israelitici prælectionem assumptus, tamen cum ad aquam peccavisset, non eum assidue istius dominatùs recusationes apud Deum excusarunt, aut tutatæ sunt, quin in delicti pœnam ab ingressu terræ promissæ arceretur; ex quibus exemplis ita concludit: *Vides ut jam nulla peccatorum excusatio relicta sit, non solum*

iis qui rapiunt, sed ne iis quidem qui alieno studio huc evehuntur, etc. Ratio autem est, quia vel impedimentum amoliri debent, antequàm onus impactum subeant, et se cum divinâ gratiâ dignos præstare; vel certè impedimentum secretò antistiti urgenti revelare, vel temerè imperanti reluctari; quoquomodo enim divinæ legis indignum ab ordinatione arcens major est auctoritas, quàm cujusvis hominis imperantis.

§ 8. *Neque ex odio, vel invidia, neque metu, vel in pœnam aliquam ad ordines compellendos.*

XXIII. Quod ad secundum ordinationum coactarum genus spectat, satis manifestè ejusmodi ordinationes ex fine illicito ordiantium, et modo quo ad suam cupiditatem explendam, vel exsatiandum odium sacro imperio abutuntur, damnandas eas ac reprobandas esse apparet; quas proinde Gregorius Magnus *semina jurgiorum* ritè vocavit, lib. 1 Natal. episc. Salon., epistolâ 19, easque hæc ratione tanquàm injustas notavit, quòd uno eodemque tempore una persona nolens ad superiorem, verbi gratiâ, sacerdotii ordinem provehitur, quæ tanquàm immerita ab inferiori, verbi gratiâ, diaconatus officio removeatur; in quam proinde injustitiam hæc verba subjungit: *Et sicut justum est ut nemo crescere compellatur invitatus, ita censendum puto similiter, ne quisquam insons ab ordinis sui ministerio dejiciatur injustè.*

XXIV. Quod ad tertium denique attinet, manifestè liquet peccari in sacerdotii excellentem statum, si in peccati pœnam aliquis ad illum suscipiendum cogatur, à quo nempe tot canonibus ecclesiasticis pœnitentes arcantur; qui virtutis remunerationi, non autem peccatorum expiatio, vel purgatio, censi debet. Neque etiam eos à peccato immunes esse, qui vel ad ecclesiasticum statum violenter aliquos adigunt, quo secularium negotiorum administrationem ipsis auferant, vel eo solum fine suscipiant ut se minùs suspectos reddant; utrique enim sacerdotii dignitatem deiciunt, et in profanos fines traducunt, perversoque ordine divina humanis subjiungunt, efficiuntque ut sacra profanis deserviant, quæ supra omne terrenarum rerum commercium esse, nec nisi divino spiritu attingi deberent. Adde quòd eâ ratione sacrosancta dignitas periculo exponatur, ne ab invitatis ordinatis sacrilegâ temeritate polluantur, vel saltem minùs rectè administrantur, vix enim accidit ut qui humano motu coactus dignitatem divinam suscipit, eam ritè gerat, et ex Ecclesiæ præscripto; quæ causa etiam movit Manuelem Comnenum imperatorem, ut ne quidem ad monachatum pœnitentiæ causâ aliquem detrudi permiserit. « Si enim, inquit, eum qui suâ sponte ad tonsuram accedit, non eo ipso statim admittit canonica subtilitas, sed ei sufficiente tempore attributo, et per ipsum mente ejus, firma sit, an instabilis, examinata; siquidem hominem invenerit in eo quod primum habuit proposito perseverantem, et monastico habitu, et corporis mortificatione et impigrè preparantem, boni quoque operis ei affert complementum, eo in monasticam institutionem statumque suscepto; quomodo non fuerit à ratione alienum, et à legibus spiritualibus

disidens, aliquem necesse erit tendere, cumque boni-
colum, quem Deus eo usque reliquit ut etiam nunc
fraterno sanguine pollueret? Timendum est, eadem ne
invitis vitam angelicam ingresses, capite vi superbia
venerando habitu in ludibrium mutatur; homines etiam
severiores cum in dementiam incidunt, pessimas et per-
versissimas actiones suapte naturâ aggrediuntur.
Quæ ratio præsertim militat contra electos ad cleri-
cium promotiones, cum longe majori elevatione su-
pra monachatum veneratione semper habitus fuerit;
cum hic acquirende perfectionis schola sit, ille de-
scende cathedra; hic perficiendorum status, ille per-
fectorum; hic penitentium, ille docturum; hic ad
mortificationis opera, et corporalem, ut vneat Aposto-
lus, 1 Tim. 4, *exercitationem*, quæ ad modicum prædest,
ille ad divina mysteria, quæ animas vivificent, præ-
sertim ordinetur; hic ad privatam vitam componen-
dam, ille ad publicum officium et magistratum geren-
dum referatur. Itaque clericali ordini, divinis mini-
steriis ac Sacramentis injuria inferretur, si ad ea
imperiti vel male affecti assumantur; nec ferendum
est non diligenter discussis eorum vitâ, moribus, in-
genio, aptitudine, illos ad sacerdotium amplectendum
cogi, de quorum præsertim piâ voluntate nullum pro-
babile argumentum duci possit, cujus in ordinibus sus-
cipiendis recte intentionis nullum legitimum judi-
cium sit; quin potius quos probabiliter suspicari pos-
sumus humanis solùm rationibus ad ordinationem
duci. Huc etiam referas Tridentinæ synodi sanctio-
nem, sess. 25, cap. 4, de Reform., quæ eo à pœnâ
tonsurâ removet, quos probabilis conjectura fuerit
secularis judicii fugiendi fraude hoc vitæ genus ele-
gisse; exinde enim similiter inferri potest illi gignam
esse eorum ad clericatum promotionem, qui vel peri-
culi fugiendi causa ad eum contigunt, multò magis
qui ad ipsam suscipiendum vi pertrahuntur, ut vilio-
res fiant, ut seculari administrationi nuntium remit-
tant, cum unica ordinatorum, vel saltem principalis,
intentio esse debeat fidem Deo cultum præstare;
ordinantium, Dei honori, Ecclesiæ utilitati, populo-
rum salutî, cleri ornamento, ex dignorum ordinatione
providere.

§ 9. De filiis à parentibus ad clericatum vel ordines non
cogendis.

XXV. Verùm enumeratis superiùs tribus generibus
illorum qui inviti ad ordines clm accedebant, unum
à nobis omissum est, quod hodierno tempore solet
esse non infrequens, eorum nempe qui parentum, vel
tutorum, consanguineorumve voluntate, sacris ordi-
nibus, vel clericorum catalogo inseruntur inviti, ut
de pane Christi saturentur, et pœnitentiæ periculum
partem aliorum cohæredam profusi ut dilapidandam
relinquant; turpissima hæc commercia diabolus ad-
invent, ut parentes liberos non tantum Dei ministeria,
quàm stipendia transcribant, eo pœne quos mundus
vel rejicit vel abhorret, Deo devoveant, ut verè dici
possit cum Augustino, *diabolus, qui suas olim habere di-
ctus est virgines, et suos martyres, habere etiam nunc*
temporis suos clericos, suosque sacerdotes, non ex

pietatis institutis oblatos, sed ex ambitionis, avari-
tie vel indignationis caecitate in clerum receptos.
Aulim sane dicere parentes, qui contentos filios ex-
clericatum ordini, sive monasterio concessant, *immola-
re filium suum et filios suos diaboli*, ut ait Propheta,
ps. 105, et *effundere sanguinem innocentem, sangui-
nem filiorum suorum, et filiarum suarum, quas sacrifi-
cavit sculptilibus Chanaan*, capiti ali scilicet, avari-
tie, ambitioni, librum huncque salutem postpo-
nentes, quos ad altaria sacrificando ducunt non
conscientias, quales Abraham filium suum Isaac,
aut Jephthe filiam ex divinâ motione immolandos se-
rum ducebant, sed parentes et invitos, quo modo
plurimè quoque gentium liberos suos immolasse legimus.
Verè, inquam, de iis parentibus dici potest, *immola-
verunt filios suos et filias suas diaboli, et non Deo*,
ibid.; neque enim devoventur Deo, quos paterna Dei
famulatu astringit ambitio, non pietas, quos propria
aut pusillanimitas aut cupiditas retinuit, non charitas:
immolantur certe à moniis, quia quorum famulatum
respuat Deus, admittit diabolus; et quot in clero in-
viti astringuntur compedibus totidem diabolo alligan-
tur nexibus; dùm nempe clericorum numerum im-
plent, officium non explent, terrestria stipendia
quærunt, cœlestem aspernantur militiam: nec Deo
ministraturi, sed ventri, ambitioni, cupiditati, otio
sacrificaturi offeruntur; liberos ergo dæmonis paren-
tes immolant, diisque quos ignorant, quos invitos in
ordinem clericalem vel monasticum detrudunt; tales
enim Dei bonitatem ignorant, utpote qui voluntario
sacrificio placatur, coacto ad indignationem commo-
vetur; voluntatem quærunt, non victimam, rationales
hostiæ adduci sibi vult, non trahi; bonum hunc sibi
præcipit, seque propter seipsum, non alterius rei
gratiâ diligere jubet. Impii parentes, dùm pii videri
volunt, inobedientes filii, dùm obedientiæ specie do-
mantur; impii parentes, qui filios perire volunt;
inobedientes filii, qui parentum verba sequuntur,
non vota. Stultum est invitos canes ducere ad ven-
atum; nemo invitus benè agit, etiamsi bonum sit quod
agit: quid pluribus opus est? rectè mihi locutus vi-
detur Ambrosius, lib. 1 de Jacob et Vitâ beatâ,
cap. 5: *Voluntarium sibi militem tegit Christus, volun-
tarium servum sibi diabolus auctionatur.*

XXVI. Quod ergo in Pietati usum archidiaconum
neptem suam Adelitiam ad monasticam vitam violent-
ter impellentem torquet Petrus Blesensis, epist. 54,
hoc in parentes qui vel importunis suasionibus, quæ
parentum vi adesse videntur, vel minis ac terroribus,
ad clericalem vel monasticam vitam amplexandam
liberos compellunt, dicere ac scribere verè possumus.
Ita quidem Blesensis: « Utriusque juris beneficio ma-
trimonia libera sunt; ideòque si matrimonium carnale
gaudet libertate indultâ, est spirituale matrimonium
per illud tantum plenior gratiâ libertatis: nam ubi spi-
ritus, ibi libertas, 2 Cor., 3; si neptem vestram Filio
Altissimi desponsare disponitis, sciitis quòd sponsus
exhiberi sibi desiderat mentem sanctam, spontaneam
non coactam; nam in Genesi, c. 24, legitur in de-

sponsatione Rebecca, quia ejus voluntas diligenter inquiri precepit. Sed et Josue, c. 24, in optatione populi Israel ponit servitium dñs Mesopotamie, aut diis Amorrhæorum, aut Domino Deo, insinuans servitium non esse meritum apud Deum quod præter liberam arbitrii voluntatem est extortum. Porro neptis vestra publice protestatur quòd eam inestiliter fatigatis, et ad ipsius conversionem laboratis in vacuum: esset enim, sicut asserti, ex ipsa conversione perversior; et si nullis clauderetur in claustris, ipsa tamen in vestrum dedecus et contemptum tempestivum sibi procuraret egressum: tenent igitur vos, sicut nihil videtur, labor inutilis, et cura superflua, verèque ne vobis adaplet aliquis verbum illud Domini: *Vae vobis qui circumitis mare et aridum, ut unum persecutum faciatis, fucitis enim duplo gehemata filium.* Resistite itaque ab inceptis, et si neptis vestra jugum religionis abhorret, atque Deo immortalis dispensari detrectat, mortal homini dispensetur, et que in monte salvari non potest, saltem in Segor modicà civitate salvetur. » In parentes quoque invitos liberos ad ordinationem proponentes, acquissimè lex est imperatoris Leonis et Majoriani: *Atqui, inquirunt, patres ac matres, si comprobati fuerint invitos filios præfati, non solum dñs, sed et bonorum suorum tertium julianus implet ipsius filii consibus proficiantur.* Novella Leonis et Major., *ne quis invitus clericus ordinetur*, inter additas Cod. Theodosiano.

XXVII. Grave proleto Ecclesiæ vitium indigitur, dum parentum, seu consanguineorum ambitio, aut tarpis quæstus ecclesiasticum ordinem pervertit, et charitatis ac justitiæ legibus postpositis, vel invitos, vel de ecclesiastico statu nihil cogitantes ad Ecclesiæ fastigium evehit; dùm sacris ordinibus initiandos temeraria parentum cura præsentat, dùm, ut queritur Bernardus, «scholares pueri et impuberes adolescentuli ob sanguinis dignitatem promoventur ad ecclesiasticas dignitates, et de sub ferulâ transferuntur ad principandum presbyteris; dùm huic parvulo aut forsitan necdum nato ecclesiastica jam beneficia provida sanè jam parentum sollicitudo parat, hunc nos, inquires, illi vel illi tradamus episcopo, apud quem habemus gratiam, aut cui forte servamus, ut dicitur de bonis Domini, nec in tot liberos nostra dividatur hæreditas; illum præpositus aut decanus, ut sibi succedat, plusquam materno educat affectu. » Hæc Bernardus, epist. 42 ad Henr. Senonensem, et decanum. In hæc verba: *Eccc nos requirunt omnia. Pinguis est, inquirunt plurimi, panis Aser, panis beatitudinis, panis Christi, panis Ecclesiæ, et præbebit delicias regibus*, Gen. 49; dividamus filiis nostris hæreditatem Domini, *facultate possessionis accuectationis Dei*, ps. 82, et intra clericos, clericos ipsi sortiamur. Res sanctæ Ecclesiæ deputatam non potius quam regimen viis quammulti grassantur; iis, inquam, viis quas caro et sanguis revelant, non autem Pater noster qui in cœlis est; hæc verò abominabiles viæ sunt in conspectu Domini: nam, sicut Christiani non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, ne-

que ex voluntate viri, sed ex Deo nascuntur, ita nec humana penitentia, nec mundana religio, nec carnalis desiderio Christianorum patres eligendi. Gravissimum vero vitium est, cum inviti, sicut illi, contra animoque deformes in clerum, velint nolint, parentum auctoritate detrahuntur, qui ut domos exornent, Ecclesiam onerant, quos a se adiciunt, Deo præsentant, et quos non dñs respicit, Deo offerunt, et reverentes illam Domini comminationem apud Malachiam prophetam, c. 1: *Si offeratis cæcum ad ianuas altaris, nomen malum est? et si offeratis claudum et imbecile, nomen malum est? offer illud duci tue si placeat tibi, et si susceperit faciem tuam; non attendentes egregiam istam Hieronymi sententiam, Comment. in caput 1 Malachi: Indignum est dare Deo quod designatur homo; non reverentis divinam majestatem, clericis ecclesiis dignitatem, officiorum sacrorum sublimitatem. Procul à Christianorum auribus ac factis talis divine dignitatis profanatio; procul ab altaribus sacris tanta temeritas; procul a religioso statu tam irreligiosa provectio. Sed disputationis susceptæ metas egredior, nec tamen omnia quæ de invitis liberis, et parentum imperio vel reverentiâ coactis ad ordines accedentibus dici possunt, hæc loco concludo, de parentum scilicet auctoritate in filios, quantum ad status ecclesiastici electionem pertinet, plura suo loco speciatim dicturus.*

§ 10. *An ad cœlibatum et ecclesiasticas leges inviti ordinati astringantur.*

XXVIII. Quærret autem aliquis num qui coacti, seu metu injustè incusso, sacros ordines suscipiunt, cœlibatus lege cœlesti astringantur? Quæritur Ancyranum, c. 10, al. 9, videtur huic questioni quodammodo satisfecisse, dùm nempe de diaconis statuit, ut qui in ordinatione protestati fuerint se continere non posse, soluti à lege cœlibatus in ministerio relinquuntur; qui verò tacuerint, et nullâ protestatione factâ manûs impositionem susceperint, si ad nuptias postea venerint, à ministerio suspendantur. Planè tamen non satisfacit hic synodi Ancyranæ canon, tum quòd potest quis invitus cogi ad ordinum sacrorum susceptionem, qui eodem metu quo compellitur ordinari, protestationem quoque istam emittere vetabitur, de quibus præsertim hic disputatio est, cum tamen de iis non agat Ancyrana synodus, quæ potius de iis videtur egisse, qui à plebibus, ob sanctimoniam et doctrinæ famam, ab ecclesiis ecclesiasticas postulabant. Secundò, de solis diaconis agit Ancyrana synodus, utroque dubium relinquit, non illos solum ad presbyteros et episcopos extendi debeat, quorum fortè alia erat ratio. Tertiò, quia, cum tempore synodi Ancyranæ ageretur tunc apud Orientales filios, passim jam apud eos usitatis, ut qui invitati ad ecclesiasticum ordinem coacti essent, dicerent se presbyteri, nihilominus in ministerio sacro secundum vicem suam deservire, quem morem Occidentales præferunt; ideò non tantà fortè facilitate ministerium sacrum invitis ordinatis, si conjugium contraxerint, jam permittendum est, quàm si idcirco concilium Ancyranum

num permisisse, præsertim cum eo quo habitum est tempore, nec per ordinem sacrum matrimonia attentata, irrita redderentur; quibusdam ergo distinctionibus adhibitis congruenter nostris moribus questio proposita dissolvenda est.

XXIX. Primum, itaque certum est metum levem, cum nempe qui virum constantem minime pereclat, non censi obesse quominus qui ordinationi ingrato animo consentit, verè castitatem voveat, et sese cœlibatûs lege constringat; quemadmodum enim, ut omnes jurisconsulti consentiunt, matrimonia per metum levem non censentur irritari, ita nec vota; ideoque Innocentius III, cap. *Cum dilectus*, de his quæ vi, metûsve causâ sunt, et cap. *Instituente*, qui clerici vel revocantes, vota et juramenta valida censuit, quæ levi metu extorta fuissent; si quis tamen reverà ordinationi non consenserit, quocumque tandem metu à consensu impeditus fuerit, non est validè ordinatus, cum ad ordinationem validam consensus suscipientis ex prædictis requiratur, nihilque, ut habent juris regulæ, tam consensui contrarium sit, quam vis atque metus, quem comprobare contra bonos mores est. Neque verò sufficit quòd postea consentiat, quia absentibus ministro, materiâ ac formâ, consensus de novo adhibitis ordinationem revocare non potest, et characterem animæ imprimere; ideoque talis vel denuò ordinandus, vel ab Ecclesiâ pro non ordinando declarandus, in quo casu, si castitatem non voverit, solutus ab ejus observantiâ potest nubere. Si verò ordinationi quidem consenserit, sed castitatem vovere minimè intenderit, quin potius animo reluctatus fuerit, non tenetur quidem ex voto ad castitatem servandam, quia nullum emisit; attamen, quia Ecclesiâ præsumit metum levem non fuisse hujus momenti, ut nisi volentem ad sacros ordines adigeret; ideo hujusmodi hominem ad castitatem servandam obligat, teneturque ordinatus Ecclesiæ præsumptioni sese conformem exhibere, et castitatem, quam non vovit, vovere, ad quam etiam absque voto, communi Ecclesiæ lege teneretur, quæ omnes ordinationi consentientes, nisi gravi metu ad consensum adacti fuerint, ad ejus observationem constringit; eo modo quo qui non consensit matrimonio, levi metu à consentiendo deterritus, ab Ecclesiâ præsumitur verè esse conjugatus, ideoque, nisi contrarium probaverit, et Ecclesiæ judicio matrimonium ejusmodi metu contractum dissolutum fuerit, consentire tenetur, et ad onera matrimonii subeunda obligatur.

XXX. Secundò, nec valdè dubium videtur inter auctores quin Ecclesiæ judicio, et in foro exteriori, ut loquuntur, à vinculo cœlibatûs liber censeatur, qui cadente metu in constantem virum et injustè incusso perterritus, ad ordinationem sacram compulsus fuerit; cum enim matrimonia, ut patet ex pluribus juris canonici auctoritatibus, cap. *Cum iocum*, cap. *Veniens*, et cap. *Consultationi*, de Sponsal. et c. de Neptis, et c. *Si Verum*, 53, q. 2, hujusmodi metu irritentur, quidni et vota, cum ad hæc non minor consensus, vel libertas, quam ad illa requiratur. Confirmatur; etenim

Alexander III, cap. *Perlatum*, de his quæ vi metûsve causâ sunt, professionem religionis tali metu extortam irritam declaravit, et taliter castitatem voventi ad nuptias liberam potestatem fecit, pari ergo ratione votum castitatis nullum ab Ecclesiâ esse præsumitur, quod gravi metu inconstantem virum cadente et injustè incusso extortum fuerit; quæ enim metu et vi sunt, de jure debent in irritum revocari. Idem Alex. III, c. 2, dicto tit. Item nulli Ecclesiâ (nisi fortè in casu necessitatis) castitatis obligationem præterquam volenti imponit, ne à Christi et apostolorum exemplis deflectat: si enim nullum ad eam servandam compellere, sed solum invitare æquum censuerunt. Intelligens certè Salvator quantæ difficultatis esset, et excellentiæ castitatis observatio, noluit illam intra necessitatem legis concludere, sed dixit: *Non omnes capiunt verbum istud; qui potest capere capiat*, Matth. 19, et Apostolus, de virginibus, inquit, *præceptum Domini non habeo, consilium autem do*, 1 Cor. 7; quorum exemplis edoctus Ambrosius, in Exhortatione ad Virgines: *Integritas, inquit, corporis expetenda à vobis est, quam ego pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio. Sola est enim virginitas quæ suaderi potest, imperari non potest; sed res magis voti quàm præcepti est*. Similiter Ecclesiâ nullum invitum ad castitatem compellit, nullum renitentem à nuptiis revocat; compelleret autem ad castitatem, si gravi metu incusso extortum consensum ad obligationem castitatis sufficere voluisset; nec multum interest quòd protestatus in ordinatione non fuerit, qui violentiam passus est, se continere non posse; protestatio siquidem ad hoc solum adhibetur, ut de metu incusso et violentiâ illatâ constet; quod si aliundè metus probari possit, quidni Ecclesiæ judicio, quæ nec vult, nec fortè potest sine necessitate invitos castitatis vinculo constringere, nulla fuisse ejusmodi professio cœlibatûs declaretur?

XXXI. Quòd si dicas protestationem coram bonis et probatis viris necessariam esse ad appellationis beneficium, cum te justus metus, ne appellare possis, excusat, ut ex Gregorii IX responso innotescit, cap. *Fin.*, de Appellat., ideoque inferas, gravi metu urgente, ei qui ordinationi palam contradicere non possit, protestari necessarium esse ut se continentia sacerdotalis vel monachalis professioni refragari testetur; in contrarium reponemus, appellationis refugium, etsi in favorem ejus partis quæ se lesam conqueritur institutum sit, odiosum tamen esse; tum quòd judiciorum publicorum auctoritatem infringat, tum quòd in alterius saltem ex litigantibus incommodum et detrimentum cedat; quare, ut litigantium temeritas coerceretur, qui sæpè injustam causam appellando prosequuntur, et alios irrationabiliter fatigant, justè appellandi ei licentiam lex interdicit, qui facultate appellationis justo metu interclusâ, de violentiâ protestatus non fuerit, maxime cum appellationis beneficium juris naturalis non sit, sed positivi; è contra verò, cum unicuique naturalis sit potestas de suo corpore disponendi, et cœlibatûs vel vovendi, vel ejurandi, vel amplectendi, vel renuntiandi, quæque libertas unicuique sit

maximè favorabilis, ac gratiosa, in nullius verò edium de injuriis; et ubi bona fides est, ex prædictis juris regulis, vim vel metum comprobare contra bonos mores sit; ob id, non servatis istis juris solennitatibus, facilius in integrum restituitur, qui gravi metu percussus cœlibatum in ordinum susceptione, vel monasticæ vitæ professione visus fuerit vovisse, quàm licentia permittatur appellandi ei qui gravi metu deterritus appellare non potuerit.

XXXII. Hæc autem ita intelligenda sunt, nisi, progressu temporis, emissa ab invito castitatis professio rata habeatur, nam statim atque rata habetur, obligationem inducit; ideòque in causâ cujusdam mulieris, quæ se invitam, intentato à marito metu mortis, conversionis velum de manu episcopi, in cujus præsentia de vi fuerat protestata, suscepisse allegabat, Oscensi episcopo et priori sanctæ Mariæ Cesaraugustanæ mandavit Alexander III, loc. cit., quatenus eam ad monasterium redire compellerent, si legitime probatum non fuerit non timore mortis prædictam mulierem religionem intrasse, aut quod fecit postmodum ratum habuisse; ac si nimirum diceret, etsi votum ab initio violentè extortum fuerit, illud ipsum tamen per ratihabitionem sequentem, vim, et firmitatem obtinere posse; non enim ex alterâ ejusdem Alexandri epistolâ decretali ad episcopum Bellovacensem, cap. *Significatum*, de Regular., et aliâ Clementis III, cap. *Cum virum*, eod. tit. dubium relinquitur, quin in his similibus casibus ratihabitione subsecutâ, quod ante fuerat etiam invalidè gestum roboretur. Unde, quemadmodum mulier, quam invitam contraxisse cum viro suo constabat, canonici juris auctoritate, proferendorum ad violentiam probandam testium facultate excluditur, quòd per annum et dimidium cum ipso cohabitans consensisse in matrimonium videretur, ita quoque anni unius integri spatio professionem religionis invalidam concilia Triburiense, et Moguntinum (prout nempe citatur in Decretalium libro, quamvis in conciliis Moguntinis editis nullum ejusmodi decretum legisse se referat Antonius Augustinus, nec nos legerimus), Tridentinum verò quinquennio (nisi habitum spontè dimiserit, quo casu in pœnam temeritatis suæ nullatenus ad allegandam quamcumque causam vult admitti) roborari et convalescere testantur; sic enim diuturnitate temporis convalescunt, quæ cum à consensu voluntatis pendeant, vix sine eo voluntatis consensu multo tempore esse potuerunt, et quemadmodum vel habitus gestatione, vel aliis similibus actibus ratihabito professionis monasticæ in jure præsumitur, ita exercitio spontaneo ordinum susceptorum, vel promotione ad superiores, castitatis in subdiaconatu emissa professio rata haberi videtur.

XXXIII. Tertiò inter doctores videtur controversum nùm in foro conscientie, et coram Deo, is qui consensit ordinationi et professioni castitatis, sed ex metu cadente in constantem virum sibi injustè illato, resilire possit, et dimisso cœlibatu quem coactus vovit, ad nuptias convolare: Quidam enim, ut Panormitanus, Sylvester et alii, putant votum castitatis quod quis

invitus emisit, in foro Ecclesiæ exteriori, nullum judicari, quia consensus abfuisse præsumitur, coram Deo tamen et in conscientia foro obligare, si consensus adfuerit, etsi metu extortus. Alii verò, ut Richardus, Sotus et alii, nisi libero consensu prolata vota non obligare etiam in conscientia asseverant; quæ sententia probabilior est: tum quia cum vota debeant esse liberrima, non videntur obligandi vim habere, nisi seposito saltem gravi metu, spontaneè emittantur; tum quia canones passim vota illa metu extorta, nullam obligationem inducere declarant; eaque valida vota esse docent, quæ metu gravi cadente in constantem virum extorta non fuerint: ergo quæ isto metu extorta fuerint, ea invalida esse satis apertè insinuant: tum quia extortum metu consensum ab uxore, non sufficere putavit Alexander II Landulpho cuidam in Corsicâ rescribens, quominus à monasterio, quod ingressus fuerat, egrederetur, et ad uxorem, quam invitam ad consensum adegerat, tutâ conscientia rediret: ergo nec consensus vi ab ordinato, aut religionem professo extortus, in conscientia obligabit; tum quia Alexander III universim, tam de voto quàm de matrimonio loquens docet, cap. *Cum locum, de Sponsalibus*, cum locum non habeat consensus, ubi metus, vel coactio intercedit, necesse esse ut ubi assensus cujusdam requiritur, coactionis materia repellatur; ideòque putavit coactum consensum ad voti obligationem inducendam minimè valere etiam coram Deo; tum quia Ecclesiæ consuetudine ejusmodi vota irrita declarantur, etiamsi de consensu præstito vel non præstito minimè interrogetur qui violentiam allegat; imò etiamsi se consensum, sed ex metu gravi elicatum adhibuisse fateatur; quod manifestè ostendit vota illa non solum ob defectum consensûs invalida præsumi, sed reverà defectu libertatis esse invalida; tum quia, quantum præsertim ad votum castitatis ordinum susceptioni adnexum pertinet, evidenter patet Ecclesiam quæ vota metu extorta irritat, nullum hujusmodi votum renitentibus ordinari, nec nisi ex metu gravi consentientibus sacræ ordinationi, adnexuisse; aliàs, quod tamen absurdum videtur, eam obligationem ipsa imponeret, quam sibi explicitè voventes imponere non præsumunt: tum denique quia posset quis ad castitatem servandam aliquem constringere, si extorta metu vota valerent; hoc autem superius à nobis reprobatum est, saltem sublato casu necessitatis.

XXXIV. Quædam tamen in contrarium obijciuntur, primum, quia, de iis qui Baptismum inviti susceperunt, Toletanum IV concilium ait, c. 56: *Oportere ut fidem quam etiam vi et necessitate susceperunt, tenere cogantur*; ideòque à pari inferet aliquis eos qui vel inviti Ordinem susceperint, cogi debere ut continent; quippe cum lex continentie adnexa sit sacræ ordinationi, sicut professio Religionis christianæ, et ejus observatio Baptismo. Secundò, quia, cum voluntas metu extorta voluntas sit, ut ex Augustino colligunt Glossæ et canonistæ passim, qui metu sacros ordines suscipit, voluntariè suscipit, ideoque castitatis adnexæ lege constringitur. Tertiò, quia ex Regulis juris,

regula 32. *Accessorium naturam sequitur principalis*, videtur, ergo quod sufficit ad ordinem susceptionem, sufficit proque ad ordinibus sacris annexam cœlibatibus obligationem contrahendam: certum est autem, ex coactis extortum quantumvis metu vel consensum ad ordinationem sufficere. Quinto, quia non inopè videtur libertas requiri ad votum emittendum, quam ad peccatum mortale contrahendum: quis autem nesciat peccatum mortale contrahi per actiones etiam metu extortas, quod peccatum potest exhortationi locum dedit. Juvenalis:

Phalaris licet imperet ut sis

Falsus, et admoto dietet perjuria tauro,

Summum credere nefas animam præferre pudori.

Quidem ergo et vota ipsa quocumque metu elicta valida sint? Quotò quia Toletanum concilium VIII, c. 7, juxta editionem antiquam, id expressè videtur asseruisse, ubi eos reprehendit, qui aut eventum necessitatum aut metu periculorum adepti fuerant ecclesiasticarum officia dignitatum, et quoniam cum illis hæc imponerentur, id sibi fieri noluisse testati sunt; idcirco hoc spernere, atque ad pristina pertentant conjugia moresque redire, tam nequiter cœlestia jura solventes, quam promptè seculi extant illecebris incliantes. De quibus postea ita concludit: *Recedat ergo talium desideriorum sine verecundâ impudorati fautores, et licet inviti pereperint, quod non merentur habere, libenter tamen ob cœleste retineant præmium, quod nolendo propter terrenæ consecuti sunt necessitatis eventum, ut tam inviti appetant bona diligere, quàm spontè videntur desidentes impugnare* (1). Quod si quis post hoc perennis dispositionis edictum non sinceriter sacris inhaereri cultibus, et abiciens à se gratiam quam accepit, relabatur ad conjugium, moresque seculi attentaverit, vel eum redire ad hoc constiterit; mox omni ecclesiastici ordinis dignitate privetur, et ut apostata à sanctæ Ecclesiæ liminibus, et societate fidelium habeatur prorsus exclusus, monasterii claustris donec advixerit, sub poenitentia retrahendus.

XXXV. Hæc autem omnia non difficile solvuntur: Primò enim comparatio inter Baptismum et Ordinem, quantum ad annexam huic quidem castitatis, illi verò Religionis christianæ observantiam, non videtur satis congruere: tum quòd observantia christianæ Religionis onerosa non sit, sed necessaria, castitatis autem onerosa sit, nec ad salutem necessaria, ideoque cum ad religionem christianam observandam baptizati, etiam inviti, compelluntur, nulla ipsis infertur injuria, quin potius sit eis gratia quòd viam salutis intrare coguntur; injuria autem fit iis qui inviti ordinati ad cœlibatum servandum, legemque non necessariam adimpleendam constringuntur, sine quâ servari ipsi possent, quæque volentibus gravis est, dura ac valde periculosa: tum quòd baptizati jure divino ad christi obsequium obligati continentur; Dominum, cum sit sacrosanctus coniugum Dominus, non indiget nostri

(1) Al. apud Gass.: *Tamen inviti appetant bona, quæ spontè videntur desides impugnare.*

consensu, ut nos ad ea quæ ipsi placuerint obliget observanda: cum è contra castitatis obligatio jure ecclesiastico ordinibus annexa sit; Ecclesia verò cum supremo isto domino careat, eam potius habens quam imperium, ministerium potius gerens quam absolutam dominationem exerrens, nullum ad castitatem, sublata necessitate, non volentem astringit, ac jugum imponat, quid quis ferre a se potest. Secundo, voluntas quidem coacta simpliciter voluntas est, secundum quod tamen voluntas non est, nec integrè gaudet libertate, quam ad votorum obligationem Deus necessariam voluit. Tertiò, hæc regula juxta quam accessorium sequi dicitur naturam principalis, multas patitur exceptiones; et quantum ad præsentem questionem pertinet, duas præsertim. Primam, eam non valere in iis quæ jure positivo tantum connexa sunt, cum enim divino jure stet sacra ordinatio, huic autem accedat cœlibatibus votum ecclesiasticum, non eadem est necessitas nostri consensû ad sacrorum ordinum susceptionem, quæ est ad castitatis obligationem. Alteram non intelligi prædictam regulam in accessorio, de quo specialis est dispositio à dispositione circa principale diversa; juris autem dispositio circa castitatem sacro ordini annexam, et Deo per quodcumque votum promissam, est, ut nisi liberâ existente voluntate, et metu omni secluso promissa fuerit, legis non sit, sed consilii solummodò, cum è contra non eadem ad ordinem susceptionem libertas voluntatis requiratur. Eòdem verò recidit tertia exceptio, quæ à quibusdam traditur, regulam prædictam valere, cum accessorii et principalis eadem est ratio; at ordinis sacri et castitatis diversa omnino est; non ordo sacer solâ Ecclesiæ voluntate suscipi potest, adeò ut etiam infantibus conferri queat; castitas nisi propriâ voluntate, eâque liberrimâ, legitimè voveri non potest. Quartò, universim dicendum est parem non esse rationem peccati mortalis et voti, majoremque ad votum libertatem requiri, quàm ad peccatum mortale contrahendum; cum enim materia voti res sit consilii non præcepti, nisi liberrimè acceptetur, non videtur voveri; materia autem peccati cum possit esse vel naturâ suâ mala, vel à Deo vetita, qui summum in unumquemque nostrum jus habet, cujus imperio volentes nolentes acquiescere debemus; *voluntati enim ejus quis resistit?* ad Rom. 9; quemadmodum in iis quæ solo humano jure vetita sunt, si metus cadens in constantem virum intercedat, nullum peccatum contrahitur, quia non adeò strictè leges humanæ nos ligant; ita quoque cum humano tantum jure castitas sacris ordinibus annexa sit, nullum crimen committitur, si qui cadente metu in constantem virum sacris ordinibus initiatus est, ad nuptias convolat, nec se castitatis lege constrictum credit.

XXXVI. Denique concilium Toletanum VIII de iis loquitur qui urgente Ecclesiæ necessitate inviti ad sacros ordines trahebantur, et qui, ut ait concilium, *propter terrenæ necessitudinis eventum, ecclesiasticas dignitates quibus desides fungi volebant, consecuti erant*; quos sanè continentie lege constrictos cre-

dimus, quia quicumque illis metus incutiatur, iustus est; Ecclesia enim, ut supra docuimus, iustè, si necessitas adfuerit, invitò ad sacerdotium compellit; unde quem admodum qui iusto metu inesso matrimonium contrahunt, validè contrahunt, ita qui iusto metu ad ordines sacros suscipiendos adiguntur, continentia lege de-vinciuntur. Etenim ita quisque sui corporis potestatem habet, et eligendi statùs arbitrio fungitur, ut semper communis boni procuratio excepta censeatur, ad quam quisque naturali primigenio iure astringitur, cuius si necessitas adfuerit, speciali juri unicuique renuntian-dum est ut communi bono consulatur, vel communi malo occurratur; quare injuriam nullam passus est, qui invitò in hoc casu ordinatus est; proindeque nec onera ordinum sacrorum iure susceptorum disturbare, nec repugnantem eis statum amplecti potest.

XXXVII. Si quis verò invitò ordinatus ad nuptias iure convolarit, eo ipso tamen privilegiis clericalibus renuntiat, et ab executione sacri ministerii cessare debet; et si uxori alligatus antea fuerit, et illa solutionem matrimonii quoad thorum consenserit, debet et ipse continere si privilegiis clericalibus frui, et ministeria sacrorum ordinum obire voluerit; illà verò renitente, si ipsi quantum licuerit à re uxorià cessare placuerit, privilegia clericorum nequaquam eo titulo auferuntur, nec ministerii sacri obeundi potestas adimitur; secùs verò, utraque meritò denegantur. Etenim æquissima est juris regula, *qui sentit onus, sentire debet et commodum, et è contra*. Itaque qui privilegiis clericalibus gaudere, et ministerii sacri obeundi prærogativà frui voluerit, æquum est ut onera clericalis statùs ordinisque sacri suscepti, quorum non ultimum est continentia, quantum ei integrum erit, servare sibi proponat; secùs verò, si onera ista detractet, nec privilegiis clericalibus, nec executione sacri ministerii potiatur. Justa est Carthaginensis V constitutio, can. 5, quà episcopi, presbyteri, diaconi ab omni ecclesiastico officio removeantur, qui vel uxorem duxerint, vel ab uxoribus minimè continuerint; nec iniqua Pelagii summi pontificis Gregorii Magni prædecessoris constitutio, quam refert S. Gregorius, ut « hi subdiaconi, qui jam uxoribus fuerant copulati, unum ex duobus eligerent, aut certè nullà ratione ministrare præsumerent, aut à suis uxoribus abstinerent. »

CAPUT II.

DE DESIDERIO ET FUGA SACRE ORDINATIONIS.

ARTICULUS PRIMUS.

In quo generatim discutitur an liceat sacros ordines vel ecclesiasticas appetere dignitates, vel refugere.

§ 1. *Scripturæ sacræ de proposità questione testimonia.*

I. Cùm episcopatus omnium ordinum et dignitatum apex sit, ad quem attingendum major utilique, quàm ad reliquos ordines inferiores, vel dignitates ecclesiasticas perfectionis excellentia requiritur, ideò qui de appetitu isto et ambitu disseruerunt Patres, de episcopatu præsertim verba fecerunt, de reliquis digni-

tatibus, vel ordinibus vix aliquid expressè dixerunt, quamvis de reliquis dignitatibus et ordinibus, aliquà proportionè servatà, similiter esse judicandum non obscurè innuerent; arripuerunt autem ferè omnes Patres ut de episcopatu præsertim dissererent occasionem, ex hâc D. Pauli sententià: *Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*, 1 ad Tim., cap. 3. Verùm ea quæ eodem orationis filo subjungit Apostolus verba, *oportet enim episcopum irreprehensibilem esse*, etc.; quibus mox diaconorum creandorum conditiones subdit, dùm ait *diaconos similiter pudicos*, etc., consentiunt vulgò iidem Patres de presbyteris æquè ac episcopis intelligenda esse. Ideòque nos prioribus quoque verbis, dùm episcopatum nominat, potissimum quidem episcoporum ordinem ab Apostolo intelligi; presbyterorum tamen non excludi consentaneè deducimus, et quæ de episcopatu appetendo vel fugiendo dicuntur, ea ad sacerdotium trahi debere censemus, eà tamen adhibità cautelà, ut ordinum et dignitatum proportio debita servetur; quippè cùm fatendum sit episcopatus statum, cùm majorem perfectionem in sui possessore exigit, et majoribus undique periculis obsideatur, majorique prudentià, industrià, aliisque virtutibus opus habeat, minùs appeti posse quàm simplex sacerdotium; quod tamen cùm similibus virtutibus adornari debeat, et similibus periculis circumvalletur, suo quoque modo fugiendum erit, si episcopatum fugere oporteat.

II. Patrum ergo exemplo quæstio de episcopatu præsertim movenda est, ex cujus decisione de cæteris dignitatibus ecclesiasticis vel appetendis, vel fugiendis iudicium ferendum erit; primùmque si Scripturæ sacræ loca in utramque partem proferre liceat, hinc pro appetitu episcopatus prædicta Pauli verba adduci possunt: *Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*, 1 ad Tim. 3; illinc contra ambitum et appetitum ejusdem episcopatus, et cæterarum ecclesiasticarum dignitatum, tum ejusdem Pauli ad Hebræos sententia, cap. 5: *Nemo sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron*; tum Ecclesiastici verba, cap. 7: *Noli querere à rege ducatum, neque à rege cathedram honoris*; et paulò post: *Noli querere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates*. Quæ omnia ut immoderatam et temerariam episcopatus appetentiam excluduat, ita rationabile et discretum episcopalis operis atque sollicitudinis desiderium admittunt. Patrum quoque in hæc loca sententia universim ea esse videtur, episcopatum (quod idem servatà proportionè de cæteris ecclesiasticis dignitatibus dicere poteris) ordinariè loquendo nec minimè oblatum appetendum, aut proprià voluntate ambiendum esse, nec oblatum atque impositum recusandum esse; non vacare peccato qui inordinatè ambiunt, nec à crimine immunes esse, qui impositum pertinaciter respuunt: appeti tamen et queri posse à dignis, ab indignis verò atque ineptis recusari semper debere.

§ 2. *Patrum Græcorum de proposità quæstione sententia.*

III. Episcopatum cæterasque ecclesiasticas dignita-

res ordinariè nec appetendas esse, nec fugiendas, periculosius tamen appeti quam recusari docere videtur Origenes, qui Isaia Deo se offerentis, et Moysis recusantis comparatione quodnam satius sit ecclesiasticas dignitates appetere non oblatas, vel oblatas refugere, his verbis inquit, homil. 6 in cap. Isaia: « Nescio enim si potest quis eam contrarietatem negotiorum, quæ in utroque videtur intendens, dicere, quia id ipsum fecerit Moyses quod Isaia: ego audacter feci comparans duos sanctos et beatos viros, et decernens et dicens, Moysen verecundius fecisse quam Isaia. Moyses quippe magnitudinem considerabat præesse populo ad educendum eum de terrâ Ægypti, et repugnare Ægyptiorum incantationibus; propter hoc ait, provide alium quem mittas; iste autem non expectans audire, quid ei juberetur ut diceret, ac si electus fuisset: *Ecce, inquit, sum ego, mitte me, etc.* » Tum subdit comparationem Isaia et Jonæ: « Ille, inquit, mittitur prædicare eversionem Ninivitis post tres dies, et piget eum proficisci nolentem causam malorum civitatis; iste verò non expectans, quid ei imperaretur ut diceret, ait: *Ecce ego, etc.* Ex quibus hoc concludit: « Bonum est non prosilire ad eas quæ à Deo sunt dignitates et principatus, et mysteria Ecclesiæ; sed imitari Moysen, et dicere cum eo, *provide alium quem mittas*, neque ad principatum Ecclesiæ venit qui salvari vult, sed ad servitatem Ecclesiæ, » etc. Basilii similiter, in Eth. regul. 70, cap. 3, primò asserit eum qui idcirco designatus est, ut evangelium prædicet, nullo modo, *ex suâ animi libidine*, aggredi ad hujusmodi munus debere, sed maturam temporis opportunitatem opperiri, cum id videlicet visum Deo fuerit, ac tum demum prædicationem aggredi, cum ei permissum sit, et apud illos ad quos missus sit; probatque pluribus Scripturæ sacræ testimoniis, tum maximi ex eo Christi Domini oraculo, Joan. 8: *Ego enim ex Deo processi, et veni, neque enim à meipso veni, sed ille me misit; ex quo nempe deducitur neminem se ipsum ecclesiasticis debere dignitatibus ingerere à Deo non vocatum, ab hominibus non electum neque missum. Secundo sequenti ipse capite ostendit, quòd qui ad prædicationem Evangelii vocatus est, is obedire confestim debet, neque ullam rei moram interponere*, probatque ex illo Christi Domini, quo eum reprehendit qui ab ipso vocatus, ad sepeliendum patrem se proficisci dicebat, ut in sequendo Christo moram necceteret; itemque ex illo Apostoli ad Galatas 1: *Cum autem placuit Deo, qui me segregavit ex utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum per me, ut evangelizem illum in gentibus, continuo non acquievi carni, et sanguini, etc.*

IV. Fusius verò et clarius sacerdotii dignitatem nec appetendam esse nec fugiendam docet sanctissimus ejus socius, amicitiae ac charitatis necessitudine eidem conjunctissimus Gregorius Nazianzenus, oratione illâ apologeticâ, quâ causas exponit ob quas in Pontum fugerit, posteaquam presbyter creatus fuisset, ac postea Nazianzum redierit. Ubi enim fusè exemplo Jonæ prophetae, quem Scriptura reprehendit quòd

prædicandi officium a Deo impositum remisset, et à facie Domini fugisset, sacerdotium contumaciter non esse respuendum docuit, mox pluribus ostendit ipsam nec temere apprehendendum, nec impositum respuendum esse, ejus verba paucis quidem truncatis his quæ minus ad rem facient proferemus: « Mihi, inquit, quamnam tandem oratio, aut quis defensionis locus reliquus foret, si diutius ad frenum contumax forem, atque hoc ministerii jugum, leve an grave dicere oporteat nescio; mihi quidem certe impositum recusarem: si enim quod unum in his rebus firmum et validum proferri potest, hoc quispiam concesserit, nos multò inferius sitos esse quam ut sacerdote apud Deum fungamur, alter fortassè nos inobedientie crimine minimè liberabit. Graves porrò minae gravesque pœnæ adversus inobedientiam intenduntur, quemadmodum scilicet in alteram quoque partem, hoc est, eorum qui nihil refugunt ac recusant, nec ut Saul ille sub paternis vasis paulum saltem se occultant, cum ad præfecturam vocantur, quam nec deponere quidem tutum est, nec posteriori consilio priori medicinam afferre. Ac proinde ipse variis cogitationibus laborabam, quid facto opus esset exquirens, mediusque inter duos timores hærens, quorum alter me deprimebat, alter erigebat; ac videte quàm rectè, quàmque justè inter utrumque timorem negotium transigam, nimirum ut nec minimè oblatam præfecturam appelam, nec oblatam repudiem: illud enim temerarium hominum est, hoc inobedientium, utrumque autem imperitorum; atque ipse inter nimis audaces, et nimis timidos quodammodò interjectus sum, nempe et his qui ad præfecturas omnes prosiliunt timidor, et iis rursus qui omnes fugiunt audacior. » Tum subdit periculosius esse contra obedientiae legem onus impositum refugere, quàm ex imprudentiâ acceptare: « Nam timori quidem suscipiendæ præfecturæ lex quoque obedientiae fortassè opem ferre queat, Deo videlicet pro suâ benignitate fidem remunerante, eumque imperfectum, ac numeris omnibus absolutum antistitem componente, qui fiduciam in ipso, ac spes omnes suas positas habuerit. At inobedientiae periculo haud scio quisnam opitulari, aut quamnam ratione ad fiduciam hortari possit: verendum enim est ne de iis qui fidei nostræ commissi sunt, hoc audiamus, Ezech. 34: *Animas eorum de manibus vestris exquiram, et quemadmodum repulistis me, ne populi mei duces et principes essetis, ita et ego repellam vos, ne sim vobis in regem; ac rursus: Quemadmodum non audivistis vocem meam, sed dedistis tergum durum, et inobedientes fuistis, sic erit cum invocaveritis me, ego autem non respiciam ad orationem vestram, nec exaudiam. Absit ut hæ voces nobis à justo iudice veniant. » Probat deinde sententiam suam exemplis: « Eos omnes, inquit, quos divina gratia, vel ad gubernandam plebem, vel ad prophetie munus unquam elegit, partim alacri animo vocationi paruisse, partim oblatæ gratiæ moram iniecisse repetio; nec vel eorum qui pedem subduxerunt, culpandam timiditatem, vel eorum qui ad impositum sibi munus obeundum impigrè se accinxerunt, reprehende-*

dendam alacritatem; illi quippe ministerii magnitudinem extimuerunt, hi contra vocantis ope confisi paruerunt: Aaron promptus erat; Moses autem repugnabat: Isaias impigrè obediuit; at Jeremias juvenilem ætatem metuebat, » etc.

V. Idipsum pluribus in locis ostendit Chrysostomus, sed maximè in suis de sacerdotio libris, in quibus hæc duo ex professo ostendit: Primum, sacerdotium quidem ab indignis refugit; à dignis verò ex charitate et dilectione erga proximum appeti posse; alterum operis episcopalis, juxta beati Pauli doctrinam, appetitionem licitam esse, primatûs desiderium illicitum; primum quidem confecto inter ipsum et Basilium dialogo ita ostendit: cùm enim ipse pastoris studium erga gregem, charitatis erga Deum symbolum esse divisset, subinfert Basilius: « Tu verò Christum non amas, » reponit Chrysostomus, libro 2 de Sacerdote, capite 4, « et amo, et amare certè nunquàm desistam; cæterum vereor ne quem amo eum irriterem. » « Hoc verò, » inquit Basilius, « anigmata quodam aliud obscurius esse queat: si Christum illum à quo ametur, oves suas pascere jussit; tu autem hoc nomine nolle pascere affirmes, quod eundem illum qui hoc jusserit, ames? » « Non est, » respondet Chrysostomus, « sermo hic ænigma, quinimò valdè apertus et simplex; nam, si par atque idoneus administrando muneri isti, juxta id quod Christo placitum est, nihiloseciùs tamen munus ipsum detrectasset, hæsitare quidem ad verba mea conveniret: postea verò quàm me ad functionis istius præstationem animi hujus imbecillitas minus idoneum reddidit, quis huic quæstioni, dubitationive locus? » etc. Posterius quoque iisdem libris edocet; cùm enim pestilens istius honoris appetendi virus esse dixisset, mox quoque petit ex D. Paulo objectioni ita occurrat, l. 5, c. 11: « Neque id dico, cum beato Paulo pugnare volens, quinimò, ut maximè cum illius verbis consentiam. Ea verò cujusmodi sunt? si quis episcopi munus appetit, honestum munus desiderat: at ego non operis ipsius, sed dominationis ac potentie desiderium pestilens esse dixi, atque hoc desiderium sitoto studio ab animo abjiciendum esse censeo, ut ne animum quidem ipsum permittas ab illo occupari, ut is rerum omnium liberè agendarum potestatem habeat, » etc. Similia habet prædicta Pauli verba commentans, ubi opus quidem episcopale appeti posse, dignitatem et potentiam non debere exponit, rom. 10 in 1 Tim. 5: « Si quis episcopatum desiderat, non culpo; non improbo; opus quippe regiminis est. Si quis hunc idcirco appetit, non principatûs ac dominationis fastu, verum curâ regiminis et charitatis affectu, non improbo, inquit; bonum quippè desiderat opus; quippe et Moses eam rem appetere cognoscitur; verum ille hujusmodi potentiam, ambitumque domi- nandi nequaquàm quæsit, sed eam rem ita cupivit ut illi diceretur: quis te constituit principem et judicem super nos? si quis igitur ita desiderat, desiderat bene: episcopus enim ex eo dicitur quod cum s'inspiciat, cunctaque speculetur. » Idem quoque omnino

Theodoretus ad eundem Apostoli locum: Non accusat, » inquit, « simpliciter cupiditatem, sed ambitionem, et magistratûs gerendi desiderium; et docet non honorem, sed virtutem appetere; non desiderare dignitatem, sed dignitatis officium inquirere. »

VI. Eadem quoque, quæ Magistro, Isidoro Pelusiote, Chrysostomi discipulo, placere via est sententia, epist. 104, lib. 1. Primum enim viros probatæ eruditionis ac pietatis episcopatum appetere posse, alios non posse, affirmat, epistolâ ad Leontium, his scilicet verbis: « Non est quorumlibet virorum præclarè episcopatum appetere, verum eorum quorum vita ex Pauli legibus dirigitur; quamobrem si illam in te ipso sinceritatem perspicis, libenti atque alacri animo ad tanti fastigii ascensum pergis; sin autem ea tibi deest quoad ipsam adeptus sis, ea quæ attingere nefas est, minimè attinge; cave ne ad ignem qui materiam absunit accedas. » Secundò, lib. 3, epistolâ 216 ad Palladium diaconum, fusè ostendit non omnium esse episcopatum appetere, sed pauciorum qui non minùs populis quibus præfutura sint præcellant, quàm pastores ovibus; oportere siquidem episcopum irreprehensibilem esse, etc.; unde invehitur in eos, « qui cùm præclare secum actum esse putare debeant, quòd in subditorum classe censentur, ipsi contra ea appetunt quæ consequi nequeunt, atque episcopatûs amorem in se ipsis alunt, Apostolumque, qui exitialem eorum morbum profligare studuit, tanquàm morbo suo patrociantem testem citant. » Ostendit postea Apostolum hujusmodi non suffragari, tum quòd non jussit ut unusquisque episcopatum desideret, nec amorem episcopalis operis (cujus ibidem difficultates ostendit) laudârit, sed ejusdem operis excellentiam; tum quòd juxta communem modum loquendi, *opus* (quo nomine utitur Apostolus) vulgò dici solet *arduum, et quod ægrè confici possit, negotium*; ex quibus, juxta mentem Pauli, ita concludit: *Ego episcopatûs opus mirificè laudo; divinum enim est; ipsius autem amorem minimè laudo; periculosus enim est; non dico, benè facit, etc.* Hinc varia episcopatûs pericula recenset, variasque difficultates, quæ nos ab episcopatu expetendo deterreant. Idem quoque aliâ ad eundem Palladium diaconum epistolâ, nempe 219, lib. 4, eadem ferè habet, hocque præsertim notatu dignum: D. Paulum « in medio relinquere suspensum sacerdotii desiderium, neque instigare ad id quemquam, ne indignos excitet ad capessendam rem perdifficilem, quæque omnem superat reipub. administrationem, neque ab eo arcere quemquam, ne id quod omni regno majus est, fugiendum esse proponat. » Subditque ipsum « nunquamque sui ingenii aestimatorem, ac judicem constituisse, neque expetere, neque fugere præcepisse. »

§ 5. *Latinorum Patrum sententia proponitur.*

VII. Eadem Latinorum Patrum mens atque sententia fuit; verum in hæc quæstione dissolvendâ excelsit Augustinus duobus præsertim in locis, primùmque, suo et fratrum cum ipso degentium nomine scriptâ ad Eudoxium presbyterum et ad alios cum ipso

fratres regularem vitam agentes epistolâ, ipsis nec appetendum ex superbiâ, nec ex desidiâ refugiendum sacerdotum iis verbis egregie persuadet. « Vos autem, fratres, exhortamur in Domino ut propositum vestrum custodiatis, et usque in finem perseveretis, ac si quoniam operam vestram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avidâ suscipiatis, nec blandiente desidiâ respiciatis; sed miti corde obtemperetis Deo, cum mansuetudine portantes eum qui vos regit, *qui dirigit mites in iudicio, qui docet mansuetos vias suas*, psal. 14; nec vestrum otium necessitatibus Ecclesiæ præponatis, cui parturienti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nascerentur non inveniretis. Sicut autem inter ignem et aquam tenenda est via, ut nec exuratur homo, nec demergatur, sic inter apicem superbiæ et voraginem desidiæ iter nostrum temperare debemus, sicut scriptum est, *non declinantes, neque ad dexteram, neque ad sinistram*, Deuter. 17; sunt enim qui, dum nimis timent ne quasi in dexteram rapti extollantur, in sinistram lapsi demerguntur; et sunt rursus qui, dum nimis se auferunt à sinistrâ, ne torpidâ vacationis mollietie sorbeantur, ex alterâ parte jactantiæ fastu corrupti atque consumpti, in favillam fumumque vanescunt. Sic ergo, dilectissimi, diligite otium ut vos ab omni terrenâ delectatione refrænatis, » etc. Secundò docet August., lib. 9 Civit., c. 19, idem opus episcopale appeti posse, dignitatem non posse, impositum episcopatum recipere licere, ambire nefas esse; habitum siquidem moresque christiani populi depingens, tria vitæ genera statuit, moxque hæc subdit: « Ex tribus verò illis vitæ generibus, otioso, actioso, et ex utroque composito, quamvis salvâ fide quisque possit in quolibet eorum vitam ducere, et ad sempiterna præmia pervenire, interest tamen quid amore teneat veritatis, quid officio charitatis impendat; nec sic quisque debet esse otiosus ut in eodem otio utilitatem non cogitet proximi; nec sic actuosus ut contemplationem non requirat Dei; in otio non iners vacatio delectare debet, sed aut inquisitio, aut inventio veritatis, ut in eâ quisque proficiat, et quod invenerit teneat, et alteri non invidet; in actione verò non amandus est honor in hac vitâ, sive potentia, quoniam omnia vana sub sole; sed ipsum opus, quod per eundem honorem vel potentiam fit, si rectè atque utiliter fit, id est, ut valeat ad eam salutem subditorum, quæ secundum Deum est; unde jam superius disputavimus, propter quod ait Apostolus: *Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*; exponere voluit quid sit episcopatus, quia nomen est operis, non honoris, etc. Itaque à studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium; locus verò superior, sine quo regi non potest, etsi ita teneatur atque administraretur ut decet, tamen indecenter appetitur; quamobrem otium sanctum quærit charitas veritatis, negotium justum suscipit necessitas charitatis; quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati; si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem, » etc.

VIII. Augustinum præceptorem suum D. Prosuper Aquitanicus, ejus discipulus, studiòse expressit, lib. 3 de Vita contempl., cap. 28; ubi enim eos reprehendit qui communis bono prodesse velint cum possint, ut contemplationi vacent, mox et eos corrigunt qui ecclesiasticis dignitates digni respondent, vel indigni admittunt; dignitatemque ecclesiasticam ex se nec fugiendam scribit, nec appetendam. « *Ne per hoc, » inquit, « contra justitiam faciunt hi qui merito sue conversationis vel eruditionis electi otiosum studium fructuose utilitati regende multitudinis anteponunt, et cum possint laboranti Ecclesiæ subvenire, operose administrationis laborem, fruendæ quietis contemplatione, refugiunt; sed quoniam sunt multi qui se impares tantæ sarcinæ norunt, tales justè se etiam quæsi non offerunt, ne videantur non ecclesiasticos labores velle suscipere, sed honores ambire, cum dignitas ecclesiastica nec ambienda sit, nec vitanda. Qui verò præesse et prodesse populis possunt, si quæsi non fuerint, justè seipsos percipiendæ sapientiæ studiis tradunt. Veruntamen, si et illi qui lucris per se proficientium crescunt, et isti qui in seipsis sub Deo suo sapientiæ spiritualis perceptione proficiunt, in proposito permaneant, itineribus quidem diversis incedunt, sed ad unam patriam tendunt, et ad unum regnum disparibus militantes officiis, Christo rege omnium vocante, perveniunt. » Paulò aliter Gauden-tius Brixianus, qui tempore persecutionis episcopatum appeti posse docet, non similiter aliis temporibus: « Cum, » inquit in Schol. ad locum Apost., « episcopatum cogitas, ne referas animum ad hæc tempora quibus episcopi nihil minus norunt quàm eas partes quæ illis à Paulo assignantur; neque quicquam aliud nunc intelligitur applicatione episcopi, quàm fructus, et vertigalia et immanes honores; sed tempora illa ante oculos propone, cum Paulus ipse, qui alios instituebat episcopos, peragrabat orbem omnium terrarum in fame, et siti, in frigore, et nuditate, in verberibus, et plagis, in carceribus, atque quotidianis mortibus; eo igitur tempore optare episcopatum nihil omninò erat aliud quàm optare quotidie millies pro Christo mori; quod sanè optare nulla religio prohibet. »*

IX. Annuit Gregorius Magnus, qui fusè pariter idem argumentum tractavit, tum pluribus in locis, tum maximè in libro Pastoralis curæ, cap. 8, circa medium; ut enim omittam quæ ipse tum adversus eos qui episcopatum vocati respuunt, tum adversus illos qui è contra inflati eosdem ambiunt, ibi fusè edisserit, prædicationis officium laudabiliter et quæri ex charitate et ex humilitate recusari posse iis verbis ostendit, Isaïæ nempe et Jeremiæ exemplum prosecutus: « Quamvis nonnunquàm prædicationis officium et nonnulli laudabiliter appetunt, et ad hoc nonnulli laudabiliter coacti pertrahuntur: quod liquidò cognoscimus, si duorum prophetarum facta pensamus, quorum unus, ut ad prædicandum mitti debuisset, spontè se præbuit, quò tamen alter pergere cum pavore recusavit. Isaïas quippe Domino quærenti quem mitteret, ultrò se obtu-

lit, dicens : *Eccce ego mitte me* : Jeremias autem mittitur, et tamen ne mitti debeat, humiliter reluctatur dicens : *A, a, a, Domine Deus, ecce nescio loqui, quia puer ego sum* : non ab utrisque exterioris diversa vox prodit, sed non à diverso fonte dilectionis emanavit. Duo quippe sunt præcepta charitatis, Dei videlicet amor et proximi : per activam igitur vitam prodesse proximo cupiens Isaias, officium prædicationis appetit : per contemplativam verò Jeremias amari conditoris sedulo inherere desiderans, ne mitti ad prædicandum debeat, contradicit. Quod ergo laudabiliter alter appetit, hoc laudabiliter alter expavit ; ille, ne tacitæ contemplationis læra loquendo perderet ; iste, ne damna studiosi operis tacendo sentiret ; sed hoc in utrisque est subtiliter intuumdum, quia et is qui recusavit plenè non restitit, et is qui mitti voluit ante per altaris calculum se purgatum vidit : ne aut non purgatus adire quisque ministeria sacra audeat, aut quem superna gratia eligit sub humilitatis specie superbè contradicat. Quia igitur valdè difficile est purgatum se quemlibet posse cognoscere, prædicationis officium tutius declinatur ; nec declinari, ut diximus, pertinaciter debet, cum ad suscipiendum hoc superna voluntas agnoscitur, etc. Ibidem, cap. 8, ipse postea episcopatum licere unicuique ut prosit, non ut præsit, appetere nos docet, eo præsertim tempore quo minùs honoris ipsi inesse videtur quàm oneris.

X. Reliqui omnes Patres à prædictis nequaquam dissentiant ; ex quorum proinde doctrinà hæc colligimus, episcopatum ex se indifferenter appeti posse et recusari, dummodò ex charitate appetatur, ex humilitate vitetur, non ex desidià eum recusandum, non ex superbià appetendum esse ; propter opus appeti posse, propter celsitudinem et dominationem appeti non posse, ab iis tantum qui oneri pares fuerint, vixque, nisi ab iis qui ad illud legitime vocati sint, assumendum : ab illis qui et iis qui oneri impares sunt, nunquam concupiscendum esse ; periculosius expeti quàm vitari, præsertim eo tempore quo relictus est. Quod si ad illud admodum non est, tunc verò a quibus appetitum fuisse, cum laboris ipsi plurimum inesset et periculis voluptatibus parum ; periculis, et quæ temerè appetunt, ut qui vocati periculum non evadunt ; quia tamen duplex ille quodam videtur periculum, quarum prima est utrum episcopatus appeti, altera utrum recusari possit ; cum utramque conglobatim ex sententià Patrum discasserimus, superest ut sigillatim de utraque aliquè adjungamus.

ARTICULUS II.

Episcopatum discitur an sit et sacros ordines vel ecclesiasticas dignitates appetere.

§ I. *Patrum tantummodo veritas et in re reprehenditur.*

I. Pluribus certè Patres episcopatus ambitum exprobrant, ut Cyrillus, homil. 4 in Isaiam, *taumata fac, da et, non proinde sed res que à Deo sunt dignitates, cum à ipso, et apostata Ecclesia s. duntaxat Apponunt, et dicitur cum eis : Provide, domine, quoniam solus, qui solus, sublit, ad principatum Ecclesie venit, qui solus vult, fusèque postea ostendit eum ipsum qui præest*

cogitare debere se non ad dominationem, sed ad servitutem esse constitutum. Basilii in monacho præsertim sacerdotii, et præfecturæ ejusvis appetentiam damnat, oblatosque etiam honores ipsi recusare necessum esse docet. Idem quoque cum collegis suis episcopis Italiae et Gallie scribens ex ambitu episcopatus hæc mala profecta enumerat : periisse gravitatem sacerdotum ; distributiones pauperum in proprios usus donaque insumptas ; Canonum exactam observationem pessum ivisse ; multam peccandi libertatem patuisse ; nam qui favore humano ad imperium deveniunt, id agunt ut gratiam iis rependant, quorum operà sunt promoti ; hinc fieri ut populi sint immorigeri, præfecti non liberè loquantur. Ejusdem sententiæ fuisse constat sanctum Ephrem diaconum, seu, ut aliis placet, presbyterum Edessenum. *Caram*, inquit de Vitâ spiritali, cap. 35, tomo 1 ejus operum, *animarum ne appetieris : nam, cum ad eam metam nondum perveneris, ut cunctis animi tui passionibus imperes, et tibi ipsi et illis qui te sequerentur noceres ; quòd si invitatus ad curam ejusmodi traheris, in eà administrandâ maximam diligentiam adhibe*. Nyssenus Basilii frater *παρεχλας*, seu dominandi illud studium damnat orat. cath., cap. 25, aitque esse *initium et fundamentum ad deteriora propensionis*, nec dubitat *matrem omnium vitiorum* vocare ; idem quoque in Vitâ Mosis eos reprehendit qui illoti et amictu sordido vitæ utentes sacerdotium raperent ; pluribus in locis Nazianzenus in eos invehitur qui temerè, et festinanter ad sacerdotium promoveri contenderent, et qui episcopatum, *rem amplam et tyrannicam, et mirificam quamdam voluptatem habentem* judicarent. Chrysostomus passim vitium istud in Ecclesiâ insectatur, adeoque exitialem principatus sacri, seu sacerdotii cupiditatem esse putat, ut ne ejus tenuem quidem *scintillam cupiditatis* esse retinendam asseruerit, in libro de Sacerdotio ; eosque qui episcopalem dignitatem ambient *contumaciæ, et temeritatis* damnet ; atque hominem hujusmodi ambitione incensum, *infelicissimum hominem atque miserrimum* appellet in hom. 1 ad Titum. Frustra plura ex eadem proferrem, quæ nimirum contra ambitionem istam in suis libris passim inculcat.

II. Nec prætermittendus Cyrillus Alexandrinus, qui quantum Ecclesiæ detrimentum illa dignitatum ecclesiasticarum ambitio attulerit, nobis innuit, dum hæreseon primos omnes auctores amore dominandi *superatos, prostratosque* fuisse pronuntiat, in Habac., n. 25 ; nec exempla plurima desunt, quibus istam probare potuisset propositionem. Nam de Thebuli et Montano Eusebius, de Valentino Tertullianus, de Marcione Epiphanius et Augustinus, de Novatiano Ambrosius, de Arrio Theodoretus, de Florino et Blastio, Asterio sophistâ, et de aliis aliis passim referunt eos ab Ecclesiâ catholicâ defecisse, quòd in Sacerdotii petitione repulsam passi fuissent. Denique adjungi potest Græcis Patribus S. Ephrem qui præclare temerariam sacerdotii cupiditatem damnat : *Ego verò, inquit, obviatores, fratres dilecti, sitis, quæc. Alii sunt quidam insipientum audere, qui impudenter ac temerè*

sese conantur ingerere ad munus sacerdotii assumendum, licet non adsciti à gratiâ Christi, ignorantes miseri quod ignem et mortem sibi accendunt.

III. Ut pariter ex Latinis Patribus aliquos proferamus, patebit eos ejusdem cum Græcis sententiæ opinionisque fuisse, cum eadem apud utrosque veritas charitasque vigerit. Certè Ambrosius ambitionem dignitatum conciliatricem exagitat, eaque in eam scribit quæ in hunc locum optimè referri possunt: experimento enim constat quàm verum sit illud tanti doctoris, I. 4 in Luc.: « Hoc ipso perniciosior est ambitio, quòd blanda quædam est conciliatricula dignitatum, et sæpè quos nulla vitia deflectunt, quos nulla potuit movere luxuria, nulla avaritia subtrudere, facit ambitio criminosos; habet enim forensem gratiam, domesticum periculum, et ut dominetur aliis, prius servit; curvatur obsequio, ut honore donetur; et dùm vult esse sublimior, fit remissior, cum in ipsâ potestate quod præcellit alienum sit. » Idem quoque verba ista Apostoli, ad Heb. 5, discutens: *Nec sumit quisquam sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquàm Aaron*, « hic etiam, inquit, percutit sacerdotes honoris cupidos et sacerdotii avidos, non pro salute populi, sed propter ambitionem seculi. » Hieronymus similiter eandem cupiditatem tanquàm noxiam restincturus: « Audiant, ait, qui principes volunt esse populorum, quod non solum pro se, sed et pro commissis sibi gregibus redditori sunt rationem in die judicii, » Hieron., lib. 5 Comment. in Jerem., cap 12, et lib. 11 in Ezech., non longè à principio. Idemque observandum illud præceptum monet Ecclesiast. 7: *Ne quæras iudex fieri, ne fortè non possis auferre iniquitates*. Fusè quoque in epistolâ 1 ad Heliodorum, sed latenter, sacerdotii desiderium quasi periculosum incusat. Nec ab iis dissidet Augustinus, cujus est præclara ista sententia, homil. 15, ex 50: *Honor te quærere debet, non ipsum tu, debes enim in loco humiliori discumbere, ut qui te invitavit, faciat te ad honoratiorem locum ascendere*. Cui favet Eusebius Emisenus, seu potius ille est Eucherius Lugdunensis in laudatione sancti Maximi, cujus celebre illud dictum: *Meriti prærogativa est honoris repulsa*; cui non absimile illud Pontii diaconi in vitâ sancti Cypriani: *Magis dignus efficitur qui quod meretur excusat*; plura nos in eandem sententiam superius protulimus. Verùm sacerdotii cupiditatem, quæ suo tempore, jam in Ecclesiæ perniciem magis sese prodebat, egregiè redarguit summus Pontifex Gregorius, quem dùm loquentem audiemus, vix fieri poterit quin superbie nostre nos pudeat: « Hinc ergo, inquit, Pastoralis parte 1, cap. 7, quique præceptes colligant, cum quantâ eulâ, ex appetitu proprio, cæteris præferri non metuant, si sancti viri plebium ducatum suscipere, Deo etiam iubente, timuerunt. Moyses suadente Domino trepidat; et infirmus quisque, ut honoris onus suscipiat, anhelat, et qui ad causam valdè urgetur ex propriis, humerum libenter opprimendum ponderibus submittit alienis; quæ egit ferre non valet, et augeat quæ portet; » sed et apostolicæ nobis sententiæ excusationem præcipit.

dùm subdit: « Plurimumque verò qui præcæ concupiscunt, ad usum suæ libidinis instrumentum apostolici sermonis arripiunt, quæ ait: *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*; qui tamen laudans desiderium, in pavorem vertit protinus quod laudavit, cum repente subiungit: *Oportet autem episcopum irreprehensibilem esse*; cùmque virtutum necessaria subsequenter enumerat quæ sic irreprehensibilitas ipsa manifestat; et favet ergo desiderio, et terret ex præcepto: ac si aperte dicat, laudo quod quæritis, sed prius discite quod quæritis: ne, dùm vosmetipsos metiri negligitis, tanto fastidior vestra reprehensibilitas appareat, quantò et à cunctis conspici in honoris arce festinatis. » Plura ipse alibi in eundem sensum ex vacuo superbiæ pectore effudit, cujus ideò sententias in eam rem aliquas concilii Aquisgranensis primi sub Ludovico Pio habiti, Patres ad ecclesiasticæ disciplinæ restorationem collegerunt. Huic attexere possumus Bernardum, qui graviter quoque eos insectatus est qui honorum ecclesiasticorum desiderio flagrant, et inverecundè ad sacros ordines prosilirent: ex ipso plura superius protulimus, quæ in hunc locum, si lubet, rejicere poteris.

§ 2. Accurata hujus questionis solutio.

IV. Verùm ut accuratam tandem hujus dubii explicationem tradamus, utrùm nempe sive episcopatum, sive sacerdotium, sive promotionem ad sacros ordines, sive etiam provectionem ad ecclesiasticas dignitates expetere liceat: in episcopatu præsertim (quod etiam in ecclesiasticis dignitatibus, ordinibusque, servatâ quâdam proportionem, animadvertere licet) hæc tria cum divo Thomâ et scholasticis theologis considerari posse adnotamus, officium nempe, gradus episcopalis celsitudinem et temporalia bona istis adjuncta; officium, cujus causâ episcopatus institutus, et quod ad utilitatem proximorum Deique cultum impenditur; celsitudinem gradus, qui maximam perfectionem exigit, et principatum infert in subditos, dignitatem invehit, auctoritatemque conciliat; temporalia bona, quæ prærogativam episcopalis honoris, reverentiam episcopis debitam, redditus episcopatus annuatim assignatos; officium cujus meminit Christus, dùm pascendi officium Petro commisit, dùm apostolos ad Evangelii disseminationem misit, sicut ipse à Patre missus fuerat; celsitudinem gradus supra reliquam Domini familiam, juxta illud Christi apud Matthæum, 24: *Fidelis servus et prudens quem constituit Dominus super familiam suam*; temporalia denique bona, quæ et officium tanquàm præmium laboris, et gradum tanquàm instrumenta virtutis, et honestamenta dignitatis consecrantur, de quibus Apostolus, 1 Tim. 5: *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur*. Ille verò supposito, ita censendum est officium quidem episcopale per se laudabiliter appeti, licet ab ineptis quidem absolutè, efficaciter sine temeritate nunquàm, à non indignis verò aliquando periculose expetatur: celsitudinem verò gradus ex se expetere, præsumptionis; honorem divitiarum, ceteraque ejusmodi adnexa, vel inordinate

elationis, vel avaritiæ crimen esse; hæc nunquam ut finem intendi debere: eadem in episcopatûs susceptione, si ut motiva aduerint, puritati intentionis officere, si neglecta fuerint non obesse, quominus vel necessitate urgente, vel utilitate suadente onus quod honori conjungitur, officium quod dignitati adnectitur, ex charitate suscipiatur, appetatur, inquiratur.

V. Primò, quod officium episcopale per se appeti possit, nemo negaverit, qui eminentissimæ ipsum esse charitatis et perfectæ virtutis actum cognoverit; itaque si abstractè consideretur, si in seipso, et secundùm se attendatur, nemo nisi vel tepidus, vel omninò frigidus, nemo nisi vel ignarus, vel impius alienum à se esse volet, quod Deo charissimum, proximo utilissimum, Ecclesiæ honorificentissimum est. Quis ergo non expetat talia opera facere qualia episcopum decent, si ipsum contingeret ad episcopatûs dignitatem sublimari? quis non se episcopali officio dignum esse cupiat? quis non eniti debeat, ut quamvis sacerdos non sit, vel episcopus, episcopalis tamen sit vel sacerdotalis, et licet se officio hujusmodi indignum credat, non tamen expetat se dignum fieri qui ejusmodi officium subeat? Si nos Apostolus charismata in æthiopia æmulari præcipit; si Christus ad perfectionis divinæ imitationem pro viribus unumquemque aduerti exhortatur, cui non officii sacerdotalis sanctitatem æmulari licebit? cui non sacerdotalis functionis exhibendæ dignitatem expetere fas erit? nec vitium licet appetere, nec virtutis actus fugere; porrò episcopalis functio, opus episcopale, charitatis actio est, religionis, justitiæ, aliarumque virtutum est; ideòque per se nec odio haberi, nec recusari, proindèque appeti potest.

VI. Idipsum docent sancti Patres, quorum plurimos superius protulimus: Chrysostomus supra citatus id clarè ostendit, lib. 3 de Sacerd., cap. 8, dùm non operis ipsius, sed dominationis ac potentiae desiderium pestilens, se dixisse memorat, dùm se eâ ratione non improbare docuit episcopatûs desiderium, si quis hunc idcirco appetit, non principatus ac dominationis fastu, verion curâ regiminis, hom. 10 in 1 Tim.; Theodoretus, in 1 Tim. 3, dùm ab Apostolo nos instrui docet, non honorem, sed virtutem appetere; non desiderare dignitatem, sed dignitatis officium inquirere; Theophylactus iis per omnia consentit, necnon Ambrosius, qui et rationem subdit, cur qui episcopatum desiderat, bonum opus desideret: *Hoc enim, inquit, cupiens, bonam vitam appetere videtur; si tamen non ab iis declinet quæ in subjectis habentur; ne ambitione aut desiderio pecuniæ hoc egisse videatur; nec minùs apertè Hieronymus pluribus in locis, tum epistolâ 85 ad Oceanum: Si quis, ait, episcopatum desiderat, bonum opus desiderat; opus, non dignitatem; laborem, non delicias; opus per quod humilitate decrescat, non intuscescat fastigio; tum Commentariis in Sophoniam, cap. 3: Qui episcopatum desiderat, etc.; videte quod dixerit, bonum opus desiderat, non dignitatem; si autem despecto opere, solam aspexerit dignitatem, citò corrumpitur* et cetera. Sibi, et ceteris ecclesiis fulmine feriuntur, et

erecta cervix frangitur, et cygnus extento collo, et in sublime se tendens, inter immundas volucres computatur; ibi enim eos vituperat qui episcopatum propter divitias vel honorem consecantur, eos verò non vituperandos apertè innuit, qui opus solum episcopatûs officiumque intendunt; favet Augustinus superius citatus, ubi à studio cognoscendæ veritatis episcopalis neminem deterri affirmit; celsitudinem verò gradûs, quam locum superiorem appellat indecenter appeti dicit, etsi ita teneatur atque administretur, ut decet. Assentitur quoque Gregorius à nobis citatus, idipsumque confirmat, dùm ait, Pastor. parte 3, c. 8, tunc laudabile fuisse episcopatum querere, quando per hunc quemque dubium non erat ad supplicia graviora pervenire; hoc enim indicat officium episcopale per se laudabiliter expeti posse, quamvis periculose ob adjacentia bona appetatur, quia nempe, ut ait idem Sanctus, c. 9, sunt nonnulli qui in subeundo pastoralis ministerio bona opera animo sibi proponere videntur, quamvis hoc elationis intentione appetant, aliudque intendant, quàm quod sibi ipsis videntur intendere; unde unumquemque conscientiam suam convenire jubet, ibidem, cap. 8 et 9, an episcopatum appetendo boni operis ministerium, vel honoris gloriam quærat; probans scilicet tutos eos esse qui episcopale opus solum appetant, si à cæteris appetendis quæ ipsi annexa sunt sese contineant.

VII. Secundò, quòd ab imperitis vel ipsum episcopale officium absoluto et efficaci desiderio nunquam sine crimine expeti possit patet, quia sicut opus virtutum secundùm se laudabile est exercere velle, ita temerarium est non proportionatum viribus suis sibi velle assumere; et hujusmodi operis sibi obligationem accersere velle, cui adimplendo impares simus, qui enim amat periculum, in ipso peribit, Eccles. 3, Luc. 14. Nec temeritatis notam effugit, qui turrim cæpit ædificare quam non potuit consummare; nec legis sanctitatem, legislatoris auctoritatem veretur, qui quam adimplere non potest, sibi legem servandam imponit; idque de ecclesiastica dignitate loquens Hieronymus, epist. 1 ad Heliodorum: « Probet, inquit, se unusquisque, et sic accedat; non facit ecclesiastica dignitas christianum, » etc. « Nec sibi quisquam de corporis tantum castitate supplaudat, » etc. « Non est facile stare loco Pauli, tenere gradum Petri jam cum Christo regnantium, » etc. « Ædificaturus turrim, futuri operis sumptus computa, » etc. Quibus verbis ineptos à sacerdotii appetitu et susceptione detertere vult Hieronymus, ne opus viribus suis impar assumant; fusè quoque Isidorus Pelusiota, superius à nobis laudatus; cui assentitur alter Isidorus Hispalensis episcopus, Sent. lib. 3, cap. 34, iis verbis: « Qui regimen sacerdotii contendit appetere, ante se discutiat si vita honori sit congrua; quod si non discerepat, humiliter ad id ad quod vocatur accedat. »

VIII. Tertiò, quòd periculosum pariter videatur, quemcumque, quamvis ad hoc opus valdè aptum, absoluto atque efficaci operis episcopalis desiderio, aliis inconsultis, teneri, faciliè deducitur: tum quia dispo-

satio ad opus episcopale recte exequendum ea necessario requiritur, quam vix ullus sibi inesse absque presumptione potest suspicari; ideoque, qui illicite et effraeniter opus episcopale desiderat, vel illud, ut aiunt, manibus ad perfectissimum opus se accingere paratus est, et divinum officium non digne tractare sibi proponit, quod absque sacrilegi vel irreverentie crimine nemo in animum suum inducit, vel sibi inesse eam quae necessaria est, nec adeo facile in quovis reperitur, ad sacerdotii functiones dispositionem persuadet; quod sine presumptione vix quisquam de se ex propria animi sententiâ suspiciatur. « Quia igitur, » ut habet Gregorius, *Pastor. parte 1. cap. 7.* « valde difficile est purgatum se quemlibet posse cognoscere, praedicationis officium tutius declinatur, praesertim quia sapienter, ut idem etiam Gregorius ostendit, *ibidem, c. 9.* « de se mens ipsa mentitur, et fingit se de bono opere amare, quod non amat, de mundi autem gloria non amare, quod amat; quae principari appetens, fit ad hoc pavida, cum quaerit, audax cum pervenerit; » ideoque cum episcopatum propter divitias, honorem, principatum appetere ex inferius dicendis crimen sit, periculosum autem sit ne in episcopali opere appetendo fallaciter sibi mens nostra illudat, et potius ea ad quae sensum titillatione ferimur, mentis oculos animique desideria convertamus, quam ad ipsius episcopalis operis difficultates et perplexitates, à quibus expetendis iners naturae nostrae corruptae conditio abhorret, propterea periculosum omnino est episcopalis officii cupiditati inservire, ne in opum, honoris et dominationis desideria simulata appetitione incidamus. Unde propter illam primatus, seu celsitudinis gradum cum episcopali officio conjunctionem recte concludit Augustinus periculosè ipsum appeti episcopatus officium: « *Locus verò superior,* » inquit, *lib. 19 de Civit., cap. 19.* « sine quo regi non potest, etsi ita teneatur atque administretur ut decet, tamen indecenter appetitur; » nam vel ipsius operis difficultas timenda est, « ne, ut ait idem Gregorius supra, in occupatione regiminis ipse quoque boni operis usus perdat, qui in tranquillitate tenebatur. » Dixi autem vix appeti posse sacerdotium *ex propria animi sententiâ*; nam eâ, quae jam urget, Ecclesiae urgente necessitate, non dubium mihi videtur quin boni viri et pii prudentum et proborum consilio acquiescere possint, ut quandoquidem episcopatus nemini jam nisi volenti et petenti imponitur, possit quis episcopatum expetere, quo iudicatus fuerit non indignus, quod infra confirmabimus.

IX. Quartò, quòd nec celsitudo gradus episcopalis, seu ecclesiasticae hierarchiae apex ac fastigium, et perfectionis aliis communicandae divinitus accepta auctoritas, per se tanquam finis absque aliquo scelere appeti possit, docent Patres superius à nobis allati; praesertim verò Chrysostomus et Isidorus Pelusiota pluribus locis à nobis citatis, iique quos modò retulimus, Theodoret., Theophyl., Ambros., Hieronym., Augustinus, Greg. supra, operis episcopalis appetitionem permittentes, dignitatis verò et dominationis

cupiditatem vituperantes; nec abs re id censent: est enim quoddam inordinata elationis genus, celsissimum istum statum appetere, abissimum scilicet errorum animum ad quos abire potest humana cupiditas, ad quem nemo ex creationis suae vel salvationis fine destinatur, de quo vix adeo probabiliter coniecere potest, an sibi ex divina providentiae ordine paratus sit; periculum est ne cum Luciferò in terram deiciantur, qui cum eodem in corde suo dicunt: « In coelum conscendam, super astra caeli extendam solium meum, sedabo in monte testamenti, in latere aquilonis, » *Isaie 14.* qui vel reliquis nihilo meliores ceteris praesens concupiscunt, vel de se adeo praesumunt ut in excelsissimo gradu putent se collocandos. Neque tamen, juxta D. Thom. supra, tantam in hoc desiderio perversionem inesse existimo, quanta in appetendo episcopatu propter honorem vel redditus temporales reperitur, vel quanta ad mortalis peccati reatum requiritur, nisi ex eo desiderio vel ad illicita attendenda animus moveatur; etenim magis utique Ecclesiae bono repugnat episcopatum propter honores vel redditus temporales concupiscere, quam gradus ipsius celsitudinem expetere; ex priori enim desiderio officii episcopalis neglectus saepius accidit, et imperitorum temeraria ad episcopatum capessendum plurium ambitio incenditur; ex posteriori verò non item; quinimò perfectionis studio accidit saepe ut inflammetur, qui perfectionis statum cogitat, eumque sibi obtinendum proponit, et ceteris morum sanctitate praecellere in animum suum inducat, qui ceteris ampliorem gradum et perfectionem suorum votorum magnitudine sibi destinat; tantumque abest ut perfectissimi gradus meditatione studia nostra in officio pastoralis remittantur, quin potius augeantur; tum quòd redditus temporales, honor nobis exhibendus, caeteraque ejusmodi longè sint infra episcopatum; celsitudo verò gradus episcopatus non sit infra episcopatum, sed sit ipsa episcopatus dignitas. Ideòque longè minor est inordinatio voluntatis, dum episcopatum propter celsitudinem istam appetit, quam cum propter redditus temporales, vel honores mundanos concupiscit, unde nec mortalem in eo culpam admittere aequum judicamus, qui cum sibi nullà injustà viâ ad episcopalem dignitatem grassandum proponat, celsitudinis tamen desiderio incalescit, neque enim adeò rerum ordinem pervertit ut hujus pravitas desiderii mortalis criminis necessariam inordinationem attingat.

X. Quintò, gravius proinde, et, ni fallor, exitiale scelus est, propter redditus temporales, vel honores mundanos, tanquam propter finem, episcopatus desiderio voluntariè inhærere: tum quia in eo desiderio inordinatio maxima et perversitas voluntatis apparet, praefereute scilicet naturalia supernaturalibus, terrena caelestibus, inferioris longè ordinis bona superioribus, donumque quo nullum hominibus majus dari potuit, in hominum utilitatem institutum, externis commodis et blandimentis fortunæ postponente; tum quòd in damnum totius reip. christianae haec intentionis perversitas cedere videatur, cum sae-

pissimè accidat ut qui divitiarum vel honoris solum causà episcopatum appetunt, de salute animarum sibi commissarum nequaquam cogitent, iique qui ejusmodi desiderio ducti episcopatum consequuntur, officium suum negligent, cuius minimam ante rationem habuerunt; plurima Ecclesie utilia, honori et divitiis postponant, salutis proximi minis avidi sint, quam pecunie, vel gratiæ; et Ecclesie Christiane bonis minis invigilent, quam privatis commodis; tam denique quia, cum episcopatus naturà suà officium sit, spiritualis potestas, et agendi in aliis divina auctoritas, naturà utique suà ad opus actionemque refertur, ut supra docent Patres. Episcopatu itaque abutuntur, qui ad alios fines extraneos ipsum referunt, et institutam à Christo ad agendum dignitatem suo fine privant. Verum qui reditus temporales, honorem, aliaque ejusmodi episcopatui adnexa tanquam motiva ad illum appetendum respiciunt, non videntur ullo se crimine ex eo præcisè constringere, quamvis imperfecti videantur, nec intentio eorum omninò pura censeatur; accidit autem naturæ nostræ corruptæ vitio, ut vix reperiri possint qui divina propter se solum expetant, et irreflexis ad terrestria oculis, cœlestia solum intueantur: quinimò omnis ferè nostra intentio terrestrium commodorum aliquà admixtione fœdatur: sed hæc admixtio, imperfectio quidem est, non tamen culpa semper est.

XI. Sextò, ex prædictis quidem infertur episcopatum rarò appeti posse, nec passim ab omnibus, ut Chrysostomus, Isidorus Pelusiota, Gregorius Nazianzenus et alii passim Patres ostendunt; aliquando tamen et à quibusdam, puta ab iis qui et digni sunt et passim tales habentur, urgente Ecclesie necessitate, vel utilitate evidenti appeti licere; iis præsertim temporibus quibus tantum abest ut inviti ad episcopale munus cogi solvant, ut potius nemo episcopatum consequatur, nisi non solum appetierit, sed petierit, nec petierit tantum, sed flagitavit et quaesierit; si enim viris bonis, quos nulla gravia scelera coarguunt, probatorum autem virorum testimonia de aptitudine ad episcopale ministerium gerendum tutos faciunt, episcopatum appetere non licet: sola ergo iis ad episcopatum via jam patebit, qui suæ conscientie nullam habeant rationem ut episcopi fiant; cæteris qui innocentiam servare malint quam consequi dignitatem, aditus obstruitur; sequiturque vix ullum jam in Ecclesia episcopum esse qui non peccato sibi ad eam dignitatem viam fecerit: iis ergo temporibus sicut non licet unicuique suis viribus ita fidere ut aptum se tanto muneri existimet, ita nec iis quos ad eundem ordinem, ut ait Hieronymus, epist. 1 ad Heliod., *pia fratrum blandimenta*, malim ego dicere testimonia, et *tota sollicitant*, quos male acta vita non reprehendit, non omnis nempe urgente Ecclesie utilitate vel necessitate, appetendi episcopatus libertas adimenda est; non enim in ejusmodi desiderio præsumptio reprehenditur, cui non bona de se ex privato sensu existimatio, sed humilis ex aliorum laudatione ac persuasione probabili exorta audentia ortum dedit;

quod non ambitio, sed charitas excitavit; non propriæ gloriæ cupiditas, sed animarum procurandæ salutis zelus, provocavit; nec temerariæ in pericula precipitantie insinulabitur ejusmodi cupiditas, si non præproperè vel excecato judicio, sed maturè, ex ardore in bonum publicum affectu (cui privatam unusquisque quietem ac tranquillitatem tenetur postponere) episcopatus appetatur; si propter fratres, pro quibus *anathema esse à Christo* cupiebat divus Paulus, Galat. 5, periclitari non dubitemus, pro quibus etiam Christus mori dignatus est, et factus est maledictum; tunc certè cum Ecclesia quos noverat ministerio dignos etiam invitos eligeat, nemini Ecclesie judicium desiderio suo prævenire, aut ei contradicere licebat; at jam Ecclesie silentis ac tacentis voces, bonorum, qui bonos quosque et eruditos ad episcopatum invitant, vota, testimonia ac consilia esse videntur, quibus consentire, neque nefarium neque præsumptuosum existimàrim.

XII. Quæ verò diximus confirmat Zozimus papa, qui epistolà ad Isichium Salonitanum episcopum, *tum verò ad presbyterii*, inquit, *fastigium talis accedat, ut nomen ætas impleat, et meritum probitatis stipendia contecta testetur: jure inde summi pontificis locum sperare debet*. Vides summi Pontificis locum ex mente Zozimi papæ sperari posse. Assentitur Gregorius primus, partè 1 Pastor., c. 7, dùm *nonnunquam prædicationis officium et nonnullos laudabiliter appetere, et ad hoc nonnullos laudabiliter coactos pertrahi docet*, quod et exemplo probat Isaïæ, c. 6, *qui Domino querenti quem mitteret, ultrò se obtulit*; eoque præterea tempore episcopatum laudabiliter appeti potuisse asserit, ibid., c. 8, quo qui plebibus præerat, ad martyrii tormenta primus traheretur, quamvis tamen isto tempore non minus præsumptionis periculum in episcopatus desiderio esset, quam hodierno: quippè cum eadem conditiones, imò fortè plures tunc desiderarentur in episcopo, quam nunc requirantur: tota verò ratio discriminis hodierni ac primi illius temporis est quòd hodierno quidem tempore cavendum sit maxime, ne dùm videtur officium expeti, honor et redivus temporales potius expetantur: cui certè periculo provini est providendum, ne nos in appetitu tam excelsi culminis imago cogitate dignitatis abripiat; primis verò Ecclesie temporibus aberat quidem illud periculum, sed aliud non minus fortè aderat, ne videlicet qui episcopatum desiderabat, in totius Ecclesie perniciem, præ cæteris ad mortem quaesitus, tormentorum atrocitate victus tandem succumberet: verum pericula illa omnia charitas superat, quæ qui verè incenditur ob commune Ecclesie bonum pericula nulla renuit, ut et majoris meriti sibi gloriam et proximo utilitatem impendat; sicut enim periculo se exponere atque necessitate peccatum est, ita urgente boni publici utilitate vel necessitate, ex charitate pericula subire meritorium est.

XIII. Septimo, hæc cum ita sint, nemo tamen sibi ipsi blandiatur, nemo sibi aduleatur: facili siquidem hic casus non in appetendo solum episcopatu, sed in oblando. Plurimos, ut jam docuimus, avaritia trahit,

plurimos ambitio obcecat, plurimorum temeritas ac presumptio studia accendit, qui tamen charitatis zelum prætendunt, qui Ecclesiæ utilitatem solum sibi præ oculis habere videntur et proximorum salutem; facile vitia virtutum speciem induunt, easque præsertim virtutes, quæ communem virtutis rationem excedunt, vitia sæpius simulatâ boni specie mentuntur; plurimi quoque sibi facile applaudunt, et de se magnificentius cogitant quàm veritas patiatur; pauci vires suas ex æquitate, et episcopatus magnitudinem ex veritate metiuntur: quod de Galbâ aliquando dictum est cum imperio dignum fuisse visum, nisi imperasset, id de pluribus dici non minùs verè poterit; quàm multos episcopatu dignos habendos nisi episcopi facti fuissent! Sic ergo Ecclesiæ consulendum est ut propria salus non negligatur: non vitupero charitatis excellentissimæ ad episcopatus officium aditantis fervorem; sed timeo, ne vel zelus non sit, vel non secundum scientiam; ne vel majora viribus audeamus; vel ad maximum et divinum opus infima nos, et sordida avaritiæ vel ambitionis motiva inducant, nam et cautè perspicendum est, ne vel desiderium temerarium sit, vel impurum; ne vel rem viribus imparem desiderando voluntas excedat, vel ex indigno motivo, rem divinam appetendo deficiat; sicque et in excessu temerè et in defectu imprudenter eligat. Terrent me tot sanctissimi Patres, qui episcopatus desiderium vituperant: terret me Augustinus, qui episcopalem sarcinam, si nullus imponit, non ambiendam, non appetendam, non quærendam esse docuit, sed intuendæ tunc temporis vacandum esse veritati. Terret Gregorius, qui Past. parte 1, c. 9, inter episcopatus difficultates et bona, quid sequendum, quid tenendum sit, exponit, nisi, ut virtutibus pollens coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus, ne coactus accedat; qui dignos ipsos culmen fastigiumque Ecclesiasticæ potestatis, et ex corde debere fugere, et invitos obedire docuit, ibid., cap. 6. Terret Isidorus Hispalensis, qui lib. 3 Sent., cap. 54, viro ecclesiastico præcipit ut ad dispensationem ecclesiastici ordinis si ex Dei voluntate pervenerit, nolens quidem, sed humilis gubernandam suscipiat. Terret Nazianzenus qui, orat. 1 apolog., nec oblatam præfecturam expetendam voluit, nec minimè oblatam expetere cuiquam permisit. Terrent me plures alii, qui universim appetere episcopatum periculosum esse censuerunt; sed et periculosum esse censeo, nec nisi ob Ecclesiæ necessitatem vel utilitatem (quæ hocce tempore maxima est, quo contra Ecclesiæ veteris morem nemo invitus ad ecclesiasticas dignitates eligitur) episcopatus desiderium cuiquam permitto.

XIV. Porrò quod de episcopatus desiderio docuimus superiùs, id de cæterorum ordinum, presbyteratus præsertim, ac diaconatus (quorum functiones cæterorum ordinum officiis difficiliores sunt, et hierarchicæ) officiorumque curam animarum habentium, necnon prædicandi ac Sacramenta administrandi, servatâ, ut præmonuimus, proportionem, desiderio dicendum: 1° quia D. Paulus, citato loco, 1 ad Tim. 3: *Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*, non solum

de episcopatu proprie dicto, verum etiam de presbyteratu locutus à Patribus dicitur; et sequentia verba: *Oportet autem episcopum irreprehensibilem esse*, ex quibus difficultas gerendi sacerdoti, et periculum ipsius appetendi ab eisdem Patribus passim colligitur, omnes non solum de episcopo, verum etiam de presbytero intelligenda esse testantur; de diaconis quoque in tertio ordine constitutis similiter locutus videtur ibidem, dum diaconos eligendos subdit ibidem, « pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia purâ, probatos in ministerio, nullum crimen habentes », ideòque quâ ratione desiderium episcopatus additis difficillimis conditionibus compescuit, eadem ratione et desiderium presbyteratus ac diaconatus, 2° quia Patrum à nobis superiùs citatorum plurimi de dignitatibus ecclesiasticis et sacris functionibus universim locuti sint, nec solius episcopatus desiderium pestilens vel periculosum esse dixerunt. Origenes dignitates, principatus et ministeria Ecclesiæ generatim appeti vetuit; Basilius cujusvis præfecturæ appetitum prohibuit; Nysseus et Chrysostomus, et alii passim, dominandi studium generatim exagitant; Ambrosius sacerdotes honoris cupidos universim perstringit; Basilius et Gregorius Magnus nominatim prædicandi officium periculosè appeti docent, et quæ de episcopatus desiderio dicuntur, hæc ad officii prædicandi munus transferunt; Augustinus loci superioris cupiditatem generatim damnat; Nazianzenus de quacumque ecclesiasticâ præfecturâ loquitur; legantur cæteri Patres à nobis adducti, quorum ea mens videtur fuisse, ut nec inferiores episcopatu gradus, nec ecclesiastica officia episcopali inferiora passim appeti permitterent; 3° quia ratio Patrum ac theologorum, ob quam appetitum episcopatus periculosum censent, in inferioribus quoque ordinibus ac ministeriis, servatâ tamen proportionem, locum habet: etenim, ideò, inquirunt, nemo, ordinariè loquendo, episcopatum appetere debet, ne, si primum appetat, vanitatis, si redditus, avaritiæ, si opus ipsum, presumptionis arguatur, quòd se operi episcopali parem arbitrari videatur; idem in presbyteratus ac diaconatus ordinibus, cæterisque gravioribus saltem ecclesiasticis officiis appetendis videtur esse periculum, quæ, si propter primum et dignitatis splendorem appetantur, vix sine vanitate appetuntur; si propter redditus, avaritiæ maculam haud dubiè desiderium istud inurit; si propter opus, defectionis discrimen inducit, cum teste Aug., ep. 148 ad Valer., *nihil sit difficilius, laboriosius, et periculosius episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio*; cum prædicationis officium Patribus quoque difficillimum semper visum fuerit, et quòd multam exigat in ejus ministerio dispositionem; cavenda quoque in iis appetendis presumptio, ne illis dignos nos putemus, à quorum rectè gerendorum facultate valdè absumus; et, ut loquitur Gregorius, Pastoralis parte 1, cap. 7, periculum est, « ne non purgatus adire quisque sacra ministeria audeat; et ideò, » inquit, « quia valdè difficile est pur-

gatum se quemlibet posse cognoscere, predicationis officium tutius declinatur. »

XV. Itaque nec ecclesiasticos ordines, aut officia, propter sacrum principatum, præsidentiam, statumve ipsius eminentiam, nec propter honorem redditusve temporales quæri, vel desiderari licere concludimus, quod superius quoque à nobis probatum fuit, dum sacre ordinationis inordinatos fines recenseremus; sed nec propter opus ipsum, Deique gloriam, ac proximorum salutem procurandam passim à quibuscunque appeti debere censuimus, ne impares tanto muneri deficiamus, et suscepto oneri succumbamus; ne contra legem divinam à D. Paulo promulgatam, Hebr. 5, sumat quis sibi honorem, qui non vocatur à Deo tanquam Aaron; ne imprudenter incipiamus ædificare, nec possimus consummare. Quia tamen electio ad sacros istos ordines officiaque vix est in usu, nec ordinari solent nisi qui seipsos ordinandos offerunt, nec ad officia obeunda vocari, nisi qui sibi gratam esse significarint suam ad ecclesiastica ministeria assumptionem, ideò à peccato excusantur qui charitatis zelo seipsos sacris ecclesiæ antistitibus ad hos ecclesiasticæ dignitatis gradus muniaque ista paratos esse significant, qui vel superiorum jussu, vel proborum virorum hortatu, nullis conscientie criminibus redarguti, in divinâ misericordiâ confidentes audent se sacris altaribus ordinandos, consecrandos mittendosque offerre; qui statum ecclesiasticum perfectionis acquirendæ vel exercendæ studio amplectuntur, et ad divina ministeria ineunda tantum ex charitate feruntur, quantum ex humilitate revocantur; non enim dubium est quin charitas operat multitudinem peccatorum, 1 Petri 2; quin perfecta charitas foras mittat timorem, 1 Joan. 4; quin charitas Christi urgeat nos, 2 Cor. 5; non dubium quin cum Apostolo dicere possit, qui ad salutem animarum procurandam ex charitate promoveri desiderat, 2 Cor. 12: *Factus sum insipiens, vos me coegistis*; item: *Ego autem libentissimè impendam, et superimpendar ipse pro animabus vestris*; nec dubium quin coram Deo gratum sit maturâ prius deliberatione initâ, et divinâ misericordiâ invocatâ, periculis se pro eorum salute exponere, pro quibus Christus ipse mortuus est; denique cum episcopatus totius sacerdotii apex sit, et perfectionis humanæ culmen, reliqui autem gradus ecclesiastici progressionem sint ad perfectionem et gradum episcopalem, nec eam, licet maximam, exigant dispositionem, perfectionemque prærequirant, quam episcopatus præsupponit, ideò dicendum est minus tutum esse episcopatus desiderio teneri (quem nemo ritè obire potest, nisi qui cæteris sanctitate prudentiaque præcellit) quam ad cæteras ecclesiasticas dignitates, officia ecclesiastica anhelare.

ARTICULUS III.

An liceat sacros ordines vel ecclesiasticas dignitates refugere.

1. Hactenus verò de appetitu ac desiderio tam sacrorum ordinum, quam ecclesiasticarum dignitatum abundè disputavimus; superest itaque ut de fugâ seu

recusatione utrorumque breviter quædam subjiciamus; quamvis enim superius, ex Patrum sententiâ, docuerimus episcopatum (quod idem dicas de reliquis sacris ordinibus ecclesiasticisque dignitatibus) nec appetendum, nec omnino recusandum esse, nihilominus quædam speciatim de episcopatus cæterorumque ordinum ac dignitatum fugâ non ineptè adjungimus.

II. Primum itaque pro certo et indubitato habendum est eum qui se certis testimoniis ineptum, et episcopali muneri, vel alteri cuivis ordini, dignitatique gerendis imparem esse compertum habuerit, tutâ conscientia posse episcopalem dignitatem, vel aliam injunctam recusare, imò et debere, idque supra auctoritate Chrysostomi, lib. 4 de Sacerd., cap. 1, exemplisque ab eo adductis ostendimus; cui etiam ratio aperta suffragatur: naturali siquidem jure vetitum est ne indignus ad sacras dignitates ordinesque conscendat; cum ergo naturalis juris violatio nullâ superiorum voluntate, nullâ vel ratione, vel excusatione permittatur, justumque sit, in conspectu Dei, Deum potius ordinationes indignorum promotionesque prohibentem, quam homines vocantes audire; nemo in dubium revocare potest quin satius omnino sit superiorum jussis oblectari, episcopatum recusando, quam divinas naturalesque leges acceptando violare. Rectè tamen notat D. Thomas, 2-2, q. 183, art. 2, ad 2, impedimentum quo quis irretitum se novit, quominus voluntati superiorum obtemperet, triplex esse: unum, quòd removeri potest, ab ipso cui pastoralis cura imponitur et injungitur, ut si peccandi habeat propositum, cui nempè renuntiare potest; quale impedimentum ad episcopalem dignitatem declinandam allegabat Synesius, epist. 105, qui se et ludo deditum, et rei uxoriæ addictum, et philosophiæ ethniciæ placitis nimis astrictum publicè testabatur, cum tamen in ipsius potestate situm esset (quod et ipse factis ostendit) ut et ludis et uxoriæ rei voluptatibus vale diceret, et philosophiæ errores catholici fidei minimè consentaneos damnaret; tunc ergo ille cui auctoritate superioris pastoralis sollicitudo imponitur, et ob rationabilem causam præcipitur, tenetur obtemperare, obicemque voluntarium à se remove. Alterum est, quòd per eum quidem cui injungitur pastorale munus, removeri non potest, cum tamen per superiorem imperantem removeri possit; tuncque tenetur inferior, cui onus istud imponitur, defectum patefacere superiori, cui dispensanti debet obedire, quod exemplo Moysis ostendit divus Thomas, quem cum Dominus ad Pharaonem mittere voluisset, defectum ipse eloquentiæ et linguæ tarditatem impedimentumque objecit, sed præcipienti Domino ut pergeret, promittente se in ipsius ore futurum, dicturumque quid loqueretur, protinùs obtemperavit. Tertium, quòd nec à superiori jubente, nec ab eo cui injungitur, removeri potest, quo casu nemo onus imponenti obtemperare obligatur; si, v. g., jubeat archiepiscopus ut episcopatus onus suscipiat qui irregularitate obstringitur, in quâ solus papa dispen-

sare possit, poterit is episcopatum recusare, quem nempe archiepiscopi iubentis præceptum sibi licitum non fuit, iubeat summus Pontifex ut stupidus, et gerenda rei ineptus episcopatum suscipiat, non tenetur obedire qui se impari oneri aperte recognoscit, nam nec debet mori gerere: nam naturalis divinaque legis obligatio, Pontificis imperio præponderat, et jussio quantumvis summi Pontificis ab eorum violatione non excusat; quamvis tamen hujus jussionis auctoritas, cum qui de sua capacitate dubitaret, in conscientia tutum efficere possit, nec plus suo, quam tante auctoritatis iudicio, credere debeat, qui sibi, de virium suarum imbecillitate dubias, metuit.

III. Secundò certum est nec episcopatum injunctum omnino debere recusari, nec ceteras ecclesiasticas dignitates oblatas, nec ordines sacros impositos ab iis qui non se oneri impares aperte recognoscunt, refutari debere. Idque primò Scripturæ sacræ testimoniis possumus confirmare; primò enim in eâ legimus Jonam à Deo punitum, quòd concionandi Ninivitis officium detrectasset; Mosem reprehensum in eumque iratum Deum quòd educendi populum Judæum è Pharaonis servitute munus rejiceret. Legimus apostolos impigrè Christo ad apostolatûs dignitatem eos vocanti obdivisse, Matthæumque è telonio vocatum continuò voci Domini paruisse, Saulum de peccatore apostolum factum, illicò sese obtulisse dicendo, Act. 9: *Domine, quid me vis facere?* Secundò damnantur in Scripturis, qui talenta abscondunt, qui mram in sudario ligant, qui lucernam sub modio ponunt, quibus quidem parabolis hi reprehendi videntur qui divina dona in aliorum usum impendere renunt, nec ad proximorum salutem quamvis vocati præesse volunt: quibus parabolis affinis est ista Proverbiorum, cap. 11, sententia: *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis, benedictio autem super caput vendentium;* ex quâ rectè inferimus, cum episcopi aliique sacri mystæ ac pastores sint ministri Christi et dispensatores mysteriorum Dei, eos malè agere, qui spiritalem alimoniam impertiri, verbiq; divini ac Sacramentorum dispensationem sibi commissam obire remittunt, proindeque qui vel episcopatus, vel alias ecclesiasticas dignitates impositas suscipere detrectant. Tertiò, cum, ut Ecclesiastici liber, cap. 17, ostendit, *unicuique mandaverit Deus de proximo suo;* præceptumque sit, *ut qui misericordiam habet, doceat et erudiat, quasi pastor gregem suum,* quis inficiari poterit quin necessitate proximi exigente, et superiori imperante, ad sacras populorum præfecturas divinâ lege unusquisque tanti muneris capax astringatur? Alia testimonia Scripturæ sacræ urgent Athanasius, Gregorius Nazianzenus, Basilii, Gregorius Magnus et alii Patres.

IV. Rationes verò duas hujus rei assignat divus Thomas, primùm quia charitati erga proximos repugnat episcopatum injunctum recusare, pro quorum nempe utilitatibus nemo est qui non se teneatur exponere, quod ex Augustino colligitur assertente, l. 19

de Civit., c. 19, quòd *negotium justum suscipit necessitas charitatis*; alterum, quia idipsum humilitati opponitur, probatque ex his Gregorii verbis, Past. parte 1, c. 6: *Tunc ante Dei oculos vera est humilitas, cum ad respiciendum hoc quod utiliter subire præcipitur, pertinere non est.* Nazianzenus pariter inobedientiæ eos coarguit qui sacræ præfecturæ onus impactum rejiciunt, ex eoque proinde capite voluntatis inordinationem quoque petendam esse demonstrat. Prosper Aquitanicus insuper eosdem injustitiæ accensat, quòd et vitæ socialis vincula dissolvant, et utilem, debitumque Ecclesiæ laborem subtrahentes suffurari videantur. Certe, cum quævis pars utilitatibus totius inservire debeat, suaque etiam commoda postponere, non dubium est quin unusquisque privatus utilitate Ecclesiæ cogi possit ad sacram præfecturam subeundam, etiam cum factura propriæ quietis; item cum non nobis tantum, sed toti communitati fovendæ nati simus, iniquè agimus, si debita necessariaque reipublicæ christianæ officia subtrahamus.

V. Neque verò in eâ re demonstrandâ pluribus rationibus opus est, cum consentientes in eâ propositione docendâ Patrum sententias teneamus; varias superiùs Patrum auctoritates huic proposito faventes adduximus, ex quibus hoc elicere licet; ex Nazianzeno quidem, neque appetendam minimè *oblatam præfecturam*, neque fugiendam eandem *oblatam*: *illud enim temerarium hominum esse, hoc inobedientium, utrumque autem imperitorum;* ex Chrysostomo non licere munus episcopale cui pares sumus impositum detrectare; ex Augustino, epist. 81 ad Eudoxium, necessarium esse *ut si quam operam nostram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avidâ suscipiamus, nec blandiente desidiâ respuamus, sed miti corde obtemperemus Deo;* itemque, lib. 19 de Civit., cap. 18, neminem sic debere esse otiosum, *ut in eodem otio utilitatem non cogitet proximi,* ex quo infert, episcopalem sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuentæ vacandum esse veritati, si autem imponitur, suscipiendam esse propter charitatis necessitatem: ex Prospero Aquitanico, de Vitâ contempl., cap. 20, contra justitiam *facerere eos qui merito suæ conversationis vel eruditionis electi, otiosum studium fructuosæ utilitati regendæ multitudinis anteponunt; et cum possint laboranti Ecclesiæ subvenire, operosæ administrationis laborem, fruendæ quietis contemplatione, refugiunt;* itemque dignitatem ecclesiasticam, *nec ambiendam esse, nec vitandam;* ex Gregorio Magno, Pastor. parte 1, cap. 7, prædicationis officium licet tutius declinetur, attamen *declinari pertinaciter non debere, cum ad suscipiendum hoc superna voluntas agnoscitur.*

VI. Iis verò plura alia Patrum testimonia addi possunt: primùm enim extat egregia D. Petri ad Clementem exhortatoria oratio pro episcopatu capessendo in epistolâ quæ fertur ejusdem Clementis ad Jacobum fratrem Domini, in quâ plurima ad præsentem quæstionem solvendam eruuntur: cum enim ad pedes divi Petri procidisse se excusantem, et declinantem honorem cathedræ ac potestatem narrasset, mox divum

Petrus in hæc verba respondisse refert : « Pro hoc ne me rogaveris : hoc enim fieri statutum est mihi, et eo magis quod excusas ; quia hæc cathedra cum qui cupit eam, et audacter expetit, non requirit, sed ornatum moribus, et in verbis eruditum ; quod si esset alius melior, si quis mihi alius adiutor tam sedulus astitisset ; si quis tam plenè doctrinam meam rationem cepisset, sed et ecclesiasticas dispositiones tam plenè didicisset, habens alium talem, non te cogerem opus bonum suscipere nolentem ; superfluum est ergo aliam querere, cum primitias eorum qui ex gentibus per me salvantur, et præcipuè hujus urbis, te primum obtulerim Deo. Sed et illud intuere, quia si periculum peccati timens suscipere refugis Ecclesiæ gubernacula, certus esto quia amplius peccas, qui populum Dei velut in fluctibus positum et periclitantem cum juvare possis, subterfugis, tui tantummodò habens considerationem, et non quod in commune omnibus expedit, providens ; sed certus esto quod necesse est te suscipere omne periculum, quia nec ego pro salute omnium ab obsecrando cessabo, etc. Sed et illud cupio te mecum justà ratione perspicere, quando maxime tuà operà indiget Christus, nunc cum inimicus adversus sponsam commovet bellum ; an in futuro tempore, quando jam Christus post victoriam triumphabit, nec ultra ullius operà indigebit ? quis non etiam parvi sensù intelligat quod istud est tempus in quo operam tuam Christus requirit : totà igitur mente in præsentī necessitate præbe operam, etc. ; libenter ergo suscipe episcopatus officium, » etc. ; ex his siquidem verbis discimus primò necessitatem acceptandi episcopatum inferioribus à superiori imponi posse : secundò eam tamen, Ecclesiæ utilitate urgente, nec unquam nisi episcopali muneri aptissimis imponi debere : tertio peccare, qui, cum hujus muneris capax sit, imponenti pertinaciter resistit : quartò periculosissimis Ecclesiæ temporibus et tumultibus, tunc maxime legem istam urgere, et imminere obtemperandi necessitatem, episcopalemque operam persecutionis tempore ab his qui digni sunt, præsertim exigi posse, et præstari oportere.

VII. Athanasius integram scripsit epistolam ad Dracontium, quā eum ad episcopale munus gerendum vocat, et episcopatum minime fugiendum, aut monasticæ solitudinis pretextu recusandum esse demonstrat, copie præsentim tempore quo Ecclesiæ persecutio ingruerit, nefas esse dictitans eum qui gratiam acceperit, ipsam occultare, et quos denarios acceperit, in occulto habere : episcopalem dignitatem non contemnendam prædicans, quam Christus instituit, per quam ecclesiæ subsistunt, et christiani facti sumus ; admonens, omnibus si fugiendi mens inesset, ecclesias desertas iri, apostolos idèò Christo vocanti alacriter paruisse ; addens juramenti quo se ad fugiendam istam Dracontius dignitatem obstrinxerat, nullam ei habendam esse rationem ; ex Scripturis quoque fugiendi consilium reprobandum, cum et Jeremias et Moses, qui ab initio recusabant, mittenti tandem Deo paruerint ; cum Jonas, qui ab initio fugerat,

postea denuò prophetàrit ; rationem etiam istam subiungens, quòd Deus nostra melius noverit, quàm nos ipsi noscamus ; monachorum quoque exempla subdens, qui episcopatus sarcinam impositam subierint ; objectioni pariter occurrens de episcopatus laborisque periculis, et peccandi exinde occasionibus ; quibus omnibus ubi respondit, tandem concludit periculum ipsi imminere *ex istà detractatione ecclesiastici ordinis.*

VIII. Similiter sentit Nazianzus ; nam non solum prædictà, quam citavimus, apologeticà oratione, verum etiam alià ad patrem suum habità, cum ei curam Ecclesiæ Nazianzenæ commisisset, eandem sententiam docuit ; ubi enim timorem suum expressit, animique sui infirmitatem allegavit, quæ ei montes et solitudines ad vacandum contemplationi, conscientiamque purgandam petere suadebant, mox utilitatis publicæ causà sibi necessariū fuisse curam pastorem assumere allatà comparatione ostendit : « Quia, inquit, ut hortus præstantior est quàm stirps una, et cælum universum cum suis ornamentis, quàm unica stella, et corpus quàm unicū membrum ; ita præstabilius est tota Ecclesia rectè composita uno homine officio suo probè fungente. Neque etiam oportet sua quemque duntaxat commoda spectare, sed et aliorum rationem habere : nam ipse quoque Christus, cui in suo honore ac deitate manere liceret, non solum usque ad servi formam seipsum exinanivit, sed etiam contemptà ignominia crucis supplicium subiit. » Unde et concludit sibi optimum visum mediani quandam sequi viam inter cupiditatem et timorem ; id autem sic fieri posse, si nec sacrum munus omninò defugeret, ne (quod periculosum est) gratiam rejiceret ; nec rursus (quod molestum et acerbum est) graviores, quàm vires ferant, sarcinam humeris tolleret : « Pli autem viri simulque tranquillitati suæ consulenti esse, functionem sacram viribus metiri, ut scilicet tanquàm in cibis, eam admittamus, cui pares esse possumus, eam autem quæ vires nostras superat, repudiemus, » etc. Ex quibus colliges publicis utilitatibus unumquemque seipsum, non tantum suam operam, debere ; Christi exemplo ad id nos incitari ; periculosum esse Dei gratiæ resistere, perniciosum impar humeris suis onus subire, si nec utilitas postulet Ecclesiæ, nec vires nostræ ferant ; neque privatis nostris incommodis, in publica commoda peccandum esse, nec inquam futuram superioris iussionem, quæ ad illicita vel supra vires posita tentanda necessitatem nobis imponeret. Synesius quoque epistolà ad fratrem, varia se allegasse Theophilo scribit, quibus se episcopali muneri imparem esse ostenderet ; paratum tamen, si has ipse exceptiones non admitteret, onus subire, et ita apud se existimasse, cum nec imperatoris nec Augustalis præfecti mandatis absque pœnâ resisti possit, multò minùs pœnam evasisse, qui Deo vocanti minime obtemperarent.

IX. Augustinus, præter ea quæ superius ex ipso protulimus, libro quoque de Fide et Operibus, eos redarguit, qui nolunt in Ecclesià suscipere digni-

sationis officium, desidiosam prætendentes excusationem nolle se rationem reddere de peccatis alienis, qui audiunt et non faciunt, id est, accipiunt et non reddunt, » cum è contrario, ut ibidem inuit, dispensator fidelis et diligens in erogando sit paratissimus, et lucrorum dominicorum avidissimus. Eleganter in hæc materiâ disseruit Prosper Aquitanicus, lib. 5 de Vita contemplativâ, cap. 28 : « Videndum est » inquit « utrûm justè faciant illi qui se removentes ab occupationibus cunctis, ac studis spiritualibus offerentes, nihil humane societati proficiunt, et desideria sua commodis omnium præferentes, utilitatem communem desiderate vacationis electione contemnunt; cum profectò laborantibus opem ferre nolle, cum possis, et, communi bono posthabito, otiosâ quiete frui velle, nihil habeat æquitatis; cui æquitati qui serviunt, omnes omnium bono vivunt, ac velut sibi invicem nati, salutem mutuam tuerentur ac diligunt; ac per hoc contra justitiam faciunt hi qui, merito suæ conversationis vel eruditionis electi, otiosum studium fructuosæ utilitati regendæ multitudinis anteponunt. » Nonne verò ista evidenter convincunt impositi episcopatus recusationem iniquam esse et injustam, nec solum charitati et dilectioni proximi repugnantem?

X. Palmam verò in hæc questione dirimendâ et explicandâ, meo quidem judicio, omnibus præripuit S. Gregorius, qui de eâ materiâ non semel disputavit, et quidem in libro Pastoralis curæ, parte 1, cap. 5 et 6, ubi ex instituto magis hanc quæstionem tractat, duo genera statuit eorum qui pastorem curam respuunt: primum eorum qui, quietem propriam sectantes, opus illud refugiant; alterum eorum qui pondus regiminis per humilitatem subire detrectant; priores ita carpit, quia nimirum « hi culmen regiminum si vocati suscipere renuant, ipsa sibi plerumque dona adimunt, quæ non pro se tantummodò, sed etiam pro aliis, acceperunt; cùmque sua, et non aliorum, lucra cogitant, ipsi se, quæ privata habere appetunt, bonis privant. » Quod quidem Scripturæ sacræ auctoritatibus sic demonstrat: « Hinc itaque ad discipulos Veritas dicit, Matth. 5 : *Non potest civitas abscondi supra montem posita, et nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt*; hinc Petro ait Joannis 21 : *Simon Joannis, amas me?* qui cùm amare se protinus respondisset, audivit: *Si diligis me, pasce oves meas*. Si ergo dilectionis est testimonium cura pastionis, quisquis virtutibus pollens gregem Dei pascere renuit, Pastorem summum convincitur non amare; hinc Paulus dicit, 2 Cor. 5 : *Si Christus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, et si pro omnibus mortuus est, superest ut qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit*. » Fusius id ostendit ex antiquæ legis præcepto quo frater superstes fratri suo mortuo semen suscitare jubebatur, tandemque ita concludit: « Sunt itaque nonnulli qui magnis, ut diximus, muneribus ditati, dum solius contemplationis studiis inardescunt, parere utilitati proximorum in prædicatione refugiant, secretum quietis diligunt, secessum speculationis pe-

tunt, de quo si districtè judicentur, ex tantis procul dubio rei sunt, quantis venientes ad publicum prodesset potuerunt; quâ enim mente is qui proximis profuturus entesceret, utilitati cæterorum secretum præponit suum, quando ipse summi Patris Unigenitus, ut multis prodesset, de sinu Patris egressus est ad publicum? » Posteriores autem, eos nempe qui ex humilitate pastorale officium rejiciunt, ne eis quibus impares se æstimant, præferantur, hoc argumento egregie refellit, cap. 6, citato: « Quia eorum profectò humilitas, si cæteris quoque utilitatibus cingitur, tunc ante Dei oculos vera est, cum ad respuendum hoc quod utiliter subire præcipitur, pertinax non est; neque enim verè humilis est, qui superni nutûs arbitrio, ut debeat præesse intelligit, et tamen præesse contemnit; sed divinis dispositionibus subditus, atque à vitio obstinationis alienus, cùm sibi regiminis culmen imperatur, si jam donis præventus est, quibus et alîs prosit, et ex corde debet fugere, et invitus obedire. » Idem quoque S. Gregorius, lib. 5 Moral., cap. 4, moraliter exponens illud capitis 5 Job : *Qui expectant mortem, et non venit*, eos interpretatur, « Qui desiderant mortificare se funditus, atque ab omni vitâ gloriæ temporalis extinguere; sed occultis sæpè Dei judiciis, vel præesse in regimine, vel occupari injunctis honoribus compelluntur, atque inter hæc mortificationem plenissimam indesinenter expectant, sicque se gerunt, quatenus nec à perfectione per intentionem recedant, nec dispositioni Conditoris per superbiam contradicant, » etc. Quorum perfectionis incrementa, et gloriæ, quem sibi coacervant, cumulum ibidem ostendit; ex quibus inferre jure possumus eos qui episcopatu ritè gerendo pares sunt, et Deo vocanti obedire debere, superbiæque potiùs quàm humilitatis notam, si suæ electioni pertinaciter oblectentur, contrahere.

XI. In eandem conspirat sententiam Isidorus, Hispalensis episcopus : « Multis » inquit, lib. 3 Sentent., cap. 34, « intercipit Satanas fraudibus eos qui vitæ et sensûs utilitate præstantes, præesse, et prodesset aliis nolunt; et dum eis regimen animarum imponitur, renuunt, consultiùs arbitantes otiosam vitam agere, quàm lucris animarum insistere. Quod tamen decepti agunt, per argumentum diaboli fallentis eos per speciem boni, ut, dum illos à pastoralis officio retrahit, nequaquàm proficiant, qui eorum verbis atque exemplis instrui poterant. » Item : « Sancti viri nequaquàm occupationum secularium curas appetunt, sed occulto ordine sibi impositas gerunt; et quamvis illas per meliorem intentionem fugiant, tamen per subditam mentem portant, quas quidem summo perè, si liceat, vitare festinant; sed timentes occultam Dei dispensationem, suscipiunt quod refugiant, exercent quod vitare nescunt; intrant enim ad cor, et ibi consulunt quid velit occulta voluntas Dei; seseque subditos debere esse summis ordinationibus cognoscentes, humiliant cervicem cordis jugo divinæ dispensationis. »

XII. Ex his ergo patet indubiatum esse, tum ex

Scripturâ sacrâ, tum ex communî Patrum doctrinâ, episcopatum injunctum nemini capaci et idoneo licere omnino recusare; peccare, qui tanto muneri pares illud pertinaciter suscipere renuunt; ex quo infert D. Thomas, 2-2, quest. 185, art. 2, ad 3, « eum qui votum emittit de non suscipiendo episcopatum, si per hoc intendat se obligare ad hoc, quod nec per obedientiam superioris prælati accipiat, illicitè vovere; si autem intendit se obligare ut, quantum est de se, episcopatum non querat, nec suscipiat, nisi imminente necessitate, licitum esse votum, quia vovet se facturum id quod hominem facere decet. » Corollarium D. Thomæ evidens est: cum enim votum sit solum promissio majoris boni, optimum autem sit episcopatus desiderium continere, et primatus cupiditatem frenare, ad eumque nisi nolentem accedere, rationabiliter quidem Deo vovere quis potest, se episcopatum nec appetiturum, nec libenter suscepturum; quia tamen tum ex naturali dictamine rationis, tum ex divino jure unusquisque, necessitate Ecclesiæ urgente, episcopatum tenetur suscipere, nemo rationabiliter episcopatum in eo casu se recusaturum vovet; imò nec sine sacrilegii crimine id vovere potest, ne lethalem omissionem voti sanctitate confirmet. Addo etiam nec ullum vovere posse se, Ecclesiæ utilitate exigente, præcepto superioris in episcopatu suscipiendo, si dignus evadat, minimè pariturum; neque enim melius est, in eo casu, episcopatum renuere, quàm acceptare; nam, ut Patres superius citati ostendunt, magis meritorium est in eo casu, quod volentes nolentes ad episcopatum suscipiendum feramur, quàm ut pertinaciter renuamus; cum ergo non possit voveri, nisi quod melius est, profectò nec isto casu episcopatus fuga voveri potest; unde apparet rectè in libro modestæ discussionis assertionum Kellisoni qui Nicolao Simthæo tribuitur, propositionem istam quæstionis 5, num. 6, quod *votum non acceptandi episcopatum sit validum, et sanctum, tanquàm ambiguum reprehensam; et quatenus extenditur ad recusationem episcopatus, tam impositi quàm oblati, tam urgente quàm cessante necessitate, falsam, temerariam et statui episcopali contumeliosam*, à Parisiensibus doctoribus judicatam anno 1650 fuisse.

SECTIO SEXTA.

DE PROFESSIONE QUÆ AB ORDINANDIS EXIGI VEL EMITTI SOLET.

§ 1. *De origine juramenti ab episcopis jam præstari soliti.*

1. Plurima ab ordinandis, præsertim verò episcopis, juramento firmari, antequàm sacræ ipsis manus imponantur, legere possumus in formâ juramenti quæ habetur in Ponticali Romano, necnon in aliâ breviori eadem ferè omnia capita continente, quæ Decretalibus inseritur, iisque verbis exprimitur: « Ego N., episcopus ab hac horâ, in antea, fidelis ero sancto Petro, sanctæque Romanæ Ecclesiæ, dominoque meo Pape C., ejusque successoribus canonice intrantibus,

non ero in consilio, neque in facto, ut vitam perdat, aut membrum, vel capiat malâ captione. Consilium, quod mihi aut per se, aut per litteras, aut per nuntium manifestabit, ad ejus damnum nulli pandam. Papatum Romanæ Ecclesiæ et regulas sanctorum Patrum adjutor ero ad defendendum, et retinendum (salvo ordine meo) contra omnes homines. Vocatus ad synodum veniam, nisi præpeditus fuero canonicâ præpeditio. Legatum Apostolicæ Sedis, quem certum esse cognovero, in eundo et redeundo, honorificè tractabo, et in suis necessitatibus adjuvabo. Apostolorum limina singulis annis, aut per me aut per certum nuntium, visitabo, nisi eorum absolvar licentiâ; sic me Deus adjuvet et hæc sancta Evangelia. » Citatur autem hæc forma juramenti ex registro Gregorii Petro subdiacono, cum tamen nec apud Gregorium I, ejus plures exstant epistolæ ad Petrum subdiaconum, quem Siciliæ defensorem constituerat; nec apud Gregorium III, cui vulgò caput illud attribuitur, reperitur; neque verò illud ipsum Gregorio IX tribuendum censeo, cum et Gregorii IX constitutiones in Decretalium volumine, ejus ipse auctor est, non primum, sed ultimum locum cujusque tituli obtineant; caput verò citatum de formâ juramenti fidelitatis summo Pontifici præstandæ, quarto loco ponatur, et eidem Gregorio, cui secundum, et tertium, tribuatur; tum quod ante Gregorium IX, similem jusjurandi formam tertio editam fuisse et exactam legamus sub Gregorio II et VII, itemque sub Alexandro III; necnon etiam eandem habeamus in actis concilii Venetici (quod Baronius et alii anno pontificatus ejusdem Alexandri decimo octavo habitum referunt) in quibus schismatis abjurandi, et omnis hæreseos adversus Romanam Ecclesiam, necnon fidelitatis Alexandro III ejusque successoribus exhibendæ, reversis à schismate Octaviani antipapæ, et Guidonis Cremensis, et Joannis de Strumâ, præceptum Christiano Moguntino, Philippo Coloniensi, nominatim, et aliis quibusdam eorum sequacibus, imponitur; eandemque legamus apud Albertum Crantzium, qui in numerosissimo concilio habito pontificii ejus anno vigesimo, in quo eosdem Christianum Moguntinum et Philippum Coloniensem à schismate redeuntibus receptos in Ecclesiæ Catholicæ gremium, et Joannem Calixtum recessisse à schismate refert, atque episcopum Beneventanum creatum fuisse (quod quidem totum in Venetico peractum est, unde de anno concilii Baronio ipsum non consentire apparet); in hoc, inquam, numerosissimo concilio formam istam, redeuntibus à schismate, juramenti propositam fuisse narrat: « Ego N., anathematizo et recuso omnem hæresim extolentem se adversus S. Romanam Ecclesiam, præcipuè verò schisma Octaviani, Guidonis, et Joannis, et ordinationes eorum irritas judico, et eis contradico, et modò, et in antea me obediturum juro, et promitto fidelitatem S. Romanæ Ecclesiæ, et domino meo Alexandro, et successoribus ejus justè intrantibus; ipsique serviam, absque omni malo ingenio, contra omnem hominem secundum ordinem meum; consilia

ejus quæ nudi scripto certum daverit, vel ipse commiserit, nulli hominum prodam, nec etiam pro periculo corporis, aut membrorum, Legatum Ecclesie Romanæ honorabo, et ducam, et reducam, et juvabo expensis; sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Evangelia. »

II. Mihi sanè videtur non incommode prædictum decretum Gregorio II saltem ex parte tribui posse, quippe cum legamus in Vita sancti Bonifacii, quam Othlonus presbyter, ex antiquiori ejusdem Vitæ, quam nempe discipulus ejus S. Willibaldus primus Estaticensis episcopus antea conscripserat, edidit, formam juramenti ab eodem Bonifacio primo coram prædicto Gregorio II in suâ ordinatione emissi, quæ ab eâ non multum differt quam supra prodimus. « Promitto ego Bonifacius Dei gratiâ episcopus, tilâ, beate Petre apostolorum princeps, vicarioque tuo B. Gregorio papæ, et successoribus ejus, per Patrem, Filium et Spiritum sanctum, Trinitatem inseparabilem, et hoc sacratissimum corpus tuum, me omnem fidem et puritatem sancte fidei catholice exhibere, et in unitate ejusdem fidei Deo operante persistere, in quo omnis Christianorum salus esse sine dubio comprobatur, nullo modo me contra unitatem communis, et universalis Ecclesiæ, suadente quopiam, consentire; sed, ut dixi, fidem et puritatem, et prædicto vicario atque successoribus ejus per omnia exhibere, sed et, si cognovero antistes contra instituta sanctorum Patrum conversari, cum iis nullam habere communionem aut conjunctionem; sed magis, si prohibere valuerò, prohibebo; sin minus, fideliter statim domino meo apostolico renuntiabo. Quòd si, quod absit, contra hujus præmissionis mee seriem aliquid facere quolibet modo, seu ingenio, vel occasione tentaverò, reus inveniar in æterno judicio, ultionem Ananice et Saphyræ incurram, qui vobis etiam de rebus propriis fraudem facere præsumperunt. Hunc etiam indiculum sacramenti ego Bonifacius exiguus episcopus, manu propria scripsi, atque ponens supra sacratissimum corpus sancti Petri, ita ut præsumptum est, Deo teste et iudice, feci sacramentum quod et conservare promitto. » In Vita S. Bonifacii apud Sur. 5 junii; referunt Baron., tomo 9 Annal. ad annum 725; Severinus Binus, tomo 3 Concil., parte 1, sect. 1. Eadem ferè quæ in allato ab initio sacramento fidelitatis in hoc quoque Bonifacii sacramento capita continentur, præterquam quòd fidei professio in hoc habetur, quæ speciatim jam exigi solet, omittunturque tria capita de protectione ad synodum, jubente summo Pontifice, legatis apostolicis honorandis et liminibus apostolorum invisendis; quæ fortè ideò omittuntur à Bonifacio, quòd legatus ipse apostolicus ad conversionem gentium mitteretur, potestasque ei conciliorum indicendorum concederetur (quâ potestate eum postea scriptis usum reperies), unde nec de legatis apostolicis honorandis juramentum præstare debebat, cum ipse legatus esset; nec de protectione ad synodum, cui potestas indicendorum conciliorum tribueretur; nec de liminibus apostolorum invisendis, quæ synodi gra-

tia præsertim petebantur, et ad quæ sine interruptione majoris boni proficisci non poterat. Porro non solum ipse Bonifacius, verum etiam ceteri Germaniæ episcopi in synodo ab ipso coacti, confessi sunt unitatem, et subjectionem Romanæ Ecclesiæ, eamque omnium subscriptione firmatam professionem ad corpus sancti Petri Romam direxerunt, ut patet ex ipsius epistola ad Cudbertum, unde forte juramenti fidelitatis summo Pontifici in ordinatione emittendi consuetudo profluxit.

III. Integra verò prædicti sacramenti forma Gregorio præsertim VII, ni fallor, tribuenda est, tum quòd occasione schismatis, quod in ipsum Henricus imperator excitârat, primum ab omnibus episcopis à schismate redeuntibus sacramentum prædictum exactum fuisse probabile sit; conformiter nempe Nicæno canoni, quo sive Cathari, sive Novatiani à schismate redeuntes, sine sacramento recipi præhibentur; ideò occasione hujus dissensionis imperii et Ecclesiæ, schismaticisque exinde oborti, privilegia sanctæ Sedis expressius jurari prædictus Pontifex voluit, et regalarum sancti Petri meminit; deinde paulatim à ceteris episcopis idem sacramentum emitti cœpit; quæ quidem ex eo probantur tum quòd in concilio Romano VI sub Gregorio VII, cujus acta habentur in Registro ejusdem Gregorii, simile omninò superiùs relato juramento, archiepiscopo Aquilegiensi impositum fuisse legamus, iis nempe verbis expressum (1): « Ab hac horâ, et in antea, fidelis ero B. Petro et papæ Gregorio, suisque successoribus, qui per meliores cardinales intraverint; non ero in consilio, neque in facto, ut vitam, aut membra, aut papatum perdant, aut capti sint malâ captione, ad synodum ad quam me vocabunt, vel per se vel per suos nuntios, vel per suas litteras, veniam; et canonicè obediam; aut si non potero, legatos meos mittam. Papatum Romanum et regalia sancti Petri (nota in extravaganti Decretalium cûjus occasione hæc dicimus, loco *regalium sancti Petri*, haberi *regulas sanctorum Patrum*, in Pontificali verò Romano haberi *regalia sancti Petri*) adjutor ero ad retinendum, et defendendum, salvo meo ordine. Consilium verò quod mihi crediderint per se, aut per nuntios suos, sive per litteras, nulli pandam, me sciente, ad eorum damnum; legatum Romanum eundo et redeundo honorificè tractabo, et in necessitatibus suis adjuvabo cum invitatus fuero; hæc omnia observabo nisi quantum sua certa licentia remiserit; » id est, ut in prædictâ decretali habetur, nisi eorum absolvar licentiâ. Prædictum autem Aquilegiensis episcopi juramentum eadem omninò capita continet, quæ citata decretalis constitutio; præterquam quòd in hac, de visitandis, aut in propriâ personâ, aut per nuntium, liminibus apostolorum, singulis annis caput ultimum addatur, quod in prædicto

(1) Acta conc. Roman., sub Gregor. VII, in E. post Greg. VII post epist. 17, lib. 6, cujus Acta incipiunt: Anno ab incarnatione sempiterni principis, etc.; habentur apud Severinum Binium, tomo 3 Concil., parte 2.

Aquilegiensis episcopi juramento minime habetur, quodque in formâ juramenti, quæ in Pontificali Romano exprimitur, paululum immutatum legitur; quippe cum non annis singulis, sed trienniis eadem apostolorum limina visitanda ab episcopo consecrando promittantur: imò in ejusdem rubricis exponatur lex ista de visitandis quocumque triennio apostolorum liminibus, quasi ad solos Italos, vel ex Italicis insulis, et adjacentium provinciarum, veluti Siculos, Sartos, Corsos, Dalmatas, item et Græcos, qui è regione ipsius Italiæ, et Siciliæ oris habitant, pertineat; Gallos verò, Germanos, Hispanos, Belgas, Boemos et Ungenos, Polonos, Anglos, Scotos, Hibernos, et cæteros qui in Europâ sunt, citra mare Germanicum, et Balticum, atque omnium insularum maris Mediterranei, episcopos, nonnisi singulis quadrienniis: remotiorum verò provinciarum Europæ, itemque Africanos, singulis quinquenniis; Asiaticos tandem, et in aliis orbis partibus degentes, nonnisi singulis decenniis obliget.

§ 2. *Speciatim examinatur promissio, quâ episcopi obstringunt ad invisenda limina apostolorum.*

IV. Atque, ut obiter dicamus de capitulo isto quo limina apostolorum episcopi in ordinatione suâ se invisuros promittant; hujus, ni fallor, moris origo ex duplici fonte derivatur: primò enim, cum summus Pontifex in obscurioribus fidei vel ecclesiasticæ disciplinæ negotiis totius suæ provincie, cui non solum ut archiepiscopus, verum etiam ut primas præsidet, episcopos ad concilium convocare solet, in majoribus quoque et intricatioribus causis totius sui patriarchatus episcopos rarius convocaret, hinc episcopos quidem Italiæ ac Siciliæ, qui Romano Pontifici, ut primati, subjiçuntur, Romam ad concilium proficisci debebant frequentius quàm reliqui episcopi, qui alios à summo Pontifice primates agnoscebant; cujus rei argumentum esse potest epistola Leonis primi summi pontificis ad episcopos Siciliæ, quâ nempe eis præscribit, cap. 4, *ut quia saluberrimè à sanctis Patribus constitutum est binos in annis singulis episcoporum debere esse conventus, terni semper ex ipsis ad diem tertium calend. octobr., Romam fraterno concilio sociandi occurrant.* Itemque, epistolâ S. Gregorii, quâ Cypriano diacono scribens, episcopis Siculis, qui ex antiquo more Romam singulis trienniis conveniebant, eorum labori consulens, indulget ut semel quolibet quinquennio Romam venirent. Vocabantur quoque nonnunquam Romam ad concilium, totius Occidentis episcopi, quo modo, ut de antiquioribus temporibus sileam, Galliarum præsules ab Adriano II et Paschali II vocatos apud Hincmarum Rhemensem, et Ivonem Carnotensem legimus; sed hæc totius Occidentis concilia rariora erant, idè hujus rei causâ rarius episcopi, qui proprium habebant primatem, alium à Romano Pontifice, Romam conveniebant; postea tamen lex ista ad omnes episcopos extensa est, quibus, ad sedis Apostolicæ majestatem venerandam, Romam adveniendi lex imposita fuit, quæ solum ad concilia celebrationem olim imponebatur, et solis ut plurimum

Italici ac Siculici, quibus in propriâ provinciâ intra primatice Romanæ terminos, concilia celebrandi necessitas imminerebat.

V. Secundò ex ordinationum jure quod conciliorum convocationi solebat esse connexum, eadem Romam petendi necessitas orta fuit: quæ primùm Italos, Siculosque, aliosque Dalmaticæ vicinos, comprehendebat, quos nonnisi à summis pontificibus, vel ex eorum licentiâ ordinatos fuisse colliges ex variis Gregorii Magni epistolis, cum tamen eodem tempore in Galliâ, Hispaniâ, Germaniâ et aliis regionibus, singuli in suis provinciis, à metropolitani suis, vel primatibus ordinari solerent antistites. Hinc qui summo pontifici ut primati obediebant, Romam evocari consueverant, vel ut ordinarentur, vel ut, si per alium consecrari eis liceret, summum tamen pontificem salutarent, statim atque per tempus et vires ipsis liceret, conformiter nempe Tarraconensis concilii statuto, quo nempe præcipitur, can. 5, *ut si quis in metropolitana civitate non fuerit episcopus ordinatus, posteaquàm susceptâ benedictione per metropolitani litteras honorem fuerit episcopi adeptus, et statuto tempore, id est, impletis duobus mensibus, se in metropolitani sui præsentem aspectibus, ut ab illo monitis ecclesiasticis instructus plenius quid observare debeat, recognoscat. Si non fecerit, in synodo increpatus à fratribus corrigatur; si infirmitate aliquâ, ne hoc impleat, fuerit impeditus, hoc suis litteris metropolitano indicare procuret.* Quare cum sequentibus temporibus electionum et ordinationum jura summus pontifex ad se traxerit, nihil mirum si eodem jure præceperit, ut episcopi ordinati quàm primùm Romam accederent, monita, jussaque ad rectè suam dioccesim administrandam ab eo audirent.

VI. Tertiam huic valdè affinem rationem adungere possumus, archiepiscopis propriam, quibus cum vetitum esset ecclesiasticis legibus, ne quidquam pontificalis muneris sine pallio attentarent, pallium autem, ut docet sanctus Gregorius epistolâ ad Brunichildem Francorum reginam, non nisi fortiter postulantibus, obnixèque petentibus dari debeat; hinc, inquam, fiebat ut Romani pontifices his tantùm pallia dare solerent qui Romam ipsum peturi adirent: sic enim legimus sanctum Elphegum, anno 1006, Belfinum, sub rege Elgaro paulò ante Dunstanum, et sanctum Anselmum, archiepiscopos Cantuarienses, itemque sanctum Malachiam Hiberniæ primatem, et alios pro petendâ archiepiscopatus stolâ (quo nomine pallium in Vitâ Dunstani et Anselmi nominatur) Romam profectos. Unde Gregorius VII, epistolâ ad Brunonem Veronensem episcopum dicit, antecessorum decreto, nisi personæ præsentem non esse concedendum pallium, itaque ipsum monet Romam veniat ut illud accipiat; et epistolâ ad archiepiscopum Rothomagensis, ipsum reprehendit, quòd Romam venire distulisset, et pallium ab Apostolicâ Sede, pro more, acquirere postposuisset. Urbanus quoque apud Platinam scribens archiepiscopo Mediolanensi: *Litteris tuis, inquit, exorati cum Apostolicæ sedis benedictione pallium fraternitatis tue petitis: quod quidem dignitatis genus nulli*

ante te, nisi presenti, concessum est : illud tamen vel de suo tempore, vel de archiepiscopis Italia dictum intelligendum est : constat enim prioribus temporibus Synagrio Augustodunensi, Virgilio episcopo Arelatensi, et Joanni prima Justiniani a Gregorio Magno, Auxano Cesari Arelatensis successori à Virgilio, tribus metropolitans Germaniæ à Zachariâ; Brunoni archiepiscopo Coloniensi ab Agapeto II; Odiloni abbati Cluniacensi à Benedicto; Bonifacio Moguntino à Gregorio III, aliisque absentibus missa fuisse.

VII. Hujusce verò moris tenacissimus fuit predictus Gregorius VII, ut non solum archiepiscopos, verum etiam episcopos aliquanto tempore, postquam vel ipsi ordinati, vel papa ordinatus fuisset, Romam petere vellet; patet hoc ex variis ejus epistolis, quarum priorem eam proferimus, quæ ad Lanfrancum archiepiscopum scripta est, in quâ hæc habet, *quod ex illo tempore quo sacerdotale summæ sedis jugum cervici nostræ licet indigni suscepimus, venire ad nos non multum curavit fraternitas tua, quanto minus hoc de dilectione tuâ sperare potuimus, cò amplius stupentes miramur, et nisi apostolica consuetudo, necnon et amoris pignus antiquum nos hucusque detinisset, profecto nos hoc graviter ferre jamdudum tibi constitisset*, lib. 6 Regist., epist. 30. Neque verè debuisset eum, subdit, metu regis Anglici, aut cujusquam personæ superstitioso amore, à conspectu Papæ retrahi; debere proinde ipsum regem ab hoc consilio revocare, ne quemquam deinceps ab Apostolicæ Sedis visitatione ulterius coercere attentet; tandemque in fine præcipit ut quantocius Romam properet, *quatenus, inquit, de his, et aliis negotiis præsentialiter conferre, atque utilitas Ecclesiæ de nostro colloquio augmentum valeat, Deo favente, percipere*. Secundo etiam loco eas adducimus, quas ad eundem Lanfrancum scripsit litteras (L. enim Cantuariorum episcopus, cui litteræ istæ diriguntur, laud dubiè Lanfrancus est archiepiscopus Cantuariensis) quibus quidem eum redarguit, quòd Romam sæpè vocatus, nec venisset, nec excusationem canonicam prætendisset, præcipitque ut intra quatuor menses Romam veniat, alioquin eum ab officio episcopali suspendit; et inter cætera hæc ait : *Non enim labor aut difficultas itineris sufficienter excusat; cum satis notum sit multos longè remotos, licet corpore invalidos, et infirmos, et à lectulis rite valentes surgere, tamen beati Petri amore flagrantés, ad ejus limina vehiculis properare*. Tertiò superius citatam ad Willelmum archiepiscopum Rothomagensis epistolam proponimus quâ ipsi culpæ ascribit, tam quòd Romam ipse, quàm quòd suffraganei ejus non accesserint : *Litteræ, ait, quas nobis misisti, satis devotionis prætendunt, sed ad eorum fidem rei penitus testimonium deest. Si enim ita se res haberet, non, quemadmodum suffraganei tui, etiam tu ipse apostolorum limina visere tanto tempore parvipendisses : ex quo enim nos licet indignos ad hujus Sedis curam dignatio divina provexit, neminem vestrum nos vidisse recordamur, &c.*

VIII. Consuetudo autem ista ut episcopi de novo

consecrati Apostolorum limina inviserent, sequentibus temporibus invaluit, cujus vestigia aliqua extant in Epistola Ivonis Carnotensis, quarum una Radulphum Rotensem episcopum in Cantuariensem electum, apud Paschalem II excusat, quòd Romam necdum profectus fuerit : *« Ille, inquit, epist. 250, in propriâ personâ Sedem Apostolicam visitare, secundum majorum instituta deliberavit; sed eum partim corporis debilitas impedit, partim periculum Romani itineris deteruit : mittit itaque prædicta Ecclesia vice electi sui religiosas personas, et dictis et scriptis obnixè postulantes, ut prædictum electum Cantuariensem episcopatum confirmetis, et dignitatem ei pallii concedatis. »* Alterâ eundem Paschalem rogat ut Gaufridum Rothomagensis Romam proficiscentem, excusatum tamen habeat quòd perfectionem suam diutius distulisset : *« Rogamus enim, inquit, epist. 254, paternam discretionem vestram pro domino Gaufrido Rothomagensi archiepiscopo, qui tunc tandem impetravit à principe suo rege Anglorum ut posset in propriâ personâ Sedem Apostolicam visitare, quam tamen non distulit visitare suis temporibus in personâ alienâ; non ergo existimamus imputandum contemptui Sedis Apostolicæ, quòd necessitas imperavit, non torpor dissuasit, non neglectus retinuit : pro eo enim securè intercedimus, quia personam utilem et honestam ab adolescentiâ suâ, et ab aliis didicimus, et nos experti sumus. »* Hinc dissensio nonnunquam inter summos pontifices et reges orta, dum ii ægrè ferrent Romam episcopos sibi subditos frequenter petere, nec eos nisi impetratâ ab ipsis licentiâ regni fines demigrare permitterent : hoc Gallicos olim reges in suo regno observari voluisse testis est Hincmarus Rhemensis, nec tamen ob eam rem conquestos olim fuisse Romanos pontifices legisse me memini : cum tamen Gregorium VII ob id conquestum fuisse de regibus Anglorum ex citatis supra litteris pateat, maximè ex epistolâ ipsius ad Hubertum Romanæ Ecclesiæ subdiaconum; de eo quoque S. Anselmum archiepiscopum Cantuariensem, et regem Anglorum Willelmum altercatos fuisse fusè docet Malmesburiensis; eademque inter sanctum Thomam Cantuariensem, et Henricum II Anglorum regem controversiam fuisse constat ex articulis ipsi sancto Thomæ à rege propositis.

§ 3. Concluditur à quo tempore forma jurisjurandi episcoporum jam usitata recepta sit.

IX. Porrò prædictum juramentum, quod, ut ex prædictis constat, ab archiepiscopis quibus pallium concederetur, et ab iis qui redirent è schismate, exigì primùm solitum fuit, vel progressu temporis ex consuetudine receptâ cæteros episcopos obligare cœpit, vel ab ipso Gregorio VII præceptum fuit; vel à Paschali II, sub quo concilium generale Romæ celebratum est, in quo promittendæ obedientiæ summo Pontifici forma præscribitur; vel certè ex eo quòd Decretalibus à Gregorio IX insertum fuisset; quamvis, juxta interpretationem Glossæ, eos solum obligaret, qui immediatè summo Pontifici subjecti essent. Unde juramenti formam canonicam, quam à coepiscopis

immediatè sibi subjectis summum Pontificem exigere solere dicit Gregorius IX, et quà ceteros archiepiscopos vult esse contentos, eam esse dicit Glossa, quæ in prædictâ decretali Gregorii VII exprimitur. Placet tamen juramentum illud vel ex antiquâ consuetudine, ante tempora scilicet Gregorii VII, ad illos extendere qui primatui Papæ subderentur, et ad ipsum ordinationis jure spectarent, vel pallium acciperent, quos omnes, quæcumque in prædictâ decretali epistolâ continentur, olim observasse, et in ordinatione suâ Romano Pontifici juramentum de iis præstitisse, ex veteri Ecclesiæ more, certissimum est; et certè Aquilegiensem archiepiscopum (quem meritò, sicut et Dalmatiæ vicinos Italiæ episcopos, ordinationis jure ad cathedram Romanam non recenter spectasse, et ad Romana concilia vocatum esse dixeris) juramentum prædictum emisisse ex actis concilii Romani II sub Gregorio VII superius protulimus: Bonifacium quoque Moguntinum extra fines primatûs Romani primatatem constitutum, et Apostolicæ Sedis legatum, idem fermè juramentum emisisse superius ostendimus.

§ 4. *De promissione obedientiæ in consecratione episcoporum.*

X. Ex hoc verò Gregorii IX decreto, cuius obiter meminimus, colligi potest episcopos in ordinatione suâ fidelitatem metropolitano servandam juramento olim promississe, sicut et coepiscopos Papæ subjectos, servatâ tamen proportionem; peccare verò metropolitanum, si aliam à prædictâ suffraganeis suis jurandi formulam obtrudat; ita enim loquitur Gregorius IX epistolâ Graniensi (Gradensi) patriarchæ: « Mandamus, quatenus contentus formâ canonicâ quam nos à coepiscopis nobis immediatè subjectis recipimus, nihil ampliùs à Castellano episcopo, obtentu alicujus consuetudinis exigas, prætextu præstiti juramenti, » etc., quæ verba ostendunt formam eandem jurisjurandi, quam Papa exigeret ab episcopis sibi immediatè subjectis, archiepiscopos quoque à suffraganeis suis, nihil verò ampliùs, exigere potuisse; meminit et ejusdem sponsonis quam episcopis suis ordinatoribus facerent, Ivo Carnotensis, epistolâ 75, ad Bernardum majoris monasterii abbatem: « Sic, inquit, reliqui pontifices ante consecrationem examinantur, omnem veterum morum honestatem, et debitam obedientiam se exhibituros suis ordinatoribus pollicentur. » Eadem quoque epistolâ solidè et eruditè à monachis quibusdam scrupulum hunc eximit, quo eorum abbatum benedictionem simoniæ suspitione non carere sibi persuadebant, quæ emissâ prius obedientiæ professione facta fuisset; « cum culpa nulla sit, si exigitur quod debetur, et quod debetur, exhibetur, » id docente Augustino ad Simplicianum his verbis: « Quis non videat iniquitatis neminem argui posse, qui quod sibi debetur exegerit, nec eum certè, qui quod ei debetur donare noluerit? hoc autem non esse in eorum qui debitores sunt, sed in ejus cui debetur, arbitrio; » subdit probationem, quòd ordinatoribus ab ordinatis obedientia debeatur. Illud quoque privilegium patriarchis asseruit concilium Lateranense sub Innocen-

tio III, cap. 5: « Ut nempe, postquàm à Romano Pontifice exceperint pallium (quod est plenitudinis officii pontificalis insigne), præstito sibi fidelitatis et obedientiæ juramento, licenter ipsi suis suffraganeis pallium largiantur, recipientes pro se professionem canonicam (id est, ut interpretatur Glossa, subjectionem, obedientiam, et reverentiam, quæ tria in installatione abbatis episcopis promitti debere docet Honorius III) et pro Romanâ Ecclesiâ sponsonem obedientiæ ab eisdem. » Primates quoque, sicut jura ordinationum ad se transferre annixi sunt, ita et sibi obedientiam ac reverentiam jurari voluerunt; gravis inde controversia inter Hugonem Diensem archiepiscopum Lugdunensem, Sedis Apostolicæ legatum, et Daimbertum Senonensem electum, quem volebat Hugo ante consecrationem ad ipsum proficisci, et sibi primatûs jure obedientiam ac subjectionem profiteri; quod tamen et sibi grave videri dixit Ivo, utpotè quod hactenus nec in Senonensi provinciâ nec in aliis provinciis antiquitas instituisset, nec consuetudo servavisset; nam, ut in epistolâ ad prædictum Hugonem scriptâ fusè ipse disputat, primatis solam prærogativam debebatur ut de nomine electi ad notitiam ejus provinciales referrent, ipse autem nullis difficultatibus, nullis dilationibus justas fatigaret electiones, sicque omnia sui privilegia inferioribus ecclesiis illibata servarentur; vicit tamen Hugonis auctoritas, nec Apostolicæ Sedi grata Ivonis fuisse libertas, ex ipsius Ivonis epistolâ ad Paschalem summum Pontificem, colligitur. Vicisse verò Hugonem, Daimbertumque ipsi et ecclesiæ Lugdunensi reconciliatum, omnem illi obedientiam tanquàm suo primati promississe, ex Joannis Lugdunensis archiepiscopi, qui Hugoni successit, obscuriùs; ex Gofridi Viudocinensis litteris ad Ivonem, clariùs colligimus. Hoc verò tempore quo ordinationum omnium jura ad seipsum summus Pontifex transtulit, episcopisque consecrandis concedere consuevit ut à quocumque antistite quamvis non suo consecrari possint, soli summo Pontifici, nec metropolitano, non primati, fidelitatis, obedientiæ ac reverentiæ professio exhibetur, ut in Pontificali Romano videre est; sed de juramento obedientiæ consecratori exhibendæ fusiùs inferiùs.

§ 5. *De promissione indemnitate rerum Ecclesiæ.*

XI. Præter hæc verò quæ ex prædictâ canonicâ ejusmodi formâ in ordinatione promitti docuimus, aliud caput de rerum Ecclesiæ indemnitate servandâ, præscripta in Pontificali Romano forma continet, his verbis: « Possessiones verò ad mensam meam pertinentes non vendam, nec donabo, neque impignorabo; nec de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, etiam cum consensu capituli ecclesiæ meæ, inconsulto Romano Pontifice; et si ad aliquam alienationem devenero, pœnas in quâdam super hoc editâ constitutione contentas eo ipso incurrere volo. » Hanc autem promissionem juramento firmatam, ab iis tantum olim exigi solitam fuisse, de quibus suspicio probabilis oriri posset, quòd bona Ecclesiæ alienaturi es-

sunt, colligo ex epistola Pelagii, sive Gelasii summi Pontificis Cethego Patrio, seu, ut alii legunt, Ceto, in causa Syracusanæ urbis, electo episcopo, à quo, quod uxorem et liberos haberet, papa se juramentum exegisse testatur; « Priusquam, ait, à n. h. contingeret ordinari, hujusmodi exigimus cautionem, per quam et suam fateretur, quantulum esset, presentis temporis habitâ ratione, substantiam, et nihil unquam per se, aut per filios et uxorem, sive quamlibet propinquum, aut domesticam, vel extraneam personam, de rebus usurpare Ecclesie; et universa sui episcopatus quesita tempore ecclesie suæ dominio sociaret, nihil ultra id quod modò descriptum est, filiis suis, vel heredibus relicturus. » Ex quibus verbis colliges indemnitate rerum ecclesiasticarum in ordinatione cautionem juratoriam ab eo exactam, qui liberos et uxorem habens facile credi posset inducendus cupiditate carnis et sanguinis ad alienanda vel dilapidanda ecclesie bona; usitatum verò minimè fuisse et à reliquis episcopis consecrandis idem juramentum exigeretur; secus enim non videretur tanquam specialis cautio in eo casu adhibita: neque novum est ut à suspecto juramentum exigatur, quod à non suspecto nequaquam requiratur, cum et à regularibus de inobedientia suspectis nova cautio juratoria, non autem ab aliis exigi possit, ex scripto Innocentii III, cap. *Cum in ecclesiis*, de Majoritate et Obed., sancti Stephani, et sancti Proculi abbatibus Bononiensibus.

§ 6. *De promissâ observantiâ statutorum cujusque ecclesie et canonum.*

XI. Possunt et statuta cujusque ecclesie, et quod uniuscujusque officii est ac muneris, licet in institutione canonica, ex legitimâ consuetudine observanda promitti. Primò quidem juramenti de statutis ecclesie observandis meminere aliquando jura, nec ipsum improbant, dummodò ipsa rationi et æquitati non repugnent; secus enim irritum esse et iniquum juramentum declarant; ipse etiam summus Pontifex, antequàm consecrationis beneficium consequatur, consuetudines Romane Ecclesie et decreta predecessorum suorum se inviolabiliter servaturum profitetur, ut ex libro Diurni probat Ivo Carnotensis, epist. 60 et 75. De consuetudinibus quoque ecclesie servandis, juramentum præstari solere in institutione cujusque Nicolaus III affirmat, cap. 1, de Jurejurand., in 6, eaque à juramenta sub hujusmodi generalitate qualitercumque, et sub quâcumque verborum formâ præstita, vel præstanda ad licita possibilia, et libertati ecclesiasticæ non obstantia, tantum extendi; ipsosque jurantes ad alia per præstatum juramentum ejusmodi non teneri » declarat. Id quoque, quod cujusque officii est ac muneris, ex consuetudine et praxi Ecclesie, vel episcopi statuto, haud dubiè juramento firmari potest; v. gr., quia residentia in propriâ ecclesiâ officio pastoralis annexa est, ideò juramentum de residentia canones exigere permittunt; nec dubium quin ordinum functiones, et habitus clericali gestatio, vel alia hujusmodi quæ ecclesiasticis legibus sancita sunt, juramento promitti possint ac debeant,

si consuetudo vigeat, vel statutum episcopi id exigat, eo modo quo castitas ordini ecclesiastico ex lege annexa in subdiaconatus susceptione voveri dicitur; juramentum enim susceptæ obligationis potest esse vinculum, et in legum custodiam ac munimentum adhiberi; et sicut pro veritate indagandâ, ita pro æquitate tuendâ jure exigitur. Potestque ex Justinianâ lege, novell. 6, cap. 1, id deduci, quæ nempe statuit, lectis coram ordinando sacris canonibus: « Si quidem ille declaraverit et dixerit præcepta sacerarum regularum non se valere servare, nullo modo ei ordinationem imponi; si vero susceperit, et dixerit quia, quantum homini est possibile, complebit hæc quæ his continentur, etc., tunc super his professionibus unumquemque sacram suscipere episcopatus ordinationem. » At pro re aliâs indebitâ illicite ab ordinatore juramentum vel promissio quævis exigetur, essetque injustum illud juramentum, injusta promissio, quæ minimè debenti ista præstare imponeretur; neque enim juramentum extenditur ad ea quæ de jure præstanda non sunt, vel quæ sunt ultra formam statutam à canone, ut indicat Gregorius IX, cap. *Dilecti*, de Majoritate; imò etiam simoniacæ quodam pacto videretur ordinatio quæ non nisi hæc promissione adhibita conferretur; quoniam, ut argumentatur Goffridus, abbas Vindocinensis, lib. 2, epist. 11, subsequens ista benedictio navicularia potius videretur, quàm gratis data; unde in ejusmodi promissionibus, quæ aliâs indebitæ sunt, triplicem simoniam observat: « Quoniam, inquit, simonia est à linguâ, cum publicè recitatur illa permissio; fit à manu, quando charta, quâ continetur, scripta ponitur super altare; fit ab obsequio, cum ipsum malè promissum subjectionis obsequium servatur. »

XII. Quamvis autem docuerimus in ordinatione promitti posse officium aliâs debitum, quod ordini sacro recepto annexum est, adeò ut non nova obligatio inde imponatur, sed antiqua firmetur; nihilominus Cabilonensis synodus II, sub Carolo Magno habita, juramentum indeterminatum, quo quis se vel dignum esse, vel canones omnes observaturum confirmet, tanquam periculosum damnavit: « Dictum est, » inquit, can. 15, « de quibusdam fratribus, quod eos quos ordinaturi sunt, jurare cogant, quod digni sint, et contra canones non sint facturi; et obediens sint episcopo qui eos ordinat, et ecclesie in quâ ordinantur; quod juramentum, quia periculosum est, omnes unâ inibendum statuimus. » Quo canone non obedientiæ quæ episcopo ordinario exhibetur, promissio reprehenditur, quam nempe canones et consuetudo ecclesiastica præcipiunt; sed tum obedientiæ episcopo ordinatori, nec tamen ordinario, quæ videbatur ab ejusmodi ordinantibus exigi; tum maximè universalis et illimitata canonum observandorum jurata pollicitatio, et propriæ dignitatis affirmatio; quod nempe juramentum, tam promissorium quàm assertorium, periculosum est, cum et timoratis mentibus scrupulos injiciat, et perjuri occasiones frequentiores præbeat. Esto ergo (ut loquitur auctor

Operis imperfecti in Matthæum, qui vulgò dicitur esse Chrysostomus), « sicut qui sutoriam, v. causâ, aut quaecumque alteram profitetur artem, etsi specialiter non spondeat, tamen per hoc ipsum quod sutoriam professus est artem, et opificium, vel magisterium ejus artis aperuit, videtur tacitè omnibus spopondisse, ut sine reprehensione impleat quam professus est artem; sic sacerdos et omnis clericus, etsi specialiter non promittat, tamen per hoc ipsum quod doctor constituitur aliorum, tacitè promittere Deo videtur in omnibus obauditurum se Deo. » Esto (quod de presbyteris et cæteris ecclesiastici ordinis inquit Sylvianus) *assumptio religiosi nominis, sponsio sit devotionis*; esto denique vel solius clerici nomen perfectæ mundo renuntiationis pollicitationem contineat, et ecclesiastici status professio ad legum ecclesiasticarum observationem, et perfectionis consecutionem instituat, possetque post Augustinum dici, *clericus duas res professus esse, et sanctitatem et clericatum*, serm. 1 de communi Vot. clericor.; nihilominus tamen nec præcepta omnia ad sanctitatem obtinendam, nec clericalis disciplinæ leges omnes ita spondentur, ut perjurii reus sit, qui vel in aliquo eorum deliquerit.

XIII. Neque in contrarium militat canon Toletani concilii XI, can. 10, quo canonum observantia sponderi ab ordinando debere dicitur; in tantum enim promitti censenda est, in quantum implicitè et virtute, ut superius explicuimus in assumptione clericalis vitæ eorum observatio continetur; vel certè in quantum speciatim et expressè regularum ecclesiasticarum contemptus prohibetur; adeò ut is solum formaliter et expressè, ut theologi loquuntur, in clericatus professionem et clerici sponsonem peccet, qui regulas ecclesiasticas contemnit; qui verò absque contemptu eas transgreditur, is non formaliter perjurus, aut ecclesiastici sacramenti violator existat, sed virtualiter tantum, quatenus nimirum professio clericatus, et authentica clericorum placiti adnotatio in omnes clericorum, quæ clerici sunt, functiones influit; eodem modo quo professio in Baptismo edita ad omnes christianæ religionis actiones, et votum religionis ad omnia religiosæ vitæ officia; ex quo influxu criminum quoque in singulas istas professiones, quocumque modo commissorum gravitas adaugetur; cum et Christianorum quàm paganorum, et clericorum quàm laicorum, et regularium quàm, secularium, majora cæteris paribus crimina habeantur; quamvis tamen non omnia juramenti obligatione formaliter contineantur, quæ in generali promissione juramento firmata implicitè concluduntur; utpotè cum, secundum sanctiones canonici juris juramentum ad ea non extendatur, de quibus minimè fuit cogitatum. Legantur Glossa 1 in cap. 2 de Renuntiati.; Gloss. 2 in cap. *Veniens*, 16, de Jurejurando; Gloss. *In mente*, in cap. *Ad nostrum*, 21, eodem tit.; item cap. penult. et ibid.; Glossa final. de Jurejurand.

§ 7. *Quænam sint præcipua capita professionis ordinandorum.*

XIV. Hoc itaque præsupposito, patet ea tria præsertim in sacrâ ordinatione promitti, putâ catholicam fidem, clericalem juxta canonicas sanctiones disciplinam, et debitam ecclesiasticis superioribus obedientiam; quæ tria ante ordinationem sub cautione juratoria sponderi et scripto promitti Toletanum concilium II citatum decrevit: « Quamquàm omnes, inquit, qui sacris mancipantur ordinibus, canonicis regulis teneantur astricti, expedibile tamen est ut promissionis suæ vota sub cautione (quo nomine juratoriam cautionem intelligit Glossa) spondeant, quos ad promotionis gradus ecclesiastica probat disciplina; solet enim plus timeri quod singulariter pollicetur quàm quod generali sponsione concluditur; et ideò placuit huic sancto concilio, ut unusquisque qui ad ecclesiasticos gradus est ascensurus, non ante honoris consecrationem accipiat, quàm placiti sui adnotatione (id est, scripturâ pacti sui indice) promittat, ut fidem catholicam sincerâ cordis devotione custodiens, justè et piè vivere debeat, et in nullis operibus suis, canonicis regulis contradicat, atque ut debitum per omnia honorem, atque obsequii reverentiam, præeminenti sibi unusquisque dependat juxta illud beati Leonis edictum, epist. 82, ad Anast. episc. Thessal. : *Qui scit se aliquibus esse præpositum, non molestè ferat aliquem sibi esse prælatum, sed obedientiam quam exigit, etiam ipse dependat.* »

§ 8. *Fidei professionem ab ordinandis et promovendis ad aliquam dignitatem exigendam.*

XV. Primum ergo fidei professio ab ordinandis exigitur, quæ ad consecrationem episcoporum, petente consecratore, et ad præcipua fidei mysteria, respondente consecrando, pluribus verbis perficienda præscribitur in Pontificali Romano; de quâ etiam emittendâ legem fixit Justinianus rescripto ad Petrum magistrum officiorum, novellâ 157, c. 2: *Volens exigi etiam ante omnia, ab eo qui ordinandus est, libellum ejus propriâ suscriptione complectentem quæ ad rectam ejus fidem pertinent.* Talesque libellos singulos patriarchas de novo creatos ad summos pontifices misisse, quibus fidei suæ rationem redderent, ex historiæ ecclesiasticæ lectione passim videre est; quod cum facere omisisset Epiphanius syncellus in Constantinopolitanum patriarcham electus, ipsum æriter summus Pontifex Hormisdas reprehendit, quasi antiquarum regularum observantiam, et vetustæ consuetudinis formam violasset; omnes quoque archiepiscopos et patriarchas recens ordinatos inter se litteras, quas synodicas vocabant, misisse, nihil aliud continentes quàm rectæ fidei, suique sensûs confessionem; et reliquos patriarchas cum in sedibus suis collocarentur, Constantinopolitano scriptam suæ fidei confessionem mittere solitos fuisse refert Marcus Ephesius in synodo Florentinâ, quam etiam consuetudinem suo tempore durasse testatur. Suam quoque fidem in chartâ exaratam Bonifacium Moguntinum, antequàm ordinaretur Gregorio II summo pontifici porrexisse, fidem facit

Vite ipsius scriptor S. Willihadus et ex ipso Othlonus presbyter. Fidei quoque professio non solum ab episcopis conservanda (a quibus concilium Carthaginense ipsam exiit, et emitti etiamnum solet), sed etiam ab ipsis Romanis pontificibus emittebatur, ex antiquo et recepto more; nec solum ab iis, sed præterea ab omnibus qui ad ecclesiasticas dignitates, vel canonicatus aut præbendas in ecclesiâ cathedrali, vel beneficia quæcunque curam animarum habentia promoventur (quos ad eam catholicæ fidei professionem emittendam constringunt concilium Tridentinum, bulla Pii IV super formâ juramenti fidei professionis edita, concilia Mediolanense I et V sub sancto Carolo, Aquileiense sub Fracesco Barbaro, Rothomagensis sub cardinale Borbonio, Turonense sub Simone à Maillé et alia passim); denique à quibuscumque ordinandis, vel ad quolibet officia ecclesiastica promoventibus inquirenda est, prout eam inquirendam esse præscribunt concilia quedam Gallicana, Rothomagensis prædictum, Rhemensis à Ludovico cardinale à Guysia, Aquense ab Alexandro Canigiano, Bituricensis à Reginaldo Belnensi celebrata, et alia quedam.

§ 9. *Discipline clericalis observantiam, aliaque id genus ab ordinandis promitti oportere.*

XV. Discipline quoque clericalis observationem, morum sanctitatem, et rectam officii executionem, in ordinatione promitti debere tradit concilium Toletanum XI canone à nobis superius citato, quo nempe clericos constringit ut antequàm ordinentur, profiteantur singuli se piè ac justè victuros, et in nullis operibus suis canonicis regulis contradicuros, quæ professio quomodò intelligenda sit superius explicuimus; hanc verò confirmare videtur concilium Toletanum IV, can. 26, dum presbyteros et diaconos per parochias constituendos oportere dicit: *Primum professionem episcopo suo facere, ut castè et purè vivant sub Dei timore; ut dum eos talis professio obligaverit, vitæ sanctæ disciplinam retineant.* Revocatur et ad hanc professionem castitatis servandæ, quæ in subdiaconatûs Ordine ovetur, professio seu votum, cujus meminere sanctus Gregorius, epistolâ ad Petrum subdiaconum, concilium Arelatense II, Toletanum II, Agathense, Arausicanum I, et alia passim, ut alibi fortè ostendetur. Legimus quoque in epistolâ Vigiliî papæ ad Rusticum et Sebastianum, Vigilium pontificem non annuisse petitioni Sebastiani, ut in diaconum ordinaretur, nisi prius ipse ante ordinationem suam *cautionem voluntate ipsi emisisset*, quam testibus roborasset, et tactis Evangeliiis juramentum corporaliter præstisset, non tantum de obedientiâ præstandâ in iis quæ ad ecclesiasticam dignitatem facerent, verum etiam de officio, locoque diaconi sine aliquo vitio, sine aliquâ superbiâ, sine aliquo neglectu implendo. Tale etiam fuit juramentum quod Gregorius Nazianzenus haud dubiè in suâ consecratione se emisisse testatur, quo quidem et ad fidei professionem ac tuitionem, et ad morum sanctimoniam, et ad officii ecclesiastici sedulam administrationem sese obstrinxit, et de non ambitiosè à se obtentâ vel obtinendâ sede pontificiâ cautionem præstitit.

XVI. Legimus quoque hanc à Nicenâ synodo II examinandi Pontificis formam esse præscriptam, an ad sacros canones diligenter, ac cum perscrutatione, non autem obiter cursusque legendos, prompto paratque essent animo; an sacrarum librorum doctrinam populis sibi commissis tradere vellent; ita ut si in eorum aliquo vel tantillum haerent, animique vel tantillum penduli esse viderentur, nequaquam ordinerentur. Legimus tandem ab imperatore Justiniano sanctum, Novella 157, cap. 2, *jusjurandum suscipere eum qui ordinatur, quod neque per scriptum, neque per personam, dedit quid aut promisit, neque posthac dabit, vel his qui sacra pro eo suffragia fecerunt, vel alii cuiquam, ordinationis de ipso facienda nomine.* Legimus item apud Adrianum papam in epistolâ ad Carolum ordinandum in episcopum ad sacram mensam jurasse se quidem electionem suâ pretio minime procurasse vel ambivisse, quos autem postea ordinaturus sit, eos gratis similiter ordinaturus: *Ordinandum, inquit ille, sciscitantes abtestamur, vident ne aliquam promissionem cuiquam, aut dationem fecisset, quia simoniacum, et contra canones est, et dum eorum omnibus à nobis interrogatur, respondet: absit; et nos: tu videris.* Unde simili modo sub jusjurandum in scriptis respondet, *mon quàm se aliquid accepturum de manûs impositione.* Legimus et ad sacrarum caeremoniarum observationem, fidei catholice propagationem, sacerdotum fidelium juvenem, hæreticorum et hærescon impugnationem episcopos in suâ ordinatione juramento obstrictos fuisse. Sic enim Bonifacius Moguntinus, epistolâ 4, ad Zachariam summum Pontificem: *Gregorius dion me indignum ordinavit, et ad prædicandum verbum fidei Germanicis gentibus misit, sacramento me constrinxit, ut canonicis et justis episcopis et presbyteris in verbo, in facto, in consensu astipulator et adjutor ferem.* Idem quoque epistolâ ad Danielem, *recolo me ordinationis meæ tempore, juxta præceptum Gregorîi papæ jurasse, in corpore S. Petri, talium communionem me declinaturum, si eos ad viam canonicam convertere nequiverim.*

XVII. Nec iniquum videri potest si clericus ad canonum et discipline ecclesiasticæ observantiam, antequàm ordinetur, solemnî se professione constringat, quandoquidem usu et consuetudine confirmatum sit ut nemo ulli sodalitiò, collegio, vel corpori aggregetur, qui non se propria ipsius corporis cui accensetur, statuta servaturum promittat; quare, cum sanctior longè sit, augustior et diviniòr, sacerdotalis ordo, sanctoribusque, utilioribus et melioribus legibus ornatur, non debet inferioris esse conditionis, nec decet cuivis eum patere, nisi qui perfectiores ejus leges observaturum se sponderit; etsi verò non semper usitatum sit ut expressè à singulis ordinandis earum legum professio exigatur, eo tamen ipso quo quis voluntariè ordinationem suscipit, legum quoque clericis impositarum obligationem subit, neque enim dignitas nisi cum suis oneribus ad quemquam transit: *et qui sentit onus, sentire debet et commodum, et contra; in iis quoque oneribus subeundis, qui favorabili*

alicui officio vel honorifico annectuntur, taciturnitas habetur pro consensu, ut jura satis indicant. De Regulis juris, in 6. Vide in can. *Diaconus*, dist. 27, et reg. *Qui tacet*, de Regulis juris, in 6.

§ 10. *Obedientiam quoque ab ordinando, seu promovendo promitti.*

XVIII. Obedientiam quoque ac reverentiam erga suos episcopos clericos in ordinatione promittere debere, ex prædicto Toletano XI docuimus; cui astipulatur ritus iste in conferendo presbyteratu usitatus: quem et Pontificale Romanum præscribit, parte I. tit. de Ordin. presb., et Ecclesia recipit, ut nempe ordinatus presbyter, siquidem ab ordinario suo antistite presbyteratus honorem receperit, interroganti his verbis episcopo, *promittis mihi et successoribus meis reverentiam et obedientiam?* statim ipse respondeat, *promitto*; si verò à non ordinario suo consecratur, eadem pontifex ordinationis minister pro ordinario exiget eadem ordinatus spondeat. Olim autem in quibusdam ecclesiis non solum presbyteros, verum et quosvis clericos earum ecclesiarum episcopo obedientiam promississe, colligi potest ex responsionibus Innocentii III Præposito, et capitulo Placentino; in quo nempe refertur solitos fuisse prædictæ ecclesiæ clericos juramentum sub hæc verborum formulâ præstare, cap. *Cum clerici*, 19, de verb. Signif. : « Ego talis ab hac horâ in antea fidelis ero, et obediens Placentinæ ecclesiæ, et domino meo episcopo Placentino; » de quâ juramenti formulâ consultus summus Pontifex, etsi nomine ecclesiæ Placentinæ capitulum intelligi possit, cum tamen qui præstat hujusmodi juramentum, episcopo tanquam capiti præsertim obligari respondit; hoc autem juramentum nequaquam improbat, quòd nempe antiquâ consuetudine fulciatur, et certè rationabiliter ab episcopis exigi, et à clericis nonnisi injustè recusari potest. Confirmantur ista ex prædictis, quibus episcopos suis ordinatoribus obedientiam pollicitos fuisse demonstratum est.

XIX. Scio ab Urbano II decretum videri, ne ulli præter eos qui ad curata beneficia promoventur, obedientiam promittant; ita enim locutus refertur : « Nullus episcopos clericos suos, nisi fortè quibus ecclesiasticarum rerum dispensatio commissa fuerit, sibi jurare compellat; » eos autem quibus rerum ecclesiasticarum dispensatio commissa est, curata beneficia obtinentes alterius canonis Glossa interpretatur. Scio Leoni I visum fuisse, ne qui spontè obedientiam profitemur, juramento eam firmare et scripto profiteri cogatur; Anastasio siquidem Thessalonicensi episcopo scribens, cum reprehendit quòd veteris Epiri metropolitani antistitem, qui Thessalonicam profitendæ obedientiæ causâ veniebat, ad hoc coegisset ut consensum suum etiam scripturæ professione signaret : « Non enim, ait, necessarium fuerat ut obligaretur scripto, qui obedientiam suam ipso jam voluntarii adventus probabat officio. » Scio pariter : per manua-

lias III, Glossam interpretari eam quæ elevatâ, v. g., manu, aut ad pectus positâ, promitteretur sine scripto; ex eoque inferre non semper scripto obedientiam debere promitti; hancque distinctionem adhibere, quòd ab iis qui ad curam animarum assumuntur, obedientiæ sponsio juramento confirmata scriptoque consignata exigi possit, ab aliis minimè; atque inde abbatem, contra verba ipsius Leonis I, confingere Atticum quemdam qui ab episcopo proprio missus fuerat, ut nomine episcopi sui obedientiam præstaret; cum tamen Leo Atticum istum metropolitanum episcopum electum, per seipsum, ad Thessalonicensem, qui Apostolicæ Sedis vices gerebat, episcopum accessisse scribat. Ex iis autem omnibus colligi posse non dubito ab iis quibus cura animarum committeretur, juratam obedientiæ sponsionem ac publicâ scripturæ consignatione comprobata secundum jurisconsultos exigi solere; ab aliis autem, nisi suspectis de inobedienciâ (à quibus scriptam juratamque obedientiæ professionem superiori exigere jura permittunt) non esse requirendam; tamen Leoni minimè placuisse ut primates adigant sibi subditos episcopos ad obedientiam juramento scriptoque consignandam, tum quòd ea olim fides adhibenda credebatur simplicibus antistitem dictis, ut ab iis sacramentum vix exigeretur; tum quòd non ea erat ipsius tempore primatum prærogativa, quam postea sibi usurparunt; ideòque S. Leonis sententiam contra Hugonem Lugdunensem primatem, in favorem Daimberti Senonensis, protulit olim Ivo Carnotensis, epist. 60, Hugoni. Ex iis verò inferri minimè licet episcopis nefas esse, vel à curatis, vel ab aliis clericis (si consuetudo Ecclesiæ id ferat), juramentum obedientiæ exigere; quippe cum Toletanum concilium XI, supra, videatur omnibus clericis hoc onus imposuisse, ut obedientiam juramento firmatam scriptoque consignatam episcopo suo promittant; itemque cum nefas minimè videatur rem æquam et honestam juramento confirmare, et obligationem divini juris sacramento sancire; nec religio ullâ ex parte violetur, sive juramentum solâ voce proferatur, sive tacitè per manus, sacrosanctis Evangelis, aut aliis rebus sacris, adhibitis, corporaliter, ut aiunt, exhibeatur; sive tandem charitate committatur.

XX. Curatos verò ad sarciendam juramento obedientiæ suæ sponsionem, aliæ, præter assignatas superius, leges constringunt : Gualo episcopus Parisiensis, Ecclesiæ Romanæ cardinalis, et apostolicus legatus, in synodo, cui præfuit regnante Philippo Francorum rege, sanctionem edidit, quæ juramenti obedientiæ episcopo ab Ecclesiarum rectoribus exhibendæ necessitatem eo tempore agnitam ostendit : « Monemus, inquit, primò, secundò, et tertio unâ mentione prohibet, pro omnibus, omnes et singulos abbates, et ecclesiarum rectores, et alias personas ecclesiasticas nostrarum civitatum, et diœcesis, qui nobis seu prædecessoribus nostris fecerint et facere tenentur juramentum fidelitatis et obedientiæ, et ob aliâ ab abbatibus, et rectoribus, et aliis per-

sonis ecclesiasticis, nobis, seu predecessores nostris præstari, seu fieri consuetum; et quòd illud nobis faciant, et præstent infra mensem ab hoc die computandum; alioquin dicto mense elapso, illos qui hujusmodi juramentum omiserint nobis facere, vel præstare, hujusmodi monitione præmissa excommunicationis sententiam decernimus incurrisse. » Synodalia quoque ecclesie Trecentis statuta, edita Carolo VI, Francorum rege, sceptrum tenente, illos etiam qui ab Apostolica Sede beneficia curata obtinent, ad juramentum emittendum obligari docent his verbis: « Plures sunt curati qui parochiales ecclesias, seu alia beneficia, per Apostolicam Sedem, vel aliquem assequuntur; qui propter hoc non minus nobis juramentum facere tenentur; propter quod statuimus et ordinamus ut tales curati, qui per Sedem Apostolicam, vel aliter, qualitercumque in civitate, et diocesi Trecenti ecclesias parochiales sunt assecuti, sub penâ decem librarum Turonensium veniant infra duos menses, postquam ecclesiarum dictarum possessionem fuerint assecuti, juramenta in talibus assueta facturi nobis, aut vicariis seu officialibus nostris, cessante tamen causâ legitimâ absentie, quod etiam de eorum nominibus nos aut vicarios, seu officiales nostros certificent, citius quàm poterunt competenter. » Concilium quoque Tolosanum habitum anno 1590, apud Boechell., lib. 6, tit. 4, cap. 88, decrevit, « ut nullum deinceps ad animarum curam admittant episcopi, qui non prius testatus fuerit se ab episcopi imperio et jurisdictione nequaquam exemptum, fidemque suam episcopi diocesani mandatis per totum præfecturæ suæ tempus obstrinxerit, privilegiisque omnibus, immunitatibus, exemptionibusque declinatoriis palàm renuntiavit. » Archidiaconos similiter fidelitatem episcopo suo jurasse patet ex Fulberto, qui Lysiardi archidiaconi Senonensis in archiepiscopum suum rebellantis crimen exaggerans: *Quid, inquit epist. 58, Leutherico Senon. archiep., dicemus de juramento fidelitatis, quod ita continetur, ut episcopo suo, non corde, nec verbo, nec opere fidelis existat? Ex quibus verbis conficio formam jurisjurandi, quâ se episcopis suis archidiaconi obstringerent, eam fuisse quo se corde, verbo et opere fideles esse promitterent.* § 41. *Abbates speciatim in suâ benedictione ad obedientiam episcopo præstandam sese astrinxisse.* XXI. Abbates quoque in sui consecratione obedientiam episcopis jurando promittere, et promissionis suæ chartulam tradere solitos fuisse certissimum est: præclarum hujus rei testimonium legimus in epistolâ Arnulphi episcopi Lexoviensis, ad abbatem S. Ebrulphi, quem jussionibus episcopi obedire admonet: *Nosse siquidem debes, inquit, in eo qui religionem professus est, crimen esse, ipsunque ad exactissimam diligentiam teneri, qui obedientiam prælato suo vivâ voce et scripto, juramento etiam corporaliter interveniente, adhibita salutariferæ crucis impressione, signârit.* Apertum etiam eâ de re testimonium, ex citato superius opusculo Goffridi Vindocinensis cernitur, quo contendit professionis illius exactionem simoniam esse, et à ma-

nu, et à lingua, quòd et publicè promissio illa recitari et scripta super altare poni solet. Ceterum in eo quod Goffridus simoniam istam exactionem esse contenderit, vel turpiter fallitur, si universim intelligatur; vel certè de professione abbatum exemptorum duntaxat intelligendus est, qui, si consecrationem suam obedientiæ minimè debite juramento promereri satiant, simoniæ labe inficiuntur, æque ac episcopi qui per consecrationem quam præstant, indebitum obsequium exposcunt, et ideo non gratis consecrant, sed temporali pretio æstimabilem obedientiæ professionem in consecratione paciscuntur; et *quamvis*, ut ait ibidem Goffridus, *pro benedictione non quærant pecuniam, imò satis amplius exigunt, puta hominis personam.* Goffridum autem de iis intelligi posse, ex eo præsertim adducor, ut credam quòd quæstionem istam præsertim ipse moverit, occasione obedientiæ, quam à se dicit Ivonem Carnotensem extorsisse, qui cum *alodiarius* (ut ejus utar vocabulo) esset sancti Petri, ad istam obedientiam exhibendam minimè tenebatur. Ridicula est autem et inanis Goffridi argumentatio, si generatim de omnibus abbatibus sermo sit; nam qui debite obedientiæ sponsonem à non exemptis episcopi exigunt, ii cum nihil ex eâ non suum acquirant, non pretio benedictionem mercari, sed juri suo cavere, nec obligationem novam inducere, sed susceptam videntur confirmandam procurare; quod utique à nemine illicitum judicari potest, præsertim cum Honorius III, in rescripto universis abbatibus et fratribus Cisterciensis ordinis, episcopis qui abbatibus Cisterciensis ordinis benedictionem impertiuntur, professionis obedientiæ ab ipsis exigendæ licentiam concedat, ejusque formam his verbis exprimat: *Ego frater abbas Cisterciensis ordinis, subjectionem, reverentiam et obedientiam à SS. Patribus constitutam, secundum regulam S. Benedicti, tibi, domine episcope, tuisque successoribus canonicè substituendis, et sanctæ Sedi Apostolicæ, salvo ordine meo, perpetuò me exhibiturum promitto.*

XXII. Porro aliâ quoque ratione abbates et monachos, obedientiæ antistitibus Ecclesiarum debite juratam promissionem evitare conatos fuisse discimus, dicentes nimirum sibi juxta Regulam divi Benedicti jurare minimè concessum fuisse, eâque supersticiosâ excusatione obedientiæ jugum aversatos fuisse; quæ quidem superstitio, vel superstitionis simulatio, adeò vel apud ipsos aliquando invaluit, ut summo ipsi Pontifici eo prætextu obedientiam jurare aliquando rennerint. Refert siquidem Chronicon Cassinense, instanti Innocentio II, ut monachi qui antipapæ Anacleti partes secuti fuerant, fidelitatem et obedientiam ei jurarent, respondisse eos sibi neque per Evangelium, neque per Leati Benedicti Regulam se esse jurare, idque à suâ majorumque abhorre consuetudine; eum verò hæc postea superstitio abbati et monachorum capitulo Castellionensis monasterii mentibus insideret, opus fuit Innocentium III prolixam ad eos scribere epistolam, quâ in causâ necessariâ etiam religiosi jurare licere ostenderet, quam Decretalium libris insertam legere possumus ad eorum frivolas ex-

cusationes refellendas. Hæc pariter fortè monachorum superstitio in causâ fuit, ut Fulbertus Carnotensis promissionem ab iis exigendam censens, sacramenta relaxari posse putet, rege præsertim supplicante : « Igitur, inquit, epist. 41, si abbas S. Benedicti de vestro contemptu culpam suam recognoverit, et illam deinceps subjectionem promiserit, quæ canonicè vobis debetur, hortor et suado ut recipiatis; sacramenta verò, et cætera quæ ad mandandam legem pertinent, propter amorem regis Domini, missa faciatis : ut religionem magis quàm ambitionem vos sectari cupis-
cat, at si abbas in tantam superbiam intraverit, ut ipsam quoque subjectionem canonicam vobis derogare contendat, superbix, cui non parcit Deus, Dei servus quomodò pareat nescio. »

§ 12. *Continens quædam circa obedientiam et reverentiam episcopo ordinatori debitam.*

XXIII. Ea autem in ordinatione obediendi necessitas olim contrahabebatur, ut clericus ejus Ecclesiæ clericus fieret, à cujus episcopo ordinatus fuisset (quemadmodum agendo de ecclesiastico titulo, et ordinationis ministro dicemus) et ab eâ Ecclesiâ, nisi de ejus episcopi qui ipsum ordinasset consensu, recedere non posset; quod ad tempora etiam Hildeberti Carnotensis perdurâsse comperimus; qui petenti Claromontensi episcopo, Willelmum quemdam, quem subdiaconum antea ordinaverat, in archidiaconum consecrandum et instituendum his verbis concessit, *gratias igitur beatitudini vestræ de collato agens beneficio, eundem Willelmum vobis, ei vestræ commendo Ecclesiæ, ab eâ quam consecratori suo debet obedientiam, liberum omnino et absolutum.* Ea quoque reverentia consecratori seu ordinatori episcopo exhibebatur, ut spiritualis pater haberetur, et eum accusare nefas esset; id enim ab Adriano I in Capitulis Angliamno datis, Leonon in Capitularibus Caroli Magni cautum legimus, *ut episcopi pontifici, à quo consecrati probentur, præjudicium inferre nullum possint: quod si presumpsum fuerit, viribus curare non dubiam est, nec posse inter ecclesiastica ullo modo statuta censi.* Ideòque Lupus Ferrariensis abbas, epistola 126, ad Guenilonem Senonensem metropolitani, refellens calumnias ejusdam episcopi, qui ut ipsi Guenilonem infensum redderet, multa in eum à Lupo Ferrariensi mota retulerat, hujus rei suspensionem ita à se removet: *Quomodo enim, inquit, tante possem officii pravitatis, ut depositionem ejus cupe-
rent, ejus accepimur divinitus consecrationem?* Ideò etiam Leo Romane Ecclesiæ diaconus Sixti III legatus, Euphemium episcopum, qui Polychronium Hierosolymitanum, licèt justè et veraciter accusaverat, reprehendisse dicitur, eumque iis verbis increpasse: *Ex te enim damnaberis, quoniam pontificem qui te consecra-
vit, coepiscopum condemnabas et accusabas, ut legitur in epistola 8 Nicolai I ad Michaelen.* Hinc etiam Fulbertus, epistola 25, ad Leuthericum archipræsulem Senonensem: *Multa, inquit, amoris ac fidelitatis tibi, pater, me debere censeo, per cejus munus à Deo benedictionem et sacram Unctionem accepi: unde ani-
mus meus ita pendet à te, ut quicquid te, justè ratione,*

aut contristat, aut hilarat, idem me, si respiscam, simili modo efficiat. Potuitne Fulbertus efficacioribus verbis necessitudinis vincula inter ordinantem et ordinatum declarare, quàm ut ea liberorum ac parentum nexibus æquiparet et amoris atque fidelitatis obligatione ordinatum constringere doceat? ideò enim episcopus episcopum patrem vocat, quod ab eo ordinatus, quod ejus ministerio Ecclesiæ datus, et populorum pater effectus esset; filium ergo se illius nominat, à quo se meminit ordinatum. Quæ fortè opinio divi Paulini, qui Nolanam postea feliciter Ecclesiam episcopus administravit, inhaesit animo, dùm fraternam inter eos qui ab eodem ordinati, vel in clericos vendicati essent, necessitudinem inesse arbitrat: sic enim ipse epistola 45, ad Alipium: *Quod indicasti, jam de humilitatis nostræ nomine epud Mediolanum te didicisse, fateor curiosius me velle condiscere, ut ex omni parte te noverim, quò magis gratuler, si à suscipiendo mihi Patre nostro Ambrosio, vel ad fidem invitatus es, vel ad sacerdotium consecratus, ut eundem ambo videamur habere auctorem.* Non parùm ille necessitudinis inter eos inesse judicabat, qui ab eodem essent ordinati, qui de eo tam curiosè sciscitatur, quia cùm Alipio se strictiori vinculo conjunctum esse gestiret, scire vehementer optabat, num ab eodem ambo vel baptizati, vel ordinati essent, quatenus spiritali istà seu cognatione, seu affinitate, conjunctiores evaderent, et de eâ ipsi congratulari et congaudere posset.

XXIV. Qualis autem et quanta obedientia illa sit quæ episcopis à suis presbyteris, et clericis debetur, non est hujus loci fusiùs disputare. Hic solùm rationes neoterici cujusdam auctoris (hujus nomini consultò parco) qui Gallicè scripsit, et zelo quidem, ut opinor, sed non secundùm scientiam ductus, obedientiam presbyterorum et clericorum erga episcopos elevare, ac deprimere conatus est, obiter nobis solvendæ sunt: sic ergo obedientiam istam extenuare his argumentis ferè nititur, primò quod obedientia ista minimè Deo offeratur, sed dignitati personæ; secundò quod ad exercitium alicujus muneris et officii limitetur; tertio quod dominum ad libitum clerici mutare possint: quarto quod si verba quibus ea promissio concipitur attendantur, stipulationibus civilibus comparari possit; quintò, quod canonibus cautum sit ut jura quidem et ministeria episcopis suis servantur, ceterùm episcopis ipsis præceptum sit ut honorem et reverentiam presbyteris deferant, *sicque cum eis se gerant ac cum iis qui in officio socii sint, (Gallicè compagnons d'office) ut intra Ecclesiam sibi superioritatem arrogant, quia non debitum sibi jus usurparent, si titulum, vel auctoritatem magistri assumerent.* Citat canones Presb., c. Sancta subditus, c. Episcopus, et sequent., quasi id dicere videantur quod ipse hæc orationis serie enuntiat.

XXV. Verùm faciliè argumenta ista refelluntur: primum quidem quia esto Deo immediatè non offeratur obedientia quæ episcopis promittitur, nec propriè voveatur, attamen præcepto divino sancitur, ejus, non inferior auctoritas obligatione voti. Deinde quia

juramento saltem in pluribus firmatur, ut supra ostendimus, cuius juramenti religio, religioni voti acquiparatur, et in Deum dirigatur, cui per juramentum principaliter homo obligatur, et passim docent theologi et canonistae. Neque ex eo quod dignitati episcopali obedientia defertur, minuitur excedit, sed augetur obedientiae ipsius praestantia; tunc quod, quo augustior episcoporum est auctoritas, quo dignitas imperantium major, imperique leges sanctiores, eo etiam gravior debita eis obedientia, ejusque violatio atrocior habetur; quare cum sacrosancta sit episcopalis dignitas principatusque episcoporum quovis in Ecclesiâ sublimior majus, quoque et sanctius est obedientiae eis debita vinculum, sicut etiam majus et deterius inobedientiae crimen; tum quod cum dignitas episcopi sacra ac divina sit, obedientia quoque ratione ejusdem dignitatis debita sacra sit ac divina, et in Deum necessario referatur; unde episcopo ut Deo, Deique et Christi vices gerenti atque imperium representanti parendum esse doceant Patres, Clemens Romanus, Dionysius, Ignatius, Justinus, Ambrosius, Synesius, Maximus, Dionysii interpres, et alii passim. Alterum verò argumentum insignem errorem continet, quod nempe ad solius presbyteralis officii munia obedientia episcopis debita limitanda sit, cum etiam ad disciplinae ecclesiasticae, in victu et vestitu, conversatione, reddituum ecclesiarum administratione, et ceteris (quod expressè auctor iste negat, qui nullam auctoritatem esse affirmat, quae presbyterorum in ecclesiâ, vestitum, victum, conversationemque regulis quibusdam componere possit) praescribendas leges episcopalis potestas extendatur, ut toto titulo de Vitâ et Honestate cleric. videre est, necnon ex conciliis passim, historicis sacris et Patribus. Tertium, falsitatem quoque, quam jura redarguunt, apertam continet, quod nempe clerici ad libitum dominum mutare possint, cum Ecclesiâ legibus titulo cuidam ecclesiastico debeant esse mancipati, à quo sine consensu episcopi sui recedere nequeunt, quibus legibus curatos praesertim obligari alibi docuimus. Quartum, *ἀνυποστατον*, et ratiocinandi absurditatem insignem continet: nam non ideo promissio aliqua seu pollicitatio deterior est quod stipulationis civilis formam habeat, quinimò ex eo quod ipsam referat, obligandi vim majorem habere videtur; verba enim concepta obligationis ad deliberandum animum excitant et juvant. Unde quod stipulando promittitur, majori cum deliberatione promissum videtur, ideoque certius exequendum spondetur. Quintum manifestam canonem depravationem complectitur; canones siquidem ab eo auctore cujus nomini parco citati, nec fideliter, nec sincerè citantur: primum enim canon *Presb.* quem citat. dist. 95, vel est Gelasii, qui incipit *Presbyteros*, epist. 1, c. 8, quo canone velantur presbyteri *ultra suum modum tendere, nec episcopali fastigio debita sibi nec audacter assumere, non conficiendi chrismatis, non consignationis pontificalis adhibendæ sibi nec arripere facultatem*, qui canon tantum abest ut episcopalem au-

thoritatem depumat, quin potius extollat; vel est Carthaginensis IV, qui incipit *Presbyteri*, qui canon non est ad hoc; vetat enim tantum ne presbyteri parochiales ab aliis quam à suis episcopis chrisma petant, statuitque per quos et quo tempore petere debeant; vel est Martini Bracharensis, qui vetat ne presbyteri nisi jussu episcopi infantes sequantur; vel concilii Neocaesariensis, qui presbyteris ruris praesente episcopo vel presbyteris urbis, offerre, aliaque efficere vetat; alius autem nullus canon est qui incipiat per verbum illud *Presbyt.*, totâ istâ distinctione; ii autem nihil omnino dicunt ad propositum; canon autem *Sancto subditus*, nullus est sive in hac distinctione 95 citatâ, sive in toto Gratiani decreto. Canon verò *Episcopus*, citatâ ab illo auctore distinctione duplex est, uterque concilii Carthaginensis IV; primus iis verbis exprimitur: *Episcopus in quolibet loco sedens stare presbyterum non patitur*; alius iis similiter verbis: *Episcopus in ecclesiâ, et in consessu presbyterorum sublimior sedeat; intra domum verò collegam se presbyterorum esse cognoscat*. Ad hos praesertim canones praedictus auctor alludere videtur; sed nullatenus ei favent; id enim tantum innuunt, episcopum, licet in ecclesiâ debeat dignitatis suae insignia retinere, et supra presbyteros efferri, domi tamen eum humilem esse oportere, non dominantem in cleris, sed formam gregis fieri ex animo: ex quo nec superioritas ei domi abroganda est, nec obedientia deneganda quam ei in omni loco praesentari, sive in publico, sive in gremio ecclesiâ, synodus Romana II, c. 7, sub sancto Sylvestro praecipit; nec titulus vel auctoritas magistri ab eo abroganda, cum è contra Cyrillus Alexandrinus, in Zach., num. 64, et in cap. 1 Malach., episcopos modò *mysteriorum ductores et magistros* appellet; modò verò *perfectos et perficientes doctores*; Chrysostomus, num. 3 in Isaïam, et hom. 2 de verbis Isaïae, episcopum vocet *communem magistrum*, et Flavianianum episcopum suum eodem nomine *τὸν διδασκάλον* insigniat; et Athanasius epist. ad African., episcopatum *magisterium* nominet; nihilque frequentius quam ut apud Graecos *τὸν διδασκάλον* nomine episcopi donentur: quos imitatus Chrysologus, serm. 158, episcopum *magistrum communem* appellavit. Neque ulla ratio subest, ut collegae nomen ad aequalitatem officii significandam transferatur, cum collegae dici possint qui sunt ejusdem collegii, quamvis unus alteri praesit, collegiique caput sit, alii verò minimè, ut ex eo patet quod Cyprianus passim Cornelium et Stephanum summos pontifices collegas vocet; quod Lucius papa Cyprianum collegam appellet; quod in concilio Africano episcopi omnes Africani collegae dicantur, cum tamen episcopi Carthaginensis inter ipsos ea fuerit praerogativa, ut illo inconsulto nihil ceteris facere licuerit. Neque etiam ex eo de obedientiâ subditis aliquid remittere licet, vel cuius de auctoritate superioris minùs sentire, quod superior ex humilitate facilem se, docilem, æquabilem ac popularem praebeat; quod omnibus episcopis ut domi praesentent, in concilio Carthaginensi IV duntaxat praecipitur; denique

canones sequentes canonem utrumque *Episcopus*, in hac distinctione duo sunt supra citati, puta canones Martini Bracharensis, et concilii Neocasariensis, qui nihil contra obedientiam episcopis debitam continent, quin potius eorum acutoritatem confirmant.

XXVI. Haec tamen quaecumque ad ordinandi consensum ejusque testificationem spectant uberrimè docemus; quia verò in eo consensu simonia latere potest vitium, eaque professione compleri, si quis nempe aliis indebita in sua ordinatione promittat, ut ex predictis patet; quia item ex appetitu et immoderata ecclesiastici gradus cupiditate, simonia, quae late Ecclesiam depascit, incendium excitatur; Ideò, iis jam expositis, de simonià dicendum erit, eà tamen adhibita moderatione ut de solà simonià quae in susceptione ordinum committitur, ex instituto dicamus, ab eà quae in beneficiis ecclesiasticis obtinendis, Sacramentis administrandis, aliisque hujusmodi committitur, ex professo tractandis abstinemus.

SECTIO SEPTIMA.

DE SIMONIA IN ELECTIONE AD SACROS ORDINES CAVENDA.

CAPUT PRIMUM.

DE VERA ET INDEBITATA SIMONIA IN PREDICTA ELECTIONE. ARTICULUS PRIMUS.

Simoniam omnibus Ecclesiae seculis damnatam.

I. Quod de ordinationibus praeposteris, ait Zonaras in 3 can. synodi. VII, *vetus malum improbitas*, id de simoniaciis non immeritò dicere possis. Nullum ferè à Christo nato, à quo ordinandi ritus et ordinum sanctitas instituta sunt, seculum fuit quo non haec simoniae pestis Ecclesiam infecerit; nec priùs emerit Ecclesia, quam ex ejus patridorum membrorum corruptelà enata est. Eaque ratione excusat se insignis Carnotensis episcopus Ivo, quòd ei à suà diocesi penitus eliminandae non suffecerit: « Si autem, » inquit, « hanc pestem radicitus evellere non valeo, non tamen invaletudini meae hoc imputandum, quia ad hoc ab origine nascentis Ecclesiae Romana ecclesia laboravit, nec à gremio etiam suo tales sua quærentes penitus praevaluit eliminare; nec in diabolus malis regnare desinet cupiditas, donec finito mundi termino pacatum regnum accipiat charitas. Interim autem (ut verbis Augustini utar, epist. 157 ad ill. pon.) quantumlibet vigeret disciplina domus mea, homo sum et inter homines vivo; nec mihi arrogare audeo ut domus mea melior (dicatur) quam Arca Noe, ubi inter homines octo unus derisor patris inventus est; aut melior quam domus Abrahæ, ubi dictum est; Genes. 21: *Ecce ancillam, et filium ejus*; aut melior quam domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est, Malach. 1: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*; et, ut ad christiana tempora veniam, semper patitur Christus in membris suis proditorem, Ecclesia Nicolaum fornicationis laudatorem, Simonem lucrorum sacrilegorum sectatorem, et, ut universaliter dicam, semper

TH. XXIV.

abundabit palea, donec ventiletur area. » Epist. 153 ad Richard., Albanens. episc.

II. Illius ergo mali si repetamus initia, vel ipso Christo antiquiora ipsius semina in agro dominico pullulasse reperiemus; ut enim pseudo-prophetam Balaam omittamus, qui (ut loquitur S. Petrus 2 epist., cap. 2) *mercedem iniquitatis amavit, correptionem verò habuit suae insipientiae subjugale matum animal, quod in hominis voce loquens prohibuit prophetæ insipientiam*; ut pariter omittamus Giezi, quem sacra Scriptura refert à Naaman principe Assyriorum, quem Elisæus à leprâ mundaverat, duo talenta accepisse, statimque, Elizæo hoc divinitus resciente, et sacrilegium istud ulciscente, leprâ fuisse infectum; eadem turpi cupiditate inflammatus narratur Jeroboam, de quo describitur, *quòd quicumque volebat, implebat manum suam, et fiebat sacerdos excelsorum; et propter hanc causam peccavit domus Jeroboam, et eversa est, et deleta de superficie terræ.* 3 Reg. c. 15. Eodem quoque crimine infectus refertur Jasen, Oniae summi Pontificis frater, quem Machabæorum libri referunt Antiochum regem, qui Nobilis appellabatur, addisse, eique argenti talenta trecenta sexaginta, et ex redditibus aliis talenta octoginta, ut summum adipisceretur sacerdotium, promississe; statimque in ejus sacrilegii vindictam, ignem quem accenderat Jeremias extinctum fuisse, neve singulos quos historiae referunt, turpi nundinatione sacerdotium comparasse proferamus. Malum istud apud Judæos, ad occasum vergente jam Mosaicâ lege, magis invaluisse observamus; postremis enim illis temporibus, tum ab Herode, tum postea à Romanis pecuniâ corruptis, summum sacerdotium, quod perpetuum esse debebat, et natalium jure primogenitis ex Aaronis familiâ procreatis debebatur, ad annum nonnunquam venditum fuisse historiarum monumenta testantur; quo quidem nullum certius intereuntis Synagogæ indicium fuisse comperimus. Ex iis radicibus, nondum ferè coalitis in nomine Christi fidelibus, pestilens hujus criminis truncus Simonis Magi impietas (à quo auctore Simonia dicta est) folia sua per Ecclesiam nascentem expandit; hunc sacrae Paginae referunt donum dandi Spiritûs sancti à D. Petro, id est, sacram Ordinationem mercari voluisse, existimantem pecuniâ donum Dei possideri posse; quam hæresim postea disseminavit, et à fide deficiens, postquam multa in Deum et Ecclesiam peccasset, criminum suorum pœnas luens, Petri oratione percussus, qui se Christum dicebat, antichristus deprehensus, cum magicis artibus volare cœpisset, de sublimi aere dejectus est, ut qui paulò ante volare tentaverat, subito ambulare non posset, qui pennas assumpserat, plantas amitteret, qui cœlum audaci temeritate se petere fingeret, in infernum perpetuò cruciandus mergeretur.

III. Neque verò, quia Ecclesiae congenitum, ideò minùs severè puniendum hoc crimen; neque, quia antiquum, ideò non conandum ut toties rescindatur, quoties repullulaverit; non est vigilantì antistiti abscondendus in vaginâ censurarum adversus simonia-

eos gladius, non sinendus ut vel hebescat, vel acutius consumatur, sed toties distinguendus, quoties pugnam renovabit hostis; nec enim debent Christiani militum duces despondere animam, quem importuna dimicatione fusus totius hostis laesit, nec spirituales animarum medici negligere valuerunt curatiorem, quæ renovato sæpius malo recruduerant. Ab Ilyre Carnotensi supra didicimus nunquam sic cum malis pugnatum iri, ut penitus exterminari possint, rectare semper mala quæ vincantur, vel vincant, cavendam verò ecclesie præsul ne vincant. Esto perpetua mala futura sint, et si quæ tamen, et inquit ille, et in auribus nostris iudicatio ordine publicantur, si certis documentis approbantur, conservato quidem legum tramite multa præterire non patimur; incerta autem æterni iudicis tribunali iudicanda reservamus, scientes quia, qui non habet potestatem reum condemnare, vel non potest comprobare, immunis est. » Apostolorum ergo imitanda est diligentia, qui nascenti huic pesti summo studio occurrerunt, cum liquet ex S. Gregorio, epist. 110 ad Syagr. et alios episcopos, lib. 7, *hanc hæresim in ipsâ origine apostolicâ esse detestatione damnatam. Eam siquidem, ut inquit Carolus Magnus, lib. 1 Capitul., c. 21, ipse princeps apostolorum in Simone terribiliter damnavit; eandem Canones apostolorum severâ impositâ pœnâ persecuti sunt. « Si quis, » inquit, « episcopus, aut presbyter, aut diaconus hanc dignitatem obtinuerit, deponatur tum ipse, tum is qui illum ordinavit, et abscindatur penitus etiam à communione, ut Simon Magnus à me Petro abscissus est. »*

IV. Secundo et tertio seculo, cum clerici non ad divitias, neque ad luxum, sed ad martyrium vocarentur, non opus fuit pluribus legibus quæ malo isti mederentur, quod sanguinis effusione vel sedatum, vel restinctum erat; ordinabantur nimirum inviti ferè omnes, iique charitate et scientiâ ditiores quàm nummis; unde de suo, id est, secundo seculo Tertullianus, Apolog. 39 : *Præsumt probati quique seniores, non pretio, sed testimonio dignitate adepti. Erant tamen aliqui hoc tempore Simoniaci hæretici à Simone Mago dicti, quorum meminere Irenæus, Epiphanius, Theodoretus, et alii; sed qui in varias et alienas ab instituto nostro absurditates prolapsi erant.*

V. Redditâ seculo IV per Constantinum Ecclesiæ pace, renascens istud monstrum reveriti sancti Patres, quâ egregiis sententiis, quâ saluberrimis decretis confodere studiosè tentarunt. Salutaris Basilii constitutio in pretio est, in epistolâ ejus canonicâ ad Amphilochem, quæ jurare eum præcipit, qui ordinatur, ab hoc se vitio immunem esse. Ejusdem Basilii in eo vitio exstirpando diligentie testes sunt illius litteræ ad episcopos sibi subditos, quibus accuratè eis commendat ne pecuniis ordinationes faciant, et malum de quibusdam percrebuisse sermonem, quasi non omninò ab hoc vitio immunes essent, sed sibi id persuasum esse non potuisse insinuat. Nazianzeni in eadem hydrâ debellandâ enitet studium ex iis quæ ex ipso à Gratiano proferuntur sententiis, quibus malum istud

jugulatur. Ambrosiû in eodem devincendo, non semel ardor elacet; pluribus in ipsum agit libro de Dignitate sacerdotali, cap. 5, ex quibus eum non fuisse seculi istius innocentiam patet, ut hujus criminis labe penitus careret. *Videas enim, inquit, in Ecclesiâ passim, quos non merita, sed pecunia ad episcopatus ordinem provocaverunt.* Plurimi erant, teste eodem Ambrosio apud Gratianum, quest. 1, c. 1, *qui negotiatione muneris mercari vellent gratiam Spiritûs sancti, dum vile pretium donant, ut pontificalis ordinis sublime culmen accipiant; et paulò post, proinde quia usitatum est tantum malum, et majorum frequentî constat mucrone succisum, etc.,* quæ verba mihi persuadent textum istum non esse Ambrosii, cum ante Ambrosium vix ullam adversus Simoniacos pœnam, præter eam quæ in Canonibus apostolorum inflictâ legitur, impositam reperias; sed potiùs esse concilii Toletani VIII, in quo caput istud ad verbum expressum reperies, et ante quod varic contra Simoniacos aliorum præcedentium conciliorum etiam Toletanorum sæpius statuta ac renovata piecne fuerant. Verùm Ambrosio multò antiquior Athanasius, mali istius tanquàm suo jam tempore usitati meminit: cujus etiam mali mentionem fecit Hilarius, ubi illud graviter exagitat.

VI. Statim initio seculi V, synodus Constantinopolitana, à S. Joanne Chrysostomo coacta, anno secundum Baronium à Christo nato quadragesimo, severâ animadversione in Simoniacos usa est; in eâ siquidem omnes episcopi ab Antonino Ephesino ordinati de gradu suo dejecti sunt (Palladius sex tantum exactoratos scribit), facto tamen decreto, ut ab Antonini hæredibus pretium restitueretur: obierat siquidem non multo ante tempore Antoninus iste, cum jam in aliâ viginti duorum episcoporum synodo accusatus fuisset, quòd episcopatus venderet pro modo redditum, necdum autem damnatus esset. Eodem seculo sanctus Augustinus Hipponensis episcopus, et S. Leo Romanus Pontifex, necnon Isidorus Pelusiota, Gildas Sapiens, et alii hanc corruptelam tanquàm jam plus nimio inolitam scriptis suis graviter perstrinxerunt. Concilium generale Chalcedonense, pœnâ depositionis in ordinantem et ordinatum latâ, gliscentem, imò jam ferè ingravescentem hunc morbum compescuit; neque eâ lege reprimi omninò potuit; eodem siquidem seculo Sidonium Apollinarem de hac corruptelâ conquerentem legimus: opusque fuit in Oriente Gennadium Constantinopolitanum patriarcham, concilio septuaginta trium episcoporum Constantinopoli habito, coram legatis apostolicis pro eâ extirpandâ graviter adlaborare (quo in concilio canon 9 editus adversus simoniacos, quem inter epistolas canonicas sanctorum Patrum Græci referunt); in Occidente verò Gelasium, epistolâ ad episcopos, per Brutios et Lucaniam constitutos, leges pro eadem excindendâ renovare. Imò, cum ecclesiasticæ leges huic malo exterminando non sufficerent, consentaneum visum ut Leonis imperatoris ad illud debellandum lex accederet, quæ piè ac religiosè, ad instar publici criminis et læsæ majestatis, in istius noxæ

reos sive ordinantes, sive ordinatos agendum constituit, et utrosque de gradu deiciendos ac perpetuè infamiae damnandos decrevit.

VII. Initio seculi VI sanctissimus Romæ pontifex Hormisdas ad episcopos Hispaniæ epistolam scripsit, ut simoniacam pravitatem ab iis regionibus præscriberet. Sub finem verò, mirum est quantum pro eà evellendâ, cum per universum ferè orbem grassaretur, insudârît vigilantissimus papa Gregorius Magnus hæc de re variis litteris scriptis ad Maximianum Syracusanum episcopum, Joannem Corinthiorum, Cyriacum Constantinopolitanum patriarcham, Eyschium Hierosolymitanum, Francorum reges, reginam Brunichildem, aliosque tum ex diversis nationibus, tum verò insigniores Gallicanos episcopos. Nec debitâ suâ laude privandi sunt eodem seculo Joannes II summus pontifex, qui cum ecclesiasticas leges à laicis flocci fieri videret, senatusconsultum adversus eosdem laicos, quibus aliquid in eligendo episcopo datum aut promissum esset, fieri curavit; aut Athalaricus, licèt Arrianus, Gothorum rex, qui idem confirmavit; Justinianus imperator, qui legibus quoad potuit malum istud compescuit; Gunterannus Francorum rex, qui multos archiepiscopatum Bituricensem muneribus oblati querentes gravi istâ oratione redarguit, in Greg. Terent. lib. 6 Hist., cap. 59: *Non est principatus nostri consuetudo sacerdotium venditare sub pretio, sed nec vestrum cum premiis comparare, ne et nos turpis lucri lufemia n-ctetur, et vos Magno Simoni comparentini*; Narses, qui liberatâ à Gothicis Urbe, unâ cum Pelagio I Romano pontifice instituit, ne ullus vel pretio, vel ambitu ad aliquem sacrum Ordinem promoveretur; denique S. Joannes patriarcha Alexandrinus, ab insigni liberalitate Eleemosynarius dictus, qui multum inaudisse legitur ut malum istud abolere posset. Varierum quoque eodem seculo conciliorum decretis huic caneroso morbo ferrum ignitum adhibuitur, concilii nempe Aurelianensis II et V, Turonensis II, Barcinonensis aliorumque canonibus; ex quibus, sicut etiam ex iis quæ de Arvernensi episcopatu, refert Gregorius Turonensis; sed maxime quod tunc germen istud iniquum cæpisse pullulare testetur, ut sacerdotium aut venderetur à regibus, aut compararetur à clericis, cap. 5 de Vitis Patrum; necnon ex prædictis, præsertim autem ex epistolis Gregorii Magni, et Cassiodori, quibus adde testimonium Symmachi, patet quàm importunè malum istud illo seculo V grassaretur.

VIII. Seculo VII Bonifacius III anathemate plectendos statuit, qui largitione vel gratiâ ad pontificatum vel episcopatum aditum sibi quærerent; à multis quoque conciliis ordinationes simoniacæ damnatæ sunt, Toletano IV, VI et XI, Bracharensi III, Cabilonensi I et synodo generali VI; feliciterque operâ S. Eligii Noviomensis episcopi, et Audoeni Rothomagensis, in Galliâ nostrâ à Dagoberto rege, et ejus filio Clodoveo II coercita est, sub quo tamen ultimo Francorum rege, cum labe ista maculasset totam Ecclesiam Dei, operâ S. Bathildis uxoris dicti Clodovei, à Catholicis

viris penitus propulsatam testatur auctor Vitæ S. Bathildis, apud Surium.

IX. Seculo VIII Nicæna synodus II puniendos clericos censuit, qui per auri dationem dignitates et gradus ecclesiasticos ambirent. Eodem quoque seculo ab invidis in suspicionem hujus criminis adductus Tharasius patriarcha Constantinopolitanus, quasi simoniacè ordinatos inordinatè reciperet, imò etiam ipse pecuniarias ordinationes faceret (quam tamen fuisse meram calumniam testantur Ignatius et Theodorus Studita, alique probati scriptores), hæc, inquam, occasione Tharasius gravem et eruditam pro eo crimine stirpitùs eradicando, Adriano summo pontifici epistolam misit, cujus pars decreto Gratiani inseritur; integra verò habetur ex codice Vaticano exscripta post synodum VII, et in Græcis codicibus, et in Latinâ concilii versione per Anastasium bibliothecarium; extat etiam Græcè ac Latinè impressa apud Balsamonem, sed in eâ versione aut interpretis aut exemplaris quod interpretes secutus est vitio flagitiosum mendum inest. Nam ubi Tharasius Adrianum mirificè laudat, interpres Adrianum quasi suspicione criminis laborantem reprehendit, quæ duo stare non possunt: quomodò enim Adrianus laude dignus, si in hujus criminis suspicionem veniat? quâ fronte tanti criminis accusari poterit, eodem loco quo summis laudibus extollitur? sed et Adrianum optimum, ac sanctissimum fuisse Pontificem omnes consentiunt; prædictum porrò Tharasium egregiam operam navasse, ut pestem illam profligaret, testis est Ignatius. Habitu etiam eodem seculo Foro-Julienſe concilium, quod gravissimè crimen istud perstrinxit, et acriori censurâ compescuit.

X. Seculo IX contra simoniacas ordinationes, nimirum in Longobardiâ usitatas, discipline ecclesiasticæ vindex, et sanctæ Dei Ecclesiæ defensor (1) Carolus Magnus, pluribus adversus eas editis capitularibus insurrexit; quem imitatus ejus nepos Carolus Calvus, confusus licèt imperii regniq; sui rebus, regiâ auctoritate, suisque legibus, quoad ejus fieri potuit, omninò protrivit. Hincmarus Rhemensis maximæ auctoritatis apud suos, clerumque ac plebem Tornacensem, hoc crimen in episcoporum electionibus præsertim fugiendum esse admonuit. Concilium quoque Nannetense, hoc probabiliter seculo habitum, graviter interdixit.

XI. Seculo X habita synodus generalis omnium Germaniæ episcoporum, et quorundam ex Galliâ in palatio Engelenheim, quæ idè Ingelhemensis à quibusdam dicta est, decretum edidit contra simoniacos; quo tempore adè invaluisse pravo usu simoniacæ hæresim ex eo discere possumus quòd qui hoc tempore florebat, S. Romualdus, cum clericos qui per pecuniam ordinati fuerant corripere, quæsitus sit ad necem, nec illis persuadere unquam potuerit, peccatum esse per pecuniam ad ecclesiasticos ordines et honores aditum sibi parare; idèque ecclesiasticas leges sanctionesque sæpius adducere cogeretur quibus

(1) Eo in titulo inscribitur Carolus M., quod ad H. G. nullum.

id probaret : tanta istorum hominum, vel cecitas atque ignorantia, vel temeritas erat atque audacia. Nec meliorem Orientis conditionem fuisse, ex eo colligere poteris, quod Theophylactum Constantinopolitanum patriarcham tradit Cuiusmodi ordines venales proposuisse et creationes episcoporum. Commendatur vero eodem seculo, et maximis laudibus effertur à Luitprando et aliis historicis Henricus Germania rex, quod nempe pravitatem istam prædecessorum suorum conviventia inolitam firmisque radicibus innixam, è suo regno extirpavit, Deo ejus etiam pium propositum remunerante ; cum enim id se facturum vovisset, insignem reportasse dicitur victoriam, in qua hostium triginta sex millia occisa sunt, ceteri capti, aut flumine absorpti.

XII. Seculo XI mirum est, quantum in eà simonia hydrà perpetuò repullulante demandà ac debellandà, laborem pii pontifices impenderint. Cum enim sub finem præcedentis seculi, quod ob Ecclesie mala illata, hominumque ignaviam, inscitiam et impietatem infelix dictum est, et initium præsentis, malum istud per totam Ecclesiam inundasset, omnia quippe ministeria ecclesiastica ita eo tempore habebantur venalia, inquit Glaber Radulphus, lib. 5, cap. ult., quasi in foro secularia mercimonia, ut ne quidem ab eo malo Ecclesie Dei arca, Romana Ecclesia immunis esset, que nempe per viginti quinque annorum spatia miserè sub comitum Tusculanorum, et aliorum tyrannide conflictata est, adeò ut in eadem sede aut a fuerit humana temeritas duodennem quemdam puerum collocare, quem sola pecunia auri et argenti, ut habet citatus Glaber, plus commendatù quam auras aut sanctitas ; maxima debuit esse succedentium hæc temporibus Romanorum pontificum pietas ac diligentia, que infamiam istam abstergerent : ideoque ad hoc malum evellendum Romæ primam habitum concilium à Clemente II, ejus meminit Petrus Damiani, quod ob iniquitatem temporum aliquid simoniacis indulsit ; tum in Germanià aliud jussu Henrici imperatoris, ejus mentionem facit Glaber : Romæ iterum à Leone IX, itemque Papie, Rhemis, Moguntie, in quibus et simoniaca ordinatio severè prohibita, et nonnullis episcopis ob id depositis punita est, ut referunt citatus Petrus Damiani, Hermannus, Contractus, Gesta Romanorum pontificum à Nicolao cardinali Arragonio collecta, et alii auctores passim. Deinde sub Victore II, misso ad illud negotium procurandum Hildebrando Sedis Apostolicæ legato, habita fuit in provincià Lugdunensi synodus, aliaque postea ejusdem Pontificis jussu Tholosæ coacta eadem ob causam, cui quidem Rombaldus Arelatensis, et Pontius Aquensis antistites præfuerunt ; postea sub Alexandro II alia concilia coacta, Romanum I, quod ob simoniacorum multitudinem nonnihil indulsit, et Moguntinum in causà Caroli Constantiensis episcopi. Gnaviter quoque et diligenter in eadem pravitate eliminandà Nicolaus II, Alexander II, nec non Gregorius VII summi pontifices laborarunt ; extant innu-

meritinis suspectos ad causam dicendam Romam vocant, aut causà dicta damnant, aut alios in eorum locum instituunt, quibus, ut uno verbo complectar, diligentis pastoris et ecclesiasticæ disciplinæ assertoris specimen exhibent ; extat quoque habita sub Gregorio Romana synodus, que severè crimen istud plectit, necnon Anglicanum concilium ejusdem tempore à Lanfranco archiepiscopo Cantuariensi habitum ejusdem in simoniacos severitatis. Quid ultra referam Petri Damiani hoc seculo in legationibus ob eam causam susceptis exantlatos fortiter labores ? Quid archiepiscopi Moguntini invictum animum prædicem, cui cum causa Caroli cujusdam delecti ab imperatore in Constantiensem episcopum de simonià accusati ab Alexandro commissa fuisset, imperatoris precibus nunquàm adduci potuit, ut nocentem repertum absolveret ? Quid tandem synodorum Constantiensis, presidente Gebeardo ejusdem civitatis episcopo, Sedis Apostolicæ legato, Placentinæ, Claromontanæ et Melfitanæ sub Urbano II habitatum decreta memorem, quibus omnibus simonia graviter percussa est, sed non omninò jugulata ?

XIII. Tanta siquidem fuit hominum perversitas ut nec divinis nec humanis telis cesserit. nam adversus ipsam de cælo quoque pugnatum est, ut divinam homines reverenter vindictam, qui humanam contemnebant ; sed qui divini numinis majestatem ex animo exuerant, apparentia faciliè ipsius potentie prodigia et ostenta spreverunt. Aliqua divina hujusmodi miracula nobis commemoranda sunt : primumque notatu dignum illud est quod in Chronico Cassinensis monasterii antiquitus scripto narratur, Henricum nempe III imperatorem, cum, ut fidem suam quam clerico cuidam dederat, ob acceptam ab eo fistulam auream, quâ pueri jaculari solent, exsolveret, episcopatum quem adhuc Conradus pater superstite pepigerat, eidem clerico dedisset, non multò post dæmones toto triduo, quo gravissimè decumbebat, flammæ per illam fistulam evomentes vidisse, à quibus liberatum se ope semiustulati juvenis (quâ specie S. Laurentius ei portendebatur), qui è calice aureo sibi videbatur immense magnitudinis aquam effundere, quâ flammæ restingerentur, et post fusas in ecclesià ab eo preces convalescente in publico episcoporum conventu professum fuisse, statimque curasse ut clericus iste, qui malis artibus ad episcopalem dignitatem ascenderat, è suo gradu dejiceretur. Alterum non minùs insigne Acta concilii Rhemensis sub Leone IX habiti referunt, quod in personà Vesontiorum archiepiscopi contigit : cum enim suscepto Lingonensis episcopi patrocinio, qui de pecuniariis ordinationibus factis, aliisque criminibus accusabatur, jamjam ad susceptum negotium perorandum se pararet, lingue motu divinitus adempto, loqui nunquàm potuit, quo miraculo motus Lingonensis episcopus simoniæ crimen fassus est, et fugà sibi consulens, excommunicationis sententià percussus est. Tertium celeberrimum quoque contigit in prædictà synodo sub Victore II habita, ejus habetur mentio in Relatione Hildebrandi,

necnon in Dialogis Desiderii abbatis cardinalis S. Cæcilie hoc ferè tempore conscriptis, itemque in Relatione Hugonis abbatis Cluniacensis, qui huic prodigio interfuit, et aliis passim. Referunt isti omnes auctores Hildebrandum, qui huic concilio legatus præerat, missus à Romano Pontifice ad inquirendum in eos qui vel pecuniarias ordinationes fecissent, vel pretio ordinati fuissent, cùm archiepiscopum Ebrodunensem sufficienti probatione convincere non posset, jussisse ut recitaret hymnum glorificationis in Ecclesiâ canisolum, *Gloria Patri*, etc. Hunc verò cùm priora hujus versiculi verba distinctè recitasset, hæsisse in posterioribus, nec unquàm ea proferre potuisse, quibus Spiritui sancto gloria debita canitur; quo miraculo ipsum territum, et alios multos episcopos crimensuum agnovisse, pœnæque depositionis mulctatos fuisse.

XIV. Quibus omnibus alia duo subijcio, quæ in Vitâ S. Joannis Gualberti omni fide conscriptâ leguntur; primum enim de quodam nobili et eloquente viro refertur, quòd cùm simoniacâ perfidiâ se contaminasset, suscepto episcopi simoniaci patrocinio, repentè in peccati pœnam gravi morbo conflictatus sit, et cùm delicti pœnitens monachorum regulam sub prædicti Joannis Gualberti regulâ amplexatus esset, ac in priorem morbum incidisset, lectoque decumberet, Satanam sibi assistentem viderit, donec eum prædictus S. Joannes crucis signo abigeret. Alterum ejusdem Joannis zelum ostendit, sed non fortè secundùm scientiam, zelo tamen Deum propitium fuisse, simoniæ verò crimen damnasse demonstrat. Hæc enim est totius historiæ series: zelo ductus vir iste sanctus Petrum Ticinensem, episcopum Florentinum, simoniæ, proindeque hæreseos (nam simoniam mox hæresim creditam fuisse dicemus) accusabat cum suis fratribus; nec ab illo, nec ab iis qui ipsius manu ordinati fuissent, Sacramenta percipienda esse dicebat. Inde orta gravis contentio in clero et populo Florentino; hinc turbæ et confusio maxima, cùm plurimi, ne simoniacis communicarent, à Sacramentis abstinere, et sine eorum subsidio morerentur; et vide quò tumultus processit, armatam militum manum episcopus mittit ad monasterium S. Salvii, undè in umbrosam vallem prædix Joannes discesserat; sævitum est in homines, in cedes; neque tamen ab incepto monachi revocantur. Missus Petrus Damiani legatus componere rem minime potuit; adversabatur ipse monachis, nec ab episcopo, quamdiu damnatus non esset, desciscendum esse graviter persuadebat; instant monachi, et apud Alexandrum summum Pontificem litem prosequuntur, offerunt se per ignis examen simoniam Petri probaturos; hoc probationis genus tanquàm superstitiosum et tentans Deum renuit Alexander. Concilium Florentiæ convocatur; Petro favent episcopi, dux Godefridus monachis intentat minas; legatus Hildebrandus stat pro monachis; vexantur tamen, et malè habentur; expectantibus tandem clero et populo, monachis ignis examen permittitur; unus ex ipsis nomine Petrus (quem postea cardinalem episcopum Albauensem creatum

dicunt), cùm sacra peregrisset, sacerdotalibus indutus vestimentis per medios ignes illæsus transit, ob idque flammeus dictus est. Tota res gesta in litteris à Florentinis eâ de re datis ab Attone Pistoriensi episcopo, quæ referuntur in Vitâ prædicti S. Joannis, fusiori atque uberiori exactè describitur. Ejusdem quoque meminerunt abbas Uspergensis, Bertholdus, necnon abbas Cassinensis hujus temporis scriptor, qui et addit Petrum monachum, jam ex igne egressurum, cùm intellexisset mappulam sibi in medio ignis excidisse, eam per medios reversum ignes quesivisse, quesitamque retulisse; si verò credamus Fulgoso, accidisse quoque eo tempore dicemus ob eandem causam, ut Joannes ipse Gualbertus per duas pyras succensas, inter quas uni tantum pervius limes erat relictus, obambulans, integer evaserit.

XV. Neque tamen iis miraculis tam patentibus, tam conspicuis, edomari potuit humana cupiditas, aut in officio contineri; adeò nempe altas radices egerat istud nefandum simoniæ scelus, ut nec legum severitate, nec miraculorum magnitudine, ab isto nefarii homines revocari potuerint; faciliusque fuerit naturæ leges mutari, quàm perversi animi mores; perduravit siquidem toto hoc seculo crimen istud, ut tum ex epistolâ ejusdem S. Joannis Gualberti ad episcopum Volaterranum, quâ ipsum ad fortiter ac strenuè adversus simoniacos agendum adhortatur: tum ex epistolâ Fulberti Carnotensis episcopi ad Leoterium Senonensem innotescit; tum etiam idipsum indicant variæ litteræ Ivonis Carnotensis, Hildeberti Cœnomanensis, Gofridi Vindocinensis, aliorumque qui sub finem XI seculi florere incœperunt, suamque cum gloriâ vitam ad aliud prorogârunt, qui omnes tantam Ecclesiæ calamitatem ex simoniacis ordinationibus deplorant, criminisque gravitatem exaggerant. Nec abs re erit portentosam Henrici III, imperatoris, sub finem hujus seculi regnantis, simoniam proferre, qui nempe episcopatus et abbatias passim vendidisse præditur, adeò ut Constantiensem, Bambergensem, Moguntinensem, aliosque episcopatus pro pecuniâ dederit. Ratisbonensem, Augustensem, Strasburgensem pro gladio, abbatiam Fuldensem pro adulterio, et (ne quid impietati deesset) Monasteriensem episcopatum (quod audire nefas est) pro sodomitâ immunditiâ vendiderit. Sed satis in hoc seculo immorati fuimus, in quo præcipuè virtus cum vitio confligit, cùm primum istum abusum facinorosorum hominum ambitio foveret, Pontificem verò Romanorum, aliorumque sanctissimorum episcoporum vigilantia, et nonnullorum etiam aliorum virorum insignis pietas atque auctoritas excindere niteretur. Veniamus jam ad duodecimum.

XVI. XII seculo, præter citatos Ivonem, Hildebertum, Gofridum, plus satis hanc corruptelam viginisse testantur S. Bernardus, Petrus Blesensis archidiaconus Bathoniensis, Joannes Sarisberiensis episcopus Carnotensis, et ex Græcis Theodorus Balsamon, Magister sententiarum, et alii hujus temporis celeberrimi scriptores, qui in eam graviter invecti sunt; habita-

etiam eodem seculo concilia perhibentur, Lateranense 500 et amplius, episcoporum sub Calixto II, in quo simonia damnata, omnesque per pecuniam ordinati, deponendi statuuntur; Londinense sub Honorio II, quod auctoritate Joannis de Crema, cardinalis Sedis Apostolicæ legati, eandem simoniam damnavit, gravesque ejus criminis reis penas inflixit; Lateranense tandem generale sub Innocentio II, quod eandem pestem suâ auctoritate repressit; iis adde decreta Lucii II, Alexandri III, et Celestini III, qui acres se hujus flagitii osores, et disciplinae ecclesiasticæ adversus ipsum constantissimos assertores exhibuerunt.

XVII. Seculo XIII, S. Thomas, Bonaventura, Joannes Duns Scotus, alique scholastici, satis superque suis scriptis simoniae crimen exagitârunt, nec ab eâ labe immunem suo tempore Ecclesiam fuisse demonstrârunt. Sed ne eorum auctoritati, quæ maxima est, plus nimium concedere videamur, ubi conciliorum copia suppetit, œcumenicum concilium Lateranense sub Innocentio III, concilium quoque Germanicum eodem seculo à Conrado cardinali Portuensi habitum, simoniam suis decretis nascentem prostraverunt; quibus accedit in nostrâ Galliâ S. Ludovici Francorum regis pragmatica sanctio, quâ pecuniariæ electiones atque ordinationes vetitæ atque repressæ fuerunt.

XVIII. Seculum XIV, quod ob diuturni schismatis originem, et omnium quæ superioribus anteactis temporibus fuerunt maximè perniciosi, bonarumque litterarum neglectum, jure merito vituperari potest, Lyran et complurium scholasticorum, Durandi, Aureoli, Ochami, cardinalis Alliacensis, et aliorum scriptis non caruit, quibus simonice vitium hoc tempore viguisse reperies. Unicum eo tempore habitum generale concilium Viennense, in quo de simoniacis ordinationibus nihil, aliqua tamen contra simoniam decreta videntur; quædam minora habita sunt, quorum aliqua pecuniarias istas ordinationes perstringunt. In synodo Palentina diocesis, presidente Guillelmo, Sabinensi episcopo, Sedis Apostolicæ legato, contra simoniacas ordinationes tanquàm usitatas actum fuit; notariorumque et sigilliferorum emolumenta ad mediocrem summam redacta sunt, cui etiam moderationi operam dederunt Ravennate II tempore Clementis V, et IV Bononiæ celebratum tempore Joannis XX, et aliàs XXI; nec non etiam Toletanum tempore Clementis VI ab Egidio Toletano habitum; hoc porro tempore refert Tilius venalia fuisse sacerdotia, pecuniæ obediisse omnia.

XIX. Seculo XV corruptelam hanc impugnârunt Nicolaus de Clemangis, tractatu de corrupto Ecclesiæ statu, Gerson cancellarius Parisiensis, edito de eâ re tractatu, et alii multi scholasticæ theologiæ, jurisque doctores; sed maximi ad eam evellendam proderis fuit concilium Constantiensis, ac Pauli II Romani auctoritas; cætera non moror.

XX. Seculo XVI ad eam extirpandam canones utilissimos condiderunt concilia Lateranense sub Julio II et

Leone X, et Tridentinum; quibus alia provincialia concilia accesserunt. Colonienſe sub Hermannſo archiepiscopo, tempore Pauli III, et Mediolanenſe a sancto Carolo Borromæo, variis temporibus habita, quibus non solum simoniæ crimen in ordinationibus sacris cavendum jubetur, verum etiam ea omnia quæ ejus vel aliquam speciem in se ferre possent. In Galliâ quoque varia habita recentiora concilia, Burdigalense utrumque, Rothomagenſe, Biterricenſe, Rhemenſe et alia simoniæ bellum indixere, quibus omnibus adde bullam Pii V, quæ in omnes simoniacâ pravitatē quocumque modo infectos graves penas decernit.

XXI. Cæterum hæc posteriora secula idcō breviter percurramus, quia, licet plurimū simoniam illis seculis exagitarent; licet multæ adversus eam leges, multi canones promulgati sint; ex iis tamen pauca sunt quæ ordinationes simoniacas directe impugnent. Nec id mirum: ab eo enim tempore quo usitatum fuit ecclesiasticum titulum ab ordinatione disjungere, et dignitatem ac redditus ecclesiasticos ab ordine separare, due simoniæ species distinctæ fuerunt, una quæ in ordinatione committeretur, altera quæ in beneficii adeptione; hæcque frequentior esse cœpit, illa rarior. Ex eo enim accidit, ut cū avidius ad opes ac dignitates ecclesiasticas perversi homines inhiarent quàm ad ordinationem, quæ cū sit spiritalē aliquod bonum, carnalium hominum voluntatē minori quàm ista cupiditate inflamat, parū de eâ suscipiendâ solliciti, malis artibus et turpi per pecuniam anibitu ad beneficia obtinenda contenderint, ingeniumque suum in omnem partem versârunt ac torserint, ut vel aliquo fūco simoniæ turpitudinem in beneficiorum assecutione adornarent; hinc sub Henrico II Germano orta hæresis Simoniacorum initio ferè seculi XI, qui cū faterentur ordines sacros pretio enī non posse, jus tamen ad percipiendos ecclesiasticos redditus, quod beneficium dicimus, licet enī posse defendebant; de quâ, si quando de beneficiis scripturi sumus, fusiùs dicemus; quam hæresim, licet ab Ecclesiâ damnatam subtilioribus tamen thecnis et malignis adinventionibus tectam nobis, proh dolor! recentes quidam theologi proponunt; tot enim subtilitates excogitant, tot dolos, quibus simoniæ crimen eludant, ut nihil intersit inter horum et illorum sententiam, nisi quòd crassiùs isti et apertiùs, illi verò obscuriùs et magis latenter virus hæreseos vomant; in utrorumque porro sententiâ nullum pactum, nulla conventio esse possit quæ non à simoniæ labe perpurcata sit, vel inficiatione, vel dissimulatione criminis; in inficiatione criminis apertè prodit se hæresis; in dissimulatione latet error, qui quò latentior est, eò periculosiùs serpit, subtiliùs gliscit, et difficiliùs curatur: absurdum autem est putare Deum nostris subtilitatibus eludi posse, aut quia aliis ingeniosiores fortè sumus in excogitandis subtilitatibus, ea a nobis sine noxâ esse, quæ aliis sincerioris fidei, et ingenii crassioris, crimini imputantur. Tales verò qui falsis rationibus Simoniam abstergere, et dissimulare eonantur, consuetes, ut ait Propheta, pulvillos sub

cubitis peccantium, rectè Gennadius Constantinopolitanus cum Patribus prædictæ synodi sub eo habitæ, ex præcepto Domini refellit: *Gratis accepistis, gratis date*, quod cum nobis mandatum sit, *ἀρεθὺς καὶ ἀνθρώπων*, id est, *diligenter, accuratè et ad litteram observare debeamus, nec in iis quæ technas sophisticas non admittunt, uti sophisticâ calliditate, nec aleam periculosam jacere*; Gennadius, epist. in ord. apud Balsamon. Vide etiam Petrum Damiani supra. Sed de iis aliàs.

ARTICULUS II.

Quantum, et quàm atrox crimen sit simonia.

§ 1. *Ostenditur deformitas istius criminis.*

I. Quàm atrox peccatum sit ordinationes pecuniaras facere, aut ad ordinationes pretio promoveri multis possumus demonstrare. Primò, ostendendo ejus criminis enormitatem, deformitatem, et, ut aiunt, irrectitudinem; secundò, sensum Patrum eà de re inquirendo; tertio, varias poenas percurrendo modumque judicarium, quem speciatim in hoc crimine persequendo Ecclesia voluit observari.

II. Repugnat autem ordinatio simoniaca, primò Religioni, secundo justitiæ, tertio pietati, et studio quo omnes qui in Ecclesiâ catholicâ continentur, ejus bonum prosequi debent. Religioni quidem repugnat, quæ violatur, tum contemptu divini numinis, cujus majestas contemnitur, cum non meliores, qui ei gratissimi sunt, sed pecuniosiores in sacerdotes ac ministros offeruntur, cujus cultus negligitur quoties ad eum procurandum non aptiores seligi curantur, sed qui benè nummati, pecuniâ de ordinatione paciscuntur; tum maximè sacrorum ordinum neglectu, quibus injuria infertur, cum pecuniâ æstimantur: nam quis non vile putat esse quod venditur? inquit Hormisda, epist. ad episcop. Hispan., c. 2. Vide S. Greg., epist. 111 vel 115 ad Brunichildem, lib. 7 Regist. Villa ergo Dei dona putat qui vendi putat: quam proinde enormitatem Simonem Magum pecuniam ad habendam potestatem dandi Spiritûs sancti pollicentem redarguens S. Petrus ostendit, dicens, Act. 8: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecuniâ possideri; non est tibi pars, neque sors in sermone isto; cor enim tuum non rectum coram Deo*. Quam doctrinam ab apostolorum coryphæo hausit Gennadius, in Epist. Encyclicâ, dum simoniæ pravitatem ex eo capite desumit: *Cælestia enim et spiritalia dona nulla est cum terrenis commutandi ratio: quæ enim commutantur tantumdem valere existimantur, quantum ea quibuscum commutantur. At valoris spiritualium Dei donorum, seu cælestium, quæ pretium omne excedunt, cum pecuniâ nulla est proportio. Justitiæ quoque ordinationis simoniacæ vitium opponitur, tum quòd turpi istâ sacrorum ordinationum nundinatione, doctiores ac sanctiores, qui dignitatum minùs cupidi esse solent, indoctioribus ac minùs probis in eas involantibus, in ecclesiasticarum functionum officiorumque distributione, quæ secundum distributivæ justitiæ leges sapientioribus ac melioribus debentur, soleant prætermitti; tum quòd iniquum sit, et contra justitiæ commutativæ regulas, id pretio commutare quod pretio*

commutari non potest, donum gratuitum vel vendere vel emere, quod gratis acceptum et eà conditione à Deo boni istius largitòre donatum est, ut gratis detur; tale autem est sacrorum ordinum donum, quod gratuitum, quia ex Christi gratiâ nobis contingit, gratis à Christo acceptum, eaque ratione episcopis commendatum, ut gratis darent, juxta hanc Christi Domini sententiam: *Gratis accepistis, gratis date*; quam sic illustrat Gennadius: *A me, inquit, accepistis dignitatem sacerdotii; si mihi pro ipso parum quid vel magnum solvistis, et hoc à me venditum est, hoc quoque ipsum aliis vendite; sin autem gratis accepistis, vos quoque gratis date*. Eandem rationem ad detestationem ordinationis pecuniariæ urget Tharasius. Denique pietati Ecclesiæ debitæ, seu studio publici boni repugnat sibi vel alteri quovis pretio procurata ad ecclesiasticos gradus promotio; inordinatus enim est per pecunias faciendæ vel recipiendæ ordinationis modus; qui nempe rectam eligendorum Ecclesiæ procerum formam labefactat, indignis ad apicem dignitatum aditum aperit, dignos nonnunquàm arcet, virtutis studium debiliat, veram gloriæ viam pervertit, pecuniarum immodicam cupiditatem excitat, solidam Ecclesiæ pastorum existimationem imminuit, probos improbis, doctos indoctis, sapientes insipientibus in adipiscendis ordinibus æquat, susque deque omnia pessundat.

§ 2. *Ex modo loquendi Patrum, eorumque sententiis gravitas simoniæ criminis ostenditur.*

III. Ut autem videamus quanto odio sancti Patres ordinationes simoniacas persecuti fuerint, quædam ex ipsorum doctrinâ modoque loquendi deprompta expendenda sunt accuratius. Primùmque observatu dignum est, juxta Gofridum Vindocinensem, opusc. de Simoniâ, simoniæ crimen hæreseos nomine sæpius à Patribus indigitari; licet enim, ut rectè notat Gerson cancellarius Parisiensis, tract. de Simoniâ, ad rationem consider. 7, et Bonavent. in 4, dist. 25, quæst. 4, *simoniaca labe per se non sit hæresis; nam constat aliquem esse simonicum ex solâ depravatione affectûs per avaritiam, remanente judicio recto intellectûs; quæ depravatio voluntatis, licet culpabilis sit et flagitiosa, nullam tamen hæresim inducit, neque enim esse potest hæresis sine depravatione intellectûs errantis in iis quæ recta fides tradit; potest nihilominus, ait Gerson, ibid., præsumptione juris vel operis, simonicus omnis in fide haberi suspectus*. Cur autem simoniæ omnis hæreticus præsumatur, cum plurès sint rationes quas ex dicendis colligere poterimus, tum vulgaris ista mihi maximè arridet, quòd cum simoniaci criminis labe non qualicumque poenitentia abstergetur, sed cessationem à divinis, cessionem beneficiis, restitutionem fructuum malè partorum requiratur, hominem non solum in peccato, sed in peccati statu permanenti, affectuque peccandi continuo constituatur, in quo facilè est voluntati callum obduci, eamque indurari; indurata autem voluntas, et assuefacta peccato, quò sibi blanditur, mentem sæpiùs in errorem trahit, et fidel lumine illustratum intellectum exæcat.

IV. Alterum, quod observari velim, est simonia-

cum pravitate non solum hæresim, verum etiam hæresim Macedoniam erroris damnabilioris doceri. Rationem assignat Tharasius Constantinopolitanus, epist. Adriano, q. 1, c. *Eos qui per pecuniā* : « Illi enim, » de Macedonianis inquit, « creaturam et servum Dei Patris et Filii Spiritum sanctum debrando fatentur; isti verò (puta simoniaci) eundem Spiritum sanctum efficiunt suum servum; omnes enim dominus quod habet, si vult, vendit, sive servum, sive aliquid aliud eorum quæ possidet; similiter et qui emit, Dominus ejus volens esse quod emerit, per pretium pecuniæ illud acquirit; ita et qui hanc iniquam actionem operantur, detrahunt Spiritui sancto, æqualiter peccantes his qui blasphemaverunt dicentes, Christum in Beelzebuth ejicere demonia; atque, ut verius dicam, Judæ comparantur proditori, qui Judæis Dei occisoribus Christum vendidit. Cum ergo Spiritus sanctus consubstantialis sit Christo, ejusdem omnino et ipsi portionis erunt. » Nec aliter, licet aliis verbis, ad scholasticam methodum magis appositis, id ipsum exponit nobis S. Thomas, 2-2, q. 100, art. 1, ad 1. simoniam videlicet Macedonianâ hæresi detestabiliorem dici, *non quidem secundum rem, sed secundum protestationem*; quatenus qui donum vendit Spiritus sancti, quodammodo protestatur se dominum esse Spiritus sancti; et qui emit, venditorem Spiritus sancti, pro ipsius domino videtur agnoscere, et ab eo sibi velle præsumitur Spiritum sanctum accipere, ut sibi quoque subiciatur; neque verò hæc protestatio simoniacæ pravitati accidentaria est; quemadmodum enim religio in protestatione fidei, et exteriori Dei observantiâ ac cultu per se consistit, ita irreligio quævis, seu vitium religioni oppositum, cujusmodi est simonia ex prædictis, videtur esse exterior quedam infidelitatis et erroris intellectus nota, quamvis per accidens aliquando irreligio sine infidelitate consistat; quò ergo majoris irreligio erit protestatio erroris, eò major hæresis dicetur; at quòd deterior hæresis sit Spiritum sanctum servum esse hominum (quod simoniaci protestari ac profiteri videntur) quàm servum Dei, nemo non videt.

V. Tertium quoque adnotandum est, simoniacam labem non solum hæresim, sed omnium hæreseon maximam et primam habitam fuisse; quod quidem probare contendit Gofridus abbas Vindocinensis in eo opusculo quod Calixto pape II oblatum inter ejus opuscula legitur (quamvis illud ipsum Torrensis Petro cognomento Leoni S. R. E. cardinali tribuat); in eo, inquam, opusculo totus in eo auctor est, ut probeat simoniam et investituram à laicis hæresim esse dicendam; idque cum hujus libri sit argumentum, idem ferè quoque est titulus; neque verò tantum hæresim esse, sed primam esse asserit; maximam verò, et terribissimam, eadem ferè quâ supra Tharasius usus est, ratione adstruere conatur: « Firmissimè, » inquit, « crede, pater charissime, quòd nihil aliud propriè hæresis dicitur, nisi quod à Patris unitate Filium, sive Spiritum sanctum conatur separare, vel personarum alteram alterâ minorem, vel majorem asserere;

igitur Simon Magus non tantum hæreticus, sed hæreticorum primus et pessimus existit, qui non solum à Patris aequitate separari posse Spiritum sanctum existimavit, sed etiam ipso Spiritu sancto major esse præsumptuosè tentando concupivit; nam, cum se posse pecuniâ possidere Spiritum sanctum putavit, quid appetit nisi ut Spiritu sancto major ipse haberetur, cum major sit qui possidet, quàm quod possidetur? » Consentit Gregorius VII, lib. 11, epist. 54, qui simoniam omnium hæreseon prodroma esse confirmat, asserens *hanc hæresim ante omnes alias radice pestiferâ in Ecclesiâ surrexisse, atque in ipso portu apostolico maledictionis telo esse damnatam*; quod ipsum mutatis quibusdam verbis ex Gregorio Magno supra retulimus. Nec aliquis objiciat Judam Iscariotem Simone Mago priorem hæresis sacramentarium auctorem fuisse; nam et ipse Judas simoniacus fuit, quemadmodum Gregorius Nazianzenus apud Gratianum, 1 quest. 1, c. *Qui studet*, non obscure insinuat; probatque Glossa, in dict. can.; quia cum rem sacram vendiderit, simoniam commisit; deinde Jude Iscariotis hæresis nondum Ecclesiâ constitutâ exorta est; nondum enim Ecclesia constituta dici potuit, cum nondum consummatum esset redemptionis nostræ mysterium, nondum lex evangelica promulgata, ideòque hæreseon, quæ Ecclesiâ jam constitutâ exortæ sunt, jure meritò omnium prima dici potest hæresis Simonis Magi.

VI. Quartò non solum hæreseos nomine simoniam, verum etiam idolatriæ, Patres affecerunt, nec sine ratione: « Cum enim, » inquit S. Gregorius, lib. 9, epist. 53 ad Theodoricum Francorum regem, « omnis avaritia idolorum sit servitus, quisquis hanc, et maxime in dandis ecclesiasticis honoribus, vigilanter non præcavet, infidelitatis proditioni subicitur, etiam si tenere fidem, quam negligit, videatur. » Certè mammonæ, non Deo, sacrificant, qui pecuniâ sacerdotum legitimè comparari posse putant; idololatriis non absimiles perhibentur, qui *abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele prophetâ, stantem in loco sancto*, Daniel, cap. 9, et Matth. 24, erigere conantur, dum in templo Dei, id est, in Ecclesiâ, *simulacra gentium opera manuum hominum*, psal. 115, non Spiritus sancti selecta tabernacula, constituunt; dum homines verè saxeos, qui os habeant, et non loquantur, oculos habeant, et non videant, aures habeant, et non audiant, nares habeant, et non olfaciant, manus habeant, et non palpent, pedes habeant, et non ambulent, pastores, et ecclesiarum ductores, doctoresque esse volunt; nec antichristi pravitati ac caritati cedunt, qui per pecuniâ ad dignitates ecclesiasticas proventi in templo Dei sedent, ostendentes se tanquàm sint dii. Deus autem, qui est in medio deorum, iridebit illos, et spiritu oris sui interficiet eos.

VII. Quintò, simoniam crimen esse dixerunt Patres omnibus criminibus majus; nam, secundum Lucium papam, cap. *Simoniaca*, de Simonia, *simoniaca pestis suâ magnitudine alios morbos vincit*; juxta Paschalem II, 1 quest., c. ultimo, *simoniaci vrimi et*

principii sunt hæretici, omnia etiam crimina ad comparationem simoniacæ hæresis, quasi pro nihilo reputantur: quæ posteriora verba habentur etiam in epistola quadam decretali Innocentii III. cap. *Per tuas*, de Simonia, ejus dicti ratio peti potest ex Ambrosio, qui de crimine simoniæ ita disserit, in cap. 4. Lucæ. lib. 4. Comment. 1. q. 1. can. citato: *Inexpiables est venditi culpa mysterii, et gratiæ vindicta calceosis transit ad posteros*; minùsque simoniacis quàm idololatris parcitur, ut patet exemplo Moabitæ, et cæterorum idololatrarum, qui usque ad tertiam et quartam generationem solùm decernuntur esse mulctandi, cum tamen Giezi semen usque in æternum, pro ejusmodi cupiditate habendi, prophetica auctoritate damnetur. Quod pariter ex Ecclesiæ usitatâ olim praxi colligi potest, quæ nempe cum penitentiis pro cæteris ferè omnibus criminibus, ad septennium, decennium, vel aliquid aliud certum tempus definire soleat, simoniaco verò penitentiam perpetuam imponit, ut ad mortem usque peniteat, quemadmodum ex dicto Gregorii Magni apud Gratianum poteris colligere. Quis ergo non possit ex his inferre, secundum usitam juris regulam, *secularius esse commissum quod durius est vindicatum*. Probatur hæc regula ex c. *Non afferamus*, in fine. 24. quæst. 1. et ex l. *Quemquam*, c. de Episcopis et Clericis, aliisque testimoniis. Non tamen absque limitatione aut interpretatione hæc dicta accipienda sunt. quæ ad detestationem potius criminis terroremque incutiendum accipienda mihi videntur, quàm ut ad accuratam disputationis trutinam expensa, aut *ἀκριβής*, asserta. Eorum verò interpretationem latè prosequitur cardinalis Turrecremata, quem consulas velim, si uberiores eorum interpretationem habere placuerit.

VIII. Sextò denique adeò acriter Patres adversus ordinationes pecuniarias invehuntur, ut cautè legi sæpè debeant, et cum micà salis; videntur enim primo intuitu velle asserere simoniacas ordinationes omninò nullas esse, penitusque irritas, ad quam sententiam videntur accedere Gregorius Magnus epistolâ ad Syagrium Augustodunensem, lib. 7. epist. 112. cit., in quâ asserit quòd *quicumque studet per pretii ordinationem sacrum Ordinem suscipere, sacerdos non est, sed inaniter tantummodò dici concupiscit*; et Paschalis II. juxta Deusdedit, epistolâ ad Mediolanenses (cujus verba perperàm à Gratiano tribuuntur Gregorio Magno, in ejus operibus minimè inveniuntur), dùm ait: *Quicumque sacerdotes ordines vendunt, aut emunt, sacerdotes esse non possunt*; Ambrosius et Leo I summus Pontifex, dùm hic de Dignit. sacerdot., cap. 5. 1. q. 1. c. *Cum ordinaretur*, in ordinationibus simoniacis, *spiritum mendacii*, ille eadem quæst., c. 1. *veram lepram* accipi asseverat; quibus addi potest Gregorius VII. qui ordinationes interveniente pretio, vel precibus, vel obsequio factas, falsas se judicare profiteatur. Plura vide apud Gratianum, qui in hanc quoque sententiam videtur inclinare, ut putet tam simoniacos, quàm hæreticos, omnes jus dandi Sacramenta amittere, et ordine sacerdotali excludere; quem erro-

rem repellunt Magister Sententiarum, et cæteri scholastici, nosque postea, quando de ministro sacre Ordinationis, et suscipientibus ipsam, reutabimus. Totius ergo questionis solutionem in hanc locum rejicientes, præmonere solum possumus prædicta testimonia hæc interpretationem pati posse, ut duntaxat innuant nec gratiam eos recipere, nec legitimam Ordinis executionem, qui propter pecuniam ordinantur, adeò ut functionibus ordinum uti nec debeant, nec secundum leges possint.

ARTICULUS III.

Quæ pœne propter simoniam infligantur, ad quos ipsæ extendantur, et quæ ratio procedendi in hoc crimine accusando et inquirendo.

§ 1.

I. Ex prædictis satis patet quàm sædum, quàm enorme, quàm horrendum simoniæ flagitium; confirmatur autem amplius, tum ex pœnis, quas ipsi infligit, tum ex ordine judiciario, quem in hoc persequendo crimine præscribit Ecclesia: nam, cum pœnæ delictis respondere debeant, nec nisi in singulari et insolito scelere vindicando, procedendi ratio, quæ reorum innocentie benignè consult, soleat immutari, cum et severissimè simoniam civiles et ecclesiasticæ leges puniant, et procedendi in hoc crimine juridicè usitam formam, quæ in favorem reorum instituta fuerat, immutent; maximum legum istarum conditoribus simoniæ crimen visum fuisse necessarium est, tantumque, ut ipsum puniri magis Ecclesiæ, sive reipublicæ interesset, quàm innoxium aliquando daminari.

II. Prima omnium pœna quam in eum qui simoniacè ordines vel contulerit, vel receperit, Ecclesia constituit, est ut uterque *ipso facto* ab Ordine seu executione suspendatur. Quam pœnam veteres quidem canones plures indicant; apertius verò confirmant Martinus V in concilio Constantiensi, et Paulus II, in Extravagante eâ de re editâ, quâ expressis verbis eos qui in ordinibus dandis, vel recipiendis, occulto se vel manifesto simoniæ crimine infecerint, tam ab executione ordinum, quàm ab administratione beneficiorum ipso facto suspensos declarat. In quo, quantum saltem ad simoniacè ordinatum, secutus videtur Alexandrum III, qui hujusmodi criminosos, quantumvis occultum, ab Ordine perpetuò præcipit abstinere, et pro utroque capite Adeodatum, qui simoniæ criminis reo missæ celebrationem interdicit. Nec de ordinato unquàm dubitatum; nam Patrum et conciliorum testimonia, quæ ordinationes simoniacas nullas esse dicunt, earum saltem executionem illegitimam esse probant, proindeque suspensos ab Ordinis executione simoniaco ordinatos esse demonstrant. Quia etiam, juxta ejusdem Adeodati constitutiones, adjungo eum qui licet innocens, de simoniâ accusatus est, debere suspendi donec publico judicio absolvatur, quod intellige secundum Glossam, si de eo crimine publicè infamatus fuerit. De ordinatoribus verò, ante Pauli II constitutionem, inter doctores non conveniebat; aliqui enim

non *ipso facto* ipsos suspensos esse putabant, sed tantum suspendendos: alii suspensos quidem *ipso facto*, sed non simpliciter, sed vel ad triennium, vel ab huius solium Ordinis executione, ac collatione, quem pretio corrupti dedissent. D. Thomas et Joannes Andreeus, hic in iure canonico, ille in theologia probatissimus, de illo qui simoniacè ordinatus est, verum censent quòd ipso facto suspensus sit, quia, cum furtivè suscepit characterem contra principalis Domini voluntatem, meritò executione illius privatur; reliquos autem simoniacos reos ipso facto suspensos negare videntur, nisi manifestè crimen illud eos commisisse innotescat; in quo casu ob infamiam criminis suspenduntur.

III. Altera poena est depositio ab ordine clericali quà per simoniam ordinatos puniendos esse statuit concilium Toletanum VI, itemque Gregorius Nazianzenus, si vera est citatio Gratiani; Gregorius Magnus, Calixtus II, et alii; quam poenam etiam ad ordinatores extendunt Canones apostolorum, Ambrosius, Gelasius, concilium Chalcedonense, VI et VII synodus, Alexander II, et Gregorius VII, in synodis Romanis; Gennadius patriarcha Constantinopolitanus, necnon etiam ex imperatoribus, Leo et Anthemius, ac Justinianus huius nominis primus, quorum omnium decreta, saltem juxta hodiernam praxim, de depositione à iudice intelligendà, non de eà que ipso facto incurritur, debent intelligi, adèd ut ante sententiam iudicis simoniacus nequaquam depositus censeatur, licet mereatur deponi.

IV. Tertia est excommunicatio, quà cum qui pecuniam dederit, ut ordinaretur, ex eo tempore quo detectus fuerit primum obtulisse, perculsum esse docet Ambrosius; eos verò qui hanc de causà munerum acceptatores extiterunt, si clerici fuerint, honoris sui amissione mulctari vult; si verò laici, perpetuo anathemate condemnari; quam pariter depositionis sententiam, tam ordinatoribus, quàm ordinatis Canones apostolorum infligunt; eandemque anathematis sententiam, tam in dantes, quàm in accipientes pecuniam pro ordinatione pronuntiant concilium Bracharense II, Gregorius Magnus, Gregorius VII, Paschalis II, Alexander II papa, epistolà ad clerum Ecclesiae Lucensis; et ut ad recentiora quaedam decreta veniamus, Martinus V in concilio Constantiensi statuit ut omnis simoniaca labe infectus, tam datus, quàm accipiens, etiam si episcopatus vel cardinalatus honore fulgeat, *ipso facto* excommunicationis muerone feriatur. Idem quoque summus Pontifex, alià extravagante datà Mantuae, anno sui pontificatus secunde, praedictam constitutionem clariùs explicat, et severiori sanctione confirmat. Primum enim penas omnes à quibuscumque summis Pontificibus retroactis seculis latis renovat in eosque qui quantumvis occultè crimen istud admisierint, qualicumque dignitate vel honore praecellant, excommunicationis istam sententiam ipso facto incurrendà vim habere declarat; deinde eandem summo Pontifici reservat, adèd ut qui eà innodati fuerint, non nisi à summo Pontifice

praeterquam in articulo mortis absolvi queant, non habituris etiam vim suam privilegiis quibuscumque, et facultatibus à Sede Apostolica acceptis, vel accipiendis, pro absoluteione à quovis probato confessario obtinendà, nisi in eà concessione expressa criminis simoniaci facta sit mentio. Eadem decreverunt Paulus II et Sixtus IV, quorum omnium constitutiones innovavit Lateranense concilium sub Leone X et Tridentinum, Pius V amplissimè declaravit.

V. Eadem verò poena excommunicationis non solum qui pro premium ordinantur, vel ordinant, verum etiam ipsi mediatores, et sequestri, qui pecuniam dari procurant, vel quoquo modo turpi isti commercio se immiscet, vel favent, variis constitutionibus perculuntur. De istis ita statuit praedictus Gennadius, supra: « Si quis autem his turpibus ac nefariis lucris sequester, interesseve, apparuerit, is quoque, si sit clericus, gradu excidat; si autem laicus, vel monachus, anathematizetur. » Concilium quoque Chalcedonense, necnon Urbanus II eandem in procuratores et intermedios severitatem exercebant; quae quidem veteres constitutiones à Paulo II et Martino V citatis extravagantiis innovantur. Imò plectuntur etiam ii qui ubi simoniacum aliquem resciverint, non illièd eum Papae, vel cathedrali, vel locum tenenti, aut alteri à Pontifice delegato indicarint, sive manifestarint; cui constitutioni in hac parte desuetudine derogatum fuisse putant Tabiena, Armilla, Sylvester et alii, quorum sententiam etiamam veram esse puto, quamvis omnium qui usquam fuerint Pontificum decreta nuperis constitutionibus renovata censeamus; sed iis omnibus desuetudo potentior est.

VI. Quarta poena est restituendi obligatio, de quà sic religiosè statuit imperator Justinianus, ut aurum, quod vel ordinator, vel clerici pro ordinatione receperint, Ecclesiae injuriam passae restituant; si quis verò extraneorum sit, et non in clero constitutus, qui aurum aut rem aliquam propter patrocinium ordinationis acceperit, et maxime si administrationem gerat, habeat quidem ipse à Deo poenam; verumtamen etiam illud quod datum est, totum ab eo ablatum sanctissimae Ecclesiae omnibus modis in duplum reddatur; insuper etiam si quam administrationem habeat, eà cadat; quam etiam constitutionem alibi renovat ipse et incutiat.

VII. Quinta est vel exilium, vel detrusio in monasterium, vel carceri mancipatio; exilium laicis, qui quippiam pro ordinatione acceperint, si aliquam administrationem gesserint, praeter dupli restitutionem et privationem administrationis suae, perpetuum Justinianus indidit. Capitularibus, lib. 7, c. 146, quoque Caroli decernitur, ut « presbyter qui aliquid dederit, deponatur à clero, et alienus existat à regulà, et in carcerem, si episcopo placuerit, longo tempore detrudatur. » Alexander III simoniacum in monasterium detrudi consilii, acturum pro crimine suo poenitentiam.

VIII. Sexta est infamia, quam contrahunt quicumque sacrilegè praesumptione ad ordines se promoveri

procurant, vel pollutas turpi sacrorum venalitate manus aliis imponunt. Hanc autem infamiae poenam irrogarunt Leo et Anthemius imperatores, quorum lex civilis et canonico juri merito inserta est, cum ad plures effectus, tam civiles quam canonicos, prohibendos infamia valeat; placet autem imperatores istos loquentes audire, quod ingentem hujus criminis detestationem eorum verba preferant. « Sanè » inquit ad Armasium, praefectum praetorio, 23, quaest. 5, c. *Sanè*, et l. *Si quemquam*, c. de Episcopis et Clericis, « si quis hanc sanctam et venerandam antistitis sedem pecunie interventu subisse, aut si quis, ut alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid acceperit detegitur, ad instar publici criminis et laesae majestatis, accusatione proposita à gradu sacerdotii retrahatur; nec hoc solum deinceps honore privari, sed perpetuae quoque infamiae damnari decernimus, ut eos quos par facinus inquinat et aequat, utresque similis poena comitetur. » Eadem infamiae notam iis inurit Innocentius II in synodo Romanà, etiam qui beneficia vel officia ecclesiastica, vel emerint, vel vendiderint. Quibus decretis severior videtur Athalarici constitutio, quae insuper addit, Cassiodor. var. lib. 9, epist. 15, ut *nota infamiae superstites* (id est, filios, vel haeredes) *inurat*.

§ 2. *Ad quos extendatur simoniae crimen, ejusque poena.*

IX. Quae omnes poenae, cum gravissimae sint, tum id gravissimum, quod, ut ex praedictis patet, non solum ad simoniace ordinantes vel ordinatos extendantur, verum etiam ad socios, et criminis quocumque modo participes, mediatores, et sequestros, saltem plurimae, imò etiam eorum aliquae ad non manifestantes, nec revelantes crimen, saltem ex intentione legis, licet non ex usu et praxi quibus standum esse docuimus; imò etiam ad filios et haeredes eorum qui ad simoniam quocumque modo concurrerint, nonnullae ampliuntur; neque id tantum, sed, quod in aliis criminibus ordinariis insolitum est, in quibus *accusatore non probante reus absolvitur*, et ab omni poena iuvenis declaratur, qui à culpà, iudicis sententià, non sufficientibus argumentis convictus repertus sit; de simoniae verò crimine infamatus, etsi convinci et sufficienti probatione redargui, vel damnari non potuerit, non tamen sine poenà dimittitur; ei siquidem seipsum purgare incumbet, qui si in purgatione deficiat, de clericali gradu dejici debet ex epistolà decretali Alexandri III ad archiepiscopum Toletanum, itemque alià ad Cistrensem episcopum.

X. Verum neque eò sistit se simoniae poena, sed ad eos etiam qui per pecuniam ignoranter et proinde inculpabiliter ordinati fuerint, juris dispositione, extenditur; nam qui hac ratione ordinati sunt, ab executione illius ordinis quem hoc modo conscenderunt dejiciuntur, ne aliquem ex alieno crimine fructum consecuti videantur; praecleara de hac re sententia (si quae maximè adduci potest) exstat in epistolà Urbani II ad Albertum Metensem episcopum, quam legere poteris iis verbis expressam, 4, q. 5, c. *Præsentium*: « *Præsentium* portitorem, quem parentum incuria per

pecuniam non episcopo, sed cuidam principum ejus datam, invitum sacerdotii dignitatem obtinuisse significasti, licet sancti canones deponendum esse testentur; tamen quia culpam istam nesciens, et coactus commisit, et quia ab eodem Ordine ut deponeretur, supplicavit ultionem, consideratione discretionis (quae mater est omnium virtutum) magis quam ex rigore Canonum, viscera misericordiae exhibendo, ipsum in eodem Ordine esse fraternitati tuae consulimus; ita tamen ut, si ecclesia illa cui deservit, sacerdotum penuriam non patitur, suspensus à sacerdotali officio permaneat; quod si fortassè Ecclesiae utilitas exegerit ut curam regiminis assumat, liceat ei ex concessione sui episcopi fratrumque obedientià sacerdotali officio fungi. » Haec Urbanus, qui, etsi Ecclesiae necessitate postulante cum simoniace ordinato dispenset ut ordine suo fungatur, absque eà tamen alicum suo ordine fungi vetat. Unde quando Lucius III concessit, cap. *De simoniace ordinatis*, de Simonià, ut possint qui ignorantes simoniace ordinati sunt (quia simoniaci non sunt) in suis ordinibus remanere, dispensationem esse atque indulgentiam tradit Bernardus Parmensis in hunc canonem.

XI. Imò ne ii quidem qui à simoniaco non simoniace ordinati fuerint, in accepto ordine, nisi ex quadam Ecclesiae indulgentià perseverare sinuntur. Primum enim Gregorius VII, lib. 6 Regist., epist. 39, recipiendos eos esse tantum voluit, si eorum vita *irreprehensibilis probetur*; adeò ut novo examine indigeant, novaque inquisitione, ut in acceptis ordinibus perseverent; quippe cum non satis Ecclesiae probati videantur, qui à simoniaco episcopo probati fuerint; eorumque incerta sit fama, qui non probati viri iudicio nituntur; quae proinde Gregorii sententia vitiosas eorum ordinationes, atque electiones indicat, quae Ecclesiae iterum iudicio debeant confirmari. 2º Eos qui ignoranter à simoniaco non simoniace ordinati fuerint, nonnisi ex favore quodam ac gratià in ordinibus remanere debere clarius explicant Nicolaus, Alexander et Urbanus, hujus omnes nominis secundi, summi in Ecclesia Dei pontifices, quorum primus epistolà ad omnes episcopos ita loquitur: « Simoniacos autem non simoniace à simoniacis ordinatos per manus impositionem, pro temporis, necessitate, in officio concedimus permanere. » Alter, in synodo Romanà, cap. 5, apud Baron., anno 1063, et Binium t. 5 Conc., parte 2, ita disserit: « De his autem qui non per pecuniam, sed gratis sunt à simoniacis ordinati, quia quaesita jam à longo tempore diutius ventilata est quaestio, omnem modum dubietatis absolvimus, ita ut super hoc capitulo neminem deinceps ambigere permittamus; quia igitur usque adeò hac venenata perniciēs hactenus inolevit ut vix quaelibet Ecclesia valeat reperiri, quae hoc malo non sit aliqua ex parte corrupta; eos qui usque modò gratis sunt à simoniacis ordinati, non tam obtentu justitiae quam intuitu misericordiae, in acceptis ordinibus manere permittimus; nisi fortè alia culpa ex vita eorum secundum canones eis obsistat. Tanta quippe talium

multitudo est ut dum rigorem canonici vigoris super eos servare non possumus, necesse sit in diuturnitate, ad pie condescensionis studium nostros animos ad presens inclinemus; ita tamen ut auctoritate SS. apostolorum Petri et Pauli omnimodis interdicanus, ne aliquis successorum nostrorum ex hac nostra permissione regulam sibi vel alicui sumat vel praediget: quia non hanc aliquis sanctorum Patrum iubendo aut obediendo promulgavit, sed temporis nimia necessitas permittendo à nobis extorsit; de cetero autem, etc. Tertius denique in concilio Placentino, c. 5, similiter decrevit: « Si qui à simoniaco non simoniaco ordinati sunt, siquidem probare potuerint se, cum ordinarentur, nescisse simoniacos esse, et si tunc pro Catholicis habebantur in Ecclesiâ, talium ordinationes misericorditer sustinemus, si tamen eos laudabilis vita commendat. »

XII. Ex quibus decretis hæc colliguntur, primum quòd juxta rigorem canonum non receperint sui ordinis executionem, qui quantumvis pii, et absque ullâ suâ culpâ à simoniaco ad hunc ordinem promoti fuerint, tam pestilens, nempe simoniaca ista pravitas visa est, ut criminis minimè participes simoniacorum contactus inficere judicatus sit. Alterum, quòd dispensatio quæ ipsis indulgetur, non ad libitum summorum pontificum, neque ex eorum beneplacito fieri dicatur, sed temporum necessitati condonari, et Ecclesiæ utilitate, imò necessitate extorqueri, deterreanturque summi pontifices, ne, ubi par non fuerit necessitas, simili indulgentiâ necessariam Ecclesiæ disciplinam solvant. Tertium, quòd eorum quibus hæc gratia conceditur ordinationes tolerari dicantur, quasi Ecclesiæ graves, potius quàm ex post facto ratæ habeantur et gratæ. Quartum, quòd eis quibus hæc dispensatio conceditur, probatio incumbat, quâ nescisse se eos simoniacos esse, ad quos ordinandi accesserunt, aliis notum faciant: notat tamen Glossa, in can. Urbani II citat., hanc probationem sufficienter fieri juramento, imò satis id probari censet, si contrariâ probatione non evertatur; sed non faciliè hoc postremum concesserim; ut enim canon satisfiat, videtur necessarium, ut quantumcumque contrariæ conjecturæ non probent ordinatum simoniam ordinatoris rescivisse, ipse saltem juramento fidem faciat se nescivisse. Quintum, quòd iis tantum quos probabilis vita commendat, executio ordinum à simoniaco susceptorum permitti debeat, adeò ut præcedentibus meritis subsecuti erroris venia condonari censeatur, ut notare videtur eadem Glossa. Sextum, quòd illi ipsi quibuscum dispensaretur per manus impositionem reconciliatoriam suis ordinibus restituerentur, ut expressius Nicolai II citatus canon ostendit. Quæ omnia maximam severitatem Ecclesiæ indicant, quâ in eos uteretur qui etiam ignoranter à simoniaco ordinati fuissent; quam severitatem ne quis carpat, eam justam esse et æquam hoc argumento confirmamus: cum enim ex regulâ juris communissimâ, *nemo possit dare quod non habet*, non immeritò is qui à simoniaco, non simoniaco, et absque suâ ullâ

culpâ ordinatur, ejusdem ordinis, tanquam ab illegitimo ministro, præter intentionem principalis agentis cooperante accepti, ministerio et executione privatur: præsertim cum in sacramento Ordinis hoc singulare sit, ut non solum dignitas ecclesiastica à ministro derivari, verum etiam eadem tanquam capiti, in quo omnes ordines continentur, illi qui ordinati sunt conjugii videantur, ut agendo de ordinationis naturâ, et ministro ostendemus.

XIII. Quæ cum ita sint, non dubium est quin districtiori censura canones eos plecterent, qui scienter episcopum aliquem esse simoniacum, ab eo se ordinari vel peterent, vel non inviti paterentur; de iis Urbanus supra laudatus sic censuit, in conc. Placent. c. 4: *Qui scienter se à simoniaco consecrari (imò exacerari) permiserunt, eorum consecrationem omninò irritam esse decernimus*: quibus nihilò benigniores, tum Nicolaus, tum Alexander secundi citati, decernunt ut *consecrator et consecratus, non disparem damnationis sententiam subeant; sed uterque de positus penitentiam agat, et præcatus propriâ dignitate persistat*; ad hanc verò pœnam infligendam eâ ratione movebantur, quòd non omninò disparem ejus qui interdictum officium illicitè usurparet, et illius qui ipsi eâ in re consentiens esset, seu communicaret, culpam esse censerent, proindeque nec disparem debere esse pœnam arbitrarentur; sicque faciliùs futurum crederent, ut simoniaci à prohibitâ sibi ordinum collatione abstenturi essent, si pari in suscipientes ab iis ordines propositâ animadversione, materia eis agendi subtraheretur; unde etiam, ut notat Gratianus, et ex epistolâ 22 Innocentii ad episcopos Macedoniæ colligit, etsi olim cum revertentibus ab hæresi dispensatum fuerit, ut in susceptis ordinibus ministrarent, vix tamen dispensatum legitur cum iis qui vel scienter à simoniaco ordinati fuerint, vel si ignoranter, eis postea liberè ac libenter adhæserint; ideòque hoc exemplo graviùs ab Ecclesiâ simonice crimen, quàm hæreseos puniri patet.

§ 5. An et quo casu possit quis simoniaco antistiti suo communicare.

XIV. Illic anxie olim dubitatum, deberetne subditus à prælato suo, quem privatim simoniacum esse sciret, Ordinem recipere, si instaret ipse, si urgeret clericus, rogaret populus, si officii necessitas, vel Ecclesiæ utilitas exigeret; imò si episcopus hujusmodi sibi subito parere recusanti anathema comminaretur. Hugo cardinalis censet eum qui à prælato suo simoniaco, quamdiù ab Ecclesiâ toleratur, promoveri se patitur, nec peccare, nec ab officio suo retardari debere. Glossa in citatum Urbani canonem adhibita distinctione respondet: « Si probare possum, » inquit, « prælati mei crimen, non debeo ab eo ordines recipere; si non possum, debeo recipere ordines, secundum plurimos doctores; exequi tamen non possum ordines, sine dispensatione Papæ tantum secundum quosdam, secundum alios cujuscumque superioris; istam tamen dispensationem debere fieri in occulto, ne infametur ille prælatus cujus crimen occultum est. » Glossa, in c. *Si qui à simon.*, 4, q. 1. Joannes Andræas, et Bernar-

«*us canonicus Bononiensis contrarium asserunt, negantque posse quemquam ab eo quem simoniacum novit, ordines recipere, etsi praelatus sententiam excommunicationis non parenti inferat : pati nempe subditum potius debere in se hanc sententiam invalide ferri quàm injustè imperanti obtemperare ; inter utrosque tamen hæc est differentia, quòd Joannes Andreas id solum verum esse putet de simoniaco in ordine, quem nempe duntaxat ante omnem iudicis sententiam ab ordinum executione suspensum putat ; Bernardus autem à quolibet simoniaco, sive in ordine aut beneficio ordines recipere vetitum existimet. Horum verò sententia confirmatur ex Innocentii III responso, qui cùm à priore quodam Cantuariensi rogaretur quid agendum foret monacho Carthusiensi, qui, suscepto habitu monachali, à diocæsano episcopo fuerat in subdiaconum ordinatus, sed postmodum didicerat ex relatione quorundam, quòd episcopus prædictus multoties commiserat vitium simoniæ, præcipit, ut prædictus monachus in suscepto ordine securè ministret, sed contra conscientiam ad superiores ordines non ascendat ; ex eo enim deducunt interpretes 1º non posse quemquam ab illo recipere ordines quem crediderit simoniacæ labe maculatum ; 2º posse aliquem securè ministrare in iis ordinibus quos ab eo receperit de ejus simoniâ ex post facto aliquid inaudierit, si nondùm plenè id resciverit ; cùm enim melior sit conditio possidentis, nec facilè in animis nostris alterius, præsertim verò prælati nostri, labare debeat innocentia, aut existimatio nutare, hinc fit ut nec de prælato nisi manifestis argumentis convicto malè sentire debeamus ; nec in ordinis nostri periculum, nisi certà de causâ venire, aut in dubio ab acquisitâ bonâ fide dignitate, seu ecclesiastico gradu, vel aliquantùm decedere teneamur ; 3º conscientiam practicè dubiam vel erroneam unicuique gehennam parare, proindeque non posse quemlibet ab eo licitè promoveri, à quo se licitè promoveri posse dubitaverit, atque adeò, licèt ex eo quòd conscientiam nimis habuerit scrupulosam, in difficultatem hujusmodi sit collapsus, pœnam tamen utique non evadet nisi deponat errorem.* Glossa, in cap. *Per tuas*, 2, supra cit.

XV. Hactenus jurisconsultos consulimus ; jam quid de eadem quæstione sentiant theologi videamus. Instar omnium nobis sit D. Thomas, qui cæteris auctoritate potior, sicut etiam doctrinæ soliditate et ubertate præstantior habendus est ; is ergo de eâ quæstione sic sentit, 2-2, q. 100, art. 6, ad. 2 : «*Nec propter præceptum ejus, nec etiam propter excommunicationem debere aliquem recipere ordinem ab episcopo, quem scit simoniacè promotum ; et si ordinetur, non recipere ordinis executionem, etiam si ignoraret eum esse simoniacum, sed indigere dispensatione.* » Rationem hujus responsionis assignat : «*Quia nullus debet obedire alicui ad communicandum sibi in facto illicito ; ille autem qui est ipso jure suspensus, et quoad se et quoad alios, illicitè confert ordinem : unde nullus debet ipsi communicare recipiendo ab eo quacumque ex causâ ; si autem ei non constat,*

non debet peccatum credere alterius ; et ita cum bonâ conscientia debet ab eo ordinem recipere. » Addit tamen : «*Si autem episcopus sit simoniacus aliquo alio malo, quàm per promotionem suam simoniacè factam, potest ab eo ordinem recipere, si sit occultum, quia non est suspensus quoad alios, sed solum quoad seipsum.* » Sed de hac suspensione supra dictum est.

XVI, XVII. Verùm eò exarsit istud in simoniacos odium, ut nec simoniacis parere, nec ab iis, aut ordinatis ab ipsis Sacramenta suscipere licitum putaretur. Hinc verò turbæ, hinc seditiones, hinc schismata in Ecclesiâ orta sunt, si quem forè episcopum simoniæ labe infectum quidam alicujus apud populum auctoritatis suspicarentur ; cujusmodi turbarum exemplum jam superius ex eo quod occasione Episcopi Florentini in suspicionem hujus criminis à S. Joanne Gualberto adducti contigit, protulimus. Placet autem hujus dissensionis initium ex Vitâ S. Joannis Gualberti, incommoda verò et mala ex epistolâ Petri Damiani ad cives Florentinos audire : prædictus ergo S. Joannes, ut refert auctor Vitæ ipsius, apud Sur. 12 julii, cap. 6, cùm quidam ex fratribus pravâ cupiditate inflammatus, abbatiæ illius (in quâ sanctus habitum monasticum induerat) administrationem numeratâ pecuniâ Florentino episcopo ad se adduxisset, id ubi comperit, cum alio ipsi favente monacho, clam ex monasterio recessit, venientemque Florentiam quemdam magni nominis senem adiit cum socio Teutzo ; is Senex dicebatur, et apud B. Mariæ Ecclesiam Florentinæ in quâdam cellulâ se incluserat ; permultique ad eum confluebant salutaria ab eo consilia expetentes ; valdè autem simoniæ labem detestabatur quâ tunc multi in Ecclesiâ Dei contaminati erant : ab illo igitur Joannes seiscitabatur num sub abbate simoniaco intra suum monasterium Christo militare deberet, vel quid sibi faciendum esset ; consuluit ille ut eum sacro palam in foro civitatis coram omnibus proclamaret episcopum et abbatem obnoxios vitio simoniæ teneri, ac deinde loco cederent ; quod consilium quamvis à communi legum consuetudine abhorreret, simpliciter ille secutus est. Ea autem res magnum horrorem attulit multis quibusdam episcopi studiosis, et amicis clamantibus reum esse mortis, qui tanto viro tam fedam labem aspersisset, aliis verò eum excusantibus. Porrò è tumultu extractus clanculùm, vix evasis manus eorum qui episcopo favebant ; consulenteque illo quem diximus solitario homine, è patriâ discessit, et cum socio perquirere cœpit locum ad serviendum Deo maximè accommodatum. » Quò tumultus iste evaserit, et quomodò compositus tandem fuerit superius docuimus.

XVIII. Quæ autem ex eo mala acciderint discere possumus, ex variis epistolis Petri Damiani, tam ad cives Florentinos, quàm ad monachos ipsos, ipsumque Teutzonem totius seditionis incentivum, armatos nempe ab episcopo in monachos milites, quæsitos monachorum præcipuos, interque eos S. Gualbertum ad necem ; compulso plerosque à monachis, sine conspersione chrismatis catechumenos baptizare ;

irrisa ordinatorum a schismaticis sacrificia, eorum benedictiones subannatis, explosas, anathematizatas, despecta ab indignis episcopis conerata templa; mille circiter homines his rursus natisque deceptos, sine Sacramento corporis et sanguinis Domini decessisse, eundem qui supra Tentzonem (quod de aliis monachis ejus sequacibus similiter congeri potest) non nisi semel per anni circulum, et tunc non a sui monasterii sacerdotibus, sed aliunde quesitis, percipisse Sacramenta.

XIX. Hos autem monachos rectè reprehendit Petrus Damiani quòd turbas eierent, et necdum probato crimine Sacramenta ab ordinariis pastoribus non solum recipere renuerent, sed nec alias bonà fide recipientes patienter ferrent: nam, ut rectè docet epistolà prædictà ad Florentinos, *sicet error senserit et usque vitandus, tolerabilius tamen est si quis justificat peccatorem, quam si præjudicet innocentem. Synodus annaliter imminet, Sedes Apostolica cunctis adventibus patet; Romanam ergo pulset Ecclesiam quisquis se justam adversus episcopum sperat habere querelam.* Sed nec Alexandro summo pontifici gratum fuit e laicis à monachis excitatum tumultum patet tum ex citatis actis S. Joannis Gualberti; tum ex canone ab eodem in synodo Lateranensi de occasione, ut probabiliter creditur, edito, qui iis verbis conceptus est: *Juxta Chalcedonensis tenorem, optimi concilii monachis, quamvis religiosis, ad normam S. Benedicti intra claustra morari præcipimus, vicos, castella, civitates peragrarè prohibemus, et à populorum prædicatione omnino cessare censuimus, nisi fortè quis de animà suà sollicitus, ut eorum habitum assumat, eos intra claustrum consulere voluerit.* Alexander II, in synodo Lateran.; refertur 16 q. 1. c. *Juxta Chalcedon.* Vide epistol. 86 Iyoniis Laurentio monasterii Charitatis monacho.

XX. Caterùm omnis jam ista controversia sublata est et conscientis timoratis consultum constitutione Martini V, quæ in Basiliensi formata est, et in Lateranensi sub Leone X, seu in concordatis inter Leonem X et Franciscum I Francorum regem iterum innovata, quamvis paululùm immutatis verbis in iis locis habeatur, nec omnino iisdem quibus à Martino V primùm promulgata legitur; nam ut primùm à Martino V edita legitur, soli nominantur excommunicati, et notorii clericorum percussores excipiuntur à consortio, societate et communicatione fidelium, quæ cum reliquis excommunicatis permittuntur; ut verò in conciliis Basiliensi et Lateranensi habetur, excipiuntur etiam quilibet excommunicati notorie. Porro communis usus Martini V extravagante, qualis primùm edita est, approbavit, conciliorum Basiliensis et Lateranensis additiones rejecit. Ex hac verò colligunt doctores à simoniaco, quamdiù ab Ecclesià tolerantur, quique nominatim excommunicati non sunt, licitè posse quemlibet ordines suscipere, et ad eos ab iis recipiendos liberè accedere; quod prudenti consilio: *Ad evitanda fidelium scandala et pericula quæ conscientis timoratis contingere possent, in hac vitiorum*

sententiâ et colluviis impietatis misericorditer indulgetur, ne acere cente in dies hominum malitia simplices conscientie implicarentur, et alienæ malitiæ penas innocens sæpe luere cogeretur: nec facile Ecclesiæ incommotis, quæ ex episcopi simoniæ crimine oriuntur, occurrì posset: non enim facile est hocce tempore de episcopi crimine queri, utpote cum rarè jam synodi, ferè nulle à Sede Apostolica, pro disciplinâ ecclesiasticâ resarciendâ legationes instituuntur; nec nisi agere cognitio privati criminis ab episcopo commissi, aut inquisitio in ipsum, multo minùs damnatio, in Romanâ curiâ habenda permittatur.

§ 4. *De extraordinariâ contra simoniacos procedendi ratione.*

XXI. Denique, quam grave Patribus nostris visum simoniæ crimen ex hoc ultimo capite deprehendi potest, quod præter ordinem in cæteris accusationibus servari solitum contra simoniacos agi possit; ad instar enim publici criminis et læsæ majestatis simoniæ accusatio instituitur ex lege Leonis et Anthemii imperatorum superius adductâ, et Innocentii III responso ad priorem S. Victoris; unde, cum ex legibus civilibus in ordinario crimine prosequendo, nec servi agere adversus dominum, nec testificari possint, imò nec ad ullum legitimum actum propter conditionis vilitatem admitti queant, attamen, sicut in crimine læsæ majestatis ad accusandum et testificandum admittuntur, etiam adversus dominos, quia in majestatis crimine etiam honesta proditio est, nam et facinus tendit in dominos, l. 1, 2, 3, 4 C. Theod., et ut rectè ait Tertulianus, Apolog. c. 2, in læsæ majestatis reos omnis homo miles est (quamvis ne hoc quidem crimen à communi procedendi formâ exceperint imperatores celeberrimi Trajanus et Tacitus), ita in simoniæ crimine deferendo servi tanquàm accusatores, et in probando tanquàm testes audiri possunt, ne mitiùs in Religionis contemptores quàm humanæ majestatis violatores legibus agi videatur. Iisdem quoque legibus civilibus infames ab accusatione et testimonio repelluntur; mulieres quoque in publicis judiciis, præsertim meretrices, præterquàm in crimine violatæ majestatis, quocum simoniæ crimen sancti canones exceptum esse voluerunt, ut prædictis testandi et accusandi licentiam darent, qui in aliis criminibus nequaquàm audiuntur; nam, ut ait Adeodatus papa, cap. Si Dominus, de Simoniâ, non est quilibet catholicus respuendus, sed ut veritatem asserat ad propalandam simoniacam rabiem magnis est precibus exorandus; et: Tanta est labes hujus criminis, quod etiam servi adversus dominos, et quilibet criminosi admittuntur ad accusationem; item omnis peccator missam cantare potest præter simoniacum, quem quilibet, ut ab ordine accepto removeatur, accusare potest, vel etiam meretricem. Innocent., cap. Per tuus, de Simoniâ, circa finem. Vide Bernardin. Dias, in Pract. crimin., c. 83, et Julian. Clarum, lib. 3, recept. Sentent., § de Simoniâ, circa finem. Quibus decretis consentiens Innocentius III, cap. Inquisitionis, de Accusationibus, illas duntaxat exceptiones adversus testes in hoc crimine probandas admisit, quibus

probatissimis testimoniis non de zelo iustitiæ, sed de malignitatis fomite procedere viderentur; cæteras autem exceptiones, ut furti, adulterii, propter immanitatem hæresis simoniacæ (ad cuius comparationem cætera crimina quasi pre nihilo reputantur) duxit non repellendas: quoniam, etsi probata fidem rectam debilitarent in aliquo, non tamen evacuarent ex toto, præsertim cum testes de crimine fuerint emendati.

XXII. Præterea pro criminibus inquisitione solâ probatis secundum persone merita et qualitatem excessus pœnam posse iudicantis discretionem moderari rectè censuit Innocentius III, epistolâ decretali ad episcopum Gebennensem et Valentianum; at in simoniæ crimine, ut docet idem Innocentius, pœna canonibus indicta imponi debet eadem quæ post juridicam litis contestationem in iudicio infligeretur; nec moderatio pœnæ in eo locum habet, nisi fortè in regularium gratiam, quibus tamen severa pœna infligitur, qui nempe si solâ inquisitione simoniacâ labe infecti deprehendantur, in arctius aliquod monasterium ad agendam pœnitentiam detrudi jubentur; quorum tamen crimen si ordine iudiciario comprobatum foret, tam in dantes quàm in accipientes canonicæ severitatis ultio exercebatur. Satis tamen illa severa in regulares pœna atrocitatem criminis simoniæ et infensum in ipsum Ecclesiæ odium manifestat. Eadem tamen SS. pontificum in illud crimen severitas innotescit, quòd seculares simoniæ crimine per solam inquisitionem probato (quod idem etiam statuitur de criminibus omnibus quæ ordinis executionem impediunt) eadem quâ, si solemni iudicio convicti forent, sententiâ sint feriendi.

CAPUT II.

DE QUIBUSDAM TURPIBUS IN ORDINATIONE LUCRIS, QUE VEL SIMONIE FRAYTIBUS CONTINENT, VEL EAM REPOLENT.

ARTICULUS PRIMUS.

De iis quæ Ecclesiæ in ordinatione persolvuntur.

I. Latè se diffundit in ordinatione simoniæ labe, multos inticet, et multis de causis, ordinatorum siquidem, eorumque ministros atque officarios, ut vocant, puta examinatores, archidiaconos, vicarios generales, notarios et alios hujusmodi inficere potest; ad ordinatos quoque extenditur, eorumque præsentatores, et patronos, necnon ad criminis mediatores ac fautores; nec pecuniæ solum ratione et acceptione, verùm etiam obsequii et gratiæ mercenariâ exhibitione, laudisque expectatione, macula illa interdum contrahitur; quia, ut ait Gregorius, hom. 4 in Evangel., prope finem, aliud est munus ab obsequio, aliud munus à manu, aliud munus à lingua; multa item sunt quæ simoniæ speciem induunt, vel aliquam eum et affinitatem habent, ex quibus quæ præcipua sunt, ut meditationem non ingratam continent, ita nec meo quidem iudicio inutilis.

II. Certam omninò est, quotiescunque pecuniâ pro ordinatione confertur, pactumque vel tacitè iniur obtinendi pretio aliquo ecclesiastici gradus, adesse perfectissimam simoniæ rationem, non umbram. Sed quid statuendum sit, si quis honorarium quoddam

ecclesiæ cui ascribitur, aut clericis in quorum cætum asciscitur, aut populo cui præfaturus est, aut ordinatoribus eorumque ministris ex gratitudine conferat, vel aliâ quâcumque ex causa, aut ob aliud motivum non prius ordinetur quàm pecuniam erogare cogatur, hæc discutendam est.

III. Prima questio quæ hoc loco movetur est de oblationibus quæ ecclesiæ fiunt, ad quam quis ordinandus est. Referunt Zonaras et Balsamon, Græci canonum interpretes, nonnullos, cum in clerum legendi essent, pecunias ecclesiæ offerre, Deoque dicare solitos, quibus deinde presidentes, seque in auro illo jactantes, eos conviciis insectabantur qui nullâ datâ pecuniâ, propter virtutem, vel fortè etiam ob dicendi facultatem, clero ascripti forent; contra quos invehitur synodus VII, canone 5, quem sic Latine verto: « Eos igitur qui gloriantur se per dationem auri ordinatos in Ecclesiâ, et in hac malignâ consuetudine, quæ aliena a Deo et omni sacerdotio sperant, et ex hoc impudenti facie et non operto, eos probrosis et contumeliosis verbis qui ob sanctitatem vitæ à Spiritu sancto electi et constituti sine datione auri sunt, inhonorant: primò quidem novissimum gradum sui ordinis accipere definimus, quòd si permanserint, per epitimiam, id est, pœnitentiam corrigantur. » Cui definitioni subjungit secundum apostolicam regulam, et concilii Chalcedonensis definitionem, tam ordinantem simoniacè quàm ordinatum ordine suo excidere debere. Ex quo patet abusum quidem illum qui contingeat in donationibus Ecclesiæ, quæ fiebant ab ordinandis, synodo VII corrigendum visum esse, non tamen simoniacum fuisse iudicatum; si enim simoniacum illum hæc synodus iudicasset, illius utique fautores, secundum apostolicos quos ibidem citat Canones, et concilii Chalcedonensis decretum, quod pariter ibidem laudat et approbat, latâ quoque depositionis sententiâ punivisset; mitiorem autem ipsi pœnam imposuit, rejectionem nempe clerici in ultimum sui ordinis locum, quæ pœna depositionis mitis aut nulla præ aliâ videri poterat. Unde rectè notant citati superius Zonaras et Balsamon non reprehendi hoc canone donationes quæ fiebant Ecclesiæ ab ordinandis, sed reprehendi illorum temeritatem et virulentiam, qui ob illam pecuniæ dationem insolescerent, aliosque pauperiores, qui nihil Ecclesiæ contulissent, quantumvis pietate vel scientiâ insignes, contemnerent. Joannes quoque XXII meminit consuetudinis à multis retrò annis receptæ, annalia ab iis qui de novo ordinabantur in aliquâ ecclesiâ recipiendi, et fabricis ejusdem ecclesiæ applicandi; quam consuetudinem damnat, et ab ecclesiâ suâ lege proscribit.

IV. Mos tamen istarum oblationum Ecclesiæ faciendarum, et antiquus est, et publicâ lege olim probatus ac receptus; nam Marcion hæresiarcha, Tertulliano teste, decemâ sestertia Ecclesiæ intulit; Ambrosius eo tempore quò episcopus ordinatus est, aurum omne suum, et argentum Ecclesiæ, vel pauperibus, prædla vero sua Ecclesiæ distribuit: magnam quoque clerici oblationem tenuiss. legitur Joannes

Eleemosynarius dictus patriarcha Alexandrinus; eademque oblationes suâ lege approbavit Justinianus. « Si quis, inquit novellâ 125. c. 2. episcoporum sive ante suam ordinationem, sive post ordinationem, voluerit proprias res, aut partem earum Ecclesie offerre, ejus sacerdotium accipit, non probibemus: et omni condemnatione et penâ presentis legis liberum esse sancimus, sed etiam omni laude dignum judicamus: quoniâ in hoc non est emptio, sed oblatio. » Idem tamen reprehendit hunc abusum qui irrepererat, ut nullus in aliquâ Ecclesiâ admitteretur, nisi qui clericis ejus Ecclesie pecuniis distribuisset. Itaque ad hanc corruptelam reprimendam Memne patriarchæ in hæc verba rescripsit, novellâ 56, in præfatione: « Plurimas additiones suscipientes, hæc legem dirigere ad tuam beatitudinem justum existimamus: qui enim ordinantur à tuâ reverentia clerici in sanctissimis Ecclesiis (absque tamen sanctissimâ majori Ecclesiâ) omnium patiuntur crudelissima, non suscipientibus eos illis Ecclesiis, antequâm quantum voluerint recipiant aurum, et novimus hoc ex frequentibus additionibus ad hoc factis nobis. » Et cap. 10: « Sancimus igitur hoc beatitudinem tuam validissimè custodire, ut, siquidem est consuetudo, dare eos qui ordinantur in sanctissimâ majore Ecclesiâ, hoc eos præbere (nihil enim eorum quæ dantur in sanctissimâ majori Ecclesiâ novamus), præterea verò in aliis omnibus nulli in eis clericorum licentiam esse penitus, pro iis quæ vocantur insinuativa, aliquid ferre; sed et si quis tale aliquid egerit, illum quidem privari sacerdotio; in illius autem officio introire qui missus est, et hanc eum avaritiæ ferre mercedem; custodire verò hoc etiam Dei amantissimos defensores sanctissimæ majoris Ecclesie pœnam formidantes decem librarum auri, si quid horum neglexerint, sed gratis omnia procedere. » Cum ergo superiori lege concesserit Justinianus ordinandis ut Ecclesie cui adscribendi sunt, de suo aliquid tribuant, hæc posteriori abusum qui irrepererat, ut ejusdem Ecclesie clericis aliquid privatim tribueretur, ne id de cætero fieret prohibens, emendavit. Primum enim imperator licuisse, alterum tanquàm simoniæ speciem habens illicitum esse credidit, quod citatâ priori loco novellâ iis verbis apertè ostendit: « Si quis autem clericus cujuslibet gradûs, sive gubernator cujuslibet venerabilis domûs, aut antè ordinationem commissam sibi cujuscumque gubernationis, aut sollicitudinis, aut postea aliquid voluerit suarum rerum offerre ecclesie in quâ ordinatur, aut loco cujus gubernationem aut sollicitudinem suscepit, non solum non probibemus, sed etiam magis invitamus eos talia pro salute animæ suæ facere; nos enim illa solum dari probibemus, quæ propriis personis quibuscumque præbentur, non quæ sanctis ecclesiis, aut aliis venerabilibus locis offeruntur. » Hæc Justinianus, cui tamen videtur repugnare Alexander II summus pontifex ad vitandam quamlibet mali speciem (quam fugiendam esse Scriptura insinuat, hortanturque canones), et ad omnem ejus occasionem radicitus extirpandam. Ecclesie Lucensis clero res-

cribens, quodlibet donarium etiam Ecclesie pro institutione dare prohibuit: « Constituimus, inquit, et presenti decreto firmamus sicut olim nostri decessores fecisse noceantur, ut nullus deinceps episcoporum beneficium Ecclesie (quod canonicum (al. canonicas vel præbendas, seu etiam al. ordinationes, ordines vocant) pro aliquo pretio vel munere clericis audeat unquam conferre; sed omnes ministros et servatores Ecclesie gratis, et absque ullâ venalitate in sanctâ Ecclesiâ studeant ordinare, nec eligant in domo Domini qui majores sæculas pecunie conferant, sed eos qui moribus, et disciplinâ, atque scientiâ divites, pro officio suo ipsam valeant sustentare Ecclesiam. Constituimus ac eodem modo firmamus ut nullus ejusque gradûs pro Ecclesie beneficio, aliquid audeat conferre aut fabricæ Ecclesiarum, seu etiam quod pauperibus sit distribuendum; quia, teste Scripturâ, qui aliquid malè accipit, ut quasi benè dispenses, potius gravatur quàm juvatur. »

V. De propositâ verò questione ita censendum est, clericum bona sua Ecclesie offerentem, ad quam ordinandus et in quâ instituendus est, simoniam committere, si pecuniæ interventu ordinetur, sive pecuniam eâ conditione largiatur, ut ordinationem ejus procuret, sive episcopum ut ordines conferat pecuniæ largitione promereatur, sive cum alio quovis de ipsâ ordinatione procurandâ, faciendâ vel confirmandâ paciscatur; secus verò, sublato omni pacto, conventionē, contractu, vel quasi contractu, eum qui ejusmodi Ecclesie suæ bona concedit, ab omni simoniæ labe immunem esse. Cujus quidem questionis solutio, præterquàm quòd ex ratione simoniæ manifestè innotescit, utpotè cum ipsa in commutatione temporalis cum spirituali consistere dicatur, quæ commutatio sine pacto implicito vel explicito, conventionē formali, ut loquuntur, vel virtuali, contractu, vel quasi contractu inito locum non habet; eadem præterea solutio ex responso Innocentii III, decano quidam Bellovacensi dato facilè colligitur. Consultus enim Innocentius, an canonicus qui Ecclesie bona sua largitus fuerat, ut illa postmodum pro præbendâ haberet, et in canonicum admitteretur, ab omni simoniæ crimine immunis esset, eum à simoniæ reatu absolvit, dummodò nullum pactum ejus rei intercessisset; si verò id ipsum pacto firmasset, simoniacum declarat, cap. *Tua nos*, de Simoniâ: *Cum in talibus*, inquit, *omnis pactio aut conventio cessare debeat, juxta canonicas sanctiones*; quam responsionem mox enucleatius confirmat, cum ait: *Si tamen is qui talem donationem facit, eâ intentione ducatur, ut per temporalia bona quæ offert, spiritualia valeat adipisci, et clerici qui eum in fratrem admittunt non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissuri, sine dubio tam ille quàm isti apud districtum judicem, qui scrutator est cordium et cognitor secretorum, culpabiles judicantur.*

VI. Ea verò est ultimorum in quæ incidimus seculorum malitiâ, ut rectè mihi videatur notâsse Glossa, eum qui tempore receptionis pecunias dederit, præ-

sumi solere pretio canonicatum emisse, nec abesse suspicionem mali, licet fortè malum absit; quam Glossæ sententiam, ut ad nostrum propositum generaliter derivemus, dicimus eum qui Ecclesiæ, ad quam se postularet ordinari, vel à quâ potiùs eligeretur aut presentaretur ordinandus, res suas in eâ temporis morâ, vel statim post legaret, simoniæ suspicionem non cariturum: si enim negat Pelagius papa licetè posse quempiam, antequàm in episcopum eligatur, de rebus ecclesiasticis ulli securitatem facere, *ne fiat rapina securitas episcopatus ambitio* (1); nonne potiori jure timendum est ne si tempore electionis sive institutionis eligendus, aut jam electus, bona sua Ecclesiæ relinquat, pecuniæ largitio acquisiti tituli ecclesiastici pretium videatur? et in Ecclesiæ perniciem illi ceteris præferantur, qui, licet minùs idonei officio gerendo, plura Ecclesiæ dederint, aut plura daturi sperentur; sicque intempestivâ liberalitate Ecclesiæ dignitas, et populum salus lædantur, atque importunâ gratitudine, vel nefariâ spe de singulorum meritis necessaria judicia corrumpantur? Si pariter juramentum pro indemnitate rerum jam acquisitarum Ecclesiæ ante electionem præstitum simoniam redolet, ejusque suspicionem inducit, ut patet ex gestis Urbani II, in quibus legimus Artaldum Arelatensem, seu, ut rectius legit Joannes Andreas, Elatensem episcopum, infamiâ simoniæ laborasse apud archiepiscopum suum Narbonensem, quòd juramentum illud ante suam electionem præstitisse diceretur, quam notam vix eluere poterit: potiori certè ratione simoniæ suspicionem non omninò effugiet is cujus liberalitate novâ rerum ab ipso datarum accessiõne auctior facta Ecclesia, ad eum majori dignitate adornandam videtur inducta fuisse. Denique eadem, imò major simoniæ suspicio elucet in eo qui tempore ipso quo electus est, Ecclesiæ suas res legavit, quam in eo qui baptizandus nummos in concham mittit, vel in eo qui tempore conversionis suæ subsidium ab Ecclesiâ requirit; in utroque tamen simoniam facilè suspiciatur Ecclesia, cui suspicioni cavendum censet; ob id enim concilio Eliberitano, c. 48, quæst. 1, c. *Emendati*, « emendari placuit, ut qui baptizantur (ut fieri solebat) nummos in concham non mittant, ne sacerdos quod gratis accepit pretio distrahere videatur. » Ob eandem quoque causam Bonifacius papa præcipit Ecclesiæ Calarit. Cænob. 1, q. 2, c. *Quam pro*, ut qui ad conversionem accedit, gratis servire incipiat, sui-que regiminis devotè gestet obsequium; postmodum verò quasi subsidii gratiâ aliqua ei munera ipsius ecclesiam largiri permittit. Itaque ob hanc suspicionem simoniæ prudenter prædictus Alexander II omnem ejusmodi largitionem in ordinatione prohibuit.

ARTICULUS II.

De pecuniâ pauperibus in ordinatione datâ, vel in epulas consumptâ.

§ 1. *De pecuniâ pauperibus datâ.*

I. Altera quæstio est de elemosynis quæ pauperi

(1) Pelagius, clero Catinensi; refertur 8, quæst. 5, c. *Talia*.

TH. XXIV.

bus ex populo distribui, et epulis quæ clericis ac populis in episcoporum electionibus ac consecrationibus parari solebant. Moris siquidem fuit ut episcopi, in consecratione suâ, iis qui pauperiores essent ex populo aliqua largirentur; luculentum hujus moris testimonium legitur apud Cassiodorum, Var. lib. 9, epist. 15, in edicto Athalarici principis Ariani dato anno regni ejus octavo, Justiniani verò septimo, in quo edicto ad postulationem Joannis II Romani pontificis, qui id per Ecclesiæ defensorem petiisse refertur, pecuniæ illius distribuendæ summa definitur: « Cùm, inquit, de apostolici consecratione Pontificis intentio fortasse prævenit (pervenerit), et ad palatium nostrum producta fuerit altercatio populorum, suggerentes nobis intra tria millia solidorum cum collectione charitarum censemur accipere, à quibus tamen omnes inidoneos (*idoneos*, id est, divites) rei ipsius consideratione renovemus, quia de ecclesiastico munere pauperibus est potiùs consulendum; alios verò patriarchas (patriarchæ hic pro archiepiscopis sumi rectè notavit Baronius, quippe cùm in ditione Athalarici regis, imò in toto Occidente, nullus esset patriarcha præter apostolicum Pontificem, id est, Papam), quando cum comitatu nostro de eorum ordinatione tractatur, in supradictis conditionibus atque personis, intra duo millia solidorum jubemus expendere; in civitatibus autem suis tenuissimæ plebi non ampliùs quàm quingentos solidos se distributuros esse cognoscant. Reliquos et accipientes, et edicti præsentis, et dantes Canonum severitas persequatur. »

II. Non omninò vituperandum fuisset hoc edictum, quod populorum insatiabili cupiditati, et electorum antistitum eecclæ ambitioni limites aliquos præfigebat, nisi eo edicto abutentes Athalaricus rex et sequentes Gothi principes pecuniam istam ad fiscum redegissent, eamque pro confirmatione electionum episcopaliū, quam Theodoricus jam ante Athalaricum ad se traxerat, quasi sibi debitam exegissent, adeò ut non sinnerent nisi illâ persolutâ pecuniâ episcopos ordinari; sic enim, ut facilè bona in mala mutantur, eum antepiâ quâdam liberalitate sacrandi antistites, Deum placaturi, pecunias quasdam in pauperes distribuissent, eorum postea ambitione factum est ut sumptus isti qui Ecclesiæ graves erant definiri debuerint, imposito quoque Ecclesiæ onere, ut quod ex charitate antea dabatur, velut ex justitiâ debitum persolvi cogeretur; tum demùm ambitioni antistitum regum rapina successit, qui destinatas pauperibus elemosynas in testimonium usurpatæ potestatis rapuerunt; ut minùs durum esset quòd Ecclesiæ facultates et pauperum elemosynas diriperent, quàm quòd injustæ pecuniæ persolutione minùs justam juris sui usurpationem confirmarent. Porrò non facilè mala consuetudo vincitur, quæ temporis successu invalescit, sed quasi adversus æquitatem præscriberet, postquàm invaluerit, tanquàm justa defenditur. Itaque everso Gotherum imperio Justinianus imperator, qui jus sibi confirmandi electiones episcoporum à Gothis usurpatum asseruerat, ab eisdem exigendæ pro istâ confir-

(Dix-sept.)

matione pecunie consuetudinem accepit; sed eâ de re mox dicemus suo loco.

III. Illud porro, quod pauperum gratia in ordinatione exigi soletet fuscè reprehendit Gregorius epistola ad Sagramm Augustodunensem, usque argumentis et verbis reprehendit, lib. 7, indict. 2, epist. 112: « Plerumque ergo adversarius animarum, dum non potest in his quæ ad faciem sunt prava surrepere, callidè quasi specie pietatis injectâ, nititur supplantare, suadetque forsitan debere ab habentibus accipi, ut sit quod possit, non habentibus erogari, dammodo vel sic venena mortifera elemosynæ celatâ obumbratione transfundat, etc.; omninò ergo metuenda et cavenda est hostis astutia, ne quos apertè nequit tentatione subvertere, latente telo sæviùs valeat trucidare. Neque enim elemosyna reputanda est, si pauperibus dispensetur, quod ex illicitis rebus accipitur; quia, qui hæc intentione male accipit, ut quasi benè dispenset, gravatur potius quàm juvatur. Elemosyna Redemptoria nostris oculis illa placet, quæ non de illicitis et iniquitate congeritur, sed quæ de rebus concessis et benè acquisitis impenditur; unde etiam illud certum est, quia etsi monasteria, aut xenodochia, vel quid aliud, de pecuniâ quæ pro sacris ordinibus datur, construantur, mercedi non proficit; quoniam dum perversus emptor honoris in locum sanctum transmittitur, et alios ad suam similitudinem sub commodi datione constituit, plura malè ordinando destruit, quam ille potest edificare, qui ab eo pecuniam ordinationis accepit. » Plura ad hoc propositum ibidem lege apud Gregorium, quibus similia etiam leges apud Basilium.

§ 2. De pecuniâ in epulas insumptâ.

IV. Convivia quoque pro electionibus et consecrationibus episcoporum olim exhibita legimus; hos redarguit Sidonius Apollinaris, epist. 25 Donnulo, lib. 4, qui *per fragores parasitos culinarum suffragio comparabantur*; et in concilio Carthaginensi III. c. 42, graviter reprehenduntur presbyteri, *conviviis sibi conciliantes plebem, ut persuasi maligno et illicito eosdem velint collocare rectores*. Mentio quoque apud Gregorium Turonensem Transobodi presbyteri, qui quondam archidiaconus Delmatii Ruthenorum episcopi fuerat, qui cum ejus episcopatum ambiret, epulum in ipsâ urbe clericis præparaverat. Apparent etiam aliqua hujus moris vestigia, in eo quod de S. Galli ordinatione in episcopum Arvernorum refert idem Gregorius Turonensis; quòd, cum videlicet Arverni ad Theodoricum regem munera ferentes episcopum ab eo expetiri venissent, rex ipsis redire jussis S. Gallum episcopum futurum eis destinârit, jussissetque ut ordinaretur in presbyterum, et datis de publico expensis cives invitarentur ad epulum, et letarentur ob honorem Galli episcopi; quòd cum ita factum esset, is referre solitus sit se non ampliùs donâsse pro episcopatu, quàm unum trientem coquo, qui id prandium paraverat: Exstant etiam ejusdem vestigia apud Walsinganum, qui Walterum, quo die Cantuariensis archiepiscopus consecratus est, splendidissimum convivium regi

Eduardo II, reginæ, et magnatibus præparasse refert. Exstant in Vita S. Friderei Trajectensis epis. opi. de quo refertur, quod quo die in anti titem inauguratus est, celebre convivium omni clero, nobilibus item, et ignobilibus a Ludovico Pio imperatore datum sit. Prandia etiam à clericis ordinatis conclericis, et canonicis data olim fuisse patet ex decreto Gregorii IX, qui illa abolenda et illicita esse definit, non obstante quæcumque consuetudine; cum quo ejusdem videtur fuisse sententiæ Urbanus IV, alias V, qui quoslibet pastus, seu prandia quævis, ab ingredientibus monasterium quocumque statuto vel consuetudine, abbatibus, monachis, prioribus, vel aliis exhiberi solita penitus interdixit.

V. Nullum tamen eorum simoniæ reprehensionem meretur, si recta dantis intentio fuerit: nam, sicut pauperibus elemosynas distribuere pium est, ita quoque clero ac populo solemnî consecrationis die, spirituales preparare ἀγνας, epulasque benevolentie indices, non injustum. Hoc vero simoniæ notam ac criminationem, vel saltem speciem habet, si largitione istâ eligentium suffragia ambiuntur, hominum voluntates conciliantur, fautores et suffragatores queruntur; virtute enim, non pecuniâ, sacrum magistrum ambire oportet, pietate, non pretio, eruditione, non fautoribus. Convivorum quoque isti apparatus, quibus hominum voluntates deliniuntur, gratia, vel favor queritur, inbecilli tanquàm hamo capiuntur, Simoniæ saltem turpitudinem redolent, quam nunquàm in sacris electionibus atque ordinationibus Ecclesia tulit. Si enim Uticensis Cato ex Stoicorum sententiâ negavit licere magistratûs candidato, conviviis aliisque oblectamentis populum inescare, quantominiùs iis deliciis licet magistratum sacrum sibi parare, qui, ut ex prædictis constat, fugiendus potius est quàm optandus, qui fugientibus offerendus, cupientibus negandus est.

VI. Quamobrem nec sancti Patres morem istum unquàm probârunt, qui in quibusdam adhuc nostræ Galliæ monasteriis, in quibus monastica disciplina elanguit, ut plurimum viget, quem concilium Palentinum in Hispaniâ, tanquam simoniacæ pravitati faventem reprehendit iis verbis: « Quorundam clericorum et laicorum abusum, qui clericos de novo promotos non permittunt in suis ordinibus ministrare, priusquàm eis adhibeant, per unum aut plures dies, prandia et convivia sumptuosa, vel certam præparent quantitatem pecuniæ, extirpare volentes, statuimus ut cum clerici, qui ad titulum alienjus ecclesiæ, ad subdiaconatûs, diaconatûs aut presbyteratûs ordines sunt promoti, noviter celebrare voluerint, ut clerici illius ecclesiæ eos liberè admittant, et eis ad celebrandum ministrent ecclesiæ paramenta, celebrationi ipsorum charitative et amicebilitè assistentes, eisdem etiam secundum quòd ordo ipsorum exegerit, portionem integraliter conferant et assignent. Quòd si contrâ hoc nostræ consuetudinis edictum clerici quidquam malitiosè commiserint, exegerint aut perceperint, quartâ parte fructuum et proventuum beneficii,

quod in dictâ Ecclesiâ obtinent, sint privati, exigenda per eum cui diœcesanus commiserit, et fabricæ illius applicanda. Laici verò si clericis noviter promotis contra hoc quidquam molestiæ aut contradictionis objecerint, in excommunicationis sententiam incidant ipso facto, consuetudine quâvis contrariâ non obstante. Ille verò synodi Palentinæ canon rationi et æquitati videtur convenientissimus. Turpe enim est quòd in spiritualium ordinum executione clerici de novo promoti vexentur, et executione pecuniæ, ab officio divino ipsos aliquando retardari contingat. Turpe est, imò simoniacum, si licentia officii spiritualis exercendi pecuniæ solutione ematur: emi autem videtur, si tamdiu illa denegetur, quamdiu non soluta pecunia pro eâ obtinendâ, aut non paratæ epulæ fuerint. Turpe est et intempestivum, ut quo maxime tempore, qui de novo ordinati sunt, Deo vacare debent, quò suo officio dignos se exhibere satagant, terrenis tunc sollicitudinibus distrahantur, animum habeant in popinis, diversentur in conviviis, et nonnunquam inter crapulæ et ebrietatis sordes atque ineptias, obscenarum confabulationum importunâ occupatione distineantur. Apage has epulas, hæc convivia, in quibus Cereri et Baccho frequentius libatur quàm Deo, in quibus frequentius Veneris nomen auditur quàm Christi. Gratius fortassè alicui erit exemplum sancti Andreae Fesularum episcopi, qui, consulentibus amicis et consanguineis, ut missam primum cantaturus, magnis oblationibus ingentique pompâ celebraret, ipse in conventum sylvarum processit, ubi et sacerdotii sui primitias offerenti B. Virgo cum angelorum comitatu apparuit, dicens ei: *Servus meus es tu, quia ego elegi te, et in te glorior*, apud Sur., 6 januarii. Mihi quidem maxime placet ut in ecclesiâ cui aliquis ascriptus fuerit sacrificii sui primitias persolvat, ita tamen, ut, non nisi præmissis conscientiæ diligenti purgatione et continuâ per aliquot dies orationis exercitiis, ad sanctum sacrificium celebraturus accedat, ac toto illo die cœlesti meditationi incumbat; si quod convivium parari expediat, in alium potius diem rejiciatur, quàm in eum quo primum cœlesti convivio convivor et conviva futurus adhibetur.

ARTICULUS III.

De pecuniâ pro licentiâ consecrationis impetrandâ ab imperatoribus extortâ.

I. Tertia quæstio est de pecuniis quas olim ante sui consecrationem summi Pontifices, patriarchæ, metropolitani, episcopi imperatoribus persolvebant. Diximus supra, non solum reges Gothos Arianos, verum etiam imperatores Græcos post Justinianum, qui Gothorum in Italiâ imperium pessumdedit, etiam ab ipsis summis Pontificibus auri aliquam summam pro confirmatione electionis diutius exegisse; nec passos fuisse summos ipsos Pontifices ordinari, nisi numeratâ prius aliquâ pecuniâ; hanc autem Gregorius Magnus invittissimè persolvit; eandem cæteri subsequentes Pontifices, donec uno post Gregorium seculo, postulante Agathone, Romana Ecclesiâ ab hoc onere per Constantinum Pogonatum liberata est; quamvis ne tunc

quidem jus confirmandi Romanum Pontificem imperator remiserit, cui nonnisi electo Benedicto II, omnino cessit. Eandem quoque pecuniæ exactionem aliquos è regibus imperio minime subditis servasse credibile est, præsertim cum non multo ante suam actum tempore germen illud in ipsum corpusse pallore referat Gregorius Turonensis, de Vita Patrum, c. 6, *ut aut sacerdotum venderetur à regibus, aut emeretur a clericis*; idemque ubi de electione S. Galli agit, Arvernos ad regem Theodoricum munera pro confirmatione electionis, quam fecerant, d. Ulisse scribat, tanquam res ista hoc tempore usitata foret. In Oriente diutius hoc malum hæsit. Imperatoribus enim Græcis miserat ut patriarchas, vel ipsi eligerent, vel saltem ex tribus electis, quem vellent, unum aliis præferrent, cui honorarium, seu major, tributum aliquod pro institutione suâ persolvendum imponere solebant. Ab iis proinde Turcæ morem istum hausisse videntur, ut duplex tributi genus patriarchæ imponant, unum quod *paratikon* vocant (malè quidam *paratikon*), alterum quod *charatzion*: prius quod sacerdotio ineundo patriarchæ recens electi; posterius quod singulis annis imperatori Turcarum pensitent; utriusque meminit Zygomalas in Turcogræciâ, qui ad tria millia florenorum exerevisse *pescesium* testatur, cum duorum tantum millium florenorum primum fuisse ostendat Chronicum Constantinopolitanum, ubi de *Pescasio*, hoc *paratikon* *charatzion* *χαρατζιον* *δύο*: imò qui primus hoc tributum obtulit Simeon Hieromonachus Trapezuntius, ut patriarchatu potiretur, florenos tantum quingentos persolvit; cum tamen ad tria millia exerevisset, mox ad duo millia redactum fuisse docet Malaxus in Historiâ patriarcharum. Charatzii meminit similiter idem Chronicum Constantinopolitanum: *Cum venisset autem tempus, et non posset dare tributum quod charatzion dicitur, nullo ipsi opem ferente, neque clericorum, neque laicorum, conjecit eum in carcerem*; meminere quoque charatzii Jeremias patriarcha, et Eleutherius Zebelenus. Discimus autem ex Phranzi Chronico Mahometem captâ urbe dedisse litteras, quibus à patriarchâ quidquam exigi prohibebat; immunesque quibuslibet tributis tum ipsum, tum episcopos ipsi subditos præstabat; discimus et ejusdem, ex Turcogræciâ, ergâ Gennadium patriarcham liberalitatem, sed non diu mansuram.

II. Cæterum hanc exactionem simoniacæ pravitatis accusare videtur Gregorius Magnus, dum illum palam 4 pœnitentialis versiculum exponit: *Qui laudabant me adersionem me jurabant*: Simoniæ enim etiam hæc sim insectatus, quam latè suo tempore propagata esset aperit: « Concitavit enim, inquit, adversus Ecclesiam Dei non solum innumerabilem multitudinem, verum etiam regiam (si fas est dicere) potestatem: nulla enim ratio sinit ut inter reges habeatur, qui destruit potius quàm regit imperium, et quoscunque habere potest perversitatis sue socios, eo à consortio Christi efficit alienos, qui turpissimi lucri cupiditate allectus, sponsam Christi captivam cupit adducere, et passionis Dominicæ Sacramentum ausu temerario contendit evacuare. Ecclesiam quippe, quam sui sanguinis pretio

redemptam Salvator noster voluit esse liberam, hanc ipse potestatis regere pura transcendens facere conatur nullam: quanto melius foret, si dominam suam esse nosceret, cuius, relictis omnium principum exemplo, devotionis obsequium exhiberet, nec contra Deum fastuosa extenderet dominationis, a quo suae domum accepit potestatis! Ipse est enim, qui ait, Proverb. 7: *Per me reges requiunt*: sed immense caecatus cupiditatis caligine, et divino, ut patet, ingratus beneficio, et contra Deum fastuosus, terminos quos posuerunt Patres nostri, contempto divino timore, transgreditur, et contra catholicam veritatem suae furore tyrannidis effertur; in tantum autem suae temeritatem extendit vesania, ut caput omnium ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vendicat, et in dominam gentium terrena jus potestatis usurpet, etc. Plura ibidem Gregorius, a quibus referendis abstinco, nec plura ex meo profero, sed solum sanctissimi pontificis sententiae subscribo, simoniacam haud dubie eam profitens pecuniae exactionem, si modò eam praedicti imperatores pro spiritualis dignitatis confirmatione, et licentiâ recipiendae spiritualis ordinationis faciendâ extorquerent.

III. Neque tamen, quia simoniaci fuerunt, qui hanc pecuniam ab electis Pontificibus exigebant, illicò simoniacus D. Gregorius iudicandus est, qui ipsam invitissimè persolvit, tantumque ab ambitione abfuit ut nullum non moverit lapidem ut Romanus Pontifex crearetur; non reliqui simoniae rei summi Pontifices, qui eandem persolvere coacti sunt. Il enim injustam Ecclesiae exactionem redimebant, non emebant dignitatem; moras consecrationis Ecclesiae nocivas datâ pecuniâ, quâ imperatoriam conciliarent sibi gratiam, repellebant, non pretio pontificatum mercabantur. Sed nec canonici juris Glossa putat imperatores simoniacos fuisse, qui hanc auri summam exigebant, excusante nimirum consuetudine, quam attendendam esse in recipiendis muneribus circa spiritualia docet Joannes Andreas: quae fortè opinio pontificis reprobâri non debet, ubi praesertim non quasi auctione factâ plura pollicentibus spiritualia conferuntur, sed ubi singulis certa et definita auri summa non pro pretio dignitatis, sed alio quæsito colore exhibetur; ut cum imperatoribus, ob protectionem, et tuitionem bonorum Ecclesiae, ex consuetudine persolvenda praescribitur; quis enim nesciat principibus quam multi praetextus suppetant, quos isti pecuniarum exactioni supponant, praeter spiritualis tituli largitionem, confirmationem, vel ad spiritualia recipienda licentiam? Et ne in iis quaerendis diù multumque laboremus, sufficient ipsis esse rationes, quòd bonorum ecclesiae defensores et magnâ ex parte fundatores existant, quibus ex causis aliquod sibi ex iis subsidium debitum esse causari possunt. Unde non tam D. Gregorius simoniacam fuisse praedictam exactionem urget loco à nobis citato, quam injustam, contra dignitatem ecclesiae Romanae, religionemque ac pietatem principum. Quòd si indubitatum fuisset eam simoniacam extitisse, eam nunquam passus fuisset tantus Ecclesiae doctor, tantoque zelo inflammatus Pontifex; cum tamen simoniae

speciem haberet, idèò pariter simoniae nota eidem à sancto Gregorio iniusta est.

ARTICULUS IV.

De consuetudinibus immemorabilibus, an contra simoniam praescribant.

I. Neque verò longius hic progrediendum est, antequam questionem illam agamus, num diuturna consuetudo simoniae labem impediât eamque abstergat. Pro utraque parte gravia sunt argumenta, quae nobis ponderanda et dissolvenda erunt, antequam ad alias questiones quae ex ejus solutione praesertim pendent, veniamus.

II. Primum ergo ex praedictis didicimus conviviorum, quae nomine insimulationis concleivicis apparari solebant, consuetudinem à Gregorio IX fuisse damnatam, deamitumque eam frustra in hoc negotio pretendi oportere. Secundo, consuetudinis quoque nullam rationem habendam, nec sub ejus obtentu reatum suum quemquam tueri posse, in simili materiâ declaravit Alexander III in concilio Tironensi, cap. *Non satis*, de Simoniâ, et c. *Cum in Ecclesiae*, eod. tit.: *Quia*, inquit, *diuturnitas temporis non diminuit peccata, sed augeat; et tanto graviora sunt crimina* (ut habet idem pontifex in concilio Lateranensi generali), *quantò diutius infelicem animam tenuerunt alligatam*. Similiter D. Gregorius Januario episcopo Sardiniae, pravam consuetudinem vocat pro sepulchris aliquid exigendi, eamque suâ lege refigit. Concilium quoque Londinense sub Gregorio IX nihil pro Sacramentis exhibendis, praetextu cujuslibet consuetudinis, exigi posse definit. Quibus consentiunt Moguntium, anno 1549 habitum, et Mediolanense I à sancto Caroli Borromaeo. Astipulatur quoque Joannes XXII, qui consuetudinem annalia recipiendi, eaque applicandi fabricis ecclesiarum reprobât; Innocentius quoque II, in synodo Romana, cap. 2, *nec sub obtentu alicujus consuetudinis* aliquid dari in ordinatione permittit, cui astipulari videtur Paschalis II, res ecclesiasticas quascumque vendi prohibens. Concilium quoque Lateranense sub Innocentio III consuetudinem quidvis dandi ab episcopis vel abbatibus consecratis rejicit; quibus plura inferitis similia proferemus. Unde in hos canones juris doctores questionem istam agitant, num absque simoniae labe obtentu inveteratæ consuetudinis aliquid pro ordinatione exigi possit. Pro negante quoque hac parte, praeter allata testimonia, proferri possunt, Cypriani, Augustini, Gregorii Magni, Constantini imperatoris, Isidori Hispalensis, Nicolai I, Innocentii III, Gregorii IX, sanctorum Pontificum, aliorumque testimonio, quibus nota consuetudo, non minus quam corruptela, vitanda dicitur; quibus consuetudo rationi, veritati, juri naturae, vel divino contra iura reprobatur; nec ea solum, verum etiam quae Sedis Apostolicae auctoritati obsistit, vel canonicis obviat institutis aequumque esse definitur eam. *I. sup.*, supra, dist. 11, ut *pravum usum lex et ratio vincat*, nec consuetudo usque adeò suâ figura momento sit, ut ad rationem vincat, aut legem,

can. *Consuetudinis*, ead. dist. At quis nesciat venalitatē ordinum rationi, veritati, divino humanoque juri esse contrariam? Quod cum in omni pecunie datione pro ordinatione appareat, tum maxime cum aliqua pecunie quantitas, seu, ut loquuntur, taxa definita est, quam persolvere oporteat; quippe cum, teste Ulpiano, l. *Plerumque*, § *Inde quari*, ff. de Jure dotium, *æstimatio*, proindeque et taxatio quævis, *quædam sit venditio*, nec sine pactione intercedere videatur; cui consentit Julianus antecessor, dum eum qui litis æstimationem suffert, emptoris loco habendum esse respondet. Quamobrem in illam sententiam, quæ omnes ejusmodi pro pecuniâ capiendâ consuetudines reprobabat, descendit Joannes Andreas, in cap. *Sicut*, de Simoniâ, et can. *Si quis præbendas*, l. *quest. 5*, cujus verba præstat audire, quàm eorum sensum strictim referre: « Fingunt, inquit, aliqui, quòd in consecratione aliquid licitè petitur, non pro consecratione, sed pro consuetudine: sed hoc non est verum, nec excusat consuetudo in hujusmodi spiritalibus vendendis, imò magis accusat. » Cui consentire videtur Bernardus Parmensis, qui nihil ex consuetudine quâvis exigì posse, aut ex pacto solvi non semel, arbitrat.

III. Pars tamen affirmans suis quoque rationibus innititur, confirmaturque tum ex iis quæ superius docuimus, et quibus similia inferius multò plura adducemus, exemplis, quæ nempe inveteratâ consuetudine obtinuisse aliquando videntur, ut à simoniæ reatu excusare quemlibet possent; tum ex variis legibus canonibusque, quibus vis illa consuetudini tribuitur, ut etiam contra legem et proprietatem rerum præscribere possit, quorum aliqua, ne fusior sim, in margine annotata legere poteris; nos enim illa breviter percurramus, ut quæ scopum propiùs attingant, et ad propositum probandum idonea magis sint, proponamus. Stephanus papa, imperante Carolo Magno, sic in electionibus pacta, pollicitationes, juramenta de aliquo præstando irritavit, ut tamen consuetudines antiquas ab iis excipiat. Innocentius III, in concilio generali Lateranensi, in conferendis Sacramentis *pravas exactiones fieri prohibet*, et *pias consuetudines præcipit observari*. Galo cardinalis, qui tempore Paschalis II ab episcopatu Bellocacensi ad Parisiensem translatus est, statuisset dicitur ne sacerdotes vel clerici occasione alicujus consuetudinis pro Sacramentis quippiam extorqueant, ut moneantur tamen laici, ne, quòd pro reverentiâ Sacramentorum devotio fidelium introducit, velint aliquatenus revocare. Odo, Henrici II Anglorum regis, et regis Francorum consanguineus, qui Alexandri III tempore Parisiensem rexit Ecclesiam, consuetudines laudabiles pro sepulturis exigì permittit. Idem statuta synodalis Ecclesiæ Rhemensis et Trecentis pervetusta, necnon synodus Lingonensis, anno 1404 habita, aliæque Gallicanæ synodi confirmant. Concilium quoque Salisburgense tempore Martini V, et Frisingense sub Eugenio IV, aliæque complura, *pias et laudabiles consuetudines* in Sacramentorum receptione persolvi solitas, exigì posse concedunt, *tomò 5*

Conc. parte 2. Quibus omnibus ostenditur nihil obesse quin piæ quædam consuetudines, sicut in cæterorum Sacramentorum administratione, ita et in Sacramenti Ordinis collatione introduci potuerint, quæ ordinatum ad aliquid dandum obligent, et à simoniâ tam dantes quàm accipientes excusent.

IV. Hæc duæ verò sententiæ, quamvis contrariæ sibi videantur, possunt tamen inter se conciliari, et ad aliquam moderationem componi. Primò enim certum est quòd recipere pecuniam pro spiritali Sacramentorum gratiâ, aut potestate spiritali, quæ in Sacramento Ordinis confertur, simonia sit, quæ nullâ consuetudine præscribi aut excusari possit; quia consuetudo juri naturali aut divino præjudicare non potest quibus juribus, ut ex rationibus superius allatis patet, in ejusmodi donorum venditione simonia contrahitur. Secundò etiam certum est eis qui in sacrario operantur, de sacrario secundum Apostolum edere licere; nec magnum esse aut grave si qui spiritalia seminant carnalia metant; proindeque sacerdotes spiritali subditorum bono vacantes licitè posse recipere sustentationem suam à populis, neque id obesse quominus etiam accipiant à Domino mercedem dispensationis. Sed ut hæc omittamus quæ à nostro instituto longius videntur deflectere, notat Glossa in illum Apostoli versiculum ex Epistolâ primâ ad Timotheum, cap. 5: *Qui benè præsumt presbyteri duplici honore digni sunt*, in quibusdam suâ ætate Ecclesiis receptas fuisse à diuturno tempore consuetudines pro consecrationibus episcoporum, benedictionibus abbatum, et ordinationibus clericorum, itemque pro chrismate et oleo aliquid exigendi, quas non officere inquit juri naturali aut divino quibus simonia prohibetur, eò quod non exigenterent, quasi pro pretio rei spiritalis, nec cum intentione vendendi vel emendi; nec auctione quâdam constitutâ ut qui plura darent cæteris præferrentur; sed exigenterent veluti quædam stipendia per consuetudinem approbata; in iis tamen omnibus sollicitè cavendum esse monet ut vitetur species simoniæ vel cupiditatis, juxta illud Pauli. I ad Thess. cap. ult.: *Ab omni specie mali abstinete vos*.

V. Atque hæc est potissima ratio ob quam, cum in reliquorum Sacramentorum collatione consuetudines, ut vocamus, laudabiles Ecclesia observari velit, et stipendia quædam ministrorum vitæ necessaria exigì permittat, in Sacramenti Ordinis administratione consuetudines quascunque sapiùs reprobasse videatur; quia nempe animadvertet factus in hoc Sacramento suspicionem venalitatis contingere posse quàm in aliis; tum quòd, propter dignitatem ad quam suscipientem evehit, acrior ejus obtinendi cupiditas incessere possit quàm aliorum; tum quòd reliqua Sacramenta, propter gratiam quam continent, præsertim expetantur; gratia autem ista cum pretio emitur, non habetur, proindeque perperam eorum emptio desiderari possit; istius verò Sacramenti dignitas et potestas non solum quæ interiùs in animâ residet ad consecrationem corporis Christi, sed quæ exteriori in eo qui ab Ecclesia toleratur, post acceptam pretio

ordinatione a relictis; redditum quoque et proventuum ecclesiasticorum ubertas his adnexa hominum carnalium acriores facilius adhibere possint, ut Sacramentum istud pretio mercantur; cuius rei exemplo esse potest Simon Magus, qui cum ab apostolis gratiam vidisset conferri, non gratiam, sed gratiæ conferendæ potestatem pretio sibi comparare contempsit; facit itaque hominum cupiditas erga sacres ordines, quæ facile inflammatur, ut in his venalitatis suspicio, et simonia atque avaritiæ species magis cavenda putetur.

VI. Alie pariter hujus discriminis rationes proferri possunt: hanc enim concilium Toletanum sub Sixto IV. habita, rationem assignat, *quod præcipue ordo sit Sacramentum spirituale* utpote cum non solum gratiam gratum facientem quæ in omnibus Sacramentis infunditur, sed plures gratias gratis datas conferat, potestatemque spiritalem, quibus maximè repugnat quocunque pretio comparari; deinde quòd præ cæteris Sacramentis ad statum spiritualis perfectionis ordo sapientem promoveat: ordo sit perfectum Sacramentum; et non nisi perfectis concedatur; nec solum perfectionem tribuat, verum etiam perficiendi potestatem: ne ergo spiritualis vitæ perfectio emi videatur, quodlibet envelopum ordinationis prætextu exigi prohibetur. Huic rationi alias etiam adijunge; has scilicet, tum quòd panes Sacramenti Ordinis ministri existant, quibus non aliunde quam ex erogationibus, quæ ipsis ex ordinationibus contingant, commodis subvenire possit; prædictæ autem consuetudines ideò tantùm ab Ecclesiâ tolerantur, ne subsidium clericis sacra operantibus, et Sacramentorum administrationi vel spiritualibus officiis vacantibus debitum subtrahatur; tum quòd cavendum fuerit maximè, ne cum diligens ad suscipiendos ordines, præ cæteris Sacramentis, faciendum sit examen, nec omnibus pateat, sed paucis, iisque eminentioribus et selectis, iudicium istud et diligentem inquisitionem pecuniæ vis perverteret, eavè largitione ad sacra præfecturam indignis pateret, dignis verò, quibus curia superlex foret, clauderetur; tum quòd, cum cupiditati et ambitioni simul obviàm in hoc Sacramento eundem sit, facilius facit sumptus omnes prohibere quàm moderatos constituere: nam et faciliè pecuniæ cupiditas exiguos sumptus quasitis falsis rationibus augendos dictasset, et ambitio honorum ac dignitatum erogari consensisset; et quantumvis modicà largitione, immensa etiam excusari potuisset; unde et criminis inquisitio difficilior et proclivior ad simoniam via fuisset; ob quos prædictæ rationes nullam, ne modicam quidem, Ecclesia largitionem fieri voluit, ne immodicæ sensim fierent, vel factæ tegerentur: quòd etiam eo cetero in decretum, ne ananiam subditi arripere et suspicandi, non probitate, sed pecunià ab ecclesiasticis gradibus paverent; nihilque se inferiores his putarent quos non propter eminentiam vitæ electos, sed propter pecuniam admissos suspicarentur; faciliè enim de primoribus populus malum suspicatur, et ubi suspicatur, contemnit.

ARTICULUS V.

An post ordinationem, vel oblata spontè munera dare, vel accipere sit simoniacum.

I. Maximè itaque in ordinatione vitari debet cupiditatis et avaritiæ suspicio, cuius lugienda causâ munus, quod alicui licitum esset dare vel accipere, prohibetur, ne in eam suspensionem vel dans vel accipiens incidat. Atque inde fit ut munera præsertim ante ordinationem dari Ecclesia prohibeat, de muneribus vero post ordinationem dandis minus sit sollicita; cuius rei ratio est, quia quæ post ordinationem dantur, nullo præsupposito pacto, nullâ turpi conventionione præmissâ, iudicium eligentis, seu ordinantis nullatenus corrumpere poterunt, sed integrum relinquunt et liberum, ideòque gratitudinis et honorarii videntur esse testimonia, non pretii pro ordinatione dati argumenta; quæ verò ordinationem præcedunt, iudicium eligentis pervertere, et mercedis pro ordinatione oblata rationem subire possunt.

II. Atque inde fit ut variis ecclesiasticis legibus munera olim ista post ordinationem permissa sint, si gratis oblata, non incurso minimè largientibus pudore, aut metu, non injectâ largientibus spe majoris dignitatis aut gradus, extorta fuerint; præsertim si parvi sint momenti, non onerosa danti, non accipienti valde utilia, non tanta quæ aut dantem de mercede cogitasse persuadeant, aut accipientem credantur, ad malum allicere, vel ab officii sui recto tramite divertere potuisse. Hinc Hieronymus Samuelem, quamvis cum ob acceptum propheticum oraculum Saul quarâ parte sibi donaverit, à simoniæ labe excusat, quod cum modici valoris esset ista pecunia, in grati animi significationem dari, et in memoriam gratitudinis accipi solum videretur. Hinc concilium Toletanum XI præmia nisi voluntariè oblata recipere vetat; hinc Gregorius VII in synodo Romanâ clarius hanc licentiam confirmat, dùm ait, lib. 4. Regist., epist. 44, sive cap. 88, in synodo Romæ habita, 1, quæst. 2, c. *Sicut episcopum*: « Is autem qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus, neque petitus, post acceptas chartas et pallium, aliquid cuilibet ex clero, et gratiæ tantummodò causâ dare voluerit, accipi nullo modo prohibemus, quia ejus oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit. » Nec minùs aperta hujus quæstionis decisio et integra elucidatio continetur in responso Alexandri III archiepiscopo Strigoniensi: cum enim seisciscutus fuisset predictus archiepiscopus, nùm simoniæ criminis reus ipse foret, à ejus fratre legatus apostolicus à quo pallium ipse acceperat equo donatus fuerat, respondit in hæc verba summus Pontifex, cap. *Ubi quæstiones*, de Simoniâ: « In hoc itaque quòd P. presbyter cardinalis Apostolicæ Sedis legatus pro electione tuâ, et ut pallium tibi traderet, ad partes illas accessit, et frater ejus præsciens necessitatem, et equum unum te ignorante transmisit, quoniam per mare veniens nullas aut paucas secum equitaturas adduxit, te nullo modo timere oportet; cum in accipiendis vel dandis muneribus tria sint maximè atten-

denda : personæ scilicet dantis et accipientis qualitas, quantitas muneris et donationis tempus. Qualitas personarum, ut à quo, et cui, videlicet an à paupere diviti, vel è converso, sive à divite locupletum datum fuerit; æstimatio muneris, et donationis tempus, si magni vel minoris pretii res data existat, et an instante necessitate, seu alio tempore conferatur. Si ergo prædictorum cardinalis et fratris tui personam et qualitatem pensamus, non fuit magnum ab eodem fratre tuo cardinali equum unum transmitti, quem etiam joculatori non petenti vir tantus et tam abundans fortè donarit; verum si temporis necessitatem perpendamus, non alià intentione hoc constat factum fuisse, quàm ut cardinalis subveniretur in articulo prænotato. » Et infra : « Quod autem scriptum est : « Beatus qui excutit manus suas ab omni munere, » de illis donis dictum est, quæ accipientis animum alligere vel pervertere solent; quoniam si ipsa etiam persona electi offerat ordinatori vel consecratori suo, electuario, aut de vino, sive de aliis ejusmodi, quæ modici pretii fuerint, et voluntatem recipientis inclinare vel movere non debeant, non tamen Ecclesia Romana interpretari consuevit accipientem in hoc delinquere, vel donantem. »

III. Duo hæc addo ad prædictorum confirmationem; primum facilius simoniam præsumi, si minus quodcumque ante ordinationem persolvatur, quàm si post ordinationem, quia, ut ait Innocentius III, c. *In tantum*, de Simonia, epistolâ decretali ad archiepiscopum Cantuariensem, *expressius exprimit venditionis speciem, qui prius recipit pretium, quàm rem conferat pretiosam*. Unde secundum leges civiles emptor tenetur prius offerre pretium, quàm venditor ei rem tradat, nisi neuter alteri fidem habeat, quo casu pretium et res apud sequestrum deponuntur; quam doctrinam confirmat Cyrillus Alexandrinus, qui nempe asserit sacerdotes nihil accipere debere, nisi post Sacramenti collationem, quod Moisaicæ legis præcepto significari docet, utpotè quo sacerdotes nonnisi ex reliquiis sacrificii epulari jubeantur. Ideoque filii Ileri graviter peccasse dicuntur, quòd carnes caperent antequàm Domino offerrentur. Alterum est multa spontè oblata recipi posse, quæ tamen licitè exigi nequaquam possunt; sic enim pro ecclesiis dedicandis nihil quidem exigi voluit concilium Bracharense II, quamvis oblata munera recipi posse permisit; sic eulogias, quæ ad episcopos in synodo deferri solebant, extorqueri vetat, oblata tamen non respui consulit Leo IV, pontifex maximus, epistolâ ad episcopos Britannicæ; sic Gregorius Magnus ad Januarium scribens (ut plura omittam, quæ hæc de re proferri possent) pro sepulturâ quod spontè oblatum sit, id recipi permittit, exigi verò quippiam prohibet.

IV. Nec mirum; nam, cùm in emptionibus et venditionibus pretium exigi possit, gratuita verò nunquàm exigantur, id utique magis habet rationem pretii quod exigitur, gratuiti verò quod ultrò offertur. Istam tamen distinctionem muneris ante vel post ordinationem oblata vix admittere videtur Basilius in epistolâ cano-

nica ad episcopos sibi subditos, ubi eos monet ne pecuniis ordinationes faciant; sic enim loquitur : « Quod est eorum artificium dicam; existimant enim se non peccare, quòd neque simul accipiant, sed post ordinationem capiant. Capere autem quodcumque, est capere. » Eadem iisdem ferè verbis habentur in epistolâ Tharasii Constantinopolitani ad Adrianum summum pontificem; quorum quidem sententiæ de muneribus alicujus momenti videntur mihi intelligendæ; certum enim est in praxi valdè differre, ut probavimus, aliquid modici valoris accipere post ordinationem; et aliquid ante ordinationem, quod sit alicujus momenti, accipere; in hoc siquidem simoniæ suspicionem jure fundari, semperque mali speciem delitescere; in illo secùs apparet; magni tamen valoris munera, etsi post ordinationem spontè oblata sint, non tamen spontè oblata præsumi, sed suspicionem inducere, quasi antea promissa fuerint, experientia docet; unde in iis, sive ante sive post ordinationem dentur, licet quoad rem sit differentia, tamen quoad suspicionem vix aliquam reperiri verisimile est. Nihilominus Paschalis, et Innocentius II, summi Pontifices, sive ante sive post ordinationem nihil dari, etiam alicujus consuetudinis prætextu, voluerunt. Concilium quoque Toletanum, sub Sixto IV habitum anno 1473, nequidem post ordinationem quicquam recipi permittit : « Ordinationum, inquit, collatio gratiosè à sanctis episcopis est concedenda, cùm præcipuè Ordo sit Sacramentum spirituale; præcipimus igitur universis episcopis nostræ provincie ut pro conferendis ordinibus quibuscumque nihil penitus ante vel post, seu cùm iidem ordines celebrant, exigant seu recipiant. »

V. Consultò quoque Tridentinum concilium, consentaneè decreto synodi Romanæ sub Innocentio II, ad omnem penitus excindendam simoniæ speciem et occasionem statuit, ne quid etiam spontè oblatum episcopi, aut eorum ministri, quovis prætextu recipiant : « Quoniam, » inquit, sess. 23, de Reform., cap. 1, « ab ecclesiastico ordine omnis avaritiæ suspicio abesse debet, nihil pro collatione quorumcumque ordinum, etiam clericatûs tonsuræ, nec pro litteris dimissoriis aut testimonialibus, nec pro sigillo, nec aliâ quâcumque de causâ, etiam spontè oblatum, episcopi et alii ordinum collatores aut eorum ministri, quovis prætextu accipiant. » Eamdem constitutionem amplexa sunt, concilium Mediolanense provinciale I, à sancto Carolo Borromæo habitum, concilium Burdigalense anno 1582, et Tolosanum anno 1590, et alia variis temporibus, sive in Galliâ, sive in aliis terrarum partibus, quæ, eodem zelo repullulantes, eâ occasione simoniæ surculos decretorum suorum falce radicibus excindere constituerunt. « Quod, » inquit Mediolanense I, tit. *De his quæ ad Ordinis administ. pertinent*, « à Tridentinâ synodo statutum est, ne in conferendis ordinibus episcopi, et eorum ministri, quicquam etiam spontè quâvis de causâ datum accipiant, id ipsi inviolatè servent, et à suis cubiculariis cæterisque familiaribus servandum curent. » Similiter Burdig-

lense I, tit. de Sacram. Ordinis : « Episcopi diligentissime caveant ne pro collatione ordinum, vel aliquid ultro oblatum accipiant, vel a suis accipi permittant. » Denique idem decretum synodi Tolosane in pari materiâ, apud Bechel., lib. 7, decret. Eccles. Gall., tit. 21, cap. 51 : « Quibus jus conferendi, eligendi, presentandi, commuendi, aut quavis alia ratione providendi fuerit, si omnes, vel eorum quicumque tandem fuerint ministri familiaresve, nihil prorsus in beneficii gradibus conferendi gratiam, nec sponte quidem oblatum accipiant. » Quæ quidem decreta saluberrima prudenti cuique hand dubiè videbuntur, tum ut simonia via obstruatur, tum ut suspicio omnis hujusce criminis occidatur. Etenim relicto semel illo aditu, facile simonia vitium gliscit, vel sublato etiam crimine, per istas rimas facile simoniae species apparebit; si enim vel modica semel munera dare et accipere licet, periculum est ne certatim dum majora quisque emulatione quâdam munera offerre satagit, modica ista munera in immensum crescant; quia nec ambitionis dantium, nec accipientium avaritiæ ullus est modus; periculum ne consuetudo dandi pro lege sit; et saltem pudore suffundantur qui non dederint, vel viles habeantur, et minus generosi, qui minus dederint, sique sollicitantibus hinc avaritiâ, illinc ambitione, metu, verecundiâ, dandorum, accipiendorum pro ordinatione majorum etiam numerum necessitas quædam imponatur quæ simoniae notam inurat; vel si hoc minus contingat, contingere saltem credatur, sique simoniae suspicione populorum animi graviter offendantur.

ARTICULUS VI

Reprobantur consuetudines aliquid dandi ordinatori seu consecratori, cathedralici, inthronistici, pastus, pastelli, sigilli, vel quocumque alio titulo.

§ 1. *De consuetudinibus, cathedralicis, inthronisticis, insinuativis.*

I. Quæ autem superius diximus infra dicendis lucem afferunt, apparentque non frustra præmissa, sed necessariò præsupponenda fuisse. Ex iis siquidem jam omnes satis intelligunt Ecclesiam, nihil pro ordinatione cuiquam quovis titulo, ante vel post ordinationem, gratis oblatum vel exactum dari voluisse, et quascumque contrarias consuetudines, quæ ad tempus fortassè toleratæ, sive etiam permissæ, nec iniquæ judicatæ fuerant, peremptoriis Ecclesiæ judiciis tandem condemnatas extitisse; verum speciatim singule istæ consuetudines examinande sunt, eaque quas vel cupiditas vel ambitio ad faciendum fœcurn excogitarunt, propius inspiciende sunt, ut quantum in iis periculum lateat intueamur; quod probabiliter in causâ fuisse creditur, ob quam Ecclesia, suis ipsas sententiis reprobaret; primumque de iis quæ episcopo consecratori seu ordinatori, tum de iis quæ ipsius officialibus, ministris, aut quibuslibet aliis clericis prætextu alicujus consuetudinis persoluta fuerint, disseremus.

II. Generatim observandum est Ecclesiam variis

decretis quidquam ordinatori seu consecratori, ab ordinato vel consecrato dari sæpissime prohibuisse. Primum enim summi pontifices districtè id vetant; Gregorius, lib. 4, epistola 55 ad Joannem episcopum Cornithiorum, *facto concilio ante corpus B. Petri apostolorum principis, tum de hoc (puta pallio), tum de ordinationibus aliquid accipere sub districtâ interdictione vetimus*. Idem quoque apud Gratianum *proculdubum munusculum appellat quiddid in ordinatione quocumque prætextu dari fingitur*. Astipulatur Gregorio Innocentius II, Paschalis II, Alexander III, et alii plures interius citandi, quibus et Basilii et Tharasii aperte consentiunt. Severè quoque id ipsum, præter Canones apostolicos, varia concilia prohibent, ex quibus aliqua proferimus, primumque ex Gallicanis Aurelianense II, c. 5 : *Ne quis episcopus pro quibuslibet causis, vel episcoporum ordinationibus, caterorumque clericorum aliquid præsumat accipere, quia sacerdotem nefas est cupiditatis venalitate corrumpi*. Thronicum II, can. ult. : *Nullus episcoporum de ordinationibus clericorum præmia præsumat exigere, quia non solum sacrilegum sed et hæreticum est, sicut in Dogmatibus ecclesiasticis habetur insertum, ad ordinandum clericum per ambitionem ad imaginem Simonis Magi pecuniam offerre sacerdoti*. Cabillonense sub Carolo, cap. 16 : *Statuimus ut sicut pro dedicandis basilicis, et dandis ordinibus, nihil accipiendum est, etc.* Aquisgranense II, sub Ludovico Pio, parte 1, c. 5 : *Nullus episcoporum, vel ministrorum ipsorum deinceps pro distributione sacrorum ordinum, etc., aliquid exigere præsumat*. Bituricense, c. 2, seu Lemovicense, act. 5 : *Episcopi de sacris ordinibus munus non accipiant*. Pictaviense, cap. 4 : *Nullus episcopus pro sacris ordinibus, vel pro ecclesiarum benedictionibus, vel quibuslibet aliis benedictionibus munus accipiat*. Tolosanum, sub Victore II : *Si quis episcoporum quocumque modo per pecuniam ordinaverit episcopum, abbatem, presbyterum, diaconum, aut quemcumque alium, qui numeratur inter clericos, ipse gradus sui periculo subiacebit*. Prætermitto varia alia Gallicana concilia, quæ huc referri possunt. Ad Hispanica venio, ex quibus illa in mentem occurrunt, Bracharense II, c. 5 : *De ordinatione clericorum episcopi munera nulla accipiant : sed, sicut scriptum est, quod gratis donante Deo accipiunt, gratis dent*. Barcinonense II, c. 4 : *Cum ad officia ecclesiastica clerici provehantur, nihil pro benedictione aut subdiaconi aut diaconi vel presbyteri collatâ, quidquam, vel sub oblationis nomine, à quocumque episcopo, vel ab ejus clero inquiratur*. Bracharense III, c. 7 : *Quicumque pro conferendo cuiquam sacerdotii gradu, aut munus quodcumque, aut promissiones muneris, antequàm ordinetur, acceperit, vel etiam postquam ordinatus fuerit, in aliquo se pro hoc ipso præsumperit numerari, sive qui dederit, sive ille qui acceperit, juxta sententiam Chalcedonensis concilii gradus sui periculum sustinebit*. Toletanum VIII, c. 5 : *Quicumque deinceps propter accipiendam sacerdotii dignitatem quodlibet præmium detectus fuerit obtulisse, ex eodem tempore noverit anathematis opprobrio condemnatum, etc.* Et Italici legis de præsertim synodi Romane sub Gre-

gorio II, Nicolao II, Innocentio II, Melphitana sub Urbano II, sed maxime Lateranensis sub Alexandro III, cujus verba inferius saltem ex parte referuntur. A pluribus hinc congerendis abstinere: hoc tantum moneo tantum abesse ut posterioribus conciliis severitas illorum canonum mitigata, cum potius firmata videatur, nevisque fraudibus preclusa itidem sit via, ne omnino excommunicationes pecunie interventu fiant: sic in concilio Toletano sub Sixto IV, Tridentino, Mediolanensi I, Buzigalensi sub Pio V, Tolosano sub Gregorio XIV, et aliis recentioribus conciliis, nequidem oblata sponte munera episcopo recipere permissum est, ut superius docuimus.

III. Jam vero, ut descendamus ad varios pretextus, quibus pecunia à consecratoribus corradi olim in ordinatione consueverat: primum quidem *cathedratici*, seu *ones della cattedra*, id est, *cathedratici*, et *intronasticorum* nomine consuetudines quasdam persolvi solitas refert Justinianus, et quales iste forent iis verbis præseribit. Novellâ 125, cap. 5: «Pro consuetudinibus autem illa sola permissum præberi ab ordinatis episcopis, quæ subsequenter præsentî legi inserti sunt: jubens igitur beatissimus archiepiscopus et patriarchas, hoc est, senioris Romæ, et Constantinopolensis, et Alexandriæ, et Theopolis (1), et Hierosolymorum; siquidem consuetudo habet episcopis et clericis in eorum ordinatione non minùs quàm viginti auri libras dari, ipsa solummodo præberi quæ consuetudo recognoscit: plus autem ab hac quantitate nihil supra viginti libras præberi: metropolitam autem à propria synodo, aut à beatissimis patriarchis ordinatis, aut alios omnes episcopos, qui aut à patriarchis, aut à metropolitâ ordinantur, dare pro intronisticis quidem solidos centum, cæteris autem ordinatis et aliis ministrantibus ei, et solemniter accipientibus solidos trecentos. Si verò Ecclesiæ redditus minùs quidem quàm triginta auri libras per annum reddant, non minùs autem quàm decem, dare pro intronisticis solidos centum, aliis autem omnibus qui ex more capiunt, solidos centum; si verò minùs quidem quàm decem, non minùs autem quàm quinque auri libras Ecclesiæ redditus esse contigerit; pro intronisticis quidem dare solidos quinquaginta, omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus, solidos ducentos; si autem minùs quàm quinque, non minùs autem quàm duas auri libras Ecclesiæ redditus habeat, pro intronisticis solidos decem et octo, omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus solidos viginti quatuor; si autem minùs trium, non autem minùs quàm duorum auri librarum quantitas Ecclesiæ redditum reperitur, dare intronisticis quidem solidos duodecim, pro omnibus verò aliâ consuetudine sive Episcopum enim Ecclesiæ minùs quàm duas auri libras redditus habentem, neque pro intronisticis, neque pro aliâ quâlibet consuetudine dare aliquid per-

mittimus. Hæc autem sic præberi disposuimus: primus presbyter ordinantis episcopi, et archidiaconus suscipientes, ex consuetudine percipientibus hæc dividunt. Igitur jubemus hæc omnibus modis observari, ut non ex talibus occasionibus Ecclesiæ praveantur, et sacerdotia venalia fiant; si qui autem ultra quantitatem à nobis definitam, pro intronisticis aut consuetudinibus quâlibet modo præsumat accipere, jubemus quidquid plus acceperit, triplum ex rebus ejus vinuicari Ecclesiæ dantis. » Porro clericum nihil ei à quo ordinandus est idem Justinianus dare permittit, sed solum quasdam consuetudines ejus ministris persolvere; quæ de re infra.

IV. Ut autem prædicta Justiniani constitutio rectè intelligatur, variaque ex eâ ad propositum scitu et observatione digna eruantur; notandum est 1° consuetudines ab imperatore vocari ea munera quæ vel ordinantibus vel eorum ministris offerrentur, nullâ lege, sed solâ consuetudine: quinimò cum lege prohibita viderentur, solâ consuetudine excusari seu defendi possent; quamvis enim, ut fusiùs supra docuimus, nequeat quovis usu, quâvis consuetudine, legitima fieri sacrorum ac spiritualium venditio; consuetudo tamen potest efficere ut legitima censeatur donatio pecuniæ, quæ alio titulo debito aut honesto, v. gr., titulo gratitudinis, honorarii, elemosynæ spiritualis, in honorem scilicet cathedræ, in subjectionis testimonium, in alimentum ecclesiastici primatis seu superioris, aliove titulo persolvenda præscribatur. Cavenda tamen semper, ut supra etiam observavimus, vel ipsa simoniæ species, ut quod honorarium dicitur, aut servitium, seu homagium (si barbaris vocabulis uti fas est), id potius ecclesiasticæ dignitatis conquirendæ pretium esse videatur.

V. Notandum est 2° quosdam promiscuè sumere hæc nomina, consuetudines, *cathedratica*, *intronistica*, *insinuativa*, seu *ἐμπροστυα*: quare ubi in novellâ Justinianicâ citatâ, *intronistica* sæpè memoravimus, ea nempe nomina quæ *ὄντες ἐκ τῆς cattedræ*, ut habet Græcus textus, conferebantur, Julius passim *cathedratica* legit: nec tamen hæc nomina, vel eorum aliqua, in quibusdam locis nonnunquàm promiscuè sumi possint, quia aliqua, v. gr., nonnunquàm sunt *cathedratica*, quæ eadem sunt *intronistica*, et illa omnia munera, quæcumque sint, consuetudinum generali nomine dici possunt; multum tamen inter se nomina ista discrepant, ut ex aliis locis et ex ipsorum notitiam notatione colligitur. Consuetudines siquidem generali acceptione dicuntur quæcumque vel procurationis ergo, vel *cathedratici* nomine, vel subsidii charitativi, ut dicitur, causâ, ex usu persolvuntur, et passim apud utriusque juris doctores reperiuntur. *Cathedraticum* verò dici solet illud quod solvitur ecclesiæ cathedræ, seu potius ejus capiti, id est, episcopo, in signum subjectionis, et honorem cathedræ; seu quod datur episcopo pro oneribus cathedræ, id est, pastoralis officii sustinendis, ideòque *cathedraticum* dicitur; quod etiam, quia in synodo persolvi solebat à subditis episcopali cathedræ convenientibus ad diocesanam

(1) Theopolis Antiochia dicta, postquam restituta fuit à Justiniano. Codromus, anno 2 imperii Justiniani. Cujasius, ad leg. 7 de summâ Trinitate observat. 12, et alibi.

conventum, ideo synodaticum interdum vocatur; quare constat ex concilio Bracharensi II (in quo duorum solidorum pro cathedralico solutionem primum jussam fuisse censent viri graves), nec non ex rescripto Honorii III ad Assisinatensem episcopum, in quos canones cathedralici significationem explicant Joannes de Fantasia, Bernardus Bononiensis et alii, quam variis in locis alii exponunt; itaque cathedralici nomine venire possunt in prædictâ novellâ ea etiam munera quæ dabantur ordinantî pro honore cathedræ, et in signum subjectionis; quamvis enim ista in synodo persolvi solerent, et ideo synodatica dicerentur, potuerunt tamen in ordinatione quoque persolvi, et in eo etiam casu cathedralica simul ac synodatica dici, quod, ut alibi agendo de ministro ordinationis insinuabimus, jus faciendæ ordinationis et cogendæ synodi sibi maximè cohererent; adeo ut quidam exempti forent ab aliis oneribus, ad eorum tamen synodum convenire vocati tenerentur, à quibus ordinati fuissent, et quorum cathedram tanquam matricem agnoscerent; nunquam autem ea quæ ministris episcopi ordinantis, assessoribus, vel officialibus ejus offerebantur, cathedralica dici potuerunt.

VI. Inthronistica verò dici possunt quæcumque pro adeptione throni concederentur; unde patet quantum ista à cathedralicis differant; tum quod à solis episcopis persolvi propriè dici queant, non à cæteris inferioribus clericis; nam sola sedes episcopalis thronus vocatur; proindeque soli episcopi in thronum suum deduci, et ad thronum sublimari dici possunt: cathedralica verò maximè conveniunt clericis, qui ea episcopis suis persolvunt; tum quod inthronistica etiam archidiaconis et aliis ordinantis episcopi ministris, à quibus episcopi in possessionem deducuntur, dari possint; cathedralica propriè solis episcopis debeantur; inthronistica in grati animi testimonium aliquando dentur; cathedralica in honorem semper cathedræ, et subjectionis signum; inthronistica aliquando à superiori inferioribus, cathedralica nonnisi ab inferioribus superiori præbeantur; tum quod cathedralica etiam in synodo ab ordinatis à longo tempore persolvantur; inthronistica nonnisi à recens ordinatis. Insinuativa denique ea sunt, quæ quis, ut loquitur Justinianus, novell. 123, cap. 16, *conclericis suis, pro insinuatione suâ seu admissione*, congratulationis ergo, et mutue societatis incundæ causâ, præberi videntur. In quo apparet quomodo à cathedralico, quod soli episcopo debetur, et ab inthronisticis, quæ solis episcopis vel eorum officialibus, à quibus quis in throni episcopalis possessionem mittitur, distinguantur.

VII. Notandum est 3° ad prædictam auri summam quæ in citatâ novellâ præscribitur rectè intelligendam, videndum obiter hic esse quid solidorum nomine, quid libræ in istâ constitutione intelligatur. Quamvis ergo probabile sit libram apud veteres Romanos fuisse quadraginta quinque solidorum, tempore verò Constantini Magni fortasse fuisse octoginta quatuor, ut notat Scaliger, posteriorum tamen imperatorum tempore solidos septuaginta tantum duos in libram appen-

ses fuisse, patet ex lege Valentiniani et Valentis Lupicino et Jovino consulibus, l. 13, C. Theodos. de Suscep. præp. et arc. : *In septuaginta libra feratur accepta*; et ex lege Arcadii, Olybrio et Probino coss., l. Unic., C. Theodos. de Oblat. votorum : *Quando votis communibus felix annus aperitur, in unâ librâ auri solidi septuaginta duo obrysiaci principibus offerendi, devotionem animo libenti accipimus*; eamque sententiam amplectuntur communiter Wilebodus Suellius, rei nummarie scriptor, Gothofredus, juris civilis interpres et alii. Ab eo verò tempore quo è librâ duo et septuaginta solidi signari cœpere, ipsi solidi valore et pondere quam proximè æquavere nummum aureum Anglicum, quem geniatum, vel angelotum, vulgò ab angelo, seu genio alato indignant, teste Wilebordo supra citato. Rectè quoque notat Scaliger aureum nummum veterem posterioribus Constantino imperatoribus solidum dici; quod etiam adnotavit Glossa juris pontificii in canonem concilii Bracharensis II supra citatum, quem de ejusmodi solidis explicat, de quibus etiam citatæ superius leges debent exponi, necnon lex illa Justiniani, quæ in libris Institutionum ipsius habetur, ubi pœna 50 solidorum in temerè litigantem constituitur. Gothofredus, citatam novellam interpretatus, viginti auri libras 440 aureis æstimat, duas auri libras centum quadraginta quatuor; ex ejus sententiâ, cum unaquæque auri libra septuaginta duos solidos habeat, singuli aurei singulis solidis pensandi sunt. Prædicta itaque constitutio Justiniani certam pecunie summam constituit, quæ ordinatoribus eorumque ministris ab ordinatis persolvi deberet, nec liberum relinquit unicuique, aut ampliorem summam persolvere, ne nimîa liberalitate liberalitatis nomen pereat, ejusque loco turpis sacrorum nundinatio succedat; aut nihil omninò persolvere, ne vel gratitudini nihil detur, vel honori ordinantis non sufficienter deferatur. Utrum autem ista constitutio apud omnes obtinuerit, non satis certum; paucæ ejus in Occidente tempore Justiniani, et sequentium imperatorum, adverte vestigia, quinimò videtur mihi mos iste diminutus à S. Gregorio, qui eodem quo Justinianus sæculo, non multo post ejus obitum tempore, inaperante Mauritio sedit, et ad Joannem Corinthiorum episcopum scribens pro ordinibus aliquid accipi omninò vetuit; supra quoque leges varios conciliorum canones tempore Justiniani vel post conditos, quibus episcopi ordinatores ab ordinatis quidquam omninò accipere vetantur. Diu tamen post Gregorium reprobatur Carolus Magnus, lib. 1 Capitul., cap. 97, consuetudinem episcoporum in Longobardiâ, *qui ab his quos ordinabant munera accipere et exigere soliti erant*.

VIII. In Oriente verò vel hanc, vel similem electionis formam perseverasse, constare potest ex novellâ constitutione imperatoris Isaaci Comneni, lib. 1 Codicis juris Orient. et inter constit. imperatorias post novellas Justiniani, in corpore juris civilis; quæ summam definit ordinatoribus à singulis ordinandis, *consuetudinem, quæ pro ordinatione dantur nomina* persolvendam. *Statuit*, inquit ille, *imperatoria mea*

majestas, ut etiam in ordinatione sacerdotum, et canonico, vetus forma auctoritatem obtineat; et nihil in ordinatione episcopus qui ordinat amplius accipiat quam præstantioris monete novæ majestatis septem aureos nummos duntaxat: unum scilicet quando facit simplicem papam, sive lectorem, tres quando ordinat diaconum, alteros tres, quando sacerdotem, sive presbyterum perficit. Subdit quedam de canonico, id est, tributo ordinario, quod singuli vici episcopis pendebant in iisdem vicis, majus, aut minus, prout vici isti plura vel pauciora infundibula obtinebant: quod an pro institutione clericorum in iisdem vicis, necne, penderetur non satis mihi constat. quamvis enim *ἡμετέροις καὶ τῶν ἄλλων ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν*, eadem verborum serie conjungat, non satis tamen patet an summe istæ pecuniariæ disjunctæ omnino essent, et pro rebus penitus diversis selverentur. Certè canonici nomen pro quovis tributo ordinario intelligi posse res explorata est, atque inde canonici sui exactores collectoresque nominati in quos jus erat præposito sacri cubiculi, quorum in novellis Justiniani, itemque apud Cassiodorum et alios auctores passim mentio. Porro quod *λεπτόν παπῶν*, id est, simplicem papam, *ἀναγνώστην*, seu lectorem vocat imperator non miraberis, si quoscunque clericos papas olim dictos resciveris; sic enim in novellâ Alexii Comneni, et in Photii Nomocanone minoris ordinis clerici, referente Balsamone, in can. apost. 62, *πισινὴ παπῆ* vocatur; corona verò clerica Balsamoni *παραλήπτρα* dicta est in c. 21 synodi Trull. Vide de hoc nomine Valfridum Strabonem; ad alia nos que sunt nostri instituti progrediamur.

§ 2. De donationibus nomine pastus et pastelli.

IX. Legimus et nomine pastus, seu pastelli, ordinatores ab ordinatis aliquid exigere solitos: quam tamen consuetudinem vix prius in usu fuisse quam reprobaram legimus. Refertur à Joanne diacono S. Gregorius, et quòd cum quosdam cognosceret ad evitanda simoniace hæresis crimina nomina pastellarum calidè vocitare, prudentissimus doctor, sententiam quam initio pontificatus protulerat iterato protulisse, dicens: Antiquum Patrum regulam sequens, nalli quidquam de ordinationibus accipiendum esse constituo, neque ex datione pallii, neque ex traditione chartarum, neque eà quam per ambitionem simulatio invenit, appellatione pastelli, etc.; pro ordinatione ergo et usu pallii, seu chartis atque pastellis, eundem qui ordinatus est vel ordinatur omnino aliquid dare prohibeo, in Vita S. Greg., lib. 3, cap. 3. Ejusdem sancti Pontificis decretum habetur, tum inter ejus Epistolas, tum in synodo Romanâ sub eodem habitâ. Ex quo certè liquet tunc primum morem istum accipiendi aliquid ab ordinato pro pastellis fuisse excogitatum, statimque à prædicto S. Gregorio et synodo Romanâ damnatum, quibus nihil omnino, quovis prætextu, pro ordinatione exigere debere placuit. Posteriores Gregorio duo alii pontifices eundem morem reprobârunt. Paschalis siquidem papa, quæst. 3, c. Si quis objecerit, protulit ne quis pastum vel pastellum, ante vel post ordinationem beneficij ecclesiastici statueret ad id;

similiter Innocentius II, postquam universim simoniæ rationem exagitavit, tandem concludit ut, nec pro pastu, nec sub obtentu alicujus consuetudinis ante vel post à quoquam aliquid exigatur, vel ipse ordinatus dare præsumat, quoniam simoniacum est. Innocent. II, in synodo Rom., cap. 2; referitur 1, q. 3, c. Si quis præbendas.

X. Novimus et aliquos alios prætextus sumendi et exigendi munera ab ordinatis, seu consecratis, quorum mentio, simulque damnatio habetur in concilio Pictaviensi jussu Paschalis II habito, anno scilicet 1123, præside Joanne cardinali de Crema Apostolicæ sedis legato. Prioris synodi, can. 13, verba hæc sunt: *Ut neque archiepiscopi ab episcopis, neque episcopi ab abbatibus cappas, tapetia, bacinos, et vel manutergia in consecratione eorum exigant, sub excommunicatione interdicimus.* Posterioris illa, cap. 2: *Statuimus præterea, et apostolicâ auctoritate decernimus ut in consecrationibus episcoporum, seu in aedificationibus ecclesiarum non cappæ, non tapetia, non manutergia, non bacilia, et nihil omnino per violentiam, nisi spontè oblatum fuerit, penitus exigatur.* Non judicârunt ista concilia rationabilem esse prætextum quem invenerat turpis pecuniæ cupiditas, ea scilicet exigendi ab ordinatis, quorum in ordinatione aliquis esset usus; sapienterque adverterunt avaritiam sub quâcunque veste latentem, avaritiam esse; sacrilegium, quocumque prætextu velaretur, sacrilegium esse; multò magis, si prætextus frivolus esset, et excusatio puerilis: quis autem istum prætextum non derideat, ut quia tapetibus Ecclesia in ordinatione episcopi ornatur, quia alia instrumenta ejus consecrationi debitè celebrandæ inserviunt, hæc in utilitatem consecrantis cedant? quis hic aut dandi aut accipiendi justus titulus esse possit? inanis hic qualiscumque prætextus, ut nec prætextus dici debeat.

§ 3. De donationibus titulo sigilli.

XI. Minus utique ridiculus est, sed simoniæ speciem magis referre videtur omnium ultimus pecuniæ in ordinatione corradendæ prætextus, qui hoc tempore usitatissimus, collocatio scilicet annua sigilli, quo literæ seu dimissorie pro ordinibus recipiendis, seu testimoniales pro collatis muniri debent ut fidem apud omnes obtineant; cum enim priores quidem omnes prætextus vel gratitudinem quamdam referrent, itque in arbitrio dantis, quoad quantitatem pretii persolvendi viderentur esse collocati, vel honorarii rationem haberent, et subsidii ab inferioribus superiori in honorem cathedræ debiti, ejus taxatio, ut ita loquar, imperatoriis legibus præscripta erat, ut non quantum quisque vellet, aut daret, aut acciperet, sed quantum Ecclesiæ redditus, aut quam quis promoveretur, ferre possit: in iis prorsus minis videbatur inesse ratio pretii ordinationis, aut pecuniæ pro re spiritali collocandæ: nulla vel minùs apparens simoniæ pravitatis species; at in posteriori istâ conquiendæ pecuniæ ratione evidenter simoniæ pravitas elucet, quia nulla alia accipiendi prætextus ratio quam potestas, quam alteri facit episcopus, ut ejus sigillum literis publicis apponat, jusque quod habet

ad publicum de ordinatione testimonium ferendum, vel ad licentiam ordinationis ab alio suscipienda concedendam; porro potestas ista quam alteri concedit ut litteras publicas episcopali characterē ac sigillo muniat, spiritalis est, quia episcopalis auctoritatis quaedam participatio est. cum nonnulli episcopi nomine publicae litterae fieri possint; jus quoque illud seu testimonii publici ferendi, seu licentiae concedendae ad recipiendos ordines episcopali dignitati non adnexum solum, sed innatum, merè quoque est spiritale; ideoque si quidquam iis titulis episcopus exigit, pecuniam pro re spiritali videbitur exigere, quod simoniacum est. Deinde nullus hic gratitudinis color, quia litterarum publicarum usus necessarius, pecuniae pro iis solutio necessaria, et, quod iniquum est, ab ipso episcopo praescripta, qui quantum solvi debeat notario, praescribit ut majorem ab eo summam colligat, quò majori ipse pretio merces suas seu laborem vendet; nullus honorarii hic praetextus, cathedra ei locus nullus; non enim in subjectionis testimonium pecuniae donatio ista praetextitur, quae à notario pro jure sigilli exigitur; de cathedra honore non hic agitur; sed episcopo pro testimonio quod veritati debitum reddit; vel pro gratia quam concedit pecunia, quantum ipsi placuerit, traditur; quomodo autem id excusari possit alii videant. Quamobrem turpissimus omnium praetextus, qui simoniae rationem non redolere solum, sed continere videatur, est ille qui est sigilli ob quod pecunia ab ordinandis corraditur. Adde turpem videri istum praetextum, et simoniae occasionem dantem iisdem de causis ob quas praecedentes Ecclesia reprobabat. Quis enim non fateatur quin pecunia ista quae ex singulorum ordinatione ad episcopum ordinantem reddit, in causâ esse possit, tum ut episcopus plures, eosque etiam minus aptos admittat, quo numerum expleat vel consuetum vel speratum; tum etiam ut notarius, fraudibus, dolis, importunis flagitationibus et querimoniis, quosdam, qui alias rejicerentur tanquam indigni, vel admitti procuret, vel tanquam admissos mendaciter inscribat? hoc autem apertè, et injustum, et simoniacum est.

XII. Ex duplici verò capite duplicem in eâ consuetudine simoniae vel rationem, vel certè speciem animadverto: primum est quòd pro sigillo aliquid episcopus exigit. Alterum quòd notario jus illud pro pecuniâ quotannis pensandâ committat. Quod enim ad primum attinet, vel pecunia ista in litterarum dimissoriarum concessione ab ordinandis exigitur, vel pro testimonialibus litteris ab iis qui jam ordinati sunt: si prius dicatur, quo, quæso, rationum integumento turpitudinem suam tegent, qui pecuniam istam exigent, cum manifestè appareat licentiam, quae alicui datur, ut ad ordines accedat, merè spiritalem esse, sicut et ordines ipsi sunt spiritales: ideoque quod pro istâ licentiâ datur, rei spiritalis esse pretium, non justo aliquo titulo acquisitum stipendium? si posterius, cum pro testimonio, quod veritati redditur nihil accipi liceat, infamesque habeantur qui pecuniam pro veritate confirmandâ receperint, quanto magis

nihil testificandi auctoritas, atque obligatio dignitati spiritali adnexa erant, ubi de re spiritali et Sacramento collato testimonium inquireretur, profana et sacrilega erit testimonii venditio, infamisque veritatis enuntiandae confirmatio! si pro recto ferendo iudicio nihil accipi permittitur, multo minus pro verò testimonio de ordinatione lata ferendo episcopus accipere quidquam poterit: si enim ordinationem gratis dare debet qui gratis accepit, pro veritate testanda, quam nemo unquam jure vendidit, quomodo quis pretium quaerit? si Spiritum sanctum vendit, qui veritatem, quae est Filius, pretio exponit? sed ut haec omittam, docet profectò Angelicus doctor, 2 2, q. 100, art. 5, ad 3: « Quod ille cui committitur spiritalis potestas, eo officio obligatur ad usum potestatis sibi commissae in spiritualium dispensatione, et etiam pro suâ sustentatione statuta stipendia habet ex redditibus Ecclesiae; et ideo si aliquid acciperet pro usu spiritalis potestatis, non intelligeretur locare operas suas, quas ex suscepto debiti officii deberet impendere, sed intelligeretur vendere ipsum spiritalis gratiae usum. » Quare cum episcopus ad testimonium ferendum de ordinatione à se collatâ teneatur ex officio suo pastoralis, ut plebibus innotescant, qui sacris ordinibus initiati pro sacris functionibus adiri possint, cum pro officio suo gerendo, redditus ei ab Ecclesiâ ministrentur, si quod pro illo testimonio, praetextu sigilli, accipiat, videtur spiritalem officii sui partem pretio vendere, et in simoniam incidere.

XIII. Ex altero quoque capite infamiae et simoniae nota episcopo sub annuo censu jus sigilli notario seu sigillifero collocanti inuritur: si enim simoniacus declaratur à concilio Chalcedonensi, Urbano II, et Alexandro III, quicumque vicecomitatum, oeconomatum, casteldionatum, vel aliam quamcumque ecclesiasticarum rerum procuracionem, vel administrationem vendit, nonne simili ratione qui jus sigilli notario pecuniâ committit, quod jus magis est spiritale, quam reddituum ecclesiasticorum praediorum, vel aliorum administratio, simoniacus erit? si canones eos, tanquam simoniae reos plectunt, qui vices suas, jurisdictionem suam, ecclesiarum visitationem, vel quidpiam simile sub annuo censu committunt, poteruntne eandem poenae canonice sententiam effugere, qui vices suas in litteris pro ordinatione episcopali nomine scriptis sigillo muniendi, tanquam authentico signo, alicui ad annum vel plures annos concedunt? In quo enim, amabo vos, illi peccant in quo non hi, et forsàn gravius offendant? hi jus sigilli ordini pariter ac dignitati conjunctum venale exponunt; illi jurisdictionem; si quod vendunt utrique comparetur, juris dicendi auctoritas minus spiritalis, quam jus litteras ordinationis sigillo muniendi reperietur: etenim jurisdictio spiritalis dicitur, quòd in res personasque spiritales extendatur, et dignitati spiritali adnectatur; at praedictum jus litteras istas obsignandi, et sigillo muniendi, sine quibus nec ecclesiastica officia, sacri ordines, aut dignitates sacrosanctae obtinentur, nec res nec personae pro sacris innotescere possunt,

multò magis est spirituale : præsertim cum jurisdictione ista si à dignitate sejungatur in pluribus profana reperiatur : jus autem istud totum sacrum, et ordinationis sanctissime quedam videatur esse appendix, et necessarium quoad externam Ecclesie politiam accessorium : quod proinde non magis vendi, aut sub annuo censu committi potest, quàm ipsius faciende ordinationis potestas.

XIV. Novam ergo, et quæ ita pridem in Ecclesiâ videtur emerissee, istam corruptelam, quam tamen in aliis antiquiores auctores infra citandi expunt, dùm notariorum avaritiam sugillant, recentiores doctores nuperaque concilia condemnant. Primus quem legimus istius corruptelæ videtur meminisse Joannes Sarisberiensis, in D. Thomæ Cantuariensis scholâ educatus, et ad Darnotensis ecclesiæ solium postea virtutibus suis evehctus, qui scribit promoveri non posse, sine suspitione simoniacæ pravitatis, qui jus aut auctoritatem sigilli, aut cimelii, aut scrinii emerit, quamvis ne hoc quidem loco aperte eam reprehendat, si attentè legatur : ibi enim duntaxat videtur loqui de iis, vel *qui cujuslibet secularis curiæ emunt officia, aut qui viles, aut serviles obsecundationes, principibus præstant* (quales sunt sigilliferi, scriniarii, vel thesaurarii principum) quatenus eorum gratiam in electionibus ecclesiasticis consequi possint : vel qui ad ecclesiasticas dignitates consequendas ambitione ducti, jus sigilli pontificii, scrinii, et cimelii (id est loci in quo donaria, et res sacræ ad ministerium dicatæ reconduntur, in quâ scilicet acceptatione *receptum* usurpârunt Justinianus, Balsamon et alii) administrandorum eo fine mercantur, quod utrumque reprehensibile est, esto collatio sigilli episcopalis absque crimine fieri posset. Hanc verò corruptelam apertè synodus Tridentina condemnat, sess. 21. de Reform. : « Quoniam, inquit, ab ecclesiastico ordine omnis avaritiæ suspicio abesse debet, nihil pro collatione quorumcumque ordinum, etiam clericalis tonsuræ, nec pro litteris dimissoriis, aut testimonialibus, nec pro sigillo, nec aliâ quâcumque de causâ etiam gratis oblatum episcopi, et alii ordinis collatores, aut eorum ministri, quavis prætextu ; accipiant notarii verò in iis tantum locis in quibus non viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi, pro singulis litteris dimissoriis, aut testimonialibus decimam tantam unius aurei partem accipere possint, dummodo eis nullum salarium sit constitutum pro officio exercendo, nec episcopo ex notarii commodis aliquod emolumentum ex eisdem ordinum collationibus directè, vel indirectè provenire possit : tunc enim gratis operam suam eos omnino prestare teneri decernit, contrarias taxas ac statuta et consuetudines etiam inmemorabiles quorumcumque locorum, quæ potius abusus et corruptelæ simoniacæ pravitati faventes nuncupari possunt, penitus cassando et interdiciendo : et qui secus fecerint, tam dantes quàm accipientes ultra divinam ultionem, penas à jure inflictas ipso facto incurrant. » Videant episcopi, qui se concilii Tridentini acries defensores et diligentes observatores profitentur, quâ ratione ei satisfaciant, dùm sigillum suum collocant sub annuo censu, et ut censum augeant, graves notariorum suorum extorsiones patiuntur ; videant, inquam, quâ ratione concilio satisfaciant, et quomodo divinam ultionem, quam adversus ejusmodi comminatur, et penas adversus simoniacos in jure præscriptas, quas idem concilium renovat, effugere possint. Porro quod concilium ejusmodi consuetudines non simoniacæ, sed simoniacæ pravitati faventes vocaverit, hæc causa esse potuit, quia nempe consuetudines istæ, quâ parte notarios respiciunt, non stricto jure videntur simoniacæ, sed simoniacæ pravitati favent : at quâ parte ad episcopos referuntur, verè proprièque sunt simoniacæ, ut plures theologi sentiunt, nosque supra satis superque confirmavimus : ideòque cum de iis universim concilium dissereret, et prout ad episcopos et prout ad notarios spectant, maluit ipsas simoniacæ pravitati faventes vocare quàm simoniacas.

XV. Non hic moror varia concilia quæ pro sigillo ac cerâ nihil à notariis exigi volunt, quia ista à nobis, ubi de notariis erit sermo, inferius proferuntur : tria solum hic addo, quæ de episcopis præsertim verba faciant, et istam ab iis exactionem procul amandari volunt. Primum sit Toletanum sub Sixto IV in Hispaniâ pluribus annis ante concilium Tridentinum habitum, quod districtè vetat, tit. *Quòd ordines gratiosè conferantur*, « ne episcopi, janitores, barbitonsores, et alios officiales quidquam exigere, seu levare permittant, etiam pro sigillo, et cerâ, sed gratis et liberaliter impendant. » Alterum sit concilium Coloniense, non longè ante concilium Tridentinum auctoritate Hermannî archiepiscopi, qui quòd à fide postea defecisset exauctoratus est, congregatum : « Ut autem, inquit, parte 1, tit. *Ab initiatis nihil exigendum*, ecclesiastici ordines summâ sinceritate, omni questûs suspitione, omni que mali specie quàm longissimè semotâ, conferantur, notamus ut ab initiatis quidquam, vel sigilli nomine, à vicariis nostris in pontificalibus exigatur, sed tantum scribis earum litterarum quæ formate appellantur, unus albus solvatur. » Sit in Galliâ concilium Rhemense III sub cardinali à Guysâ anno 1385 habitum, quod Tridentini canonem iis verbis confirmavit, apud Boechell., decret. Eccles. Gall., tit. de Simon., c. 38 : « Episcopus qui pro conferendis ordinibus sacris, vel minoribus, vel etiam tonsurâ clericali, aliquid acceperit, quod pretio æstimari queat, vel qui aliquid postulaverit pro litteris dimissoriis earumque sigillo, notam simoniæ vel avaritiæ incurrit. Secretarii tamen illius decimam aurei partem accipere queat juxta concilium Tridentinum. » (Quam verò id exactè, sicut et cætera concilii Tridentini decreta observârit D. Carolus, docet qui ipsius vitæ historiam scripsit, referens, inter alia, nullos eum notarios scribasque habuisse nisi clericos, et clericali vivendi genus secutos, quibus de suo stipendia ministrabat, ne ab aliis exactiones quærere cogerentur ; quid etiam de iisdem decreverit inferius legere poteris, ut consentientem Hispaniæ, Germaniæ, Galliæ Italianæ advertas.

XVI, XVII. Quis ergo tot auctoritatibus rationibusque convictus, tam turpem de cætero questum audeat approbare? Si consuetudo opponitur, consuetudinem Tridentina synodus exposcit; si Tridentine synodi decreta recepta negantur, pudent, ad fovendam avaritiam, magne synodi, que saltem pro norma ac regula quam sequantur boni, quamvis non pro lege, qua coerceantur mali, esse deberet, auctoritatem infringere; sed si quem pudor iste non retinet, cogitet consuetudinem hoc tantum posse facere, ut honesto titulo pecuniæ in ordinatione accipi possit, verbi gratia, titulo honorarii, cathedratici, vel doni gratuiti, ut nempe munera ex reverentia subiectione, gratitudine, vel aliquâ aliâ honestâ de causâ offerantur; at titulus iste, ut pro sigillo aliquid exigatur, honestus esse non potest; cum enim ex officio litteras testimoniales episcopus debeat ordinato, eo titulo nihil ab eo accipere potest; nam, ut recte ait Gregorius, hom. in Evangelia, *vendentes in templo sunt qui hoc quod quibusdam jure competit ad præmium largiuntur*. Nec magis fieri potest ut honestum sit pro sigillo pecuniâ accipere, quam pro ipsâ ordinatione: utrumque enim, tam ordinationis quam testimonium de ordinatione perceptâ, naturâ suâ vendi aut pecuniâ commutari non potest, ut superius satis probavimus. Simoniacus ergo est, meo quidem iudicio, episcopus quicumque, non obstante quâvis consuetudine, hoc titulo hocque prætextu pecunias aliquas ab ordinatis exegerit, aut exigi curaverit. Neque tamen talis certò pronuntiandus mihi videtur simoniacus, quem nec Tridentini concilii, nec Rhemensis, aut aliorum conciliorum Patres simoniacum declarare voluerunt; præsertim quia qui sigilli nomen prætexit, aliâ fortassis ratione consuetudinem receptam fovet; damno itaque prætextum, damno exactionem hoc prætextu factam; sanctissimos antistites, si qui vetitis istis lucris inhiant, ad concilii observationem quantum possum revoco, et ut ab illâ turpi mundinatione, tanquam à simoniaci pravitæ, fugiant quantopere possum contendo; eosdem tamen, si qui sunt auctores hujus exactionis, quamdiù eos Ecclesia non damnaverit, nec ego damno; nec blandiri lubet, nec religionis nostræ principibus impunè licet irasci; ne fovere iniquitatem, vel contemnere Ecclesiæ principes, si iniqui fuerint, videamur.

XVIII. Esto verò, simoniacus sit qui ejusmodi prætextu pecuniâ exegerit, non ideo simoniacus, qui coactus dederit, ubi scilicet corruptela illa viget, nec aliter ad ordines via patet quam exactiones istas patiendi, cum nempe nullus ad superiorem recursus patet, aut certè non futurus utilis speratur. Ideòne siquidem jacebit ob id Ecclesia sine clericorum ordinatione, quia prælatus iniquam exactionem consuetudine inductam fovet? Talem ergo qui pecunias in ordinatione suâ dederit, non injustum dicam egisse, sed injuriam passum, non ad ordines pecuniâ ascendisse, sed pecuniâ Ecclesiæ vexationem redemisse, præsertim ubi nihil de quæstu episcopi rescierit, vel si rescierit alio titulo eum credit comparatum. Sapienter ille, quidem meo iudicio, facit et prudenter, si alio titulo quesitum

interpretetur quod ab episcopo turpi titulo quaeritur; neque enim aut ex levi rumore quippiam de suo antistite mali unicuique credendum est, et si de opere constet, intentionis saltem excusanda quantum fieri potest perversitas; sed de iis satis.

ARTICULUS VII.

De pecuniâ quæ vicariis generalibus episcoporum, examinadoribus, et presentatoribus ordinandorum, assistentibus episcopo ordinanti, janitoribus, notariis, aliisve à familiâ episcopi, in ordinatione persolvitur.

§ 1. *Episcopo, ne quid officiales, ministri, famuli pro ordinatione capiant, curam esse oportere.*

I. Jam verò ad officiales episcopi veniamus, vicarios, examinadores, presentatores, notarios, et alios inferiores, si qui sunt, notæ, è domo et familiâ episcopi. Multum sanè interest quosnam sibi familiares, quos famulos adiscant ii qui ad maximas dignitates electi sunt, nec minùs refert in quos adjuutores officii sui partem rejiciant, quibus ministris et cooperantibus utantur. Eorum vitia sicut dominorum conscientiam onerant, ita quoque famam læsant: « Quicquid enim, » ut monebat Augustum Mæceras, apud Dionem, lib. 52 Hist., « hi rectè vel seguius egerint, id verò tibi ascribitur, talemque te cuncti censebunt, qualia eos facta exercere permiseris. » Episcopi præsertim quos domi suæ benè præpositos seligendos, ait Apostolus, 1 ad Tim. 3, quorum *filios vult esse subditos in omni castitate*, sedulò curare debent, ne eos apud se aut sub se patiantur, quorum facinoribus dedecorari possint. Eugenium papam fusè id docet, monetque S. Bernardus, lib. 5 de Considerat., cap. 4; prima tantum hujus admonitionis verba attendamus: « Veniamus nunc ad collaterales et coadjutores tuos; hi seduli tui, hi intimi sunt, quamobrem si boni sunt, tibi potissimum; si mali, æquè plus tibi, ne te dixeris sanum, dolentem latera; hoc est, ne te dixeris bonum malis innitentem; aut si bonus sis, bonitas tua solius quem fructum afferre potest? sicut in superiore libro dixisse me memini: quid, inquam, emolumenti afferre ecclesiis Dei tua unius hominis justitia, ubi sententia prævalet aliter affectorum? Sed nec tuta tua bonitas obsessa malis, non magis quam sanitas vicino serpente; non est quòd te subducas malo intestino. Et è regione bonum domesticum eò ampliùs, quo sapiùs juvat. Sed sive levent, sive gravent, cui rectiùs imputandum quam tibi, qui tales aut elegisti, aut admisisti? » etc. Inter ea verò quæ in iis cavenda sunt, maxime avaritiam urget, quæ si famulos et cooperatores episcopi inficiat, in episcopum sæpè, tanquam lucri participem, criminis socium, vel saltem fauto-rem redundat. Quod vitium quantopere in domesticis suis episcopus fugere debeat, docet pariter Sarisburiensis, lib. 5, cap. 10: « Ne enim, inquit, domi illorum justitiam credas, aut veritatem, aut pietatem, apud quos vides omnia esse venalia. Christus ipse exclusus est, qui si pulsatus ad ostium, non aperitur ei; fugiunt et fugant, qui omnia ad pretium et gratiam faciunt. » Quamobrem in concilio Toletano II statuitur, c. 8, ut, « si sciente loci episcopo tale quidquam, »

id est, munerum acceptio, pro Baptismo, chrismate, vel ordinatione, « à subditis perpetratur, idem episcopus duobus mensibus excommunicationi subiaceat. » Similiter Innocentius III archiepiscopo Cantuariensi mandat quatenus excessus, qui ab ejus suffraganeis et officialibus eorum hæc in re committebantur, corrigere satageret, eosque ab hujusmodi illicitis exactionibus compesceret, quò, inquit, *aliorum culpa tibi ob tuam negligentiam non imputetur ad penam*, Innocent. III, cap. *In tantum*, § *cùm verò*, de Simoniâ.

§ 2. *Ne quid vicarij generales vel examinatores ob ordinationem exigant, recipiantve.*

II. Hæc itaque præmissus ut sedulò caveant episcopi, ne cùm manus suas ipsi ab omni munere exeant, eorum officiales vel familiares non ita se ab omni turpi quæstu contineant. Vicarij præsertim eorum generales, qui eorum personas expressius referunt, qui dignitatem tuentur, qui officio funguntur, qui curas partiuntur, manus debent habere innoxias; si quid illi rapiant, si quid capiant, si quid exigant, eadem eorum ac episcoporum ratio est, quorum munus ac dignitatem sustinent. Etsi enim non sint assignati eis ex publico sumptus, sicut episcopo, nihil tamen pro iis quæ ab episcopo gratis debentur, ipsi sumere possunt; gravarentur enim subditi, à quibus pro uno opere duplicatum stipendium sumeretur; si quid ergo eis debeatur, id per modum stipendii ab episcopo vicariis præstari debet, pro quo in vineâ Domini militant: injustum est, si hæc clero vel populo stipendium exigant, simoniacum verò si pro spiritali operâ, v. g., pro ordinatione seu præsentatione, examine aut licentiâ suscipiendorum ordinum, aut aliâ quâvis re ejusdem notæ pretium sumant.

III. Examinatores similiter, in quos episcopi circa sacros ordines potissima cura transmittitur, et ex quorum integritate clericorum optima designatio maximè pendet, secundum concilii Nannetensis canonem 11 cavere maximè debent, ne, ut supra docuimus, « aut favoris gratiâ, aut cujuscumque muneris cupiditate illecti à vero deviant, ut indignum et minus idoneum ad sacros gradus suscipiendos episcopi manibus applicant; quòd si fecerint, et illicite qui indignè accessit, et illi qui Spiritûs sancti donum vendere conati sunt, coram Deo condemnati ecclesiasticâ dignitate carebunt. » Gregorius VII generali synodo præsidens, eisdem (quos ministros vocat) prohibet ne vocem, id est, suffragium suum vendant. In Palentinæ diocesis, tempore Joannis XXII, habitâ synodo, districtè prohibitum ne quid archipresbyteris vel archidiaconis, quibus ex officio ordinandorum præsentandorum et examinandorum cura incumbat, eo titulo persolvatur. Tridentina synodus, ne quidem gratis oblatum ab iis quidquam accipi quovis prætextu permittit. Tridentinæ vestigiis inhærens Mediolanensis V, sub S. Carolo, hæc statuit, parte 3: « Nec verò item qui examinatores asciscuntur, examinis occasione unquam quidquam, ne esculenta quidem, poculentave capiant; qui contra fecerit, cùm indignus deinceps censeatur qui id muneris gerat, tum aliâ

penâ arbitrio episcopi afficiatur. » Neque dubium est quin in simoniæ crimen incidant qui, ut examinis rigorem molliant, pecunias offerunt, et qui eo sine datas recipiunt; cùm enim examen necessarium ordinationis sit præambulum, ut supra docuimus, ejusdem cum ordinatione ipsâ videtur esse rationis, et quisquis pecuniâ examen corrumpere tentat, pecuniâ viam sibi ad ordines parare, spiritalemque Ordinis gratiam pretio comparare cogitat. Hinc censetur simoniacus ab Alexandro III qui ipsum aliter ad presbyteratûs Ordinem præsentare nolenti sex solidos dederat, à quo postea præsentatus, Ordinem ipsum acceperat.

§ 5. *De janitoribus, cubiculariis et aliis ex familiâ episcoporum qui ordinandos introducere vel repellere possunt.*

IV. Janitorum quoque, cubiculariorum et aliorum ex episcopi familiâ, qui ordinandis ad episcopale examen aut locum ordinationis aditum aperiunt, eosve deducunt, eoque titulo ab iis quidpiam exigunt, cupiditatem atque avaritiam graves omninò doctores et concilia reprehendunt. Ivo Carnotensis episcopus conqueritur suo tempore Romanæ Ecclesiæ consuetudinem fuisse ut cubicularii et ministri sacri palatii multa exigerent à consecratis de novo episcopis, quæ oblationis, vel benedictionis nomine palliarentur. S. Bernardus familiarium quoque Romani Pontificis voracitatem suggillat. De ostiariis speciatim Eugenium summum pontificem monet l. 4 de Considerat., cap. 6, his verbis: « Super hoc, quem fortè ab adventantibus petere deprehendes, judica giezitam (hoc est, simoniacum), id de ostiariis, id de cæteris officialibus decernendum. Verùm hoc, ex abundanti: nam formam olim jam à te positam recordamur; quid tuo dignius apostolatu? quid salubrius ad conscientiam, honestius ad famam, utilius ad exemplum? Optimus canon qui projiciat avaritiam ex calumniâ, non à conscientiâ tantum. » Janitorum et barbitonsorum nominatim meminit concilium Toletanum sub Sixto IV, quibus aliquid accipere quoquomodo prohibet. Similis Mediolanensis primi cautio, episcopos monentis ne hanc regulam à cubiculariis suis, vel aliis è familiâ suâ infringi patiantur. Turpe est, si (ut quod in curiales principum mundanorum jactavit Sarisberiensis, id ad nostrum propositum convertamus) cùm inclementiam Cerberi omnes abhorreant, videamus ostiarios Cerbero duriores: apud inferos unus tantum Cerberus est; at quàm immane, si quæ sunt diverticula domesticorum episcopi, tot Cerberi sunt. Si atrienses quoque Cerberos sustineamus, totamque familiam quæ aut mordet aut latret. Episcopi sibi subditorum patres sunt; ab omnibus liberè adiri debent. *Non est*, ut dicebat S. Thomas Cantuariensis, *Dei Ecclesia custodienda more castrorum* (1); nec episcopi domus janitorum importunâ diligentia munienda. Neque tamen simonia est ubi datur aliquid

(1) Vide in Vitâ S. Thomæ Cantuar., apud Sur., die 29 decemb.

janitori, cubiculario, vel alteri qui te ad episcopum introducat vel ire permittat; neque enim ea pecunia res ulla spiritalis proxime aut directe emitur, sed nonnulli remote ad sacram ordinationem hæc pecunia referunt; turpis quidem hæc quæstus, neque enim pecunia opus est ut episcopus adeatur, qui, non solum ad se venientes libenter amplecti, verum etiam timidos invitare, et fugientes debet ipse inquirere. Tunc quidem solum simonia committeretur cum ad injustum pro ordinatione consequendâ patrocinium, suffragiumve, janitoribus, cubiculariis aliisque officialibus pecunia impenderetur; quid enim refert per quos episcopi constantia everti tentetur? quisquis eam pecuniâ labefactare satagit, ut indignus ad ordines recipiatur, ordinationem emisse videtur, non meruisse; quisquis illicitis per pecuniam artibus ad sacerdotium contendit, simonia notâ non caret; qui populi suffragia olim pretio comparabat, simoniacus dicebatur; qui ergo pariter suffragatores sibi pretio comparat episcopi domesticos, in simoniæ crimen impingit; atque ita censent Angeius, Sylvester et alii.

§ 4. *De ministrantibus et assistentibus episcopo ordinanti.*

V. Colligimus quoque ex citatâ superius Justiniani novellâ, iis ministris, qui episcopo alium consecrant assistentem, quasdam ab episcopo consecrato consuetudines olim persolutas, quæ à primo presbytero ordinantis episcopi et archidiacono, postquam sibi aliquid reservassent, distribuuntur. Idem in ordinatione clericorum factitatum ex iis ejusdem novellæ verbis, cap. 16, dicemus: « Sed neque clericum ejusdemque gradus dare aliquid ei à quo ordinatur, aut alii cuilibet personæ permittimus: solas aut in præbere eum consuetudines iis qui ordinantium ministrantes sunt ex consuetudine accipientibus unius anni emolumenta non transcendentem. » Hanc tamen consuetudinem reprobare videtur S. Gregorius mox citandus, ubi ministro evangelicam lectionem in episcopi consecratione legenti nihil omninè dari permittit ab eo qui consecratus est. Similis ferè hocce tempore alicubi consuetudo viget ut oblationes, luminaria, aliaque id genus, seu episcopi eleemosynario ac capellano, seu ceremoniarum magistro dentur; quæ cum Ecclesiæ offerantur, non injustum, si in alicujus Ecclesiæ ministrorum usum cedant, et quibus cedere debeant consuetudo determet. Turpis tamen hæc quæstus, si in iis quærendis aliquis sit morosus aut diligentior quàm par sit: eleemosynæ enim quæ ex aliquo ministerio obveniunt, sicut non necessariò sunt respuendæ, ita nec avidius inquirendæ. Si tamen ejusmodi ministri nihil spiritale exequantur, nec ordinationis sacræ per se, ac necessariò cooperentur, tunc in iis vel dationibus vel exactionibus veram aliquam simoniæ rationem non video.

§ 5. *De notariis, scribis et sigillatoribus.*

VI. De notariis autem, scribis et sigillatoribus fusius jam nobis debet esse sermo, quos prædicta Justiniani novella cum reliquis ministrantibus ordinandis com-

prehendit: jam vero soli ferè ex reliquis supersunt, qui in ordinatione aliquid exigant; nihil tamen ipsi, si Ecclesiæ decreta consulamus, nihil, inquam, nisi fortè pro labore et chartâ moderatum quidpiam, ab ordinandis exigere possunt; antiquiora decreta nihil penitus eis accipere concedunt, id ipsum recentiora expetisse videntur, quod quia se non posse efficere sperant, precunte eis solvende summam moderata sunt. Gregorius Magnus (1) hanc sententiam quam initio sui pontificatus in synodo Romanâ protulerat, iterum iis verbis confirmavit: « Antiquorum Patrum regulam sequens, nulli quidquam de ordinationibus accipiendum esse constituo, neque ex traditione palli, neque ex traditione chartarum, etc.; quia enim in ordinando episcopo Pontifex manum imponit, evangelicam vero lectionem minister legit, confirmationis autem ejus epistolam notarius scribit: sicut Pontificem non debet manum quam imponit vendere, ita minister vel notarius ejus non debet in ordinatione ejus vocem vel calamus venundare. Ex quibus prædictis rebus si quis aliquid commodi appellatione exigere vel petere fortè præsumperit, in districto Dei omnipotentis examine reatui subjacebit. » Eadem verba tribuuntur à Gratiano Urbano II, in concilio Melphitano, nec multum immutata leguntur in synodo habitâ à Gregorio VII. Ivo tamen Carnotensis Urbani II ~~testis~~ queritur in Romanæ curiæ officarios vulgò jactantem, nec calamus, nec chartam gratis ibi haberi, quæ res quantum offendiculum multis fuerit Richardum Albaniensium episcopum monet, sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatum. Ante hæc tempora verò cum à Bonifacio Meguntino reprehenderetur graviter tanquàm de simonia e imine Zacharias papa, quod pro tribus pallis pecunias accepisset, negavit summus Pontifex, (epist. 9 ad Bonifac. Megunt.), se tale quidpiam cogitasse, cum nec pro rescriptis, nec pro diplomatis quæ ab ejus scrinio procederent, aliquid exigi consuevisset; quin potius anathematizare se omnes quicumque ausi essent donum Spiritus sancti venundare. Similiter concilium Bituricense, can. 5, in Lemoviensi II, act. 2, relatam, notariorum exactiones quaslibet condemnat: *Episcopi, inquit, de sacris ordinibus munus non accipiant, nec aliquis loco eorum, neque aliquis de subjectis eorum, sicut pro scribendis nominibus ordinandorum solebant scriptores pretium accipere.* Hæc erat ita quæ præcedentium istorum temporum, quibus austerior disciplina vigebat, sententia, simoniæ saltem suspicione non carerè qui quidpiam pro litteris ordinationis, consecrationis, aliisque quibus res spirituales conferrentur vel confirmarentur, accepisset.

VII. Ubi verò disciplinæ ecclesiasticæ remissa est severitas, visum est huic malo satis provisum, si notariorum emolumenta moderata fierent, ut non pro ordinatione pretium, sed pro labore ac chartâ salarium accipere videretur. Concilium itaque Ravennate II, sessio 52, tempore Clementis V de hæc re sic statuit:

(1) Joan. diac., Vitæ Gregor. lib. 5, num. 5; et Gregor. in Regist. lib. 4, ep. st. 44, sive cap. 88, in synod. Rom.; habetur ex parte 1, q. 2, c. Sicut.

Item cum indebitæ exactiones à notariis et sigilliferis dominorum episcoporum, taxentur et moderentur in omnibus, præsertim in ordinationibus, ut ultra duos venetos non possint accipere pro scripturâ, chartâ, cedulâ, cerâ et sigillo, etc., etsi querela super hoc remedium præbuerit, ipse notarius officialis suspendatur in dictâ curiâ episcopali usque ad aliud concilium provinciale ab officio suo. Ravennate IV, sub Joanne XXII, rubricâ 24, de indebitis extorsionibus atque exactionibus eorundem querelas in præsentem ad se delatas fuisse ostendit, quibus cum remedium adhiberi eo tempore non potuisset, ipsis, ne deinceps contingerent, providit, salariæque notariorum et sigilliferorum pro quibusvis litteris scribendis moderata constituit. Concilium Sabinense, seu Palentinum Vallemoleti Palentinæ diœcesis auctoritate Guillelmi Sabinensis episcopi Apostolicæ Sedis legati in Hispaniâ, celebratum tempore ejusdem Joannis XXII, durius cum eis egisse visum est hoc edito decreto: *Ordinati si post receptionem Ordinis pro scripturâ, labore, chartâ et cerâ aliquid offerre voluerint, hoc accipi minimè prohibetur; ita tamen quòd hæc gratuita oblatio summam quinque marabotinorum usualis monetæ aliquatenus non excedat, à pauperibus autem, aut nihil, aut minus recipiat pro prædictis; et paulò post: Nec notarius, seu scriptor, quidquam nisi moderatum exigit pro collationis litterâ et sigillo.* Toletanum, tempore Clementis VI antipapæ, gravibus verbis eundem notariorum et sigilliferorum quæstum condemnat, quamvis de litteris ordinum, quòd pro iis fortassè nihil exigere, mentionem nullam faciat. « Verùm, inquit, quia plerumque in exactione emolumenti sigilli nonnulli metas rationis excedunt, et tam pro licentiâ quoad studia litterarum, seu quia animarum cura ad tempus committitur, quàm pro litterâ dimissoriâ, quâ cuique se ad alias partes transferendi licentia conceditur, quantitates indebitæ extorquentur: nos eorum insatiabilem voraginem compescere cupientes, statuimus, eodem concilio approbante, ut pro quâlibet prædictarum litterarum possint sex marabetini et duodenarii pro cancellariâ, et unus marabentinus pro registro, et non ampliùs recipi ullo modo. » Toletana quoque synodus sub Sixto IV, cujus aliqua verba superiùs retulimus, hæc pro notariis adjungit: *Notarii verò pro litteris ordinum decem tantum marabettinos recipere debeant, et si contra fecerint, quod receperint duplicatum restituant sequenti concilio applicandum.*

VIII. Concilium Tridentinum, cujus verba à nobis supra prolata sunt, et antiquorum Patrum exempla servari, et decreta in usu esse optavit, laudabilem consuetudinem vocans, cum notarii nihil acciperent, sed iis pro officio exercendo salarium constitutum esset, vel è publico, vel ab episcopo; eam autem consuetudinem damnavit, quâ ex notarii commodis aliquod episcopi emolumentum perciperent; nihilque supra decimam aurei partem, ne quidem gratis oblatum pro litteris dimissoriis aut testimonialibus accipere eis quovis prætextu permisit. Ad hujus Tridentini illustrationem et perfectiorem observationem in con-

cilio Mediolanensi I, habito anno 1565, et V (ex quo præsertim sequentia eruimus), habito anno 1579, plura sanctè decreta sunt; primum, ne episcopus quidquam vel spontè oblatum, ne exiguum quidem, à secretario scribisve dono accipi, aut capi ullo modo patiatur, ne occasione quidem litterarum, etiam quas pro officii munere etiam privatim aliquando scribunt. Alterum, inter ea quæ gratis scribi, et in cancellariâ confici debent, recensentur ibidem acta visitationis, facultas quorum auctoritate vicarii ministrique episcopales decernuntur, litteræ dimissoriales ordinum, dimissoriæque pro suscipiendis ordinibus, aliaque quamplurima, ea nimirum omnia quibus jus spirituale confertur, vel publicum bonum procuratur. Tertium, de emolumentis cancellariæ, quam concilium provinciale I vendi aut locari, ejusve nomine quidquam accipi vetuerat, nihil prorsus utilitatis privatae ad episcopum ejusve mensam, aut vicarios, aut alios præterquam ad cancellariam, cancellariumve, cæterosque ejusdem cancellariæ ministros pervenire conceditur, qui aliquid etiam à spontè dantibus perceperit, tum in conscientiæ foro ne suum faciat, sed pauperibus loci erogare omninò debeat; tum quadruplo mulctetur, quod vel in ecclesiæ instaurationem, vel in sacristiæ usum erogetur. Severiorem poenam imponunt decreta generalis reformationis ecclesiasticæ à Francisco Bonhomio episcopo Vercellensi visitatore apostolico, eodem S. Carolo Borromæo procurante, edita, in quibus tamen indultum ut pro litteris ordinationis decima aurei pars à notariis exigi posset; hæc, si tibi vacat, legi possunt. « Episcopi curæ esse debet ut litteræ ordinum testimoniales tradantur, eâ certè persolutâ mercede quæ decimam aurei nummi partem ne minimo quidem quadrante excedat, quâcumque vel immemorabili consuetudine nonobstante, quam sacro concilio Tridentino planè repugnantem corruptelam potiùs arbitramur, ideòque funditus tollendam statuimus ac decernimus, eâ etiam propositâ illis singulis poenâ, qui vel minimum aliquid plus exigere, extorquere, aut à spontè etiam dantibus accipere ausi fuerint, ut omnibus etiam tabellionatûs officiis ac beneficiis ecclesiasticis privati ipso jure sint; nec verò in posterum digni unquam censeantur, qui illa obtinere possint; aliis etiam gravioribus poenis mulcentur reverendissimi episcopi arbitrio. »

IX. Colligitur autem facilè ex prædictis notarios, seu sigilli episcopalis custodes, qui facultatem litteras testimoniales pro susceptis ordinibus, vel dimissoriis pro ordinibus suscipiendis, scribendi, subsignandi, episcopali sigillo confirmandi ab episcopis pretio suscipiunt, simoniæ reos esse. Si enim episcopus qui facultatem istam vendit, et ad annum collocat, simoniacâ labe maculatur, eadem sanè mali contagione inficitur, qui eandem ab episcopo emit, et pro ipsâ annum censum vendit; utrùm autem simoniacus sit notarius, qui pro suo labore suæque operâ aliquid ab ordinatis exigit, olim inter jurisconsultos dubitatum. Glossa decreti docet distinguendum non esse, habeatne scriba stipendia de publico, vel non habeat, nec

quidquam enim pro chartâ aut labore debere accipere, sed episcopum procurare debere ut sine numeris alicujus acceptione testimonium ordinis suscepti authenticum scribatur. Laurentius huic opinioni consentit, censetque notarium quâs scribit percipiat de publico, nihil pro litteris quas scribit exigere posse; si secus fecerit, simoniæ vinculis irretiri, idque speciatim in hujus nefandi criminis odium constitutum refert, ne fraus aliqua posset procurari. Annuat Bernardus Parmensis, qui oblata tantum gratis et ex post facto accipi posse, præsertim verò à notario laico, arbitratur. Citant isti prædictos canones Gregorii I, Urbani II, Gregorii VII, quibus pro cerâ, pro calamo, pro scripturâ aliquid accipere simoniacum judicatur; qui canones juris positivi simoniam arguunt, non divini, aut naturalis, quod sit immutabile; proindeque nihil mirum est, si quod uno tempore simoniacum judicatum est, quia prohibitum, alio tempore judicatum non sit, quia permissum.

X. Vera itaque hoc præsertim tempore, et pro certâ habenda est, Panormitani, Sylvestri, aliorumque communis opinio doctorum, notarium, eum maxime cui nullum salarium de publico constitutum est, posse absque ullâ simoniæ notâ, pro chartâ, cerâ, calamo, scripturâ, operâque, et libertate suâ quam publico privatoque quorumdam commodò addicit, saltem per modum stipendii, non pretii (nam actiones istæ, utpote spiritali annexæ, vendi non possunt) moderatam quandam pecuniæ summam exigere; cum enim id ipsi concilium Tridentinum, totque citata superius concilia permittant, quis audeat simoniacum credere, quod publicæ Ecclesiæ auctoritate non toleratum solum, sed permissum advertit? Quis denique incuset, si notarius victum exigit pro labore, quem non tenetur ipse exhibere? si libertatem suam vendat, cujus ipse est dominus? *Quis enim*, inquit Apostolus, 1 Cor. 9, *militat suis stipendiis unquam?* Nemo certè, ut habet concilium Mediaticis à Gratiano citatum, de suo beneficium facere compellitur. Quis itaque astringere velit notarium ut de suo beneficium faciat? ut suo damno alterius honori ac dignitati consulat? Habeat, inquit fortè aliquis, notarius stipendium ab episcopo. Sed unde is colliget id deberi ab episcopo? Certè onus istud quod in alios consuetudo transfert, nulla efficax ratio in episcopum transmittit; alia sunt onera episcopalis dignitatis, eaque multa, magna, et fermè quotidiana; novum contra consuetudinem onus ipsi imponere non temerè oportet. Gratis sanè debet episcopus nomen suum auctoritatemque commodare, quo publica de ordinatione à se factâ fides fiat; nam id ipsius dignitati conjunctum, imò insitum est; ideò, si auctoritatem istam vendat, particulam suæ dignitatis ab ipsâ excerptam, remque proinde spiritalem vendit; at ut per se scribat, ipse nec ex more tenetur, nec ut scribas cedeat; neque ad id ipsum teneri convincitur, nisi ecclesia pro scribâ conducendo aliquid ei solvat, quod an effecerit, consuetudo declarat. Ubi ergo in contrarium est consuetudo, nec peccat, si scribam suis ipse expensis non auerit; nec scriba,

qui ab iis in quorum gratiam laborem suum impendit, vitæ necessaria subsidia quaesierit.

XI. Egregia tamen est, et sedulò adnotanda, prædictorum doctorum limitatio, ut videlicet notarii, attentâ laboris qualitate, temporis quod in opere consumitur, diuturnitate, itemque chartæ, vel pergameni, ceræ, ac cæterorum quæ pretio æstinari possunt, et ab iis in hoc negotio insumuntur, valore, non autem rei spiritalis, cujus vel licentia confertur, vel potestas datur, vel testimonium conficitur, excellentiâ atque dignitate, pretium augeant; unde si pro litteris quibus illustrior in Ecclesiâ dignitas confertur, majorem pecuniæ summam exigant, quàm pro inferioris beneficii provisione; si pro litteris testimonialibus recepti ordinis dignioris, plus mercedis exposcant, quàm pro testimonio de suscepto inferiori ordine; si pro litteris dimissoriis quibus ad omnes vel plures ordines datur licentia, duplicatum, vel triplicatum, vel amplius etiam præmium sibi dari velint quàm pro litteris dimissoriis ad unum vel pauciores ordines, simoniam committunt; non enim jam pro labore, operâ, aut impensis, quæ in ejusmodi rebus æqualia sunt, quod amplius est pretii petunt, sed pro re spiritali digniori, quàm pretio exponunt; unde quemadmodum qui calicem consecratum ejusdem materiæ, ponderis, ac cælaturæ chariùs vendit, quàm non consecratum, simoniam contrahit, quia tunc non materiam neque formam, sed benedictionem vendit, ita qui litteras de re spiritali digniori, in quibus conficiendis æqualis est labor, nec dispar materies, nonnisi chariori pretio tradit, non materiam neque laborem vendit, sed rei spiritalis sanctitatem atque dignitatem, ideòque simoniacus esse convincitur, quia spiritale temporali pretio mercatur.

XII. Sunt alia notariorum ac sigilliferorum sacrilegia, in quibus sicut plus lucri esse solet, ita plus impudentiæ et fraudis, quæ scilicet, quia commodior ipsa incusandi non dabitur occasio, obiter redarguere velim. Quot, Deus bone! fraudes, quot dolos in provisionibus, præsentationibus, nominationibus ad sacerdotia, seu beneficia, aliisque ejusmodi non committunt! Nulla res adeò intricata est dolis, mendaciis, falsitatibus, imposturis, quàm quæ debet esse sanctissima et sincerissima. Quot pariter tergiversationibus et simulationibus non iis illudunt, qui ab ipsis litteras pro quibusdam beneficiis obtinendis petunt, nisi pecunias profundant! hujusmodi hominum sanguine saginantur, eos sibi quaerunt in prædam, eorum pecuniis inhiant. Placet forsitan audire notariorum istorum thecnas à Joanne Sarisberiensi, Polycr. lib. 5, cap. 10, sub nominibus Cossi, et Veientonis eleganter depictas: « Instrumenta tua conficit Cossus; si eum salutare licuerit, pro magno reputa; si schedulam non attuleris, frustra accedes; si autem attuleris, inutilis est, nec acquiescet, ut manus vitio membranæ degeneret; quid multa? suam necesse est comparari, cum nec calamus, aut sepiolæ, aut nigræ foliginis succus tibi constet inemptus; sed et ipsas syllabas, et apices, nisi eum propitium feceris, sic distorquet,

tot tibi verborum ponet tendicula, ut pro pace bellum, pro quiete litigium amici instrumento videatur inscribere; si cingulum fortè tibi venustus fuerit, si incisorum aptius, si quid in minutâ suppellectili decentius, rebus ejus commutera, nisi tibi perire velis operam et impensam; aut enim precibus extorquebitur, aut eas liberalitate prævenies; tandem pileum, qualis-
cunque sit, asportabit amicus in memoriam tui. Jam à Cosso digredieris, sed tibi purgatorius ignis imminet, superest Veiento, quem multâ sollicitabis instantiâ, et magno artificio gestûs, precum et munerum, ut te clauso labello respiciat; tunc de singulis verbis in concilium itur; deliberationi præscribit tempus, et apices singuli ponuntur in staterâ, nisi eum præmulseris; occurret tibi non fideliter rei gestæ concepta series; aut stilus incultus oberit, aut à publici formâ notari, vel scribarii divertens benignitas, aut negligentia juris, et aliquis semper nodus pecuniâ vindice indigebit; ut verò minimum kedat, longâ expectatione torqueberis, dùm differt quod negari non potest.

XIII. Hos sui seculi fuisse mores refert Sarisberiensis, qui sibi experto fidem adhiberi cupit, iis nihilo meliores sunt nostri seculi mores, imò deteriores, quia audaciores; non jam enim tot clandestinis insidiis pecunia quaeritur, sed exertâ fronte ab impudentioribus exigitur, sacerdotia venundantur, rebus sacris audacter à quibusdam malè feriatîs hominibus pretia constituuntur. De sanctissimis episcopis aliquid mali suspicari nefas est, præsertim cùm verè et ingenuè possimus dicere sacrilegam istam ac turpem sacrorum nundinationem, quam civilia bella et priorum sæculorum ignorantia invexerant, ipsorum vigilantia ac diligentia minùs quàm antea frequentem inveniri. Eos itaque oro, atque obsecro, ut hanc capitalem Ecclesiæ pestem funditus extirpare velint; ut sedulò satagant ne rapacitate ministrorum dedecus ipsis et infamia comparetur, neve ob eas exactiones officia ecclesiastica, beneficia, sacri ordines venalia esse videantur; ut eorum obviâ eant cupiditati, qui è suis manibus patrimonii partem aliquam elabi putant, ubi beneficii ecclesiastici alicui potestatem faciunt, qui beneficiorum fructus tanquàm suos æstimant, et pensatis uberioribus fructibus, majores pecuniæ summas extorquent, rati non doliturum eum cui ad amplos redditus episcopi nomine potestatem tribuunt, si quid ex iis provenitibus prius emungant. Cogitate, Patres reverendissimi, in vos peccari, in vestram famam, quod hi in sacrorum contemptum, in subditorum vestrorum gravamen, in ecclesiasticas et divinas leges peccant; vestræ siquidem hæ sunt manus, quæ si rapaces sint, vos rapacitatis insinulamini; vestri hi digiti, qui si quid mali operantur, vos operamini; si quid peccant, vos per ipsos peccatis, et dùm vestrâ auctoritate ad suam cupiditatem abutuntur, vestra viliscit auctoritas. Probos igitur eos, et explorate fidei, atque temperantiæ cognitæ assumite, qui si ab opinione vestrâ turpiter agendo exciderint, excidant etiam à gradu, exturbentur è familiâ, ab officio deponantur. Quæ facilius à vobis potest fieri, ut

si faciles subditorum vestrorum querimoniis aures præbeatis, non semper assensum; si scribarum officia gratis concedatis, non pecuniâ, contra canonum auctoritatem, habeatis venalia; si de vestro, ubi commodum sit, stipendia eis largiamini; ut nempe vigeat apud vos laudabilis ista consuetudo pro scripturâ et sigillo nihil in ordinationibus accipiendi, quam summis votis expetiisse visa est Tridentina synodus. Sed altius videtur nos indignationis et desideriorum æstus rapuisse; æquius est ut contineamus nos ipsos, et ad largitionem quæ conclericis, vel aliis ecclesiasticâ dignitate præditis, inthronisticorum, aut insinuatorum nomine facta vel olim dignoscitur, examinandam progrediamur.

ARTICULUS VIII.

De largitione in conclericos insinuationis nomine, et in eos qui in possessione aliquos deducunt, inthronisationis vel cujuslibet institutionis titulo.

§ 1. De insinuatione.

1. Consuetum quoque superius vidimus, ut qui in clericorum album referrentur, ii conclericis ejusdem nempe ecclesiæ cui ipsi ascribebantur, insinuationis nomine seu admissionis in eandem ecclesiam, munera quædam darent, quæ ἐπαγγελτικά à Justiniano imperatore vocitantur, novell. 125, cap. 16, et novell. 56, tum in præfat., tum cap. 1, qui quidem ipsa, præterquàm in majori ecclesiâ Constantinopolitanâ, tanquàm avaritiæ et simoniæ factus suâ æge sustulit; eorum tamen fortè fit mentio in Capitularibus Caroli, lib. 1, cap. 148, ubi statuitur ut episcopi provideant, quem honorem presbyteri pro ecclesiis suis senioribus tribuant, quamvis longè probabilis sit capitulum istud de honore patronis Ecclesiæ debito intelligendum. Mentio quoque videtur fieri in conciliis Barcinonensi II, Toletano XI, Aquisgranensi II, sub Ludovico Pio, et aliis, in quibus non solum episcopis quidquam, sed et clericis quocumque nomine dari prohibetur. Mentio in concilio Palentino supra citato, in quo et epularum apparandarum et certæ pecuniæ conclericis solvende obligatio, quæ de novo ordinatis in quibusdam ecclesiis imponebatur, omninò reprobatur. Ad hanc quoque inter ceteras consuetudinem videtur respexisse Innocentius III in concilio Lateranensi, ubi quancumque consuetudinem aliquid cuiquam dandi in ordinatione acriter exagitavit; audiamus eum docentem, imò jubentem, cap. *Sicut*, de Simoniâ: « Sicut pro certo didicimus in plerisque locis, à plerisque personis, quasi columbas templi vendentibus, fiunt exactiones, et extorsiones turpes et prave, pro consecrationibus episcoporum, benedictionibus abbatum, et ordinibus clericorum; estque taxatum, quantum sit isti, vel illi, quantumve alteri, vel alii, persolvendum; et, ad eumdem majoris damnationis quidam cupiditatem et pravitatem hujusmodi nituntur defendere, per consuetudinem longo tempore observatam. Tantum igitur abolere volentes abusum, consuetudinem hujusmodi (quæ magis dicenda est corruptela) penitus reprobamus, similiter statuentes ut pro his sive conferendis, sive collatis, nemo ali-

quid quocumque prae-textu exigere aut extorquere praesumat.)

II. In more pariter positum fuisse novimus ut episcopi vel alii inferiores clerici, decanis, archidiaconis, vel aliis, à quibus in possessionem deducebantur, munera quaedam inthronistica, seu pro investiturâ, persolverent; de hac pravâ consuetudine, tanquam de simoniae haeresi, reprehensus fuit Ivo Carnotensis episcopus, epist. 133, à Richardo Albanensi Apostolicae Sedis legato, quod nempe aliqua *pro consuetudine antiquâ publicè exigent decanus et cantor, et alii ministri, ab his qui canonici fiebant*; quam pestem se radicâtus evellere non valere excusavit, praesertim cum illi se Romanae ecclesiae consuetudine defenderent. Hujus autem moris luculentum et antiquum, ni fallor, exemplum, quod ad nostra duravit tempora, in hac nostrâ, quae jam magnâ ex parte mutilata est, Senonensi provinciâ, observari potest; quod enim Serotinus diaconus Senonensis singulas illas regiones quae Senonensi archiepiscopo subdebantur, et quarum aliqua jam ad Parisiensem translatae sunt, evangelicae veritatis luce collustrasset, ideò omnes episcopi qui sacrae Senonum praefecturae contributebantur, Senonensibus archidiaconis, à quibus in sedem deducebantur, ex antiquo more munus aliquod recipere consueverant, usque adeò ut lite quidem de eâ remotâ, Gregorius XI, summus pontifex, secundum archidiaconum judicârit, cujus diploma integrum leges apud Choppinum, lib. 1 de sacra Polit., tit. 8.

III. Hanc tamen consuetudinem, ut jam docuimus, tanquam damnabilem ecclesia Romana graviter tulit in ecclesiâ Carnotensi, à qua eam Ivo exterminari curavit; clarè quoque eandem reprobârunt Alexander III et Innocentius III. «Horribile nimis est, inquit Alexander in concilio Lateranensi, cap. 7, quòd in quibusdam ecclesiis locum venalitas perhibetur habere; ita ut pro episcopis vel abbatibus, vel quibuscumque personis ecclesiasticis, in sedem, seu introducendis presbyteris in Ecclesiam, etc., seu aliis Sacramentis, aliquid requiratur. Putant autem plures ex hoc licere, quia legem mortis de longâ invaluisse consuetudine arbitrantur, non attendentes quòd tantò graviora sunt crimina, quantò diutius infelicem animam tenuerunt alligatam. Ne igitur hæc de cætero fiant, vel pro personis ecclesiasticis deducendis in sedem, vel sacerdotibus instituendis, etc., seu aliis Sacramentis conferendis, seu collatis aliquid exigatur, districtiùs prohibemus; si quis autem contra hoc venire praesumpserit, portionem cum Giezi se noverit habiturum.» Innocentius III similiter Cantuariensi archiepiscopo scribit, cap. *In tantum*, de Simoniâ, quatenus «pravam illam consuetudinem de suâ provinciâ studeat abolere, per quam pro ecclesiarum investiturâ, archidiaconi marcham argenti, minores verò decani vaccam albam sibi dari postulant, vel certam solvi pecuniae quantitatem.»

IV. Ex tamen consuetudines pluribus in locis adhuc videntur in usu, nec damnare audeam, si honorarii causâ in honorem dignitatis à clericis, vel in testimo-

nium abiequis gratitudinis ab episcopis, abieque, persolvantur; neque enim tunc habere rationem possunt ullam pretii rei spiritualis, sed tantum honorarii et honesti stipendii, quod fortasse archidiaconis, decanis curialibus, et aliis ejusmodi vel unicuique, vel forte praecipuum est; non tenentur autem illi sine ullo penitus stipendio laborare. Si qui tamen in possessionem alios mittunt, institutionem indigni aut impedire aut retardare possent, pecuniamque daret indignus, ne quod impedimentum ejus receptioni opponeretur, aut mora aliqua neceretur: existimarem tunc temporis simoniam committi; tunc enim pecunia esset in causâ ob quam indignus aut omnino aut certè citius ad ecclesiasticam et spiritalem dignitatem recipetur, quod simoniacum est: sicut enim ordinatio spiritualis est, ita et institutio; itaque quemadmodum per pecuniam ordinari non licet, ita nec institui, videre-turque qui ita institueretur ad ecclesiam per pecuniam irrepsisse, aditumque sibi parâsse, in quo vera simoniae ratio apparet, si non eadem omnino quae in ordinationibus, at saltem eadem vel non minor quae in electionibus; at nemo dubitat quin clerici qui per pecuniam aliquem eligunt, verè sint simoniaci: hæc enim simonia tot canonibus, totque ecclesiasticis constitutionibus damnata est, ut de eâ addubitare nefas sit; itaque si pariter clerici, qui quemcumque per pecuniam in ecclesiâ aliquâ instituerent, quem aliâs ut indignum essent rejecturi, simoniaci censendi sunt, et institutio quam pecunia promovit, simoniaca judicanda. Confirmatur autem hæc assertio, quatenus hujusmodi consuetudines à simoniae crimine excusat. Etenim quemadmodum apud gentiles, quorum respublicae benè ordinate erant, magistratûs venalitas omni ratione proscribatur, quamvis inthronistici nomine pecuniae ultrò appendi solerent, ab iis qui magistratum inirent (cujus moris testis omni exceptione major est Plinius ad Trajanum, *Superest*, inquit, ut ipse dispicias, an in omnibus civitatibus aliquid omnes qui buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare; quod non improbat jurisconsultus optimus, Scævola, l. *His verbis*, § *Alumno*, et § *Idem testator*, ff. de Legat.); ita quoque nulla aut ambîtus, aut venditi, vel empti sacerdotii lege sacerdotes tenebuntur, etsi aliquid ab iis pro introitu munusculum erogari soleat.

ARTICULUS IX.

De ordinationibus ad quas prece, assentatione, obsequio, sanguinis necessitudine pervenitur.

§ 1. *Vetitæ ordinationes his omnibus rationibus obtentæ, et simoniacæ olim judicatæ.*

I. Quoniam autem, ut superius docuimus, non solum pecuniâ simonia contrahitur, verum etiam precibus, obsequio aliisque secundum carnalem sapientiam rationibus, ideò postquàm superiorum quæstionum solutione, ea videmur explicasse quae ad simoniam spectant, quam pecunia potest inducere, superest jam ut ea attingamus quae sapiunt humanam prudentiam; quae cum multa sint et diversa, ad hæc tamen præcipua capita revocamus, preces, nempe,

assentationem et obsequium, quibus addere possumus sanguinis quamcumque necessitudinem.

II. Innumeris ferè canonibus, et sanctorum Patrum testimoniis vetitum est, ne precibus vel indebita laude atque blanditiis, vel obsequio sacri ordines extorqueantur: iisdemque propè omnibus canonibus quibus venalitas ab ordinatione arcetur, cavetur quoque ne precum importunitas, laudum blanditiæ, et obsequii atque famulatus merita judicantium animos in clericorum electione vel ordinatione transversum agant. Aliqua solum ex pluribus attingam, eaque præsertim quæ clariùs judicant ex precibus vel obsequio, vel assentatione simoniæ notam contrahi. Non semel D. Gregorius huic sententiæ astipulatur. « Sunt, inquit hom. 4 in Evangelia, nonnulli, qui quidem nummorum premia ex ordinatione non accipiunt, et tamen sacros ordines pro humanâ gratiâ largiuntur, atque de largitate eadem laudis solummodò retributionem quærunt; hi nimirum quod gratis acceptum est, gratis non tribuunt, quia de impenso officio sanctitatis, nummum expetunt favoris; unde benè cum justum virum describeret Propheta, ait: *Qui excutit manus suas ab omni munere*; neque enim dicit, qui excutit manus suas à munere, sed adjunxit *ab omni*, quia aliud est munus ab obsequio, aliud à manu, aliud munus à linguâ: munus quippe ab obsequio est subjectio indebitè impensa; munus à manu, pecunia est; munus à linguâ, favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in divinis rebus non solum nullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit. » Totam hanc sententiam fusiùs recitat concilium Aquisgranense sub Stephano V summo pontifice, et Ludovico Pio imperatore habitum. Assentitur D. Hieronymus in Epistolam ad Titum, ubi illas electiones ex æquo ferè condemnat, in quibus electores eos designant qui vel suffragia ipsorum pecuniâ emerint, vel quorum obsequiis deliniti fuerint, vel pro quibus majorum quispiam rogaverit.

III. Sed, ut redeamus ad Gregorium, totùs, ferè in eo est sanctissimus ille Pontifex, ut hanc corruptelam extirpet; eos siquidem in æternum perituros asserit, qui vel injusto cordis amore, vel sordidis precibus oris, sive comitatu, sive manuali servitio, sive fraudulento munusculo sacerdotalem dignitatem consequuntur, S. Greg., apud Gratianum, quæst. 1, c. Si quis neque. *Proterea præcipit, ne quis gratiâ alienijus, neque supplicatione aliquem ad sacros ordines audeat promovere, nisi cum quem vitæ et actionis qualitas ad hoc dignum esse monstraverit, secus facientibus districtam et canonicam ultionem minatur, l. 4, epist. 56 seu 100. Oportere docet quòd episcopi neque per commodum, neque per gratiam, aut quorundam supplicationem aliquos ad sacros ordines consentiant vel permittant adduci, epist. 55 seu 99. Hujus rei Columbum episcopum sedulò quoque commonefacit. Eamdem denique in aliis locis sæpissimè calcat orbitam. Hujus autem vestigiis, sicut in pluribus, tum et in hoc negotio inheret Beda. *Non solum*, inquit in cap. 2 Joann., *venditores sunt**

columbarum, et domum Dei faciunt domum negotiationis, qui sacros ordines largiendo pretium pecuniæ, vel laudis, vel etiam honoris inquirunt; verùm ii quoque qui gradum, vel gratiam in Ecclesiâ spiritualem, quam Domino largiente perceperunt, non simplici intentione, sed cujuslibet humanæ causâ retributionis exercent. Eamdem quam Gregorius I simoniæ divisionem innuit et explicat Gregorius VII, lib. 6, epistolâ 34, ad Gebuinum archiepiscopum Lugdunensem, in quâ supra quatuor Galliæ celeberrimas archiepiscopales sedes primatum ei confirmat, ejusque successoribus, hæc nimirum adhibitâ conditione, *ut nullo interveniente munere electi, vel promoti fuerint, videlicet à manu, ab obsequio, et à linguâ; à manu, ut malum pretium prorsus à se vel aliquo tribuatur, ab obsequio, ut nihil inde servitiû faciat, sicut quidam intentione Ecclesiæ prælationis potentibus personis solent deferre; à linguâ, ut neque per se neque per submissam personam preces effundant.* Consentaneè quoque huic divisioni in synodo Romanâ, sub Gregorio VII habitâ, ordinationes, quæ interveniente pretio, vel precibus, vel obsequio alicui personæ eâ intentione impenso peraguntur, falsæ esse dijudicantur. Eamdem denique divisionem ut receptam amplectitur Goffridus Vindocinensis, licèt eâ abutatur, probare volens contra Ivonem Carnotensem episcopum obedientiæ juramentum, quod ab abbatibus episcopo suo consecratori exhibetur, omnem simoniæ speciem in se continere.

IV. Quidni verò censeat eas ordinationes simoniacas esse, quæ vel precibus, vel obsequio, vel assentatione et gratiâ fiunt, cum hæc omnia, et præ cæteris obsequium, seu servitium pretio æstimari possint; idem verò sit rem pretio æstimabilem, ac pretium ipsum pro ordinatione tradere? Quidni, inquam, simoniacas eas aliquando esse jure dicere videbitur, cum Alexander III, epistolâ decretali ad archiepiscopum Eboracensem, eos simoniacos esse declaret, sive qui pro temporali obsequio beneficium ecclesiasticum promittunt, sive qui pro respectu cujuscumque personæ, consanguinitatis aut familiaritatis, vel celant peccatorem, vel reconciliant non pœnitentem? Quidni etiam, cum ex rescripto Urbani II, 1, q. 3, c. *Salvator*, § *Quisquis*, simoniacus sit quisquis res ecclesiasticas ad propria lucra munere linguæ, vel indebiti obsequiû, vel pecuniæ largitur vel adipiscitur? Propositio tamen ista universim prolata videtur esse durior, quæque timoratas conscientias non parùm angat; quotus enim quisque est qui non prece, vel obsequio, vel assentatione quâdam usus fuerit, ut ad ecclesiasticas dignitates ascenderet? vel si ipse usus non est, quotus est qui nihil se aliorum precibus, aut gratiæ debere confidat? Tota itaque hæc quæstio maxime intricata nobis extricanda, et quod ejus fieri poterit explicanda est.

§ 2. *Variae circa hanc quæstionem opiniones explicantur.*

V. Quod primum ad preces, gratiam vel laudes attinet, Glossa in decretum Gratiani hanc distinctionem adhibet: Preces, inquit, vel sunt carnales, id est, ex

caruali benevolentia ortum ducentes: vel spirituales, seu ex spiritali et rationabili dilectione profectæ. Si spirituales, licent, nec per eas simonia committitur; caruales etiam pro digno effundi possunt, pro indigno simoniam inducunt. Id ipsam alibi quoque eadem Glossa confirmat, ubi per eas preces simoniam induci arbitrat, quæ pro indigno et caruali amore impenduntur, vel ab aliquo pro se ipso porriguntur. Adriani sententia videtur esse austerior, de precibus enim non distinguit, sed animum duntaxat quo preces illæ funduntur, considerat; nihil enim interesse censet, sive illæ ex caruali, sive ex spiritali amore profectæ sint; sive pro indigno, sive etiam pro digno concipiantur; quæcumque enim tandem illæ sint, si eâ intentione emittantur ut favorem alieni, aut gratiam, ad officium aliquod ecclesiasticum, beneficium, vel ordinem conferant, sintque in causâ ut ordo, officium, vel beneficium ei pro quo quis rogat, conferatur, eas, inquam, preces simoniacas esse censet. Aliena proculdubio ab hominum communi consensu et praxi hæc sententia, in quam tamen graves auctoritate viri descendunt; præterquam quod enim in eam Durandus, Major, P. adamus, et alii propendunt, inclinât etiam Sylvester, nec ab eâ abhæret S. Thomas, qui cum simoniam à lingua committere docet, qui laudem precesse in spiritalium collatione principaliter intendit; unde subdit, 2-2, quæst. 100, art. 5, ad 5: « Cum videatur ad hoc principaliter intendere, qui preces pro indigno porrectas exaudit, ipsum factum simoniacum est; si autem pro digno porrigantur, ipsum factum non est simoniacum, quia subest debita causa, ex quo illi pro quo preces porriguntur, spirituale aliquid confertur; tamen potest esse simonia in intentione, si non attendatur ad dignitatem personæ, sed ad favorem humanum. » Hinc ex mente D. Thomæ simoniacus præsumitur quisquis precibus rem spiritalem emendans exposuisse visus est; simoniacus pariter censetur, qui preces illas pro eo quem indignum novit, ordinatori porrexit, quia rem spiritalem iudicatur precibus comparare atque emere voluisse; simoniacus autem est qui sive pro digno, sive pro indigno preces fundit, eâ intentione ut ei ordinem sacrum, vel rem quamlibet spiritalem, acquirat; cuius intentionis ex eodem sancto doctore pravitas in eo consistit, quod talis precator ordinis, vel alterius rei spiritalis, valorem precibus tanquam pretio metiatur, quasi non plus valeat sacra ordinatio quam ipsius preces, quam nempe ob preces suas sibi deberi cogitat, eo modo quo merces nobis deberi putamus, ubi pretium æquivalens venditori obtulimus; hinc tandem ex eadem sententiâ D. Thomæ, is solùm qui pro aliquo precatur ut ordinationem vel rem spiritalem consequi possit, à simoniæ crimine immunis est, qui sic orat pro digno, ut ad officia, ordines, gradus, vel dignitates spirituales eum admitti principaliter postulet, non quia pro eo orat, sed quia ipse pro quo orat dignus est; non ut precibus collatorem vel meliora sentientem corruptat, sed ut virtutis præmium suo etiam calculo merenti accersat; non ut precibus acceptam deberi rem spiri-

talem velit, sed ut meritis principaliter impetratam intendat, precibus autem vel minus principaliter, vel certè ne minus principaliter quidem; sed tantùm id se eis consequi speret ut ejus pro quo rogat merita attendantur, et æquiori animo cum aliis componantur. Addit vero D. Thomæ, circa preces quas quis pro se ipso emittit, quod si quis pro se ipso rogat ut obtineat curam animarum, ex ipsâ petitione reditur indignus, et sic preces sunt pro indigno; licet tamen potest aliquis, si sit indigens, pro se beneficium ecclesiasticum petere sine curâ animarum. Hæc D. Thomas. In quâ re videmur sonè paululùm propositi limites excedere, qui de beneficiis quedam his interseramus, sed quæ ita sunt cum iis quæ in ordinibus contingunt connexa, ut vix separari posse et divelli à se invicem possint.

VI. Sed, ut redeamus ad propositum, D. Thomæ sententiam sequitur et confirmat Glossa in libros decretalium, et quam D. Thomas rationibus non inefficacibus, ipsa juris canonici testimoniis confirmat: 1° enim, quod ad preces caruales non debeat respicere ordinator, sed tantùm ad merita et dignitatem ordinandi, probat ex canone *Quibusdam*, 1, quæst. 1, ex c. *Moses*, 8, q. 1, et ex canone *Si ergo*, eadem quæstione; 2° quod preces simoniam inducant, colligit ex canone *In scripturis*, ead. item quæstione, et canone *Si quis*, 1, quæst. 7, et ex canone *Ordinationes*, 1, quæst. 1, itemque ex capite *Per nostras*, de Jure patronatûs; 3° quod id sit intelligendum ubi qui pro se precatur indignus est, quia dignus non præsumitur ambitiosè, sed ob necessitatem, postulare; infert ex canone *Filius*, § *Non ita quorundam*, 1, quæst. 1, et cap. *Tua*, de Simoniâ; 4° illicitas tamen esse preces quibus quis prælaturam ambit, deducit ex can. *Nullus itaque*, 1, quæst. 1; 5° caruales preces quæ fiunt pro indigno, simoniacas esse ostendit ex canone de Ordinationibus, 1, q. 1; et hoc argumento confirmat, quia preces succedunt loco pretii; 6° eas quæ fiunt pro digno licet posse admitti, ita tamen ut superior principaliter ipsis non ducatur; arguit ex cap. *Tamen*, cujus interpretationem ibidem prosequitur, ex canone *Quibusdam*, sæpè à nobis laudato, 1, quæst. 1. Denique spirituales preces ab omni simoniæ vitio ac suspitione immunes esse probat ex canone *Latores*, eadem quæstione toties citatâ. Hæc omnia breviter recensio, quia diutius istis recensendis immorari inutile forsân et molestum futurum esset.

VII. Faciunt sanè ista ut hæc D. Thomæ ac Glossæ sententia ita exposita probabilis omninò, rationi ac veritati consentanea videatur; non tamen omnes ei standum existimant; Innocentius simoniam nullam inesse putat, sive preces pro digno, sive pro indigno fundantur, eisque ordinator in collatione, aut rei spiritalis donatione acquiescat, dummodò ex iis nullum temporale commodum aucupetur. Astipulatur Hostiensis, qui, licet hæc viâ ad ordines vel ecclesiasticas dignitates niti turpe et quasi simoniacum censeat, veram tamen simoniæ rationem à promotione quæ precibus impetratur, abesse putat. Panormitanus quoque

suâ interpretatione prædictam Glossæ sententiam emollit ac mitigat: veram enim rationem simoniæ denegat iis in quibus eam Glossa astruit, nisi ubi qui precatur, collatorem seu ordinatorem suis precibus astringere, et ad satisfaciendum precibus obligare intendit. Cajetanus vult preces in pactum deduci, adeo ut pretii rationem habeant, ad hoc ut simoniæ rationem inducant. A quibus omnibus dissentit Joannes Andreas, qui de precibus pro alio factis idem videtur sentire quod Glossa, à quâ tamen discedit dùm preces quas quis pro se ipso fundit, probare videtur, ubi qui precatur dignus est, probatque exemplo Petri, qui remunerationis suæ omnibus quæ possederat, confidenter præmium à Christo postulare audet, dicens, *Matth. 9: Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te; quid ergo erit nobis?*

§ 3. *Explicatur nostra sententia, az precibus, amicitia, gratia obtenta ordinatio sit simoniaca.*

VIII. Multa hucusque diximus, needum tamen aliquid diximus, qui nostram sententiam nondum aperuimus. Hoc ergo de totâ hæc quæstione nostrum esto iudicium: primum non solum non esse simoniacum, aut illicitum pro eo precari quem dignum nominamus, qui ad ecclesiasticos ordines vel dignitates ascendat, verum id et honestum esse, et laudabile; has enim preces variæ virtutes exigunt: charitas, quâ eos qui meliores sunt, cæteris paribus, magis amare, et majora eis bona velle debemus; amicitia, quæ tùm demùm firma est, eùm inter bonos et virtutis studio nascitur; justitia, quæ virtuti sua præmia, et viribus uniuscujusque proportionatas rei gerendæ occasiones tribuere contendit; pietas tandem erga patriam, et chariorem fidelibus omni patriâ Ecclesiam, cuius si splendori consulimus, si decus et ornamentum optamus, dignos in eâ præesse, docere, cæterisque præfici summo studio expetere debemus; atque ut istas animo revolvamus virtutes, quæ nonnisi pios animi motus inspirant, quibus auscultare virtutis actus est à virtute vel elicitus vel imperatus, quis neget charitatis erga Deum munus esse Dei honorem cultumque ampliare, charitatis erga proximum, fidelium salutem procurare? hæc autem duo nec efficacius præstari, nec uberius promoveri possunt, quàm si digni ad sacros ordines et ecclesiasticas dignitates evehantur. Annon etiam laudabilis amicitie officium est, eis honorem, quàm enixè poteris, conciliare amplissimum, quos honore ipso judicaveris dignissimos, quibusque ob virtutem amicus fueris, pro eorum honore sollicitè vigilare? Quis non etiam fateatur quin justitiæ lex sit, præmia non solum meritis dare eùm possis, verum etiam velle, saltem si aliud nequeas? pietatis etiam partes sint, ut pro suâ quisque conditione vel bonos magistratus, et reipublice christiane utiles suo muneri satisfaciendo eligat, vel electores quoquo modo pro iisdem eligendis urgeat? Quemadmodum enim invidorum, injustorum et impiorum est, bonis bona nolle; impedire ne boni suorum meritum præmia obtineant, tristari si obtineant; communitati noxios aut ineptos rectores conciliare, bonos aptosque invidere: ita justorum est, piorum, et

ex verâ charitate amantium, pro justâ dignitatum ecclesiasticarum distributione instare; pro totius Ecclesiæ bono sollicitum esse, bonis in eorum assecutione favere; nec precibus parcere, ne qui suis virtutibus nostram conciliârunt amicitiam, qui gradus istos sunt promeriti, testimonio nostro, eaque, quam virtuti et amicitie debemus, commendatione frustrentur.

IX. Tantum autem abest ut precibus quæ ex iis scaturient fontibus aures occludi debeant, ut potius patentes eas, simulque animum esse oporteat, grandeque periculum incurrat, quisquis ejusmodi preces reficit. Quinimò quamvis etiam mundanæ amicitie sensus aliquem ad preces pro digno fundendas impellat, nihilominus is cuius erit ordines vel ecclesiasticam dignitatem conferre, precanti non ideò adversari debet, aut in contrarium obniti, ne ejusmodi precibus exoretur: neque enim ejus qui malè petit, illicò petitio respuì debet, si bonum sit et æquum quod petit; nec imperfecta, vel etiam illicita alterius petitio merenti nocere, vel æquam distributionem quam justitia præscribit, remorari debet; suis unumquemque metiri debemus ornamentis, non alienas ob culpas debitâ mercede privare; nec laudanda est ista austeritas quæ preces omnes, et alienæ virtutis commendationes respuit, quæ non solum à virtutis ratione, verum etiam ab innatâ homini mansuetudine deflectit; tantòque nimia facilitate deterior est, quantò ista periculosior: nam facilè etiam pro indigno precibus exorari, humanus error est, preces autem quæ pro digno funduntur rejicere, ferina austeritas. Unde et fatetur ipse S. Gregorius, nec diffidentur alii Patres se ordines ecclesiasticos, dignitatesque aliorum precibus exoratos contulisse.

X. Ex verò statim atque quis carnalis amicitie affectu ducitur, et humanæ benevolentie impulsu fertur ad alteri, qui dignus sit, ecclesiasticum gradum, ordinem, beneficium procurandum, simoniæ ideò vel lethalis criminis apud me reus est: neque enim continuò simoniæ macula inuri, aut mortiferum crimen ei impingi debet, qui, cum in substantiâ operis nihil peccet, nec rem inordinatam faciat, à recto solum fine paulisper deviat, et inordinate in re alioqui bonâ aliquatenus procedit; utpote eùm simoniæ vitium, non solum motivi, ut aiunt, inclinantis malitiam involvat, verum etiam ipsam operis substantiam inficiat, injustamque et illicitam rei spiritualis assecutionem ac dationem efficiat. Neque tam austera nostra philosophia, seu theologia esse debet, ut aut simoniacam, aut lethalem culpam in eo humanæ mentis defectu naturali, vel fermè naturali agnoscat, quo sensibilibus magis moveri solemus affectibus quàm spiritalibus, humanis magis quàm divinis; corrigendus quidem est mundanus iste affectus, ne majori nos impetu trahat quàm cœlestis; sed imbecillitati humanæ indulgendum est, si in re licitâ et honestâ excessus ille nonnunquàm contingat: neque unquàm lethalem culpam inducere credendus est, nisi eùm vitia, charitati nempe, justitiæ, religioni, vel alteri virtuti contraria persuadet; in hoc verò casu, nullâ

in justitiam contingit machinatio, nullus religionis contemptus, nulla charitati injuria infertur, nulla alia virtus laeditur; quare non est quòd aut simonice turpitudinem aut lethalis criminis deformitatem in eà electione agnoscamus. Adde quòd nullus hic emptio- nis vel venditionis videatur esse contractus, nullum pactum, nulla pollicitatio, ideòque nec ulla simonia. Quæ cum ita sint, nullus mihi jure succenseat, si ab eo qui pro digno ex humano seu carnali affectu pre- catur, non simonice solum, verum etiam mortiferi peccati noxam meâ sententiâ ademero.

XI. Neque pariter, si mihi creditur, is judicandus est, propriè et strictè loquendo, simoniacus, qui vel amicitiam, vel laudem vel gratiam sibi ex ordinatione procurat, aut adfuturam sperat; imò nec scelus esse crediderim bonorum amicitiam optare ex promotione bonorum, sicut nec benè agendo crimen est bonorum gratiam velle promereri; neque turpe est vel inhonestum eorum gratiam expetere qui bonis favent, quam nempe condemnere vel negligere inhonestum est, neque laudandi occasionem bonis præbere velle omninò in nobis damnandum est, qui aliis scandalo esse non debemus, cum secundum Christi monita, Matth. 5, lucere debeant opera nostra coram homini- bus, ut videntes opera bona glorificent Patrem no- strum qui in cœlis est; et secundum consilium Apo- stoli, 2 Cor. 2, contendere debeamus ut Christi bonus odor simus in omni loco; neque injustum sit ut nostro exemplo meliores alios conemur efficere, quorum nos exemplis meliores fieri expetimus; in iis tamen statuendus modus est. Peccant enim, leviter quidem, qui ex humanæ imbecillitatis vitio, precibus, gratiâ, favore, laudibus magis moventur in ordina- tione et promotione bonorum ad ecclesiasticas digni- tates, quàm ipsâ actionis honestate, Dei jubentis præcepto, officii sui lege, populi fidelis curâ, mini- steriorum divinatorum excellentiâ, et divini numinis majestate, quæ omnia ei præsertim ante oculos ver- sari, et animo infixæ esse debent, qui de ordinationi- bus vel promotionibus ecclesiasticis faciendis cogitat. Graviter autem peccant qui vel ob potentiorum gra- tiam, vel ob amicorum preces, vel ob laudes quas exinde expectant, ordines sacros ecclesiasticasve di- gnitates conferunt, nullâ vel ferè nullâ habitâ ratione meritum, quæ graduum istorum exigit celsitudo, eòque gravius, quò hæc vilis cogitatio magis à perpen- dendis ordinandorum vel promovendorum meritis, et dignitate conferendi muneris ipsos evocat, vel quò prædictæ carnalis concupiscentiæ motiva, divinis, quæ superius explicuimus, motivis magis præferri videntur; gravissimè autem cum iis tanquàm in prin- cipali fine, rejectis cæteris vel expressè postpositis conquiescunt. Injuriam enim populis faciunt quibus præsumt, si iisdem vel amicos sibi, vel amicorum suorum precibus commendatos, vel potentum favore suffultos, rectores potiùs præficere curent, quàm uti- les futuros pastores; populorum in eo salus negligi- tur, et injuriâ populi afficiuntur; præposterè omnia agunt qui cultus divini legitime procuratori, quæ ex

officio ipsis incumbit, qui ministeriorum divinatorum di- gnitati, quæ ipsis committitur, minùs consulunt, quàm ambitioni vel gratiæ; qui Dei honorem suo postponunt, qui solide virtuti mundanum favorem laudesse ante- ponunt; qui humana divinis, mundana cœlestibus, in- certa certis, caduca præferunt sempiternis; qui, relictâ Junone Ixionis instar, umbram amplectuntur, relicto vero cibo, tanquàm canis Æsopicus, umbræ capiendæ allatrant. Perinde ferè est indignum ex iis motivis eli- gere ac dignum; non enim dignitati ejus datur quod eligitur, sed vel gratiæ, vel laudi, vel favori; quæ proinde si ex indignâ electione æquè pararentur, in- dignus loco digni eligeretur; non ergo indigni ele- ctionem videtur aversari qui beneficium dignitati et meritis ordinati seu promoti non tribuit.

XII. Verum, quamvis in istis inordinatis affectibus crimen admittamus, non tamen simoniam: non enim qui dignis ob humanas laudes, preces, gratiam, ordi- nationem principaliter impendunt, vel ecclesiasticas dignitates ex istis præcipuè motivis digno tribuunt, contra justitiam peccant, cui simoniæ vitium opponitur, sed contra humilitatem potiùs vel aliam aliquam vir- tutem offendunt. Neque depravatus ille affectus quo quis ex cæteris rebus vel actionibus spiritalibus, vir- tutum scilicet intellectus, aut voluntatis gratiam prin- cipaliter quærit, amicitiam, favorem, applausum no- minisque famam et amplitudinem simoniacus unquàm judicatus est aut injustus, sed superbus. Cur ergo veram, iis simoniæ vel injustitiæ maculam inuremus, qui iisdem affectibus ducti, ordines sacros, vel eccle- siasticos quoscumque gradus dignis ac benè meritis largientur? Excipio tamen, nisi ex illâ amicitia vel gratiâ lucrum intendatur, vel commodum temporale, precesque, favor, laus et cætera hujusmodi in illud resolvantur; tunc enim res spirituales et supernaturales saltem mediâtè pro pretio, pro pecuniâ conferuntur, quod simoniacum est; vel si laudes, etc., hujusmodi deducantur in pactum: tunc enim habent rationem pretii, et cum obligatio ad illas laudes decantandas, vel amicitiam aut habendam aut fingendam, favorem- que impendendum onerosa sit ei qui ad id obligatur, pretio per se æstimari potest, nec ordinatio censetur esse gratuita, sed simoniaca.

XIII. Hæc autem exceptione sublata, probabiliùs et mitiùs censent, qui ne quidem ex indigni promo- tione, sive ad ordines, sive ad beneficia ecclesiastica veram simoniam ex precibus, gratiâ, favore contrahi, sed tantum analogicam arbitrantur. Quòd analogica simonia contrahatur in ordinatione saltem indigni quæ iis rationibus procuratur, inutile est probare, cum et ratio ex divo Thomâ superius allata, et ex Patribus tot adducta testimonia, id evidenter convin- cant. Veram autem simoniæ rationem ex prædictis non contrahi iis argumentis ostendimus: primo à priori, secundo à posteriori, et ab absurdo ductis. Primum enim à priori ita argumentari licet, ex dispa- ritate quæ inter pecuniam et preces, gratiam amici- tiamque intercedit; quam nempe canonici juris Glossa assignat, quia nempe qui pro alio precatur nihil dat

de suo ; nam perdere verba leve est ; nihil item ex eâ datione pervenit ad accipientem : et ideò in iis nulum ultrò citròque reperitur commercium ; ideòque nec vera ibi inesse debet simonia : atverò qui dat pecuniam, dat aliquid de suo, et cui datur pecunia, aliquid accipit de alieno ; unde necessum est ut ad transferendum dominium ab uno in alterum aliquis contractus intercedat, et aliquod pactum in quo est vera ratio simoniæ. Eandem rationem applicare possumus ordinationi ex gratiâ vel amicitia factæ, in quâ nulla est translatio domini, usûs vel fructûs, nullus contractus, nullum pactum. Quod ex eo præsertim confirmabis, quia pecunia inter ea bona recensetur quæ utilia sunt, totaque boni utilis ratio in eo consistit quòd ad alia bona conquirenda inserviat ; unde nullus alius nummi finis est quàm ut in rerum commutatione tanquàm ipsarum commune pretium distrahatur ; id ergo pro quo pecunia datur per se pretio commutari videtur ; et cum gratuita distributio omnem commodi dationem vel acceptionem excludat, non videtur gratis dari, quod propter bonum utile, puta propter pecuniam datur. At honor, amicitia, gratia bona sunt, vel jucunda, vel honesta, quæ per se commutationi non deserviunt, ideòque quantumvis eâ in ordinatione intenduntur, non videbitur sacer Ordo pretio æstimari, adeòque nec simonia vera committi. Apparetque maximè hæc disparitas, tum quòd quamvis Scripturæ sacræ auctoritate mutuum dari gratis præcipiatur, sicut et ordines gratis conferri (utramque enim Christi Domini tenemus sententiam, tum illam Lucæ 6 : *Mutuum date nihil inde sperantes*, tum istam, Matth. 10 : *Quod gratis accepistis, gratis date*), non tamen in verum usuræ crimen incidit qui vel ad laudationem, vel ad gratiam, amicitiamve sibi conciliandam mutuò dat, dummodò ad mutuum accipientem nullo onere vel obligatione constrictum velit ; ergo à pari nec simoniacus est judicandus qui vel gratiâ, vel favore, vel precibus ad indignum promovendum inducitur, quamvis simoniacus foret si datâ pecuniâ ordinaret, sicut usurarius est qui præter sortem pecuniam aliquam pro fenore intendit : tum quòd ne pro digno quidem absque simoniæ notâ pecunias dare liceat ; pro digno autem precari quis licet, et absque simoniæ suspitione possit, ut superius docuimus, quæ proinde manifestam pecuniæ et gratiæ, honoris, laudationis, precum disparitatem ostendunt.

XIV. Neque obest quòd gratia, favor, laus, pecuniâ æstimari possint. Cum enim alterius sint generis à pecuniâ, et temeraria sit atque insulsa comparatio rerum diversî generis, minimèque naturalis ; ideò per accidens temerè et contra naturam pecuniâ hæc omnia æstimabuntur ; nec simoniam inducent, nisi ab agente ipso tanquàm pecuniâ æstimabilia intenduntur, et ad aliquod commodum ab ipsomet, non alio quocumque referantur. Cum enim actiones à fine præsertim ultimato speciem sumant, si in iis secundùm se spectatis animus agentis conquiescat, non videbitur ejus actio in ullum commodum tendere, aut ullum utilitatem

spectare, non pretio æstimata videbitur, ideòque gratuita et liberalis, non simoniaca, censebitur ; si verò ulteriori quodam fine ista omnia ex datione spiritualium consequentia incommodum referantur, actio perquam spiritalia ac supernaturalia propter hæc distribuentur, simoniacâ pravitate ex eo fine ultimâ intentione afficietur. Quare si in pactum deducantur preces, laudes, etc., quia in isto pacto videtur esse quedam commutatio, et commutatio omnis utriusque commutantis commodum spectat, videntur tunc temporis pretio res spirituales commutari, et pro commodo dari, non gratis, neque liberaliter, sed cum onere et obligatione ; ideòque nec vera ibi est donatio, ubi merces exigitur operis, nec gratuita dispensatio ubi pretium quaeritur laboris ; vera venditio ibi est, vera emptio, vera simonia ; secus verò cum nullum est ejusmodi pactum, nullum quoque ab agente gratiæ, laudibus, amicitia, pretium imponitur : quamdiù autem ab eo rebus hujusmodi pretium nullum impositum est, spectantur ab ipso res istæ secundùm se tanquàm pretio incommutabiles, seu, ut vocant, inappretiables ; ideòque quæ in eas res feretur ejus intentio, in rem minimè pretio commutabilem feretur, non in pretium ; non ergo res spirituales propter res illas intentæ, pretio distrahi videbuntur, neque simoniacè comparari.

XV. Secundò possumus, sive à posteriori, sive ab absurdo ita argumentari : durum enim esset eos omnes qui aut pro indignis promovendis rogant, aut precibus vel favore promovent indignos, aut indigni precibus vel ex gratiâ promoventur, simoniacos censere, eosque suspensos, excommunicatos, irregulares, si ante absolutionem ministraverint, judicare : sanè si semel hæc sententia vigeat, sùsque deque Ecclesiæ ordo turbabitur, pauci in suis ministeriis à censuris immunes perstabunt, ordinationes multorum irritæ, plurimæ collationes beneficiorum rescindendæ, simoniæ crimine multi infecti, censuris excommunicationis et suspensionis, necnon irregularitatis innumeri irretiti erunt ; scrupulis passim agitantur conscientie timoratorum, desperatione et audaciâ aliorum indurabuntur, quæ omnia quantum fieri potest fugienda sunt, nec facilè admitti debent. Adde quòd ex eâ sententiâ sequatur nullam futuram acceptionem personarum, in ordinibus, officiis beneficiisve ecclesiasticis distribuendis quæ non sit simoniaca, et cum simoniæ crimine confundatur : nunquàm enim in acceptione personarum peccatur, quin motivum aliquod humanum mundanumque occurrat, puta gratia, laus, amicitia, vel simile quidpiam, ratione cujus indignus digno, vel certè minùs dignus digniori præferatur ; hoc autem simoniacum erit.

§ 4. De ordinationibus obsequii causâ vel consanguinitatis factis, aut metu extortis.

XVI. Quod tandem ad obsequium, consanguinitatem, metum attinet, inducantur hæc omnia simoniam, necne, fusiùs fortè de hisce dicemus, si quando de beneficiis et electione ad ipsa dicturi sumus ; nam in beneficiorum distributione, iis sæpiùs affectibus à

recto distrahitur animus, quam in ordinum collatione; hæc tantum brevissimè hic dico: obsequium ea intentione principaliter impensum ut ordines obtineantur, simoniam inducere, quia pretio aestimatur, et pro ordine commutari videtur: ordines quoque qui remunerationis pecuniaria loco conferuntur absque dubio simoniace conferri, quia tunc obsequium pretii rationem obtinet, et ordinatio pretio comparatur; non idè tamen præcludi debere viam ordinatoribus, quominus famulos suos, Ecclesiae aliqui futuros proficuos, ordinent, et ecclesiasticis dignitatibus ornent, eosque ut, ut nollentes, aliis interdum sibi ignotioribus præponant: imò secundum antiquos canones vix ullos nisi ex sua familiâ, qui ipsis obsequium sedulum impenderant, ad ordinationem ecclesiarum rectores ordinandos offerebant. Consanguinitatem autem nec prodesse nec obesse debere, quominus quis quempiam ordinet; simoniacos non esse qui ipsi nimium indulgent, sed in acceptione personarum delinquere, in quâ cum nulla commutationis videatur esse species, nec simonie ratio apparet; inhumanos verò et injustos esse qui consanguineos, affinesque dignos, et meritis aliis pares, propter affinitatem vel consanguinitatem respiciunt, cum et Christus apostolos aliquos sibi consanguinitate conjunctos ordinârit; continendum tamen in judicio de consanguineis et affinibus ferendo, ordinantis esse affectum, nec sibi satis ordinatorum in eo fidere debere; facili in eo labi posse, ut eos cæteris preferat, qui sibi sunt sanguinis necessitudine affines; nullam hæc Ecclesie perniciosiorem esse pestem, nullam capitaliorem: hereditaria ex inde fieri sacerdotia, dignitates maximas ad indignos transire; impunita exinde flagitia; uno verbo, parùm abesse quin ex hoc uno pessimo exemplo Ecclesie ruina proveniat; metum tandem ordinariè non inducere simoniam; quia in eo qui ex metu ordinavit, metus non est pretium ordinis, sed causa actionis; nec à metuente quidquam apprehenditur tanquam merces operantis, sed ut pœna non operantis. Si quis tamen ordines ministraret, inito veluti pacto, quo se ab aliquo malo, quod metuit, redimat, vel ne bonum, quod possidet, amittat, simoniacus esset, quia cum vexatio illa quâ malum inferitur, vel bonum possessum aufertur, pretio aestimari possit, qui se ab illâ vexatione, inito de ordinatione conferendâ pacto tacito, vel expresso liberat, pretio ordinationem videtur vendere; par enim videtur esse ratio ejus qui spiritalia pecuniâ commutat, et qui de conservatione boni obtenti pecuniâ æstimabilis, vel de mali imminenti repulsione, pro quâ item pretium solveretur, et de eorumdem rerum spiritalium distributione paciscitur.

SECTIO OCTAVA.

DE CONSENSU EXTRANEARUM PERSONARUM AD ORDINATIONEM REQUISITO.

CAPUT PRIMUM.

DE CONSENSU REGUM, MAGISTRATUM, DOMINORUM, PATRONORUM.

ARTICULUS PRIMUS.

De priorum consensu.

§ 1. *Proponitur questio, ostenditurque sub principibus ethnicis eorum consensum vel dissensum nullum in ordinationibus momenti fuisse.*

I. Hactenus et ordinatorum munia, et ordinandorum dispositionem, actusque omnes ordinationi prævios percurramus, et quæ fuerint utrorumque partes satis accuratè tradidimus; jam quæ aliorum in ordinatione esse possint, nobis quoque explicandum erit. Superest itaque ut de aliorum sine quorum speciali licentiâ non videtur olim licita fuisse ordinatio, consensu dicamus. Hæc autem quæstionem omittimus de servis, libertis, originariis, ascriptitiis, curialibus, capite censitis, aliisque conditionariis, et imperfectâ tantum libertate gaudentibus, itemque obligatis ad rationem, quos omnes sine consensu eorum quibus obligati erant, olim minimè ordinari licuisse dicemus, agendo de qualitate ordinandorum. Hic etiam omittemus speciatim de episcopis disputare, quos nempe per aliquod saltem tempus nonnisi christianorum regum consensu ordinatos fuisse, innumeris ferè exemplis, imò et decretis quibusdam ecclesiasticis, patet. Tota ergo quæstio præsertim erit de aliis inferioris ordinis clericis, presbyteris nempe, diaconis, et cæteris, ad quos videndum est num regum, principumque, et dominorum, nec non patronorum, seu ecclesie fundatorum consensus requisitus fuerit; cui disputationi aliam de parentum consensu adnectemus.

II. Certum est sub principibus ethnicis nullam fuisse rationem ob quam eorum consensus ad clericorum ordinationem desideraretur; qui nempe, ut plurimum, religionem christianam exterminare satagebant, quod ut perficerent, acrius in religionis nostræ capita sæviebant; primumque persecutionem in episcopos et reliquos sacerdotalis ordinis intentabant; hæc enim erat eorum falsa prudentia, ut christianam fidem excindere se posse crederent, si in ejus doctores sævirent. Hinc refert Cyprianus, epist. 25, Cornelium eo tempore « sedisse intrepidum Romæ in sacerdotali cathedrâ, cum tyrannus infestus sacerdotibus Dei fanda atque infanda comminaretur; cum multò patientius et tolerabilius audiret levâri adversus se æmulum principem, quàm Romæ constitui æmulum sacerdotem. » Hinc persecutionem Decii in episcopos præsertim exarsisse refert Nazianzenus, orat. 18, in eos primum eo fine commotam, ut lingue christianorum amputarentur; hinc eandem persecutionem renovare meditantem refert dictus Cyprianus, epist. 82 ad Successum, « rescripsisse Valerianum ad senatum ut episcopi et presbyteri, et diaconi in continentem animadvertantur. » Hinc Maximianum

eodem consilio in sacerdotes, et clericos, et ecclesiarum praesides decreta tulisse, Severus, Ado et Eusebius referunt; In ceteris idem Eusebius, Julianum Sezomenus, et alios alii; quibus tamen renitentibus episcopi, presbyteri, diaconi in Ecclesiâ catholicâ semper creati: satius esse ducentibus Ecclesiâ fidelibus obedire Deo, quam hominibus, et religionis perennitati providere, quàm corporum saluti, vel bonorum conservationi.

§ 2. *Consensum principum requiritur Ecclesiæ pace in pluribus ordinandis expetitur.*

III. Atverò, redditū per Constantinum pace, consensus principis in iis ordinandis requisitus fuit, qui publicis officiis per eum quomodo astricti fuissent; lex eadem Constantinū ad Taurum prefectum prætorio decernit, 1. *Officiales*, c. de Episcopis et Clericis, et lib. 3 cod. Theod., de Episcopis et Clericis, ut « officiales rationales, si inhibitionis cursū, seu principii, necessitate neglectâ, interservâ etiam ratione fiscali, ad clericatûs honorem putaverint transeundum, ad priorem conditionem retrahantur; si verò obnoxii rationibus, vel necessitatibus non sint, sub notione iudicium officiis consentientibus, si probabilis vite studium id postulaverit, transferantur, nec cessionem metuant facultatum. » Quâ lege non solum rationibus reddendis obnoxii, sed quicumque principis procuratores fuissent, nisi iudicium scientiâ et officiorum consensu absoluti essent, ordinari prohibentur, eâ etiam conditione, ut suis facultatibus saltem ex parte cederent; clericorum enim bona ita dividenda ex predictâ lege, ut duas partes suarum rerum relinquere deberent, vel liberis suis, vel propinquis, si liberi deessent; vel officiis in quibus militabant si nec liberi, nec propinqui ipsis adessent; tertia verò tantum portio ab ipsis retineretur. Aliâ verò constitutione ad Bassum prætorio item præfectum idem Constantinus, 1. 6, c. *Theodos.*, eodem tit.: « Neminem instructum idoneis facultatibus, atque obeundis publicis muneribus opportunum, ad clericorum nomen obsequiumque confugere voluit, sed eos de cætero in defunctorum duntaxat clericorum loca subrogari, qui fortunâ tenues, neque muneribus civilibus teneantur obstructi; » eos tamen qui antea ordinati fuissent, inquietari vetuit; eos tantum qui post legem à se latam, obsequia publica declinantes, ad clericorum ordinem confugerint, procul ab eo corpore segregatos, curiæ, ordinibusque quibus addicti erant, restitui mandavit, et civilibus obsequiis deservire. Ideò legimus apud Photium in Nomocan., tit. 8, c. 1, et tomo I Conciliorum, eundem, Constantinum Magnum tanquàm insigne privilegium Sylvestro papæ concessisse, « ut si quis è senatu suâ sponte ac propriâ voluntate velit fieri clericus, et in sanctorum clericorum numero computari, ne quis ex omnibus hoc audeat impedire. » Eadem fere sanxerunt Avarenus et Honorius receptâ ad Eutychianum per eum prætorio, in quo nec cum cessione facultatum tales deinceps ordinari permisere. Eadem quoque alii sanxerunt; quas leges Leo I imperator abrogavit, permittens ut unusquisque dimensis suæ militiæ stipendiis, ex-

pletisque officiis, seu muneribus, quæ à cujuscunque conditionis viris, aut consuetudine, aut lege debebantur, libere inter clericos profiteri posset. Innocentius quoque 1. summus pontifex, quibuslibet publicis functionibus occupatos, ideò ordinari vetuit, ne Ecclesia de iis in ordinem revocatis tristetur. Sed de iis omnibus, ut jam præmonuimus, fusius suo loco datur.

IV. Non tamen omittendum est, quod apud Gregorium Magnum, lib. 2, indict. 11, ep. 62 Mauritio, legimus, eum nempe, cum Mauritius imperator legem tulisset, quâ et eos qui publicis administrationibus occupati fuissent ad ecclesiasticum officium recipi, et milites non expletis stipendiis in monasteriis admitti prohibebat; priorem quidem partem legis non solum non improbasse sanctissimum pontificem, quin potius laudasse; posteriori verò acriter restitisse. Quod autem priorem legis istius partem Gregorius laudaret, hanc rationem profert, quod « evidentissimè sciret quia qui secularem habitum deserens ad officia ecclesiastica venire festinat, mutare vult seculum, non relinquere. » Quod posteriorem improbet, illam adducit: « Multi enim sunt qui possunt religiosam vitam etiam cum seculari habitu ducere, et plerique sunt qui, nisi omnia reliquerint, servari apud Deum nullatenus possunt. » Quam differentiam confirmat Justinianus, qui neminem ex curiali vel officiali ordinari permittit, « nisi tamen ex novellâ ætate in monasterio constitutus fortunâ liberetur, » 1. *Sancimus*, c. de Episcopis et Clericis, et novell. 6, cap. 1; quod ratione minimè caret; cum enim et militiæ et curiæ gravia essent onera, facillè adduci poterant aliqui ut clericatum liberationis gratiâ susciperent, quod in iis qui ad monasteria se conferebant, accedere nemo rationabiliter suspicari poterat, qui nimirum duriores monasteriorum leges esse compertum haberet. Addit verò S. Gregorius aliâ ad Theodorum medicum epistolâ, legem etiam quâ qui milites fuissent à monasteriis arcebantur, à Julianô Apostatâ primùm editam fuisse, quamvis dispar sit ratio clericatûs, cum traderimus superiùs Constantini imperatoris legibus cautum ne qui reipublice oneribus idonei forent, sine principis consensu, clericorum catalogo insererentur. Gregorius tamen aliquatenus eandem legem ad episcopos Siciliæ transmittens, videtur ipsam correxisse, eos videlicet in clero præproperè non suscipiendos dicens, qui militanti, nec rationibus publicis obligatos in monasterio recipi permittens, priusquàm iisdem obligationis nexibus fuerint soluti; milites quoque qui militandi tempus non explerent recipi permittens, sed si probati inventi fuerint.

V. Valdè quoque ad præsens institutum facere videtur decretum illud Pelagii in epistolâ ad Laurentium episcopum Centumcellensem, can. *Principali*, dist. 63: « Uniusquisque militum, et vestimentorum quæ militum in civitate Centumcellensi consistunt, relatione ad nos directâ, sacram insinuavit se clementissimi principis impetrâsse, quâ eis presbyterum, diaconum et subdiaconum fieri debere præcipit; » ex eo enim patet non solum ex sacri, id est, diplomate principis, aliquem

ordinari posse; in quem canonem Glossa ideò sacram principis necessariam fuisse contendit, quòd vel curiales isti ordinandi forent, vel imperator hujus ecclesie patronus. Sed id non sufficienter probatur; dicendus est potius ad ordines recipiendos consensus principis tunc temporis requisitus, consensus, inquam, non præceptum; quamvis, secundum usitatum loquendi phrasim, imperatoria et regie littere, quibus consensum suum exprimebant, præcepta et jussiones dicerentur; esto tamen iis nonobstantibus maneret penes episcopum examinandi præsentatum et rejiciendi potestas, ut ex iis quæ in eadem epistolâ subnectuntur, arguere licet.

§ 5. *De consensu regum passim in Galliâ requisito.*

VI. Viguit quoque mos iste in Galliis, sub Francorum imperio, ut clerici non ordinarerentur nisi ex regis consensu: cujus consuetudinis confirmatio peti potest ex concilio Aurelianensi I, tempore Clodovæi Francorum regis, qui primus nostrorum regum christianam fidem amplexus est; sic ergo Aurelianense istud concilium, c. 4: « De ordinationibus clericorum id observandum esse decrevimus, ut nullus secularium ad clericatus officium præsumatur, nisi aut eum regis jussione, aut eum judicis voluntate; ita ut filii clericorum, id est, patrum, avorum, ac proavorum, quos supradicto ordine parentum constat observationi subjunctos, in episcoporum potestate ac districtione consistant; » cujus, ni fallor, canonis sensus est, neminem sine regii jussione (quâ interveniente frustra judicis regii assensus peteretur), vel ordinariè loquendo, sine regii judicis assensu clericum ordinari licitum fuisse, nisi fortè clericorum filii ab hæc regulâ exciperentur, qui nempe vel avos, vel proavos, vel patres in clericatu constitutos haberent, quos juxta prædictorum voluntatem, non expectato regum consensu, tanquam in suâ et parentum potestate positos episcopus ordinandi licentiam haberet. Limitat hæc consensus regii necessitatem concilium Rhemense I, sub Dagoberto I, ad eos qui censibus publicis deputati essent; postquam enim clericos à publico jure non distinguendos esse docuisset, ab episcopo verò sine morâ corrigendos; mox subdit, c. 6: « Ii verò quos publicus census spectat, sine permissu principis, vel judicis, se ad religionem sociare non audeant; » generalem tamen legem de liberis hominibus, sine consensu principis, non ordinandis sanxit Carolus Magnus, ut in ipsius Capitalibus habetur his verbis, lib. 8, c. 120, et legum Longobard. lib. 3, tit. de Episcopis et Clericis, l. 5: « De clericis hominibus qui ad servitium Dei se tradere volunt, ut prius hoc non faciant quam à nobis licentiam postulent. Hoc ideò, quia audivimus aliquos ex illis, non tam causâ devotionis hoc fecisse, quam pro exercitu, seu aliâ functione regali fugiendâ; quosdam verò cupiditatis causâ, ab his qui res illorum concupiscunt, circumventos, audivimus, et hæc ideò fieri prohibemus. » Concilium quoque Moguntinum sub eodem Carolo Magno, injustas ordinationes damnans eorum qui sine propriâ voluntate clerici, vel monachi attensi sunt; id de cætero

fieri vetat, c. 41, neminemque tonsendum præscribit, nisi propriâ voluntate, *vel cum licentiâ domini sui.*

VII. Legimus quoque inter formulas solemnes olim in Galliâ servatas, tum apud Marculfum, qui circa annum 660 floruit, librumque sancto Landarico Parisiorum episcopo dicavit, tum in Codice legum antiquarum præceptum de clericatu expressum, seu licentiam clericatum recipiendi his verbis fuisse concessam: « Eis qui se ad onus clericatus transferre deliberant, licentiam non negamus, retributorem Dominum exinde habere confidimus, quia scriptum est: *noli prohibere benefacere ei qui potest, si vales et ipse benefac.* Igitur veniens ille ad nostram præsentiam petiit serenitatem nostram ut et licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis ad onus clericatus deponere deberet, et ad basilicam illam, aut monasterium deservire. Quod nos, propter nomen Domini, eidem gratanti animo præstitisse cognoscite. Præcipientes ergo jubemus ut si memoratus ille, de capite suo benè ingenuus esse videtur, et in polyptico publico census non est, licentiam habeat comam capitis sui tonsurare, et ad supra scriptam basilicam vel monasterium deservire, pro nobis Domini misericordiam attentius exorare. » Quæ forma indicat eos qui in polypticeis publicis censiti, id est, ratiociniis ascripti, chartis publicorum vectigalium et officiorum inscripti, et curiæ obnexi non essent (sic enim censitos in polypticeis publicis ex pluribus aliis locis interpretari possumus, ut polyptica idem sint, quod ratiocinia publica) hæc formulâ liberam adeundi ecclesiasticum statum facultatem habuisse; reliquos autem difficilius, et peculiari alio principis diplomate indiguisse, ut ad clericatum recipi possent. Legimus et alias duas formulas quibus pro antiste consecrando ad regem ac metropolitanum scribere soliti erant, quæ sanè ostendunt in episcoporum ordinationibus non solum regum consensum intervenire solitum, sed et preces ac flagitationes.

VIII. Nec desunt exempla quibus hæc probemus; ex pluribus aliqua proferemus. Dicitur S. Audoenus, qui Dagoberti Francorum regis scribe et cancellarius fuerat, *postea tum regis Clodovæi Dagoberti filii voluntate, tum multorum religiosorum hominum consilio et hortatu, clerici tonsuram accepisse*, in Vitâ S. Audoeni archiepisc. Rothom., apud Sur. 24 augusti; dicitur S. Austregisilus, qui archiepiscopus Bituricensis fuit, cum valdè cuperet in clerum ascribi, sed cujus operâ id à rege impetraret, necdum compertum haberet, æthereum, qui postea Lugdunensis archiepiscopus creatus est, et qui imprimis charus erat, rogasse ut ageret apud regem, quò ejus permissu liceret ipsi in clerum transire; egit autem, ut pariter in ejusdem Vitâ subditur, ille cum rege, et rex assensus est. Dicitur et idem S. Austregisilus Bituricensis antistes à Theodorico principe obtinuisse, vel liceret ipsi, S. Sulpitio, qui postea in cathedrâ ei successit, *docendi in ecclesiâ munus deferre; videbat enim doctrinæ gratiâ multos ad eum confluere; annuisse autem rex sine morâ ut tonsis canibus in clerum ille transiret*, in Vitâ S.

Salutis 17. Januarii. Plura alia proferri possunt ejusdem notæ; verum id omnino inutile ac supervacaneum fuerit. Sufficiat hoc loco adnotasse inter varios articulos (1), qui tanquam consuetudines regni Angliæ, ab Henrico II rege, D. Thoma Cantuariensi archiepiscopo subscribendi propositi sunt, et quorum plurimi à Romanâ Ecclesiâ, sedente Alexandro III damnati sunt, hunc articulum toleratum legi: *Fili rusticonum non debent ordinari absque assensu domini de cujus terrâ nati dignoscuntur.* Cui articulo videtur favere concilium Moguntinum citatum.

§ 4. *De regum interventione, atque supplicatione primum usitatâ, tum prohibita.*

IX. Solebant et principes nonnunquam pro quibusdam rogare ut ordinarentur: sic enim, verbi gratiâ, refert Gregorius Turonensis Theodoricum Francorum regem jussisse ut Gallus quem Arvernorum antistitem designaverat presbyter ordinaretur, et in epistola sancti Remigii, Heraclio Leoni et Theodosio, qui cum de orlino ab ipso Claudio quodam nomine reprehenderant, legitur ipsum ordinationem dicti Claudii hâc ratione excusasse, quod regis testimonio facta fuisset: *Ego, inquit, Claudium presbyterum feci non corruptus præmio, sed ad præcellentissimi regis testimonium, qui erat non solum prædicator fidei catholice, sed defensor; scribitis canonicum non fuisse quod jussit; statim fugamini sacerdotia: regiam præsul, eustes patriæ, gentium triumphator injunxit, epist. 5, inter varias epist. Franc. regum, et episcop. Annalibus Francorum insertas, necnon in Biblioth. Patr. tom. 5 collectas. Similiter quoque legimus apud Flodoardum, cum Lupo Catalaunice urbis episcopo quæstio mota fuisset quod Harduinum quemdam Rhemensis diocesis presbyterum consecrasset, et in abbatem benedixisset, excusasse se quod ei per epistolam regiam commendatus, et ab archidiacono Rhemensi præsentatus fuisset, eamque excusationem probatam in synodo Snessionica Rhemensis provinciæ fuisse. Refert quoque Zonaras, in can. 5, syn. VII, principes olim plures potentiâ imperii fretos, episcopos quosnam creasse aliosque presbyteros ac diaconos fieri pro potestate jussisse; adeo vel antiquis etiam temporibus aliqua mala contra legem sanctiones invalescebant, et ut ibidem agnoscitur *regibus à sacerdotibus, velut malum improbitas*, Parisiense quoque concilium et Aquisgranense regem rogat ut curet bonos pastores, rectoresque Ecclesiis adhiberi. Sylvester quoque apud Juretum, ad Ivonis Epist. 60: *nulli, inquit, clericorum præbendas, vel ecclesiastica officia nisi manu episcopali, vel manu abbatis, vel regis manu, sancta accipere Ecclesia permittit.* Legimus tandem apud Ivonem Joannem Aurelianensem electum per litteras regis ipsi Ivoni consecrandum oblatum fuisse.*

X. Verum sacris canonibus ambitio coercita est eorum qui principum aut judicum auctoritate vel gratiâ, ecclesiasticos gradus adipiscuntur: decernit synodus VII, c. 5, *omnem electionem quam fit à magistratibus,*

(1) Art. oblat. S. Thomæ, ex Biblioth. Vatic.; apud Baron., tomo 12, ad annum 1164.

episcopi, presbyteri, diaconi, irritum manere ex canonibus dicente. Si quis episcopus secularibus magistratibus usus per eos Ecclesiam obtinuerit, deponatur, et segregetur, et omnes qui cum eo communicant. Canon ille quem citat hæc synodus, canon est apostolorum, qui severissimè tam eos qui magistratuum secularium favore Ecclesiam obtinuerint, depositione nimirum et segregatione plectit, quàm illos qui hæc arte Ecclesiam ingressis communicaverint. Parisiense similiter concilium III regnante Childeberto rege Francorum, ordinationes episcoporum irritas esse vult, c. 5, *si per ordinationem regiam istius honoris culmen pervadere aliquis nimia temeritate præsumpsit.* Nicolaus I, tum epistolâ ad Michaelem Orientis imperatorem, tum ad Lotharium Occidentis, acriter electiones à principibus factas exagitat, et utrumque imperatorem sibi Ecclesiarum ordinationes usurpantem generosè redarguit. Alexander II, Gregorius VII, concilium Claramontanum sub Urbano II, Pascalii II, Innocentius III, ejusmodi electionem omnem per laicos factam nullam esse volunt, et iis qui ejusmodi electionibus consentiunt varias penas imponunt; statuit etiam concilium Salisburgense, ne laicorum favore, vel potentiâ Ecclesiæ obtineantur.

ARTICULUS II.

De jure seu gratiâ patronatûs.

§ 1. *Jus patronatûs antiquitûs ignotum.*

I. Quod audis de ecclesiis à laicorum manu nequaquam recipiendis, noli ad patronorum, seu fundatorum ecclesiæ evertenda jura proferre; quæ, licet primis Ecclesiæ seculis ignota, posterioribus tamen suam firmitatem et robur acceperunt. Ecclesiæ primis temporibus, quibus ecclesiastici tituli primùm fundati sunt, ea erat episcopalis gradus eminentia atque auctoritas, ut ea rata ab omnibus haberentur quæ episcopi grata habuissent; ea episcoporum prudentia, affabilitas atque moderatio, ut in commune sæpius de rebus Ecclesiæ, et ordinationibus clericorum consulerent; ea totius populi christiani pietas et humilitas, ut nemo aliquid in Ecclesiâ vellet habere secretum, nemo specialem ullam, nisi eminentioris sanctitatis prærogativam quæreret; ideòque nec patronorum ecclesiarum vel fundatorum ambitio privilegia extorquebat, nec ad ecclesiarum dotationem privatis honoribus ullius excitanda erat voluntas. Quare sub finem sæculi V Gelasius papa, jam tum, ni fallor, excitatâ in fundatoribus ecclesiarum ambitione, cum Julius quidem in fundo Juliano sui juris ecclesiam S. Viti ædificari curasset, eamque fundasset, monendum rescribit, ipsum procul dubio præter processionis aditum, qui omni christiano debetur, nihil ibidem se proprii juris habiturum, Gelasius, Senecioni epist. 16, q. 7, c. *Piæ mentis.* Frigentium quoque, qui in fundo Sextiliano in honorem sanctorum Michaelis archangeli, et Martini Confessoris Ecclesiam fundaverat, monendum vult ut nihil fundator ex hæc basilicâ noverit vendicandum, nisi processionis aditum, qui Christianis omnibus in commune debetur, idem, can. sequenti.

II. Glossa antiquos canones, ex usitatâ suo tem-

pote consuetudine, uno more, exponens, pro forma aditum voluit peculiariter patronis, acrispisse, id est, presentandi promovendos ad Ecclesiam a se fundatam, vel dotatam, laetitiam. Verum, cui placeant Glosse interpretationum, quæ, eadem tamen ex eo canone colligere non licebat, privatam ad ipsius jus presentandi electum fundatori vel patrono concessisse; nam processionis aditus, qui patrono tribuitur, dicitur esse debere fidelibus omnibus communis; ideoque primas quidem partes fundatoris fuisse in eligendo clerico ad ecclesiam quam fundarit, exinde liceret colligere, sed non solas ejus partes extitisse, sed eas cum reliquo populo communes. At enim processionis aditum, ni fallor, aliter interpretari debemus, neque enim unquam quis legit processionis aditum sumi pro facultate presentandi aut promovendi ad aliquam dignitatem; processionem autem sæpe legimus pro prærogativa honoris et largitionis numerum: quo sensu Licinius Rufinus, l. 6, imperatorem Antoninum constituisse refert *ut ad processionem viri uxor ei donare possit*; Theodosius quoque et Valentinianus, Sebastiano PP. l. *Sancimus*, c. de Consulibus, *procedendi*, id est, munera publicè populo largiendi, et prærogativæ spectacula publica exhibendi, in iisque cum insigniis honoris consistendi, sicut et consulatus gerendi, *principali judicio legitimam tribui facultatem* docuerunt; processionibusque consulatus jus non augeri quod prima processio contulerat (quæ nempe in susceptione consulatus habebatur), sed beneficio iterari dixerunt. Itemque Justinianus processionem consulum numeravit, in quibus spectacula consules exhiberent; quæ omnia ostendunt processionis, seu *παραγωγῆς*, pro largitionibus istis, et expensis ad spectacula edenda factis, et prærogativà quâdam honoris in iisdem spectaculis sumi posse; secundum quam acceptionem dixit fortè Gelasius fundatoribus ecclesiarum præter expensarum quas fecerint in usus publicos honorem, itemque fundatoris titulum, et honoratiorem sedem (1), nihil proprii juris in ecclesias à se fundatas sibi vindicare posse. Fortè etiam per processionis aditum Gelasius hanc prærogativam intellexit patronis concessam ut ad sacram oblationem, et communionem accedentes, laicos omnes præcederent: aditum enim ad sacrum altare, quem *εὐχάρις* vocat concilium Laodicenum, can. 56, processionem dixit Gentianus Hervetus in Vers. hujus can.; et ordine ad sacram communionem atque oblationem procedi olim solitum, res est notissima. Fortè item prærogativa patronorum, de qua loquitur dictus Gelasius, in eo sita erat quòd obviàm eis ab omnibus fidelibus, cum primùm ipsi ad ædem sacram accederent, procederetur; quam prærogativam sibi multo post Gelasium tempore patronos vendicasse, ex eo conjicies quòd Theobaldus comes Carnotensis ad monasterium S. Petri in Valle proficiscens, se, inquit Fulbertus, epist. 21 Abboni, in

(1) Honoratiorem sedem in ecclesiis arbitrio presbyterorum patronis attributum collige ex lib. I Capitular., cap. 148.

interfuerunt excepti cum processione præcederet. Fortè item quòd patroni in processionibus publicis, quorum mentio apud Tertullianum, Hieronymum, aliosque complures, ceteris præcedit, eis ideo processionis aditus tribuitur, præsertim cum procedere is propriè dicatur qui aliorum comitatu instructus progreditur; v. g., episcopus ad ecclesiam, clericorum multitudine stipatus, propriè procedere dicitur est ab Augustino, Sulpitio Severo, Sidonio, Gregorio Magno, veteri Ordine Romano, et aliis passim; et imperator satellitio munitus ad palatium procedere passim quoque apud auctores legitur: eodem ergo modo ecclesiarum patroni qui totius plebis sequentes veluti ductores erant, aditu processionis gaudere dicebantur, quòd primi adirent, et cæterorum turbà stipati procederent. Hæc omnia conjiciendo à nobis dicuntur ac divinando: fatendum enim est perobscurum esse quid per processionis aditum patronis speciatim attributum intellexerit Gelasius; mihi autem certum est presentandi ad ecclesias faciendæ jus nequaquam intellexisse; quod cum superius pateat, potest et pluribus quas jamjam adducemus auctoritatibus probari.

III. Concilium Toletanum IV celebratum tempore Honorii anno 671, clarè et disertè fundatoribus ecclesiarum ac patronis, in ecclesias à se conditas potestatem adimit. *Noverint*, ait c. 32, *conditores basilicarum in rebus quas eisdem ecclesiis conferunt, nullam se potestatem habere, sed juxta canonum instituta, sicut ecclesiam, ita et dotem ejus ad ordinationem episcopi pertinere*. Ex eo verò canone colligitur sicut res Ecclesiæ in arbitrio et potestate episcopi relinquuntur, ita et ecclesias ipsas ad ejus institutionem et gubernationem relinqui, idque secundum canones, ut ibidem concilium Toletanum profitetur, quorum canonum maximam partem leges apud Gratianum. Favet concilium Cabilonense I tempore Clodovæi II Francorum regis habitum anno 650, in quo, c. 14, consuetudo illa damnatur quæ jam obrepere solebat, quòd *oratoria per villas potentium jam longo constructa tempore et facultates ibidem collatas, ipsi quorum villæ sunt episcopis contradicant*, id est, repugnent quominus et ab episcopis regantur, et ab iisdem de clericis provideantur; subdit enim hanc consuetudinem emendari debere, *ita duntaxat, ut in potestate sit episcopi, et de ordinatione clericorum, et de facultate ibidem collatâ, qualiter ad ipsa oratoria et officium divinum possit impleri, et sacra libamina consecrari*: quibus verbis judicatur in arbitrio episcopi clericorum in predictis oratoriis ordinationem atque institutionem sitam esse oportere, ecclesiarum patronis reclamandâ sublatâ potestate, quod similiter in reddituum istorum oratoriorum dispensatione episcoporum jus esse vult idem concilium. Antiquius quoque iis omnibus Aurelianense IV concilium sub Childeberto Francorum rege anno 541, decrevit c. 7, *ut in oratoriis domini prædiorum minimè contra votum episcopi ad quem territorii ipsius privilegium noscitur pertinere, peregrinos clericos intrinquant; nisi forsitan, quos probatos ibidem districtio pontificis ob-*

servare præceperit; ex quo canone patet nondum patronos nominandi clericos in Ecclesiâ plenam habuisse potestatem.

§ 2. *Origo juris patronatûs, et confirmatio.*

IV. Ex his quoque omnibus duo deducere : primum, non statim laicis ecclesias ædificantibus jus illud præsentandi clericos ad ordinationem concessum fuisse, sed primum episcopis alieno territorio ecclesias ædificantibus attributum in concilio Arauzicano I, in quo, can. 10, dedicatio ecclesiæ ab ipsis ædificatæ episcopo loci propria asseritur, « reservatâ ædificatori episcopo hæc gratiâ, ut quos desiderat clericos in re suâ videre, ipsos ordinet is cujus territorium est, vel si ordinati jam sunt, ipsos habere acquiescat; » cui privilegio nullum simile laicis ædicatoribus ecclesiarum tribuit, de quibus immediatè post loquitur. Hincque patet jus patronatûs (quod melius gratiam dixeris) ecclesiasticum, quod nempe in clericorum præsentatione consistit, prius ab Ecclesiâ probatum fuisse, quam laicum, quia nempe laici minùs idonei judicantur, qui de sufficientiâ et aptitudine clericorum judicent, quàm ecclesiastici, et inter eos potissimum episcopi. Alterum, inferri potest jus patronatûs primum in oratoria seu capellis, ut vocant, à laicis usurpatum fuisse, quàm in ecclesiis cathedralibus, collegialibus, aut parochialibus; cum enim permissum fuisset ut oratoria in agris ad evitandam fatigationem familiæ ædificarentur (qualis permissio habetur in concilio Agathensi sub Leone I), domini qui in territoriis suis et domibus oratoria ista ædificabant, clericorum præsentandorum seu nominandorum facultatem sibi dari æquum censebant; ut nempe, cum privatim sibi et familiæ suæ ista ædificarent, clericos quoque in iisdem ministraturos eligerent. Primum itaque legimus Justinianum Novellâ constitutione 123, cap. 18, de sanctissimis Episcopis et Clericis, quam consule Basilio Juniore, decimo calendas martii, anno videlicet 541, edidit, et Petro præfecto promulgandam misit, juris patronatûs in oratoria prima fundamenta his verbis jecisse : « Si quis oratorii domum fabricaverit, et voluerit in eâ clericos ordinare, aut ipsi, aut ejus hæredes, si expensas ipsis clericis ministrant, et dignos denominant, denominatos ordinari; si verò, qui ab ipsis eliguntur, tanquàm indignos prohibent sacræ regulæ ordinari, tunc sanctissimus episcopus quoscumque putaverit meliores ordinari procuret. »

V. Postea verò ad puniendam quorundam episcoporum negligentiam, et fidelium in erigendis ecclesiis pietatem excitandam, potestas aliqua laicis fundatoribus in quascumque ecclesias à se fundatas concessa est, cujus aliqua vestigia apparent in epistolâ S. Gregorii Secundino episcopo Tauromitano, in quâ, vel eo titulo cujusdam monasterii subtractionem ab alio monasterio injustam censet, quòd contra voluntatem fundatorum facta esset; scripta est autem hæc epistola à Gregorio indictione primâ, id est, anno Maurilii 42, Christi verò 598; evidentiora etiam in epistolâ Pelagii Gregorii prædecessoris Mellito subdiacono elucet : « Abbatem, inquit c. Abbatem, 18, quæst. 2 in mo-

monasterio illum volumus ordinari, quem sibi de suâ congregatione et monachorum electio, et possessionis dominus, et quod magis observandum est) ordo vitæ, et meritum poposcerit ordinari. » Sed clarissimè integro, et quibusdam amplius annis, post Justinianicam sanctionem seculo, anno nempe Christi 635, concilium Toletanum IX, c. 2, ejusdem juris patronatûs etiam in monasteria et ecclesias parochiales inviolabilem auctoritatem primum esse voluit hoc canone : « Cum sæpè sit solitum (ut) etiam illa quæ non debentur, prece supplicationis et vi quodammodò extorqueantur doloris; quantò magis, et sine obstaculo concedi debent exquisita simul et ordine juris, et dolore compassionis ! Quia ergo plerumque fieri cognoscitur, ut ecclesiæ parochiales, vel sacra monasteria, ita quorundam episcoporum vel insolentiâ vel incuriâ horrendam decendant in ruinam, ut gravior ex hoc oriatur ædificantibus moeror, quàm in fruendo gaudii existerat labor; ad ea piâ compassione decernimus ut quamdiù earundem fundatores ecclesiarum in hæc vitâ superstites exstiterint, pro eisdem locis curam permittantur habere sollicitam, et sollicitudinem ferre præcipuam, atque rectores idoneos in eisdem basilicis iidem ipsi offerant episcopis ordinandos, quos, si tales forsitan non inveniantur ab iis, tunc quos episcopus loci probaverit Deo placitos, sacris cultibus instituat, cum eorum conviventiâ servituros; quòd si superstites eisdem fundatoribus rectores ibidem episcopus præsumpserit ordinare, et ordinationem suam irritam noverit esse, et ad verecundiam suam, alios in eorum loco, quos iidem ipsi fundatores condignos elegerint, ordinari. » In quo canone notandum est ea quæ olim precibus et supplicationibus fundatores ecclesiarum ab episcopis obtinebant, asseri de cætero tanquàm jus debitum fundatoribus, si superstites fuerint; in quibus verbis exclusionem hæredum arbitror contineri, ita ut scilicet fundatoribus solis, non eorum hæredibus, præsentandi clericorum ad ecclesias parochiales auctoritas datur; nam canone primo quo idem concilium hæredum propinquorumque eorum qui ecclesias fundarunt, jura enumerat, ea solum recenset, ut nempe ecclesiarum sollicitudinem agant, sacerdotem res ecclesiæ dissipantem accusare possint, et ad episcopum vel judicem deferre; de episcopo quoque talia agente apud metropolitanum queri eis liceat; facultatis autem prædictæ presentandi clericos nequaquam meminit; postea verò capite secundo citato immediatè sequente jus istud præsentandi clericos fundatoribus ecclesiarum, si superstites fuerint, attribuit; unde manifestè hæc particula videtur esse exclusiva; adeò ut hæredes juxta istius concilii dispositionem eodem jure minimè potiti videantur.

VI. Confirmatur jus illud patronatûs in synodo Romanâ sub Eugenio II et Leone IV, in quâ hæc habentur, cap. 21, q. 7, c. *Monasterium* : « Monasterium, vel oratorium canonicè constructum, à dominio constructoris, eo invito, non auferatur; liceatque illi presbytero, cui voluerit, pro sacro officio ipsius diocesis, cum consensu episcopi, ne malus existat,

commendare. » Confirmatur etiam in concilio Parisiensi VI, imperante Ludovico Pio, et Apostolicam Sedem tenente Gregorio IV, qui post Eugenium II, ante Leonem IV sedit, neutrum tamen immediate aut præcessit, aut secutus est; in eo verò concilio hoc decretum legitur, quod Capitularibus Caroli, lib. 5, c. 178, insertum fuit : « De clericis verò laicorum, unde nonnulli eorum conqueri videntur eo quòd quidam episcopi ad eorum preces nolint in ecclesiis suis eos, cum utiles sint, ordinare; visum nobis fuit ut in utrisque partibus pax et concordia servetur, et cum charitate et ratione utiles et idonei eligantur; ut si laicus idoneum utilemque clericum obtulerit, nulla quâlibet occasione ab episcopo sine certâ ratione repellatur; et si rejiciendus est, diligens examinatio et evidens ratio, ne scandalum generetur, manifestum faciat. » In concilio Wormatiensi statutum est similiter, can. 49, « ut si laici clericos probabilis vitæ et doctrinæ episcopis consecrandos suisque ecclesiis constituendos obtulerint, nullâ quâlibet occasione rejiciant; » qui canon licet expressè mentionem patronorum non faciat, sed generatim laicorum, nihilominus probabilius est sermonem in eo fieri de laicis qui in ecclesiis suis, quas nempe vel ipsi, vel parentes eorum, fundârint, aut qui fundatorum hæredes sint, quibus clericorum nominandorum facultas attribuitur.

VII. Iis verò fermè temporibus fundatorum hæredes jure patronatûs gavisos fuisse, imò et inter ipsos cohæredes ecclesias parochiales et cæteras fuisse interdum divisas, colligere est ex sanctione Lotharii imperatoris relatâ inter leges Longobardorum, lib. 3 legum Longobardorum, 45, quæ tamen Gregorio in decreto Gratiani tribuitur cum non satis pateat cui Gregorio tribuenda sit : « De ecclesiis, inquit imperator, quæ inter cohæredes divisæ sunt, considerandum est quatenus si secundum nostram providentiam, et admonitiones episcopi, ipsi cohæredes eas tenere voluerint, et honorare faciant. Si autem hoc contradixerint, utrùm eas ita custodire permittat, an reliquias exinde auferat, et ubi ad nostrum beneficium ecclesiæ pertinentes ita divisæ fuerint, ut describantur, et nobis enuntientur. » Videtur in hac lege sermo esse de ecclesiis istis quibus fundatores annuatim ex suis bonis pensionem ad presbyteri alimenta assignabant; quibus proinde mortuis, videndum erat utrùm hæredes singuli eam capitatim persolvere, vel aliqui eorum vellent, ne videlicet presbytero in eâ ecclesiâ ministrato alimenta deessent; cujus rei gratiâ hæredibus istis fundatorum nominatio presbyteri in eâ ecclesiâ instituendi concedebatur. Verùm lucem affert huic legi Cabilonensis synodus sub Carolo Magno, c. 26, ubi abusum quemdam reprehendit quòd inter hæredes ecclesiæ in rebus propriis constitutæ dividantur, et tanta per eandem divisionem simultas oriatur ut unius altaris quatuor partes fiant, et singulæ partes singulos habeant presbyteros; quod sine discordiâ et similitate nullo modo geri potest; qui malo ut provideatur, decernit quòd hujuscemodi ecclesiæ, inter hæredes dividi non de-

beant; et, si in contentionem venerint, et similitates inter eos surrexerint, per quas sacerdos suo ibi officio canonice fungi non possit, præcipiatur ab episcopo civitatis ut nullo modo ibi missarum solemnia celebrentur, donec illi ad concordiam redeant, et pari voto atque consilio ecclesia illa sacerdotem canonice habeat, qui libere ministerium suum exercere possit. Hoc autem Cabilonensis II decretum tanquàm concilii Mediolanensis citatur in decretalibus, à Burchardo verò Wormatiensi, et Ivone tanquàm concilii Mediomatricis; cui simile est decretum concilii Triburiensis sub Formoso papâ decernentis, c. 32, ut volentibus patronis ecclesiam ab uno presbytero procurari, episcopus tollat inde reliquias, atque ejusdem ecclesiæ claudat ostia, et sub sigillo consignet ea, ut sacrum ministerium nullus celebret in eâ, antequam concordia unanimitate unum omnes eligant presbyterum, qui idoneus sit sacrosanctum locum procurare, et populo Dei utiliter præesse.

VIII. Sequentibus seculis indubitatum fuit jus patronatûs laicorum, ut nempe fundatores ecclesiarum eorumque hæredes, clericos episcopo in ecclesiâ à se vel à parentibus suis fundatâ ordinandos præsentarent, in quo præsentandi jure concilium Lateranense sub Alexandro III dicit, c. 17, fundatores ecclesiarum eorumque hæredes ecclesiam sustinuisse; ut scilicet jus illud non ex divinâ ordinatione, nec tam ex Ecclesiæ dispositione quàm ex ejusdem permissione ac tolerantia ipsis acquisitum fuisse ostenderet; et supra ex concilio Arauzicano I memoravimus jus istud non jus, sed gratiam, seu privilegium dictum, etiam in ecclesiasticis personis. Cui assentitur Joannes XXII, docens jus patronatûs ex solâ gratiâ concedi, non ex stricto jure.

IX. Ea tamen consuetudo adeò invaluit ut ad alios à fundatoribus jus patronatûs progressu temporis ampliatum fuerit. Concilium Toletanum IX citato superius canone solis fundatoribus, quamdiu superstitessent, ecclesiasticas personas nominandi facultatem videtur tribuisse, quamvis canone præcedenti cæteras patronorum prærogativas fundatorum filiis vel nepotibus atque honestioribus propinquis deferri voluerit. Alexander III non iis solùm, verùm etiam emptoribus possessionis seu fundi jus integrum patronatûs ascripsit, adeò ut simul cum ipsâ rerum universitate transire ipsum censuerit. Deinde non solis fundatoribus, sed et aliis jus illud tandem impetratum est : primò itaque patronus ecclesiæ esse meretur qui fundum ad ædificandum dedit; secundò, qui ecclesiam construxit; tertio, qui funditus destructam reparavit, perinde enim est ac si de novo ædificasset, priorque obligatio quâ alteri patrono Ecclesia addicta erat, eâ penitus collapsâ extinguitur; antiquus tamen patronus secundum Hostiensem, et Sylvestrum rogandus videtur ut ædificet, et in reædificatione cæteris præferendus; quartò, qui ecclesiam dotavit.

X. Circa modum etiam comparandi illud jus hæc statuta sunt : primum, ne jus illud, utpote quodammodò spirituale, per se vendatur; alterum, ut cum

totâ universitate rerum, vendi et obligari legitime possit; tertium, ut transeat ad eos quibus ad longum tempus villa locata fuerit, non ad eos quibus ad breve; quartum, ut possit transferri quatuor modis, successione, donatione, permutatione, et cum rerum venditâ universitate; quintum, ne jus istud descendat ad hæredes pro portionibus hæreditariis, sed quilibet eorum sit patronus in solidum: quod similiter contingit in aliis juribus, quæ incorporalia sunt; sextum, ut non possit dari sine consensu episcopi, præterquam si monasterio, vel alteri ecclesiæ relinquatur à laico; ultimò, ut per hæresim patroni amittatur.

§ 2. *Leges juris patronatûs.*

XI. Leges quoque patronis laicis præsentaturis ad ecclesias in quas jus habent, aliquæ præfixæ sunt: prima, ut intra quadrimestre spatium nominent eum quem ecclesiæ suæ præfici volunt; quod nempe alii numerandum dicunt à die vacationis; alii à die, quo de eâ certiores fieri possunt, ne videlicet sine suâ culpâ, si invincibiliter vacationem ignoraverint, suo jure contra æquitatis leges priventur. Altera, ut dignum nominent: qui enim indignum, præterquam quòd peccant mortaliter, utpote qui Ecclesiæ gravem injuriam inferre conentur, præterea etiam suo jure privandi sunt; quod intellige si dignum intra tempus præscriptum minimè nominaverint: cum enim laico non insit scientia, quâ de instituendi moribus, ingenio, doctrinâ, aliisque conditionibus inquirere semper possit, ideò nominationem suam variare Ecclesia ipsi permittit; quamobrem si indignum nominaverit, potest intra præscriptum tempus dignum præsentare; sed si toto tempore ei ad præsentandum concessio non nominaverit dignum, suo jure privandus est. Concilium tamen Tridentinum decernit, ut patronus etiam laicus intra decem dies, vel aliud tempus ab episcopis præscribendum idoneos aliquos ad ecclesias parochiales præsentet. Tertia, ut patroni digniores etiam nominent, non solum dignos, præsertim ad ecclesias parochiales, ne suæ Ecclesiæ malè consulant, et salutem fidelium iniquè provideant. Quarta, ne præsentent motâ controversiâ de jure patronatûs; eâ siquidem durante episcopus instituere potest personam idoneam, qui ab eo representari debeat, qui jus evicerit patronatûs. Quinta, ut cum plures sint patroni, nullus eorum, nisi aliis vocatis, nominare præsumat, isque legitime nominatus censetur, qui à majori parte fuerit nominatus. Sexta, ne clericos instituunt vel destituant, secus excommunicantur. Septima, ut clerici præsentati, ab episcopis instituuntur, antequàm sacra ministeria attingere, vel populi regimen suscipere audeant, quæ institutio adeò necessaria est ut nec regi sine episcopi consensu canonicè aliquem clericum in suum servitium recipere concilium Meldense olim permiserit.

CAPUT II.

DE CONSENSU PARENTUM AD CLERICATUM, SIVE ORDINES, UBI OBITER DE EORUMDEM CONSENSU AD MONACHATUM LIBERORUM.

ARTICULUS PRIMUS.

De necessitate consensûs parentum ad ordinationem liberorum.

§ 1. *Liberos à parentibus, nec ab ordinibus, vel monachatu, sine rationabili causâ esse retrahendos.*

I. Consentaneum sanè est ut quia de consensu rerum, principum, dominorum temporalium, ad subditorum ordinationem sacram, superius quæ nobis visa sunt docuimus; breviter de parentum consensu, ad hoc ut ipsorum liberi clericalem statum eligere queant, vel ad ecclesiasticos ordines promoveri, aliquid dicamus. Nam quemadmodum, pro bono publico, principum interest, quem quisque statum amplectatur: ita parentum privatim interest, cui se statui ipsorum filii propriâ voluntate addicant. Et quoniam monasticus status clericali valdè affinis est, eaque quæstio de clericali statu movetur, non parùm illustratur si monasticus status clericali hæc in parte conferatur; ideò conjunctim de utroque disseremus, ita tamen ut primum de auctoritate parentum ad retrahendos liberos à clericali vel monastici statûs susceptione, seu de necessitate consensûs ipsorum ad hoc ut liberi ordinari, vel monachatum profiteri, legitime possint; tum de eorumdem ad inducendos liberos ad utrumque statum, eosque adigendos, seu de vi paterni circa utrumque statum persuadendum imperii, dicamus, et in utrâque istâ quæstione dissolvendâ quæ certa sunt incertis præmittamus.

II. Certissimum ergo primum est, graviter parentes peccare, qui liberos à Dei obsequio, à clericali nempe aut monastico statu, absque ullâ rationabili causâ retrahunt. Ili enim similes sunt filiis Heli, qui oblata ad sacrificium in suos usus sumebant, populumque à sacrificando retrahabant; quod eorum crimen non inultum reliquit Deus, sed ingentibus in ipsos, in patrem ipsorum, in totum populum poenis vindicavit; ob illud enim crimen morte pessimâ ipsi perierunt; Heli, vir aliqui bonus, sed in filios ex paterno affectu indulgentior, subitâ morte percussus est; arca Dei à Philistinis capta, Israeliticus exercitus occisione deletus est; quales, putas, passuri sunt à Deo poenas, qui templo Domini sacerdotis industriam, monachi exercitationem, monialis continentiam, horum omnium gloriam sulfurantur, cum in Antiochum, Nabuchodonosorem, Pompeium ob violatum Hierosolymitanum templum, tam acriter divina vindicta desæverit? Magnum et ingens eorum crimen est, qui Deo patris auctoritatem, liberis perfectioris vitæ studium, pacem, honestum otium, majorem securitatem invident; qui quos ad æternam felicitatem manu, linguâ, omni studio ducere debent, à tutiori ejus inquirendæ viâ revocant, à sublimiori gradu penè jamjam elatos in altum dimovent, à majori profectu retardant, ut in pericula, in syrtis, in dubia certamina, in negotiosa

negotia conficiant. Quamvis inveniuntur reprehendi nonnulli, qui Ecclesie pastores subtrahunt, qui ab Ecclesia illustriorem gregis Domini portioem rescindere, flores virginitatis evellere, matrem Ecclesiam à complexu filiorum, et ab hujus uberibus conantur filios retrahere, qui nascentia in bono agro parvarum cogitationum semina eradicare, iniquas tenellas adhuc cordibus piis cogitationes Spiritus sancti soboles extirpare satagunt! Ridenda procul dubio ejusmodi parentum stultitia est, qui dum aeterni sololem amplecti sibi videntur, et charius, eandem comprimunt, et dum blanditiis eam se fovere putant, compressam suffocant. « O durum patrem! (in personâ filio monachi exclamât Bernardus epist. 5) o savam matrem! o crueles parentes, et impios! non parentes, sed peremptores, quorum consolatio mors filii est, qui me malunt perire cum eis, quam me regnare sine eis; qui me ad naufragium, unde tandem nudus exivi, rursus ad ignem, unde semivivus exivi; rursus ad latrones, à quibus semivivus relictus sum, sed, miserante Samaritano, jam aliquantulum convalui, revocare conantur; et militem Christi propè jam capto caelo triumphantem (quod non in me gloriol, sed in eo qui vicit mundum) ab ipso jam introitu gloriae, tanquam canem ad vomitum, tanquam suum ad lutum, ad seculum reducere moluntur! mira abusio, hostis instat à tergo, et fugienti prohibetur egredi, evadenti suadetur regredi, » etc.

III. Hujusmodi parentes odit Deus, qui zelator est animarum nostrarum, qui sibi soli patris et domini nomen vindicat, ceteris denegat: *Ecce quo omnis paternitas in caelis et in terrâ nominatur*, ad Ephes. 3; cui soli de ejusque statu decernendi inest suprema auctoritas; qui primitias sibi ex omnibus viventibus exposcit. Hoc damnat Ecclesia, vindex laesae divinae majestatis, et propugnatrix suae dignitatis, cui utiles opifices, illustria ornamenta subtrahuntur. Gravis à Toletano concilio III in ejusmodi parentes constituta est poena, c. 10, q. 3, c. *Hoc sanctum*: « Ut si quis propositum castitatis viduae vel virginis impederit, à sanctâ communionem et à liminibus ecclesiae habeatur extraneus. » Prohibet quoque Triburiense parentum violenta eâ in re imperia: « Si, inquit, c. 24, q. 2, can. *Puella*, in fortiori aetate adolescentula, vel adolescens servire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi. » Tridentina similiter synodus, sess. 25, de Regularibus, cap. 18, « anathemati subicit eos qui sanctarum virginum, vel aliarum mulierum voluntatem vel accipiendi, vel voti emittendi sine justâ causâ impederint. » Nec ecclesiasticae solummodo, sed civiles quoque leges in parentes pro Dei honore, ecclesiarum ornamento, filiorum libertate armantur. Interdicit Justinianus, novellâ 123, « parentibus filios suos monasticam vitam eligentes ex venerabilibus monasteriis abstrahere; » et alibi, « non liceat (ait idem imperator, l. *Ut non liceat*, c. de Episcopis et Clericis) parentibus impedire quominus liberi eorum, volentes, monachi aut clerici fiant, aut eam ob causam exheredare; sed si ipsi testa-

mentum condant, necesse habent quadrantem illis relinquere; sui autem hoc non fecerint, locus sit ab intestato. »

§ 2. *Facta ab impuberibus vota clericatus vel monachatus à parentibus irritari posse.*

IV. Certum quoque et indubitatum est vota monachici vel ecclesiastici status amplectendi, quae à liberis aetate immaturâ facta sunt, à parentibus irrita reddi potest; id enim docet Triburiense concilium, c. 24, quest. 2, c. *Puella*: « *Puella* si ante duodecim annos aetatis sponte suâ sacrum sibi velamen assumpserit, possunt statim parentes ejus, vel tutores, id factum irritum facere. » Idem quoque de mulieribus statuit Augustinus, citandum mox ex Numerorum libro testamentum exponens; Toletanum verò X in masculis idipsum pariter observandum insinuat; ad hoc enim, ut liberi ex monachali professione resilire non possint, parentum exigit consensum. Certè puerorum ac puellarum par est ratio; idèoque si puellarum vota irritare parentes possint, puerorum quoque in tenerâ aetate poterunt, quapropter utrumque tradunt D. Thomas, et ceteri qui theologiam ratione ac methodo docuerunt, Antoninus, item Sylvester, alique summistae.

V. Adduci solet ad hujus sententiae confirmationem divinum antiquae legis praeceptum; ex quo tamen difficultas aliqua suboritur, quippe cum primâ fronte parentibus ad irritanda puellarum, non puerorum, vota facultatem tribuere videatur: iis siquidem verbis expressum legitur, Numeror. 3: « Si quis viro- rum votum Domino voverit, aut se constrinxerit juramento, non facit irritum verbum suum, sed omne quod promisit, implebit; mulier, si quippiam voverit, et se constrinxerit juramento, quae est in domo patris sui, et in aetate adhuc puellari, si cognoverit pater votum quod pollicita est, et juramentum quo obligavit animam suam et tacuerit, voti rea erit; quicquid pollicita est et juravit, opere complebit; sin autem, statim ut audierit, contradixit pater, et vota ejus et juramenta irrita erunt, nec obnoxia tenebitur spon- sioni, eo quòd contradixerit pater. » Quibus verbis quis non primo intuitu crederet mulierem viro oppo- ni, et invidis parentibus masculorum vota stata rata- que, feminarum verò in aetate immaturâ, irrita et in- valida declarari? Probabilius tamen est quod Abulen- sis, quodque alii passim docent interpretes, nullam iis verbis maris et feminae oppositionem contineri; quinimò viri nomine cujus vota rata esse jubentur, hominem cujuscumque sexus significari; feminae verò cujus vota irritari posse dicuntur, non quidem nomen, sed legem saltem, in quâ nomen istud habetur, trahi ad masculos in aetate imperfectâ, seu ante pubertatis annos constitutos; mulieris autem praesertim mentio- nem fieri, ut eadem sermonis serie ejusdem quoque in aetate perfectâ, postquam scilicet per nuptias in viri potestatem translata est, mentio fieret.

VI. Porro huic interpretationi maximam lucem ac probabilitatem affert Graeca interpretum versio; in qua loco nominum, *vir, mulier*, hominis nomen ge- minatum legitur *et pater, et mater*, quod utrumque

sexum designat; cui versioni favet Hebraicus textus, qui geminatum *gheuar*, quasi *is, is*, viri et feminae nominum loco continet; ex quibus patet nullam oppositionem fieri maris ac feminae, sed pro utroque pari ratione ac conditione legem institui. Nec omittendum obiter, non absque mysterio fieri quod geminata nomina hominem significantia, in utraque Hebraica et Graeca lingua hoc loco habeantur, quod nobis mysterium evolvit Origenes, hom. 24 in Num. : Quae est ista, inquit, repetendi nominis ejusdem causa, quasi non sufficeret dixisse, homo qui voverit votum Domino; : tum respondet ab Apostolo doceri, *alium esse interiorem hominem, alium exteriorem; illum esse qui renovatur de die in diem secundum imaginem ejus, qui creavit eum; hunc verò visibilem, qui corrumpitur.* : Cum ergo, inquit, venitur ad totum hominis profectum, ut lex Dei suscipiatur, et vota Domino offeruntur; vota autem Domino offerre nemo potest, nisi qui habet aliquid in semetipso, et in substantia sua, quod offerat Deo; non sufficit iste exterior homo legem Dei suscipere, nec vota solus offerre, non enim potest aliquid dignum Deo habere; sed ille interior homo qui magis habet in se quod offerat Deo. »

VII. « Quod autem, inquit, D. Thomas, 2-2, q. 88, art. 8, in corp., talis obligatio votorum in impuberibus robur non habeat, dupliciter potest contingere : uno quidem modo propter defectum rationis, sicut patet in furiosis et amentibus, qui se voto non possunt obligare ad aliquid, dum sunt in furia vel amentia; alio modo, quia ille qui vovet est alterius potestati subjectus; et ista duo concurrunt in pueris ante annos pubertatis; quia et patiuntur rationis defectum, ut in pluribus; et sunt naturaliter sub cura parentum, vel tutorum qui sunt eis loco parentum. Contingit propter naturalem dispositionem, quae legibus humanis non subditur, in aliquibus, licet paucis, accelerari rationis usum; qui ob hoc dicuntur delicti capaces, nec tamen propter hoc in aliquo eximuntur à cura parentum, quae subiacet legi humanae respicienti ad id quod frequentius accidit. » Haec D. Thomas, quae mihi videntur accuratius expendenda, ut ex eorum discussione praecedentibus lux suboriri possit.

VIII. Primum igitur statuo hunc rationis usum ad voti emissionem sufficere, qui ad peccatum mortale perpetrandum sufficit; qualis usus rationis procul dubio consuevit pubertatis annos praecedere, ideòque non dubium mihi videtur quin ante pubertatis annos pueri puellaeque vota emittere valeant; quae tamen robur non habeant, nec firmitatem obtineant, donec obfirmato rationis usu à voventibus rata habeantur, vel à parentibus aut tutoribus, quorum est imbecillum adhuc rationis usum in filiis supplere, confirmata sint; ad rem siquidem gravissimi momenti per se eligendam qualis est status aliquis, cui sunt non minime difficultates annexae, non quivis rationis usus, sed firmitas, roburque rationis requiritur, quod vix in impuberibus locum habet; qui, licet peccati mortalis capaces existant, vix tamen pericula incontinentiae advertunt, vix tentationis ad carnales voluptates

vitatem ac molestiam satis experti sunt, ut cautè de renuntiandis nuptiis deliberare possint, nisi à parentibus, vel aliis sub quorum sunt potestate juventur, ideòque jura eis succurrunt, ne in continentia eligenda vel fallantur, vel exequantur.

IX. Praeterea non minus certum existimo quin ejus impuberis de quo dubium est, utrum perfecto firmoque rationis usu valeat, necne, vota à parentibus irritari absque ullo dubio possint. Primò, quia in dubio praesumendum pro lege publica, et eo quod saepius et frequentius accidere solet, publica verò lex parentibus impuberum vota irritare concedit; et usu communi exploratum habetur, vix perfectum rationis usum in quocumque impubere reperiri; itaque si de impubere aliquo dubitetur num firmitatem istam rationis assecutus sit, praesumendum non attingisse. Secundò, quia in dubio potior est conditio possidentis; ideòque cum filius ante annos pubertatis maneat in patria potestate, patris sanè possidentis melior est conditio, ita ut suo dissensu filii vota irritare possit, et quaecumque, se inconsulto, filii dispositionem nullam efficere. Tertiò, quia ubi item res dubia est, pro libertate videtur esse judicandum; liber ergo à voto praesumendus est quem non certò constiterit alligatum; benigniorem quoque in eo casu sententiam sequi non minus justum est quam tutum; severius ergo opinantur qui quem dubium est obfirmatà ratione, cum voveret, praeditum fuisse, cujus voti obligatio incerta est, voti vinculo obstrictum asseruerint. Quartò, quia in dubiis pariter reo potius favendum quam actori, et debitorum partes favorabiliores sunt, quae ideò ampliandae et extendendae; per votum autem aliquis debitor constituitur: quare nisi manifestè pateat eum obligatum esse, non est nostrà sententià ad voti executionem obligandus. Denique, quia in dubio impubes non judicatur habilis ad alios effectus, ut ad testimonium ferendum, agendum in judicio, etc.; ergo nec ad obligandum se voto per se solum, sine alterius adminiculo et consensu, idoneus erit censendus.

X. Denique longè probabilius arbitror, nequidem obstringi voto sine parentum consensu impuberes liberos, etsi constet eos infra pubertatis annos doli capaces fuisse. Cujus sententiæ fundamentum praecipuum est patria potestas, à qua impuberes quantumvis doli capaces fuerint, nequaquam in voto eximuntur, quae proinde ipsos inhabiles efficit ad obligationem voti subeundam, quantumcumque vota emisserint; nemo enim de re alienà disponere potest, patria autem potestas efficit at filii, id quod sunt parentum sint, ideòque stante eà patrià potestate seipsos obligare vel addicere nequeant; ista autem lex quae filios impuberes sub parentum potestate constituit, licet ob infirmitatem rationis in impuberibus constituta videatur, eaque ratio in praesenti casu cesset; quia tamen ut plurimum et in pluribus valet, ideò lex ista aequissima est etsi fortè in aliquo casu fallatur, et cum aequissima sit, legis vigorem non amittit. Quis enim nesciat cessante duntaxat ratione legis in particulari, ejus saepe praesentiam vim et effectum non

auctoritatem? verum ad istam quoque legem firmandam, tum privatorum favor, tum publica utilitas concurrunt: favor quidem, cum enim lex ista tam in parentum gratiam quam liberorum instituta sit, ne, vel hi temere sibi onus imponant, vel illi filiorum regimine ac directione priventur, amplificanda maxime videtur, tantum abest ut ad sensum verbis ipsius minus accommodatum restringi debeat: restringeretur autem si cum ipsius verba nullam exceptionem admittant, ex nostro exceptionem aliquam astrueremus. Utilitas verò publica ejusdem legis ex eo patet, quia communi bono maxime expedit, ad averruncandos omnes scrupulos, exentiendam omnem ab uniuscujusque animo formidinem, ad sedandas singulorum conscientias, ut tempus certum ac determinatum statuatur, ex quo obligationem votorum et firmitatem sine parentum consensu desumamus: incertum enim valde est à quo tempore ratio unienique nostrum plenius illuceat, à quo firmitus convalescat; acriora siquidem ingenia quæ ut plurimum magis præcocia videntur, tardius aliquando firmitatem illam attingunt, tardius ad consulendi maturitatem perveniunt; ideòque quæ videntur aliquando magis præcocia tardiora sunt; obstat quibusdam levitas animi, aliis stupiditas, ne rem gravioris momenti serio et maturè discentere vel eligere possint: in his dubiis pendulus hærebit animus, et dum quid sibi sequendum sit, constituere minime poterit, violatæ nonnunquam religionis reus erit.

XI. Neque verò æquiparandum votum sponsalibus, quæ revocari non possunt, si contrahentes impuberes doli capaces appareant; præterquam quòd enim lex quæ impuberes à sponsalibus arcet, hanc exceptionem expressè admittit, nisi prudentia, seu malitia ætatem supplere videatur, sunt præterea graves, eaque non contemnendæ rationes, quæ sponsalium et votorum disparem debere esse rationem ostendunt: nam sponsalibus plures interesse solent, quibus contrahentium ingenia, animus, prudentia, nota esse possint, qui de iis testificari queant; at vota privatim apud unumquemque concipi, et emitti solent, nemine teste, conscio, iudice, nisi vovente, qui si ad obligationem voti tunc temporis subeundam, ob rationis defectum, ineptus est, multò magis ad ingenii sui vires ac firmitatem examinandam eodem tempore ineptus erit; nec, si ad alia tempora de eâ re examen ac iudicium differatur, aptior ad iudicium ferendum probabiliter præsumi poterit; sæpè enim accidit ut quo tempore de voto primum cogitat, post usum rationis firmiorem obtentum vix ejus statûs meminerit, quo erat cum votum emisit; sieque nec verisimili argumento de rationis usu, quo primum ipsi perfectius illuxit, dijudicare queat. Unde patet nostram sententiam in praxi veriore ac probabiliorē esse, quam nempe docent Decreti, et Decretalium Glossæ, Panormitanus, Paludanus, Sylvester, et alii passim canonici juris doctores, quibus etiam meo iudicio tanquam certus ejusdem sententiæ patronus addendus est D. Thomas, ut patet ex citatis supra ejus verbis.

§ 5. *Argumenta continens quibus probatur parentum ad ordinationes et professiones monasticas liberorum consensus esse necessarius.*

XII. Gravior autem ad præsentem locum spectat questio, utrum absque parentum consensu filiis in ætate legitimâ pubertatis constitutis, vel ordines sacros recipere, vel regularem statum amplecti liceat; quæ quidem questio in utranque partem probabiliter agitari potest; et quidem non licere absque consensu parentum utrumvis statum eligere hæc suadent: Primum, quia Dominus, apud Matthæum 15, reprehendit Phariseos quòd traditionibus suis mandatum de honorandis parentibus everterent, et munera in templo offerentes, necessariis parentes obsequiis officiisque fraudarent; in hunc autem Phariseorum errorem videntur incidere, qui clericalem militiam, vel regularem vivendi rationem, inconsultis parentibus amplectuntur; neque enim præceptum de honorandis parentibus in reverentiâ solum externâ, aut cultu quodam exteriori exhibendâ consistit, sed in ministerio præterea, famulatu, speciali assistentiâ, muneribusque deferendis, juxta illud Ecclesiastici 3: *Qui timet Dominum, honorat parentes, et, quasi dominis, servit his qui se genuerunt, in opere, et sermone, et omni patientiâ, etc.*; item, ibidem: *Fili, suscipe senectutem patris tui, et non contristes eum in vitâ illius*; denique juxta istud ejusdem Ecclesiastici, ibidem: *Male fame est, qui derelinquit patrem, et maledictus qui exasperat matrem.* Quibus honoris exhibendi parentibus à filiis hæc capita colliguntur, parentes revereri, eis in obsequio exhibendo sedulos assistere, ipsos non contristare, eisdem ad ministerium et solatium præstò esse; quæ omnia officia ethnicæ superstitionis, et catholicæ religionis graviores auctores admittunt. Plato quidem, 4 de Legibus, singulos ex liberis apud se constituere præcipit omnia quæ penes se habent, eorum esse à quibus geniti ipsi sunt, à quibus in hanc lucem educti, et à quibus educati, ac proinde arcissimo debito teneri ad obsequia illis pro viribus exhibenda: « Primum quidem illis debere bona et facultatem, quibus ad hanc vitam tuendam usus est, secundum corporis bona; postremò ea quæ ad animum pertinent; hæc videlicet omnia, et ab illis persolvenda tanquam mutuo data, ut cum aliquo fœnore rependantur. » Cicero, lib. 2 de Inventione, ad officium et cultum illa omnia revocat: « Pietas enim est, teste Cicerone, per quam sanguine conjunctis patriæque benevolis officium et diligens tribuitur cultus. » Augustinus ad alia duo capita reducit: « Dicimur, inquit, lib. 10 de Civit., cap. 1, colere homines quos honorificâ vel recordatione, vel præsentia frequentamus. » Sed, ne fusiùs in hac generali thesi immoremur, ad hypothesin veniendum est, ad quam, experientiâ duce, progrediemur. Quis non faciliè intelligat ea omnia officia parentibus præstari non posse ab iis qui clero se, vel monasterio, astringunt, quos parentes deserere, eosque ad iracundiam vel tristitiam sæpè provocare animadvertimus; qui nec parentibus præstò esse possunt, nec eorum la-

teri adherere, obedientiae vinculo irretiti (neque enim sola regularis, verum etiam vetus illa clerico-rum disciplina obedientiae tenacissima erat); quibus status susceptus impedimento esse potest quomaius parentibus suis fideli ministerio, diligenti curâ, provido consilio, blando sermone, gratâ assiduitate assistant, laeguentia eorum corpora foveant, rebus ipsorum provideant, negotiis immunes eos praesent, eorum animos debilitatos erigant, in dubiis consilium exhibeant, in adversis solentur, in mœstis reficiant, officii sui mole obruti, vel vitæ à negotiis secularibus alienae, disciplinae, vel exercitationis monasticae regulis impediti? quomodo ergo licebit invitis parentibus ejusmodi statum liberis amplecti, qui eos à persolvendis debitis parentibus suis officiis revocare potest?

XIII. Certè debitum parentibus exsolvendum antiquissimum est. *Honora*, inquit Sapiens, *Eccles. 7, patrem tuum, et genitus matris tuae ne obliviscaris; memento quoniam nisi per illos natus non fuisses, et retribue illis quomodo et illi tibi.* Non potest antiquari illud debitum, quod antiquissimum est; praescribi non potest, quod ab origine naturæ jure debetur; alio debito extingui nequit, cui cætera debita superveniunt; non cedit autem parens, nisi statui liberorum quo ab illo persolvendo impediuntur, consentiat. Debitum illud, naturæ, pietatis, justitiæ, debitum est, nulloque proinde supererogationis (ut loquimur) aut consilii debito cedit. Quod legis est, prius adimpleri oportet; ubi præcepto satisfactum fuerit, ad consilia perficienda animus applicandus est; ingressus religionis monasterii, vel clericalis ordinis professio, consilii sunt, non præcepti, voluntatis, non necessitatis; parentibus verò obedire, obsequi, opitulari, præstò esse, præcepta sunt necessitatis et stricti juris; quis ergo licere sibi persuadeat monasterium ingredi, vel clericalis ordinis jugum subire, parentibus relictis qui suo juri non cesserint, qui proposito nostro minimè assensum præbuerint? Astipulari videtur Apostoli in epistolâ 4 ad Timotheum, c. 5, adhortatio ad viduas: *Si quæ vidua, inquit, filios aut nepotes habet, discat primum domum suam regere, et mutuum vicem reddere parentibus; hoc enim acceptum est coram Deo.* Non religionis ingressum suadet Apostolus, non cætera perfectionis opera consulit, sed liberorum et parentum curam præ cæteris præcipit. Confirmatur ex præcepto ejusdem Apostoli ad Colossenses, c. 3: *Filii, obedite parentibus per omnia, quæ nempe licita fuerint et honesta.* Licet autem est parentum lateri adherere, domesticæ rei curam adhibere, parentes à rei familiaris onere liberare; si hæc ergo parentes ea jubeant, quæ cum clericali vel monastico statu vix stare possunt, filiis Apostolo per omnia parentibus obediendum esse decernenti parere conveniet.

XIV. Alterum argumentum illud est: Non minis firmum, imò firmitus et arctius videtur subjectionis vinculum quo liberi parentibus obstringuntur, eo quo servi dominis suis; natura siquidem ipsa liberos parentibus subjecit. eosque jam primavem genitoribus

subdit et obstringit; at secundario tantum jure, quod gentium vocant, dominis servi subjacent; omnes natura liberos genuit, servitus peccati pœna populorum consensione inducta est. Certum est autem tum ecclesiasticarum, tum civilium legum auctoritate servos invitis dominis, nec ad ordines promoveri, nec in monasteriis profiteri sine crimine posse. Eodem ergo jure vel potiori, nefas erit invitis parentibus vel sacro ordine initiari, vel monasticam regulam profiteri. Circa quam servorum cum dominis, et liberorum cum parentibus aequam comparisonem, nota, quæso, rationem concilii Chalcedonensis, ob quam servis monasterium invitis dominis ingredi prohibuit, can. 4, eam esse *ne nomen Dei blasphemetur*; at quis non videat majorem subesse rationem reverendi, ne nomen Dei blasphemetur, si parentibus liberi, quàm si dominis servi subripiantur? nam longè gravius ferunt parentes sibi liberos eripi, quàm domini servos à se doleant aufugisse; quare sicut servi nescientibus et non consentientibus dominis neque clerici, neque monachi fieri possunt, ita nec liberi in seipsis vel invitis parentibus.

XV. Illud quoque ulterius confirmo: nam si curialibus, quos reip. officiis lex civilis tanquam utiles addicit, ut ad clerum vel monasterium confugiant religionis sanctitas non permittit; si milites, et qui remp. tutantur, saltem à clero, non accedente principis consensu, leges repellunt; multò minis æquum videbitur quòd liberi pietatis prætextu patriam violent potestatem, et ad monasterium vel clerum sese invitis parentibus conferant; religionis nomen pietatis officiis opponant, ab iisque officiis persolvendis, divini cultus prætextu, excusentur, ad quæ naturæ dictamen, et vicis rependendæ necessitas eos constringit. Item si libertis, quòd aliquas, ex hominum statuto, patronis operas debeant, quòd eos ob libertatem receptam gratos erga patronos esse deceat, nec clericos nec monachos fieri licet absque patronorum consensu; quo non expectato, si vel monasterium ingreditur, vel ad clerum promoventur, injuria patronis inferri creditur; quantò fortiori ratione major parentibus fiet injuria, si eorum liberi, inconsultis, reclamantibus parentibus, monastico se vel clericali statui addicant, quibus quasdam veluti operas, industriam, videlicet suam, curam, opitulationem debent! Nec respondere juvat abstrahendos ipsos esse à monasterio, et ab Evangelii prædicatione, à sacris ministeriis recessuros esse, cum parentes eorum ope indignerint. Non, inquam, id respondere juvat; jam enim diximus non ei solum indigentia parentum, quæ in divitiarum carentiâ consistit filios succurrere debere, sed eis etiam consilio, solatio aliisque ejusmodi egentibus præstò esse oportere, solitudinem eorum juvando, mœrorem abstergendo, tristitiâ eos exonerando, curas cum eis suas conferendo, aliisque officiis pietatis studiosè et ex intimo charitatis affectu inculcando. quæ quidem officia adeò frequentia sunt, ut si præter ea monasterium deserendum sit, et præcipua clericalis officii cura. Evangelii annuntia-

no relinquenda, catus sit omnino nullis his nexibus astrictus, in monasterium clerumque recipere, quam toties eorum operum curamque sollicitare, monasticam quietem interturbare, clericale officium intervertere : *Debet enim, ut ait S. Leo, epist. 1, episcopus Camp., immixtus esse ab aliis qui divine utilitatis est amareendus, et à castris dominicis, quibus venien ejus ascribitur, nullis necessitatis vinculis abstrahatur.* Et certè quàm rarò jam filios à monasteriis ob parentum indulgentiam egressi contingat, continua experientia demonstrat.

XVI. Tertium precedenti valdè affine argumentum est, quod, ut ex D. Gregorio, lib. 7 Reg., epist. 11, episcopo Siciliæ, constat, et alibi ex professo docetur, qui rationibus publicis obligati sunt, vel alieno ære premuntur, si monasterium petant suscipiendi nullo modo sunt nisi prius à rationibus publicis absoluti fuerint. Quibus etiam editis ad clericalem ordinem omninò præcluditur, ut suo loco pariter ostendetur; quantum ergo petiori ratione, qui parentibus obligati sunt, quamdù hæc obligatio stabit (stabit autem, nisi parentum morte vel cessione tollatur, nec regulari, disciplina jugum submittere, nec clericatus honorem sibi accersere jure poterunt? major siquidem filiorum obligatio videtur esse erga parentes, eà quâ republicæ obligantur qui rationibus publicis profuerunt; aut eà quâ privatis devinciuntur qui receptis ab ipsis pecuniis obarati sunt: quales tamen si solvendo esse possint retinendi sunt in vitâ seculari, nec fas est sublimiorem vitam inchoare, et creditoribus suis non satisfacere.

XVII. Quartum est D. Clementis auctoritas, in cujus Recognitionibus, lib. 5, cap. 7, inducitur D. Petrus hoc consilium perfectionis amatoribus inculcans: *Si qui possunt et volunt sequi nos, eis permittitur, salva pietate, id est, ne quem suo contristant discessu, qui contristari non debet, cuique secundum Deum adhærere debent, vel parentes relinquentes, quos non oportet, vel uxorem fidem, vel si quæ sunt hujusmodi personæ, quibus propter Deum deferri convenit solutionem, à quibus, inquit, Petro Clemens, ego valdè libèr ad te comitandum, tibi que ministrandum aptus sum.* Fateor dubiam esse eorum librorum auctoritatem; sed nec certâ aut divinâ fide constans, hæc sententia asseritur, quæ parentum consensum ad monasticam vel clericalem filiorum professionem exigit, quæ tamen de fide videretur, aut saltem ad fidem accedere, si hanc Petri sententiam esse, referente indubitato auctore Clemente, constaret; satis est quòd probabile his verbis sive Clementis, sive alterius cujuscumque non neoterici neque moderni auctoris argumentum deducatur, quo refellantur ii qui Dei servitium prætendentes, nec mœroris parentum, nec iracundiæ, nec solitudinis, nec inopiæ, nec intercessionis rationem habent.

XVIII. Quintum est Gangrensis indubitatæ synodi vetustissimæ definitio, quæ ab Ecclesiâ recepta, ingens in hac causâ, videtur continere præjudiciam; hæc autem sicut servos absque dominorum consensu, aut

ad clerum, aut ad monasterium recipi vetuit, ita liberis hocce quàm arguens canone utriusque statûs amplectendi, sine patrum consensu videtur adimere facultatem; sic enim c. 16, ut habet communis versio: *Si qui filii parentis maxime fideles deserant, occasione Dei cultus, hoc justum esse judicantes, et non patris debitum honorem parentibus reddiderint, ut hoc ipsum in eis venerint quod fideles sunt, anathema sint;* seu, ut habet alia versio Dionysii Exigui, quæ Græco textui videtur esse conformior: *Quicumque filii à parentibus prætextu divini cultûs abscedunt, nec debitum reverentiam dependunt filijs quæ divinum cultum sibi procul dubio præferunt, anathema sint.* Præclara sane lex, quæ anathemate feriantur quicumque filiorum prætextu deserunt, seu divini cultûs, à parentibus præsertim fidelibus recesserint, eosque deseruerint, à quibus divinum cultum edocti, ad catholicam fidem instituti, ad pietatem formati sunt, quam graviter certe hæc lex puniuntur, qui parentibus divinum cultum præferentibus, id est, nihil injustum, nihil inhonestum, nihil turpe jubentibus, qui iisdem divinum imperium representantibus refragantur; eosque discessu suo contristant! nam esto parentibus ad idololatriam, ad hæresim, ad libidines, ad turpia flagitia, præcepto, vel exemplo ducentibus obsecundare non liceat; at iisdem ea à nobis officia repetentibus, ad quæ natura nos obstringit, frustrâ divinus cultus ad executionem prætextitur, sed satisfaciendum omninò videtur, nec clericatus, aut monachatus iisdem conquerentibus suscipiendus est, vel ii deserendi. Adde quòd sexti argumenti loco esse poterit in eodem Gangrense concilio, c. 15, vetari ne parentes, *πατέρες καὶ μητέρες*, id est, *exercitationis vel professionis monasticæ prætextu liberos relinquant, et eorum educationi vel institutioni desint:* quare, cum non minus liberi parentibus, quàm parentes liberis obligentur; si parentes officia liberis suis impendenda à monasteriis repellunt, numquid et liberos obsequia atque officia parentibus suis exhibenda removebunt?

XIX. Septimum argumentum ab exemplo desumitur: quis enim dubitat virum sanctissimum fuisse Elizeum, et divine legi parentem, qui tamen vocatus ab Eliâ ut eum sequeretur, cum de vocatione, quod divina esset, non dubitaret, aliquandù tamen distulit, donec domum reverteretur, patremque suum et matrem oscularetur? quod nobis, ni fallor, Scriptura sacra tam exactè indicat, ut perfectiorem vitam aggredientibus parentum quoque consensum necessarium esse doceret. Egregium quoque ad hoc propositum Gregorii Nazianzeni exemplum, quem pater senio et annis gravatus, insuperque luctu ac morte alterius filii Casarii oppressus, solitudinem molestè ferens, scriptis litteris, è vitâ solitariâ sollicitavit retrahique; impium enim ille ratus patri non obtemperare, partim volens, partim nolens ab eremo ad quem genio suo traheretur, ab amicâ Basilii societate divulsus, ad patrem regressus est; ad quem, statim atque profectus est, curis et negotiis secularibus implicari sustinuit, ut patrem hoc onere liberaret: cum enim

Cæsarius, commissâ illi pecunie publicæ curâ et administratione, sub officii ingressu vitam cum morte commutatâ et, aportebat, secundum leges, patrem filii bonâ hereditatis jure adire, et rationem publicæ pecunie administratæ reddere, quibus cum se curis Gregorius senex, jam nonagenarius, imparem sentiret. Idem evocavit, qui seculares molestias sibi omnino ingatas, et à studiis suis, ac vivendi instituto abhorrentes non refugit, ut patrem ab iis molestiis expediret; adeo arctam censuit Gregorius, qui Theologus dici meruit, liberorum erga parentes obligationem, ut parentis molestiam privato labore redimeret, et monasticam exercitationem, ac theologie studium patris præcepto, atque voluntati postponenda duceret; quam longè verò ab hoc exemplo recedere videntur qui parentum solitudinis, tædiî atque tristitiæ nullam habentes rationem, inconsultos parentes deserunt, ut monasticâ quiete perfruantur!

XX. Octavum, quia si statum ecclesiasticum, vel monasticum, cum statu conjugali comparemus, libera in iis omnibus statibus amplectendis voluntatis electio commendari ab omnibus auctoribus animadvertetur, et cum varia sint hominum ingenia, varie indoles, varii mores, uni quidem ad salutem expedire monasticum vel ecclesiasticum statum sectari, alteri conjugalem amplecti experimento deprehenditur: hæc tamen tum libertas in conjugio eligendâ, tum major vel minor opportunitas ad salutem non impediunt, quominus illicita censeantur quæ invitis vel inconsultis parentibus, sponsalia vel matrimonia contrahuntur, ut ex infinitis propè Scripture sacræ, Pontificum, Patrum, Jurisconsultorum, profanorum et sacerdotum auctorum testimoniis comprobari potest, quæ omnia referre non est hujus loci. Ergo à fortiori, cum clericalis, vel monachalis professio à parentum cultu magis liberis avocet quàm sponsalia, vel nuptiæ cum quâvis injuriâ, injuria inferitur parentibus, et ingrati atque injusti erga eos sunt filii, si vel ipsis insciis, vel invitis clero se vel monasterio addicant.

XXI. Nonum petitur ex DD. Basilii et Benedicti regulis, quorum hic in Occidente, ille in Oriente, monasticam disciplinam composuit; à quibus proinde in re monasticâ constituendâ monachi ne Latina quidem unguem discedere sine periculo posse videntur; ii autem liberos cum bonâ parentum, quorum interest maximè, veniâ ac pace admitti volunt; Basilii regulam, nomine nonne, aliâs octavæ synodi, Gratianus laudat iis verbis expressam, q. 2, c. *Oportet*: « Oportet infantis cum voluntate et consensu parentum, imò ab ipsis parentibus oblatos, sub plurimorum testimonio suscipi, ut omnis occasio maledicti gratiâ excludatur hominum pessimorum. » Similis verò est Benedicti regula, cujus meminit D. Bernardus epistolâ ad Robertum nepotem, ex quâ videtur necessaria esse liberorum oblatio à parentibus, ut legitimè ad monasteria recipi possint. Quis autem credat tantos viros monachorum patres putâsse licere liberis, invitis parentibus, monasteria petere, quos nonnisi ipsis consentientibus in eis admittendos voluit? Confirmatur

ex conventu Aquigranensi sub Paschali I, qui, cap. 56, monachorum professionis hanc formam præscribit: « Ut puerum pater, aut mater, tempore oblationis, offerant altari, et petitionem pro eo coram laicis testibus faciant, quam voce intelligibili ipse puer confermet. »

XXII. Ultimo, tandem qui hanc sententiam sequuntur, contrariæ epistolâs argumenta infirmare conantur; et quidem quæ de Christo sequendo, divina verba à contrariâ sententiâ sectatoribus profertur; quæ ex apostolorum facto omnia relinquentium, ut Christum sequerentur; quæ à Patribus in eundem sensum dicuntur; quæque ad id probandum exempla profertur; hæc omnia perperam adduci contendunt, nec quidquam solidè adstruere propugnant; primum enim, inquit, quæ de perfectione vitæ narrat Christus; hæc saltem ad monachos trahi nequeunt, qui apostolis ac discipulis non successerunt; sed ad apostolos ac discipulos pertinent, quorum vocatio, cum extraordinaria fuerit ac singularis, Deo ipso eos vocante ac trahente, cui paternum subjacet imperium, cui notus parentum consensus, dissensus verò non obest, ideo ad exemplum nec omnibus, nec per omnia proponi debet; nec ad eam omnis vitæ novitas instituendæ ratio componenda est. Alia utique ratio apostolorum ac nostrum omnium: hi enim non vocati tantum, sed sæpi jussi; nec ab hominibus vocati aut per homines, ut de se ipso gloriatur Apostolus, sed à Deo per ejus unigenitum filium Jesum, apud quem cum summum jus, summa Patris potestas, summa auctoritas resideat: cui cum potestas omnis data sit in cælo et in terrâ, frustra consensus parentum exquiritur, ubi de ejus vocatione ac voluntate non dubitatur. Alioqui si ad exemplum vocationis apostolorum circumstantiæ omnes traherentur, maritis quoque uxores religionis causâ relinquere liceret, sicut apostoli reliquerunt. Frivolum ergo ex Christi vocantis sententiâ, ex apostolorum sequentium exemplo ducitur argumentum. Quæ item SS. Patres in gratiam religiosi statûs dicunt, ex quibus consensum parentum ad perfectionis statum anhelanti necessarium non esse contrariæ sententiæ sequaces probant; hæc per exaggerationem dicta sunt, et rhetoricæ more; ne videlicet parentum et consanguineorum amor, et quoniam magis quàm in divinam vitam corruptæ impulsu feriantur, ab eis indulgatur. Frequentius sanè in ore advenariarum Hieronymi epistola ad Heliodorum sonare solet, quæ nec ad proponendum fœdit, cum scripta sit ad Heliodorum jam monachum effectum, cui ideo pulliçtorum et carnalium rationum in mentem merito revocat Hieronymus, fœdes quæ promissâ oblationem includant; quâ de re non non agimus, qui de solâ verba facimus, quem paternâ retardari debere potestate à monasterii ingressu et claustrâ susceptione dicimus, si pater restituit. Et quàmvis ad propositum afferri posset, non tamen omnia ejus verba strictè et dogmaticè sumenda essent, sed multa tamquam rhetoricè dicta benignâ interpretatione demulcenda forent; juxta ejusdem Hieronymi jam senis de illâ ipsâ epistolâ ad He-

hodorum judicium : « Scripsi, » inquit epist. 2 Nepotiano, « ad amicum tuum sanctum Heliodorum exhortatorium epistolam, plenam lacrymis, querimonisque, et quæ deserti sodalis monstraret affectum, sed pro illâ ætate tunc luminis, et calentibus adhuc rhetorum studiis atque doctrinis quedam scholastico more depinximus. » Patentibus quoque linceis adversarii sententias quasdam inclamant ex epistola sive ejusdem Hieronymi, sive cujusvis alterius, ipsius nemine scriptâ ad Gerontii filias religionis prætextu exheredatas. Sed parum ad rem, inquit alii : nam quicumque tandem ille fuerit Gerontius, constat eum fuisse gentilem, quem licet ad fidei defectionem filias sollicitantem licet deseri potuisse dicamus (ut certè dicere debemus), non tamen sequitur patrem nihil nisi justum et honestum à nobis exigentem invitum religionis prætextu deseri posse. Denique exempla omnia sanctorum, quæ in contrariâ sententiâ proferuntur, ab aliis facili negotio dissolvuntur. Etenim eorum aliqua à privata Dei inspiratione profecta sunt; alia zelum arguunt, sed non secundum scientiam; alia non sunt ad propositum, quæ nimirum parentes ad turpia sollicitantes invitos deseri posse solum ostendunt : ideoque non omnium exempla legem faciunt; sicut enim imitandi non sunt imprudenti zelo lapsi, quia reprehensibiles; ita nec singulari Dei instinctu ad clerum vel monasterium confugientes, quia insigni privilegio donati; horum admiranda vocatio, quia tota divina, non tamen illorum humana increpanda imprudentia, quam charitatis perfectio diluit.

§ 4. *Contraria sententia Scripture sacre auctoritate probatur.*

XIII. Ea tamen omnia non obstant quominus contrarie sententiæ assertentis liberos quorum ope non necessariâ parentes indigent, absque parentum consensu clericos monachosque fieri posse, fundamenta non minùs firma videantur, præsertim cum manentibus in statu et habitu seculari, et laico, imminet peccandi grande periculum, et castitatis alteriusve virtutis naufragium propè certum est. Tunc enim nec parentum consensus expectandus est, nec indignatio timenda; fugiendum sicut Loth, divino ductu, è Sodomâ et Gomorrhâ, ne eodem, quo incolæ, incendio consumamur; fugienda Babylon civitas peccatrix; assumende pennæ columbæ ut volumus et requiescamus. Secùs quidem allatis pro contrariâ sententiâ argumentis fateri fortè compelleremur eni debere liberos, qui ad cœlestem Jerusalem relicto seculari, vel laico statu, contendunt, ut parentum consensum suaviter extorqueant, et ex nolentibus faciant volentes. Sed ubi eorum salus periclitatur, etiam sublata parentum culpâ, sublata negligentia, nemini dubium esse debere censeo quin absque parentum consensu licet liberi monasterium ingredi, ac sese clericali ordini mancipare, et quod clericalis officii est cumulus, toti in Evangelio prædicando, erroribus extirpandis, virtutibus implantandis, divino cultu procurando, ecclesiasticâ disciplinâ tuendâ versari possint. Quinimò etiam sublato illo periculo probabilius judi-

co licere liberis periculum fugiendo antevertere, et perfectionis studio majorisque in virtutibus profectus, ecclesiasticum vel monasticum, iis reclamantibus, statum adire.

XXIV. Probatur primò ex variis Scripture sacre testimoniis, quæ id non obscure significant; legitimus siquidem in Deuteronom., c. 55, in laudem Levitarum scriptum: *Qui dixit patri suo et matri suæ, nescio vos, et fratribus suis, ignoro illos, et nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum.* Quibus verbis innuitur levitarum eam esse insignem commendationem, quòd, ut Deo obsequium præstent, pietatis erga patrem, matrem, consanguineos obliviscantur; ex quo arguere licet, religionis causâ, et leviticæ perfectionis æmulatione, parentes deseri posse, dummodò in necessariis, ad quæ ipsis persolvenda nos justitia obligat, à nobis nevitigam deserantur. Id ipsum quoque innuit Christus Dominus, tum verbo, tum exemplo : primùm enim, eum adhuc duodenis esset, à parentibus, quibus in cæteris subditum se agnoscebat, per tres dies abfuit, maximo cum illorum dolore, nec sine ingenti ipsorum sollicitudine; illis quoque sciscitantibus, ubinam per illos dies latuisset, respondisse fertur, Lucæ 2 : *Quid est quod me quærebatis, nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse?* quâ sententiâ apertè ostendit postponenda parentibus debita officia divinis, et divini cultûs amplificationem non necessario erga parentes obsequio esse præferendam. Eo quoque responso, quo beatissimæ matri postulanti miracula, non tam ipsam arguisse dicendus est quam nos docuisse, dicens, Joannis 2 : *Quid mihi et tibi est, mulier?* indicasse visus est, in iis quæ divinæ sunt vocationis (qualis est Ecclesiastici vel regularis statûs electio) nihil vel parùm parentibus esse relictum, sed in uniuscujusque ingenio, et motione divinâ situm esse; ut interpretatur Hieronymus, vel quisquís ille est qui ejus nomine recensetur auctor sermonis de verâ Circumcissione, à quo non multùm dissentit Bernardus.

XXV. Verùm id magis urget quod ipse apud Lucam discipulis suis edixit : *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus;* licet enim verum erga parentes, uxorem et cæteros odium minimè præcipere dicendum sit, qui charitatem erga omnes commendavit; innuit tamen affectum illum quo patrem, matrem et reliquos nobis consanguinitate vel affinitate conjunctos prosequimur, vitiosum vel certè imperfectum esse, nisi eo superato parati simus sequi Dominum, ejusque fieri discipuli; maxime autem sequimur Dominum, si quam austeram, et humilem viam calcavit, monasticæ exercitationis imitatione teramus; discipuli ejus evadimus, si sacerdotum, qui discipulorum munis ordine succedunt, numerum augeamus, et meritum assequamur; quorum proinde statuum electioni, si, vel parentum consanguineorumque pietas, amor, auctoritasque sese opponunt, nihili illa ducenda sunt præ imitatione Christi, discipulatu ejus, cursu in odorem unguentorum ipsius, ostensæque ab illo consecutione perfectio-

nis. Quod etiam confirmant verba illa Christi Domini apud Matthæum 10 : *Veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filium adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam, et inimici ejus domestici ejus; qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Quo testimonio quid expressius quidve apertius? cum et separationem liberorum à parentibus religionis causâ licere ostendat, et rationem ejus rei proferat, quod amor Dei omnium parentum amor sit præferendus. Hinc in laudem Jacobi et Joannis apud Matthæum legitur, quod relictis retribus et patre secuti sunt Christum. Quæ de illis scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; nobis illa proponuntur in exemplum; quod ergo illi fecerunt ut sequerentur Christum, nos quoque efficere possumus ut perfectionis vitæ studio, arctius inhereamus Domino, ejusque gloriam amplius procuremus. Hinc etiam apud Matth., c. 8, et Lucam, c. 9, cum Christus adolescentem ad se vocasset, dicentem illum : *Permite me primum ire, et sepelire patrem meum*, hæc responsione durius excepit : *Sine*, inquit, *ut mortui sepeliant mortuos; tu autem vade, et annuntia regnum Dei*, rennenteque et parentum sepeliendorum curâ laborantem, indignum esse judicavit, quem apostolorum vel discipulorum loco haberet. Quæ idè fecit dixitque Dominus, non quod tam subitâ illius adolecentis operâ indigeret, ut sepeliendi patris sui tempus nollet concedere, sed ut nos doceret parentum curam in non omnino necessariis deserendam esse, ubi perfectionis sectandæ occasio sese offert et ipse vocat. Quæ cum toties in Scripturis sacris habeantur, frustra adversarii ordinariæ et extraordinariæ vocationis discrimen adhibent, præsertim cum apostolorum vocatio et obedientia nobis imitanda proponi videantur, et universim parentum odium ad ejus discipulatum amplectendum Dominus tanquam necessarium præscripserit, quod in ordinariis etiam vocationibus locum habere et Christus ostendit, et Apostolus, dum ait, magis obtemperandum esse patri spirituum quam parentibus carnis.

§ 5. *Eadem sententia probatur auctoritate SS. Patrum.*

XXVI. Secundò eadem sententia pluribus efficacibus Patrum testimoniis confirmatur, quæ tot tamque aperta sunt, ut perperam eos per exaggerationem locutos fuisse dixeris, quamvis in iis miram fortè orationis vim et *ἐνεργειαν* in exornando religiøsæ vitæ proposito jure possis suspicere. Primum ergo vulgatum Hieronymi testimonium ex eâ quam ad Heliodorum junior scripsit epistolâ, quâ ad solitudinem repetendam ipsum hortatur, in medium adducimus : « Licet parvulus ex collo pendeat nepos; sparso crine scissisque vestibus ubera quibus te nutrit mater ostendat; in limine pater jaceat : per prostratum perge patrem, per calcatam perge matrem : siccis oculis ad vexillum crucis evola : pietatis genus est hæc in re crudelem esse. » Et paulò post : « Neque verò nescio quâ te dicas compede præpediri; et nos per ista transivimus. Nunc tibi blandis vidua soror hæret lacertis; nunc, cum quibus adolevis, vernulæ aiunt : Cui nos servituros relinquis? nunc gerula quondam jam anus, et

nutritus secundus post naturalem pietatem pater clamat : Morituros paulisper expecta, et sepeli; forsitan et laxis uberum pellibus mater aratâ rugis fronte, antiquum referens mammæ lallare congeminet; dicant si volunt et grammatici : In te omnis domus inclinata recumbit. Facile rumpit hæc vincula amor Dei, et gehennæ timor. At contra Scriptura præcipit parentibus obsequendum; sed quicumque eos supra Christum amat, perdit animam suam. Gladium tenet hostis ut me perimat, et de matris lacrymis cogitabo? propter patrem Christi militiam deseram, cui sepulturam causâ Christi non debeo, quam omnibus alioqui ejus causâ debeo? Domino passuro timide Petrus consulens, scandalum fuit : Paulus retinentibus se fratribus ne Hierusalem pergeret, respondit Actorum 21 : *Quid facitis plorantes et conturbantes cor meum?* Aries iste pietatis, quo fides quatitur Evangelii, retundendus est muro; Matth. 12 : *Mater mea et fratres mei, ii sunt qui faciunt voluntatem Patris mei qui in cælis est*; si credunt in Christum, favent mihi pro ejus nomine pugnatorio; si non credunt, *mortui sepeliant mortuos suos*, etc. Quæ fusiùs fortassè retulimus, sed non frustra, quia et ad varia mundi tentamenta, et ad eorum superandorum rationem ediscenda tota hæc oratio profectura est. At, inquires, Heliodorus jam monasticam vitam professus fuerat; esto. Non ergo, inferes, ad rem est quod in Heliodorum dicit Hieronymus. Hoc verò falsum est; nam in Heliodorum jam monachum duplicem rationum machinam adhibet, unam quâ vel ipsi monachatus candidati in proposito suo adversus carnalis affectus blanditias firmari possunt, ostendendo invitis parentibus, ubi præsertim urget Satanz tentatio, et periclitatur in seculo salus, liberos ad solitudinem confugere posse : quam rationem allatis verbis persequitur; quæ etiam in non monachos torqueri potest, quos carnalis parentum affectus retardat; alteram quæ in solos monachos adduci potest, dum nempe voti obligationem, fideique exsolvendæ necessitatem demonstrat iis verbis : *Tu autem perfectum te pollicitus es*, et sequentibus; prior ratio proposito convenit : posterior non item. Ex priori itaque sententiæ nostræ confirmationem sumimus; non ex posteriori.

XXVII. Hanc verò mentem Hieronymi fuisse docent alia ejusdem testimonia. Idem enim, epist. 4, scribens ad Rusticum monachum, laudat quod invitâ matre institutum monachale amplexus fuerit. *Crudelitas*, ait, *ista pietas est; imò quid tam pium quam sanctæ matri sanctum filium custodire?* etc. Idem epistolâ 47 ad matrem et filiam de suspecto contubernio, filiam hortari videtur ad matrem religionis suscipiendæ gratiâ deserendam his verbis : *Si quis te carpit quod christiana sis, quod virgo, non cures; quod ideo matrem dimiseris, ut in monasterio inter virgines viveres, talis detractio laus tua est; ubi in Dei puellâ duritia carpitur, non luxuria; crudelitas ista pietas est, illum matri præferre, quem et animæ præferre juberis, quem si et ipsa prætulerit, et filiam te sentiet et sororem.* Idem denique Hieronymus, seu quicumque alius, ad Geruntii filias ejus rei causâ à parentibus exheredatas, præclare causam istam

zeit, epist. 5, et sententiam nostram propugnat his verbis quæ fusiora quidem sunt, sed discendi cupido non molesta, ut opinor futura: «Non solum moneo, sed obtestor ut, si Gerontium pro Christo offendistis, in ea offensione duretis; *qui enim persecraverit usque in finem, hic saluus erit*, Matth. 10; nam si causa offensionis est Christus, amplexandum est inquit patris elegium, non dolendum, ne à Christo recedamus, cui nos exheredatio commendat, etc. Quod si vocatè ad Dominum in imago levitarum, spiritualibus gladiis corporales occiditis affectus, quem patrem desideratis? *Unus est enim Pater vester qui in celis est*, ne proinde Dominus hereditas vestra; in Christo enim possidendum est quod cum Christo est possidendum. Ne revertamini ad mortuum, qui sequimini viventem: *Mortui, inquit, Matth. 8, sepeliunt mortuos suos*. At si iam pridem dixistis: *Pater, non vocamus te*, Deut. 32, ut testamentum Domini servaretis, quid adhuc repudiati patris queritis testamentum? Hic est ille gladius, quæ à Domino per terras *patrem à filio separaturus* immisces est, Matth. 10; hoc est verè circumcidere naturam cultro petri, qui Christus est; *petra autem erat Christus*, I Cor. 10; is utique qui dixit, Luc. 14: *Si quis amaverit patrem aut matrem super me, non est me dignus*; hoc vos gladio utentes illos imitamini levitas, Josue 5, ab interiori homine, per exterioris vestri castra currentes, obvios affectus pro Domini amore jugantes, juxta legislatoris imperium, Matth. 10, pertransientes primum virtutum exercitum cum reditu, videlicet ut præterita transientes, necnon seculi mirabilibus inherentes, ubi primum ad eum qui nos misit in mundum, cum *femorali gladio redeamus*, Exod. 32, resistentes nobis, remorantesque nos, propinquum, proximum, fratremque, ne per hos longetur nostra peregrinatio, perimamus; et hæc à *portâ* faciamus ad portam, id est, id est, ne, cum in oculi portâ fratrem fuero persecutus, portam fortassè auris obsideat, et per aliam portam prætermisus occurrat, etc. Factor Gerontium istum gentilem fuisse; sed in eo vim aut nullam, aut penè nullam facit Hieronymus; sed præsertim urget paternam auctoritatem, divine pietatem erga parentes, religioni erga Deum debere cedere; quæ rationes, sive parentès gentiles sint; sive non sint, suam semper vim retinent; proindeque ex hac epistolâ deductum argumentum adversariorum responsione nec eladitur, nec retunditur. Denique in simili causâ ita disserit Hieronymus ad Furiam matronam, epist. 10: «Contristabitur pater, sed letabitur Christus; lugebit familia, sed angeli gratulabuntur; faciat pater quod vult de substantiâ; non res ejus, cui nata, sed cui renata, et qui te grandi pretio redemit sanguine suo.»

XXVIII. Relicto Hieronymo, videamus quid alii Patres docuerint. Hilarius discipulorum exemplum, qui relictis omnibus secuti sunt Dominum, cujuscunque conditionis hominibus imitandam proponit, quibus, nempe discipulis, *artem et patrias domos relinquentibus docemur*, inquit, can. 5 in Matth., *Christum secutari, et secularis viæ sollicitudine, et paterne domus consue-*

tudine non teneri. Consentit Ambrosius, ubi de præceptorum istorum divinarum quibus parentes et odisse et amare jubemur, conciliatione ita disserit, in cap. 19 Luca: «Quomodo maledictus qui non honorat patrem, religiosus qui deserit? Sed, si advertamus quia prima causa religionis, secunda pietatis est, enodandam etiam hanc æstimabimus questionem. Oportet enim ut divinis humana posthabeas; nam si officium parentibus exhibendum est, quanto magis auctori parentum, cui gratiam etiam pro parentibus tuis debes! aut si illi omnino non recognoscunt parentes, quemadmodum tu recognoceas? Non igitur dicit remunerandum esse parentibus, sed Deum omnibus præferendum. Denique habes in alio libro, Matth. 40: *Qui diligit patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus*; non diligere parentes, sed Deo præferre, prohiberis. Etenim naturæ pignora Domini beneficia sunt; nec quisquam debet plus amare beneficium, quod accepit, quam Deum à quo beneficium servatur acceptum.» Sed præclare omnino in hanc sententiam eo libro quem de Virginibus conscripsit, ubi et propter religionem parentum negligi posse jussa asserit, et his invitit religiosum statum adiri, non malè sui temporis virginum exemplo confirmat. «Plerasque, inquit, virgines cognovi velle, et prohiberi etiam prodire à matribus, et, quod gravius est, vidois, cum quibus hic mihi sermo est; nempe si hominem amarent filie vestre, per legem possent eligere quem vellent; quibus igitur hominem eligere licet, Deum non licet? Quid de Bononiensibus loquar virginibus, læundo pudoris agmine, quæ mundanis se deliciis abdicantes, sacrarium virginitatis incolunt, sine contubernali sexu, contubernali pudore provectæ ad vicearum amierum, et centenarium fructum, relicto parentum hospitio, tendunt in tabernaculis Christi, indefessæ milites castitatis? etc. Quod si investigande virginitatis inoleverit odor (namque præ cæteris speculandi venatum pudoris explorant); totis curarum vestigiis prædam latentem usque ad ipsa cubilia persequuntur; aut si cujus liberior volatus aduaserit, totis omnes videas assurgere alis, concrescere pennis; emicare plausu, ut casta pudicitie choro cingant volantem, donec albenti delectata comitatu, in plagas pudoris, et indaginem castitatis, domus patriæque oblita, succedat. Bonum itaque, si virgini studia parentum quasi flamma pudoris aspirent; sed illud gloriosius, si teneræ ignis ætatis etiam sine veteribus nutrimentis spontè se rapiat in fomitem castitatis. Datem negadunt parentes, sed habes divitem sponsem, cujus contenta thesauro, patriæ successionis emolumenta non quæras, quânto dotalibus præstat compendiis casta paupertas! et tamen quam audistis propter studium integritatis legitimè factam successionis extorrem? Contradiciunt parentes, sed volunt vinci; resistunt primò, quia cedere timent, indignantur frequenter, ut discas vincere; abdicationem minantur, ut tentent si potes damna seculi non timere; quæcunq; blandiuntur illecebris, ut videant si variarum molire te non queat blanditia voluptatum; exerceris

virgo, dum cogeris; hæc prima tibi certamina, anxia parentum vota proponunt; vince prius, puella, pietatem. Si vincis domum, vincis et seculum, » etc. Hæc Ambrosius.

XXIX. Favet et Cyrillus Alexandrinus, in cap. 9 Lucæ: « Volens, inquit, consulere proximos non consensuros huic proposito (deserendæ scilicet secularis curæ), judicat se utrumque labentem, propter quod Dominus improbat: sequitur enim: *Ait ad illum Jesus, Lucæ 9, nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retrò, aptus est regno Dei*: apposuit manum aratro, qui affectus est ad sequendum; tamen respicit retrò, qui dilationem petit occasione redeundi ad domum, et cum propinquis consulendi. Non hoc invenimus fecisse apostolos, qui protinus omissâ naviculâ et parentibus secuti sunt Christum. Sed et Paulus statim acquievit carni et sanguini; tales esse decet volentes sequi Christum. » Idem verò Cyrillus, ibid., dictum Domini quo vetuit discipulum domum regredi ad sepeliendum patrem, non de cadavere patris offerendo et sepeliendo, sed de patris ad mortem inclinantis curâ habendâ ad obitûs usque diem, interpretatur; quam curam propter Christum sequendum (ubi nulla necessitas imminet) licitè omitti posse juxta Christi verbum ostendit: « Discipulus, ait ille, non petit quòd patrem jam defunctum sepeliret, sed adhuc viventem in senectute sustentaret, usquequò sepeliretur; quod Dominus non concessit, quia erant alii qui ejus curam habere poterant linçâ parentelæ astrieti. » Aliter dictum Domini interpretatur Chrysostomus, hom. 128 in Matth., sed similem ex eo conclusionem elici; sic enim habet: « Dominus enim ipse, non quia descuriam sunt parentes, abire vetuit, sed quia discere nos hinc voluit nihil esse utilius magisque necessarium nobis doctrinâ cœlesti; et si magna sunt quæ urgeant, incumbere tamen omni diligentia atque vigilare debeamus. Quid enim majus videatur quàm dum sepeliuntur parentes, adesse? quid enim facilius, aut quid breviori tempore peragi potest? quòd si nunc tam breve tempus propter sepeliendos parentes abesse à spiritualibus vetitum est, perpende quo supplicio digni sunt, qui semper à doctrinâ Christi absunt, qui vilia nimirum atque abiecta secularium rerum negotia necessariis anteponunt, nullo urgente, » etc. Paulò verò post subdit, ibid., multò melius esse Dei regnum promulgare, et mortuos suscitare, quàm mortuum sepelire, ideòque uno spreto, alteri vacare nos posse. » Notat tamen idem Chrysostomus à sepultura patris disciplinam illum prohibitum, quòd non deessent alii, per quos opus illud impleri poterat; monens adolescentis illius excusationem aliàs legitimam fore, et obnoxium ipsum futurum sepulture patris procurande. Quid propterea ex eodem Chrysostomo quàm graviter ipse exemplis sanctorum Petri, Andreæ, Matthæi, perficere conetur maximâ cum festinatione Domino ad discipulatum et sui sequelam vocanti parendum esse, nec minori cautione humanas, quæ à Deo nos advocant, rationes ex animo evellendas, nullam tunc temporis personæ

habendam esse rationem, extirpandos omnes affectûs carnales, qui vel tantisper nos remorare possent; quæ omnia nostram sententiam aliquâ ratione confirmant.

XXX. Subjungendus iis videtur esse Augustinus, qui in prædictam Domini sententiam, cujus statim meminimus, egregius interpret accedat, serm. 8 de Verbis Domini: « Honorandus est pater, sed obediendum est Deo; amandus est generator, sed præponendus est creator; ego, inquit, ad evangelium te voco; ad aliud opus mihi necessarius es, majus est hoc quàm quod vis facere; sine mortuos sepelire mortuos suos; pater tuus mortuus est, sunt alii mortui, qui sepe-liant mortuos. » Et paulò post, ibid.: « Nolite anteriora posterioribus subdere; amate parentes, sed præponite Deum parentibus. » Et infra, ibid.: « Vocat te Oriens, et tu attendis Occidentem. » Suadent, ni fallor, ista verba clericatum etiam invititis parentibus suscipiendum; ubi nempe vocatur quis à Deo, et Ecclesiæ necessitate vel utilitate affectus, populorum salutem, Dei gloriam, parentum desideriis ac voluptati præponit. Idem quoque sive Augustinus, sive Paulinus, epistolâ ad Lætum, totus in eo est, ut ecclesiasticum statum piis erga parentes officiis præferendum esse, et ipsis etiam invititis licitè suscipi posse demonstret; sic enim matris affectu Lætum ab eo subeundo retardatum alloquitur sanctus ille Pater: « Nam unde te nunc irretitum involvit, et ab instituto cursu retardatum reflectit, et curvat, nisi ex quo tua propria mater est? etc. Quod ergo tu illi etiam carnali necessitudine annexeris, ad sortem valere debet familiaris alloquendi, et apertiore janua consulendi, ut hoc ipsum quo te privatim diligit, hoc interficiatur in eâ; ne quod ex utero suo te genuit, plaris perdat, quàm quod ex utero Ecclesiæ genita est tecum. » Et paulò post: « De parentibus rectissime dicitur; ut qui eos amat, perdat, non morte paricidarum interficiens, sed spirituali gladio, verbo Dei, carnalem affectum eorum, quo et seipsum et eos quos genuerunt, irritamentis hujus sæculi obligare conantur, piè fidenterque percutiens, et occidens, illud in iis vivere faciat, quo fratres sunt, quo cum filiis suis temporalibus parentes æternos Deum Ecclesiamque cognoscunt. Ecce rapit te studium veritatis cognoscendæ, percipiendæque voluntatis Dei in Scripturis sanctis; rapit evangelicæ prædicationis officium; dat signum Dominus ut vigilemus in castris, ut reædificemus turrim; de quâ hostem sempiternæ vitæ et prospicere et propellere valeamus; rapit militem Christi tuba cœlestis ad prælium; et retinet mater, non planè qualis Machabæorum, nec saltem similis Lacedæmoniis matribus, de quibus memoriæ traditum est quòd filios suos, ut pro terrenâ patriâ sanguinem funderent, multò amplius atque ardentius ad certamina bellica; quàm signum sonitus excitabant. Nam mater, quæ te ad discendam vitam removeri à curis secularibus non permittit, satis ostendit quemadmodum te, si opus esset, ad obeundam mortem penitus seculum repudiare permetteret. Sed quid dicit, aut quid allegat?

forte dicit illos menses quibus viscera ejus onerasti, et dolores parturitionis, ac labores educationis? hoc, hoc interfice verbo saluari; hoc perde matris, ut in vitam aeternam invenias eam; hoc memento, ut oderis in eâ, si diligis eam, si tyro Christi es, si turris fundamenta posuisti, ne dicant transeuntes: Hic homo cepit edificare, et non potuit perficere. Carnalis affectus est iste, et adhuc veterem hominem sentit; hunc carnalem affectum et in nobis, et in nostris, milita christiana, ut perimamus, hortatur; nec tamen ut ingratus sit quisque parentibus, et eadem ipse beneficia, quibus in vitam hanc editus, susceptus, atque nutritus est, enumerata derideat; servet potius ubique pietatem; habeant hæc locum, ubi majora non vocant; mater Ecclesia, mater etiam est matris tue; hæc nos de Christo concepit, hæc martyrum sanguine parturivit, hæc in sempiternam lucem peperit, hæc fidei lacte nutrit, et nutrit, cibosque majores, preparans; quod adhuc parvuli, et sine dentibus vagire vultis, horrescit; hæc mater toto orbe diffusa, tam variis et multiplicibus errorum infestationibus agitur, ut abortivi jam filii ejus adversus eam belligerare non dubitent; ignavia etiam atque torpore quorundam membra sua frigescere plurimis locis, et fovendis parvulis minus idonea fieri dolet; unde nisi per alios filios, unde nisi per alia membra, quorum è numero es, justum ac debitum poscit auxilium? hujus tu necessitates deserens ad carnalia verba converteris? nonne hæc gravioribus querelis insonat auribus? nonne hæc chariora viscera et cœlestia ubera ostendit? Adde viri ejus susceptionem carnis, ne carnalibus inhareres, et à Verbo aeterno universa, quæ tibi mater impropere, ne his implicareris, assumpta; adde contumelias, flagella, mortem, mortem autem crucis. Talibus concepte seminibus, talique in vitam novam connubio procreare, languere et contabescis in veterem hominem? Itane matrem terrenam non habebat imperator tuus? quæ tamen cum ei nuntiaretur cœlestia agenti, respondit: *Quæ mihi mater, aut quæ fratres?* Matth. 12; et extendens manum in discipulos suos, dixit non pertinere ad cognationem, nisi qui facerent voluntatem Patris ejus; in quo numero profecto etiam ipsam sanctam Mariam benignus inclusit, faciebat enim et illa voluntatem Patris ejus; ita optimus magister atque divinus, et maternum nomen, quod ei tanquam privatum, propriumque nuntiaverant, quia terrenum erat, in comparatione cœlestis propinquitatis abiecit, et eandem cœlestem propinquitatem in discipulis suis commemorans, quo sibi rursùm consortio generis cum cæteris sanctis virgo illi cohæreret, ostendit, et ne saluberrimo magisterio, quo contemni carnalem affectum in parentibus docuit, adminiculum error acciperet, quo matrem habuisse à quibusdam negatur, alio loco discipulos monuit, ne se patrem in terris dicant habere; ut quomodo illos manifestum est habuisse patres, sic se habuisse matrem manifestaret cujus tamen terrenâ cognatione contemptâ, commendarum talium necessitudinum discipulis præberet exem-

plum. Hæc ergo interrumpuntur vocibus matris tue? et inter hæc locum invenit commemoratio prægnantis atque lactantis, ut de Adam et Evâ alius Adam nasceretur atque nutrireris? respice potius, respice Adam secundum de cœlo, et porta jam cœlestis imaginem, sicut terreni portasti. Imò, et hic habeant locum materna beneficia, quæ tibi ad conservationem cordis enumerantur; habeant prorsus locum, non esse ingratus; repende gratiam matri tue; repende spiritualia pro carnalibus, pro temporalibus sempiterna; si quis non vult sequi, non impediatur; non vult converti in melius, caveat ne in deterius pervertat, et evertat, etc. Quorsum, inquires, hæc omnia? prorsus sanè ut et quæ fuerit eâ in re Patrum sententia te doceant, et ut seculares homines liberorum illam, ut vocant, duritiem atque crudelitatem increpantes, bona de cætero verba loqui moneant; et ut titubantes quorundam animos erigant, atque ad veram pietatem moveant. Frigidus ego videar, si mea verba adeò efficaci, eleganti, disertæ orationi interseram; malim ex commentario sapere, quàm ex meo videri desipere; sed et ista, quæ protuli, ad propositum meum magis faciunt, quia de ecclesiastico potius quàm de monastico statu dicuntur.

XXXI. Eleganter quoque et appositè S. Bernardus epistolâ scriptâ nomine Eliæ cujusdam monachi ad parentes, quibus invitis ille monasticæ sese disciplinæ manciparat; pulchrè, inquam, nec minùs expressè, liberos posse dissentientibus parentibus ad monasterium, tanquàm ad asylum, confugere, ostendit. «Sola causa, inquit, quâ non liceat obedire parentibus, Deus est; ipse enim dicit, Matth. 10: *Qui amat patrem suum et matrem plus quàm me, non est me dignus*; si me verè ut boni, ut pii parentes diligitis; si veram, si fidelem ergà filium pietatem habetis, quid me patri omnium Deo placere satagentem inquietatis, et ab ejus servitio, cui servire regnare est, retrahere attentatis? Verè nunc cognosco quia inimici hominis domestici ejus. Mich. 7, in hoc vobis obedire non debeo; in hoc non agnosco parentes, sed hostes. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem meum, atque vestrum, imò universorum Patrem; alioquin quid mihi et vobis?» etc. Nec omittendum duco petitam è Scripturis non contemnendam apud Bernardum, serm. 7, similitudinem, quæ intentum ostendat, iis verbis expressam: «Sicut vaccæ amore vitulorum suorum mugiebant, et tamen non declinabant ad dexteram, neque ad sinistram, sed recto tramite incedebant; ita servi Dei recto tramite incedere debent, et pro amore parentum suorum non debent, neque ad dextram, neque ad sinistram declinare à bono opere vel proposito, sed recto itinere usque Bethsames, id est, usque ad introitum cœlestis regni pervenire; et sicut vaccæ pro filiis suis mugiendo pergebant, ita convenit servis Dei pro parentibus suis mugire, id est, pro eis debent orare.»

XXXII. Bernardo non malè subjungitur Petrus Blesensis, ejusdem cum Bernardo ætatis, in quo ipsius acumina, et dulcelloquuntiam, divinamque ex Scripturâ

florum colligendorum artem atque industriam mirari liceat. Is epistolam scribens ad clericum jam ætate provectum, quem parentes ab ingressu religionis, quam voverat, retardabant, ea scribit, quibus quàm vana sit in iis rebus parentum excusatio, aperte ostendit : « Scio quia parentes tui te retrahunt à proposito meliori ; non differat, queso, non evacuet propositum tuum conversionis, proditoria et seductrix affectio parentelæ ; noli eos diligere contra Christum, quos teneris odio habere pro Christo ; multi pro parentibus suis animas perdiderunt, quorum occasione mundus, qui in eis aruerat, denuò revirescit ; atque divitias, et cætera impedimenta salutis, quibus se exoneraverant, affectant aliis, tanquàm eis prodesse credant ea quæ sibi esse nociva pro certo cognoverunt. Numquid quod damnable est uni, aliè est salutare ? numquid gaudia viventium, solatia sunt mortuorum ? impius est, qui animæ suæ pro suis parentibus est crudelis ; majoremque temeritatem hæc nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis ita periculosè pro amicis suis. » Quid plura proferam ? plura haud dubiè ex sanctorum Patrum lectione colliges ; hæc, meo quidem judicio, sufficiunt ut Patrum sententiæ conformem esse videas hanc sententiam, quæ invitis parentibus tam ecclesiasticum quàm monasticum statum licitè docet suscipi posse.

§ 6. *Probatur eadem sententia exemplis SS. Virorum.*

XXXIII. Iis verò auctoritatibus Patrum allatis, superest ut ad eorum pergamus exempla, qui sanctitate illustres, celestis sapientiæ conspicui, parentibus dimissis ad vexillum crucis evolârunt, et sub Christo duce ecclesiasticam, vel monasticam militiam professi sunt. Ex innumeris pauca, eaque fide dignissima referemus. Atque, ut taceamus apostolos, de quibus jam satis superque diximus, ut Geruntii filias, quas eam ob rem à patre exhæredatas legimus, subit mihi primum in mentem exemplum Malchi monachi, apud Hieronymum, quem cum solum parentes sui haberent, quasi generis sui spem residuam, et familie heredem, ad nuptias cogebant, pater minis, mater blanditiis persequabantur, ut pudicitiam proderet ; ipse verò divino instinctu parentes fugit, è patriâ in eremum secessit ; ex quo cum, maligni spiritûs impulsu, patre mortuo, ad viduam matrem consolandam, resque familiares sanctè, ut sibi videbatur, disponendas, et in pauperes erogandas, in patriam contenderet, in captivitatem incidit, quam, quòd Satanæ tentationi acquievisset, se promeritum ibi conquerit. Quod egregium mihi videtur exemplum, quo non solum appareat viros sanctos liberum sibi persuasisse parentes religionis causâ descrere, verùm etiam et Deum ipsum deserentibus fuisse, revertentes autem carnali affectu ad parentes, quaecumque piam causam prætenderent, punivisse.

XXXIV. Succedat alterum non minùs illustre puelæ cujusdam exemplum, cujus omnem historiæ seriem graphicè nobis depinxit Ambrosius ; cujus quidem verbis malim eam à vobis audiri quàm meis, ut dicentis auctoritas fidem faciat, et rhetorico omni flore

vernans descriptio delectet ac moveat. « Memorie, inquit ad finem lib. 1 de Virginib., nostræ puella, parentibus eam et propinquis ad nuptias urgentibus, ad sacrosanctum altare confugit : quò enim meliùs virgo recurreret, quàm ubi sacrarium virginitalis offertur ? ne is quidem audacire finis : stabat ad altare Dei pudoris hostia, victima castitatis, nunc capiti dextram sacerdotis imponens, precem poscens (consecratoriam nimirum, quâ vel moniales, vel diaconissæ consecrari solebant), omnis justè impatiens morte, ad summum altaris subvecta verticem : Num meliùs, inquit, frontem quàm altaria velabit, quod et velamina sanctificat ? plus talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus consecratur : quid agitis, propinqui ? quid inquirendis adhuc nuptiis animam sollicitatis ? jamdudum provisæ habeo ; sponsum offertis, meliorem reperi ; exaggerate divitias, jactate nobilitatem, potentiam prædicate : habeo cui nemo se comparet, divitem mundo, potentem imperio, nobilem cælo : si talem habetis, optionem non refuto ; si non reperitis, mihi invidetis, non providetis. Silentibus cæteris unus abruptus : Quid si, inquit, pater viveret, inuptam te manere pateretur ? tum illa, majori religione, moderatori pietate : Ideò fortè defecit, ne quis impedimentum posset afferre. Quod de patre responsum, ille de se oraculum maturo sui probavit exitio. Ita cæteri eadem quisque metuentes favere cœperunt, qui impedire querebant ; nec dispendium debitarum attulit virginitalis facultatum, sed etiam emolumentum integritatis accepit. Habetis puellæ devotionis præmium, parentes, cavete offensionis exemplum. » Hæc Ambrosius. In quâ proinde narratione præter exemplum nostræ sententiæ probandæ valdè commodum, hæc notata velim, consecrationis diaconissæ vel monachæ ritum, virginis zelum, divinam in eos qui sancto quorundam proposito refragantur vindictam, et Ambrosii istud virginis, invitis parentibus ac consanguineis, ad statum perfectionem convolantis factum commendantis auctoritatem.

XXXV. Neque verò alienum à proposito videbitur Josaphati apud Damascenum exemplum : is enim patre rege inconsulto atque inscio, eremum petiisse describitur, non de patris ad fidem christianam conversione, quam procurare potuisset, satagens, non ejus ab unico filio derelicti conditionem lugens ; non persecutionem in Christianos quos istius fugæ auctores patrem suspicaturum probabiliter conjicere poterat, exinde excitandam metuens : hæc omnia prudentiæ humanæ argumenta abiecit, qui Christum, incretam Patris sapientiam, sequebatur : quò tulit eum impetus spiritûs, illuc progressus est ; nec imprudens fuit iste impetus, qui collinabat ad Deum ; nec infelix qui dirigebatur à Deo : divina siquidem providentia rerum istarum ambages ita explicuit, ut et pater christianam fidem pietatēque sectaretur, et religio christiana magna inde emolumenta sumeret, unde ipsius ruina exitiumque timebatur.

XXXVI. Quid referam quod de sanctissimo confessore Abrahamo refert sanctus Ephrem, cum, cum

à parentibus nubere coactus fuisset, post aliquot dies non consummato matrimonio clam audivisse, et monasticam vitam amplexatum fuisse? Quod ne mirum insignem illum Zenodorum, qui postea Florentinus episcopus factus, virtute et miraculis claruit, qui in ubi parentes lapsus rei nesci ab episcopo Theodoro cathedralis ecclesie Florentinae canonicis agere statim viderunt, nulli non contumeliose in episcopum, nulli minus in ipsum pepercunt: quem Lumen hoc Theodorus sanctissimus praeul invitis parentibus ordinasset, neque se ipse ordinari passus fuisset, si eorum animas haec opinio pervasisset invitis parentibus nemini eorum liberos ordinare licere? Quid aut Fulgentium Ruspensem episcopum, aut Laurentium Justinianum Venetiarum postea patriarcham, aut Thomam Aquinatem theologiae ornamentum, recenseam? qui pietatem arbitrati sunt pietati erga parentes religionem antepone, et relictis parentibus, Christum sequi universorum patrem, quorum, constans regularis status amplectendi voluntas parentem intercessione probata est; et eo majori zelo arsisse habiti sunt, quo tenacius adversus parentes suscepto semel consilio adhererunt. Quid innumeros alios referam, quorum, quia parentibus invitis clericatum vel monachatum generose amplexati sunt, laudatur pro religione suscepta adversus parentes divitiatio, praesideatur in eludendis parentum technis insignis prudentia, commendatur adversus paternas minas fortitudo, adversus maternas blanditias temperantia, et animi omnia propter Deum aspernantis celsitudo?

XXXVII. Horum omnium qui nobis noti sunt, si vel nomina describere luberet, qui parentibus invitis austeriorem vitam sectati sunt, vix plures paginae caperent, ignotorum numerandorum nullus modus esset. Hos omnes itaque praetermitto; et in sancti Columbani referendo exemplo rem finio; in quo, quod Hieronymus supra à nobis relatus spiritualiter faciendum docuit, hoc litteraliter, ex fervore zeli, ab ipso expletum mirari licet: eum enim acriter cum urget mater, ne monasticum vivendi genus aggrediretur, et omni ratione ipsum ab eo avertere, ac secum retinere contenderet; ille hoc unum reposuit: Non audisti: Qui amat patrem et matrem plusquam me, non estne dignus? Obsistente verò matre et limini inhaerente, postulat ut se ire sinat; ejulat illa, et in pavementum prostrata negat se id permissuram; tum ille et limen et matrem transiliens, rogat eam ut bono sit animo: Me quidem, inquit, in hac vita postea non videbis; ego enim quocumque me ducet salutis iter, illuc progressurus sum. Quo dicto in monasterium se contulit. Vide Vitam S. Columbani apud Ann., 21 novemb. Haec omnia sanctorum virorum exempla improbant necessum est, imò universae ferè Ecclesiae, quae laudanda ista et commendanda credidit, qui parentum consensum sive ad ordines sacros, sive ad monasticam professionem necessarium esse contendant. Temeritatis est tot sanctorum virorum exempla levitatis, vel injustitiae, vel impietatis arguere: extremæ dementiae est, quod ab universis, vel quod

saltim à bonis pluribus, iisque sapientibus et bonis commendatur, sententia sua dammare. Sicut enim revereri potui et sanctorum exempla, ita communem sapientem et bonorum virorum sententiam exosculari a iustis sumum.

§ 7. Probatur eadem rationibus.

XXXVIII. Verum ne exemplis tantum aut auctoritatibus agere videamur, rationibus urgendum est, quae ad hanc assertionem nostram probandam varietate contendende afferri possunt. Prima ratio, et quae potissima, cui praesertim nostra sententia innititur, ea est, quam inferius confirmabimus, quod nempe parentum imperium educationis tantum liberorum, et institutionis curae institutum sit, bonique patrifamilias officio, familiaeque bono contineatur, adeo ut quodpiam limites istos transiat, paternum praetergredatur imperium; ideoque cum intra hos limites electio statim à liberis facienda minime concludatur, liberi prius ea in re parentum potestati minime subdantur; nullum in ea re jus parentum sit in liberos, nulla potestas; circa hunc cardinem scilicet aeternam salutem liberorum volui; ea in re liberos verè liberos esse, et durum videri ut qui institutioni filiorum suaviter praesse debent, non despotice, nec heriliter, ad id filios compellant, in quo eligendo non solum salutis et damnationis alea praecatur, sed a quo totius vitae commoda vel incommoda pendeant. Ex quo principio elicitur, si filios parentes à proposito melioris et perfectioris vitae retrahere voluerint, id nullo jure aggredi; eosdemque filios, si obedire parentibus ea in re noluerint, nullius juri detrudere; parentes frustra niti filios apud se retinere, nisi gravi necessitate oppressi filiorum opera indigeant, quo casu parentum indigentiae succurrendum est, et certe eorum miserie nostro cum incommodo et periculo, quod avertere non possumus, opitulandum est; nobisque haud dubie persuadendum, hanc esse divinam voluntatem, ut in seculari habita statuque maneamus, qui ab omni à seculo liberam non dedit facultatem; at sublato isto casu, frustra et temerè parentes, nescio cujus salutis spe atque praetextu, quod fortè in amaritudinem et tristitiam vertendum est, probabilioribus nos privare volunt emolumentis, quae ex perfectioris status susceptione nascuntur; frustra se nostrarum precum utilitate, honestà sui existimatione fraudare gestiunt, ut nos secularibus tumultibus implicent, ex quibus non minimae mœroris occasiones ad ipsos aliquantulum perveniunt.

XXXIX. Altera ratio, quae à priori non multum discrepat, ex praecedentibus aperte colligitur. Si enim parentes non sine filiorum injurià, et divinae legis violatione à seculi à principia ecclesiastica vel monastica professione retrahant, sequitur non injustè liberos agere, qui ipsorum hoc nolentium imperia continentur; cum enim ex duplici capite imperia aliqua injusta esse contingat, primò quidem, cum vel principii iudicio feruntur, vel absque diligenti discussione, vel ex ira, aut odio, aut alià passione, vel non observatis moderatioris imperii regulis, et negle-

etâ juridicâ formulâ judicandi; secundò, cum vel illicita, vel non sui juris aliquis præcipit facienda, aut honesta, vel non suæ cognitionis vetat, imperiis quidem, quæ ex priori tantum capite vitiosa sunt, non justè resistitur; iis autem, quæ ex posteriori capite culpantur, justè resistitur. Parentes porro adeò nonnunquam moderatè filios ab ingressu religionis vel cleri retrahere possunt, ut nulla passio eorum voluntati præjudicare possit, neque defectu judicialis ordinis eorum sententia confirmari potest; ideoque hæc unum in iis tunc temporis vituperandum est, quòd rem alienam, non sui juris, nec sui fori attingant; quo semel vitio in iis dato, justè eorum sententiæ à liberis resistitur, quæ aliena præcipere vel prohibere præsumit. Quòd si in iis qui moderatius se gerunt, fatemur, in aliis haud dubiè fatendum erit, dicendumque tam hos quàm illos, dum filios ad aliquem statum amplectendum compellunt, potestatis suæ transgredi limites, jubere quæ jubere prohibentur, prohibere quæ prohibere vetantur; iis se immiscere in quæ summam sibi Deus reservare voluit auctoritatem; patriâ eos abuti potestate, nec sibi jus debitum usurpare, quibus quidem vitiis infecta imperia omninò labant, nec injustè negliguntur, sicut nec justè exercentur.

XL. Tertia ratio saltem convincit, ubi moraliter loquendo, in mundanâ ac seculari vitâ, præsens animæ periculum ingruit, parentibus à meliori instituto avertere conantibus, auscultandum non esse: nam immeritò debitum aliquis à me exiget temporale, ubi æternæ salutis periculum video mihi ex ejus persolutione imminere: quamdiù mei juris ero, refutare mihi licebit hoc beneficium, quod tanti constare mihi possit; neque enim cum tanto damno aliis satisfacere teneor, nec aliorum commoda meis altioris ordinis bonis usque adeò præferenda sunt. At, inquires, dubium est, num in regulari vel ecclesiasticâ vitâ majus mihi aliquod periculum imminet, quàm in laicâ ac seculari: habent enim et monastica exercitatio, et clericalis vitæ ratio sua etiam pericula: insunt iis fretis suæ etiam præternavigandæ syrtes, suæ symplegades, sicut et latiori mundanæ vitæ oceano; insunt suæ procellæ, ventorum turbines, aquarum commotiones, latentes scopuli, aliaque ex cœli mutatione, soli ignorantia, prædonum incursu, aliisque hujusmodi pericula. Nihilominus in ecclesiastico vel monastico saltem statu, ordinariè loquendo, tutior est et securior ad salutem via, quàm in mundano, per quem patentius quidem et laxius iter est, sed magis infidum et turbulentum, præsertim ubi ad hos status non utilitate, sed pietate ducimur, sed trahit nos noster genius, maximè verò, cum trahit Deus; in dubio porro suæ unicuique potiores partes sunt et pretiosiores.

XLI. Quartam rationem adjicio, ex præcepti de honorandis parentibus naturâ desumptum; quia præceptum illud affirmativum est, proindeque non quovis tempore, nec quovis momento obligat, sed tunc tantum, cum sese occasio offert, aliquoquoque im-

plendum est. Ubi igitur nulla necessitas urget, ad illius observationem frustra aliquis torquetur, ut liberam sibi statû eligendi facultatem hoc præcepto sibi putet esse oblatam; cum alioqui certius sibi vereatur periculum damnationis imminere à mundi illecebris, quàm parentibus credat damnum ullum imminere, si ab illis recedat. Secundò, quia determinata non omninò sunt, neque immutabilia, neque eadem officia quæ à liberis parentibus exhiberi debent: varia illa sunt, prout varia est parentum conditio, sed maximè pro variâ liberorum ætate, vario eorum statu ac conditione, diversa redduntur; alia siquidem ratione à puberibus et impuberibus; alia à nuptis et innuptis; alia à clericis et monachis, itemque à secularibus ac laicis; alia à privatis et magistratibus, seu in dignitate publicâ constitutis, parentibus officia exhiberi debent. Nam impuberes sub parentum custodia positi ac tutelâ, vix quidquam inconsultis parentibus aggredi possunt, sed eorum regimini in omnibus ferè subduntur; quod iis verbis ostendit Apostolus, ad Galat. 4: *Quinto tempore hæres parvulus est, nihil differt à servo, sed sub tutoribus et actoribus est usque ad præfinitum tempus à patre;* unde in iis etiam quæ ad statum propriæ personæ spectant, nuptiarum, v. g., aut cælibatûs, sui juris non sunt, nec in suâ potestate, sed propriâ continentur; quocirca parentibus invitis, nihil quod momenti alicujus sit tentare debent. Puberes verò libertate gaudent in iis quæ personam ipsorum propius attingunt, licet in cæteris externis bonis procurandis parentum auctoritati subdantur; qui majores declarati sunt, à potestate patriâ magis emancipati, de suo etiam peculio, vel bonis ad se pertinentibus disponunt; innupti parentum lateri assistere, ipsisque fovendis propius assistere debent, quorum domo ut plurimum continentur. Nuptos uxoris et liberorum cura excusat ab assiduitate illâ officii, ideoque ad domestica parentum negotia gerenda, ad sistendum se coram parentibus, nonnisi rarò obligantur: nam maritis præcipit Scriptura ut relinquunt patrem et matrem, et adhæreant uxori suæ. Clericos verò et monachos, quibus secularium negotiorum cura interdicatur, parentibus in iis quæ sunt ad Deum opitulari oportet, non in iis quæ sunt mundi, nisi gravis parentum indigentia subsidium ab ipsis requirat necessarium; quo sensu intelligendus Bernardus, serm. 2, de Mutatione aque in vinum, dum ait: *Quamdiù de mundo sumus, debitores nos constat esse parentibus; postquam reliquimus nosmetipsos, ab eorum sollicitudine liberi sumus.* Sicut ergo à parentibus vel invitis exigere possunt liberi ut eos in matrimonium collocent, imò etiam ad id constitutâ dote (quæ dotis erogatio vix fieri solet, sine aliquo saltem leviori parentum incommodo), quia alimentorum nomine, quæ parentes liberis præstare tenentur, venire solet, ut docent jurisconsulti, quam proinde justè à parentibus liberi sibi dari petunt; quin etiam, cum filii invitis parentibus in matrimonio jungi possint, si parentes pervicaciter eos nuptui dare renuant, ut legum auctoritate et doctorum consensu

comprobatum est; etsi nihilominus liberorum obligatio per nuptias aliquantisper decreseat parentumque jura aliquatenus imminuantur, ut superius insinuavimus, quidni pari ratione, imò fortiori liceat liberis ecclesiasticum vel monasticum amplecti statum, invitis parentibus, quamvis per illorum statum susceptionem jus parentum aliquatenus decreseat, et ex ea electione liberi ad officia quedam parentibus exhibenda inhabiles reddantur, quemadmodum per nuptias inepti redduntur, qui parentibus assidue inserviant?

XLII. Confirmatur hæc ratio. Primò enim parentum potestas erga liberos, non propter parentes à naturâ præsertim instituta est, sed maxime propter liberos, quorum et utilitati consulere debent; idèque cum parentes liberorum bonis et commodis adversantur, patriæ potestatis limites transiliunt, et injustam in eos dominationem exercent, cui liberis oblectari fas est; quare cum aut à nubendo ipsos revocare, aut ab ecclesiastico vel monastico statu avertere eos satagunt, liberis dissentire liberum est, quia nimirum in eorum detrimentum cederet, si suo genio ingenioque accommodatum statum amplecti non possent: nulla enim durior vis cuiquam inferri potest, quam quæ ingratis ipsam conditioni addicit; nulla durior servitus est, quam ut ad aliorum libitum et arbitrium, non ad nostram vivamus; et ad alienam voluntatem nostros merces, ingenii nostri vires, animi transferamus affectus. Secundò, quia, esto per ecclesiasticum vel monasticum statum liberi corporalibus erga parentes officiis impendendis, secularibusque eorum negotiis extricandis reddantur magis inhabiles, at spiritualibus beneficiis referendis redduntur aptiores; eaque porro est legis de parentibus honorandis æquitas et moderatio, ut, sublata parentum necessitate (cui liberi, omni exceptione remota, providere debent), non eodem modo parentum commodis invigilare omnes debeant, sed unusquisque in eo in quo à Deo vocatus est statu consulere illis teneatur. Quare satisfaciet clericus suo erga parentes officio, satisfaciet monachus, quantumcumque eorum lateri neuter assideat, neuter seculares cum ipso curas partiatur; nec monasticus status aut clericalis liberos ab hæc præcepto absolvit; sed diversum solum huic præcepto satisfaciendi modum ipsis imponit; proindeque cum ex utriusque status electione parentum jus minimè violatur, sequitur iis invitis, et de jure suo nihil remittentibus, liberos utrumque statum eligere et amplecti posse.

XLIII, XLIV. Quinta ratio est, quia, cum religio et pietas ambæ virtutes sint; religio, quâ Deum colimus; pietas, quâ parentes observamus, neutra alteri contraria est, neutra alterius officia intervertit, dummodò qui in omnibus virtutibus necessarius est, in utriusque actionibus à rectâ ratione adhibeatur modus; utraque rectè sibi consentit virtus, dummodò religio, sicut pietati antecellit, ita et agendo eidem præferatur. Parentum ergo habenda est cura, sed post Deum, qui omnium parens est, eorum vel minimis desideriis

satisfaciendum; benè quidem: nisi tamen hujus rei sollicitudo divini cultûs studium in nobis extinguat, majores in perfectione profectus impediat. Quomodò enim (ut rectè docet Ambrosius in cap. 12 Lucae), qui simul divinitatis reverentiam et pietatis gratiam suâ lege complexus est, dicens Deuter. 6: *Dilige Dominum Deum tuum et proximum tuum*, ita mutatum esse opinabimur, ut abolere necessitudinum nomina, collidere pietatis affectus, charissimorum piñorum dissidia mandâsse credamus? et quomodò ipse est *pater nostra*, qui fecit utraque unum? Ephes. 2. Quomodò ipse dicit, Joan. 14: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*, si parentes à filiis, filios à parentibus dissidio necessitudinis separaturus adventit? quomodò maledictus, qui non honorat patrem, religiosus qui deserit? Sed in hæc questione advertendum, humana divinis posthabenda, etc. Valet autem maximè hoc argumentum, ubi de clericatu suscipiendo agitur. Quis enim non æquam rationem ecclesiasticorum et civilium magistratuum esse concedat? certum est civiles magistratus, invitis parentibus eorum, liberos creari posse, in reipublicæ scilicet gratiam: pari itaque ratione in totius Ecclesiæ favorem clericos tanquam sacros magistratus eligi et constitui æquum est, et rationi consentaneum. Magna quidem erga parentes debet esse charitas, major erga patriam, maxima erga Deum; et, ut habet citatus Ambrosius, *prima causa religionis, secunda pietatis*; rectus et legitimus ordo est ut parentes à nobis piè colantur, patria parentibus præferatur, sed ille omninò necessarius, ut Deo præ cæteris serviat.

§ 8. Respondetur argumentis contrariæ sententiæ.

XLV. Atque ex iis pro nostrâ sententiâ argumentis lux etiam aliqua effulget, quæ inductas ab adversariorum objectionibus tenebras, purioris veritatis radio dissipet. Primæ siquidem objectioni respondendum est Dominum apud Matthæum Phariseos reprehendere, qui præceptum de honorificatione parentum ita coarctabant, ut ad eorum indigentiam et sustentationem extendi minimè crederent, satiùsque ducerent auro templum ditare, quam parentum indigentiam necessariis subsidiis relevare ac solari; in quam sententiam minimè incidimus, qui divino præcepto non solum nos ad parentes cultu quodam externo honorandos, sed maximè ad eosdem necessariâ sustentatione fovendos obligatos credimus; quique eâ lege unumquemque liberorum adeò strictè obligatum credimus, ut parentibus vel in necessitate positis, vel in periculo ingruentis indigentiae constitutis, monasterium non solum non ingredi, verum si ingressus fuerit, revocante gravi parentum necessitate, egredi debeat, si eis opitulari quoquo modo possit; tantumque abest ut eâ imminente necessitate liberos ad Evangelii prædicationem adhortemur, ut potiùs propositâ in parentum neglectores maledictionis poenâ dehortemur. At ubi nullâ gravi parentes necessitate premuntur, non adeò urget præceptum de honorificatione parentum, ut propter ipsius observationem perfectionis ineunde consilium deserere debeat. Quod

enim aliqui inquit, urgere illud præceptum, etiamsi parentes divites sint, nec ad victum conquiendum, aut vestitum nostrâ operâ indigeant, quia indigere possunt, tanquam necessario ad senectam recreandam solatio, filiorum præsentia, consilio, curâ, sollicitudine, aliisque ejusmodi officiis, ad quæ de cætero persolvenda impotentes se reddunt, qui monasticum vel altius clericalis perfectionis institutum amplectuntur; ideoque concludunt parentum consensum requiri, ut suo juri cedant, antequam debitores parentibus filii se solvendo impares constituent: præsertim cum præceptum de parentibus non contristandis negativum sit, quod proinde, ut aiunt theologi, obligat semper, et pro semper; ii, inquam, qui sic ratiocinantur, licet primâ fronte probabiliter disserere videantur, neque tamen accuratè, neque solidè, meo quidem judicio, hæc pronuntiant. Quamvis enim, ut verum fateamur, præceptum de parentibus honorandis ad hæc omnia extendatur, addo etiam ad preces orationesque pro iis fundendas, et spiritali eorum indigentia æquè ac corporali succurrendum; id tamen quod superius diximus in memoriam revocare oportet, liberos ad hæc officia diversimodè teneri, prout diversa est uniuscujusque conditio, diversus status: quemadmodum ergo liberi conjugati non tenentur parentibus continuò adesse, iisve cohabitare, seu eorum lateribus frequenter assidere; sed satis est quòd, in quantum rei familiaris commoda patiuntur, eos juvent iisque præstò sint, nisi parentum gravissima necessitas liberorum assiduam ac præsentem operam requirat: ita quoque clerici ac religiosi non tenentur adesse parentibus, relicto Dei cultu, vel eorum rebus invigilare et assiduè inservire; sed satis est quòd precibus suis, orationibus, sacrificiis, quantum possunt, eis opulentur, et salutaribus monitis ac consiliis, aliisque quibus à divino famulatu minimè avocentur, eis auxiliari satagent; nisi fortè in has angustias parentes ipsorum incidant, ut eis statim ræderi oporteat: nam ubi gravis eorum urget necessitas, gratum Deo et acceptum est, ut relictis etiam altaribus ac cellulis, tamdiù officium susceptum deserant, quamdiù pietas, charitatis et justitiæ simul officia in parentum subventionem concurrent. Tunc enim juris naturalis et divini præceptum omni voto et vinculo potentiùs quemvis hominem in quocumque statu obstringit; nec debent vota operibus justitiæ naturale debitum solventis, impedimento esse, quæ, ut æqua sint, hanc semper reddendi parentibus, quod ex justitiâ debetur, exceptionem involvere censenda sunt. Neque hic tergiversationis ullus locus est. Sed deposito vel dilato onere, quod nostrâ voluntate nobis impositum est, ferendum illud æquo animo ac patienter, quod natura, seu potiùs quod auctor naturæ Deus nobis imposuit. Secus verò illibatâ regulari observantiâ, et servatis clericalis perfectionis legibus, parentes à clericis et monachis iis auxiliis juvari sufficit, quæ et potentissima sunt et perfectissima; precibus, sacrificiis, votis, pro ipsorum salute litandum est. Prævalent hæc auxilia carnalibus obse-

quiis, ad quæ si fortè nos blandæ vocent parentum preces, tenerioris quidem exigent pietatis testimonia, sed non sincerioris, neque verioris. Quibus proinde si non omninò satisfaciamus, nihil à rectâ ratione alienum facimus, nisi ii quoque erga puerulos ingrati, vel minùs benevoli esse videntur, qui solidiores, saniores ac meliores ipsis offerunt cibos, dum gratiores, sed nocentiores postulant. Non ergo parentes tristari debent, si Deo liberius serviendi statum amplectamur, si perfectiùs vivendi rationem aggrediamur; quòd si contristentur, gaudendum erit cum Paulo, si ad poenitentiam contristentur, enitendumque erit ut vincamus in bono malum, et ut patientiâ nostrâ, modestiâ, bono vitæ nostræ odore, omnique quâ fieri poterit ratione, parentum, ex minùs æquâ causâ, fluentes abstergamus lacrymas, quò tandem doleant se doluisse, et de nostro in spiritali proventu latentur, cogitantes et ipsi spiritaliter proficere, sicut plurimis accidisse experientiâ compertum est; ita enim liberi parentibus rationabilem tristitiæ occasionem præbere vetantur, ut tamen à piis atque religiosi obsequiis Dei, quibus parentes immeritò tristantur, abstinere non obligentur.

XLVI. Unde ruit argumentum quod in confirmationem præcedentis adductum est; consilia scilicet eligenda non esse neglecto præcepto; quod cum verum sit, falsum est quod postea assumitur, clericos aut monachos, qui invitis parentibus, aut clericale aut monachale vivendi genus amplectuntur, consilia sequi, contempto de parentibus honorandis divino præcepto; non enim violatur præceptum illud, nec injuria parentibus infertur, etsi ipsis, vel renitentibus vel inconsultis, utrumvis statum amplectamur; non enim jus habent parentes ut ab alterutro statu liberos retrahant, qui verè liberi sunt, ut conveniens suo ingenio, sed maximè divinæ gratiæ ac vocationi, vitæ institutum sequantur. Parentum autem eâ in re consilium sæpè fallax; qui dum terrena cogitant, cœlestia nos meditari non sinunt; qui naturali quodam desiderio ad prolis cui studuerunt propagationem feruntur, ut in nepotibus suis quodammodò reviviscant, quorum auctoritas, querimoniae et lacrymæ ad nos revocandos à pietatis instituto magnas vires habent; quorum vel ipse vultus mutâ quâdam eloquentiâ nobis facilè persuadet, quod à nobis obtinere ipsi desiderant. Pietas quidem erga ipsos, ut eis subveniamus nos hortatur; sed seclusâ gravi eorum necessitate, non impedit quominus Dei famulatu nos mancipemus; licet enim nulli aut ecclesiasticus aut monasticus status præceptus sit, omnibus tamen ad perfectionem anhelantibus uterque propositus est, qui nullo ejus consecrandi impedimento retardantur. Itaque sicut conjugal status nemini præceptus, officia civilia, vel magistratus nemini præcepta sunt; conjugii tamen vincula pietas erga parentes nec removetur, nec dissolvit; et patriæ studium parentum votis desideriiisque præferitur; ita nullâ parentum urgente necessitate, parentum dissensus impedimento esse non potest, quominus sive huic sive isti statui nos

addicamus. Quod autem Apostolus Epistolâ ad Timotheum primâ viduis imprimis præcipit ut parentibus vicem reddant, et liberorum educationi studeant, id et nos præceptum putamus eo quo exposuimus sensu juxta singularum viduarum conditionem; nam quæ ab omni religionis vinculo solutæ sunt, parentibus manent obnoxie, ut quantum liberorum educatio pati poterit, iis maxime assidue ministrent, magisque quam si maritate essent, aut Deo devote; eas verò, quæ regularem vitam amplexæ sunt, ab obligatione erga parentes et liberos non omnino solutas censemus: sed nec eodem modo ad varia parentibus aut liberis exhibenda ministeria adstrictas, sed prout fert earum status, ejus regulas observare debent, nisi necessitate aliquâ eas transgredi cogantur, ut ex prædictis patet, et fusiùs infra docebimus.

XLVII. In responsione ad secundam objectionem fatendum est ætius quidem esse vinculum quo liberi obstringuntur parentibus eo quo servi dominis obligantur, si habeatur ratio radicis ex qua utraque oritur obligatio firmitatis et indissolubilitatis utriusque obligationis; moderatius tamen esse vinculum obligationis filiorum erga parentes, temperatius, dulcius, minus severum, et quod majori æquitate interpretandum sit, quodque libertatem minus præpediat, quam obligatio servorum erga dominos. Etenim prioris quidem obligationis radix est necessaria et naturalis generatio, nempe per quam liberi non priùs esse incipiunt, quam parentibus suis necessariò subdantur: posterioris verò radix est vel casus, vel peccatum voluntariè contractum: prior naturali primævo jure introducta est; posterior jure gentium in penam peccati irrepsit: prior nunquam, posterior quotidie vel lege, vel domini voluntate, vel emptione necessarià dissolvitur. Prior tamen illa obligatio libertati nullatenus officit, neque enim imperium parentum filios servituti addicit, sed suæ libertati relinquit; posterior servitutem inducit, sui dispositionem non relinquit: prior in gratiam tam filiorum quam parentum inducta est; posterior in gratiam tantum dominorum, non servorum: cum scilicet prior hæc obligatio pietatis et amicitie sit vinculum, nexusque quidam gratitudinis, quem parentum beneficia induxerunt; cum imperium parentis maxime sit propter liberos ad eorum educationem et institutionem, necnon totius humani generis societatem. Prior denique suavis est et jucunda: posterioris jugum durum, et onera gravia sunt. Itaque ex eo quod filii parentibus obligentur, non sequitur illos eâ potestate privari, quæ omnium maxime expeti potest, libertate scilicet, seu facultate liberè de se disponendi, et statum vitæ pro suo arbitrio eligendi; ex ejus libertatis jacturâ maximum liberis detrimentum infertur, minimum verò ad parentes solatium redundat; per servitutem autem adimitur homini hæc facultas, ob ejus jacturam servus dicitur; cum è contra filii liberi dicantur, quod libertate eligendi et agendi potiantur. Unde patet evidenter ratio ob quam filii, invitis parentibus, clerici vel monachi fieri pos-

sint, servi, invitis dominis, non possint. Ratio autem quam adduxit concilium Chalcedonense ad prohibendas servorum, renitentibus dominis, ordinationes, ne nomen Dei blasphemetur, ad id valere non potest, ut similiter prohibita filiorum, invitis parentibus, ordinationes inferantur: nam imputari potest ad culpam ei qui injuriam alteri facit, si qui læsus est ex eo nomen Dei blasphemandi occasionem sumat; non tamen jure suo aut potestate quisquam privatur, quamvis ex eo quod jus suum repetat, aliquis male affectus in blasphemiam prorumpat; quare cum filius ecclesiasticum vel monasticum statum eligens jure suo ulatur, nemo ei crimini ascribere, nemo hoc ei impropere debet, quod aliquis parentum ex eo blasphemandi occasionem sumat; è contra verò, quia servus jus non habet consecrandi illum statum, qui ipsius domino valde sit onerosus, nisi ipso consentiente, blasphemiarum domini reus est, quas ille à servo suo violatus, probabiliter effusus præsumetur.

XLVIII. Curiales autem absque principum permissu monachos fieri quidam imperatores prohibuere. Sed obstiterunt huic legi Ecclesie principes, eamque iniquam duxerunt et injustam, à qua proinde imperatoriâ sanctione nullum firmum argumentum duci potest. Ipsi tamen curiales tam ecclesiasticis, quam politicis legibus ordinari prohibiti sunt, nisi principum indulgentiâ ab eâ obligatione eximerentur: ex quo non rectè arguitur liberos absque parentum consensu ordinari non debere, ob insignes differentias, quarum aliquas hic notabimus; primam, quia curiales sæpius ad ecclesiasticum statum confugebant, quò curiæ onera gravia et difficilia vitarent; quibus proinde præcludendus erat aditus, ne et onera ista desererentur, et inutiles operarii non satis honesto fine ducti in Ecclesiam involarent; nihil autem hujusmodi de filiis præsumi potest, quibus nihil charius esse probabiliter suspicari possumus, quam parentibus suis assidere, iisque pro virili succurrere. Alteram, quia curialium officia cum ecclesiastici statûs honestate ac quiete repugnantia videbantur; ideòque statim atque aliquis clericorum catalogo insertus erat, ab ordine curialium expungebatur; filiorum autem erga parentes obligatio per professionem clericalis vel monachalis statûs minimè extinguitur, nec officia omnia erga parentes iis statibus assumptis deseruntur, sed superest semper ratio aliqua iis officiis satisfaciendi quæ parentibus debentur; superest et obligatio ista, licet non ad eadem, quæ priùs, extendatur; proindeque necesse non est ut consensus parentum in iis statibus suscipiendis intercedat, qui vinculum parentum ac filiorum non dirimunt. Tertiam, quia potuerunt saltem ecclesiastici principes legem ferre, quæ curiales ab ordinibus sacris arceret, quam legem ab iis latam esse novimus; proindeque, qui contra hanc legem ex curialibus ordinati sunt, illegitimè ordinati fuerunt; parentes autem, quorum tantum imperium est æconomicum, nullam legem ferre possunt, quæ ipsorum filios non expectato illorum consensu ad sacros ordines properantes inhiabiles

efficiat, nec talis ulla lex à civili ullo vel ecclesiastico principe protecta est; itaque quantumcumque parentes renitantur, apti sunt ad sacram ordinationem legitimè recipiendam.

XLIX. Quod de libertis affertur, ex prædictis quoque faciliè dissolvitur; cum enim liberti, si ingrati fuerint in patronos, in servitutem reduci queant, non possunt cum tanto onere in clerum vel in monasterium admitti; tum etiam quòd liberti ex suà conditione viles quodammodò personæ videantur; indecorum autem est quòd ii, saltem qui in clerum referuntur, vel ipsà conditione suà vilescant; tum quòd periculum sit ne clerus, vel monasterium ex ipso rum ordinatione aliam molestiam patiantur. Quibus etiam rationibus aliam adjuuge, quod liberti patronis suis ad operas quasdam persolvendas severitatis lege obstringantur; ideòque liberti, invitis dominis quorum interest, ex ecclesiasticà et civili lege ordinari, vel monachorum cœtui aggregari, legitimè non possint. Sed ista omnium optima, quòd nempe iidem liberti capite minuti sint, nec perfectà libertate fruantur; quòd eorum conditio servitutis quædam sit appendix in peccati pœnam instituta, et libertatem imminuat; proindeque nihil mirum, si pro arbitrio vite instituendæ rationem eligere nequaquam permittantur. Quarum omnium rationum nulla est quæ contra filios militet, quominus invitis parentibus Deo se, sive in clero, sive in monasterio, devoveant. Neque enim filialis subiectio, aut servitutem inducit, aut ex servitute nascitur, aut libertatem imminuit, aut ad ulla officia ecclesiastico statui repugnantia obligat, aut severitas lex est, sed mansuetudinis; aut in pœnam peccati instituta est; aut ex reliquiis peccati nascitur, sed naturæ valdè congrua, libertati nullatenus officit. Utrum est, quod in parentum gratiam (si tamen hæc vere gratia est, quæ filiorum libertati, saluti ac prosperitati ut plurimum obest) videtur proferri posse: liberos nempe, cum indigentia parentum subvenire teneantur, parentes eorum ordinationi ac professioni monasticæ consentire oportere, ne defectu consensûs ipsorum, parentibus ad inopiam reductis, ipsi à monachalis ordinis exercitiis, vel ecclesiastici statûs functionibus avocentur. Verùm frustra ob id parentum consensum requisieris: quippe cum eos etiam quorum ordinationi, et in monasticum cœtum admissioni parentes non gravatè consenserunt, eorundem parentum dura necessitas gravisque egestas à monasterio revocare, et à disseminatione Evangelii avocare possint, et debeant, si per alios parentum indigentia succurri non possit, ipsi verò eisdem subsidio esse queant; quamdiu enim hæc arget necessitas, nec alienà operâ relevari potest, tamdiu in hoc pro virili incumbere debent, ut debitam parentibus operam, relictis etiam altaribus, persolvant. Hincque rectè quidem colligitur illos nec in clerum, nec in monasterium recipiendos esse, quos videmus adeò parentibus necessarios ut eorum subsidio destitutos probabile sit eos in graves angustias redigendos; tales, inquam, recipi non debere rectè arguitur, nisi

prius huic periculo consultum sit, vel ecclesia aut monasterium quæ filios recipiant, parentum illorum se sustentationi obnoxia faciant. Sed non exinde colligi potest neminem invitis parentibus aut clericum aut monachum profiteri posse, præsertim cum rarus sit iste casus, ut parentes ad inopiam redigantur, eorumque inopiæ filii per se succurrere possint, per alios non possint; et quamvis iste casus frequentius accideret, eidem parentum consensus nullatenus mederetur, quo nempe etiam posito, obligatio semper ad subveniendum parentibus perseverat.

L. Tertiæ adversariorum rationi par ferè, quæ præcedenti, debetur responsio. Neque enim sequitur ex eo quòd ratiociniis publicis obnoxii, prius ab iis absoluti esse debeant, quàm in monasterium vel clerum admittantur, pari ratione prius ab omni onere filialis subjectionis solutos deberè esse liberos, quàm se divino cultui mancipare possint; dispar enim utriusque est ratio: primùm enim timeri potest ne in fraudem contra rempub. in qui solvendo non sunt, monasterium petant, vel clericatum suscipiant, ut eorum ordinum privilegio tuti, et favore gratiosi, peculatûs pœnam effugiant; nulla verò talis suspicio oriri potest, quasi liberi ad vitandæ filialis subjectionis munia, monasticæ vel ecclesiasticæ disciplinæ minùs severe sese sint subdaturi. Deinde obstricti semper remanent filii parentibus suis, sive ipsis consentientibus, sive dissentientibus, clerici aut monachi evadant, nec jure suo parentes ex eo fraudantur, quòd ipsorum filii utrumvis genus vite suscipiant; contra verò monachi, quia propriis rebus renuntiant, monachalis professionis incapaces redduntur ad alius alienum persolvendum; clerici quoque saltem in eo persolvendo ex eo negligentiores evadunt, quòd nec corpore luere possint, nec ad turpia exercitia, quibus creditoribus satisfaciant, cegi queant. Denique optimum duxit Ecclesia, ut nonnisi liberi à profanis negotiis in clerum vel monasterium ullus admitteretur, ne exinde ipsius animus à divinis avocetur, et divina negligenter tractet, statusque clericalis ac monasticus proinde turbetur; sed pietatis officia, qualia sunt quæ à filiis parentibus exhibeantur, nec monasticam nec ecclesiasticam conditionem turbant, quæ utraque ita consiliis evangelicis adimplendis vacat, ut præceptorum observationi præsertim addicta sit, et hæc nonnisi propter illa facilius exequenda selegit; unde propter illorum observationem ab utrovis statu aliquem revocari alienum et absurdum censuit. Addit aliam rationem S. Thomas, eam nempe qui in alieno are est, ad illud ipsum reddendum obstrictum esse, quia, cum ad aliquid certum reddendum obligati sumus, facultate existente, ejus solutionem quocumque prætextu, etiam religionis, prætermittere non possumus; porro (quod alii an verum sit disputant) cum qui solvendo non est, ad nihil aliud teneri quàm ut bonis suis creditori cedat, quod cum fecerit, jam liberum esse, filiorum autem obligationem erga parentes determinatam non esse, nec certa esse liberorum erga ipsos officia, nec eablato casu necessitatis (in quo casu

alimenta parentibus suppeditare tenentur) definita, sed pro variis statibus varia; proindeque ob eorum solutionem liberos ab ingressu religionis, vel ordinatione clericali, minimè retardari.

LI. Clementis Romani auctoritas, quæ quarto loco pro contrariâ sententiâ adducitur, ita intelligenda est, ut consilii, non præcepti, saltem pro præsentî tempore, vim habeat; si enim temporis nascentis Ecclesiæ habeatur ratio, quo etiam inter Christianos et paganos matrimonia contracta tolerabantur, quæ jam Ecclesia dirimit, ne videlicet paganis offendiculo christiana lex esset; si, inquam, hujus temporis, quo Constitutiones apostolicæ à Clemente scriptæ sunt, habeatur ratio, saluberrimè consultum, imò et præceptum fortè fuisse pro hoc tempore judicabimus, ne ad Evangelii prædicationem, quæ parentibus, vel liberis, vel uxori obnoxii essent, mitterentur; ne fortè ex indesumerent ethnici occasionem detestandæ religionis nostræ, et deferendi apud ethnicos magistratus eos Evangelii præcones, qui hæc charissima pignora divini cultûs gratiâ deseruissent. Et certè hoc etiamnum tempore fateamur eos, cæteris paribus, ad Evangelii prædicationem aptiores esse, ac præ cæteris diligendos, qui nullis ejusmodi impedimentis distinentur. Vel certè negat solum S. Clemens admittendos illos ad Evangelii propagationem, quorum operâ ad suam sustentationem parentes indigerent, quos pariter nefas esse vel clericorum vel monachorum albo inscribere jam sæpè docuimus.

LII. Gangrense concilium, cujus suffragio præsertim adversarii gloriantur, hoc duntaxat intendisse conjicio, ut nempe damnet eos qui parentes alienæ opis indigos prætextu religionis desererent, quod licitum esse Eustathiani hæretici, contra quos concilium istud celebratum est, pertinaciter asserebant; in quorum nos sententiam minimè descendimus, sed id ipsum quod concilium vetuit, illicitum esse arbitramur. Quod si quippiam amplius concilium definivisse placeat, temporaria fortè istius concilii fuit constitutio in odium Eustathianorum, ut ab iis Catholici discernerentur; cùm enim (ut ex epistolâ synodali hujus concilii animadvertere possumus) Eustathiani isti in extollendâ monasticæ vitæ professione adeò excederent, ut Christianis, nisi omnibus suis renuntiarent, nullam spem salutis reliquam esse contenderent, ideòque et conjuges à se invicem, et liberos à parentibus quantumvis indigentibus, et parentes à liberis, quibus parentum providentia subsidiaque necessaria erant, et servos à dominis, religionis prætextu, necessariò separandos pronuntiarent; concilium fortè, ut hunc errorem funditus extirparet, ejusque fautores à Catholicis discerneret, prudenter vetuit ne quisquam absque parentum consensu monasticam regulam amplecteretur; quam constitutionem pro hoc tempore æquàm fuisse dicere possumus, licet pro præsentî nullum tale jugum nobis imponat.

LIII. Ad alium ejusdem Gangrensis synodi canonem, quâ parentes prohibentur ob monasticam exercitationem liberos deserere, eadem est responsio,

dummodo tamen illud adjungi placeat a D. Thomâ prudenter observatum in corpore citati articuli, puta, et quòd parentes habent rationem principii, in quantum hujusmodi; et ideò per se eis convenit ut filiorum curam habeant, et propter hoc non licet alieni filios habenti religionem ingredi, omninò prætermittenda curâ filiorum, id est, non proviso qualiter educari possint; dicitur enim 1 ad Timotheum 5, quòd *si quis curam suorum non habet, fidem negavit, et est infideli deterior*. Per accidens tamen parentibus convenit ut à filiis adjuventur, in quantum scilicet sunt in necessitate aliquâ constituti; et ideò dicendum est quòd parentibus in necessitate existentibus, ita quòd commodè aliter quàm per obsequium filiorum subveniri non possit, non licet filiis, prætermisso parentum obsequio, religionem intrare; si verò non sint in tali necessitate, ut filiorum obsequio multum indigeant, licet filiis religionem intrare, etiam contra præceptum parentum. Hæc D. Thomas, qui alibi hoc inter obligationem parentum erga liberos et liberorum erga parentes discrimen ex Apostolo confirmat dicente, filios non debere thesaurizare parentibus, sed parentes filiis, quod ita ab Apostolo dictum interpretatur, ut quid per se fieri oporteat Apostolus fuerit intuitus, non quid per accidens; nam esto per se parentes liberis providere alimenta teneantur, non liberi parentibus; per accidens tamen, si parentibus necessitas aliquâ ingruat, cui filii mederi possint, debent ipsi parentibus vices rependere, et, ut aiunt, ἀντιπελαργεῖν, quo suo debito, cui nunquàm plenè exsolvendo pares erunt, ex parte saltem satisfaciant.

LIV. Elizæi exemplum nostræ sententiæ nequaquàm præjudicat: permittitur enim ei et ad patrem et ad matrem accedere, antequàm se in disciplinam prophetarum daret, quia secutus sciebatur; neque nos improbamus, quinimò consulimus, ut ii parentes adeant, nec nisi petiti ab iis licentiâ, è paternâ domo discedant, qui parentes, vel cordatos, vel morigeros ac pietati addictos nacti sunt, vel qui satis se constantes fore confidunt, ut eorum sive blanditias, sive minas non vereantur; optabile siquidem ipsis est, si parentum veluti manibus ad Dei cultum deducantur, et perceptâ ab iis benedictione, ad tam clericalem, quàm monasticam, ab antistite vel præposito monasterii percipiendam disponantur; tantumque abest ut Elizæi exemplum nostram sententiam destruat, ut in ipso ostendi dicat Ambrosius cœlestis viri typum ac figuram, qui relictis omnibus sequitur Dominum, viteque perfectioris abripuit institutum. Hoc enim de Elizæo Scriptura sacra refert, quòd cùm in duodecim boum jugis seu paribus agrum coleret, projecto super eum Elizæi pallio, bobus statim relictis post eum cucurrerit, hoc tantum postulans ut post datum patri ac matri osculum, ipsum sequeretur; quo dato, statim boum pare mactato, aratrum ipsum in ignem immisisse legitur, quo carnes citiùs coqueret, quas ubi populo distribuit, consurgens abiit, et secutus est Eliam. Ex hac autem Elizæi historiâ patet quàm festinanter ipse divinæ gratiæ obediit, quàm

properanter divine vocationi paruerit, cum et encurrisse dicatur, et osculum parentibus statim infixisse, et præ festinatione non expectatis aliis lignis, quibus ignem foveret, aratrum ipsum incendisse, et consurgens abiisse post Eliam scribatur.

LV. Multò minùs urget Gregorii Nazianzeni exemplum, qui eremum deseruit ut patri in episcopali dignitate constituto, contra Arianos per totum tunc temporis Orientem erroris sui virus respergentes, fortiter dimicanti præsens adesset; quæ quidem officia monasticæ solitudini, infestantibus præsertim tot ac tantis Ecclesiam malis, procul dubio præferenda erant; si cui verò, maximè Gregorio in virtutum habitu obfirmato, et qui cum ingentis apud omnes esset auctoritatis, fidelibus maximum allaturus erat solatium, hæreticis terrorem. Cæterorum sanctorum quæ vulgò afferuntur exempla nihil moror. Scio multos, v. gr., SS. Abraham anachoretam, Alexium, et alios parentum auctoritate inductos nuptiis consensisse; quos nemo vituperare audeat, quòd in re consilii, non præcepti, parentum voluntati assenserint, et sequentes nuptias, ad quas alios concupiscentia carnalis allicit, spiritum ipsi cum carne crucifixerint, renitentemque animam parentum imperio subdiderint; divinæ tamen providentiæ mirari lubet arcana, quæ eorum plurimis has vires addiderit, ut qui parentibus nimium addicti, et humi prostrati videri poterant, duplicatà veluti gratiâ fortiores resurgentes, satis habuerint animi ut à conjugē et à parentibus separarentur, adeò ut ad hoc tantum permisisse Deus videatur quòd nuberent, ut majori contemptu corporales delicias calcarent, et quæ in terrâ sunt charissima simul relinquerent, et mulier per virum fidelem, vir per mulierem sanctificaretur.

LVI. Constitutiones SS. Basilii ac Benedicti, quæ pro nono contrariæ sententiæ argumento proferuntur, non magnam nobis molestiam faciunt: suadere enim tantum dici possunt ut sine parentum consensu filii familiâs in monasteriis non faciliè admittantur, ne videlicet parentum clamoribus monastica quies, cui maximè consultum volunt, perturbetur; non tamen definiunt istæ regulæ quòd illicitum sit liberis absque parentum consensu hanc vitæ rationem sequi, vel quòd illicitum sit monasteriorum præfectis tales admittere. Sed ne quidem Basilii canon quidquam in eâ re suadet vel dissuadet, multò minùs aliquid præcipit aut vetat. Canon enim iste loquitur de infantibus, non de adultis. At certum est infantes nonnisi cum parentum bonâ veniâ, in quorum, ante pubertatis annos, omnimodâ sunt potestate, in monasteriis non esse recipiendos. De adultis et puberibus tota est quæstio. Nec à sanctissimis utriusque, seu S. Basilii, seu D. Benedicti, regulæ professoribus id semper adeò exactè observatum fuisse, ut parentum consensum ad receptionem in monasterium tanquam necessarium requirerent, pluribus exemplis monstrari posset. Sed facta Patrum minùs urgemus, quàm dicta.

LVII. Illud autem quod ex nuptiarum et monasticæ

vel clericalis professionis comparatione deducitur argumentum, faciliè ruit. Primùm enim ea non est parentum auctoritas, ut filios suos pro arbitrio in matrimonium collocent, eosque invitos nuptui dent, prout libuerit, quamvis sine rationabili causâ parentibus dissentire nefas sit, eosque liberorum utilitatibus in conjugē eligendo consulere oporteat. Secundò, non debent parentes liberos suos ad cœlibatum adigere, eosque ad cœlibem vitam perpetuò, vel nimis diù agendam cogere, sed dotare tenentur pro facultatum suarum modulo, ubi ad maturam ætatem pervenerint, ut constanter omnes affirmant, legum accedente etiam auctoritate. Cujus rei nulla alia est ratio, præter istam, quod in vitæ conditione amplectendâ libera eis facultas relicta sit, non obstante paterno imperio. Ex quâ proinde nuptiarum comparatione cum clericali vel monasticâ professione nostra potius sententia quàm adversariorum astruitur. Etenim parentum consensum ad nuptias liberorum suorum magis requiri, quàm ad clericalem vel monasticam professionem nemo non sibi faciliè persuadebit, qui nempe attentè cogitaverit quantum parentum intersit in quam liberi sui familiam misceantur, quibus sobolem ex eo conjugio daturi sint, et hæredes; ad quos vel saltem ad quorum posteros, alienæ familiæ commoda vel incommoda, honorem vel infamiam, nobilitatem vel ignobilitatem, aliaque id genus transferant; quibus tandem novos affines gratos, vel ingratos, non sine maximâ animi voluptate aut dolore, nuptiæ istæ conciliant. Ex eoque, proinde quòd parentum adeò intersit quibus liberi sui nubant, sequitur ut plurimum parentum consensum ad legitimas nuptias filiorum familiâs necessarium esse; nihil verò ejusmodi parentum interest quòd se monasterio, vel Ecclesiæ filius familiâs deveveat; proindeque non adeò parentum consensus ad monasticam filiorum professionem vel clericalem, quàm ad ipsorum nuptias requiritur.

LVIII. Ultima adversariorum ratio, quâ nostræ sententiæ argumenta vellicare conabantur, ex prædictis infirmata manet; ita enim nostram sententiam munivimus, ut non faciliè adversariorum effugiis pateat. Illa autem adversariorum responsio, quòd ea quæ pro nostrâ sententiâ Scripturæ sacræ testimonia produximus, ad solos apostolos referenda sint, non ad omnes Christianos, eosque præsertim qui apostolos imitari eorumque vitam referre contendunt, periculosa est; quâ nempe semel datâ, nihil ferè supersit quod vel ad Ecclesiæ disciplinam firmandam, vel ad morum nostrorum informationem stabiliendam, ex Scripturâ deducere possimus; quasi verò non *quæcumque scripta sint ad nostram*, ut inquit Paulus, ad Rom. 15, *doctrinam scripta sint, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus*; quasi non Christianos omnes ut essent imitatores sui, sicut ipse Christi, divinus hortatus fuerit Apostolus. Sed et in præsentī negotio apostolorum omnia relinquentium ut sequerentur Dominum, et Christi præcipientis omnia propter se relinquit, sententiam ad nos ipsos trahendam egregiè docet Chrysostomus: « Si tantum, inquit,

propter illos dicta fuissent, scripta non essent; nunc autem dicta quidem sunt propter illos, scripta propter nos. » Pluribus in adversariorum aliis responsionibus recte illis insudare non licet, ne operam perdere et actum agere videamur.

ARTICULUS II.

De vi et auctoritate parentum voluntatis in liberos, quoad clericalem vel monasticum status electionem.

§ 1. *Parentes liberos Deo vovere posse.*

I. Altera questio precedenti valde affinis est; cum enim superius examinaverimus quam parentum intercessio iuram, quævis obicem, sacre ordinationi ac monasticæ professioni adferre possit; jam utique tractandum est quam vim ad clericalem vel monasticam professionem parentum imperium in liberos habeat, vel quam ipsis obligationem inducat; in qua pariter questione eundem quem in precedenti sumus ordinem sedulo servabimus, ut certiores proponamus, quæ magis dubia erunt, ea subiungamus.

II. Plures olim parentes prolem nædum natam Deo piè vovisse, Deumque parentum vota gratà habuisse liquidò constat. Cujus rei exempla vel ex ipsâ sacrâ Scripturâ desumimus, ex quâ nempe habemus Samuelem et Samsonem Deo prius consecratos quam natos, et parentum votis à Deo vix sine miraculo impetratos. De Joanne Baptistâ et B. Virgine eadem traditio est; idèoque B. Virgo, constanti Ecclesiæ voce, templo deservit à primis infantie annis oblata est, quemadmodum et Samuelem puerulum templo oblatum ex Scripturâ didicimus; sed et Samson, parentum voti tenax Nazareus factus, toto vitæ tempore à vino abstinuit, aliosque Nazareorum ritus religiosè observavit; et Joannes Baptista, Deo consecratus, in Dei famulatu et cultu religiosissimè victitans, parentum spes votaque longè superavit. Et ne plura à Judæis exempla requiramus, usitatum id ex lege fuisse Domini colligimus: ex quâ constat primogenitos omnes, cum masculini tum feminini sexûs, Deo consecratos ac sanctificatos fuisse, qui, nisi à parentibus persoluto pretio redimerentur, manere debebant in templo. Unde et virginum quoque consecrarum locus in templo erat, non solum Levitarum.

III. Talibus itaque documentis informati Christiani eandem consuetudinem observârunt; quam piam et æquissimam esse defendit Origenes. Atque, ut ex multis exemplis, quæ ad hoc probandum adduci queunt, aliqua proponamus, fertur Gregorii Nazianzeni mater, cum masculâ prole careret, ejusque habendæ cupiditate flagraret, pollicita esse, si quem ei Deus filium concederet, eum se Deo consecraturam, quemadmodum Anna Samuelem Deo devoverat; nec irritæ ejus preces fuisse narratur: non longè enim post masculum enixa dicitur, qui per visum ei ostensus antequàm nasceretur; natus autem insignis Ecclesiæ doctor evasit, et piè sanctèque educatus, bonisque litteris institutus, cum Basilio postea monasticum amplexus est, solitudinis valde studiosus; tum ad episcopatus apicem per gradus promotus est, et in

ecclesiasticis officiis magno totius populi Christiani fructu se exercuit. Legitur egregius sanctitate et miraculis Nicolaus, postea Myrensis episcopus, Deo à parentibus devotus, donumque precatōis creditum fuisse. Idem de pluribus testatur Hieronymus. Primum enim, epist. ad Marcellam, inter Asellæ laudes repōnit, quòd in matris utero benedictum ei fuerit, antequàm nasceretur, « quod in phialâ nitentis vitri, omnique speculo purioris, patri virgo tradita per quietem, adhuc infantie involuta pannis, et vix annum decimum ætatis excedens, honore future beatitudinis consecrata sit; » post annum duodecimum pudore proprio monasticum institutum arripuerit, elegerit, tenuerit, ceperit, impleverit. Paulam quoque Lætæ filiam, Paulæ senioris neptem, prius Christo consecratam fuisse refert, quàm genitam; ante voto, et future virginitatis repromissione, quàm utero conceptam. Atque ut idem Lætæ suadeat quam curam virginis suæ gerere debeat, terribile exemplum proponit Prætextatæ nobilissimæ femine, quæ, jacente viro Himetio, Eustochii patruo, hujus habitum cultumque mutavit, neglectum crinem mundano more pexuit, vincere cupiens et matris desiderium, et filix propositum; nec impunè id tulit: eadem siquidem nocte cernit illa in somniis angelum terribili voce minitantem, et hæc verba frangentem: Tunc visa es viri imperium Christo præferre, caput virginis Dei tuis sacrilegis manibus attere, quæ jam nunc arcescent, ut scias excruciatu quid feceris, et finito quinto mense ad inferna duceris, si in scelere perseveraveris, et marito simul orbaberis, et filiis? Omnia verò ordine expleta fuisse testatur, adèò ut seram miseræ pœnitentiam velox significaret interitus; quo narrato exclamat Hieronymus, ad Letam superius: « Sic ulciscitur Christus violationes templi sui; sic gemmas et pretiosissima ornamenta defendit; quod retuli, non ut infeliciam calamitibus insultarem, sed ut moneam quanto metu et cautione servare debeas quod spondidisti. Offerre, necne, filiam tuæ potestatis fuit; ut oblatam non negligas, ad periculum tuum pertinet: alia enim conditio tua, quæ prius eam vovisti, quàm conciperes. » Similiter Rusticum monachum ipse narrat Samuelis exemplo Deo, antequàm nasceretur, devotum fuisse.

IV. Quid referam Julianam, quæ tres filias filiumque Deo, antequàm nascerentur, teste Ambrosio, devovit? Quid Eusebium, quem idem Ambrosius laudat quòd Ambrosiam filiam Deo devovisset? in cujus rei commendationem hæc addit, de Virginis inst., c. 1: *Quod utinam parentes et meminissent et facerent!* cujus scilicet voti confirmationem ex Apostolo desumit docente, cum qui servat virginem suam benè facere, qui matrimonio jungit, benè facere, qui non jungit, melius facere. Eundemque morem ipse approbat enarratione 6 in psalm. 118, octonario 6: *Si, inquit, decorem puellæ aspiciens sacræ, venereris Dominum Jesum, quòd in teneros annos venerit ætas senectutis, vita immaculata, et ipse filiam tuam afferas, ut pio consecratur velamine, etc., per has fenestras aspiciat*

Christus ut vocet sponsam. Quid memorem S. Ermenoldum, quem parentes Hirsaugiensi monasterio, quod tunc pietatis laude florebat, Domino servituum devoverunt, quemadmodum Anna Samuelem, ut habet qui ejus vitam (apud Sur., 6 januarii) conscripsit jussu Udalrici abbatis S. Georgii in Brufeningem, habitus fidelis scriptor? Quid S. Adalbertum ordinis Carmelitarum, qui cum gravi morbo periclitaretur, parentum voto, Ecclesiae ministerio dicatus, annuente statim Deo, convaluit? hunc autem sub altare Mariae Virginis positum, iis verbis conceptis devotum accepimus: *Non nobis, Domine, non nobis vivat puer iste, sed clericus in Dei matris honorem portet jugum tuum pulchrâ cervice*, in Vita S. Adalberti, c. 2, apud eumd. Sur., 2 aprilis. Quid S. Andream Fesulanum postea episcopum ejusdem ordinis insigne ornamentum, qui à parentibus Deo devotus, antequam in lucem editus, dissolutionem prius vitam, frustra admonente matre, vixit, sed castigatissimam postea et innocentissimam duxit? Quid S. Franciscum de Paulâ, quem qui ejus vitam scripsere, Deo prius destinatum quam natum, et alterius S. Francisci precibus impetratum referunt? Dies me singula referentem exempla deficeret. Legatur, si placet, S. Thomas, qui morem istum usitatum fuisse ut pueri à parentibus monasteriis offerrentur variis exemplis ostendit. Cai etiam consuetudini comprobandæ convenientissima ex dicendis argumenta accedent; sicut etiam ex istis, quòd Carthaginense III impuberes lectores, cum ad pubertatem venerint ad continentiam profitendam cogi docuerit, quòd Victor Uticensis infantulos, Venantius Fortunatus infantes, ad lectionem et cantum in ecclesiâ receptos tradant; hos enim à parentibus oblatos fuisse nemo prudens inficiabitur.

V. Ritus autem devovendi Deo ac consecrandi monachum hic aliquando legitur observatus. Primum ut tempore oblationis votivus puer ad altare à parentibus offerretur, ut habetur in conventu Aquisgranensi; alterum ut nonnisi pluribus praesentibus hæc liberorum, quæ sit à parentibus oblatio, accepta à monasteriorum praefectis haberetur; ad quod probandum afferri potest tum praedictum Aquisgrauense capitulum, tum canon 20 synodi VIII seu IX, apud Gratianum, qui est Basilii in regulis ejusdem fusiùs disputatis: *Oportet, inquit Gratianus, infantes cum voluntate et consensu parentum, imò ab ipsis parentibus oblatos, sub plurimorum testimonio suscipi, ut omnis occasio maledicti gratiâ excludatur hominum pessimorum.* Nihil tale in praedictis synodis legitur; id autem statuit Basil. in Regulis fusiùs disput., respons. ad interrog. 15, quod eundem videtur habere sensum: *Qui autem sub parentibus sint, eos ab ipsis ad nos adductos multis adhibitis testibus recipiamus, et non demus occasionem iis qui volunt occasionem, sed omne injustum os eorum qui contra nos blasphemiam loquuntur obstruatur.* Deinde consuetum etiam erat, ut petitio parentum manusque pueri oblatis, vel ipse puer, altaris pallio, seu pallâ, quâ nimirum altare tegi, velari atque ornari mos erat, involverentur. Pro hujusce moris

confirmatione duo adducere possum; primum Regulam S. Benedicti, c. 59, apud Prosperum Stellerium, in Fundam. et Reg. omnium ordin., ubi hæc habentur: *Si quis fortè de nobilibus offert filium suum Deo in monasterio, si ipse puer in minoritate est, parentes ejus faciant petitionem, quam supra dicimus, et cum oblatione ipsam petitionem, et manum pueri involvant in pallâ altaris, et sic cum offerant.* Alterum, epistolam Nicolai I ad episcopos regni Ludovici apud Gratianum, can. *Præsens*, 20, q. 3, in quâ ad infirmendam Lambertii cujusdam monasticam professionem, qui cogente patre cucullam induerat, hæc pater ejus, Atho nomine, sub adjuratione à summo Pontifice interrogatus, respondit: *Neque ego pater ejus pallio* (aliàs *pallâ*, ut habent aliquot manuscripta, malè autem apud Ivonem *paleâ*) *altaris indutum illud obtuli, neque à quocumque sacerdote vel abbate, ut mos poscit, benedictione perceptâ, regulæ inquam se monachum futurum premisit.* Quæ sanè verba ostendunt in more positum fuisse ut offerendus puer in monachum, altaris pallâ, seu pallio, id est, sindone, quæ altare velat ac tegit, obvolveretur; in eâ siquidem acceptione pallas altaris dixit Optatus Millevitanus, quas pallia Victor Uticensis appellavit; pallas quoque tam ista vela altaris, quam sindones in quibus Christi corpus consecratur appellant Clemens epistolâ 2 ad Jacobum fratrem Domini, Capitularia Caroli, vetus Ordo Romanus, et alia passim. Soter verò obscurius, sed Damasus in Vitâ Sylvestri clarius pallas pro quibuslibet ecclesiasticis vestibus usurpârunt; in quâ fortè acceptione in legibus quoque Bajuvariorum sumi possunt. Cæterum eundem ritum, cum quis pariter ad clericatum Deo à parentibus offerretur, servatum fuisse si conjiciam, non videbitur suspicio mea à veritate aliena, quam quæ supra de S. Adalberto diximus, non parùm confirmant.

§ 2. *Parentes suaviter eniti debere ut liberos inducant ad ea adimplenda quæ voverint.*

VI. Iis adjungo maximam debere esse parentum curam ut ii quos Deo devoverunt liberi, eam vitæ rationem ineant quam voverunt; ideòque non solum ad illud vitæ genus amplectendum eos monere impensiusque hortari debent; verum etiam cum puerorum institutio maximi sit momenti, ut flexilia eorum ingenia in quam voluerimus partem convertantur, id maximè satagere parentes debent, ut si quos Deo devoverint, ita instituant, ut sensim eis clericalis vel monachalis status cupiditatem instillent, et ejus quam voverentes sibi proposuerunt conditionis, oneribus assuefaciant. Qui enim tale votum emisit, id utique vovisse videtur quod in suâ potestate erat, id se facturum omne pollicitus est, quo voti executio procurari possit. Eniti itaque debet summo studio summiqque industriâ, ne sit irritum votum; omnem movere debet lapidem, ne promissâ Deus privetur victimâ: si enim per ipsum stet quominus filii propositum adimpleant, et præscriptum vitæ genus abripiant, Deo ipse subtrahit quod sacravit, fidem suam frangit, Dei majestatem violat. Nec putemus satis esse quòd

filios à voti executione non revocet, nisi et pie fideliterque urgeat, moneat, diligenterque voti executioni provideat; non enim solum revocatione, verum etiam negligentia et incuria votorum religio violatur. Reus est violatæ fidei tam qui votum solvere remittit quam qui solvi non diligenter procurat. Gravi proinde crimine se obstringit qui aliter liberos Deo consecratos instituit, quam condito vitæ ad quam filios destinavit requirat. Quare quod secundum septuaginta Interpretes dixit Salomon, Proverb. 20 : *Laqueus est viro forti, citò aliquid de suis, sive quidpiam propriorum sanctificare, post votum enim fecisse pariter contingit*, id non solum de nostris rebus quas semel consecratas in usus nostros revocare nefas est, sed de nobis ipsis, personisque nobis subditis intelligit Origenes, hom. 11 in Levitic. : *Ne si, inquit, nos ipsos vel filios, ut Anna Samuelem, consecraverimus, humanis iterum negotiis aut actibus ad Deum minimè pertinentibus occupemur*. Legimus supra quam graviter Deus eos ultus fuerit qui sacramentum Deo virginem à parentibus, mundi pompis atque illecebris à proposito vitæ genere avocare tentassent. Egregiam autem et luculentam matris adhortationem filias, filiumque ad parentum vota exequenda inducere conantis leges apud Ambrosium sub nomine Julianæ matris loquentis.

VII. Parentes autem voto satisfaciunt, si quam possunt precando, monendo, instituendo, obsecrando, diligentiam adhibeant ut vota sua Domino reddantur. Etenim id demùm permittere videntur qui alicujus præstandi, quod in alienâ potestate sit, sponsores se constituunt, ut id nempe per alios fieri sategant, cujus in se exhibendi onus susceperunt. Postquam autem pro virili enixi fuerint, ut id perficiant, et alienam opem omni studio imploraverint, ac procuraverint, ab omni jam obligatione solvuntur; nam ex regulâ juris, « nemo alienum factum promittendo obligatur, » l. *Stipulatio ista*, ff. de verborum Obligationibus; quod quidem jurisconsulti eâ ratione prudenter cautum intelligunt, ut non teneatur qui promissit quod in alienâ potestate situm est, ad aliquid amplius quam ut diligentiam adhibeat quatenus id alter præstet quod ipse promissit; de cætero eventus illius sponsor esse non possit, qui ab ejus arbitrio non pendet. Cui affine est quod aliâ lege continetur, l. *Inter stipulantes*, ff. eodem titulo : « Alius pro alio promittens daturum facturumve eum, non obligatur : nam de se quemque promittere oportet; et qui spondet dolum malum abesse abfuturumve, non simplex abfutivum spondet, sed curaturum se ut dolus malus absit; » de quibus regulis lege Socinum, Sanchezium, et alios. Quocirca parentes qui filios Deo devoverunt, ad nihil aliud obligantur quam ut omnem operam adhibeant quatenus filios ad eam conditionem suaviter inducant, ad quam eos concepto voto destinaverunt; quòd si ipsos adhibitâ diligentia flectere non poterint, à peccato immunes sunt, ipsique eorum liberi Domino suo stant aut cadunt.

§ 5. *Peccare parentes, si liberos ad cujuslibet status electionem cogant.*

VIII. Ceterùm non tantùm parentes non tenentur adhibere minas, et vim inferre liberis suis, quatenus eos ad concepta pro eis vota adimplenda compellant, quinimò peccant si ad aliquem statum amplectendum liberos suos vel terrore, vel minis, vel violentiâ quâcumque adigant. Fusè superius docuimus consensum qui ordinationi præstatur, omninò debere esse liberum, nullis cujuscumque dolis aut minis extortum; eadem de consensu eorum qui monasticam professionem amplectuntur, debet esse ratio; etenim unicuique libera esse debet facultas quâ certum vivendi genus pro arbitrio eligat, non frustra natura ad singulos non solum status, verum etiam singulas condiciones, artes, disciplinas, propensionem singulis indidit; nature proinde jura parentes pervertunt, qui filiorum suorum pro arbitrio condiciones longè ante præscribunt, imò Dei ipsius gratiæ ac vocationi injuriam faciunt, qui de eâ ut re suâ et in suâ potestate sitâ disponunt. Quâ enim temeritate, v. g., ad clericalem vel monasticum statum liberos, quorum neque indolem, neque animum norunt, peremptorio veluti decreto, parentes condemnant potius quam voverent? An verbum Domini ignorant, non omnes capiunt verbum istud? Matth. 19. Quâ auctoritate cœlibatam imperabunt, qui cœlibatûs gratiam dare non possunt? Dominus ipse, cujus est operari in nobis velle et perficere, virginitatem noluit intra necessitatem legis concludere, ejus possibilitatem contentus docuisse, et amplam remunerationem, dicens, qui potest capere, capiat, Matth. 19. Itaque pio licet affectu parentes ad perfectiorem vitæ statum liberos Deo devovere laudabile sit; quis enim reprehendat, si illud suis liberis vivendi genus exoptent, ad quod Christus omnes hortatus est? attamen videndum ne talia vota non devotio, sed cupiditas, sed exonerandæ familiæ immoderatum desiderium, sed meticulosa pro liberis diffidentia provocent; itemque ne eadem vota justè et religiosè concepta, injustè et irreligiôsè à parentibus intentantibus minas iis qui pium propositum sequi distulerint, pœnas infligentibus iis qui renuerint, malè tractando eos qui hæsitârunt, executioni demandanda procurentur. Talis violentia videtur injusta, quia legitimum liberorum jus ad quem libuerit statum eligendum violat; impia, quia in varios peccatorum vortices eos conjicit, qui odio habentes continentiam, continere vix poterunt, cum et ii quibus continentiæ virtus placet, mundi variis illecebris atque irritamentis à concepto nonnunquam continentiæ pio desiderio avocentur; imò et irreligiosa, per quam nempe professionis sacratissimæ sanctitas invitè suscipientium fastidio contemnenda, et eorum quos probabiliter suspicari possumus malè suo officio satisfacturos criminibus polluenta, exponitur.

IX. Desinant ergo religionis prætextum jactare, qui ad perfectionis status renitentes filios violenter impellunt. Non potest vera esse religio quæ religionis ordinem à Deo statutum pervertit; hunc autem ordi-

rem Deus esse voluit, ut nonnisi volentibus perfectionis statum proponi voluerit : *Si vis, inquit, Matth. cit. cap., perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes; quem ordinem secutus divinus Apostolus : De virginibus, ait, 1 ad Cor. 7, præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Irreligiosum itaque est et sacrilegum præceptum, quod religioni periculum creat. Advertant velim parentes, quanto oneri et nunquam dedecori, monasterio vel clero illi esse soleant, quos parentum imprudens temeritas in eos status invitos conjecerit. Advertant quot periculis exinde eorum liberi exponantur; quot sacrilegiis sanctissimæ professio objiciatur; quot exinde ecclesiastico ac monastico statui labes inurantur; quot non solum à perfectiori statu, quem inviti susceperant, verum etiam à christianâ religione, cui libenter consenserant, exinde defecerint, ut majori impietate minorem excusationem, vel perflugium quaererent. Unde, ubi in Scripturâ sacrâ legimus, « devorare sanctos, seu sanctificatos, » quidam, ut Origenes, homil. 11 in Levitic., Proverb. 20, non malè legunt devotare, id est, devovere, nomine frequentativo, non quòd non liceat parentibus Deo devovere (hoc enim superius in parentum potestate positum esse docuimus), sed quòd eis non liceat voti executionem adeò ardentè expectere, ut liberos nolentes compellant.

X. Quòd si rationibus acquiescere non placet, auctoritate agamus. S. Augustinus, epistolâ ad Editiam, quæ, cum filium haberet quem parentum devotio divino cultui destinaverat, viro inscio et inconsulto bona sua distribuerat : « Quid, inquit, mirum, si pater communem filium volebat hujus vitæ sustentaculis à matre nudari, ignorans quid in grandiusculâ ætate sectaturus esset, monachine professionem, an ecclesiasticum ministerium, an conjugalis necessitatis vinculum? quamvis enim ad meliora excitandi et erudiendi sint filii sanctorum, unusquisque tamen donum habet à Deo, alius sic, alius autem sic. » Audias Augustinum parentibus ut ad perfectâ liberos invitent consulere, ab omni tamen eos violentiâ dehortari, et unicuique liberam eligendi facultatem relinqui velle, vel clericalem, vel monasticum, vel conjugalem statum amplectendi, secundum uniuscujusque donum, quod habet à Deo. Non minùs clarè Hieronymus, in c. 7 prior. ad Corinth., tantus licet virginitatis collaudator, eumque secutus Sedulius, ibid., veritatem istam asserunt, dum in illum locum Apostoli quo parentibus filias nuptui dare vel non dare videtur permitti, alio modo ipsi interpretantur, ut nempe velit Apostolus non parentes virginum filiarum (neque enim, inquiunt, potestatis illorum esse potest propositum alienæ continentiae), sed unumquemque habere propriæ carnis incorruptæ conservandæ arbitrium. Quod pariter laudata superius apud Ambrosium, Exhort. ad virgines, Juliana agnovit, dum iis verbis liberos suos alloquens ab Ambrosio introducitur : « Necessitatem hujus vitæ tentationem hanc si vultis, filii, vitare, integritas corporis vobis expetenda, quam pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio; sola

enim suaderi potest, imperari non potest; res magis voti quàm præcepti; quod enim gratiæ est, non jubetur, sed desideratur, electionisque magis est, quàm servitutis. Unde, 1 ad Cor. 7, Apostolus de hoc consilium dat, præceptum Domini non habet, qui, Isaïæ 56, spadonibus in cælo cæteris præstantiora promittit, sed negat, Matth. 19, hoc capere conditionis humanæ infirmitatem, ut virginitas omnibus pateat, solis ad capiendum facilis, quibus divina refulsit gratia, ut castrare se possint quo regnum cælorum adipiscantur, et angelorum vitam exhibeant; hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius, » etc. Viden' sanctissimam feminam Ambrosii ore alloquentem liberos suos divino servitio destinatos, imò parentum devotione jam consecratos exhortantem, ad castitatem tamen cogere reformidantem, quin potiùs fatentem sibi ad cogendum nec voluntatem adesse, nec auctoritatem? Viden' quæ sit tanti doctoris sententia, parentum nimirum juris non esse ut filios ad votorum quæ pro ipsis emisissent executionem compellant; nec liberis necessitatem ullam imponi, ut obsequantur; nec castitatis servandæ obligationem, quam nec Christus, nec apostoli imperare voluerunt ulli filiorum, nisi volenti, à parentibus imponi posse?

XI. Apertè quoque eidem sententiæ favet synodus Tridentina duplici eâ de re editâ constitutione. Prima est, quâ libertati professionis virginum Deo sacrarum prospicere se declarat, cui ut provideat, statuit, sess. 25, de Reform. : « Ut si puella quæ habitum regularem suscipere voluerit, non ante eum suscipiat, nec postea ipsa vel alia professione emittat, quàm exploraverit episcopus, vel eo absente vel impedito, ejus vicarius, aut aliquis eorum sumptibus ab iis deputatus, virginis voluntatem diligenter, an coacta, an seducta sit, an sciat quid agat, » etc. Ad quid enim hæc tam accuratè examinanda præscribuntur, si puellam à parentibus pio dolo seduci, si cogi ad regularem vitam liceat? Altera est, quâ « anathemati subjicit omnes et singulas personas cujuscunque qualitatis vel conditionis fuerint, tam clericos, quàm laicos, seculares vel regulares, atque etiam quilibet dignitate fulgentes, si quomodocumque cogerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamque mulierem invitam, præterquàm in casibus à jure expressis (quando nimirum aliquæ in pœnam alicujus delicti in monasterium detruduntur), ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscunque religionis, vel ad emittendam professionem, quique consilium vel favorem dederint; quique scientes eam non spontè ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emitte, quoquomodo eidem actui præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint. » Quo sanè decreto parentum temeritatem, qui liberos invitos monasterio addicunt, gravissimè puniri certissimum est; quibus proinde concilium censuit omnem eâ in re coactionem in liberos interdictam esse.

§ 4. *Parentes non possa liberos ad clericalem aut monachalem statum asringere.*

XII. Verum non id solum prædicta decreta Patrumve auctoritates probant, sed præterea graviolem questionem dirimunt, num scilicet liberi parentum voto teneantur obstricti; ostendit enim illa, esto optimum sit et sanctissimum ut liberi parentum pie voluntati obsecundent, nullâ tamen necessitate ad eum statum sequendum eos obligari, quem parentum ipsis devotio prædixerit, et cui amplectendo parentes ipsis votis suis præerint. Et sanè ex iis quæ superius statuimus, conclusio ista, quasi consecrarium præcedentis doctrinæ, facile deducitur. Etenim, si parentibus liberis suis imperare nefas est quem statum amplectati sint ad eumve egre; liberis quoque, si id imperaverint, aut cogere voluerint, relictari eorundem parentum voluntati fas erit; quæ enim injuste imperantur, non injuste abnuuntur; et impotentie imperandi aliquid, vel ad id obligandi, aut cogendi in superioribus, respondet in inferioribus libertas resistendi, si imperatum fuerit, et detrectandi, et quod sibi in eo negotio placuerit, liberè agendi. Neque verò si parentum voto liberi teneantur, iniquè agent parentes qui ad ea explenda cogent liberos; quis enim non boni patrisfamilias officium esse nesciat, quòd domesticos suos, præsertim verò filios, ea quæ sui sunt officii agere compellat? quis iniquum ducat, si parentes filios ea observare cogant, ad quæ præstanda vel omittenda legis necessitate obstringuntur? quinimò parentum muneris omnes esse sciunt, ut liberos in suâ potestate constitutos (de iis enim præsertim est sermo) ad ea servanda cogant, quæcumque divinâ ipsis lege præcepta sunt; sunt enim ipsi apud filios divinæ legis vindices, et peccantium correctores à Deo constituti. Quare si ipsorum liberi ad illud vitæ genus sectandum, ad quod eos voto destinârunt, tenerentur, parentum quoque non solum juris, verum etiam officii esset ad illud amplectendum invitos compellere. Verum paternæ potentie agnoscendi sunt limites, et filiorum obedientie, qui parentibus quidem in iis quæ ad observationem divinarum mandatorum, et domus negotia, rei quæ familiaris curam et administrationem spectant, obsequi debent; at in iis quæ sunt consilii et perfectionis, quæ superioris sunt ordinis quàm sit patria potestas, cujusmodi est calibatus, monastica, aut clericalis vita, quæ naturæ fines excedunt, in iis, inquam, parentum imperio non obligantur, præsertim cum in hujusmodi statuum electione salus animæ, vel damnatio æterna maximè agatur; anima autem cujusque in ipsius manibus semper, liberique arbitrii sit media ad æternam salutem vel damnationem suâ spontè seligere; Dei, qui singulorum corda scrutatur et renes, illuminare omnium mentes, et ad ea quæ convenientiora sunt, vocare et allicere; humane verò voluntatis Deum vocantem sequi; nihil cæterorum hominum industrie vel auctoritati eâ in re reliquam sit, nisi fortè si quid Deus inspiret, id ipsum proponere.

XIII. Id ipsum quoque egregiè docuit Clemens III.

summus pontifex, qui de puellâ in ætate nubili constitutâ asserit, cap. *Cum virum*, de Regularibus, « quòd quia liberum habet arbitrium in electione propositi, sequi parentum non cogitur voluntatem. » Possimus et ad nostrum propositum Nicolai II verba ista torquere: « Consultè psalmographi verba recolentes, quibus, psal. 53, voluntarie se Deo sacrificare pronuntiat, et voluntaria oris sui beneplacita fieri in conspectu Dei obsecrat, psal. 118; minime debere existimemus violentiâ fieri clericum, vel monachum; quod enim quis non eligit nec optat, profectò non diligit; quod autem non diligit, facile contemnit; nullum quippe bonum nisi voluntarium. Idcirco Dominus, Matth. 10, non ferendam in viâ virgam per quam violentia ulli inferatur, præcipit; quapropter consultius agetur, si piis suasionibus contemptum mundi et amorem Dei predicando, quàm violentiam inferendo, aliquem accenderimus. »

XIV. Unde, quemadmodum, ex Urbani papæ et Hormisdæ sententiâ, juramento patris non teneatur liberi ad eas nuptias ineundas quibus ipsi consensum minime adhibuerunt, ita fortiori certè ratione non obligantur ad ecclesiasticum vel monasticum statum amplexandum, quem pariter pro ipsis voverunt; fortiori, inquam, ratione: tum quòd contractus matrimonialis partim civilis sit, partim sacer, in eumque, ut civilis est, potestas parentum extendi possit, saltem quantum leges civiles patiuntur; tum quòd nuptiæ magis ad domesticam curam, et familiarem gubernationem videantur spectare, quo modo parentum juris ac potestatis esse possunt; tum quòd contractus matrimonialis, seclusâ Sacramenti sanctitate, quæ ipsi accedit, merè sit naturalis ordinis, sicut et parentum potestas; sacerdotium autem et monachatus secundum se non sint ordinis merè naturalis, sed ad virtutem religionis, quæ partim naturalis, partim supernaturalis est ordinis, ut minimum spectent; unde in puris naturalibus et corruptæ naturæ statu matrimonio passim datur locus, non monachatu, aut sacerdotio; tum quòd perfectiora sint opera et per se difficiliora status ecclesiastici aut monastici quàm conjugalis, licèt per accidens conjugio majores difficultates inesse possint; constantior item et diuturnior obligatio priorum statuum, quàm postremi; proindeque si parentibus in conjugè eligendâ liberi possunt aliquando reclamare, multò magis in clericali vel monastica vitâ subeundâ repugnare poterunt.

XV. Si tamen liberi parentum votis consenserint, procul dubio eorum promissis asringuntur; quantum in dubio non censendus sit filius vota parentum coram ipso emissa tacendo comprobasse, vel ea rata habuisse, quibus, postquam ipse resciverit, non illicò reclamârit. Nam, ut aliàs docuimus, is cui onus ingeritur, etsi taceat, non utique consentit; nec in iis quæ onerosa sunt, pro expresso consensu taciturnitas habetur, præsertim ubi nihil est quod ad intercessionem nos illicò aut urgeat, aut provocet. Attamen, quia diuturna in monasterio mansio vix absque consensu in eo manentium esse potest; hinc, qui à paren-

tibus monasterio oblatis fuerint, ibidemque per triennium manentes non reclamaverint, votum parentum ratum habuisse videntur, et ad manendum in ipso à concilio Aurelianensi V. compellantur; cui affine est concilii Tridentini decretum, nisi quòd intercedendi facultatem ad quinquennium à die professionis prorogat. De sacrâ ordinatione pariter est ratio, nisi quod cum non nisi adultâ ætate, saltem ad majores ordines, promoveri ullos contingat, liberi in eâ ætate instituti non debent pati se promoveri, nisi corrobatur et æra onera his annexa subire sibi proponant; nisi itaque timore in constantem virum cadente percellantur, eo ipsi quo se majoribus ordinibus initiari petuntur, castitatem vovisse, ejusque servandæ ac cæterarum ecclesiasticarum legum obligationem suscepisse consentiant; valetque in eo casu communissima juris regula, *qui tacet, consentire videtur*; Regula: *Qui tacet, supra*. Sed eâ de re supra fusius, ubi de consensu ordinandorum verba faciebamus.

§ 5. *Objectiones in contrarium dissolvuntur.*

XVI. Plura contra hanc conclusionem objiciuntur. Primumque auctoritas Ambrosii, qui in eâ exhortatione ad virgines, in quâ Juliana quadam loquens introducit, cujus sæpius meminimus, multa videtur habere, quæ obligationem istam liberorum ad parentum vota exequenda innuant; ut cum, v. g., ait illa ad filium: « Tu autem, fili, quem mihi verus Helcana, id est, Dei dedit professio, postulatus, petitus, impetratus, votivus meus (inde enim etiam Samuel nomen accepit); tu, inquam, impetratus meus et votivus meus, qui quomodo in utero meum veneris, nescio (nam enim desperaveram sobolem sexûs virilis), quem nullâ vota mea, non aliqua sollemnis cœtus secreta formârunt; tu, inquam, fili, agnosce à quo donatus sis mihi; ille tua ora plasmavit, ille tua membra distinxit, ille mea orata suscepit; cujus templo, cujus obsequium, antequàm nascereris, sacravi: non parentibus, non tibi, sed Deo natus es; cujus, antequàm de vulvâ matris exires, esse cœpisti; et omnis quidem illius sumus; sed tamen tu specialiter promissus Domino, tu redderis, quia scriptum est, psalm. 75: *Vovete et reddite Domino Deo vestro*; ego misera, ego indigna, tamen quasi Anna (1 Regum 2) promisi ut omnibus vitæ tue diebus ac noctibus à conspectu Domini non recedas; ego promisi, tu exequere. Dominus sibi hostie sue nomen implebit. » Venit hæc verba Ambrosii sub personâ Julianæ matris loquentis, suadentis verba sunt, non imperantis, hortantis, non cogentis. Intentum enim Ambrosii eo loco est ut ad virginitatem hortetur, ejus prohibendum et honestatum, sinceramque ex eâ voluptatem, nuptiarum vero incommoda ostendat, planque matris sollicitudinem pro liberis, quos vel ipsa, vel vir ejus Deo pio devoverat, instantis, rogantis et monentis emphasem deservat; quantum vero voluit ab eâ sententiâ, ut liberos putet parentum voto construngi, supra ex ipsius verbis in eadem exhortatione docuimus.

XVII. Secundò objicitur sententiâ S. Gregorii pontificis maximi, epistolâ ad Augustinum Anglorum epi-

scopum; cujus quidem Gratianus meminit, quamvis inter ejus opera nequaquam ipsa reperitur, quam Ivo Carnotensis Gregorio III tribuit, quasi habeatur in epistolâ ipsius ad Bonifacium Moguntinum. Legitur autem in concilio Wormatiensi, c. 2, sub Adriano II pontifice et Ludovico Pio imperatore, in hæc verba: « Si pater vel mater filium suumve intra septa monasterii in infantie annis sub regulari tradiderit disciplinâ, non liceat eis, postquàm ad pubertatis pervenerint annos, cogendi et matrimonio copulari: hoc ergo omnino devitandum, quia nefas est ut oblati à parentibus Deo illis voluptatis bona laxentur: igitur, ut prædiximus, non liceat eis susceptum unquàm habitum deserere; sed cuncti, quòd tonsuram aut religiosam vestem aliquando habuerint, in religionis cultu habitoque, velint nolint, permanere cogantur. » Cui affine est quod, referente Gratiano, legitur apud Isidorum, reperiturque apud Smaragdum in Expositione regulæ S. Benedicti, cap. 59: « Quicumque à parentibus propriis in monasterio fuerit delegatus, noverit se ibi perpetuò permansurum: nam Anna Samuelem puerum natum et ablactatum Deo cum pietate obtulit, qui et in ministerio templi, quò à matre fuerat deputatus, permansit; et ubi constitutus est, deseruit. » Quod ulterius ex conciliis Toletano IV et X, necnon ex Triburiensi à Gratiano citato confirmari potest. Verba concilii Toletani citata à concilio Wormatiensi, c. 25, hæc sunt: « Monachum aut paterna devotio aut propria professio facit: quodpiù horum fuerit (fortè allegatum) alligatum tenebit: proinde his ad mundum revertendi intercludimus aditum, et omnes ad seculum interdicimus regressus. » Toletanum X in eandem ire videtur sententiam, cujus verba, juxta editionem Casarii Lamy, qui affinitates sunt Ivonis, parte 7, c. 27, et Burchardi, l. 8, c. 4, textus, non autem Gratiani, produntur: « Cum licetque dissolute operationis effectus interdum nature forit honestæ constitutionis edictum, dùm inconditè resolvitur putatur quod indissolubile sanctissimæ auctoritate tenetur; ideo quidquid contra ex hoc introcurrit, evidenter abjici debet, ut de cætero nihil supersit, quod in dubium nutetur; ideòque si in quâlibet minori ætate, vel religionis tonsuram, vel religioni debitam vestem in utroque sexu filiis, aut unus aut ambo parentes dederint, certè nolentibus aut nescientibus se susceptam, non mox visam in filiis abdicaverint; sed vel coram se, vel coram Ecclesiâ, palamque in conventu eosdem filios talia habere permiserint, ad secularem reverti habitum ipsis filiis quandoque penitus non licebit; sed convicti quòd tonsuram aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum, habitumque revocentur, et sub æternâ distictione hujusmodi observantiæ inservire cogantur, parentibus sanè filios suos religioni tradere non amplius quàm ad decimum eorum ætatis annum licentia poterit esse. » Triburiense tandem hoc decernit, apud Gratian. 20, quæst. 4, c. *Quem progenitores*: « Quem progenitores ad monasterium tradiderunt, et in ecclesiâ cœpit canere et legere, nec uxorem ducere nec monasterium

deserere poterit; sed si cunctis fuerit, reducatur, si tonsuram dimiserit, rursus tondeatur, uxorem si usurpaverit, dimittere compellatur.)

XVIII. His conciliorum decretis ut satisfaciamus, notandum est aliud esse querere an possint parentes filios suos ecclesiastico vel monastico statui invitos addicere, seu an teneantur liberi parentum votis acquiescere eaque explere; aliud verò querere an si acquieverint, et se ordinari vel in clericos vel in monachos tonderi, aut religioso habitu indui passi fuerint, in proposito manere cogantur. Prioris questionis solutio naturali jure continetur: nature siquidem jure unusquisque sui dominus est, et liberam habet status sui eligendi facultatem, ideoque nec cogi debet, nec aliena voluntate ad aliquem subeundum obligari potest; nullo verò naturali jure posterior quæstio dirimitur, sed tota ferè conjecturis, et dubiis æquitatis argumentis inmittitur. Hinc enim qui ab infanti à parentibus monasterio oblatus est, quem parentes ad monasterii ingressum adegunt, facile creditur habitum quoque religiosum ingratis suscepisse, nec vota sua Domino voluntariè vovisse. Illinc verò religiosi status dignitas ac utilitas faciunt, ut spontè susceptus præsumatur; votorum autem religio ac sanctitas divini numinis reverentia nos inducunt ut non illud simulatà votorum emissionem Deum existimemus, nec fictum consensum in re tam seriè et gravi adhibitum esse facile suspicemur. Hinc naturali vovendum juri et libertati favendum videtur; illinc sanctitati votorum et sanctissimæ professionis inviolabili reverentiæ providendum, ne facilè voveatur, quod votum revocari non possit. Imprudenti quorundam post emissam vota pœnitentiæ occurrendum, ne qui liberè voverunt se coactos vovisse querantur; et simulatus etiam in divinæ majestatis contemptum, cui paterno pudore vel metu illuditur, vovendum consensus videtur esse puniendus. Unde nihil mirum quòd, cum consentiens fuerit de priori quæstione Ecclesiæ doctrina, ac præcepta; de posteriori variæ leges variis temporibus ab Ecclesiâ latæ fuerint, quarum aliæ aliis duriores, aliæ mitiores exstiterint.

XIX. Vigente sanè D. Benedicti regulâ, et resplendente monachorum in eo instituto gloriâ, nihil mirum est si in asserendâ monastici status disciplinâ votorumque firmitate stabiliendâ adeò acres se et se veros Ecclesiæ pontifices exhibuerint. Itaque Gregorius I, sive III, Isidorus Hispalensis, concilia Toletana, Wormicensia, Triburiense, et alia hoc solum statuerunt, puta eum qui à parentibus Deo devotus fuerit, et in monasterio ab infanti traditus, si postea, cum ad annos pubertatis pervenerit, habitum religionis suscepit (qui nempe nullis nisi vel fictè, vel verè, et ex animo consentientibus dabatur, ideoque hunc consensum seu verum, seu simulatum prædicti auctores semper supponunt, exprimere verò non semper necessarium esse duxerunt), hunc, inquam, sive verè, sive simulatè consentiens gestaverit post pubertatis annos, eà nempe ætate quâ voti compos est et rationis capax, concilia ista et pontifices astrictum

monasterio teneri voluerunt; si enim consensus verus fuerit, proprio voto alligantur, si simulatus, in penam simulationis ecclesiasticâ lege ad manendum in monasterio damnantur. Favebat magis libertati vovendum Aurelian. V concil., quod triennium post coactum monasterii ingressum ad reclamandum dabat. Favit magis Trident. quod tempus istud ad quinquennium prorogavit. Favebat Ancyranum, quod promotos etiam ad diaconatum, si continere non posse professi fuissent, à continentia lege solvebat.

XX. Confirmatur hæc responsio, simulque ostenditur quàm benigniorem se ante tempora D. Benedicti, et postea languescente jam ejusmodi ordinis disciplinâ, in desertores habitus monastici Ecclesiâ exhibuerit. Habemus decretum 20 Marcelli papæ apud Gratianum, quod, licet in quibusdam codicibus palæe nomine præfixo legatur, in vetustis tamen exemplaribus absque palæa legitur, et in illud Glossæ pervetustæ reperiuntur. Ex eo allata superius decreta interpretari poteris: iis autem verbis conceptum est: « Illud autem statuendum esse censuimus: Si in minori ætate filii monasterio oblati fuerint, et sacram tonsuram vel velamina susceperint, dignum quidem ducimus, ut decimo quinto anno, à prælatis moniti inquirantur, utrùm in ipso habitu permanere cupiant, an non; si verò permanere professi fuerint, ulterius pœnitendi locum minimè amplecti possunt. » Nihil moror quàm se Glossa torqueat ut pubertatis annos definiat, ante quos professio regularis emissâ non valeat. Nam Innocentii IV sanctione posteriori, 15, Tridentini verò recentiore, 17 annum attigisse cum oportere decernitur qui professionem facit, vel ratam habet. Ex Marcelli solum decreto colligo, ante pubertatis annos, nec habitum regularem irrevocabiler suscipi, nec vota solemniter emitti licuisse; ideoque præcedentes canones, qui habitum religionis gestantes ad secularem vitam redire vetant, hoc supponere, quòd in pubertatis annis habitus iste susceptus sit ab eo qui vel ab infantie annis monasterio fuerit adductus; hoc si non supponant, Marcelli eos decreto contrarios esse, et saltem, ne iniqui videantur, ætatem discretionis in iis supponere qui habitum hujusmodi tonsuramque susceperint. Habemus quoque ante tempora D. Benedicti egregiam Leonis papæ I constitutionem in epistolâ 90, ad Rusticum Narbonensem, citatis in objectione canonibus multò mitiorem, *ut puellæ, quæ coactæ parentum imperio, virginitatis habitum susceperint, ipsum possint sine prævaricatione deserere*. Posterioribus quoque temporibus libertati æquiores sunt, et benigniores quàm prædicti auctores, Cælestinus et Clemens hujus nominis tertii summi pontifices. Cælestinus siquidem interroganti quid faciendum esset ei quem pater simul cum bonis suis monasterio obtulisset, et habitum monachalem indui curasset, in hæc verba respondit, 3, cap. *Cum sinus de Regularibus: Quòd si dictus puer ad annos discretionis pervenerit, et habitum retinere noluerit monachalem, si ad hoc induci nequiverit, non est ullatenus compellendus quia tunc liberum sibi erit eum dimittere, et*

bona paternâ quâ ipsi ex successione proveniunt postulare. Clemens verò III citatum Toletani IV canonem adducit, et ad nostram mentem sensumque à nobis appositum interpretatur, dum puellam ante annos pubertatis monasterio traditam, si in ætate maturâ votum emissum ratum habuerit, monasterio astrictam; sin minus, liberam esse definit.

XXI. Tertiò concilii Moguntiaci sub Leone III habiti canone, necnon Nicolai II responso sententia nostra impugnatur. Moguntiacum enim concilium, c. 25, quamvis prohibeat deinceps ne liberi ad canonicum vel monasticum ordinem recipiantur inviti, iis tamen qui, quantumvis inviti, admissi fuerint, nefas esse decernit à proposito resilire. *De clericis, inquit hujus synodi Patres, statuimus ut qui hactenus inventi sunt in ordine sive canonico, sive monachico tonsurati, sine eorum voluntate, si liberi sunt, ut ita permaneant, et deinceps cavendum ut nullus tondeatur sine legitimâ ætate et spontaneâ voluntate.* Similiter Nicolaus II, epistolâ ad omnes episcopos in regno Ludovici, in causâ Lamberti ejusdam clerici, quem in tenerâ ætate, inter annos 8 et 10, cum minimè consentientem primum Atto pater monasterio destinasset, tum Salomon episcopus absque præcedente patris oblatione aut abbatis benedictione monasticam cucullam renitentem induisset, hunc, inquam, summus Pontifex clero et paternæ successioni restituit; invitum quidem monachali regulæ subjacere noluit; sed à mundanis et laicalibus curis remotum, usquedum divinâ inspiratione compunctus propriâ voluntate regulæ se subderet, inter religiosos et ecclesiasticos viros in canonicâ degere vitâ voluit, rationemque subdit: *Non enim putamus (quod absit) canonicos religiosos à sanctorum monachorum vitâ et consortio sejunctos, quia unusquisque, secundum Apostolum, propriam mercedem accipiet secundum laborem suum.* Ideoque videtur Nicolaus II in eâ sententiâ fuisse, licet quis, quoad forum exterius, in mitiori professione quàm sit ea ad quam ex parentum voto destinatus est, tolerari possit; in foro tamen interiori parentum voto obstrictum teneri, et relaxationem ab austeriori vitâ ei tantum ad illud tempus indulgeri, quo delictum suum penitus agnoscat et emendet.

XXII. Verùm facillè utraque hæc auctoritas solvitur; in verbis concilii Moguntiaci latet amphibologia: vel enim definit concilium ut qui canonico vel monastico ordini sunt inscripti, si sint liberi, ita remaneant, id est, liberi maneant; vel ut in eo ordine maneant cui ascripti sunt, servi verò dominis suis restituantur. Prior sensus non videtur à concilio Moguntiaco intendi; quem si admittas, prædictum concilium nostræ sententiæ favebit; posterior, qui videtur esse genuinus et germanus, non magis sententiæ nostræ officit quàm citati in superiori objectione canones; ideoque eâ quâ prædictos solutione ipsum retundimus. Nicolaus verò II eodem loco quo ab adversariis profertur, involuntarias professiones reprehendit easque nullas esse declarat, ut superius retulimus. In penam tamen mendacis et simulate profes-

sionis, ad quam nullatenus adduci debebat prædictus Lambertus, qui vel omninò non profiteri, vel ex animo vitam monasticam profiteri debebat, eum plectit, ut servato paternæ hæreditatis dominio, inter canonicos regulares (quæ levis clerico videtur inflicta fuisse pœna) viveret; vel certè ob sanctitatem susceptæ benedictionis alterutrum consuluit, ut aut perfectè id exsequatur quod involuntariè vovit; aut saltem inter canonicos regulares degens, ex parte impleat quod invitatus promiserat; quod enim habet ibi Nicolaus, consilii esse, non præcepti rectè monet Glossa; eo modo quo de consilio quoque, non de præcepto interpretari debemus, quod in simili casu respondet Innocentius III, eum qui eo fine religionem ingressus est ut in meliùs vitam mutaret, si vel habitum novitii semel susceperit, semper vivere debere obnoxium disciplinæ, nec unquam ad seculum remeare, ut seculariter vivat.

XXIII. Denique objicitur hæc ratio, quia cui conceditur majus, non debet denegari quod minus est: parentibus autem in liberos jus vitæ ac necis conceditur, et ad vitam ex voto parentum vel imperio profundendam tenentur liberi, ut exemplo Isaaci patet, qui Abrahamo ad sacrificium ipsum destinanti paruit, et filix Jephthæ, quæ cum patri occurrisset, qui quodcumque primum obvium sibi foret Deo ad sacrificandum devoverat, casu inopinato patris voto conclusa, ab eodem tanquàm victima cæsa est; quare cum longè gravius sit magisque durum parentum votis addici mortem quàm monasterio vel clero, videntur parentes ad id filios obligare posse, et quoties obligare voluerint, reverà obligare. Confirmatur, nam si verum est quod de filiâ Jephthæ tradit Lyranus, eam videlicet non cæsam neque mactatam fuisse, sed Deo virginem consecratam, ita interpretante summo sacerdote Phinees, votum Jephthæ injustum reputante, et contra legem Domini humana sacrificia respicientem hominem in sacrificium occidere; si, inquam, hoc verum est, expressum habemus et commendatum, in sacrâ Scripturâ exemplum (nam Jephthæ fides laudatur in Epistolâ Pauli ad Hebræos) ex quo filios ad cœlibatum observandum parentum voto obnoxios fieri colligamus. Secus verò sit; rectè tamen Ambrosii Juliana quanta sit vis in parentum votis ex filiâ Jephthæ comprobatur, quæ incautam patris obligationem sanguine suo solvere maluit quàm frustrari, patremque de voto sollicitum hortata ut munus Deo promissum impleret, se etiam ad mortem hujus rei causâ subeundam obtulit.

XXIV. Ne cui verò hæc ratio imponat, respondemus, esto, jus vitæ ac necis parentibus in liberos conveniat, non tamen jus cogendi liberos ad quem voluerint statum eis inesse: prius enim illud jus ad perfectionem œconomici imperii, ejusque complementum spectare potest; initio siquidem unusquisque suæ familiæ rex erat, et dominus; hoc verò posterius ad paterni imperii perfectionem nullatenus pertinet: cum status monastici aut clericalis electio ad alium vitam quàm familiaris ordinem referatur, æternam

nempe et supernaturalem felicitatem. Nec sequitur, ubi aliqua sunt diversi ordinis, cui conceditur majus, concedi debere et minus. Nam in simili negotio reges et principes, quibus perfectissimum jus est vitæ et ætæ, ad clerum tamen aut monasterium neminem ex subditis possunt cogere; et, ut loquitur Constantinus imperator, l. *Libertati*, cap. de patriâ Potestate: *Libertati à majoribus tantum impensum est, ut patribus, quibus jus vitæ in liberos necisque potestas olim erat permissa, libertatem eripere non liceret*; quæ ratio pro nostrâ sententiâ omnino militat. Si tamen similem aliquâ saltem ex parte utriusque juris necandi liberos et monasterio vel clero addicendi in parentibus velis esse rationem, non diffitebimur quod sicut nocentes filii à parentibus ad necem damnari possunt, ita liberi qui se indignos præstiterint, quos parentes nup-

tui dent, ad continentiam compelli, imo etiam in monasterium detrudi posse. Innocentes autem et immeritos, sicut adjudicare morti non possunt, ita nec ad clericalem vel monasticum statum amplectendum cogere, nec filii imperantibus cogentur obedire. Quam responsionem Isaaci et filie Jephthæ exempla non laqueantur dicimus, quæ cum singularia sint, extra ordinem et communem legem posita, cum in ipsis Dei spiritus privatus eluceat, non ad imitationem cuique proponuntur, nec ex iis communis obligatio legitime deducitur. Quod de filia Jephthæ non verâ, sed mysticâ mactatione affertur, commentum est, cui sacræ Scripturæ repugnat auctoritas. Itaque nullam ei habemus fidem; ex quo proinde non nisi infirmum argumentum inferri potest.

Altera pars.

DE IPSA ORDINATIONE, EJUS SCILICET DIVISIONE,

NATURA, EFFECTIBUS, MINISTRO, LOCO, TEMPORE ET RITIBUS.

SECTIO PRIMA.

DE IIS QUÆ SPECTANT AD DIVISIONEM ORDINATIONIS.

CAPUT PRIMUM.

DE NUMERO ECCLESIASTICORUM ORDINUM.

ARTICULUS PRIMUS.

Septem esse ecclesiasticos ordines.

§ 1. Antiquitatis eâ de re consensus.

I. Quoniam diversæ sunt de naturâ ordinum difficultates, quæ, nisi præsupposito ordinum ecclesiasticorum numero, vix explicari possunt, ideò ab eo explicando ordimur; statimque in limine observamus, ordinis ecclesiastici nomen duobus modis sumi posse: primò strictius, secundò latius ac fusiùs; strictius illi ecclesiastici ordines dicuntur, qui certo ac solemnî ritu ad ministerium aliquod sacrificio divino exhibendum ab episcopo conferuntur; latius autem illi dicuntur quibus aliqui quomodocumque divinis obsequiis deservunt, etsi ad sacrum missæ sacrificium minimè deservunt; quo modo monachorum et virginum ordines ecclesiasticis etiam accenseri possunt. Quando verò de numero ecclesiasticorum ordinum theologi disputant, solent de Ordine in ejus strictiori acceptione disputare; eoque sensu eos ordines ab ecclesiastico Ordine ablegare, qui clericorum diversas classes non constituunt, nec ad spiritualia munia publicè obeunda specialem conferunt potestatem.

II. Septem autem vulgo à theologis ecclesiastici ordines numerantur, quos concilium Florentinum duntaxat perstringit; Tridentinum clariùs explicat

sess. 23, cap. 2, et confirmat his verbis: « Cum autem divina res sit tam sancti sacerdotii ministerium, consentaneum fuit, quò dignius et majori cum veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiæ ordinatissimâ dispositione, plures et diversi essent ministrorum ordines qui sacerdotio ex officio deservirent, ita distributi, ut qui jam clericali tonsurâ insigniti essent, per minores ad majores ascenderent; nam non solum de sacerdotibus, sed et diaconis sacræ Litteræ apertam mentionem faciunt, et quæ maximè in illorum ordinatione attendenda sunt, gravissimis verbis docent, et ab ipso Ecclesiæ initio, sequentium ordinum nomina atque uniuscujusque eorum propria ministeria, subdiaconi scilicet, acolythi, exorcistæ, lectoris et ostiarii in usu fuisse cognoscuntur, quamvis non pari gradu; nam subdiaconatus ad majores ordines à patribus et sacerdotibus conciliis refertur, in quibus et de aliis inferioribus frequentissimè legimus. » Itaque juxta concilium Tridentinum ecclesiastici ordines septem saltem constitui debent, puta presbyteri, diaconi, subdiaconi, acolythi, exorcistæ, lectoris et ostiarii, lique licet à Tridentino divino jure non dicantur constitui, ab initio tamen Ecclesiæ, nominibus officiisque discreti fuisse decernuntur; eorumque tres priores presbyteri, diaconi, subdiaconi, majores; posteriores quatuor minores nuncupantur.

III. Quod autem, ut ait Concilium Tridentinum, ab initio Ecclesiæ prædictorum ordinum nomina, et uniuscujusque eorum propria ministeria fuerint, de presbyteris et diaconis expressa est Scripturæ sacræ testificatio; quæ, licet de cæteris taceat, de iis tamen

plures ex antiquioribus ecclesiasticis auctoribus non silent. Primò enim Dionysius Areopagita, c. 5. eccl. Hier. parte 2, quamvis singulorum istorum ordinum non meminerit, infra diaconos tamen aliquos alios inferiorum ordinum ministros fuisse insinuat, quòd ad eorum differentiam diaconos *λαειτουργοὺς ἑκκρητικούς, selectos ministros* vocet, quibus quidem cum sacerdotibus panis, et calicis sacris altaribus imponendi officium tribuit; aliis verò, puta subdiaconis (quibus id fuisse muneris alibi ostendimus) astandi pro foribus sanctuarii curam prescribit; aliis alia officia diversa pro diverso in quo fuerunt ordinis (notanda enim hæc verba *οἱ κληρικοί τῶ ἑξῆς*, quibus eorum officia proprii singulorum ordinis esse dicuntur) assignat; ita enim loquitur: *Ministrorum verò alii stant pro templi foribus, quæ oclusæ sunt* (de sanctuarii foribus oclusis hic agi alibi docebimus); *alii autem aliquid eorum quæ sunt proprii ordinis agunt, in administratorio verò ordine præcipui, unà cum sacerdotibus in divino altari proponunt panem et benedictionis poculum*. Quamvis autem S. Maximus et Pachymeres per simplices ministros, qui selectis opponuntur *ὑποδιακόνους* intelligant, nihil tamen vetat quominus et cæteros minorum ordinum clericos comprehendendos putent: quos tamen quia omnes diaconis subjacent *ὑποδιακόνους* communi nomine appellent; in Liurgiâ quoque S. Marci, episcoporum, presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum, lectorum, cantorum et laicorum ordines referunt, pro quibus oratio funditur. Addo et in argumentis Epistolæ ad Colossenses, et utriusque ad Thessaloniceuses mentionem fieri Onesimi acolythi, per quem has epistolas Paulus miserit, epistolam verò suam ad Philippenses mittit per Euphraniam lectorem.

IV. Secundò eosdem ordines probant multi ex antiquis auctoribus: Clemens Romanus in Constitutionibus apostolicis non solum episcoporum, presbyterorum et diaconorum, verum etiam subdiaconorum, lectorum, et ostiariorum meminit, et subdiaconorum quidem ac lectorum ordinationem speciatim describit. Canones quoque apostolorum pluribus canonibus aliorum à presbyteris et diaconis clericorum meminere, lectorum verò et subdiaconorum speciatim ordines memorant. Idem quoque Clemens epistolâ ad Jacobum, subdiaconi mentionem facit, et minorum officiorum, necnon ostiarii. Ignatius verò martyr, epistolâ ad suos Antiochenos, presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum, exorcistarum, lectorum, ostiariorum ordines enumerat: *Saluto, inquit, sanctum presbyterium, saluto sacros diaconos, saluto subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, laborantes, exorcistas, confessores*. Apud Tertullianum videre possumus lectorum aliquem fuisse ordinem, sicut et apud Origenem. Apud Cyprianum, Mettium et Herennium subdiaconos legimus, per quorum primum literas à Cornelio acceperit et reddiderit, Optatum quoque confessorem ex doctore audientium hypodiaconum ordinatum, Nicephorum item, Felicianum, Saturum, Lucanum, Maximum et Amanthium acolythos, ex quibus Saturum lectorem fuisse, antequam acolythum, ex ejusdem Cypriani

epistolâ patet. Legimus et exorcistarum ordinem atque officium; legimus denique Saturi, Aurelii, et Celerini ad lectorum gradum et officium factas ab ipso, post diligens examen, promotiones, passimque aliorum lectorum nomina. Legimus Fabianum pontificem constituisse ut septem subdiaconi septem notariis, seu lectoribus, qui gesta martyrum scriberent, imminerent; itemque, ut Pontifex cum diaconis, subdiaconis, acolythis, ac sequacium ordinum ministris solemnitates peragat; Anacleum quoque idem statuentem, præterquam quòd acolythorum expressè non meminit. Tempore quoque Cornelii papæ hos omnes ordines in Ecclesiâ Romanâ fuisse refert ipse Cornelius in epistolâ ad Fabium Antiochenum, apud Eusebium, ubi de Novato sic loquitur: « Is ergo qui Evangelium vindicabat, nesciebat in Ecclesiâ unum episcopum esse debere, ubi videbat esse presbyteros quadraginta sex, diaconos septem, subdiaconos septem, acolythos quadraginta duos, exorcistas et lectores cum ostiariis quinquaginta duos. » Eadem quoque epistolâ exorcistarum meminit, quorum præsidio Novatus à malo spiritu liberatus fuerat. Caius verò, martyr, ac pontifex Romanus, sub Diocletiano, eosdem ordines tanquam suo tempore usitatos confirmat, epist. ad Felicem episc., eâ nempe sanctione quâ constituisse dicitur, « ut omnes ordines in Ecclesiâ sic ascenderet, si quis episcopus fieri mereretur: ut esset ostiarius, lector, exorcista, acolythus, sequens subdiaconus, diaconus, presbyter, et exinde episcopus ordinaretur. » Optatus quoque Milevitanus Ecclesiam Carthaginensem in persecutione sub Diocletiano et Maximiano depingens, eam ex laicis, ministris variis, diaconis, presbyteris, episcopis, conflata exhibet, lib. 1, contra Parmen.: « Quid, inquit, memorem laicos qui tunc in Ecclesiâ nullâ fuerunt dignitate suffulti? quid ministros plurimos? quid diaconos in tertio? quid presbyteros in secundo sacerdotio constitutos? » Eodem tempore Augustinus Sylvanum subdiaconum fuisse meminit; Optatus Majorinum lectorem.

V. Tertiò, turbulentis quoque illis et ob persecutionem cruentis prioribus Ecclesiæ seculis, plures in singulis istis ordinibus constitutos sanctitate cleros, vel martyrio coronatos, reperimus; ex pluribus aliquos recensemus; tacebimus autem presbyteros et diaconos, qui passim in ecclesiasticis historiis et martyrologiis occurrunt. Subdiaconos nominabimus Andeolum in territorio Vivariensi à S. Polycarpo missum ad prædicandum verbum Dei, martyrem sub Severo; Januarius Magnum, Innocentium et Stephanum, qui cum essent Sixti papæ subdiaconi, cum eo, ipsiusque diaconis Felicissimo et Agapito in persecutione Valeriani omnes pariter decollati sunt; Romulum Ecclesiæ Diospolis subdiaconum, qui anno secundo persecutionis à Diocletiano excitatæ, cum quinque aliis adolescentibus, proprias manus, quo ardentem martyrii cupiditatem significaret, ligasse dicitur, et ad Urbanum præsidem in Christianos sævientem cucurrisse: se christianum esse professus,

tandemque cum sociis securi percussus est; acolythum S. Tarsicium, quem, in persecutione Valeriani, pagani cum invenissent sacramenta corporis Christi portantem, nec, ab iis inquisitus quid gereret, unquam adduci potuisset ut revelaret, tandiū fustibus eum et lapidibus mactarunt donec spiritum exhalaret; cui corpore revoluti sacrilegi discussores nihil sacramentorum Christi in manibus aut in vestibus invenerunt; exorcistas: Agathonem, qui simul cum Cyrione presbytero et Basiano lectore Alexandriae pro Christo igne combustus est; Petrum, qui cum Marcellino presbytero Romæ, et Hermetem, qui Rhetariæ passus est; lectores plurimos: Viatorem lectorem, Lugdunensem, qui cum S. Justo in eremo evangelicam vitam duxit; Synesium, qui, tempore Sixti papæ I lector ordinatus, cum multos convertisset ad fidem, apud Aurelium imperatorem accusatus, gladio percussus martyrii coronam accepit; Marianum, qui Lambesse in Numidiâ primum sub Decio, postea cum Jacobo diacono, sub Valeriano, post exquisita supplicia martyrio consumptus est; Theodulum lectorem cum Agathopode diacono Thessaloniciæ in mare demersum sub Maximiano imperatore; Serapionem, et Ammonium, qui cum Theodoro episcopo et Irenæo diacono coronam accepit; Desiderium lectorem, qui in persecutione Diocletiani cum Januario episcopo Beneventano; Fortunatum et Septimum qui Venusiæ in Apuliâ, postquam carceribus in Africâ et Siciliâ macerati fuissent, cum Felice in eadem persecutione occisi sunt; aliosque complures; lectorum siquidem longè plura quàm aliorum clericorum inferiorum ordinum exempla occurrunt; sive quòd ob clericorum penuriam ac raritatem cætera minorum ordinum officia præterquàm lectoris, in minoribus saltem civitatibus, vel per lectores, vel per constitutos in superioribus ordinibus exerceri solerent; sic enim, verbi gratiâ, apud Eusebium legimus Romanum martyrem exorcistam et diaconum dici Ecclesiæ Cæsariensis; sic ostiariorum functiones Constantinum, Theodorum, Abundium sacerdotio auctos, mansionariosque dictos, ecclesiarum S. Stephani et Petri, Romæ ex Gregorio obivisse instruimur, apud Ignatium quoque et Clementem passim multa diacono tribuuntur, quæ inferioribus ordinibus propria sunt; sive quòd in lectoratu diutius quàm in reliquis minoribus ordinibus morari solerent, qui ad presbyteratum parabantur, utpotè cum in eo præsertim ordine, eruditionis, prudentiæ, industriæ specimen præbere possent; sive quòd ostiarii, saltem qui in primo clericorum gradu constituti erant, communi clericorum nomine intelligerentur. Quare vix ostiarios aliquos prioribus illis seculis dictos reperies, quibus nempe eorum ministerium minis necessarium videbatur, cum necdum Ecclesiarum sedes statæ ac fixæ essent; eorumque proinde officium in convocandis synaxibus præsertim repositum erat, potius quàm in ornandis vel custodiendis sacris basilicis, quæ nullæ, flagrante persecutione, vel paucae erant; ideòque cursores dicebantur, cuius nominis et ministerii meminit Igna-

tius epistolâ ad Polycarpum Smyrnensem episcopum, et Heronem diaconum Antiochenum; officii verò, Tertullianus. Ostiaratûs tamen iis temporibus suscepti fidem facit S. Gregorius Nazianzenus, dñm de Cypriano ex mago et perditissimo homine, sanctæ Justinae virginis, quam turpiter deperibat, suasionem, christianum effecto (quem, errore inter Græcos satis communi, eundem cum celeberrimo episcopo ejusdem nominis Carthaginensi confundit), antequàm pastor fieret, accidisse narrat quòd νεακός, id est, ut Latinus vertit interpret, ædituus, et, ut ex Græco exponit Billius, minister, cui templum expurgare et evertere ex officio incumberet, uno verbo ostiarius creatus primum fuerit; cui assentiri videtur Aldhelmus, Saxonom Occidentalium in Angliâ episcopus, sancti Gregorii, ut ipse de se testatur, discipulus, qui eundem sanctum, « per septenos Ecclesiæ gradus paulatim proficientem ad summum pontificatûs apicem feliciter pervenisse » testatur, de laudibus Virginitatis, cap. 23 tom. 3 Bibl. Patrum; quibus verbis septem in Ecclesiâ nominatis ordinibus egregium testimonium perhibet; eundem tamen ejus Acta, quæ habentur apud Metaphrastem, et à Surio ac Lipomano Latinè edita fuerunt, octavo à Baptismo die « præconem et expositorem Christi mysteriorum », id est, lectorem, vigesimo subdiaconum, trigesimo diaconum, anno exacto presbyterum, mox Carthaginensem episcopum factum duntaxat referunt; quibus alii contradicunt, dùm ipsum Antiochenum, non Carthaginensem factum tradunt; alii verò, inter quos est Baronius, in diaconatûs ordine mansisse contendunt.

VI. Quartò, redditâ Ecclesiæ pace, compositisque ejus rebus, omnium istorum ordinum frequens fit mentio. Eusebius quidem, in Vitâ Constantini, Nicænae I synodo episcopos, presbyteros, diaconos, et acolythos, et alios clericos innumerabiles interfuisse affirmat. Synodus Romana sub Sylvestro ante Nicænam habita omnes prædictos ordines enumerat, eoque ordine, ut pontifici presbyter, presbytero diaconus, diacono subdiaconus, subdiacono acolythus, acolytho exorcista, exorcistæ lector, lectori ostiarius subjaceret, cui abbatem obtemperare debere subjungit, quemadmodum abbati monachum. Laodicensis quoque synodus subdiaconorum (quos ὑπηρέτας vocat) itemque lectorum, exorcistarum et ostiariorum (ex quibus lectores et exorcistas, nisi ab episcopo promotos ea munia vetat attingere) expressè meminit. Antiochena similiter de ordinatione subdiaconorum, lectorum et exorcistarum apertè verba facit, eamque chorepiscopis permittit. Ea denique vetustior Eliberitana, præter episcopos, presbyteros, diaconos, alios clericos insinuat, subdiaconosque expressè nominat. Apud Athanasium Maximi lectoris mentio, Eutychii subdiaconi ab Arrianis martyrio coronati, et aliorum. Epiphanius quoque, in compendiarîâ fidei Formâ, omnes ordines præterquàm acolythatum recenset, quibus tamen laborantium ordinem adjungit. Sed et apud eundem legimus Epistolam

Marcelli Ancyranæ episcopi, cuius cum eo auctores et inscriptores presbyteri plures, diaconus Hyginus, hypodiaconus Hieracles, lector Elpidius referuntur. Ambrosius, Commentariis in Epistolam ad Titum, omnium ordinum meminit præterquam ostiarii, acolythi et subdiaconi; alii quoque psalmistas, lectores et sacarii curatores (sive per eos subdiaconos intelligat, sive ostiarios) videtur infra diaconatum statuisset probandos ad episcoporum, presbyterorum et diaconorum gradus. Hieronymus verò, seu quicumque alius auctor est libri de septem Ordinibus, ostiariorum, lectorum, subdiaconorum ordines cum diaconis, presbyteris et episcopis commemorat, eorumque officia, et prærogativas exponit; in Epistolam verò ad Titum, eundem quoque ordinum, præterquam subdiaconorum et acolythorum meminit, cum tamen horum epistola ad Nepotianum, illorum epistola ad Augustinum mentionem faciat. Syricius, ad Hymereum Tarrocesensem, ostiarii solùm et exorcistæ non meminit, cæteros verò gradus recenset, quibus ad episcopatum ascendi oporteat. Innocentius I ad Felicem Nucernanum, lectorem, acolythum, diaconum negat citò ordinandos esse: in minoribus officiis vult probari, qui ad majora consensuri sunt: idem ad Alexandrum Anthiochenum scribens Petri subdiaconi, ad episcopos verò Macedoniæ, Dizoniani et Cyriaci subdiaconorum meminit. Zozimus ad Hesychium Salonitanum, lectorum ordines, exorcistarum, acolythorum, subdiaconorum, diaconorum ad presbyterii fastigium gradus esse debere decernit. Toletanum I concilium sub Innocentio I de omnibus ecclesiasticis gradibus, præterquam exorcistarum et acolythorum leges statuit. Sed expressior eorum omnium testificatio petitur ex concilio Carthaginiensi IV, cui sanctus Augustinus cum aliis interfuit, in quo episcopi, presbyteri et reliquorum, ordine superius tradito et ab Ecclesiâ observato, ordinationes describuntur, ipsisque psalmistæ seu cantoris ordinatio adjungitur, cum hoc ab aliis discrimine, quòd huius officium solà presbyteri jussione tradatur, illorum autem collatio nunciis ab episcopis perficiatur.

VII. Iis adde Gelasium papam qui, in epistolâ ad episcopos per Lucaniam, ostiarii, lectoris, acolythi, subdiaconi mentionem facit, ut iis gradibus ad presbyteratum ascendatur. Imperatorum Valentiniani, Valentis et Gratiani scriptum, quo *presbyteros, diaconos, subdiaconos atque exorcistas, et lectores, et ostiarios, et acolythos etiam*, utpote clericalibus officiis ordinibusque alligatos, *personarum numerum capere esse præcipiunt*, septenariumque proinde ecclesiasticorum ordinum numerum indicant, a quo non longè recedit Justinianus, qui in Ecclesiâ Constantinopolitanâ presbyteros, diaconos, subdiaconos, lectores, cantoresque et ostiarios fuisse suo tempore testatur; quibus aliâ constitutione acolythos quoque adjungit; sed utrùm clericorum ordini annumeret, non satis constat. Iis adde Bajuvartorum seu Boiorum leges, et Capitularia Caroli Magni, Leonis III decreta, concilium

Aquisgranense, in quibus illi omnes ordines recensentur, necnon ecclesiasticos scriptores, qui ex professo de iis scribunt. Isidorum Hispalensem, venerabilem Bedam, Albium Flacum, Amalarium Fortunatum, Rabanum Maurum, Stephanum Eduensem, Ivoem Carnotensem episcopum, Hugonem à Sancto Victore, Magistrum sententiarum, et alios, quibus etiam consentit Isidorus Hispalensis in libris de Officiis, præterquam quòd acolythorum ordinem cæteris minimè annumerat, quem epistolâ ad Ludifredum aliis inseruerat. Eæ enim omnes auctoritates septem illos quos Ecclesia Latina in usu recipit ecclesiasticos ordines olim fuisse receptos demonstrant; eosque non antiquitùs ignotos (quod mentitus est Calvinus), sed ab apostolorum temporibus ad nos usque derivatos (quod Ecclesia catholica docet) fuisse confirmant.

VIII. Denique singulorum istorum ordinum, modò unius, modò alterius plures ex Patribus conciliisque tempore sedate per Constantinum persecutionis meminerunt. Subdiaconum Martyrium, eundemque martyrem sub Constantio refert Sozomenus (qui fortè Martyrius idem est cum eo cuius mentio in Epistolâ Valentis et Ursacii Germinio, apud Hilarium) Athanasius quoque subdiaconi meminit, viri Ecclesiæ probè inservientes, quem Arianæ arripuerunt, et scuticis ad mortem usque verberari curaverunt. Varias Petro, Anthemio, Antonino aliisque subdiaconis patrimoni ecclesiastici procuratoribus apud Gregorium Magna passim legimus epistolas. De subdiaconatûs ordine plura verba faciunt Innocentius I, Syricius, Leo, Gregorius, summi pontifices; concilia Eliberitanum, Carthaginense V, Agathense, Toletanum II et IV, Turonense II, Gerundense, Narbonense, Bracharense I, Antissiodorense, Trullanum et alia non pauca; Isidorus Pelusiota et alii non pauci auctores. Acolythos Augustinus, Innocentius I, Zozimus, Syricius, Martinus Bracharensis, Gregorius Magnus, Isidorus Hispalensis et alii memorant: memorat et Justinianus; sed utrùm eorum ordinum clericorum ordinibus accenseat, vix dignoscitur; quorum scilicet antiquiores quoque leges in funeribus duntaxat operam videntur requirere, non in sacrificio. Exorcistas Hilarius in conciliis Pullentii lectoris, et Candidiani exorcistæ meminit; Severus Sulpitius, in Vitâ S. Martini, eum exorcistam primum fuisse ordinatum refert. Syricius, Zozimus, Felix IV, Carthaginense concilium IV, Paulinus Nolanus, Isidorus Hispalensis, et alii passim auctores exorcistas loquuntur. Lectores quoque passim Patres et concilia memorant, Gregorius Nazianzenus, Ambrosius, Augustinus, Innocentius I, Syricius, Zozimus, Cælestinus, Leo I, Symmachus, Paulinus Nolanus, Paulinus Ambrosii Vite scriptor, Isidorus Pelusiota, Victor Uticensis, Sidonius Apollinaris, Ennodius Ticinensis, Fortunatus Pictaviensis, et alii passim; concilia Sardicense, Carthaginense III et IV, Toletanum I, Milevitanum I, Chalcedonense et alia innumera. De ostiariis tandem verba faciunt synodus III, Carthaginensis, Narbonensis, Toletana habita

anno 12 Recaredi regis, Tarracoenensis, Aquisgranensis sub Ludovico Pio, Adrianus papa, epistola ad Carolum, Augustinus in libro Confessionum, Paulinus quoque Nolanus, ubi ab hoc adlitu gradu se cupisse ecclesiasticam militiam exordiri affirmat, et alii complures.

§ 2. *Convenientes rationes pro septenario ordinum numero inquiruntur.*

IX. Numerum septenarium graduum istorum quos enumeravimus additis tamen episcopi et clerici, seu cantoris, probare conantur aliqui ex Apostolo, tum Epistolâ primâ ad Corinthios, tum Epistolâ ad Ephesios, ubi varios Ecclesie ordines enumerat; nam, inquit, apostoli succedunt episcopi, ideoque apostolorum nomine episcopi intelliguntur, sicut nomine prophetarum presbyteri, tum quod eorum ordini, sicut et ordini episcoporum, Ecclesia præsertim imitatur, quam ideò Apostolus describit supra fundamenta apostolorum et prophetarum aedificatam; tum quòd presbyteri obscura revelent, dum fidei mysteria instruant, et Christi corpus speciebus panis et vini obvelatum demonstrent, et de conscientie arcibus judicant, et populum fideli exemplo pascunt et verbo, in quibus omnibus prophetarum munia obtineant. Diaconi quoque doctorum locum obtinent, et subdiaconi virtutum; quia, ut illi populum docendi auctoritatem suscipiant. Evangelique prædicandi potestatem, quod doctorum proprium est; ita hi ampliore præ ceteris inferioribus ordinibus habent virtutem, instarque cœlestium virtutum altaribus assistunt, et ad generalia ecclesiastica officia destinantur; denique quia acolythi in opitulationem diaconi et subdiaconi ad altare ministrant, ideò dicuntur opitulationes; exorciste, quia ad curandos à spiritibus immundis energumenos ordinantur, gratias habent curationum; lectores, genera linguarum, quibus nempe in Ecclesiâ variis linguis legendi munus incumbit; gubernatores vocantur ostiarii, quibus ecclesiarum et ecclesiasticæ suppellectilis cura committitur, qui, tanquam ædium sacrarum gubernatores, fideles mundosque admittunt, infideles immundosque rejiciunt; denique clericis seu psalmistis et cantoribus interpretatio sermonum convenit, ut quod ore cantant, mente concipiant, aliosque et rectè distinctèque canendo instruant, et intelligendo seipsos ad Deum erigant. Porro hos omnes, inquit, gradus enumerat Apostolus Epistolâ primâ ad Corinthios, cap. 12, dum ait: *Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesiâ, primò apostolos, secundò prophetas, tertio doctores, deinde virtutes; exinde gratias curationum, opitulationes, gubernatores, genera linguarum, interpretationes sermonum. Numquid omnes apostoli? numquid omnes propheta? numquid omnes doctores? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguas loquuntur? numquid omnes interpretantur?* Pauciora autem seu officia seu dona recenset idem Apostolus ad Ephesios, cap. 4: « Et ipse », inquit, « dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, quosdam verò pastores et magistros », que ecclesiasticis ordi-

nibus attribuit Ambrosius his verbis, Comment. in illud caput ad Ephesios: « Apostoli episcopi sunt; propheta verò explenates sunt Scripturarum, quodam inter ipsa præsertim huiusmodi propheta sicut Agellus, et quatuor virgines prædicantes, sicut continetur in Actis apostolorum; sed propter rudimenta fidei, etiam mendanda; nunc autem interpretes propheta dicuntur; evangeliste diaconi sunt, sicut fuit Philippus; quamvis non sint sacerdotes, evangelizare tamen possunt sine cathedra, quemadmodum et Stephanus, et Philippus memoratus. Pastores possunt esse doctores, qui lectione saginent populum audientem, quia non in *pau totum vicit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei*, Matth. 8: magistri verò exorciste sunt, quia in ecclesiâ ipsi compescunt, et verberant inquietos, » etc. Eæ tamen interpretationes non omninò videntur germanæ ac liberales, quamvis non ideò reprobande videantur; hæc est enim Scripturæ sacræ amplitudo, atque profunditas, ut aliud dicant, aliud innuant, et abscondita divinæ præscientiæ ordinatione ad ea etiam indicanda referantur, quæ verborum significatio et orationis series non adeò aperte ostendant.

X. Nec ab hoc colligendi modo multum absunt, qui ex gratis gratis datis graduum quoque ecclesiasticorum diversitatem inferunt, et singulis ecclesiasticis gradibus singulas gratias gratis datas, de quibus locis supra citatis disseruit Apostolus, hoc modo attribuunt: sermonem nempe sapientiæ episcopo, quia, sicut sapientia inter scientias sublimior eas ordinat, earumque non solum objecta definit, verum etiam principia confirmat, ita quoque episcopus inter clericos ejusdemque gradus excelsior, eos in ministeriis divinis disponit, officia eis distribuit, et agendi virtutem largitur; sermonem scientiæ sacerdoti, « labia enim sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, » inquit propheta Malachias, cap. 2; fidem diacono, cujus videlicet munus est prædicare, annuntiare Christi fidem, annuntiare Evangelium; opera virtutum subdiacono, qui se ad opera perfectionis et majoris virtutis per votum continentiae disposuit; interpretationem sermonum acolytho, quæ eo lumine significatur cujus ipsi deferendi munus incumbit; gratiam sanitatum exorciste, qui, tanquam medicus spiritualis, energumensis beneficium perfectioris sanitatis impertitur; prophetiam lectori, cujus est prophetas in conventibus publicis legere, et antiquæ legis mysteria catechumenos privatim instruere; discretionem spirituum ostiario, qui quosdam ad ecclesiam admittit, quosdam verò ex officio repellit; denique genera linguarum psalmista, qui non vulgatâ, sed vel Hebraicâ, vel Græcâ, vel Latinâ linguâ, in ecclesiâ Deo laudes decantant. Verum hunc modum colligendi ecclesiasticos ordines insufficientem censet D. Thomas: tum quòd gratiæ gratis datæ non iisdem dentur, sed diversis, docente Apostolo divisiones gratiarum esse, eundem autem spiritum, et alii dari sermonem sapientiæ, alii sermonem scientiæ, etc.; ordines verò ecclesiastici iisdem con-

ferri soleant; tum quod ex hoc modo colligendi, episcopatum et psalmistatum ordinibus ecclesiasticis annumerandos esse sequatur, quas verò esse ordines ab aliis distinctos negat. Et hæc quidem rationes D. Thomæ, cui plures alias addere liceret, satis confirmant veram hanc et efficacem rationem non esse, quâ prædictus ordinum ecclesiasticorum numerus colligi debeat; verum nequaquam ostendant non illis Ecclesiæ gradibus legitime prædictas gratias gratis datas aptari posse, quæ, quamvis diversis communicari soleant, in singulis tamen ordinibus eorum aliquæ magis resplendent, et in episcopo, qui omnium dignitatum ecclesiasticarum fastigium attingit, spiritali saltem modo intellectæ conspiciuntur, in reliquis quoque ordinibus plures, vel pauciores, quo superiores illi sunt, vel inferiores. Episcopatum verò et psalmistatum, licet stricto jure distinctum et peculiarem ordinem minimè constituere dicturi simus, aliquo tamen sensu ecclesiasticorum graduum et ordinum seriei inseri posse docebimus.

XI. Itaque omissis aliis quoque argumentis quibus ordinum ecclesiasticorum numerus stabilitur, septenarium ordinum numerum colligendum eo argumento quo usus est D. Thomas, et theologorum jam schola frequentius utitur, nos quoque libentius utemur; ex eo nempe quòd sacrosanctum corporis et sanguinis Christi mysterium Sacramentum sacramentorum dicatur à Dionysio, c. 3 eccles. Hierarch., sitque eodem teste, aliorum hierarchicorum signorum efficacitas atque perfectio; ex quo infertur ministros Ecclesiæ, qui per sacram ordinationem ad divinum cultum consecrantur, nonnisi ad illam sacram Eucharistiam consecrari, eo modo quo templa, altaria, vasa, vestes, et alia ejusmodi per se ad hanc solam divinissimam Eucharistiæ dispensationem consecrantur; colligimus itaque ecclesiasticorum ordinum diversitatem per ordinem et habitudinem ad Eucharistiam, ut totuplex sit ordo, quotuplex ad eum diversus respectus statuatur; quare, cum potestas Ordinis sit vel ad consecrationem ipsam corporis et sanguinis Christi, vel ad aliquam circa ipsum Christi corpus et sanguinem cooperationem, duplex in universum eorum qui ordinantur gradus est, sacerdotum et ministrorum; sacerdotum porro unicus, quia unica est, et in omnibus sacerdotibus æqualis Christi corporis et sanguinis conficiendi potestas, nec vel ipse summus Pontifex in eo simplicem sacerdotem excedit. Ministrorum autem multiplex ordo ac gradus, sicut multiplex est circa istud Sacramentum cooperatio; vel enim illa est in ordine ad ipsum Sacramentum, vel in ordine ad suscipientes; utraque etiam adhuc triplex: nam in ordine ad ipsum Sacramentum tripliciter sacerdoti concurritur; vel ad dispensationem ipsius Sacramenti, quod spectare potest ad diaconum, cui committi potest dominici corporis ac sanguinis dispensatio; vel ad dispositionem ac præparationem materiæ consecrandæ in altari intra sacra vasa faciendam, quod competit subdiacono; vel ad oblationem materiæ ad altare, ejusque, antequàm altari præsentetur, præpa-

rationem, quod convenit acolytho. In ordine verò ad suscipientes cooperatio ministrorum consistit solum in ordine ad mundandos, qui enim mundi sunt, jam præparati sunt ad illam sacram escam recipiendam; ideòque ministris nullum circa illos agendi ministerium relinquitur; immundorum autem tres sunt classes, ut, post Dionysium, passim omnes docent; quidam enim omninò sunt infideles, vel excommunicati, qui vias Domini scire vel amplecti nolunt, quos ostiariorum ut indignos à sacro conventu excludit; quidam catechumeni, vel pœnitentes, qui vel vias Domini ignorant, vel ob enormes culpas didicisse visi sunt, quos erudit lector et instruit, ut sacræ Eucharistiæ digni fiant; quidam verò sunt energumeni, seu à demonibus vexati, quos exorcista liberandos suscipit, antequàm ad sacrum altare accedant. Vel si alio modo cooperationem ministrorum circa suscipientes sacram Eucharistiam colligere placeat, triplicem quoque ipsam reperies: quia et ministris in removendis penitibus immundis qui mundari nolunt, et in eorum qui mundari volunt immunditiâ, vel interiore abstergendâ, vel exteriore propulsandâ, labor incumbit; ostiariorum autem immundos à sacris omninò removet, qui se divinis purgationibus indignos præstiterunt; lector interiorem immunditiam et divinorum mysteriorum ignorantiam per doctrinam purgat; exorcista exteriorem dæmonis infestationem precibus et adjurationibus abigit, eoque proinde pacto septem tantum ordines esse colliguntur: sacerdotum, diaconorum, subdiaconorum, acolythorum, exorcistarum, lectorum, et ostiariorum.

XII. Neque desunt cum in novâ tum in antiquâ lege figuræ quædam quibus illi septem ordines designantur. Quid enim reliqui ordines, præter sacerdotum, quàm gradus per quos, tanquàm per cantica graduum, ascenditur ad sacerdotium? ait Petrus Bles., serm. 47 ad Prælatos. Quid porro sacerdotium, quàm, ut legitur 3 Regum, c. 1, et 2 Paralip., c. 9, et Cant. 3, thronus eburneus, cujus reclinatorium aureum est, ad quem ascenditur sex gradibus purpureis mediâ charitate constratis propter filias Jerusalem, ubi sacerdos Dei summi ascendit ad dignitatem familiaritatis? Et quid septem illi dies quibus universi creatio perfecta est, aliud designant, quam eminentissimam sacerdotii dignitatem, nonnisi septem diebus totidemque ordinationibus perfectam habendam esse? Quid septem illi sacerdotes septem buccinis clangentes ante arcam fœderis, ad quorum clangores et circuitus Jerichuntina civitas subversa est, quàm septem clericorum ordines, quibus plangentibus coram Domino, deprecantibus, et populum ad pœnitentiam exhortantibus, rebellis Deo civitas funditus destruitur, peccatum extirpatur? Aut non septem Domini voces à Davide enumeratæ illi ipsi ordines sunt, qui mysteria Domini intonant, et fidelibus populis inclamant? Nonne et candelabra aurea septem sunt, quæ coram Domino lucent et ardent? Nonne et stellæ septem sunt, in manu Domini collucentes et angeli septem Ecclesiarum, inter quos tota ecclesiastici regimini

ac ministerium collatio diversa est? Addimus huius quoque numero confirmando, seu potius variando, non incongruam convenientiam: puta, pro numero donorum Spiritus sancti, quæ per universam Ecclesiam dispersa sunt, et pro numero Sacramentorum, quæ Ecclesia relicta sunt, ordines institutos esse clericorum, qui Spiritum sanctum largiendi et Sacramenta administrandi habeant potestatem; septem quoque illis ordinibus septem Spiritus sancti dona aliquatenus respondere: donum quidem sapientiæ tribui sacerdoti, qui discernit inter lepram et lepram, qui tanquam spiritualis iudicat omnia; qui maturus ætate et prudentia esse debet; donum intellectus diacono, qui Evangelium prædicat, et mysteriorum fidei docet intelligentiam; donum consilii subdiacono, quem mature considerare et deliberare oportet antequam continentie votum emittat, ne incipiat edificare, et non possit consummare; donum pietatis acolytho, cuius in gestatione facis accense memoria excitatur, ut sic lux ipsius coram hominibus luceat, ut videant opera ejus bona, et glorificent Patrem nostrum qui in cælo est; donum fortitudinis exorciste, cui fortis alligandi, domumque ejus diripiendi divina virtus conceditur; qui tanquam fortis armatus atrium hominis custodit, et immundo spiritu fortior, eum vincit, universa ejus auferit arma in quibus confidit, spoliisque ipsius distribuit; donum scientiæ lectori, qui et prophetias distinctè legere et mysteria fidei catechumenis debet interpretari; donum tandem timoris ostiario, ut cum timore et tremore accedentes ad Deum admittat, sciaturque sicut, psalm. 119, *initium sapientiæ timor Domini* est, ita ostiaratum primum ad sacerdotii apicem gradum esse.

§ 5. *Proponuntur objectiones contra septenarium ordinum numerum.*

XIII. Contra hanc autem ecclesiasticorum ordinum distributionem tria genera argumentorum proponi possunt: primum enim plures in Ecclesiâ ordines statuendos esse quàm quos enumeravimus objici potest; deinde pauciores; tum demùm nec eorum quos recensuimus, exceptis presbyteratu ac diaconatu (qui in sacris litteris leguntur), ullum in primitivâ Ecclesiâ fuisse, sed illos omnes ab Ecclesiâ postea institutos esse. Plures autem ordines statuendos esse ita ostenditur: primo, quia canonistæ novem ordines ponunt, septem nempe enumeratis episcopatum et tonsuram adjunctes, ut refert Navarrus, et ex eorum lectione facilè compertum haberi potest; octo verò, puta septem allatos, cum iisque episcopatum, ordines censent non infimæ notæ theologi, verbi gratiâ, Altissiodorensis, Paludanus, Cajetanus, Navarrus, Petrus Soto, et alii complures. Sententiam quoque canonistarum de novem ordinibus confirmat Isidorus Hispalensis duplici testimonio in jure relato, præterquàm quòd loco simplicis clerici seu tonsurati psalmistam nominat: nam in libro 7 quidam Origenum sive Etymologiarum, c. 2, distinct. 21, c. *Cleros*: et Generaliter, inquit, clerici nuncupantur, qui in Ecclesiâ Christi deserviunt, quorum gradus et nomina sunt hæc: Ostia-

rius, psalmista, lector, exorcista, acolythus, subdiaconus, diaconus, presbyter, episcopus. Idem quoque, epistola ad Ludifredum, can. *Perfectis*, dist. 25, ubi de omnibus Ecclesiæ gradibus, quid ad quemque pertineat, eloqui se in animo habere præmisit, mox omnium enumerationum munia officiaque subnectit, quibus expositis, hæc verba subdit: *Hi sunt ordines et ministeria clericorum*; ex quibus videntur rectè canonistæ deduxisse novem esse ecclesiasticos ordines ac gradus.

XIV. Secundò, pro episcopatu peculiaria sunt argumenta; primò enim presbyteri in secundo ordine ecclesiastico, diaconi in tertio, subdiaconi in quarto constituti leguntur apud Patres; ex quibus, ut aliquos proferamus, Gregorius Nazianzenus, dum sui ad presbyteratum promotionem narrat, se à Patre in *secundis sedibus, secundo ordine, secundâ dignitate*, constitutum, id est, presbyterum creatum dicit, ut interpretatur Gregorius presbyter in ejus Vita; Hieronymus, epist. 127 ad Fabio., mans. 6, septuaginta discipulos quibus presbyteri succedunt, ex Lucâ, c. 6 et 10, *secundi ordinis præceptores, et discipulos minoris gradus* dicendos infert; ex Apostolo, 2 Cor. 15, *secundos Christi discipulos*. Optatus Milevitanus, lib. 5 contra Parm., *diaconos in tertio, presbyteros in secundo sacerdotio constitutos* appellat; *episcopos verò omnium apices et principes*. Leo I, epist. 84 ad Avas. Thessal., c. 4, *subdiaconatus ordinem quartum à capite nominat, episcopalem primum, presbyteralem secundum, diaconalem tertium ordinem* vocat. Sidonius Apollinaris, epist. 41, lib. 4, Claudianum presbyterum Mameri Viennensis fratrem, ejusque in regimine diocesis vicarium *antistitem ordine in secundo*; et, epist. 25, lib. 4, Joannem Cabilonensem electum episcopum, *secundi ordinis sacerdotem*; cæteros quoque ordines ab episcopali, *minores ordines* appellavit, epist. 6, lib. 7. Synodus Romana IV sub Symmacho, c. 6, presbyterum, *hominem secundi in Ecclesiâ ordinis* vocavit. Presbyteros curatos Montanus episcopus Toletanus, epist. ad fratres territorii Palentini, tom. 2, *secundo dignitatis gradu* à Deo statutos definivit. Theodulphus quoque, episcopus Aurelianensis, presbyteri gradum ab episcopi gradu secundum esse monuit. Quæ cum ita sint, videtur duplex ecclesiasticus gradus, duplex ordo constituendus, presbyteralis ac sacerdotalis; ideòque addito episcopali gradu atque ordine, plures septem ecclesiastici gradus ordinesque reperientur. Deinde, quia dignitas pontificia à Justiniano, novellâ 115, cap. 26, episcopalis ordo vocatur; episcopatum quoque et presbyteratum, ordines vocat Gelasius papa, epistolâ ad episcopos per Lucaniam; passim quoque cæteri Patres, eos qui consecrantur episcopi, ordinari dicunt episcoporumque dignitatem ordinem ecclesiasticum indignant, et episcopos presbyteris non solum officio vel dignitate, sed ordine, nec solâ potestate jurisdictionis, sed ordinis superiores esse, atque eminentiores asseverant; quod vix asseri potest nisi episcopatus à presbyteratu distinctus ordo, et episcopalis ordinatio distincta à presbyterali con-

seatur. Denique quia infra certum esse docebitur episcopalem consecrationem verum esse Sacramentum conferens gratiam imprimensque characterem, proindeque et verum ordinem à presbyterali distinctum.

XV. Nec juvat respondere episcopatum ordinem esse à presbyteratu distinctum, prout Ordo indicat solum gradum quemdam potestatis indelebilis respectu sacrarum actionum et officiorum divinarum; non autem prout Ordo refertur ad missæ sacrificium, vel Eucharistiæ Sacramentum, potestatemque quamdam sacræ Eucharistiæ deservientem inducit; nullâ siquidem ratione videtur ista responsio satisfacere: cum enim dicitur Ordo importare debere habitudinem ad sacrificium missæ, vel Eucharistiæ Sacramentum: si sensus sit quæcumque ordinem sacrificii missæ celebrandi, vel ipsi immediate ministrandi, vel ejusdem Eucharistiæ Sacramenti conficiendi, vel dispensandi potestatem debere conferre, excluduntur hæc ratione saltem exorcistæ, lectoris et ostiarii gradus ab ordinum numero; qui nempe, ut ex prædictis innoscit, nullam hujusmodi dant potestatem, sed solum ad suscipientes sacram Eucharistiam purgandos, disponendosque referuntur; si verò ad rationem Ordinis sufficere dicatur habitudo quævis ad Eucharistiam, etiam mediata, seu potestas tam consecrandi corporis et sanguinis Christi quam disponendi ad ejus consecrationem vel receptionem; certè potestas episcoporum, quâ supra presbyteros donantur, ut ordinent eos qui corpus Christi consecraturi sunt, magis ad Eucharistiam spectare videtur, et immediatius magisque directè, quam potestas illorum minorum ordinum qui ad suscipientes in receptione divini Eucharistiæ muneris disponendos instituti dicuntur: quid enim ad Eucharistiam suscipientes conferunt? parùm utique: quid verò ad Eucharistiam presbyteri conferunt? multùm omninò; nam ipsi sunt qui corpus ac sanguinem Christi sacro ore conficiunt. Episcopatus ergo qui ad presbyteros creandos instituitur, magis utique ad sacram Eucharistiam refertur quàm illi minores ordines qui suscipientes ad dignam ejus receptionem disponunt.

XVI. Pro tonsurâ speciatim quidem eam ordinem esse, ac proinde distinctum ordinem, arguitur, tum quòd Innocentius III, Epistolâ decretali Archiepiscopo Rothomagensi, modò *clericatus ordinem*, modò *clericalem* in tonsuræ susceptione conferri dixerit; tum quòd per tonsuram clericorum catalogo aliquis inseratur, et à laicorum ordine ad clericorum transferatur; opus ergo ut tonsura ordo sit, quippe cum per eam ab uno inferiori ordine ad superiorem aliquis transcribatur. Fortiori verò ratione psalmistarum ordinem esse objicies: etenim in Canonibus apostolorum psalmistæ seu cantores clericis adnumerantur, ac si distinctum ordinem efficerent; ab Ignatio quoque, Ambrosio, Isidoro Hispalensi, Justiniano, Laodicensi synodo et aliis psalmistarum ordo tanquam specialis, et ab aliis distinctus recensetur; unde prædictum concilium Laodicenum eos quibus fas in Ecclesiâ psallere, *cantores*, *psalmistas*

vocavit, quasi Ecclesiæ canonici ascriptos, quos Martinus Bracharensis in suâ Græcorum canonum Collectione ab episcopo ordinatorum esse debere affirmavit, proindeque quamvis ipsos concilium Carthaginense IV, c. 10, *absque licentiâ episcopi, solâ missione presbyteri officium cantandi suscipere* asseruit; nihilo minus, cum formam quâ id prestare deberent presbyteris præscripserit, ut nempe dicant: *Vide ut quid ore cantas, corde credas, et quod ore credis, operibus comprobes*, eamque formam post aliarum ordinationum formas tradiderit; videtur potius presbytero psalmistæ ordinandi indulgentiam concedere, quàm ejus propriam ordinationem negare: eo nempe modo, quo canones qui chorepiscopis, et abbatibus lectoris ordinationem concedunt, non ideo ordinationem lectoris inficiari, sed potius abbatibus privilegium aliquod indulgere dicuntur: quod cum ex prædictis probabile sit, tum maximè auctoritate concilii Carthaginensis III, et Clementis Romani comprobatur; concilium enim Carthaginense III, cap. 21, de ordinatione ab episcopo alieni clerici loquens, decernit ut *clericum alienum nisi concedente ejus episcopo, nemo audeat vel retinere, vel promovere in Ecclesiâ sibi creditâ. Clericorum autem, inquit, nomen etiam lectores, et psalmistæ et ostiarii retinent*; nam hoc canone, quavis psalmistæ et alieno clero ad ordines superiores promotio episcopo interdici possit, nihil tamen vetat quominus similiter dicamus veteri clerici alieni ad psalmistatum promotionem: quod si ita est, ad episcopos jure suo psalmistæ ordinatio spectare colligitur. Videntur etiam mihi hæc verba, quibus clericorum nomine lectores, psalmistæ et ostiarii dicuntur contineri, nihil aliud indicare, quàm psalmistarum inter clericos suum quoque esse ordinem. Clemens autem Romanus in Constitutionibus apostolicis, l. 5, c. 11, cum sæpius inter clericos ordinem psalmistarum aliquem esse significet, puta dum cantores veluti in ordine speciali constitutos passim reliquis annumerat; tum maximè id apertè testatus est, cum solis episcopis eorum ordinationem concedit: *Non, inquit, permittimus presbyteris ordinare diaconos, diaconissas, lectores aut ministros, aut cantores, aut janitores, sed solis episcopis; hic est enim ordo et harmonia ecclesiastica.*

XVII. Quartò, præter episcopos, psalmistas et tonsuratos, septem prædictis ordinibus addi possunt, laborantes, custodes martyrum, notarii et defensores. Laborantes, seu *cantores*, aliis *cantoribus*, inter clericorum ordines, recensent Ignatius Antiochenus et Epiphanius, quibus assensit Hieronymus, seu quicumque auctor est tractatus de septem Ecclesiæ gradibus ad Rusticam Narbonensem, qui habetur inter opera D. Hieronymi; hic siquidem *primum in clericis fossariorum ordinem* esse affirmat; quorum ut et laborantium, nomine ii intelliguntur qui sepeliendis fidelium corporibus operam impendebant; eosdemque Basilii, et Chrysostomi in suis Liturgiis à reliquâ plebe distinguunt, et eos ante cantores nominant. Custodes verò martyrum inter clericos refert sanctus Salvastor, tum in Episcopo synodo Romano, tum in

Pontifici in Damasi, ubi de illis, qui in Ecclesiâ militare ac proficere desiderant, decrevisse dicitur ut tum in pluribus gradibus, aliquo temporum intervallo morentur, tum etiam, ut quinque anni custodes martirum existant, antequam ad diaconatus vel presbyteratus ordinem ascendant. Notarium quoque distinctum ordinem esse videtur inuere Gelasius, dum in epistola ad episcopos per Lucanum, cap. 4. monachum vult hoc ordine ad presbyteratum ascendere, ut *continuo lector, vel notarius, aut certe defensor effectus, post tres menses ad diaconatum, et post sex ad presbyteratum, etc.*; quantum ad notarios spectat, id ipsum confirmat Emodius Ticinensis in Vita Antonii monachi Lavincensis, quem refert à Constantino antistite, *inter ecclesiasticos et ceteros*, seu notarios ecclesiam militum iussu curari; itemque liber Vitarum summorum pontificum, ubi Adriannum, hujus nominis primum, initio notarium regionarium, postea subdiaconum, denum diaconum factum ad pontificatum ascendisse narrat.

XVIII. Alterum argumentum genus, quibus septenarius ordinum ecclesiasticorum numerus impugnatur, in isto numero contrahendo, et ad pauciores ordines redigendo versatur. Primò enim S. Dionysius tres tantum clericorum sacrorumque mystarum seu agentium facit, episcoporum, presbyterorum et ministrorum; pro triplici nempe actione hierarchicâ, purgatione, illuminatione et perfectione; quibus actionibus triplex quoque patientium ordo respondet monachorum, fidelis populi, et immundorum, id est, catechumenorum, energumenum, et pœnitentium; quibus proinde triplex tantum agentium seu clericorum ordo ex adverso comparari, seu opponi debet. Secundò, ex omnibus minoribus ordinibus solum lectoris ordinem Ecclesia Græca retinuit, nullam ostiarii, exorcistæ vel acolythi ordinationem admittit, exorcistæ quoque ordinem nullum agnoscit; sed ejus officio soli sacerdotes funguntur; sicut jam in Ecclesiâ Latinâ vix quisquam nisi sacerdos ad exorcizandi officium accedere præsumit; acolythi quoque munus, ex Summe Thessalonicensi, Lector, ostiarii subdiaconus obit; cujus quidem moris antiqua supersunt vestigia, quod nimirum in Ecclesiâ, maxime verò orientali usitatum fuerit ut per eos solum gradus, reliquis omissis ad presbyteratum ascenderetur, quemadmodum postea dicemus; quod Canones apostolorum, dum ordines recensent solius ex minoribus ordinibus lectoratus meminerint; quod etiam concilium œcumenicum VIII. solum lectoratus gradum agnovisse videntur; quod apud Damascenum quoque, Dialogo contra Manich., observabitur, ubi hæc habet: *Principium quoque secundum ordinem dicitur: ut prima dignitas lectoris est; deinde subdiaconus, postea diaconus, tum presbyter, tum demum episcopus.* Tertio, Ignatius, Clemens Romanus, Tertullianus, et alii nullam acolythi mentionem faciunt; quod enim συνακόλουθους nominat Ignatius, ep. ad Antioch., de Philone et Agathopode diaconis suis loquitur, quos cœnites suos vocat. Epiphanius quoque, imò et Hieronymus, seu quivis alius, qui tractatum est de ordine Ecclesiæ gradibus, necnon Isidorus Hispalensis, ubi de

ecclesiasticis officiis ex professo disserit, hi tres, inquam, auctores, dum ecclesiasticos ordines recensent, acolythi ordinem prætermittunt. Quarto, quia exorcistas non constituere verum ecclesiasticum ordinem expresse docere videntur Constitutiones apostolicæ, in quibus, l. 8, cap. 26, hæc legi possunt: *Exorcista non ordinatur, hoc enim munus certamen est libera voluntatis et gratiæ Dei per Christum et adventum Spiritus sancti: siquidem qui gratiam sanctitatem accepit per revelationem declaratur à Deo, cum gratia quæ in eo est omnibus est manifesta; quibus verbis apertissime demonstratur exorcistarum nullum esse ordinem, sed donum demonum expellendorum, gratiam esse gratis datam, quam Ecclesia sue Christi reliquerit: sicut gratia curationum, et faciendi miracula divinitus concessum donum est, non autem ecclesiasticus ullus ordo aut munus ad quod consecratio ulla, vel ordinatio requiratur. Hoc ipsum etiam Christi Domini promissio confirmat, ex quâ scilicet inferitur non peculiari ordini demonum expellendorum potestatem ipsum alligavisse, sed eam omnibus verè et sincerè credentibus voluisse esse communem, ut legere est apud Marcum; quin etiam eam apud omnes Christianos olim resedisse fidem faciunt Justinus Martyr, Tertullianus, Lactantius et alii. Quintò, nec lectoratum ordinem esse, sed solum ecclesiasticum officium ostendi potest: tum quia Augustinus, ep. 253, lectoris creationem, non ordinationem, sed *deputationem* vocare videtur. Epistolâ ad Quintianum presbyterum, *miror enim, inquit, utrum jam lector potest deputari, qui non nisi semel etiam scripturas non canonicas legit.* Epistolâ quoque ad Cœlestinum summum pontificem, lectoris dignitatem *lectionis officium*, non autem ordinem ecclesiasticum vocat: tum quia, teste Socrate, lib. 5 Hist., cap. 21, Alexandriæ hæc consuetudo viguit, ut *ἀκροαταὶ καὶ διδάσκαλοι, εἴτε ἡμετέριοι καὶ αἰετοὶ, εἴτε πρῶτοι*, id est, *lectores ac præcutores* (eum enim ὑποβολαῖς significat, qui aliis legendo præit, et canendo suggerit, quem Constantinopolitani *κατασκευάζοντες* *ἡμετέριοι καὶ αἰετοὶ*, sive *notarios*, tam ex fidelium quam catechumenorum ordinibus assumi posse asseruit: hoc autem manifestè indicat in Ecclesiâ saltem Alexandrinâ tantè opinionem inersisse, lectorum officium ecclesiasticum gradum non esse, multò minus non esse Sacramentum, quia nec ad ecclesiasticos gradus, nec ad ullum omnino Sacramentum non baptizatis aditus concedi potest: cum et Baptismus jura sit Sacramentorum, et absurdum sit eis in Ecclesiâ ducatum, magistratum, gratumve concedere, qui nec ad eam admissi fuerint. Quamvis autem reliquarum Ecclesiarum alius mos fuerit, non tamen diversum sensum fuisse necesse est; non enim Alexandriæ Ecclesiæ consensissent, si lectorum gradum ecclesiasticum, vel Sacramentum esse sensissent. Sextò, nec ostiariatum ordinem esse propriè dictum ex eo arguitur, quia nempe nulla sunt ostiariatus sacra officia quæ*

ipsi conveniant : jamque passim laicis hominibus ostiarii munia committuntur : ejusque ministerium illitteratis implere posse testatur Gelasius Papa : quinimò primis olim Ecclesie seculis feminae ejus partis templi, quà mulieres ingrediebantur, janitricis erant, quas in gradu ecclesiastico fuisse nemo dixerit. Ultimò denique, quia si septem illi ordines admittuntur inter se diversi, septem Sacramenta præter Baptismum et cætera admittenda erunt, sique non erunt tantum septem Ecclesie Sacramenta.

XIX. Tertium denique argumentorum genus ab auctoritate plurium catholicorum Ecclesie doctorum desumitur, qui inferiores omnes diaconatu ordines in Ecclesia primitivâ minimè usitatos fuisse censuerunt, sed progressu temporis ab Ecclesiâ fuisse præscriptos : in hanc sententiam Petrus Blesensis, sermone 47 ad sacerdotes et prælatos, ita disserit : « Primò notandum occurrit quia productior est ascensus ad hunc gradum nunc, quàm in primitivâ Ecclesiâ, in quâ, qui tantum fidelis erat, diaconus fiebat vel sacerdos ; introducti postea sunt quidam minorum ordinum gradus, per quos, tanquàm per cantica graduum, ascenditur ad sacerdotium. » Ad quam sententiam accessisse videntur Magister Sententiarum, et alii doctores catholici, qui minores ordines ex Ecclesie solè instituto fuisse docuerunt. Confirmatur autem ex Urbani, seu melius ex synodi Placentinae, quæ tempore Victoris II (quem in pontificatu Urbanus II immediatè excepit) habita est, decreto, quod solos diaconatus ac presbyteratus ordines videtur admisisse ; sic enim habet (1) : *Sacros autem ordines dicimus diaconatum et presbyteratum, hos siquidem solos primitiva legitur habuisse Ecclesia ; cui addi potest Leonis IX pressus adhuc de ordinibus loquens sententia, iisdem ferè quibus Anacleti verbis concepta : Sacerdotum ordo bipartitus est, nec amplius quàm duo ordines, id est, episcoporum et presbyterorum nobis collati sunt, nec Apostoli docuerunt. Vide Leonem IX, ep. 4, et Anacletum, ep. 5, cap. 1.*

§ 4. Solvantur propositæ objectiones.

XX. Solutioni verò eorum omnium argumentorum præsupponendum est, numerum septenarium ecclesiasticorum ordinum à quibusdam eorum directè non impeti, sed solùm non omnes istos ordines Sacramenta esse divinitus instituta urgeri ; quæ duo valdè differunt. Nam septem ordines esse, id est, septem gradus quibus ad sacerdotium ascendatur, distinctas habentes potestates ad divinum in Sacramento Eucharistiae cultum tendentes, quibus clerici à laicis discernantur, nemo catholicus verè inficiari potest. Unum verò minores saltem ordines Sacramenta sunt, an Sacramentales quidam ritus, inter doctores controversitur, ut postea docebimus ; fatemurque argumentis allatis probabilem eorum sententiam effici, qui eos Sacramenta esse negant divinitus instituta.

(1) Citatur tanquàm decretum Urbani, dist. 60, c. Nullus ; et cap. A multis, de Etate et Qualitate ex synodo verò Benev. ab Ivone, parte 3, c. 72, et in Pannormiâ, lib. 2, c. 5.

Verùm, quia contraria sententia communior est, nec suâ quoque probabilitate caret, quam item postea defendemus, ideò singulis argumentis sigillatim ita respondendum ducimus, ut nihil isti sententiæ officiant.

XXI. Primum ergo dicendum est episcopatum ordinem quidem esse, et verum ordinis Sacramentum, ut postea fusiùs docebitur, neque tamen plures septem ordinibus allatis statui debere ; nam sacerdotium, quod ultimus gradus, et septimus statuitur, duplex est, unum quod summum sacerdotium passim vocatur, estque episcopatus (summos enim sacerdotes dici solitos fuisse quoscumque episcopos, et episcopatum summum sacerdotium, docebunt Tertullianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Gaudensius Brixianus, Sidonius Apollinaris, Faustus Rhegiensis, Damasus, Eusebius, Zozimus, et Leo, summi Pontifices ; concilia quoque Agathense, Taurinense, et Hispalense II, Capitularia Caroli, et alia id genus antiquorum scripta). Alterum, quod secundi ordinis sacerdotium dicitur, et communiter presbyteratus nominatur, ideòque cum episcopatus sacerdotium sit, frustra sacerdotio episcopatus tanquàm distinctus gradus additur, qui in sacerdotii nomine continetur ; imò nec sacerdotium illud summum à simplici sacerdotio congruenter distinxis, sicut presbyteratum à diaconatu, diaconatum à subdiaconatu, et reliquos inferiores gradus inter se distinguuntur ; primò enim presbyteratum episcopatus essentialiter includit ; nam quid est episcopus, ut habet Augustinus, nisi primus presbyter, hoc est, summus sacerdos ? Quid episcopatus, quam pacendi et sacramenta conferendi, atque ministrandi suprema quædam auctoritas ? Ideòque nec episcopus nisi presbyter cogitari, nec episcopatus sine presbyteratu perfectè concipi potest, irritaque est episcopalis ordinatio quam presbyteralis non præcessit ; et contra verò nec diaconatum presbyteratus, nec diaconatum subdiaconatus, nec subdiaconatum reliqui inferiores essentialiter involvunt aut præsupponunt ; nec irrita est consecratio presbyteri qui non fuerit diaconus ordinatus, ut suo loco dicitur ; proindeque presbyteratus, diaconatus, et reliqui enumerati, inter se diversi adequatè ordines censendi sunt, cum inadæquatè tantum et partialiter episcopatus à presbyteratu distinguatur. Fateor quidem *quidam*, ut loquuntur theologi, omnes ordines unum esse ordinem, in quantum omnes ad corpus Christi conficiendum et dispensandum referuntur, ad presbyteratus gradum disponunt, et in ipso unico continentur ; at formaliter diversi sunt. Quamvis superior inferiorem eminenter contineat, et ex ecclesiasticæ legis statuto supponat ; quo sensu dixit Augustinus *majorem ordinem intra se et apud se habere et minorem, presbyterum enim et diaconum agere officium, et exorcistæ, et lectoris* ; formaliter tamen unus alterum minimè comprehendit ; episcopatus verò formaliter presbyteratum includit ; atque in episcopo, ut Ambrosius ait, in c. 4 ad Ephes., omnes ordines sunt, sed maximè presbyteratus, quia primus sacerdos est ; et ipse ratione sacerdotium tanquàm ætatis ordo constituitur, qui postea in episcopatum et presby-

leratum, non tanquam membra adequate distincta, sed tanquam in membra inadequately diversa, et quorum unum alterum involvat, di tribuitur, eoque sensu aliquando diversi ordines negantur, quod episcopatus sit tantum presbyteratus perfectus, et presbyteratus sit episcopatus imperfectus; unde sacerdotum non tam ordines duos, quam *ordinem bipartitum* dixit Anacletus, epist. 5, ut et distinctionem episcopatus ac presbyteratus, et integritatem sacerdotii episcopali et presbyterali ordine constantem innumeret; quamvis duos ordines, inadequatè scilicet distinctos, dixerit Damasus, epistolâ ad Prosperum Numidie episcopum, ut presbyterorum et episcoporum inaequalitatem ostenderet.

XXII. Deinde dici potest episcopatum non numerari tanquam distinctum à presbyteratu ordinem, quod potestas quavis episcopalis etiam ordinandorum presbyterorum non absolute nova sit potestas, sed effectus presbyteralis potestatis, quatenus in episcopis residet, quomodo summa quedam est Eucharistiae conficiendae potestas, à quâ populos etiam regendi, et presbyteros ordinandi summa quedam auctoritas derivatur; sicut in presbyteris, ex potestate in corpus Christi verum, auctoritatem in corpus Christi mysticum fluere communiter docent theologi; unde et eorum aliqui in episcopatu non tam novum characterem imprimi decent, quàm extensionem presbyteralis fieri characteris. Addi etiam potest, esto episcopalis consecratio partialiter sumpta propter hanc rationem ad sacram Eucharistiam referatur, quia nihil aliud est quàm sacerdotii plenitudo ac perfectio, cumulusque quidam qui presbyterali potestati etiam consecrandi corpus Christi superadditur ut eam perficiat; attamen si concipiatur sine presbyterali ordine sive incluso, sive praesupposito, non referri per se ad sacram Eucharistiam eo modo quo minores ordines, quorum functiones etsi naturâ suâ nimis fortè ad sacram Eucharistiam referantur, quàm episcopales, attamen ad eam ex institutione minorum ordinum, ut distincti sunt ordines, magis utique referantur, quàm ex institutione episcopatus sic sumpti, episcopales functiones referantur; si enim episcopatus s. natur, ut à presbyteratu per mentem praescinditur, praecipuè ad regnandum populum Dei, non ad sacram Eucharistiam, refertur, juxta illud Pauli in Actibus Apostolorum, c. 20 : *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos constituit Spiritus sanctus episcopos regere Ecclesiam Dei*; supponitque consummatam, ac perfectam Eucharistiae conficiendae ac dispensandae potestatem, cum è contra minores ordines, ut distincti ordines sunt, ad sacram Eucharistiam per se referantur, et propter eam instituti sint. Porro prior solutio facilius est et planior, posterior ista probabilis, et citatis in priori solutione Patribus valdè conformis.

XXIII. Secundò, quod ad tonsuram spectat, quamvis aliqui juris canonici doctores eam Sacramentum et verum ordinem esse dixerint, communior tamen sententia longè probabilior est, eam non ordinem strictè sumptum, non Sacramentum dicendam esse, sed sacramentalem ritum, et dispositionem ad omnes

ordines, ac deputationem designationemque certae personae ad divina officia, specialis enim in ordinatione quamvis potestas tribuitur, qualis nulla in tonsura susceptione confertur, quae nempe solum est designatio clericorum ad probationem doctrinae, morum, et industriae suae faciendae, ut, si apti iudicati fuerint, functionum eis ecclesiasticarum potestas tradatur, et ad ordines promoveantur. Et apte quidem tonsura tanquam media dispositio inter statum laicum et ecclesiasticos gradus interponitur, eo modo quo novitatus inter secularem statum et regularem professionem media quedam dispositio interijciatur; adeò ut, quemadmodum in novitiatu constituti, seculares curas, vivendi formam, vestitumque abijciunt, regularibus privilegiis ornantur, et regularibus quantum ad ea quae favorem continent, accensentur, necdum tamen regularibus officiis mancipantur; ita clerici, qui solâ tonsurâ insigniti sunt, clericalem vitam vestitumque suscipiunt, clericalibusque privilegiis ornantur, quamvis functionibus clericalibus nondum addicantur; quo fit ut tonsura nec ordo strictè sumptus dici queat, quia quivis ordo hoc sensu specialem habet functionem ad sacrae Eucharistiae ministerium; nec gradus, quia ad nullum per tonsuram clerici officium assurgunt; sed sit veluti solum ac pavimentum, cui omnis aedificatio cleri spiritalis innititur. Quare necessum est ut ordinis nomen in ampliori significatione Innocentius III, cap. *Tam contingat*, de Etate et Qualitate, usurpavit, dum tonsuram, sive *clericalem ordinem*, sive *clericatus ordinem* dixit; in eâ nempe significatione in quâ ordinatus ille dicitur, quicumque in clericorum classem numerumque transcribitur.

XXIV. Tertiò respondemus, nec psalmistatum ordinem esse specialem propriè dictum, sed officium ordini annexum, vel etiam ordinem juxta ampliorem ordinis significationem. Id autem iis D. Thomae argumentis probamus: tum quòd cantandi seu psallendi officium non quibusdam solum clericis, sed omnibus commune sit; ordo autem sit promotio quaedam et clericorum ascensio ad superiorem quemdam gradum, officiumque habere debeat speciale; tum quòd canendi officium non habeat specialem relationem ad sacram Eucharistiam, quam Ordo propriè dictus habere debet. Addo et aliam rationem, quia nempe cuilibet conferendi ordinis minister ordinarius est episcopus, presbyter autem, ex concilio Carthaginensi IV, ordinarius videtur esse psalmistatus concedendi minister. Verum nulla earum rationum apertè convincit, earum tamen qualibet propugnari potest; in primâ difficultas est, quia canendi officium Laodiceum, can. 15, non omnibus concedit; sed iis solis quos *καροικίους ψαλτάς* nuncupavit; verum hoc alibi examinabimus. Interim tamen dicimus ex concilii Laodicei canone non specialem cantorum fortè ordinem institutum, sed ad Ecclesiae disciplinam, cantandi officium lectoribus solum permissum, quod antea spectatâ solâ institutione Christi, et Ecclesiae generali consuetudine (quod nobis hic sufficit) omnibus non clericis solum, verum etiam laicis for-

san olim concessum fuerat. Secunda etiam ratio impugnatur, quia nempe canendi officium in missâ aequè ad Eucharistiam videtur referri, ac Scripturam sacram legendi munus. Id tamen negandum est; per se enim, et ex hominum existimatione, cantandi officium nemo dixerit ad docendos instituendosque homines, disponendosque ad sacram Eucharistiam (ad quam solum dispositionem minores ordines ostiariatus, lectoratus, et exoristatus per se destinantur) referri, sed ad divinas Deo laudes persolvendas, Deoque cultum religionis à sacrificio Eucharistiae diversum, licet ad illius splendorem ei inmixtum, exhibendum; legendi autem munus, quod ad fideles edocendos usurpatur, ad ejusdem sacræ Eucharistiae subsequenter magis videtur pertinere. Tertia tandem ratio citatis in objectione Constitutionum apostolicarum D. Clementis et Martini Bracharensis testimoniis præsertim oppugnatur: quæ nempe episcopi operam in psalmistâ constituendo valenter exigere. Sed cum illum Carthaginiensis IV apertè presbytero potestatem facit psalmistæ constituendi, et omnium ordinum officiorum ministerium constitutus episcopum, ab illis psalmistatum secernit, quod illi ab episcopo conferantur, hic a presbytero tribuatur: itaque, cum teneamus indubitatum antiquæ Ecclesiæ testimonium ex quo habemus psalmistam etiam à presbytero conferri posse, non ex solâ indulgentiâ, sed ex communi Ecclesiarum lege ac more, Constitutiones apostolicæ vel intelligendæ sunt juxta eam antiquæ Ecclesiæ erga episcopos observantiam, juxta quam nihil quod cujusquam momenti esset, presbyteri absque episcopi consensu et auctoritate attingere audebant; adeò ut ex Ignatio Antiocheno, et ipso in Epistolis Clemente Romano, nec baptizarent, nec sacrificium offerrent sine episcopi auctoritate et jussu; multoque proinde magis psalmistas ipsis creare vetabantur, aut quovis in Ecclesia cuiquam de novo officium committere, vel demandare; sed hæc omnia episcoporum providentiæ reservabantur; non quod id psalmistarium, vel cæterorum officialium ordinandorum conditio exigeret, sed quòd discipline ordo id ipsum exposceret; sicut jam ecclesiasticorum officiorum ac beneficiorum provisio, seu ad ea canonica institutio, episcopis, propter honorem et prærogativam dignitatis, ut plurimum reservatur, quamvis ipsa vera non sit ordinatio. Quare optimè colligi potest, ex eo quòd statuto cujuslibet concilii in Ecclesiâ recepto, cujusmodi est Carthaginense citatum decretum, psalmistæ institutio presbytero ordinariè attributa sit, eam veram ordinationem non esse; quamvis ex eo quòd episcopis aliquando reservata sit, inferri nequeat eam veram ordinationem esse. Vel certè Constitutio illa apostolica de psalmistâ non constituendo nisi ab episcopo sic sumenda est, ut psalmistatus in eâ non pro solo officio, sed pro tonsurâ etiam, quam supponit, intelligatur, adeò ut soli episcopo concessum sit aliquem ex laico offere psalmistam, ea quod clericatui, quem solus episcopus communi jure et propriâ auctoritate conferre potest, cui nempe soli

quemquam in clericorum societatem, tanquam summo hierarchæ et Ecclesiæ suæ capiti, adlegere et cooptare jus est, psallendi officium annexum sit. Decernit verò Martinus Bracharensis, ree cui officium psallendi committatur, nisi qui ab episcopo, non psalmistâ quidem, sed lector ordinatus fuerit, ut lectoris ordinati nem ab episcopo, psalmistæ verò, postquam lector ordinatus fuerit, solam vel à presbytero simplici deputationem fieri agnosceret. Verba Martini Bracharensis, quibus similis concilii Laodicensis canon 15 refertur et exponitur, clara sunt et aperta, *non licere in publico psallere, aut legere, nisi qui ab episcopo lectoris sunt ordinati*; ex eo verò non psalmistæ ordinationem ab episcopo fieri, sed solis lectoribus ordinatis officium istud tribui colliges, quod aliquando observatum fuit, prout agendo de functionibus ordinum ex professo dicemus. Cætera quæ in objectione pro ordine psalmistatus constituendo proposita sunt, molestiam minimè facessunt: nam Patres, qui cantores, seu psalmistas, clericorum ordinibus annumerant, ordines clericorum strictè non recensent, sed quorundam ecclesiasticorum officiorum, quibus clerici inter se secernuntur, etiam rationem habent. Concilium quoque Carthaginense III, quod clericum alienum retinere vetat, et clerici nomine psalmistas quoque se intelligere asseverat, non eo sensu exponendum est, quasi propriam psalmistæ promotionem episcopis faciat, sed quòd clericorum nomine psalmistam intelligi doceat, eumque, sicut et quemvis alium clericum, in alienâ diœcesi jam in clerum receptum, aut ad superiores ordines promoveri ab episcopo non suo, aut in eo quem alibi nactus fuerit, gradu vel officio retineri prohibeat; quod psalmistatus ordinationi propriè dictæ astruendæ nequitiam favet.

XXV. Quartò, nec laborantes, notarii, custodes martyrum, defensores, propriè dictorum ordinum nomina sunt, sed officiorum: tum quòd vel ex simplicibus clericis, vel ex ordinatis in aliquo ex septem ordinibus eligerentur aliqui ab episcopo absque ullo novæ ordinationis ritu, qui prædicta officia obirent; et quidem ex simplicibus clericis ut plurimum laborantes; ex lectoribus, notarii; ex ostiariis vel subdiaconis, custodes martyrum; ex lectoribus aut subdiaconis, defensores eligebantur, ut agendo de functionibus ordinum ex professo docebimus: tum quòd officia ista laborantium, notariorum, etc., ad sacram Eucharistiam per se non referantur, sed ad aliqua pia charitatis, vel ecclesiasticæ disciplinæ, vel religionis officia per se tendant; charitatis quidem, ut laborantium, et defensorum; disciplinæ, ut notariorum et prædictorum defensorum; religionis, ut custodum martyrum. Diximus verò superius ordines omnes ad sacram Eucharistiam per se referri debere; quare, dum aliqui summi Pontifices et Patres laborantes, notarios, et alios, clericorum ordinibus accensent; dum ordinatos aliquos in iis gradibus referunt, non solos ordines propriè dictos, sed officia etiam ecclesiastica annumerant: non ordinationem in propriâ

suâ significatione, sed in laxiori usurpant; vel certe non officia ista seorsim sumunt; sed ut alicui ordinis annexa sunt; quomodo, verbi gratiâ, quia notariorum officium semper alicui ordini annexum erat, sæpius autem lectoris ordini, qui notarius creabatur, idem lector ordinari debebat ut notarius fieret; idèque notarius ordinari dicebatur, qui lector creatus notarii subibat officium.

XXVI. Quintò non exivit prædictum septenarium numerum auctoritas D. Dionysii, dum tres tantum mystagogorum ordines enumerat, episcoporum, presbyterorum, diaconorum; nam, ut superius ostendimus, diaconorum seu ministrorum plures ordines admisit, quorum alii selecti (iique absolute diaconi vocati sunt), alii inferiores ministri constituti essent; tres verò duntaxat generatim sacrorum mystarum ordines statuit, quia, ut habet D. Thomas, Sanctus Dionysius loquitur de ordinibus, non ut Sacramenta sunt, nec ut ad sacram Eucharistiam referuntur (quo pacto septem ordines constituuntur), sed ut ad hierarchicas actiones ordinantur; secundum quem respectum tres tantum sunt sacrorum mystarum ordines ab ipso assignati, juxta tres hierarchicarum actionum species, quarum nulla est quæ non episcopo tribuatur, cui et perficiendi, et illuminandi, et purgandi virtus convenit; presbytero dux conveniunt, cui nempe perfectionis actus ordinariè adimuntur; ministris unica actio purgativa ut plurimum conceditur.

XXVII. Sextò, nec eundem numerum labefactat Græcorum mos atque consuetudo, qui ex minoribus ordinibus solum lectoris ordinem agnoscunt; nuperorum nempe Græcorum hic mos esse videtur; nam, ut supra vidimus, Dionysius supra, Ignatius, et Epiphanius, Græciæ ornamenta præcipua, alios ordines, quàm lectorum, vel apertè ostenderunt, vel certè insinuârunt; Eusebius quoque acolythorum, exorcistarumque meminit. Antiochenum similiter concilium, in Ecclesiâ Orientali coactum, de ordinatione exorcistarum mentionem facit. Justinianus in Ecclesiâ Constantinopolitanâ ostiarios, acolythosque memorat; Laodicea vetus in Bithyniâ synodus exorcistas, et ostiarios agnoscit, nec exorcistæ functiones nisi iis qui ad hunc gradum ab episcopo promoti, verè nempe ordinati fuerint, exercere permisit. Inter recentiores verò Græcos Codinus in Ecclesiâ Constantinopolitanâ primum secundumque ostiarium admittit, quibus tertium quoque ex antiquo Ecclesiârum more Joannes episcopus Citri in responsis ad Constantinum Cabasilam Dyrrachii archiepiscopum, quæ habentur in Codice juris orientalis, adjungit, qui fortè idem est, quem in octavâ peniade Officialium Ecclesiæ Constantinopolitane, Codinus, τὸν δεσποτικὸν τὸν βασίλειον, nominavit. Adduntur verò à prædicto Joanne episcopo Citri: Οἱ δεσποτικῶτα, qui palatia ferentes cum lampadibus præeant sanctum Evangelium, quando in suggestionem causâ lectionis affertur, et sicra donec in ingressu ad sacram mensam et regressu eorum ad propositionem, vocantur autem idem deputati à Synodo

The-alonicensi ἐπι-κόπο, ὁ ἀκαλύθης, id est, cero-fectus, quo nomine nostri acolythi passim apud auctores nuncupantur, ut eodem cum acolythis nostris eos esse agnoscat; qui proinde non solâ quâdam deputatiōe ad hæc officia vocabantur, sed solemnâ benedictione, quam in antiquis Ritualibus Græcorum olim extitisse, et in Ecclesiâ The-alonicensi, paulò ante sua tempora iam fuisse, sed suo tempore exolevisse refert idem Simeon, causamque hinc se ignorare, cur cum antiquitatis usurpatio esset, omnis à fuerit. Eandem verò ex monasterii Crypte feratæ Eschologio patriarchali excerptam refert Arendius, quæ valdè quadrat cum eâ oratione, quæ in acolythorum ordinatione in Ecclesiâ Latinâ fundi solet, ex quibus proinde probabiliter colligitur antiquitatis minores ordines apud Græcos eosdem fuisse, quos apud Latinos et ordinationes in minoribus istis gradibus similiter celebratas. Unde acquisissimè Innocentius IV litteris ad episcopum Tusculanum missis, qui legationem in regno Cypri tunc temporis obibat, Græcis, ut minores ordines recipiant, iis verbis præcipit: « Ad hæc volumus et expressè præcipimus quòd episcopi Græci septem ordines secundum morem Ecclesiæ Romane de cetero conferant, cum hucusque tres de minoribus neglexisse, vel prætermisisse dicantur: illi tamen qui jam sunt taliter ordinati pereos, propter nimiam ipsorum multitudinem in sic susceptis ordinibus tolerantur. » Vide apud Quarantam, in Summâ Bullarii, v. *Græcorum ritus*.

XXVIII. Probabile ergo est nuperam esse allatam consuetudinem Græcorum, quæ proinde emendari debet potius, quàm pro imminuendo ordinum numero in argumentum assumi; cui tamen consuetudini hæc occasione esse potuere: primum quòd cum in lectoratûs ordine ordinandorum industria doctrinaque magis paterent, quàm in cæteris minoribus ordinibus, in ejus solius ordinis officiis exercendis probari præciperentur, qui ad majores ordines erant promovendi; unde accidebat ut clerici ferè omnes in minoribus constituti, quia soli lectioni, vel certè ei potissimum vacabant, lectores vocarentur, quamvis vel cum lectoratu alios ordines suscepissent, vel acolythatum et exorcistatum postea susciperent, ordinis tantum superioris gratiâ obtinendi; aut certè alios minores ordines nusquam susciperent, quia nusquam ipsorum officiis applicabantur, et inutile judicaretur eos ordines conferre, quorum quis non esset functionibus addicendus. Alterum, quòd solus ex minoribus ordinibus lectoratûs gradus, dignitas quædam videretur, et auctoritatem clericis inferioribus in populum tribueret (nam exorcistatûs munera vix nisi presbyteris tributa sunt), idèque unica lectoratûs dignitas visa est: cum ostiariatus et acolythatus non dignitates, sed ministeria absque dignitate viderentur; unde is quem citavimus Joannes episcopus Citri, de theoris quibus observatio sacrorum vasorum, et operculorum credita erat (quod in altari præstant ex officio subdiaconi) de canisatis, qui in circumferendis ad altare carbonibus versabantur (quod spectat ad acolythos) et deputatis (quos

acolythorum quoque munera obire docuimus) verba faciens, non officia esse, sed ministeria circa sacrum altare dixit; ab officiorum classe, ea in ministeriorum classem detrahens, quod non dignitatem aliquam, aut in populos auctoritatem habere viderentur, sed ministerium tantum circa sacrum altare imponent; in quo tamen ordinibus ecclesiasticis magis accensenda erant. Unde acolythatus eo titulo ceteris minoribus excellit, quod ad sacre Eucharistiae ministerium præ ceteris immediatius referatur. Quare quod canon 69 apostolorum recensens personas omnes in gradibus ecclesiasticis constitutas, ex minoribus ordinibus solos lectores recenseat, causa esse potuit ea quam retulimus, quod scilicet lectoratus officia præ ceteris ordinum minorum magis essent usitata, illiusque gradus maior videretur esse necessitas; quæ causa etiam movisse dicenda est concilii VIII sub Adriano II pontifice summo, et Basilio imperatore contra Photium habiti, Patres, ut cum, c. 3, *gradum omnem ecclesiasticum*, ei transeundum dixisset, qui episcopus est promovendus, solum tamen lectoratus gradum ex minoribus enumeret, quia nempe solus ille *probationis* videbatur esse potissimus gradus in quo morari debet qui ad superiorem Ecclesie dignitatem conscendere nitebatur. Damascenus quoque dum lectoratus primum, subdiaconatus secundum ordine gradum asseruit, vel de gradibus loquitur, in quibus *ordinandus* erat, et qui ordinatè unus post alium, interjecta inter singulos quidam temporis intercapedine ascendeantur; vel de iis quæ non pura viderentur ministeria, sed aliquam secum habere dignitatem videbantur.

XXIX. Septimò diluuntur ea etiam argumenta omnia quæ contra singulos minores ordines proponuntur; nam, quod ad acolythatum spectat, imbecillum est argumentum quod ab omissione trahitur ad negationem, nec ex eo quod acolythorum mentio nulla esset apud Clementem Romanum, Ignatium, Tertullianum, Epiphanium, auctoritatem de septem Ecclesiæ gradibus, Isidorum Hispanensem, ubi de Ordinibus ecclesiasticis disserit, sequi debet ab iis acolythatus ordinem, aut negatum aut ignotum fuisse: cum enim apud eundem Isidorum apud quem prætermisum miramur in libro de ecclesiasticis Ordinibus acolythatus mentionem, non semel ejusdem ordinis alibi faciam legamus, puta in libris Originum, ubi de clericis disserit, et in epistola ad Ludivredum episcopum Cordubensem, in qua clericorum ordines omnes gradusque recenset; quidni et eadem ommissio apud alios confutatore poterit, quatenus acolythatus ordinem commemorat, sicut agnovisse fideus est prædictus Isidorus? nisi fortè malimus dicere acolythatum ab Epiphanio præsertim, auctoritate de Ecclesiæ gradibus, et Isidoro inter ecclesiastica officia prætermisum, quod in populum nullam auctoritatem potestatemque inferret, ideòque videretur potius (quod de deputatorum, seu cæroferariorum munere, ex Citirio relictum) purum circa altare ministerium, quam ecclesiasticum, cum dignitate, et aliquâ in populum

prærogativâ, officium; à Tertulliano verò, Ignatio et aliis omissum quod eorum referendorum occasio sese minimè obtulerit. Quod ad exorcistatum pertinet, dicendum est exorcistas alios dici, qui cum gratiam à Deo obtineant curationum (quæ apud Christianos priorum seculorum passim vigeat), precibus et divini numinis adjurationibus vexatos à dæmone liberant, eosque non ordinatione fieri, sed tam ex gratiâ quam Deus dabat, et sine hominis ministerio manifestabat, tam ex bonâ voluntate ejus qui cum eâ gratiâ curationum operari volebat, et preces atque opera pia ejus rei causâ conferebat; quo modo citata apostolicarum Constitutionum verba, alioqui perobscura interpretari convenit: alios autem esse, qui ab Ecclesiâ ad hoc minimè constituti sunt: quos ordinatione fieri prædictæ apostolicæ Constitutiones non negant. Lectoris autem ordinem, non Augustini testimonia, non Ecclesiæ Alexandrinæ consuetudo à Socrate et Nicephoro relata evertunt; neque enim Augustinus qui, epist. 235, lectorem dicit *deputari*, ordinari negat: nec verbum *deputari*, loco apud Augustinum citato, idem est quod committi, sed idem quod existimari; negat siquidem hec loco eum convenienter lectorem existimandum, in actu nempe secundo (ut loquuntur philosophi) *ecclesiasticum lectorem*, qui ecclesiasticas scripturas non legerit: sicut solenne vulgò est dicere doctorem convenienter minimè eum habendum, qui nunquam docuerit: quod verò, epist. 261, *lectionis* officium gradum lectoris appellet, non ideò ordinem esse negavit, nam omnis ordo aliquo modo officium est, sed non omne officium ordo est. Alexandrina autem Ecclesia catechumenis legendi munus, non lectoris gradum concessisse dicenda est, sicut monialibus feminis, ordinis gradusque ecclesiastici incapacibus, Ecclesia idem officium aliquâ jam ratione permittit; ex quo non sequitur lectoris gradum, in quo, ex officio proprio, et peculiari potestate ac benedictione, lectio sacrarum Scripturarum exercetur, non esse propriè dictum ordinem ecclesiasticum. Similiter, quamvis imperitis ostiarii munia permittuntur, gradus tamen non nisi clericis et peritis; quippe cum Gelasius, epistola ad episc. Lucaniæ, cap. 3, in objectione laudatâ, in omnium ordinatione clericorum inspicere et inquiri velit, si qui ordinandus est: *Assecutus sit litteras sine quibus*, inquit, *vix ostiarii possit implere ministerium*; feminis verò non simpliciter, sed cum restrictione, ostiarii munia conceduntur, ut alibi docelimus: nec profana ipsa dicenda sunt, quæ templorum administrationem, et divinæ Eucharistiæ congruam susceptionem respiciunt; ideòque nulla pariter ratio convincit ostiariatum à numero ecclesiasticorum ordinum esse removenum.

XXX. Denique, non ideò quod septem ordines admittuntur, sequitur plura septem Sacramentis admittere debere: primò enim, esto singuli ordines singula essent Sacramenta totali specie diversa, non ideò plura septem Sacramentis, quæ nobis Ecclesia præscribit, admittenda essent, quia omnes ordines sub uno Ordinis Sacramento continentur; sicut, licet bru-

tum in varias species dividatur, non ideo sequitur animalis plures esse species quam duas, hominem et brutum. Seundo, nec proprie totalia et absolute diversa Sacramenta dici possunt singuli ordines, sed participationes majores vel minores sacerdotii; sacerdotium vero perfectus Ordo est, Sacramentique ordinis perfectio, ac plenitudo, cum essentialiter Ordo ad sacram Eucharistiam referatur, quem finem solum sacerdotium obtineat, quia solum potestatem ejus conficiende complet; ex quo etiam fit ut singuli ordines, seorsim considerati, ordines quidem sint et Sacramenta, sed inter se et cum sacerdotio collati, diversa absolute Sacramenta dicenda non sint, nec absolute diversi ordines, quia omnes unicum efficiunt Sacramentum, propter unicum finem, ex quo rerum moralium unitas petitur, qui in solo sacerdotio perfectus obtinetur; quod his verbis quae habentur in libro Numerorum significari docet D. Thomas, quibus constituturus 72 seniores, qui cum Moysse populum Israeliticum judicarent, dixit Dominus Moysi, Numer. 11: *Auferam de spiritu tuo, tradamque eis ut sustentent tecum onus populi*; idque etiam habitus et dispositionis, potentiae et impotentiae naturalis exemplis adumbrare possumus, quorum singula qualitates sunt, sed non diversae inter se qualitates, cum dispositio nihil sit quam imperfectus habitus, et impotentia naturalis nihil quam imperfecta potentia; ita minores ordines imperfectum sunt sacerdotium; quo sensu *diaconus in secundo sacerdotio* constitutos dixit Optatus, lib. 1 contra Parmen., et sacerdotii nomine nonnunquam ordines sacerdotie inferiores vocantur, quod sacerdotii sint quaedam participationes, seu imperfecta sacerdotia.

XXXI. Septimò et ultimò respondemus, esto doctores aliqui catholici censuerint septem praedictos ordines ab apostolorum temporibus non coepisse, sed progressu temporis ab Ecclesiâ sapienter institutos fuisse; hanc tamen opinionem post concilii Tridentini definitionem non videri tutam; controversum quidem esse potest, num à Christo praedicti isti ordines instituti sint; indubitatum autem apud nos esse debet, ab Ecclesiâ incunabilis, sicut diaconatus, quem Acta apostolorum perhibent, et Epistolæ Pauli memorant, ita et cæterorum inferiorum ordinum nomina ac ministeria fuisse; id enim expressè definit Tridentina synodus, tum ubi veram et catholicam de Sacramento Ordinis doctrinam tradit, tum ubi praedictorum ordinum functiones praescribit; priori quidem loco, postquam convenientem istorum ordinum institutionem fuisse docuit, sess. 25, cap. 2: « Ut in Ecclesiâ ordinatissimâ dispositione plurimi et diversi essent ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deservirent, ita distributi, ut qui jam clericali tonsurâ insigniti essent, per minores ad majores ascenderent, » mox ista subdit: « Nam non solum de sacerdotibus, sed et de diaconis sacrae litteræ apertam mentionem faciunt; quæ maximè in illorum ordinatione attendenda sunt, gravissimis verbis docent; et ab ipso Ecclesiæ nascentis initio, sequentium ordinum nomina, atque uniuscujusque eorum propria ministeria in usu fuisse co-

gnoscuntur. » Posteriori quoque, sess. cit., cap. 17 de Reform.: « Sanctorum ordinum a diaconatu ad ostiariatum functiones ab apostolorum temporibus in Ecclesiâ laudabiliter receptas fuisse praemittit. Quamvis porro in argumentis Epistolæ sancti Pauli ad Colossenses, et utriusque ad Thesalonicenses, mentionem Onesimi acolythi, et in argumento Epistolæ ad Philippenses, Euphroani lectoris non haberemus, quamvis apud Clementem Romanum lectorum, ostiariarum, subdiaconorum, apud Ignatium insuper exorcistarum et subdiaconorum nulla mentio superesset; valeret apud quemque cordatum virum Augustini regula, juxta quam apostolicam eam esse traditionem indicavit, lib. 4 de Baptismo, contra Donatistas, *quam homines sursum versus insipientes non videbunt à posterioribus institutam; proindeque*, cum seculis sequentibus praedictum ordinum in omnibus, vel saltem fere omnibus, Ecclesiæ regionibus nomina ministeriaque teneamus, ut superius ostendimus, temerè quis ab apostolis praedictorum ordinum originem negare videretur. Quod ergo ad Petrum Blesensem supra in objectione laudatum spectat, tantæ non est apud nos auctoritatis, ut contrarium nobis persuadeat. Magister verò Sententiarum, in objectione item citatus, non de institutione, sed de usu eorum ordinum locutus est; neque pariter quicquam officium synodi Placentinae aut Leonis II decreta; nam synodus Placentina non dicit olim fuisse tantum duos ordines, sed duos sacros ordines, presbyteratum et diaconatum; quia nempe subdiaconatus non semper castitatis obligatio annexa fuit, ob quam obligationem jam speciatim dicitur ordo sacer; quod specialiter hominem Deo consecrat, quamvis omnes ordines etiam minores sacri dici debeant, habitâ ratione sanctitatis quam habent, et potestatis ad sacra officia quam tribunt; sicque decretum istud interpretatur Innocentius III in epistolâ decretali, quâ quaestionem dirimit de subdiacono in episcopum eligendo. Leo quoque IX, dum duos tantum ordines sive à Christo institutos, sive ab apostolis traditos esse nos docuit, de ordinibus sacerdotum loquitur, non clericorum, invehens scilicet in chorepiscopos, qui nec episcopi esse poterant, nec simplices presbyteri videri volebant; quibus similia dicunt Anacletus, Damasus et alii.

ARTICULUS II.

De subordinatione ecclesiasticorum ordinum.

§ 1. *Argumenta quibus probatur antiquitus observata hæc subordinatio, vetitæque apparent promotiones per saltum.*

1. Stabilito ordinum ecclesiasticorum numero, hic demum quaeritur utrùm ad superiorem ordinem non nisi per inferiorem aditus olim pateret, eique qui ad sacerdotium contenderet, prius omnes minorum etiam ordinum gradus conscendere oporteret. Ut hoc postremum credamus antiquitus observatum fuisse multa nos movere possunt: primò quidem decretum Caii papæ vetustissimum, quo omnibus mandat, epist. Felici, « ut ad ordines ecclesiasticos sic ascendant in Ecclesiâ qui ordinari merentur; id est, si quis episco-

pus esse meretur, sit primò ostiarius, deinde lector, postea exorcista, inde sacretur acolythus, demùm verò subdiaconus, deinde diaconus, et postea presbyter; et exinde, si meretur, episcopus ordinetur. Quòd ne novum forte Cui decretum videatur, Tertulliani et Clementis Alexandrini testimonia in contrarium faciunt; licet enim isti expressè singulorum ordinum, graduumque non meminerint, quibus ad sacerdotium ascendi debeat, ad dignitates tamen ecclesiasticas non nisi servato singulorum graduum ordine ascendi doceant; proindeque cum superius statuerimus varios illos gradus, sequitur nullum eorum ex majoribus, nisi minori præhabito obtineri potuisse. Audiamus Tertullianum laquentem, lib. de Fugâ in persecutione. *Hoc sentit et facere omnem servum Dei oportet, etiam minoris loci, ut majoris fieri possit: si quem gradum ex persecutionis tolerantia ascenderit; quod similiter docet, de Prescript., cap. 41, dum eorum leves, temerariasque ordinationes perstringit, qui neophytos collocaant, et in quorum castris facillè proficiebatur. Audiamus et Clementem Alexandrinum, lib. 6 Strom., hæc verba proferentem: Nam hæc quoque progressiones episcoporum, presbyterorum, diaconorum sicut, ut antior, imitationis gloria amplifica, et illius æconomice ac dispensationis quam dicunt Scripturæ illos expectare qui insistentes vestigiis apostolorum, vixerunt in perfectione iustitiæ, convenienter Evangelio.* Subdit verò eos qui iuste vixerunt primum diaconos, mox presbyteros futuros, gloria enim differt à gloria, donec crescant in virum perfectum; quæ comparatio satis obscura est, progressumque justorum in virtutibus, ni fallor, denotat, de quibus dicitur: *Ibunt de virtute in virtutem*; sed quocumque tandem modo intelligatur, ex ea apertè deducimus in ecclesiasticis ordinibus, secundum Clementem Alexandrinum, quandam esse ascensionis scalam, et non nisi per inferiores gradus ad superiores aditum cuiquam patere.

II. Secundò, movere nos potest synodi II Romane canon 11, qui dempto ostiariatu singulos ordines non solum unum post alium recipiendos, verum etiam in singulis longo tempore morandum esse constituit, præterquam in gradu exorciste, in quo uno die dumtaxat morari permittit; cum tamen ostiariatus gradum prætermittat. in contrarium quoque assumi potest: verum neminem inesse canonis hujus ecclesiæ in quo ordinum interstitia enumerantur, omissum esse ostiariatus gradum probabiliter suspicari possumus: tum quòd in Epilogo ipsius, ostiariatus mentio habeatur, statuaturque, *ut si quis desideraret in Ecclesiâ militem aut proficere, esset prius ostiarius, deinde lector, et postea exorcista, per tempora quæ episcopus constituerit, deinde acolythus annis quinque, subdiaconus quinque annis, custos martyrum annis quinque, diaconus annis quinque, presbyter annis tribus, quæ lectio non est rationi consentanea et Ecclesiæ praxi, quam alia, juxta quam triginta annis promovendus ad superiores ordines lector esse jubetur, uno die exorcista, et acolythus decem annis, etc.*: tum quòd in Pontificali Damasi (cui Vitarum summorum pontificum scripto-

res et Breviarium Romanum consentiunt) firmatur Epilogi lectio, et non nisi decursis omnibus ecclesiasticis gradibus, etiam ostiarii gradu, ad pontificatum quemquam eligi decreto Sylvestri permissum dicitur; tum denique quòd ex concilio Romano sub Sylvestro, 275 episcoporum, in iis omnibus gradibus, antequàm ad superiores conscendatur, temporum aliqua intervalla statuta sint, in ostiariatu annus unus, in lectoratu viginti, in acolythatu, subdiaconatu et diaconatu anni quinque in singulis.

III. Tertiò, Syricii, Innocentii I, Zozimi decreta afferri possunt, quæ neminem nisi ordinatè ad sacerdotium promoveri volunt; sed Syricius, epist. 4, qui monachos in minoribus per gradus singulos promoveri jubet, qui, quot in gradibus singulis tempora insumi debeant minutatim persequitur, ostiariatus non meminit, sed eum qui à pubertate ad sacerdotium paratur, à lectoris ministerio aggredi ecclesiasticum obsequium, tum exorcistam, acolythum, subdiaconum, diaconum per ordinem fieri præcipit; grandævos autem, vel lectores, vel exorcistas primum fieri, tum post biennium acolythos et subdiaconos creari, antequàm diaconatus aut presbyteratus ordine insigniantur. Innocentius I non ostiarii solum, verum et exorcistæ et subdiaconi gradus insuper prætermittit tanquàm minùs necesarios. Zozimus diaconum futurum primum inter lectores vel exorcistas, tum inter acolythos vel subdiaconos probandum asserit, proindeque nec ostiariatus meminit, nec absolutè quatuor prædictos illos gradus necesarios astruit, sed ex lectoratu vel exorcistatu alterutrum, ex subdiaconatu item et acolythatu alterutrum necessarium esse demonstrat, ideòque videntur potiùs ii pontifices ad contrariæ sententiæ defensionem proferri posse: sicut etiam Sardicense canon 10, qui, etsi statuerit in uno quoque gradu ad episcopatus fastigium ascendere eum qui dignus judicatus fuerit, non subdiaconi tamen, non ullius ex minoribus ordinibus, præterquam lectoris, meminit; quasi solus lectoris gradus necessariò ei conscendendus sit, qui ad diaconatum, presbyteratum, episcopatum conscendere voluerit; possunt tamen hæc omnia in hanc sententiam trahi, ut ordinationes per saltum iisec vetentur canonibus, quamvis interstitia inter singulos ordines, non in singulis ordinibus observanda præscribantur, sed in quibusdam dumtaxat: et ideò omittantur illi gradus, in quibus non necessariam probationem ecclesiasticæ leges statuiebant; cui interpretationi favet Bracharense I concilium, c. 58, quod in officio lectorum vel diaconatus disciplinam ecclesiasticam disci, per singulos gradus ad sacerdotium venire præcipit; favet quoque Cælestinus papa, qui, epist. 2 ad episcop. Gall., cap. 5, non nisi in inferioribus ordinibus instructos episcopatum pertingere voluit, ut minoribus initiati officis ad majorem firmentur.

IV. Quartò urgeri possunt varia alia decreta Gregorii I, synodi Saessionensis apud S. Medardum, Alexandri II et Innocentii III, quæ evidentius propositum ostendant: *Ordinatè, inquit Gregorius,*

epist. 110, lib. 7, ad Syagrium et alios episcopos, ad ordines ascendendum est; nam casum appetit qui ad summum loci fastigium, postpositis gradibus, per abrupta quant assensum; seminus autem quia a dedicati parietes non prius lignorum pondus accipiunt, nisi a novitatis sue humore siccentur; ne si ante pondera, quam solidentur, accipiant, cunctam simul ad terram laborem deponant. Synodus praedicta Suesionensis, act. 6, in fine, in accusatione Hinemari, statuit, cum *qui saltu sine gradu diaconi ad sacerdotium prosiliit, in degradationem debitam resilire debere*. Alexander II Crimaldo Constantiensi rescribens de ordinationibus inordinatis et per saltum, ut loquuntur, ita discribit: « Sollicitudo dilectionis tuae studuit consulere utrum portator istarum litterarum diaconatus et presbyteratus officium idoneus sit peragere, necne, cum ad id praepostero cursu, subdiaconatus ordine postposito, negligentia potius quam superbia cognoscatur ascendisse. Unde nos consulenda charitati tuae, mandamus ut ab officio sacerdotali eum prohibeas, donec proximo quatuor Temporum jejuniis, subdiaconatus ministerium sibi recte imponas, et sic deinceps ad maiora officia cum redire cemas. Innocentius III his similia habet, epistolâ decretali ad episcopum Bononiensem, cap. unico, de clerico per saltum promotus: « Tuus, inquit, litterae continebant quod, sicut ex relatione quorundam receperas, P. presbyter, diaconatus ordine praetermisso, se fecit ad sacerdotii ordinem promoveri; ipse tibi quoque secretò confessus est se pro certo nescire si res taliter se haberet; sed ex quo boni viri hoc asserebant, inter quos fuerat conversatus, credebatur assertioni eorum, eò quòd tempore, quo ordines inferiores susceperat, infra annos discretionis fuerat constitutus, etc., mandamus quatenus condignam poenitentiam pro huiusmodi negligentia iungas eidem, quâ peractâ (quia non intelligitur iteratum quod factum esse nescitur), ipsum in diaconum ordinare procures, et sic de misericordiâ eundem ministrare permittas in ordine sacerdotis. » Addo Innocentio IV litteras ad episcopum Tusculanum capite superiori citatas, quibus Graecos hunc ordinem pervertentes reprehendit, et sicque, ut eum observent, praecipit. Ex quibus omnibus praedictam subordinationem colliges; nam, quavis Alexander II et Innocentius III eos solim reprehendant, qui presbyteratum abque diaconatu, vel hunc absque subdiaconatu suscepere, sanè cum ceterorum ordinum par videatur esse ratio, perperam infertur agere quicumque ad aliquem ex superioribus ordinibus, non suscepto inferiori, promotus fuerit. Nec dicis Alexandri II et Innocentii III et IV, non adeò antiqua esse decreta, ut antiquitùs id observatum esse ostendant; nam esto nonnisi seculo XI, Alexander II, et in fine seculi XII Innocentius III sedisse noseantur, quia tamen eorum non nova decreta, quæque novum jus faciant, sed responsa proferimus, in quibus antiquas leges et veterem Ecclesiae consuetudinem eos sequi oportuit, cum nulli ante eorum tempora, nisi vetustissimi canones, ordinationes per saltum prohibeant, sequitur ipsorum

responsa veteris moris non improbabilia esse iudicia atque argumenta.

V. Quanto eundem morem antiquitus in usu fuisse variis exemplis demonstramus; sic enim Celerinus lector à Cypriano constitutus, presbyterque jam tum designatus, non tamen presbyteri honorem statim postea consecutus est; sed cum ex et solùm diaconus, si Martyrologis Bede, Adams et Alwardi attribenda fides est, Romæ martyr occubuit, ex quo discas, nefas olim visum fuisse lectorem presbyterum fieri, nisi prius ceteros gradus, saltem diaconi ordinem prius suscepisset. Sic Athanasius, à Gregorio Nazianzeno, orat. 4 in laudem Athanasii, ad Alexandrinum theonem evectus dicitur, *cum omnem graduum seriem pertransisset*. Sic Ambrosius, licet omnibus populi votis ad Ecclesie Mediolanensis regnum quantocius expetit, baptizatus tamen prius à Paulino ipsius Vite scriptore, *factus omnia ecclesiastica officia implere, atque octava die episcopus ordinatus*; nec me foris conjectura fallit, si Ambrosium existimavero singulis diebus singulos episcopatu inferiores ordines suscepisse, et officia explere, octavo verò die ad sacerdotii fastigium et ordinum apicem fuisse promotum. Sic Cyprianus, ab Aldhelmo, sancti Gregorii discipulo, per septenos Ecclesie gradus paulatim proficiens ad summum pontificatus apicem feliciter pervenisse dictus est. Sic Epiphanius Paulinianum, Hieronymi fratrem, monasterio sacerdotibus indigenti presbyterum consecraturus, etsi sacerdotum penuria urgeret, diaconum tamen creavit, et diaconatus officium exercere curavit, antequàm presbyterum ordinaret; quem utique, si praedictus nos minime vguisset, statim presbyterum creare potuisset. Sic S. Epiphanius, cum ad episcopatum raptus esset, incitante praesertim B. Pappo, qui cum divinâ visione episcopum Cypri futurum prænoverat, prius tamen diaconus ac presbyter quàm episcopus ordinatus refertur. Sic Hieronymus, epist. 1 ad Heliodorum, de Nepotiano presbytero scribens, *fit, inquit, clericus et per solitos gradus presbyter ordinatur*. Sic S. Joannes Silentiarius, apud Metaph. et Sur., à Sebastiano metropolitano, in episcopum consecratus fuisse dicitur, *ut quâ ecclesiasticorum graduum jam omnia pervenisset consequentiam*. Sic S. Sulpitius, postquàm in clerum attensus esset, scribitur *per gradus ad altiora promotus, cum leviticam adeptus esse transierunt*. Sic Badochisilus, regie domus major, Cœnomanensis episcopus electus, tonsuratus, gradus quos clerici sortiuntur ascendens, post quadraginta dies, migrante sacerdote, successisse, à Gregorio Turonensi narratur. Sic plures alii, ne innumerare enumerare conemur, nonnisi decursis omnibus ecclesiasticis gradibus, olim sacerdotum obtinuisse leguntur. Itaque cum, ut apud Frodoardum refertur, Adrianus presbyter vitiosè, et, ut putabant synodi Suessionicae Patres, invalidè diaconus ab Ebbone ordinatus, à Lupo Catalaunensi antistite presbyter consecratus fuisset, « iudicatum est à synodo eundem episcopum nihil damnationis, de illius ordinatione attingisse; sed qui

salu, sine gradu diaconi, ad sacerdotium prosilierit, in degradationem debitam resilire debere; » quæ sententia demonstrat usitatum tunc temporis fuisse ut qui non suscepto diaconatus ordine promoti fuissent presbyteri, de gradu malè suscepto deturbarentur.

VI. Denique vetus id quæ habetur in antiquissimis Pontificalibus regula confirmat, præcipiens ut si qui laici in episcopos eligantur, inferiores omnes ordines prius suscipiant, quàm supremum; si in inferioribus ordinibus constituti sint, supremum non obtineant, nisi postquàm medios susceperint; idque ex antiquo isto usu servare solet sancta Romana Ecclesia; servant Occidentis omnes Ecclesiæ, ejus observationis initium si ex canonibus petitur, antiquissimum esse debebit, nec nisi à Caio summo pontifice et synodo Romanâ sub Sylvestro originem ducere poterit; sin verò isti ipsi Capi pontificis et synodi Romanæ canones aut suspecti habentur, aut, si germani, rem prius traditam firmasse creduntur, nonnisi ab apostolico fonte consuetudo ista profluxisse credenda erit.

§ 2. Argumenta in contrarium proferuntur.

VII. Contra verò non adeò semper religiosè universorum ordinum saltem minorum subordinationem istam observatam fuisse, nec semper susceptis omnibus inferioribus ordinibus ad majores devenit fuisse, pluribus argumentis contendere potest aliquis etiam catholicus; primò quidem exemplis, quorum aliqua tantum et pauca, non omnia, referemus. Cyprianus quidem, epist. 35, de Aurelio lectore loquens: *Placuit, inquit, ut ab officio lectoris incipiat*. Celeritum quoque nullo cum esset insignitus ordine (quem nempe non decuisse sine honore ecclesiastico diutius esse, sibi visum scribit) ad lectoratus gradum se promovisse asserit, epist. sequenti. Idem pariter Optatum ex lectore, et audientium doctore, à se hypodiaconum constitutum declarat, omissis proinde exorcistæ et acolythi gradibus. Gregorius quoque Nazianzenus in eos invehens qui præcipiti gradu ad sacerdotium ferrentur, Basilium aliter se gessisse narrat: quippe qui populo libros lectionis antequàm presbyter Casariensis crearetur, innuens profectò sufficere ad ordinatam sacerdotii ascensionem, lectoris gradum præcessisse, in quo sacerdotio initiandus probaretur, etiamsi ceteri non præcesserint. Martinus primùm exorcista à S. Hilario Pictaviensi creatus, ex eo gradu sacerdotium attigisse narratur. Chrysostomus à lectoratu, quem à Zenone receperat, ad diaconatum promotus, deinde presbyter, postea episcopus. Eutychius, patriarcha Constantinopolitanus, ex lectore diaconus, ex diacono sacerdos, ultimò episcopus consecratus à Metaphraste refertur. Casarius Arelatensis, à S. Sylvestro episcopo Cabilonensi in clericum attonsus, postea monachus, tum ab Eonio Arelatensi diaconus, demùm presbyter, et ex presbytero episcopus. De Joanne Cabilonensi episcopo refert Sidonius Apollinaris, lib. 4, epist. 25, lectorem hunc primùm, sic ministrum altaris (id est, diaconum), processu temporis archidiaconum, postea secundum

ordinis sacerdotem, seu presbyterum creatum, antequàm ad episcopalem sedem vocaretur. De S. Felice scribit S. Paulinus Nolanus episcopus, cum primis in annis lectorem, exinde exorcistam, tum sacerdotem fuisse. Epiphanius Ticinensis, teste Ennodio, Vitæ ipsius scriptore, « cœlestis militiæ tyrocinium annorum fermè octo lectoris suscepit officium; » ex quo ordine subdiaconus creatus est, mox diaconus, postea presbyter, ultimò episcopus. S. Marcellus episcopus Parisiensis, teste Fortunato Pictaviensi, solum lector antequàm subdiaconus effectus. S. Theodorus, Siceorum archimandrita, qui postea Ancyranus episcopus factus est, ex lectore postridie subdiaconus, diaconus, presbyter factus narratur à Gregorio presbytero in ejus Vitâ, qui tamen omnes cleri ordines ibidem dicitur suscepisse. S. Ignatius, patriarcha Constantinopolitanus, ex lectore subdiaconatum ac reliquos ordinum gradus consecutus narratur à Nicetâ, Vitæ ipsius scriptore. Cato quidam presbyter, apud Gregorium Turonensem, lib. 4 Hist. Franc., cap. 6, se clericatus gradus canonicè semper institutione sortitum probare contendens, lectorem se decem annis fuisse, tum subdiaconum, diaconum, presbyterum pluribus annis meruisse jactat. Bernardus episcopus Hildesemensis, seu Hildesensis, ab Osdago episcopo exorcista, à Villegiso archiepiscopo subdiaconus, tum diaconus, deinde presbyter sacratus est. Plura alia exempla proferri possunt, ex quibus pateat saltem minorum ordinum aliquem, vel plures prætermisissos, sæpiusque uno tantum ex iis suscepto, ad majores perventum fuisse, interdum etiam subdiaconatum omissum esse, aliquando pariter diaconatum; quibus tamen omissis ad sacerdotium ascensum patuisse.

VIII. Secundò huic etiam favet Sardicense citatum concilium, quod ex minoribus ordinibus lectoris gradum ad majores duntaxat necessarium statuit, subdiaconatum etiam tanquàm minùs necessarium prætermittit. Favere etiam videntur Syricius, Innocentius, Zozimus citati, qui omnes ostiariatum prætermittunt, à lectoris gradu ecclesiasticam militiam auspicantur; in eoque differunt, quòd Zozimus in exorcistatu et lectoratu velit ordinandos probari, et in acolythatu vel subdiaconatu; Syricius verò grandævos lectorum aut exorcistarum numero sociari prius velit, tum acolythos et subdiaconos fieri: adeò ut de ordinibus, de quibus ille cum conjunctione, iste cum disjunctione loquatur, et è contra; Innocentius verò nec ostiariatum, nec exorcistatum, nec subdiaconatum omninò nominet; esto omnes quidem convenient quòd diaconatum et presbyteratum episcopatu præsupponi velint. Favet et Gelasius I summus pontifex, qui continuò aliquem lectorem legitime fieri, tum acolythum, postea subdiaconum, diaconum, presbyterum scribit, ideòque ostiariatum et exorcistatum nullo in loco reponit, eosque prætermitti posse nobis auctor esse potest. Quibus adde Græcorum morem, quos contra primorum seculorum inveteratam consuetudinem probabile non est

minores ordines, solo ab eis retento lectoris gradu, prætermittere voluisse, sicut nunc de facto prætermittunt.

§ 3. *Quæ dubitationes circa præsentem questionem occurrere possint.*

IX. Dubium a tenu illud ex eo mihi potest quod cum omnium ordinationes nulle otras e forent, nec ordines utiles, ideo, si quæ sine functione, sine munere peragerentur, tanquam nulle haberentur, adeo ut ne quidem nominarentur, ut ex eo videre est, quod eorum qui *diaconus*, id est, absolute ordinantur, absque eo nempe quod Ecclesiæ ascriberentur alii, in quâ suis fungerentur officiis, ordinatio *diaconi*, seu *hritia et inanis* à concilio Chalcedonensi, can. 6, habeatur; quod eorum qui ex laicis, mox ad episcopale fastigium, mediis gradibus citò dekursis, promoverentur, ordinatio ab imperatore Justiniano, novellâ 6, cap. 1, *imagiaaria* vocetur; quod concilia et pontifices superius pro utrâque sententiâ citati, de inferioribus gradibus loquantur non simpliciter obtinendis, sed de eorum functionibus obeundis, ut in iis ordinandorum industria, scientia, probitasque elucere; ex eo itaque accidit ut gradus illos ecclesiasticos concilia, pontifices, Patres omitterent, quorum functiones ordi-
nandi minime obtinent vel quod eo tempore consuetudo non esset illos gradus recipere quos non erat necessarium exercere; vel quod esto consuetudo eorum temporum quidem ferret, ut singuli illi gradus, unus post alium tribuerentur, illi tamen solum nominarentur, ad quorum aliquis officia destinabatur, vel qui eodem die ultimo fuerant collati: sicut jam usitato more loquendi, si quis uno die omnes ordines minores recipiat, dicitur factus acolythus, et ex clerico evasisse censebitur acolythus; si quis etiam postea eodem die subdiaconus ac diaconus consecraretur, ex acolytho diceretur factus Diaconus. Unde exemplis, decretisque superioribus convinci tantum potest licitum fuisse nonnunquam aliquos ordinari, qui in singulis minoribus ordinibus non fuissent exercitati; imò et eodem aliquando die, vel saltem paucis, ob clericorum penuriam, quosdam ad episcopale fastigium evectos fuisse; non quod inferiores ordines non susceperent, sed quod in iis nequaquam se exercerent; decretum etiam ab Ecclesiâ fuisse ut, quia diversa sunt ordinandorum ingenia, et alius uni officio, alius alteri aptior est, non in singulis ordinibus minoribus singuli probarentur, sed aliquod eis officium committeretur; et, ut ait Ambrosius, lib. 1 de Offic., cap. 44, quia *alius distinguende lectioni aptior, alius psalmo gratior, alius exorcizandis, qui multo laborant spiritu, sollicitior, alius sacrario opportunior habetur; hæc omnia spectare solitus fuerit sacerdos, et quid cuique congruat, id officii deputare*. Sed aliud ordo ecclesiasticus, aliud officium; nam ordines omnibus ad maiora promovendis collati dici possunt, officia verò illis distributa fuisse, prout cuiusque ingenium, Ecclesiæ utilitas et ratio examinandi futuri sacerdotis respicebant; unde etiam accidebat ut quia rectoris officium usitatissimum et populo fideli maxime necessarium est, eique præsertim obeundo apti esse debent qui-

cunque ad sacerdotium parantur, ideo lectoris gradum præ cæteris concilia pontificesque commendarent, et in eo præsertim exercendo tempora aliqua præscripserint, cæteros tanquam minus necessarios interdum siluerint, nec tantoperè commendarent, quod Græcis occasio esse potuit ut ex minoribus ordinibus solum lectoris gradum retinerent, reliquos prætermitterent, nec eorum in eo negligentia mirari videri debet, cum supra ex Simone Thessalonicensi et Euthologio antiquo Græcorum docuimus, deputati, id est, ceroterarii seu acolythi benedictionem in usu apud eos fuisse, quæ postea in desuetudinem abierit: quidni similiter usitatas reliquorum minorum ordinum benedictiones neglexerint, solumque retinuerint lectoris ordinationem?

§ 4. *Diaconatum presbyteratui, et presbyteratum episcopatui semper præmissos.*

X. Consentaneæ ergo prædictis statuendum est, primò diaconatum presbyteratui, presbyteratum episcopatui semper fuisse præsuppositum; tum quod allata superius decreta id jubeant; tunc quod exempla quoque prolata, et Patrum testimonia id ipsum ostendant; tum quod inferius dicturi simus certius multò constare tres illos ordines sacramenta esse quàm cæteros; quare nec ipsos antiquitus neglectos aut prætermisos fuisse certius nobis et exploratus esse debet; tum quod illi saltem tres gradus hierarchiam mystarum efficiunt, ex quibus nempe hierarchiam divinâ ordinatione institutam constare asseruit Tridentina synodus. Hæc est autem hierarchiæ divinæ conditio, ut ad superiores nemo ejus gradus transferatur, nisi per infimos et medios; inter initiandos is est ordo ut fidelis debeat prius fuisse catechumenus, monachus debeat prius fuisse fidelis seu baptizatus; inter actiones is ordo, ut virtus illuminandi purgandi vim supponat, et perfectiva illuminatricem; ita ergo inter sacros mystagogos is ordo servandus est ut nemo presbyter, nisi diaconus prius fuerit, nemo episcopus, nisi presbyter consecratus extiterit, fieri debeat.

XI. Nec obstant aut Græcorum criminationes, qui Photio schismatico faventes Latinis objecerunt (1) quod aliquos diaconos, *non sumpto presbyteratus officio*, creâssent episcopos; aut ecclesiasticæ leges, quæ ex ordine diaconorum eligi posse concedunt episcopum; quas etiam ad subdiaconatum usque ampliavit Innocentius III; aut Cæciliani ordinationis exemplum, quem immediatè ex diacono episcopum consecratum eo argumento contendes, quod dixisse feratur ipse Cæcilianus se, si non ordinatus esset episcopus, iterum tanquam diaconum consecrandum esse: item quod ejus solum ordinationis in episcopum, non in presbyterum Optatus Milevitanus meminerit, cum tamen tantum ordine diaconus esset, quando ad pontificatum electus est. Nec similiter obstat quod Paulinus Nolanus seipsum fateatur nullo prævio or-

(1) De iis criminationibus Nicolaus, epist. 70 apologet. ad Hincm. Rhem. apud Flodard., cap. 35, lib. 5 Hist. Rhem., et Baron. tom. 19, ad ann. 867.

dine anteriori in presbyterum consecratum; quòd Cyprianum sacerdotium sine praevis ordinibus accepisse narret diaconus ejus Pontius, qui ipsius Vitam conscripsit; quòd Timotheum, Titum, Barnabam, Silam, Barsabam, aliosque apostolos sacerdotes unicà manù impositione presbyteratum, nullo priùs collato ordine, suscepisse Scripturæ innuant, unicam tantum ipsorum ordinationem memorantes.

XII. Non, inquam, hæc obstant; primò enim videtur Græci objecisse solummodò Latinis, quòd diaconos absque eo quòd in officio presbyterali probati fuissent, episcopos eligerent; nam Græci, ut habetur in Epistolâ citatâ Nicolai I, solum presbyteratûs officium omissum objiciebant, non ordinem: quam proinde criminationem refellens prædictus Nicolaus, in ipsos Græcos retorquet, qui videlicet Photium ex laico patriarcham consecrare moliti fuissent; at Photium refert Nicetas primo die monachum ex laico, secundo lectorem, tertio subdiaconum, quarto diaconum, quinto presbyterum, sexto episcopum fuisse consecratum. Verùm esto Græci ordinem presbyteratûs omitti solum à Latinis in ordinatione episcopi criminarentur, nullius esset ponderis ipsorum criminatio, qui nempe, ut ex epistolâ superiùs laudatâ Nicolai liquidò patet, varias alias calumnias falsò et mendaciter Latinis improperebant, ut quòd Spiritum sanctum à Patre procedere negarent; quòd uterentur aquâ pro Chrismate, etc. Secundò ecclesiasticæ leges diaconum in episcopum eligi permittunt, quatenus scilicet eo tempore quo in episcopum quis eligitur, non requirunt ut diaconatûs ordinem attigerit, dummodò tamen ante episcopatûs consecrationem, presbyteratûs ordine initietur; ideòque eum qui ita eligitur, fatendum erit non ex diacono immediatè, sed ex presbytero episcopum fieri, id est, ordinari, quamvis jure dici possit ex diacono immediatè fieri episcopum, id est, eligi. Tertiò, nec Cæcilianus immediatè ex diacono ordinatus est episcopus, et quæ ad id probandum ab Antonio de Dominis (à quo omnes ferè istæ objectiones contra Ecclesiæ catholicæ morem proponuntur) adducta sunt, nullatenus concludunt; res enim ita habet: Cæcilianus Carthaginensis, à populo electus, à Felice Aptungitano consecratus est, quam ordinationem Purpurius et alii schismatici Donatarum auctores criminati sunt, imposito per calumniam Felici ordinatori traditionis crimine; occasione cujus rei à Cæciliano narrat mandatum Optatus, lib. 1, ut si Felix in se, sicut illi arbitrabantur, nihil contulisset, ipsi tanquam adhuc diaconum ordinarent Cæcilianum: ex quo inferri non potest Cæcilianum fuisse duntaxat episcopum consecratum, non presbyterum, adeòque irrità solum declaratâ ejus ordinatione episcopali, ad diaconi gradum ipsum rediturum, quasi nimirum solam ipse ordinationem episcopalem suscepisset; nam ab eodem Felice discimus, Cæcilianum, tam presbyterum quam episcopum consecratum, imò episcopum consecrari non potuisse quin priùs presbyter consecraretur, cum episcopus sit summus presbyter, ut diximus, iterumque inculcabitur; sed quia, si aliquo vitio, ex parte mi-

TH. XXIV.

nistri, ejus ordinatione episcopalis laboravit, opus fuit et presbyteralem laborasse, quippe cum utramque ab eodem Felice suscepisset, rectè dixit ipse, damnatâ suâ ordinatione in episcopum Carthaginensem, sibi quoque presbyteralem gradum adimi, et solum diaconalem reliquum esse: neque qui solius ejus episcopalis ordinationis meminit Optatus, ideò presbyteralem negavit, quæ et episcopali præsupponitur, et aliquâ ratione in eâ includitur, ut diximus, iterumque dicemus. Quarto, cætera exempla, quæ proferuntur, solum probant aliquos in inferiorum ordinum ministerio minimè exercitatos, aliquando fuisse presbyteros consecratos, sed non probant presbyteratûs ordinem alicui dari, qui diaconatûs ordine non esset insignitus, aut episcopatum ei dari qui non esset presbyter consecratus; hancque interpretationem, si attentè Paulini Nolani epistolâ superiùs laudatâ ad Severum et Amandum legeris, non dissentaneam, imò valdè consonam adverte. Testimonium verò Pontii diaconi de Cypriano non solum interpretationem nostram admittit, verum etiam astruit, et adversariorum opiniones confodit; nisi enim episcopus consecrandus reliquos suscipere deberet ordines, maximè verò presbyteratum, ad quid Cyprianus episcopus ordinandus vel eodem die, vel saltem brevi tempore interjecto (quod proinde pro nullo habetur) reliquos ordines, maximè verò presbyteratum suscepisset? Hoc autem de Cypriano videtur asserere Pontius diaconus in Vitâ S. Cypriani: *Presbyterium, inquit, et sacerdotium simul accepit*; ergo presbyter creatus est ut episcopus fieret: *Quis, enim addit, non omnes honorum gradus crederet tali mente credenti?* Quid verò ista indicant, nisi Cyprianum omnes ecclesiastici honoris seu clericalis ordinationis gradus et meruisse, et simul accepisse? tantum igitur abest ut Cyprianum Pontius ejus diaconus immediatè episcopatum suscepisse narret, quem nempe ab ostiariatu pastoratûs opus aggressum Nazianzenus, Aldhelmus verò per septenos gradus ad episcopatum pervenisse narrat, ut jam docuimus. Quod de Timotheo, Tito, Barnabâ, Silâ aliisque hujusmodi refertur, eos non perceptâ presbyterali ordinatione episcopos consecratos, gratis dicitur, et à nobis jure negatur, cum et apostolos in Cænâ Domini presbyteros priùs, tum post ascensionem episcopos creatos fuisse doceamur.

§ 5. *Presbyteratum necessariò episcopatu prærequiri, non cæteros inferiores ordines superioribus.*

XIII. Secundò etiam concludendum est maximam esse differentiam inter presbyteratum cum episcopatu collatum, et inter cæteros ordines cum presbyteratu comparatos. Etenim episcopalis ordinatione nulla est, quam non presbyteralis præcesserit; presbyteralis autem valida est, non susceptis reliquis inferioribus ordinibus. Priorem partem probant tum Patres concilii Sardicensis apud Theodoretum, tum Ægyptii episcopi ac clerici Alexandrini, iis litteris quas post concilium Chalcedonense pro ejus defensione ad Leonem Augustum scripsere. Patres quidem Sardicensis concilii Ischyrae ordinationem reprehendunt quòd cum

(Vingt-deux.)

presbyter factus non esset, episcopus in mercedem calumnie contra Athanasium protulit ab Arianis creatus esset, eamque vel eo titulo nullam esse contendunt, quod presbyter non prius fuisset quam episcopus : quibus consentiunt synodi Hierosolymitane Patres apud Athenasium, apolog. 2, qui iisdem Arianis obijciunt quod temerè tentassent, *eum qui presbyter non esset contra antiquam consuetudinem nominare episcopum*. Ægyptii vero episcopi et clerici Alexandriani idem postea videntur in iussisse, dum nempe Ælii ordinationem criminantur, tum ob plura capita, tum maxime *quod episcopus sine manibus impositione existit, sed neque priorem habens presbyteratus ordinem Baptisma fecerit* (1), pro loco non puto reprehensum fuisse Baptismi collationem à non presbytero; nam à diaconi Baptisma fuisse collatum satis usitatum fuit antiquitus; sed hoc maxime existimo reprehendi quod qui presbyter non esset, episcopus creatus sit, et episcopalia munia, puta Baptismi collationem solemnem, quæ certis diebus episcopo reservabatur, et alia hujusmodi illegitimè usurpavit. Valere autem presbyteralem ordinationem etiam non susceptis reliquis ordinibus; eodemque modo diaconatus ordinem non suscepto subdiaconatu (et sic de cæteris) verè suscipi, patet ex citatis superius Alexandri II et Innocentii III decretalibus epistolis, juxta quas ille tam qui subdiaconatu non suscepto diaconus ac presbyter factus est, solo subdiaconatu collato, quam ille qui diaconatu prætermisso presbyter per saltum promotus est, solo diaconatu recepto, post impositam expletamque poenitentiam ad presbyteratus, et diaconatus officia, tanquam validè antea ordinati recipiuntur.

XIV. Hujus autem discriminis ratio est quia nempe episcopatus, ut superius docuimus, est summum sacerdotium et presbyteratum essentialiter involvit; itaque nequit esse episcopus qui non fuerit ante presbyter, sicut nequit aliquis esse homo, qui non fuerit animal; presbyteratus autem non est diaconatus, nec eum essentialiter involvit, nec diaconatus est subdiaconatus, aut eum essentialiter includit, et sic de cæteris; ideòque potest aliquis esse presbyter, qui non fuerit diaconus; potest quis esse diaconus, qui non fuerit presbyter. Explicatur magis hæc ratio : etenim sacerdotii duplex est actus, unus circa corpus Christi verum, alter circa corpus Christi mysticum, seu circa fideles in Ecclesiâ contentos; prior actus sacerdotii potissimus est, nobilissimus et maxime intentus; quid enim nobilior est quam corpus Christi consecrare, Deumque hominem sacris altaribus solo verbo præsentem sistere? Potestas ista ineffabilis est, et quò magis inspicitur, cò mirabilior reperitur : ad hunc autem actum omnes ordines tendunt, ad hunc sacerdotium institutum est, et quantum ad hunc actum præcisè consideratum, nec episcopus presbyterum superat, nec presbyter episcopum cedit; eadem est utriusque potestas, quæ per ordinationem presbyteralem confertur; tolle itaque ordinationem presbyteralem, jam

potissimum suo actu episcopus privabitur, propter quem episcopus institutus est; jam sacrâ faciendâ potestate caret, ideo nec sacerdos erit, nec summus sacerdos, nec episcopus hæc sublata potestate, nec aliam in corpus Christi mysticum obtinebit potestatem, quia potestas in corpus Christi mysticum à priori potestate pendet, et ab eâ derivatur; unde sicut Ecclesia separari non potest à Christo, et stare sine Christo, ita nec potestas in Ecclesiam avelli potest, aut avulsa consistere à potestate in corpus Christi verum. Potestates autem presbyteratus, diaconatus, subdiaconatus, potestates sunt distinctæ, et una ex se aliam naturâ suâ non requirit, sed tantum ex ecclesiasticâ lege, ideòque, si unus eorum ordinum sine alio conferatur, stabit utique integer alius ordo, quamvis illicitè statuta ab Ecclesiâ graduum ordinatio violata sit.

XV. At inquires, ordines omnes gradus sunt : sicut ergo in gradibus inferior necessariò conscenditur, priusquam superior : ita in ordinibus prius inferior suscipiendus videtur quam superior attingi possit. Item potestas inferiorum ordinum necessariò præsupponitur superiori, alias presbyter, v. g., ordinatus non suscepto diaconatu, non posset Evangelium in missâ cantare, non cætera diaconi officia obire, diaconus per saltum promotus non posset Epistolam sollemniter recitare, non sacra vasa tangere, non subdiaconi cætera munia exercere, etc., quod absurdum est. Denique episcopus solâ presbyterali ac episcopali consecratione consummatus, si cæteri ordines ei desint, non videtur posse dare quos non habet ordines, nemo enim potest dare quod non habet; ut vulgato apud philosophos axioma fertur. Cui consentaneè canones nec gratiæ plenitudinem, nec honorem eos qui gratiæ vacui sunt, qui honoris conferendi expertes sunt, dare posse affirmant, et discipulos Domini baptizatos fuisse conjiiciunt, quod baptizasse legerentur; at episcopus qui non potest omnes ordines conferre, episcopus non est : itaque nec episcopi esse possunt, quibus vel aliquis ordo inferior defuerit.

XVI. Respondeo ordines quidem gradus esse, sed non gradus quorum unus alterius pars sit, aut essentialiter unus ab alio dependeat, cujusmodi graduum hæc est conditio, ut unus alium præsupponat; is enim qui ex alio componitur, vel qui alium essentialiter determinat, alterum necessariò supponit, v. g., humanitas supponit animalitatem, quæ ipsius pars est; binarius numerus unitatem, ex quâ simul cum aliâ unitate constat; figura quoque supponit quantitatem, quam essentialiter determinat, et rationabilitas similiter animalitatem; ideò episcopatus supponit presbyteratum, cujus presbyteratus adæquatè sumpti pars est, et episcopatus inadæquatè sumptus, ut addit aliquid supra presbyteratum, ejusdem presbyteratus quadam determinatio seu ampliatio est, quæ presbyteratum efficit summum sacerdotium, ut supra exposuimus; reliqui verò ordines gradus sunt inter se distincti, quorum nullus aut pars est, aut alterius determinatio vel ampliatio; ideòque sicut non est ne-

(1) Litteræ episcop. Ægypt. et cleri Alexand., in litteris pro concilio Chalcedonensi, parte ejus 3.

cesse angelum habere gradus omnes hominis, licet dignitate homines superet, ita nec videtur necesse presbyterum gradus omnes ecclesiasticos habere, quibus ipse est superior.

XVII. Deinde nec potestas inferiorum ordinum necessariò, præsupponitur potestati concedendæ per quemlibet ordinem superiorem, quamvis in superiori nonnunquam eminenter contineatur. Unde detur mihi presbyter qui nec diaconatus nec subdiaconatus, nec reliquos inferiores gradus susceperit, poterit ille, nisi ecclesiasticâ lege ab officio presbyterali in pœnam perversæ ordinationis suspendatur (quâ de re mox agemus), poterit, inquam, virtute ordinationis presbyteralis munia omnia præstare quæ inferioribus ordinibus insigniri possunt; non quòd potestas inferiorum ordinum presbyteralem præsupponat, sed quòd in eâ eminenter contineatur; sicut etsi potestati regis, non iudicis, non gubernatoris potestates præsupponantur, quia tamen in eâ eminenter continentur, ideò quod iudex, quod gubernator potest, rex potest, non eadem, quâ iudex, quâ gubernator, auctoritate, sed eminentiori. Similiter diaconum, licet per saltum promotum, existimo posse cæterorum ordinum officia exequi ob virtutem illam eminentialem, quâ reliquorum ordinum officia complectitur tanquàm *ἐκτελεστής λειτουργίας*, selectus liturgiæ administrator (quo nomine eum vocat sanctus Dionysius, eccles. Hierarch. cap. 3), tanquàm præcipuum ac principale sacrarum organum, ac minister generalis, cui, ut suo loco dicemus, omnium officiorum, quæ reliquis ordinibus propria sunt, potissima sollicitudo incumbit. Neque tamen simile iudicium ferendum censeo de reliquis ordinibus; etenim quæ uni diacono officia tanquàm ministro à Christo constituto, quæ presbytero tanquàm sacris præfecto, universa tribuuntur, ea in singulos inferiores ordines peculiariter distribuuntur, ita ut neuter in alterius messem falcem mittere debeat, neuter alterius officium assumere, circumscriptæque sint singulorum potestates; quarum licet una alterâ nobilior sit, tamen diversi singulæ sunt ordinis, quarum ea quæ nobilior est, eminenter ignobiliorem non continet, v. g., nec exorcistæ potestas, lectoris; nec acolythi exorcistæ potestatem complectitur. Unde et Ambrosius, prout alius sacrario, alius lectioni, alius exorcismi opportunior est, diversos diversis officiis applicandos monet, ostendens nimirum diversas illas esse potestates, quarum neutra aliam eminenter contineat, cum è contra diaconus et presbyter omnibus istis quasi superintendentes emineant. Laodicena quoque synodus neminem nisi manûs impositione ad hoc munus susceptâ, aut lectoris, aut exorcistæ officiis vacare decernens, indicare mihi videtur nec acolythos nec subdiaconos ipsos exorcistarum aut lectorum habere potestatem, nisi exorcistæ vel lectores creati fuerint atque ordinati. Neque verò pari ratione dicendum episcopalem potestatem eminenter presbyteralem continere, ideòque episcopo consecrando hanc inutilem fore; nam et in episcopo potestas consecrandi corpus Christi formaliter esse debet, formaliter enim

sacerdos est episcopus, ideòque formalem sacrificandi debet habere potestatem; et cum potestas ista consecrandi corpus et sanguinem Christi sit omnium nobilissima, quæ in mentem cadere possunt, nec in potestate quam episcopatus superaddit presbyteratui, eminenter continetur, nec in ullâ aliâ potestate; quin potius ipsa multarum aliarum radix est et origo.

XVIII. Denique nec episcopus, qui minoribus ordinibus, subdiaconatu aut diaconatu omissis, consecratus fuerit, censendus est carere potestate eorum ordinum conferendorum, quos licet formaliter non habeat, habet tamen virtute et eminenter; quemadmodum rex, licet non habeat formaliter officia sui regni, ea tamen conferre potest, quia ipsa in regis potestate, cui vel ancillantur vel deserviunt, eminenter ac virtute continentur; episcopus autem cum habeat regendi ex suâ ordinatione summam quamdam potestatem, ad quam gubernatores, ac sacrarum ministros constituendi auctoritas ac sollicitudo pertinet, omnium etiam quibus initiatus non fuerit, conferendum ordinum potestatem atque auctoritatem consequitur; nec ulla ratio subest ob quam hæc potestas, nisi fortè in pœnam perversæ ordinationis ei interdicator, nulla autem penitus ob quam denegetur. Philosophicum autem illud axioma eandem interpretationem patitur, quam nempe adhibuimus: nam plurima, v. g., nec calida sunt, nec frigida formaliter, quæ tamen calorem et frigus producunt, dummodò virtute et eminenter calida vel frigida sint. Exempla autem ex jure canonico adducta eandem generatim interpretationem recipiunt; speciatim autem varias patiuntur difficultates, quas necessum non est hoc loco dissolvere.

§ 6. *Non constare utrum vel minores ordines, vel subdiaconatus superioribus ordinibus semper præsuppositi olim fuerint.*

XIX. Tertiò, statuendum videtur non constare utrum antiquitus minores singuli ordines, ac subdiaconatus diaconatui necessariò præsuppositi fuerint. Constat quidem quibusdam legibus ecclesiasticis, Cui nempe summi pontificis, et synodi Romane sub Sylvestro, juberi illos omnes ecclesiasticos gradus pertransiri, antequàm ad diaconatum ac presbyteratum ascendantur: sed nec Cui pontificis canones indubitatè sunt auctoritatis, nec à synodi Romanæ decreto falsitatè omnis suspicio procul abest, ut vidimus; nec illa decreta aut omninò recepta, aut servata fuisse omnium retrò seculorum praxis ostendit: posteriora quoque hæc de re decreta legem potius futuris ordinationibus præfixisse, juxta usitatum Ecclesiæ morem, qui paulatim in Ecclesiâ tanquàm convenientissimus inolevisse dici potest, quàm antiquissimis temporibus usurpatum, aut religiosè observatum hunc morem ostendant. Unde expressa est D. Thomæ sententia, Supplem. q. 35, art. 5, in corp., « quod etiam in primitivâ Ecclesiâ aliqui ordinabantur in presbyteros, qui prius inferiores ordines non susceperant, et tamen poterant omnia quæ inferiores ordines possunt, quia inferior potestas comprehenditur in superiori virtute

sicut sensus in intellectu, ducatus in regno. Sed postea per constitutionem Ecclesie determinatum est, quod ad majores se non ingerat qui prius in minoribus officiis se non humiliaverit. Constat item violatas fuisse illas leges de subordinatione ordinum omnium, quantum ad ministeria et officia, et licuisse aliquando etiam ordinis superioris officia adire, nisi cui inferiorum officia prius demandata, et ab ipso procurata non fuissent. Etenim liquet, ex prædictis minorum ordinum officiis, licet lectoris quidem munus communis impositum ei fuerit qui ad majora contenderet, nihilominus singulorum ordinum officia, singulis prudenter imposita, non omnia omnibus, sed uni unum, alteri alterum. Sed non ita clarum est utrum omnium ordinum saltem quoad ordinationem et initiationem ea fuerit subordinationatio, ut inferior superiori semper præsupponeretur: nam, ut diximus, quæ in contrarium proferuntur ita explicari possunt, ut ministeria atque officia quædam olim prætermissa ostendant, non ordinationes; quippe cum aliquando etiam legamus quosdam ex lectoribus, vel acolythis presbyteros, sæpè verò ex diaconis creatos episcopos; quod cum ita interpretemur, ut non diaconatus, non presbyteratus ordinationem prætermisam, sed probationem in diaconatus ac presbyteratus officiis fieri solitam hæc demonstrent: quidni pari ratione præmissionem cæterorum graduum ecclesiasticorum quantum ad ministeria, non autem ordinationes interpretemur?

§ 7. *Promotiones per saltum jam rationabiliter prohibitas, et subordinationem ordinum stabilitam.*

XX. Quartò, tandem asserendum est consequenter omnino ab Ecclesiâ statutum fuisse, ut nemo per saltum promoveretur, id est, ad superiores ordines eveheretur, quin inferiores omnes decurrisset: primò enim qui ordo servatur in hominibus, ut in cœlesti hierarchiâ provehantur, idem utique servandus videtur, ut in ecclesiasticâ proficiant, docente nempe Clemente Alexandrino supra, lib. 6 Strom., p. 667, progressionem episcoporum, presbyterorum, diaconorum, imitationes esse gloriæ angelicæ, illius economiæ ac dispensationis; cui consentiunt Damasus, epist. ad Urbanum præfectum; Gregorius Magnus, lib. 4, epist. 52, indict. 15, et in cap. Job. 58; Bernardus, lib. 5 de Considerat., ad Eugen., et alii. Hoc autem ordine (lege D. Th. 1, q. 108, art. 8) ad cœlestem seu angelicam hierarchiam homines transferuntur, ut prius inferiores ordines attingere debeant quàm superiores; ad hanc enim per dona gratiæ transferuntur, ad eumque ordinem assumpti dicuntur, quem meritis æquant et gratiâ: ideòque cum superiorum ordinum spiritus majorem gratiam obtinuerint, ut quis, v. gr., ordinem archangelorum attingat, opus est ut prius angelorum ordinem gratiâ æquarit, eumque postea ordinem transcendat, et idem dicas de cæteris ordinibus: similiter itaque, ut quis in ecclesiasticâ hierarchiâ, et sacro clericorum ordine proficere possit, consentaneum videtur, ut inferiores ordines, quibus gratiæ gratis datæ, seu potestates dignitate inferiores adnexæ sunt, prius decurrat, quàm superio-

res quibus nobiliores circa sacra facultates adnectuntur consequi possit. Secundò, quia consentaneum quoque videtur eum qui in superiori gradu constitutus est, inferiorum ordinum potestatem obtinere, quorum nunquam ministeria, ut suo convenienter officio fungatur, debet exercere; quam certè potestatem licet aliquando eminenter contineat ex vi gradus superioris quem assecutus est, satius tamen est ut eam formaliter prius obtinuerit ut ad superiorem disponatur, nature scilicet exemplo, quæ imperfectiores qualitates prius producit, tanquam dispositiones, quàm perfectiores effundat, quod in hominis formatione videre est, qui quidem primò vivere vitâ plantæ, tum vitâ animalis, ultimò vitâ hominis deprehenditur; ergo consentaneum est ut prius inferiores ordines aliquis consequatur quàm superioribus initiatur. Longum hic esset et supervacaneum singula similium rationum momenta librare, quæ commodius postea pro adstruendâ inter singulos ordines interstitiorum necessitate proferentur, et ordinum omnium convenientissimam subordinationem fuisse apertius ostendunt.

XXI. At, inquires, videtur esse quædam ludificatio, si ordines inferiores conferantur iis qui ad majora officia destinantur, et ordines superiores mox sint suscepturi, v. g., si acolytho mox ordinando, cui acolythi officium in Ecclesiâ imponendum sit, ostiarii, lectoris, exorcistæ ordines conferantur, quorum ordinum munia nunquam obiturus sit: annon hoc est, ut ait Duarenus, de sacris Eccles. ministris, lib. 1, cap. 16: *Dicis tantum causâ*, ordines inferiores sumere, et injuriam ipsis inferre, qui cum propter officia et functiones aliquas per se instituti sint, incassum assumuntur, si ad majora officia anhelantes ea suscipiant, ne per saltum tantum promoti videantur? ergo conveniens non est ut iis qui ad majora officia destinantur antequàm minora omnia gesserint, inferiores ordines conferantur, quibus nunquam fungentur. — Respondeo Ecclesiam ideò sapienter instituisse ut inter singulos ordines interstitia quædam servarentur, quibus singuli ad majora promovendi in minoribus officiis prius probarentur quàm majora tractarent, nisi Ecclesiæ necessitas vel utilitas aliud postulare episcopi judicio videretur: quo casu ordines inferiores assumuntur ob rationes prædictas, licet officia illorum ordinum vel nunquam, vel rarò, vel nonnisi inter exercendum superiores ordines, exerceantur: licet enim ordines isti ad officia et functiones per se destinantur, ita tamen destinantur ut Ecclesiæ utilitati deserviant; neque supervacaneæ illorum ordinum potestates censeantur, quamvis per accidens ad suos actus nequaquam, accedente majori Ecclesiæ utilitate, prorumpant, sed solum veluti dispositiones quædam ad superiorum ordinum potestates usurpentur.

SECTIO SECUNDA.

DE NATURA ET ESSENTIA SACRORUM ORDINUM,
SEU ORDINATIONIS SACRÆ.

CAPUT PRIMUM.

DE RATIONE SACRAMENTI RESPECTU SACRÆ ORDINATIONIS.
ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Sacramentum aliquod ordinis admittendum sit.

§ 1. *Probatur admittendum esse contra hæreticos.*

I. Consentiens est Catholicorum omnium doctrina, ordinis Sacramentum in Ecclesiâ esse admittendum. Florentinum enim concilium et Tridentinum id expressè definiunt; Florentinum quidem in decreto unionis Armenorum ab Eugenio IV edito, quod Florentino concilio insertum habetur, septem Ecclesiæ Sacramentis Ordinem annumerat, iisque Sacramentis quæ characterem conferunt indelebilem. Tridentinum verò idem astruit, tum pluribus canonibus, tum eo maximè, sess. 25, c. 5: « Si quis dixerit Ordinem, sive sacram ordinationem, non esse verè ac propriè Sacramentum à Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum à viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei et Sacramentorum, anathema sit. » Scholastici quoque, et rerum ecclesiasticarum scriptores eandem sententiam amplectuntur; cui novatores nostri, nec ii quidem uno ore, nec uno suffragio, refragantur. Nam Lutherus apertè Ordinem Sacramentum esse inficiatus est; cuius sententiam amplexati sunt Illyricus, Kemnitius, Antonius de Dominis, et alii; fassi sunt autem Melancthon et Calvinus, quamvis variè locuti hâc de re fuerint; nam, licèt Melancthon in locis primò editis, et Calvinus plerisque in locis, duo tantum Sacramenta Baptismum et Eucharistiam posuerit; hic tamen, lib. 4 Institutionum, suam sententiam ita explicat, ut duo tantum Sacramenta statuerit omnibus fidelibus communia, ordinationem autem verum esse Sacramentum quibusdam peculiare arbitretur; ille verò apertè tum in iisdem locis anno 1552 editis, tum in Apologiâ Confessionis Augustanæ, verum quoque Sacramentum esse sacram ordinationem ex professo contendit.

II. Probatur autem Catholica sententia, tum ex Scripturâ sacrâ, tum ex Patribus, quorum auctoritate conditiones omnes propriè dicti Sacramenti sacræ ordinationi inesse convincitur. Tres enim illæ sunt, vel adversariis ipsis fatentibus: prima symbolum quoddam externum, seu signum visibile; altera promissio gratiæ; tertia institutio divina; has autem tres conditiones Scriptura sacra ac Patres sacræ ordinationi attribuunt. Loquamur de primâ conditione; sacram semper ordinationem aliquo signo visibili seu externo symbolo annexam fuisse, nec sine eo unquam peractam, in Scripturis sacris evidenter legimus; annon enim apostolos per insufflationem Christi super ipsos, et prolationem istorum verborum, Joan. 20: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiservitis*, etc., Spiritum san-

ctum et potestatem remittendi peccata accepisse legimus? An non septem primos diaconos per impositionem manuum ordinatos? Paulum et Barnabam per eandem impositionem episcopos consecratos? Presbyteros ab apostolis per eandem impositionem perfectos? Timotheum, cum *impositione manuum presbyterii*, 1 Tim. 4, itemque per impositionem manuum B. Pauli gratiam sacerdotii obtinuisse legimus? Numquid etiam apostolus Paulus sacram ordinationem clarè cum manuum impositione fieri asserebat, dum eam, Epistolâ primâ ad Timotheum, c. 4, impositionem manuum vocabat, dicens: *Nemini citò manus imposueris?* Ejusdem quoque externi in ordinatione symboli Patres apertè meminerunt. Dionysius quidem fusè mysterium sacrorum ordinum explicat, et manûs impositionem super caput ordinandorum et eorumdem genuflexionem ante altare et cæteros mysticos ritus memorat, eorumque sensus declarat. Cyprrianus, in Sabini ordinatione, qui in locum Basilidis episcopus consecratus est, manus ab episcopo impositas testatur. Concilium quoque Nicenum I presbyteri ordinationem per manûs impositionem fieri supponit; Antiochenum similiter; Carthaginense verò IV fusè externos ritus in ordinationibus adhiberi solitos describit; Damasus quoque per eandem manûs impositionem ordinationes fieri ostendit. Aperta in eam sententiam est vox Ambrosii, de Dignitate sacer., c. 5: « Homo manus imponit, et Deus largitur gratiam; » aperta Hieronymi, in Isai., c. 58: « Ordinatio non solum ad imprecationem vocis, sed etiam ad impositionem impletur manûs; » aperta Theodoret, qui ordinationes quæ fiunt ab episcopis, per eorum manûs impositionem perfici describit; aperta quoque Synesii Ptolemaidis episcopi, qui de Antonio ab Olbiatis communi suffragio in episcopum electo sic rescribit ad patriarcham Alexandriæ Theophilum, epist. 76: « Uno adhuc opus est, quod tamen præcipuum est, scilicet sacrâ tuâ manu; eâ quidem Olbiatæ opus habent, ego autem precibus. » Clarè enim ex iis verbis impositio manuum in ordinatione necessaria præscribitur, et ab electione ac oratione distinguitur. Fusior sum si Niceni II, Meldensis concilii, et aliorum passim testimonia proferam, quibus constat manuum impositionem externaque signa in ordinatione semper adhibita fuisse.

III, IV. Neque verò vacua et inania sunt hæc externa symbola, sed practica, efficacia, et gratiæ collativa; docet siquidem Apostolus prædictis locis huic manuum impositioni gratiam annexam fuisse. *Noli*, inquit, ad Tim. 4, *negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii*; item, 2 ad Tim. 1: *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei quæ est in te per impositionem manuum mearum*. Idem docet Ambrosius, tum loco supra citato, tum commentariis in prædicta Pauli loca; docet Dionysius, qui divinam ordinationi sacerdotali efficaciam gratiamque attribuit sacerdotibus dignam; docet Chrysostomus per impositionem manuum Deum operari; docent passim alii SS. Patres uberrimam in ordinatione gratiam conferri, quâ de re infra; quod etiam

confirmat sacrum Evangelii oraculum quo apostolos in ordinatione suâ sanctum accepisse Spiritum compertum habetur, dicente Christo Domino, Joan. 20: *Accipite Spiritum sanctum*. Quid est autem accipere Spiritum sanctum, quam gratiâ seu charitate donari, quam nempe docet Apostolus, ad Rom. 5, *diffundi in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*? ideoque Theodorus Heraclæotes, in Catenâ Patrum Græcorum, in Joan., per Spiritum sanctum, qui per insufflationem Christi apostolis datus est, *spiritualem gratiam* interpretatus est; cui et alii Patres astipulantur; sed clarissimè Augustinus, auctor questionum veteris et novi Testamenti, his verbis: «*Inspiratio ergo hæc gratia quædam est, quæ per traditionem infunditur ordinatis, per quam commendatiores habeantur*. Unde Apostolus dicit ad Timotheum: *Noli, inquit, negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum presbyteri*; simul ergo fieri oportuit ut de cætero ista traditio non sine dono Spiritûs sancti esse crederetur. » Eandem autem veritatem confirmamus ex Leone I, epistolâ ad Nicetam, Chalcedonensi concilio, Bracharensi II, Tharasio epistolâ ad Adrianum papam, et aliis passim cum synodis, tum Patribus, qui simoniacam ordinationem damnant, quasi gratiam videantur vendere, qui pecuniâ ordinationes faciunt; necesse enim ut Patres illi existiment gratiam in ordinatione conferri, ut hoc inferre possint; secus siquidem ordinationem simoniacam nequaquam gratiæ venditionem esse arbitrarentur. Plura hæc de re inferius.

V. Ex quo inferre possumus Dei quoque de ordinandis sacris ministris mandatum atque institutionem: cum enim solius Dei sit gratiam signis quibusdam externis alligare, nullius autem alterius in potestate situm sit gratiam alicui certo signo visibili adjungere, juxta illud propheta: regii, Psalm. 85: *Gratiam et gloriam dabit Dominus*: certè cum signo visibili ordinationis gratiam alligatam probaverimus, Dei utique institutione ac mandato id factum esse evidenter colligimus. Alia quoque sunt hujus institutionis Scripturæ sacræ testimonia; cum enim in Actibus legimus congregatis fidelibus, dixisse Spiritum sanctum, Actorum 13: *Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus ad quod assumpsi eos*, itemque hæc verba quæ immediatè subduntur: *Tunc jejunantes et orantes, imponentesque eis manus dimiserunt illos*: quibus quidem verbis Pauli ac Barnabæ in episcopos consecrationem, Ambrosius, Chrysostomus, Leo papa, et alii passim significari testantur: nonne auctore Spiritu sancto, Deoque precipiente ac mandante, sacræ ordinationis formam accipimus, et externis ritibus sacerdotalem traditam inuenimur gratiam ac potestatem? cum in iisdem apostolorum Actibus legimus, episcopos à Spiritu sancto positos regere Ecclesiam Dei, num divinam episcopalis ordinationis institutionem advertimus? num etiam idipsum testatur Apostolus, dum ait, ad Ephes. 4: *Ipsæ dedit quosdam quidem apostolos, alios prophetas, alios pastores et doctores*? (quis ille, quaeso, qui Ecclesiæ dedit apostolos? qui pastores, qui doctores, nisi

Christus? qui proinde eorum constituendorum formam præscripsisse, et Ecclesiæ suæ reliquisse dicendus est; nisi forte dicere velimus, contra Apostolum, sacerdotium nostrum, quod participatio quædam est sacerdoti Christi, inferius esse sacerdotio Levitico, quod umbra tantum erat sacerdotii christiani: ejus proinde cum ritus omnes et caeremonias adeo curiosè Deus præscripserit, formam quoque ordinationis sacerdotum novæ legis Ecclesiæ suæ reliquisse credendus est.

VI. Favent et hinc assertioni antiquæ Ecclesiæ Patres; primum enim Cyprianus, seu quemcumque auctor est sermonum de operibus cardinalibus Christi, dicens *quæ sit Baptismi et aliorum Sacramentorum stabilitas*, ordinationem in exemplum profert, quam sicut Baptisma repeti negat, simulque Sacramentis adnumerat. Augustinus eandem ordinationis stabilitatem contra Parmenianum ostendens, lib. 2, cap. 19, et Sacramentum eam vocat, et minimè iterandum Sacramentum æquè ac Baptisma: «*Ipsi, inquit, explicant quomodo Sacramentum baptizati non possit amitti, et Sacramentum ordinati possit amitti, quoniam diuina: recedens ab Ecclesiâ Baptismus non amittit, jus dandi tamen amittit: si enim utrumque Sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, et illud amittitur? neutri Sacramento injuria facienda est.* » Nemo dubitat, inquit Augustinus, quin tam ordinatio quàm Baptismus sit Sacramentum; at id novatores nostri negant, quæ perviciacia! Toties Sacramenti nomen ordinationi ab Augustino tribuitur, et æquâ cum Baptismo conditione, renunt autem isti ordinationem Sacramentum dicere; quomodo ergo Augustino se consentire quidam ex ipsis jactare deinceps audebunt, quem mendacii in re patenti arguunt? Sed nece reliquis eâ in re Patribus consentiunt: Leo primus, epistolâ ad Dioscorum Alexandrinum, cap. 1, exemplo primorum in Antiochiâ Christianorum, qui jejunantes et orantes Pauli ac Barnabæ ordinationem celebrabant, intelligere nos debere concludit *quantâ et dantium et accipientium devotione curandum sit, ne tante benedictionis Sacramentum negligenter videatur impletum*: et in epistolâ ad episcopos Africanos per Mauritaniâ Cæsariensem constitutos, contra digamorum ordinationes invehens: *Quis ergo, inquit, cap. 1, dissimulare audeat, quòd in tanti Sacramenti perpetratur injuria?* Audis non semel Sacramenti nomen sacræ ordinationi attributum, eamque ipsi reverentiam vindicatam, quæ Sacramento debeatur? Similiter Anastasius papa II, epistolâ ad Anastasium Augustum, et gratiam ordinationi attribuit, et eam Sacramentum vocat, et cum Baptismo comparat, quòd sicut ille suam habet etiam à malo ministro firmitatem, operante Christo ejus effectum, ita et ista quoque suam vim retineat, etsi à malo ministro peracta sit: an verò de sacrâ ordinatione hæc dici possent, nisi verum propriè dictum Sacramentum foret, quod ex institutione Christi, vi suâ, ex opere operato, ut loquuntur, gratiam conferret ordinato? Hieronymus quoque sacros ordines Sacramenta vocavit, dum Vigilantium ejusque sequaces iis

verbis insectatur : *Nisi pręgnantes uxores viderint clericorum, Christi Sacramenta non tribuunt* : de sacris profectó ordinibus hic loquitur, quos Sacramentorum nomine donat : etenim eandem sententiam eódem epístola repetens : *Nisi tonentes*, inquit, *uteros viderint feminarum, maritos eorum Christi ministerio arbitrantur indignos*, idem esse ostendens ordinari ad Christi ministerium, et Christi Sacramenta suscipere. Clarus veró sanctus Gregorius, et forté efficacius, unctionem Samuelis in regem ad sacrę ordinationis ritus transferens : « Hoc profectó, inquit, lib. 4 Exposit. Regum, cap. 5, hęc unctione exprimitur, quod in sancta Ecclesiá nunc materialiter exhibetur, quia qui in cubine ponitur, Sacramenta suscipit unctionis, quia veró ista unctio Sacramentum est, bené foris ungitur, si intus virtute Sacramenti roboratur. » Egregium Gregorii testimonium ordinationem Sacramentum vocantis ; et, ne improprie Sacramentum dictum crederes, divinam ei virtutem et interius animi robur, puta gratiam, attribuentis : aliqua alia in confirmationem christianę doctrinę Patrum testimonia adferri possunt, sed hæc cordato cuique sufficiunt.

§ 2. *Hæreticorum in contrarium exceptiones et effugia refelluntur.*

VII. Nituntur contra adversarii prædicta argumenta infirmare, dum audent etiam contrariis rationibus catholicam sententiam impugnare. Primùm ergo externum quoddam symbolum in ordinatione adhibitum fatentur, sed illud neque certum, neque quod Sacramenti rationem habere possit. Non certum, quia de nullo signo externo in ordinatione adhibendo nobis constare potest, sive ex Scripturá sacrá, sive ex constanti Patrum traditione, nec in re tanti momenti divinandum aut conjiendum est : non item certum, quia de eo signo quale illud sit disceptant theologi, alique impositionem manuum, alii traditionem instrumentorum essentialem materiam constituunt. quomodó autem certum erit signum illud, si controversum, si dubium ? An credibile est res tanti ponderis, tantęque necessitatis adeó neglectas fore, si à Deo institutę essent, ut non certó nobis jam innotescere deberent ? Neque etiam, quodcumque signum ex ordinatione adhibitum fuerit, Sacramenti proprie dicti rationem habere potuit ; nam quod de manuum impositione probatum est, facili infirmatur : tum quòd in omni oratione quam efficacem esse vellent apostoli, exemplo Christi Domini sapè manus imponentis, manus quoque ipsi imponent ; verbi gratiá, super eos qui de novo conversi essent, ipsos legimus manus imposuisse ut Spiritum sanctum super illos invocarent : has autem impositiones manuum Sacramenta non esse, colliges ex iis Augustini verbis, lib. 5 de Bapt., contra Donat., c. 16 : *Manus autem impositio non sicut Baptismus repeti non potest, quid est enim aliud nisi oratio super hominem ?* tum quòd, sicut sacerdotes, ita virgines quę virginitatem probabantur, in concilio Venetico, per *manus impositionem* consecrari dicuntur, et diaconissę in Constitutionibus apostolicis, fuis super ipsas precibus, per impositio-

nem manuum ab episcopo dicuntur fieri ; sic enim Sozomenus, verbi gratiá, lib. 8 Hist., c. 9, Olympiadem per impositionem manuum à Nectario creatam dicit diaconissam (ταύτην διακόνισσιν ἐχειροτόνησε Νεκτάριος), quę ita creata essent Ecclesię ministrę ordinari dicuntur à Tertulliano, lxxviii. ad castit., consecrata quoque virgo impolluta, sacerdos etiam dicitur à Basilio, lib. de verá Virginit. ; neque tamen ritus illi, quibus aut virgines, aut diaconissę consecrantur, Sacramentorum ritus dici debent, aut sacramentalia symbola ; ergo nec impositio manuum, aut quivis alius ritus, qui in ordinatione adhibebitur, Sacramentum aut Sacramenti externum symbolum dici poterit.

VIII. Deinde nec gratiam justificantem ulli in ordinatione externo symbolo (quę tamen omni Sacramento adnexa est) alligatam esse contendunt : nam, inquit, quę à nobis ad id persuadendum proferuntur, vel de gratis gratis datis (cujusmodi est auctoritas sacerdotalis) vel de fidei, aut doctrinę dono atque scientiá possunt intelligi. Anonymus quidam, in Catena Gręcá, in c. 20 Joan., Spiritum qui apostolis datus est per insufflationem Christi, potestatem remittendi peccata videtur intellexisse ; aperté veró Ammonius id intellexit, dum explicans quid apostolis tunc temporis Christus dederit, nihil aliud videtur à Christo datum significare, quàm *spiritual donum solvendi peccata, et disjucandi ;* itempne *donum peccata remittendi*, sicut post Pentecosten, mortuos suscitandi receperunt. Hieronymus, Cýrysostomus, Theophylactus, Euthymius, Rupertus, et alii, per Spiritum sanctum quem apostolis dedit Christus, dum dixit eis : *Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis, etc.*, solam remittendi peccata potestatem intelligunt ; quippe cum reliqua Spiritus sancti dona in die Pentecostes danda reservarentur. Nec dissimilis est D. Pauli explicatio : ubi enim, in Epístolá ad Timotheum primá, discipulum monet ne gratiam quę in ipso esset, negligeret, Hieronymus gratiam illam prophetię donum, seu futura prædicendi, seu Scripturas sacras luculentius interpretandi exposuit ; cui consentiunt plurimi, qui præpositionem, *hoc est, quę in Gręcá habetur, accipiunt pro hoc, ut sit sensus : Noli negligere gratiam quę data est tibi, etc. prophetię, ad prophetiam*, ubi in editiōe vulgatá habetur, *per prophetiam*, seu ut alii vertunt, *juxta prophetiam*, ut ex alio loco ejusdem Epístolę, c. 4, colligitur, ubi secundum præcedentes prophetias dicitur ordinatus Timotheus. Sed quoquo modo verba ista interpretentur, Cýrysostomus et Theodoretus, doctrinę donum per istam gratiam intelligunt ; cui Theophylactus et OEcumenius consentiunt, qui eandem gratiam, facultatem, seu auctoritatem docendi pariter interpretantur ; munus veró episcopalis officii Ordinisque dignitatem idem post Ambrosium OEcumenius : quas interpretationes præstat D. Thomas, lect. 5 in c. 4 prioris ad Timoth., qui eo loco nomine gratiæ, vel *dignitatem episcopalem, et donum scientiæ, ad prophetiam, et ministerium*, quę non nihil debet arguiri, juxta sententiam Apostoli ad Corinthios, debet intelligenda esse. Eadem quoque

alteri loco Pauli ex secundâ ad Timotheum Epistola desumpto, interpretatio tribuitur communiter à Patribus, ut ex iisdem ferè omnibus quos citavimus, colligere possumus. Itaque ex citatis Scripturæ sacræ testimoniis deduci non potest gratiam ex opere operato, seu infallibiliter, ordinationi sacræ annexam esse, eam nempe quæ per Sacramenta confertur, puta habituales et justificantes; sed si quæ annexa est, sequitur tantum eam esse gratiam gratis datam; quæ cum pretio æstimari non possit, sicut nec sanctificans, ritè ordinatio simoniaca censetur, si gratia ista ordinationis pecuniâ possideri posse credatur.

IX. Verùm, addunt, nec ulla Dei gratia ullo signo externo annexa est, sed divinæ solùm vocationi, quam licet externis quibusdam signis Deus aliquando manifestet, nullis tamen externis signis, aut ipsam, aut ejus effectus adstrinxit; unde ea quæ statuimus signa ordinationis, vacua debent esse et inania. Prebant quidam ex adversariis hanc sententiam ex Scripturâ sacrâ; nam Apostolus, ad Timoth. 4, Timotheo datam non dicit gratiam *per impositionem manuum*, sed datam assertit *per prophetiam cum impositione manuum presbyterii*, ut nempe innueret divinâ revelatione gratiam dari, speciali scilicet vocationis divinæ nobis manifestatæ dono atque influxu, non hominum ministerio, aut visibilibus signis ab eo adhibitis; quod etiam magis confirmat dum ad Hebræos, Epist. 5, dicit: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron*; quid enim verba ista innuunt, nisi nunc etiam in Ecclesiâ per solam liberam divinam electionem homines assumi ad sacerdotium, quemadmodum Aaron neque à populo, neque à Moyse, neque ab homine ullo, sed à Deo solo assumptus est? Confirmant Patres: nam Dionysius pontificis ministros consecrare assertit ex divinâ inspiratione, eos nempe quos eligit Deus; Cyprianus quoque, Hieronymus, Augustinus, auctor Operis imperfecti apud Chrysostomum, distinguunt inter ordinatos à Deo, et à solis hominibus; quis autem putet eos qui non sunt ordinati à Deo Sacramentum recipere, cum Sacramenti cujuslibet influxus debeat esse à Deo; dictus quoque Cyprianus, Ambrosius, Chrysostomus, et alii passim sancti Patres Deo ordinationis gratiam tribuant? imò Florus, gravis auctor (qui anno Christi 815 floruisse dicitur, et ab Usuardo tanquàm celebris memoratur, et à Walfrido Strabone summis laudibus ornatur) soli Deo absque ullius hominis ministerio videtur tribuisse; nam ex loco citato Apostoli, quo divinam vocationem ad ordinationem requirit, epist. ad Hebræos, sic ipse arguit, in collectis sent. ant. PP.: *In quibus Apostoli verbis evidentissimè demonstratur ad hoc munus (sacerdotii) adipiscendum sufficere unicuique gratiam Dei, cooperante fide et devotione ejus; absque his autem humano arbitrio nemini posse concedi; quæ si ita sunt, patet non externis signis ordinationis gratiam, sed divinæ solùm vocationi, adnexam esse.*

X. Denique nec externa illa symbola quibus in ordinatione utimur, à Deo instituta fuisse ostendunt, tum quòd Christus, dum apostolos ordinavit, non le-

gatur super eos manus imposuisse, aut aliqua instrumenta eis porrexisse, quod jam in ordinatione peragitur, sed in ipsos in-ufflasse, quod jam in Ecclesiâ nequaquam observatur; tum quòd nec apostoli impositionem manuum, quâ in ordinatione utebantur, nusquàm se à Deo accepisse testentur; tum quòd varia instrumenta nunc in ordinatione porrigantur, quæ tempore Christi usitata non erant, ut liber Epistoliarum et Evangeliorum; tum quòd nec symbola externa ordinationis eadem à Græcis et Latinis servantur, Græcis instrumentorum porrectionem negligentibus, quam Latini sedulò curant, adeò ut quidam manûs impositioni preferant.

XI. Conantur etiam adversarii Patrum sententias eludere: fatentur auctorem de Operibus cardinalibus censuisse ordinationem naturâ suâ non iterari, sicut nec quamvis aliarum rerum consecrationem; at, inquit, cum aliæ res, si exsecrentur, ut Ecclesiæ, altaria, etc., iterùm consecrari possint, quemadmodum canones Ecclesiæ ostendunt; quidni et culpâ suâ ministri quoque jam ordinati iterùm consecrari possint? Augustinum in catholicam sententiam propendere non eunt inficias, quamvis ex alio ejus loco, quo inquit Augustinum duo tantum Sacramenta admisisse, Baptismum et Eucharistiam, inferant Augustinum latè duntaxat sumpto nomine Sacramenti ordinationem Sacramentum dixisse. Cæteris ferè aliis Patribus eandem solutionem applicant; Anastasio II speciatim respondent Acacium hæreticum non fuisse, neque propriè schismaticum, sed potius deceptum, quòd bono pacis conducere opinaretur Petri Mogi nomen in dypticha recipiendum; ideòque ordinationes ab ipso factas non esse iterandas. Patres quoque respondent gratiam ordinationi attribuisse, non vi alicujus exterioris signi ac sensibilis, cui ipsa annexa sit, sed vi divinæ vocationis, quæ nonnunquàm per illa signa prodatur.

XII. Verùm facilè effugia ista refutantur: primum enim, ut externum aliquod symbolum in sacrâ ordinatione necessarium firmemus, satis sit nullum ab Ecclesiâ incunabulis unquàm sibi vindicasse sacerdotium, qui non externo aliquo ritu inauguratus fuerit; quod aiunt signum illud externum incertum esse, falsum est: nam ordinationes episcoporum, presbyterorum et diaconorum (de quibus præsertim hic agimus, dum sacram ordinationem contra hæreticos Sacramentum esse defendimus, parùm nempe solliciti, utrùm inferiores ordines Sacramentis adnumerentur, quæ Sacramenta esse plurimi ex Catholicis negant), horum, inquam, ordinationes nusquàm sive ab Ecclesiâ Orientali, sive Occidentali, vel ab initio Ecclesiæ, sine manuum impositione celebratæ fuerunt. Certum ergò tenemus ordinationis externum symbolum; quid jam curamus theologorum concertationes, qui cum symbolum illud in ordinatione adhibendum fateantur, disputant utrùm essentialè sit, an accidentale, et quodnam ex iis duobus potissimum sit, manus impositio, an instrumentorum porrectio? deinde quamvis determinatum Christus non instituisset sym-

bolum, sed vagè et indeterminatè aliquod instituisse pro sacræ ordinationis materiâ, non exinde sequeretur sacram ordinationem Sacramentum non esse; cum enim Christus ejusmodi instituire potuerit Sacramentum, quis scit an tale de facto instituerit? malè ergo argumentantur, qui ex indeterminatione quâdam signorum sacræ ordinationis quam supponunt, sacram ordinationem inferunt non esse Sacramentum. Hoc scimus, hoc pro certo habemus, cum qui catholico ritu ordinatus fuerit, verè ordinatum esse; catholicus autem ritus nonnisi signis quibusdam sensibilibus, cujusmodi sunt impositio manuum, et porrectio instrumentorum sacri ministerii, perficitur; esto dubium sit quodnam ex iis essentiale sit symbolum, at certum est, si utrumque adhibeatur, sacram ordinationem validam semper existimatum fuisse; quòd plura certò sciamus, nec divina institutio, nec Sacramenti ratio requirit.

XIII. Nihil porrò obesse possunt impositioni manuum, ne Sacramenti externum symbolum censeatur, quòd apostoli sæpè precando manus imponerent; quòd Ecclesia manûs impositionem sæpè extra Sacramenta usurpavit. Neque enim quamlibet manûs impositionem Sacramentum esse dicimus, sed eam quæ gratiæ ex opere operato conferat effectum; quare sicut in istâ impositione, quam usurpabant Petrus et Joannes supra Samaritanos, vi ejus accipiebant illi Spiritum sanctum, Sacramentum Confirmationis post Augustinum, Cyrianum, et alios passim Patres, intelligimus, ita in impositione manuum Pauli supra Timotheum, per quam hic gratiam acceperat, Sacramentum ordinationis agnoscimus. Impositiones autem manuum, sive quas in diaconissarum ordinatione, sive quas in monialium consecratione legimus, Sacramenta esse negamus, quia nec à Christo ritus istos institutos habemus, nec gratiæ ex opere operato productivos scimus; esto itaque dicantur ordinari diaconissæ, quia ordinem quemdam in Ecclesiâ constituunt, et cæterarum plebeiarum feminarum classem conditionemque transcendunt, at non Ordinis Sacramento dicuntur initiari, non sacramentalem ordinationem suscipere unquam dictæ sunt; esto virgines Deo sacratæ sacerdotissæ dici possint, quatenus corpus suum tanquàm gratiam Deo hostiam obtulerunt, at non propriè sunt sacerdotalis ordinis, nec sacerdotalis participes sunt honoris. Quod autem Augustinus manûs impositionem repeti posse dixit, de reconciliatoriâ manûs impositione loquitur, non de consecratoriâ, seu eâ quæ in ordinatione adhibetur; ibi enim docet contra Donatistas Sacramentum Baptismi ab impiis recipi, charitatem non recipi; Sacramentum istud non repeti, etiamsi aut sine charitate recipiatur, aut charitas ab ipso producta deperdat; charitatem porrò per pœnitentiam recuperari, quæ quidem pœnitentia, non sicut Baptismus, non potest repeti, sed sicut charitas iteratò potest produci; pœnitentiam autem impositionem manuum vocat, quòd cum impositione manuum supra pœnitentes non solum pœnitentia imponi, verùm etiam perfecta eorum reconcilia-

tiatio fieri soleret, ut patet ex concilio Agathensi, Toletano III, Leone I, et aliis qui de impositione pœnitentiæ loquuntur; necnon ex Carthaginensi III et IV, Barcinonensi, et aliis passim, à quibus perfecta pœnitentium reconciliatio describitur. Cæterum Augustinus manûs impositionem consecratoriam minimè iterandam esse existimavit, totiesque et tam clarè docuit, maximè contra eosdem Donatistas, ut contrariam ei sententiam afingere non mendaciam tantum, sed mendacium cum temeritate conjunctum censeatur.

XIV. Neque verò solidiora adversariorum nostrorum sunt responsa, quibus ea dissolvere conantur, quæ nos ad probandam infusionem gratiæ sanctificantis externis sacræ ordinationis symbolis annexam esse protulimus. Quod enim primo loco dicunt, Scripturæ loca quibus id adstruimus, solùm de gratiis gratis datis, non autem de gratiâ gratum faciente intelligenda esse, facilè refelluntur; esto enim gratias gratis datas ab ordinatione non excludamus, quarum Patres ab adversariis citati meminerunt, at gratiam quoque sanctificantem in sacrâ ordinatione produci, idque citatis à nobis Scripturæ locis convinci contendimus. Primum quidem ex Evangelio Joannis adductus locus, cap. 20, in quo Christus insufflans in Apostolos dixisse perhibetur: *Accipite Spiritum sanctum*, id manifestè demonstrat; neque enim in sacris Scripturis unquam dicitur donari Spiritus sanctus, nisi gratia simul infundatur, ut patebit innumeris propè ejusdem Scripturæ locis, in quibus vel Spiritus sanctus nobis dicitur donari, et habitare in cordibus nostris, vel templum nos esse Spiritus sancti, accipere et habere Spiritum sanctum dicimur, vel pleni aut repleti Spiritu sancto, aut obumbrari Spiritu sancto quidam referuntur; quæ omnia indicant sanctificationem animæ ejus cui Spiritus sanctus datus scribitur, et gratiam sanctificantem eorum animabus infusam. Cujus etiam rei duplex ratio esse potest: prima, quam profert D. Thomas, ubi de missione invisibili Spiritus sancti disserit, 1 parte, q. 43, art. 3, in corpore, quia nimirum non convenit ulli personæ divinæ quòd mittatur, nisi quatenus novo modo in creaturâ existit; communes autem modi sunt, quibus divinæ personæ in omnibus rebus existunt per essentiam, potentiam et præsentiam, et sicut causa in effectibus participantibus bonitatem ipsius. Unicus modus est specialis, quo Deus in creaturâ rationali esse potest, sicut cognitus in cognoscente, et amatus in amante, quâ nempe ratione, quia creatura rationalis Deum tam cognoscendo quàm amando attingit, ideò per fidem quâ Deum cognoscit, et charitatem quâ amat, Deus novo modo in creaturâ rationali inhabitare dicitur; cum autem hæc gratiæ sanctificantis connexa sint (nam gratia ista sine virtutibus theologis nunquàm consistere potest), ideò per gratiam Deus inhabitare de novo in creaturâ rationali dicitur. Confirmatur verò hæc D. Thomæ ratio tum iis Scripturæ locis, Joannis 14: *Si quis diligit me, mandata mea servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus*; item,

4 Joan. 4 : *Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo*, et similibus illis, quibus ratio quâ Deus in nobis habitat, charitas esse demonstratur; tum etiam hoc argumento, quia, cum Spiritus sanctus procedat per amorem, ideoque dici possit amor notionalis Patris et Filii, proprie nobis dari dicitur per amorem, tunc nempe cum amamur à Deo, et Deum amamus : hic siquidem divinus amor, cum sit efficax, gratiam in nobis gratum facientem producit, ratione cuius Deus in nobis esse dicitur, longe potiori titulo quàm anima hominis, quæ nihil in re amata producit, ibi esse dicitur ubi amat, quia in rem amatam inclinat, et veluti extra se fertur; per appropriationem verò Spiritus sanctus dari, accipi, mitti dicitur, cum à Deo amamur, cum Deo grati, cum sanctificati sumus; itaque nunquàm propriè accipi dicitur, nisi gratia gratum faciens nobis à Deo infundatur. Altera quoque divi Thomæ ratio est, loc. cit., quia id solum habere dicimur, quo liberè possumus uti vel frui; jus autem Spiritu sancto vel quâcumque divinâ personâ fruendi (ui enim personis divinis nemo rectè dicitur) habere non possumus, nisi per gratiam gratum facientem, quæ pignus est hæreditatis æternæ; ergo neque habere, neque accipere Spiritum sanctum absolutè dici possunt, nisi quibus gratia justificans infunditur. Tertiam rationem adjungimus, quia videlicet Spiritus sanctus in impiis esse non potest, juxta illud Sapientiæ, cap. 1 : *In malevolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis; Spiritus enim sanctus discipline effugiet fictum*; si in impiis esse non potest, nec sine gratiâ, quæ impietatem expellat, accipi potest, non ergo nisi cum gratiæ infusione, absolutè aut accipi aut dari dicitur.

XV. Quando ergo plurimi ex Patribus per Spiritum sanctum, quem apostoli receperunt, dùm insufflâsse in eos dicitur Christus, et peccatorum remittendorum potestatem eis tradidisse, hanc spiritalem potestatem remittendi peccata interpretantur, non gratiam sanctificantem excludunt, sed signa inhabitantis in nobis per gratiam Spiritus sancti exponunt, vel finem ob quem gratia habitualis concessa sit, ostendunt. Primò enim gratiæ gratis datæ ab Apostolo vocantur, 1 Cor. 12, *manifestatio spiritûs*, ad aliorum nempe *utilitatem*, quòd sint effectus et indicia charitatis ac gratiæ in nobis existentis; tunc ergo cum Spiritus dari alieni dicitur, vel ad prophetiam, vel ad aliorum regimen, vel ad miraculorum operationem, vel ad peccata aliorum remittenda, sensus est dari gratiam gratum facientem cum aliquo ejus signo manifestativo in aliorum salutem ordinato, quod signum si solitariè daretur, non diceretur datus vel acceptus Spiritus sanctus, nisi fortè cum aliquâ determinatione et restrictione, quomodò, v. g., spiritus propheticus, vel spiritus sapientiæ, aut scientiæ, aut miraculorum, etc., impiis etiam communicari interdum dici possunt. Secundò, cum gratia gratum faciens optima sit, ac necessaria dispositio ad gratias gratis datas, saltem dignè ac sibi fructuosè, impendendas, Spiritus sanctus dicitur nonnunquàm

dari à Patribus ad peccata aliorum remittenda, officii sacerdotalis munia obeunda, vel Evangelii prædicationem, aliav ejusmodi, quando gratia ipsa sanctificans, ratione cuius Spiritus sanctus in nobis habitare dicitur, ad hæc digne obeunda conceditur; et eo pacto latendum est rectè dici apostolos ante ascensionem Christi Domini, post ejus resurrectionem, accepisse Spiritum sanctum, id est, potestatem peccata remittendi, quia videlicet Spiritus sanctus tanquàm sanctificationis donum eis tunc temporis datus fuit, ut potestatem istam dignè acciperent atque administrarent.

XVI. Eodem quoque sensu intelligendi sunt illi Patres qui loca D. Pauli à nobis allata, de gratis gratiis datis interpretantur; non enim excludunt gratiam habitalem, etiamsi de eâ omninò taceant; nec gratiam sanctificantem à D. Paulo intelligi negant, quia aliam gratiam cum sanctificante ut plurimum conjunctam, certè ex institutione et beneplacito Dei, conjungendam à D. Paulo intelligi volunt; quasi verò D. Paulus, et gratiam gratis datam, et gratum facientem, non uno gratiæ nomine possit intelligere; imò de facto intellexisse textus utque, ex quo hæc loca allata sunt, si diligenter intueamur, ostendit: priore quidem ad Timotheum Epistolâ, ubi Apostolus ait, cap. 4 : *Noli negligere gratiam quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii*, lateor Apostolum non usurpasse nomen χάρις, quod sæpius gratiam significantem significat, sed nomen χάρισμα, quod frequentius eas gratias significat, quæ ad aliorum utilitatem conceduntur; solet tamen illud nomen easdem gratias significare, prout gratiæ significanti sociantur; unde in Epistolâ primâ ad Corinthios, cap. 12, ubi gratiæ gratis datæ recensentur, quæ χαρίσματα nominantur, nonnisi, prout ipsæ sanctificantî gratiæ annexæ sunt, referuntur; aliàs enim non dixisset D. Apostolus : *Emulamini charismata meliora*, nisi sanctificantis gratiæ potissimam rationem habuisset; neque enim eorum donorum quæ ibi enumerantur, solitariè sumptorum ullus desiderio teneri debet, quæ sine præsumptione expetere non potest, sed solum quatenus gratiæ sanctificantî conjunguntur, æmulationi esse possunt. Hæc ergo D. Pauli mens fuit, ita de gratis datis disserere, ut eas nunquàm à gratiâ sanctificante disjungeret, ideoque eas à Spiritu sancto dari, Spiritum sanctum per ipsas inanifestari, unum et eundem Spiritum hæc omnia operari docuit; ipsa quoque omnia si à charitate separarentur infructuosa esse fusè ostendit ibid., c. 13, ex quo fit ut dùm Timotheum monet ne charismata quæ in ordinatione receperat, negligat, per illa charismata non solum doctrinæ donum, prophetiæ, aut aliud quidpiam simile intelligat, sed et ipsam sanctificantem gratiam, à quâ ista dona nunquàm separat; quæ et ad aliorum etiam salutem in ordinati ne Timotheo infusa est, et ad ista dona dignè recipienda ac dispensanda disponit, et eorum quodammodò fons est, atque origo (aliàs non à Spiritu, et per Spiritum sermo sapientiæ, scientiæ, etc., esse dicerentur); sine quâ tandem nec

dona ista à Deo infunduntur, quippe cùm ad ea recipienda cor perpurgari et sanctificari conveniat; ut patet in apostolis, Samaritanis, Cornelio centurione, ejusque sociis, necnon Ephesiis, et aliis.

XVII. In posteriore verò loco ex Epistolâ secundâ ad Timotheum, c. 4, ubi eundem charissimum suum discipulum iis verbis adhortatur: *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei quæ est in te per impositionem manuum mearum*, idem clariùs innotescit; mox enim subdit: *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, et dilectionis, et sobrietatis*; quibus verbis ad dona in ordinatione recepta, spiritum virtutis, quæ nempe promissa erat apostolis à Christo dùm dixit, *Luce 24: Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos*; spiritum dilectionis quam à S. Petro ter exquisivit Christus, dùm cum reliquorum pastorem constituit, dicens, *Joan. 21: Petre, amas me? pasc agnos meos, pasc oves meas*; et sobrietatis seu moderationis, *ne plus saperent quàm oporteret sapere, sed saperent ad sobrietatem*; *Rom. 12*; tria, inquam, illa ad gratiam ordinationis revocavit; quæ tamen gratiæ non sunt, quas vulgò gratis datas vocant, sed eorum una virtus theologica, puta charitas, quam alii cum gratiâ confundunt, alii sic distinguunt ut nunquàm separent; reliquæ verò virtutes sunt supernaturales, quæ simul cum gratiâ infunduntur, simulque cum eâ extinguuntur; ideòque hic est sensus verborum D. Pauli: *Admoneo te ut resuscites dona omnia quæ in te sunt, quæ tibi ad officium episcopale benè gerendum in ordinatione tuâ concessa sunt*; nos enim episcopi cùm ordinamur, spiritum virtutis, dilectionis et sobrietatis accipimus, quæ nobis excitanda sunt, ne Evangelium Dei erubescamus, etc. Quare si qui Patres de solo scientiæ dono, aut prophetiæ, aut episcopali dignitate gratiam istam interpretantur, gratiam sanctificantem non excludunt, sed ad quid præsertim gratia illa sanctificans daretur exponunt, putà aut ad scientiam, aut ad prophetiam, seu interpretationem Scripturæ, aut, uno verbo, ad episcopale officium ritè gerendum; quo pacto Ambrosius nomine gratiæ ea omnia videtur intelligere, « quibus confirmatur ad hoc opus electus accipiens auctoritatem, teste conscientia suâ, ut audeat vice Domini sacrificium Deo offerre; » Ambros. in 1 ad Timoth., cap. 4. Nostræ proinde argumentationis vim minimè retundunt prædictæ explicationes, quæ tantum abest ut aliis expositionibus quibus gratia sanctificans iis locis intelligi demonstratur contradiciant, ut potiùs easdem confirmant, utpotè cùm ii qui gratias gratis datas his locis intelligunt, sanctificantem gratiam, sive ut dispositionem, sive ut principium, sive ut rem manifestatam conferri supponant. Adde quòd adversarii auctoritatibus Patrum minimè respondeant, quæ gratiam istam sanctificantem per ordinationem tribui evidenter affirmant.

XVIII. Refelluntur pariter adversarii, dùm gratiam sanctificantem in ordinatione admittunt, sed eam ulli signo externo ac visibili alligatam negant. Verba enim D. Pauli, quibus per impositionem ma-

num, et cum impositione manuum gratia data esse dicitur, satis evidenter ostendunt impositioni manuum gratiam promissam atque alligatam esse: verba enim illa, *per prophetiam*, quæ in priori ad Timotheum habentur, non significant causam instrumentalem gratiæ conferendæ, sed impellentem ac moventem, ut sensus sit: *Noli negligere gratiam quæ data est tibi cùm episcopus à me ordinareris secundum præcedentes in te prophetias*, de quibus sermo factus est ejusdem Epistolæ capite 1; ideòque quam gratiam dixit illi D. Paulus cum impositione manuum datam, eam in posteriore ad Timotheum Epistolâ dicit per impositionem manuum fuisse concessam. Idque apertè docent Patres à nobis citati: Ambrosius quidem iis verbis, de Dignit. sacerdot. cap. 5: « Quis dat, frater, episcopalem gratiam? Deus, an homo? respondes sine dubio, Deus; sed tamen et per hominem dat Deus; homo imponit manus, Deus largitur gratiam; sacerdos imponit supplicem dexteram, et Deus benedicit potenti dexterâ; episcopus initiat ordinem, et Deus tribuit dignitatem; » non potuit clariùs aut expressiùs Ambrosius significare quomodò gratia dignitasque sacerdotalis, quæ Deum habent auctorem, externo tamen ordinationis symbolo alligata sint, et nonnisi episcoporum ritus ordinationis usurpantium operâ à Deo tribuantur. Hieronymus, similiter, dùm ait, in cap. 58 Isaïæ, « ordinationem non solum ad imprecationem vocis, sed etiam ad impositionem impleri manûs, » idem clarè demonstrat; quid est enim ordinationem impleri ad impositionem manuum, et imprecationem vocis, quàm externis illis symbolis ordinationem sacerdotii alligatam esse, eo modo quo, quia ad infusionem aquæ et verborum mysticorum prolationem generatio spiritalis perficitur, ideò ipsa his visibilibus signis alligata dicitur; ob idque etiam Baptismus Sacramentum vocatur. Eodem sensu Chrysostomus, homil. 14 in cap. 5 Actuum apostolorum: « Manus verò superponitur, totum autem Deus operatur; et illius est manus, quæ ejus qui ordinatur caput contingit, si, quemadmodum oportet, ordinatur; » quibus verbis et Deum effectuum ordinationis auctorem ac causam principalem ostendit, et externa ordinationis symbola ejusdem Dei instrumenta esse, causasque saltem morales ad quarum præsentiam Deus operetur. In eamdem quoque sententiam conspirat Dionysius, cap. 5 eccles. Hier. parte 3: *Manus*, inquit, *impositio simul quidem divinum præsidium Sacramento adnexum declarat, quo tanquàm sancti pueri patris charitate foventur; ita ut eis quidem statum vimque ecclesiastici ordinis largiatur*. Ecquid, amabo vos, vel ad catholicam doctrinam stabiliendam, vel adversariorum responsiones refellendas clariùs, quid expressius dici potuit? Conspirat et beatus Ephrem, serm. de Sacerdotio, qui sacerdotum potestatem ineffabilem dicit, quæ in nobis dignata est habitare per impositionem manuum sacramentum sacerdotum. Denique id ipsum astruit totius Ecclesiæ praxis, quæ nunquàm ullum in sacerdotem recepit, nisi externâ benedictione consecratum. Quid enim mihi profertur divina vocatio, quæ

cum subditis parere nequeat, constituendo sacerdoti non sufficit, nisi visibili signo manifestata fuerit? Quo modo enim subditi cum pro sacerdote agnoscent, cum audient, venerabuntur qui à Deo ad sacerdotium vocatus fuerit, nisi exteriori signo constitutus sit? Fate-mur à Deo constitui pastores: Deus enim est qui in Ecclesià dedit apostolos, pastores ac doctores usque ad consummationem seculorum; sed videndum est per quos det, et quomodo det. Apostolos quidem ipse constituit, hi episcopos constituerunt sibi successores; hos Deus apostolorum ministerio Ecclesiæ dedit, per hos eidem Ecclesiæ dat quotidie sacerdotes; quomodo autem dat? visibili electione, visibili ordinatione; eligunt episcopi sacerdotes visibili signo, et quos visibili modo elegere, eisdem visibili quoque ritu consecrant sacerdotes. Si divinam vocationem nulli visibili signo alligatam credimus, nec oves pastores agnoscent suos, nec sacerdotum certa erit moraliter auctoritas, nec sacerdotii ulla firmitas, nec Sacramentorum, nec sacrificii ulla securitas, et ignotis Ecclesiæ capitibus, ignota, latens, invisibilis, ipsa futura est Ecclesiæ.

XIX. Fatendum est quod dixit Cyprianus, epist. 68, «ordinari nonnunquam indignos non secundum Dei voluntatem, sed secundum humanam præsumptionem, et hæc Deo displicere, quæ non veriant ex iustâ et legitimâ ordinatione: id enim Deus ipse manifestat per Oseam prophetam dicens, cap. 8: *Sibimet ipsis constituerunt regem, sed non per me;* » sed quemadmodum qui ita constitutus erat rex, de facto rex erat, et regiâ verè præditus potestate, cum tamen scriptum sit, Proverb. 8: *Per me reges regnant, et legum conditores iusta decernunt; per me principes imperant, etc.*; item, ad Rom. 15: *Non est potestas nisi à Deo;* ita qui eodem Deo nolente constitutus est sacerdos, non desinit esse sacerdos, quamvis à Deo vocatus non sit; quin imò Deo displiceat et ingratus sit; duplex enim in Deo est voluntas, ut ostendit Iamascenus, lib. 2 de Fide orthodoxâ, cap. 29, una antecedens, altera consequens; antecedens, quâ nullis circumstantiis adhibitis quippiam vult; consequens, quâ quibusdam positâ circumstantiis aliquid vult, v. g., nec peccata nec ullum peccatorem esse antecedenti vult voluntate; *similiter enim odio sunt Deo impius et impietas ejus*, Sapient. 14; eadem tamen consequente velle debet, cum de facto talia contingant quæ non contingerent nisi aliquâ voluntate Deus ea esse vellet; *voluntati, enim, ejus quis resistit?* ad Rom. 9. Pari ratione nec fictos baptizari; nec eosdem, vel qui huic muneri inepti sunt, Deus ordinari vult antecedente voluntate, quos tamen voluntate consequente, et sacro Baptismate ablui, et Sacramento Ordinis velle initiari dicendus est. Neque verò ad rationem Sacramenti amplius quippiam desideratur quàm ut Deus ad ipsum concurrat, et voluntate consequente ipsi consentiat, ut patet ex prædicto de Sacramento Baptismi exemplo, cui etiam exemplum de sacrâ Eucharistâ ad-jungere poteris; quis enim dubitat quin Deo ingratus sit quòd aliquis qui seipsum non probaverit, de sacro illo

pane edat, et de calice bibat, non dijudicans corpus Domini; is tamen qui indignè sumit, reipsa sumit, et qui indignè consecrat, quamvis Deo ingratus sit, reipsa consecrat; ita qui indignus ordinatur veram quoque sacerdotii potestatem nanciscitur.

XX. Quod autem etiam ii qui Deo non vocante ordinati sunt, de facto tamen sacerdotii obtineant dignitatem, fusè docebit te Augustinus, lib. 2 contra Parmen. cap. 15, idque inferius suo loco confirmabimus. Nec Apostoli locus superius ex Epistolâ ad Hebræos adductus huic veritati quidquam officit; cum enim ait Apostolus, ad Hebr. 5: *Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron;* sensus est neminem pontificium sibi honorem suo arbitrio, suoque jure sibi vindicare posse, sed cum legitimum esse Pontificem, qui vocatur à Deo tanquam Aaron, quem nempe, ejusque posteritatem Deus in sacerdotium elegerat, ideòque, qui extra Aaronis familiam sacerdotii munus attentabat, is à Deo rejiciatur, eo modo quo qui jam extra hierarchiam à Deo divinitus institutam sibi sacerdotale vindicat officium, seu qui se sacerdotalibus munitis ingerit, non vocatus ab episcopo (quem proinde Dionysius, cap. 5 eccles. Hierarch. parte 3, *interpretem divinæ electionis* appellat) spurus est et adulterinus sacerdos, utpote cum divina vocatio, quæ legitimum constituit sacerdotem, nullis certioribus argumentis constet quàm electione ecclesiasticâ et episcopali consecratione, quamvis sit alia divina vocatio, quæ laudabilem utilemque Ecclesiæ efficit sacerdotem; quæ quidem ex operibus præsertim comprobatur, non ex ordinariâ vocatione vel missione, nec ex ullis antecedentibus, aut concomitantibus ordinationem signis certò conjici potest; cum, ut notat Bernardus, Declam. in verba: *Ecce nos reliquimus*: «Et Saül constitutus à Domino, et Judas non ab alio electus in apostolum memoretur, quorum tamen uterque à Deo reprobatus est.» *Nonne ego vos duodecim elegi*, inquit Christus, Joan. 6, *et unus ex vobis diabolus est?* talisque divina vocatio non est Aaronica, cum plures ex familiâ Aaron sacerdotio abusi fuerint, nec Aaron ipse sacerdotii semper vigorem retinuerit, dum populum vel ad idololatriam impulit, vel saltem volenti consensit. Locus verò ejusdem Apostoli priori ad Timotheum satis superius explicatus est, ex eoque ostensum prophetiam non poni ab Apostolo tanquam causam instrumentalem gratiæ Timotheo collatæ, sed ut motivam: præterquàm quòd enim aliqui Patres, ut Theophylactus, Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus et alii, quorum sententiam supra allatam exposuimus, prophetiæ nomine doctrinam intelligunt, quam *διὰ τῆς προφητείας* interpretantur, id est, *eis προφητείας*, ad prophetiam, seu ad doctrinam, et Scripturæ interpretationem, seu etiam gratiam doctrinæ et prophetiæ, quo modo legit Hieronymus, epistolâ ad Evagrium; alii verò præcedentes prophetias intelligunt, juxta quas ordinatus fuerat Timotheus, id testante eodem Apostolo, huncque locum ita interpretantibus, et aliis passim: adeò ut *διὰ τῆς προφητείας* idem sit ac *κατὰ τὴν προφητείαν*, quam nos in-

interpretationem sectamur, ut maximè consentaneam; nullus item Patrum hæc verba ita interpretatus est, quasi divina revelatio aut vocatio ea esset, quæ gratiam ordinato conferret: idèquæ interpretatio ista explodenda est, nec ex eâ solidum ullum argumentum elici potest.

XXI. Neque etiam quidquam ponderis habent Patrum adducta testimonia; nam esto Patres optimè gratiam ordinationis in Deum refundant, ut principalem ejus causam et auctorem, juxta illud Psalmis: *Gratiam et gloriam dabit Dominus*, psal. 5, non tamen humano ministerio, sensibilibusque ordinationis signis, tanquam instrumentis, vim denegant; sicut, licet sæpè apud eosdem Patres legamus Deum esse qui baptizat, non tamen humani ministerii necessitatem tollunt, aut instrumentalem ei virtutem adimunt. Eidem quoque Patres, dum aliquos docent ab hominibus, alios à Deo ordinos, voluntatis divinæ consequentis rationem habent, juxta quam aliqui non sunt à Deo ordinati, ut diximus; item, dum aliquos à Deo constitutos docent, non per hominem, ut Moysen; aliquos à Deo, ut Jesum Nave, per hominem; aliquos per hominem tantum, ut plurimos favore vulgi constitutos; aliquos à se, ut pseudoprophetas: omnes modos recensent quibus pastores creari possunt; nec Ecclesiæ præsentia tantum tempora denotant, quibus nulli à Deo non per hominem constituuntur, et designantur Ecclesiarum rectores: cum omnium à Deo non per hominem Apostoli constituti essent, quam sibi prærogativam attribuit Paulus, cum, ad Galat. 1, se non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem apostolum vocitavit; quam eandem cæteri apostoli à Christo electi et designati sibi vendicare potuerunt; qui autem per hominem ordinati tantum dicuntur, ii veri sunt sacerdotes, nec pseudoprophetas adnumerantur; quam paucos enim habemus veros sacerdotes, si quicumque favore vel gratiâ electi sunt, verè sacerdotes non essent? It autem solum in pseudoprophetarum seu falsorum sacerdotum ordinem referuntur, qui ex se solum ordinantur, non à Deo, neque per hominem, ut sunt novatores nostri, qui extra Ecclesiam sine legitimâ auctoritate ac designatione sacerdotium sibi temerè usurpârunt; neque verò à divinâ solâ electione, absque humano ministerio, vel Florus ipse citatus sacerdotii potestatem petendam dixit; sed ex toto contextu et serie orationis id tantum prædictus auctor voluisse convincitur, potestatem merè humanam, regum nempe ac principum ad validitatem ordinationis nihil conferre; idèquæ in ordinationibus, principis consensum valuisse utique ad cumulum fraternitatis, propter pacem et concordiam mundanæ potestatis, non tamen ad complendam veritatem vel auctoritatem sacræ ordinationis, quæ nequaquam regio potentatu, sed solo Dei nutu, et Ecclesiæ fidei consensu colique conferri potest; ut ibidem docet idem Florus, qui proinde non Ecclesiæ seu ecclesiasticæ potestatis ministerium, sed civilis et mandata ab ordinatione tanquam necessarium excludit: quod etiam clarius ostendit, dum ibidem ait semper fuisse

integram et ratam ordinationem, quam sancta Ecclesia juxta traditionem apostolicam et religiosæ observationis formam celebravit: quid est enim ordinatio juxta religiosæ observationis formam, nisi catholico ritu celebrata, cum externis signis, ac visibilibus symbolis, non ordinatio à solâ divinâ voluntate dependens?

XXII. Denique nec argumentum nostrum ex Patribus desumptum tantillum labefactant quæ ab adversariis ad eorum solutionem, verius ad effugium, proferuntur: primum enim quòd aiunt auctorem de operibus cardinalibus censuisse naturâ suâ consecrationem sacerdotis non reiterari, sicut quamlibet aliam consecrationem, non solvit argumentum, quod ex eo auctore deduci potest; verba enim ejus auctoris, sermone de Ablatione pedum, sunt hæc: *Docetur ergo quæ sit Baptismi et aliorum Sacramentorum stabilitas, etc.*; nam Baptismum repeti ecclesiasticæ prohibent regulæ, et semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere; nemo sacros ordines semel datos iterum renovat, nemo sacro oleo lita iterum linat aut consecrat; nemo impositioni manuum, vel ministerio derogat sacerdotum; ex quibus verbis et stabilitas sacræ ordinationis deducitur, quæ Baptismi stabilitati comparatur; quæ quidem ad Sacramenti ordinationis probationem non minimi est ponderis; et testimonium auctoris pro exemplo Sacramenti firmi et stabilis sacram ordinationem proferentis affertur; cui non obstat quòd consecratio rerum quæ oleo liniuntur, ut sunt ecclesiæ vel altaria, nonnunquam eorum accedente profanatione repetatur; præterquam quòd enim tempore Cypriani, vel ejus, quicumque ille sit auctor hujus tractatus (quem ætate Cornelii et Cypriani scripsisse ostendit Pamelius), nec ecclesias nec altaria probabile sit ullo crimine ita pollui potuisse, ut iterum consecratione indigere existimarentur; sed hanc demum legem (quamvis Hygiao à quibusdam tribuatur, quod incertum est) extinctâ persecutione ab Ecclesiâ de novo statutam fuisse; responderi præterea potest nullo crimine cujusquam ecclesias ita execrari, ut consecrari iterum debeant, sed tantum ita pollui, ut reconciliari jubeantur; sic, manente caractere sacerdotali, neminem quantumvis pessimum adeò execrabilem effici, ut iterum ordinari debeat, sed solum requiri, ut per pœnitentiam criminum suorum fœditatem aboleat, et divinæ gratiæ sacerdotali ordinationi debitæ motus penè sepultos exsuscitet. Deinde nemo dixerit auctorem istum, qui Baptismi et aliorum Sacramentorum stabilitatem probare voluerit, solius Baptismi ex Sacramentis meminisse: proindeque ex hujus auctoris verbis deducitur mentem ipsius fuisse ordinationem Sacramentum esse, quam nempe in exemplum Sacramenti adduxerit; et quamvis consecrationem rerum inanimatarum, ob similitudinem quamdam quam cum ordinatione et consecratione Ecclesiæ ministrorum habet, eodem filo eidem adnexuerit, constat tamen nunquam ei in mentem venisse quòd ordinatio sacerdotalis sacerdotum criminibus, quibus ipsorum anima polluitur ac conta-

minatur, deperat, ad quam proinde pollutionem eluendam iteratione ordinationis opus sit, tum quod si hæc ipsius animo sententiâ inesset, nequaquam stabilem ordinationem et minimè iterandum dixeret: quoniam maxime enim inconstans esset ordinatio, quæ ab ambulatoriâ hominis voluntate dependeret, quâ nihil inconstius aut inconstantius esse potest: quam sæpe ordinatio repeti deberet, si quoties sacerdos peccat, toties ordinatio deperat, toties quæ repetenda sit! tum quod quis credat sancto Cypriano, aut alicui probato auctori, Valdensium et Wiclefistarum stultissimum errorem placuisse quo peccato mortali sacerdotalis potestas adimi dicitur, quem Scriptura sacra et humana etiam ratio apertissime refellit, ut suo loco probabimus?

XXIII. Augustinum nequaquam nobis eripiant, ejus clarissima exstant pro ordinatione in Sacramentorum classem referendâ testimonia, neque destructio Sacramenti propriè vel impropiè dicti, citato Augustini testimonio applicari potest: cum enim ita argumentetur Augustinus, ut ex eo quod Baptismus non deperdat per recessum ab Ecclesiâ, ordinationem quoque inferat non deperdi, quia utrumque Sacramentum est permanens, quod effectum habet permanentem; si Augustinus censuisset ordinem non esse propriè Sacramentum æquè ac Baptismus, nulla ejus esset ratiocinatio, facilèque respondere potuissent Donatistæ, cur per recessum ab Ecclesiâ amittatur Ordo, non Baptismus, rationem esse quod Ordo propriè Sacramentum non sit quod characterem imprimat sicut Baptismus; itaque ut bona sit ratiocinatio Augustini debet supponere Ordinem propriè esse Sacramentum. Falsum est autem Augustinum duo tantum Sacramenta admisisse, Baptismus et Eucharistiam; verum est ea solum in exemplum protulisse, sed non ea sola Sacramenta agnovisse; sufficit verba Augustini, quæ nobis obijciuntur, legere, ut veritas bonitasque solutionis appareat; sic ergo Augustinus, epist. 118 ad Januarium: *Unde Sacramentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione præstantissimis societatem novi populi colligant; sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis et sanguinis ipsius, et si quid aliud in Scripturis canonicis commendatur; an hoc est duo tantum Sacramenta statuere, an non potius aliqua alia indicare?*

XXIV. Anastasium quoque II catholicis partibus non favere minimè ostendunt: audiatur Anastasius, qui cum plurima pro ordinationis stabilitate proferat, tum maxime hæc habet catholice veritati confirmandæ maxime opportuna, epist. ad Anastas. imperat., cap. 7: *Nullum de iis quos vel baptizavit Acacius, vel quos sacerdotes, sive levitas secundum canones ordinavit, ulla eos ex nomine Acacii portio læsionis attingit, quo forsitan per iniquam tradita Sacramenti gratia minus firma videntur?* Quid ad hæc solvenda faciunt quod Acacius non fuerit hæreticus, non propriè schismaticus, quod ordinationes ab eis factæ rate fuerint? Hæc omnia vim argumenti ex eo testimonio deducti non enervant.

cum enim, et Sacramentum ibi Anastasius ordinationem vocet, et gratiam ab eâ tradi asseveret, et ejus firmitatem ibidem cum Sacramento Baptismi comparat, propriè dictum utique Sacramentum gratiæ ac characteris productivum, sacram ordinationem esse Anastasius censet; hoc autem tantum contra adversarios pro catholicis urgemus. Gregorius similiter, dum sacram ordinationem Sacramentum vocat, quod interiorem virtutem, id est, gratiam largiatur, non potuit eam expressius propriè dictum Sacramentum ostendere, quam et nomen Sacramenti et effectum propriè dicti Sacramenti ei tribuendo. Quod tandem respondent gratiam ordinationi Patres attribuisse, non vi alicujus signi exterioris cui sit alligata, sed vi divinæ vocationis, satis superius refutata à nobis hæc solutio, cui proinde refellende non est opus diutius immorari.

§ 5. Hæreticorum objectiones refelluntur.

XXV. Assertâ itaque catholicâ sententiâ, præclussisque adversariorum effugiis, quibus vim nostrorum argumentorum imminuere satagebant, eorum objectiones refellende sunt, maxime eæ quæ proponit Antonius de Dominis, lib. 2 de Rep. c. 4. Prima est quia Sacramentum quod agit ex opere operato non pendet ab initiandorum doctrinâ, probitate, ac meritis, atverò sacra ordinatio ab iis pendet; altera, quia soli Deo ordinatio reservatur non homini, non humano ministerio, non sensibilibus signis peragitur; tertia, quia ordinis institutio nos latet, nec in Scripturis sacris reperitur; quarta, quia sententia affirmans ordinationem esse Sacramentum, varias patitur difficultates circa materiam, formam et effectum ordinationis. Verum hæc omnes objectiones infirmæ sunt et imbecillæ; prima enim falsitatem et errorem gravissimum continet, dum sacræ ordinationis valorem atque firmitatem pendere putat à meritis, vitâ aut doctrinâ ordinandi, quem errorem suo loco refellemus, et contraria argumenta dissolvemus. Altera ex prædictis satis refutata est, ubi signis visibilibus ordinationem ejusque effectum alligata esse docuimus, et ad ductis in contrarium auctoritatibus respondimus. Tertia quoque ex prædictis refutatur, quippe cum Scripturæ sacræ loca adduxerimus quibus ordinationis Sacramentum colligitur et effectus indicatur; neque opus est ut quondam et quomodo Christus ipsum instituerit nobis Scriptura sacra apertè demonstret, cum nec Baptismi, v. g., institutionem in Scripturâ sacrâ habeamus, ejus tantum conferendi mandatum, et collati exempla quedam in ipsâ legimus. Quarta omnino frivola est et ridicula; absurdum enim est in rebus fidei quæ capium mentis nostre excedant, suntque intellectu difficiles, aut hesitare, aut incredulum esse, vel protervum negatorem, propter difficultates quæ in eis explicandis occurrunt: cum nec ab inquisitione et assertionem veritatis naturalis difficultates occurrentes remorari nos debeant, præsertim cum falsa sæpe sint probabiliora veris, et ea quæ veriora sunt, dum nostro concipiendi modo non adeo consentiunt, varias nobis difficultates pariant.

XXVI. Unica obiectio superest, in quâ tantillum remorari debeamus, quia nempe ex quibusdam exemplis et doctorum catholicorum dictis videtur concludi, sacram ordinationem non esse sensibilibus quibusdam signis alligatam, sed tanquam officii cuiusdam executionem superiorum ecclesiasticorum voluntati verboque attribui. Primò enim narrat Gregorius Nyssenus Thaumaturgum tridui itinere dissitum à Phædimo Amaseusensium antistite Neocæsariensem episcopum fuisse consecratum, refert quoque Metaphrastes Dancielem Stylitam absentem quodammodo presbyterum à Gennadio patriarchâ Constantinopolitano consecratum, recitante archidiacono preces, populo acclamante, Deoque ipsi manus per episcopum imponente. Secundò, de iis qui simoniacè ordinati in pristinum gradum restituerentur sic inquit Petrus Damiani, opuse. 5, quod inscribitur : *Act. Mediolan.*, de Privileg. Roman. Ecclesiæ, prope finem : « Illi etiam ipsi quibus ministrandi licentia redditur, non ex malè mercatâ veteri ordinatione ad amissum reparantur officium, sed ex illâ potiùs apostolorum principis efficacissimâ auctoritate, quâ in B. Appollinarem repente usus est, dicens : *Surge, inquit, accipe Spiritum sanctum, simulque pontificatum.* » Ex iis enim verbis inferitur et simoniacè ordinatos, qui pristino gradui redderentur, potestatem suam nactus fuisse non ab ordinatione olim receptâ, sed à voluntate et verbo summi Pontificis eos à vinculis quibus alligabantur absolventis : et Petrum solo verbo sanctum Appollinarem Ravennatum episcopum constituisse absque ullo alio ritu et cæremoniâ. Tertiò, quia ex Catholicis Gygas cum doctoribus ab ipso citatis, q. 8 de Præs., n. 5, necnon Rebuffus docent summum Pontificem solo verbo posse facere sacerdotem et episcopum, si dicat alicui duntaxat : *Esto sacerdos, esto episcopus.*

XXVII. Respondemus, juxta ea quæ jam toties inculcavimus, falsum esse quòd sacra ordinationi ullis signis sensibilibus alligata sit ; nec ea quibus id astruitur maximi esse momenti. Primò enim quod de sancto Thaumaturgo absente creato refertur, extraordinarium est, et præter legem communem (in quâ tamen Deus dispensare potest) divino impulsu hoc factum narratur ; neque tamen habitam veram fuisse hanc ordinationem, sed potiùs sanctam precationem quæ Thaumaturgum flectere potuit, et inducere ad episcopatum suscipiendum, eumque fugientem retinere, non spiritali potestate consignare, ex eo patet quòd ab eodem Nysseno, qui hæc refert, non adhibitam constet à Phædimo manûs impositionem seu elevationem, sed sermonem allocutorium, quo Deo consecraretur ac devoveretur Thaumaturgus, ideòque nonnisi omnibus post hæc quæ fieri solent legitimis seu solemnibus in eo peractis, sacrum pontificatûs ministerium aggressus sit. Singulare quoque, nec in exemplum trahendum, quòd Daniel Stylita ordinatus fuerit ab episcopo Constantinopolitano Gennadio, quamvis se apud eum non stetisset, non ad ejus pedes procumberet, non eum tangeret ; quod quidem inspiratione divinâ factum esse oportuit ut rectè factum defendi

possit. In iis autem quæ ex privatâ illâ inspiratione divinâ fiunt, quamvis lex universalis violeto, nullum tamen ei præjudicium inferitur ; præter legem hæc fiunt, non contra legem, quæ actus tantum ordinarios in quibus Deus minime dispensavit obligatione suâ concludit. Singularium autem istorum casuum aliqua in apostolis exempla plures admittunt, ut quòd in nomine Christi, non personarum divinarum omnium baptizarent, quòd solâ manûs impositione Confirmationis Sacramentum impertirentur, et cætera hujusmodi facerent quæ ad consequentiam trahenda non sunt, nec ex eo Sacramentorum divina institutio vel ratio pervertenda. Secundò aliter omnino intelligendus est Petrus Damiani quam adversarii existiment : loquitur ille de executionis ordinis, deque ministerii et officii restitutione, non potestatis ordinis ; qui enim per simoniam ordinantur, iis ecclesiasticum officium interdicitur, locus ac dignitas admittitur, potestas ordinis non auferitur aut denegatur : quòd autem postea recipiant suum locum, ad honores ordinis admittantur, liberamque sui ordinis exercendi potestatem sortiantur, id utique consequuntur, non intuitu ordinis per simoniam suscepti, qui pœnam provocat, non veniam mereri debet, sed id benignitati et auctoritati potiùs superioris absolventis reum ipsique indulgentis concedendum est ; quæ quidem absolutio solo verbo peragitur, nec exterioribus indiget cæremoniis, et hoc est quod ibi vult Petrus Damiani, qui Pontificis Romani auctoritatem in absolvendo, prudentiam et benignitatem, hoc opusculo seu epistolâ ad Hildebrandum, prout malueris appellare, ex professo commendat. Tertiò, doctorum citatorum qui theologiæ ignari fuerunt et hallucinati dici possunt, in re theologicâ exigua habetur ratio, quamvis nec id velle credendi sunt quod in objectione eis affingitur, sed id tantum quod catholicæ consonat veritati, puta episcopos solo pontificis dicto jurisdictionem assequi, et dignitatem episcopalem nancisci, non ordinem neque spiritalem functionum episcopaliū obeundarum potestatem.

ARTICULUS II.

An omnibus ordinibus conveniat esse Sacramentum.

§ 1. Presbyteratum esse Sacramentum.

I. De presbyteratu res certa est, ipsum nempe verè ac propriè dictum esse Sacramentum ; quæ enim superiùs prolata sunt, ea presbyteratûs ordinem Sacramentum esse ostendunt. De quo videlicet præcipuè Florentinum et Tridentinum loqui videntur ; Florentinum quidem quòd in decreto unionis episcoporum mentionem expressam nullam faciat, sed sacerdotum solùm, diaconorum ac subdiaconorum : Tridentinum verò, sess. 25, cap. 2, et can. 2, quòd de sacerdotio præsertim disserat, ad quod reliquos ordines tanquam gradus ministrantium referri affirmat : nam sacerdotii nomine comprehenditur presbyteratus ; quem præsertim significari à Tridentino insuper patet, tum quòd præcipua controversia inter Catholicos et hæreticos à Tridentino damnatos erat de presbyteratu, tum quòd, capite 2 sessionis 25, quæ do-

etiam de sacra ordinatione tradit, nullum nominatum verbum facit de episcopis, quamvis reliqui ordines ibi enumerantur; tum quod Tridentinum, ibid., can. 4, delinquit per sacram ordinationem gratiam, seu Spiritum sanctum dari, ob quod episcopi ordinantes recte dicunt: *Accipe Spiritum sanctum*; quæ verba cum in ordinatione presbyteri proferantur, non minus quam in ordinatione episcopi, patet ex decreto Tridentini gratiam nec conferri, proindeque eam verum esse Sacramentum. Scripturæ quoque sacre et Patrum testimonia superius adducta de presbyteratus ordinatione præsertim loquuntur, cum de ordinationis Sacramento verba faciunt, ut examinati patebit. Itaque indubitatum esse debet apud Catholicos presbyteratus ordinem verè Sacramentum esse dicendum. Questio itaque hoc loco tantum moveri potest de episcopatu, diaconatu, subdiaconatu et minoribus ordinibus, de quibus proinde sigillatim hic dicendum est.

§ 2. Episcopatum esse Sacramentum.

II. Quod spectat ad episcopatum, Albertus Magnus, Alensis, SS. Thomas, Bonaventura, Richardus, Dominicus Soto et alii catholici doctores negant episcopatum propriè dictum esse Sacramentum; contra verò Altissiodorensis, Joannes Major, Durandus, Paludanus, canonistæ et recentiores theologi penè omnes episcopatum Sacramentum esse affirmant. Hanc autem affirmantem sententiam Bellarminus certissimam, Petrus Soto certâ fide tenendam censet; Michael de Medina contrariam huic sententiæ esse periculosam, Vasques similiter quod huic sententiæ contrarium sit sine gravi notâ non posse teneri arbitrantur. Ego ita censeo certissimam habendam esse affirmantem istam sententiam, nec antiquos auctores, qui pro contrariâ sententiâ citantur, mihi videri omninò ei repugnasse: sed id fortè tantum defendisse, episcopatum nempe non esse distinctum ordinem diversumque Sacramentum à presbyteratu; quia tamen eorum auctoritas à recentioribus prætendi potest, nollem contrariam opinionem hæresis aut erroris notâ afficere, quamvis mihi falsa et allatis superiori capite probationibus contraria videatur. Primò enim Tridentinum concilium mihi omninò videtur nomine ordinationis sacre, quam Sacramentum esse definit, sess. 25, cap. 5, episcopatum comprehendisse; tum quia catholicam sententiam probat ex locis Epistolæ 1 et 2 ad Timotheum citatis, quæ de episcopali ordinatione Timothei præcipuè intelligenda sunt; tum quia anathemate eum ferit, can. 4, *qui dixerit per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra dicere episcopos: Accipite Spiritum sanctum*; ea porrò verba sicut in presbyterali, ita in episcopali ordinatione proferuntur; quæ proinde ex mente Tridentini, ut vera sint, debet per ordinationem episcopalem Spiritus sanctus conferri, id est, gratia; proindeque debet illa ordinatione, quæ gratiæ conferendæ instrumentum est, propriè dictum esse Sacramentum. Secundò prædicta ad Timotheum verba, quæ supra protulimus, quibus ordinationem gratiam conferre probavimus, de ordinatione episcopali præsertim intelliguntur à Patribus,

puta de ordinatione Timothei à Paulo in episcopatum. Tertio, quia Patres etiam plurimi, quos produximus, de ordinatione præsertim episcopali disserunt, ut ex eorum lectione videre erit, maxime verò cum annotata dignum sit, apud eos sacerdotis nomine sæpè sæpius solos episcopos, non inferiores presbyteros significari; unde Ambrosius librum de Dignitate sacerdotali, Chrysostomus de Sacerdotio aliquos libros inscripsit; quibus tamen libris uterque de solis episcopis ex professo disserunt.

III. Probatur etiam rationibus: primo, quia episcopi jure divino superiores sunt sacerdotibus, non sola jurisdictionis auctoritate, verum etiam ordinis potestate; quâ certè superiores non essent, nisi ordinatio ipsorum à divina institutione penderet; proindeque eorum ordinatio Sacramentum esset; sed eo tantummodò dicerentur superiores presbyteris, quo patriarchæ, primates, archiepiscopi episcopis; itemque si episcopatus ordinatio Sacramentum non est, id totum quo episcopi sunt presbyteris superiores, ab Ecclesiæ auctoritate penderet, et in alios transferri poterit, et aliis quam per ordinationem viis communicari, adeo ut nihil relinqueretur quo episcopi presbyteros superent, sicque susque deque ecclesiasticus status pervertetur. Secundò, quia per episcopalem ordinationem gratia infunditur, et character aliquis imprimitur; utrumque autem Sacramentum proprium est; primum, quod gratia infundatur, ut tum ex prædictis, tum etiam ex his quæ inferius, ubi de effectu sacre ordinationis, dicemus, constabit; quibus addo auctoritatem beati Leonis, qui sacram pontificis ordinationem Sacramenti nomine vocat, serm. 1 in die anniversario assumpt. suæ ad pontificem, et ei divinam gratiam attribuit: « Denique, inquit, cum hujus divini sacerdotii Sacramentum etiam ad humanas pervenit functiones, non per generationum tramitem currit, nec quod caro et sanguis creavit eligit, sed cessante privilegio patrum, et familiarum ordine prætermisso, eos rectores Ecclesiæ accipit, quos Spiritus sanctus præparavit, ut in populo adoptionis Dei, cujus universitas sacerdotalis atque regalis est, non prærogativa terrena originis obtineat functionem, sed dignatio cœlestis gratiæ gignat antistitem. » Confirmatur; nam Christus Ordini sacro gratiam annexuit, tum ut dignè ordinatus Sacramenta ipsi commissa administraret, tum ut in ecclesiastico regimine occurrentes difficultates faciliùs superaret; quare cum episcopo aliqua Sacramenta administranda conferendaque tradantur, quæ presbyteris inferioribus denegata sunt, Confirmationis nempe et Ordinationis, opus est ut in Ordinatione gratiam recipiat, quæ ipsos dignos istorum Sacramentorum ministros efficiat; cum etiam tota Ecclesia episcopis præsertim imitatur, qui controversiarum fidei definendarum sunt judices: cum ecclesiasticum regimen apud ipsos præsertim resideat, variasque in eo molestias ac difficultates quotidie patiantur; ne defuisse dicatur Deus in necessariis, consentaneum videtur ut in ordinatione suâ eam recipiant gratiam, quæ difficultates istas vincat, labores sublevet, ac molestias leniat. Alterum

antem ex eo etiam aperte demonstratur : nulla enim res characterem magis arguit quàm collatio potestatis spiritualis, si ea sit indelebilis : nam character vel potestas spiritualis est animæ indelebiliter affixa vel signum potestatis spiritualis. notaque divini pacti de concurrendo cum hominibus ad aliquas actiones spirituales vel efficiendas vel recipiendas, si non simpliciter et absolute, saltem consentaneè ordini à Christo statuto; atverò in ordinatione episcopali confertur nova potestas respectu duorum Sacramentorum conferendorum, Confirmationis et Ordinis, quæ data non est presbyteris, sed solis episcopis; itaque characterem in episcopali ordinatione conferri necessum est.

IV. Nec juvat respondere non produci novum characterem in episcopali ordinatione, sed fieri tantum extensionem characteris presbyteralis; nam quidquid sit eà de re, valet semper nostrum argumentum : quippe cum neque character novus imprimi, neque extensio novi characteris sine Sacramento fieri possit; eadem enim in characterem reipsa extendendo requiritur efficacia, quæ in novo producendo; eadem in utràvis requiritur divina institutio; non autem reperitur Deus ulli rei nisi Sacramento vim illam contulisse consignandi animum spirituali aliquâ notâ, vel eam quæ impressa fuerit amplificandi, ita ut divini fœderis illa nota semper remaneat, Deumque quodammodò devinciat ad concurrendum infallibiliter ad aliquas actiones spirituales, ad quas aliàs non concurreret; quomodò credimus episcopalem characterem seu novus sit, seu presbyteralis ampliatio, Deum quodammodò adstringere, seu potius signum esse pacti divini quo ipse se obligavit ad concurrendum cum ipso consecrato ad Sacramenta Confirmationis et Ordinis conficienda, ad quos effectus cum aliè quovis, ex ordinariâ lege minime concurrat. Quod si queras, quinam ex iis duobus characterem episcopalem interpretandi modis nobis magis arrideat : an ipsum novum et distinctum characterem à presbyterali dici placeat, an verò tantum extensionem presbyteralis? Respondemus utrumque ex nostrâ sententiâ dici posse : novum quidem characterem dicere possumus episcopalem, quia est signum novæ potestatis collatæ; extensio verò presbyteralis ordinis dici potest, quia nempe et characterem presbyteralem supponit, et ipsum quodammodò afficit, atque elevat, ab eoque consequitur; ratio enim characteris presbyteralis est, ut potestatem tam consecrandi corporis ac sanguinis Christi significet, quàm absolventi à peccatis; episcopalis autem characteris, ut extendat hanc potestatem, denotetque potestatem ista efficiendi summam esse, et in summo sacerdote (modo à nobis superius explicato) quo pacto ab eâ potestate conferendorum Sacramenti Confirmationis et Ordinis potestas derivatur.

V. Contra hanc sententiam hæc obijci solent : primo, quia si episcopatus Sacramentum est, non erunt tantum Ecclesiæ septem ordines; secundò, quia hoc ipso posito episcopatus imprimet characterem, hic autem vel esset superior, vel inferior characterem presbyterali; non superior, nam potestate Christi corpo-

ris consecrandi, quæ presbytero tribuitur, nulla nobilior excogitari potest; non inferior, nam Sacramentum nobilior, quale foret episcopatus, nobiliorem deberet habere effectum; cum ergo nullum characterem imprimere possit, nec Sacramentum dici potest; tertio, quia Sacramentum Ordinis ad sacram Eucharistiam referri debet, ad quam episcopatus referri non potest; nam, si ad eam referretur, vel ad eam conficiendam, majorem presbyteris conferret auctoritatem, vel ad ministrandum in hoc Sacramento ordinaretur; neutrum autem dici potest : non primum, quia omnes presbyteri æqualem, quantum ad consecrationem corporis Christi et sanguinis spectat, habent auctoritatem, à quovis homine independentem; non secundum, quia episcopus non constituitur ad ministerium, sed ad sacerdotium; superest ergo ut ad sacram Eucharistiam minimè referatur, proindeque nec sit Ordinis Sacramentum. Ultimò, quia ordines in sabbatis quatuor Temporibus conferuntur, episcopi verò non nisi diebus dominicis vel apostolorum festis consecrantur.

VI. Frivola autem ea esse argumenta faciliè ex appositis solutionibus constabit : primum superius solutum est; alterum ex mox dictis faciliè solvetur, juxta quæ nempe dicendum characterem episcopalem, ut à presbyterali condistinguitur (cum tamen dici posset presbyteralis elevatus, et ad plures effectus extensus) inferiorem esse simpliciter presbyterali, quia nulla potestas potestati consecrandi corpus Christi æquiparari potest; quamvis secundum quid et extensivè nobilior sit, cum ad plura objecta extendatur; neque ideò simpliciter nobiliorem esse debere, quod episcopatus nobilior sit presbyteratu; nam nec episcopatus nobilior est presbyteratu, nisi ut adæquatè sumitur, quo pacto continet presbyteratum, non autem ut inadæquatè sumitur, ut presbyteratus gradui superadditur. Tertium pari ratione solvi potest, si dicamus episcopatum ad sacram Eucharistiam conficiendam ordinari : quia nempe est summorum sacerdotum, ideòque possumus summam dicere potestatem corporis Christi consecrandi, quam non habet quivis sacerdos, qui licet quantum ad validitatem consecrationis æqualem dici possit habere cum episcopo potestatem, quia non magis hic quàm ille materiam appositam consecrare potest, nec magis hic quàm ille à validè consecrando impediri; quippe cum potestas, quæ uterque consecrat physica sit animæque indelebiliter inherens, puta character presbyteralis, in quem proinde nemo potestatem habet, quem nemo ab habente auferre potest; quantum ad plura alia tamen inæqualem habere dicitur, tum quod presbyter potestatem consecrandi aliis communicare non possit, quam episcopus communicare potest per ordinationem : ideòque episcopi potestas fecunda, presbyteri sterilis videatur; tum quod episcopi potestas sibi ipsi sufficiens instrumenta operi suo necessaria, puta vasa sacra, præparare et constituere possit, omnem quoque consentaneum divino sacrificio ritum præscribere; potestas verò sacerdotis, quoad hæc sibi minime sufficiens

ab episcopo sacrorum videtur esse rationem, ut tuncque sacrificii celebrandi legitimum petere debeat, tum denique quod presbyteri potestas quod ex officio ab episcopi potestate pendeat, à quo presbyteri celebrandi divini sacrificii hoc solum petere debeant, sine quo, ut aiunt, Arius et Clemente Romanum, nec sacrificium offerre, nec celebrare, nec missas agere possint; cuius auctoritate à divinarum sacrificiorum celebramine abstinere seu auspicari queunt, obque totalis potestas episcoporum à Patribus superius citatis datur summam sacerdotum, et summa celebrandi sacrificii in eis dicitur auctoritas, quæ in presbyteris nominis inferioris gradus ac dignitatis esse dicitur; nec credendum est iure tantum humano has episcopalis potestatis privilegia esse firmatas: nam ordinandi potestas certò certum iure constat, et quamvis veterum sacrorum huiusmodi ratio, præcui quippe in Ecclesia divina adhibendarum formulae humana à constituto consentiunt, divino tamen iure hæc omnia adhibenda esse præscribuntur, quia ordinatè et decenter sacrificium istud Christus celebrari præcepit; potestas autem episcopi in presbyteros divinitus quoque iure stabilita est, quippe cum apud Catholicos divina fide certum sit episcopos presbyteris divino iure esse superiores.

§ 5. *Diaconatus esse Sacramentum.*

VII. Secundo, quod spectat ad diaconatum, ubi quoque pro certo jam videtur asserendum post Tridentini concilii definitionem, quæ diaconatum à Deo institutum videtur ostendisse, ipsum diaconatum propriè dictum esse Sacramentum: primò, quia ita docent scholastici omnes, præter Durandum et Cajetanum, qui solum sacerdotium ex omnibus Ordinibus Sacramentum esse defendunt; necnon Victoriam, qui id etiam probabile esse sentit; et si qui præterea alii qui id doceant, reliqui affirmantem sententiam amplectuntur, quorum consensus iure quæ à traditione pendet, non minimi ponderis ac momenti censendus est. Secundo, quia hæc sententia maxime favent Florentinum et Tridentinum concilia: tum quòd Ordinem absolute Sacramentum esse pronuntiant; at ordo nomen est relativum, quod dicit respectum superiorum ad inferiores, et inferiorem ad superiores; ideoque, ut Ordo simpliciter dicatur Sacramentum, necessarium videtur ut non solum sacerdotium tanquam superiorum, verum etiam ordo aliqui ministerium, tanquam inferiorum, sit verè proprièque dictum Sacramentum; cum autem diaconatus sit potissimum ordo ministratum, vel talis ordo ministrorum erit Sacramentum, vel certè diaconatus erit. Confirmatur: nam Tridentinum, cum definisset ordines in Ecclesia præter sacerdotium admittendos, alios majores, alios minores, statim subit absolute Ordinem esse Sacramentum; quæ modo nomen absolute id verum erit, nisi aliquis saltim ordo præter sacerdotium sit Sacramentum? si quis autem sit, is erit diaconatus: tum quod potissima ratio ob quam videretur excludendus diaconatus à numero Sacramentorum, ea prætendi posset, quòd non sit ex

instituisse divinam; hanc autem rationem videtur omnino Tridentina synodus reprobasse, sess. 25, c. 3, dum eorum sententiam damnat, qui dixerint, in Ecclesia *Christi non esse hierarchiam divinam ordinatione institutam, quæ competat episcopis, presbyteris et ministris*; itaque ex Tridentinorum Patrum sententià diaconatus videtur esse Sacramentum; tum denique quòd eadem Tridentina synodus, ut superius decernimus, absurdum putet non dari per ordinationem Spiritum sanctum, quia finitæ episcopi dicent, *accipe Spiritum sanctum*; at illud absurdum sequeretur, si per diaconatum non daretur Spiritus sanctus, quippe cum episcopi in ordinatione diaconi hæc verba proferant, ex Pontif. Rom., 1 parte, tit. de Ordine dicens: *Accipe Spiritum sanctum ad robur, et resistendum diabolo, et tentationibus ejus*; datur ergo ex Tridentinæ per diaconatum Spiritus sanctus, id est, gratia habitualis et sanctificans vi ipsorum verborum quæ in ordinatione diaconi proferuntur, id est, ex opere operato, quod ipsis Sacramentis proprium est; ubi obiter nota non consentaneè videri loqui Durandum qui non audet dubitari quod diaconatus gratiam producat, quamvis ex eo ipsam Sacramentum esse minime sequi contineat.

VIII. Deinde omnia argumenta quibus aliquid Sacramentum esse colligi potest, ea omnia pro diaconatu proferri possunt: nam non deest in diaconatu externum ac visibile symbolum; non gratia, quæ externo isti symbolo annexa sit; non character, qui licet non omnium Sacramentum sit effectus, à nullo tamen nisi Sacramento producit; non institutio divina, non sacra ministeria, non exquisitæ ad ipsum recipiendum dispositionis necessitas. Expendamus singula: externa in ordinatione diaconi symbola omnibus patent, impositio manuum et perrectio libri Evangeliorum; ex quibus quodam essentielle sit, non hic dubitamus; ceteræ in Actibus Apostolorum primos septem diaconos manuum impositione ordinos legimus cap. 6; simili utique ritu, quo episcopi et presbyteri consecrantur, nec, ut probabile est, ad dissimilem effectum producendum. Gratia quoque in ordinatione diaconatus producit, ne alioqui falsa hæc verba ordinantis censeantur: *Accipe Spiritum sanctum*, quibus gratia infusa cum simpliciter superius docuimus; sed præsertim in ordinatione diaconi hanc esse verborum istorum significationem, patet ex iis quæ in eadem ordinatione subduntur, verbis quæ nos supra retulimus; nam Spiritus sanctus non potest dari ad robur et resistendum diabolo ac tentationibus ejus, nisi cum infusione gratiæ quæ animam in bono obfirmat, contra diabolum munit, ejusque tentationes vincit. Gratiam quoque dari in ordinatione diaconi probat unde dicitur concilium, quod episcopi per pecuniam episcopi, presbyteri, diaconi ordinationes faciunt essent, can. 6. *venire gratiam pretio inaccessibilem*, quod certè non diceret nisi in ejusmodi ordinatione gratiam aliquam conferri censeret; clarè etiam Anastasius II, citatà ad Anastasium imperatorem epistolà, gratiam leviticæ ordinationi annexi docuit.

inò et eandem Sacramenti nomine donavit, ut vidimus supra. Favet etiam ratio, quia cum ordinarum si diaconi natus, inò post episcopi et presbyteri officium, omnium difficilissimum, ut ostendit Augustinus epistolâ ad Valerium 148, consentaneum videtur divinae providentiæ ut ad hoc officium ritè gerendum diaconi creationi gratia aliqua annexa sit.

IX. Character similiter in ordinatione diaconatus admittendus est, tum quòd diaconatus ordo neque amittatur unquam neque iteretur; hoc autem provenire non potest nisi à characterem quem imprimit, sed etiam enim esset tantum diaconatus officium quoddam, et ordinatio diaconi deputatio quedam seu commissio; quare cum officium à superiori natum à suâ revocari possit, si nudum absque characteris diaconatus esset officium, nulla ratio subesset cur non revocari facile posset; quòd autem revocari et amitti nequeat, praxis est Ecclesiæ, quæ ab hæresi revertentes, suspensos, excommunicatos, si gradui pristino restituantur, absque novâ ordinatione admittit; docet quoque Augustinus, lib. 1 contra Donat., cap. 1; lib. 2 contra Parmen., cap. 15; de Bono conjugali, cap. 24, et alibi, Ordinem absolutè non amitti, non iterari; at certum est diaconatum esse Ordinem; tum quòd in diaconatu sacrorum officiorum potestas datur ut prædicandi, baptizandi solemniter, saltem in necessitate, ministrandi in altari, etc.; quæ potestas arguit characterem. Nec obest quòd hæc officia et quivis alii actus, quævis functiones diacono propriæ, si ab aliis fiant, non ideò sint irritæ et invalidæ; neque enim necesse est ut character semper sit ad aliquos actus qui sine ipso absolutè fieri nequeant; ut patet exemplo characteris Confirmationis, qui ad profitendam fidem confertur, et ad recipienda Sacramenta Ordinis atque Eucharistiæ disponit, quamvis et fidei professio absque eo emitti, et Sacramenta perfectiva de facto et cum effectu suscipi sine ipso queant; itaque licet character diaconatus non adeò requiratur ad functiones hujus ordinis, quin sine eo præstari possint, quia tamen, juxta ordinem à Deo statutum, non legitime neque convenienter præstantur nisi à diaconis, ideò character ad hæc præstanda necessarius est.

X. Institutio quoque divina diaconatus non deest, quam Tridentina synodus supra videtur adstruxisse; favetque Ignatius Antiochenus, ex cujus epistolâ 11 ad Smyrnenses diaconi honorandi dicuntur, ut *ex Dei præcepto ministrantes*; quomodo enim dicerentur ex Dei præcepto ministrare, nisi eorum à Deo institutum esset ministerium? Favet quoque epistola 14 ad Ephesios, in quâ postquam fideles exhortatus est ut episcopo, presbyteris et diaconis obediant, hæc subdit: *Qui enim his obedit, obedit Christo, qui hos constituit*, etc.; an à Deo constituti dici possunt, quorum ordo divinitus institutus non est? Favet Ambrosius in cap. 4 ad Ephes., qui quos Evangelistas nominavit Apostolos, et à Deo constitutos dicit, eandem diaconos esse interpretatus est, qui preinde à Deo constituti ex ejus mente censendi sunt. Favet Epiphanius, qui sine diacono episcopum esse non posse asseverat

Letter. 16, ad. 77 advers. Arianos; eum enim episcopus jure duximo sit, ex eo diaconus quoque divino jure esse colligitur. Accedit ratio; non si Levite à Deo in antiquâ lege instituti sunt, qui sacerdoti deservirent, diaconos in nova lege à Christo institutos fuisse similiter statuendum est, qui Levitis istis succederent, et sacerdotibus quoque nostris (ne quid minus ornamenti novæ legis sacerdotio collatum dicamus quàm antiquæ) ex officio ministrant. Sacra quoque officia diaconis commissæ fuisse, baptizandi scilicet, sacris altaribus ministrandi, et si quæ sunt alia, colliges ex Actibus apostolorum, ex Dionysio, Ignatio Antiocheno, Clemente Romano, Justino, Tertulliano, Cypriano, concilio Nicæno I, et aliis passim, quæ fusè docebimus, ubi aliquando de diaconorum officiis, Deo dante, disseremus. Denique quantâ diaconi fulgere debeant sanctitate, quantus in eorum electione defectus, quæ ad eorum ordinationem dispositio necessaria sit, docere te poterunt apostolorum Acta, in quibus primorum septem diaconorum electio narratur; Pauli ad Timotheum et Titum canonizantes Epistole, quibus in diaconis ex fide omnes conditiones desiderantur, quæ in episcopis et presbyteris; cum ergo hæc dispositio in his requiratur, conjectura est ordinationem eorum Sacramentum esse, præsertim cum ea sanctitas ad eorum ministeria desideretur, quæ vix sine Sacramento haberi aut foveri possit.

§ 4. Proponuntur objectiones in contrarium.

XI. Impugnatur autem hæc sententia tripliciter argumentis Durandi, quibus nullum ordinem sacerdotio inferiorum Sacramentum dici posse contendit; tum specialiter usquequodam argumentis quæ contra diaconatum proferuntur; prioris generis argumenta hæc sunt: primum, quia quando plures actiones ad unum spirituale effectum ordinantur, quantum unica effectum attingit, reliquæ solum ad eum disponunt, ea sola videtur Sacramento triundum, quæ effectum operatur, reliquæ autem non Sacramentorum, sed sacramentalium d'ecede sunt actiones; v. g., cum plures ritus in Baptismo usurpentur, catechismi quidem, exorcismi et ceteri ritus qui ad effectum Baptismi catechumenum disponunt, sacramentalibus, non Sacramentis accensentur; soli autem aquæ ablutio Sacramentum dicitur, quia ipsa sola est quæ peccatorum expiationem et peccati originalis liberationem operatur; at vero consecrandi corporis Christi ac sanguinis potestatem, ad quod opus ordo institutus est, solum sacerdotium tribuit; diaconatus et ceteri ordines ad eum effectum solum disponunt; igitur solum sacerdotium erit Sacramentum, reliqui ordines sacramentalium quidam ritus, non Sacramentalium edicunt. Alterum, quia sicut potestas confertur in Baptismo ad recipiendum religionis christianæ Sacramenta, quibus nemo nisi baptizatus initiari aut pertinere potest; ita in Ordinis Sacramento potestas debet conferri ad augenda Sacramenta conferenda vel conferenda: effectus enim utriusque sibi respondent, sicut potentia activa et passiva; atqui in ordinibus inferioribus sacerdotio non datur potestas ad conferendum ultimum Sacramentum: aut

conferendum; nec diaconus, qui omnium supremus est ministrorum, potestatem habet conficiendi aut conferendi ullius Sacramenti quam laicus non habeat. Tertium, quia in ordinatione quidam suus sacerdos recipit potestatem aliquid faciendi quod antea non tantum est illicitum, sed omnino *contra* erat: nam non solum ei qui non est ordinatus in sacerdotem absolviendi à peccatis vel conficiende Eucharistiae conatus prohibetur, verum præterea facultas omnino denegatur; neque enim talis aut valide à peccatis absolvit, aut Eucharistiam conficit; ea est enim ratio Sacramenti Ordinis, ut sit signaculum visibile, quo potestas traditur invisibilis effectus spirituales operandi; at in ordinatione omnium inferiorum sacerdote clericorum nulla ejusmodi datur potestas, sed tantum licentia gradatur ea exequendi munia quae valide quisque efficere, sed illegitimè posset, ideoque hi omnes ordines inferiores sacerdotio sacramentales ritus dici debent, quos Ecclesia instituerit ad divini cultus celebritatem, quorum officia pro eà quae pollet auctoritate cæteris interdixerit: non autem sacramenta, quae potestatem aliquam conferant; quam potestatem non Ecclesiae auctoritas tradere, sed sola divina institutio sensibilibus signis alligare potuit. Quantum denique, quia divisio ordinis in septem ordines dicitur vulgò divisio totius potestativi, cujus haec est ratio, ut in uno sit secundum completam suam rationem, in aliis per participationem tantum: quo sensu dixit D. Thomas, Supplem. q. 37, art. 1, ad 2, Ordinis plenitudinem esse in solo sacerdotio, in reliquis ordinibus per participationem: hoc autem dici nequit, nisi solum propriè sacerdotium Sacramentum esse, cæteros ordines sacramentales tantum caeremonias esse dicamus.

XII. Posterioris generis argumenta non minores videntur continere difficultates: primum siquidem illud est, quia multi ex antiquis Patribus diaconatus ordinem non à Christo, sed ab apostolis institutum fuisse affirmant: Anacletus et Damasus non amplius quam duos illos ordines sacerdotum et episcoporum videntur admisisse; sed apertius Cyprianus, epistola ad Rogatianum: « Meminisse autem diaconi debent quoniam apostolos, id est, Episcopos et praepositos Dominus elegit, diaconos autem post ascensum Domini in caelos apostoli sibi constituerunt et episcopatus sui et Ecclesiae ministros; » iis enim verbis opponit Cyprianus institutionem episcoporum, presbyterorum, diaconorum creationi, hos ab apostolis institutos dicit, illos à Christo; quomodo autem diaconatus Sacramentum erit, si ipsius institutio humana est, non divina? Alterum petitur ex actibus apostolorum, in quibus patet apostolos mensis tantum communibus ministratos, ob murmur Graecorum adversus Judaeos eò quòd despicerentur in ministerio quotidiano vitae eorum, septem priores diaconos elegerisse. Quis autem credat Sacramentum ab apostolis institui potuisse? nonne id solius Christi proprium est? Quis putet occasione tantum murmuris cujusdam institui debuisse, cum ad Ecclesiae utilitatem atque ornatum primario quodlibet Sacramentum intentum esse de-

buerit, non ex occasione tantum? quis sibi persuadeat ad profana ministeria, ad quae feminae adhiberentur antea, Sacramentum ullum convenienter institutum esse? Cõdige ergo ex his diaconatum non esse Sacramentum.

XIII. Tertium ex quâdam Vigilii epistola desumitur, in qua Vigilius Sebastianum quemdam diaconum omni honore diaconatus exuit, qui primum ad tempus fuerat tantum diaconus creatus in aliorum absentia, quo tamen officio et ministerio abusus fuerat: si enim ad tempus tantum creantur diaconi, et ob crimen dignitatem amittunt, non videtur eorum creatio Sacramentum esse, quod spiritalem eis conferat potestatem, sed potius mera quaedam deputatio, et officii commissio: auctamus ergo loquentem Vigilium: « Sed ut tua, Sebastiane, non in quantum sunt, sed in quantum referre possumus, mala quae feceris diversi cognoscent, et te justè (nam magis tardè) canonicam advertant subisse sententiam, ad tuae ordinationis veniamus initia: absentibus filiis nostris diaconis Anatolio atque Stephano, à nobis postulasti ut ad tempus pro implendo absentium loco diaconum te interim faceremus, quod ideo tibi ad praesens speranti concessimus, quia ante ordinationem tuam cautionem nobis propria voluntate legeris emisisse, etc., ut quidquid à nobis pro ecclesiastica utilitate fuisset injunctum fideliter et sine aliqua fraude compleres; officium verò locumque diaconi, sine aliquo vitio, sine aliqua superbiâ, sine aliquo neglectu, donec reverterentur diaconi memorati, aut quanto te tempore in levitarum voluissimus ordinatione ministrare, cum omni humilitate et studio, sine neglectu, modis omnibus impleturum. » Quibus verbis quid clarius, quid expressius dici potuit, ut diaconi ad tempus creationem aliquam describeret? non enim solum dici potest ad tempus ministerium diaconi ipse fuisse commissum, ordinem verò ei indelebilem fuisse collatum; quibus enim verbis potuisset diaconi meliùs ordinem ad tempus collatum significare quam iis quibus usus est? Deinde cui jam functioni destinabatur Sebastianus ille cui ad tempus ministerium diaconi fuisse commissum dicitur? An ad presbyteri munus destinabatur? sed hoc ei honorificum potius fuisset quam ignominiae loco, cum tamen Vigilius honori ordinationis ipsius in diaconum videatur iis verbis velle detrachere. An ad munus ordinis illius revocandus erat in quo antea versabatur? Sed absurdum videretur, si ordo spiritalis permanentem tribueret potestatem, alicui superiorem ordinem tribuere, cujus ministeria prohibeantur; si enim indignus creditur ordine superiori, cur ad eum promovetur? Si dignus, cur ministeria superioris ordinis obire non permittitur? Si potestatem per ordinationem accipit permansuram, cur illius potestatis se ministerio abstenturum promittit? è contra verò si ad tempus accipit potestatem, rectè ad tempus ejusdem potestatis solum ministeria ei creduntur. Videtur ergo voluisse Vigilium ad tempus tantum conferre potestatem diaconi et ordinem, cui ad tempus duntaxat ordinis ac potestatis ministeria promissa. Unde praedictum quoque diaconum,

quòd in ordine ac gradu quem ad tempus acceperat permanere voluisset, et in aliis peccasse deprehenderetur, non officio solum ac ministerio privat, sed mini penitus dignitate ac potestate spoliatur, ut patet ex sequentibus verbis: « Pro supra scriptis excessibus alienos vos à diaconi esse honore decernimus, et omni ministerio officii levitici, prædictum vobis honorem auferentes, penitus submovemus; nullam ulterius licentiam habentes ut ex levitico nomine ac gradu aliquid facere præsumatis, vel sub nomine diaconorum scribendo iterum Dei conturbetis Ecclesiam. » Vides ut honorem diaconi ab officio distinguat, et utroque prædictum Sebastianum spoliatur? Concludendum ergo censuisse Vigilium diaconatum non esse Sacramentum, sed solum officium, quod ad tempus dari et omnino auferri posset.

§ 5. *Eadem objectiones solvuntur.*

XIV. Solvuntur autem omnia ista argumenta, primumque argumenta Durandi, tum cætera. Quod ergo priori loco Durandus objecit, nec diaconatum, nec cæteros sacerdotii inferiores ordines Sacramenta dici posse, quia non assequuntur effectum ordinis principalem, puta corporis ac sanguinis Christi consecrationem, sed ad illum effectum solum disponunt, respondendum est consequentiam nullam esse: quippe cum sic inferiores sacerdotii ordines Sacramenta sint, ut tamen unum cum sacerdotio, unitate finis atque ordinis, efficiant Sacramentum, et sacerdotii participationes esse censentur, ut superius docuimus: nec par est ratio catechismorum, exorcismorum, et aliorum ejusmodi quæ non sunt consecrationes ad certa officia, sicut diaconatus et reliqui inferiores sacerdotii ordines, sed tantum a sunt mere dispositiones ad Baptismi gratiam; idè que possunt hi ordines esse Sacramenta, quamvis illi ritus qui in Baptismo dispositivè adhibentur sint tantum quedam sacramentalia. Nec magis urget quod secundo tertioque argumento profertur; quæ nempe eò tendunt, ut proleat characterem Ordinis ad aliquem effectum debere concedi, qui sublato characterè nullus sit, sicut Baptismi character adeò necessarius est ad Sacramenta recipienda, ut sine eo nemo capax sit recipiendorum Sacramentorum, nemo validè absolvatur, nemo validè confirmetur, nemo ex sacræ Eucharistiæ perceptione fructum ullum ex opere operato consequatur; neque enim, ut exemplo characteris Confirmationis supra docuimus, ad omnem characterem requiritur quòd potestatem conferat vel aliquem effectum spiritalem simpliciter agendi recipiendi, sed nonnunquam ad dignè agendum vel recipiendum confertur; sic ergo Baptismus comparari debet cum Ordine, ut sicut sine Baptismo Sacramenta non legitime recipiuntur, ita sine Ordine sacerdotii nec verè conficiantur; non autem in eo conferri debet, ut quemadmodum simpliciter Baptismus requiritur ad Sacramenta recipienda, ita quivis ordo simpliciter requiratur ad Sacramenta efficienda; Sacramentorum enim confectio (præter Baptismum, cujus nemo est qui non sufficiens minister esse possit) sacerdotibus propria est, quorum aliqui, puta

summi sacerdotes, omnia; alii, puta secundi ordinis sacerdotes, aliqua validè conficiunt. Denique ultimo argumento facile satisfieri potest: ita enim Ordo dicitur totum potestativum, quòd secundum completam sui rationem sit in sacerdotio, secundum participationem in reliquis ordinibus; non quòd gratia et character solum sint in sacerdotii Ordine, et ab his extrinsecè tantum afficiantur reliqui ordines, eo modo quo sanitas est in animali, à quâ scilicet potio, deambulatio, etc., extrinsecè tantum denominantur; sed eo sensu dicitur, secundum completam sui rationem, Ordo esse in sacerdotio, quia sacerdotum Ordo per se stat, estque sui gratiâ, nec ab alio ordine potestatem suam derivat, finisque Ordinis in sacerdotio absolvitur, ejusque plenitudo et consummatio in ipso habetur; cum è contra nec reliqui ordines finem, propter quem Sacramentum institutum est, perfectè assequuntur, potestatemque suam à superiori sacerdotum ordine hauriant, eumque ex Ecclesiasticæ hierarchiæ lege et connexione à Christo institutâ supponant, ut superius indicavimus.

XV. Ad aliorum verò quæ contra diaconatum proponuntur argumentorum solutionem tria neganda sunt, quæ ibidem proferuntur: puta institutionem diaconatus non esse à Christo; munia ejus non esse sacra, sed tantum profana; ordinationem diaconi ad tempus fieri posse, ejusve depositionem omnem tam Ordinis, quàm ministerii privationem conferre. Duo priora satis superque refellimus; ultimum ex characteris naturâ et ex dicendis infra de stabilitate ordinationis sufficienter refutabitur. Anacletus ergo et Damasus, qui duos tantum vel à Christo institutos, vel ab apostolis traditos, legi tantum ordines dicunt, de ordinibus sacerdotum loquuntur, qui duo tantum sunt, non de ordinibus simpliciter, ut ipsi se explicant; secus enim gravissimè errarent, qui contra Scripturam sacram ab apostolis diaconorum ordinationem factam narrantem, contra Paulum diaconorum mentionem sæpè facientem, ab apostolis observatum negarent diaconatum. Cyprianus hæc fortè dicere voluit, Christum non ordinasse diaconos, sicut ordinavit episcopos et presbyteros; sed non exinde sequitur Christum non instituisse diaconatus ordinem ab apostolis suis postea usurpandum, sicut probabile est eum Sacramentum unctionis nunquam administrasse, quamvis certum sit ipsum instituisse. Similiter Acta Apostolorum narrant quidem ex occasione primos diaconos ordinatos, poterat enim adhuc in aliud tempus differri eorum ordinatio, idèque quòd hoc tempore fieret, murmur Græcorum adversus Hebræos occasio esse potuit; neque hoc dignitati Sacramenti offit, dummodò non occasionaliter institutum sit, sed ex professo à Christo sancitum, quod nos de diaconatu dicimus, nec Acta Apostolorum negant. Ex quibus pariter inferre non potes ministerium diaconorum solum fuisse profanum; quinimò, si profanum tantum fuisset ipsorum munus, cur, quæso, viri boni testimonii, pleni Spiritu sancto et sapientiâ, tantâ diligentia inquirendi dicantur, qui ad hoc onus

promoveantur? quomodo postea Stephanus et Philip-
pus verbi Dei predicationi incubuisse narrantur? Pro-
fanum latetur ministerio di mensis communibus com-
muniis ipsis munus, sed hoc solum communem ne-
gamus; quomodo cum agere et convivium charitatis a
Christianis post sacrificium etiam celebrationem uni
sederunt, utique mensis, satis nempe quibus ap-
ostoli ante diaconorum creacionem vacabant, et profa-
nis quibus videlicet aliqui ex probabiliori sententia
addicte erant, di conus vacasse conijungimus.

XVI. Vigilus autem, citatus in objectione epistolâ,
hæc tantum sibi vult. Scilicet inquam, cum antea esset
diaconus, in locum Anatoli et Stephani, diaconorum
cardinalium, ad tempus assumptum fuisse, ut eorum
loco tanquam diaconus cardinalis ad tempus ministra-
ret, ideoque non ad tempus fiebat diaconus, sed ad
tempus fiebat diaconus cardinalis, cuius honoris con-
cessio dicitur ordinatio; scilicet enim ordinatio pro in-
vestitura et institutione in aliquo ecclesiastico titulo
sumitur; nihil autem videtur absurdi, si, cum defini-
tus esset numerus diaconorum cardinalium, quibus-
dam ex his absentibus, aliqui alii diaconi per paro-
chias aut oratoria constituti ad ministrandum loco
diaconi cardinalis ad tempus assumerentur, qui proinde
promitterent se revertebantur diaconis cardinalibus
officio cessuros, et ad proprias ecclesias titulosque
reversuros; nec hoc inusitatum, ut in absentia cler-
icorum ibi fierent cardinales; simili enim modo Gre-
gorius summus pontifex Martinum, Tamiatane eccle-
siae dirute et ab hostibus occupate episcopum, in
Alericensi diu sacerdotis auxilio destituta cardinalem
constituit sacerdotem, quem, si Tamiatana ecclesia re-
staurata fuisset, ad priorem ecclesiam reditorem mihi
non dubium est. Porro qui ad ecclesias hoc modo
transferrentur, presbyteri, diaconi, episcopi, fieri di-
cebantur cardinales; unde non est quod mireris eum
qui diaconus antea fuisset, et ad ecclesiam principa-
lem transferretur, dici à Vigilio fieri diaconum; præ-
sertim cum non tam diaconus simpliciter factus, quam
in locum Anatolii et Stephani diaconorum cardinalium
pro implendo eorum officio diaconus factus dicatur;
quod Gregorius diceret diaconum factum cardinalem,
cum antea cardinalis non esset; quod quidem non
arguit diaconi simpliciter ordinationem tum primum
illi collatam, sed ecclesie principali tum primum eum
incardinatum atque addictum, sed ad tempus solum
fuisse. Temporaria autem ordinatio, vel diaconalis
officii commissio, quam qui adepti forent, ad inferio-
rem ordinem, sive ministerium, sine ulla sua culpâ,
essent postea rejiciendi nunquam audita; utpote cum
ex Canonibus apostolorum, concilio Eliberitano, An-
cyrano, Nicæno I, Arelanensi III et V, Bracha-
rensi III, Epauensis, et aliis passim conciliis ac Pa-
tribus, suspensio, seu abstentio, ut loquuntur, vel of-
ficio vel ministerio ecclesiastico, censura fuerit, que
non nisi in penam peccati imponeretur; ideoque ex eâ
Vigili epistolâ nec ordinem diaconatus nec ministe-
rium ad tempus fuisse collatum concludere possumus,
sed solum ministerii in ecclesiâ principali ad

tempus fuisse Sebastianum facultatem concessam. Hunc
autem Sebastianum propter varia crimina non solum
ministerio, sed honore diaconali, privat Vigilus, sed
non Ordine; nam Ordinis exercitium ab honore et
dignitate non sequebatur separari, sed cum Ordinis fun-
ctiones vocabantur, eadem prærogativa dignitatis et
consecrationis potestate adhibebantur, ut colliges ex verbis
conciliorum Ferdensis, Epauensis. Agtheni, Toletani
XI, Leonis I, Zacharie in synodo Romana, et
aliorum complurium conciliorum, et de rectorum sum-
marum Pontificum; hæc autem duo licet ab antiquo
relectantur, non ideo tamen Ordinis potestas, que in-
dehilem characterem animæ impresso conceditur, aut
aufertur, aut auferri unquam potest.

§ 6. *Probabile esse subdiaconatum esse Sacramentum.*

XVII. Tertiò, non est requirere certum subdiacona-
tum esse Sacramentum ac de predictis ordinibus
certum est: quippe cum nec in sacris Scripturis
expressa ejus mentio habeatur; nec ejus ordinatio
mandis impositione perficiatur, ut patet ex concilio
Carthaginiensi IV, cum tamen huius manuum imposi-
tioni gratiæ collatio attributa videatur, nec subdia-
coni ullius Sacramenti conficiendi, ut sacerdotes,
habeant potestatem, nec dispensandi, ut diaconi;
nec olim, ut docet Innocentius III, subdiaconatus
haberetur ordo sacer. Nihilominus probabile est
subdiaconatum propriè dictum esse Sacramentum:
tum quia hæc est communis theologorum scholasti-
corum sententia, exceptis nempe Durando, et Cajeta-
no, Martino de Ayala, et quibusdam paucis aliis;
tum quia Ecclesie lege, non sine divinâ inspiratione,
ei adnexum est celibatus votum, cui adimplendo
probabile est Deum onus istud in Ecclesiâ congruen-
tis imponentium prævidentem gratiam annexisse,
ipsiisque ad Sacramenti dignitatem exivisse; tum
quia Ecclesia subdiaconos ad divina officia persol-
venda cogit, tanquam Deo peculiariter consecratos;
tum quia subdiaconatum iterari non posse praxis
Ecclesie ostendit; tum quia vasa sacra subdiaconis
tangendi, tractandi que potestatem Ecclesia concedit,
quam ceteris denegat: videtur ergo spiritalem in his
ad hæc munia agnoscere potestatem.

XVIII. Rationes autem in contrarium ex propo-
nuntur: prima, quia antiquitus subdiaconatus non
erat Ordo sacer ex predictis, ergo nec Sacramentum:
altera, quia subdiaconi poterant ordinari à chore-
piscopis, ut patet ex concilio Antiocheno, c. 10;
chorepiscopi autem erant simplices presbyteri, à
quibus Sacramentum ordinationis conferri non potest;
tertio, quia subdiaconatus est Sacramentum; tertia,
quia regulariter de antiquarum et Gratiani subdia-
conos et chorepiscopos huiusmodi sibi procedente tempore
constituere dicant; quibus favere etiam videtur Ama-
larius Fortunatus; quarta, quia nec benedictionem
in sui ordinatione sui diaconi olim accipiebant; pri-
mum id in concilio Toletano VIII lege sancitum est,
c. 6, ut cum subdiaconi ordinantur, cum vasis ministerii
benedictio eis ab episcopo datur, sicut, inquit concilium,
in quibusdam Ecclesiis vetustas tradit antiqua, et sacra

dignoscitur consuetudo subistere prolata, quam legem ideo se servasse dicit prædicta synodus, ut omnis excusatio subdiaconis præcluderetur, qui sibi uxori- bus copulari licitum esse asserebant, *quia benedictionem à pontifice se noscisse percipisse* iactabant.

XIX. Verum nec ista argumenta iuncta illa sunt: non primum, quia Ordo sacer præcipue datus est ob annexum continentie votum, quod quia subdiaconis non semper præceptum fuit, ideo subdi. conatus datus fuit aliquando non esse Ordo sacer, esto verum semper fuerit Sacramentum. Non secundum: probabile siquidem est quosdam fuisse chorepiscopos, qui verè essent epis. opi. si e. pro. r. a. diaconis, cuiusmodi nunc sunt suffraganei episcopi, quibus concilium Antiochenum subdi. conorum ordinem eo permittit; alios non fuisse episcopos, sed simpliciter presbyteros, quibus Damasus eandem potestatem admiit; vel certè extra ordinem chorepiscopis simplicibus presbyteris id fuisse indulgum, quod de re fusius posita. Non tertium, nec enim ea est Magistri sententiarum, et Gratiani auctoritas, ut ab his verbis deducere placulum sit: quamvis eorum fortè mente non interpretari possimus, ut propter clericorum paucitatem, subdiaconatus ordinis usum apostolorum tempore frequentatum negent, quamvis ex ipsorum mente eum à Christo institutum apostoli scirent, et sequenti tempore usurpari vellent; sed nec ea sententia vera est, quam canones apostolorum, et Ignatius Antiochenus apostolorum *εργασίας* abundè referunt; dum nempe subdiaconatus ordinis tantum hoc tempore usurpati aperte meminerunt: itaque Glossa Gratiano audeat contradicere, ejusque dictum falsitatis redarguere: quod et nos ejus exemplo audeamus.

XX. In quarto major est difficultas: non adducit Toletani canonis duplex præsertim potest esse sensus, quorum tamen neuter sententiam nostram habet. Præsertim enim sensus esse potest, quosdam diaconos fuisse, quod nempe caveantur se noscisse utrum ord. non subdiaconatus recepissent, necne, quia non essent certi de prolata forme et traditione instrumentorum in sua ordinatione observatis, sine quibus tamen ordinatio non constaret, quorum excusationibus concilium obviam eundo, usitatum formam cum traditione instrumentorum, in ordinatione cujuslibet subdiaconi mandat usurpari. Alter sensus esse potest aliquos repertos fuisse subdiaconos, qui quod n. scirent utrum oratio, quæ super subdiacono jam ordinato, statim atque sacra verba tingeret, publicè recitari solet, in sua ordinatione prolata esset, ideo caveantur subdiaconem calicem non suscepisse, quam putarent in eà benedictione contrahi: quorum excusationibus additum omnino præcludens Toletana synodus, eam benedictionem, quæ ex antiqua traditione in quibusdam Ecclesiis observaretur, omnino observari præcipit. Posterior iste sensus si veras sit, nihil habet difficultatis: nam quantumvis benedictio seu oratio super ordinatum, in subdiaconatu nulla funderetur, non ideo sequeretur subdiaconatum non esse Sacramentum. Juxta

verò priorem sensum, qui longè probabilior est, dico Pares Toletanos non reprehendisse illos qui consenserunt subdiaconatum ordinationem nullam fuisse, quod non esset facta cum prolata certe alicujus forme, et traditione instrumentorum pro materia; si verè non putassent probabile subdiaconatum esse Sacramentum, reprehendere debuissent eos qui hanc modum excusationem præstiterunt: certum est eam subdiaconatum, si non sit Sacramentum, sed ecclesiasticum tantum officium, quovis signo, quovis verbo validè conferri posse, nec ullis signis exterioribus, aut certis ullis verbis adhiberi fore; non tamen hoc allegant Toletani Patres, sed cum scirent varias materias in subdiaconatus ordinatione à variis Ecclesiis usurpari, ut infra decemus, traditionem instrumentorum retineri voluit, quam Carthaginensis IV synodus ducentis et amplius annis ante Toletanam VII, non tantum novam ceremoniam, sed tantum in illa consuetudine in Africa usurpatam commemorant: hoc autem rationi Sacramenti non obest, ut cum plures ejus materie in diversis Ecclesiis usurpate sint, ea præsertim soligatur quæ antiqua consuetudine fulcitur.

§ 7. Probabiliter quoque minores ordines Sacramenta censeri.

XXI. Ultimò denique minores ipsos ordines Sacramenta esse probabilissimè arbitramur; quamvis id quoque de his minis certè statui possit quàm de superioribus ordinibus, tum quod non habeantur ordines sacri, tum quod apud Græcos non omnes recipi sint, tum quod id plures scholastici theologi, et præter eos qui nec subdiaconatum putant esse Sacramentum, sentiunt Medina, Navarrus, Sotus et alii. Probatur tamen affirmans sententia, primò quia antiquiores theologi, ut S. Thomas, Bonaventura, Richardus, Paludanus, et alii plures, quibus ex recentioribus addi possunt, Victoria, Petrus à Soto, Bellarminus, aliique complures, affirmantem hanc sententiam sequuntur. Secundò, quia eidem sententiæ concilia Florentinum et Tridentinum videntur favere; non uti Florentinum dixi Sacramentum Ordinis esse sextum, materiamque ejus exposuit, mox profert exempla sacerdotis, diaconi et subdiaconi, et addit idem de aliis ordinibus intelligendum, innuens proinde Ordinis Sacramenta, presbyteri, diaconi, subdiaconi, et alios ordines, id est, minores, comprehendere, eosque proinde omnes esse Sacramenta; Tridentinum quoque, quamvis videatur sibi cavisse, ne quidquam de hac materia statueret, in hanc tamen sententiam videtur propendisse: postquam enim damnavit tanquam hæreticos eos qui præter sacerdotium in Ecclesià negassent majores et minores ordines, mox subdit, ordinem seu sacram ordinationem verè et propriè esse sacramentum à Christo Domino institutum: quæ definitio cum ad omnia ordinis membra videatur esse referenda, sequitur ex Tridentino tam majores quàm minores ordines debere esse Sacramenta, quæ consequentia eò melior est, quod multis commodè tanquam propositi de fide statua-

tur quòd ordines alii sint majores, alii minores, si non divinitus instituti sint minores ordines, sed humanitus adinventi : nam si eos Ecclesia instituit, eosdem abrogare poterit, quo posito, jam propositio à Tridentino statuta non videretur esse invariabilis veritatis ; itaque ad hujus definitionis certitudinem videtur conducere, quòd minores ordines divinitus sint instituti : quod si habeamus à Patribus Tridentinis intentum, parvo negotio eosdem minores ordines Sacramenta esse conaciemus.

XXII. Suppetunt et alie rationes, tum quòd minores isti ordines potestatem ad varia sacra officia obtinenda conferant, quod Sacramentis videtur esse proprium ; tum quòd certa in eorum collatione verba et signa necessaria censeantur, sine quibus non censerentur valide collati ; hoc autem solis Sacramentis proprium esse videtur, non iis quæ humana sunt adventionis ; tum quòd repeti non possint, unde colligitur non esse meras officiorum traditiones, sed characterem producere, secus enim per excommunicationem ac depositionem isti ordines auferrentur, et absolutis atque in gradum suum restitutis iterum conferri deberent, quod est contra Ecclesiæ praxim : productio autem characteris propria est alicujus Sacramenti ; tum quòd ab initio nascentis Ecclesiæ eos ordines habeamus, ut supra probatum est ; tum denique, quòd si Sacramenta non sint, sed tantum ecclesiastica officia, vix ulla ratio assignari poterit ob quam non plura officia ecclesiastica, v. g., laborantium, cantorum, notariorum, possint ordinibus adcerseri, et sic ordinarius septem ordinum numerus labefactabitur.

XXIII. Contrarias objectiones, earumque solutiones plurimas ex prædictis elicere possumus : iis quas ex prædictis colligere possumus eas adjungimus objectiones : primam, quia in assignando eorum numero variant Patres, alii lectoris solum gradum ex minoribus recensent, alii alios adjungunt : alteram, quia Ecclesia Græca ex minoribus ordinibus solum lectoris gradum recipit, at Sacramenta à Christo instituta ubique, et in omnibus ecclesiis videntur esse recipienda : tertiam, quia minores ordines conferuntur non solum ab episcopo, verum etiam ab abbatibus et sacerdotibus inferioribus, ut postea dicetur : Sacramentum verò Ordinis conferre solis episcopis conceditur : quartam, quia, probabile docuimus multos, quibusdam saltem ex minoribus ordinibus prætermis- sis, in Ecclesiâ tam Græcâ quàm Latinâ ad superiores ordines fuisse promotos, quod signum est eos non esse Sacramenta, cum eorum subordinatio divino jure non constet : quintam, quia illi ordines non videntur directè ad sacram Eucharistiam ordinari, excepto saltem acolythatu, sed tantum ad instruendum populum et purgandum : sextam, quia eorum officia ab aliis quàm ab ordinatis, etiam à laicis exerceri licitè possunt, imò quotidie exercentur etiam solemniter à quibusdam non ordinatis clericis : ultimam, quia in Sacramentis non est usitatum ut unus materiam porrigat, alter formam proferat, sed in concilio Cartha-

ginensi IV præscribitur ut episcopus verba quidem ordinationis acolythi proferat, seu acolythum officii sui admoveat, ab archidiacono verò ceroferarium et urceolum accipiat, quæ pro materiâ ordinationis acolythi ab ipso statuantur ; ergo non videtur acolythatus ex concilio Carthaginensi IV verum esse Sacramentum.

XXIV. Solvuntur autem hæc omnia argumenta : primum enim esto Patres, modò hunc, modò illum minorem ordinem nominent, raro omnes, vel non simul admixtis quibusdam ecclesiasticis officiis quibus illos equiparare videntur, minores ordines enumerent ; non tamen quemquam eorum negant esse, aut alios pro veris minoribus ordinibus statuunt : Cornelius verò et Caius antiquissimi pontifices, synodus quoque Romana sub Sylvestro, eos omnes minores quos habemus ordines solosque recensuit, quod ex apostolicâ traditione eos tenuisse credendum est ; synodus quoque Carthaginensis apertè in eandem sententiam consensit, ut supra docuimus. Secundò Ecclesia quidem Græca, non antiqua illa, sed nova, cujus longè minor est auctoritas, minores ordines non recipit, sed in eo ab Innocentio IV reprehenditur, qui scilicet Græcis etiam præcipit ut de cætero minores omnes ordines usurpent ; neque tamen necessum est ut Sacramenta omnia partialia, ea præsertim de quibus non constat, et quæ ab aliis rectè suppleri possunt, ea, inquam, ab omnibus usurpentur : instituta enim hæc à Deo dicenda sunt, non præcepta ; et quamvis præcepta essent, non illicò obligarent, quia de iis non constat : tales autem sunt minores ordines, de quibus fatemur non constare utrùm sint Sacramenta, quos, quia in sacerdotio ac diaconatu continentur, ab iis suppleri ritè posse nemo dubitat : ideò etsi à quibusdam Ecclesiis omitterantur, non ideò sequitur ea non esse Sacramenta. Tertiò, esto minores ordines Sacramenta sint, possunt tamen ex privilegio ab abbatibus similiter et aliis simplicibus presbyteris ex privilegio conferri ; sic enim Ordinis Sacramentum episcopis alligatum est, ut jure ordinario soli ipsi hoc conferre queant : ex privilegio verò saltem minores ordines, quorum ex prædictis peculiaris est ratio, simplices presbyteri dare possunt : quod privilegium synodus VII abbatibus in suos monachos attribuit. Quartò, quamvis prætermis- sis minoribus ordinibus ad superiores ordines ascendi potuerit, non ideò sequitur aut neglectos alios fuisse, ad quos nempe alii promovebantur, aut non à Christo institutos ; quippe cum institutio eorum possit esse divini juris, quamvis subordinatio non sit : quomodo inter alia Sacramenta excepto Baptismo, qui omnibus Sacramentis necessariò supponitur, subordinatio juris non est divini ; unde ex promotionibus istis, quas per saltum vocamus, concludi nequit minores ordines Sacramenta non esse. Quintò minores ordines, qui vel ad corrigendum populum fidelem eumque discernendum ab immundis, ut ostiarii ordo, vel ad instruendum, ut lectoris, vel ad mundandum, ut exorcistæ, conducunt, ad sacram Eucharistiâ refo-

runtur, quia distinctio mundorum ab immundis propter sacram Eucharistiam præsertim statuta est, quæ solis mundis parata est, et cujus participatione ecclesiastica communio perficitur, instructio populi ad eandem ordinatur, itemque purgatio; ideoque ordines illi sufficienter ad sacram Eucharistiam referuntur. Sextò, esto minorum ordinum officia ab aliis quàm ab iis qui ordinibus istis initiati sunt exerceri possint, imò etiam à laicis, at non ordinatè, neque ex officio exercentur, neque exerceri solemniter debent, ut olim statutum in Laodiceno et generali concilio VII, ac recentius in Tridentino: si secus fiat, inordinatio quadam est, quam corrigere consentaneum est, ut omnia ordinatè fiant, licet ex justà causà tolerari possit, præsertim cum hæc officia non sint præ reliquis adeò magni momenti, et videamus nonnunquam, ex dispensatione, episcopalia officia etiam non episcopis, urgente Ecclesiæ utilitate et necessitate, committi. Ultimò tandem dicendum est archidiaconum tradentem vasa quibus consecratur acolythus, moraliter loquendo eundem fuisse existimatum cum episcopo, ideoque episcopo proferente verba ordinationis, archidiacono instrumenta tradente, ordinationem ritè olim peragi potuisse: quamvis, v. g., Baptismus ritè perfici nequeat, si unus aquam infundat, alter verba proferat, quia Christus apertè instituit, ut minister Baptismi physicè idem esset, qui et verba proferret, et aquam infunderet, dicendo: Matth. ultimo: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris*: ipse autem identitatem ministri verba proferentis et materiam tradentis non adeò strictè in ordinatione præcepit, in quo Sacramento materia Ecclesiæ determinationi magis subijcitur, ut jamjam dicemus, ubi etiam rationem trademus cur per inferiorem ministrum olim episcopus materiam ordinato porrexerit. Responderi tamen aliter potest, puta præcipuam materiam ordinationis acolythi esse urceolum; hunc ab episcopo tradi: nec contradicit Carthaginense, quod ab archidiacono ceræum eis porrigi docet, à quo verò urceolus traditur non explicat, tacitè innuens ab episcopo, qui minister est, cum tradi oportere; sed solutio ista impugnari potest: ideoque de eà infra fusiùs.

CAPUT II.

DE MATERIA ET FORMA SACRAMENTI ORDINATIONIS.

ARTICULUS PRIMUS.

De materiâ.

§ 1. *Per manuum impositionem apostolorum ætate ordines fuisse collatos.*

I. Non eadem in omnibus Ecclesiis nec omni tempore videtur fuisse in usu materia sacræ ordinationis. Primum enim apostolorum tempore vix ulla materia in ordinatione præter manuum impositionem videtur adhibita fuisse. Probant id Acta apostolorum in quibus Stephanus et alii in diaconos, Saulus et Barnabas in episcopos, per impositionem manuum, nullius alterius factâ mentione ordinati referuntur; probant Epistolæ Pauli ad Timotheum, in quibus ordinatio vocatur manuum impositio: *Nam, inquit Apostolus, manus citò nemini im-*

*ponis, id est, neminem citò ordinâris; in quibus etiam impositioni manuum gratia sacerdotii tribuitur, cum tamen certum sit nonnisi materiæ ac formæ, seu signis visibilibus ac verbis Sacramentorum gratiam annecti; unde, si impositio manuum negetur esse essentialis materia Sacramenti Ordinationis, nullum ampliùs nobis argumentum suppetet adversùs hæreticos, quo Ordinationem Sacramentum esse constans visibili signo, ac gratiæ productivum probemus. Probat item D. Dionysius, cap. 5 eccles. Hierarchiæ, qui fusè et ex professo episcopi, presbyterorum et ministrorum (quo nomine diaconos præsertim videtur intellexisse, qui soli hierarchici sunt ministri, ut alibi docebimus) ordinationem describens, hæc solum observata refert; in omnium quidem ordinatione sex istos ritus: primum, *accessum ad divinum altare*; secundum, *concedentiam, seu prostrationem, genuflexionem*; tertium, *pontificiæ manûs impositionem*; quartum, *signum sanctæ crucis*; quintum, *singulorum acclamationem, seu declarationem sacram*, quem nempe gradum quisque sortitus sit, et quo nomine vocetur; sextum denique, *perficientem salutationem*; quibus, in ordinatione pontificis, *divinorum eloquiorum super caput impositionem*, quâ inferiores ordines carent, adiungit; in ordinatione verò presbyteri, *amborum pedum inclinationem*, id est, utriusque genu flexionem, cum ministri alterum tantum genu flectant. Ex his autem ritibus sola est impositio manûs quæ videatur posse dici materia sacræ ordinationis; de porrectione autem instrumentorum, quibus ordinandi consecrantur, in hoc toto ritu tam exactè, tam accuratè descripto, ne verbum quidem; itaque videtur ætate Dionysii sola impositio manûs in his tribus saltem ordinibus, episcopi, presbyteri et diaconi adhibita fuisse. Probat id ipsum Constitutiones apostolicæ, in quibus lectoris, subdiaconi, diaconi, presbyteri ordinationes proferuntur, soliusque impositionis manuum, non porrectionis instrumentorum ulla fit mentio, quod in ordinatione quoque episcoporum factitatum manifestè ostendit canon primus apostolorum.*

II. Aperta etiam hujus rei proferitur demonstratio; quantum enim ad diaconatûs materiam et subdiaconatûs spectat, certum est nec Evangeliorum librum, quæ sola res est quæ diacono consecrando exhibetur, nec Epistolarum, qui subdiaconus porrigitur, sed cum vasis sacris inanibus ac vacuis, initio Ecclesiæ in ordinatione diaconorum ac subdiaconorum exhiberi potuisse: quippe cum nec Evangelia, nisi multo post Ascensionem tempore scripta sint (primum enim Evangelium, quod est Matthæi, nonnisi quinto decimo post eam anno scriptum est, si credimus Nicephoro; si Irenæo, etiam tardiùs; si Eusebio, aliquantò citiùs, anno nempe post Christi Ascensionem nono; Joannis verò Evangelium nonnisi pluribus postea annis in lucem datum est); itaque nec primi diaconi, nec si qui alii interjecto postea tempore ordinati sunt, per libri Evangeliorum traditionem ordinari potuerunt; nec subdiaconi similiter porrectione libri Epistolarum, cum Epistolæ apostolo-

rum ad Ecclesias quas fundaverant, et clericis quas instruxerant, maximâ parte istæ sunt; omnes autem subdiaconorum ordinationem aliquam subsecuti videantur. Idem iudicium de libro Exorcismorum, quibus forte nisi quibusdam senibus post Exortationum in Ecclesiâ gradum subsecuti essent, periculum, si quis ergo apostoli exorcistas constituerunt, ut certe constituisse probabile est, non potuerant illi per traditionem illi Exorcismi morum erudiri.

§ 2. *Sequentibus quibusdam scriptis eandem velut manuum impositionem in hierarchicis ordinibus conferendis usitatum.*

III. Sequentibus quæ temporibus in ordinationibus episcoporum, presbyterorum ac diaconorum solum impositionem manuum attributam ubique fuisse multorum conciliorum, pontificum, Patrum omnium gentium testimonia demonstrant. Laudare possumus Nicænum concilium I, quod, c. 9, eos revolet a clero, quibus peccata sua coalitis nulloque addito examine promissa, *homines manus impositionem*; quod item diaconis sacris laicis annuerat, c. 19, *quoniam nec illam habeat manus impositionem*; inmensa proinde et rivos ordinatio manuum impositionem habere, et per eam à laicorum cotu eximi atque separari. Laudare possumus Antiochenum, quod *per impositionem*, episcopalem ordinationem non semel recevit, quem admodum et Ancyranum ordinationem diaconorum *per impositionem* dixit; Carthaginiense item concilium IV, quod non solum manuum impositionem pro materiâ ordinationis episcoporum, presbyterorum et diaconorum statuit, verum et quamlibet aliam materiam videtur excludere; et quoniam omnium primum accuratè ordinum omnia materiâ assignavit, idè ipsius verba diligenter tenenda sunt: primum itaque de episcopi ordinatione sic loquitur, c. 2: *Episcopus cum ordinatur, duo episcopi ponant et teneant Evangeliorum librum super caput et cervicem ejus, et uno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes episcopi qui adsunt manibus suis caput ejus tangant.* De presbytero subiungit, c. 5: *Presbyter cum ordinatur, episcopo eum benedicente, et manum super caput ejus tenente, etiam omnes presbyteri, qui præsentibus sunt, manus suas iuxta manum episcopi super caput illius teneant.* Nulla fit mentio calicis aut patenæ, nulla panis aut vini consecrandi mentio, quæ ordinando porriguntur, sicut nec in ordinatione diaconi, quam mox describit, verbulum ullum habetur de illis: calice ac patenâ vacuis, aut Evangeliorum libro, quæ jam instrumenta in eorum ordinatione porriguntur: sic enim subdit, c. 4: *Diaconus cum ordinatur, solus episcopus qui cum laicis illi, manus super caput illius ponat, quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium ordinatur.* Iste ministerium quibus libris aliam sibi in concilio Carthaginiensi, quod tamen nuntiatum singulorum ordinum materiâ solum est, et in ceteris sequentibus ordinibus instrumentum omnium meminit, quæ sive ab episcopo, sive ab archidiacono ordinabilis, orriguntur, quod primum ordinatum validi argumenti (ni fallor) loco esse potest,

quæ probetur nondum in Ecclesiâ Africanâ usum istum invaluisse, ut in litterarum ordinum collatione ulla instrumenta porrigerentur, aut solum ordinationem istam ordinationem facientes, ut ad hos ordines instrumenta ista necessaria ei darentur. Sed efficacius aliud ex eodem concilio Carthaginiensi argumentum deducitur, quæ nimirum idem concilium separati canonis docet subdiaconum dum ordinatur patenam de manu episcopi accipere vacuam, *quia manus impositionem non accipit*; si ergo in subdiacono in sua ordinatione instrumenta aliqua porriguntur, quæ per manus impositionem tunc ordinatur, sequitur nec episcopo, nec presbytero nec diacono, qui manus impositione consecrantur, illa in sua ordinatione instrumenta tradita fuisse. Eam quoque ob causam, quod prædicti ordines per manuum impositionem conferrentur, in concilio Chalcedonensi, c. 1, 6, 10, *per impositionem* dicuntur qui episcopi, presbyteri, diaconi ordinantur; eadem etiam in sequentibus conciliis, sicut et apud Patres Græcos, phresis servatur, in quibus ordinatio sæpius his vocibus *per impositionem, per impositionem, per impositionem, per impositionem*, dicta est, ut supra docuimus, non aliam sibi ob causam quàm quod per impositionem manuum ordinatio, Episcoporum saltem, presbyterorum, ac diaconorum perficeretur.

IV. Quem ritum prioribus hisce seculis in prædictis ordinationibus observatum colligimus, eundem ex pontificum Romanorum, qui iisdem seculis floruerunt, epistolis arguimus. Damasus contra chorepiscopus agens, qui non ordinati episcopos alios ordinare præsumerent, sic disserit, ut eos qui manuum impositionem acceperint, verè episcopalem habere ordinationem fateatur; qui eam non susceperint, non ordinatos censeat, ordinationesque ab eis tentatas quas impositiones manuum, et benedictiones per impositionem manuum passim tota epistola nominat, illicitas et irritas esse ostendat. Innocentius I, epistolâ 22 ad episcopos Macedoniæ, cap. 5, contendit ab hæreticis ordinatos valuerunt per illam manuum impositionem habere caput; hæreticos per pravam manuum impositionem damnationem dare. Cælestinus, epistolâ ad concilium Ephesinum, quæ exstat 3 parte concilii, cap. 20, de ordinatione Maximiani loco Nestorii in episcopum Constantinopolitanum loquens, *Interficiamus*, inquit, *nec nos dicimus absentes, cum ejus capiti verba mystica dicerentur.* Leo I, epistolâ 83, ad episcopos Africanos, explicans illud Pauli: *Manus citò nemini imponeris*: « Quid est, inquit, manus citò nemini imponere, nisi ante ætatem sacerdotalem honorem tribuere non prolati? Quomodo autem manus imponere diceret Leo idem esse quod sacerdotalem honorem tribuere, nisi hæc actio vel unica vel potissima saltem ordinationis esset materia? Iis quoque posterior sanctus Gregorius, in fine Registri, decreto 5: *Quia*, inquit, *ordinando episcopo pontifex manum imponit, sicut pontificem manum non decet, quam imponit, vendere, ita minister, etc.* Et hom. 39 in Evang., eos à Christo etiam reiectos dicit, *qui pro munere manuum impositionem tribuunt*, id est, ordinationem faciunt.

Vulgatum quoque apud pontifices etiam recentiores (ut videre est apud Alexandrum II, et Urbanum II), ut manuum impositionem ordinationem episcopi, presbyteri, diaconi vocent, esto eorum temporibus instrumenta quaedam in predictis ordinationibus jam conferrentur.

V. Legimus et apud Patres eundem impositi manuum in predictis ordinationibus ritum religiosè observatum. Jam superius ex Cypriano in episcopi Sabini ordinatione manus ei ab episcopis impositas diximus; jam ex Ambrosio impositi manuum Dei gratiam alligari; ex Hieronymo, in cap. 58 Isaie, per impositionem manuum impleri ordinationem, seu consummari; ex Sinesio sacra manus impositionem in ordinatione rem esse præcipuam maximèque necessariam: ex Chrysostomo ad præsentiam impositionis manuum Deum gratiam operari; ex beato Ephrem potestatem sacerdotii ineffabilem per impositionem manuum sacerdotum sacerdotum in nobis habitare docuimus. Et ipsum aliorum Patrum auctoritate confirmamus. Basiliius, epistola canonica ad Amphilochem, de his qui sacerdotio initiati ab hæreticos defecerant, ita loquitur c. 1: *A Patribus ordinationem habebant, et per impositionem manuum gratiam habebant spiritalem*. Epistola quoque 192 ad Nicopolitanos presbyteros, qui ab hæreticis ordinati essent, illorum manus impositionem accepisse dicit. Gregorius Nazianzenus, orat. 20, in laudem Basilii, de patre suo redeunte à consecratione Basilii in episcopum Cæsariensem: *Redi firmus accedens à manuum impositione et unctione*. Optatus Milevitanus, lib. I contra Parmen.: *In Donati sunt hæsententiæ latæ, quod confessus sit se rebaptizasse, et episcopis lapsis manus impositiss*, id est, eos in eam ordinasse, quod ab Ecclesiâ alienum est. Legatur etiam Chrysostomus, qui per eas voces *χειρὸς ἐπίθεσις*, quæ habentur apud divum Paulum, sacram ordinationem intelligit, cui consentiunt tam Græci quàm Latini interpretes omnes. Vide Chrysost. in cap. 4 et 5 prioris ad Timoth. et cap. 1 posterioris: vide etiam Oecumen., Theophyl., Theodoret., Primasium, Sedulium et alios ibidem. Hujus autem ritus si exempla queramus, de ipso Chrysostomo refert Metaphrastes, in ejus Vita, Spiritum sanctum columbæ specie in eum descendisse cum presbyter ordinaretur à Flaviano, cum pontifici caput supposuisset, ipsi autem ejus manus fuissent impositæ. De sancto Abrahamo verò narrat beatus Ephrem, qui ejus vitam conscripsit, ipsum per impositionem manuum presbyterum ordinatum fuisse. Scribit quoque Theodoretus, l. 4 Hist., cap. 19, aliàs 15, Antiochum quendam, cum post mortem Eusebii avunculi Samosatheni episcopi ab omni populo electus fuisset, et ad ejus ordinationem Jovianus quidam Pergæ episcopus, qui Arriæ communioni aliquo tempore adhaeserat, cum cæteris convenisset, statim ut hunc Jovianum videret, dextram ipsius capiti imponentem, manum ejus repulisse, se nullo modo ferre posse dextram illam sibi imponi, quæ mysteria per blasphemiam consecrata receperat. Simile quoque Mosis Lucium Arrianum episcopum re-

pellentis generosum dictum leges apud eundem Theodoretum: cætera non rehero, quæ innumera sunt.

VI. His omnibus addimus Augustini et venerabilis Bedæ auctoritates. Augustinus agens de Baptismo contra Donatistas materiam ordinationis impositionem manuum, formam, deprecationem super caput ordinandi, seu invocationem Dei insinuat: in exemplum aliquid in ea proferens, ipsa materiæ formisque ab eadem Sacramentum coniungit. « Si ergo, inquit, l. 3, cap. 20, ad hoc valet quod dictum est in Evangelio, Deus peccatorem non audit, ut per peccatorem Sacramenta non celebrentur, quomodo exaudit homicidam deprecantem, vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super apud eorum quibus manus imponitur? quæ tamen omnia fiunt et valent etiam per homicidas. » Et idem, super gestis cum Emerito: « Invocatio nominis Dei super caput ipsorum, quando ordinantur episcopi, invocatio illa Dei est, non Donati, » etc. Item in eadem materiâ, serm. 2: « Cæteri autem non aderant ordinationi ejus, quando ei manus imposita est. » Similiter Beda, l. 3, in c. 11 Marci: « Qui sunt, inquit, in templo Dei hodiè, qui columbas vendunt, nisi qui in Ecclesiâ pretium de impositione manuum accipiunt? per quam videlicet impositionem Spiritus sanctus cœlitibus datur. » Hæc omnia testimonia, ni fallor, ostendunt tum impositionem manuum in predictis ordinationibus usurpata, tum essentiali eam ceremoniam fuisse, magisque præcipuam, cujus nimirum nominæ ordinatio ipsa passim appellaretur, ad id et apud Græcos non aliam esse nomen quàm *χειροτονία*, et *χειροθεσία* sortita sit: eique gratiæ productio attribueretur, quæ tamen soli Sacramento, seu Sacramenti signis visibilibus, non autem ejus accidentariis ritibus tribuitur.

VII. Verùm alia efficaciora quoque sunt argumenta, quæ diuturno tempore consuetudinem eam vigentem ostendant, ut vel solâ manuum impositione, absque traditione instrumentorum, episcopi, presbyteri, diaconi, consecrarentur. Idque primò inferimus ex Isidoro Hispalensi, et Aquisgranensi synodo sub Ludovico Pio habitâ, quæ in episcoporum, presbyterorum et diaconorum ordinatione nullam mentionem faciunt ullius rei præterquam manuum impositionis, cum è contra in subdiaconorum, lectorum, exorcistarum ordinationibus instrumentorum meminerint, inò eam rationem cur subdiaconi instrumenta in suâ ordinatione recipiant, videntur innuere, quia manuum impositionem non acceperunt: quam rationem à concilio Carthaginiensi traditam non valere docuimus, si per traditionem quoque instrumentorum superiorum istorum ordinum collatio vel omninò vel certè essentialiter fieret. Secundò id etiam colligimus ex Toletano IV concilio, cujus canon 27, de firmâ resistentiorum in pristinum gradum eorum qui injuristè dejecti sunt, si attentè consideretur, id videtur probare: « Episcopus, inquit, presbyter aut diaconus, si à gradu suo iustè dejectus in secundâ synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi

gradus amissos recipiat coram altario de manu episcoporum : si episcopus est, orarium, anulum, et baculum : si presbyter, orarium et planetam : si diaconus, orarium et albam : si subdiaconus, patenam et calicem : sic et reliqui gradus ea in reparationem sui recipiunt quæ cum ordinarentur perceperunt. » De hoc canone, quem Gratianus Moguntino concilio attribuit, auctor Panormie et Moguntino et Toletano citato, iterum dicemus, ubi de stabilitate ac perpetuitate Ordinis sacri ex professo loquimur, contra quam nihil facere hunc canonem docebimus ; jam verò quis non videt ex eo canone rectè inferri nondum seculi VII initio, quo habita est predicta synodus, anno videlicet Christi 635, Hispanicarum ecclesiarum morem fuisse tradendi aliqua in ordinatione presbyteri et diaconi instrumenta : si enim aliqua tradita fuissent, sicut in eorum degradatione fuissent ablata, ita in ipsorum restitutione fuissent palam ab episcopis reddita ; nec concilium quod in episcoporum restitutione, baculi pastoralis et annuli meminit, in quibus nemo unquam episcopalem ordinationem sitam esse vel leviter suspicatus est : quod in subdiaconorum restitutione, calicem et patenam, quæ instrumenta subdiaconi, dum ordinantur, de episcoporum manu accipiunt, et in reliquorum ordinum reparatione cætera instrumenta, quæ juxta Carthaginense concilium IV, cum ordinarentur, perceperunt, memoravit, silentio prætermisisset instrumenta diaconis ac presbyteris porrigi solita, defectu quorum ad vestes quibus in suâ ordinatione presbyteri diaconique induuntur referendas confugit, non habens instrumenta in istorum ordinatione, sicut in inferiorum ordinum collatione, quorum redditione restitutam dignitatem significandam præciperet. Idem ex concilio Toletano VIII argumentum deduci potest, ex quo, cum mox inferre debeamus usitatam quidem, sed non perfectè stabilitam ipsius tempore consuetudinem fuisse in subdiaconorum ordinatione instrumenta tradendi, et de eâ traditione quam apertè Carthaginensis synodus IV statuerat, subdubitatum ad ejus tempus fuisse : potiori jure arguere possumus, nec receptum fuisse morem tempore concilii Toletani VIII, anno 655 habiti, porrigendorum aliquorum instrumentorum in superiorum ordinum collationibus, à quibus Carthaginensis synodus IV ipsa removit : nec minima lux huic nostræ conclusioni ex concilio Meldensi affulget, quod ordines usque ad subdiaconatum, *per impositionem manuum* tribui asseruit, quibus ordinibus per impositionem manuum collatis inferiores opponit, quasi alio ritu traderentur : similiter quoque Amalarius Fortunatus et Rabanus Maurus omnium ordinum superiorum subdiaconatu non alium ritum quàm manuum impositionem pro materiâ assignant : subdiaconatus verò et reliquorum inferiorum materias, porrectionem variorum instrumentorum adducunt. Denique refert Durandus in antiquissimo Ecclesiæ Aniciensis libro, in quo ritus in ordinatione observandi describuntur, præscriptum non fuisse, quòd liber Evangeliorum diacono

ordinando traderetur, sed ab ipso hoc additum fuisse, cum huic Ecclesiæ præfectus fuisset episcopus, ne ex cæteris Ecclesiis dissentiret.

§ 3. *Reliquos ordines et veteri more per traditionem instrumentorum in Occidente collatos.*

VIII. In subdiaconatu verò et minoribus ordinibus antiqua est et vetus in Ecclesiâ Occidentali consuetudo porrigendorum quorundam instrumentorum, quorum contactu ordinator perfici crederetur : hunc ritum nobis explicat Carthaginensis synodus IV tanquam in Ecclesiâ Africanâ non de novo receptum, sed à majoribus traditum. De subdiaconi ordinatione sic loquitur, c. 5 : « Subdiaconus cum ordinatur, quia manûs impositionem non accipit, patenam de manu episcopi accipiat vacuum, et calicem vacuum : de manu verò archidiaconi urceolum cum aquâ, et mantile, et manutergium. » Minorum verò ordinum conferendorum formam hanc nobis præscribit, c. 6 : « Acolythus, cum ordinatur, ab episcopo quidem doceatur qualiter in officio suo agere debeat : sed ab archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, ut sciat se ad accendenda ecclesiæ luminaria mancipari : accipiat et urceolum vacuum ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi. » Idem, c. 7 : « Exorcista, cum ordinatur, accipiat de manu episcopi libellum in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo : *Accipe et commenda memoriæ, et habe potestatem imponendi manus super energumenum, sive baptizatum, sive catechumenum.* » Idem, c. 8 : « Lector cum ordinatur, faciat de illo verbum episcopus ad plebem, indicans ejus fidem ac vitam, atque ingenium : post hæc spectante plebe tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens ad eum : *Accipe, et esto lector verbi Dei, habiturus, si fideliter impleveris officium, partem cum eis qui verbum Dei ministraverunt.* » Id. c. 9 : « Ostiarius, cum ordinatur, postquam ab archidiacono instructus fuerit qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem archidiaconi, tradat ei episcopus claves Ecclesiæ de altario, dicens : *Sic age quasi rediturus Deo rationem pro his rebus quæ his clavibus recluduntur.* »

IX. Hunc Ecclesiæ Africanæ morem in Ecclesiis Hispaniensibus esse servatum constat ex Isidoro Hispalensi, lib. 4 de Offic., c. 14, qui (subdiaconos) docet, « cum ordinantur, sicut sacerdotes et Levitas manûs impositionem non suscipere, sed patenam tantum et calicem de manu episcopi, et ab archidiacono scyphum aquæ, cum aquamanili, et manutergium accipere ; » qui, cum lectores ordinandi sunt, episcopum ait, c. 11, « coram plebe tradere eis codicem apicum divinarum ; » qui (exorcistas) asserit, c. 15, « dum ordinantur, accipere de manu episcopi libellum in quo scripti sunt exorcismi. » Constat ex Toletano concilio IV citato, c. 8, in quo subdiaconi, quibus officium injustè ablatum restituitur, patenam et calicem, minoribus ordinibus initiati, eadem quæ cum ordinarentur de manu episcopi acceperant, recipere jubentur. Constat ex Toletano VIII statuente, c. 6, « ut cum subdiaconi ordinantur, cum vasis ministerii be-

nedictio eis ab episcopo detur, in quibusdam Ecclesiis vetustatem tradidisse antiquam, et sacram dignosci consuetudinem substatere prolatam, et quam nempe consuetudinem, ne quod amplius de validitate ordinationis subdiaconi dubium haberet, cum essent aliqui, ut superius explicuimus, qui dubitantes num hic ritus prætermisus esset in suâ ipsorum ordinatione, de ejus quoque valore dubitabant, seque proinde calicatus lege solutos arbitrabantur, legem tulit prædicta synodus ut de cætero in omnibus ordinationibus usurparetur; ex quo proinde elicimus nondum in omnibus Ecclesiis Hispaniensibus receptum morem fuisse, ut in ordinatione subdiaconis vasa sacra traderentur, quamvis vetusta Ecclesiæ consuetudo in pluribus id ferret: cujus ea vis esse credebatur, ut plures quod in suâ ordinatione hanc cærimoniam omissam crederent, irritam ideò suam in subdiaconos ordinationem opinarentur.

X, XI. Hanc pariter consuetudinem ab Ecclesiis Gallicarum et Germaniæ observatam fuisse, ex pluribus coniecere possumus: primò, quia apud Albium Flaccum, lib. de divinis Officiis, lectori traditum codicem apicum divinarum, ostiario traditas claves fuisse legimus: hoc autem ad eorum ordinationem procul dubio referendum est: et quamvis de reliquis ordinibus nihil ipse tradat, quia ordinationis ritum ex professo non explicat, eadem tamen illorum est ac istorum ratio. Secundò, quia Amalarius Fortunatus, quæ omissa fuerant ab Albino Flacco circa ritum ordinationis ostiariorum, acolythorum et subdiaconorum, ea supplet; solo enim omisso lectoris ordinandi ritu, de reliquis hæc habet lib. 2 de Offic. eccles., cap. 7: de ostiariis primum: « Si quando ordinantur suscipiant claves Ecclesiæ, et audiant ab episcopo: *Ita agite ac si rationem possitis reddere pro rebus quæ istis clavibus recluduntur*: tum de exorcistâ, cap. 9: « Quando idem ordinatur, accipit libellum in quo scripta est exorcizatio, et audit ab episcopo, ut habeat potestatem manum imponendi super energumenum; » deinde de acolytho, cap. 10: « Ille, cum ordinatur, accipit ab archidiacono ceroferarium: » denique de subdiaconis, cap. 11: « Ille, quando ordinantur, suscipiunt ab episcopo patenam et calicem, ad ministrandum vinum in Eucharistiam corporis Christi: ipsi etiam accipiunt scyphum, manile, cum manutergio. » Tertiò, quia Rabanus Maurus, lib. 1 de Instit. cler., c. 8 et 10, Amalarium in ordinatione subdiaconorum et exorcistarum describendâ consentit, eademque paucis verbis immutatis tradit. Idem quoque subdiaconis manus non imponi expressè docet; de ostiariorum verò et acolythorum ordinandorum ritu nihil; de lectoribus autem hæc Amalarium adjungit ibid., c. 11: « Isti quippe dum ordinantur, primum de eorum conversatione episcopus verbum faciat ad populum, deinde coram plebe tradit eis codicem apicum divinarum ad Dei verbum annuntiandum. » Quartò, quia Stephanus Eduensis, Ivo Carnotensis, et Hugo de S. Victore, omnium ordinum inferiorum diaconatu, tam subdiaconatûs quam minorum ordi-

num, easdem materias assignant, quas concilium Carthaginense IV præscripsit. Quintò, quia concilium Meldense habitum tempore Caroli Calvi, iis omnibus annuit, dum chorepiscopis vetat ne ordines ecclesiasticos qui per impositionem manûs tribuuntur, id est, nonnisi usque ad subdiaconatum, agere præsumant; indicans videlicet episcoporum, presbyterorum, diaconorum ordines, à quibus chorepiscopos abstinere jubet, per impositionem manuum conferri, reliquos non per impositionem manuum, sed per traditionem instrumentorum. Neque verò alium Romanæ Ecclesiæ morem fuisse, quàm qui Occidentalium ipsi subditarum mos fuisset, probabile est; Romanam itaque Ecclesiam totamque Italiam hunc ritum amplexatam esse porrigendi, nimirum eis qui subdiaconatu vel minoribus ordinibus initiarentur, aliqua instrumenta, mihi pro comperto est; quod utique magis confirmat vetus Ordo Romanus, cujus auctor à quibusdam putatur esse Gelasius I; certè Albini et Amalarii tempora præcedit, à quibus videlicet explicatur et citatur nonnunquam. In eo, inquam, veteri ordine eadem omninò subdiaconatûs ordinumque omnium minorum conferendorum materia præscribitur, quæ in Carthaginensi IV concilio exposita est, eadem instrumenta porrigi, eadem verba jubentur proferri; et quam ex subdiaconorum ordinatione manuum impositionem Carthaginense IV concilium ablegat, eandem et vetus Ordo Romanus rejicit. Legimus quoque apud Joannem diaconum, scriptorem Vitæ S. Gregorii, lib. 4, cap. 51, sanctum istum pontificem subdiaconum crimen diacono inferentem, et in probatione deficientem, verberibus publicè castigatum, in exilium deportari jussisse: « Quoniam, inquit, impositionem manuum, quâ carere potuisset, non habuit, non sacerdotio, sed officio caruit, et tanquàm reverà infamis meruit verberibus castigari, etc., quòd enim esset diacono gradum amittere, hoc fuit subdiacono famæ plenitudine caruisse. » Quibus verbis prærogativa diaconi supra subdiaconum ostenditur, quòd hic manûs impositionem non habeat, ille habeat; quæ prærogativa tanta sit ut æqualiter videatur plecti diaconus dum officio privatur, ac subdiaconus dum et officio privatur, et famâ, verberibusque præterea castigatur. Favet quoque concilium Florentinum, ut modò ostendemus; favet et Ecclesiæ Romanæ praxis, quam non recens excogitamus, sed à majoribus acceptam, arbitrari deberemus; favent scholastici omnes theologi, cum Magistro Sententiarum, qui concilii Carthaginensis canones in iis inferioribus ordinibus describendis accuratè connectantur, easdemque cum illo materias ipsorum assignant, manûsque impositionem in solis episcoporum, presbyterorum, et diaconorum ordinationibus admittunt.

§ 4. De Græcorum in subdiaconatu et minoribus ordinibus conferendis consuetudine.

XII. De Græcorum more major difficultas est. Eos quidem abstinuisse ab impositione manuum in inferioribus diaconatu ordinibus conferendis, videtur canon quinquagesimus primus epistolæ Basilii canonice ad Amphilochium ostendere posse: ubi nempe cleri-

pent in ordinibus hierarchicis, nequiquam tamen traditionem instrumentorum in presbyteratus et diaconatus ordinatione accidentaliam esse, saltem ita: à ex parte, censent; sed sicut in ordinibus non hierarchicis subdiaconorum, acolythorum, etc., ita in presbyteri ac diaconi ordinatione eam esse essentialem caeremoniam videntur existimare; de utràque istà materià, quoniam sit potissima, nobis explicandum ac probandum est.

§ 6. *Quis sit apud Græcos ordinationis episcoporum, presbyterorum ac diaconorum ritus.*

XV. Primum ergo, ut Græcorum de materià hierarchicorum ordinum sententia explorata habenter, ex Euchologio eorum supponendum est, quod inferius, ubi ritus ordinationum explicabuntur, fusiùs à nobis exponetur, hanc esse pontificum, presbyterorum, diaconorum apud eos creandorum rationem, eandem ferè, quam statim ex Dionysio retulimus: pontificem nempe consecrandum adduci ante sacrum altare, cumque fronte incumbentem utrumque genua flectere, prolatam à chartaphylace chartam, electionis legitime indicem, à pontifice consecrante legi; moxque aliis episcopis presentibus simul tangentibus, precesque fundentibus, cervicibus episcopi consecrandi librum Evangeliorum imponi; iterumque, post alias preces, à pontifice consecrante consecrando manus imponi, precesque super ipsum emitti, imposito semper ipsius cervicibus Evangeliorum libro; quo ablato, superhumerali episcopo recens consecrato imponi, episcopo eum salutare, factà consuetà acclamatione, et invitatione ut sileat, eundemque postea primum corporis et sanguinis Christi fieri partecipem. Presbyterum autem hoc ritu ordinari ex eodem Euchologio discimus: Deducitur scilicet medius, is qui ordinandus est, à duobus diaconis usque ad fores sanctuarii ad quas ubi accessit, accipiunt eum duo dicentes presbyteri, et sacramentum aram ter circumdantes similiter deducunt; accedit tandem ad pontificem, à quo ipsius caput ter signatur, ordinandus fronte incumbens utrumque genua flectit, pontifex imposità manu ordinationis formam pronuntiat, tum rursùm ipsum signat, et imposità manu super ipsum precatur; precibus peractis, jubet illum surgere, et partem stolæ ad anteriorem ex parte dexterà transfert, et planetam eum induit, exclamando pluries *dignus*; quo perfecto, presbyter osculo salutat pontificem, et presbyteros, stansque cum eis liturgiam recitat; consecratione postea peractà, accipit sanctum panem consecratum ab episcopo, tanquam depositum fideliter servandum, prout pontifex tunc denuntiat, quem tamen pontifici reddit imminente communione, cujus primus inter alios presbyteros sit particeps, et in fine orationem recitat, quæ post ambrosium recitari solet; hoc jam Græci observant, quavis olim non particulam consecratam, sed panem consecrandum solerent accipere, ut habetur in veteri patriarchali Euchologio manuscripto, teste Arcudio; quod etiamnum observant Rutheni, qui panem consecrandum accipiunt ab episcopo, quem

manibus tenent diu consecrant; cum è contra Græci episcopo concelebantes concerent cum eo panem in altari existentem, sicut et Latini. Referunt etiam quidam Græci, teste eodem Arcudio, in Ecclesià Constantinopolitanà episcopum consecrantem, missalis librum presbytero consecrato porrigere solere, dicendo *ἀξιος*, id est, *dignus*. Denique in diacono ordinando eundem ferè ritum quem in presbytero Græcorum Euchologium præscribit: deductionem nempe ejus ad altare, circumtionem altaris comitantibus eum diaconis, signationem trinam capitis ejus qui ordinandus est; impositionem manuum supra caput cum prolatione formæ quæ ordinationem in diaconum tunc perfici indicat; precum supra ipsum recitationem, imposità pontificis manu; aliarum precum quibusdam interjectis, super eundem recitationem imposità iterùm pontificis manu; quibus peractis circumdatur ordinatus stolà in sinistro humero ab episcopo, ejus dignitati testimonium clamore suo perhibente; reliquis item acclamantibus; deinde ab eodem pontifice accipit flabellum, repetitis iisdem acclamationibus; diaconi sic initiatum salutant, ipse stat à laere sacre mensæ, aerem cians super sancta mysteria, porrigit ei consecrato pontifex calicem, ut ipsum populo distribuat.

§ 7. *Quoniam apud Græcos ordinationis episcopalis sit materià.*

XVI. Ea autem notare oportuit, ut qualis sit apud eos ordinationis episcoporum, presbyterorum, ac diaconorum materià, faciliùs agnosceremus. De episcopalis ordinationis materià vix potest esse quæstio apud Græcos: quippe cum sola ipsi instrumenta porrigant, aut in manus tradant ordinando, sed solam manus simulque etiam Evangeliorum librum capitibus ordinandorum imponant: nulla autem sit ratio cur Evangeliorum liber impositus potiùs sit materià ordinationis episcopi, quàm impositio manus pontificis consecrantis; neque enim liber iste Evangeliorum aut porrigi aut tradi ordinando episcopo dicitur, ut tanquam materià à Florentino concilio a signata censeatur; non ei gratia à Patribus attribuitur, nec ordinatio ab eo nomen suum accipit, sicut ab impositione manuum; uno verbo, nulla est ratio quæ impositio enim illam idam Evangeliorum materiàm essentiali ordinationis episcopalis persuadeat; plurima autem impositionem manuum pontificis essentiali esse suadent, quam scilicet Scriptura, concilia, Patres memorant, cui gratiam attribuunt, et sacerdotalem potestatem. De traditione quoque baculi pastoralis (quem traditum à Græcis in ordinatione, sicut et à Latinis, id mihi persuadet quòd in degradatione Pauli baculus ab eo pastoralis ablatu sit; nihil autem auferri solet in degradatione, quod non traditum fuerit in ordinatione), nullus est ambigendi locus, quin sicut et vestium sacrarum receptio si mera accidentalis caeremonia in præcis forte ordinationibus minùs usitata, reddita verò Ecclesiæ pace primùm frequentata, tum generali consuetudine firmata, atque precepta.

§ 8. *Quanam ordinationis presbyteralis materia apud Græcos.*

XVII. Materiam ordinationis presbyterorum sentire videntur Græci solam esse impositionem manuum, non autem porrectionem ullius instrumenti : primo, quia cum manus imponunt, formam consecrationis proferunt, dicunt enim : *Divina gratia creat talem presbyterum* : quæ verba apud ipsos ordinationis forma sunt; cætera quæ ab antistite ordinante proferuntur, vel sunt testimonia quæ consecrandorum sanctitati perhibentur, quales sunt acclamationes istæ quibus dignum esse eum quem consecrat presbyterum pontifex testificatur, vel sunt solemnes preces, quas pro ordinato et toto Ecclesiæ corpore antistes concipit : sola prædicta verba sunt quæ effectum ordinationis significant; sola quæ Sacramenti ordinationis forma esse posse videantur : itaque impositio manuum quæ iis conceptis verbis peragitur, videtur esse apud Græcos Sacramenti ordinationis materia, non autem traditio ullius instrumenti. Secundo, quia Græci hæc duo tantum tradunt, librum nempe Liturgiæ, et panem consecratum : liber Liturgiæ non potest esse materia ordinationis presbyteri, tum quod non ab omnibus, sed à quibusdam tantum, dari solet, prout diversarum Græcarum Ecclesiarum fert consuetudo, ut dent vel non dent; adeo ut in omnibus Euchologiis sive manuscriptis, sive excusis, nihil de hac totâ ceremoniâ habeatur : tum quod librum istum porrigens episcopus nulla alia verba dicat quàm dignum esse eum cui librum exhibet, quod similiter dicit dum sacerdotes vestes ordinatum induit; verba autem ista non possunt esse forma ordinationis presbyteri; tum quod cum Ecclesia Latina ab hoc libro porrigendo absteineat, non videtur hic liber illorum instrumentorum nomine comprehendendi, quorum porrectionem concilium Florentinum materiam Sacramenti ordinationis esse dixit. Neque etiam panis consecratus potest dici materia ordinationis presbyteri, tum quia presbyter antequàm panem illum consecratum accipiat vocatur in Euchologio *ἡιερατευθεὶς*, id est, jam ordinatus per manus impositionem, tum quia antequàm sacer ille panis porrigatur, à presbytero ordinato cum episcopo celebrante et Liturgiam cum eo recitante, in altari consecratus jam fuit; opus est ergo, ut jam peracta presbyteri ordinatio credatur ante porrectionem panis consecrati : tum quia ne sic quidem conciliantur Græci cum Latinis, quippe cum Latini non panem consecratum, sed calicem et patenam cum pane et vino consecrandis ad presbyteri ordinationem porrigant.

XVIII. Imò nec panis ipse consecrandus, quem Rutheni ante consecrationem in manus præbent ordinando sacerdoti, videtur esse necessaria apud ipsos ordinationis presbyteri materia : fatemur quidem probabile esse Græcos olim panem consecrandum presbytero in suâ ordinatione porrexisse, quod ostendunt antiqua ipsorum Euchologia manuscripta, potestque etiam ex eo colligi, quod ob eam rem videantur iis diebus quibus in præsanctificatis missam celebrant, ab ordinatione celebrandâ abstinuisse, quia, cum iis diebus

interdicti sit ipsis consecratio, non convenienter panem consecrandum novo sacerdoti exhibere sibi viderentur; præsens enim materia minùs aptè consecranda proponitur tunc cum consecrari prohibetur. Probabile itaque est Græcos consecrandum panem, Ruthenorum et Latinorum more, presbytero in suâ ordinatione olim tradidisse. At ne quidem tunc temporis videtur ille panis apud ipsos habitus fuisse pro materiâ ordinationis presbyteri : primò, quia antequàm panis ille porrigeretur jam paracta erat consecratio, quod ex eo colliges, quia jam presbyter pontificem, aliosque presbyteros salutaverat, quæ salutatio ex Dionysio (à quo præscriptos ordinationis ritus studiosè consecrati sunt Græci), cap. 3 eccles. Hierarch., circa finem sacræ ordinationis dicitur adhiberi : eamque pontifex ipse, qui consecravit, erga eum quem consecravit impendere narratur : dicitur enim pontifex salutans *παιῖδας*, presbyter salutandus *πρεσβυτέρους*, quæ verba hunc quidem jam consecratum, illum jam consecravisse significant. Idque etiam probat ratio Dionysii, ob quam ista salutatio ab eo adhiberi refertur : Ideò enim, inquit Dionysius, et pontifex, et cæteri ejusdem ordinis clerici consecratum de novo salutant, quòd ei similis effectus sit, quòd in eorum ordinem transierit, quòd eorum societati adjunctus sit; quæ ratio jam perfectam ostendit datâ istâ salutatione consecrationem esse; quæ ergo hanc salutationem sequuntur, ut porrectio panis, sacerdotem jam ordine initiatum supponunt : secus enim nec Græci, ob eandem rationem, salutationem istam in ordinatione usurparent, ob quam Dionysius usurpari voluit, nec potissimam ipse Dionysius ordinationis ceremoniam, puta porrectionem panis attigisset, qui cæteros ritus etiam leviores ad consecrationem spectantes adeò diligenter prosecutus est. Adde quòd nisi ante istam porrectionem panis consecrandi jam apud Græcos ordinatio perfecta crederetur, nec presbyter ante istam porrectionem, post susceptam manuum impositionem, convenienter inter presbyteros staret, nec cum iis Liturgiam recitare deberet; quod tamen utrumque apud eos observatur. Secundo, quia cum panis consecrandus traditur presbytero in suâ ordinatione, nulla verba proferuntur quæ formæ rationem habere videantur, sed monetur duntaxat ut accipiat hoc depositum, et servet illud usque ad adventum Domini nostri Jesu Christi, quando illud ab eo repetet : quibus verbis nulla videtur sufficiens mentio potestatis sacerdotalis quæ per illam exhibitionem conferatur, cum et laicis eadem verba dici possent : hujus tamen potestatis mentio per formam sacerdotalem fieri debet : videntur itaque potius hæc verba adhortationem continere quàm formam Sacramenti; ideòque nec traditio panis etiam consecrandi videtur apud Græcos esse materia Sacramenti ordinationis. Tertiò, quia Græci jam ut plurimum non tradunt panem istum consecrandum, sed consecratum, ut videre est in eorum Euchologiis recens excusis : Ecclesia tamen eorum ordinationes ut veras recipit, et ab ipsis consecratos sacra obire mysteria permittit; ergo traditio

panis consecrandi non est materia essentialis ordinationis presbyteralis quæ apud Græcos celebratur.

§ 9. *De materiâ diaconatûs et cæterorum ordinum apud Græcos.*

XIX. Eodem verò jure, imò potiori, nec in ordinatione diaconi ulla esse potest instrumenti alicujus porrectio, quæ materia ejus essentialis censeatur. Etenim flabellum, quod solum diacono ordinando apud Græcos traditur, sine ullis verbis quæ forma ordinationis diaconi esse possint, porrigitur; impositio verò manûs fit adhibitis verbis quæ et forma ordinationis dici queunt, et gratiâ divinâ diaconum perfici ostendunt, ac diaconi officium tradi eo ritu confirmant. idem quoque flabellum non videtur esse signum quod aut effectum, aut ministerium diaconi potissimum significet: scio antiquum hoc esse ministerium, ut diaconi animalia immunda à sacrâ mensâ flabellis arceant, cujus meminit Clemens Romanus in Constitutionibus apostolicis, cap. 12; at nego potissimum diaconi esse hoc munus atque officium, quod mecum, ut opinor, omnes fatebuntur: quare, cùm materia Sacramenti Ordinis debeat significare vel effectum Sacramenti, vel potissimum ordinis ministerium, non videtur flabellum, quod diaconis in suâ ordinatione Græci tradunt, materia esse ordinationis diaconi: denique traditionem istam flabelli nullus ex antiquis auctoribus materiam ordinationis diaconi asseruit, impositionem verò manuum plures pro materiâ diaconatûs habuerunt, ut ex prædictis videre est; non ergo pro materiâ ordinationis diaconi habenda est.

XX. De ordinibus non hierarchicis minùs certa videtur esse Græcorum sententia: nam in ordinatione subdiaconi et lectoris (quem solum ordinem ex minoribus retinent), postquàm Græci antistites capita ordinandorum ter obsignârunt, super ordinandos imponentes manus orationem effundunt, precanturque ut ministerium suum ritè adimpleant, statim lectori quidem liber traditur, in quo continentur Acta et Epistolæ Apostolorum; subdiacono verò, imposito priùs sinistro humero mantili, præbetur vas ad infundendum aquam pro lotionem manuum; unde dubitari posse videtur utrùm in illâ impositione manûs, an verò in porrectione libri et vasis aquarii, lectoris et subdiaconi ordinatio sita sit. Verùm cùm traditiones illæ libri ac vasis sine ullis conceptis verbis fiant, impositio verò manuum adhibitis orationibus perficiatur, videtur potius hæc quàm illæ censi debere materia lectoratûs ac subdiaconatûs, maximè cùm synodus VII generalis per impositionem manuum lectores constitui doceat, unde universim et cujuscumque ordinationis, etiam ad inferiora ministeria, concludendum apud Græcos solam impositionem manuum pro materiâ esse.

§ 10. *Videri non solam impositionem manuum apud Latinos esse essentialem materiam.*

XXI. Secùs autem apud Latinos statuendum est primò, quia concilium Florentinum in decreto unionis Armenorum definit Ordinis materiam esse illud per ejus traditionem confertur Ordo, sicut presbyteratus

traditur per calicis cum vino, et patenæ cum puer porrectionem, diaconatus verò per libri Evangeliorum dationem; et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem; quâ definitione nihil clarius, nihil expressius dici potuit. Secundò, quia Innocentius III et Gregorius IX dicunt non debere iterari ordinationem factam sine manûs impositione, sed supplendum esse quod omisum est. Tertiò, quia in ordinibus inferioribus diaconatu nulla fit manûs impositio, nisi fortè manûs impositionem fieri dicas dùm instrumenta porriguntur, cùm tamen concilium Carthaginense IV et vetus Ordo Romanus manûs impositionem porrectioni instrumentorum opponant, nec nisi improprie videatur dici alicui manus imponi, cui liber aliquis, aut clavis, aut simile instrumentum porrigatur; unde Rabanus Maurus absolutè in iis inferioribus diaconatu ordinibus impositionem ullam manuum usurpari negat. Quartò, quia antiqua, ut diximus, Ecclesiæ Occidentalis consuetudo fert ut in ordinibus etiam hierarchicis episcopus pronuntiando formam ordinationis, instrumenta aliqua porrigat, nec nuperus aut recens hic mos est Ecclesiæ Romanæ, ut etiam in hierarchicis ordinibus conferendis eadem porrigantur; cujus scilicet ritûs, ut jam à longo tempore usitati meminere vetus Ordo Romanus, Stephanus Eduensis, Ivo Carnotensis, Hugo de sancto Victore, Magister Sententiarum, qui per hanc instrumentorum dationem, potestatem sacerdotalem ac diaconalem tradi censuerunt. A quo verò tempore primùm usurpata fuerit ista in Ecclesiâ Occidentali consuetudo, quam aliquando non fuisse diximus, non est facile conjicere; dicat qui resciverit, ego libenter adducar, ut ex veteri in re obscurâ formulâ, pronuntium non liquere. Quintò, quia omnes fere theologi docent traditionem instrumentorum materiam esse essentialem sacræ ordinationi; cùm tamen eorum aliqui in presbyteratu et diaconatu solam eam esse essentialem scribant, rejectâ manûs impositione tantquàm accidentariâ: cujus sententiæ sunt Dominicus Soto, et Sylvester, cum quibusdam aliis: alii verò impositionem manuum simul cum traditione instrumentorum essentialem affirmant, ut Petrus Soto, Ledesma, Bellarminus, Henriques et alii post Scotum, et nonnullos ex antiquioribus theologis.

§ 11. *Nec solam traditionem instrumentorum apud eosdem ordinum hierarchicorum essentialem esse materiam.*

XXII. Non solum autem traditionem instrumentorum, verùm ipsam quoque manûs impositionem, in ordinibus hierarchicis conferendis, essentialem materiam esse apud Latinos probabilius est, tum quia in istis ordinibus conferendis ritus ille non solum ab apostolis observatus est, verùm cæteris post apostolica tempora seculis, in omnibus Ecclesiis tam Occidentali quàm Orientali, sine ullâ varietate, perseveravit; si quis ergo ritus essentialis materia censendus est, is certè pro tali habendus erit. Secundò, quia concilium Coloniense auctoritate Hermannî archiepiscopi coactum anno 1356, ordinationem vocat im-

(Vingt-quatre.)

sitionem manuum, parte 1. cap. 1. *eamque impositionem manuum dicit esse essentialem per quod intrant qui Ecclesiarum gubernacula adjuvantur.* Concilium quoque Moguntinum sub I. bastiano anno 1549 celebratum docet, parte 1. cap. 55. *collationem ordinum cum impositione manuum, velut visibili signo, tradi;* nec ullam aliam ordinationis materiam assignat quam istam. Imò concilium ipsum Tridentinum impositionem manuum in ordinibus hierarchicis materiam esse essentialem aperte insinuat duobus in locis, sive cum ministres extreme Unctionis, quos presbyteros dicit Jacobus, eos exponit *qui, aut episcopi, aut sacerdotes ab ipsis rite ordinati per impositionem manuum presbyteri fuerint;* hæc enim verba non obscure ostendunt per impositionem manuum episcoporum et sacerdotum ordinationem fieri; proindeque ipsam esse illorum ordinum essentialem materiam, saltem partialem; sive cum insinuat vi eorum verborum: *Accipe Spiritum sanctum,* eundem Spiritum sanctum infundi, quia hæc verba, inquit, frustra ab episcopis proferrentur, nisi per sacram ordinationem Spiritus sanctus daretur; si enim vi verborum Spiritus sanctus datur, verba ista forma erunt hujus Sacramenti, proindeque et ritus his verbis conjunctus materia ordinationis futura est. Certum est autem ex Pontificali Romano, tam in ordinatione episcoporum et presbyterorum quam diaconorum, dum verba ista proferuntur, manuum impositionem fieri; itaque manuum impositionem, saltem partialem, esse materiam ordinationum hierarchicarum ex concilio Tridentino deduci potest.

§ 12. *Objectiones contra impositionem manuum proferuntur et refelluntur.*

XXIII. Quinque tamen contra impositionem manuum obijciuntur: Primum concilium Florentinum, quod impositionis manuum non meminit, sed solius traditionis instrumentorum, quam materiam esse Sacramenti Ordinis tradit. Secundum, Gregorii IX auctoritas, qui manus impositionem asserit esse *ritum ab apostolis introductum*, negans proinde à Christo institutum esse; ex quo colligitur, cum omnis materia Sacramentorum debeat esse instituta à Christo, manuum impositionem non esse materiam ordinationis. Confirmatur: nam ibidem Gregorius IX, post Innocentium III, docet non iterandum esse Sacramentum Ordinationis, si desit manuum impositio, sed cautè supplendum esse quod omisum est; at si desit materia essentialis alicujus Sacramenti, ipsum Sacramentum iterandum est. Tertium, quia Pontificale Romanum eos qui impositionem manuum suscepere, tam diacono nosquam presbyteros, ordinandos vocat; tumque demum eos *ordinatos* appellat, diaconos quidem, cum librum Evangeliorum, presbyteros autem, cum calicem cum vino et patenam cum hostiâ consecrandâ susceperunt. Quartum, quia, si tam impositio manuum quam traditio instrumentorum sit materia ordinationis presbyteri ac diaconi, ordinatio presbyteri duplex Sacramentum constituet, quemadmodum et ordinatio diaconi; quia duplici utrâque materiâ, for-

maque constabit. Ultimum, quia materia Sacramenti debet esse propria Sacramento; sed impositio manuum tam in Sacramento Confirmationis quam Penitentiae adhibetur; non potest igitur esse materia ordinationis.

XXIV. Respondemus his argumentis: Primo quidem argumento satisfaciet qui dixerit concilium Florentinum non omnem ordinationis materiam attulisse, sed eam solum, quæ et expressius effectum ordinum explicaret, et eorum differentiam evidentius oculis subjiceret; seu concilium maximè spectâsse Armenorum instructionem in eo decreto, eamque probe materiam præcipue tradidisse, de quâ præsertim Armeni unionem Ecclesiæ Romanæ appetentes instruendi erant: sicut enim Nicolaus I ad consulta Bulgarorum respondens, varios Græcorum mores in eis reprehendit, eosque ad Ecclesiæ Romanæ consuetudines deducit; ita dubitandum non est, quin Eugenius in decreto illo unionis tunc edito, cum jam Græci abiissent, in quo se *ecclesiasticorum Sacramentorum veritatem, pro istorum Armenorum, tam præsentium quam futurorum doctrinâ tradere asserat*, eosdem Armenos ad Ecclesiæ Romanæ morem allicere tentaret; idèoque traditionem instrumentorum præsertim memoravit, etiam omisâ impositione manuum, ut Romanæ Ecclesiæ consuetudo eis innotesceret instrumenta porrigendi in ordinibus presbyteri et diaconi conferendis; non autem quòd hanc manuum impositionem, saltem partialem, materiam esse negaret, quam tam Græci quam Latini in dictis ordinibus conferendis usurpabant, cum tamen nec Græci Latinorum nec Latini Græcorum ordinationes ut vitiosas aut irritas reprehenderent.

XXV. Secundo argumento respondendum est Gregorium IX vocâsse impositionem manuum *ritum ab apostolis introductum*, vel quòd apostoli primum hunc ritum usurpaverint, vel quòd universim Christus instituerit pro materiâ ordinationis signum quoddam sensibile, quo potestatis ordinis collatio significaretur; in arbitrio verò, tam ipsorum apostolorum quam Ecclesiæ præsulum reliquerit ut signum illud sensibile determinarent; unde factum est ut apostoli impositionem manuum tanquam opportunum ritum et commodum censuerint, eumque in usu habuerint, nobisque in ordinibus saltem hierarchicis, observandum tradiderint; quod non obest quominus materia Sacramenti Ordinis dici possit, ut postea explicabimus. Quòd autem tam idem Gregorius IX supra citatus, cap. *Presbyter*, quam Innocent. III, cap. *Pastoralis*, de Sacram. non iterandis, declarârint omisum ritum illum impositionis manuum *non esse iterandum, sed cautè supplendum quod incautè fuerat prætermisum;* aliqui ex eo quòd in presbyteratûs ordinatione duplex fiat impositio manuum ut infra dicemus, idèò de priori hoc dictum ab iis pontificibus putant, quam essentialem negant, non autem de posteriori, quam essentialem esse defendunt; sed hæc solutio non consonat menti sensuique verborum istorum pontificum; tum quòd loquantur illi etiam pontifices de or-

dine diaconatus. imò Innocentius III de illo sole ordine; at in ordine diaconatus conferendo unica fit impositio manuum, in quo proinde hæc distinctio locum habere non potest; tum quòd Gregorius IX, ubi de illà impositione manuum verba fecit, statim de suspendendis manibus, cum oratio super caput ordinandi effunditur, verba subdat, quæ secundæ impositioni manuum in ordinatione presbyteri fieri solite non quadrant, quia nempe peractà nulla amplius oratio funditur super caput ordinandi. Itaque aptior est illa solutio quæ hanc esse docet Innocentii III et Gregorii IX mentem, ut velint in Sacramentis, cum essentialia omissa sunt accidentales ceremonias ritè adhibitas, non esse iterandas; cum accidentaria omissa sunt, nec essentialia ritus esse repetendos, v. g., si in matrimonio consensus defuerit, qui est essentialis matrimonii conditio, suppleri debet iste consensus, non autem accidentales ritus iterari necessum est, v. g., triam proclamationem, sponsalia, imò nec essentialem parochi præsentiam. Sed ut exemplum ex ipso Innocentii III responso petamus, respondet Innocentius III, si quis per errorem non chrismate, sed oleo delinitus fuerit, in eo casu nihil esse iterandum, sed quod omissum est supplendum esse, ita scilicet ut non oleo iterum talis ungatur, sed balsamo duntaxat ungere eum oporteat, qui adhibita prius solà olei unctione delinitus fuerat; quamvis plurimi tam oleum quam balsamum essentialem putent esse materiam Confirmationis. Similiter quoque dicendum velle Innocentium, si cui instrumenta tradita sint, manus autem imposita non fuerit, non esse necessarium ut de novo instrumenta ipsi porrigantur, sed tantum ut manus ei imponatur.

XXVI. Quòd si dicas ex eà responsione sequi materiam adhiberi sine formà; nam saltem in impositione priori quæ fit presbytero, nulla forma pronuntiari solet, sed ea tantum in traditione instrumentorum profertur: si ergo hæc impositio iteretur, non repetitâ formâ, materia ista longè dissita erit à formâ, ideòque sacramentalis materia esse non poterit; nam ut sit materia Sacramenti, cum formâ moraliter loquendo debet esse conjuncta. Similiter quoque si adhibeatur balsamum non repetitâ formâ Sacramenti Confirmationis; balsamum non erit pars hujus Sacramenti, sicut si nec hodiè aquâ quis ablueretur, et heri prolata fuisset forma Baptismi, nec hodiè nec heri Baptismi Sacramentum perfectum fuisset. Hæc sanè objectio non minimam mihi videtur difficultatem continere ad ritè intelligenda Innocentii III ac Gregorii IX responsa; non malè tamen fortè dixero, cum omissa est impositio manuum, iterari formam impositionis manuum propriam, quæ in ordinatione diaconi est: *Accipe Spiritum sanctum*; et in ordinatione presbyterii (si de secundâ impositione sermo sit): *Accipe Spiritum sanctum: quorum remiseris*, etc.; si verò omissa fuerit prior impositio, non esse necesse quòd repetatur illa forma, quippe cum etiam primò prolata sit sine ullâ formâ, nec à nobis materia essentialis esse censeatur, ut postea dicemus: si, in-

quam, hæc dixero, non video quomodo repetecatur, aut alienus ostendar cum à Gregorii IX, tum ab Innocentii III sensu; difficultas autem quæ præponitur, quid nempe iterandum sit, ubi balsamum in confirmatione omissum est, an iteranda unctio ex oleo, ut fiat simul cum balsamo, an iteranda integra forma Confirmationis, hæc, inquam, difficultas major est, sed quia non est hujus loci, nihil de eâ jam definiemus.

XXVII. Reliqua argumenta facillè solvi possunt. Tertium quidem; nam quòd ordinandi dicantur quibus jam manus imposita est, nihil mirum, quia manus impositione ordinatio inchoatur, non perficitur. Quartum, quia quamvis in ordinatione presbyteri duplex sit materia, imò multiplex, unicum tamen est Sacramentum, quia materiae illæ sunt partiales, eo modo quo Sacramentum, Eucharistiæ unicum est, quamvis duas habeat partiales materias, panem et vinum consecranda, et duas formas eisdem respondentem. Quintum denique, tum quòd eadem res possit esse materia duorum Sacramentorum, ut oleum Confirmationis et extreme unctionis; tum quòd impositio manuum solitariè sumpta, unico Ordinationis Sacramento essentialis sit; nam, licèt in curationibus ægrorum olim adhibita fuerit ex sententiâ Christi Domini et apostolorum praxi, ut Scripturæ testantur; licèt in Baptismo tanquàm prævia catechumenorum purgatio observata fuerit ex Augustino, concilio Carthaginensi IV, et Hispalensi II; licèt in Pœnitentiâ imponendâ usui fuerit ex Leone Magno, concilio Aurelianensi I Carthaginensi V, Gerundensi, Toletano XIII et aliis; licèt in deprecando nonnunquam manus imponi solitæ, ut et Scripturæ et Ecclesiæ usus ostendit, qui etiam occasionem edidisse videtur concilio Milevitano, ut manuum impositiones pro precibus ipsis acciperet; licèt in Sacramento Confirmationis conferendo Apostoli manus imponerent, teste ipsâ Scripturâ sacrâ; uno verbo quamvis manus impositio passim in ecclesiasticis officiis, et Sacramentis adhiberi solita fuerit, nihilominus præcisè sumpta hæc impositio, unico ordinationis Sacramento essentialis est; nam in Sacramento quidem Confirmationis, non manus impositio solitariè sumpta adhibetur, sed manus impositio cum chrismate: nec Sacramentum illud perficeretur, si milles manus alicui imponantur, nisi sacri pontifices, imponendo manus, confirmandorum frontes eosdem sacro chrismate consignent; ideò sic à Patribus et conciliis dicitur Confirmatio manus impositio, ut etiam dicatur Chrismatio, sanctum chrisma, *εὐχέλαιον*, seu signaculum, ut passim animadvertere poteris: in reliquis autem impositio accidentaliter ritus est: atverò simplex manus impositio absque alio signo, saltem partialis est ex prædictis ordinationis Sacramenti materia, ei proinde propria ac peculiaris.

§ 15. *Fusius materia ordinis episcopalis apud Latinos explicatur.*

XXVIII. Ut autem planius hæc pleniusque exponantur, singulis ordinibus propriæ eorum materiae assignandæ sunt. Primumque circa episcopatum sta-

faciendum est, materiam ordinationis episcopalis esse impositionem manuum; ad quam veritatem probandam faciunt Scripturæ sacre, conciliorum, Patrum testimonia, quorum plurima pro manuum impositione superius non semel retulimus: hæc enim omnia ostendunt antiquitus impositionem manuum materiam fuisse ordinationis episcopalis; quare cum idem ritus jam servetur in ordine episcopali conferendo, qui tempore apostolorum servabatur, ut patet ex descriptione ordinationis episcopalis tradita à sancto Clemente in Constitutionibus apostolicis, et Dionysio, libro de Hierarch. ecclæs., si cum Pontificali Romano conferatur, eadem quoque quæ olim erat materia ordinationis episcopalis jamjam censenda erit. Favet quoque Tridentinum concilium, dum nempe testatur non frustra ab episcopo dici hæc verba: *Accipe Spiritum sanctum*, quæ quidem verba ab ipso dicuntur tunc cum simul cum aliis episcopis capiti ejus qui consecrandus est in episcopum manus imponit; hoc enim ostendit vi prædictorum verborum Spiritum sanctum infundi; quomodo autem per ea Spiritus sanctus infundi dicetur, nisi sint forma Sacramenti Ordinis? Quod si admittamus, sequitur, ut supra arguimus, impositionem manuum quæ fit ab episcopis consecrantibus, dum hæc verba proferuntur, esse ejusdem ordinis materiam.

XXIX. Probabile autem est non solam manuum impositionem, verum etiam traditionem libri Evangeliorum in manus episcopi consecrandi cum iis verbis: *Accipe Evangelium, et vade, prædica populo*, etc., esse alteram materiam partialem episcopalis ordinis: primò, quia concilium Florentinum in decreto unionis, ex prædictis decernit materiam Sacramenti Ordinis esse illud per cujus traditionem confertur Ordo, innuens in omnibus ordinibus esse aliquid quod tradatur, quod quidem ordinis materiam esse dixit: nihil autem est quod in episcopi consecratione tradatur, præterquam liber iste Evangeliorum. Secundò, quia Pontificale Romanum episcopum cui manus impositæ fuerunt vocat adhuc *electum*; nondum autem *consecratum* eum appellat, nisi postquam liber Evangeliorum hæc prolata verborum quæ ibidem recitantur formâ, ipsi in manus traditus fuerit. Tertiò, quia principale officium episcopi, puta prædicandi munus, Evangeliorum libro et prædictis verbis egregiè innotescit: quare cum materiæ et formæ ordinis saltem partiales eæ sint quæ præcipuum uniuscujusque ordinis officium indicant, porrectio libri Evangeliorum erit altera materia partialis ordinis episcopalis, et verba simul cum eâ porrectione prolata erunt forma. Quartò, quia non est potior ratio, cur porrectio calicis cum vino, et patenæ cum pane, sint materia presbyteratûs, porrectio libri Evangeliorum materia diaconatûs, et sic de cæteris ordinibus, quàm porrectio libri Evangeliorum materia episcopatûs: atqui Florentinum expressè prædictas materias presbyteratûs et diaconatûs assignat: videtur itaque pro materiâ quoque partiali episcopatûs traditio libri Evangeliorum esse statuenda.

XXX. Obicies tamen primò materiam eam non esse ordinationis, ad quam non concurrunt qui sunt ejusdem ordinationis ministri: at non solum episcopus qui principalis auctor est consecrationis antistitis electi, sed alii duo ad minus episcopi, qui cum eo consecrant, sunt ministri ordinationis episcopalis, si ea, ex communi sententiâ, in quâ tres saltem episcopi non adfuerint consecrantes, nulla est: cum ergo solus episcopus principaliter consecrans librum Evangeliorum tradat, et prædicta verba proferat, non videtur porrectio libri Evangeliorum esse materia ordinationis, nec prædicta verba esse forma. Secundò, quia si impositio manuum est materia ordinationis, eaque adeò efficax ut gratiam producat, ne frustra videatur episcopus dicere: *Accipe Spiritum sanctum*, quod ex Tridentino docuimus, certè peractâ illâ manûs impositione videtur perfectum esse Sacramentum, nam Sacramentum gratiam non producit, nisi perfectum, proindeque sequens libri Evangeliorum traditio gratiam non conferet. Confirmatur, nam manûs impositio gratiam producit, ut Scriptura sacra, Patres, ac concilia superius innuunt: vel ergo collatio libri Evangeliorum producit gratiam, vel non; si producit, bis ergo gratia episcopalis ordinis, non autem semel confertur, quod gratis et sine fundamento dicitur: si non producit, nulla ratio videtur suadere hanc esse partem aut materiam Sacramenti, quippe cum materiæ ejuscumque Sacramenti, v. g., aquæ in Baptismo, oleo in Confirmatione, et sic de cæteris, gratiæ productio tribuatur.

XXXI. Respondemus ad primam quidem argumentum, satis esse ne qui principem in consecratione episcopi locum tenet, solus minister consecrationis istius dicatur, et ut alii etiam cum eo ministri censeantur, quòd ad aliquam ejus partialem materiam ac partialem formam concurrant, licèt non ad singulas partiales materias cooperentur: quare cum episcopi omnes manus capiti antistitis consecrandi imponant, simulque dicant cum consecratore hæc verba: *Accipe Spiritum sanctum*, consecrationis ministri dici poterunt: quamvis qui inter eos simpliciter dicitur in Pontificali Romano consecrator hanc prærogativam obtineat, quòd et ad impositionem manuum ipse cum cæteris, et ad porrectionem libri Evangeliorum solus ipse agat, quem proinde solum ad validam et ratam ordinationem necessariò requiri, longè probabilius esse postea dicemus. Secundò argumento respondemus utrumque esse probabile, et quòd manûs impositio non statim producat gratiam, nisi postquam porrectus est liber Evangeliorum, quo porrecto tam gratia quam character episcopalis (sive novus sit, sive extensio presbyteralis) producantur vi non solum impositionis manuum, verum etiam porrectionis libri Evangeliorum. Nam quia parùm temporis fuit inter applicatam utramque istam materiam, priori effectus rectè tribuitur, etsi nonnisi posteriore secutâ producat, eo modo quo si trinâ immersione Baptismus conferatur, non ultimæ tantum immersioni, verum etiam primæ tribuetur gratia baptismalis, quamvis nonnisi post ultimam pro-

ducta sit : potest etiam è contrario dici quòd per impositionem manuum producat gratia episcopalis, et postea per porrectionem libri Evangeliorum potestas ordinis episcopalis seu character conferatur, adeò ut nempe producat per unam materiam partialem gratia tanquàm dispositio ad divinam potestatem episcopi ritè consequendam : per alteram verò partialem materiam potestas illa disposita jam ordinandi animæ imprimatur, eodem quo probabile est partiales gratias per impositionem corporis et sanguinis Christi sub speciebus panis et vini produci, et partialibus unctionibus quæ in extremâ unctione adhibentur peculiaria adnexa esse auxilia contra peculiaria vitia quæ singulis sensibus insident, et ab iis speciatim oriuntur ac foveantur. Quòd si in eodem Sacramento non censetur absurdum effectus gratiæ partiri, multò minùs absurdum videbitur in eodem Sacramento episcopatus sic distinguere ejus effectus, ut per unam materiam gratia, per alteram partialem character seu potestas episcopalis conferatur; quod enim dicitur, Sacramentum non conferre gratiam nisi perfectum, hoc licet verum sit in Sacramentis unicam habentibus materiam; at non in iis quæ duplicem materiam obtinent partialem.

§ 14. De materiâ presbyteratûs apud Latinos.

XXXII. Secundo verò loco presbyteratûs ordinis materia nobis indaganda est, in quâ tria præsertim spectanda sunt, duæ scilicet manuum impositiones, et traditio calicis ac patenæ cum pane et vino consecrandis : prior impositio manuum fit sine ullis verbis, nec à solo episcopo fit, sed ab episcopo et presbyteris eidem assistentibus; præcedit illa prior impositio, tum sacram unctionem manuum presbyteri consecrandi, tum porrectionem prædictorum instrumentorum; porrigunt autem illa instrumenta, postquàm sacerdotis ordinandi manus benedicto chrismate sacratæ ac sanctificatæ sunt, dicente episcopo : *Accipe potestatem offerre sacrificium Deo*, etc.; sub finem autem ordinationis secundò manus à solo episcopo imponuntur dicente : *Accipe Spiritum sanctum : quorum remisit peccata, remittuntur eis*, etc. Antiquitùs autem mihi videtur in Ecclesiâ Africanâ, ut jam expositum fuit, unica materia fuisse in usu, puta impositio manûs, de quâ hoc habet concilium Carthaginense IV, c. 15 : *Presbyter, cum ordinatur, episcopo eum benedicente et manum super caput ejus tenente, etiam omnes presbyteri, qui præsentibus sunt, manus suas juxta manum episcopi super caput ejus teneant*. Sanè concilium istud solius manûs impositionis meminit, tanquàm materiæ presbyteratûs; unde non dubito quin tunc temporis, cum manus imponerentur, aliqua verba ab episcopo proferrentur quæ essent forma ordinationis; aliàs ordo presbyteratûs solâ materiâ sine formâ, rebus, non verbis constitisset, quod contra rationem Sacramentorum est; hinc autem formam etiamsi nobis non exprimat prædicta synodus Carthaginensis, satis tamen innuit, dùm impositionem manuum ab episcopo fieri benedicente asservit; quid est enim episcopum manus imponentem bene-

dicere, quàm orationem seu concepta Sacramenti verba super ordinandum, dùm manus imponit, fundere? Usitatum enim esse ut benedictio pro verbis consecratoriis ac sacramentalibus sumatur, satis, ut opinor, intelliget, qui meminerit Christum consecratoria verba proferentem dici ab Evangelistâ tam panem quàm vino benedixisse, calicem, super quem consecratoria verba funduntur, vocari ab Apostolo, 1 Cor. 10, *calicem benedictionis, cui benedicimus*; à Cyrillo quoque Alexandrino et aliis passim Patribus dici benedictione fieri Eucharistiam, id est, consecratoriis Christi sermonibus. Quando ergo concilium Carthaginense meminit benedictionis episcopi, quæ manûs impositionem comitaretur, per eam utique non aliud quàm verba presbyteri consecratoria ab episcopo prolata, quæ forma essent presbyteratûs ordinis, intellexit.

XXXIII. Sive autem postea, sive anteriori tempore (quod nobis obscurum est) impositionem manuum per ulteriorem traditionem instrumentorum Ecclesia Romana explicuit, magisque expressit, et impositioni manuum traditionem instrumentorum adjunxit, ita tamen, ut formam quæ cum impositione manuum proferri solebat, nonnisi in ipsâ ordinatione instrumentorum proferretur; quod duplici, ni fallor, ratione perfectum est : primò ne presbyteri simul manus imponentes cum episcopo proferente verba ordinationis viderentur quoque ministri esse ejusdem ordinationis saltem partiales, concurrendo nempe quodammodò ad impositionem manuum episcopalem, etsi verba ordinationis cum eo non proferrent. Secundò, quia videbatur congruum, ut verba ordinationis presbyterii, quibus potestas presbyteralis debet exprimi, conjungerentur potiùs expressiori materiæ ordinis, quæ quidem est traditio instrumentorum, quàm obscuriori minùsque explicitæ, qualis est impositio manuum. Aliquando porrò videtur usitatum fuisse, ut unicâ istâ quæ jam prior est, impositione manuum simul cum traditione instrumentorum ordinatio presbyteri perficeretur. Videmus enim in veteri Ordine Romano unius tantùm manus impositionis manuum mentionem fieri, statimque post eam, memorari prædictam instrumentorum traditionem, cum prolatione istorum verborum : *Accipite potestatem offerre sacrificium*, etc.; quibus peractis, benedicendorum presbyterorum rationem præscribi, osculi item pacis, et commendationis ab episcopo faciendæ precibus ordinatorum, iisque absolutis consecratos ab episcopo dimitti; adeò ut toto isto titulo mentio nulla fiat alterius impositionis manuum, eorumve verborum quæ jam recitantur : *Accipe Spiritum sanctum ; quorum remisit*, etc. Imò nec Stephanus Eduensis, nec Ivo Carnotensis, nec Hugo de Sancto Victore, nisi unius manûs impositionis meminerunt, ejus nempe quæ fieret ab episcopo benedicente presbyteris consecrandis, cum quo simul omnes presbyteri adstantes manus levarent, et Spiritum sanctum super eos invocarent; unde prioris mihi videntur benedictionis meminisse, non posterioris. adeò tamen ut ad priorem im-

positionem verba ista: *Accipe Spiritum sanctum*, jam tum ab episcopis pronuntiata, fuisse probabile sit, presbyteris Deum tacite invocantibus.

XXXIV. Placuit postea duplicem impositionem manuum usurpari, unam sine ulla verba, alteram cum istis verbis, quae retulimus, quaeque à Christo pronuntiata sunt, cum insufflasset in apostolos, ipsaeque peccata remittendi ac retinendi, id est, absolvendi à peccatis, eademque censuris ecclesiasticis puniendi traderet potestatem. Cur autem, cum Christus insufflavit in apostolos haec verba pronuntiando, episcopi autem eadem proferentes, non insufflationis ritu, sed impositionis manuum utantur, ratio est, quia triplici praesertim de causâ insufflavit Christus in apostolos: vel, ut Spiritum sanctum quem dabat, ex se à prodire substantiâ significaret, prout explicant Augustinus, Victorinus, Beda, et omnes ferè Latini interpretes, quia nempe flatus ex intimo corpore expiratur; vel, ut ejusdem secum substantiae Spiritum sanctum esse doceret, quae est interpretatio Cyrilli, Leontii, Ammonii, et aliorum; vel, ut se cum esse ostenderet, qui in Adamum inspiraverat spiraculum vitae, puta animam, et jam eandem Spiritus sancti operatione renovaret, ut, prout Cyrillum et Leontium citatos, explicant Philastrinus et Ambrosius. Haec autem omnia non conveniunt antistiti ordinanti, ideòque convenientius episcopos impositionem manuum in ordinatione usurpat, utpote quae divinam protectionem et ministerialem ipsius pontificis potestatem significat, quam per insufflationem soli Christo propriam Spiritum sanctum se tradere aliis ostendat. Convenienter quoque non solum manus imponit, verum etiam apta sacrae Eucharistiae consecrandae et distribuendae vasa, materiamque ejusdem conferendae porrigit, ut sicut impositionem manuum excellens sacerdotis potestas, ita traditione sacrorum vasorum cum materiâ sacrificii in eis contentâ, praecipuum ejusdem potestatis objectum, Eucharistiae scilicet consecratio, ostendatur. Primum docet D. Bonaventura, in 4, dist. 24: « In ordinibus, inquit, sacris (id est, hierarchicis), quoniam datur ibi nobilis potestas, et excellens, fit mandis impositio, non tantum instrumenti traditio, quoniam manus est organum organorum, in quo scilicet principaliter residet potestas ordinandi. » Alterum satis ex usu Ecclesiae confirmatur, quo in ceteris ordinibus illud tradi solet instrumentum, quod praecipuum cujusque ordinis officium magis explicet; quidni ergo in sacerdotio similiter tradantur vasa sacra Eucharistiae materiam continentia, cum propter Eucharistiae consecrationem et dispensationem sacerdotes praesertim ordinentur?

XXXV. Tertiò convenienter quoque duae istae partiales materiae duaeque formae in ordinatione presbyteri adhibentur, ob duplicem sacerdotis potestatem, quarum una est in Christi corpus verum, altera in corpus Christi mysticum; una ad consecrandum Christi corpus, altera ad populum christianum regendum et à peccatis absolvendum; quae duas potestates videtur Christum ipse divisisse: « Quosdam enim,

ut docet concilium Senonense, parte 4, decret. 9, de Sacram. Ord., ab Antonio Pradensi habitum tempore Clementis VII, Christus sacerdotes instituit, quibus sui corporis potestatem commisit; veri quidem, dum testamento sui corporis et sanguinis Sacramento, *Hoc facite*, inquit, Luc. 22, *in meam commemorationem*; mystici verò, dum posteaquam in discipulos insufflasset, *Accipite*, inquit, Joan. 20, *Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittantur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.* » Cujus proinde exemplum secuta Ecclesia, quemadmodum Christus traditione sui corporis ac sanguinis, calicisque apostolos in sacrificatores corporis sui, ac sanguinis, iis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*, consecravit, ita sacerdotibus traditione calicis, patenae, panisque ac vini consecrandorum, similibusque ferè verbis: *Accipe potestatem offerre sacrificium*, etc. (quibus aequè ac verbis Christi, sacrificandi licentia conceditur), ejusdem sacrificii offerendi ab episcopo tribui voluerit potestatem, mutatoque, ob rationes praedictas, insufflationis ritu in caeremoniam impositionis manuum, iisdem quibus Christus verbis, in corpus ipsius mysticum tradendam auctoritatem determinavit. Nihil autem refert, sive illae duae potestates sint diversi characteres, sive unicus character, qui per impositionem manuum et illa verba: *Accipe Spiritum sanctum*, etc., extendatur ad Sacramentum Poenitentiae et extremae Uctionis, quae ad peccata delenda à Christo instituta sunt; nam certum est ad validè absolvendum à peccatis, eam manuum impositionem esse necessariam: si enim jam cum potestate corporis Christi consecrandi hanc potestatem quoque sacerdos accepisset, profectò frustra postea ei diceretur: *Quorum remiseris peccata*, etc., nec ea verba efficacia essent, quae jam collatam potestatem absolvendi à peccatis supplerent: unde statim post traditionem vasorum sacrorum cum pane et vino consecrandis jam sacerdos quidem factus est, quantum ad praecipuam ipsius potestatem, quae est consecratio Eucharistiae: ideòque, antequàm manus ipsi secundò imponatur, episcopo concelebrat, et cum eo liturgiam sacram recitat, mysticaeque consecrationis verba profert; sed nondum est perfectus omninò sacerdos habito respectu ad corpus Christi mysticum, nec secundariam presbyteri potestatem obtinet, quae ad peccata populi remittenda sese extendit.

XXXVI. Ex quibus concluditur eam traditionem instrumentorum, tum etiam impositionem manuum posteriorem, essentielles esse materias presbyteratus: tum quia ipsis utraque formae partiales assignatae respondent; tum quia per utramque potestas vera et realis traditur, quae non nisi per Sacramentum aliquod, seu Sacramenti partem tradi potest: per porrectionem quidem instrumentorum potestas in corpus Christi verum, per impositionem verò manuum potestas in corpus Christi mysticum; tum quia probabile est, per utramque tradi gratiam, sed per impositionem manuum longè certius: haec enim verba quae simul cum impositione manuum proferuntur: *Accipe*

Spiritus sanctum, gratiæ infusionem significant; et ideo ne frustra et incassum dici videantur, neve inefficacia habeantur, gratiam debent producere: quia verò presbyter indiget gratiâ non solum ad cooperandum salutis proximi, verum etiam ad dignè attrahendam corpus et sanguinem Domini. Ideò probabile est non solum in impositione manuum (cui Scriptura sacra gratiæ dationem attribuit) gratiam et auxilia annexa esse, quibus sacerdos ad fidelibus consulendum juvetur, verum etiam in traditione instrumentorum conferri gratiam, quâ et sacerdotis animus ad divina mysteria digne tractanda præparetur, et ex pacto in hujus Sacramenti institutione firmato Deus excitetur ad varias tempore, et loco pias motiones, inspirationesque in eum finem largiendas. Ideò tamen gratiæ expressa tantum habetur mentio, cum potestas remittendi peccata confertur, quia sacerdotii gratiam sacerdoti non tam propter se, quam propter alios Deus largitur, ut docent Athanasius, Augustinus, Isidorus Pelusiota, et alii.

XXXVII. Probabile verò est priorem impositionem manuum non esse ordinationis presbyteratus essentialē materiam: tum quia prior impositio manuum fit absque ullâ formâ, at nulla Sacramenti materia sine formâ; tum quia ad priorem manuum impositionem concurrunt non solum episcopus, verum etiam omnes presbyteri, ob eamque causam probabile est priorem impositionem à posteriori Ecclesiam disjunctis, ne prior impositio materia ordinationis esse videretur, ad quam aliqui simplices presbyteri operari censerentur. Itaque mihi videtur prior impositio esse veluti signaculum legitime electionis presbyteri, quam suo veluti suffragio impositâ super caput ordinati manu, non episcopus solum, sed reliqui presbyteri confirmant; potest et ad impetrandum precibus divinum auxilium impositio ista manuum adhiberi benedictionis loco, et ad significandam adstantiam divinam, quæ in sacerdote ordinando debet esse præcipua; neutiquam autem eadem impositio manuum materia ordinationum dici potest; ad quid enim si ea materia est, altera utique manuum impositio materia erit, ad quid gemina ejusdem significationis in eodem Sacramento materia? Unum ex duobus necessum est: ut aut prior illa impositio manuum non sit materia ordinationis presbyteri, aut posterior non sit; posteriorem autem esse satis superque ostendimus: igitur concludendum est priorem illam non esse. His adde auctoritatem scholasticorum theologorum, qui passim priorem impositionem ritum esse accidentarium ordinationis, posteriorem essentialē esse partem, materiam nempe partialem contendunt.

XXXVIII. Quòd si sciscitetur aliquis num valida sit ordinatio presbyteri in quâ aut solus tradatur calicem cum vino, aut sola patena cum hostiâ consecrandâ? respondetur probabile esse ordinationem futuram validam: tum quòd Christus cum in ultimâ cœnâ apostolos consecravit sacerdotes, solum calicem legatur porrexisse, non patenam, aut aliud vas ad corpus Domini cum portandum; tum maxime, quòd non, di-

visim detur potestas ad unam speciem consecrandam, sed qui potest unam, utramque possit; tum etiam quòd unica species sufficienter sit representativa potestatis presbyteralis tradita consecrandi corpus et sanguinem Christi, quippe cum sub unicâ specie tam corpus quam sanguis Christi contineantur; tum denique quòd vulgò doceant doctores non adeò morosè sollicitos debere esse sacerdotes consecrandi, ut utrumque tam calicem quam patenam hostiamque consecrandam tangerent: esto enim Pontificale Romanum rationem præscribat utrique tam calicis, quam patenæ tangendorum; non tamen adeò exactè hæc necessariò observanda esse crediderim, ut qui ex levi negligentia, aut animi exerratione unum tantum eorum tetigerit, irritam fore credam ordinationem, cum nequidem eum qui in hac re ita deliquerit, gravi delicto obnoxium esse existimârim. Hujus tamen rei alia est ratio quam ea quæ in præsentem controversiam adducitur: etsi enim porrectio utriusque vasis continentis utramque speciem sacre Eucharistiæ necessaria foret ad ordinationem, attamen qui eorum unum tetigisset, sufficienter videretur et alterum attigisse: proindeque posterior ista ratio quam adduximus non videtur esse maximi momenti. Quod autem concilium Tridentinum, tam calicis quam patenæ meminerit, integritatem materiæ juxta Ecclesiæ regulas assignasse, non ad substantiam ordinationis utrumque necessarium esse definisse dicendum est.

§ 15. De materiâ diaconatus ordinis apud Latinos.

XXXIX. Tertio loco inquirenda nobis est materia diaconatus, quæ nobis ex prædictis abundè annotescit. Statuenda siquidem hujus ordinis duplex materia, partialis una, quæ est impositio manuum faciendâ à solo episcopo dicente: *Accipe Spiritum sanctum ad regnum*, etc.; altera quæ est traditio libri Evangeliorum ab episcopo item hæc verba proferente: *Accipe potestatem legendi Evangelium*, etc., priorem materiam essentialē credimus: tum quòd vi ipsius gratiam produci credamus, ne frustra dicere videatur episcopus: *Accipe Spiritum sanctum*, ut toties cum Tridentino concilio arguimus; tum quòd antiquitùs certum sit illam unicam fuisse materiam ordinis diaconatus, et solâ manuum impositione absque ullius alterius rei traditione diaconatum fuisse collatum, ut supra docuimus: cum ergo Ecclesia hanc ceremoniam retinuerit imponendi manus in diaconatus ordine conferendo, etiamsi huic ceremoniæ traditionem libri Evangeliorum adjunxerit, additio ista facta ab Ecclesiâ non obest, quominus relicta impositio manuum sit jam, sicut prius erat, materia essentialis ordinationis; sed facit duntaxat ut quæ erat materia unica ac totalis, jam sit tantum partialis; tum quòd manuum impositio magis propria sit significando officio diaconi quam porrectio ipsa libri Evangeliorum; nam officium diaconi est universale ac generale ministerium, tam in sacris quam profanis Ecclesiæ rebus procurandis, ad jussum sacerdotis, unde diaconus est generalis adiutor sacerdotis, reliquarum inferiorum

ordinum ministeria omnia suâ sollicitudine completus, et inferiores ministros suis officiis applicans, ut dicemus agendo de diaconorum officiis; ideoque ejus officio representando congruenter omnino imposito manus adhibetur; cum enim ex Aristotele, lib. 4 de Partibus animal., cap. 10, manus esse videatur, *non unum instrumentum, sed multa*; itemque *instrumentum ante instrumenta*, quia ad omnia instrumenta utilis est, eaque operi suo adhibet, et ad agendum impellit; quam optime omnino manus multiplex et varium diaconi officium representat. Non frustra tamen libri Evangeliorum porrectio adhibetur, quæ præcipuum, ex particularibus officiis, diaconi munus, et ex particularibus unum significat, sicut et in aliis ordinibus aliquid instrumentum porrigitur, quod unum significare solet ex officiis præcipuis illius ordinis qui confertur; quam proinde libri Evangeliorum traditionem dicimus esse materiam partialem ordinationis diaconi, consentaneè nimirum concilio Florentino, quod expresse materiam diaconatus, *libri Evangeliorum dationem assignat*, itemque Pontificali Romano, quod ordinandos vocat quibus adhuc Evangeliorum codex traditus non est; nondum ordinos ullos diaconos nominat nisi post traditum Evangeliorum librum; denique consentaneè quoque veteri Ordini Romano, Stephano Eduensi, Ivoni Carnotensi, Hugoni à Sancto Victore et aliis passim, qui utriusque materiæ in ordinatione diaconi meminere.

XL. Utrum verò statim post impositionem manuum gratia diaconatus producat, et statim post traditionem libri Evangeliorum character imprimatur, vel completâ tantum ordinatione duo ista producantur, certè par difficultas videtur ei quam in episcopali ordinatione occurrentem dissolvimus: ideoque similiter statuendum utrumque esse probabile propter rationes ibidem assignatas: non enim statuendus sicut in presbyteratu, ita in diaconatu vel episcopatu duplex character aut duplex potestas duplexque gratia utrique respondens; sed in solâ presbyteratus ordinatione datur potestas, tum in corpus Christi verum, tum in corpus mysticum; in episcopatu verò ampliatur potestas presbyteri ad corpus Christi mysticum ratione diversorum actuum qui competunt episcopo, non autem presbytero; diacono verò potestas datur generalis ad ministrandum in Sacramento altaris, in quo verum corpus Christi reperitur, ratione ejus potestatis et vasa præparat et altaria adornat, et panem ac vinum consecranda apponit, et ipsos fideles communicaturos, qui sunt corpus Christi mysticum, catechesibus piisque exhortationibus disponit, et hæc omnia facit cum relatione et respectu ad Christi corpus verum, ejus consecrationi ac distributioni incumbuntibus sacerdotibus ministrat, absque potestate quæ corpus illud conficiat.

XLI. Difficultas autem est quomodo Evangeliorum liber dicatur materia partialis ordinationis diaconi, cum non videatur liber Evangeliorum denotare præcipuum diaconi officium; nam cantare Evangelium non est præcipuum diaconi munus: tum quod cum

primum crearentur diaconi, nullum tunc foret scriptum Evangelium; tum quod lectoribus olim Evangelii recitatio propria videretur, non diaconis, ut colliges ex Cypriano; neque pariter prædicare Evangelium proprium diaconi munus est; tum quod ad episcopos præsertim pertineat, et diaconis non propria auctoritate, sed ex licentiâ episcopi prædicandi officium concedatur: tum quod diaconi electi sint, ut liberi alia opera in eos transferentes apostoli prædicationi vacare possent, ut docet Scriptura sacra; proindeque non ut prædicationi ipsi vacarent, sed ut superiores suos episcopos ac presbyteros temporalium curâ exonerarent, qui liberi ipsi operam navent; non pariter liber Evangeliorum dicitur denotare officium diaconi, quod in tradendâ catechumenis et rudioribus christianâ doctrinâ situm sit, et diacono præsertim imponatur: tum quia ad hoc officium significandum convenientius liber catechisticus quam Evangeliorum codex traderetur, tum quia verba, quæ simul cum istâ libri Evangeliorum porrectione proferuntur, aliud quidpiam indicant, puta legendi Evangelii in Ecclesiâ tam pro vivis quam pro defunctis potestatem tunc temporis eis concedi, quod officio catechizandi et instruendi catechumenos nullatenus consonat; denique quodcumque officium circa doctrinam ac lectionem diaconi finxeris, non erit præcipuum diaconi officium; potissimum enim ejus munus videtur ministrare mensis, cujus videlicet causâ primi septem diaconi, Scripturâ teste, ab apostolis instituti sunt.

XLII. Respondetur autem præcipuum, vel certè ex præcipuis diaconi officiis (quod per materiam ordinationis diaconi significari satis est) esse tum Evangelii in Ecclesiâ recitationem, tum ejusdem simplicem expositionem; utramque autem codice Evangeliorum tradito explicari; quæ quidem officia licet forsitan primis Ecclesiæ temporibus ex præcipuis non essent, inò nec penitus essent, tum cum apostoli primos diaconos instituerint; quo tempore nullum adhuc erat Evangelium scriptum, erat tamen aliquid æquivalens; quia tunc temporis diaconi Evangelii prædicationi cum cæteris vacabant, ut patet exemplo SS. Stephani, et Philippi ex primis diaconis; semperque postea purgandis doctrinâ populis diaconi incubuerunt, propter quod *diaconorum ordo*, à sancto Dionysio, cap. 5 Hierarch. eccl., dictus est *purgativus, cum et eos qui expiati sunt, ad sacerdotum sacra deducat, et eos qui nondum initiati sunt, expiet, expiantibusque scriptorum divinarum splendoribus ac doctrinis instituat, et quasi obstetricum more educet, ac præterea profanos à sacerdotibus secernat*; unde libro Evangeliorum, qui est divinum scriptum, cujus conditione fideles purgantur, egregiè hoc officium declaratur; ex eo enim nostra præsertim instructio sumenda; ex eo christianæ catecheses, exhortationes, consolationes depromendæ; nihil autem refert quando vel quomodò Evangelium recitent diaconi, an in sacrâ liturgiâ ipsum cantent, an ex pulpito postea exponant, an desumpta ex eo fidei capita populis tradant; variari enim illa temporis progressu potuerunt: unum hoc invariabile atque

inmutabile diaconorum munus, purgare populos doctrinâ Evangelii salutari: ad quod significantum convenienter liber Evangelii eis in manus traditur, et potestas Evangelii recitandi ipsis dari conceptis verbis significatur: quamvis verba ista usitatum jam morem secuta, diaconus tam pro vivis quam pro defunctis legendi Evangelii traditam facultatem innuant, et Evangelii in missâ canendi factam eis potestatem ostendant: quod quidem eis hocce tempore proprium, licet fortè lectoribus olim ob diaconorum raritatem communicatum; quibus tamen purgatio per doctrinam nonnisi infra diaconum convenit. Aliam si MAVIS solutionem, ex divo Thomâ hanc habe, suppl. 54, quest. 57, art. 5, ad 5, « quòd potestas diaconi media est inter potestatem subdiaconi et sacerdotis: sacerdos enim directè habet potestatem super corpus Christi; subdiaconus autem super vasa tantum, sed diaconus super corpus Christi in vase contentum; unde ejus non est tangere corpus Christi, sed portare corpus in patenâ, et dispensare sanguinem cum calice; et ideò ejus potestas ad actum principalem non potuit exprimi, nec per dationem vasis tantum, nec per dationem materiæ; sed exprimitur potestas ejus ad actum secundariam, in hoc quòd datur ei liber Evangeliorum, et in hac potestate intelligitur alia: et ideò in ipsâ libri datione imprimitur character. »

XLIII. Duas alias difficultates circa ordinationem diaconi proponit Amalarius Fortunatus: priorem quidem, cur si diacono manus imponitur, presbytero iterum manus imponantur? ad quid iterata ista manûs impositio cum una sufficere videatur? Posteriori verò, servandusne sit hic ritus, ut, cum presbytero non solus episcopus manus imponat, sed qui cum ipso sunt presbyteri; diacono è contra solus episcopus manum imponere debeat? Priori difficultati egregie respondet: « Imponuntur, inquit, manus super diaconum, imponuntur postea super presbyterum; quare hoc, nisi quia per consecrationem de opere ad opus transit, sicut de ministerio diaconi transit ad immolationem sacerdotalem? quoniam nec illud opus nec illud possumus agere, nisi dono gratiæ Dei adjuvi; Deus enim est qui operatur in nobis, et velle, et operari, pro bonâ voluntate; repetitur manûs impositio, ac sic deprecation prioris operis transit ad deprecationem secundi; additur unum ministerium diacono, id est, ut legat Evangelium, » etc. Circa secundam difficultatem satis audacter, ni fallor, usitatum Ecclesiæ morem, concilii Carthaginensis IV decreto et veteris Ordinis Romani lege firmatum, impugnât, quo nimirum jubetur diacono solus episcopus manus imponere, non autem reliquis presbyterorum cœtus. « Est, inquit idem Amalarius supra, libellus quidam apud nos, nescio cujus auctoris, qui dicit solum episcopum debere manus imponere super diaconum, quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur. Numquid auctor libelli doctior est atque sanctior apostolis; qui posuerunt plures manus super diaconos, quando consecrabantur, et propterea solus episcopus ponat manum super diaconum, ac si

solus possit precari virtutem gratiarum, quam plures apostoli precabantur? An fortè ideò non imponit sacerdos manum super eum qui ad diaconatûs officium consecratur, ut non fiat quod ipse est, id est, sacerdos! Si ita est, nec episcopum oportet ei manum imponere, ut non fiat episcopus. Quòd si propterea oportet ei episcopum manum imponere, quia ipse orat pro eo, non solus ille orat, sed omnes pie intendunt verbis episcopi, ac mente retinent, » etc. Satis utique acutè Amalarius morem antiquissimum exagitat, quem si à concilio Carthaginensi probatum, si in veteri Ordine Romano præscriptum scivisset, non dubito quin temperatius egisset, cessissetque tantis auctoribus, qui jam ignoti sibi auctoris sensum tantummodò reprehendit; cessisset consuetudini totius Ecclesiæ, contra quam disputare insolentissimè, teste Augustino, epist. 118, ad Januarium, *est insaniam*; cessisset rationi concilii Carthaginensis, quam jam carpit: diaconis scilicet, quia ad ministerium, non ad sacerdotium ordinantur, debere solum episcopum manus imponere; tum ad discernendam impositionem manuum, quæ fit super utrosque; sicut enim impositio manuum supra presbyteros ordinandos ab impositione manuum super episcopum consecrandum differt, quòd à tribus episcopis manus episcopo consecrando imponantur, ab uno autem solùm episcopo presbyteris simul imponentibus manus, presbyterorum ordinatio perficiatur; ita impositio manuum in ordinatione presbyteri et diaconi diversa esse debet, quòd solus diacono consecrando manus imponat episcopus, presbyteris presbyterorum quoque collegium; tum ad diversitatem gratiæ sacerdotalis ac presbyteralis indicandam, quarum hæc uberior ac plenior, illa verò minor sit ac parciore; tum denique quòd diversitate istius ritûs ostendatur presbyteros consecratos in consortium aliorum presbyterorum recipi, qui ideò ipsis manus imponunt, in quorum societatem diaconi ordinati minimè admittuntur.

XLIV. Nec obstat apostolorum exemplum; non enim in Actibus Apostolorum legimus, quòd apostoli cum septuaginta discipulis, primis diaconis manus suas imposuerint; legimus solùm hæc verba: *Hec statuerunt (populus) ante conspectum apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus*: ex quibus non licet inferre populum manum eis imposuisse, sed tantum apostolis primos illos diaconos ordinandos præsentasse, hos autem ab apostolis ordinatos fuisse; an verò ab omnibus apostolis? neque hoc ex iis verbis colliges; an singulos à singulis quibusdam apostolis? quidni hæc dici possint? sed ponamus ab omnibus apostolis singulos fuisse manûs impositione consecratos, quid inde inferetur, nisi ab episcopis quoque pluribus, qui apostolorum vicem tenent, diaconos ordinandos? at ne quidem Amalarius Fortunatus hoc voluerit; ergo ex apostolorum exemplo colligi nequit quòd non à solo episcopo, sed à presbyteris quoque, diaconis consecrandis manus imponi debeant. Nec efficacior ejusdem Amalarii ratio, quæ ad comprecandum adhiberi vult etiam cum episcopo impositionem

manuum presbyterorum; nam ad orationem non hæc necessaria est, sed ad indicandam gratiæ ab episcopo derivationem, quæ solo episcopo manus imponente sufficienter ostenditur. Ad quid ergo, inquires, presbytero consecrando manus à presbyteris imponuntur? Ad hæc utique: tum ad precum consociationem, utpote in re graviore momenti magis necessariam significandam; tum ad mutuam presbyterorum inter se confederationem demonstrandam; tum ad totius Ecclesiæ voluntatem exprimendam ratum habentis episcopi iudicium, quæ significatio in electione presbyteri, utpote majoris momenti, desideratur, non in electione diaconi. Plura hæc congerere nihil refert; cui prædicta non sufficient, nulla sufficient.

§ 16. *De materiâ subdiaconatus apud Latinos.*

XLV. Quarto loco statuenda est subdiaconatus materia quam concilium Carthaginiense IV, Aquisgranense sub Ludovico Pio, et Florentinum, calicis vacui cum patenâ vacuâ superpositâ traditionem esse testantur; quam etiam vetus Ordo Romanus, Isidorus Hispalensis, Amalarius Fortunatus, Rabanus Maurus, Stephanus Eduensis, Ivo Carnotensis, Hugo de Sancto Victore, et cæteri tum theologi, tum canonistæ commemorant; ii enim omnes consentaneè concilio citato Carthaginensi docent subdiaconos, dum ordinantur, accipere ab episcopo patenam vacuum et calicem vacuum; ab archidiacono verò urceolum cum aquâ, et mantile, et manutergium. In his autem quæ ab archidiacono accipiunt non videtur materia subdiaconatus ordinis sita esse, ne partialiter quidem: tum quòd subdiaconatus solus episcopus possit esse minister; tum quòd in iis actibus qui per urceolum, et aquimanile, et manutergium significantur, non consistat, ut rectè ait D. Thomas, principale subdiaconi munus, sed in eo potiùs quòd cooperetur circa materiam Sacramenti Eucharistiæ, quod optimè per calicem vacuum ac patenam vacuum significatur; quibus nempe apportandis ad altare, præparandis, mundandisque præsertim inservire debet, ut suo loco alibi dicitur; ab archidiacono autem urceolum et cætera potiùs quàm ab ullo alio accipit subdiaconus, quia, ut ibidem docet D. Thomas, cum archidiaconus sit princeps ministerii, idèò omnia quæ ad ministerium pertinent ipse tradit, v. g., cereum acolytho, quo inservit diacono ipsum ante Evangelium portando, et urceum cum quo subdiacono ministrat (quæ verba demonstrant tempore D. Thomæ hæc omnia solum archidiaconum tradidisse); subdiacono similiter tradit urceolum, mantile, manutergium, quibus superioribus ordinibus inservit. Scio verò Innocentium IV negare ad ordinationem subdiaconi necessariam esse patenam; at cum alii doctores contrarium defendant, standum est, ni fallor, opinioni Silvestri, Tabienæ, et aliorum in eo dubio iterandam esse subdiaconi ordinationem.

XLVI. Traditur etiam subdiaconis liber Epistolarum ab episcopo hæc verba proferente: *Accipite librum Epistolarum*, etc. Antiquum verò non esse hunc ritum, sed recens additum, ex eo facillè mihi persuasum, quòd nec Carthaginense nec Aquisgranense con-

cilium hujus meminerint; quòd vetus Ordo Romanus de eo ritu siluerit; quòd apud nullum ex citatis auctoribus (Isidorum Hispalensem, Amalarium Fortunatum, Rabanum Maurum, Stephanum Eduensem, Ivoem Carnotensem, Hugonem à S. Victore, Magistrum Sententiarum intelligo) vel verbulum unum de Epistolarum traditione in ordinatione subdiaconi habeatur; quamvis eorum aliqui, Amalarius et Hugo, ipsorum muneribus Epistolæ lectionem ascribant. Sed nec ritus iste essentialis videtur subdiaconatus ordinis materia: tum quia theologi communiter, dum tradunt materiam ordinis subdiaconatus, libri Epistolarum nullam faciunt mentionem; tum quia subdiaconi præcipuum munus non est legere Epistolam in missâ; sed si credimus Amalario, ab Ecclesiâ eis hoc officium impositum est, tunc cum diaconis officium cantandi Evangelium eis injectum; et seriùs forsitan hoc eis officium demandatum, ut docebimus cum subdiaconorum officia alibi commodiùs prosequemur; tum quia Ecclesiâ sæpè permittit ut epistolæ ab inferioribus clericis in missâ canantur; tum quia non videntur tot characteres in subdiacono ponendi, quare cum in porrectione calicis et patenæ character eis conferatur, potestasque subministrandi diacono, quæ maxima est, ei tradatur, non videtur nova potestas ipsi tradi, quæ realem characterem exigat, dum legendæ epistolæ potestas moralis, seu licentia quedam atque auctoritas porrectione libri Epistolarum traditur; nulla igitur ratio nos convincit ut porrectionem libri Epistolarum, materiam ordinis subdiaconatus esse censeamus. Secus tamen etiam probabile est ritum istum essentialem esse partialem ordinationis materiam, tum quia Pontificale Romanum ordinandos adhuc eos vocat, quibus nondum liber Epistolarum porrectus est; tum quia verba, quæ in istâ porrectione exprimuntur, videntur habere rationem formæ; dicit enim episcopus: *Accipite librum Epistolarum, et habete potestatem legendi eas in Ecclesiâ*, etc., quæ verba videntur indicare tunc potestatem aliquam subdiaconis tradi, tuncque proinde characterem subdiaconalem imprimi, cujus impressio in hunc locum differatur; tum quia solent in Ecclesiâ Romanâ ordinandi vestibus suo ordini convenientibus indui, antequàm ordinatio perfecta sit; at amictum, manipulum, tunicam, subdiaconi ab episcopo accipiunt, postquàm calicem et patenam ab ipso recepèrunt, cum mox liber Epistolarum ipsis est porrigendus, proindeque nondum videtur ordinatio perfecta, nisi tradito Epistolarum libro, qui proinde materia ordinationis partialis esse videtur. Unde, licet officium canendi Epistolam olim minùs præcipuum subdiaconorum munus videretur, at jam videtur præcipuum aut unum ex præcipuis, ex Ecclesiæ Occidentalis usu et observatione, neque verò necesse est ut concilia integram materiam subdiaconatus ordinis expresserint, satis est ut aliquam.

§ 17. *Utrum vasa seu instrumenta quæ presbyteris et subdiaconis porriguntur consecrata esse debeant.*

XLVII. Quæstio autem est utrùm ad validitatem tam ordinationis presbyteri quàm subdiaconi neces-

sum sit calicem ac patenam, quæ utrique exhibeatur, consecrata esse; adeo ut si per incuriam aut aliâ ratione accidat, ut non sint consecrata, ordinatio irrita sit. Placet autem eorum sententia qui dicunt validam esse utriusque ordinationem, etiamsi vasa quæ ordinando porriguntur, profana sint nec consecrata. Primum enim nec concilium Florentinum, nec aliud quodcumque requirit ut calix et patena quæ porriguntur sint consecrata; quâ ergo auctoritate, quo jure id necessarium esse ad Sacramenti Ordinis valorem defendemus, qui nisi auctoritaribus fulti, quidquam in ullo Sacramento necessarium statuere debemus? Deinde cum missæ sacrificium validè peragatur in calice et patenâ non consecratis, quâ ratione asseremus ordines qui ad sacram Eucharistiam referuntur irritos esse, si per hujusmodi instrumenta non consecrata conferantur? Accedit et aliâ ex comparatione cum aliis Sacramentis petita ratio: cum enim nec Baptisma invalidum sit, nec extrema Unctio, quæ cum aquâ non benedictâ, et cum oleo non benedicto peraguntur, nec irrita erit aut subdiaconi aut presbyteri ordinatio, quæ vasorum minimè sacerdotum porrectione perficitur. Confirmabitur hæc ratio ex mox dicendis, cum nempe materiam ordinationis non æquè indigere sanctificatione ac materias aliorum Sacramentorum ostendemus; si enim minùs indigent consecratione quàm reliquorum Sacramentorum materie, et reliquorum Sacramentorum saltem plurimum ex ipsis materie non necessariò debent esse consecrandæ, ut Sacramenta sint valida, multò minùs necessarium erit ut instrumenta quæ porriguntur presbytero ac subdiacono consecrata sint, quàm materie Baptismi-verbi gratiâ, aut extremæ Unctionis, sint benedictæ, ut Baptisma, et extrema Unctio valida sint.

§ 18. De materiâ acolythatis apud Latinos.

XLVIII. Quintò, materia acolythi statuenda est, quibus cum duo instrumentorum genera porrigantur, puta candelabrum cum cereo, et urceolus vacuus, ut patet ex coacilio Carthaginensi IV, veteri Ordine Romano, et aliis ecclesiasticorum rituum scriptoribus, dubitatur quodnam ex iis sit materia hujus ordinis, an utrumque, an unum ex iis. Certè Bonaventura, Richardus, Angelus, et alii docent porrectionem candelabri cum cereo ordinationis acolythi materiam esse, quod præcipuum videatur esse acolythi officium cereum deferre, à quo nempe ceroferarii nomen habet, teste Isidoro Hispalensi, Rabano, et Aquisgranensi concilio sub Ludovico Pio; ob quam etiam causam concilium Carthaginense docet ipsum *ad accendenda ecclesiæ luminaria* mancipari. Urceolum tamen ejusdem materiam esse docent D. Thomas, Durandus, Sylvester, Soto et alii communiter, quia actus porrigendi aquam et vinum est præcipuus actus acolythi, utpote cum ad Eucharistiam magis pertineat preparatio materie ipsius quæ urceolo continetur, quàm delatio cerei, quæ nec ad Eucharistiam conficiendam eodem jure refertur, nec ejusdem celebrationi propria est, cum etiam in aliis officiis divinis cerei accendi et deferri soleant; esto ergo notius

sit officium deferendorum in ecclesiâ cereorum, majoremque in ecclesiâ assiduitatem exposulet, à quo proinde acolythi denominantur ceroferarii, et cui mancipati dicuntur; minus tamen principale est, minorisque quantum ad ejus ordinationem spectat momenti; proindeque porrectio urcei non autem candelabri, videtur esse materia ordinationis acolythi. Utrumque autem materiam esse nulla efficax ratio suadet, nisi fortè quòd eadem ferè verborum formula utrumque tam candelabrum cum cereo, quàm urceus ab episcopo exhibeantur; quod autem Albinus Flaccus, Amalarius, Rabanus, et alii solum hoc acolythi officium referant deferendorum cereorum accidit fortassis non quòd præcipuum esset, sed quòd notissimum.

XLIX. Duo autem hic notanda sunt: primum, tam candelabrum quàm urceum olim ab archidiacono tradita; candelabrum ab archidiacono olim traditum fuisse expressè docent concilium Carthaginense IV, cap. 6, et vetus Ordo Romanus; à quo autem porrigatur urceolus expressè non tradunt, sed cum continenti serie subdant: *Accipiat et urceolum vacuum ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi*, fortè quibusdam videbitur præscribi similiter, ut ab archidiacono urceolus tradatur. Amalarius meminit ceroferarii ab archidiacono, acolytho, dum ordinatur, porrigendi, de urceo ne verbum quidem habet. Stephanus Eduensis, et Hugo meminere traditionis urceoli, sed à quo tradatur non explicant. Ivo Carnotensis ab archidiacono candelabrum tradi docet, sed à quo accipiat acolythus urceolum non docet, nisi quòd cum continenti serie de ejus et istius traditione loquatur, ad archidiaconum posterioris etiam istius traditionem fortè referre videatur. At Magister Sententiarum ab archidiacono tradi utrumque tam candelabrum quàm urceolum apertè testatur; idque etiam D. Thomas fateri evidenter colligitur: cum enim sibi objecisset exinde sequi archidiaconum esse ministrum ordinationis, respondet archidiaconum, cum sit princeps ministerii, tradere ea omnia quæ ad ministerium pertinent; quibus verbis omnia ista instrumenta acolytho ab archidiacono tradi fatetur, ex eo tamen putat non sequi quòd hic Ordinem conferat, quia potestatem accipit acolythus ex verbis episcopi, non ex porrectione instrumentorum ab archidiacono factâ, nisi fortè (quod ego addo) quatenus ejus jussu ex permissione fit; quomodo unum agens videtur esse cum episcopo. Quare dici potest probabilis opinio D. Thomæ, Richardi, Angeli, Tabienæ, Arnille, Sylvestri et aliorum, non solum ordinationem acolythi validam esse, verum etiam cæterorum in inferioribus ordinibus, etsi instrumenta à solo archidiacono porrecta sint; non autem de majoribus ordinibus, subdiaconatu, diaconatu, presbyteratu idem esse dicendum: sunt enim Sacramenta maximæ unitatis, ut de episcopatu docet Cyprianus, quæ proinde dividi in duos veluti ministros non debent; discriminis autem duplex ratio est: Prima, quia minores ordines à presbyteris ex dispensatione in Ecclesiâ usitatâ conferuntur, majores non item. Altera, quia in majori-

bus non sola ministerii instrumenta traduntur, ejusmodi sunt urceolus, ceroferarius, etc., quæ ab archidiacono tradi possunt ministerii princeps; sed ipsi corporis ac sanguinis Domini portitores calices ac patenæ, necnon Evangeliorum libri, quæ immediate sacrificio, vel officiis divinis inserviunt, non ad ministrandum tantum præparantur; quæ ratio discriminis si vera est, nec lectori liber Lectionum, nec Exorciste libri Exorcismorum ab ullo quam episcopo tradi poterit; imò fortè nec ostiario ecclesiæ claves; de quibus proinde non est locutus S. Thomas, sed solum de urceolis tam in ordinatione subdiaconi quam acolythi, et de ceroferario, in ordinatione solius acolythi tradi solitis; quæ proinde sententia fortè verior est, maxime cum synodus Carthaginensis IV soli archidiacono hæc porrigere concedat; ut autem ab episcopo claves ecclesiæ ostiario, liber Scripture sacre lectori, liber Exorcismorum acolytho tradantur, expressè moneat, res autem ab usu et consuetudine Ecclesiæ maxime dependet. Jam verò nostro scilicet tempore in Ponticali Romano præscriptum habemus, ut ab episcopo etiam tam candelabrum cum cereo, quam urceolus vacuus acolytho tradatur, ne videlicet aliquis suspicaretur presbyterum hujus ordinationis esse ministrum, quamvis in quibusdam adhuc Ecclesiis candelabrum solum cum cereo ab episcopo tradatur, urceolus verò archidiacono.

L. Alterum notatu dignum est subdiacono urceolos vino et aqua plenos tradi, acolytho urceolum vacuum ex prædictis, quia nempe, ut ait D. Thomas, Suppl. q. 57, art. 4, ad 6, « acolythi habent actum super urceolum tantum, non super ea quæ in urceolo continentur; sed subdiaconus habet actum super contentis in urceolo, quia utitur aqua et vino ad ponendum in calice, et aquam manibus sacerdotis præbet et diaconi: sicut et subdiaconus solum habet actum super calicem non super contenta; sed sacerdos super contenta. » Quæ si ita sint dum tradendo urceolum, monet episcopus acolythum ut eum accipiat ad suggerendum vinum et aquam in Eucharistiam sanguinis Christi, non tamen fundendæ æquæ aut vini in calice potestatem accipere dicendus erit, sed præsentandi diacono aut subdiacono, qui ipsa fundit.

§ 19. De materiâ cæterorum inferiorum ordinum.

LI. Sextò, exorcistatùs, lectoratùs et ostiariatùs materiæ tradendæ sunt; in quibus assignandis doctores conveniunt exorcistatùs quidem materiæ esse librum exorcismorum, lectoratùs librum Scripture sacre, de quo lecturi sint; ostiariatùs claves ecclesiæ: has enim materias concilium Carthaginense IV assignat, ut supra docuimus. Easdem vetus Ordo Romanus, et Pontificale Romanum præscribunt, ex quorum ultimo Florentinum materias ordinum istorum peti jubet, universimque declarat hos ordines conferri *per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem*; quare cum res istæ ad ministeria dictorum ordinum significanda pertineant, per earum traditionem ordines, de quibus hic sermo, conferuntur. Confirmat easdem materias, quantum ad lectoratùs et exorcistatùs attinet,

Isidorus Hispalensis, et ex eo Aquisgranense concilium, Rabanus, lib. 1 de Institut., cap. 10, et alii: *Exorcistæ, inquit cum ordinantur (sicut ait canon Carthaginensis concilii) accipiunt de manu episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, accipientes potestatem imponendi manus super energumenos, sive baptizatos, sive catechumenos. De lectoribus verò episcopus coram plebe tradit eis codicem apicem divinarum ad verbum Dei annuntiandum.* Cæteri ecclesiastici scriptores in eadem conveniunt sententiam, nec opus est in re non dubiâ diutius immorari.

LII. Solum hic observanda duo sunt, primum in ordinatione ostiarii præter traditionem clavium, in Ponticali Romano notari ipsum ostiarium creandum debere ab archidiacono deduci absque ullis verbis ad ostium Ecclesiæ, et ab eo juberi, ut ostium claudat et aperiat, campanarum quoque funem ei tradi, juberique pulsare campanas, quod est cum in sui officii possessionem deduci, non aliquam veram potestatem ab archidiacono consequi, qui nec Ordinis conferendi capax est, nec ulla verba profert quibus potestatem aliquam conferre videatur; hanc autem cæremoniam integram non habemus in veteri Ordine Romano, sed tantum legitimus archidiaconus ei ostium ecclesiæ tradere debere. Stephanus quoque Eduensis, Ivo Carnotensis, Hugo de Sancto Victore, et alii hujus ritùs non meminere; nec mirum: est enim ille tantum accidentarius, ut patet ex dictis. Alterum, illa omnia instrumenta quæ traduntur pro materiâ minorum ordinum, non esse peculiari benedictione sanctificata, sicut sanctificari solent res sensibiles quæ sunt materiæ aliorum Sacramentorum: « Quia, ut inquit D. Thomas, Suppl. q. 34, art. 5, in corp., quod confertur in aliis Sacramentis, derivatur tantum à Deo, non à ministro, qui Sacramentum dispensat; sed illud quod in hoc Sacramento traditur, scilicet spiritualis potestas, derivatur etiam ab eo qui Sacramentum dat, sicut potestas imperfecta à perfectâ; et ideò efficacia aliorum Sacramentorum principaliter consistit in materiâ quæ virtutem divinam et significat et continet ex sanctificatione per ministerium exhibitâ; sed efficacia hujus Sacramenti principaliter residet penes eum qui Sacramentum dispensat; materiâ autem adhibetur magis ad determinandam potestatem, quæ traditur particulariter ab habente eam completè quam ad potestatem causandam. »

§ 20. An contactus instrumentorum ad validitatem ordinationis requiratur; qualis et quando adhiberi debeat.

LIII. Ad uberiores autem eorum omnium explicationem queri potest utrùm contractus assignatæ materiæ ad ordinationis validitatem requiratur. Negant Vasquez et alii quidam, qui iis præsertim rationibus innituntur, quòd nempe concilium Florentinum *traditionis tantum materiæ et assignationis instrumenti ad ministerium spectantis meminerit in decretis*; at potest dici traditum et assignatum aliquod instrumentum, etiamsi non tangatur. Carthaginense verò IV, quamvis nomine acceptionis utatur, dum jubet ut

subdiaconus calicem et patenam accipiat, acolythus ceroferarium cum cereo, etc., at acceptionis hic nomen neque videtur propriè sumendum, cum infantes valide ordinari possint, qui tamen rem oblatam, cum sint rationis incapaces, acceptare non possunt: neque contactum necessariò infert, nam agros, verbi gratià, mihi legatos absque contactu acceptare possum, et in contractu matrimoniali vera est traditio corporum, quamvis nullus sit contactus. Verùm hæc nimis subtiliter agitantur, quæ disputandi ratio materiis et formis Sacramenti nullatenus quadrat. Itaque tutior est contraria sententia, quam docent D. Thomas, Paludanus, Cajetanus, Sylvester, Tabiena, Navarrus, Sotus et alii; ratio duplex est; prior fundatur in significatione verborum accipiendi et tradendi, quorum priore Florentinum, posteriore concilium Carthaginense IV et Aquisgranense utitur; etenim non hic traditio pro translatione domini aut juris, non acceptio pro acceptione rei in suum commodum sumitur; satis enim patet nec calicem nec patenam, nec libros Evangeliorum, Epistolarum et reliquos, nec cætera instrumenta, quibus ordinum ministeria designantur, eo sensu dici aut tradi ab episcopis, aut accipi ab ordinandis; neque hoc necessarium est, ut eorum traditione vel acceptione instrumentorum potestas tradita et accepta ordinandis significetur: cui potestati exprimendæ aptior omninò traditio instrumenti in manus ordinati, et ejusdem acceptio, id est, receptio, non ut rem illam tanquam suam habeat, sed ut complecti et tenere dicatur, ad hoc autem contactu opus est: quare quidquid profert Vasquez de acceptione et traditione in priori sensu absque ullo contactu non est ad rem. Posterior in usu et praxi Ecclesiæ consistit, quia nempe Ecclesia sollicitè curat ut instrumenta illa omnia, in quorum traditione ordinatio consistit, unà saltem ab ordinato contingantur moratæque conscientiæ viri id sedulò observant: signum est igitur contactum istum ad Sacramenti substantiam pertinere. Potest et tertia ratio adjungi, quæ non solum in porrectione instrumentorum, verum etiam in impositione manuum contactum aliquem necessarium esse id suadet, quia nempe, ut ex D. Thomà supra ostendimus, à summo sacerdote, id est, episcopo potestas reliquorum ordinum derivatur: ideòque efficacia Sacramenti Ordinis principaliter residet penes eum qui Sacramentum dispensat: unde requiritur ut episcopus cum ordinato aliquà ratione jungatur, ut ab eo transfusa in ordinatum virtus videatur: conjungitur autem vel cum ipse sine mediis instrumentis suà manu ordinatum attingit, dum videlicet manus ei imponit, vel cum tenendo ipse instrumenta, ordinandis tangenda porrigit: tunc enim mediis instrumentis ordinatum tangit, per eaque videtur potestatem in ordinandum influere. Goffridus tamen, Hostiensis, Astensis, cap. *Presbyter*, de Sacramentis non iterandis, et alii dicunt contactum in impositione manuum esse necessarium tantum sicut *sine quo non benè*, non autem sicut *sine quo non*: id est, præceptum esse et iussum, ideòque sine peccato omitti non posse; ad

substantiam tamen ordinationis non pertinere, proindeque non ideò irritam esse ordinationem quod omissus fuerit. Laudatur ad ejus rei probationem cap. *Presbyter*, de Sacramentis non iterandis, in quo à Gregorio IX cavetur ut si manūs impositio ritu corporali omisa fuerit, non iteretur ordinatio, sed ipsa impositio manūs suppleatur: verùm hoc argumentum manūs impositionem impugnat, non contactum in manūs impositione necessarium, nostramque sententiam confirmat, tantum abest ut infirmet: cum enim manūs impositionem suppleri velit, si quis tactu corporali manum non imposuerit, indicat manūs impositionem validam non esse nisi qui manum imponit corporaliter tangat: cum igitur manūs impositionem in quibusdam ordinibus, puta in hierarchicis, docuerimus esse essentialem, et hæc sine contactu valida non sit, sequitur contactum quoque manum imponentis esse essentialem. At enim, dices, cur ergo non vult iterari Sacramentum Gregorius IX, sed tantum cautè suppleri manūs impositionem? — Huic difficultati jam respondimus; nam vel agitur de impositione manūs in ordinatione diaconi, vel in ordinatione presbyteri: si agatur de impositione manūs in ordinatione diaconi, hanc omissam suppleri vult prolatà formà quæ cum ipsà proferri solet, non iteratà tamen porrectione instrumentorum, nec verbis cum eà proferri solitis, hasque duas partiales materias disjungi posse existimat: si agatur de impositione in ordinatione presbyteri, cum prior sit cæremonia accidentalis ordinationi, suppleri eam vult, si omisa fuerit, sed non iterari ordinationem, quæ valida fuit: etsi autem posterior sit essentialis ordinationi, quia tamen disjungi potest à porrectione instrumentorum, et duæ potestates quæ à se invicem disjungi possunt per eas duas materias partiales traduntur, ideò statuit quoque ut si unus eorum rituum prætermisus sit, suppleatur ille alio non repetito.

LIV. Requiritur etiam ut tunc fiat contactus cum verba proferuntur, quia materia debet conjungi cum formà; moraliter tamen hoc intelligendum est; parvum enim tempus quod efflueret inter contactum et prolationem verborum pro nullo haberetur; moraliter etiam intelligendus est ipse contactus. Unde qui tangit continens, tangere censetur et contentum; qui calicem tangit, tangit vinum; qui patenam tangit, tangit hostiam; imò et qui calicem tangit, tangere videtur et patenam, quamvis patenæ tangendæ accuratior debeat esse sollicitudo, utpote cum majus de hoc dubium esse possit quàm de illo, et Pontificale rationem præscribat quà simul calix et patena tangantur. Similiter qui aquimanile tangit, urceolos quoque videtur tangere in eo contentos, et manutergium quod superpositum ei ab archidiacono offertur, quamvis urceolum præserim, cum magis exprimat traditam potestatem, potiùs quam manutergium tangendum consulerem.

§ 21. De immutatione materie ordinum difficultas solvitur.

LV. Ex iis autem omnibus quæ fusè explicuimus, evidenter constat varia circa materiam formamque

Sacramenti Ordinis addita esse et immutata, nec per universum, quâ longe lateque diffunditur, Ecclesiam cum in ordinationis ritum usurpant, easdemque omnino materias, aut easdem formas, alio Orientales, alio Occidentales ritu ordinationes facere, cum tamen nec ordinationes Græcorum ritu perfectas Latini improbant, nec Latini Græci. Hoc autem quomodo fieri possit aliam videbitur fortasse vel dubium, vel *non* etenim, inquit, materie Sacramenti cupisvis institutio debet esse à Christo: nullus porro quidquam institutioni Christi aut addere, aut detrahere potest; institutio ergo Christi debet esse invariabilis eadem omni tempore, et apud omnes; materia quoque Sacramentorum omnino immutabilis, et ubique eadem.

LYI. Verum sic Christus potuit instituere quasdam materias, ut rationem communem materie præscriberet ac determinationem Ecclesie relinqueret, verbi gratiâ, materiam Sacramenti Pœnitentiæ Christus peccata confessarii jurisdictioni ac cognitioni propria esse voluit: ut autem hæc vel illa peccata, hujus vel illius confessarii cognitioni ac jurisdictioni relinquerentur, vel ad majus tribunal referrentur, arbitrio Ecclesie reliquit: materiam Sacramenti matrimonii consensum legitimum statuit: utrum autem consensus esset legitimus qui foret clandestinus, vel non, Ecclesie judicio subijci voluit: ordinationis quoque materiam præscripsit ritus quibus potestas spiritalis traderetur ac significaretur; ritus autem istos (si fortè impositionem manuum exceperis, quem in hierarchicis ordinibus ex institutione divinâ per apostolos manifestâ ad nos deductum et invariabiliter observatum crediderim) præscribendas Ecclesie reliquit, qui singulorum ordinum officia, vel potissima, vel magis usitata, aut notiora significarent. Cur autem in his potiùs Sacramentis quàm in cæteris Christus materie determinationem arbitrio Ecclesie reliquerit, ratio est quia reliquorum Sacramentorum materie sunt res quedam physice, ut aqua in Sacramento Baptismi; oleum cum balsamo in Sacramento Confirmationis, panis et vinum in Sacramento Eucharistiæ, oleum in Sacramento extreme Unctionis, in quas res physicas nullam Ecclesia habet auctoritatem; at prædictorum Sacramentorum materie sunt res morales quæ ab Ecclesie judicio pendent: verbi gratiâ, Sacramenti Pœnitentiæ sunt actus humani, ut cognitioni et jurisdictioni sacerdotum subjacent: matrimonii contractus validus, ordinationis signa potestatis acceptæ, quæ omnia Ecclesie potestati speciatim subjacent: cum enim in omni republicâ penes principem sit de judiciis, et cognitionibus delictorum, leges ferre, potestatemque judicium determinare, contractibus, ut sint validi, condiciones apponere, eosdem irritare, signa externa quibus investitura dignitatum reipub. significetur excogitare, officiaque singularum determinare, ita Ecclesie potestati Christus quam maximam ipse (qui ejus est sponsus) esse voluit, reliquit, ut materiam sacerdotum cognitioni ac judicio propriam determinaret, contractui matrimonii legitimas condiciones apponeret, officia ordinum præscriberet, potestatisque

in ipsis tractare signa institueret; eoque modo determinationem materiarum istorum Sacramentorum Pœnitentiæ Ordinis, et Matrimonii Ecclesie judicio subicit, quæ sunt res morales quæ in arbitrio principum in quaque republicâ sitæ sunt; non autem materias cæterorum Sacramentorum, quæ sunt res physice. Altera ratio, quia materie cæterorum Sacramentorum sanctitatem conferunt, ideoque debent esse prius consecratæ et sanctificatæ; præterquam in Sacramento Eucharistiæ, in quo materia non indiget priori benedictione, quia conversione in corpus et sanguinem Christi exquisitè consecratur, et eminentissimam accipit sanctitatem; exceptâ etiam Sacramenti Pœnitentiæ materiâ, peccata enim Pœnitentiæ sunt materia, non quòd conferant gratiam ac sanctitatem, sed quòd per sanctitatem et gratiam tollantur, sintque materia circa quam removendam Pœnitentiâ et absolutio versatur; itemque Sacramenti Matrimonii, quia matrimonialis contractus non ad sanctitatem præcipuè assumitur, quamvis gratiam conferat, ut est signum conjunctionis Christi cum Ecclesiâ, et ut elevatur ad esse Sacramenti, sed ad traditionem mutuam et ad acceptationem corporum ex suo potissimo fine refertur. Similiter quoque materia ordinationis non ad gratiam infundendam præcipuè traditur, sed ad potestatem vel dandam, vel certè, ut vult D. Thomas, non propriè ad dandam, quia à ministro potissimum datur, non autem ab instrumentis, sed ad eandem datam significandam ac determinandam; proindeque, cum potissima ratio ob quam Christus solus materiam Sacramentorum instituerit, ea fuerit, quòd sibi soli infusionem gratiæ reservârit, ex materiæ quæ ad sanctitatem conferendam et gratiam ex præcipuo fine ordinantur, omninò à Christo institutæ fuerunt; earum verò determinationem Ecclesie reliquit, quæ vel non largiuntur gratiam, vel ad eam largiendam ex præcipuo suo fine minimè referuntur.

LYII. Negandum ergo est materias Sacramentorum Pœnitentiæ, Ordinis ac Matrimonii ab Ecclesiâ variatas esse in eâ ratione formali secundum quam à Christo institutæ sunt Sacramentorum istorum materie; negandum in diversis Ecclesiis eas secundum illam rationem esse diversas, quamvis materialiter, ut ita dicam, et ut res quedam in se sunt, nec per respectum ad Sacramentum ejus sunt materie, considerantur, et variatæ fuerint, et in diversis Ecclesiis diversæ sint: etenim in unâ diœcesi, v. g. sacerdos validè absolvit ab adulterii crimine, in alio non absolvit, non quòd alia sit formaliter Sacramenti Pœnitentiæ et absolutionis materia in unâ quàm in aliâ, cum ubique materia ejus sit peccatum cognitioni confessarii, tanquàm judicis, relictum; sed quòd alia sit materialiter, quia adulterium in unâ diœcesi reservatur, in aliâ non reservatur. Contractus quoque clandestinus, ubi promulgatum non est Tridentinum concilium, ratus est ac validus; ubi verò promulgatum est, ratus non est, sed invalidus: non quòd materia, ut materia Sacramenti Matrimonii, varia sit, quæ semper ea est legitima, quæ contractus validi habet rationem; sed quòd res illa

quæ est materia Matrimonii variatur; pari ergo ratione alio ritu Græci, alio Latini ordinant; alio à nobis ritu hoc tempore, alio primis Ecclesiæ seculis ordinationes peracte sunt, manente semper eadem materiâ, ut est signum spiritualis potestatis traditæ quamvis diversa sit, prout diversæ res ad hanc potestatem significandam assumptæ sunt. Quemadmodum etiam Sacramentorum formæ quæ Gallico, Italico, Hispanico, vel alio idiomate proferuntur, manente Sacramento materialiter diversæ sunt propter diversitatem sonorum et vocum, et formaliter eadem propter eandem vel similem verborum diversorum significationem, secundum quam à Christo institutæ sunt; ita materiæ singulorum ordinum, manente eodem ordine, materialiter diversæ sunt: cum res diversæ à diversis diverso tempore usurpatæ fuerint, formaliter verò eadem sunt, quia eandem significationem acceptæ in ordine potestatis, secundum quam à Christo pro materiis institutæ sunt, semper retineant.

LVIII. Hanc verò expositionem, quantum ad materiam ordinationis attinet, apertè confirmat Innocentius IV. Docet enim, in cap. *Presbyter*, de Sacramentis non iterandis, tempore apostolorum formam (per formam modum Ordinis conferendi intelligit, non autem eam solùm quæ consistit in verbis) quâ ordinabantur fuisse solam manuum impositionem, alias postea institutas fuisse, quæ nisi decretæ fuissent, potuisset Ecclesia ordinare per solam impositionem manuum, cum his verbis: *Sis episcopus, sis presbyter, etc.* Verba ejus hæc sunt: « De ritu apostolico invenitur in Epistolâ ad Timotheum, quòd manum imponebant ordinandis, et quòd orationem fundebant super eos; aliam autem formam non invenimus ab eis servatam; unde credimus quod nisi essent formæ postea inventæ, sufficeret ordinatori dicere: *Sis sacerdos*, vel alia æquipollentia verba; sed subsequentibus temporibus formas quæ servantur, Ecclesia ordinavit. » Eandem quoque nostram solutionem ex recentioribus docent Bellarminus, Arendius, Coninek, Gamachaus et alii passim, puta Christum determinationem materiæ ordinationis Ecclesiæ arbitrio reliquisse.

ARTICULUS II.

De formâ ordinationis.§ 1. *Formam ordinationis semper aliquam fuisse.*

I. Cohæret maxime tractatio de formâ sacræ ordinationis tractationi de ejusdem materiâ: *Nostræ enim hierarchiæ, ut tradit Dionysius, ecclesiast.* Hierarch. capite 1, *substantia in verbis quæ à Deo tradita sunt cernitur; et ordinatio, teste Hieronymo. in capite 5, non solum ad imprecationem vocis, sed etiam ad impositionem impletur manû;* nec solùm materiâ aliquâ opus est, verùm etiam formâ, quæ in prolatione verborum consistit, et materiam comitari debet; unde etiam Ambrosius in 1 ad Timotheum c. 4: « *Manûs verò impositiones verba sunt mystica, quibus confirmatur ad hoc opus electus accipiens auctoritatem, teste conscientia, ut audeat vice Domini sacrificium Deo offerre.* » Rectè sanè: nam et Christus ipse verbis usus est, dùm sacer-

dotes consecravit, et apostoli usi sunt ut mox ostendimus: ob quod nonnulli prophetiam per quam simul cum impositione manuum gratiam Timotheo traditam dicit Apostolus formam Sacramenti interpretantur. Quare pauca de formâ ejusdem dici possunt, quæ non ex dictis de materiâ faciliè colligi queant; ut tamen nihil intactum aut insolutum relinquamus, ut varias tam apud Græcos, quàm apud Latinos usitatas ordinationis formas proponamus, prænotâsse sufficiat ea nos verba pro formis ordinationis habituros quæ sacri antistites simul cum materiæ exhibitione protulerint; quare cum diversas in ordinationibus materias Græcorum et Latinorum, pluresque à Latinis partiales materias inductas quàm à Græcis superius admissimus, diversas quoque in utrâque Ecclesiâ formas et plures apud illos partiales formas quàm apud hos usurari dicemus. Item cum quasdam quæ jam habentur in usu, materias olim ignotas fuisse fassi fuerimus, de quibus nempe altum apud auctores priorum seculorum silentium, etiam eos quæ ex professo Sacramentorum ritus describunt, quidni simili ratione dicere nobis liceat formas quasdam eis materiis respondentes, ignotas antiquitûs fuisse needum excogitatas, quòd eorundem auctorum, non unius, aut alterius, sed omnium calamum effugerint. Hæc autem prænotato, primùm eas quæ jam habentur ordinationum formas in utrâque Ecclesiâ Occidentali et Orientali ex Græcorum Euchologio et Pontificali Romano describemas; tum quæ ad eorum expositionem necessaria videbuntur, subjungemus.

§ 2. *Traduntur formæ ordinationum cum apud Græcos tum apud Latinos jam usitatæ.*

II. In ordinatione episcoporum Græci hæc formâ utuntur: Primùm, in ordinatione episcopi, præmissâ mentione legitimi consensûs, et approbatione eorum ad quos spectat, putà metropolitanorum, archiepiscoporum et episcoporum, siquidem patriarcha consecrat, si verò metropolitanus ordinat, episcoporum et presbyterorum, consecrator hæc verba Euchologii, in Ordinat. presbyteri, profert, quæ formæ rationem habere videntur: *Divina gratia, quæ semper infirma sanat et imperfecta perficit, promovet N. Deo amabilissimum presbyterum in episcopum à Deo custodiæ civitatis N.;* quibus verbis subdit adhortationem ad orandum pro eo. Similiter in ordinatione presbyteri hæc servatur forma: *Divina gratia, quæ semper infirma curat et imperfecta perficit, promovet N. venerabilem diaconum in presbyterum;* quibus verbis similis ad Deum orandum pro ipso adhortatio subjungitur. Eadem diaconi ordinationis forma, mutatâ solùm voce presbyteri in vocem diaconi, et hæc in vocem subdiaconi. Ordinationis autem subdiaconi ac lectoris forma nulla alia est, præter fusiores orationes quæ ad Deum diriguntur, et tam pro hoc quàm pro illo funduntur, ut ritè suo munere perfungi possint; quas leges in Euchologio, dùm utriusque ordinationis ritus exponuntur.

III. In ordinatione episcopi, apud Latinos, dùm manus ei imponitur, recitatur tam ad episcopo qui con-

secrationis precipuus auctor et lector est, quam ab aliis adstantibus episcopus, qui duo saltem esse debent, hæc forma: *Accipe Spiritum sanctum*. Dum vero eodem liber Evangeliorum traditur ab eo solus qui in consecrando præterea locum tenet, illa profertur: *Accipe Evangelium et vade, prædica populo tibi commissum: potens est enim Deus ut eugeat tibi gratiam suam, qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum*. In ordinatione presbyteri duplex hæc forma servatur: prior, quæ comitatur traditionem vasorum Dominicorum continentium materiam Eucharistiæ consecrandæ, hæc est: *Accipe potestatem offerre sacrificium Deo, missasque celebrare, tam pro vivis quam pro defunctis, in nomine Domini*; posterior, quæ impositionem manuum: *Accipe Spiritum sanctum: quorum remiseris peccata, remittantur eis, et quorum retinueris, retenta sunt*. Ordinationis diaconi similiter duplex forma: una cum impositione manuum: *Accipe Spiritum sanctum ad robur, ad resistendum diabolo et temptationibus ejus in nomine Domini*; altera cum porrectione libri Evangeliorum: *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesiâ Dei, tam pro vivis quam pro defunctis, in nomine Domini*. In ordinatione subdiaconorum primum hæc verba profertur ab episcopo calicem vacuum cum patenâ vacuâ tradente: *Videte ejus ministerium vobis traditur; ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis*. Tum ab eodem librum Epistolarum porrigente: *Accipite librum Epistolarum, et habete potestatem legendi eas in Ecclesiâ Dei, tam pro vivis quam pro defunctis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. In ordinatione acolythorum has reperiō formas præscriptas: *Accipite ceroferarium cum cereo, ut sciatis vos ad accendenda ecclesiæ luminaria mancipari, in nomine Domini*; et: *Accipite urceolum ad suggerendum vinum et aquam in Eucharistiam sanguinis Christi, in nomine Domini*. Unica verò exorcistarum ordinationis forma refertur: *Accipite, et commendate memoriæ, et habete potestatem imponendi manus super energumenos, sive baptizatos, sive catechumenos*. Lectoris quoque unica iis verbis expressa: *Accipite, et estote verbi Dei relatores, habituri, si fideliter impleveritis officium vestrum, partem cum iis qui verbum Dei benè administraverunt ab initio*. Ostiarii tandem illa quoque unica: *Sic agite quasi reddituri Deo rationem pro iis rebus quæ iis clavibus recluduntur*.

IV. Formas autem omnium minorum ordinum innatas habemus in concilio Carthaginensi IV, in quo hierarchicorum ordinum nulla forma exprimitur, non quòd nulla tunc temporis in usu foret in ordinibus istis conferendis forma, cum nunquàm non in usu fuerit; sed quòd vel majoris esset venerationis quàm ut publici juris fieret: et apud sacros mystas arcana esse deberet, ac verè sacra: vel quòd occasione tantùm materiæ explicandæ formæ minorum ordinum à concilio Carthaginensi expositæ fuerint: ideoque cum non subesset par ratio hierarchicorum ordinum formas explicandi, ab earum expositione Concilium abstinerit. Concilium autem Florentinum priorem præ-

byteratus ordinis formam nobis tradidit, posteriorem Tridentinum innuit, Rabanus expressit. Aquigranense post Isidorum Hispalensem exorciste ordinandi formam insinuavit: Amalarius ostiariatus conferendi paucis verbis innuit, non sensu, formam tradidit. Vetus Ordo Romanus minorum omnium ordinum formas, easdemque quas tradidimus, complexus, in subdiaconi formâ aliquantulum a Pontificali discrepat, quod porrectionem libri Epistolarum, et verba correspondentiā omittit, et in traditione calicis vacui ac patenæ quædam ordinariæ formæ verba ex illâ exhortatione, quæ ad subdiaconos ordinandos præmittitur, decerpta inserat hoc modo: *Videte ejus ministerium vobis traditur, et ideo si usque nunc fastis tardi ad Ecclesiâ, à modo debetis esse assidui; si usque nunc sanolenti, à modo rigiles; si usque nunc ebriosi, à modo sobrii; si usque nunc incesti, à modo casti: et ideo vos admoneo, ut tales vos exhibeatis, ut Deo placere possitis*. In formis quoque ordinationis diaconi aliquatenus dissentire videtur, quòd priorem formam, quæ cum impositione manuum profertur, omninò omittat, et plurali numero posteriorem enuntiet: *Accipite potestatem legendi Evangelium*, etc. Similis in ordinatione presbyteri et omissio et immutatio, in quâ nempe et plurali numero prior forma effertur: *Accipite potestatem offerre sacrificium*, etc., et posterior cum impositione manuum omittitur. Major in episcopi consecratione apud eundem veterem Ordinem cum Pontificali Romano quod hodiè manibus omnium teritur, et in usu habetur, discrepantia videbitur: nulla enim ex duobus assignatis formis in eo legitur; nec enim liber Evangelii episcopo consecrando traditur, nec simul cum impositione manuum præscripta in Pontificali Romano verba in veteri Ordine recitari jubentur, nisi fortè benedictio illa quam fundere unus episcoporum jubetur, reliquis manus tenentibus super caput ordinandi, sint verba formæ quam Pontificale Romanum expressit, quæ si conjectura falsa est, formam episcopalis ordinationis tunc temporis oportebat esse deprecatoriam, nec multùm differentem ab eâ quâ jam utuntur Græci; in hunc enim modum consecrator ibi precaturus inducitur: *Adesto supplicationibus nostris, omnipotens Deus, et quod humilitatis nostræ gerendum est ministerio, tuæ virtutis impleatur effectus per Dominum*, etc. Tum: *Oremus, dilectissimi nobis, ut huic viro, utilitati Ecclesiæ providens benignitas omnipotentis Dei gratiæ suæ tribuat largitatem*. Denique verba ista proferre jubetur, in quibus fortè tunc temporis consecrationis forma sita erat: *Propitiare, Domine, supplicationibus nostris, et inclinato super hunc famulum tuum N. cornu gratiæ sacerdotalis, benedictionis tuæ in eum effunde virtutem*. Favet quoque Augustinus, Serm. de Gestis cum Emerito, dùm episcopalem ordinationem solâ prece cum impositione manuum olim servatam videtur innuere, *invocationem nominis Dei super caput ipsorum qui ordinantur tanquàm episcopalis ordinationis essentiam proferens*. Frustra Stephanum Eduensem, Ivonem Carnotensem, Magistrum Sententiarum, Hugonem a Sancto Victore hic proferrem, qui

plures ex istis formis allatis vel expresserunt, vel insinuarunt; frustra scholasticos, qui formas istas generatim saltem explicarunt. Sufficiat nobis auctoritas Ecclesie easdem usurpantis, ut ipsas commodas et sapienter institutas credamus.

§ 5. *Antiquitas formarum quibus Græci utuntur eruitur.*

V. Græci verò suarum formarum antiquitatem ex variis Patrum testimoniis deducere conantur. Primò enim Dionysium putant ad hanc formam alluisse, cap. 3 eccles. Hierarch., dùm inter ritus sacræ ordinationis ἀνέκρουται, id est, sacram acclamationem et præconium reponit: idem enim, inquit, ἀνέκρουται, quod ἀνυψώσεται, porro ἀνυψώσεται passivè est reman-
tiare, et creare imperatorem; quare isto vocabulo, formam quâ utuntur Græci, videtur indicare Dionysius, quæ nempe forma nihil aliud quàm declarationem alicujus in diaconum, presbyterum, episcopum videtur continere; quibus addunt Dionysius expressius adhuc istam formam innuisse, eod. cap., in Theoriâ, dùm non suâ gratiâ, sed divinâ promotum ad aliquem ordinem declarari docet iis verbis: *Mysterio declarante quòd pontifex consecrator, cui Deus charus sit, interpres et enarrator est divinæ electionis; qui non suâ gratiâ eos qui consecrantur ad sacerdotalem perfectionem adducit*; annon, inquit, formam ordinationis apud Græcos adumbrare videtur Dionysius? cùm enim non propriâ gratiâ pontificem aliquem promovere docet, nonne idem videtur docere quod Græci in formâ ordinationis, dùm θεὸς χάριτι, divinâ gratiâ, ministris promoveri enuntiant? Adde eundem Dionysium sub finem ejusdem capituli antistitem non à seipso moveri debere ad electiones peragendas, sed eas exequi oportere affirmare, more cœlestium Deo moventi et auctori subjectum; quæ sententia videtur expressè adhibita à Dionysio, ut illorum forma, divinâ gratiâ, etc., quem sensum habeat, et quomodò intelligenda sit, aperiat; sic nempe, ut Dei principalem in ordinibus conferendis esse auctoritatem, pontificis solummodò, ut à Deo moti (quod proprium est instrumentorum quæ non movent nisi mota) ministerium esse insinuet. Verùm non ea satis expressa videntur esse testimonia, quibus Græcorum forma à tempore D. Dionysii in usu fuisse ostendatur; nam, ut de priori nihil dicam, quòd potius acclamationem significat Græcis usitatam hanc voce, ἄξιος, quâ dignum esse ordinandum pronuntiant, in quam, cùm vestes ordini suscepto congruentes ordinatum induunt, prorumpere adhuc solent; quam pariter olim in usu fuisse, tum ex constitutionibus apostolicis, tum ex veteri Ordine Romano, tum ex aliis supra traditis apertè innotescit; hanc, inquam, acclamationem, quæ præconium continet et laudationem potius quàm formam, quâ ordinatus declaratur, mihi videtur Dionysius ἀναβήτης nomine intellexisse; sed ut de hoc nihil amplius dicam, posteriora quoque testimonia, quibus divinâ gratiâ creari antistitem docet, à quocumque dici potuerunt, qui de ordinationis formâ inter Græcos usitatâ nullatenus cogitaret; et Græci potius in suâ formâ instituendâ D. Dionysium æmulati fuisse dici

possunt, quàm D. Dionysius in hac sententiâ proferendâ ad Græcorum formam respexisse statuatur. Fateor tamen egregiam rationem, quâ Græcorum forma confirmetur et illustretur, in hac S. Dionysii sententiâ contineri.

VI. Secundò ad eandem quoque formam alluisse volunt Gregorium Nazianzenum et Chrysostomum: Nazianzenum quidem, tum in oratione apologeticâ, tum in oratione quam habuit in funere patris; priori siquidem oratione Nazianzenus sacerdotes illos reprehendit qui ad sacerdotium nihil præter velle contulerunt, qui simul discipuli et doctores facti sunt, qui extemporanei sacerdotes creati, de quibus subdit, *quorum opus gratiæ humanæ est, non gratiæ Spiritûs*. Posteriori verò oratione queritur publicos magistratus meliori ordine administrari quàm ecclesiasticos, quibus tamen ἡ θεοῦ χάρις ἐπισημαίνεται, id est, ut vertit Billius, *divina gratia super invocatur*, vel, ut alii verendum putant, *veluti præconium acclamationur*. Quæ explicatio convenientior est; nam ἐπισημαίνω idem est quod laudo, celebro, teste Budaro, in Comment., unde ἐπισημαίνω idem quod favor, præconium, laudatio; ἐπισημαίνω, idem quod ἀνέβηται: unde quam formam Dionysius ἀναβήτην, Nazianzenus ἐπισημαίνον appellat, et uterque divinæ gratiæ acclamatione fieri contestatur. Utrobique igitur contendunt Nazianzenum formam ordinationis quâ Græci utuntur, si non expressisse, saltem apertè insinuasse. Chrysostomum similiter eòdem trahunt, in eâ nimirum oratione 4 quam habuit de Sacerdotio, ubi ordinationes quasdam reprehendit, quòd non fierent divinâ gratiâ, sed humano studio. Verùm nec Chrysostomum eò collimasse satis video, ut ad usitatam ordinationis formam alluderet, nihilque eum loco citato dixisse comperio, quod non quivis formæ istius ordinationis ignarus dicere potuerit. Nazianzenum quoque, etsi videatur probabilius ad hanc formam allussisse, nulla res tamen convincit, quæ ipsum eò respexisse confirmet; nam et verbum istud ἐπισημαίνω pro invocatione sumi potest, non pro laudatione ac præconio, potuitque etiam dici divina gratia invocari super ordinatum, imò et laudari, quamvis istis verbis in ordinatione antistes usus non fuerit.

VII. Neque tamen hæc à me dicuntur ut formæ Græcorum quidquam detractum velim, aut prædicta testimonia ad ejus illustrationem frustra afferri putem; cùm sciam maximam ab his testimoniis adhiberi ipsi lucem, et convenientem eam esse iisdem testimoniis non leviter demonstrari; quare placet etiam, quod iidem proferunt, verbum προχειρίζεται, quo nempe iidem Græci utuntur, dùm divinâ gratiâ ordinatum promoveri dicunt, idem significare, quod deligere, creare, promovere, instituere seu constituere. In Actibus quidem apostolicis verbum istud delectum, vel, ut habet vulgata editio, *præordinationem et constitutionem* significat; dùm Paulo dicitur Act. 22: Ο Θεὸς πατέρων ἡμῶν προέχειράς σε ὀνομάσας τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ. *Deus patrum nostrorum delegit te, præordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus*; item, c. 26: Εἰς τοῦτο γὰρ ἀπέστειλεν (Vingt-cinq.)

est gratia hęc, in gentibus evangelizare investigabiles diuitias Christi, et illuminare omnes, &c. Unde etiam qui sacra ista munia exercent, *traditi gratia Dei in opus dantur*, in Actibus apostolorum, 14 et 17: si quā enim in re gratia Dei opus est, maxime in sacris ministeriis, in quibus minister, et sui et aliorum causā, gratia Dei indiget, eamque sibi acquirit et aliis largitur: si quo in Sacramento gratia Dei maxime elucet, in hoc præsertim, in quo *divisiones gratiarum* dantur, 1 Cor. 12; et cū reliqua Sacramenta ad gratiam gratum facientem per se solū referantur, Sacramentum verò Ordinis ad gratias gratis datas insuper ordinatur. Ideoque recte etiam in hoc Sacramento efficacia gratiæ ostenditur, quia admirabiles effectus ipsa tunc temporis divina gratia impenditur: recte verò in hoc eadem gratia commendatur, quod infirma sanat, et imperfecta perficiat; tum ut professione nostræ vilitatis, quæ tunc temporis maxime recognoscenda est, cū ad majora consurgit, ampliore divini bonitatis miserationem testemur; tum ut ordinandorum demissi conscientia propriorum defectuum animi, gratiæ ordinationis efficaciam et divini in eos bonitatis testimoniis erigantur: causa autem efficiens instrumentalis, puta pontifex, in eā formā sic omittitur, ut faciliē suppleatur; quod enim divina gratia hic perficit, hoc per pontificem ejusque ministerium perficit: Deus ejus princeps causa est, pontifex instrumentalis et ministerialis; unde in consequentibus precationibus habetur in Euchologio: *Quem tu voluisti* (Domine Deus) *ut à me crearetur* presbyter; et in litanis clamant ceteri: *Pro opere manuum ejus* (pontificis consecrantis) *Dominum deprecemur*. Formalis autem causa hęc etiam explicatur, dū et sacræ ordinationis, perfectionis et consecrationis fit mentio, et ordo ad quem quisque promovetur, expressē nominatur. Materialis itidem, nempe ordinandus ipse, manifestē designatur, qui proprio nomine appellatur, quia et Petrum proprio nomine Christus vocavit, Joan. 21, Matth. 16; imò et nomen ipsi proprium dedit, cū eū pasceendis propriis ovibus sui gregis prefecit: et Paulum proprio quoque nomine appellavit, Actor. 9, cū ad apostolatū vocavit, et apostolos nominatim evangelistæ expresserunt, cū de eorum apostolatu verba fecere, præcipisque inter apostolos Petro, Joanni, Jacobo nomina à Christo indita retulerunt, Matth. 10, Marc. 3, Luc. 6. Finalis tandem causa in eadem formā explicatur, dū officium refertur ad quod qui ordinandus est institui et consecrari debet. Itaque cū causæ omnes ordinationis in formā apud Græcos pro hierarchicis ordinibus conferendis usitatā convenientissimē explicentur, quis dubitabit quin forma illa quā utuntur sit convenientissima?

§ 4. *Convenientia pro formis quibus Græci utuntur explicantur.*

VIII. His pariter formas, earumque rationes explicant Græci, quas Simeon Thessalonicensis, lib. de Sacram., cap. de sacrā Ordināt., agendo de diacono, fuisse nobis his verbis exponit, quæ Latina reddemus, quia nullam in Græco verbis vim facimus: « Diacono, inquit, clamante, *attendamus*, pontifex pronuntiat, *divina gratia*, quibus verbis et eam Trinitati communem esse testatur, et ipse inimplorat. Deinde subiungit, *quæ semper infirma sanat*; quippe nos humiles valde infirmi sumus, præsertim ad hujusmodi Dei munera præstanda. Idcirco et curationem ipse nobis infirmis adhibet, ipse nimirum præbet vires, et quæ desunt, inquit, *supplet*; non enim nos à nobismet ipsis aliquid comparamus, aut possumus, sed ipsa Dei gratia, quæ omnia potest, omnia præstat, quæ nos minimè habemus, quæ item supplet, quæ desunt in nobis, *προσχησεν*, hoc est, *προβόλησεν, ελάλησεν, τέλειποίησεν*, designat, constituit, perficit; unā cum verbo simul donum datur, neque enim potentiæ omnipotentis suapte naturā perfectissimæ opus est tempore. Talem N. etiam nomen profert, ut illud scribatur in cœlis, et notus fiat angelis et hominibus, quandoquidem et Dei constituitur minister, reverendum subdiaconum, his verbis honorat tum antiquum munus, tum eo munere præditum tanquā Dei ministrum, denique gratiam possidentem, et in Christo ad agendum efficacem. Porro cū dicit diaconum, et officium consecrans tribuit, et qui consecratur unā cum verbo pontificis continū ministerium accipit, sanctissimusque ac divino Spiritu ad operandum potens evadit. Siquidem ipse consecrans non ut homo, sed ut pontifex unā cum gratiā ea verba profert, et gratiam invocatur, ipsaque gratia operatur; nam et verbum Dei efficax est, et omnia operatur unus et idem Spiritus. » Hæc Simeon Thessalonicensis.

IX. Passet et ista Græcorum forma aliā ratione confirmari, quia nempe causæ omnes ordinationis in hāc formā convenienter explicantur: causa quidem principalis efficiens, Deus, qui convenienter *ὁ θεός* *χρίστος*; nomine hoc loco designatur, quia quod ad sacras istas functiones deligimur, totum id gratiæ divini tribuendum est: unde Paulus ad apostolatū electus ait, 1 Cor. 15: *Gratiā autem Dei sum id quod sum*; et aiibi se ministrum Evangelii factum esse profitetur « secundū donum gratiæ Dei, Eph. 3, quæ, inquit, data est mihi secundū operationem virtutis ejus; mihi omnium sanctorum minimo data

est gratia hęc, in gentibus evangelizare investigabiles diuitias Christi, et illuminare omnes, &c. Unde etiam qui sacra ista munia exercent, *traditi gratia Dei in opus dantur*, in Actibus apostolorum, 14 et 17: si quā enim in re gratia Dei opus est, maxime in sacris ministeriis, in quibus minister, et sui et aliorum causā, gratia Dei indiget, eamque sibi acquirit et aliis largitur: si quo in Sacramento gratia Dei maxime elucet, in hoc præsertim, in quo *divisiones gratiarum* dantur, 1 Cor. 12; et cū reliqua Sacramenta ad gratiam gratum facientem per se solū referantur, Sacramentum verò Ordinis ad gratias gratis datas insuper ordinatur. Ideoque recte etiam in hoc Sacramento efficacia gratiæ ostenditur, quia admirabiles effectus ipsa tunc temporis divina gratia impenditur: recte verò in hoc eadem gratia commendatur, quod infirma sanat, et imperfecta perficiat; tum ut professione nostræ vilitatis, quæ tunc temporis maxime recognoscenda est, cū ad majora consurgit, ampliore divini bonitatis miserationem testemur; tum ut ordinandorum demissi conscientia propriorum defectuum animi, gratiæ ordinationis efficaciam et divini in eos bonitatis testimoniis erigantur: causa autem efficiens instrumentalis, puta pontifex, in eā formā sic omittitur, ut faciliē suppleatur; quod enim divina gratia hic perficit, hoc per pontificem ejusque ministerium perficit: Deus ejus princeps causa est, pontifex instrumentalis et ministerialis; unde in consequentibus precationibus habetur in Euchologio: *Quem tu voluisti* (Domine Deus) *ut à me crearetur* presbyter; et in litanis clamant ceteri: *Pro opere manuum ejus* (pontificis consecrantis) *Dominum deprecemur*. Formalis autem causa hęc etiam explicatur, dū et sacræ ordinationis, perfectionis et consecrationis fit mentio, et ordo ad quem quisque promovetur, expressē nominatur. Materialis itidem, nempe ordinandus ipse, manifestē designatur, qui proprio nomine appellatur, quia et Petrum proprio nomine Christus vocavit, Joan. 21, Matth. 16; imò et nomen ipsi proprium dedit, cū eū pasceendis propriis ovibus sui gregis prefecit: et Paulum proprio quoque nomine appellavit, Actor. 9, cū ad apostolatū vocavit, et apostolos nominatim evangelistæ expresserunt, cū de eorum apostolatu verba fecere, præcipisque inter apostolos Petro, Joanni, Jacobo nomina à Christo indita retulerunt, Matth. 10, Marc. 3, Luc. 6. Finalis tandem causa in eadem formā explicatur, dū officium refertur ad quod qui ordinandus est institui et consecrari debet. Itaque cū causæ omnes ordinationis in formā apud Græcos pro hierarchicis ordinibus conferendis usitatā convenientissimē explicentur, quis dubitabit quin forma illa quā utuntur sit convenientissima?

X. Siabiles ergo videntur esse Græcorum formæ, quibus in ordinibus hierarchicis conferendis utuntur, quos ordines majori solemnitate quā reliquos tradunt, solosque ante sacrum altare conferunt, ut postea dicemus, idcirco diversis in his et illis conferendis formis utuntur: nam forma quā utuntur in ordinibus hierarchicis est indicativa, ut populis fidelibus indi-

centur quoniam ad hos ordines promoveantur, in quibus sacrum quendam principatum in ipsos exercere, et debitam ab iis obedientiam peculiari jure exigere possint: at forma in ordinibus non hierarchicis non est indicativa, sed deprecatoria, quia non est necesse ullis eos indicari, qui ad officium solum ecclesiasticum, non ad regimen aut sacrum principatum ordinantur: necesse tamen est ut aliorum precibus juvantur, qui ad precandum pro aliis assumuntur, et majori sanctitate indigent, cum quâ divinis posthâc ministeriis inculcate deserviant. Neque verò forma ista deprecatoria, tanquam insufficiens reprehendi debet, tum quòd apostoli orantes et deprecantes imposuisse manus leguntur, Act. 6, 13 et 14; quamvis enim orationes et preces pro consecrationis verbis nonnunquam usurpentur (quomodo intelligendi sunt Justinus, apolog. 2, Cyprianus, epist. 70 ad Januar., Cyrillus Hierosolymitanus, catech. 5 et 4 Mystagog., Eusebius Emisenus, 3 de Paschate, Augustinus, lib. 5 de Trinit., cap. 4, et alii, dum *prece*, *invocatione divini nominis*, *mysticâ prece*, Eucharistiam confici affirmant), quamvis item orationes de quibus ibi fit mentio pro precibus quæ ordinationem antecedunt et totum ejus ritum comitantur, non pro ipsâ ordinatione intelligi possint, videntur tamen hæc verba quoque indicare posse ordinationem precibus ipsis perfici ac peragi; tum quòd Constitutiones apostolicæ, lib. 8, cap. 4, 5, 6, 16, 17, 18, 21, 22, in ordinationibus episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi, lectoris, episcopum manus imponentem, *εὐχόμενον*, seu precantem semper describant, nullaque alia verba quàm deprecatoria in istis ordinationibus eo tempore adhibita fuisse testentur; tum denique quòd ex ipso veteri Ordine Romano supra retulerimus in episcoporum ordinationibus nulla alia verba, *quamdiù manus eis ab episcopis consecrantibus imponebantur*, prolata olim fuisse quàm deprecatoria.

§ 5. *Convenientiæ pro formis Latinorum assignantur.*

XI. Ejusdem autem ferè sensûs est Latinorum forma, licèt aliis verbis aliâque ratione expressa: ejusdem, inquam, ferè sensûs, quia (quod in Ordinationis Sacramento potissimum est) potestatem explicat, quæ per ordinationem traditur, vel dispositionem ad illam potestatem dignè recipiendam, ejusque functiones ritè obeundas. Dionysius, cap. 5 eccles. hierarch. Etenim in ordinibus hierarchicis, cum priùs quemque purgari quàm purgare, illuminari quàm illuminare, perfecti quàm perficere conveniat, ut Patres tradunt, Nazianz., orat. 1, 19, 20, 21, et alibi; idè duplex forma in istis ordinibus, una quæ gratiæ infusionem significat, quâ in meliorem hominem sacer mystagogus uberioris gratiæ infusione transformetur, hæc nempe: *Accipe Spiritum sanctum*; altera quæ potestatem homini jam purgato conferri indicat, qualis ista: *Accipe potestatem offerre sacrificium*, etc. In ordinibus verò non hierarchicis, ad quorum functiones minor dispositio requiritur, minorque sanctitatis videtur exigi necessitas, forma ista omittitur, quæ gratiæ cumulatus donum significat, quamvis

quivis ordo pro modulo suo gratiam aliquam largiatur, eaque forma servatur, quæ potestatem ordinando tradi ostendit.

XII. Convenientissimè autem verbo imperativo utitur pontifex ut potestatem spirituales tradere se omnibus significet: cum enim potestas per actum sui que usum maximè innotescat, dum usum potestatis ordinis præcipit, verboque imperativo utitur, evidenter exprimit potestatem quam tradit; sed nec eam potestatem tanquam otiosam relinquendam, aut tanquam gladium in vaginâ reconditum, permittendam esse hebescere, aut negligentiâ nostrâ dedecorari seriò hortatur, dum iis eam verbis confert, quibus ejus usus imperatur ac præcipitur. Habent et Christi Domini exemplum hæc in re nostri quod sequantur, qui nullam potestatem vel officium spirituale verbo ullo tradidit nisi imperativo. Quo enim, quæso, verbo Petro daturus supremam in omnes potestatem usus est? imperativo, dicendo: *Pascere oves meas*, Joan. 21; quo apostolicam discipulis quos elegerat potestatem dedit? verbo utique isto imperativo: *Ite, ecce ego mitto vos, sicut agnos inter lupos: nolite portare saccum, neque peram, etc.*, Lucæ 10; quo apostolorum primam missionem consignavit? imperativo: *In viam gentium*, inquit, *ne abieritis, etc.: cunctos autem prædicare, dicentes, etc.: infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, daemones ejicite, etc.*, Matth. 10; quo alteram apostolorum missionem abundantius exornavit? imperativo, hæc mandans: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos, etc.*, Matth. ult.; atque, ut efficaciora etiam hujus dicti exempla proponamus, imperativo verbo apostolos sacerdotes primùm creavit dicens, 1 Cor. 11: *Hoc facite in meam commemorationem*; imperativo verbo potestatem remittendi peccata tradidit, eo nempe quo jam Ecclesia eandem potestatem in ordinatione sacerdotis largiatur, Joan. 20: *Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*; quam eandem ordinationem in ordinatione episcopi et in ordinatione diaconi dimidiatam usurpat, prioribus verbis utens; à posterioribus, quæ sacerdoti propria sunt, præceter abstinens. Quem modum ergo ultius ad hanc creatio verbo imperativo, *fiat*, peracta esse traditur, ita et eorum ordinatio, per quos omnis creature, id est, hominis, renovatio procuratur, non nisi verbo imperativo consentaneè perficitur.

XIII. Nec reprehendi debet quòd in istis ordinationum formis nulla sanctæ Trinitatis habeatur invocatio, sed solum quibusdam ex iis verba ista adhibeantur *in nomine Domini*, quæ nemo ordinationi essentialia esse putavit; etenim, ut rectè exponit D. Thomas, idè in reliquis ferè omnibus Sacramentis expressa fit sanctæ Trinitatis invocatio, quia effectus reliquorum ferè omnium Sacramentorum præcipuus est gratia, quæ Deo soli tribui potest, nec ab eam habente in alium transfunditur, cum et minister Sacramentorum possit esse gratiâ omni spoliatus, et quamvis gratiâ exornatus sit, per eam tamen non agat in Sacramentis administrandis, nec eam aliis communi-

cet; promdeque, quia nihil est in ministro simile effectui quem producit, per quod operetur, ideo ad sanctissimam Trinitatem recurri oportet, quæ est fons omnis gratiæ, cuiusque participatio videtur esse ipsa gratia, per quam scilicet efficiuntur *divinæ consortis naturæ*, 2 Pet. 1. E contra vero, cum potestas quam in consecratione confert episcopus sit participatio quedam episcopalis potestatis, sicut episcopalis est participatio expressior sacerdotii Christi, et per eam potestatem veluti causâ quodammodo univoca episcopus in ordinatione operetur; ideo Trinitatis nullum necesse est fieri mentionem, sufficitque quod episcopus, in quo est potestatis quedam plenitudo sacerdotalis, operari et agere in ordinatione videatur. Nota tamen concilium Florentinum formam ordinationis presbyteratus, quæ correctioni instrumentorum conjungitur, his verbis expressisse, in decreto Unionis: « Accipite potestatem offerendi sacrificium in Ecclesiâ tam pro vivis quam pro defunctis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti; » quod quidem cum sic de aliorum ordinum formis judicandum esse pronuntiet, videtur invocationem sanctæ Trinitatis in ordinibus conferendis velle præcipere; hanc tamen ipsam formam, qualem jam Pontificale Romanum præscribit, absque expressâ sanctissimæ Trinitatis mentione, vetus Ordo Romanus docuit; nec ullus ex antiquis ecclesiasticarum caeremoniarum expositoribus hujus personarum divinarum expressionis meminit; imò omitti illam docuerunt, ut patet ex D. Thomâ citato; certè standum est Ecclesiæ usui, ex quo non esse illam expressionem necessariam abundè confirmatur.

§ 6. *Replicantur aliqua alia observatione digna circa formas Latinorum.*

XIV. Obiter quoque hîc notandum (licet id nec Florentina synodus, nec vetus Ordo Romanus religiose observârît, in quibus nempe prædicta ordinationis presbyteralis forma pluraliter enuntiat) singulariter in ordinibus hierarchicis formas omnes efferri; cum è contra pluraliter ordinum non hierarchicorum formæ enuntiantur. Id tamen pariter Carthaginense IV non observat, quod quia singulariter exorcistæ, lectoris, ostiarii unius duntaxat ordinationem describit, ideo formas singulariter effert; illud autem discrimen quod diximus habet Pontificale Romanum, ex quo inferre licet subdiaconatu et minoribus ordinibus initiandos plures simul instrumenta tangere posse, et simul per unicam formam ordinari, eos nempe omnes qui moraliter loquendo simul ordinationis instrumenta tangunt; diaconos verò, presbyterosque non debere nisi sigillatim per propriam unickie formam ordinari, quia nempe eorum ordinationo majoris est in Ecclesiâ momenti quàm reliquorum. Cavenda tamen est in ordinibus etiam non hierarchicis perturbatio, ne videlicet successivè pluribus instrumenta porrigantur, et una pro his omnibus forma recitetur; quamvis enim validè ordinentur, dummodò contactus instrumentorum prolotioni verborum moraliter conjungatur, nihilominus satius omninò est

pluribus simul instrumenta porrigi, et formam pro his recitari, quando ipsi instrumenta attingunt; sic enim et confusio in ordinatione vitatur, et periculo occurratur ne aliqui recedant non ordinati, qui vel non omnino instrumenta contigerint, vel longè ante aut post formæ prolotionem attingerint.

XV. Porro non licet mutare aut invertere formam ordinationis quam Ecclesiâ observat; immutatio tamen levis, aut in rebus minimè substantialibus ordinationem non vitiat; nullatenus quoque dubitem quin eorum qui vel apud Latinos Græcorum formâ ordinati sunt, vel eorum qui apud Græcos Latinâ (nisi ex voluntate summi Pontificis, cui in Ecclesiâ omnes suprema est auctoritas) irrita sit ordinatio; nam, sicut quæ sufficit apud Græcos impositio manuum, in Ecclesiâ Latinâ ad validam ordinationem non sufficit, ita nec forma; utraque enim tam materia quàm forma ad validam ordinationem ab Ecclesiæ determinatione pendent; Ecclesiâ autem aliam pro Ecclesiâ Græcâ formam, aliam pro Latinâ determinavit; ideoque Latinorum forma apud Græcos insufficiens, Græcorum apud Latinos; quod enim hæc imperativo, illa indicativo aut deprecativo verbo exprimitur, essentielle, ni fallor, discrimen est. Unde non est par ratio consecrationis in pane azymo vel fermentato, in quo utrique tam Latini quàm Græci, ubicumque sint, consecrant: quia determinatio materiæ consecrandæ non pendet ab Ecclesiâ, sed à Christo, qui tam panem azymum quàm fermentatum materiam consecrationis esse voluit. Quod si forma Græcorum apud Latinos sufficeret, certè is diceretur validè ordinatus, super quem preces in ordinationibus recitari solitæ fuse fuissent, quod nemo admiserit; unde fatetur Innocentius IV quod nisi formæ fuissent inventæ, suffecisset dicere ad validè ordinandum, *sis sacerdos*, vel alia æquipollentia verba; quod post formarum ab Ecclesiâ institutionem non sufficit.

SECTIO TERTIA.

DE EFFECTIBUS ORDINATIONIS.

CAPUT PRIMUM.

DE GRATIA ORDINATIONIS.

ARTICULUS PRIMUS.

De gratis gratis datis, quæ per ordinationem conceduntur.

§ 1. *Gratias aliquas gratis datas per ordinationem dari.*

I. Primus effectus ordinationis est gratia, juxta illa toties citata D. Pauli verba, 1 ad Tim. 4: *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum mearum, et admonéo te ut resuscites gratiam quæ est in te, per impositionem manuum mearum.* Verum quoniam duplex est gratia, una gratis data, quæ ad utilitatem datur proximorum, non ad habentis sanctificationem; altera, gratis quidem data, sed tamen quæ, quod alio nomine gratum faciens dici possit, quia homines gratos Deo efficit, et ad habentis sanctificationem per se ordinatur, ideo gratis datæ opponitur, et gratum faciens simpliciter vocatur: quæ etiam duplex est; una actualis,

quæ in piis motibus, illustrationibus scilicet intellectus et inspirationibus voluntatis consistit, quibus homo ad bene agendum accenditur, vel in bene agendi proposito fovetur; altera habitualis, quæ inhærens est animæ permanentementeque insidens sanctitas, quâ formaliter reconciliamur Deo, gratique efficeimur et iusti. Ideo videndum est quænam sacris ordinibus annexa sit, et à sacrâ ordinatione conferatur.

II. Primum dicam de gratiis gratis datis, et cum potestas per quemcumque ordinem concessa administrandi res sacras gratis in aliorum utilitatem detur, eo ipso quo potestatem illam per Ordinem dari dicimus, gratias quoque gratis datas ab ordinatione concedi fateri debemus. Verum alie quædam gratiæ gratis datæ communiter nominantur, quæ ad laudabiliter, vel majori cum splendore, potestatem illam executioni demandandam deserviunt; cujusmodi sunt ea quæ primâ ad Corinthios Epistolâ, c. 12, numerantur: *Sermo sapientiæ, sermo scientiæ, gratia sanctorum, operatio virtutum, prophetia, discretio spirituum, genera linguarum, interpretatio sermonum*; quæ quidem non necessariò sacræ ordinationi annexa esse tum experientia ostendit, tum Apostoli in eadem Epistolâ sententia, in quâ non omnibus omnia ista dona, sed uni unum, alteri alterum tribui asserit, ita ut divisiones sint gratiarum; cum ergo uni dentur omnes ordines, et in episcopo omnes contineantur, quis non videt gratias illas non necessariò ex Apostoli sententiâ ordinibus alligatas esse debere? Quidam tamen singulis ordinibus singula ista dona mysticè applicant, ut superius exposuimus; non quòd singula ista dona infallibili divino pacto per singulos istos ordines conferri debeant, sed quòd singula ordines maxime deceant: episcopum sapientia, presbyterum scientia, diaconum fides, subdiaconum operatio virtutum, acolythum prophetia, exorcistam gratia sanctorum, lectorem interpretatio sermonum, ostiarium discretio spirituum, psalmistam tandem (placet enim et illum addere ad perfectam instituendam comparisonem) genera linguarum; ad quæ proinde dona quantum satis est ad officio suo laudabiliter satisfaciendum acquirenda, non dubium est quin Deus ordinationis intuitu ex congruitate quâdam moveatur ne deesse in necessariis videatur: *Dei siquidem perfecta sunt opera*, Deut. 32; et: *Deus est qui operatur in nobis*, inquit Apostolus, ad Philip. 2, *et velle et perficere*; itaque qui dederit Ordinis suscipiendi voluntatem, dabit et ejusdem rectè gerendi facultatem.

§ 2. In Ecclesiæ exordio gratias gratis datas fuisse, quæ jam non dantur nisi rarò.

III. Certè, qui primi Evangelii ministri creati sunt, ii gratias gratis datis præ cæteris illustres erant, vixque sine iis ordinabantur, vel mittebantur. Legimus apostolis, cum ante Christi ascensionem missi sunt, patratorum miraculorum datam esse potestatem, quos nempe iis tunc verbis Christum affatam esse novimus, Matth. 10: *Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos curate, demones ejicite*. Legimus et eosdem apostolos ad prædicandum missos, demonia

multa eiecisse, et infirmos curasse; legimus et de malis Ecclesiæ ministris dictum eos inutiliter in Dei judicio gloriaturus, quòd in nomine Domini prophetarint, et multas virtutes fecerint; legimus et promissa apostolis in dispersionem gentium iturus linguarum novarum locutionem, infirmorum sanationem, etc., eosdemque profectos prædicasse ubique, *Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis*; Marc. ultimo. Communis quoque Patrum sententia est, cujus supra meminimus, ut per eam gratiam quam docet D. Paulus datam esse Timotheo, per impositionem manuum suarum, gratiam gratis datam (licet non solam) intelligendam esse contentant; pro eâ siquidem expositione Hieronymus, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Primasius, D. Thomas, et alii plures laudari possunt; favetque textus: ubi enim D. Paulus monuit Timotheum ut attenderet lectioni, exhortationi et doctrinæ, mox subdit, 1 ad Tim. 4: *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii*; quibus ista quoque adjungit: *Hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus; attende enim tibi, et doctrinæ; insta in illis; hoc enim faciens, et teipsum salvum facies, et eos qui te audiunt*; quæ quidem verba duplicem nobis gratiam ante oculos mentis obijciunt: unam gratum facientem, quâ episcopus ad suo officio satisfaciendum excitetur; alteram gratis datam, quæ facultatem officio suo satisfaciendi eidem præbeat; quam utramque excitandam monet Apostolus; illi parendum, hanc exercendam esse præcipit; utramque per impositionem manuum dari ostendit; nec malè forsan ad gratiam sanctificantem hæc verba Pauli refert, *quæ in te est*; ad gratiam gratis datam, illa, *quæ data est tibi*; quia hæc habet rationem doni, nec semper animæ insidet, cui semper illa tanquam habitus aut actus inhæret.

IV. Aliâ tamen ratione gratiæ gratis datæ jam per ordinationem conceduntur, aliâ primis Ecclesiæ nascentis temporibus concedebantur; tunc quidem temporis absque ullo labore vel industriâ eorum qui ad sacros ordines assumebantur et ad ecclesiasticas dignitates à Deo gratiæ illæ copiosè infundebantur, unicuique tamen prout opus erat; interque alia dona tunc temporis communia duo præsertim erant, primum linguarum variarum scientia, de quâ Lucas, Act. 2: *Loquebantur variis linguis apostoli magnalia Dei*; et Paulus, 1 Cor. 13: *Gratias ago Deo meo quòd omnium vestrum linguis loquor*; imò et laicis passim ea in Confirmatione dabatur; dicitur enim in Actibus apostolicis, c. 19: *Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, et loquebantur linguis, et prophetabant*; alterum, demoniorum expulsiò à corporibus obsessorum, quod omnibus vel ferè omnibus Christianis fuisse commune suis adhuc temporibus docent Justinus Martyr, Tertullianus, Cyprianus, Arnobius, Lactantius et alii. Primum verò donum, puta linguarum, propter Evangelii prædicationem, et infidelium conversionem (*lingue enim, teste Apostolo,*

I Cor. 14, in sequum sunt non fidelibus, sed infidelibus), in Ecclesia tunc videbat; alterum, scilicet demoniorum expellendorum virtutem, ad demonstrandam Christi de demonibus reportatam victoriam, viguisse necesse est, ut vere dici potuerit quod tunc princeps mundi ejectus fuerit foras; quia verò hæc victoria semper in Ecclesia perseverat, ideò ex omnibus miraculosis donis istud in Ecclesia semper permansit, quod exorcistarum ordini annexum est, ut diabolus e corporibus obsessorum ejici possit. Legimus quoque sequentibus temporibus linguarum peritiam, et obscurum in Scriptura sacra loca interpretandi scientiam pluribus in ordinatione, vel ordinationis privilegio, sanctissimis viris fuisse concessam; illustre hujus rei habemus exemplum in B. Ephrem, qui, teste Amphilochio et Græcorum Menologio, imponente ei manus Basilio, cumque seu diaconum seu presbyterum ordinante, repente linguam Græcam didicit et cum antea ejus esset ignarus, in hæc verba prorupit: *Salva, miserere, resuscita, et tuere nos, Deus, tuâ gratiâ*; qui tamen passim ab aliis auctoribus diaconus solùm dicitur; eâ nempe, ut puto, de causâ, quòd propter humilitatem ad divina mysteria conficienda, ut testatur Trithemius, nunquam ut sacerdos accessisset.

§ 3. Ratio discriminis allati ostenditur.

V. Neque verò necessarium semper fuit ut gratiæ gratis dote, quæ ad patranda miracula referuntur, in nostris ordinationibus passim conferrentur. « Hæc signa, inquit Gregorius, 29 in Evang., et ex eo Beda, in cap. ult. Marci, necessaria in exordio Ecclesiæ fuerunt: ut enim cresceret ad fidem multitudo credentium; miraculis fuerat nutrienda, quia et nos, cum arbusta plantamus, tandiù eis aquam infundimus, quousque ea in terrâ jam coaluisse videamus; at si semel radicem fixerint, irrigatio cessabit; hinc est enim quod Paulus dicit: *Linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus.* » Similiter Augustinus, lib. de verâ Religione, cap. 25: « Cum Ecclesia catholica per totam orbem diffusa ac fundata sit, nec miracula in nostra tempora durare permisa sunt, ne animus semper visibilia quæreretur, et eorum consuetudine frigeretur genus humanum, quorum novitate flagravit. » Satis superque augusta est et sancta ordinatio nostra, satis eminentem et miram homini confert potestatem ut sine miraculis venerationem sibi conciliare, piumque horrorem suscipientibus et videntibus mentiri possit; quanquàm quid dico ab eâ abesse miracula, cum ipsa tota sit miraculum, et miracula grava, nisi frequentia ea desinerent esse miracula, quæ miraculorum difficultatem et magnitudinem excedunt? Liceat ad hæc probanda proponere quæ continentur fere totius citatis ipsorum verbis idem Beda et Gregorius adiungunt: *Sancta quippe Ecclesia spiritualiter facit quod tunc per apostolos corporaliter faciebat; nam sacerdotes ejus, cum per exorcismi gratiam manuum credentibus imponant, et habere malignos angelos in eorum mente continerunt, quid aliud faciunt, nisi demonia ejiciant? et fideles quoque, quantò*

fortius clerici, quibus id ex officio convenit, qui jam tunc veteris secularis verba derelinquant, sancta autem mysteria resonant, conditores cui laudes et potentiam, quantum prævalent, narrant, quid aliud faciunt, nisi novis linguis loquantur? qui dum bonis suis exhortationibus multam de alienis cordibus auferunt, serpentes tollunt, etc.; nonne etiam (quod ex eodem Bedâ, lib. 3 Comment. in c. 11 Marci, non dissei tamen proposito adduci potest) *mons ad præceptum eorum qui fortes fide sunt tollitur de terrâ, et in mare præcipitur, cum prædicantibus verbum doctoribus sanctis, immundus spiritus ab eorum corde repellitur, qui ad vitam sunt præordinati* etc. Nonne (ut uno verbo concludam) potestates concessandi corpus Christi, remittendi peccata, aliæque ejusdem notæ quæ in ordinatione conferuntur, miræ, imò, si consuetudinem exceperis, insignia miracula censendæ sunt? *Quid enim est facilius dicere, inquit ipse Christus, Matth. 9: Dimittuntur tibi peccata tua, an dicere: Surge et ambula?* Quid difficilius facere, ut ea quæ non erant, essent, vel ut ea quæ sunt, in aliud convertantur? Ea tamen facio ac seco, ad quæ minime cogitantem abripuit animus, ut, cum tot mira in ordinatione conferantur, non esse necessarium concludam in eâ quoque percipi quotidiana miracula, quæ curiositatem pascere, fidem autem non æquè excitarent.

VI. Eandem quoque ob causam ab ordinatione nostrâ abesse potest inusitatus, et supra naturam quarundam gratiarum gratis datarum, quæ naturaliter, proprio labore; temporisque successione obtineri possunt, sine labore verò ac momento obtineri nequeunt, acquirendarum modus: nam et talis modus gratiarum istarum acquirendarum miraculum est; quid ergo necessarium est sapientiam, scientiam, regendi prudentiam, linguarum notitiam, Scripturæ sacræ exponendæ peritiam, eloquentiæ sacræ peritiam, aliasque gratias gratis datas in ordinatione infundi, cum ex omnes labore, diligentia, industria ab ordinandis comparari possint? Graviter et eleganter in eos invehit Nazianzenus, qui et ipsi antistites creantur, non elaborati, sed recentes quantum ad dignitatem sati et editi, quemadmodum poætæ gigantes finxerunt; carpuntur et qui tales eligunt, quasi scientiam eos momentaneam in ordinatione consequi sperent: *Uno, inquit, orat. 29 in laudem Basilii, uno die sanctos fingimus, eosque sapientes et eruditos esse jubemus, qui nihil didicerunt, nec ad sacerdotium quidquam prius contulerunt præter vellos*; stulta hæc confidentia, crassus error, ut ad miracula edenda divinam providentiam astringamus, quæ certas sibi leges operandi præfixit, ut hominum temeritatem, hominum ignaviam foveamus, cum et ecclesiastici statûs electio maturi judicii opus, et tota ecclesiastica vita, diligentis, solertis, vigiliis continua quædam occupatio esse debeat.

§ 4. Aliquas tamen gratis datas quodammodo ordinationi annexas jam esse.

VII. Difficilium est illudominus eam esse sacræ ordinationis efficaciam, ut nos scientiæ Scripturarum

sacrarum, et sacræ doctrinæ acquisitioni, intelligentiæ et expositioni longè aptiores magisque idoneos efficiat, ejus rei cum aperta rationes eluceant, quòd nec Deus in necessariis desit, nec convenientes unicuique statui, quantum ex se, gratias deneget; quòd ordinatis intuitu sacræ ordinationis utpote Sacramenti, ad officia sua obeunda, auxilia supernaturalia promiserit; quòd hanc hierarchiæ tam cœlestis quàm ecclesiasticæ subordinationem esse voluerit, ut fulgore divinæ irradiationis superiores ordines majori illustrentur, et ab eo mediis, à mediis intimi lucem hauriant; quòd theologicæ veritates et christianæ, seu supernaturales, non solo naturali lumine aut naturali disciplinâ, labore atque industriâ, sed lumine maximè supernaturali et ope divinâ indigeant; quibus argumentis efficaciter demonstratur sacris ordinibus initiatos, Deo sic satagente, ad sacræ doctrinæ intelligentiam atque explicationem præ cæteris aptos esse atque idoneos; tum verò id maximè ex divo Dionysio patet, qui non semel hanc nos ordinationis sacræ efficaciam docuit, sive cum, cap. 1 eccles. Hierarch., divinæ sacerdotalis excellentiæ virtutem, seu sanctam sacerdotii efficaciam, in eo constituit, quòd ad naturas illas cœlestes, quæ nobis præstant, propius accedamus; tum etiam quòd, cum in beatum divinumque Jesu radium aciem mentis intenderimus, et omnia quæ cerni possunt viderimus mysticæque contemplationum scientiâ illustrati fuerimus, tum consecrari et consecrare, illustrari et illustrare, perfici et perficere possimus; sive cum, cap. 5, in Theoriâ, sacram hierarchicarum scientiam *θεοπραξίατος ἐπιστημης*, à Deo traditam scientiam, appellat, quâ non solum pontifices illustrentur, verum etiam quam aliis tradant, aliosque perficiant; sive cum sacerdotes, ad scientiam et facultatem contemplatricem sacerdotali consecratione perfectos esse tradit; sive cum pontificem ad sacrorum scientiam pontificali consecratione elutum affirmat; sive cum eam libri Evangeliorum pontificibus impositi docet esse rationem, quoniam perficiens omnis sacerdotii vis et scientia à divinâ mysteriorum auctore bonitate divinis pontificibus datur. Et quidem de ejusmodi gratiâ gratis datâ intelligendum est concilium Moguntinum anno 1549 habitum, dum definit, i parte Decret., quæ ad doctrinam spectat, cap. 35, «rite ordinatis gratiam divinitus conferri, quâ ad ecclesiastica munera ritè et utiliter exercenda, apti et idonei efficiantur, et quâ rata sunt et efficacia quæ à ritè ordinatis in Ecclesiâ juxta Christi et Ecclesiæ institutionem geruntur. Hancque gratiam esse ordinis et muneris, non hominum, aut personarum, » etc.

VIII. Hinc sæpè accidere videmus graviter eos in rebus fidei et periculose errare, qui absque sacræ ordinationis prærogativâ ad res fidei et ecclesiasticæ disciplinæ temerè pertractandas accedunt, eaque docere aggrediuntur quæ à pastoribus suis doceri debuissent: esto enim hujusmodi homines nec ingenio cuiquam cedant, nec doctrinæ politioris vel litteraturæ vacui sint, imò nec diligentiae nec labori parcant, quia tamen ordinis à Deo statuti limites trans-

grediuntur, nec in eâ vocatione secundum monita Pauli ambulant, in quâ vocati sunt, nec ipsi sunt de semine illorum virorum per quos salus facta est in Israel, 1 Machab. 5, nec ipsis mandavit Deus eloquia sua; ideò sæpè naufragantur à fide, despiciunt confusiones suas, et in reprobum sensum convertuntur. Quàm graviter, quàm eruditè hujus farinae homines insectatur Nazianzenus, oratione habitâ de moderatione in disputationibus servandâ, in quâ insuper ex professo ostendit quòd non sit cujusvis hominis, nec cujusvis temporis, de Deo disputare, cujus auctoritate mota Trana Synodus statuit, c. 64, «quòd non oportet laicum publicè disputare, vel docere, docendi auctoritatem ex eo sibi vendicantem, sed ordini à Domino tradito cedere, et aurem iis qui docendi gratiâ acceperunt, aperire, et divina ab eis doceri: in unâ enim Ecclesiâ diversa membra fecit Deus, ut est vox Apostoli.»

IX. Quæ quoniam in iis qui majori inter laicos vident auctoritate facilius animadverti possunt, quanto discrimine et fidei detrimento Constantius, Valens, Justinianus, Heraclius, Zeno, Anastasius, alique imperatores de rebus fidei decernere voluerint, præteritorum seculorum auctoritas non docuit, ut jure merito concilium Parisiense sub Ludovico et Lothario, lib. 5, cap. 28, et Aquilegranense II, p. 2, cap. 14, dixerint, «sacerdotes et principes à recto tramite deviâsse ob eas certè causas, quia et principalis potestas diversis occasionibus intervenientibus, secus quàm auctoritas divina se habeat, in causas ecclesiasticas prosilierit, et sacerdotes partim negligentia, partim ignorantia, partim curiositate in secularibus negotiis et sollicitudinibus mundi, ultra quàm debuerant, se occupaverint; et hæc occasione aliter quàm divina auctoritas doceat in utrâque parte actum extitisse, dubium non est.» Contendat ergo uterque status tam ecclesiasticus quàm laicus, ut officio suo graviter incumbat, habere adiutorem Deum, sine quo, christianæ præsertim veritates, fidei quæstiones nec intelligi, nec judicari, nec dirimi nec exponi possunt: confidat quoque ordinibus sacris initiatus Deum sibi in exponendis Scripturis, in exhortationibus proficuis ad populum habendis, in reliquis suo statui et ordini convenientibus officiis, Deum minimè defuturum, si ipse officio suo non desit.

ARTICULUS II.

De gratiâ sanctificante quæ in ordinatione datur.

§ 1. *De gratiis actualibus ordinationi annexis.*

I. Facilitas ergo ista quæ ad gratias gratis datas vi sacræ ordinationis nobis contingit, ab illâ actuali gratiâ gratum faciente exoritur, quam theologi communiter sacramentalem vocant, ratione cujus præsertim Sacramenta peculiare effectus habere dicuntur, quæ in gratiâ habituali vel dandâ, vel augendâ conveniunt; est autem gratia illa sacramentalis speciale aliquod auxilium gratiæ ordinatum ad proprium finem Sacramenti; v. g., in Baptismo datur vigor aliquis contra peccati fontem, qui deletâ culpâ originali relinquatur, visque aliqua major conceditur ad

divina mandata servanda, ad quæ Baptismi susceptio christianæ legis confessionem continens, nos obligat; Confirmatio spiritali ratione animam ad profitendam fidem contra tyrannorum minas et mundi illecebras obarmat; sacra Eucharistia spiritali dulcedine et interiori consolatione animam reficit, ne vel infirmitate deficiat, vel spiritali cecitate a vero tramite deflectat; Pœnitentiæ Sacramentum ad peccata detestanda, et bene agendi propositum emittendum juvat; extrema Unctio ad mortis insultus superandos tentationesque demonis in articulo mortis vincendas; Matrimonium ad incentiva libidinis extinguenda, consortis turbulentos mores ferendos, liberis piæ sanctique instituendos, divinam opem provocat; Ordo verò ad celibatûs observantiam, ecclesiasticarum legum custodiam, sacrarum functionum dignam administrationem, copiosum divinæ gratiæ munus imperit. De quâ proinde gratiâ egregiè S. Leo, sermone in die Assumptionis suæ ad pontificatum habito: « Unde, inquit, etsi necessarium est trepidare de merito, religiosum est tamen gaudere de dono; quoniam qui mihi honoris est auctor, ipse mihi fiet administrationis adjutor: et ne sub magnitudine gratiæ succumbat infirmus, dabit virtutem qui contulit dignitatem; » de quâ etiam intelligendus Dionysius, c. 5 ecclesiast. Hierarch., in Theoriâ, dùm ipsi tribuit, « decere omnia officia et munera sacra sacri ordinis, et exequi eos qui consecrati sunt, ut sub Deo agentes, eumque suarum actionum habentes ducem in omnibus. » Divinis siquidem illustrationibus et inspirationibus (in quibus gratia actualis constituit) id peragit Deus, ut ordinandi sua munia ritè peragant, ipso auctore et ductore; hanc autem sacramentalem gratiam hominem recuperare, si eam per peccatum amisit, docent communiter theologi, ne videlicet tanto bono priventur, qui cum Deo in gratiam redeunt: eandem quoque majorem dari pro dispositione suscipientis iidem consentiunt; unde patet quanto conatu adnitendum sit ne quod semel tantum beneficium tribuitur, aut exiguum, aut minus suscipiamus, quàm habere possimus. § 2. De gratiâ habituali quæ in ordinatione infunditur.

II. De gratiâ verò habituali in ordinatione, nisi ponatur obex, necessariò dandâ aliqua superius docuimus, et ex D. Paulo (ex quo eam concilium Senonense, et Tridentinum confirmant) nos quoque comparavimus; quædam tamen hic adjungenda sunt luculenta sanctorum Patrum ad illustrationem testimonia. Primus ergo ex eorum numero prodeat sanctus Dionysius, nobisque eam gratiam describat, c. 1 eccl. Hier., quam nempe rectè vocavit *habitum et efficaciam gratiæ sacerdotibus dignam, vim divini sacerdotii*; cuius etiam vim expressit, dùm statûs hierarchici seu sacerdotalis hanc vim esse docuit, ut qui illud attigerit *Deus fiat, iisque qui ipsi parent, divinam similitudinem, quæ ei divinitus inest, pro suâ cuique dignitate, impertiat*; divina porro illa similitudo gratia habitualis est, quâ divinæ consortes naturæ efficitur, quam in Sacramentorum administratione sacerdotes conferunt, ipsique in ordinatione divinitus recipiunt. Idem

etiam cap. 5 eccl. Hierar., in theoriâ, manûs impositionis in sacrâ ordinatione adhiberi solite significationem mysticam nobis exponens, gratiam habituales actualesque eidem sacræ ordinationi adnexas esse demonstrat: *Manus autem impositio simul quidem divinum præsidium Sacramento adhesionem declarat, quo tanquam sancti pueri, aut filii, Patris charitate foventur, ita ut quidem eis habitum et virtutem sacerdotalem largiatur, contrarius autem ab eis potestates proci amoveant*. Quod enim tanquam sanctos pueros, seu majores filios, Deus nos charitate complectatur, hic quidem gratiæ habitualis effectus, ejus nempe proprium est, quod nos Dei filios adoptivos reddat, Deoque nos gratos ac dilectos efficiat, eidemque peculiare est quod sit habitus virtusque permanens quam Deus ordinato largitur: quod autem contrariæ potestates, demones scilicet, à nobis propulsentur, hoc maxime actualis gratiæ opus est, quæ contra occurrentes demonis tentationes, atque insultus divinâ nobis benignitate conceditur. Unde patet quàm accuratè Dionysius sacræ ordinationis effectus nobis tradiderit, qui, ut supra vidimus, et gratiæ gratis datæ, et sanctificantis tam actualis quàm habitualis in sacrâ ordinatione collatæ, meminerit, illosque hujus effectus esse docuerit.

III. Ejusdem gratiæ sacerdotalis efficaciam eximio præconio extollit S. Gregorius Nyssenus, Orat. in Baptismum Christi; ubi enim verbi Sacramentorum in Eucharistiâ et Confirmatione vim mirabilem significavit, de eadem in sacrâ ordinatione virtute ita disserit: « Eadem item verbi vis etiam sacerdotem augustum et honorandum facit novitate benedictionis à communitate vulgi segregatum: cum enim heri ac tempore superiori unus è multitudine ac plebe esset, repente redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentium præsul: eaque contingunt et cum nihil vel corpore vel formâ mutatus, sed quoad speciem externam atinet, ille sit, qui erat, invisibili quâdam vi ac gratiâ animam in melius transformatam gerens. » Mira sanè efficacia sacerdotalis gratiæ, quæ animum in melius transformat, et benedictionis novitate in novum hominem sacro ordine initiatum transmutat: sed attende quomodò transmutet; non ut è malo bonus, sed è bono melior fiat: bonum siquidem hominem sacra ordinatio, servato rerum ordine, supponit, meliorem efficit, nec meliorem tantum reddit, sed in melius transformat; parum enim ei esset quòd melior in eodem genere quo antea fiat, quòd virtutis quam amplexus in vitâ privata fuerat studiosior, quòd honestatis quam secutus amantior evadat; nisi insuper qui plebeum antea gerebat animum, qui vulgarem, quique ad actiones solùm private virtutis gratiam obtinuerat, is demùm ad functiones sacras, ad procuracionem publicam, ad reliquorum salutem gratiâ in ordinatione donetur, quâ ad eminentiorem perfectionem, diviniorem vitam, curam, operationem vocatur; porrò citatæ Gregorii Nysseni sententiæ non tam consentit, quàm ipsam aliis verbis exprimit Job Monachus, tract. de Sacram., qui

sacerdotii efficaciam admiratur, quod ex plebeio divinum hominem efficiat, sanctitate conspicuum, et aliorum sanctificatorem. Eandem quoque immutationem iis verbis explicat Gregorius Magnus, cap. 10. lib. 1 Regum : « Samuel Saul in principem unxit; Deus autem ei cor aliud immutavit, quia sacramentorum ordinum Sacramenta ab Ecclesiae doctoribus foris accipimus, sed Sacramentorum virtute ab omnipotenti Deo interiorius roboramur. Virtus verò Sacramenti, gratia est Spiritus septiformis, quam certè gratiam qui accipiunt, quasi alio accepto corde immutantur, quia quos gratià suà sanctus Spiritus roborat, esse eos facit protinus quod non erant. »

IV. Differt autem gratia ordinationis à gratià tam Baptismi quàm Pœnitentiæ, quod ex quidem gratiæ animam in bonum transmutent, illa verò in melius; quia nempe Baptismus et Pœnitentia ad tollenda peccata per se instituta sunt, Ordo verò peccata jam deleta supponit, hominemque cuius peccata remissa sunt consecrat, perficit, et augustiori benedictione sanctificat. Quod tamen ordinationis gratia peccata non deleat, non ejus imbecillitati adscribendum est, sed suscipientis sanctitati, quam prærequirit: unde si inculpatè Sacramentum Ordinis ab homine culpam habente susciperetur, præcedentem culpam ab ordinato tolleretur, et animam à prioribus peccatis emundaret; si quis, v. g., invincibili errore se à peccato mortali liberum credit, et ad Ordinis Sacramentum accedit, sanctitatem recipit quam non habebat, et à peccatis mundatur quibus infectus erat: quod si sciens cum peccato accedit, sacrilegii peccatum incurrit quo antea infectus non erat, et peccatorum suorum cumulo, ob violatam ordinis suscepti sanctitatem, sacrilegii culpam adjungit et pœnam: unde Innocentius I, epist. 22 ad episcop. Maced., cap. 4, eos refellit, qui « veram ac justam legitimæ sacerdotis benedictionem auferre omne vitium dicebant quod à vitioso fuerat injectum; ergo, inquit, si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei, quia benedictionibus crimina vel vitia putantur auferri. » Certè si per se ad vitiorum expurgationem ordinationis Sacramentum institutum esset, rectè sequeretur etiam criminosos ad illud Sacramentum applicandos esse tanquam ægros ad remedium: neque quod secus à Christo institutum sit, illius exinde Sacramenti aut dignitati detrahitur, aut efficacia minuitur, aut ei gratiæ producendæ vis admittitur; quin potius majestas ex eo tanti Sacramenti extollitur, quæ ad peccatores minimè dejici debeat, gratiæ sacerdotalis dignitas ostenditur, quæ nonnisi à perpurgatis animis suscipiatur: in quo etiam videtur peccato maximè repugnare gratia ordinationis, quæ nec peccata secum, nec ante se admittit, quæ peccata excludit, et peccatorem à sui perceptione rejicit: cum è contra gratia Baptismi vel alterius Sacramenti ad delenda peccata instituti, peccatis quidem minimè consentiat, iis tamen succedat; peccatoris denominationem tollat, eam tamen inveniat. Potentem autem ex se ordinationis gratiam esse ut

peccata deleat, docebit te egregia Martyrii sententia apud Sozomenum, lib. 7, cap. 10; cum enim hunc Martyrium, quem habuerat Nectarius intemperantiæ suæ socium, ad thronum Constantinopolitanum ipse evectus, diaconum vellet creare, intemperantiamque ille suam ad hoc onus rennendum allegaret, contraque Nectarius suo exemplo ipsum quantumvis intemperanter antea vixisset, ordinari posse defenderet, egregiè dixit Martyrius: *Atqui tu, ô beate, inquit, recens baptizatus ac purificatus, ac mox insuper sacerdotio auctus es; utraque autem hæc peccatorum expiatio esse Deus constituit.*

V. Istius autem gratiæ necessitatem tam frequens ia ore Donatarum objectio, quàm Catholicorum ad eam responsio confirmat. Objiciebant siquidem Donatistæ (lege Aug., lib. 2 contra Parmenianum; lib. 1, de Baptismo contra Donatist.; et 5, cap. 20; et lib. contra litteras Petiliani, et alibi,) hæreticos vel schismaticos ordinari non posse, quod gratiæ plenitudinem et Spiritus sancti perfectionem quibus carerent dare non possent; respondebant Catholici ab hæreticis et schismaticis ordines quidem dari, sed non rectè dari; ab iis ordines haberi posse, sed non rectè haberi; valere ab iis susceptum ordinem, sed non prodesse; conferri Sacramentum, sed non effectum, puta gratiam: pœnitentià autem opus esse, non solum ut aliquid habeant quod habebant (puta gratiam), sed ut etiam eis illud prodesse incipiat (Sacramentum nempe) quod habebant (idem Aug., lib. 1 de Bapt., cap. 13): utrique ergo tam Donatistæ quàm Catholici credebant in ordinatione, nullo posito obice, Spiritum sanctum infundi, gratiam sanctificantem dari; sed quia ab hæreticis gratia dari vix posset, ideò Donatistæ nec Sacramentum Ordinis aut Baptismi dari posse contendebant: Catholici è contra ab hæreticis et schismaticis gratiam in ordinatione non dari fatebantur, si qui eos scienter hujus gratiæ adirent, ad quos utpotè ab Ecclesiâ præcisos accedere non licebat; negabant tamen Sacramentum non suscipi, etiamsi non prodesset, quod non ritè susceptum foret. Ex quo etiam docemur gratiam habitualement, quæ posito obice minimè disposito in ordinatione minimè conceditur, eandem sublato per pœnitentiam obice redire, et sublata, ut aiunt, fictione reviviscere, ne scilicet qui ordinatus est gratià suo ordini consentaneâ privetur.

CAPUT II.

DE ALTERO EFFECTU ORDINATIONIS, QUI EST CHARACTER, UBI DISPUTATUR, AN ORDINATIO ITERARI POSSIT.

§ 1. Probatio characteris Ordinationis ex Augustino.

1. Præter gratias quas superius explicuimus, alius est ordinationis effectus, puta character, quem Florentinum concilium, in decreto unionis, et Tridentinum, sess. 23, cap. 4 et can. 4, sicut in Baptismo et Confirmatione, ita et in Ordinatione admittunt. Insuperque Tridentinum in animâ imprimi sub anathematibus sententiâ demittit. Quid sit autem iste character sic

exponunt Tridentini Patres, sessione 5, cap. 9, ut sit *signum quoddam spirituale et indelebile*, unde ea Sacramenta quæ characterem conferunt *iterari non possunt*. Ratio autem cur character in causâ sit cur Sacramenta iterari nequeant, ea est: quia injuria characteri fieret, si ipsa iterari contingeret; tum quia alterius characteris impressione prior character quodammodo deleri videretur, eo modo quo imago vel figura parieti apposita alterius figuræ superpositione deletur atque turbatur; tum quia, quod spectat ad Sacramentum Ordinis, eo præsertim illud finē institutum est, ut homo Dei ministerio consecratur, et potestatem spiritualement operandi sacra recipiat: quare iterari non debet quamdiu remanet consecratio et potestas illa spiritualis, quam utrumque qui in semel ordinato remanere negat, videtur characteri injuriam inferre, qui cum spiritualis sit et contrarium sibi nullam aliam habeat qualitatem, nec periri nec deleri potest.

II. Hæc pura puta Augustini doctrina est, lib. 2 contra Parm., serm. de Gestis cum Emerito, et alibi passim in libris contra Donatist., quam tum pluribus in locis, tum maxime libro de Bono conjugali, libro secundo contra epistolam Parmeniani, et sermone de gestis cum Emerito aperte ostendit. Audiamus quid libro isto de Bono conjugali, cap. 24, contra Jovinianum ad propositam questionem edisserat: « Quemadmodum, inquit, si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiamsi plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis Sacramentum Ordinationis; et si aliquâ culpâ aliquis ab officio removeatur, Sacramento Domini semel imposito non carebit, quamvis ad iudicium permanente; » ex quâ Augustini sententiâ habemus et Ordinationis Sacramentum illicitè susceptum, validum esse et quâcumque adveniente culpâ indelebile esse; quare cum nihil Sacramenti remaneat in eo qui ob culpam deponitur præter characterem, potestatemque, cujus ipse indicium est ac nota (jam enim Sacramenti forma materiaque transierunt, gratia autem peccato extinguitur), superest ut ad characterem confugiamus, ratione cujus Sacramentum manere dicatur. Verum solum istud Augustini testimonium non videretur huic rei probandæ sufficere, nisi alia nobis suppetere; nam et ibi in conjugatis quocumque repudio interveniente, Matrimonii Sacramentum manere probat, cui et Ordinationis Sacramentum comparat; certum est autem Matrimonium solâ morali obligatione conjugum insolubile manere, quæ quidem efficit ut ejus vinculum solâ conjugis morte solvatur; quidni ergo pariter præter moralem consecrationem et legalem sanctitatem ordinati perpetuam, perpetuum quoque Ordinationis dicatur Sacramentum? hoc qui dixerit, non satis allato Augustini testimonio convincetur, quamvis fortè aliis rationibus refelli possit.

III. Itaque alia afferenda sunt ad Augustini sententiam comprobandam ejusdem testimonia; expressum autem illud est, quod ex libro secundo contra Parmenianum desumitur: ubi enim tam Baptismi quam

Ordinationis Sacramenta non posse repeti docuit, multis exemplis characterem istorum Sacramentorum anime hæere, nec, quamvis ab hæreticis datus illicitè usurpetur, violari tamen docuit: « Neque enim, inquit, lib. 2 contra Parm., cap. 15, ullo modo per devotum militem quod à privatis usurpatum est, signum regale violabitur; si enim aliqui furtim et extraordinariè non in monetis publici aurum vel argentum, sed æs percutiendo signaverint, cum fuerit deprehensum, nonne illis punitis aut indulgentiâ liberatis, cognitum regale signum thesauris regalibus cogitur inferri? aut si quisquam est sive desertor, sive qui nunquam omnino militavit; qui notâ militari privatum aliquem signet, nonne ubi fuerit deprehensus ille signatus pro desertore punitur, et eò gravius quò probari poterit nunquam omnino se militasse, simul secum punito, si eum prodiderit, audacissimo signatore? An, si fortè illum militiæ characterem in corpore suo non militans pavidus exhorruerit, numquid homine liberato atque correcto, character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? An fortè minus hærent Sacramenta christiana, quàm corporalis hæc nota cum videamus nec apo-tatas carere Baptismate, quibus utique per poenitentiam redeuntibus non restituitur, et ideò amitti non posse judicatur? An ducenda de militiâ similitudo non fuit? » etc. Vides ut Augustinus ex characterē militari similitudinem ducat, quâ Baptismi atque Ordinationis characterem designet; vides ut hanc notam, hunc characterem esse testetur, quamvis ab injustis possideatur; vides ut Sacramenti nomine eum donet, quia et Sacramenti res est, et Sacramentum; hoc quidem, quia spiritualis potestatis signum ac nota est; res Sacramenti verò, quia à visibili Sacramento editur ac producitur. Vide Magistr. lib. 4 Sent., dist. 4.

IV. Nec minus aperte idem Augustinus, sermone ad Cæsariensis Ecclesiæ plebem, de gestis cum Emerito, ubi evidenter characterem tam in Baptismo quàm in Ordinatione cognoscit, eumque etiam à malis suscipi, in iisque permanere tradit: « Nos ergo, inquit, sic illos (hæreticos et schismaticos) suscipimus, ut sunt? absit à nobis; nam hæretici sunt: suscipimus autem Catholicos, mutantur, suscipiuntur; sed propter malum quod habent, non in eis possumus persequi bona quæ agnoscimus; malum enim dissensionis, schismatis, hæresis, malum suum habent; bona verò quæ in illis agnoscimus, non sunt sua, Domini nostri habent bona, Ecclesiæ habent bona; Baptismus non est ipsorum, sed Christi; invocatio nominis Dei super caput ipsorum, quando ordinantur episcopi, invocatio illa Dei est, non Donati; non eum suscipio episcopum, si quando est ordinatus, super caput ejus Donatus est invocatus; in errante et deserente milite, crimen est desertoris; character autem non est desertoris, sed imperatoris; sed frater noster non deseruit, ubi adhuc nunquam fuit; si quidem in illo desertore error est natus, quando est à desertore signatus. Qui primò schisma fecit, qui se ab Ecclesiâ catholica separavit, cum his quos secum traxit, deser-

tor fuit. Ceteri à desertoribus signati sunt, non tamen signo desertoris, sed signo imperatoris, &c. etc. Aliquid his verbis clarum esse potest, quibus nempe characterem ordinis in baptizatisque imprimi constat, in transiis à catholica fide eundem characterem manere, ab hæreticis quoque eodem characterem (forma nempe Ordinationis servantibus) suos consignari potest? Possent plura de characterem baptismali ab Augustino dicta in hunc locum transferri, quibus characterem dominicum in Baptismo imprimi, illumque nullo crimine obliterari tradit, ex quo proinde Baptismi non iterandam consecrationem colligit; ex his enim illustratur quoque character Ordinationis, cujus ac characteris baptismalis similis est ratio, ut nempe sit signaculum spirituale indelebile, ex cujus perpetua ac permanenti anime adherentiâ, Ordinationis quoque firmitas, stabilitas, ejusdemque non iterande necessitas oriatur.

§ 2. *Ejusdem probatio ex Niceno vel alio, quod plenarium et universale vocat Augustinus.*

V. Confirmatur autem ista non iterande Ordinationis lex atque necessitas ex conciliis, summis Pontificibus ac Patribus. Primò enim concilium Nicenum Catharos hæreticos ad catholicam Ecclesiam accedentes in clero remanere permittit, adeo ut in eodem quo antea ordine minirentur. Sed infirmum videtur ex hoc concilii Niceni canone deductum argumentum; permittit enim, c. 8, *ut impositis manibus, sic in clero maneant*; quare dicere posset aliquis eos hæreticos ab hæresi revertentes, eâ tantum conditione recipi in clerum, ut prius ordinarentur; nos enim, etsi impositionem illam manuum de reconciliatione per Pœnitentiam interpretemur, quomodo rebellemus eis, qui de Ordinatione hæc dicta voluerint, quam concilium istud et Græci omnes auctores *Χρηστικόν*, sive *Χρηστική*, appellant? præsertim cum quæ ex Paulianistis ad Ecclesiam redeunt, iterum baptizari et ordinari ibidem præcipiantur; esto enim nos respondeamus istos hæreticos Baptismi firmam non servasse, idèoque Baptismum eorum nullum esse, adversarii tamen non ob id eorum Baptisma et ordinationes nulla esse contendunt. Subdubitari tamen potest fuerit ne Donatistarum error, reordinationes et rebaptizationes consentaneum, in concilio Niceno damnatus; cum enim Augustinus, lib. 2 de Bapt., cap. 9, sententiam catholicam quæ rebaptizationes prohibebat, *multis discissis et in pugnis, se spectâ veritate, plenario concilio confirmatum fuisse*, asserat; plenarium autem concilium dixerit, quod nos communem vocare solemus, quod ipse, cap. 9 cit., *universum ex universo orbe christiano, et, universæ Ecclesiæ concilium*, cod. cap. lib. 2 de Bapt., et lib. 5, cap. 5, nuncupavit: quodque his *que per singulas regiones vel provincias fiunt*, seu regionalibus opponit, oportet ante Augustini tempora illud fuisse concilium universale, quod istam contra Donatistas questionem diremerit, cui cum nihil simile in Constantinopolitano I reperiatur, dicendum est illud Niceno I questionem istam fuisse terminatam (enim hæc expressa definitio non apparuit,

non exinde tamen neganda est, cum acta Niceni concilii integra minime, sed mutila à nobis habeantur. Conjecturam verò nostram firmat, tum ejusdem concilii Niceni sententia, quâ in eibus Nicomediensis, Theognis Nicenus et alii episcopi Arianam fidem abjurantes in suis gradibus recepti sunt; tum Ecclesiæ vox communis, quæ à tempore Niceni concilii Donatistas pro hæreticis habuit, cum antea quæ Cypriani rebaptizationes et reordinationes permittentis sententiæ adhererent, pro hæreticis nequaquam haberentur, ut passim docet Augustinus; quod legere etiam poteris apud Vincentium Lirinensem, qui auctores ejusdem opinionis catholicos, consecratos verò hæreticos judicatos fuisse affirmat, præceptores absolutos, condemnatos discipulos; quæ causa fuit ut à Constantino, duces et principes Donatistarum meritò relegatos tradat Opiatus Milevitanus: quo enim jure potuerunt in exilium relegari, nisi prius eorum error et pertinacia damnata fuissent? in quo verò concilio nisi in Niceno I? nisi dicas eos in concilio Arlatensi I damnatos fuisse, in quo Cæcilianus absolutus ipsique non quidem ut hæretici, sed ut publicæ quietis perturbatores ac calumniatores damnati, poenam hanc jure meruerunt, prout indicat Epistola Constantini ad episcopos, qui isti concilio interfuerunt. Adde quòd Syricius à Liberio prædecessore suo decreta generalia missa esse ad provincias, quæ rebaptizationes velarent, testis sit; quamvis autem illa generalia decreta esse possunt, præterquam Niceni concilii?

VI. Ille sunt conjecturæ quibus suaderi posset in concilio Niceno veritas, tam rebaptizationes quam reordinationes, etiam eorum qui ab hæreticis fuissent baptizati vel ordinati, quæ tamen infirmè fortè videntur, tum ex insinuationis supra responsionibus (quæ ex dicendis magis elucescent), tum etiam adductis contrariis conjecturis. Primò enim si in concilio Niceno veritè rebaptizationes et reordinationes, quomodo Basilii in Epistola ad Amphilochem, can. 1, Cypriani et Firmiliani episcoporum sententiam, quæ rebaptizationes et reordinationes præcipiebantur, ut damnatum non improbat? quamvis subdat, quoniam nonnullis Asiaticis, *ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐκκλησιῶν*, propter dispensationem et œconomiam multorum, hæreticorum Baptisma suscipi debere placuerit, suscipiendum esse; an fortè concilii Niceni sententia non nominasset Basilii, si dogma illud Cypriani et Firmiliani in eo fuisset damnatum? an ad nonnullorum Asiaticorum sententiam confugisset, si Nicenorum Patrum definitionem habuisset? an Enekratitarum Baptismum abrogari voluisset, quoniam nihil aliud de his aperte dictum, nisi universali œconomiae impedimento id futurum sit? an standum consuetudini eâ in re edixisset, ut illi exceptos tantum ex Enekratitarum numero in suâ cathedrâ quosdam episcopos, ipsos deinceps Enekratitas recipiendos quoque esse collegerit? sanè illa Basilii ostendit questionem istam à quibusdam Ecclesiis terminatam, noniam universalem concilio Niceno discussam ac definitam fuisse.

Secundò, si in concilio Niceno sententia catholica contra Donatistas tradita fuisset et explicata, Epiphanius et Philastrius inter hæreses, quarum amplus Catalogus texuerunt, Donatistarum errorem numerassent. At apud ipsos nullum de Donatistis verbum, nulla rebaptizantium atque reordinantium hæreseos mentio, quamvis hæc questio in Africa, Egypto, Asiâ, temporibus præsertim Cypriani, Firmiliani, Dionysii Alexandrini satis magnos excitasset tumultus, qui à Donatistis deavo exeat istorum auctorum ætate acriter exarserant. Tertio, quia in concilio Carthagineensi sub Julio I. quod, pulsus à Constante imperatore catholico Donatistarum pseudo-episcopis, à Grato Carthaginiensi (qui Sardicensi concilio interfuit, ejus verò predecessor Cecilianus Niceno) habitum est, *in quo illicitas rebaptizationes esse sanxerunt c. 10, et satis esse alienum a sincerâ fide, et catholicâ disciplinâ responderunt*, nulla Niceni concilii mentio facta est, cujus auctoritate si qua fuisset hujus de eâ re decisio, suam Patres sententiam haud dubiè roborassent. Quartò denique, quia concilium Carthaginense III circa tempora Syricii, et Africanum tempore Bonifacii et Celestini summorum pontificum, in quo rebaptizationes et reordinationes iterùm vitæ sunt, non Niceni concilii, quod summâ apud omnes in veneratione habebatur, auctoritatem adducunt, sed Capuanæ synodi, quam plenariam vocant; Capuana autem ista synodus plenaria vocatur, quòd occidentales ex omnibus provinciis episcopi ad eam fortè convenissent; quòd Evagrius ac Flavianus de Antiochenâ sede contententes ad eam vocati essent, quòd ex ipsius decreto, Theophili Alexandrini iudicio causa Antiocheni dissidii fuisset commissa; ideòque cum et de Orientis rebus judicârit, et ab Occidentis episcopis habita sit, atque ex ejus sententiâ communio Orientalium cum Occidentalibus firmata fuerit, universalis quodammodo videretur.

VII. De eâ porrò dicunt aliqui intelligendum esse Augustinum dum plenario concilio rebaptizationes et reordinationes improbatas dixit; nullum enim, inquit, aliud concilium afferri potest, de quo congruentius intelligi possit: nec mirum si Capuanam synodum, de quâ vix apud ullum auctorem antiquum, præterquam Ambrosium, mentio est, plenariam vocârit, cum et Africanum concilium, cui ipse interfuit, plenarium dixerit. Verùm quia Capuana synodus tempore Syricii habita fuit, cum jam Augustinus natus esset, imò et grandior foret; Augustinus autem concilium illud habitum fuisse dicit, antequàm nasceretur; non de Capuano concilio, sed de aliquo alio generali videtur intelligi; de quo autem nisi de Niceno? nam Sardicense ipse vix ex nomine Augustinus agnoscebat, ut patet ex concilio Carthaginiensi VI; Constantinopolitanum I nihil de hæc totâ questione definivit; superest ergo tantum Nicenum, quod Augustinus intelligere potuerit, quod etiam videtur ex Hieronymo confirmari posse, qui concilium Nicenum docet recepisse omnes ab hæresi resipiscentes, ut verè baptizatos et ordinatos etiam in ordine et gradu suscepto,

exceptis solùm Paulianistis, qui nempe in nomine sanctæ Trinitatis non baptizabant, ut declarat Innocentius I. Accedere autem potuit ut nec Basilium nec Philastrum, nec Epiphanius hunc canonem legerint, maxime cum industria hæreticorum statim a tempore concilii Niceni ejus canones corruptos fuisse testis sit Athanasius epistolâ ad Marcellum papam; vel certe, ut cum hunc canonem tanquam discipline canonem, non autem fidei concilium Nicenum statuisset, non ipsi ultimum fidei iudicium, sed præjudicium concilii Niceni sententiam arbitrarentur. Augustinus tamen cum sciret ipsum toto orbe celeberrimum et famosissimum esse, ejusque vel nomine Donatistarum audaciam reprimi potuisse, ipsius sententiam tanquam decretorium iudicium protulerit. Subit tamen mihi in mentem fortè, nec Nicenum, nec Capuanum concilium intelligi, sed Alexandrinum sub Liberio, in quo sacerdotes poenitentes in suis gradibus recepti sunt, quodque maxime auctoritatis fuit, quippe quod probatum à Liberio et convenientibus eò Egyptiis, atque Orientalibus pluribus, necnon quibusdam ex Italiâ ac Sicilia, præside Athanasio celebratum fuisset.

§ 5. Probatio ejusdem ex conciliis provincialibus et summis pontificibus.

VIII. Fusiùs autem in hæc re versati fuimus, quia non parùm interesse censuimus ad hanc quæstionem dissolvendam (quæ ad præsentem locum spectat, et ad alium locum de ministro ordinationis, ubi eam iterùm attingemus) nôsse quid Nicenum concilium de ipsâ senserit, quid definierit, cum nullo alio concilio generali usque ad tempora Florentini ipsam definitam legamus, variis dumtaxat conciliis provincialibus, et auctoritate summorum pontificum sopitam ipsam fuisse appareat. Concilium Romanum sub Melchiade tam rebaptizationes quam reordinationes alienas pronuntiavit, et, ut testatur Optatus Milevitanus, in Donatum sententiam damnationis protulit, *quod confessus sit se rebaptizasse, et episcopis lapsis manum* (consecratoriam scilicet) *imposuisse, quod ab Ecclesiâ alienum est*. Arelatense I in causâ Cecilianii habitum, rebaptizationes vetuit, redeuntibus tamen ab hæresi manus imponi voluit ad recipiendum Spiritum sanctum; de reordinationibus autem ne verbum quidem fecit. Carthaginense I, sub Julio summo pontifice habitum, rebaptizationes quidem prohibuit, nec dubium quin eodem jure reordinationes prohibere intenderit, quamvis reordinationum expressam mentionem non fecerit. Contra rebaptizantes concilium circa tempora Basilii in Asiâ habitum fuisse faciliè ex Basilio supra citato colligitur; Capuanum, et Carthaginense III tam rebaptizationes quam reordinationes vetuisse superiùs diximus. Innocentius I, epistolâ 21 ad Marcianum, et 22 ad episcopos Macedoniæ, ordinatos à Bonoso hæretico ex indulgentiâ in ordinibus suis suscipiendos statuit, et quidem epistolâ ad Marcianum Rustici meminit, qui iteratâ ordinatione presbyteratum suscepisset; quam ob rem

nec Germanius, nec Lupentius Marcinus communionem obtinere poterint, quos, ut ait Petrus Damiani, sategit in sui episcopii communionem restituere, qui zelo iustitie debent reconsecratum hominem in Ecclesia retinere, illum vero reprobat, qui quod episcopus in seipsum peccavisset, in alios quoque peccari vellet: epistola vero ad episcopos Macedonice Novatianis à concilio indultum dicit, quod ipse à Bonifacio ordinatis indulgentiam precipiebat. Similem quoque indulgentiam Donatistis olim Melchisedem obtulisse testis est Augustinus. S. Cyrillus, epistola missa ad Maximum Antiochenum, quosdam etiam à Nestorii heresi revertentes in ecclesiasticam communionem recipi consilii, itemque epistolâ ad Gennadium presbyterum; eodem S. Leonis circa Maximum Donatistam indulgentia: quæ sæpe ostendunt nec per hæresim Ordinationem amitti, cum hæretici in eodem in quo fuerant gradu, hæresim abjurantes, non repetitâ eorum ordinatione, nonnunquam recipiantur. Gregorius vero Magnus, lib. 2. epist. 52 ad Joan. episc. Raven., apertè sicut Baptismum ita et Ordinem iterari minimè debere professus est. *Sicut baptizatus semel, inquit, iterum baptizari non debet, ita qui consecratus est semel, in eodem iterum Ordine non debet consecrari.* Non hic vetero Synodi, Felicii III. Hierosolymis concilii, Zachariæ Papæ, Innocentii III in concilio generali, Alex. andri III. et aliorum decreta, quæ Baptismum iterari vetant, nam in iis de reordinationibus non agitur, quamvis non dubium sit quin eodem jure ab ipsis reordinationes vetitæ fuissent quo rebaptizationes. Profero potiùs synodi Toletanæ VIII decretum, quo character Ordinis apertè indelebilis ostenditur. *Quomodo ergo, inquit, quod in se recipit ordinatus, à se rejicere poterit, cum hoc à nullo altero conferri quàm à solis pontificibus novit, à quibus nec ligata solvi, nec soluta possunt ab aliquo religari?* etc. Et clariùs paulò post: *Nequaquam ergo aliquandò poterit profanari quod divinâ justificatione, simulque apostolicæ traditionis auctoritate sacrum noscitur existisse. Verùm, sicut sanctum chrisma collatum et altaris honor evelli non queunt, ita quoque sanctum decus honorum, quod his compar habetur, et socium, quolibet occasione fuerit perceptum, manebit omnibus modis inconvulsus.* Hæc et alia fusè dicta synodus contra eos qui abjecto ecclesiastico statu, ad nuptias convolarent; contra quos ex perennitate sacerdotalis characteris, et dignitatis, perpetuitatem quoque oneris ei adnexi, puta callicatus, ostendit. Profero synodi Romanæ sub Joanne IX, et synodi Ravennatis sub eodem pontifice decretum, in quo, juxta Patrum Africanorum sententiam, tam reordinationes quàm rebaptizationes prohibentur. Profero Anastasii II necnon Urbani II in synodo Placentiæ decreta, quibus redeuntes ab heresi in iis in quibus prius erant ordinibus ex indulgentiâ suscipiuntur; quod sanè arguit potestatem Ordinis indelebilem esse, quæ nec ipsâ heresi depauperatur.

§ 4. Probatio eisdem et Patribus.

IX. Adji possunt varia Patrum de eâ re testimonia: Primum auctoris de Operibus Christi cardinalis, qui à quibusdam S. Cyrillus dicitur: certe antiquus est, et, ut probabilius creditur; Cypriano contemporaneus. Is, sermone de Ablutione pedum, ita loquitur: *« Non Baptismum repellit ecclesiasticæ prohibent regule, et semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere. Nemo sacros Ordines semel datos iterum renuat; nemo sacro oleo lita iterum linit aut consecrat; nemo impositioni manuum, vel ministerio derogat sacerdotum: quia contumelia esset Spiritus sancti si evacuari posset quod ille sanctificat, vel aliena sanctificatio emendaret quod ille semel statuit et confirmat. »* Expressum sanè hoc testimonium, quo inamissibilis collata per ordinationem consecratio ostendatur. Nec minùs expressa passim apud alios Patres in eandem sententiam testimonia. Omnibus luculentius eâ in re sudavit Augustinus, de quo supra jam diximus; legantur libri ejus contra Donatistas, de Baptismo, de Unitate Ecclesiæ, contra Parmenianum, Cresconium Grammaticum, Petilianum, Emeritum, quibus totus ferè in eo est, ut tam Baptismum quàm sacrum Ordinem stabilia esse demonstret, quæ nec hæreticos tingunt, nec per hæresim amittuntur: ex pluribus itaque quorundam ejus testimonia in exemplum specimenque superius allatis addenda sunt. Primò quidem ex ejus libris contra Parmenianum lib. 2, cap. 15, hæc proferenda, quæ sacram Ordinationem iterari non debere ostendunt: *« Non illud quod quidam eorum vitium cavendi dæcere coeperant, Baptismum quidem non amittit, qui recedit ab Ecclesia, sed jus tamen illi amittit, nullis modis apparet frustra et inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa cur ille qui Baptismum ipsum amittere non potest, jus dandi amittere possit: utrumque enim Sacramentum est, et quâdam consecratione utrumque homini datur, illud cum baptizatur, istud cum ordinatur; idè in Ecclesiâ catholicâ utrumque non licet iterari; nam si quândo ex ipsâ parte venientes etiam propositi pro bono pacis, correcto schismatis errore, suscepti sunt, et si visum est opus esse ut eadem officia gererent, quæ gerebant, non sunt rursus ordinati, sed sicut Baptismus in eis, ita Ordinatio mansit integra; quia in præcisione fuerat vitium, quod unitatis pace correctum est, non in Sacramentis, quæ ubicumque sunt, ipsa vera sunt. Et cum expedire hoc judicaret Ecclesiæ, ut propositi eorum venientes ad catholicam societatem honores suos ibi non administrarent, non est tamen ipso Ordinationis Sacramenta detrahuntur, sed manent super eos, idè quæ non eis in populo tantum hærent, necesse est tamen, sed ipsi Sacramento fiat injuria, »* etc. Quibus ostendit in sceleratis et schismaticis nullum minime manere, semper redeuntibus ipsis ad unitatem non iterari: quamvis non rectè neque sibi salubriter, quamdiù extra Ecclesiam sunt, hæc potestate utantur. Simili er libro primo de Baptismo, contra Donatistas, cap. 4, dist. 4, c. *Ostenditur, hæc habet et Sacramentum Baptismi*

est quod habet qui baptizatur, et Sacramentum dandi Baptismi est quod habet qui ordinatur; sicut autem baptizatus, si ab unitate recesserit, Sacramentum catholici Baptismi non amittit, sic etiam eductus, si ab unitate recesserit, Sacramentum dandi Baptismi non amittit; nulli enim Sacramento inopia facienda est. Si discedit à malis, utrumque discedit; si permanet in malis, utrumque permanet. Sicut ergo acceptatur Baptismus, quem non potuit amittere, qui ab unitate discesserat, sic acceptandus est Baptismus quem dedit ille qui Sacramentum dandi, cum discederet, jus non amisit; nam, sicut redeuntes, qui priusquam recederent baptizati sunt, non baptizantur: ita redeuntes, qui priusquam recederent ordinati sunt, non utique rursus ordinantur, sed aut administrant quæ administrabant, si hinc utilitas Ecclesie postulat, aut si non administrant, Sacramentum Ordinationis suæ tamen gerunt, et ideo eis manus inter laicos non imponitur, etc. Plura alia ejusmodi proferri possunt quæ hanc Augustini mentem fuisse ostendant eam esse catholicam doctrinam, quod æquè Ordinationis Sacramentum ac Ordinis amitti non possit. Fusc etiam hanc materiam tractavit Petrus Damiani, redeuntes ab heresi, itaque depositos non esse iterum consecrandos, si suis gradibus restituantur, pluribus exemplis et priorum temporum decretis ostendens.

§ 5. *Per peccatum non amitti potestatem Ordinis.*

X. Hæc ergo Ecclesie sententia fuit neque Ordinis, neque Baptismi Sacramenta amitti posse; imò, nec Donatistæ, nec Luciferiani id omnino negasse visi sunt. Donatistæ quidem Baptisma, vel Ordinem ab hæreticis, aut hæreticorum communione pollutis validum esse negabant, ideoque qui ab iis baptizati vel ordinati fuissent, iteratò baptizabant. Luciferiani similiter (nisi inter eos Hilarius Ecclesie Romanæ diaconum numeres, qui schismati hæresim addidit, et hæreticorum Baptisma nullatenus recipiendum esse docuit, teste Hieronymo) ne quidem apud hæreticos Baptismatis vel Ordinis Sacramenta valida esse intuebantur; sed iniquè duntaxat ferebant, quod quosdam Episcopos ac clericos ab hæresi revertentes Ecclesia ex decreto Alexandrini concilii sub Liberio in suis gradibus ex indulgentiâ reciperet, ut expressè tradit Augustinus, annuitque Ambrosius, qui eos rectam fidem erga Deum tenuisse affirmat, licet Dei Ecclesiam scinderent: legimus autem XI et XII sæculis quosdam in errorem reordinationis inpegissee: nam suo quidem tempore testis est Petrus Damiani quosdam monachos in tantam prorupisse vesaniam, ut Sacramenta à simoniacis collata nulla esse dicerent simoniacosque omni ordinis potestate spoliatos proclamarent, quos ipse epistolâ ad cives Florentinos scriptâ redarguit, et quibusdam argumentis convincit. Legimus ejusdem quoque tempore adeò acriter quosdam episcopos in simoniacos exarsisse, ut nonnulli episcopi, cujus ipse rei testis est, ab illis ordinatos clericos denuò consecrarent: eaque res cum ipsius

tempore adhuc dubia videretur: legimus summum pontificem Leonem IX in Romanâ synodo, et omnes episcopos ex divinâ oblatione rogavisse, quatenus Dei mas. ecclesiam in commune deposterent, ut quod super hoc scriptum est negatio determinandum esset, mutantibus revelaretur: ob id ipse etiam opusculum ad Henricum Ravenensem de ea tota controversia prædictum Petrum Damiani scripsisse conperimus. Duodecimo vero sæculo testis est D. Bernardus, quodam qui se apostolorum successores dicebat (quos tamen non eos esse qui se postea apostolicos dixerunt, et pseudo-apostoli dicti sunt, auctoribus Gerardo Sagarello et Duleno Novariensi, temporis ratio ostendit, quippe cum Bernardus isti longe posteriores fuerint) tum varios errores, tum eum speciatim docuisse refert, quod peccatores nec dandis nec recipiendis hōnei sint Sacramentis. Eundem quoque postea errorem sparserunt Valdenses neminem dictantes peccatorem vel ecclesiasticâ, vel seculari dignitate potiri, quam hæresim sicut et cæteras Valdensium Joannes Wiclef, et Joannes Hus in concilio Constantiensi damnati suscitârunt asserentes neminem in peccato mortali esse sacerdotem; quibus consentire videtur Antonius de Dominis, qui in suâ ecclesiasticâ Republicâ censet episcopum imperitum aut nequam non esse propriè episcopum nisi æquivocè; et licet Baptismum, quia ab ordine non pendet, validum esse affirmet, etiamsi à malo conferatur, alia tamen Sacramenta saltem in quibusdam casibus nulla esse existimat, quæ ab indigno sacerdote administrantur.

XI. Verum ad hanc sententiam refellendam quædam Scripturæ sacræ testimonia profert Bernardus, serm. 66 in Cant.: « Episcopus, inquit, erat Caiphas, et tamen quantus peccator, qui in Dominum mortis dictitabat sententiam; si negas episcopum, arguet te testimonium Joannis, 11 et 18, qui eum in testimonium sui pontificatus etiam prophetasse refert. Apostolus erat Judas, et licet avarus et sceleratus, electus à Domino, an tu de illius apostolatu dubitas, quem Dominus elegit? *Nonne ego*, inquit, Joan. 6, *vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est?* audis eundem electum apostolum et exitisse diabolum, et negas posse esse episcopum qui peccator est? *Super cathedram Moysi sederunt scribe et Pharisei*, Matth. 23; qui non obdierunt eis tanquam episcopis, inobedientiæ rei fuerunt, etiam in ipsum Dominum præcipientem, et dicentem: *Quæ dicunt facite*; patet, quamvis scribæ, quamvis Pharisei, quamvis videlicet maximi peccatores, propter cathedram tamen Moysi, ad eos quoque pertinere, quod idem dixit, Lucæ, 10: *Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit.* » Hæc Bernardus; quibus alia ex Scripturâ petita exempla adjungit Petrus Damiani, puta Balaam, in quem licet simoniacum Spiritus Dei effusus est, adeò ut prophetaret; et Saülis reprobî, quem in Davidem invalidaurentem in medio prophetarum Spiritu Domini correptum fuisse, et prophetasse Scriptura sacra testatur: quid ego episcopos memorem, quos Apoca-

lypsis liber Ecclesiarum ipsis commissarum angelos nominat, veros nempe earum duces ac doctores, quamvis in iis quædam valdè reprehensibilia Joanni revelata fuerint?

XII. Plura alia passim ex Augustino et cæteris Patribus afferri argumenta possunt, ut quòd incertus alioqui valdè foret Sacramentorum omnium effectus, et incertus Ecclesiæ status, si vel à bonitate ministrorum penderet, vel à notitiâ fidei, et bonitatis ipsorum; item quòd non à ministro, sed à Christo Sacramentorum sanctitas petatur et validitas: deinde quòd gratiæ gratis datæ, cujusmodi est sacerdotium, etiam indignis conferri possunt. Primum argumentum fusè urget Augustinus libris contra Petilianum. Alterum pluribus quoque in locis tum Augustinus, tum Hieronymus adversus Luciferianos, Gregorius Nazianzenus, Petrus Damiani et alii. Tertium tandem idem Augustinus pluribus in locis, Nazianzenus, Hieronymus, Petrus Damiani, et alii fusius exponunt. Auctoritates verò Patrum plures pro catholica sententiâ colligunt Thomas Vualdensis et alii qui ex professo de eâ quæstione tractârunt; nobis sufficiat contrariam doctrinam in concilio Romano, Arelatensi I sub Sylvestro, Aurelianensi I, Constantiensi et Tridentino fuisse damnatam. Hanc nos iterum quæstionem attingemus, ubi tum de subjecto, tum de ministro ordinationis sermo erit, et quantumcumque hæreticos aut schismaticos validè ordinari et ordinare posse docebimus, objectionesque plurimas in contrarium dissolvemus.

§ 6. *Proponuntur tria argumentorum genera contra prædicta.*

XIII. Ea verò nobis argumenta jam diluenda sunt quæ præsentem quæstionem magis directè impugnant: cætera verò ad prædicta loca rejiciemus. Ista autem argumenta triplicis sunt generis; quædam sunt quæ per depositionis justam vel injustam sententiam, potestatem ordinis tolli Ostendant; alia quæ ab impio et scelerato auferri probent; alia tandem quæ in hæreticis et schismaticis ipsam multò minùs remanere suadeant.

Prioris generis varia sunt: primum sumitur ex concilio Toletano IV, quod clericos etiam injustè depositos ordinem amittere, eumque, posteaquàm innocentes declarati fuerint, recuperare debere ostendit: « Episcopus, inquit, c. 27, presbyter, aut diaconus, si à gradu injustè dejectus in secundâ synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altario de manu episcoporum; si episcopus est, orarium, annulum et baculum; si presbyter, orarium et planetam; si diaconus, orarium et albam; si subdiaconus, patenam et calicem; sic et reliqui gradus ea in reparationem sui recipiant quæ cum ordinarentur perceperant. » Videtur hæc concilium apertè iteratam hujus, qui post degradationem innocens fuerit repertus, ordinationem adstruere; sive cum talem gradus amissos recuperare debere dicit; sive cum eundem non posse esse id quod fuerat, solâ innocentie ipsius declaratione seu abso-

lutione pronuntiat; sive tandem cum ordinationem ipsam iteratam nobis depingit, in eorum nempe instrumentorum, quæ in priori ordinatione exhibita fuerant, exhibitione positam. Alterum sumitur ex synodo Suessionensi apud S. Medardum collectâ ex quinque provincialium episcopis sub Carolo Calvo et Leone IV pontifice, quæ scilicet decrevit, ut, « quidquid in ordinationibus ecclesiasticis Elbo olim Rhemensis (archiepiscopus, ab eâque sede canonicè dejectus, et postea per Lotharium non canonicè restitutus), secundum traditionem Apostolicæ Sedis, ut in gestis Pontificum legitur, præter sacrum Baptisma, quod in nomine sanctæ Trinitatis perfectum est, irritum et vacuum habeatur: et ordinati ab eo in quamcumque terrarum partem profugi evagentur, vel vagati sunt, quia divinum judicium effugere nullatenus possunt, Spiritus sancti judicio ecclesiasticis gradibus privati perpetuò habeantur. » Eadem quoque synodus, teste Frodoardo, Harduinum quemdam, qui ab eodem Ebbone diaconus fuerat ordinatus ex subdiacono, quòd postea se presbyterum ordinari curasset, de gradu suscepto deiciendum jussit, ut *qui saltu sine gradu diaconi ad sacerdotium prosilierit*; nullam scilicet et irritam putans diaconatus ordinis dationem, qui ab antistite deposito probaretur fuisse collatus. Hæc autem Hincmari synodus probata est à Benedicto III summo pontifice, ut tum ex Frodoardo citato patet, tum ex Benedicti epistolâ ad Hincmarum Remensem inter ejus opera; imò et qui eam postea synodum reprobavit Nicolaus, ipsam datâ ad Hincmarum Remensem epistolâ legitur antea approbasse. Tertium ex eo petitur quòd Stephanus VII, dictus VI, ordinationes factas à Formoso papâ, qui depositus antea à Joanne VIII, et restitutus à Marino, ad Romanum postea pontificatum pervenerat, irritas declarârit, cunctosque ab eo ordinatos, gradu proprio depositos iterum ordinari; et ne factum hoc esse dicas Romani Pontificis, non sententiam, eò ejus etiam iracundia provecta est, ut collectâ suorum synodo facinus illud probârit, ut fidem faciunt Acta synodi Romanæ sub Joanne IX. Luitprandus tamen hoc factum tribuit Sergio papæ, quem successisse docet Formoso ipsiusque cadaveri illusisse: cum tamen ex citatis actis aliisque auctoribus constet eum non immediatè Formoso successisse, sed Christophoro; eundem tamen Auxilius in dialogo hoc tempore scripto contra intestinam discordiam Romanæ Ecclesiæ de ordinationibus et reordinationibus Romanorum Pontificum, aliorumque ab iis ordinatorum, ordinatos quoque à Formoso reordinasse scripsit, et novas eorundem ordinationes superinduxisse. Ultimum ex Gregorio Nazianzeno sumitur, qui docens à scelerato conferri posse validè Sacramenta, exceptionem adjungit, dummodò non apertè sit condemnatus, nec ab Ecclesiâ alienus.

XIV. Secundi autem generis argumenta hæc sunt, quia Scriptura sacra et plurimi Patres impiis potestatem sacrificandi, aliasque functiones sacerdotales obeundi adimere videntur; ex iis quidem aliqui neminem nisi vobum et ordini recepto idoneum ordina-

tionis gratiam percipere asseruisse videntur, quorum testimonium ubi de suscipientibus ordinationem sermo erit ex professo explicabimus; jam vero ea tantum proferemus, quæ per peccatum amitti ordinis dignitatem ac potestatem insinuisse videbuntur: primum itaque quedam sacre Scripturæ loca obijciuntur, quæ à Donatistis proferri solebant contra Catholicos, illud nempe Ecclesiastici, 34: *Ab immundo quis mundabitur?* et infra: *Qui baptizatur à mortuo, quid proficit lavatio ejus?* Illud item Psalms regii, Psalm. 140: *Oleum peccatoris non impinguet caput meum*; cui adde plura in concilio Africano citata à Cypriano et ejus collegis, quibus baptismum hæreticorum improbare nitebantur, quæ Augustinus septem libris de Baptismo adversus Donatistas fusè dissolvit; deinde obijciuntur aliqui Patres: Primò, Clemens Alexandrinus, l. 4 Strom., hanc sententiam proferens: *Sed ergo ii qui purè vivunt verè sunt Dei sacerdotes*. Secundò, Justinus Martyr, in dialogo cum Tryphone, qui malos sacerdotes *ψευδοπρεσβυτερος, falsos sacerdotes ac prophetas dicit*. Tertiò, Gregorius Nazianzenus, qui, orat. 21, eosdem *spurios, nothos et peperam adscriptos sacerdotes* vocavit. Quartò, Hieronymus, qui in Sophon., cap. 2, isce adhuc clariùs videtur ad sacrificandi potestatem sacerdotis merita tanquam necessaria exegisse: « Sacerdotes, inquit, qui Eucharistie serviunt et sanguinem Domini populis ejus dividunt, impiè agunt in legem Christi, putantes Eucharistiam imprecantis facere verba, non vitam; et necessariam esse tantum solemnem orationem, et non sacerdotum merita; de quibus dicitur, Levit. 21: *Et sacerdos in quo fuerit macula non accedet offerre oblationes Domino*. » Quintò, S. Leo, epist. 48 ad Anatolium Constantinopolitanum, sic disserit: *In Ecclesià Dei, quæ corpus Christi est, aliter, nec rata sunt sacerdotia, nec vera sacrificia, nisi in nostræ proprietate naturæ, verus nos Pontifex reconciliat, verus immaculati Agni sanguis emundat*.

XV. Ultimò tandem objectiones proferri solent ex variis Patribus, imò etiam ex apostolorum Canonibus, ex quorum omnium sententià colligi posse videtur, collata ab hæreticis et schismaticis Sacramenta, dempto saltem Baptismate, nulla esse, proindeque hæreticos potestate Ordinis per hæresim excidere. Apostolorum quidem Canones id videntur demonstrare, dum sacerdotem vel diaconum deponi jubent, qui Baptisma hæreticorum, aut Sacrificium gratum acceptumque habuerunt; eandemque poenam constituunt in episcopum vel presbyterum, qui vel Baptisma ritè collatum iteràrit, vel eum qui ab impijs pollutus est, id est, ab hæreticis baptizatus, ut interpretantur Zenaras et Balsamon, non rebaptizant. Concilium Laodicenum hæreticorum benedictiones, id est, Sacramenta, potius *ἀδογίας* esse quam *εὐδογίας* affirmat, *maledictiones* nempe quam *benedictiones*; ut quomodo vera Sacramenta putabuntur, quæ maledictionum nomine insigniuntur? Athanasius, orat. 3 contra Arianos, Baptisma ab iis collatum *planè vanum ac inutile* appellat, *inane simulacrum, ad pietatem de facto nullum afferens adjumentum*. Nazianzenus similiter,

postquam à quocunque dari posse Baptisma docuit, excipit, dummodò non apertè condemnatus sit, et ab Ecclesià alienus, itemque dummodò eadem verà fide informatus sit. Innocentius I, epistolà ad Alexandrum episcopum, apud hæreticos solum Baptisma ratum esse docet, cætera proinde eis denegans Sacramenta. Hieronymus Deum asserit odisse sacrificia hæreticorum; detestari factorem eorum, et claudere nares suas; panem eorum esse sacrilegum, panem luctus; quomodò autem sacrificia quæ Deum irritant, non placent? quæ polluta habentur, non sacra? quæ sunt panis luctus, non eucharisticus? clariùs Pelagius, Victori et Pancratio scribens: *Non est, inquit, corpus Christi, quod schismaticus conficit*. Assentiri videtur S. Leo hujus nominis primus pontifex, epistolà 75 ad Leonem Augustum: *Manifestum est, inquit, per crudelitissimam, insensissimamque savitiam (vesaniam habent alii codices) in Alexandrinà sede omnium cælestium Sacramentorum lumen esse extinctum: intercepta est Sacrificii oblatio, defecit chrismatis sanctificatio, et parricidalibus manibus improborum omnia se subtraxere mysteria*. Plura reperies apud Algerum, libro 3 de Sacramento altaris, ubi ex professo sibi varia obijcit et solvit.

§ 7. Solvuntur prædictæ objectiones.

XVI. His utique omnibus argumentis satisfaciendum est; ad eorum solutionem prænotandum est Patres in sacrilegos et indignos Sacramentorum ministros acriùs invectos esse, nec tamen graviùs quam ipsa eorum indignitas postulabat; unde ipsorum verba sic interpretanda esse quasi *παθητικῶς* dicta, non *διδαστικῶς*, ad communem vulgi intelligentiam, non ad scholasticum rigorem: eaque proinde Sacramenta irrita, falsa, inania, vana, profana, polluta vocasse, quæ ab indignis tradita ministris, notoriisque hæreticis, vel schismaticis ob societatem erroris vel communionis suscipientes per accidens fœderent; tantum abest ut benedictionibus scaterent, vel gratiæ celestis ubertate referta essent; hanc nostram ad testimonia Patrum interpretationem confirmat Algeri auctoritas, lib. 3 cit., cap. 12, ubi præmissà ex Africani concilii canone 24 hanc doctrinà, *quod in Ecclesià omnia Sacramenta salubriter et utiliter accipiuntur, quæ perseverantibus in hæresi magnam damnationis poenam conquirunt, ut quod in eis in veritate ad vitam esset luminosius, hoc in errore sit tenebrosius atque damnosius*; mox hæc infert: « Eadem ergo Sacramenta ubique vera et sancta in Ecclesià accipiuntur salubriter, extra Ecclesiam damnabiliter; unde etiam B. Augustinus sacrificium Optati quod mundum mundis astruxerat, panem luctus vocat, quia eos contaminabat, quibus extra Ecclesiam veri Sacrificii locus non erat, quod sanctis execrabile Domino dicitur, non respectu illius quod sanctum est, sed respectu illorum qui æquè damnantur illud illicitè sacrificando et sumendo, sicut aliquid Deo execrabile perpetrando. Vocant etiam sancti illud sacrilegum, pollutum, inane et falsum; sacrilegum ideò, quia sicut aurum quidem verum est in arcà furis, ut in thesauro regis, sed tamen

sacrilegum, quia à fore illicitè usurpatum, sic et illud ab hæretico; pollutum, non quòd in se ita sit, sed sicut dies latus dicitur, qui latus fuit, ita ipsum, quia magis polluit sanctificantem, reum magis constituendo quam ipsam justificando: inane autem et falsum, quia effectum salutis, quem videtur promittere, non confert, quem conferret, si rite fieret. Unde et Deus dicit: *Maledicam benedictionibus vestris, eas privando fructu salutis.* »

XVII. Similiter quoque non dicuntur veri sacerdotes impij et sacerdotij suis actionibus violatores, non quòd sacerdotij potestate careant, sed quòd sacerdotij dignitatem, gravitatem, auctoritatem, statum perfectionemque non assequantur qui turpibus facinoribus conscientiam suam maculant, famiam pessumdant, quòd sacerdotij leges non servant, munia nequaquam obeant, vel sine suo aliorumque, vel saltem non cum tanto quanto possent fructu functiones suas exerceant; quòd Ecclesiae nocumento sint, suo ordini dedecori, proximis scandalo, qui ex suo statu et officio, alijs salutem, Ecclesiae ornameto ac splendori esse deberent; hæc autem omnia faciunt ut tales negentur esse sacerdotes, quia sacerdotij leges, officia, sanctitatem negligunt; quo modo vulgò negantur esse consules, qui reip. non consulunt; medici, qui alijs non medentur; doctores, qui docendis alijs nullam operam insumunt; reges, qui regendi munia aspernantur, regendique scientiam vel auctoritatem non habent; quas et similes phrases, imò etiam duriores, ad vitiorum insectationem dici posse nemo ibit inficiatus.

XVIII. His itaque præsuppositis, quia ad tres classes omnia adversariorum argumenta reduximus, ad ea quæ in priori classe habentur, argumenta dissolvenda accingimur. Primò occurrit concilii Toletani IV canon explicandus, in quo qui antea fuerant depositi, si postea innocentes reperti fuissent, coram altari indumenta sui ordinis et instrumenta recipere jubebantur, non ut denuò ordinarentur, sed ut sui ordinis executioni restituti viderentur; quemadmodum enim, dum ipsis ecclesiastici muneris executio interdicebatur, dumque de dignitatis suæ gradu movebantur, insignia ab ijs ecclesiasticæ dignitatis ablata fuerant, non sublata characteris indelebili potestate; ita congruum erat ut dum pristino redderentur honori, eadem suæ dignitatis ornamenta recuperarent, non ad ordinationis iterationem, sed ad dignitatis recuperatæ, et redditæ ad functiones antea vetitas obeundas auctoritatis libereque facultatis significationem, ut explicat Fulbertus epistolâ ad Leuthericum Senonensem. Secundò occurrit decretum synodi Suessionensis, de quâ hoc breviter dicere possumus, eam primùm Leonis pontificis aliquo præjudicio notatam fuisse, dum ipsam appropinquare voluit; eandem verò à Benedicto summo pontifice ex falsâ Hincmari Remensis relatione probatam, imò et litteras ipsas Benedicti corruptas atque falsatas fuisse; totâ re tandem maturiùs discussâ, ipsam à Nicolao I improbatam, ut hinc ostendunt litteræ Nicolai, tum ea quæ ad episcopos, qui in hac synodo conveniant, tum quæ ad Hincmarum

Remensem de toto isto negotio date sunt. Tertio obijciunt factum, seu Stephani papæ seu Sergii, quod nobis minimè tuendum, sed potius maximè detestandum; unde illud referens Luitprandus Ticinensis diaconus, lib. 4 Hist., cap. 8, reprobandum ex eo censet, « quoniam, et hi qui à Judâ, hominibus nostri proditore, ante prodicionem, salutem seu benedictionem apostolorum susceperunt, eâ post prodicionem propriæ corporis suspensionem minimè sunt privati, nisi quos improbi forte defœderant apostolica benedictio siquidem quæ à ministris Christi impenditur, non per eum qui videtur, sed qui non videtur, sacerdotem infunditur; neque enim qui rigat est aliquid, neque qui plantat, sed qui incrementum dat Deus, 1 Cor. 8. » Pergit etiam idem auctor ostendere quantæ pietatis religionisque fuerit Formosus papa, adeò ut etiam miraculis inclaruerit, ut appareat quanta injuria tum ipsi, tum religioni illata sit, dum et corpus ejus inanime malè tractatum, et ordinati ab ipso iterum ordinati fuerunt, quasi perperam ab eo primùm ordinati fuissent; certum est autem pontifices istos Stephanum VII et Sergium factione Adelberti marchionis Tusculani intrusos fuisse, et violenter pontificiam sedem invasisse; itaque nihil mirum, si malè partâ dignitate malè usi, novas ordinationes, odio et furore in Formosum papam pereiti, superinduxerint, quod non errorem in ipso, sed violentiam tyrannicam esse voluisse, scribit Baronius, tomo 10, ad annum 897, num. 2. Addiderim ego, si quis error in fide fuerit, cum pontificum istorum menti insedissem, sed non usitato Pontificum Romanorum decernendi more, non sedatis animis atque compositis, non deliberatione maturâ procedente fuisse decretum: nam synodus illa, cum coegit Stephanus VII, factiosorum hominum et facinorosorum synodus fuit, ad quam si timore conscientie accesserint, eorum aliqui inviti accesserunt, alii ut potuere reclamârunt. Etenim refert Sigebertus execrandum illud facinus, reclamantibus qui aderant, perpetratum; et in Actis Romanæ synodi, sub Joanne IX legitimo pontifice habitæ, in quo reordinationes illæ damnatæ et de cætero vetitæ, legimus episcopos, presbyteros et reliquos clericos, qui eidem synodo adfuerant, veniam petisse, confessosque fuisse se terroris metu ac formidine coactos interfuisse.

XIX. Argumenta secundæ classis his multò inferiora et imbecilliora videntur, in iisque dissolvendis Augustinus, Algerus, et Petrus Damiani non inutilem operam collocârunt. Scripturæ quidem adducta testimonia à Donatistis sic ab Augustino soluta sunt, ut nihil addendum super sit. De iisque à nobis propugnata sunt sententia nostra aperienda est: Ecclesiastici quidem in prior ista locus, cap. 51, *Ubi inquit quis ministrat?* hoc sensu commodè explicari potest, ut immundo auctoritate propriâ quidquam sanctificandi potestas adimatur, non autem ut immundo ministro Sacramenti, quod à Christo institutum est, conferendi potestas auferatur. Licet enim immundus sit qui Sacramentum ministrat, quia tamen hujus minister est qui

dicat, Exod. 34 : *Ego Domine qui sanctifico eos, sanctitatem quam non habet dare poterit, nec ipsius indignitas obest, quoniam per Sacramenta ab ipso collata, inerrantia gratie fecunditas, à Christo carnalium iustitiarum, et sanctitatis atque innocentie potentia, promissa est. Similiter quoque verba ista quae pariter in Ecclesiastico habentur, in eod. cap., et fortis à Donatistis decantata sunt, *qui baptizatur à mortuo, quid profecti lavatio ejus? nec adhibet ab ipso preferantur, nec veritate intelliguntur*; nam et textum mutilabant, et addidit rimum quo tantum affingebant; textus etiam integer sic habet. *Qui baptizatur à mortuo, et iterum tuus est enim, quod profecti lavatio* justus cujus sensus est, et qui à Christo qui mortuum tetigerit baptizatus fuerit, nihil lotione istam profectum se, et iterum mortuum tangat; in quo alludit textus iste ad antiquae legis ritum, in qua nempe immundus censelatur, qui mortuum tetigisset; quam legalem immunditiam lotione expiari opus erat, tollisque repeti, quoties post lotionem lotum mortuus iterum tangeretur, ut explicat Gregorius Magnus, Gelasius Arelatensis et alii; quibus tandem verbis alias interpretationes applicat Augustinus, ut quod per mortuum idolum significetur, in cujus veneratione si quis baptizatur, nihil lotio ista profutura sit, aut quod per mortuos peccatores intelligantur, quibus si quis similis sit, nihil ei Baptismus ad salutem prosit; si autem corde vero ad Deum convertatur, Baptismi gratia non à ministro peccatore, sed à Christo Deo vero et vivo, Sacramenti auctore, consequatur. Denique verba ista Davidica, psalm. 140 : *Oleum peccatoris non impinguet caput meum*, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, et alii communiter Patres, de adulatione interpretantur, quae peccatoris oleum dicitur, quo superbi inungi cupiunt, quod clarè ex ipsa serie verborum quo habentur in dicto psalmo ostendit Augustinus contra Petilianum his verbis, lib. 2, cap. cit. : « Quid ergo, inquires, dixit David? quid me interrogas? ipsum interroga; superiori versu tibi responderet : *Exaudivit me*, inquit, *justus in misericordiâ, et arguet me; oleum autem peccatoris non impinguabit caput meum* : quid planius? quid apertius? malim, inquit, me misericordie obijuratione sanari, quam blanda adulatione, tanquam mihi caput ungatur, decipi atque perverti. Sub aliis verbis ipsa sententia est, alibi Scripturarum (forte scripta) : *Meliora sunt oscula timet, quam voluntaria oscula inimici*, Proverb. 27. »*

XX. Patrum testimonia pari facilitate solvuntur. Clemens Alexandrinus eos solùm veros sacerdotes esse dixit qui purè viverent, quia li soli sacerdotii meritum cum dignitate conjunctum habent; ceteri tamen sacerdotii potestate non carent, licet dignitatem indignitate suâ polluant, et perfectissimum statum pravis actionibus contaminent. Falsos quoque sacerdotes dixere Justinus et Gregorius Nazianzenus, qui sanctitatem habitu, statu, professione mentiuntur, quorum vita professioni non respondet, quorum actiones sacerdotii dignitas redarguit; eodemque modo interpretandus Hieronymus, ne alioqui sibi ipsi

allic in locis contradicant; eodem, inquam, modo interpretandus, et semper sacerdoti ad recipiendus Eucharistiam fructus dignitatem tantum addere constituit, et peritiam potestatem vitium tunc oportet, ut interpretentur Filii in 1.º. Homo qui verba, quod in canonem collata sunt. Et dicit Leo Magnus, cum in Ecclesia hoc accipiendi ratio consideranda, aut vera Dei sacrificia, cum in eorum processione naturae verum non tantum existeret, sed de incarnationis fide exprimitur est, quae, juxta interpretationem eandem, dicitur, in eum. in Ecclesia 1.º, q. 1.º, *prohibet ut baptizetur per Sacramenta, et lotum extolatur*, et exarbitrio non donatist affirmat, non autem quantum ad eorum valorem, et quomodo illis vel illis conferendi potestatem; nec mirum quod Patres durioribus verbis utantur, quibus potestatem sacrificandi et Sacramenta ministrandi indignis adimere videantur; cum et in jure usitatissimum sit ut fieri non possit, ut quod tunc crimine fieri nequit, et si omni modo laboretur, cui hoc natura non repugnat, repugnet tamen, quod jure nunquam fit, quantum de facto contingat.

XXI. Neque verò dissimili modo explicandae sunt objectiones illae quas in tertiam classem rejecimus : primò quidem apostolorum Canon, quo episcopus aut presbyter, qui haereticorum Baptisma aut sacrificium probaverint, deponi jubentur, de haereticis istis debet intelligi, qui veram Sacramenti formam nequaquam servabant; non enim haereticos istos qui apostolorum temporibus exarserant, formam Baptismi catholicam retinuisse, ex ipso Clemente apostolico-rum canonum relatore conicitur; alibi enim agens de Baptismo, cumque ab haereticis infamibus datum non recipiendum docens, eundem à probatis sacerdotibus collatum, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti collatum, admittendum affirmat, in quo probatos sacerdotes haereticis videtur opponere, quasi illi in nomine divinarum personarum baptizarent, hi verò non baptizarent; idque maximè de primis illis haereticis, Alexandro, Cerinto, Ebione, et aliis eorum sequacibus credibile est, qui cum Ecclesiam ad Judaismum vellent pertrahere, probabile est eos catholicos Ecclesiae ritus minimè observasse; concilium verò Laodicense nihil aliud vult quam haereticorum sacrificia ac Sacramenta, nec ipsis, nec aliis, qui eis scienter, postquam ab Ecclesiâ præcisi sunt, communicant, utilia, sed potius noxia esse; quippe cum ab haereticis sine crimine, scienter et absque necessitate Sacramenta accipi non possint, à quorum communione praesertim in sacris ministeriis recedere praecipimur, ne ipsorum contagione polluiamur, aut falsae eorum doctrinae adherere videamur. Athanasius quoque non negat Sacramentum ab Arianis datum validum esse, cum potius dicat Arianos in magno periculo versari amittendi Baptismi integritatem et veritatem; quibus verbis satis ostendit se non existimare Baptismum ab haereticis collatum eo titulo nullum esse; sed periculum esse ne is qui ab Arianis collatus sit, quia de divinitate Filii sentiant, aliâ ratione nullus

sit, si nempe trium personarum in Baptismate conferendo mentionem ipsi non faciant. Eodem quoque Gregorii Nazianzeni mens est, qui non negat ab hæreticis collata Sacramenta valida esse, sed ab iis indignè attingi divina mysteria affirmat; et casu necessitatis excepto ab iisdem scienter recipienda ipsa vetat, cum in sacram cum hæreticis societatem coire nunquam concessum sit. Innocentius quoque I eo sensu apud hæreticos solum Baptisma ratum esse docuit, quòd eis solum inter laicos baptizatos locum relinqui vellet, nec ad superiorem clericorum ordinem eos evehi permetteret; quod etiam iis argumentis confirmat, quia cum ad eam convertuntur, tamquam imperfecti et Spiritus sancti plenitudine carentes admittuntur, et penitentium loco habentur, idè què, cum ordo clericorum sit duntaxat perfectorum, et ab eo penitentes arceantur, qui ab hæresi ad catholicam fidem convertuntur, non censentur idonei qui clericorum gradum dignitatemque retineant, eodem nempe jure quo Cyprianus, Cornelius, Petrus Alexandrinus, et alii ex antiquioribus lapsos clericos laicorum solum ordini, non clericorum restituendos esse censuerunt. Hieronymum, in cap. 6 Amos et aliis locis, sic interpretatur Algerus, lib. 5 de Sacram. altaris, c. 12, ut eum humano more locutum dicat, non quòd *Deus sancta sua improbet, sed quòd eorum propitiationem non recipiat*, quæ ab hæreticis offeruntur, quia nempe et in eorum consecratione atque administratione ab hæreticis peccatur, et ab iis quoque crimen committitur, qui eorum communione maculantur. Difficilius fortè in rectum sensum explicari posse videbitur, quod ait Pelagius, non esse corpus Christi, quod schismaticus conficit; quod quidem inter Epistolas Pelagii I aut II à nobis minime reperiuntur: id ipsum tamen non ita intelligendum esse exponit prædicto loco Algerus, « quasi corpus Christi essentialiter verum in Sacramento non conficiat, sed quia, cum in altari Ecclesie incorporalis et consacramentalis sit Christo, universum corpus Christi, caput scilicet cum membris, non conficit, qui cum extra Ecclesiam sit, seipsum Christo et Ecclesie in utriusque Sacramento non unit; cum enim altaris sacrificium, signando ipsius Ecclesie et Christi unitatem, universi corporis Christi sit Sacramentum, non conficitur ibi Christus ubi non conficitur universus; et idè non fit ibi Eucharistia, ubi unitatis totius dominici corporis non administratur gratia. Unde Augustinus: Hæretici quærunt divisionem, cum panis iste indicet unitatem; et alibi: Qui accipit mysterium unitatis, et non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se; nec Christus igitur, nec Spiritus sanctus apud eos est per gratiam, qui tamen ubique est per essentiam. » S. quoque Leonis testimonio similiter respondeo, eum dum apud hæreticos Dioscori Alexandrini erroribus defecisse divinorum mysteriorum lumen, splendorem atque gratiam significat, nihil aliud intendere quàm illicitè ab iis Sacramenta administrari, illicitè accipi; nec reman-

sisse apud ipsos licitam ministerii sacerdotalis executionem, quibus tamen sacerdotalem characterem Ordinisque potestatem indelebiter affixam esse non diffitetur. Denique, ut cum toties citato Algero concludam: « Si quæ alia à sanctis contra Sacramenta hæreticorum ceu detestabiliter dicta reperiuntur, non ita exponenda sunt, ut veritatem vel sanctitatem Sacramentorum, cum omnia omnino Christi sunt, improbent, sed in malitiam et damnationem illorum qui illicitè usurpant, redudent. » Etenim, ut hoc etiam ex ipsius mente adjungamus, cum Sacramenta sumi possint vel in se, ut sunt signa sacra à Christo instituta, vel ut ad suscipientem aut ministrantem referuntur; in se quidem sancta semper et veneranda remanent, sive ab hæreticis suscipiantur, sive ministrantur; ut verò sunt opera mali ministri conferentis, aut cujusvis indignè suscipientis, nec sanctitatem habent, nec laudem, nec venerationem merentur, sed eorum sunt crimina, qui vel illicitè administratione, vel susceptione, mysteriorum Christi audent violare sanctitatem.

SECTIO QUARTA.

DE SUSCIPIENTE SACRAM ORDINATIONEM, SEU DE EJUS SUBJECTO.

CAPUT PRIMUM.

DE NATURA ET STATU SUSCIPIENTIS SACRAM ORDINATIONEM.

§ I. Solos homines ordinationis capaces esse.

I. Non est hujus nostri instituti singulas suscipientis sacram ordinationem qualitates ac condiciones persequi; fusior hæc de re dabitur disputandi locus, dum ex professo de ætate et qualitate ordinandorum disseremus; hic ergo duntaxat eas subjecti sacre ordinationis condiciones recensere volumus, quæ ad sacre ordinationis substantiam necessariæ sunt, non ad licitam duntaxat et legitimam ejus susceptionem; nisi fortè obiter quasdam ejusmodi condiciones recenseamus, non ut eas ad ordinationis valorem necessarias esse confirmemus, sed ut refellamus.

II. Primum ergo solis hominibus sacerdotium Scripturæ sacre, concilia, Ecclesie traditio, attribuunt. Legantur evangelici codices; nullus nisi hominibus hæc verba dicta reperiuntur, Joan. 20: *Quorum remisistis, etc.*; Luc. 22: *Hoc facite in meam commemorationem*; Matth. ult.: *Itè, baptizate, docete omnes gentes, baptizantes in nomine Patris, etc.* Legantur apostolorum canonicæ Epistolæ: hujus veritatis assertor præ cæteris videbitur esse B. Paulus. Nunc enim eam apertè ad Ephesios scribens attestatur, cap. 4, dum verba ista, quæ de Christo canuntur à Davide, Psal. 67: *Ascendens in altum captivum duxit captivitatem, dedit dona hominibus*, de sacre ordinationis donis interpretatur dicens: *Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò evangelistas, alios autem pastores et doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi: autis dona dedit à Christo* sed quæ? Docuit te Apo-

stolus dona ista, dona esse prophetie, pastoratûs, doctoratûs, quæ omnia per sacram ordinationem conferuntur; quibus autem dederit, etiam ostendit, puta hominibus, de quibus etiam intelligi debet, dùm ibidem ait: *Undeque autem nostrum* (id est, hominum ad dignitatem ecclesiasticam vocatorum) *data est gratia secundum mensuram donationis Christi.* Clariùs et apertius idem Paulus, Epistolâ ad Hebræos, cap. 5: *Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis; qui condolere possit iis qui ignorant et errant: quoniam et ipse circumdatus est infirmitate: et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam et pro semetipso offerre pro peccatis.* Non frustra Paulus ex hominibus assumptum dixit pontificem, ut solis hominibus sacerdotii ostenderet concessam esse à Deo dignitatem: nec frustra pontificem infirmum, peccato atque errori obnoxium, et suis atque aliorum infirmitatibus condolentem descripsit, ut solùm hominem, eumque viatorem, qui et in peccatum labi et per pœnitentiam ad Deum reverti potest, à Deo selectum sacerdotem ostenderet. Solis quoque hominibus à Petro dictum est, 1 Epist., 5: *Seniores qui in vobis sunt obsecro, etc.: pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum, neque turpis lucri gratiâ, sed voluntariè, neque ut dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo, et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis gloriæ coronam.* Seniorum nomen, itemque coactionis et lucri mentio, boni exempli commendatio, gloriæ promissio, aliaque quæ in iis verbis notari possunt, manifestè ostendunt de solis hæc hominibus dici, quibus pascendi officium conveniat. Solis Jacobus hominibus Sacramenti extremæ Unctionis ministerium commendavit, dùm ait, cap. 5: *Infirmum quis ex vobis? inducat presbyteros.* Denique nullum in totâ Scripturâ sacri Ordinis ministerium aliis quàm hominibus commendatum ac tributum est.

III. Concilia similiter de hominibus solùm loquuntur, iisque in viâ constitutis, dùm de sacræ ordinationis suscipientium conditione, de ordinibus initiatorum et ministeriis, de Sacramentorum omnium ministris loquuntur; Patres quoque et reliqui doctores solis hominibus eandem sacerdotii dignitatem attribuunt. Eadem Ecclesiæ traditio est, quæ Christi institutionem ostendit. Ratio etiam clarè id convincit; solis enim hominibus animâ et corpore constantibus manus imponi possunt, vel instrumenta ordinis tradi, quibus ritibus sacra ordinatio confertur: solis ipsis verborum vitalis prolatio convenit, in quibus sacerdotii ministerium et Sacramentorum forma consistit: proindeque soli ipsi sicut Sacramentorum dispensandorum capaces sunt, ita et sacræ ordinationis suscipiendæ.

§ 2. *Angelos non esse capaces ordinationis, nec officiorum Ordinis.*

IV. Primò ergo à sacrâ ordinatione suscipiendâ, sacrorumque ordinum officiis excluduntur angeli, qui

nec sacerdotii habent dignitatem, nec ejusdem, ex ordinaria Dei lege, obire possunt functiones. Cujus institutionis Christi non contemnendæ probari possunt rationes: quas ex eo desumes quod Christus Dominus, ut esset nobis Pontifex et Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, *usquam*, ut habet Apostolus, ad Hebr. 2, *ang-los, sed semen Abrahæ apprehendit: unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret et fidelis ad Deum, ut repropitiaret delicta populi*; ex quo D. Pauli testimonio tres rationes sumi possunt. Prima, quia Christus auctor et exemplar nostri sacerdotii, ut sacerdos fieret, homo factus est: multo ergo magis homines esse debent, qui ad sacerdotium assumuntur, quod sacerdotii Christi imitatio quædam est ac participatio; altera, quia sacerdos fratribus suis, pro quibus sacerdotii munere fungitur, assimilari debet, et, ut alio loco jam citato docuit Paulus, ad Hebr. 5, ex hominibus debet eligi, qui pro hominibus ad sacrificandum constituitur: per sacerdotium enim caput constituitur eorum pro quibus sacerdotium suscipit; indecens autem est ut heterogeneum membris caput imponatur; verbi gratiâ, menstruo haberi solet, si humanis partibus non humanum caput aptetur; vel, ut ait Horatius:

Humano capiti cervicem pictor equinam

Jungere si velit, et varias inducere formas

Quàm consentaneum autem est, ut quia soli homines sacrificiis externis ac patentibus Deum colunt, soli sensibilibus elementis purgantur, soli visibilibus signis inter se quâdam religionis societate colligantur, soli sacerdotibus subduntur, qui exterioribus mediis à Deo institutis gratiam ipsis influunt, soli exteriori doctrinæ illuminatione et illustratione indigent, ductores iidem habeant pariter visibiles, ejusdem naturæ, sed dissimilis gratiæ, quorum verbis sanctificentur, monitis instruantur, moveantur exemplis. Tertia, quia similes quoque nobis habere debemus sacerdotes, ut ejusdem naturæ conditione ad humanis infirmitatibus condolendum ac compatiendum inducantur, humanisque miseriis misericorditer indulgeant: quod et Paulus supra citatus confirmat, ad Hebr. 5, dùm sacerdotem peccatis et erroribus condolare vult, *quoniam et ipse circumdatus est infirmitate*, egetque quotidie sacrificiis quibus sua etiam peccata expiet. Item, ad Hebr. 7: *Lex quidem constituit homines sacerdotes infirmitatem habentes; sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in æternum perfectum.* Absit ergo, ut angelus sacerdos hominum constitueretur! nam, ut ait Chrysostomus, hom. 69, in Petrum et Eliam, tom. 1: *Si angelus sacerdos fuisset, et aliquem stuprum inferentem invenisset, statim eum de medio sustulisset, cùm ipse huic libidini subjectus non esset: si angelus potestatem sacerdotalem accepisset, peccantes homines non doceret, sed in iram mortiferam concitatus repente illos perderet, propterea quòd talis non esset, etc.*

V. Unum tamen ex D. Thomâ hic notandum est: esto nempe juxta ordinariam Dei legem nequeant angeli Sacramenta ministrare, quia sacræ ordinationis

sunt incapaces, nihilominus Deum, qui virtutem suam Sacramentis minimè alligavit, nec eandem ministris suis addixisse; quasi verò non possit angelis Sacramenta ministrandi auctoritatem tribuere, aut per eos gratiæ suæ eosdem quos per homines operatur effectus influere. Unde infert rata esse habenda quæcumque à bonis angelis (qui scilicet nec illicita præsumunt, nec falsa nuntiant) Sacramenta vel sacramentalia perficiuntur, cujusmodi sunt templorum consecrationes, quorum plurima angelico ministerio divino cultui dicata creduntur: è contra autem quia mali angeli spiritus sunt mendacii, et religionis simiæ, ideò si quod ab iis sacramentale ministerium exhiberetur, pro rato habendum non esse confirmat. Prior pars hujus responsionis confirmatur: etenim refert Nicephorus Amphilochium Ieonii episcopum mysticè et arcanè benedictione ab angelis à Deo missis consecratum fuisse, ejusque consecrationem ab angelis factam, cum postea Ieonii antistes electus fuisset, episcopos qui eum ordinaturi accesserant, ratam priorem ab angelis factam ordinationem habuisse, nec aliam superinducere ausos, ipsum verò prius salutatum ad officia sacerdotalia admisisse.

§ 5. *Animas separatas ordinationis similiter et functionum ordinum incapaces esse, morte item finire jurisdictionem.*

VI. Præterea excluduntur à sacrâ ordinatione animæ separatæ: cum enim anima cujusque non sit homo, sed pars hominis; solus autem homo sacerdotii tam suscipiendi quàm exercendi capax sit, anima à corpore separata sacerdotii quoque tam recipiendi quàm obeundi incapax erit: quomodo verò separata à corpore anima sacris initiaretur Ordinibus, quæ nec impositioni manuum subjici, nec tradenda in ordinatione instrumenta recipere potest, cum sit spiritalis et incorporea? quomodo sacerdotii munia obiret, quæ nec vocem ullam vitaliter proferre, nec quidpiam vitaliter movere potest, quod tamen ad sacerdotii functiones spectat? cui usui esse posset collatum animæ separatæ sacerdotium, quod cum ad hominum visibile regimen institutum sit, visibilia exigit subjecta, ut ii solum dici possint sacerdotes, qui agnosci queant à populo christiano tanquàm duces, sintque in spiritualibus visibiles ejus rectores, qui et sensibile ministerium exercent, et visibilem ducatum præbeant, et exteriori ministerio interiorum gratiam largiantur?

VII. Itaque per separationem quoque animæ à corpore quamvis character in ordinatione collatus minimè deleatur, nec haustus à divino lumine, qui in animâ resplendet, sacerdotii fulgor extinguatur, sacerdotii tamen dignitati detrahitur, regiminis auctoritas evacuatur, in alium jurisdictio transfertur: sicut enim nuptiis carnalibus, secundum D. Paulum, 1 Cor. 7, *mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit; quòd si dormierit vir ejus, liberata est à lege: cui autem vult nubat, tantum in Domino*; ita Ecclesia, vivente suo pastore, nec alium superinducere, nec eum à se abjicere potest: eo verò mortuo, soluta est ab illius lege, liberata à præstitâ ei fide, nihilque amplius ob-

stat quominus alium in Domino salutarem consequatur pastorem. Morte itaque sancita inter vivos pacta dirimuntur, et contracti inter Ecclesiam et sacerdotem conjugii vincula dissolvuntur. Solus Christus Dominus est cujus sacerdotium æterni Patris juramento sanctum æternum mansurum est; nam, ut argumentatur D. Paulus, ad Heb. 7, *Alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quòd morte prohiberentur permanere: hic autem eo quòd manet in æternum, semper æternum habet sacerdotium; unde et salvare potest in perpetuum accedentes per semetipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro nobis. Itaque, Daniel. 8: Potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur.* Sacerdotium ejus sacerdotium æternum, cujus cæteri vicarii sunt, non successores, ministri, non hæredes. Sic nos, inquit Apostolus, 1 Cor. 4, *existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei*; et alibi, 2 Cor. 5: *Pro Christo legatione fungimur*: unde ipse est qui Sacramenta sanctificat divinamque ipsis virtutem impertitur; ipse est qui suscipientibus dat gratiam, ministrantibus auctoritatem largitur: quò fit ut non Pauli, non Cephæ Sacramenta dicenda sint, sed Christi, qui principalis est sacerdos et sacerdotum princeps. Aliorum autem quorumcumque sacerdotium morte finitur, novisque duntaxat in locum ipsorum succedentibus propagatur. Itaque si quis sacerdotum è mortuis suscitaretur ad hanc vitam, eum dignitate, honore, cathedrâ, jurisdictione, quibus cum viveret fruebatur, spoliandum haud dubiè debemus credere; aliàs enim, verbi gratiâ, ejusdem episcopatus duo episcopi, Ecclesiæ universæ duo simul summi pontifices extarent, si quis ex ipsis Dei voluntate ad vitam vocaretur, quod instituto à Christo cum particularis, tum universalis Ecclesiæ statui repugnat.

§ 4. *Objectiones in contrarium refelluntur.*

VIII. Neque verò quemquam in contrarium moveat, quòd Patres aliqui episcopos apostolorum vicarios dixerint, quòd Clemens, verbi gratiâ, *episcopos vicem apostolorum gerere* scribat, epist. 1; quòd Cyprianus, epistolâ 69 ad Florentinum Pupianum, præpositos Ecclesiæ *apostolis vicariâ ordinatione succedere* affirmet; quòd Urbanus II, dist. 68, c. *Quorum vices, apostolorum vices in Ecclesiâ habere* episcopos asseveret: neque enim aliud ii Patres volunt quàm quod ipsi, quàm quod cæteri intendunt, dum episcopos apostolorum vocant successores. Nolim Anacletum, Hieronymum, Chrysostomum, Augustinum, Gregorium I, Damascenum aliosque innumeros referre, qui non vicarios, sed successores apostolorum vocant episcopos, in locum nempe eorum decedentium successores atque substitutos. Placet verò eorundem, quos interpretamur, testimonia proferre. Clemens, de Apostolis, epist. 2, hæc habet: *Ipsis quoque decedentibus, in locum eorum successerunt episcopi.* Cyprianus, epistolâ 45 ad Cornelium: *Hoc enim vel maximè, frater, et laboramus et laborare debemus, ut unitatem à Domino et per apostolos nobis successoribus traditam quantum possumus obtinere curemus.* Urbanus II, apud eundem Gratia;

num, ex Augustinosatis superque suam mentem ostendit, dum filius qui Ecclesie pro Patribus nati sunt episcopos interpretatur, qui pro apostolis et in apostolorum sedibus collocati sunt, eorumque loco eam tñti.

IX. Pari quoque ratione interpretari debemus quod de cœnensis pontificibus dictum legimus, eos nō esse Petri vicarios esse, id est, successores; nam successores eos esse Petri antiqui scriptores clari, indignant. Anacletus, Irenæus, Tertullianus, Firmilianus, epistolâ ad Cyprianum, Optatus Milevitanus, Augustinus, Crisostomus, Leo Magnus, et alii plures; quamvis alii Petri, ut jam docuimus, vicarios dixerint, quâ nōnne phrasi usi sunt episcopi Tarracennensis provincie ad Hilarem papam, Gelasius in Commitorio, Symmachus papa, Eusebius Ticiensis diaconus, Amator episcopus epistolâ ad Sylvium summum pontificem, Gregorius Magnus, Bonifacius archiepiscopus Moguntinus, Gregorius IV, Nicolaus I, Adrianus I, summi pontifices, Ludovicus Pius imperator, Gregorius VII papa, concilium quoddam Anglicanum habitum circa annum 1072, D. Bernardus et alii. Quo etiam nomine Joannem I, Leonem III, Adrianum I, Anastasius Bibliothecarius insignivit, cui non absimile est quod concilium Ticiense circa annum 876 Romanos pontifices *Petri et Pauli vicarios* nuncupavit: nec absque ratione id factum. Licet enim summi pontifices spectatâ eorum dignitate et auctoritate minùs propriè vicarii D. Petri quàm successores dici debeant, nihilominùs minorem aliquando titulum sapientissimi ac modestissimi pontifices habere maluerunt, ne si se successores Petri dicerent, ei cui se comparare non audebant dignitate quodammodò æquarent; neque tamen arrogantiae accusandi sunt, qui successorum D. Petri titulum sibi sumpserunt, aut tribui passi sunt; nam sicut modestiæ laudem consequuntur, qui debitos sibi titulos respuunt, ita immodestiæ non accusandi, qui admittunt.

X. Addo in honorem quoque D. Petri et cathedræ pontificiæ, pro ejus splendore et Ecclesiæ universæ salute invigilare credendus est D. Petrus, ejus patrocinio ac precibus Ecclesia hæc etiam temporibus juvatur ac munitur, ejus fidem constanter amplectitur, summos pontifices à quibusdam Petri vicarios, non successores, D. Petrum Ecclesiæ etiamnum præsidere dici. Sic enim Petrus Ravennas, epistolâ ad Eutychen, tom. 2 Conc. Bini, parte 1, inter epist. præambul. ad conc. Chalced., quâ eum ad resipiscentiam hortatur: *In omnibus, inquit, hortor te, frater honorabilis, ut his quæ à beatissimo papâ Romæ civitatis scripta sunt, obedienter attendas, quoniam B. Petrus, qui in propriâ sede et vivit et præsidet, præstat quærentibus fidei veritatem, etc.* Sic etiam Dometius, episcopus Prasiados, in sextâ synode Constantinopolitanâ, act. 8, sententiam suam circa epistolas ab Agathone papâ ad imperatorem Constantinum directas in hæc verba tulisse fertur: « Suggestiones directas à patre nostro Agathone sanctissimo, archiepiscopo apostolicæ et principalis sedis antiquæ Romæ, ad coronatum à Deo, et magnum, victorem, imperatorem.

Imprimi ex Spiritu sancto dictatis, per eos sancti ac beatiissimi principes agyptolorum Petri, et digno prædicti beati summi pape Agathonis scriptis, suscipio et amplector. » Credebant itaque antiqui isti Patres prædicto esse Romano pontifici maximum à D. Petri prædium præsidium, Ecclesiamque christianam ejusdem apud Deum favore ac benevolentia prope dirigî; eodem tere modo, sed prudentiore consilio, quam quo Alexandri Macedonis duces, ejus delinquenti cadavere in medio posito, de partitione imperii consilia dabant, rati Alexandrum consilio præstaturum, ejusque nominis ac simulacri, seu cadaveris auspiciis omnia melius cesserura; quam etiam ob causam dâ a regis nomine abstinuerunt; ita successoribus Petri vicariorum nomen placuit, non quòd ullam ampliùs eum in homines in his terris degentes jurisdictionem habere crederent, sed quòd preces ejus apud Deum multum pro Ecclesiæ salutarî regimine valere confiderent: sciebant enim sanctos immortalitate fruente pro mortalibus precibus apud Deum quotidie agere, iisque prodesse, sed pastorum auctoritate ac curâ mortalibus immortales non præesse.

§ 3. *Qui à mortuis suscitantur ad vitam mortalem, ordinari possunt; qui ad mortalem, characterem retinent, sed non liberam Ordinis functionum exercendarum habent facultatem.*

XI. Atverò certum est eos qui fatis cesserunt, si hujus lucis usurâ (Deo ita permittente) frui incipiant, ordinibus sacris initiari posse, ut constare potest exemplis S. Lazari, qui primus Massiliensium episcopus constitutus est, postquàm eum Christus à mortuis suscitasset, et Renati celeberrimi Andegavensis antistitis; nec eâ de re dubium ullum moveri potest; quidni enim sacerdotii prærogativâ gaudere possint qui eodem quo cæteri statu vitæ restituuntur, quos mortalis corporis sarcina iterum gravat, quos hujus vitæ pericula iterum circumstant, qui eâdem quâ antea infirmitate circumdati resurgunt? Minùs autem certum est, sed tamen certum est, eum qui cùm viveret ordinibus initiatus erat, mortemque postea obiit, si iterum ad vitam moriturus revocetur, ordinum susceptorum obire posse eadem quæ antea ministeria, et potestate Ordinis quam habebat gavisurum, et ordinationem reiterari non debere, ejus characteri indelebili firmiterque animæ insidenti injuria fieret, si alius ei superinduceretur, vel sacrilega foret posterior ordinatio, ac mutila, si nullum novum characterem imprimeret.

XII. Controvertitur autem et in dubium revocatur utrùm animæ beatorum (nam de animabus damnatorum vix movetur quæstio) eorum nempe qui in hac vitâ sacris ordinibus initiati sunt, resumptis corporibus suis gloriosis, eorum ordinum ministeria exercere possint; id censere videntur D. Thomas, et ex discipulis ejus Sotus, et alii, quamvis D. Thomam aliter explicet Coninck, et Sotum pariter interpretari aliter possemus. Sed quoquo modo intelligantur, longè verius et probabilius est, nec ipsos beatos, qui sacerdotio in hac vitâ functi sunt, resumptis corporibus, ordinum susceptorum officia exequi posse: tum

quod D. Paulus locis à nobis superius citatis docet ceterorum præter Christum sacerdotium morte finire; quod, quamvis de sacerdotibus novæ legis ex professo ab ipso dictum sit, ex ejus tamen rationatione, et totâ orationis serie ad omnes ordinis sacerdotes extenditur; tum quod sicut in illis cunctis Sacramentis pro viatoribus, quibus illis præbent, ita et viatoribus Christus eorum peccata, et namque potestatem concessisse credendus est: tum quod nulla ratio est cur beati hanc potestatem retineant, nec reficiantur damna; sicut enim in illis Character sacerdotialis romanæ ad ignominiam, in illis perseverat ad augmentum et gloriam; damnatus autem integram Ordinis potestatem habere, eamque ad praxim revocare posse minus recipit in dubio: num quia Christi corpus consecrare poterunt qui à Christo aeternam separationem plectuntur? Num sacerdotes alios, verbi gratiâ, damnatos ordinare ipsi poterunt? num à peccatis absolvere? num baptizare? Hæc omnia Ecclesie sunt militantis officia, non triumphantis, multo minus eorum qui ab omni Ecclesiâ æternum præcisi, nullâ cum eâ aut fidei, aut ministerii, aut status societate conjuncti sunt. Nulla tamen ex eo divine auctoritatis prejudicium facimus, ut sicut Sacramentis virtutem suam Deus non alligavit, ita nec ministris; ideoque, quod supra de beatis angelis diximus, et de damnatis, horum videlicet, si quæ præsumant attingere, rata non esse habenda Sacramenta, illorum verò piè credenda; idem et de hominibus beatis ac damnatis videtur dicendum, quia sicut priorum testimonium fallax, et voluntas mala præsumitur, ita posteriorum certum testimonium, erga nos pius affectus, maxima erga res sacras reverentia certò creduntur.

CAPUT II.

DE SEXU IDONEO SACRÆ ORDINATIONI.

§ 1. Apud ethnicos et hæreticos quasdam mulieres sacerdotissas fuisse.

I. Apud ethnicos mulieres aliquas sacerdotio insignitas et sacrificas fuisse, litterarum monumentis compertum habemus. Hunc morem apud Gallos et Germanos usitatissimum fuisse docet Tacitus; Cereri Eleusinae apud Græcos, Bonæ deæ apud Romanos mulieres sacrificasse lippis et tonsoribus notum est; error gentilium fuit, teste Clemente, deis feminis sacerdotes feminas eligere. Idem error quorundam hæreticorum mentem invasit: hunc enim Cataphrygibus errorem tribuit auctor Commentariorum in Epistolas D. Pauli, qui vulgò dicitur Ambrosius. Augustinus Pepuzianis, quos non tantum mulieres diaconissas, verum etiam sacerdotissas et episcopas creasse testatur; Epiphanius Quintilianis, Pepuzianis, Priscillianis, Artotyritis ac Cataphrygis; quæ nomina quibusdam confundere placet, ut ex iis una hæreticorum secta conflatur, eorum qui Montani dogmata sequerentur, quique adeò à Montano Montanistæ, à Priscillâ et Quintillâ mulieribus pseudoprophetissis, quas sibi Montana socias adsciverat, Quintilliani et Priscilliani, à loco è quo eorum pseudomagistri prodierant, Pepuziani; à Phrygiâ, in qua errores suos potissimum

disseminaverant, Cataphryges vel Cataphrygæ; ab infando tandem quod celebrabant sacrificio, ex pane videlicet et caseo, Artotyritis dicti fuerint: sed ut sit (nam Montanistarum varias sectas aliis nominibus expressas nobis innuit Tertullianus, cum nondum Montani ineptis dementatus esset), iis omnibus impiam istam observantiam creandi mulieres sacerdotissas placuisse in propatulo est, eademque suo tempore usitatissimam fuisse apud hæreticos testatur idem Tertullianus, c. 41 de Præscript., iis verbis: *Ipsæ mulieres hæreticæ quàm procaces, quæ ardent docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan et tingere!* etc. Idem quoque Gnosticos usurpasse tradit Irenæus. Idem feminam in Cappadociâ arreptitiam attentare ausam fuisse Firmilianus Cappadociæ episcopus testatur; de Collyridianis quoque refert Epiphanius mulieres apud ipsos uno anni die solenni et illustri sacrificium B. Virginis Mariæ offerre solitas fuisse; Acephalos tandem ad diaconi ministerium mulieres quasdam ordinasse ac promovisse referunt Sigebertus et Marianus Scotus; in quam sententiam videntur lapsi nostri temporis hæretici (quos omnium hæreseon pannos sibi aliquos assuere non puduit), dum nimirum Christianos omnes ejuscumque conditionis et sexus sacerdotes à Deo sanctificatos esse docent, nullumque aliud sacrificium admittunt quàm gratiarum actionis, precationum et laudum, quod cum ab omnibus exhiberi debeat, nullum apud viros sacerdotii prærogativam servant, nisi fortè, ut publicè reliquos doceant, quam etiam sæpè violant, cum mulieres quoque apud ipsos doctotus munus assumpsisse sciamus, eademque et de sacris disserere, et cum reliquis cantitare, in templis suis, ut vocant, nou sinant solùm, sed jubenant.

§ 2. Mulieres ordinari legi prohibuit, nec usquam in Ecclesiâ exhiberi receptum.

II. Refellit autem hic error primum ex D. Paulo, 1 Cor. 14: *Mulier, loquitur in ecclesiâ tacet, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut et lex dicit (Gen. 3); si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in ecclesiâ.* Item, 1 Tim. 2: *Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio: Adam enim primum formatus est, deinde Eva, et Adam non est seductus: mulier autem seducta in prævaricatione fuit. Denique ad Ephes. 5: Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino, quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ, ipse salvator corporis ejus; sed sicut Ecclesiâ subdita est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus.* Quæ quidem D. Pauli testimonia profert Epiphanius adversus Artotyritas; ex iisque varia argumenta divine huic legi confirmandæ idonea erui possunt: primum, quia nativo quodam pudore mulieres à docendo aliisque publicis functionibus, ejusmodi sunt sacerdotales, obeundis retinebantur: 1 Cor. 14, quod mulieres à sacerdotio arceret, statuisse Christus credendus est, utpote qui naturæ convenientiam, et rei decorum nôset, tanquàm

I. a Constat apost., c. 9. Alteram, quia mulieris sexus subjectionis est: vi mulieris caput est; sacerdos vero caput populi est, cui populus subicitur; mulier ergo sacerdotii incapax, quam Deus caput esse noluit; cui tantum adest ut populum subiceret, cum potius ipsa viro, Deo ita volente, subiecta sit. Unde recte Clementis Romani cum viri mulierisque conditionem pervertere intulit, qui, sacerdotio mulieri concesso, vatum mulieri subjecerit, non mulierem viro, eundemque qui hoc fecerit, ordinem in edificatione mundi præscriptum violare, quod in Ecclesie capite constituendo, relicto naturali capite, ad extremum corpus descenderit: cum mulier corpus viri sit, ex eodem ejus fabricatum eique subiectum, à quo separatum est ad procreationem liberorum, cum in eam Deus viro ab initio dominationem tribuerit, ac principatum; hinc etiam Tertullianus, de Virginibus velandis, cap. 5, *necessitatem humilitatis* femineo sexui ex conditione sua necessariò annexam docuit, quã proinde à quacumque feminã sive muliere, sive virgine sacerdotalis officii sortem excluderet. Tertium, quia cum viri creatio mulieris productionem præcesserit, peccatum mulieris peccato viri prius fuerit, eique occasionem dederit, inconsultò Deus egisse videretur, si ei per sacerdotium ductum ad pietatem instillandam concessisset, quæ posterior creata, prior in peccatum incidit, virumque suum in peccati foveam præcipientem traxit. Quartum, quia Christus Ecclesie sponsus ac maritus, sacerdotii nostri exemplar est et perfecta idea, à quã multum descisceret quæ Ecclesie sponsa, non sponsus diceretur, quæ viri officium in Ecclesiam sibi commissam in ejus regimine, protectione, ditione et procurandã immissione divini Verbi seminis fecunditate, sacerdotii partes sustinens deberet exhibere. Pensanda etiam hæc verba ex Actibus apostolorum I; ubi enim in Jude locum aliquis sufficiens fuit, *Oportet, inquit, ex iis viris qui nobiscum sunt aliquem assumi; ex viris, inquam, non ex feminis*, ut femineum sexum ab apostolatu exclusum nosceremus.

III. Alio etiam ariete absurdam istam opinionem, et *πορνείαν τῶν ποιεῖν*, muliercularum furorem, seu *amentiam* (hoc enim eam nomine vocat) conentit S. Epiphanius, hæres. 59 sive 79, cap. 2 et 3, quia nempe nunquàm ex quo mundus conditus est, apud veræ religionis sectatores, sacerdotio functa est mulier, ac ne Eva quidem ipsa, quæ tametsi gravissimum delictum admisit, tam impium tamen facinus perpetrare nunquàm ausa est, sed nec ulla filiarum ejus; quanquàm et Abel Deo subinde sacra fecerit, et Cainus coram Domino sacrificia, minimè tamen grata, celebravit; hos verò secuti sunt Enoch, Noe, Melchisedech, Abraham, Isaac, Jacob, Levi, Moyses, Aaron, Aaronis filii et alii ex Levitarum propagine masculi descendentes. In novo quoque Testamento, si sacerdotium, inquit Epiphanius, mulieribus mandatum foret, aut canonicum quiddam in Ecclesia præstare liceret, nulli potius quàm Mariæ committi sacerdotis officium debuisset, cui tantus honor est habitus, ut gremio sinique suo regem omnium, ac cælestem

Deum, Deique Filium exciperet. Eadem Clementis Romani supra ratiocinatio est, quod si hactenus docendi munus nulli mulieri commissum fuit, nec jam committi debet; quod si à mulieribus baptizari liceret, Christus à matre suã baptizatus fuisset, non à Joanne; si docendi munus permitti potuisset, Mariæ permissum fuisset, et aliis mulieribus quæ ab initio cum ipso fuerant, ipsamque attentius audierant; hæc ergo sacerdotalia officia cum omnibus retro seculis tam in antiqua quam novã lege mulieribus vetita fuerint, nec Virgini ipsi Dei matri permessa, profectò rectè ex iis ostenditur nulli unquam mulieri sacerdotis officium permitti posse. Rectè ideo Tertullianus, lib. de velandis Virginibus, c. 8, *non permittitur mulieri in ecclesia legi, sed nec docere, nec tingere, nec offerre, nec ullius virilis muneris, medium sacerdotalis officii sortem sibi vindicare*.

IV. Huc etiam referre possumus Soteris papæ decretum, *ne monacha ullam pallam tractaret, neve thus in acerram poneret, dum sacrificia fierent* (1); concilii Carthaginensis IV canonem 99 et 100, *ne mulier quavis docta et sancta, coram viris in conventu docere, vel aliquas baptizare præsumat*; Bonifacii (in ejus Vita), *ne mulier vel monacha sacramentum pallam attraheret, aut thura contingeret*; Irænei quoque supra, Ambrosii, Epiphani, Augustini auctoritates, quibus inter hæreses dogma istud refertur, quo sacerdotalis dignitas vel officium mulieribus tribuitur; ex quibus omnibus hæretica sententiã esse intelligitur, quã sacerdotii capaces mulieres esse defenduntur. Ex quibus etiam colligo, cum ordines omnes ad sacerdotium tanquàm ad apicem omnium referantur, cum tonsura ipsa clericalis via sit et dispositio ad sacros ordines; mulieres, quæ sacerdotii incapaces sunt, ordinum quoque omnium ac tonsuræ ipsius clericalis esse incapaces; cui argumento si continuam Ecclesie traditionem, quæ à quocumque ordine, etiam à tonsurã clericali mulieres exclusit; si ordinum dignitatem, quæ mulierum, ut superius argumentabamur, viro subjectarum conditionem, excedit; si apostoli præceptum mulieres in Ecclesia tacere jubentis adjungas, periculosam in fide nec asserendam eorum opinionem judicabis, qui quocumque ordine, imò etiam qui tonsurã ipsã clericali mulieres insigniri posse contenderent.

V. Fatendum tamen est pro singulis ordinibus, quantum ad notam opinionem isti inurendam, quæ mulieres ipsis habiles constitueret, dispar judicium ferendum esse; nam sicut hæreticam audemus dicere istorum opinionem qui presbyteratui aptas mulieres esse censerent, nec multò inferiori censurã eos notaremus qui diaconatûs ordini suscipiendo habiles ipsas asserent; quia de duobus istis ordinibus fide constat quod à Christo instituti sint, imò etiam, ut quibusdam placet, quod Sacramenti rationem complectantur; quia utrique isti ordini in ecclesia docendi, baptizandi, præsidendi populo fideli, atque regendi munia conveniunt; non eadem tamen censurã eorum damnamus audaciam, qui subdiaconatui mulieres ido-

(1) Pontif. Damas., et Plat. in Vita Soteris.

neas esse arbitrentur; quamvis ut temerariam jure reprobaremus, quam nempe tota theologorum schola condonat; mitiori tamen eorum opinionem notā afficeremus, qui ad minores ordines vel tonsuram mulieribus aditum permitterent: sic enim Paladani mulierem tonsuræ suscipiendæ idoneam esse docuit, cujus opinionem refert Almainus, nec ab eā longē discedit, qui, quamvis gravioris fortē reprehensionis notam effugiant, falsitatis tamen et aliqualis temeritatis me iudice non evitabunt: esto enim tonsura ac minores ordines ab Ecclesiā instituta esse dicantur, non divino jure firmata; ideōque in Ecclesiæ potestate situm fortē videatur, eorum ad libitum formas, materias, ritus immutare, nec Sacramenti propriē dictam obtineant rationem, ut quibusdam theologis placet, ex prædictis; saltem tamen instituti esse debent ii ordines tanquā sacramentales quædam ad sacros dispositiones, progressionisque ac gradus quibus ad sacerdotium ascendatur; quare quibus præclusa erit ad sacerdotium vita, iisdem quoque eodem jure ad tonsuram ad minores ordines aditus negari debet: confirmatur hæc consequentiā à D. Paulo, 1 Cor. 11; nam D. Paulus varias afferens virorum supra mulieres prærogativas, ut quod vir caput sit mulieris, sicut Christus caput viri, caput verò Christi Deus; quod imago et gloria viri sit mulier, quod mulier propter virum, non propter mulierem vir sit, quod ex viro mulier, non è contra, hoc etiam docet, quod ad tonsuram non incongruē referatur: turpe nempe esse mulieri tonderi, aut decalvari, et adeo velare debere caput suum; quæ ratio ostendit nec ipsam clericali tonsurā decenter insigniri, quæ caput suum tondere non debeat.

§ 3. *Quo jure mulierum ordinatio sit prohibita.*

VI. Neque verò ecclesiastico tantum jure, neque merè naturali, sed divino naturæ convenientissimo mulieres à sacerdotali ordine arcantur; non, inquam, ecclesiastico jure, nam id ex Christi institutione et naturæ convenientiā Paulus Patresque citati velutum ostendunt: nec hæretici, sed inobedientes Ecclesiæ, et disciplinæ ecclesiasticæ violatores dici debuissent qui mulieres ordinassent, si Ecclesiæ tantum lege mulieres ab ordinatione arcerentur: imò nec earum ordinatio irrita foret, quocumque Ecclesiæ præcepto vetaretur, nisi divino jure interdicta esset, quemadmodum nec excommunicatorum, suspensorum, aliorumque, quos Ecclesiā à sacris ordinibus repellit, irrita est quantum ad characterem ordinatio, licet executio ministerii hujusmodi denegetur: at certum est mulierem frustra mandis impositionem suscipere, nec characteris sacerdotalis, quantumcumque sacrilegam ordinationis caeremoniam subeat, capacem esse. Deinde, si divino jure non esset interdicta mulierum ordinatio, quamvis fortē ob levitatem ac muliebris sexus inconstantiam, aliasque ob causas, Ecclesiā mulieres quæ nullā prærogativā fruuntur, ab ordinibus arceri posset, quo verò jure beatam Virginem ab eo ordine repulisset, de cujus, cum in Dei matrem electa esset, sanctitate, prudentiā, dignitate dubitare nefas erat?

Quis enim aut verbum Dei annuntiare dignius poterat quàm quæ illud prius conceperat corde corpore? Quis mysteriū fidei explicare clarius quàm cui Spiritus sanctus obumbraverat, et virtus Altissimi supervenerat? Quis dignius sacrificare poterat quàm quæ gratiā plena fuerat angelo nuntiante revelata? Sed obstabat divina institutio, quominus ea etiam sacerdotio fungi posset, quæ sacerdotii dignitatem matris dignitate vel æquabat, vel superabat. Cæteras omitto sanctitatis probatæ feminas, et prudentiæ insignis, quas Ecclesiā vix sine injuriā à sacerdotio potuisset repellere. Imò quā, quæso, auctoritate totum femineum sexum, quem Christus non ineptum sacerdotio judicasset, Ecclesiā suā lege inhabilem effecisset? Divinum ergo jus statuendum est, quo mulieres ab ordinatione exclusæ fuerint, ne aliqua toti sexui injuria illata videatur.

VII. III. Divinum autem illud jus, etsi non sit merè naturale, quia sublatā Dei institutione, quā ab ordinibus arcetur, naturalis mulierum conditio non omnino sacræ ordinationi repugnabat; cum et Deborah feminam exercitus duxisset, populum Judaicum rexisset, eisque utiliter præfuisse Scriptura sacra nos doceat: cum mulieres prophetissas in veteri et novo Testamento Mariam sororem Moysi, Deborah prædictam, Holditam, Oldam, Annam quæ Christi adventum in templo nuntiavit, et Philippi evangelistæ quatuor filias virgines prophetantes legamus; cum plurimum regionum lex sit, ut ad regni solum etiam mulieres hæreditario jure deveniant: quæ omnia ostendunt naturali jure non omnino repugnare, quod mulieres in viros imperium habeant. Naturali tamen juri convenientissimum est, ut non habeant; nam præter naturalem subjectionem, quæ mulieres decet, obstant muliebris sexus verecundia, honestas, pudor, quominus publica sacerdotalia munia decenter attrahant: obstant innata sexui levitas, inconstantia, impotentia: unde quod sacerdotali munere fungantur, præter naturam esse docuit Clemens toties citatus. Quare cum ordinatissima sit divina dispositio, et Ecclesiæ gubernatio, ideò mulieres ab Ecclesiæ administratione remouentur, eamque Dei institutionem nullus necessitatis vel utilitatis prætextus pervertere potest, aut infringere; cum è contra mulieres gubernaculo reipublicæ ob boni publici utilitatem, et regni alicujus tranquillitatem minori quidem cum decentiā, sed absque reprehensione, ubi lex eas admittit, admoventi liceat.

§ 4. *Referantur contrariæ in gratiam mulierum objectiones.*

IX. Convellenda sunt autem hæreticorum fundamenta, quibus turrim istam Babel ac confusionis in totā Ecclesiā inducendæ superstruere moliantur; ea jam adversus istas hæreses disserens S. Epiphanius concussit: ad eadem nos evertenda pro virili niti debemus. Primum eorum fundamentum est Pauli auctoritas dicentis, ad Galat. 3: *Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Judæus, neque Græcus; non est servus, neque liber; non est mascu-*

Ius, neque femina : omnis enim qui in unum cum Christo Jan. Quid si in Christo non est masculus, neque femina, si nulla à Christo ratio servanda habetur, quomodo ergo solus masculus ad sacerdotium ex institutione Christi admittitur? dicitur, femina vero excluditur? Alterum, quia ne criminatur in masculis et feminas Spiritus sancti dona abundatur, neque est gratia evangelice legis, ut in quantitate sexus semper copiose effundat : *Et hoc est qui in Aëlibus quantitas* rum interpretatur D. Petrus *quod dictum est per prophetam Isai. Et erit in novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo super omnia carnea : et prophetabunt filii eorum, et filiae vestrae : et juvenes vestri visiones videbunt, et seniores vestri somnia somniant : et quidem super servos meos, et super ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo, et prophetabunt.* Videtur ergo evangelice legis privilegium esse, ut in ea mulieres quoque sacerdotii munere fungantur : si enim donis Spiritus sancti, et gratiis gratis datis aequè ac viri donantur, quidni et sacerdotii dignitate effulgeant? Quibus enim spiritus directionis ac regiminis conceditur, frustra dignitas et regendi auctoritas denegatur; idemque Christus qui in Ecclesiâ pastores, doctores, prophetas, evangelistas posuit, quibus prophetandi et occulta prævidendi gratiam dedit, docendi, interpretandi ac passim officium non negabit.

X. Tertiam, quia non ignota primis saltem Ecclesiæ seculis subdiaconarum, diaconissarum, presbyterarum, imò et episcoparum nomina. Diaconissarum ipse D. Paulus meminisse visus est, dum eadem Epistolâ, quâ Timotheum de presbyterorum et diaconorum ordinandorum conditionibus monuit, de istarum diaconissarum qualitate documentum dedit : *Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus ; 1 ad Tim. 5. Item : Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus ministravit, si omne opus bonum subsecuta est, etc. ; 1 ad Tim. 5.* Notanda D. Pauli singula verba, primum de sacerdotum ministrorum electione discipulum instruens, diaconissæ, quam viduam vocat, electionem subdidit, ut ad sacrum ministerium ipsam quoque spectare innotesceret; eligendam ipsam dicit, non ut Ecclesiæ opibus nutrienda, ad quod tantâ indagatione opus non erat : non ut profanam administrationem subeat; ad quid enim ad illud ipsum tantâ inquisitione opus esset, cum ad lites dirimendas, et controversias inter Christianos exortas sedandas, non tot in iudice dotes Paulus requisierit, quinimò contemptibiles, qui sunt in Ecclesiâ, assumi posse ad iudicandum censuerit, 1 Cor. 6? illud tamen omnium profanorum officiorum videtur esse maximum : ergo ad sacrum ministerium eligitur ea, in quâ tot egregias conditiones Apostolus desiderat. Deinde cur unus viri uxor esse præcipitur, nisi quia ad significandum Ecclesiæ cum Christo conjugium idoneam esse iubetur, quod ad Ecclesiæ nuptias per sacram ordinationem assumitur?

Nec dubitandi causa subesse potest, quin ipsa, cum muliere ut viri in tantum respectu Ecclesiæ personarum et conditionum soleat, et in illa cum paritè reurrectione, quæ machinam et in corpore, femine, neque nubent, neque nubent, sed erant ut angeli Dei in celo, Matth. 22. Adde ex eo quod ex ecclesiasticâ historia dicimus, is circa conventum compertum habemus, sacra illa bene colligi, eademque fore quæ dicuntur; si ergo dicuntur, si inferiores diaconis ministri ad hoc officio obtemperandi ordinati debuerint, quidni sacram quoque ordinati eorum diaconis tributam dicimus? prosertim cum Hieronimus Nazianzenus, epist. 23, ad Eusebium, ex additis, *Thè abbas diaconi sui, eundem Nysseni conjugem, verè sacram et sacerdotis conjugem, et habere potest, Aliquisque impetitis dignum nominet;* et concilium Chalcedonense, sect. 15, necnon Justinianus, lib. 12, c. 5, *et ipsa mulierum*, ad differentiam diaconorum et presbyterorum appellat. Id vero ex eo quoque urgetur, quod Episcopus quoque per et presbyterarum mentionem in concilio Turonensi II, sub Pelagio I, Antissiodorensi circa tempora Adeodati, Romano sub Gregorio II, et aliis factam advertimus. Quid enim episcopis et presbyteris esse possunt, nisi quæ presbyterorum et episcoporum gerent officium? quomodo autem munere isto fungerentur, nisi sacrâ ordinatione donatæ? quod etiam confirmari potest ex epistolâ 7, lib. 7, Innocent. 2, *Wicarii Marci et Mariani*, episcopum Calaritanum, qui presbyterarum peculiare vestes fuisse demonstrat, dum in Graviniâ abbatissâ hoc reprehensione dignum fuisse adnotat, quod monachicâ veste indui noluerit, *sed in vestibus quibus loci illius utuntur presbyteræ, permanserit;* quæ vestium diversitas peculiarem fuisse presbyterarum ordinem ostendit, quæ nec monachæ forent, nec merè laicæ, sed Deo consecratæ ac dicatæ.

XI. Denique ultimum fundamentum est, quia moniales et asceticæ femine, seu ascetrix minorum ordinum functiones palam ac publicè in Ecclesiâ obtinent, lectiones ecclesiasticas legendo, psalmos canendo, etc. Itaque in Ecclesiâ videmus recapitulum quendam canonicarum ordinum, cui eadem quæ canonicis viris munia attribuantur, quas ordinationis sacræ incapaces esse frustra dixeris, cum ecclesiasticorum officiorum capaces iudicentur et ecclesiastico catalogo inserantur. Gregorius quoque, prædictâ epistolâ, solemni more abbatissam ab episcopo ordinatam dicit. Ecclesia tandem abbatissas præbat spiritum etiam in viros potestate prædixit, ut de abbatissâ Pontis Ebraldi hujus monasterii monumenta testantur. Quidni ergo ordinis sacræ capaces censeantur, quæ jurisdictionis spiritualis capaces existimantur? an fortè minus decet jurisdictionem feminas in hæres exercere, quàm ordinis inferioris munia exercere? aut mulieris pudor, honestas, subjectio naturalis minus jurisdictionis spiritualis in viros exercitio repugnant, quàm ordinis alicujus minoris functionibus?

§ 5. *Refelluntur objectiones allatæ superius ex sacrâ Scripturâ.*

XII. Horum fundamentorum priora duo, quæ Scri-

ptura: sacre testimonis innotantur, levi quodam flatu à nobis concili et everti possunt; posteriora duo, quæ antiquitatis ecclesiasticæ varia monumenta continent, et disciplinæ veteris præclatam quàmquam cogniti nem exigunt, plura verba desiderant, quibus nullius firmitatis esse ostendantur. Primum eorum carnet, si dixeris, quantum ad divini logis observationem, justificationis gratiam, adoptionis in filios, communia Dei beneficia, æternamque felicitatis retributionem, nullum esse sexus privilegium: omnibus patere ab initio ad fidem recipiendam, ad legem Christi amplectendam, ad filiorum Dei adoptionem obtinendam, ad beatitudinem æternam promiscuam; disparem autem sacerdotium obtenturum esse rationem virorum ac mulierum; nec indiscriminatim viros ac mulieres ad sacerdotium assumi posse, solutio patet ex apostolice contextus serie: nam post illa quæ in objectione verba protulimus, mox ista subiungit: *Omnes enim filii Dei estis per fidem quæ est in Christo Jesu, etc.*; ad Galat. 3.

XIII. Alterum adversariorum fundamentum non minori facilitate convellitur. Isto enim in gratia præfata gratis date in feminas æque ac viros à Deo effundi possint, non tamen sequitur Sacramentum Ordinationis ab utrisque indiscriminatim sumi posse: infirma enim interdum assumit Deus, ut fortia quæque confundat; et ut ostendat divitiis gratiæ suæ, in ea vasa benignitatis et munificentiae suæ thesauros largiùs effundit, quæ magis inepta et ipsis recipiendis minùs videbantur idonea: naturæ siquidem in iisce donis nullus ordo servatur, quia præter naturam est quod recipitur. Atverò in ecclesiastico regimine instituendo, licet supernaturalem sacerdotibus ac ministris Christus tradiderit potestatem, ordinem tamen voluit servari naturalem, ut sextus ille à sacerdote excluderetur, qui ad subjectionem factus est, non ad imperium destinatus. Hanc rationem confirmare videtur D. Thomas, in 4, dist. 25, q. 2, art. 1, ad 1, iis verbis: « Prophetia, » inquit, « non est Sacramentum, sed Dei donum: unde ibi non exigitur significatio, sed solum res; et quia secundum rem, in his quæ sunt animæ, mulier non differt à viro, cum quandoque mulier inveniatur melior quantum ad animam multis viris, ideò donum prophetiæ et alia huiusmodi potest recipere, sed non Ordinis Sacramentum. » Quæ ratio D. Thomæ sic explicanda est, ut ratio Sacramenti exigere videatur in suscipiente ut ipsius Sacramenti significationi ac institutioni consentiat, quod Matrimonii et extreme unctionis exemplis illustre fieri potest: cum enim Matrimonium, verbi gratiâ, mutuam corporum traditionem significet, ideò qui nondum habiles sunt ad maritalem copulam, per quam traditio ista consummatur, quia Matrimonii significationem in se non exprimunt, ideò ipsi contrahendo nondum habiles sunt: quia potius extrema Unctio instituta est à Deo ad reborandam infirmitatem, ideò qui in perfectâ valetudine constitutus est, cum recipiende aptus non est: ita quoque cum præfatus Ordo ad imperandum institutus sit, et aliquam ordi-

nem supra ceteros præeminentiam et præcellentiam significet, mulieres verò ad subjectionem à Deo factæ sint, ut viris subiciantur, et in inferiori sub ipsis gradu collocentur, ideò ordinationis incapaces sunt, quæ præfatiâ subiectioni isti oppositam arguit, inò expresse significat. Neque multum ab eâ solutione discrepat solutio Richardi, in 4, dist. 25, disparem esse rationem Ordinum et prophetiæ (quod idem dicam de ceteris gratis gratis datis), quod per prophetiam nulla datur potestas mulieri in virum, per Ordinem verò potestas concederetur, quod institutioni divine dissentaneum est, quæ viris mulieres subditas esse voluit.

§ 6. *Tertium argumentum solvitur, in cuius solutione præfata de dispositionis tractantur et viduis.*

XIV. Tertium everti non potest, nisi primum quædam de viduis, quedam de diaconissis dicamus: res satis obscura fusiorem tractationem exigit, præsertim cum nullus commodior locus occurrat ut ea quæ ad diaconissarum ordinationem spectant explicemus; de diaconissis tamen alibi dicemus, earumque officia ac munia docebimus; hic de earum conditione et consecratione præsertim dicemus, eaque maximè exponemus quæ ad objectionis solutionem necessaria erunt. Primum ergo observabimus episcopas, presbyteras, diaconas, hypodiaconas aliquando dictas legi, non ab ullo ordine vel ministerio, sed à viris suis, qui ad episcopatum, presbyteratum, diaconatum promoti fuissent: in eaque significatione sumuntur hæc nomina in conciliis citatis Turonensi II, Antissiodorensi, et Romano sub Gregorio, Turonica quidem synodus II, c. 12, postquam episcopo conjugem ut sororem habere præcepit mox sequenti canone 13, episcopam vocat quæ episcopo per matrimonium illigata est: *Episcopata, inquit, episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierum, etc.* Antissiodorense æquè apertè loquitur, c. 20 et 21: *Non licet presbytero post acceptam benedictionem in uno lecto cum presbyterâ suâ dormire, nec in peccato carnali misceri, nec diacono aut subdiacono.* Concilium quoque Romanum duobus canonibus presbyteræ et diaconæ in eo sensu explanationem confirmat, c. 1 et 2: *Si quis, ait, presbyteram duxerit in conjugium, anathema sit; et respondeant omnes tertio anathema sit.* In quo etiam concilio Adrianus quidam, qui cum Epiphaniâ diaconâ, quem post Sacramentum in apostolicâ confessione præstitum in uxorem, ausu illicito, habuerat, anathematis sententiâ cum ipsâ percussus est. Quibus conciliorum decretis lucem affert historia Ursicini presbyteri, qui à tempore accepti Ordinis presbyteram suam, ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propriùs accedere non sinebat, ut habet Gregorius Magnus in Dialogis, lib. 4, c. 20. In eodemque sensu intelligendum est decretum Zachariæ pape de presbyterâ, diaconâ, monachâ, et de conjugio minime copulantis. Vocantur quædam præfate presbyteræ diaconæ, subdiaconæ, quo alio nomine dicuntur episcopæ, presbyteræ, diaconæ, sabdiaconæ, in conciliis Aurelianensi I, Antissiodorensi, Epauzensi et aliis nuncupantur.

XV. His autem cælibatus præcipiebatur eorumdem conciliorum sanctionibus. Patet ex concilio Aurelianensi I: « Si se cuicumque mulier duplici conjugio, presbyteri vel diaconi, relicta conjunxerit, aut castigati separantur: aut certe si in criminum intentione perstiterint, pari excommunicatione plectantur. » Constat ex Antissiodorensi: « Non licet relicte presbyteri, nec relicte diaconi, nec subdiaconi, post ejus mortem maritum accipere. » Clarum est ex Epaumeni: « Relicte presbyteri, sive diaconi, si cuicumque nupserint, catenâ ab ecclesiâ elongentur, donec à conjunctione illicitâ separantur. » Id quoque confirmat Teletanum I. c. 18, et Bracharense, c. 19: « Vidua episcopi, presbyteri, diaconi, si maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa eum eâ convivium sumat, nunquam communicet nisi moriens. » Imo Basilius, epistolâ ad Paregorium presbyterum jam septuagenarium, non solum à concubitu maritali eas arect, sed et à contubernio, et in monasterium retrudi imperat: « Ejice, inquit, illam ex ædibus tuis, et trade in monasterium; sit illa cum virginibus, et tu inter viros ministra, ne nomen Dei propter vos blasphemetur. » Debebant ergo uxores episcoporum, presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum castitatem vovere, antequàm earum mariti sacris ordinibus initiarentur, ideoque vel monachorum cœtui aggregari, vel in diaconissarum ordinem allegi solebant. Quod synodi VI canon apertè ostendit, c. 48, qui quidem jubet episcopi uxorem communi prius consensu à viro separatam monasterium proci ab eo dissitum ingredi: *Sin autem digna visa fuerit, etiam ad diaconatus dignitatem provehatur*. De iis quoque in monasterium retrudendis habes locupletissimum Basilii testimonium; de iisdem in diaconissarum ordinem allectis habes et plurima exempla; ex quibus sufficiant, exemplum sanctissimæ femine nomine Timo uxoris B. Themistagore, quam S. Auxilius, mariti ejus frater, diaconissam ecclesiæ Solensis, cui ipse primus episcopus præfuit, ordinâsse dicitur à Simeone Metaphraste, cùm maritum ejus ejusdem ecclesiæ diaconum ordinâset; exemplum item illustris pietate femine Theosebix, Gregorii Nysseni conjugis, quam diaconissæ ordini inscriptam fuisse, cùm is episcopus fuisset electus, Gregorius Nazianzenus testatur.

XVI. Alio quoque sensu presbyteræ et diaconæ dictæ, quæ, ut mox dicemus, quibusdam ministeriis ecclesiasticis fungebantur; de diaconarum vulgò diaconissarum nomine, nullus est dubitandi locus: passim enim ex infra dicendis patebit in eâ significatione nomen istud usurpari; de presbyterarum nomine habemus exemplum, tum apud Athanasium, tum etiam in concilio Laodiceno statuente, c. 11, *non oportere eas quæ dicuntur presbyteræ, vel presidentes in ecclesiâ constitui*; quem canonem versio Isidori Mercatoris periphrasticè exponit, docens hoc canone præcipi, « mulieres quæ apud Græcos presbyteræ appellantur, apud nos viduæ, seniores, univiræ, et matricularie nominantur, in ecclesiâ tanquàm ordinatas, constitui non debere. » Quibus verbis refertur hic canon à Gra-

tiano, præterquam quod mendum apud eum irrepsisse non levis suspicio est; dum nempe loco vocis *matricularie*, quæ apud auctores ecclesiasticos tria est et usitata pro his significandis personis quæ in ecclesiâ matricula seu catalogo descripte haberentur, quod diaconissis haud dubie competit, corruptè vox *matricularie* habetur, quæ nullus est significationis, nec apud ullum ecclesiasticum auctorem reperitur; cui nonnisi ridiculè is sensus alligatur, ut *matricularie* dicantur, quæ matrum curam haberent.

XVII. Neque hic prætermittendum, quod diligenter observari vult Epiphanius, hæresi 79, num. 4, viduas, quidem nominatim expressas, et illas quæ anus essent *πρεσβυτιδαι* vocatas, *ναυκῶνα* autem *presbyteras*, aut *sacerdotissas*; adeò ut velit nomen istud ætatis fuisse, non dignitatis: cùm enim nonnisi seniores, ut mox dicemus, solerent ordinari, ideò recte *πρεσβυτιδαι* vocitabantur, quæ jam senilem ætatem et auctoritatem attigerant. Unde etiam D. Thomas et Bonaventura eam inter presbyteras et diaconissas differentiam agnoscere videntur, quòd diaconissa ordinis hujus extaret quem describemus, presbyteræ vidua et senior esse deberet. Scelus verò per presbyteram honorabilem matronam et dignitate præstantem cæteris intellexit, qualis est inter moniales abbatissa. Gratis tamen hæc et absque fundamento dici videntur, si generatim et universim sumantur: nam ex concilio Laodicensi canone citato patet diaconissas quasvis *πρεσβυτιδαι*, sive seniores dictas fuisse, quamvis ex Epiphanio appareat eas præsertim hoc nomine insignitas fuisse, quæ inter ipsas anus sive seniores forent.

XVIII. Supponendum quoque est viduarum et diaconissarum non eundem in omnibus ordinem fuisse; etenim præterquam quòd viduæ passim dicebantur, quæcumque in viduitate cælibem vitam ducebant, etiam absque voto, erat præterea viduarum quidam ordo in quem per castitatis professionem illæ admittebantur, quarum ætas et diligentior probatio castitatis omne continentix periculum submovebant; diaconissæ verò non solum viduæ, verum etiam virgines, plerumque non ad castitatem solum servandam, sed præterea ad officia quædam ecclesiastica consecrabantur. Discrimen istud ex pluribus capitibus sumi potest: primò ex eo quòd diaconissæ quodam ritu, qui ordinationem exhibere videretur, consecrarentur; viduæ solo continentix voto, licet post multam indagationem. Id autem ex apostolicis Constitutionibus colligimus: in iis siquidem, Bartholomæi apostoli oraculo, forma initiandæ alicujus femine in diaconissam, cujus infra mentio erit, exactè præscribitur, cùm tamen, sicut testimonio Jacobi, virgo non ordinatione fieri, sed uniuscujusque voluntate voveri decernitur; ita Thadæi sententiâ vidua non ordinanda, non conceptis precibus consecranda statuitur: « Vidua, inquit Thadæus, Constit. apost. lib. 8, c. 24, non ordinatur, sed si jamdiu virum amisit, et castè et laudatè vixit, et domesticorum diligentem curam habuit, ut honestissimè ille ac gravissimè femine Judith

et Anna, cooptetur in gradum vidualem; sin verò paulò ante maritum amisit, ne ei eratur, sed potius, adolescentiæ tempore exploretur; aliquando enim passionēs cum hominibus consenscunt, nisi fortiori freno colibeantur.) Secundò, ex eo quòd viduæ parebant diaconissis, iisque subiciebantur, ut expressè docent eadem apostolorum Constitutiones, lib. 3, c. 7: *Viduas enim, inquit, oportet honestas esse, graves, obediētes episcopis, presbyteris, diaconis, adhuc etiam diaconissis*. Tertiò, quia viduarum mentionem facientes Constitutiones apostolicæ, nullum eis officium attribuant, diaconissis autem varia ecclesiastica officia assignant. Lege tertium librum dictarum Constitutionum, in quo passim varia diaconissarum officia enumerantur; in quo inter cætera vidua depingitur domi quietā, tranquilla, cui per alienas domos circumcurare nefas sit, cùm è contra diaconissæ frequenter ad Christianorum domos mittendæ doceantur. Quartò, quia viduarum ordo, ut nomen indicat, earum erat, quæ viro nupserant, cùm ex virginibus et innuptis diaconissæ nonnunquam seligerentur; imò ex virginibus sæpe eas electas fuisse videntur docere apostolicæ Constitutiones his verbis, lib. 6, c. 17: *Diaconissa verò eligatur virgo pudica; sin autem non fuerit virgo, sit saltem vidua, quæ uni nupserit, et fidelis atque honorata sit*; quod etiam variis ex historiæ ecclesiasticæ exemplis confirmari potest, Pulcheriæ, verbi gratiā, Augustæ, Olympiadis et Nicaretæ; Pulcheriæ quidem, quam virginitatem omnes coluisse testantur, nec nisi jam adultam Martino nuptiarum titulo imperium detulisse scribunt, quam tamen, cùm junior esset, virginem Eudoxia Augusta, quò eam ab aulā expelleret, à Flaviano patriarchā Constantinopolitano diaconissam fieri procurabat, teste Sozomeno; Olympiadis, quæ licet junior nupsisset, incorrupta tamen, nec à viro cognita relicta credebatur, ea verò in ecclesiā Constantinopolitanā in officio diaconissæ pluribus annis ministravit; Nicaretæ laudatissimæ virginis, quæ Chrysostomo quantumvis adhortante, nunquam tamen aut diaconissæ honorem suscipere, aut monialium cæteris præesse acquievit.

XIX. Hoc autem postremum discrimen confirmatur pluribus aliis testimoniis; primò enim Tertullianus in Exhortatione ad castitatem, cap. ult., testatur virginēs in Ecclesiā ordinatas fuisse: *Quantæ igitur, ait, et quæ in Ecclesiā ordinari solent, quæ Deo nubere maluerunt, quæ carnis suæ honorem instituerunt, quæque se jam illius pudoris filias dicaverunt, occidentes in se concupiscentiam libidinis*, etc. Quas ordinatas in Ecclesiā dicit, diaconissas, ni fallor, intelligit, eas autem virginēs ad hunc gradum promotas fuisse sequentia verba ostendunt, quæ et eas nuptiis renuntiāsse carnalibus, et Deo nupsisse, et continentiam servāsse demonstrant. Unde quòd alio in loco Tertullianus episcopum reprehendat, qui ad viduatū in Ecclesiā gradum virginēs promoverat, vel sibi ipsi contrarius est, vel fortè non de diaconatū officio, sed viduarum prioris ordinis gradu intelligendus venit; verba Tertulliani, de Virginibus velandis, hæc sunt: « Planè

scio alicubi virginem in viduatu ab annis nondum viginti collocatam; cui si quid refrigerii debuerat episcopos, aliter utique salvo respectu disciplinæ præstare potuisset, nec tale nunc miraculum, ne dixerim monstrum, in Ecclesiā denotaretur: virgo vidua; hoc quidem portentosius quòd nec quā vidua caput texit, utrumque se negans, et virginem quæ vidua deputetur, et viduam quæ virgo dicatur; sed eā auctoritate illuc sedet intacta quæ et virgo. » Quibus verbis contendit æquè virginēs ac viduas in Ecclesiā esse velandas, cùm tamen virginēs passim non velatæ ex more incederent, portentosumque iudicat, quòd ad viduarum gradum virginem juvenem episcopus aliquis promoverit, quam sedem (nam hoc nomine gradum istum postea appellat) virginem istam tenere voluisse, et eam quam ibi exagitat prærogativam virginitatis servare, ut non velata ingrederetur, absurdum censet: unde per eadem illam vidualem et ad viduatum promotionem, an diaconissæ dignitatem, an solam viduæ in statu continentie consecrationem intellexerit dubium profectò relinquit. Si prius intelligat, non planè sibi ipsi alio in loco consentit; si posterius, viduæ ad continentiam consecrata et diaconissæ discrimen confirmat.

XX. Pro eodem autem discrimine confirmando clariora longè sunt Epiphani, Carthaginensis IV concilii, Justiniani, Zonaræ ac Balsamonis testimonia; apertè omnino Epiphanius, cap. ultimo Panarii, num. 21, in Expos. catholicæ fidei, dùm de diaconissis hæc scribit: *Illæ quidem univiræ et continentes esse debent, vel post unas nuptias viduæ, vel perpetuæ virginēs*. Obscurius aliquantùm Carthaginensis IV, sed æquè efficax testimonium est, cujus nempe canon 12 decrevit ut viduæ vel sanctimoniales, quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, tam instructæ sint ad officium ut possint apto et sacro sermone docere imperitas et rusticas mulieres, etc. De diaconissis hic verba fieri nemo ambigere potest qui noverit in baptismate mulierum has præcipuas diaconissarum partes esse; viduas autem illas sanctimoniales, id est, virginēs Deo sacras esse oportuisse, quæ ad officium illud assumerentur concilii canon satis evidenter ostendit. Apertiùs autem Justinianus, sive dùm penas adversus raptos Deo sacratarum feminarum decernens, l. *Raptos*, c. de Episcopis et Clericis, diaconissarum aliquas virginēs constitutas fuisse, aliquas non, aliquas in monasterio, sive asceterio vivere, alias per se domi suæ degere indicat iis verbis: « Bona autem eorum (raptorum), si hoc (raptus crimen) commissum fuerit in sanctimoniale virginem, quæ vel in asceterio, vel in monasterio degit, sive eadem virgo diaconissa constituta sit, sive non, eidem monasterio, vel asceterio, ubi consecrata est, addicantur, ut ex his rebus et ipsa solatium habeat, dùm vivit, sufficiens; et res omnes sacrosanctum asceterium seu monasterium pleno habeat dominio. Sin autem diaconissa cujusenque ecclesiæ sit, in nullo tamen monasterio, sive asceterio constituta, sed per se degit; raptoris ejus substantia ecclesiæ cujus diaconissa est assignetur, ut ex iis facultatibus ipsa

quidem diu superest, ab eadem ecclesiâ contem-
ptar, & etc.; *synodus Justinianæ*, novella l. c. 6,
diaconissarum leuiter proficiens indurascere qualiter et
quales ordinati debeant, expressè docet eas aut vir-
gines constitui, aut unius viri quæ fuerat uxores.
Frustra aperta in rem haud dubiam Zonare ac Bal-
amonis testimonia proferam; jam ad ritum tam vidua-
rum quam diaconissarum promouendarum festino.
Fatemur tamen viduas præsertim huic officio de-
stinatas fuisse; imò Theodosii olim hæc sancitum esse,
l. 27, de Episc. et Cler., *ut nulla nisi ex omni sexaginta
annis, cui totius domi proles sit, ad diaconissarum con-
sortium transferatur; tum filius suis caratore (si id
atque pascit) puto, bona sua idem salutis religionis ge-
rada committat, etc.* Unde et nomen viduarum eis
relictum, quod in antiquâ Ecclesiâ, in quâ raro vir-
gines matura ætate reperiebantur, quæ prudentiâ et
auctoritate vigerent, ipsis impositum fuerat; sic ce-
lebres illæ diaconissæ Salvina, Pentadia, Priscilla et
aliæ, omnes viduæ fuerunt, pauciores ex virginibus
electæ sunt, quia nempe virginibus verecundiores, mi-
nùs in rebus gerendis probatæ, et minoris ut plurimum
auctoritatis sunt, quam viduæ; quæ pariter viduæ
hospitiis recipiendis, mulieribus monendis, in Ba-
ptismo lavandis, domi conveniendis, aliisque diaco-
nissarum officiis obeundis magis idoneæ ut plurimum
censebantur.

XXI, XXII. Quæ ad viduatûs gradum promouebantur,
vidualem vestem (quam nigram fuisse ex Foro-Julien-
si concilio deducimus) in Ecclesiæ sacario castitatem
coram episcopo professæ induciantur, velamen etiâ
sumebant. Patet ex concilio Carthaginensi IV, c. ult.,
in quo viduæ ad nuptias *seculares* transeuntes dam-
nantur, postquam se *devererint Domino, et veste laicali
abjectâ, sub testimonio episcopi, et Ecclesiæ in religioso
habitu apparuerunt*. Patet ex concilio Arausicano I,
in quo nimirum statuitur viduitatis servandæ pro-
fessionem coram episcopo in secretario habitam,
impositâ coram episcopo veste viduali non esse vio-
landam. Patet ex Toletano IV, c. 33, in quo duo ge-
nera statuuntur, *secularium et sanctimonialium, se-
culares viduæ dicuntur quæ alibi discentes habere
laicalem habitum non deposuerunt; sanctimoniales verò
quæ jam mutato habitu seculari, sub religioso cultu
in conspectu sacerdotis, vel Ecclesiæ apparuerunt*. Patet
ex Toletano X, c. 4: *Viduæ quæ sanctæ religionis pro-
positum obtinere voluerit, etc., acceptâ à sacerdote vel
ministro aptâ religionis professioni veste, etc., eâ ut-
atur, etc.* Viduas autem etiam velari licuisse docent
concilium Teronense sub Carolo, Parisiense sub Lu-
dovico et Lothario, Moguntinum sub Arnulpho, in
quo derepente et absque rationis exploratione viduæ
velari prohibentur, et expressius concilium Aurelian-
ense (cui sequentem sententiam absque numero
Burchardus, Ivo et Gratianus tribuunt), *dum viduas,
quæ spontaneâ voluntate ab altari conversionis sacræ
velamen suscipiunt, jubet in eodem proposito perma-
nere*. Cui addi potest Nicolaus papa, qui Cardo archie-
piscopo et ejus suffraganeis scribens, apud Gratianum

27, q. 1, c. 11: *Velamen quæ capiti sacrum ecclesiæ im-
ponitur, si inter ceteros velatas penitus in ecclesiâ conste-
rit, et oblationes cum illis obtulerit, si professa est in
eodem habere penitus, respondens nunquam religionis
velamen deponere, à religiosis oblationibus negat posse
descendere*. Nec in constitutum oblatum quæ ex Gelasio
papâ, Turribus II synodo, Leodunensi, Parisiensi VI
sub Ludovico, Tribunensi, et aliis prederuntur, quæ
viduarum velamen in canonica auctoritate prohibitum
testatur; est enim (ut recte notat Jo. de Glossa
x. *Velamen*, in canonem *Deo* l. 20, q. 1), *quadruplex
velamen, scilicet velum professionis, consecrationis, ordi-
nationis et prelationis; velum professionis in pœnitentia
tam virgini quam viduæ; velum consecrationis est quod
tantum virginibus imponitur; velum ordinationis quod
olim imponebatur diaconissis; velum prelationis quod
datur abbatissis*. Quale autem discrimen fuerit inter
velationem viduarum et virginum alia nos Glossa do-
cuit, virginem nempe velari ab episcopo vel sacerdote,
quia virgo typum parit Ecclesiæ in hæc dispositione,
quæ pura et virgo nupsit uni viro, id est, Christo,
et ideo in hujus rei signum velantur, inquit, à sacer-
dote Christi vicario, ut jure dicere possit: *Annulo suo
subarrhavit me Dominus*; vidua autem, quæ Ecclesiam
virginem et incorruptam repræsentare non potest, à
sacerdote non velatur, quia quemadmodum supra, vi-
duam iterum nubentem benedictionem fundere sa-
cerdoti non licet: ita nec viduæ quæ primo homini
nupsit, postea verò Christo velum tradere permittit-
ur: unde non ab episcopo velantur viduæ, sed ut
ex concilio Aurelianensi (cui etiam favet Triburiense)
supra retulimus, *ab altari conversionis sacræ velamen
recipiunt*; non tamen inconsulto episcopo, quod fieri
velat Parisiense concilium sub Ludovico et Lothario.
Virgines item benedicebantur et consecrabantur ut
patet ex epistolis Damasi et Leonis papæ, canoni-
bus conciliorum Carthaginensis II, Hispanensis II, et
Parisiensis sub Ludovico et Lothario, quæ earum
consecrationem episcopis peculiari jure convenire de-
cernunt. Viduas autem sub nullâ benedictione velan-
das expressè docent Gelasius et Triburiense concilium,
ex quibus etiam colligitur harum velamen non fuisse
ab episcopo benedictum, illarum verò fuisse.

XXIII. Diaconissarum autem benedictio augustior et
sacratior erat: oportebatque, ut ait Justinianus,
et omnes quæ ordinabantur, venerabiles diaconissas
tempore ordinationis, et moneri, et sacrorum audire
mandatorum præcepta, coram reliquis quæ dudum
sunt venerabiles diaconissæ; ut et ipsæ Dei timorem
habeant, et adherentes sacris mandatis fiduciam.
Ordinationis nomine earum creationem Tertullianus
indigitavit; *χρησποτεας*, Constitutiones apostolicæ; quo
etiam nomine usus est Justinianus; quod ordinationem
Latinè verterunt; *χρησποτεας* quoque concilium Chal-
cedonense; synodus quoque Trullana diaconissam
χρησποτεσθαι asserit. E contra verò concilium Nicæ-
num I negat diaconissas habere manûs impositionem;
sic enim habet: *Meminimus diaconissarum, quæ in
habitu esse probantur, quod non habeant manûs impo-*

ditionem, ut modis omnibus ipsa inter laicos à clericis. Concilium Aurelianense II contra canones non assensit, quod benedictionem diaconatus feminis aliquæ acciperet, eas tamen castitatis lege teneri dicebat, statimque, ut nulli quomodocumque funderetur benedictio pro conditionis hujus fragilitate credatur. Epau-nensis synodus consecrationem earum vetat; Arausica I diaconissas omnino non ordinandas præcipit. Hæc autem sacrorum canonum auctoritas concillari non potest, nisi pro diversis locis diversis constituturandarum diaconissarum ritus admittas, vel certè ordinationem sacram diaconatus à Nicæno concilio, et cæteris denegatam bene habes istis, quæ diaconisse diabant, veritumque, ne eodem quo diaconi ritus consecrarentur, aut eum manus impositionem recipere credantur, cum alioqui aliam manus impositionem potè circumcidam acciperent; quippe cum multis quædam manus impositiones admitterentur ad quolibet rationem, ut ejus officia, Deique probè ostenderetur, quomodoquid ex Augustino, Hieronimo, et aliis colligere est. Probabile autem est in conciliis Aurelianensi, Epau-nensi, Arausicano I, ordinem potius diaconissarum additum, quam ordinationem vetitam: sed cū de re agimus illam earum officia à ministris deservimus. Ceterum tandem ex illis pateat nec diaconatus ordini diaconissas initiatas fuisse, nec sacram ordinationem suscepisse, quippe quas inter laicas concilium Nicænum recenseat: quas concilium Arausicanum I benedictioni quæ datur, caput submittere imperat.

XXIV. Placet autem hic integram referre ex Constitutionibus apostolicis diaconissarum ordinationis formam: quam antiquibus observatam saltem affirmari fuisse probabile est: « De diaconissâ verò ego Bartholomæus constituo, ut manus ei, episcopus, imponas præsentibus presbyteris et diaconis ac diaconissis; et dices: Deus æterne, Pater Domini nostri Jesu Christi, qui viri et mulieris auctor es, qui Mariam, Deborah, Annam et Odiam Spiritu sancto implesisti: qui non duxisti indignum ut Filius tuus unicæ filius ex muliere nasceretur, qui in tabernaculo testimonii, et in templo cunctas feminas junctis tuis corporis profectis: qui nunc respice hanc ancillam electam ad ministerium, et mundum effice ab omni iniquitate, omni et sceleris, ut opus sibi impositum deus perficias ad gloriam et laudem Christi tui, cum quo tibi gloria et adoratio, et sancto Spiritui in secula. Amen. » Const. apost., lib. 8, c. 19 et 20.

XXV. Nobilius autem est, an etiam à Apocryphis, incitato: *Vidua eligatur*, Græcè, *καταλεγείτω*, id est, inscribatur catalogo viduarum, non minus æquum censuimus: quæ fortè taliter recte habet, *si præsentibus tantum habens, si filios educavit, si hospitio receperit, si de viduis ad civitatis suam procurandis, an de diaconissis ordinandis præcipiendus sit*. Hieronymus, Primasius, Sedulius, de diaconissis constituendis seu in diaconatus ministerium cooptandis expiunt: ad id ut non nisi ex virginitate etiam viduam ad diaconissarum numerum eligi voluit Apostolus, quæ

illis duobus instructis sit quas non d. p. incipit. D. Thomas usque viduam potius viduam præferebat id ipsum quodam patre solum cum Hieronymo, Salustio, D. Thoma, nec non et Chrysostomo, Fulgentio, Bernardino, Anselmo, Episcopo, de viduis quæ Ecclesiæ opibus sustentabantur, et ideò catalogo earum viduarum inscriptæ erant quæ ab Ecclesiâ alebantur, dicentem Paulus interpretantur quæ quondam sexagenarias et virginitas conspiciens eas non vidit. Sane toto ferè hoc capite honorum et modestæ viduarum descriptionem proponit, statim capitis initio *viduas honorandas* esse monet, quæ verè viduæ sunt; honor autem, ut rectè nota Hieronymus, non tam in servationibus deprehenditur, quam in divitiis, quæ et ministerii oblatione sentitur: quoniam ergo viduæ Ecclesiæ stipendiis ad vitam sunt (non potest enim Ecclesiæ opibus sustentatas fuisse doceant te præter apostolicas Constitutiones Chrysostomus, Ambrosius, concilii Carthaginiensis Patres, Balsamon et alii passim) moniturus, verarum et falsarum viduarum imaginem exhibet, quam descriptionem ita concludit: *Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, et non gravetur Ecclesia, ut illæ quæ eorum sunt accipiant*; tum de presbyteris et diaconis agitur, quibus esse qui bene præstant, duplicem sibi stipendium, duplicem mercedem: ex quâ totâ sermonis serie innotescit de earum viduarum delectu agere ibi Apostolum, quæ Ecclesiæ opibus fovendæ ac sustentandæ essent.

XXVI. Unde hinc statim videtur ratio, quam proferunt Hieronymus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Sedulius, Anselmus, Bruno, D. Thomas et alii, cur nempe nonnisi sexagenariæ viduæ seligerentur, ad hoc ut Ecclesiæ opibus sustentaretur; quæ fortè non minus id præcipit ut in sustinere poterant, et non movet, ut ait Hieronymus, quæ 9 ad Salvinam, quod sexagenaria eligatur vidua, et patres adolescentiæ ad quodam respectum, ut videtur eligi debet, qui de ipso dixerunt: *Non enim de servatione tantum probamus, nos confitemur, sed etiam; aliquid enim, quo tota congregatio bene videtur, hoc ergo accipit mercedem, sed quia in omni Christi famulatu Ecclesiam, etiam viduæ præstant, præcipuèque pauperibus, quorum ei cura cum Barnabâ fuerit commissa, illis vult Ecclesiæ opibus sustentari, quæ propriis manibus non queunt laborare, quæ vere viduæ sunt, quæ etiam præstat et illæ. » Ne minus illa Pauli Epistola committitur, quæ præstat Tertullianus, Chrysostomus, Primasius et alii, quod nempe ob habitum conjugii difficilior sit in viduis, quam in aliis constitutione observata, ad quæ viduæ sunt non solum commissa sustinuerunt, sed etiam etiam quæ in viduis præstant, ad hoc deus comparantur: ideo viduæ etiamque amorem dant, ab Apostolo etiam viduæ de illis opibus, quæ præstatitatem voverent, docent plurimi S. Patres, Basiliius, epistolâ ad Amphilechium, Epiphanius in fine Panarii in Expositione fidei, et alii; necnon concilium Chalcedonense, Aurelianense II, Wormathense, Justinianus Novellâ, Capitulare Caroli, et alii committunt de illis*

quoque quæ in gradum viduarum cooptabatur, fidem faciunt Constitutiones apostolicæ Clementis, Basilii epistolæ ad Amphelochium, concilium Carthagenense IV, Fulgentius, et alii, quos infra citabimus; ob idque viduas non nisi pro veteretatis Paulum assumi volumine passim docent interpretes, ut facilius ab incontinentie periculo sibi caverent; cui etiam vitio periculo providere volens imperator Theodosius, occasione, credo, junioris diaconisse quam diaconus, magno Ecclesiæ scandalo compresserat, de non ordinanda juniore 60 annis in diaconissam legem edidit, cuius superius meminimus. Majus autem in viduis incontinentiæ periculum esse quàm in cæteris egregie ostendit Tertullianus, lib. 4 ad Uxor., cap. ult.: « Vidua, inquit, habet aliquid operosius; quia facile est non appetere quod nescias, et aversari quod desideraveris nunquam; gloriosior continentia quæ jus suum sentit, quæ quid viderit novit; poterit virgo felicior haberi, at vidua laboriosior: illa quod hominum semper habuit, ista quod hominum sibi invenit; in illa gratia, in ista virtus coronatur. » Mitto cæteros. Hoc demùm tanquàm proposito congruentius ostendo, eam quam explicuimus rationem textui S. Pauli apprimè quoque consentire, etenim, postquàm qualem viduam eligi velit Apostolus ostendit, mox subdit: *Adolescentiores autem viduas devita* (παρὰ τὸν ἥλικον ἁγῶν), quod Cyprianus ad Quirinum, c. 74, interpretatur *præteriti*. D. Thomas, post alios plures: *Cave ne recipias passim ad sustentationem in ecclesiâ; quod alii interpretantur cave ne ad ministerium ecclesiæ admittas*. Rationem verò hanc reddit: *Cum enim luxuriatæ fuerint*, seu ut habetur apud Cyprianum, *indelicatæ fuerint*; apud Ambrosium, *in deliciis egerint*; Græcè *ὅταν τις ἀποκαταβῇ* (quod verbum ob divitias ferocire, vel lascivire, significat), *in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*; quibus sanè verbis aperte ostenditur, idè à viduali sui officio, seu gradu juniore repellì, quòd periculum esset ne si juniores in eum admitterentur, fidem suam quam vovissent, violarent, seque sacrilegii reas nuptiarum desiderio constituerent.

XXVII. Quòd si ad ecclesiasticum ministerium cum Chrysostomo, Hieronymo, Primasio, Sedulio, Anselmo, Brunone, et aliis laudata ista superius verba referas, *adolescentiores viduas devita*; adèd ut, qui de earum antea promotione ad ministerium ecclesiasticum verba fecerat Paulus, idem postea earum rejiciendarum legem tradat, congruentior erit ea ratio quam assignat Tertullianus de Virginibus velandis, c. 9, cur non nisi sexagenarias eligi voluerit, scilicet « ut experimentis omnium affectuum instructæ faciliè nòrint cæteras, et consilio et solatio juvare, et ut nihilominus ea decurrerint, per quæ minima prolevari potest, » longèque faciliùs, juxta hanc interpretationem, ratio proferetur cur digamæ ab illà de qua ibi sermo, promotione arceantur: ut videlicet Christi cum Ecclesiâ conjunctionem referant, quæ christianis et ecclesiasticis officiis mancipantur; sed quid opus hæc significatione in iis quæ Sacramentorum confe-

tenderum incapaces erant? Itaque monogamiam ad honestatis et pudicitie argumentum, continentique majorem securitatem, requirere D. Paulum consentiunt Theodoretus, Bruno, D. Thomas et alii; juxta quam interpretationem, ut aliqua etiam catalogo viduarum inscriberetur, unius viri uxorem eam esse debuisset ostendi Hieronymus jam superius laudatà ad Gerontium, sive Ageruchian epistolâ, his verbis: « Non solum enim ab officio sacerdoti dignus excluditur, sed et ab elemosyna Ecclesiæ, dum intelligitur stupre quæ ad secunda conjugia devoluta est; » porro non de diaconis is constitutum hic agit Hieronymus, sed de viduis ecclesiæ matricule ad habendas elemosynas inscribendis. Id verò maximè confirmari potest, quòd non semper in usu fuerit ecclesiastico diaconissas eligi sexagenarias, imò conciliorum auctoritate juniores eligi potuerint, licet tunc matricule ecclesiæ non nisi seniores vidue inscriberentur, quæ quidem ecclesiarum observatio Apostolum interpretata videtur, de quo viduarum delectu verba fecisse censendus sit, dum ait, vidua eligatur non minùs 60 annorum.

XXVIII. Scio quosdam Apostoli verba de diaconissis interpretatos, diaconissas quoque sexagenarias esse voluisse; sed non id passim observatum, imò in hæc variae leges, variae consuetudines fuerunt. Tertullianus supra episcopi factum reprehendit, qui virginem nondùm 20 annorum in gradu viduali vel diaconissæ constituerat, cum Apostolus non nisi sexagenarias viduas constitui præceperit. Epiphanius, supra etiam laudatus ex viduarum numero non nisi seniores diaconissas creari debere docuit; concilium verò Chalcædonense statuit, c. 15, *diaconissam non esse mulierem ordinandam, ante annum 40, et eam cum accuratâ examinatione*. Similiter synodus Trullana vetat, c. 14, *ne diaconissa ante annos 40 ordinetur*, alibique differentiam assignat inter virgines, viduas, diaconissas; virgines quidem in monasterium recipi vetat ante annos 40, quamvis Basilius in sacris suis canonibus eam quæ se suâ sponte offertur et virginitatem amplectitur, si 17 annum compleverit, in virginum ordinem referendam præscriperit; servatâ tamen analogiâ et proportionem ad diaconissas et viduas, id se de virginibus in monasterium recipiendis statuere affirmat; nam cum Apostolus 60 annorum viduam eligendam voluerit, sacri autem Canones 40 annorum diaconissam fieri permiserint, cum Dei Ecclesiam robustiorem vidissent, 50 annos detrahentes, totidem quoque detractis, 10 annorum puellam in Monasterium recipi posse declarant. Wormatiensis similiter 40 annorum diaconissam promoveri posse definit; Theodosium Magnum non nisi 60 annorum diaconissam eligi voluisse superius docuimus; exstat quoque in Codice Justiniano eadem lex, quæ Valentiniano, Theodosio, et Arcadio tribuitur, dataque dicitur Mediolani Valentiniano Augusto IV, et Neoterio coss., anno Christi 590, in quâ, in vulgatis exemplaribus, non 60, sed 50 annorum numerus definitur, corruptè, ut opinor, tum quòd Photius in Nomocanone, tit. 1, cap. 28, 60 legat,

non 50; tum quòd in Codice Theodosiano, in quo primum hæc lex exscripta, 60 annorum numerus definitur; tum denique quòd hæc ad Apostolum constitutio expressè referatur; at 60 annos pro viduis, non 50, definit Apostolus. Justinianus in eo numero constituendo varius est: nam, novellâ constitutione Epiphaniô patriarchæ Alexandrino directâ, 50 annos præscribit secundum divinas regulas; quas verò divinas regulas intelligat, non video; in hæc tamen lege ob Ecclesiæ necessitatem vel utilitatem dispensari voluit. Aliâ verò constitutione Petro magistro sacrorum officiorum, annos tantum 40 ad diaconissæ ordinationem postulat; hanc varietatem notat Photius in nomocanone, qui et aliam legem profert de diaconissis ante 35 non ordinandis, quæ tamen lex nec alibi reperitur, nec in ipso Photii nomocanone Græco-Latino Parisiis impresso apud Abrahamum Pacard, anno 1515.

XIX. Conatur autem Zonaras Apostoli dictum de viduis ante annos 60 non ordinandis conciliare cum Canonibus, qui à 40 annis id fieri permittunt, ut nempe diaconissas quæ ex viduis assumebantur, ob majus incontinentiæ periculum in viduis quam in virginibus, ante annos 60 non licuerit ordinari; virgines autem quæ incorruptæ permansissent, ab annis 40 promoveri licuerit; sed nec id semper observatum fuisse pluribus exemplis probari potest; imò nec 40 semper annum expectatum in virginibus; nam et Theosebiam Gregorii Nysseni conjugem juniorem esse oportuit cum diaconissa ordinata est; et Olympiadem à Nectario diaconissam ordinatam juniorem fuisse liquet, cum ad hunc honorem promota est; Pulcheria quoque Theodosii junioris soror junior erat, cum ei Eudoxiæ invidia diaconissæ dignitatem curabat imponere; nihil de Salvinâ, Pentadiâ, et aliis dico, quas 60 annum non attingisse cum diaconissæ ordinate sunt, facile ostendi posset; unde rectè synodus Trullana in iis, et similibus, ætatis definitionem arbitrio episcoporum relictam inuit.

XX. Iis autem omnibus circa diaconissarum ordinationem fusiùs explicatis, ad objectionem respondendum est diaconissas merè laicas fuisse, prout ex concilio Niceno I superius retulimus, conjecturas quæ in contrarium proferuntur nullius esse momenti: primò enim D. Paulum tot dotes necessarias judicavisse in iis viduis quæ castitatem voverent, et ab Ecclesiâ stipendia quasi suo jure debita acciperent ob rationes allatas; non quòd Ecclesiam putaret digamis aut etiam incontinentibus viduis charitatis subsidia negare debere, sed quòd eas tantum stipendia ab Ecclesiâ constituta habere vellet, quæ præ cæteris virtutum ornamentis fulgerent; aliud enim est quod in paupertatis solatium tanquam elemosyna datur, aliud quod in virtutis præmium tanquam stipendium decernitur; digamiam quoque viduis istis vetitam ob periculum potiùs incontinentiæ, cujus iteratæ nuptiæ indicia sunt, quam ob mysterium vel Sacramentum. Item, quamvis in patriâ sexus discrimen non sit, hic tamen ob naturalem mulierum verecundiam et subje-

ctionem, quoad sacri principatûs participationem, aliud observari debere. Officiorum porrò quæ diaconissis conveniebant, esto aliqua, saltem eadem circa mulieres, forent, quæ diaconis, ostiariis, lectoribus, circa virorum admissionem ad ecclesiam, vel exclusionem, instructionem, monitionem, nudationem in Baptismo, etc., conveniebant, dispari tamen ratione diaconis aliisque clericis inferioribus, et diaconissis convenisse; nam clericis conveniunt tanquam habentibus aptitudinem ad corpus Christi verum consecrandum; ex quâ aptitudine aliquæ in corpus Christi mysticum, quo illud ad sacram Eucharistiam disponant, potestates in eos, per sacram ordinationem (quæ in consecratione corporis Christi consummatur, et ad eam per gradus ascendit) derivantur; diaconissis è contra ineptis, quæ unquam ad corpus Christi consecrandum assurgerent, eadem officia tribuebantur non per ordinationem, quæ sine illâ habitudine ad corpus Christi verum, quod sacerdotii et sacerdotalium ordinum perfectio est, nulla esse potest; sed per commissionem quamdam, ad pudorem feminarum relevandum, et periculum incontinentiæ ex frequentiori virorum ac mulierum conversatione vitandum quodammodo necessariam, ex indulgentiâ quâdam tribuebantur; unde abrogatus est ab Ecclesiâ posterioribus temporibus diaconissarum ordo tanquam minùs necessarius; clericorum verò ordines ampliati potiùs quam ullâ ex parte temporum succedentium serie imminuti. Pudori autem feminarum præsertim consultum diaconissarum institutione docet Epiphanius, in fine Panarii, cap. ultimo, num. 21, iis verbis: *Diaconissæ ad hunc unum usum adhibentur, ut mulierum decoris et honestatis causâ sint administræ, si id fortè necesse fuerit, sive dum Baptismo initiandæ sunt, sive dum earum corpora perscrutanda. Insuper promotionem ipsarum dici ordinationem cærenomiale, non sacramentalem, ut supra explicuimus; per exaggerationem verò à Nazianzeno dici mulierem diaconissam cum episcopo collatam, ὑπομετω, seu simili vel eodem honore fruentem, quod nonnisi per analogiam potest intelligi, ut servatâ aliquâ proportionem inter mulieres diaconissæ excellant, sicut inter viros sacri Ecclesiæ ministri, quibus etiam nominum participatione, non potestatis æqualitate, quæ diaconæ vocantur, æquari dici possunt. Denique episcopos, presbyteras, diaconas vocari quæ episcoporum, presbyterorum, diaconorum uxores essent, non quæ ordines istos haberent; dici quoque diaconissas à ministerio et famulatu quem impenderant, πρεσβυτιδας quoque, non πρεσβυτεριδας, seniores et anus, non propriè presbyteras, ab ætate scilicet et morum gravitate, non à presbyteratûs potestate docet toties laudatus Epiphanius.*

§ 7. *De monialibus, ascetriis et canonicis, ad ultimæ objectionis solutionem.*

XXI. Ultimum superest de monialibus, ascetriis, canonicis feminis et abbatissis argumentum, quarum nullam propriè ordinari aut clericorum collegio sociari Catholici defendunt. Sed de monialibus, ascetriis, canonicis feminis priùs, tum de abbatissis loquamur.

(Vingt-sept.)

Monialium quidem, seu quæ etiam nomine, seu nonnanes dictæ reperiuntur in Epistolis Hieronymi, tum ad Eustochium, tum ad Asellam, in Vita sancti Hilarii, sancti Joannis Eleemosynarii, et sanctæ Mariæ Egyptiacæ, in Epistola Bonifacii archiepiscopi Meguntini, et Decreto synodi sub eodem habita, in Capitularibus Caroli, Floride Vitione, libro Traditionum Fuldensium, et alibi, ubique fit mentio; ascetiarum autem et canonicarum rarior. Ascetrix dicuntur, ἀσκήτρια, ab asceterio; ἀσκήτρια autem apud Basilium et in jure civili passim pro monasterio sumitur, seu alio loco in quo Deo devotæ feminae servabantur, ut ad pietatis opera exercebantur: nam ἀσκήτο, Græcis exerceo, et τρεῖς, servo, unde et ἀσκήτρια à Basilio, S. Ephrem, Nilo Archimandrita, et aliis, quæ ad monasticam disciplinam spectant; ἀσκήτρια etiam passim dicti ipsi monachi, quasi pugiles et exercitatores in virtute ac pietatis studio, apud Basilium, Ephrem, Chrysostomum, Nilum Archimandritam Constantinopolitanum, et alios complures, necnon et ab ipsâ synodo Trullanâ, Laodiceanâ et aliis. Ascetrix quoque dictæ quæ in monasteriis seu pietatis locis reclusæ ad virtutem exercebantur, exque, ut ait synodus in Trullo, can. 46, αἱ τὸ ἀσκήτην αἰσθόμεναι βίον, quæ exercitationem, seu asceticam vitam eligunt; earum passim in jure civili fit mentio, vel cum in raptos virginum et ascetiarum pœnæ decernuntur, vel cum laicis, maxime iis qui theatralia exercent, monastiarum vel ascetiarum schemate uti prohibetur; vel cum earum in funeribus officium describitur, quibus quidem in locis ascetrix à monastriis sive monialibus videntur quodammodò distingui, sicut etiam asceteria à monasteriis discrepare videntur ex citatis superius legibus; sed hæc jam non moramur, nec minutias istas diligentius persequimur.

XXII. Canonicarum quoque feminarum meminit Basilius maxime eo libro, qui *Animadversiones adversus canonicas* inscribitur: eaque epistolâ quam *Theodoræ canonicæ* direxit; quam amplexatam dicit institutum secundum regulam evangelicam. Earum autem canonicarum domum Basilius citato libro τὸ ἀσκήτηριον vocat; quo fit ut faciliè persuadear, si quod discrimen olim fuit inter ascetrias et monachas, canonicas ascetrias potius fuisse quàm monachas. Chrysostomus canonicarum quoque meminit, tractatu nempe edito: Περὶ τοῦ μὴ τὰς κατονόμας γυναῖκας ἀσκήσειν, quod *canonicæ feminae viris conversari non debeant*, quibus sanè in locis tum apud Chrysostomum, tum apud Basilium, canonicæ fortè intelliguntur quæcumque feminae quæ jam regulares dicuntur, et regulam aliquam vivendi austriorem amplexatæ fuerant, virginitatemque voverant. Canonicarum quoque apud Justinianum mentio, qui canonicas et ascetrias unâ, tanquàm ejusdem propositi feminas, conjungit, eisquæ psallendi in funeribus officium ascribit, cum acolythi ad eadem funera acciti funalia præferrent, et lectarii seu copiatæ ac decani feretrum deferrent. Mentio quoque *sanctimonialium canonicarum* in concilio Cabilonensi II. can. 55. quæ à monachis secernuntur, quoniam

hæc quæ sub monastica regulâ normâ deponit, totius vitæ sive ordinem in eadem quàm profitentur regulâ, scriptum habent; quæ autem à canonicas vocabant, novam ab ipso concilio regulam accipiunt. Ipsarum quoque mentio in Additione 2 Ludovici Imperatoris ad Capitularia Caroli, in quâ *monasteria sanctimonialium tam monacharum, quàm canonicarum*, aciri prohibentur; quibus in locis monachæ multi videntur eæ sanctimoniales dictæ, quæ regulam S. Benedicti voverant, canonicæ autem quæ S. Augustini regulam professæ sunt. Eugenius quoque III in eadem fortè significatione canonicas usurpavit, dùm in concilio Rhemeni statuit, ut *sanctimoniales et mulieres quæ canonicæ nominantur, juxta beatorum Benedicti et Augustini regulam vitam suam in melius corrigant, et emendent*, etc. Dixi fortè, nam ambiguum est num S. Benedicti regulæ sanctimoniales, canonicas S. Augustini regulæ ibi adstringat, quod probabilis est; an verò sanctimoniales seu mulieres quæ canonicæ dicuntur, pro iisdem sumat, easque sive D. Benedicti, sive S. Augustini regulæ addictas velit.

XXIII. Sunt et aliæ canonicæ, quæ à Germanis *canonicæ seculares* dicuntur, quarum, in inferiori præsertim Germaniâ et Austrasiâ, multæ domus in gratiam nobilium feminarum erectæ sunt, quæ, si abbatissam, priorem sacrissam, et si quæ aliæ sunt ex præfectis, excipias, nullam faciunt professionem, nullis se votis adstringunt, neque bonis renuntiant, neque nuptiis, sed ad pietatem formantur, divinisque officiis vacant, donec in matrimonium collocentur: cujus ordinis auctor vel certè amplificator credi potest S. Meinulphus diaconus, qui imperante Carolo Magno natus, sub Ludovico ejus filio floruit, de quo in ipsius Vita legitur, quòd monasterium Budicense extruxerit, institueritque illic congregationem secularium, ut vocant, *canonicarum*: monasterium autem illud ipsum esse puto cujus meminit decretalis Honorii III in quâ mentio fit cujusdam monasterii in Germaniâ, cujus abbatissa canonicas et clericos suæ jurisdictioni subiectos habuerit, quod quidem in vulgatis exemplaribus Briburgense, alias verò Licurgurgense, Neburgense, Quodeburgense dicitur, idemque fortè est quod Budicense quod jam memoravimus. Etiamnum verò vivendi genus istud perseverat, nec ab Ecclesiâ (quidquid aliqui sentiant) videtur improbatum: nam quod concilium Triburiense apud Gratianum, Ivonem, Burcardum, sanctimonialibus æquè ac clericis in ecclesiastico gradu constitutis Ecclesiam ab intestato succedere docuit, nec passim observatur, nec nisi de iis sanctimonialibus professis unquàm intellectum est, ejusmodi non sunt istæ canonicæ. Quòd Innocentius II eas insectatur, quæ nec regulas S. Benedicti, neque Basilii aut Augustini profiterentur, sanctimonialibusque dici vellent, propriaque haberent receptacula et privata domicilia, in quibus sub hospitalitatis nomine passim hospites et minùs honestos viros domus sue admitterent, quas sub anathematis sententiâ ad edendum et dormiendum in communi dormitorio et refectorio adigit, vel ad canonicas de qui-

bus hic agimus non spectat, sed ad mulieres professione, ut vocant, hospitalarias, vel certè inordinationem vivendi in canonicis mulieribus improbat, non ipsum ordinem, cui eandem legem præfigit, quæ olim canonicis viris commendata fuit in variis conciliis. Quod pariter Bonifacius VIII, cap. *Incomitatus*, constitutionem suam de electione abbatissarum observari præcipit, « nedùm in monasteriis, in quibus sunt moniales viventes sub aliquâ de religionibus approbatis, sed etiam illis, ubi sunt, juxta quarundam provinciarum consuetudinem, quæ nec propriis renuntiant, nec professionem faciunt regularem, sed vivunt ut in secularibus ecclesiis canonici regulares, » eâ scilicet conditione, ut non eligant, neque ad cæterarum præfecturam eligantur non professæ: eâ, inquam, constitutione videtur potius prædictarum canonicarum statum firmare, aut saltem permittere, quàm evertere, vel improbare. Cui etiam non officit quod statim subdit, *per hoc tamen earum statum, ordinem, seu regulam nolle, nec intendere approbare*; ista enim judicium suum suspendit, non damnationem proferentis verba sunt. Quòd tandem aliqui easdem putantes cum Beguinis, quarum ordinem ob hæresim et alia crimina abolevit Clemens V in concilio Viennensi, ex eo inferunt canonicarum quoque ordinem abolitum fuisse, refelluntur tum quòd aliæ omninò fuerint Beguinæ, uxoratæ, in domibus propriis viventes, parochiis subditæ, parochialibus ecclesiis obnoxie, à canonicis quas depinximus; tum quòd eandem ordinem, quem ob varia crimina tunc abrogavit, compertâ plurium innocentia, restituit Joannes XXII. Istarum porrò canonicarum, seu, ut loquuntur, canonicissarum ordinem reformandum duxere concilium Coloniense, Germanicæ Comitum Augustæ habita à Carolo V imperatore, et synodus diocesis Antverpiensis, in quibus duobus posterioribus conciliis et per aliquos ipsi servandæ prædictæ sunt.

XXIV. Verùm, iis omisissis, in quibus fortè plus nimium immorati sumus, obiectio pro ordinatione mulierum illis omnibus quæ diximus imitti potest: quòd monialium benedictio quædam videatur esse ordinatio; quòd ascetrix et canonicæ in funeribus canere solerent, ut ex Justiniano observavimus, quòd etiam in litiis, publicisque supplicationibus eis concessum est, ut patet tum ex Balsamonis testimonio, qui suo tempore testis est cantica quædam cantari solita, a mulieribus sanctis ecclesiis; tum etiam Cærippi poetæ iis verbis, lib. 3:

Hinc levitarum venerabilis ordo canentium,

Virgineus tonat inde chorus, vox æthera pulsat.

Secundò quòd moniales ex antiquo usu conciliorum Cabilonensis II et Moguntini auctoritate firmato, publicè in ecclesiâ cantant, etiam in sacris Liturgiis, quibus sacerdotibus accinendo et respondendo quodammodò ministrare videantur. Tertiò, quòd canonicæ seculares, quas vocant, palàm psallere soleant in conventu virorum ac mulierum, choro præsideant, præbendæ ac beneficii ecclesiastici juribus fruuntur, canonicorum officia muniaque omnia obeant: quæ om-

nia ostendunt mulieres ordinationis sacræ incapaces non esse, quæ beneficii capaces sint, quæ canere in ecclesiâ publicè possint; nullum enim ex omnibus clericorum officiis expressiùs à Paulo mulieribus interdictum videtur, quàm publica ista in ecclesiâ psalmodia, de quâ intelligi potest Paulus, cùm ait, 1 Cor. 14: *Mulieres in ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui*; item, 1 ad Tim. 2: *Turpe est enim mulieri loqui in ecclesiâ*: quare si semel illud officium mulieribus permittatur, quòd æquè pudori ac verecundie muliebri officit quàm ullum aliud, si sacrum in Liturgiâ ministerium concedatur, non est quòd eisdem ordinatio interdicatur.

XXV. Respondeo primò, cùm monachorum benedictio ordinatio non sit, multò magis monialium benedictionem non esse. Monachorum autem benedictionem laicam esse, non clericam, patet tum ex Dionysio, tum ex aliis passim Patribus qui monachorum statum suis terminis definiunt ac circumscribunt: tum ex praxi Ecclesiæ, quæ monachos quantumque professos ordinibus omnibus, quemadmodum seculares laicos ab ipsâ tonsuræ susceptione initiat, si quando ad sacerdotium eos esse promovendos judicat: idque rectè nos docet Ivo Carnotensis episcopus, epist. 41, qui ideò solum à monachis (quod idem de monialibus dicas) professiones exactas fuisse, et benedictiones super eos datas affirmat, « ut monasticus ordo, quantò firmius in conspectu Dei et solemnius ligaretur, tantò robustius et devotius ab ipsis servaretur, etc. Unde, inquit, nec consecratio virginum quæ ex auctoritate apostolicâ episcoporum privilegio reservatur, si aliquando à presbyteris usurpetur, propter Sacramentum Christi et Ecclesiæ quod ibi continetur, ullatenus ad episcopos transferatur. Nec dubium ex quottidiano hoc esse usu, quin benedictio monialis ab alio quàm episcopo, præsertim ex ejus commissione, valida sit, quem usum Toletani X canon confirmat, cùm tamen ordinandi vices suas episcopus aliis committere non possit.

XXVI. Respondeo secundò, cùm innocens esset Christianorum cœtus, qui et deliciis cantûs aures obturabat, et à cantantium vultibus avertibat oculos, nec suspiciosos nec cupidos; cùm in Dei laudes totius populi corda effunderentur, adeò ut nullus vel certè minimus vanitati relinqueretur locus; tunc, inquam, mulieres in ecclesiâ cum viris cecinisse: nam Philo Judeus in ecclesiâ Alexandrinâ, cujus instituta Judeis tribuit, alternis choris à viris et feminis cantatum testatur. Prudenti verò consilio consuetudo ista posterioribus temporibus ab Ecclesiâ abrogata est, quæ nempe Sabellium inducentem mulieres, ut sibi cantibus applauderent compescuit: et Pelagium eâ ratione gratiam sibi apud mulieres querentem redarguit. Egregia sanè in hanc rem Hieronymi adversus Pelagium expostulatio, quam si omitterem negligentie reus essem. « Verùm, inquit, tu tantæ es libertatis, ut favorem tibi apud amazonas tuas concilies, ut in alio loco scripseris scientiam legis etiam feminas habere debere, cùm Apostolus doceat esse tacendum mulieribus

in ecclesiâ, et si quid ignorant, domi viros suos debere consulere; nec sufficit tibi dedisse agnitionem scientiam Scripturarum, nisi earum voce et cantibus delecteris; jungis enim, et ponis in titulo, quod et femina Deo psallere debeant: quis enim ignorat psallendum esse feminis in cubilibus suis, et absque virorum frequentia, et congregatione turbaram? Verum tu donas quod non licet, ut quod verecundè facere debeant et absque ullo arbitrio, magistri auctoritate proclamant. Hieron., lib. 1 adversus Pelagianos. Numquid si nostrorum haeticorum mores advertas, in Calvinistis et Lutheranis renatus tibi videbitur esse Pelagius? Illi, dum delicatam mulierum modulationem in ecclesiâ permittunt, magnum sibi periculum accersunt, magnum enim à muliere cantante periculum, quam nec audiri Sapiens voluit, Eccles. 19: *Ne audias illum*, inquit, *ne fortè pereas in efficiâ illius*. Quis sibi non caveat ab illis sirenibus? Sæpe accidit ut in hujusmodi populari coetu plures sint sirenes quàm Ulysses. Sed de hac re alibi.

XXVII. Interim verò redeamus ad propositum. Nobis sanè non tam entendum patet, ut objectionem à nostrâ assertione propulsemus, quàm ut eandem in monialium instituta incidentem repellamus: etenim nemo, ex eò quod Ecclesiæ indulgentiâ ac legibus, sive monialibus, sive canonicis et ascetris cantare permisum sit, sacerdotalis ordinis eas esse capaces asseruerit; nam sacerdotalis ordo dominationem infert, et principatum quemdam sacrum, qui mulieribus, quas natura viris subjecit, nequit competere, cantandi autem officium nullam infert dominationem cujus mulieres sint incapaces: ideòque utriusque dispar omninò et diversa est ratio. Neque verò moniales, dum in sacris liturgiis publicè canunt, proximè sacræ liturgiæ ministrant, sed remotè duntaxat: unde quantumcumque ipsæ canant, ministro semper viro opus est, qui ad altare sacerdoti celebranti ex Ecclesiæ instituto ministret. Ascetris quoque et canonicis in funeribus, atque etiam in litiis cantandi munus olim demandatum est; lamentatio enim et luctus maximè mulieres decet, suis et aliorum calamitatibus faciliùs condolentes, nec muliebris sexûs modestia aut verecundia in rebus luctuosis ipsarum piam ad Deum vociferationem interdicat: ideòque B. Gregorius, mortalitatis tempore, septiformem, ut eam ipse vocat, litaniam instituens, litanias clericorum, virorum, monachorum, ancillarum Dei, id est, monialium, conjugatarum feminarum, pauperum et infantium distinctas fieri instituit. Nullus ergo ecclesiasticum cantum clericatûs officium putet, quod omnibus commune est; nec adversus modestiam et verecundiam peccari asserat, quod feminas in funeribus ad Deo canendas laudes adhibitas legat, quandoquidem in iis passim viros ac feminas olim cecinisse, Patrum, morem istum minimè improbantium, testimonio exploratissimum sit, et apostolorum temporibus juvenes haud dubiè laicos corporibus mortuorum piè efferendis vacasse apostolica ipsa Acta declarant.

XXVIII. Similiter quoque nec mulierum pudori aut

verecundia repugnat quod in suis oratoris (neque enim monachorum aut monialium aedes sacras ecclesias vocabat antiquitas, sed oratoria) Deo laudes concinant: privatus enim videtur esse ipsarum cantus, privata oratio, quæ mulieribus nequaquam interdicitur: non apud ipsas, ut dicitur can. 21 conc. Agathi, *legitimus est ordinariusque conventus quem ecclesiam dicere possumus, non autem parietum altitudinem, murorum, fundamentorum, tectorumque compagem*. Extra istum conventum Dei laudes ipsis loqui nulla lex vetat; consulitur quoque ipsarum pudori, quod in loco à viris remoto solitarie canant, quod virorum oculis effugiant, etsi fortè incaute et præter ipsarum intentionem virorum aures delectent; vitatur saltem magnâ ex parte periculum, quod extra virorum consortium canant: cujus rei causâ Innocentius II, in concilio Romano, c. 27, quod refertur 18, q. 2, c. *Perniciosam*, prohibuit *ne sanctimoniales simul cum canonicis vel monachis in ecclesiâ in uno choro conveniant ad psallendum*. Cum ergo præter intentionem Ecclesiæ sit ut viri ad aedes monialium accedant, à quibus nimirum popularis conventûs occasiones omnes amputari voluit concilium Romanum sub Gregorio I, imò etiam à servorum Dei, id est, monachorum recessibus; cum Ecclesia mulieres canentes à virorum consortio separet; cum ab accedentium virorum aspectibus eas subtrahat, pudori ipsarum consulit, quibus tamen dum cantum permittit, solatio ipsarum et devotioni non invidere se ostendit. Quod itaque canonicæ illæ, quæ vulgò seculares dicuntur, viris admixtæ canere dicantur, id minimè laudo, et ab Ecclesiæ mente alienum esse puto, quæ, ut ex prædictis patet, earum instituta omnia publicâ auctoritate minimè comprobavit, et collapsam apud ipsas disciplinam restaurare non semel curavit. Dum autem Apostolus mulieribus ut in ecclesiâ tacerent præcepit, non cantum eis prohibuit, sed à docendi in ecclesiâ munere eas repulit: has cum silentio discere, domi viros suos interrogare, animi sensa in publico conventu clausa apud se retinere voluit, ne sibi docendo viros subjicerent, quæ viris subjectæ esse debent: idque citatorum ex Apostolo locorum contextus apertè ostendit, in eumque sensum verba ejusdem Pauli communiter interpretantur sancti Patres.

XXIX. Porro canonicæ istæ quæ dicuntur seculares, canonicorum virorum statum atque dignitatem non attingunt, quia nec ad episcopi concilium advocantur, ut in commune Ecclesiæ consulant, nec sacerdotalis ordinis perfectionem edocentur, nec mysteriis divinis initiantur, neque ex hominibus assumuntur, ut offerant hostias et sacrificia pro peccatis; neque tanquàm personæ publicæ Ecclesiæ nomine precantur, sed solum in virtutum scholâ exercentur, pietatem discunt, et orationes privatas fundunt; neque beneficiorum propriè dictorum capaces, sicut nec moniales dici possunt, eo nempe sensu quo beneficium solis clericis tanquàm stipendium contingit: præstimoniam ergo potiùs dicenda sunt ecclesiastica ista bona, quibus vel ipsæ, vel moniales perficiuntur, quàm bene-

ficia, quamvis etiam eorum resignandorum facultas ipsis concessa sit. At enim disputatio ista merè est de nomine: reverà autem ex istiusmodi seu beneficiis, seu præstimoniis, quorum mulieres capaces sint, aptitudo ipsarum ad sacros ordines minimè colligi potest: cum nihil vetet ex Ecclesiæ bonis mulieres quoque ejus matriculæ adscriptas, et ad aliqua pia officia adstrictas, ali et foveri debere, ex prædictis.

§ 8. *De abbatissis, ad ejusdem argumenti solutionem.*

XXX. Quod denique jam spectat ad abbatissas, quæ videntur ordinis non incapaces, si semel jurisdictionis spiritalis capaces admittantur, disquirendum est itaque num jurisdictionem spiritalem seu in feminas, seu in mares legitimè habere et exercere possint. Constat autem abbatissarum in monialibus legitimam quamdam esse potestatem, ut earum curam habeant, eas moneant, doceant, corrigant, adeò ut à Cabilonensi Concilio II, c. 54, sub Carolo, et Capit. tit. 2, c. 42, *earum rationem in conspectu Domini reddituræ* dicantur, *earumque matres spiritales* à Parisiensi sub Ludovico et Lothario, lib. 1, cap. 39, *et matres religiosarum* ab Aquisgranensi II, sub Ludov., parte 2, c. 43, vocentur, et à Turonensi II, c. 50, sub prædicto Carolo moneantur, ut *et seipsas custodire, sibi que commissas servare, quantà potuerint vigilantia, decerent*: neque videtur incongruum ut, quemadmodum viris imperant viri, ita mulieres mulieribus præsent; et sicut inter viros deligitur aliquis sapientior, et ad res gerendas aptior, ita inter mulieres aliqua deligatur quæ sanctitate cæteris sit in exemplum, prudentia valeat ad consilium, auctoritate ad regimen, præsertim cum virorum frequens conversatio damnosa et periculosa mulieribus esse possit, nec ad œconomicum in eas imperium sine periculo aut scandalo viri assumi possint; è contra verò mulieres, quas matresfamilias natura non respuit, hujus œconomiæ imperii abundè capaces existant.

XXXI. Imperium itaque istud merè est œconomicum, quale matrumfamilias in eos qui sunt suæ familie; quod ex iis maximè patet: primò, quòd abbatissa monialibus sibi subditis ad victum et vestitum necessaria, tanquam materfamilias, procurare teneatur, ex prædictis Cabilonensi et Turonensi conciliis, necnon Rhemensi et Aquisgranensi II habito sub Ludovico; secundò, quòd non servatis ordinariis juris formulis in moniales inquirere possit, easque corrigere; tertio, quòd instructioni private, domesticæ institutioni, educationi et alimonie suarum præsit; quartò, quòd unumquodque monasterium unius familie, non pagi, non civitatis, non sacre aut politicæ reipublicæ, rationem habeat. Accesserunt autem huic domestico imperio et œconomico, quædam ex privilegio prærogativæ, ut quòd abbatissæ ad ecclesias quasdam præsentent, quòd presbyteros sibi deligant, cum olim vel parochiani presbyteri sollicitudine regerentur, vel ab episcopo presbyterum acciperent; quòd ab episcopi potestate exemptæ sint; quòd plura etiam in diversis diocesisibus monasteria sibi subdita habeant, et cætera ejusmodi. Ex quibus omnibus sequitur tantum, ut loquuntur theologi, ratione finis et

objecti spiritalem quodammodo abbatissæ potestatem videri, quia nempe monialium cœtus pro fine habet beatitudinem æternam, et vitæ spiritalis perfectionem, ad quam facilius consequendam regularum ad illam perfectionem spirituales tendentium vinculo colligatur, in quibus quidem regulis observandis directricem, moderatricem, ac ductricem habet abbatissam, quæ totius proinde cœtus spiritali isto vinculo in spiritalem finem conspirantis ac coordinati caput est, quo fit ut tanquam simoniaca reputetur ad hanc dignitatem per pecunias injusta obreptio et invasio, quod manifestè arguit potestatem istam aliquo modo esse spiritalem.

XXXII. Nihilominus negandum est ratione modi exercendi abbatissas potestatem habere spiritalem vel ecclesiasticam, dicendumque eas, licet ad spiritalem finem potestatem habeant, in res tamen spirituales, vel ad poenas spirituales infligendas, potestatem non habere; et, quamvis in Ecclesiâ Dei potestatem aliquam obtineant, non habere tamen in Ecclesiam; nec ad Ecclesiæ regimen assumi; vel claves spirituales habere, quibus aut Ecclesiam claudant aut recludant; tum quia non feminis, sed solis viris, puta apostolis dictum est, Matth. 18: *Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo*; tum quia nemo potest aut excommunicare, aut absolvere, nisi de peccato cognoscere ac judicare possit; at, sicut solis sacerdotibus in antiqua lege concedebatur ut inter lepram et lepram judicare possent, ita jam mysticæ lepræ, id est, peccati cognitio ac discretio solis sacerdotibus permittitur; soli ipsi sunt, quibus Christus in personâ apostolorum dixit, Joan. 20: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*; tum quia potestas excommunicandi et alias censuras ferendi potestatem quamdam judicariam infert, et principatum quemdam in Ecclesiâ, feminarum naturali subjectioni, quam divinum jus firmat, omninò contrarium; nec fieri potest ut femina, quæ in Ecclesiâ membrum est capiti subjectum, capitis rationem induat, ut Ecclesiæ aditu arcere, vel ad Ecclesiam admittere quemquam possit, quæ nec docendi nec disponendi ad Ecclesiæ ingressum per doctrinam munus attingere potest, Deo per Apostolum id vetante, silentiumque ipsis imperante ex prædictis; tum denique quia claves Ecclesiæ feminis minimè concessæ sunt: *Quia, ut arguit Innocentius III, c. Nova, de Pœnitentiâ et Remissione, licet beatissima virgo Maria dignior et excellentior fuerit apostolis universis, non tamen illi, sed istis Dominus claves regni celorum commisit*; multò ergo minus cuiquam feminae ab ullo homine committi possunt; quod enim privilegium Christus matri non dedit, alteri feminae homo dare poterit?

XXXIII. Quòd si absurdum judicamus, et dissentaneum divinæ legi, ut abbatissa etiam in mulieres sibi subditas potestatem ecclesiasticam et omninò spiritalem ad censuras ferendas habere possit, multò magis eidem divinæ legi repugnare censemus, ut in viros, eosque clericos, auctoritatem huiusmodi obtineat. Vie-

latur sane censurarum ferendarum auctoritas ecclesiastica, si infimæ conditionis et ad parendum patri Ecclesiæ membris conceditur; tollitur prærogativa veterum in mulieres, si mulierum in viros ecclesiasticum imperium aliquod astringitur ordo hierarchicus pervertitur, si pedes capitibus in ecclesiastico regimine præponuntur, mulieres viros, laici clericis; nactæ ipsa inferunt injuriæ, et divini legi, quæ mulieres viros subiecit, et loquendi in ecclesia facultatem ipsis adimit; si non tantum loquendi, verum etiam juris dicendi, nec solum laicos viros instruendi, verum etiam clericos et sacerdotes docendi, monendi, arguendi, increpandi in omni patientiâ et doctrinâ (quod ad imperium ecclesiasticum necessum est, et canonice correctioni ut plurimum præsupponendum) legitima mulieribus facultas permittitur; quid, quod Constantinense IV concilium tam graviter edicit, c. 98 et 99, *ut mulier, quamvis docta et sancta, viros in conventu docere non præsumat; licet autem presentibus clericis (sive ipsi recedantibus) illæ quæ voluerint, audebit mulier presentibus clericis ac sacerdotibus non solum loqui, docere, interrogare, sed in ipsos quoque dominationem exercere?* et quid vetatur à Paulo à sacerdotibus vel monita salutis quærere, et ad virum recurre, ut domi eum consulat, audebit in sacerdotem Domini inquirere, et us, tanquam auctoritatem habens, salutis monita impertiri? audebit forsitan mulier, quæ (ut infert Ambrosius), quia non est imago Dei, velare debet caput suum, imagini se Dei, id est, sacerdoti præferre, Ecclesiæ se capitibus superiorem jactare, eos sibi subicere, quibus Deus subiecit orbem terræ? in templo Dei audebit stare in medio deorum, id est, sacerdotum, ut judicet deos, non nisi à Deo judicandos?

XXXIV. Neque in contrarium urgent vel exempla, vel leges. Primum enim quod Honorii III rescriptum præfertur, quo abbatissæ monasterii prædicti Bubrigensis, seu Elavina (nam corruptum hoc nomen tum ex plurimum diversitas pronunciationis hinc) in clericos suas et clericos jurisdictione ecclesiastica videtur conferri, exacte perscrutandum est, antequam ex ipso consequentia limitari perinde auctoritate. *Dilecta*, inquit Honorius, cap. *Dilecta*, de Majoritate et Obedientiâ, in Capitulo Ecclesiæ de Bolognâ, transmissa capitulo, monstrat quod cum ipsa quæcumque canonicas suas et clericos suæ jurisdictioni subjectos, propter inobedientias et culpas eorum, officio beneficioque suspendat, iidem confisi ex eo quod eadem abbatissa eos excommunicare non potest, suspensionem hujusmodi non observant, propter quod ipsorum excessus remanent incorrecti; quocirca mandamus quatenus dictas canonicas et clericos, ut abbatissæ præfate obedientiam et reverentiam debitam impendentes, ejus salubria monita et mandata observent, ecclesiastica censurâ compellant. Hinc Honorius III abbati S. Michaelis Abradensis, seu alterius diocesis, ex quo aliqui potestatem ecclesiasticam amplam abbatissæ concessam inferunt, adeo ut etiam ab officio et beneficio clericos sibi subditos suspendere possint.

Verum, ut recte notat Glossa, neque hoc inferri potest, quippe, cum non definiat papa, utrum abbatissæ suspensionis prærogativa, quæ violata irregularitatem adduceret, ferende auctoritatem habeant, quinimo videtur ipsæ hanc auctoritatem denegare, dum contemptiores sententiæ ab abbatissâ profectæ, ad ejus observationem, si salutaris fuerit, per censuras ecclesiasticas ab abbate compelli jubet; adeo ut præcipiendi iudicium auctoritatem abbatissæ concedere, compelli autem per censuras potestatem denegare, et in alium transferre videatur. Si quis autem potestatem istam, quam abbatissæ concedit, domesticam esse et veluti matrisfamilias in eos qui suæ familie censentur, quod in tempore Christus B. Virgini in S. Joannem evangelistam concedere visus est, dum matri ab ipso Joanne dixisse perhibetur, *ecce filius tuus*, et discipulo similiter dixisse, *ecce mater tua*; si quis, inquam, saltem abbatissæ in clericos ecclesiarum sibi subditarum ab Honorio III potestatem talem admitti dixerit, non abdidit; neque rationi dissentaneum, aut ab isto canone alienum est, ut ad firmandam istam abbatissæ potestatem dicatur summus Pontifex abbati auctoritatem dedisse, ut repugnantes abbatissæ illius mandatis in rebus licitis et honestis per censuras cogeret; sicut ecclesiasticis et civilibus magistratibus inest auctoritas, non autem ipsis familiarum capitibus, ut inobedientes parentibus liberos, et dominis servos, ad officium per publica judicia compellant.

XXXV. Concessis autem à Romano Pontifice in gratiam abbatissarum privilegiis (qualia sunt quæ monasterio Fontis-Ebraldi, et aliis indulta narrantur) nolim vel fidem abrogare, vel auctoritatem adinere. Scio multa ex iis quæ proferuntur esse dubia, multa dolo, fraudibus obtenta, multa difficillimis Ecclesiæ temporibus tantum non violenter extorta, multa absque maturâ discussione, gratiæ, aut favori data. Scio ad ista principia theologicas veritates neminem debere matrem, cum tunc exorantibus summum Pontificem decretis suis semper apud unumquemque stare debeat auctoritas. Verum nolim hæc severius urgere; eadem quippe quæ Honorii decreto responsio à nobis apposta est, iis omnibus pariter satisfacit: æconomicum videlicet quoddam imperium abbatissis in clericos concedi potuisse, cum et matres in filios suos sacerdotes maternam et æconomicam auctoritatem retineant; imperium istud ad imitationem potestatis B. Virginis in sanctum Joannem Evangelistam institutum fuisse, ad imitandum hunc sanctum prædictum Joannem, ad imitandum per hunc sanctum Joannem quod sanctum monialium virtutem ab Ecclesiâ probatam, et in aliquorum beneficiorum, quæ clerici à monialibus quibusdam recepissent, recordationem, æquum visum fuisse; quod si lapsu temporis aliquid amplius sibi abbatissæ hujusmodi monasteriorum arrogarunt, usurpatam fuisse hanc potestatem, non legitimam, quæ, quâcumque temeritate inoleverit, quâcumque desidiâ, vel adulatione fota fuerit, nullâ poterit ratione defendi. Porrò de benedictione abbatissæ non est

opus fusiori discussione, cum satis pateat eam solum esse solemnem pro eâ deprecationem, non sacram ordinationem; lege epistolas Ivonis Carnotensis, unam Bernardo majoris monasterii abbati, alteram Paschali summo pontifici.

§ 9. *An hermaphroditii ordinationis sint capaces, vel puellæ in viros mutatae.*

XXXVI. Patet itaque ex prædictis feminas ad suscipiendos sacros ordines omnino inhabiles esse. Ex hujus verò quæstionis decisione nascitur alia difficultas: quid de hermaphroditis statuendum sit: num à sacris ordinibus, et quo jure, arcendi sint; num ordinibus initiari sive per fas, sive per nefas possint; seu, num licita sit eorum ordinatio, vel illicita; num si illicitè attentetur, rata vel irrita futura sit. Ad ejus difficultatis solutionem observandum est hermaphroditos alios dubii sexûs videri, adeo ut dignosci non possit quisnam in ipsis sexus prævaleat; in aliis femineum, in aliis masculinum sexum prævalere. Refert Livius infantem in Sabinis repertum, de quo incertum esset masculus esset, an femina; alterum quoque 16 annorum ambiguo item sexu inventum testatur. Prodigio quoque simile est quod refert Sylvester Giraldus, in topographiâ Hiberniæ, in Connactiâ mulierem fuisse sequentem curiam utriusque sexûs naturam præferentem, et hermaphroditam, quæ barbam à dextris per labri utriusque et menti medium more virili densam et longam habebat; faciem verò sinistram cum labri et menti parte muliebriter plenam, et omni pilositate carentem. Neque verò hujusmodi monstra seculis nostris ignota sunt: visi non semel nostro seculo hermaphroditi utroque sexu potentes; visi et plures in quibus unus alteri sexui prævaleret. *Qualitatis* verò, ut loquitur jurisconsultus, *incalcescentis sexum* ostendit naturalis hermaphroditi appetentia; nam, ut notat Glossa, si magis appetit quæ viri sunt, viris; sin minus, feminis probabiliter accensendus est.

XXXVII. Hoc itaque præsupposito, dicendum est hermaphroditum in quo femineus sexus virili prævalet, pro feminâ habendum esse, ut citatus canon ostendit, ideoque caractere Ordinis insigniri non posse, eum verò in quo sexuum videtur esse paritas, procul dubio ab ordinatione repellendum esse, tanquam irregularem; temeraria enim est ordinatio ad quam dubiæ personæ cum periculo sacrilegii et nullitatis ipsius ordinationis accedunt, cum ne quidem eæ sint ad eam admittendæ, de quarum sufficientiâ ad ordinum ministeria dignè exercenda dubitari possit; imò, si credimus S. Antonino, Sylvestro, Tabienæ et aliis, hujusmodi hominum ordinatio inaniter præsumitur, et sine effectu attentatur. Eum verò qui in virili sexu præpolleat, ordinationis capacem esse, nec invalidam esse ejus ordinationem, doctorum auctoritate et ratione compertum est; habendus enim ille est pro viro, ex eodem quem notavimus canone, et communi hominum existimatione; quidni ergo virilem recipere possit, si cætera adfuerint, dignitatem? Sed non adeo constat an tanquam irregularis à clero

removeri debeat. Antoninus, Sylvester, Majolus et alii, nullâ distinctione adhibitâ, removendum censent propter corporis defectum monstrositatemque, ut vocant, quæ irregularitatem inducit; Turrecremata et Hugo cardinalis ad alteram partem deflectunt, et nec talem hunc defectum putant, qui deformitatem vel horrorem inferat, ex ejusmodi solum defectibus oriri putant irregularitatem; mediâ viâ Archidiaconus, Toletus et alii gradiuntur, distinctionemque istam adhibent; nam ex diversitate hujusmodi sexuum, quorum unus absque dubio alteri prævalet, latenti et occultâ, nullam irregularitatem induci existimant; secus autem, si publica et populo nota sit; in quo casu horrorem quemdam et scandalum parit; nec inter minimos corporis defectus ab ordinatione repellentes numerari debet. Neque mihi dubium quin eo casu quivis hermaphroditus ab ordinibus repellendus sit.

XXXVIII. Similem quoque ob causam, si aliqua puella mutato sexu in virum evaderet, irregularem habendam eam esse existimo: dedecet enim, inquit Majolus, cum altaris ministerio admoveri, qui aliquando muliebria tractasset, et pro muliere habitus fuisset. Ne quis verò casum istum extra rem esse existimet et suppositionem nostram fabulam arbitretur, ex annalibus refert Plinius, Licinio Crasso, Caio Cassio Longino Coss., Cassini puerum factum ex virgine; refert et Licinium Mutianum prodidisse visum à se Argis Aristontem, cui nomen Arethusæ fuisset, qui et nupserit, et ad barbam virilitatemque pervenerit; ejusdem sortis et Smyrnæ puerum à se visum. Ipse autem Plinius in Africâ se vidisse narrat mutatum in virum nuptiarum die Lucium Cossicium civem Tisdritanum, feminam quoque Cajetanam, cujus vir piscator erat; testatur Pontanus, 14 post anno, cum non semel virum passa fuisset, in virum ipsam evasisse. Sotus idem in Lusitaniâ contigisse suo tempore memorat. De iis quoque vide Gellium, Fulgosium Marcellum, Donatum, et alios apud quos plura alia exempla legi possunt.

CAPUT III.

AN SACRAMENTIS BAPTISMI ET CONFIRMATIONIS DEBEANT ESSE INITIATI QUI SACRAM SUSCEPTURI SUNT ORDINATIONEM.

ARTICULUS PRIMUS.

De Baptismate.

§ 1. *Necessarium simpliciter esse ut qui ordinatur baptizatus sit.*

I. Cum tempore Innocentii III proposita fuisset hæc quæstio, utrum presbyter, qui ad sacerdotii gradum ascendisset, cum prius secundum formam Evangelii non esset baptizatus, iterum ordinari deberet, ac si nullam ordinationem suscepisset; dubius videtur fuisse Innocentius; cumque super ordinibus fuisset diutius disputatum, varias de eâ re fuisse sententias memorat, aliis iterandam ordinationem affirmantibus, aliis negantibus. *Quidam, inquit, in eam declinaverunt sententiam, ut cum Baptismus sit fundamentum omnium Sacramentorum, ante susceptionem Baptismi non sus-*

capitulum aliud Sacramentum, quoniam ubi fundamentum non est, superaedificari non potest. Quæ ratio valide confirmari potest ex verbis concilii Florentini in Decreto unionis: Primum omnium Sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quod vitæ spiritualis janua est; per ipsum enim membra Christi ac de corpore efficiuntur Ecclesie. Ex iis enim verbis recte inferitur nullum Sacramentum valere quod non Baptizato collatum sit. Si enim Sacramentum Baptismi vitæ spiritualis janua est, quomodo ad vitam non solum habendam, verum etiam aliis conferendam aditus cuiquam esse potest sine Baptismo? si per ipsum membra Christi efficiuntur, ac de corpore Ecclesie, quomodo sine ipso nobilissima Ecclesie membra, quæ Christo arctissime et proxime connexa sint, aut populi christiani visibilia capita sub Christo capite invisibili dici vel esse possunt? quomodo coherere Christo, influere in corpus Christi, non incorporati Christo per Baptismum, sublatæque spiritali Baptismatis compage, quæ nos Christo et inter se singulos consociat?

II. Addimus et aliam rationem ex D. Thomà non minus efficacem: etenim certum est nos spiritualiter renasci per Baptismum, qui naturali generatione corporaliter antea nascimur, juxta illud Christi Domini, Joannis 3: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*; itaque quemadmodum ex eo principio D. Thomas probat characterem Confirmationis non primò animæ complantari, sed characteri baptismali inseri; quia nimirum per Baptismum spiritualiter nascimur, per Confirmationem augemur; augmentum autem generationem præsupponit; simili quoque modo arguere fas est inseri characteri baptismali characterem Ordinis, quia nempe prius est spiritualiter nasci, quam agere et generare; spiritualiter autem nascimur per Baptismum, per Ordinem verò ad aliorum generationem concurrimus, et spiritualiter Deo parturimus. Huc refer et aliam ejusdem divi Thomæ rationem (si tamen alia est), quòd nempe *nihil potest aliquis recipere cujus receptivam potentiam non habet; per characterem autem baptismalem efficitur homo receptivus aliorum Sacramentorum; unde qui characterem non habet, nullum aliud Sacramentum recipere potest: et sic character Ordinis baptismalem characterem præsupponit*, S. Thomas, Supplem. q. 33, art. 3, in corpore.

III. Quas autem pro contrarià sententià rationes alii protulerunt proposuit quoque citatus Innocentius his verbis, c. *Veniens*: « Porro è contra videri posset; nam quis non solum per Sacramentum fidei, sed per fidem etiam Sacramenti efficitur proculdubio membrum Christi; et qui Christum habet per fidem, etiam si Baptismum non habeat, habet utique fundamentum, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Jesus: superaedificare posse videtur, sicut salutifera opera, sic et quælibet ecclesiastica Sacramenta; cum illud non sit generaliter verum, neque de novis neque de veteribus Sacramentis, quòd Baptismus sit fundamentum illorum; quoniam Sacramentum Conjugii, et Eucharistie à non baptizatis recipi potest. Præterea

Sacramentum Ordinis non solum pontificalis, sed sacerdotalis et levitici ex institutione suâ præcessit Baptismum, propter quod forsitan videtur quòd ante Baptismum hujusmodi ordines possent rite conferri, maxime his qui baptizati esse creduntur. »

IV. Neque tamen hæc argumenta tanti ponderis Innocentio III visa sunt, ut à priori sententià defleceret, pro quâ concilii apud Compendium habiti canonem 15 citat, quo constitutum fuisse docet, *quod si quis in presbyterium ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, et iterum ordinetur*. Eademque termè sunt concilii istius apud Compendium verba; quam proinde constitutionem sequitur Innocentius ista subjungens: « Nos circa latorem præsentium in hoc dubitabili casu, quod tutius est sequentes, mandamus, quatenus ipsum per singulos ordines usque ad sacerdotium promovere procures, et permittas eum in sacerdotio ministrare; quia non intelligitur iteratum quod ambigitur esse factum; nec malè de Sacramento sentitur, cum illud non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit. » Verum prioribus Ecclesie temporibus eandem viguisse legem, quam ex concilio apud Compendium profert Innocentius, deducere, ni fallor, possumus ex eo concilii Niceni priori canone, quo Paulianistas (apud quos catholica Baptismi forma minimè servabatur) rebaptizari, eosdemque, qui ab iis in clericorum numerum relati forent, postquam catholico ritu baptizati essent, si inculpabilis vitæ reperirentur, reordinari placuit. Patet enim ex eo canone Niceno Patres non existimasse eos validè ordinari potuisse, qui non validè baptizati fuissent; rationemque in eum canonem reddidit Zonaras: *Nam cum antea, dum hæresi tenerentur, initiati fuerint, ea res omninò irrita ac planè nulla fuisse censenda est; qui enim ritu alieno ab orthodoxâ fide baptizatus est, ejus animo per ordinationem sanctum Spiritum insedissee quis credat?*

V. Atenim pro certâ jam et indubitatâ habenda est ea sententiâ quæ olim probabilis tantum Innocentio visa est; nam decretum Eugenii in concilio Florentino, quod Innocentio III posterius est, et scholasticorum passim theologorum consensus, qui Innocentium secuti sunt, multum ponderis, fidei atque auctoritatis huic sententiæ addunt, quæ non baptizatum ordinationis incapacem esse declarat; ne qui tamen scrupuli ex hac sententiâ orirentur rectè et prudenter subjunxit Innocentius: *De illo certè qui natus est de Christianis parentibus, et inter Christianos est fideliter conservatus, tam violenter præsumi quòd fuerit baptizatus, ut hæc præsumptio pro certitudine sit habenda, donec fortissimè forsitan argumentis contrarium probaretur*. Addi quoque potest ex D. Thomâ, Suppl. q. 35, art. 3, ad 3, quòd, licet qui non baptizatus sacerdos ordinatur, nec validè absolvat, nec Sacramentum Eucharistie conficere possit, imò nec si in episcopum promoveatur, validè ordinet, *piè tamen credi posse quòd, quantum ad ultimos effectus Sacramentorum, summus sacerdos suppleret defectum, et quòd non permitteret hoc ita latere, quod Ecclesie posset periculum im-*

minere. Piè, inquam, hoc credi posse docet D. Thomas, neque ego tanti viri auctoritati opponere me audeo; dubius tamen hæreo, nec satis apud me constituere possum, necessariumne sit ad extraordinariam divinæ Providentiæ dispensationem hic recurrere, cum lege communi statutum sciamus nemini nisi per Sacramenta ex opere operato gratiam deberi; nihilominus existimo divinæ Providentiæ consensum videri ut nonnisi rarissimè hujusmodi non baptizatorum hominum ordinationes evenire patiatur, et, si aliquando id sinat, ita rem moderetur, ut vel minimo Ecclesiæ incommodo, vel rarò, hoc accidere soleat; vel ita rem omnem suaviter disponat ut statim malum illud innotescat, adhibitoque remedio tollatur.

§ 2. *Argumenta in contrarium solvantur.*

VI. Porrò, statutà nostrà sententià, solvenda sunt, quæ pro contrarià opinione superiùs ab Innocentio III proposita sunt argumenta, dicendum primò per fidem nos membra Christi fieri, quantum ad adhæSIONEM interiorem cum Christo, quæ sufficit ad meritum et privatum cujuslibet Christiani statum, non autem quantum ad adhæSIONEM cum Christo exteriorē, et in ordine ad totum corpus Ecclesiæ, cujus omnia membra exteriori Sacramenti signo in unum corpus Ecclesiæ, ceu tesserà aliquà confœderantur, et spirituali signaculo per illud sensibile signum animæ impresso, jus ad reliqua Sacramenta et communia Ecclesiæ bona sortiuntur; quas duas adhæSIONES distinguere necessum est, cum et excommunicati statim atque conteruntur, licèt per fidem Christo consocientur, tanquam omnium bonorum auctori, ab eodem tamen tanquam Ecclesiæ capite tamdiù divulsi censi debeant, quamdiù excommunicationis sententià irretiti, ab Ecclesià abscissi manent; quo toto tempore suspenduntur ab exercitio suorum ordinum, nec influere licitè possunt in reliqua membra corporis Christi Ecclesiæ, etsi ad privatum nonnunquam animæ ornamentum divinos influxus recipiant. Multominus verò catechumeni, et quivis non baptizati Ecclesiæ membra dici possunt, Christo tanquam Ecclesiæ capiti uniti, qui nondum professi sunt publicè fidem, nondum in cœtum Christianorum admissi, nondum signaculo dominico vindicati, nondum sensibili Sacramento à cæteris discreti, vel cœtus christiani jure donati, vel cives Ecclesiæ catholicæ conscripti sunt; è contrà verò plurimi reperiuntur, externà illà communicatione, Christo, Ecclesiæ capiti, et toti Ecclesiæ corpori uniti, qui nullà virtutis participatione Christo coherent: quæ cum ita sint, dicimus eos qui nondum per Baptismum Ecclesiæ jura obtinuerunt, necdum Ecclesiæ membra exterius fieri meruerunt, sacrorum conficiendorum et cæteris distribuendorum provinciam, quæ sacerdotio adnexa est, obtinere non posse, licèt spiritualibus virtutum preventibus augeri ac perfici possint, quippe cum jus ad exteriorē illam Ecclesiæ per Baptismum societatem requiratur, ut Ecclesiæ visibili aliqui duces doctoresque præfici et constitui possint.

VII. Deinde verum est quidem antiquæ legis sacra-

mentis Baptismum minimè præsupponi, sed novæ legis Sacramentis omnibus eum prærequiri ex prædictis asserendum est; nec in contrarium aut sacræ Eucharistiæ aut matrimonii adducta exempla quidquam faciunt; nam matrimonium quidem, ut contractus civilis, à non baptizatis iniri potest; nulla enim ratio est cur tales à matrimoniali contractu, qui juris naturæ est, ineundo repellantur; sed ut Sacramentum, inter infideles non perficitur; perfectio enim ista quam habet matrimonium inter Christianos contractum, ut ad esse Sacramenti elevetur, deest matrimonio infidelium, quod ad opus naturæ, non ad donum gratiæ constituitur, et quamvis verum Christi corpus sub eucharisticis speciebus delitescens, non solum præsens realiter insit vel ori vel stomacho ejus qui ipsum sumpserit, sicut etiam inesset præsens animali irrationali à quo corroderentur ejus species, non tamen à non baptizato sumitur per modum Sacramenti, seu per modum escæ et potûs quæ ei ad salutem proficere possint: quod illustrat Basilii, homil. 13, seu in exhortatione ad Baptismum, exemplo Israelitici populi, qui neque aquam de petrâ bibere, neque cœlestem panem manducare potuit, donec mare Rubrum Baptismi figuram pertransiisset: « Nec unquam ille ex spiritali petrâ bibisset, nisi ex figurâ baptizatus fuisset; nec tibi aliquis veram potionem, nisi verè baptizato, præbebit: panem angelorum ille post Baptismum manducavit; tu autem quomodò viventem comedes panem, nisi sumpto priùs hoc Sacramento? » Denique falsum est diaconalem vel sacerdotalem ordinem priùs institutum quàm Baptisma; nam Baptisma initio prædicationis Christum usurpasse, instituisse, docuisse, apostolos item ex Christi haud dubiè institutione contulisse ex Evangelio discimus; sacerdotalem autem ordinem nonnisi in ultimo die cœnæ institutum, diaconalem etiam postea ex Actibus apostolorum colligimus.

ARTICULUS II.

Sacramentum Confirmationis ex præcepto Ecclesiæ rationabiliter Ordinis Sacramento præsupponi.

I. Necessum pariter est ut, quemadmodum priori hujus parte docuimus, antequàm quis non solum non sacros ordines, verum etiam clericalem tonsuram suscipiat Sacramento Confirmationis consignatus sit. Sacri siquidem ordines, necnon clericalis status, perfectos tantum Christianos admittunt, quos nimirum in gradu sublimiori supra reliquos ex plebe constituunt, ut iis, tanquam spiritalis vitæ duces, auctoritate præ sint, et vitæ sanctitate doctrinâque præfulgeant. Nemo verò sine Confirmatione perfectus censi potest Christianus: quippe quæ à S. Dionysio, *perficiens unctio, et sacra divini ortûs vocetur perfectio*, sine quâ videlicet S. Clemens perfectum Christianum neminem reperiri posse asseruit; quam etiam requisivit Urbanus I, ut *pleni Christiani inveniantur*; concilium Elibertinum exegit ut quis *perfici possit*; Ambrosius docuit, *post partem superasse ut perfectio fiat*; quam tandem divus Thomas, *perfectam ætatem spiritalis vitæ* nominavit; adeò ut ex illorum aliorumque Patrum sententià rectè colligi possit perfectionem christianitatis à Confir-

matione pendere; quæ cum ad clericalem statum prærequiritur, nemo Confirmationis Sacramentum ad statum clericalem non præsupponendum jure dixerit. Confirmatur; etenim ita se habent tria hæc Sacramenta, Baptismus, Confirmatio et Ordo ad spirituales vitam, quemadmodum ad corporalem natiuitas, augmentum et generatio; nam ad vitæ spiritualis lucem Baptismus nos emittit, Confirmatio spiritale robur et gratiæ augmentum præstat, virosque perfectos facit, Ordo spirituales nos patres efficit; quemadmodum ergo convenienter naturali rerum ordini prius oportet unumquemque nasci, tum augeri et in se accrescere ac roborari, antequam speciei per generationem propagandæ operam navet: ita convenientissimus inter hæc Sacramenta statuendus ordo videtur, ut prius Sacramento Baptismi renascamur, et per Confirmationem robaremur, quam per sacram ordinationem spirituales patres efficiamur.

II. Quamobrem optimè omnino Tridentinum concilium statuit, ut primâ tonsurâ non initietur qui Sacramentum Confirmationis non suscepit, quæ lex etsi nulla foret, consuetudo tamen generalis vim legis haberet, quam, in iis quæ gravioris momenti sunt et Sacramentorum institutioni consentanea, violare vix sine peccato mortali ullus potest. Mea itaque sententia est, quæ fuit Toleti, Bonaciæ et aliorum, lethalis criminis reum esse qui vel ex incuriâ aut ignorantia culpabili, vel sciens volens, Sacramento Confirmationis omisso, ad tonsuram clericalem sive ordines accesserit: redarguendos autem esse Suaresium, Valentiam, Coninckum, Navarrum, Sotum et alios qui contrarium opinantur, quos utique non satis concilii Tridentini legem, totius Ecclesiæ consensum, Sacramentorum prædictorum institutionem attendere arbitror, dum contra hæc omnia sine peccato mortali non confirmatum ordinari posse asseverant, à quibus meo utique iudicio dissentiebat Cornelius summus pontifex, dum Novatum, quòd signaculo dominico quo videlicet secundum Ecclesiæ canonem obsignari debuerat, antequam presbyter fieret, omisisset, Spiritum sanctum negat habere potuisse: dissentiunt et cæteri, qui in gravibus rebus, qualem rem istam nemo non qui prudenter omnia pensaverit existimabit, consuetudinem generalem vim legis habere sub peccato mortali obligantem arbitrantur.

III. Duo tamen sunt, quæ fateri debemus; primum, ratam fore ordinationem, quantumcumque præmissum fuerit Confirmationis Sacramentum: cui rei probandæ doctorum consensus sufficit, qui omnes unanimiter decent validè aliquem ordinari, qui Sacramentum Confirmationis non suscepit. Neque verò par necessitas Baptismi et Confirmationis censeri debet; nam, quemadmodum fieri nequit ut nondum natis imperium concedatur, quod ad pueros et infantes, qui nondum ad perfectam ætatem adoleverunt, legibus regni nonnunquam devolvitur, ita non baptizati, tanquam nondum nati ordinari non possunt, qui tamen sine Confirmationis Sacramento in infantia spiritualis vitæ positi, minus decenter, sed tamen validè Chri-

stiano populo dures per sacram ordinationem præficiuntur. Nec fortasse Christi exemplum omnino extrarem est, qui quidem apostolos prius sacerdotes effecti, quam Sacramento Confirmationis roboraret; tunc enim sacerdotes effecti sunt cum ipsis in ultimâ cômâ edixit ut sacrificium quod instituerat in sui commemorationem facerent; cum ascensus ad Patrem, insufflavit in eos, et dixit: *Accipite potestatem; quorum remiseritis, etc.*, Joan. 20; tunc autem confirmati perhibentur cum in die Pentecostes, Spiritu sancto misso de cælo, ad fidem publice offerendam et promulgandam fortiores effecti sunt, ut innuunt Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Gregorius et alii quorum sententiam proponit Eugenius in concilio Florentino credendam; ex eo enim Christi exemplo probabiliter arguere possumus non esse necesse Sacramentum Confirmationis validæ semper ordinationi præmitti.

IV. Alterum quod pariter admittendum mihi videtur, est irregularem non esse qui, prætermisso Sacramento Confirmationis, gradus omnes ecclesiasticos ascenderit; nulla enim irregularitas statuenda est quam non jus ipsum statuât lexque canonica exprimat; non in iis astruendis conjectura à simili, non argumenta à majori ad minus locum habent; canonicum siquidem impedimentum irregularitas est, non est autem canonicum nisi inducatur à canone. Quà verò lege, quo canone tueri possemus irregularitatem istam, non video, itaque standum est communi doctorum sententiæ, quam Navarrus, Henriquez, Suarez et alii passim amplectuntur, quidquid in contrarium Toletus, Majolus, et alii numero pauci existiment; statuendumque nullam ex promotione ad ordines, prætermisso Confirmationis Sacramento, irregularitatem induci.

CAPUT IV.

AN INFANTES ET AMENTES SACRÆ ORDINATIONIS SINT CAPACES.

§ I. An valida sit ordinatio ante rationis usum.

I. Certum est infantes ad sacram ordinationem licitè recipiendam ineptos esse, quemadmodum exercendis ordinibus minimè videntur idonei: at dubium est utrum infanti collatus ordo characterem animæ insidentem relinquat, an validè conferatur, an tanquam invalidè collocatus, iterari debeat. Durandus ante usum rationis nec ordines conferri debere, nec collatos valere censet. Contra verò docent communiter theologi, docent canonici juris interpretes, ordines omnes (si fortè episcopatum exceperis) infanti validè quidem, quamvis non licitè, conferri posse: de episcopatu major est controversia; nam SS. Thomas et Bonaventura episcopatum excipiunt, quos sequuntur Sylvester, Henriquez et alii, eâ ratione moti, quòd episcopus sit sponsus Ecclesiæ, infantium autem irritum sit matrimonium; Archidiaconus verò, Præpositus, Paludanus, Sotus et recentiores ferè omnes episcopalem ordinationem ratam esse censent infanti collatam, quamvis ab episcopali jurisdictione divulsam.

II. Posterior ista sententia probabilior est; primò enim ordines quidem minores infantibus conferri posse colligitur ex responso Innocentii III, Bononiensi episcopo, in quo qui ante annos discretionis ad ordines diaconatu inferiores infans ordinatus, et ubi ad ætatem adultam pervenisset, presbyter, omisso diaconatu ordine, creatus fuerat, tanquàm validè cæteros ordines consecutus, solum diaconatum recipere jubetur, antequàm in ordine sacerdotis ministrare permittatur: nulla autem ratio est cur minores ordines cum subdiaconatu infanti conferri possint, reliqui quoque, ne dempto quidem episcopali, non possint. Secundò, quia reliqua Sacramenta, quæ characterem conferunt, etiam infanti conferri possunt, Baptismus scilicet et Confirmatio, quæ, ex antiquo Ecclesiæ usu, nunquàm nisi in necessitate separabantur, et infantibus una conferebantur: quidni ergo sacra ordinatio etiam episcopalis, quæ characterem confert, similiter infantibus conferri queat? Tertiò, quia Sacramenta quidem, quæ actum suscipientis requirunt, cujusmodi sunt Pœnitentia et Matrimonium, ab infantibus recipi non possunt, quia infantes hujusmodi actuum sunt incapaces; sed illa Sacramenta, quæ actum suscipientis non requirunt, sed habitus supernaturales infundunt, ab infantibus suscipi possunt, qui ejusmodi habituum supernaturalium capaces sunt, et virtutum infusarum, ut patet in infantibus baptizatis; utpote cùm hoc intersit inter habitus supernaturaliter infusos, et acquisitos naturales, quòd hi ex actibus relinquuntur, illi actibus præsupponantur, hi producantur per actus, illi producant: unde ipsius etiam sacræ Eucharistiæ infantes capaces sunt, quæ proinde olim eis dabatur, quamvis postea ob ejus reverentiam ipsis denegata sit; atverò sacra ordinatio actum suscipientis non requirit, ne quidem illa quæ quis in episcopum promovetur, nam soli actus ministrorum ad ipsam tam efficienter quàm materialiter influunt, suscipientium verò nullus influxus est, ne quidem ad episcopalem consecrationem; quamvis enim jurisdictio episcopalis consensum requirat ordinati, quo inter episcopum et ejus Ecclesiam matrimonium spirituale contrahatur, et rationis usum, quo episcopalis diœcesis administratio suscipiatur, exerceatur, vel alteri delegetur; at consecratio episcopalis nullum hujusmodi actum requirit, nec nisi adveniente, vel præcedente jurisditione, matrimonium inter episcopum et Ecclesiam spirituale inducit; ergo rata ac valida debet credi ordinatio sacra, nequidem exceptà episcopali, quæ infanti conferretur.

§ 2. *Non licere ordinare, aut tonsurà aliquem insignire ante rationis usum.*

III. Neque verò S. Thomas et Bonaventura, à quibus predicta pro nostrà sententià argumenta mutuati sumus, aliud fortè censent de episcopali consecratione, quàm quod nos docuimus. Sanè Dominicus Soto D. Thomam in nostram sententiam adducit, ac si solam jurisditionem episcopalem denegaret infantibus, characterem verò episcopalem imprimi, vel presbyteralem extendi, ordinato in episcopum in-

fante, minimè inficiaretur. Jurisdictionem autem episcopalem completam non posse infantibus concedi patet, ex eo quòd cœhareat illa necessariò cum animarum curà ac regimine, cujus infantes omninò sunt incapaces, qui nec seipsos aut alios regere, nec fidem suam aliis obstringere, nec vadinonium pro aliis præstare, nec munia ulla aut per se ipsos obire aut aliis committere, nec electioni de se factæ consentire, nec administrationem in se suscipere possunt. Ex quo tamen, ut jam diximus, inferre non licet incapaces infantes jurisdictionis, incapaces quoque esse characteris, cùm jurisdictio respectiva sit, character verò absolutus; jurisdictio actum suscipientis requirat, character non requirat. Fateor tamen non sine insigni scandalo, nec sine ingenti ecclesiasticæ disciplinæ perturbatione, temerarià canonum violatione, gravi Ecclesiæ et Sacramento illatà injurià, posse quemquam infantem ad episcopatum, vel majores ordines promoveri, inò ne quidem infantem clericali tonsurà vel minoribus ordinibus ante discretionis annos insigniri vel decet vel fas est. Obstat Tridentini concilii, Moguntini sub Carolo Magno gravis prohibitio; obstat et ipsa ordinis cujusque, ni fallor, institutio et natura; cùm enim quisvis ordo ad functiones aliquas exercendas institutus sit, hominemque in sublimiori gradu constituat, tanquàm inutilis futurus produci, et sine ullà probatione concedi, nonnisi temerè et injustè potest.

§ 3. *Proponuntur et solvuntur argumenta, quibus infantes ordinis recipiendi incapaces ostenduntur.*

IV. Objicit quædam Durandus adversùs nostram sententiam, quibus incapaces ordinis cujusque et characteris infantes ostendit: Primum, quia absurdum videtur ut parvuli rationis usu carentes, episcopi vel sacerdotes fieri possint. Alterum, quia ad susceptionem cujuslibet Sacramenti requiritur voluntas, seu intentio suscipientis, vel propria in adultis, vel aliena, et interpretativa in parvulis: at infantes rationis usum non habentes non sunt capaces intentionis propriæ eliciendæ, ut satis patet, nec parentum voluntas, licèt possit esse interpretativa voluntatis parvulorum in iis quæ sunt de necessitate salutis corporalis aut spiritualis ipsorum, verbi gratià, in iis quæ ad deletionem peccati originalis spectant in Baptismo, in iis tamen quæ sunt supererogationis, praelationis et dignitatis, cujusmodi est sacra ordinatio, ad quam suscipiendam nemo obligatur, non videtur voluntas parentum censi posse voluntatis parvulorum interpretativa voluntas, proindeque nec videntur infantes ejus suscipiendæ esse capaces. Confirmo hoc argumentum; nam, sicut in Matrimonio, quod non est necessitatis, voluntas parentum non potest censi voluntas liberorum interpretativa, ita nec in sacrâ ordinatione erit. Tertium, quia ad Baptismum quidem recipiendum, qui ad deletionem peccati originalis alienà voluntate contracti refertur, aliena quoque intentio sufficit, propria non requiritur: hæc autem ratio cùm in cæteris Sacramentis locum non habeat cætera Sacramenta videntur propriam suscipientis intentionem requirere, cujus cùm infantes sint inca-

paces, Sacramenti quoque Ordinationis incapaces erunt.

V. His autem argumentis respondetur, primò quidem nihil esse absurdum quòd sacerdotes, vel episcopi infantes creari possint: juxta Ecclesiæ leges absurdum esse quòd reverà creentur, ideòque prius tanquàm verum admiittendum, posterius tanquàm vetitum fugiendum. Deinde nec propriam suscipientis, nec interpretativam parentum intentionem necessariam esse ad validitatem sacre ordinationis, sed sufficere intentionem Ecclesiæ, quæ sit interpretativa infantium, eo modo quò in Baptismo et Confirmatione, etsi infantes nihil conferant, etsi parentes renitentur; injuria quidem parentibus infertur, ratum tamen sive Baptismatis, sive Confirmationis Sacramentum est, ex generali Ecclesiæ intentione, quâ Sacramenta vult recipi eo modo quo Christus instituit; Christus autem ita instituit hæc Sacramenta, ut à non habentibus usum rationis suscipi possent, nec ab actibus suscipientium penderent, quos sufficit non reluctari, neque resistere, ut validè sibi collata Sacramenta ejusmodi recipiant. Unde manifestè patet horum Sacramentorum et Matrimonii non esse parem rationem; nam Matrimonium ab actibus suscipientium pendet, ut ratum sit, quia in mutuâ contrahentium voluntate consistit, ista verò ab actibus suscipientium non dependet, neque in iis sita sunt. Patet etiam non eam esse adequatam rationem, ob quam Baptismus propriam intentionem suscipientis non requirat, quòd peccatum originale, cui tollendo institutum est, alienà tantum intentione contrahatur; nam in Confirmatione et Eucharistiâ hæc ratio non militat, sicut nec in ordinatione, quæ tamen Sacramenta ex solâ intentione Ecclesiæ, et ex institutione Christi, qui infantes eorum suscipiendorum capaces esse voluit, absque propriâ suscipientium voluntate suscipi possunt, dummodò ipsi non renuant nec expressè dissentiant.

§ 4. *Amentes quoque ordinationis esse capaces.*

VI. Ex quibus etiam colligitur amentes validè ordinari posse; nam, cum rationis usum ordinatio non necessariò requirat ut rata sit, non videtur negari posse quin validè ordinentur etiam qui rationis usu privantur: idque etiam intelligendum velim sive perpetuò et à nativitate amentes sint, sive lucida intervalla habeant, dummodò in istis lucidis intervallis non expressè dissenserint; nam si à nativitate amentes sint, certum est eos nunquàm dissensisse: nihil autem ampliùs requirit ordinatio quàm ut non renitente suscipiente conferatur. Secus enim si perpetuò amentes non validè ordinarentur, sequeretur infantem in pueritiâ ordinatum eo tempore quo nulla adhuc dat rationis signa, validè ordinatum si postea rationis usu polleat, non validè ordinatum si nunquàm rationis lumine illustretur; hoc autem nemo dixerit, cum in suspensio Ordinationis effectus esse non possit, sed statim poni debeat, vel nunquàm. Eorum autem qui lucida habent intervalla par ratio est ac eorum qui usu rationis pollent; sicut ergo hi, ut superiùs docuimus, priori parte hujus tractatûs, inviti et repugnantes

ordinari non possunt, ita nec illi: si ergo in lucidis intervallis remiserint, si restiterint, aliis temporibus quibus usu rationis carebunt, ordinari non poterunt.

VII. Neque vero objicias disparem esse infantis et perpetuò amentis rationem; nam, esto potentia actum aliquandò præcedat, liberum, v. g., arbitrium, electionem liberam, attamen nemini potentia convenire potest, cui aliquando non possit actus convenire: *Nam, ut ait Arist. c. 1 de Somno et Vigiliâ, ejusdem est potentia, cujus est actus.* Qui ergo functionum ordinum, quæ nempe rationis usum requirunt, perpetuò incapaces erunt, quales perpetuò amentes sunt, iidem potentie ad istas functiones exercendas, seu characteris incapaces censendi quoque erunt. Neque etiam dicas feminam minùs ab ordinum ministerio alienam videri quàm perpetuò amentem: feminam tamen à nobis censi incapacem sacre ordinationis; idem ergo de perpetuò amentibus nobis esse statuendum, ne, inquam, hæc dixeris quæ, licet primâ fronte alienus momenti videantur, seriò tamen discussa, longè minoris videbuntur: etenim per accidens est quòd aliqui perpetuò rationis usu careant. Unde sicut eis liberi arbitrii facultas convenit, quibus tamen libera electio nunquàm conveniet, ita non repugnat potentiam ad functiones ordinum exercendas eisdem tribui, quibus perpetuò functionum istarum usus, sed per accidens, denegabitur: sic enim interpretari debemus allatam philosophi sententiam, ut eidem actus per se conveniat, cui potentia convenit, quamvis per accidens nonnunquàm usus potentie adimatur, intervenerit agendi facultas, impediaturque actus, qui aliàs à facultate promanaturus esset. Unde, licet femina minùs aliena videatur à ministerio ordinum quàm perpetuò amentis, quia tamen femina per se ab illo ministerio abhorret ratione naturalis subjectionis, et præterea quia divinâ lege et ab ordinis ministerio, et ab ordinatione arectur, ideò ipsa ordinationis incapax est: è contra, quia per accidens tantum vir perpetuò amentis ab ordinis ministerio alienus est, et per accidens est quòd amentis sit; quia item, licet divinâ lege ministerium sacre ordinationis usum rationis requirat, potentia tamen illam non exigit, ideò femina sacre ordinationis incapax est, cujus perpetuò amentis capax est habendus.

§ 5. *Utrum infans ordinatus cælibatûs et aliis ecclesiasticis legibus adstringatur.*

VIII. Dubium autem ex iis nascitur, utrum infans majoribus ordinibus initiatus, iis legibus ecclesiasticis adstringatur quæ initiatis majoribus ordinibus impositæ sunt. De obligatione ad cælibatum præcipua difficultas est, ex cujus solutione cæteras possis faciliè intelligere. Paludanus non sibi ipsi eâ in re satis constat; nam uno in loco ait eum nullo voto adstringi, quia continentiam servare non cogitur; in alio verò ait eum continentiam perpetuò servare debere, non vi voti, sed vi ecclesiastici statuti. Richardus dubius est, remque indefinitam reliquit. Antoninus, Bernardus Parmensis, et alii ipsum lege cælibatûs adstrictum putant, qui omnes eâ præsertim ratione ducuntur,

quòd *accessorium sequatur naturam principalis*, ex trita et communi juris regulà: obligatio verò ad cœlibatum ordinationi tanquàm principali accedat: ratà ergo ordinatione in infantibus ordinatis, eidem accedere debebit tanquàm necessariò consequens obligatio ad cœlibatum. Contra verò Joannes Major, Abbas (qui etiam Innocentium, Hostiensem et Archidiaconum pro se citat), Sotus, et alii communiter docent infanti ante usum rationis ordinato nullam hujusmodi legem impositam esse, tum quòd nec vovere castitatem potuerint, qui castitatem nesciant, et vovendi incapaces sint; nec legibus ecclesiasticis alicui statui impositis ligari debuerint, qui statum illum liberè amplexati non sint. Ad quam rem probandam juvant Ancyrana synodus, quæ diaconos in suà ordinatione profitentes se castitatem non posse servare, à castitatis observantià absolvit; Gregorius quoque Magnus, qui subdiaconos Siciliæ, ex inolità apud ipsos, et fortè à Græcis invecità, consuetudine, sibi à nuptiis temperandum nescientes, nimis durum esse scribit ad cœlibatum cogere: *mihi, inquit, lib. 1 registri, epist. 42, indict. 9, durum atque incompetens videtur ut qui usum ejusdem continentie non invenit, neque castitatem ante promisit, compellatur à suà uxore separari*, etc. Quod fortiori ratione valet in eo, qui inscius et ratione carens ordinibus sacris initiatus fuerit.

IX. Neque verò solos infantes à continentie lege liberant aliqui apud Sanchez, sed ipsos quoque qui ante pubertatem ordinati essent, quibus favet canon concilii Carthaginensis III, præcipiens, c. 19, ut *lectores, cum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri*. Canon enim iste ostendit, licèt tunc temporis usitatum foret ut lectores ad cœlibatum astringerentur, nihilominus ante annos pubertatis lege continentie obligari non potuisse; itaque, quamvis jam subdiaconi lege continentie soleant astringi, ante annos tamen pubertatis non videntur obligari posse, vel certè non videtur placere Ecclesiæ ut ii obligentur. Favent quoque illa jura quibus ante annos pubertatis professio in monasterio facta irrita declaratur; quare simili quoque modo votum castitatis in subdiaconatu emissum ante annos pubertatis, nullum erit. Imò, cum nuperà Tridentini concilii sanctione, professio in quacumque religione ante 16 annum expletum nulla declaretur, nullamque inducens obligationem, votum quoque castitatis in subdiaconatu emissum ante hoc tempus nullum esse et irritum quidam arbitrantur.

X. Certum verò mihi est infantes quos ante discretionis annos sacris ordinibus initiatos constat, cœlibatù lege non astringi, præterquam quòd enim procul dubio infantes voti incapaces ante annos discretionis habentur, quos liberæ electionis (sine quâ nullum votum est) minimè compotes esse liquet; durum est insuper et iniquum videtur, difficillimum cœlibatù præceptum cuiquam nisi consentienti imponere, præsertim: cum de continentia Christus Dominus dixerit, Matth. 19: *Qui potest capere, capiat*, ut scilicet magnitudinem virtutis ostenderet, et se inestimabili misericordià

suà noluisse rem in necessitatem legis concludere demonstraret. Idque maximè confirmant Gregorii supra, et synodi Ancyranæ testimonia: nam si Gregorii auctoritate non credens probabiliter sibi impositam obligationem cœlibatù ab eà lege eximitur; multò minùs qui eam per ætatem nec scire nec advertere potuit, eadem lege astringetur. Synodus verò Ancyrana ordinatos profitentes se continere vel non posse, vel nolle, ab eadem lege solvit; at dissentientium et non consentientium in hoc casu par jus est; æquè enim gravarentur, qui non expectato tempore liberi consensùs ad cœlibatum adigerentur, ac qui post signa dissensùs manifesta cogerentur.

XI. Unde, licèt ista regula, *accessorium sequitur naturam principalis*, vera dici possit ubi naturalis est utriusque connexio, non tamen veram eam esse necessum est ubi non connectuntur naturaliter et necessariò accessorium et principale, sed mediante tantum acceptatione voluntarià, qualis intercedere debet, ut continentia sacris ordinibus cohæreat ex prædictis: alii alio modo hanc regulam explicant, ut nihil aliud hæc regulà innuatur quàm accessorii bonitatem, vel malitiam, sanctitatem, vel moralem speciem, à principalis bonitate, malitià, sanctitate, specique morali metiendas esse; quod utique non est ad rem. Alii tandem prædictam regulam, alteri (quam leges civiles canonicæque confirmant) puta *perempto principali perimitur accessorium*, æquivalere arbitrantur; ejus quidem regulæ conversionem veram non esse omnes norunt, perempto scilicet accessorio, perimi principale; proindeque, cum continentie lex accessoria sit sacræ ordinationi, non sequitur eà sublata tolli ordinationem; sed tantum sublata sacrâ ordinatione tolli eo titulo inductam continentie obligationem.

XII. Si tamen is qui ante annos discretionis ordinandus est, ubi ad adultam pervenerit ætatem, et discretionis annos attigerit, legi cœlibatù consentiat velitque manere in clero, ordinis suscepti ministerio gaudere, frui privilegiis, ad continentiam susceptam obligatus erit secundum Archidiaconum, Innocentium, Hostiensem, et alios passim; ratam enim habens impositam ex præcepto Ecclesiæ legem, eam sibi imponit; nec æquum est ut ex sacrilegâ ordinatione plus lucri faciat, quàm ex legitimâ et canonicâ; utque clericatù honores atque emolumenta in eum deriventur, qui onerum ejusdem clericatù expers censeatur. Verum in eo tempore assignando à quo consensùs vel dissensùs infantis ordinati ratio haberi debeat, non omnes illi consentiunt: Innocentius quidem et Hostiensis, toto tempore quod excurrit usque ad pubertatem, puta ad annos usque 14 expletos, integrum esse putant ordinando, ut consentiat, vel dissentiat, nullumque toto isto tempore præjudicium ei fieri si consentire antea aut dissentire visus sit; ab eo verò tempore, inquit, si consentiat statui suscepto, ligatur voto, si dissentiat, solvitur; ab eo nimirum tempore convalescente voto, à quo tempore si emitteretur, vires haberet: si verò nec consentiat, nec

dissentiat, putant obligari, quippe cum vota taciturnitate firmentur, quando qui obligatur sensum suum exprimere conticescit, ut in diacono in ordinatione silente retulit ex antiquis canonibus Martinus Bracharenensis in sua collectione; valetque tunc temporis juris regula, *qui tacet, consentire videtur*; quam recte notat Glossa valere, nisi vel loquendi facultatem erubescencia intercludat, vel defectus probationis, aut impotentia rei impediende accusationem aut intercessionem inutilem efficiant, vel nondum tempus venerit quo loqui necessum sit, cum necdum tacenti jus deperit; ex quibus inferunt, ante tempus pubertatis, integrum esse infanti qui ordinatus est, silere, nec ipsius silentium toto isto tempore ei præjudicium ullum inferre; statim verò postquam pubertatem attigerit reclamare debere; nisi reclamet, lege cælibatûs astrictum teneri.

XIII. Verum, cum pubertatis ætati secundum naturam actûs in quo apponuntur, considerari debeant, ideò non eodem modo numerantur; tempus siquidem pubertatis pro matrimoniis contrahendis 12 annos in feminis, 14 in maribus leges et canones communiter statuunt, eodemque modo pubertatis annos pro validitate professionis antiqua jura numerant; at novo jure inducto in concilio Tridentino 16 annum expletum esse oportet, antequàm professio sive à masculis, sive à feminis facta obligationem ullam inducat; ideò quidam non solum pubertatem, ubi de cælibatu etiam in sacris ordinibus promittendo agitur, ad 14 annum extendunt, verum etiam usque ad 16 annum expletum; etenim, inquit, cum votum expressum solemnibus professionis jam non valeat usque ad 16 annum expletum, videtur pari ratione ante illud tempus votum implicitum castitatis ordinibus sacris annexum non valere; quod tempus ubi quis attingit, vel voto ordinibus annexo statim consentire vel dissentire debet; statim autem dicunt quidam fieri quod intra triduum fit; ideòque triduum ab expleto 16 anno aliqui non improbabiler concedunt.

XIV. Probabiliter autem hæc omnia videntur dicta; breviter tamen meam sententiam aperio, dicoque vota quidem, ut priori parte docuimus, statim ab usu rationis validè emitti posse, nec ad votendum majorem rationis advertentiam requiri, quàm ad mortaliter peccandum; quis enim non videat majoris momenti esse reatum ad æternam damnationem, quem mortale peccatum inducit, eà obligatione quâ nos vota constringunt? Quare, quæ rationis advertentia ad mortale peccatum sufficere videbitur, ea quoque ad voti obligationem sufficet; nihilominus in simplicibus quidem votis Ecclesia impuberum infirmitati succurrit, dum vota ab iis emissa à parentibus irritari posse decernit, impuberesque in parentum potestate ita vult esse constitutos, ut per votum de seipsis disponendi nec jus eis concedat, nec potestatem faciat; in solemnibus quoque votis (quæ solemnia dici solent, quòd ab ipsâ Ecclesiâ grata, rataque habeantur) eorundem impuberum imbecillitati consulit, dum eorum solemnia vota ante pubertatis annos emissa irritat, et se ea

minimè suscipere, vel rata habere declarat. Annos verò pubertatis à decimo quarto in masculis jura antiquum demant, Tridentinum à sexto decimo anno expleto, quantum ad validam in religione faciendam professionem, numerat. Utrum Tridentini definitio etiam ad votum implicitum castitatis subdiaconatui annexum amplianda sit, difficultas est; mihi verò videtur amplianda non esse; præterquam quod enim in eo et similibus casibus vix argumenta à pari deducta quidquam ponderis habere videntur; disparem quoque voti moralitatem, et sacris ordinibus annexi habendam esse rationem ex pluribus capitibus elucet: primò, quòd austerior sit monastica professio quam clericalis, quodque ipsa corporis nonnunquam habitudini omninò nociva sit et contraria; cum è contra difficultates ecclesiastici statûs sola voluntatis firmitate superentur, minus corporis robore ac patientiâ indigeant; ideòque consultissimè monacho ante plenioræ ætatem voventi Ecclesia succurrit, etiam si fortè clerico minùs necessarium judicet succurrere, in cuius scilicet potestate ut plurimum situm est, ut sua munia plenè exequatur, cum è contra propter corporis infirmitatem sæpè monacho facultas nulla relicta sit austeras monasterii regulas adimplendi. Secundò, quòd secundum humanum sensum ambulanti bus optabilior sit clericalis dignitas quàm monastica severitas; cum ergo iis præsertim Ecclesia ante ætatem maturiorem voventibus provideat, fieri potuit ut ætatem grandioræ in monachis profitentibus quàm in clericis, ad hoc ut ad castitatem voto sese astringere possint, Ecclesia definierit. Tertiò, quòd cum ordinum character sit indelebilis, et in eo etiam qui vel castitatis voto vel aliis ecclesiasticis legibus solutus est, perseveret, ex quo persona ipsa sanctior et augustior redditur, quantumcumque statui ecclesiastico renuntiet; è contra verò, qui monasticis legibus solutus est, omninò extra statum monasticum constituatur, nec monasticam consecrationem ampliùs retineat; ideò fit ut Ecclesia fortè faciliùs inducatur ad faciendam cum eo gratiam, qui quocumque modo ignorantiam vel infirmitatem ætatis in professione religionis faciendâ allegarit, ad hoc ut profanus omninò sit et laicus, quàm cum eo qui cum verè sacram ordinationem subierit, et per eam sacratioe ac sanctorum effectus sit, ætatis prærogativà se tuetur, quominus decentes et consentaneas statui suo leges regulasque sectetur. Quartò, quòd, cum frequens fuerit abusus in professionibus religionis ante pubertatem et discretionis annos emittendis, frequens eà in re peccatum fuerit, in ordinibus verò sacris ante hanc ætatem suscipiendis rarò, imò rarissimè peccatum unquam fuerit, lex ecclesiastica ætatem sexdecim annorum completorum definiens, monachis ante discretionis annos profitentibus subvenire, de clericis ordinatis nihil statuere voluisse probabiliter credi possit: Nam, ut ait Celsus, l. Nam ad ea, ff. de Legibus, *ad ea potius debet aptari jus, quæ et frequenter et faciliè, quàm quæ perrarò eveniunt*. Hæc autem divinando veluti et conjiciendo dicimus, non aliquid certi statuendo.

XV. Certum est autem in foro interiori eum qui nondum discretionis annos attigit, quantumcumque actum etiam sextum decimum expleverit, ab omni ecclesiastica lege, cuius obligationem nemo nisi voluntarie subire potest, immunem esse; probabile verò est in foro exteriori neminem presumi debere accepisse sacros ordines, quibus ante discretionis annos guttatis fuerit, nisi qui vel eorum functiones exercuerit, vel privilegia clericalitatis sibi vindicavit, vel habitum clericalem gestaverit, vel aliquo alio exteriori signo id testatus fuerit; qui enim nullo exteriori signo se ratum habere demonstrat quod sibi ante discretionis annos collatum est, tantum abest ut illud gratum habere præsumendus sit, quin potius eidem, quantum potest, renunciare censendus sit: cum enim privilegia clericali ab iis saltem ex parte amittantur, qui clericali insignia refugiant, quia clericali videntur renuntiasse, jure colligere possumus eum qui postquam discretionis annos attigit, nullo exteriori signo ostendit se sacris ordinibus susceptis consentire, eisdem videri dissentire; durum autem est ut qui sacros ordines ante discretionis annos improbare præsumitur, ad onera sacris ordinibus adnexa obligetur, quibus scilicet nemo nisi propria voluntate obligatur. E contrario verò æquum est ut qui sacras ordinum functiones vult attingere, eundem onera in se suscipiat: quemadmodum enim matrimonium, si vi aut dolo contractum fuerit, et cohabitatio spontanea sequatur, validum præsumitur, ita mihi videtur sacrorum ordinum obligatio per exercitium liberum eorum ordinum, tamquam per consummationem et perfectionem acceptæ potestatis convalescere: quis enim credat eum susceptis ordinibus renunciare, cui potestatem per illos traditam in actum revocare libuerit? æquum est pariter ut qui ecclesiasticis privilegiis gaudere voluerit, ejusdem status onera in se transferat, juxta illam communem juris regulam, quæ est regula 55. de Regulis juris, in 6: *qui sentit onus, sentire debet et commodum, et è contra*. Æquum est ut qui habitum sacri Ordinis gestarit, eundem ordinem susceptum ratum habere censeatur; quemadmodum enim vidua per velamen susceptum statim religioso sese obstringere, ita clericus sacris ordinibus per habitum ecclesiasticum obligari præsumitur: videtur enim in clericali perseverare velle, eosque proinde quos suscepit gradus libenter amplecti, qui ecclesiasticum habitum sponte gestaverit. Consentaneum tandem est ut statim quis post discretionis annos, si impubes ordinatus sit, voluntatem suam aperte declarare compellatur, ut sciamus cum debito ad legum clericalem observantiam, vel ad clericalem privilegiis renunciandum cogi possit, quod de lectoribus in concilio Carthaginiensi illi sancte olim tantum fuit ut pubertatis annos eam attigissent, aut nuptias amplecti, aut cohabitatum profiteri cogerentur.

CAPUT V.

ETIUM HÆRETICI, SCCLERATI, INDOCTI, SACRÆ ORDINATIONIS SINT CAPACES.

§ 1. *Affirmativa sententia concluditur.*

I. Certum est et indubitatum apud omnes, nec improbos, nec indoctos, multo minus hæreticos ordinari licere, ne ordinationis sanctitas polluitur, ecclesiastica officia, vel negligenter vel turpiter administrantur, sanctissimus Ordo dedecoretur, populus in perditionem malo vel exemplo vel documento impellatur, ne susque deque omnia ruant; neque hoc jam agimus; alia hujus loco de probitate, fide, doctrinâ suscipientium sacram ordinationem, quam quæ alibi, ubi de ætate et qualitate ordinandorum disputabitur servari debet, agendi utique ratio est; agimus ergo de ipsâ Sacramenti substantia, utrum in indignis consistat; de ipsâ Sacramento annexâ potestate, utrum observatis exterioribus signis, indignis conferatur; de ipso tandem Sacramenti caractere, utrum nefariis, et quibuscumque quibusque sacerdotio ineptis, si nihil aliud desit, impronatur: quæ de re Catholice non dubitant, certum habentes Sacramentorum substantiam et valorem à Christi meritis, non à suscipientium dispositione pendere: quidam autem hæretici negant: Wiclefus et Joannes Hus, qui solos prædestinatos Sacramentorum capaces censebant, qui malos sacerdotes esse posse negabant: quibus adjungi posse videtur Antonius de Dominis, qui pluribus fusè ostendere nititur collatum indignis verum non esse sacerdotium, suamque post multam discussionem sententiam hanc esse explicat, sacram ordinationem ex defectu notabili personæ ordinatæ nonnunquam quoad Deum irritam esse, neque inordinatum quidquam à Deo conferri, neque, si quid illi operantur, ex vi ordinis interioris, valere, sed ex speciali divinâ Providentiâ, ne salus animarum periclitetur.

II. Refutatur autem ista sententia iisdem ferè argumentis quibus supra characterem indelebilem quibuscumque peccatoribus inesse probavimus. Quibus enim argumentis perstare sacerdotii potestatem in indignis ostenditur; iisdem quibuslibet, licet indignis, ipsam conferri convincitur. Recitetur item tum concilii Constantiensis auctoritate prædictas Joannis Wiclefi, et Hussii propositiones damnantis; tum ex sanctione concilii Tridentini, quod, sess. 25, c. 8, anathemate eum percussit, qui dixerit: *Episcopus qui auctoritate Romani Pontificis assumitur, non esse legitimos, et veros episcopos*; innuens nempe ex vocationis seu electionis et ordinationis ritu dignoscendum esse qui veri sint pastores, non ab uniuscujusque moribus, qui sæpe obscuri, nec nisi divino iudicio præstandi sunt, auctoritatem in Ecclesiâ esse desumendam; tum maxime ex omnium illorum cum scholasticorum consensu id docentium; adeò ut nemo inter ipsos non veritatem istam catholicam esse agnoscat, nemo refragetur; necnon ex Ecclesiæ catholice perpetuâ traditione, in quâ semper observatum ut quantumcumque aliquis ordinatus se criminosum ineptumve fateatur, verè tamen ordinatus crederetur, nec denuò conse-

erari permittitur, qui post enormia crimina expiata per poenitentiam, sacris altaribus dignus iudicatus esset, seu cui sacro ministerio inservire indultum foret. Imò pro hono pacis aliquando permixtum ut redeuntes ab hæresi, et in hæresi ordinati, in gradu suscepto manerent sine ullâ novâ ordinatione; qua indulgentiâ erga Novatianos concilium Nicenum I, erga Donatistas Africanum, erga alios Innocentius I, VII generalis synodus, VIII seu IX concilium Constantinopolitanum sub Joanne IX, Urbanus II in concilio Placentino, Paschalis II in concilio Guastallensi, et alii Pontifices usi sunt. Itaque Ecclesie praxi innotescit quantumvis criminosos et ineptos, sacram ordinationem nihilominus posse suscipere.

III. Deinde ad catholicæ sententiæ confirmationem, et contrariæ refutationem, Scripture quoque sacre testimonia proferri possunt, quorum plurima superius protulimus; hæc duntaxat eo loco observari non inutiliter poterunt: primum quod ait Christus Dominus, Math. 23: *Super cathedram Moysi sederunt scribæ et Pharisei; quæcumque dixerint vobis facite, secundum opera verò eorum nolite facere*; quibus verbis manifestè ostenditur ad cathedram Moysi et ecclesiasticæ potestatis fastigium etiam aliquos male vite et pessimi exempli promoveri posse, qui tamen auctoritatem retineant, et doctrinæ soliditatem. Deinde observare etiam convenit eâ ipsâ horâ quâ Judas cum cæteris apostolis sacerdos ordinatus est, iis nempe verbis, Math. 26: *Hoc facite in meam commemorationem*, quæ ad Judam æquè ac reliquos apostolos dicta esse ex evangelico contextu clarum est, eadem, inquam, horâ de proditiōe Christi Domini eum cogitasse, cum antea acceptam apostolatûs dignitatem, quamvis sceleratus, retineret; ut nempe innotesceret etiam perditos et nefarios valdè sacerdotes ordinari posse. Reprobum quoque Saulem cum satellitibus suis eo tempore quo Davidem injustè persequeretur, propheticus Spiritus Domini occupavit; Saul, inquam, ut rectè ex Scripturâ observat Petrus Damiani, opusculo 6, cap. 8, « iracundiæ felle commotus, et furore simul, et ardore odii erat succensus; atque, ut non diutius immorer, Deo vacuus, malo spiritu fuerat irrevocabiliter mancipatus; tamen cum ad locum chori vaticinantis accessit, repentè super eum divinus Spiritus irrui, et velut appositam materiam ignis occupavit; » ut nempe disceremus quemcumque improbum, statim atque ad sacram ordinationem accedit, et episcoporum manibus capita subjicit, Spiritûs sancti virtute in sacerdotem consecrari, et ex profano ac laico in sacrum Dei ministrum immutari. Similiter Balaam, à Balac mercede corruptus, cum populo Israelitico maledicere conaretur, invitus è contrario benedicebat, et quamvis non uno gravi scelere inquinatus, prophetico tamen spiritu loquebatur, et maximi momenti mysteria prædicebat, ut divinam gratiam, quæ se in alios extendit, qualis est sacerdotii ordinumque potestas, etiam in sceleratos pessimosque sine sui diminutione transfundi doceretur; quod egregiè ostendit citatus Petrus Damiani, dum

ait: « Quid ergo mirum, si omnipotens Deus, qui semper est quod est, et mutari non novit, nihilominus antiqua examinis sui jura custodiat, et eandem assuetæ discretionis regulam teneat, ut quod in Balaam fecit, hodieque in suis similibus non dissimiliter operetur, quatenus et pro largitate clementie dona sua indignis exhibeat, et pro censurâ justitiæ, dignæ eos ultionis animadversione percussat? » Nec male idem Petrus Damiani ex alio Scripturæ loco idem etiam arguere mihi videtur. « Non enim, inquit, c. 8, legitur quia spiritus, ubi dignum est, spirat; sed potius dictum est: *Ubi vult, spirat*, ut profectò spiritualis gratia, quæ ex ecclesiasticâ institutione tribuitur, divinæ potiùs voluntati quàm humanæ menti ascribatur. Et certè patet, ex Joan. 3, *Ordinis Sacramentum, et indignum accipere, cui per intentionem vel vitæ meritum non concordat.* »

IV. Denique ex totâ Donatistarum historiâ validè catholica sententia confirmatur; Donatistarum enim cum catholicis controversia occasione Cæciliani episcopi in Carthaginensem episcopum à Felice Aptungitano episcopo consecrati enata est, à quo, cum Secundus, Numidiæ primas, et alii in concilio Cirtensi damnati episcopi abhorrent, traditionis crimen in Cæcilianum ejusque ordinatores derivare conati sunt, irritam exinde ejus ordinationem nullamque esse inferentes, quæ et ordinantium et ordinati crimine pollueretur; catholici è contra non solum objecta Cæciliano et ejus ordinatoribus crimina sæpissimè refutarunt, verum etiam, illudque maximè, adversus eosdem Donatistas defenderunt, nec ordinantium impietatem, nec ordinandorum crimina obesse potuisse quominus Cæcilianus, aut quivis alius, Ordinis Sacramento verè initiaretur, et collata ab eo vel alio quocumque Sacramenta robur suum ac firmitatem obtinerent. Quare duplex inter catholicos et Donatistas erat quæstio: una facti, cum hi Cæciliano crimina objicerent, illi refellerent; altera juris de ordinationis dependentiâ vel independentiâ à bonitate, sive ministri, sive suscipientis; Donatistæ schismatici habiti sunt, quod nempe legitime egregii et probati pastoris electioni sese opponerent, et neglecto vero episcopo, cui reliquus christianus orbis communicabat, alterum ordinassent; ratione verò posterioris hæretici judicati sunt, quod Sacramentorum efficaciam non ex meritis Christi, sed ex suscipientium vel conferentium bonitate, metirentur. Oportuit itaque hisce Ecclesiæ seculis, quibus adversus Donatistas pugnatum est, persuasum catholicis fuisse tanquàm divinâ fide ordinationem sacram à suscipientis bonitate vel dignitate nullatenus dependere. Vide autem quæ supra ex Augustino protulimus, dum in hæreticis characterem ordinationis manere doceremus.

§ 2. *Objectiones in contrarium proponuntur.*

V. Varia autem contra hanc catholicam veritatem objici possunt, præsertim ex Patribus: primum ex Clemente Romano in Constitutionibus apostolicis, et Dionysio, utrisque apostolicis viris; eorum primus adversariis lavere videtur dum hæc habet, Const.

apost. lib. 8, cap. 2 : *Episcopus ignorantia aut malo animo oppletus, episcopus est, sed falsus episcopus, non à Deo, sed à hominibus promotus*; et paulò post, ibidem, dùm eos qui mali creantur et indigni, *falsos episcopos et presbyteros vocat*. Dionysius verò, epistolâ 8 ad Demophilum, clariùs his verbis : « Quòd si sacerdotum ordo illustrandi vim habet, profectò penitus abhorret à sacerdotum ordine atque facultate, is qui illustrandi vi non est præditus, ac multò magis qui illustratus non est; atque mihi videtur temerarius, qui sibi sumit quæ sunt propria sacerdotum. Neque metu et pudore à divinorum tractatione, præter captum et mentem, deterretur, putatque Deum ignorare quæ ipse sibi est conscius, et sperat se deceptorum eum qui à se falso nomine appellatur pater, audetque scelestas suas maledictiones, neque enim preces dixeram, in divinis mysteriis Christi imitatione proferre; » unde subdit : « Non est iste sacerdos, non est, sed inimicus, fallax, irrisor sui, lupusque in gregem Dominicum ovinâ pelle armatus. » Audis ergo ex Dionysio sacerdotes qui nec exemplo nec doctrinâ aliis præluere possunt, qui divinâ gratiâ illustrati non sunt, veros sacerdotes non esse, sed falsos, sed spurios, sed suipsius, statûsque irrisores; quod nempe ex eo probat quia *ordo sacerdotum debet esse illuminandi virtute præditus*. Quomodò autem qui toti tenebræ sunt, non solùm tenebrosi inter cœli ecclesiastici stellas numerari, ordinemque lucentium augere possunt? ac ne ipsis solam statûs sacerdotalis sui perfectionem adimi à Dionysio responderes, non agendi divina facultatem; temerarios eos vocat, si sacerdotalia munia attrahere præsumant, eorumque preces maledictiones appellat : quomodò autem maledictiones eorum verba dici possunt, si verè sunt consecratoria, si in Sacramentis administrandis efficacia sunt divinæ gratiæ instrumenta, si in sacrificio offerendo propitiatoria, vel eucharistica censentur?

VI. Secundò, probari potest eadem sententia ex Cypriano, tum epistolâ 67, ab eo scriptâ cum collegis ad clerum et plebes in Hispaniâ consistentes de Basilide et Martiale, tum epistolâ ad Antonianum de Novatiano; primâ siquidem epistolâ, postquàm aliqua ex Scripturâ sacrâ testimonia produxit, quibus sanctitas et integritas in ordinando sacerdote præscribitur generatim, docet quàm sollicitè et religiosè eniti oporteat, *ut in ordinationibus sacerdotum, non nisi immaculatos et integros antistes eligamus, qui sanctè et dignè sacrificia Deo offerentes, audiri in precibus possint, quas faciunt pro plebis dominicæ incolumitate, cum scriptum sit Joan. 7 : Deus peccatorem non audit*; fusèque ostendit plebem ab eorum delictorum contagio immunem non esse, cum sacerdote peccatore communicantem; ex Oseâ, 9, item sacrificia peccatorum tanquàm panem luctûs esse refert, et omnes qui ex eo manducant contaminari; ipsos quoque Chore, Dathan et Abiron comparat. Quæ omnia et alia quæ ibidem subdit, arguunt Cyprianum nequaquam censuisse vera Sacramenta ac sacrificia ab iniquo confici sacerdote; alias quomodò panem luctûs vocaret Eucharistiam ab eo

consecratam? quomodò ab illo qui vera Sacramenta daret, plebem abhorreere debere diceret? cur eandem, si impiis misceretur, sacrilegio contaminatam crederet? quomodò denique Chore, Datan et Abiron, quos certum est veros non fuisse sacerdotes, sed temerarios ordinis sacerdotalis irrisores, ut ibidem Cyprianus agnoscit, dùm eos *contra Aaron sacerdotem sacrificandi sibi licentiam vindicasse* scribit; quomodò, inquam, talibus indignos sacerdotes compararet, si dignitatem ac potestatem sacerdotalem integram apud illos residere arbitraretur? Epistolâ verò 52 ad Antonianum, de Novatiano schismatico locutus, eum quantumvis legitimè fuisset electus, negat fore verum episcopum, qui à totâ Ecclesiâ se divisisset : « Episcopatum autem, inquit, tenere non posset, etiamsi episcopus priùs factus à coepiscoporum suorum corpore, et ab Ecclesiæ unitate descisceret, quando Apostolus admonet ut invicem nosmetipsos sustineamus, ne ab unitate quam Deus constituit recedamus, et dicat, ad Ephes. 4 : *Sustinentes invicem in dilectione, salutantes servare unitatem spiritûs in conjunctione pacis*. Qui ergo nec unitatem spiritûs, nec conjunctionem pacis observat, et se ab Ecclesiæ vinculo, atque à sacerdotum collegio separat, episcopi nec potestatem potest habere, nec honorem, qui episcopatus nec unitatem potuit tenere, nec pacem. » Quibus verbis manifestè indicat saltem schismaticos veros non esse sacerdotes, ab iisque non solùm sacerdotalem dignitatem auferri, verùm etiam potestatem.

VII. Tertio loco adderem Hieronymum, nisi jam desumpta ex eo testimonia, loquendo de stabilitate characteris, à nobis proposita ac soluta fuissent. Addo itaque Augustinum, seu quicumque auctor est 65 Quæstionum, Gelasium et Leonem I. Augustinus quidem secutus Hieronymum in Epistolam ad Galatas, quæst. 64, tomo 4, operum Augustini, « apostolorum genera quatuor statuit, à Deo non per hominem; à Deo, sed per hominem; per hominem tantùm, et ex se; à Deo etenim missus est Moyses; à Deo et per hominem, sicut Jesus Nave; per hominem tantùm, sicut nostris temporibus, multi favore vulgi in sacerdotium subrogati sunt; ex se autem, sicut ipsi sunt pseudoprophetæ; » ejus quæstionis solutioni aliam subnectit quæst. 65, q. ult. : *Quomodò possumus cognoscere qui mittuntur à Deo*. Cui quidem iis verbis respondet : « Illum cognosce missum à Deo quem non paucorum hominum laudatio, vel potiùs adulatio eligit, sed illum quèm et vita et mores optimi exornant, et apostolicorum actio commendat sacerdotem, vel etiam universorum populorum judicio comprobatur; qui non appetit præesse, qui nec pecuniam dat, ut episcopatus honorem acquirat; nam de eo qui præesse festinat, quidam patrum eleganter expressit, dicens : *Sciat se non esse episcopum, qui præesse cupit, non prodesse*. » Ex quibus, inquit adversarii, videtur colligi quosdam ab hominibus ordinatos, quorum nempe mores muneris non congruunt, à Deo minimè constitui, nec pro ministris haberi, ideòque cùm legitima missio debeat esse à Deo, eaque ad legitimam

licet exteriori ceremoniâ consecratos, vere tamen co-
Evangeliâ ministerium equipatur, huiusmodi homines,
tam Deo ordinatos non esse. Christus verbò Gelasii
Episcopo : « Sacro aucta, inquit, religio, quæ
catholicam continet disciplinam, tantam sibi reveren-
tiam vendicat, ut ad eam quilibet, nisi purâ contem-
ptâ non studeat pervenire. Nam quomodo ad divini
mysterii consecrationem celestis spiritus invocatus
adveniet, si sacerdos, et qui eum adesse deprecatur,
criminosis plenus actionibus reprobetur? » Quæ si
Gelasii verbâ expendamus, negantis celestem spiri-
tum ad mysterii consecrationem advenire, ubi sce-
lestus consecrat, reperimus eam esse huius mentem,
puta non esse validam consecrationem quæ impio
ore profertur. Similiter quoque Leo I, epistola 92,
al. 93, cap. 1, ad Rusticum Narbonensem, non legiti-
mè neque canonicè ordinatos non videtur pro ordi-
natis habere, unde ait : *Cum sæpe questio de male
accepto honore nascatur, quis ambigat nequaquam istud
esse tribuendum quod non docetur fuisse collatum?* At
scelerati publicorumque saltem criminum rei non legi-
timè ordinantur, proindeque ex ejus mente perpe-
rant, nec omnino ordinantur.

VIII. Quartò, tum ex Chrysostomo, tum ex auctore
operis imperfecti apud Chrysostomum suam adversa-
rii sententiam confirmare nituntur : Chrysostomus si-
quidem, homil. 2, in 2. Epist. ad Thimoth., videtur
innuere malos à Deo minime ordinatos, imò nec co-
ram Deo ordinatos esse, per quos tamen Deus ex spe-
ciali providentiâ, gratiæ auxilia in nos influat. Ubi
enim dignitatem sacerdotii commendavit, sacerdotes,
quamvis malos, honorandos esse contendit, et sacer-
dotem qui despicit, Deum quoque, qui eum ordinavit,
despicere admonuit, spesque nostras inanes esse do-
cuit, nisi per sacerdotem Deus operaretur; mox illa
subjungit : « Quid ergo Deus omnes ordinat, etiam
indignos? non omnes quidem ille ordinat, per omnes
tamen ille operatur salutem populi moliens, non illo-
rum intuens merita? » quare quamvis postea fusè exem-
plis asinæ loquentis, Balaam scelesti hominis pro-
phetantis, Judæ, et aliorum, quos Christus se repro-
baturum enuntiavit, aliisque argumentis demonstret
etiam per impios divino ministerio famulantes Deum
operari, videtur tamen satis prædictis verbis osten-
disse eum non impiorum ordinationi, cui aliquid ex
pacto debeat, sed suæ misericordiæ, cuius amantissi-
mus est, id tribuere. Sed omnium clarissimè auctor
operis imperfecti in Mattheum, profanos non à Deo
ordinari, non coram Deo ordinibus ullis insigniri, nec
gratiam ordinis recipere, imò nec eos qui mali futuri
sunt, eâ gratiâ donari, vel à Deo ad hoc ministerium
assumi docet; hanc enim questionem movens, cur qui
unum talentum acceperit, id est, populus, is solum
fodisse ipsum dicatur in terrâ, cum neque qui duo
neque qui plura talenta acceperat (ut clerici) abscon-
d' se ullum scribatur, cum multi doctores repen-
tuntur inutiles. « Attende, inquit, Deus secundum præ-
scientiam suam licet sciat, qui justî futuri sunt et qui
injusti, tamen omnes vocat ad fidem, dans et gratiam

credendi in Christum, quod est talentum bonis qui-
dam ad salutem, malis autem ad præjudicium ut
irreversibiles sunt; diaconis autem, et doctoribus se-
cundum prævidentiam suam illis videtur injungere
ministerium diaconatû aut presbyteratûs qui sunt
boni; qui autem inveniuntur ingrati, illos homines
ordinasse videntur, ab exitu ergo rei cognoscitur qui
à Deo ordinatus est, et qui ab hominibus; qui enim
ministerium suum bene consummaverit, appareat, quia
ex Deo fuerat ordinatus; qui autem ministerium suum
non bene consummaverit, ex hominibus ordinatus est.
Quomodo autem quidam sacerdotes, ex hominibus or-
dinantur, manifeste in libro 8 Canonum apostolorum
dicitur; qui autem ex hominibus ordinatus est, quan-
tum ad Deum, non est diaconus, aut sacerdos; ergo
in sacerdotibus quidem et diaconis non est inventus,
ut perdat talenta, qui secundum præscientiam ordi-
natus à Deo; in popularibus autem evenit, quomodo
etiam qui peccata futurus est, à Deo accepit fidei
gratiam. Secundum hæc ergo quæ diximus, si presby-
ter aut diaconus peccator inventus fuerit, quoniam
quantum ad præscientiam Dei, sicut jam diximus, non
ex Deo, sed ex hominibus factus videtur presbyter
aut diaconus, quasi laicus inventus inter eos qui unum
talentum fidei acceperunt; ac per hoc nemo ordina-
tus à Deo peccat, nisi ut qui unum talentum accepit
à Deo. Ideò autem gratia fidei omnibus præstatur,
gratia autem clericatûs non omnibus, sed dignis, quia
in illâ causâ salutis est, in istâ autem dispensatio mi-
nisterii. » Hactenus citatus auctor operis Imperfecti,
hom. 53, in Chrys., ex cuius integrâ ratiocinatione, in
assignandâ disparitate, inter donum fidei et donum
clericatûs, inter Christianos quoque et clericos, hanc
esse ejus mentem patet, quòd cum Christiani et
fideles esse possint, quantumvis eos sceleratissimos
fore Deus præviderit; sacerdotes è contra vel diaconi
esse nequeant, nisi quos bene usuros sacerdotio, vel
diaconatu, Deus præviderit; et quamvis Christiani
donum fidei quo abusuri prævidenter accipiant, non
sic tamen sacerdotes aut diaconi habituri sint ordinis
sui gratiam (quam in sincerâ administratione, justi-
tiâ sollicitè presidendi Ecclesiæ, potestate sincerè
prædicandi, baptizandi, offerendi pro populo mun-
dum et immaculatum sacrificium, et pro peccatis
orandi eodem loco sitam esse docuit), si nempe in-
dignè eâ usuri à Deo prævideantur, quantumcumque
coram hominibus ordinati videantur. Quæ doctrina
eadem est cum doctrinâ Wicleffi, imò fortassè pejor,
quòd non solum ab ordinatione malos pro tempore quo
mali sunt, verum etiam bonos qui futuri mali sunt,
tanquam ejus suscipiendæ incapaces omnino rejiciat.

IX. Quintò fidem saltem susipientis, ad ratam,
validamque ordinis sacri susceptionem necessariam
esse, iis etiam Patrum auctoritatibus adversarii con-
firmare conantur, qui nimirum docuisse videntur
baptismatis aquas, quibus adulti vere fidei inanes ac
vani intinguantur, non solum salutes non esse,
sed nec sacra symbola videri, nec Sacramenti verita-
tem continere. Id verò docuisse videntur Cyrillus

Hierosolymitanus, et Augustinus : Cyrillus quidem apertius, his nempe verbis, in prefat. Cateches. : *Nam soli hæretici rebaptizantur; siquidem prius illud non erat Baptisma.* Augustinus verò ob curius, dum videlicet sibi ipse hanc questionem proponens, nihil ne intersit quo animo quis Baptismum accipiat ut verè baptizetur, respondet, de unico Baptismo, lib. 7, cap. 55, de consecrat, dist. 4, c. *Solent*, putare se habere eos Baptismum, qui ubicunque, et à quibuscunque illud verbis evangelicis consecratum, sine suâ simulatione, et cum aliquâ fide acceperint; indicans nimirum, si sine fide acceptum sit, Baptisma non valere. Quis autem dubitet fidem suscipiens, si necessaria sit ut Baptismus animam attingat, ut interius baptizatum consignet, ut christianæ militiæ notam imprimat, necessariam quoque fore, ut ordinationis sacra caremonia è laicis nos ad clericorum ordinem transferat, ut sacerdotalis vel diaconalis characteris ex plebeis nos in divinos homines transformet, ut sacrorum mysteriorum ministeriorumque perficiendorum potestatem tribuat, et eadem ratione quâ Baptismus suscipiens fide indigere dicitur, ne nudum elementum censeatur, eadem ratione fidem quoque suscipiens unumquemque egere creditum iri, ut Sacramenti veritatem obtineat.

X. Sextò tandem, et ultimò, quia passim qui pecuniâ, qui ambitu, qui malis artibus ad sacros ordines dignitatesque ecclesiasticas irrepserunt, qui violentiâ, vel tyrannide ad hæc ipsa involarunt, non episcopi, non sacerdotes, non clerici fuisse, non ordines recepisse à conciliis, Pontificibus summis, et Patribus dicuntur : Quod sanè ostendit indignos et sceleratos ordinationis sacre incapaces esse, eosque nec ordines recipere, nec ecclesiarum gradus conscendere, nec illas quas non merentur assequi dignitates. Plura producere possum hujus rei testimonia; paucis contentum lectorem esse velim, ne si plura proferam, instituti mei limites excedere videar, multaque non suo ordine dicere, aut alio meliori dicendi ad fastidium inculcare. Ad rem facit concilii Constantinopolitani primi generalis, canon de Maximo Cynico editus, quo nempe statutum est, « ut neque Maximus fuisse, aut esse etiam putetur episcopus, neque hi, qui ab eo sunt ordinati, qualemcumque gradum clericatus obtineat, omnibus scilicet quæ circa eum vel ab eo gesta sunt in irritum revocatis. » Meminisse etiam liceat canonis illius quo synodus IV Constantinopolitana, quæ generalis VIII dicitur, Photium contra jus fasque, præcipiti temeritate, velut atrocem lupum in gregem Christi insilientem, orbemque terrarum perturbatione complentem, *neque fuisse antea, neque esse nunc*, suo tempore, episcopum dicebat, irritasque ab eo ordinationes factas declarabat, præfectis monasteriorum ab eo institutis præfecturam abrogabat, imò etiam (si versioni Anastasii Bibliothecarii in Latinum ex Græco fideliter factæ, prædicto Adriano pontifici dicatæ credimus) ecclesias, vel altaria consecrata, vel ab iis qui ab ipso consecrati fuerant, iterum consecrari et stabiliri decernebat, om-

nibus maxime quæ ab ipso et ab ipso ad sacerdotalis, et adceptionem vel damnationem acta sunt, in irritum ductis. Quibus adde Gregorium Magnum, quo teste quicumque studeat pretii datione sacrum ordinem mercari, *sacerdos non esse, sed dici tantum inaniter concupiscit.* Adde Ambrosium, qui in simoniacorum ordinatione pecuniam dari et accipi, animam perdi lepram immitti docet : adde innumeros alios, qui illicitas ordinationes, nullas, irritas, vanas affirmant, immerenter, seu illicitè promotos, sacerdotes esse, clericorum gradui adnumerandos, sacerdotum catalogo inserendos negant.

§ 5. Respondetur prædictis objectionibus.

XI. Verùm argumenta ista omnia levi negotio deflantur, si in memoriam revocavero, quod jam expositum est, ordinationem nempe usitatâ tam apud Patres, tum etiam apud nos loquendi formulâ, dici irritam, inanem, vanam, quæ gratiâ vacua fuerit, et per quam collatæ potestatis functiones sint interdictæ : sacerdotes quoque, diaconos, clericos negari, qui sacerdotalem gravitatem, diaconalem puritatem, clericorum sanctimoniam, suique ordinis perfectionem minimè assequantur eamque minimè referant; qui suo gradu moti, honore sacerdotali, diaconali, clericali privati, privilegiis cleri spoliati sint; qui ordinis suscepti functiones nonnisi nefariè, contra Ecclesiæ interdictum exercere possint. Hæc enim omnia, quæ satis trita et vulgata sunt, si semel animo complexi fuerimus, si pariter ad detestationem temeritatis eorum qui contra fas jusque omne ad sacram ordinationem accedere immeriti et indigni præsumunt, Patres non molli sermone, non delicatis verbis, non levi dicendi genere, sed aculeatis sermonibus severioribus, et per amplificationem quodammodò grandioribus uti debuisse nobis persuaserimus; nulla admirandi ratio suberit cur toties à sacerdotali ordine, munere, potestate eos dejicere videantur quos certum est è suo loco, gradu, honore, dignitate, officiis, munere, Ecclesiam, quantum potuit, suis decretis dimovisse.

XII. Patet id maximè in allatis sanctorum Clementis et Dionysii auctoritatibus, quos certum est in malis sacerdotibus, inviolabile Sacramentum Ordinis agnovisse, quamvis falsos eos sacerdotes vocarint, et indignos sacerdotum nomine scripserint; Clemens siquidem Romanus, eo quod adversarii laudant, capite, fusè ostendit gratias gratis datas in improbis etiam reperiri, neque ideò aliquem pium probari, quòd vel futura prædicat, vel dæmones ejiciat; Baalam, et Caiphiam, itemque malos angelos, futura prædixisse, eosdem quoque dæmones sibi aliquando colludere, et, ut prestigias faciant, sibi invicem cedere, quibus addit nec regem impium regem esse, sed tyrannum, nec episcopum improbum vel ignorantem episcopum esse : quâ sanè sententiâ, sicut certum est improbo regi potestatem regiam cum non adimere, quam liquet etiam in sceleratissimis residere ita nec episcopalem ab improbo episcopo dignitatem vel ordinem auferre credendum est : sed, sicut

regis nomen, utpote honorificum, ad eos solum significandos qui recta potestate bene utuntur, transferre consentaneum ducit, tyrannos vocans qui concessa potestate abutuntur; ita episcoporum ac sacerdotum nomen augustius existimasse valetur, quam ut eis tribuat qui episcopalem, cum utique retinent, potestatem atque auctoritatem turpibus actionibus coamantant, quibus proprie, ac convenienter etymologia nominis episcopi vel sacerdotis minime quadrat; tum falsorum sacerdotum penas proponit, cumque à se diei testatur, non quod prophetias prorsus nihilo ducit, sed ut *audaciam seu temeritatem insolentiam* reprimat. Dionysius autem, cum Demophilum redarguit quod sacerdotem reprehenderit, et quamvis nefarie agentem sacerdotem neget à laico vel monacho corrigi posse, ne ordinum à Deo statutorum distinctio pervertatur et qui inferioris gradus sunt supra eos qui sunt superioris insolescant, satis ostendit sacerdotes, etiam nefarios ac divinæ legis ignaros, dignitatem sacerdotalis ordinis retinere, quamvis non omnino ejus efficaciam retineant. Quippe qui tantum absunt à sacerdotali officio ut alios exemplis suis doctrinisque purgent atque illustrent, quod sacerdotalis ordinis proprium est, cum potius actibus suis, et ignorantie defectibus tetras populo tenebras offundant, maculasque ac labe inducant.

XIII. Cyprianum non omnino ab adversariorum errore immunem me præstare spondeo: cum enim Baptisma aliaque Sacramenta, ab hæreticis collata nulla esse censeret, facile inductus est; ut nec ab hæreticis suscepta valere crederet; nunquam tamen eorum sententiæ favere putandus est, qui improbos sacerdotes ordinari posse negant, et sacræ ordinationis interius suscipiendæ incapaces eos esse affirmant. Apage hanc à Cypriano, vel quovis cordato homine ridiculam sententiam. Quare cum, epistolâ 68, ad Hispanos, nonnisi immaculatos antistites eligendos docuit, id utique docuit quod omnes catholici sentiunt, et boni omnes exoptant, hic nulla erroris suspicio est; cum impiorum sacrificia polluta dixit, eorum, quatenus ab impiis proficisci cogitantur, ad quorum scilicet damnationem attrahantur et ruinam, rationem habuit, non autem prout institutorem habent Deum, auctoremque principalem, ejus sanctitate ita sancta sunt, ut ministri, vel suscipientes, quantacumque nequitia in seipsis nequaquam maculentur; sed, ut duobus verbis dicunt theologi, sacrificia ipsa spectasse dicendus est, ut opus sunt operantis, non ut ex opere operato, sanctitatem ac sanctificandi virtutem continent. Cum, ibidem, ab impiorum sacerdotum contagione plebem coquinari dixit, quâ ratione id dixerit ostendit; rationem hujus peccati plebi assignans, quandoquidem *ipsa maximè habeat potestatem, vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi*. Cum tandem improbos sacerdotes cum Core, Dathan et Abiron confert, vel de intrusis sacerdotibus, quales erant Basilides et Martialis, de quibus ibi verba facit, sermonem tantum habet, vel comparationem non in omnibus, ut sæpiissime accidit, eandem

ac consentaneam instituit. Cum verò idem Cyprianus, epistola ad Antonianum, eos qui unitatem Ecclesie dissolvunt, seque à sacerdotum collegio separant episcopi, nec potestatem habere posse asseruit nec honorem, vel ad hunc errorem collinat, qui in ipso aliisque Africanis et Asiaticis Patribus damnatus est, hæreticos potestate conferendorum Sacramentorum penitus exidere: vel id tantum innuit, legitimam apud Schismaticos auctoritatem, dignitatemque episcopalem non remanere, quos nempe Ecclesia acceptæ potestatis exercitio, ob pacis violationem, privat.

XIV. Jam superius explicatus fuit à nobis Hieronymus, eo quo objectus est loco Augustinus, seu quivis alius 65 questionum auctor, sententiam catholicam nullatenus impugnat: verum est quidem, quod tum ille, tum alii patres docent, multos Deo minime vocante ordinatos fuisse; falsum est non divinitus institutum Sacramentum illos suscepisse. Nam, sicut verè reges erant, de quibus aiebat Dominus per Oseam, cap. 8: *Ipsi regnaverunt et non ex me; principes extiterunt et non cognovi*, neque enim omnes reges secundum cor Dei, neque omnes principes voluntate beneplaciti à Deo probantur; et sicut verè prophetæ erant, de quibus ipse quoque Dominus per Jeremiam, 23: *Non mittebam prophetas, et ipsi currebant; non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant*, ita verè sacerdotes sunt, qui à Deo non vocati, non divino instinctu, non impulsu ad ordines accedunt, dummodò ab hominibus perfectiorem in ordine sacerdotali manûs impositionem accipiant, non quidem negante Deo concursum suum specialem, quem Sacramentis à se institutis alligavit, sed suum improbitati suscipientis denegante assensum. Cujusmodi proinde à solis hominibus non à Deo ordinatos, et auctor iste questionum, et alii patres vocitant: quia, quamvis verum sit, non aliunde quàm à Deo potestatem ordinis ipsos accipere, à solis tamen hominibus probantur, non à Deo, à solis hominibus eliguntur; à Deo vero, cui soli puri placere possunt, ac casti, repudiantur, nec nisi ob pactum præcedens cum hominibus initum, ingratis veluti admittuntur; ideò non episcopum esse concludit auctor iste 65 questionum, qui non prodesse cupit, sed præesse, attentâ videlicet officii episcopalis curâ, ac debitâ sollicitudine, non autem attentâ episcopatus ordinis potestate, atque cœlitus acceptâ auctoritate: quo modo, nec consulem dixeris, qui rempublicam evertit, nec medicum qui sanitatem labefactat. Gelasius gratiam solum sanctificantem ab indignè ordines accipiente, vel exercente excludit, quæ gratiâ potissimum sancti Spiritûs donum est, et Spiritûs sancti perfectior participatio atque communicatio. Leo I malè acceptum sacerdotalem honorem negat collatum fuisse, quantum ad liberam officii executionem, quam Ecclesia in eos qui contra Canones malè promoventur suspendit; locum gradumque dignitatis denegans, ad quem temerè et contra regulas ecclesiasticas perventum fuerit. Neuter autem vitiosus, vel vitiosè ordinatis potestatem ordinis seu characterem denegavit.

XV. Chrysostomus nullatenus adversariis faveat, quin potius eorum sententiam evertit, eo etiam qui in objectione citatur loco, sacerdotes quantumvis malos colendos, stipendiis donandos, audiendos ex professo doceri; plura gratiarum divinarum improbis concessarum adducit exempla, tum refert ad sui instituti probationem Christi Domini sententiam, quæ à Matthæo 23 relata est: *Super cathedram Moysi sederunt scribæ et Pharisei: omnia ergo quæcumque dixerint vobis facere, facite*; quo vel unico testimonio adversarii refelli possunt, ut in cathedrâ Moysi sedere, id est, potestati ordinariæ succedere, quantumvis improbos, fateri cogantur. Asserit insuper Chrysostomus spes nostras eludi, salutem periclitari, nostræ religionis Sacramenta evacuari, nisi et per improbos sicut et per probos Deus operetur salutem populi molienti. Quæ doctrina stare non potest, nisi in improbis æquæ ac probis ordinationis veritas, et inviolabilis Sacramenti character resident: frivola siquidem est ea quam Marcus Antonius de Dominis comminiscitur explicatio, quasi Chrysostomus ex speciali quâdam providentiâ, cum his qui indigni ordinati sunt, Deum cooperari voluerit, cum ii tamen interiùs nihilo immutati fuerint, nullo characterè consignati sint, nullamve potestatem in suâ ordinatione acceperint. Nam ordinaria lege potestatem sacra tribuendi sacerdotibus Christus alligavit, nec unquam Ecclesia ab ullo, qui non esset ordinatus, rata sacrificia aut Sacramenta, dempto uno Baptismo, collata censuit; si quis reperiatur in ordinatione quorundam esset essentialis defectus, ea semper quæ ab iis facta essent, tanquam infecta revocavit, et cum judicavit necessarium, ab aliis innovari voluit: non solum ergo temerè divinat, verum contra Ecclesiæ totius ab ipsâ ejus origine praxim, et doctorum sanctorum mentem sentit, qui Deum per aliquos reverà minimè ordinatos, etsi ab hominibus censeantur, religionis nostræ mysteria, quæ apostolis Christus, quæ eorum in episcopatu vel presbyteratu successoribus commisit, quæ Ecclesia nisi à verè ordinatis perperam attingi semper credit, operari sentit. Neque id Chrysostomus opinatur qui auctoritatem, dignitatem, ministerium, potestatem ministerialem divinæ operationi deservientem in sacerdotibus improbis admittit, quamvis eos à Deo non ordinatos duplici sensu dixerit, primò quòd in hoc ministerio nequaquam Deo placeant, nec divino, ut ita loquar, oraculo, ad illud evehantur, vel in eo comprobentur; secundò, quòd, qui omnium corda ac renes scrutatur Deus, facinorosos homines atque impios in ordine sacerdotali non reponat, prout ordo sacerdotalis perfectionis ordo est; quamvis in eo ordine ipsos colloceat, prout ipse ministerii vel potestatis ordo censetur, quos nempe sua nequitia infra perfectionem, imò fortè contrariis perfectioni sacerdotali qualitates habentes agnoscit, cum tamen habitâ ratione sui statûs, et ordinis quem tenent inter perfectos, laicis longè perfectiores, ac virtutibus ornatiores esse deberent.

XVI. Difficiliùs atque explicatu est, id quod ex

auctore operis Imperfecti in Mathæum adducitur, qui licet forsitan non adeò accuratè videatur fuisse locutus, nec tamen in eum sensum torqueri potest, in quem ab adversariis deflectitur. Quis enim sibi persuadeat ulli unquam catholico auctori eam sententiam inesse, veros non esse sacerdotes, quoscunque à recto tramite naturæ infirmitas, seu perversitas, et inclinatio ad malum, vel inimici salutis humanæ versutæ fraudes abduxerint, cum è contra clare enuntiet Christus etiam à se electum fuisse Judam ad apostolorum cœtum, cujus tamen apostolatuum, ut in Actibus, c. 1, habetur, alter accepit? *Nonne ego vos duodecim elegi et ex vobis unus diabolus est?* inquit Christus, Joan. 6. Duo itaque probabiliter dici possunt ab isto auctore loco in objectione citato intenta fuisse: primùm, hoc interesse inter fidem et gratiam Ordinis, ac clericatûs, quòd etiam Deus, quos facturos injustos prævidit, iis donum fidei ex voluntate eos salvandi, et pio erga eos affectu, ab æterno præpararit, tanquam salutis consequendæ necessarium medium, in eoque illi ipsi Deo placeant, quòd fidei lumine illustrati sint, cum è contra illos quos Deus ab æterno prævidet sacrâ ordinatione malè usuros, ordinari permittat, non ex affectu eorum salutis procurandæ, sicut nec damnationis accersendæ, sed vel ex affectu circa alios quibus utiles esse possunt, vel in penam aliorum, quorum peccata puni-turus malos rectores præfici eis sinit; vel ex aliquo alio ejusmodi motivo, adeò ut non directè talibus clericatus à Deo volitus videatur, neque ex beneplacito divino ipsi ordinati, sed in irâ potius creati, aut ex quâdam indulgentiâ et divinâ permissiõne constituti censeantur; neque in eo Deo placeant, aut probentur, quòd clericatum assecuti sint, quo se indignos præstabant; ex quo alterum accidit, ut clericatus hujusmodi hominibus non videatur à Deo donari tanquam gratiâ, vel beneficiû, vel bonum, iis qui acceptâ potestate sunt abusi, cum è contra fides etiam injustis futuris tanquam beneficiû, tanquam bonum ac gratia concedatur; cujus rei ratio est, quia cum, ut docet Augustinus, de libero Arbitrio, lib. 2, tria sint bonorum genera, maxima, media, et infima: « Virtutes quibus rectè vivitur, magna bona sunt; species autem quorumlibet corporum, sine quibus rectè vivi potest, minima bona sunt; potentiæ verò animæ, sine quibus rectè vivi non potest, media bona sunt; virtutibus nemo malè utitur; cæteris autem bonis, id est, mediis, et minimis, non solum benè, sed etiam malè quisque uti potest. Ideò virtute nemo malè utitur; quia opus virtutis est bonus usus illorum, quibus etiam non benè uti possimus, nemo autem benè utendo malè utitur. » Itaque hoc interest inter virtutem et cætera bona, quòd virtus quælibet, etiam in iis qui cæteras virtutes nacti non sunt, quin potius variis vitiis aliis virtutibus oppositis inquinantur, semper bonum quoddam sit, divinumque beneficiû, quo nullum optabilius meliusque homini contingere potest; cætera verò bona, eatenus bona dicantur, quatenus non benè utuntur, et gratiâ ipsa bene à malè

apellantur; unde ab impiis et improbis qui acceptâ sacerdotii potestate inane sunt, talibus et gratiam clericatus ab eis eo sensu dicere possumus; quia nec intentionis presuleodi, nec potestatis sacra canit, nec cætera huiusmodi gratie alioquin, vel boni, vel beneficii, vel talenti, quo quævis dicitur, et opulenter evadat, rationem habere possunt, nisi bene, convenienter et fructuosè exercentur, atque in salutem habentis et aliorum impendantur; adeoque qui ea ut talenta divina, ut bona, ut gratias accipit, tanquam ea in terram fodit, sed duplément ex eis solum fructum reportat; domum verò talem, quod omnibus fidelibus Christianis à Deo concessit, etiam in impiis et inuilibus Christianis, boni semper talentique rationem habet; unde nihil inane est si talentum istud in terrâ aliquando abscondatur, quod et talentum semper est, et aliquando infensurum, et meriti cujuscumque, absque charitate, inane et vacuum. Hancque solutionem mihi videntur verba ipsa in objectione ab auctore probata indicasse: « Ac per hoc nemo ordinatus à Deo peccat, nisi ut qui inane talentum accepit à Deo; ideo autem gratia fidei omnibus à Deo præstatur, gratia autem clericatus non omnibus, sed dignis, quia in illâ causa salutis est, in istâ autem dispensatio mysterii. » Horum enim verborum sensus est, eum quem Deus ex præscientiâ future virtutis ad clericatum vocavit, nunquàm inaniter acceptam ordinationis gratiam collocare; eum solum evacuare istam gratiam, qui solum fidei donum, ut talentum et donum, à Deo accepit, potestatem autem sacerdotii ac ministerii non ut bonum neque sicut talentum divinum sortitus sit; ideo verò fidem in omnibus, etiam iis qui ex fide potius habent, nihil merentur, eo quod à charitate exiderint, rationem doni, gratiæ ac beneficii habere; auctoritatem verò regiminis, sacrificandi potestatem, et cætera quæ in clericatu et ordinatione sacrâ conferuntur, rationem doni, gratiæ ac beneficii, in iis non habere, qui potestate traditâ abusi prævidentur, quia nimirum *in fide causa salutis nostræ continetur*; medium ipsa fides est, quo ad salutem pervenitur; quamobrem ex se fides semper bona est, neminique mala, dissentanea, nociva, aut non necessaria esse potest; in istis autem quæ in clericatu conferri diximus, dispensatio mysterii consistit, quæ quidem dispensatio et administratio iis tantum bona, conveniens, fructuosa, utilis esse potest, qui in eâ fideliter et utiliter collaborabunt.

XVII. Doctrina verò de Baptismo in propositâ objectionem, quæ peti dicitur à Cyrillo Hierosolymitano et Augustino, et ad ordinationem transfertur, nec vera est, nec catholica: neque enim christianæ religionis veritas patitur ut dicamus Baptismum ab hæreticis susceptum, irritum omnino, inane et inefficax esse. Aliud nobis conciliorum ac Pontificum auctoritas persuadet, hæreticos verè baptizari, si ritu catholico baptizati fuerint, quorum testimonia leges apud Theodosios, qui hæc de re expressè scribunt; et ad hoc et ipse Augustinus pluribus in locis: nam è

contra Petilianum agens, docet Baptismi puritatem à puritate vel immunditiâ conscientiæ, sive dantes, sive accipientes, omnino distinctam esse, nec ab ea pendere; eumque etiam verè baptizatum censendum esse, qui se fateretur nolum, cum baptizaretur, habuisse conscientiam, quod per illam forte occasionem ad aliquod flagitium pervenire voluisset; et pluribus aliis locis eandem doctrinam inculcat. Quare eo quem adversari citant, loco, præterquam quod subdubitè loquitur, nùm baptizatus sit, qui simulato animo Baptisma recipit, in quâ præcipue questione illa versatur, insuper advertendum est fidem quam ibidem ad Baptismi valorem necessariam dicit, non divinam nec illi quâ baptizandum religionis nostræ mysteriâ animo persuasa teneat, sique assentiatur, sed persuasionem humanam, et, ut vocant, credulitatem quamdam, quanta nempe necessaria est ut aliquis Baptismum suscipere intendat, sine quâ intentione Baptismi Sacramentum nemini reverà confertur; S. verò Cyrillus Hierosolymitanus nihil aliud verbis supra laudatis voluisse dicendus est, quàm hæreticos, qui nempe catholico ritu non essent baptizati, verè baptizatos non esse. A catholico siquidem ritu deflecebant plurimi hæretici priorum seculorum, et fortè ex iis Ariani quidam in Oriente, qui auctores fuerunt eorum rebaptizandorum qui à catholicis essent rebaptizati, quorum hæresis viguit maximè tempore Cyrilli Hierosolymitani. Neque verò necesse est Cyrilli verba violenter torquere, ut id dixisse videatur; id enim ex totâ serie sermonis intendisse faciliè legenti constabit: postquàm enim docuit semel tantum unicuique baptizari fas esse, mox allata verba subiungit: *Nam soli hæretici rebaptizantur, siquidem prius illud non erat Baptisma*; ἐπεὶ οὐκ ἐπὶ πρῶτον οὐκ ἦν βάπτισμα, ac si diceret: Cum, ex quo, seu postquàm, et quo casu illud Baptisma verum et inviolabile Sacramentum non fuerit; nam hanc esse significationem earum particularum ἐπεὶ οὐκ, seu ἐπειδὴ, testatur Budæus.

XVIII. Denique, dùm canones, dùm Patres, ordinationes illicitas irritas vocant, dùm sacerdotes, nomine tenus, et spurios esse dicunt, veros autem esse, aut propriè unquàm fuisse inficiantur, qui malis artibus ad hanc dignitatem conscenderint, eo quem supra proposuimus, sensu intelligendi sunt, quo nempe eorum ordinatio vocatur irrita, quibus ministerium interdicebatur; negabantur esse sacerdotes, qui sacerdotali honore spoliabantur, qui gradu locoque sacerdotibus debito, juxta severitatem canonicam excidebant, nec alius adductis supra, ex concilio Constantinopolitano I et IV, Gregorio vel Ambrosio, testimoniis, sensus affingi debet. Negatur quidem in concilio Constantinopolitano I Maximus esse, aut fuisse unquàm episcopus, quia legitimè, nec tunc erat, nec unquàm fuerat constitutus, etsi à septem episcopis à Petro Alexandrino missis, solemni ritu fuisset aliquando ordinatus; neque enim episcopus ibi dicitur, nisi legitimè missus, legitimâ regendi auctoritate donetur; remonentur à quocumque ecclesiastico gradu

per eum promoti, non quod non ordinem suscepissent, sed quod non ordinatè, neque à legitimo et recepto episcopo suscepissent, ideòque deponi debent; irrita omnia ejus acta similiter declarantur, non quod Sacramenta ab ipso, auctoritate episcopali, collata, non essent vera Sacramenta, sed quod non essent legitime data, et quod ea quæ à fonte jurisdictionis præsertim manare debent, nullius essent roboris ac firmitatis. Eadem Constantiopolitani IV, œcumenici VIII adversus Photium constitutio est; in qua mirari tamen nemo debet, quod juxta versionem Anastasii bibliothecarii, nulla fuisse omnino in eo concilio statuatur facta ecclesiarum dedicatio, vel altarium consecratio sive à Photio, sive ab iis qui ab eo ordinati essent; quinimò ejusmodi ecclesie et altaria, iterum dedicari et stabiliri jubeantur; id enim ad detestationem Photiani schismatis præcipi potuit, nam cum ritus illi dedicationis ecclesiarum et altarium consecrationis, divino jure præscripti non sint, potuit Ecclesia consecrantis legitimam missionem ad ea tanquam necessariam exigere, potuit et consecrationem ipsam jam peractam repetere, sicut ecclesiarum consecratio, earundem pollutione et coinquinatione per enormia quædam in ipsis patrata crimina, quodammodo per reconciliationem renovari præcipitur. Gregorius eum qui sacerdotii dignitatem mercatus fuerit, sacerdotem non esse, sed dici tantum inaniter concupiscere docet, lib. 7, epist. 117, quia talis à ministerii executione suspenditur, et ab officii sacerdotalis usu abstinetur; ideòque potestatem inaniter habet, quam non censetur in actum posse reducere, quia licetè et legitime non potest. Ambrosius tandem, id quod sacerdos simoniacà labe maculatus accipit, lepram, quod perdit, animam, quod dat, pecuniam esse affirmat, non quod non potestatem Ordinis accipi ab eo censeat, sed quod eam illigatam et quodammodo innodatam recipiat, ut diximus, et non solum non sibi gratiam cœlestem ex eà ordinatione accersat, quin potiùs damnationem acquirat; eadem interpretationes prudenter assignandæ sunt; nec in re non difficili diutius inmorandum est.

SECTIO QUINTA.

DE MINISTRO SACRÆ ORDINATIONIS.

CAPUT PRIMUM.

CUJUS GRADUS ESSE DEBEAT ORDINATIONIS MINISTER. ARTICULUS PRIMUS.

Utrum solus episcopus sacræ ordinationis minister sit ordinarius.

§ 1. *Ordinarium ministrum ordinationis esse solum episcopum.*

I. Questio ista moveri potest, vel de ordinario ministro ordinationis vel de extraordinario; de utroque hic disputandum est; primòque tanquam catholicum dogmā statuendum, ordinarium ministrum, qui suo jure et auctoritate à Deo concessa ordines conferre possit, solum esse episcopum. Quod quidem

ordinationis ministrorum Mosiacæ legis exemplo admiratum, tum ab apostolis observatum jugi postea et continuà traditione acceptum, Ecclesiæ plurimis legibus strictè præceptum legitur, et in concilio Florentino ac Tridentino tandem habetur definitum.

II, III. Atque ut à Mosiacæ legis exemplis atque observatione initium ducamus, Moses quidem extra ordinem ad regimen Israelitici pontificii vocatus (cui proinde nemo in sacerdotali ordine successisse dicitur, sed omnes Aaron vel filiis ejus) sacerdotio à Deo ipso auctus atque donatus est; de cujus sacerdotio præter Davidem, qui apertè ejus meminit, dùm ait, Psalm. 89. *Moses et Aaron in sacerdotibus ejus*, fidem faciunt testes locupletissimi, omnique exceptione majores, Philo Judæus, Gregorius Nazianzenus, Hieronymus, Augustinus, Leo I, summus pontifex, et alii complures; ab hoc Aaron, qui primus ordinarius summus pontifex creatus est, solemni ritu inauguratus; ab eodem Nadab, Abiud, Eleazar et Ithamar Aaronis filii consecrati describuntur. De ceteris Levitis, quod tum à Moysè, tum ab Aarone vel filiis ejus consecrationem acciperent, expressa habemus Scripturarum testimonia. Licet enim de Levitis dicatur, Numer. 8: *Cumque Levite fuerint coram Domino, ponent filii Israel manus suas super eos*; quo ritu Levitarum electionis assensum præbebant, ostendebantque eos ipsorum populorum vice sanctificari Domino, et pro ipsis in sacrificiis offerendis, ministrare, divinoque ritui vacare; nihilominus soli Moysi conceditur ut eos de medio filiorum Israel tollat, vel tolli curet, ut aquæ lustrationis aspersione, pilorum rasurâ, lotionem vestimentorum per se purificet, vel purificari per Aaronem aut filios ejus jubeat; de solo quoque Aarone dictum est: *Offeret Aaron Levitas munus in conspectu Domini à filiis Israel*; coram eo solo à filiis ejus disponi ipsi jubentur ut separantur à populo, ut purificentur, ut consecrentur, in oblationem Domini; soli pro ipsis Aaron et filii ejus orant; de solo Aarone scribitur: *Elevavitque eos Aaron in conspectu Domini, et oravit pro eis ut purificati inpedirentur ad officia sua*. Ex quibus quidem omnibus partes populi cas fuisse reperies, offerre summo pontifici consecrandos; filiorum Aaron, simul cum Aarone summo sacerdote preces fundere, eique ministrare; summi verò sacerdotis, Levitas sibi oblatos purificare, et mysticâ consecratione perficere.

IV. Hunc autem divinum ordinem, tam sapienter præscriptum, et evangelici sacerdotii conferendi figuram Calvinistæ nostri temporis hæretici, omnino pervertunt, apud quos summa ordinis ecclesiastici perturbatio est; quorum, ut vocant, predicantes seu ministri, qui apud nos sacerdotes, nullo solemni ritu Deo consecrati, nullo visibili signo segregati à reliquo populo, nullâ stabili consecratione augustiores effecti, nullo successionis jure vel specialis vocationis privilegio hulti, ex grammaticorum clamoris scholis, muliercularum suffragiis evocantur, dominorum vel magnatum hujus sæculi jussionibus, aut arbitrio incon-

dite multitudinis constituuntur, Ecclesie scilicet duces futuri ab Ecclesie unitate præcisi? præcones Evangelii sine fide à qua desciverunt? rectores sine lege, à cuius iugo liberos omnes esse contendunt? Sacerdotes sine sacrificio, sine altari, sine sacris adibus, sine caeremoniis quæ omnia sustulerunt, profanarunt, incenderunt, spoliarunt, radicitus extirparunt. An eos tanquam Aaronem à Deo vocatos credimus, qui dissimili omnino ab eo quo Aaron constitutus est, modo ordinantur, cum tamen edicat Apostolus, ad Heb. 5: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui à Deo vocatur tanquam Aaron?* Neque verò inferius antiquæ legis ministerio novæ legis sacerdotium existimandum, aut ignobilius, quod in melioribus promissionibus sanctum, meliori lege firmatum, angustiari ac diviniore sacrificio munitum est: quare si consecrati antiquæ legis ministri, si tam augusto ritu Deo à summo pontifice dicati, sanctificati, purificati erant, multò diviniorem, angustioiorem, meliorem nostrorum decet esse ab episcopis consecrationem.

V. Sed ut ab orbita redeamus ad viam, certum est apostolos à Christo Domino, qui Pastor est et episcopus animarum nostrarum, tunc consecratos fuisse sacerdotes, cum ab eo potestatem sacrificandi et peccata remittendi acceperunt, ceteros quoque apostolico gradui successuros, in sacerdotes non consecratos fuisse nisi ab episcopis, Scriptura sacra constansque Ecclesie traditio demonstrat. *Noli*, inquit Apostolus, 1 Timoth. 4, *negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii*: quo loco presbyteri nomine episcoporum cætus intelligitur, ut docent Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius et alii omnes interpretes, quia nempe non nisi ab episcoporum cætu episcopi consecrari ex apostolicâ traditione consueverunt. Nec alium Apostolus ab episcopo alloquitur, dum quanta in ordinatione adhibenda sit cautio præscribens dicit, 1 Timoth. 5: *Manus citò nemini imposueris*. A se quoque Timotheum solenni ritu impositionis manuum consecratum fuisse antistitem ostendit, dum ait, 2 Timot. 1: *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei quæ est in te per impositionem manuum mearum*. Nec quibuslibet, sed Paulo tantum, et Barnabæ apostolis, usque ordinatis episcopis concessum legimus, ut, cum secundo inviserent Lystram, et Iconiam, et Antiochiam, constituerint illis per singulas Ecclesias presbyteros, Actor. 14. Nec unquam aut multitudini plebis, aut aliis infra episcopos concessam Scriptura sacra testatur ordinum conferendorum auctoritatem.

VI. Nam, ut reliqua persequamur in quibus manûs impositionis, seu sacræ ordinationis habetur mentio; cum in Act. apost. 13 legimus, universam fidelium multitudinem eos elegisse qui primi ad diaconatûs ordinem promoti sunt, cum et ea verba, quæ ibidem subduntur, legimus: *Hos statuerunt ante conspectum apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus*: populi in eligendis diaconis, isque apostolorum certui celerendis curam ac providentiam agnoscimus; sed jus ordinationis ad populum minimè translaturum, ex iis

verbis arguere possumus. Ista enim verba intelligenda sunt, ut à populo facta innuat ceram apostolis diaconorum ordinandorum presentatio, apostolorum verò significetur fuisse sollemnis, cum preceatione manus impositio. Nam, frustra fideles diaconatûs ordine insignendos apostolis præsentassent, nisi eos apostoli ipsi ordinassent; frustra saltem eos populus aliis obtulisse ordinandos scriberetur, quos ipse impositâ manu et lisis precibus sollemnibus ordinasset. Ideoque verba ista catholicam sententiam, non adversariorum errorem confirmant, neque pariter ex ordinatione Pauli et Barnabæ, quam nobis apostolorum Acta describunt, catholicæ sententiæ præiudicium ullum inferitur, quin potius firmiter accedit: *Erant*, referunt ista Acta, cap. 9 et 11, et Epist. ad Galat. 1, *in Ecclesia, quæ erat Antiochia, prophete et doctores, in quibus Barnabas et Simon qui vocabatur Niger, et Lucius Cirenensis, et Manahem, qui erat Herodis tetrarchæ collactaneus, et Saulus; ministrantibus autem illis Domino et jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Tunc jejunantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos*. Scio quosdam putasse neque veram Pauli, neque Barnabæ ordinationem hoc loco describi; quippe qui antea Ecclesiam Antiochenam fundasse, verbunque Dei disseminasse doceantur, et ante hanc segregationem Barnabæ missus scribatur ab apostolis ad Antiochenam regendam Ecclesiam, cuius regimen nonnisi episcopo committi debuit; ante quam etiam Paulus se apostolum esse, *nec per hominem, sed per Jesum Christum*, prædicet: quæ tamen oppositam sententiam, non omnino labefactant, quam Hieronymus, Chrysostomus, Leo I, Arator poeta subdiaconus Romanæ Ecclesiæ, tempore Vigili papæ et alii docuerunt; nam, quemadmodum electos à Christo apostolos, nondum tamen sacros, Evangelio prædicando, et baptizandis populis, ex evangelicâ historiâ operam navasse constat, quidni idem de Paulo et Barnabâ parâ ratione censeatur? Quidni et Barnabas Antiochiam ab apostolis instinctu divino missus, ut ibi sacraretur? Quidni Paulus à Deo apostolus constitutus, qui à solo Deo non ab hominibus electus esset, licet ab hominibus sacratus? Sed ut sit, sanè si Paulum et Barnabam ordinatos hoc loco censeamus, non à multitudine id factum esse necessum est, cui ministrare, seu sacrificare non competit; cum tamen ii quibus ista manûs impositio super Saulum et Barnabam à Spiritu sancto committitur, *λειτουργούντες* seu *sacrificantes* describantur: prophete ergo illi et doctores, de quibus Scriptura hoc loco meminit, fortè episcopi Sauli et Barnabæ consecratores; præsentem tamen adfuisse ibidem Petrum, et ab ipso Paulum et Barnabam ordinatos fuisse Arator putavit; sic enim canit:

*Spiritus accensam verbo radiante lucernam
Sub medio lucere vetans: Secernite Saulum,
Dixit; in iis opus est, quem mox sacravit autem,
Impositâ Petrus ille manû, cui sermo Magistri
Omnia posse dedit.*

Confirmat hanc opinionem, quanta quanta est auctoritas Glossæ juris canonici in quoddam Innocentii decretum, quo ab apostolo Petro vel suis successoribus per omnem Italianam, Gallias, Hispaniam, Africam atque Siciliam, insulasque adjacentes, id est, omnes terras que primatu Romano subduntur, sacerdotes primum institutos fuisse refert: illi enim. can. *Quis nesciat*, dist. 11. Glossa testatur *Petrum Paulo dedisse licentiam prædicandi auctoritate Domini, dum dicit: Segregate mihi Paulum*: verum falsum est Paulum ab hoc solùm tempore, Evangelii prædicandi auctoritate donatum, qui et Evangelium antea prædicarat, et ab ipso Christo auctoritatem istam acceperat; nec Petrum à Paulo ordinatum fuisse certà ullà auctoritate aut ratione colligi potest.

VII. Cum itaque ex sacra Scripturâ pateat nulli præterquam episcopo ordinandi auctoritatem concessam fuisse, tum verò id maximè ex apostolorum canonibus, Constitutionibus apostolicis, Patrum indubitatis testimoniis innotescit. Primus apostolorum canon à duobus vel tribus episcopis episcopum præcipit ordinari, cujus canonis explicatio alibi lucet: notior tradetur: secundus verò decernit, *ut præsbyter, et diaconus et alii clerici ab uno episcopo ordinentur*. Constitutiones apostolicæ, ubi ordinationes describunt, episcopi solius meminere, cui soli hoc munus imponunt: unde differentiam inter episcopos, et presbyteros, ac diaconos statuentes, episcopis *quæ ad principatum sacerdotii pertinent* attribuunt; presbyteris *quæ ad sacerdotium*; diaconis *quæ ad ministrandum utrique*: ideoque, sicut diacono nefas esse docent *sacrificium offerre, aut baptizare, aut benedictionem parvam vel magnam facere*, ita nec licere presbytero ordinationes facere asserunt; si secus fiat, divinum ordinem inverti, quo superiorum et inferiorum ordinum officia continentur. Discimus quoque ex iisdem apostolicis Constitutionibus, quinam ab apostolis ordinati sint, à quibus nempe episcopatus originem rependam esse, sicut à Christo apostolatus initium, à Moise antiquæ legis sacerdotium eadem indicant. Hos verò ab apostolis ordinatos Constitutiones istæ enumerant Jacobum episcopum Hierosolymitanum fratrem Domini (cujus ordinationem à Petro lactam fuisse testatur Chrysostomus eidem verò cum Petro interfuisse Jacobum seniores et Joannem referunt Anacletus papa, et Anicetus, et ex Clemente Alexandrino Eusebius), cui successerit Simeon Cleophæ filius, et Judas Jacobi ab apostolis postea creati; deinde Zacchæum primum episcopum Cæsareæ Palestinæ, et qui ipsi successit Cornelium, et qui Cornelio, Theophilum; Evodium episcopum Antiochiæ à Petro ordinatum, cui successit Ignatius ordinatus à Paulo, de quorum ordinationibus legatur Turrianus; Annianum Alexandriæ episcopum, quem primum Marcus ordinavit, cui successerit Abilius à Lucâ evangelistâ ordinatus; Linum Claudii filium Ecclesiæ Romanorum episcopum à Paulo ordinatum, post mortem verò Lini, Clementem ordinatum à Petro, de quorum ordinationibus legatur pariter Turrianus

et Baronius; Timotheum Ephesi episcopum à Paulo ordinatum ejusque successorem Joannem à Joanne ordinatum, Aristonem primum episcopum Smyrnæ ejusque successores; Starteam Loidis filium, post eum verò tertium episcopum Aristonem, Gaium Pergami episcopum, et Demetrium Philadelphe à Paulo ordinatum, Lucium Lendrensem, Titum Cyrræ, Dionysium Athenis, Marthonem episcopum Tripolitanum in Phœnicia, Archippum episcopum Laodicensem in Phrygiâ, Philemonem episcopum Colossensem, Onesimum, qui fuit servus Philemonis, episcopum Bœrensem in Macedonia, Crescentem episcopum Ecclesiæ Galatiæ, Aquilam et Nicetam episcopos parthiam Asiæ, Crispum Ecclesiæ Aginensis. Hæc Clemens; non esse tamen facile certò docere quinam ab apostolis ordinati sint monuit nos Eusebius, qui tamen plures ex numeratis à Paulo ordinatos fuisse confirmat, aliorum quoque, quorum ibi mentio est, ipse meminit; fusiùs Nicephorus plures ab apostolis creatos memorat, et Clementis in multis relationem comprehendat.

VIII. Ejusdem traditionis apostolicæ jugiter in Ecclesiâ observatæ testes sunt omnes ferè Patres, omnes historiæ ecclesiasticæ scriptores, omnes de divinis officiis ritibusque tractatores, quorum nullus ordinationis cujusquam nisi ab episcopis factæ meminit, nullus ad ullos quàm ad episcopos ordinationum curam spectare asseveravit, nullus ad alios quàm ad episcopos ordinationis curam officiumque transtulit. Prodeant primum prioris seculi scriptores, qui, ab apostolis edocti, apostolicæ traditionis non ignari credendi sunt; puta, Anacletus Romanus pontifex, Ignatius Antiochenus, Dionysius, qui Areopagita creditur. Anacletus, epistolâ decretali, quam ad episcopos Italiæ scripsisse dicitur, de ordinationibus episcoporum et omnium clericorum leges statuit, inter quas ea potissima est, ut episcopi non nisi à tribus episcopis, reliqui à proprio sacerdote, ordinentur. Ignatius, epistolâ 13 ad Hieronem diaconum, nihil sine episcopo agendum monet, cujus præcepti rationem sumit ab episcoporum prerogativâ, quia, inquit, *episcopi pontificatus, imperii, principatus, sacerdotatus, beatorum, meriti, Confirmationis et Ordinis Sacramentum, munus imponentes, perficiunt*; hic enim duobus postremis verbis, duo Sacramenta significari, Confirmationis et Ordinis, quæ duo manûs impositionis, modò quæ *χειροτονία*, modò verò *χειροθεσία*, nomine appellantur, et episcopis propria semper credita fuere, facile mihi persuadeor, nec consentaneam eam esse versionem quæ predictorum verborum loco, verba ista, *eligunt, et manus imponunt*, substituit: nam priùs de electione intelligi vix potest; neque enim unquàm observatum episcopum in electione sacerdotum manus levasse, cum populo id proprium fuerit, qui ab episcopis rogatus, ad consensûs vel dissensûs signa præbenda, manus extendebat, vel deprimebat, ut superiori parte expositum fuit; alterum autem verbum versionis confusum est, nec explicat de quâ manûs impositione, confirmatoriâ, ut vocant, vel ordinatoriâ, exponendus sit Ignatius; quare iis

duobus verbis *ἀποστολὴ καὶ ἐπιθεσίς*, Confirmationis et Ordinationis Sacramenta episcopi ordinis propria probabuntur indicantur. Dionysius, episcopus, presbyterorum et ministrorum ordinationes describens, eas ab episcopo perfici debere ostendit, et, episcopalis ordinis supra reliquas prerogativas exponens, hanc statuit, cap. 3, parte 1: *Ναυδὲμ ἵψος σακρός ἐστὶν, μὴ ποντῖφικος ὄφθῃς αὐτὸν ἀποτέλειν ἡμεῖς*. (sic enim legendum esse, non autem *Κολοσσαί*, ex variis aliis litteris, apud eundem Athanasium, ubi vel schismatis Colluthianorum, quod ab istis presbyteratus praetentione dejectis conflatum est, sit mentio, vel Ischyrae sacrilega temeritas refertur, facile colligere possumus) *κατασταθῆναι δὲ τὸν αὐτὸν τὸν αὐτὸν ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς, ὡς καὶ αὐτὸς ἱερεὺς ἱερὰς ἀρχῆς*, atque adeo omnes à Collutho constituti in veterem suum ordinem redirent, inter quos etiam Ischyra laicus haberetur.

Censebant nimirum, qui in Alexandrinâ synodo ab Osio habitâ conveniunt catholici antistites, ordinationes Ischyrae et ceterorum à Collutho presbytero factas nullas esse, eoquod solius episcopi munus, jusque istud ducerent. Hos turmatim prodeuntes sequantur alii suo quique ordine; primusque Epiphanius, qui Aerium haereticis adnumerat, quod episcopos ad eandem cum presbyteris sortem redigens, aequè his atque illis ordinandi jus tribueret; quem errorem, in æquandis episcopo et presbytero stoliditatis arguit, eo praesentis titulo, quod episcopalis ordo patres Ecclesiae generet per ordinationem, presbyteralis filios duntaxat Ecclesiae per Baptismum; sic enim hos ordines comparat: « Siquidem unus ordo (patrum episcopalis) ad gignendos patres praecipuè pertinet; hujus enim est patrum in Ecclesiâ propagatio; alter cum patres non possit, filios Ecclesiae lotionis regeneratione produxit, non tamen patres, aut magistros. » Ideoque subdit: « Quinam verò fieri potest, ut is presbyterum constituat, ad quem erandam manum imponendarum jus nullum habeat? » Succedant Epiphanio Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, qui idèò episcopos cum presbyteris à Paulo confusos docent, quòd, dempto ordinaturis jure, quòd episcopis proprium est, parum inter utrosque intersit, qui presbyterii nomine, cujus manûs impositione consecratum testatur Apostolus Timotheum, episcopos intelligi debere arbitrantur, cum absurdum sit presbyteris ordinandi auctoritatem credere à Paulo fuisse concessam: et ne singulorum verba

cum lectoris nausea proferamus, de priori capite loquentem Chrysostomum audire sufficit, qui ubi aliqua episcopis non presbyteris communia enumeravit, mox subdit: « Sola quippe ordinatione superiores illi sunt, atque hoc tantum plusquam presbyteri habere videntur. » Non hic moror explicationem hujus textûs Chrysostomi, sicut nec morabor Hieronymi sententiae mox adferendae expositionem; mihi sufficit ex his Chrysostomi verbis liquidò constare ordinandi potestatem, presbyteris in Ecclesiâ denegatam, solis episcopis concessam fuisse. Huic verò non dispar legitur apud Hieronymum sententia, in ejus epistola ad Evagrium: *Quid facit episcopus, excepta ordinatione, quod presbyter non faciat?* Fusiùs autem idem Hieronymus, seu potius quicumque alius auctor est tractatus de septem Ecclesiae gradibus ad Rusticum Narbonensem, quo nempe inter episcopi prerogativas, ad quas nullus ordo assurgat, ea ponitur, quòd *ipse ordinet sacerdotes, ipse levitas, ipse subdiaconos, ipse lectores, ipse ostiarios, ipse fossarios*. Quem secuti Isidorus Hispalensis, et alii tum ecclesiasticorum rituum, tum theologiae scriptores, uno ore docuerunt, proprium episcopalis ordinis officium esse, sacerdotum ac reliquorum clericorum ordinationem seu creationem.

X. Varia quoque ad hoc propositum referenda sunt summorum Pontificum, et conciliorum decreta, atque ut omitamus Anacleum jam superius citatum, proferendi sunt Damasus, epistolâ ad episcopos Numidiae, et Leo I ad episcopos Galliae ac Germaniae, quibus fusè ostendunt, episcopos solos posse sacerdotes consecrare, diaconos, subdiaconos, virgines: proferendus Gregorius III ad Bonifacium episcopum, eos ordinari iterum praecipiens, qui ab iis ordinati sint quos episcopos esse non liqueat: « Presbyteri, inquit, quos ibidem reperisti, si incogniti fuerint illi qui ordinant, et dubium est eos episcopos fuisse, an non, qui eos ordinaverunt, si bonae actionis, et catholici viri sunt, ipsi presbyteri, et in ministerio Christi, omnique lege sanctâ edocti, ab episcopo suo benedictionem presbyteratus suscipiant, et consecrentur, et sic ministerio sacro fungantur. » Quibus addi potest S. Syricus, qui, ut habetur in ejus Vita, presbyterum tantum ab episcopo consecrari posse judicavit. Proferenda varia concilia, primumque Ancyranum, quod *chorepiscopis non licere presbyteros aut diaconos ordinare* decernit; tum verò Laodicenum, c. 26, quod nequidem exorcistas, ab aliis quàm ab episcopis, ordinari posse ostendit, dum non *promotos ab episcopis*, ad hunc gradum, exorcizandi officium assumere prohibet. Deinde Hispalense II, c. 7, chorepiscopis ordinum conferendorum facultatem adimit, sedamque eum episcopis tribuit; nec omittendum concilium Toletanum IX, cap. 7, quod graviter de hac episcopalis ordinis prerogativa in haec verba edisserit: *Nosse nos convenit quòd episcopalis eminentiae dicenda auctoritas, non immeritò sacris omnibus esse summa percensuit, quæ cæteris sacerdotibus exercenda prohibuit, scilicet templorum Dei sacrationem, chrismatis benedictionem, sacrorum ordinum institutionem*. Synodus quoque Meldensis saltem

presbyteratum ac diaconatum, qui per impositionem manuum trinuuntur, solis episcopis reservari debere statuit. Denique his adjuvenda sunt concilia œcumenica Constantiense, Florentinum et Tridentinum, quæ quæstionem dirimunt, et ad fidem conclusionem nostram pertinere definiunt; Constantiense quidem inter errores Wiclefi hunc reponit, *quod confirmatio juvenum, clericorum ordinatio, ecclesiarum consecratio reserventur papæ et episcopis propter lucrum*; aiebat siquidem Wiclefus hujusmodi functiones, ab aliis quam ab episcopis, rite præstari posse, quod Constantiensi concilio dammandum et execrandum dogma visum est. Florentinum, in Decreto unionis: *Ordinarius, inquit, minister laicus Sacramenti, puta Ordinis, est episcopus*. Tridentinum declarat episcopos presbyteris superiores esse, ac Sacramentum Confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere solos ipsos posse, quorum conficiendorum potestatem reliqui in inferiori ordine constituti non habeant: anathemate quoque eum ferit, qui dixerit, vel episcopis non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem.

XI. Ratio hujus dispositionis divinæ, quæ solis episcopis ordinum conferendorum reliquerit facultatem, ea est, si D. Thome credimus, quod nempe episcopalis potestas, si cum cæteris inferioribus ordinibus comparetur, eâ proportionem iis emineat, easque sibi subiciat, quâ politica cæteras inferiores artes atque scientias, quæ, cum ad speciale quoddam bonum tendant, ipsas ad commune bonum et totius reipublicæ utilitatem politica dirigit, legemque singulis præligit, edocens quam quisque debeat exercere, et quantum, et quâ ratione; ideòque, inquit, ad episcopum ratione sue dignitatis pertinet singulis in suo gradu collocare, et divinis ministeriis mysteriisque præficere; unde, quemadmodum ipse solus Confirmationis Sacramentum impertitur, quia primus, per istud Sacramentum ascensionis gradus est ad perfectionem, quo nempe in perfectiori et stabiliiori gradu fideles, quasi maturiorem spiritualem adepti ætatem, et inter perfectos stabilem quemdam locum sortiti constituuntur; solus ipse virgines consecrat, quia et ista ad perfectionem consequendam quædam proventus est; ita potiori ratione solus ipse ordines confert, quibus Ecclesiæ capita, spirituales duces magistratusque constituuntur; ne cum ad reges, aliosque excellentiori potestate præditos, officiorum distributio ac magistratum creatio, tanquam res majoris in reipublicâ momenti referantur, minoris in Ecclesiâ sacrorum magistratum creatio haberi videatur, eaque vel incondite multitudini vel inferiori potestate præditis presbyteris vel diaconis, neglectis episcopis, qui Ecclesiarum principes censendi sunt, illegitimè permittatur.

XII. Aliæ etiam rationes, non omnino rejiciendæ proferri possunt. Prima est quia cum in Ecclesiâ tres præsentium ordines Deus esse voluerit, episcoporum, presbyterorum et diaconorum, quorum superior

alteri semper excellit, et alterius potestatem, aliquâ super additâ complectitur, sic singulorum officia distribuit, ut quæ conferendæ perfectionis essent, episcoporum ordini, quæ illuminationis efficiendæ, presbyteris, quæ purgationis procurandæ, diaconis attribuerit; quare, cum sacra ordinatio sit maximè perfectiva, ac hominum consummatoria, oportuit eam solis episcopis propriam esse ac peculiarem. Altera est quia ea est divinæ Providentiæ ratio, quam in omnibus ferè operibus suis servare, ipse mirari nos voluit, ut quæ in variis dispersa sunt, ea in unum ceclegeret, primumque in omnibus rerum generibus statueret, ex quo alii vim suam perfectionemque derivarent, quod cum in eâ rerum corporum fabricâ disponendâ, in superiorum intelligentiarum ordinibus constituendis accuratè observârit; tum maximè idipsum in sacrorum graduum distributione faciendâ ostendit; sic enim in antiquâ lege Moysi, in adjutorium 70 seniores daturus: *Auferam, inquit, Numer. 11, de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi*; sic in novâ Christum Ecclesiæ caput instituit, de plenitudine cujus nos omnes accepimus, quem sacerdotem, et sacerdotii nostri auctorem, ac originem esse voluit, ut nihil sit aliud sacerdotium nostrum quàm sacerdotii Christi imminuta quædam et derivata portio; insuper verò episcopos summos sacerdotes creavit, summumque eis sacerdotium attribuit, ut in ipsis plenitudo Sacramenti Ordinis, in aliis participatio quædam sacerdotii esse videretur, ut alibi docuimus, essetque, ut ait Dionysius, cap. 1 eccles. Hierarch., aliquis hierarcha, in quo omnis, quæ sub ipso est, hierarchia, purè absolvitur ac cognoscitur. Proindeque ad Ecclesiæ unitatem stabiliendam, ejusque compagem firmitus ac tenaciùs uniendam, ad obedientiæ et imperii ecclesiastici jura strictiùs confirmanda, ad confœderationem inter omnes cœlestis, id est clericalis ordinis, viros æquiorum sancendam, ab episcopis presbyteros, cæterosque clericos constitui voluit, et ab iis qui summam obtinent sacerdotii dignitatem, reliquorum potestates tanquam radios dimanare à sole, tanquam surculos à stipite succrescere, tanquam rivulos à fonte scaturire, translatis in solos episcopos ordinandi juribus, instituit. Habet exinde presbyter, quo non gravatè sese episcopis subiciat, à quibus potestatem suam tanquam à fœcundo divinoque parente mutuatur.

§ 2. Objectiones in contrarium proferuntur.

XIII. Quædam objectiones proferri possunt, sed gravior est ea quæ est de chorepiscopis, cujus solutionem in alium locum rejicimus; objicitur primò Gelasius, qui, epist. 9 ad episcopos Lucan., c. 8, de presbyteris loquens, *quos ultra modum suum tendere prohibet, nec episcopali fastigio debita sibi met audacter assumere*, hæc habet: *Nec sibi nominant ullâ ratione concedi, sine summo pontifice subdiaconum, aut acolythum jus habere faciendi*; indicant enim ea verba summi pontificis, id est, episcopi (nam tempore Gelasii papæ usitatum erat ut passim summi pontifices ac sacerdotes quilibet episcopi dicerentur, quod variis

testimonis abibi à nobis prolatis ostensum est, auctoritate presbyteros subdiaconorum, et acolythorum faciendorum auctoritatem habuisse.

XIV. Secundo, potest et Niceni I (1) concilii auctoritas nobis objici, cujus nempe extant littere ad Ecclesiam Alexandrinam, et ad fratres, Ægyptum, Libiam et Pentapolim incolentes, in quibus ordinati à Meletio, qui ab Alexandro Alexandrino depositus fuerat, nec tamen ejus sententiæ acquieverat, sed se Arianorum partibus adjunxerat, in Ecclesiâ catholica tanquam clerici recipiuntur, tum aliis conditionibus, tum eâ quæ ad rem presentem facit, *ut ipsi non sint de hæresibus, sed de schismaticis*, seu, ut legitur apud Socratem, *ἐκ τῶν ἁγίων ἁποστατῶν*, etiam ut nulla illis sit potestas ministris Ecclesiæ ipsorum arbitrio probandos designandi, vel eorum nomina subjiciendi, suggerendi. Et contra illos presbyteros qui in schismate non fuerunt, vult, ut Latina habet versio, *potestatem habere et ordinandi, et qui clero digni fuerint, nominandi*.

XV. Tertiò, concilium Hispalense II, c. 5, in sui patrocinium adversarii proferre possunt; in quo nempe, cum relatio facta fuisset de quibusdam Egabrensis Ecclesiæ clericis, *quorum dum unus ad presbyterium, duo ad levitarum ministerium sacrauerunt, episcopus eorum oculorum dolore detentus, fertur manum suam super eos tantum posuisse, et presbyter quidam illis, contra ecclesiasticum ordinem, benedictionem dedisse*, decrevit dicta synodus, *ut à gradu sacerdotis vel leuitici ordinis, quem perversè adepti sunt, depositi, æquo judicio abjiciantur: tales enim meritò judicati sunt removendi, quia pravè inventi sunt constituti; porrò non removerentur aut deponerentur ab ordine nisi eum recepissent; potest ergo presbyter formam ordinationis proferre, idèòque etiam ordinare*.

XVI. Quartò, concilium Regiense nobis opponi potest, in quo nempe qui ordinati fuerant ab Armentario, si inculpati visi essent, Ebredunensi sacerdoti in Ecclesiæ ministerio retinendi jubentur; Armentarius autem iste, non solum illegitimè ordinatus fuerat et contra canones, verum etiam nullam episcopalem ordinationem susceperat, quia à duobus tantum episcopis fuerat ordinatus, ut ex præfatione ejusdem concilii patet; itaque à presbytero facta ordinatio valida censetur.

XVII. Quintò, canon concilii Antiocheni nobis objicitur, quo chorepiscopis permittitur lectores et subdiaconos atque exorcistas constituere, imò etiam presbyterum et diaconum, cum episcopi civitatis conscientia et permissione; quod etiam Ancyra synodus videtur definivisse. Atverò chorepiscopi erant simplices presbyteri, ut fusè contendit Damasus, qui etiam hujus rei rationem tradit, quod ab uno solo episcopo essent ordinati; ergo à presbytero qui episcopalem consecrationem non susceperit, possunt etiam sacerdotes et diaconi ordinari. His ordinibus

adde quæ de abbatibus et parochis inferri dicemus, jure scholæ communi concessum olim fuisse ut clericos saltem facerent: quin etiam illis saltem, ut lectores crearent.

§ 5. *Objectionis propositæ solvantur.*

XVIII. His omnibus argumentis satisfaciendum est; primoque Gelasio respondendum probabile esse, etiam non solum summi Pontificis auctoritate, verum etiam episcopi permissu, tonsuram minoresque ordines, etiam subdiaconatum, à simplici presbytero olim potuisse conferri: cum enim restricta non esset episcopalis auctoritas à summis pontificibus ad jus quoddam ordinarium et commune, quæ ipsi summi pontifices jam possunt in totâ Ecclesiâ, idem illi sibi sumere in suâ diocesi non temerè audebant. Quare cum probabile, imò certum sit, summos pontifices licentiam dare posse simplici presbytero ut hos ordines non hierarchos conferat, existimo quoque episcopis tempore Gelasii hoc ipsum concedere licuisse, idque Gelasium citatis in objectione verbis, sibi velle. Nisi fortè id tantum Gelasii verba significare videantur non licere presbyteris, non adhibita episcopi auctoritate, vel subdiaconos vel acolythos sibi eligere, eosque ordinandos designare ac nominare; quæ interpretatio non mihi videtur dissentanea esse Gelasio, quippe cum id fortè sibi jus Gelasii tempore presbyteri tribuerent quod antea in Oriente sibi videntur presbyteri cum chorepiscopis assumpsisse, ex epistolâ Basilii de chorepiscopis, et postea in Occidenti assumpserunt, ut ex prædictis colligi potest, et infra confirmabitur. Porrò, quamvis etiam prior Gelasii interpretatio admitteretur, non tamen sequeretur jure communi presbyteros ordinum conferendorum ministros ordinarios fuisse; sed solum ex episcopi permissu ac speciali licentiâ esse posse, quæ quidem omninò differunt, priusque omninò falsum est, posterius verò non improbabile, ut patebit ex dicendis.

XIX. Secundò, multò minùs urget Epistola concilii Niceni Ecclesiæ Alexandrinæ et episcopis Ægypti scripta; nam in eâ conceditur tantum catholicæ Ecclesiæ clericis, qui schismati nunquam assenserint, ut clericos suo suffragio designatos probent, probatos episcopo nominent; quæ prærogativa iis clericis adimitur, qui olim schismati adhæserint, quibus nempe vel clericorum electio, comprobatio et nominatio faciendâ episcopo ordinaturo interdiciuntur; vel certè ea electio, quæ cum probatione et confirmatione conjuncta sit: cum enim populus aliquando clericos eligere posset, iisque ordinandis suffragari, non videtur id, quod populo concederetur, iis clericis ademptum fuisse, quibus manere in clero concilium indulgebat; quare, cum electio populi insufficiens esset, nisi à clero probaretur; eligere quidem iis fortè clericis qui schismati aliquando assensissent, clericos alios concedit synodus, quos postea catholici, qui semper in Ecclesiæ communione perstitissent, clerici comprobarent, qui autem schismati assensu fœderent, vetabantur, ut referunt Theodoret., lib. 1, c. 11,

(1) Litteræ concilii Niceni apud Socratem, lib. 1, cap. 16, et Theodoret., lib. 1, cap. 11.

et Socrates, l. II. cap. 6, *clerico clericos proprio scilicet ipsorum iudicio comprobandos*, eoque non expectatâ clericorum qui ab Ecclesie unitate nunquam divisi fuissent sententiâ, antistiti catholice communionis ordinandos offerre: cum è contra qui semper in Ecclesiâ perstitissent clerici, ii, non expectatâ aliorum sententiâ, *propter sanctitatem, prædicationem, doctrinam, et cetera* (id enim verbum istud sonare posse constat ex Actibus apostolorum (1), in quibus loco verbi *propter sanctitatem*, quod habetur in Greco, vulgata editio habet, *prædicationem*, quo nempe S. Paulus à Deo gentium apostolus designatus, et præordinatus significatur), et *nomen deferre eorum qui digni essent clero*, eoque ordinandos antistiti præsentare possent.

XX. Tertiò, nec concilium Hispalense gravioris alienius ad catholicam destruendam sententiam videtur esse ponderis ac momenti. Neminem non insolitum videtur ut deponi dicantur, et à gradu abjici, qui reverà non ordinati, eo modo se gerunt ac si ordinati essent. Licet enim huiusmodi jure propriè non exturbentur nec ordine, quia jus ad functiones ordinis, et ordinis potestatem ipsam non habent, deiciuntur tamen à ministerio, quod injustè attecant, et à possessione veluti ordinis, quem injustè se possidere præsumunt. Deinde fieri potest ut episcopus, cujus ibi est mentio, cum manûs impositione verba ordinationis solemnia, quæ memoriâ teneri solent, recitârît: eatenus verò dicatur solam impositionem manuum præbuisse, quatenus reliquas preces quæ extra manûs impositionem ex libro recitari consueverunt, cum præ oculorum dolore non posset, à presbytero legi curaverit, quæ preces cum ad essentialiam ordinationis non spectent, qui ab illo episcopo hâc ratione ordinati fuerant, ordinem verè suscepant, quamvis ab ordinis ministerio mererentur rejici, quòd in ipsorum ordinatione contra Ecclesiæ morem peccatum fuisset. Priori tamen solutioni favere magis videtur Hispalense concilium, ut nimirum huiusmodi clerici nequaquam ordinati fuerint, ideòque non ab ordine quem non habebant, sed ab ordinis ministerio quod injustè præsumebant, deturbandi dicantur. Ita enim loquitur concilium, c. 5: *Hi qui supersunt, et ab eo non consecrationis titulum, sed ignominie potius eulogium preceperunt, ne sibi licentiam talis ultra usurpatio faciat, decrevimus, et à gradu sacerdotalis, vel levitici ordinis, quem perversè adepti sunt, depositi æquo iudicio abjiciuntur*, etc.

XXI. Quarta et quinta obiectio, de Armentario non à tribus episcopis ordinato, et chorepiscopis non à tribus pariter episcopis ordinatis, quorum tamen ordinationes defenduntur, hujus questionis tractationem requirit ampliorem, quæ postea fusiùs discutietur, an tres necessariò episcopi ad episcopalis consecrationis substantiam requirantur, ideò in eum locum horum argumentationum solutio rejicienda.

XXII. Ultimum autem obiectio solvitur, ut fa-

teamur quidem ordines non hierarchicos conferre, non chorepiscopis solùm, verùm etiam abbatibus, iis et clericis saltem tonsuram dare Parochis aliquando concessum: non quòd jure divino illis hoc competat, aut eorum conferendorum ordinarii sint ministri, ut demonstravimus; sed quòd ii diaconatu inferiores ordines, cum jurisdictionem in Ecclesiâ suo jure non habeant, tanti in Ecclesiâ momenti non sint, quanti reliqui, cum propriâ auctoritate nihil faciant, et de iis controvertatur an sint Sacramenta; visum est proinde consentaneum Ecclesiæ, Deo ita revelante, eamque de iis quæ ad Sacramentorum ab ipso factam institutionem pertinent instrueret, ut inferioribus presbyteris eorum collationem aliquando concederet, ob eas præsertim causas, tum quod presbyterorum ordo, utpote proximus episcopali, et cui sacrosanctæ Eucharistiæ faciendæ virtus tribuitur, aliquid perfectivæ virtutis episcopalis participare possit, quemadmodum diaconalis illuminativæ virtutis, quæ presbyteris propria est, sit particeps dum in necessitate solemniter baptizat; quare divinâ lege minùs vetitum fuisse visum est, quominùs ex episcoporum licentiâ, inferiores saltem ordines à presbytero conferri possent: tum quod, cum ordines ac hierarchici in presbyterali eminentissimè contineantur, à quo reguntur, et sui muneris partes edocentur, non videtur etiam ipsis interdictum quominùs illos inferiores ordines tribuerent; sed eâ de re fusiùs infra sequentibus paragraphis.

ARTICULUS II.

Aliquos præter episcopum extraordinarios esse vel fuisse olim ministros tonsuræ clericalis et ordinum minorum.

§ 1. De chorepiscopis.

I. Hactenus de conferendorum ordinum ordinario ministro dictum est, jam de extraordinario disserendum. Et primum liquidò constat chorepiscopos, sive ii ordinis episcopalis habuerint potestatem, sive non, quâ de re inferiùs, extraordinarios saltem ordinationis ministros fuisse. Id enim irrefragabilis auctoritatis testimonia demonstrant. Primò loco proferam synodum Ancyranam declarantem, *quod chorepiscopi non essent episcopi, sed presbyteri, et non habuerint potestatem ordinandi, sed canonice Ancyranum concilium à quibusdam dicitur fuisse corruptus*, quòd cum multe sint variae Latine ejus versiones à se invicem diffidentes, nulla videatur defendi posse. Prima quidem versio quæ textui consentanea est, et ipsa verba Græca assecatur, est Dionysii Exigui, in hunc modum: *Chorepiscopus non licere presbyteros, vel diaconos ordinare; sed neque urbis presbyteros, nisi cum litteris ab episcopo paratis, sive per litteras aliorum parochiarum*. Quorum verborum potest esse duplex sensus: prior, ut chorepiscopi similiterque presbyteris civitatis vetitum sit diaconos vel presbyteros ordinare, nisi cum licentiâ episcopi, etc., quæ prior interpretatio falsa est; nunquam enim auditum, nunquam in Ecclesiâ visum, ut presbyteri, quantumcumque civitatis, presbyteros vel diaconos, acceptâ quâcumque licentiâ, ordinarerent; quare absurdum esset presbyteris ci-

(1) Actor. 22. Accipitur tamen pro ordinatione in VII synodi can. 14, et alibi.

vitalis id vetare appositâ exceptione licentiae episcopi, quam licentiam nec episcopi dare, nec ea fulti presbyteri ordinare possunt. Posterior et, prohibitum esse chorepiscopis presbyteros et diaconos ordinare, sed nec civitatis presbyteros, nisi cum licentia episcopi, in alienâ parochiâ. Sic enim interpretantur hunc canonem Zonaras, Balamon, et alii, quæ tamen interpretatio à quibusdam reprehenditur, quod additio ista de presbyteris civitatis inepta, inanis et insulsa videatur; nam si presbyteros et diaconos penitus ordinare chorepiscopis illicitum est, quid attinet de urbanis presbyteris nominatum verba facere, quos à chorepiscoporum potestate subtrahere, multominus ordinare chorepiscopi poterant, quam reliquos in vicis sibi subjectos? Unde inferunt canonem necessario esse mendosum, et ad alias versiones necessario esse recurrendum, sed hæc ratio id non evidentè convincit. Quidni enim dicamus in hoc canone presbyterorum civitatis factam esse mentionem, ne forte suspicaretur aliquis, ideò presbyterorum et diaconorum ruralium ordinationem chorepiscopis interdictam fuisse, ne sibi omnem in eos potestatem vendicarent, et episcopi civitatis auctoritati in vicis et pagis nihil reliquum esse contenderent: quod cum in presbyteros civitatis nullâ ratione sibi vendicare possent, qui ad eorum parochiam minimè spectare dignoscebantur, nullam subesse rationem, cur non ab iis ordinari possent: ideòque Ancyranos Patres de iis speciatim mentionem fecisse; ob eamque causam nec illos nisi ab alienâ parochiâ, extra limites sui territorii, à chorepiscopis ordinari concessisse; ne si intra limites sui territorii, sæpe parochiæ, etiam acceptâ ab episcopis potestate, presbyteros civitatis ordinarerent, vel episcopi in suo officio negligentiores fierent, vel ad convellendos episcopalis auctoritatis fines, falso præscriptionis jure chorepiscopi aliquando uterentur. Cui explicationi favet concilium Meldense quod ex desidiâ episcoporum, vel seculari pervagatione chorepiscoporum limites suos extendere monuit, et certis tantum in locis chorepiscopis permissum ordinare, in alienâ, ut opinor, parochiâ, à canonibus statutum observat, aliam tamen postea explicationem dabimus ejusdem canonis.

II. Sunt aliæ duæ hujus canonis versiones: una Isidori Mercatoris, altera Gentiani Herveti, quæ et invicem sibi aliquatenus consentiunt, et à textu Græco deflectunt. Isidori Mercatoris prior versio hæc est: *Vicariis episcoporum, quos Græci chorepiscopos vocant, non licere vel diaconos ordinare; sed nec presbyteris civitatis, sine episcopi præcepto amplius aliquid imperare, vel sine auctoritate litterarum ejus in unaquâque parochiâ aliquid agere.* Posterior versio Gentiani Herveti ea est, *chorepiscopis non licere presbyteros aut diaconos ordinare; sed nec presbyteris civitatis, sine præcepto episcopi, vel litteris in unaquâque parochiâ aliquid agere.* Utraque ista versio, ut jam monui, Græco textui dissona est, quem et vetus habet editio Græca conciliorum et canonum apud Zonaram et Balsamonem. Itaque si alterutra versio admittere-

tur, mendosum oporteret esse canonem, et maximâ suâ parte vitiosum. Quod si porro aliquid in hunc canonem vitium irrepisse videatur, ad quod, utique fatendum, nulla est expressè necessitas adigi; multo verisimilius est, quod Petavio placuit, particulas *et alii, vel et alii, vel et alii*, in textum aliquorum incerta vel insellia irrepisse, vel ex industria additas fuisse, quum ea verba Græco textui detracta fuissent, quæ detracta esse oportuit, ut versionibus posterioribus contentat: predictas vero si exponeris particulas, is erit sensus, quo prohibetur episcopis, presbyterorum vel diaconorum, nisi acceptâ ab episcopo, cujus est parochiâ, ordinandorum licentia, eaque scriptis exarati habeatur, ne, ut ait Zonaras, controversia aliqua oriatur; juxta quam explicationem, eamque quam supra Græco textui consentaneam probavimus, permittit synodus Ancyrana chorepiscopis cum episcopis licentiâ presbyteros et diaconos ordinare.

III. Potest ad locus quo præ chorepiscopis concessæ licentiæ confirmationem concilii Niceni canon ex iis qui ex Arabico in Latinum conversi sunt, et Alphonsi Pisani, ac Francisci Turriani opera in lucem prodierunt, nonnullus adferri; is scilicet quo chorepiscopo ea cura imponitur, ut visitans ecclesias sibi commissas, *interroget an habeant filios, aut filios, et faciant ut ad se adducentur, et signet eos, imponatque manus, ac benedicat et instituat ministros, sicut prius eos admonerat, debetque distribuere eos per ecclesias et monasteria, et providere ut discant, etc.* Ministri equidem quorum instituendorum canon iste chorepiscopis potestatem facit, non sunt diaconi vel presbyteri, quos alius sequens canon ab archidiacono et chorepiscopo examinatos, à solo episcopo ordinari permittit. Sunt ergo inferiores clerici, qui in inferioribus ordinibus probandi sunt, et instituendi, quatenus ad superiores conscendere possint; quorum proinde et creatio et institutio chorepiscopis demandata erat, non autem aliorum superiorum ministrorum, qui jam edocti esse debebant, ut ecclesiæ gubernationi et Sacramentorum dispensationi non omninò impares et inepti esse possent.

IV. Eadem verò facultas chorepiscopis in concilio Antiocheno clariùs tribuitur, cujus integrum canonem hic describimus, ad plurimum quæ infra docebimus intelligentiam necessarium. Quem canonem ita vertit Dionysius Exiguus, à cujus versione non multum discrepant, tum Isidorus, tum Gentianus Hervetus: *Qui in villis et vicis constituti sunt chorepiscopi, tametsi manus impositionem ab episcopis susceperunt, et ut episcopi sunt consecrati, tamen placuit sanctæ synodo scire eos oportere modum proprium retinere et gubernare adjacentes ecclesias sibi commissas, et esse contentos propriâ sollicitudine et gubernatione quam susceperunt; constituere autem iis permittitur lectores et subdiaconos atque exorcistas, quibus sufficiat istorum tantum graduum licentiam accepisse; non autem presbyterum, non diaconum audeant ordinare, præter conscientiam episcopi civitatis vel ec-*

desin cui adjacentes inventur, seu ipse, seu regio in qua processerit agnoscitur. Quod si quis pravarian auras huius constituta, deponi eum, et dignitate quam praefatus es, debere privari. Chorepiscopus autem ab episcopo civitatis vel loci, cui idem adiacet ordinatus est. IX. quo canone Antiocheno decernitur chorepiscopis concessum fuisse, ut propria auctoritate lectiones, subdiaconos atque exorcistas ordinarent; presbyteros autem et diaconos non nisi de episcopi cui subiacerant, et ad quem regerent ipsa in qua versabantur, pertinebat, consensu atque permissu.

V. Sed quosdam hanc Antiocheni canonis fidem devargare, quod a Damasus exagatus videatur; quod Antiochenum istud concilium ab Arianis maxima ex parte in Encarniis, Athanasii expellendi causa, coactum sit, ut docet Athanasius; quod Chrysostomus, dum canon adversus ipsum ex concilio isto preferretur, is scilicet quo statuebatur, ne damnatus episcopus ab aliquo concilio, ab ullo praeterquam majori restitui posset, adversus Antiochenam istam synodum exceperit, canonesque illius minime admiserit, ut testantur Sozomenus, Sozomenus, Palladius, et alii; legimus tamen eorum canonum aliquos, a synodo Chalcedonensi ad verbum fuisse citatos, licet absque titulo Antiocheni concilii nec, ut opinor, ex ipso Antiocheni concilii codice, sed ex codice quodam Græcorum conciliorum, quippe cum canon unus, qui est 16 Antiocheni concilii, tanquam 95 a Chalcedonensi citetur, alter qui in eodem est 17. ibidem 96 consignatus habeatur; quod arguit codici Græcorum conciliorum, qui in usu et veneratione haberentur, ante synodum Chalcedonensiam canones concilii Antiocheni jam tum insertos fuisse. Passim quoque Capitularia Caroli, necnon Barlaamides, Gratianus aliique canonum collectores, imo et summi quidam pontifices huius concilii canones tanquam receptos citant. Unde etiam factum est ut concilium Antiochenum in synodo Trullana, seu Quinisexta, cum aliis omnino approbaretur. Verum illud quoque concilium Quinisextum doli auctoritatis est, ut docent Anastasius bibliothecarius, Theophanes Græcos historicos, Hieronymus Sylvestri cardinalis episcopus et alii, eiusque canones a Latinis non recipi, sicutur Theodorus Balsamon, Mathæus monachus, et alii. Quamvis porro synodus Antiochena ex hereticis esset constituta, cum tamen propter solum qui catholici essent, et inter eos Jacobi illius insignis sanctitate et miraculis Nisibitæ episcopi nomina praeferret, non mirum si ab Ecclesiâ recepta fuerit, maxime cum multa, quoad disciplinam utilia, et a catholicis multis canonibus abstruuntur, quo omnia fieri cernerent. Unde, quod Chrysostomus adversus eam synodum allegat, recte huc latius, quamvis enim, exceptâ jussione summi Pontificis, ecclesiastico usu receptus fuerit canon iste Antiochenus de non respondis episcopis, ab aliqua synodo deinceps, nisi a majore absolutus essent; recte tamen a Chrysostomo rejiciebatur, quod ab Arianis malo animo editus esset, ne Athanasius et alii orientales episcopi in Cypro, sive in Hierosolymitano, sive in

aliis conciliabilis rejecti, Julii summi Pontificis (quod postea factum est) auctoritate revocarentur, unde cum summi Pontificis ei quoque auctoritas faveret, eandem Antiochenam jura explodere poterat Chrysostomus. Sed quidquid sit de Antiocheno isto concilio, ejus saltem auctoritate patet, quid de chorepiscopis ipsius tempore in usu esset, quid tunc temporis Ecclesia observaret; nec probabile est Antiochenos istos Patres qui videri volebant catholici, aliquid in negotio ad ipsorum hæresim stabiliendo nihil pertinente, ab Ecclesiæ disciplinâ dissentaneum statuere voluisse; nec prudenter canon iste de chorepiscopis in dubium revocatur, quem aliis indubitatis testimoniis observatum fuisse et ab Ecclesiâ receptum constat.

VI. Basilius siquidem, Epistolâ canonicâ ad chorepiscopos, refert veterem Ecclesiæ ordinem fuisse ut Ecclesiæ ministros diligentissimè et accuratissimè probatos atque examinatos à presbyteris atque diaconis qui cum eis versabantur, chorepiscopus, totius examinis acceptâ relatione, admonitoque prius loci episcopo, ministros in sacerdotalem ordinem cooptaret; quem ordinem per seordam chorepiscoporum perversum queritur, permittentibus nempe illis ut presbyteri et diaconi absque diligenti examine, ex affectione vel cognationis, vel alicujus amicitiae, indignos in Ecclesiam introducerent, nec de ordinationibus à se factis episcopos monerent; cui malo mederi volens idem Basilius indicem omnium ministrorum ejusque pagi ad se mitti præcipit, et de cætero neminem non à se examinatum ac probatum ordinari permittit; ex quâ proinde Basili epistolâ colligimus chorepiscopos saltem subdiaconos, et iis inferiores quos ministrantes Ecclesiæ, non usitato pro subdiaconis vocabulo, τοὺς ὑπηρέτας, appellat, ordinare potuisse ad presbyterorum et diaconorum testimonium, admonito tamen prius episcopo, postea verò hoc sibi etiam usurpasse, ut illos non admonitis episcopis ordinarent, quod Basili lege correctum et emendatum est; de presbyterorum autem et diaconorum ordinatione, verba in hac epistolâ non fieri prædicta suspicionem mihi ingerunt, quamvis sacerdotalis ordinis (quod τάγμα τῶν ἱερaticῶν vocat) mentio ibidem fiat, quippe cum etiam subdiaconi catalogo sacerdotali aliquando per ordinationem inseri dici possint.

III. Hanc etiam chorepiscoporum auctoritatem licet Damasi, Leonis I summorum pontificum, necnon synodi Illipensis II auctoritate repressam, posterioribus tantum saeculis in usu fuisse conpertum est. Nam enim eis ordinationis faciendæ prædicti pontifices licentiam ademerant, eandem, quantum ad inferiores ordines conferendos, concilium II Nicenum œcumenicum, Parisiense sub Ludovico et Lothario, necnon Medranse sub Carolo Cayo, ipsi vel eorum duci, vel suis temporibus concessum et usitatum fuisse ostendunt. Fusè quidem Damasus, epist. 5, ad episc. Numid., chorepiscopos reprehendit quod ordines conferre præsumerent, iisque pontificalia omnia officia

admitti, nec ullius deinceps ordinis conferendi potestatem eis concedit, imò et collatus ab ipsis ordines videtur pro irritis habuisse, et iterum, et quem ab his ordinationi interdicere placeat, conferendos; sic enim habet: « Nam benedictio quam prædicti chorepiscopi ante suam prohibitionem, per manus impositionem dabant, magis nobis valens videtur inferre quam salutare, et illi qui pontificatus apicem non habebant, quomodo ea que non habebant dare poterant? quoniam nihil in dante erat quod ille possit accipere; aut quis hominum, licet more humano loquamur, dare potest quod non habet, præsertim cum pontifices non erant, ea que solis pontificibus debentur, dare non poterant, etc.; ideo quicquid ex supra dictis ministeriis pontificalibus præsumebant, irritum erat, etc. Quapropter per illam illicitam manus impositionem, ut paulo superius probavimus, vulneratum est quod illi qui videbantur aliquid acceperisse, habebant, et illi vulnus infixum est, necesse est medicinam adhibere, qua infixa sanetur macula; id est, reiterari necessum est quod collatum minime approbatur esse, si perfectum esse debet; nam quomodo honorem possit retinere qui ab illo acceperit, qui potestatem legitime non habuit, invenire non possum, » etc. Verum tota ista Damasi epistola dubie est fidei, tum quod stylis ipse tersum Damasi stylium minime reddat, tum quod Dionysii Exigui interpretationem in canonibus orientalibus adducendis sequatur, tum quod variis sequentium pontificum, et Hispalensis II segmentis hæc illius coram nullo ferè iudicio compacta, et consacrata videatur; tum quod plura falsa contineat, illudque maxime quod non solum à Sede Romanâ, sed et à toto orbe explosum dicat et abrogatum chorepiscoporum ordinem, quem tum ex dicendis, tum ex concilio Chalcedonensi, in quo inter ordines ecclesiasticos ordo chorepiscoporum recensetur; tum ex Ephesino, cui Cæsarius chorepiscopus Cappadociæ inter ceteros subscripsit; tum etiam ex Matisconensi II, in quo tres chorepiscopi ad finem inscripti; tum ex epistola Zachariæ pape ad Pipinum majorem domus; tum ex Capitularibus Caroli, itemque ex Hincmaro Rhemensi, Floardo, et aliis, qui suis temporibus chorepiscoporum ordinis, tanquam nondum aboliti, imò ordinarii, meminere; tum ex concilio Suessionensi, in quo Rigobaldus chorepiscopus cum Hincmaro archiepiscopo memoratur; tum ex Adonis Viennensis testimonio, apud quem Agobardus chorepiscopus, deinde Leidradi archiepiscopi Lugdunensis successor fuisse legitur; tum ex Chronico monasterii S. Benigni Divionensis, in quo Herlobertus abbas istius canobii decimus quintus, chorepiscopus ab Alberico Lingonensi episcopo creatus legitur, anno 14 Ludovici I: tum ex eo quod Theganus, Vita Ludovici Pii scriptor, chorepiscopus Trevirensis dicatur, tum ex pluribus aliis liquidò constare potest hunc ordinem pluribus post Damasum seculis receptum in Ecclesiâ et admissum fuisse. Adde quod in eadem epistola, repugnantia quedam videantur, ut mox observabimus.

VIII. Itaque rejectâ, vel saltem minoris auctoritatis habita ista Damasi epistola, major utique habenda fides epistolæ sancti Leonis ad episcopos Germaniæ et Galliæ, in qua non quidem chorepiscoporum ordo delendus statuitur, sed intra limites, hæcque suos coercendus: « Nam, quamvis, inquit S. Leo, cum episcopis plurimâ illis ministeriorum communis sit dispensatio, quedam tamen auctoritate veteris legis, quedam novæ, et ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint, sicut presbyterorum, diaconorum, aut virginum consecratio, » etc. Quibus verbis presbyterorum duntaxat et diaconorum illis consecratio interdicatur, de reliquis ordinibus siletur, quos proinde probabile est ab ipsis conferri potuisse: si enim ipsorum quoque collatio chorepiscopis denegata fuisset, verisimile est, cum plurima minutiora iis prohibita numerentur, ut constitutio altaris, benedictio, institutio ecclesiarum, consecratio chrismatis in fronte, publica penitentium reconciliatio, et cætera, prohibitionis quoque inferiorum ordinum conferendorum mentionem ibidem faciendam fuisse; præsertim cum ideo videatur expressè præbyteri et diaconi creatio ipsis negata, ut reliquorum ordinum concessa potestas intelligeretur. Eadem ex concilio Hispalensi conjectura duci potest; iisdem enim verbis, quibus Leo chorepiscoporum usurpationem coercuit, Hispalense quoque usum est, ut ex Leonis epistolâ Hispalensis synodus sua excerpisse videatur.

IX. Concilium autem Nicenum II, cap. 14, seu Oecumenicum VII apertè minores clericos à chorepiscopis ordinari licuisse testatur his verbis: « Similiter ex antiquâ consuetudine chorepiscopus episcopi permissu oportet ordinare lectores. » Parisiense quoque concilium sub Ludovico et Lothario habitum, vulgò VI, lib. 1, c. 27, easdem quoque ordinationes chorepiscopis attributas fuisse ostendit hisce verbis: « Ordinatio porrò chorepiscoporum, qualiter fieri debeat, qualesve ipsi ordinationes jubentibus episcopis suis facere debeant, jura canonum liquidò decernunt. » Quis enim non ex eis colligat, chorepiscopis quosdam ordines cum episcoporum permissu conferre licuisse? Sed quinam ordines conferri possent, docet Meldense concilium, cap. 44, chorepiscopis ne Sacramentum Confirmationis tribuant, prohibens, *neque ordines ecclesiasticos, qui per impositionem manuum tribuntur, id est, non nisi usque ad subdiaconatum, et hoc jubente episcopo, et in locis quibus canonem designant agere præsumant*, qui canon apertè ostendit inferiores diaconatus ordines, chorepiscopos, cum episcopi licentiâ, conferre legitime potuisse, hierarchichos verò, qui per manus impositionem traduntur, nequidem cum episcopi licentiâ conferre eis integrum fuisse.

X. Legimus tamen tum episcoporum Gallicanorum concilio, tum etiam Pontificis Romani iudicio, chorepiscopis postea adeptam esse, etiam subdiaconos ordinandi facultatem; imò etiam præceptum, ut qui ab iis ordinati forent, si iterum in clero retinendi essent, ordinationem subire deberent; difficultatem quæ exinde oritur, an chorepiscopi episcopali caractere

donati forent, neque, postea suo loco solvemus : jam placet ex Capitularibus Caroli, quid de chorepiscopis statutum tunc temporis fuerit discere ; in his enim fusè narrat Carolus quid, et à synodo Galliarum, et à Leone III convenienter Romanorum Pontificum decretis, Damasi, ni fallor, Leonis I, et Joannis III, qui de chorepiscopis quædam scripserunt, responsum ac iudicatum fuerit ; sic ergo loquitur imperator : « Omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus et nostris notum esse volumus, quia non parva questio de chorepiscoporum superstitione ad nos, non semel, aut bis, vel ter venerat, sed sæpius nostris auribus molestiam intulerat ; ipsa enim questio non solum inter clericos, sed etiam inter laicos crebrius ventilabatur ; dicebant ergo presbyteri, et diaconi, et subdiaconi à regularibus episcopis ordinati, non eos esse presbyteros vel diaconos, aut subdiaconos, qui à chorepiscopis videbantur quasi sacriati : nec sacerdotale debere eos peragere officium, nisi forent à canonicè ordinatis episcopis consummati, sumentes quoque de canonicè auctoritate sanctionem, affirmabant à chorepiscopis ordinatos, vulneratum potius quam episcopaliter sanctificatum per illam manûs impositionem habere caput, ubi autem vulnus inflictum est, medicina est adhibenda, quâ possit recipere sanctitatem. Similiter et laici dicebant, quod talium ministrorum vel sacerdotum, id est, qui à chorepiscopis erant quasi ordinati, officia audire nollent : nec eorum infantes maiores vel minores, aut familiam eorum per manûs impositionem consignari vel confirmari usquam vellent, ne magis vulnus quam benedictionem acciperent. Quod iurgium cum enucleatius describere voluissemus, placuit nobis ex hoc Apostolicæ Sedem consulere, iubente canonicè auctoritate atque dicente, si majores causæ in medio fuerint devolutæ ad Sedem Apostolicam, ut sancta synodus statuit, et beata consuetudo exigit, incunctanter referantur. Quapropter Arnorem archiepiscopum misimus ad Leonem apostolicum, ut inter cætera quæ ferebat, etiam eum, et hoc interrogaret, ut quidquid super his definiendum esset, apostolicæ auctoritate à nostris episcopis regulariter sopiretur, qui nobis verbis et scriptis ab eo renuntians, hæc non esse necesse decernere, vel definire, quia sæpius à suis prædecessoribus, et à multis sanctis episcopis, atque synodalibus sanctionibus eos esse prohibitos atque damnatos (desse puto aliquid, v. g., *constaret*, vel similem vocem) ; et ideò non esse necesse ventilare, sed definita tenere. Dixit enim nullum fore presbyterum, vel diaconum, aut subdiaconum ab eis ordinatum, nec ecclesiam ab eis dedicatam, nec virginem consecratam, nec quemquam confirmatum, neque quidquam quod de episcopali ministerio præsumeret, esse peractum ; sed quidquid ex iis ab eis illicitè erat præsumptum, omnia à canonicè ordinatis episcopis debere ritè peragi, et in meliorem statum reformari ; quia quod non ostenditur gestum, ratio non sinit ut videatur iteratum. Prædictos autem chorepiscopos, omnes præcepit damnari, et in exilio detrudi : ita verò omnes maximè regni à Deo nobis commissi episcopi

cum eodem Arnone, permittente præfato apostolico, mitius tractantes, jam dictos villanos episcopos inter presbyteros statuerant, ita ut nihil ampliùs de episcopali ministerio præsumerent, nec ipsi deinceps à quocumque fierent, qui gradus sui periculum vitare vellent. Decretum namque est in illà synodo, quam Reginisburg pro eadem vel pro aliis causis apostolicæ auctoritate præfato (sic etiam tomo 2 Conc. ; apud Baron., verò, 4 tomo Annal., anno 819, *prætextu*) prætextu habuimus, nihil à prædictis à quocumque eorum agere, vel facere volentibus consentire, sed quidquid ab his episcopaliter præsumptum est, à canonicè episcopis peragi debere, nec ullum usquam de episcopali ministerio à chorepiscopis aliquid accepisse, quia nihil indante erat quod aliquis horum accipere potuisset, quoniam quod non habuit quis eorum dare non potuit. Nam episcopi non erant, quia nec ad quamdam civitatis episcopalis sedem titulati erant, nec canonicè à tribus episcopis ordinati. Ideò de episcopali ministerio nihil agere potuerunt, et ideò non ostenditur gestum, quod præfixi agere putaverunt ; quia quod non habuerunt nullatenus dare potuerunt. Ideò namque nulla causa permittit ut videatur iteratum, quod de causis memoratis à canonicè ordinatis episcopis cognoscitur regulariter peractum, unde et cum sæpè questio de malè accepto honore nascatur, quis ambigat nequaquam esse tribuendum, quod non docetur fuisse collatum ? Scimus enim, sicut et in antiquis Patrum legimus decretis, posse verà ac iustà legitimi episcopi benedictione auferri omne vitium, quod à vitioso fuerat inceptum. »

XI. Quod in hoc capitulari de chorepiscoporum abolendo ordine statuatur idipsum Capitularium libro 6 pariter decretum legitur, quasi sanctorum pontificum et apostolorum decretis chorepiscoporum ordo repugnaret, et ab Apostolicà Sede, variis temporibus prohibitus foret. Quod de interdictis chorepiscoporum ordini, pontificalibus omnibus functionibus, nominatimque sacerdotum, diaconorum, subdiaconorum ordinationibus, prædictum capitulare decrevit ; hoc in alio sequenti, c. 328, *Leonis papæ, et omnium episcoporum*, Galliarum atque reliquorum *fidelium generali et synodali consultu*, inculcatum legimus ; similiterque aliud capitulare sequens, iisdem quibus supra rationibus, conclusum fuisse nos docet, factas à chorepiscopis ordinationes nullas, et repetendas esse, si tamen repeti dicitur quod aliàs attentatum, sed perfectum nunquam fuit. Id ipsum etiam inter Isaaci Lingonensis canones, à Sirmundo primùm editos, ex codice manuscripto illustrissimi archiepiscopi Tolosani reperimus scriptum. Nihilominus tamen nescio an dubitandi causa subsit legitima de responso isto Leonis, et synodi Gallicanæ decreto. Primò quia istius habitæ in Reginisburgo, seu Reginisbruc, neque apud ullos Caroli Vitæ scriptores, quorum meminerim, neque in Conciliorum tomis mentio habetur, sicut nec legationis istius Arnonis archiepiscopi ad Leonem III, sed tantum protectionis ejusdem cum aliis Gallicanis episcopis, qui Leonem Romam hono-

ritificè deducerent, et de conjunctione in ipsum factâ cognoscerent, ad quam Urbem mox ipse Carolus accessit; ipsum autem Romanum rediisse ad Leonem, et responsa ab eo retulisse nemo prolit. Secundo quia in Parisiensi concilio sub Ludovico Pio Caroli filio, et in Meldensi sub Carolo filio Ludovici Pii, quæ concilia indubitata sunt auctoritatis, scitis quam in hoc capitulari decretum superius legimus. Tertiò quia Himerius archiepiscopus Rhemenis, ut refert Floardus, Hist. Rom. lib. 5, c. 10, Leonem IV, qui triginta circiter annis post Leonem III, Romanam sedem tenuit, instanter rogavit, *de his quos teneritis chorepiscopalibus ordinare, vel quod spiritum sanctum consignando tradere, præstaret*, additque terrenam potestatem hæc materia sæpè offensam, ut videlicet episcopo quolibet defuncto, per chorepiscopum solis pontificibus debitum ministerium præpararet. Quid enim opus erat Romanam sedem de eâ questione consulere si jam à Leone III, et conventu episcoporum totius Galliæ tam solemniter dydicata fuisset? Quartò quia probabile non est Leonem III, cuius immediatus prædecessor Adrianus I, synodum Nicenam II probaverat, Damasi præsertim dubie episcopice auctoritate motum hunc ordinem a leão acriter consecratum fuisse, quem tot synodi ex prædictis confirmant. Quintò quia Nicolaus papa I, qui imperatore Galvo Roma sedit, roganti Rodulpho archiepiscopo Blaurensi, contrarium respondet ei quod Leo III de chorepiscopis dicitur respondisse : « A chorepiscopis, inquit Nicolaus, epist. 59 ad Rodulphum, archiep. Blaur., asseris multas esse in regionibus vestris ordinationes, presbyterorum et diaconorum effectas, quos quidam episcoporum deponunt, quidam verò de novo consecrant; nos verò dicimus nec innocentes oportere percelli, nec ullas debere fieri reordinationes, vel iteratas consecrationes. Ad formam enim septuaginta chorepiscopi facti sunt, quos quis dubitet episcoporum habuisse officia? sed quia sacri canones vetant ne omnes sibi omnia vendicent, ac per hoc dignitas episcoporum ad chorepiscopos suos videatur transferri, fiatque vilior honor episcopi; discernimus nihil in hoc præter regulas ulterius fieri, id est, nisi fallor, ut secundum canonem Antiochenum, à presbyteris et diaconis ordinandis abstineant, reliquos creare possint. An verò rogaret Rodulphus à Nicolao quæstionis solutionem quæ jam à summo Pontifice et omnibus Galliæ episcopis atque fidelibus, non ita pridem decisa fuisset? an immemor Nicolaus decreti unius ex prædecessoribus suis non ita pridem defuncti, eas ordinationes tanquam ratas probasset, quas ille irritas et repetendas declaravit? Quod si utriusque decreta haud ficta sunt, Nicolaus præsertim standum videtur esse iudicio, quod et firmiter auctoritatibus consentit, et cuius peremptorium decretum est, cum non tam Leo controversiam dimisisse vult ad prædecessorum suorum decreta, dubius nempe Damasi et Joannis III epistolas remisisse dicatur; sed videndum erit num ista conciliari possunt, quæ de re infra.

§ 2. De privilegio ordines conferendi abbatibus concessio.

XII. Jam vero omissa de chorepiscopis fusiori disputatione, quam iterum alio loco persequemur, abbatibus quoque ex privilegio concessum fuisse ut tonsuram clericalem ordinesque minores suis, id est, sui monasterii monachis conferre possent, nemini dubium esse potest. Id enim conciliorum ac summorum pontificum decreta, id per multa quoque insignia exempla confirmant. Concilium œcumenicum VII, c. 44, apertè hujus privilegii meminit his verbis : *Lectoris autem manuum impositionem licet in proprio monasterio, etiam soli unicuique abbati facere, si ipsi abbat scilicet ab episcopo manus est imposita, qui fuerit et ipse presbyter*. Quo canone abbati conceditur lectoris saltem ordinem (qui ex prædictis apud Græcos ex minoribus jam unicus est) conferendi, iis tamen adhibitis conditionibus : prima, ut in proprio monasterio gradum istum conferat, quæ particulâ, et extra monasterii fines ordinatio interdicitur, et eos solum qui ipsi subditi sunt, ordinandi videtur facultas concedi. Secunda, ut abbas ab episcopo ad officium abbatis benedictionem, seu, ut habet Zonaras, *characterem præfecturæ* acceperit, cui nempe, ut habet versio ejusdem canonis apud Gratianum, Can. *Quoniam*, dist. 69, *manus impositio facta noscatur ab episcopo secundum morem præficiendorum abbatum*. Tertia, ut presbyteratus ordine insignitus sit; licet enim, ut notat Balsamon, ad hoc ut præfectus sit, sacerdotio non indigeat, indiget tamen ut lectores ordinare queat. Circa quem canonem quædam alia observata digna notat idem Balsamon, primum abbatibus hoc privilegium concessum fuisse, eò quòd monachis, qui eremum ut plurimum habitabant, difficilè foret urbes obire et adire episcopos; alterum quòd ex quorundam sententiâ abbatibus, sine episcopi permissione, ne quidem canon iste permittat lectoris ordinationem, quippe cum sine episcopali permissione abbatibus suorum aut aliorum confessiones audire non liceat, multò minus suos ordinare sine illorum licentiâ licebit; canonem itaque potestatem facere episcopis, ut id permittant, quod eis minimè integrum fuisset, nisi hujus licentiæ concedendæ canon ipsis potestatem faceret.

XIII. Utrum autem non solum lectoratus, verum etiam clericalis tonsuræ ac cæterorum minorum ordinum conferendorum gratia hoc canone videatur fieri, dubitari potest. Negat Glossa, negat Hostiensis, negant et alii, quibus concilii Laodicensi canon favere videtur, qui neminem exorcizare permittit nisi qui ab episcopo fuerit promotus; faret quoque ista ratio, quòd cum privilegia odiosa sint, quantopere restringenda videantur, nec ex eo quòd lectoris ordinatio abbatibus permessa sit, altioris, aut etiam inferioris gradus minus fortassè necessarij conferendi facultas attributa eis censi debeat, cum fortè similis in iis non sit ratio, et licet foret similis, attamen privilegia juxta suorum significationem verborum intelligenda, non autem ampliari oporteat. Standum, meo quidem ju-

dicio, huic sententiæ foret. nisi jura. ad clericalem tonsuram et ceteros minores ordines hanc gratiam extendere viderentur; nam concilium Pictaviense habitum tempore Paschalis II, cui Joannes et Benedictus cardinales præfuerunt, tonsuræ clericæ abbatibus, suis monachis tribuende privilegium datum esse innuit, decernens decreto I, ut *nullus præter episcopum coronas benedicere præsumat, exceptis abbatibus, qui illis tantummodò coronas faciant, quos in regulâ beati Benedicti militaturos susceperint*. Alexander III non solum lectoris gradum, verum etiam ceteros posse ab abbatibus conferri insinuat, dùm hujusmodi ordines à non episcopo quandòque conferri asserit, haud dubiè à tam permissi nem respiciens, quæ abbatibus presbyteris facta esset minores ordines conferendi. Innocentius quoque III expressius tonsuram clericalem ab abbatibus conferri posse, ejusdem synodi VII decreto confirmavit; epistolâ enim decretali ad archiepiscopum Rothomagensis hæc habet: « Cum contingat interdum quòd laici ad monasteria convolantes, à suis abbatibus tonsurentur, requisisti an clericatus ordo in tonsurâ hujusmodi conferatur: super hoc tibi respondemus quòd, cum in synodo VII sit statutum ut lectores per manûs impositionem licentia sit unicuique abbati in proprio monasterio solummodò faciendi, dummodò ipsis ab episcopo (secundum morem præficientium abbatum) manûs impositio facta noseatur, et constet eum existere sacerdotem; per primam tonsuram, juxta formam Ecclesiæ datam, à talibus clericæ ordo confertur. » Quo quidem Innocentii decreto notandum est, non solum potestatem tonsuræ clericæ conferendæ abbatibus attribui, verum etiam synodo VII definitionem ad hanc indulgentiam significandam ampliari. Neque verò hoc de novo in synodo VII abbatibus privilegium concessum fuisse suspicari debemus; quippe cum, nullo ante synodum VII tempore, testis sit S. Gregorius Turonensis, de Vit. Patr., cap. 6, S. Gallum, qui postea Arvernorum sub Theodorico rege Francorum factus est episcopus, ab abbate monasterii Cremensis, sexto ab urbe Arvernâ milliario siti, puerum, clericum factum fuisse, cui similia exempla nonnulla referri possent. Itaque etiam ante synodum VII abbatibus id indultum fuisse, ut tonsuram ac minores ordines conferre possent, mihi non dubium est. Ideò autem synodum VII solius gradûs lectoris meminisse existimo, quòd ejus tempore apud Græcos aut solus aut præcipuus esset lectoris gradus, in quo ceteri quodammodò continerentur; quâ de re superius dictum est.

XIV. Ex iis verò præterea constat quòd abbatibus solum benedictis, dictum privilegium in jure concessum sit. Unde non audiendus Emmanuel Rodericus, Quæst. regular., tom. I, quæst. 48, art. 2, qui etiam non benedictis abbatibus eandem prærogativam contra prædictos canones attribuit, iis infirmis rationibus innixus: primâ, quòd ex bullis Eugenii IV et Julii II pro ordine Cistercii, et congregatione montis Oliveti, et S. Justinæ, seu montis Cassini, et Leonis X pro congregatione Camaldulensi, *licet manus benedictionis*

iisdem abbatibus non impendatur, omnibus tamen honoribus, præ eminentiis, privilegiis, prærogativis, juribus et insigniis abbatibus benedictis competentibus fungi possunt. Ex quo inferit, cum abbates benedicti haud dubiè tonsuram minoresque ordines conferre queant, idem posse virtute earum bullarum etiam non benedictos. Altera, quia non obscure in favorem Cisterciensium edicit Alexander III, cap. 1 de supplendâ Negligentiâ prælat., ut *si episcopus tertio cum humilitate ac devotione, sicut convenit, requisitus, subditos abbates Cistercii benedicere fortè renuerit, eisdem abbatibus liceat proprios monachos benedicere, et alia quæ ad officium hujusmodi pertinent exercere donec ipsi episcopi suam duritiam recogitent, et abbates benedicere non reeuent*. Ex quâ decretali Epistolâ colligunt doctores abbatibus, quorum benedictio ab episcopis irrationaliter differtur, lectoratus conferendi potestatem inesse; quidni ergo similiter abbatibus quibuscumque non benedictis, quibus eadem quæ benedictis privilegia conceduntur, suos ad lectoris gradum promovere liceat? Tertia, quia non est par ratio episcopi et abbatis: episcopus siquidem non consecratus vix dicitur episcopus, ut jure confirmatum videtur, cap. *Licet*, de Translat. episcop.; cap. *Tua*, de his quæ fiunt à prælat., et alibi; abbas verò nemine refragante ante suam benedictionem dicitur abbas, quippe cum consecratio episcopalis vera sit ordinatio, abbas verò benedictio mera sit super abbatem deprecatio, non ordinatio; ideòque nihil mirum inquit esse quòd abbates electi et confirmati, antequàm benedicantur, minores ordines conferre possint; episcopi electi et confirmati, nisi consecrati, non possunt.

XV. Has verò rationes infirmas et parvi momenti esse dixi primùm quidem, quia generalem istam concessionem, quâ abbatibus non benedictis eadem quæ benedictis prærogativæ asseruntur, non derogare speciali isti exceptioni, quâ nonnisi benedictis abbatibus privilegium istud vendicatur, juri omninò consentaneum est; neque enim putandum in generali concessione speciales omnes semper contineri, cum infinitis propè ex jure petitis exemplis manifestè id falsum esse pateat; atque, ut plura omittam, quis nesciat generaliter dictum non semper generaliter intelligendum, quando non est eadem ratio omnium contentorum sub genere? quis non advertat jure ipso cautum esse ut in generali promissione vel sermone multa excipiantur, ea maximè quæ in specie non fuisset concessurus? mandatorum quoque, judiciorum, rescriptorum, aliorumque ejusmodi actuum judicialium eandem esse rationem quis negare possit? Quis etiam non observavit lege definitum, ut generali locutione non venirent ista quæ excedunt alia in majori honore? Quare, cum collationis ordinum non sit par ratio, quæ cæterorum privilegiorum, quæ abbatibus ob jurisdictionem conceduntur, cum collatio ordinum ad potestatem ordinis spectet; cum non sit probabile summos pontifices, etiam abbatibus non benedictis eam potestatem specialiter conferre voluisse; cum potestas ista cæteras, quæ abbatibus ratione eorum præfecturæ

conferuntur, dignitate excedat, nulla ratio est ob quam generali quâdam clausulâ contineri ista specialis permissio debeat; maxime verò cum specialiter abbatibus non benedictis jura hanc potestatem adimant; contra specialem autem exceptionem, specialemque legis sanctionem generalis concessio minime videatur intelligenda, sive leges, sive canones consulamus.

XVI. Altera ratio nostram potius quam adversariorum sententiam confirmat; cum enim in odium episcoporum, qui officii sui partes negligunt, vel officio abutuntur, cautum fuerit, secundum Glossam, ut abbates, quorum benedictio ab episcopis differtur, post triam supplicationem, lectoris gradum conferre possint, suosque monachos benedicere, è contrario arguitur abbates non benedictos, quorum benedictio nullâ episcoporum negligentia differtur, id juris non habere, ut minores ordines vel suis conferre possint; sublatâ enim causâ, privilegium utique tollendum est, quod ob hanc tantum causam subsistit.

XVII. Tertia pariter ratio nullius est momenti; quamvis enim abbates non benedicti abbates sint, et per benedictionem nullo novo gradu ecclesiastico augeantur, quia tamen jura benedictionem ipsorum requirunt ut ordines minores, vel clericatum conferre possint, certè nisi benedictionem istam sint consecuti, temerè eam sibi potestatem arrogabunt; ideò autem fortassis benedictionem ab episcopo receptam canones exigunt antequam abbates privilegio isto gaudeant, ut ab episcopo, qui omnium ordinum caput est, et illorum distribuendorum princeps, per istam benedictionem ab eodem receptam in abbates transmitti ista potestas, et ab ipso principaliter derivari videatur; sicut archidiacono, qui oculus est episcopi et manus, aliquando concessum legitur, ut ab eo tanquam instrumento episcopi separato, in minoribus ordinibus conferendis ceroferarius cum cereo acolytho tradere. Sed et ex ipsâ objectione argumentum pro nostrâ sententiâ probabile sumo, cum nempe abbates longè dignitate inferiores sint episcopis, et episcopalis gradus longè superior sit abbatali, absurdum foret, si ante consecrationem suam electi antistites, qui jurisdictione episcopali præditi sunt minores ordines conferre nequeant; abbatibus autem fas sit, statim atque jurisdictionem abbatialem nacti sint, non receptâ ab episcopis benedictione, eosdem minores ordines et clericatûs tonsuram tribuere.

XVIII. Dubium etiam ex prædictis exoriri potest, utrum abbatibus liceat sibi non subditis minores ordines, consentientibus superioribus ordinandorum, imò etiam vocantibus, conferre; et utrum si iis conferant, quibus ipsis per jura non licet, validè tamen conferant, et characterem imprimant; cui utrique quæstioni respondeo, nec sibi non subditos, quocumque modo ordinare ipsis licere, nec factam ab iis ordinationem, in quos liberam non habuerint potestatem, ratam esse. Priorem partem responsionis certam puto, posteriorem probabilem; etenim præterquam quòd prior pars citatis canonibus immititur, quibus nonnisi in proprio mo-

nasterio abbatibus ordinum conferendorum licentia conceditur, clarè concilium Tridentinum eandem confirmat, sess. 25 de Reform., cap. 10, dum ait: *Abbatibus ac aliis quibuscunque, quantumvis exemptis, non liceat in posterum intra finis alienius diocesis consistentibus, etiamsi nullius diocesis vel exempti case dicantur, cuiquam qui regularis subditus sibi non sit tonsuram vel minores ordines conferre.* Quibus verbis concilium Tridentinum duas conditiones in aliquo requirit ut ab abbate ordinari possit, ut regularis et ut ipsi subditus sit; unde nec seculares quantumcumque subditos alicui abbati, nec eos qui ipsi subditi non sunt, ab eo ordinari permittit. Ante concilium Tridentinum, abbatem Cisterciensem ex concessione Innocentii VIII datâ anno 1489, abbatibus ordinis Citercei pro tempore existentibus, permissum memorant ut omnes ejusdem ordinis intra sua monasteria, tonsurâ clericali ac minoribus ordinibus initiare possent, unde etiam ipsis non subditos existimârim tunc temporis, dummodò ejusdem ordinis forent, ab iis potuisse ordinari; neque tamen, sine licentiâ superiorum suorum ulli fas fuisse ad ordinationem istam accedere mihi persuadeo; nam res ista majoris est momenti quàm ut inconsultis suis superioribus aggredi eam ulli debeant; ex Vitæ verò sancti Galli lectione constat etiam seculares olim ab abbatibus clericali tonsurâ, ex episcoporum indulgentiâ, initiari permissos fuisse, sed tum incipiebat ecclesiastica disciplina perverti, quæ tum maxime perversa est, cum in clerum, nulli Ecclesiæ addicti, recepti, aut sine suis episcopis, qui Ecclesiarum sunt principes, Ecclesiis quibusdam servituri ascripti sunt.

XIX. Posterior verò pars responsionis hoc utique fundamento fuleitur, quòd cum abbatibus ad tonsuram minoresque ordines conferendos potestas nisi ex privilegio completa minimè conveniat, ad eas tantum personas ad quas privilegium ipsorum extenditur, potestatem completam habere possint, ad cæteras autem inchoatam tantum, imperfectam, et insuffICIENTem, qualis in simplici quovis presbytero reperitur. Si quos ergo sibi non subditos, si quos non regulares, ad tonsuram clericalem, vel minores ordines promoverent, videtur conatus eorum irritus, et nullius utilitatis atque efficacie censendus; quippe cum ad illas personas illorum privilegium nequaquam extendatur, quo solo potestas eorum completur atque perficitur, quo decepto non magis apti sunt ordinare, quàm quivis presbyter; unde non est par ratio episcopi ordinantis sibi non subditos, et abbatis: nam, cum episcopus ordinandi potestatem habeat à characterem suo et potestate ordinis episcopalis, quæ licet ut congruè in actum prorumpat, limitata ac restricta sit; ut tamen effectum sortiatur nullis legibus subjicitur, nullis finibus includitur; manet siquidem character et potestas ordinis episcopalis, etiam in eo cui divina interdicta sunt officia, cui nullus relictus est locus, in quo tanquam in suo versetur, nulla persona in quam jus deat; abbates autem, ut superius docuimus, non à potestate ordinis, quæ ei ad hoc agen-

dum insita sit, non à charactere qui ipsis impressus sit, potestatem suam completam habent, sed à privilegio eorum potestas completur; unde sublato privilegio, ejusdem conditionis sunt cum cæteris, quos certum est validè ordinare non posse: itaque nec ipsi eo sublato ordines conferre possint. Quod etiam prædictum Cisterciensibus monachis, si verum est, concessum privilegium confirmat; ita enim abbatibus Cisterciensis ordinis, quoslibet ejusdem ordinis ad minores ordines promovendi privilegium illud indultum est, ut tamen licentiam abbatum desiderari, ut ab alio quàm à suo monachi istius ordinis promoveri possint, nemo in dubium revocavit; aliàs siquidem monasticæ discipline gratia ista non minimum nocu-menti inferret, et ad eam labefactandam potentem aditum aperiret; itaque vel privilegium istud inane esset, vel præter licentiam abbatum, et obtentas ab iis litteras, oportet potestatem abbatibus fieri, ut validè ordines etiam minores suis non subditis conferant; si enim validè possent quosvis etiam non subditos ordinare, datà illis ab abbatibus licentià, datà ab episcopis, non validè solum, verum etiam licitè sibi non subditos ordinarent.

XX. Patet igitur ex prædictis ordinarium abbatum privilegium fuisse ut tonsuram clericalem minoresque ordines conferrent; majores autem ordines conferendi, vel nunquàm, vel nonnisi rarò datam illis potestatem esse reperies. Refertur singulare quoddam privilegium ad petitionem Joannis abbatis Cistercii, pro subdiaconatu et diaconatu conferendis, anno 1489 ab Innocentio VIII concessum: ejus ea verba esse dicuntur, lib. 1. Privileg. ordinis Cister., privil. 118, et apud Rodericum, Quæst. regul., tomo 1, q. 18, art. 3: « Ac ne monachi dicti ordinis pro suscipiendis diaconatùs et subdiaconatùs ordinibus extra claustrum hinc inde discurrere cogantur, tibi et successoribus tuis, ut quibuscumque dicti ordinis monachis, aliis verò quatuor abbatibus præfatis, et eorum successoribus, ut suorum monasteriorum prædictorum religiosis, quos ad id idoneos reperieris, subdiaconatùs et diaconatùs ordines liceat ritè conferre. » Hoc privilegium ait Vasques exstare in collegio Complutensi societatis Jesu; Victoria ait se vidisse bullam quàm Cisterciensis abbas jus habeat conferendi subdiaconatum, additque aliquos id ipsum affirmare de diaconatu; proindeque bullam istam quam vidit Victoria, non eam fuisse oportet quam jam retulimus, in quà expressa fit mentio diaconatùs, adeò ut vix de subdiaconatu aliquid legisse potuerit, quin de diaconatu idem in eà concessum adverterit. Pius autem V summus pontifex eà bullà quàm Præmonstratensi abbati, ut subdiaconatùs ordinem conferre posset, facultatem denegavit, id olim Cisterciensibus, licèt subobscurè, concessum videtur innuere. Quare nihil in eà re certi, nihil explorati, saltem quoad diaconatùs ordinem attinet; nemo enim quem legerim, præter Vasquesium, bullam ullam quàm diaconatùs licentià Cisterciensibus concedatur se vidisse testatur; cætera ferè de solo subdiaconatu

loquuntur, idèoque prædictæ bullæ fidem minuunt.

XXI. Quin etiam Bensonius, ubi istius bullæ meminit, asserit bullam istam Innocentii VIII, quæ videbatur concedere abbatibus Cistercii ut subdiaconos ac diaconos ordinarent, non id tamen verè concessisse, nec mentem Pontificis hanc fuisse, sed solum, ut litteras dimissorias monachis suis dare possent, quibus cuilibet catholico antistiti ritè promoti monachos Cistercienses ordinandi, non habità diæceseon ac provinciarum ratione, potestatem facerent; et ita non solum Romæ declaratum fuisse ab eminentissimis cardinalibus congregationis concilii Tridentini anno 1592; verum etiam explicatum fuisse à Clemente VIII in bullà Cisterciensium. Denique nec Cistercienses nostrà aut patrum nostrorum memorià, eo privilegio usi dicuntur; quòd si hoc privilegium à sanctà Sede obtinuissent, nusquàm ab ejus usu tamdiù se continuissent, præsertim in Gallià, in quà saltem à paucis annis concilii Tridentini decreta recepta, si tamen unquàm recepta sunt, et quamvis recepta forent, cum tamen expressè in Tridentino privilegio isti derogatum non sit, jure sibi jam ab aliquo tempore dato gaudere utique voluissent, nec ab hujus privilegii tam eximii usu abstinuissent. Quare iterum concludimus totum istud privilegium, saltem quoad diaconatum, incertè esse auctoritatis, probabilius esse quòd fictum ac suppositum censendum sit.

XXII. Similia plura aliorum monasteriorum abbatibus privilegia concessa referuntur. Simile privilegium monasterium regium San-Dionysiacum sibi vendicat, bullasque monachi San-Dionysiani apostolicas hujus concessionis jactitant. Navarrus quoque Monasterii ejusdam in Germanià ordinis Cisterciensis meminit, ejus abbas sibi privilegio apostolico à multis maximis pontificibus ante concilium Tridentinum confirmato, indultam subdiaconorum ordinandorum facultatem vendicabat, à quo consultus, an generali accedente Gregorii XIII confirmatione, quàm prædicta privilegia confirmabantur omnia, modo sacri concilii Tridentini decretis minimè repugnarent, subdiaconos tutà conscientià ordinare posset, negativè respondet, tum quòd Tridentinum concilium episcopis jus suum in examine et receptione regularium ad sacros ordines, non obstantibus quibuscumque privilegiis asserens, et solos minores ordines memorans, dum privilegii abbatum mentionem facit, videatur, si non speciali decreto, saltem generali sacrorum ordinum conferendorum abbatibus adimere facultatem; tum quòd haud dubiè consultum de eo privilegio concilium, ipsum abrogandum censuisset, cum à disciplinà ecclesiasticà alia plura minùs aliena abrogavit; tum denique quòd probabile non sit summum Pontificem tam exorbitans privilegium (eo enim nomine ipsum indigitat) generali confirmatione fuisse complexum, præsertim cum in eà confirmatione exceperit privilegia concilio Tridentino contraria. Aliqua ejusmodi alia privilegia referuntur, sed quæ dubiè apud me sunt fidei, quorum nempe confirmatrices bullæ à

quibusdam crebro, sed incerto sermone pactantur, quæ tamen nusquam extant, vel quæ extant quidem, sed supposite sunt et fecte: vel certe si veræ sunt et germanæ, nihil aliud concedunt quàm quod Bersonius per Cisterciensem bullam ex declaratione summi Pontificis, et sacre congregationis cardinalium concedi nos docuit; non enim, quæcumque bullæ proferantur, potior erit ratio eorum, quàm ejus quæ in gratiam abbatis Cistercii conscripta dicitur; satisque magnum privilegium est, quòd abbates suis monachis ad sacros ordines, contra Tridentini concilii decreta, et veterem Ecclesiæ disciplinam, dimissorias litteras dare possint, quibus, neglecto vel certè prætermisso proprio episcopo, ab alio promoveri queant; quid opus est ut odiosum istud privilegium ad sensus minime idoneos amplemus, cum potius ediosa restringi debeant? Sanè satius est privatas bullas, quas vel exstare dubium est, ad sacre Scripturæ, traditionis apostolicæ, et ecclesiasticæ, conciliorum ac summorum Pontificum definitiones, Patrum, theologorumque sententias, examinare, atque expendere, quàm ab iis nostræ theologiæ nova principia, novas conclusiones, nova theoremata colligere.

§ 5. *Num parochis tonsuræ clericalis minorumque ordinum conferendorum potestas olim facta sit.*

XXIII. Præter hos autem, presbyteros quoque nullâ nisi fortè parochialis curæ dignitate ornatos, tonsuram clericalem olim contulisse suspicari probabiliter possumus; tum ex Anniano Marcellino referente Diodorum quemdam à Juliano apostatâ jussu occidi, quòd diu edificandæ præcessit Ecclesiæ, cirros puorum licentiis detondebat, imperator nempe id quoque ad deorum cultum existimabat pertinere; ex quo nobis indicatur ideò prædictum presbyterum poenas dedisse, quòd plures pueros capillorum tonsurâ in clerum cooptaret, in quo deorum religionem violari credidit Julianus; tum ex concilio Carthaginiensi IV, quòd psalmistæ seu cantoris officium, quod tonsuræ clericali adnexum eo tempore in Africâ fuisse prudenter existimari debemus, absque scientiâ episcopi, solâ jussione presbyteri, demandari potuisse testatur; tum ex epistolâ canonicâ Basilii ad chorepiscopos, quâ apud eos conqueritur, quòd cum antea nonnisi examinati à presbyteris et diaconis, à chorepiscopis solerent in clerum referri, re tandem per summam socordiam tractatâ, chorepiscopi presbyteris et diaconis concessissent, quos voluissent in Ecclesiam introducere, eosque proinde clericali tonsurâ insignire; tum denique ex concilio Emeritensi, cujus hæc verba sunt, c. 18: « Instituit hæc sancta synodus, ut omnes parochiani presbyteri, juxta ut in rebus Deo creditis sentiant habere virtutem, de Ecclesiæ suæ familiâ clericos sibi faciant, quos per bonam voluntatem ita nutrant; » etc. Cum enim clericum facere idem sit quòd clericum ordinare, videtur hoc canone, quo presbyteris parochiarum rectoribus clerici faciendi potestas conceditur, ordinandi data fuisse.

XXIV. Nihilominus hæc omnia argumenta certam omninò fidem non faciunt; nam nec satis evidenter

Annianum Marcellinum de Tonsurâ clericali textus intelligitur: nec in concilio Carthaginiensi de tonsurâ habetur sermo, sed de officio psalmistæ, cujus commissio à completionem in clero diversa erat. Et tamen, quod probabile est, tempore Basilii presbyteri et diaconi non solum electionem clericorum, verum etiam eorumdem in tonsurâ benedictionem præsumerent, ab usum hunc fuisse respondere poteris, quem videlicet Basilius reprehenderit ac sustulerit; denique concilium Emeritense commodè de electione ad clerum, non de ipsâ benedictione clericali, et tonsuræ collatione potest intelligi. Iis tamen argumentis, vel similibus persuasi Hastiensis, et Panormitanus, presbyteris parochiarum rectoribus licitam fuisse tonsuræ clericæ collationem censuerunt; quam haud dubiè potestatem jam parochialibus pastoribus, et si fortè olim concessa fuerit, ademptam credere debemus, cum et doctorum ferè omnium sententia hanc ipsis adimat, nec Ecclesiæ decreta, usus, disciplina, ipsos, ut id aggrediantur, ullâ rati ne permittant. Quantò minus verò poterunt ipsi minores ordines conferre, quos dare nunquàm eis fas fuisse accepimus.

§ 4. *Discutitur ea quæ presbyteris cardinalibus tribuendorum minorum ordinum potestas concessa dicitur.*

XXV. Possunt autem cardinales presbyteri ex generali quâdam consuetudine, non tonsuram modò, verum etiam minores ordines conferre, ut notant Soto, Henriquez, Valentia, et alii passim, sed neque hoc omninò apud me certum est; tum quòd tam concilium Tridentinum, quàm Catechismus Romanus ex decreto Tridentini concilii, et jus-ultii V editus, privilegii solùm abbatibus ad id concessi meminerint, cardinalium mentionem nullam faciant; tum quòd Innocentius III, cap. *Quanto*, de Consuetudine, vicario suo apud Constantinopolim rescribens, quo tempore urbs ista à Latinis possidebatur, videtur docere nullâ consuetudine obtineri posse ut quæ sunt reservata ordini episcopali, simplicibus presbyteris tribuerentur; ideòque eorum presbyterorum temeritatem reprehendit, qui Sacramenta fidelibus exhibere præsumerent, quæ ab apostolorum tempore solis pontificibus reservata essent, tutiusque decernit ea sine periculo, ex necessitate (quæ legem non habet) omittere, quàm ut ab his, quibus ea conferre non licet, ex temeritate, quæ lege damnatur, non sine gravi periculo inaniter conferantur. Ex quo Pontificis summi decreto inferre licet, consuetudinis non eam esse vim, quæ potestatem tribuat ea exequendi quæ ad potestatem ordinis episcoporum spectant, nonobstante quâcumque consuetudine, periculum esse ne qui solâ consuetudine fulti vetitam sibi aliqui tonsuræ ac minorum ordinum collationem attentant, inaniter id aggrediantur, nec tonsuram clericalem, nec minores ordines validè conferant. Quod quidem Innocentii responsum ex alio Gregorii IX, ad Astoriensem episcopum confirmari potest, qui nempe summus pontifex, nonobstante Ecclesiæ Bracharensis consuetudine, quæ potius corruptela dicenda sit quàm consuetudo, eccle-

siarum reconciliationem per sacerdotes simplices fieri, de cætero prohibet.

XXVI. Ex eo tamen decreto, lux fortè aliqua responsionis pro cardinalium prædictâ facultate derivatur; hanc enim rationem subdit pontifex, *quia, licet episcopus committere valeat quæ jurisdictionis erant, quæ ordinis tamen episcopalis sunt non potest inferioribus gradibus clericis demandare*: unde variarum aliarum consuetudinum, et ejus quâ eminentissimi cardinales tonsuræ et ordinum minorum conferendorum potestatem sibi vindicare possint, differentia elici potest: quòd ex consuetudines, quæ videntibus et tacentibus inferioribus solum episcopis conualescunt, non sunt sufficientis virtutis ut quæ sint ordinis episcopalis in alios transferant, cum nec expressus episcoporum consensus id efficere possit; ea verò consuetudo, quæ videtur et suo silentio approbante summo Pontifice invaluit, et rata haberi haud dubiè creditur, ob earum personarum eminentiam, in quarum videtur esse favorem, majoris videatur esse roboris; consentiente enim summo Pontifice, qui potestatem illam transferre potest, potestas ipsa translata credi debet. Quòd autem nec concilium Tridentinum, nec Catechismus Romanus cardinalium istius privilegii meminerint, ea causa esse potuit, quòd jure privilegium istud, quemadmodum privilegium abbatum, minime expressum habeatur. Unde sententia Majoli, quòd, si minores ordines sint Sacramenta, tutius sit ne recipiantur nisi ab episcopo, quantum ad cardinales spectat, quorum privilegium jure non habetur expressum, imò à Tridentino supra videtur, saltem circa seculares aut regulares sibi non subditos, rejectum, mihi videtur in praxi tutior, nec omninò repudianda.

ARTICULUS III.

Quinam omninò conferendorum ordinum ministri extraordinarii ex dispensatione summi Pontificis esse possint.

§ 1. *Tonsuræ clericalis quemlibet clericum ministrum esse posse.*

I. Postquam ex prædictis constitit quinam ordinarii ministri sacræ ordinationis instituti sint, quibusum extraordinariè, vel olim commissæ fuerit, vel Ecclesiæ benignitate etiamnum ad ipsam celebrandam facultas committatur, planior utique et facilior patet via ad aliam questionem solverdam, quæ de eo quid potest summi Pontificis auctoritate fieri, moveri solet; adeoque connexa hæc quæstio censetur esse præcedenti, ut ex dictis circa priorem quæstionem confirmatio præcipua, dicendis circa posteriorem, videatur accedere.

II. Dico itaque primò quod ad tonsuram clericalem spectat, quæ simplex tantum sacramentalis benedictio est, non Sacramentum, haud dubiè posse summum Pontificem, cuicumque clerico placuerit, licentiam impertiri ut eam conferat: nam cum ex Ecclesiæ tantum instituto sit, non ex divinâ institutione, non est quòd summo Pontifici potestas denegetur, quâ cuivis clerico ejus conferendæ potestatem committat; sicut rex cuicumque etiam infimæ notæ

homini committere potest auctoritatem instituendi quemlibet magnatem in officiis regni dignioribus (quorum institutio ad eum spectat) et ab ipso solita in hujus collatione Sacramenta recipiendi. Quamvis enim cooptare in clerum et referre in ordinem perfectorum aliquem, nonnisi ex divinâ institutione ad summum sacerdotem, qui eminentiorem gradum habeat, spectare videatur, attamen quòd per seipsum id aut alium præstet, nequaquam hoc à Deo videtur determinatum, nisi fortè institutio ejusmodi sit, quæ Sacramenti rationem habeat; quo casu, quia Sacramenta ex institutione divinâ dependent, vel à solo episcopo, vel certè non indiscriminatim à quocumque ejusmodi promotiones attingi debent; tonsura itaque, cum non sit Sacramentum propriè dictum, committi potest à summo Pontifice, ut ab alio quàm ab episcopo conferatur, sicut virginum benedictio ac receptio, quæ olim à solis episcopis fiebat, passim jam aliis demandatur. Confirmatur ex prædictis, ex quibus nempe cum abbatibus tonsuram clericalem conferendi licentiam datam esse liquidò constet, temerè omninò Ecclesiæ dispensationem redarguere videremur, si privilegium istud summi Pontificis auctoritate non potuisse concedi diceremus.

III. Dixi verò à quocumque clerico tonsuram clericalem tribui posse: nam laicis hanc facultatem demandare, videtur juri divino repugnans, tum quòd secundum doctrinam D. Pauli, ad Hebr. 7, *sine ullâ contradictione quod minus est à meliore benedicitur*; clerici autem meliores et digniores sunt laicis, quos proinde à laicis benedici omninò videtur divinæ institutioni contrarium; tum quòd laici potestatis spiritalis videantur esse incapaces; at constituere clericum potestatem aliquam arguit spiritalem; tum quòd *quæ sunt à Deo potestates ordinate sunt*, ad Rom. 4, nec patitur Deus ut pedes capiti imperent, aut in Ecclesiâ suâ indecorum aliquid et inconditum fiat; at inordinatum esset et inconditum, si grex pastori præset, laicus clerico benediceret, pedes caput constituerent, subditi officia rectorum distribuerent; itaque cum potestas summi Pontificis sit *in edificationem non in destructionem*, Ephes. 4, sequitur nec ipsum summum Pontificem laicis tonsuræ conferendæ, sicut nec suspendendi, excommunicandi, aliosque effectus spirituales operandi potestatem committere posse; clericis verò qui suspendere, excommunicare, et alia spiritalia exequi possunt, eandem potestatem delegare posse; non enim difficilius est ut clericum alius ex commissione summi Pontificis suspendat, à ministerio arceat, à clericorum albo expungat, quàm ut laicum ordini seu clericali catalogo inserat, et clericum faciat.

§ 2. *Minorum ordinum collatio simplicibus presbyteris potest committi.*

IV. Dico similiter secundò ordines quoque minores à simplicibus presbyteris, ex dispensatione ejusdem summi Pontificis, conferri posse: nam, ut docuimus, de facto abbatibus, ut eos conferrent, non recens ab Ecclesiâ concessa est, quæ concessio concilii œcu-

memini auctoritate, ut supra diximus, confirmata est; et tanquam rem usitatam refert Alexander III quod *hujusmodi ordines à non episcopis quandoque conferantur*. Tolet. archiepisc., cap. 1, de Ordinatis ab eo qui renuntiavit. Ecclesiam vero eà in re errasse, vel temerè quidquam fecisse, non nisi cum temeritate et heresis periculo asseri potest; quamobrem pro certo et indubitato haberi debet licere summo Pontifici cui libet simpliciter presbytero minorum ordinum conferendorum facultatem tribuere. Cujus rei potissima ratio est quòd ordines isti nec immediatam relationem habeant ad corpus Christi et sanguinem, sed duntaxat potestatem deservienti sacro missæ sacrificio largiantur, quæ aliis etiam non ordinatis convenire potest, nec ad populum regendum, aut ullo Sacramento juvandum spirituales vim ullam conferant; unde nihil mirum est quòd minister eorum ordinum non sit ex divinà institutione ita determinatus, quin ex Ecclesiæ commissione mutari possit; consentaneum nempe est ut cum functiones istorum ordinum aliis quam qui solito more ordinati sunt, convenire possint, minister quoque eorum ordinum, alius ab episcopo, qui ordines istos conferre solet, esse queat.

V. Dico tamen tertio non videri, posito quòd minores ordines sint Sacramenta propriè dicta (quam sententiam probabilem supra docuimus), posse vel diacono, vel cuivis alii infra diaconum potestatem committi ipsorum minorum ordinum conferendorum; præterquàm quòd enim in eam sententiam nobis præeunt gravissimæ auctoritatis doctores, S. Thomas, Paludanus, Sylvester, Astensis, et alii, astipulatur etiam ratio, tum quòd etsi fortè aliquando contingat ut ordo immediatè subsequens particeps fiat virtutis superioris ordinis, v. g., diaconus illuminantis virtutis quæ presbytero propria est, dum in necessitate solemniter baptizat, presbyter perficientis, dum sacramentum Eucharistiam conficit, in quà tamen conficiendà ab episcopo aliquatenus dependet, ut alibi exposuimus, at ordo remotior superioris virtutem attingere non potest; verbi gratià, diaconus ad sacramentum Eucharistiam celebrandam elevari nequit, quippe cum non nisi supremum infini ad hoc elevari possit, ut attingat infinitum supremi; unde diaconus, ejus ordo non est proximus episcopali, assurgere nequit ad minores etiam ordines conferendos, quæ sunt infima supremi ordinis episcopalis munia; tum quòd in sacramento Ordinis, ut superius exposuimus, non à materià, sed à ministro sanctitas quædam supernaturalis per se derivetur: unde debet minister Sacramenti Ordinis habere characterem ex quo effectus supernaturales profluere possint, et sanctitas supernaturalis dimanare; nullam autem hujusmodi habet diaconus; licet enim Baptismum et Eucharistiam distribuere possit, non tamen sanctitas illa ab ipso profluit, qui in iis Sacramentis, non à ministro, sed à materiis derivatur gratia, ut ex eo patet quòd Baptismi materiam prius benedicti conveniat quam applicetur, et materiam Eucharistiæ nigro et ineffabili modo consecrari præcognorescat quam gratiam conferre queat, itaque quod

à laicis collatus Baptismus et Eucharistia, licet non convenienter ab iis distributa, vim tamen sanctificandi obtineant. Presbyter autem talem habet characterem, non quidem omnino perfectum atque absolutum (quod soli episcopo proprium est, qui in hierarchiæ fastigio perficiendi summa virtute præditus, et deformem statum perfectè assecutus est), habet tamen inchoatum atque imperfectum, ut ex Sacramento Pœnitentiæ quod confert deduci potest, in quo pariter gratia à ministro vice Christi fungente derivatur, non à materià Sacramenti. Itaque imperfectus iste presbyteratus character qui in ordinatione episcopali, ut superius docuimus, ampliatur, consummatur, perficitur, ut supra exposuimus, ex dispensatione Ecclesiæ ad minores ordines conferendos elevari potest; diaconalis autem non potest, si nempe, quod probabile est, minores ordines Sacramenta esse supponamus. Accedit Ecclesiæ traditio; etenim presbyteris aliquando concessam legimus minorum ordinum conferendorum potestatem, diaconis autem nunquam legimus; quod in tantà temporum varietate, in tantà privilegiorum copià, in tantà casuum, ac variarum necessitatum multitudine, argumento esse potest diaconis privilegium istud concedi non posse; eamque traditionem confirmat argumentatio Hieronymi adversus Luciferianos, quorum sectam ortam ab Hilario diacono cum auctore simul interisse ex eo demonstrat, quia post se nullum clericum diaconus potuit ordinare.

VI. Neque iis obstat, aut Basili ad chorepiscopos Epistola canonica, quæ consuetudinis meminit, juxta quam presbyteris et diaconis, pro suâ cuiusque voluntate, clericos in Ecclesiam inducere concedebatur, nec solum, ut simplices clericos, verum etiam *sacros ministros*, constituerent, eosque qui *ministerium altaris* obirent; aut concilii Carthaginensis IV canones, qui c. 5, 6 et 9, archidiaconis in minoribus ordinibus conferendis partes suas esse voluerunt; quibus nimirum præscribitur ut ad archidiaconorum suggestionem ostiarii claves tradat episcopus, atque ut ipsi acolythis ceroferarium cum cereo, subdiaconis scyphum aquæ cum aquimanili, et manutergio porrigant. Non, inquam, hæc efficiunt; etenim nec morem istum, ejus meminit Basilius, ipse approbat, quin potius reprehendit; nec de ordinum collatione expressè loquitur, quasi presbyteris unquam aut diaconis ordinare licuerit, sed tantum ait eos in Ecclesiam aliquos introduxisse, ex quo ministri quidem multi (*ὁποῖοι*) indigni ministerio altaris reperirentur, quod non necessariò arguit ipsos, minores, eis quos in Ecclesiam introducerent, ordines per se contulisse; nec tandem explicat an diaconi eos aut tonsurà, aut minoribus ordinibus initiarent, quos in Ecclesiam suà voluntate introducerent, quos scilicet fortè presbyteri et diaconi eligebant, soli presbyteri aut tonsuram et minores ordines promovebant. Quamvis autem archidiaconi, qui tempore concilii Carthaginensis ex ordine solum diaconorum erant, minoribus ordinibus conferendis cooperarentur, sicut jam presbyteri presbyte-

rorum ordinationi, simul cum episcopo manus imponendo, cooperari dici possunt, non licet tamen exinde inferre eos minores illos ordines solos conferre posse, præsertim cum formam ordinationis nunquam archidiaconi recitârint, sed solus episcopus; et secundum doctrinam D. Thomæ, candelabrum (quod solum concilium Carthaginense et vetus Ordo Romanus clarè et disertè ab archidiacono acolythis traditum tradidit) materia essentialis à gravioribus theologis acolythatus ordinis minime censeatur; et scyphi aquæ necnon aquimanilis ac manutergii porrigendi ritum accidentalem esse subdiaconatus ordini nemo inficias eat.

§ 5. *Probabile est subdiaconatus ordinem à simplici presbytero conferri posse.*

VII. Dico quartò videri omnino probabile quòd ad subdiaconatus ordinem conferendum Ecclesiæ dispensatio simplicem presbyterum idoneum efficere possit. Quamvis enim id videantur negare D. Thomas, Paludanus, Sylvester et alii, qui ad solos minores ordines conferendos, non ad majores simplici presbytero potestatem dari posse defendant, eorum tamen ratio pro solo diaconatu ac presbyteratu videtur urgere; neque enim immediatam relationem ad corpus Christi aut dispensandam aut faciendam, tanquam probati ministri, habere videntur subdiaconi, sed tantum ad materiam Eucharistiæ præbendam et sacra vasa præparanda, quibus nempe nec diaconicum intrare, nec eadem dominica vasa, quamdiu corpus et sanguinem Christi continent, contrectare fas est, proindeque hæc ratio quam pro sacris ordinibus seu maioribus universim proferunt, ad solum diaconatum ac presbyteratum restringi debet. Subdiaconatum verò à simplicibus presbyteris ex Ecclesiæ dispensatione tribui posse hæc ostendunt. Primò quòd pluribus abbatibus ad subdiaconatum conferendum superius privilegium datum fuisse probabilius saltem existimaverimus, quam ad diaconatum, quibus privilegiis quæ pro subdiaconatu non adeò rarò occurrunt, fidem non omnino denegamus: imò probant saltem ista, quorum rumor adeò percrebuit, probabile in Ecclesiâ existimatum privilegium istud pro subdiaconatu conferendo simplicibus presbyteris dari potuisse. Secundò quòd in concilio Meldensi chorepiscopis, de quibus dubium est num fuerint episcopi, vetatur ne tribuant ordines ecclesiasticos, qui per impositionem manuum tribuuntur, id est, non nisi usque ad subdiaconatum, hunc autem jubente episcopo loci conferre ipsis permittitur. Tertiò quòd à Gelasio papâ, epistolâ citatâ ad episcopos Lucanæ, ex Ecclesiæ permissu subdiaconorum creandorum facultas olim concessa videatur, ut supra docuimus. Quartò, quòd nulla ratio congrua assignari possit, ob quam minores ordines potiùs à presbyteris ex privilegio conferri possint quam subdiaconatus, de quo nempe ferè æquè incertum, ac de minoribus ordinibus, an sit Sacramentum; quem sacrum ordinem non semper fuisse canones ostendunt; quem non immediatè ad sacram Eucharistiam referri docuimus; quem hic-

rarchicum propriè non esse, aut principatûs sacri participem alibi docebimus; itaque cum minores ordines ex dispensatione Ecclesiæ à simplicibus sacerdotibus conferri possint, id etiam de subdiaconatu probabiliter defenditur.

VIII. Ratio autem quâ fieri possit ut qui episcopus non est ad subdiaconatum, et minores ordines conferendos ex Ecclesiæ dispensatione evelli possit, eâ verò sublata irritus ipsius sit ad ipsos ordines conferendos conatus, multiplex à variis statuitur, eodem ni fallor sensu, explicandi modo paululum immutato. Rem ita aliqui explicant, ut sacerdotem Christus istorum ordinum ministrum instituerit, quem Ecclesia determinaret, in Ecclesiæ arbitrio relinquens summusne sacerdos an inferioris ordinis esse deberet; verum ista explicatio non mihi valdè arridet, cui nempe episcopalem dignitatem cogitanti et primorum Ecclesiæ seculorum usum, certissimum videtur non ex Ecclesiæ solum determinatione, sed et ex Christi institutione perfectivæ ejuscumque consecrationis ministros saltem ordinarios episcopos à Christo institutos visos fuisse. Placet ergo magis ista explicatio, juxta quam dicimus ordinatum in sacerdotem remotè et incompletè ordinum conferendorum capacem esse; compleri hanc facultatem bifariam, vel ut quis alieno jure ordinet, et absentis episcopi locum tenens ejus ministerio fungatur: vel ut proprio jure et auctoritate ordines prædictos largiatur; ut priori modo agat, sufficere Ecclesiæ commissionem, quæ potestatem sacerdotis incompletam perficiat; ut posteriore modo operetur, requiri extensionem characteris sacerdotalis per episcopalem consecrationem: priorem modum agendi minus naturalem esse, per principium externum, posteriorem magis naturalem per principium internum; priorem esse extraordinarium, posteriorem ordinarium: priorem tamen possibilem, quia cum in Ecclesiæ capite summo Pontifice sit plenitudo potestatis super corpus Christi mysticum, et super ea quæ ab Ecclesiâ ad decentem ejus consecrationem ordinata sunt, poterit summus Pontifex, presbytero, qui, cum habeat potestatem in corpus Christi verum capax est potestatis in corpus mysticum, et in ea quæ ad Christi corpus verum disponunt, facultatem largiri, quâ priores tres majores ordines, qui ad populum disponendum ad sacram Eucharistiam referuntur, necnon acolythatum et subdiaconatum, quæ ad Eucharistiæ materiam convenienter præparandam instituta sunt, alicui conferat. Porrò in eorum sententiâ qui nec subdiaconatum, nec minores ordines putant Sacramenti propriè dicti habere rationem, nulla difficultas subest, cum, eâ positâ sententiâ, et minister, et materia, et forma eorum ordinum in puro puto Ecclesiæ arbitrio relicta dicantur.

§ 6. *An reliqui episcopi, an summus Pontifex solum electus hanc potestatem simplicibus presbyteris facere queant.*

IX. Dico quintò non posse aliquem episcopum inferiorem summo pontifici facultatem istam largiri simplici alicui presbytero, ut minores ordines vel

subdiaconatum conferat (1), esto enim supra, tultu ecclesie Meddensis, sed Geladii præsertim auctoritate, non improbitur, quia hoc ipsum, ex Ecclesie sollicitudine indulgentia, episcopi olim possunt, attamen jam id omnino episcopi interdictum novimus, cuius tamen superius citata, quibus episcopo verum est oblatum; adeo et, cum Ecclesia contra contriventionem operetur, ut hanc facultatem episcopi, non solum habeat, sed etiam valde exerceat, eaque, ut ceteri superius canones fulciant, non desit, hinc fit ut nec verò facultatem istam simpliciter presbyteris, neque hanc tribuere possint.

X. Dico sexto datam esse non summum Pontificem electum solum, necdum consecratum in episcopum, hanc licentiam minores ordines vel subdiaconatum conferendi simpliciter presbyterum tribuere possit: Paludanus, in 4, dist. 25, quest. 2, art. 2, negantem sententiam amplectitur, quod, inquit, quidquid est per accidens, reducitur ad id quod est per se, unde oportet quod omne agens agat virtute sua vel alterius; et quia episcopi est per se ordinarius, si ordinans non sit episcopus, opus est quod agat in virtute episcopi; unde si electus in papam non sit verus episcopus, non potest hoc committere. Affirmans tamen sententia prædabilior est; cum enim incompleta presbyteri virtus non per potestatem quam habent summus Pontifex in corpus Christi verum (in qua saltem nullo episcopo, imò et aliquo sensu, nullo presbytero superior est), sed per potestatem quam in corpus Christi mysticum amplissimum obtinet, compleatur; cum item Papa, postquam legitime electus est, etsi in episcopum nondum sit consecratus, regendæ et gubernandæ Ecclesie veram auctoritatem nanciscatur, à qua ista dispensatio dependet, nulla ratio subest ob quam dispensandi in eo casu facultas ei denegetur; nam et in foro pœnitentiali, v. g., in quo ipse absolvere non potest, nisi presbyteralem ordinationem sortitus sit statim atque electus est, absolvendi potestatem committit, et ordinationum jura vel defendit, vel pro necessitate relaxat, quamvis ipse ordinare nequeat. Neque valet prædicta Paludani argumentatio, quæ supponit presbyterum cum commissione summi Pontificis ordines minores conferentem, in virtute ejusdem summi Pontificis prædictos ordines distribuere, suamque Pontificem cum eo agere atque influere; quod quidem falsum est, cum sacri ordines, sicut et cætera Sacramenta, in solius Christi nomine principaliter conferri possint; soliusque Christi proprium sit cum ministris operentibus ad sacramentorum collationem concurrere, cooperari, influere. Cum ergo summus Pontifex in eo casu dispensat, non complet potestatem presbyteri inferioris ordinis eam elevando

suâ virtute, aut influxu suo confortando ac perficiendo, sed solum dispensando, et impedimentum removendo, quod ei obstat ne minores ordines conferre possit; obstante nempe institutione Christi, qui vice Ecclesie seu summi Pontificis dispensationem atque consensum ordinis cujusvis conferendi in episcopum simplicem presbyterum esse voluit, extra illam tamen rempe eam esse aliquorum ordinum ministrum permittens, ordinarium verò episcopum esse docuit.

§ 5. *Nec diaconatus, nec presbyteratus ordinem ex commissione conferri posse.*

XI. Dico septimo non posse simplicem presbyterum, ne quidem ex dispensatione summi Pontificis, diaconatus ordinem, multo minus presbyteratus conferre, primò, quia hæc opinio inter doctores (1) communis est; doctorum autem communis iste consensus in re quæ à traditione pendet, maximi momenti censendus est; nulla enim periculosior via est indagandæ veritatis catholicæ circa Sacramenta, et alia quæ à divinâ institutione dependent, et aliter atque aliter contingere potuerunt absque aliquâ fidei injuriâ, absque ullâ divinæ providentiæ iniustâ absurditatis notâ, quàm humanis argutiis et ex philosophiæ petitis conjecturis eam expiscari quæ solâ traditione constat; *interroga patrem tuum, et ammonabit tibi, majores tuos, et dicent tibi*, Deuter. 32; inquirere doctorum sententias, et ex quid sentiendum sit certius tibi renuntiabunt; divinæ hæc voluntatis indicia sunt; rationationes verò illæ subtiles non quid Deus instituerit, sed quid philosophus eum instituisse vellet ostendunt. Deinde non doctorum solum theologiæ scholasticæ interpretum, sed Patrum, sed totius Ecclesie hunc fuisse sensum hæc manifestè confirmant, quòd jure divino Patres conciliaque episcopis presbyteros et diaconos creandi attributam potestatem censuerint, quòd hæreticos aerianos contrarium opinantes censuerint; quòd in eâ re, saltem in presbyterorum creatione, nunquam summi pontifices dispensarint; quæ autem juris sunt divini indispensabilia semper credita sunt, nisi expressa dispensandi à Christo potestas Ecclesie legatur concessa, quemadmodum in votis dispensandi credimus auctoritatem Ecclesie datam fuisse. Probabile verò non est tot ab initio Ecclesie ad hæc usque tempora seculis, otiosam mansuram in Ecclesia hanc dispensandi potestatem, si Ecclesie data esset, præsertim cum, si quæ unquam occasiones hæc potestate utendi futuræ prævideantur, vix cum iis comparandæ sint, quæ olim sese obtulerunt, cum episcopi laterent in cryptis, quærentur ad necem, imperatorum paganorum vel hæreticorum regum edictis nominatim proseriberentur, vetarentur episcoporum ordinationes, ut iis sublati totus clerus deficeret, Ecclesiaque ipsa corrueret. Ex quo etiam hostium Christiani nominis seu catholicæ veritatis sen-

(1) Ita D. Thomas, Supplementi quest. 53, art. 1, ad 5; Itelb., dist. 7, art. 2, q. 1; Alensis, 4 parte, q. 85, art. 3, memb. 6, et memb. 4, ad 2; Astenis, tit. 5, art. 1, in fine; Richard., dist. 25, q. 1, art. 1, ad 2; Bellarminus, lib. 1 de Clero, cap. 13, ad 8 objectionem; Valdensis, cap. 114, et alii contra Ledesnam, 1 parte, quest. 5, art. 11, et alios.

(1) D. Thomas, in 4, dist. 25, quest. 1, art. 1, ad 5; Paludan., art. 2; Richard., art. 1, quest. 1; Sotus, quest. 1, art. 1, concl. 1; Durandus, q. 1, art. 2, et alii ferè omnes.

su, quem catholici quoque auctores confirmant, v. g., Victor Uticensis, scriptor Vitæ sancti Fulgentii, et alii qui Vandalarum persecutionem in Africa describunt, assertio nostra confirmatur; cum enim ii deficientibus episcopis catholicis, diaconorum ac presbyterorum ordinationes cessaturas admittant, sequitur eos, nullos extraordinarios presbyterorum vel diaconorum creandorum ministros, nequidem presbyteros esse posse censuisse. Simile argumentum contra nostros hæreticos varii doctores catholici torquent, quod nempe apud eos non solum fidei et doctrinæ, verum etiam personarum successio deleceat, quia nempe nec eorum episcopi nec presbyteri ab episcopis consecrati fuerint; quod adeo hæreticos permovet, ut, teste Sandoero, de Schismate Anglicano, lib. 3, eversâ per Elizabetham Anglorum reginam catholicâ fide atque disciplinâ, enixè tamen contenderint, apud quemdam archiepiscopum Hybernum, quem tum Londini in vinculis habebant, ut istorum quos superintendentes vocant ordinationi præesset, quod, cum ab eo obtinere non potuissent, brachiumulare invocare coacti sint, ut laici magistratûs auctoritate crearentur, quæ omnia incidentem hominum mentibus opinionem ostendunt ex antiquâ traditione derivatam, quod simplices presbyteri nequidem extraordinarii episcoporum, presbyterorum ac diaconorum ministri esse possint.

XII. Quod si Christi intentionem conjecturis quoque expiscari licet, probabiles utique pro nostrâ sententiâ non deerunt: primò enim cum in Sacramento Ordinis presbyteratûs et diaconatûs, sed maxime in priori, potestas supernaturalis tradatur tanta quanta nulla alia dari aut concipi potest, certè consentaneum est ut hujus potestatis tradendæ auctoritas excellens sit et supernaturalis; quemadmodum ergo potestas sacerdotalis atque diaconalis propter sui excellentiam exigit ut per Sacramentum tribuatur, nec solo summi Pontificis natu sacerdos aut diaconus quisquam creari possit, ita potestas creandi presbyterorum ac diaconum non nisi per Sacramentum quoddam, puta per episcopi inaugurationem concedi, non autem per solam summi Pontificis commissionem tribui posse videtur; quæ ratio quamvis extendatur etiam ad subdiaconatum, et minores ordines, in quibus tamen dispensari posse docuimus; nihilominus non idèò penitus rejicienda est, quia de presbyteratûs et diaconatûs ordinibus certò constat quòd sint Sacramenta; de subdiaconatu, et minoribus non item; et potestas presbyteri ac diaconi ad Sacramenta vel conferenda vel dispensanda destinatur, non item cæterorum inferiorum ordinum, quorum proinde potestas supernaturalis minùs videtur: unde nihil mirum si à non episcopo ex commissione summi Pontificis conferri isti ordines possint, non item presbyteratus et diaconatus. Secundò quia presbyteri et diaconi futuri Ecclesiæ duces, et ecclesiasticæ hierarchiæ principes, populi Christiani patres, præ cæteris clericis inferioribus consecrantur; ergo non nisi ab episcopi consecrari debent, quorum ordo est singulariter ge-

nerator patrum, ut loquitur Epiphanius, qui soli summi sunt sacerdotes, summamque habent in res ecclesiasticas auctoritatem, à quâ reliquæ minores pendere debent, sicut à principe gubernatores et duces dependere necessum est, à quorum etiam spiritu regendi animum et providentiam inferiores haurire oportet, sicut de spiritu Moysis septuaginta seniores, qui cum eo onus populi sustentabant, accepisse sacris Litteris perhibentur. Tertio quia ad Ecclesiæ ordinem necessum fuit, ut soli episcopi saltem ordinarii presbyteratûs ac diaconatûs ministri à Deo instituti sint; secus enim confusio generaretur, si imperitis ad ecclesiasticos eminentissimos gradus via pateret, subjectionis et ecclesiastici principatûs ordo legesque turbarentur. Ab hac autem ordinariâ lege dispensandi nulla ratio conveniens fingi potest; hujus enim infringendæ hæc solæ rationes esse possent, vel episcopalis ordinis extinctio, vel episcoporum absentia, vel raritas. Ab omnimodâ episcopalis ordinis ablatione nos divinæ promissiones tutos faciunt, nunquàm enim Ecclesiæ suæ obfuturos episcopos Christus promississe censendus est, cum dicat divinus Apostolus, ad Ephes. 4, Deum dedisse quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò evangelistas, alios autem pastores et doctores, ad consummationem sanctorum in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum; absentiam episcoporum divinæ leges vetant; raritati et paucitati episcoporum et episcopatum sedium Ecclesia debet occurrere, potiusque nullos permittere ordinari presbyteros, quos non consecrat episcopus, quàm sinere ut presbyterorum et diaconorum ordinatio, quâ præsertim episcopi secerantur ad presbyteris, non episcopis permittatur; quemadmodum Ecclesiæ nascentis initio docent Patres doctoresque complures, cum episcoporum opera in fundandis ecclesiis maxime esset necessaria, nullos vel ferè nullos fuisse presbyteros, qui non etiam episcopi essent consecrati. Quare cum nulla ratio appareat ab hac ordinariâ lege dispensandi, quam Christus ipse statuerit, non est probabile Christum in hac re dispensandi potestatem Ecclesiæ reliquisse. Quarto denique, quia probabile videtur Christum aliquid semper voluisse servari discrimen inter episcopos et presbyteros, ne ordines illi confunderentur, et ecclesiastica hierarchia destrueretur, quemadmodum voluit discrimen inter presbyteros et diaconos servari: sicut ergo incommunicabilem diacono voluit esse presbyteri ad conficiendum Christi corpus et sanguinem potestatem, quamvis multa quæ ordinariè solis presbyteris tribui possunt, ut solemniiter baptizandi, corpus Christi distribuendi, aliaque munia, diaconis extraordinariè concedi posse instituerit, ita quoque consentaneum est ut episcopis aliquid reservârit, quod presbyteris ne quidem extraordinariè committi posset: si quid autem tale reservârit, illud maxime esse videtur creandorum presbyterorum ac diaconorum potestas, quæ totius episcopalis potestatis apex est, ejusque

muni præsentem consentanea.

XIII. Accedit sacræ Scripturæ auctoritas, etenim ex I. post. 7 Pauli ad Hebræos, Melchisedech Abrahamo præferendus arguitur, quod ipsi benedixerit, quia *sine ulli contradictione, quod minus est à meliore benedicitur*; ex quo proinde testimonio inferre possumus totam a summis sacerdotibus, qui reliquos ordines eminenter contineant, presbyteratus ordinem et multo magis episcopatum conferri posse. Quod enim aliqui obijciunt Papam ab episcopo Hostiensi, metropolitano ab episcopis ipsis subdites, episcopos ab aliis episcopis auctoritate æqualibus benedici ac consecrari, nec axiomatis Apostolici veritatem, nec vim argumenti id observat: non quidem propositionis veritatem, nam et Papa ab Hostiensi episcopo, et archiepiscopi atque episcopi ab aliis episcopis suis consecratoribus, pro eo statu in quo benedicuntur, dignitate quodammodo vincuntur, quia tam archiepiscopi quam episcopi, prout offeruntur consecrandi, simplicis presbyteri statum non excedunt, nec dignitatem episcopalem adhuc attingunt, quem sui consecratores sunt censenti: Papa verò, quando ab episcopo Hostiensi benedicitur in papam, nondum perfectè sponsus est Ecclesiæ, cujus episcopus Hostiensis videtur esse paranymphus, unde cum totius Ecclesiæ nomine futurum pontificem summum benedicat, eo quodammodo superior est; quo fit ut Apostolici dignitatis veritas ilibata semper et inviolata permaneat: non etiam argumenti vim, quamvis enim responderi posset eum qui consecrandus in presbyterum simplici presbytero offertur, minorem esse, idè ab eo benedici posse, sicut episcopus consecrari potest ab episcopo; attamen aliquid, ni fallor, amplius ab Apostolo allatis verbis ostenditur, quàm ut superior sit, qui benedicit, eo qui benedicitur; non enim quilibet superior solemnem benedictionem inferiori suo impertiri potest, sed ad benedicendum eminens quedam, qualis fuit in Melchisedech, iis verbis innui videtur auctoritas; eque quæ in genere, in quo fit benedictio, cumulatissima et perfectissima sit, ut nempe in alios à benedicente derivari queat. Qui enim tantum sibi sufficiens est, aliis vim suam elargiri non potest, sed eam in se contineat necessum est; qui autem aliis elargitur perfectionem redundantie seu effluentie, *mensuramque*, ut loquitur Scriptura, Lucæ 6, *bonam et confertam* continere debet: quare cum presbyter consecrandus in ordine tam ad corpus Christi verum quàm mysticum benedici debeat et perfici, non nisi ab eo qui summam habet sacerdotii auctoritatem debet consecrari, quod ipsum ostendit Isidorus Hispalensis, qui de episcopo loquens: *Ipse est, inquit, summus sacerdos, ipse et pontifex maximus nominatur; ipse enim efficit sacerdotes atque levitas, ipse omnes ecclesiasticos ordines disponit*. Item cum diaconi ac presbyteri in statu perfectionis per ordinationem suam collocentur, nec solum, ex Dionysio, statum *distinctarum ac diversarum ritarum*, necnon perfectionem *uniformem* transcendant, verum etiam ad ipsam *deiformitatem*, scilicet ac *deificationem* deducantur, fiantque ex Gregorio Nazianzeno *divina efficientes et operantes*:

non nisi ab eo qui perfectionis apicem ex vi status sui obtinet, id est, episcopo, benedici atque in tam sublimi perfectionis statu collocari possunt.

XIV. Duo contra hanc assertionem præsertim obijciuntur: primum, quia potestas conferendi Sacramentum Confirmationis ex commissione summi Pontificis convenire potest simplici presbytero, potestas quoque conferendum subdiaconatus et minorum ordinum, que due potestates pontificali dignitati sunt propriæ; nihil ergo vetat quominus similiter potestas diaconi, vel etiam presbyteri ordinandi, simplici presbytero ex commissione summi Pontificis tribuatur. Confirmatur; nam concilium Florentinum et Tridentinum eodem modo de potestate confirmandi et ordinandi loquuntur; Tridentinum quidem utranque in episcopis coniungit, eosque damnat qui alterutram illis esse cum presbyteris communem asseruerit, aut qui presbyteros Sacramentum Confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse dixerit, quarum functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent. Florentinum autem Sacramenti Confirmationis atque Ordinis doctrinam tradens, utriusque similiter ministrum ordinarium esse episcopum pronuntiavit, innuens proinde extraordinarium aliquem alium ex summi Pontificis commissione dari posse simplicem presbyterum. Secundum, quia presbyteri in ordinatione presbyterorum simul cum episcopo manus imponunt, ex concilio Carthaginensi IV; quare cum in impositione manuum saltem tunc temporis presbyteratus ordo conferretur, presbyter quoque antiquis istis temporibus simul cum episcopo presbyterum ordinabat; quotiescumque autem aliquod Sacramentum à pluribus conficitur, potest Ecclesia unum ex iis ministris quem voluerit assumere, qui solus integrum Sacramentum conficiat; exempli causâ, ecclesiastica fert consuetudo ut presbyteri vel episcopi de novo consecrati, consecratori suo concelebrent, simulque cum eo sacram Eucharistiam conficiant, quos proinde sejungere potest Ecclesia, quemadmodum de facto sejungi solent, ut eorum quivis solus sacram Eucharistiam conficiat. Similiter ergo potest efficere Ecclesia ut ex iis presbyteris, qui manus cum episcopo simul imponunt, unus aut alter absque episcopo verè presbyteratus ordinem conferat.

XV. Satisfaciendum est utrique objectioni, priori quidem respondendum, non esse certum utrum Sacramentum Confirmationis à simplici presbytero ex commissione summi Pontificis conferri possit; sed quamvis potestas confirmandi simplici presbytero tribueretur, non idè tamen potestatem ordinandi diaconum aut presbyterum tribuendam; tum quod longè eminentior sit status diaconalis, ac presbyteralis, statu perfecti Christiani, in quo quis per Sacramentum Confirmationis statuitur; tum quod quædam exempla legantur traditæ istius facultatis simplici presbytero, ut confirmare possit, non item ut presbyterum vel diaconum ordinare queat; tum quod, esto aliquæ functiones episcopales presbyteris, ex dispensatione Ecclesiæ, communicari possint, aliquæ

saltem episcopis propriæ remanere debeant, tam ut superioritas episcopi supra presbyterum inviolata servetur quàm ut necessitas statûs episcopalis et institutio divinæ subcœlestis hierarchiæ, quam multi convellere conati sunt, magis ac magis in Ecclesiâ efflorescat; at nulla peculiaris functio magis interna magisque propria statui episcopali quàm presbyterorum ac diaconorum creatio, quæ proinde nullâ Ecclesiæ dispensatione alteri quàm episcopo tribui potest; propter quam etiam rationem eum potestas minorum ordinum conferendorum itemque subdiaconatûs aliis ab episcopo ex privilegio ab Ecclesiâ concessio tribuatur, hierarchicorum tamen ordinum, qui Sacramenta esse à Christo instituta non dubitantur, tribuendorum auctoritas nemini concessa legitur aut concedi potest; quorum ordinum disparem rationem esse debuisse ex prædictis facillè colligere poteris. Unde, ut ad confirmationem ex conciliis Tridentino et Florentino petitam accedamus, Tridentinum quidem concilium nostram sententiam nullatenus petit; etsi enim utramque potestatem ordinandi et confirmandi conjungat, non ideò tamen utriusque eandem rationem esse censet, præsertim cum ex professo agens de Sacramento Confirmationis, ministrum ejus ordinarium non esse simplicem presbyterum expressè definierit, agens verò de Sacramento Ordinis, potestatem ordinandi episcopis solis simpliciter attribuerit, ordinarii ministri nullam faciens mentionem. Florentinum autem ideò ministrum ordinarium Sacramenti Ordinis episcopum dixit, quia cum ibidem subdiaconatûs expressam, minorum verò ordinum mentionem saltem subobscuram fecisset, nisi hanc particulam, *ordinarius*, dum de Ordinis ministro agit, adhibuisset, tam subdiaconatûs, quàm minorum ordinum simplices presbyteros ministros extraordinarios negasse videretur; quod ex prædictis verum non est.

XVI. Ad posteriorem objectionem dicendum est impositionem manuum, quam presbyteri simplices in ordinatione presbyterorum adhibent, non esse sacramentalem, sed cæremonialem, ad fraternitatem et consensionem, societatemque quam cum presbyteris de novo consecratis ineunt reliqui demonstrandam; cui ritui apud Græcos respondet salutatio, quam presbyteri presbyteris, diaconi diaconis de novo consecratis exhibent; ut autem pateat eam impositionem manuum non esse sacramentalem, præcipuum argumentum est, quòd presbyteri manus imponentes nulla verba proferant; hoc enim ostendit ipsos cum formam non exhibeant ordinationis, nec materiam exhibere, indicium etiam hujus rei est quòd ipsi presbyteris consecrandis non benedicant, sed solus episcopus; unde nec partem ordinationis, nec totam simul cum episcopo ordinationem attingunt. Deinde etsi cum episcopo cooperarentur Sacramento Ordinis, non ideò tamen evidenter sequeretur eos solos absque episcopo ordinare posse, sicut licet certum sit episcopos assistentes simul cum consecratore in episcopi consecratione operari. dubitatur

tamen an aliquis eorum solitariè sumptus episcopum ordinare possit, quâ de re jamjam dicemus.

CAPUT II.

QUOT EPISCOPI AD ORDINATIONES FACIENDAS, PRÆSERTIM AD CONSECRATIONEM ALIQUIS IN EPISCOPUM, REQUIRANTUR.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid antiquitas hæc de re observari solitam, et quid observari debeat.

§ 1. Quot episcopi ad presbyterorum et aliorum inferiorum clericorum ordinationem convenire et concurrere debeant.

I. Quædam in hæc questione certa sunt, quædam incerta; certa sunt, tam quæ veterem eâ in re Ecclesiæ morem ostendunt quàm quæ servandam hodiè legem statuunt; incerta autem sunt quæ de extraordinariis ordinationibus disputantur. Certum ergo primò presbyteros, diaconos et inferiorum ordinum clericos ab uno solo episcopo ordinari posse, id enim Ecclesiæ praxis et concilii Hispalensis II auctoritas manifestè ostendit, dum ait, c. 6 : *Episcopus sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest, solus auferre non potest*. Christus enim ob necessitatem sacerdotum Ecclesiæ ministrorum instituit ut ab uno episcopo ordinari possent, ne fatigaretur Ecclesia, si quoties eorum unus ordinandus est, plurium episcoporum cœtus esset convocandus. Constitutio autem Ecclesiæ episcoporum violentiæ occurrens, inviolabilemque presbyterorum ac diaconorum sanctitatem confirmans, prudenter cavet ne ab uno solùm episcopo, sive hi, sive illi deponi possent : « Si enim hi, ut habet citata synodus Hispalensis, qui in seculo à dominis suis honorem libertatis adepti sunt, in servitutis jugum non revocantur, nisi publicè apud prætoris ac præsidis tribunal in foro fuerint accusati, quantò magis hi qui divinis altaribus consecrati, honore ecclesiastico decorantur? qui profectò nec ab uno damnari, nec ab uno judicante poterunt honoris sui privilegium exui; sed præsentati synodali judicio, quod canon de illis præceperit definiri. »

II. Certum est secundò illicitam fore eorum episcoporum temeritatem, non, qui simul congregati presbyteros diaconosve eligerent; nam hoc fieri nulla ratio vetat, maxime cum apostolorum teneamus exemplum, qui simul in unum collecti primos Ecclesiæ Hierosolymitanæ diaconos elegerunt; et ab Ecclesiæ consuetudine alienum non sit, ut episcopi ascito aliorum episcoporum numero de rebus ad Ecclesiam suam pertinentibus deliberent; sed qui eosdem presbyteros ac diaconos simul ordinarent; primò enim Ecclesiæ praxis id minime admittit, nihil autem in solemnibus, maxime in Sacramentorum collatione innovandum, nihil singulare, nihil à cæteris discretum, nihil à communi Ecclesiæ praxi et consuetudine alienum sectandum est. Secundò, canon etiam apostolorum 1 huic rei videretur contrarius, sicut enim episcopum à duobus vel tribus episcopis ordinari statuit, ita presbyterum ab uno episcopo, item diaconos et reliquos clericos. Unde sicut in eum canonem impinge-

rent, qui soli episcopum consecrare tentarent, ita etiam qui presbyteros aut diaconos simul omnes, et unâ agentes ordinare presumerent. In Constitutionibus apostolicis similiter habetur, ut presbyter et diaconus ac reliqui clerici ab uno episcopo ordinentur. Quare cum in Actibus apostolorum legimus, primo septem diaconos ab omni multitudine electos et apostolis presentatos qui *cum orassent imposuerunt illis manus*, non idcirco persuadere nobis debemus singulos ab apostolis omnibus fuisse ordinatos, quod sensu Amalarius, qui proinde diaconis quoque à pluribus manus imponi debere censuit; sed vel eorum unus universos ordinavit, vel septem illos singulos diaconos, septem ex apostolis soli ipsi et non cum reliquis per manus impositionem peremerunt; adeo ut nequidem reliquos ipsis imposuisse manus ad benedictionem probabile sit, cum ex antiquâ, et, ni fallor, apostolicâ traditione in concilio Carthaginensi IV, c. 4, statuatur ne sicut presbyteri à pluribus presbyteris, ita et diaconi à pluribus manuum impositionem recipiant, sed *diaconus, cum ordinatur, solus episcopus qui eum benedicit, manum super caput ejus ponat*. Qui autem ex apostolis munus istud ordinationis primis illis diaconis impenderint, minimè scriptum est; non enim, ait notavit Chrysostomus, hom. 14 in Acta apost., *conscriptor est superfluous; non enim dicitur quomodo, sed simpliciter quod ordinati sunt per preces*.

III. Neque verò obstat quòd, teste Eusebio, lib. 6 Hist., cap. 7, *Theoctistus Cæsareæ episcopus, et Alexander Hierosolymorum spectati imprimis, et præstantes præ cæteris Palestinæ episcopis, amplissimâ dignitate, et summo honoris gradu Origenem dignum arbitrati*. *ἡγεῖται δὲ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν τὸ βέλγεον*, manus illi, ut presbyterio fungeretur imposuerint; vel enim ex hoc testimonio in usu id olim fuisse fatendum est, ut plures episcopi eundem presbyterum consecrarent; sed jam in usu non esse respondendum; idcirco temerè contra receptam consuetudinem hodierno tempore attentari à pluribus ut unius solùm in presbyterum, vel diaconum ordinationem peragant; vel certè de electione tantùm Origenis hæc intelligenda, adeo ut si qui manus imponi alicui consentiant, iidem quoque manus imponere dicantur, vel tandem admittendum quidem tunc temporis plures episcopos alicui presbytero ordinando manus imposuisse, sicut jam multi presbyteri cum episcopo manus imponunt; sic tamen ut unus solùm verba proferret, qui proinde solus ordinare censeretur, unde Theoctistum solum, assentiente et imponente manus Alexandro, Origenem presbyterum ordinasse crediderim, cum Origenes Cæsariensis, non Hierosolymitanus presbyter dictus sit; hujus autem cleri aliquis esse soleret à cujus episcopo ordinatus esset.

§ 2. *Tres saltem episcopos ex antiquâ consuetudine et ecclesiasticâ lege ad unius consecrationem convenire et cooperari debere*.

IV. Certum est tertio præceptum esse ne pauciores tribus episcopis, episcopali consecrationi intersint,

eique concurrent; primò enim vetus ab apostolis traditio id ostendit, juxta quam plures episcopi ad episcoporum ordinationem confluere solebant, nunquam autem minus tribus; quod cum pluribus exemplis patet, aliqua hæc ad hujus ritus emendationem proferenda sunt. Aliquot in ordinatione Timothei cum Paulo episcopos conveuisse colligitur ex ipsius Pauli Epistola prima ad Timotheum, in qua monet, cap. 4, *ne gratiam negligas, quæ ipi data est, cum impositione manuum presbyteri*; nam presbyterum nomine Chrysostomus, et alii episcoporum certum conciliumque intelligunt. Jacobum porro, qui Justus dictus est, et secundum carnem Domini nuncupatus est frat. 1, à Petro, Jacobo scilicet, et Joanne apostolis ordinatum esse primum Hierosolymorum episcopum docent dubie auctoritatis testes. Amalarius et Amicus summi pontifices, necnon testes omni exceptione major ex Clemente Alexandrino Eusebio, quos alii passim sequuntur; quibus omnibus non videtur contrarius Clemens Romanus, ubi in libris Recognitionum, Jacobum istum à Domino episcopum ordinatum scribit, cujus rectissime gubernationi Ecclesie Hierosolymitanæ incrementa attribuit; eo enim sensu à Domino ordinatus dici potest episcopus, quomodo Paulus præordinatus, quòd nempe apostolus à Domino designatus sit, quamvis visibili signo ab iis quos nominavimus apostolis fuerit solemniter inauguratus; quam ejus interpretationem alibi ipse tradit, in Constitutionibus, scilicet apostolicis, in quibus, l. 8, cap. 35, *Jacobus frater Domini secundum carnem nominatur, sacris vero ejus ut Dei eugeniti, episcopus vero Hierosolymitanus ab ipso Christo, et ab apostolis ordinatus*; cum enim hæc duo conjungat, ordinatum esse à Christo, et ab apostolis; à Christo cum ordinatum esse significat, quia ex ejus voluntate, inspiratione, designatione ordinatus est; ab apostolis autem, quia ab iis visibili Sacramento donatus est. Deinde dubium est an recognitiones illæ sint Clementis Romani, an pseudo Clementi tribuendæ sint; et quamvis veri Clementis sint, hæreticorum tamen manus non effugisse creduntur; Epiphanius eas, ipso Clemente adhuc in vivis agente, ab Ebionæis corruptas scribit; Rufinus postea ab Eunomianis depravatas; antiquiores Patres eas ex operibus Clementis, vel ut spurias et supposititias, vel ut adulteratas proscripserunt.

V. Quòd si curiosius aliquis inquirat à quibus tres prædicti, Petrus, Jacobus et Joannes consecrati sint, probabiliter respondebimus eos à Christo ipso fuisse ordinatos, qui cum potestate præditus esset excellentiæ, quâ Sacramentorum effectus sine Sacramentis producere, et Sacramentorum naturam pro libito instituere ac variare posset, solus ipse quos voluit ordinavit; cum autem singulari dilectione prædictos prosequeretur, quos nempe solos suæ transfigurationis testes selegit, ut Moyse et Eliâ scriptam et non scriptam veterem legem referentibus, ipsi evangelicam, seu gratiæ legem referrent; quos eximii quoque aliis privilegiis ornârit, inter cætera illud quoque contulisse probabile est, ut suâ ipsius manu eosdem ordi-

naret; præsertim cum narret Evodius, ut habetur apud Nicephorum, l. Hist., cap. 5, Petrum à Christo solum ex apostolis fuisse baptizatum (de cujus Baptismo intelligi possunt hæc Christi verba, Joan. 15: *Qui lotus est non indiget, nisi ut pedes lauet*), à Petro vero postea Jacobum seniore, et Joannem salutaribus aquis fuisse tinctos; hoc verò circa alios apostolos idem officium impendisse. Quæ si ita sint, quidni conijcere possumus tres prædictos apostolos à Christo extra ordinem fuisse consecratos, ab iis verò tribus cæteris ordinationibus formam præscribentibus, Jacobum Hierosolymorum; et reliques apostolos aliorum locorum episcopos ordinatos fuisse? hæc obiter dicta sunt ac pertranseramus.

VI. Cæterum non solum Anacletus, verum etiam Anicetus papa, ab hoc exemplo ordinationis Jacobi, pro cæteris ordinationibus, argumentum ducunt: *Si enim, inquit Anicetus, non minus quam à tribus apostolis tantus vir fuit ordinatus episcopus, patet prospectò eos formam instituente Domino tradidisse, non minus quam à tribus episcopis episcopum ordinari debere.* Hanc ergo formam in Ecclesiâ perpetuò servatam legimus, et, ne infinita propemodum exempla proponamus, ad lujus ritûs confirmationem pauca tantum, eaque selecta adducemus. Cyprianus, epist. 52, Antoniano, Cornelium, *in ecclesiâ à sedecim chorepiscopis factum* scribit; Novatianus quoque jactasse refert ad ordinationem Fortunati cujusdam, quem sibi pseudo-episcopum creârunt, *viginti quinque episcopos de Numidiâ esse venturos*, eosque literis Romam scriptis etiam reipsâ venisse falsò fuisse mentitos, cum tamen quinque tantum schismatici, qui episcopali animadversione de gradu suo dejecti fuerant, interfuissent. Idem ad ordinationem Sabini plures episcopos narrat convenisse, quod expressius ostendit ea epistola 68, quam cum collegis ad clerum et plebes in Hispaniâ consistentes scripsit, in quâ, *diligenter de traditione divinâ, et apostolicâ observatione, observandum esse et tenendum docet, quod apud nos, inquit, et ferè per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebem cui præpositus ordinatur, episcopi ejusdem provincie proximi quique conveniant.* Egregium quoque eorum temporum exemplum habemus apud Eusebium, in epistolâ Cornelii ad Fabium Antiochenum, Novati nempe heretici, seu potius Novatiani (nam mendum in eo nimirè inesse, et Novatus pro Novatiano dicatur, vel certè hæc nomina à Græcis præsertim confusa fuisse rectè ostendunt Pamelius, Baronius et alii) qui ut episcopatum sibi à Deo minimè donatum ex sanctissimi pontificis Cornelii manibus extorqueret sollicitus, quos suæ ordinationis ministros habere posset, duos sibi socios flagitiosissimos adseivit, quos in Italiæ angulum mitteret, indeque episcopos tres, homines agrestes, rudes ac simplices, simulatione quâdam veteratiori in fraudem inductos abduceret, asserens eos quàm celerimè Romam venire debere, ut lis omnis et discordia ipsorum aliorumque sententiâ dirimeretur; quos, cum Romam adventassent, in unum locum concludendas

curavit, ac cum circiter horam decimam ebrios et crapulâ oppressos cerneret, vi coegit imaginariâ quâdam et vanâ manuum impositione, episcopatum ipsi tribuere. Certè nisi trium episcoporum ad minus conventus ad legitimam ordinationem necessarius creditus fuisset, frustra Novatianus tot dolos, fraudesque nexuisset, quibus tres episcopos irretiret, quatenus eorum manuum impositionem suffragari, et operâ consecrari posset.

VII. Antiochum Samosatenum à pluribus episcopis manus simul imponentibus, ex more consecratum fuisse colligere poteris ex Theodoro: quod etiam de Mosis sanctissimi monachi ordinatione apud eundem poteris observare, qui etiam refert Evagrii in Antiochenum patriarcham ordinationem ab Orientalibus incusatam fuisse, quòd à Paulino solo peracta fuisset, ubi etiam necessitatem trium episcoporum quî ordinationem celebrent, evidenter expressit, docens canones ecclesiasticos non solum præcipere ut omnes provincie episcopi ad eligendum episcopum in unum convocentur, verum etiam vetare, *sine tribus episcopis episcopi ordinationem perfici.* Ad Basilium quoque Cæsariensem episcopum ordinandum præter Gregorium Nazianzenum patrem senio jam confectum, et morbo fractum, qui à manuum impositione (ut refert Gregorius filius) et unctione, imò etiam ab illius qui ungebatur capite roboratus, vegetior et alacrior rediit, multi quoque alii pietate clari, ac zelo ferventes antistites accesserunt. Legimus pariter ad Gregorium Nazianzenum Sasimorum episcopum ordinandum ex diversis regionibus Basilium convenisse, Gregorium ipsius patrem, necnon Nyssenum Basilii germanum. Augustini ordinationem à Megalio Calamensi episcopo, Valerio Hipponensi, et quibusdam aliis fuisse peractam ex Possidio discimus; ex concilio verò Carthaginiensi III, c. 59, Africæ hunc morem fuisse, ut à Carthaginiensi primate adscitis duobus saltem episcopis suffraganeis ordinationes episcoporum quiditorum celebrarentur, ubi etiam observabis antiquam formam ordinationis celèbrem vocari, *ut non minus quam tres episcopi sufficiant*; quæ forma observari ibidem præcipitur, et Honorati atque Urbani episcoporum postulatio rejicitur qui nonnisi à duodecim celebrari ordinationes volebant. eâ fortè ratione moti, quòd provincie, ordinariè loquendo, duodecim constarent episcopis, et nonnisi à duodecim episcopis judicari possent: iniqua tamen hæc postulatio visa est, utpotè cum in Tripolitana provinciâ, v. g., quinque tantum forent episcopales sedes, facilèque accidere posset ut ex quinque episcopis duo necessitate aliquâ præpediti ordinationi episcopi interesse non possent, et difficilè ex aliâ vicinâ provinciâ, ob interjacentes barbaras regiones, possent convocari. Discimus ex Sidonio, Joannem Cabilonensem episcopum à Patiente Lugdunensi, Euphronio Augustodunensi, et aliis com-provincialibus, Matisconensi scilicet, et Lingonensi consecratum. Item ex Nicephoro, Porphyrium à Severiano, Acacio et Antiocho, episcopum Antiochenum ordinatum. Ex Gregorio Turonensi, Faustianum

Aquensem à Berteramano Burdegalensi, Oreste Vasatensi, Palladio Sanctonice urbis episcopo, fuisse ordinatum. Denique in concilio Reglensi ordinatio Armentarii a paucioribus quam à tribus facta, quasi minima et illegitima damnata est, et à Synodo Sideri ordinatio, quod ab uno facta fuisset, contra legem attentata censetur.

VIII. Proferri possunt ejusdem moris variae leges : Anacleti et Aniceti superius à nobis laudatorum pontificum constitutiones prætereo, alias max. proferendas omitto, eas dumtaxat quæ hujus præsertim sunt loci profero. Arelatense I : « De his qui usurpant sibi quod soli debeant episcopum ordinare, placuit ut nulli hoc sibi præsumat, nisi assumptis secum aliis septem episcopis ; si tamen non potuerint septem, sine tribus fratribus non audeant ordinare. » Quibus verbiis non solum tres, sed ad minus quatuor requiri videntur, quippe cum præter metropolitanum, tres alii ab ipso adsciti ac convocati desiderari videantur. Concilium quoque Romanum sub Sylvestro statuit, ne episcopus in ordinem adscisceretur, nisi ab omnibus vel saltem à tribus provincie episcopis. Concilium Nicaenum I, c. 4, si aut præter instantem necessitatem aut itineris longitudinem, episcopi omnes provincie interesse non possint, *tribus tamen omnimodis convenientibus, et absentibus quoque priori modo decernentibus et per scripta consentientibus, ordinationem celebrari præcipit.* Concilium Arelatense II, c. 5, sub Syricio statuit, *nec episcopus metropolitanus sine tribus (additur in libro Decretalium ubi canon iste refertur, vel duobus) comprovincialibus præsumat episcopum ordinare ; alii episcopi comprovinciales admonentur epistolis, ut se suo responso significant consensisse.* Concilium Carthaginense II, c. 12, tres saltem episcopos ad ordinationem requirit. Carthaginense III, c. 59, similiter istam ordinationis *formam antiquam servari præcipit.* Concilium Regense I, c. 22, ecclesiasticam animadversionem in ordinatum non à tribus episcopis distringit : « Ordinationem, inquit, quam canonice irritam delinunt. eos quoque veniam censuimus, in quâ præmissâ trium præsentia, nec expositis comprovincialium litteris, metropolitani quoque voluntate neglectâ, prorsus nihil, quod episcopum faceret, ostentum est. » Arausicum I, c. 21, temerarios ejusmodi ordinatores æquè severe plectit. « Si ubi contigerit duos episcopos episcopum invitum facere, auctoribus damnatis unius eorum ecclesie, ipse qui vim passus est substituitur, si tamen vita respondet ; et alter in alterius dejecti loco nihilominus ordinetur ; si voluntarium duo fecerant, et ipse damnabitur, quâ cautius ea quæ sunt antiquitus statuta serventur. » Gregorius Magnus, in responsis ad Augustinum Anglorum episcopum, interrogat. 6, aliàs 8, eum monet, quatenus, cum solus inveniretur episcopus in his partibus consecratus, Gallie episcopos venientes præstolaretur, qui consecrationi testes adsisterent, succedentibus autem temporibus episcopos non adeò dissitos constitueret, quin aliorum ordinationibus interesse possent. « Nam, inquit, episcoporum ordina-

tio, sine aggregatis tribus vel quatuor episcopis fieri non debet. » Eadem Gregorii III admonitio ad Bonifacium Maguntinum, in fine : « At quoties episcopum consecraverit, duo vel tres convenient tecum episcopi, ut deo sit gratum quod geritur, et eis convenientibus ipsisque presentibus consecres. » Lanfrancus, in epistola ad Terdelvacum Hibernie regem, morem in ipsius regno usitatum reprehendit, quod episcopi ab uno ordiarentur. Plura alia prætereo quæ continuam fuisse et semper observatam hanc Ecclesie legem ac consuetudinem ostendunt : de causâ hujus legis jam dicendum est.

IX. Quadruplici potissimum de causâ statutum esse conjicio ut tres saltem episcopi episcopali ordinationi interessent, primum ad episcopatus unitatem servandam, quia enim, ut habet Cyprianus, *episcopatus unus est, episcoporum multorum concordia numerositate diffusus*, nec episcopus legitimus esse potest, qui à coepiscoporum suorum corpore, et ab Ecclesie unitate desciscit : idè ad eandem unitatem fovendam, strictiusque colligandam prudenter institutum est, ne quis nisi ab episcopis simul adunatis et collectis ordiaretur. Secundò, ut divina gratia, quæ in iis ordinationibus maxime necessaria est, magis appareat. Cum enim promiserit Christus, ubi duo vel tres congregati fuerint in ejus nomine, se in medio eorum futurum ; consentaneum visum est ut in nomine Christi, id est, auctoritate metropolitani, vel alterius potestatem habentis, duo vel tres episcopi congregentur qui ordinationem futuri antistitis perficiant. Tertiò ne in re tanti momenti, quanta episcopalis est ordinatio, unius judicio cum periculo fidei fideretur, et ambitioni exinde ac tyrannicæ cuidam potestati via aperiretur : nam, ut ait Anacletus, epist. 2, post medium, et post eum Isidorus Hispalensis, Rabanus Maurus, concilii Aquigranensis Patres, et alii, « quod episcopus non ab uno, sed à cunctis, consensu aut præsentia comprovincialium est ordinandus, et non minus quàm à tribus, cæteris consentientibus instituente Domino fieri jubetur, ne aliquid contra fidem Ecclesie, unius tyrannica auctoritas moliretur, et regula vel fides confunderetur credentium. » Consentit Syricius, epist. 4, cap. 1, vetans « ne unus episcopus episcopum ordinare præsumat propter arrogantiam, ne fativum beneficium præstitum videatur. » Quæ ultima verba habentur etiam in epistola Innocentii I ad Victricium Rothomagensis. Quartò, quia, ut docet S. Gregorius supra, in Respons., « in ipsis rebus spiritualibus, ut sapienter et maturè disponantur, exemplum trahere à rebus carnalibus possumus. Certè enim, dum conjugia in mundo celebrantur, conjugati quique vocantur, ut quia in viâ jam conjugii præcesserunt, in subsequenti quoque copulâ gaudio misceantur ; cur non ergo et in hac spiritali ordinatione, quâ per sacrum ministerium homo Deo conjungitur, tales convenient, qui vel in profectu ordinati gaudeant, vel pro ejus custodiâ omnipotenti Deo preces pariter fundant ? »

§ 3. *Non solum à tribus, verum à pluribus episcopis consecrationes episcoporum fieri solitas.*

IX. Certum est quartò tum ex prædictis, tum ex pluribus infra dicendis, non solum à tribus, verum etiam à pluribus ordinationes olim fieri solitas: puta tum ab episcopis omnibus provinciae in unum convenientibus, tum etiam ab aliis qui hujus rei gratia convocarentur, vel qui casu interessent. Unde Nicenum I citatum, ab omnibus qui essent in provincia ordinationes celebrari voluit. Arelatense I, si fieri posset à septem; et citata omnia concilia à tribus saltem. Antiochenum non nisi cum synodo episcoporum. Parisiense III sub Pelagio, vel episcopos provinciae, vel vicinos ad ordinationem episcopi peragendam à metropolitano accersiri refert. Lucius III omnes provinciae antistites convenire jubet ad metropolitani ordinationem, ut ab omnibus ordinetur. Juxta quæ, apud Cyprianum, Cornelium summum pontificem, à pluribus etiam Africanis episcopis qui tum Romæ aderant *episcopum factum* legimus, adeò ut à sexdecim episcopis ordinatus perhibeatur. Apud Augustinum, duodecim episcopos numeratos reperimus, qui Maximiani ordinationis, non solum testes, verum etiam auctores extiterint. Apud Optatum Milevitanum, Majorinum à Secundo Numidiae primate aliisque traditoribus episcopis pluribus ordinatum advertimus. Apud Socratem, Nectarium à 130 episcopis, qui tunc Constantinopoli aderant, ordinatum. Joannem quoque Chrysostomum, qui in ejus locum suffectus est, quò ejus ordinatione celebrior esset, convocata episcoporum synodo, cui etiam Theophilus Alexandrinus interfuit, fuisse consecratum, observare possumus.

X. Quæ omnia, quia inferius magis confirmabuntur, ideò breviter percurro; solum ex iis colligo si plures tribus episcopis ad aliquam episcopi cujuscunque ordinationem vocentur, eique intersint, non otiosos stare, non pontificalibus indumentis ornatos assistere debere, quod jam passim observatur; sed et sacris, quas rubrica et Ecclesiae consuetudo requirit, vestibus indutos assistere, et simul cum consecratore, vel statim post eum ordinando manus imponere eos oportere. Ecclesiae enim ex prædictis hanc fuisse consuetudinem patet, ut non solum à tribus, sed à pluribus tum ejusdem provinciae episcopis, quos cessantibus legitimis excusationibus interesse necessum erat; tum alterius provinciae, qui honoris causâ vocabantur, manus ordinando imponerentur; imò id expressè concilium Carthaginense IV, c. 2, observari voluit, statuens *ut episcopus cum ordinatur duo episcopi ponant et teneant Evangeliorum codicem super caput et cervicem ejus, et uno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes episcopi qui adsunt, manibus suis caput ejus tangant*; quæ iisdem ferè verbis habentur in veteri Ordine Romano; ex quo eadem refert Albinus Flaccus, qui tamen iisdem sese opponit, quasi nec veteri traditioni, nec usitæ suo tempore Ecclesiae Romanae praxi essent conformia; quem secutus Amalarius eum videtur explicasse, dum nempe hoc solum reprehendit tanquam ab apostolica traditione et canonica au-

thoritate dissonum quòd duo episcopi librum evangeliorum super caput ordinandi teneant. Sed relinquamus hos auctores, quibus absque ullo dubio minor auctoritas inesse debet, quàm et concilio Carthaginensi IV, et veteri Ordini Romano; non videntur tamen illi in dubium revocasse quòd episcopi omnes ordinationi alicujus præsentibus, manus ipsi imponere debeant. Ex veteri verò isto Ordine Romano et concilio Carthaginensi IV distincta colliguntur officia præcipui consecratoris, qui solus benedictionem super ordinandum fundebat, orationem dicens, quæ in veteri Ordine Romano describitur, duorum ex officio, seu ex necessitate assistantium, qui codicem Evangeliorum super caput ordinandi tenerent, et caeterorum episcoporum præsentium, qui omnes caput ordinandi tangebant. In quibus paululum ab iis discrepat Pontificale Romanum, tit. de consecrat. electi in episcopum, formam quæ jam in ordinatione observanda sit præscribens, dum nempe præcipit, *ut consecrator et assistentes episcopi* (assistentes autem episcopos vocat, quicumque intersunt, quos duos ad minus esse debere ait) *ambabus manibus caput consecrandi tangant, dicentes: Accipe Spiritum sanctum.* Et certè si episcopi præsentibus ab impositione manuum super ordinandum se contineant, videntur aut communionem episcopi qui ordinatur aspernari, aut electionem improbare; eo modo quo è contrario Lucii Alexandrini Ariani Moses, Joannis quoque Pergensis eadem hæresi infecti Antiochus et alii ordinandi hæreticorum tangere ipsos volentium manus repulerunt, quorum societatem refugiebant.

ARTICULUS II.

An tres episcopi ad consecrationis episcopalis substantiam et validitatem necessario requirantur.

§ 1. *Affirmative partis argumenta continens.*

I. Iis verò quæ certa sunt præmissis, incertum est, et inter auctores catholicos controversum an consecratio episcopi omnino nulla, irrita et invalida sit, nec solum illegitima, quæ à paucioribus tribus episcopis peracta fuerit. Cajetanus, Bellarminus, Vasquez et alii affirmantem partem sequuntur, invalidam censentes ordinationem episcopi à paucioribus quàm à tribus perfectam, nisi Ecclesiae dispensatio acciderit; negantem verò Paludanus, cui videtur assentiri Sylvester, et alii amplectuntur, accidentalem hunc ritum arbitantes et qui ad ordinationis substantiam minimè pertineat.

II. Prioris sententiæ hæc sunt argumenta: primum, quia ab ipsis apostolorum temporibus, ut supra probatum est, usurpatus fuit hic ritus, et si credimus Aniceto, epist. 1, *instituentem Dominus nobis traditus*; idque valdè est probabile, cum verisimile sit apostolos in tantâ episcoporum penuriâ trium præsentiam minimè desideraturos fuisse, nisi ex Christi institutione id necessarium foret: ideòque videntur ex institutione divinâ, non unicus episcopus, sed tres saltem pro ministro consecrationis episcopalis esse requirendi; hoc ipsum verò si fateamur, consecrationem episcopalem, quæ ab uno attentabitur, invalidam fore, necessariò cogemur admittere, cum Sacramenta illa nulla sint,

(Trente.)

quibus institutus à Christo minister defuerit. Alterum quia Damasus papa, (quem sequitur Joannes III Epistola ad episcopos Germanie et Gallie) intendens probare chorepiscoporum ordinationem nullam esse, et Pontificalia ab ipsis officia perpetam attentari, nisi de novo ordinati fuerint, id ex eo colligit, quod à paucioribus quàm tribus episcopis ordinauerunt. Itaque eorum pontificum sententia tres saltem episcopi ad valorem episcopatus consecrationis desiderantur. Confirmatur, tum ex Concilio Metensi, cap. 5, in quo statutum legitur, *ut basilicæ à chorepiscopis consecratur, ab episcopis consecrentur, quia, inquit, juxta decreta Damasi papæ, Innocentii, et Leonis, vacuum est atque inane quicquid in summis sacerdotii chorepiscopi egerint ministerio*; tum ex concilio Neocæsariensi, quod, cum 70 discipulis non apostolis succedere dicat chorepiscopos, presbyteros eos tantum esse agnovit, nam apostolis episcopi succedunt; itemque cum eos non propter ordinem episcopalem quem si habuissent, profectò non omisisset, *honorabiles* dicat, sed *propter studium quod erga pauperes ostendunt*, episcopali eos caractere privatos ostendit, c. 15 apud Latinos, 14 apud Græcos: tum ex concilio Hispalensi II, c. 7, quod presbyteros et chorepiscopos *juxta canones unum esse* affirmat; tum ex Leone I, epist. 86, al. 66, cujus judicio chorepiscopi *juxta canones Neocæsarienses*, sive secundum aliorum decreta Patrum iidem sunt qui et presbyteri; tum etiam ex Capitularibus Caroli supra prolatis, in quibus habetur Leonem III ab episcopis Gallie consultum, respondisse factas à chorepiscopis ordinationes, consecrationes, confirmationes, nullas atque irritas esse, ideòque repetendas, si tamen repeti dici debet quod antea nullum fuit; episcopos autem Gallie in generali conventu hanc sententiam Leonis suscepisse, et observandam duxisse; quod etiam Isaaci Lingonensis canones de novo editi et supra citati observandum præcipiunt. Tertium, quia concilium Regense ordinationem istam juxta canones irritam docet, et evacuandam declarat, in qua nempe prætermittitur trium præsentia episcoporum fuisset. Quartum, quia cum non unus solum episcopus, sed plures materiam consecrando episcopo præbeant, formamque pronuntiant, videntur illi omnes ad substantiam consecrationis episcopalis spectare.

§ 2. Probatur contraria sententia.

III. Posterioris autem sententiæ non minora, imò longè potiora sunt argumenta. Primum ex apostolorum tempore desumitur, neque enim est probabile eo tempore quo rari episcopi inter se conveniebant, et soli ut plurimum apostoli cum aliquo vel presbytero vel diacono per universi orbis regiones discurrebant, episcopos omnes qui ab apostolis ordinati dicuntur, à tribus ordinatos fuisse, cum eorum plures ab uno tantum apostolorum memorentur ordinati. Confirmatur primò quia canon primus apostolorum à duobus vel tribus episcopis consecrandum præcipit episcopum, ita enim habet: *Episcopus à duobus vel tribus episcopis ordinetur*. In quem canonem Zonaras, et Balsamon permissam eo canone inferunt, quæ à duobus

solum peragatur, antistitis consecrationem; quæ illatio optima est: si enim à duobus aut tribus præcipit episcopum ordinari, à duobus permittit. Secundo, quia Constitutiones apostolicæ clarius adhuc id docent, data in necessitate factam vel ab uno consecrationem episcopalem tamquam validam ac legitimam admittunt, prout cujus verba constitutionum intuenti ac legenti facile constat: *Ego Simon Chamæus constituo à quod episcopis debet ordinari episcopos, scilicet à duobus aut tribus episcopis; sin vero aliquis ab uno episcopo ordinatus fuerit, tum is qui ordinatus est, tum is qui eum ordinavit deponatur*. Quod si necessitas eegerit ab uno ordinari, quod propter persecutionem aut aliam causam plures adesse non possint, afferatur decretum commissionis plurium episcoporum. Constitut. apostol. lib. 8, cap. 27. Lege quoque lib. 3, cap. 20, in quo duorum tantum episcoporum ad consecrationem Clemens meminit. Ex iis enim verbis deduco, primùm præceptam non fuisse hoc tempore, nisi duorum aut trium episcoporum in antistitibus consecrandis præsentiam, duos itaque sufficisse: alterum, qui ab uno consecratus fuisset, validè consecratum, utpote qui de statu suo deficiens decernatur, æquè ac ordinator; tertium, in necessitate licuisse etiam ab uno consecrari episcopum, dummodò aliorum consensus accederet; proindeque ex iis apertè concluditur trium episcoporum præsentiam consecrationi episcopali substantialem non esse, nilque obesse quin absque eâ stare ipsa possit. Denique, quia D. Dionysius ubi explicat episcopalem consecrationem, unius tantum episcopi consecrantis meminit: at probabile non est eum essentiali ordinationis ritum omisisse.

IV. Alterum argumētum est, nec sequentibus seculis ad substantiam ordinationis episcopalis trium episcoporum præsentiam, operamque visam fuisse omninò necessariam, quod pluribus demonstrari potest: primò quia in concilio Regensi citato Armentarius, qui perperam à duobus solum episcopis, Ebredunensis episcopus ordinatus fuerat, neophytos confirmare conceditur, adeptis aliis episcopalibus officiis: de ministris autem ab ipso ordinatis statuitur, *eos qui ita* (id est, cum excommunicati essent) *assumpti sint, deponendos, quibus autem nulla conversationis macula præjudicaverit, prout Ebredunensi sacerdoti visum esset, aut in Ecclesiæ suæ ministerio tenendos, aut ad ipsum quocumque habitasset transferendos*; quibus verbis docetur eorum ordinatio valida fuisse, non iteranda; nam si deponi jubentur, quibus ab ipso ordinatis præcedentis vite maculæ officiebant, signum est verè antea ordinatos ipsos fuisse; quippe cum non deponantur nisi qui ordinati prius fuerint. A fortiori autem cum vel in officio clericali retinendi dicantur, vel Ebredunensi Ecclesiæ, vel parœciæ quæ Armentario demandata fuerat, episcopi Ebredunensis arbitrio, ministraturi, qui ab eo ordinati fuerant inculpatæ et innocentis vite, argui ex ejusdem concilii sententiâ potest eos verè ordinatos, quibus in ministerio suorum ordinum remanere permittitur. Porro

numquam Sacramenti Confirmationis collatio Armenario permissa fuisset à paucis quibusdam episcopis in unum restituendæ disciplinæ causâ collectis, nisi eum characterē episcopali insignitum judicassent; multò minùs verò ordinatio ministrorum Ecclesiæ, quam indebitâ auctoritate prædictus Armentarius usurpaverat eum absque dubio illegitimè ordinatus atque electus esset, rata à Patribus hujus concilii, atque valida habita fuisset, nisi eum episcopum vere consecratum fuisse, et characterē episcopali donatum censuissent; itaque hæc erat eorum mens atque sententia, consecrationem episcopalem quæ à duobus episcopis fieret, validam quidem esse, licet illegitimam, et contra canonum auctoritatem atque usitatum Ecclesiæ disciplinam. Huic accedit concilium Arauzicanum I, c. 21, quod, ut supra docuimus, eos qui invitum pauciores tribus ordinare præsumpserint, esse deponendos statuit, et in unius eorum locum ordinatum ab ipsis esse sufficiens decernit; nam ex eo canone inferitur ejus qui à duobus solum epis. epis. ordinatus fuerit, ordinationem esse validam; idèoque æquum visum fuisse Patribus eum qui à duobus solum ordinatus fuerit, sine sede episcopali non debere remanere; neque tamen sedem ei ad quam ordinatus est relinquendam esse, ne illegitima ordinatio et vitiosus consecrantium contra canones conatus probari videatur; quare decretum, ob illud quidem crimen, ordinatores deponendos esse, et sedem episcopalem, quam eorum unus teneret, ab ipsis ordinato tribuendam. Præterea concilium Carthaginense III, c. 59, refert episcopos Numidiæ duos ordinare præsumpsisse pontificem, quorum temeritatem vituperat; sed de ordinatione iteranda nihil edicit; imò videtur pro verè ordinato talenti habere.

V. Possumus et illustria quædam hujus rei exempla adjungere: primum itaque Siderium adducimus, quem refert Synesius epist. 64, Theophilo Alexandr. à Philone Cyrenensi (quem aliàs *discipulum Christi* fuisse, sed in iis quæ ad imperandum spectant magis confidentem et audacem quam legitimum prædicat) absque episcoporum consortio Pakebiscæ renuntiatum creatumque episcopum; cujus proinde ordinationem quamvis illegitimam censeat, quòd nec Alexandria constitutus fuisset, nec à tribus episcopis, nec designatione signum istinc ab Alexandria nempe præsulatū datum esset; habitum tamen eundem pro episcopo docet; τὸν πρεσβύτερον, titulo beatitudinis episcopis dari tunc solito, ipsum appellat; ejus quoque ordinationem à magno Athanasio cedente temporì, quòd tunc hæreses dominarentur probatam fuisse indicat; imò etiam, cum deberet in Ptolemaide rectæ religionis scintillam fovere, et ampliùs succendere, eum virum, ut majoribus rebus aptum ab eodem Athanasio, ad metropolitanam ecclesiam administrandam vocatum narrat; quamvis senectus illum ad vicanas Ecclesias reduxerit; quæ sanè ostendunt visum Athanasio, visum Synesio, visum aliis sanctissimis Patribus eum verè episcopum esse posse, qui vel ab uno fuerit consecratus.

VI. Non minùs illustre exemplum est Evagrii, quem

à solo Paulino ordinatum refert Theodoretus, in quo contra plures canones ab ipso peccatum fuisse observat; tum in eos qui potestatem denegant cuiquam mortem oppetituro quemquam in locum suum sufficere; tum in eos qui provincie Episcopos jubent ad episcopum eligendum convenire; tum denique contra illos qui rursum vetant quemquam absque tribus episcopis episcopum constitui. Nec Ambrosius vitio omni caruisse ejus ordinationem videtur agnoscere. Evagrii tamen ordinatio ab Occidentalibus probata est; Evagrius pro episcopo habitus passim in Occidente, et apud aliquos Antiochiæ fideles, qui Eustathiani dicebantur, quòd Meletio rejecto ab Arianis ordinato, Eustathio et ejus successoribus adhererent; adeò ut eo etiam mortuo conventus seorsim facerent, nec Flaviano alterius partis episcopo (quamvis alium ipsi non habent) communicare vellent; propter ipsum diù eidem Flaviano Romani pontifices infensi fuere; nec dissensio ista sedata penitus est, donec ab Innocentio I Alexander legitimus Antiochiæ Ecclesiæ post Porphyrium (qui defuncto Flaviano sedem Antiochenam invaserat) quibusdam præscriptis conditionibus, agnitus est, quarum una est ut eos qui à successore Paulini Evagrio ordinati erant, ipse reciperet cum ordinibus et honoribus; ex quibus videtis agnitum ab Innocentio I Evagrium pro vero episcopo fuisse, imò et à cæteris agnosci ipsum voluisse; proindeque non ipsius solum, sed totius Ecclesiæ hujusce temporis sententiam fuisse stare posse alicujus in episcopum ordinationem, quam vel unus perfecerit. Denique egregium exemplum est Pelagii I, de quo hæc Anastasius Bibliothecarius (quem alii sequuntur), et dum non essent episcopi qui illum ordinarent, inventi sunt duo episcopi Joannes de Perusio, et Bonus de Ferentino, et Andreas presbyter de Ostiis, et ordinaverunt eum pontificem; tunc enim non erant in clero, qui possent eum promovere, Anastas. in Pelagio I, quem sequuntur Platina, Ciaconus, Baronius et alii.

VII. Tertium argumentum petitur à chorepiscoporum ordine, qui ex epistolis, Damasi et Joannis III, ab uno tantum episcopo ordinabantur; quibus etiam favere videtur concilium Antiochenum, c. 10, præcipiens, chorepiscopum ordinari ab episcopo civitatis cui idem adjacet; quod ita Isidorus Hispalensis definitum interpretatur, ut à solo episcopo civitatis cui adjacet sit ordinandus. Nihilominus tamen chorepiscopi episcopali characterē verè insigniti erant. Primò, quia illud ipsum concilium Antiochenum eos episcopis accenset, et episcopalem consecrationem suscepisse refert, ut patet tum ex iis verbis, ut verit Gentianus Hervetus: *Etiam si episcopi ordinationem manuumve impositionem acceperint*; quod ostendit eos veros episcopos fuisse, quod ipsum cæteræ versiones tum Dionysii Exigui, tum Isidori Mercatoris, et aliæ confirmant, quas sequuntur Damasus et Zacharias, summi pontifices, Isidorus Hispalensis, et Capitularia Caroli; quæ tamen à priori dissentiant, quòd ab episcopis pluribus chorepiscopos ordinatos innuant; quæ versionum diversitas ac dissensio ob illam particulam ἐπισκόπων oritur, quæ vel episcopos eos ordinatos, vel ab

episcopis significare potest; quocumque tamen modo episcopalem eos ordinationem suscepisse indicat, sive ab episcopis pluribus, ut citatæ plures versiones demonstrant, sive ab uno, ut Gentianū Herveti versio, et postrema canonis verba, quæ mox adduximus, ostendunt. Patet etiam ex canonis totius sententia, qui nempe presbyteros et diaconos, ex consensu episcopi dioceseos, ordinare chorepiscopis permittit: postquam enim lectores, exorcistas, imò et subdiaconos ipsi ordinare concessit mox, ut supra, sect. præsentis cap. præcedenti art. 1. § 1. num. 4. docuimus, vetat ne ipsi *presbyterum vel diaconum audeant ordinare præter conscientiam episcopi civitatis vel ecclesiæ cui adjacens invenitur*, seu ipso, seu regio, in qua præesse dignoscitur. Cum itaque sine conscientia episcopi presbyterorum ac diaconorum ordinatio chorepiscopis vetita sit, signum est cum episcopi conscientia eis permissam.

VIII. Huic autem canonī Antiocheno affinis est canon 15 concilii Ancyranī (quem jam superius attigimus, sed hic retractandus videtur) si in germano sensu intelligatur. Ejus canonis verba Græca quibus conditus est hæc sunt: *Χορεπισκοποις μη εξουσιαν παραδύναται ἢ διακόνους χειροτονεῖν, ἀλλὰ μὲν πρεσβυτέρους πόλεως χωρὶς τοῦ ἐπισκοπῆσαι ὑπὸ τοῦ ἐπισκοπῆτος μετὰ χειρὸς αὐτοῦ, ἢ ἐξέχει παρακλήν*, ejus canonis prior quidem pars difficultate caret, eā nempe quā statuitur, *chorepiscopos non licere presbyteros, vel diaconos ordinare*; ideòque diversis quidem verbis, sed eodem tamen sensu à Dionysio Exiguo, Isidoro Mercatore, et Gentiano Herveto Latine redditur; posterior autem ob istas præcipue voces, *ἀλλὰ μὲν πρεσβυτέρους πόλεως*, ambagibus plena est: vel enim potestas presbyteros vel diaconos ordinandi presbyteris civitatis admittitur. Quem sensum videtur secutus Dionysius Exiguus, dum ita vertit: *Sed neque urbis presbyteros, nisi cum litteris ab episcopo permissum fuerit in alienā parœciā; vel chorepiscopis potestas ordinandi presbyteros civitatis aufertur, quomodo hunc canonem Zonaras, et Balsamon interpretantur*; nam aliæ interpretationes, *ut videlicet presbyteris civitatis sine episcopi præcepto aliquid amplius imperare, vel sine auctoritate litterarum eis in unaquâque parœciā aliquid agere* hoc canone interdicitur, quæ versio est Isidori Mercatoris, ad quam sensu alludit alia versio Gentiani Herveti textui Græco nequaquam consonant. Utraque porro ex præcedentibus allata interpretatio difficultates non minimas continet. Prior quidem, tum quòd nemo unquam de potestate ordinandi presbyteris civitatis concessā inauduit, ideòque inutile erat hanc eis potestatem denegare; tum quòd falsum sit et absurdum ex prædictis, presbyteris civitatis potestatem ordinandi ab episcopo concedi per litteras; quod tamen ex priori illā interpretatione colligi videretur. Posterior autem, quia frustra, quibus potestas ordinandi tam presbyteros, quam diaconos denegatur, presbyteros civitatis nobiliores cæteris presbyteris creandi potestas denegatur, præsertim in alienā parœciā. His rationibus inductus Dionysius, Petavius vir doctissimus, mendo-

sam canonem concilii Ancyranī esse suspicatur, ideòque expungenda esse ista verba, *ἀλλὰ μὲν πρεσβυτέρους πόλεως*, quibus sublatis planum et perspicuum eorum sensum pollicetur, cum nempe, ut chorepiscopis non liceat presbyteros vel diaconos ordinare, nisi cum episcopi præcepto, seu permissu. Verum, nec, si verba ista expunxeris, planus adhuc hujus canonis sensus mihi videtur: redundabant enim adhuc verba ista, *ἢ ἐξέχει παρακλήν, in alienā parœciā*; quomodo enim hæc prioribus cohærebunt, cum in alienā parœciā seu diocesi imperandi episcopis nullum jus sit? Ratio item juxta hanc lectionem nulla continetur, ob quam in alienā parœciā ab eā quam assignatam habent, chorepiscopis ordinandi facultas concedi debeat. Itaque vel recurri debet ad eam quam superius hujus canonis dedimus explicationem, vel ad eam quam mox dabimus: non autem faciliè expungenda consuluerim, quæcumque palato nostro non sapiunt, si antiquis monumentis exarata habeantur; haberi autem ista in antiquis codicibus, tum codicum ipsorum inspectio, tum Dionysii Exigui antiqui auctoris versio, nec recens Isidori Mercatoris; nec novæ Zonaræ et Balsamonis interpretationes ostendunt. Malim proinde hunc canonem ita interpretari, ut sensus sit non licere chorepiscopis etiam in propriā parœciā, (tam parœciæ aliæque eis committebantur, et prima parœciarum nomenclatura à rusticanis Ecclesiis, quibus chorepiscopi præerant, ad urbicas transiit) presbyteros vel diaconos ordinare; presbyteros autem civitatis, qui ad ipsorum parœcias non spectabant, sine licentiā ejusdem episcopi scriptis traditā, ordinare non potuisse, quia cum difficilior hæc potestas eis demandaretur, nunquam eam traditam fuisse nisi scripto exarata foret, crederetur. Ex hoc itaque canone, cum pateat chorepiscopis ordinandorum presbyterorum ac diaconorum facultatem attributam nonnunquam fuisse, eos utique episcopali ordine insignitos fuisse certissimum argumentum est.

IX. Eosdem quoque verè episcopos fuisse, licet eandem quam episcopi dignitatem non haberent, nec pari honore ac reverentiā colerentur, ex pluribus aliis patet; idque primum ex concilio Neocæsariensi inferimus, in quo cum prohibitum esset, ne *ἐπιχώριοι πρεσβύτεροι* (qui à Dionysio Exiguo, *presbyteri ruri*, à Gentiano Herveto vicani presbyteri dicuntur, melius quam ab aliā versione *conregionales*) coram presbyteris civitatis offerre præsumerent, id tamen chorepiscopis postea conceditur, qui, et *σελλειτούργοι* vocantur, quo nomine episcoporum collegæ sæpè intelliguntur, et *τιμώμενοι*, honorabiles, habendi consentur; ex quo certè episcopos fuisse colligere est; aliās cum in vicis constituti essent, vicani fuissent presbyteri, nec aliquid habuissent quo honorabiliores presbyteris fuissent. Sed hoc argumentum leviusculum est; fortius itaque ex Laodiceno concilio desumitur hunc canonem 57 præscribente, quòd *non oporteat in vicis et pagis episcopos constitui, sed periodeutas, seu circumcursatores, eos autem qui prius constituti fuerunt, nihil agere sine sententiā episcopi civitatis*, quod similiter de pre-

sbyteris constituit ne quid injussu episcopi agant. Videtur autem hoc canone vetari ne deinceps episcopi in vicis constituerentur, sed solum presbyteri visitatorum officio functuri; quod observatum tamen non fuisse ex prædictis innotescit; ubi autem episcopi in vicis constituti fuerint, seu chorepiscopi ordine episcopali donati, præcipi ut sine conscientia episcopi nihil moliantur, ne pax atque unitas Ecclesie turbaretur. Unde colligitur fuisse isto tempore in vicis episcopos constitutos presbyteris superiores, quos chorepiscopos dicimus. Efficax autem est pro eâ sententiâ testimonium Nicolai I, in responsione ad Rodolphum Bituricensem superius allatum, in quo et officia episcopalia disertè chorepiscopis asseruntur, et ordinationes presbyterorum ac diaconorum ab iis factæ tanquam valide probantur, et in ordine ipsi episcoporum quamvis certis conditionibus, eorum limitanda potestas dicatur, constituti referuntur. Nec negligendam ex Leone I, qui epist. 66, ad episcopos Germ. et Gall., chorepiscopus ait, *quamquam consecrationem habeant, pontificatus tamen apicem non habere*, id est, licet ordinem episcoporum habeant, dignitatem et locum episcopi non habere.

X. Quartum desumitur ex dispensationibus summorum pontificum, quos in pluralitate istâ episcoporum, in episcopali consecratione dispensasse aliquando legimus. Primò enim id Gregorius Magnus Augustino Anglorum episcopo dicitur respondisse, quamvis, ut verum fatear, satis obscura sit Gregorii eâ de re responsio atque sententiâ: querenti siquidem Augustino Anglorum episcopo, interrog. 8, *quot necessarii sint episcopi in episcopi consecratione*, ita respondet, *ut quidem in Anglorum Ecclesiâ, in quâ adhuc solus tu episcopus inveniris ordinare episcopum non aliter nisi, sine episcopis*, vel ut alii legunt, quorum lectio clarior est, *cum episcopis potes* (quæ duæ lectiones contrariæ sunt); nam quando de Galliis episcopi venient, illi in ordinationem episcopi testes tibi assistent. Sed fraternitatem tuam ita volumus in Angliâ episcopos ordinare, ut ipsi sibi episcopi longo intervallo minimè disjungan- tur; quatenus nulla sit necessitas, ut in ordinatione aliquis convenire non possint; cum igitur Deo auctore ita fuerint episcopi, etiam in propinquis sibi locis ordinati, per omnia episcoporum ordinatio sine aggregatis tribus vel quatuor episcopis fieri non debet, etc. Ex prioribus autem et posterioribus hujus responsionis verbis inferunt aliqui Gregorium cum Augustino dispensasse, ut in novellâ Anglorum Ecclesiâ, cui solus ut episcopus præerat, solus quoque episcopos ordinaret; non enim nisi solus ordinare potest, ut habet Gregorius, qui solus erat; compositâ autem Anglicanâ Ecclesiâ præcipi volunt, ut à tribus saltem episcopi consecratio perageretur, secus proinde in novellâ Ecclesiâ permissum docent; ita tamen ut si qui fortè ex Galliâ episcopi venirent, eos consulat Gregorius ad consecrationem episcopi testes convocandos; sed si nulli ex Galliâ tunc ad Angliam appellerent, sine conventu episcoporum consecrationem episcopalem perfici sinat. Possunt tamen eadem verba in alio sensu accipi, ut nempe

dicat Gregorius, Augustinum, qui solus in Angliâ tunc esset episcopus, quia solus ordinare non posset, necessariò debere adventantes ex Galliâ episcopos præstolari, quibuscum consecrationem episcopi celebrat; secus verò postea episcopalibus in Angliâ sedibus constitutis faciendum, quia nempe tot episcopi constitui debent, ut ex istâ provinciâ tres saltem ad episcopi consecrationem facilè convenire possint: qui sensus ab alio longè diversus est, imò contrarius et priorem potiùs sententiam confirmat. Non ausim tamen posteriorem hunc sensum nimium approbare, quippe cum legam in Historiâ Anglicanâ venerabilis Bedæ, cap. 5, Justum et Mellitum ab Augustino fuisse episcopos consecratos; cum tamen ipse nullius ex Galliâ præsentis episcopi meminerit; sed cum idem Laurentium ab eodem Augustino consecratum memoret absque eo quòd Justus et Mellitus præsentiam in istâ ordinatione referat, quos nullatenus credibile est ab hac ordinatione, ad quam ex Roffensi et Londoniensi Ecclesiâ facilè convenire poterant, abfuisse, ideò nolim ex eo testimonio absolutè inferre Justum et Mellitum à solo Augustino consecratos fuisse; præsertim cum apud ipsum, sicut et alios historicos, nihil usitatius sit, quam ut solius metropolitani in consecratione episcoporum mentio fiat. Wifridum postea narrat, cum, ut credo, non essent sufficienti numero in Angliâ episcopi ad consecrationem episcoporum in Angliâ peragenda, foris missum ordinandum. Verum quidquid sit de dispensatione istâ Gregorii, referunt Henriquez et alii, Gregorium XIII concessisse patriarchæ Æthiopix, qui erat è societate Jesu, ut solus, sine assistantibus pluribus episcopis, posset episcopos consecrare, si operæ pretium esset. Porro si papa dispensare potest ut unus episcopus alium consecret, indicium est ad substantiam consecrationis episcopalis tres episcopos minimè requiri.

XI. Denique rationibus etiam agunt istius sententiæ defensores, tum quòd in Pontificali Romano, itemque veteri Romano Ordine, ubi de consecratione episcopali agitur, unus solum consecrator vocetur, reliqui assistentes duntaxat dicantur, atque adeò unus solum sit verus minister qui Sacramenti effectum operetur; reliqui ad solemnitatem duntaxat et ritum consecrationis adhibeantur, quibus proinde sublati, validam necesse est manere episcopi consecrationem, tum quòd unus Sacramenti, cujusmodi est consecratio episcopalis, unus per se debeat esse minister, qui per se effectum Sacramenti operetur: quare cum consecratio episcopalis Sacramentum unicum sit, non debent ejus plures dici per se ministri, qui per se consecrationem perficiant, sed uni duntaxat id debet tribui, quamvis plures materiam præbere et verba proferre videantur.

§ 3. Judicium de utrâque sententiâ.

XII. Difficilis utique hæc controversia est, in quâ tamen posterior quam modò confirmavimus sententiâ longè probabilior et fortioribus innixa mihi videtur argumentis: dubiis enim testimoniis prior ut plurimum fulcitur: nam Aniceti, Damasi, Joannis III epistolæ

dubie sunt fidei, Capitulare quoque Caroli, in quo de chorepiscopis disputatur, supra in dubium revocavimus ob non neglegendas quæ à studioso relegendæ rationes: Leonis autem I, et concilii Neocesariensis atque Hispalensis II testimonia parum hunc sententiæ auctoriant; cum quæ etiam concilii Metensis adjuncta officit conciliari potest; posterior autem certioribus, evidentioribus efficacioribusque testimoniis nititur. Quia tamen prior communis est, et hocce tempore magis recepta, non solum prioris sententiæ rationes dissolvere tentabimus, verum quid argumentis pro posteriore attatis responderi soleat, vel quomodo possit, proferemus, quamvis responsiones istas, si mature perpendantur, nulli satisfacturas credamus.

§ 4. *Solvuntur prioris sententiæ argumenta.*

XIII. Ex iis autem quæ breviter prænotavimus soluta ferè sunt omnia prioris sententiæ argumenta, negando videlicet germanas esse pontificum epistolas Aniceti, Damasi, Joannis III, ab eodem fortè confictas, à quo Capitulare Caroli, sed ad singula ordinate respondendum est. Quod itaque priori loco adducitur antiquum esse, et ex apostolicâ traditione manare institutionem istam, quæ tres saltem episcopi consecrationi alienius interesse debent, id quidem non invite fatendum est; neque tamen idè sequitur ad substantiam ordinationis numerum istum episcoporum pertinere, cum multas quoque in Sacramentis ministrandis, sacras cæremonias, habeamus antiquitus observatas, et ab apostolis traditas, quæ tamen ad Sacramentorum substantiam minimè spectent. Quod autem *instituentem Domino* ab Aniceto trium episcoporum numerus habendus dicatur, vel id eo sensu dici debet ab intentione Christi promanare, quod ab apostolis inspirante Domino traditum accipimus, sicut plura quoque eodem modo ab institutione Christi derivata passim dicuntur à Patribus; vel quòd Christus apostolos de hoc ritu instituendo docere potuerit, non tamen ut necessarium ipsum esse voluerit, nec ut consecrationis episcopalis tres episcopos ministros esse instituerit et præceperit; eique numero consecrationem istam alligavit atque addixerit.

XIV. Secundò, quæ ex Damaso papâ ac Joanne III adducuntur, aliquam pati possunt explicationem: si nempe dicamus Damasum, et Joannem III iis epistolis exagitare eos chorepiscopos, qui quòd nomen et dignitatem chorepiscoporum haberent, quamvis ordinati non fuissent episcopi, Pontificalia tamen munia exercere audebant; pro signo autem quòd tales ordinati non essent episcopi, adducunt quòd ab uno tantum episcopo essent ordinati, cum tamen, ut ait Damasius, *epist. 4 cit., prohibitum sit à sanctis Patribus ut qui ab uno vel à duobus sunt ordinati episcopi, nec nominentur episcopi*; qui etiam alia adducunt argumenta, utpote quòd in villis instituti essent chorepiscopi, vel in vicis, vel in modicis civitatibus, vel in aliis locis in quibus canonica non est episcoporum institutio; itemque quòd eorum aliqui absolutè instituti forent, cum absoluta episcoporum ordinatio canonibus repugnet; sicut ergo nec absolutas ordinationes, nec eas quibus

quis in villa, vico aut modicâ civitate instituatur, nemo quoad characterem irritas dixerit, ita eam ordinationem episcopalem quæ ab uno peracta sit, vacuum omnino et manent, quoad hunc nemo censuerit: sed sicut ex eo quod quis alicui Ecclesie pagi, vel vici addictus sit, colligi potest à posteriori minime, quod episcopus non sit ordinatus, ita ex eo quod aliquis ab uno tantum fuerit ordinatus, colligi similiter potest quod non fuerit episcopus consecratus. Quod etiam illustrari potest exemplo, ex epistola ejusdem Joannis III petito, qui scilicet eodem tenore dicit episcopum non esse episcopum, qui ab uno vel duobus solummodò consecratus sit, et qui auctoritate metropolitani consecratus non sit: *Omnia quoque*, inquit, *maxima concilia affirmant eum non esse episcopum quia minus quam à tribus episcopis, auctoritate etiam metropolitani factus fuerit episcopus*. At quis negare audeat episcopum, ejus tantum ordinationi desit auctoritas metropolitani, verum quoad characterem esse episcopum? Itaque ex iis patet nec Damasum, nec Joannem III, dum negant chorepiscopos episcopali characterem insignitos, quòd à tribus episcopis consecrati non essent, substantiale quidpiam consecrationi episcopali curasse proferre, sed à posteriori non fuisse illos consecratos in episcopos ostendisse, quòd ab episcopis præscripto à canonibus numero non convenissent; idèque vel nullam, vel non canonicam fuisse institutionem; non esse autem præsumendum episcopos in eorum creatione concilii generalis Nicæni I, et aliorum voluisse auctoritatem violare, et canonum præcepta transgredi; idè nec esse præsumendum chorepiscopos unquam episcopos fuisse creatos, quod satis ipsi erat ut chorepiscoporum hujusmodi ordinem abolendum esse demonstrarent, in quorum creatione contra canones peccaretur; quod solum ex professo hinc epistolis circa chorepiscopos probare contendunt.

XV. Similiter, quæ pro confirmatione adducuntur, solvi possunt. Nam concilium Metense, dum basilicas à chorepiscopis consecratas, tanquam non consecratas consecrari præcipit, de chorepiscopis loquitur, qui non essent episcopi consecrati, sed vicarii episcoporum essent constituti; tales enim fuisse qui non essent ordinati episcopi, ex dictis ostendi potest; imò nec ordinariè episcopos fuisse consecratos eos qui chorepiscopi dicebantur, saltem à quarto ad hoc usque tempus seculo libenter admiserim; tum ob eas rationes quas Damasus et Joannes III pontifices proferunt; cum enim prohibitum esset episcopum quemquam ordinari, nisi à tribus auctoritate metropolitani convocatis, nec nisi in aliquâ civitate non modicâ, ne episcopi dignitas honosque vilesceret, probabile est in vicis atque oppidulis in quibus chorepiscopi instituebantur, non fuisse solitos episcopos ipsos ordinari, præsertim cum ab uno episcopo crearentur, ne canonum in iis auctoritati injuria fieri videretur, tum etiam ex eo quòd in opusculo Ebbonis, quod ex S. Remigii bibliothecâ doctissimus Sirmondus exscripsit, et historiæ Rhemensis Ecclesiæ à Flodoardo conscriptæ adjunxit, in quo chorepiscopi munia omnia sedulò, referuntur

(quod omnem Sacerdotalem regionem circuiret, singulorum clericorum mores, et Sacramentorum administrandorum peritiam usumque inquisituros, populos exhortaturus, infirmos visitaturus, et sanctâ Uctione ac benedictione consolaturus, aliaque ejusmodi peracturus) nullum pontificale munus ei attribuitur, sed episcopo soli consecrationis, confirmationis, conciliationis publicæ peragendæ munus injungitur. Cui etiam consentiunt Concilii Nicæni canones quidam ex Arabico translati, in quibus chorepiscoporum munia, tum in visitandis ecclesiis ac monasteriis, tum in colligendis episcopi redditibus et in pauperes distribuendis, tum in instruendis et deducendis iis qui ordinandi sunt ad archidiaconum, recensentur, ordinationis autem jus vel episcopalis ordinis veræ functiones nequaquam ipsis tribuuntur, quin imò archidiaconis et presbyteris potiores in ipsâ ordinatione partes præ illis deferuntur, et honorabiles in Ecclesiâ sedes, quod arguit ipsos ordine episcopali minime insignitos fuisse; tum quòd Isidorus Mercator, ex usu, ut probabile est, sui temporis *χορεπίσκοπος* vicarios episcoporum interpretetur, similiterque Isidorus Hispalensis; quamvis tamen ex concilio Antiocheno quedam subnectat, quæ eos episcopos fuisse ostendant; ideòque esto eo tempore quo episcoporum in ordinandis inferioribus clericis adjuutores esse solebant, adeò ut (quemadmodum ex concilio Antiocheno, et Ancyrano, necnon Basilii Epistolâ canonicâ de chorepiscopis inferre possumus) sine permissu episcoporum, imò etiam, iis aliquando non admonitis, inferiores ordines tribuerint, interdum etiam superiores alios ordines, ex episcoporum licentiâ conceberint: esto, inquam, eo tempore episcopi ordinati esse solerent; ac posteaquam Leonis I summi pontificis, Hispalensis II synodi, aliorumque pontificum et conciliorum auctoritate, pontificalia omnia officia eis adempta sunt; nec vel ipsos minores ordines absque episcopi jussu eis conferre permissum, ut edicit synodus Meldensis; ab eo, inquam, tempore, quia ea sola quæ jurisdictionis erant tractarunt, episcopalem consecrationem suscipere desierunt, præsertim cum ab isto tempore canones pro ordinatione episcoporum lati notiores esse cœperint, eorumque observatio severius per aliqua secula exacta fuerit, ac procurata, cum aliquando vix noti essent, ut patet de Augustino, qui se canones concilii Nicæni, quibus ipsius ordinatio redarguebatur, ignorasse profitetur. Neque verò probabile est, cum Nicænum concilium vetuisset ne in unâ diœcesi forent duo episcopi, adeò postea hunc canonem spretum fuisse (quem à se videri violatum tantopere Augustinus doluit) ut ordinarii ministri in Ecclesiis passim esse solerent, qui episcopi sacrati essent, et ordinem haberent episcopalem. Itaque chorepiscopos, quos ex prædictis ordinariè in Ecclesiis fuisse constitutos legimus, probabile non est maximâ ex parte fuisse episcopos, saltem à seculo IV, quo Nicæna decreta promulgata et observata sunt; unde Isaac Lingonensis Capitulare Caroli secutus, à Benedicto Levitâ collectum, eos non episcopos, sed

vicarios episcopi tantum fuisse affirmavit, et ab iis collatum Confirmationis Sacramentum iterandum asseruit. Cui etiam rei probande accedit egregium ex Sigeberto chronographo testimonium: quod quem chorepiscopi cum archidiaconis confunduntur. *Damasus*, inquit in *Chronico*, *papa decrevit ne quid contra episcopos præsumant archidiaconi qui dicuntur chorepiscopi, id est, vicariorum ac regionum episcopi*. Quam sententiam pariter amplectitur synodus Augustensis diœcesana, anno 1548 celebrata, præside Othone S. Rom. Ecclesiæ cardinale, et Augustensi episcopo, in quo habetur, initio cap. 5, *eos quos Græci chorepiscopos, hoc est, certarum reipublicarum in quibus diœcesis spectulatores, alios archidiaconos, alios archipresbyteros vocasse*.

XVI. Neque verò mirum videri debet quòd archidiaconi, vel vicarii episcoporum, chorepiscopi, seu villarum episcopi dicti fuerint, cum etiam ob episcopalem jurisdictionem quam exercent, et sollicitudinem in ejus partem vocantur, *secundi ordinis antistites*, necnon episcopi, nuncupati aliquando reperiantur; sic Claudianus Mamerci Viennensis episcopi frater, quem Sidonius fratri *consiliarium in judiciis, vicarium in Ecclesiis, procuratorem in negotiis*, etc.: appellat, et ante fratris obitum decessisse testatur, eodem Sidonio teste, epist. 11, l. 4:

Antistes fuit ordine in secundo

Fratrem fasces levans episcopali;

Nam de Pontificis tenore summi

Ille incipia sumpsit, hic laborem.

Idem quoque Claudianus à Gennadio libro de Viris illustribus episcopus appellatus est, ubi hæc de Salviano: *Scriptis expositiones extremæ partis Ecclesiasticæ ad Claudianum episcopum Viennensem*. Justus quoque, quem Gregorius Turonensis, lib. 1 Hist., cap. 40, *archidiaconum S. Hillidii Arvernæ urbis episcopi* nominat, nomine, et merito *justum*, quem, cum vitæ cursum binis consummasset operibus, magistri tumulo sociatum scribit; episcopus nominatur in tabulâ marmoreâ, cui hoc epitaphium appositum esse testatur Joan. Savaro notis ad epist. cit. Sidon.: *Ibi requiescit sanctus Justus Arvernæ urbis episcopus*; cum tamen constet ex Gregorii Turonensis citato testimonio, et enumeratione singulorum Arvernæ urbis episcoporum, quos ordine idem Gregorius fideliter recenset, eum dictæ urbis episcopum non fuisse, sed archidiaconi munus in eâ Ecclesiâ gessisse. Archidiaconis itaque episcoporum nomen aliquando commune fuit; ad quorum proinde differentiam episcopi passim summi pontifices, antistites summi, summi sacerdotes dicebantur, ut alicubi insinuavimus, fusiùsque alibi explicabimus. Quare mirandum non est si vicarii episcoporum in visitandâ et regendâ diœcesi, non simpliciter episcopi, sed chorepiscopi dicerentur, eoque sensu intelligi, ni fallor, debet chorepiscopus, ubi diversus ab episcopo, presbytero, diacono, tantum ecclesiasticum officium gerens, quod pecuniâ venundari nequeat, in concilio Chalcedonensi, in Epistolâ encyclicâ Gennadii, in Responsis Balsemo-

nis ad Marcum patriarcham Alexandrinum recensetur.

XVII. Ut vero ad ceteras confirmationes redeamus, concilium Neocæsariense non videtur clare chorepiscopus episcopalem ordinem adinere, quippe cum non desint rationes quas supra pro posteriori sententiâ adduximus, quibus eos episcopos esse insinuet; dicendum est ergo eos non apostolis, sed septuaginta discipulis affirmare succedere, etiam si ordine forte episcopi fuerint, quia loco, dignitate ac jurisdictione presbyteri tantum erant, quorum in illâ successione assignandâ præsertim habetur ratio, non autem ordinis: nam, D. Stephanus, v. g., et alii ex septem diaconis, erant ex septuaginta discipulis secundum Epiphanium, qui tamen nondum diaconi erant instituti, cum ad diaconatus officium electi sunt, nec presbyterorum inquam gradum attigerunt; ex apostolis quoque aliquos haud dubium est verè apostolos fuisse, cum nondum episcopali ordine initiati essent, ut patet ex Jacobi apostoli ordinatione, quam modò in exemplum retulimus. Denique aliquos ex septuaginta discipulis episcopos fuisse creatos, testis est Nicolaus I, in Responsione ad Rodulphum Bituricensem, qui tamen quandiu nullum habebant locum assignatum, nullam episcopalem sedem, pro presbyteris habebantur. Episcopos quoque ab episcopatu suspensos, et in gradum presbyterorum seu chorepiscoporum dejectos (quales multos legere est) cum ordine episcopi, gradu verò et loco presbyteri solum essent, non apostolis succedere, qui solas episcopales sedes, ecclesiasque fundarunt; verum septuaginta discipulis qui presbyterales fundaverunt ecclesias, dicere æquum est; proinde, quamvis episcopi à concilio Neocæsariensi septuaginta discipulis succedere dicantur, hoc tamen non impedit, quominus ex iis aliqui episcopali ordine insigniti fuerint. Cui etiam non obstat quòd concilium Neocæsariense, c. 15, aliàs 14, *propter studium pauperum* eos honorandos statuat; quamvis enim ex chorepiscopis aliqui characterem haberent episcopalem, quia tamen non omnes hoc caractere ornati erant, concilium generalem rationem assignans cur chorepiscopi præ cæteris honorabiles essent presbyteris, de ordine episcopali tacuit, generale autem ipsorum erga pauperes studium retulit, cui præsertim tantum episcoporum vicarii, in quorum scilicet episcoporum potestate Ecclesiæ facultates erant, et ad quorum pedes fideles maximam reddituum suorum partem abiciebant, ex eorumdem episcoporum commissione vacabant; unde prædictum quoque Ebbonis opusculum, de Ministris Ecclesiæ Rhemensis, inter chorepiscopi munia refert, *hospitalitatem sectari, infirmos visitando, obsequia benignitatis et benedictionis, et sanctæ unctionis inferre*, quod est elemosynas in peregrinos et infirmos effundere; neque concilio æquum visum est ordinis meminisse, cujus locum ac dignitatem nec tenerent, satius ab eo existimatum est functionum chorepiscopaliū mentionem facere, quibus reliquis presbyteris superiores erant.

XVIII. Quod autem affertur Capitulare Caroli, in quo Leonis III responsio continetur chorepiscoporum

ordinationem reprobantis, et episcoporum Gallie conventus tanquam nullam eandem damnantis, superius, num. 14, fusè discussum est, et dubiæ fidei redditum: nihilominus, si ipsum explicare placeat, eadem quæ Damasi et Joannis III epistolis explicatio ipsi adhibenda erat, damnari scilicet in eo capitulari, et abolendum censeri chorepiscoporum ordinem, ipsos judicari non esse episcopos, nec episcopalem ordinationem consecutos fuisse, non à priori per aliquas rationes quæ ad substantiam ordinationis pertineant, sed à posteriori per aliqua signa et indicia, puta quòd non à tribus episcopis ordinaerentur, quòd ad episcopalem sedem minime instituenterent; has enim rationes capitulare prædictum profert. Nihilominus ne sic quidem sententiam hanc fuisse visam decretoriam, neque pro decretoriâ traditam fuisse à Leone III, ut indicat ipsum capitulare, in quo nempe respondisse fertur prædictus Leo *hæc non esse necesse iterare vel definire, quia sæpissimè à suis prædecessoribus, et à multis sanctis episcopis atque synodalibus sanctionibus eos esse prohibitos atque damnatos, supple constaret: et ideò non esse necesse ventilare, sed definita tenere*. Quare cum nihilominus unus episcopus ejusmodi chorepiscopus sine sede episcopali consecraret, lis omninò hoc Leonis responso direpta non fuit, sed quid de ordinatis ab ipsis agendum foret acrius disceptatum est; hinc illæ Hincmari Remensis ad Leonem IV, Rodulphi Bituricensis ad Nicolaum I iteratæ circa chorepiscopos, et ab ipsis ordinatos, quæstiones, quibus quid Leo IV responderit nescitur; Nicolaum autem I pro episcopis eos habuisse (si nempe ut episcopi fuissent consecrati, quemadmodum habet concilium Antiochenum) et factas ab ipsis ordinationes atque consecrationes pro validis habendas respondisse, constat ex ejus epistolâ ad Rodulphum.

XIX. Cætera tandem argumenta nullius sunt ponderis, nam concilium Regense ordinationem Armenitari, qui à duobus tantum fuerat in episcopum consecratus, canonibus irritam et evacuandam declarat, usitatâ conciliis et Patribus loquendi ratione, juxta quam eorum dicitur irrita ordinatio, quibus adimitur episcopale officium, dignitasque aufertur: non autem inanis omninò et vacua à concilio Regensi ejusdem censetur ordinatio, cui nempe Sacramenti confirmationis collatio permittitur, et à quo ordinati verè ordinati censentur, ex prædictis. Ratio verò quæ ultimo loco profertur, quòd nempe episcopi adstantes principali consecratori materiam exhibeant, et verba consecratoria proferant, ideòque ad substantiam consecrationis pertinere debeant, nullatenus viget: nam, v. g., sacerdotes qui simul cum episcopo sacrificium missæ peragunt, materiam præsentem habent quam consecrant, eodem modo quo episcopus, et consecratoria seu transmutatoria verba panis et vini in corpus ac sanguinem Christi cum episcopo quoque celebrante proferunt, neque tamen ad substantiam consecrationis corporis ac sanguinis Christi; eo sensu spectare dici possunt, quasi ipsi ad eam necessarii sint, nec episcopus unicus sufficiens minister esse possit. Itaque,

sive unus tantum ministrorum, is scilicet qui vocatur principalis consecrator, consecrationem episcopalem perficiat, alii solum ad testificandum suum consecrationi assensum verba proferant, et materiam cum consecratore exhibeant, sive consecrationem ipsam, omnes et singuli indivisim operentur, non sequitur tres istos consecrationi cooperantes ad necessitatem consecrationis esse requisitos, aut non ab eorum uno consecrationem validè perfici posse.

§ 5. *Continens responsiones quæ argumentis pro posteriori sententiâ proferuntur.*

XX. Solutis jam argumentis pro priori sententiâ, superest ut iis, quæ pro posteriori proponuntur argumentis communes solutiones dari solent, quamvis non aequè omnes mihi satisficiant, proponamus; præmittendumque mihi videtur ex auctoribus qui tenent invalidam esse episcopi consecrationem quæ non à tribus episcopis fiat, plures esse qui id ordinariè intelligendum, et seclusà dispensatione censeant, secus autem validam esse putent, si dispensatio accesserit, ordinarium scilicet censentes consecrationis episcopalis ministrum à Christo institutum esse, non unum solum episcopum, sed tres; non vetuisse tamen Christum, quin extraordinarius ex Ecclesiæ dispensatione unus episcopus ejus minister esse possit: quomodo Sacramenti Confirmationis ordinarium ministrum solum episcopum esse Catholici omnes fatentur, extraordinarium autem simplicem presbyterum ex dispensatione esse posse multi concedunt. Ita ergo censent Bellarminus, Sotus, Vasquez, Coninckus, et alii, quâ observatione positâ, facile est quibusdam argumentis prioris sententiæ respondere.

XXI. Primò enim quæcumque de apostolorum tempore, quæcumque de dispensationibus summorum pontificum hæc in re proferuntur, hæc observatione concidunt: si apostolorum tempore dispensatum dicas ob episcoporum raritatem; si postea à Gregorio I in novellâ Anglorum Ecclesiâ; si à Gregorio XIII in Æthiopiâ, si ab aliis in Indiâ et Japoniâ dispensatum respondeas, stante nimirum communi Ecclesiæ lege, juxta quam nullus ordinariè pro episcopo haberi possit, qui non à tribus consecratus fuerit. Aliqui tamen respondent apostolorum tempore non ita passim fuisse eâ in re dispensatum; quod docet apostoli Jacobi ordinatio quæ à tribus peracta, quod etiam sedulò apostolos observasse, ut tres saltem ad episcopum ordinandum convenirent, Anacleti et Aniceti epistolæ ostendunt; neque id difficile fuisse, nam apostoli pluribus annis in Judæâ remanserunt, quibus annis qui digni essent episcopatu probârunt, eosdemque antistes in dispersionem gentium mittendos sacrârunt, adeò ut paucos eo tempore presbyteros ordinârint, quos non etiam episcopos consecrârint, secundum quosdam auctores: postea verò dispersi cum essent in gentibus, vel inter se ex professo de religionis profectu collaturi, vel fortuitò convenientes episcopos sacrare consueverant: unde apostolorum canonem ita interpretantur ii auctores: ut episcopum ordinari jubet à duobus, aut tribus præter metropolitanum,

quem eo numero minimè comprehendi volunt, quæ interpretatio satis distorta videtur ac violenta. Constitutiones verò apostolicas, quæ vel ab uno ratam episcopi ordinationem habent, de necessitate loqui observant, in quo necessitatis casu dispensatum ab apostolis fuisse docent, ut unus episcopus alteri consecrando sufficeret. Similiter quoque responderi potest Dionysium Areopagitam unius episcopi in consecratione episcopali meminisse, vel ob dispensationem hoc tempore usitam, ut unus tantum episcopus alium ordinaret, vel quod principalis hic foret consecrator, quamvis alii necessariò adessent. Dubiam porrò esse S. Gregorii eâ in re dispensationem, ob varias responsionis ejus in utramque partem interpretationes superiùs allatas; nec certiorum Gregorii XIII quam aliqui duntaxat auctores ita referunt, ut tamen eorum nullus se bullam istam dispensationis perspexisse delectet.

XXII. Tertio argumento, et probationibus ad ejus confirmationem adductis aliâ ratione occurritur, nam concilii Regensis, Arausicani I, et Synesii testimonia hæc responsio, vel eludit, vel solvit: ut scilicet dicamus in concilio Regensi I à duobus episcopis ordinato hanc gratiam fieri, ut cum deponi ob temeritatem deberet, in ordine chorepiscopi maneat, et post novam ordinationem quædam ei pontificalia officia, v. g., Sacramenti Confirmationis collatio, committantur; cum ordinatis quoque ab ipso clericis, si inculpati reperiantur, similem gratiam fieri, ut de novo ordinati in gradu et dignitate quam suscepisse videbantur, remaneant, quâ gratiâ qui reprehensibiles et excommunicati ante ordinationem inventi fuerint minimè gaudeant. Verum expositio ista omnino est violenta; nam in Concilio Regensi nulla novæ ordinationis Armentarii, nulla clericorum ab ipso ordinatorum repetitæ ordinationis mentio; quin imò facta ab ipso probatur, in quâ remanere inculpatis conceditur, à quâ deturbari, qui ante ordinationem excommunicati fuerant, decernuntur: porrò nisi ea ordinatio probaretur, nec in ordine per eam suscepto aliqui remanere, nec ab eo alii deici dicerentur. Eadem tamen solutio concilio Arausicano ab auctoribus prioris sententiæ non minùs violenter adhiberi debet, ut nempe in eo statutum sit, cum, qui invitatus à duobus ordinatus fuerit, in unius ex ordinatoribus suis locum, quos Canon deponi jubet, sufficiens esse, ita tamen ut de novo ab aliis tribus ordinetur, sed hæc ordinationis innovatio gratis fingitur. Eadem tandem Synesii testimonio solutio debet apponi, Siderii nempe, cujus apud Synesium mentio est, ordinationem eo sensu probatam ab Athanasio et aliis, quod in episcopali fastigio, suppleto defectu ordinationis, post trium episcoporum benedictionem manere permissus sit: sed hoc quàm alienum sit à Synesii narratione, quàm sine fundamento adjiciatur, satis oculatus quisque animadvertit. Rectiùs ad Carthaginense III respondent, ordinationem episcopi à duobus episcopis concilium istud retulisse, eam non improbasse ut invalidam, sed nec probasse ut validam. In ordinatione verò Pelagii I ad dispensationem ejusdem summi Pontificis recurrendum est,

Denique ad exemplum Evagrii nulla alia solutio dari potest, quam Theodoretum, aut deceptum, aut in gratiam Flaviani, ejus partibus addictissimum erat, fuisse mentitum : sicut enim in eo falsus est, vel certe fallit, si Socrati et Sozomeno credatur, quod cum a Paulino ordinatum dicit, quia nempe duo jam auctores referunt nominis post Paulini obitum auditores ejus in ipsius locum subrogasse Evagrium ; ita in eo fallere, vel falli potuit, quod a solo Paulino cum fuisse ordinatum referat ; probabile tamen est eum ab uno ordinatum fuisse, non à tribus. Etenim certum est ipsum in Oriente fuisse consecratum ; at in Oriente vix aliqui reperiebantur episcopi, qui Paulini partes tuerentur ; difficile tres reperti fuissent episcopi, qui non Flaviani contra Paulinum, et proinde Evagrium, communioni adhererent ; cui tamen difficultati occurreret si ab Ægyptiis vel Occidentalibus episcopis consecratus dicatur.

XXIII. Minorem difficultatem facessit argumentum tertium, quod est de chorepiscopis : nam non invitè fatemur quosdam chorepiscopos fuisse verè episcopos, idque tum ob rationes allatas, tum etiam ob quasdam alias ; attamen nec omnes, nec plurimos, saltem ab initio seculi V post canonum concilii Niceni divulgationem, et Leonis I, Hispalensis II concilii, fortè quoque et Damasi prohibitionem, ejusmodi chorepiscopos cum episcopali dignitate creatos suspicamur ; nec eos qui ordine episcopali insigniti essent, ab uno duntaxat episcopo, sed à pluribus fuisse creatos diximus. Cujus responsionis tria sunt capita : primum est aliquos ex chorepiscopis episcopos fuisse, quod rationes adductæ comprobant, insuperque ex eo comprobare possumus, quod ex Adone Viennensi afferri potest, qui, licet perplexè satis loquatur, ex ejus tamen verbis deduci potest Agobardum, qui Leidrano Lugdunensi in archiepiscopali dignitate successit, episcopum consecratum fuisse, tunc cum chorepiscopus constitutus est : nam de Leidrado Lugdunensi archiepiscopo loquens hæc habet, in Chron., ætate 6 : « Initio imperii Ludovici imperatoris, Suessionis monasterii locum petiit, et in loco ejus Agobardus ejusdem Ecclesiæ chorepiscopus, consentiente imperatore et universâ Gallorum episcoporum synodo, episcopus substitutus est ; quod quidam defendere volentes dixerunt eundem venerabilem Agobardum à tribus episcopis in sede Lugdunensi jubente Leidrado fuisse ordinatum. » At nequaquam hæc verba in excusationem subrogationis Agobardi proferrentur, nisi Agobardus jam fuisset episcopus ordinatus, cum chorepiscopus Lugdunensis creatus est ; tum quòd post cessionem Leidradi, quæ præcedere debuit substitutionem Agobardi in ejus locum, nulla jam Leidradi auctoritas esse dici posset, ut eo jubente Agobardi ordinatio peracta dici poterit ; tum quòd nulla fuisset dubitandi occasio de Agobardi ordinatione à tribus episcopis, si post electionem in archiepiscopum episcopus fuisset consecratus ; tum quòd ordinatio Agobardi quæ posterior fuisset ejus electione et subrogatione ad episcopalem thronum, pro excusatione proferri non potuisset ; at

posita ejus consecratione in episcopum ab eo tempore quo chorepiscopus creatus est, hæc omnia recte stant, et quod jussit eum ordinari Leidradus, ad quem, tanquam ad episcopum diocesanos in quâ constituebatur chorepiscopus, ejus ordinatio spectabat ; et quod dubitatio emergere potuisset, num à pluribus chorepiscopus esset consecratus, cum episcopi ab uno creati solerent ; et quod hæc in excusationem subrogationis Agobardi absque ejus novâ ordinatione, à Leidrado dicerentur ; unde etiam hæc verba ab eodem Adone subdantur, quæ id confirmant : *Sed canonica auctoritas est, in una civitate duos episcopos non esse ; nec vivente episcopo successorem sibi debere eligere ;* quibus verbis duo vitia ordinationis Agobardi notantur, et quòd simul cum Leidrado episcopus fuerit, et quòd ab eodem vivente successor designatus sit ; primum eorum vitiorum abesset, si post cessionem tantum Leidradi Agobardus episcopus ordinatus est ; ista enim cessione episcopalis dignitas à prædecessore in successorem translata fuisset, non duo simul episcopi fuisse in eam transirentur : itaque ex istius verbis elicitur Agobardum cum ordinatione episcopali chorepiscopi dignitatem suscepisse, Leidrado verò secedente, in episcopali ei dignitate absque novâ consecratione successisse.

XXIV. Nec desunt plurimæ rationes ob quas chorepiscopi ordine episcopali solerent aliquando insigniri. Prima, quòd in chorepiscoporum ordinem rejici solerent illi qui ob aliquod crimen quod depositione dignum minimè judicabatur, vel ob Ecclesiæ pacem secundum quid ab officio suspendebantur, ut amissâ episcopali dignitate, episcoporum vel presbyterorum munia obirent ; quæ pœna in concilio Regensi, ut vidimus, supra lata est ; eadem in concilio Trullano, et Rhemensi sub Leone IX statuitur, ubi aliqui episcopi ad presbyterorum gradum rejiciuntur. Eaque longè ante Eustathius Beryti metropolita in duos episcopos à Photio Tyri metropolita ordinatos usus fuerat, concilio Chalcedonensi non probante hujusmodi sententiam ; fortè quòd hoc tempore nondum usitata esset ; fortè quòd mitior videretur, spectato eorum episcoporum crimine ; fortè etiam quòd non illi abstenti, sed depositi forent, depositos autem in presbyterali officio retinere, irreligiosum videretur.

XXV. Altera, quòd, ut hæretici schismatici, aut ab iis ordinati ad ecclesiasticam unitatem redirent, aliquando inter Catholicos et ipsos ita conveniret, ut episcopo catholico auctoritate episcopali integrâ conservatâ alteri vel chorepiscopi, vel presbyteri gradus, locus, dignitas, munera ad catholicam Ecclesiam redeunti concederentur, qualis pæctio cum expressâ chorepiscopi mentione, habetur in concilio Nicæno I inita inter Catholicos et Novatianos ; ejusmodi etiam lex pro episcopis ordinatis à Meletio sancita videtur in eodem concilio Nicæno, cujus legitur epistola ad Ecclesiam Alexandrinam, ceterasque Ægypti Ecclesias, apud Theodoret., lib. 1, cap. 9, Tripart. Hist. l. 2, cap. 12 ; Gelasium Cyzic., lib. 2, cap. 33, in quâ qui

à Meletio ordinati fuerant in communionem recipiuntur, concediturque præterea ut liceat eis quidem honorem simul et functionem ministerii obtinere, secundum autem prorsus locum ab omnibus cujuscunque paræciæ et Ecclesiæ exploratis, ac per reverendissimum fratrem nostrum lectis atque designatis episcopis. Quid est autem secundum locum habere ab episcopis, quàm chorepiscoporum locum tenere, qui, ut indicat citatum toties concilium Regense, episcopis inferiores, presbyteris superiores erant? hæc ergo à Meletio consecratis episcopis indulgebantur, ut chorepiscoporum locum in Ecclesiâ tenerent, Catholicis semper episcopis subditi atque subjecti. Obiter autem notaverim Donatistas ad catholicam unitatem redeuntibus majorem prærogativam in concilio Africano olim concessam, ut etiam cum episcopis catholicis populum partirentur, diœcesimque integram dividerent. Eâdem quoque indulgentiâ videtur usa synodus Chalcedonensis erga Nonnum in pseudo-synodo Ephesiâ à Dioscore in locum I bæ Edesseni depositi creatum, quem restituto I bæ, Chalcedonensis Maximo Antiochæno commendavit, ut dignitatem episcopatus retineret, donec alicui Ecclesiæ ab ipso ascriberetur. Hunc porrò postea constat in locum I bæ prædicti demortui substitutum fuisse, quippe qui in litteris Syriæ episcoporum datis tempore Leonis imperatoris subscriptus legatur.

XXVI. Tertiâ, quòd episcopis à suâ sede expulsi, quos Gregorius Magnus vacantibus Ecclesiis incardinare solebat, et quocumque modo ab aliis Ecclesiis, absque eo quòd per communionem episcopalis throni dignitas divideretur, nutrirî, foveri ac sustentari præcipiebat, concilium Ancyranum c. 17, aliàs 18, tanquàm beneficium concedit: *Quòd si voluerint in presbyteri ordine, ubi prius fuerant, ut presbyteri residere, non abjiciantur propriâ dignitate; dummodò tamen nullum episcopis negotium, à quibus recepti fuerint, facessant, nullam molestiam inferant. Ideòque S. Quintianus Rutena urbe ejectus, cum ad Arvernorum episcopatum peteretur, idque graviter quosdam ferre animadverteret, chorepiscopi honore contentum fuisse legitur, quamvis æmulus ejus Apollinaris se chorepiscopum ipsius fore, et obsequentem per interpositas personas mendaciter promitteret: Quid ergo, inquit, præstabo, cujus potestati nihil est subditum? sufficit enim si orationi vacans, quotidianum mihi victum præstet Ecclesia*, Greg. Turon., lib. 3 Hist., cap. 2.

XXVII. Quarta, quòd ubi aliqui vitiosè ordinati fuissent, retentâ aliquando Episcopi dignitate, alio in eorum locum subrogato, ab Ecclesiâ in quâ promoti fuerant alerentur: cujus rei exemplum habemus luculentissimum in concilio Chalcedonensi, in quo Basianus et Stephanus iis conditionibus, ab episcopatus Ephesini administratione dejecti sunt, ut ambobus ex redditibus ejusdem Ecclesiæ necessaria suppeditarentur; quo casu in chorepiscoporum classem, ni fallor, rejici bantur; quamvis vitiosè, sine propriâ culpâ ordinatos in vacaturâ mox Ecclesiâ episcopos eadem synodus constitui voluerit, quod etiam Toletanum XII confirmat.

XXVIII. Quinta, quòd ubi controversia esset de electione episcopi, is aliquando ad sopiendam controversiam creari solebat chorepiscopus, qui minùs juris habere videretur, vel qui cedere vellet pro bono pacis: sic promotus qui in Dunensi castro, ordinante Sigiberto rege, fuerat institutus, post ejus mortem amotus fuit, judicio contra eum lato, ut quia castrum illud diœcesis erat Carnotenæ, in eo presbyteri tantum officio fungeretur, quam sententiam cum apud Guntramnum regem infirmari curaret, nihil profecit, nisi ut quæ hujus castri termino continerentur propria haberet, hoc est, ut chorepiscopus regeret.

XXIX. Sexta, quòd aliquando contingeret, ut plebes quæ episcopos nunquàm habuerant, sibi episcopos dari postularent, in quo casu synodus Africana id quidem denud fieri vetuit, sed de jam ordinatis ita censuit, ut si invito episcopo diœceseos ordinati fuissent, deponerentur; si verò eo consentiente, diœcesim quidem non haberent, sed eam solum retinerent plebem, in quâ fuerant rectores ordinati, id est, ni fallor, villæ istius, vici, oppiduli, modicæ civitatis episcopi essent, quod indicat eos cum episcopali ordine chorepiscopos fuisse constitutos.

XXX. Septima, quòd infirmis episcopis, senio gravatis, linguæ vitio præpeditis, imò etiam benè aliquando valentibus et officio suo fungentibus coadjutores interdum dati, qui chorepiscopi, vel potius coepiscopi dici poterant: sic Narcisso Hierosolymorum antistiti coadjutor Alexander ob infirmitatem; Gregorio seni Gregorius theologus ad administrationem accessit ob ingravescentem ætatem; Valerio Latini sermonis non satis perito datus in episcopali munere adjutor Augustinus: sic à Meletio benè valente, et officio suo laudabiliter fungente, *συνεργός* in Apamiensi episcopatu administrando adscitus Stephanus, teste Theodoro: sic infirmum quemlibet episcopum non deponendum, sed inquirendum aliquem censuit Gregorius Magnus, qui possit ejus curam omnem agere; sic pariter, ut convenientissimum exemplum proferam, consenscente beato Tetrico Ecclesiæ Lingonicæ sacerdote, et gravi morbo affecto, ex quo nunquàm convaliturus sperabatur, *conturbati clerici*, inquit Gregorius Turonensis, à pastore utpotè destituti, *Mondricum expetunt, qui à rege indultus, ac tonsuratus, episcopus ordinatur sub eâ specie, ut dum B. Tetricus viveret, hic Ternodorensis castrum, ut archipresbyter regeret, atque in eo commoraretur, id est, chorepiscopus ad tempus constitueretur, donec B. Tetricus obiret. Eæ ergo omnes rationes aliæque similes effecerunt, ut chorepiscopi aliqui, etiam seclusis istis rationibus episcopi crearentur, cum prædictæ rationes effecissent, ut jam non insolens, neque ab ecclesiastica consuetudine omninò abhorrens videretur duorum episcoporum, saltem quorum unus alteri subordinaretur, in eâdem diœcesi creatio.*

XXXI. Alterum responsionis caput est, chorepiscopos omnes non fuisse verè episcopos consecratos, sed eorum aliquos ordine tantum presbyteros fuisse,

quod supra sufficienter probavimus, proindeque hie duntaxat providendum, ne allata pro posteriore sententia argumenta generatim evincere videantur chorepiscopos omnes episcopos fuisse. Sane concilium Antiochenum diversitatem chorepiscoporum, quod aliqui essent episcopi consecrati, alii non essent, probare potius videtur, quàm omnes ex chorepiscoporum ordine episcopos fuisse: si enim eos omnes episcopos consecratos censuisset, ad quid attinebat dicere ipsos presbyteros et diaconos, sine episcopi diocesanos consensu ordinare non posse, *quamvis ab episcopis ordinationem suscepissent*, seu *quamvis ut episcopi consecrati essent*? Quid, inquam, opus fuisset hoc addere, nisi aliqui chorepiscoporum, ut presbyteri tantum, alii ut episcopi essent consecrati? Concilium quoque Ancyranum, cum sit genium Antiocheno, simili modo exponendum est, non ut chorepiscopis omnibus cum jussione episcopi civitatis ordinare presbyteros vel diaconos concedat, sed ut iis quantumcumque episcopis consecratis licentiam istud faciendi sine jussione proprii episcopi minimè inesse ostendat. Concilium verò Necessariense non ita clare episcopali chorepiscoporum ordini favet, ut supra ostensum est: et quamvis *πρεσβυτεροι*, id est, *sacerdotes* seu *comministri* dicantur, *quamvis τιμώμενοι* seu *honorabiles* habendi proclamenter; non tamen necessario sequitur eos episcopos fuisse, cum hæc aliquando nomina, presbyteris, saltem iis qui in dignitate sunt constituti, tribuantur: et quamvis episcopos hæc nomina necessario arguerent, non tamen de omnibus chorepiscopis Neocæsariense concilium locutum fuisse inferri posset, sed solum de quibusdam, quos proinde presbyteris civitatis prætulerit, et quibus eorum ipsis offerre permiserit. Laodicænum quoque responsionis nostræ præsens caput confirmat, tentum abest ut infirmet; nam in vicis, et pagis episcopos negat ordinandos, sed *περιοδεύτας* duntaxat vult constitui, seu simplices presbyteros chorepiscoporum officio fungentes, quod in lustrandâ et visitandâ regione sibi subjectâ maximè consistebat, ut ex prædictis innotescit: ubi tamen constituti sunt, eos manere permittit, ita tamen, ut, sine sententiâ episcopi civitatis, nihil moliantur: quod utique statuere nihil aliud est, quàm chorepiscoporum duo genera statuere, unum eorum qui presbyterali duntaxat ordine insigniti, adjacentis tamen regionis sub episcopo curam haberent, quales jam sunt, qui decani rurales dicuntur, quos *περιοδεύτας* ab officio quod exercent nominavit, à chorepiscopi nomine ex professo abstinens, ne episcopalem, ad quem eos denuò promoveri vetat, videretur eis ordinem affingere: alterum eorum, qui episcopali ordine præditi rusticianarum ecclesiarum curam gerebant, quales denuò creari prohibet, ubi tamen creati sunt, in officio et obedientiâ erga proprium episcopum statuit contineri. Frustra tamen Laodicænum id prohibuisse posteriorum seculorum exempla ostendunt. Laodicænum tamen istum canonem, sicut et Nicænum de uno episcopo in unâ diœcesi, Sardicensem de episcopis in villis, vicis, aut

modicis civitatibus non constituendis, aliosque ejusmodi obstitisse, quominus passim chorepiscopi cum episcopali ordine in igni crearentur, probabile est; itemque occasionem dedisse Damaso, et Joanni III, summis pontificibus (si verè sunt ea quæ eorum nomine circumferuntur epistole), ut hoc chorepiscoporum postremum genus abolendum censerent. Nicolaus vero primus non asserit universim omnes chorepiscopos fuisse episcopos, sed hoc tantum definit, eos qui à chorepiscopis fuerint ordinati, si constet tales episcopos fuisse, ut episcopos ordinatos, non esse reordinandos, quamvis ejusmodi nec locum, nec dignitatem episcopalem sibi vindicarent, ob quam nempe causam quidam ordinatos à chorepiscopis tanquàm invalidè ordinatos rejiciebant: additque proinde Nicolaus septuaginta discipulorum exemplum, ex quorum numero constat aliquos, non autem omnes, fuisse episcopos consecratos, à quibus si qui clerici fuissent ordinati, verè ordinem suscepissent, quamvis illi nec loco, nec dignitate episcopi essent, et apostolorum in episcopatu collegæ. Denique magnus pontifex Leo pontificalia varia officia enumerat, quæ chorepiscopis illicita sint, et ab iis minimè attentari debeant, *quoniam, inquit, quoniam consecrationem habeant, pontificatus tamen apicem non habent*; quæ verba non ostendunt chorepiscopos omnes consecrationem episcopalem habuisse: sed tantum demonstrant, etsi aliqui eorum habeant, quia tamen nulli eorum pontificatus habent dignitatem, jurisdictionem et sedem, ideò nulli eorum licere pontificalia officia usurpare.

XXXII. Tertium tandem caput nostræ responsionis, puta, quòd qui chorepiscopi forent episcopi consecrati, à tribus illi episcopis consecrati essent, quod magis mihi dubium videtur, quàm sint priora, probari utique potest, tum ex concilio Antiocheno, tum ex Damaso papâ. Ex concilio quidem Antiocheno, cujus, ut supra diximus, § 2, num. 7, communior versio, et à pontificibus Damaso ac Zachariâ probata, fert ut *quamvis ab episcopis consecrati sint*, tamen sine episcopi jussione presbyteros, vel diaconos ordinent, quod indicat eos qui ex illorum numero sacrati essent episcopi, à pluribus episcopis manûs impositionem suscepisse. Id verò clarè habet Damasus, qui de tempore concilii Antiocheni sic loquitur, epist. 4, de Chorepiscopis: *Videtur mihi quòd tunc non ab uno, sed à pluribus ordinabantur; quia nullatenus diceret, episcoporum, si ab uno fieret talis ordinatio*, etc. Quando ergo dicit concilium Antiochenum, c. 10, *chorepiscopum ordinari ab episcopo civitatis*, cui idem adjacet, non alios episcopos ejus consecrationi assistentes excludit, sed præcipuum consecrationis provinciam ad episcopum diocesanos, in quâ chorepiscopus constituitur, spectare ostendit, eodem modo quo canones passim (quorum etiam loquendi modum historici sequuntur) à metropolitano, nullâ aliorum episcoporum factâ mentione, antistitem consecrandum præcipiunt, quamvis ex aliis canonibus certum sit metropolitanum non solum, sed aliis ex suâ

provincia convocatis episcopis, huic rei vacare debere.

XXXIII. Denique ad allatas pro posteriori sententiæ rationes facilius quàm ad cætera responderi potest: neque enim causæ jugulum petunt. Prima enim ratio quòd in Pontificali Romano, tit. de Consecratione electi in episcopum, unus solùm dicatur *consecrator*, reliqui vocentur assistentes, non convincit unicum esse duntaxat necessarium ministrum, qui solus consecrationem peragat; cum enim librum Evangeliorum omnes super caput ordinandi teneant, omnes manus imponant, omnes verba consecratoria proferant, omnes quoque consecratores verè dici possunt, cum in iis solùm consecratio substantialiter consistat. Quòd ergo unus tantùm consecrator dicatur, ratio est, tum quòd penes unum, puta metropolitanum, aut eum qui ejus vices gerit, præcipuè consecrandi jus et auctoritas resideat; tum quòd unus solus caeremonias omnes magnà ex parte faciat; tum quòd unica sit consecratio ad quam licet plures adhibeantur, omnes tamen præcipuo consecratori cooperentur, conjunganturque ad unicam consecrationem peragendam, et unitatem Ecclesiæ demonstrandam, quæ ex pluribus etiam pastoribus resultat uni semper tanquàm capiti unitis. Ex quibus altera quoque ratio diluitur; nam quòd unius Sacramenti unus dicitur esse minister, hoc verum est de unico totali ministro, non de partialibus, qui omnes agant per modum unius, quod speciatim in ordinatione servatum fuit, ut et à pluribus ministris episcopi in unam causam convenientibus sacrarentur, et tam consecrati in episcopos, quàm in presbyteros consecratoribus suis concelebrarent, ad unitatem Ecclesiæ servandam, quæ in episcoporum unione, inter se, et adhærentiâ populi cum episcopis præsertim consistit, ut fusè ostendit Cyprianus, epist. 69, et tract. de Unitate Ecclesiæ.

CAPUT III.

QUIS EPISCOPUS MINISTER ORDINATIONIS SINGULORUM CLERICORUM ESSE DEBEAT, SEU DE EPISCOPO PROPRIO, AD QUEM JUS ORDINATIONIS INFERIORUM CLERICORUM SPECIAT.

ARTICULUS PRIMUS.

Quis olim proprius episcopus censeretur, ad quem jus singulorum clericorum ordinationis spectaret.

§ 1. Clericum alicui Ecclesiæ ascriptum sine consensu episcopi, cui subiacebat ista Ecclesia, ordinari minime olim licuisse.

I. Certum est clericos quoscumque alicui Ecclesiæ ascriptos, seu in clericorum ejusdem Ecclesiæ numerum relatos, ab alio postea episcopo ordinari minime olim potuisse, canones enim antiqui passim id vetant, tum conciliorum, tum etiam summorum pontificum. Ex canonibus conciliorum celeberrimus est iste c. 16 concilii I Nicæni, quo clerici à suis Ecclesiis discedere vetantur; ubi et illud adjungitur: *Si quis autem ad alium pertinentem audacter invadere, et in suâ Ecclesiâ ordinare tentaverit, non consentiente episcopo, à quo discessit is qui regulæ mancipatur, ordinatio hujusmodi irrita comprobetur.* Geminus huic canonì Sardi-

censis 15, qui ab Hosio propositus, ab omnibus patribus, tanquàm *decretum immobile*, probatus legitur, ut, *si quis episcopus velit ex aliâ parochiâ, velut alienum ministrum, sine consensu proprii episcopi, in aliquo gradu constituere, irrita et infirma hujusmodi constitutio existimetur; si qui autem hoc sibi ipsis permiserint, à fratribus et coepiscopis, et admoneri et corrigi debent.*

II. His consentiunt plura alia conciliorum et summorum pontificum decreta, quæ in singula quæque Ecclesiæ secula ob eorum multitudinem referenda sunt. Exordimur autem à IV Ecclesiæ seculo, tum quòd reddita eo seculo Ecclesiæ pace, res Ecclesiæ, in iis quæ ad disciplinam spectabant, attentius componi cœperint; tum quòd priori seculo Calisti II et Sixti II epistolæ quæ episcopis clericum alterius Ecclesiæ ordinare vetant, dubiæ sint fidei. Hoc autem seculo summus pontifex Julius ex Nicæno legem istam adducit, ut nemo alterius clericum ordinare præsumat, quem secutus Syricius epistolâ ad Africanos (cujus major est quàm epistolæ Julii auctoritas) c. 6, religiosè sanxit *ut de alienâ Ecclesiâ ordinare clericum nullus usurpet.* Concilium Taurinense, c. 6, *nec illud præmittendum fuisse, putavi, quod synodi sententiâ definitum est, ut clericum alterius secundum statuta canonum nemo suscipiat, neque suæ Ecclesiæ in alio gradu audeat ordinare.* Carthaginense quoque concilium sub Julio habitum, quod primum dicitur, idem confirmat, ut postea dicemus; similiter quoque Carthaginense, quod vulgò tertium dicitur; inter ea autem quæ post Nicænum extant tempora secundum ab aliis fertur; itemque Africanum sub Anastasio, c. 20, quod utrumque decrevit, *ut clericum alienum nisi concedente ejus episcopo, nemo audeat vel retinere, vel promovere, in Ecclesiâ sibi creditâ, clericorum autem nomen, etiam lectores et psalmistæ, et ostiarii et inent;* ideòque Epigonio episcopo proponente, Carath. c. 41, *in multis conciliis definitum, ut clericum alienum nullus sibi præcipiat episcopus præter ejus arbitrium, cujus fuerit clericus, concilium assensit, et secundum hanc propositionem de causâ inter ipsum et Julianum episcopum, à quo sibi injuriâ, ut postea explicabimus, factam conque-rebatur, judicavit.*

III. Seculo V Innocentius I, epistolâ 2 ad Victricium Rothomagensen, c. 7, Syricii canonem iisdem quibus ille verbis exprimit, his solùm additis, *nisi ejus episcopus precibus exoratus concedere voluerit.* Quibus litterarum dimissoriarum, ut vocant, usus comprobatur. Concilium Teleptense in Africâ, malè vulgò dictum Telense, eandem Syricii definitionem comprobavit, dum Syricii epistolam legi curavit, et observandam mandavit. Arauzianum primum, c. 8, *non sine consultatione ejus episcopi cum quo ante habitavit, quemvis clericum ordinari permittit.* Astipulatur Andegavense, c. 9, *aliis quoque episcopis aliorum clericis gradum augere, inquit, non liceat.* Favet Veneticum: *Episcopi quoque ab aliis episcopis ordinatos clericos, sine permissu eorum à quibus fuerint ordinati, promovere ad superiorem ordinem non præsumant, ne*

concordiam fratrem in injuria illata contaminet; quibus omnibus addit, tum Leonis I, quæ postea refertur, tum Gelasii I ad episcopos Lucanie consentientem sententiam (1), *nec ambiunt episcopi sibi nec vendicare clericos potestatis alienæ*, tum etiam Milevitani II concilii sub Innocentio I canonem infra citandum.

IV. Seculo VI synodus Valentina I in Hispania tempore summi pontificis Hormisdæ decrevit, *ut nullus alienum clericum secundum decreta canonum sine consensu episcopi sui audeat ordinare*: Arvernensis sub Agapeto papâ regis Theodeberti consensu habita, c. 10, *ut nullus episcopus alterius clericum contra voluntatem episcopi sui suscipere audeat, aut sacerdotio prorogare* (vel prærogare). Similiter Amelienensis V sub Vigilio papâ, et Chi deberto rege Francorum coacta, c. 5, *« ut nullus clericum, seu lectorem alienum, sine sui cessione pontificis, vel promovere, vel quibuscumque conditionibus audeat vendicare. Quod si quis hanc constitutionem fuerit quâcumque presumptione transgressus, memorate persone ab eo cui sunt debite, seu ecclesiastico jure, seu proprio, ab honore vel officio suscepto, juxta arbitrium sui pontificis, suspendantur; episcopus verò qui ordinaverit, sex mensibus missas tantum facere non præsumat. »* Bracharensis quoque I iis conformiter edixit, c. 26: *« Item placuit ut nullus episcopus clericum alterius ordinare præsumat, sicut et antiqui canones vetuerunt, nisi fortè signata ipsius episcopi scripta suscepit: »* quibus verbis superiorum conciliorum sententiam explicat, quæ episcopi proprii consensum licentiamque requisierunt, quam nonnisi scriptis signo episcopali nuntius exaratam Bracharensis tradi voluit, sive ut episcoporum aliena jura invadentium, et clericorum ad ordines sacros jure vel injuriâ adnitentium temeritas, atque audacia redargui ac coerceri posset; sive ut remedium provideretur, tam contra horum mendacia et fraudes, quam illorum nimiam credulitatem, et incautam simplicitatem. Quibus addi potest collectio canonum Martini Bracharensis, in concilio Lucensi probata, in quâ nimirum hæc habentur, c. 55: *« Si quis autem episcopus ausus fuerit eum (quemcumque scilicet clericum propriam ecclesiam derelinquentem) ordinare in suâ ecclesiâ, non consentiente episcopo suo à quo recessit, ordinatio illius vacua reputetur. »*

V. Seculo septimo, concilium Cabilonense tempore Martini II papæ et Clodovæi Francorum regis habitum, statuit, c. 13, *« ut nullus alterius clericum retinere præsumat, sicut præcis est canonibus statutum, nec ad sacrum ordinem sine voluntate episcopi sui penitus promovere. »* Toletanum XIII, c. 41, *multiplici prohibitione sancitum esse confirmat, ut alterius clericum fugientem accipere, nemo etiam aut obcelare, aut ordinare auderet.* Synodus quoque VI in Trullo habitata circa finem hujus seculi, vel initium sequentis, abusum sui temporis, quòd clerici ad alienos epis-

pos pro ordinatione confugerent, hoc canone severè composuit, c. 17: *« Quoniam diversarum Ecclesiarum clerici, propriis, in quibus ordinati sunt, relictis ecclesiis, ad alios episcopos se contulerunt, et sine proprii episcopi sententiâ in alienis ecclesiis constituti sunt, et ex eo ipsos reddi insolentes, ac inobedientes evenit: statumini ut à mense januario præterite quartæ indictionis, nullus omanò clericus, in quocumque sit gradu, potestatem habeat, sine proprii episcopi scripta dimissoriâ, in alienæ ecclesiæ catalogum referri; qui hoc enim à præsentis mense tempore non servaverit, sed quod in se est, cum qui illi manus imposuit, dedecore affecerit, deponatur et ipse, et qui eum præter rationem suscepit. »* Eo verò canone præterquam quòd consentientem præcedentibus canonibus sententiam tenemus, exponendam quoque postea fusiùs predictæ Ecclesiæ constitutionis rationem eruere possumus, insuperque litterarum dimissoriarum, quas *επιστολὴν ἀποστασίου* synodus vocat, *ἀποστασίου*, quod est *dimitt-re*, nomenclaturam deductam accipimus, quâ de re fusiùs infra.

VI. Seculo VIII decretum legimus in concilio Romano I, cui summus pontifex Zacharias præfuit, c. 11, *« ut nullus episcoporum audeat alterius civitatis clericum sine dimissoriis sui episcopi suscipere, vel ordinare, neque eum usurpet, nisi episcopus ejus precibus exoratus concedere voluerit, quia hoc sancti Patres statuerunt; si quis verò præsumperit, canonicas damnationes sentiet: »* inter Capitula quoque ab Hadriano papâ tradita Angilrammo seu Ingilrammo Mediomatricæ urbis episcopo illud reperimus, quod à Julio I, epist. 2, excerptum dici potest: *« Nullus episcopus alterius parochianum præsumat retinere aut ordinare, absque ejus voluntate, vel judicare; quia sicut irrita erit ejus ordinatio, ita et judicatio. »* Capitulare quoque Caroli Magni quod anno regni ejus undecimo, congregatis in unum episcopis, abbatibus, comitibusque editum est, sanxisse fertur, tomo 2, concil. Gall., et in addit. 4 Capitul., c. 91, *ut nemini liceat alterius clericum recipere, nec ordinare in aliquo gradu sine comœatu episcopi*, id est, sine ejus licentiâ: quemadmodum enim milites comœatum habere dicuntur, qui à signis discedere possunt, ita clerici comœatum impetrâsse dicuntur, qui discedendi à proprio clero, vel alienum episcopum ordinationis causâ adeundi facultatem impetrârunt; et ita comœatum interpretatur Paulus, lib. 4 Sent., l. Filii, § 6, ff. *Ad municipal.*, ut sit *arbitrium*, quod quibusdam competit, *morandi ubi velint.* Capitulare quoque Aquisgranense anno regni ejus 21, Christi 789, decretis Leonis et Sardicensi concilio sancitum refertur, cap. 56, et lib. 4 Capitul., cap. 56, *ut episcopus alterius clericum ad se non sollicitet, nec ordinet.*

VII. Seculo IX, sub eodem Carolo ejusque filio Ludovico Pio, varia concilia habita sunt, quæ eandem disciplinam firmârunt. Omitto Arelatense, quod à quibusdam VI dicitur, Maguntiacum, Turonense III, et alia, in quibus clerici fugientes à suis parochiis plectuntur: omitto etiam concilii Cabilonensis II prohi-

(1) Leo I, epist. ad Rusticum Narbon., respons. 4; et Gelasius I, epist. ad episcopos per Lucaniam, al. 1, al. 9, cap. 6.

bitionem, ne clerici sine litteris episcopi sui commendatiis recipiantur. Omitto quoque Aquisgranensis concilii definitionem, sub Ludovico Pio, quod ex Leonis papæ decretali, et Africano concilio, alienum clericum, nec suscipi, nec sollicitari, nec præcipi permittit, cap. 55 et 91. nisi forte ex placito claritatis id inter dantem accipientemque conveniat, seu præter ejus arbitrium, cujus fuerit clericus. Solammodò refero prædictam Gela-ii I sanctionem Wormatiensi sub Adriano II et Ludovico Pio probatam fuisse, jussamque in usu observari. In concilio quoque Meldensi sub Carolo Calvo statutum, c. 51, ut « clerici (qui cum senioribus suis de aliis provinciis veniunt) si ab hujusmodi hominibus ad ordinandum offeruntur, instrui debeant, ut ad episcopos, ex quorum parochiis sumpti sunt, eos remittant, et aut ibi ordinentur, aut litteras canonicas ab episcopo ex cujus diocesi sunt, perferant, sicut canonica docet auctoritas : » neque enim visum est in re tanti ponderis et momenti seniorum testimonio credi debere; statuitur itaque, ut ipsi moneantur de clericis quos secum adduxerunt ad episcopos à quibus creati sunt, remitterendis, quatenus vel ab ipsis ordinentur, vel dimissorias ab eis litteras accepturi jus postea et libertatem ordinationis ab alieno episcopo suscipiendæ consequantur. Quibus adjungo in concilio Moguntiaco sub Stephano VI, quod alii quintum dicunt, tempore Arnulphi Germaniæ regis, duplici canone legem istam roboratam : uno, quo Adriani papæ prædictum Capitulum refertur, et exscribitur de non judicando, neque ordinando alterius parochiano ab uno episcopo : altero, quæ statuitur, cap. 15, ut « si quis episcopus judicaverit, vel ordinaverit alterius parochianum sine consensu et voluntate sui episcopi, oporteat non sine increpatione communi concilio admitti, ita ut ecclesiasticum ultra non solvat canonem. » Item in concilio Triburiensi sub Formoso papâ, legem eandem fusiùs probatam, et plurimum canonum auctoritate confirmatam : in Nannetensi tandem, cujus licet tempus exactè ignoretur, in hoc tamen seculum conjici solet, interdictum omnibus ministris ecclesiasticæ dignitatis, « ut nullus quocumque munere aut favore corruptus clericum alterius parochiæ latenter aut furtivè ad ordinationem introducere præsumat. » c. 7.

VIII. Et ne subsequentia secula percurrere cogamur, in quibus disciplinæ ecclesiasticæ minor cura habita fuit, Gregorium VII in iis laudabimus acrem, et constantem pro domo Dei pontificem, qui in quodam concilio Romano dicitur præcepisse, c. 24, ut ordinati ab alio quam à proprio suo episcopo non recipiantur. Qui pariter in concilio Romano, ut aiunt, V, ordinationes, quæ ab his ad quos pertinent non comprobantur, infirmas et irritas dijudicavit. Huic adjungemus Urbanum II, qui contra canones esse statuit, si quis alienos clericos episcopus ordinârit, eosque ordinatos ab episcopo proprio vendicari posse affirmat, in hæc verba Lugdunensi archiepiscopo rescribens, 9 Quæst., 2, c. *Lugdunensis*. « Lugdunensis parochiæ clericos, quos contra statuta canonum ab

alterius parochiæ episcopis ordinatos litterarum tuarum significatione monstrâsti, cum graduum suorum honore recipere religionis tuæ prudentia poterit, si eos alias canonicè, et sine pravitate aliquâ ordinatos constiterit; si tamen eorum probabilem vitam id indulgentiæ prospexerit promereri. » Cujus etiam legis egregium exemplum legimus apud Hildebertum Cænonianensem, quem tempore Urbani II circa annum Domini 1100 floruisse compertum est; is ergo cum Wilelmum virum præstantem ad subdiaconatus ordinem promovisset, cùmque Claromontensis episcopus archidiaconum Ecclesiæ suæ futurum elegisset, episcopo rescribens, eique à se electum ordinandi licentiam tribuens hæc habet, epist. 55, tomo 5 Biblioth. PP. : « Inde factum est ut ad gradum subdiaconatus eum ducere promovendum, non magis litteraturæ ipsius deferens quàm vitæ. Bonam gero spem quia seipsum præbebit vas in honorem, vas ad omne bonum in domo Domini præparatum. Gratias igitur beatitudini vestræ de collato agens beneficio, eundem Wilelmum vobis et vestræ commodo Ecclesiæ, ab eâ quam consecratori suo debet obedientiam, liberum omninò et absolutum. Ex abundanti est, pro eo intercedere apud eos, quem fecistis ultrò non quodlibet membrum corporis Ecclesiæ, sed oculum. » Post hæc etiam tempora decretum extat Honorii III idipsum prohibentis; sic enim episcopo Reginensi scripsisse legitur, cap. fin. de Clericis peregrinis : « Te nobis proponente didicimus, quòd quidam prælati Ecclesiarum tuæ jurisdictionis in Ecclesiis sibi commissis sine scientiâ (al. *conscientiâ*) tuâ clericos de alienis episcopatus (al. *partibus*) instituere non verentur; attendentes igitur id eis nullâ ratione licere, cùm sit honestati contrarium, et à sanctorum Patrum institutionibus alienum, inquisitioni tuæ taliter respondeamus, quòd tibi licet eos exinde remove, nisi aliquos ex dispensatione in iisdem Ecclesiis duxeris dimittendos. » Verùm hoc canone non satis constat an vetet Honorius, ex aliis civitatibus episcopalibus oriundos in clerum admitti, an verò ab alio episcopo admissos ordinari; posterius videtur forsitan ab Honorio fuisse intentum, quia, ut mox videbimus, hoc maximè à sanctis Patribus vetitum fuit; prius tamen magis consonum est verbis Honorii; quodcumque autem definierit in hac lege, dispensandi archiepiscopis videtur concessam agnovisse facultatem.

§ 2. *Prioribus sentis licet episcopi, qui quemquam ordinâsset, præcipuè habita fuerit ratio, episcopum tamen originis ac domicilii agnitus.*

IX. Ex iis autem quæ supra adduximus Ecclesiæ decretis manifestè innotescit præcipuè sollicitos fuisse priorum seculorum antistites, ut caverent ne quem quis episcopus clericum fecisset, alius sibi vendicaret, et in suum clerum transferret. Agnitos tamen fuisse episcopos domicilii et originis, ipsisque aliquid delatum hic ostendendum est; primum ergo de episcopo domicilii id patet, tum ex concilio Arausicano I, c. 8 et 9, infra citando, quod habitationis clerici habendam esse rationem innuit, ut clericum aliquem episcopus;

ordinare possit; tum iis exemplis quibus infra ostendimus plures extraneos ab episcopis ordinatos fuisse, solo scilicet domicilii jure; sic Hieronymum apud Orientales habitantem Paulinus Antiochie præsul ordinavit, Paulinum Nolanum apud Hispanos degentem Lampius Barcinonensis, alios ab aliis peregre degentes, quorum infra exempla prodemus; sed hæc pleribus infra.

X. Episcopi quoque originis aliquam habitam fuisse rationem plura ostendunt: concilium Carthaginense I tempore Julii pape celebratum id non obscure expressit c. 1: proponente siquidem primato, seu privato episcopo Yegesetiano, ut statueretur, « non licere clericum alienum ab aliquo episcopo suscipi sine litteris episcopi sui, neque apud se retinere; nec laicum usurpare sibi de plebe alienâ ut eum obtineat, sine conscientia ejus episcopi de plebe ejus est, » Gratus Carthaginensis dixit: « Hæc observantia pacem custodit; nam et memini in sanctissimo concilio Sardicensi similiter statutum, ut nemo alterius plebis hominem usurpet; sed si fortè erit necessarius, petat à collegâ suo, et per consensum habeat. » Videtur autem his verbis Gratus concilii Sardicensis c. 13 sententiam nobis explicare, non quidem repugnantem canoni Sardicensi, sed aliam ab eâ quam canonis ipsius verba expriment; nam Sardicensis canon superioris à nobis citatus de alieno solum ministro *ἐκ τοῦ ἐκκοινοῦ* habet; canon de non ordinando ab episcopo alterius parœciæ loquitur, sed aliquid fortè præterea ampliùs intendit, ut nec de alienâ plebe laicum ab episcopo clericum fieri exoptaret; poterat enim mentem concilii Sardicensis Gratus optimè notam et perspectam habere, cui nempe teste Athanasio, apol. 2, cum triginta aliis Africanis interfuerat, et ipsi subscripserat; unde Julius quoque summus pontifex sub quo concilia Sardicense et Carthaginense I habita sunt, ex Nicæno hoc statutum retulit, « ut nullus episcopus alterius parochianum præsumat retinere, aut ordinare, absque ejus voluntate, vel judicare, quia sicut irrita erit ejus ordinatio, ita et judicatio. » Ex quo decreto intulit Hostiensis, in Summâ, de Temporibus ordin., quòd sicut nec clericus nec laicus ab alieno episcopo potest judicari, ita nec ordinari. Simile autem decretum edidisse fertur Calixtus I, epist. 2, qui diù ante Julium sedit, quod his verbis à Gratiano refertur, 9, q. 2, c. 1: « Nullus alterius terminos usurpet, nec alterius parochianum judicare vel ordinare aut excommunicare præsumat, quia talis judicatio vel ordinatio, aut excommunicatio vel damnatio nec rata erit, nec ullas vires habebit, quoniam nullus alterius judicis nisi sui sententiâ tenebitur aut damnabitur; unde et Dominus loquitur dicens Deut. 19 et Prov. 22: *Ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres tui.* » Julii porrò decretum iisdem verbis Adrianus I suis responsis servandum præcepit, ut supra vidimus. Verùm, ut ad tempus ipsum Julii I pontificis redeamus, Antiochenum concilium sub eodem habitum, canonem edidit qui est 13, quo hæc disciplina stabilita possit intelligi: quamvis enim eò præsertim collimet,

ut ordinator extra terminos suæ diœceseos unicuique episcopo facere prohibeat, videtur tamen ex eo canone pariter argui posse, episcopis non licere quemquam ex alienis Ecclesiis ad quodlibet ecclesiasticum ministerium assumere; cum vero agendo de loco ordinationis infra proponemus, sicut etiam alium Aurelianensis III, qui pariter protectoris episcoporum in alienas diœceses ad clericos ordinandos prohibet.

XI. Hic etiam adducerem, de quibusdam ex remotis provinciis venientibus non ordinandis, neque in clerum cooptandis, vetera summorum pontificum decreta, Sylvestri I in synodo Romanâ præsidentis, et Anastasii I ad episcopos Galliæ et Germaniæ de transmarinis hominibus non ordinandis, nisi scirem singularia fortè ipsa dici posse, nec ad singulos ex alienâ diœcesi oriundos extendenda. Quinimò vereor ne aliquis ex eo quod specialiter iis à non suo episcopo ordinari prohibitum sit, inferre audeat aliis generaliter esse concessum, quippe cum specialis prohibitio videatur inutilis, si generali concludatur; qui enim hoc sibi persuadeat id ipsum conformare ex eo poterit quòd iis consentiens Gregorius quasi non prohibitum sit ab alienâ civitatis episcopis laicos ordinari, non ideò Afros, quòd alienæ diœcesis essent, episcopo Squillatino ordinare prohibeat, sed quia *Afri quidem aliqui Manichæi, aliqui rebaptizati* esse solerent, eò quòd nempe ex iis plurimi Donatistarum errorem sequerentur; iis tamen adde, si lubet, cæteras leges, quæ peregrinos promoveri non sinebant, de quibus alibi dicemus, cum ætatem et qualitatem ordinandorum explicabimus; quas sanè leges Ecclesiæ utilissimas fuisse non dubium est, præsertim cum periculum esset ne qui è dissitis regionibus veniebant, et alibi tamen alibi commorati diutius fuerant, quantumcumque etiam per aliquot annos frugi et innocentes apparerent, aliquam vel in tenerâ ætate irregularitatem contraxissent, vel simulatam larvatamque pietatem haberent, neve virus suum, quod in patriâ effudissent, aliquandiu occultarent, ejus rei exempla habemus in Cerdone, Valentino, Marcione, quorum primus ex Syriâ, alter ex Ægypto, tertius ex Ponto Romam venientes, simulantes catholicam fidem in Ecclesiam recepti sunt; in Montano, cui Anicetus papa litteras communicatorias, quasi veræ et sinceræ doctrinæ viro dederat, quas adveniens Praxeas, qui summum Pontificem, de turbatis ab eo Asiæ et Phrygiæ Ecclesiis edocuit, revocare coegit; in Eustatio Sebasteno hæretico, qui Romam veniens à Liberio pontifice dolosè communionem surripuit; plura alia proferre possem, sed quæ fortè extra rem viderentur. Adde solam rationem Gregorii, quæ in omnibus peregrinis valere potest: *Peregrini*, inquit, *plurimi etiam in minoribus ordinibus constituti fortiores de se prætendisse honores* (al., *ad fortiores honores prætendisse sæpè probati sunt*).

XII. Appositum autem instituto nostro exemplum profero ordinationis Origenis, quem virum tantâ eruditionis gloriâ præditum, tantâ sanctitatis laude celebrem, qui tot annorum in scholâ Alexandrinâ cum

orbis admiratione, et antistitis sui approbatione absoluto curriculo, confessionis etiam gloriâ celebris, non poterat non sacerdotio dignus videri. Itaque cum, ut ait Hieronymus, de Scriptoribus ecclesiast., in Origene, *jam mediæ esset ætatis, et propter Ecclesiæ Achaicæ, quæ pluribus hæresibus vexabatur, sub testimonio ecclesiasticæ epistolæ Athenas per Palæstinam pergeret, à Theoctisto, et Alexandro Cæsareæ, et Hierosolymorum episcopis presbyter ordinatus est*; qui tamen occulto recipiendæ ordinationis impedimento non vacabat: nam canones apostolici 21 et 22 eum qui sibi virilia anputasset, clericum fieri aut ministrare vetabant. Origenes autem juvenili impetu ductus, quò et castitatem tutius servaret, et calumniandi causam ethnicis adimeret, virilia sibi absciderat; quæ fortè occasio fuerat cur tandiù sine presbyteratûs dignitate à suo episcopo relinqueretur; Alexander autem et Theoctistus testimonium Demetrii secuti, quod secundum antiquum morem peregrè proficiscentibus dari solitum secum laud dubiè Origenes detulerat, in quo nulla, ut vero similis est, ejus ordinandi cuiquam licentia concedebatur, nulla eidem pro sacerdotali dignitate consequendâ testificatio suffragabatur; sed ejus duntaxat mores eruditioque, et exantlati pro catholicâ fide labores commendabantur laudabanturque, simplicius forsàn quàm par esset (quantùm cumque teste Hieronymo de Scriptoribus ecclesiasticis, in Alexandro, eo se testimonio Alexander tueretur, quasi *juxta Demetrii testimonium eum presbyterum constituerit*) Origenem presbyterum consecrârunt. Ex quâ ordinatione variæ turbæ natæ sunt; dùm Demetrius Origenis irregularitatem notam facere compulsus, ferventiùs fortassè quàm par esset adversus eum excaudit, quam ob causam videtur acrioribus verbis ab Hieronymo, ibid. in Origene, pungi, à quo nempe tantâ in Origenem *debacchatus dicitur insanîa, ut per totum mundum super ejus nomine scriberet*; ex alterâ verò parte tum Origenes ipse adversus Demetrium pro sui defensione armaretur, multique ejus studiosi invidiam Demetrio conflare conarentur. Quæ privatæ offensiones non solum Valesiorum seu Eunuchorum sectæ, verùm pertinaciæ ejusdem Origenis, in suis erroribus tuendis, occasiones fortè fuerunt quos nempe cum vidisset à Demetrio aliisque episcopis damnatos, ratus ex invidiâ et similitate Demetrii in ipsum eam damnationem provenisse, ipsorum defensionem ex hac fortè causâ pertinaciùs amplexus est.

§ 3. Quis antiquitus episcopus originis crederetur.

XIII. Unum autem sedulò hic observandum venit, episcopum originis eum ordinariè existimatum ab antiquis, non qui episcopus esset loci à quo quis ordinandus esset, sed in cujus quis diœcesi spirituali regenerationis lavacro in Ecclesiam receptus foret, cujus rei plurima ex conciliis præsertim eruimus non contemnenda argumenta: primum ex concilio Eliberritano, c. 27, disertè id explicante his verbis: *Omnes qui peregrè fuerint baptizati, eò quòd eorum minimè sit recognita vita, placuit ad clerum non esse promovendos in alienâ provinciâ; optimè profectò; cum enim vitæ*

ante Baptismum actæ maculas Baptismus diluerit, irregularitatesque omnes ex crimine provenientes sustulerit; parùm refert, quomodò quis ante Baptismum vixerit, ideòque vitæ post Baptismum actæ habenda præsertim ratio est. Quare peregrè baptizatos, de quibus qualiter post Baptismum vixerunt non constat ad clerum non esse recipiendos canon Eliberritanus statuit. In cujus rei confirmationem Augustini et aliorum qui ante Baptismum vitiorum infamiâ fœdati sunt, exempla proferre possumus, quos tamen per Baptismum mundatos benè de cætero viventes, Ecclesia in clericorum consortium lætanter excepit, sed de hoc aliàs.

XIV. Alterum argumentum petitur ex Concilio Carthaginensi III, can. 44, in quo habetur hic canon, qui à nobis integer referendus est, quòd et præsentem observationem aliasque mox statuendas confirmet: « Epigonius episcopus dixit: In multis conciliis hoc statutum est, etiam nunc hoc confirmandum est vestrà providentiâ, fratres beatissimi, ut clericum alienum nullus sibi præscripat episcopus præter ejus arbitrium cujus fuerit clericus. Dico autem Julianum qui ingratus est Dei beneficiis per meam parvitatem in se collatis, ita temerarium et audacem extitisse ut eum qui à me baptizatus est, cum esset puer egentissimus, mihi ab eodem commendatum, cumque à multis annis à me aleretur atque incresceret, hunc, ut dixi, baptizatum in Ecclesiâ meâ per manus parvitatatis meæ constat (idem in diœcesi Mapaliensi lector esse cœperat, imò annis fermè duobus legerat) nescio quo contemptu humilitatis meæ, idem Julianus arripuit, quem dicit, quasi proprium civem sui loci Uzaritani (al. Ussaritani, vel Ussavitani, vel Nazarotani) me inconsulto usurpare: nam et diaconum illum ordinavit; hoc si liceat, pateat hæc licentia à vobis, beatissimi fratres, sin minùs tam impudens cohibeatur ne se misceat communioni cujusquam. Numidius episcopus dixit: Si non postulata neque consultâ tuâ dignatione id videtur fecisse Julianus, judicamus omnes iniquè factum atque indignè; quapropter nisi idem Julianus errorem suum correxerit, et cum satisfactione ejusdem clericum quem fuit ausus ordinare, revocaverit tuæ plebi, contra statuta concilii faciens, contumaciæ suæ, separatus à nobis, excipiet judicium. Epigonius dixit: Ætate pater et ipsâ promotione antiquissimus, ut laudabilis frater ut collega noster Victor, vult hanc petitionem generalem omnibus effici. »

XV. Canon autem iste mihi videtur esse corruptus: ad cujus tamen intelligentiam observandum est, diccesim Mapalensem, in quâ Julianus lector esse cœpisse dicitur, non hic intelligi episcopatum quemdam Africae, qui Mapalensis dicatur; præterquam quòd enim nullus hujus nominis legitur, si quis tamen hujus nominis foret, non ad illum spectasset prædictus Julianus, quem Epigonius utpotè à se ordinatum, et Ecclesiæ sui episcopatûs, suscepto in eâ ministerio, addictum sibi vindicatur: Epigonius autem non Mapalensis episcopus, sed Bullensis in prædictâ synodo subscriptus reperitur. Diœcesis ergo quemadmodum

(Trente-une.)

et in concilio Aurelianensi IV, Agathensi et aliis, ita et hic pro oratorio, vel Ecclesiâ vici Mapalitensis in Diocesi Paullensi sita sumitur, in qua Julianus lectoris officio functus fuerit. Ea tamen explicatione non omnes prædicti canonis Carthaginensis nebula dissipantur. Itaque melius in Græco codice Canonum Ecclesiæ Africanæ, can. 54, tomo I Concilii, 58 apud Balsam., 59 apud Zonaram, hæc controversia ab Epigonio narrata verbis quæ Latine ita redduntur: « Refero autem Julianum ingrâtè in tot per meam parvitatem congesta in eum beneficia se gessisse, et tam temerè et confidenter versatum esse, ut qui à tenerâ ætate à me baptizatus est, et qui propter multam inopiam mihi ab ipso adjectus est, et qui multis annis à me nutritus, quî, ut dixi, in meâ Ecclesiâ mea mediocritatis manu baptizatus est, et in Mapalitanorum parochiâ lector factus est, et duobus jam annis illic legit, eum, nescio quonam mea mediocritatis contemptu surripuit ipse Julianus, et dicit eum esse civem loci Vaseritani ad eum pertinentis; eoque præter meam sententiam usus est: eum enim diaconum ordinavit. »

XVI. Quibus verbis triplici titulo sibi ereptum restitui petit clericum: primò, titulo Baptismi, quòd ab ipso baptizatus esset; secundò, domicilii, quòd multo tempore cum ipso habitasset, et ab ipso nutritus fuisset; tertio, ordinis atque officii, quòd ab eodem ordinatus esset lector, quo munere jam per duos annos in Mapalitanorum parochiâ sibi subditâ (ut explicant Zonaras et Balsamon, et canonis verba quæ ab ipso hunc ordinatum ostendunt, significare videntur) perfunctus fuisset; addit quartum Balsamon, quòd de Juliani voluntate eum exceperisset, ex quâ additione in Constantinopolitanorum Ecclesiæ synodo aliquos intalisse refert, non posse aliquem clericum ex alio loco oriundum ordinare, nisi de consensu episcopi loci illius ex quo oriundus sit: ideòque adjecisse dicebant Epigonium se Juliani voluntate eum acceperisse. Verùm, cum nondùm baptizatum eum Epigonius acceperisset, commendante Julio, commendatio Juliani ad clericatum minimè spectabat; ideòque non videtur hoc titulo sibi quidquam vindicasse Epigonius, sed hoc tantùm ex abundantia adjecisse, sicut et quòd inops fuisset, et ab ipso nutritus esset, ex quâdam abundantia adjecit, ad ingratitude Juliani exaggerandam. Iis ergo tribus, quos nempe adduximus, titulis, clericum suum repetebat, tertium verò præsertim urgebat; unde de hoc solum præfatus est, et de hoc solum universim confirmandò concilium rogavit, hunc quoque solum synodus probavit, quæ cum Julianum ex Numidii sententiâ corripiendum censisset, ex Victoris postea suffragio, quod Epigonius retulit, universim observandum edixit, ne quis Clericum ab aliquo episcopo ordinatum sibi vindicare auderet.

XVII. Tertium argumentum petitur ex iis S. Paulini Nolani episcopi, quæ habentur in Epistolâ ejus ad Alipium, quæ est 55, apud Augustinum. 45 verò inter ipsius Epist., verbis: *Quod enim indicasti jam de humilitatis nostræ nomine apud Mediolanum te didicisse, cum illic initiareris, fateor curiosius me velle condiscere,*

ut ex eam parte te noverim, quo magis gratuler, si à discipulo mihi patre nostro Ambrosio vel ad fidem initatus es, vel ad sacerdotium consecratus; ut eundem ambo viduam habere auctorem; nam ego, etsi à Delphino Burdegale baptizatus, à Lampio apud Barcinonam in Hispaniâ, per vim inflammatæ subito plebis sacratus sim, tamen Ambrosii semper et dilectione ad fidem nutritus sum, et nunc in sacerdotii ordine confoveor. Denique suo me clero vindicare voluit, ut etsi diversis locis degam, ipsius presbyter censear. Ex quibus verbis tria eruantur in præsentî questione maxime notanda: primum, quod mox à nobis fusus confirmabitur, parum aliquando curas hanc legem episcopos de non ordinandis iis qui aliunde oriundi essent, sed peregrinos nonnumquam et à se non baptizatos, boni nominis, et cognitæ virtutis, plebe petente atque urgente, ordinasse. Alterum, quod obscurius est, aliquos clericos repertos fuisse, qui ab uno episcopo baptizati, ab altero ordinati, ab aliquo alio tanquàm proprii, suarumque Ecclesiarum clerici vindicarentur, quod proprium erat eorum qui per vim ordinati fuissent, et in ordinatione suâ profiterentur se Ecclesiæ episcopi illius à quo fuissent ordinati adhiic nolle, ut possent quem vellent clericum eligere, eique annente illius cleri episcopo accenseri possent; eoque modo Paulinus ordinatus fuerat, ut ex ipsius testimonio in epistolâ 6 ad Severum patet: *nam, inquit, eâ conditione in Barcinonensi Ecclesiâ consecrari adductus sum, ut ipsi Ecclesiæ non alligarer, in sacerdotium autem Domini, non etiam in locum Ecclesiæ dedicatus;* sed hæc de re iterùm mox dicemus. Tertium, quod huic loco magis convenit, in ordinatione cujusvis clerici habitam fuisse rationem episcopi à quo quis baptizatus fuisset; aliàs enim frustra Delphinû, à quo baptizatus erat, mentionem fecisset Paulinus, nisi non obstante eo quod obstaro aliquando solebat, se ab Ambrosio in clerum Mediolanensem, non à Delphino aut ejus successore in Burdegalensem vindicatum significare vellet; quemadmodum non obstantibus regulis ecclesiasticis de non vindicando clerico alieno, ipse se ab episcopo Barcinonensi presbyterum creatum, clericum tamen Mediolanensem fuisse scribit; unde, cum ibi Delphini Burdegalensis meminerit, quòd ab eo baptizatus sit, non quòd in ejus civitate Burdegala (è quâ tamen oriundus erat) natus sit, in ordinatione non tam episcopi loci in quo quis natus, quàm à quo baptizatus quis sit, haberi rationem ostendit, quod quidem piè ac religiosè sancti illi Patres sentiebant, ut eam potius patriam nostram esse ducerent, quæ nos immortalitati genitos æternæ lucis obtinendæ capaces primùm videret, quàm quæ mortales brevi lucis usurâ fruituros exciperet; eam potius nostram civitatem habendam judicarent, in quâ spiritualiter geniti essemus, primùmque inter Ecclesiæ membra adscripti, digni redditu qui in beatorum societatem transcriberemur, quàm eam in quâ primum ad vitæ carnalis usum effundimur, cujus ci-ves efficimur, cujus juribus tanquàm peregrini et advenæ perfruiamur; quam ipsorum sententiâ secutus Francorum rex S. Ludovicus cum Pisciaci baptizatus

fuisse, Pisciacensem se sæpè inscripsit.

§ 4. *Utrum episcopi originis consensus semper antiquitus necessarius habitus sit sive in ordinatione laicorum in clericis, sive quorumcumque in episcopos.*

XVIII. Verùm non semper episcopi originis sive loci in quo quis baptizatus esset, sive in quo in lucem primum editus, habitum fuisse rationem, tum concilii Arausicani I citati canon ostendit; tum exempla plurima demonstrant. Concilium quidem Arausicanum, postquàm de non promovendo clerico alterius diœcesis sine consensu episcopi sui legem confirmavit c. 8, laicos aliarum diœceseon ordinari permittit sequenti canone: *Si qui autem alienos cives aut alibi consistentes ordinaverint, nec ordinati in ullo accusantur aut ad se eos revocent, aut gratiam ipsi eorum impetrent, cum quibus habitant*; quibus verbis ostendit obligari episcopos, qui alienos cives ordinàrint, dummodò ipsi in nullo accusentur, nec ullum crimen vel impedimentum canonicum ab eorum originis episcopo vel alio eis obijciatur (quo casu à clero deponi deberent), obligari, inquam, ut vel in clericorum suorum numerum eos recipiant, vel eos ab episcopo in cujus diœcesi habitant recipi procurent, ne scilicet vagantes et acephali remaneant. Quare, cùm concilium episcopos alienà è civitate oriundos ordinantes non reprehendat, sed cùm laicorum ab episcopis alienæ civitatis ordinationem tanquàm usitatam et ordinariam proponat, cùm eandem tanquàm ratam minimèque vitiosam comprobet, taliterque ordinatos à ministerio ecclesiastico minimè vacare, à clero non arceri velit, sequitur concilii istius Patres sensisse licere alienos cives ab episcopis ordinari. Innumera verò exempla hanc consuetudinem ostendunt; ut enim taceamus Origenis Alexandrini et Alexandriae baptizati, et Paulini patrià Burdegalensis, et à Delphino episcopo Burdegalensi baptizati supra memorata exempla, quorum hic à Lampio episcopo Barcinonensi, ille ab episcopis Palæstinæ presbyter ordinatus est; omitto etiam tot summos pontifices è Græcià oriundos, qui vel Romæ baptizati, vel pro supremâ Romani Pontificis auctoritate in Romanum clerum affecti dici possunt, alios profero in quos excusationes istæ non cadant.

XIX. Martinus Sabariæ in Pannonià natus, quem ex verbis Sulpitii Severi probabiliter deducimus in urbe Ambianensi baptizatum, cùm ad Hilariam, rejectà postea militiâ, testimonio ejusdem Severi ac Paulini, primum accessisset, *tentavit idem Hilariis imposito diaconatus officio sibi eum arctius implicare, et ministerio vincere divino*; sed cùm istud onus ex humilitate refugeret, exorcistam creavit, ejusque ipse se clericum gessit, adeò ut ei ab exilio revertenti Romam usque occurreret, et cum eo ad urbem Pictaviensem rediret. Quà narratione compertum habemus clericum quidem ab episcopo ordinante vindicari, et suæ Ecclesiæ addici, patriam autem vel baptismalem locum in ordinatione minimi tunc momenti visa fuisse. Hoc primum exemplum proferimus, jam cætera prosequamur: primumque Epiphani, qui apud Cyprum Constantiæ, quam alii Salaminam vocant, episcopus ordinatus est;

alterum Hieronymi, qui Stridonis oppido natus in Dalmatiâ, Romæ probabiliter creditur baptizatus, à Paulino Antiochiæ episcopo presbyter ordinatus est; tertium, Pauliniani ejus fratris, qui ab Epiphanio Cyprio; quartum, Ephrem, diaconi Syri, quem aliqui à Basilio presbyterum creatum ferunt; quintum, Augustini, qui patriâ Tagastensis, Mediolani baptizatus, à Valerio Hipponensi presbyter sacratus est; sextum, Alexandri, qui ex curiâ et senatu Cyrenensis vitam solitariam professus diaconatu dignus habitus, à Joanne Chrysostomo Basinepolis postea episcopus creatus est; septimum, Piniani, nobilis Romani, qui cùm Hipponem regium Augustini visitandi causâ primum accessisset, à populourare coactus est, clericatum se in aliâ Ecclesiâ non recepturum; octavum, S. Patritii, qui ex S. Martini Turonensis sorore natus, et nobili Britanno, ab eodem Martino clericus ordinatus, quadriennium sub ejus institutione transegit, inde à S. Germano Antissiodorensi litteris sacris imbutus, et diaconus factus, à Cælestino I antistes consecratus, in Scotiam et Hiberniam Evangelii prædicandi gratiâ missus est; nonum, Fulgentii, qui in Leptensi civitate natus, et baptizatus, à Victorum episcopo, quò eum sibi arctius devinciret, sacerdos ordinatus est; decimum, Walfridi Angli, quem Delphinus Lugdunensis in clericum attendit; undecimum, Evagrii Ægyptii, quem Gregorius Nazianzenus Constantinopoli diaconum ordinavit; duodecimum, S. Maioli archiepiscopi Mediolanensis, de quo Ennodius:

Maiolus extremæ potator Tygridis undæ,

Qui jubar in mediis viderat hospitii;

Quem labor in proprio Licæ solidaverat axe.

Quem tamen in clerum primùm Mediolanensem allectum, archiepiscopum postea assumptum fuisse, ex eodem Ennodio constat; decimum tertium, Eusebii episcopi Mediolanensis, de quo idem Ennodius:

Eusebius Ligurum successit finibus hospes

Ignotæ tractus plebis amicitia;

Graius erat, socio Titan quos respicit ortu

Flammigero lymphas vertice decutiens.

Quid plures alios enumerem, qui ferè innumeri sunt, quorum aliquos adjungemus, ubi de ignotis et peregrinis non ordinandis disseremus, quibus adde in disceptatione inter Augustinum et Severum pro Timotheo clerico, de quâ infra, non disputatum ab iis cujus patriæ hic esset, sed à quo ordinatus, adeò nempe patriæ minor ab iis in ordinatione ratio habebatur.

§ 5. *Cuinam ergo antiquitus episcopo adstricti pro ordinatione recipiendâ forent clerici, magis explicatur.*

XX. Religiosius ergo et accuratius servabatur ne quem vilis episcopus ab alio episcopo consecratum sibi per ordinationem vindicatum, et, ut supra diximus, illigatum, ad altiorem gradum promovere auderet; cùm enim, ut postea fusiùs docebimus, hæc regula ecclesiastica servaretur (quam cum Gentiano Herveto existimo totius disciplinæ ecclesiasticæ restaurandæ basin ac summam), ne quis absolutè, id est, sine titulo ecclesiastico ordinaretur, neve quis titulum, cui adscriptus esset, unquàm nisi consen-

tiente episcopo suodeseretur, hinc fiebat ut clericum ab aliquo episcopo ordinatum nullus alius episcopus sibi arrogare posset, nullus ab Ecclesiâ suâ remove, nullus alteri addicere præsumeret. Hinc tot canonibus, tot ecclesiasticis legibus tantum supra vidimus, ne quis alienum clericum aut recipere, aut ordinare, aut occultare auderet, quibus alias, ubi de titulo ecclesiastico agemus, adjungere nobis licebit. Hinc tot poenis, tot censuris, tam ordinantes alienum clericum quàm ordinatos ab alieno episcopo, alio scilicet ab eo à quo primum in clerum allecti sunt, perculosos supra legimus, cum nullam in ordinantes alterius civitatis laicum infligam penam legamus; solummodò ordinationem irritam, sicut et judicationem ab eo qui alterius parochianum ordinârit aut judicârit, declaratam advertimus in dubiis quibusdam Calixti et Julii I Epistolis; quæ tamen declaratio hanc interpretationem patitur, ut, quamdî alterius est parochianus, ab episcopo ordinari non possit, ubi verò habitatione diuturnâ parochianus episcopi alienius loci effectus fuerit, possit ab eo ordinari; sicut ob minùs diuturnam habitationem, non dubium est quin ab episcopo diverso ab episcopo originis suæ quisvis judicari possit.

XXI. Cum autem ob stabilitatem ecclesiastici tituli, et obligationem uniuscujusque clerici ad suam ecclesiam lex ista de non recipiendâ ulterius promotione ab alieno episcopo præsertim sanciretur, hinc qui in ordinatione professus fuisset se Ecclesiæ episcopi à quo ordinaretur addici nolle, ab alio episcopo ulterius promoveri et vindicari poterat; quomodò Paulinum supra à Lampio Barcinonensi episcopo ordinatum, jure tamen nec injuriâ ab Ambrosio Mediolanensi vindicatum vidimus; cui affine est illud quod de Prinjano refertur, cum jurare paratus fuisset, se, si invitus in Hipponensi civitate ordinaretur, continuo discessurum; quod juramentum illicitum nequaquam censuit Augustinus, sed ob eam tantum rationem illud repudiavit, quòd ei videretur vehementer populi Pinianum ad presbyteratum petentis dolor post hanc jurationem magis esse metuendus. Sic etiam Hieronymus à Paulino Antiocheno presbyter ordinatus, Antiochenum se clericum negat, quia in ordinatione suâ nullius se clero addicendum protestatus fuerat.

XXII. Hinc etiam, quia suscepti ordinis functio quædam videtur esse clericatus professio, et suscepti ministerii voluntaria, ut dicunt, ratihabitio, sedulo prospiciebatur num officium minorum ordinum ordinatus exercuisset, num quis, v. g., in Ecclesiâ legisset: si enim minorum ordinum officia in parochiâ seu diocesi episcopi aliquis obivisset, strictiori huic Ecclesiæ vinculo alligabatur. Quapropter Epigonium supra clericum suum repetentem allegasse legimus eum biennio in Mapalitanorum suæ diocesis ecclesiâ sacras litteras legisse. Concilium quoque Milevitanum I ob eandem causam canonem istum edidit: *Placuit ut quicumque in unâ ecclesiâ vel semel legerit* (sic enim restitui debet ex originali corruptus apud Gratianum canon, apud quem loco vocis istius *legerit*, habetur *eligitur*, quasi verò clericos pluries elegi necessum sit,

aut non semel eligantur) *ab alia ecclesiâ ad clericatum non teneatur*. Quem concilii Milevitanum canonem sequitur Africanum usdem omnino verbis, præterquam quòd voci *legerit*, hæc verba, *suscepto officio*, præmittat, ut significetur nihil quisvis officere, si ante susceptum officium legat, sed solum si suscepto officio legerit. Codex tamen Græcus Carthaginensium conciliorum hoc solum habet: *Si vel semel legerit*; quæ mihi probatior videtur esse lectio: cum is temporibus non solerent alii legere quàm qui ab hoc officium designati et deputati essent. Quem canonem putat Balsamon contra eos militare, qui ex eo quòd quis clericalem tonsuram duntaxat ab aliquo episcopo accepisset, negabant eum ita astringi huic episcopo, ut ab alio non posset ordines suscipere; contra quos putat Balsamon hunc canonem editum, quo definiretur ut qui vel semel in tonsuræ susceptione pro formâ lectionis recitari solitam Epistolam ad Timotheum recitasset, is episcopo ejusque Ecclesiæ addictus videretur; ideoque minus probat aliorum (quam amplexus est Zenoras) explanationem, qui dicebant hoc canone ferri eos qui, licet ab aliquo episcopo ordinati essent, tamen si vel semel legissent, vel nunquam, liberos videri ut ab alio episcopo ordinari possent, eò quòd canones qui id vetare videantur, loquantur tantum de iis qui diu in officio suscepto ministrarunt. Balsamonis autem sententiam probare possumus, quia canones ordinatos ab aliquo episcopo clarè docent non ordinandos ab alio; nihil ergo refert sive legerit quisquam ordinatus, sive non legerit in Ecclesiâ, sed solâ tonsuræ susceptione, quâ clericus efficitur, episcopi quoque qui promovit clericus efficitur; verum probabilior est interpretatio juxta quam de lectione lectoribus propriâ hic canon intelligitur, ita tamen ut hæc non sit unica vel potissima ratio ob quam ordinatus episcopo suo addictus sit, sed pro signo proferatur collatæ ordinationis et assensûs liberi atque voluntarii, quem ordinationi quis adhibuit, quibus duobus mutua inter episcopum ordinantem, et clericum ordinatum charitatis et obedientiæ necessitudo stringitur. Iis autem omnibus annuit Chalcedonensis synodus, c. 20, quæ non simpliciter clericos, sed *clericos Ecclesiæ ministrantes*, ab alio episcopo vetuit ordinari, alios fortè qui non ministrassent, quòd ordinationi dissensisse præsumerentur libertati suæ relinquens, quòd nempe æquum non esset, ut quis sine suâ voluntate alterius imperio illigaretur.

XXIII. Juxta quæ decreta Augustinus Timotheum, qui pluries in ecclesiâ sibi subditâ legerat, subdiaconum queritur ordinatum præter ipsius consilium et voluntatem, discessum ipsius damnat, ejusdemque, qui jurasset apud Severum episcopum se mansurum, illicitum juramentum esse ostendit, nec obligatorium; ad sedandam tamen Timothei conscientiam ab eodem Severo resolvendum oravit, quòd facillè fieri posset, si eum à se ipse dimitteret, ut non Timotheus à Severo discedere, sed ab ipso dimitti videretur. In hac autem controversiâ, pro disciplinæ ecclesiasticæ circa lectores procurandæ studio, non minis amico stilo,

quàm maturo judicio hæc ad propositum observanda rescripsit, epist. 240 : « Ego autem, frater Severe, causam meam judicio tuo dimitto, certus sum enim Christum habitare in corde tuo : per quem te obsecro, ut ipsum consulas, tuæ menti sibi subditæ præsentem : utrùm homo, qui in Ecclesiâ meâ dispensationi creditâ jam legere cœperat, et non semel, sed iterùm, et tertio, apud Subsanam, et presbytero Subsanensis Ecclesiæ comitatus, et apud Turres, et apud Cisan, et apud Verbalis legerat, non fuisse lector possit, aut debeat lector judicari. Et sicut nos, quod postea nobis invitis factum est, Deo jubente correximus, sic et tu quod priùs te nesciente factum est, eodem jubente, similiter corrige. Neque enim vereor, ne tu parùm intelligas quantus aditus aperitur ad dissolvendum ordinem ecclesiasticæ disciplinæ, si alterius Ecclesiæ clericus, cuicumque juraverit, quòd ab ipso non sit recessurus, eum secum esse permittat, ideò se facere affirmansne auctor sit ejus perjurii : cùm profectò qui hoc non sinet, nec illum apud ipsum remanere permittat, quia de se non de altero jurare potuit, ipse pacificam regulam sine aliquâ reprehensione ostendit. »

§ 6. *Exceptiones ob quas clericus ab alieno episcopo ordinari poterat.*

XXIV. Exceptiones autem ob quas nimirùm clerici ab aliquo episcopo ordinati, ab alio ad altiores gradus promoveri possent, præter superiùs assignatas, variæ erant : prima hæc erat, si vacantes essent Ecclesiæ, et ab hostibus devastatæ eæ provinciæ in quibus ipsi ordinati erant ; nam, quemadmodùm in eo casu episcopi istarum provinciarum ad alias Ecclesias vocari consueverant, ut supra notavimus, ita et clericos earundem Ecclesiarum aliis Ecclesiis addici æquum erat, ne vel in suscepto ministerio otiosi esse sinerentur, vel acephali diutius remanerent ; hos ergo excipit Chalcedonense concilium, c. 20, *qui proprias amittentes patrias, seu provincias, ex necessitate ad aliam Ecclesiam transferunt* : reliquos autem ab aliis ordinatos, sicut et ordinantes severâ excommunicationis sententiâ constringit, donec clericus ad Ecclesiam suam reversus fuerit. Id tamen postea passim ab omnibus inferioribus episcopis minimè præsumptum fuisse, nisi accedente supremâ auctoritate, ostendit illa Gregorii I epistola 2, lib. 5, quâ Fortunato episcopo Neapolitano ejusmodi clericum pro suâ Ecclesiâ petenti ita respondet : « Fraternalitatem tuam à nobis petisse recolimus, ut Gratianum Ecclesiæ Venafranzæ diaconum tuæ concederemus Ecclesiæ cardinandum, et quoniam nec episcopum, cui obsecundare, nec propriam habet Ecclesiam, hoste scilicet prohibente, quò suum debeat ministerium exhibere, petitionem tuam non prævidimus differendam. Ideirò scriptis tibi præsentibus eum necessariò diximus concedendum habituro licentiam diaconum illum, nostrâ interveniente auctoritate, Ecclesiæ tuæ Deo propitiæ constituere cardinalem. »

XXV. Altera fortè erat, cùm quis ex alieno clero ad episcopatum raperetur : nam ad hoc ut aliqui ex

alieno clero, et ab episcopis alterius provinciæ ordinati, in aliâ provinciâ ad episcopalem dignitatem promoveri possent, non habitum fuisse semper hujus concessionis rationem plura exempla ostendunt eorum, qui in aliâ provinciâ degentes ad episcopatum rapti sunt, continuòque consecrati ; quorum fortè rapientium zelus excusari potuit, præsertim ubi divinæ voluntatis indicia plurima affluerent, vel metropolitani, seu primatis, cæterorumque ejusdem provinciæ episcoporum auctoritas accederet : quod in Fulgentio Leptensi cive, in Vinctorum regione presbytero ad Ruspensem Ecclesiam regendam raptò ; in Martino Pictaviensis Ecclesiæ clerico, ad Turonensem episcopatum evecto, et aliis passim notabis. Cessionem tamen episcopi proprii requisitam, ut legitime antistes aliquis ex clerico electus censeretur plurima ostendunt. Primum, quòd in concilio Carthaginensi III, et Africano, Aurelius episcopus tanquàm prærogativam suæ sedis exposcat, ut vacantibus Ecclesiis de quacumque Ecclesiâ episcopos providere posset, reluctantesque fortè sibi subditos episcopos (nullos autem se reluctantes expertos fuisse asserit) posset cogere, ut clericos suos postulatos ad episcopatum cederent, quæ prærogativa ipsi pro sedis suæ dignitate firmata est : at si nullum jus penes episcopos fuisset clericos suos ad episcopatum postulatos concedendi vel dimittendi, frustra hoc sibi privilegium expetiisset Aurelius Carthaginensis ; frustra quoque (quod tamen sibi in more positum esse ait) in eo casu convenisset episcopum ejus clerici, qui expetitus fuisset, eique inculcasset, quòd ejus clericus ab aliquâ Ecclesiâ in episcopum postularetur. Alterum, quòd Gregorius Magnus hanc cessionem necessariam esse insinuet, tum epistolâ istâ ad Cyprianum diaconum, quâ ei electionem Joannis archidiaconi Catanensis Ecclesiæ in episcopum Neapolitanum eâ conditione commendat, et iis verbis : « Quod si factum fuerit, etiam frater et coepiscopus noster ei Leo cessionem præstare debbit, ut liber ad ordinandum possit inveniri. » Lib. 4, indict. 15, epist. 19 ; tum aliâ ad eundem Cyprianum epistolâ, quâ Leonem gratanter eundem Joannem cessione testatur, apud quem proinde agi vult, ut ei proprium Catanensis Ecclesiæ presbyterum cedat ne in novam Ecclesiam omni ope destitutus ingrederetur : tum etiam eâ, quâ Joannem episcopum, quid agendum esset in electione antistitis Anconitanæ ecclesiæ monet, ubi inter cætera hoc ipsi præscribit : « Florentio autem diacono Ravennati si nullum, sicut diximus, crimen est quod obsistat, apud episcopum ejus agi necesse est, ut ei debeat cessionem concedere ; non tamen ex nostro mandato, vel edicto, ne contra suam voluntatem eum cedere videatur. » Lib. 14, indict. 7, epist. 6. Adeò nempe verebatur Gregorius, ne aliena cujusquam jura pervadere videretur, aut auctoritati episcoporum in suos vel minimùm officere, ut nollet videri imperasse, vel consuluisse alicujus clerici ordinationem, qui in alterius potestate esset, vel postulati cessionem suo nomine peti, ne petentis auctoritati donaretur quòd

aequitati concedendum nequaquam judicaretur. Tertium, quod Hincmarus Remensis à Frodoardo referatur, *episcopus diocesis Ecclesiae Senonicae scriptisae pro electione Ansegisi Remensis diocesis monachi ad episcopatum Senonicum, consensum suum in ipsius adhibens ordinatione*, lib. 5 Histor. Remensis, cap. 23. Quantum, quòd inter epistolas Gerberti unam Adalberonis nomine scriptam legamus, ex quâ aperte patet clericos ad episcopatum in aliâ provinciâ electos, ab episcopo Ecclesiae, cui addictus erat, licentiam obtinere debuisse. Tam arctum ergo vinculum erat, quo clericus Ecclesiae suae et episcopo à quo ordinatus fuerat adstringebatur, ut nec postulatione ejus ad apicem ecclesiasticae dignitatis solveretur: ut non minus episcopo suo clericus, quam abbati monachus illigatus videretur; ideòque, quemadmodum monachus sine abbatis consensu ad episcopatum legitime nequit promoveri, ita nec clericus ad eandem dignitatem sine voluntate episcopi sui rite posset ascendere.

XXVI. Tertia ratio ob quam aliqui ab alieno episcopo ordinabantur, erat praesumpta episcopi proprii voluntas, ex quâ clericos alterius diocesis ab aliis ecclesiis interdum ordinatorum comperimus; supra diximus Origenem eo ferè modo ordinatum, qui cum vitae suae et morum à suo episcopo laudatrices ac commendatrices epistolas gereret, ab episcopis Palaestinae ex praesumptâ episcopi ipsius voluntate ordinandus est. De Epiphania quoque infra dicemus, quem alienae parociae clericos ordinasse historici referunt; hocque sibi mutuo Cypri episcopos libenter concessisse ipse testatur; quàm malè tamen hae ipsi cesserint docent Joannis Hierosolymitani ob id adversus eum querele et Chrysostomi accusationes. Hoc tamen exemplo fretus Urbanus secundus, indulgendum cum iis putavit, qui ab alieno episcopo ordinati fuerint, et ab episcopis suis in eo quem malè adepti sunt gradu recipi posse (si inculpatae vitae fuerint, aliasque canonicè eum gradum obtinuerint) jam tunc clericorum in suis Ecclesiis stabilitate concussâ, permisit, quos strictiori vigente disciplinâ ecclesiastici canones alii quidem excommunicationis, alii suspensionis sententiâ feriebant. Sic ergo loquitur Urbanus pontifex, Hugoni Lugdunensi 9, q. 2: « Lugdunensis parochiae clericos, quos contra statuta canonum ab alterius parochiae episcopis ordinatorum litterarum tuarum significatione monstrasti, cum graduum suorum honore recipere religionis tuae prudentia poterit, si eos aliàs canonicè et sine pravitate aliquâ ordinatorum constiterit, si tamen probabilem vitam id indulgentiae perspexeris promereri. Legimus quippe S. Epiphanium episcopum ex diocesi S. Joannis Chrysostomi quosdam clericos ordinasse, quod sanctus vir omninò non fecisset, si eis detrimentum fore perpenderet. Quos igitur recipiendos moderatio tua arbitrata fuerit, injunctâ satisfactionis gratiâ, propter Ecclesiam quam offenderunt, congruâ poenitentia, miserationis intuitu, in suo quemque honore recipies; salvâ in omnibus canonum sanctorum disciplinâ.»

XXVII. Poterat et Urbanus Augustini in eodem crimine moderationem in exemplum adducere, qui Timotheum ab alieno episcopo ordinatum monendo correxisse contentus, in suo gradu se eum recipere paratum ostendit, epist. 240, ad Severum, presbyterum quoque (vici, ni fallor, Subsanaensis) et Verinum, per quos ut ipse ordinaretur factum erat, objurgando solum se correxisse professus est: *Cum enim*, inquit, *omnes objurgantibus nobis hae omnia non rectè facta confessi sunt, et ut tibi ignosceretur rogaverunt; minus superbè ageremus si non crederemus esse correctos; neque enim agere poterant ut facta non essent; sed nec nos aliud objurgando agebamus, nisi ut se malè egisse cognoscerent et dolerent*; verum sicut Augustini mansuetudo laudabilis est injuriam Ecclesiae suae illatam libenter condonantis, ita Urbani indulgentia, relaxatâ Ecclesiae disciplinâ, necessaria fuit, cujus temporis malitia minora dissimulare cogebat, ut simoniae et alia graviora crimina severius plecterentur: qui tamen longè priores Urbano II pontifices acerrimi canonum vindices fuerunt, imò et Urbanus ipse II, si in alia tempora incidisset, contra ordinatorum à non propriis episcopis, quorum ordinatio ex praedictis irrita à pluribus conciliis declarata est, fortè minus indulgentes fuissent.

§ 7. *Rationes continens legis istius, quâ clerici non nisi ab episcopis à quibus clerici facti fuerant, ad ceteros gradus promoveri poterant.*

XXVIII. Rationes autem ob quas tantoperè cavebant antiqui Patres ne clericus ab alio quàm à suo episcopo ordinaretur, variae ex praedictis colligi possunt; potissimas verò strictim collectas referimus. Prima sit studium pacis inter omnes Ecclesiae antistes servandae; pacis siquidem inter eos violandae maximam occasionem fore putabant, si eundem clericum diversi ad se raperent episcopi; alterque alteri clericos, quibus instituendis et formandis multam operam dedisset, invideret. Unde concilium Carthaginense I, c. 5, paci id conducere duxit, quòd episcopus alienum parochianum non usurpet, et concilium Veneticum clericos ab aliquo promotos, ideò ad superiorem gradum ab alio eveli prohibet, can. 40, *ne concordiam fraternam injuria violata contaminet.*

XXIX. Secunda ratio, quae ex verbis allatis synodi Veneticae elicitur, ea est, quòd nempe injuria fiat episcopo, si quis ab eo ordinatum ad ultiores gradus promoveat, et alterius juris clericum suum facere conetur, eumque in suam potestatem redigere tentet; quemadmodum enim injuriam facit domino qui ejus servum sollicitat; patri, qui filium eripit; fœdi alienus possessor, qui arborem quam ipse magno studio à multo tempore plantaverit ac coluerit, in possessionem suam transfert, eoque praesertim transportat quo fructus paritura sperabatur; ita maximam injuriam infert episcopo qui clericum episcopi ex suo gradu ministrum, charitate filium ab ejus potestate eripere suumque facere aggreditur; qui eundem quem ex officio suo proprius antistes instrui curaverit, multâ diligentia in proposito bono custodierit, sacrâ

insuper dignitate ornaverit, ab illius amplexibus avellit, et speratis eum diligentiae suae præmiis privat. In contemptum episcopi qui clericum ordinavit, ut jure queritur Epigonius supra citatus, committitur attentata ab alio episcopo clerici promotio, quâ persona priori obnoxia eidem auferitur, discipulus in alterius magisterium transfertur, filius in alienam familiam arrogatur. Certè gravem hanc injuriam credidit S. Leo, epist. ad Anastas. Thessal. 82, al. 84, cap. 9: *Nam, inquit, gravis injuriæ reus est, qui de fratris Ecclesiâ, id quod est utilius aut pretiosius audet vel allicere vel tenere.*

XXX. Tertia, quam tradit Trullana synodus canone à nobis superius citato. hæc est, quod nempe ex illâ usurpatione clericos insolentes et inobedientes fieri contingat; qui suos episcopos minùs audient, si aliorum imperio subdere se possint; minùs obedientes erunt, si aliorum beneficio auctiores se et ornatiores fieri posse cogitant; minùs moderati futuri sunt, si à quolibet Ecclesiæ antistite se ad majora provehi, et ecclesiasticâ dignitate donari posse confidunt: cùm è contra demptâ istâ libertate, si à suo solùm episcopo virtutis præmia expectent; si non nisi ab eo ordine, gradu, dignitate augeri possint, ei se magis probare contentent, in officio facilius continebuntur, prælati sui reverentiâ majori ducentur, et ad ipsi obediendum promptiores erunt: hæc majorum nostrorum ratiocinatio, hæc sententia fuit.

XXXI. Quarta ratio traditur à concilio Arauzicano I, quod scilicet alibi ordinatum ab alieno episcopo minimè ordinandum putavit, nisi priùs apud eum aliquo tempore moratus fuerit, quò mores ejus et indoles innotescant; nec sic tamen eum ordinandum decernit, nisi habitâ cum episcopo, cum quo priùs habitavit, consultatione, quia non sine causâ diù ab alio non ordinatus remansit. Ex eo enim decreto colligitur ideò alienum clericum à nullo episcopo ordinari licuisse, ne fortè inobedientem vel immorigerum, aut aliquo impedimento canonico detentum, quod in notitiâ proprii episcopi venerit, ideòque ab eo à superioribus ordinibus rejectum, cum Ecclesiæ damno, et in contemptum episcopalis judicii ad superiores ordines alius promoveat.

ARTICULUS II.

Quis posterioribus seculis proprius habitus fuerit episcopus generatim traditur.

§ 1. *Triplici episcopo, puta originis, domicilii et beneficii, jus ordinandi fuisse concessum.*

I. Collabente Ecclesiæ disciplinâ, imminutâ episcoporum in clericis auctoritate, extinctâ ferè clericorum obedientiâ, sublata tituli ecclesiastici in ordinatione exigendi consuetudine, ordinationibus absolutis sine ascriptione ad ullam Ecclesiam fieri solitis, clericorum ab unâ Ecclesiâ ad aliam transferendorum receptâ consuetudine, imò pro libito ipsis transeundi quò velint, et ad quas Ecclesias velint transmigrandi permissâ licentiâ, minùs religiosè servatum fuit ne clericus ab alieno episcopo ordinaretur; alia tunc proprii

episcopi acceptio invaluit, triaque episcoporum genera distincta sunt, originis, domicilii ac beneficii, à quorum singulis clerici ordinari possent, ejus distinctionis origo nobis indaganda est.

II. Clemens IV, qui seculo XIII Romanam sedem tenuit, hoc præsertim cavisse videtur, ne quis in alienâ patriâ ordinaretur; eâ siquidem decretali Epistolâ, quâ vetat Ultramontanum ullum ab Italiæ episcopis clericum ordinari sine summi Pontificis aut episcopi de cujus diœcesi originem traxerit speciali licentiâ ac permissione, cui decreto repugnantes ordinandos, sine spe dispensationis suspensos declarat, ordinantes verò poenitentia condignâ puniendos præcipit; eâ, inquam, decretali Epistolâ, periculum ostendit quod ex ordinationibus quorumcumque ex alienâ diœcesi provenit, « quia nimirum sæpè contingit quod nonnulli clerici vinculo excommunicationis adstricti, aut apostatæ, seu irregulares, vel aliâs ordinum sacrorum susceptione indigni, suam patriam, in quâ de his habetur notitia, fugientes, se in remotis partibus faciunt ad hujusmodi ordinationes promoveri. » Quo præmisso vetat Ultramontanum ab Ecclesiæ episcopo ordinari, nisi de licentiâ Papæ vel episcopi *de cujus diœcesi traxit originem ordinandus, vel in cujus diœcesi beneficiatus existit*; quibus verbis duos episcopos distinguit, originis et beneficii, à quorum utroque ordines suscipi permittit, nec ab ullo, nisi de eorum licentiâ; cùm tamen antiquiora jura clericum semel alicui Ecclesiæ addictum ab alio episcopo, præter eum in cujus diœcesi Ecclesiæ famulatui ascriptus esset, aut cui ipsi concessisset, ordinari prohiberent.

III. Qui verò Clementi IV successit Gregorius X in concilio generali Lugdunensi, sine episcopi superioris licentiâ negat clericos instituendos esse; sed quis superior episcopus, id est, proprius vocandus sit, nequaquam exponit: « Eos, inquit, qui clericos parœciæ alienæ absque superioris ordinandorum licentiâ, scienter seu affectatâ ignorantia, vel quocumque alio figmento quæsito, præsumperint ordinare, per annum à collatis ordinibus decernimus esse suspensos; » in quem tamen canonem notat Glossa ex Hugone, figmentum esse, si ad evitandum episcopi proprii examen, et jus ipsum quod habet in ordinatione eludendum, beneficium aliquis sibi ab amico comparat, quo ab alio episcopo ordinari possit; quâ observatione innuitur proprium episcopum in eâ sanctione præcipuè eum fuisse intellectum, qui episcopus esset originis. Nec certè dubium est quin ante tempora Bonifacii VIII triplex ista episcopi proprii distinctio fuerit in usu; secundùm hanc enim canonistæ et theologi quidam ante ipsius tempora triplicem episcopum distinxerunt, originis, domicilii et beneficii, et ab eorum quolibet licere dixerunt ordines suscipere. Qui tamen id expressè definierit, primus quem legerim ex summis pontificibus reperitur Bonifacius VIII, his verbis: « Cùm nullus clericum parœciæ alienæ præter superioris istius licentiam debeat ordinare, superior intelligitur in hoc casu

episcopus, de cujus diocesi est is qui ad ordines promoveri desiderat oriundus, seu in cujus diocesi beneficium obtinet ecclesiasticum, seu habet (licet alibi natus fuerit) domicilium in eadem. » Eosdem tres episcopos Lingonensis, Senonensis synodus, atque plures tanquam ordinum collatores ordinarios nominant, quibus jus clericos ordinandi competat. De quibus omnibus sigillatim agemus, postquam cetera, quæ generatim ad proprii episcopi explicationem spectare possunt, breviter exposuerimus.

§ 2. *Quid de episcopo familiarem suum ordinante novo jure cautum sit.*

IV. Ab his quoque temporibus quibus clerici suis ecclesiis minus addicti, suorumque episcoporum imperio minus obtemperantes esse cœperunt, relaxari cœpit ecclesiastica hæc ex parte disciplina. Primumque episcopis concessum ut familiares suos ordinare possent. Privilegium autem istud ex generali quâdam consuetudine prius viguit, quam lege firmaretur, nec nupera ista consuetudo censenda est, cujus non novit solum auctores meminere. Quod si ipsius originem ab antiquis temporibus repetere placet, à concilio Arausicano I, sub Leone papâ I habitâ, ortum accepisse dici potest; statuit enim istud concilium (quod supra jam insinuavimus) ut, « si quis alibi consistentem clericum ordinandum putaverit, prius definiat ut cum ipso habitet, nec cum sine consultatione ejus episcopi cum quo ante habitavit, ordinare præsumat, quia non sine causâ diù ab alio non ordinatus remansit. » Ex hoc canone sumpsisse occasionem episcopos crediderim, ut alienum clericum in suam familiam adscriptum sine consensu episcopi proprii crederent ab ipsis ordinari posse, quamvis consilium ab illius episcopo sumendum sibi necessariò esse scirent; quò nempe ordinandi mores perfectiùs compertos et exploratos haberent; et si quid esset impedimenti quod eum à promotione ad altiores gradus retardare posset, ab eo rescirent; quâ consultatione præmissâ, nihilque reperto, quod canonicam ordinationem remoriari posset, proprio etiam renitente episcopo, habitantem secum ipsius clericum ordinare licere arbitrantur; quæ proinde consultatio, cum ad ampliorem solum inquisitionem præcepta videretur, ab iis etiam omitti cœpit, qui clericum familiarem suum optimè sibi perspectum haberent; hæc utique conjectura nostra est, quam liberum cuique erit amplecti vel rejicere.

V. Hinc ex consuetudine quâdam generali vetus consuetudo profluxit, ut episcopus suum familiarem ordinare possit, quam tamen consuetudinem primò concilium Tridentinum ad ordinarium episcopum restrinxit, non ad titularem ampliari voluit, decernens, sess. 14 de Reform., « ut nemo episcoporum, qui titulares vocantur, etiamsi in loco nullius diocesis, etiam exempto, aut aliquo monasterio cujusvis ordinis resederint, aut moram traxerint, vigore cujusvis privilegii sibi de promovendo quoscumque ad se venientes pro tempore concessi, alterius subditum, etiam prætextu familiaritatis continuè commensali-

tatis suæ, absque sui proprii prælati expresso consensu aut litteris dimissoriis, ad aliquos sacros aut minores ordines vel primam tonsuram promovere seu ordinare valeat; contra faciens ab exercitio pontificalium per annum, taliter verò promotus ab executione ordinum sic susceptorum, donec suo prælato visum fuerit, ipso jure sint suspensi. » Secundò, duas alias condiciones postea apponit eadem synodus, primam ut triennio clericum quem ordinare quis aggreditur secum habuerit; alteram, ut beneficium vacans statim ei conferat: « Episcopus, inquit, sess. 23, cap. 9, familiarem suum non subditum ordinare non possit, nisi per triennium secum fuerit commoratus, et beneficium, quæcumque fraude cessante, statim reipsâ illi conferat; consuetudine quæcumque etiam immemorabili in contrarium non obstante. »

VI. Ex quibus alia quoque colligit Navarrus, lib. 1 Consil., quæ potestatem episcoporum circa familiares suos clericos ordinandos valdè limitent et restringant: primum quòd cum iis, si illegitimè erant, nequaquam dispensare possint, ut ad ordines minores promoveri queant; tum quòd privilegia non extendantur extra personam vel casum expressum: at privilegium est concessum episcopis ordinandi non subditos; idèòque non est extendendum, quasi etiam concedatur potestas efficiendi eos habiles ad ordinationem, qui alias inhabiles fuerint; tum quòd à separatis non fiat illatio; separatæ autem sunt potestates ordinandi ac dispensandi; non igitur ex unâ aliâ inferitur; tum quòd mediantibus litteris dimissoriis datur potestas ordinandi, non tamen dispensandi; ergo nec cui videtur dari ordinandi facultas, eidem continuò dispensandi quoque licentia concedetur; tum denique quòd canon concilii Tridentini familiarem episcopi alienæ diocesis, quoad ordinationem tantum episcopo subiciat, non quoad cetera; perperam ergo dispensandi cum eo episcopus auctoritatem assumet. Alterum, quòd in interstitiis etiam inter minores ordines, sive inter se, sive inter ipsos et subdiaconatum, talis episcopus dispensare nequeat; licet enim arbitrio episcopi ut plurimum interstitia illa relinquuntur, arbitrium tamen illud ratione niti debet; idèòque oportet episcopum Ecclesiæ utilitatem vel necessitatem in eâ concedendâ dispensatione spectare, sicut in aliis interstitiis exprimitur; at episcopi officium non est id examinare ac discutere in alieni clerici ordinatione, qui ad aliam fortè ecclesiam pertinebit. Deinde cum à communi jure facultas ista deflectat, quam maxime potest, restringenda est, juxta illam regulam Juris: *Quæ à jure communi exorbitant, nequaquam sunt ad consequentiam trahenda.* Addunt alii triennium istud habitationis apud episcopum continuum esse debere; secus familiarem episcopi ab eo ordinari non posse; quam limitationem certò non ausim affirmare.

§ 5. *Duplex discrimin inter nostra et antiquiora tempora circa episcopum originis.*

VII. Quod verò de episcopo originis habet Bonifacius VIII superiùs à nobis citatus, ab eo nempe clericum institui atque ordinari posse, id ab antiquorum

temporum citatis legibus promanavit, quibus jussum olim diximus ut nullus laicus ex alienâ plebe ab ullo episcopo in clericorum suorum consortium admitteretur. Verùm hoc inter prima et hodierna tempora interest discriminis, primò quidem quòd olim, ut probavimus, episcopus originis diceretur, in quo quis baptizatus fuisset, jam verò saltem ordinariè in quo quis natus est: nam de ipso ita loquitur Bonifacius, cap. *Cum nullus*, de Temp. ordin. in 6: *Superior intelligitur in hoc casu episcopus, de cuius diœcesi est is, qui ad ordines promoveri desiderat, oriundus*; et lex civilis *Qui in vico*, ff. *Ad municipalem*, edicit *qui ex vico ortus est eam patriam intelligi habere, cui reipublicæ vicus ille respondet*. Secundò, quòd priscis seculis, cum quis ex laico clericus faciendus esset, vel lex illa de episcopo originis adeundo omninò valere jubebatur; vel certè episcopus ille adiri solebat, in quo quis baptizatus esset, cui per baptismum subditus clericus ordinandus fuisset, qui ordinandi mores nôsse poterat et vitam. Interest etiam quòd cum episcopi varii jam adiri possint pro recipiendis quibuslibet ordinibus, originis scilicet, domicilii et beneficii, ut ex Bonifacio VIII docuimus, præcipuus jam ad episcopum originis sit recursus, etiam spreto beneficii episcopo; cum olim ubi quis in aliquâ diœcesi ecclesiasticum beneficium consecutus fuisset, seu potiùs (nam beneficii nomen minùs eo tempore usitatum erat) in clericorum alicujus ecclesiæ episcopo subditæ numerum relatus esset, ita in potestatem episcopi qui ipsum ordinaverat, et in eâ ecclesiâ instituerat, transibat, ut ab alio, nequidem ab episcopo originis, ordinari aut vindicari posset; nec semper laicus ab episcopo ordinabatur, in cujus regione natus fuerat, ut supra docuimus, sed probum nonnunquàm et probè cognitum laicum certatim episcopi ad se trahebant, rapiabant; alterius autem clero addictum retinere vel ordinare reclamantibus tot ecclesiasticis canonibus, reclamante usitatâ eorum temporum disciplinâ, reformidabant.

VIII. Eorum verò discriminum causæ minùs ignorandæ sunt; prior quidem est, quia cum priscis istis temporibus solerent jam adultæ ætatis homines ad Baptisma accedere, quod canonica omnia impedimenta delet, frequentius accidere solebat, ut alius esset episcopus nativitatis carnalis, alius spiritualis regenerationis: satius autem erat eum proprium dici, quem electio præceptorem, magistrum ac patrem dederat, quàm quem sors et fortuita nascendi conditio obtulerat; cui se quis per Baptismum ordinandus subjecerat, quàm quem extra Ecclesiam degens pro jndice neglexerat: satius eum ordinationis habere auctorem, qui fidei magister, et pietatis nostræ testis fuisset, et actæ post Baptismum vitæ inspector esse soleret, quàm qui de anteactâ extra Ecclesiam vitâ nihil ad eum pertinente, nihil ad ordinationem aliquid rescire posset. Jam verò cum pueruli statim à nativitate baptizari soleant, loci nativitatis utriusque in carne et spiritu, idem solet esse episcopus; ideoque fit ut unum ab altero vix jura distinguant. Posterior autem hæc est, quia cum jam stabilitas clericorum in

titulis ecclesiasticis nulla sit, cum beneficia, quæ hodiè habentur, crastinâ die ejurentur, cum plures ecclesias ab eodem clerico possideri usitatum sit, et ob tenuitatem aliquando redditus unius aut alterius aliquando necessarium, cum auctoritatis episcoporum erga clericos suos, et in suâ diœcesi beneficiatos auctoritas, vel imperantium negligentia, vel obtemperantium protervia, vel privilegiorum atque immunitatum frequentia, imminuta sint, in hæc episcoporum propriorum incertitudine, mutabilitate, multitudine, satius visum ad episcopum originis recurrere, eique primas partes, licèt non solas, deferre, qui unicus, vel certè non tam multiplex esse solet; qui certior, qui notior, qui sine invidia, qui à nativitate superior datus est, cui ordinandus absque ullâ quæ ad aliud, cui adscriptus esse potest, corpus trahatur, consequentiâ, in ordinationis recipiendo beneficio, subijci potest.

§ 4. *Laicos nonnisi à propriis episcopis posterioribus seculis ordinari potuisse.*

IX. Notandum etiam est, quòd cum, ut exemplis ostendimus supra, laici interdum ab alieno episcopo prioribus ecclesiæ seculis ordinari possent, et à quolibet episcopo sollicitari, et in suum clerum cooptari solerent, id impunè posteriora secula ferendum non duxerint, sed sollicitè caverint, ut è plebe nullus, nisi ab episcopo proprio, originis scilicet vel domicilii, clericorum catalogo inscribi posset. Id antiquitus quidem canonibus quibusdam significatum, sed non omninò observatum vidimus: atverò seculo XII severius id in Oriente, à Michaelè III patriarchâ Constantinopolitano, qui Anchialus dictus est, et circa annum 1167 sedere cœpit, tum in Occidente seculo XIII à Bonifacio VIII, et patrum nostrorum memoriâ à Tridentino accuratius cautum legimus. Hanc ergo prædictus Michael in synodo multorum episcoporum sanctionem edidit, singulorum suffragio confirmatam, primòque lib. 2 juris Orient., et apud Balsamonem, in can. 58 synodi Carthagin., retulit à prædecessore Lucâ admonitos fuisse quosdam episcopos, qui ad se ex alienis diœcesibus accedentes ordinabant, *ut hæc contra canones facere desinerent*: qui nihilominus, cum oblivione earum, quæ facta erant antea declarationum, extra suæ regionis limites ordinare, et ad se ex quâcumque regione venientibus manus imponere non cessarent; narrat à suo quoque chartophylace renuntiatum sibi plurimos ex civitate Constantinopolitanâ ad finitimos eâ ratione accedentes ordinatos fuisse, tales verò redeuntes in urbem cum litteris commendatitiis ab ordinationibus suis ad sacra admitti postulare, quorum cum nec fidem, nec scientiam examinârit, nec ex scripto eorum testimonio constaret an suâ professione digni essent, multos porrò ex iis vel ex barbæ raritate, vel aliis indicis legitimam ætatem nondum probabiliter attigisse. Quibus omnibus in medium adductis, quid agendum esset, coram synodo proposuit, seque de propositâ quæstione disceptare volentem, reperisse affirmat, quædam esse communia munia antistitum, quæ in alios undecumque ad se accedentes agere permittantur, quædam quæ extra diœcesis suæ terminos fa-

cere prohibeantur : hæc autem ita his verbis distinguit : « Deinde de eâ re sententiam facere cupientes, invenimus eos quidem, qui mysteriis non sunt initiati, fidei rationem docere et catechizare; deinde sic etiam illuminatione dignari ac divina etiam et vivifica mysteria impertire fidelibus, qui sunt ex quâcumque regione, hoc esse commune officium judicavimus, et in iis qui ex propriâ regione accedunt, et iis etiam qui ex alienâ regione veniunt : manus autem imponere, et sacros ordines conferre, non iis qui undequaque veniunt, sed iis solis qui sunt ejus diocesis, unicuique antistiti canone cautum est, ne inter eos confusio, seditioque versetur, à quibus et ordo, et pæcis bonum, aliis quoque certa debet regula tradi. » Subjungit autem inhumanum videri, ut in præteritas transgressiones animadvertatur; de cæteris verò decrevit, ut qui ex urbe Constantinopolitanâ ortus fuerit, in eâ tantum regione sacra administrare possit, à cujus episcopo ordinatus est : episcopos autem terminos transgredientes non celebrandorum sacrorum pœnæ deinceps fore obnoxios.

X. Rationes porrò, ob quas catechismus, Baptismus, sacra Eucharistia, singulis etiam ex alienâ diocesi venientibus, à quovis antistite ministrari possint, sacer Ordo dari non debeat, hæc sunt quòd priora singulis necessaria sint, non sacra ordinatio; nemo itaque iis fraudandus est, nemo privandus; quis scit utrùm Deus peregrino gratiam facturum, ut ad propriam regionem redeat? cur ergo Sacramentis ad salutem necessariis privabitur? Item nemo jus habet ad sacram Ordinationem, nemo queri potest se sacris ordinibus initiatum non esse, aut in clericorum consortium non esse receptum. Ideò frustra antistitem alienum rogat ut ipsum ordinet, qui nec proprium jure rogare, saltem compellere potest ut ordinem tribuat; rogari siquidem potius et eligi debet quàm rogare et sacrum ministerium eligere, ut supra docuimus; at unusquisque ad sacram Eucharistiam, ad Baptismum, aliaque Sacramenta sibi ministranda petendi, imò compellendi proprium pastorem jus habet, et in necessitate alienum. Præterea nec tantus delectus in prioribus Sacramentis distribuendis habendus est, quantus in sacro Ordine conferendo : omnibus priora patent, sacra ordinatio solum selectis : delectus autem ille ab iis faciendus est qui nos melius nosse possint, et de nobis facilius inquirere. Denique per sacram ordinationem clero alicui, si ordinatè ipsa conferatur, addicimur, ecclesiæ, ascribimur, ministerium suscipimus. Cui verò ecclesiæ satius ministrabimus, quàm que nos fovit? ubi melius ad imperandum assumemur quàm ubi parui-mus? neque sine ratione prædictus Michael ordinatos ab alieno episcopo ad ejus deinceps diocesim spectaturos secundum antiqua Ecclesiæ statuta definivit; satisque eos puniri arbitratus est, si quæsit ab iis eo fine Ordinis ministerium, ut in Constantinopolitanâ ecclesiâ exerceri posset, intrâ humilioris diocesanos limites restringeret, ipsosque suâ spe et expectatione defraudaret; episcopos autem qui transgressionis hujus, si non auctores, saltem actores sunt præcipui (nam or-

dinati ab alieno episcopo, in seipsis injuriam proprio inferri patiuntur antistiti, quàm soli inferunt ordinantes), graviori suspensionis à divinis mysteriis pœnâ mulcarent.

XI. Bonifacius VIII summus pontifex, multo post Michaelem Anchiolam tempore, quàm hic in Oriente de laicis, non nisi à proprio episcopo ordinandis legem firmavit, ipse in Occidente suâ constitutione roboravit; dum nempe eucumque antisti prohibet, cap. *Nul-lus*, de Temporibus ordinat. in 6, *ne absque sui superioris licentia, homini diocesis alienæ clericum presumat conferre tonsuram*. In quod caput Glossa, v. *Alieni*, in cap. cit., *diocesis alienæ* hominem interpretatur, non sive; quippe cum, si modo suæ sit, quocumque titulo, etiamsi alio titulo alienæ quoque diocesis sit, ab episcopo ordinari queat, ut ex aliâ quàm superius adduximus constitutione Bonifacii abundè innotescit. Joannes verò Andreas hoc intelligi dicit de laico qui non mutavit domicilium, quippe cum, etiamsi alienæ diocesis sit ratione originis, ab episcopo domicilii ordinari queat. Concilium autem Tridentinum, sess. 23, cap. 8, de Reform., licet minus clarè, id ipsum iis verbis expressit : « Unusquisque autem à proprio episcopo ordinetur; quòd si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei etiam cujusvis generalis aut specialis rescripti, vel privilegii prætextu, etiam statuti temporibus permittatur, nisi ejus probitas ac mores ordinarii sui testimonio commendentur; si secus fiat, ordinans à collatione ordinum per annum, et ordinatus à susceptorum ordinum executione, quamdiù proprio ordinario videbitur expedire, sit suspensus. » Quo canone comprehenditur etiam prima tonsura, quippe cum nomine generali ordinationis, etiam ipsa collatio tonsuræ, quæ ordinibus secundum communem loquendi usum in jure adnumeratur, intelligi debeat. Idem quoque concilium, sess. 14, cap. 2, dùm episcopis titularibus non sibi subditorum ordinationes inter-dicit, clericalis quoque tonsuræ expressè meminit, eosque clericali caractere quoscumque ad se venientes insignire præsumentes reprehendit; et ne aliquos ad primam tonsuram promovere audeant, districtè prohibet. De pœnis autem novo jure in hujusce legis transgressores statuti mox fusiùs dicitur.

ARTICULUS III.

Quis jam episcopus originis censeatur.

§ 1. *Quis jam sit episcopus originis ejus qui natus est in unâ diocesi, baptizatus in aliâ.*

I. Ut verò susceptam proprii episcopi in novo jure interpretationem prosequamur, de episcopo originis (qui maxime in Galliâ, imò qui ferè solus pro episcopo proprio quantum ad ordines recipiendos agnosceatur) aliqua moventur difficultates. Prima est utrùm hocce tempore, qui oriundus est ex uno loco, baptizatus verò in alio, ab episcopo posterioris loci clericus institui et ordinari possit. Rebuffus, Gonzales et alii id licere censent; quorum opinio veteris juris auctoritati, ut ex prædictis constat, maxime innititur; usitæ etiam originis probandæ rationi, ut scilicet ex libri baptismalis adnotatione eruatur. Contraria ta-

men sententia Bonifacii verbis superius allatis magis consentit; cum enim Bonifacius episcopum proprium originis loco cit. definierit, *de cujus diœcesi est is qui ad ordines promoveri desiderat, oriundus*, profectò verba ista distorti ad alienum sensum necessum est, ut per ea episcopus loci in quo quis est baptizatus, si ab episcopo loci nativitatis alius sit, designari possit; et quamvis iste casus jam rarus sit, ubi tamen accidit, ad episcopum nativitatis recurri solet. Ultraque verò opinio probabilis est.

§ 2. *Utrum episcopus civitatis paternæ sit episcopus originis filii.*

II. Altera difficultas est, utrum originis patris vel aliorum quorundam haberi possit ratio, ubi de episcopo originis et de ordinibus suscipiendis agitur. Communis opinio doctorum est primò quidem adiri posse episcopum loci in quo pater natus est; ita enim Panormitanus, Navarrus, Paulus Comitulus, Bonacina, Aloysius Riccius, et alii passim; quorum sententia iis rationibus innititur, quia jus civile indicat locum originis eum esse filio in quo pater ejus natus est; expressè enim hæc habet Ulpianus, l. 2 Opinion. : *Filius civitatem, ex qua pater ejus naturalem originem ducit, non domicilium sequitur*; cui suffragatur Philippus imperator, Patroclo, l. *Filios*, c. de Municip. et Originar. : *Filios apud originem patris, non in maternâ civitate, et si ibi nati sint modò non domiciliis retineantur, ad honores seu munera compelli explorati juris est*; unde Glossa et Joannes Andreas Gregorii X in concilio Lugdunensi constitutionem contra usurarios interpretantes, oriundos de aliquâ civitate eos esse docent qui vel ipsi vel quorum patres in eâ civitate nati sunt. Secundò, haberi etiam posse rationem originis maternæ, tum in illegitimis; nam, ut ait Neratius, ejus qui patrem non habet prima origo à matre; tum etiam in iis qui domicilium matris elegerunt, ut lex Philippi imperatoris supra citata ostendit, vel iis quibus domicilio matris tale privilegium concessum est, ut expressè adnotat Ulpianus, qui Iliensibus, et Delphis et Ponticis concessum refert, ut qui matre Iliensi, vel Delphicâ prognati essent, harum civitatum principes censerentur. Tertiò, quinimò etiam in libertinis ordinandis (si quando hos ordinari concessum sit) originem patronorum attendi posse auctores aliqui asserunt, cò quòd in jure civili earum civitatum esse censeantur, quarum sunt qui manumiserunt. Quartò, consentiunt tamen originis avi nullam haberi rationem; cum enim tantùm jura loquantur de patre, à cujus origine filiorum quoque originem repetunt, temerè et sine fundamento locutio ista quâ filius de aliquâ civitate oriundus dicitur, ad avum extenderetur; cujus major non est ratio quàm proavi, avi, abavi, sicque omnium origines ad innumeras diœceses spectarent; imò, ut infert tanquàm absurdum Joannes Andreas, omnibus inquirendus esset ager Damascenus ubi natus est Adam.

III. Nec dubium est, quin quæ à doctoribus istis proferuntur, maximum in jure fundamentum habeant, veraque haberi debeant, nisi fortè in contrarium ob-

stet consuetudo. Unde Nicolaus Garzia in stilo curiæ, verbum *oriundus*, asserit sumi pro *orto*, ideòque secundum eum oriundus de aliquâ civitate est, qui ex eâ ortus est, qui in eâ natus est, non ex quâ pater ejus natus est, aut ipse à patre traxit originem; ideòque litteras istas falsas esse putat, in quo locus nativitatis patris attribuitur filio; Joannes verò Andreas, quem sequuntur Dominicus, Perusinus, dicunt consulendum esse, ut ante susceptam ordinationem propria origo inspicatur et servetur, sed post factam excusandum esse si patris origo filio attributa fuerit, et ad episcopum originis paternæ recursum fuerit. Navarrus quoque in hoc casu cui aliud quoque dubium involvebatur, consuluit ad cautelam à majori pœnitentiario petendam esse absolutionem cum faciliè obtineri potest. Ego sanè crediderim in Galliis in quibus paternæ originis quoad ordines recipiendos nulla solet haberi ratio, tutum non esse quòd quis ad episcopum loci nativitatis patris (qui non sit locus domicilii, vel beneficii) pro suscipiendis ordinibus accedat; consuetudo enim ista legem ita interpretata est, ut uniuscujusque duntaxat origo attendenda sit, præterquam in duobus casibus.

IV. Primus est, si quis reipublice causâ absens, et ad aliquam regionem missus pro quodam certo tempore, annali, v. g., biennali, triennali, vel non ita diuturno ut domicilio constituendo sufficiat, liberos aliquos interim habeat; in hoc enim casu liberi isti à paternâ origine potius censendi erunt, quàm à propriâ; sive leges civiles, sive consuetudinem, sive loquendi usum respicias. Nam, si, v. g., aliquis in Italiani, Germaniam, Poloniam, vel remotiores etiam regiones à Francorum christianissimo rege mittatur, ejus liberi ab ipso, durante istâ legatione aut procuratore suscepti, non dicuntur Itali, Germani, Poloni, sed Galli; nec juribus civitatum in quibus nati sunt gaudent, sed Gallorum juribus, immunitatibus, privilegiis; nec in more positum est, ut filii oratoris Hispani apud Gallos à Gallo episcopo, aut filii legati Galli apud Hispanos ab Hispano antistite ordinentur: lex quoque civilis eos non à loco in quo nati sunt, sed à quo eorum patres orti sunt, vel certè à regiâ civitate, è quâ à rege parentes ipsorum missi supponuntur, eos oriundos censet: hoc enim docuisse videtur Paulus jurisconsultus, dum ait, lib. 1 Sentent., hab. 1. *Filii*, § 5, ff. *Ad municip.* : *Senatores, et eorum filios filiasque, quoque tempore natos, natasve, itemque nepotes, pronepotes, neptes et proneptes ex filio, origini eximi.* Item, § seq. : *Senatores, qui liberum commeatum, id est, ubi velint, morandi arbitrium impetraverunt, domicilium in urbe retinere*: quod absolute proferunt imperatores Valentinianus, Theodosius et Arcadius, dum definierunt, l. *Senatores*, c. de incolis : *Senatores in sacratissimâ urbe domicilium dignitatis habere videri.* Quibus addo jure gentium sacram videri oratoris domum, immunem, exemptam, eodem jure frui quo orator qui eam incolit, haberi pro habitatione principis à quo orator seu ambasciator, ut loquuntur, missus est: ideòque nihil mirum esse, si liberi oratorum seu am-

lasciatorum (de quibus potior mihi videtur esse ratio, quamvis absentes omnes reip. causâ lex ista comprehendat) ex nostrâ mente è paternâ civitate, verum etiam et è regiâ oriundi habeantur, et ab episcopo tam loci paterni quàm regie urbis ordinari posse credantur.

V. Alter casus est, si quis fortuito in aliquo loco natus est, in eo scilicet quem mater pertransibat, aut quò animo minimè commorandi perrexerat; nam qui ita ex aliquo loco est, non efficitur civis hujus loci, in quo natus est, ut indicat citata lex Philippi imperatoris, quæ filios maternæ civitatis non esse ostendit, etiamsi in eâ nati sint, nisi domiciliis in eâ parentes retineantur; quantò minùs ergo si qui in civitate quæ nec maternâ sit, aut in vico ad utrumque parentem nihil spectante fortuito sit natus, hujus civitatis civis aut ex hoc vico oriundus nequaquàm censebitur? præsertim cum doceant jurisconsulti et recta ratio, communisque loquendi et sentiendi usus ostendat, in moralibus spectandum non esse quod per accidens evenit, sed quod per se: quare qui fortuito et per accidens in alieno loco ita nascetur, ejusdem tamen civitatis censebitur, ac si in paternâ domo vel domicilio natus esset; unde non ab episcopo loci in quo fortuito natus est, sed vel ab episcopo paternæ originis, vel potius domicili paterni ordinari debet, quia ad ejus forum per se spectabit, et non nisi per accidens in alterius territorio natus est. Et ita docent Panormitanus, Bartolus, Sylvester, Gregorius Lopez, et alii passim tum ex antiquis, tum etiam ex recentioribus. Unde infert à fortiori Ugolinius eum qui in mari natus est, censi eandem patriam habere, quam haberet, si in paternâ domo natus esset, quibus non adversatur jurisconsultus, dum ait *filium civitatem ex quâ pater ejus naturalem originem ducit, non domicilium sequi*, cap. 26, § 2, num. 2. Vide etiam in novis decision. Rotæ Rom., decision. 527, num. 3, part. 4, l. *Assumptio*, § *Filius*, ff. *Ad municipalem*. Iis enim tantum verbis ostendit ad originem filii nihil referre, quo in loco pater domicilium diutius fixerit, quo in loco diutius habitârit, sed spectandum esse originem naturalem patris, ubi communis utriusque origo inspicitur: non autem negat quin à domicilio patris, non quatenùs patris domicilium est, sed quatenùs vel reapse, vel fictione juris filiorum naturalis origo est, eorundem propria origo peti possit; at in iis qui in alieno loco, matre peregrè proficiscente, nati sunt, domicilium patrum si non reapse, saltem fictione juris, ut exposuimus, propria et naturalis filiorum origo est.

§ 3. *Quis sit episcopus originis infantium expositorum quorum parentes ignorantur.*

VI. Tertia difficultas est, de infantibus expositis, quis nempe eorum originis episcopus habendus sit, et à quo ordinari possint. Certè habendi illi sunt ejus civitatis, in quâ sunt expositi; nam probabilis est ex eâ civitate, vel vicis ad eam pertinentibus oriundos esse, quàm ex remotioribus adductos. Pari quoque argumento infertur puerulos à parentibus reli-

ctos, hujus regionis probabiliter credi, cujus sermonem, accentum, verba, colorem magis, referant, et ad viciniorem hujus regionis episcopum spectare verisimilius esse, quàm ad reliquos, nisi aliqua pro aliis diocesis argumenta probabilia adducantur: sed in utrisque ordinandis, maximè verò in posterioribus, quorum origo incertior est, domicili potius habenda ratio quàm originis: et ubi nullum ab iis certum domicilium fixum est, habeantur veluti pro derelictis; posteriores saltem ab unoquoque episcopo, meo quidem judicio, poterunt vindicari, ab eo maximè qui in sortem ministerii assignatione alicujus beneficii vel officii voluerit eos suos facere. Satiùs tamen esset ut à summo Pontifice determinationem certi pontificis obtinerent, vel à quocumque ordines recipiendi licentiam.

ARTICULUS IV.

Quid de episcopo domicili, tam jure quàm consuetudine servandum.

§ 1. *De episcopo domicili ex antiquo usu quædam dicta.*

I. Quod ad episcopum domicili attinet, non reperio antiquum ullum canonem, quo ab episcopo domicili licuerit sacræ ordinationis munus suscipere; nisi fortè canones concilii Arausicani superius allati pro potestate quam habent episcopi ordinandi suos familiares huc adducantur. At reperio varia exempla, quibus episcopus domicili jure ordinationis fructus potiusque fuerit; quorum plurima superius adduximus, aliqua alia hic adjungimus. Evagrius à Nazianzeno cum Constantinopoli moraretur diaconus ordinatus, idem cum in Ægyptum rediisset, ibique domicilium fixisset, à Theophilo Alexandrino ad episcopatum electus est; Heros S. Martini discipulus, et ab eo in clerum Turonensem electus, cum Arelatem venisset, ibique domicilium fixisset, Arelatensis episcopus factus est. Paulinus ab Ambrosio in clerum suum vindicatus, ut diximus, cum in secessu Nolano in Campaniâ sanctè degeret, episcopus Nolanus consecratus est. S. Gregorius Agrigentî natus, monachus factus, et à S. Machario, dum sancta loca inviseret, detentus, cum domicilium ibi fixisse videretur, diaconus creatus est, posteaque cum Romam peregrinatus venisset, à Romano pontifice divino impulsu, nec sine miraculo ad patriam suam episcopi functurus officio destinatur. S. Sisfredus episcopus à quibusdam Vancensis, ab aliis Carpentoratensis ordinatus est, cum tamen ex milite Romano Albanum incolente oriundus esset, nullâ aliâ potestate in eum ordinatoribus ejus competente, quàm quod monasterium Lirinense, quod erat provinciæ Arelatensis, ad quam episcopatus isti spectabant, à pluribus annis cum patre incoluisset, in eoque professionem emisisset. Plura alia exempla omitto, quæ ferè innumera essent, præsertim SS. monachorum, qui, licet alicui clero ascripti essent, faciliùs tamen ad aliena monasteria, imò et erenum divertere permittebantur, præsertim si in clericatu professi fuissent, se monachatum cum clericali profiteri velle, quantò magis si clericilibus mi-

nisteriis renuntiassent, nec ulli ecclesiastico titulo addici se passi fuissent.

§ 2. *Ratio peculiaris ob quam episcopus domicilii proprius posterioribus seculis statuatur.*

II. Visa autem superioribus nostro seculis æqua, imò aliquando necessaria, hæc institutio, ut ab episcopo domicilii ordinatio penderet, quippe qui ordinandi mores, ingenium, anteaquam vitam aliquando melius nōset, quàm episcopus originis: prioribus quidem seculis, quibus nemini, etiam laico, sine litteris commendatitiis ab Episcopo acceptis proficisci licebat, sine quibus ad laicam communionem vix fuisset ullus admissus, ut alibi fortè docebitur; quibus item beneficio litterarum, quas solebant episcopi sibi invicem etiam ex dissitis regionibus mittere, et vel excommunicatos à se significare, vel abeuntis à suà diocesi ad alienam, si aliquo errore infecti fuissent notare, etiam missis eo fine acolythis, vel aliis inferioris ordinis clericis, ut ex variis apud Cyprianum epistolis et epistolâ Synesii ad episcopos abundè constat; nam, quia ex professo hic de iis rebus non agimus, ampliores probationes non addimus. Illis, inquam, temporibus, facilius episcopus origini, suorum etiam laicorum in aliam regionem transeuntium mores vitamque callebat. Episcopus autem ecclesiastici tituli cui quis ascriptus erat, clericorum suorum, qui sine ipsius licentiâ, nec aliò abire, nec morari poterant, mores penitissimè sciebat, exploratosque habebat; unde vix ulla erat necessitas, ob quam episcopus domicilii pro recipiendis ordinibus adiri deberet. At posterioribus temporibus, quibus litteræ inter episcopos silere cœperunt, et colloqui sive per epistolas, sive per nuntios consortium inter ecclesias rarum esse cœpit aut nullum, quibus laici sine commendatitiis episcoporum suorum litteris, quò velint, etiam in externas regiones proficisci consueverunt; clerici verò suorum excusso iugo, nullo disciplinæ freno retineri potuere, sibi que, quò ferret animus, et quò voluntas duceret, etiam inconsultis episcopis pergendi libertatem usurpârunt; difficile certè visum fuit ut episcopus originis oriundorum ex suo loco mores, et anteaquam vitam nōset, et an canonicis impedimentis vacarent, exploraret; ideòque ad episcopos domicilii aliquos remittere, ut opinor, soliti aliquando fuere originis clericorum antistites; interdum verò ex præsumptâ eorum voluntate ob Ecclesiæ utilitatem ab exteris regionibus oriundos alii episcopi ordinare non formidârunt; ex eoque lex ista ecclesiastica manavit, ut ab episcopo domicilii legitime quilibet ordinati censerentur.

§ 3. *Quis propriè dicatur episcopus domicilii.*

III. Legimus autem supra Bonifacium VIII episcopo domicilii ordinandi jus concessisse; qui episcopum domicilii definit, in cujus diocesi habet quis, licet alibi natus fuerit, domicilium. Eaque Bonifacii constitutio antiquiori juri videtur esse conformis; cum enim jura definiant incolas domicilio fieri, et honoribus in eâ civitate frui posse, in quâ domicilium habent, pari ratione æquissimum videri potest ut in quâ quis civitate domicilium habent, in eâ clericus constitui

possit, proindeque et ab illius civitatis episcopo ordinari; deinde quemadmodum eodem jure, 1. *Nec ipsi*, 1. *In patriâ*, 1. *Privilegio*, 1. *Cives*, c. de Incolis, etc., liquet incolam et his magistratibus parere debere apud quos incola est, et illis apud quos civis est, et municipalis jurisdictioni in utroque municipio subjectum esse; ex quo infert jurisconsultus muneribus in utrâque civitate fungi posse; ita nos ex jurisdictione quam habet cum episcopus originis, tum domicilii, ab utroque clericum institui posse, et altiores gradus ascendere concludimus. Quam utique rationem magis confirmamus, simulque explicamus concessam à tribus episcopis ordinationis recipiendæ facultatem: etenim constat, vel brevis temporis habitatione contrahi ab episcopo jurisdictionem in eos qui in suâ diocesi commorantur, quantum ad ea Sacramenta, quorum receptio urget, ut faciliè episcopus originis adiri non possit; non tamen sufficit illa jurisdictio ad Sacramentum Ordinis, per quod cum homo perpetuò Deo consecratur, et alicui loco ex Ecclesiæ ordinatione administraturus firmiter addicatur, jurisdictio quædam ad ipsum requiritur, quæ sit aliquomodo perpetua; jurisdictio autem quæ ab origine nascitur, naturâ suâ est immutabilis, nec voluntate humanâ variabilis; nam, ut eleganter habet lex Diocletiani et Maximiani imperatorum, *origine propriâ neminem posse voluntate suâ eximi manifestum est*: naturalis originis jus est, quod nemo voluntate exuere aut mutare potest; jurisdictio quæ beneficii adeptionem consequitur, ecclesiasticâ quoque lege immutabilis est, quia beneficium sine voluntate ordinarii ejurari non potest; aliquo etiam modo perpetua est jurisdictio, quæ ex domicilio oritur, nam cum domicilium non contrahatur, nisi ab eo qui perpetuò in aliquo loco manere intendit, saltem secundum ejus intentionem perpetua in eum episcopi domicilii potestas esse colligitur. Quo fit ut à tribus illis episcopis recipiendorum ordinum facultas concessa sit.

§ 4. *Peculiaris difficultas, de eo qui Ultramontanus dicitur, an ab episcopo domicilii ordinari possit.*

IV. Ex quibus deduco, quamvis Clemens IV, citatâ superiùs constitutione, quæ vetat Ultramontanum ab Italis episcopis ordinari, nullam mentionem fecerit episcopi domicilii, sed duntaxat excipiat licentiam ab episcopo originis vel beneficii obtentam; nihilominus posse aliquem Ultramontanum, qui in Italiâ domicilium fixerit, ab episcopo Italiæ ordinari: non enim id vetat Clemens IV; ex eo enim quo quis domicilium in Italiâ acquisierit, desinit Ultramontanus haberi, quia Italus ab incolatu dici potest. At majus dubium est utrum ab episcopo domicilii dimissorias habens ab Italo ordinari queat: nam lex quæ solum nominat episcopos originis et beneficii pro iis dimissoriis dandis, videtur episcopum domicilii excludere; sed quid si episcopum domicilii omittat solum, non excludat? omittat autem quòd difficilè in duobus locis domicilium contrahatur, nec faciliè præsumatur Ultramontanus in Italiâ degere, qui domicilium ab origine suâ diversum habens, ab alieno episcopo ordinari petat?

Verum tutius est et probabilius negantem partem amplecti, et ab his solis quos canon Clementis IV nominat fateri in eo casu litteras dimissorias concedi posse; sed casus iste est singularis.

§ 5. *Quid proprie sit domicilium.*

V. Porro ut quis sit episcopi domicilii magis innotescat, quid domicilium dici debeat, accuratius examinandum est. Recte mihi, quid ipsum foret, explicasse videntur imperatores Diocletianus et Maximianus, dum aiunt, l. Cives, c. de incolis, in eodem loco singulos habere domicilium non ambigi, ubi quis larem suumque ac fortunarum suarum summam constituit: unde rursus non sit discessurus, si nihil avocet; unde cum profectus est, peregrinari videtur; quò si redit peregrinari jam destitit. Quam domicilii definitionem eadem variorum imperatorum civiles leges, et jurisconsultorum responsa pro legibus habita pluribus exemplis illustrant. « Nec ipsi, inquit Alexander imperator, l. Nec ipsi, c. de incolis, qui studiorum causà aliquo loco morantur, domicilium ibi habere creduntur, nisi decem annis transactis eo loco sedes sibi constituerint secundum epistolam D. Adriani; nec pater qui propter filium studentem frequentius ad eum commeat. » En primum exemplum eorum, qui cum aliquo in loco habitent, in eo tamen habere domicilium minimè censentur, eo quòd in eo loco perpetuò manendi intentionem non habeant, nec fortunas suas in eo collocent. Aliud exemplum subjungo, filiorum quos patris domicilium non sequi Ulpianus declarat, l. Assumptio, § Filius, ff. Ad municipalem, et l. Non utique, cod. tit.; l. Domicilium, eodem tit., quia nempe sibi ipsis domicilium eligere possunt; unde ob contrariam causam libertini, qui domicilii sibi eligendi liberam facultatem non habent, quia ad adhibendas patronis, ubicumque sint, operas quasdam tenentur, domicilium patronorum sequi dicuntur. Aliud etiam præclarum exemplum habemus à Juliano traditum: « Si quis, inquit, l. Ejus qui, § Si quis, ff. Ad municipalem, negotia sua non in colonià, sed in municipio semper agit, in illo vendit, emit, contrahit, eo in foro, balneis, spectaculis utitur, ibi festos dies celebrat, omnibus denique municipii commodis, nullis coloniarum fruitur, ibi magis habere domicilium, quàm ubi colendi causà diversatur. » Discutit postea idem Julianus, an plura quis domicilia habere possit, et utrùm sine domicilio quis esse queat, respondet cum Celso utrumque, sed difficilè fieri posse, eum quidem plura habere domicilia, qui in diversis locis est animo destinato; sine domicilio verò esse, si quis domicilio relicto naviget vel iter faciat, querens quò se conferat, atque ubi domicilium constituat. Huc etiam refert quod diximus de senatoribus, qui dummodò liberum commeatum habeant, domicilium in urbe retinere dicuntur: quibus addo etiam ex iisdem legibus solà domus, vel possessionis acquisitione neminem alicujus loci incolam fieri, nisi videlicet commorandi animus adfuerit.

§ 6. *An liceat impuberi apud externos nato, et extra patriam educato, ab episcopo paternæ originis ordinari.*

VI. Ex quibus omnibus variae quæstiones dirimi possunt circa episcopum domicilii. Prima est, an liceat impuberi apud externos nato, et forte ibidem educato, qui parvo tempore, ob studia, ad quæ alibi missus est, paternà in domo versatus fuerit, ab episcopo paterni domicilii clericalem tonsuram accipere. Affermat Navarrus, nec immerito; nam cum impubes capax non sit contrahendi domicilii, ad quod nempe perpetuò in aliquo loco manendi intentio firma requiritur, non potest ipse domicilium eligere, proindeque domicilio paterno addicatur, sicut servus aut libertus domicilio dominorum ac patronorum; nam, ut loquitur Apostolus, ad Galat. 4, quanto tempore hæres parvulus est, nihil differt à servo: ita ergo in paternà domo versatur ac in proprio domicilio, extra eam sibi in alieno versari et peregrè esse videtur: itaque paternà domus verè ipsius domicilium est, ne quod difficile inventu leges dicunt, frequentissimè accidere fateri cogamur, ut impuberes omni domicilio careant: quare ab episcopo paterni domicilii tanquàm à suo ordinari potest. Excipit tamen Navarrus, nisi apud matrem, quæ ipsum illicito ortu peperit, natus sit et educatus, in eo enim casu matris originem ac domicilium potius sequetur quàm patris, ut ex iis quæ supra diximus liquidò constat.

§ 7. *An puberi idem liceat.*

VII. Altera est, an idem de pubere dici debeat. Cui quæstioni cum eodem Navarro, adhibita distinctione, respondendum est; vel enim filius, postquàm ad pubertatem pervenit, paternum sibi domicilium elegit, intenditque perpetuò cum patre habitare, in quo casu ex propria suà intentione, idem habet domicilium quod pater, etiamsi à paternà domo, vel ob studia, vel aliam ob causam diutissimè abfuerit, quia nempe semper ad paternum domicilium revertendi animum habuit, ideòque statim atque ad paternam domum rediit, ejus episcopo subditus fuit, à quo ob animum perpetuò inibi commorandi ordinari potuit. Si verò aliud à paternà domo domicilium sibi elegit, quod quidem leges ei à nobis citatæ concedunt, ab episcopo domicilii paterni ordinari non potuit. Imò probabiliter addo, liberos, etiam puberes, quamdiù nullum aliud sibi domicilium elegerunt, dummodò destinatum animum non habeant à paternà domo recedendi, vel saltem sibi non proponant alium locum habitationis querendum esse (quo casu videntur paternæ domo renuntiàsse, et domicilium querere, et sine domicilio esse), dummodò, inquam, de querendo alieno domicilio solliciti non inquirent, domicilio paterno addici; tum quòd aliàs magna puberum multitudo usque ad 25 aut 30 annos, et ampliùs, absque domicilio esset, quod difficulter admittendum est; tum quòd tales ut plurimùm sibi proponant in paterno domicilio habitationem, nisi meliori sorte avocentur, quod ad domicilium constituendum ex prædictis satis est; tum quòd proprii domicilii indicia et argumenta paternò, eo in casu, domicilio conveniant; nam maximam rerum suarum partem ibi habere solent liberi, in suo sibi videntur esse, cum ibi morantur. extra

ipsam peregrè sibi esse persuadent; videntur ergo paternum domicilium pro suo habere; tum quòd, si in paternà domo pubes aliquis moriatur, nisi sibi sepulturam elegerit, in ecclesià domicilii paterni sepe- liri debeat; ergo à pari nisi sibi domicilium post pu- bertatem quis elegerit, paternum censetur retinere domicilium; tum denique, quòd Celsus, referente Ju- liano, à nobis superius citatus, exponens quinam sine domicilio esse dicatur, requirere videatur ut, relicto domicilio, aliud quærat: quare qui prius domicilium, puta paternum quo impuberes fovebantur, non reli- quit, qui ei non renuntiavit, qui non aliud quærit, is sine domicilio esse dici non potest, sed priori domi- cilio ad censetur, cujus antea erat, puta paterno. Unde cum civiles leges filium non sequi dicunt patris do- micilium, de filio loquuntur qui aliud sibi elegit, quem ad paternum revocandum esse negant, quod conclu- sis à nobis nullatenus officit.

§ 8. *An officiales regie domus, comites, etc., ab epi- scopo regie urbis ordinari queant.*

VIII. Tertia difficultas est, an officiales regie do- mus vel regni, comites item consistoriani, ac iudices, qui comitatui regio addicti ex officio suo viden- tur, ab episcopo regie urbis ordinari possint. Item an domini feudorum, et eorum filii ab episcopo dicto- rum feudorum ordinari possint. Affirmans sententia pro utrisque probabilis est: pro prioribus quidem, quia si senatores, ex lege civili domicilium in urbe retinent, quidni similiter et ii quos enumeravimus, in urbe regia domicilium habere dicantur? Quòd si in urbe regia domicilium habent, quidni ab ejus episcopo ordinari possint? Pro posterioribus verò, quia, cum barones eorumque filii feudo addicti sint, ex ipsorum feudorum conditione, in eo retinere videntur domi- cilium, sicut libertini patronorum domicilium sequun- tur; ergo et ab episcopo hujus loci poterunt ordinari.

§ 9. *Quantum temporis ad domicilium contrahendum requiratur.*

IX. Quarta est, quantum temporis requiratur ut domicilium alicubi contrahatur. Respondendum est nullum ad id certum tempus necessariò præscriptum esse, quia per quamcumque mansionem cum animo in aliquo loco perpetuò manendi, vel momento con- trahitur domicilium, ut post alios tradit Philippus Francus. Ideòque consultus Navarrus, consilio 2, in 2 edit. de Temporib. ordinat., *an Hispanus ortus Com- pluti et ibi ordinatus ad minores, qui postea mansit Ti- buri tribus annis, et servivit episcopo ejus possit ordinari ad ordines superiores per episcopum Tiburtinum*, re- spondit prædictum clericum ab episcopo Tiburtino, vel alio, cui id per litteras dimissorias concesserit, licitè ordinari posse, etsi tribus annis, majore vel mi- nore tempore Tiburi manserit, dummodò intentionem habuerit perpetuò ibi manendi. Non tamen sine præ- sumptionibus probabilibus, ullus qui à brevi tempore locum aliquem incolit, credi debet in eo domicilium fixisse: sicut enim in fugientibus onera domicilium re et facto transfertur, non nudà contestatione, ita in appetentibus honores nudà contestatione contesti

esse non debemus. De exteris facilè quisque suspicari potest eos, si in alieno loco postulent ordinari, pa- triam fugere in quà nati sunt, ut facilius ordinatori- bus imponant, suaque crimina et impedimenta cano- nica, quibus fortè irretiuntur, occultent, quemadmo- dum admonuit Clemens IV. Cavendum est ne quis aliquo figmento, et prætenso in fraudem domicilio, ab alienæ parochiæ episcopo ordinetur, quod pœnà etiam in ordinatos constitutà puniendum censuit Gre- gorius X, in generali concilio Lugdunensi; itaque ad- hibendæ, meo quidem judicio, aliquæ sunt conjectu- ræ, antequàm quis audeat alienæ parochiæ hominem qui brevi tempore alicubi commoratus fuerit, ordi- nare; non verbis credendum esse judico ejus qui ordi- nationem petit, nisi conjecturas adhibeat, et ratio- nes probabiles suæ intentionis adducat; quamvis in foro quidem interno non incurrat ullam pœnam qui cum animum habeat perpetuò alicubi manendi, ab episcopo hujus loci ordinatus est; sed peccat episco- pus, si autem temerè credidit, aut sine diligenti in- quisitione eum tanquàm proprium vindicat. Conje- ctura autem in impuberibus optima est ex prædictis, si paternum domicilium incolat, imò etiamsi mater- num quando pater mortuus est vel incertus; pro pu- beribus autem, si nuptias aliquando in eo loco con- traxerint, si summam rerum suarum in eum locum transtulerint; si officium quod requirat residentiam in eo loco emerint, non si domum vel possessionem ex lege civili supra citata; denique si per decem an- nos ibi commorati fuerint; nam, cum decennium in jure pro magno tempore habeatur, qui decem annos alicubi habitavit, diù habitasse dicitur; et ex continuà diuturnà habitatione, nisi contrarium aliundè con- jicitur, ut in castellanis et scholasticis, qui per plures annos alicubi morari solent cum animo semper rever- tendi, perpetuò alicubi habitandi intentio probabiliter colligitur.

X. Ob hanc itaque difficultatem probandì domicilii, itemque ob ejus incertitudinem (nam vel per mille annos, si totidem quis vivere posset, habitari locum aliquem ab aliquo contingere potest, in quo tamen ob animum continuum revertendi et aliò manendi nunquàm domicilium contractum sit), consultò in Gal- lià ab ordinatione clericorum qui alibi nati sint, epi- scopi sibi temperare solent, non quòd, ut opinor, id sibi interdictum putent, sed quòd originis probatio facilior sit et expeditior, ad cujus proinde episcopum remittunt, nisi in extraneà quis patrià, vel extra pa- ternum domicilium fortuito natus sit, quo casu do- micilii, quod originis locum quodammodò obtinet, rationem habent, et ordines iis conferunt qui apud eos domicilium habuerint. Consultò id, inquam, nec sine judicio observant; nam, præterquàm quòd ad id allatis rationibus inducuntur, possunt etiam illà mo- veri, quòd jus originis juri domicilii multum præpon- deret, quòd jus ordinis naturale sit, jus originis tan- tum civile, jus originis necessarium, domicilii vo- luntarium; hoc variabile, illud immutabile; hoc temporarium, illud naturà suà æternum. Quibus præ-

rogativis adde quòd antiquæ leges de episcopo domicili, quantum ad ordines conferendos sileant, cum tamen de episcopo origines et ecclesiastici tituli hodiernam praxim, quibusdam, ut vidimus, solùm immutatis confirmant.

ARTICULUS V.

Quid de episcopo beneficii jure vel consuetudine statutum sit.

§ 1. *Quis jam sit episcopus beneficii, et quis olim fuerit.*

I. Superest episcopus beneficii, à quo licere sacras ordinationes suscipere declaravit Bonifacius VIII. Neque hæc nova aut inusitata constitutio, sed antiqui juris quedam renovatio est. Licet enim antiquitus beneficia ecclesiastica nulla forent, erant tamen ecclesie ad quas clerici instituebantur, et ex quarum redditibus alebantur; erant ecclesiastici tituli, quibus addicebantur, quibus quidem beneficia ecclesiastica successerunt. Jus autem ordinandi clericum non solum episcopo cujus erat ecclesia ad quam clericus ordinabatur conveniebat, verum etiam soli secundum ecclesiasticas regulas competeat; solus iste poterat clericum facere, qui eundem alicui ecclesie poterat addicere, qui in aliquorum clericorum collegium volebat cooptare: solus ad altiores gradus clericum poterat promovere qui eum suorum clericorum matriculæ seu catalogo tenebat inscriptum; nulla absoluta fiebat ordinatio: non clericis à suis Ecclesiis abesse aut discedere fas erat, non episcopis clericum ab alio ordinatum suscipere licebat, ut superius fusè probavimus. Ex hac autem antiquæ ecclesiæ praxi nova lex promanavit, ut ab episcopo beneficii, clericus in ejus potestatem translatus ordinari posset; cui tamen cum episcopus originis ac domicili in eodem munere ad libitum ordinandi adjuncti fuerint, episcoporum eâ lege potestas in suos clericos servata non est; nec clericorum qui ab episcopis ordinati fuerant vetus erga ipsos observantia restituta.

§ 2. *Varia corollaria continens pro ampliandâ episcopi beneficii potestate.*

II. Ex quâ præmissâ observatione multa colligimus, tum ad ampliandam hanc episcopi in sibi subditos ratione beneficii potestatem, tum ad usum ejusdem potestatis restringendum; primum enim deducimus episcopum non solum quemlibet clericum habentem beneficium in suâ diœcesi ordinare, verum etiam in interstitiis inter singulos ordines observandis, itemque in defectu natalium quoad minores ordines dispensare posse; non enim ex quodam privilegio, sed jure, eoque communi talem ordinare potest, etiam ex alio loco oriundum; proindeque non est ipsius potestas coarctanda vel limitanda, saltem in iis quæ ad ordinationem spectant, eive adnexa sunt, circa quæ habere debet jurisdictionem amplissimam; cum in iis quæ ad sacram ordinationem pertinent, perfectè et communi jure superior habeatur.

III. Alterum, nec illi facultati obstare debere quòd beneficium, ratione cujus clericus episcopo subditus est, alteri episcopo quoad provisionem subjectum sit,

dummodo ab eo quoad episcopalia jura non dependeat: etenim quamvis aliqua ecclesia ab alterius diœcesis episcopo quoad provisionem pendeat, quia tamen ex privilegio jus istud episcopo proprio substractum est, qui aliàs ad omnes suæ diœcesis Ecclesias communi jure instituire ac providere deberet, et in ejus potestate omnes Ecclesiæ diœcesis propriæ debent consistere; ideò restringendum istud privilegium, nec communi legi, secundum quam clericorum omnium alicujus diœceseos ordinatio ad episcopum spectat, derogare censendum; stabit semper, et illibatum permanebit in episcopo jus ordinandi clericum suum, qui cum, non obstante provisione ab alio episcopo acceptâ, episcopali jurisdictioni subditus sit, ordinationis beneficium ab eo quoque consequi potest.

IV. Tertium pariter arguimus, idem jus esse episcopo, quamvis beneficium simplex sit, nec residentiam requirat; nam, cum in quoslibet clericos suæ diœceseos, sive animarum curam habeant, sive officio aliquo astricti teneantur, sive liberam quò velint eundi, ex consuetudine, licentiam habeant, episcopi jurisdictio sese extendat; ad eum spectat providere quomodò Ecclesiæ suæ utiliores evadant, eos debet ipse excolere qui ad laborandum pro Ecclesiâ cui inscripti sunt, totâque diœcesi, speciali obligatione astringuntur; non ergo ei adimendum est, quin eos ad altiores gradus promovere possit, præsertim cum antiquitus constet nullum à jure episcopi, in cujus diœcesi titulo ecclesiastico ascriptus esset, quicumque tandem ille foret, quoad ordinationem, exemptum fuisse.

V. Quartum inferre possumus, non etiam referre, sive ut vocant in titulum, sive in commendam, beneficium istud possideatur; jam enim usus obtinuit ut beneficia in commendam habeant vim tituli, et pro canonico titulo censeantur. Imò, etiamsi beneficium istud sit de genere eorum quæ præstimoniam vocantur: nam præstimoniam etiam beneficiis ecclesiasticis recepto jure adnumerantur. Cujuscumque etiam redditus sit istud beneficium, et quantumcumque tenue, tum quòd jura quæ id concedunt de quovis beneficio loquantur; ubi autem jura non distinguunt, nec nos debemus distinguere; tum quòd tenuitas reddituum beneficii seu exilitas jurisdictionem episcopi non imminuat, nec amplior sit in divitis beneficii possessorem episcopi auctoritas quàm in pauperis.

VI. Quintum, imò etiam colliges id juris esse, etiamsi clericus pluribus beneficiis instructus sit: nam, quamvis beneficiorum ista pluralitas veteri Ecclesiæ disciplinæ adversetur canonibusque inimica sit, tamen ex eo quòd quis in alienâ diœcesi beneficium obtineat, non ideò episcopi auctoritas, quæ ipsi ratione beneficii in suo territorio convenit, adimi debet aut restringi, non auferri in personam jurisdictionis; manente autem istâ jurisdictione, satis patet clericum ab episcopo sui beneficii hujus aut illius ordinari legitimè posse; fatemur quidem clericum habentem plura beneficia in diversis diœcesibus, in iis quæ ad beneficium extra diœcesim pertinent non conve-

niri ab episcopo alterius diœcesis, in quâ aliud beneficium habet; sed in iis quæ ad ipsius personam spectant, cujusmodi est jus ordinationis, à singulis conveniri potest, et ab omnibus judicari.

VII. Denique deducimus possessionem beneficii ad hoc sufficere, etiamsi titulus beneficii justus non sit: quemadmodum enim possessio sine justo titulo dat jurisdictionem, rataque sunt, quæ ab injuste possidente beneficium quamdiù toleratur, gesta fuerint, ita eadem possessio habentem episcopo subjicit, ejusque jurisdictioni subdit; unde quamdiù possidet, ab episcopo, cujus clero accensetur, ordinari poterit; è contrario verò, sicut solus titulus ecclesiasticus, non adeptâ beneficii possessione jurisdictionem non tribuit, ita nec episcopis loci, in quo situm est beneficium, titularum subjicit; idèoque vi hujusmodi solius tituli neminem ab aliquo episcopo ordinari posse censemus. Verba sanè canonis requirunt, ut qui ab episcopo ordinatur, habeat beneficium in ejus diœcesi: habere autem propriè idem est quod possidere.

§ 3. *Varia corollaria continens ad restringendam ejusdem episcopi potestatem.*

VIII. Ex iisdem quæ diximus è contrario colligo usum hujusce potestatis quam habent episcopi ratione beneficii ad conferendos ordines, nonnunquam esse restringendum in quibusdam præsertim casibus. Primò, si credatur in fraudem beneficium aliquod susceptum, quo proprii episcopi ratione originis aut domicilii examen vel inquisitio fugiatur; nam rectè notat Hugo, et ex ipso Glossa, v. *Figmento*, in cap. *Eos qui*, de Temporibus ordin., in 6, in eam constitutionem Gregorii X, in concilio generali Lugdunensi, quâ puniuntur episcopi qui *quocumque figmento quæsito præsumpserint* alienum parochianum, *ordinare*, comprehendendi episcopos qui in fraudem familiari suo beneficium contulerint, quo jus ipsum ordinandi sibi acquirant. Et in beneficiis tenuibus quorum redditus non excedunt quatuor ducata, Praxis episcopalis faciliè fraudem subesse suspicatur; Sotus etiam, si septem solùm ducatorum valorem eorum redditus non excedat.

IX. Secundò, fraudem etiam præsumi, si beneficium residentiam non requirat, nec in illo unquam ordinandus, aut in diœcesi resederit. Esto enim beneficium istud, ut diximus, episcopo in clericum jurisdictionem concedat, ratione ejus potest eum ordinare; non tamen episcopus libenter, aut sine ullâ rationabili causâ adduci debet, ut talem clericum sibi ignotum, qui in alienâ diœcesi in quâ versatur, aut ex quâ oriundus est, longè notior est, ad ordinationem recipiat: nam magis consentaneum est, ut ibi ordinetur, ubi ejus mores ac vita accuratiùs discuti possunt; præsertim quando non est probabile eum sacra ministeria in diœcesi sui beneficii tractaturum, quod faciliè in beneficiis simplicibus suspicari quisque potest: nam si sacra esset in diœcesi probabiliter administraturus, quia maximè tunc interesset episcopi beneficii, talis clerici ordinatio ad eum convenientissimè

referretur; consentaneum siquidem rectæ rationi videtur ut is ordinandum discutiatur qui suscipere debet ordinatum, et cujus maximè interest, qualis quis futurus sit ordinatus. Idèoque exoptarem quàm maximè neminem qui beneficium residentiam requirens, præsertim verò curatum habet, absque ejus in cujus diœcesi tale beneficium obtinet, licentiâ à quoquam ordinari: posset enim ille quem fortè ad beneficium non admisit, ab ordinatione, si indignus esset, rejicere; posset et eundem, si post obtentum beneficium aliquid reiectione dignum fecisset, vel olim fecisse de novo deprehenderetur, ab ordinatione repellere, qui sine ejus licentiâ ordinatus Ecclesiæ scandalo et infamiæ futurus est. Porro ob hanc fortè rationem quòd fraus aliqua committi possit in recipiendis ab episcopo beneficii ordinibus, rarò in Galliâ ab episcopo beneficii præsertim simplicis ordinatio recipitur, rarò hoc jure episcopi utuntur. Consuetudinem istam minimè reprobârim, quæ præsertim ad unum episcopum originis astringit, nec licentiâ à variis episcopis ordines recipiendi passim indulget, quæ licentiâ et confusionem inducere, et clericorum inobedientiam augere, et imperitiâ atque inordinationem aliquando fovere posset.

X. A quocumque autem episcopo ordines suscipiantur, optandum esset neminem ad ordines recipi nisi certè Ecclesiæ ascriptum, in quâ suis fungatur muneribus; neminem ad altiores gradus promoveri, nisi qui de inferioribus ex Tridentini synodi sententiâ (de quâ alibi diximus) in eadem cui ascriptus est Ecclesiâ ritè et laudabiliter à se exercitis testimonium attulisset, quemadmodum concilia Mediolanensia accuratè præscribunt. Ex quorum proinde sicut et Tridentini sententiâ, videtur ab eo solo episcopo convenienter ordines suscipere debere ordinandos, in cujus Ecclesiâ suis muneribus funguntur, in iisque probantur, nisi fortè aliqui studiorum causâ absentes, ex episcopi sui præscripto, in collegio, seminario, vel aliquâ ecclesiâ ministrent; quo casu ad episcopum, à quo ad studia eundi licentiâ concedetur, et in aliquo collegio, seminario, vel ecclesiâ ministrandi obligatio imponetur, ad quem denique eorum ministeriorum ritè gestorum testimonia deferentur, ordinatio spectabit. Certè licentiâ ista à pluribus episcopis ordinationis recipiendæ iis constitutionibus Tridentinæ synodi, et recentiorum conciliorum jure videtur esse restricta, quia non potest non esse nociva, cum ex eâ accidat, ut ab uno episcopo rejectus, ab alio probetur; in quo necesse est, ut vel unius severitas, vel alterius negligentia incusetur, quod utrumque episcopalem dignitatem in contemptum adducit; cum ordinariè loquendo episcopus iste eligatur, sub quo solutior disciplina fuerit, cujus signior in examinando cura, in inquirendo minùs sollicita, perspicaxque providentiâ futura speretur, ex quo certa ecclesiasticæ disciplinæ jactura infertur.

ARTICULUS VI.

Pœna in eos qui alieni per ecclesiam ordinant, vel ab alieno episcopo ordinantur, ab Ecclesia statuta referantur.

§ 1. *Proponitur questio, et quid antiquo jure de eâ statutum sit ostenditur.*

I. Ex prædictis jam satis patet, quisnam sit proprius episcopus, quis alienus; satis quoque confirmatum, nemini licere ab ullo episcopo præterquam a suo, vel de ipsius licentiâ secundum canonicas sanctiones ordinari. Jam utique videndum, quæ pœna, tum antiquo, tum novo jure, vel etiam novissimo in transgressores hujuscæ legis sive ordinantes sive ordinatos ferantur: in quâ questione tria Ecclesiæ tempora distinguenda sunt, unum quod priora Ecclesiæ tempora ante quingentos annos comprehendit; alterum, quod à quingentis fere annis ad Pium II et concilium Tridentinum excurrit; tertium, quod à Pio II et concilio Tridentino ad nos usque fluxit. Juxta quæ tria tempora triplex statuendum est jus: antiquum; medii istius ævi de quo supra, quod novum, et ad antiquum dei potest; et novissimum; juxta quæ jura præsens questio dirimenda est.

II. Quid verò juxta jus antiquum censendum sit, prædicta satis ostendunt. Nam ex citatis superius concilio Nicæno, Sardicensi, Moguntino et Nannetensi, itemque ex epistolis decretalibus Calixti I, Sixti II, Julii I et Adriani I, patet clerici alieni ordinationem irritam (quoad executionem nempe, non quoad characterem) esse judicatam, id est, ordinatos suspensos fuisse declaratos; ex synodi Trullane sententiâ clericos, ab alieno episcopo ordinatos, et ordinantes episcopos esse deponendos; ex Chalcedonensi canone utrosque tandiù excommunicatos manere, donec clericus ad proprium episcopum reversus fuerit; ex Sardicensi item, et Triburiensi alieni clerici ordinatores corripiendos in concilio: qui quidem à Taurinatensi à conciliis et ordinationibus arcendi, ab Aurelianensi V sex mensibus à sacrificio missæ celebrando suspendendi declarantur. Pœnas autem contra laicos alienæ diœceseos ordinatos, nullas certo et indubitato jure, aut contra ipsos ordinantes præcis temporibus reperimus fuisse præscriptas.

§ 2. *Quid de eadem ex jure medii ævi.*

III. Novo autem jure, si ad superiora tempora attendas, sed si ad hodierna, antiquo, certum est clericos ob ordinationem ab episcopo alieno susceptam ipso facto suspensos esse. Nam Gregorius X contra taliter promotos antiquorum canonum severitatem perseverare decernit, his, inquit, quæ jura statuunt, contra taliter ordinatos in suo robore duraturis. Cap. *Eos qui*, de Temporib. ordinat., in 6. At antiquissimo jure ipso facto clerici ab alieno episcopo ordinati suspensi erant, saltem donec eorum ordinatio ab ipsorum episcopis probata esset (prout interpretari videtur Urbanus II, supra citatus), nam toto eo tempore, ipsorum ordinatio irrita censebatur: quorum autem ordinatio irrita quoad executionem censetur, ii ipso facto suspensi sunt.

IV. Dubium autem est, utrum etiam laici ab episcopo alieno in clericos attensi, hoc jure suspensi dici debeant. Hujus certe rei nulla ex ordinario jure peti potest confirmatio; de antiquissimo jure nihil quod hanc pœnam ostendat afferri potest: quinimò contrarium usus ostendit ex prædictis. Itaque si recepto jure ante concilium Tridentinum condito res agatur, non videntur ii ipso facto esse suspensi, et canonici qui in contrarium adducuntur de iis solum agunt, vel qui ab alieno episcopo invadente alterius parochiam, et in eâ ordinationes laicorum sibi non subditorum faciente ordinati fuerint, quæ ad laicum alienum episcopum adeuntem, ab eoque intra suæ parochiæ limites ordinationem celebrante ordinatum ampliari non debent: vel certe de clericis agunt ab alieno episcopo ordinatis, non de laicis; quorum utique, ut ex prædictis patet, dispar est ratio, nec extendendæ pœnæ sunt ad casus diversos, licet aliquatenus similes, ut, quod contra clericum statuitur, contra laicum statutum intelligatur: quin potius qui de uno dicit, de alio negare videtur.

V. At jure isto medii ævi contra ordinatores tam alieni clerici quàm laici pœnæ statutæ sunt; nam de episcopo laicum ad tonsuram clericalem recipiente ex alienâ diœcesi ita Bonifacius, cap. fin., de Temp. ordinat., in 6: « Qui verò contra fecerit (id est, qui homini diœcesis alienæ clericalem præsumperit conferre tonsuram), per unum annum à collatione clericali tonsuræ duntaxat noverit se suspensum; » et c. *Eos qui*, eod. tit.: « Eos autem qui clericos parochiæ alienæ absque superioris ordinandorum licentiâ, scienter, seu affectatâ ignorantia, vel quocumque alio figmento quæsito, præsumperint ordinare, per annum à collatione ordinum Gregorius X decernit esse suspensos. » Ex quo tamen canone duntaxat inferri potest episcopos eos solum pœnam ibi statutam incurrere, qui vel scienter, vel ex affectatâ ignorantia, vel quæsito aliquo figmento indebitam hujusmodi ordinationem peregerint, non eos qui etiam ex crassâ ignorantia ac vincibili juris, quod scire tenebantur, inscitia legem violârunt; et fortè conditiones, quòd scienter seu affectatâ ignorantia episcopus alienum clericum ordinet, non frustra sunt appositæ, ut innuant, qui secus cā in re erraverint, parem pœnam non mereri. Certè Navarrus episcopum docet non incurrere suspensionem, qui alienum subditum ordinârunt, si probabiliter id ignorabat: quod manifestè ex Gratiano deducit; sed nihil de eo, qui ex supinâ ignorantia clericum ordinaverit, ipse loquitur, de quo etiam nihil certi dicere possum; nam, licet ex prædicto canone non inferantur tales esse suspensi, dubium esse poterat num priores canones, qui, ut supra vidimus, de hac re variè loquuntur, ipsum suspenderent; episcopum verò alicui laico tonsuram clericalem ex ignorantia crassâ conferentem videtur Bonifacius VIII suspensum declarasse, nisi fortè verbum præsumendi temeritatem aliquam significet, quæ ignorantia solum affectatæ, non crassæ, vel etiam scientiæ de malè agendo conjungatur: quod quidem incertum est, cum etiam præsum-

ptio dici possit, solum bonam fidem excludere non est autem is in bonâ fide, qui ignorantia crassa laborat.

§ 5. *Quæ tandem novissimo jure pont. in eo casu statuta sint.*

VI. Novissimo autem jure per concilium Tridentinum, et quasdam summorum Pontificum constitutiones inductæ, suspensio aliqua, cum in laicos, tum in clericos ab alieno episcopo ordinatos, necnon etiam in episcopos ordinatores lata est. Primò enim Tridentinum concilium cum vetuisset laicum alterius subditum absque proprii prelati expresso consensu, aut litteris dimissoriis ad aliquos sacros, aut minores ordines, vel primam tonsuram promoveri, hanc poenam illicò subiungit, sess. 14 de Reform., cap. 4, *ut contrafaciens ab exercitio pontificalium per annum, taliter verò promotus ab executione ordinum sic susceptorum, donec suo prælato visum fuerit, ipso jure sint suspensi.* Idem postquam præcepit ut unusquisque à proprio episcopo ordinetur, eamque sanctionem, ne infringi posset, et etiam decreti additione muniivit, sess. 25, de Reform., cap. 8, *quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei, etiam cujusvis generalis aut specialis rescripti, vel privilegii prætextu, etiam statutis temporibus permittatur, nisi ejus probitas ac mores ordinarii sui testimonio commendentur;* quâ sanè lege improbitas quorundam, et audacia, qui disciplinæ rigorem vitare cupientes, ad privilegia et dispensationes confugiunt, prudenter ac salubriter retunditur; postquam, inquam, hæc ratione ordinandorum fraudibus occurrit. poenas etiam istas adjungit: *Si secus fiat, ordinans à collatione ordinum per annum, et ordinatus à susceptorum ordinum executione, quamdiù proprio ordinario videbitur expedire, sit suspensus.* Hæc Tridentinum de iis qui sine litteris dimissoriis proprii episcopi ab alieno ordinati fuerint; nam alia postea de iis qui cum falsis dimissoriis, seu à non habente potestatem collatis, ex ipso subjungemus.

VII. Aliqui etiam summi pontifices easdem poenas ampliâsse, vel certè explicâsse magis visi sunt: « Constitutione Pii II pontificis maximi (ut refert concilium Mediolanense III, et legitur in Bullario, bulla Pii II, editâ 18 calend. decembris anno 1461, quæ incipit, *Cum ex sacrorum*), quicumque clerici sine canonica dispensatione extra stata tempora, vel ante legitimam ætatem, vel absque dimissoriis ordinarii sui litteris, se ad aliquem sacrum ordinem promoveri fecerint, ab suorum ordinum quos susceperint executione ipso jure suspensi sunt; iique, si suspensione durante, illorum ordinum ministerium functionesve obierint, statim irregularitatem subeant, ob quam præter alias poenas contra istos canonum jure sanctitas, beneficiis etiam ecclesiasticis privari possunt. » Sixtus V constitutionem edidisse fertur, in quâ summus Pontifex absolutionem à prædictâ suspensione sibi reservat. Clemens verò VIII prædictæ constitutionis severitatem temperavit, et ad concilii Tridentini dispositionem revocavit, ut inter cæteros observant, Quaranta et Sayrus, qui utramque constitutionem referunt.

VIII. Apud eas nationes apud quas concilium Tridentinum promulgatum est, necnon constitutiones istæ pontificæ, tam per promulgationem, quàm per acceptionem, publici juris factæ sunt; ex iis quaestiones, quæ circa poenas istas moventur, dirimi debent, ita tamen ut bulla Pii II, si in aliquo fortè concilio Tridentino advesetur, per concilium Tridentinum, quod posterius habitum est, corrigi et emendari debeat; et posteriores constitutiones pontificæ prioribus derogent. Nobis autem in Franciâ, apud quos, nec concilium Tridentinum, nec pontificæ istæ bullæ probati ac recepti juris habentur, priscorum temporum, nisi contrariis mediæ ævi legibus, vel diuturnâ consuetudine abolitæ fuerint, itemque mediæ istius ævi constitutionibus standum est, et secundum eas quas protulimus judicandum erit, rejectis nuperis quæ nostro ac priori seculo conditæ sunt constitutionibus; ideòque si quid ex iis infra decidamus, Francos non tangit, sed Italos et Hispanos, et si qui alii earum acceptioni minimè restiterunt.

§ 4. *An irregularis habendus qui ab alieno episcopo ordinatus, ordinis suscepti functiones exercet.*

IX. Queritur ergo primò an suspensio ista, quæ in eos quocumque jure lata est qui clerici ab alieno episcopo ordinantur, si per aliquam functionem prohibitam violata fuerit, irregularitatem inducat. Utraque pars suos assertores habet, suasque rationes; nam pro parte affirmante hæc proferri possunt: primum, quòd violatio quævis suspensionis irregularitatem secum afferat, ut præter alios asserit Innocentius IV, in concilio Lugdunensi; alterum, quòd bulla Pii II hæc nominatim suspensione irretitos, si functiones sacras quæ ipsis interdictæ sunt, obire præsumant, irregulares fieri expressè declaret; tertium, quòd tam suspensionis quàm irregularitatis, ex ejus violatione profectæ, absolutionem summo Pontifici Sixtus V reservaverit; quartum, quòd concilium Mediolanense III supra, irregularitatis istius monendos clericos esse censuerit, ob eamque proinde causam prædictam Pii II bullam contra malè promotos prædictæ ordinationis clericis edicti et promulgari debere statuerit; quintum, quia Declaratio sacre congregationis cardinalium id expressè definit.

X. Pro negante verò parte argui potest, quòd nempe suspensio ista, quæ adversus ordinatos ab alieno episcopo, sive à veteri jure lata est, sive à novo, imò etiam quæ à nupero per Tridentinum promulgato confirmata est, videatur sine ullâ absolutione tolli posse, ideòque non sit vera censura; si autem vera censura non est, profectò nec ex ejus violatione irregularitas ulla contrahitur. Quòd autem sine ullâ absolutione tollatur, colligi potest primò de antiquo jure; nam concilium Chalcedonense, nonnisi usque ad reversionem clerici ad proprium episcopum poenam extendit; concilium quoque Aurelianense V, c. 5, taliter ordinatos non propriè dictâ suspensionis censurâ illigatos ostendit, dum jubet ut *ab honore vel officio suscepto, juxta arbitrium sui pontificis, suspendantur*, deinde in usu fuit ut ordinatus ab alio antistite, quam

proprio, sine ulla absolutione vel dispensatione reciperetur, etiam si in ordine suscepto ministrasset. Sic Augustinus lectorem sancti Timotheum subdiaconum a Severo ordinatum leniter increpatum recepit; Epigonius lectorem quoque suum a Juliano episcopo diaconum ordinatum, in sua parochia ministraturum in concilio Carthaginensi III repetit; non hic dispensationem aut absolutiōem locus fuit, quamvis precessissent Nicæni, Sardicensis et Carthaginensis I canones, qui ordinationes ab aliens episcopis irritas inanesque declarant; sed sciebant Patres istas ordinationes usque ad consensum proprii episcopi irritas tantum dici, quia earum executio non licebat; sic Urbanus II post ceteros priorum seculorum canones, Lugdunensis parochie clericos ab alio episcopo ordinatorum injunctâ aliquâ penitentiâ, satisfactionis gratia, propter Ecclesiam quam offenderant, non propter suspensionem quam exercentes se in iis ordinandis violant, recipi permisit; quippe cum eos nullâ absolutione à suspensione præmissâ, nullâ interrogatione de exercitio ordinum durante suspensione præscriptâ, cum graduum suorum honore recipiendos docuerit. Sequenti verò tempore contra ordinatorum ab alieno episcopo nihil, nisi quod antiquiora jura statuerant, definitum vidimus; itaque ante bullam Pii II nihil habemus, quo vera suspensio, quæ sit censura, contra ordinatorum ab alieno episcopo ipso jure lata censeatur. Quod utique ex eo confirmari potest, quòd Innocentius III, de clerico Latino loquens ab episcopo Græco sine licentiâ sui episcopi ordinato, qui quidem potiori jure plectendus videretur, quàm ullus alius sine sui episcopi licentiâ ordinatus, quippe qui duplicem prohibitionem violaverat, non tamen eum ipso jure suspensum, sed suspendendum ostendit: *Interdicenda*, inquit, *cap. Quod translationem*, de Temp. ord. in 6, *ei est ordinis exercitio sic suscepti, tanquam ab alieno pontifice sine mandato, vel licentiâ sui episcopi ordinato*; ex quo inferre licet, quamvis ex jure quo ante Innocentium III Ecclesia utebatur, talis ipso jure suspensus usque ad arbitrium sui episcopi censeretur, ex citatis canonibus; attamen hanc suspensionem utpote quæ dilatio potius executionis ordinis videretur, quàm damnatio quadam, quâ ordinis exercitium adimeretur; et quæ sine absolutione tolli posset, non fuisse veram suspensionis censuram; ideoque præterea cavisse ut in Latinum, qui à Græco sine ordinarii sui licentiâ fuisset ordinatus, suspensionis censura ferretur, damnationemque ipse subiret, quam si violaret, juxta Antiochenum canonem et alios antiquos, sine spe restitutionis esset, irregularique fieret; illudque Innocentii responsum ita interpretantur Joannes Andreas, et alii melioris notæ canonistæ; qui etiam prædictam sententiam videntur tueri.

XI. Hoc ergo, inquit istius sententiæ auctores, usque ad bullam Pii II jus est, quam non dubium est suspensionem propriè dictam in ordinatorum ab alieno episcopo, tam clericos, quàm laicos pronuntiâsse, cum veteri jure in laicos nulla ferretur, ut ex dictis supra patet; nec dubium quàm irregularitatem quo-

que in suspensionem istam, per exercitium suorum ordinum violantes adjunxerit. Ubi ergo bulla ista promulgata usque recepta est, ex omnes penæ absque ullo dubio locum habent. Sed videndum, num fortè concilium Tridentinum bullæ isti Pii II hæc in parte derogavit. Etenim concilium Tridentinum videtur veteri potius juri adhesisse, quam isti bullæ; nam, ut apparet ex iis quæ ex ipso citavimus, de suspensione istâ loquens, hæc verba, *donec suo præfato visum fuerit, itemque quandiu proprio ordinario videbitur expedire*, consulto adjunxit sess. 14, de Reformat., cap. 4; et 25, cap. 8; quæ verba suspensionem propriè dictam videntur excludere, ut de veteri jure disputantes docuimus; ergo ex mente concilii Tridentini, si ordinatus ab alieno episcopo ministret, non propriè dictam censuram violasse, proindeque nec irregularis esse videbitur. Nec his bulla Sixti V officit, quæ ad dispositionem concilii Tridentini, et antiquos canones redacta à Clemente VIII, nihil contra dispositionem Tridentinæ synodi et antiqui juris ordinationem valebit.

XII. Ut in hæc difficultate meam mentem aperiā, sanè quod de antiquo jure usque ad bullam Pii II disputatur, problematicum est, ut alibi quoque monebitur. Gravia pro utrâque parte sunt rationum momenta, non tamen insolubilia. Nam affirmantis partis ex negante adstructa argumenta facillè corrunt; negantis etiam solvi possunt. Etenim concilium Chalcedonense de excommunicatione loquitur, non de suspensione. Augustinus fortè Nicænos, Sardicenses, Carthaginenses canones ignoravit: quidni? cum in ordinatione suâ Nicænum se canonem solvisse ignoranter queratur; Sardicensem à Zozimo pontifice canonem allegatum pro appellationibus ad summam sedem Patres Africani ipsius tempore ignoraverint; de Sardicensi synodo an fuerit legitima ipse dubitaverit; Nicænos ad se mitti postulaverit; Carthaginensis I synodus diu latuerit ignota. Epigonii facto eadem solutio competit. Sed nec certum est, utrū clericos suos ab alio episcopo ordinatorum ipsi absolverint necne: penes episcopos illius temporis erat haud dubiè absolvendi in iis, et dispensandi potestas. Urbanus II consulere potuit quod concedere poterat: ex concessione ipsius, an mero consilio factum sit, ut ab alieno episcopo ordinati in suis gradibus quantumvis suspensi, quantumvis etiam ex illicito ordinum ministerio irregulares, reciperentur, quis rescire possit? Innocentius III sic fortè clericum ab alio ordinatum suspendi præcepit, ut tamen suspensum existimârit, sed suspensionem declarari cuperet; eos fortè quos, quia ab alieno episcopo promoti sunt, jure ipso suspendi existimavit; eos, inquam, quia à pontifice Græco ordinati fuerant, novâ ab homine suspensionis ferendæ sententiâ percelli voluit, in iis divinare difficillimum est. Non dubito tamen quin in praxi negativa sententia teneri possit.

XIII. At certum est bullam Pii II suspensionem in eos, de quibus est sermo, propriè dictam tulisse, nec ullus diffidetur. Probabilius autem est concilium Tri-

dentium ipsi non derogasse; nam derogatio ista non apparet; nec verba quæ ex concilio Tridentino prolata sunt, id ostendunt; non enim tantum durare istam suspensionem dixit, quamdiu ordinario videbitur, sed durare quamdiu ipsi placuerit, affirmavit, veteres sanctiones, secundum quas durare tantum suspensionem ista probabiliter intelligebatur usque ad beneplacitum proprii episcopi, innovans; bullæ Pii II, quæ etiam ulterius durare eam affirmavit, non derogans. Ut autem de bullâ istâ, quod nempe apud eos qui recentioribus istis constitutionibus utuntur vigeat, sic censeam, movent me concilium Mediolanense III provinciale sub S. Carolo, qui sanctus optimè novit mentem concilii Tridentini, quod ipsius præsertim operâ perfectum est; et declaratio congregationis eminentissimorum cardinalium, qui concilii Tridentini explicationem pro penso habent: quis iis melius aut Tridentini concilii sensum explicare possit, aut earum regionum praxim quæ novo isto jure utuntur, ostendere? Suspensionem tamen istam à proprio episcopo tolli posse, satis innuit Tridentinum jus commune confirmans, nec ulla constitutio præterquam Sixti V, quæ revocata fuit, renititur. In irregularitate quoque ex istius suspensionis violatione ortâ, sicut et in cæteris, quæ ex delicto occulto oriuntur, præterquam ex homicidio voluntario, episcopis dispensare Tridentina synodus permittit; si verò publica sit ista suspensionis violatio, ex consuetudine generali, quæ dispensationes in irregularitatibus ad summum Pontificem transtulit, episcopis inferioribus dispensandi facultas non erit. Verum quia bulla Pii II loquitur tantum de promotis ad ordines sacros, dubiumque est, an aliis canonibus suspensio propriè dicta lata legatur in promotos ab alieno episcopo, ideò dubiè respondendum est de iis qui ad ordines minores promoti, in iis ministrarunt, an irregulares effecti sint; imò vix ullum dubium hæc in re esse potest, cum enim eorum functiones à quovis etiam alio non ordinato fieri possint, vix accidere potest, ut quantumcumque quis suspensus sit, ex ordinum illorum ministerio irregularis effici credatur.

§ 5. *An beneficium amittat, vel de novo recipiendi capax sit, qui ab alieno episcopo ordinatus est.*

XIV. Ex iis autem alia similiter quæstio solvi potest, an qui vel tonsuram clericalem, vel minores ordines suscepit ab alieno episcopo, beneficium ipsi postea collatum jure possideat, vel collatum antea amittat: quam quæstionem ex dictis breviter resolvō. Etenim quod ad recipientem ab alieno episcopo tonsuram spectat, veteri jure ad nostra ferè usque tempora nulla in eum lata erat suspensio. Bulla Pii II veteri juri pro eo nullam pœnam addidit. Tridentinum suspensionem etiam in eum tulit; sed utrùm propriè dictam, quæ verè sit censura, an impropriè dictam, quæ tantum sit dilatio executionis functionum ordinum, dubium est; si censura suspensionis à concilio Tridentino nulla lata est, cessat omnis, quoad eum qui tonsuram solum recepit, dubitandi ratio: et indubitato jure beneficium postea sibi collatum retinet.

Similiter quoque, si nullâ propriè dictâ censurâ veteri jure ligatus est, qui minores ordines sine licentiâ sui episcopi suscepit, cum Tridentina constitutio veteri juri nullam pœnam addat, bulla Pii II de solis sacris ordinibus, non de minoribus loquitur, sequatur nec in eo casu rationem ullam dubitandi subesse; imò, si eam sententiam quæ veteri jure negat suspensionis censuram in ordinatos sine licentiâ sui ordinarii hic confirmare placet, bulla Pii II videtur in eam inclinare, simulque negare minoribus ordinibus ita initiatum suspensionis censurâ astrictum teneri; etenim cum de sacris ordinibus loquens decernit iis initiatos absque auctoritate sui ordinarii suspensionem incurere, quæ irregularitatem inducit, à contrario initiatos solis minoribus tali suspensioni illigatos non esse insinuat; et aliquam suspensionem esse innuit, quæ non sit propriè censura. Itemque cum veteri jure inter sacros et non sacros ordines nulla distinctio adhibeatur, eorum opinioni prædicta bulla favet qui veteri jure censent usque ad bullam Pii II nullam suspensionis censuram in promotos ab alieno episcopo latam fuisse. Sed ponamus sive veteri, sive novo jure eum qui minores suscepit, suspensionis censuram incurrisse, imò et irregularitatem, in eâ suspensione celebrando, quod tamen etiam eo dato rarò accidere posse docuimus: nihilominus beneficia, si quæ habuit ante irregularitatem non amisit ipso jure, sed solum iis privandus est per judicis sententiam: unde concilium Tridentinum in simili casu edixit, sess. 7, cap. 10, de Reform., ut ordinati cum dimissoriis capituli intra annum à morte episcopi, *nullo privilegio clericali gaudeant*, quibus verbis non eos privatos esse statuit, sed privandos, quippe cum verba futuri temporis pœnam ipso jure non infligant; et sanè communis opinio est (sed quæ ad aliud locum spectat) nullam censuram habitis prius beneficiis hominem ipso facto privare: quamvis latendum sit hominem tunc illo tempore, quo aliquâ censurâ irrotatus est, nec eligi posse, nec beneficii suscipiendi esse capacem, juxta dictum Panormitani, et communem canonistarum ac theologorum sententiam; nec pluribus hæc de re disserere opus est.

§ 6. *An ignorantia excuset clericum ab alieno episcopo ordinatum, vel episcopum ordinantem.*

XV. Tertiâ quæstio fieri potest an ignorantia excuset, ut quis ab alieno episcopo, sine ejus licentiâ, ordines recipiens, à peccato vel penâ immunis sit; quidque ubi errorem detexit ei agendum sit. Respondeo ob ignorantiam juris obscuri (qualis est ea, quòd per annum ab obitu episcopi capitulum dimissorias concedere non omnibus possit) à culpâ excusari posse juxta celebre dictum Innocenti, quod apud plurimos auctores in veneratione est, et à plerumque pluribus argumentis confirmatur; quod maximè in pueris locum habet, qui nondum per ætatem difficiliorum juris conclusionum capaces esse potuerunt; porro si à culpâ immunes sunt, à penâ quoque immunes erunt, quæ non nisi propter culpam infligitur. Ignorantia etiam aliqua culpabilis, sive juris, sive facti, aliquando à

etiam contrahenda excohibet, si nulla sit præsumptio, nullus contemptus: vix enim penitus iste feruntur, qui in contrarietate quanto magis in facti ignorantia et omnino invincibilis, qualis, v. g., cadere potest in eum qui se invincibiliter ex aliquâ diocesi exandum movet, ex quâ tamen oriundus est. Ubi autem vel invincibilis error detectus est, promerere debet ordinatus ut, quam per ignorantiam ab alieno episcopo ordinationem accepit, propriis ratam habeat, nec ordine suscepto tangi, sine ejus licentiâ, cupis est concedere, aliter tamen audeat, juxta id quod ex citato superius Urbani II responso colligi potest, cui antiqua jura suffragantur, quæ eum ordinationem taliter susceptam usquequâ accederet episcopi proprii voluntas, irritam ac vacuum esse delinirent, satis aperte ostendebant, si vel per errorem contigerit, ab antistite non proprio aliquem ordinari, statim atque error detectus est, ratam eam habendam esse.

ARTICULUS VII.

Speciales prohibitiones Ecclesiæ continens de transmarinis, itemque de Latinis à Græco antistite, et transalpinis ab Italo non ordinandis.

§ 1. De transmarinis non ordinandis.

I. Generalis autem ex prædictis conclusio deducitur, nemini licere sine licentiâ sui episcopi ad clericatum, majores minoresve ordines promoveri; quia tamen de quibusdam speciatim jura cavendum censuerunt, nobis quoque, quid de ipsis speciatim cautum sit, examinandum reliquere. Primum antiquitus statutum reperio, ne ultramarini, quo nomine Afri intelligebantur, qui mari ab Italis dividuntur, nisi accuratori adhibita cautela ordinarentur. Sylvester I in synodo Romanâ de iis ita statuit: *Nullus aliquâ ratione transmarinum hominem penes vos (aliâ nos), in clericatûs gradu suscipiat, nisi quinque [aut eo (1) amplius] episcoporum designatus sit chirographo.* Anastasius I, epist. 1, ad episcopos Germaniæ ac Illirgundiarum, c. 2: *Transmarinos homines in clericatûs honorem nemo suscipiat, nisi quinque aut eo amplius episcoporum chirographis sint designati; quia multa per subreptionem solent evenire.* Gregorius Magnus, epist. 25, libro 2, Squillatino episcopo: *Afros passim et incognitos peregrinos ad ecclesiasticos honores tendentes nullâ ratione suscipias, etc.* Quibus omnibus consentit Alexander III, ad episcopum Cœnomanensem, ultramarinos et valdè remotos definiens ordinationem suam per quinque episcoporum testimonia probare debere; quod de dimissoriis litteris eadem, ni fallor, ratione inductus statuisset. Specialem ergo de transmarinis non promovendis prohibitionem legimus, sed speciales pœnas quibus hæc prohibitio muniatur, adversus transgressores latas non legimus.

§ 2. De Græcis à Latinis non ordinandis.

II. Secundò, circa Græcos, qui in ordinationis ritu à Latinis dissentiunt, Cœlestini quoque et Innocentii peculiare constitutiones observare licet: simplicius,

sed obscurius, ita loquitur Cœlestinus III archiepiscopo Hydronensi (ad. *Hydruntinam*) cap. *Cum servietum*, de Temporibus ordinat.: *Quia vero (sicut dicitur) in partibus Calabriae Latini à Græcis, et Græci à Latinis accedendum alterutrius institutionis observantiam ordinantur, notum de cætero commixtionem et consuetudines rituum in ordinibus observari.* (Questio erat an liceret Græcos Latinosque diversis ritibus ab eodem episcopo unâ ordinatione permixtim consecrari, cui negativè papa respondet, rituum commixtionem diversasque in eadem Ecclesiâ consuetudines interdicens. Quod ergo facto opus esset, si Græci ac Latini eidem Latino episcopo subjicerentur, deberemus Latino an Græco cultu consecrari? dubium id esse poterat; cui constitutio Innocentii III, qui prædicto Cœlestino successit, in concilio generali edita, ut nempe episcopus vicarios constituat, qui diversæ linguæ hominibus consulant, non tamen diversi ob istam linguarum diversitatem in eadem civitate creentur episcopi, mederi non poterat, quia vicarius generalis, nisi sit episcopus, conferendi ordines potestatem non habet. Cùm ergo ex prædictâ constitutione accideret, ut Græci qui Græco more cuperent ordinari, ad antistites Græcos pro recipiendâ ordinatione se conferrent, aliqui ex licentiâ suorum episcoporum, alii verò iisdem inconsultis, rogatus idem Innocentius III à C. presbytero cardinali Apostolicæ Sedis legato, eos à suo episcopo, Latino more vel à Latinis solùm, de ejus licentiâ ordinandos esse statuit iis verbis, cap. *Quod translationem*, de Temporibus ordinat.: *Consultationi tuæ taliter respondemus, quia, cùm clericus Græcus episcopo Latino subjectus, à Græco pontifice ordinatur, nisi de mandato vel licentiâ sui episcopi fiat, interdicenda est ei ordinis executio sic suscepti, tanquàm ab alieno pontifice, sine mandato vel licentiâ sui episcopi ordinato. Si verò de mandato vel licentiâ sui præsulis, à Græco pontifice secundum morem Græcorum fuerit ordinatus, licet culpandus sit qui clericos suos à Græco facit antistite ordinari; quamdiu tamen talis mos ab Ecclesiâ toleratur, non impediri debet ab executione ordinum taliter susceptorum. Quâ responsione nullam pœnam in violantes hanc legem statuit, culpam tantùm in eis agnoscit.*

§ 3. De Ultramontanis ab Italo episcopo non ordinandis.

III. Tertiò, Ultramontanos ab Italo episcopo supra ordinari vetitos fuisse docuimus, ob rationem istam generalem, quòd in dissitis regionibus indigni nunquàm ad sacram ordinationem consultò se promoveri procurarent, quò vitia sua tegeant, et canonica impedimenta occultarent: *Nos igitur*, inquit Clemens, cap. 1, de Temporibus ordinat., in 6, *volentes animarum ipsorum periculis obviare, statuimus ut nullus episcoporum Italiæ de cætero aliquem Ultramontanum clericum ordinare præsumat, nisi à nobis specialem licentiam habeat, vel ab episcopo de cujus diocesi traxit originem, vel in cujus diocesi beneficiatus existit, per ejus patentes litteras causam rationabilem continentes, quare ipsum nolit aut nequeat ordinare. Eos verò, quos contra*

spe dispensationis super hoc à Sede Apostolicâ obtinenda suspensus ac ordinantes penitentiam condignâ puniri. Omnibus nostris penitentiariis inhibentes districtè, ne absque licentiâ nostrâ speciali, cum taliter ordinatis dispensent, vel suas eis tradant litteras, per quas cum ipsis debeat dispensari.

IV. Circa hanc autem Clementis IV constitutionem, quâ haud dubiè propriè dicta censura Apostolicæ Sedi specialiter reservata infligitur, due sunt præcipuæ difficultates. Prima, an constitutio ista, quæ Ultramontanum, v. g., Gallum, aut Hispanum plectit ab Italo ordinatum, è converso Italum simili penâ puniat, si ab antistite Gallo, v. g., aut Hispano ordinetur. Glossa hanc questionem in utramque partem disputat : negantem ita statuit, quia hæc constitutio cum sit pœnalis, restringenda est, nec casum proprium excedit, nec ad quantumvis similem, sed ad diversum casum extendenda ; affirmantem è contrario ita confirmat, quia cum per omnia sit utrobique ratio, idem debet esse jus, eadem utrobique videtur statuenda pœna ; nec videtur ampliatio hæc esse, aut extensio, sed potius æqua legis interpretatio ; quemadmodum enim legem pœnalem à Nicolao III statutam, quæ de electionibus et postulationibus expressè tantum loquebatur, ob paritatem rationis Bonifacius VIII declaravit locum habere in provisionibus, appellationibus et confirmationibus, de quibus Nicolaus locutus non fuerat, ita quidni constitutio de Ultramontanis ab Italo non ordinandis, ob similem omnino rationem ad Italos ab Ultramontano non ordinandos applicetur ? applicare sanè legem etiam pœnalem in simili casu licet ; nec extensio vocatur, ubi ad similem omnino casum, et ejus est similis ratio legis auctoritas adducitur.

V. Sententia mea est, probabilius multò esse nullam suspensionem hæc constitutione Clementis IV in eum ferri, qui Italus ab ultramontano antistite consecraretur ; tum quia non est par ratio Itali et Ultramontani hæc in re ; nam Ultramontanus (is nempe, quem eo nomine Itali vocant), ubi fuerit in Italiâ, faciliè ad summum Pontificem recurrere potest, qui ex plenitudine potestatis vel ipsum ordinare, vel cui voluerit ordinandi auctoritatem tribuere poterit : ideòque si ab episcopo Italo sine summi Pontificis aut episcopi proprii licentiâ ordines recipiat, ipsius inobedientiæ crimen gravius erit, nec sine Sedis Apostolicæ contemptu : è contra verò Italus in regionibus quæ ipsi sunt Ultramontanæ positus, si ab episcopo earum regionum ordinatur, facilius excusatur, quod nec ad suam patriam, nec ad sanctam Sedem tam faciliè recurrere potuerit, ideòque saltem de contemptu Apostolicæ Sedis notari non poterit. Deinde, etsi par utriusque esset ratio, attamen non faciliè ob similitudinem rationis censura contra unum lata in alium torqueri deberet. Potest quidem fieri ut pontifex unus legem unam pœnalem in aliis casibus statuatur observari, ut allatum exemplum ostendit, sed non debet ullus privatus doctor, ob rationis, ut sibi videtur, paritatem, pœnam quæ in aliquem lata est, ad alium

transferre, quem canon non exprimit : mentem quidem legislatoris sequi debet, et secundum eam judicare potest pœnam in aliquem cadere, qui nonnisi obscurè exprimitur, ut ex quibusdam legibus Glossa non malè deducit ; at ubi intentio legislatoris non ostendit ipsum in aliquem sententiam pœnalem pronuntiare voluisse, eam utique, qualiscumque ab ipso prolata fuerit, ad similes casus referre absurdum est ; aliquando enim in uno legislator et severitatem legis et auctoritatem judicis experiri cupit, plures verò pœnis maxime ecclesiasticis, quæ in tertii detrimentum operantur, alligari refugit, etiam eos qui simili, imò graviori delicto laborant, si vel in mentem ipsi non venerint ; nam, præter ejus mentem nemo punitur, et ipsius intentione qui non comprehenditur, pœnam effugit etiam quam meretur ; vel certè si occultas ob causas (quas perscrutari curiosum est, rescire aliquando impossibile) ob unum potius quàm alium casum, in aliquas potius personas quàm alias pœnam statuere æquum ipse judicârit.

VI. Altera difficultas est, utrùm Ultramontanus, qui vel tonsurâ, vel minoribus ordinibus initiatur ab Italo, hanc pœnam subire debeat, quam prædicta constitutio infligit. Glossa affirmat, quam sequuntur Joannes Andræas, Dominicus et alii ; negat Navarrus post Archidiaconum, Joannem monachum, et complures alios. Rationes Glossæ hæc sunt ; prima, quia eadem est ratio, sive quis per primam tonsuram clericus fiat, aut minoribus ordinibus initietur, sive majoribus ordinibus perficiatur ; ergo idem jus. Altera, quia ordo comprehendit tam majores quàm minores ordines, imò etiam et ipsam tonsuram, quæ passim ordo dicitur, et ad quam promotio ordinatio passim vocatur ; ideòque dum ordinari Ultramontanus ab Italo prohibetur adhibita suspensionis penâ, sub eadem promotio quoque ad tonsuram et minores ordines prohibetur. Tertia, quia, licet præmium de sacris ordinibus solum loquatur, constitutio generaliter loquitur, prout tam tonsuram quàm minores ordines comprehendit ; potestque etiam contingere, ut in ipso præmio sacri ordines latè dicantur, qui consecrationem qualemcumque et sanctitatem conferunt, acceptione à canonibus nequaquam penitus abhorrente, juxta quam tam tonsura quàm minores ordines sub ordine sacro poterunt comprehendi. Quarta denique, quia quòd de clerico tantum in prædictâ constitutione agi aliqui contendere vellent, falsum est, quippe cum in hac periodo, nullus episcoporum Italiæ de cætero aliquem ultramontanum clericum ordinare præsumat, Ultramontanus clerico conjungi non debeat (quomodo si prædicta constitutio legeretur, ferretur tantum in clericos ultramontanos qui ab Italo antistite ordinerentur), è contrario verò opus sit clericum ab Ultramontano disjungere et ordinationi copulare, ut sensus constitutionis sit, ultramontanum hominem ab Italo clericum fieri non licere.

VII. Navarrus contra arguit, primò casum expressum haberi, quòd ordinatus ab alieno episcopo non teneat ipsi juris executione ordinis, sed solum inter-

dicenda ei sit. Secundò, quod caput prædictum loquatur tantum de episcopo clericum ordinante ad sacros ordines, et laico ad illos ordinato, ut patet ex proœmio, non de episcopo ordinante laicum, vel de laico ad clericatum vel minores ordines promoti; unde contrarium potius probat: qui enim *de uno dicit, de alio negare videtur*; tantum abest, ut quod de uno dicitur ad aliud trahi debeat, maxime cum gravius crimen sit clerici sine licentiâ sui episcopi ad sacros ordines promoti, quam ad inferiores, vel etiam clericatum; idèoque bulla Pii II ex prædictis huic pareat, illum puniat. Tertiò, quod lex ista sit pœnalis, idèoque quantum poterit restringenda; ex proœmio autem, et ex verbo *clerici*, et ex verbo *ordinationis*, quod propriè saltem collationi tonsuræ non competit, quæ tantum est preparatio ad ordines, potest commodè restrictio adhiberi, ut pœna ista ad promotos ad minores ordines et tonsuram, vel saltem ad promotos solum ad tonsuram non referatur. Quartò, quod eadem constitutio à jure exorbitet, novamque pœnam statuât; idèoque ad terminos juris restringi debeat, quoad ejus fieri potest. Quintò, quia prædicta lectio, quam Glossa proponit, defendi non potest, aliàs constitutio vetaret solum promotionem Ultramontani ab Italo ad clericatum, de quâ nihil in proœmio, sed solum de promotione ad sacros ordines; deinde lectio ista violenta et distorta. Sextò, quia falsum est quod Dominicus et Francus ex eâ Glossâ inferunt, cum diversæ lectiones esse possint, eam sequendam quæ prohibitionem pœnalem extendit, cum potius contrarium jure probatum, usuque receptum habeatur. Septimò, quia causa illius constitutionis non solum impulsiva, ut vult Joannes Andreas, sed etiam finalis fuit, ne clerici, qui ad sacros ordines aliquando in Italiâ ordinabantur indigni, deinceps ordinari possent, quia causa dispositionis quæ ponitur in proœmio legis, ejus causa finalis saltem ut plurimum censetur; per hanc ergo causam, quâ cessante, lex non fuisset, pœna lege lata in promotos solum ad sacros ordines, non autem ad tonsuram vel minores, restringi debet.

VIII. Sanè opinio Navarri, quantum ad tonsuram clericalem spectat, probabilior est; cum enim secundum probabiliorum lectionem de clerico hic sermo sit, non de laico, quod de uno dicitur ad aliud trahi non debet, nec pœna quæ in clericum ultramontanum ab Italo ordinatum fertur, ad laicum convenienter trahi potest. Item nec ordinationis nomen, quod convenit quidem tonsuræ, sed impropriè, in lege pœnali interpretandâ, ad collationem tonsuræ debet extendi, cum potius ad propriè solum dicta significata limitari ipsum conveniat. Quantum verò spectat ad initiatos minoribus ordinibus minus videtur ejusdem sententia esse probabilis: nam nonnisi clerici ad eos promoventur, et minores ordines propriè sunt ordines; idèoque minoribus ordinibus initiati eâ prohibitionem comprehenduntur quâ clerici ab alieno episcopo promoveri vetantur, nec ex proœmio necessum est limitari prohibitionem; neque enim certo colligi potest an

ibi de solis majoribus ordinibus sermo sit, cum, ut diximus, à sanctitate suâ et consecratione quam operantur, etiam minores ordines sacri dici possint. Sed esto de solis majoribus in proœmio sermo sit, quia eorum violatio majus crimen est, et eorum in suspensione vel excommunicatione exercitium irregularitatem, vel solum, vel frequentius, inducit; attamen, cum constitutio de omnibus ordinibus loquatur, nec ad sacros ordines restringatur, videtur esse alienum à mente legislatoris ex proœmio, quod fortè fuit tantum causa impulsiva, non finalis, quod partialis fortè motiva ratio eaque præcipua esse potuit, non totalis, constitutionem ejus in alium quam verba ipsa significant sensum distorquere. Nam, si ex proœmiis quasvis constitutiones interpretari volumus, non ex ipsis legis verbis, in maximas sæpius absurditates incidemus. In praxi tamen opinionem Navarri quam maximæ auctoritatis viri sequuntur, nec omnino contemnendæ rationes fulciunt, tutam esse existimo.

ARTICULUS VIII.

Specialem de regularibus difficultatem continens, an proprium habeant quoad ordinationem episcopum, et quisnam eorum proprius episcopus ad eam censeatur.
§ 1. *Regulares episcopo proprio quoad ordinationem adstringi.*

I. Atque ex sunt speciales prohibitiones quibus antiqui expressius ab alieno episcopo vetantur ordinari, quarum à nobis tradita est explicatio; postquam alia quoque nobis specialis difficultas videtur esse attingenda, circa regularium ordinationem. Eos alibi docuimus non nisi à proprio episcopo, vel de ejus licentiâ debere ordinari; privilegia si quæ forent in contrarium, à Tridentino concilio iis adempta esse; ex Tridentino quosdam canones ad id confirmandum adduximus, sed duos præsertim jam urgemus, primum: « Unusquisque autem à proprio episcopo. Quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei, etiam ejusvis generalis aut specialis rescripti vel privilegii prætextu, etiam statutis temporibus permittatur, nisi ejus probitas ac mores ordinarii sui testimonio commendentur, » Trident., sess. 23 de Reform., cap. 8. Alterum, eadem sess., cap. 10: « Abbatibus ac aliis quibuscumque, quantumvis exemptis, non liceat in posterum, intra fines alicujus diœcesis consistentibus, etiamsi nullius diœcesis vel exempti esse dicantur, cuiquam, qui regularis subditus sibi non sit, tonsuram vel minores ordines conferre; nec ipsi abbates, et alii exempti, aut collegia vel capitula quæcumque, etiam Ecclesiarum cathedralium, litteras dimissorias aliquibus clericis secularibus, ut ab aliis ordinentur, concedere, sed horum omnium ordinatio, servatis omnibus quæ in hujus sanctæ synodi decretis continentur, ad episcopos, intra quorum diœcesis fines existunt, pertineat, non obstantibus quibusvis privilegiis, præscriptionibus aut consuetudinibus, » etc. Hæc enim duo decreta integram ordinandi potestatem penes diœcesanos episcopos concilium Tridentinum esse voluisse ostendunt, præterquam fortè in monasteriis, quorum abbates quasi episcopalem ju-

isdictionem habent, quamvis ne quidem in iis aliis à diocesano episcopo, ex alio canone, sine ejus licentiâ ordinare possit.

II. Hanc Tridentini concilii definitionem per orbis christiani partes universas servatam hæc demonstrant. Primum, quòd in Italiâ variae synodi hujus legis tanquam usitate meminerint: nam, v. g., synodus Nucerina, quam Simon Lunadorus Senensis ecclesiae episcopus habuit anno 1608, tit. *In quibus viri et loca regularia episcopali subiaceant jurisdictioni*, ita de eâ restatuit: «Regulares, licet à suis superioribus examinati, et dimissi, nihilominus sine diligenti episcopi examine ordinandi non sunt, nec ab alio quam ab episcopo loci, ubi suorum superiorum mandato degunt, si is sacras ordinationes habuerit, promovendi erunt;» similiter Constitutiones Arretinae in diocesanâ Petri Usimbardi synodo promulgatae 1598, tit. *In Sacram. Ordinis*, § *Et quoniam*: «Sciant tam regulares quam seculares clerici, qui ante ætatem legitimam, ad singulos sacros ordines promovebuntur, ut etiam qui eum ex urbe vel diocesi Arretinâ oriundi sunt, absque legitimis dimissoriis ab alieno episcopo aliquem ex ipsis sacris ordinibus acceperint, se à prædictorum ordinum executione ipso jure suspensos esse ex Pli II pontificis constitutione,» etc. Item synodus Cremonensis I, sub Cæsare Speciano, anno 1599, tit. *Quæ pertinent ad Sacram. Ordinis*, § *Apostolico*: «Apostolico sanctissimi domini nostri (Clementis VIII) sub die 15 Martii 1596 edito, quod in fine hujus synodi describetur, inhærendo, mandamus ne quispiam cujusvis ordinis regularis ad ullos ordines promoveri possit extra hanc diocesim.» Plura alia synodorum Italicarum in eandem rem decreta prætermitto; ad Gallicas venio. Burdigalensem ab eminentissimo cardinali de Sourdis provincialem præsertim hic refero, quia clarissimè à regularibus id requirit: «Unde, inquit, cap. de Ordine, prope finem, superioribus monasteriorum, in quibus religiosi fixam et firmam commorandi sedem habent, prohibemus ne litteras dimissorias religionis suis, ut à quocumque ordinentur, concedant, sed à suo pontifice, aut ab alio de ejus licentiâ ordinandos esse duntaxat decernimus; eos verò qui pro instituto ad varia domicilia certis temporum intervallis transferuntur, cum litteris provincialium suorum de voto religionis emisso fidem facientibus, ab ordinario loci, in quo pro tempore degunt, admitti tantum præcipimus, ab aliis nunquam, nisi attestatione præhabita, à pontifice loci seu ejus vicario generali obtentâ, quâ, cur apud se nequeverint ordinari, perhibeatur.» Sed frustra plures Gallicas synodos recenseremus qui totius cleri Gallicani in comitiis generalibus anni 1625 sententiam teneamus, ut nempe nonnisi à propriis episcopis clerici quivis ordinari possint. Ex Hispaniâ quoque concilium Tolentanum, anno 1583 habitum, producere possumus ejusdem cum prædictis sententiæ, quod declarationis prædictæ eminentissimorum cardinalium jussu Clementis VIII, de quâ jam supra, pariter meminit: plura addere superfluum est, quæ consentientem to-

tius orbis Christiani mentem hanc esse ostendant, quam melius ipsa consistorii Romani declaratio ostendet.

III. *De mandato ergo sanctissimi domini nostri papæ Clementis divinâ Providentiâ papæ VIII* (1) regularium superioribus decretum illud missum quatenus executioni demandaretur, quod his verbis conceptum legitur: «Congregatio concilii censuit superiores regularium posse suo subdito item regulari, qui prædictus qualitatibus requisitis ordines suscipere voluerit, litteras dimissorias concedere; ad episcopum tamen diocesanum, nempe illius monasterii, in cujus familiâ ab iis ad quos pertinet is regularis positus fuerit, et si diocesanus abfuerit, examinetur quoad doctrinam, et dum ipsi regulares non distulerint de industria concessionem dimissoriarum in id tempus quo episcopus diocesanus vel abfuturus, vel nullas habiturus esset ordinationes; verum cum à superioribus regularibus, episcopo diocesano absente, vel ordinationem non habente, litteræ dimissoriæ dabuntur, in eis utique hujusmodi causam absentiae diocesanæ episcopi, vel ordinationum ab eo non habendarum exprimendam esse; quod qui non fecerint, officii et dignitatis suæ administrationis ac vocis activæ, et alias arbitrio ejusdem S. D. N. papæ reservatas pœnas incurrent.» Quâ declaratione interdicitur regularibus ne extra diocesim pro ordinibus recipiendis proficiscantur, quando ad manum est diocesanus episcopus, qui ordines eis conferre potest, quod eâ præsertim occasione statutum censeo, ne si ad alium recurratur in contemptum vel odium proprii episcopi, alius eligi, vel propriæ imbecillitatis conscientiâ accurati rigor examinis evitari videatur, quod utrumque indignum est. Hancque, ni fallor, moderationem et interpretationem Tridentinæ synodi regularium importunæ flagitationes extorserunt, cui tamen ne sic quidem parere aliqui ipsorum volunt.

IV. Alia, ni fallor, mens Tridentini concilii fuit, quòd ad auctoritatem episcoporum stabiliendam et regularium obedientiam, necnon examinis ad sacros ordines accuratam disciplinam restituendam, vagam à quovis antistite ordinum recipiendorum licentiam aversata est; quâ semel aperta januâ, nec indignis aditus obstrui, nec contumaces poterunt contineri; eadem aliquorum etiam summorum pontificum mens fuit. Itaque post concilium Tridentinum, cum Pius V fratribus Mendicantibus indulsisset, ut à quocumque antistite, ritè et catholice promoti, gratiam Sedis Apostolicæ habente, ordinarii loci minimè requisitâ licentiâ, sive in domibus eorundem fratrum, sive alibi ad sacros etiam ordines promoveri possent; hanc constitutionem Gregorius XIII revocavit, et ad juris communis, conciliique Tridentini terminos ejusdem Pii V constitutionem reduxit, testatus, constit. 58, quæ incipit: *In tantâ rerum, apud Roderic., tom. 2, multas magnasque dissensiones et lites, inter locorum ordinarios et fratrum ipsorum ordines, non*

(1) Vide prædictum decretum in fine synodi Cremon. I.

sine gravi divini cultus, et animarum detrimento ac populi scandalum, ex bullâ prædictâ Pii V, fuisse concitatus : quibus etiam dictus Pius V, si vixisset, mederi cogitabat.

V. Neque verò sine confusione ecclesiarum, violatione totius ordinis, et perturbatione potestatum licentia ista à quocumque antistite ordines recipiendi passim concedi potest. Itaque, cum episcopi olim regulares à suâ potestate in pluribus absolverent, in ordinationibus tamen sibi eos subjectos esse volebant, et iniquum ducebatur, si contra jura ista conferendorum ordinum quidquam monachi ipsi tentarent. Nota est controversia inter episcopos Theodorum Antipolitanum, Valerianum item et Maximum episcopos ex unâ parte, et Faustum abbatem ac monachos insulæ Lirinensis ex aliâ, quæ in concilio Arelatensi III, tom. 1 Conc. Gallix, composita est eâ lege, ut clerici atque altaris ministri à nullo, nisi ab ipso ordinario loci, vel qui ipse injunxerit, ordinentur, quamvis in plurimis ab ejus potestate subtraherentur; nota Adeodati papæ constitutio, quâ, instante Cuthberto Tironensi archiepiscopo, monasterii S. Martini exemptionem in pluribus ab episcopali potestate confirmans, jus ordinationis specialiter excepit, et ordinario loci reservavit; nota apud Marculfum, lib. 4, cap. 4 Formular., formula exemptionis monasteriorum in quâ episcopus privilegium exemptionis concedens, monachos iis verbis alloquitur, *ut de vestra congregatione, qui in vestro monasterio sancta debeant bajulare officia, cum abbas cum omni congregatione poposcerit à nobis vel successoribus nostris, sacros percipiant gradus*. Quibus adde varia privilegia exemptionis, seu illud quod monasterio Corbeiensi à Bertefrido Ambianensi episcopo concessum est, seu quod Grimbergeni ecclesiæ, dum Præmonstratensis ordinis viris traderetur, à Liethardo Cameracensi tributum fuit, seu quæ aliis passim monasteriis indulta sunt, in quibus sibi semper locorum antistites ordinandorum regularium personarum jura retinuerunt.

VI. Nihilominus jam à pluribus seculis ordinatum liberè eligendorum licentiam monachi, nec incassum aliquando, expetiisse visi sunt. Retulimus superiori parte quædam potestatis istius olim concessa à summis Pontificibus privilegia; sed antiquiora hic inquirimus. Constat Epiphanium Salaminæ episcopum in alieni territorii monasterio, Paulinianum monachum ordinasse; non tamen monachorum privilegium, sed episcoporum conniventiam ac necessitatem ecclesiarum Epiphanium prætexebat. Privilegium autem vocandi quem vellent antistitem ad ordines celebrandos Fulrado abbati à Stephano II primùm concessum expressè memini me legere. Sed et cum apud antiquos auctores lego Barsem et Eulogium, itemque Lazarum, sanctissimos monachos honoris causâ in propriis monasteriis episcopos consecratos, nescio an jus illis in monasteria sua concessum sit ut et monasterii fratres ordinarent, et ecclesias atque altaria dedicarent. Legimus verò apud Leonem Hostiensem in Chronico Cassinensi, cum S. Adelbertus Progenis episcopus, à

Boemis expulsus, et monasticam deinde vitam Romæ professus in monasterium Cassinense venisset, quosdam ad eum seniores dicti monasterii convenisse dicentes : *Bonum est, pater, ut hic nobiscum maneat, hic monasticam suscipiens vestem, hic Deo placitam exigas vitam : quoniam cum sis episcopus, et ecclesias nostras dedicare, et nostros promovere clericos ad sacros decen- tissimè poteris : sanctum autem Adelbertum molestè hoc tulisse, sive quòd pro episcopo haberi nollet, quòd improbabile est, cum hoc celari non posset; sive potius, quòd cum loco episcopali cessisset, dignitatem retinere nollet, præsertim in monasterio, ad quòd quietis causâ se conferebat : unde in hæc verba prorupisse dicitur ab antiquo ejusdem ævi Vitæ ejus scriptore : Utrum me hominem vel asinum putatis, ut cum amotâ filiorum curâ episcopus esse desisterem, nunc sub nomine episcopi vestras domos consecrarem ? Vita S. Adelberti, cap. 48, apud Canisium. Sive tandem quòd hanc jurium episcopaliū violationem, et disciplinæ ecclesiasticæ perturbationem in mentem monachorum venire graviter ferret; unde et istâ postulatione offensus ab eodem monasterio discessisse, tum in eodem Chronico, tum in ejusdem Vitæ refertur : ut sit, jam tum cogitabant monachi proprios apud se habere episcopos, à quibus monachos suos ad sacros ordines promoveri facerent : quod cum impetrare non facillè possent, pontificia diplomata obtinere curaverunt, quibus à diocesani obedientiâ exempti, à quocumque vellent antistite liberam recipiendi ordines potestatem nanciscerentur, ut jam supra docuimus. Utrumque autem ab Ecclesiâ iniquum, vel certè damnosum judicatum est, cum sive hæc sive illâ ratione ad indignorum promotionem viam patefieri compertum esset, et in diocesani contemptum atque injuriam monasteriorum ista privilegia cederent : vel nullis ergo, vel paucis exceptis regularium ordinibus, statutum, ut unusquisque regularium ab episcopo suo sacris initiaretur ordinibus.*

VII. Nostris tamen temporibus patres societatis Jesu speciale privilegium exemptionis ab hæc lege jactitant, quod Rodericus à Sixto V revocatum affirmat. Quædam etiam privilegia dicuntur circa ordinum susceptionem concessa fratribus militiam S. Joannis Hierosolymitani professis, quæ se vidisse ac legisse refert Augustinus Barbosa, quibus ab episcopi proprii jurisdictione eximantur, de quibus nihil dicere ausim, quòd ea non legerim. Æquiori sanè ratione concessa viderentur, quia, cum frequenter à monasterii sui seu regularis domicilii loco absentes in dissitis regionibus diversentur, commodè nequeunt ab episcopo civitatis, in quâ domus eorum regularis sita est, juxta canonum sanctiones ordinari. Neque verò hic loquimur de monachis habentibus abbatem jurisdictione episcopali præditum, nam talis abbas ipsorum est ordinarius prælatus, quem proinde Tridentinum innuit tonsuram, et ordines minores suis conferre, dimissorias verò ad reliquos ordines dare posse.

§ 2. *Proprium episcopum regularium esse diocesani monasterii in quo ipsi habitant.*

VIII. Confirmatâ ergo communi istâ regulâ, ut unusquisque quantumvis regularis à proprio antistite saltem ad sacros ordines promoveatur, vel ab alio non nisi de ejus licentiâ, videndum est quisnam quoad ordinationem proprius regularium episcopus dicatur. Responsio patebit ex concilio Carthaginiensi V, can. 15; refertur dist. 58, c. *Si quis. Si quis, inquit, de alterius monasterio repertum, vel ad clericatum promovere voluerit, vel in suo monasterio majorem monasterii constituere, episcopus qui hoc fecerit, à cæterorum communione sejunctus, suæ tantum plebis communione contentus sit, et ille neque clericus, neque præpositus perseveret.*

IX. Circa hunc canonem statim observo errorem, ni fallor, textui inesse, et loco illius vocis *receptum*, irrepsisse *repertum*: quæ vox obscuriorem reddit hunc canonem, minùsque elegantem; quem errorem ex Græco codice Africanorum canonum corrigere poteris, in quo decernitur, can. 85 apud Balsam., 86 apud Zonaram: *Ut eos qui ex alieno monasterio suscepti sunt, nec monasterii præfectos, nec clericos ordinare liceat*: imò et communionis fraternæ privatione punitur, *si quis ab alieno monasterio receperit aliquem*; sed sive vocabulum *repertum*, sive *receptum* retineatur, satis patet quisnam sit sensus prædicti canonis; ex quo duo colligere possumus, primum, episcopum cui monachus quoad ordinationem subditur esse episcopum monasterii in quo ipse degit; unde eo ipso quò antiquitùs ab uno monasterio ad aliud transmigrandi episcopus monacho, quantumvis in clerum recepto, dabat licentiâ, à suâ quoad ordinationem potestate eum dimittebat, et potestatem alteri episcopo faciebat eum ordinandi, in cujus diœcesi monasterium ipsius domicilii situm erat; sicut eo ipso quo ad aliam ecclesiam transeundi clerico dabatur licentiâ, ordines quoque ab alio antistite recipiendi licentiâ dabatur: nam sicut ecclesia civitatis aut pagi erat titulus cui addicebatur clericus, ita monasterium titulus erat cui monachus in monasterio remanens addicebatur, ex Chalcedonensi. Atque inde est quòd tot supra exempla protulerimus monachorum, qui ab uno episcopo ad inferiores ordines promoti, ab alio ad superiores evecti sunt. Non fuisse autem solitos de uno monasterio in aliud transire sine episcopi sui commendatione, et consensu sive expresso, sive præsumpto certissimum est; unde, cùm beatus Fulgentius à monasterio quod construxerat clam aufugisset, revocatus à Fausto episcopo prioris monasterii, *episcopali auctoritate suum esse monachum Fulgentium allegante, sibi que reddi, et ubi ipse jusserit, vivere debere confirmante*; ipsum verò Fulgentium, nisi consentiat, *inobedientibus similem pronuntiantem judicandum* (1), Fulgentius ad prius monasterium redire coactus est, cui ut strictius alligaretur, presbyter ab eodem epi-

sco consecratur, quamvis ex aliâ diœcesi, Leptensi scilicet, oriundus esset. Jam verò etsi monachus et regularis ab uno monasterio ad aliud discedere possit absque episcopi licentiâ, retentum tamen est, ut quoad ordinationem episcopo sui monasterii subjiçatur, ut mox patebit.

X. Alterum, ex eodem canone Carthaginiensi colligere possumus, gravissimam pœnam, tum in promoventem monachum de alieno monasterio ad clericatum, tum in ipsum monachum promotum à concilio Carthaginiensi inflictam esse; in ordinantem quidem hæc pœna statuitur, ut suæ ecclesiæ communione contentus sit, quod *κακώτερον ἀπορισμὸν*, novum excommunicationis genus vocat Balsamon in c. 79 conc. Carthagin.; quod in Oriente non adeò usitatum esset, quamvis in Occidente satis innotesceret, quâ nempe pœnâ afficiebantur, qui ob levitatem delicti maximam excommunicationem, depositionem vel suspensionem non videbantur mereri; quibus tamen, ne pœnam omnem evaderent, relicta in propriâ ecclesiâ ministrandi potestate, communionis cum cæteris fratribus sacratissima fœdera et solatia auferebantur, adeò ut nec ab episcopis cæteris encyclicas reciperent, nec synodis interesse possent, nec aliis communionis juribus inter episcopos gauderent; hæc ergo pœnâ afficiebatur, qui monachum alterius monasterii ordinasset, quâ simili pœnâ plectebatur à concilio Taurinatensi, cap. 2, ob simile delictum episcopus qui clericum alienum sine licentiâ proprii episcopi ordinaverat, ut scilicet *auctoritatem in ordinationibus episcoporum*, ad quas nempe omnes provinciæ episcopi inter se communicantes conveniebant, *et conciliis non retineret*. In ordinatum verò monachum de alieno monasterio sine episcopi monasterii licentiâ, pœnam suspensionis non limitatam, nec restrictam ad aliquod tempus Carthaginense prædictum concilium decernit. Nam verba ista, *et ille neque clericus, neque præpositus perseveret*, clericali honore ac præpositi auctoritate exutum, spoliatum abstentumque indicant, veramque proinde suspensionem exprimunt; unde patet severiorem fortè pœnam prioribus seculis in monachum ab alieno episcopo ordinatum latam fuisse, quàm in clericum; quod si admiseris, id factum esse oportuit, ut diligentius caveretur, ne monachi episcopale jugum à suis cervicibus excuterent.

XI. Eadem episcopi proprii circa regulares, quoad ipsorum ordinationem, acceptio colligitur ex concilio Arelatensi in causâ insulæ Lirinensis, in quo contentente pro jurisdictione episcopali Theodoro, Antipolitano scilicet episcopo, pro libertate verò monachis Lirinensibus, convocati provinciæ Arelatensis à Ravennio episcopi quedam capita ab utrisque observanda condiderunt; tum verò *ut clerici atque altaris ministri à nullo, nisi ab ipso episcopo, vel cui ipse injunxerit, ordinentur*; id scilicet episcopali honori in monasteriis, quantumvis exemptis, reservandum censes, ut à nullo quàm à diœcesano monachi ordinari possent. Colligitur quoque ex bullâ Leonis X in concilio Lateranensi sub eodem circa religiosorum privi-

(1) Vito S. Fulgentii, cap. 15, apud Surium, I. januar.

legia promulgatâ; in eâ (1) siquidem statuitur *ut mul-
tatenus in eorum ecclesiis seu domibus, aut aliis eorum
locis, ab alio quàm à diocesano episcopo, vel ejus vi-
cario super hoc cum debitâ reverentiâ requisito, et
absque rationabili causâ contradicente, vel in eâ diocesi
absente, ad dictos ordines promoveri debeant*. Quæ
verba pro episcopo ordinatore religiosorum diocesa-
sanum assignat, quâ voce nullus alius, præsertim ex
totâ serie sermonis, in quo de locis religiosis et mo-
nasteriis verba interseruntur, intelligi potest ab epi-
scopo monasteriî; cui soli proinde vel alteri de ejus
licentiâ religiosorum eorumdem monasteriorum ordi-
natio conceditur. Denique, ne quod dubium supersit,
ita episcopum proprium pro ordinandis regularibus
interpretantur communiter doctores regulares, et ex
decisionibus Rotæ ac declarationibus concilii Triden-
tini ex Bibliothecâ Prosperi Farinacii Jurisconsulti
Romani, parte 4, in cap. 1 de Reform., sess. 25
ejusdem concilii, refertur *Gregorius XIII statuisse ut
regulares suscipiant ordines sacros ab episcopis in ejus
diocesi sunt monasteria, in quibus tunc degunt, vel di-
missorias ab eis accipiant*. Sed hæc de re supra jam
diximus.

XII. Confirmatur primò, quia episcopus à quo quis
ordinari potest, triplex tantùm est ex prædictis,
originis, beneficii et domicilii; episcopo originis re-
gulares subicere minùs consentaneum fuit: tum quòd
cùm mundo mortui dicantur, originis in hunc mun-
dum meminisse non debent; tum quòd regulares in
sint apud quos consilium istud divinum egrediendi de
domo suâ, de terrâ suâ, de cognatione suâ maximè
habetur in usu, qui nempe dissitas à patriâ suâ civi-
tates sæpè habitant, qui provincias aliquando remo-
tas ex superiorum præcepto adeunt: quibus proinde
probandis episcopus originis minùs idoneus foret;
nec ad episcopum beneficii astringi potuere, qui ad
beneficia ut plurimùm jure communi inhabiles sunt,
et ex suâ professione incapaces; ex quibus si qui sint
beneficiis ecclesiasticis præditi, quales inter canoni-
cos regulares reperiuntur, non dubito quin ab epi-
scopis beneficii ordinari possint, cùm circa eos nihil ad-
versus jus commune statutum reperiatur; proindeque
quod in reliquis clericis ordinandis observari potest,
hoc in iis quoque servari queat; superest itaque ut
domicilii episcopus proprius cæterorum dicatur anti-
stes; domicilium autem nullum aliud habent quàm
monasterium, à quo sine licentiâ eis discedere non
licet, cui addicti, cui mancipati sunt; quocirca non
nisi ab episcopo monasterii regulares ordinari decuit.
Secundò, quia antiquæ praxis vestigium hoc est, juxta
quam, quemadmodum clerici, ita et monachi speciali
jure, et plus quàm laici episcopis monasteriorum, in
quibus ipsi habitabant, subdebantur; unde, quemad-
modum ex alio clero nefas olim erat quovis prætextu
clericum suscipere vel ordinare; ita nec ex alieno
monasterio licebat monachum aut extrahere, aut

ab eum suscipere, aut ad ordines promovere.

§ 5. *Cautionem continens circa Mendicantes, et qua stio-
nis solutionem circa novitios.*

XIII. Cùm tamen ob frequentes Mendicantium præ-
sertim ab uno monasterio in aliud excursions, dif-
ficile sit ab episcopo vitam et mores eorum probè
nòsse, aut superiorem monasterii id testatum facere,
tunc temporis ex provincialis Mediolanensis IV con-
cilii præscripto, cum qui à suâ diocesi vel monaste-
rio diutius abfuisset, præter litteras superioris sui,
alias quoque ejus apud quem proximè manserit com-
mendatitias ab ordinando deferri consentaneum judi-
catum fuit; quod etiam simili ratione præscripsit
Aquensis synodus sub Alexandro Canigiano.

XIV. Unica porrò circa hæc difficultas superest, an
episcopus possit infra annum probationis ordinare
novitium, qui ex alio loco oriundus sit, in monasterio
verò diocesis ipsius ad probationem sit admissus.
Res dubia est. Negant aliqui, quia nempe, cùm jura
de regularibus loquuntur, de iis solùm loquuntur qui
professionem emisere, qui soli propriè religiosi dici
possunt, quasi votorum vinculis religati, quos nomine
ingressorum monasterium solos intelligit Justinianus,
qui soli domicilium in monasterio habere dicuntur,
quòd et res monasterii ad eos solùm spectent, et mo-
nasterii habitationi soli obstringantur. Affirmant ta-
men Ancharanus, Francus et alii, quorum sententia
hæc ratione defenditur, quòd monasterium novitiis sit
pro domicilio; quòd præsumantur in eo velle perpe-
tuò manere, ista autem voluntas ad domicilium con-
stituendum ex prædictis sufficiat; quòd argumentum
nullum majus sit electi à novitio in monasterio domi-
cilii, quàm quòd proprium reliquerit, ut ad illud con-
fugeret, habitum monachalem induerit, regulæ se
submiserit. Utraque opinio probabilis est.

ARTICULUS IX.

*De episcopis lege diocesæ in ordinatione non adstrictis,
et ex quibuscvis aut pluribus diocesibus ordinare
valentibus.*

§ 1. *De Romani Pontificis ad presbyteros, et cæterorum
ordinum clericos ex universo orbe creandos potestate.*

I. Hactenùs ergo expedivimus speciales de ordi-
natione ab alio episcopo recipiendâ prohibitiones,
speciales quoque quoad ordinationem regularium à
proprio episcopo difficultates dissolvimus. Rectus
proinde ordo postulat, ut specialem quoque quæstio-
nem de iis, qui sacrorum reliquis et augustioris sunt
majestatis, ac celsiori auctoritate præeminent cæteris
antistitibus, quibus vel jure divino, vel ecclesiastico
concessum est, ex omnibus diocesibus, vel quibus-
dam, quæ ipsis propriæ et peculiare non sunt, sive
ad clericatum, sive ad ordines sacros aliquem assu-
mere (singularem tamen, quod hactenùs fecimus de
episcopali consecratione, explicationem in sequens
caput rejecturi) discutiamus.

II. Ordinur autem à summo Pontifice, qui jam à
temporibus Tertulliani, *episcopus episcoporum* inscri-
bebatur; quem *sanctissimum et beatissimum universæ
terre patriarcham* Archimandritæ et monachi Syriæ

(1) Bulla Leonis quæ incipit, *Dum intra*, sess. 11,
concil. Lateran.,

secundæ appellant; quem libelli Leoni I oblatis, et in synodo Chalcedonensi lecti, universalem archiepiscopum et patriarcham nominant; cui soli per sanctam Chalcedonensem synodum nomen universitatis, teste S. Gregorio, oblatum est; cujus universa Ecclesia catholica divinitus traditam in omnes ecclesias auctoritatem agnoscit; quem Gregorius VII potiori jure alterius episcopi parochianorum pastorem magis esse demonstrat, quam ipsum episcopum. Huic ergo propter eminentiorem potestatem non dubium est, quin ex quâlibet diœcesi clericos ordinandi libera sit, nec ullâ lege constricta auctoritas. Itaque Julius I, epist. 2, cap. 6, epistola ad episcopos Orientales ecclesiasticum canonem proferens, quo cavetur, *ut nullus episcopus alterius parochianum præsumat retinere, aut ordinare absque episcopi voluntate, vel judicare*, hæc verba subiungit, *salvâ tamen in omnibus apostolicâ auctoritate*: quibus verbis apostolica auctoritas ad omnium ex alienâ diœcesi clericorum ordinationem docetur extendi. Quam potestatem apud Romanos Pontifices esse testatur, sed eâ nolle ipsos passim uti, innuit Stephanus papa, epistolâ ad Gualbertum patriarcham, apud Grat. 9, q. 5. iis verbis: *Nunc verò iteratò tibi scribimus, nolentes alicujus ecclesiæ privilegium infringere, licet apostolicâ prerogativâ possimus de quâlibet ecclesiâ clericum ordinare*. Cui affine est, quod ait Nicolaus papa in epistolâ ad Michaelē imperatorem, apud Grat. 1, q. 9: « Per principalem apostolorum Petri et Pauli, de quâ supra partim exposuimus, potestatem, jus habemus non solum monachos, verum etiam quoslibet clericos de quâcumque diœcesi, cùm necesse fuerit, convocare, atque ecclesiasticis exigentibus opportunitatibus invitare. »

III. Hâc auctoritate fretus Gelasius, seu Pelagius, Rufinum quemdam monachum ad ecclesiam parochialem sancti Laurentii Savinatensis diœcesis electum, quem ab ipso Theodorus vir magnus ordinari petierat, cùm minimè ei vacaret, ad Bonum episcopum Savinatensem diaconum ordinandum remisit, sibi in animo esse dicitans eundem postea presbyterum consecrare: eadem potestate sanctus Gregorius Epiphanium ab Heliâ presbytero, et abbate Isauriæ missum diaconum consecravit, Romanæque Ecclesiæ ministraturum contra mittentis intentionem retinuit; Felici Sipontino episcopo mandavit, ut in ecclesiâ Canosâ duos parochiales presbyteros ordinaret; Leoni episcopo Corsicæ, ut in Sagonensi presbyteros et diaconos: item Felicem diaconum ex Istriâ Romam venientem ad Maximianum episcopum Syracusanum ecclesiæ ipsius incardinandum misit, Gratianum Venetianæ ecclesiæ diaconum ad Fortunatum episcopum Neapolitanum similiter ejus ecclesiæ cardinandum destinavit. Ob eandem sanctus Martinus I ejus nominis Romanæ Ecclesiæ pontifex, epistolâ 2 ad ecclesiam Hierosolymitanam, tom. 2 Concil., rescripsit se Joanni Philadelphensi episcopo *per potestatem* sibi à Domino in gratiâ datam licentiam dedisse, *ut locum ipsius in omnibus ecclesiasticis articulis in partibus Orientis suppleat, et creet in omnibus civitatibus,*

quæ Antiochenæ sedi, quæque Hierosolymitanæ sacerdotaliter subsint, episcopos, presbyteros et diaconos, ne, sicut dicit propheta, Abacuc 3, deficient à comestione oves, eo quòd non sint boves in præsepibus, id est, fideles, et orthodoxi populi, quòd catholice Ecclesiæ episcopos non habeant, etc. Ob eandem quoque Romanæ Ecclesiæ prerogativam legimus Goffridum Vindocinensem Romæ presbyterum ab Urbano II fuisse consecratum, cùm antea monasterii Vindocinensis (quod sæpè Alodium D. Petri vocavit, et Apostolicæ Sedi immediatè subjectum) abbas in ordine tantum diaconali electus et inauguratus ab Ivone Carnotensi fuisset. Legimus in vitâ S. Laurentii Justiniani Faustinum Dandulum, virum doctrinâ et probitate clarissimum à senatu Veneto Romam missum, ab Eugenio papâ sacris initiatum: et ne singulos enumerare cogamur, legimus in singulorum Romanorum Pontificum Vitis à Damaso conscriptis, et Anastasio, ab ipso Lino, ordinationes eorum adnotatas, varios per diversa loca episcopos, presbyteros, diaconos, ab iis fuisse ordinatos: nec mihi dubium est quin ecclesiis Occidentis, nondum collectis, et in fide Christi, atque ecclesiasticâ disciplinâ confirmatis, non episcopi solum, verum etiam presbyteri ac diaconi ab Ecclesiâ Romanâ mitterentur, qui ut plurimum Romæ consecrati essent, quomodo cum Dionysio Parisiensi episcopo Rusticum presbyterum et Eleutherium diaconum; cum Saviniano Senonensium antistite destinato Serotinum et Eoadaldum, quorum neuter episcopus creatus fuerat, missos, cum Luciano ad Bellovacos alios earum ecclesiarum traditio nos docet.

IV. Circa ordinatos autem à Romano Pontifice hæc observanda sunt: primum speciatim prohiberi, ne ordinati ab ipso, ab alio postea episcopo ad altiores ordines promoveri possint: id expressè docet Gregorius Magnus epistolâ quam supra laudavimus ad Heliam abbatem Isauriæ his verbis: « Filium verò nostrum Epiphanium mandastis ut ad sacrum ordinem provehere deberemus, vobisque transmittere, sed in uno vos audivimus, in alio autem minis audire potuimus. Diaconus quidem factus est, sed quisquis semel in hâc ecclesiâ ordinem sacrum acceperit, egrediendi ex eâ ulterius licentiam non habet. » Cujus rei argumentum duci potest ex isto responso Joannis III Mutinensi episcopo, cap. *Cum in distribuendis*, de Temporib. ordinat.: « Meminimus à nobis suppliciter fuisse postulatam et clementer indultam, ut quia præfatus Ecclesiæ Romanæ subdiaconus erat, mandarem ipsum per Bononiensem episcopum promoveri. » Ex eo enim colliges ordinatum à Papâ subdiaconum indiguisse permissione et indulgentiâ Papæ, ut ab alio postea episcopo ad superiores ordines promoveretur. Constitutio autem ista singularis non esset, si obligationem tantum recipiendi ceteros ordines ab eo à quo primum in clerum proprium quis electus est et priores ordines suscepit, argueret; nam, ut diximus, olim hæc communis Ecclesiæ lex erat ut alienum clericum nemo suscipere aut ordinare

posset. Verùm ob reverentiam impositionis manuum summi Pontificis, singulare hoc constitutum fuit ut clericum, quantumvis à proprio episcopo missum, eo fine ut ad ejus Ecclesiam redeat, à papâ consecratum, nullus postea episcoporum ordinare, et benedictionem super caput ipsius, cui papa impertitus fuerit, effundere audeat, sine ejusdem licentiâ: quo modo ob reverentiam episcopalis dignitatis, super altare, super quod episcopus missam celebraverit, presbyter eodem die sacrificare, nisi de ejus licentiâ, prohibetur; cùm è contra clericum ab episcopo suo missum eo fine ut redeat ad Ecclesiam cui eum ascripsit, nec tanquàm suum retinere alius debeat, nec ullus deinceps eum ordinare, quàm cui proprius ipse concessit. Verùm notat Henriques eum qui à summo Pontifice fuerit ordinatus, si ab alio postea, de ejus licentiâ, aliquem ordinem acceperit, ad superiores, quibus caret, postea absque ullâ petita licentiâ, promoveri posse. Idem etiam aliud onus adjungit diacono à summo Pontifice ordinato impositum, ut nempe absque ejus licentiâ è curiâ recedere ei non liceat; cùm enim tanquàm alumnus Romanæ Ecclesiæ censeatur, nihil mirum est, si absque summi Pontificis permissione à Romanâ curiâ abire non possit; nec onus istud speciale dici potest, quo compensetur ejus honos, ut dicit Henriques, cùm obligationem clericis omnibus ecclesiasticâ lege indictam sciamus, ut sine sui episcopi consensu in aliam diocesim proficisci nequeant; nisi fortè in eo singularis ista est obligatio, quod etiam si quis in clerum Romanum minimè adscriptus esset, eo tamen ipso, quo à summo Pontifice esset ordinatus, è Romanâ curiâ sine ejus licentiâ abire non posset, quod in cæteris ab aliis ordinatis locum non habet.

V. Observandum siquidem est quosdam à summo Pontifice ordinatos fuisse honoris tantum causâ, non tamen ad aliquam Ecclesiam urbis Romæ, quod instantibus illustribus viris, aut exigentibus ordinandi meritis aliquando contingebat, ut exemplo ordinationis Rustici à Pelagio seu Gelasio ad preces Theodori supra perspicuum est; alios autem, et quidem frequentius, à summis pontificibus ordinatos, et ad aliquem Romæ titulum institutos fuisse, retinentibus nempe antiquissimum Ecclesiæ morem sanctissimis illis pontificibus, juxta quem ordinatio ab institutione minimè sejungi solebat, nec ullus ordinari consueverat, nisi qui simul titulum ecclesiastici ministerii acciperet: summâ quoque moderatione ipsis utentibus, ut nec aliarum dioceseon titulos aut ecclesias invadere, vel de iis (quod tamen pro amplitudine potestatis poterant) providere, nisi causâ cognitâ, vellent. Quod ex verbis S. Gregorii de Epiphania à se ordinato perspicue omnino constat. Eos porrò qui alicui Ecclesiæ urbis Romæ ascriberentur, certum est ab urbe Româ nec discedere, nec à suâ Ecclesiâ ad aliam transire potuisse, vetantibus canonibus ne quis Ecclesiam suam desereret, aut ab unâ ad aliam sine legitimâ episcopi sui auctoritate migraret, illos verò qui honoris tantum causâ à summo Pontifice ordinati es-

sent, quamvis Ecclesiæ Romanæ clerici in quibusdam consenserint, et ob dignitatem ordinantis quibusdam prerogativis gauderent, attamen obtentâ à summo Pontifice discedendi licentiâ, quoad cætera, episcopis suis subditos fuisse manifestum est ex litteris Innocentii III ad episcopum Florentinum.

VI. Eadem autem Innocentii III litteræ ostendunt præ cæteris istos clericos, qui à summo Pontifice fuerint ordinati, esse honorandos; ita enim habet, cap. *Per tua*, de Majoritate et Obedientia. « Postulasti per Sedis Apostolicæ oraculum edoceri, utrum qui per ordinem subdiaconatûs à Romano Pontifice susceptum à debitâ tibi reverentiâ subtrahatur. Ad quod breviter respondemus quòd etsi decens sit ut illis, quantum convenit, à te inter alios tibi subditos deferatur, quos benignitas apostolica collatione ipsius ordinis honoravit, per eam tamen ab obedientiâ quam tibi debent, minimè absolvuntur. » Circa quod Innocentii III responsum Glossa hæc notat: primum, non debere eos cæteris in superiori ordine constitutis præferri, quod utriusque juris testimoniis ostendit. Alterum, si cætera paria sunt, reliquis clericis in eadem Ecclesiâ ipsos esse præferendos, quia et privilegii ratio habenda est, et lex statuit, primò eorum nomina esse scribenda, qui dignitates judicio principis sint consecuti. Tertium dubitat, nùm ab episcopo proprio ob crimen deponi possint; in negantem partem inclinat, nullis eam rationibus fulciens, nisi quòd varias juris auctoritates citat, quibus causam copiose instructam arguit, ad Papam remittere episcopum proprium debere; quibus addere possumus ex Calixto II, Sixto II, Julio I, Adriano I, Moguntino concilio sub imperatore Anulpho, et Capitularibus Caroli, quæ omnia, vel ferè omnia à nobis citata sunt, quem quis non potest ordinare, nec eum posse judicare; cùm ergo ordinatorum à summo Pontifice prerogativa sit, ut ab alio ordinari nequeant, nec ab alio poterunt judicari. Nihilominus etsi id honoris deferendum summo Pontifici censeam, ut qui ab ipso ordinatus fuerit, ab episcopo inferiori sententiæ depositionis decretoriâ minimè damnetur, sed totius litis prudenter et copiose ordinatæ, atque ad judicium comparatæ cognitio, ad supremum Romani Pontificis tribunal referatur; attamen ratam eam esse sententiam puto, quæcumque episcopus adversùs hujusmodi hominem tulerit; nec deesse episcopo eum deponendi ac damnandi auctoritatem: cùm enim ab illius potestate atque obedientiâ minimè subtractus sit, certè jurisdictionem in eum episcopus jure meritò sibi vindicabit. Quartum, observat clericum à summo Pontifice ordinatum privilegio frui clericorum Ecclesiæ Romanæ, ut non nisi ex plurium testium relatione damnari possit, quod etiam privilegium ex dictis notat. Aliam verò prerogativam nobis alia Glossa proponit, quòd nempe inviti ordinari non possint. Quam prerogativam insufficienter videtur eadem Glossa probasse; nos ita confirmamus, quia nempe nemo privilegium suum, nisi volens amittere debet; atverò receptâ ab alio episcopo consecratione privilegium suum ordinatus à

summo Pontifice amittit; quemadmodum enim altare quod ob reverentiam episcopi qui in eo celebravit augustius censetur, ita ut inferiori presbytero eodem die in eo celebrare non liceat, statim atque alius ab episcopo in eodem celebravit, omnibus presbyteris patet, et prerogativa sua privatum est; ita à summo Pontifice ordinatus, speciali honore dignus censetur, ut ab alio ordinari nequeat, sed si ab alio postea ad superiorem ordinem promoveatur, privilegium amittit, ut docet Henriques; ad quod proinde amittendum cum nemo cogi possit, sequitur nec invitum, eum qui à summo Pontifice ordinatus fuerit, ad superiores ordines evelli posse.

§ 2. *Carthaginensem episcopum ex totâ Africâ clericos ordinare potuisse.*

VII. Aliis etiam præter summum Pontificem prerogativa ista sive lege sive consuetudine convenit, ut ex aliis diœcesibus sibi subditis clericos facere, vel ad suam, vel aliorum diœceseon Ecclesiam, si præsertim ad episcopatum postulati fuissent, transire queant. Carthaginensi episcopo totius Africæ proconsularis primati eam legimus in concilio Carthaginensi III et Africano attributam; in utroque (1) enim permissio ista istis verbis narratur: « Aurelius episcopus dixit: Sermonem meum admittite, fratres: contingit nonnunquam, ut postulentur ab Ecclesiis, quæ præpositis egent, vel episcopis, vel presbyteris (2); et tamen memor statutorum id sequor, ut conveniam episcopum ejus, atque inculcem, quod ejus clericus à quâlibet Ecclesiâ postuletur. Sed fortè in hodierno die non reluctati sunt (3), et nequando contingat, cum fuerint à me in hâc causâ postulati, quem scitis multarum Ecclesiarum et ordinandorum causam sustinere. Justum est ergo ut quemlibet consacerdotum conveniam cum duobus è consortio nostro, vel tribus testibus. Si verò indevotus extiterit, quid censet charitas vestra faciendum? ego enim cunctarum (Africæ nempe), dignatione Dei, ut scitis, Ecclesiarum sollicitudinem sustineo. » Numidius episcopus dixit: « Fuit semper hæc licentia huic sedi unde vellet, et de cujus nomine fuisset conventus (fortè legendum, *conventa*), pro desiderio ejusque Ecclesiæ ordinare episcopum. » Epigonius episcopus dixit: « Bonitas sequestrat possibilitatem (in Græco rectius et clarius, *bonitas moderatur potestatem*); minùs enim præsumis, frater, et cum te bonum et clementem omnibus reddis (habes enim hoc in arbitrio), satis est ut satisfiat personæ uniuscujusque episcopi in primâ tantummodò conventionem; si autem quodlibet huic sedi vindicandum sibi fuerit arbitratus, necesse habes tu omnes Ecclesias sufficere. Unde tibi non potestatem damus, sed tuam assignamus, ut liceat voluntati tuæ semper, et tenere

(1) Carth. III, c. 45, Afric. c. 22. Totus hic canon in Græco clarior est.

(2) In Græco mentio etiam fit diaconorum.

(3) Legendum fortè in hodiernum diem. In Græco clarius, juxta quod ita legere posses: *Ecce autem in præsentia non contradicunt: ne autem postea contingat, hoc est, ne mihi adversentur, quâ à me petuntur clerici.*

quem voles, ut præpositos plebibus vel Ecclesiis constituas, qui postulati fuerint, et unde voles. » Posthumianus episcopus dixit: « Deinde qui unum habuerit, numquid debet ipse unus presbyter auferri? » Aurelius episcopus dixit: « Sed episcopus unus esse potest, per quem dignatione divinâ presbyteri multi constitui possint; unus autem episcopus difficilè invenitur constituendus. Quapropter si necessarium episcopatui quis habuerit presbyterum, et unum (ut dixisti), frater, habuerit, etiam ipsum ad promotionem dare debebit. » Posthumianus episcopus dixit: « Ergo si habet alius abundanter clericos, debet mihi alia plebs subvenire. » Aurelius episcopus dixit: « Sanè quando tu Ecclesiæ alterius subveris, persuadebitur illi qui plures habet clericos, ut unum tibi ordinandum largiatur. »

VIII. Ex quo canone colligimus 1° concessionem istam Carthaginensi throno factam antiquam fuisse, ejusque dignitati debitam existimatam; 2° eâ tamen potestate moderatè et prudenter uti debere ut priùs episcopum cujus clericus fuerit admoneat, quàm summâ potestate et auctoritate sibi vendicat; 3° spectare concessionem istam maximè episcoporum, vel saltem præpositorum ordinationem, quos ab aliis Ecclesiis postulatos episcopi Carthaginensis earum Ecclesiarum bono consulenti jus est à propriâ Ecclesiâ ad illas transferre; 4° ejusque momenti videri clerici omnibus partibus, quibus instructus debet esse episcopus, promotionem ad pontificatûs apicem, ut si vel unus presbyter in aliquâ Ecclesiâ fuerit, ad episcopalem dignitatem peti possit, dari debeat; 5° supplere debere interim, qui pluribus clericis abundat, Ecclesiæ non habentis, penuriam, eique ex suis aliquos sufficere; 6° non tamen (ut probabiliter cum Balsamone resolvimus) æquam esse conditionem, secundùm hunc canonem, episcopi Carthaginensis, et cæterorum Carthaginensi throno subditorum; ut quemadmodum hi tenentur clericum suum ad postulationem cæterorum episcoporum dimittere, ita et ille teneatur, nisi ad episcopalem ordinationem; nam, si ad inferiores præfecturas presbyteros et diaconos suos potentibus dare teneatur, nullum esset ejus præ cæteris privilegium; nec Ecclesiæ nobilioris ac dignioris ornamentis, atque utilitati ecclesiasticæ magis quàm aliarum consulere, quod iniquum est; multùm enim refert in eâ optimos esse clericos, quæ cæterarum Ecclesiarum forma et norma est; ipsa tamen ad ordinationem episcopalem concedere debet etiam suos clericos, quia ad Ecclesiæ dignitatem atque utilitatem episcoporum ordinatio maximè refert; ideòque S. Gregorius (ut pluribus ejus epistolis ostendit Joannes Diaconus) (1): *Si quando necessitas ordinandi sacerdotis obrepit, neque cardinales Ecclesiæ suæ, neque monachos monasterii sui penitus excusavit, quominus illis Ecclesiam regendam committeret, qui exemplis et verbis pariter illam ædificare melius potuissent; ejus rei plura exempla subjungit.* Hoc autem ut ad episcopatum suos clericos aliis Ecclesiis tradat, Carthaginensi primati non adeò expressè

(1) Joannes Diaconus in Vitâ S. Gregorii, lib. 3, cap. 6.

commendatur ac ceteris, quia cum ipsi episcoporum providendorum Ecclesis sibi subditis cura praesertim inculceret, aequè ac Ecclesiae propriae, sponte sua facile inducendus videbatur, ne clericum suum Ecclesiae indigenti ad episcopalem consecrationem denegaret. Ultimò tandem cum Balsamone adiungimus, ad hujus canonis explicationem necessarium, nullum clericum invitum antistitem debere fieri, cogi quidem posse episcopum clerici postulati clericum suum dare; clericum verò postulatam cogi minimè consentaneum esse, quò de re alibi diximus; quamvis tamen ad ordinationem teneri posse ibidem dixerit concilium Carthaginense.

IX. Assertum autem idem privilegium Carthaginensi Ecclesiae, postquam Carthago à Justiniano è Vandalarum potestate erepta Justinianopolis dicta est; eà nempe Justiniani novellà 125, cap. 5; cui *ἀρχιεπισκοπικὴν, jus archiepiscopatus, seu principalis in sacra potestatis restitui* jussit; cujus proinde episcopum jure isto clericos ab unà Ecclesià, ad aliam transferendi frui docet Balsamon.

§. 3. *Constantinopolitanum patriarcham idem juris habuisse.*

X. Idem etiam jus penes patriarcham Constantinopolitanum esse ostendit ibidem, illudque tum ex constitutionibus imperatoriis, tum ex canonibus demonstrare conatur. Duplicem Justiniani novellam ad hunc finem adducit; priorem, quā Justinianus numerum clericorum Ecclesiae Constantinopolitanae determinat; hanc enim constitutione, migrationes ab unà Ecclesià ad aliam vetat, quam tamen patriarchae auctoritate fieri permittit: « Si enim, inquit, novellà 5, cap. 1, in sanctis monasteriis prohibemus ab uno monasterio in aliud transire; multò magis ne hoc quidem sanctissimis clericis permittemus, lucrum et mercaturae jactantiam habere ejusmodi cupiditatem existimantes; sin autem aliquam hujusmodi translationem tua beatitudo, vel quae tunc fuerit imperialis majestas faciendam censuerit, hoc non aliàs fieri quàm ad dictum à nobis numerum redierit, ut migratio in officium decedentis fiat. » Alteram profert Balsamon, quae in eadem materià versatur, et ad Constantinopolitanum similiter patriarcham dirigitur, quem monet, *considerare debere si quis sit in aliis Ecclesiis citra sanctissimam majorem Ecclesiam ex abundantia ejus ordinis clericus, et exinde restituere alium, neque novam facere ordinationem*, novellà 16, cap. 1. Ex iis autem duabus constitutionibus infert patriarchae Constantinopolitano concessum clericos ex alià provincià suscipere, etiam sine sententià episcopi eorum; quam tamen consequentiam non adeò evidentem censeo, cum mens Justiniani dici solum posset, ut ex aliis Ecclesiis sive urbis sive vicorum diocesis Constantinopolis, majoris Ecclesiae clericorum numerus impleatur. Si tamen ex prooemio prioris constitutionis attendamus querimoniam Justiniani imperatoris, non ad solam Constantinopolitanam diocesim, sed ad alias eidem throno subditas extendi, quibus etiam constitutione suà mederi voluisse probabiliter dici potest,

non omnino absurdam hanc consequentiam judicabis. Eandem quoque Constantinopolitani patriarchae praerogativam probare conatur, ex canone 10 synodi VII, qui clericos ab unà parochià ad aliam parochiam decurrentes decernit *sine proprio episcopo, et Constantinopolitano non licere in quavis arde vel ecclesià recipi*, quem canonem ex usu sui temporis, qui laud dubiè ipso tempore septimae synodi erat communis, interpretatus, colligit licere patriarchae Constantinopolitano clericos alienos suscipere, etiam sine litteris dimissoriis ejus qui ipsos ordinavit, si modò litteras commendatitias attulerint, quibus se ordinatos et clericos esse probent. Hujus autem translationis clerici unius diocesis ad aliam à patriarcha Constantinopolitano factae, saltem ubi agitur de promotione ad episcopatum, plura exempla ex historiae lectione comperies.

§ 4. *Aliis quibusdam primatibus eadem potestas attributa.*

XI. Aliarum quoque Ecclesiarum episcopis, quibus praedictarum nobilissimarum Ecclesiarum privilegia communicata sunt, eandem praerogativam convenire idem Balsamon indicat. Primò quidem Justinianae primae seu Bulgariae, cui ex Justinianea novellà 151 colligit antiquae Romae et Carthaginensis Ecclesiae privilegia concessa; quorum neutrum mihi videtur ex lectione praedictae constitutionis inferri posse. Non primum, quia antiquae tantum Romae locum Justinianopolim istam civitatem, secundum constitutionem Vigili papae, tenere praedicta novella constitutio ostendit, non autem eodem, quo ipsa antiqua Roma, jure frui; ita enim de archiepiscopo ejus civitatis loquitur, ut vertit Greg. Haloander: *Et in provinciis sibi subjectis locum ipsum tenere Apostolicae Romae Sedis, prout constitutum est à sancto papà Vigilio*, quae longè differunt ab interpretatione Juliani hic, num. 105, dicentis eà constitutione decerni ipsi eadem jura, quae Romanus Pontifex habet in episcopos sibi subditos; non etiam secundum, quae enim subduntur de Justinianopoli Carthaginis nihil ad Justinianam primam pertinent, sed eò tantum tendunt ut idem jus archiepiscopatus Carthaginensi episcopo servetur. Secundò, Justinianae quoque Cypri eadem praerogativa à Balsamone tribuitur, quia nempe in synodo Trullana Constantinopolis privilegia ipsi concessa sunt. Notat tamen idem Balsamon suo tempore praedictam Justinianopolim Cypri, nec Constantinopolitanæ Ecclesiae privilegiis frui, nec assignatas ei Hellesponti provincias cum Ecclesià Cyzicenà ei subjeci, aut earum episcopos ab episcopo Justinianae Cypri ordinari.

§ 5. *De patriarchis omnibus disputatum.*

XII. Constantinopolitanam autem Ecclesiam, eo praesertim jure sibi hanc praerogativam vindicasse crediderim, quod Romanae Ecclesiae privilegia in subditas sibi Ecclesias ex synodo Chalcedonensi et Trullana, necnon imperatoriis legibus arrogaret; sed moderatior in iis praeiis temporibus Romana fuit Ecclesia, cui, quanvis supra leges positae, ecclesiasticarum tamen legum maxima cura erat. Ideòque vidimus supra S. Gregorium, non dicam clericum in aliam dioc-

cesim sine episcopi sui consensu minimè voluisse transferre, sed nec suo nomine ipsum ab episcopo peti, aut eidem episcopo significari, sibi gratam futuram ipsius clerici translationem unquam concessisse. Constantinopolitanus autem patriarcha videtur eodem jure frequentius usus fuisse, ut ex Græcis historiis patet, quamvis negare videatur Balsamon in Nomocan., tit. 1, c. 26, in fine; jure posse hæc prærogativâ ipsum uti, nisi clericorum inopiâ laboret, quod quidem, subjungit, Constantinopoli locum non habet propter multitudinem cleri ipsius. Alexandrinum quoque patriarcham idem jus saltem in ordinationibus episcoporum usurpasse, ut clericos unius diœcesis in aliam civitatem episcopali dignitate functuros transferret, exempla innumera produnt, quod fortè jus ex eo sibi vendicasse credendus est, quod privilegiorum Romani pontificis quantum ad Ecclesias sibi subditas ex concilio Nicæno particeps esse quodammodò videatur; ejus tamen Nicæni concilii canon valdè obscurus est, et in alium sensum forsân trahendus, ut aliàs docebimus; quis autem dubitet id patriarchæ Alexandrino à subditis sibi episcopis concessum fuisse, à quibus nempe ejus decreta illæsa servabantur? de cujus throno eidem subditus Synesius hæc habet, epist. 67, statim initio: *Ego, et volo, et necessitas mihi est divinam legem existimare omne quod illa sedes decreverit.* Eadè quoque ni fallor prærogativâ cæteri patriarchæ fruebantur saltem in Ecclesias sibi quoad ordinationem antistitum subjectas, quod enim Carthaginensi Africæ primati ob curam Ecclesiarum quam habet, debitum asseritur in synodo Carthaginensi, probabile non est patriarchis eminentiorem potestatem, et Ecclesiarum sibi subditarum ordinandarum sollicitudinem habentibus, esse dene-gandum.

§ 6. *De metropolitanis disputatur et primatibus.*

XIII. Non tamen metropolitanis licet ex alienâ parochiâ clericos passim ordinare, sibi que retinere, aut ad alias Ecclesias transferre. Negat siquidem Calixtus II metropolitanum seu primatem ullum posse in alienam parochiam ad judicandum vel ordinandum sese jure conferre; vetat quoque metropolitanum ullum aut primatem parochiam suffraganei invadere, aut aliquid sine ejus consilio in eo facere; docetque Pelagius II singulas diœceses juribus suis uti debere, nec nisi ex appellatione potestatem ullam metropolitanis concessam esse in subditos aliarum diœceseon. Antiochenum quoque concilium episcopis presbyterorum et diaconorum ordinationes tanquam proprias attribuit, quas etiam sine metropolitani consilio celebrat, cum in pluribus sine ejus consilio nihil moliri debeat; metropolitano autem in iis nullas partes relinquit.

XIV. Excipit tamen synodus VII negligentiam episcoporum in œconomo constituendo, cujus creationem episcopi non curaverint, non solum Constantinopoleos episcopo, verum etiam metropolitanis omnibus in Ecclesiis suæ provinciæ constituendis cura et auctoritas committitur. Nec dubito quin in cæteris Ecclesiis si episcopus pastorem ordinare negligeret, me-

ropolitano olim potuerit, quemadmodum jam ob episcopi, vel alterius, ad quem spectat, negligentiam, ad superiorem immediatum electio præpositorum, et institutio devolvitur; imò cum Africanum concilium negligentibus episcopis loca ad suam cathedram pertinentia lucrari, postquam ipsi admoniti fuissent, vicinis concesserit eadem loca lucrari, et in iis proinde pastores instituere; pari, ni fallor, ratione concessisset vicinis episcopis ut si per negligentiam alicujus episcopi maximâ Ecclesia clericorum inopiâ laboraret, idoneos ex eadè plebe aliquos ordinatos ibidem instituere possent; nisi fortè quia res ista maximi momenti est, concilii totius provinciæ auctoritatem necessariam in eo casu desiderasset, quæ negligentia episcopi consultius provideret.

XV. Potest etiam fortè clericos ad episcopalem dignitatem postulatos ordinare; eos enim ex Ecclesiis omnibus suæ provinciæ, etiam renitente proprio episcopo, probabile est, cum consilio episcoporum suæ provinciæ metropolitanum ordinare potuisse; tum quòd ratio Carthaginensis concilii in eo casu locum habeat; tum quòd consilio episcoporum provinciæ sine quo nec ordinationes celebrare, nec electiones facere jure potest, archiepiscopus subnixus, jus videatur habere refragantem episcopum refellendi, et ab eo si invitus perseveret, extrahendi, atque ad episcopalem ordinationem clericum ejus deducendi; tum quòd eo ipso saltem quo episcopus clerici sui electioni in episcopum consentit, eum à suâ potestate abdicare et metropolitano, vel alterius ejus locum tenenti relinquere videtur; tum quòd exempla multa habemus episcoporum, qui cum ex alienâ diœcesi, ejusdem tamen provinciæ electi fuissent, creati sunt à metropolitano diaconi et presbyteri. Sed quaecumque metropolitani hæc in re jus habuerint, certum rarò eos usos fuisse, et vix nisi proprio episcopo consentiente quemquam aut eligi aut ordinari in episcopum permisisse. Atenim hæc quæstio inutilis jam est, cum nemo jam pro episcopo agnoscat, qui non à summo Pontifice confirmatus, vel ad metropolitano remissus fuerit, vel à quibuscumque antistitibus licentiam consecrationis recipiendâ obtinuerit.

§ 7. *De rescriptis apostolicis, ut quis à quocumque antistite promoveri possit.*

XVI. Hic verò, quod ad præsens tempus spectat, præsertim observandum est (quod nos supra obiter insinuavimus) rescriptis apostolicis concedentibus facultatem à quocumque antistite catholicæ communionis ordines recipiendi moderationem aliquam salutarem à concilio Tridentino, sess. 23, cap. 8, et in Procæmio, sess. 14, de Reformat., adhibitam fuisse, ut nempe ab alio antistite ordinari nullatenus specialis rescripti prætextu cuiquam permittatur, nisi ejus probitas ac mores ordinarii sui testimonio commendentur; res scilicet, ait Bernardus, epist. 180 ad Innocent. II, plena æquitate et laude digna visa est Tridentinis Patribus, ut de mendacio nemo lucretur, præsertim apud sanctam et summam Sedem; æquissimum visum est fraudibus et clandestinis molitionibus occurrere, quibus

(Trente-trois.)

rescripta ista ignari aliquando, et perditæ vitæ, atque existimationis homines extorquent: nullum autem convenientius remedium iudicatum est quàm ut episcopi, quorum maxime ordinatio interest, et qui ordinandos perfectiõ nõsse possunt, de eorundem vitæ et moribus prius consulantur quàm ipsi licentiam ullam in Ecclesiæ præiudicium obtineant; sanctè proinde et salubriter ab eodem concilio Tridentino pariter statutum est, cap. 4 ejusdem sess., ut ii quibus prohibitum aditus ad sacros ordines ab ordinario fuerit nullo rescripto interdictos ordines conæqui possint; quò nempe episcopi in ordinibus conferendis, officium suum liberius exequi, ac quoquam prætextu desuper impediri nequeant. Constitutio autem Tridentina egregia est, et scitu dignissima, iisque verbis concepta: *Cum honestius ac tutius sit subjecto, delitum propositis obedientiam impendendo in inferiori ministerio deservire, quàm cum propositorum scandalo, graduum altiorum appetere dignitatem, et cui assensus ad sacros ordines à suo prælato, ex quacumque causâ, etiam ob occultum crimen quomodolibet, etiam extrajudicialiter fuerit interdictus, aut qui à suis ordinibus, seu gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, nullâ contra ipsius prælati voluntatem concessâ licentiâ de se promoveri faciendo, aut ad priores ordines, gradus et dignitates sive honores restitutio suffragetur.* De hæc concilii Tridentini sanctione fusiùs non dicam; meminì enim me de eâ aliàs dixisse; solummodò colligo admoneri ex eâ summum Pontificem, nec faciliè ad alienos clericos ordinandos, vel, ut ab alio ordinentur, permittendos inducatur; quippe cum ab ordine recipiendo prohibitos, nec ullâ concessâ à superiori licentiâ, nec ullâ appellatione ad superiorem interjectâ, contra proprii episcopi interdictum obniti posse voluerit. Denique idem Tridentinum, sess. 7, cap. 11, de Reform., de rescriptis prædictis sic censuit: *Facultates de promovendo à quocumque non suffragentur, nisi habentibus legitimam causam, ob quam à propriis episcopis ordinari non possint; et tunc non ordinentur, nisi ab episcopo in suâ diocesi residente, aut pro eo pontificalia exercente, et diligenti prævio examine.*

ARTICULUS X.

De literis dimissoriis ex antiquo Ecclesiæ usu.

§ 1. *An præsumpta episcoporum voluntas ad ordinationem suffecerit.*

I. Stabilitâ jam episcoporum auctoritate in suos, adeo ut nulli alteri episcopo (si summum Pontificem ob plenitudinem potestatis aliosque paucos excipias) ordinare ullos liceat, nisi de propriorum licentiâ atque permissu. Jam videndum est quomodò licentiâ ista olim concederetur, et quâ formulâ exhiberi, et quando soleret. Præsumptum aliquando consensum episcoporum visum fuisse sufficere viris quibusdam piis et sanctis, ut eos præsertim quos episcopi sui probis moribus commendatos alicubi dimitterent, aut presbyteratu dignos iudicarent, ipsi ordinare possent supra diximus; hæc excusatione docuimus Alexandrum et Theoctistum Origenis consecratos, contra Demetrium Alexandrini querimoniam usos fuisse; simili quoque

Epiphanium, cui necessitas quæcumque Ecclesiæ sufficere visa fuit, ut consensus proprii episcopi præsumeretur; quod satis indicatis quas scripsit ad Joannem Hierosolymitanum litteris, in quibus ordinationem Pauliniani extra suam parochiam excusans, primum, epist. inter Hieronymianas 50, hæc habet quæ moderatione aliqua indigent, nec crudè intelligenda sunt: « Ordinavius (Paulinianum) diaconum, et postquam ministravit, rursùm presbyterum; super quo debueras gratulari, intelligens quod ob Dei timorem hoc sumus facere compulsi; maximè cum nulla sit diversitas in sacerdotio Dei, et ubi utilitati Ecclesiæ providetur; nam etsi singuli Ecclesiarum episcopi habent sub se Ecclesias, quibus curam videntur impendere, et nemo super alienam mensuram extenditur, tamen præponitur omnibus charitas Christi, in quâ nulla simulatio est; nec considerandum quid factum sit, sed quo tempore, et quomodò, et à quibus, et quare factum sit. » Quorum verborum sensus est ratum habere debere episcopum quod ab alio in ejus parochiâ gestum, si in Ecclesiæ utilitatem gestum sit; episcopos siquidem omnes eundem ordinem habere; eundem totius Ecclesiæ episcopatum esse, qui, licet diversis plebibus distinctus sit et singulis episcopis quodammodò divisus videatur, ob Ecclesiæ tamen utilitatem nonnunquam confundi; posse quoque episcopos ex charitate aliena curare, dummodò simulata illa non sit, nec illius falso prætextu, ambitio ad assumenda aliorum jura abutatur; quod ex circumstantiis actionum faciliè detegi poterit. Quæ certè omnia eò tendunt, ut præsumpta ad ordinationem episcopi proprii voluntas sufficere videatur; quod postea exemplo episcoporum Cypri confirmat; dùm quibusdam interjectis circa Pauliniani ordinationem observatis hæc subdit: « O verè benedicti episcoporum Cypri mansuetudo, et bonitas, et nostra rusticitas sensu tuo et arbitrato, digna misericordiâ Dei. Nam multi episcopi communionis nostræ, et presbyteros in nostrâ ordinauerunt provinciâ, quos nos comprehendere non potueramus; et miserunt ad nos diaconos, et hypodiaconos, quos suscepimus cum gratiâ, et ipse cohortatus sum beatæ memoriæ Philonem episcopum, et S. Theoprobum, ut in Ecclesiis Cypri, quæ juxta se erant, ad meæ autem parochiæ videbantur Ecclesiam pertinere, eò quod grandis esset, et latè patens provincia, ordinarent presbyteros et Christi Ecclesiæ providerent. »

II. Quamvis autem hæc præsumpta et tacita episcopi proprii consensio ad hoc sufficiat, ne videatur alienum clericum furatus, qui eum de ordinarii sui licentiâ præsumptâ ordinavit; cum nulla rei alienæ acceptio, usurpatio vel retentio, furti deformitate notetur, nisi quæ invito domino facta credatur; nihilominus legitima minimè censetur, nec sufficiens tam ad suspicionem omnem criminis avertendam, quàm ad fidem faciendam de legitimâ Ordinis susceptione vel collatione; nullus enim de ordinationis vitio debet hæreere scrupulus; vera et legitima ejus agnosci debet ab omnibus ordinatio, cui publicâ auctoritate

constituto pareri debet ab omnibus; publicus Ecclesie minister publico indiget testimonio, quo episcopi sui consensus probetur. Præsumptio omnis in re tanti momenti, vel incerta est, vel saltem insufficiens; non sufficit quòd factam ordinationem episcopus cuius intererat, ratam habeat, nisi ratihabitio ordinationem anteverterit, vel ei concurrerit: nam cum legitima ordinatio non nisi de consensu ordinarii fieri debeat, non videtur, de ejus consensu fieri, cujus solum consensus jam peractæ accedit. Quæ autem certitudo de præsentis episcopi proprii consensu haberi potest, si nullus nostrum quid post horam voliturus sit, de seipso certò rescire queat? sed esto quis de aliquo certò fortè hoc præsumat; non fuit tamen excusatio ista in Ecclesiâ toleranda, quæ et patrocini-um ambitionis, et fraudis tegumentum, et erroris refugium esset, dicentisque solum fide niteretur, non extraneis testimoniis revinci possit.

§ 2. *Licentia ab alio recipiendi ordines scripto tradi debet.*

III. Sed nec propter easdem rationes verbo satis visum est licentiam concedi, nisi scripto quoque firmaretur, nec gratiam istam ex earum numero esse debere judicatum, quæ solo verbo impetrantur; sicut enim judicem oportet scripto sententiam ferre, et omnia iudicii acta procurare, ut per personam publicam, aut alios duos fide dignos testes fideliter ac diligenter conscribantur, *ne contra falsam assertionem iniqui iudicis innocens litigator quandoque non possit veram negationem probare, cum negantis factum per rerum naturam nulla sit directa probatio; ne falsitas veritati præjudicet, aut iniquitas prævaleat æquitati*, cap. Quoniam, de Probationibus; ita quoque necessarium visum est ad præcludendam ambitioni et præsumptioni viam scripto licentiam concedi, quâ alieni clerici ordinatio permitatur, ne negans licentiam à se datam proprius episcopus negotiationem suam probare non possit; ne candidatus ordinum licentiam non datam mentiri, vel ordinator possit fingere; ne in conferendâ istâ licentiâ episcopus cuius maximè interest, minus attendat, cum aliquando aut verbum nihil cogitanti subripiatur aut excidat, quæ in scribente incuria, oscitantia, vel subreptio non ita faciliè contingit. Ob has itaque et similes causas concilia Carthaginense I, Bracharense I, Trullanum, Cabilonense II, Meldense, et quædam alia; itemque Romani pontifices Innocentius I, Zacharias in synodo Romanâ, et Clemens IV, nonnisi per litteras licentiam istam concedi voluerunt. A quibus non dissentit Tridentinum concilium, sess. 14, cap. 2, de Reform., dum à titulari episcopo vetat, *absque sui proprii prælati expresso consensu, aut litteris dimissoriis*, alterius subditum, quocumque pretextu ordinari; nam ideò expressum consensum, vel litteras dimissorias requirit, non absolutè dimissorias litteras, quòd aliquando contingat, solemniter et publicè in Ecclesiâ episcopi proprii, eo præsentis, sed honoris causâ alienum episcopum ad celebrationem ordinum rogante, vel propter infirmitatem indigente, aut absente eo quidem, sed præsentibus officialibus ejus iisque adjuvantibus, exa-

minantibus, et testimonium de ordinatione ferentibus, ordinationem publicè peragi quo unico casu litteris dimissoriis opus non est quòd quis ab alterius civitatis episcopo ordinari queat, sed expressus consensus episcopi sufficit, qui ex notoriâ episcopi præsentia, vel officialium ejus, eorumque cooperatione, et secutis postea testimonialibus litteris ejusdem nomine inscriptis satis manifestè et evidenter innotescit, ut scripto non sit opus, quo concessa alteri antistiti licentia fuerit, quem publicum factum satis arguit, nihil adversus auctoritatem ordinarii tentasse; nec in isto pariter casu litteras dimissorias necessarias judicaverunt citata superiùs concilia et summi pontifices, ut ex eorum lectione et scopo patebit.

§ 3. *Eandem licentiam signatam ab ordinario ejusque sigillo munitam esse oportere.*

IV. Sublato verò isto casu scriptæ debuerunt esse litteræ quibus publica fides fieret, si cui ab alio episcopo recipiendi ordines licentia concederetur; imò ne qua fraus iis irrepere posset, statuit Bracharense I concilium, non solum ab eo qui ab alieno episcopo ordinari petit, scripta, sed *signata scripta* proferri debere. Cabilonense verò II sub Carolo Magno, insuper præscripsit, ut *litteras habeat, in quibus sint nomina episcopi, et civitatis plumbo impressa*, nec admitti possit, nisi iis cognitis, et *tabulis inventis*. Circa ultramarinos verò, et è longinquis regionibus venientes Sylvester I, Anastasius I, et Alexander III, eos nonnisi quinque aut ampliùs episcoporum chirographis designatos recipiendos esse censuerunt, ut supra notavimus.

§ 4. *Aliæ notæ dimissoriarum litterarum.*

V. Neque id sufficere visum, nisi notis quibusdam eadem litteræ dimissoriæ afficerentur, quas ex Nicæno I refert Atticus ille Constantinopolitanus episcopus, qui curavit Nicænos canones colligi, eosque ad Patres concilii Carthaginensis VI direxit. Is ergo exemplar, ut vocat, epistolæ secundum Nicænos Patres edocere volens, hæc habet (1): « Græca elementa litterarum numeros etiam exprimere, nullus qui vel tenuiter Græci sermonis notitiam habet hæc ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temerè præsumeretur, hoc à Patribus trecentis decem et octo Nicææ congregatis saluberrimè inventum est et constitutum, ut formatæ epistolæ hanc calculationis seu supputationis habeant rationem; id est, ut assumatur in supputationem prima Græca elementa Patris, et Filii et Spiritus sancti, hoc est π, υ, α, quæ elementa et octogenarium, et quadringentesimum et primum significant numerum; Petri quoque prima littera, id est, π, quæ numerum octoginta significat; ejus quoque qui scripsit epistolam, prima littera; cui scribitur secunda littera, accipientis tertia littera; civitatis quoque, de quâ scribitur, quarta; et indictionis, quæcumque est, ejusdem temporis, idem qui fuerit nu-

(1) Habetur excusum illud formatæ exemplar post concilium Chalcedon. in tomis conc. gen. Romæ impressorum, quod in Cresconianâ Collatione separatim excusum. Vide apud Gratianum initio dist. 75.

meris, assumatur; atque ita his omnibus Græcis litteris, quæ (ut diximus) numeros expriment in unum ductis, unam quæcumque collecta fuerit summam epistola teneat, hanc qui suscepit, omni cum cautela exquirat expressè. Addat præterea separatim ἀμήν, amen, quod in epistolâ nonagesimum et nonum numerum secundum Græca elementa significat. Quæ omnia explicant fusiùs Ivo Carnotensis, Baronius, Sirmundus et alii.

VI. Ille tantum examinandum est quomodò id inventum à Patribus dicat Atticus, *ne aliqua fraus falsitatis temerè præsumeretur*: quidni aliquis impostor nominis episcopi priorem litteram exarare, itemque episcopi ad quem epistolam scriptam fixerit similiter priorem nominis litteram addere, sicut et indicationis, easque omnes litteras, quæ in quâvis ferè epistolâ propriæ erunt, cum communibus, à quibus nomen tum Patris, tum Filii, tum Spiritûs sancti Græco idiomate scriptum incipit, et ἀμήν quoque inscribere, ac numerum ex iis resultantem posset colligere? Respondet Baronius hunc concilii Nicæni canonem secretum à Patribus concilii Nicæni et catholicis episcopis retentum, neque apud infideles vel hæreticos, aut alios passim divulgatum, ne catholicæ communionis signa usurpare possent; non tamen hæc responsio omninò satisfacit, cum enim in Nicænâ synodo Ariani plurimi episcopi, v. g., Eusebii duo Nicomediæ, et Cæsareæ, Theognis Nicænus, Mares Chalcedonensis, et alii simulantes pœnitentiam recepti sint, poterant sanè symbolum istud Patrum Nicænorum Arianos edocere, ideòque contra fraudes hæreticorum de sufficienti remedio in istius symboli adinventionem minimè videbatur fuisse provisum. Quòd si fortè quis dicat hæc omnia adhibita fuisse, ut plurimos saltem plebeios homines forma litterarum istarum conficiendarum lateret, et ne fortè isti prædictas litteras fingerent, hoc remedio fuisse consultum, non omninò abnuerim; sed nec huic tantum rei eas litteras adhibitas censuerim; itaque existimo prædictas litteras uniuscujusque episcopi propriâ manu exarari debuisse, cum scribæ manu reliquum epistolæ corpus describi potuerit; sicque quemadmodum chirographi adhibentur ad impediendas fraudes, ita et has litteras ad occurrendum iisdem fraudibus, fuisse excogitatas, quas nempe unusquisque episcopus propriâ manu pingeret, non alienâ.

VII. Litterarum istarum quibus episcopus clerici sibi subditi ordinandi licentiam alteri episcopo concedere solebat, meminit Augustinus, epistolâ 157 ad clerum et populum Hipponensem, ubi de quodam suo clerico loquens, hæc habet: *Sed cum promoveri in clericatu sive illic per me, sive alibi per litteras meas vehementissimè conaretur; ego autem nullo modo adducerem ei homini, de quo tantum malum existimarem, manus ordinationis imponere, aut per commendationem meam fratri meo eum subintroducere; turbulentius agere cœpit, ut si ipse in clericatu non promoveretur, nec presbyter Bonifacius in suo gradu esse permetteretur.*

§ 5. Quomodo vocarentur istæ litteræ.

VIII. Multas autem nominibus antiquitus eas litteræ dictæ reperiuntur: primo enim ἀποστολὰ à Græcis, *dimissoria* à Latinis reperiuntur dictæ: ἀποστολὴν ejusmodi epistolam vocat synodus Trullana, c. 17; in eadem significatione vocem istam usurpant et explicant Zonaras, Balsamon, alique Græci, passim; *dimissoria* autem vocantur à S. Leone, et Zachariâ summis pontificibus; itemque in legibus Longobardorum, ubi hæc habentur, tit. 2, libro 5, leg. 2, et l. 5. Similiter: *Ut nemo alterius clericum sine commendatitiâ aut dimissoriâ litterâ recipere præsumat*; necnon in epistolâ formatâ quam dedit Wolfo Constantiensis episcopus pro Annone clerico ordinando; et in eâ quam pro Bernone clerico concessit Hincmarus Remensis; necnon in aliis apud Burchardum, Ivonem, et Gratianum. Dicuntur etiam ἀσφαλῆς, seu pacificæ; εἰρηναῖος eas in simili acceptione vocârunt concilium Antiochenum et Chalcedonense; docentque Zonaras, et Balsamon ἀποστολὰς, ἐκδοτικὰς, ἀποστολὰς, *dimissorias et pacificas litteras* easdem esse; ideòque quas Hegiloni presbytero concessit Teutgaudus Treverensis *dimissorias*, eas pacificas vocavit. Nominantur etiam *commendatitiæ* ab Attico, à prædicto Wolfeone, et Ebroino Bituricensi, necnon in prædictis legibus Longobardorum, et passim in Capitularibus Caroli, quibus consentire videtur Augustinus supra citatus, dum ejusmodi epistolas *commendationis* nomine insignivit; *συστατικὰς* tamen litteras (quo nomine *commendatitiæ* Græci vocant) à dimissoriis canon 41 concilii Chalcedonensis apertè discriminat, quamvis can. 15 cum eisdem quodammodò confundat; quod quidem arguit *συστατικὰς* litteras diversas fuisse, alias quæ laicis accusatis, sed postea innocentibus repertis darentur, alias quæ clericis dum ab episcopo proprio dimitterentur, ut explicant Zonaras et Balsamon. Vocantur quoque formatæ à Latinis, ut docet Atticus Constantinopolitanus supra, potestque colligi ex concilio Milevitano, ex Capitularibus Caroli, ex litteris prædicti Attici, Burchardi Wormatiensis, Luitadi Vinciensis, et aliis, in quibus *commendatitiæ* et *dimissoriæ* vocantur formatæ. Nominantur quoque *κανονικὰ* à concilio Antiocheno, id est, *canonicæ*, ut vocat Meldense, quo etiam nomine eas indigitat Hincmarus Remensis epistola ad Æneam Parisiensem, quâ sibi dari petit clericum nomine Bernonem, eumque ad ordinationem concedi.

IX. Non est autem nostri instituti de iis omnibus litterarum variis generibus et usibus disserere, nam certissimum est formatarum non hunc solum usum fuisse, ut per eas clerici ad ordinum susceptionem dimitterentur, cum eorum maximè beneficio communio catholicæ Ecclesiæ confirmaretur, ut patet ex Optato Milevitano, Augustino et aliis; litterarum quoque *canonicarum* communionem usum esse, cum ex omnes *canonicæ* dici possent quæ juxta canonem concederentur, sicut etiam formatæ ex omnes dicebantur, quarum certa formula præscripta esset, et tessera quædam communionis catholicæ adjuncta. Εἰσφορὰς quoque seu pa-

cificas scimus communicatorias quoque dictas, ut indicat Theophilus Alexandrinus in epistolâ quâdam Paschali, itemque ecclesiasticas, quod Ecclesiæ communioni inservirent, et ab episcopis recens ordinatis dari solerent. Certum est quoque commendatitias non solum clericis, sed et laicis datas, et quidem suspectis aliquando de crimine, ut docet Balsamon. Itaque iis omnibus quæ à proposito nostro aliena videntur, seclusis, epistolas istas, quibus episcopis alienum clericum ordinandi, vel in ministerio retinendi datur auctoritas, ἀπολυτικὰς seu dimissorias, εἰρηνικὰς, seu pacificas, συστατικὰς, seu commendatitias, κανονικὰς Græcè ac Latino idiomate dici non immeritò, nec sine ratione ostendendum nobis est.

X. Balsamon, in c. 11 concil. Chalced., rationem eorum ferè omnium ostendit: Primò enim, inquit, commendatitiæ scripturæ dicuntur quæ dantur clericis, ab iis qui illos ordinaverunt, episcopis eos commendantes, ac eorum ordinationem declarantes; quod ex canone 15 concilii Chalcedonensis confirmat. Dicuntur ergo συστατικὰ litteræ, à verbo Græco συστατῆω, quod est commendando, probo, sicut commendatitiæ à commendando etiam nomen habent, quòd ordinandi commendationem continere deberent; neque enim ullum ad ordines dimittebant, nisi de morum probitate ac scientiâ commendatum; commendatio autem ista per litteras vix ulli dabatur, nisi quem episcopi, vel à se peregrinatum, sed postea ex ipsâ peregrinatione reversurum dimittebant, seu potiùs emittebant; vel quem alteri ordinandum, atque in consortium clericorum suorum cooptandum propriè dimittebant, seu concedebant; idèoque, licèt dimissoriæ omnes commendatitiæ essent, non tamen quælibet commendatitiæ propriè erant dimissoriæ, sed impropriè solum: dimissoriæ enim propriè dicuntur, quibus episcopus clericum suum alteri cedebat, jusque omne quod in eum habebat, ad alterum trans mittebat; unde dimissoriæ à verbo Latino *dimittere*, sicut ἀπολυτικὰ à verbo Græco ἀπολύειν, quod ei respondet, deducuntur; utrumque autem à potestate arbitrioque suo alicum liberare, à consortio, à custodiâ, à familiaritate rejicere significat; sic apud Mattheum ἀποῖναι τὴν γυναῖκα, idem est quod repudiare uxorem, et apud Suetonium *dimittere uxorem* repudiare est; sic dimittitur concio vel senatus, cum cuique quò velit abeundi sit potestas; sic passim in Triodio, Liturgiis Basilii et Chrysostomi ἀπολυτικὸν dicitur oratio aut formula quâ populus peractâ liturgiâ dimittebatur, ejus etiam orationis meminit Phranzes, et Euchologium; sic pariter dimissi milites dicuntur, quibus abeundi fas est, dimissi è tutelâ qui ab eâ liberati, dimissi debito qui à creditoris obligatione soluti sunt; sic denique, ut ad epistolas dimissorias conformius exemplum proferamus, *libelli dimissorii* (1) (qui aliàs *apostoli* vocantur, quòd per eas causa ad eum qui appellatus est mittitur) in jure nuncupantur, ii videlicet quibus judex à quo appellatur, judici ad quem appellatur, à se appellatum fuisse si-

gnificat, eumque de causæ negotio instruit; quibus litteræ antiquorum dimissoriæ respondent; nam clericum ad ordinationem, vel ad ministerium sacrum ad alienum episcopum proprii remittentes, eum de ipsius probitate et merito instruebant. De iis autem ita Balsamon in c. 11 Chalced.: *Dicuntur autem dimissoriæ, ut quæ ostendant ex voluntate ac dimissione antistitis clericum vel episcopum transiturum.* Idem etiam, cur eadem litteræ pacificæ dicantur, rationem subjungit: *Pacificæ autem dicuntur, quòd cum talis affertur scriptura ab eo qui ordinatus est, pax erit inter antistites; neque eum qui alienum clericum recipit confratrem suum opprimet, nec ei præjudicabitur, nec clericus offendetur, tanquàm ei qui ipsum ordinavit, injuriam suam faciens.* Confirmant hanc Balsamonis interpretationem ea quæ supra diximus, de pace inter episcopos turbari solitâ, cum sine proprii licentiâ clericus ab alieno susciperetur vel ordinaretur. Hoc enim supposito pacificæ eæ litteræ dicuntur, quæ pacem illam fovebunt, nec eam interturbari permittent. Canonice tandem indigitabantur per quas canonum clericos suos sine proprii episcopi licentiâ abire vetantium executio procuratur, et canonica promotio clericorum efficitur.

§ 6. Quomodò dimissoriæ antiquorum à nostris differrent.

XI. Ex iis autem patet dimissorias litteras aliquandò dici, quibus quis reversurus ad propriam parochiam abire ad alienam permittitur, ut cum in concilio Antiocheno episcopo vetitum sine dimissoriâ, seu pacificâ metropolitani epistolâ ad imperatorem ire; nec dubitamus quin antiquitùs darentur quoque litteræ dimissoriæ quibusdam ad ordines recipiendos, quibus tamen revertendi ad propriam parochiam obligatio imponeretur; cum et Epiphanius clericos in Ecclesiâ suâ institui permiserit, et in suæ Ecclesiæ utilitatem ordinari ex prædictis; et Helias abbas Epiphanius ad S. Gregorium miserit ordinandum, quem reversurum ad proprium monasterium jam ordinatum putabat, sed contra Romanæ Ecclesiæ consuetudinem id esse dictitans S. Gregorius, retinuit, aliarum Ecclesiarum alium morem esse satis innuens. Nihilominus tamen prioribus temporibus dimissoriarum hujusmodi concedendarum consuetudo rara atque infrequens erat; sed si cui episcopus recipiendi ab alio ordines, facultatem concedebat, hunc à se dimittebat, et à suâ potestate; ut tum ex prædictis patet, tum etiam confirmatur ex eo quòd litteræ omnes dimissoriæ quarum nobis exempla supersunt, hanc dimissionem significant; tum etiam ex eo quòd concilium Carthaginense I litteras istas ad hoc solum requirat, ne alienus episcopus clericum alterius usurpet; Trullana synodus, dimissorias exigat, ut quis in alienâ Ecclesiâ ordinetur atque instituatur: Meldense propter id ipsum canonicas episcopi necessarias ostendat; et ob id ipsum clericum, nisi *concedente episcopo*, eumque tradente promovendum neget Carthaginense III, c. 21; uno verbo quòd canones omnes qui licentiam episcopi requirunt, de hoc præsertim casu loquantur, in quo quis ordinatur, ut Ecclesiæ alienæ

(1) L. *Post appellat.*, ff. de Libellis dimiss., l. *Judicibus*, c. de Appellatione, et l. *Dimissoriæ*, ff. de verborum Significationibus.

ascriberetur, tum quòd de hoc inter Epigonum et Julianum, inter Augustinum et Severum memorate superius contentiones exortæ fuerint; de ordinatione vero ab alio episcopo, ut in propriâ episcopi parochia quis remaneret, nulla questio apud antiquos illos auctores, quia nemo ordinationem alieni clerici præsumebat, nisi qui retinere vellet. Id ipsum quoque indicat Augustinus supra allatum testimonium, de eo quem Leno episcopo subintroducere noluit per commendationem suam, id est, alterius clero cooptandum suggerere. Denique cum solerent hisce temporibus singuli clerici in Ecclesiis suis residere, nec otiosi aut desides episcopi in suis Ecclesiis ordinationes necessarias prætermitterent, nulla ratio subesse videbatur, cur ad alienum episcopum pro suscipiendis ordinibus mitterentur, nisi qui eidem concederentur; gravis autem causa suberat, ut nonnisi à proprio episcopo ordinaerentur, quia cum nemo ordinaretur, nisi qui alicui Ecclesiæ simul inscriberetur, et cleri iudicio probatus esset, vix ab alieno quis ordinari poterat, cuius non erat de Ecclesiâ alterius episcopi providere ac disponere, cui presbyterorum episcopi alterius consilium præstare non erat. Deinde cum præsentis plebe, cui quis prefuturus erat, vel saltem præsentis plebe civitatis, ad cuius aliquam ecclesiam, seu ab eâ dependentem quis mittebatur, ordinatio fieri soleret; quomodo in alienâ civitate, ab alio episcopo legitime quis ordinatus dici potuisset? Nullus ergo vel certe rarus litterarum dimissorias pro ordinibus ab alio episcopo recipiendis (quales jam conceduntur) usus erat; sed litteræ dimissoriæ ad hoc tantum concedi solitæ erant ut clericus alienas regiones peragrans in dignitate suâ et loco reciperetur ac communicaret, vel ut clericus alteri episcopo suæ Ecclesiæ cardinandus, in eamque recipiendus concederetur.

§ 7. *Dimissorias litteras nonnisi rogatos antistites olim concessisse.*

XII. Atque inde fiebat ut non libenter neque facile adduci solerent episcopi ad dimissorias alicui concedendas, sed eas nonnisi à clericis, vel ab aliis episcopis rogati concederent. De præcedente clericorum postulatione testis est Leo papa apud Gratianum, c. 1, dist. 2 : *Episcopus subjecto sibi sacerdoti, vel alii clerico, nisi ab ipso postulatus, dimissorias non faciat, ne ovis quasi perdita et errans inveniatur.* Quæ sententia, nisi aliquo errore scateat, ostendit rogare debuisse clericum episcopum suum, antequàm litteras ab eo dimissorias impetrare possit; nam verba ista ab ipso, non ad alium referri possunt, quàm ad sacerdotem vel clericum episcopo subditum, qui dimissorias litteras postulet, ut ab episcopi proprii potestate absolvatur. Glossa tamen de episcopo ad quem clericus mittitur, verba ista interpretatur; quem pro clerico habendo rogare debere, et postulare affirmat; eique maximè consonant sequentia verba; si enim à nullo episcopo rogatus episcopus alicui ex suis clericis dimissorias concederet, periculum esset ne tantquam ovis perdita, nemine eum recipiente in suum clerum, huc illuc oberraret, quod canones vetant.

Ad clericorum autem preces concedi ipsas solere ostendunt litteræ dimissoriæ Attici Constantinopolitani, Wolloni episcopi Constantiensis pro Amone clerico, item Hildiloni episcopi Noviomensis pro Rotgero diacono, necnon Durandi Arverni pro subdiacono quodam, atque ejusmodi, quæ petentibus iis in quorum favorem scriptæ sunt, leguntur concessæ; firmatque hanc consuetudinem Gregorius Magnus, qui Florentinum subdiaconum Fontanum refugientem civitatem Neapolitanam, eadem ejusdem episcopum consecrare renuit, et Cosman Ecclesiæ Syracusanæ subdiaconum, in possessione quæ Juliana vocabatur, non libenter ordinatum presbyterem, locique qualitate afflictum in pristinum eadem revocavit, neminem ostendens invitum ab episcopo suo in aliam Ecclesiam transferendum, aut alteri concedendum, quia cum dimissione istâ clericus extra potestatem proprii episcopi, in aliam veluti familiam transiret, videbatur juxta adoptionis leges, *arbitrium ejus spectandum esse, vel consentiendo, vel non contradicendo; vide l. In adoptionibus, ff. de Adoptionibus.*

XIII. Verùm cum ea esse soleret episcoporum hisce temporibus auctoritas, ut ipsorum jussiones sacræ haberentur, ea clericorum erga episcopos suos charitas, ut tanquam patres eos amplexarentur, et obedientia, ut acriter parendi summam laudem esse ducerent, ideò rariùs reperies clericos pro dimissione suâ rogasse, nunquàm ferè ab aliis rogatos fuisse, quod scilicet sollicitare nefas erat; sed episcopos ab aliis qui indigerent clericis rogatos, clericos ad Ecclesiæ alterius utilitatem leges concessisse; sic, v. g., sanctum Simplicianum presbyterum Romanum rogante Ambrosio à Damaso datum suspicamur; sic decreta leguntur ad Anastasium summum Pontificem, et Venerium Mediolanensem legatio ab Aurelio Carthaginensi, et cæteris Africanis episcopis, ut Ecclesiæ Africanæ penuriâ clericorum laboranti succurrerent; cui petitioni ipsos annuisse probabile est, cum Paulinus lector Mediolanensis, qui Vitam S. Ambrosii scripsit, referat se Carthaginem apud Fortunatum diaconum consedisse, et S. Ambrosii vitam rogatu Augustini conscripsisse, unde colligi potest probabile esse quòd in Africam missus fuerit, idemque fortè sit qui contra Celestium in Africâ pro fide orthodoxâ laudabiliter decertavit. Et, ne obscura fortè exempla quæramus, cum definitionem summorum pontificum et conciliorum teneamus; inde est quòd Carthaginense concilium I, sub Julio statuerit, c. 5, ne alienum clericum quis episcopo suo eripiat, *sed si fortè erit necessarius, petat à collegâ suo et per consensum habeat;* in Carthaginensi III dixerit Aurelius persuadendum esse eum qui plures habet clericos, ut alteri indigenti concedat; docuerit Innocentius I, epistolâ ad Victricium Rothomagensen, alienum clericum non esse ordinandum, *nisi ejus episcopus precibus exoratus concedere voluerit;* decreverit S. Leo, epistolâ ad Anastasium Thessalonicensem, 82, al. 84, cap. 9, ut *alienum clericum invito episcopo ipsius nemo suscipiat, nemo*

sollicitet, nisi fortè ex placito charitatis id inter dantem accipientemque conveniat. Denique hinc est quòd litteras dimissorias per quas clericum suum episcopus alienabat, nonnisi rogatus ab alieno episcopo, qui suscepturum se clericum, quem ipse dimitteret, promittebat, non ultrò, non spontè concedere videri deberet, juxta scilicet hanc legem militie ducibus impositam, ut qui præest nonnisi parçissime commeatum concedat.

XIV. Non ergo concedebant litteras dimissorias antiqui Patres, quibus à quocumque antistite ordines recipiendi potestatem facerent; sed ad eum solum, à quo rogati erant, pontificem, clericum suum dimittebant; quemadmodum patres volenti et roganti filios in adoptionem invitati concedunt, non cuilibet adoptandos offerunt; non errabundos suos mittebant clericos, sed in alienam curam Ecclesiæ utilitatibus, vel clericorum suorum negotiis consulentes, ex animo commendatos tanquam pii parentes uni petenti, ac roganti concedebant; quod ex formatarum commendarum ratione, in quibus littera initialis nominis episcopi ad quem dirigebantur, debebat inseri, potest etiam confirmari.

§ 8. *Varie formulæ dimissoriarum referuntur.*

XV. Formulam autem juxta quam deprecari soleant episcopi licentiam sibi alicujus clerici retinendi et ordinandi, descriptam habes à Sirimundo sub nomine Hincmari Remensis episcopi petentis ab Ænecà Parisiensi in Bernonem clericum potestatem sibi fieri; ita autem habet tomo 2 Concil. antiquor. Gall., in formulis antiq.:

Hincmarus nomine, non merito, Bernonem episcopus, ac plebis Dei famulus, dilecto fratri et venerabili episcopo Ænecæ salutem.

Nostri fratres de monasterio S. Dionysii per licentiam domini abbatis H. Ludovici, ad educandam atque erudiendum commiserunt mihi quemdam adolescentem nomine Bernonem, quem vestra fraternitas acolythum ordinavit, propterea quoniam sine vestrà licentiâ eum nolumus in nostrâ Ecclesiâ diuturno tempore immorari, petimus dilectionem vestram, ut de illo nobis litteras canonicas faciatis, quatenus eum in Ecclesiâ nostrâ possimus regulariter ordinare.

XVI. Responsoriam ad hanc Hincmari epistolam, quæ dimissoria sit integram non habemus: ideòque ipsâ prætermisâ satius est alias quasdam, quæ dimissoriarum litterarum præci temporis exemplaria nobis esse possint, prædictasque observationes confirmant, oculis subjicere, nec quaslibet, sed selectas. Primum itaque prædicti Constantinopolitani antistitis Attici, quem pro formatarum inscribendarum ratione citavimus, epistola dimissoria, quæ habetur apud Gratianum, dist. 75, can. *Sanctissimo*, in exemplis prodibit.

Sanctissimo in Christo fratri summâ dulcedine charitatis amplectando, A. illius civitatis episcopo, illius Ecclesiæ præsul, perpetuæ beatitudinis optat in Christo salutem.

Π. Α. Υ. Π.

De cætero noverit sancta fraternitas vestra quòd iste clericus Hermannus nomine, nostrâ in parochiâ instructus, ac detonsus, paternitatem nostram rogavit quatenus illi commendatitias litteras conscriberemus, quibus vestræ celsitudini commendatus sub tuitione vestri regiminis degere posset; cujus voluntati consentientes, secundum canonicam auctoritatem, litteras ei dimissorias dedimus, per quas et ipsi concedimus, ut sub vestro magisterio divinæ servituti insistens, suæ deserviat utilitati; et vobis licentiam tribuimus, ut si dignum eum judicaveritis, ad sacros Ordines promoveatis. Commendatum ergo eum curæ vestræ suscipite, et nostris ex partibus absolutum, in vestrorum ovium numero custodite. Quas litteras, ut vigore veritatis firmatæ indubitanter à vobis suscipiantur, litteris Græcis, ut canonica docet auctoritas confirmare satagemus. Sancta Trinitas vestram beatitudinem ad regimen sanctæ suæ Ecclesiæ perpetualiter benè valere concedat, Ἀμήν. Ad quorum explicationem addunt quædam exemplaria, vel *εθ* (quæ eandem summam exprimunt, puta numerum nonagesimum nonum), *indictione x, summam numeri m.cccc.xv.* Reliqua quæ adjiciuntur, notatu videntur indigna.

XVII. Secundò Wolfeonis Constantiensis episcopi ad Bernaltum Argentariensem pro Annone clerico, ut in ejus parochiâ manere, et ad sacros ordines promoveri possit, subjici potest epistola, prout à P. Sirimundo refertur, ab epistolâ Attici nonnisi in propriis diversa, ex cujus tamen explicatione lux Attici epistolæ suborietur.

Anno Christi 807.

Π. Υ. Α. Π. Sanctissimo in Christo fratri, summâque dulcedine amplectendo Bernalto Argentariensis civitatis episcopo Wolfeon Constantiensis Ecclesiæ præsul, perpetuæ beatitudinis optat in Christo salutem.

Υ. Ε. Ν. Σ.

*De cætero noverit sancta fraternitas vestra, quòd iste clericus nomine Anno, nostrâ in parochiâ instructus, ac detonsus, parvitatem nostram rogavit, quatenus illi commendatitias litteras conscriberemus, quibus, etc., ut in epistolâ Attici, in fine verò non habetur Ἀμήν, sed ejus loco *εθ*, quæ æquivalere diximus, quia eundem numerum continent, eaque propria subduntur, *indictione 10: continet hæc formata epistola summam numeri m. ccc. xxv.* Adduntur hæc à Sirimundo, quæ rationem totius summæ ostendant: *Indictio x et Wolfeonis episcopatus annum denotant d. ccc. xvj. Summa verò totius numeri sub finem formatæ ascripta conflatur, ex numero communis d. c. lx. et ex proprio d. c. lxv, qui exsurgit ex litteris Υ. Ε. Ν. Σ., et indictione x, unâ enim conjuncti reddunt m. ccc. xxv.**

XVIII. Tertiò, Luitadi episcopi Vinciensis ad Wenilonem Rothomagensi archiepiscopum litteras dimissorias, de Wilfado diacono, quem olim sibi traditum ab Ebbone Remensi nunc ipsi concedit, à prioribus differentes, addere possumus.

Anno Christi 768.

Π. Υ. Α. Reverendissimo et sanctissimo Patri Weniloni

Rothomagensis archiepiscopo, Luitadus Vinciensis episcopus, aeternam in Domino salutem.

Optarem valde, si nobis spatia terrarum sinerent, fratrum et amicissimum vobiscum habere colloquium, atque de nostris communibus opportunitatibus tractare; sed quia id prolixitas itineris denegare videtur, vestram sanctitatem humiliter exoro ut mei memoriam coram sancto altari habere dignemini, vestraque me commendare Ecclesiae, quoniam vestram charitatem jam in gremio Ecclesiae nostrae recepimus, et pro vobis quotidianis precibus Deum exoramus. Ceterum comperiat sanctitas vestra, quemdam fratrem nostrum, et filium Ecclesiae nostrae nomine Wlfadum subdiaconum, me petente, traditum mihi per litteras, quas ecclesiastica consuetudo formatas appellat, à venerabili Ebbone quondam Remensi archiepiscopo; et quia impendentibus quibusdam causis, postquam mihi traditus erat, in propria remansit Ecclesia, me suggerente, ordinavit eum idem Ebbo in gradu diaconatus. Nunc autem quia scitis eum propter causas necessarias in partibus vestris morari, sicut mihi commendatus erat, vobis eum committo, vestraeque custodiae et prudentiae delecto, et ut ad majores gradus eum provehatis, suppliciter exoro; credimus enim quoniam et sapientia, et mores ad hoc dignum eum indicant. Commendamus igitur vestrae beatitudini, Ecclesiaeque vestrae, praefatum fratrem nostrum Wlfadum, et de profectu ejus petimus vos latari in aeternum. At sicut mos ecclesiasticus est, et inventum ac constitutum à trecentis decem et octo in Nicenâ synodo episcopis, formatam epistolam facientes, ut in nomine sanctae et individuae Trinitatis nostrum opus largitionis et dimissionis hujus nostri dilecti fratris roboratum fructuosius et utilius fieret, in supputatione calculationis assumpsimus prima elementa Graeca Patris, et Filii et Spiritus sancti Π, Υ, Α, quae octogenarium et quadringentesimum et primum significant; nostram quoque qui scribimus primam litteram Α, vestramque cujus beatitudinis scribimus secundam Χ, accipientis fratris tertiam Δ, civitatis nostrae, de qua scribitur quartam Σ, indictione 1 canonicum ordinem tenentes huic nostrae epistolae affigimus: atque Graecarum litterarum numeros, in summam collectam epistolam tenere facimus, id est, LXXX. CCCC. I. XXX. CCCC. XXX. CC. 1, ut per omnia rata et legitima nostrae dimissoriae auctoritas procederet; separatim autem, ut epistolam clauderemus nonagenarium et nonum numerum Graecis elementis etiam signavimus, et omnino firmavimus. Sequentia addita sunt à Sirmundo: Indictio 1 et Weronis episcopatus congruunt anno Christi D. CC. LXVIII. proprius formatae numerus D. C. LXI. quem efficiunt litterae Α, Υ, Α, Σ, et indictio 1, numerus communis non D. C. LX, ut in aliis, sed D. XX. C. omissa littera Π, quae prima erat nominis Petri; summa ergo utriusque numeri M. CC. LI.

XIX. Quartò aliam dimissoriam videre est apud eundem Sirmundum Heidolinis episcopi Noviomensis ad Rodolphum Laudunensem, pro Rotgero diacono, quem licet ad superiorem ordinem minimè promoveri petat, aut expressam presbyteratus ei conferendi facultatem minimè cōcedat, eo tamen ipso, quo eum

à sua potestate omnino abdicat, et in ejus jus ac potestatem transfert, satis innuit potestatem etiam ejus ordinandi ipsi facere; sed consultò fortè à mentione superioris ordinis abstinuit, quod cum isti ordini gerendo minus idoneum censeret; nam de ejus doctrinâ, et eruditione videtur moderatius loqui, dum ait: *Scientiae denique capax, ministeri sibi commissi, quantum autonomus, officium scire dignoscitur.* Poteris quoque apud eundem integram legere Durandi episcopi Arvernorum, qui circa tempora Urbani II. vixisse creditur, dimissoriam, pro quodam subdiacono, quam omissis Graecis litteris superscriptis, earumque explicatione, quod expressam mihi videatur dimissionis formulam exhibere, hic exscribo:

Durandus Dei gratiâ Arvernorum episcopus, Rodulfo excellentissimo Turonensi archiepiscopo, quod in terra felicius, vel beatius in cælo.

Comperiat dilectio vestra quod hâc praesens subdiaconus, quem manu propria consecravimus, misericorditer formatam à nobis expetit epistolam, et omnem auctoritatem canonicam, sicut inter dantem et accipientem fieri oportet; quatenus hâc auctoritate securus, jure vestrae ditioni subjici valeret. Cujus petitionibus annuentes, mitimus nobilitati vestrae hanc epistolam canonicâ institutione formatam, ut quem sanctitatis vestrae amodò custodiae rogando committimus, cum liberâ nostrâ concessione ad quodcumque officium, seu ad quemcumque gradum visum fuerit, promoveatis, et omnem quam erga eum hactenus potestatem nobis licuit exercere, sit vobis licitum. Et ut nullus in vestro animo scrupulus hæsitationis remaneat, ea signa quae sancti patres in Nicæno concilio statuere in ejusmodi epistolis scribendis, in primis et ultimis annotavimus. AMEN.

XX. Possemus quoque extremo loco ejusdem dimissionis unam ex veteribus formulis post Marculfum editis adjungere; sed nihil in eâ speciatim notandum est, præterquàm quòd nihil de litteris Graecis in eâ inscribendis habeatur, sed solum de subscriptione episcopi propria ejus manu; nam hæc formulâ iis verbis concluditur, et ut hæc litteræ firmiorem obtineant dignitatem, meliusque eis fides adhibeatur, manu nostrâ eas subterfirmavimus; quæ verba conjecturam nostram præcedentem de litteris istis Graecis manu propria episcopi conscribendis confirmant.

§ 9. A quibus dimissoriae istæ litteræ darentur.

XXI. Has autem dimissorias vides solos episcopos dedisse, nec alii meo quidem judicio nunquàm dabant; licet enim clericis forensibus, ut ad vicinas civitates accederent, etiam presbyteris vicinis litteras dare liceret, nonnisi autem chorepiscopis, ut ad remotiora loca sese conferrent, ut indicat concilium Antiochenum; attamen ubi de dimissoriis propriè dictis agebatur, solus episcopus eas dare poterat, quòd ideò manu propria nomen suum inscribere, qui sigillum suum, et civitatis suae apponere, qui subscribere debebat ex prædictis; cujus solius cum sit ordinare, solius quoque est ordinandi licentiam facere

cum auctoritatem quam non habet nemo dare possit; deinde dimissio ista, quædam videbatur alienatio; at bonorum et personarum ecclesiasticarum alienatio ad solum episcopum pertinet, qui tamen sine sui cleri consilio et consensu alienare non posse, ut canones docent; sicut nec antiquitus ex prædictis sine eodem ordinare poterat, ut alibi diximus; proindeque nullum præter episcopum, imò nec episcopum ipsum, nisi consulto prius clero, litteras olim dimissorias de quibus sermo factus est, dedisse colligimus.

ARTICULUS XI.

De litteris dimissoriis ex jure communi et novo, per Tridentinum et alias recentiores constitutiones inducto.

§ 1. *Quid sint dimissoriæ litteræ, et quæ earum genera.*

I. Litteras quibus episcopi Ordinis suscipiendi potestatem alicui ex suis clericis faciunt, inaudito antiquis nomine *Reverendas* nonnulli vocant, concilium Trident., sess. 7, de Reform., cap. 10, præsertim Hispani, quòd à salutatione, quâ se invicem episcopi *reverendos* et *reverendissimos* honoris causâ alloqui solent, ut plurimum incipiunt; easdem commendatitias, et dimissorias jus novum appellat, quòd et persone ordinandæ commendationem contineant, et ad alium episcopum ad ordinum receptionem liberam eundem potestatem, seu dimissionem concedant; non tamen commendatitiæ litteræ, quibus probitas, sufficientia, dignitas persone, etiam ad ordines obtinendos commendatur, illicò sunt dimissoriæ: nam qui jurisdictionem non habent, tales testimoniales litteras dare possunt; ad dimissorias autem concedendas episcopali jurisdictione opus est; et qui à Papâ habet dimissorias, ut à quocumque antistite promoveri possit, ordinari tamen non potest, ex decreto Tridentino, nisi ab ordinario suo habeat commendatitias, quibus probitas ejus et mores laudentur, commendenturque. Earum verò litterarum, quocumque eas nomine vocaveris, alius jam usus, ex prædictis, quàm qui apud antiquos receptus; sic enim episcopi clericos suos ad ordinandum dimittunt, ut sibi in eos jus et auctoritatem retineant, ideòque toties dimissoriis indigeant, quoties ab alieno ordinari voluerint, nisi generalem ad quoscumque ordines recipiendos facultatem obtineant, quæ adhuc insufficiens erit, ut ad unum episcopum missus ad alium quis recurrere voluerit.

II. Dimissoriarum ergo hujusce temporis alie sunt generales, alie speciales; generales quoque duplicis sunt generis; quædam generales dicuntur, quòd ad omnes episcopos dirigantur, potestasque per eos concedatur, ut quis à quocumque antistite catholicæ communionis, non hoc, aut illo, qui determinetur, manuum impositionis beneficium consequatur; quæ ferè verborum formulâ, ut postea patebit, litteræ dimissoriæ jam concipi solent, in quibus juxta modum loquendi Innocentii III (1) conceditur, *ut à quocumque antistite, ritè et catholicè promotò, gratiam et communionem sanctæ Sedis Apostolicæ habente*, id est, non

excommunicato, non suspenso, non interdicto, ut explicat Glossa, ordines recipiantur; alie dicuntur generales (1), quòd vel ad tonsuram, et omnes simpliciter ordines, vel ad eos solùm, si qui plures supersint (excepto semper episcopatu), recipiendos generalem licentiam concedant, etiamsi ad unum tantùm vel alterum episcopum dirigantur. Speciales quoque modo opposito duplicis generis dicuntur, quarum quædam ob restrictionem licentiæ ad tonsuram, vel certos ordines; alie ob determinationem personæ ad quam diriguntur, speciales dici queunt.

§ 2. *De clausulâ: Clerum ac populum habente, in dimissoriis generalibus scribi solitâ.*

III. In dimissoriis generalibus priori modo, hæc restrictio adhiberi solet à quibusdam, quod nonnisi ab antistite *clerum et populum habente*, ordinum recipiendorum licentiâ concedatur; ita nempe ut facultas adimatur quibusdam antistitibus titularibus, quorum potestatem restringit concilium Tridentinum, vel aliis per provincias vagantibus, qui disciplinam ecclesiasticam turbant, et quoscumque ad se, sine prævio examine admittunt, adeò ut de eorum quibusdam dubium etiam esse possit, utrùm episcopali characterè sint insigniti. Hæc tamen restrictio dubitandi occasione suppeditat, utrùm qui tales habent dimissorias, ab episcopo titulari clerum et populum non habente, qui in alienâ diœcesi, rogatu episcopi diœcesani, ordines generales celebrat, ordinari legitimè possint; suppono verò legitimam fore ordinationem, si ab episcopo clerum et populum habente, in alienâ diœcesi, ex rogatu episcopi diœceseos ordines celebrante ordinati fuissent, quod infra docebimus. De titulari hic sermo; illegitimè tales ordinari dimissorias à suis habentes triplici argumento probari posset. Primò, quia non est extendenda ista gratia contra dimissoriæ epistolæ verba et sensum; at ex hypothesi verba dimissoriæ expressè ferunt, ut ab episcopo clerum et populum habente, clericus ordinetur, quæ verba cum exceptionem adhibeant, non erit legitima ordinatio ejusdem clerici, si ab episcopo non habente clerum ordinetur. Secundo quia concilium Tridentinum volens ejusmodi titularium episcoporum potestatem coercere, statuit, sess. 6, de Reform., cap. 5, *ut nulli episcopo liceat cujusvis privilegii prætextu pontificalia in alterius diœcesi exercere, nisi de ordinarii loci expressâ licentiâ, et in personas eidem ordinario subjectas*; quibus verbis videtur saltem ejusmodi episcopis titularibus jure adempta facultas ordinandi aliquos ei non subditos, in cujus civitate ordines celebrant, sed cum dimissoriis alterius episcopi accedentes. Tertiò, quia cui commissum fuerit excommunicare vel absolvere aliquos, vel dispensare cum irregularibus, id aliis demandare non licet, ex Gregorii IX sententiâ; ergo cui dimissoriarum litterarum beneficio clericus ordinandi potestas conceditur, alteri, ut id faciat, potestatem dare non potest.

(1) Innocent. III, cap. *Veniens*, de Præscriptionibus, ubi de episcopo: *Siquidem catholicus fuerit, et gratiam Sedis Apostolicæ habuerit.*

(1) Exemplum dimissoriæ, generalis utroque modo habes, cap. *Si episcopus*, § *Ejus autem*, de Præbendis, in 6.

IV, V. Contraria sententia iis oppositis rationibus nititur. Primò quòd nec concedentium litteras dimissorias, nec concilii Tridentini intentio sit adnecere alicui episcopo, quantumvis titulari, sine clero, sine plebe (dammodò rogatu ac loco alterius habentis clerum et plebem ordines celebret) jus ordinandi alios, ex aliis diocesis, cum dimissoriis accedentes; sed episcopi quidem dimissorias concedentes cum hâc clausulâ, excludi tantùm volunt titulares episcopos suo nomine celebrantes ordines ad quos clericos suos accedere nolunt, ne vel rei sint præsumptæ ab iis sine licentiâ ordinarii in alieno territorio ordinationis; vel si illi ab episcopo diocesis in quâ ordines celebrant, licentiam obtinuerint; ipsi tamen clanculùm clericos suos ordinandos dimittere, vel non sufficienter probatos alienum examen refugientes, et conspectum, ad episcopum officiales non habentem quibuscum examinet, et in ordinandos diligenter inquirat, nec territorium habentem, in quo publicè examinet, quasi ordinationem suffragaturis rejicere videatur; quæ omnia cessant, ubi titularis alieno nomine palàm ac publicè celebrat, iisque solum quos diocesanus, in cuius civitate versatur, vel ejus officiales ad ordines præsentarint, sacram manuum impositionem impertitur. Similiter concilium Tridentinum de episcopis tantùm loquitur qui suo nomine, privilegium aliquod jactitantes, cuilibet ad eos accedenti ordines conferebant, non de iis qui alieno nomine et rogatu ordines celebrant, qui communi jure nituntur, per quod alterius rogatu potest aliquis antistes ordines conferre; ideòque nec ex intentione conferentium tales litteras dimissorias, nec ex intentione aut verbis etiam concilii Tridentini (per quod intentio episcoporum tales litteras conferentium dijudicari debet, quippe qui ex Tridentino concilio talem restrictionem hauserint) convincitur obesse prædicta exceptio, quominus quis ab episcopo non habente clerum et populum ordinari possit. Secundò, quia dùm talis episcopus alieno nomine celebrat, non ipsi ordinatio ascribitur, sed diocesanæ, ejus rogatu celebrat; esto ergo (exceptis delegatis apostolicis) non possit quis cui excommunicandi vel absolvendis potestas committitur, alium subdelegare, cum ad hoc ministerium delectus sit ejusque industria selecta; at ubi quis speciatim delectus non est: ubi ejus nec persona expressa, nec industria requisita est; ubi ad eum acceditur, qui jure communi potestatem habet alium pro se ordines celebraturum ex causâ rationabili advocandi; ubi quidquid industriæ in ordinatione requiritur, et diligentiae per eum agitur, ad quem dimissoria generatim saltem dirigitur; quis tunc dubitet in eo casu valere generatim juris regulam 68: *Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum*? Ideòque quis non fateatur diocesanum posse vel per se, vel per alium antistitem quem rogaverit, sive clerum et populum habeat, sive non, commendatos sibi per dimissorias ordinare? Tertiò, quia nisi id admittamus, multò minus poterit episcopus clericum ad se ex alienâ diocesi diuissimum sine examine, ut tentetur, et si capax

fuerit probetur, atque ordinetur, per alios examinare ac probare, sed ipse per se discutere et examinare debet, nam ejus fidei ac diligentiae commissum examen minus delegari posse videtur quàm ordinatio, quæ fidem industriamque personæ minùs requirit; id tamen est contra praxim, et qui id assereret nihil proficeret, quinimò conscientiam multorum molestis dubiis et scrupulis solum inquietaret. Quartò, quia moris est, ut cum litteris dimissoriis etiam habentibus prædictam clausulam, prædictis antistitibus clero ac plebe carentibus, à viris probitate et doctrinâ spectatissimis ordinandi passim offerantur; hunc morem qui reprehenderit, et plurimorum ac gravissimorum virorum auctoritati, quibus nemo vel mente contradicit, sese opponet, et scrupulos multos injiciet. Certè in hâc rationum paris ferè momenti contrarietate consuetudinem tutò quemlibet sequi posse crediderim, cum aliquando legi et rationi ipsa prævaleat.

§ 3. *De quibusdam cautionibus in generalibus dimissoriis litteris concedendis.*

VI. Circa generales dimissorias quæ ad omnes ordines recipiendos conceduntur, observandum est tales à concilio Mediolanensi provinciali IV minimè probari, ut ex ipsius verbis infra citandis patebit, eamque ipsius constitutionem Aquensi placuisse, nec sine justâ causâ; etenim, vel ad ordines omnes dimissoriæ istæ simul conceduntur, ut brevi tempore omnes istos ordines, is, cui conceduntur, consequi possit; vel ut, nonnisi diuturno et à canonibus præstituto tempore ordines isti ab illo recipiantur; si eo fine dicamus istis litteris licentiam ad omnes ordines concedi, ut quàm brevissimo temporis spatio recipi possint; concident ergo ecclesiastici canones, à concilio Tridentino revocati, quibus nonnisi per aliquod tempus in singulis ordinibus exercitatis superiores ordines conferri prohibentur; corruebat tota ista ecclesiastica disciplina, quâ tamen potissimum clerici probantur, ad ecclesiasticos mores formantur, et de suo officio instruuntur; si verò prædictæ litteræ traduntur, eâ tamen conditione, ut interstitia illa inter singulos ordines ministeriaque observentur; certè nihil urget, ut simul, et semel ad illos omnes ordines recipiendos iisdem litteris licentia concedatur: quinimò videntur non prudenter concedi; nam et in pejus illo interjecto tempore potest ordinandus ruere, potest et infamiam criminis subire, mores ipsius progressu istius temporis vel deteriores fieri, vel existimatio nominisque dignitas lædi possunt; quòd si per istud tempus infamia laboret, vel irregularitatem contrahat, quanto Ecclesiæ præjudicio, virtute istarum litterarum, homo perditæ famæ atque conscientie ad sacros ordines nullâ novâ probatione tentatus accedet? sed ponamus toto isto tempore innocenter aliquem vixisse: unde verò constabit ecclesiasticos eum mores imbuisse, erga disciplinam meliùs affectum vixisse, frequentius Sacramenta sumpsisse, presbyteris obedientiam ac reverentiam majorem in dies exhibuisse, sacra sui ordinis ministeria devotè ac piè tractasse; progressum fuisse de virtute in virtutem, sicut de gradu in gradum; quæ tamen sacri canones et

novissimæ synodi Tridentinæ decretum explorata esse volunt, antequam ad superiores ordines ascendendi licentia cuiquam concedatur. Flocci illa omnia faciat necessum est, qui dimissorias ejusmodi litteras generales concedit, nisi gravi et urgenti causâ ad eas concedendas inducatur, ut si in remotissimas regiones clericus pietatis causâ profectus fuerit, si beneficium curatum obtineat, in quo functurus suo officio, quàm brevissimo tempore fieri possit, debeat ordinari; quamvis in priori casu satius dimissorias secundum antiquum morem concedere; in posteriori nec generales passim concedi velim. Quis enim dubitet quin, v. g., S. Audoeni tempore Ecclesiæ valdè afflicta fuerit, et ejus operâ quàm maximè indiguerit, electus tamen ad Ecclesiæ Rothomagensis gubernationem, tantisper ordinationem distulit, quò ecclesiasticam disciplinam penitiùs calleret.

§ 4. *Cujus sit litteras dimissorias concedere.*

VII. Has autem litteras dimissorias solus ordinariè ac regulariter episcopus concedit. Ejusdem enim est litteras ad ordines dimissorias dare, cujus est per se ordinare; itaque sicut episcopus originis, domicilii, beneficii ordinare potest, ita et litteras dimissorias dare; per accidens tamen aliquando contingit ut episcopus qui non potest per seipsum ordinare, possit dimissorias litteras concedere, puta si electus sit, nondum tamen consecratus, si in archiepiscopum electus et consecratus, sed nondum pallium habuerit; nam electos quidem episcopos et confirmatos, quia habent episcopalem jurisdictionem, dimissorias dare posse, licet ordinare per se nequeant, constantis juris est. Archiepiscopis quoque, quos ubi electi, confirmati ac consecrati fuerint dimissorias concedere posse nemo vel leviter ambigit, ante pallii suspensionem sacros ordines conferre, quædam jura interdiciunt; per accidens, inquam, id contingit; per se enim potestas ordinandi cum potestate judicandi conjuncta est; unde Calixtus II, Sixtus II, Julius I, Adrianus I, concilium Moguntinum sub Arnulfo à nobis superius citatum, Capitularia Caroli, et alii passim auctores unum ex alio inferunt. Et sanè naturalis est utriusque potestatis ordinis et jurisdictionis connexio, unaque alterius societatem amicè expetit, ut alibi docuimus; unde in aliquo violento veluti statu detinetur, imperfectaque est, nec sibi sufficiens jurisdictionis episcopalis potestas in episcopo, cui potestas Ordinis, vel nondum collata est, vel ad aliquod tempus suspensa, quamvis integra jurisdictio competat, ratione cujus dimissorias dare possit. Hinc fit, ut per se neque prælati inferiores episcopis subditis suis, neque officiales nisi ex speciali privilegio, neque episcopi vicarius generalis, nisi ex speciali licentiâ, vel episcopo absente, neque capitulum, nisi fortè sede vacante dimissorias litteras ad ordines recipiendos dare possint. Cui conclusioni fidem facit Bonifacius, cap. *Cum nullus*, de Temp. ordin., in 6, iis verbis: *Inferiores quoque prælati religiosi, vel alii, nisi eis quod suos clericos aut subditos possint, à quo voluerint episcopo facere ordinari, à Sede Apostolica*

specialiter sit indultum; vel officialis episcopi (cum ad hoc se ipsius officium non extendat) hujusmodi nequeunt licentiam (suscipiendi ab alio ordines) impertiri. Episcopo autem in remotis agente, ipsius in spiritualibus vicarius generalis, vel sede vacante capitulum, seu is ad quem tunc temporis administratio spiritualium noscitur pertinere, dare possunt licentiam ordinandi; cujus constitutionis capita omnia sigillatim examinanda sunt.

VIII. Olim exempti ab episcopis, etsi speciali indulto ab Apostolicâ Sede impetrato minimè niterentur, iis tamen qui sui corporis seu collegii et societatis essent, litteras dimissorias dabant, si facultatem istam consuetudine præscripsissent; ut notat Glossa, v. *Indultum*, in dict. cap.; poterant et inferiores prælati, puta archidiaconi, archipresbyteri, abbates consuetudine hanc facultatem præscribere. Notatque alia Glossa, in cap. *Significasti*, de Offic. archid., v. *Litteras*, archidiaconos et archipresbyteros, quorum munus est ordinandos episcopo suo præsentare, posse erga alios episcopos, si diocesani episcopi absentes essent, vel sedes vacaret, idem officium gerere, id est, dimissorias tunc temporis, ecclesiæ necessitate vel utilitate postulante, concedere; si tamen consuetudo eis suffragaretur; cujus quidem consuetudinis exemplum habemus apud Frodoardum, lib. 3 Hist. Rem., c. 44, ubi metropolitanâ Remorum ecclesiâ pastore vacante impunè cessit Lupo Catalaunensi episcopo, Harduini Remensis diocesis in presbyterum ordinatio, quòd eum *archidiaconus Remensis Ecclesiæ, cum aliis ministris, tam canonicis quàm monachis, illi obtulisset*. Nihilominus Innocentius III, cap. *Significasti* cit., dimissorias litteras eis dare absolutè prohibuit; nec mirum: nam jus quidem repugnat quominus ullus præterquam episcopus potestatem istam sibi vindicare audeat; consuetudinis duntaxat beneficium prædicti in dignitate constituti allegabant, sed quæ corruptela potius quàm consuetudo quibusdam visa est.

IX. Abbatibus quoque quibusdam et superioribus regularium olim plura privilegia concessa legimus dimissorias suis concedendi, quæ omnia ex prædictis revocata vidimus; nisi quòd qui ad tonsuram et minores ordines suos promovere possunt (cujusmodi aliqui absque dubio possunt ex prædictis), iisdem quoque haud dubiè dimissorias ad istos ordines dare poterunt. Ex eâ verò regulâ quam statuimus, ejusdem per se esse ordinare, cujus dimissorias dare, inferri potest quòd sicut abbates, quantumvis exempti, et juri- bus episcopalibus donati, non possunt secularibus sibi subditis ordines dare, ita nec dimissorias concedere, quòd utrumque novo jure cautum est, conc. Trid. sess. 13, de Reform., c. 10; nisi fortè dimissorias concedere dicantur, quatenus sibi subditos regulares ad episcopum diocesanum ordinandos præsentant, vel ad alium episcopum, sed priùs à diocesano probatos et examinatos, si ipse abfuturus sit, nec ordinationes habiturus, dimittant; dummodò tamen nulla fraus subsit, quòd suorum ordinationem in tempus absentiae episcopi diocesani, aut quo ipse non est ordines habiturus, ex professo distulerint; juxta declarationem

citatum superius congregationis concilii die 15 martii, anno 1596, quam etiam referunt Praxis nova episcopalis, et aliqui alii auctores, quam tamen concilio Tridentino nequaquam præponderare existimo, cum omnes istæ declarationes in lucem editæ à summis pontificibus improbate sint, ideòque tantum auctoritatis habeant, quantum concilii menti magis videntur congruere, et certius aliis argumentis nobis constat eas ab eminentissimis cardinalibus promanasse, qualis est ea de quâ diximus; sed id ultrò concedamus, nunquàm tamen dabimus novo jure posse ipsos etiam qui magni abbates dicuntur, et exempti sunt, et nullius diœcesis, et id olim vel ex privilegio, vel ex consuetudine immemoriali ac præscriptione habuerint, secularibus litteras dimissorias dare. Idem dicas de capitulis, aut aliis præpositis, aut prælatis inferioribus ecclesiasticis, quantumcumque terrulas aut villulas habeant, in quas episcopalem jurisdictionem et contentiosam exerceant, quemadmodum contra abbatem Pincianum et Metinensem, præpositum terræ prati Florentinensis diœcesis, et archipresbyterum terræ collis, et archipresbyterum Barensensem, et capitulum Salmanticense Romæ judicatum refertur. Nec prætere de possunt exempta illa monasteria vel capita quòd concilii Tridentini sanctio ipsis significata non fuerit; nam si in diœcesi in quâ ipsa sita sunt, legitime promulgatum est, si eodem ritu quo ecclesiasticæ leges in ipsâ diœcesi promulgari solent, publicatum fuerit, vel decretum ipsius, quo privilegia ista revocantur, non dubium quin istâ factâ promulgatione coincident, cum non majorem, imò verò minorem vim habeant quàm ipsæ leges; ideòque non majori in iis antiquandis opus sit solemnitate, quàm in legibus abrogandis vel derogandis. Quòd si ipsa acceptare concilii decretum renuant, an proinde nullus erit post promulgationem auctoritatis? imò contrarium tenendum est; nam paucorum dissensu vim suam lex non amittit; alias nulla lex ecclesiastica valeret, quia nihil tam sanctum tamque salutare sanciri potest, quod non aliquos offendant, in quod non aliqui incurrant.

X. Quod ad capitulum sede vacante spectat, antiquiori jure, quo episcoporum ordinationes protelare nefas habebatur, nec impunè erat, si aliquorum negligentia differrentur, piaculum credebatur, si vacante sede, vel capitulum, vel quisquam alius in eâ ecclesiâ vel ordinationes faceret, vel fieri procuraret: statuit siquidem Aurelianense V, cap. 8, ut in civitate ubi pontifex jure humanæ conditionis obierit, nullus episcopus ante substitutionem reparati per ordinem successoris, aut in civitate, aut per parochias ordinare clericos, aut altaria audeat consecrare, vel quidquam de rebus ecclesiæ præter humanitatem præsumat auferre; quòd si quisquam temerario ausu statuta transcenderit, conventus ab instituto pontifice, verecundiæ suæ consulens sine dilatione oblata restituat; si verò suæ voluntatis arbitrio, vel quorumcumque precibus actus quamcumque personam promovere aut contra interdictum præsumperit, anno integro missas tantum facere non præsumat. Cui affine est quod habet Regense

concilium, c. 6, vicinum episcopum exequiarum tempore accedere debere ad ecclesiam vacantem, et post septem dies visitatoris vice res ejus ecclesiæ distributissime componere; exin nullum ad eam accedere oportere, donec ad ordinationem futuri episcopi à metropolitano vocetur, ne quid in eâ precibus populi compulsus egisse dici possit; hoc, inquam, cum ecclesiæ non diù vacarent, observatum; nam, v. g., in ecclesiâ Aleciensi, quæ diù vacaverat, S. Gregorius Leonì episcopo presbyteros ac diaconos ordinandi fecit potestatem; idem etiam Felici episcopo Acropolitano in ecclesiis Velinâ, Buxentinâ, Blandanâ vacantibus, et Barbaro in ecclesiâ Hortoniæ vacante ordinandi facultatem tribuit; è contra verò in ecclesiâ Capuanâ, necnon in Ravennati, itemque in Tadinati et aliis, sede vacante, clericos provehi vetat.

XI. Jure autem communi postea introducto capitulis concessum fuit, statim post obitum sui episcopi, ut vicinos vel alios pro arbitrio episcopos ad ordinandos clericos convocet, vel ad eos ordinandos dimittat, quia nempe in omnem episcopalem jurisdictionem succedit, ut ex multis ecclesiasticis canonibus patet, quorum plurimos collegit Franciscus Pavinus, tract. de Potestate, iique maxime ad rem faciunt, qui vel capitulo, sede vacante, electiones infirmandi et confirmandi jus tribuunt, vel infirmitate gravato pontifice, quæ sunt jurisdictionis explendi, et pro ordinibus celebrandis vicinos episcopos convocandi jus apud ipsos residere innuunt; certè consuetudo obtinuerat, ut statim ab obitu episcopi litteras dimissorias vicarij à capitulo delecti potentibus concederent, quam consuetudinem concilium Tridentinum abolevit, prohibens ne ante annum expletum ab obitu episcopi, præterquam in gravi necessitate capitulum dimissorias ullas concedat, sed res integra futuro successorì reservetur. Anno isto elapso potestatem illam capitulo non denegavit, sed juri communi et usui rem totam reliquit. Ideòque expleto illo anno dimissorias dare potest: jure verò novo toto isto anno dare nequit, sed solum testimoniales, quibus diœcesanorum probitas moresque commenduntur, ut docet Navarrus, cons. 27, n. 5. Ut autem quæ de novo jure diximus magis pateant, concilii Tridentini circa prædictas quæstiones decreta omnia exhibeamus.

XII. Tridentinæ synodi prior sanctio, quæ propositiones præcedentes confirmat, sess. 7, de Reformat., cap. 10, hæc est: *Non liceat capitulis Ecclesiarum, sede vacante, infra annum à die vacationis, et ordinandi licentiam, aut litteras dimissorias, seu reverendas, ut aliqui vocant, tam ex juris communis dispositione, quàm etiam cujusvis privilegij aut consuetudinis vigore, alicui, qui beneficii ecclesiastici recepti, sive recipiendi occasione arcatus non fuerit, concedere si secus fiat, capitulum contraveniens ecclesiastico subiaceat interdicto; et sic ordinati, si in minoribus ordinibus constituti fuerint, nullo privilegio clericali, præsertim in criminalibus gaudeant, in majoribus verò ab executione ordinum, ad beneplacitum futuri prælati, sint ipso jure suspensi.* Ad cujus constitutionis expositionem, in memoriam revocandum est

quod diximus superius, tales suspensiones quæ ad beneplacitum cuiusdam duntaxat perseverare dicuntur, quibusdam non videri veras censuras quæ irregularitatem inferant, si violentur, quibusdam verò videri; ideòque Navarro, qui negantem opinionem tuetur, satis visum fuisse quòd ordinatus per litteras dimissorias capituli ad minores ordines, vel sine dimissoriis procuret ordinationem suam ab episcopo vel archiepiscopo novo ratam haberi. Posterior sanctio illa est, Trid. cap. 10, de Reform. sess. 25: *Abbatibus et aliis quibuscunque quantionvis exemptis non liceat in posterum, intra fines alicujus diœcesis consistentibus, etiamsi nullius diœcesis vel exempti esse dicantur, cuiquam, qui regularis subditus sibi non sit, tonsuram vel minores ordines conferre; nec ipsi abbates, et alii exempti, aut collegia, vel capitula quœcumque, etiam ecclesiarum cathedralium, litteras dimissorias aliquibus clericis secularibus, ut ab aliis ordinentur, concedant, sed horum omnium ordinatio, servatis omnibus quæ in hujus sanctæ synodi decretis continentur, ad episcopos intra quorum diœcesis fines existunt, pertineat; non obstantibus quibusvis privilegiis, præscriptionibus et consuetudinibus etiam immemorabilibus. Pœnam quoque impositam iis qui contra hujus sanctæ synodi sub Paulo III decretum à capitulo episcopali sede vacante litteras dimissorias impetrant; ad illos qui easdem litteras, non à capitulo, sed ab aliis quibusvis, in jurisdictione episcopi, loco capituli, sede vacante, succedentibus obtinerent, mandat extendi. Concedentes autem dimissorias contra formam decreti, ab officio et beneficio sint ipso jure suspensi.* Quibus verbis comprehenduntur, tum ii qui vicarii à capitulo in spiritualibus sede vacante constituti sunt, tum etiam ii ad quos loco capituli ex aliquâ consuetudine jurisdictio episcopalis devolvitur, quomodò archidiaconos et archipresbyteros, in quibusdam locis cum Glossâ diximus episcopo succedere; episcopus verò Augustodunensem antistiti Lugdunensi mortuo, quoad administrationem ejus diœcesis, tam in spiritualibus quàm in temporalibus, ex veteri consuetudine, succedere in Galliâ videmus, quam consuetudinem ex beati Gregorii privilegio sortitam Ecclesiam Augustodunensem credimus, cui misso ad Syagrium pallio, inter omnes Ecclesias Lugdunensi subditas primam esse concessum est, ejusque episcopo primum locum tenere et suscribere, quamvis ordinatione posterior esset. Certè olim vicino episcopo vacantes Ecclesie committebantur, ut ex prædictis patet, itemque ex Gregorio, qui Felici episcopo de Acropoli ob viciniam vacantium Ecclesiarum curam se committere dicit.

XIII. Unum etiam hic notandum est, cùm capitulum è gremio Ecclesiæ suæ aliquem episcopum elegisset, qui ad diaconatûs vel presbyteratûs ordinem nondùm promotus esset, solitum fuisse eum aut metropolitano, aut digniori vel antiquiori episcopo, vel ei qui metropolitani locum in electione tenuisset, ordinandum in diaconum vel presbyterum offerre; sic enim legimus, v. g., Fulbertum Carnotensem episcopum, qui electioni Odolrici in Aurelianensem episcopum auctoritate pri-

mæ sedis, absente Leutherico Senonensi præfuerat, hunc sibi, ut facili ex ejus epistolâ ad Leuthericum Senonensem colliges, oblatum in presbyterum consecrâsse, quod tamen Leuthericum Senonensem graviter tulisse ex sequenti epistolâ conjicies. Sic testatur Ivo Carnotensis, epist. 62, Joannem Aurelianensem sibi per litteras regis et capituli oblatum suo tempore ordinandum in presbyterum, cùm sedes Senonensis metropolitana vacaret; quod etiam fieri solitum fuisse clariùs ostendit idem Ivo congregationi Senonensi beati Stephani, seu capitulo iis verbis rescribens, epist. 58: *Petitorio vestro mandavit nobis vestra fraternitas ut electum vestrum in Purificatione B. Mariæ, pro officio nostro ordinemus in presbyterum*; in eo quod ait sibi electi ordinationem à capitulo mandatam, capituli potestatem agnoscit; in eo verò quòd ex officio sibi eandem innuit peragendam, astrictam alicui episcopo hanc ordinandi potestatem facili conjicies, ita ut non cuius capitulum electum suum offerre, sed digniori episcopo provinciæ, vel qui electioni præfuisset, præsentare ad ordinandum deberet, quemadmodum id observatum in iis ordinationibus animadvertimus.

XIV. Officiales autem episcopi, seu vicarii generales (quorum etiam nomine comprehendendi possunt archidiaconi et archipresbyteri) ex prædictâ constitutione Bonifacii dimissorias concedere nequeunt, nisi episcopo in remotis agente; quid sit autem episcopum in remotis agere, disquirat Glossa; primòque eorum opinionem ponit qui dicunt in remotis episcopum esse, videri ipsum esse ultra montes, cùm diœcesis ipsius sit citra montes, vel è contra, quorum opinionem refellit; quia nempe qui montium interjecto spatio, à suis civitatibus distant, non tam remoti, quàm valdè remoti in jure dicuntur, quæ quidem valdè differunt, sicut differunt inter se cautio, et sufficiens cautio. Varia itaque juris testimonia profert, secundùm quæ remoti quidam dicuntur, qui extra provinciam, alii, qui duabus dietis, alii qui unâ distant. Addit tandem arbitrium esse judici, quis locus dicatur remotus. Notat verò Joannes Andreas suo tempore (qui mos etiamnum perdurat) specialem et expressam potestatem vicariis generalibus episcoporum ab illis conferri solere, ut etiam ipsis præsentibus, et in civitate degentibus, litteras dimissorias concedant; nec in eo videri sibi canonibus repugnare, qui licentiam episcopi requirunt; quia ea videtur ab episcopo licentia concedi, quæ ipsius nomine conceditur; sicut tamen episcopos, ne omnibus passim petentibus dimissorias concedant, monitos jamjam dicemus, ita et officiales episcopi, ne id faciant in concilio Coloniensi anni 1536 prohibitos legimus parte 1, cap. 29: *Prohibemus, inquit, ne officiales nostri litteras dimissorias, quæ vulgò licentiatoriæ ordinandi vocantur, alicui temerè concedant: illarum enim prætextu, qui suæ ruditis et insci-*

titiæ sibi conscii sunt, nostrorum vicariorum in pontificalibus disquisitionem subterfugiant, ac aliò migrant, ubi nullus canonicæ traditionis respectus habetur. Ob eandem rationem quoque Moguntinum, cap. 84: Commissariis nostris seriò inhibemus ne in posterum

alieni litteras dimissorias sine magna et necessaria causâ, quam bene exploratam habere debent, concedant.

§ 5. *Non omnibus, neque passim, litteras dimissorias esse concedendas, neque sine prævio examine.*

XV. Verum non omnibus neque passim dimissoriæ litteræ concedendæ sunt. Videtur sane concilium Tridentinum, nuntiis episcopo infirmitate gravato, velle ejusmodi litteras dimissorias concedi et optare ut eâ cessante, ipse per seipsum omnes sibi subditos ordinet: *Episcopi*, inquit sess. 25, cap. 5, de Reformat., *per semetipsos ordines conferant. Quod si ægritudine fuerint impediti, subditos suos, non aliter quam jam probatos et examinatos, ad alium episcopum ordinandos dimittant.* Et sanè quis non ex historię pontificiæ lectione perspicere possit antiquos illos summos pontifices inter tot Ecclesiæ negotia, quæ ad ipsos ex universis terræ partibus deterebantur, inter tot persecutionis procellas, quibus Ecclesia concutiebatur, nunquàm tamen ab ordinibus celebrandis cessasse, sed statis temporibus plures, paucioresve episcopos, presbyteros, diaconos, ordinasse? summa hæc videtur esse episcoporum gloria, quòd patres populo christiano in Sacramento Ordinationis generent; singularis hæc eorum prærogativa, quòd non tantum filios sicut presbyteri, verum etiam patres generare possint; major hæc videtur esse opera, major dignitas quàm regum imperatorumque creatio; idèò Paulus, qui, 1 Cor. 1, de se ipso dicere audebat: *Non misit me Christus baptizare, sed evangelizare*; idem tamen non alienâ ad ordinandum manu, sed propriâ uti conveniens ducebat, pluresque legitur ordinasse quàm baptizasse; qui ad Corinthios dixit: *Neminem vestrâ baptizavi*; idem 2 ad Timotheum 1 dixit: *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Paterna hoc pietas et charitas poscit, ut quos per Evangelium genuisti, patres facias per Ordinationis Sacramentum, nec alicujus eos manibus subicias, quos tibi perficiendos Deus subjecit; refugitque paterna dilectio, non dicam, ne aliis nutricibus alendos, sed aliis patribus fecundandos, ornandos ditandosque dilectissimos filios dimittas. Unum hunc casum ægritudinis et infirmitatis agnovit etiam Nicolaus I, quo casu *vicinorum, usque ad sanitatem recipendam, episcoporum auxilia subrogari* postulat. Non tamen excluduntur aliæ graves et necessariæ causæ, quibus præpeditus episcopus ad alium possit clericum suum ordinandum dimittere, ut expressè meminit concilium Mediolanense provinciale III à S. Carolo habitum; neque si episcopus ipse ordines celebrat, cuivis sine gravi causâ debet litteras dimissorias concedere, ne vel paternum videantur refugere beneficium, vel examen episcopi sui evitare. Concilium Coloniense passim dimissorias prohibet; similiter Moguntinum. Clemens verò IV insuper jubet ut in clerici Ultramontani litteris causa rationabilis continetur, ob quam ipsum episcopus ordinare non poterit, vel noluerit. Idem optandum esset in cæterorum dimissoriis litteris contineri.

XVI. Fraudibus itaque et subreptionibus occurrentibus

anodis. Tractantia totum prius debere ab episcopo quemlibet examinari ac probari, quam dimissorias litteras accipiat; nec ullum debere extraneum admitti cujus mores et probitas ordinandi sui testimonio non commendentur; quæ sanctiones explicans Mediolanensis III citata (cui etiam astipulatur ferè per omnia Aqueensis) sic habet: *Infirma valetudine, aliâve justâ causâ impediens episcopos, si statas sacras ordinationes habere non potest, et aliquem propterea clericum suum ad alium episcopum mittere velit, à quo alieni ecclesiastico ordini ascribatur; testimonialibus litteris ei datis hæc ascribat, et testata faciat; vitæ inprimis et morum probitatem; doctrinam, quâ idoneus examine habito judicatus est; ecclesiasticum ordinem, quo est proximè initiatus; tum præterea natales, aut dispensationem, si quam super illis obtinuerit; si verò majori ordini ascribendus est, ætatem idem et titulum, sufficientemque censum beneficii vel pensionis, vel patrimonii quod ille habet. Quicumque clericus non hujusmodi litteras attulerit, quibus ea omnia ascripta, testatave fiant, ne ascribatur, perinde ac si nullas episcopi sui litteras dimissorias impetrârit. Æqua sanè constitutio ut episcopos neminem sibi subditum patiatur ordinari sacro ministerio indignum; neminem offerat, de quo non legitimum testimonium ferat; neminem nisi commendatum, probatumque præsentet. Certè, si (quod ob divinum instinctum, et mysterii significationem vacat crimine) crimini tamen dandum esset Jacobo quòd alienam benedictionem suffuratus sit; an putas immunis foret à reprehensione Rebecca, quæ instrumenta dederat quibus eam suffurari posset? In me, aiebat illa, Genes. 27, sit ista maledictio; nec dubium est quin in episcopos, qui dimissoriis suis litteris, quasi primogenituræ privilegio, secundò genitos, et in gratiâ minùs provecos ornant, maledictio ista convertatur, quæ in caput indignè suscipientis ordines pro benedictione effunditur. Neque verò tantum ista constitutio justa mihi videtur, sed necessaria; neque enim fieri potest ut ea omnia quæ in prædictâ synodo Mediolanensi enumerantur, æquè à quoquam discutiantur, ac ab episcopo proprio; cæteri in his rebus cæcitant; facile est circa ætatem, titulum aliaque ejusmodi coram alieno episcopo mentiri; facile est falsa remotorum hominum supponere testimonia, eas etiam litteras fingere, quarum ignota ipsa nomina sunt, et sigilla, quâ de re jamdudum apud Alexandrum III querimonia fuit; qui ob id quinque sigilla, vel plura episcoporum, cum aliqui è distantibus valdè regionibus veniunt, in ordinatione, voluit esse necessaria, ut supra notatum est; quare aut earum rerum disquisitio omittenda, aut coram episcopo proprio facienda.*

XVII. Neque verò tantum æqua ac necessaria, sed antiqua hæc lex atque regula. Esto enim antiquitùs minùs interesse videretur episcoporum, qui clericos à se dimittebant, quales ad ordines reciperentur; quia per litteras dimissorias ab eorum potestate in alterius gubernationem transibant, ab Ecclesiâ ipsis subditâ in alienam migrabant, et ex ipsorum clericorum catalogo expuncti, alieno inscribebantur. Nihilominus

solebant litteris dimissorialibus eos commendare, quos à se dimittabant; non autem commendabant, nisi quos probaverant, formidantes (ut patet ex Augustino supra citato) illos alieno episcopo subintroducere, qui de quovis crimine notati vel diffamati essent. Hinc litteræ, quæ ab iis dimissoriæ dabantur, commendatiæ quoque dici solebant ex prædictis. Hinc in variis commendatiis litteris, quarum aliquas supra protulimus in exemplum, qui dimittitur, idem etiam commendatur; v. g., in epistolâ Attici, quam tamen in contrariam partem trahunt aliqui, Hermanno clerico testimonium perhibetur quòd instructus et attensus fuerit, nec aliquid ampliùs ad ejus commendationem coram antistite dicendum videbatur, à quo, non illicò ordinandus, sed longo priùs tempore tentandus, et conversatione diuturnâ probandus erudiendusque sperabatur, quàm ordinandus. Rectè quidem Atticus ejus arbitrio ordinationem clerici sui reliquit, quem tradidit magisterio. Quo autem documento, quo exemplo ordinationem clerici sui post unum aut alterum mensem conferendam alteri episcopo ullus committere possit, qui nec sibi notus et probatus fuerit, nec alteri esse queat, hoc certè non video. Jam si epistolam Luitadi inspicias, videbis egregiam in eâ Wlfadi commendationem paucis, sed luculentissimis verbis, comprehensam: *Credimus enim quoniam et sapientia et mores ad hoc* (id est, majorum ordinum promotionem) *dignum eum indicant.* In epistolâ dimissoriâ Dadonis episcopi Virdunensis, quam omisimus, de Aduino hoc testimonium legitur tomo 2 Conc. Gallic.: *Ideò notum facimus paternitati vestræ quòd præsens frater noster harum litterarum portitor, nomine Aduinus, non pro suâ nequitia expulsus est à nobis, sed postulantibus fratribus nostris, eò quòd ex familiâ nostrâ fuit, dedimus ei libertatem receptam à cornu altaris canonicè.* In epistolâ Heidilonis Rotgero, testimonium probitatis et scientiæ sufficientis istud perhibetur: *Vitâ verò et moribus hactenus, inter nostros probum laudabilemque sciatis, scientiæ denique capax, ministerii quantum autumamus officium scire dignoscitur.* In epistolâ denique, quæ pro formulâ generali dimissoriarum proposita, Marculfi formulis, cum aliis pluribus adjungitur, quænam de clerico qui dimittitur, episcopus eum alteri commendans testari debeat, iis verbis explicatur: *Unde vestram fraternitatem compertam facimus ut cuicumque placuerit eum suscipere, absque ullâ ambiguitate hoc faciat, sciens illum et boni testimonii esse, et à nobis sibi ab ecclesiâ, quæ à nobis ad regendum commissa est, migrandi licentiam accepisse.* Sanè qui canones legerit, in iisque adverterit neminem ad sacra tractanda, ex alienâ parochiâ venientem, olim dimissum, nisi testimonio episcopi sui probatum, idem persuadere sibi non poterit clericos ad altiores gradus ab alieno episcopo, qui eos non nôset, erectos fuisse, nisi dimittentis episcopi testimonio priùs probati fuissent; vigeat sanè tunc temporis Carthaginensis III synodi canon. 22, ut nullus ordinetur clericus, nisi probatus, vel examine episcoporum, vel populi testimonio. Jam verò cum ordinatus ab alio epi-

scopo clericus, proprio suo antistiti stet, aut cadat, nec in ordinantis episcopi, sed dimittentis clerum ascribatur, si cujusquam est de ejus moribus, doctrinâ, pietate, industriâ cæterisque, quæ in eis necessaria sunt, qui ad clerum parantur, inquirere, ac sollicitum esse; maximè erit episcopi proprii, qui litteras dimissorias ad ordines concedit.

XVIII. Aliquando tamen ob graves causas concilium Senonense ante concilium Tridentinum habitum sub Antonio à Prato, anno 1528, permittit ut alicui minimè examinato ejusmodi dimissoriæ litteræ concedantur; tota sanctio lectu digna est, et ad nostram praxim magis accedit, quàm Tridentina, aut Mediolanensis: *Et quamvis, inquit in Decretis morum, cap. 5, episcopus originis, beneficii aut domicilii non solum ad ordines promovere, sed etiam litteras dimissorias ad ipsos ordines concedere possit, injungimus tamen suffraganeis nostris ut si quando litteras dimissorias ad sacros ordines indulgere voluerint, ne indigni assumantur, observent ordinem qui sequitur: videlicet, quòd volentes impetrare litteras dimissorias accedant ad diœcesanos; qui super præmissis ætate, litteraturâ, moribus, beneficio seu patrimonio inquirent, serventque diligenter prædictas solemnitates, perinde ac si in propriâ ordinare vellent; ac tunc sic examinato concedantur litteræ dimissoriæ; remittaturque ita examinatus cum litteris ipsis; in quibus etiam declaretur prædicta solemnitas sic observata, fiatque mentio expressa de beneficio aut patrimonio, ut episcopus, ad quem se conferet ordinandus, eum sine scrupulo promovere et ordinare possit. Quòd si propter infirmitatem aut aliam causam rationabilem, is qui litteras dimissorias obtinere cupit, non possit commodè accedere ad suum episcopum, tunc remittatur super ætate, litteraturâ ac moribus, ut priùs examinandus ad episcopum, cui litteræ dimissoriæ præsentabuntur, inseraturque in iis litteris dimissoriis clausula (super quo conscientiam tuam oneramus), provisio tamen quòd nunquàm concedantur litteræ dimissoriæ, nisi illi qui habuerit beneficium, aut patrimonium prætaxati valoris.* Certè rarò, meo quidem judicio, quisquam clericus alterius civitatis episcopo, seu officialibus ejus examinandus relinqui debet, si sarta tecta disciplina haberi intenditur; etenim prout in aliquâ diœcesi magis minùsve in sacerdote vel inferioris ministerii clerico desideratur eruditio, aut clericorum major est copia vel necessitas, vel disciplinæ major profectus, vel minor, quis dubitet, circa ordinandorum habitum, gestum, modestiam, doctrinam diversa fore judicia, diversas esse sententias? Itaque si quis ob rationabilem, et gravem causam episcopus absenti litteras dimissorias dare constituat, ei imponendam esse hanc obligationem arbitraret, ut eum, si quis fortè vel in civitate in quâ petens dimissorias moratur, vel in locis vicinis episcopo concedenti benè notus sit, qui genium loci, et quid Ecclesiæ ordinandi conducat, optimè calleat, primùm adeat, ab eoque probetur, antequàm dimissorias accipiat, quibus tamen licebit ad majorem securitatem eundem ad episcopi ordinaturi examen rejicere. Addit et aliam cautionem Mediolanensis V, ut

nempe si ita videatur, episcopus alium antistitem pro inquisitione sui clerici et examine deleget, nec prius litteras dimissorias concedat quam litteras ab eo receperit inquisitionem continentes, quas et ipse discutiat, et juxta eas dimissorias vel concedat vel denegat, ut supra docuimus.

§ 6. *An habens litteras dimissorias, quibus alieno episcopo præsenteretur, ab eo examinari debeat, ante ordinationem, si à proprio examinatum fuisse constet.*

XIX. Verum questio est an ubi ex litteris dimissoriis constat ab episcopo proprio fuisse aliquem examinatum, examinari iterum possit aut debeat. De hac questione sicut etiam de precedentibus quædam alibi diximus, cum de necessitate examinis dissereremus; itaque breviter respondeo non esse quidem necesse, ut in vitam et mores inquiratur ordinandi; nullum enim majoris auctoritatis haberi potest, quam episcopi proprii testimonium, nec alius ipsius iudex est, ut in eum inquirere possit; potest tamen si quid mali in eo compererit, episcopum proprium monere, ut de eo questionem faciat, quo modo S. Gregorius de Petro à Neapolitanis electo (quem aliàs personam sibi ignotam fuisse testatur) rescribit ut diligenter inquirant circa crimen usurarum, de quo apud ipsum insinulatus fuerat, et si innocens compertus esset, cum decreto ad eum ordinandum dimitterent; si pariter vel levis de litteris episcopi proprii dubitatio moveretur, non dubium est quin satius esset aliquod tempus præstolari, quo vita ac mores ordinandi diligentius inspicerentur, et litterarum testimonialium episcopi fides augeretur, maximè si probabile sit ipsum ordinandum, in diœcesi ordinaturi commorari velle, ut patet, tum ex canone concilii Arausicani I duo requirerentis ad ordinationem clerici qui in alterius civitate manere voluerit, puta et consultationem cum episcopo proprio, et habitationem ordinandi in eâ civitate in quâ morari vult, ut nempe interim mores ejus, et vita notari possint; et ex rescripto Alexandri III, qui clericum peregrinum consulit non esse recipiendum, nisi et litterarum dimissoriarum fides discussa fuerit, et aliquo tempore suspensi detineantur, donec de eorum actibus plenius episcopus eos admissurus instruat; quæ quidem testimonia haud dubiè prævalent quibusdam Glossis, quæ sine ullâ probatione et examine dimissos ab episcopo et commendatos, recipiendos docent, eas tantum auctoritates proferentes, quæ sine commendatitiis episcopi proprii litteris quemquam ordinari vetant.

XXX. Tutius est autem, saltem si concilii Tridentini observatio in usu sit, non solum episcopum litteras commendatitias dantem examinare ordinandos, saltem quoad doctrinam et eruditionem, verum etiam episcopum ad quem dimissoriæ diriguntur. Nam concilium, quod prius, ut vidimus supra expressè statuit, idem habentes litteras dimissorias quibus à quocumque ordinari possint, ab ordinaturo examinandos inuit: *Facultates*, inquit, cap. 11, sess. 7, de Reformatione, *de promovendo à quocumque non suffragentur nisi habentibus legitimam causam, ob quam à propriis*

episcopis ordinari non possint in litteris exprimendam; et tunc non ordinentur, nisi ab episcopo in suâ diœcesi residente, aut pro eo pontificalia exercente, et diligenti previo examine. Quamvis enim possint ista dici decreta de iis qui à summo Pontifice facultates habent ordinari à quocumque suscipiendi, non dubium tamen est quin ad eos etiam qui eandem à suo episcopo licentiam habent, possint extendi; præsertim cum id Mediolani, teste Bonacinâ, Neapoli, teste Quarantâ in Galliâ, nobis videntibus, observetur; nec periculum sit ullum quòd quis denuò examinetur; nam qui dignus est, semper reperietur dignus, et aliquando accidit ut indignus, sive ob festinationem interrogantis, ejusque inadvertentiam, sive ob incuriam, sive felici quodam eventu, ut quis in eas questiones rogatus fortuito inciderit, quas solum noverit, cum tamen in reliquis omnibus vel ferè omnibus ignarus sit, pro digno habeatur; deinde minimum incommodum Ecclesiæ creatur ex ejus rejectione qui utcumque dignus fuerit; maximum verò ex ejus receptione qui omnino indignus sit; itaque non tam curandum ne dignus rejiciatur quàm cavendum ne admittatur indignus; verendumque ne dum episcopus clericum suum iterum examinandum credit, in examinando negligens, alter qui ordinat, dum examinatum suspicatur, nimium facilis, uterque non satis cautus ignarus in Ecclesiam inducat, hic suâ manu, ille testimonio.

§ 7. *Varias alias cautiones continens circa dimissorias litteras.*

XXI. Plures alias cautiones in dimissoriis concedendis adhibet Mediolanensis provinciæ præside S. Carolo synodus IV, quas etiam adhibet Aquensis, et observare utilissimum fuerit: *Sæpè*, inquit, *illud facilièque evenit ut vel hominis mores mutantur, vel quod de illius vitâ minus antea notum atque exploratum erat, id postea aliquo modo patefiat: quo fit, ut quem episcopo superiorem aliquando probârît, dignumque existimârît, aliquo etiam sacro ordine initiari, illum ipsum post inveniat indignum neque idoneum esse cui idem aut major ordo conferatur. Quare, ut et erroribus multiplicique fraudi occurratur, et planè serventur decreta illa Tridentina: unum sess. 25, cap. 11, quod vetatur ad superioris ordinis gradum illos ascendere, qui in inferiori aliquandiu episcopi judicio versati non sint, quique cum ætate, vitæ etiam merito, doctrinâque majori non processerint, alterum, cap. 8, quo cavetur nemini licere ab alio episcopo primam tonsuram aut ordinem aliquem suscipere, nisi ejus probitas et mores ordinarii sui testimonio primùm commendentur; episcopus aliusve superior, prout pro suâ prudentiâ pietateque expedire censuerit, inprimis videat ne cuiquam, antequàm sacræ ordinationis tempus proximè instet, litteras ejusmodi testimoniales dimissoriasve pro ordinibus ab alio episcopo suscipiendis sine necessariâ causâ unquam concedat, neque item iisdem litteris facultatem del plures ordines suscipiendi, quàm illos ipsos tantum, quos uno eodemque tempore ab eo suscipi voluerit, ac per sacros canones conciliaque licuerit. Præfiniat præterea in illis certum suscipiendi ordinis, cui quisquam ascribendus est*

tempus, mensuram scilicet, vel bimestre, vel longius, ut pro loci distantia, pro aliâ ejusmodi causa opus esse videri. Quo præstato tempore transactio, eas litteras eo nomine à se concessas, ei in posterum nihil suffragari nihilque roboris habere iisdem litteris declaret; quas etiam cancellario episcopali ab illo cui concessæ sunt reddi decernat. Nec verò alienæ diœcesis clerico seculari, neque ulli omnino regulari, litterarum auctoritate, quas dimissorias, testimonialesve, hic à superiore, aut ille ab ordinario suo habet, episcopus ordinem aliquem, vel minorem, vel majorem, ac ne primam quidem tonsuram tempore illarum litterarum præterito conferat. Quod si nullum iisdem litteris spatium temporis præscriptum sit, ne item in sacrâ ordinatione quemquam promoveat, nisi eas recentem, aut scriptas, aut renovatas confirmatasve is afferat, atque illa recentem quidem, ut non amplius duobus tribusve mensibus ante sacræ ordinationis, quâ ille proxime initiandus est, tempus, date confirmateve sint; si modo aut loci distantia, aut ejus qui ordinem suscepturus est, diuturna ab episcopo suo superioreve absentia aliâque id generis causa vetustiores litteras ejusdem episcopi judicio admitti probare non postulet. Idipsum quoque episcopus in testimonialibus morum litteris cavebit, quas suæ etiam diœcesis clerici, aliique quicumque eo de genere afferent.

§ 8. *Quot modis litteræ dimissoriæ extinguantur.*

XXII. Ex iis autem primus modus sufficienter explicatur, quò litteræ dimissoriæ extingui solent: si nempe temporis ad ordinationem dati spatium effluxerit; quod etiam in causis aliquando evenire solet, ut lites longo eremodicio contrite, et oblivione longissimi temporis sepultæ, novo diplomate exsuscitari debeant, idem in iis litteris contingit, ut elapso licentiæ concessæ tempore, nullo subsecuto effectu, litteræ ipsæ interitura et obsoletæ, nullus utilitatis existant, sed aliæ ab episcopo impetrari debeant, qui modus emortuæ epistolæ dimissoriæ usitatus esse minimè solet, quamvis maximè necessarius; quippe cum nullum certum tempus in litteris dimissoriis pro recipiendo ordine, quod consentaneum maximè esset ob rationes à Mediolanensi citato concilio allatas, præscribi consueverit.

XXIII. Alius modus est, revocatio litterarum dimissoriarum facta ab episcopo, et ei qui eas impetravit iuridice significata, vel decreto publico confirmata: quo casu, significatione opus non est, sed revocatio eo ipso significata intelligitur, quo publicè promulgata; unde ignorantes obligat, quamvis qui contra revocationem ignoranter agunt, à peccato nonnunquam, à pœnâ ferè semper debeant excusari, ut colliges ex iis quæ Theologi docent agendo de legibus et peccatis. Notati autem dignum est quid habet Navarrus, non censi episcopi dimissorias litteras revocasse, ex eo quòd ordinando dixerit, velle se ordines celebrare, ideòque nolle quòd ipse ab alio ordines suscipiat: nam prohibitio ista expressa non videtur esse revocatio, sed simplex tantum prohibitio, ejus nec ipsa transgressio ex intentione prohibentis fortè contingit peccatum ultimum vel saltem grave peccatum

inducere, si tamen contemptus abfuerit. Certum est autem episcopum ad eundem suæ dignitatis ministerium tam à capitulo datas, quàm à prædecessore suo dimissorias revocare posse: neque enim quicumque ante ipsum diœcesim administrarunt eum ligandi auctoritatem habent.

XXIV. Quæritur, an aliis modis dimissoriæ litteræ extinguantur, an scilicet per revocationem vicarii generalis, an per mortem concedentis, sive episcopi, sive ejus vicarii. Ratio dubitandi est, quia mandatum extinguitur morte mandantis. Itemque revocato procuratore, quæcumque postea in vim ejus procuratoris aguntur, nulla sunt: eaque est revocationis vis, ut quæ saltem imperfecta sunt, revocatione impediuntur, quominus perfici possint; quinimò, revocato aliquo, quæcumque inde sequuntur revocata videantur. Contrarium tamen juxta hodiernam praxim tenendum est, tum quòd gratia perpetua sit, nec cesset obitu concedentis, tum quòd, licet mandatum de conferendâ gratiâ, morte concedentis cessare fortè debeat; at non eam gratiam cessare convenit, cui jam concessæ nihil præter usum vel executionem deest; decet enim concessum beneficium esse mansurum. Licet pariter revocatio operetur, ut vicarii vel procuratoris revocati acta omnia post revocationem nulla sint, non tamen operatur ut ante revocationem concessa, etiam re integrâ stante, nulla sint, neque id tantum locum habere auctores passim docent, in vicariis generalibus episcoporum, verum etiam capituli, à quibus impetratas litteras dimissorias valere putant, re etiam integrâ, etiam post confirmatum, consecratum, et receptum episcopum: consulit tamen Gutieres ordinatoribus, ne postquam inaudierint novum prælatum, possessionem sui episcopatus adeptum esse, eas libenter acceptent. Velitum autem est earum ullam habere rationem si revocata à novo episcopo fuerint: possunt verò, ut diximus, revocari, quod cum non infrequens sit, jure à quovis antistite timeri potest. Ceterum dictum nostrum etiam ampliamus ad dimissorias, quæ nondum auditâ morte antistitis in remotis agentis, à vicario generali conferuntur, nam quamdiù de ejus morte nihil auditum est, vicarius ejus generalis auctoritate legitimâ fruitur; sæpè enim accidit ut potestas in moralibus legitima sit, eo quòd pro legitimâ habeatur; ideòque dimissoriæ ab iis concessæ, ab auctoritate legitimâ promanantes, eandem vim habent cum cæteris, quæ morte concedentis, vel ejus cujus nomine conceduntur, minime expirant.

§ 9. *Formulas continens litterarum pro informationibus committendis, ac dimissoriarum.*

XXV. His omnibus consentaneum est, ut formulas aliquas adjungamus, tam litterarum dimissoriarum, quàm earum quibus delegatio committitur pro informationibus de moribus, et examine circa scientiam promovendorum ad ordines extra diœcesim. A posterioribus istis ordinum, quæ minùs usitatae sunt, talesque eas exhibemus, quales in actibus Mediolanensibus, parte 8, habentur. *Carolus, etc., dilecto nobis in Christo salutem in Domino. Cum pro parte reverendî*

N. clericus iste in Romanâ curiâ (vel alibi) degentis capessitum fuerit, et in ista civitate ad ordines promovendi caper, velletque super hoc à nobis et à sancto concilio Tridentinâ decreto dimissoriorum litteras: nos illius honesta ac pio desiderio annuere volentes, de tua singulari prudentia, doctrinâ, ac integritate plurimum confisi, te his nostris litteris deputamus, et nostras tibi vias in hac parte committimus, quatenus tu, adhibito tecum uno ex reverendis in urbe istâ illustrissimâ et reverendissimâ D. vicarij sanctissimj Domini nostri examinatoribus, ipsam N. super scientiâ, viâ, ac morum probitate, juxta sacri concilij Tridentinâ præscriptum, ad sacros ordines diligenter examines; tuasque ad nos quamprimum de ejus idoneitate, peritiâ ac integritate litteras transmitti curabis. In quorum fidem, etc.

XXVI. Sapiit profectò antiquam pietatem ac zelum ista epistola. Simplicior verò est hæc, quæ ex iisdem actibus Mediolanensibus colligitur dimissorie formula, sed non minùs accurata. Carolus, etc., dilecto nobis in Christo N. (addatur ordo quo initatus est) Mediolanensi salutem in Domino: tibi de legitimo matrimonio, ut nobis constat, procreato, cujus vita et morum probitas per testimonies nobis factas comprobantur, quique etiam per examen ab illust. et multum reverendo D. N. adhibito solum uno ex reverendis dominis examinatoribus jussu nostro specialiter factum, idoneus nobis renuntiatus fuisti: ut à quocunque catholico antistite gratiam et communionem sanctæ Sedis Apostolicæ obtinente, in urbe istâ, de illustrissimj vicarij consensu ad ordinem (si promovendus sit ad majores ordines addantur quæ sequuntur, secùs omittantur), ad titulum patrimonij tui, vel beneficii ecclesiastici, de quibus nobis legitime constat, liberè ac licitè servatâ formulâ sacri concilij Tridentinâ promoveri possis et valeas, facultatem concedimus, ac impartimur. In quorum, etc.

XXVII. Aliam profert Rebuffus generalem ad omnes ordines dimissoriarum quæ ad stilum Galliæ magis accedit, imò eadem ferè est cum eâ quâ uti solemus, quæ tamen prædictis non benè quadrat, tum quòd clerici, quem ad ordinem dimittit, mores ac probitatem non commendat, nec de ejus doctrinâ ac sufficientiâ testimonium ferat, tum quòd ad omnes ordines contra prædicta licentiam indulgeat, nec de interstitiis, aut functionibus in singulis ordinibus exhibitis antistitis sollicitudinem ostendat; eam tamen, qualiscumque est, legendam hic proponimus: Joannes, etc., Petro, etc., ut à quocunque D. Antistite ritè et canonice promotò, gratiam et communionem sanctæ Sedis Apostolicæ obtinente, quem propter hoc adire malueris, primam tonsuram accipere, et ad acolythatus cæterosque minores, etiam subdiaconatus, diaconatus et presbyteratus sacros ordines, statutis à jure temporibus, valeas promoveri, eidem domino antistiti conferendi, tibi que ab eodem recipiendi, extra tamen civitatem et diocesim nostram tenore præsentium concedimus, et impartimur facultatem. Datum, etc.

CAPUT IV.

QUIS CONSECRATIONES EPISCOPORUM, ARCHIEPISCOPORUM, PRIMATUM, PATRIARCHALUM, SUMMI PONTIFICIS PROPRIUS ET DEDICATUS SIT MINISTER.

ARTICULUS PRIMUS.

Ad quos in aliquâ provinciâ jus ordinandorum episcoporum antiquitus pertinet.

§ 1. Episcopos olim à metropolitano, vel de ejus licentiâ consuevisse consecrari.

I. Vetus hæc ferè in omnibus christianis orbis provinciis fuit regula ut episcopi à metropolitano, tanquam à præcipuo consecratore, et à reliquis provinciæ episcopis tanquam adjutoribus et assistantibus, in unum omnibus collectis, ordinaretur. De metropolitani auctoritate primum hic agimus; tum de cæteris dicemus. Innumeræ ferè ecclesiasticæ leges sine metropolitani consensu et auctoritate ordinationes episcoporum fieri vetant, et ab ineunte ferè Ecclesiâ ad vicina nostro temporis sæcula observatio ista deducta est. Prioribus quidem tribus sæculis metropolitano in quâlibet provinciâ, qui singulari præ cæteris prærogativâ præditi essent, jam tum institutos legimus in Canonibus apostolorum, Epistolis Clementis, Anacleti, Aniceti, Stephani, summorum pontificum, et aliorum (de quarum sincerâ fide hic non disputo), voluitque Anacletus ab omnibus provinciæ episcopis congregatis, non alienâ certè quàm metropolitani auctoritate, qui ab ipso totius provinciæ tanquam caput et judex princepsque statuatur, singulorum episcoporum ordinationes celebrari. Anicetus verò præsertim, si fieri possit, metropolitani præsentiam, sin minùs, saltem auctoritatem in episcoporum consecrationibus haberi voluit: Reliqui verò, inquit, epist. 1, post principium, *comprovinciales episcopi, si necesse fuerit, cæteris consentientibus, à tribus, jussu archiepiscopi, consecrari possunt episcopis; sed melius est si ipse cum omnibus, eum qui dignus est elegerit, et cuncti pariter sacraverint pontificem.* Nec dubium quin metropolitano iura, si quæ his sæculis fuerint, ad episcoporum sibi subditorum consecrationes sese extenderint. Quippe cum ex prædictis viderimus eorum seculorum hanc fuisse legem postea in Ecclesiâ confirmatam, ut cui potestas esset judicandi, eidem quoque potestas ordinandi conveniret. Possumus quoque id ipsum ex apostolicis Constitutionibus colligere, in quibus episcopus à clero et populo electus dicitur, coram toto populo proponi debere ab episcopo, qui reliquorum princeps, id est, archiepiscopus et metropolitano ibidem, lib. 8, cap. 4, nominatur; ut nempe respondeat populus an is sit quem elegerit, et ut signo quodam et acclamatione iterum consentiat, eumque dignum prædicet; tum verò eidem, qui dicitur, princeps episcoporum, quo nomine haud dubiè idem metropolitano significatur, unâ cum duobus aliis, reliquis episcopis et presbyteris tacitè precationem facientibus, munus ordinandi injungitur, ejusque solius partes describuntur, divini numinis in ordinatione munus implorare, aliaque id genus exequi.

II. Quòd si præcedentia testimonia dubia fortè alicui videantur; neque ego contentiosum funem ducam, aut in iis acriter insistam; hoc solum monebo, apud Cyprianum primum, seu metropolitanarum iura clara esse; nec dubium in pluribus quoque aliis Ecclesiis prærogativas istas jam ab initio nascentis Ecclesie fuisse perspectas; hæc verò Ecclesie quæ jam à nobis *μητροπολεις* dicuntur, *matrices ac originales fidei* vocantur à Tertulliano, de Præscript. cap. 20, à quibus, inquit, *traducem fidei, et semina doctrinæ, cæteræ exinde Ecclesiæ mutuatae sunt, et quotidie mutantur, ut Ecclesiæ fiant*; quibus verbis satis apertè ostendit cum adunatione ac collectione populi sub uno pastore Ecclesie præsertim constituantur, ab iis principalibus Ecclesiis cæteras habere ut Ecclesie fiant, non solum quòd ab iis Evangelii disseminatio orta esset (quod jam tum ejus tempore ubique ferè terrarum disseminatum erat), verum etiam, quòd ab iis episcoporum confirmatio ac creatio peteretur. Unde pariter cliei potest eas Ecclesias, in quibus vel apostoli, vel apostolici viri prædiserent, episcoporum aliarum civitatum ordinatorum, eas, inquam, metropoles fuisse habitas; quod cum Tertullianus satis apertè ibidem insinuet, non obscure quoque significat Innocentius, dum Ecclesie Romanæ traditiones servandas docet, et patriarchatûs Romani jura per Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, Siciliam, insulasque adjacentes confirmat, quòd à divo Petro ejusque successoribus, ex provincie sacerdotes accepissent: sed clarius Zozimus papa, epist. 8, ad Hilarium Narbonensem, primum Ecclesie Arelatensi adjudicans: *Nam, inquit, sanctæ memoriæ Trophimus sacerdos quondam Arelatensi urbi ab Apostolicâ Sede transmissus, ad illas regiones tanti nominis reverentiam primus exhibuit, et in alios non immeritò eâ quam acceperat auctoritate transfudit; atque hanc ordinandi consuetudinem, et pontificium loci illius quem obtinuerat primus et justus custoditum usque in proximum tempus, gestis apud nos habitis, multorum consacerdotum testimoniis approbatur.* Sed hæc de re alibi fusiùs.

III. Quamvis autem in obscuris istis seculis, omni testimoniorum genere destitueremur, non dubium quin ex antiquâ consuetudine, ut fatetur concilium Nicænum I, ineunte seculo IV habitum, metropolitanorum jura fuerint derivata, cujus antiquæ consuetudinis cum nullam aliam habeamus originem, ad apostolos, ex regulâ Augustini, referri debet: *Quod enim, inquit ille, lib. 5 de Baptismo contra Donatist. cap. 24, universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolicâ traditum rectissimè creditur.* Atque inde est quòd Gregorius VII provinciarum ecclesiasticarum divisionem atque metropolitanorum institutionem, ab apostolis et beato Clemente repetat.

IV. Seculo IV luculenta habemus pro jure metropolitanorum circa episcoporum sibi subditorum ordinationes testimonia. Concilium Nicænum I, ubi episcopos comprovinciales ad episcopi creationem convenire debere dixit, subdit, c. 4: *Eorum autem*

quæ sunt confirmationem in unaquaque provincia à metropolitano fieri. Sed et aliam clariorem eâ de re tenemus ejusdem synodi, c. 6, sententiam: *Quòd si quis absque metropolitani sententiâ factus sit episcopus, eum magna synodus definit non esse episcopum.* Laodicenum provinciale, c. 12, statuit episcopos judicio metropolitani et eorum qui sunt circumcirca episcoporum constitui oportere. Antiochenum sub Julio I, c. 19, fusiùs rem totam explicat: *Episcopus ne ordinetur absque synodo et præsentia metropolitani provincie: eo autem præsentem, omninò melius est omnes unâ cum eo adesse, qui sunt in provincia ejusdem muneris officiique collegæ, et oportet per epistolam metropolitanum eos convocare, et, si omnes quidem accesserint, benè est; sin autem hoc fuerit difficile, plures omninò adesse oportet, vel per litteras unâ cum illis suffragium ferre, et sic complurium præsentia vel electione fieri creationem.* Sin autem aliter, præter hæc quæ decreta sunt, fiat, non valeat ordinatio. Sardicense quoque concilium metropolitani non solum auctoritatem, verum etiam providentiam in convocandis comprovincialibus, ut episcopi creationi intersint, necessariam fuisse ostendit, ut inferiùs magis patebit. Circa cujus concilii canonem 6 observabis, *primate provincie, concilium interpretatum fuisse eundem esse, quem metropolitanum uno verbo dicimus; quod ad sequentium canonum intelligentiam necessum est.* Nam concilium Carthaginense II, c. 12, dist. 31, similem loquendi phrasim usurpans, hæc in eandem sententiam habet: *Placet omnibus, ut inconsulto primatu cujuslibet provincie, tam faciliè nemo præsumat, licet cum multis episcopis in quocumque loco, sine ejus, ut dictum est, præcepto, episcopum ordinare; si autem necessitas fuerit, tres episcopi, in quocumque loco sint, cum primatis præcepto, ordinare debeant episcopum.* Quem canonem si quis de primatu Carthaginensi intelligat, non multum refragabor, cum ex dicendis certum sit, ei ex privilegio concessum, ut ex omnibus provinciis Africæ Occidentalis episcopos ordinare posset, sicut et ex quâvis dioecesi clericos ordinare ei superius indultum fuisse vidimus. At possunt etiam de metropolitano intelligi, qui etiam nomine primatis provincie significari potest ex prædictis, præsertim cum concilium Carthaginense IV jus illud metropolitanorum clarius ostendat, dum exposito examine consecrandi in episcopum, hæc subdit: *Cum in his omnibus examinatus, fuerit inventus plenè instructus, tunc cum consensu clericorum et laicorum, et conventu totius provincie episcoporum, maximèque metropolitani vel auctoritate vel præsentia ordinetur episcopus.* Eodem sensu intelligi debet quod ante utrumque istud concilium habet Syricus papa, in epistolâ ad episcopos Africæ, cujus canones concilium Teleptense, quod vulgò, sed corruptè, Telense dicitur, exscripsit, et observandos curavit. Statuit ergo Syricus, *primum ut extra conscientiam sedis apostolicæ, hoc est, primatis, nemo audeat ordinare; integrum enim judicium est quod plurimorum sententia consequatur.* Per sedem autem apostolicam, metropolitanam hic intelligit,

usato. Atque nomine, ut colligere est ex Tertulliano, qui easdem ecclesias, quas matrices et originales fuisse dixit, et metropoles interpretati sumus, apostolicas quoque vocavit. Sine sedis ergo metropolitice, id est, primatus provincie, seu etiam metropolitani sententia atque iudicio neminem ordinandum decrevit Syrius, quod plurimorum comprovincialium scilicet assensu sequente comprobari voluit, ut integrum perfectumque iudicium censeretur. Scio aliam esse Syrii interpretationem, nec eam improbabilem, quam alio fortè loco proferam, sed quidni ejusdem textus diversæ interpretationes esse possint?

V. Quinto seculo non minus clara pro metropolitano in ordinationibus episcoporum auctoritate testimonio proferuntur: nam in concilio Taurinensi Proculus, Massiliensis episcopus, se metropolitani civitatum, quæ in secundâ Narbonensi posite erant, asserere, jusque ordinationis sibi confirmare volens, proponebat eas ecclesias olim suas parochias fuisse, et episcopos à se in eisdem ecclesiis ordinatos, cum è contra Narbonensis secundæ provincie episcopi contenderent sibi alienæ provincie sacerdotem præesse non debere: conventum fuit pacis causâ, ut vivente Proculo ecclesiæ istæ ab ipso regerentur, quas vel ipsius parochias esse, vel in quibus episcopos ab ipso ordinatos constaret: quo canone videas primatus dignitatem, quæ fortè eadem tunc cum metropolitani, ordinandi jure præsertim definitam, eamque etiam ordinatione acquisitam. In eodem similiter concilio de primatu ecclesiæ Arelatensis et Viennensis controversia ita decisa est, *ut qui ex eis approbaverit suam civitatem esse metropolim, sic totius provincie honorem primatus obtineat, et ipse, juxta canonum præceptum, ordinationem habeat potestatem*: verum hæc omitto quæ fortè ad primatis potius dignitatem et auctoritatem, quam metropolitani faciunt; ob idque etiam cætera id genus, quæ Zozimus de privilegiis ecclesiæ Arelatensis, et ordinationibus illicitis in ejus præjudicium à Proculo tentatis, et ad firmandam Arelatensis ecclesiæ prærogativam rescripsit, omitimus, fusiùs fortè ea inferiùs explicaturi: reliqua hujus seculi subjungimus.

VI. Innocentius I, epist. 2, c. 1, ad Victricium Rothomagensen, canonem Syrii explicat iis verbis, *primum, ut extra conscientiam metropolitani episcopum nullus audeat ordinare; integrum enim est iudicium quod plurimorum sententiâ confirmatur*. Quod etiam confirmat epistola ejusdem ad episcopos synodi Tolosane, ubi, *metropolitano episcopo ordinandi sacerdotis pontificium deberi affirmat*. Bonifacius, epist. 5 ad Hilarium, idem jus metropolitanorum quamplurimum commendavit, et contra primatum usurpationes firmavit iis verbis: *Ecce enim, ut charitas tua recognoscit ex subditis Lutubensis (aliàs Luftenensis, Lodève, Gall., vel Lectoure), ecclesiæ cleri ordo, vel plebis preces suas et lacrymas ad nos, quantum datur intelligi, magno cum dolore miserunt, dicentes, coepiscopum nostrum Patroclum, suâ petitione cessante, in locum decedentis episcopi, nescio quem in aliâ provinciâ, prætermisso metropolitano, contra Patrum regulas ordinasse. Quod*

nequaquam possumus ferre patienter, quia convenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes; nulli etenim videtur incognita synodi constitutio Nicænæ, quæ ita præcepit, ut eadem propriè verba ponamus, per unamquamque provinciam jus metropolitanis singulos habere debere, nec cuiquam duos esse subjectas. Concilium quoque Regiense, in prælat., Armentarii in Ebreldumense episcopum ordinationem irritam declaravit, quòd absque trium episcoporum præsentia, absque comprovincialium litteris, sine metropolitani auctoritate celebrata esset; de eâque sententiâ iis verbis postulit, c. 2: Itaque ordinationem quam canones irritam definiunt, nos quoque vacuandam esse censuimus, in quâ, prætermisâ trium episcoporum præsentia, nec expetitis comprovincialium litteris, metropolitani quoque voluntate neglectâ, prorsus nihil, quod episcopum faceret, ostensum est. Chalcedonense universam ordinationis episcoporum curam penes metropolitanos esse supponit, dum eos redarguit metropolitanos, qui ordinationes episcoporum facere negligerent, eorumque negligentie occurrens, nisi ob necessitatem inevitabilem, ultra tres menses episcoporum ordinationes ab iis differri vetat, qui si secus fecerint, correptioni Ecclesiæ subiaceant. Idem Chalcedonense patriarchæ Constantinopolitano jus ordinandi metropolitanos concedens, et episcopos qui sunt inter barbaros, Alanos scilicet Ponticæ diœcesis, et Russos Thraciæ, sive fortè, quòd in iis regionibus non tot episcopi forent, quot ad episcopi creationem requiruntur, sive quòd non facilè convenirent, sive tandem quòd nullum alium metropolitanum præter Constantinopolitanum agnoscerent, in reliquis diœcesibus unumquemque episcopum à suo metropolitano constitui voluit, c. 28 (quibus similia habet, act. 16, ante subscriptionem): Unoquoque scilicet prædicatorem diœceson metropolitano cum episcopis provincie episcopos ordinante, quemadmodum divinis canonibus est traditum. Arelatensis II synodus, quæ circa hæc tempora incidit, Nicenum canonem repetit, eum qui sine conscientia metropolitani constitutus fuerit episcopus, esse episcopum non debere.

VII. Eadem verò in ordinationibus privilegia metropolitanorum sollicitè Leo I, epist. 84, al. 82, ad Anastas. Thessalon., servanda putavit: *Igitur, inquit, secundum sanctorum Patrum canones spiritu Dei conditos, et totius mundi reverentiâ consecratos, metopolitanos singularum provinciarum episcopos, quibus ex delegatione nostrâ fraternitatis tuæ cura prætenditur, jus traditæ sibi antiquitatis dignitatis intemeratum habere decernimus; ita ut à regulis prestitutis nullâ aut negligentia aut præsumptione discedant*. Idem, epist. 89 ad episcopos Viennensis provincie, cap. 2, Hilarium Arelatensem reprehendit, prætenso jure primatus, ordinationes sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicantem, et debitam metropolitanis sacerdotibus in suum jus transferentem dignitatem. Legem quoque generalem eâ occasione confirmat iisdem verbis, ibid. cap. 4, al. 3: *Ordinationem sibi (ut ante jam diximus) singuli metropolitani suorum provinciarum cum*

his qui ceteros antiquitate sacerdotii præveniant, restituito per nos sibi jure, defendant; alienum jus alter sibi non audeat vindicare; suis limitibus, suis terminis sit unusquisque contentus et privilegium sibi debitum in alium se transferre se posse noverit non licere. Quibus verbis et sequentibus metropolitanos non debere sibi debitum jus ordinationis cuius ob gratiam cujuscumque personæ cedere contestatur, et si cesserint, ad antiquiorem episcopum devolvi jubet. Denique ad Rusticum Narbonensem scribens, epist. 92: *Nulla, inquit, ratio sinit ut inter episcopos habeantur qui nec à clericis sunt electi, nec à plebibus expetiti, nec à provincialibus episcopis cum metropolitani judicio consecrati.* Qui Leoni in pontificatu successit Hilarius, ipsius vestigiis insistens, Mamertum sanctissimum virum Viennensem episcopum moneri curavit, quòd Diensem episcopum extra provinciam creasset, cumque à Leontio Arelatensi episcopo, ad quem ejus ordinatio spectabat, confirmari voluit, de ceteros suis unicuique terminos servandos edicens. Sed clariùs et expressiùs id confirmat epistolà 2, ad Ascanium Tarraconensis provincie episcopum, cap. 1: *Hoc autem, inquit, primum juxta eorundem Patrum regulas volumus custodiri, ut nullus, præter notitiam atque consensum fratris Ascanii metropolitani, aliquatenus consecratur antistes, quia hoc et vetus ordo tenuit, et trecentorum decem et octo Patrum definivit auctoritas, cui quisquis obvia tetenderit manus, eorum se consortio faletur indignum, quorum præceptionibus resultant.* Denique eodem seculo Gelasius apud Gratianum in eos invehitur, qui metropolitanorum vel provincialium jura in ordinationibus turbarent, ecclesiarumque privilegia violarent.

VIII. Seculo VI eandem regulam pluribus summorum pontificum et conciliorum decretis stabilitam legimus. Concilium Arelatense II, c. 5: *Episcopum, inquit, sine metropolitano, vel epistolà metropolitani, vel tribus comprovincialibus non liceat ordinare; ita ut alii comprovinciales epistolis admonerantur, ut se suo responso consensisse significant.* Concilium Aurelianense II meminit curæ metropolitani in convocandis ad ordinationem episcopi suffraganeis. Aurelianense IV, c. 5: *Episcopos aut sub præsentia metropolitani, aut certè cum ejus auctoritate à comprovincialibus ordinari præcipit.* Aurel. V, c. 10, similiter jubet ut à metropolitano, vel quem in vice suâ præmiserit, cum comprovincialibus pontifex consecratur. Tarraconense id ipsum confirmat, c. 5, dùm, si quis in metropolitana civitate non fuerit episcopus ordinatus, postquam susceptà benedictione, per metropolitani litteras, honorem fuerit episcopi adeptus, id optimum esse decrevit, ut postmodum statuto tempore, id est, impletis duobus mensibus se metropolitani sui repræsentet us, etibus, ut ab illo monitis ecclesiasticis instructus, plenius quod observare debeat, recognoscat. Quòd si fortè hoc implere neglexerit, in synodo increpatus à fratribus corrigatur. Et si fortè infirmitate aliquò, ne hoc impleat fuerit prædeditus, hoc suis litteris metropolitano indicare procuret. Epauense vocanti metropolitano ad ordinationem

comprovinciales, omnes parere præcipit. Arvernense I, c. 2, jubet, ut episcopatum desiderans electione clericorum vel civium, consensu etiam metropolitani ejusdem provincie pontifex ordinetur. Arvernense II Aurelianensis V canonem superiùs citatum, sicut et reliquos Aurelianensis V, canones pro suis repetit. Martinus Bracharensis in suâ canonum Collectione, qua in concilio Lucensi probata est, duplici canonem istum confirmat: primus, quem è concilio Nicæno repetit, licet à Nicæno canone aliquantulum diversus sit, talis est: *Episcopum oportet maximè quidem ab omni concilio constitui, sed si hoc pro necessitate difficile fuerit, ex omnibus tres eligantur, et omnium præsentium vel absentium suscriptiones teneantur; et sic postea ordinatio fiat.* Hujus autem rei potestas in omni provincia ad metropolitanum pertineat episcopum. Aster, quem ex Antiocheno desumit, ideòque non repetendus, legi potest apud Gratianum, qui eum ex concilio Martini papæ, sicut et ceteros Martini Bracharensis canones citat dist. 65, c. *Non debet.* Turonense II, c. 9, contradicentes quosdam huic consuetudini in Armorica provincia hoc canone percellit: *Adjicimus etiam ne quis Britannum, aut Romanum in Armorico, sine metropolitano aut comprovincialium voluntate, vel litteris, episcopum ordinare præsumat.* Quòd si quis contrarium tentaverit, sententiam in anterioribus canonibus prolatam observet, et à nostrâ charitate, usque ad majorem synodum se cognoscat remotum et excommunicatum; quia meritò à charitate nostrâ, vel nostris ecclesiis segregantur qui Patrum statuta contemnunt. Parisiense II in causâ Saphoraci, seu Saffaraci Parisiensis episcopi celebratum, eundem morem confirmat, dùm decreta contra prædictum servari mandat à metropolitano, cui redigendi actio, vel ordinatio de comprovincialibus ejus manet, id est, apud quem potestas residet comprovinciales, tum in ordinem redigendi, de gradu eos et apice sacerdotii removendo, tum etiam ordinandi. Tertium verò in eadem urbe sub Pelagio habitum violari hanc consuetudinem queritur, quam hoc edito canone 8 luculenter confirmat: *Et quia in aliquibus rebus consuetudo prisca negligitur, ac decreta canonum violantur, placuit ut juxta antiquam consuetudinem canonum decreta serventur.* Nullus civibus invitis ordinetur episcopus, etc., non principis imperio per quamlibet conditionem contra metropolis voluntatem vel episcoporum comprovincialium ingeratur, etc. Nam de antea actis ordinationibus pontificum ita convenit, ut conjunctus metropolitano cum suis comprovincialibus episcopis, vel quos vicinos episcopos eligere voluerit, in loco ubi convenerit, juxta antiqua statuta canonum omnia communi consilio et sententiâ decernantur. Ex quo canon colligitur à regibus non solum electionum jura, sed et ordinationum turbata hoc seculo fuisse, ut non solum quos vellent episcopos, inconsultis metropolitano et provincie episcopis creari juberent, verum etiam à quibus vellent. Cuius rei exemplum ex Gregorio Turonensi colligere possumus in Cautini archidiaconi urbis Arverne ordinatione, qui electus ejusdem urbis episcopus à Clotario rege ab episcopis ad

urbem Metensem epus jussu convocatis ordinatus est.

IX. Neque tamen huic malo grassanti Parisiensis concilii auctoritas mederi potuit, quippe cum non multo post ipsum tempore Emerius Santonice urbis episcopus decreto regis Clotarii subnixus, quo nempe concessum ei erat *ut absque metropolitani consilio benedicetur, qui non eret presens*, ab alio ordinatus est; quem frustra propterea Leontius in concilio Santonensi comprovincialibus suis congregatis deponere tentavit, creato in ejus locum Heraclio, quippe cum Chariberti regis Clotarii filii voluntas synodali provincie decreto pravaluerit; nam et ille patris decretum retineri voluit, et Heraclium synodalis sententia delatorem ignominiose excepit, atque in exilium destitit, Emerium item episcopatum, missis, ut ait Gregorius Turonensis, *viris religiosi restituit*, Leontium et comprovinciales, qui ipsum deposuerant, multavit. Quodque magis mirere, Euphronius Turonensis archiepiscopus, vir sanctus, qui Parisiensi tertie synodo subscripserat, Santonice subscribere noluit, sive quod malum aliis invaluisse crederet, quam ut extirpari posse speraret; sive quod regis indignationem timeret, satiusque crederet dissimulare Ecclesie injuriam, quam regem adversus eandem incassum exacerbare. Fortè verò Euphronius in eam sententiam eà occasione descenderat, quod ipse in ordinatione Pascentii episcopi Pictaviensis neglectus impune fuisset; nam hunc Pascentium refert idem Gregorius Parisiis ordinatum jussu regis Chariberti, cum tamen antea apud Sellense castrum Pictaviensis diocesis intra provinciam Turonensem ab Euphronio, ut credibile est, ordinatus fuisset Austrapius Pictavii coadjutor, et ubi is decessisset, successor designatus; quæ duo argunt prædictum Pascentium ab Euphronio minime fuisse ordinatum; ex isto itaque didicerat futuram inutilem, dissentiente rege, episcoporum operam pro metropolitani dignitate tuendâ, ideòque Santonico concilio subscribere renuit. Habemus quoque aliud hujusce temporis exemplum, in quo victrix Ecclesia fuit, in ordinatione nempe Promoti episcopi in Castrodunensi territorio Carnotensis diocesis jussu Sigiberti regis, per Egidium Remensem factâ, ejus ideò ordinatio, tanquam canonibus contraria, à Parisiensi IV synodo irritata, et ad presbyterii officium ipse deductus est; nec ei amplius profuit ad regem confugisse quam ut quæ sub ipsius castris terminis essent, ipse haberet. In quâ causâ multum Pappoli Carnotensis antistitis diligentia, plurimum, meo quidem judicio, S. Germani Parisiensis sanctitas et auctoritas profuerunt. Sed nescio utrùm iis qui statutam hanc legem prætergressi sunt, amittere debeam S. Eligium, qui in urbe Rothomagensi Noviomensis, eodem quo S. Audoenus Rothomagensis loco et die antistes consecratus, ab iisdem uterque, ni fallor, episcopis et extra provinciam suam ordinatus fuit; quibus proinde argumentis non à metropolitano suo probabiliter consecratus ostenditur, sed fortè non sine ejus auctoritate atque consensu. Verùm longius excurro quam ipse vel instituerim vel debuerim, non enim solùm insti-

tuti mei fines, verum etiam seculi VI terminos prætergredior, extra quos excurrere mihi propositum non est.

X. Redeo ergo ad sexti seculi historiam, quo seculo nescio an in usu fuerit, quod legitur in Vita S. Samsonis, qui floruit circa annum 560, ex codice manuscripto bibliothecæ Floriacensis per Joannem à Bosco Celestinum editâ, ejus auctor vetus, nec in-eruditus videtur, qui ex veteri more usitatum fuisse refert, ut si quis episcopus esset consecrandus, expectaretur donec tres à tribus episcopis consecrarentur: sic enim ille de Samsonis in episcopum Dolensem divino consilio peractâ consecratione disserit, cap. 15, et apud Sur. 28 juli, non omninò, ut jam dixi, contemnendus auctor: *Et cum venissent episcopi, qui ad ordinationem veniebant, duos ad ordinandum deducen-tes secum, tertium secundum morem antiquitus traditum ordinare volentes, sed quis adhuc esset ignorantes, ut mos ibi est à tribus episcopis tres ordinarî, nocte insecutâ adest angelus Dei*, etc. Hoc autem, si verum est, oportuit sanè non tam exactè tunc temporis metropolitanorum et provinciarum jura servata fuisse; non enim his servatis faciliè tres episcopi simul in eadem provinciâ consecrari potuissent: necessum saltem fuisset unius episcopi diutius ordinationem differri. Ne tamen hæc historia omninò fabulosa videatur, præstò esse possunt similia exempla, quibus pateat vel consultò dilatas aliquando plurium episcoporum in unum diem ordinationes, vel casu quodam nonnunquam simul ordinandorum ipsorum occasiones oblatas: legimus enim apud Willelmum Malinesburiensem, aucto in provinciâ Gevisorum episcoporum numero, septem uno die in urbe Cantuariæ ab archiepiscopo Pleimundo episcopos consecratos: Freidestanum (alias *Freteistanum*) ad ecclesiam Wintoniensem, Adelstanum ad Cornubiensem, Werstanum ad Schirebornensem, Athelelmum ad Wellensem, et Eidulfum ad Cridiensem in Devoniâ: item ab Anselmo archiepiscopo Cantuariensi uno die quinque in Cantia ordinatos: Willelmum ad Wintoniam, Rogerium ad Salesberiam, Willelmum ad Exoniam, Rainaldum ad Herefordam, Urbanum ad Glamorgam.

XI. Sed hæc posteriorum seculorum sunt exempla, nec ad scopum nostrum rectâ collimant: iis ergo prætermisiss, quæ leviter tantum à nobis attingi hic debent, antiquæ consuetudinis, ut nonnisi à metropolitano episcopi suffraganei consecrarentur, duo omni veneratione digniores à nobis sexto seculo produci debent pontifices, acerrimi hujus moris assertores ac vindices, Joannes III et Gregorius Magnus, quorum hic sub finem hujus seculi sedere cœpit, sequens attingit, ille non multo ante hunc tempore pontificatum intra seculi VI fines transegit. Prior ergo contra chor-episcopos disputans, tres saltem ad consecrationem episcopos requirit, eosque *auctoritate metropolitani* convocatos. Posterior autem de ordinationibus loquens singulis sua jura servari voluit; Arelatensem episcopum in primatu quidem confirmavit, lib. 4, epist. 50, *singulis tamen metropolitans secundum priscam consuetu-*

dinem proprio honore servato : episcopum à Corneliensibus electum primum ab archiepiscopo Ravennae confirmari, tum decreto Sedis Apostolicae roborari, postremo ab eodem Ravennate metropolitano Martiniano voluit ordinari; denique in locum episcopi à Mediolanensi archiepiscopo depositi, eidem Mediolanensi rescribit, ut episcopum in ejus locum, intra tres menses ordinet, atque sufficiat.

XII. Septimo seculo eadem viguit observantia, quam iasuper concilium Toletanum IV confirmavit eo canone, qui à nobis saepius citari debet, quem ideo magnâ ex parte hic exscribimus : postquam ergo eos omnes enumeravit, qui aliquo impedimento detinebantur, quominus ordinari possint, hæc subdit, cap. 18, c. *Qui in aliquo*, dist. 51 : *Quicumque igitur deinceps ad ordinem sacerdotii postulatur, et in his quæ prædicta sunt exquisitis, in nullo horum deprehensus fuerit, et examinatus, probabilis vitæ atque doctrinæ exstiterit; tunc secundum synodalia vel decretalia constituta, cum omnium clericorum, vel civium voluntate, ab universis comprovincialibus episcopis, aut certè à tribus in sacerdotem, die dominicâ, consecrabitur, convenientibus cæteris, qui absentes sunt, litteris suis, et magis auctoritate, vel præsentia ejus, qui est in metropoli constitutus. Episcopus autem comprovincialis ibi consecrandus est, ubi metropolitanus elegerit : metropolitanus autem non nisi in civitate metropoli, comprovincialibus ibidem convenientibus. Si quis autem contra prædicta vetita canonum ad gradum sacerdotii indignus aspirare contenderit, cum ordinatoribus suis adepti honoris periculo subjacbit. Nihilominus eodem seculo regiâ auctoritate ordinatio ista Ecclesiæ non parum aliquando convulsa est, ut constare potest ex concilio Emeritensi ubi hæc habentur, can. 4 : *Quod si, juxta canonicam sententiam, per voluntatem metropolitanam atque informationis ejus epistolam, per regiam missionem ab alio metropolitano fuerint ordinati, tempore, quo ad metropolitanum suum post suam venerint ordinationem, tale placitum non differant facere. Ordinari tamen ibidem à metropolitano sacrari suffraganeos asserit, et eorum eo rectè vivendi sponsonem facere.**

XIII. Seculo VIII, licet extraordinariâ in Galliis missione Bonifacius Moguntinus metropolitanus quosdam sacraverit, Grimonem Rothomagensem, Abelem Remensem, Harbertum Senonensem, pro iis tamen pallia à Zachariâ summo pontifice petiit, quæ signa sunt plenitudinis potestatis, quam metropolitanis istis ad consecrandos sibi subditos episcopos conferri voluit, metropolitanas quoque ecclesias in Germania instituit, ad quarum nempe præsules jus episcopos sacrandi pertineret, eosque solos, et si qui essent Apostolicæ Sedis vicarii, ut ex epistolâ Zachariæ ad Burchardum Wirziburgensem ab eo constitutum patet : ut videas ordinarium jus ordinationis ad metropolitanos spectasse, quamvis extra ordinem aliis quibusdam nonnunquam conferretur. Unde idem Zacharias in capitulis quibusdam ab eo missis ad Hilpinum majorem domus, itemque ad episcopos, abbates, et proceres Francorum, statim in limine, metropolitanorum jura ex ca-

nonibus apostolorum, concilio Antiocheno, et B. Leone confirmat, raptè conservanda statuit. Sub finem verò ejusdem seculi synodus VII, postquam episcoporum electiones quæ fierent à magistratibus secularibus, nullas esse pronuntiavit, juxta canonem Nicanum citatum ordines fieri præcipit, ut nempe provinciales omnes ad episcopi ordinationem convenient, vel si presentes esse nequeant, saltem per litteras consensum præbeant, apud metropolitanum præcipua auctoritas residet.

XIV. Seculo IX capitularia Caroli Magni et Ludovici Pii imperatorum expressè jubent, lib. 7, c. 74, *ut, si necessitas fuerit, tres episcopi in quocumque loco sint archiepiscopi præcepto ordinare possint episcopum.* Concilium Meldense sub Carolo Calvo statuit, ut metropolitanis sedibus antiquitus statuta jura serventur : Lingonense, cujus decreta in Tullensi apud Saponarias relecta et confirmata sunt, parte 2, cap. 8, *ut hi qui ordinandi sunt, secundum ordinem ecclesiasticum, et institutionem sanctorum Patrum ordinentur, videlicet ut episcopi judicio metropolitanorum, et eorum episcoporum, qui circumcirca sunt, provehantur ad ecclesiasticam potestatem.* Eadem quoque apud Saponarias Tullensis synodus, in epistolâ quam scribit ad episcopos Britonum, qui à metropolitano suo Turonensi desciverant, in eadem sententiam hæc habet, part. 1, c. 8 : *Sacris instituti canonibus non iguoramus metropolitano vestro charissimo fratri nostro Herardo competentem reverentiam vos debere : ita ut, præter ejus præsentiam, aut consensum, nullus in regione vestrà canonicè possit ordinari episcopus.* Fusè quoque Valentinum III, c. 7, sub Carolo, metropolitano injungit, ut provideat ne indignus episcopus de palatio imponatur; si quis talis à principe consecrandus mittatur, prospiciat, *ne tantum malum cogatur agere, ut indebito honorem bonis tantum debitum tradat.* Wormatiense sub Ludovico II imperatore, metropolitanos reprehendit, can. 75, *qui negligentius commissos sibi greges, et ordinationes episcoporum facere differunt.* Eugenius II in synodo Romanâ, cap. 5, Leonis decretum renovat, ut inter episcopos non habeantur, qui neque à clericis sunt electi, neque à provincialibus episcopis, cum metropolitani judicio, consecrati. Nicolaus I Hilduinum, quem rex Lotharius contra Hincmarum Remensis voluntatem consecrari volebat, à Cameracensi ecclesiâ exturbandum, nec alium nisi ex voluntate ejusdem Hincmari consecrandum curat, scriptis ad episcopos in regno Lotharii ad Lotharium, et Hilduinum ipsum litteris. Idem quoque in responsis ad interrogationes Bulgarorum eadem archiepiscoporum privilegia fusiùs iis verbis explicat, cap. 73 : *Scitote, quia in loco, ubi nunquam patriarcha vel archiepiscopus constitutus est, à majore est primitus instituendus, quoniam secundum Apostolum minus à majore benedicitur : deinde verò acceptâ licentiâ et pallii usu, ordinat ipse sibi deinceps episcopos, qui successorem suum valeant ordinare; vos tamen sive patriarcham, sive archiepiscopum, sive episcopum vobis ordinari postuletis, à nemine nunc velle congruunt, quia à Pontifice sedis B. Petri, à quo et*

episcopatus et apostolatus sumpsit initium, hunc ordinari vultis; in quo hæc est ordo servandus, ut videlicet à Sedis Apostolicæ præsele sit nunc vobis episcopus consecrandus; qui, si Christi plebs ipso præstante crescit, archiepiscopatus privilegia per nos accipiat; et ita deum sibi episcopus constituat, qui ei decedenti successorem eligant, et propter longitudinem itineris non hæc consecrandus, qui electus est, veniat; sed hunc episcopi, qui ab obiente archiepiscopo consecrati sunt, simul congregati constituunt. Plura prætereo, quorum aliqua infra commodius à nobis referentur.

XV. Seculo X concilium Trosleianum sub Herivæo archiepiscopo Remensi habitum, statim in præfatione episcopos monet ut attendentes regulares constitutiones Patrum, à metropoli sue quisque regulari consuetudine non abducatur; et in canone, quo rebus episcopi mortui providet, quæ ex Valentino et Regensi concilio hæc de re constituta sunt, renovat, in quibus metropolitanorum in convocatione episcoporum ad ordinationes provincialium, iisque vel accelerandis vel differendis auctoritas elucescit. Joannes quoque XIII ad episcopos ceterioris Britanniae rescripsit, ut metropolitano Turonensi subderentur.

XVI. Seculo XI, Leo IX et Clemens II in archiepiscopatus Salernitani erectione eadem ostendunt his verbis: *Nec non liceat tibi ordinare episcopos super congruentia loca secundum regulam SS. Patrum, in ipsâ integritate Salernitani archiepiscopatus.* Nicolaus II Belvacensem episcopum, sine archiepiscopo Remensi ejusque consensu ordinatum, non consecratum, sed excommunicatum ait, eumque sententiâ excommunicationis plectendum pronuntiat. Alexander II, epistolâ 15 ad Gervasium Remensem, simoniæ pestem detestatus, omnem culpam in archiepiscopos conjicit, tanquam omnium consecrationum episcopaliū auctores, *quod totum*, inquit, *archiepiscopis computamus: nemo enim simoniacus emptionem iniret, si se consecrandum fore desperaret; sed quia archiepiscopi sine discretione consecrant, multi indiscretè ad episcopatus aspirant;* unde Josselinum in Suessionensi Ecclesiâ vetat ab ipso consecrari, quòd archidiaconatum non contentus per pecuniam obtinuisse, ad episcopatum eadem viâ contenderet. Pictaviense concilium sub Paschali II, c. 4, decrevit, ut nullus episcopus, abbas, etc., accipiat de manu regis, etc., donum episcopatus, etc., *sed episcopi à suo metropolitano, etc.* Omitto hoc seculo moderationem summorum pontificum Stephani VI et Gregorii VII, qui nonnisi rēgrè et ob graves causas induci poterant, ut episcopos alteri metropolitano subditos ordinarent. Omitto inter metropolitanos et primates recrudescentes hæc de re contentiones. Omitto episcoporum eandem ob causam etiam in summum Pontificem temerarias offensiones. Testimonia hujus seculi, Petri Damiani auctoritate concludo, qui archiepiscoporum auctoritatem ob prærogativam ordinandorum episcoporum iis verbis extollit libello 25 de Dignitate sacerdotii, quem archiepiscopo cuidam obtulit: *Quanta vobis, hoc est, Ecclesiæ summis sacerdotibus est dignitas prærogata, ut benedictionem non modo*

vobis exhibitam possidere, sed possitis etiam aliis tradere, et non quelcunquē, sed etiam episcopalem, per quam scilicet vestri juris est ordinare pontificem, et cum non parvi terroris sit atque formidinis, esse vel inferioris ordinis sacerdotem; nimirum ipsi quoque lege præcipitur, ut populi portet iniquitatem; quàm puniendum est ac transactis visceribus formidandum omnibus nunc in ecclesiasticâ dignitate præcellere!

XVII. In reliquis seculis fusiùs non morabor: jam tum enim seculo XII marmor et querimoniam Ecclesiarum hanc fuisse non dubiè coram summo Pontifice Eugenio proficitur Bernardus de Considerat., lib. 5, cap. 4, quòd indigne ferrent ordinem antiquitatis statutum turbari. *Truncari*, inquit ille, *se clamitant ac demembrari; vel nullæ vel paucæ admodum sunt, quæ plagam istam aut non doleant aut non timeant. Queris quam? subtrahuntur abbates episcopis, episcopi archiepiscopis, archiepiscopi patriarchis, sive primatibus;* unde et subdit: *Bonane species hæc? mirum si excusari queat, vel opus.* Illius tamen seculi initio Honorius presbyter Augustodunensis, quem fuisse dicit Trithemius anno 1120, archiepiscoporum officia esse dicit, in Gemmâ animæ, l. 1, cap. 186, *episcopos consecrare, synodos congregare, etc.* Summi quoque aliqui pontifices hujus moris meminerunt. Neque enim putandum est simul, aut uno ictu archiepiscoporum auctoritatem convulsam fuisse, sed sensim ipsa depressa est, atque imminuta, donec nostris temporibus saltem quoad ordinandorum suorum suffraganeorum prærogativam, omninò conceidit. Ideoque posteriores Bernardo pontifices, illius quoque metropolitanorum juris meminerunt. Innocentius III metropolitanos docet jure à suis suffraganeis, dum eos ordinant, exigere juramentum; itemque eosdem episcopos obligat ut archiepiscopo suo tale juramentum præsentent. Expressius quoque testimonium est Lucii III, qui eodem seculo XII cathedrâ Romanâ non multò ante Innocentium III tempore sedit. *Reliqui verò*, inquit cap. Si Archiepisc., de Temporibus ordinat., *comprovinciales episcopi (si necesse fuerit) cæteris consentientibus à tribus jussu archiepiscopi poterunt ordinari; sed melius est, si ipse cum omnibus eum qui dignus est elegerit, et cuncti pariter pontificem consecraverint.* A tempore autem Bonifacii VIII, quo invectæ sunt in Ecclesiam sacerdotiorum reservationes; tum Clementis IV et sequentium pontificum, qui cum Avenioni sederent, Galliæ episcoporum ad Romanam, curiam plurimos evocaverunt, jus ordinandi metropolitans passim auferri cœpit (quod multis casibus statutis in quibus ad summum Pontificem recurri debebat, imminutum valdè antea fuerat), adeò ut tempore concilii Basiliensis nullum fuisse videretur, quippe quod confirmationes episcoporum à Romanis pontificibus probârît, et ad ipsum, ob controversiam de Eugenio IV summo pontificatu, Plocensis episcopi confirmatio, quæ antiquitatis ad Bremensem sedem spectabat, delata sit.

XVIII. Certè non dubitant Catholici quin, juxta definitionem synodi Tridentinæ, sess. 23, c. 8, episcopi qui auctoritate Romani Pontificis assensu sint verò

et legitimi episcopi. Nōrunt à sede Petri episcopatus originem ad nos dimanasse; sciunt metropolitanorum auctoritatem ab ipsa pontificiā promanare, ut postea confirmabimus. Dolent tamen aliqui eò ambitionem quorundam provecam fuisse, ut ei sanandæ summus Pontifex nonnisi pulcherrimi ordinis destructione consulere se potuisse crediderit. Graviter ferunt cum Gregorio VII, epist. 75, lib. 2, quod *episcopi quasi non habentes certum metropolitane sedis locum, nec sub aliquo positi sint magisterio, huc et illuc pro suâ ordinatione vagantes, ultra regulas et statuta sanctorum Patrum liberi sint et soluti.* Dolent antiquos canones, quorum sacrosancta est auctoritas, ex traditione apostolicâ descendentes neglectos jacere; adeòque miserum Ecclesiæ nostræ statum esse ut vel summi pontifices inferiorum sedium dignitati invidere potuerint, vel ex eorum augmento sibi cavendum crediderint; exinde mundanæ potestatis incrementum in sacris ordinationibus probabiliter natum observant; neglectum archiepiscoporum accidisse conqueruntur; lugent dissolutam episcoporum ejusdem provincie consociationem; examen ordinandorum episcoporum et inquisitionem in eorum vitam ac mores perfunctoriè curari gemunt; nec extra provinciam accuratius perfici posse advertunt. Confirmationem episcoporum ab ipso summo Pontifice, qui cum nulli subditus sit, potest audentiùs nominationes indignorum reprobare, sapientiores ac prudentiores necessariam hocce tempore cogitant; sed nihil obesse putant, si eum in quem ipse inquisierit, ad metropolitani et provincie episcopos remittat, renovato etiam examine et repetitâ inquisitione, consecrandum, antecessorum suorum scilicet exemplo, qui non contenti propriâ inquisitione ad metropolitanum episcopum consecrandum iterum rejiciebant, quem etiam de iis quæ ad ipsos delata fuerant, nonnunquam monebant; unde et Hormisda papa rectè monuit, epist. 26, *facilius ordinationum vitia evitari, si sua metropolitani jura serventur.* Neque putant decrescere quidquam honoris summæ sedi, si metropolitani ab ipsâ constitutis accrescat; quinimò si quid honoris ipsis impendatur, id totum in auctores metropolitice dignitatis summos pontifices recidere, eosque ad obedientiam habituros promptiores arbitrantur, quos metropolitani à suâ sede constitutis obedientes effecerit. Sciunt quid olim in simili materiâ Gregorius Magnus, Eulog. Alex. epist. 30, indict. 1, lib. 7, can. fin., dist. 99, dixerit: *Meus honor est honor universalis Ecclesiæ: meus honor est fratrum meorum solidus vigor: tunc ego verè honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur.* Multum interesse putant antiquitati debitam firmari reverentiam, quâ novatorum in ejus quotidie præjudicium aliquid molientium temeritas retundatur; conducere quoque opinantur, si summus Pontifex seculari potestati indignos nonnunquam obtrudenti, suam et sibi subditorum ecclesiasticam potestatem objiciat. Hæc etiam, aliæque id genus apud se disserunt, eum suam dignitatem extollere, quæ sibi subditam magni-

fecerit: cavendum, ne, calcatâ inferiorum ordinum ecclesiasticâ dignitate, in supremam potestatem aliquid audeatur: Sedis Apostolicæ præsulibus utilissimum esse prædecessores suos imitari, qui nihil antiquius duxerunt, quàm nota ex priscâ consuetudine ecclesiarum jura intemerata servare, statuta Patrum asserere, concessa à prædecessoribus privilegia tueri; quos episcoporum ambitio, et violationis in electionibus ecclesiasticis legum frequentia explicare suam auctoritatem coegit, et plenitudinem potestatis ostendere, quam æquitate solum antea definebant. Sed quis sum ego qui de tantis pontificibus vel loqui audeam, vel cum tantis pontificibus? si sententiam dico, vereor ne temerarius audiam; si consilium do non roganti, importunus, si reprehendo, scelerratus: sed nec sententiam fero, mea omnia non solum dicta, sed animi sensa summæ Sedi submittere: neque consulo, qui nec consulor, nec fortè audior; multominus reprehendo, qui non solum summorum Pontificum dicta, sed et facta, quantum fieri potest, excusanda censeam, antiquitatis solum neglectæ expostulationem quamdam exhibeo; et si quæ ejus restaurandæ saltem aliqua ex parte ratio adinveniri potest, discutiendum relinquo.

§ 2. *Comprovinciales episcopos ordinationibus episcoporum suæ provincie interesse debere.*

XIX. Ad propositam antiquæ in ordinationibus episcoporum observantiæ discussionem redeo. Ex traditione apostolicâ ejusdem provincie episcopos, ad aliorum ordinationem vocatos fuisse ex prædictis satis constat. Anacleum hujus traditionis testem habemus, qui, epistolâ 2, dist. 61, ad episcopos Italiæ, sic ait: *Ordinationes episcoporum auctoritate apostolicâ ab omnibus, qui in eadem fuerint provinciâ, episcopis sunt celebrandæ: et infra: Quod si simul omnes convenire minime poterunt, assensum tamen suis apicibus præbeant, ut ab ipsâ ordinatione animo non desint.* Id ipsum docet Anicetus superius citatus; et, ne dubiis solum testimoniis niti videamur, eandem consuetudinem exponit Cyprianus, epistolâ 68 ad clerum et plebes in Hispaniâ consistentes: *Propter quod, ait, diligenter de traditione divinâ, et apostolicâ observatione observandum et tenendum, quod apud nos quoque et ferè per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, episcopi ejusdem provincie proximi quique convenient, et episcopus deligatur, plebe præsentē, quæ singulorum vitam plenissimè novit, et uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit. Quod et apud vos factum videmus in Sabini collegæ nostri ordinatione, ut de universæ fraternitatis suffragio, et de episcoporum, qui in præsentia convenerant, quibz de eo ad vos litteras fecerant, judicio, episcopatus ei deferretur, et manus ei in locum Basilidis imponeretur.* Vetera etiam hujus moris exempla habemus, apud Eusebium, ubi nempe in locum Narcissi qui ob falsam calumniam ipsi impositam sese subduxerat, adeò ut nemo sciret quò se ille recepisset, Divus suffectum refert, itemque ubi eodem redeunte, sed præ sentis ecclesiam administrare non va-

lente, Alexandrum Narcessi consensu ad ecclesiam Hierosolymitanam sedem translatum narrat: nam in priori ordinatione hanc habet: *His qui finitimis ecclesiis praeerant, visum fuit, ut alterum episcopum suffraganeum crearent.* In posteriori quoque translatione Hierosolymitanos narrat, lib. 6 hist., cap. 9 in Lat., 11 in Graece, divinâ monitis revelatione, eum loca sacra invisentem in urbe suâ manere coegisse, *secundum communem episcoporum qui finitimas procurabant ecclesias sententiam.*

XX. Sequentibus seculis idem mos firmatus, legibusque ecclesiasticis munitus est. Concilium Nicaenum I, c. 4, ita habet: *Episcopum oportet maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provinciâ, constitui; si autem sit hoc difficile, vel propter urgentem necessitatem, vel propter viam longitudinem, tres omnino eundem in locum congregatos, absentibus quoque suffragium ferentibus, scriptisque assentientibus tunc ordinationem facere.* Regulam hanc à concilio Nicaeno stabilitam cetera concilia amplexata sunt, et observandam praescripserunt: hanc citata à nobis superius Laodiceum, Antiochenum, Sardicense, Carthaginense IV, Regense, Chalcedonense, Aurelianense II, Epaunense, Arvernense II, Lucense, in quo Martini Bracharensis canones confirmati sunt, Turonicum II, Parisiense III, synodus VII Trullensis, et aliae confirmant. Hanc summi Pontifices supra quoque laudati Leo I, epist. ad Rusticum Narbonensem, Eugenius II in synodo Romanâ, Lucius III observandam praecipunt. Hanc quoque concilium Romanum, sub Sylvestro, teste Platina in ejus Vitâ, antiquissimum statuerat, prohibens, *ne episcopus in ordinem adscisceretur, nisi ab omnibus, vel saltem à tribus provinciâ episcopis.* Isidorus Hispalensis hujus moris rationem assignat, de ecclesiast. Officiis, lib. 2, cap. 6: *Quod enim, inquit, episcopus non ab uno, sed à cunctis comprovincialibus episcopis ordinetur, idè est institutum, ne in eo aliquid contra fidem Ecclesiae unius tyrannica auctoritas moliretur: quod ex Isidoro quoque referunt concilii Aquisgranensis Patres, Rabanus Maurus, et alii.* Unde et concilia quaedam in ordinationibus celebrata legimus, v. g., Andegavense I et Veneticum; et Sidonius Fulbertus, epist. 61, ad ordinationem Joannis Cabilonensis Patientem Lugdunensem provincialium sacerdotum praevio partim, parim comitante collegio, venisse refert: idemque Antiocheni, ut ipse inquit, et Nicaeni canonibus innixus, Theodoricum quemdam consecrare renuit, quòd nec à comprovincialibus episcopis litteras pro ipso accepisset, nec missos ab eo legatos vidisset.

§ 3. *Quomodo comprovinciales episcopi à metropolitano convocarentur, et quòd ei convocanti parere debuerint.*

XXI. Statim igitur atque episcoporum aliquis mortuus fuisset, episcopus vicinus ipsius ecclesiae curam gerere solebat, donec ad ejus exequias omnes provinciae vel plures convenissent, quibus celebratis ad suam ecclesiam unusquisque sese referebat, *mandatum metropolitani simul cum omnibus sanctis episcopis oportu-*

rus. Metropolitanus postea, quandò commodius visum erat, ad electionem et ordinationem successores omnes provinciae episcopos convocabat per litteras, ut ex Antiocheni, Arelatensis II, Martini Bracharensis canonibus supra citatis et aliis videre est: litterae autem ejusmodi *admonitiones* dicebantur, et doctrinae aliquando circa fidem capita aliqua, quorum professio emittenda esset, continebant, ut ex Evagrio historico discimus, lib. 4, cap. 5: vocati episcopi, nisi gravi causâ detinerentur, convenire debebant; id enim constitutum esse dicit Aurelianensis II synodus, c. 1, *ut nullus episcoporum, admonente metropolitano episcopo, nisi certâ tædii causâ detentus, ad concilium vel ordinationem consacerdotis venire positus ullâ excusatione detrectet: quod paulò antea primâ et immutabili constitutione decretum dixerat Epaunensis, c. 1, ut cum metropolitano, fratres vel comprovinciales suos ad concilium, aut ad ordinationem cujuscunque consacerdotis crediderit evocandos, nisi causa tædii evidentis extiterit, nullus excuset.* Tædium autem in iis conciliis, pro molestiâ sumi satis perspicuum est; si qui autem gravi necessitate impedirentur, quominus ad ordinationem consacerdotis accedere possent, per litteras consensum suum significabant et excusationes proferabant, ut colligere est ex concilio Nicaeno, Antiocheno, Regensi, Toletano IV, synodo VII aliisque; itemque ex Anacleti epistolâ, Martini Bracharensis Collectione, et aliis.

XXII. Quòd si fortè aliqui abessent, nec litteris suis consensum praestarent, eos iterum compellandos esse à metropolitano docet concilium Sardicense, neque tamen ordinationem diutius differendam, si ipsi rogati non adfuerint; ita enim Osio proponente definitum est: à quâ tamen definitione Gratianus antiquas versiones minimè secutus, aliam Graeco textui minimè convenientem omninò diversam vel finxit, vel reperit. Ita, inquam, definitum fuisse Graeca verba ostendunt: *Si contigerit in unâ provinciâ, in quâ sunt plurimi episcopi, unum episcopum remanere, et ille per quamdam negligentiam nolit convenire et episcoporum constitutioni assentiri; congregata autem populi multitudo suadet et instet, ut fiat constitutio episcopi qui ab eis quaritur; oportet illum prius qui remansit episcopum admoneri per litteras exarchi provinciae (dico autem episcopi metropolitani) quod vult populus sibi pastorem dari, et existimo rectè habere hunc quoque admitti, ut adsit. Si autem litteris rogatus non adfuerit, sed neque rescripserit, populi voluntati satisfiat.* Quare justam habebat rationem conquerendi adversus archiepiscopum Senonensem Leuthericum, metropolitanum suum, Fulbertus Carnotensis, quod ipso non invitato ordinationes celebraret; quâ in re, eum canonicam legem solvisse contestatus est.

§ 4. *De visitatore mittendo, si abesset metropolitano, et ordinatione alicui demandandâ.*

XXIII. Contingebat autem aliquando ut metropolitano ipse electioni episcopi interesse non posset, praesertim ubi amplae et numerose essent provinciae; tuncque, quamdiù durârunt electiones, visitatorem

mittere solebat, unum ut plurimum ex provincialibus episcopis, qui electioni interesset cum aliis ad quod jus eligendi spectaret; cuius quidem visitoris frequens mentio in epistolis Gregorii Pelagii et aliorum summorum Pontificum; ejusdem quoque visitoris constituendi formulæ aliquæ sumuntur ex epistolis Himerii, quas nobis protulit Sirmundus. Visitor autem iste formam electionis legitime clero ac populo legebat, cavebat ne per ambitum, aut fraudem aliquid fieret: decretum, electione jam peractâ, ad metropolitanum mittebat; eumque de electione plenius instruebat. Ei sæpius metropolitanus, si per se electum consecrare non posset, ordinationem celebrandi cum cæteris provincialibus, vel in ecclesiâ ordinandi, vel alio in loco, munus committebat; quæ omnia ex citatis Gregorii, Himerii et aliorum epistolis innosci seere possunt: aliquando verò recepto decreto electionis idem metropolitanus, tum ordinandum, tum etiam comprovinciales ad se evocabat, et in ecclesiâ suâ, seu destinato quovis alio in provinciâ loco, ordinationem cum iis celebrabat. Sic ergo electos Cumanæ ecclesiæ, Crotonæ, Nucerinæ, aliosque Romanos consecrandos venire jubet Gregorius; alios verò, v. g., electum Caprææ episcopum à Mariniano pontificiâ auctoritate decernit consecrandum. Sic Augustinum Carthaginensis episcopus Aurelius, cum quo secretis litteris egerat Valerius, ut ipsum coadjutorem sibi habere liceret, à Megalio Calamensi episcopo Numidiæ primate, cum ad visitandum Hippo-nem regium cum aliquot episcopis advenisset, consecrari consentit; alios verò quotidie ad Ecclesiam Carthaginensem ordinandos evocare solitus erat, adeò ut quovis ferè dominico die episcopos consecrandos in suâ se Ecclesiâ habere professus sit. Sic et Victor Carthaginensis Fulgentium episcopum Ruspensem ordinandum à vicinis episcopis permisit.

XXIV. Certè in provinciis, in quibus maximus erat episcoporum numerus, reperio liberiores fuisse licentiam metropolitanis quos vellent episcopos assumendi, quamvis sæpius viciniore secum assumere solerent ad ordinationem episcopalem peragendam; ideòque Carthaginensi episcopo, cujus amplissima erat provincia (adeò ut in uno Carthaginensi concilio observentur à Leone IX 205 episcopi subscripsisse), libera erat facultas, quos vellet episcopos ad ordinationem assumendi, nec eâ necessitate adigebatur, ut provinciæ omnes antistites ad ordinationem unius evocaret, ut colligitur ex concilio Carthaginensi II et III; proindeque non tam provinciæ episcopos, quam vicinos suæ Ecclesiæ assumere solebat; quamvis tamen non inficias ierim quin si commodè fieri posset omnes provinciæ episcopos, vel vicinos Ecclesiæ vacantis convocaret, prout id ipsum commendat Cathaginense IV; quod tamen minùs præcipuum in ordinatione esse testatur, ad quam auctoritatem metropolitani præcipuè exigunt. In provinciis autem in quibus minor erat episcoporum numerus, quos ideò nec ordinationum multitudo, nec longitudo itineris decurrendi tantopere defatigatura erat, stricto jure, ut vidimus, om-

nium comprovincialium convocatio requirebatur, nec quos volebat ipse pro arbitrio metropolitanus assumebat, sed omnium concursus maximè videbatur esse necessarius.

XXV. Comuni porrò et ordinario jure quem vult è suâ provinciâ episcopum metropolitanus vice suâ committere potest ad consecrationis munus peragendum. Apertum hæc de re responsum exstat Innocentii III ad archiepiscopum Turonensem in hæc verba, cap. *Quod sedem*, de Officio judicis ordinarii: *Nos siquidem consulisti, utrum si aliquâ infirmitate vel aliâ justâ causâ detentus, alicum suffraganeorum tuorum consecrare non posses, alicui coepiscoporum tuorum vices tuas committere licitum tibi esset. Et infra: Consultationi tuæ taliter respondemus, quòd in tali articulo constituto, et tuas vices, ut dictum est, tibi committere licet, et consecrandi munus debent ab eo consecrationis accipere, cui eas duxeris committendas, dummodò catholicus habeatur, et impedimentum ex subtractione gratiæ Apostolicæ Sedis non obsistat. Quinimò poterit etiam metropolitanus alicui episcopo alterius provincie licentiam facere, ut sui loco consecrationis munus obeat. Cujus rei exemplum habemus in jure Trecensis episcopi, qui ex commissione Cassalensis, seu Calensis metropolitani, ad cujus provinciam certum est Trecensem episcopum non spectare, Huniliensis seu Ymilicensis Ecclesiæ electum consecrâsse dicitur, cujus factum, cum in aliis ab Honorio III reprehendatur, in hoc verò nequiquam reprehenditur, quasi alterius provincie antistiti metropolitanus vices suas demandare nequeat. Antiquitus autem ad antiquiorem, ut plurimum, vel primæ sedis episcopum jus istud devolvebatur, ut postea dicemus.*

§ 5. *Quantum consecratis ab alio quàm à metropolitano obligatio imposita, vel quæ circa eos peracta fuerint.*

XXVI. Unum etiam hic notamus, si quando absente metropolitano, sine ejus expresso consensu, aliquà ex juxtâ causâ, seu quæ ipsi metropolitano probata postea foret, ejus suffraganeus ab alio fuisset ordinatus, impositum ordinato aliquod onus fuisse, tum ut metropolitanum suum inviseret, tum ut ab eo potestatis receptæ confirmationem acciperet. Invisendus autem metropolitanus ipsi erat duplici de causâ: primum ut coram eo professionem fidei aliorumque hujusmodi, quæ in ordinatione promitti solita fuisse superius docuimus, emitteret, quemadmodum ostendit concilium Emeritense superius citatum, quod professionem emittendam *placitum* indigitat, quo nomine pariter juramentum, seu promissionem emissam leges Wisigothorum insigniunt, ut cum de Judæo qui libros contra Christi fidem editos retinuerit, statuitur ut non solum puniatur, verum insuper *cautionis vinculo alligetur, ne unquam talium libros vel doctrinas apud se aut habere præsumat, aut attendere audeat, aut studiis meditandi assumat: jam verò, si, post emissum placitum, quodcumque tale repetere tentaverit, et decalvatus*, etc. Leges Wisigoth., lib. 12, tit. 3, l. 11. Itemque, ubi Judæis quoque hæc obligatio imponitur, *ut placiti sui cautione promittant, ubi occurrentes per*

nam festiuitates, vel sabbato ritus sui sine testimonio sacerdotali non transcut. Plura huiusmodi significationis istius nominis testimonia apud Hispanos præsertim et Wisigothos afferre possemus, nisi superfluum istud videretur. Deinde inuisebatur etiam metropolitani à suffraganeo suo, ut ab eo de suo officio instructeretur, quemadmodum in concilio Toletano XII, quod statim citauimus, cavetur ut episcopus, qui a Toletano antistite consecratus fuerit, metropolitani suum tertio saltem mense ab ordinatione sua adire debeat ab eo de officii sui ritè exequendi ratione instruendus.

XXVII. In more pariter, saltem apud quosdam mediæ ævi, positum fuit ut cum suffraganei ab alio quàm à metropolitano sacrati essent, si contingeret postea metropolitani illorum ordinationem probare, traditis iis qui prius absque ipsius assensu ordinati fuissent, annulo et baculo, gratam se eorum ordinationem habere metropolitani profiteretur, cuius moris luculentum exstat testimonium in veteri quâdam schedâ nomine clericorum Rhemensium compositâ, in quâ de Ebhone hæc habentur: *Fuerunt per longum spatium ejus exaltatis ordinati episcopi, eo absente, Simeon episcopus, Lupus episcopus, Erpuinus episcopus, quod omnimodis sanctissimis prohibet canonibus. Qui completâ cum omni gaudio et lætitiâ consecratione et solemnitate sacrificii, præsentem omni Ecclesiâ, deprecati sunt eum ut ipsius auctoritate eorum statueretur ac roboraretur ordinatio; qui benignissimè eorum preces obaudiens, dedit eis publicè coram sacrosancto altari, annulos et baculos suæ auctoritatis in confirmatione eorum ordinationis, et allocutus est de eis omni Ecclesiæ, ut scirent universi se in charitate, quæ ex Deo est, eorum ordinationi consentire.* Istud autem Ebbonis factum acriter carpit Hincmarus, asserens eum qui à gradu suo dejectus fuerat, ab episcopis legitimè constitutis annulum et baculum accipere potius debuisse, non autem eis dare potuisse; ii verò episcopi qui ab Ebhone taliter approbati fuerant, de eo in concilio Suesionensi II accusati sunt. Neque porro insolitum ut quorum ordinatio grata rataque haberetur, iis annulus ac baculus pastoralis in manus darentur. Sed de iis alibi nos fusiùs dicemus.

§ 6. *Decretum electionis episcopi ad metropolitani ejusque suffraganeos pro ordinatione mitti; itemque aliud decretum à metropolitano et suffraganeis ad clericos et populum civitatis reddi solitum.*

XXVIII. Ad metropolitani autem et reliquos provincie episcopos, postquàm præsertim ab electione episcopi excludi cœpere, solaque ejus discutiendæ ac confirmandæ potestas ipsius relicta est, electionis decretum mitti solitum fuit, procuratoresque missi, qui de eâ copiosè referrent, cui si qui sese opponerent, dies, quâ sese ad rationem intercessionis suæ reddendam pararent, eis dicebatur, quod in Sanctionis et Joannis Aurelianensium electione observatum legimus apud Ivonem Carnotensem, et apud alios passim observabis; quale autem decretum istud esse soletet leges in epistola Ecclesie Parisiensis ad Guenilonem

Senonensem ejusque suffraganeos pro electione Enacæ Parisiensis, inter epistolas Lupi Ferrariensis iis verbis conscripta:

Religiosissimis patribus et fratribus, Gueniloni metropolitano, Senonacæ sedis antistiti, et universo clero ejus, et cæterarum Ecclesiarum præsentibus (præsulibus), quæ diocesi memoratæ sedis censeantur, cunctis in eis Domino famulantibus, clerus matris Ecclesie Parisiorum, et fratres canobii S. Dionysii, et S. Germani, et B. Genovefæ, ac Fossatensis, diversorumque monasteriorum unanimitas, præsentem et futuram salutem.

Venerabilem pastorem nostrum Ercamradum nuper decessisse, cum longè latèque vulgatum sit; tum sanctitatem vestram latere non potuit; nosque officii mœstitiâ de vocatione patris defuncti, ac sollicitudine promovet de electione successuri prudentia vestra intelligit. Cum enim principaliter se futurum Dominus Jesus polliceatur cum his qui principes religionis existunt, non patimur diu carere antistite, cujus doctrinâ ad salutem nostram instituamur, exemplo informemur, benedictionibus in nomine Domini muniamur, ejus utpote bonorum omnium auctoris nequaquàm nos curâ destitutos firmissimè credimus, diu ipse curas nostras suâ clementiâ sustulit, et vota ultraneâ benignitate prævenit. Namque ipse, in cujus manu cor regis est, gloriosi Domini nostri Caroli, quemadmodum plenè confidimus, menti infudit, ut ejus nos regimini committeret, quem in divinis et humanis rebus sui fidissimum multis experimentis probasset. Igitur Dei pronam in nos amplectentes misericordiam, et regis nostri piam suscipientes providentiam, Enacæ, cujus præconia præmisimus, concorditer omnes eligimus, Enacæ patrem et Enacæ pontificem habere optamus; quamvis etiam tantâ prudentiâ ac probitate præcellentissimus rex noster polleat, ut solum ejus judicium de viro memorato posset sufficere; tamen conditionis humanæ non (1) nescii, futurarumque curiosi rerum, nos ipsi propositum ac mores longè prius inspeximus, et inter graves probabilesque personas, et sanctitate ferventes, hunc quem antistitem habere cupimus, quotquot eum nosse potuimus, ut nunc palam est, absque errore annumeravimus. Proinde, SS. patres, amittimini, ne dilatione divini et regii beneficii torqueamur, sed nobis suspensis, nobis desiderantibus, nobis flagitantibus, ponatur celeriter lucerna super candelabrum, ut lumen veritatis populus Dei videat, et æmulâ devotione præsulis vestigia tenens, sempiternæ beatitudini præparetur. Professionem verò nostri consensû in Enacæ Deo annuente per vestrum ministerium nobis futurum antistitem subscriptionibus nostris certatim roboravimus, ut nostrâ unanimitate compertâ, votum summâ prope antiâ compleatis.

XXIX. Peractâ verò consecratione, aliam in ejus testimonium metropolitani cum suffraganeis ad Ecclesiam de novo consecrati antistitis mittere solebat epi-

(1) Deest non; quod mihi addendum habetur: alii autem ita legunt: *futurorum curiosi audicorum nos ipsi.*

stolam, ejus formulam habes apud eundem Lupum Ferrariensem hoc pacto :

Guenilo sanctæ Senonicæ sedis metropolitanus episcopus, Heribertus Antissiodori episcopus. Agius Aurelianorum, Prudentius Tricassium, Her. Nivernensium, Frob. Carnutum, Hildeg. Meldorum, clero matris ecclesiæ Parisiorum, et cunctis in diversis cænobiiis sub eâ Domino militantibus, salutem.

De excessu reverendissimi coepiscopi nostri Ercamradi non mediocriter anxii, vestrique maioris particeps, tandem justissimâ dispositione Dei minores (al. justissimæ dispositionis Dei memores) consolationes recipimus, dum vos sub Pastore bono agentes, qui summè bonus est, vicarium ejus scilicet visibilem, ministeriique nostri consortem absque dilatione expetere vestris litteris timentibus (tenentibus) lineas rationis cognovimus. Præparatum enim à Domino ei bonum exitum credimus, ejus munere talem videmus patere ingressum, quam nobis futurus nunc socius olim fuit præcognitus, et merito suæ probitatis amabilis. Quis enim velut leviter (vel leviter, seu vel ut leviter) tetigit palatium, cui labor Ænæ non innotuit, et fervor in divinis rebus non apparuit? Quamobrem electionem vestram in eo factam Deo propitio libenter sequimur, cum profuturum populo ejus, ad dignitatem pontificatus promovendum concorditer decernimus. Sit igitur vobis pastor, qui pro suis in Deum meritis benè complacuit, et sequentes ejus veracem doctrinam, et sancta opera imitantes, ad celestis regni pascua proprate felices. Ordinationi autem ejus subscripsimus concorditer universi, ut securi ministerio potestatis ejus fruamini.

XXX. Alias decreti electionis consecrandi pontificis litterarumque quæ ab ordinatoribus ordinato tradi deberent formulas leges inter opuscula Hinemari operâ Joannis Cordesii insertas, primumque Lutetiæ in lucem editas; leges quoque in appendice quâdam conciliorum Gallie decretum cleri et plebis ecclesiæ Laudunensis de electione Hedenulfi ad Hinemarum metropolitanum, et episcopos Rhemensis provinciæ; ex quibus omnibus colliges clerum ac populum viduatæ civitatis, ubi à visitatore à metropolitano deputato congregati fuissent, et de eligendi antistitis qualitate, ipsiusque electionis momento ac gravitate instructi fuissent, elegeris futurum antistitem, electionemque à se factam discutiendam, et electum consecrandum, tum eidem metropolitano, tum coepiscopis provinciæ offerre solitos, imò etiam et clero metropolitane civitatis, ut ex decreto pro electione Ænæ Parisiensis videre est. Quod etiam ex eo confirmari potest, quia nempe refert Anastasius bibliothecarius graviter tulisse Romanum clerum, quòd eo inconsulto summus pontifex Conon quemdam Constantinum ecclesiæ Syracusanæ diaconum ordinasset pallioque donasset: si enim nec Romano Pontifici ex more licuit ullum inconsulto suo clero ordinare, multò minùs inferiori metropolitano suffraganeorum suorum consecratio, suo inconsulto clero, permittitur. Disces etiam, ordinatione jam peractâ, metropolitano electum antistitem à se consecratum et institu-

ctum, ad civitatem suam laudatum misisse, cunctumque clerum ac populum de obedientia ipsi præstandâ docuisse. In utrisque autem litteris, sive quæ ad metropolitano et coepiscopos provinciæ, sive quæ ab ipsis diriguntur, regii vel assensûs, vel jussionis mentionem fieri solitam observabis, ubi primum in iis regia vigere cœpit auctoritas, ut in prædictis pro Ænæ Parisiensi litteris videre est.

§ 7. *Per ordinationes regias prædictum ordinem aliquando fuisse turbatum.*

XXXI. Imò vigente regum in iis auctoritate, ordinem, quem præscripsimus, aliquando turbatum fuisse observare poteris. Nam, cum quis antistes à rege nominatus esset, solebat interdum decretum nominationis suæ rex ad archiepiscopum, et comprovinciales mittere, quo nominatus à se consecrari juberetur. Cujus decreti formulam duplicem tum apud Marculfum, tum in codice legum antiquarum reperies, quarum una præceptum dicitur, quòd majoris esset auctoritatis diploma, manu propriâ principis subscriptum, vel annulo munitum: altera dicitur indiculus, quòd epistola minoris auctoritatis foret, absque sigillo (ut doctissimus conjicit Bignonius) ejusdem principis: ultimam istam in exemplum duntaxat seligimus.

Domino sanctæ Sedis Apostolicæ dignitate colendo, in Christo patri, illi episcopo, ille rex.

Credimus jam ad vestram reverentiam pervenisse sanctæ recordationis illius urbis antistitem evocatione divinâ de præsentis seculi luce migrasse, de cujus successore, sollicitudine integrâ, cum pontificibus, vel primatibus populi nostri pertractantes, decrevimus illustri viro, aut venerabili viro ill. ad præfatam urbem pontificalem regulariter, Christo auspice, committere dignitatem. Et idè salutationum jura digno debito honore solventes, petimus, ut cum ad vos pervenerit, ipsum, ut ordo postulat, benedici (aliàs benedicere, et quidem rectius) vestra sanctitas non moretur, et junctis vobiscum vestris comprovincialibus, ipsum in superscriptâ urbe pontificem consecrare, Christo auspice, debeatis. Agat ergo almitas vestra, ut et nostræ voluntatem devotionis, incunctanter debeatis implere, et tam vos, quàm ipse pro stabilitate regni nostri jugi invigilatione plenius exoretis. Solebant autem metropolitano et provinciales à rege missum examinare, et in ejus mores inquirere, eumque etiam, si indignus fuisset, rejicere, aliamque postulare, ut patet ex epistolâ S. Braulionis ad S. Isidorum, Leonis Senonensis ad Childebertum, Ivonis ad Hugonem Lugdunensem, concilio Toletano XII mox citando, et aliis. Quod examen ut refugerent principes, ad episcopos sibi additos, licet diversæ provinciæ, quos consecrari vellent, nonnunquàm miserunt, ut plurimis exemplis supra probavimus. Sed in hoc contra leges peccabant, et usitatum morem ad metropolitano rescribendi, ac comprovinciales, transgrediebantur, quem prædictus indiculus usitatum fuisse ostendit.

XXXII. Stantibus iisdem apud Hispanos nominationibus regiis, abrogata omninò metropolitano et comprovincialibus ordinandi potestas legitur, et ad Tole-

tanum antistitem translata, in concilio nempe Toletano XII sub Wambæ rege. *Illud*, inquit, cap. 6, *collatione multa descendendum nobis occurrit, quod in quibusdam entibus, decedentibus episcopis propriis, dum differatur de ordinatio successoris, non minima creatur officiorum divinarum offensio. Nam dum longi latque diffuso tractu, quo aut non queat regis auribus decedentis præsulis transitus innotesci, aut de successore morientis episcopi libera principis electio præstolari, nascitur sæpe et nostro ordini de relatione talium difficultas, et regie potestati, dum consultum nostrum pro subrogandis pontificibus sustinet, injuriosa (aliàs innumerosa) necessitas: unde placuit omnibus pontificibus Hispaniæ, ut salvo privilegio uniuscujusque provinciæ, licitum maneat deinceps Toletano pontifici, quoscunque regalis potestas elegerit, et jam dicti Toletani episcopi judicium dignos esse probaverit, in quibuscumque provinciis, in præcedentium sedibus præficere præsules, et decedentibus episcopis eligere successores: sic tamen, ut quisquis ille fuerit ordinatus, post ordinationis suæ tempus, infra trium mensium spatium, proprii metropolitani præsentiam vigens accedat, quilibet ejus auctoritate, vel disciplinâ instructus condignè susceptæ sedis gubernacula teneat.* Videtur autem hoc privilegium, eo præsertim titulo, Toletano antistiti tributum, quod antea, ut refert Rodericus, primatiæ dignitatem à summo Pontifice, instante Cindasuintho rege Wambæ prædecessore, obtinisset; sed non multo tempore istâ prærogativâ fructus est; nam tertio et trigesimo ab eo concilio anno, Hispaniâ à Saracenis occupatis, Toletum in eorum quoque potestatem venit. Ceterum eandem quoque ob causam, cum Romani Pontifices episcoporum confirmationes, imò et electiones ad se traxissent, comprovincialibus, sicut et metropolitano, adempto ordinationum jure, in curiâ Romanâ episcoporum frequentiores ordinationes fuerunt: censuitque synodus Tridentina episcopos, vel in curiâ, vel in provinciâ, si fieri commodè possit, consecrandos, id est, vel à Romano Pontifice, vel iis quos ipse delegarit, si nempe in curiâ ordinentur; vel à metropolitano, ejusque comprovincialibus, quibus solis in provinciâ jus est, si videlicet extra curiam consecrentur. Sed eâ de re supra diximus, iterumque inferius dicemus.

§ 8. *Quis absentis metropolitani, suspensi vel demortui locum teneret.*

XXXIII. Quoniam verò contingere potest, ut metropolitani vel justâ causâ ab ordinatione episcopi suæ provinciæ faciendâ impediatur, vel suspensus ab officio, vel mortuus sit, videndum est, quis ejus locum tenere debeat. Antiquitus quidem loco metropolitani, si ipse ab ordinatione abesset, vel is cui visitationis munus injectum erat, præcipuas consecrationis partes explebat, assistentibus reliquis, quod ex prædictis Gregorii Magni, et aliorum epistolis colligere est, in quibus visitatori, ut cum reliquis ordinationem peragat, injungitur, quod indicat ejus in consecratione præcipuas partes fuisse: vel qui ordinatione antiquior erat id muneris subibat, ut ex eo colligitur, quod ex Leonis superius citatâ epistolâ 89, cap. 4, ad episco-

pos provinciæ Viennensis non solum metropolitano, verum etiam eorum qui cæteros sacerdoti antiquitate præveniant, speciale jus circa ordinationes episcoporum hinc colligatur, adeò ut si in personæ ejusmodi gratiam ordinandi jus metropolitani cesserit, non is, inquit Leo, cui cesserit, sed is qui intra provinciam antiquitate episcopali cæteros prævenit sacerdotes ordinandi sibi vendicat potestatem. Quæ tamen Leonis constitutio forte ad hanc tantum casum singularem restringi debet, quando nempe metropolitani gratiâ personali ductus alieni consecrandi partes committit, non autem cum vel ob viciniam, vel aliam ob justam causam alteri, cum interesse ipse non potest, visitationis et consecrationis munus delegat. Etenim concilium Aurelianense V, c. 10, cui vellet, consecrationis munus metropolitanum injungere potuisse videtur ostendere, dum jubet, ut à metropolitano, vel quem in vice suâ præmiserit, cum comprovincialibus pontifex consecratur; hæc enim verba indicare videntur arbitrio metropolitani relictum, ut quem vellet vice suâ ad ordinationem peragendam mitteret.

XXXIV. Habitam quoque fuisse rationem prærogativæ episcoporum, qui primæ sedis essent, seu, ut vocant Greci, *προτόπρωτοι*, non dubitaverim, ut ii absentis metropolitani locum tenerent; cum enim reliquos episcopos etiam antiquiores præcederent, tam in conciliis quàm in ordinationibus, primoque essent post metropolitanos gradu, ut ex privilegio Augustodunensi ecclesiæ concessò à S. Gregorio innotescit, eos absentium metropolitano locum tenere acquisitum erat. Certum est eos maximis in ordinatione prærogativis usos fuisse, quod Fulberti, Ivonis, et Gaufridi Carnotensium episcoporum exemplis patet; nam Fulbertus, v. g., conquerens apud Leuthericum, Senonensem archiepiscopum, quod ipso non invitato G. episcopum (Girardum, ni fallor, seu Guitardum Nivernensem) consecrasset, non solum canonica ipsum jura in eo solvisse, verum dignitatem suam ecclesiæ Carnotensi derogasse affirmat: quod utique non diceret, nisi hujus ecclesiæ præsulì aliqua in ordinationibus prærogativa debita fuisset. Apud eundem itaque quasi præcipuam in ordinationibus prærogativam post Senonicum archiepiscopum habentem conquestus est Theodoricus Aurelianensis electus episcopus quod ordinationem ipsius differret, cui totius synodi vice rationes dilatæ ejus ordinationis ipse exposuit, eamque inter cæteras, quod à comprovincialibus nullas litteras accepisset, quod indicium est, ipsum acceptis comprovincialium litteris solitum fuisse provinciæ episcopos archiepiscopi vice consecrare: litteræ autem non ab omnibus comprovincialibus, sed ab eo qui visitator fuisset vacantis ecclesiæ, et electioni interfuisset, ad metropolitanum autem ordinationem scribi solebant, ut ex prædictis inferre possumus. Eundem quoque Fulbertum legimus à Leutherico Senonensi admonitum, epist. 51, *ne quibuscumque episcopis citò manus imponat: quæ admonitio frustra fieret, nisi ejus locum in ordinationibus singulari privilegio tenere soleret.* Legimus pa-

riter eum calumniam istam à se rejecisse, quòd Odolricum auctoritate suà episcopum elegisset, factum autem fuisse eum se à clero et plebe Aurelianensi electum in presbyterum consecrâsse. Denique in Vitâ prædicti Theodorici, quam ex veteri manuscripto retulit Carolus Sausseyus, Annal. Aurelian., refertur ille à *Leuthero Senonensi, Fulberto Carnotensi, aliisque episcopis fuisse sacratus*. Quæ pariter verba LeuthERICI et Fulberti in ordinationibus episcoporum præcipuas partes fuisse, archiepiscopi nimirum, et primæ post eum sedis episcopi, ostendunt.

XXXV. Possumus eandem quoque ecclesiæ Carnotensis prærogativam in Ivone Carnotensi observare: simulque ejus exemplo notare, tum vacante metropolitana sede, tum etiam archiepiscopo ab aliquam causam ab officio suspenso, primæ sedis episcopum ordinationes provincialium, tanquam ad se pertinentes, prætendisse: utrumque enim Ivo Carnotensis ostendit: interdicto siquidem ad tempus Richerio Senonensi honore pallii, et abstento ab officii executione ob refutatum pertinaciùs primatum Lugdunensem, de Nivernensi electo, cujus consecrationem Hugo Lugdunensis primas ad se trahere volebat, ad eundem ita rescripsit Ivo, epist. 61 Hugoni: *Verum de eo, quòd consecrationem Nivernensis electi ad nostram diæcesim pertinentem, Augustodini facere disposuistis: simpliciter dico paternitati vestræ, quia nec dispositionem vestram reprehendimus, quoniam reverentiæ vestræ deferimus, nec tamen approbavimus, quia nec ex auctoritate, nec ex consuetudine, ordinem hujus consecrationis habemus: nec in consuetudinem ducere, sine multâ deliberatione audemus, timentes rei fieri sponsonis, quam metropolitanæ sedi fecimus, cujus præsidēs si non rectè incedunt, videtur nobis secundum Dominicum præceptum enormitas eorum devitanda, perverciacia arguenda, non autem potestas cathedræ, quæ non sacris locis propter personas hujus temporis, sed propter sacra loca personis conceditur, est evertenda. Cum ergo metropolitani sedes ad præsens ab hoc officio suspensa sit, possemus nos pro sede metropolitanâ, confratribus nostris secundum consuetudines nostras, intra diæcesim hoc Sacramentum Confirmationis implere, confirmatâ per ministerium vestræ legationis prætextatæ personæ electione, quam aliter facientes, quàm cum eâ, vel pro eâ, vel non confirmantes, videremur prælatam nobis cathedram quodammodò subvertere. Quòd si aliquando contigit penuriâ catholicorum episcoporum, vel aliquâ aliâ necessitate cogente aliquem episcopum à comprovincialibus non fuisse consecratum, non debent hæc exempla præjudicium facere legi communi, vel generali consuetudini. Hæc nos fusiùs, quia et ordinationis à comprovincialibus ordinande necessitatem, et ecclesiæ Carnotensis prærogativam, cujus præsul absentis metropolitani vices gereret, apertè ostendunt. Jam verò reliqua prosequamur. Idem Ivo, durante istâ suspensione metropolitani sui, cum oblatum Sanctionem Aurelianensem admonitione Senonensis archiepiscopi apud Castrum Nantonense, quod est juxta parochiam Senonensem, Aurelianenses creari postularent, ipse*

restituit, propter suspensionem Senonensis, et interdictum Sedis Apostolicæ: Istante verò, adjunctis etiam regis precibus, eadem ecclesiâ Aurelianensi *prætendente irreparabiles ecclesiæ ruinas futuras*, si ordinatio electi differretur, Carnotum ad inquisitionem electi et ordinationem statuit, eumque cum Wilhelmo Parisiensi, et Walterio Meldensi tandem consecravit. Deinde vacante per mortem prædicti Richerii Senonensi sede, cum Sanctio Aurelianensis (quem tamen sine ullâ contradictione ecclesiâ Aurelianensis receperat, et ad quem episcopatu liberè fruentem Ivo scripserat) Turoensis archipræsulis factione, regis voluntate depositus fuisset, Joannes quidam electus ordinandus eidem Ivoni præsentatus est; de quo ita scripsit ad Hugonem Lugdunensem, epist. 66: *Hic itaque, inquit, per litteras regis et capituli mihi est oblatum suo tempore ordinandus in presbyterum, postmodum consecrandus in episcopum: ejus autem electio nec adhuc à me est improbata vel approbata, sed nec aliquando approbanda nisi domini Papæ vel vestra me ad hoc pertrahat obedientia: consecratum autem iis jubentibus Joannem istum ab Ivone fuisse ex eo patet, quòd ante Daimbertum in locum Richerii constitutum Joannes iste consecratus sit, prout ex Annalibus Aurelianensis ecclesiæ colligere possumus.*

XXXVI. His omnibus unum ejusdem prærogativæ exemplum in Gaufrido Ivonis successore subnectimus, quem refert Monachus chronologiæ Antissiodorensis scriptor, Hugonem abbatem primum Pontiniacensem in episcopum Antissiodorem apud monasterium Ferrariense consecrâsse, eo quòd in ecclesiâ Senonensi metropolitanâ, propter Henrici Senonensis suspensionem sacrari non potuisset. Hæc verò continuata tot episcoporum Carnotensium prærogativa, ecclesiæ debitum hunc honorem fuisse non dubiè demonstrat. Verum ne quis fortè hunc honorem Fulberti, Ivonis, et Gaufridi ætati, vel meritis concessum dicat, non cathedræ dignitati, prædictis omnibus quæ hoc manifestè refellunt, adjungimus Petri Abailardi, et Stephani Tornacensis testimonia: hic enim ecclesiam Carnotensem, epist. 4, episcopo Portuensi, *inter comprovinciales longè positas sicut est auctoritatis præcipuæ, sic ait esse opinionis præclaræ*; ille verò de Gaufrido Ivonis successore loquens, dicit eum tam religionis nomine, quàm sedis dignitate præcelluisse. Quod autem, sede vacante, ad comprovinciales pertineat ordinatio, innuit Gelasius infra citandus, saltem si in eum sensum trahatur, quem aliqui ei affingunt. Sed id ex prædictis satis superque constat.

XXXVII. Quem tamen audivimus Ivonem suspensi metropolitani sui non dubitanter locum tenuisse, eundem, cum ab archidiacono familiari suo rogaretur, an à suspenso metropolitano vel comprovincialibus, benedictionem suscipere liceret, Apostolicam Sedem hæc de re dubitanti consulendam respondisse audiemus: *Oblatum est, inquit, epist. 157, Paschal. II, prædicta ecclesiâ Luxoviensi, ut secundum morem ecclesiasticum episcopum sibi eligerent: qui communi*

cato cum episcopis consilio, elegerunt virum strenuum Gauchelmum Ibroicensem archidiaconum, quem etiam à metropolitano suo postulaverunt sibi ordinari episcopum; sed cum subauditum esset quod metropolitani ab officio episcopali suspensus esset, prædictus archidiaconus, quam familiaris meus erat, et nihil adversus canones scire præsumere volebat, ad me veniens mecum deliberavit utrum cum hoc scrupulo posset à metropolitano suo sacram ordinationem suscipere, ut à suffraganeis, quibus auctoritas metropolitana solet ista præcipere: in quâ deliberatione cum mihi occurreret illud Apostoli, Rom. 14: « Omne quod non est ex fide peccatum est, » et illud Augustini, « quia consecratio magis constat in fide et devotione benedictionem poscentis, quàm in merito benedictionem dantis: » prædicto fratri consilium dedi, ut tantum Sacramentum nullâ cum disceptatione susciperet, sed Apostolicam Sedem, aut per se, aut per legatos suos consulere, et rem, quantum nobis videbatur, bene inceptam auctoritate apostolicâ perficeret. Prudens sanè consilium, si factum, si circumstantias omnes examines, nec aliis consulentis gestis contrarium: neque enim nota erat metropolitani istius suspensio, sed subaudiebatur duntaxat, et quidam rumor percrebrescere incipiebat: ab eo itaque benedictionem accipere, præsertim cum illâ dubitatione, tutum non erat, refutare verò periculosum, ipsique metropolitano dedecorosum videbatur. Par ferè periculum in benedictione recipiendâ ab iis qui ab ipso designati essent provincialibus episcopis; si enim idem Ivo supra ex admonitione suspensi metropolitani noluit episcopum ordinare, quid mirum si à designatis ab ipso episcopis, amico, ne ordinaretur, dissuaserit?

XXXVIII. Verùm jure communi dubitatio ista Ivonis excussa est; licet enim qui ab officio per sententiam hominis suspensus est, nec eligere, nec beneficium conferre, nec jurisdictionem exercere possit, attamen consentire ordinationi, imò etiam designare aliquos ad ipsam episcopos poterit, quibus nempe non tam propriè jurisdictionem aliquam committit, quàm auctoritatem præstat: si verò à canone suspensus sit, cum eligendi retineat auctoritatem, videtur et confirmandi habere potestatem. In iis autem casibus, cum videlicet metropolitani, vel hæretici, vel schismatici, vel quâvis censurâ ligatus foret, satius fuisse Apostolicam Sedem consulere, eamque convenientius esse episcopos provinciæ ad ordinandum episcopum delegare, ostendit Alexander III, epistolâ decretali, cap. *Quia diligentia*, de Electione, et Petrum cardinalem Sedis Apostolicæ legatum, cui præcipit, ut provinciæ Aquileiensis episcopum confirmet, et quia metropolitani ipsius adhuc perseverabat in schismate, eum à catholicis provinciæ episcopis ordinari procuraret, mandantes, inquit, ut eum facias à catholicis episcopis suffraganeis Aquileiensis ecclesiæ episcopum ordinari: salvâ debitâ justitiâ et reverentiâ ejusdem ecclesiæ, cum ad catholicam redierit unitatem.

XXXIX. Antiquitùs autem in iis provinciis in quibus nulla ecclesia post metropolitani primæ sedis

beneficio fruebatur (quæ sanè longe plures sunt; nam si primatiales et patriarchales provincias demas, vix in illa provincia reperies aliquam primæ sedis dignitatem post metropolim habuisse), in iis, inquam, provinciis ad antiquiorem episcopum, suspensio metropolitano, jus devolvi aperte ostendit Hilarius papa, epistolâ ad episcopos diversarum provinciarum Gallicæ, cap. 1, dum eam in Hermem Narbonensem ob vindictas sibi indebite ordinationes proferit sententiam: *Ei cui nunc ecclesiæ Narbonensi præsidere permittitur, ordinandorum episcoporum, ob hæc quæ prædicta facta sunt, sustulimus potestatem, quam ita ad fratrem et coepiscopum nostrum Constantium Ecclisæ ecclesiæ antistitem, quia ævo honoris primus esse dicitur, pertinere censuimus, ut si superstite Hermo episcopo defunctus fuerit, illum hæc cura respiciat, quem repererit episcopalis ordo primatem: Hermo autem episcopo deficiente, faciendorum mos antistitem Narbonensi mox reddatur ecclesiæ, quem non civitas, sed causa presumptionis amisit.*

§ 9. *Metropolitanum ante pallii receptionem hoc jure committendi ad episcopi suffraganei ordinationem gavisum fuisse, licet non jure ordinandi.*

XL. Quæ verò diximus de metropolitani jure in convocandis provinciæ episcopis, et quibusdam suo loco seligendis, qui consecrationem perficiant, hoc intelligi debet de metropolitano, etiam antequam pallium obtinuerit, imò etiam antequam consecratus sit, dummodò electus et confirmatus fuerit. Primum manifestè ostendit responsum Alexandri III, cap. *Suffraganeis*, de Elect. et electi Potest., iis verbis: *Suffraganeis alicujus metropolitani, ad mandatum ipsius post confirmationem electionis suæ, etiamsi pallium non receperit, licitum est electum, qui ad ejus jurisdictionem pertinet, consecrare.* Ex quo responso secundum etiam colligitur, nam, cum confirmationis tantum meminerit, non consecrationis, videtur non obscure innuisse confirmationem metropolitani solum sufficere, ut suffraganeis suis auctoritatem ordinandi suam commodet, non autem consecrationem ipsius esse requisitam: quod iis etiam canonibus, cap. *Nosti* et cap. *Transmissam*, de Electione, videtur comprobari, qui docent statim à confirmatione pontificem eligere posse, conferre beneficia, censuras ferre; uno verbo, omnia quæcumque ad ecclesiæ suæ utilitatem spectant, præter ea quæ majoris sunt discussionis (quæ nempe etiam post consecrationem non solum tractare, sed nisi habito aliorum consilio, et summæ Sedis in gravioribus expectatâ sententiâ perficere prohibetur) et ministerium consecrationis desiderant; tum maxime ex eo responso Innocentii III Antiocheno patriarchæ, in quo graviter se ferre dicit, quod archiepiscopus quidam electus, confirmatus, nondum tamen consecratus, ad episcopatum postea translatus fuisset; ibi enim probare volens archiepiscopum istum minoratum, nec tam episcopali dignitate auctum fuisse, quàm de archiepiscopali dejectum, eum archiepiscopalia ante consecrationem tractasse, et Valiensem episcopum

tradit confirmasse, quod tanquam legitime et ex more factum minimè improbat.

XXI. Citatur tamen à Gratiano epistola quidam Pelagii, quæ iis omnibus quæ diximus contrarium videtur ostendere, utpote cum et toto eo tempore quo metropolitani sine pallio fuerit, ordinationes episcoporum provincie esse differendas, et si ipse in eo petendo negligens fuerit, ad metropolitanos vicinos transferendas indicare videatur; ita enim habet, apud Gratian., dist. 100, c. 1: *Quoniam quidam metropolitanorum fidem suam secundum priscam consuetudinem sanctæ Sedi Apostolicæ exponere detrectantes, usum pallii neque expetunt, neque percipiunt, ac per hoc episcoporum consecratio viduatæ ecclesiis non sine periculo proculatur, placuit ut quicquid metropolitanus ultra tres menses consecrationis suæ ad fidem suam exponendam, palliumque suscipiendum ad Apostolicam Sedem non miserit, commissæ sibi careat dignitate, sitque metropolitanis aliis licentia post secundam et tertiam communionem viduatæ ecclesiis, cum consilio Romani Pontificis, ordinando episcopos (al. episcopo) subvenire.* Verùm responderi potest sæpè ob reverentiam metropolitani, episcoporum provincie consecrationes dilatas fuisse, quousque pallium ipse suscepisset, et ordinationem suffraganei non solum auctoritate, verum etiam præsentia suâ perficeret; ideòque huic malo ut occurreretur, rectè cautum ut quantocius fieri posset metropolitani pallium acciperet: in pœnam etiam metropolitani visum Pelagio pontifici addere, ut si ipse in morâ esset petendi pallii, ab alterius provincie episcopis suffraganei ejus ordinarerentur, tum ut major ipsi incutiatur pudor, dùm ab extraneis episcopum suum consecrari viderit, quem à suffraganeis suis auctoritate suâ consecrari a grè minimè latius videretur: tum ut à suffraganeis suis urgeatur ad petendum pallium, dùm nempe ob ejus injuriam ipsi quoque debito sibi jure privantur: probabile autem est temporariam eam fuisse Pelagii constitutionem, nec universalem, sed limitatam ad provincias Romanæ exarchiæ, seu primatûs, in quibus Pelagii II tempore, Ligurum, Venetorum atque Istriorum episcopi, contra V synodum, pro defensione trium capitulorum concilii Chalcedonensis, non leve schisma conflaverant, contra quos prædictus Pelagius acriter dimicavit, ut ex ejus epistolis ad Narsetem hæc de re datis intelligi potest; eos igitur qui nec apertè à Romanâ Sede deficere audebant, sive metu populorum qui Romano Pontifici adhærebant, sive fortè à Narsete deterriti, ad quos coercendos rescripserat Pelagius, nec Romanæ Ecclesiæ obedientiam præstare volebant, quam in defensione synodi V, à Chalcedonensi œcumenico concilio defecisse criminabantur, eos, inquam, severâ adhibita pœnâ oportuit Pelagium ad pallii receptionem, et professionem obedientiæ Apostolicæ Sedi præstandam acrius urgere; ideòque conveniens fuit tum hujusmodi metropolitani, tum comprovincialibus, quos metropolitani negligentia ex dicendis nunquam involvit, quique de schismate suspecti in eo casu esse poterant, quod metropolitanum à communionem ca-

tholicâ abhorrentem ordinassent, iis, inquam, omnibus ordinandi jus adimere, et vicinè deferre quæ tamen lex nec ubique, nec eis sine ulla ratione observata fuit, sed ad comprovinciale a metropolitano jus ordinandi devolutum fuit, ut supra satis probatum est.

XLII. Circa quæ etiam obiter notabis ex antiquâ consuetudine, metropolitano minimè licuisse ordinare tanquam archiepiscopum provincie, vel episcopos, vel clericos suæ dioceseos antequam accepisset pallium: hanc consuetudinem nobis indicat Nicolaus I ad consulta Bulgarorum, de episcopo ab ipsis eligendo eos admonens, « qui, inquit, cap. 75, si Christi plebs ipso crescente crescit, archiepiscopus privilegia per nos accipiat: et ita demum episcopos sibi constituat, qui ei decedenti successorem eligant: » et paulò post, « archiepiscopum ab episcopis eligendum scribit, sanè interim in throno non sedentem, et præter corpus Christi non consecrantem, priusquam pallium à Sede Romanâ percipiat, sicut Galliarum omnes, et Germaniæ, et aliarum regionum archiepiscopi agere comprobantur. » Eundem quoque morem firmat Joannes VIII, dùm Arelatensi archiepiscopo rescribens, epist. 95: « Proh dolor! inquit, cum in Gallie partibus essemus, inter cætera, unum valdè prohibendum invenimus: metropolitæ antequam pallium à Sede Apostolicâ percipiant, consecrationem facere præsumunt, quod antecessores nostri et nos canonico decreto, ne fieret, interdiximus. » Comprobat quoque Gregorius VII, qui Rothomagensi archiepiscopo, quem dicit severiori, ob negligentiam in petendo pallio, pœnâ et animadversione dignum, indulget: de cætero verò ne ordines conferre audeat absque prædicto pallio districtiùs præcipit: « Te ipsum nanque, ait ille, lib. 9, epist. 1, non ignorare putamus, quàm districtè sanctorum Patrum censura in eos judicandum (vindicans) statuerit, qui post consecrationem suam, post tres continuos menses, pallium, quod sui sit officii, obtinere tepuerint: deinde apostolicâ tibi præcipimus auctoritate, ut quia sanctorum Patrum statuta parvipendisti, nullum deinceps episcopum vel sacerdotem ordinare, seu ecclesias præsumas consecrare, donec honoris tui supplementum, pallii videlicet usum, ab hæc sede impetraveris. De cætero tam te, quàm suffraganeos tuos monemus, præfatam culpam summo perè emendare procueris, ne si negligentes, ut hactenus, in hoc extiteritis, potestatem beati Petri per nos, quantò dilatiorem, tantò severiorem pro contemptu experiamini. »

XLIII. Denique eandem consuetudinem confirmat Innocentius III, iis verbis: « Præterea cum non liceat archiepiscopo sine pallio convocare concilium, conficere chrisma, dedicare basilicas, ordinare clericos, et episcopos consecrare, multum profectò præsumit qui antequam impetret pallium, clericos ordinare festinat, cum id non tanquam simplex episcopus, sed tanquam archiepiscopus facere videatur. » Quæ verba ideò addit, quia cum nullius ecclesiæ episcopus fuisset is de quo querebatur Innocentius, clericos ordi-

nando archiepiscopi personam sustinere videbatur, cum ante pallii receptionem quævis ordinatio interdicta est, ideoque excusationi locum reperire nullum poterat. Ratio autem cur sine pallio ordinatio archiepiscopis interdicta sit, ea est, quia in pallio, *pontificalis efficitur plenitudo cum archiepiscopis nominis appellatione confertur*, ut docet idem Innocentius, cap. *Visi de auctorit. et usu pallii*, et cap. *Cum sit*, eod. tit.: unde non debet se pro archiepiscopo gerere, qui pallium nondum suscepit: et cum episcopi omnes (si summum Pontificem dominum) divini jure inter se sint æquales, solaque Ecclesie auctoritate discreti, atque ita ordinati, ut unus alteri subficiatur, vel præficiatur, æquum est ut unusquisque Ecclesie capiti, qui alius præfertur, cum pallii receptione obedientiam prius præstet ac sponsonem faciat, quam jure sibi per Ecclesie constitutionem acquisito prerogative singularis utatur, et de hac, quam ab Ecclesia accepit, auctoritate, obnoxium se principi prius agnoscat, quam ipsam in alias exerceat. Nilominus tamen non ad id accuratè hoc in Galliis servatum fuisse, præter prædicta, indicat epistola 48 Fulberti ad archiepiscopum Turenensem, meo quidem iudicio, non parum audax: « Respondemus, inquit, itaque vobis, quia si pallium requisistis à Romano Pontifice, et illud vobis sine causâ legitimâ denegavit, propter hoc non est opus dimittere ministerium vestrum: at si vestra tarditate nondum est requisitum, cautela est expectare, donec requiratur, ne vos ex improvise præsumptionis arguere possit. Continentur enim quadam reverenda nobis in privilegiis Romanæ Ecclesie, quæ propter negligentiam nostram non faciliè inveniuntur in armariis nostris. » Sed de pallio alibi, deo dante, fusiùs.

§ 10. *Comprovinciales, quæ vel in hæresim vel excommunicationem quancumque minimam incidissent, ab ordinatione exclusos fuisse.*

LXIV. Nulli autem dubium esse potest, quin quemadmodum metropolitano in schisma vel hæresim incidente, imò etiam quacumque suspensione detento, licet comprovincialibus, ipso prætermisso, ut superius docuimus, episcopos comprovinciales ordinare, multò magis liceat metropolitano, spreto suffraganeo, qui quacumque censurâ illigatus fuerit, ordinationes celebrare; imò quin cum hæreticis, schismaticis, excommunicatis majori excommunicatione, in Sacramenti Ordinis administratione communicare nefas ei foret, et id strictè olim vetaretur, ut ex dicendis magis patebit: non dubium, quin tales omnes ab ordinationibus episcoporum suæ provincie accerentur. Sed ex comprovincialibus quoque, quibus ob leviora delicta conciliorum et ordinationum celebritas interdicta fuerat, (quales aliquo fuisse superius insinuavimus) vel qui à metropolitani charitate suspensi fuerant, ut loquuntur concilium Aurelianense V, c. 47, et Tronense 2, c. 9, et alia alibi, vel qui à fratrum charitate alieni declarati fuerant, ut loquuntur Arclatense III, al. 4. c. 5, et Agathense c. 56, et alia alibi (quæ omnia eodem recidunt), in utroque omnes in ordinationibus negligi

poterant: si quis enim à consortio fratrum extraneum se culpa sua fecerit, sibi adscribere debet si negligatur. Sed nec aliquis criminis reos ad ordinationes vocari à metropolitano debuisse, ostendunt verba ista Fulberti ad archiepiscopum suum Leutheticum, epist. 28, tom. 5 Biblioth. PP.: *Ne illud sum tibi tacere debeo, quod ad tuas ordinationes dominum F. Tricassensem episcopum periculose tibi socium addis, quoniam certum ob causam esse non debitas imperatum. In quâ re dupliciter te delinquere constat, cum eum ad tantam præsumptionem animando, de penitentia prioris culpa facis esse secutum.* Is autem episcopus Trecentis qui nobis littera F. a Fulberto designatur, Fromundus huius nominis primus esse dignoscitur, qui in hæc tempora incidit, quippe cum, teste Claudio Roberto, obiit anno 1054, Leuthericus autem anno 1055; periculose autem hunc seligi docet Fulbertus à Leuthericis Senonensi, quia nempe periculum erat, ne cum ipse criminis haberetur, ejus criminum societate archiepiscopus involveretur, hominibusque persuaderetur, non aliam ob causam eum præ cæteris ab ipso electum, quam ut vitiosæ ordinationi facilius immisceretur.

§ 11. *Comprovinciales ex justâ causâ absentes litteras mittere debuissent excusatorias, et aliquando legatos.*

XLV. Poterant quoque et comprovinciales justam ob causam ab ordinatione episcopi abesse, in quo casu debebant litteras ad synodum episcoporum mittere excusationis suæ causas proferentes, et consensûs sui indices, ut superius docuimus. Cujus rei præclarum exemplum apud Ivonem Carnotensem: eum enim de electione factâ Manassæ in episcopum Meldensem inaudiisset, ad Daimbertum Senonensem metropolitano statim rescripsit, epist. 113, hujus se electioni congratulari, quem bonæ indolis adolescentem melioris spei juvenem comperisset, sed sibi abeunti periculum imminere; ideoque precatur, ut si eum maximè expetat hujus ordinationi interesse, aut locum ad quem tutò venire possit, eligat, aut conductum securum procuret, quòd si, inquit, *regius metus vel aliorum, qui adversum nos injustè servant, abesse coegerit, consecrationem, quam voce et manibus facietis* (ex quibus verbis collige comprovinciales omnes cum metropolitano manus imposuisse) *corporaliter præsentem, confirmabimus litteris et corde, corporaliter absentes.* Litteræ autem, quas, cum idem semper metus urgeret, sui vice ad metropolitano, suosque qui convenerant comprovinciales misit, hæc sunt, quæ pro exemplari et formulâ hujusmodi litterarum esse nobis poterunt.

Daimberto Senonensis Ecclesie metropolitano et suffraganeis ejusdem Ecclesie coepiscopis suis, Ivo humilis Carnotensis minister, salutem et obsequium.

Quia apostolicum illud in me completum est, foris præpar. intus timores (2 Cor. 7), præcordialiter dolens quòd sancto et desiderabili conventui vestro interesse non potero. Et quia in nomine Salvatoris congregatos vos esse non ambigo, quidquid salubriter statuistis, vobiscum statuo; et nominatim dominum Manassæ claris natali-

bus ortum, modestis moribus ornatum, quem Meldensis Ecclesia elegit, eam diligentibus eligi, et eamvis impositionem quam ei facturi estis præstatis corpore, hanc ego confirmo et facio, quantum in hoc est, præsens corde. Credo enim vos tanti consilii, tantæ fortitudinis, ut nihil præsumatis illicitum, nihil subterfugatis legitimum. Valete.

XLVI. Legimus et aliam apud Sarrundam à Prudentio Tricassino episcopo cum in Ecclesiâ Parisiensi ordinandus esset, epistolam fusiores missam fuisse; quippe cum non solum de absentia sua se excuset, verum etiam, quæ tunc temporis in controversiam inter catholicos et Gothescalcum præcipua doctrinae capita adducebantur, ibi referat, ut videlicet de iis electus episcopus examinaretur, nec consecrationem reciperet, nisi per omnia sanæ doctrinae esse deprehenderetur. Unde docemur nascentibus hæresibus sollicitos fuisse episcopos, circa earum hæreseon capita ordinandos peremptari, et absentes nonnunquam de eorum interrogandorum necessitate alios monuisse. Initium ergo epistolæ istius duntaxat exscribimus, cætera, quæ ad Pelagii et Gothescalci errorum varios articulos spectant, omittimus; ita ergo hæc se habet:

Patri venerabili, et cæteris Patribus fratribusque sincerissimis, diligendis atque coepiscopis reverendis, Prudentius æternam in Domino salutem.

Quantum ad meritum peccatorum meorum spectat, justissimo Dei judicio, quantum verò ad indebitas atque indeficientes ejus misericordias pertinere dignoscitur, misericordissimo ejus munere, infirmitatibus penè omnibus notis depressus, sancto desiderabilique vestro conventui adesse prohibeo. Quod autem possum præsentibus litteris, atque legato Ecclesiæ nostræ presbytero Arnaldo, mei consensu præsentium cæteris exhibeo, ut is qui ordinandus est, si Apostolicæ Sedis omnibus institutis, et beatorum Patrum Innocentii, Zosini, Bonifacii, Siati, Leonis, Gelasii, Celestini, Gregorii, Hilarii, Ambrosii, Augustini, Isidori, Primasii, Fulgentii, Hieronymi, Cassiodori, Bedæ aliorumque æquè catholicorum atque orthodoxorum virorum scriptis et dictis, specialiter super quatuor capitulis, quibus omnis Ecclesia catholica adversus Pelagium, ejusque hæreseos sequaces pugnavit ac vicit, atque ad posteriorum memoriam litteris auctoritate et veritate plenissimis mandavit, confitendo subscribere, et subscribendo confiteri voluerit, ejus me ordinationi consentaneum esse profiteor. Sin aliàs, prorsus neque assentior, neque fidelibus Christi assentiendum suadeo, etc. Libenter autem quod reliquum est hujus epistolæ prætermitto, quia id totum in prædictis capitulis enumerandis insumitur.

XLVII. Quod autem in prædictâ Prudentii epistolâ legis presbyterum Arnaldum legatum ab ipso cum litteris missum, ex solito more id factum, ut nempe vocante metropolitano comprovincialis invitatus, si venire non posset, legatum mitteret, qui procuratorio nomine actis subscriberet; sic, cum quidam ex Donatistis, qui, ut ait Augustinus, lib. post collat. ad Donatist. cap. 24, à primatu suo per tractatiam evocati,

ad collationem cum Catholicis habitam accedere non possent, missi ab iis sunt, qui pro absentibus subscriberent; sic etiam in catholicorum episcoporum provincialibus conciliis passim observare possumus, presbyteros ab episcopis suis missos procuratorio nomine subscripsisse; quod in ordinationibus observari quoque solitum ostendit Hincmarus Remensis, opusc. 55, agens contra nepotem suum Hincmarum Laudunensem: *Semel, inquit, ac secundo litteris canonicis evocatus ad ordinationem episcopi in Ecclesiâ Cameracensi provincie nostræ pastore destituta (unde Apostolica Sedes me suggerente non modicè laboravit) nec ipse venisti, nec pro te vicariam personam (ut regule sacre præcipiunt) ad me direxisti; unde Symmachus papa ad Eonium ex sacris canonibus promulgavit, ut si quilibet episcopus metropolitano pontifici, juxta canonum definitionem vocatus obtemperare noluerit, noverit succedendum se (quod non optamus) ecclesiasticâ disciplinâ. De personâ autem pro te cum transitoria (al. tractatoria) et rationabili excusatione si venire non potuisti dirigendâ, sacri Nicæni canones dicunt, etc. Et paulò post: Regulariter evocatus venire, aut pro te personam consensum tuum deferentem mittere neglexisti; non te pertransire debet, quia provincie Africæ canones decreverunt ut episcopus à primatu suo vocatus ad synodum competenter occurrat; quòd si non potuerit occurrere, nisi rationem impimenti sui apud suum primatem reddiderit, Ecclesiæ suæ communionem debere esse contentum. Nihilominus non simpliciter necesse fuisse crediderim, ut comprovinciales absentes legatos mitterent: primò, quòd concilia superius citata Nicænum, Antiochenum, et alia, quorum duorum priorum auctoritates profert Hincmarus, litterarum duntaxat meminerint, non legati mittendi; secundò, quòd apud nostrum Ivonem nulla mentio legati à se missi, sed solum litteris suis testatur consensum suum se præstare iis quæ ab ipsis convocatis peragerentur; unde probabile est. tum ob id ipsum, tum etiam quòd contradictionem obortam adversus prædicti domini Manassæ electi Meldensis, non sibi à legato suo relatam, sed auditam à se, aliis postea ad Daimbertum litteris significet, nullos ab Ivone missos, qui procuratorio ipsius nomine, prædictæ ordinationi interessent; tertio, quòd idem paulò post Hincmarus litterarum duntaxat, tanquam magis necessariarum meminerit, iis verbis: *Quia verò semel ac secundò cæteris coepiscopis ad ordinationem secundum sacras regulas convenientibus, venire, vel regularem tuum consensum mittere detrectasti, secundum præfatos sacros canones, prædictum Ecclesiæ Cameracensis regulariter electum, cum his qui convenerant vel per scripta consenserant, ordinavimus. Existimo verò cum episcopus absens litteris suis non absolutè, sed conditione solum aliquâ præmittendâ, ordinationi alterius se consentire significaret, prout significabat prædictus Prudentius, eâ quam recitavimus epistolâ, opus fuisse ut procuratorem mitteret, qui videret num conditioni ab ipso præfixæ plenè satisfaceret, et si satisfactum foret, procuratorio nomine actis ordinationis, quæ dari ab evocatis sibi habet, subscriberet, ut nempe juxta**

canonum statuta, nemo in aliquâ provincâ ordinari videretur episcopus, nisi totius provincie episcoporum voluntate ac consensu ad eam dignitatem promotus. Quando vero qui aherat episcopus, absolutum suis litteris consensum exhibebat, qualem testatum in eâ rationem superius vidimus, non opus fuisse ut procuratorem mitteret, sed epistolam ipsius subscriptione loco esse potuisse.

XLVIII. Unum autem, quod ad vocem, et loquendi appellandique rationem spectat, hic etiam observavimus, epistolam quam mittebant episcopi excusatoriam, ab Hincmaro citato *tractoriam*, seu *tractatoriam* dici. Quodnam verò retineri nomen convenientius sit, in preputulo non esse. Certum est quidem epistolam quâ metropolitani, seu primates, ad concilium, vel ordinationes vocabant, tractoriam dici potuisse; hoc enim nomine legimus Augustinum loco superius citato usum fuisse, et in epistola ad Victorinum episcopum Sexius in eâdem significatione tractoriam usurpasse pro epistola quâ primas ad concilium suffraganeos suos vocat; ex quibus etiam Augustini ad Victorinum litteris discimus, tractoriam eandem ad omnes episcopos missam fuisse, non singulas pro singulis fuisse compositas, in eâque episcopos omnes tum provincie, tum finitimarum invitatos, ordine suo inscriptos fuisse. In simili quoque acceptione Constantinus ad Ablavium præfectum prætorio tractorias dixit litteras, eas quas dari jubebat episcopis ad concilium Arelatense convocatis, cursu publico utentibus, adscriptis etiam stativis, sive mansionibus, quibus alerentur sumptibus publicis; quod ipsum fusiùs ex variis juris Romani, Longobardici, et Gallici legibus, ex Eusthatii Constantinopolitani definitione, et ex veteri formulâ, quam referunt Brissonius, Cujacius et alii, colligi potest. Legimus quoque tractorias dici epistolas quæ ab episcopis subditis suis, sive ad loca sancta preregrinantibus darentur, quibus hospitium et necessaria alimenta ab aliis episcopis, abbatibus, et ceteris dari precabantur. At antiquitus non legimus epistolas tractorias dictas, quæ ab inferiori ad metropolitanum, ab episcopo ad concilium mitterentur. Refert quidem Sirmundus examinationem Wilberti in Catalaunensem episcopum ordinandi, in quâ presbyteri legati absentium episcoporum, tractoriis litteris vicem sui episcopi exhibuisse dicuntur; sed quânam ratione tractoriæ dicerentur, non video, nisi fortè tractorias eas divinando dici placeat, quòd eas deferentibus, et ad concilium euntibus hospitium et alimenta præberentur. Certè si etymologiam nominis spectemus, tractoriæ littere dici non possunt, nisi quibus inferiores à superiori evocantur, ac velati trahuntur, non autem eoque ab inferioribus ad superiores ad sui excusationem diriguntur.

XLIX. Fortassis ergo non tractorias illas vocavit Hincmarus, sed tractatorias, prout asteriscus huic voci appositus nos admonet: tractoriæ autem rectè dicentur, quòd earum beneficio episcopus absens cum collegis suis de propositâ electi ordinatione tractet, multatim aperiat: presentim cum tractoriam

epistolam, apud eundem Augustinum non semel dictam hancimus, querelas continentem episcoporum cum Maximiano sententium adversus Cæcilianum; si enim epistola tractoria dici potuit, quâ episcopi alicujus ordinationem refutarent, quidni similiter tractoria dici potuerit, quam eadem pro alicujus ordinatione confirmanda transmittent? In concilio quoque Carthagenesi V, et Africano sub Celestino et Bonifario, jubentur episcopi, qui concilio interesse non potuerint à primato convocato, ut *excusationes suas in tractoriâ conscribant*; quod quidem manifestè docet excusatorias litteras episcoporum tractorias olim dictas.

§ 12. *Finitimos etiam episcopos alienæ provincie, aliquando ad ordinationem vocatos.*

L. Verùm omissis istis levioribus de nomine disceptatione, ad rem ipsam revertimur, ut explicatâ comprovincialium episcoporum convocatione, et ad celebrandam ordinationem conveniendi apud ipsos usitato ac religioso more, de finitimorum etiam ex alienæ provincie convocatione, ac conventu aliqua adjungamus. Certum enim est finitimos quosque episcopos etiam ex alienâ provincâ ad ordinationem à metropolitanis convocari solitos; idque innuere videtur citatus à nobis superius Eusebius, sive dùm Diem in locum Nareissi ordinatum, sive dùm Alexandrum in ejusdem consortium adscitum refert, episcoporum qui finitimis ecclesiis præerant concilio atque sententiâ. Clariùs verò id ipsum ostendit epistola synodalis concilii Constantinopolitani. I apud Theodoretum, lib. 5 Hist., cap. 9, iis verbis: *De administrationibus autem, quæ sunt cujusque ecclesie propriæ, cum vetus, uti nôstis, lex est, tum sanctorum Patrum in concilio Nicæno decisio, ut videlicet singularum provinciarum antistites, unâ cum finitimis, modò ipsis ita visum fuerit, episcopis ministros ad ecclesiarum commodum in suis ipsorum provinciis ordinent. Ex cujus legis et decisionis præscripto scitote, tum alias quoque ecclesias apud nos administratas esse, tum illustrissimarum ecclesiarum sacerdotes delectos.* Quibus verbis Nectarii in patriarcham Constantinopolitanum in concilio generali, communi omnium consensu, Flaviani in Antiochenum non solum ab episcopis suæ provincie, sed et totius diocesis Orientalis, quæ ad ejus patriarchatum spectabat, et Cyrilli in Hierosolymitanum, ab episcopis provincie, uti vult canon, ordinati, exempla subjungit. Ex quibus discas, finitimos quoque episcopos, si ita visum fuisset episcopis provincie, vel certè metropolitano, vocari solitos fuisse, maxime verò ad eorum episcoporum ordinationes, qui illustrioris ecclesias, v. g., patriarchales, et metropolitanas administrarent, de quibus speciatim mox dicemus.

LI. Neque verò obscure Parisiense III concilium aut Tullense à nobis citata, id ipsum ostendunt; hoc, dùm parte ult., cap. 2, ab episcopis qui *circumcirca sunt* ordinationes peragi jubet; illud, dùm à metropolitano et comprovincialibus solis, vel si voluerit metropolitano, adjunctis etiam vicinis alterius provincie episcopis, ordinationem episcopi celebrari præcipit,

cap. 8; id enim verba ista ejusdem concilii à nobis superius citata significant (*nam de antea actis ordinationibus pontificum ita convenit, ut conjuncti metropolitanus cum suis episcopis comprovincialibus, vel quos vicinos episcopos eligere voluerit, juxta antiqua statuta canonum, omnia communì consilio et sententià decernerentur* (forte error est in textu, legendum est *decernerent*), non autem, ut metropolitano liceat, vel comprovinciales, vel vicinos episcopos ad libitum assumere; tum quòd antiqua statuta canonum id minimè doceant, quæ metropolitanum ad assumendos sibi comprovinciales episcopos ex prædictis adstringunt; tum quòd ejusdem canonis præcedentibus verbis jubeatur, ut nullus contra metropolitanis voluntatem vel episcoporum comprovincialium ingeratur: quòd si per ordinationem regiam, honoris istius culmen pervadere aliquis nimia temeritate præsumperit, sit à fratribus omnibus segregatus, et ab ipsorum omnium charitate semotus. Quæ verba manifestè ostendunt, neminem sine comprovincialibus ordinare potuisse; sed eum, qui auctoritate regià ad episcopatum, absque eorum omnium voluntate, irrepere, vel ab aliis ordinari se procuraret, ab eorundem comprovincialium communione fore segregandum. Id quoque ostendunt illi omnes canones, qui episcopis districtè præcipiunt, ne non vocati, ad ordinationes extra provinciam suam excurrant. Hujusmodi autem canones plures sunt, et maximè auctoritatis, petiti nempe ex conciliis Sardicensi, Constantinopolitano I, Antiocheno, et Lucensi, in quo collecti à Martino Bracharensi canones probati sunt, item ex Calixti I, et Zachariæ I summorum pontificum, aliorumque decretalibus epistolis. Imò synodus Sardicensis videtur innuere vocatos episcopos ad dilectionem et charitatem renuere non debere; verba enim ista, *ne dilectionis fores claudere videamur*, ad id significandum referri possunt.

LII. Possunt et plurima finitimorum ex alienà provincià accitorum exempla proferri, præsertim in ecclesiis illustrioribus, ad quorum episcoporum ordinationem, majori frequentia quoscunque ex finitimis, imò etiam ex dissitis regionibus antistites plurimos convocatos legimus; et ne crambem eandem recoquere molestum sit, cogamurque eandem orbitam denuò terere, non quolibet, sed selecta tantum aliqua ecclesiarum tum illustriorum, seu aliqua majori dignitate ornatarum, primatiali, vel metropolitanà, tum inferioris dignitatis et eminentiæ exempla proferemus, id amplius statim confirmaturi, cum de metropolitanis et primatibus consecrandis agemus. Cornelius itaque summus pontifex, ex Cypriano, non solum ab episcopis provinciæ, sed etiam ab Africanis, qui in urbe tunc aderant, episcopus ordinatus est. *Et factus est*, inquit Cyprianus ad Antonianum, epist. 52, *episcopus à plurimis collegis nostris, qui tunc in urbe Romà aderant, qui ad nos litteras honorificas, et laudabiles, et testimonia suæ prædicationis illustres de ejus ordinatione miserunt*. Sexdecim autem episcopos Cornelii ordinationi interfuisse eadem epistola testatur, qui satis magnus numerus videri poterat tempore persecutionis colle-

ctus: ex iis autem Africanos, qui eidem interfuerint episcopos alia epistola nominat Caldonium, Fortunatum, Pompeium, et Stephanum. Ex quibus patet solitum tunc temporis ad ordinationum auctoritatem, observari, ut quotquot in urbe catholici adessent episcopi, ad eligendum ordinandumque summum pontificem convenirent: adeò ut quò numerosior esset episcoporum ordinatorum numerus, eò certior et augustior ordinatio videretur. Quod cum iisdem prioribus seculis populis persuasum nõssent hæretici, de episcoporum ad suas temerarias ordinationes convenientium numerositate mentiri solebant: de pseudoepiscopis quinque factionis Novati, à pluribus episcopis damnatis, atque de gradu suo dejectis, qui Fortunatum episcopum Carthagini constituere ausi fuerant, id testatur Cyprianus, epistolà 55 ad Cornelium: «*Ili quinque*, inquit, *cum paucis vel sacrificatis, vel malè sibi consciis, Fortunatum sibi pseudoepiscopum cooptarunt, ut criminibus in unum convenientibus talis esset scilicet rector, quales illi qui reguntur*. Hinc jam et cætera mendacia, frater charissime, potes noscere, quæ hic homines desperati et perditì ventilaverunt, ut cum de sacrificatis, vel de hæreticis amplius quàm quinque pseudoepiscopi non fuerint, qui Carthaginem venerint, et Fortunatum sibi dementiæ suæ socium constituerint; illi tamen, quasi filii diaboli, et mendacio pleni ausi sint, ut scribis, jactitare viginti quinque episcopos adfuisse; quod mendacium et isthic prius apud fratres nostros jactitabant, dicentes viginti quinque episcopos de Numidià esse venturos, qui sibi episcopum facerent; quo in mendacio suo posteaquam, quinque solis convenientibus naufragis, et à nobis abstentis detecti sunt atque confusi, Romam cum mendaciorum suorum merce navigaverunt, quasi veritas post eos navigare non posset.» Horum hæreticorum exempla per omnia secuti Donatistæ paucitatem eorum qui ad ordinationem Cæciliani convenerant, criminati sunt, à solis vicinis episcopis eum constitutum fuisse, nec ex Numidià antistites ad ordinationem vocatos, aut expectatos fuisse episcopos conquerentes; suorum verò, qui ad Cæcilianum deponendum et Majorinum ordinandum fermè septuaginta convenerant, multitudinem extulerunt, quorum etiam in aliis conventibus numerositatem falsò mentiti sunt.

LIII. Sequentibus seculis plura ejusmodi exempla suppetere possunt; nec ea repetere opus est quæ concilium Constantinopolitanum superius adducit; iis potius alia adjungenda sunt. Ad ungendum Basilium in Cæsariensem episcopum, *ἐκ τῆς ὑπεροφίας*, ab *exterioribus regionibus*, à locis extra fines positis, ab *exilii loco* (hæc enim omnia verba ista significare possunt) excitatos Antistites concurrisse testis est Gregorius Nazianzenus, oratione 20 in laudem Basilii; qui etiam epistolà quâdam ad Eusebium Samosatenum pro fide exultantem, eum ad eandem ordinationem, licet è Syrià episcopus esset, nec Ponto accenseri posset, invitatum fuisse innuit, dum ad ejus aspectum viduitatis vestes exuisse ait Cæsariensem ecclesiam, magisque inclutam fore prædicit, cum pastorem manu

ipsos diuini receperit. Basilium autem, epistolâ 8 ad eundem Eusebium Samosatenum episcopum, refert se Faustino episcopo mortuo ab Iconiensi ecclesia vocatum, *Episcopum creandi gratâ*; an vero hujus rei causâ Iconium petere debeat, quippe cum Iconium civitas in Pisidiâ jam olim post maximam primâ, tunc verò parti ejusdem provincie divulsæ præsideret, videtur dubitasse idem Basilium, qui ideo exoptasse se dicit presentem ab Eusebio edoceri, *an oporteat peregrinos accersari ordinationes*; ex quâ proinde epistolâ probabiliter colligimus nec inusitatum fuisse morem alterius provincie episcopos convocandi, cum Iconiensis ecclesia Basilium ad episcopi sui creationem invitaret, nec tamen passim eum fuisse receptum, cum Basilium deberetne hujus rei causâ ad istam ecclesiam proficisci, dubitaret. Eundem tamen Basilium de rectâ finitimorum episcoporum ordinatione sollicitum fuisse ostendunt ejus ad Neocesarienses scripte post obitum episcopi ipsorum, aliæ item ad Anthyranos, et variæ ad Nicopolitanos litteræ: ex quarum ultimis constat ipsius Basilii à Nicopolitanis expetitum fuisse consensum, aliàs enim quomodo diceret Basilium ejus ordinationi se consentire, quem ipsi dignum judicassent? Nicopolis autem extra Capadociam Basilii provinciam haud dubie sita fuit; sed de Basilio infra.

LIV. Ad Joannis Chrysostomi ordinationem, quò favorabilior esset, plusque auctoritatis haberet, aderant ex imperatoris Arcadii mandato, tum plures episcopi, tum Theophilus Alexandrinus, et Ægyptii quidam eum eo ad synodum convocati; ex quibus prædictus Theophilus nonnisi ægrè ad consentiendum illius ordinationi perductus est. Chrysostomus verò congregatis Lydiæ, Asiæ, et Carie episcopis ad 70 viros pertingentibus, Ephesini episcopi, ab ecclesiâ ejus invitatus; ordinationem fecit. Refert quoque Fortunatus Pictaviensis sanctissimum virum Germanum Parisiensem antistitem Bituricas invitatum accessisse ad ordinationem Felicis, Augustodunum petisse, pro ordinatione Syagrii: in concilio Andegavensi quod pro ordinando Thalasio hujus civitatis episcopo habitum est, mentio S. Leonis Bituricensis nempe archiepiscopi, qui in numerandis episcopis concilii, Eustochio Turonensi Andegavensium metropolitano præfertur, quem proinde dubitare non possumus ad ordinationem Thalassii extra suam provinciam celebrandam fuisse convocatum. Sidonium quoque, pro ordinatione Bituricensis archiepiscopi, Eufonium Augustodunensem episcopum consuluisse, Agætium Senonensem vocasse, alios ex diversis provinciis, præsertim metropolitanos per litteras accersivisse, quosdam eorum convenisse ex ejus epistolis certum atque exploratum habetur. Sed, ut ad propiora nostris seculis exempla veniamus, legitimus inter formulas promotionum episcopaliû à Sirmundo relatus, in examinatione Wilberti in Catalaunensem episcopum ordinandi, quæ consecrationi præmitti solebat, præter Hinemarum Remensem archiepiscopum, Hinemarum Laudunensem et Hodonem Bello-

vacensem, qui Belgivacorum ibi dicitur episcopus, et presbyteros reliquorum episcoporum totius provincie cum litteris tractatoris suorum episcoporum, præter hos, inquam, presentes interfuisse ex aliis provinciis Wendonem Rothomagensium, Herardum Turonorum, Egdonem Senonum archiepiscopos, et Fulcricum hujus episcopum, quos ad ordinationem Wilberti invitatos fuisse non dubium est. S. quoque Hugonem Gratianopolitanum antistitem à tribus metropolitans Viennæ consecratum fuisse legimus, concedentibus, ut conjicio, consecrandi auctoritatem comprovincialibus episcopis, iis qui quavis ex alienâ provinciâ convenissent, supra ipsos tamen metropolitanâ dignitate præeminebant.

§ 15. *Quibus præsertim casibus à finitimis episcopis, episcoporum consecrandorum jura præsumpta fuerint.*

LV. Frustra verò plura exempla ad probationem rei minimè controversæ quæreremus; sufficiat adnotasse, non tantum convocationem istam episcoporum ex alienâ provinciâ licitam fuisse, verum etiam deficiente sufficienti numero comprovincialium necessariam fuisse ac præceptam; in quo casu concilium Sardicense vicinarum provinciarum episcopos convocari jubet, apud Burchardum, lib. 2. cap. 27; Ivonem, p. 5, cap. 137; Gratian., c. Si fortè, dist. 65: *Si fortè, inquit, in provinciâ unum tantum contigerit remanere episcopum; superstes episcopus convocet episcopos vicinæ provincie, et cum eis ordinet comprovinciales sibi episcopos; quod si facere neglexerit, populi convenient episcopos vicinæ provincie, et illi prius commoneant episcopum, qui in eadem provinciâ commoratur, quòd populi petant sibi episcopum rectorem et doceant justum esse ut veniat ipse, et cum eis ordinet episcopum. Quòd si litteris conventus tacuerit, et dissimulaverit, nihilque rescripserit; tunc satisfaciendum est populis, ut convenient ex vicinâ provinciâ episcopi, et ordinent episcopum.* Retuli superiùs eundem concilii Sardicensis canonem, prout in Græco habetur, ab isto multum discrepantem, nec ulla ex versionibus ex Græco ejusdem Concilii prædicto canonî, prout hic excribitur, consentit: cum tamen non solum à Gratiano, verum etiam à Burchardo et Ivone iisdem verbis, vel certè parum immutatis, proferatur, conijcere possumus Latinam concilii Sardicensis primam editionem id habuisse; ex quâ nempe prædicti decretorum collectores eundem canonem, prout à nobis relatus est, exscripserint: nam Dionysius Exiguus, in Epistolâ ad Stephanum episcopum, quâ ei suam Græcorum Canonum versionem obtulit, Sardicense concilium à principio inter Latinos Latinè editum fuisse significat, quòd etiam Nicolaus I disertè affirmat epistolâ 11 ad Photium; imò ex ejus epistolâ deducitur ipsius tempore Sardicenses Canones, qui nunc tantum Græci vel ex Græco versi reperantur, juxta Latinam editionem magis vulgatos fuisse, sic enim habet: *Quomodo autem non esse apud vos Sardicenses Canones tu solus adstruere poteris, quando non solum à Latinæ, verum etiam cum aliis Græcæ lingvæ hominibus statui sunt et promulgati? quâ de re credibile non*

est, quod ibi definitum est unumquemque ipsorum, nimirum propria lingua tradidisse. Nec id inficiari ullus poterit, qui sciverit, Sardicensis concilii Patres maximā ex parte ex Occidentibus partibus, in quibus vivebat Latina lingua, convenisse: id ōque Latinē eos loquentes, et Latinā linguā canones condidisse verisimile est. Sed cū sentirent Græci Romani Pontificis jura ipsis invisā Sardicensi concilio firmiter stabilita fuisse, Sardicensium id à Canonum negligentes fuisse crediderim: ut ex eo colligere possumus, quod Sardicensi synodo inter generales locum ademerint, inō etiam post varia provincialia concilia, in quibus paucissimi episcopi convenerant, eam, qui conciliorum apud ipsos interpretes fuerunt, rejecerint: unde tempore Photii schismatici nihil mirum apud Græcos Sardicenses canones ferē perisse, qui à Latinis diligentius asservati fuerant. Latinis fortē postea placuit, quō ipsis major à Græcis adhiberetur fides, Græcos ipsos, et ex Græco codice Latinē redditos accuratius custodire. Unde factum est, ut Latina editio neglecta ferē tota perierit; Græca vel ex Græco contextu petita ad nostra tempora pervenerit. Hæc divinando dicimus, ut suam Sardicensi canoni, prout à Latinis decretorum collectoribus refertur, auctoritatem servemus. Idem verō Sardicense, prout ex Græco codice legitur, ex vicinis quoque provinciis accersiri episcopos ad metropolitani episcopi constitutionem jubet.

LVI. Nec dubium quin Sardicensis iste canon observatus fuerit, cū etiam hæresi vel schismate quibusdam provinciis infectis vicinos episcopos in ipsis ordinationes episcoporum facere in more positum fuerit. Sic enim, v. g., Eusebius Samosatorum episcopus à Valente in exilium expulsus, privato divini Spiritus instinctu, cū multas ecclesias pastoribus orbatas intellevisset, habitu militari, Syriam, Phœniciam, et Palestinam peragravit, et ecclesiis vacantibus episcopos sanæ doctrinæ præfecit, nemine, quod mireris, reclamante, et contradicente ab episcopo extra suam provinciam ordinationes fieri: tanta viri pro Christianā fide exulantis fuit auctoritas, tanta Ecclesiæ persecutionibus imperatorum afflictæ et hæreticorum contagione sœdata visa fuit urgere necessitas. Sic idem Eusebius ab exilio reversus, non sine consilio, ut probabile est, et auctoritate Meletii Antiocheni patriarchæ, quem sicut durante persecutione eandem exilii damnationem passum, quodammodo socium habuerat, ita in iisdem post exilium catholicorum episcoporum ordinationibus faciendis habuit imitatore, idem, inquam, Eusebius vicinis provinciis episcopos creavit Acacium Beroæ, Theodoretum Hierapolis, Eusebium Chalcedonis, Cyri Isidorum, Eulogium Edessæ, Prothogenem Carrarum, Marim Dolichæ. Sic Eustathius Antiochenus Constantinopoli latitans in locum Eudoxii Ariani, cui eundem hæresi infecti erant Demophilum in sede Constantinopolitanā suæ pariter factionis hominem subrogant, ipse à catholicis rogatus Evagrium urgente necessitate substituit. Sic Basilius

testatur epistolā 187 ad Terentium comitem, se ab ecclesiā Satalorum accepisse *suffragia obsecrationem habentia*, ut daretur eis ab ipso episcopus; nec hujus tantum (ut ibidem habetur) in Armeniā ecclesiæ curam susceperat, sed plurium aliarum quibus episcopos dare aggrediebatur ex Nicopolitano clero, nisi orta inter ipsum et Theodotum Nicopolitanum, quem adiutorem sperabat, contentio ejus consilia intervertisset: quā autem auctoritate id moliretur, non adeō evidens est; an fortē quōd urgente Ecclesiæ necessitate, ipse tanquā vicinior metropolitanus succurrere afflictis ecclesiis deberet? an verō quōd Athanasii fortē, et synodi Alexandrinæ (ad quam tamen pauci ex Orientalibus episcopis Antiocheni patriarchatū convenerant) decreto niteretur, prout indicare videtur ipsius epistolā 75 ad Neocæsarienses? an verō quōd summi Pontificis auctoritas, quæ Alexandrum probaverat, ipsi quoque, ut jurisdictionem suam tutius extra provinciam explicaret, præstō esset? certē ob pollutam Arianā hæresi Armeniam testatur ipse aliā epistolā ad Theodotum, missum ad se à Papā pro consecratione obtinendā quemdam Faustum, quem tamen consecrāsse se minimē voluisse asserit, nisi prius Theodoti Nicopolitani, aliorumque Armeniæ episcoporum catholicorum testimonium protulisset, quod cū promere vel non posset, vel nollet, ad Anthimum Thianensem, alterius partis Cappadociæ metropolitanum, ipsum abiisse narrat, ab eoque, frustra Basilio in contrarium admonente, consecratum ad suos reversum fuisse testatur. Quem autem papam hic intelligat, cujus litteras acceperit, quibus *petebatur, ut Faustus ordinaretur episcopus*, conjiciendum unicuique relinquo: moneo tamen, quōd cū eadem illā epistolā ad Theodotum Nicopolitanum meminere Sagetesimi, aliās Sanctesimi, seu Santesimi presbyteri, à quo ecclesiarum statum Theodotum edoceri posse scribit; et cū eundem Santesimum ex aliis ejusdem litteris pateat Romam ab ipso missum fuisse; non improbabilis conjectura ducetur, eum Faustum per Sanctesimum à Romano Pontifice, qui papa per excellentiam dicatur, Basilio fuisse commendatum, litterasque delatas quibus ejus ordinatio in episcopum ipsi committeretur: maximē cū ad Meletium scribens idem Basilius queratur Faustum istum agentem cum Papā ab Anthimo ordinatum, neglectis justis suffragiis Cyrilli episcopi, quem Meletius ordinaverat; id est, vel neglectā ordinatione Cyrilli justis suffragiis electi à Meletio ordinati, vel neglecto metropolitani Cyrilli à Meletio ordinati consensu. In quo quidem facto, epistolā Poemenio Satalorum episcopo queritur ipse Anthimum veterem consuetudinem, et canones violāsse, Faustum illum ordinando sine concilio et suffragio episcoporum Armeniæ.

LVII. Sed, ne in solo Basilio nimium morari videar, ad præsentem quæstionem facit concilii Ephesini I, c. 4, statutum, quo metropolitanus, qui in hæresim Cœlestii inciderit, potestate sibi in provinciā suā concessā privatur, *sed et ipsis provinciæ episcopis,*

et cui sunt circa metropolitans, qui quæ sunt recte apostolica, curant, eundem subiecit, et de episcopatus gradu deiecit. Quod si metropolitanis ab Ecclesiâ deieceris, vicinis metropolitans et episcopis subiecit, certe ejus potestas ad metropolitanos vicinorum provinciarum videtur esse translata, ut cum provincialibus eius catholicis ordinationes episcoporum, in ipsâ provinciâ, si quæ faciendæ sunt, facere ipsi possint. Sic Ambrosius Sirinium metropolim totius Illyrii ad ordinandum Anemium sacerdotem perrexit, ob infestam dudum Arianâ heresi istam tam ecclesiâ, quam provinciâ. Sic metropolitans alterius provincie episcoporum ordinationem concessit Pelagius II ob negligentiam propriorum metropolitani de heresi vel schismate, ut supra explicationis, suspectorum. Sic Chrysostomus, ad quem Asani præsertim episcopi conveniant, querelasque suas detulerant, eorum auctoritatem mutatus et urgente ecclesiarum necessitate inductus, episcopis sex, ut ait Palladius, de gradu suo dejectis, sexdecim, ut ei obiecit Theophilus, tredecim, si Sozomeno eos referenti adhibenda est fides, totidem subrogavit, et postulantis Ephesinis convenientium in concilio Ephesino tunc habito vicinarum ecclesiarum episcoporum suffragio et consensu Ephesinum Antistitem consecravit: quali fortè auctoritate fretus Nicomediensi Gerontio Sansophium suffecit, eodæque vicinæ simulque ob Arianam heresim in iis locis invalescentem necessitatis ecclesie pretextu, Gothis Wilam sanctissimum virum episcopum dedit. Has omnes ordinationes, aliasque fortè plures (nam plures numerant legati ecclesie Constantinopolitane in Chalcedonensi concilio) ille Joannes vicinorum episcoporum precibus exoratus vicinæ jure ecclesie necessitatibus consulens, peregit, qui tamen optime canones noverat, quibus episcopi in alienas provincias ad ordinationes, vel alia negotia administranda excurrere prohibentur, Epiphaniumque reprehenderat (si Sozomeno credamus) quòd in ecclesiis sedi Constantinopolitane subditis Ecclesie ministros ordinasset: satis tamen vicinorum episcoporum voluntatem, vel ecclesie suæ viciniam ad succurrendum ecclesiis laborantibus esse putavit, ut iis antistites ex cleri et populi consensu procuraret. Causantur aliqui Joannem Chrysostomum hæc omnia tanquam legatum summi Pontificis peregrisse, nec id pertinaciter respuerim; ejus tamen legationis nulla apud antiquos auctores mentio est, nec ista exempla adducentibus Constantinopolitanis ullus legationis jure facta esse ista respondit: hæc autem si non expressè demandante, at certè non renitente Romano Pontifice, cui supremum in Ecclesias omnes ius est, peregrisse Chrysostomum, haud dubium est. Sic denique Martinus papa, ut jam docuimus, cum orientales episcopi Monothelitarum hæresi infecti essent, Joanni Philadelphie episcopo, qui iis regionibus vicinus erat, ordinandorum episcoporum in Oriente potestatem tradidit.

LVIII. Reperio pariter vicinorum episcoporum im-

ploratam opem fuisse, cum recens conversæ essent aliqua provincie ad fidem, nec in provinciâ de novo conversæ episcopi saltem sufficienti ad ordinationem numero reperirentur; quamvis enim tunc temporis, ut infra docebimus, recursum sæpius fuerit ad summum pontificem, ut Ecclesiâ ipse sua auctoritate firmaret qui omnium Ecclesiarum pater est ac moderator à Deo constitutus, nihilominus ad viciniore episcopos aliquando itum fuisse, nec distulisse eos plebibus de novo conversis episcopos dare, pluribus exemplis patet; nam, v. g., Demetrius Alexandrinus Pontenum in Indiam prædicandum misit; Athanasius item Alexandrinus Frumentum Tyrium nascenti Indorum Ecclesie episcopum destinavit, qui rogaturus ipsum venerat, ut aliquem illis antistitem dignum procuraret. Cum pariter Mavia Saracenorum regina ad fidem conversâ sibi Mosem Egyptium monachum episcopum dari postulasset, consentiente Valente missus ille ad Lucium Alexandrinum, utpote viciniorem Arabiæ primatem, qui ab Arianis, evecto Athanasio, in eam Ecclesiam violenter intrusus fuerat, à quo proinde Moses ordinari renuit, adeoque ad alios episcopos, quos ipse postulaverat, deduci jussus est. Cyzicenorum episcopus Ascholi S. Parthenium Lampacenæ civitatis, quæ tunc temporis idololatriæ serviebat, utpote sibi vicinæ, antistitem consecravit. Conversis similiter Agarenis, ad preces Euthymii abbatibus, Juvenalis Hierosolymitanus, ad quem legationem illi miserant, Petrum eis episcopum ordinavit. Tyridate Armenorum rege ad fidem catholicam converso missus S. Gregorius Armenus ad Leontium tunc temporis illustrem Cæsareæ Cappadociæ archiepiscopum vicinum ordinandus, cujus rei causâ testatur S. Nicon ipsum Gregorium cavisse, ut à Cæsareæ archiepiscopo deinceps successores sui ordinarentur. Sed et Augustinus ad Anglos fidem catholicam edocendos à S. Gregorio missus, ab episcopis Gallis ob regionis propinquitatem creatus est; eandemque ob causam, cum nondum in Angliâ episcopi tot creati essent, quòd ad episcoporum ordinationem requiruntur, Agilbertus, Vini, Wilfridus, è Britannia in Gallias ad ordinationem missi sunt. Berectualdus quoque in eadem Gallias à Godwino metropolitano Galliarum ad consecrationem recipiendam amandatus est. Eodem jure subnixus S. Remigius ad Attrebatenses ad fidem adducendos S. Vedastum antistitem destinavit. Nec renuerunt sanctissimi viri, Swibertus Trajectensium episcopus à Wilfrido Merciorum in Angliâ antistite, S. Lugdgerus Monasteriensis episcopus ab Hildebaldo Coloniensi consecratoriam manuum impositionem suscipere. Nec adeò antiqua sunt episcoporum in exteris regionibus ab archiepiscopo Bremensi, vicinæ jure, peractarum consecrationum exempla. Meinardus Sigeburgensis canonicus, qui Rigensem Ecclesiam fundavit, tempore Innocentii III, ab Harterico archiepiscopo Bremensi ad Livoniam prædicandi evangelii causâ missus, eisdem populis antistes datus est; quo defuncto Bertoldus in ejus locum postulatus, ab archiepiscopo Bremensi pariter constitutus est; cujus succes-

sor Albertus à papâ obtinuit ut quos aptos inveniret, Evangelii annuntiandi adscisceret adjuutores.

LIX. Plura similia possemus addere, quæ nempe ostendunt à vicinis ordinationem episcoporum, in iis regionibus quæ ad fidem de novo conversæ essent, sapè petitam, eamque nonnunquam vicinæ quodam veluti jure expectatam. Ea enim ex antiquâ Ecclesiæ praxi Ecclesiarum omnium erat consociatio, ut salvis semper summi Pontificis, patriarcharum, primatum juribus, possent, imò deberent, metropolitani in vicinas quoque provincias inspicere, iisque pro virili providere. Quem morem confirmat Sardicense concilium, cùm ab episcopis suæ provincie damnati episcopi causam à vicinis retractari posse, maximè verò ex Romani Pontificis consensu, decernit; quod etiam appellationis ad vicinos episcopos refugium Antiochena synodus, et Carthaginensis III, et Agathensis indulerunt; quibus consentiens Bracharensis II, si quem judicatum ab episcopis alii absolverint, alii damnarint, vicinos metropolitanos ad ejus judicium advocari debere decernit. Unde etiam de Pelagio hæretico examinando, et in judicium vocando loquens Innocentius I ad Africanos, epist. 26, Aurelio, Alipio, August., etc., inter epist. August. 96: *Ab iis, inquit, melius fieret, qui magis proximi, et non longo terrarum spatio videntur esse disjuncti*; discussionis gravissimæ examen, inquisitionem nempe in doctrinam, moresque Pelagii satius à finitimis fieri posse putans quàm à remotis episcopis, quantumvis, majori auctoritate pollentibus. Quare sicut vicini episcopi et metropolitani de rebus extra provinciam judicare poterant; ita deficientibus in provinciâ episcopis ordinare quoque tum episcopos, tum cæteros ex inferiori cleri ordine poterant: sanè Sidonius, lib. 4, epist. 15, Elaphio, in diœcesi Rutenorum, in quâ Evarigis Gothi crudelitas episcopum esse non patiebatur, ipse vicinus *ministeri sui* esse ait baptisterii consecrationem; eadem utique potestate in eadem diœcesi, si consentaneum judicasset, presbyteros ac diaconos ordinasset. Quod insuper ex Africano concilio confirmari potest, in quo hæc statuuntur; primum, c. 86, *ut etiam si quisquam post leges aliquem locum ad catholicam unitatem converterit, si eum per triennium nemine repetente retinuit, ulterius ab eo non repetatur*. Alterum, c. 88, cui junge Milavit., c. 24, *ut quicumque negligunt loca ad suam cathedrali pertinentia, in catholicam unitatem lucrari, conveniantur à vicinis episcopis, ut id agere non morentur. Quod si intra sex menses à die conventionis, non hoc effecerint, qui poterit ea lucrari ad ipsum pertineant*. Ex iis enim inferri potest quòd sicut jus ordinationis presbyterorum et diaconorum, diligentia episcoporum in vicinis provinciis, cum reliquis jurisdictionis episcopatus prærogativis acquiritur, ita vicinis metropolitani jus ordinandi episcopos in vicinis provinciis, diligentia ac sedulitate acquiri possit. Cui affine est, quod apud reges Theodoricum et Theodebertum, de consilio suo mittendi in Angliam Augustini profitetur S. Gregorius, l. 5, ind. 14, epist. 58, iis verbis: *Atque ideo pervenit ad nos Anglorum gentem ad fidem*

christianam, Deo ministrante, desideranter velle converti, sed sacerdotes vestros è vicino negligere, et desideria eorum cessare suâ admonitione succedere. Ob hoc igitur Augustinum, etc., cum aliis servis Dei illuc prævidimus dirigendum. Si enim ob hoc Augustinum mittit quòd sacerdotes Gallie negligerent, ergo poterant ipsi in Angliam sacerdotes mittere, et conversis plebibus eisdem antistites consecrare.

LX. Certum est tamen potuisse Romanos pontifices ordinare quos vellent, et curare ut à quibus vellent populis de novo conversis episcopi præficerentur, quod ex dicendis magis patebit. Imò et imperatores christianos acceptâ ab eo potestate, et designasse olim episcopos mittendos, et ad quos vellent eos in episcopos consecrandos destinasse ex historiarum lectione comperimus; ut enim plura ad hoc propositum convenientia omittamus, sufficit nobis de Ecclesiâ Hamburgensi testimonium proferre. Ei enim in Slavorum confinio exedificatæ à Carolo Magno, ejus consilium mors interruptit, Anscharius à Ludovico filio antistes præfectus est, cui (1) *Sedis Apostolicæ approbatione omne ejus ministerium communitum*; sed post Anscharii obitum B. Rembertus ad eundem Ludovicum adductus, ab eoque ad Luitbardum (al. Luitbertum) Moguntinum consecrandus missus est, juxta litteras nempe privilegii Hamburgensis Ecclesiæ à Romanâ Sede obtentas, in quibus continebatur, *ut quia propter novellam ejusdem Sedis institutionem, et necdum conversos ad fidem populos, suffraganei non habentur episcopi, à quibus decedente uno alter archiepiscopus consecraretur, Palatine interim providentiæ, succedentium per tempora pontificum consecratio sit commissa, donec numerus suffraganeorum episcoporum canonicè eum consecrare debentium ex gentibus suppleatur*. Eundem verò S. Rembertum prædictus Luitbertus Moguntinus assumptis secum Lintuardo Paderbornensi episcopo suo suffraganeo et Theodorico Mindensi Coloniensis provincie episcopo consecrâsse legitur.

LXI. Sed in iis fortè fusiùs morati fuimus; concludendum utique nobis est quotiescumque in aliquâ provinciâ nondum constituta esset metropolitana sedes, nondum comprovinciales episcopi constituti, ad metropolitano vicinos ex constitutione quâdam generali jus ordinationis delatum fuisse: quâcumque etiam ex causâ adesse non possent provincie jam constitutæ et ordinatæ episcopi, superstitis antistitis munus fuisse finitimos episcopos, præsertim verò metropolitano, quorum major erat auctoritas, convocare, ut, quantum fieri posset, celebris et firma episcopi ordinationis perficeretur: quæ duo licet ex prædictis pateant, primum tamen concilii Constantinopolitani I, et Chalcedonensis, alterum Sidonii testimonio confirmamus. Quòd enim prædicta duo concilia in barbaris ecclesiis episcopos à Constantinopolitano patriarchâ ordinari concedunt, cùm tamen in aliis provinciis eidem throno subditis, episcoporum ordinandorum jura ei denegent,

(1) In Vita S. Remberti apud Sur., 4 febr., cui consonant Krantzius, in Metropol., et alii.

ut metropolitano in singulis provinciis attribuant, quæ alia ratio esse potest, quam ea, quam rectè colligit Balsamon, quia nempe in his provinciis sufficiens episcoporum numerus deerat, qui ad ordinationem convenire posset? Sidonius autem, cum post mortem Fuldo, Biturice ecclesie archiepiscopi ordinandus esset, et Rutenorum, Lemovicensium, atque aliarum civitatum Bituricensis provincie episcopos morte truncatis, abisque ob crudelitatem Evargii in defunctorum officia minime suffectis, provincialium numerus episcoporum iam sufficiens non esset, Agrocetium Senonensem, aliosque (quos præsertim metropolitanos, vel finitimos episcopos fulsere confilio) convocavit : notanda autem ad propositum ea sunt, quæ ipse habet epistolâ 5, lib. 7 ad Agrocetium : « Ne te (ipsum) Senonie caput es) inter hæc dubia saltaxeris intenti nobis in mediis Aquitanorum, quia minime refert quod nobis est in habitatione divisa provincia, quando in religione causa conjungitur. His accedit, quod de urbibus Aquitanicæ primæ solum oppidum Arvernæ Romanis reliqua partibus bella fecerint. Quapropter in constituenda prefate civitatis antistite, provincialium collegarum deficiamus numero, nisi metropolitano reficiamur assensu. De cætero, quod ad honoris vestri spectat prerogativam, nullus à me hætenus nominatus, nullus adhibitus, nullus electus est; omnia censure tue salva, illibata, solida servantur. Tantum hoc meum duco vestras invitare personas, expectare voluntates, laudare præsentias, et cum in locum statumque pontificis quisque sufficiatur, ut à vobis præceptum, à me procedat obsequium. » Ideo verò metropolitano præsertim memini, quia cum ii suarum provinciarum essent capita, earum quoque interpretes esse poterant : proindeque, ut omnium provinciarum voce et assensu probaretur electus, cui sue utpote mance et mutilæ testimonium provincie minime sufficebat, omnium finitimo metropolitano ad illius ordinationem convocatio necessaria videbatur, ut eorum nomine, vicinarum provinciarum consentientium auctoritate, electio consecratioque novi antistitis firmaretur : quod cum in cæteris provincialibus episcopis constituendis conveniens, tum in metropolitano, de cujus ordinatione agit ibi Sidonius, magis necessarium videbatur, è re ejus, et dignitate esse nonnullam visum est ut plurimum metropolitano præsentia atque auctoritate constitueretur, sed id mox explicandum erit.

LXII. Alias quoque rationes reperio ob quas finitimi, etiam neglectis provincialibus, ordinationem interdum peregerint : primam, cum ad primatem, qui vicinæ provincie metropolitanus esset, metropolitano subditus ordinandus accederet; is enim solebat sue provincie viciniore episcopos secum assumere, quod de Carthaginensi episcopo supra à nobis dictum est, et de Eboracensi ad Cantuarien-em, ut ordinaretur, accedente, aliisque hujusmodi, de quibus infra, extra dubium est. Alteram, cum à vicinæ provincie episcopis damnatus fuisset alterius provincie

episcopus; quamvis enim in ejus locum alius constitui non debeat inconsulta Romanâ Sede, per factionem tamen aliter nonnunquam gestum reperio : sic enim, v. g., deposito Arnulpho Remensi à provincie Senonensis episcopis, Remis ad concilium à rege Hugone Capeto convocatis, cujus damnationi jam Remensis provincie præcules subscripserant, à Senonensis provincie episcopis in locum depositi ordinatus est Gerhartus, remeunte tamen Savino Senonensi metropolitano. Tertiam, cum provincie episcopi consecrationem facere renuunt : Artaldus, v. g., monachus, cum provincie Remensis episcopi, qui electioni Hugonis comitis Heriberti filii consenserant, eum consecrare renuerent, jubente rege Rodulfo, ab episcopis Franciæ et Burgundiæ sacratus est : alias adjungere possemus, sed hæc vel ad nauseam esse possunt.

LXIII. Unum notatu dignum subnectimus, quasdam fuisse provincias arctiori inter se fœdere connexas, eas maxime, quæ ejusdem provincie aliquando fuissent, cujusmodi sunt omnes Narbonenses, omnes Lugdunenses, omnes Belgicæ, etc. Ideoque observatum nonnunquam, ut si quando uni provincie deesset sufficiens episcoporum numerus ad ordinationem, ex aliâ provinciâ confœderatâ sumeretur : quod expressè docent variarum provinciarum metropolitani, qui cum Hincmaro Remensi venerant ad ordinationem Bertulfi Cameracensis (in cujus provinciâ sufficiens ad ipsius consecrationem episcoporum deerat numerus) epistolâ ad Carolum Calvum; postquam enim causas exposuere ob quas ordinandum Bertulfum censerent, hæc addunt (Flodoardus, lib. 3 Epist. Rem., cap. 20) : « Et quia tot in eadem provinciâ (Treverensi) non erant episcopi, ut metropolitano regulariter ordinare valerent, quoniam ecclesie Remensis et Treverensis comprovinciales atque sorores, et ex auctoritate, et ex antiquâ consuetudine habentur, eâ conditione, ut qui prior eorum fuerit episcopus ordinatus, prior etiam habeatur in synodo, et sibi mutuo consilio et auxilio foveantur; Treverensis provincie episcopi à primatè provincie Remorum solatium suæ ordinationis secundum sacras regulas quæsierunt, sicut sancti Sardicensis canones dicunt, etc.; ex quibus ritè colligitur, quia si provincia Treverensis, non nisi unum, vel nullum haberet episcopum, episcopi Remensis provincie, petente clero, et populo, Treverensis ecclesie deberent ordinare episcopum. » Hujus fœderis inter istas duas ecclesias rationem, quam indicavimus, assignat Hincmarus epistolâ ad papam Nicolaum à Flodoardo relatâ, lib. 3 Hist., cap. 23, *has enim duas tantum provincias Belgica regio habet*. Hujus autem confœderationis quoad ordinationes exemplum subministrat idem nobis Flodoardus, lib. 3, cap. 21, referens Hincmarum Remensem à Bertulfo Treverensi rogatum Willebertum Catalaunensem episcopum misisse ad ordinationem Arnoldi Tullensis episcopi, *quia eodem Bertulfo infirmitate detento numerus à sacris canonibus præfixus in ordinatione præsulis ei non aderat*.

ARTICULUS II.

Ad quos metropolitanorum consecrandorum jus pertineret.

§ 1. *Metropolitanos à propria synodo, seu à suffraganeis suis, prioribus seculis ordinariè consecrari debuiss.*

I. Veniendum jam est ad speciale de metropolitanorum ordinandorum ratione questionem: Triplicem eam præsertim esse invenimus; vel enim à propria synodo episcoporum provincie, vel à metropolitanis finitimis, vel à primate aut patriarchâ solebant constitui, ac consecrari: de duobus prioribus ex professo agendum est: ultimum in sequentem tractationem rejecturi, quæ est de primatum ac patriarcharum juribus in ordinationibus episcoporum. Vetustior autem et usitator fuit, ut à propria synodo ordinarerentur: hujus meminit Anicetus, eamque strictissimè servandam præcepit, epist. 1, dist. 1: *Si, inquit, archiepiscopus diem obierit, et alter ordinandus archiepiscopus electus fuerit; omnes ejusdem provincie episcopi ad sedem metropoleos convenient, ut ab omnibus ipse ordinetur*: et paulò post, *et licet istud* (puta ut absentibus quibusdam comprovincialibus suffraganeus metropolitani sacrari possit) *necessitate cogente concessum sit, illud tamen, quod de archiepiscopi consecratione prædictum est, atque præceptum, id est, ut omnes suffraganei eum ordinent, nullatenus immutari licet: quia qui illis præest, ab omnibus episcopis, quibus præest, debet constitui*. Hujus etiam moris illustre et vetus exemplum habemus apud Cyprianum, qui ad ordinandum Arelatensem metropolitanum in locum Martiani Arelatensis schismatici, convenire vult episcopos provincie, et à Stephano pontifice ad eos convocandos dirigi in provinciam, et ad plebem Arelate consistentem litteras, quibus præcipiatur ut abstento Martiano alius in locum ejus substituitur. Habemus et aliud ante concilium Nicænum in ordinatione Cæciliani non minùs illustre exemplum: hanc enim cum Donatistæ carperent quòd cum primas esset totius Africae, non à primate alienjus provincie, seu metropolitano, v. g., Numidie ordinatus fuisset, sed ab aliquo ex comprovincialibus; Catholici è contra respondebant id minùs necessarium fuisse, sed satis superque esse quòd in comprovincialium episcoporum conventu creatus esset. Si enim non fuit necesse ad primatem totius Africae subditos ei primates convenire, sed satis esse Catholicis visum est quòd à provincie episcopis ipsi tanquam metropolitano subditis ordinaretur, multò minùs necessarium putarent illi ad metropolitani ordinationem plures metropolitanos minimè subditos convenire, sed certius affirmarent sufficere ipsos à propria synodo consecrari. Sed de hoc exemplo iterùm dicemus.

II. Quòd si alia exempla arideant, ex innumeris hæc seligimus: Nicolaus Myrensis episcopus, Lyche metropolitano, à subditis Ecclesie Myrensis episcopis, id est, suffraganeis, electus dicitur, et à sacra episcoporum synodo inunctus atque consecratus. Metaphrastes, in Vita S. Nicol. 1. 6 decemb. Vide apud Surium eod. die. Eortasius ab Arianis quidem, sed tamen ex ec-

clesiasticà lege gradu motus est, quòd sine consensu et approbatione episcoporum Lydie episcopus Sardensis creatus esset; Socrates, lib. 4, cap. 25. Sardensem autem episcopatum metropolim fuisse Lydie patet ex subscriptione Florentii Sardene civitatis metropolitani in concilio Chalcedonensi. Ad electionem Basilii in archiepiscopum Cæsareæ et Cappadocie metropolitani, cum defunctus fuisset Eusebius, episcopos illos ad quos spectabat, reliquos comprovinciales vocasse testis est epistola 19 Gregorii Theologi patris nomine ad episcopos conscripta, in qua indignatur quòd ad Metropolitanam sedem eum convocarent, *nec quòd adesse oporteret, nec quam ob causam, nec quo tempore denuntiantes*; quà præcipiti et contra morem denuntiatione ostendere eos dixit, non se ipsos honore afficere constituisse, sed ejus metuisse presentiam, ne in ipsum invitum et repugnantem inciderent; profitetur autem se, si Basilio calculum suum adjecerint, adfuturum et adiutorem spondet; si autem certis conditionibus via capessenda sit, factionesque et dissidia contra jus valitura, se contemptum asserit gavisurum. Ex quà epistolà nolim conjicias liberum fuisse Gregorio seniori absque justà causà abesse ab ordinatione Metropolitanæ Cæsareæ Cappadocie, si debitè ei significata foret, aut reverà ipsum electionis eventum præstolatum fuisse, ut ordinationi interesset; omnibus enim post legitimam indictionem necessitas erat conveniendi ad synodum in qua metropolitano eligebatur, discedere verò poterant qui electioni contradicerent, quibus, si numero pauciores essent, neglectis, ordinatio peragebatur, postquam auditæ eorum, discussæque fuissent rationes. Adfuisse autem non solum ordinationi, verum etiam electioni successoris Eusebii prædictum Gregorium Nazianzenum patrem, licet senio et infirmitate gravatum, et animam agentem, ejusque præsertim operà effectum, ut Basilius eligeretur, docet Gregorius filius in oratione quam habuit in laudem Basilii; qui et hoc mirum adjungit, patrem suum sanum et incolumem ex eà ordinatione rediisse. Colliges autem ex dictis debuisse quosdam ex episcopis provincialibus (ad quos autem id pertinaerit infra dicemus) reliquos ad synodum vocare, diem indie re, causam habende synodi, puta ordinationem futuri metropolitani significare, necessitatem conveniendi singulis imponere, et pro auctoritate jubere; cum enim hæc omnia præmissa queratur Gregorius, indicium est ea adhibenda censuisse. Basilium autem ab episcopis ad synodum convenientibus ordinatum fuisse, testatur Amphilochius Iconiensis in ejus Vita. Epiphanius quoque ab episcoporum Cyprii synodo, non sine divino monitu ordinatum legimus. Ephesinum episcopum secundum antiquam consuetudinem, à propria synodo ordinari docet Evagrius historicus Evagrium autem Antiochenum à Paulino contra canones ordinatum, tum ob alias rationes, tum quòd non vocatis provincie episcopis consecratus fuisset, contendit Theodoretus; excusandus tamen Paulinus, qui cum ei in Antiochenâ sede constituto provincie episcopi non adhærerent, sed

Meletio, ordinationem, sine provincia episcopis, successoris funeri celebrasse coactus est, quam Occidentem cum Romano pontifice legitimam censuit, Oriens postea probavit, dum composito tandem isto schismate, ordinatus ab Evagrio in suis gradibus recepit, ut supra fusius docuimus. Timotheum quoque Aethurum Catholicus Alexandriæ illegitime ordinatum reprehendebant, quod consecratus fuisset episcopus, ut refert Evagrius, lib. 2, cap. 8, *nullo omnino episcoporum orthodoxorum ex diocesi Aegyptiaca presente, sicut in creando episcopo Alexandrino fieri solet*. Diocesim autem Aegyptiacam, hic provinciam specialem patriarchæ Alexandrini intellexit historicus; nam ejus electioni interfuit Eusebius antistes Pelusii; certum est autem Pelusium ad Alexandrum patriarcham pertinuisse. Gregorius Magnus, libro 2, epist. 20, ind. 11, voluit ut Constantinus Mediolanensis antistes, *à propriis episcopis, sicut antiquitatis mos exigit, ordinaretur*; idem gaudere se dicit, quod Andreas Nicomedianæ civitatis episcopus assensu comprovincialium ordinatus sit.

III. Sed, ne in cæteris semper regionibus versemur, invisamus nostras Gallias. Ad Martini ordinationem episcopos vicinarum civitatum evocatos fuisse refert Severus Sulpitius. *Remigius*, inquit *Hincmarus*, in ejus Vita, *unanimitate episcoporum Remensis provincie infulus induitur sacerdotalibus, benedictione consecratur episcopali, atque in sede collocatur præsulatus*. Ad Sulpitii Bituricensis metropolitani, ut vidimus, consecrationem Sidonius censuit provinciales omnes esse convocandos, et in eorum deficientium locum alios esse invitandos. Hincmarus Remensis Ecclesiæ archiepiscopus, à clero et populo atque etiam ab episcopis provincie suæ, cum Wenilonis archiepiscopi Senonensis, et Encamradi episcopi Parisiensis, abbatibus S. Dionysii et religiosorum consensu, et Caroli Calvi beneplacito electus, ab episcopis autem ordinatus dicitur in concilio Bellovacensi sub Sergio II. Herivæus, exsequentibus, et ritè celebrantibus ejus ordinationem *Riculpho Suessorum episcopo, Dodilone Cameracensi, Othgario Ambianensi, Maurione Catalaunensi, Randalpho Laudunensi, Olfrido Silvanectensi*. cæterisque diocesanis consensum præbentibus, et decretum hujus ordinationis corroborantibus, ordinatus dicitur Remensis archiepiscopus à Flodoardo: à quo similiter, l. 4, cap. 18, *Seulfus* refertur *ab Abbone Suessonico*, cæterisque Remensis provincie præsulibus ordinatus Ecclesiæ Remensis archiepiscopus: qui etiam ab eodem postea Abbone, et aliis suffraganeis Hugonem Remensem consecratum narrat, à quo etiam ordines inferiores receperat, et presbyteratum, quamvis à Widone Antissiodorensi diaconus fuisset creatus. Leuthericum, teste Aimonii continuatore, l. 5, cap. 28, *congregati episcopi senonicæ Ecclesiæ cum voluntate et auctoritate apostolicâ solemniter ordinaverunt*. Hugonem Senonensem archiepiscopum electum Carnotensem, Mauricius episcopus Parisiensis, vacante per translationem sede Carnotensi, cum episcopis comprovincialibus, teste monacho Antissiodorensi, consecravit. Arnul-

phum episcopi, diacrescos Remensis clero simul eligente, populo acclamante, elegerunt, et in metropoli tantum ordinaverunt, quo deposito iidem episcopi excluso populo Gerbertum se elegisse testantur, quem pariter consecraverunt. Hugoni Lugdunensi primate constanter obstitit Ivo Carnotensis, ne Daimbertus Senonensis obedienciam ante consecrationem sedi Lugdunensi promitteret, ab episcopis autem provincie eum ordinandum esse defendit, sibi quæquam primæ sedis episcopo inter Senonensis provincie præsulibus, in presbyterum et episcopum a clero Senonensi oblatum consecrandi jus esse testatur.

IV. Sed totum istum morem fusiùs et clariùs nobis exponunt clerici populi quæ Senonenses in suo illo decreto, quod ad episcopos provincie Senonicæ de electione Ansegisi metropolitani, qui ex aliâ provincia petitus est, miserunt: decretum autem tale est, inter opuscula Hincmari, p. 617, et apud Sirmundum, in Formulis promot. episcop. , tomo 2 Conc. Gall. :

Dominis ac venerabilibus Senonum Diocesanos Patribus et episcopis Senonum ecclesiæ clerus, cum totius ejusdem parochiæ plebibus sibi conjunctis, pacem perpetuam et gloriam sempiternam semper et ubique optamus in Domino.

Canonicis regulis et apostolicis institutionibus sancitum esse recolimus, ut quoties metropolis civitas pontificalis ministerio dignitatis caruerit, proprioque vacaverit pastore, suffraganei ejusdem metropolis convenire debeant, et electionem futuri pontificis, cum consensu cleri et plebis, facere, ac cum decreto electionis singulorum petentium manibus roborato, suffraganeos adire debeant pontifices, ac de substituendo in loco ejus, qui decessit, pastore, petitione supplicii commonere; quatenus et metropolis civitas pastoralis sollicitudine destituta, proprio recuperetur pontifice, et qui ordinandus est gratus possit accedere: quoniam cui debet ab omnibus obediri, debet utique et ab omnibus eligi, ne civitas episcopum non optatum aut contemnat, aut oderit, et fiat minus religiosa, quàm convenit, cui non licuerit habere quem voluit; hi verò qui ordinaturi sunt, eum, in quem viderint omnium vota propensius congruere, promptius, ac liberius illi possint manus imponere. Idcirco cum decreto electionis nostræ manibus singulorum nostrorum roborato, ad paternitatem vestram accedentes, Ansegisum presbyterum Remorum diacrescos, ecclesiæ autem Belvacensium atque abbatem monasterii sancti Michaelis, quem per licentiam vestram, patres venerandi, domino etiam Christianissimo rege Carolo annuente, secundum decreta Cælestini papæ, ex propria ecclesiâ deficiente electione, pari consensu ac concordia, voluntate ac devotione eligimus nobis, et ecclesiæ nostræ episcopum, atque pontificem per manum vestram consecrari implorantes petimus, rogamus, atque precamur. Eligimus autem eum nobis fore pastorem, quem apostolicæ formæ, quæ episcopum ornatum Paulus apostolus esse debere demonstrat, congruere, et sacris canonibus non obviare, Christi cooperante gratiâ, credimus. Actum 5 calendas julii, in basilicâ beati Stephani protomartyris, anno Incarnationis

Dominicæ DCCCLXXI, regni verò domini Caroli gloriosi regis XXXI, indict. IV.

V. Verùm iis omnibus omissis, ecclesiasticos canones, legesque perquiramus. Sardicense concilium, prout in Græco habetur, non solum propriæ provinciæ, verùm etiam vicinæ episcopos ad metropolitani constitutionem convenire oportere docuit ex prædictis. Constantinopolitanum I, c. 1, eandem consuetudinem confirmat, præcipiens, ut Asiæ diœcesis episcopi, *quæ sunt in Asiâ administrant, et Thraciæ episcopi Thraciam tantum regant, et Ponticæ Ponticam; non vocati autem episcopi, ultra diœcesim non transeant ad ordinationem, vel aliquam administrationem ecclesiasticam*: hoc enim canone non solum provinciarum istarum, verùm etiam quarumcumque aliarum, de quibus ad concilium quæstio deducta non fuerat, limites præscribuntur, quos unicuique antistiti transgredi nefas sit, et ordinationum in quâcumque provinciâ faciendarum etiam metropolitano jura ejusdem provinciæ episcopis asservantur, adeò ut aliis, nisi ex eorum consensu et rogatione, ad ordinationem extra suam provinciam cujuscumque episcopi aditus intercludatur. Clariùs verò et expressiùs Leo I, epistolâ 82, al. 4, ad Anastasium Thessalonicensem: *Metropolitano defuncto, cum in loco ejus alius fuerit subrogandus, provinciales episcopi ad civitatem metropolim (al. metropolitanam) convenire debebunt, ut omnium clericorum, atque civium voluntate discussâ, ex presbyteris ejusdem ecclesiæ, vel diaconibus optimis eligatur, de cujus nomine ad tuam notitiam provinciales referant episcopi*. Similiter Gelasius papa epistolâ ad episcopos Dardaniæ, dist. 64, c. *Quia*, morem istum confirmat iis verbis: *Quia, inquit, per ambitiones illicitas, non pudet quosdam ecclesiarum jura turbare, et privilegia quæ metropolitans vel provincialibus episcopis de crevit antiquitas, temerariâ presumptione pervadere, propter quod etiam communionis apostolicæ desiderant dissidium tenere, quò scilicet ab ejus auctoritate divisi, vel impunè proprias usurpationes exerceant, non respicientes, quia æterno judicii rationem tam de catholicæ sinceritatis, quàm de traditionum præjudicii paternarum, non sine perpetuæ sint damnationis interitu reddituri, si in hac obstinatione permanserint, charitatem vestram duximus instruendam, ut vos omnes in communione fratres, sive per Dardaniam, sive per quamcumque contiguam provinciam constituti, qui vos sub metropolitans vestris esse meministis, et ab eisdem substitui decernentes, sicut vetus consuetudo deposcit, unanimiter statuat antistites, et vicissim, si metropolitans humanæ conditionis sorte decesserit, à comprovincialibus episcopis, sicut forma transmisit, sacrari modis omnibus censeatis*. Quorum verborum duplex potest excogitari sensus: prior, ut episcopi suffraganei à comprovincialibus electi curent se à metropolitano consecrari, nisi fortè metropolitans decesserit, quo casu à comprovincialibus ordinari poterunt: alter verò, ut à comprovincialibus metropolitans, vicissim verò metropolitani à comprovincialibus ordinentur, qui sensus canonis probabilior est, præsertim ob illam particulam, *vicissim*, et per-

fectionem atque evidentiorē comparationis redditorem, quæ juxtâ priorem sensum imperfecta est et manca.

§ 2. *Turbatum per nominationes regias prædictum aliquando ordinem fuisse.*

VI. Quemadmodum autem superius diximus ob nominationes regias interseras fuisse episcoporum ordinationes, unoquoque, qui à rege nominatus esset ad episcopatum, vel regiâ jussione, vel suâ voluntate consecratores eligente, præsertim si extra provinciam rex à se nominatum voluisset ordinari; ita non dubium est, quin eadem nominationes metropolitano- rum consecrationes affligerint; sic enim, v. g., Gregorius Turonensis non à comprovincialibus, sed statim atque electioni de se factæ, cogente Sigiberto rege, urgente Brunichilde reginâ, non libenter consensit, mox, inquam, ne fortè ante consecrationem aufereret, ab Ægidio Remensi extra provinciam consecratus est, ut referunt cleri Turonenses in ejus Vitâ, apud Sur., 17 novemb.: quod ipsum etiam editi in laudem S. Gregorii Turonensis à Venantio Fortunato Pietaviensi episcopo versus ostendunt:

Martino proprium mittit Julianus alumnum,

Et fratri præbet, quod sibi dulce fuit.

Quem patris Ægidii Domino manus alma sacravit,

Ut populum recreet, quem Radegundis amet:

Huic Sigibertus ovans favet, et Brunichildis honori, etc. Ideò collapsam in istis ordinationibus disciplinam exigere se, et restaurare synodus Aurelianensis II, c. 7, hoc canone profitetur: *In ordinandis metropolitans episcopis antiquam institutionis formulam renovamus, quam per incuriam omnimodis videmus amissam. Itaque metropolitans episcopus à comprovincialibus episcopis, clericis, vel populis electus, congregatis in unum omnibus comprovincialibus episcopis ordinetur, ut talis, Deo propitio, ad gradum hujus dignitatis accedat, per quem regula Ecclesiæ in melius aucta plus floreat*. Aurelianense tamen III hunc ordinem pervertere videtur, dùm electionem metropolitani comprovincialibus episcopis cum clero et populo tribuit, consecrationem aliarum provinciarum metropolitans, et præcipuas consecrationis partes uni ex iis metropolitans, ut infra explicabimus.

§ 3. *Restituta tamen, seu asserta comprovincialibus sua jura, et cur.*

VII. Vignisse tamen postea canonum auctoritate, eundem in metropolitano- rum consecrationibus ordinem, patet ex concilio Toletano IV, Emeritensi synodo, Nicolao I, Lucio III, et aliis. Toletanum IV, c. 18, dist. 51, c. *Qui in aliquo*, in fine, expressè habet metropolitans non nisi in civitate metropoli, *comprovincialibus ibidem convenientibus*, esse consecrandos. Emeritense obscuriùs loquitur, tum in hoc canone, tum in cæteris: hæc tamen in ipso verba leguntur, can. 4, quæ nostrum institutum sufficienter probent: *Cætus ergo nostræ unanimitalis hoc inserendum esse curavit, ut tempore quo metropolitans in Ecclesiâ Dei fuerit ordinatus episcopus, placitum in nomine suorum comprovincialium faciat, ut castè, sobriè,*

rectèque vivat. Similiter et quando consueverint episcopi in ecclesiis, quibus præesse poterint, fuerint ordinati, placitum faciunt in nomine episcopi sui metropolitani, ut caste, recte, et sobrie vivant. Quod si, etc., ab alio metropolitano aliqui fuerint ordinati, tempore quo ad metropolitanum suum post suam venerint ordinationem, tale placitum non deserant facere. Ex eo enim canone colligitur, professionem sanctitatis et castitatis eorum iis emittendam præcipi, qui jus habent ordinationis; ideoque et eam à provincie episcopus, in sua ordinatione apud metropolitanum fieri oportere, vel si ab alio consecrati fuerint statim atque post ordinationem ad eum accesserint, et à metropolitano in sua similiter consecratione eorum suffraganeis suis publice firmari debere: ex quo proinde non ineptè colligitur, metropolitanum ab episcopis provincie consecrari, à quibus scilicet elicitur professio, quam in consecratione sua antistes ex consuetudine emittit, et quorum nominibus ipsa subscribitur. Nicolaus I, ad consulta Bulgarorum respondens, cap. 75, de archiepiscopo loquens, *ordinat ipse sibi deinceps episcopos, qui successorem suum valeant ordinare*. Lucius III expressius exiteris: *Si archiepiscopus, inquit, obierit, et alter fuerit ordinandus, omnes episcopi ejusdem provincie ad sedem metropolitanam convenient, ut ab omnibus ordinetur*.

VIII. Ratio autem potissima hujus constitutionis est, quam tradit Anicetus supra, quæ communi juris regule conformis est: quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari; cui etiam illud S. Leonis dictum consonat, *qui præfaturus est omnibus, eligi debet ab omnibus*; ei enim facilius paretur, quem quis constituit; arctius fraternæ stringuntur fœdera charitatis, dum et metropolitanus à suis suffraganeis consecratur, et suffraganei à metropolitano benedicuntur: provincie consulitur integritati ac perfectioni, dum sibi ipsi sufficiens, et ἀνεξάρτητος, à metropolitano provincie episcopus accipit, et ab episcopis metropolitanum consecratum habet. Nec obest quòd major, secundum Apostolum, non debeat à minore benedici; consecrandus enim archiepiscopus, in eo suffraganeis suis minor est, in quo ad benedictionem subjicitur; licet enim statim atque electus ac confirmatus est, jurisdictione sit superior, ordine tamen inferior est; idè autem benedicitur ac consecratur, ut ordine augeatur: quòd si à suffraganeis suis, quibus aliquo titulo superior est, consecrari non possit, à nemine posset Papa consecrari, qui neminem superiorem agnoscit.

§ 4. *Quà ratione et à quibus comprovinciales episcopi ad metropolitanam consecrationem convocarentur.*

IX. Statim atque ergo archiepiscopus diem obiisset, vel vicinus, vel certè is qui primæ sedis dignitate præditus esset episcopus provincie, ad ecclesiam vacantem accedebat, providebatque, ne quid ecclesia detrimenti caperet, omniaque ad electionem faciendam præparabat, ut ex dictis supra innotescere potest. Mitti etiam solitus postea à rege visitator, ut ex formulis promotionum episcopalium inter opuscula Huguarii, quæque à Simundo referuntur, videri po-

test, ejus rei obiter tantum et non ex instituto meminimus. Solebant verò antiquitus omnes episcopi comprovinciales ad exequias defuncti episcopi, præsertim metropolitani, convenire, nisi gravi aliqua causa detinerentur, ideoque exequiæ ad septimum post obitum diem differri solebant. Qui vero ad exequias convenerant episcopi, quando ad electiones episcopi comprovinciales vocati sunt, diem electionis futuræ indicabant absentibus: ejusmodi litteras accepisse se à coepiscopis, sed non secundum morem et usitatum Ecclesie formam conscriptas, testatur Gregorius Nazianzenus pater, citatà superius ad episcopos Cesariensis Cappadocie provincie epistolâ: nonnunquam etiam vel in ipsis exequiis defuncti, vel statim post, ardore quodam populi, omniumque alicui faventium studiis, continuo, et eligebatur aliquis, et ordinabatur, præsentibus semper tamen electioni, quàm ordinationi comprovincialibus episcopis, ut supra videre est, imò et rem aliquando satis pericientibus. Ad primatem res deferri, aut aliquem alium non solebat, quia nec primates antiquioribus temporibus passim erant, et patriarchæ aliqui confirmandorum etiam metropolitanorum jura negligebant: idque pluribus exemplis confirmari potest, quæ hujus instituti non sunt. Primatum autem auctoritate stabilità ad eorum notitiam comprovinciales prius referebant, quàm ordinarent, ut ex Leone ad Anastasium Thessalonicensem supra citato, aliisque colligi potest. Confirmatâ electione à primatè, ab eodem quoque consecrationi dies indicabatur vel à visitatore ab eo misso: sic enim, v. g., Joanni diacono mandat Gregorius, ut electum Mediolanensem metropolitanum à comprovincialibus consecrari faciat, id est, ut diem indicat, comprovinciales convocet, et cætera exequatur, quibus ordinatio procuretur. Tum ex condito comprovinciales omnes ad consecrationem peragendam veniebant.

X. Postquam verò ab electione metropolitani acceri cœperunt suffraganei episcopi, ejusque electionem sibi capitula cathedralium ecclesiarum, adseitis sibi quibusdam ex populo (quos honoratos nominat S. Leo) usurpârunt; consuli quidem solebant episcopi comprovinciales, diesque ut plurimum electionis à primatibus indicari solebat, quemadmodum in suffraganeorum suorum electionibus id præstabat metropolitanus; si secus tamen fieret, non idè electio irrita habebatur: quamvis nullarum virium esset, nisi à comprovincialibus et primatè confirmaretur; ad eam ergo confirmandam comprovinciales, accepto electionis decreto, et primatis etiam litteris, accedebant, simul etiam post examinationem electi ad ejus consecrationem accessuri: decreti autem quod ad ipsos à capitulis mittebatur formulam habes superius descriptam, in quâ nullus dies certus comprovincialibus conveniendi præfigitur, sed eorum arbitrio relinquitur, quoniam à primatè ut plurimum indicabatur, vel ab antiquiori episcopo ex consultatione sive per litteras, sive alio modo cum cæteris initâ. Solebant tamen nonnunquam ecclesie vacantis clerici episcopos regere, ut

ad talem diem convenirent, quemadmodum ex Ivonis epistolâ ad Hugonem Lugdunensem ostenditur; ex quâ etiam, junctis quibusdam aliis, patet, si quis inter provinciales episcopos esset primæ sedis titulo decoratus, ad eum præsertim decretum electionis missum fuisse; ejus fuisse primatem monere, et litteras primatis ad comprovinciales mittere, ceteraque munia obire, quibus metropolitani in suffraganeorum suorum ordinationibus funguntur: adeò ut videantur primæ sedis episcopi illis comparari posse, quos in vicem metropolitanorum ad resarciendam disciplinam constituisse dicitur Vernense II, c. 2, concilium sub Pipino. Stabilitâ itaque ab eo (ut probabiliter conjicimus) tempore Carnotensis ecclesiæ prerogativâ, quâ dignitate primatûs, postulante Carolo Calvo, Ansegiso Senonensi collatâ, ecclesiâ Senonensis ornata fuit, Ivo mortuo Richerio in ordinatione Daimberti ejus successoris eâ auctoritate videtur usus fuisse: sicut enim vacante ecclesiâ Senonensi oblati ei ab Aurelianensibus est antistes electus consecrandus, ita et à Senonensibus decretum electionis Daimberti non dubium est singulariter ad eundem Ivonem missum fuisse, qui etiam quasi de re singulari jure ad se spectante ad primatem tunc temporis Lugdunensem ita rescripsit, epist. 59: « De cætero itaque consulo sollicitudinem vestram, ut mihi rescribatis, quid nobis agendum sit de Daimberto Senonensis ecclesiæ electo, quem licet nobis inconsultis electum Senonenses clerici offerunt in initio quadragesimæ ordinandum, ac denuò in episcopum consecrandum, etc.; cujus electio si justa vobis videbitur, petimus, ut nullas moras innectatis: si injusta, quâ lege differenda sit, vel cassanda, nec et consuffraganeos meos sic litteris vestris instruat, ut nec uni, nec alteri, sed omnibus hoc onus imponatis. » Ad eum solum rescripsit Hugo Lugdunensis, cujus litteras ad comprovinciales Ivo direxit: solus ipse pro libertate ecclesiæ Senonensis acriùs pugnat, ut patet ex ejus litteris ad eundem Hugonem, quæ ab iis verbis incipiunt: *Factum est ut imperastis, et manus à consecratione Senonensis electi continuimus, et litteras vestras per comprovinciales episcopos pro apostolicæ Sedis obedientiâ direximus.* Solus ipse postea de eadem controversiâ inter Hugonem Lugdunensem et Daimbertum Senonensem Paschali summo pontifici rescripsit: eâ verò compositâ Daimbertum ipse cum reliquis, sed auctoritate præcipuâ consecravit.

§ 5. *Metropolitanos aliquando ab aliis metropolitanis jussos solitosque consecrari.*

XI. Secunda ratio ordinandi metropolitanum antistitem est, ut à pluribus metropolitanis antistitibus vicinarum provinciarum consecratur: hanc formam prætermisit Justinianus, qui duas tantum videtur agnovisse, unam ut à suffraganeis suis, alteram, ut à patriarchis ordinaretur: metropolitas siquidem ipse, novellâ 125, cap. 5, *cat à propriâ synodo, aut à beatissimis patriarchis ordinatos*, enarrat. Verum de metropolitanis duntaxat imperio Romano suo tempore subditis loquebatur: in quo duo tantum modi constituendi metropolitæ ipso regnante observantur: nam in

Oriente patriarchæ, ut notavit Balsamon, à tempore concilii Chalcedonensis, metropolitanorum ordinationes ad se traxerant, exemplo patriarchæ Constantinopolitani, cui id juris Chalcedonense dederat, vel potius quorum exemplo Constantinopolitano id juris Chalcedonense detulerat, præterquam in iis provinciis, quæ ~~à patriarchis~~ jure donabantur, cujusmodi erant Cyprus ex concilio Ephesino, et Chalcedonensi, et aliæ, ex ipsius Justiniani novellis constitutionibus, quibus postea synodus VI subscripsit. In Italiâ quidam à propriâ synodo ordinentur qui remoti erant à Romanâ Sede: si qui autem in provinciis, à summo pontifice illi primatû, ex decendis, non autem à metropolitanis alterius provincię, ut patet ex eo quòd Ravennates, Capuæ Sardinie, et Siciliæ metropolitani à summis pontificibus sacrarentur, ut postea dicemus. In Africâ tandem nulli propriè dicti metropolitani ordinari poterant, quia nulli fortè tales erant: sed, si Carthaginem exceperis, nulla erat metropolis, sed qui in singulis provinciis antiquiores erant, vel qui electi fuissent, primates dicebantur, ut colligitur ex Augustino pluribus in locis, et Gregorio, neenon ex conciliis Africæ, in quibus modò unius sedis, modò alterius, primates singularum provinciarum referuntur.

XII. Cæterum in Galliâ et aliis adjacentibus regionibus quæ imperii Romani jugum excusserunt, consuetudine inductum est ut metropolitani à metropolitanis sacrarentur; quam consuetudinem ex pluribus fontibus profluxisse suspicor. Primò enim cum finitimi metropolitani præ cæteris, ut docuimus superius, ad ordinationem metropolitanorum convocari solerent, delatum hunc honorem à comprovincialibus conjicio, ut metropolitani ipsi præcipuas consecrationis partes explerent; sic enim vidimus Siconium Agrætio Senonensi honoris ac reverentiæ prerogativam, in electione atque ordinatione Bituricensis archiepiscopi, quam vellet, offerre; ex quâ honoris cessione mos invaluit ut metropolitani nennisi à metropolitanis sacrarentur. Relicæ quoque nominationes eundem morem invehere potuerunt; ad manum siquidem regis magis erant metropolitani vicini, duo vel tres, quàm provincię aliquando remotæ episcopi, ideòque contingebat ut ab iis qui parati et præsentessent metropolitanis, nominatum à se antistitem ordinari interdum juberent, quibus potius quàm episcopis utebantur, quòd majoris essent auctoritatis, et totius provincię suæ assensum præferre viderentur, quod ad ordinationis firmitatem iis temporibus multum valebat, quibus vicinæ provincię legitimè ordinatis communicabant, intruso verò communicare renuebant. Delatum quoque id archiepiscoporum dignitati ac reverentiæ, ut non ab inferioribus, sed ab æqualibus saltem et auctoritate simili prædiis benedici viderentur. Denique à primatum institutione id profluxisse crediderim, qui sibi metropolitanorum subditorum cum reliquis metropolitanis ordinandorum prerogativam assumere tentabant. Idque potissimum videtur innuere Aurelianensis III synodus sub Sylverio papa II, et Childeberto rege anno Christi 558, iis

verbis, c. 5: *De metropolitanorum vero ordinationibus id placuit, ut metropolitani à metropolitanis omnibus, si fieri potest, provincialibus comprouincialibus, ordinentur; ita ut ipsi metropolitani ordinandi privilegium moneant, quem ordinationis consuetudo requirit. Ipse tamen metropolitanus à comprouincialibus omnibus, sicut decreta Sedis Apostolicæ continent, cum consensu cleri vel civium eligatur.* Vides consecrationem metropolitanorum ab electione distinguì, electionem comprouincialibus cum clero et plebe vacantis Ecclesie tribui, consecrationem metropolitanis, si fieri potest omnibus, sive regni, sive primatie, uni tamen ex metropolitanis provincie primati, sive viciniori, aut alteri ad quem consuetudo jus istud detulerit, prerogativam in ordinatione deferri.

XIII. Nec desunt exempla hujus consuetudinis. Sic enim Gregorium Turonensem supra diximus ab Egidio Remensi fuisse consecratum; sic Geruntius Nicomediensis metropolitanus ab Helladio Cesareæ Cappadociae ordinatus dicitur a Sozomeno; sic in synodo VI statutum ut Cyzicenus archiepiscopus à Cyprio sacraretur, quod suo tempore in usu minimè fuisse docet Balsamon; sic S. Ausbertus Rothomagensis electus, à S. Lamberto archiepiscopo Lugdunensi, (quorum uterque ex monasterio Fontanellensi, seu S. Wandregisili ad archiepiscopalem dignitatem erectus fuerat) obitam, ut opinor, religiosæ vite in eodem cœnobio susceptæ necessitudine, ad quam regendam assumebatur, in Palatio Clypiaco territorii Parisiensis consecratus est. Sic Luitbertus Moguntinus, cum quibusdam suis suffraganeis profectus Coloniam, Wilebertum à clero et populo electum consecravìt.

XIV. Alia quoque aliorum episcoporum exempla addere possumus, qui alios consecrare solerent, à quibus vicissim consecrarentur; primum exemplum esse potest Mediolanensium et Aquileiensium; refert enim Pelagius papa archiepiscopum Mediolanensem ab Aquileiensi, et vicissim hunc ab illo ordinari solitum, iis verbis: *Nempe, inquit (1), is mos antiquus fuit ut quia pro longinquitate vel difficultate itineris ab apostolico onerosum illis fuerat ordinari, ipsi se invicem Mediolanensis et Aquileiensis ordinare episcopi debuissent. Ita tamen ut in eà civitate, in quâ erat ordinandus episcopus, alterius civitatis pontifex occurrere debuisset; ut et ordinandi electio à presenti ordinatore, ea consensu universalis, cui præficiendus erat, Ecclesie, melius ac facilius potuisset agnosci, et in suâ quâ ad episcopatum ordinandus erat, nec tamen ordinatori suo subdendus foret, ordinaretur Ecclesiâ.* Non fuisse autem ab antiquis temporibus, nec diù perseverasse hanc consuetudinem consecrandi archiepiscopi Mediolanensis ab Aquileiensi, sed eam abolitam fuisse occasione (ni fallor) schismatis, in quod Aquileiensis antistes inciderat, ex eo conjicio, quòd Gregorius Magnus, qui Pelagio II successit, duos Mediolanenses archiepiscopos à propria synodo à se prius confirmatos ordinari

jusserit, Constantium et Deodatum. Alterum exemplum est archiepiscoporum Cantuariensium et Eboracensium, qui se mutuo consecrant, cujus moris initium tum ab antiquo more à temporibus Gregorij I, à quo alius alium, ut sorte obligit, consecravìt; tum maxime à tempore Honorij I, qui duo pallia in Angliam misisse dicitur Paulino Eboracensi, et Honorio Dorovernensi seu Cantuariensi, eà conditione (1), *ut cum Dorovernensis vel Eboracensis antistes de hac vita transierit, is qui superest consors ejusdem gradus, habeat potestatem alterum ordinandi, in loco ejus quâ transierit, sacerdotem; nec sit necesse ad Romanam usque civitatem per tam prolixa terrarum et maris spatia, pro ordinando archiepiscopo semper fatigari,* quæ verba utriusque aequalitatem videntur significare, et utriusque ex æquo ordinandi potestatem tribuere. Quâ potestate usus Paulinus venientem ad se Honorium occurrens ipsi in Lindocolivo eum consecravìt, non autem Honorius ad se eum ordinandum accersivìt. Postea tamen hæc inter utramque diversitatem Wilelmus Malmsburiensis, aliique auctores, ex epistola Lanfranci ad Alexandrum II ostendunt, ex veteri more observatum fuisse contententes, *ut si archiepiscopus Cantuariensis vitam fuierit, Eboracensis archiepiscopus Doroverniam veniat, et eum qui electus fuerit, cum cæteris præfate Ecclesie episcopis, ut primatem proprium jure consecret. Quòd si archiepiscopus Eboracensis obierit, is qui ei successurus eligitur, accepto à rege archiepiscopatus dono, Cantuariam, vel ubi Cantuariensi archiepiscopo visum fuerit, accedat, et ab ipso ordinationem canonico more suscipiat (2).* Quæ consuetudo si vera sit, ex eà primatiæ dignitas ac prerogativa Cantuariensis Ecclesie supra Eboracensem inferri posset, non solum aequalitas; sed eà controversiâ omissâ, quæ nunquam plenè sedari potuit, ex Bedâ aliisque historicis Anglis certissimum est consuetum fuisse ut Eboracenses à Cantuariensibus, et vicissim hi ab illis consecrarentur. In Hiberniâ verò nullam primarium sedium prerogativam fuisse ante Joannem Papyrionem Romanæ sellis legatum, qui jus pallii quatuor in Hiberniâ concessit, à quo tempore iis tantum consecrandi jus relictum fuisse, docet Sylvester Giraldus, in Topographiâ Hiberniæ. Sed hæc non consentiunt iis, quæ S. Bernardus habet in Vita S. Malachie, qui Hiberniæ Primas et legatus Sedis Apostolicæ in eodem regno fuit; docet enim ab obitu S. Patricii sedem ipsius primatialem existimatum, et quamvis esset à Celso Ardinachiensi primatè Malachie prædecessore alia metropolitana sedes constituta, sedi tamen prædictæ subditam fuisse; pro utriusque verò metropolis confirmatione Malachiam ab Innocentio II obtinuisse confirmationem, palliorum verò missionem in aliud tempus fuisse dilatatam. Sed extra rem illa esse videntur; inferius

(1) Bedæ, lib. 2 Hist. Angl., cap. 48, cui similia habet cap. 47, ex epist. Honorij Eduino regi, et Paulino, quæ etiam habentur tomo 2 Epist. Rom. pontificum.

(2) Wilelmus Malmsburiensis, de Gestis pontificum, ad annum 1070. Vide etiam antiq. Brit., ubi de majorit. sed. episc. in Angl.

(1) Pelag. papa apud Grat., 24, quæst. 1, c. *Pudenda*, cui forte repugnat epistola à Pelagij I, ad Narsetem.

enim dicimus ab Hiberniæ primatè metropolitano, qui postea plures duobus fuere, consecrari solitos fuisse. Ut autem ad Gallias redeamus, Bertulfus Treverensis ab Hincmaro Remensi, Remigio Lugdunensi, Arduico Vesontionensi, Erardo Thronensi, Adone Viennensi, Egilone Senonensi archiepiscopis (deficiente quidem numero sufficienti comprovincialium ecclesiæ Treverensis), ordinatus est: cujus tamen ordinatio in dubium versa est, quòd non à comprovincialibus fuisset facta; ut videas comprovincialium præsentiam et assensum necessaria judicata fuisse, etiam si à pluribus metropolitans ordinatio perficeretur. Plura alia proferri possent, sed hæc abundè sufficiunt, ut ostendamus hanc nonnunquam invaluisse consuetudinem, ut à metropolitans alii metropolitani sacrarentur, sed non sine comprovincialium præsentia ordinariè unquam, nisi fortè à primatibus, eosdem fuisse consecratos.

ARTICULUS III.

De jure et consuetudine Romani Pontificis in consecrationibus archiepiscoporum et episcoporum.

§ 1. *Quomodò se gesserit circa episcopos vel archiepiscopos ipsi tanquàm primati subditos.*

I. Possumus Romanum Pontificem variis modis spectare: 1° tanquàm archiepiscopum, seu *μετροπολίτην τῆς Ῥωμαίας*, ut eum vocat Athanasius, cujus olim sedi præter episcopos cardinales, plures alios in Latio et Campanià, in Marsis, in Tuscià, in Umbrià, et Marchà Acontanà episcopos subditos fuisse certum est: adeò ut ex vetusto sacrorum rituum codice Vaticano ad annum Christi 1057, præter septem dictos cardinales, 62 referantur eidem sedi ut metropoli suæ subiecti; 2° tanquàm primatem Italiæ et adjacentium regionum; 3° tanquàm patriarcham totius Occidentis; 4° tanquàm supremum totius orbis christiani moderatorem, et episcopum episcoporum omnium. Priorem hoc loco considerationem omittimus, quia non alia ejus eo titulo ratio est, ac exterorum metropolitanorum, quorum jura, vel supra explicata, vel infra copiosè explicanda sunt: posteriores considerationes exponendæ sunt, nec opus probare, quòd iis omnibus titulis inspicì possit, tum quòd res ista non sit præsentis instituti, tum quòd ex dicendis etiam eæ diversæ illæ rationes cordato et sapienti manifestæ esse possint.

II. Primatiæ autem Romani Pontificis, præter Italiam totam, subduntur Sicilia aliæque adjacentes insulæ, necnon etiam quædam vicinæ regiones versùs Septentrionem et Occidentem, Adriatico mari conteminate, cujusmodi sunt Rhætia prima et secunda, Istria, et aliæ: quarum provinciarum episcopos Carolus Calvus imperator epistolà ad Joannem VIII pontificem, inter epist. Hincmari 9, in vicinis parochiis Romanæ Ecclesiæ existere, et juxta sacras regulas ad manus impositionem, et ad synodos huc convenire solere testatur. Erant autem in Italià tempore Constantini et sequentibus seculis ii tres notissimi metropolitani præter Romanum, Ravennas, Aquileiensis, Mediolanensis; præter hos si qui alii, ii minùs certò nobis innotescunt. Capuanum iis fortè adjungere possumus, eo

maximè argumento ducti, quòd Athanasius rerum Occidentalium inter Græcos peritissimus, Capuam *Campaniæ metropolim* appellet, epist. ad solit. vitam agentes; tum etiam iis conjecturis persuasi, quæ, licet singulæ leviores sint, simul tamen sumptæ non minimi videntur esse momenti: quòd scilicet in concilio Arelatensi I Proterius Capuanus *de Campanià provincià* inter primos reperiatur subscriptus, et adscripto provinciæ titulo, quasi ipsi peculiaris fuerit ecclesiastica provincia: quòd in concilio Sardicensi, in enumeratione provinciarum, ex quarum episcopis concilium collectum sit, Roma, Campania, Italia, Calabria tanquàm provinciæ ecclesiasticæ distinctæ numerentur; ex quo conjicere possumus in singulis aliquas fuisse metropoles: at si quæ metropolis Campaniæ, nulla alia quàm Capua, quæ primaria Campaniæ civitas habebatur: quòd in eodem concilio Sardicensi Vincentius Capuanus inter primos subscriptos legatur, ab eoque cum Euphratà Colonix Agrippinæ metropolitano ad Constantinum legatus missus sit: quòd tandem apud Capuam sub Siricio habita fuerit synodus, cum tamen tunc temporis vix nisi in primariis civitatibus ac metropolitans concilia haberi solerent. Possumus ergo probabiliter conjicere Capuam antiquitùs Campaniæ metropolim fuisse, sed ejus ecclesiæ dignitatem cum eversione urbis concidisse: novam autem Capuam quæ à veteri 2000 passibus distat, nonnisi à Joanne XIV archiepiscopatus dignitate donatam. Pro Regiensi metropoli, varias etiam addere possumus conjecturas, quas omnes referre extra propositum videtur. Lapsi autem dici debent tam Socrates, quàm Sozomenus, dum Albam Italiæ metropolim dicunt, cujus episcopum Dionysium pro Athanasio, et fide catholicà cum Paulino Treverorum, et Eusebio Vercellensi, atque aliis contra Arianos collaborasse referunt, cum tamen Dionysius iste, de quo verba faciunt Mediol. episc. fuerit, ut ex Athan. Hilario, Lucifero Calaritano, Ambrosio, Severo, aliisque fide dignioribus colligi potest: at Mediolanum Italiæ metrop. dictam, in strictiori significatione Italiæ, notum doctis omnibus, non autem Albam, quæ archiepiscopali nunquàm dignitate ornata est, nec in Italià eà ratione acceptà sita erat, sed in Latio Romani territorii. Quibus autem temporibus tam pauci archiepiscopatus Italiæ in tot distracti fuerint, et plurimorum erectione prioris illi truncati, disces ex notitià episcopatum Auberti Miræi. Sardinix verò metropolim fuisse Calarim docent Athanasius, Theodoretus et alii: suo quoque tempore Gregorius Januarium Calaritanum arch. nomin. Siciliæ autem, Syracusanum, qui nunc in Sicilia Montis Regalis episcopo subest, archiepisc. olim fuisse conjicio; tum quòd prima Siciliæ civitas Syracusana fuerit; tum quòd Chrestus Syracusanus concilio Arelatensi I subscripserit primus; tum quòd Gregorius magnus Maximiano Syracusarum antistiti suas vices, et ex veteri, ut fatetur, more, Joanni pallium mittat; tum quòd Leo Sapiens Syracusarum ecclesiæ, reliquas Siciliæ à throno Romano simul cum metropolitana divulsas, subjectas fuisse

testetur, tum ob alias rationes abhi explicitas, hinc etiam hinc quam instituti nostri ratio patatur, quia ob eundem sunt, exponenda obiter censui.

III. Istorum autem metropolitanorum primatui Romano subditioma quidam propiores, quidam remotiores erant. Propiores quidem, qui citius Romanam adire, ac cum minori fatigatione poterant, v. g., Ravennatem et Capuanum a Romanis Pontificibus ordinatos fuisse; remotiores autem, vel qui non ita incommode Romano pro sua ordinatione petere poterant, ejusdem Romani Pontificis auctoritate consecrari debuissent comprobamus. Primo enim Ravennati ecclesie à S. Petro datum S. Apollinarem, ab eoque tempore Ravennatem ecclesiam ab Apostolica Sede ordinationem accepiss. (notare nempe solito, ut à quibus ecclesie fuerat essent, ab his deinceps ordinatio peteretur, quia ex prædictis observari potuimus) docent acta ecclesie Ravennatis perve-nta ab Hieronymi Rubico edita; quæ eadem Petrum Chrysologum Fore Corneliensis ecclesie diaconum referunt à Xisto III summo pontifice, cui alius à Ravennatibus electus presentatus fuerat consecrandus, divino monitu præfectum atque ordinatum fuisse. S. quoque Gregorius, ut tum ex Joanne diacono, tum ex ejus epistolis innotescet, Marinianum Ravennæ episcopum ex monachis monasterii sui ordinavit, cui et pallium postea misit, cum antea statim scilicet post obitum Joannis Ravennatis Severo Figulino episcopo visitationem Ecclesie vacantis secundum consuetudinem priscam injunxisset; unde cum postea potentia exarchorum freti à Romanâ Ecclesiâ primatus jugum exequere tentarent, sæpius tamen ad obedientiam redire coacti sunt; sub Leone II jussione principis ad veterem istum morem servandam compulsi sunt; sub Agathone Felix eorum episcopus dicitur Romam profectus, ut à summo Pontifice consecraretur, cum obedientiam Romanæ sedi præstisset, quamvis postea civibus impellentibus in schisma lapsus fuerit. Stephanus III Michaelen Seriarium à Ravennatibus electum ut minime idoneum rejecit, Leonem archidiaconum ordinavit.

IV. Capuanum, Regitanum, et Syracusanum antistites à summo Pontifice ordinatos fuisse indubitatum quoque est: quæ nempe, nullâ aliâ interjice à appellatione, et quorum clericos à Romanâ sede judicatos, ad Romanam concilia omnia vocatos, nec ausos sine Romane sedis auctoritate etiam levare negitia terminare comperimus, ex quorum provinciis non unum, sed omnes episcopos ab eadem sede ordinatos cognoscimus. Legimus S. Gregorium ex presbyteris cardinalibus Romanæ Ecclesie Basilacium Begii, Festum Capuæ, Maximianum Syracusis per seipsum ordinasse, ut docet Joannes diaconus in ejus Vita; cui auctoritatem suis litteris de re datus Gregorius conciliat; ipse enim nobilibus Syracusanis rescribens, lib. 4, epist. 47. indit. 13: *Hic tamen, inquit, erat magnitudo vestra, quæ civitati illi, quæ in dore possideat, Maximiano reverendissimo similes non habemus, sed quia a clero et plebe Ecclesia Syracusana Agathone, ab*

aliquibus mecum electis clero: hunc, qui à clero et plebe electus est, et nos interim venire necesse est, ut utrisque communis constituta, illi quæ Deo placuerit et utilior usus fuerit ordinator. Maximianum autem prelatum alteri patet, ex variis ejusdem epistolis ad Maximianum Syracusanum episcopum. De episcopo quoque Syracusano à Sede Apostolica consecrando audatur Nicolaus I, epist. I ad Michaelen imperatorem: *Volumus ut consecratio Syracusana episcopo nostrâ a sede impendatur, ut tradita ab Apostolis instituta, nullatenus vestris temporibus ruberetur.* Denique non solum metropolitanos, sed et episcopos à Romanâ sede in Siciliâ constitui verba ista Leonis I papæ indicant ad episcopos Siciliæ eos ritus quosdam perperam usurpantes corrigentis, epist. I: *quam (forte, in quam) culpam nullo modo potuisset incidere, si unde consecrationem honoris accepistis, inde legem totius observantiae sumeritis; et B. Petri sedes, quæ vobis sacerdotalis mater est dignitatis, esset ecclesiasticæ magistra rationis.* Potentiâ tamen imperatorum orientalium Icomachorum Siciliam obtinentium aliquando effectum est ut à patriarchâ Constantinopolitano per aliquod tempus Siciliæ metropolitani ordinarentur, donec Francorum et Nortmanorum virtute Romano restituta Pontifici est; sed hæc alterius sunt instituti.

V. Remotiores autem metropolitani eidem primatui subjecti, licet à Romano Pontifice non ordinarentur, ejus tamen auctoritate consecrabantur. Ambrosius ordinationem suam à Damaso papâ fuisse comprobata ipsemet significat, dum, epistolâ 82 ad Vercellenses, *eam Occidentales judicio, Orientales exemplo probasse* testatur; quorum enim Occidentalium eâ de re iudicium esse potuit, quam summi Pontificis, ejus, cum Occidentalium episcoporum caput sit ac patriarcha, sententia, non unius privata sententia, sed omnium Occidentalium communis dici potuit? Ex antiquâ proinde istâ consuetudine S. Gregorius, mortuo Laurentio Mediolanensi, statim de successore eligendo presbyteris, diaconibus et clero Mediolanensis Ecclesie litteras dedit, Joannem quoque subdiaconum misit, qui electioni præset; cui etiam, cum accepisset Constantium ab illis electum fuisse, ita rescripsit, epist. 30, seq., ad Joan. sub.: *Quantò Apostolica Sedes Deo auctore cunctis prælata constat Ecclesiis, tantò inter multiplices curas, et illa nos valide sollicitat, ubi ad consecrandum antistitem nostrum expectatur arbitrium; quâ præfatione premissa ei mandat, ut quia Mediolanenses plurimi ob barbaricam feritatem Genavam profecti fuerant, eos de electione Constantii qui electus, Mediolani fuerat, interroget, statimque subdit: Et quia si nulla eos diversitas ab electionis unitate determinat, si quidem in prædicto filio nostro Constantio omnium voluntates atque consensum perdurare agnoscit, tunc cum à propriis, piscopis, sicut antiquitatis mos exigit, cum nostræ auctoritatis assensu, solatiante et auxiliante Domino, facias consecrare, quatenus hujusmodi servatâ consuetudine, et Apostolica Sedes proprium vigorem retineat, et à se concessa aliis jura non minuat.* In eundem quoque sensum Romano patricio et exarcho Italicæ

scripsit, epist. 51, seq., *necesse fuisse pro conservandâ consuetudine*, clericum Romanæ Ecclesiæ à se mittere, qui legitime electum cum assensu summi Pontificis, a suis episcopis consecrari faceret. In ordinatione Deodati in locum Constantii eadem Gregorii sollicitudo, eadem auctoritas eluxit. Quàm autem graviter tolerit remotionis etiam Ecclesiæ se inconsulto ordinationem factam fuisse, satis patet ex ejus epistola verbis ad Constantiam Augustam, lib. 4, epist. 54, indict. 12: *Salonitanæ civitatis episcopus, me ac Responsali meo nesciente, ordinatus est, et facta res est quæ sub nullis anterioribus principibus evenit; quod ego audiens ad eundem prævaricatorem, qui inordinatè ordinatus est protinus misi, ut omnino missurum solemnia et labore nullo modo præsumeret*. Extat autem ejusmodi epistola ad Maximum Præsumptorem in Saloniâ inscripta inter Epistolas ejusdem Gregorii; extat et alia episcopis Dalmatiæ, quâ sine suo assensu quemquam in Salonitana Ecclesiâ ordinari prohibet. Similiter Gregorius VII legatum misi pro Aquilegiensi electo discutendo et confirmando, quem tamen à suffraganeis suis ordinari permittit. Plura non moror.

VI. Eorum autem metropolitānorum, quos ipsi per se Romani Pontifices consecrare solebant, suffraganeos episcopos ordinandos etiam ad se venire nonnunquam jubebant, aliis autem qui metropolitānis subdicebantur à propriâ synodo ordinari solitis, suis metropolitānis ordinandos relinquere consueverunt. Primum ex Leonis superius citati testimonio patet, docentis scilicet Siciliæ episcopos à Romano Pontifice ordinationem sumere; at inter istiusmodi hi remotiores erant. Patet etiam variis exemplis, quorum plurima potest nobis S. Gregorius subministrare. Sic enim, verbi gratiâ, cum Locrenses ad eum adduxissent presbyterum consecrandum, ipse eum rejecit, aliunquem adduci curavit; sic Messanensem electum ad se pro consecratione recipiendâ adduci voluit; sic Ariminensem electum à Mariniano Ravennate, cui tanquam metropolitā subiacebat, confirmari vult, Romam autem venire ut ordinetur; Forocorneliensem tamen post electionem ipsius à se confirmatam, à Mariniano Ravennate, cui subdicebatur ordinari præcipit; cui etiam Capree ordinationem, Pontificis tamen, ut videtur, summi vice peragendam demandat, non auctoritate metropolitā; sic Cumane Ecclesiæ sacerdotem electum Romam sacrandum venire jubet; item episcopum Crotonæ, similiterque Ecclesiæ Nucerinæ, quos omnes et alios plures ad se sacrandos transmitti voluit. Et, ut aliqua alia adjungamus, legitur in locum Theodori Agrigentini summus Pontifex Vigilius, legatis ad se ab Agrigentinis missis pro electo confirmando inter se non consentientibus, divinâ revelatione sibi ostensum posteaque consecratum S. Gregorium præsulem dedisse, eumque ipsis ut Agrigentum deducerent commisisse; nec mirum Vigiliū id in episcopis Siciliæ constituendis egisse, quem etiam Anastasius Catanæ in Siciliâ publicas ordinationes habuisse testis est. Legitur quoque S. Petronium à Theodosio Juniore ad Cælestinum missum eo tempore quo legati Bononien-

ses Pontificem rogatum venerant, Cælestinus in episcopum consecrasset, similiterque S. Ualdum Eugubinum Honorius II, Joannes vero VIII Sarsenatis Ecclesiæ episcopum à Ravennate archiepiscopo præcipit ordinari, quem ipse designavit. Gregorius autem VII Capuæ Calaritanum archiepiscopum ordinavit. Sed et Joannes V Ecclesiam Turritanam in Sardinia ab archiepiscopi Calaritani potestate exemi, quod inconsulto Romano Pontifice Catonatus archiepiscopus Calaritanus in eâ episcopum ordinare præsumpsisset. Urbanus II Arnulphum Mediolanensem à Dunore archiepiscopo Salazarensi, Uldrico Pataviensi et suffraganeo, et Constantiensi Gebhardo ordinari permisit.

VII. Alterum quoque de episcopis metropolitānorum à propriâ synodo ordinatorum patet, tum quod eadem ratio, in id potior vigeat, ut ii à metropolitā consecrentur; tum quod ecclesiasticam consuetudinem id tulisse plura testentur exempla: nam Ambrosius ad se episcoporum ordinandorum pertulisse sollicitudinem ostendit, ubi archiepiscopis id muneris tribuit; ostendit et Paulinus ejus Vitæ scriptor, qui Sirmiensis episcopum ab eo creatum asserit; si enim Sirmium eo tempore ad ejus provinciam pertinuit, habebat intentum; si archiepiscopalis propinqua Mediolanensi sedes fuit, rectè arguimus cui liceret extra provinciam archiepiscopum consecrare, eidem in provinciâ episcopos ordinare licuisse. S. Epiphanius Ticinensem Mediolanum ad consecrationem ex more perrexisse testatur Enodius Ticinensis; quo proinde tempore oportuit nondum vigere consuetudinem, quam priscam vocat Paulus Diaconus, ut Ticinenses episcopi à Romano Pontifice sacrentur. Tanto verò conatu ac fervore Mediolanenses hanc prærogativam tui sunt ut cum Ticinensis electus à Constantino summo Pontifice consecrationem ac confirmationem, ipso omisso, peteret, Benedictus Mediolanensis enixè restiterit, nec nisi prædicta veteri consuetudine pro Ticinensibus epis. ops allata ac probata causa cessaret. Animosius quoque Arnulfus Mediolanensis, quam par esset, Ardericum ab Ardoine Italie, ut tunc dicebatur, rege Astensibus datum antistitem, cum reisset à summo Pontifice ordinatum, Astensem urbem obsedit, eumque cum Marchione fratre veniam petere coegit.

§ 2. *De jure et consuetudine Romani Pontificis in consecrandis vel confirmandis metropolitānis et episcopis patriarchatūs sui finibus contentis, ante concilium Nicænum.*

VIII. In aliis autem provinciis Romani patriarchatūs, quæ Romano primatui adhuc studebantur, eo quidem tempore quo Ecclesia persecutionum novis identidem procellis concutiebatur, ut vix illi respirare tantisper liceret, certum est nequaquam dilatas fuisse episcoporum creationes donec summi Pontificis assensu firmarentur; noverant enim pastoris tunc maximè officium desiderari, cum persecutoris sævitia dispergendis ovibus incubat, totique gregi periculum intentat, juxta eam sententiam Gregorii Magni e regiam sententiam,

lib. 1, epist. 26, indet. 40 : *Locis nimis Ecclesiam constituta pastoris vacare non debet officio; ideoque quanto citius fieri poterat, comprovinciales episcopi pastorem Ecclesie providebant; ad Romanam Sedem recursus, nec tam facilis, nec tam expeditus erat, ut ordinationes differrentur, donec summus Pontifex consentiret. Rapiebantur ut plurimum ad episcopales cathedras inviti, qui urgente populo statim consecrabantur; electio ab ordinatione vix disjungebatur; convenientibus proinde ad electionem comprovincialibus, qui non adeo tuto convenire iterum poterant, statim atque electus aliquis foret, manuum episcoporum impositione sacrabatur. Quo fervore populum Cyprianus ad episcopatum quereret, quā humilitate oblatam, imò impactam dignitatem recusaret, Pontius Cypriani diaconus eleganter iis verbis describit in Vita S. Cyp.: Non praeferibo etiam illud eximium, quemadmodum cum in dilectionem ejus et honorem totus populus aspirante Domino prosiliret, humiliter ille secessit, antiquioribus cedens, et indignum se titulo tanti honoris existimans, ut dignus magis fieret, magis enim dignus efficitur, qui, quod meretur, excusatur, quo tunc ardore plebs aestuans fluctuabat, spiritali desiderio concupiscens (ut exitus docuit) non tantum episcopum, sed in eo, quem tunc latentem divinitatis praesagium taliter flagitabat, futurum etiam martyrem requirebat. Observabat fores domus copiosa fraternitas, et per omnes aditus sollicita charitas circuibat. Potuisset fortasse tunc illi apostolicum illud evenire quod voluit, ut per fenestram deponeretur; si cum Apostolo etiam ordinationis honore similaret. Erat videre ceteros omnes suspensos anxio spiritu expectare venturum, cum gaudio nimio excipere venientem. Ita ergo sollicitè quæsitum Cyprianum, tamque ardentè postulatum quis dubitet quin illic qui convenerant episcopi manuum impositione sacrârint? Cæcilianum pariter in Africâ, adeo saviente persecutione, ut criminarentur Donatistæ non potuisse synodum episcoporum convocari, à duodecim episcopis, non expectato Numidarum è propinquo adventu electum consecratumque legimus. In ceteris ferè patriarchatûs Romani partibus episcoporum ordinationes defectu scriptorum obscuræ manent; non dubium tamen quin eadem quâ Africani primates à comprovincialibus formulâ eligerentur, ordinarenturque; præsertim cum Cyprianus consuetudinem per universas ferè provincias receptam suo tempore hanc fuisse testetur, ut quivis antistites convenientibus ejusdem provinciae episcopis, plebe præsentè deligerentur atque ordinarentur. Idque in Sabini apud Hispanos in locum Basilidis constituti ordinatione observatum fuisse fidem facit. Idem verò, redditâ Ecclesiae pace, multò tamen post tempore, observatum legitur in S. Martini electione, atque ordinatione apud Severum Sulpitium et alios; in Simplicii Bituricensis apud Sidonium, in Remigii apud Hincmarum ac Flodoardum, in aliorum quoque plurium archiepiscoporum electionibus atque ordinationibus apud bonos et probatos auctores. Sed de iis infra.*

IX. Duo autem certa sunt, quæ vel primis Ecclesiae temporibus summi Pontificis in ordinationibus non so-

lum metropolitanorum, verum etiam quorumcumque episcoporum manifestè ostendant auctoritatem: primum, quod statim atque ordinati essent, de sua ordinatione ad summum Pontificem referre deberent, itque legitimi censerentur, quibus Romanus episcopus communicaret; e contra spurii et adulterini pastores, quos ille respiceret. Retulisse de sua ordinatione ad summum Pontificem episcopos recens constitutos nemo dubitare potest; sicut enim ipsi ad recens ordinatum Pontificem scribere solebant, ut, quemadmodum ait Cyprianus, epist. 45 ad Corn., *Ecclesiae catholicae radicem et matricem agnoscerent*; ita quis dubitet eos recens ordinatos ad Sedem Apostolicam litteras misisse, ut per ejus communicationem, id est, catholicæ Ecclesiae unitatem pariter et charitatem, habere, seu in Ecclesiae catholice unitate esse, et episcopatus tenere unitatem probarentur. Quòd si necessarium Cyprianus judicavit episcoporum in Africâ orthodoxorum et in fide consistentium indiculum texere, et ad Cornelium mittere, ut sciret à quibus litteras accipere, et quibus scribere ipsum oporteret; quânto magis episcopos sollicitos fuisse necessum est, præsertim primarum sedium, ut de sua ordinatione illicò primam sedem monerent? Quis putet, cum tanto studio Hispanicæ Ecclesiae egerint, ut Africani de Basilide et Martiali à sede depositis, Sabino et Felice (nam hunc Martiali successisse probabile est) ordinatis admonerentur, ut etiam Sabinus et Felix in Africam ierint, et Felicis Cæsaraugustani litteras, aliorumque detulerint, neglectos fuisse Romanos pontifices, quorum major erat dignitas atque auctoritas? Quinimò, cum advertamus Novatianos, subintroducto in Ecclesiam Carthaginensem Maximo presbytero, Felicissimum Romam continuo misisse, ut ordinationem à se factam significarent, Cyprianum verò contra quem ista molit fuerant, apud Cornelium se excusasse, quòd quem ipse miserat Felicianus, ab ipsis præventus fuisset; Basilidem à Legionensibus episcopis depositum Romam perrexisse, ut exambiret reponi se injustè in episcopatum; Martianum Arelatensem qui se schismaticis conjunxerat, illicò Faustini litteris Africæ, et Romæ (hoc enim credere se dicit Cyprianus) innotuisse; cum, inquam, hæc omnia advertamus, dubitare non possumus quin ordinati metropolitani in provinciis occidentalibus Romano patriarchatui subditis, statim ordinationem suam significarent, et communicationem Romani Pontificis peterent, quæ catholicæ communionis tessera censebatur.

X. Neque perperam id à me dictum est: non enim Sedis Apostolicæ communionem tanto ambitu, tantæque temeritate, tot fraudibus ac dolis hæretici etiam expectiissent, nisi eam apud Catholicos maximi ponderis atque auctoritatis esse credidissent. Citatas relegamus Cypriani epistolas, easque diligenter pensemus, maxima ex iis obtentæ à Romano Pontifice approbationis auctoritas illucescit. Mirum est quomodò Novatiani qui adversus Cornelium turbas Romæ excitârunt, quibus in Africâ et ex Africâ Cyprianus fortiter restiterat eadem adversus ipsum molientes ad Cornelium ausos

fuisse scribere, id valdè miratur Cyprianus : *Post ista, inquit, epist. 55, adhuc insuper, pseudoepiscopo sibi ab hæreticis constituto, navigare audent, et ad Petri cathedram atque ad Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis et profanis litteras ferre, nec cogitare eos esse Romanos (quorum fides Apostolo prædicante laudata est) ad quos perfidia habere non possit accessum, etc.* Certè præfractæ homines audaciæ cum nossent quantam apud populum auctoritatem haberet Romani Pontificis approbatio, eam vel cum periculo repuisse plus quàm probabili petere, vel dolis obtinere, vel ementiri voverunt, ut unitatis sacerdotalis quomodò participes esse se simularent. Basilides quoque eandem ob causam apud Romanum Pontificem falsa mentitus, tanquàm innocens ad suam sedem dimissus est, nec timuit falsa jactare quibus Romanæ sedis conniventiam, quam sibi necessariam esse judicabat, impetraret; de quo proinde Cyprianus, epist. 68 : *Nec rescindere ordinationem jure perfectam potest, quòd Basilides post crimina sua detecta, et conscientiam etiam propria confessione nudatam, Romam pergens, Stephanum collegam vestrum longè positum, et gestæ rei ac tacitæ veritatis ignarum fefellit, ut exambiret reponi se injustè in episcopatum, de quo fuerat justè depositus; hoc eò pertinet, ut Basilidis non tam abolita sint quàm cumulatæ delicta, ut ad superiora peccata, ejus etiam fallaciæ, et circumventionis crimen accesserit. Neque enim tam culpandus est ille cui negligenter obreptum est, quàm hic execrandus qui fraudulenter obrepsit.* Ex quibus deducere possumus filios tenebrarum prudentiores fuisse filiis lucis in generatione suâ; citius eos ad cathedram Petri confugisse, quàm qui æquiori causâ niterentur, auctoritatem summæ sedis agnovisse, quæ et ordinationes illegitimas rescinderet et firmaret legitimas; nec ausos Catholicos auctoritatem pontificiæ dignitatis vellicare, quâ se improbi tenerent, excusasse obreptionem apud principem, qui principis majestatem revererentur. Denique, dum apud eundem Cyprianum lego, epist. 67 ad Martianum, ex Arelatensi Ecclesiâ pellendum, qui Novatiano studens, ejusque perviciaciam secutus, ab episcopis catholicis abstentus fuerat, necessarium judicasse ut papa Stephanus litteras in provinciam et urbem Arelatensem dirigeret, quibus absento Martiano alius in locum ejus substituitur, et grex Christi, qui in hodiernum ab illo dissipatus, et vulneratus contemnitur, colligatur : dum, inquam, hæc lego, subit animum meum ista cogitatio, maximam esse debuisse Romani Pontificis auctoritatem in pontificum ordinationibus ac depositionibus, cum id ipsum quod Africanorum episcoporum sententia perficere non potuerat, litteræ summi Pontificis perfecturæ credantur, ut et Martianus deponeretur, et alius in ejus locum ordinaretur; quod mirum in ejus depositione credi valituram Romani Pontificis sententiam, qui se adversus Romanam cathedram cum Novatiano conjunxerat? nam, si ad suas partes populum traxerat, quomodò apud ipsum prævalitura Romani Pontificis creditur auctoritas? si verò non traxerat, quomodò palam dici potuit ad Romanæ sedis hostium castra confugis-

se? sed tantam sciebant hæreticorum fautores populo inesse Romanæ sedis reverentiam, ut, quamvis contra sedem Romanam sentirent, ei palam apud populum oblectari non auderent, obedientiam simularent, occultarent proterviam, communionem cum istâ sedè fingerent; ideoque summi Pontificis denuntiationem sperabat Cyprianus, et catholicæ doctrinæ hostes dispergendos, et constituto ejus auctoritate Pontificem omnes illicò colligendos.

XI. Nec leve ejusdem auctoritatis argumentum ducitur ex ordinatione Cæciliani : etsi enim sciret Cæcilianus se à duodecim tantum episcopis nullâ majori dignitate ornatis Carthaginensem episcopum fuisse creatum, à secundo verò Numidiæ Primate, et septuaginta ferè episcopis damnatum, atque in suum locum Majorinum inductum; etsi ad eorum quoque postea communicationem Mauritanicæ episcopos tractos esse sciret, ut tota ferè Africa in eum conspirasse videretur; tutus tamen communicatione summi Pontificis, à quo sciebat ordinationem suam fuisse approbatam, conjurationem istam tam numerosam, tam potentem, tam latè diffusam contempsit, et victoriam de calumniâ et mendacio reportavit; cujus rei testis est Augustinus, de prædicto Cæciliano ad Donatistas hæc scribens, epist. 162 : *Posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret, et Romanæ Ecclesiæ, in quâ semper apostolicæ cathedræ viguit principatus, et cunctis terris, unde Evangelium ad ipsam Africam venit, per communicatorias litteras, esse conjunctum.*

XII. Alterum, in quo Romanæ sedis primatus manifestè hoc tempore apparuit, illud est, quòd vel negligentibus provincialium episcopis metropolitanorum ordinationes; vel deficientibus viris apud exterarum nationes, præsertim eas quæ suo patriarchatui subditæ essent, Evangelio prædicando et ecclesiasticæ gubernationi idoneis, Romanus pontifex diversis temporibus novos mitteret operarios ac pastores, sollicitudinemque omnium Ecclesiarum apostolicam apud se inesse ostenderet; sic enim, v. g., Ecclesiarum constans traditio est post missos ab apostolis Lazarum et Maximinum Massiliensibus atque Aquensibus, à B. Paulo Crescentem Viennensibus, et Paulum Narbonensibus, à Petro Martialem Lemovicensibus, Arvernus Austremonium, Trophimum Arelatensibus, Savinianum, Potentianum et Adventinum, seu Alinum Senonensibus, à Carnotensibus, Aurelianensibus, Sixtum Remensibus, et alios aliis populis, iisque vel morte truncatis, vel Galliarum conversioni minimè sufficientibus, Taurinum ad Ebroidenses, Lucianum ad Bellovacenses. Dionysium ad Parisienses, Eutropium ad Santonenses, Nicasium ad Rothomagenses, Photinum ad Lugdunenses, Gatianum ad Turonenses, et alios ad diversa alia loca fuisse à Clemente destinatos. Ex quibus conjicio non solum metropolitanis Ecclesiis, quarum præcipua ipsis erat curâ, Romanos pontifices providisse, sed minoribus etiam civitatibus dedisse nonnunquàm episcopos. Posterioribus quoque temporibus eandem Romanorum pontificum invigilasse di-

ligentiam ex paucis quæ in obscuris seculis nobis comperta sunt possumus plura nobis ignota colligere. Belasium, v. g., natione Græcum sancti Leonidi papæ ex errore meritis, ordinatum episcopum à Melitensi papâ, ac Remensis datum post aliquot annorum interpontificium reberunt. Martyrologium quoque Romanum, Bède, Usuardi, Gallæusque Missiolorum, et alii auctores à Sixto papâ ordinatum à Gallis missum S. Peregrina Antiochensi sedisse testantur. A quo etiam Pontifice SS. Genitum et Genitum in eadem Gallis missos testatur auctor Vita S. Genuli in bibliotheca Floriacensi. Plures similiter à Romanis pontificibus missos laud debum est, præsertim cum omnium ferè priorum temporum episcoporum, qui in Gallis sederunt, notitia Græca stat vel Latina, quæ Græcos eos aut Latinos fuisse ostendunt; et certum est in clero Romano plures fuisse à Græcâ oriundos, ut ex eo patet quòd Theophorum, Higinium, Eleutherium, Evristum, et alios à Græciæ summis pontificibus protulerit; unde probabiliter deducitur, cum in clero Romanum plures à Græcis fuisse temporibus cooptarentur, eò quòd Græci cæteris in scientiis præcellerent, adeo ut philosophi pro Græculis haberentur, ab eodem clero plurimos quoque Græcos in Gallias a summis pontificibus amandatos fuisse.

XIII. Verùm, ut ex irrefragabilis auctoritatis testimonio conjecturam ducamus, vel isto tempore Gallicæ nationis Catholicorum mentibus insedissee opinionem, penes summum Pontificem potestatem episcoporum præsertim metropolitanoꝝ creaturorum resedissee, velim quæso notetur et observentur verba ista, quibus refert Eusebius, lib. 5 Hist., cap. 4; Irenæum Eleuthero papæ summo perè commendatum, permultisque virtutum testimoniis ornatum Roman à martyribus Lugdunensibus missum fuisse: *Has litteras ad te perferre fratrem nostrum Irenæum, et ministeriū consortem rogavimus, teque obsecramus ut illum, utpote studio incredibili erga testamentum Christi flagrantem gratiā et benevolentia præ cæteris complecteris. Quod si locum et gradum ecclesiastici ministeriū vim et facultatem habere justitiæ cuiquam impertiendæ animadverteremus, hunc ut presbyterum Ecclesiæ (hoc namque munus obtinet) imprimis tibi commendassemus.* Hæc verba dū attentè perpendo, et peregrinationis Irenæi tempore, Photino pontifici cum cæteris glorioso martyrio coronato, Irenæum ab urbe Româ redeuntem successisse ex Hieronymo, aliisque auctoribus edoceor, suspicio non levis animum meum occupat non temerè à S. Photino interitum suum prævidente (quem utpote virum apostolicum, nonagenarium senem, pastorem fidem, præcipuum istarum litterarum auctorem fuisse nemo inficias ierit) et cæteris martyribus idem præsentibus, Irenæum virtutum episcopaliū titulis decoratum, presbyteralis ordinis testimonio ornatum, tantoperè commendatum, non temerè, inquam, Roman missum, rogatumque summum Pontificem, ut eum præ cæteris gratiā et favore præcipuo complecteretur, sed hæc ab iis scripta, ut consummato per martyrium sanctissimo præ-

soli, à Romano Pontifice successor ipse ordinaretur, ut ex illius percedere grassante aut vacante sedes, aut in Ecclesiæ perniciem, de successore contravenire moveretur. Nam cum itaque Irenæum Roman, ut à summo Pontifice sacrosanctis, prædiceturque Lugdunensi Ecclesiæ, subditum tempestati, ut Ecclesiæ persecutionis turbine afflictam suo reditu resisteret atque resisteret, non frustra fortasse compellitur. In tanta scriptorum ætate his sit vixitque dynami, quibuscumque nostris conjectura prædicatur.

§ 5. *Præcedentia dispositionis continuata à tempore concilii Nicæni ad tempora Caroli Magni, ad multa de principum constitutione et auctoritate.*

XIV. Reddita per Constantinum Ecclesiis pace, circa metropolitanoꝝ et episcoporum ordinationes disciplina ecclesiastica, quæ consuetudine et traditione ab apostolicis debita servabatur, legibus firmata, et pro necessitatibus orientis componi eo pot. In concilio Nicæno, c. 6, trias patriarchas Romanos, Alexandrino et Antiochenos, in quos totus orbis christianus distributus fuerat, sui limites assignati sunt; statutumque *similiter ut in aliis provinciis sui privilegia serventur Ecclesiis, sed metropolitanoꝝ iuribus, in episcoporum aut ex prædictis patribus ordinationibus, consultum est.* Antiqui quoque mores retinendi admonentur, nec novum aliquid contra tentandum permittitur. Ideoque ex concilio Nicæno canone, nihil circa ordinationes innovatum; firmata tamen Romani Pontificis, et cæterorum patriarcharum in suis patriarchatibus potestas, ut in episcopos sui patriarchatus summam haberent potestatem; patriarchatus autem Romanus cæterorum exemplar constitutus est, ad instar cuius cæteri dirigerentur; ex quo proinde canone conjicimus, quæcumque cæterorum patriarcharum privilegia observamus, hæc Romano Pontifici singulariter tribuenda esse; quare cum patriarchæ Alexandrini non solum in confirmandis metropolitanoꝝ, verum etiam in consecrandis tam his quam episcopis illis subditis prærogativam animadvertamus, quæ de re infra, eandem Romano Pontifici denegare non debemus. Eamque prærogativam patriarcharum, ut in ordinationibus metropolitanoꝝ consulerentur, Nicæno canone stabilitam fuisse ostendit Innocentius I, epist. 18 ad Alex. Antiochen., dū Cypriorum improbat consuetudinem, quod suo arbitratu ordinarerent, neminem consulentes, in quo Nicænos ab ipsis canones violari contentit. Verum non passim prioribus seculis usum ejusmodi prærogativæ Romanum Pontificem certissimum est, saltem si de inferioribus episcopis agatur; imò etiam de metropolitanoꝝ. Etenim plures ejusmodi ordinationes ex historie lectione celebratas referre possumus, præsertim eorum qui ad Ecclesias rapti et violenter tracti sunt, quos non expectato Romani Pontificis assensu consecratos fuisse non dubium est; sed quorum ex prædictis ordinationes à summis Pontificibus, ex apostolicâ traditione, probari postea saltem debuisse æquè certum est.

XV. Constantinopolitanum I concilium nihil circa ordinationes innovavit, præterquam quòd Constam-

tinopolitani patriarchatus, qui ex Romano et Antiocheno mutilatis incrementa cepit, fundamenta jecerit; in reliquis nihil immutavit: quinimò metropolitano-
rum ordinationem, in provinciis, in quibus fieri sole-
rent, faciendas confirmavit, statuens ut Asiæ dic-
cesis episcopi, quæ sunt in solâ Asiâ administrent, et
Thraciæ episcopi Thraciam tantum regant, et Pontici
Ponticam: has provincias memorant Constantinopo-
litani Patres, quæ solabant à patriarcha synodo admini-
strari, ad earum exemplum insimulantes, et teras quo-
que, in quibus idem mos vigeret similiter ordinandas
esse. Unde et de barbaricis Ecclesiis consuetudinem
Patrum servandam esse decernunt: uno verbo stan-
dum consuetudini putarunt circa Ecclesiarum ordina-
tiones et episcoporum consecrationes.

XVI. Sed cum satis confusa videretur esse ea con-
suetudo, ut diximus, ob præcedentes Ecclesiarum tum
ab ethnicis, tum ab Arianis excitationes tempestates: et
metropolitani aliquando à Romanis pontificibus crea-
rentur, aliquando verò nonnisi per eam ordinationem ab
ipsis in susceptâ administratione confirmarentur; vi-
sum est Romanis pontificibus primatus quosdam in
regionibus dissitis instituere, seu vicariatus S. Sedis
Apostolicæ, ut facilis ad Romanam cathedram et ad
unitatem sacerdotalem ordinatio omnis recurreret, in
iis præsertim locis in quibus jam aliquotum istorum
primatum antiqua consuetudò fundamenta jecisset.
Nam Carthaginensem primatum antiquissimum esse
nemo inficias legit, quem ex vetusto more Cyriacus
suo tempore agnitus ostendit. Et primatus Arlatten-
sis in ordinationibus episcoporum originem ex veteri
consuetudine Zozimus papa in ejus confirmatione do-
ducit; ab eo ergo tempore summi pontifices voluerunt
ut metropolitano-
rum ordinationes, ab Apostolicâ Sede,
vel primatum ab ipsâ constitutorum iudicio ac volun-
tate penderent: et proximas quidem ipsi metropoli-
tanos suæ primatiæ vel per seipsos consecrare soliti
sunt, vel à synodo quâ ordinari statuerent: relictos
verò extra suæ primatiæ limites, qui tamen patriarcha-
tus sui finibus continerentur, per primates suæ sedis
vicarios, discussis atque examinatis confirmari
placuit; apud quos etiam de episcopis à se ordinandis
metropolitanos referre jussunt. Ordinatio etiam tamen
metropolitanorum propriæ synodo relinqui voluerunt.
Omnibus autem leges circa ordinationes præfixerunt.
Sic enim S. Leo Africanis circa ordinationes leges præ-
scribit, S. Gregorius Gallis. Sic Zozimus leges circa
quas Hesychie Salonitano circa ordinationes præscribit,
ad omnium episcoporum provincie notitiam per
eum deduci jubet. Sic alii leges plurimas de ordina-
tionibus ediderunt, earumque violatores reprehende-
runt.

XVII. Metropolitanorum autem patriarchatus occi-
dentalis extra primatus Romani fines, ordinationes
inconsultis primatibus ordinari fieri minimè debuisse,
patet primò ex quibusdam epistolis summorum pon-
tificum quæ id præscribunt vel observatum ostendunt.
Syricius, epistolâ 4 ad Africanos, quæ in concilio
Teleptensi, ut jam docuimus, lecta et prolata est,

statuit ut extra conscientiam sedis apostolicæ, hoc est,
primatis nemo audeat ordinare; quamvis enim ex præ-
dictis per Sedem Apostolicam intelligi possit ea à quâ
fidei propagandæ ad vicinas Ecclesias initium ductum
est, probabilius tamen est, per Apostolicam sedem
Syricium sedem Romanam, Cathedram Petri intel-
lexisse, quæ κατ' ἐξοχήν, apostolica dici meruit, quòd
apostolicæ potestati singulariter successerit, et quæ
sola à summis pontificibus et Latinis ferè omnibus au-
ctoribus, si Africanos exceperis, apostolica dici solet;
unde Syricium summum Pontificem, natione Roma-
num, nonnisi de sede Romanâ intelligi debere, dùm
Apostolicam sedem in ordinationibus edixit, multò
probabilius est; eam autem consuli innuit, dùm pri-
mates consulerentur, quos Apostolicæ Sedis vicarios
tantum fuisse, et ad summi Pontificis notum diversa-
rum sedium, modò hujus, modò illius episcopos con-
stitutos fuisse certissimum est. Innocentius assertio-
nem nostram clarissimè ostendit: consultus enim ab
Alexandro patriarchâ Antiocheno de metropolitano-
rum et religiosorum episcoporum ordinationibus. Ita
ex Romano (quod unicuique clarum esse potest) Ec-
clesiæ consuetudine respondet, epist. ad Alexand. 18,
apud Binium, 20, tom. 1 epist. Rom. Pontificum, c. 1:
*Revolentes itaque auctoritatem Nicænæ synodi, quæ una
omnium per orbem terrarum explicat mentem sacerdotum,
quæ censuit de Antiochenâ Ecclesiâ, cunctis fidelibus, ne
dixerim sacerdotibus esse necessarium custodire, quâ su-
per diocesim suam prædictam Ecclesiam, non super ali-
quam provinciam recognoscimus constitutam, etc. Itaque
arbitramur, frater charissime, ut sicut metropolita-
nos auctoritate ordinas singulari, sic et cæteros non sine
conscientiâ patris tuæ sanctos episcopos procurari, in
quibus hunc modum ritò servabis, ut longè positos litte-
ris datis ordinari censeas ab his qui nunc eos suo tan-
tum ordinant arbitratu; vicinos autem, si existimas, ad
manus impositionem tuæ gratiæ statuas pervenire. Et
c. 2: Cyprios sanè asseris olim Ariane impietatis po-
tentia fatigatos non retulisse Nicanos canones in ordi-
nandis sibi episcopis, et usque adhuc habere præsum-
ptum, ut suo arbitratu ordinent, neminem consulentes.
Quocirca persuademus eis ut curent, juxta canonum fi-
dem, fidem catholicam sapere, atque unum cum cæteris
sentire provinciis, ut appareat sancti Spiritus gratiâ ipsos
quoque ut omnes Ecclesias gubernari. Ex quâ epistolâ
hæc conficere possumus, primùm Antiochenum pa-
triarcham metropolitanos omnes ordinasse, idem
proinde juris penes Romanum Pontificem fuisse; or-
dinasse autem eos dici, quibus ut ordinarentur licen-
tiam impertiebantur, ex dicendis constabit. Alterum,
episcopos quoque vicinos, seu, qui ad primatiam, sive
Pontificis Romani, sive patriarchæ Antiocheni specta-
bant, olim ab ipsis ordinari solitos. Tertium, de aliis
extra patriarchatum ad eosdem, vel ad eorum saltem
vicinos, nempe primates, referri debere: nam quòd
ad ipsos referri necessariò debuerit, ex dicendis nu-
llatenus probabile est, potestque ex Innocentio confir-
mari, qui Aurelium Carthaginensem reprehendit, quòd
passim neophyti, et alii sacerdotio indigni, in Africâ*

promoverentur, eique malo cavendum ipsi significat, quod nunquam scripsisset Innocentius, si nullus sine consensu ipsius litteris expresso ordinatus fuisset; ipsi enim neque ac Aurelio cavendum fuisset, ne tales ordinarentur. Sed res ista est certa, ut exemplis omnium, vel fere omnium episcoporum Africa, de quibus historia loquuntur, patere potest. Sufficiebat ergo de iis ad primates referri ante ordinationem; primates autem postea à metropolitanis de ordinatione suffraganei, à suffraganeis de metropolitani ordinatione admoniti, ad Pontificem rescribebant, ut communionem Apostolicæ Sedis accipere mererentur; quemadmodum ex Cypriano supra docuimus, et ex pluribus post Cyprianam testimoniis, quorum aliqua in totius disputationis progressu inseruntur, potest confirmari. Ultimum, Ephesios proinde reprehendi, qui neminem in ordinationibus metropolitanis consulerent, nec quidem ipsum, videlicet Antiochenum patriarcham; eosque redargui tanquam violatores canonum Nicenorum. Ephesium tamen concilium Cypriorum consuetudinem probavit, et ipsorum in eodem concilio patronus Zenon Epiphanium, Sabinum, Troilum, Constantiæ episcopos, Cyri metropolis, nemine consulto, ordinatos probat, et ex apostolicâ traditione morem istum fluxisse asserit; cui credens synodus privilegia ei sua servat, quæ postea synodi Trullanæ canone confirmata sunt. Sed de iis infra fusiùs.

XVIII. Secundò, id confirmari potest ex concilio Chalcedonensi, quod Constantinopolitano patriarchæ tribuit ut metropolitanos omnes consecret, licet episcopos sibi subditos singulis consecrandis relinqui velit; ex quo inferre possumus quod adscititio patriarchæ concessum est, id primo et nativo patriarchæ non fuisse denegatum; præsertim cum nihil aliud contenderit Constantinopolitanus, quam ut Romani Pontificis privilegia æquaret. In eo tamen Constantinopolitanus antiquorum privilegia assequi non potuit, quòd episcopos metropolitanis subditos ordinare ipsi prohibitum fuerit, cum id Alexandrino, intra suam primatiam seu diœcesim, absque ullo dubio concessum sit, Antiocheno sæpiùs tributum, Romano omnium primo nunquam rationabiliter denegatum. Moderatio tamen summi Pontificis in eo enituit, quòd maluerit in remotioribus locis per vicarios suæ potestatis, qui ob viciniam ordinandos penitiùs nõssent, examinationem metropolitanorum in dissitis regionibus fieri, quam per seipsum; quòd primates instituendo metropolitanorum jura sarta tecta servari curaverit, interim tamen per primates Ecclesiæ honori atque utilitati consulens; quòd circa ordinationes nihil innovans, discussionem solum ordinandorum à primate, et confirmationem vel infirmationem electionum faciendam superaddiderit. Cum è contra Alexandrinus jure suo plenè usus sit, Antiochenus invitùs cesserit, Constantinopolitanus et Hierosolymitanus indebita usurpare conati sint. Unde inter hos patriarchas hæc differentia est: prima, quòd Romanus, Alexandrinus, Antiochenus diœcesim habuerint, seu primatiam, in quâ episcopos inferiores metropo-

litanis quibusdam ordinare potuerint, non autem Constantinopolitanus et Hierosolymitanus; altera, quòd priores, primates tanquam suæ sedis vicarios, qui ordinationes episcoporum confirmarent, sub se habuerint, non posteriores; tertia, quòd Alexandrinus episcopos et metropolitanos omnes suæ primatiae ordinaverit, non Romanus, qui tantum propiores ex prædictis. Quarta, quòd Alexandrini patriarchæ vicarius in Æthiopiâ, seu primas ab Alexandrino ordinatus, ceterorum inferiorum episcoporum ordinationes ad se traxerit exclusis metropolitanis: quod qui primum à pontificibus Romanis constituti sunt primates nequaquam præsumperant. Quinta, quòd Antiocheni etiam in suâ diœcesi orientali aliquo tempore obscura fuerint jura; summi verò Pontificis et Alexandrini aperta. Sexta, quòd Constantinopolitanus et Hierosolymitanus clanculùm irrepserint, et aliena invaserint; non ita reliqui patriarchæ. Sed de iis infra fusiùs.

XIX. Tertiò, ne plura alia proferamus argumenta, sufficiet primatum privilegia videre; ex iis enim patebit Romani Pontificis vicarios eos constitutos fuisse, ut ordinationibus sedulò prospicerent, ne vel indigni, vel noxii ad episcopatus vel archiepiscopatus eveherentur; absque eorum consensu nemini metropolitanum ordinare permissum, in ordinandos ad metropolitanicam sedem inquisitionem eis fuisse concessam; de episcoporum ordinationibus metropolitanos ad ipsos referre debuisse. Audiat S. Leo de vicarii seu primatis Thessalonicensis privilegiis loquens ad Anastasium Thessalonicensem, epist. 82, al. 84, cap. 6: « De personâ autem consecrandi episcopi, et de cleri plebisque consensu metropolitanus episcopus ad fraternitatem tuam referat, quodque in provinciâ beneplacuit scire te faciat, ut ordinationem ritè celebrandam tua quoque firmet auctoritas. Quæ rectis dispositionibus nihil moræ aut difficultatis debet afferre, ne gregibus Domini diù desit cura pastorum. Metropolitanus verò defuncto ex presbyteris ejusdem Ecclesiæ vel diaconis optimus eligatur, de cujus nomine ad tuam notitiam provinciales referant. » Audiat de primatu Arelatensi Zozimus, epist. ad episcopos Galliæ: « Jussimus autem præcipuam, sicut semper habuit, metropolitanus episcopus Arelatensium civitatis in ordinandis sacerdotibus teneat auctoritatem: Viennensem, Narbonensem primam, et Narbonensem secundam provincias ad pontificium suum revocet, etc.; quibus plura alia similia dicit pluribus aliis epistolis, quæ mihi persuadent Arelatensem olim in iis provinciis solum existimatum fuisse metropolitanum; sed erectis novis metropolibus, ut nihil juris ipsi deperiret, conservatam illi fuisse, si non consecrandorum saltem confirmandorum primatiali auctoritate potestatem. Audiat Bonifacius V, Justo episcopo Dorovernensi pallium mittens, apud Bedam lib. 2 hist. Angl., cap. 8, et tom. 2 Epistol. decretal. summorum Pontif.: *Concedentes tibi ordinationes episcoporum exigente opportunitate, Domini præveniente misericordiâ celebrare, quibus simile quidpiam in Eboracensis et Cantuarien-*

sis primatûs erectione supra citatus memorat. Gregorius II quoque simile privilegium ordinationis Bonifacio Moguntino concessit, quo ipsum usum fuisse in trium archiepiscoporum ordinationibus, Abelis Remensis, Grimonis Rothomagensis, et Alberti Senonensis, patet ex epistolis 4 et 5 Zachariæ ad ipsum. Erectio quoque primatûs Toletani in Hispaniâ facta est, maximè propter ordinationes tam metropolitanorum quàm episcoporum, quos nominatos à regibus faciliùs Toletani consecrabant antistites, in quâ tamen erectione debita metropolitanis reverentia servata est, ut ex concilio Toletano XII superiùs notavimus.

XX. Circa has proinde primatum erectiones observabis antiquissimos primates (si Carthaginensem exceperis) videri institutos non ad consecrationem metropolitanorum aut episcoporum, sed ad confirmationem et discussionem tantum; quod cum ex prædictis colligi possit, ex quibus non obstantibus istorum primatum institutionibus servatum comprovincialibus jus suum metropolitanum consecrandi et metropolitanis jus consecrandi comprovinciales; innumerisque item exemplis ordinationum episcopaliûm, in quibus circa hæc tempora forma ista quam diximus observata est. Patet insuper clarissimè ex epistolis Bonifacii, Cœlestini, Leonis, Hormisdæ, Gregorii Magni, aliorumque summorum Pontificum. Bonifacius, epist. 3 ad Hilarium Narbonensem, Patroclum Arelatensem, cujus sedi nuper à Zozimo privilegium ordinationum cum primatûs prærogativâ confirmatum fuerat, severè reprehendendum putat, quòd in locum decedentis episcopi, nescio quem in aliâ provinciâ (in Narbonensi scilicet, quam Arelatensi primatui subditam fuisse liquidò constat ex prædictis), prætermisso metropolitano, contra patrum Nicænorum, à quibus id expressè statutum esse contendit, *regulas ordinasset*: quæ proinde ostendunt ordinationis jura Arelatensi concessa de solâ confirmatione episcoporum esse intelligenda, Nicænisque canonibus repugnantem à Bonifacio judicatam contrariam concessionem: quod clariùs in fine ipsius epistolæ interpretatur hæc addens: *Cesset hujusmodi pressâ nostrâ auctoritate præsumptio eorum, qui ultra licitum suæ limitem dignitatis extendunt: quod idcirco dicimus, ut advertat charitas tua, adeò nos cautius præcepta servare, ut ita constitutio quoque nostra definiat, quatenus metropolitanus sui unaquæque provincia in omnibus rebus ordinationem semper spectet*. Cœlestinus eandem Bonifacii constitutionem confirmat epistolâ 1, cap. 4, ad episcopos Narbonensis et Viennensis provincie, statuens ut, *juxta canonum decreta, unaquæque provincia suo metropolitano contenta sit, etc.; sit concessis sibi contentus unusquisque limitibus, alter in alterius provinciâ nihil præsumat, etc.* Docere enim videntur hæc verba, non solum episcopos singulos in suis provinciis à suis metropolitanis, verum etiam metropolitanos in suâ quoque provinciâ consecrandos esse, nec extra provinciam propriam primati consecrationem ullam attentare licuisse. Clariùs autem S. Leo idipsum docet citatâ epistolâ ad Anastasium, quâ ad primatem referri debere ostendit, tam de metropolitani

nomine à suffraganeis, quàm de eorum electione à metropolitanis: horum autem à propriâ synodo, illorum à proprio metropolitano ordinationem fieri debere ostendit. Quod etiam confirmat epistola scripta ad episcopos Viennensis provincie adversus Hilarium Arelatensem, quem graviter reprehendit, quòd in alienâ provinciâ ordinationes episcoporum usurparet contra antiquam, ut ibidem ait, consuetudinem, quam nemo præter Patroclum violaverat. Ideò S. Hormisdæ B. Remigio primatûs honorem confrens, metropolitanorum jurbus nihil præjudicari voluit, *vices itaque nostras, salvis privilegiis quæ metropolitans decrevit antiquitas, præsentî auctoritate committimus*; epist. 1, Remigio: quod iisdem ferè verbis repetit, dùm Joannem Tarraconensem primatem creat, et in Lusitaniâ Salustium vicarium suum instituit. Similiter S. Gregorius, lib. 4, epist. 50, indict. 13, Virgilio Arelatensi antiquam sanciens dignitatem, et pallium dirigens, eandem exceptionem apposit, *singulis siquidem metropolitans secundum priscam consuetudinem proprio honore servato*. Idem habet Virgilius in ejusdem primatûs confirmatione. Idem plures alii. At inter privilegia metropolitanorum reponitur, tam quòd à propriâ synodo ordinentur, quàm quòd episcopos ipsi consecrent; ideòque Pontifices metropolitanorum jura illæsa et illibata manere volentes neutrum infringi patiuntur.

XXI. Viguit illa diutiùs primatum potestatis restrictio, saltem quoad episcoporum ordinationem, nam, quod ad metropolitanorum attinet, occasione, ni fallor, decreti Chalcedonensis, quod patriarchæ Constantinopolitano metropolitanorum ordinationem permiserat, episcoporum ordinatione metropolitans relicta, præsertim cum pontificum citatorum sanctiones pro episcoporum ordinationibus à primate non usurpandis districtiùs et expressiùs cavisse videantur, et ægrè suffraganeorum suorum ordinationes ab aliis usurpari metropolitæ paterentur; è contra suffraganei communia jura faciliùs negligerent, nullo communem causam pertinaciter defendente; hinc in concilio Aurelianensi III, c. 3, citato eo canone quo metropolitanorum ordinatio à pluribus metropolitans, presentibus comprovincialibus, fieri jubetur, cavetur tamen, *ut ipsi metropolitano ordinandi privilegium maneat, quem ordinationis consuetudo requirit*. Hoc autem canone metropolitani isti, à quibus aliorum metropolitanorum ordinatio peragi præcipitur, vel intelliguntur confœderati, et in eadem provinciâ, quæ in plures aliquando secta fuerit, instituti, cujusmodi sunt Remensis et Treverensis, quorum ecclesiæ ex prædictis sorores dicuntur: quo etiam nomine in testamento B. Remigii vocantur; vel certè intelliguntur primates, qui, licet cum reliquis metropolitans consecrent, specialem tamen in ordinationibus prærogativam habeant, præcipique consecratoris partes suscipiant.

XXII. Inò qui post S. Gregorium ad plura tempora primates instituti sunt eâ videntur prærogativâ fuisse donati, ut metropolitanos saltem ipsi ordinarent, idem etiam jus sibi in episcopos nonnunquàm vindicantes. Quod primùm patet in institutione Toletani primatûs,

cui non solum metropolitanorum, verum etiam episcoporum omnium regni Hispanie ordinationem tributum fuisse jam docuimus. Patet etiam ex primatû Cantuariensis institutione, quibus Gregorius, et Bonifacius pallium dedere, ut consecrarent episcopos. Honorius I Eboracensi quoque pallium misit, ut non solum episcopos verum etiam metropolitanum Cantuariensem consecrare posset. Eboracensem vero à Cantuariensi consecratam patet ex epistola Anselmi Cantuariensis, quâ eum Cantuariam invitat, consecrationem in eâ civitate recepturus, minimeque si ultra menses consecrari differat omnia se epiſcopalia munia in Eboracensi episcopatu obitutum. Notanda verò in præsentî materiâ summi Pontificis Honorii ratio asserentis pallium se cum Eboracensi, tûm Cantuariensi mississe, ut se multò consecrarent, nec Romam in tantâ itinerum difficultate, ac distantia locorum ad consecrationem pergere ex necessitate deberent: hæc enim ratio supponit archiepiscopos ab archiepiscopis debuisse consecrari, qui à Romanâ Sede pallio donati essent, secus eis ad summum Pontificem vel aliquem ex ejus commissione metropolitanum præ ordinatione confugiendum esse. Ea tamen Honorii concessio non impedivit quominus postea varii Cantuarienses pontifices à Romanâ Sede consecrationem expetierint: nam Eyrinus ab Honorio missus in Angliam, ejusque jussu per Genuensem episcopum consecratus est. Vinhardus Romanus missus ad Vitalianum papam, ut ibidem ordinaretur. Ab eodem Vitaliano Theodorus Tharsensis hucus defuncti locum missus et ordinatus, ut esset episcopus Dorovernensis. Plures præterea, et ad propositam thesim probandam redeo, primates nempe à Gregorii tempore per plures annos institutos, ordinandorum episcoporum et metropolitanorum potestate donatos fuisse. Bonifacii Moguntii possumus exemplum addere, qui non solum in Germaniâ novos episcopatus constituit, et in eis episcopos consecravit, verum etiam in Galliis metropolitanos Rothomagenses, Remenses, Senonenses creavit: potestas autem Bonifacii extraordinaria fuit, personæ addicta, nec ad successores ipsius in ecclesiâ Moguntinâ derivata est. In Hiberniâ qui primates instituti sunt, metropolitanos, imò et episcopos provincie nonnunquam consecrârunt. S. Patricius Hibernorum apostolus, si Henrico ab Erphordiâ credimus, 369 episcopos consecravit, presbyteros verò mille; ut tot episcopos consecraret, oportuit cum amplissimâ episcoporum creandorum potestate à Sanctâ Sede, à quâ missus fuerat, præditi fuisse. In Hiberniæ autem primatæ eadem postea viguit auctoritas, ut metropolitanos saltem crearet, ut patet ex vitâ S. Malachie, in quâ ipse quidem refertur in Connareth ab archiepiscopo episcopos creatum esse ex quo archiepiscoporum in creandis episcopis potestas elucescit, archiepiscopus autem à Celso primatæ Hiberniæ, qui S. Patricii sedem tenebat legitur institutus: ex quo primatum in ordinationibus episcoporum probabiliter, ut opinor, conſicere possumus auctoritatem; sed eam institutionem à sanctâ Sede firmari Malachias voluit, qui et enixè cogitavit

de palliis duobus in Hiberniâ metropolitanis mittendis, ut se mutuo ordinare possent. Rebus à Romano Pontifice compositis, legimus S. Laurentium Dublinensem à totius Hiberniæ primatæ Gelasio fuisse consecratum. Eundem in cæteris in eum servatum fuisse clera alia exempla suspicandi occasionem dare possunt: sed hæc postremo multo contigerunt. Jam ad nostras Gallias revertamur.

§ 4. *Præcedens disputationis continuatio à tempore Caroli Magni ad tempora Alexandri III, ubi de primatum auctoritate nominatâ ac demonſtratur.*

XXIII. Aetate verò postea in nostris Gallis, ut sive diuturnitate temporis, quod magnas rerum vires inducere solet, sive ob contentionem variarum sedium de primatu (de qua nempe diu Arelatensis, Narbonensis Viennensis archiepiscopi, posteaque Remensis et Treverensis inter se disceptârunt) singulorum primatum obicura essent jura, et exigui momenti evaderet eorum auctoritas: quibus causis alias quoque addere possumus, extraordinariam nempe missionem Bonifacii Moguntini, quæ ad tempus saltem, primatum omnium auctoritatem absorbit. Itemque regum et eorum qui apud reges gratiosi erant, potentiam, cui non tutò resisti potuit, ac voluntatum modò in hos, melò in illos antiſtites bene vel male affectarum varias inclinationes quæ primatum auctoritatem valdè incommittunt. Licò à tempore Caroli Magni ea diu consuetudo viguit, ut nonnisi à metropolitanis episcopi cujuscuſque provincie, nec ab aliis metropolitani, quàm à suis suffraganeis sacrarentur. Confirmatio metropolitana à summo Pontifice petebatur, nec enim plenitudinem potestatis archiepiscopalis obtinere credebantur, nisi ab eodem pallium acceperissent: pallium autem accipientes sese sanctæ Sedi Apostolicæ singulari quodam juramento obstringebant: ante pallii acceptionem, ut supra docuimus, à pluribus archiepiscopis officiis cessare debebant. Sed ante confirmationem à summo Pontifice obtentam consecrari solebant, ut pluribus exemplis innotescit: nam, v. g., cum defuncto S. Walfrido Coloniensis plebs S. Brunonem elegisset, isque ordinatus fuisset, per Hadanarum monasterii Fuldensis abbatem, decretum electionis Romam misit, confirmationem petiturus, quam ab Agapeto II cum pallio obtinuit, ut habetur in ejus vitâ à Rogero quodam conscriptâ, qui claruit circa annum Christi 1040. Sed si antiquius exemplum petamus, occurrit illud Joannis Nicopolitani, qui post ordinationem suam à Thessalonicensi episcopo vexatus est, quia de ordinatione suâ ad ipsum relationem secundum præsea exempla non miserat, vide epist. Hormisdæ 17, 18, 19, 20, 21, 22, tomo 2 Concil. Sinil. parte I: commendatur autem ab Hormisdâ papâ quòd confirmationem sui pontificatûs ab ipso, derelicto Thessalonicensi, qui in schisma inciderat, jam ordinatus à synodo suorum suffraganeorum, petisset: ut videas nec à primatibus, nec à summo Pontifice confirmationem semper expetitam ante ordinationem, sed aliquando post ordinationem. Justiniane quoque I antiſtitis ordinationem ratam

habet S. Gregorius et pallium mittit. Andreas item Nicomediano a comprovincialibus ordinato, de sua ordinatione ad summum Pontificem referenti gratulatur, ejusque ratam habet ordinationem. Sed ad recentiora, quae post Caroli Magni tempora acciderunt veniendum est: igitur pro Hincmaro Remensi à Rothado Snessionensi (jure nempe Suessionensibus episcopis debito, quos primæ sedis in provinciâ Remensi episcopos fuisse multis argumentis probari postest) consensu omnium episcoporum Remensis provinciæ ordinato, Gallia episcopi omnes epistolam miserunt ad Apostolicam Sedem pro confirmatione ordinationis ipsius, ut habetur in synodo Snessionensi: in quâ etiam ejusdem Hincmari canonica ordinatio comprobatur, quod canonicè electus, canonicè ordinatus, canonicè, pallio Apostolicæ Sedis auctoritate collato, confirmatus et peractus fuerit. Fulconem, qui Hincmaro successit similiter ordinatum conjicies, tum ex eo quod nulla in ejus electione alla confirmatio Romani Pontificis memoretur, quàm ea quæ post missam illi sue professionem, ad summum pontificem Martinum, simul cum concessione pallii ab eodem obtenta est; tum quod in iis litteris, quas ipse scripsit ad Stephanum VII, quâ se secundo excusat quod apostolorum linita nondum invisset, nec ad synodum Romanam pergere potuisset, urgent in contrariam Stephanum, cumque objurgante, electum se à clero et populo, et episc. provinciæ Remensis, ab iisque ordinatum referat, nullâ allâ mentione confirmationis summi Pontificis. In ordinatione Ivoei, qui Fulconem in eodem episcopatu excepit, nulla pariter alterius confirmationis ante ordinationem mentio fit, quàm ejus quæ a coepiscopis provinciæ Remensis facta est, qui nempe decretum hujus ordinationis corroborasse dicuntur; quod etiam in Seulphi successoris ejus ordinatione poteris observare, postquam peractum referetur, quod *legatus Remensis ecclesiæ Romanam dirigens pro consensu papæ Joannis in ordinatione sua, pallium ab eodem abbas monachum illius prædicti hujus sedis suscepit.* Apud Frodoardum, lib. 4 Hist. c. 18. In ordinatione Hugonis, qui postea summus Pontifex deiecit, et Artaldi, cujus ordinationem renuentibus comprovincialibus rex Francorum acceleravit, summus Pontifex postea probavit, observare idem possumus; nec non in ordinatione Arnulphi, et Gerberti, quorum uterque sine expresso summi Pontificis assensu ordinatus est; prior autem postea probatus, posterior rejectus est, ut patet tum ex Vitâ Silvestri II apud Papirium Massonum, tum ex concilio Remensi, in quo causa ipsius Gerberti discussa est. Plura alia exempla enumerare inutile foret, in re satis notâ. Fese autem Hincmarus metropolitanus distinguit, quorum aliqui essent extra provinciam, qui possent inconsulto extra provinciam quovis alio, episcopus ordinare, et à coepiscopis suis ordinari, alii verò non essent: quorum solum illi prius pallio à legato Sedis donati essent, non posteriores. Hæc ergo ipsius ævi observantia fuit, quæ ad omnes metropolitanos manavit, quorum nullus exinde pallio non donari cœpit;

ne metropolitica dignitate vel ex parte privaretur. Ex aliis tamen exemplis discere possumus Romanum Pontificem nonnunquam vetuisse, ne sine ejus consilio metropolitani, vel inferiores episcopi crearentur: unicum sufficit Nicolai I Lothario regi præcipientis, ne in Treverensi urbe aut Agrippinâ coloniâ aliquem eligi patiatur, antequàm relatum sit ipsius apostolati.

XXIV. De metropolitanorum potestate in ordinandis suis suffraganeis res nimium nota, patetque ex prædictis. Lege tamen, si lubet, historiam Remensem Flodoardi, in quâ passim episcoporum ordinationes à metropolitans pendere, ab iisque præsertim confirmari innotescit. Lege Vitam S. Malachiæ, ex quâ comperies eundem Malachiam metropolitani imperio ac jussione oblatum et repudiatum à se episcopatum tandem suscepisse. Lege S. Dunstani Vitam, ex quâ doceberis, non consentientibus clericis ac monachis in electione, ipsum jure archiepiscopali S. Elphagum Vigorniensem episcopum à nullis electum, omnibus tamen postea gratum, divinâ sibi visione ostensum consecrâsse. Lege factum Fulconis Remensis apud prædictum Flodoardum, qui episcopatum Catalaunensem Herilando dedisse dicitur, neglecto eo qui electus fuerat. Lege Hincmari Remensis adversus nepotem suum, cognominem Laudunensem, contestationem. Lege epistolas varias canonicorum Carnotensium conquerentium de archiepiscopo Senonensi, quod mortuo Fulberto alium ab eo quem elegerant ipse ordinasset. Lege ejusdem Fulberti querimoniam de eodem Senonensi archiepiscopo, quod assumptis quos vellet episcopis, electum antistitem probasset atque ordinasset. Lege Leonis IX epistolam, qui in electione Salernitani archiepiscopatus, *et non habeant, inquit, potestatem successores nostri in cunctis prædictis episcopatibus, quos vobis apostolicâ auctoritate concessimus, deinceps in perpetuum episcopos consecrare, quemadmodum vobis concessum est*: quod intellige de ordinaria et metropolitica potestate: nam, extra ordinem quoque quosdam episcopos in provinciis alicui metropolitano subditis ipse Leo IX consecravat ex dicendis. Lege Joannis VIII epistolas, ex quibus patet Optandum Genevensensem episcopum à Viennensi archiepiscopo in carcerem detrusum fuisse, quod ab ipso papâ Joanne VIII ordinatus fuisset. Lege Richerii Senonensis archipræsulis contumax factum, qui Robertum ecclesiæ Resbacensis abbatem, quem Hugo Diensis Lugdunensis primas, Sedis Apostolicæ legatus, habito Meldis concilio in eadem urbe consecrârat, ipse cum coepiscopis excommunicavit, aliumque in ejus locum substituit. Lege ejusdem Richerii querelas adversus Ivonem Carnotensem ab Urbano II pontificalibus infulis donatum, ejusdemque Ivonis excusationes, quod nempe ad Sedem Apostolicam non confugisset, nisi negligente Richerio ejus consecrationem, quod Gaufrido ejus prædecessori Romæ deposito, cum quibusdam suffraganeis suis faveret; imò et Urbani II declarationem significantis se nonnisi recusante Senonensi metropolitano prædictum Ivonem consecrâsse. Lege ejusdem Ivonis adversus Le-

gdunensem Hugonem querimoniam, quod Nivernensem episcopum Augustoduni consecrasset. Neque omittenda ejusdem Ivonis cum prædicto Hugone contentio, cum Hugo contra ipsum expostulasset, quod Sanctionem Aurelianensem metropolitani demortui vice, illo inconsulto, ordinasset. *Quod verò, inquit epist. 59, mihi scripsistis propter officium legationis vobis injunctæ prius hoc ad notitiam vestram fuisse referendum, ut tunc demum eum consecrarem, cum quod vobis beneplaceret agnoscerent; quoniam sic præcepit Leo Anastasio Thessalonicensi episcopo legato suo; personale hoc fuisse intelligimus privilegium, non generale decretum; maxime cum, secundum eundem Leonem, legationis officium pars sit apostolicæ sollicitudinis, non plenitudo potestatis; quæ etiam pars modò plus, modò minus recipit pro arbitrio committentis.* Ex quibus innotescit exolevisse, vel hoc tempore, eam consuetudinem, ut metropolitani de ordinatis à se episcopis ante consecrationem ad primatem referrent, quàm legatus Apostolicæ Sedis eum vellet in usum revocare, reluctatos fuisse episcopos Gallicanos, potestatem tamen papæ agnoscentes, ut pro arbitratu id decerneret.

XXV. Neque verò passim iisæ seculis, sed nonnisi agrè, et ob quasdam peculiaries rationes, proponebant sibi summi pontifices episcoporum aut archiepiscoporum ordinationes ad se revocandas; neque qui disciplinæ ecclesiasticæ amantes essent, id facere alijs suadebant. Etsi enim de summâ Pontificis potestate non dubitarent, Ecclesiæ tamen ordinem retinendum esse censebant. Hinc Stephanus papa VI apud Flodoardum, cum Aurelianus Lugdunensis Egilonem quemdam monachum, inconsulto clero ac populo, Lingonensem episcopum ordinasset; ii verò Teutoboldum episcopum elegissent, eumque ab ipso Papâ sibi in episcopum consecrari petissent, *ille uniuscujusque Ecclesiæ privilegium inconcessum servare volens, id agere distulit*, et Aureliano electum consecrandum mandavit, dummodò nec personæ nec electioni quidquam ex canonibus opponi posset; ejus decreti executorem Oirannum Senogallensem legatum direxit, quo ab Aureliano deluso, et enixè petentibus Lingonensibus, non tamen eum consecrare acquievit, nisi postquam iteratò Aurelianum admonuisset, ut aut electum à Lingonensibus ipse consecraret, aut quid reprehensibile in ipso esset rescriberet; contumaciâ Aureliani utrumque præstare renuentis offensus, Ecclesiæ tamen ipsius quidquam deperire noluit, professus se velle *Lugdunensis Ecclesiæ collatum privilegium immutatum consistere.* Hinc Adrianus III petenti Henrico Leoni, Saxonie duci, ut Aldemburgensi Ecclesiæ episcopus consecraretur Geroldus, ejus electioni Hartewicus Bremensis archiepiscopus restiterat, modestè respondit libenter se postulata facturum, si fieri posset sine injuriâ metropolitani, quem tamen postea consecravit ob egregiam navatam operam ab eodem duce, in seditiosâ Lateranensium irruptione, Pontificis causam adversus imperatorem defendente; quam tamen consecrationem perficiens, Bremensis ecclesiæ privilegio consuluit, ejus sanciens

auctoritatem; unde jurgatus Artewicus cum Geroldo: *Apostolica, inquit, Sedes potestate suâ, cui certè obitui non possumus, usa est in consecratione vestrà quæ ad nos jure spectabat; sed huic injuriæ rursus providit remedium, designando nobis per litteras nihil in hoc facto auctoritatì nostræ de tuâ subjectione detractum*, Helmodus, libro 1, cap. 85. Hinc Fulbertus Carnotensis Leuthericus Senonensi rescripsit se, cum Odolricus Aurelianensis electus Romam ordinationis causâ ire vellet, dissuasisse ipsius gratiâ, et in eo à Rodulpho et Herfrido adjutum fuisse, cum verò gratanter dissuadenti paruisse.

XXVI. Ex quibus tamen exemplis patet, vel tum in confesso fuisse Romano Pontifici licere, quos vellet ipse ordinare ac consecrare; licet uti hac potestate ad libitum nec expedire ipse judicaret, nec alii conveniens arbitrarentur. Jam tum tamen sub initium scilicet seculi XI cœpisse frequentius episcopos metropolitani jugum detrectare, et ad summum Pontificem confugere; qui mos progressu temporis magis ac magis invaluit, quòd variis sub Gregorio VII exemplis innotescit; ipse enim Hugonem episcopum Diensem electum Romam venientem ordinatum dimisit, nullâ ratione allatâ, cur eum consecrasset; quamvis ea subesse potuerit, quòd in eum comes Diensis visus fuisset infensus, et in ejus ecclesiam insurrexisset, ut ex fine ejusdem epistolæ ad dictum comitem Diensem patet. Ideoque, ne fortè vererentur metropolitanus et comprovinciales eum consecrare, ipse eundem apostolicâ manu, quo etiam majoris esset auctoritatis ejus ordinatio, consecratum dimisit. Ipse Matisconensem episcopum, *intervenientibus*, ut habet lib. 1, epistolâ 76, ad Humbertum Lugdunensem et suffraganeos ejus episcopos, *quibusdam rationabilibus causis ordinavit*; causæ autem eæ fortè erant quòd renitente rege electus fuisset, ob idque ejus consecrationem metropolitanus et comprovinciales detrectarent; nam ex aliâ ejus epistolâ constat ipsum ejusdem ordinationem metropolitano suo, vel suffraganeis ejus de ipsius licentiâ faciendam commendasse, minatum, si Romam veniret, se eum consecraturum. Ipse clero ac populo Feretrano seu Ferentino clero ac populo Eugubino præcipit ut eligendum antistitem Romam consecrandum mittant; sed justa suberat ratio; nam eæ ecclesiæ metropoli Romanæ subditæ sunt; quæ eadem ratio facit ut Volaterranæ civitatis episcopum Romam consecrandum venire voluerit. Ipse in Africâ, in quâ duo tantum erant episcopi, tertium eligi jubet, eumque Romam transmitti, ut à summo Pontifice sacraretur, et ita episcoporum ordinationibus cum alijs succurrere valeat. Ipse Servandum archiepiscopum ab Afris ad ordinationem Romam missum ordinat. Dolensem ad se pro consecratione è minori Britannia missum solo juvenutis prætextu repudiat; abbatem S. Melanii ejus loco substituit et consecrat. In locum tamen Roberti depositi, Richerio Senonensi, ejusque suffraganeis mandat, ut ipse Richerius adhibità vel per se, vel nuntios suos debitâ diligentia alium eligi procuret,

electumque cum suffraganeis ordinare non differat. Electum quoque aliquem ad episcopatum Strigoniensi archiepiscopo remittit, ejusque arbitratui relinquit an sacerdotem eum expediat consecrari, necne. Ipse Robertum S. Euphemie a rege Francorum commendatum ad regimen Ecclesie Carnotensis ordinare noluit quod legitime electus non esset; ideoque Hugoni Lugdunensi mandat, ut quæ ad ejus electionem spectant, diligenter inquirat, eique significet. Idem tamen, Arelatensi Ecclesiâ diu vacante, universo clero ac populo rescripsit, ut aut episcopum quantocius eligant, aut in eum consentiant, quem consecratum ipse miserit. Ipse primate Lugdunensem instituit, cui à tribus metropolitans Senonensi, Euronensi, Rothomagensi obedientiam ac reverentiam exhiberi præcipit. Ipse Cumano episcopo committit, ut in Pergamensis ecclesie electum, de quo malus ad ipsum rumor delatus fuerat, apostolicâ auctoritate diligenter inquirat; et, non obstante Hispanie regis postulatione, quemdam electum in archiepiscopum, quod litterarum rudis esset, confirmare renuit. Episcopo cuidam mandat, ut ecclesie Lugdunensi quàm certissimè episcopum dari procuraret, vel ipse electus apostolicâ auctoritate consentiat. Quædam alia prætereo, quæ fuerit Gregorii VII sententia circa ordinationes ad Romanum pontificem evocandas vel metropolitans relinquendas, hoc præsertim exemplo edocturus.

XXVII. Rogatus Gregorius VII à quodam, ut electum Melitensem episcopum, de quo dubium erat an ejus ex consuetudine ordinatio ad ecclesiam Regitanam pertineret, ita rescripsit, epist. 24, lib. 9: « Non dubitet prudentia tua nos libenter petitionibus favere, in quantum cum Deo et sine fratrum nostrorum scandalo fieri potest; non est enim aliqua secularis apicis persona, cui salvâ justitiâ pronius assensum nostrum præbere velimus. De eo autem quod super electo Melitensi postulasti, noverit nobilitas tua nobis esse intimatum ad jus Ecclesie Regitanæ pertinere; unde non aliter annuendum postulationi tuæ perpendimus, nisi diligenti examinâtâ justitiâ Melitensem ecclesiam ad præfatæ Regitanæ parochie consecrationem non attingere constiterit; ad cujus rei indagacionem, quia te diligimus, sine temporum molestâ dilacione copiam tibi providimus, videlicet ut accersitis fratribus nostris Barensi archiepiscopo V., et VV. Firmano episcopo, et legato nostro VV. si fieri potest, cum his tribus alioquin, vel horum duobus præsentibus, causa in commune discutiatur. Si ergo causa solerter ventilata ab illius potestate inventa fuerit libera, tunc nos sicut oportebit, effectum dare precibus tuis non pigritabimur. Sin autem, decet atque necesse est ut sic tua devotio in his præcipuè quæ Dei sunt, sese æqualiter habeat, quatenus fraternæ charitatis, et concordie vinculum rumpere, et dilectionis unitatem in invicem scindere caveat, in mente habens quod scriptum est: Si rectè offeras, et rectè non dijudicas, peccasti. De cætero quia Trajanensem electum à nobis consecrari postulas, licet electioni ejus hoc defuerit, quod legatus Apostolicæ sedis, et consensus

noster non adfuit, tamen monentes, ne de futuro id fiat, tuæ dilectioni, ipsiusque personæ laudabili testimonio id ad præsens annuimus, ut veniens, Deo favente, per nos consecratur. »

XXVIII. Ex quibus omnibus hæc colligere licet: primum episcopos Romanæ Ecclesie immediatè subditos, sine summo Pontifice eligi nefas fuisse, ab ipso confirmari et ordinari debuisse. Secundum, eos qui essent patriarchatus Romani, et metropolitanos haberent donatos pallio, à quibus sacrari possent, sine justâ causâ à summo Pontifice vix ordinatos fuisse; justas autem plures causas visas fuisse primam metropolitans neglectiam in procurandâ electione et accelerandâ ordinatione; alteram eorundem injustam recusacionem, si quos enim sacrandos recusarent absque rationabili causâ, confugientes ad summum Pontificem sacrari æquum erat, quam causam Urbanus II postea prætexuit sacrati à se, ut diximus, Ivonis Carnotensis, quem Richerius Senonensis in gratiam Gaufridi depositi, in cujus locum Ivo subrogabatur, ordinare recusabat; tertiam, regum vel principum repugnantiam, quibus nempe ordinationi alicujus canonice electi resistentibus, et alium subrogare conantibus, ad sublevandam metropolitans invidiam, et electo conciliandam auctoritatem, solebat Romanus Pontifex eum consecrare, qui canonicâ electione nominatus fuisset; quartam, cum ad Sedem Apostolicam de alicujus electione provocatum fuisset, eum qui Romam venisset, et causam vicisset, nonnunquam solitum dimitti consecratum, quod majori cum veneratione recipetur; frequentius proinde quàm superioribus temporibus, quibus primatum major erat auctoritas, et in provinciâ causæ discuti ac terminari solebant, Romam pro consecratione ire solitum fuisse, et electionum confirmatione. Tertiò colliges, cum Romanus Pontifex ordinationem alicujus Episcopi inferioris ad se traheret, de ejus potestate nunquam dubitatum fuisse, sed de facti ipsius æquitate ac congruitate disceptatum aliquando fuisse: quosdam tamen modestiæ ac reverentiæ limites excessisse, dum contentiosius adversus summam sedem disputarent; sicut enim pro canonum et receptæ disciplinæ observantiâ instare æquum erat ac rationabile, ita perversi principis voluntati resistere, et omnem lapidem contra summam Sedem movere seditiosum ac temerarium videbitur. Gregorium autem VII definivisse summo Pontifici licere de quâcumque vellet ecclesiâ, et cujuscumque vellet, episcopos consecrare inferius dicemus. Quintò, quosdam episcopos in alienâ Provinciâ Romano Pontifici quoad ordinationem, subditos fuisse, v. g., Ticinenses et alios. Quintò, approbationem Romani Pontificis ante vel post ordinationem necessariò expectatam fuisse, ad hoc ut ordinatio rata haberetur. Quod etiam ex iis confirmare poteris, quod Fulbertus Carnotensis ratam atque omni ex parte Franconis in episcopum Parisiensem ostendere volens ordinationem fuisse: *Substitutus est, inquit, epist. 8, Franco, eligente clero, suffragante populo, dono regis, approbatione Romani Pontificis, per manum Se-*

nonensis metropolitani; quòd Urbanus II. Godefridu Constantiensi in tota Alemania, Belgia, Saxonia et aliis vicinis provinciis, *ut cum eorum consensu, ut ordinationes improbandas impiebat, corroborandas corroboraret*, ut ait Bertoldus in Chronico; quod Joanne S. Richericensis doceat primatem Cantuariensem à summo Pontifice approbationem ac confirmationem petisse, Bernardus Lugdunensem. Plura verò inferni exempla proferemus. Jam ad primum vicarii auctoritate Romani Pontificis fugitatum potestatem redeamus.

XXIX. Post Gregorium VII ad tempora Alexandri III, vel circiter, Lugdunensis ecclesie primatu, quem à Gregorio VII vidimus institutum in ordinationibus Gallicanarum episcoporum sese erigere coepit: nam diximus supra Nivernensem episcopum ab Hugone Diensi legato Lugdunensi, suspensum à metropolitana Senonensi sede, consecratum fuisse: et eundem Hugonem resistisse, promissus Daimbertus Senonensis consecraretur, antequam Lugdunensi sibi obedientiam præstisset; cum eam statim et Gregorius VII, ut eandem metropolitani Provincie Taronensis, Senonensis, et Rothomagensis Lugdunensi reverentiam exhiberint, et obedientiam præstarent, quam eis ipsorum suffraganei redderent; graviter tulit Senonensis Richerius de primatus juribus, quæ Senonensi sedi antea conveniebant, se disturbari. Graviter tulit Daimbertus primatus jure obediencie possessionem à se exigì, quam Senonensis, quoad primatu gavisus sunt, nunquam exegerant. Qui actum pro primatu Lugdunensi steterat Ivo Carnotensis, hæc obediencie professionis exactione irritatus, in eam insurrexisse visus fuit, contra quam sæpius tum apud Hugonem, tum apud summum Pontificem declaravit; ex pluribus hæc solùm profero quæ eam novitatis consuetudinem accusant: « Miramur, cur privatis legibus, et novis traditionibus, veteres traditiones et consuetudines removere contenditis, præcipiendo ut Senonensis electus ante consecrationem suam vobis presentetur, et jure primatus vestri subjectionem et obedientiam profiteatur; quod hactenus nec in Senonensi ecclesia, nec in aliis provinciis antiquitas instituit, nec consuetudo servavit; unde papa Nicolaus, inter cætera sic scribit Radulpho archiepiscopo Bituricensi, aliqua ultra jus primatus sibi usurpanti, primates, vel patriarchas nihil privilegii habere præ cæteris episcopis, nisi quantum sacri Canones concedunt, et prisca illis consuetudo contulit, ita ut secundum regulas Nicanas (can. 6) sua privilegia serventur ecclesiis; quòd si privilegio vestræ legationis eum vobis contenditis presentari, qui nec apud vos nec apud nos ab aliquo est accusatus, non ita papa Leo Anastasio instituit Thessalonicensi episcopo vicario suo; sed ut tantum de nomine electi ad notitiam ejus provinciales referant sacerdotes; ipse autem nullis difficultatibus, nullis dilationibus justas fatigaret electiones. » Hæc Ivo, epist. 60; similia habet aliis epist. Prævaluit tamen in contrarium Romanæ sedis ejusque legati auctoritas, cui et Daimbertus ipse cessit, obedientiam Lugdunensi ecclesie ante consecrationem suam pollicitus, ipsam-

que Ivonis epistolam, quæ se legatus, quæ summus Pontifex purgi crederentur, abnuens, et ecclesie Lugdunensi sibi submittere.

XXX. Nihilominus, quantum primatus Lugdunensis in Gallia à summo Pontifice Gregorio VII, Urbano II et aliis postea firmatus esset, causæ tamen circa episcoporum ordinationes ad Romanam sedem sæpius deferantur aut evocantur; plurimæ etiam quotidie circa quas lites pullulabant; unde sensim, omnes lente electionum confirmationes, vel irrationes ad summum Pontificem devolvì ceperunt. Sic apud Bononiam legimus causam Gaufredi prædecessoris ejus Romam translata, iudicium quoque de ejusdem Ivonis electione et ordinatione Romanum fuisse; Fulonis Bellocacensis electi causam ad Papam transmissam, confirmationem ab eo petitam; ipsum Ivonem profitemem sanctioni Aurelianensi neminem condiceasnorum ausurum manus imponere, nisi aut Papa præceperit, aut iuramentum se à criminibus impositis ostenderit. De Joanne Aurelianensi in locum Sanctionis electo eundem apud sanctam Sedem conquestum fuisse; Romæ de electione Stephani ejusdem in Belyacensem episcopum apud Pascalem II disceptatum esse; pro Galonis in locum Stephani depositi confirmatione preces eidem Pascale II oblatas. Plura alia exempla prætereo, quæ tum ex eodem Ivone, tum ex ejus contemporaneo Hildeberto Cænomaniensi, tum ex Bernardo, Sarisberiensis, Petro Blesemi et aliis, qui ipsius tempora excepere, peti possunt; quæ nimirum manifestè ostendunt frequentissimas fuisse tunc temporis circa electiones temporibus Urbani II, Pascalii II, et sequentium pontificum, controversias, quarum occasione confirmationes electionum à Romanâ sede peti oportuit, et consecrationes sumi contigit. Hinc etiam mos iste dimanavit ut ad Romanum Pontificem pro confirmatione iretur, præsertim ab iis qui nullum primum superiorem agnoscerent, aut quorum electio tantillam dubia fuisset; unde graviter reprehendit Ivo Carnotensis Robertum, quòd collatam à summo Pontifice consecrationem indignè nominasset: « Est et aliud, inquit, epist. 8, in litteris illis in quo evidentissimè et irreverentissimè os vestrum posuistis in cælum, et lingua vestra transivit in terrâ, cum benedictionem per manus impositionem Papæ datam, et cardinalium Romanæ Ecclesiæ, non simpliciter benedictionem, sed qualemcumque hostili irrisione appellastis; cum ad ipsam principaliter et generalissimè pertineat, tam metropolitanorum quàm cæterorum episcoporum consecrationem confirmare vel infirmare; constitutiones vestras et judicia retractare, suas verò inconcussas retinere, et nullius inferioris iudicio retractandas vel corrigendas concedere. »

XXXI. Veteri autem exemplo ad summum Pontificem, si vel dubia esset aliquantum electio, recursum putamus; sic enim, v. g., B. Claudium, cum in ejus electione dissensio orta fuisset, petentibus quibusdam canonicis qui Romam eà de causâ profecti fuerant, summum Pontificem, an. 625, confirmasse atque ap-

probasse ex archivo pervetusto cœnobii S. Claudii refert Chiffletius. Circa ea autem tempora que percurramus, cum multa confirmationum à Romano Pontifice petitarum exempla dari possint, quorundam tantum qui nobis in memoriam red-unt antistitem adducimus: Alinandi, qui sub Hugone Capeto electus, à Gregorio papâ dicitur fuisse confirmatus; Stanislai Cracoviensis confirmati ab Alexandro II, et ejus jussu ordinati; S. Northerti in archiepiscopum confirmati à legato Sedis Apostolicæ; S. Othonis Bambergensis, qui ad Pascalem II Romam profectus est pro confirmatione obtinendâ, ab eoque consecratus; S. Brunonis electi ad Regitanam ecclesiam, quem Urbanus II consecrare volebat antistitem, nisi ipse consentire renuisset. Plures etiam circa eadem tempora à summis pontificibus legitur ordinatos, quorum aliquos supra retulimus; iis autem adjungimus predictum S. Othonem à Pascali II Romæ consecratum; S. Arnulphum Suessionensem à Romani Pontificis legato Hugone Diensi jussu Papæ antistitem ordinatum; Fromondum II Trecentensem ordinatum in urbe Lingonensi à Leone IX papâ; S. Hubertum Leodiensem, S. Lamberti martyris successorem, à Sergio papâ consecratum; archiepiscopum Moguntinum consecratum in synodo Colonia à legato pontificio anno 1113; à Gelasio Casaraugustæ, à Saracenis recuperatæ episcopum præfectum anno 1118; Petrum Bituricensem anno 1141, ab Innocentio II consecrationem petiturum, et alium Cantuariensem Romam præfectum anno 1175, eandem ob causam. Unde hæc seculis profectionem Romanam eo fine usitatam fuisse conjicies.

§ 5. *Continuatio præcedentis narrationis à tempore Alexandri papæ ad nostra secula.*

XXVII. Cœperunt progressu temporis ex præcedentibus exemplis regulæ quædam colligi, quibus ad summum Pontificem pro creatione episcopi, ejusque electi confirmatione necessariò eundum esset; quas regulas à tempore præsertim Alexandri III deducimus; licet enim præcedentibus seculis exempla plurima earum observatarum dari possint; at à solo tempore prædicti Alexandri in formam abire, et in rem judicatam transire cœperunt; adeò ut, quod usu et traditione quâdam servabatur, tanquam ex lege et formulâ deinceps observari cœptum sit.

XXXIII. Primus ergo casus, quo posito ad summum Pontificem recurri necessarium judicatum est, fuit, cum aliqui de novo episcopatus erigendi essent: quamvis enim olim, ut ex prædictis patere potest, in limitibus provinciis que ad fidem conversæ non essent, licitum fuerit unicuique metropolitano episcopos instituere; quomodo, ut aliquis jam adductis addamus, Phedimus Amasæ metropolitanus S. Gregorium in urbe Neocæsareâ, in quâ septemdecim tantum fideles numerabantur, constituisse dicitur; Juvenalis patriarcha Hierosolymitanus Saracenis primum episcopum ordinavit, ejusdem nationis nomine Petrum. Barbaris nationibus ad Euxinum Pontum, et Mæotidem episcopos Constantinopolitanus ordinavit.

Quamvis item diversas ob causas novos episcopatus erigendi metropolitani potestas concessa sit, vel ex metropolitani consensu episcopis, quorum in diœcesi episcopatus isti de novo erigerentur, ut patet exemplo Basilii Sasinorum ecclesiam de novo erigentis, et in eâ Gregorium Theologum instituentis ob dissensionem cum Anthimo; Augustini, cum primate Numidiæ in Castello Fusala Hipponensis parochiæ, Antonium episcopum creantis, et aliorum eadem impunè præsumptum. Attamen postea ad summum Pontificem, sive pro conversione infidelium, episcopos mittendi, sive episcopatus novos erigendi potestas reservata est, quippe cum majoris momenti ista visa fuerint, quàm ut aliis id tutò committi posset; si enim Paulus à Deo vocatus Apostolus cum Petro et aliis, qui videbantur aliquid esse, conferre voluit Evangelium, antequàm in dispersionem gentium liberius excurreret, ne fortè ut ipse ait in vanum currere aut cucurrisse videretur; quantò magis ii qui nec immediatè à Christo vocati sunt, nec sapientiam, qualem Paulus à Deo hauserat, acceperunt vereri debent ne sine apostolicâ summi Pontificis benedictione infidelibus Evangelium prædicare audeant, *quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur?* ad Rom. 14; à quo autem congruentius mittentur quàm ab ejus Ecclesiæ antistite, *in quâ semper viguit apostolicæ cathedræ principatus*, ut ait Augustinus, epist. 162; et apud quam ecclesiarum omnium sollicitudo, cum jurisdictione universalis conjuncta residet? aliis siquidem episcopis charitatis et dilectionis regula vicinarum et remotiorum ecclesiarum onus nonnunquam imponit, quibus ecclesiæ solùm conniventia deficientibus propriis pastoribus episcopalia jura extra propriæ parochiæ limites tribuit; quia in partem tantum sollicitudinis non in plenitudinem vocantur potestatis. Solus autem Romanus Pontifex, cui ecclesiarum omnium cura commissa est, ecclesiarum, quæcumque pateant, de novo erigendarum, directam curam habet et auctoritatem, quæ tantum in subsidium et aliorum defectum ex Ecclesiæ tacito consensu aliis aliquando concessa est. Et sanè ecclesiasticus ordo turbaretur, si cuilibet episcopatus sui limites transgredi liceret, vel in commissâ sibi provinciâ ac parochiâ episcopatus erigere concederetur. Ideò primum in concilio Africano episcoporum potestas circa istas novarum sedium institutiones arctata est, statutumque, c. 65, *ut plebes quæ nunquàm habuerunt proprios episcopos, nisi ex concilio plenario uniuscujusque provinciæ et primatis, atque consensu ejus ad cujus diœcesim eadem Ecclesia pertinebat, decretum fuerit, minimè accipiat.* Eadem quoque ratio postea impulit ut ad summum Pontificem res iste tanquam majoris momenti refer-

XXXIV. Atque hinc est quòd ex Galliâ, Hispaniâ, Angliâ, Hiberniâ pro novorum episcopatuum erectione ab olim Romanus Pontifex conventus sit, ut pluribus exemplis aliquando Deo dante ostendemus; ob id itaque episcopatus unire atque potestati subjicere alienæ Cœlestinus III proprium esse docuit Ro-

mani Pontificis; episcopatus clero et populo vacantes à nullo conferri præterquam à summo Pontifice voluit Clemens V, et patriarchales sedes, quandiu sub infidelium essent potestate, sibi reservavit Benedictus XI. Hinc est quòd apostolici viri ex remotis mundi partibus ad Sedem Apostolicam missionis suæ et apostolatûs inter gentes auctoritatem acceperint; utque ex pluribus paucos enumerem quorum mentio nulla superius facta sit: S. Willebrordus ad Frisones convertendos missus, Romæ consecratus est à Sergio, et archiepiscopus Frisonum institutus est. S. Corbinianus à Gregorio II episcopus factus est, accepto pallio cum potestate prædicandi Evangelium infidelibus. S. Bonifacius Russorum apostolus, ab Apostolicâ Sede consecratus, ad Evangelii disseminationem perrexit. Similiter S. Palladium Scotorum episcopum Sigebertus à summo Pontifice Celestino I consecratum narrat, quem Probus ab Amatore Antissiodorensi, in eo tamen Sigeberto consentiens, quòd à sede Apostolicâ missum ipsum testetur; quòd etiam S. Prosper Aquitanicus innuit. Imò, si paucos demas, omnes qui ad externas nationes pro fide propagandâ profecti sunt, ab Apostolicâ Sede directi, et ab ipsâ, vel de ejus licentiâ consecrati sunt. Hinc est quòd Bertrando abbati electo ad episcopatum Montis Albani, de novo sub archiepiscopatu Tolosano institutum, Joannes XXII, qui ejusdem erectionis auctor fuerat, licentiam concesserit, ut, prætermisso metropolitano, *per venerabilem Berengariensem episcopum Tusculanum faciat sibi munus consecrationis incipiendi*, Extrav. *Ad cujuslibet*, de Præbendis et Dignit. inter communes.

XXXV. Alter casus est inhabilitas quædam vel inaptitudo in personâ, ob quam eligi vetetur; ad eam enim tollendam supplendumque istum defectum summus Pontifex adiri consuevit. Sic S. Otho Bambergensis pœnitens quòd investituram à laicis accepisset, à Pascali II consecratus est. Sic Bertoldus, qui nondum subdiaconus electus fuerat, Bremensis archiepiscopus, ad Alexandrum III missus Romam est consecrandus, ut si quis in electione esset defectus, Apostolicæ Sedis confirmatione suppleretur; sic Wibertus Raceburgensis Ecclesiæ electus antistes, prætermisso metropolitano Bremensi Romam petivit, confirmatione summi Pontificis indigens quòd ætatis nondum mature ad episcopatum videretur; cujus æquam esse petitionem Deus miraculo comprobavit, efficiens ut unâ nocte incanesceret; sic Innocentius III fusè probavit translationes episcoporum ad solum summum Pontificem pertinere, ubi etiam quis ad aliquam ecclesiam confirmatus, nondum consecratus esset; nec metropolitani solum inferioribus, verum etiam patriarchis transferendi potestatem ademittit, quæ nec olim (si vera est, non ficta Anteri papæ epistola ad episc. Beticæ et Tolet. provinciæ, 7, q. 1, c. *Mutatione*) sine sacrosanctæ Romanæ Sedis auctoritate et licentiâ permitti petuit; quod etiam ex eo patet, quòd à Joanne VIII Carolus Calvus translationem à Burdegalensi ecclesiâ ad Bituricensem episcopi expetierit. Sic pro illegitimo

electo sibi ad summam sedem recursum patere Wintonienses canonici allegabant.

XXXVI. Tertius casus est eligentium discordia ac dissensio, quæ sæpe occasionem dedit summis pontificibus eligendi et consecrandi in episcopos quos velent, cujus rei etiam antiqua exempla proferre possumus; nam sanctum Gregorium legimus, dissentientibus pastorem nunquam dedisse, ut ex eo colliges, quod Petro subdiacono Campaniæ rescribit, ut si Neapolitani in electione dissentirent, tres viros prudentes mitteret quibuscum de electione antistitis colloqui posset, et ex eorum consilio ordinatum ad eos transmitteret. Supra quoque S. Gregorium Agrigentinum dissentientibus Agrigentinis in electione à summo Pontifice electum et consecratum fuisse docuimus; patet etiam ex epistolis Joannis VIII Gosphertum seu Consperum diaconum dissentientibus in electione episcopi Vercellensibus, ab eo præfectum fuisse ac consecratum, cum metropolitani ejus Auspertus à communione Sedis Apostolicæ eliminatus esset; idque sui officii fuisse manifestè indicat idem Joannes VIII his præsertim verbis, epist. 171: « Sed quia, juxta nostri ministerii apostolicum officium, et sollicitudinem omnium ecclesiarum Dei, nobis in ipso apostolorum principe commissam, juxta canonicam etiam sanctorum Patrum regulam dicentem: Si divisio clericorum, vel populi exstiterit, et de futuri electione Pontificis contentio fuerit oborta, nullum ex his duobus in Throno episcopali esse aliquatenus consecrandum, sed alterius electionem fieri debere sacerdotis ecclesiæ proprio destitutæ rectore, et ob id perturbatæ, jura pacis ferentes, subvenire debemus. » Innocentius tamen III in Wintoniensis episcopi electione dissentientes canonicos ad eum recurrentes iterum eligere voluit, neminem verò nominavit aut ordinavit.

XXXVII. Tertius casus est depositio, suspensio vel excommunicatio metropolitani. In eo enim casu à summo Pontifice aut ejus legato, non à comprovincialibus, vel à pluribus seculis sacrari cœperunt antistites; v. g., prædictus Consperus à Joanne VIII ob excommunicationem Ausperti Mediolanensis; Niverensis episcopus ab Hugone Diensi legato sanctæ Sedis, interdictâ metropolitana Senonensi sacratus est: quemadmodum enim suspenso inferiori episcopo ad metropolitanum recurritur, ita suspenso metropolitano, ad summum Pontificem vel ejus vicarium primum. Item S. Hugo Gratianopolitanus electus antistes à Garmando Viennensi, quòd summâ infamiâ laboraret sacrari vel ordinari noluit; sed omnes ordines à legato Apostolicæ Sedis suscepit, Romam verò petiit, ut à summo Pontifice consecraretur. Confirmatur hic casus ex decreto Pelagii II, quod, licet singulare suo tempore fuerit, novissimis tamen temporibus à Romanis pontificibus auctoritatem habuit et ampliatur fuit; quemadmodum enim ille ob negligentiam metropolitani differentium petere pallium à summo Pontifice, metropolitani aliis licentiam concessit, *viduatis ecclesiis cum consilio Romani Pontificis, ordi-*

nando episcopos, subvenire. Ita usu postea probatum est ut metropolitanorum extra communionem Sedis Apostolicæ suffraganeos Romani ipsi pontifices constituerent, devoluto veluti jure ordinationum à metropolitano ad ipsos.

XXXVIII. Quartus, isque maximè ordinarius fuit, negligentia vel reluctatio metropolitanorum, quibus scilicet negligentibus, vel renuentibus episcopum legitimè electum ordinare, Romani pontifices apud se hanc curam esse crediderunt, vacantibus Ecclesiis quantociùs consulere. Sic Stephanus papa 9, q. 3, c. *Nunc verò*, Gualberto patriarchæ prescribens, minatur quòd si Cumensis Ecclesiæ antistitis consecrationem diutius differat, *procul dubio ad ipsum veniens consecratus abit*. Sic in gestis Urbani II papæ habetur, quòd Artaldus Arelatensis (rectius Elatensis) suffraganeus Narbonensis, nolente eum ipsius metropolitano consecrare à summo Pontifice Romam veniens sit consecratus. Sic Ivonem, renuente Richerio Senonensi, idem papa consecravat. Sic S. Edmundum, cum diù Cantuariensis Ecclesia vacasset, et ideò ad summum Pontificem electio devoluta esset, Gregorius IX diligenter inquisitum, et maturà deliberatione præmissà, eidem Ecclesiæ pastorem dedit. Idque omninò æquum est, ut adversus injustitiam vel negligentiam inferiorum, ad supremum Ecclesiæ tribunal perfluum esset; et quemadmodum negligentibus episcopis ordinationum seu collationum jus ad metropolitanum defertur, ita negligentibus vel renuentibus metropolitano, ad summum Pontificem ordinatio pertineret. Itemque quemadmodum æconomorum Ecclesiæ institutio ab episcopis ad metropolitanos, ab iis ad patriarcham Constantinopolitanum ex ipsorum negligentia juxta synodi VII decretum devolvitur, ita papæ episcoporum creatio ob inferiorum negligentiam deferatur. In electionibus tamen videtur voluisse servari Innocentius III, ut negligentibus intra sex menses canonicis episcopum eligere, tres alii menses metropolitano concederentur, quibus elapsis ad Papam jus electionis devolutum esset. Sed Bonifacius VIII ad papam voluit electiones spectare, quoties capitulum episcopum eligere intra tempus à jure præfixum negligeret.

XXXIX. Quintus est, cum indignus ad episcopatum electus, vel ordinatus fuit: nam, cum summi Pontificis munus sit dispicere, ne quid republica christiana detrimenti capiat; ejus est indignum, si obtrudatur, rejicere, et dignum ejus loco substituere. Solebat tamen Innocentii III tempore indigni electionem archiepiscopus irritare, et curare cum episcoporum suorum suffraganeorum consilio, ut dignus substitueretur, prisco scilicet exemplo; nam prioribus seculis legimus neglectà turbà, quæ indignos obtruderet, sanctum Patientem inità cum coepiscopis suæ provincie deliberatione Joannem Cabilonensem ordinasse, pluresque metropolitano eadem prærogativà usos fuisse. Declaravit autem Bonifacius VIII in eo casu jus eligendi ad summum Pontificem devolvi, non ad metropolitanum; prudenter quidem et consultò; nam ut habet quædam Glossa, si archiepiscopi jure

isto gavisì fuissent, periculum fuisset, ne eo fine electiones eorum suffraganeorum sæpiùs irritassent.

XL. Sextus est, cum eligitur invitus; cum enim solius Papæ sit, ut (quod nos alibi ex Ivone Carnotensi, epist. 178, et aliis docuimus) *invitos ad Ecclesiastica officia cogere, et de volentibus, et de nolentibus Ecclesiæ Dei Pontificis ordinare*, cum aliquis invitatus ad episcopatum compellendus esset, à summo Pontifice peti solebat, ut invitum cogeret. Sic Wulgrinum Ecclesiæ Carnotensis cancellarium petitura *Dolensis Ecclesiæ, destinatis ad summum Pontificem Pascalem II, legatis suis, cum sibi in episcopum sub presentia Papæ elegit*. Sic Anthelmum Carthusiensem, septuaginta, quæ emergerat in ejus electione, discordià, Bellicensis Ecclesiæ ab Alexandro III petiit, cumque ei reitenti persuasum esset ut ad summum Pontificem pro refusalà istà electione proficeretur, tantum abest, ut id Alexander III concesserit, cum potiùs episcopalem ipsi sarcinam imposuerit, et consecrationis ipsemet beneficium largitus sit.

XLI. Tandem autem aliquando factum est, tum ob prædictos casus, qui communiter accidere solebant, tum ob reservationes episcopatum, quarum si non auctor, saltem promotor videtur fuisse Bonifacius VIII, et ampliatur Benedictus XI, qui per mortem in curià, per translationem, per rejectionem electionis vel postulationis à Papà, per approbationem renuntiationis electorum, per promotionem ad cardinalatum episcopatus vacare, et ad summum pontificem spectare declaravit: tum etiam ob metropolitanorum imminutam auctoritatem et principum potentiam invalescentem, ut confirmationes omnium episcoporum à Romanà sede peterentur, passimque in curià episcopi electi, sive à Papà, sive ab alio, quem ipse deputasset consecrarentur. Sic B. Laurentium Justinianum patriarcham Venetum ab Eugenio IV consecratum, Venetisque datum, legimus; sic plures alios passim in Anglià enumerat Thomas Walsingham à Romano Pontifice, prætermisrà etiam electione, datos atque consecratos; atque ut innumeros propè omittam, observo solùm usitatam istam consecrationis à quocumque recipiendæ licentiam, antiquis seculis, nisi fortè urgenti necessitate, ignotam atque inusitatam, apud istum auctorem legi à Bonifacio VIII concessam Wilhelmo de Rothom provinciali fratri Prædicatorum, cui scilicet Bonifacius archiepiscopatum Dublinensem contulerat, et ut à quocumque episcopo catholico, et ubicumque voluisset consecrationem susciperet, potestatem fecerat; ibidem autem cum Eduardo in Hiberniam profectus, à Dunelmensi archiepiscopo munus consecrationis accepisse refertur. Istud etiam apud eundem memoratu dignum legimus, Eduardum III Angliæ regem anno 1375 misisse legatos ad Papam rogantes ut clerici ad episcopales dignitates à metropolitano, *prout antiquitus fieri consueverat, confirmarentur*. Sic ad archiepiscopatum Toletanum Franciscus Ximenius ab Hispano rege delectus, *more majorum dicitur à summo Pontifice fuisse confirmatus*; sic, tum in Gallià, tum in cæteris orbis christiani partibus plures posteriori-

bus sculis, imò omnes à summo Pontifice confirmatos fuisse, ab omni ut plurimum ab obligatione consecrationis à metropolitanis obtineade liberos et immunes reditos fuisse innotesceat.

XLII. Huc morem confirmasse videtur concilium Constantiense, dum litteras provisionum ad Ecclesias patriarchales metropolitanas et alias cathedrales, vacante per depositionem eorum qui dubii pontifices habebantur Apostolica Sede, synodi nomine concedendas ac munendas decrevit, omnesque provisiones et confirmationes ab eis factas approbat et collaudat. Quædam tamen circa hunc emendanda iudicasse ex eo patet, quod eligendo pontifici injungat, ut cum designandis à concilio, de reservationibus Sedis Apostolicæ, confirmationibus electionum, aliisque salubrem Ecclesiæ legem statuatur, ac reformationem concilio propositam perficiat. Concilium Basileense Constantiense, ni fallor, institutum prosequens, sess. 25, cap. de Electionibus, «statuit ut electiones in cathedralibus Ecclesiis sine impedimento aut obstaculo omnino fiant, quæ causâ cognita, juxta juris communis et dicti concilii decreti dispositionem, confirmantur vel infirmantur. Verùm etiamsi fortè aliquando contingat electionem aliquam etiam alias canonicam fieri, quæ in perturbationem Ecclesiæ, aut patriæ, vel boni publici urgere timeatur, summus Pontifex, cum ad ipsum confirmatio delata fuerit, si talem urgentissimam causam adesse manifestè cognoverit, eam prius maturè discussâ, ac parte plenè defensâ, accedente postea Romanæ Ecclesiæ cardinalium, aut majoris partis subscriptione, hujusmodi causam veram, sufficientemque fore attestantium, rejectâ tali electione, ad capitulum remittat, ut vel infra tempus juris, vel aliud, juxta loci differentiam, ad aliam, ex quâ invenire talia non formidentur electionem procedant.» Ex decretis præsertim Basileensis synodi, pragmatica Gallica Sanctio in concilio Bituricensi compacta est, quæ per aliquod tempus in Franciâ variâ sorte nutavit, prout ad eam retinendam reges obfirmato animo, vel ad eam rejiciendam faciles fuerunt. Abrogata tandem omnino est per Concordata inter Leonem X et Franciscum I inita, quæ in concilio Lateranensi sub eodem summo Pontifice lecta et probata sunt, in quibus nominationes ad Ecclesias cathedrales regibus Franciæ, confirmationes et provisiones summis pontificibus assertæ sunt; neque verò tantum abolita in eodem concilio pragmatica ista Sanctio, verum etiam damnata est, tanquam in ecclesiasticam libertatem, et sanctæ Sedis contemptum vergens; sed hæc aliter sunt instituti.

XLIII. Ut autem quæ supersunt breviter percurramus, concilium Tridentinum de formâ constituendi episcopum, confirmandi, consecrandi hæc statuit, primum, anathema cuicumque infligit qui dixerit *episcopus quæ auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos et veros episcopos, sed figmentum humanum*, sess. 25, c. 8. Secundum, decrevit, sess. 24, de Reform., cap. 2, ut *episcoporum consecratio, si extra curiam Romanam fiat, in ecclesiâ ad quam pro-*

moti fuerint, aut in provinciâ, si commodè fieri poterit, celebretur; quibus verbis satis aperte innuit, vel ad Romanum pontificem, vel ad comprovinciales episcopos consecrationem spectare. Tertium, in delectu episcoporum nihil in ceteris innovans, sess. 24, cap. 4, «mandat eadem sancta synodus, ut in provinciali synodo per metropolitanum habendâ præscribatur quibusque locis et provinciis propria examinis, seu inquisitionis aut instructionis faciendæ forma, sanctissimi Romani Pontificis arbitrio approbanda, quæ magis eisdem locis utilis atque opportuna esse videbitur; ita tamen, ut cum deinde hoc examen, seu inquisitio, de personâ promovenda perfectâ fuerit, ea in instrumentum publicum redacta, cum toto testimonio ac professione fidei ab eo factâ, quamprimum ad sanctissimum Romanum Pontificem transmittatur; ut ipse summus Pontifex plenâ totius negotii ac personarum notitiâ habitâ, pro gregis dominici commodo, de illis, si idonei, per examen, seu per inquisitionem factam reperti fuerint, Ecclesiis possit ulterius providere; omnes verò inquisitiones, informationes, testimonia ac probationes quæcumque de promovendi qualitatibus et Ecclesiæ statui à quibuscumque, etiam à Romanâ curiâ habita, per cardinalem, qui relationem facturum erit in consistorio, et alios tres cardinales diligenter examinentur, ac relatio ipsa cardinalis relatoris, et trium cardinalium subscriptione roboretur; in quâ ipsi singuli quatuor cardinales affirmant se, adhibita accuratâ diligentia, invenisse promovendos qualitatibus à jure, et ab hæc sanctâ synodo requisitis predictos, ac certo existimare sub periculo salutis æternæ idoneos esse, qui Ecclesiis præficiantur: ita ut relatione in uno consistorio factâ, quò maturius interea de ipsâ inquisitione cognosci possit, in aliud consistorium judicium differatur, nisi aliud beatissimo Pontifici videbitur expedire,» etc. Fusius autem hæc retulimus, quòd in hunc locum ista à nobis rejecta essent, quamvis eorum aliqua priori hujus operis parte explicari potuissent.

XLIV. Possunt autem ista omnia quæ hactenus protulimus sufficienter ostendere Romano Pontifici, saltem in patriarchatu occidentali, potestatem nunquam existimatam deesse, ut episcopos constitueret, confirmaret, consecraret; diversis tamen temporibus diversâ ratione episcoporum metropolitanorum creationi ipsum providisse; primis temporibus per seipsum plurimos consecrâsse, misisse ac populis præfecisse; postea per primates Ecclesiis sibi subditis præficiendos episcopos, præsertim verò metropolitanos confirmâsse; denique primum auctoritate imminutâ, primum confirmationes, tum electiones etiam ad se revocâsse, donec nominatio regibus, institutio pontificibus, consecratio iis quibus summi pontifices eam committerent, data est, relictâ metropolitano inquisitione, si tamen relicta dici debet, quâ jam penitus ex inolitâ consuetudine privantur. Verùm iis satis copiosè pertractatis, superest ut de potestate Romani pontificis, quatenus summus Ecclesiæ rector est, etiam extra sui patriarchatûs fines aliqua adjungamus.

§ 6. De summâ Romani Pontificis per totum christianum orbem in episcoporum ordinationibus potestate.

XLV. Certum est Romanum Pontificem summam habere potestatem, ut per totum christianum orbem Episcopos constituat; primò enim Scripturæ testimonia juxta SS. Patrum interpretationem id ostendunt: Quod enim soli Petro dicitur, Joannis 11: *Pasce oves meas, pasce agnos meos*; quòd soli Petro claves cœlorum promittuntur, antequàm cæteris apostolis dentur, dicente Christo, Matth. 16: *Tibi dabo claves regni cœlorum. Quodcumque ligaveris, etc.*, hoc non sine mysterio dictum, nec fructu vacuum atque inane credendum est. Nolim generalem ex iis textibus colligere summi Pontificis auctoritatem; hoc enim non est præsentis loci, nec instituti nostri; intra propositæ quæstionis metas meipsum contineo, ex iisque solum elicio, pastorem creandorum Petro et successoribus ejus auctoritatem iis verbis datam ac concessam esse. Priori siquidem textu, regendi, gubernandi, administrandi universos non solum populos fideles, sed et populorum pastores atque rectores auctoritatem Petro concedi testantur Epiphanius, Chrysostomus, Theophylactus, Ambrosius, Leo, Bernardus et alii Patres. Atverò summi pastoris munus, summique rectoris est gubernatores inferiores providere ac constituere. Ideòque ex eo quòd summus pastor Ecclesiæ, summusque Ecclesiæ moderator Romanus Pontifex à Christo institutus sit, sequitur eum omnium episcoporum creandorum et instituendorum habere potestatem.

XLVI. Nec levius argumentum ex iis verbis deducitur, quibus ex divo Matthæo, c. 16, regni cœlorum claves Petro promissas fuisse docuimus; licet enim postea omnibus apostolis dictum sit, Matth. 18: *Quodcumque solveritis super terram, erit solutum et in cœlis*; non tamen putandum est nihil Petro speciatim fuisse collatum; cur enim tanto verborum apparatu claves Petro Dominus promississet, nisi peculiarem aliquam ei potestatem, aut peculiari ratione dedisset? potestatem quidem ligandi atque solvendi, tam Petro quàm apostolis Christus concessit, sed Evangelium claves soli Petro promissas memorat, nullis aliis datas meminuit: non quòd clavibus apostolos caruisse credamus, sed quòd claves peculiari jure Petro creditæ fuerint, ut per eum ordinariâ potestate et primatûs jure tribuerentur cæteris, qui caput omnium à Christo fuisset constitutus; Ecclesiæ enim unitati condecabat, ut ab eo sacerdotalis ordinatio promanaret, à quo ecclesiastica administratio, et procuratio dependebat. Plura circa hunc textum ad eos rejicio, qui ex professo de summi Pontificis primatu et principatu disputant; sufficiat enim quem nos assignamus Scripturæ sensum, ex Patrum interpretatione, in proposito de quo agimus negotio, verum, genuinum ac germanum ostendere.

XLVII. Quæ fuerit Ecclesiæ catholicæ tempore Tertulliani sententia, possumus ex duobus ejus testimoniis colligere; cum enim adhuc in Ecclesiâ catholicâ degeret, ita ipse locutus est, Scorpiaci, cap. 10: *Nam etsi adhuc clausum putas cœlum, memento claves*

ejus hinc Dominum Petro, et per eum Ecclesiâ collatisuisse. Cum autem ab Ecclesiâ catholicâ defecisset, et contra Catholicos, quos Psychicos nominat, pro Montani confirmandis erroribus disputaret: « De tuâ nunc, inquit, sententiâ quæro, unde hoc jure Ecclesiæ usurpes, si quia dixerit Petro Dominus: « Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, tibi dedi claves regni cœlestis; vel: Quæcumque alligaveris, vel solveris in terrâ, erunt alligata vel soluta in cœlis, » idcirco præsumis, et ad te derivâsse solvendi et alligandi potestatem, id est, ad omnem Ecclesiam Petri propinquam; qualis es evertens, atque commutans manifestam Domini intentionem personaliter hoc Petro conferentem; » de Pudicitia, c. 21, prope finem. Ex iis enim duobus textibus infero, primò Catholicos Tertulliani tempore censuisse Petro claves Ecclesiæ sive ordinis, sive jurisdictionis datas, et per Petrum Ecclesiæ, quia Petri et successorum ejus auctoritatis est atque providentiæ eos deligere, quibus regni cœlorum claves contradantur; sicut qui proregem instituit cum potestate et obligatione alios inferiores ministros creandi, in eo quòd ipsi potestatem contulerit, reliquis quoque potestatem censetur contulisse. Alterum eosdem Catholicos non tam ex apostolis demandatâ potestate, quàm ex concessâ Petro divinitûs à Christo Ecclesiæ auctoritatem confirmâsse; tum quòd extraordinaria in quibusdam fuerit apostolorum missio, quæ ultra ipsorum personas non extendere-tur; Petro autem tanquàm Ecclesiæ capiti collata potestas ordinaria fuerit, et in Ecclesiâ indeficiens ac permansura esse debuerit; quippe cum Ecclesiæ suæ statum et gubernationis formam indeficientem ac perennem Christus instituisse debuerit, non mutabilem, aut personâ Petri decedente variabilem, tum quòd præcisâ Petri et successorum ejus potestate, Ecclesiæ auctoritas suis omnibus numeris absoluta non sit, principatûs dignitate destituta; Petri autem auctoritas omnem omnino potestatem ecclesiasticam intensivè contineat, ejusdemque extensionis, seu à singulis, pro suo uniuscujusque modulo, participationis ac communicationis radix et origo existat. Hinc enim præsertim à Catholicis Ecclesia Petri propinqua dicebatur, quòd ad Petrum originem suam referre posset, ab eoque parentes haberet à quo pastores susciperet. Quæ nisi dicamus insulsa erat Catholicorum argumentatio, vera solutio Tertulliani et Montani sectatorum dicentium personale hoc fuisse privilegium Petri, nec Ecclesiæ claves relictas, quæ Petri personæ singulari prærogativâ commissæ sint.

XLVIII. Nostram quoque explicationem firmat Cyprianus pluribus in locis, primò, cum epistolâ 55, ad Cornelium contra Novatianos, hæc habet: *Post ista adhuc insuper pseudoepiscopo sibi ab hæreticis constituto, navigare audent, et ad Petri cathedram atque ad Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis et profanis litteras ferre*, etc. Vides iis verbis à causis ad effectus procedi: nam causa cur Romana Ecclesia principalis sit, ea est quòd sit Petri cathedra; et ideò quia Ecclesia est principalis, ab eâ

sacerdotalis unitas exoritur? non potest autem ab eâ unitas sacerdotalis exoriri nisi quatenus universus ab eâ, quâ longe lateque patet, sacerdotalis ordo dimanet. Id praeque variis comparationibus explicat alibi idem Cyprianus, quae rem egregie illustrant. Primum enim, epistola 45 ad eundem Cornelium, Romanam *Ecclesiam catholicam radicem ac matricem* vocitat; epistola 75 ad Iubaianum *Ecclesiam unius caput et radicem*; quod quomodo intelligi debeat, eâdem epistola significat: *Num Petro primum Dominus, super quem edificavit Ecclesiam, et inde unitatis originem instituit et ostendit, potestatem istam dedit, ut id solveretur in caelis quod illè solveret in terris.* Quibus verbis Petro principaliter traditam Ecclesiam, super ipsum eandem fundatam, et unitatis atque episcopatus originem ab eâ profluxisse ostendit; quod de Unitate Eccles., fusius iis verbis demonstrat: « Hoc eo fit, fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem non reditur, nec caput quaeritur, nec magistri coelestis doctrina servatur, quae si quis consideret et examinet, tractatu longo atque argumentis opus non est; probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum, etc., et quamvis apostolis suis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat et dicat: Sicut misit me Pater, et ego mitto vos, etc., tamen ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituit et unitatis ejusdem originem ab uno incipientem suâ auctoritate disposuit. Hoc erant utique et cæteri apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi et honoris et potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur; primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia et cathedra una monstretur; et pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab apostolis omnibus unanimi consensione pascatur. » Et paulò post: « Episcopatus unus est, cujus à singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia quoque una est, quae in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur; quomodo soli multi radii, sed lumen unum, et rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum, et cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiae largitate, unitas tamen servatur in origine: avelle radium solis à corpore, divisionem lucis unitas non capit; ab arbore frange ramum, fructus germinare non poterit; à fonte præcide rivum, præcisus arescet. Sic et Ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit; unum tamen lumen est quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur; ramos suos in universam terram copiâ ubertatis extendit; profluentes largiter rivos latius expandit; unum tamen caput est, et origo una, et una mater fecunditatis copiosa; illius fetu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu ejus animamur. »

XLIX. Pensanda sunt singula Cypriani verba, nihil in iis contrarium, nihil non sibi optimè cohaerens apparebit, si observaveris episcopatum, ut loquuntur theologi, unum esse formaliter, quòd eadem ubique terrarum habeat officia, eadem munia obeat, eadem Sacramenta administret, et ad eundem finem ac sco-

pum, aeternam nempe beatitudinem, institutus sit, à quibus omnibus formalis ratio ac specifica episcopatus desumitur; sed hanc unitatem à Cypriano praesertim non spectari; ad quid enim si hanc tantum spectaret, comparationis solis ac radiorum, fontis ac rivulorum, ramorum ac radicis, quae ad hanc rem omnino non faciunt, Cyprianus attulisset? ad quid meminisset primatus Petri, ac testimonia pro ipso produxisset, cum hæc ratio potius unitati isti officere, quam vel hilum prodesse videatur; itaque aliò Cyprianum spectasse necessum est, ut nempe episcopatus materialiter et subjectivè, ut aiunt, diversos, ob diversos praesidentes, et diversam singulorum erectionem vel institutionem, quae diversis ut plurimum temporibus contigit, causaliter et originaliter, ut ita loquar, unum fieri censuerit; quomodo omnes radii solis unum sunt, quia ab eodem solis splendore derivantur, omnes rivuli, quia ab eodem fonte scaturiunt, omnes rami, quia ab eadem radice pullulant. Episcopatus autem qui cæterorum sit origo, radix, fons et principium, Ecclesiam Romanam intelligit, ut patet ex iis quæ de Petri privilegiis, ejusque primatu ibidem profert, itemque ex aliis citatis testimoniis, quibus matricem eam Ecclesiam, matrem, caput, radicem vocat. Neque alia hujus textus explicatio dari potest; non enim ad Christi institutionem, aut Ecclesiam universam, referri hic potest singulorum Ecclesiarum, atque episcopatuum unitas: tum quòd perperam de Petri primatu sermo intertextus fuisset, malè quoque *primatus* idèò *Petro datus* diceretur, ut una Christi Ecclesia et cathedra una monstretur, si eâ tantum ratione singulae Ecclesiae una dicerentur, vel quòd ab uno Christo institutæ, vel quòd unius Ecclesiae partes existant; tum quòd contra schismaticos agat ibi Cyprianus, quos ab origine episcopatus segregatos docet arescere, et Ecclesiae unitatem scindere; at dum schismaticos segregari dicimus non ab institutione Christi, sed ab Ecclesiâ et fraternitate segregari eos dicimus; ergo unitatis originem quam rumpere dicuntur, de Ecclesiâ aliquâ debemus intelligere; quare cum universa Ecclesia non possit dici origo cæterarum, sed potius earum collectio; et in assignandâ universæ Ecclesiae, seu catholicae unitate laboret Cyprianus, proinde non nisi insulsè, et cum petitione principii eandem Ecclesiam universam pro causâ unitatis ejus assignare potuisset; sequitur ergo Ecclesiam Romanam seu Petri cathedram pro causâ unitatis Ecclesiae cum assignasse, quæ cæterarum radix sit, fons et principium Ecclesiarum; quod etiam verba ista apertè indicant, *tamen ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituit, et unitatis ejusdem originem ab uno incipientem* (id est Petro, quorsum enim aliàs hæc particula *tamen*? quorsum cætera quæ adjunguntur? cur non à se uno dixisset, si de Christo intellexisset, non de Petro?) *suâ auctoritate disposuit.*

L. Atque, ut magis videas eam esse Cypriani mentem, quam nos explicuimus, totam ejusdem sententiam reteximus simpliciore stylo, verbis minùs orna-

tis, sed ad scholam magis accedentibus, additis etiam quibusdam, quæ ad ejus intelligentiam conducant. Ita ergo Cyprianus : Quòd in schisma aliqui labantur, hæc causa esse potest, dilectissimi fratres, quia ad Ecclesiam, à quâ veritatis annuntiatio petenda est, non respicitur, quia capiti non obauditur, quia Christi de hoc nos instruētis doctrina non observatur. Facilis et compendiosa ad schisma vitandum hæc ratio; argumentis et discussione causæ non tam opus est quàm submissione animi et obedientiâ Ecclesiæ Romanæ; loquitur enim Dominus ad Petrum, et ad ejus successores, *ego dico tibi, quia tu es Petrus*, etc. Quòd si quis objiciat (1) apostolis omnibus post resurrectionem suam potestatem æqualem Petro Dominum dedisse, dicendo : *Sicut misit me Pater*, etc., respondendum est, eundem tamen (2) Dominum, ut unam esse Ecclesiam manifestaret, unam cathedram Romanam constituisse, in quâ summa Ecclesiæ Romanæ potestas ordinaria esset, et à quâ cæterarum Ecclesiarum origo peteretur. Hoc ergo erant, quantum ad extraordinariam missionem, ceteri apostoli, quod Petrus, pari potestate et dignitate apostolatûs præditi; sed potestatis ordinariæ in Ecclesiâ permansuræ exordium ab unâ Petri cathedrâ proficiscitur; nec apostolis ipsis nisi consistentibus in communione Petri potestas ulla datur; ex quo fit ut una, quoad originem suam, Christi Ecclesia; una in Ecclesiâ ipsâ potestas ordinaria, quæ cathedræ nomine significatur, eluceat. Episcopi quidem omnes pastores sunt, sed totius orbis christiani ob primatum Petri grex unus est, quantumvis ab Apostolis omnibus unanimi consensione regatur, etc. Episcopatus formaliter unus est, cujus totam et integram rationem singuli episcopi possident; episcopatus quoque à singulis episcopis in solidum pars tenetur, quia non solum singuli episcopi diœcesim suam regunt, sed cum summo Pontifice, eoque præside ac auctore, Ecclesiæ quoque universæ leges tradunt, et ad universalem ejus administrationem asciscuntur. Ecclesiæ singulæ licet variæ sint, et pro populorum ad Christi fidem conversorum multitudine materialiter, ut aiunt, multiplicentur, una tamen Ecclesia censentur, ob unam Ecclesiam à quâ derivantur; sicut licet solis multi sint radii, sunt tamen unum lumen, quia ab eodem sole profluunt; licet rami arboris multi, unum tamen robur efficiunt ex eadem radice succrescens; licet rivi multi ab uno fonte scaturiant, ab unitate tamen fontis, à quo dimanant, unitatem sortiuntur. Eaque est unitas radiorum et solis, ut à sole avulsus radius permanere non possit; ea unio ramorum cum radice, rivorum cum fonte, ut rami ab arbore divulsi germen ferre nequeant, rivi à fonte præcisi arescant. Ita quoque Ecclesia divinâ luce perfusa, seu fidem divinitus edocta, per totum orbem evangelicæ doctrinæ radios immittit; unum tamen fidei revelatæ lumen est,

quod ubique diffunditur, nec unitas fidei à corpore Romanæ Ecclesiæ separatur; nec aliud docent omnes Ecclesiæ quàm quod ipsa. Ramos suos Ecclesia in universam terram ob multitudinem credentium extendit, profluentes rivos latius expandit; unum tamen caput est et origo cæterarum Ecclesiarum; una cæterarum fœcunda mater, Romana Ecclesia quæ reliquas instituit. Nos autem potissimum, qui in Africâ versamur, et à Romanâ Ecclesiâ prædicatores accepimus, illius fœtus sumus, quia quos ipsa genuit pastores habuimus, illius doctrinæ lacte pascimur, illius directionis spiritu movemur atque vegetamur.

LI. Hæc Cyprianus, quæ nos fusiùs edocuimus, ut pateat jam tum Cypriani et Tertulliani temporibus Catholicos credidisse Romanam Ecclesiam cæterarum matrem esse; omnes Ecclesias ab eâ ortas dici, non quòd ab eâ prædicationem Evangelii omnes acceperint, quæ ab Oriente certo certius Romam profecta esse noscitur, sed quòd Ecclesiarum fundationes Petro tanquàm ordinario Ecclesiæ capiti deberentur; esto apostolis extraordinaria potestas Ecclesiarum fundandarum data sit; quòd item Petro et successoribus ejus episcoporum per universum orbem christianum instituendorum potestas conveniat; ob eamque præsertim causam Ecclesias diversas et episcopatus diversos *originaliter et initiativè*, eandem Ecclesiam et eundem episcopatum dici, quia à solo Petro, et successoribus ejus, vel quibus ipsi permiserint, ordinario jure creata ipsa atque erecta sunt; ab iisque universi episcopi instituti atque ordinati dicantur. Quæ etiam illustrat Gregorius Nyssenus, de Castig., dùm dictum Tertulliani de clavibus per Petrum datis explicat, de clavibus honorum Ecclesiasticorum per Petrum concessis; sic enim habet : *Nihil falsi scriptum est in Evangeliiis, neque Christi prædictio, exitum fallacem habet, per Petrum episcopis dedit claves cælestium honorum*. Ad quod etiam confirmandum testis ex Africâ locupletissimus advocari potest Optatus Milevitanus, lib. 10 contra Parmenianum : *Bono unitatis B. Petrus (quæ satis erat si postquam negasset, solam veniam consequeretur) et præferri omnibus apostolis meruit, et claves regni cælorum communicandas cæteris, solus accepit*. Quorum Patrum sententiæ manifestè innuunt solum Petrum ordinariam à Christo immediatè accepisse potestatem, quam in alios diffunderet, nec apostolos ordinariam nisi à Petro eandem habuisse; quamvis semper fatendum sit extraordinariè ab ipso Christo eos habuisse potestatem, in quâ ipsi Petro in eo quidem æquarentur, quòd nihil Petrus posset, quod non ipsi possent, in eo tamen inferiores forent, quòd quidquid possent nonnisi cum relatione ad Petrum prælatum cæteris, et ecclesiasticæ unitatis fontem, nec sine ejus communione exequi possent; ut rectè ostendit Hieronymus dùm libro 1 adversus Jovinianum hæc habet : *At dicis super Petrum fundatur Ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes apostolos fiat, et cuncti claves regni cælorum accipiant, ut ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur; tamen propter auctoritatem Petri*

(1) Particula *quamvis*, quæ habetur apud Cyprianum, significat objectionis loco quæ sequerentur proponi.

(2) Particula *tamen*, apud Cyprianum, responsionem indicat.

tur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio. Quid sibi, quæso, ista volunt? quid innunt? quàm apostolus accepi à Domino, quantùm ad objecta potestate præditos, eamque potestatem natos, quæ ad eadem munia extenderebatur ad quæ sese Petri potestas extenderet; Petro tamen in usu potestatis illius fuisse suppositos, statutumque ad schismaticis occasionem tollendam, nihil ipsos aggredi oportere, nisi quod Petro collasseisset, nihil nisi cum Petri communione tentare eos debere, ut scilicet potestas à Christo concessa ipsos commendaret, et tamen communicatio cum Petro tanquàm capite turbationem amoliretur, ac dissolutionem averteret.

LII. Nec eorum testimoniorum vim atque efficaciam retundit quòd Augustinus Petro totam Ecclesiam figuratam ac representantem clavium potestatem traditam affirmet, quòd Origenes, Ambrosius, Gaudentius Brivianus, Pacianus Barchinonensis, et alij episcopos omnes in Petro claves accepisse dicunt. Etiam quòd Augustinus Petro Ecclesiam representantem claves collatas esse dixit, non eo sensu dixit, quasi verò Petrus non cum cæteris, aut etiam præ cæteris claves aliis etiam communicandas acceperit. Quòd alij quoque Patres in Petro cæteros episcopos claves accepisse testantur, non eò trahendi sunt inviti, ut velint æquè principaliter, et ipsi Petro, ac sine Petri consensu ac confirmatione, cæteris à Christo episcopis collatas claves fuisse; hoc certè ut plurimum innunt, potestatem remittendi peccata, et aperiendi cælum, ita Petro promissam fuisse, ut tamen soli Petro non esset tribuenda; nec Sacramenta quæ ad remittenda peccata instituta sunt, à solo Petro administrari debuisse, sed eo ipso, quo Petro commendantur, à cæteris quoque Evangelij ministris distribuenda significari. Innunt etiam aliquando in Petro dari potestatem cæteris, quia Petrus cæteros esset ministros constitutus, potestatemque quam habet episcopalem transmissurus. Certè Augustinus ideò Petrum Ecclesiæ figuram gessisse docuit, quòd ejus caput esset, et cæterorum rector constitutus; sic enim ipse, tract. ult. in Joan.: *Cujus Ecclesiæ Petrus apostolus, propter apostolatûs sui primatum, gerebat figuratâ generalitate personam*; quod idem repetit, in psal. 108: *Cujus ille agnoscitur gessisse personam propter primatam quæ in discipulos habuit*; denique *Petrus à petrâ cognominatus, beatus Ecclesiæ figuram portans, apostolatûs principatum tenens*. Legantur cæteri Patres, idem certè innunt, ideò in Petro cæteros episcopos claves accepisse, quia capitis dignitate præstaret. Et quæ supra protulimus Patrum testimonia, non solum ostendant, prius Petro claves promissas, quàm cæteris tributas, sed præminentiam quandam Petri ostendant, per quam ab eo ad cæteros potestas clavium, id est, ecclesiastica quæ vis derivaretur.

LIII. Verum, ne plus nimium in iis quæ multorum jam catholicæ ram doctorum calcata sunt vestigiis fastidium et inane fructus immittatur, sufficiat quædam summorum pontificum testimonia adjuungere, quæ prædictis faciem aliquam afferant et auctoritatem;

quæque ordinationis sacerdotalis initium ac firmitatem expressius à Petro, et successoribus ejus petenda demonstrant. Anacletus, ad episc. Ital. epist. 2, can. In novo, dial. 21: *In novo Testamento post Christum Dominum à Petro sacerdotalis cepit ordo, quia ipsi primo pontificatus in Ecclesiâ Christo datus est, Domino dicente ad eum: «Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam»*, etc., hic ergo ligandi atque solvendi potestatem primus accepit à Domino. Et Syriacus, epist. 4, tomo 1 Epist. summorum pontificum: *Cum in unum plurimi fratres convenissemus ad sancti Petri reliquias Apostoli, per quem et apostolatûs et episcopatus in Christo cepit exordium*. Innocentius I, epist. 51, ibid.: *A quo (Petro) ipse episcopatus et tota auctoritas hujus nominis emerit*; nota hæc verba, non enim ipsa prioritatem quamdam temporis, quæ gratis à quibusdam fingitur, quâ Petrus prius cæteris apostolis constitutus sit; sed reliquorum episcoporum instituendorum ac creandorum auctoritatem denotant. Leo I, præsertim in epistolâ 89 ad episcopos per Viennensem provinciam constitutos, hæc habet: *Sed hujus muneris Sacramentum ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro apostolorum omnium summo principaliter collocaret; ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, ut exortem se mysterii esse intelligeret divini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere*. Hæc enim duo sunt Petri privilegia quæ nos supra docuimus, puta ut ab eo episcopatus derivari dici possit, in quantum ipse cæteros episcopos principali auctoritate instituere ac confirmare potest, nec ille est legitimus qui fuerit contra ejus ordinationem ac dispositionem institutus, et si quod de alicujus episcopi ordinatione dubium emergerit, apud ipsum dijudicandi resideat auctoritas; alterum quòd etiam apostoli à Christo ipso delecti, et per Christum constituti, potestate acceptâ nonnisi cum Petri communione uti debuerint, iique dispergant et disperdant, qui extra Petri vel ejus successorum communionem colligunt. Quæ pariter confirmant duo alij pontifices Gregorius nempe III et Nicolaus I: ille enim iis, quos supra citavimus consentiens, *benè*, inquit, *nostri satis, quia beatus apostolus Petrus, et episcopatus principium extitit, et consulenti nobis*, etc. Illic verò Syriaci verba non semel in causâ Rothadi Suessionensis repetiit: hos reliqui plurès summi pontifices sequuntur. (Videantur Gregor. III, epist. 4, tomo 2 Epist. summorum pontif.; Nicolaus I, epist. 40, Carolo regi; idem epist. 42 archiep. et episcop. Galliarum.)

LIV. Neque verò rejici debent ista testimonia, quòd à summis pontificibus prolata sint, qui impensius suæ dignitati favere videantur, præterquam quòd enim sanctissimi fuere, et gravissimi isti pontifices, qui nec in re seriâ sibi gratificari, divinisque testimoniis abuti voluissent, nec coram toto christiano orbe in divinis Scripturis ludere, et præter opinionem omnium dignitatem suam extollere ausi unquam fuissent, ne se omnium derisioni et contemptui exponerent; id etiam eorum testimoniis fidem addit quòd à ne-

mine de iis reprehensi legantur; quòd nemo falsitatem eis aut jactantiam objecerit, sed omnes reverenter eorum dicta exeperint; quæ sanè ostendunt non eos ambitiosos quodam fastu, præter Catholicorum sententiam hæc effluisse, sed ex rei veritate, consentientibus omnibus ubique fidelibus credenda proposuisse. Unde astipulatores habent tum Patres superius citatos, tum etiam S. Athanasium Alexandrinum patriarcham, cum episcopis suis Ægyptiis, epistolâ ad Felicem Romanum, tomo 1 conc. Bini: « Ideo, pater beatissime, quia semper antecessores nostri, et nos à vestrà Apostolicâ sanctâ sede auxilium haasimus, et nostri nos curam habere agnovimus, præfatam Apostolicam, et summam expetimus, juxta canonum decreta, sedem, ut inde auxilium capiamus, unde prædecessores nostri ordinationes et dogmata atque sublevationes ceperunt; » itemque imperatores Theodosium et Valentinianum, qui ex successione S. Petri Romanorum pontificum in ordinationibus auctoritatem repetunt, ut nempe contra eorum sententiam factæ nullius momenti videantur. « Cùm igitur, inquit, Sedis Apostolicæ primatum sancti Petri meritum, qui princeps est episcopalis coronæ, et Romanæ dignitas civitatis, sacræ etiam synodi firmârit auctoritas, ne quid præter auctoritatem sedis istius illicitum præsumptio attentare nitatur; tunc enim demùm Ecclesiarum pax ubique servabitur, si rectorem suum agnoscat universitas. Hæc cùm hactenùs inviolabiliter fuerint custodita, Hilarius Arelatensis, » etc. Valent. III, novell. de episcop. Ordinât., apud Baron., tom. 6, ad annum 445, et Sirmond., tomo I Conciliorum Gal. Et paulò post: « Hilarius enim qui episcopus Arelatensis vocatur, Ecclesiæ Romanæ urbis inconsulto Pontifice indebitas sibi ordinationes episcoporum solâ temeritate usurpans invasit; vides enim ut Hilarius Arelatensis redarguatur, quòd in provinciâ Narbonensi minimè sibi debitas ordinationes usurpasset, et quidem inconsulto summo Pontifice, quem si actionis suæ habuisset auctorem, non jam usurpatâ, sed legitimâ ordinandi potestate potius fuisset. Scio prædictam epistolam Athanasii et episcoporum Ægypti à Baronio, Bini, et aliis dubiæ fidei censerî, nec indubitatam crediderim; at ab eo tempore, quo vel scripta vel conficta fuit, eam pererebuisse sententiam colligo, quòd non solum patriarchatûs occidentalis, verùm etiam Alexandrini episcopi à Romanâ sede, mediâtè scilicet, vel immediâtè ordinationem hausissent. Novellæ autem Valentiniani III, cujus fides in dubium verti non potest, sententiâ nec ullâ tergiversatione eludi potest, quasi reprehendantur tantùm indignorem factæ ab Hilario ordinationes, cùm textus legis manifestè id redarguat: neque pariter imperatorum erga Romanam civitatem nimio studio elevari potest, cùm nemo prudens suspicari possit piissimos istos imperatores, cum fidei et religionis detrimento, excogitatis fictisque rationibus Romanæ civitatis splendori gratificari voluisse.

LV. Prærogativa ergo summorum pontificum est quòd ab iis sacerdotalis ex omnibus terre partibus

ordinatio desumenda sit, quòd extra ipsorum consensum et communionem episcopalis ordinatio nullam nec obtineat nec legitimam habeat officii sui executionem; quòd ab iis episcopatûs exordia sumenda sint. Unde patet potestatem apud ipsos residere debere, quâ, Ecclesiæ necessitate exigente, vel utilitate, episcopos per totum orbem Ecclesiis provideant, instituant, præficiant. Quod ultimum clarioribus verbis explicuit Chrysostomus, qui de electione Matthiæ in locum Judæ disserens, homil. 3 in Acta, Petri muneris ob ejus primatum fuisse docet, providere ut in locum Judæ aliquis eligeretur; potuissetque solum eligere, sed noluisse, nisi communi consilio id efficere, ne alicujus gratiâ duci videretur, primum iis verbis tradit: *Quàm est fervidus, quàm agnoscit creditum à Christo gregem, quàm in choro princeps est, et omnium primus; ubique incipit loqui;* postremum verò istis concludit: *Quid? an non licebit ipsi (Petro) eligere? licebat, et quidem maximè; verum id non facit, ne cui videretur gratificari; quanquàm aliqui nondùm erat particeps Spiritûs.* Quid iis verbis clarius; quid expressius esse potest? num apertè indicant Petro ob primatum, qui ad Romanos pontifices et ejus successores translatus est, impositum fuisse hoc onus deligendi apostolum, nec curam solum ei impactam, sed et facultatem concessam, quâ si uti noluerit, nisi ex plurimorum consilio, moderationi ejus ascribendum sit, et tempori, quo nempe nondùm Spiritûs sancti plenitudinem acceperat; ex quibus duo ista summis pontificibus competere colligimus, episcoporum ubique terrarum creandorum curam et potestatem, quâ si aliquando usi non fuerint, moderationi eorum ac prudenti tribuendum, utpote qui melius ac commodius per alios à se constitutos patriarchas, primates, metropolitanos ordinationem, ac delectum fieri posse censuerint, quàm per seipsos; si quando autem uti voluerint, et expedire judicaverint, nemo quærere possit quâ auctoritate id faciant, cùm auctoritate Petri id facturi deprehendantur. Annuit Augustinus loco superius citato, ubi de ordinatione Cæciliani loquens, hæc habet: *Qui posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cùm se videret, et Romanæ Ecclesiæ, in quâ semper apostolicæ cathedræ vigit principatus, et cæteris terris, unde Evangelium ad ipsam Africam venit, per communicatorias litteras esse conjunctum.* Hæc est ea quam toties inculcavimus Romanæ Ecclesiæ prærogativa, ut ordinationibus firmitatem, auctoritatemque ob principatum ecclesiasticum conciliet, nec absque ejus communicatione plenitudinem officii, ut loquitur Bernardus, epist. 171 et 172, seu executionem legitimam aliquis consequatur; hæc apostolicæ cathedræ prærogativa est, hæc primatûs dignitas; hoc non novum, sed ipsius Ecclesiæ constitutioni cœvum, quod semper vigit, privilegium.

LVI. Unde non est quòd jactantiae aut falsitatis reprehendi debeant Romani pontifices, dùm sibi omnium episcoporum ordinandorum facultatem tribuunt. Vera Stephani V sententia Gualberto patriarchæ, epist. 12: *Licet apostolicâ prærogativâ possimus de*

quilibet *Ecclesiâ clericum ordinare*. Vera à Gregorio VII. relata Romani Pontificis prerogativa, dicta 14, post epist. 53, lib. 2, « quod de omni Ecclesia quicumque voluerit clericum valeat ordinare; » quam idem Gregorius in synodo Romanâ comprobasse videtur ex dictis S. Leonis, Vigili, Gregori Magni, « qui singuli auctoritate præcipui penè eâdem voce in decretis suis verissimè testantur, hoc modo: Sancta Romana Ecclesia vices suas, itaalis impertivit Ecclesiis, ut in partem vocatæ sint sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. » Ex quorum verbis infert « liquidò demonstrari quod quilibet episcopus nec super gregem sibi commissum tantam potestatem habeat, quantum præsul apostolicus, qui, licet curam suam in singulos episcopos dividerit, nullo modo tamen seipsum universali et principali potestate privavit; sicut nec rex suam regalem potentiam dimittit, licet regnum suum in diversos duces, comites, sive iudices dividerit. » Cave tamen ne aut ex iis quæ jam audis, aut ex prædictis quæ jam percepisti, in animum inducas tuum episcopos divino jure non esse institutos, vicarios tantum esse Papæ, *non ministros Christi*; ita enim à Romano Pontifice episcoporum institutionem pendere dicimus, ut eorum designationem et auctoritativam confirmationem necnon etiam limitationem potestatis, ac plenissimæ ac liberissimæ administrationis facultatem, à Romani Pontificis iudicio, consensu, sententiâ ac communicatione pendere censeamus; episcopatus tamen ordinem à Christo institutum credamus, quem convellere nemo, pervertere, aut immutare possit, ita ut etiam potestatem episcopi habeant à Christo, à quo habent characterem et gratiam, divinoque jure firmatum, ut docet Innocentius III, sit eorum cum Ecclesiâ conjugium, quod nisi exigentibus eorum demeritis, vel divinâ inspiratione privata, vel ob Ecclesiæ majus bonum dissolvi nequeat.

LVII. Verum hæc instituti nostri non sunt, sed cautionis tantum gratiâ à nobis notantur. Ut ergo ad propositam thesim probandam redeamus, summis pontificibus denegandum non esse, ut ubique terrarum, cum expedire videbitur, episcopos instituunt, hoc insuper argumento fulcimus, quia cum apostolis hæc potestas olim concessa fuerit, ut per universum orbem crearent antistites, qui ideò verè pronuntiare illud poterant quod de se ipso dicebat Paulus, 2 Cor. 11 : *Instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum*; certè Romano Pontifici, qui in apostolatus dignitate successit, quem apostolos honore sequi dixit Hieronymus; ejus ideò sedes «*αὐτ' ἐξουχία*», Apostolica dicta ab eodem Hieronymo, et Augustino, conciliis Chalcedonensi et Constantinopolitano sub Menâ, Justiniano imperatore, Bedâ et aliis reperitur; in quâ ut ex Augustino retulimus, epist. 162 : *Apostolicæ cathedræ semper viguit principatus*, denegari non debet, quin exigente necessitate vel utilitate, reliquis etiam extra suum patriarchatum Ecclesiis pastores præficiat, præsertim cum id exemplis quibusdam ab eo olim peractum perfectumque constet.

LXLI. Quâ enim, quæso, potestate Lucifer Calari-

tanus Paulinum Antiochiæ episcopum crearet, nisi pontificiâ? ejus siquidem legationi à summo Pontifice susceptæ astipulantur Nicetas (qui ex antiquis, ut credibile est, monumentis Eusebium, et Luciferum Vercellensem *Româ missos*, in Orientem venisse testatur, comment. ad orat. 20 Nazianz.) et Hieronymus, qui eundem Luciferum eum Paneratio et Hilario Romanæ Ecclesiæ clericis, ad Constantium imperatorem à Liberio episcopo pro fide legatum missum asserit. Paulini autem ordinationem Occidentales probârunt, Aegyptii quoque et Cyprii, nec qui Meletio adhererunt, eam à non habente potestate factam unquam causati sunt, sed Meletio jam constituto, qui si quid in ipsius ordinatione peccatum fuerat, multorum annorum constantiâ, ac patientiâ pro catholicâ fide elucere visus fuerat, subintroductum allegabant, ut de potestate summi Pontificis in constituendis episcopis extra suum patriarchatum Orientales minimè dubitasse animadvertas. Basilium quoque supra conjecimus episcopos in Armeniâ vacantibus Ecclesiis dedisse, Romani Pontificis accedente auctoritate. Eadem quoque à Romano Pontifice Fausti cujusdam consecrationem commendatam fuisse non improbabile esse diximus. Acacium legatione pontificiâ quoque ornatum fuisse ex verbis istis Gelasii patet, epist. 13, ad episcop. Dardan. : *Postremò cur tanto tempore, cum ista gererentur, vel gerenda cognosceret, non ad Sedem Apostolicam, à quâ sibi curam illarum regionum novrat delegatam, referre maturavit?* abusum autem eâdem potestate, Catholicis de gradu dejectis, hæreticos Alexandrinæ, et Antiochenæ ecclesiæ præfecisse, ideòque à summis Pontificibus damnatum fuisse compertum est.

LIX. Eadem in Agapeti facto auctoritas summi Pontificis elucet, qui nempe à Mareellino comite, Victore Tunensi episcopo, et aliis Constantinopolim adveniensi, Anthimum statim Constantinopolitanum deposuisse dicitur, Menamque in ejus locum subrogavisse. Rem ceteris fusiùs narrat Liberatus, in Brevi, cap. 21, his verbis : « Petentibus principibus, ut Anthimum Papa in salutatione et communicatione susciperet, ille fieri inquit posse, si se libello probaret orthodoxum, et ad cathedram suam reverteretur, impossibile esse aiebat translatum hominem in illâ sede permanere. Augustâ verò clam promittente munera multa, et rursus Papâ minas intentante, in hoc Papa perstitit, ne ejus audiret petitionem. Anthimus verò videns se sede pulsum, pallium quod habuit imperatoribus reddidit, et discessit ubi eum Augusta suo patrocinio tueretur. Tunc Papa principis favore, Menam pro eo ordinavit antistitem, consecrans eum manu suâ in basilicâ S. Mariæ : fuit iste Menas præpositus Xenodochii majoris, quod vocatur Sanson, genere Alexandrinus, suscipiens Chalcedonensem synodum. » Menam autem pro legitimo patriarchâ agniti fuisse totius christiani orbis, et synodi V consensus ostendit.

LX. Martinus I, eâdem quâ Agapetus auctoritate nixus, urgente Monothelitarum hæresi, Philadelphiensem episcopum legatum suum per totam Orientem

constituit, cui quam potestatem in ordinandis etiam episcopis, et quâ auctoritate dederit, ipse suâ ad eum epistolâ nobis aperiet : « Et sic, inquit, prosperans in Domino, et quæ desunt corrigas, et constituas per omnem civitatem earum quæ sedi tum Hierosolymitanæ, tum Antiochenæ subsunt, episcopos, et presbyteros, et diaconos : hoc tibi omnimodò facere præcipientibus nobis, ex apostolicâ auctoritate, quæ data est nobis à Domino, per Petrum sanctissimum principem apostolorum, propter angustias temporis nostri et pressuram gentium : ne usque in finem in illis partibus deficiat sacerdotalis decoris eximius ordo, ac ne inde de cætero nostræ religionis magnam et venerandum mysterium ignoretur : jam non sit sacerdos, et sacrificium, aut spirituale libamen, quod jugiter Deo in odorem suavitatis pro salute populi offeratur. Nam oportet in hoc maximè tempore, pastoribus spiritualibus frequentari, ac muniri quæ ubique sunt, Dei catholicas ecclesias, quo juxta ipsius Domini prædictiones, tribulationes propter peccata nostra venerunt, quales non fuerunt ab initio mundi usque modò, neque fient, » etc. Iis sanè verbis sanctissimus Pontifex quem, quod de Lucio dicebat Cyprianus, epist. 58, *honore geminato, in ecclesie sue administratione, confessorem pariter, et sacerdotem constituit divina dignatio*, qui fidem suam passionum tolerantia consignavit, satis apertè ostendit, se auctoritate Petri, cujus cathedræ se successorem esse cognoscebat, subnixum, non solâ charitate inductum, episcopos extra suum patriarchatum ordinare, et aliis ordinandi potestatem facere potuisse : cui cum nullus episcopalem ab eo potestatem præsumptam objecerit, quis non videat Catholicorum eo seculo eandem fuisse mentem atque sententiam ?

LXI. Similiter Constantinus papa in eâ protectione, quam Nicomediam usque, invisurus Justinianum Juniorem imperatorem, cum ab ipso vocatus fuisset, suscepit, fecit, ut ait Anastasius, in vitâ Constantini, *ordinationes episcoporum in eundo, et redeundo per diversa loca episcopos duodecim*. Ex eo enim rectè conjicit Baronius, Constantinum in eâ protectione episcopos per diversa Orientis loca patriarchæ Constantinopolitano subdita, aliquos creasse ; neque enim probabile est à Cajetâ Romam usque tot episcopos eum constituisse, præsertim, cum eorum locorum episcopos consecrandos Romam secum venire jubere potuerit, et in tam parvâ locorum distantia tot sedes vacare simul minimè potuerint. Ipsum autem nonnisi rogatum ab aliis episcopis, quosdam in Oriente consecrasse, non auctoritate suâ, gratis fingitur, et sine ullius auctoris testimonio, nec satis probabiliter, quippe cum satis appareat quantum Orientales, ii præsertim qui patriarchatûs erant Constantinopolitani Romanæ sedis dignitatis diù inviderint, quantum de sedis Constantinopolitanæ minuendâ amplitudine timerint, quam nempe sciebant inter patriarchales irrepsisse, et ex aliorum patriarchatum, Romani scilicet et Antiocheni, mutilatione, incrementum cœpisse : ideòque probabile non est, eos retinendæ istius ad quam assurrexerant amplitudinis cupidissimos, Roma-

num Pontificem rogasse, ut in dicto patriarchatu episcopos ordinaret, quos hoc beneficio, ac necessitudinis vinculo sibi obstringeret : quinimò reveritis, ne antiquos sibi patriarchatûs limites repeteret, ne permissuros quidem eos fuisse ordinationes in dictis regionibus episcopales celebrare, nisi eum pro summâ, quam in Ecclesiâ universâ haberet auctoritate, illud potuisse sibi persuasisse. Constantinum autem, quem Anastasius mitissimum hominem fuisse describit, aut usurpare sibi indebitas ordinationes voluisse, aut renitentibus Græcis perficere potuisse, quis sibi persuadeat ?

LXII. Beda non merâ patriarchali, sed summâ pontificali auctoritate Augustinum ad Anglos convertendos misisse iis verbis ostendit, lib. 2 Hist., cap. 1 : *Quia cum primum in toto orbe gereret pontificatum, et conversis jamdudum ad fidem veritatis esset prælatus ecclesiis, nostram gentem eatenus idolis mancipatam Christi fecit ecclesiam*, etc. Quibus verbis potestatem, ni fallor, assignat, quâ Gregorius Anglorum conversioni usus fuerit, quia nempe in toto orbe, pontificatu primo ac præcipuo fruebatur. Refert quoque Thomas Walsingham Joannem XXII Rigaudum episcopo Wintoniensi concessisse, ut non à metropolitano Cantuariensi, sed ab aliis sacraretur : quem proinde refert ab episcopo Londoniensi in monasterio S. Albani, ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinente, obtentâ ab abbate et conventu licentiâ, fuisse consecratum. Denique ne plura singularia exempla proferamus, cum in Vitis Romanorum Pontificum legamus multas episcoporum per diversa loca ordinationes ab iis factas, cogimur admittere non solum provincie sue episcopos Papam ordinasse, verum etiam patriarchatûs sui ; imò forsan etiam extra patriarchatûs sui fines.

§ 7. *Occurritur objectionibus, et fusè potestas summi Pontificis circa metropolitanos primates et patriarchas ostenditur.*

LXIII. Neque hanc Romani Pontificis auctoritatem patriarcharum, primatum, ac metropolitanorum in ordinationibus usitata jura convellunt, quin potius stabiliunt : nam primò quod spectat ad patriarchas, primas patriarchales sedes, à D. Petro creatas et institutas fuisse, patriarchalemque dignitatem, ex eo sortitas fuisse, quòd in iis D. Petrus, vel per se, ut in Antiochenâ, vel per alium, puta in Alexandrinâ per Marcum sedisset, colligere possumus ex Anacleto, Innocentio I, Joanne Chrysostomo, Leone, Gelasio, Gregorio, et Nicolao, horum nominum primis Romanis Pontificibus, Hinemaro Remensi, et aliis. Atque inde fit, ut quos patriarchæ isti ordinant, Romance sedis Pontifex ordinarè quodammodò videatur : quippe cum ob eam rationem tres illas sedes unius Petri S. Gregorius esse dixerit, Alexandrinam cathedram suam ipse appellârit : *unumque trium illarum sedium sacerdotium* Symmachus papa, eumque imitatus Carolus Calvus asseruerit ; non quòd pari per omnia potestate præditi fuerint, sed quòd totius Ecclesiæ sollicitudinem cum iis summus Pontifex partitus sit.

Quibus non obstat, quòd Constantinopolitanis, et Hierosolymitanis postea in eorum numerum crepserunt, generalium eorum synodorum auctoritate id factum est, Constantinopolitane I, et Chalcedonensis, quibus etiam Ipaesinam addere possis, quasi Hierosolymitano patriarchatui faventem; cui tamen innovatiō fortissime se opposuerunt Romani pontifices, Leo I, Felix II, Gelasius I, Nicolaus item I, et alii: nec nisi Romanorum pontificum accedente consensu, dignitatis firmitatem obtinuerunt. Nihilominus ab iis factæ ordinationes valide fuerunt, vel eo titulo, quòd pro bono pacis ab iisdem summis pontificibus toleratæ fuerint, qui si extra communionem Romani Pontificis fuissent, nullos unquam legitime ordinassent. Recepti autem illi sunt in Ecclesiæ communionem, in antiquorum patriarcharum jura subintroducti, generalis concilii decreto, Romanorum Pontificum temporaria saltem quoad ordinationes commiventia, quosque creaverunt antistites, eos jure patriarchali vero, aut præsumpto creaverunt, quòd patriarchale jus eum à Beato Petro originem habuerit, ordinationum ab iis factarum beatus Petrus auctor fuit. Jus autem illud constituendarum patriarchalium sedium apud Romanum Pontificem agnoscunt concilii Chalcedonensis Patres in epistola synodica ad sanctissimum Leonem papam, parte 5, iis verbis, ut fert vulgata versio: « Confirmavimus autem, et centum quinquaginta sanctorum Patrum regulam, qui in Constantinopoli congregati sunt, sub pie memorie majore Theodosio, quæ præcepit post vestram sanctissimam et apostolicam sedem honorem (id est primatum) habere Constantinopolitanam (quæ secunda est ordinata) confidentes, quia lucente apud vos Apostolico radio, et usque ad Constantinopolitanorum Ecclesiam consuetè gubernando illum spargentes, hunc sæpius expanditis, eò quòd absque invidia consueveritis vestrorum honorum participatione ditare domesticos, » seu potius ingenuos, germanasque filios, hoc enim vox Græca γένεος significat ex Budæo; quibus verbis quid aliud significatur quàm patriarchalem honorem splendorem quemdam esse à Romano Pontifice derivatum, delinque nitorem quo quas velit Ecclesias exornare ipse possit?

LXIV. Primates autem Occidentis, cum sint (1) tantum vicarii sanctæ Sedis Apostolicæ (quo nomine se Thessalonicenses, et Corinthii præsules jactabant, posteaque Arelatenses, Remenses, Cantuarienses, et alii cæteris prætulerunt: cui etiam appellationi respondentem nomine Lugdunenses, et alii primates, legati ejusdem sedis frequentius dicti sunt), auctoritatem ejusdem sedis omnino confirmant: non enim dubium est Papam, id quod per eos præstitit, per se præstare potuisse; quare cum illi episcoporum electiones confirmarint, imò etiam aliquando exclusis metropolitanis episcopos ordinarint vicariatûs istius nomine, laud dubiè Sedis Apostolicæ eandem

esse prerogativam in ordinationibus demonstrarunt.

LXV. Par tere est ratio metropolitanorum præsumtum, quem primatum: eos enim saltem in Occidente a solo Romano Pontifice primùm constitutos, assignatis etiam majoris vel minoris pro diversâ temporum ratione, provincie limitibus, ex historicarum monumentis apparet: quos etiam ex eadem epistolarum summorum pontificum et historicarum lectione, summos pontifices provinciæ parte mulctare aliquando comminatos fuisse, et reverà aliquando mulctasse exploratissimum est; quibus a Romanâ sede pallium propter ordinationes mitti contexit, ut supra ostendimus. Ex iis enim omnibus deducitur eam quam metropolitani in ordinandis sacerdotibus impenderunt operam, eminentiori modò à summis pontificibus præstari præstuisse, imò iisdem quoque in ordinationibus summos pontifices cooperari; ideo ait Hincmarus, opusc. 55, c. 55: « Quæcumque igitur primates provinciarum à Domino constituti et apostolicâ auctoritate confirmati, sed et quique catholici episcopi, de certis et manifestis rebus, de quibus expressa judicia et irrefragabiliter atque inconvulsè conservandas definitivas habemus sententias, secundum sacros canones, et decreta Sedis Romanæ pontificum, quæque decernimus et judicamus, Apostolica sedes, et catholica Ecclesia apostolorum fundamento fundata super angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis edificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino (Ephes. 2), in nobis pro patribus natis filiis, id est, pro apostolis creatis episcopis, ut inordinandis coordinat, ita et in decernendis canonicè condecernit, et in judicandis conjudicat. Nos autem qui sacros canones, et decreta Sedis Romanæ pontificum, sub ipsis apostolicæ Petræ judicio exequimur, nihil aliud quàm justè judicantium fautores, et justorum judiciorum executores, obedientiam sancto Spiritui, qui per eos locutus est, et Sedi Apostolicæ, à quâ rivus religionis et ecclesiasticæ ordinationis atque canonicæ judicationis profluxit, dependentes existimus. »

LXVI. Deinde etsi metropolitani ac primates ordinationum jure gavisì diù fuerint, ita tamen gavisì sunt, ut pontifices Romani, pro summâ quam habent in Ecclesiâ potestate episcopos ordinare, et ubi in electionibus atque ordinationibus dubium aliquod emergeret, causæ sibi totius cognitionem adsciscere potuerint (quod et fecisse plura superius prolata exempla demonstrant) suumque esse duxerint providere ne indebitas ordinationes reliqui efficerent; imò etiam ut aliquando supra leges se meminerint, et episcopos vacantibus Ecclesiis præfecerint. Inde Aurelius et Africani ab Innocentio I, Proculus Massiliensis à Zozimo, itaque Hilarius Narbonensis, à Bonifacio I, Patroclus Arelatensis, à Leone I Hilarius Arelatensis correpti sunt, quòd indebitas fecissent ordinationes. Inde Tarraconensium ad Hilarium I de ordinationibus à Sylvano factis querimonie; Simplicii in Ravennatem mune, quòd Mutinensibus invitum episcopum dedisset; rejecti quidam à Gregorio magno electi atque ordinati. Inde variis occasionibus conspi-

(1) Vide doctissimum Patrem Morinum, lib. 4, Exercit. Ecclesiæ, num. 21, 22, et sequentibus.

cua Romani Pontificis in toto orbe inspectio ista ac sollicita vigilantia, ne aut laici gregem dominicam devastarent, aut canes muti non valentes latrare eisdem gregi praeficerentur. Inde in concilio Chalcedonensi Bassianus, qui per vim in Ephesinam Ecclesiam intrusus fuerat, à Leone papà dejectus deditur, cuius auctoritate factum, ut alius nomine Stephanus crearetur; referuntque Patres ejusdem concilii Chalcedonensis se idem metropolitanorum ordinariorum Constantinopolitano patriarchae potestatem fecisse, quod in eorum creationibus tumultus orirentur, unde etiam acciderit ut quidam ipsi summo Pontifici importuni fuerint; quod certe ostendit controversias istas de iure ordinationis, ex omnibus patriarchatibus ad summum Pontificem Romam deferri consuevisse. Inde summæ etiam potestatis præter allata superius varia exempla hæc proferri possunt. Primum ex Socrate apud quem ista habentur, Libro 7, cap. 35: *Perigenes Ecclesiae apud Patras (in Achaia) designatus fuit episcopus, quem ubi populus illius urbis eum repudiaverat, episcopus Romæ mandavit ut episcopo Corinthi metropolis jam mortuo, in sede episcopali illius urbis collocaretur, cui Ecclesiae reliquo vitæ spatio præfuit.* Alterum ex Antonio Flaviano Imolensi, qui in Vita sancti Properi Aquitanici, quam ex antiquis monumentis excerptis, apud Sur., 25 Junii, eum refert invitum à S. Leone supernè admonito Ecclesiae Regensi præfectum fuisse, *ad quam dum tenderet, jam episcopus illius senio confectus, et gravi morbo correptus diem suum obierat*; patefacta autem à presbytero quodam probate vitæ et venerabilis auctoritatis, qui cœlitus admonitus fuerat. Illius à Romano Pontifice, quem ut Christi vicarium venerabatur, missi ne atque ordinatione, populum, gratanter eum suscepisse, obviâ etiam illi eundo ac præcurrendo. Quo exemplo manifestè apparet, et sanctissimos pontifices divino nonnunquam monitu in ordinandis sacerdotibus, metropolitanorum, clerique ac populi jura prætergredientes, usos fuisse, et eos Pontificæ auctoritati paruisse, et salubria nonnunquam summis pontificibus, pro Ecclesiae bono consilia divinitus immitti, eorumque sacrosanctam auctoritatem divinis etiam visionibus interdum confirmari.

LXVII. Unum itaque hic solùm superest, ut confirmatos etiam à summis pontificibus reliquos patriarchas, et à Sedis apostolicæ communionem dignitatis suæ firmitatem ac munimentum accepisse quibusdam exemplis demonstremus. Nec vetera revolvere opus est: Athanasium à Petrum in sede Alexandrina, Chrysostomum in Constantinopolitana, Paulinum et Evagrium in Antiochea, solâ summorum pontificum auctoritate vel retentos, vel restitutos fuisse prætermissimus: aliter quoque præterimus synodalem concilii Constantinopolitani Epistolam, quâ de Nectario Constantinopolitano, Flaviano Antiocheno et Cyrillo Hierosolymitano à concilio receptis, Damasum et alios occidentales episcopos monet, et pro iis communionis gratiam expolit, et rogatur ut eandem illis communicarent, remota omni humana afectione, prædictis

electionibus congratulentur, tantum autem abfuisse, et his literis cum synodo Occidentaliū accepiverit Romanus Pontifex, quin potius, Sozomeno teste, iratus fuerit idem Romanus Pontifex, cæterique cum eo Occidentales, et Paulina commendatoriis litteras scripserunt, ad Flavianum sibi datum ac rates, Hieronymo quoque Tairsi, et Arcadio Beroæ ordinariorum reos egerint, et pro excommunicatis habuerint, atque ut de hisce rebus cognosceretur, tum ipsi, tum Gratianus imperator in Occidentem episcopos convocârunt; ad quod concilium Paulinus Roman venit, datus autem causæ Flaviani eò pergere ruit, quem concilii sententiâ tutum non fuisse, nec successores ejus, docent Evagrii post obitum Paulini ordinatione, Capuanum concilium in istâ causâ habitum, Theophilo Alexandrino controversia ista demandam, legationes ad summum Pontificem ad obtinendam ejus communionem pro Flaviano ab Orientalibus susceptæ, sopita tandem ab Innocentio hæc dissensio, impositis Alexandro Flaviani successoris iis conditionibus, quæ nonnisi à iudice dari potuerunt.

LXVIII. Quæ omnia à catholicis doctoribus passim pertractata breviter perecurramus, Ambrosii et Hieronymi in hoc dissidio verba solùm, maturius discussuri, quæ hujus controversiæ summum Pontificem iudicem fuisse, nec ullum, nisi ejus sententiâ, indubitatum antistitem agnosci potuisse manifestè demonstrant, gravioreque viros ei communicare elegerint, qui à Romanâ Sede probatus esset: ita siquidem Ambrosius, epist. 78, al. 95 ad Theoph.: « Non habet quod urgeat Evagrius, et habeat quod metuat Flavianus. Ideoque reugit examen. » Et infra: « Exlex solus Flavianus (ut illi videtur) non venit, quando omnes convenimus, fœnerator et debitor invicem sibi occurrunt, isti sibi non possunt occurrere: solus exors Flavianus (ut ipse vult) sacerdotalis consortii, qui nec imperialibus decretis, nec sacerdotum conventui presentiam faciat sui. Nec tamen etiam hoc moti dolore, fratri Evagrio donamus speciem bonæ causæ, qui eò defensabilior sibi videtur, quod eum refugit Flavianus, aut quod habere se alterum arbitratur æqualem, utique alienæ magis ordinationis vitii, quam suis fretus. » Nescio an evidentiùs conventus istius, cui summus Pontifex præerat, in confirmandis patriarchis Orientalibus potestas ostendi potuerit. Quid enim vereretur Flavianus omnium sui patriarchatûs episcoporum consensione receptus, concilii œcumenici sententiâ probatus, nisi superiorem Romanum Pontificem agnosceret qui suam ordinationem irritare et infirmare posset? nec minùs evidenter hanc potestatem ostendit Hieronymus, eâ nempe epistolâ quâ ex tribus qui se patriarchas Antiochenos cum Apostolicæ Sedis communionem jactabant, cui sibi adherendum esset, Damasum papam illis scribit Consult. epist. 57, ad Damasum: « Ille in tres partes se sua Ecclesia ad se regere me festinat: nonne hoc à Christianis antiqua in me fuit auctoritas. Ego interim cunctis, et quibus cunctis potest fugiatur, non est. Meletius, Paulinus, Vitans cili habere se dicunt; pos,

sem credere, si hoc unus asseret, nunc aut duo mentiantur, aut omnes. Idecirco obtestor beatitudinem tuam, per crucem Domini, etc., ut mihi litteris tuis, apud quem in Syriâ debeam communicare, significes, etc. » Ex quibus verbis observare poteris tres illos de patriarchali sede contententes, omnes Romanae Sedis communionem habere se gloriatos fuisse, scientes non esse firmam suam dignitatem, nisi ejus communione munita foret: Hieronymo quoque sanctissimo et sapientissimo viro, nullum ex iis verum patriarcham visum fuisse, nec eorum ulli communicandum, nisi qui eidem sedi communicatoriis litteris junctus esset, sine quibus proinde perfectam et stabilem ordinationis potestatem apud neminem quantumvis electum ac consecratum esse censebat. Adhaesisse autem postea Hieronymum Paulino, cui communicabat summus Pontifex ex eo patet quod se ab eo presbyterum creatum asseveret. Cui rei non præjudicat quod Basilius et alii graves pariter viri Meletio communicarent; nam cum ita approbaretur Paulinus, ut tamen non rejiceretur Meletius, liberum erat Orientalibus, qui privato erga Meletium affectu ferebantur, ei adherere: valuit tamen Romani Pontificis auctoritas, ut nec ipsi Orientales, Paulinum omnino rejicere auderent, in quem Sedem Apostolicam propensiorum esse cognoscerent.

LXIX. Statim atque verò Ecclesiae Constantinopolitanae antistes est ordinatus Nestorius, epistolas encyclicas, tum ad Papam Romanum, tum ad reliquos patriarchas dedit, ab iisque communicatorias obtinuit. Ut autem videas quantum prae reliquis ponderis essent Romani Pontificis litterae, ex eo colliges, quod Cyrillus Alexandrinus, inconsulto Romano Pontifice, Nestorii ab eo probati, quem plurimis argumentis de haeresi suspectum, imò et convictum habere poterat, communionem ausus non sit deserere, ideoque haec ad Coelestinum iis quae in Ephesinâ synodo habentur litteris rescripserit: « Non prius illius communionem deserere ausi fuimus, quam haec ipsa pietati tuae indicaremus. Digneris proinde quid hic sentias, declarare, quò liquidò nobis constet communicare ne nos cum illo oporteat, an verò liberè ei denunciare neminem cum eo communicare debere qui hujusmodi erroneam doctrinam fovet, ac praedicat. » Subjungit, ut non solum Macedoniacis episcopis (ad quos utpote sui patriarchatus frequentius scribebat Romanus Pontifex), verum etiam reliquis Orientalibus litteras ipse dirigeret, quae eis occasionem praebant viriliter catholicam fidem propugnandi, et impugnationibus ejus resistendi. Nestorio verò auctoritate synodi universalis deposito Maximianus successit, qui illicò ad Romanum Pontificem litteras dedit, ad quas Coelestinus respondens, officii sui Maximianum admonens, non aequalis, sed superioris partes agit, ejusque qui ordinationem alterius, si à canonibus deflexisset, pro suo jure infirmare posset.

LXX. Coelestinum papam prius de Procli episcopi Cizicenorum promotione consultum, imò et rogatum à Theodosio imperatore, ut cum eo dispensaret,

quatenus ab ea ecclesiâ ad Constantinopolitanam transferretur, argumento sunt ea quae ferè ad verbum ex Socrate, lib. 7, cap. 59, refert Nicephorus, lib. 14, cap. 57, tum verò post narratam Maximiani mortem inquit: « Imperator Theodosius et Pulcheria Augusta maxime curam ejus rei susceperunt, ne enim rursus negotium eis exhiberetur de electione episcopi, unde misceri Ecclesiae res, et confundi potuissent, nullâ interpositâ morâ cum adhuc Maximiani corpus insepultum esset, episcopos quoscumque invenire potuerunt, coactos, inthronizare, atque in vacuum Ecclesiae possessionem inducere Proclum jussere: Cum namque deliberatum antea de eo esset, Coelestinus quoque Romae episcopus suffragium ei per epistolas tulerat, ad magnum illum Cyrillum, et Joannem Antiochenum, et Rufum Thessalonicensem scribens, et modis omnibus docens nihil obstare, quominus qui alterius urbis aut sit, aut saltem designatus sit episcopus, in aliam transferatur urbem; Proclus igitur in sede suâ collocatus, » etc. Cur, quæso, cum Coelestino primum contulere Theodosius et Pulcheria, quem in locum Maximiani essent suffecturi, et de Proclo dubitationem istam protulerunt, quod Cizicorum episcopus fuisset designatus, nisi summam in Coelestino potestatem dispensandi in canonibus ecclesiasticis esse scivissent, et ratam futuram illius ordinationem, quam ipse comprobasset? Litterae ergo istae Coelestini dispensatoriae fuere et relaxatoriae rigoris canonum circa unum Proclum, non autem declaratoriae et assertoriae istius sententiae, quod passim et absque urgenti necessitate liceret unicuique à minori ecclesiâ ad majorem, contra canones, transferri; Coelestinum enim canonum studiosissimum hoc declarasse vel decrevisse probabile non est, sed solum Proclo, instante ecclesiae Constantinopolitanae necessitate, cui necdum à Nestorii tyrannide, malaque administratione respirandi spatium ob brevitem pontificatus Maximiani concessum fuerat, indulsisse, ut Constantinopolim transferretur, verisimile est.

LXXI. Anatolius post Flaviani necem in praedatoriâ synodo Ephesinâ à Dioscoro, et aliis ejusdem farinae constitutus atque ordinatus, suae ordinationi diffidens nisi summi Pontificis consensus accederet, per Theodosium rogari curavit S. Leonem Romae tunc sedentem, ut ejus electionem ordinationemque comprobaret, ut videre est ex litteris Leonis papae ad Theodosium, quarum istud initium est, epist. 53: « Omnibus quidem vestrae pietatis epistolis inter eas sollicitudines quas pro fide patimur, spem nobis securitatis maximam praestitistis, Nicaenum commendando concilium; adeo ut ab illo, sicut jam scribitis, non patiamini sacerdotes Domini deviare. Sed ne aliquid in praedictum catholicam defensionis viderer egisse, de ordinatione ejus qui Constantinopolitane cepit Ecclesiae praesidere, nihil interim in alterutram tili partem, temerè rescribendum putavi, non dilectionem negans, sed manifestationem catholicam veritatis expectans. Quod aequanimiter ferat, obsecro, vestra clementia, ut cum talem se erga fidem catholicam,

qualem cupimus, approbavit; de sinceritate ipsius copiosius et securius gaudeamus, » etc. Ex quibus verbis primum quidem conjicio Theodosium putasse Nicæno concilio approbationem Romani Pontificis necessariam judicatum, quod multi ex summis pontificibus cautum in Nicæno dixerunt, ipsiusque Theodosii et Valentiniani citata superius novella satis indicat, astruitque ea lectio canonis 6 Nicæni, in qua patriarcharum auctoritas sancitur (*quia Romani Pontificis ea est consuetudo*); quæ verba ex Romani Pontificis acceptione patriarchas habitos esse ostendunt; conjectura itaque est à Nicæni concilii commendatione incipientem Theodosium, quod in eo Romani Pontificis approbationis necessitas sancita foret, significasse se cā causā inductum noluisse Anatolium pro patriarchā Constantinopolitano indubitato habere, priusquam approbationem istam emerisset, eamque ideò suis litteris postulasset. Cui proinde respondens S. Leo rectè maximam se in eo confidentiam reposuisse dixit, quod à Nicænis canonibus deviantes antistites se non passurum esse professus fuisset, quippe quos sciret ejusdem auctoritatis esse confirmatrices. Sed relictis his conjecturis, *dilectionem*, seu *gratiam fraternæ charitatis*, et communionem (hæc enim promiscuè sumuntur) ei impertiri renuit S. Leo, epist. 55 et 55, donec fidei professionem emisisset, prudenter judicans, eum, si catholicam doctrinam amplexaretur, quamvis illegitimè fuisset ordinatus, nequaquam cum periculo indignationis imperatoris esse rejiciendum, sufficere in hæc rerum perturbatione, si fidei defensionem consuleretur.

LXXII. Charitatem autem istam ac dilectionem, seu communionem, quam ei impendere distulit S. Leo, veræ confirmationis vim habuisse, et absque eā Anatolii ordinationem irritandam fore hæc demonstrant, quæ idem sanctus Pontifex habet aliis ad diversos missis epistolis. Primò enim ex epistolâ ejus 40 ad Anatolium, nonnisi certis conditionibus eum receptum esse conjicimus, ut quod Dioscori nomen ad altare recitari haud sineret, Juvenalis verò, et aliorum catholicorum episcoporum nomina è dyptichis legi curaret; quod Julianum episcopum aliosque clericos, qui S. Flaviano semper adhæserant, observaret, et apud se haberet, et Eusebii pro fide expulsi Ecclesiam defenderet, aliisque, de quibus instructum eum monet; easque, quibus hæc scribit, litteras in omnium vult notitiam pervenire, ut, inquit, *qui Deo nostro deseruiunt, de confirmatâ apud te pace Sedis Apostolicæ gratulentur*; quæ verba nequaquam adderet, nisi communio Romani Pontificis vera esset confirmatio, non mera gratulatio. Secundò prædictus S. Leo, epistolâ 54 ad Marianum Augustum hæc habet quæ iudicii Romani Pontificis, et confirmationis ipsius auctoritatem manifestè ostendant: « *Quamvis enim necessariò sibi frater meus Anatolius consuluisse videatur ut ordinatorum suorum (Dioscori scilicet et aliorum) errorem deserens, in assensum catholicæ fidei salubri correctione transiret; custodire tamen debuit, ut quod nostro beneficio noscitur consecutus, nullius privitatis*

cupiditate turbaret, nos enim vestræ fidei et interventionis habentes intuitum, cum secundum suæ consecrationis auctores ejus initia titubarent, benigniores circa ipsum quàm justiores esse volumus, quò perturbaciones omnes, quæ operante diabolo fuerant excitatæ, adhibitis remediis leniremus, quæ illum modestum magis quàm moderatum facere debuerunt. » An potuit dicere S. Leo *suo beneficio* Anatolium episcopatum consecutum, et se justiore erga ipsum exhibuisse quàm benigniore, nisi iudicis personam sustinuerit, eumque in suam communionem recipiendo in episcopatus possessione, cujus aliàs periculum ei imminebat, ipsum verè propriè confirmavit? Neque verò putanda sunt hæc verba S. Leonis minimè cogitanti excidisse, cum eadem sèrmè habeat epistolâ 55 ad Pulcheriam, quæ eandem summi Pontificis auctoritatem egregiè confirmant: *Frater enim, inquit, et coepiscopus meus Anatolius parum considerans quanto pietatis vestræ beneficio, et mei favoris assensu Constantinopolitanæ Ecclesiæ sacerdotium fuerit consecutus, non tam adeptis gavisus, quàm de immodicis appetendis, supra mensuram sui accensus est*, etc. Eadem quoque ad eandem Pulcheriam scribit idem sanctissimus Pontifex, in causâ Etii archidiaconi ab ipso Anatolio malè habiti, cujus se ordinationem comprobasse dolere videtur, cum infirma ipsa et imbecilla foret, graviterque ferre quòd meliora de ipso sperans in deteriora prolabi videretur.

LXXIII. In causâ quoque Maximi Antiocheni clarè hanc patriarcharum confirmantiorum potestatem synodi Chalcedonensis Patres agnovisse videntur: cum enim Maximus in locum Domni Antiocheni suffectus, certos ei sumptus ex redditibus Ecclesiæ Antiochenæ assignari à synodo postularet, ejus petitioni legati Sedis Apostolicæ assentientes, dictum Maximum à summo Pontifice *confirmatum*, nemine reclamante, professi sunt iis verbis, Act. 10 concil. Chalced. (non habetur in Græco): *Sanctus et beatissimus Papa, qui episcopatum sancti ac venerabilis Maximi episcopi Antiochenæ Ecclesiæ confirmavit, justo satis iudicio, ejus meritum approbasse videtur*, etc. In eodem quoque Chalcedonensi concilio hoc memoratu dignum, eos tum patriarchas, tum episcopos orientales à concilio probatos, qui se à S. Leone papâ probatos ostenderant, Anatolium, v. g., Maximum, Juvenalem, Theodoretum, Ibam et alios communionem Leonis papæ munitos, à Patribus quoque admissos fuisse; Dioscorum verò Alexandrinum, Domnum Antiochenum, et alios ab eodem improbatos, repulsos fuisse; ut videas confirmationem ordinationum episcoporum, vel infirmationem à summo Pontifice in Oriente magni habitam, et ab œcumenico concilio comprobata. De Maximo autem nulla potuit esse ratio, ob quam approbatus fuerit à concilio, nisi ob Romani Pontificis confirmationem; nam vivebat adhuc Dominus ab hæreticis depositus, quo tamen repulso, Maximus ab iisdem constitutus in eo conventu, ejus acta rescidit Chalcedonense, probatus est. Proterium quoque Alexandrinum in locum Dioscori suffectum, suâ pa-

patriarchali dignitate non potuisse plene potiri auctoritatem summæ Pontificis, constat ex i. l. S. Leonis verbis, epist. 68: « Fratrem Proterium Alexandrinæ urbis episcopum gratulor satisfactionis plenæ de tale sua litteras direxisse, et manifestè quidam teneat indicasse, cui me dignam gratiam pro fide ipsius sinceritate necesse est prestare, et honorem in nullo sue perdat Ecclesiæ, sed Sedis sue præferentia, pœnerne antiquitatis exemplo, juxta canonum dilata jura possideat. » Quid enim sibi ista volunt, Proterio à S. Leone gratiam lætam, concessum ipsi ab eodem ut sue Sedis privilegia obtineret, quàm assensu S. Leonis Proterium in sua sede confirmatum fuisse, et plenam auctoritatem accepisse?

LXXIV. Simplicius quoque Pontifex Romanus testis est se Joannis in Alexandrinâ sede institutionem confirmasse, eamque confirmationem postea revocasse, quod ab imperatore Zenone perjuri reus insimularetur; præstat ipsa Simplicii verba audire, quæ non nisi de verâ confirmatione intelligi possunt: « Nuper, inquit epist. 17, ab Egyptiâ synodo, quæ et numero plurima, et fidei catholicæ esset communionis suffulta, atque ab ipso omni propemodum clero, Alexandrinæ sedis ad nos ex more relatio missa patefecit sanctæ memoriæ fratrem quemdam, et coepiscopum nostrum obiisse Timotheum, inque ejus vicem, consonâ fidelium voluntate Joannem, cui ad sacerdotium constare crederentur omnia, subrogatum; et nihil omnino restare videbatur, nisi ut Deo nostro gratias agentibus nobis atque gaudentibus, ut sine strepitu, quod catholicis in defuncti ministerium successisset antistes, at ostolice quoque moderationis assensu votivam sumeret firmitatem; cùm ecce secundum consuetudinem mihi talia disponenti, tranquillissimi principis scripta sunt reddita, quibus memoratum, tanquam perjeri rem, quod fraternitati quoque tue non esse diceretur inegnitum, sacerdotio prohiberet indignum. Illico re raxi pedem, et meam revocavi super ejus confirmatione sententiam, neque contra tantum ac tale testimonium præproperè fecisse judicaret. » Adverte, queso, singula: primum electionis Joannis Alexandrinæ synodale decretum, tanquam ad judicem Romam missum; Zenonem electionem istam et ordinationem infirmare volentem, ad eundem summum Pontificem tanquam judicem confugere, et apud eum electum Alexandrinum testimonio suo urgere: tertium, factâ electione legitimâ, dici tamen superesse Romani Pontificis assensum, quo ordinatio firmitatem obtineat, quasi assensus iste ad stabilitatem ordinationis requiratur, et sine eo infirma ipsa sit, nullasque vires habitura: quintum, assensum istum confirmationis nomine dici; hæc enim omnia, si attentè notaveris, veram confirmationem patriarchas electos à summo Pontifice, tanquam à judice obtinere debuisse comperies. Cui non obstat quod confirmatio ista post consecrationem peractam expeteretur. Nam qui poterat electionem irritare, idem et ordinationem vitiosam ac illegitimam declarare poterat, consecratumque, prout sæpius factum est, dejicere ac deturbare: ob

episcopalis vero auctoritatis necessitatem non excoletur summæ Pontificis consensus, sed illud post electionem consecratur; cuius tamen ordinatio, ut citatus Simplicius docet, *rotam*, sine Romani Pontificis assensu non habebat *firmitatem*.

LXXV. Qui vero successit Acacio Flavitas religiosior in eo fuit: quamvis enim se à Romano Pontifice probatum iri non diffideret, et ordinari passus fuisset, non *consensit* tamen *sine Romano Episcopo inthronizari*, sed *transmisit synodicam papæ Romano Felici*, quod sive ob Acacii mortem extra communionem Sedis Apostolicæ, sive aliam ob causam fecerit, satis apertè ostendit agnovisse ipsam istam Romani Pontificis in confirmandis, vel infirmandis patriarcharum ordinationibus summam potestatem, cui concedere volens, nec se in sede, ad quam electus fuerat, constitui passus sit, nisi post assensum Romani Pontificis. Huic subiecto Menam patriarcham Constantinopolitanum ab Agapeto, ut supra explicuimus, ordinatum, deposito ab eodem Anthimo, ut testatur epistola Mariani Monachi, et aliorum ad imperatorem Justinianum, quamvis tamen Sigonius eum sedi suæ renuntiâsse, et pallium imperatoribus reddidisse referat, cùm videret se Agapeti consensum, seu confirmationem obtinere non posse.

LXXVI. Plura in Calendionis Antiocheni, Joannis Talaida Alexandrini, Ignatii Constantinopolitani, aliorumque patriarcharum ordinationibus summæ potestatis apud Romanos Pontifices residentis argumenta proferre possemus; quæ etiam circa Photium manifestè patuit, quem summorum pontificum Nicolai I, et Adriani II resistentiâ dejecit, Joannis verò VIII obtentus tandem consensus erexit. Quid etiam profeream Leonum IX Petri Antiocheni ordinationem approbare se profitentem: *Mea*, inquit, *humilitas in culmine apostolici throni idèò exaltata, ut approbanda approbet, improbanda quoque improbet, tuæ sanctissimæ fraternitatis episcopalem promotionem libens approbat, collaudat, et confirmat*. Quæ sanè verba peculiarem quandam potestatem ostendunt Romano Pontifici præcæteris concessam, ut judiciariâ auctoritate reliquorum patriarcharum ordinationem discutat, et discussam confirmet. Quid referam patriarchis Constantinopolitanis pallio (quod est signum plenitudinis potestatis) uti minimè licuisse, nisi à summis Pontificibus accepto, donec Theophylactus patriarcha Romani imperatoris filius, Alberico comite, qui summum Pontificem in custodiâ detinebat, pecuniâ corrupto, procurante, privilegium sibi et successoribus suis impetravit, ut inconsulto summo Pontifice gestare illud possent? Similia possemus innumera proferre, nisi etiam in iis modum servari oporteret. Solum adjungimus eandem summæ Pontificis potestatem explicuisse se ampliùs, et antiquos, quos sibi præstituerat, fines prætergressam fuisse, quamdiù patriarchales sedes in Latinorum potestate fuerunt: nec id, meo judicio, injustè, nec sine ratione; decebat enim, ut quorum antistes schismate et hæresi diù laboraverant, aliquâ suæ dignitatis potestate mulctarentur, nec suo arbitratui

adeò liberè relinquerentur, qui concessâ sapiùs abusi fuerant potestate. Utrum autem prudenti, secundum hominem loquor, consilio, viderint alii; neque enim dubium est, quin Orientalium ex eo voluntates à nobis abalienate fuerint; sed sanande potius erant, et spiritalibus erroribus repurgande eorum mentes, quam solatiis humanis imbuendæ: hæc non moror; acquisitum enim censere debemus quod illa sedes decreverit: rem solim narrare sufficiat.

LXXVII. Primum ergo de Hierosolymitanâ ecclesiâ Wilhelmi Malmesburiensis, et aliorum testificatione compertum est, statim atque in Gothofredi Lotharingi ditionem redacta est, ejus patriarchæ electionem dilatam donec summus de eâ Pontifex consultus, prout sibi visum esset episcopum constitueret. Ejusdem quoque civitatis reliquos patriarchas, nemine reclamante, à Romano Pontifice confirmatos ac depositos fuisse variis exemplis constat à Wilhelmo Tyrio relatis, à quo etiam reprehenditur Rodolphus quidam Mamiſtanus vir militaris magis quam ecclesiasticus populi favore ad Antiochenum thronum evectus, absque suffraganeorum episcoporum assensu, quod inconsulto Romano Pontifice ausus esset pallium de collo Bernardi defuncti patriarchæ extrahere, qui cum aadaciùs in alia vitia ruisset, Romam ad causam dicendam venire jussus resignare pallium coactus est, ac cardinalibus restituere, aliudque de corpore B. Petri sollemni more per priorem diaconum traditum accipere. Imò eo tempore in more positum fuit, eodem Wilhelmo Tyrio teste, ut Hierosolymitani patriarchatûs in tropolitani pro pallio Romam ire juberentur. Graviterque ideò tulit Innocentius II, Tyr. lib. II, c. II, Fulcherium Tyrium metropolitam malè ab Hierosolymitano patriarchâ habitum, quòd Romam pro pallio, *exemplo prædecessoris sui*, profectus fuisset. Interdictum quoque eo tempore patriarchæ Antiocheno, ne ab unâ sede ad aliam episcopum quemquam transferre auderet: quod ex Innocentii III ad eundem rescripto patet, quo ex generali privilegio majores causas ad Apostolicam Sedem revocante, episcopi translatio Romano Pontifici propria asseritur, et qui eam suâ auctoritate præsumperit, à confirmandis episcopis in pœnam suspenditur. Eadem quoque in ecclesiâ Constantinopolitanâ observata fuisse, tum ex peculiari circa eam ejusdem Innocentii III rescripto innotescit, quo nempe causam electionis Pauli de Venetiis, et postulationis Eradiensis episcopi discutiendam committit, variasque circa examen personæ utriusvis, itemque tam electionis, quam postulationis regulas plures præseribit, ex quibus confirmari vel infirmari, sive unius electio, sive alterius postulatio posset; tum etiam ex generali ejusdem in concilio œcumenico definitione, cap. *Antiqua*, de Privilegiis, *ut postquam antistites patriarchali sedium à Romano Pontifice receperint pallium (quod est plenitudinis officii pontificalis insigne) præstito sibi fidelitatis, et obedientiæ juramento, licenter et ipsi suffraganeis suis pallium largiantur, recipientes pro se professionem canonicam, et pro Romanâ Ecclesiâ sponſionem obedientiæ ab eisdem.*

LXXVIII. Neque iis hæc obstant, quòd Patriarchæ Alexandrini sibi ordinandi Constantinopolitanus potestatem arrogarit, ut patet exemplis Petri Alexandrini Maximum philosophum cynicum in Alexandrinâ sede collocantis, in quâ Gregorium Nazianzenum jam fixisset: itemque ordinationis Chrysostomi, ad quem Theophilus Alexandrinus ab imperatore vocatus est: quòd Constantinopolitanus quoque patriarcha sibi Antiochenorum consecrandorum potestatem sumpserit, quemadmodum Maximi Antiocheni ab Anatolio Constantinopolitano, et Stephani junioris ab Acacio ordinatorum exempla demonstrant: non item, quòd pro Bulgaricæ episcopis confirmandis diù cum patriarchis Constantinopolitanis Romani Pontifices contenderint: neque tandem, quòd Cornelii electio à Cypriano comprobata, et ab episcopis Africanis firmata dicatur. Ex quibus deducere conantur nostri novatores, nullam summi Pontificis in confirmandis aliorum patriarcharum ordinationibus esse prærogativam, quæ non cæteris, qui sese invicem confirment, patriarchis; vel quæ non minoris nominis episcopis, in reliquorum etiam majoris dignitatis antistitum ordinationibus comprobandis, propter Ecclesiæ et episcopatûs unitatem, locum habeat.

LXXIX. Hæc autem omnia suas exceptiones, probatasque responsiones patiuntur. Nam inthronisatio Gregorii Nazianzeni à Petro Alexandrino eâ de causâ facta est, quòd cum in ecclesiâ Constantinopolitanâ rari essent catholicæ communionis viri, et Antiochena ecclesia Constantinopolitanæ vicinior schismate eo tempore laboraret, nec Romanus Pontifex ad eam ecclesias componendam proficisci, aut posset, aut deberet; ad Catholicorum solatium visum fuerit non inutile, ut Petrus magni illius Athanasii successor, qui pro fide etiam catholicâ defendendâ laborarat, tunc Constantinopoli præsens catholicum episcopum contineret. Eundem verò Petrum non sibi hæc tantquam ex supremâ auctoritate vendicasse, sequi, sicut et cæteros patriarchas, summi Pontificis auctoritate subjectum meminisse, patet ex eo, quòd ab Arianis sede pulsus Romam statim tantquam ad asylum confugerit, et à Damaso restitutionem impetrarit. Humanus autem error ipsius fuit, quòd cupiditate sibi devinciendi gentilem suum cynicum, ejusque philosophicâ larvâ deceptus, quæ et Nazianzenum fefellerat, ad Constantinopolitanum eum thronum per submissos Ægyptios, contra ecclesiasticas leges, canonesque provehi curavit; cujus ideò ordinatio irrita omninò habita, et à Catholicis omnibus repudiata, imò et Arianis illegitima visa est. Eaque Petri Alexandrini temeritas occasionem dedit Constantinopolitano I concilio prohibendi, c. 2, *ne episcopi ad ecclesias quæ sunt ultra suam diœcesim, suosque limites accedant, nec ecclesias confundant; sed secundum canones Alexandriæ quidem episcopus Ægyptum solum regat, Orientis autem episcopi Orientem solum administrent*, etc.: In hoc canone notatu dignum est, quòd, cum Alexandrino, Antiocheno, et Constantinopolitano limites præſignantur, extra quos discurrere eis nisi vocatis ad ordinationes

episcopales non liceat, nulli Romano Pontifici limites prædianantur, quem noverant Patres universalem ordinandorum episcoporum habere potestatem. Unde quòd Theophilus Alexandrinus postea Joannis Chrysostomi ordinationi interfuit, nullam hoc potestatem in ejus ordinatione Theophili arguit, quem et assensisse coactum referunt, et ad celebritatem duntaxat majorem ordinationis ejusdem Joannis ab imperatore invitatum venisse narrant, non autem ad eandem aut auctoritate suâ celebrandam, aut confirmandam; quod de summis Pontificibus supra demonstravimus.

LXXX. Audacia quoque ac temeritas Anatoli Constantinopolitani Antiocheni patriarchæ ordinationem ad se trahere nitentis à summo Pontifice retusa fuit: nam Leo Magnus acriter Anatolium, epist. 56, de istâ Antiocheni patriarchæ præsumptâ ordinatione redarguit, eamque *contra canonicam regulam* asserit, et sacratissimas Nicænorum canonum constitutiones infringi eo facto testatur eâdem epistolâ ad eundem Anatolium: *sine ullo exemplo et contra statutum canonum*, id præsumptum dolet epistolâ 57 ad imperatorem Martianum. Acacium verò, quòd ad turbas Antiochenas sedandas imperatori Zenoni necessarium visum fuisset electionem patriarchæ Antiocheni Constantinopoli fieri, et ejus ordinationem patriarchæ Constantinopolitano committi, Simplicius papa ita excusat, ut *veniale* affirmet, quod ab eo ex imperatoriâ jussione, instante necessitate, factum fuerat, de cætero autem districtè in exemplum trahi, aut in posterum id præsumi vetat; quod nec de cætero præsumendum imperatorem spondidisse testatur; ideòque non sicut Romani Pontificis in consecrationibus, vel confirmationibus episcoporum absoluta, libera, et nemine clamante exercita cæterorum patriarcharum potestas ullo exemplo comprobatur. Quinimò observatu dignum est Anatolium eo tantum prætextu ausum Antiocheni patriarchæ ordinationem ad se trahere, quòd æqualia Romanæ Sedi privilegia ex Chalcedonensi canone, quem valdè exagitat S. Leo, cujusque Anatolius auctor fuerat, arrogaret, quod certè manifestè ostendit Romani Pontificis in ordinationibus patriarcharum auctoritatem agnitam fuisse; non enim ex præsumptis Romanæ Sedis communicatis sibi juribus Constantinopolitanus patriarcha Antiocheni licitam sibi ordinationem prætendisset, nisi Romano Pontifici, id jure licuisse in confesso apud omnes extitisset.

LXXXI. Contentio verò de Bulgariâ inter Constantinopolitanos et Romanos Pontifices; non de summâ in eam potestate controversia fuit; hanc enim et Ignatius Sedi Romanæ addictissimus, à quâ contra Photium defensus fuerat, et Photius postea pœnitentiam simulans, quò Joannem VIII demereretur, agnoscebant; citatisque Nicolai I, Adriani II, et Joannis VIII epistolis agitur, non ut illa potestas summa probetur, sed ut proprium jus patriarchale ex canonibus Nicænis, ex antiquo ordinationum more, ex prædicatoribus evangelicis à Romanâ Sede in eam provinciam missis adstruatur. Unde in illâ colloqu-

tione legatorum Sedis apostolicæ cum legatis Orientalium sedium, præsentè Ignatio, quam refert, in Adriano II, Anastasius Romanæ Ecclesiæ bibliothecarius, qui tunc Constantinopoli ad sancienda cum utroque imperatore Ludovico Lotbani filio, et Basilio Macedone nuptiarum fœdera missus, intererat, legati Romanæ Sedis hæc dixisse dicuntur: *Santa Sedes apostolica vos, quia revera inferiores estis, super suâ causâ judices nec elegit, nec per nos elegit, utpotè quæ in omni ecclesiâ specialiter fas habet judicandi, sed neque nobis de hac causâ sententiam proferre commisit*, etc. Quibus verbis nemo se opposuisse fertur, nemo Romani Pontificis potestatem elevare, aut deprimere ausus est; sed tantum rationes Græci objecerunt, quibus non expedire ostenderent, ut intra fines dominationis suæ summi Pontifices Francorum fœderibus inherentes, ordinationes peragerent. Sanctus quoque Ignatius Constantinopolitanus patriarcha, cum ad legendas apostolicas litteras, quibus Bulgariam Romanæ Ecclesiæ reddere jubebatur, à legatis apostolicæ Sedis urgeretur, hæc dixisse, ibidem narratur quæ supremam eum ubique terrarum Romani Pontificis potestatem agnovisse ostendunt: *Absit à me, ut ego his præsumptionibus contra decorem Sedis apostolicæ implicer: qui nec juveniliter ago, ut mihi subripi valeat, nec ita seniliter deliro, ut quod in aliis reprehendere debeo, ipse committam*: quod ergo pro Bulgariâ in suam potestatem retinendâ laboravit, indulgeri ei debet suæ Ecclesiæ jura tueri et amplificare, specioso juris prætextu, adnitenti; si quid in eâ defensione excessit, humanum erratum est ac veniale, quod tanto viro tot pro catholicâ fide tuendâ passo facilè condonari debet: nunquàm autem in eam ipse impietatem devenit, ut supremam Romani Pontificis potestatem in ordinationibus ubique faciendis inficiaretur: urgebat tantum patriarchicum jus in iis provinciis sibi deberi, Romano verò Pontifici minimè convenire. Romani quoque Pontifices, qui eam moderationem servabant, ut canonum ad amussim ordinationem sequerentur, adeò ut qui primus pro Bulgariâ repetendâ acrius contendit Nicolaus, dixerit, ep. 70, Hincmaro Remensi, *ridiculum esse, et satis abominabile dedecus, ut traditiones quas antiquitus à Patribus suscepimus, infringi patiamur*: de supremâ proinde suâ in ordinationibus potestate minimè diffisi (quam rarò credelant, nec sine maximâ necessitate contra canonum, vel consuetudinis dispositionem impendi debere), consuetudinem et canones pro Bulgariâ retinendâ allegabant, non supremam potestatem, cui minimè contradicebatur, objiciebant; solvere enim hunc nodum volebant, non scindere, nec supremâ potestate, sed æquitate niti volebant; eo modo quo rex supremam in regno suo habens potestatem cum privatis aliquando litigat pro bonis quæ ad se supremâ auctoritate rapere posset; aliquando etiam cum senatu à se constituto, gubernatoribus, vel officialibus, contendit suum jus esse, huic vel illi dignitatem, vel officium conferre, quæ, nemine reclamante, ex supremâ auctoritate (ad quam boni principes non sine

gravi necessitate confugiant) conferre ac concedere posset.

LXXXII. Denique dùm apud Cyprianum legimus ab Africanis episcopis ordinationem Cornelii comprobata, non eo sensu hoc intelligitur, quo sensu summi Pontifices aliorum comprobare ordinationem dicuntur; ii enim auctoritative, ut ita loquar, et iudicè eos probare dicti sunt, quos poterant reprobare, damnare, deponere; multos enim novimus à Romanis Pontificibus depositos, damnatosque extra suum patriarchatum episcopos, patriarchali etiam dignitate refulgentes: at Cornelii ordinatio eatenus ab Africanis dicitur approbari, quatenus agnità eà legitimà, et propter electi meritum collaudatà, Pontifici electo se subiecerunt, eique tanquam capiti adherere constituerunt, ut iuncte verba ipsa Cypriani, epist. 42 Cornelio, quæ ab adversariis proferuntur: « Ne, inquit, in urbe schisma factum absentium animos incertâ opinione confunderet, placuit ut per episcopos, retentâ à nobis rei utilitate, et ad comprobandam ordinationem tuam factâ auctoritate majore, tum demùm scrupulo omni de singulorum pectoribus excusso, per omnes omninò istic positos litteræ fierent (sicuti fiunt), ut te universi collegæ nostri, et communicationem tuam, id est, catholicæ Ecclesiæ unitatem pariter, et charitatem probarent firmiter, ac tenerent. » Quibus verbis satis innoteat probari ordinationem Cornelii ab Africanis non quasi per sententiam iudicium, sed per inquisitionem inferiorum, quorum de superioris creatione multum rescire interest. Unde præclarum discrimen colligitur inter confirmationem, quæ fit à summo Pontifice, et eam quæ fit à subditis summi Pontificis, quòd summus Pontifex iis quos probat communionem suam impertiatur, per quam eos in Ecclesiæ unitatem adsciscit; è contra quicumque fideles Romani Pontificis ordinationem comprobare dicuntur, non impertiendo ei suam communionem eam probant, sed ab eo recipiendo, ut expressè de episcopis Africanis hoc ostendit Cyprianus.

ARTICULUS IV.

De patriarcharum ac primatum quorundam in ordinationibus episcoporum auctoritate.

§ 1. *Quædam circa patriarcharum omnium limites adnotantur.*

I. Eminens quoque, sed infra summum Pontificem, et canonum ac consuetudinis definitione constricta patriarcharum in omnes suæ ditionis patriarchalis episcopos potestas est; quæ ut melius intelligatur, observandum est quod in Romano Pontifice animadvertimus eum patriarcham, primatem et metropolitanum esse, id etiam in patriarchis pari ratione observandum. Nam Alexandrini verbi gratià latius sese fundit patriarchalis auctoritas, quàm primatialis; et latius primatialis, quàm metropolitana: quippe cùm in Indiarum quoque et Æthiopie provinciis, patriarchalis ejus dignitas venerationi sit, quæ provinciæ primates suos habuerunt; Ægyptum quoque strictè sumptam, Thebaidem, Lybiam, Pentapolim, Augustamniam et Arcadicam tanquam ἡγεμονίαν; regit, cùm

in posterioribus provinciis varii metropolitani fuerint, v. g., in Thebaide Lycopolitanus, cujus meminit Epiphanius, et Ptolemaidis, cujus Synesius, et in reliquis plures alii, ut ex eo colligere possumus, quòd Theodosius imperator Dioscorum Alexandrinum assumptis secum decem metropolitanis ad concilium Chalcedonense venire hortetur. Antiocheni pariter patriarchatus amplitudo Sinas usque diffunditur; sub eo sunt viginti provinciæ, quarum sex primates habent proprios, quos catholicos vocant: Bagdacensem nimirum, qui olim Seleuciensis, et Annensem Persiæ seu Romagyreos; reliquæ quatuordecim metropolitanos suos habent, teste Victriano in Historiâ orientali; omnes autem ejus provinciæ in imperio Romano ad tres revocabantur, Orientem, Asianam, et Ponticam; Oriens varias complectebatur provincias, Palestinam, Phœnicem, Syriam, Ciliciam, Cyprum, Arabiam, et alias quas primatus jure regebat ex concilio Nicæno et Constantinopolitano I, metropolitico verò Syriam maximâ saltem ex parte, ut ex epistolâ synodicâ concilii Constantinopolitani conjici potest. Mutata postea ipsius ἡγεμονία fuit, ademptis ei tribus Palæstinis, et Hierosolymitano attributis; cujus etiam patriarchatus amplitudo, ablatione ab eo Asiæ et Ponticæ, earumque attributione Constantinopolitano decrevit. Hæc obiter de veteribus patriarchis.

II. In adscitiis patriarchis difficilius est hæc omnia apertè discernere, imò nullatenus fortè distinguere possis: Primum enim Constantinopolitanus patriarchatus variis temporibus ex aliorum mutilatione crevit; confusa primatum sub eo constitutorum (si tamen aliqui antiquitus fuerint) historia est; ejus potestas in suâ speciali provinciâ Thraciâ, quæ Heraclensi olim parebat metropolitana fuit; erga reliquas archiepiscopales sedes sibi subditas, par pluribus temporibus potestas, ut primatiam à patriarchali haud distinxeris. Postea in Moscoviâ primas Constantinopolitano throno subditus constitutus fuit; Seleuciensem quoque primatum ad se rapuit; an primatus dignitatem reliquerit non satis constat. In Hierosolymitano patriarchatu res est clarior; nam tres ipsi Palæstinæ provinciæ patriarchali jure datæ sunt; nullas peculiari primatus auctoritate regebat; assignata et ipsi sua provincia est, in quâ suffraganei ei contraditi, quos metropolitico jure regeret; quæ omnia vel ferè omnia doctissimus Pater Morinus, nobisque amicissimus clarissimè explicat, in suis Exercitationibus ecclesiasticis, solidèque ac nervosè confirmat.

§ 2. *De potestate patriarchæ Alexandrini.*

III. His autem ita positis, patriarchæ Alexandrini per totam Ægyptum, Thebaidem, Pentapolim, et reliquas sui patriarchatus provincias, quas primatus insuper auctoritate regebat, non solum in metropolitano; verum etiam episcoporum ordinationibus potestas elucet. Primum enim id colligitur ex epistolâ concilii Nicæni ad Alexandrinum patriarcham et reliquos ei subditos episcopos Ægyptios scriptâ, quam ex Theodoro refert Cassiodorus in suâ tripartitâ Historiâ, libro 2, cap. 12; ad componendum enim

rebutum, quod inter Alexandrinum patriarcham, et Melitum, quodammodo concessit, primum quibus per eos causa decernit, sancta synodus, et ordinati a Melito remaneant in propria divinitus aliquam illam elipendi, coluendi, aut aliquid agendi propter voluntatem Alexandri potestate, deest tamen vero, et consentiente eodem Alexandri quoscunque regnum prohibet. Si quod tunc, scilicet, confugit, quod contra Petrum, tunc prout in laudibus dicitur, eos qui neque assumpti sunt, saluberrimo si tunc aut digni, et populos eos elegerit, concederetur simul et designante nostrum Alexandri illi tunc episcopo. Hec enim posteriora verba in omnium episcoporum Aegyptiorum ordinationibus Alexandrinis antea illis concessum requisitum fuisse demonstrant. Secundò id etiam deducitur ex epistola 1 et 5 Paschalius Theophilus Alexandrinus, in quibus episcopos non Aegypti solum statè sumpt, sed etiam aliarum provinciarum concessio nominat, omnibusque catholici Ecclesie presallius remittit, ut ab eis epistolas huiusmodi pacificas pater ecclesiasticum morem et reciperent, et ad eos scriberent; eiusdem enim erat episcopos recens consecratos toti Ecclesie patefacere, cuius fuerat ordinare. Tertio, ex Synesio, qui pluribus in locis clare et aperte id testatur. Hilionis Cyrenensis episcopi atheniam reprehendit, epist. 67, quod Sidirum, laicosulto Alexandria patriarcha, Palæbion (vicius est Pentapolis et confinium, ut ipse vocat, siticulosæ Lybie) episcopum ordinasset, quem contra hunc ordinatum dicit, si nec Alexandria constitutus est, nec à tribus episcopis hic (Palæbion), si nec signum designationis istius (Alexandria) datum erit. Ex quibus aperte deducitur Alexandria constitui solitis fuisse istius provincie episcopos, et quibus à tribus episcopis, accepto saltem designationis et confirmationis episcopalis ab Alexandria civitatis præse synthemate, seu signo, Unde prædictum quippe Syderum ab Athanasio indulgente tempore confirmatum, et ad metropolitanam Ptolemaidis Ecclesiam administrandam ejus imperio vocatum refert; que omnia Alexandrinus præsulis auctoritatem in ordinationibus non solum metropolitanæ, verum etiam episcoporum demonstrant: quam etiam cetera que habentur in eadem epistola ostendunt, in qua nempe narrat se à Theophilo Alexandrino missum, qui de episcopo deligendo in Palæbion et Hydree deliberationem proponeret; populos eorum vltimæ charitate erga Paulum Erythrem duos huius propositioni restitisse, allegantes neminem prædicto Syderio successisse illegitimè ordinato, vicisque illos auctoritate patriarchæ ad Erythrum, ut prius, revocatos fuisse; ita tamen reniteates, ut parati essent id suscipere quod Alexandrinus illis interesset, in quam etiam sententiam ab ipso Synesio hinc ad auctoritatem illius sedis extollendam scripsit: *Nihilominus vivas etiam nunc, quicquid prædicti patris tuo capiti: si enim, quod tunc per erat tibi iustitia illis fuit, et id proferunt, quod non amplius tibi placet, ius mutatur. Itaque quicquid decreveris, id multitudini iu-*

stion efficitur. Id in quoque Synesius, epist. 76, ad Theophilum, de Alexandri Officiis episcopum à se cum tribus illis episcopis, et quoque simul ac populo illius Ecclesie, seipso testatur, ut consecrationem huiusmodi perferat. Id autem ostendit aperte, quod prædictum est, scilicet, contra tuam manum, et quidem Officiis episcopis habent; episcopos pacificos. Quarto; rursus etiam id patet ex eo quod Athanasius seipsum testatur nullum in prædictis provinciis episcopos creavisse. Quinto, quia a Socrate refertur Theophilus Dioscorum Hieropolitensem episcopum constituisse, quod a Nicephoro dicitur idem Theophilus Niammonem in Lycia ordinare velui se, nisi ipse resistit et; quod patet ab et tribus prædictorum provinciarum episcopis à patriarcha Alexandrino legatum ordinati.

IV. In Æthiopia autem et India, ad quas usque regiones patriarchatus Alexandrinus extenditur, non est putandum eandem potestatem Alexandrini patriarchæ exercitam fuisse, ob distantiam præcipuè regionum harum ab Alexandria, que facile non patriarchæ de quocunque episcopo Alexandrinum consili patriarcham. Certè canon Nicænus speciatim patriarchæ Alexandrino subditas solum provincias enumerat Aegypti, Lybie et Pentapolis, que provincie in aliis postea provinciis sectæ sunt, quarum nulla Indiam vel Æthiopiam comprehendit. Indici quidem Frumentium episcopum ab Athanasio Alexandrino præfectum fuisse jam docuimus, illudque sacerdotii et religionis christianæ apud Indos initium fuisse testatur Eusebius; sed qui ei successerint, et à quibus ordinati fuerint propter scriptorum penuriam nos latet. De Æthiopia verò primatè habemus Nicænam canonem ex Arabico editum; ex quo et archiepiscoporum constituendorum ei potestatem minimè adhuc convenisse, et deliberatum ut ejus rei potestas illi fieret, episcoporum vero errandorum jam tum potestate gavissum cum fuisse discimus. Sic enim habet iste canon, qui est 56 apud Alph. Pisanum et Turrianum. « Ut non possint Æthiopes creare, neque eligere patriarcham; qui potius eorum prælati sub potestatis ejus sit, qui tenet sedem Alexandria; sit tamen apud eos loco patriarchæ, et appelletur Catholicus; non tamen jus habeat constituendi archiepiscopos, ut habet patriarcha, siquidem non habet talem potestatem. Et si acciderit ut concilium in Græciâ habeatur, fueritque præses hic, tunc patriarcha Æthiopum habeat septimum locum post prælatum Seleucæ, quæ est in provinciâ Babylonice in regno Zabur; et quando fuerit ei potestas constituendi archiepiscopos in provinciâ suâ, non licebit ei constituere aliquem ex illis; et quicumque non paruerit, synodus illum excommunicat. »

V. Non hic disputo sitne hic canon ab ipso concilio Nicæno editus; an verò ad observationem Nicæni canonis 6 ex observatâ Ecclesiæ Alexandrinæ disciplinâ, apud quam Arabica lingua vernacula erat, postea editus; hic solum duo adnoto: primum hoc tempore Abyssinorum seu Æthiopum primatè, quem *abuna*, id est, *patrem nostrum* appellant, ab Alexandria mitti solere; alterum, ipsum ordines in

totâ Æthiopiâ solâ confirmare, quod utrumque retort Damianus à Ges ex relatione illi facta ab episcopo quondam apud Æthiopes nomine Zagi Zaba, qui ad Joannem III Portugallie regem orator ab Abyssinorum monarchâ missus venerat, his verbis: « Vili defuncto patriarchâ, statim imperator poster pretiosus Joannes tantum aliquem expeditum mittit Hierosolymam ad monachos illidem agentes, ut dictum est, qui rursus accepto ab eum tribus, quæ imperator dominus noster ad sacrum sepulchrum dono mittit, continuo alium patriarcham suffragis plurimum eligunt: sed fas non est alium quàm Alexandrinum eligere ac moribus incorruptum. quo creato, suffragia sua obsignant, eaque legato, qui ad id venit, in manus tradunt. Is statim Ceyrâm contendit, quò ubi ventum est, patriarchæ Alexandrino, qui ibi semper sedes habet, creationem illam legendam porrigit. Cognito autem, quoniam ex Alexandrinis delegerant, tantum tantis honoribus destinatum cum legato in Æthiopiâ mittit, qui ex veteri instituto monachus D. Antoni eremita debet esse, cum quo in Æthiopiâ contestam nuntius prodiscitur: ubi cum magno gaudio et honore ab omnibus excipitur. In quo negotio aliquando annus unus et alius transigitur, interimque pretiosus Joannes de provincialibus ipsius patriarchæ pro libitu dispensat. Præcipuum autem patriarchæ officium est, sacris ordines dare, quos rector, ipso excepto, aut dare aut auferre potest. Cæterum multum episcopatum, aut Ecclesiâ beneficiam, in illam confert: id solum ab ipso Joannem spectat, qui omnia pro suo arbitrio dispensat. » Similia loquitur Alvarez et alii, qui de moribus Æthiopiâ aliqua ad nos referunt.

§ 5. De Patriarchæ Antiocheni in ordinationibus episcoporum auctoritate.

VI. Quod spectat ad patriarcham Antiochenum, cuius ut videmus, erat Persia et partes adæ barbaræ regionis extra Imperium Romanum, et ad ejus ditionem patriarcham in Imperio Romano non solum Oræns, verum etiam Asiaticæ et Ponticæ, quæ ab ipso potius dividuntur sunt, olim pertinebant: expeditumque est utrùm in iis omnibus regionibus ordnandi, seu electiones confirmandi potestatem habere videretur. Primum ergo credibile est, ab Antiochiâ prioribus temporibus olim missos, qui in barbaris istis regionibus Evangelium gentibus annuntiarent, vel qui promulgatum ab apostolis idem foverent. Nec enim præceteris episcopis omnium patriarcharum cura erat, ob quod rei christiane promovendæ studium sedes apostolicæ dicuntur: præterea, cum Antiochiæ Ecclesiarum studia magis florent, primùmque in eâ urbe fideles Christiani dicti sint, et christiana doctrinæ addictissimi fuerint, ut pluribus ostendi posset, probatissimum est Ecclesie doctores ab illius civitatis episcopo prioribus temporibus fuisse ad exterarum regionum transmissos: quam ob causam, nil fabulæ. Antiochenâ civitas *totius Orientis caput et mater*: Joanne Chrysostomo vocatur, hom. 3 ad populum Antioch. In istis autem barbaris regionibus Seleu-

ciensis primas, et Annensis seu Romagyreos (si fides aliqui concillii concellii, sive in ex Arabicis traditis habenda est, quos non dubito ab aliquo ex necessaristis suorum temporum consuetudine habere eo scriptis) loco patriarchæ Antiocheni præsidebant, et ab eo (saltem si de Seleuciensi sermo sit) constituendi metropolitanas potestatem acceptant: nec enim de Seleuciensi primate continet canon Arabicus, 33, apud Turrian.: « Honoretur quoque similiter qui tenet sedem Seleucien., quæ est ex civitatibus christianiss., qui debet etiam approbati nomine Catholici, et postea is ordinare archiepiscopos, sicut faciunt patriarchæ, ut Orientales non patiantur damnum, expectando patriarcham Antiochiæ, aut cundo ad eum, et gentiles reperiant viam ad necessitates suas, quia in hoc non fit injuria patriarchæ Antiocheno. Siquidem ipse consensit, postquam hoc ab eo synodus petivit, ne de sublatâ potestate istâ quereretur; quæ nihil aliud desiderabat, ut (nisi) illius provincie fideles pace et quiete fruerentur, similiter etiam ut is qui tenet eandem Seleucien. nomine Catholici honoraretur. » Cuius quoque sequens, ei post Hierosolymitanum antistitem in conciliis locum assignat, *siquidem, inquit, ipse tenet locum patriarchæ in Oriente*. Ex quibus hæc deducimus, primum ab Antiocheno patriarchâ eum confirmari debuisse, cujus nempe vices gerebat; vicarium enim ab eo constitui vel confirmari debere, cujus est vicarius, constantis et indubitati juris est. Alterum, archiepiscopos ab eo constitui posse. Tertium, privilegium illum à patriarchâ Antiocheno obtinuisse, cujus, ut probabiliter intertur, jus fuisset antea archiepiscopos vel ordinandi, vel certè confirmandi.

VII. De primate Annensi seu Romagyreos, quem Procopius suo tempore Catholicum vocatum, et Persidem incolentibus præfuisse affirmat, possitne iste archiepiscopos creare, necne, nihil Arabicus concilii Nicæni canon decernit, quinimò nec ei, sine consensu et auctoritate Antiocheni patriarchæ synodum convocare ad disponendum aliquid, quod ad Ecclesiæ ordinationem pertinet, permittit, quamvis eum loco patriarchæ esse statuat. Unde argumenta pro utrâque parte tam affirmante quàm negante suppeditantur; si enim, inquis, aliquis locum tenet patriarchæ, videtur ejus auctoritate ordinationes in iis regionibus confirmasse: è contra verò si synodum ad disponenda ea quæ ad Ecclesiæ ordinationem pertinent, invansulto, vel non consentiente Antiocheno patriarchâ, habere non potest, nec ad archiepiscoporum ordinationes synodum habere poterit; canon ergo iste difficultatem movet, non solvit.

VIII. Certè non videntur ista adeò à concilio Nicæno, ac putant aliqui, abhorreere. Primum enim quod aliqui objiciunt, regnum Zabur, in quo ab istis canonibus sita Seleucia dicitur, non exstare, nihil nos movet; nam Arabicum hoc nomen est, quod fortè Parthorum regnum significat, in quo Seleucia ista sita est: quod apud Latinos aut Græcos vocatos non exstare nil mirum est. Secundò, quòd eundem canonem aliqui reprehendunt, quòd Seleuciam tunc

civitatem fuisse doceat, cui tamen tantum honorem debet, cum videatur esse contra canones primatum tanti nominis et auctoritatis, qualis Seleuciensis describitur, in civitatula contentui; id, inquam, minus urget; quinimò concilii Nicæni temporibus optime congruit; nam sub Juliano, qui Constantinum illis successit, sub quo habita fuit Nicæna synodus, Seleucia Parthiæ deserta fuisse dicitur *sacro principe quondam excisa* (Anianus Marcellinus, lib. 14 Hist. in Juliano), quæ verba non recentem ejus casum, sed ab olim eam etiam ante concilii Nicæni tempora excisam fuisse testantur, fortè à temporibus Lucii Veri qui à Julio Capitolino eam expugnasse dicitur, quod, receptis Romanis militibus ut amicis, fidem rupisset. Non est autem contra canones ut celebri olim civitati, qualis fuerat Seleucia ista ad Tigridis et Euphratis confluentem olim à Seleuco condita, jus primatus longà consuetudine acquisitum, etiam post ejus imminutionem servetur. Nihilominus Seleucia ista hodiè ingens et celebris urbs est, Bagdad nuncupata, quæ Babylonem veterem propter viciniam exhausit, à quâ Seleuciensis primas jam Bagdacensis dicitur. Nec illud etiam nos movet, quod in provinciis Seleuciensi isti primati assignandis aliqui laborent; nam quidam Armenos ipsi subditos fuisse suspicantur, quia Persis, inquit, alii primati attributis, videntur soli Armeni restare, qui Seleuciensi tribuantur. Ego verò nec Armenos facillè crediderim huic primati fuisse subjectos, tum quod Sebastiam Armeniæ primæ metropolim passim legam; Armeniæ quoque minoris ecclesias proprium metropolitanum habuisse Melitum, à quo et Melitina dicta est, apud auctores advertam; quorum metropolitanorum neutrum, sive Sebastenum, sive Melitum primati Seleuciensi subditum fuisse facillè probare est. Utrum alii metropolitani in Armeniâ fuerint, nihil moror; fortè ex iis aliqui Cæsariensi sedi Cappadociæ subditi, saltem in barbaris regionibus, ut patet ex Vitâ S. Gregorii Armeni, et S. Niconis testimonio superius citatis, quod etiam colligitur ex ordinationibus à Basilio in Armeniâ peractis: cui tandem adde conjecturam ex depositione à presbyteratu Eustatii Sebasteni postea episcopi, à patre suo Eulalio Cæsareæ Cappadociæ episcopo. Ut sit, nec in Armeniâ minore aut majore Romanæ ditionis, nec in aliis quæ Armeniæ adensebantur barbaris provinciis, primatem illum Seleuciensem agnitus antiquitus animadverto. Sed hæc assertioni primatus Seleuciensis à tempore concilii Nicæni non obstant; nihil enim velat, quominus ei cura fuerit ecclesiarum apud Parthos, Medos, Bactrianos, Seras, et quosdam alios populos, quos Evangelio credidisse vel longè ante concilium Nicænum, patet testificatione Tertulliani, Arnobii et aliorum; quin etiam quasdam in Assyriâ ecclesias sub se habuerit, Persidis verò provincia cum quibusdam aliis, fortè etiam ex numeratis, sub Annensi primate fuerint. Quarto non obstat, quod tempore Constantini dicatur à Sozomeno S. Simeon Seleuciæ, et Ctesiphontis urbis Persidis primariæ archiepiscopus fuisse,

neque enim hoc clarè probat istos duos primates Persidis et Seleuciæ tempore concilii Nicæni eosdem fuisse; nam, cum Seleuciæ plures fuerint, unaque etiam in Perside, nihil vetat, quominus Annensis quoque seu Persidis primas Seleuciæ archiepiscopus fuerit, sed non Seleuciæ istius de quâ supra diximus. Probabile tamen postea omnes istos populos cum Armenis convenisse, et unicum primatem habuisse, quem catholicum nominarent; narrat enim Otto Friginsensis, dum legationem refert Armenorum ad Eugenium III, eorum metropolitanum catholicum dictum, plusquam mille episcopos sub se complecti: refert quoque Paulus Venetus, Armenis, Nestorianis, et Jacobitis, universisque Christianis, qui in Indiâ et Babylone versantur, unum fuisse primatem quem *Iocolith* nuncupent (in quo nomine fortè hallucinatus est, dicique ille catholicus debuit, non *Iocolith*). De Jacobitis autem et Nestorianis, vide Aubertum Miræum. Unum porro catholici nomen mihi suspectum; neque enim facillè in animum meum induco nomen istud ambitionis et fastûs, quod in patriarchis Constantinopolitanis tantoperè reprehendere Pelagius et Gregorius Magnus, dum eos universales seu œcumenicos patriarchas dici graviter tulere, nullumque patriarcharum universalitatis vocabulo unquam usum fuisse testantur, à concilio Nicæno minoribus patriarchis seu primatibus tributum fuisse: itaque canones illi posteriores videntur Nicæno concilio, nisi dicas à Nicæno conditos, sed ex usu posteriorum temporum aliquid eis additum fuisse. Sed de iis satis.

IX. In provinciis autem Asianâ et Ponticâ, antiquam eæ à patriarchatu Antiocheno avellerentur, Antiocheni patriarchæ assensum ante ordinationem vel ipsorum metropolitanorum prærequisitum minime visum fuisse, colligitur, tum ex Nicolai Myrensis, et Basilii Cæsareæ Cappadociæ ordinationibus, quas supra retulimus, in quibus nullus patriarchæ Antiocheni assensus prærequisitus videtur, quinimò divinitus ille inspiratus illicò sacratus legitur Myrensis Lyciæ, quæ ad Asianam pertinebat provinciam metropolis; hic verò statim eodem tempore electus atque ordinatus est episcopus Cæsareæ metropolis Cappadociæ ad Ponticam spectantis, cum patriarchæ Antiocheni nullæ ad electionem convocandi partes fuissent, sed solum episcoporum vicinorum, ut supra notavimus; tum etiam ex pluribus aliis ordinationibus, tam episcoporum, quàm metropolitanorum, quarum aliquas, sed ex innumeris paucas referemus. Sine ullo assensu patriarchæ Antiocheni electum ordinatumque Gregorium Thaumaturgum episcopum Neocæsariensem in Ponto, ab Amasæe antistite Phædimio Helenoponti metropolitano refert Nyssenus. Ephesinos quoque archiepiscopos ex concilio Chalcedonensi olim ordinatos à synodo, et episcopos ejusdem provincie absque licentiâ Antiocheni ordinatos constat. Neonem Seleuciæ urbis Isauriæ episcopum plures passim episcopos ordinasse, ac suo arbitratu designasse leges apud Sozomenum. Plenam quoque et liberam de Cæsariensi Cappadociæ sedis subditis

episcopalibus disponendi apud Basilium tanquam metropolitanum rescidisse potestatem colliges ex Gregorio Nazianzeno, dum eidem inproperat, quod Sazimorum eum ecclesie loco ineulto, et minus populosio sita, praefecisset, cum sub se quinquaginta haberet ecclesias, de quibus disponderet. Nazianzenum quoque Basilius sine ullâ consultatione Antiocheni patriarchae constituisse, ex ejus Vitâ clarum est, quem etiam Antimus Tyranae antistes ad se vicum hunc spectare contendens, sine ejusdem patriarchae consilio, vi armatâ expulit. Leontius quoque illustris post Basilium ejusdem sedis episcopus. Gregorium Armenum suâ auctoritate episcopum constituit, ut supra diximus. Helladius verò ejusdem Caesaris episcopus Gerontium gratitudinis ergo Nicomediensem antistitem ordinavit; cui ordinationi assensum prius fuisse Antiochenum patriarcham quis putet?

X. Illustre quoque hujus rei exemplum in concilio Chalcedonensi, in quo ventilata est causa inter Athanasium Perrhenorum episcopum, depositum in synodo Antiochenâ, postea verò à Dioscoro Alexandrino in Ephesino conciliabulo restitutum, et Sabinianum in ejus locum suffectum, atque ab eodem Dioscoro expulsam: nam in hac causâ discutendâ clarè animadvertimus metropolitanos patriarchatus Antiocheni, saltem eos, qui Asiaticae vel Ponticae essent diocesis, consuevisse cum episcopis suae provinciae suffraganeos suos ordinare. Cum enim Perrhenorum ecclesia in Phrygiâ sita esset, quae inter Asiaticae diocesis provincias numeratur, Sabinianum tum in libello supplicii porrecto Valentiniano et Martino augustis, tum in alio oblato Leoni, Anatolio, Maximo, et reliquo concilio, ut se legitimè ordinatum ostendat, docet se à Joanne Hierapolitano suo metropolitano, et coepiscopis provinciae ordinatum fuisse, idque secundum canones; Patres quoque concilii Antiocheni, saltem aliqui, statuissent referuntur, ut regulariter, et secundum morem in locum depositi Athanasii alius ab ejus metropolitano, et synodo episcoporum constitueretur: idque faciendum judicat, ut concludit Dominus Antiochenus, qui concilio Antiocheno, cujus acta in Chalcedonensi referuntur, praesidebat: itaque episcoporum patriarchatus Antiocheni tunc temporis ordinatio ad metropolitanum cum episcopis provinciae regulariter, et juxta canones spectare videbatur: quamvis non dubium sit, ipsos episcopos ita ordinatos ab Antiocheno patriarchâ debuisse postea confirmari, et ipsum eorum ordinationes ad se trahere potuisse, prout ex concilio eodem constat. 1° Enim Valerii episcopi Anazarbi haec videtur fuisse sententia, ut Athanasio successor daretur à toto concilio, si nempe particulam istam *ἐκ παντός* ab omnibus interpreteris, prout vulgata versio praefert, quâ tamen meliorem eam existimo, quae *ἐκ πλείονος* omnino interpretatur, quâ quidem posita, primum istud argumentum ruit: 2° quia Panolbio metropolitano Hierapolitanorum ante Joannem Dominus Antiochenus causam Athanasii discentendam, et dijudicandam commiserat, ostendens suum fuisse partium eum judicare, et de gradu, si merere-

tur, dinovere; 3° quia idem Dominus Antiochenus in praedicto concilio Antiocheno sententiam ferens, et post ceteros tanquam iudex pronuntians, jubere se ait Joanni Hierapolitanorum metropolitano, ut alium in locum Athanasii ordinet cum suis provincialibus, cui si id jubere potuit, potuisset ipse, si visum fuisset, ordinationem ejus sibi arrogare. Iis adde noluisse Cyzicenos à patriarchâ Constantinopolitano praesulem accipere, sed sibi ex more, ut dicebant, veteri episcopo provinciae archiepiscopum creasse: quare, cum ecclesia Helesponti metropolis sub patriarchatu Antiocheno primum fuerit, antequàm divulsa ab eo tota Aisana ad Constantinopolitani ditionem transiret, signum est, quamdiù sub Antiocheno fuerat, eam sui juris in ordinationibus fuisse, et archiepiscopos à synodo episcoporum provinciae creatos habuisse, quam consuetudinem à Constantinopolitano infringi nonnisi graviter tulit. Adde etiam aliam ex actis Meletii patriarchae Antiocheni probationem: is siquidem ejectis hereticis intrusus Tharsensibus, in Ciliciâ praefecit Diodorum. Apamere in Syria Joannem, Germaniae in Isauria peste Eudoxii infectae Stephanum: at Ciliciam, Syriam, Isauriam, constat ex notitiâ imperii, Orientis provincias fuisse; alios quoque Antiochenos patriarchas similes in Oriente ordinationes fecisse pluribus exemplis constat.

XI. In provinciis autem Orientis strictè sumpti, probabile est patriarcham Antiochenum non solum metropolitanos (de quibus hoc minime dubium fuisse videtur) verum etiam episcopos metropolitanis istis subditos, vel per seipsum ordinare potuisse, vel ut ordinarentur consentire debuisse. Primum enim in episcopos istos Orientis specialem ei potestatem concilium Nicenum dedit: quamvis enim canon Nicenus qui jam exstat, nullas designet provincias, quae sub Antiocheno patriarchâ fuerint, Arabicus tamen totam provinciam, in quâ Antiochia sita est, putâ Syriam, et ea loca quae circum eam sunt, ei adscribit; Hieronymus verò, Innocentius, et Leo hujus nominis primi, itemque conc. Constantinopolitani I Patres totum Orientem ejus curae, et auctoritati demandatum in Nicæno concilio testantur. Concilium autem Nicænum similem ei potestatem tradit, quam Alexandrino tribuerat: sicut ergo Alexandrinus ex praedictis, in iis provinciis, quibus primatus specialem curam habebat, non solum metropolitanos, verum etiam episcopos ordinabat, ita et Antiochenus in iis similiter provinciis, in quibus primatus curam gerebat, putâ in Orientalibus ecclesiis, episcoporum ordinandorum jus habuisse dicendus est; secundò, quia in eodem concilio Nicæno ex Arabico translato, Seleuciensis primas Antiocheni in Oriente vicarius, obtinuisse dicitur à patriarchâ Antiocheno, ut posset ordinare archiepiscopos, sicut faciunt patriarchae: haec enim verba ostendunt, archiepiscopos saltem Orientis ordinandi penes patriarcham jus fuisse; tertio, quia Antiochenus patriarcha solebat non solum ab episcopis suae metropolitanae, sed et à metropolitans Orientalibus vicinis ordinari, ut postea patebit; ergo cum eos ordinare sole-

rent primates, a quibus ipsi ordinahebantur, vicinos saltem metropolitae solent. Antiochenus patriarcha ordinavit quarto, quia Maximus Antiochenus in synodo Chalcedonensi N. e. e. depositus ab Ebedi episcopo patri, sibi curae futurum prodestur, ut cum episcopis diocesis suae de eo in aliqua civitate constituto deliberet: quod arguit per totam suam diocesim cum consilio episcoporum suorum episcopos ipsam constituere et ordinare potuisse.

XII. Possumus ipsam quoque ex epistola Innocentii I. ad Alexandrum patriarcham, ostendere, in eadem et iura patriarchae Antiochenae fuisse satis aperte manifestata his verbis: « Et omnis, et honor nobis a tua fraternitati impositus necessarii tractatus causas inducat, quo litteris vel commentorio vestro, ut dat sancti spiritus gratia, respondere possimus. Revolvendes itaque auctoritatem Nicenae synodi; quae una cum omni per orbem terrarum explicat mentem sacerdotum, quae censuit de Antiochenae ecclesia cunctis fidelibus, ne dixerim sacerdotibus, esse necessarium custodire, quae super diocesim suam praedictam ecclesiam, non super aliquam provinciam recognoscimus constitutam, etc. Itaque arbitramur, frater charissime, ut sicut metropolitani auctoritate ordinas singularem, sic et ceteros non sine permissu, conscientiaeque tuae simis episcopos procreari. In quibus hunc modum recte servabis, ut longè positos, litteris datis, ordinari censeas, ab his, qui nunc eos suo tantum ordinant arbitratu: vicinos autem, si aestimas, ad nominis impositionem tuae gratiae statuas pervenire. Quoniam enim te maxima expectat cura, praecipuum debent mereri iudicium. » Ex quo Innocentii responso hae innutrescunt: primum, Antiochenum patriarcham non supra aliquam solum provinciam, quemadmodum ceteros metropolitanos, sed praeterea supra integram diocesim, id est, plurimum provinciarum aggregationem (quo sensu post Constantinianam provinciarum distributionem, diocesis nomen usurpari consuevit) fuisse constitutum. Alterum, metropolitanos ab eo absque ullo dubio tunc temporis ordinatos fuisse, saltem in tota diocesi quam ut primas administrabat. Tertium, revocatum: nullum fuisse, utrum episcopos quoque istius diocesis ordinare posset, vel nonnisi de ejus consensu ordinari illi deberent: cum enim ob diuturnum illud schisma in ecclesia Antiochenae, quod ex creatione Meletii ab Arianis exortum fuit, et ordinatione postea Paulini reerudit, et ad usque tempora Alexandri illius, etsi deficiente in Evagrio Paulini successione, perduravit, illorum iurium satis tenaces Antiocheni pontifices esse minimè potuissent, hinc intentatae ipsis diversae lites: Cyprii, verbi gratia, ab ejus potestate in ordinationibus desciverunt: Hierosolymitanus patriarcha sibi ipsum praeferrè gravatè tulit: metropolitani Orientales sibi suorum episcoporum ordinandorum liberam potestatem eripi doluerunt. Quartum, Innocentium I. de hac difficultate non dubium, non minus cum illis definitum censuisse, quod ipso Orientales omnes episcopos finitimos, quos vellet,

ordinaret, reliquos saltem probaret, adeo ut sine ejus assensu ipsos ordinari nefas esset, juxta morem tunc, et in ordinationibus observari consuetum, tam a maximo Pontifice in sua primatia, quam ab Alexandro in sua.

XIII. Hinc etiam rei probande firmamentum accedit ex illa controversia inter patriarcham Antiochenum, et Cyprium de ordinandorum jure. Hinc etiam Antiochenus omnium episcoporum in Cypro ordinationem, vel confirmationem ad se spectare hoc unico argumento praetendebat, quod Cyprus Orientis provincia esset: in toto autem Oriente hoc ipsi jus conveniret. Cyprii autem jus istud negare non avari, ei tamen exceptionem vel prescriptionem multorum temporum opprobabant. In concilio Ephesino tres ipsi nominarunt, minime requisito Antiocheni patriarchae consensu, consecratos, Troillum, Sabinum, et Epiphasianum; quorum hic, urgente schismate Antiochene ecclesiae, in quo Cyprii à ceteris Orientalibus dissidebant, Paulino adherentes, non Meletio, ordinatus est, quae causa esse potuit, ut non requisito Antiocheni consensu consecratus sit. Ephesinum concilium cum veterem referentibus morem istum esse credidisset, nec aliquis reluctaretur, si ista esset, sui juris Cyprios in ordinationibus esse jussit, decretoriam sententiam minimè protulit; unde et dicta hæc de re posterioribus temporibus rursùm intentata. Innocentius autem I. secundum Antiochenum patriarcham pronuntiavit. De utrorumque jure non hic disputo, ex dictis tantum elicio apud utrosque convenisse orientales episcopos, quos exceptos esse non constaret, ad Antiochenum patriarcham ordinandos pertinuisse; concilium Ephesinum hanc potestatem Antiocheni comprobasse, dum et Cyprios consuetudinem suam probare voluit, non Antiocheno probandi onus imposuit; eos denique nonnisi hæc conditione sui juris esse declaravit, quod ex diuturna consuetudine, veterumque traditione ab apostolis accepta εὐτοκῆσαι fuissent; satis nempe notum et exploratum habens generali ipsos lege Antiocheni patriarchae obstrictos fuisse, contra quam consuetudinem ipsis allegantibus incumbere probatio, secundum quam ritè probatam judicari poterat. Suspectus esse potest canon Arabicus concilii Nicæni 37, qui tamen rem istam maximè illustrat, quem tamen probabilius est, more et observatu istorum temporum ab aliquo collectum, quam à Nicæno editum, neque enim in tota ista controversia, quæ per plures annos duravit, omissus fuisset. Hic ergo canon statuit, ut « si episcopus Cyprii diem suum in hieme obierit, et populi non potuerint propter tempestatem maris mittere Antiochiam ut patriarcha Antiochenus ordinet eis archiepiscopum in locum mortui, debent scribere ad patriarcham, et petere ab eo, ut permittat eis constituere quem voluerint; neque prohibebit hoc patriarcha, sed potius concedat tredecim episcopis, ut congregentur et constituent archiepiscopum loco mortui: ne demum archiepiscopo principio hyemis, sine capite propter tempestatem remaneant: et ne aliquis fortassis ex tredecim episco-

pis à vitâ recedat, et non sit archiepiscopus, qui constituit episcopum loco mortui, atque ita fit, ut toto eo anno archiepiscopo carant. » Ex hoc autem canone aperte patet archiepiscopum Constantiæ in Cyprio ab Antiocheno patriarchâ, nisi ex accidenti impediretur, ordinari debuisse : neque etiam potest episcopos reliquos insule, ab eodem archiepiscopo, sed requisitis fortè Antiocheni sententiâ ac consensu, ordinatos fuisse.

XIV. Confirmantur ea omnia, tum quæ de Antiocheno patriarchâ, tum quæ de Alexandrino, sed maxime quæ de Antiocheno divinus ex concilio I. Constantinopolitano, c. 2, quod episcopos τὰς ἐκείνων, id est (1) eos qui extra diocesim sunt, et ad illam primatiam seu provinciarum sub iuri consociationem spectant, qui nec unâ ad primatis ordinationem conveniebant, terminos suos pretergredi vetat, atque extra eos discurrere, eosdemque Tertius ordinem, et canonum pervertentes disciplinam; sed dicit autem, ut à patriarcha Alexandrino, in quæ sunt in Ægypto tantum galenet. Orientis episcopi scilicet Orientis curam gerant, servatis honoribus primatû Ecclesiæ Antiochenæ, qui in regulis Nicaenæ Synodi continentur; sed et Asiaticæ diocesis episcopi ea quæ sunt in Asia, et quæ ad Asiaticam tantummodò diocesim pertinent; Pontici autem episcopi Ponticæ tantum diocesis habeant curam; Thraciæ verò ipsas tantummodò Thraciæ. Non inviditis autem singulis episcopis ultra diocesim suam ad ordinationes vel aliam ob causam, prohibet discurrere. Ex quo canone inferri ita posuit: primum extra dioceses suas nemquam episcopis ad ordinationem ejusdem, nisi vtrius, vtrius licuisse: quævis enim diversarum provinciarum, dummodò unius diocesis essent episcopi, in unum ad ordinationes convenire potuerint, nunquam tamen diversarum dioceseon. Secundum, æquiparari Ægyptum sub Alexandrino patriarchâ, et Orientem sub Antiocheno; idcirco sicut Alexandrinus per Ægyptum episcopos cum suis diocesanis episcopis ordinat, ita et Antiochenum ordinasse. Tertium, extra dioceses patriarcharum fuisse provincias, patriarchali quidem potestati in aliis subditas, in ordinationibus verò sui juris existentes, ex iis Asiaticam et Ponticam fuisse, quibus ius ordinationis proprium erat, adeò ut soli Asiatici episcopi episcopos per totam Asiaticam provinciam, Pontici per universam Ponticam ordinarent, etiam metropolitanos; quorum tamen consecrationem ante vel post ordinatum non obtinere, sequens autem post ipsorum ordinationem ab Antiocheno patriarchâ peti debuisse, saltem post concilium Chalcedonense, nimis refragabor. Unde non benè Balsamon ex concilio Constantinopolitani canone intulit passim et ubique metropolitanos ante synodum Chalcedonensem à propriâ synodo ordinationes habuisse: propter quàm quod enim ex prædicto ad falsum esse patet, nec enim opus fuisset Cyprios in Ephesino tantum insudare in probando eo, quòd me-

tropolitanos ipsorum à propriâ synodo sui set ordinatos, si id ante synodum Chalcedonensem tempore istius concilii passim ubique servaretur, ut metropolitanos à propriâ synodo secundo ordinarentur: eodè nec pernegat. Alexandrini quoque Antiocheni præsulibus illa fuisset, in Ægypto et in Orientis ordinationibus; nec Asiaticæ, Ponticæ, Thraciæ, dioceses speciales, sed privilegio ab antiquo fuisset. Et illud ex hoc Concilio inferendum: hoc aliquando dedit, sed jam prosepelantur cetera.

XV. Probabilius tamen est certum non fuisse Antiocheni patriarchæ privilegium, adeò videlicet ut nullus unquam ipso retroqueretur: sed intendit accipere consuevisse ut plures ejus dioceses orientalis, seu exarchiæ episcopi, sine ejus auctoritate seu expressa consensu ordinarentur: Primo quia in Marcis et Alexandri Hierosolymitanorum episcoporum creatione apud Eusebium nulla videtur licentia Antiocheni patriarchæ intercessisse; at tunc temporis Hierosolyma Orientis provinciis adnumerabatur. Secundò, quia Antiochus Samosatorum episcopus in Syriâ, à synodo episcoporum finitimisque episcopis, neque ullâ mentione patriarchæ Antiocheni à Theodoro ordinatus reperitur. Tertio, quia ex resultatio Alexandri Antiocheni ostendit eo jure Antiochenos presules non fuisse absque ullâ dubitatione potitos, nec in more positum fuisse ut omnes passim episcopos ordinaret. Quartò, quia Cypri saltem episcopos ex prædictis non liberè videtur ordinasse, neque ut ordinarentur, licentiam tribuisse. Nihil dico de totâ Iberiâ, quæ, licet inter orientales provincias esset, à Petro Antiocheno sui juris quoad ordinationes effecta dicitur synodali constitutione; quod et arguit ipsam antea sui juris non fuisse, sed postea fuisse; quòd autem antea non fuerit, non necessariò ostendit ius creandorum episcoporum ejus metropolitanum non habuisse, sed solum ad hoc sufficiebat, ut ejus metropolitanus sine Antiocheni patriarchæ consensu ordinari non posset. Quintò, quia in concilio Chalcedonensi contentio fuit inter Eustachium Beryti episcopum, et Photium Tyri, uter episcopos sibi subditos consecraret; ordinandi potestas Tyriorum episcopo adjudicata est, quòd se ab antiquo primæ Phœnicæ provincie metropolitanum ostendisset; repulsus est ab eo jure Berytensis quòd ex novâ provincie istius divisione in duas, metropolitanum quoque se esse jactaret: Patriarchæ Antiocheno ordinatio episcoporum ipsius, relictæ, quæ Orientis ab antiquo habebatur, non attribuitur, sed metropolitæ, ex canone ecclesiastico qui ibidem legitur. Sextò, quia in eodem concilio Chalcedonensi refertur libellus Samuelis, et aliorum presbyterorum Edessæ contra Ibam eorum antistitem, quòd Daniele fratris filium episcopum Hellenopolis inquietum et luxuriosum ordinasset: quæ omnia episcoporum ordinationem non semper ab Antiocheno patriarchâ, sed etiam à metropolitanis peractam fuisse ostendant. Plura in hanc rem non congero, quæ unicuique antiquitatis studioso colligenda relinquo.

(1) Vox *Diocesis* in eadem signific. c. 6 ejusdem concilii.

De iurisdictione patriarcharum Constantinopolitanæ et Hierosolymitanæ

XVI. Patriarcham Constantinopolitanum præter potestatem quam habet ad ordinandos episcopos suæ metropolitæ, Hieraciensem videlicet et alios (quos repetere poteris ex Leonis philosophi constitutione multam tamen ab antiquâ eorum dispositione immutatos), habet aliam, quâ ipsum donat concilium Chalcedonense, ut et Ponticæ et Asiaticæ et Thraciæ diocesis metropolitanos solos ipse ordinaret (relicta quorum metropolitanis singulis episcoporum suæ provinciae ordinatione), et ut barbararum quoque circa Constantinopolim regionum episcopos ipse constitueret. Ita tamen ordinandi metropolitanos jus patriarchæ Constantinopolitano asseritur, ut electionum antiqua consuetudo minime turbetur, nec nisi secundum eam factis electionibus, et ad ipsum relatis ordinandi confirmetur ei auctoritas. In barbaris autem regionibus idèò episcoporum creandorum peculiaris ei potestas datur, quòd metropolitanis proprio carerent, si Balsamoni credimus. Idèò verò metropolitanorum creandorum potestas conceditur, quòd frequenter episcopis obeuntibus turbæ nascerentur, clericis ac populis per civitates sine rectore remanentibus, nullusque esset qui principali auctoritate turbas istas reprimere posset : quod exemplo Ephesinæ Ecclesiæ probant Patres Chalcedonenses.

XVII. Ampliatum autem successione temporis jus illud fuit ad plures episcopos ordinandos, qui archiepiscopali dignitate, quamvis nullos haberent suffraganeos, donati essent. Orta enim in concilio Chalcedonensi hæc consuetudo, ut episcopi civitatum istarum, quæ per litteras imperatoris metropolis nomine honorate essent, honore metropolitico fruerentur, honore, inquam, eoque solo, *servatis scilicet veræ metropoli propriis iuribus*, c. 12, postea tamen, ut notant Zonaras et Balsamon, à metropolitæ proprii iuribus ac potestate episcopi isti absoluti atque immunes redditæ, patriarchæ Constantinopolitano subditi, et à Constantinopolitano patriarchâ ordinati sunt, ut indicat notitia, seu dispositio Ecclesiarum throno Constantinopolitano subjectarum à Leone sapiente edita ; ex quâ etiam disces non exiguum fuisse numerum earum sedium, quæ archiepiscopales diocæs, absque nullo suffraganeo à metropolitibus suis abstractæ, ad Constantinopolitanum thronum proprio jure spectarent. Sed subinde mutata hæc dispositio fuit ad beneplacitum ferè imperatorum, ut constat tum ex sanctione patriarchæ ejusdam, quæ refertur in Codice juris orientalis ; tum ex Andronici senioris constitutione ; quæ Codini de officiis Ecclesiæ Constantinopolitane lucubrationi adjungitur. Ita ergo factum est ut Constantinopolitanus patriarcha plurimum sibi ordinationes vindicârit ; nec dubium quin in quibusdam casibus, v. g., depositionis præcedentium episcoporum, ipse alios ordinandi potestatem sibi vindicaret ; ordinationes enim, quas Chrysostomus, et quidam alii patriarchæ, quâcumque de causâ episcopales peregerunt, ad exemplum successores traxerunt, ut pa-

ter ex concilio Chalcedonensi, in quo plures, ii qui Ecclesiæ Constantinopolitane partes agebant, enumerant episcopos, in Asiaticâ et Ponticâ à Constantinopolitanis patriarchis ordinatos. Videturque recentioribus temporibus Codinus insinuas episcopos throno Constantinopolitano sublitos, saltem maximâ ex parte ab ipso patriarchâ ordinatos fuisse, his nempe verbis, cap. 20, num. 15 : *Episcopi postquam electi, et à patriarchâ consecrati sunt, post aliquot ab ordinatione dies, etc.* Jam certè dicitur apud Græcos vigere consuetudo, ut a patriarchâ Constantinopolitano, tam electio quàm ordinationis episcoporum omnino pendeat. Antiquum autem jus de metropolitanis et archiepiscopis ordinandis, Constantinopoli à Latinis capta asseruerat Innocentius, ut ex ejus ad patriarcham epistolâ refert Philippus Berterius.

XVIII. Quod autem habet Theodorus Balsamon ante synodum Chalcedonensem metropolitanos à propriâ synodo ordinatos fuisse, jam ostendimus quoad patriarchas Alexandrinum et Antiochenum, falsum fuisse ; de Constantinopolitano quoque id ostendere possumus et antiquiorem hujus rei consuetudinem, quæ Chalcedonensi decreto ortum dederit. Eam autem à facto Chrysostomi ortum habuisse suspicio, qui in Asiaticâ et Ponticâ plures metropolitanos et episcopos ordinaverat : *Non enim*, ut ait Velleius Patereulus, *Hist. Rom., ibi consistunt exempla unde cæperunt ; sed quamlibet in tenuem recepta tramitem latissimè evagandi sibi viam faciunt.* Itaque quod Chrysostomus, vel legatione pontificiâ vel aliâ de causâ ausus est in ordinationibus tentare, hoc successores ordinario jure sibi vindicârunt. Plures exinde ante tempora concilii Chalcedonensis metropolitani à synodo episcoporum, secundum antiquum morem, ordinati referuntur in concilio Chalcedonensi, quamvis eodem tempore et Ephesini metropolitani à propriâ synodo ordinati secundum antiquum morem dicantur, et Cyziceni sibi à Sisinnio Constantinopolitano datum Proclum episcopum rejecerint. Invaluit autem hæc consuetudo occasione præsertim decreti ejusdam imperatoris sedente Constantinopoli Attico, quo nempe, ut aiunt, statuebatur ne quis episcopus designaretur absque sententiâ et auctoritate episcopi Constantinopolitani in Oriente, id est, in provinciis Orientis ab Antiocheno throno avulsis ; quod privilegium Cyziceni Attico soli datum interpretabantur, nec ad successores transferendum dicebant ; idèoque Dalmatium episcopi Cyzicentæ provinciæ, rejecto Proclo, ordinârunt. Idem tamen Proclus factus Constantinopolitanus patriarcha Thalassium Cæsareæ Cappadociæ episcopum creavit. Lex autem ista, lex est Zenonis data post expulsionem Basilisci, quæ quidem jus metropoliticum ac patriarchicum, Constantinopolitano patriarchæ asservari jubet, et inter plures prærogativas quas ei attribuit, *privilegia et honores super episcoporum creationibus* et vindicat.

XIX. Hierosolymitanum patriarcham ordinasse quoque metropolitanos sibi subditos, nec plus juris habuisse in suffraganeos ipsorum quàm Constantino-

politanum patriarcham in suorum metropolitanorum subditos facile unusquisque sibi persuadet, qui et minima auctoritatis inter omnes patriarchas Hierosolymitanum fuisse, et ob patriarchatus sui angustias primatis ac patriarche differentias nullas admisisse adverterit. Quatuor autem erant metropolitani Hierosolymitano subditi, si Wilhelmo Tyrio credimus, quos ipse juxta aliorum patriarcharum formam ordinabat: ipsum tamen quibusdam casibus episcopos quoque suffraganeos sibi subditem metropolitanorum ordinasse mihi minime dubium est, cum et id ausus fuerit pseudopatriarcha Theodosius in locum Juvenalis ab hæreticis intrusus, quem refert Evagrius plures ad ipsum ex Palestina accedentes episcopos creavisse: et in Vita S. Sabæ legatur Marcianus quidam monachus ab Eliâ patriarchâ Hierosolymitano ad excelsum sedem Sebases, et Antonius primus ejus filiorum Ascalonitanus, seu potius, ut corrigendum arbitror, Ascalonitanus creatus fuisse; quæ tamen ultima exempla non omnino probant, cum sedes istas Hierosolymitano suffraganeas fuisse probabile sit.

XX. Confirmatur autem hæc differentia inter aliquos patriarchas, nempe Alexandrinum et Antiochenum, et eos qui in aliorum postea consortium additi sunt, Constantinopolitanum videlicet, et Hierosolymitanum, ex iis verbis Justiniani, quæ habentur in ejus rescripto ad Julianum prefectum prætorio, lib. *Sancimus*, § ultimo, c. de Episcop. audient.: « Quoniam, inquit, quidam sunt sanctissimi patriarchæ, qui in provinciis, in quibus existunt, metropolitanorum officium gerunt, alii per totam diocesim episcoporum metropolitanorum atque aliorum qui sub eis sunt, ordinationes faciunt; eâ de causâ illud observari sancimus quod de metropolitanis antea disposuimus. Is enim jure metropolitanus vocatur qui in episcopos minores ex sacris regulis eam potestatem habet. » Difficilis videtur hic textus, et intricata hæc verba, quæ tamen ex predictis lucem aliquam hauriunt: duo enim patriarcharum genera ibi describuntur, quorum aliqui nonnisi in suâ provinciâ metropolitico jure fruntur, diocesim autem non habent, seu plurium provinciarum consociationem, quæ ipsorum administrationi veluti metropolitice et primatiali subdantur, nec episcopos extra provinciam suam sub metropolitanis degentes ordinare possunt; prioris generis sunt antiqui omnes patriarchæ ex predictis, qui præterquam quod habent provinciam quam peculiari jure regunt, respectu cujus propriè sunt metropolitani, quia ejus provincie clerici, si se ab episcopo læsos querantur, nonnisi apud ipsum queri, et ad eum provocare possunt; habent etiam totam diocesim in quâ metropolitico secundum quid jure fruntur, Alexandrinus, v. g., in totâ Ægypto, Lybiâ, Pentapoli, Arcadiâ, et Augustamniâ, quarum provinciarum episcopos ordinabat; Antiochenus in Oriente, ubi et episcopos vel ordinabat, vel ordinari jubebat; posterioris generis sunt novi patriarchæ Constantinopolitanus et Hierosolymitanus, qui possunt quidem extra provinciam propriam metropolitanos ordinare, sed in provinciis ha-

bentibus metropolitanum ordinationes episcoporum peragere non possunt. Statuit autem ibidem Justinianus, quomodo ad utroque appellatio devolvenda sit. Existimo autem censuisse Justinianum satius multo esse, quod apud illos patriarchas qui diocesim peculiarem habent, quam primatiali auctoritate administrent, concedatur clericis istius diocesis primùm de episcopo suo conqueri, quàm apud eos patriarchas qui nullam diocesim propriam habent; cum enim priores patriarchæ synodum episcoporum totius diocesis habere solerent, et in synodis causas clericorum tractari, ac retractari mos esset, secundum canones clericorum causæ aliquando in concilio episcoporum totius dioceseos, omisso metropolitano, ex æquitate audiebantur, et componebantur; cum apud alios patriarchas delatas querimonias à clericis habentibus proprium metropolitanum, vel à synodo alterius provincie, vel à totius patriarchatus concilio judicari oporteret, cum nulla esset eis peculiaris assignata diocesim, cujus episcopos frequentius, et ordinario jure cogerent: hoc autem utrumque contra canones et Ecclesie morem erat, proindeque apud priores patriarchas à clericis omisso aliquando metropolitani foro immediatè provocabatur à sententiâ sui episcopi, non apud posteriores.

XXI. Cæterum, quod occasione abusus in patriarchatu Hierosolymitano gli-centis, ad servandam electionum antiquum morem à Celestino III prudenter cautum fuerat, hoc ad omnes patriarchas in officio suo circa electiones et ordinatio- nes episcoporum continentes decretum emanavit, ut ita patriarcharum assensus et confirmatio in iis requiratur, ut electiones exinde canonice minime perturbentur: hæc enim habet Celestinus, cap. *Cum terra*, de Electione: « Sicut ex quarundam litterarum tenore accepimus, quidam in electionibus prævæ consuetudinis moribus irrepsit: ut cum alicujus prælati electio debet celebrari, conventus ad quem pertinere dignoscitur duas personas nominet latenter auribus patriarchæ, vel principis exprimentas, ut sic alterius eligendi, vel totius electionis penitus irritande, item patriarcha, vel princeps plenariam habeat facultatem. Quia igitur hoc redundat in gravamen et perniciem ecclesiasticæ libertatis, præscriptam consuetudinis pravitate sancimus penitus abolendam: statuentes, ut forma electionis canonice in omnibus conventualibus ecclesiis observetur, videlicet, ut cum debet ecclesiæ consuli pastoris regimine destitute, electores in unum locum (in quo fuerit electio celebranda) conveniant, et invocata Spiritûs sancti gratiâ personam nominent. Quod si in personâ fuerit, vel in electionis modo peccatum, tandiù in electione diligentiam inquisitionis apponant, donec vacanti ecclesiæ de personâ idoneâ valeant providere. Quo facto non prohibemus, quin regis seu patriarchæ, qui pro tempore fuerit, requiratur assensus; sed propter hoc ipsam electionem nolumus impediri. » Ex quo decreto hæc eliciuntur; primùm irritatâ electione patriarcham sibi jus eligendi alium arrogasse, eò quod electores potestate eligendi privati

essent, quod recentioribus etiam juriſibus conformis est, et cum electio canonice valens, eam, ut vocant, electionem cum patriarcha vel principe loci improbandi, qui eos eligunt, quod scirent ab illis rejectos, quod per totum electionis ad ipsos transiret, tertium, hinc inde occurrendum scilicet primum Pontificum, praecepit, ut, vel aliter, unum eligeret, et alterum eam celebraret, si prius rejectus fuerit, ne solent electionum jura ad patriarcham transferantur, vel potius non statim de persona quae occurrat seu placeat, et quid sentiant, ferant, sed in ejus iure, utamque praeſequantur, electionisque vim, vel humilitatem observent, quam decretorum electionem faciunt, tamillaque cogitent, quomodo personam omnino bonam reperiant, et electionis praescriptas regulas observent, ut nihil sive in personâ electa, sive in electionis jure habeant patriarchae vel principes, quod reprehendant; quartum, assensum tamem patriarcharum necessarium ad episcoporum ordinationes si non perficiendas, saltem confirmandas hic statui. Ex quâ ultimâ observatione confirmatur istud, quod superius diximus, episcopos qui sine licentiâ patriarchae ordinentur, ipsius tamen assensu confirmari. litterasque ab iis communicari debuisse, quod etiam ex sententiâ laudâ episcopi Byzantini in concilio Chalcedonensi relata confirmatur, docentis Basilianum de sede Ephesinâ non esse dependendum, quod ei Proclus patriarcha Constantinopolitanus, cui subditus fuerat, communicasset, et per synodicas litteras ejus episcopatum firmasset: quod et iudices constituti maximi momenti censesunt.

§ 3. De quorundam primatum in ordinationibus praerogativâ.

XXII. Post patriarcharum in ordinationibus jura superius explicata, superest ut primatum quoque in iis privilegia exponamus: verum obiter duxerit de iis agendum est, et breviter, quia jam supra, dum summi Pontificis auctoritatem exponeremus, omnium ferè primatum Occidentis, quoniam in ordinationibus tam metropolitano, quam reliquorum antistitis partes essent, ac potiora jura, copiosè narravimus: ideo spicas jam post integram messem colligimus, et quae omissa eo loco fuerant, retrahenda levi manu suscipimus.

XXIII. Occurrit potissimum primatus Carthaginensis praerogativa exponenda, quem certo certius est, in totâ Africâ Occidentali, quae Proconsularem, seu Zengitanam, Numidiam, Bizacenam, Tripolitaniam, Mauritania duas, Sitiphensem nempe, ac Caesariensem provincias continebat, episcopos ordinare potuisse. Jus autem Carthaginensis primatus ad istas omnes provincias sese extendisse, praeterquam quod probat Cyprianus epistolis ad Cornelium, tum ubi de provinciae suae amplitudine loquitur, epist. 17 ad Cornelium, de Polyepiscopo: *Ned moniam latius fusa est nostro praetura, habet etiam Numidiam, et Mauritania, dum sibi coherentes*, etc., itemque, dum omnium episcoporum in Africâ catalogum Romam misisse se scribit,

ut sciret summus Pontifex, quibus epistolas communicari deberet scribere, quod proprium nomen est ordinatoris, ut etiam diximus: Africanum et Carthaginensem III praedictam praerogativam clarius probant, in quibus ait Aurelius Carthaginiensis, se per singulos ferè dominicos aliquos antistites Carthaginè ordinare consuevit: quamvis enim Proconsularis Africae provincia, quam speciali jure ac cura administrabat episcopus Carthaginensis, plurimis episcopos tunc temporis referret, una ex ea, adeo ut ad numerum 164 tempore Vandalicae persecutionis ascenderint; nihilominus ut singulis ferè dominicis ordinandi apud Carthaginensem episcopi esse potuerint, longè amplius et copiosior eorum debuit esse numerus, qui ab episcopo Carthaginensi ordinarerentur; itaque, praeter episcopos provinciae Proconsularis, alios quoque ex reliquis Africae provinciae Carthaginensem primatem ordinare potuisse necessarium est. Secundo in praedictis quoque coactis non solum praedictus Aurelius Carthaginensis, se *multarum ecclesiarum, et ordinandarum causam sustinere* affirmavit, nec solum Numinibus aperte et evidenter declaravit, *fuisse semper hanc licentiam huic sedi, ut inde vellet, et de cuius nomine fuisset conventus, pro desiderio cujusque ecclesiae ordinaret episcopum*; verum etiam Epigonii sententiâ à synodo firmata est, licere episcopo Carthaginensi, unde vellet, praepositos plebibus vel ecclesiis constituere, à quibus ipsi postulati fuissent: quae sententiâ cum omnium Africae episcoporum fuerit, per totam Africanam d. juris habuisse Carthaginensem evidenter innoscit. Quibus adde quærimonia Innocentii I apud Aurelium Carthaginensem de indebitis ordinationibus in Africâ celebratis, quem ad ipsum destinatas leges, seu ecclesiasticas regulas per totam Africanam divulgandas mittere jubet veluti praecipuâ auctoritate donatum.

XXIV. Istud verò jus Carthaginensi primati post exceptam à Wandalis Carthaginem, servandum praecipit Justinianus, novell. 151, cap. 4: *Simili quoque modo, inquit, jus pontificis hæreticis viris, quod episcopo Justiniano Carthaginis Africae diocesi dedimus, ex quo Deus hanc nobis restituit, servari jubemus*. Eandem etiam Carthaginensis primatus praerogativam saram lectam Agapetus summus Pontifex servari voluit: ejus exemplum secutus Leo IX, epist. 4, Petro et Joanni episcopis in Africâ, cum destructâ à Saracenis Carthagine, ejus praesuli negotium faceretur Gummitanus episcopus, quosdam Africae episcopos laudat, quod Carthaginensis ecclesiae privilegia ab apostolicâ Sede collata defendere, eique soli in Africâ episcopos ordinandi, nec ulli alteri, praeterquam de ejus licentiâ, auctoritatem inesse declaravit: *«Nec enim, inquit, quicumque ille sit Gummitanus episcopus, aliquam licentiam consecrandi episcopos, deponendi, seu provinciale concilium convocandi habeat sine consensu Carthaginensis archiepiscopi, cujuscumque dignitatis aut potestatis sit; tantummodò procurabit ille Gummitanus episcopus, quae ad propriam parochiam pertinent, cætera autem, sicut et alii episcopi Africani, consilio Carthaginensis archiepiscopi aget,*

qui solus in Africâ pallium ab Apostolicâ Sede habere solet, mole et episcopos consecrandi gravitate et antiquum jus retinet, sicut ex dictis Aurelii in concilio Carthaginiensi, capitulo 59, potest intelligi, etc. Sed non dicitur potius hoc privilegio Carthaginiensis est, cum ab electam episcoporum, qui ad numerum trium convellere non poterunt, secundum oportuit à Gregorio VII Romam evocatum ordinari, et jam à multis temporibus cum trecento olim fuerint in Africâ et amplius episcopales sedes, duæ solùm jam supersunt, Septensis nimirum, et Tingensis, seu Tincianensis, quarum prior Olyssiponensi metropoli, posterior Eborensi in Portugallia subdita est, ut ex actis seu recitationibus publicis in consensu cardinalium de episcopatibus vacantibus Romæ fieri solitis, accepisse se testatur Aubertus Mâeus.

XXV. In contrarium fortè hæc videntur ob stare : primum, concilii Carthaginis IV. capitulis abhæctus, quo statuitur, ut in *caractulatis provinciæ episcoporum, metropolitani metropolitani vel auctoritate, vel presentia ordinetur episcopus*; alterum, ordinatio Augustini, quam Possidius refert à Metello Caltonensi episcopo Numidiæ primatui peractam fuisse; tertium, Victoris Bizacenæ provinciæ primatis notissima in ordinationibus episcoporum auctoritas, in quem, ut præcipuum ordinatorem, et auctorem ordinationum contra regi in prohibitionem peractarum, Trasamundus rex Vandalorum sævisse dicitur, qui cum Carthaginem duceretur, à Ruspensibus convectus, ordinandi in eorum oppido Ruspensi Fulgentii licentiam dedisse narratur.

XXVI. Hæc tamen nullatenus obstant. Non primum : nam, quævis in ordinationibus episcoporum præcipua fuerit metropolitani præ reliquis suffraganeis auctoritas, infra tamen Carthaginensis primatis fuit : cujus consensum explorare debebat, et auctoritatem sequi, adeo ut à quem ipse ad ordinandum evocare vellet, singularis ejus juris et prærogativæ fuerit. Non secundum : etiam potius ad commendandum Carthaginiensis primatûs in ordinationibus potestatem plurimum valeat; refert enim dictus Possidius, in Vita August., Valerium Hipponensem, *egisse secretis litteris apud primatem episcopum sedis Carthaginensis, allegantem imbecillitatem corporis sui, ætatisque gravitatem, et obsecrantem, ut Hipponensi ecclesie ordinaret episcopus, qui suæ cathedræ non jam succederet, sed consecrator accederet Augustinus*. Additque ea quæ B. Valerius optasset et rogasset, rescripto impetrasse : quid verò opus erat Valerium Numidiæ episcopum de constituendo Augustino Aurelium Carthaginensem consulere, ab eoque rescripto licentiam ordinationis petere, si Numidiæ primas, qui Augustinum ordinavit, sufficienti auctoritate præditus foret, nec in ordinationibus à primatè Carthaginensi dependisset? quòd ergo Valerius licentiam pro Augustino ordinando expetiit, hoc indicat in cæteris Africæ provinciis, quibus in hoc sepe, quod auctoritate, quæ eo concilio Numidæ fuisse in episcopis commissa, Non denique tertium : tam quòd nullus tunc temporis

esset Carthaginensis episcopus, nam post S. Eugenium maximâ severitate Carthagineas episcopum ordinari interdixerant Ariani isti Vandalorum principes, Eugeniusque ipsis renitentibus constitutus fuerat : quòd si quis fuisset tunc temporis episcopus Carthaginensis, nec consilium sine eo totius provincie Bizacenæ habitum fuisset, ipseque decreti concilii auctor præsertim fuisset; in casu autem isto summæ necessitatis, quis dubitet eum qui provincie alicujus primas repertus fuisset, præsertim ex sententiâ concilii totius sue provincie, et ordinationes celebrare, et ut celebrarentur concedere potuisse?

XXVII. Quod de Carthaginensi primatè dicimus, de aliis quibusdam primatibus dici debet, qui sui juris sunt, quales refert Balsamon fuisse primates primæ Justinianæ in Bulgariâ, Constantiæ in Cypro, et primatè Iberiæ priori privilegium illud indulgit Vigilus papa, postulante Justiniano, ut ex istâ ipsius novellâ constitutione, cap. 5, colligere licet : « Per tempus autem beatis Ianni primatè Justinianæ nostræ patriæ archiepiscopus habere stimpet sub se subordinatione episcopos provinciarum Baciæ, Rispensis, et Privalis, et Dardaniæ, et Mysie superioris, atque Provincie; et ab eo hoc ordinari : ipsum verò à proprio eum ordinari concilio, et in subjectis sibi provinciis licum obtinere eum Sedis Apostolicæ Romæ, secundum ea quæ definita sunt à sanctissimo papâ Vigilio. » Testatur autem ista novella pluribus provinciis archiepiscopum primæ Justinianæ fuisse prefectum; in singulis verò fuisse metropolitanos quosdam constitutos, nemo est qui non facillè sibi persuadeat : quorum tamen metropolitano non obstantibus juribus episcopos omnes earum provinciarum archiepiscopus primæ Justinianæ dicitur ordinasse, et à propriâ synodo ordinari ipse debuisset : quod proinde privilegium Carthaginensis primatis prærogativæ non absurdè æquari potuit. Porro archiepiscopo Constantiæ in Cypro concilium Ephesinum, archiepiscopo Iberiæ Petrum quemdam Antiochenum patriarcham jus simile dedisse ex prædictis constat; quod idem Seleuciensi primati aliquando concessum, aliisque in exteris regionibus catholicis nuncupatis convenisse superius ostendimus.

ARTICULUS V.

De ordinatoribus Romanorum pontificum, patriarcharum, et quorundam primatum.

§ I. De ordinatoribus summi Pontificis.

I. Ut inter hæc tractat, de episcopum eandem impendamus, quod de summi Pontificis, patriarcharum, et quorundam primatum quorundam ordinatoribus adferimus debemus. Principium ductum ab ordinatoribus summi Pontificis, quoniam à propriâ synodo episcoporum sue provincie ordinatum fuisse, vocatis etiam, si qui essent, dissitarum regionum episcopis, ex dictis innoscere potest. Ampli autem de hoc quod præterius præmittimus, in qua clemens VIII. 1057. ex veteris sacrorum rituum codice Vaticano, refert Baronius, præter titulos cardinalibus

episcopis attributos, fuisse sexaginta duas episcopales sedes, sive in Latio, et Campaniâ, sive in Marsis, sive in Tusciâ, sive in Umbria et Marcâ Anconitanâ, quas omnes ex eodem Bontio enumerat Aubertus Miræus. Earum ergo omnium ecclesiarum episcopos ex more in cæteris metropolitans usitato primitus convenisse ad Romani Pontificis ordinationem nemo est qui indicari possit. Utrum autem etiam convenire omnes diœcesis seu primatie Romanæ episcopi debuerint, saltemque per litteras, si præsentibus esse non possent, ordinationi suffragari, et absentie causas reddere, non satis exploratum est. Certe nullibi reperto definitum, ipsorum necessariam fuisse presentiam, ut legitima summi Pontificis ordinatio celebraretur, finitimos tamen aliquos ex iis convocari solitos, sicut et in cæterorum celebriorum præsulum ordinationibus, facile suspicari possumus, et indubitatis exemplis convincere.

II. Ostiensis autem episcopus præcipuus est summi Pontificis consecrator, ab antiquo tempore constitutus. Hujus siquidem veteris moris meminit Augustinus, in Breviulo, collat. diel. 5, cap. 3, eumque à Catholicis, in causâ Cæcilianî contra Donatistas adductum refert. Consuetum nempe fuisse *ne Romane Ecclesie Pontificem ordinis aliquis episcopus metropolitanus, sed de proximo Ostiensis episcopus*. Eoque titulo in libro veterum Romanorum Pontificum, qui vulgò tribuitur Damaso, Ostiensem pallio donatum legimus; nam de Marce summo Pontifice ibi scribitur: *Ille constituit ut episcopus Ostiensis, qui consecrat episcopos urbis, tunc pallio videretur, et ab eodem urbis episcopo consecraretur*. Quod si ad antiquiora adhuc tempora oculos convertamus, Dionysium papam à Maximo Ostiensis episcopo consecratum legimus. Id verò ad hoc necessarium judicatum fuisse colligimus, ut cum ad Pelagium I consecrandum episcopi sufficienti numero deessent, Andreas tamen presbyter Ostiensis cum duobus aliis episcopis ad ordinationem summi Pontificis celebrandam assumeretur. Huic assistentes dari ut plurimum consueverunt de vicino Portuensis et Albanensis, ut præscribitur in vet. ri Ordine Romano; potestque colligi ex Anastasio Bibliothecario, qui in Vitâ Leonis II ordinatum cum refert à tribus episcopis, id est, *Andrâ Ostiensi, Joanne Portuensi, et Placentino Veliternensi, pro eo quòd Albanensis Ecclesia episcopum minimè habuit*; ac si diceret ab Albanensi quoque cum consecrandum fuisse, nisi Albanensem sedem tunc temporis vacare contigisset. Joannem quoque V qui Leonis II successit, ab iisdem Ostiensi, Portuensi et Veliternensi consecratum fuisse idem Anastasius testatur. Mos ille subinde deinceps servatus est, cui fidem faciunt Luitprandus, Platina et alii. Ex quibus refellitur Ciaconus, dum de ordinatione Leonis II loquens, ad illum diem ab uno tantum Ostiensi Romano Pontificem consecratum moris fuisse asseverat, quod contra Ecclesie regulam et antiquam consuetudinem perperam asseruit. Rectius Augustinus Patricius a Leone II ab episcopis Ostiensi, Portuensi et Albanensi Rom. Pontificem consecrari solitum fuisse

confirmat, à Leone vero II ad aliqua secula usitatum fuisse ut à duobus prioribus cum Veliternensi ordinaretur; postea vero moris fuisse ut prior episcoporum Cardinalium cum duobus aliis episcopis senioribus id muneris obiret; quod ipsum asserit in coronatione imperatoris Romanorum fuisse observatum; quamvis idem tempore suo accidisse secus referat, in Sixti IV ordinatione, qui clam non à priore episcoporum cardinalium, sed à cardinali Rothomagensi, qui episcopus Ostiensis erat, fuit consecratus. E. fect quoque Christophorus Marcellus electus episcopus Corcyrensis, qui sub Leone X sacrarum cæremoniarum tres libros scripsit, suo tempore senioribus episcopis cardinalibus, nullâ habita ratione Ecclesiarum summi pontificis ordinandi prærogativam servatam; præterquam in dicti Sixti IV consecratione clam factâ. At enim Bonifacii VIII tempore nondum istam fuisse introductam consuetudinem ex eo coniecere possumus, quod de Bonifacio VIII narrat Thomas Walsingham, Histor. Angl. in Eduardo I, ad annum 1295, quòd nempe *statim post creationem suam episcopum Ostiensem super quibusdam in presentia cardinalium arguens durissimè, pallii usu privari; et nihilominus ab eodem, ante restitutionem pallii, coronatus sit*. Episcopus autem Ostiensis et Veliternus (jam tunc enim uniti erant ii duo simul episcopatus) tunc temporis erat Hugo de Biliomo, quo antiquiores erant episcopi cardinales Sabinus, Tusculanus, et Portuensis, ut ex Ciacono colliges. Itaque vel jus consecrationis Romani Pontificis tunc temporis Ostiensi servabatur, vel ab alio Bonifacium consecratum, ab alio coronatum esse dicendum est; quod certè non est probabile, cum ad consecrationem potius quam ad coronationem, verba ista de jure pallii ablato nec restituito spectare videantur. Jam verò cum sacri collegii cardinalium decanus sit episcopus Ostiensis, et qui post eum antiquitate potior est, Portuensis antistes esse soleat, ab iis utique cum aliis episcopis cardinalibus, eo que præsertim qui antiquior fuerit ordinari summum Pontificem in more positum est, quod et sacri rituum codices consecrationis Romani Pontificis præscribunt.

§ 2. De consecratoribus patriarcharum Alexandrini, Antiocheni et Hierosolymitani.

III. Alexandrinum, Antiochenum et Hierosolymitanum patriarchas, non solum à synodo propriâ suæ provincie, sed maximè à metropolitans sibi subditis constitutos fuisse: Alexandrinum quidem et Antiochenum à metropolitans suæ diœcesis seu primatie, Hierosolymitanum verò totius patriarchatus, ex historię lectione comperimus; ex quâ tamen neminem certum aut determinatum consecratorem ipsis assignatum observare possumus, sed à diversis, prout occasio sese offerbat, consecratos eos novimus. Horum omnium cum plurima exempla ac testimonia habeamus, pauca duntaxat referimus. Ut ergo primum de Alexandrino patriarchâ quedam dicamus, cum Arianî jactassent Alexandro Alexandrino mortuo quinquaginta quatuor episcopos Meletianarum partium ex Thebaide et Ægypto in unum convenisse, ex eoque

numero septem duntaxat ab aliis separatos Athanasium clam ordinasse, ad hoc refellendum mendacium episcopi Ægypti, Lybie, Thebaidis atque Pentapoleos litteras scripsere circulares, in quibus testati sunt plerisque ex iis provinciis, eundem Athanasium à clero et populo expetitus canonicè consecrassè; unde elicies cum figmentum istud ad ordinationem Athanasii infirmum commentum fuerint Ariani, et ad eam stabilendam catholici episcopi rem gestam ab episcopis diversarum provinciarum retulerint, inter utrosque constitisse non fuisse legitimam ordinationem Alexandrini patriarchæ, quæ non invitatis dictarum provinciarum episcopis celebraretur. Ægyptii quoque de Timotheo Æluro apud imperatorem Leonem conquerentes quòd præter regulas et consuetudinem ecclesiasticam, nullo episcopo Ægyptiæ dioceseos præsentem, in Ecclesiam Alexandrinam invasisset, de more in istis ordinationibus servari solito hæc subdunt: « Deinde jubeat, sicut Patrum regule præcipiunt et antiqua consuetudo tradit Ægyptiæ diocesis omnem synodum orthodoxam et communicatricem totius orbis episcoporum, quempiam sanctæ vitæ eligere dignum sacerdotio virum, et communicatorem universalis concilii, et vestræ pariter pietatis, et qui sedi S. Marci Evangelistæ irreprehensibilis esse videatur, » etc., epist. episc. Ægypti ad Leonem Augustum, 3 parte conc. Chalced. Regulariter ergo, et ordinariè ab episcopis omnibus orthodoxis ac catholicæ communionis, Ægyptiæ dioceseos, quæ varias provincias comprehendebat, ordinari solebant patriarchæ Alexandrini; quævis non inficiamur, urgente Ecclesiæ necessitate, satis fuisse, si à clero et populo legitimè electus à vicinis episcopis ordinaretur; quo modo in locum S. Athanasii legimus ad ordinandum Petrum Athanasii suffragio jam designatum, ab episcopis et magistratibus probatum, à populo postulatum, episcopos vicinos maturè venisse, ne Arianorum dolis ac violentiâ electio impediretur; quorum tamen ea fuit temeritas, ut ejecto Petro, pulsus in exilium undecim Ægypti episcopis (quos ordinatores Petri fuisse facile crediderim), violatis sacris locis, assumptis militibus ethnicis, Lucium quemdam Arianum contra fas et leges intruderent, ejus ordinationem Petrus prædictus redarguit quòd ab episcopis collectis ex more probata non fuisset.

IV. In ordinatione patriarchæ Antiocheni idem animadvertere possumus, v. g., in Eustatii electione, quam turbulentam persuadere nobis voluit Eusebius Cæsariensis, qui ab episcopis expetitus, cum suffragiorum numero impari se præcognosceret, se ab inferiori Cæsariensi Ecclesiâ, ad digniorem Anthiochenam transire noluisse finxit; ad eam ergo electionem non unius solùm provincie, sed diversarum Antiocheno throno subditarum episcopos convenisse ostendit epistola Constantini imperatoris apud eundem Eusebium ad episcopos illos scripta, qui Eusebio Cæsariensi favebant, directa siquidem ea epistola dicitur Theodoto, Theodoro, Narcisso, Ætio, Alpheo et cæteris episcopis Anthiochiæ congregatis. Theo-

dotos autem, qui hic nominatur, fuit episcopus Lædicæ in Syriâ, quem maximè laudat idem Eusebius, et inter episcopos sibi faventes numerat Arius in epistola ad Eusebium Nicomediensem apud Theodoretum. Quis Theodorus ille fuerit, cujus hic mentio, an Theodorus Charetapum Phrygiæ episcopus in synodo Seleuciæ cum Acacio depositus, an Theodorus Heraclere episcopus itidem Arianus, qui Antiocheni concilii contra Athanasium ad imperatorem legatus fuit, qui postea in locum Euzoii Ariani Antiochiæ præsul ab Arianis suffectus est, qui in Sardicensi concilio damnatus est, et annos 19 supra 100 vixit, an aliquis alius, disquirendum relinquo. Narcissus ibidem nominatus Irenopolis, sive Neroniadis Ciliciæ secundæ episcopus fuit, qui Neocæsariensi concilio subscripsit, Ariane tamen hæreseos notatus est, quem nempe Athanasius unum ait è sociis Eusebii Nicomediensis, cum aliis in synodo Sardicensi depositum fuisse. Ælius Arianus quoque fuit episcopus Lyddæ, seu Diospolis in Palæstinâ, quem Arius inter suos nominat epistolâ citatâ ad Eusebium Nicomediensem. Alphæus tandem is est qui Apameæ Cœlo-syriæ episcopus in dicto concilio Neocæsariensi subscriptus reperitur, quem Ariane hæreseos labe infectum fuisse non memini. Nec dubium quin plures alii episcopi in eadem electione, in diversis similiter provinciis Eustatio, qui ab iis constitutus est, faverent. Quo proinde exemplo palam ostenditur ex diversis provinciis throno Antiocheno subditis, maximè verò ex provinciis Orientis, quas exarchico peculiari jure administrabat, episcopos ad ordinationem Antiocheni convenire olim solitos.

V. Flavianum quoque Anthiochiæ urbis Syriæ episcopum, non solum ab episcopis istius provincie, verùm etiam totius diocesis orientalis ordinatum fuisse referunt Constantinopolitani concilii I Patres, in epistolâ synodicâ papæ Damaso, et occidentalibus episcopis. Præcipuos tamen ordinationis ejus auctores fuisse Diodorum Tharsi in Ciliciâ, et Acacium Berœæ in Syriâ episcopos, quos nempe, quòd Flavianum ordinassent, Occidentales pro excommunicatis habuisse, scribit Sozomenus; ex quibus quoque postremum principem legationis fuisse pro reconciliandâ Antiochenâ Ecclesiâ cum Romanâ, quæ Flaviani ordinationem ægrè tulerat, ad Innocentium I misse refert Theodoretus. Non tamen vitiosam fuisse aut illegitimam existimam ordinationem, ad quam, ob rationabiles causas soli provincie episcopi vocati fuissent, cum multis argumentis probari possit, sufficiet ex Theodoro illo docere quòd scilicet Evagrii ordinationem redarguens, id in eâ reprehenderit, non quòd à totius dioceseos orientalis episcopis ordinatus non sit, sed quòd non à convocatis provincie episcopis creatus fuerit. Diximus autem supra Constantinopolitanum patriarcham sibi etiam jus istud arrogare conatum fuisse, ut Antiochenum ordinaret, sed in eo ipsum reprehensum fuisse, et paucorum personale hoc privilegium, vel potiùs temeritatem fuisse, non commune aut ordinarium jus, quod vel legitimè con-

cessum aut prescriptum fuisse.

VI. De Hierosolymitano ritu opus est addere, quia non solum ab episcopis sine provincia, verum etiam à metropolitano et episcopis sui patriarchatus ordinari consuevisse certissimum est. Ad Constantinopolitanum veniendum est, quia non solum ab episcopis sue provincie, sed à pluribus episcopis variis, vocatis etiam aliquando, non ad vacanti ordinationis, sed ad ejus celebritatem pluribus episcopis etiam distinctis, presertim vero Alexandrino, et Ægyptis, ordinatum aliquando legimus, ut constat ex constitutione Gregorii Nazianzeni in ea sede, et ordinationibus Maximi, Nectarii et Joannis Chrysostomi, quas superius attigimus. Quem etiam ab Heracleensi episcopo consuevisse ordinari docent Balsamon, Codinus et alij. Nec solum consecrationem verum, etiam confirmationem Constantinopolitanum patriarche ad Heracleensem antistitem spectare tradit Michael Glycas, qui omnes hanc rationem addit, quod Perinthiurum, seu Heracleæ episcopo, Bizanti (quæ Constantinopolis postea dicta est) Ecclesia subdita prius fuerit, quam ad patriarchatus dignitatem exheretur. Ideoque refert Zonaras Polyuctum monachum, qui imperante Constantio Leonis Philosophi filio Constantinopolitanus patriarcha factus est, criminandi ansam suis obrectatoribus præbuisse, quod non ab Heracleensi, de more, sed a Cæsariensi ordinatus fuisset, eo tempore quo Heracleensis offensus Cæsare jus suum usurpare minime potuisset. Ex Chronico quoque Septyze refert citatus Balsamon ab ejusdem civitatis Cæsariensis episcopo patriarcham Se Syncellum, fratrem imperatoris Leonis Sapientis, consecratum fuisse, quod esset præmortuus Heracleæ archiepiscopus. Major tamen Andronici Junioris in hoc religio fuit, qui, cum Gregorium Cyprium eloquentia percelebrem patriarcham eligi præcussisset, nec cum alijs ordinari vellet, qui novum forma sub Andronico patre exortum amplexi fuissent, à Mezileno episcopo Æthiopiæ principis legato, sub metropolitano Naupactio constituto (quæ metropolis Constantinopolitano patriarchæ subdita erat) Germanum prius monachum ordinari Heracleensem archiepiscopum, tum demum ab ipso, simulque eodem Mezileno episcopo, et alijs Macedoniæ Debreorum episcopo adjunctis, Gregorium patriarcham consecrari voluit. Eandem tamen Constantinopolitanam à metropolitano pluribus ordinari consuevisse colliges ex concilio œcumenico VIII, ubi de consecratione Photii.

VII. Nec omittenda ea sunt quæ de patriarcharum consecratoribus refert Codinus, ad electorem scilicet patriarchæ Constantiniani eos omnes qui Constantinopoli degunt episcopos, licet plures fuerint; sin minus, duodecim congregari, eosque ex vicinis præsertim ecclesiis vocari. Si verò neque ex his qui peregrè advenierunt, neque ex finitimis ecclesiis duodenarius numerus confluat, tunc tot sedentes habere in suffragio ferendum, quot reperti fuerint. Heracleensem autem metropolitano ordinatorem ejusdem patriarchæ legitimam exprimit, nec aliorum

episcoporum in dubio, quos non dubium est, ex veteri more, eundem ordinem observasse, qui electum decesserunt, et qui vel ejusdem vel vicarie potestate esset. Sed quæ antea ad eundem locum peragere aliorum patriarcharum Alexandrini, Antiocheni et Hierosolymitani dignitatis, quæ et archiepiscopi primæ distinctionis Aegypti et vicinis Regionibus. Quod et nulli in primis Carthaginensium ordinationibus observatum fuisse videtur, ut nempe non solum ex episcopis sue metropolitane, verum etiam totius Africa occidentalis ad claudendum usque conveneret solerent, quod in Carthaginensibus primæ sedis episcopi constitutione, non est quod mireris, cum, ut superius diximus, eundem numerum tanquam necessariam præscribendum esset Hieronymo, et Urbano episcopi in Carthaginiensi illi expecterint, licet non obtinerint. Nec dubium quid non s præterea Zephigiano, quæ ad Carthaginensiam metropolim spectabat, reliquarumque provinciarum ex archiepiscopo Carthaginensibus episcopis, saltem hi qui ab ordinationis antiquitate primates evaderent, vocari ad ejus ordinationem solerent, quamvis à suffraganeis seu vicinis episcopis ipsum ordinari sufficeret. Sic enim Cyprianus supra a nobis citatus hunc morem in Africa servari docuit, ut episcopi provincie ad aliorum ordinationes proximi quique conveniant; sic apud eundem Cyprianum legimus factasse schismaticos, qui Maximum ipse vivente perinde ac iscopum subintroduxerant, se ad eum constituendum cum pseudoepiscopis pluribus, qui convenirent à Numidiâ, fuisse venturos; et Cyprianum hunc, qui à quolibet ordinatus fuisset, à patris consuisse ordinatum. Neque diffitetur Optatus Milevitanus, lib. I contra Parmenianum, quin ad ordinandum Carthaginensem episcopum, solerent etiam ex remotis provinciis episcopi congregari; nam de Cæciliani ordinatione hæc habet: Botrus et Cælesius, ut dicitur, apud Carthaginem ordinari cupientes, operam dederunt, ut, absentibus Numidis, soli vicini episcopi peterent, qui ordinationem apud Carthaginem celebrarent. Tunc suffragio totius populi Cæcilianus eligitur, et, manus imponente Felice Aptungitano, episcopus ordinatur; Botrus et Cælesius de sua spe dejecti sunt. Refundit Optatus Milevitanus culpam, si quæ esset, quod non fuissent vocati episcopi Numidiæ, in Botrum et Cælesium, qui Donatistarum schismatis incendium excitârunt, satis inuens usitatus fuisse, ut etiam ex alijs Africae provinciis ad ordinandum Carthaginensem episcopum convocarentur. Neque id negat Augustinus, in Breviculo coll. diei 3, cap. 16, qui tantum contra eosdem Donatistas hoc necessarium minime fuisse asseverat, sicut nec quod primas à remota ordinaretur, quæ Donatistarum postea in suis ordinationibus servata lex est. Neque enim reprehensionem dicit, si quod non expectaverit Cæcilianus, ut princeps à principe ordinaretur: alim aliud habere hoc esse, catholice consuetudo, ut non Numidæ, sed proprii episcopi episcopum ecclesiæ Carthaginis ordinent: sicut nec Romanæ Ecclesiæ ordinar aliquis episcopus metropolitaneus,

sed de proximo Ostiensis : hoc autem (subdit) dicentes de suâ consuetudine, quam nescio quando instituerant, Ecclesie catholice prejudicare conabantur, quæ consuetudo, si antiqua esset, hoc ipsum objecissent Cæciliano, quando absentem damnaverunt. Quibus verbis ab antiquo tempore non fuisse eam consuetudinem innuit, ut primas Carthaginensis ab alio primatu (quod religiosè observabant Donatistæ) ordinaretur. Quod autem hoc Donatistæ observaverint, in odium fortè Cæciliani factum est, ejusque ordinationis præjudicium; vel certe ab exemplum primi eorum factionis episcopi Majorini, quem deposito Cæciliano à primatu Numidie Secundo Tigrisiano consecratum acceperunt. Sed de his plusquam satis.

CAPUT V.

DE QUALITATIBUS MINISTRI LEGITIMI ORDINATIONIS.

ARTICULUS PRIMUS.

Ut minister ordinationis sit orthodoxus et catholice communionis.

§ 1. *Non licere ab hæretico vel schismatico recipere Sacramentum Ordinationis.*

I. Hactenus quis debeat esse minister Sacramenti Ordinationis proprius, et ordinarius, abundè discussimus; nunc qualis esse debeat, videndum est. Ee autem vulgò conditiones legitimi ordinationis ministri assignantur: prima, ut catholice fidei, ac communionis existat; altera, ut legitime constitutus non per pecuniam, vim, dolos, aut gratiam episcopalem dignitatem adeptus sit; tertia, ut nulla censura ecclesiastica irretitus, vel à sui officii executione impeditus; quarta, ut notus sit, et pro episcopo agnitus; quinta denique, ut episcopali dignitati minime renuntiârit; quibus aliqui addunt, ut clerum ac populum habeat: has omnes conditiones discutiemus, eodem quo proposuimus ordine. Primumque de hæreticis ac schismaticis ministris verba faciemus, de quibus duplex questio proponi potest; prior, an liceat ab ejusmodi Sacramentum Ordinationis suscipere; posterior, an reverà ab iis dari possit aut recipi, seu an validum sit Ordinationis Sacramentum, quod ab iis illicitè attemptatur.

II. Quod spectat ad priorem questionem, certum est primò ab hæreticis, vel schismaticis, qui ab Ecclesiâ damnati fuerint, non licere Sacramentum Ordinationis recipere. Probatur primò iis testimoniis, quæ ex ordinatione ab hæreticis receptâ hominem inquinari docent, gratiæque donum minimè consequi taliter ordinatos testantur; vel ab iis ordinari quæpiam prohibent. Damasus, epistolâ 4 (refertur 9 quest. 1) *per illicitam manûs impositionem ait vulnerari caput susipientis*. Similiter Innocentius I epistolâ 22 ad Rufinum et alios episcopos ordinatos ab hæreticis, cap. 5 (habetur I, quest. 1, c. *Qui perfectionem*) docet *vulneratum per illam manûs impositionem habere caput*; eumque qui participes effectus est damnato, damnationem ab eo accepisse S. Ambrosius, lib. de initiandis Rudibus, non *sanctæ baptismum perfidorum, non mundare, sed polluere* affirmat; par-

autem, in quo major ratio ordinationis, quæ cum minis necessaria sit, majori periculo ab hæreticis suscipitur. Favet protolo etiam Augustinus, de Fide ad Petrum, cap. 57, et alii Patres qui *baptismo* ab hæreticis *recepto comminari periculum* assunt, tam tum abest ut gratiam accipi credant. S. Leo cum qui ordinatur ab hæretico hæretici communionem polloi affirmat. Docent idipsum alii Patres: Laodice enim verò concilium vetat ab hæreticis benedictionem accipere; quantò magis ordinationem? Martinus Becharensis nec cum hæreticis orare permittit, multò minis ab iis ordinari. S. Gregorius, lib. 3 Dialog., cap. 31, Eucharistiam ab hæretico episcopo datam, *sacrilegæ consecrationis communionem* appellat, quantò magis ordinationem in quâ ordinatus ordinatori suo magis communicat, et ætiori fœdere necessitudinis adstringitur? plura alia prætereo. Legatur verò Augustinus passim, qui fusè et luculenter ostendit, licet ab hæreticis et schismaticis collata Sacramenta valida sint, non sine tamen crimine ab iis scienter accipi, et extra Ecclesiæ unitatem per ea salutem minimè obtineri, sed damnationem acquiri. Quibus adde ecclesiastica decreta, quorum mox mentionem faciemus, quæ ordinationes ab hæreticis vel schismaticis factas, irritas, et inanes declarant: neque enim irritæ judicarentur, si licitæ; neque inanes, nisi prohibite.

III. Secundò, exemplis sanctissimorum virorum id ostendi potest, qui ab hæreticis vel schismaticis ordinari tanquàm immane piaculum refugerunt. Moses monachus pietate, fide, et miraculis clarus, cum à Mariâ Saracenorum reginâ, *fœdera cum Romanis eâ conditione* sanciente, in Romanorum fines mis-us fuisset episcopus consecrandus, ab iisque Alexandriam, uti illic sacerdotii dignitatem capesseret, deductus esset; ubi ad Lucium, qui ibi tum Ecclesiæ præerat in locum Athanasii ab Arianis violenter subintratus, adventavit, ab illo constitui respuit, sicque ipsum allucinis fuisse dedit à Theodoro, lib. 4, cap. 21; cui similia habet Socrates, lib. 4, cap. 29: *Absit, ut tua manus me consecret: non per invocationem Spiritus sancti gratia in neminem descendit*; cui Lucius: *Unde, inquit, ista conjicis? Non conjicio, inquit, sed certò equidem scio; etenim pugnas contra doctrinam apostolicam, et contrariam ipse doces*: quibus cum alia et similia adjunxisset, fremente Lucio, ad montes, ad quos quidam exulatum pulsi fuerant catholice communionis episcopi, à necessariis suis deductus, ab illis ordinatus est. Simile quoque exemplum habemus Antiochi, qui Eusebio avunculo in Samosatorum ecclesiâ successit, apud eundem Theodoret., lib. 4, c. 14. Cum enim omnes ad unum ei suffragati essent, eumque ad sacram mensam ordinandum deduxissent, coegissentque genua flectere, simul ac conversus vidit Jovianum episcopum Perge, qui aliquandiu communioni Arianae adhererat, dexteram sibi imponentem, manum ejus repulit, imperavitque, ut à numero eorum qui ipsum consecrarent, segregaretur, dicens, *se nullo modo ferre posse dexteram illam sibi imponi, quæ sacra mysteria per blasphemiam conse-*

etiam receperat. Quibus exemplis, omnes, ceteri, alibi, unde an Joanni Nicopolitani, qui ante à Thessalonicensibus, contra rationem petere non potest, ab eodem palam, contra iustitiam et dispensat affectu est, quam ab eodem, cum tam ipse, quam suffraganeus episcopus, ab Hormisdà summo pontifice per epistolam expellunt, ut hostia eis darentur relationem ad Thessalonicensium destinandi, nequaquam Hormisdà concessit, quinimo episcopum Nicopolitanum admonuit, ne Thessalonicenses tentaret, si cum eo in communionem vellet perire, Hormisdà, epist. 17: *Ve per illum, inquit, si ab eo, qui a communionem nostram alienaverit, confirmationem petitis et, nostram quoque communionem contagium sustineret.* Eiusdem quoque Nicopolitani causam alii quidem commendavit, apud alios autem tutatus est, et Thessalonicensem ita redarguit, ut à proprio episcopo metropolitano, seu primatu manumque in eo casu absolutum esse demonstret, idem, epist. 22: *«Potuisset, inquit, neglectus sic esse culpabilis, si unum esset inter omnes mysterium charitatis; ut cum multi se à Petro illius, quæ Christus est, soliditate dividerint, quis non velit ab errantium conjunctione discerni, ut mereatur cum his qui consistunt in veritate conjungi? non igitur consuetudo est neglecta, sed vitata contagia. Ergo obicere quis possit errorem, ubi cogitatum salubriter intelligit cautionem?»*

IV. Tertiò ratione id ipsum ostendi potest; primò quidem generali, quæ nempe demonstratur non licere ab hæreticis vel schismaticis quodcumque Sacramentum suscipere, quòd Sacramenta ab istiusmodi suscipientes, eorum nos communionis esse, ac societatis profiteri videamur; quod quidem fidei catholicae, et unitatis ecclesiasticae necessariae professioni repugnat; quòd ecclesiasticae leges, quibus exercitium ordinum talibus adimitur, à nobis, Sacramenti ab iis susceptione, negligi videantur; quòd futurae violationis Sacramenti, per hæreticum vel schismaticum conferendi occasionem præbeamus, et mali ministri iniquitati cooperemur atque consentiamus; quòd tandem iniquum sit ab eo Spiritus sancti dona velle recipere qui Spiritum sanctum non habeat, divina ab iis præsumere Sacramenta, quorum manibus, ut ait S. Leo I, epist. 75, *se subtrahere mysteria*, qui nec justè ea dare possunt, nec sine indebitæ potestatis usurpatione conferre. Secundò speciali quoque et peculiari, quæ in Sacramento Ordinis militat, ratione id urgere possumus, tum quòd ad istud Sacramentum vocari debemus à Deo tanquam Aaron, ad Hebr. 5, nec eam præsumere debemus auctoritatem, nisi ad quam nos vel præcedentes, ut Timotheum, *prophetiæ vocent*, vel saltem indicia divina confirmant. At quomodo vocari dici possunt à Deo qui ab hostibus Dei, inimicis crucis Christi, divinæ fidei rebellibus, turbatoribus ecclesiasticæ pacis, clerici vel sacerdotes consecrantur? ubinam sunt indicia divinæ voluntatis, ubi tot apparent argumenta reprobationis? qui modò à Deo mitti iudicabuntur, quos diaboli præcones renuntiant, qui in alienis castris militant, et ab adversæ factionis du-

cibus militatur? tum quia per Sacramentum Ordinis ducatum accipimus spiritalem et eminentiorem in Ecclesiâ Dei gradum, ad quem contra Ecclesiæ dispositionem assurgere, rebellare est; adversariis Ecclesiæ nomen dare, sub iis initiari, ab iisdem potestatem accipere, et ducatum insignia, quod aliud est quam adversus Ecclesiam militare, et altare contra altare erigere, potestatem Ecclesiæ in gradibus distribuendis turbare, factionem adversariam fovere, regiminis gradum fraudulentè ascendere, dignitatem furari indebitum? unde qui ab hæreticis ordinantur rectè secundum Innocentium I, epist. 22, *rei sunt usurpatæ dignitatis, qui conficiendorum Sacramentorum sibi vindicaverunt auctoritatem, quod de his nullâ fuerat ratione concessum.* A quâ ratione non omnino abhorret Cyprianus, epist. 72, ad Stephanum, satis esse dictitans ut ii qui contra Christi dispositionem ab hæreticis vel schismaticis, sacrilegâ ordinatione promoti sunt, admittantur ad Ecclesiæ pacem, *nec debere eos revertentes, ea apud nos ordinationis et honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverint;* quippè cum tutò iis Ecclesiâ committi non possit, qui hostibus Ecclesiæ, ut ordinarentur, adhæserint.

§ 2. *Interdici exercitium ordinum iis qui ab hæreticis vel schismaticis promoti sunt.*

V. Certum est secundò ordinatum ab hæreticis vel schismaticis ab Ecclesiâ damnatis, executionem ordinis minimè recipere, eique justè, tam promotionem ad superiores ordines (quæ de re alibi), quam susceptorum exercitium ab Ecclesiâ interdici, utrumque si quidem ecclesiastici canones manifestè confirmant, utrumque decernunt. De arcendis ab ordinatione superiori iis, qui ab hæreticis aliquando promoti fuerint, hic tacebimus; quædam solùm decreta, quæ executionem officii promotis ab hæreticis prohibeant obiter allaturi, quibus alia in sequentis quæstionis discussione adjungentur. Innocentius ergo I, epist. 22, eos qui à Bonoso damnato, aut cupierunt, aut se ordinari passi sunt, à susceptis gradibus dejicit: tum quòd suam peculiariter in Bonoso vanitatem sequendam esse duxerint; tum quòd præsumerent *ii qui in catholicâ noverant se propter vitia sua non posse suscipere ordinationem, idcirco ad illum perrexisse, qui passim, et sine ullâ discussione ordinationes illicitas faciebat, credentes se posse per illam institutionem, locum in Ecclesiâ catholicâ recipere, de quo antea desperaverant.* Synodus VIII generalis Photium schismaticum violenter intrusum, de gradu, quem malè præsumperat, dejiciens, eos quoque qui in aliquo gradu sacerdotali ab eo consecrati fuissent, ab eodem gradu abdicavit. Urbanus II in concilio Placentino ordinationes à Guiberto hæresiarchâ, postquàm à felices memorie papâ Gregorio VII damnatus est, factas irritavit, c. 9 et 10, *similiter autem eas, quæ à ceteris hæresiarchis, nisi probare valuerint, se, cum ordinarentur, eos nescisse damnatos.* Quibus tamen hæc addit, cap. 11: *Qui verò ab episcopis quondam quidem catholicis ordinatis, sed in schismate à Romanâ Ecclesiâ separatis, consecrati sunt, eos nimirum, cum ad Ecclesiæ unitatem redierint, servatis*

*propriis ordinibus misericorditer suscipi jubemus, si vita et scientia eos commendant. Quibus verbis ostendit facilius Ecclesiam cum iis indulsisse, qui ab episcopis catholicè consecratis fuissent ordinati, licet postea isti in schisma lapsi essent, quàm illis qui ab episcopis ordines recepissent, quorum ordinatio extra Ecclesiæ quoque unitatem peracta fuisset. Pascalis II in concilio apud Guardastallam, fatetur ordinatos à schismaticis secundum ecclesiasticas leges debuisse à malè suscepto gradu deturbari, nisi Ecclesiæ indulgentia succurrat. Innocentius II, in concilio Romano, ordinationes Petri Leonis, et aliorum hæreticorum ac schismaticorum evacuat et irritat. Similis Eugenii III, in concilio Remensi, sententia est. Idem Calistus II, in concilio Romano, statuit, dùm ordinationes, quæ à Burdino hæresiarchâ, postquàm à Romanâ Ecclesiâ est damnatus, quæque à pseudoepiscopis per eum constitutis factæ sunt, irritas declaravit. Alexander III in concilio Turonensi factas ab Octaviano, et aliis schismaticis et hæreticis evacuat, et irritas judicat, renovans quoque sententiam à prædecessore suo Innocentio latam. Ab eodem quoque Octaviano, et Joviano hæresiarchis, et Joanne Strumense, qui eos secutus est, factas ordinationes, in concilio Lateranensi generali inanes censuit. Denique consultus de ordinatione à schismatico factâ Innocentius III ita respondit, cap. *Fraternitati*, de Schismaticis et ab eis Ordinatis : *Priorem, quem à schismatico asseris ordinatum, ab officio poteris repellere incunctanter, nisi legitime probaverit secum fuisse misericorditer dispensatum, et ab eâ personâ quæ super hoc potestatem habuerit dispensandi.**

VI. Egregia quoque hujus rei probatio deduci potest ex epistolâ 108, Stephani Tornacensis Domino Papæ (Lucio, ni fallor, III, ad quem proximè sequentem epistolam scribit) *pro quodam clerico ab episcopo schismatico ordinato*, in quâ graviter et eleganter à Summo Pontifice dispensationem efflagitat, ut ad majores gradus promoveri possit : « Excusabilis, inquit, est ignorantia quam vel infirmitas ætatis, vel innocentie simplicitas inducere consuevit. Ea sic à malitiâ recedit, ut ad mansuetudinem accedat; sic accedit ad veniam, ut severitatem non accendat. Eam, Pater, sive de infirmitate procedat ætatis, sive de innocentie simplicitate nascatur, communis mater Ecclesia Romana levare semper, et juvare studuit, ut et rigorem dispensatum temperet, et dispensationem justitia non relinquat. Hæc sunt quæ me nimirum servum vestrum movent et monent, ut pro Odone clerico præsentium latore, cum aliis qui pro ipso vos rogant, sanctæ paternitati vestræ offeram, quæ et de charitate prodeunt, et proderunt charitati. In puerili ætate ab Herberto Bisuntino schismatico gradum acolythi qualitercumque suscepit, cum priùs à Catholico clericus factus fuisset; nesciens miser quantum veneni pestis illa infunderet, quantum periculi manus illa leprosa sibi vel ad præsens, vel in posterum importaret. Aperiatur super eum, obsecro, paternus apostolicæ pietatis oculus, maternus Ecclesiæ Romanæ sinus expandatur, ut qui in suscipiendis minoribus ordinibus deliquit, ad

maiores valeat humiliter promoveri. » Ex hac autem epistolâ discimus non infirmitatem ætatis, non ignorantiam ordinati sufficientem excusationem tunc temporis creditam fuisse, quominus stricto jure ab episcopo schismatico vel minoribus ordinibus initiatus, ad alios recipiendos ineptus redderetur; dispensationem à Romano Pontifice impetrari oportuisse, quæ à tali antistite initiatum ecclesiasticæ communioni restitueret; hanc protectione Romanâ quosdam promereri curavisse, nec nisi precibus summorum virorum exorari posse credidisse; tantum schismatici manuum impositio exosa, tantum exitialis judicabatur, ut ministri scelus in suscipientem ab eo ordines contagiosâ communionem derivari putaretur.

VII. Meminisse jam oportet extravagantis Martini V, quâ ad sedandas timoratorum conscientias, nonnisi damnatorum, et Ecclesiæ judicio nominatim excommunicatorum, vel notiorum clerici percussorum communio prohibetur; unde secundum eam, si quem alicui constet hæreseos vel schismatici peste infectum esse, ab eo tamen, quamdiù ab Ecclesiâ toleratur, suscipere poterit ordinationem, donec ab Ecclesiâ prohibitus ille fuerit. Quam tamen extravagantem, quanvis quoad alios fortè communionis effectus, et quoad ordinationem ipsam ab aliis quàm hæreseos, vel schismatici criminibus constrictis suscipiendam, tenendam esse crediderim, etiamsi aliquorum crimina notoria sint; nec aut Basiliensi, aut Lateranensi concilio sub Leone X standum esse judicem, in quibus alio modo ipsa refertur, prout notorios quosvis excommunicatos comprehendit; nihilominus ægrè quidem ego consulere à notoriis hæreticis vel schismaticis, etsi fortè ad tempus ab Ecclesiâ tolerentur, ordinem suscipere; mallet, ut eos qui hæretici, vel schismatici manifestè agnoscuntur (neque verò facile de quoquam, difficilius autem de episcopo ab Ecclesiâ recepto crimen istud, quàm de ullo alio præsumendum est) vel ordinandi, si probare possunt, reos apud supremum summi Pontificis tribunal agant, vel recipiendi ab aliis ordinibus licentiam obtineant; quæ enim de nominatim excommunicatis Ecclesia ad evitanda fidelium scandala constituit, non videntur ad evertendam Ecclesiæ disciplinam esse amplianda. Est autem contra Ecclesiæ disciplinam, quòd ab iis qui à doctrinæ catholicæ veritate vel Ecclesiæ unitate defecisse comprobantur, doctorem se aliquis, et in Ecclesiâ ductorem constitui, sciens volensque consentiat; ab illis adscisci se ad Ecclesiæ ducatum patienter ferat, qui ecclesiasticæ administrationis compagem notorio hæresis vel schismatici crimine disruperint. Ecclesia, si credimus summo pontifici Hormisdæ, permissâ cum talibus communionem, fœdaretur, nævumque aliquem in se admitteret; ideòque nec imperatoris precibus, nec reconciliandi totius Orientis prætextu adduci ipse potuit, ut mortuo Acacio communicaret: hæc semel licentiâ concessâ, hæretico vel schismatico antistiti libera facultas aperitur, suæ factionis homines ad ecclesiasticum ministerium introducendi, qui si timerent expelli, non ita facile sinceret se ordinari. In re ergo

tanti momenti non exceptio quaerenda est, quæ generale decretum restringat, sed constitutio potius specialis exigenda, quæ licentiam istam Ecclesie perniciosam, et decreti generalis finem repugnantem contraheret. Deinde cum ex entia ordinis ab Ecclesie voluntate dependeat, quis credat Ecclesiam consentire, ut in ordinibus suis libere fungantur, qui a ministris, vel fidem ipsius non retinentibus, vel unitatem non servantibus, in ejusdem, ut probabiliter suspicari quæque potest, perniciem constituti sunt? Quod si verum est, *qui non credit, divino judicio jam judicatum esse*, Joann. 5; suo quoque judicio se condemnat qui ab Ecclesie communione aperte descivit.

VIII. Antiquitus sane non dubium est quin executionem ordinis minime recipere censerentur qui ab hæreticis vel schismaticis notoriis, vel ordinando ipsi notis ordinarentur; quot enim Ecclesia simul cum suis ordinatoribus deposuit, quorum ordinatores non prius damnati quam qui ab iis ordinati fuissent? quid, quod eorum ordinationes etiam reprobandur, qui ab iis quos vel excommunicatos, vel simoniacos esse rescirent, quamvis pro Catholicis haberentur, ordinari se sinnerent? Esto enim taliter ordinatus, si doctrina et pietatis commendatione juvarentur, penitentiae remedium subveniret, suisque interdum ordinibus restituerentur, qui Ecclesiae utiles judicati essent; restitutio tamen ipsa susceptam ordinationem condemnat, nec eos executionem ministerii legitimam in ordinatione suâ recepisse demonstrat. Atque hinc est quod passim legimus nihil hæreticos vel schismaticos ordinautes vel dare, vel habere quod dare possint, nihil ab iis ordinatos accipere, cum nihil ipsi habeant; quia cum ab Ecclesie unitate se separant, legitimam ministerii executionem amittunt, quam proinde dare non possunt. Sic enim secundum S. Leonem, epist. 85. ad episcopos Viennenses, à Petro apostolorum principe Christus, quasi à quodam capite dona sua velut in corpus omne diffundit, *ut exsortem se ministerii intelligeret esse qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere*. Nihilominus tamen, quia cum damnatio præcessit, subsequens ignorantia non ita probabiliter præsumitur quam cum nulla damnationis sententia lata fuit; ideò facilem se erga eos Ecclesia præbebat, qui ab hæreticis vel schismaticis ante damnationem ordinati fuissent: non facile autem se exorari patiebatur, ut eos restitueret qui à damnatis ordinari consensissent; præterquam quòd enim ignorantia in iis difficilius præsumitur, contemptus quoque in iisdem ecclesiasticæ auctoritatis probabilius arguitur. Unde cum Urbanus II supra à nobis citatus ob ignorantiam damnationis aliquos excusasset, paulò post subdit: *Modò verò quicumque à prædictis schismaticis, sanctæque Romanæ Ecclesie adversariis se ordinari permiserit, nullatenus hic veniâ dignus habeatur*, Urbanus in synodo Placent., cap. 9; ref. 9, q. 1, c. *Ordinationes*. Neque verò id quod misericordiæ intuitu factum est, in exemplum trahendum permittit, suam de cætero ecclesiasticis canonibus futuram sanciens firmitatem.

IX. De cætero verò, si quis inter Catholicos catho-

lic vixi set, nec pro hæretico vel schismatico agnosceretur, cum, quamvis postea in hæresim vel schisma incidisset, legittimas ordinationes celebrasse Ecclesia catholica non dubitavit. Quis enim aut à Lucifero Calcaritano, aut ab Orio Cordubensi, aut à Joanne Antiocheno, aut ab Eutychio Constantinopolitano, aut ab aliis quorum pontificatus initia laudatissima fuerunt, media, vel ultima tempora v. operatione seu schismatis, seu hærescos non caruerunt, ordinatos unquam ab ordinibus suis suspensos asseruit? quis eis molestiam vel levissimam intulit? imò ne quidem ab eo tempore quo quis præsumi potuit hæreticus vel schismaticus, sed nondum detectus fuerat, ordinationes ab eo factæ pro irritis habite sunt; quod de ordinatis ab Acacio, qui diù catholicum se simulavit, rectè sensit Anastasius II, epistolâ ad Anastasium Augustum. Quem tamen ideò reprehendit Gratianus, quasi Acacium à prædecessoribus Felice III et Gelasio damnatum revocare voluerit, cui etiam hanc sententiam affingit, quòd ordinatos ab Acacio, etiam post ejus damnationem legitimam, executionem ordinis recepisse censeret; cum tamen ea omnia quæ habet Anastasius prædictâ epistolâ rectè ita intelligi possint, ut nihil aliud doceat quam substantiam Sacramenti Ordinis ab hæreticis, quantumlibet damnatis, recipi, admitti quoque eos ad ordinum suorum executionem, qui vel ab hæreticis ante damnationem, vel post damnationem ex ignorantia probabiliter consecrati fuerint; vel certè, ut etiam ex indulgentiâ permittat eos admitti, qui scienter ab eo ordinati fuissent, non autem ut legem hanc velit esse generalem. Nec mirum hanc sententiam Anastasio Pontifici Gratianum imposuisse, qui Augustino eandem affingere ausus fuerit, quasi nempe sanctus ille doctor censuerit eos qui ab hæreticis damnatis ordinantur, executionem sui ministerii ex consecratione adipisci, cum tamen contrariam pluribus in locis sententiam apertè docuerit. Simili ergo modo, quod Anastasius summus Pontifex de potestate ordinis dixit, id de officio et functione sacri ministerii falsò Gratianus interpretatus est, sed de eo fusiùs. Porrò ratio ob quam hæreticus occultus pro catholico præsumatur, ejusque acta valeant, duplex præsertim est: prior, quia quamdiù aliquis exterius catholicum se prodit, exteriorem habet Ecclesie communionem, quæ in Sacramentis conferendis, et functionibus ecclesiasticis obeundis valere potest: posterior, quia Ecclesie status turbaretur, si hominis nota postea, vel hæresis, vel schismatis pravitas rectè facta convelleret, et priores ordinationes canonicè peractas irritaret. Quanta inde scandala, quante animorum offensiones, et infirmorum dubitationes nascerentur?

§ 3. *Collatam ab hæreticis ordinationem, quoad substantiam, valere.*

X. Major autem difficultas est circa substantiam ordinationis, an valeat ordinatio ab hæreticis vel schismaticis notoriis, et ab Ecclesia præcisus. Circa quam quæstionem quatuor opiniones recensuit D. Thomas secutus Magistrum Sententiarum, quas nos quoque referemus, sed non eodem, quo ipsi, ordine. Prima est

quòd hæretici quamdiù ab Ecclesiâ tolerantur, habeant potestatem ordines conferendi, non autem postquam fuerint ab Ecclesiâ præcisi; similiter nec degradati, nec alii hujusmodi. Altera est, quòd præcisi ab Ecclesiâ, qui in Ecclesiâ potestatem episcopalem habuerint, potestatem alios ordinandi retineant, sed promoti ab eis eadem potestate careant. Tertia est, quòd ab Ecclesiâ præcisi tam potestatem ordinis, quàm gratiam ordini adnexam conferre possint. Quarta tandem, quòd ordinem quidem conferant, sed gratiam minimè largiantur, non propter inefficaciam Sacramenti, sed propter peccata recipientium ab eis Sacramenta, contra Ecclesiæ prohibitionem. *Hanc questionem perplexam ac penè insolubilem doctorum verba, qui plurimum dissentire videntur, efficere docet Magister sent., supra, qui de singulis prædictis opinionibus mentem suam non satis aperit, quamvis in unam ex duobus prioribus sententiis propendere videatur. Aliqui etiam ex canonistis, ut Joannes de Fantasia, Hugo, et alii secundam sententiam ex allatis amplectuntur, docentes eum qui ordinatus est in Ecclesiâ, etsi in hæresim vel schisma labatur, ordinem conferre; sed qui extra Ecclesiam, recipere ultimam manûs impositionem, id est, ordinem, alteri conferre non posse: nec ab hac omnino sententiâ videtur alienus ipse Gratianus, ut verba ejus accuratè pensanti apparebit. Bonaventura quoque perplexam apud doctores questionem fuisse fatetur, sed ab Augustino illustratam. Hostiensis antiquis hanc sententiam tribuit, quæ hæreticis denegat potestatem ordinandi.*

XI. Prædictas autem tres opiniones S. Thomas refellit, ultimam amplectens, suoque calculo comprobans. Primam refutat hoc argumento, quòd nulla potestas, quæ cum aliquâ consecratione confertur, re integrâ manente, pereat; neque enim, v. g., aut altare, aut chrisma consecratum suæ unquàm consecrationis jacturam faciunt: quare cùm episcopalis ordinum conferendorum potestas cum consecratione conjuncta sit, debet indelebilis manere, sicut et ipsa consecratio, quantumcumque homo per peccatum divino mysterio indignus evadat. Alteram refellit, quia si illi qui fuerunt in Ecclesiâ promoti, retinent potestatem quam acceperunt, exequendo suam potestatem veram consecrationem impendunt, ideòque potestatem omnem, quæ cum consecratione datur; unde qui ab iis ordinantur, eandem, quam habent ipsi, habere videntur potestatem. Tertiam denique, quia eo ipso quòd aliquis ad hæreticum, vel schismaticum ab Ecclesiâ præcisum pro ordinibus suscipiendis accedit, vel ab eo se ordinari patitur, indignè Sacramentum suscipiendo obicem gratiæ ponit, Ecclesiæ legibus et divinæ dispositioni renititur; quare, quamvis potestatem per Sacramentum conferri solitam accipiat, maledictionem tamen pro benedictione recipit, et hæretici ordinantis communione polluitur.

XII. Jam de hac questione fusè disputavimus, sive cùm characterem ordinationis indelebilem, et inextinguibilem esse doceremus, quem nec hæresis, nec schismatis perversitas eluat, nec ecclesiastica ulla

censura convellat; sive cùm subjectum ordinationis capax quemlibet virum baptizatum esse traderemus, quantumvis hæreticâ vel schismaticâ pravitate infectum. Ex iisdem enim principiis eæ omnes quæstiones dependent, quibus præsens de ministro ordinationis innititur: quorum primum est, nec à fide nec à bonitate conferentis, repetendum esse valorem, aut efficaciam Sacramentorum, sed ab Ecclesiæ fide, cui quantumvis indignus minister, per exteriorē ritûs à Christo instituti usurpationem tanquàm instrumentum saltem mortuum conjungitur; sed præcipuè à Christi instituentis, ac principaliter conferentis sanctitate, et potestate, quæ in Sacramenta infuit, et per ea ad nos derivatur, ac quâdam ratione participatur. Alterum est, animam recipientis sacram ordinationem, characterē, ac notā indelebili consignari; inuri spiritale illud signaculum animæ, quod cùm contrarium nullum habeat, quo perimi possit, perpetuò in animâ manere necessum est; adeò ut nec hominis malitiâ, nec errore, nec hæresi, nec quâcumque vitiosâ affectione, quibus scilicet non repugnat, deleri, vel eradi possit. Ex iis enim duobus conficitur Sacramentum Ordinationis à ministri conferentis fide vel pietate non pendere; et quantumvis malus sit minister, non repugnare quòd ab eo Sacramentum Ordinis conferatur; retinere ordinatum potestatem semel acceptam ordines tribuendi; potestatem quidem legitimam ordines et gradus illos distribuendi iis ab Ecclesiâ recedentibus adimi; sed cùm ipsi characterem, abrupti licet ab Ecclesiæ unitate, conservent, potestatem quoque ordinandi quæ characteri conjungitur et inseritur, non amittere.

XIII. Iis itaque omissis, quæ jam citatis locis copiosè à nobis probata, objecta, soluta sunt, ad hujus sententiæ confirmationem, quòd ab hæreticis et schismaticis, quantumvis ab Ecclesiâ præcisis, ordinatio validè conferatur, hæc argumenta adjungimus. Primum ab exemplis eorum, qui ab hæreticis ordinati, ab Ecclesiâ tamen recepti sunt, quorum cùm plura memoravi protulerimus, placet duntaxat hæc referre, quæ in synodo generali VII, sive VIII, ad hanc conclusionem faciunt. In synodo quidem VII, act. 1, leguntur Basilus Ancyra episcopus, Theodorus Myrensis, et Theodosius Amorii, hæresim quam docuerant, execrantes, suis sedibus restituti, quamvis in eâ nati et ordinati fuissent, ut ex Hypatii confessione patet, pluraque ad id probandum allata sunt. Primum enim prolatus est canon 8 synodi Nicænæ I, in quo Cathari ad Ecclesiam catholicam revertentes in clero manere permittuntur, quem canonem cùm ad hanc solùm hæresim spectare quidam episcopi dixissent, ad omnes hæreses præsertim nascentes extendi posse conclusum est: sed dubium majus tunc quòd Nicæni clericos istos ab hæresi redeuntes *χειροθετούμενους* recipi velit: quod monachi ita interpretati videntur, ut nonnisi ordinatos admitti sinat, quamvis rectè adnotavit Tharasius *χειροθετούμενους* hæc pro benedictione, non pro manûs impositione sumi potuisse. Secundò, prolatus est canon 5 Ephesinæ oecumenicæ synodi, in

quo clerici ob catholicam fidem à Nestorio vel ejus sectatoribus interdicti, suis redduntur honoribus ac dignitatibus : quem canonem manifestiorem putat Tharasius, quippe cum probabile sit ex clericis istis plures à Nestorio, vel ejus sequacibus episcopis fuisse constitutos, quos tamen in propriis gradibus, si cum orthodoxâ et universali synodo consentiant, canon recipit. Tertio, ex Basilio relatum est (nam cetera quæ ex Basilio molestiam facessunt, mox discutienda prætermitto) episcopos, qui cum Isoc et Saturnino communicarunt, in episcoporum sedem fuisse receptos, quod in reliquis ejusdem ordinis observandum concludit, ne quorum causa communis est, dispar sit sententia; alios ex Galatiâ transmissos, si se ab hæreticis separarent, Basilium censere recipiendos. Eustatium Sebastenum in Melitenâ synodo ob hæresim depositum in Thyanensi fuisse restitutum, sed is a catholico episcopo Hermogene manûs impositionem narratur suscepisse. Quarto adjungitur definitio œcumenicæ synodi III contra Mesasianos seu Euchitas, quâ statuatur, ut clerici de hæc hæresi suspecti conveniantur, et si hæresim istam execrati fuerint, in suo gradu recipiuntur. Quinto ex Cyrilli Alexandrini epistolâ ad Maximum Alexandrinæ ecclesiæ diaconum, non esse sollicitè inquirendum, ostensum est, quinam hæresi aliquando assensi sunt, dummodò eam detestari se profiteantur; cum quâ professione clericos recipi posse ostendit. Sexto, ex epistolâ Athanasii ad Rufinianum in concilio Galliarum, Hispaniarum, aliarumque regionum episcoporum, ejus acta à Romanis comprehensa fuerint, conclusum refertur, ut redeuntes ab hæresi, si proprio arbitratu lapsi essent, fuissentque antesignani impietatis, iis indulgeretur quidem, dignitas tamen minime servaretur, reliquis autem qui violentiâ pulsati fuissent, gradus etiam et dignitas sacerdotalis redderetur. Septimò ex concilio Chalcedonensi allata Orientalium omnium episcoporum ingenua confessio, qui cum Dioscuro peccasse se fassi sunt, et in suis gradibus restituti fuerunt, quibus etiam Juvenalis Hierosolymorum episcopus se adjunxisse refertur, et veniam meruisse. Octavò ex Rufini historiâ recitatur quomodo in concilio Alexandrino conclusum fuerit, ut tantum perfidiæ auctoribus amputatis, reliquis sacerdotibus, ut in suo gradu post hæreseos abjuratiōnem manere possent, indulgeretur. At plures ex iis sacerdotibus qui Arianam impietatem secuti essent, ab Arianis ordinatos fuisse quis dubitet? Nonò ex Socratis historiâ Marcellum hæreticum, postquam librum suum impia continentem, non rectè intellectum dixisset, receptum fuisse in suo gradu, relatum est.

XIV. Iis autem exemplis quæ revertentes ab hæresi recipi posse in ordine sacerdotali, cui adscripti fuerint, directè tantum probant (quamvis ut notavimus ad ordinatos ab hæreticis extendi etiam possint), alia subjunguntur, quæ directè ostendunt ordinatos ab hæreticis veram manûs impositionem sacramentalem suscepisse, eisque postea ab Ecclesiâ, ut suis legitime ordinibus fungantur, permitti posse. Primum exemplum Anatoli profertur, qui ab impio Dioscuro,

præsentè etiam Eutychè ordinatus, princeps tamen synodi IV fuit, in eaque probatus est. Secundum Joannis Hierosolymorum episcopi, qui ab hæreticis ordinatus in locum Ene orthodoxi, postquam synodus Chalcedonensem probasset, et Severum Acephalorum caput, cui prius communicaverat, et alios qui prædictam synodum non reciperent, episcopos damnaasset, à Catholicis admissus est. Quibus subjungit Tharasius exempla plurimum episcoporum qui à Sergio, Pyrrho, Paulo, et Petro patriarchis Monothelitarum hæresis doctoribus creati, a synodo VI pro episcopis habiti sunt. Quibus item exemplis alia adduntur in synodo VI, ordinatorum scilicet à Petro Mogzo Alexandrino patriarchâ, quem S. Proterius, quod synodum IV non reciperet, deposuerat, et ab Acacio, quem summi Pontifices tanquam hæreticorum communione fedatum, et contra Romanam Ecclesiam rebellem deposuerant, contra quos nulla lata sententia est, sed qui in suis ordinibus remanserunt. Iis quoque adjungere possumus exemplum Meletii, qui primùm Sebastæ in Armeniâ in locum Eustatii, ab Acacio, Eudoxio, aliisque episcopis Arianis antistes factus; deinde Sebastâ ad episcopatum Berœæ urbis Syriæ, postea Antiochiam translatus, licet primum Arianis consentiens crederetur, ubi tamen apparuit eum catholicam doctrinam profiteri, ubi pro fide catholice exulare, aliaque dura pati cœpit, Orientalibus ferè omnibus episcopis communione junctus fuit, eique quamvis Occidentales communicare aliquo tempore renuerint, probatus tamen ipse in concilio Constantinopolitano I, et pro vero pontifice cognitus. Nulla autem vel levis dubitatio unquam mota fuit de sacerdotio, seu de ordinatione eorum, qui ab ipso ordinati fuissent, quos omnes pro verè ordinatis ecclesiæ tam Orientis quam Occidentis admiserunt. Addere etiam possumus exemplum Maximi Antiocheni, qui, quamvis in concilio Ephesino in locum domni Antiocheni fuisset ordinatus, in concilio tamen Chalcedonensi, in episcopali gradu receptus, à Leone summo pontifice confirmatus, dignitate patriarchali pacificè potitus est : quæ omnia ostendunt ordinatos ab hæreticis validè ordinatos ab Ecclesiâ judicatos : adeò ut hæc de re post tot exempla, dubitandi nulla supersit occasio.

XV. Secundum argumentum petitur ab auctoritatibus quibusdam summorum Pontificum, quas superius nequaquam attigimus. Prima est Anastasii H summi pontificis, qui contextis diversis ex divo Augustino sententiis, quæstionem istam ex professo dirimit, et ordinatos ab hæreticis validè Sacramentum ordinationis suscepisse concludit, epist. 4 ad Anastas. imperat.; (refertur dist. 49) : « Secundum, inquit, Ecclesiæ catholice consuetudinem, sacratissimum serenitatis tuæ pectus agnoscat, quòd nullum de his quos baptizavit Acacius, vel quos sacerdotes, sive levitas, secundum canones ordinavit, ulla ex nomine Acacii portio læsionis attingat; quo forsitan per iniquum tradita Sacramenti gratia minus firma videatur. Nam et baptisma (quod procul sit ab Ec-

clesiâ) sive ab adultero, vel à fure datum fuerit, ad percipientem munus pervenit illibatum; quia vox illa quæ sonit per columbam, omnem maculam humanæ pollutionis exclusit, quâ declaratur ac dicitur: Ille est qui baptizat in Spiritu sancto, et igne. Nam si visibilis solis istius radii cùm per loca fetidissima transeunt, nullâ contactûs iniquatione maculantur, multò magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus nullâ ministri indignitate constringitur. Nam et Judas eùm fuerit sacrilegus atque fur, quidquid egit inter Apostolos pro dignitate commissâ, beneficia per indignum data, nulla ex hoc detrimenta senserunt, declarante hoc ipsum Domino manifestissimâ voce, Matth. 25: Scribæ, inquit, et Pharisei super cathedram Moysis sedent, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere noli; dicunt enim et non faciunt. » Quidquid ergo ad hominum profectum quilibet in Ecclesiâ minister pro officio suo videtur operari, hoc totum contineri implente (al. implendo divinitatis affectum) divinitatis effectu. Ita ille per quem loquitur Christus, Paulus affirmat, 1 Cor. 3: « Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque, neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. » A Deo autem non queritur, quis vel qualis prædicet, sed quid prædicet, ut invidos etiam benè Christum prædicare affirmet, 1 ad Philip.: quo malo ipse diabolus ejectus est, et hoc ipso prædicare non desinit. Ideò ergo et hic, cujus nomen dicimus retinendum, et malè bona ministrando sibi tantùm nocuit. Nam inviolabile Sacramentum, quod per illum datum est, et aliis perfectionem suæ virtutis obtinuit. Quod quidem generaliter verum est, nisi aliquorum in tantum se extenderet curiosa suspicio, ut imaginentur prolato à Felice papâ judicio postea inefficaciter in Sacramentis quæ Acacius usurpavit, egisse, ac proinde eos metuere, qui vel in consecrationibus vel in baptismo mysteria tradita suscepunt, ne irrita beneficia divina videantur, » etc.

XVI. Quod autem habetur in Vitâ Anastasii II, cum divino nutu perculsum interiisse, quòd Acacium à Felice III damnatum revocare vellet, falsum et suppositum est, ut pluribus argumentis probari potest: illud verò non infimum quòd Acacium Nicephorus, Evagrius, et Anastasius bibliothecarius, cui Vitæ illæ summorum Pontificum tribuuntur, sub Felice III obiisse testentur; cui etiam adstipulantur tam Gelasius, qui Felici III successit, quàm Anastasius ipse, de quo hic agimus, qui post Gelasium cathedram Romanam tenuit, quorum uterque Acacium vitâ functum scribit, antequàm pontificatum gereret Anastasius. Quomodo ergo si mortuus esset Acacius antequàm pontifex fieret Anastasius, de eo revocando concilium inire ipse potuit? Duo ergo hâc epistolâ Anastasius conficit: primum probat Sacramenta Baptismi et Ordinis valere ab Acacio collata; alterum, permittit recepturum se ex dispensatione scilicet, in catholicâ communione, suisque gradibus eos, qui ab Acacio, vel baptizati, vel ordinati fuissent: prius Gelasius ejus prædecessor fassus fuerat: posterius

correctis etiam et pœnitentibus, quique Acacii nomen detestarentur, pro bono pacis pollicitus fuerat: hoc enim ex epistolâ 9 ipsius ad Euphemium patriarcham Constantinopolitanum constare potest, in quâ hæc habet, tomo 1 Epist. Rom. Pontif.: « Igitur per litteras, quas per Sinclitium diaconum destinastis, de his quos baptizavit, quos ordinavit Acacius, majorum traditione confectam, et veram præcipuè religiosæ sollicitudini congruam præbemus sine difficultate medicinam. Quò nos vultis ultra descendere? Quid tacetis? Quid verecundamini verbis exprimere, quod corde gestatis? ipsa vos saltem verecundia (quod nonnunquàm fit) debuit commovere: an forsitan, ut hæreticorum, damnatorumque, et his vel eorum successoribus communicantium nomina consensiamus admitti? hoc non est condescendere ad subveniendum, sed evidenter in inferna demergi, etc. » Videtur autem et ipse Anastasius, ut colligitur ex epistolâ Justinii imperatoris ad Hormisdam, et Hormisdæ ad Justinum, consensisse, ut qui Ecclesiæ Romanæ reconciliari vellent, nomen solùm Acacii reticerent. Sed prædicta epistola Anastasii pontificis ad imperatorem ejusdem nominis id nequaquàm expressè habet, quamvis enim de solius Acacii nomine abolendo in eâ sermo sit, nihil tamen de nominibus eorum, qui communicaverant Acacio, in eâ statutum est: conditionem autem istam nequaquàm admisit Hormisdæ, sollicitè cavens, ne quâ communione hæreticæ pravitate Ecclesia Romana fœdaretur, qui etiam seque, et prædecessores suos, si quid indulerint, excusat, epist. 75 ad Justinum: « Nec austeriorem, inquit, me quisquam dicat esse prioribus: nec adhortatio alienjus pro sententiæ auctoritate teneatur. Diligentior me non pertinaciæ studium, sed scandala secuta fecerunt: fortè inter initia locus esse potuit lenitati: malè (sicut notum est) per accessus præcedentium errorum augmenta creverunt. » Anastasii autem sententiam Nicolaus I et alii summi Pontifices commendant. Sed hæc extra rem, quæ ad accusationem vel excusationem Anastasii pertinent, ex ejus, simulque Gelasii sententiâ manifestè patet, collatum ab hæreticis, et damnatis ordinationis Sacramentum validum esse et ratum, ejusque ab Ecclesiâ executionem legitimam reddi posse.

XVII. Jam verò pergamus ad Urbanum II qui fasè etiam et copiosè hanc quæstionem tractavit. Quid ipse de eâ re in concilio Placentino indicarit, jam docuerimus. Superest ergo, ut de ejus mente iterùm etiam in objectionum solutione dicturi, responsum ejus ad hanc quæstionem sibi à Lucio quodam præposito S. Juventii propositam videamus, epist. 17, tom. 3 Conc., part. 2: « Ad hoc verò, inquit, quod subjungitur in eadem epistolâ, id est, utrùm sit utendum ordinationibus, et reliquis Sacramentis à criminosis exhibitis, ut ab adulteris, vel sanctimonialium violatoribus, vel hujusmodi; ad hoc ita respondemus: Si schismate, vel hæresi ab Ecclesiâ non separantur, eorum ordinationes, et reliqua Sacramenta, sancta et veneranda non negamus, sequentes beatum Augusti-

reus qui non habet de huiusmodi tum copiose quam videretur dicere: *an enim Baptizet (ita censet autem Aug.) servus bonus, sive servus malus, non scit se, ille qui baptizatur, baptizari, nisi ab eo qui sibi dedit baptizandi potestatem.* Et paulo post: *« Non horreat columba ministerium malorum, respicit Domini potestatem, si fuerit superbus minister, cum Zabulo computatur, sed per illum Christi Sacramentum non continetur, »* etc. Subdit vero illi pontifex, quomodo Sacramenta ab impiis collata valdeant, suamque dignitatem retineant, quamvis contra prohibitionem, dactibus suscipientibusque offerantur, quibus hæc, quæ ad propositum magis faceret, adjungit: *« Uterum schismaticorum et hæreticorum Sacramenta, quoniam extra Ecclesiam sunt, juxta sanctorum Patrum traditiones, scilicet Patrum, Gregorii, Cypriani, Augustini, Hieronymi, licet quidem Sacramentorum non autem virtutis effectum habere profiteamur, nisi cum ipsi, vel eorum Sacramentis initiati; per manus impositionem ad catholicam redierint unitatem. Sciendum verò est quòd canones apostolorum, quorum auctoritate orientales, et ex parte Romana utitur Ecclesia, et insignis martyr Cyprianus, et octoginta episcopi cum eodem, Baptisum hæreticorum lavacrum diaboli appellant; Stephanus verò et Cornelius martyres et pontifices Romani, et venerabilis Augustinus, in libro de Baptismo, eundem Cyprianum et profatos episcopos hoc ob causam vehementer redarguant, affirmantes baptismum, sive ab hæretico, sive schismatico, ecclesiastico more celebratum, ratum esse; et meritò, quia alia in Baptismo, alia in reliquis Sacramentis consideratio est; quippe cum et ordine prior et necessarius sit; subito enim morituro prius baptisate, quam illuminati corporis communionem, vel aliis Sacramentis communicant; et dum fortè catholicus non invenitur, satius est ab hæretico Baptismi Sacramentum sumere quàm in æternum perire. Et hanc sententiam præscriptorum pontificum Cornelii, Stephani, et Augustini secuti sunt Innocentius, Siricius, Leo, Anastasius, et Magnus Gregorius, et omnis Ecclesia catholica. »*

LVIII. His autem verbis tria docet Urbanus II: primum, ab impiis et facinorosis qui in Ecclesiæ communionem persistunt, nec ab Ecclesiâ vel hæresi vel schismate abrupti sunt, Sacramenta non solum validè conferri posse, verum etiam suscipi licere, quia hæc crimina ab Ecclesiâ non separant unitatem, quæ à Deo separant charitatem; quamdiu autem quis Ecclesiæ membrum est, legitimus Christi minister est, nec qui ab eo Sacramenta suscipiunt, ejusdem impietate fœdantur, cum è contra hæretici vel schismatici communionem polluantur. Alterum ergo doctrinæ Urbani caput est ab hæreticis et schismaticis collata Sacramenta, *formam Sacramentorum habere, sed non virtutis effectum* (1), quod perinde est ac si dicamus quoad

substantiam validè esse, sed gratiæ effectum non conferre, nec per manus impositionem reconciliationem, tales Ecclesiæ communioni restituantur; quo casu quæ ab iis conferuntur Sacramenta, non solum valida erunt, sed et suscipientibus proficua; cum autem hanc reconciliationem rata quidem sint, sed suscipientibus obsint potius quam prosint, ob communionem scilicet vetitam cum hæreticis et schismaticis; quorum communio præsertim prohibetur, quia duo hæc crimina, hæresis et schisma Ecclesiæ catholicæ unitatem, vel sola, vel præ cæteris criminibus dissolvunt; in quam nempe diversorum morum, ingenuorum et nationum homines per ejusdem fidei professionem, et voluntariam eidem capiti submissionem (quibus duobus hæresis et schisma directè opponuntur) religionis nomine conveniunt. Itaque censuit Urbanus II ab iis Sacramenta collata valere, effectum autem gratiæ ab iis non haberi, nisi postquam vel ipsi Ecclesiæ communioni reddito sunt; quo casu communis jure jam iis licet potestate quam in hæresi vel schismate retinuerunt, in Ecclesiæ communionem uti; vel postquam ii qui ab illis Sacramenta susceperunt, de communionem tenere usurpatâ penitentiam egerint; in quo alio casu recedente fictione Sacramentum validè collatum, sed illicitè receptum reviviscit; ut quod ad condemnationem receptum fuerat, incipiat prodesse ad veniam, et qui dominicum characterem, ut ait Augustinus, à fallacibus ac deprædatoribus foris acceperat, veniens ad christianæ unitatis salutem, à captivitate liberetur, à vulnere sanetur, characterque dominicus in eo agnoscat potius quàm improbetur. Tertium est differentiam tamen esse inter Sacramentum Baptismi et cætera Sacramenta, quòd hæc nulla necessitas sinat ab hæreticis vel schismaticis accipere; illud verò, utpote magis necessarium ad salutem, imminente probabili mortis metu, si desit alius qui Sacramentum istud conferre possit, ab hæretico vel schismatico accipere liceat. Quæ tota doctrina Urbani II sana est et optima, de quâ, utrùm hodiernæ praxi conveniat, an laxior ad communionem hæreticorum et schismaticorum patefacta jam sit via, superius diximus. Quod autem videtur Urbanus II integrum dissidium inter Cyprianum ejusque collegas, et Stephanum, eumque secutos Augustinum et alios, in eo ponere, quasi Cyprianus nullâ necessitate urgeri posse quempiam dixerit, ut ab hæretico Baptisum petere possit, eam verò ejus sententiam Stephanus et Augustinus solum arguerint; non videtur Cypriani vel eorum qui contra Cyprianum exceperunt, mentem satis cepisse; vel cerè ad excusandum Cyprianum dissimulare voluit; cum ex scriptis Cypriani et Augustini manifestè appareat aliam fuisse inter eos contentionis materiam: Cypriano collatum ab hæreticis baptismum nullum asserente, et iterandum suadente; Stephano iterationem prohibente, et consuetudini antiquæ standum esse, deliniente; Augustino verò fusè contra Donatistas Stephani placitum comprobante, et Baptisum ab hæreticis datum, ratum quoad substantiam esse confirmante. Itaque clarior est Cypriani error

(1) Similis locutio apud Augustinum, lib. 65, quæst. 59.

hâc in re, quàm ut excusari possit, intentio autem sincerior, quàm ut accusari queat. Contrarium Ecclesiæ consuetudini censuit Cyprianus, sed in Ecclesiæ communione persistens; quòd erravit, hominis est; quòd in communione contraria sentientium perstitit, Christiani, Catholici; nondùm hæc questio diligenter pertractata fuerat, nondùm plenario concilio dijudicata; ideoque nil mirum est eum errasse patrum sequentem consuetudinem, quem credere debemus non refutatum fuisse Ecclesiæ consensionem. Ejus ergo auctoritas obijci non debet ad Baptismi vel Ordinis ab hæreticis collati repetitionem; sed tenendum potius nobis ipsius exemplum est ad unitatis conservationem. Hæc ergo Cypriani sententiâ, catholicæ præjudicare non debet, quæ et enucleatius postea explicata est, et majori auctoritate firmata. Lege epist. Cypr. ad Jobannem, ad Quintum, et alios, et Conc. Afric. sub Cypriano; Aug. I. de Baptismo contra Donatistas, præsert. 5, 6 et 7, et lib. de unico Baptismo, contra Petilianum, et epist. 48 ad Vincentium. Vide etiam Vincent. Lirin., in Commitorio adversus hæreses.

XIX. Ultimò tandem Pascalii II auctoritatem proferimus, qui Sacramenta à schismaticis collata comprobant, dùm ab iis ordinatos admittendi necessitatem sibi impositam fuisse testatur, in concilio apud Guardastall, c. 2: « Per multos, inquit, jam annos regni Teutonici latitudo ab Apostolicæ Sedis unitate divisa est; in quo nimirum schismate tantum periculum factum est, ut, quod cum dolore dicimus, vix pauci sacerdotes, aut clerici catholici, in tantâ terrarum latitudine reperiantur. Tot igitur illis in hæc strage jacentibus christianæ pacis necessitas exigit ut super hæc materiâ Ecclesiæ viscera aperiantur. Patrum itaque nostrorum exemplo et scriptis instructi, qui diversis temporibus Novatianos, Donatistas et alios hæreticos in suis ordinibus susceperunt; præfati regni episcopos in schismate ordinatos, nisi aut invasores, aut simoniaci, aut criminosi comprobentur, in officio episcopali suscipimus, idipsum de clericis ejusdemque ordinis constituimus, quos vita scientiaque commendat. » Certè indulgentia ista priorum Ecclesiæ temporum exemplis innixa, indubitatum argumentum est, eorum ordinationem ratam esse, quorum, post reconciliationem cum Ecclesiâ gradus agnoscat, et ministerium in susceptis ordinibus permittatur. Plura pro hæc sententiâ stabiliendâ, vide apud Petrum Damiani opusculo eâ de re edito ad Henricum Ravennatem, cujus etiam infra mentionem faciemus.

§ 4. *Argumentis in contrarium respondetur.*

XX. Confirmatâ ergo jam nostrâ sententiâ, videndum est, quænam sint ista testimonia Patrum, quæ Magistro sententiarum visa sunt insolubilem questionem facere. Fatemur equidem Patres nonnunquam pio quodam in hæreticos et schismaticos odio concitatos, eorum ordinationes acrioribus verbis confodisse, quàm scholæ placeat. Sed eorum intentio spectanda, attendendus scopus est, nec aliud censuisse videbuntur quàm quod ex aliis, vel ex ipsis theologi deducunt, et nunc Ecclesiâ tota videtur credere. Spectandum

etiam est an de omnibus hæreticis, an de iis solùm, agant, qui in formâ vel materiâ sive baptismatis, sive ordinationis peccârunt; nam dato semel defectu essentiali in baptismo, ruit ordinatio superinducta, quæ solis baptizatis adherere potest; admissio etiam defectu aliquo circa essentialia ordinationis principia, materiâ nempe, aut formam, ordinatio nulla est, non quòd ab hæretico collata sit, sed quòd ab eo hæretico, cujus error substantiam ordinationis corrupe-rit.

XXI. Primum ergo difficultatem non minimam continet canonis istius apostolorum explicatio: *Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus secundam ordinationem ab alio susceperit, deponatur et ipse, et qui ordinavit; nisi utique constiterit quòd ab hæreticis ordinationem habeat. Qui enim ab eis baptizati vel ordinati sunt, ut fideles vel clerici sint, fieri nequit.* Quis enim alius hujus canonis sensus esse potest, quàm is quem Zonaras et Balsamon agnoscunt, ut nempe deponendi judicentur, quicumque secundò se consecrari permiserint, nisi fortè primùm ab hæreticis ordinati fuissent, quoniam cùm ordinatio et baptismus hæreticorum neque clericos, neque fideles faciant, sine periculo ordinari possunt qui ab hæreticis ordinati sunt aut baptizati, quòd quæ ab iis facta sint, perinde habeantur, ac si facta non essent? quæ interpretatio si vera est, ex canone apostolorum manifestè colligitur, tam Baptismatis, quàm Ordinationis Sacramenta ab hæreticis collata, irrita, inania, nulla esse atque iteranda.

XXII. Eum itaque canonem dicere debemus non de quibuscumque hæreticis, sed de iis intelligi debere qui aliam in iis Sacramentis materiâ aut formam usurpant quàm quæ ab Ecclesiâ catholicâ præscribitur. Etenim quòd canones apostolorum ita explicat Urbanus II, quasi hoc tantùm voluerint, non licere ab hæretico Baptismum suscipere, quâlibet urgente necessitate, esto fortè non ineptè explicet, si de alio canone agatur, quo episcopi ac presbyteri deponi jubentur, qui baptismâ hæreticorum probaverint, quòd nulla sit consensio Christo cum Belial, fideli cum infideli; quo tamen modo ipsum explicando non ab omni falsitate canonem apostolorum vindicat; at non ei, quem habemus præ manibus, canonis satisfaciunt prædicta explicatio, neque aptè quadrare potest; cujus nempe apertiora verba sunt quàm ut negari possint, collatum ab hæreticis baptismâ, vel ordinationem invaliditatis, et omnimodæ inanitatis arguere. Itaque dicendum est de iis hæreticis agi qui institutam à Christo materiâ vel formam minimè observarent, quales multos tempore apostolorum fuisse superius ostendimus, qui nempe cùm maximâ saltem ex parte Judaicos ritus introducere vellent, à catholico proinde Sacramento conferendorum ritu desciscabant; in quos dictum illud Osæ prophetæ, cap. 4, interpretatur Clemens apostolorum Canonum collector, lib. 6 Recognit. cap. 15: *Quoniam abiecasti scientiam, abjeci te mihi, n. sacerdotio fungaris mihi*, ac si illis dictum esset per prophetam: Quia baptizandi scientiam, quam Ecclesie

revelavi, non tenetis, ita abjeci vos ut Sacramenta à vobis collata irrita futura sint.

XXIII. Alterum, quod aliquam dubitationem movet, et curiosum lectorem ad sui explicationem incitat, est concilium Nicaenum, c. 8, quod non semel ordinatos ab hæreticis, ita recipi posse permittit, ut tamen prius eos ordinari velle significet, sive dum de Novatianis, qui se *receptos*, id est, puros dicebant consultum, eos *receptâ manûs impositione* (*χειροτονοῦμεν*) in suis ordinibus manere concedit; quæ verba apud Gratianum ordinationem significare dicuntur; sive cum in epistolâ synodiâ ad Ecclesiam Alexandrinam, et dilectos fratres, Egyptum, Lybiam et Pentapolim incolentes, Meletium schismaticum et Ariane impietatis progenitorem in ecclesiastico gradu recepit, ab eoque constitutos et ordinatos in suis gradibus admisit, sed nonnisi *παρακλητῶν χειροτονῶν βιβλιοθήκας*, magis mysticâ seu sanctiori ordinatione confirmatos, roboratos, stabilitos; ac si indulgeret quidem iis eandem in Ecclesiâ retinere dignitatem, sed non sine novâ ordinatione, quæ priore sanctior sit, augustior et saceratior, quia hæc ab hæreticis accepta, invalida fuisset, profana, et sacrilega; illa verò à Catholicis data, divina ac sacramentalis futura sit. Confirmatur ex responso Theophili Alexandrini, qui de Catharis ad Ecclesiam catholicam redeuntibus hæc habet, in exposit. de iis qui dicuntur Cathari, inter epist. can., apud Balsam., et tomo 3. Biblioth. PP.: *Quoniam ergo magna synodus, quæ Nicææ habita est à sanctis Patribus statuit ut ordinentur qui accedunt, velis juxta hanc formam eos qui ad Ecclesiam accedunt ordinare: si quidem vita eorum recta est, et nihil eis adversatur. Ex quibus inferitur Novatianos clericos ordinari iterum debuisse, ut in suis gradibus reciperentur, juxta sententiam concilii Nicæni à Theophilo Alexandrino explicatam.*

XXIV. Verum non hæc concilii Nicæni mens esse potest, in quo Cypriani errorem de rebaptizatione et ordinatione condemnatum fuisse multi suspicantur, stabilitum autem fuisse nemo, vel leviter credidit; quippe cum in conciliis eodem seculo ante et post ipsum habitis, in quibus iidem episcopi sederunt, qui in ipso Nicæno, condemnatus sit, ut alibi docuimus. Itaque respondendum est, primò quidem, dum concilium Nicænum nonnisi receptâ manûs impositione Novatianis indulget ad Ecclesiam redeuntibus, ut in suis ordinibus, in quibus fuerant, admittantur, de manûs impositione reconciliatoriâ sermonem esse posse, non de consecratoriâ, prout explicat Tharasius; nam hæreticos ab hæresi redeuntes, tam clericos quàm laicos, cum manûs impositione suscipi consuevisse testis est Arelatensis I synodus paulò ante concilium Nicænum. Vel certè de confirmatoriâ manûs impositione, seu de Confirmationis Sacramento iis tribuendo, qui è Novatianis ad Ecclesiam catholicam redirent, concilii Nicæni canon potest intelligi, utpote cum Novatiani, teste Theodoretò, iis quos baptizabant, sacrum chrisma non præberent, imitati nempe Novatum, quem Cornelius, epistolâ ad Fabium Antio-

chenum suggillat, quod Domini sigillo post Baptismum non obsignatus, spiritum adipisci non poterit, quo tamen signaculo sacro, quod in Sacramento Confirmationis habetur, destitutus. presbyterum agere præsumpsisset; unde in hunc errorem respiciens Nicæna synodus apprimè statuit, clericos qui è Novatianis ad Ecclesiam catholicam redirent, nonnisi *χειροτονοῦμεν*, seu Sacramento Confirmationis, quod manûs impositionis dicitur, munitos, in ecclesiasticis gradibus admitti posse. In eodem quoque sensu verba *χειροτονῶν*, *χειροτονεῖσθαι* apud Theophilum sumi non pro ordinatione debent; neque pariter verba allata ex epistolâ synodali ejusdem concilii Nicæni hunc sensum habent, quem objectio eis affingit; sed ita explicari debent, ut *χειροτονία* pro manûs impositione reconciliatoriâ sumatur, non pro ordinatoriâ, cui scilicet ordinati à Meletio ex præscripto Nicæni concilii subjici debuerint, tum ut ritu solemniori in omni subeundâ poenitentia usitato, Ecclesiæ reconciliarentur; tum ut speciatim in acceptâ dignitate sacerdotii confirmari viderentur; solebant enim qui malè dignitatem suscepissent, vel qui eandem benè suscepissent, sed indignos se postea ipsâ præbuissem, per manûs impositionem suscipi, et sic gradibus suis ordinibusque restitui, ut pateret populo eis deinceps obaudiendum et obediendum esse; et qui ab Ecclesiâ extorres fuissent, jam Ecclesiæ judicio in acceptâ dignitate receptos esse constaret; atque hinc est quòd ordinati à Meletio, non constituti (*καταστήντες*), sed per illam novam manuum impositionem *βεβαιωθῆντες* dicantur; quia non de novo Sacramentum ordinationis accipere, sed in accepto roborari, et qui antea ordinis executionem non habebant, Ecclesiæ reconciliati eandem recipere jubentur.

XXV. Quartum, quo contraria sententia nititur, est Innocentii I testimonium, epistolâ 18 ad Alexandrum Antiochenum, in quâ revertentes ab hæresi Ariano- rum ad communionem solum laicalem admittit, nec validè eos ordinatos videtur agnoscere, solum apud hæreticos Baptisma ratum esse contestans, cætera Sacramenta ab hæreticis invalidè conferri insinuans: « Arianos, inquit, præterea, cæterasque hujusmodi pestes, quia eorum laicos conversos ad Dominum sub imagine poenitentiae ac sancti Spiritus sanctificatione, per manûs impositionem suscipimus, non videtur clericos eorum cum sacerdotii aut ministerii cujuscumque suscipi debere dignitate, quoniam quibus solum baptismum ratum esse permittimus (quod utique in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, perficitur) nec Spiritum sanctum eos habere ex illo Baptismate, illisque mysteriis arbitramur. Quoniam cum à catholicâ fide eorum auctores desciscerent, perfectionem Spiritus, quam acceperant, amiserunt; nec dare ejus plenitudinem possunt, quæ maximè in ordinationibus operatur, quam per impietatis suæ perfidiam potius quàm per fidem dixerim, perdiderunt. Quomodò (1) fieri potest, ut eorum profanos sacerdotes dignos

(1) Ultima ista verba paulò aliter apud Gratianum, quibus alia adjungit ex epist. mox citandâ.

Christi honoribus arbitremur, quorum laicos, imperfectos, ut dixi, ad sancti Spiritus percipiendam gratiam cum poenitentiae imagine recipiamus? » Similia quoque habet idem Innocentius, epistolâ 22 ad episcopos Macedoniæ in provinciali synodo collectos, ex quâ ea solùm quæ ad rem magis faciunt, proferemus. « Ubi poenitentiae remedium necessarium est, illic ordinationis honorem locum habere non posse decernimus; nam si, ut legitur, *quod tetigerit immundus, immundum erit* (Num. 17, Levit. 19), quomodò id ei tribuitur quod immunditia ac puritas consuevit accipere? sed è contrario asseritur, eum qui honorem amisit, honorem dare non posse; nec illum aliquid accepisse, quia nihil in dante erat quod ille posset accipere. Acquiescemus et verum est. Certè qui quod non habuit, dare non potuit, damnationem utique quam habuit, per pravam manûs impositionem dedit; et qui particeps effectus est damnato, quomodò debeat honorem accipere invenire non possum. »

XXVI. Neutrum autem ex Innocentio adductum testimonium convincit, eam fuisse hujus summi Pontificis mentem, quòd ordinatio ab hæreticis collata, quoad formam ac substantiam invalida foret, sed duo tantùm videtur intendisse Innocentius. Primum, tantùm abesse ut collata ab hæreticis ordinatio suscipientem sanctificaverit, quin potiùs polluerit, ac contaminaverit: non quòd Sacramentum ab hæretico collatum sit inefficax, vel minùs virtutis ex se habeat, quàm à quocumque alio collatum, sed quòd obicem in suscipiente reperiat, ob quem benedictio in maledictionem convertitur; fitque, ut indigna susceptio damnationem inquirat, quæ si non indigna fuisset, gratiam haud dubiè fuerat largitura. In quo à Sacramento Baptismi sacer Ordo (quod de aliis similiter Sacramentis dici potest) discriminatur, quòd Baptismum utile sit aliquando ab hæreticis et schismaticis ab Ecclesiæ communionem truncatis recipere, et absque ullius violatione præcepti recipi queat: sacrum verò ordinem ab hæreticis, vel schismaticis ab Ecclesiâ unitate separatis nunquàm scienter recipere sit utile, quia nunquàm licitum; majori scilicet severitate, Ecclesiâ communionem hæreticorum ex priori Sacramento, quàm in aliis interdicens; tum quòd majoris necessitatis sit Baptismus quàm reliqua Sacramenta: tum quòd ministrum Baptismi minùs esse de Ecclesiæ corpore necessum sit, quàm cæterorum Sacramentorum, ut ex eo patet quòd à Judæo, pagano et infideli non baptizato conferri et confici possit, non item cætera Sacramenta. Alterum quod videtur intendisse Innocentius, est, nec executionem ordinis stante generali Ecclesiæ regulâ, redeuntibus ab hæresi, vel ab hæreticis ordinatis reddi, nec ad honorem eos, dignitatem, communionem clericalem, privilegia clericalia recipi; cum è contra redeuntibus ab hæresi, et ab hæreticis baptizatis gradus suos, honor dignitasque, peractâ poenitentia, servantur, jusque per Baptismum etiam ab hæreticis collatum acquirant recipiendi Sacramenta singulis permissa, cujus etiam juris per hæresim iacturam nullam faciunt: cum è contra per

ordinationem ab hæreticis susceptam, etsi potestas spiritalis ordines exercendi acquiratur, quæ characteri adnexa est, jus tamen utendi licitè, quâcumque peractâ poenitentia, ab ordinibus susceptis non tradatur, sed tantùm ex Ecclesiæ dispensatione taliter ordinatis concedi possit, ut quod illicitè usurpârunt, licitè postea sibi assumant; neque enim poenitentia, quæ ad recipienda cætera Sacramenta disponit, ad ordinis functiones dignè obeundas hominem præparat, cum non sufficiat (1) ordinatum, ut munera sua obeat, emendâsse quod peccavit, sed innocentiam custodisse debuerit, ne in aliis puniat quod in seipso erubescat; quare quemadmodum poenitentes ab ordinibus recipiendis à canonibus arcentur, ita et ab exercendis. Quæ omnia aliaque id genus ponderans Innocentius, negavit clericos ab hæreticis ordinatos, si ad Ecclesiam revertantur, cum honore ac dignitate cleri recipiendos esse, quia clericorum gradus, innocentium gradus est, non poenitentium; non autem negavit quin substantiam Sacramenti receperint, quod in iis manere demonstrat, dùm, citatâ ad episcopos Macedoniæ epistolâ, ex dispensatione Ecclesiæ fatetur clericos ab hæreticis ordinatos aliquando in susceptis gradibus ab Ecclesiâ admissos fuisse, sed id ex ordinariâ lege negat esse faciendum, ut id quod necessitas imperavit, in pace jam Ecclesiæ constitutæ possint præsumere.

XXVII. Quartum adversariæ sententiæ argumentum petitur ex quibusdam Urbani II sententiis ac dictis, quæ duriusculum quoddam vel obscurum sonare videntur. Primum enim epistolâ ad Anselmum Mediolanensem episcopum, lapsos in schisma, non nisi iteratione Sacramenti Ordinis recipiendos videtur discernere, sic enim habet, epist. 4, tomo 3 Concil. Bini, parte 2: « Discretionis nostræ videtur, quatenus secundum præcepti nostri tenorem, quando secundum Ecclesiæ vestræ morem sacros daturus quibuslibet aliis ordines benedicere cæperis; eos quos tua duxerit solertia reconciliandos, inter benedicendum, et manus imponendum facias interesse, quibus cætera omnia consecrationis instrumenta, præter unctionis explebis, et sic ad sancta ministeria reconciliabis. » Vides, ut reconciliandis hæreticis, qui vel in hæresim lapsi sunt, vel ab hæreticis ordinati sunt, eundem ritum præscribat qui in ordinandis servatur; jubentur enim et in publicâ ordinum conferendorum celebritate reconciliari; eadem tum de novo ordinandis, tum reconciliandis materia ordinis exhibetur, puta instrumenta, quæ in ordinum collatione usurpantur; idem ritus usurpari præcipiuntur, præterquam unctionis, qui accidentalis est, non essentialis, ut de novo quoad essentialia omnia iterari ordinatio appareat, solusque accidentalis ritus deesse videatur. Deinde idem Urbanus II, in epistolâ ad Petrum Pistoriensem episcopum, et Rusticum abbatem Vallis Umbrosæ, quam mutato parùm titulo decurtatam refert Severinus Binius, iis omisissis quæ à Gratiano ex eâ-

(1) Idem videtur docere præsertim eadem epist. 22, cap. 4.

dem epistolâ referuntur, ordinationem cujusdam Daimberti in diaconum quod ab hæretico Nezelone, seu Guezelone ordinatus fuisset, nullam iudicat fuisse, ideoque eam se iterasse ostendit. Quam Urbani II sententiam, ut melius noscamus, initium epistolæ, prout habetur apud Biniū, qui ex Bibliotheca S. Victoris Parisiensis sibi eam manuscriptam missam testatur à Joanne Picardo comolui canonico regulari, reliqua verò ejusdem epistolæ ex Gratiano referemus. Ita ergo orditur : « Scripsistis nobis maximum apud vos scandalum emersisse, quod Pisanum episcopum consecravimus, quod à Guezelone (Nezelonem vocat Gratianus, supra) hæretico diaconus fuerat ordinatus. Et nos profectò scimus Guezelonem hæreticum fuisse, Moguntinumque episcopatum simoniaco credimus facinore invasisse; propter quem aut alium acquirendum, regi sub anathemate posito, diu servierat, et propter acquisitum, omni vitæ suæ tempore deservivit. Eundem et ipsi nos pro eadem eam, quia ab excommunicatis consecratus est, in synodali concilio excommunicavimus, condemnavimus et ab omni ecclesiastico officio, sine spe restitutionis aliquâ, deposuimus. » Hucusque Binius; jam reliqua ex Gratiano quæ difficultatem augent, et prædictis non malè coherent, præterquam quod in proprio nomine Guezelonis, in quo facilis lapsus esse potuit, discrepantia est, cujus scilicet loco Nezelonis nomen substituitur, adjungamus in hunc modum : « Daimbertum (sic fortè Pisanus iste vocabatur episcopus de quo questio fuerat proposita à Nezelone) licet simoniaco, non simoniacè ejusdem confessione reperimus in diaconum ordinatum, et beati Innocentii pape sententiâ constat declaratum, quod Nezelon (quem constat ab hæreticis ordinatum) quia nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Nos igitur tanti pontificis auctoritate firmati, et Damasi pape testimonio roborati, qui ait : Reiterari oportet quod malè actum est, Daimbertum ab hæreticis corpore et spiritu digressum, atque utilitatibus Ecclesiæ, pro viribus insudantem, ex integro (Ecclesiæ necessitate ingruente) diaconum constituimus. Quod non reiterationem existimari censem, sed integram diaconi dationem, quoniam, ut prædiximus, qui nihil habuit, nihil dare potuit. » Hæc apud Gratianum Urbanus II, quæ contrariæ sententiæ videntur expressè favere, nam hominem non validè ordinatum, sed iterum ex integro ordinandum censere, quod ab hæreticis fuerit ordinatus, quid aliud est quàm hæreticorum ordinationem improbare, ut invalidam etiam quoad substantiam, an aliquid expressius pro adversariorum sententiâ dici potuit?

XXVIII. Nihilominus, cum Urbani II ex prædictis sententiâ nobis constet, qui de præsentī questione interrogatus, et ex professo disserens, suam nobis mentem satis manifestè aperuit, dum Sacramenta ab hæreticis collata, *formam quidem Sacramentorum, sed non virtutis effectum habere* professus est, epist. 17. sup. cit.; nulla ratio subest, ut ex iis quæ obiter dixerit, et quæ explicationem aliquam pati possint, in contrariâ eum versum fuisse opinione coniciamus.

Itaque ad id, quod primum ex ipso profertur, respondendum est, non novam ordinationem ab Urbano II redeuntibus ab hæresi subeundam præscribi, sed novo ritu qui ordinationem aliquatenus referat, sed non sit ipsa ordinatoria, Ecclesiæ reconciliandos, gradibusque prius susceptis, quoad exercitum et executionem, restituendo præcipi. Cum enim in degradatione solerent ea omnia, quæ in ordinatione conferuntur, à degradato auferri, similiter in ordinatione quæcumque conferuntur ex more eo tempore usitato restituebantur. Id enim ex concilio Toletano IV superius docuimus; quod manifestissime etiam ostendit Fulbertus Carnotensis, qui dimidiato seculo Urbanum antecessit, epistolâ 25 ad Leuthericum episcopum Senonensem, ubi de simoniaci restitutione loquens, hæc habet : « Ceterum baptisationes et reordinationes fieri canones velant; propterea depositum non reordinabit, sed reddet ei suos gradus per instrumenta, et per vestimenta, quæ ad ipsos gradus pertinent, ita dicendo : Reddo tibi gradum ostiarii, etc., in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, novissimè autem benedictione lætificabit eum, sic concludendo : Benedictio Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti super te descendat, ut sis confirmatus in ordine sacerdotali, et offeras placabiles hostias pro peccatis atque offensionibus populi, omnipotenti Deo, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen. » Eodemque modo explicandum, quod ex concilio Caesaraugustano II, c. 1, objici potest statuente, *ut presbyteri, qui ex hæresi Ariana ad sanctam catholicam Ecclesiam conversi sunt, qui sanctam fidem atque castissimam tenuerint, acceptâ denuò benedictione presbyterii, sanctè et purè ministrare debeant*: non enim veram ordinationem iterandam censet, utpote cum deponendos eos, qui laudabilis vitæ non fuerint, statim subjungat; non autem deponendos diceret, quos ordinem nunquam suscepisse putaret. Itaque per iteratam presbyterii benedictionem, ritum istum intelligit, quo presbyteri ad hæresim revertentes reconciliari debebant.

XXIX. Alterum verò testimonium Urbani II longè difficilius solvi potest, atque omnium, meo quidem iudicio, pro contrariâ sententiâ firmissimum est: cujus solutioni præmitto, Daimbertum illum, quem querunt Petrus Pistoriensis episcopus, et Ruffus abbas Vallis Umbrosæ, episcopum Pisanum ordinatum, alio nomine Theobertum, seu Dagobertum, eum esse, qui in synodo Pisanâ Urbano II studiosissimè servivisse dicitur, qui legatione apostolicâ laudabiliter functus narratur in exercitu Christianorum in Oriente commorantium, quique postea omnium consensu patriarcha Hierosolymitanus renuntiatus est: à quo autem diaconatum iste receperit non satis patet; variatio enim ista nominum difficultatem creat. Quod decreti Gratiani correctores ex Mariano Scoto in Vita Gregorii VII referunt Nezelonem quemdam Magdeburgensem episcopum, iis temporibus fuisse, nec Mariano Scoto, nec Crantzio consentit; nam Wezelinū, seu Vizelonem tempore prædicti Gregorii VII,

cui successit Urbanus II, fratrem Annonis Coloniensis episcopum Magdeburgensem vocat Marianus; Crantzius autem Wernerum à quibusdam, ab aliis Wessilum, Wesselum, sive Wesselonem dictum refert, ut pateat in iis nominibus barbaris Latinâ linguâ efferendis facili variationem contingere; hic autem tantum abest, ut hæreticis faverit, aut ab excommunicatis ordinatus dici possit, ut potius cum Annone Coloniensi, Sigefrido Moguntino, et aliis catholicis episcopis Gregorii VII partibus contra Henricum regem Germaniæ impensè fuisse, laudatusque idèd ac commendatus à dicto Pontifice, tandemque in acie contra Henricum occubuisse referatur. Itaque eum, qui Daimbertum diaconum ordinaverit suspicor potius fuisse Moguntinum episcopum Wessilonem ab abbate Urspergensi, Bertoldo, et aliis dictum, Sigefridi Moguntini successorem, seu potius invasorem Moguntinæ sedis post Sigefridum, utpote qui ab Henrico rege intrusus, ab excommunicatis electus et ordinatus legatur. Hunc Guezelonem dictum fuisse faciliè suspicamur. Primò enim usitatissima ista variatio litteræ V in G quotiescunque nomen aliquod per duplex W scribitur, ut in nominibus Wilelmi, Walteri, et aliis innumeris manifestè patet, C quoque pro Z et I pro E in istis nominibus variè scribi, non paucioribus exemplis clarum fieri posset. Sed iis prætermis- sis, quæ ad rem minùs faciunt, videndum est cujus hæresis accusatus ipse fuerit. Legimus in synodo Quintilneburgensi ab Ottone legato Sedis Apostolicæ tempore Gregorii VII habitâ, Wesilonis istius Moguntini ordinationem irritam declaratam fuisse, huiusque hæresis damnatum; quòd seculares suis rebus exspoliati ecclesiastico non subiaceant iudicio, nec pro suis excommunicari possint excessibus, et quòd excommunicati absque reconciliatione recipi possint, quas ipse sententias docuerat in gratiam Henrici regis Germaniæ, in quem Saxones rebellaverant, et quem Gregorius VII anathemate perculerat.

XXX. Iis ergo de Wenilone, seu Guezelone præmissis, Glossa decreti Gratiani Daimbertum istum extra formam Ecclesiæ ordinatum fuisse refert, idèd quæ ordinationem ipsius nullam fuisse; sed cum Wezelo ipsius ordinator, de nullâ hæresi accusatus fuerit circa materiam vel formam Sacramentorum, nec alicuius criminis circa administrationem eorundem Sacramentorum notatus, gratis videtur dici, imò fingi, eos qui ab ipso ordinati fuerunt diaconi, extra Ecclesiæ formam fuisse ordinatos, præsertim cum Urbanus II hanc rationem non assignaverit, ob quam iterum Daimbertum in diaconum promovendum sibi duxerit, sed quòd huiusmodi Guezelo, seu Nizelon ab hæreticis ordinatus fuisset; nihil ipse haberet, unde et nihil dare posset; quæ certè verba ostendunt, eum in hac sententiâ fuisse, idèd Daimberti ordinationem in diaconum irritam fuisse, et invalidam, quòd ab hæretico, qui et ipse ab hæreticis fuisset ordinatus, diaconatus ordinem suscepisset. Responderi itaque potest alio modo, diaconatus nempe ordinem à Guezelone Daimberto collatum, dici

ab Urbano II nullum fuisse et irritum, quoad executionem, honorem, dignitatem, ac privilegia, quamvis quoad substantiam validus fuerit; ex integro quoque collatum denuò dici, quòd in restitutione ejusdem ordinis iidem fermè ritus de novo repeterentur, qui in primâ collatione ordinis usurpabantur, ut superius dictum est; itemque, quòd omnimoda licentia ordines exercendi, sine quâ frustranea, vel nociva futura erat potestas primùm collata, per istam reconciliationem concessa fuerit, non sic tamen ut potestas etiam spiritalis collata sit; quòd si cui nimium violenta ac distorta videatur hæc interpretatio, quam tamen odium in hæreseos ac schismatis auctores exprimere, seu potius extorquere potuit; hic dicere poterit Urbanum II, cum nondum elucidata esset præsens questio, iisque temporibus adhuc dubia, ac controversa videretur, ex opinione tunc temporis probabili, quam tamen ipse minimè ex prædictis sequeretur, Daimbertum istum diaconum reverà ordinasse, ne in dubium videretur revocare, quæ in Quintilneburgensi concilio contra schismaticos (quorum ordinationes tanquam irritæ et inanes proscriptæ sunt, nominatimque Wesilonis istius, de quo sermo est) præsentè legato Sedis Apostolicæ, acta sunt. Cæterùm de questione propositâ sententiam suam rogatus, ordinationes huiusmodi quoad substantiam validas respondisse, sive ut ostenderet Deus, esto sineret aliquando summos Pontifices in facto errare, quod in hac materiâ aliis summis Pontificibus contigisse alibi docuimus; at in sententiâ ferendâ ipsis propius adsistere; sive quòd prædictus Pontifex, ut aliorum dubio satisfaceret, scrupulosque omnes eximeret, licuisse sibi crediderit ordinationem istam repetere, quam videbat à multis in controversiam revocari; nam perplexam fuisse et dubiam hoc tempore istam questionem patet, tum ex dictis initio huius questionis; tum etiam ex Petro Damiani, qui sub prædecessoribus Urbani II scribit, in præfat. opusc. 6, per triennium in tribus Romanis conciliis disceptationem istam maximam fuisse, *perplexamque atque confusam dubitationem*, nec tamen aliquid in eâ dogmaticè definitum fuisse satis apertè demonstrat. Jam verò post concilii Florentini determinationem asserentis Ordinis Sacramentum indelebilem conferre characterem, nec reiterari posse; post concilii Tridentini eandem definitionem de perpetuitate characteris, et prohibitâ ejus iteratione, ex quâ sequitur per hæresim, vel schisma potestatem conferendi ordines non amitti, quæ sive in characterè episcopali, sive in extensione characteris, certè in consecratione fundatur, quam indelebilem esse satis Tridentinum insinuat, dum prædictæ determinationi de perpetuitate, seu inamissibilitate potestatis ordinis, aliam subiunxit, de peculiari in ecclesiasticâ hierarchiâ episcoporum potestate; post ejusdem etiam synodi Tridentinæ assertionem, validum esse quodlibet Sacramentum à ministro in peccato mortali collatum; post theologorum de propositâ questione consensum; erroneum esset negare validum esse Sacramentum Ordinis,

quod ab hæretico vel schismatico, quantumvis ab Ecclesiâ preciso, fuerit collatum.

XXXI. Quantum adversariorum argumentum peti potest ex epistolâ ejusdam Constantinopolitani Patriarchæ scriptâ ad Martyrium Antiochenum, exponente modum, quo hæretici ad Ecclesiam redeuntes sunt recipiendi; nam in eâ epistolâ, quæ à pluribus annis scripta deprehenditur, quippe cum Martyrius Antiochenus, ad quem ipsa scripta dicitur, seculo V claruerit; eâ, inquam, epistolâ duo genera hæreticorum distinguuntur, quorum quosdam Arianos scilicet, Macedonianos, Novatianos, et cæteros ejusdem farinae ad Ecclesiam revertentes cum sacræ unctionis ritu conciliandos, ac nonnisi tanquam laicos recipiendos esse definitur, ita ut si ad ordinum ministeria, et functiones apti videantur, ad eos gradus ordinari debeant, in quibus apud suos erant: alios autem puta Montanistas, Sabellianos, et cæteros hujusmodi (qui scilicet juxta catholicam formam non erant baptizati) tanquam paganos recipiendos esse statuitur; primoque die Christianos faciendos, secundo catechumenos, tertio exorcismis et exsufflationibus purgandos, deinde baptizandos. Ex quibus inferitur, nullos hæreticos, nisi iteratâ ordinatione, ad sua ministeria admitti, satisque esse iis qui catholicam Sacramentorum formam observassent, quod ut laici, rato habito eorum baptismo, recipiantur, cæterorum etiam baptisma esse repetendum. Verum huic epistolæ responderi potest 1° eam dubiam esse; 2° vel hæreticos qui in ipsâ enumerantur, tam prioris quam posterioris generis, in aliquo circa ordinationem substantiali peccasse; vel certè eam fuisse hujus patriarchæ sententiam, qui hanc epistolam scripsit, collatum ab hæreticis Ordinis Sacramentum, sicut et Confirmationis, validum non esse: quæstionem istam olim perplexam et controversam fuisse, diversarum ecclesiarum consuetudines pro utrâque parte proferri potuisse, sicut et Patrum sententias; eam demum tenendam, in quam totius tandem Ecclesiæ consensus inclinasse videtur; illas scilicet legitimas esse ordinationes, quæ catholice Ecclesiæ ritu, quantumvis ab hæreticis fiant.

XXXII. Objici etiam potest auctoritas D. Basilii, cujus verba in eâ quæstione discutiendâ legi, et pensari monachi in synodo VII enixè petierunt. Is ergo epistolâ 192 ad Nicopolitanos exagitans eos, qui ut sacrum principatum adipiscerentur Christi se inimicis conjungerent, ac postea plebis offensionem metuentes fidei rursus rectitudinem prætexerent, ita tandem concludit: « Non agnosco episcopum, nec Christi illum sacerdotibus adnumerarim, qui à profanis est manibus, ad fidei destructionem, præsul electus: hæc mea est de illo sententia. Vos, si quam nobiscum partem habetis, eadem etiam nobiscum sentietis, si verò vestro ipsorum consilio utimini, suæ quisque sententiæ potestatem habet, nos insontes erimus ab hoc sanguine. Hæc non ideò scripsi, quod vobis diffidam, sed ut quorundam hæsitationem declaratione meæ sententiæ confirmem, ne quis ad illorum communionem præripiatur; neve, si manus illorum impositio-

nem quisquam acceperit, post, reddita pace, sacerdotali ordini sese adensere contendat. » Quibus verbis episcopos ab hæreticis ordinatos, veros non esse episcopos ostendit, et qui ab eis manus impositionem suscipiunt, à sacerdotali similiter catalogo excludendos, quæ duo ordinationem ab hæreticis factam nullam esse confirmant.

XXXIII. Verum facili hæc objectio solvitur, si nempe dicamus Basilium docere solum eos episcopalem honorem minime assecutos esse, gradum, prerogativam, dignitatem, jurisdictionem, et liberam officii sui executionem, qui ab hæreticis ordinati sunt, similiter nec clericalem statum, dignitatem, ac sui ordinis exercendi liberam facultatem, qui ab iis manus impositionem recipiunt: sed non illis episcopalem consecrationem ac potestatem indelebilem, nec iis inferioris ordinis characterem adimere. Unde huic auctoritati in synodo VII respondens Tharasius: « Et ego, inquit, execror eos, qui ob hujusmodi causam, et fidei destructionem sunt ordinati; et maxime si episcopi orthodoxi præsentibus fuerunt, à quibus poterant consecrari; sic enim est paternus sensus; sin autem synodica promulgatio, et concordia ecclesiarum causæ orthodoxæ facta fuerit, qui præsumperit à profanis hæreticis ordinari, depositioni succumbet. » Ac si diceret, assentiri se Basilio, quod in numerum episcoporum recipiendos negaret, ut suis fungantur muneribus, qui ab hæreticis ordinati fuissent, præsertim si non deessent Catholici, à quibus ipsi ordinari potuissent: pro pace tamen ecclesiarum admitti aliquando hæreticos ad Catholicos revertentes, eâ conditione, ut pace firmatâ, depositioni subjaceat, qui ab iis se ordinari passus fuerit. Cum autem in postremis ex eodem Basilio citatis verbis monachi vim facerent, et eorum explicationem postularent, respondit idem Tharasius, nequidem negare Basilium tales ab hæreticis ordinatos ullo modo esse in clerum recipiendos; nam aliquando in iis dispensatum fuisse; nec putandum Basilium Patribus, qui id permiserunt, esse contrarium, sed solum ostendere nonnisi ægrè et cum difficultate id permittendum; quam solutionem sibi gratam esse monachi significarunt.

XXXIV. Major utique dubitatio oritur ex ejusdem Basilii epistolâ, quæ à Græcis pro canonicâ habetur, ad Amphilochem, in eâ si quidem Basilius hæc tria distinguat, *ἀρεται*, eorum scilicet sectam, qui à fide omnino abrupti sunt, puta qui de Deo malè sentiunt, ejusmodi sunt Manichæi, Valentiniani, Marcionistæ, Hydroparastæ, qui aquam in incruento sacrificio offerebant, et Pepuzeni, seu Cataphryges, qui in sanctum Spiritum blasphemabant: schisma eorum qui propter aliquas ecclesiasticas causas, et medicabiles quæstiones à nobis dissident, ejusmodi sunt, qui circa poenitentiam lapsis dandam à Catholicis dissentiant, Novatiani, v. g., et Donatistæ; ad quam etiam classem revocare videtur Encratitas, qui nuptias rejiciunt, et omnem animatorum usum prohibent, et nuptias fornicationem vocabant: denique *παρυσιαγογισται*, id est, illegitimum conventum episcoporum,

vel presbyterorum, rebellium, et immorigerorum populorum. Jam verò hæreticorum baptisma minimè admittendum docet; schismaticorum, quia ita placuit multis Asiaticis propter multorum œconomiam recipi, admittendum; quamvis Cyprianus et Firmilianus olim rejiciendum crediderint: rebellium autem et inobedientium non solum baptisma ratum censendum, verum ipsos etiam pœnitentiâ peractâ sæpius ad proprios gradus admittendos esse arbitrat. Quæstionem proponit de Encratitis, sitne Baptisma ab illis collatum recipiendum. Abrogandum censet, quòd nihil de iis apertè dictum sit; consuetudinem tamen sequendam: hanc autem in suâ provinciâ eam videri, ut recipi possint, quippe cùm Zoïn ac Saturninum ex illâ sectâ in Episcoporum cathedram susceperint. Ex quibus patet ex mente Basilii, primò quidem hæreticos, qui nempe circa Deum errant Baptisma validè non conficere; multò minùs ergo sacram ordinationem conferre. Secundò, collatum à schismaticis baptisma non nisi propter quandam œconomiam, ac dispensationem suscipi posse, eâ tamen conditione, ut qui ex eorum Baptismate accedunt, *ungantur scilicet à fidelibus*, quod an significet Sacramento Confirmationis iterum eos ungendos esse, discutiendum relinquo. Tertiò, Basilium de iis solum qui ab illegitimis conventibus accedunt, docere, quòd in suis gradibus recipiantur peractâ pœnitentiâ, unde videtur de cæteris id negare, eorumque, si pro bono pacis suscipiantur, iterari ordinationem velle. Quartò, consuetudini ecclesiasticæ eundem Basilium tribuere, non solum, quòd Sacramentum validum per eam dignoscatur, sed quòd etiam efficiatur: cùm enim dixisset Encraticas, quia nihil de iis definitum erat, validum non conferre baptisma, mox subdit, si tamen consuetudo ferat, ut eorum ab Ecclesiis baptisma probetur, probandum esse; unde colligi potest juxta mentem Basilii, ex institutione Christi nec Baptismum nec sacram ordinationem habere, quòd ab hæreticis collata valida sint, sed posse Ecclesiam pro arbitrato ordinationes hæreticorum ac schismaticorum irritare et evacuare.

XXXV. Porro distinctionem istam à Basilio excoGITATAM, hæreticorum et schismaticorum, ut ii sint hæretici, qui malè de Deo sentiunt; schismatici, qui circa Ecclesiæ disciplinæ capita in errorem lapsi sint, ab eo sumpsisse videtur Petrus Damiani, idemque cum Basilio docuisse hæreticorum ordinationes nullas atque invalidas fuisse, schismaticorum autem esse validas; quæ ipsius mens ut prospiciatur, ipsius verba in medium proferenda sunt; primò enim ubi ex Nicæno concilio Novatianos in suis recipi gradibus docuisset: « Cur hoc, inquit, opuse. eit. cap. 22, nisi quia illud hæreticorum genus in licet catholicâ fidei integritate persisteret, in quibusdam aliis superstitionibus oberarent? notum nempe est, quid Novatus, cujus ii sequebantur errorem, dogmatizaverit, neque bigamis communicare, neque in persecutione lapsis etiam post pœnitentiam veniam dare oportere; si ergo et hi qui jam ab iis sunt hæreticis ordinati, nequaquam suo sunt honore privandi, ob id scilicet, quia eorum consecra-

tores in fide non titubant, » etc. Vides ut ordinationes ideò validas censeat à Novatianis collatas, quòd ii in fide quæ habetur in Deum, minimè errare convincerentur, insinuans nempe à contrario ordinationem ab iis factam qui errarent in Deum, invalidam esse: unde de simoniacis subdit, quòd « licet isti in regulâ fidei ex aliquo videantur offendere, non tamen eatenus, ut Spiritum sanctum arguendi sint hæreticâ pravitate negare; atque ideò cùm revertuntur, quoniam peccaverunt, manus illi imponuntur; quia verò minimè negaverunt, sacerdotalis gradus officio non privantur. » Quid ergo si Spiritum sanctum negassent, nùm omni ordine privati censerentur? sed apertius est quod subjungit: « At contra Ariani, qui adversus Spiritus sancti divinitatem manifestâ prorsus impietate configunt, ad catholicam fidem redeunt, in malè accepti ordinis dignitate remanere non possunt. Credunt enim, sicut eorum sacrilega professio manifestat, quòd Pater creator sit, Filius creatura, Spiritum verò sanctum creaturam creaturæ damnabiliter asseverant. Quia igitur virtutem sancti Spiritus in fide non habent, quâ videlicet omnis Ecclesiæ dignitatis ordo perficitur, apud eos facta ordinatio canonicis sanctionibus irrita judicatur. » Citat Innocentium I, quem supra laudavimus Arianorum ordinationes improbantem; tum subdit ex Innocentii verbis manifestè intelligi, « quia in promotionibus clericorum non immeritò fides ordinantis attenditur, ex quâ videlicet pendet, ut ordinatio ipsa sive rata, sive irrita judicetur: quod enim tenet ordinator in fide, accipit ordinatus in munere. Enimverò si Arianis recta fides inesset, etiamsi eos cujuslibet diversæ pravitatis error involveret, facta apud eos consecratio non periret. » Paulò post autem de Donatistis loquens, quos non admodum fidei errore tractatos, sed iratos potius in Cæcilianum schisma fecisse scribit, docet *apud eos ordinatum, si paci hoc consulat, non privari honore, quia perseverat in fide*. Tandemque ita concludit: « Quapropter si recta fides adsit, videlicet ut in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum rectè credatur, indigni etiam cujuslibet sacerdotis consecratio indifferenter impletur: nec propter indignum ministrantis meritum, divinæ gratiæ munus perfectionis suæ patitur detrimentum. » Et paulò post: « Si autem per Paulianistas Sacramentum idcirco dari non potest, quia fidem sanctæ Trinitatis non habent, per Novatianos autem ideò potest, quia licet aliquatenus hæretici sint, orthodoxæ tamen fidei plenitudinem tenent; constat profectò, quia si fides stat, consecratio robur obtineat, nec actionis labefactatur vitio, quæ fidei nititur fundamento. »

XXXVI. Antequàm verò de utriusque mente circa præsentem controversiam dicamus, obiter monemus, in hac distinctione à Basilio traditâ, et à Petro Damiani receptâ, hæreticorum et schismaticorum, hæreseos nomen angustius sumi pro errore circa Deum nobis revelatum; cùm tamen fides propriè dicta non tam in Deum revelatum, quàm revelantem tendat, nec solum fides sit circa Deum creditum, sed in eâ omnia

terminentur quæ ab ipso nobis revelante credenda proponuntur; non enim in objecto fidei tantum spectandum est quod de Deo aliquid credatur, etiam quod Deo credatur; proindeque hæreticus est qui vel de Deo malè sentit, secus ac ipse de seipso sententium proposuit, vel qui etiam circa disciplinam capituli alter agendum credit, quam Ecclesia à Deo edocta didicerit. Nihilominus, quia fides perfecta et omnibus suis numeris absoluta, facit ut Deum credamus; seu ea quæ de Deo credenda sunt complectamur, ut credamus Deo et in Deum; idè hæresis maxima ea est quæ fidem in Deum avertit, quæ fidem de Deo habendam mutilat, et idè in strictiori et angustiori significatione hæretici isti dicuntur qui nec Deo revelanti credunt, nec de Deo, ut decet, sentiunt. È contra verò, quia qui circa disciplinam et economiam, seu administrationis ecclesiasticæ capita, in errorem inducti sunt, caeremoniis et ritibus, quibus unitas Ecclesiæ constringitur, diversis utuntur; idè meo quidem iudicio, schismaticis, potius à Basilio adnumerantur quam hæreticis; quamvis aliam rationem hujus rei tradiderit Basilius, quod separationis eorum origo à schismate profluxerit. Donatistæ siquidem, Novatiani et cæteri hujusmodi primùm ob discrepantiam in ritibus, vel contradictionem in personis, quæ sine fidei jacturâ esse poterant, ab Ecclesiâ divisi sunt, postea hæresim schismati addiderunt.

XXXVII. Iis autem obiter observatis, quæ fusiori indigerent explicatione, ad Basili in præsentī contrōversia sententiam redeamus; quem licet subdubitantem, catholicæ tamen doctrinæ conformem habemus; qui enim tantum consuetudini Ecclesiarum quarundam deferendum credidit, ut eâ lege in rebaptizationibus et reordinationibus utendum esse doceret, id de Baptismo, vel ordine ab hæreticis quibuslibet, dammodo secundum Ecclesiæ formam baptizantibus, atque ordinantibus, collato, minimè hocce tempore dubitaret. Sed nec Basilius adeò apertè in contrariam sententiam propendet, si ritè expendatur. Primum, enim cum ab hæreticis baptismum collatum invalidum esse pronuntiat, de iis loquitur qui Ecclesiæ formam minimè servarent, Pepuzenis nempe, quorum Baptisma verum esse judicandum expressè negat, quod in Patrem, et Filium, et Montanum Priscillamque baptizarent. Secundò, quod Cypriani et Firmiliani sententiam non audeat omninò condemnare, modestiæ ipsius est, qui ante generalis concilii definitionem Patrum graviorum opinionem perstringere, vel durius nominare vereatur, non autem argumentum est ipsius assensus, cum propter Asiaticorum concilii auctoritatem eos non rebaptizandos, sed ungendos esse concludat. Quod autem Asiatici isti episcopi concluderant, hoc concilium Constantinopolitanum I sub Damaso postea definiivit, in quo Arianī, Macedoniani, Sabbatiani, et Novatiani, ad Ecclesiam redeunt non rebaptizandi præcipiuntur; Eunomiani verò, Montanistæ et Sabelliani, alique ejusdem farinae hæretici, rebaptizandi declarantur; cui canonī consimilem Asiaticæ synodi definitionem crediderim; ex quâ conclu-

dat Basilius, cum ipsa Eueratitarum non meminisset, eos cæteris hæreticis rebaptizandis, quorum in Galatia Asia provincia maxima erat multitudo ac diversitas, oportere adnumerari, et proinde ex synodici istius sententiâ Eueratitarum Baptisma abrogandum videri. Verum neque, ut opinor, prædicta Asiatica synodus, neque Constantinopolitanum concilium hoc voluere, ut baptizati a cæteris hæreticis præter Arianos, Macedonianos, Sabbatianos, Novatianos, rebaptizarentur, sed solum ut alii omnes hæretici, qui in Sacramenti forma peccarent, ejusmodi multi in Galatia erant, pata Valentiniiani, Marcionistæ, Manichei et cæteri ejusmodi, ii omnes, sicut Eunomiani, rebaptizarentur; nec aliud voluit etiam ipse Basilius, qui sequendam hanc in re Ecclesiæ consuetudinem dixit, non quod hæc vim evacuandi characterem Baptismatis habeat, sed quod hæretici secundum morem Ecclesiæ Sacramenta conferentes ab aliis discernat. Quod autem ungi ad Ecclesiam redeuntē voluerint prædictæ Asiaticæ synodi Patres, idem etiam Constantinopolitanum I postea faciendum judicavit, non Chrismatismis Sacramentum iterandum statuens, sed vel exhibendum non habentibus, vel ecclesiasticâ caeremoniâ renovandum. Denique Basilius ab hæreticis vel schismaticis ordinatos negavit in suis gradibus oportere recipi, legem generalem confirmans, non Ecclesiæ dispensationem attendens, juxta quam videlicet Zoin et Saturninum episcopos ab Eueratitarum sectâ redeuntē, in episcopali gradu receptos fuisse ibidem testatur.

XXXVIII. De Petro autem Damiani non dubito quin nostram sententiam amplexatus fuerit, ut ex toto hoc libro, quem de ordinatis à simoniacis non reordinandis conscripsit, innotescere potest. Ea ergo omnia quæ ex ipso objecta sunt, unâ ferè responsione solvuntur; Petrum nempe Damiani, qui non tantum citato opusculo contendat ordinatos ab hæreticis non esse reordinandos, verum etiam persuadere conetur eosdem in suis gradibus esse recipiendos, distinguere hæreticos, qui malè de Deo sentiunt, ab iis qui in aliis fidei articulis allucinantur, prioresque in suis gradibus non esse recipiendos, posteriores verò peccatâ penitentiâ esse recipiendos asserere; Baptisma à prioribus collatum aliquando nullum esse, quia cum de sanctâ Trinitate malè sentiant, formam Ecclesiæ interdum non sequuntur, quod de Paulianistis ex Innocentio I ostendit; aliquando validum esse, quod de Arianis ex eodem Innocentio demonstrat, de quibus hæc addit ex suo opusculo. 6, c. 22, circa finem: « Ubi notandum quanta invocationi divini nominis reverentia debeat, cum et ab eis baptizati, quos tam perfida, ut ita dicam, fides damnat, rebaptizari tamen omninò non audeant; nam quia auctores eorum, ut dicitur, fidem rectam non habuerunt, ad percipiendam sancti Spiritus gratiam manus illis imponitur; quia verò in aquam sunt sub invocatione sanctæ Trinitatis immersi, non sunt denuò baptizandi. » Unde rectæ de Deo sententiæ duplicem efficaciam astruit; unam formali et subjectivæ, quâ mini-

ster conferens Sacramentum orthodoxæ de Trinitate opinioni assentitur, licet in aliis fidei capitibus constans non sit, ut nempe talis secundum canones ex indulgentiâ recipi aliquando mereatur, quod exemplis Novatianorum et Donatistarum ostendit; ex quibus concludit simoniâcis quoque ritè de Deo sentientibus eandem indulgentiam tribuendam esse. Alteram fidei objectivæ efficaciam assignat, quam scilicet verba, quibus Baptisma confertur, à quocumque prolata testantur; quibus proinde verbis, quia summum fidei nostræ de summâ Trinitate mysterium continent, quantumvis ab hæreticis proferantur, vim et energiam veri Sacramenti inesse fatetur; atque alterutro sensu intelligenda sunt quæcumque ex eodem Petro Damiani in objectione referuntur.

XXXIX. Denique, prætermisissis iis omnibus auctoritatibus quæ ordinationes ab hæreticis susceptas, vel schismaticis, tanquam vacuas, inanes, irritas, sacrilegas damnant; quibus omnibus uno verbo responderi potest vacuas eas esse, quantum ad executionem ordinis; sacrilegas, et impias, propter scelus, quod in communione cum hæreticis vel schismaticis contrahitur; validas tamen esse quoad substantiam, propter Ecclesiæ fidem, et Sacramenti dignitatem, quæ à fide vel bonitate ministri non dependet. Iis, inquam, omissis, hæc alia pro adversariorum sententiâ objici possunt: primum, Sacramentum Pœnitentiæ ab hæretico vel schismatico ab Ecclesiâ præciso, collatum, nullum esse; potiori ergo ratione Sacramentum Ordinis, quod nobilius est, ab ejusmodi susceptum invalidum esse. Alterum, ut ait Basilus, epist. ad Amphil., c. 1, in iis qui ab Ecclesiâ defecerunt: *Defecit traditio quòd discissa sit consequentia*; at non videtur Ordo suscipi posse, nisi derivatâ eâ quæ in apostolis, septuaginta discipulis et diaconis, seu prioribus Ecclesiæ ministris fuit, potestate ad eos qui de novo ordinantur, juxta prædictionem Davidis, Psal. 44: *Pro patribus*, id est, apostolis, *nascentur tibi filii*, puta sacerdotes; et figuram antiquæ legis, in quâ ad nostrorum sacerdotum exprimendam ordinationem ac præsignandam, septuaginta isti seniores, qui judices cum Moyse constituti sunt, et quibus populi regendi curam ipse partitus est, de ejus spiritu sumpsisse dicuntur; cum ergo traditio ista ac successio, spiritalisque consequentia deficiat in hæreticis et schismaticis, non videtur ab iis ordinatio collata valere; præsertim cum alia quoque in ipsis ἀνομιὰ, seu spiritalis consequentia desit, ea nempe, quæ ad ecclesiastici regiminis formam necessaria est, ut populus presbyteris suis, presbyteri episcopis, omnes summo Ecclesiæ capiti adhæreant, quâ adhæsiōne per hæresim, vel schisma sublatâ, non videtur ulla in ecclesiastico regimine potestas per abruptos ab Ecclesiæ unitate ac discissos conferri posse, quia nulla potestas inferior dari potest, quæ non à superiori pendeat, et cum eâ connexa sit; unde nec ordinandi vis ulla penes illos residere videtur. Quod utique confirmatur ex eo quòd superius cum metropolitano ordinante, summum Pontificem simul ordinare, propter illam

nempe omnium episcoporum cum summo Pontifice connexionem, dixerimus; at de schismatico vel hæretico ordinante id dici nequit; ergo rupto isto connexionis membrorum omnium cum capite vinculo, non videtur ordinatio ab iis peracta robur aliquod vel firmitatem habere posse. Denique, quia alioqui sequeretur apud hæreticos veros esse sacerdotes, vera sacrificia, veram Ecclesiam, v. g., sequeretur Prædicantes qui dicuntur in Galliâ, Germaniâ, Angliâ, veros esse sacerdotes, nec, cum ad fidem catholicam redeunt, ut ecclesiastico catalogo inserantur, ordinandos; quod tamen hodiernæ Ecclesiæ praxi repugnat.

XL. His omnibus respondetur, primò disparem esse rationem Sacramenti Pœnitentiæ et Ordinis, tum quòd Sacramentum Pœnitentiæ nonnisi ab habente jurisdictionem validè conferri possit: quâ jurisdictione hæretici ac schismatici ab ecclesiâ præcisi privantur; unde Sacramenti Pœnitentiæ idonei non sunt ministri, cum tamen Sacramenti Ordinis, quod jurisdictionem non requirit, ut validè conferri possit, sed solum eminentiam sacerdotii, seu episcopalem potestatem conferre queant: tum quòd in Sacramento Pœnitentiæ nihil datur præter gratiam, quam tantum abest, ut quis ab iis consequatur, qui ab Ecclesiæ unitate defecerunt, ut potius qui iis communicat novi criminis contagione polluat; at in Sacramento Ordinis præter gratiam datur character spiritalis, quem nulla peccati foeditas impedit, quominus animæ suscipientis imprimi possit; unde non omnis inanis et irrita collata ab hæreticis, vel schismaticis ab Ecclesiâ præcisis ordinatio; sicut irrita est prolata ab iisdem absolutio. Secundò respondendum, defectum successionis legitimæ, et consequentiæ cum Ecclesiæ corpore ac capite, obstare quidem, quominus legitimè vocati, electi, designati censeantur, qui ab iis, qui ab Ecclesiâ sunt præcisi, ordinantur, sed non impedire eorum consecrationem, atque ordinationem: executionem quidem ordinis prohibere, sed non susceptionem; jurisdictionem amovere, sed non characterem. Sacerdotes autem dici apostolis ac septuaginta succedere, legitimè quidem constitutos in ordine, gradu, dignitate, jurisdictione ac loco, et liberâ ordinis executione: illegitimè verò ordinatos, in solo ordine, non in cæteris. Sufficiente ad ecclesiastici regiminis formam quòd illicita sit quæcumque ordinis executio contra superiorum in ordine ecclesiastico interdictum, et quòd jurisdictio inferioris auctoritati superioris subjaceat: non autem necesse esse, quòd character ejusdem arbitrio submittatur, nec nisi consentiente superiore conferatur; cum enim immediatè sit à Christo, cujus sacerdotii quædam participatio est, in omnibus eodem ordine insignitis, quæcumque super alios dignitate præemineant, æqualis est; et ipsius collatio superiorum Ecclesiæ voluntati, vel interdicto non subjacet. Gratiam quoque spiritalis regiminis ita inter omnes sacerdotes singulis esse distributam, ut superiorum providentiæ, donorum ac gratiæ inferiores partem

possideant, sed eam ab illo principaliter obtineant, qui Moysi dixit, Num. 11 : *Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, etc., ut descendam, ut loquar tibi et auferam de spiritu tuo, tradamque eis.* Circa quod notat Petrus Damiani, opusc. 6, c. 14, non dixisse Dominum : *Auferes de spiritu tuo tradesque eis, sed : Auferam et tradam; ut profectò ostenderet, quia non homo homini Spiritum sanctum tradit, sed solus ipse est, qui, prout vult, gratiæ suæ dona distribuit.*

XII. Denique respondeo, non esse absurdum, quòd apud hæreticos, qui juxta Ecclesiæ formam Sacramenta administrant, et ab episcopis ordinati sunt, rata sint sacerdotia, et vera sacrificia; apud eos tamen non sit vera ecclesia, qui, quod justo titulo obtinere non possunt, furto sustulerunt. Item exteriora quædam apud hæreticos Ecclesiæ symbola esse, sed aliena. Ecclesiæ propriam fidem ac charitatem non esse, nec necessariam membrorum cum capite consensionem, quibus etsi cætera adfuerint, Ecclesia sufficienter ab illegitimis quibusque hæreticorum et schismaticorum conventibus discernitur. Hæreticos autem nostri temporis, cum nec ab episcopis consecrati sint, nec presbyteralem ordinem juxta ritum Ecclesiæ catholicæ acceperint, quibus nempe nulla sacrificii offerendi instrumenta porriguntur, qui nullis ad sacrificium verbis consecrantur, presbyteros non esse, proindeque nec episcopos, quidquid novus quidam conciliandorum religionum auctor de Anglicanis episcopis statuerit, ejus sicut adulatio hâc in re perniciosa, ita in conciliandis maximis religionis catholicæ cum hæreticâ superstitione capitibus, temeritas est sacrilega : quasi verò sit aliqua conventio lucis ad tenebras, Christi cum Belial. Sed omissis istis profanis novitatibus, quæ vel ex titulo ipso damnantur, gratias utique immortales agendas Deo esse crediderim, quòd in hâc nostri seculi pravarum opinionum sentinâ non permiserit Deus Ecclesiam eâ tentatione percelli, quâ prioribus temporibus afflicta est, dum Ariani, v. g., alique hæretici nullis ferè exterioribus signis ab orthodoxis discreti, venerandâ insuper episcopali dignitate præditi, hæreses suas quasi ex auctoritate legitimâ disseminabant : cum è contra nostri temporis hæretici, nec legitimè vocati, nec solemnî ritu ordinati, nec ab episcopis ex more consecrati, clanculùm docendi munus invadentes, furtimque indebitam auctoritatem assumentes, non sub ovinâ pelle lupi, sed sub vulpinâ videantur, nec veri pastoris speciem, nec personam habeant, tantùmque à veritate doctrinæ discedant, quantum à potestate docendi alieni sunt. Minus itaque excusandi, qui nec signum magistri in iis videntes, nec doctrinæ soliditatem audientes, vanis pseudomagistrorum istorum pollicitationibus acquiescunt : qui quomodò vera nuntiarent, cum nec veritatis annuntiandæ munus acceperint, nec oraculo veritatis, Ecclesiæ scilicet declarationi, et antiquitatis fidei credendum esse defendant?

ARTICULUS II.

Ut minister ordinationis legitimè dignitatem sit adeptus.

§. 1. *Status questionis proponitur; validam esse ordinationem a simoniaci vel intrusis concluditur.*

I. Quod autem de ordinatis ab hæreticis, et schismaticis diximus, hoc de ordinatis à simoniaci, vel invasoribus episcopalis dignitatis dicendum est. Olim quidem, testimonio Petri Damiani, controversiam fuisse liquet, num à simoniaci ordinati, sacerdotali potestate fruerentur, vel saltem utrùm aliqua spes reconciliationis et restitutionis in priori gradu eis affulgere posset. Quam controversiam ita exponit dictus Petrus Damiani ad Henricum Ravennatem opusculo eâ de re scripto, cap. 1 : « De iis itaque qui gratis sunt à simoniaci consecrati, quanta jam per triennium in tribus Romanis conciliis fuerit disceptatio, quàmque confusa atque perplexa dubietas, et in iis partibus quotidie ventiletur, sanctitatem vestram latuisse non arbitror, præsertim cum crescente fluctuationis ambiguo, eatenus sit processum, ut nonnullos constet episcopos ab illis ordinatos clericos denuò consecrâsse. » Quamvis autem posterioribus temporibus eò non processisse videatur indignatio adversus simoniacos, vel invasores episcopalis dignitatis, ut ordinati iterùm sacrarentur, attamen aegrè nonnumquam suis ordinibus restituebantur, qui vel inferiorem aliquem ordinem à simoniaco suscepissent.

II. Ut autem evidentiùs ista omnia pateant, dicimus primò ordinationem tam à simoniaci, quàm ab intrusis episcopis collatam, quoad substantiam, validam esse. Fusè hanc propositionem probat Petrus Damiani integro opusculo citato ad Henricum episcopum Ravennatem, ejus omnes probationes duobus principiis supra toties à nobis repetitis inniuntur, quòd nempe character ordinationis, non tam animæ imprimatur, quàm inuratur, adeò ut deleri non possit; quòd bonitas vel malitia ministri ad Sacramentorum valorem nullius ponderis ac momenti existat, nec dona Dei ministrorum contagione polluantur : quæ duo manifestè ostendunt, sive à simoniaci, sive ab invasoribus sedis episcopalis, atque intrusis collatum Ordinis Sacramentum, integrum persistere, et quoad substantiam ac potestatem istam perfectum. Peculiarîa etiam ad id probandum exempla adducit Petrus Damiani, ibid., cap. 16, primum quidem Vigili summi pontificis, « qui nimirum sceleratus et impius, quidquid ordinando constituit, nemo pontificum cassare præsumpsit : istum denique noveris esse Vigilium, qui (Lege Anastas. Biblioth. in Bonif. II, Sylver. et Vigil.) priùs Bonifacio papæ molitus est insidias, quatenus eo vivente Apostolicam Sedem sacrilegus obtineret : sed resistente senatu, conatus illicitos et nefarios implere non potuit, postmodum verò solitis machinationibus Sylverium papam aggressus est apostolicâ dignitate privare; quod ille mox animadvertens, synodale concilium congregavit, ubi auctoritate Spiritus sancti, et apostolicâ potestate eum, ut reverâ simoniacum, et invasorem

VIII œcumenica manuscripta, quæ est penes cardinalem Suleimam, jam vero typis excussa habetur in tomis conciliorum, tomo 5 concilii Bani, parte 1, sect. posteriori, citans enim Leonem I ait: « Dicit enim altisona tuba, sanctus videlicet Sedis apostolicæ papa Leo, ejus sententiam quicquid ubique catholicum est, velut celestis miraculum celebrat et veneratur oraculum, cum sæpe questio de male accepto honore nasatur, quis ambigat nequaquam iis esse tribuendum, quod non docetur fuisse collatum. Neque enim inter Photium Mœchum, et Maximum Cynicum à synodo II damnatum, vel inter ordinationes hujus et illius distinctionis aliquid esse convincimus. » At in Maximi ordinatione hoc solum vitii argui potest, quod intrusus absque legitima electione fuerit, quod furtim ab Ægyptiis episcopis à Petro Alexandrino missis, hisque pecunia corruptis, in Choraule domum convenientibus, solis plebeiis hominibus, ac facinorosis, quibus novitas omnis arridet, faventibus, indignantibus clericis, frementibus bonis constitutus fuerit: adde si volueris, quod Apollinarista fuerit hæreticus. Caterim cum ab episcopis catholice communionis ordinatus sit, quorum princeps erat Petrus Alexandrinus magni Anastasii successor, qui plures pro catholica fide labores exantlarat: à veris eum episcopis juxta ritum catholice Ecclesie ordinatum fuisse nemo ambigere potest: itaque si ejus ordinatio nulla, si clericorum ab eo incassum et inutiliter attentata dicitur ordinatio, eo titulo hoc accidet quod intrusus ipse contra canones et Ecclesie morem in Constantinopolitanam sedem invaserit, et qui ab eo consecratus, ab invasore manus impositionem acceperint.

V. Secundò obijciunt sententia Adriani II, qui, epistolâ Ignatio Constantin., act. 5 syn. VIII, in quâ lecta et probata est, petenti Ignatio, ut dispensaretur cum quibusdam à Photio invasore sedis Constantinopolitane, ejusdemque Ignatii acri persecutore, voluntariè vel involuntariè ordinatis, usque saltem qui scelus reveriti, sacerdotio nullo modo functi fuerant, vel qui postea impietatem ejus agnoscetes, pro justitiâ viriliter steterant, nullatenus dispensandum respondit, eorumque ordinationes, utpote ab invasore factas, nullas, et invalidas statuisse videtur. Sic enim habet: « Quamobrem et in eis, super quibus et à nobis dispositiones, et discretionis exigis, nihil sequendum præter ejus (Nicolai videlicet I prædecessoris) divinitus inspirata decreta conspicimus; præ omnibus, et super omnia Gregorium Syracusanum, Photium Tyrannum, et quos idem Photius in gradu quolibet ordinasse putatus est, ab episcoporum numero vel dignitate, quam usurpativè, ac fictè dedit, merito sequestrantes. Primò quia Photius Maximo, et ordinatio ejus, vel potius execratio istius ordinationi penè in eunctis videtur esse simillima. Secundò, quia sic se habet per decessorem meum Apostolicæ Sedis decretum, cujus judicium nusquam præcipiunt sacri canones retractari, dum tamen censeant eam in aliorum quaque referenda, seu definienda negotia perscrutari; nosque convenit, ut protulimus, ejus in omnibus con-

stituta sectari. Tertiò, quia Photius vir forensis, curialis, Neophilus, invasor, atque adulter, necnon anathemate condemnatus existens, nihil dedit, nisi fortè damnationem habuit, quam se se juvenibus propinaverit. Photio certè presidente auctore, dictum est ab anathematizatis: Consecratus non solum non accipit Spiritum sanctum, sed et quod ante habuit flamen auferitur ab eo: verumquavis hoc Tyranni Photi dictum favore, ipseque super hujusmodi sententiâ delectatus, cum malè à se promotis, ei consensum præbuerit, quavis etiam non iis, de quibus hoc frustra dictum est, valeat comptari; quia tamen veraciter dictum est, eorum magis damnatione proculdubio congruit, qui ab anathematizato, et damnato Photio per impositionem manus non fuerunt, sed vulnus in capite susceperunt. » Quibus de ordinatis à Photio dictis, subdit, ut ii etiam qui ab Ignatio ipso ordinati, Photio in contemptum Sedis Apostolicæ adheserint, paulò post *in suis gradibus confirmantur*. Cujus epistolæ Adriani, quæ in synodo VIII generali lecta, et comprobata est, verba ista pensanda sunt, quod eos quibus Photius manus imposuit, non ordinasse, *sed ordinare putatum esse* dicat: quæ verba ostendunt Photium exteriora signa ordinationis usurpasse, sed ordinationem istam minime perfecisse: quod idem *usurpativè et fictè* episcopi creati dicantur, quæ fictam et falsam ordinationem à Photio præsumptam ostendunt, non veram: quod talium *ordinatio, non consecratio, sed execratio* dicenda asseratur: quod Photius utpotè invasor, *nihil habuerit, nihil dederit*, damnationem solum ex ordinatione suâ habuerit, hanc solum dederit: quod ab eo consecrati tantum abest ut Spiritum sanctum acceperint, cum potius quem habebant amiserint; nullum lucrum ex suâ ordinatione fecerint, sed vulnus duntaxat eis illatum et inflictum sit; quæ omnia eò tendunt, ut irritam, inanem, nullam, sacerdotii gratiâ vacuum, characterem minimè inurentem, ab invasore factam ordinationem ostendant.

VI. Tertiò obijciuntur pleraque quæ à Gratiano habentur collecta, maximè contra ordinatos à simoniacis, quorum aliqua agentes de simoniacis electionibus atque ordinationibus protulimus; hæc solum jam seligimus, quæ vel difficilius solvantur, vel asperius dicta videntur. Primum, ex Ambrosio, libro de Dignitate sacerdotali, cap. 5: *Cum ordinaretur episcopus, quod dedit, aurum fuit, quod perdidit anima fuit; cum alium ordinaret, quod accepit pecunia fuit, quod dedit lepra fuit*. Alterum, ex Leone I (1), ex quo hæc profert Gratianus: *Gratia si non gratis datur, vel accipitur, gratia non est; simoniaci autem non gratis accipiunt; si autem non accipiunt non habent; si autem non habent, nec gratis, nec non gratis cuiquam dare possunt. Quid ergo dant? profectò quod habent: quid autem habent? Spiritum utique mendacii, etc.* Tertium, ex Gregorio, libro 7, epistolâ 110, ad Syagrium Augustodunensem: *Quicumque studet pretii datione sacrum Ordinem*

(1) Leo apud Gratian. 1, q. 1, c. 1; non tamen ista reperiuntur apud Leonem. Ref. 1, quest. 1, c. *Quicumque*, c. Chalc. c. 2.

mercari, dum non officium, sed nomen attendit, sacerdos non esse, sed dici tantummodò inaniter concupiscit. Quartum, ex concilio Chalcedonensi, quod ex ordinatione simoniaca suscipientem, nihil proficere definit. Quintum, ex Gregorio Nazianzeno (1) cuius sententia ista ab eodem Gratiano refertur, qui studet domum Dei pretio mercari, in sacro Ordine nullà ratione de cetero permanere, aut renovari posse dubium non est. Et paulò post: *Nemo potest retinere quod vendidit*, etc. Quintum, Tarasius apud eundem Gratianum, c. E s qui, in simoniaco ait non esse sacerdotii sanctitatem; seu potius, ut habent verba ipsius epistolæ ad Adrianum II. simoniaco alienum ab omni sacerdotio, et ordinationes simoniacorum *irritas*, id est, irritas, inanes, vacuas esse docuit. Denique Damasus, epist. 8, quæ est de Chorepiscopo, et refertur 1, q. 7, c. *Per illicitum: Reiterare*, inquit, *necesse est quod legitime actum aut collatum minimè probatur. Nam quomodo honorem possit retinere, qui ab illo acceperit, qui potestatem dare legitime non habuit, invenire non possum.* Ex quibus inferre licet simoniacorum ordinationes nullas esse et invalidas; nam si in iis lepra solùm recipitur, aurum solùm datur, nec potestas ordinis recipitur, nec character imprimitur; si simoniaci spiritum solùm mendacii tribuunt, quomodo sacerdotii potestatem, quæ Spiritus sancti donum est, largiuntur? si gratiam, quia gratis dari debet, per pecuniam nemo accipit, quomodo quis sacerdotii potestatem, quæ pretio quoque comparari non potest, pecuniariâ Ordinis receptione consequetur? Si inaniter et secundum nomen sacerdos dici, non esse concupiscit, qui ad sacerdotium pecuniâ contendit, reverà talis sacerdos non est, nec sacerdotii character signatur, nec potestate exornatur. Si nec in sacro Ordine per pecuniam ordinatus permanere, nec eidem restitui potest qui ad eum per pecuniam anhelavit, nec Ordinem videtur consecutus, nec gradum; si simoniaco non habet sacerdotii sanctitatem; ergo nec sacerdotii sanctificantem et Deo consecrantem characterem. Postremò, si reiterare necessum est quod legitime collatum non est; susceptus autem ab illo Ordo, qui eum legitime dare non potuit, legitime non docetur esse collatus; constat porrò simoniaco non legitime conferre cuiquam Ordinem posse, sicut nec invasorem sedis episcopalis, ac dignitatis injustum possessorem; sequitur Ordinem ab utrovis collatum nullum esse, etiam quoad substantiam, ac proinde iterandum.

VII. Iis autem omnibus et similibus sive Patrum, sive summorum pontificum et conciliorum testimoniis unica sufficit responsio, hæc scilicet omnia ostendere solummodò licitam executionem ordinis à simoniaco vel intruso pontifice suscepti, seu functionum ejusdem ordinis exercendarum liberam per potestatem ordinatis denegari, dignitatem, honorem auferri, privilegia ab iis tolli; non autem probare characterem sacerdotalem

à simoniaco, vel sedis episcopalis invasore nequaquam conferri, aut potestatem ordinis minimè iis inuri, quos illi mysticis, et secundum Ecclesiæ formam ritibus initiaverint. Ea autem loquendi forma satis usitata est, ut quibus potestas sacra ministeria licitè attingendi denegatur, quibus sacerdotii prærogativæ auferuntur, ii excidisse omni sacerdotio et ordine dicantur, quamvis interiori potestate præditi agnoscantur, sed eà inutili, quia sine crimine in actum prorumpere non potest; ut autem hujus solutionis bonitas appareat, ad singula argumenta revocandus est animus.

VIII. Ad primum argumentum, quod circa Maximi Cynici ordinationem versatur, Maximum episcopali characterè verè donatum fuisse non video effici ullà ratione refelli. Primò enim concilium Constantinopolitanum I, cum eum negat esse aut fuisse unquam episcopum, commodè explicari potest de episcopali dignitate, executione ordinis episcopalis, statu, gradu, dignitate, jurisdictione, sede, quæ omnia Maximo adempta sunt, relicto ei solo characterè, quem Ægyptii episcopi, eum secundam formam Ecclesiæ consecrantes, haud dubiè inusserant; relicta quoque solà potestate Ordinis astricta legit et alligata, quam tamen sacramenti licet illegitimè dati virtus contulerat; nec isti expositioni aut Gregorius Presbyter in vitâ Nazianzeni, aut Balsamon in istum canonem repugnant, vel contrarium docent, qui illegitimam tantum et turbulentam, seditionis, contra canones ejus electionem ostendunt, Sacramenti verò Ordinationis, substantiale vitium nullum in ejus initiatione observant. Adriani quoque pontificis epistola, quæ nihil plus dicit quàm concilium Constantinopolitanum I, Maximum nempe nec esse, nec fuisse episcopum modo predicto explicari convenienter potest.

IX. Quod spectat pariter ad ordinationem Photii, quem Nicolaus I d. ponendum et deiciendum de gradu episcopali scripta firmat, non obscure indicatur eum episcopalem ordinem habuisse, cujus executio alligata tamen, et ecclesiasticæ prohibitionis vinculis astricta foret, quod etiam magis innuit tum Basilii imperator, qui indulgendum ab eo ordinatis preponit; tum Ignatius Constantinopolitanus patriarcha, vir sanctissimus, qui ut ipsis venia concedatur enixè rogat; tum verò maximè Joannes VIII, qui tandem ab astuto isto homine persuasus est, ut non solum contra prædecessorum suorum statuta ordinatos ab ipso reciperet, sed et ipsum in suum gradum ac dignitatem absque ullà ordinis malè suscepti (sed suscepti tamen) iteratione, revocaret. Unde cum docet Adrianus II, ordinari eum visum esse, non autem esse ordinatum, de ordinatione integra, quæ etiam dignitatis, jurisdictionis, et cæterarum prærogativarum collationem comprehendit, loquitur, quæ verè ordinatus non fuit qui solam potestatem ordinis malè suscepit.

X. Denique allatæ à Gratiano auctoritates non majoris jam allatis videntur esse roboris; non auctoritas Ambrosii, qui ex Sacramento Ordinationis quod quis

(1) Greg. Naz. apud Gratian. c. *Qui studet*, cui nihil simile in ejus operibus reperitur; hujusmodi autem quedam habentur in epist. Tarasii ad Adrianum.

pecuniâ mercedis fuerit, damnum quod suscipiens animæ inferitur solum ostendit, non autem ejusdem Sacramenti omnimodam inanitatem, vel vanitatem; prout ex totâ serie sermonum ejus manifesto deductum, non Leonis I (si tamen Leonis hæc verba sunt quæ a Gratiano referuntur) qui nempe gratiam justificantem gratis dari debere, ideoque si secus fiat, inaniam ei inferri docet, ob quam contingat, ut non Spiritu Sancto sanctificetur, sed spiritu mendacii per spiritum promotus corripitur; quæ doctrina quemadmodum vera est, ita nihil officit isti sententiæ, quæ etiam pecuniariâ ordinatione sacerdotium malè, sed non sine ingenti crimine sacrilegii suscipi docet. Non Gregorii, qui dum sacerdotem simoniacum verum sacerdotem esse negat, et nomine ac titulo tenus sacerdotem, sacerdotem verum strictius sumit pro eo, qui sacerdotalis perfectionis statum meritò possideat, gradum meritis æquet, officium rite expleat, juribus ac prerogativis justè potiatur; talem autem Sacerdotii nomenclaturam æquivocè tantum simoniaci sacerdotii convenire non dubium est. Non concilii Chalcedonensis, quod nihil proficere ordinationem suam simoniaco, non minus verè quàm sapienter affirmat; nam quamvis ex eâ sacerdotalis ordinis potestatem consequatur, cum tamen ipsa per Ecclesiæ sententiam ligata sit, nec in actum sine piaculo exeri possit, videtur potiùs ad hoc esse comparata, ut habenti obit quàm prosit; unde verum est eum ex ordinatione istâ nihil proficere, cui si quid ex istâ ordinatione accedit, officere potiùs potest quàm proficere. Non Gregorii Nazianzeni, vel cujusvis alterius, qui referente Gratiano tradidit eum qui donum Dei pecuniâ meretur, non posse in sacro Ordine de cætero permanere, aut ad eum revocari: nam verba ista ostendunt ordinem recipi etiam per simoniacam ordinationem, sed tamen ita recepti, ut ab ordinis ejusdem prerogativâ, ac dignitate per sententiam Ecclesiæ rejiciendus sit, qui ita ordinatus est, adeò ut nec in debitâ ordini suo dignitate consistere, nec ad eam post expulsionem rursùm reverti possit. Ideòque non ordinis potestas sine dignitate, verbis istis simoniaco adimitur, sed austruitur. Cui etiam sententiæ minus obest, quod ex eodem Nazianzeno adfertur, *neminem posse retinere quod vendidit*; nam de gratiâ sanctificante id intelligitur, quam ubi quis vendit, amittit; amittit autem non quòd eam alteri tradat, sed quòd eam injuriâ afficiat, ex quâ injuriâ peccati macula contrahitur, cui gratia ipsa opponitur: cum autem characteri, vel potestati ordinis, peccatum minimè contrarium sit, quantumcumque peccato quis polluat, sacerdotii tamen potestate non privatur. Non pariter repugnat nostræ sententiæ Tarasius, qui dum simoniacum ab omni sacerdotio alienum dicit, de dignitate et legitimo potestatis sacerdotalis usu loquitur, quibus homo ob simoniæ crimen per Ecclesiæ damnationem exiit; non de potestate ordinis vel characterè disserit, quæ ita animæ insita sunt, ut deleri non possint: quo etiam sensu irritæ simoniacorum ordinationes dicuntur, non quæ nullam potestatem attulerunt, sed quæ secum damnationem adnexam

habent, et utendi potestate collatâ justissimum interdictum.

XI. Major difficultas est in verbis ex epistolâ Damasi citatis: quam difficultatem facile evitabit, qui huic epistolæ fidem omnem ademerit, incompositam, cum pluribus probatis etiam catholicis doctoribus, eam esse sentiens, et inconditam plurium textuum farraginem, non germanam Damasi summi pontificis scripturam. Sed ne videamur nodum istum maluisse scindere, quàm solve, respondemus, primo quidem totum istud, quod ex Damaso profertur, dici de ordinatis ab episcopis qui episcopalem manûs impositionem non habebant, quos si verum est à non episcopis ordinatos fuisse, quis dubitet, quin eorum iteranda sit et repetenda ordinatio? Secundò in eadem Damasi sententiâ duo contineri, quæ in posterioris ipsâ Innocentii I summi pontificis epistolâ ad Rufum, et alios Macedonia episcopos habentur: primum enim ex eâ quedam valdè Damasi epistolæ affinita de ordinatis ab hæreticis excerpta à nobis sunt et exposita. Deinde ex ejusdem Innocentii citatâ epistolâ prolatis jam à Damaso genuinum illud est, *qui particeps effectus est damnato, quomodo honorem debeat accipere invenire non possum*, quod de usu potestatis et prerogativis, ac privilegiis sacerdotii, non de ipsâ potestate dictum intelligitur. Porro quod ex Damaso additur iterari debere ordinationem non legitimè collatam, id tunc tantum verum est, cum defectus vel vitium ordinationis essenziale est, non autem cum solum est accidentale: atverò ad essentialiam Sacramenti Ordinationis nullo pacto pertinet bonitas vel dignitas ministri, ut docuimus, proindeque defectus ordinationis, si quis aliquando ex eâ parte contingat, ordinationem fortè vitiabit, sed non pervertet.

§ 5. *Ordinatis à simoniaco vel intruso antistite, ademptum Ordinis officium.*

XII. Dicimus secundò, jure ab Ecclesiâ statutum esse et ab antiquis temporibus observatum, ut ordinati à simoniacis, vel invasoribus ecclesiarum, ordine ab iis suscepto nequaquam uti permitterentur, omnique istius gradûs ad quem talium ministerio conscenderent prerogativâ, dignitate, officio, privilegio privarentur. Decreta Nicolai II, Alexandri II, Urbani item II, quibus constat à simoniacis etiam non simoniacè ordinatos, non nisi ex dispensatione in susceptis ordinibus tolerari, convenientiori loco eidem proposito adstruendo priori hujus operis parte protulimus; nec dubium quin innumera propè alia proferri queant, quibus quidem omissis, quæ objectionis loco superius adducta sunt, abundè huic rei probande sufficiunt. De ordinatis quoque ab usurpatoribus episcopalis dignitatis, qui catholicorum episcoporum adhuc viventium sedes invaserunt, Urbanus II supra citatus statuit, ut ordinationes eorum irritæ censeantur, nisi probaverint ipsos se nescisse damnatos. Aliam exceptionem addit Leo I, epist. 70 al. 90, ad Rustic. Narbon., c. 1, nisi videlicet eorum ordinatio proprium episcoporum consensu fiat: « Nulla, inquit, ratio sinit ut inter episcopos habeantur, qui nec à clericis

sunt electi, nec à plebilus expetiti, nec à provincialibus episcopis cum metropolitani iudicio consecrati, etc. Si qui autem clerici ab istis pseudo-episcopis in iis ecclesiis ordinati sunt, quæ ad proprios episcopos pertinebant, et ordinatio eorum consensu, et iudicio præsentium facta est, potest rata haberi: aliter autem vana est habenda ordinatio, quæ nec loco fundata est, nec auctoritate munita. » Quàm generose verò, quàm acriter idem S. Leo in Timotheum Ælurum perditissimum hæreticum, invasorem Alexandrinæ sedis, vindicandum esse scripserit; quàm graviter Sacramentorum omnium executionem, et legitimum usum ab ecclesiâ Alexandrinâ ob istam tyrannicam ejusdem promotionem sublatum esse docuerit, docent ejusdem sanctissimi Leonis, post Proterii necem datæ epistolæ Leoni Augusto, ea maximè quæ postremo loco data est, in quâ durius cuiquam videbitur loqui, nec solum officium administrandi, sed etiam veritatem Sacramenti defecisse, docere videretur, nisi ex aliis locis ejus mentem satis superque teneremus; sic ergo loquitur S. Leo, epist. 75: *Manifestum quippe est, per crudelissimam insanissimamque sevritiam, omne illic celestium Sacramentorum lumen extinctum; intercepta est sacrificii oblatio, defecit chrismatis sanctificatio, et parricidalibus manibus impiorum omnia se subtrahere mysteria.* Plura adjungere non vacat, quæ ex aliis auctoribus hunc in locum conferri etiam poterunt. Rationem solum brevem, facilemque earum Ecclesiæ constitutionum adducimus; quia nempe simoniaci, et invasores episcopalis dignitatis executione ordinis carent, proindeque nec executionem dare possunt; eaque est ratio quam summi Pontifices, quorum plures citavimus, quosdam etiam fortè mox adducemus, proferunt, dum eum qui nihil habuit, nihil dare potuisse affirmant.

§ 4. *Difficilem hæc in re dispensationem fuisse, aliquando tamen concessam.*

XIII. Dicimus tertio difficile in eo dispensatum, ut ordinati ab invasoribus dignitatis episcopalis, vel simoniacis, in suis ordinibus reciperentur. Patet id ex dictis de ordinationibus factis à Maximo et Photio, qui ad Constantinopolitanam sedem contra canonum præscriptum irruperant, à quorum priori ordinatos concilium Constantinopolitanum à suis gradibus omnino rejecit; à posteriori verò Nicolaus I, et Adrianus II. Sed maximè id notandum circa ordinatos ab isto posteriori, quòd petente Ignatio, et obnixè rogante pro Cæsariæ Cappodociæ archiepiscopo Paulo, qui in primâ synodo à Photio habitâ ordinatus, in secundâ viriliter pro Ignatio steterat, adversariorum parricidalem animum detexerat, multa pro veritate ab iniquis passus fuerat: ejus tamen supplicationi, nequaquam sibi annuendum duxit dictus Adrianus, sed omnimodè severitati canonum standum edixit: qui etiam aliâ epistolâ cum in aliis decreta patrum canonum relaxare ac moderari necessarium esse aliquando fateatur, pervasorum tamen episcopalium sedium ordinationes tolerare, vel eorum qui ab iis consecrati sunt

permittere, iniquum esse dixit. Urbanus quoque II, et et Paschalis II ab excommunicatis et schismaticis ordinatos in suis gradibus admitti sinunt, si tamen isti episcopi, à quibus ordinem susceperint, simoniaci non fuerint. Hoc itaque argumento usus Alexius Constantinopolitanus patriarcha, sibi subditorum episcoporum in se conspirantium consilia avertit, eos docens esse abdicandos, qui ab ipso ordinati essent, si minùs ipse legitimè dignitatem istam adeptus fuisset. Eodem usus Bassianus Ephesinus adversus Stephanum in concilio Chalced., act. 11: *Episcopi, inquit, qui à me ordinati sunt, ipsi et hunc ordinaverunt episcopum: si non sum ego episcopus, nequè illi qui à me sunt ordinati, debent esse episcopi neque clerici.*

XIV. Aliquando tamen dispensatum variis de causis legimus, ut ordinati ab invasoribus episcopalis dignitatis, vel simoniacis in suis gradibus reciperentur. Concilium Toletanum XI, c. 9, non à simoniacis solum, verum etiam simoniace ordinatos, post condignam pœnitentiam in suis gradibus restitui legitimè posse ostendit, his verbis: « Illos autem, quos deinceps post prælationem per præmium ordinatos fuisse patuerit, sub definitis pœnitentiæ legibus, ut verè simoniacos ab Ecclesiâ separandos esse censuimus, id est, ut duorum annorum spatio, exilio relegati et dignâ satisfactione, vel excommunicationis sententiâ coerciti, honoris gradum quem pecuniis emerant, lacrymis conquirere et reparare contendant. Unde si digna eos satisfactio pœnitentiæ commendaverit, peracto indictæ pœnitentiæ tempore, non tantum communioni, sed loco et totius ordinis officiis, à quibus separandi fuerant, restaurandi sunt. » Cujus synodi auctoritate fretus Fulbertus Carnotensis, de presbytero per pecuniam ordinato, Luthericus Senonensi archiepiscopo simile consilium dedisse legitur, epist. 25: *Depositum, inquit, non reordinabit, sed reddet ei suos gradus per instrumenta, etc.* Ordinatos quoque ab Anatolio Constantinopolitano, Maximo Antiocheno, Vigilio Romano, et aliis, quorum, ut docuimus, aliquando ordinationis primordia vitiosa fuerunt, Ecclesia, quæ ipsorum postea institutionem reformavit, in suis gradibus manere voluit. Plura utriusque generis, tam à simoniacis ordinatorum, quàm ab invasoribus episcopali sedium exempla lubenter omittimus; multitudinem peccantium in causâ præsertim fuisse, ut Ecclesia faciliùs in iis dispensaret, solum monemus.

XV. « Verumtamen, » ut cum Petro Damiani loquar, citato opusc. 6, cap. 35, « et hoc otiosum esse non credimus, si quid super hoc negotio Leo papa IX statuerit, exponamus. Nam, ut omnes simoniacorum ordinationes synodalis vigoris auctoritate cassasset, protinus à Romanorum multitudine Sacerdotum magnæ seditionis tumultus exortus est, ita ut non solum ab ipsis, sed à plerisque diceretur episcopis, omnes penè basilicas sacerdotalibus officiis destitutas, et præcipuè missarum solemniam ad subversionem christianæ religionis et desperationem omnium circumquaque fidelium funditis omittenda. Quid plura? post hoc tamâ dissipationem, hinc inde volantium, can-

dem super tam est reverendè sedis episcopum decrevit Clementem II, ut quicumque à simoniacis consecratus esset, in ipso ordinationis tempore non ignorans simoniacum, cui se obtulit promovendum, quod contra nunc daturum poenitentiam ageret, et sic in accepti ordinis officio non traret; quam nimium sententiam potius venerabilis Leo notum percensuit, et sub lapsu tanti poenitentiam omnes in acceptis officiis de cætero perseverare mandavit. Quibus addit Petrus Damiani, nonnullos quoque suo tempore conspici, qui à simoniacis diversis gradibus initiati, ab eodem summo pontifice Leone ad episcopatus apicem propositi sunt; quod et à canonibus antiquis minime docet esse alienum; ex eo enim quod eos qui per pecuniam ordinati fuerint, deficient, eorumque ordinatores, infert canones istos qui simoniace ordinatum ordinatoremque condemnant, hic prout iudicii metam fixisse, nec sententiæ calculum in eum quoque qui ab huiusmodi promovendi potuisset, extendisse. Quæ Petri Damiani ratiocinatio non omnino firma est; quippe cum dici possint antiqui canones, qui in crimine simoniace poenitendo eos solum comprehendunt qui vel ordinarerentur per pecuniam, vel ordinarerent, eorum præsertim meminisse, quippe quos eadem culpa constringeret. Cæterum ex aliis legibus ecclesiasticis, et naturâ ipsâ suspensionis colligi, eos quoque, qui à simoniace ordinatis, licet non simoniacè ordinarerentur, non quidem propter simoniace, sed propter communionis cum illegitimo ministro crimen, defectumque seu potius indignitatem ministri, cui executio ordinis sit prohibita, executione suscepti ordinis privari; quamvis non negemus quin si severitas ista Ecclesiæ nocuimento futura sit, ab Ecclesiâ misericorditer relaxari debeat, ne quod pro illius bono institutum est, in ipsius perniciem vergat, et quod ad emendationem malorum statutum fuerit, ad eorum indurationem, et detrimentum convertatur. Pulchra autem apud eundem Petrum Damiani adhortatio habetur, quâ episcopi commendentur, ut moderationem aliquam circa ordinatos à simoniacis servent, in simoniacos quidem quàm gravissimè poterit succenseant, sed eorum ordinationes immoderato quorundam iudicio subjacere minime permittant; quod et Nicolaum II, quo tempore questio ista iterum mota fuit, iudicasse perhibet, in additione factâ isti, ex quo prædicta exscripsimus, opusculo; statuuisse nimirum, ut *hactenus à simoniacis & aliis consecrati in adeptæ dignitatis honore persisterent; necdum verò promoti ab illis ad ordinem provehi de cætero licentiam non haberent.*

§ 5. *De ordinatis bonâ fide à simoniacis vel intrusis.*

XVI. Utrum autem ab antistite, quem quis simoniacum credidit, vel invasorem suspicatur, quandiu neuter ab Ecclesiâ damnatus est, ordinari liceat; quantum quidem ad simoniacum spectat, fusè alio loco diximus, veteris s. h. hanc fuisse sententiam, ab eo quem quis simoniacum noverit, nullatenus ordines suscipi licere, quantumcumque de simoniace crimine nequam infamatus aut convictus sit; unde et probare tenebatur quâ tali ordinabatur, se eum simoniacum

nescisse ex prædictis. Sed per Extravagantem Martinum V timoratis conscientis hæc in parte plenè fuisse consultum. De invasore autem ecclesiæ, seu contra canones electo dicendum est, ab eo quem constat vi aut violentia in Ecclesiam contra canones invasisse, non licuisse ordines suscipere, et antiquitus depositos, qui ab istis ordinati fuissent, etiam antequam isti damnarentur, ut patet de ordinatis à Photio, Maximo et aliis; nam quid opus est damnationis sententiam expectare, quos constat justam damnationis materiam dedisse? postea verò quàm vel expressâ Ecclesiæ indulgentiâ, vel diuturnâ communitiâ, tales in suis sedibus confirmati fuissent, qui ab iis ordinarerentur, non lego depositos esse quinimò ordinatos ab huiusmodi, v. g., à Vigilio Pontifice, Anatolio et aliis, quorum ordinationis primordia titubabant, reperio sine ullo dubio pro veris clericis ac sacerdotibus habitos fuisse. In concilio quoque Chalcedonensi, cum tam Bassianus quàm Stephanus ab Ephesinâ ecclesiâ, quam injustè possederant deponendi censerentur, et alter in eorum locum sufficiens; nulla tamen de ordinatis ab utroque questio mota est. Illudque etiam notandum eam indulgentiam quæ malè promotis quandoque fieret, ad ordinatos ab ipsis extendi, vel tacitâ Ecclesiæ consensione, consuevisse. Cum autem non aperta invasio, non fraudulenta usurpatio, sed electio ob impedimentum solum quoddam canonicum vitiosa foret, non dubium est quin ab ejusmodi antistite potuerit subditus beneficium impunè consequi, et quæcumque ab eo gesta forent, valida rataque censerentur; nullam enim Ecclesiæ prohibitionem reperimus, quæ ordinationes ab huiusmodi factas, irritas declaret, aut nullas, vel quæ eorum acta evacuet: personalia ut ita dicam hæc in pedimenta sunt, quæ illorum duntaxat, qui ipsis irretiti sunt, conscientiam ligant, administrationis officium vel auctoritatem non pessundant; unde ab ignavis, imperitis, fornicariis aliisque criminibus adstrictis antistitibus et jam licere, et olim licuisse sacram ordinationem suscipere non dubito; eâ tamen cautione adhibiti, ne quem quis antistitem ad sacrilegam administrationem Sacramenti inducat, sed eundem solum parati ad indignè Sacramentum tribuendum ministerio utatur; nam sicut aliquem ad peccatum inducere nefas est, ita alterius peccato in bonum ac commodum nostrum uti licet; excipe tamen ea impedimenta, quibus excommunicatio vel suspensio ipso facto adnexa sit, nam de iis aliâ ratione observatum, quod jamjam explicaturi sumus.

ARTICULUS III.

Ministrum ordinationis nullâ censurâ irretitum esse debere.

§ 1. *Ordinatos à degradatis, excommunicatis vel suspensis, validè ordinatos esse.*

I. De excommunicatis, suspensis, ac degradatis par ferè iudicium ferendum est, ac de hæreticis, schismaticis, simoniacis, invasoribus dignitatis episcopalis. Primum enim, ob rationes prædictas, sentiendum et Sacramentum Ordinis ab iis collatum ratum esse, ac firmum. Secundò, officium

tamen administrationis iis interdicti, qui scientes à talibus se passi fuerint ordinari: merenter enim amissâ privari dignitate, qui ab eo quem Ecclesia à ministerio rejicit, contra canonum statuta recipere ipsum non reformidant, ut quod malè acceperunt, justè amittant. Idque expressè docuit Gregorius I, dùm ait, lib. 3, epist. 20, Maximo Presumptori (habetur 9, q. 4, c. 4): *Nos consecrationem nullo mododocere possumus, quæ ab excommunicatis hominibus est celebrata.* Docuit Gregorius VII, in syn. Rom.: *Ordinati mes illorum qui ab excommunicatis sunt ordinati, sanctorum Patrum sequentes vestigia, irritas fieri censemus.* Docuerunt Innocentius I et Leo I citati, dùm à damnatis honorem quemquam recipere negant. Docuit fusèque probavit synodus apud S. Medardum ab episcopis Gallicanis in causâ Hincmari, et Ebbonis habitâ, cujus acta licèt resciderit Nicolaus I, et clericos ordinatos ab Ebbone, quem Gallicani episcopi de episcopatu suo læsæ majestatis reum ejecerant, injustè depositos asseverit: non tamen inficiatur, quin deieci isti possint, qui scienter à justè depositis ordinati essent, sed idèò ordinatos ab Ebbone non deponendos esse censuit, quòd ipse Hincmarus cum collegis fateretur Ebonem solam principis indignationem incurrisse, unde de ejus justâ dispositione non constabat, nec confessio Ebonis sufficiens ad damnationem videbatur: quòd clerici isti bonâ fide, ab eo quem episcopum credidissent, et restitutum ab episcopis sedentem per annum in ecclesiâ suâ vidissent, ordines recepisse se profiterentur; quòd post provocationem ad summam Sedem depositionis sententia adversùs istos clericos turbulenta, falsitatibus admixta, contra formam juris lata fuisset: idèòque dùm has exceptiones Nicolaus admittit, generalem potiùs thesim adstruit, eum nempe qui à justè deposito ordinatus est, statu suo excidere debere, nec executionem ordinis recepisse.

II. Tertiò statuendum est, non solùm executione ordinis privari, qui scienter, verùm etiam, qui ignoranter, ab excommunicatis, et depositis, et suspensis, quos Ecclesia minimè tolerat (nam conniventia Ecclesiæ plenam restituere potest ministerii potestatem), ordines susceperint; tum quia executionem ordinis, quam excommunicati, depositi, et suspensi non habent, alteri, sive scienter, sive ignoranter dare non possunt: eo enim, quòd ministri ordinationis executione sui ordinis priventur, canones passim eandem aliis dare non posse contendunt; tum quia secundum eosdem canones, pro non dato habetur quod ab illo datur, qui de jure dare nequit; tum quia dispensatione indigent, ex responso Alexandri III et Gregorii IX, qui ab hujusmodi ordinari se patiuntur, ut ordinibus suis restitui possint: ista verò dispensatio supponit privationem officii. Quartiò tamen observamus, hocce tempore neminem eam ob causam executione sui ordinis privari, nisi à nominatim excommunicatis, depositis, ac suspensis, vel notoriis clericorum percussoribus ordinibus initiati fuerint juxta Extravagantem Martini V toties laudatam.

III. Quemadmodum autem supra ostendimus circa ordinationes à schismaticis, hæreticis, simoniacis, intrusis, duriores quasdam passim legi locutiones, quæ prudenti responsione molliendæ sint: ita circa ordinatos ab excommunicatis, depositis, suspensis, durius etiam quædam dicta proferri possunt, quæ ordinationes à talibus collatas, tam quoad Sacramenti substantiam, quàm officii legitimam administrationem, nullas irritasque primo intuitu videantur ostendere. Durius, v. g., est istud, quod habet Zosimus papa de Proculo Massiliensi à se deposito, epist. 12, ad Massilienses: *Cum ipse jam non sit episcopus facit, et humanus largitor aliis se dicit posse præstare, quod datum sibi aliquando immeritò retinere non potuit, etc.*: quod tamen attentè cogitanti significat solùm Proculum episcopatus dignitate excidisse, non ordine; sacri ministerii legitimum usum amisisse, non indelebilem ordinis potestatem; de cætero non divinum ordinationis ministrum videri, sed humanum, non quòd Dei non sit in ipsâ perficiendâ instrumentum veluti conjunctum, ac mortuum, sed quòd vivum non sit, et animatum, quia à divinâ gratiâ in ordinibus conferendis impelli non potest, qui ab Ecclesiâ interdictum sibi ministerium temerè præsumit. Duriora etiam illa, et Iugò duriora, quæ de Photio à Gregorio Syracensano deposito habet Nicolaus I, epist. 9, Michaeli imperatori: « Nam meritò destructus esse creditur, qui à destructo ædificare sperans, etiam si qua alia bona fortassis habuit, nimix præsumptionis ejus temeritati communicans perdidit; nam Gregorius, quomodò quemquam ædificari poterat, qui multipliciter jam noscebatur elisus? quomodò quemquam in aliquo ecclesiastico poterat ordine stabilire, qui Ecclesiæ unitatem scindens, ipse jam videbatur omnimò defectus? sicut enim ligatus ligare, et defectus deicere non potuit, sic destructus construere et elisus quemquam ordinare nequivit. In summo quippe statûs sui oportet eum vigore consistere et firmis inniti per omnia basibus, qui alterum vel prosternere, vel conatur statuere. Gregorius ergo, qui canonice, ac synodicè depositus, et anathematizatus erat, quemadmodum posset quemquam provehere, vel benedicere, ratio nulla docet. Igitur nihil Photius à Gregorio percepit, nisi quantum Gregorius habuit: nihil autem habuit, nihil dedit: per eorum quippe, ut legitur, manûs impositionem, et invocationem dabatur Spiritus sanctus, qui noveant mundas ad Dominum manus levare. Cæterùm Gregorius, qui transgressor factus est legis, ad iracundiam magis, quam ad consecrationem alicujus Spiritum sanctum per impositionem suæ manûs sine dubio provocavit, etiam si is qui ordinandus erat, nullas alias haberet sibi regulas obvias. » Durius, inquam, hæc dicta sunt, præsertim cum ordinationem ab excommunicato, cum excommunicatione ab eodem lata comparet, quarum tamen, ut max dicemus, diversa est ratio: item cum benedictionis cujusvis largitionem excommunicato videtur auferre, cum tamen hoc de solâ benedictione, quæ gratiam conferat, e

officii executionem adnexam habeat, intelligendum sit; præterea, cum depositum nihil sacerdotalis ordinis retinere, nihil conferre affirmat, quod, quoad ea quæ jurisdictionem spectant, restringendum est, non ampliandum ad ea quæ ordinis potestatem, et characterem significant. Quæ omnia, licet duriora, ex odio tamen quo Ecclesia adversus sacrilegas ejusmodi ordinationes ducitur, et ex intentione dicentis, qui nihil aliud probandum assumebat, quam a talibus ordinatis executionem officii amisisse, dignitatem ac privilegia ordinis ritè collati minimè retinere, Spiritus sancti gratiam à se fugasse, et vera, et prudenter dicta intelliguntur. Denique (ut sexcenta alia id genus omittam) duriora ista videntur, quæ juxta Innocentii, Leonis, Pelagii, ejusque successoris Gregorii, et aliorum Pontificum à Bertoldo referuntur in synodo Quintilincburgensi constituta, ut ordinationes omnes ab excommunicatis irritè judicarentur, ubi idem Bertoldus, secutus usurpatam à Pelagio I loquendi rationem, Wesilonem ab anathemate damnatis ordinatum, non consecratum, sed execratum dicit: quæ tamen eodem modo quo superiora debent à nobis exponi. Durissima autem dicta, factaque sunt quorundam Pontificum, qui eam causam prætexentes quosdam exordinarunt, ac reordinarunt: sed hæc alibi à nobis soluta sunt.

IV. Unica obiectio circa hanc difficultatem videtur solvenda, quomodo quemquam ordinare possint excommunicati, depositi, suspensi, cum neminem deponere possint neminem excommunicare, ut constat ex responso Alexandri II Valeriano episcopo, et aliis passim canonibus: an non plus est ordinare, quàm deponere, vel excommunicare? an non difficilior est et majoris potestatis, ex conciliis Carthaginensibus, Hispalensi II, et aliis, ordinatio quàm depositio? an non citatus Nicolaus I ordinandi potestatem cum potestate ligandi comparavit, ita ut si hæc desit, illa quoque deforet? Verum dispar ordinationis, et depositionis, atque excommunicationis ratio est, cum enim ordinatio, quantum ad potestatem ordinis, à characterē ministri solum pendeat, excommunicatio verò et depositio à jurisdictione, non à characterē: character autem indelebilis maneat, et in damnatis ab Ecclesiâ perseveret, jurisdictio autem ab Ecclesiâ auferri possit, et de facto auferatur ab iis quos officio suo privat, vel de gradu ac dignitate deturbat; hinc fit, ut actus isti diversi sint generis, et in eo qui per sententiam Ecclesiæ damnatus est, characteris, qui primarius effectus est ordinationis, producendi potestas maneat excommunicandi vel deponendi; quas potestates ita comparat Nicolaus I, ut cui executio unius interdicta est, eidem alterius quoque usum prohibendum putet, non autem, ut æquè unam ac alteram auferri Ecclesiæ iudicio posse censeat; aut utriusque interdictæ conatus æquè frustraneos et inefficaces existimet.

§ 2. *Dispensatum aliquando cum hujusmodi ordinatis.*

V. Iis ergo præternissis, quædam circa dispensationem, per quam ordinati ab excommunicatis, depo-

sitis, suspensis, suis gradibus restituuntur, adjungimus: primum Ecclesiam aliquando cum ordinatis ab hujusmodi antistitibus dispensasse, sed quibusdam restrictionibus appositis: talis est dispensatio Urbani II, c. *Ab excommunicatis*, 1. quæst. 1, de hac re ita statuentis: « *Ab excommunicatis, quondam tamen catholicis episcopis ordinatos, siquidem non simoniacè ordines ipsos acceperunt, et si ipsos episcopos; simoniacos non fuisse constiterit, ad hæc si eorum religiosior vita, et doctrinæ prerogativa visa fuerit promoveri, penitentia indicta, quam congruam duxeris, in ipsis quos acceperunt ordinibus permanere permittas; ad superiores autem condescendere non concedimus, nisi necessitas, vel utilitas maxima flagitaverit, et ipsorum sancta conversatio promeruerit.* » Tales plurimæ, quarum aliquæ superius in exemplum allate sunt. Alterum, cum ordinatis scienter ab ejusmodi episcopis summi Pontificis indulgentiam sæpè expetitam fuisse: unde de clericis ab Ebbone deposito ordinatis, quos synodus Suessienensis deposuerat, ita loquitur Nicolaus I epistolâ 47 ad Hincmarum Remensem: *Ad extremum, si tu eos non dejecisti, quare non, cum id fuerint, existi? Jam verò, si et id tuâ solâ auctoritate agere nequisti, quare pro eis Apostolicæ Sedis auctoritatem non petivisti? quam sic contra eos utinam non petisses, si quidem ubi est dolor, quem pro eis, utpote pro filiis incurristi?* Atque hinc etiam accidit, ut Ignatius patriarcha Constantinopolitanus ordinatos à Photio episcopos, presbyteros, et cæteros clericos, suis gradibus restituere ausus suâ auctoritate non fuerit, sed eâ de re ad Adrianum II civivè pro quibusdam precatus scripserit, in quo tamen singulari casu specialis erat ratio, quòd Photius ab Apostolicâ Sede damnatus fuisset, ejusque ordinationes irritè fuissent declarate: unde et necesse erat Apostolicam Sedem ad discedere, quod ipsa ligasset. Tertium, si quis tamen ignoranter ab excommunicatis, et cæteris hujusmodi ordinatus fuisset, episcopum posse dispensare, quemadmodum expressè declarat Gregorius IX his verbis, cap. ult. de *Ordinat.* ab eo qui renunciavit: *Cum clericis qui ab excommunicato episcopo ignoranter ordines susceperunt, per suos poterit episcopos dispensari.* Quibus adde Alexandri III constitutionem, quæ cum ordinatis scienter ab episcopo qui renunciavit episcopatu, Apostolicam solum Sedem dispensare, cum iis verò qui ignoranter ordinantur, proprios episcopos gratiam facere posse determinat; quâ de re infra.

§ 3. *Cujus sit excommunicati, suspensi, interdicti antistitis vices in ordinibus celebrandis supplere.*

VI. Difficultas autem non minima est, stante scilicet excommunicatione, suspensione, vel depositione episcopi, cujus sit illius parœciæ clericos ordinare, donec aliquis in ejus locum substitutus, vel ipse suo officio restitutus fuerit. Hinc enim ad metropolitanum videtur jus illud spectare, si episcopus alicui metropolitano subdatur; quòd si ipse metropolitano fuerit, ad episcopum antiquiorem, vel eum qui primæ sedis prerogativâ potitur: quippe cum synodus VII, epi-

scopis oeconomicos in ecclesiis suis constituere negligentibus, metropolitanis eisdem constituendi potestatem faciat; à pari ergo, irretito metropolitano aliquo excommunicationis, vel alio vinculo, quominus ordinationes faciat, ne Ecclesia necessariis ordinationibus privetur, metropolitani, cujus est in episcopos sibi subditos despicere, munus erit ordinationes istas facere: metropolitano verò eodem impedimento detento, alieni ex suffraganeis munus istud incumbere necessum erit. Atque eo munere functum Ivonem Carnotensem, epist. 157, Pasch. II, superius notavimus, dum *suspensà metropolitana ecclesià Senonensi*, Aurelianensem episcopum creavit; sanè si episcopum creavit, cujus ordinatio ad Senonensem ecclesiam spectabat; quidni si diutius suspensio ista dilata fuisset, presbyteros quoque, et diaconos ordinare potuisset? Hinc verò argui potest, ad capitulum jus istud pertinere, ut episcopos ad ordinandum in ecclesià episcopi excommunicati, depositi, vel suspensi, accersat: tum quòd, sede per obitum pontificis vacante, jus istud capitulo conveniat: igitur quamdiu pariter episcopalis sedes per excommunicationem, depositionem, vel suspensionem antistitis quodammodo vacabit, capitulum potestatem habebit episcopum advocandi, qui generales ordines celebret; tum quòd Nicolaus papa, c. *Pontifices* 7, q. 1, episcopo infirmitate gravato, *sacerdotes quæ sibi licita sunt*, id est, quæ à sacerdotibus expleri possunt, nec sunt episcopalis ordinis, cujusmodi est ista sollicitudo vocandi episcopos vicinos, quorum auxilia in iis quæ sunt ordinis subrogari debere idem pontifex subiungit, exequi mandat: quidni autem si sacerdotibus id officii ac muneris episcopo infirmitate gravato incumbere creditur, collegio sacerdotum, seu capitulo ecclesiæ cathedralis, episcopo aliquà censurà irretito idem munus imponatur? tum quòd negligenti episcopo clericos in ecclesiis vacantibus constituere capitulum communi jure ejus negligentiam suppleat; item conferente episcopo beneficium contra dispositionem præscriptam à concilio Lateranensi sub Alexandro III, jus ad capitulum eidem concilio devolvi placeat; pari igitur ratione episcopo censurà aliquà impedito, quominus ordines celebrare possit, canonicorum ecclesiæ cathedralis officii videtur esse ac muneris, ut quoniam sunt ipsi consiliarii, et assessores episcopi, quæ episcopo suo interdicta sunt, ea prout possunt procurent ac satagent, nec patiantur ecclesiam, ad cujus regiminis partem vocantur, necessarià diu presbyterorum ac reliquorum clericorum ordinatione destitui. Atverò ad vicinos episcopos eandem curam ac sollicitudinem tunc temporis transmissam esse, patet, tum exemplis variis, quæ supra protulimus ordinationum ab alienis episcopis perfectarum ob hæresim, vel schisma propriorum antistitem: tum ex decreto prædicto Nicolai, quo vicinorum episcoporum auxilia episcopis infirmitate vel ægritudine occupatis substituenda jubentur; tum denique ex Gregorii X c. *Eos qui*, de Temporib. ordinationum, in 6, in concilio generali Lugdunensi, quod episcopos, qui alienum cle-

ricum sine licentiâ proprii antistitis ordinâriant, suspendit, et de iis qui ex ipsorum episcopali ditione ad ordines ambelârunt, ita statuit: *Clericis quoque parochiâ taliter suspensorum, postquam eorum suspensio fuerit manifesta, absque ipsorum etiam licentiâ, interdum recipiendi ordines, ab aliis vicinis episcopis, aliis tamen canonicè liberam concedimus facultatem*: quam tamen constitutionem singularem esse notat Glossa, non enim stante suspensione episcoporum, sed tali utique proveniente ex alienæ diocesis clericorum ordinatione, vicinis episcopis ordinandi potestatem facit alieni territorii clericos: unde secus in aliis casibus in quibus hoc minimè invenitur expressum, eadem Glossa servari innotet; præsertim cum in singulari isto casu, ut rectè notat Joannes Andræas, equitatem habeat ista poena, ut sicut isti alienos clericos sine licentiâ ordinauerunt, ita et ipsorum clerici sine eorum licentiâ ordinentur.

VII. In hac verò perplexâ quæstione hæc mea sententia est, aliter de ordinationibus episcoporum, aliter de presbyterorum et cæterorum inferioris ordinis clericorum esse statuendum. Nam episcoporum quidem ordinatio, quam absque Ecclesiarum detrimento differi non posse canones proclamant, suspensio vel excommunicato metropolitano, ad episcopos provincie devolvitur, ut pluribus supra ostendimus; quamvis in eo casu satius esset Papam consuli; et summum Pontificem aliquando ordinationibus episcoporum providisse ibidem demonstraverimus. Quam etiam ob causam legimus nonnunquam summos pontifices metropolitani suspensionem, si quam incurrisset, ad tempus suspendisse, quò consecrationem suffraganeorum suorum per seipsos exequi posset; sic enim refert Ivo Carnotensis papam Urbanum Richerio Senonensi concessisse, ut in consecratione Wilelmi Parisiensis electi, honore pallii sibi ad tempus interdicto, liberè uti posset. Jam verò, in præsentī negotio vix ulla dubitatio emergere potest, cum in litteris, quibus episcopi à summo Pontifice instituuntur, hæc clausula adhiberi soleat, ut à quocumque antistite ritè et catholicè promoti consecrari possint. Unde, cum ex iis suum ipsi consecratorem seligere queant, frustra disquiretur, ad quem jus metropolitani suspensi vel interdicti devolvatur, cum dispensatione pontificiâ, ad quem quis voluerit, transferatur. Circa ordinationes autem presbyterorum ac reliquorum clericorum hoc servandum esse crediderim, ut si episcopum nominatim excommunicari, ab officio et dignitate suspendi vel deponi contigerit, donec absolutionem consequentus fuerit, vel alius in ejus locum substitutus sit, nullus interim aut presbyter aut alterius ordinis clericus ordinetur; tum quòd, sicut sede vacante docuimus, per integrum saltem annum ordinationes clericorum esse differendas, et successori reservandas, ita episcopo excommunicato, vel aliâ censurâ nominatim irretito, videantur ordinationes eadem vel successorī, vel eidem episcopo, postquam restitutus fuerit, reservandæ; tum quòd jure cautum sit, ne suspensio episcopo jus beneficia conferendi ad quemquam

devolutum censatur, sed suspensionis tollende tempus expectetur; ergo eodem jure nec ordinum conferendorum potestas, suspensio proprio episcopo, vel excommunicato, ad quemquam devolventur, sed tempus expectandum erit, quo ipsa suspensi, vel excommunicatio, sublata sit, vel alius in antistites damnati locum substitutus. Huicque etiam sententiae favet Innocentii IV. constitutio, quâ jurisdictio suffraganei excommunicati ad metropolitanum transferri negatur, eò quòd istud minimè inveniat a jure concessum; à pari igitur, cum nec hujus facultatis ad metropolitanum translata jus meminerit, non videntur clericorum ob excommunicationem, vel aliud episcopi proprii impedimentum canonicum, ordinationes ad metropolitanum, vel quemvis alium debere transferri.

VIII. Multò minùs verò ad alienum episcopum prosumendis ordinibus confugere jam licet, propter excommunicationem, suspensionem, vel interdictum episcopi, quæ nominatim inflicta non fuerint; cum enim, ex citatâ toties Martini V. constitutione, liceat excommunicati, suspensi vel interdicti, aut notorii clericorum percussores non fuerint; ab iisdem quoque, si tales non fuerint, ordines recipi poterunt; si autem nominatim excommunicati, suspensi vel interdicti, à summo Pontifice extiterint, à quo frequentius hocce tempore ejusmodi sententiæ permanant, statuet quoque haud dubiè summus Pontifex, quomodo interim Ecclesiæ eorum regi, quomodo administrari debeant, et ordinationes clericorum vel differri secundum jura præscribet, vel qui has interim satagat, episcopum providebit. Eadem quoque in iis rebus antiquitus à conciliis provincialibus, cum frequentiora ad episcoporum ipsorum correctionem cogi solerent, cautio adhiberi consueverat, quâ difficultati circa præsentem materiam maximâ ex parte occurritur.

IX. In eâ verò insuper terminandâ hoc ultimo loco animadvertendum est, episcopo qui ab officio solùm et ordine suo suspensus vel interdictus, quantumvis nominatim fuerit, nisi etiam à dignitate suspensus sit, potestatem non adimi jurisdictionis, nec interdictum ei esse quominus ordinationes quas ipse per se exequi non potest, per alium perfici curet: quemadmodum metropolitanus nondum consecratus, vel nondum pallio donatus, suffraganeum suum ordinandi facultatem, quam ipse non habet, alii tutò committit; ita episcopus ordinis executione privatus, si reliqua ei sit jurisdictionis potestas, ordinationem, quam ipsi facere non licebit, ut per alium fiat, non injuriâ procurabit.

ARTICULUS IV.

Ut minister ordinationis benè notus sit, clerum quoque ac populum habeat.

§ 1. De ordinationibus ab episcopis ignotis.

I. Excommunicatis, suspensis et interdictis antistitibus adjungi debent ignoti, iique qui nec clerum nec populum habent, seu qui nullius populi regimini addicti sunt; quorum quidem plura statui possunt genera. Primum enim episcopi aliqui esse possunt, qui sine ecclesiastico ullo titulo ordinati, quales episcopi,

qui olim Scoti ac vagantes dicti sunt, vel quòd è Scotia forte essent, vel quod Scoti, quasi obscuri et ignoti homines dicerentur, ~~scoti~~ enim tenebras significat et obscuritatem; itemque ii qui à Synesio ~~presbyteri~~ dicti sunt epistolâ ad Theophilum, de quibus alibi. Secundò alii esse possunt, ad ecclesiasticum quidem titulum ordinati, sed sine curâ et onere, cujusmodi titulares seu portatiles dicuntur, quòd titulum solum episcopatus alienius habeant, cujus curam et administrationem non habent, sed ab uno loco ad alium commeandi liberâ fruuntur facultate. Tertiò alii sunt, qui è civitate suâ expulsi dignitatem retinent, cujus admittitur ipsis officium. Quarto alii qui episcopali sedi et dignitati renuntiant. Quinto alii verò qui soli sedi, non dignitati; quorum omnium uberiores, Deo dante, alibi explicationem dabimus, contenti hoc loco diversa horum genera episcoporum clero ac populo carentium observâsse.

II. Primum ergo ab ignotis et obscuris istis episcopis, de quorum ordinatione episcopali controversi potest, canones ordines suscipi districtè vetant; imò etiam aliquando, tunc scilicet cum tales non esse veros episcopos probabiliter ambigitur, collatam ab hujusmodi ordinationem iterari permittunt. Hoc postremum decernit, c. 14, concilium Vermeriense sub Stephano II summo pontifice, et Pipino Francorum rege habitum, nimirum, *ut ab episcopis ambulantiibus per patrias ordinatio presbyterorum non fiat; si autem boni sunt illi presbyteri, iterum consecrentur.* Pœnam autem in ejusmodi episcopos, itemque in quoscunque ejusmodi episcoporum, et fortè etiam presbyterorum ab iis ordinatorum fautores, qui eis absque episcopi commeatu (1), seu salvo conductu, et liberâ eundi potestate ab episcopo loci concessâ, vel adhæserint, vel ipsos protexerint, statuit aliud concilium Vernense dictum sub iisdem pontifice et rege non diù post celebratum, iis verbis, c. 13: *De episcopis vagantibus, qui parochias non habent, nec scimus ordinationem eorum qualiter fuit, placuit juxta constituta sanctorum Patrum, ut in alterius parochiâ ministrare, nec ullam ordinationem facere debeant, sine jussione episcopi, cujus parochia est. Et si hoc facere præsumperint, ab officio suspendantur; interim quòd ad synodum exinde venerint, et ibidem secundum canonicam institutionem accipiant sententiam, nisi tantum pro iuneris causâ: etsi ullus clericus aut laicus talem episcopum aut presbyterum ab iis ordinatum, vel similiter vagantem defensorerit, sine commeatu episcopi, cujus parochia est, excommunicetur usque ad emendationem.* Eadem fermè concilium Wormatiense sub Adriano II repetit, sed clariùs, quippe cum canonem ita ordiatur, *De episcopis, et de presbyteris vagantibus*, quod presbyterorum nomen cum desit in Vernensi, initio canonis, inde fit, ut cum presbyteri postea in eodem sit mentio, non satis clarè intelligatur quisnam presbyter intelligi debeat, an qui vagus fuerit, an qui à vago episcopo ordi-

(1) Quid sit commeatus, lege tit. de Commeatu, lib. 12, c. Martianum, l. Relegati, de Pœnis, Modestinus; l. Desertorem, ff. de Re milit. et aliis.

natus sit. Huc etiam refer quæ superius diximus de eorum ordinationibus, qui ab iis ordinati sunt episcopis, quorum ignota sunt sigilla, quos quidem nec in officiis suis recipiendos, nec ad superiores ordines promovendos statuit Concilium Lateranense sub Alexandro III, donec de ipsorum ordinatoribus et ordinatione plenior inquisitio facta sit, et instructio major habeatur. Sed expressius est de ordinationibus ab ejusmodi anti-stilibus receptis, testimonium Cabilonensis II prædictas ordinationes tanquam pluribus titulis vitiosas irritantis: «Sunt», inquit can. 45, in quibusdam locis Scoti, qui se dicunt episcopos esse, et multos negligentes absque licentiâ dominorum suorum, sive magistrorum presbyteros et diaconos ordinant; quorum ordinationem, quia plerumque in simoniacam incidit hæresin, et multis erroribus subiacet, modis omnibus irritam fieri debere omnes uno consensu decrevimus.»

§ 2. *De ordinationibus ab episcopis clerum ac populum non habentibus, vel ab iis qui titulares vocantur.*

III. Has ergo peculiare rationes Cabilonensis II synodus assignat, cur ordinationes ab istis episcopis factæ rejiciendæ viderentur, quia nempe tales episcopi sæpius in ordinationibus à canonibus deflectebant, et interdum etiam per pecuniam ordinationes faciebant; cum enim ipsi nec probatæ essent auctoritatis, nec venerandæ dignitatis, et egestate ut plurimum premerentur, parum de suâ famâ solliciti, majorique divitiarum ad sustentandam vitam congerendarum cupiditate incensi forent, faciliè à præscripto canonum deviabant, et in abrupta avaritiæ ac turpis lucri præcipitia ferebantur. Sed esto accuratè omnia, et ordinatè, quoad ordinandorum examen et discussionem, tales episcopi agant; non tamen ordinatus neque canonicus eorundem, in ordinibus conferendis conatus juvat, quia cum subditos non habeant quos regant, nec apud se rectorum constituendorum facultatem habent; eorumque proinde ordinationes, nisi præsentium alicui populo episcoporum consensu ac iudicio rate habeantur, nec loco nec auctoritate munitæ, quemadmodum de aliis dixit S. Leo, epist. 90, al. 92, ad Rustic. Narbon., cap. 1, irritæ judicandæ sunt. Vera proinde ratio ob quam ordinare suâ auctoritate nequeant, ea est, quòd nec ordinandi ipsi subdantur, nec eis populum ullum regendum committere queant; in ordinatione verò canonicà hæc lex observanda sit, ut nemo nisi à proprio episcopo ordinetur; nemo, nisi alicui Ecclesiæ ascribendus, ordine initietur; unde nec ab episcopo vagante aliquis ordinari potest, cui non subdatur, et à quo recipere non potest Ecclesiam ad quam instituitur. Quam rationem ex parte attingit synodus Romana sub Leone IV, dum statuit, cap. 42, *ut nullus in Ecclesiis præsumat presbyteros constituere, nisi qui et sacerdotalem gradum dare licitè potest.* Quidni autem jussione, vel consensu episcopi habentis clerum ac plebem, vagus aliquis episcopus nulli loco addictus, imò nec ullius tituli honore ac denominatione decoratus, si quis reperiretur, qualis jam nullus reperiri solet, posset ordines alicui conferre? nihil sanè ob stare

video, præsertim cum S. Leo ab episcopis, qui canonicè electi non essent, de consensu et iudicio præsentium episcoporum presbyteros ordinari posse fateatur, ita ut, quæ episcopo non habenti clerum neque plebem, materia vel auctoritas defuerit, ab habente clerum ac plebem suppliri possit.

IV. Possunt et episcopi à civitate, ad quam instituti sunt, expulsi, vel in barbaris regionibus instituti, ad quas liberum accessum non habent, clericos ac presbyteros ordinare, adeò ut si quos reperiant ex iis civitatibus oriundos, propriâ auctoritate ordinibus initiare queant, ceteros autem, nonnisi rogatu episcopi habentis clerum ac plebem, in cujus episcopatu versantur, et cujus subditos ordinaturi fuerint. Prius quidem expressè synodus Trullana, can. 17, definit, quæ de episcopis à civitate suâ ob barbaricas incursionem expulsis impeditisque, quominus ordinationes, et cetera quæ episcopalis sunt muneris in iis agant, æquum esse censet, honorem sacerdotio, ac venerationem servare, iniquum verò gentilem injuriam ad ecclesiasticorum injuriam perniciem posse quidquam agere: ideò, eis qui sic ordinati sunt, et propter prædictam causam in suis thronis constituti non sunt, jus suum absque ullo præjudicio servandum præcipit, conceditque, *ut et diversorum clericorum ordinationes canonicè faciant, et pontificatus auctoritate, secundum proprios fines, utantur, et sit firma ac legitima, quæcumque ab iis procedit, administratio.* Quibus verbis suum in regionibus, à quibus denominantur, episcopis jus aliquod proprium, tam in ordinationibus quam in cæteris assertitur; quòd enim illi possint episcopali auctoritate secundum proprios fines, hoc indicat ipsos illarum regionum clericos suo arbitrio ac consilio, aliarum autem dioceseon, nonnisi de licentiâ proprii episcopi ordinandi potestatem habere. Confirmat id ipsum Balsamon, qui in eum canonem annotat edicto imperatorio Alexii Commeni eandem potestatem episcopis istis assertam fuisse ac confirmatam; jussumque ut, sine ullius præjudicio, ordinationes facere et pontificalia omnia exercere possint, et omnino reputentur, perinde ac si in regionem accessissent, et in throno suo collocati essent; quæ constituto Alexii imperatoris synodi Trullanæ canonem explicat, et ea omnia posse prædictos episcopos ostendit, quæ possent si Ecclesias suas pacificè possiderent. Atverò si pacificè eas possiderent, ipsarum clericos suo arbitratu et suo jure, aliarum autem regionum ex episcopi proprii consensu ac rogatu ordinare possent. Idem ergo ex isto concilii canone et imperatoris diplomate possunt.

V. Quòd si quæras an talis episcopus posset jam propriæ civitatis, vel regionis, ad quam ordinatus est, clericum in alieno territorio ordinare, difficultatem propositam aliò deducis; quia jam de potestate ex parte ministri agimus, cui aliquando defectus territorii, in quo potestatem suam exerceat, præjudicare potest, quominus, etsi personam sufficienter sibi subjectam habeat, possit tamen circa eam interdum agere, defectu scilicet loci in quo solemniter ei potestate suâ

ut liceat; quem proinde commodatò accipere cogatur antequàm agat. Probabiliusque certe mihi videtur ex prædicto canone concilii Trullani jus olim acquisitum fuisse ejusmodi episcopis, ut in alieno loco possent absque solemnitate clericos earum regionum ordinare; quod jam ipsis in concilio Tridentino videtur esse interdictum, in quo, ut superiùs tradidimus, cautum legitur, sess. 6, de Reform. cap. 5, ut *nulli episcopo liceat cujusvis privilegii prætextu pontificatu in alterius diocesi exercere, nisi de ordinarii loci expressâ licentiâ, et in personas eidem ordinario subjectas*. Ex quibus omnibus quod posteriori loco de episcopis à civitate suâ expulsi, vel ad eam ordinatis, licet non admissis, superiùs dictum à nobis fuerat, abundè confirmatum comprobaturque relinquitur.

VI. Probabile quoque est quòd de episcopis expulsi, et ad aliquam ecclesiam cum curâ eis demandatâ ordinatis, nec tamen receptis, dicta sunt, eadem episcopis nostri temporis titularibus, qui sine curâ videntur, ex quâdam saltem, eâque vetustâ Ecclesiæ consuetudine, locorum à quibus denominantur antistites creati, convenire, adeò ut possint illi in iis partibus in quibus episcopatum receperunt, ordinare clericos, et ad eas provincias, si quos nacti fuerint ex ipsis oriundos, destinare atque mittere; hoc enim ipsorum bullæ præferre videntur, ut quamvis curam eorum populorum non assumant, et ab eâ, sicut et à residentiâ in iisdem locis absoluti sint, potestatem tamen, seu meram facultatem obtineant, quâ, si occasio se obtulerit, eisque liberit, uti possint. Supra quoque communi jure iisdem episcopis, acceptâ ab episcopi loci licentiâ, clericos quoscumque ad ipsos cum epistolâ episcopi dimissoriâ accedentes, etiam eos qui ordines recipiendi ab episcopis clerum ac populum habentibus licentiam restrictam obtinent, ordinare posse, ubi nempe alterius episcopi habentis clerum ac populum nomine et loco ordines celebrant, conclusimus; à concilio nihil hæc in re derogatum probabile docuimus, consuetudini tutò stari posse pro certo asseruimus; quæ omnia in hunc locum conjicienda sunt, ut plenam de potestate titularium episcoporum in ordinationibus quæstionis solutionem habeamus.

§ 5. *De ordinatis ab episcopo qui renuntiavit episcopatu.*

VII. De episcopis verò, qui renuntiatione juri episcopali cessisse usi sunt, integram difficultatis solutionem continet responsio Alexandri III ad archiepiscopum Toletanum, in quâ juxta distinctionem superiùs initio hujus quæstionis insinuatam, rem planè conficit, cap. 1, de Ordinatis ab eo qui renuntiavit episcopatu: « Requisivit, inquit, à nobis tua fraternitas, utrùm clerici, qui post renuntiationem factam à prædecessore tuo ordines receperunt, in ipsis debeant remanere. Respondemus igitur distinguendo utrùm renuntiaverit loco tantum, an loco simul et dignitati; nam in primo casu ordines, sicut antea rogatus, ab episcopo aliquo, poterit de ratione conferre: in secundo verò casu distinguendum puta-

mus utrùm sacros contulerit an minores. Si enim à tali ordines usque ad subdiaconatum aliquis acceperit, quia et hujusmodi ordines à non episcopis quandoque conferuntur, et in illis deservire poterit, et ad majores (si idoneus fuerit) promoveri; sane si ab eodem sacros ordines scienter quis receperit, quia indignum se fecit, executionem officii non habebit; ubi autem non scienter, poterit (nisi crassa et supina fuerit ignorantia) discretus pontifex dispensare. »

VIII. Porro singula responsionis istius capita explicanda sunt. Primum ergo difficultas est, dùm in eâ episcopus, qui tam loco quàm episcopali dignitati renuntiavit, licentia conceditur alicui tonsuram ac minores ordines conferendi, non majores, id ita intelligendum sit, quasi hos sine conscientia proprii episcopi conferre queat, illos nequidem rogatus à proprio episcopo dare possit. Probabilius omninò est Alexandrum III ita sensisse; tum quòd eum qui renuntiavit solum sedi suæ, non dignitati, rogatum ab alio ordines conferre posse doceat, licentiam procul dubio proprii episcopi ad hoc requirens, ut ordines conferat; multò magis ergo, dùm subdit eum qui renuntiavit episcopali dignitati, ordines minores conferre posse, eam facultatem ipsi nonnisi de licentiâ proprii episcopi concessam subintelligit, aliàs plus auctoritatis in eo cui minùs inest, agnovisse videretur; ac proinde dùm postea subjungit talem qui sedi ac dignitati episcopali renuntiavit, ordines sacros conferre non posse, similiter subintelligit, etiamsi à proprio episcopo rogatus fuerit; tum quòd veteri jure cautum superiùs ostenderimus ne quis sive lector sive inferioris ullius gradus clericus, ab alieno episcopo sine proprii licentiâ creari possit, quorum auctoritatis sese opposuisset Alexander, si tonsuram vel minores ordines ab episcopo, qui renuntiavit sedi episcopali, sine proprii licentiâ recipere licere diceret: neque enim probabile est illud quod episcopo habenti plebem non licet, ut scilicet alienum parochianum, vel minoribus ordinibus initiare audeat, id episcopo, qui plebi suæ renuntiavit, cujus causa magis odiosa videtur, licere; tum denique, quòd tam antiquo quàm novo jure nemini concedatur tonsuram, vel saltem minores ordines cuiquam conferre, nisi ei qui Ecclesiam à se ordinato assignare possit, in quâ suis fungatur muneribus, quique huic Ecclesiæ addicere possit; id autem potest solus episcopus Ecclesiæ alicujus administrationem habens, non autem is qui sedi episcopali renuntiavit.

IX. Quid ergo, inquires, sibi vult Alexander III, dùm rationem istam assignat, cur, qui sedi ac dignitati renuntiavit, ordines minores conferre queat? quia nempe ordines isti etiam à presbyteris conferri possunt num videtur eorum conferendorum nullam specialem licentiam necessariam esse docere, ex eo quòd istorum ordinum collatio non episcopalis, sed presbyteralis ordinis atque officii esse videatur? Deinde episcopi qui renuntiaverunt sedi ac dignitati episcopali, chorepiscopis istis videntur esse simillimi, qui ordinem habentes episcopalem, gradum ac dignitatem

presbyteralem solum habebant ac secundi ordinis antistitibus adnumerabantur, de quibus superius fusè ac copiosè disseruimus; tales autem chorepiscopi ex concilio Antiocheno, c. 10, minores ordines propriâ auctoritate dare possunt, majores non nisi cum conscientia episcopi. Quidni ergo congruenter huic definitioni dicamus Alexandrum III velle solum majores ordines ab ejusmodi episcopo qui renuntiavit episcopali dignitati, sine conscientia, et permissu proprii episcopi dari posse? Accedit huic argumentationi vis aliqua et firmitas ex iis quæ superius, ubi de ministro ordinationis duobus in locis, retulimus ex antiquo Ecclesiæ more, plures nempe, sive ad Ecclesiam catholicam ex hæresi aut schismate redeuntes, sive malè promotos, sive varias ob causas, cum episcopali ordine præditi essent, ad inferiorem gradum redactos, et presbyterorum solum ordini accensitos fuisse, quos minorum ordinum conferendorum, in iis quibus instituti essent Ecclesiis, potestatem habuisse, haud dubium est. Quidni ergo ad eorum imitationem statuisse dicatur Alexander III, episcopos qui renuntiârint sedi ac dignitati episcopali, quorum non inferior prædictis dignitas est ac conditio, minores ordines quibusdam conferre posse absque proprii episcopi peculiari permissione?

X. Hæ tamen conjecturæ nequaquam videntur sententiam nostram destruere vel labefactare. Primum enim Alexander III intulit, ex eo quòd presbyteris aliquando minorum ordinum conferendorum prærogativa tribuatur, episcopis qui dignitati episcopali renuntiârint, eandem denegari non debere; ne talibus episcopis presbyteri ulli præferantur. Quamvis enim in presbyterorum ordinem ac gradum honori pontificali renuntiantes deciderint; quoniam tamen inter presbyteros sedem ac dignitatis præminentiam retinere ipsos æquum visum est, ea quoque quæ presbyteris quibusdam insignioribus conferri solent privilegia, v. g., ut minores ordines conferant, dummodò nulla ordini ecclesiastico exinde inferatur injuria, ipsis tribuenda, judicata sunt. In detrimentum verò ordinis ecclesiastici, ac perniciem cederet, si vel inordinatè et contra canones, tales episcopi absque designatione ullius ecclesiæ clericos inferioribus initiarent ordinibus, vel ecclesias, in quas nullam habent potestatem, ordinatis à se temerè assignare, iisque clericos adscribere præsumerent; quod Ecclesiæ detrimentum non inferitur ex eo quòd chorepiscopis olim in propriâ suâ Ecclesiâ, et abbatibus in monasterio sibi subdito clericos ordinare possent: cum enim abbates sibi subditos habeant monachos, et proprium oratorium (cujus ministerio aliquos addici synodus ipsa Chalcedonensis probavit) absque ullâ confusione aut turbatione ordinis ecclesiastici poterunt, quos minoribus ordinibus ex suis monachis initiare, sine episcopi permissu, monasterio suo ascribere; similiterque chorepiscopi, qui vicanam habebant ecclesiam quam peculiari præcæteris presbyteris prærogativâ administrabant, et episcoporum vicarii esse solebant, poterant sine ullâ tamen temeritate ac usurpatione vel in propriis ecclesiis

vel nomine episcopi, ejusque quâ fungebantur vice, ipso inconsulto, minores ordines non sine ecclesiastici tituli assignatione conferre, quod episcopi qui sedi ac dignitati renuntiârunt, prout se habuit à tempore Alexandri III Ecclesiæ administratio, nullo hujusmodi titulo facere possunt. Nihilominus, si quis, sine conscientia sui ordinarii ab illo episcopo qui renuntiavit episcopatu, minores ordines recipiat; hunc (ut opinor) Alexander III nullam ex eo suspensionem propriè dictam incurrere innuit. Utrum autem novo jure incurrat superius suo loco disputavimus.

XI. Quòd si dicas non solum minores ordines, verum etiam subdiaconatum saltem ab hujusmodi episcopis conferri posse, quia similiter aliquando legimus ex prædictis ejus collationem presbyteris fuisse concessam. Respondendum est, apertè tamen, ut tota series responsionis Alexandri III indicat, et expressè tradit Glossa, subdiaconatum à talibus episcopis dari non posse, quòd majoribus jam adnumeretur ordinibus; et ab eo tempore quo constanti jure major ordo haberi cæpit, vix, ac ne vix fortè quidem ulli inferiori presbytero ipsius tribuendi collata potestas fuerit; multique melioris notæ theologi reperiuntur, qui subdiaconatum ex dispensatione à simplici presbytero conferri posse negent, quamvis quin minores ordines possint, nullatenus ambigant, quæ fortè opinio Alexandri III tempore communis erat; tum quòd consuetudine generali, quæ legis vim habere potest, abbates et alii singulari dignitate præditi presbyteri, minores ordines passim conferre possint, quod de potestate conferendi subdiaconatum, vel nulli eorum, vel si alicui, non nisi ex singulari quodam privilegio tribuitur; unde, quia quod rarum est, eodem modo in moralibus censendum est ac si non esset, nullaque ejus habenda ratio est, rectè ex eo quòd minores ordines à presbyteris conferantur, consentaneum duxit argumentum prædictus summus Pontifex, quo minores ab episcopo, qui episcopali dignitati renuntiavit, dari posse, subdiaconatum, vel alios majores dari non posse concluderet.

XII. Aptè etiam et congruenter distinxit Alexander III, an quis ignoranter an scienter, an ex ignorantia crassâ ac supinâ, an verò ex probabili et invincibili à tali episcopo ordines sacros receperit; nam majori animadversione dignus est qui scienter vel ex ignorantia supinâ (quæ dolo ferè equiparatur, nec ullam in jure excusationem admittit), quàm qui vel inscienter, vel ex ignorantia probabili, cui jura subveniunt, ab eo ministro ordinari se patitur cui episcopalis ordinis interdicta est executio. Ignorantiam autem crassam ille prætexeret qui publicam in eo in quo versaretur loco factam dignitatis episcopalis renuntiationem à se ignoratam esse causaretur; quæ enim palam facta sunt, ignorata probabiliter dici nequeunt. Hic verò ignorantiam probabilem adduceret qui renuntiationis, verbigratiâ, in alio loco factæ ignorantiam allegaret, ut si quis renuntiasset in curiâ dignitati, nec rediens se ei renuntiâsse palam profiteretur, posset alius bonâ fide à eo ordines recipere; pari quoque

ratione posset quis probabiliter suspicari aliquem dignitatem suam recuperasse, quem nemine refragante sive secl. restitutum, et Eccl. i. m., cui prius renunciasset, p. recte admittentem int. eretur; quam ignorantiam elegantes Willadum et alios clericos ab Ebbone post recuperatam beneficio Lotharii regis Remensem sedem ordinatos, à synodo Saes. iolensi, ut superius diximus, depositos graviter tulit Nicolaus I. Sive autem ignorantia sit crassa, sive invincibilis, ordinati ab eo qui renunciavit dignitati episcopali, executione recepti ordinis carent, quia à non habente pontificatus ordinis executionem ordinati sunt; qui autem officii executionem non habet, alii sive scienti, sive ignorantia quacumque laboranti, conferre istam non potest; aliàs quod non habet, dedisse, et jus in alium quo careret, transtulisse videretur, quod et naturæ et canonis repugnat. Cum probabiliter tamen ignorante episcopus proprius dispensat. Qui verò ex scientia vel supina ignorantia, ab episcopo qui renunciavit dignitati, ordines suscepit, vel sine spe ulterioris promotionis ac restitutionis officii sui remaneat, vel à summo pontifice gratiam istam impetret, ut quò major est ordinationis defectus, major sit poena, vel major auctoritas subveniat.

XIII. Unum superest disquirendum an si quis simpliciter episcopatum ejuret, nullaque adhibita distinctione quòd sedi duntaxat, non dignitati, vel quòd utrique renuntiet, an, inquam, is dignitatem abdicasse à se videatur, et proinde utrum ab eo ordines recipere liceat. Rationes dubitandi pro utraque parte proferri possunt probabiles. Primò enim, quòd qui indistinctè episcopatum ejurat, dignitatis quoque cessionem fecisse videatur, persuadere poteris iis argumentis; quia indefinita propositio, universali videtur æquipollere, et quæ indefinitè proferuntur, simpliciter et absolute prolata intelligi debent. Ubi quoque lex non distinguit, nec nos distinguere debemus; ubi ergo non distinguit is qui episcopatu renuntiat, nec nos distinguere, sed omnimodam factam esse renuntiationem interpretari oportet; sicut enim imputatur ei qui legem potuit apertius dictare, si obscurius dixit, ita errori vel vitio verti potest ei qui indistinctè episcopatum ejuravit, si noluit dignitati quoque cedere. Unde in eo casu veritate subniti debet (ut loquitur Innocentius III, cap. *Post translationem*, § *Rursus*, de Renuntiatione) *quòd dictus episcopus loco tantum cesserit, et non ordini vel etiam dignitati*; probatio itaque episcopo qui indistinctè abdicavit episcopatum incumbere videretur, ut probet se dignitatem sibi retinuisse; secus enim præsumetur, tam sedi quàm dignitati cecidisse. Denique cum ordo detur propter Ecclesiam, qui renuntiavit Ecclesie videtur etiam executioni ordinis ac dignitati nuntium remisisse. Arg. ex cap. *Inter corporalia*, de Translat., et l. *Cum principale*, ff. de Regulis juris, et cap. *Translatio*, de Constitutionibus.

XIV. Contrarium verò ita probabis, tum quia nisi Apostolica Sedes prohibeat, videtur quòd talis episcopus officium pontificale, sicut prius exercere possit, ut ex ejusdem Innocentii III citato responso arguere

licet; tum quia jus statuit *ut ei incumbat probatio, quod dicit, non qui negat*, l. de Incubito, ff. de Probation.; si itaque antistes qui cessionem non dignitati, sed solum intendisse sedi resignare non dignitati, neganti probatio incumbet, non ipsi affirmanti, cujus testimonio credi debet, nisi fortioribus in contrarium argumentis refellatur; præsertim cum nemo dignitati facile renunciasset præsumatur, sicut nec beneficium sine magna causa aliquem resignasse probabiliter credi docuit Clemens III; tum quia ex communi juris regulâ, in dubio res potius favendum est quàm auctori; idèoque cum reus videatur episcopus, qui post renuntiationem suam temerè resumpti pontificalis officii accusatur, vel cui officii sui usitata ministeria interdiciuntur, si res dubia fuerit, in benigniorem partem ejus renuntiationem interpretari debemus, ut soli sedi cesserit, non dignitati; quemadmodum in pœnis eandem interpretandi rationem sequimur; quod et æquitatis ratio suadet, ut ipsi mentem suam dictis vel factis explicare liceat; idèoque officium pontificale resumens, id licitè facere videtur, quia hoc facto ostendit se non dignitati, vel ordinis executioni, sed soli loco cedere voluisse.

XV. In hac perplexâ et ancipiti difficultate, placet sententia Hostiensis, spectandam esse causam ob quam quis renunciavit, ut ex ea conjectura duci possit, nùm quis sedi tantum, vel dignitati etiam renuntiavit; si quis enim accusatus de crimine vel sibi conscius criminis, episcopatu renuntiet, videtur etiam dignitati cecidisse, et ordinis executioni, cui nempe se indignum credidit; unde qui ex antistitibus in locum pœnitentium seu monachorum descendissent, episcopatum resumere posse vetabantur; quod Innocentius, cap. *Post translationem* cit., § *Quamquam*, de iis interpretatur qui propter pœnitentiam agendam monasterium ingressi essent. Respondetque insuper, § *Cum ergo*, quòd cum episcopus loco solum episcopali renuntiavit, *tunc vehementissimè præsumendum sit quòd non propter crimen aliquod ab ipso commissum, sed causâ pœnitentiæ ad vitam migraverit regularem*; ex quo à contrario inferri potest, episcopum qui officium pontificale sumit, non videri propter criminis conscientiam episcopatu renuntiâsse. Eadem quoque ratio est si quis propter insufficientiam aliquam vel inhabilitatem episcopatu renuntiavit; si enim ea sit insufficientia vel inhabilitas, quæ ab omni ministerio episcopali removeat, cedendo episcopatu videtur etiam omnino ordinis executioni ac ministerio cecidisse; si verò ea solum insufficientia vel incapacitas prætexatur, quâ quis negotiis solum arduis gerendis impari se profiteatur, non idèò videtur ordinis executioni in totum ex eo præcisè cecidisse, quamvis insufficientiam aliquam in renuntiatione allegarit; sicut fortiori ratione, si vel ob utilitatem Ecclesie nuntium remisit, ut Gregorius Nazianzenus, qui ad conciliandos orientalium episcoporum et Ægyptiorum animos, Ecclesiam Constantinopolitanam repudiavit; vel ob immorigerorum et rebellium populorum resistantiam; quo scilicet casu canones apostolorum, Antiochena synodus, et Marti-

nus Bracharenſis episcopalem dignitatem retineri affirmant, et ex eorum præſcripto Martyrius Antiochenus à diverſis exſigilatus, altiori voce publicè in Eccleſià renuntiàſſe iſis conceptis verbis narratur a Theod. lectore, l. 1: *Clero immorigero, et populo rebellis, et Eccleſiæ contaminatæ renuntio, ſervatâ interim ſacerdotii mihi dignitate.* Si tandem propter ſimilem etiam cauſam episcopatuſi quis renuntiaverit, non videtur ex eo præciſe renuntiare episcopalis ordinis executioni ac dignitati. Subdit verò Hoſtienſi tunc temporis ſpectandum eſſe quibus verbis episcopatuſi quis renuntiet, quod et probabile exiſtimo, cùm enim res ſit contra naturam, ut episcopus ſit ſine Eccleſià; nam ut rectè docet Cyprianus, epist. 69, ad Florentium: *Scire debes episcopum in Eccleſiâ eſſe, et Eccleſiam in episcopo;* cùm id canones etiam averſentur, ſtrictè et in propriâ ſignificatione verba renuntiationis ſumenda ſunt, ut nec intentioni renuntiantis contradicatur, nec verbis ejusdem in re minùs favorabili ampliandis violentiâ inferatur. Itaque ſi renuntians, iſis conceptis verbis renuntiet: *Cedo Eccleſiæ tali,* videtur renuntiàſſe ſolùm ſedi, non dignitati; ſi dixerit: *Cedo episcopatuſi,* etiam dignitati ac ordinis executioni ceſſiſſe judicatur; quemadmodum etiam ſi abſolutè: *Cedo,* protulerit, omnimodè renuntiàſſe præſumetur. Sed de hæc totâ materiâ fuſiùs agemus, ubi ea quæ ad eccleſiaſticum titulum ſpectant alibi explicaturi ſumus.

SECTIO SEXTA.

DE LOCO SACRÆ ORDINATIONIS LEGITIMO AC CONSANTANEO.

CAPUT PRIMUM.

DE LOCO ORDINATIONIS GENERATIM.

ARTICULUS PRIMUS.

An locus ordinationis proprius eſſe debeat.

§ 1. *Neminem in alienâ provinciâ, civitate vel loco, ordinationes celebrare debere ſine licentiâ proprii episcopi.*

I. Abſolutâ fuſâ iſtâ et ampliâ de miniſtro ordinationis tractatione, alia jam circa ipſam ordinationem explicanda occurrunt, puta locus in quo ordinationes legitiimè fieri vel convenienter debent; tempus in ipſâ ordinatione peragendâ ſpectandum; et ſacri ritus, qui in ipſâ ordinatione ex Eccleſiæ præſcripto adhibentur. Circa locum ordinationum quædam generatim ſpectanda ſunt, quædam verò ſpecialim, ſive circa episcopalem conſecrationem, ſive reliquorum ordinum collationem. De loco ordinationum generatim hæc pronuntio, locum iſtum proprium eſſe debere, ne alieni limites pervadi videantur; ſacrum, propter ſanctitatem ordinationis, et publicum, propter univerſi populi testimonium quo niti debent, quicumque ad ordines admittuntur. De iſis verò quæ ſpecialim episcopali conſecrationi, vel aliis ordinibus propria ſunt, inferius à nobis dicetur.

II. Primum ergo locus ordinationis jubetur eſſe proprius, ſeu unicuique episcopo prohibetur extra propriam diœceſim ordinationes ullas elicere. Idque variis eccleſiaſticis decretis confirmari poſteſt. Primum iſis omnibus quæ extra diœceſim vel provinciam episcopi ad ordinationes, ſive diaconorum, et reliquorum in-

ferioris ordinis clericorum, ſive preſbyterorum, ſive episcoporum profici-ei vetant niſi vocatum; vel quæ extra diœceſim ad alienas eccleſias ordinare quemquam prohibent, cuiusmodi decreta ſunt apostolorum, ut ex eorum canonibus innotescit, Nicænæ I ſynodi, Conſtantinopolitanæ I, Antiochenæ, Carthagenſis I, II et III, Turonensis I, Aurelianensis III, Aurelianensis V, Arvernensis I, et aliorum conciliorum ac ſummorum pontificum paſſim, quæ à nobis commodiùs aliquando referentur, ubi de collatore titulum eccleſiaſticorum, et eccleſiarum datore quæſtio proponetur. Ne tamen iſta omnia minùs quàm oporteat, attentè percurriſſe videar, notentur, quæſo, verba concilii Antiocheni, quæ maximè in alieno territorio ordinationum celebrationem episcopo interdiciere videntur. Sic enim loquitur, c. 15: *Nullus episcopus ex aliâ provinciâ ad aliam audeat transgredi, et aliquos ordinare ad promotionem miniſterii.* Item, c. 22: *Episcopus alienam civitatem, quæ non eſt ei ſubjecta, non adeat, nec ad poſſeſſionem accedat quæ ad eum non pertinet ſuper ordinationem cujuſquam, nec conſtituat preſbyteros aut diaconos in locis alteri episcopo ſubjectis, niſi forte conſilio et voluntate regionis episcopi;* quo canone videntur duo prohiberi: primum ne quis in loco ſibi non ſubdito ordinare quemcumque tentet, alterum ne non ſibi ſubditas perſonas, vel ad Eccleſiam non ſibi ſubditam; ſi enim prioribus verbis vetaret ſolùm hic canon, alienæ quemquam Eccleſiæ, vel alterius parochiæ clericum ab episcopo ordinari, priorum et poſteriorum verborum canonis idem ſenſus eſſet, ideòque fruſtra alterutra pars canonis videretur eſſe poſita. Itaque probabile eſt priori parte extra diœceſim propriam ordinationes prohiberi, poſteriori verò parte clericorum alterius parochiæ, vel ad alienam Eccleſiam ordinationem interdici, quamvis poſterius iſtud majoris ad ordinationem momenti, quàm priùs eſſe videatur; hancque eſſe prædictorum canonum mentem oſtendit conteſtatio Auguſtini, qui eum Piniano ſpouddiſſet eum ſe invitum non ordinaturum, populusque Ilipponenſis ordinationem ejus in preſbyterum urgeret, promiſſumque Auguſtini eludere conaretur, ſi ipſum ab alio episcopo, inſcio S. Auguſtino, ordinari curaret, hoc effugium refellit Auguſtinus hiſis verbis, epist. 225, ad Albinam: *Dicebam ego, quibus poteram qui ad nos in abſidem honoratiores, et gravioreſ aſcenderant, nec à promiſſi fide me poſſe dimoveri, ne ab alio episcopo in Eccleſiâ mihi creditâ, niſi me interrogato ac permittente, poſſe ordinari;* quibus verbis manifeſtè docet non licuiſſe illo tempore, ne extraneum quidem, qualis erat Pinianus, vel ad titulum alterius Eccleſiæ, aut quoquomodò ordinare, etiam abſolutè et ſine titulo (qualis videtur fuiſſe Piniani ordinatio ſubſecuta), niſi ſcienter et permittente episcopo loci in quo ordinatio perficiebatur.

III. Secundò decreta iſta ſcopum certius attingunt quàm ſuperiora, quæ cuicumque episcopo pontificalia in alienâ diœceſi exercere prohibent, nominatimque Sacramentum Ordinationis. Expreſſâ hæc de re habetur concilii Tridentini conſtitutio, ſeſſ. 6, cap. 5, de

Reform. : *Nulli episcopo liceat, ejusque privilegia præfata, pontificalia in alterius diocesi exercere, nisi de ordinari loci expressa licentiâ, et in personas eidem ordinario subjectas tantum, si secus factum fuerit, episcopus ab exercitio pontificalium, et sic ordinati ab executione ordinum sint ipso jure suspensi.* Ejusdem constitutionis meminit idem Tridentinum, dum ejus occasione docet quosdam titulares episcopos in locis exemptis, seu nullius diæcesis, ordines celebrare præsumpsisse, quos graviter redarguit, talesque ipsi deinceps clau- sularias adversus ecclesiasticas leges machinationes interdicat. Pontificalia autem sunt quæcumque ad ordinem et consecrationem episcopalem spectant sacra munia, ejusmodi sunt clericos ordinare, virgines benedicere, altaria et ecclesias consecrare, chrisma conficere et cætera hujusmodi, quæ in alienâ diocesi et territorio, episcopi omnes tractare prohibentur, sine expressâ ordinarii licentiâ, ordinarii, inquam, id est, episcopi loci, non autem prælati ejusvis inferioris, etiam exempti, ut declaravit sacra cardinalium congregatio, quæ etiam patriarchas vel primates in alienâ diocesi ecclesias aliquas habentes sibi immediatè subjectas, hujusmodi licentiam sine consensu proprii episcopi, dare non posse censuit; quod etiam docuerat prius Balsamon ex Ecclesiæ orientalis usu.

IV. Imò nec vicarios ejusdem episcopi generales, nisi specialiter hoc eis mandatum sit, hanc licentiam dare posse prædicta congregatio respondit, eodem nempe jure, quo supra docuimus, vicariis generalibus dimissoriarum litterarum concedendarum jus ac potestatem, nisi specialiter ipsis demandata sint, minimè convenire. Addit etiam eadem congregatio, cum in supradicto concilii Tridentini decreto legimus, non nisi in personas eidem ordinario subjectas pontificalia exerceri posse, non prohiberi episcopos, quominus ordinent personas sibi subditas, vel dimissorias ab aliis episcopis afferentes, sed solum vetari, ne sibi vel ornatario ipsos ad ordines celebrandos invitanti, seu facultatem danti, non subditas personas, sine proprii earum episcopi licentiâ, ordinare præsumant; adeò ut hoc decreto quorundam titularium episcoporum privilegia abroget, qui se dicebant quoscumque ad se accedentes ordinare posse, ideòque, in quibuscumque locis eis ordinationes facere permetteretur, indiscriminatim ad se omnes venientes recipiebant, quos concilium intra juris communis limites constringit, ne alienos sine dimissoriis proprii singulorum episcopi clericos audeant ordinare.

V. Quibus obiter ad explicationem Tridentini decreti, quo circa præsentem materiam expressius nullum est, adnotatis; jam ad probationem assertionis nostræ redeamus, quam eo argumento probamus simulque explicamus; quia nempe ordinatio causæ cognitionem requirit, specialemque meritum ejuscumque disquisitionem ex prædictis; atverò quæ causæ cognitionem desiderant debent fieri à judice sedente pro tribunali, ut juris utriusque auctoritate definitum est: itaque cum certum sit ex iisdem canonibus neminem in alieno territorio, seu extra diocesium tribu-

ad habere posse, certum quoque erit in alienâ diocesi nemini ordinum celebrationem esse concessam. Quod ulterius his legibus illustratur, quæ magistratui civili extra provinciam juris dicendi facultatem abrogant, v. g., statuunt illæ (1) ut *præses provincie in sua provincie homines tantum imperium habeat, et hoc dum est in provincia: nam, inquit, si excesserit, privatus est.* Docent item, *extra territorium jus dicenti impare non pareri*, quæ legum placita, aliæque similia confirmant æquum esse ut extra propriam diocesium duntaxat unusquisque episcopus ordinationes celebrare possit; utpote cum ordinatio non solum ordinis, verum etiam jurisdictionis, celeberrimus, et maxime solemnissimus ac publicus sit actus. Id ipsum apertius confirmavit Calixtus et Cælestinus summi pontifices. Ita enim Calixtus, epist. 2 (refertur 9, q. 2, c. 5): *Nullus primus, nullus metropolitani, nullusque reliquorum episcoporum alterius adeat civitatem, etc., aut quidquam ibi disponat, vel ordinet, aut judicet, etc., quia sicut ordinatio, ita et judicatio et aliarum rerum dispositio prohibetur.* Ita etiam Cælestinus, epist. 2, cap. 4: *Nec usurpationi locus alicui sacerdoti in alterius concedatur injuriam, sit concessis sibi contentus unusquisque limitibus; alter in alterius provincie nihil præsumat.* Plura alia similia proferri possunt. Id ipsum quoque rescriptum Innocentii III Francorum regi, quo constat legatum extra locum legationis suæ existentem sententiam interdicti proferre non posse; similiter ergo nullus extra locum suæ jurisdictionis, seu diocesis suam ordinare quemquam poterit.

§ 2. Objectiones in contrarium dissolvuntur.

VI. Huic verò Ecclesiæ consuetudini ac sanctioni quæcumque opponi possunt, faciliè solvuntur. Primum, Epiphani et aliorum sanctorum virorum, qui aliquos extra diocesium sine licentiâ episcopi loci ordinârunt, exempla non sequenda: tum quòd Epiphanium à Joanne Chrysostomo hæc de re reprehensum legamus, tum quòd non iisdem quibus ille vel alii qui communem legem violârunt, rationibus hocce tempore juvemur; neque enim consuetudine quam ille prætexebat, nec ratihabitione factum excusare possumus. Consuetudo ista, si quæ fuit, exitiosa fuit, et in disciplinæ atque ecclesiastici ordinis perniciem, contrariisque jam legibus et repetitis Ecclesiæ decretis abolita est. Ratihabitione frustra jam prætextitur; nam nec futura rationabiliter prætexi potest, quæ cum à voluntate liberâ pendeat, potest esse et non esse, et actioni tantum ponderis, etiamsi futura speretur, præsentem dare nequit firmitatem; et temerè contra Ecclesiæ statuta, quæ expressam licentiam ordinarii requirunt, hocce tempore censetur.

VII. Secundò, conjecturæ quoque, seu rationes ex jure petite facili quoque ruunt; nam quòd ad voluntariam jurisdictionem antiqui ordinationem revocant, quia in volentem exercetur: talem autem jurisdictionem territorii finibus non coarctari, sed extra proprios fines exerceri posse ex legibus deducunt. Id de

(1) L. *Præses*, ff. de Off. præsidis; l. ult., ff. de Jurisdict.

eâ utique jurisdictione intelligitur, quæ de plano fit, sine solemnitate, disquisitione causæ, non solemniter, et cum causæ disquisitione, qualiter ordinatio peragi debet. Unde neque ex eo quòd jura concedant episcopo in alienâ provinciâ existenti, beneficium alicui posse conferre, sequitur quòd in alienâ provinciâ existens possit ordinare, nam beneficii collatio causæ discussionem requirit, de plano solum et non pro tribunali solemnem, qualem requirit ordinatio, ad quam testimonium populi publicè requiritur, et denuntiationes publicæ ac solennes præsupponuntur; unde ordinatio non nisi in proprio territorio fieri potest, potest autem beneficii collatio. Similiter quoque, nec ex eo quòd causæ cognitionem possit quis extra territorium existens alicui delegare, sequitur eum ordinationem extra diœcesim suam posse facere, sed solum posse ordinationem faciendam alicui committere, quod non inficiamur. Denique nec, quia Clementis V constitutione in concilio Viennensi episcopo à suâ diœcesi expulso concessum est, ut in alieno, petita, licet non impetratâ licentiâ, subditis suis jus dicere possit, et contra expulsores suos agere, ac sententiam ferre queat, id etiam ad ordinationes trahendum est, quasi episcopus expulsus subditos ordinare extra diœcesim possit, sine consensu ordinarii loci; nam cum concessio ista sit contra leges, non est ad similes casus, etiam eos quorum eadem vel minor est ratio, extendenda.

VIII. Denique nec istam concessionem ullatenus confirmat Cypriani exemplum; quamvis enim certum sit eum in secessu suo Optatum subdiaconum, Saturnum, Aurelium, et Celerinum lectores ordinasse; secessum item istum Cypriani, non solum ab urbe fuisse, verum etiam à totâ diœcesi Carthaginensi probabile sit, tum ex pluribus, tum ex eo quòd exilium vocetur; tum etiam quòd ægrè ipsum clerum Romanum tulisse legamus; nihilominus quis neget probabile esse Cyprianum pro arctâ istâ Ecclesiarum necessitudine, quæ tunc maximè vigebat, episcopo, in cuius diœcesi erat, consilia sua communicasse, et de licentiâ ejus pontificalia in ipsius diœcesi exercuisse? quis item nesciat persecutionis tempore cum episcopi ab uno ad alium locum transmigrare cogerentur, ipsos fraternâ charitate benignè adventantibus omnibus episcopis catholicis pontificalia in diœcesi suâ exercere permisisse? præterea quis non etiam probabile fateatur Cyprianum totius Africæ primatem, etiam non petita à quoquam licentiâ, pro sedis suæ prerogativâ, id potuisse? cum primatem Carthaginensem ex omnibus Africæ provinciis quos vellet ordinare, ex speciali privilegio potuisse supra docuerimus. Itaque nec eo Cypriani exemplo confici potest episcopum à suâ diœcesi expulsam et extorrem in alienâ, sibi quantumcumque subditarum personarum ordinationes facere posse.

§ 5. *Quâ penâ afficiantur qui in alieno territorio sine licentiâ ordinarii vel ordines celebrant vel recipiunt.*

IX. Si quæras quânam penâ puniantur qui extra diœcesim propriam quantumvis sibi subditos ordinaverint, vel qui ab episcopo quantumvis proprio in alienâ

diœcesi ordinati fuerint, facilis erit responsio, si de novo jure agatur. Nam concilium Tridentinum supra citatum extra diœcesim suam ordinantem, *ab exercitio pontificalium*; ordinatum verò *ab executione ordinum* ipso facto suspendit. Major est difficultas de antiquo jure. Toletus et alii hanc penam veteri jure inflictam putant, ut sic ordinati deponantur; episcopi verò ordinantes à celebratione missarum per annum abstineant. Id autem colligunt ex antiquo canone, quem Gratianus Anacleto tribuit, concilium Aurelianense III, c. 15, edidit, cujus quidem hæc verba sunt: *Episcopus in diœcesim alienam (in concilio Aurel. diœceses alias), ad alienos clericos ordinandos, vel consecranda altaria irruere non debet; quod si fecerit, amotis (al. remotis) his quos ordinaverit, altaris tamen consecratione manente, transgressor canonum uno anno à missarum celebratione cessabit.* Ex quo etiam canone eandem in ordinationibus penam colligit Glossa, quamvis non adeò aperte nobis illa constet; nam si verba hujus canonis accuratè pensemus, non videtur eo canone puniri, qui proprios clericos in alienâ diœcesi ordinaverint, sed solum qui alienos; lex autem pœnalis extendenda non est, sed libratâ verborum significatione et propositionis totius structurâ dijudicanda est; itaque nulla pœna ex eo canone in eos lata colligi potest, qui in alienâ diœcesi suos ordinaverint clericos, vel à suis ordinati sunt episcopis. Aptior itaque ad propositum est concilii Antiocheni, c. 22, sententia, quæ prohibitionem superius allatam de non adeundâ alienâ civitate aut aliquo officio episcopali, in eâ exercendo, vel non ordinandis clericis alteri episcopo subditis, hæc adhibita pœnâ confirmat (1): *Si quis autem tale quid ausus fuerit, infirma sit ordinatio, et ipse coerceatur seu puniatur à synodo.* Aptior item, ac proposito convenientior apostolorum hic canon 35: *Episcopus ne audeat extra suos fines facere ordinationes, in urbibus et pagis non ei subjectis: sin autem hoc fecisse convictus fuerit, præter eorum sententiam qui tenent pagos illos, vel civitatem, deponatur et ipse, et ii quos ordinavit.*

§ 4. *An tonsura et minores ordines in alieno territorio conferri possint.*

X. Difficultas autem superest an liceat episcopo clericalem tonsuram impunè in alienâ diœcesi sibi subdito conferre. Apud Græcos ex imperatoriâ jussione characterem clericalem (qui simul cum ordine lectoratûs apud eos confertur) episcopo in alienâ regione versanti dare licuisse docet Balsamon. Apud nostros variè hæc de re sunt sententiæ; nam Barbatius, Rebuffus, Henriques, Bonacina, et alii id impunè licere censent, eò quòd absque strepitu judicii et absque ullâ solemnitate tonsura conferri possit clam et intra privatos cubiculi cujusque parietes, cujus proinde collatione, inquit, non videtur violari territorium, aut diœceseon statutus limes invadi. Nihilominus alii contra sentiunt, quia pontificalia omnia in alienâ diœcesi exerceri ab episcopo prohibentur, et

(1) Alium cit. Gratian. 15 Antioch. synodi, sed minus evidentem, 19, quæst. 2, c. *Episcopum.*

(Quarante-une.)

ordinatione quævis interdicitur; tonsuræ vero collatio pontificali officii generali collatione contracta, quæ ordinem episcopalem requirit et ordinatio citra dicta potest, quemadmodum in jure aliquando dicta legitur, unde interruit stando concilio Tridentino et aliis prædictis canonibus antiquis, non inquam licere episcopo in aliâ diœcesi sine expressâ loci licentiâ clericalem tonsuram conferre aut recipere.

XI. Mea quidem sententia est, si id licere asseramus, vix idem de minorum ordinum collatione negari a nobis debere, quæ nempe extra missarum solennia privatim fieri potest, et jam ex more satis communis fieri solet, quæque sine judicii strepitu peragitur, cum eam nec publicæ denunciations præcedere, nec comitari debeant. Hæc tamen ordinum collationes saltem ex decreto concilii Tridentini (nam Antiochenum de presbyterorum et diaconorum ordinatione solum loquatur) defendi probabiliter possunt extra diœcesim non permitti, quia pontificalia omnia concilium interdixit. Fossunt è contrario dici quoque non prohiberi, dummodo pontificalia restringas ad ea quæ in habitu pontificali ab episcopo fieri debent, solemniter ac palam; quæ acceptio satis communis est, quo modo cum minores ordines extra missarum solennia conferri queant, et privatim ab episcopo, sine pontificalibus vestibus, conferri possint, pontificalium nomine privata eorum collatio sic facta non comprehenderetur. Consentaneè verò loquenti censeo, vel tonsuræ clericalis collationem episcopo extra diœcesim non concedi, vel minorum ordinum pariter permitti, et è contra. Cui fortè sententiæ favent rubricæ 15 et 14 Pontificalis Romani, quæ tonsuram *quocumque loco*, minores ordines *ubicumque* conferri posse observant. Porro ex consuetudine, meo quidem judicio, res ista præsertim in praxi judicanda est, et si consuetudo id permittat, tutò consuetudinis privilegio fultus pontifex, tam clericalem tonsuram quàm minores ordines suis extra propriam diœcesim poterit conferre et clericos recipere; si verò consuetudo refragetur, tunc æquum est cum in alienâ diœcesi tam à tonsuræ quàm minorum ordinum collatione abstinere.

§ 5. *Observationes continens circa ordinationem in locis exemptis.*

XII. Prædictæ autem questioni hæc valdè sunt affines, an possit episcopus in locis exemptis, suæ tamen diœcesis, ordines conferre absque ullius licentiâ; an in alienâ diœcesi, concedente prælato inferiori exempto, absque ordinarii permisso, in cujus diœcesi locus situs est, ordinationem facere possit. Primæ questioni respondemus, nemini propriâ auctoritate in locis exemptis ordines quantumvis subdito, conferre licere. Primò enim si de monasteriis exemptis sermo sit, eorum quieti conducere judicavit Gregorius, ne in iis missas publicas episcopi celebrarent, neve in servorum Dei recessibus ulla popularis conventus præberetur occasio, idèoque id episcopis prohibuit; additque Gratianus (1) ex epistolâ Castorio Ariminensi (quamvis in eâ epistolâ nihil tale legatur): *Nec au-*

deat ibi cathedralum collocare episcopus, vel quantumlibet potest, etiam exercere imperandi, nec aliquam ordinationem perendi, nisi ab abbate loci fuerit rogatus. Quæ sententia manifeste derogant episcoporum juribus; verumtamen ne in canonicis vel monasteriis exemptis (præsertim absque licentiâ prælati monasterii) ordines sacros, qui intra missarum solennia, et convocato populo fieri debent, audeant celebrare. Secundo, locus exemptus videtur quasi avulsus a territorio et ab eo distractus, idèoque, quantum spectat ad ea quæ vel in locis exemptis non reperiuntur episcopo reservata, vel ad Ecclesiæ administrationem non videntur necessaria, loci exempti, et loci extra territorium, par videtur esse ratio; atverò nec episcopo jus ordinationes in locis exemptis faciendi videtur esse reservatum, nec ad Ecclesiæ utilitatem id conducit; cum potius ibi consentaneum sit ordinationes celebrari, rectoresque populi, et coadjutores ministerii constitui, ubi *Ecclesia plebis* fuerit, et *Cathedra seniorum*, ut postea dicemus; non ergo videtur episcopis licere in locis exemptis absque prælati loci licentiâ quempiam ordinare. Tertio, quia Armendaris et Farinacius decem referunt à sacrâ cardinalium congregatione episcopum in loco exempto sine licentiâ superioris loci, pontificalia exercere non posse; interdicto autem exercitio pontificalium, ordinum sacramenta celebratio laud dubiè prohibetur.

XIII. Alteri verò questioni respondemus, quando locus aliquis exemptus, est alicujus diœcesis, quantumcumque permittat rector illius loci, seu prælatus inferior, et episcopum alterius diœcesis ad ordines in eo loco celebrandos vel invitet vel admittat, nisi episcopus diœcesis, in quâ locus exemptus situs est, licentiam concedat, alieni territorii violati episcopum reum esse, si in eo ordines celebret. Nam ordinarii licentiam Tridentinum requirit; hanc autem interpretati sunt eminentissimi cardinales, testibus Gallico, Farinacio et aliis, episcopi loci licentiam esse. Favetque ipsum Tridentinum, quod, ut superius diximus, monasteriorum aliorumque locorum exemptorum clericos, nonnisi ab episcopo diœcesis ordinandos esse censuit; multò minùs ergo permetteret in aliquo civitatis, v. g., aut vici ad episcopum pertinentis, loco exempto, in contemptum proprii antistitis, ordinationes publicè fieri, populum à conventu, quem fortè per idem tempus propter ordinationes collegisset episcopus proprius, avocari; solemnitatem ordinationis, quæ ab ipso fieret, imminui; duo in eadem diœcesi capita videri; quæ et Tridentinorum et antiquorum Patrum menti ac sensui valdè repugnant. In locis tamen exemptis, quæ sunt nullius diœcesis, referunt iidem auctores juxta declarationem Gregorii XIII ab eminentissimis iisdem cardinalibus responsum, fuisse, sufficere prælati istorum locorum consensum, ut episcopus, non requisitâ alterius episcopi licentiâ ordines celebrare queat; habent enim prælati istorum locorum episcopalia omnia jura, dimissorias concedere possunt, et quæ sunt jurisdictionis per se ipsos exercere; quæ sunt ordinis, per alios exerceri curare debent, cum-

(1) Grat. 18, q. 2, can. *Luminoso*.

que nulli episcopo subdantur, nec episcopalibus Sacramentis privandi sint, videtur quòd episcopus advocare possint, qui Sacramenta ista conferant, iisque ordines etiam conferendi tribuere auctoritatem. In iis tamen locis exemptis, etiam que nullius diocesis vocantur, vetat concilium Tridentinum, ne ii qui titulares episcopi vocantur, prætextu ejusvis privilegii de promovendo quoscumque ad se venientes, alterius subditum etiam prætextu familiaritatis continuè audiant ordinare, ut alibi notavimus.

ARTICULUS II.

An locus ordinationis sacer esse debeat.

I. Patet ergo ex prædictis quomodo locus ordinationis proprius esse debeat. Jam verò alia conditio loci in quo ordinatio habetur est ut sit sacer. Etenim nonnisi in loco sacro majores ordines conferri possunt; quippe cum intra missarum solemnità necessariò eos conferri oporteat ex dicendis infra; atverò sacrificium missæ nonnisi in loco sacro convenienter celebrari potest, ex præcepto Ecclesiæ. Imò nec Sacramenta decet nisi in sacris locis, Deoque dicatis conferre; leges enim *legis moysi*, seu sacra mysteria obire in privatis domibus vetant; Justin., novel. 58, per totum; et Clemens V in concilio Viennensi secutus synodum Trullanam, absque necessitate vel speciali privilegio, quemquam in iisdem baptizare districtè clericis prohibuit. Speciatim verò sacros ordines in ecclesià, seu loco sacro debere conferri ex antiquà traditione discas: tum quòd Gregorius Nazianzenus, et Gregorius presbyter, in vità Nazianeni, absurdum et indecorum dixerint, Maximum Cynicum ab Ægyptiis episcopis ecclesiam relinquere coactis, ideòque in Choraule domum convenientibus, fuisse creatum; cui simillimum patrum nostrorum ætate exemplum episcoporum Anglicanorum, qui in cauponà urbis Lundinensis, seu publico diversorio, regnante Elizabethà, non sine omnium derisione, consecrati, seu potius execrati leguntur; tum quòd Theophilus Alexandrinus infra citandus in medià ecclesià, ordinationes fieri debere decernat in *Commun.*, can. 6; tum quòd, ubi veteres quorumcumque sacrorum ministrorum ordinationes referuntur, in ecclesià factæ perhibeantur, sic, v. g., in ecclesià Carthaginiensi (in quam Patres synodi Carthaginensis III convenerant) singulis dominicis solitas fieri ordinationes refert Aurelius; Hierosolymis in ecclesià Resurrectionis ordinatum à suà factione Evagrium quemdam narrat Evagrius qui etiam Timotheum Ælurum Alexandrinum in ecclesià magnà civitatis Alexandrinæ, quæ de Cæsare nomen habuit, ordinationem subisse testatur; sic Nicolaum Myrensem in ecclesià Myrensi, Severum Ravennatem in ecclesià S. Theodori apud Ravennam, Martinum in basilicà Turonensi, et alios plures legimus in sacris ædibus ordinatorum. Tum quòd antiqui moris sit ac pervetusti ut ordinandi ante altare sistantur; quem ritum inter cæteros ordinationis episcoporum, presbyterorum ac sacrorum ministrorum adducit S. Dionysius, et ex pluribus aliis vetustorum scriptorum monumentis eruere

possumus, ut infra patebit. Plura alia præterea, quibus nonnisi in ecclesiis, oratoriis et adibus Deo sacris ordinationes celebrari huisse constet.

II. Non tamen dubium est quin aliquando, ex Dei, ut piè credi potest, instinctu, extra templà et loca sacra ordinationes aliqui viri sancti peregerint; v. g., Danielèm Stylitam refert Simon Metaphrastes in loco aprico ac deserto à Gennadio patriarchà sacerdotali ordinatione perfectum fuisse. Idem de quibusdam aliis narratur, quorum admiranda sunt exempla, non imitanda. Ut verò tonsura ac minores ordines extra ecclesiam, seu ædem sacram, aliquando etiam conferantur, consuetudine permissum est. Cui favet Pontificale Romanum, quod tonsuram clericalem *quocumque loco*; minores ordines *ubicumque* tribui posse docet in rub. ordin. 13 et 14. Nec sine causà ii potius ordines quàm alii extra sacras ædes conferri permittuntur. Primò, quia soli ordines hierarchici, episcopatus nempe, presbyteratus et diaconatus, apud Græcos intra sanctuarium ante altare conferuntur, extra sanctuarium reliqui; in Latinà quoque Ecclesià episcopos, presbyteros ac diaconos, coram altari ordinari consuevisse concilium Toletanum IV satis evidenter indicat, dum eos qui eorum gradibus restituendi sunt, coram altari insignia sui ordinis resumere præscribit; dùmque eis in sacro coram altari sacre Eucharistiæ communicare concedit, reliquis ex clero in reliquà parte chori. Subdiaconos tamen postquam majorem ordinum numero eorum ordo absque dubitatione adnumeratus est, eadem prærogativà quâ diaconi donatos fuisse suspicamur. Ex iis autem conjicimus hierarchicorum saltem ordinum et reliquorum disparem esse rationem, 1º quòd hi extra sanctuarium, illi in ecclesiæ sanctuario ordinari jubeantur, facilius permitti possit hos quàm illos extra ecclesiæ septa conferri. 2º Quia cum sacri ordines ad ministerium altaris et Ecclesiæ immediatius instituti sint, minores autem et clericalis tonsura remotius, necessitate quâdam constringendus est Pontifex ut majores nonnisi in ecclesià et æde sacra conferat, esto minores simul cum tonsurà extra ædem sacram largiri permissum sit. 3º Quia valdè dubium est an minores ordines sint Sacramenta; tonsuram autem ritum solum sacramentalem ab Ecclesià institutum esse non dubium est; de subdiaconatu quòd sit Sacramentum, probabilissimum est; de reliquis ordinibus certum: unde in iis ordinibus, de quibus an Sacramenta sint dubitari probabilius potest, Ecclesia, ut extra sacras ædes conferantur, facilius indulget.

III. Cæterum circa solemnem ex veteri more ordinationis faciendæ locum, unum observari velim, Aaronem ac filios ejus, quique postea consecrati sunt Mosaicæ legis sacerdotes consecrandos ad ostium tabernaculi applicatos, et stante pro foribus tabernaculi populi multitudine, in vestibulo isto consecrari solitos, ut prærogativa ministrorum Ecclesiæ præ antiquis ostendatur, quòd illi sanctuarium divinitatis ingrediantur, ipsque secretiora adyta pervadant, quò

coelestia populum mysteria doceant; hi ad ostium solum tabernaculi consistent, quia plenior divinitate cognitione non tam populum imbuunt quam per figuram et aenigmata ad ipsam recipiendam preparata sunt; illi coelorum januam aperiunt, et intra coelorum sacraria populum deducant, hi coelorum claves nunquam habuerunt, quibus ipsam aperirent aut clauderent, quia nondum Christus Pontifex noster per proprium sanguinem intraverat in sancta, aeterna redemptione inventa; illi ab altari, id est, Christo, sacerdotii potestatem accipiunt, ejus sacerdotii sunt participes, et ejus caractere in ordinatione consecrantur; hi verò in ostio tabernaculi initiuntur, quia Christum expectabant, per quem tanquam per ostium ad divina mysteria et coelestes promissiones introducerentur.

ARTICULUS III.

An locus ordinationis debeat esse publicus, ubi obiter de convocandâ multitudine populi ad ordinationes.

§ 1. *Locum ordinationis debere esse publicum, et adantatâ Ecclesiâ ordinationes fieri debere.*

I. Tertia conditio loci, in quo ordinationes peraguntur, est, ut sit publicus. Statuit enim Anaëetus, ut clerici publicè, non privatim, ad sacros ordines adsciscerentur. Decrevit Zephyrinus, epist. 2 ad episcopos Aegypti, ut multis coram adstantibus ordinationes peragerentur. Ex apostolicâ traditione derivari censuit Cyprianus, epist. 68 ad clerum et plebes in Hispan. consist, ut episcopus non nisi *plebe praesente* ordinetur. Putavit Cyrillus Alexandrinus, et ex eo Procopius, ordinationes et electiones sacras, nisi sub populi conspectu fiant, præter Dei voluntatem et à sacris legibus alienas esse. Praescripsit synodus Carthaginensis III, c. 40, ut *sub conspectu publico* episcopus ordinaretur. Dicitur et Sylvester Romanus pontifex in concilio Romano commonuisse, cap. ult., ut *nullus episcopo liceat quemlibet gradum clerici ordinare, aut consecrare, nisi cum omni adunitatâ ecclesiâ*; cui etiam astipulatur concilium Chalcedonense apud Gratianum, can. *Neminem*, dist. 70 (non concordat Gratiano Græcus textus), ubi et manifestè ordinationes fieri præcipit, et *publicæ ordinationis*, seu *publicatæ* (nam duplex est lectio) vocabulum, clericum in aliquâ certâ et designatâ ecclesiâ sortiri jubet.

II. Egregiè quoque et appropiè Theophilus Alexandrinus, in Common., can. 6, apud Balsamon., inter epist. can., qui episcopum jussit *ordinare in mediâ ecclesiâ, praesente populo*: legemque istam de ordinatione in loco publico faciendâ iis verbis sanxit: *Ordinatio autem non fiat claustralium; Ecclesiâ enim pacem habente, decet praesentibus sanctis ordinationem fieri in ecclesiâ*. Rectè, inquam, Theophilus Ecclesiâ pacem habente publicas fieri ordinationes debere decernit. Nam tempore persecutionis non poterant adeò publicæ ordinationes fieri, ac postea redditâ Ecclesiæ pace factæ sunt, ne numerosior et frequentior fidelium conventus Catholicorum latebras detegeret, et persecutionem augeret. Flagrante tamen ipsâ persecutione, quantum poterat, celebris fiebat eorum ordinum

ordinatio, ut de ordinatione Cornelii in Romanum pontificem, Sabini in episcopum, et aliis, leges apud Cyprianum. In privatis domibus solebant tunc temporis sacre ordinationes fieri, minori, quo fieri poterat, strepitu. Ideoque objectantibus Donatistis in causâ Cæcilem, in ipso persecutionis ætate, Carthaginensis episcopi consuevit, *non potuisse tempore persecutionis concilium congregari ad episcopum ordinandum*, etc., reponuisse dicuntur Catholicis, *quod et episcopi facillè congregarentur tam pauci, ut nec concilium dici debeat, quando plebes congregabantur*, sicut gesta martyrum testantur: *urgentibus Donatistis, fieri non potuisse at illo tempore domum suam quisquam præberet; commemorant est a Catholicis usque adeo non esse incredibile, quòd in privatam domum pauci illi episcopi persecutionis tempore convenerint, ut fervente persecutione, etiam in carcere doceantur baptizati martyres, et illic a Christianis celebrata Sacramenta, ubi Christiani propter eadem Sacramenta tenebantur inclusi. At sedatâ persecutione incongruum judicatum fuit in privatis domibus, vel oratoriis ordinationes fieri, numerosæque plebis conspectum vitari in eorum creatione, qui populi præficiantur: clam aliquos ad eum ordinem evehi, in quo constituti omnibus noti ac spectabiles esse debeant, et omnibus spectandi atque imitandi proponantur; absurdum et invidiosum existimatum fuit publicam Ecclesiæ letitiam privatis parietibus, vel angustis tectis contineri, quæ accedente communi fidelium omnium gratulatione, cò major esse debet, quò diffusior fuerit; ideòque vel ultimis istis temporibus synodus Bituricensis, præsid. Reginaldo de Beaulne, tit. 24, c. 1, publicè et in oculis omnium ordines celebrari præcepit.*

§ 2. *Rationes hujus rei proferuntur*

III. Nec desunt, præter eas quas jam insinuavimus, rationes complures, ob quas locus ordinationis publicus, et ordinatio publicè fieri jubeatur. Prima est, quòd ordinationes tam antiquæ quàm novæ legis pacem ac publicè omnibus vocatis factæ legantur; plura hujus rei exempla adducit Cyprianus, epist. 68 cit.; primum enim in Num. 10: *Domini Moysi præcipit, dicens: Apprehende Aaron fratrem tuum, et Eleazarum filium ejus, et impone eos in montem coram omni synagoga, et exue Aaron stolam ejus, et indue Eleazarum filium ejus, et Aaron appositus moriatur illic*, etc. « Quod postea secundum divinâ magisteria observatur in Actis apostolorum, cap. 1, quando de ordinando in locum Judæ episcopo Petrus ad plebem loquitur. *Surrexit, inquit, Petrus in medio discentium: fuit autem turba in uno*. Nec hoc in episcoporum tantum et sacerdotum, sed et in diaconorum ordinationibus observasse apostolos animadvertimus, de quo et ipso in Actis eorum scriptum est, cap. 6: *Et convocaverunt, inquit, illi duodecim totam plebem discipulorum et dixerunt eis*, » etc. Patrum itaque nostrorum imitanda sunt exempla, nec minùs sacerdotum novæ legis celebris debet esse creatio, quàm antiquæ, nec nascentis Ecclesiæ celebriora debent esse incunabula, quàm adultæ ac florantis incrementa. Quod si et rectè arguit Apostolus,

2 Cor. 3, *ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloriâ, quanto magis ministratio spiritus erit in gloriâ?* Annon per prophetam prænuñtiavit Dominus, Aggæi 2, *magnum fore gloriam domus istius novissimæ, plus quàm primæ?* quomodo ergo sacerdotis creatio, quæ in lege gloriosa ac celebris erat, in novâ lege, quasi vilis et exilis momenti foret, omnis celebritatis splendore destituitur? cur celebratio per universum orbem crucis triumpho, reductis in Christi potestatem regibus, ampliata Christi Servatoris nostri ditione, gradus, qui potest esse in Ecclesiâ maximus, minori cum celebritate confertur, quàm quâ olim, depresso religionis nostræ splendore, jacentibus crucis trophæis, angustè restrictis Ecclesiæ terminis, conferretur? Hujus rei nulla alia ratio esse potest, quàm indigna sacerdotium graduum æstimatio, qui quò minus æstimantur, eò minori celebritate conferuntur ac recipiuntur. Erubescitur à quibusdam ad istum assensum; cupiunt quidam in istâ promotione latere, communem cum reliquis ordinationis celebritatem refugiunt; in privatis ideò oratoriis, extra consueta tempora, volunt ordinari, nec meminerunt se per istum gradum in editiori loco ac speculâ constitui: poni tamquam lucernas sub modio latentes super candelabrum; honorificam sibi istam esse promotionem, quæ terrorem potius incutiat ob gradus eminentiam, quàm ex officii (ut carnales homines suspicantur) utilitate pudorem.

IV. Altera ratio est, ideò palàm ac publicè ordinationes clericorum fieri debere, ut alloquente populum episcopo, et quærente an dignus sit, qui ordinibus initiandus est, vel assensu suo, lætæque acclamatione, et applausu judicium episcopi comprobet, vel dissensu, et indignantis murmure, ac intercessionem suâ, idem judicium improbet, prout pluribus superiori parte docuimus. Quare qui clanculùm ordinari cupiunt, suæ videntur improbitatis conscii in apertum judicii popularis campum adduci nolle. Si verum est quod summa Veritas edixit, Joannis 3 : *Qui malè agit odit lucem*; si à prophetâ Spiritu Dei afflato, psalm. 90, *damnatur negotium perambulans in tenebris*; jure reprobandur illæ ordinationes, quæ in latebris oratoriorum, vel monasteriorum recessibus fiunt : et sanè ridicula videtur archidiaconi, vel alterius ex jussione episcopi, allocutio, quâ monetur populus, ut testimonium ordinando ferat, et si aliquid reprehensibile in ipso animadverterit, palàm referat; ridicula, inquam, ista admonitio in eo loco, ad quem nullos ex populo conventuros esse rescimus : esto verò mos iste desueverit, ut alicui jam ordinationi palàm contradicatur; at ita se produnt naturaliter hominum affectiones, ut facilè ex præsentium vultibus approbationis, vel improbationis, amoris, vel odii significatio colligatur : apparet vel ex nutibus quid quisque de aliquo sentiat; nec dubium est, quin, si restitueretur mos iste populum ad ordinationes convocandi, et ad se pertinere ipse nòset, quod geritur, manifesta vel lætitiæ, vel tristiæ, approbationis vel improbationis daturus esset indicia, coque populari judicio, et epi-

scopi ad rectam in iis ferendam sententiam incitare. tur; et plurimi fortè ab incunda celesti istâ vivendi ratione, seu perfectionis statu deterrerentur. Jam verò nec populus ad ordinationes vocatur, nec ad se clericorum ordinationes pertinere putat; ideò eorum facilè imperia contemnit, quos sibi præfectos esse nescit. Contra autem et eorum omni synagoga, ut ait Cyprianus, epist. 68 cit., jubet Deus constitui sacerdotem, id est, instruit et ostendit ordinationes sacerdotales, nonnisi sub populi assistentis conscientia, fieri oportere, ut, plebe præsentè, vel deterantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur; et sit ordinatio justa et legitima, quæ omnium suffragio et judicio fuerit examinata.

V. Tertia ratio ad secundam istam valdè accedit, non oportere excluso populo, vel non vocato, ea peragi, quæ ad ipsum maximè spectant, et in ejus vel utilitatem, vel damnum cessura sunt : exigendas esse in re, quæ ad publicam pertinet totius Ecclesiæ administrationem, fidelium omnium preces : totam in ordinatione sacrorum ministrorum adunari oportere Ecclesiam : quia quod omnes tangit, omnium votis expecti, omnium communi prece debet flagitari : convocandos esse fideles populos, ut sacris, qui in ordinatione perficiuntur, ritibus excitentur ad preces pro initiandis fundendas, ad spiritalia emittenda desideria, ac vota; ut ordinandus ipse pietatem, comprecationem, piamque sollicitudinem populi circa se assistentis intuens, majori devotionis fervore incalescat, omniumque æmulatione ac studio Dei clementiam omnes exorent, quatenus non exterioribus solùm signis consecratio peragatur, sed qui visibilibus divine gratiæ symbolis perficiuntur, invisibili Dei gratiâ repleantur, spiritali benedictione renoventur, et sacerdotali sanctitate imbuantur.

VI. Quarta ratio, ut populus sacros ministros, suos agnoscat pastores, ductores, rectores esse constitutos : quis enim non necessarium judicet, eos publicè constitui, quibus ab omnibus debet obtemperari? ut eum revereatur, quem viderit pro se apud Deum legatum esse constitutum quem sibi præfectum adverteat; quem venerandam angelis ipsis potestatem sortitum intuitus fuerit? Magis enim animum movent, quæ visu percipiuntur, quàm quæ solâ mentis cogitatione volvuntur. Quis non, ubi viderit tot ritibus sacris Ecclesiæ ministros, vel inferioris ordinis, Deo consecrari, ubi sanctitatem ordinationis perspexerit, augustam totius istius ritus majestatem oculis imberit, non secum cogitet veneratione eos dignos esse, qui Deo consecrati et devoti tam solemnî ritu fuerint? quis non deinceps eos, ut divinos homines revereatur, quos in Dei ditionem translato, et divinâ potestate præditos, in ipsorum ordinationibus observavit? Magnam certè ad conciliandos populorum animos, et ad venerationem inducendos solemnî ritus consecrationis vim habet. Si enim humana quædam, et insolita majestatis species eorum perstringit oculos, et animos admiratione, necnon veneratione percillit; quantò magis divinitus inspirata rerum facies, et ce-

lebritas divino consilio instituta, videntium annos, ac credulitatem legi finem veneratione complebit? Atque hunc est, quod constaturus Dominus in locum Moysi Josue populi Israelitici ductorem, Moysi ipsi mandaverit, Num. 27, ut *partem gloriæ* sue coram omnibus communicaret, quo demum majori eum reverentia populus honoraret, quem divino jussu, gloriosis titulis, et insignibus ornatum contempnisset.

VII. Quinta denique ratio hæc est. publica ordinatio esse jabetur, ut præcepta quæ ordinandis in ordinatione imponuntur, altiori mente ab ipsis retineantur, si coram omni populo lecta, mandataque fuerint; si enim quæ illis dicuntur, mananturque, coram pluribus dicantur, avidius hauriantur, et altiori mente reponantur; reverentius ordinandus tot sue sponsionis testes, quos aliquando coram Deo habiturus est aemulatores; erubescit non conscientie solum, sed assistentis populi testimonium, si aliud vivat, aliud professus sit; infamiam metuet, qui sanctitatis sacerdotalis, et emissæ coram altaribus perfectionis amplectende voti populum conscium esse agnovit. Ad quod demonstrandum facere videtur, quod cum Josue populi sui judicem constituere vellet, Dominus Moysi mandaverit, Num. 27 cit.: *Assume, inquit, ad te ipsum Jesum filium Nûn, virum in quo est Spiritus, et pone manum tuam super eum, qui stabit coram Eleazaro sacerdote, et dabit ei præcepta cunctis videntibus, et partem gloriæ tuæ, ut audiat omnis synagoga filiorum Israel.* Cur enim præcepta Josue coram omni multitudine dantur, nisi ut ea quæ sibi palam mandata videret, et tenacius retineret, et studiosius observaret? Confirmat id ipsum Justinianus, novell. 6, cap. 1, § *Et hæc.* « Oportet autem, inquit, in ipso ordinationis tempore, eum qui imponit eam, illi coram omni fidei populo sanctissimæ Ecclesiæ hæc omnia prædicare, ut agnoscens eum omnia, quæ prius dicta sunt à nobis, habere, ad sacram eum deducit ordinationem: ut etiam ille coram omnibus hoc audiens non solum habeat Dei timorem, sed etiam coram omnibus denuntiationem, et professionem erubescat. »

§ 5. *Ab ordinationibus tamen catechumenos cæterosque immundos arceri debere; nec ad tonsuræ et minorum ordinum collationem fidelem populum convocari necessarium esse.*

VIII. Quamvis autem publicam et in publico loco dixerimus ordinationem fieri debere, cavendum tamen monet concilium Laodicenum, c. 5, ne coram audientibus seu catechumenis fiat, statuens scilicet *non oportere ordinationes in præsentia audientium fieri.* Namine *ὑποτάκας* Zonaras et Balsamon *ἐκείνους* seu electiones hic appellari putant, à quibus arceantur catechumeni, ne fortè si qui crimina preponant, propter quæ à sacro ordine repelli isti debeant, offendi eos contingat. Burchardus, Ivo, et alii Latini canonum interpretes, quibus consentiunt Latini omnes versiones Dionysii Exigui, Isidori Mercatoris, Gentiani Herveti, de ordinationibus interpretantur. Quamvis autem ab electionibus quoslibet audientes

repulsos olim lateamus, quod nullo in iis suffragandi jure, sicut ceteri ex fidelibus ac consistentibus populis gauderent, quia necdum catholice Ecclesiæ essent aggregati, ab ordinationibus quoque eos potiori ratione expulsos esse hoc canone crediderim, tum quod ipso ordinationis tempore contradicere aliquis possit; tum quod Sacramentum Ordinationis sit *ἁγιογραφικόν* seu perfectum, Sacramenta autem perfectionis coram audientibus confici prohibeantur; *aditus enim eis ad omne id quod id in hierarchiâ perficit, præclusus est*, teste Dionysio, eccl. hierarch. cap. 5, in theoriâ; tum quod ab exequiis defunctorum, et solenni eorum inhumandorum ritu, ac funebri laudatione catechumenos arceri solitos doceat idem Dionysius: quanto verò potiori ratione dicendum est eosdem ab ordinandorum sacerdotum ritibus, et ipsorum apud populum commendatione (quam in ordinatione fieri solitam docuimus) repelli debuisse? tum quod idem Dionysius statim initio ecclesiasticæ hierarchiæ, quæ de sacris initiationibus, ac profectionum mysteriis in eo libro exponit, ea solis fidelibus enarrari jubeat, districtè autem vetet ne catechumenis, vel nullo Sacramento initiatis, propalentur. Quare si nefas sit sacros ordinationis ritus, ac mysticas hierarchiæ profectionis cæremonias audientibus enarrare, multominus eas ipsis coram inspicere licebit. Id verò apertè confirmat Chrysostomus, hom. 18, in 2 ad Corinth., cap. 8, dùm in sacris ordinationibus comprecari et acclamare docet, *eos qui mysteriis initiati sunt*; moxque subdit: *Neque enim fas est coram non initiatis cuncta detegere*: quibus verbis catechumenos ab ordinationibus arceri satis manifestè demonstrat.

IX. Nec obstat quod ordinationes omnium Ecclesiæ ministrorum inferioris ordinis, imò diaconorum, ex Ecclesiæ consuetudine, ante Evangelii lectionem perfectæ sint, presbyterorum verò et episcoporum magnà ex parte absolutæ videantur; quodque Constitutiones apostolicæ episcopi consecrationem prius quàm catechumenorum dimissionem in missâ referant. Esto enim missæ catechumenorum, quam appellant, catechumeni interfuerint; esto Evangelii prædicationi præsentibus adfuerint; non tamen necessum est eos præambulis ipsius missæ, puta introitus, ut vocant, aliisque precibus semper interfuisse, maxime cum Sacramentum Ordinationis conferretur et mysticis consecrationibus Ecclesiæ ministri, seu mystæ ac liturgi sacrarentur; fieri enim potuit ut foris catechumenis constitutis, sacri isti ministri ordinarentur, tum ad benedictionem, et manuum impositionem recipiendam ex more vocarentur, ac tandem auditâ concione, à missarum arcanis precibus repellerentur. Eademque ratione explicandæ sunt apostolicæ Constitutiones, dicendumque seclusis audientibus et infidelibus, consecrationis episcopalis ritus perfectos fuisse, tum secutæ verbi Dei expositioni adesce permissos catechumenos; iis verò dimissis, cætera tam ad ordinationem quàm ad missam peracta fuisse.

X. Quæcumque etiam de publico ordinationis loco,

et publicè faciendà ordinatione dicta sunt, hæc omnia de ordinationibus, seu promotionibus ad sacros ordines intelligenda sunt: nam totam ac minores ordines privatim conferri posse superius insinuavimus. Favetque Ana letus, qui, epist. 2 ad episcop. Ital. (refertur dist. 67, c. *Reliqui*), episcoporum, presbyterorum ac diaconorum gradus palam multis vocatis debere conferri asseruit, *ceterorum autem graduum distributioni, trium veracium testimonium cum episcopi scilicet approbatione sufficere posse docuit*; innuens nimium non esse necesse ordinum infra diaconatum distributionem publicè fieri: hi clericorum autem collationem manifestam esse debere, et eorum omnibus fieri oportere. Unde refert Gratianus ex veteri Ordine Romano, *quando, et ubi licitum fuerit usque ad subdiaconatum ordinari clericos; diaconos vero atque presbyteros nunquam nisi publicè ordinatione*, Grat., c. *Quando*, cui apponitur palea, dist. 75. Jam verò, quia subdiaconatus factus est ordo sacer, et diaconatus equiparatus est. Ecclesia quoque subdiaconum palam creare, sicut et diaconum voluit.

CAPUT II.

DE LCO ORDINATIONIS SPECIATIM.

ARTICULUS PRIMUS.

De loco ordinationis presbyterorum et ceterorum inferioris gradus.

I. Conditiones loci ordinationis supra satis copiosè expressimus; jam verò, ut in presenti questione aliquantulum progrediamur, speciatim aliqua tum circa locum ordinationum presbyterorum, diaconorum ac reliquorum interioris ordinis clericorum, tum circa locum consecrationis episcoporum adnotanda sunt. Totam ac minores ordines quovis in loco ab episcopo conferri posse, nullumque iis conferendis certum locum assignatum esse superius docuimus. Quo verò in loco sacri ordines presbyteratus, diaconatus ac subdiaconatus, ab episcopis regulariter atque ordinariè conferri oporteat, docet concilium Tridentinum, sess. 25, de Reform., cap. 8, et ex eo Pont. Rom. de Ordinibus conferendis, iis verbis: *Ordinationes sacrorum ordinum statutis à jure temporibus, ac in ecclesià cathedrali vocatis, presentibusque ad id Ecclesie canonicis, publicè celebrentur; si autem in alio diversis loco, presente clero loci, dignior quantum fieri poterit Ecclesia semper adeatur*. Eadem decernunt synodus Mediolanensis præside S. Carolo, Aquensis, præside Alexandro Canigiano, Rothomagensis Carolo cardine Borbonio, quæ etiam addit, ut ad majus altare celebrentur, et alia plures.

II. His consentanea sunt quæ de canonicis Ecclesie majoris ad ordinationem vocandis in veteri jure habentur. Consentit Anacletus, dum sacerdotum et civium assensum in ordinationibus requirit; qui enim alii sacerdotes, quàm sacerdotes civitatis, quos canonicos jam dicimus? quinam alii cives, quàm ejusdem civitatis episcopalis in ecclesià præsentis et ætatis vel esse predictus Pontifex intelligi possunt? consentit synodus Carthaginensis IV, c. 22,

dum *sin. consilio clericorum suorum* negat episcopos debere quemquam ordinare. Consentiant pleraque alia, quæ in iis quæ ad regimen diocesis spectant, et graduum distributionem, consensum capituli vel consilium necessarium esse demonstrant: quæ omnia satis ostendunt canonicorum in ordinationibus consilium, presentiamque a canonicis requiri, tamquam consiliariorum et assessorum episcopi, quibus nominibus vocat eos Ignatius, a quo scilicet, *consistorium sacrum, consiliarii, et assessores episcopi* nuncupantur epist. 3, ad Trullanos: ut ergo consilium ecclesie consilio, qui ordinantur, designati intelligantur, decet, ut canonicis presentibus ordinatio peragatur; quomodo verò ordinationi canonici interesse poterint, nisi in cathedrali ecclesià, cujus caput est episcopus, canonici membra ordinatio participat? Id quoque confirmat concilium Nannetense, quod ordinandos ad civitatem episcopalem evocari jubet, in ecclesià civitatis ordinationes fieri debere innuens. Quia tamen fieri aliquando ob certas causas potest, ut alibi etiam quàm in urbe celebrentur, ideò decernit synodus IV Mediolanensis, Constit. parte 2, tit. *Quæ pertinent ad Sacram. Ordinis*, ut episcopo, in urbe etiam extra ecclesiam cathedralem pontificalia munera obeunt (inter quæ ordinum celebrationem nominatim exprimit) *cum is jussit, assistant, inserviant ministrantæ, quicumque ex iis qui dignitates obtinent, et de capitulo ac reliquo Ecclesie clero eidem episcopalia munera in ecclesià cathedrali exercenti, inservire, ministrareve solent aut debent*. Quidni? ubi fuerit corpus, ubi populus episcopo adunatus, *ibi congregabuntur et aquilæ* (Matth. 24, et Lucæ 17), clerici scilicet dignitate præstantes, et inspectorum munera obeuntes; ubi episcopus, ibi ejus oculi archidiaconi, ibi manus ac pedes, reliqui nempe, quorum dignitatis munus in officio episcopo exhibendo consistit.

III. Rationes in gratiam cathedralis ecclesie hæc subungi possunt, quia ipsa sola est vera et propriè dicta episcopi ecclesia, quæ à cathedrâ episcopi episcopalis dicitur, in quâ thronus episcopalis erigitur, cujus possessionem init episcopus, cum instituitur, quæ sola propriè morte episcopi viduata dicitur. Decet autem episcopum in suâ ecclesià Sacramenta administrare potius quàm in cæteris, quæ proprios habent rectores. Certum est antiquitùs episcopum in ecclesià civitatis, quæ unica esse solebat, quamvis aliqua essent oratoria, quibus ecclesie parociales temporis progressu additæ, in eâ, inquam, ecclesià certum est sacra omnia officia ac ministeria obivisse cum presbyteris urbicis; totam diocesim aliquando per se, aliquando per alios perlustrasse; in eâ verò consedis, in eâ Sacramenta episcopalia solemniter perfecisse, ut agendo de ecclesiasticis titulis confirmabimus. Non ergo tunc temporis extra cathedralem ecclesiam ordines ab episcopo conferri passim solebant, sed in ecclesià solùm cathedrali; quæ cum ab Urbano I, Milevitano concilio ac Moguntino, à Joanne IX, in concilio Ravennati, aliisque passim *matrix Ecclesia* dicatur, ab eâ ordinatio sacerdotum ac mi-

monstrum ecclesie petenda est, ut spiritalis sit totius diocesis mater, utque ab eâ à qua (ut cum Tertulliano, de Prescript., cap. 20, loquar) *traducem fidei, et semine doctrinae*, minores per urbes et vicus ecclesie acceperunt, pastores quoque et doctores, patresque spiritales recipiant. Potestque id ipsum confirmari à simili, quemadmodum enim Honorius III archiepiscopo Sipontino, in ecclesiâ suâ Sipontina chrisma conficere debere asseruit, ex lege quâdam ac consuetudine universali, quâ episcopi in suis ecclesiis cathedralibus chrisma conficere jubentur, quod postea per universam diocesim distribuitur; ita ordines generales videntur in ecclesiâ cathedrali similiter celebrandi, ut ab eâ per totam diocesim pastores mittantur, à quâ jurisdictionis potestas per totam diocesim diffunditur.

IV. Non tamen hâc lege adeo videntur adstricti episcopi, quin aut aliquando in aliis ecclesiis vicinis ordines celebrârent, inter perlustrandam diocesim suam, aut in ipsâ etiam civitate aliam ecclesiam elegerint, aut jam eligere possint. Quod in vicinis aliquando ecclesiis ordines quibusdam contulerint, res pluribus exemplis notissima est; nam quos è monasteriis in presbyteratu, vel inferioribus gradibus olim ordinatos legimus, eos ut plurimum ab episcopis monasterium ipsorum cellulasque visitantibus, ordinatos advertimus. Nec concilium Tridentinum in vicinis ecclesiis extra civitatem propriam ordinationes celebrari prohibet, sed expressè permittit; eoque casu in ecclesiâ digniore loci ordinationes, conveniente clero ejusdem loci, faciendas prescribit, ut Ecclesie canones serventur, qui astantibus clericis ac laicis plurimis, ordinationes fieri debere decernunt. Imò in vastis diocesisibus, nonnunquam expedire videbitur, ut ordinationes in celebrioribus locis diocesens publicè celebrentur (dummodò rariùs id contingat) quò ab itineris labore ordinandi releventur; sed maximè ut populus ab episcopali civitate dissitus, solatio aliquo afficiatur, et ad clericorum reverentiam ex solemnitate ordinationis excitetur, et à testimonio clericis ferendo nequaquam arceatur. In ipsâ quoque civitate, episcopo liberum fuisse ut aliam à cathedrali ecclesiam, ad ordines celebrandos seligeret, colligi potest ex ipsâ Ecclesie Romanæ vetustâ consuetudine (quæ habetur in veteri Ordine Romano) juxta quam nempe ordinarum denuntiatio in ecclesiâ S. Marie Majoris, celebratio in ecclesiâ S. Petri faciendâ prescribitur. Secus tamen jam fert Romanæ Ecclesie consuetudo, (cujus oculati testes sumus) nam in ecclesiâ Lateranensi, quæ cathedralis dignitatem habere videtur totius Romanæ diocesis, ordines hocce tempore conferri solent. Communiter quoque asserunt doctores, consuetudine inductum esse ut in quâ maluerit ecclesiâ episcopus ordines celebrare possit. Ita siquidem S. Antoninus, Guillelmus, Hostiensis, Tabiena, Sylvester, Rebuffus, et alii ex veteribus, et ex recentioribus Henriques, Ugolinius, Praxis nova episcopalis, aliique passim auctores. Meo tamen consilio non facile prescriptum ab Ecclesiâ locum antistes negliget,

canonumque, si non ex necessitate, saltem ex congruentia, auctoritatem potius sequetur quam arbitrium suum. Esto enim in iis et similibus consuetudo parendi necessitatem sustulerit, non tamen abstulit dirigendi prudentiam, et commonefaciendi auctoritatem.

V. Verum acrius quosdam reprehendo, qui ecclesiam cathedralem eâ ratione inducti negligunt, propter quam Patres cathedralem ceteris præponendam censuerunt. Ideò enim in æde sacrâ cathedrali ordines facere nolunt, quia celebritatem ordinationis evitant; è contra verò ideo in prædictâ sacrâ æde ordines Patres conferri jubent, quò celebrem ordinationem esse velint; unde Ecclesie intentioni et fini, negligentie cujusdam studio sese opponunt, et pro virili efficere nituntur, ut quod inter homines pretiosissimum Dei donum, et ut ait Nazianzenus, *orat. 3, omnium ornamentorum prestantissimum est*, vel in ipsâ suâ collatione vilesceat; adeò ut nullum fere sit, vel artificum, vel quarumcumque vilium personarum sodalium, quod non majori celebritate ac pompâ celebretur, quàm adoptio in clerum, allectio ad regale sacerdotium, et promotio ad ecclesiasticos gradus ac præfecturas. Quòd si parva ista, nec magni momenti videtur alicui discipline turbatio, meminerit ille quisquis sit, à minimis erratis ad maxima lapsum esse proclivem, et minimam aliquando discipline in re leviori negligentiam, ex maximâ oscitantia, rerumque sacrarum contemptu proficisci. Quantò verò magis redargui debent procaces quidam et litigatores canonici, qui officii divini celebrationem ridiculè prætexentes, episcopo in ecclesiâ cathedrali ordines celebraturo molestiam facessunt, seque eâ quâ fulgent, consiliariorum episcopi prærogativâ, et ecclesiam cathedralem matricis honorificentissimo titulo exspoliare nituntur; non cogitantes scilicet ad totius diocesis administrationem canonicos cathedralis Ecclesie potius institutos quàm ad psalmodiam vel cantum.

ARTICULUS II.

De loco consecrationis Romani Pontificis, patriarcharum primum et metropolitano.

§ 1. *De loco consecrationis summi Pontificis.*

I. Quod verò spectat ad locum consecrationi episcoporum, vel convenientiorem, vel à canonibus prescriptum, distinctio statim in limine adhiberi debet; etenim vel sermo est de episcopis qui ab inferioribus consecrantur, ejusmodi sunt papa, patriarchæ, primates et archiepiscopi isti, qui à propriâ synodo ordinantur; vel sermo est de iis qui à superioribus inaugurari solent; quomodò docuimus supra aliquos archiepiscopos à patriarchis ac primatibus ordinari consuevisse, episcopos verò communi jure à metropolitano suis consecrationem accipere debuisse.

II. Præmissâ autem istâ distinctione dicimus eos qui ab inferioribus episcopis consecrantur, ordinariè loquendo, in suâ ecclesiâ consecrari consuevisse. Ut enim primum de summo Pontifice loquamur, hunc in Urbe, si fieri potest, eligendum Nicolaus II in concilio Lateranensi prescribit; et primi omnes summi

pontifices in ipsâ civitate Romanâ consecrati sunt, non autem extra Urbem. Leguntur tamen Urbanus II in urbe S. Petri apud Terracinam, ob factionem Clementis antipapæ, qui Romanam urbem occupaverat, Gelasius II, metu imperatoris Henrici V, ex urbe, ubi creatus fuerat, fugiens, uterque Cajetæ sacratus esse; Calixtus II Gelasio Cluniaci decedenti, in eodem quoque monasterio Cluniacensi, ne sedis vacatio Ecclesiæ schismate laboranti detrimentum inferret, suffectus et inauguratus; Eugenius III timens vim rebellium Romanorum, qui ejus electionem, nisi eis novam reipublicæ formam proponentibus morem gereret, impedire minabantur, ab Urbe, intempestâ nocte secedens, in monasterio Farsensi consecratus esse; Alexander III Victoris II antipapæ factionem veritus, ad vicum, Tres tabernas dictum, aliàs Nympham, episcopales et pontificales infulas suscepisse; Urbanus III, Lucio III Veronæ defuncto, cum cardinales atque episcopi ad concilium Veronense profecti essent, in hujus urbis majori ecclesiâ in summum pontificem inunctus fuisse; Gregorius VII, qui ei successit, ob eandem causam Ferrariæ, Clemens III in locum Gregorii Pisis in ecclesiâ cathedrali, Honorius postea III Perusii in majori item ecclesiâ, Alexander IV Neapoli, Urbanus IV Viterbii apud ecclesiam fratrum Prædicatorum, Clemens IV iterum Perusii; Joannes XXII Viterbii in cathedrali, Clemens V in ecclesiâ majori S. Andrææ Perusii, creati numerantur. Plures alios sileo, pontificiâ sede Avenionem translâtâ extra Urbem constitutos; Innocentium IV, ob metum Friderici Agnaniæ consecratum prætereo; Joannem XXI Lugduni ad ecclesiam fratrum Prædicatorum, vocatis cardinalibus specie conventus habendi, ad electionem Pontificis, quam biennio dimiserant, aliosque alias ob causas extra Urbem electos, atque inunctos et coronatos; quarum causarum frequentissima fuit Romanorum pontificum extra Romam obitus, cum enim vix tutò in urbe Româ, ob factiones frequentesque populi rebelliones, commorari possent, in eâ urbe, in quâ fatis concedebant, cardinales convenire solebant, ibidemque successorem designare et consecrare consueverant; quamvis religiosiores aliqui in eâ re, extra Urbem electi, in Urbe locum consecrationis elegerint: nam, v. g., Honorius IV Perusii creatus, Bonifacius VIII Neapoli, in basilicâ S. Petri Romæ consecrari voluerunt. Reperti sunt etiam aliqui qui extra Urbem in aliquâ civitate electi, in aliâ tamen voluerunt consecrari; sic Martinus II Viterbii, Cælestinus V Perusii electi, hic ad urbem Aquilam cardinales venire ad se consecrandum voluit, ille apud Urbem veterem cum cardinalibus consecrandus profectus est; ex quibus omnibus patet consecrationis locum non fuisse summæ necessitatis creditum, sed pro diversis necessitatibus extra Urbem consecrationem summorum pontificum legitimè peractam.

III. Qui verò consecrarentur in ipsâ urbe Romæ, modò in unâ, modò in aliâ ecclesiâ consecrari solebant, prout aut commoditas major erat, aut pontifi-

cum electorum voluntas ferebat. Quâ in re etiam notavimus tria in creatione Romani Pontificis loca distingui posse, puta electionis, consecrationis, et inthronisationis, locum, ad quem mittendi in possessionem Apostolicæ Sedis Romani pontifices, et olim et jam deduci solent, est ecclesia Lateranensis, quæ omnium ecclesiarum mater est ac magistra, Romanique Pontificis capitulum ac Sedes. Quamvis autem locus consecrationis Romani Pontificis olim idem fuerit, qui electionis, tamen aliquando diversus erat, convenire siquidem solebant priscis temporibus in aliquam ex basilicis designatis clerus ac populus ad electionem Romani Pontificis faciendam, confestimque electum consecrari mos erat. Nullam autem certam basilicam electioni vel consecrationi necessariò designatam fuisse; Lateranensem tamen primum conventibus istis habendis ordinariam fuisse, postea S. Petri ecclesiam, patet variis exemplis, quæ etiam prædicta confirmant. In Lateranensi siquidem Damasus electus est, contra quem pars adversa basilicam occupans Sicinini, in schismate creavit Ursicinum, ex Ammiano Marcellino, Rufino et aliis. Eandem cum sciret ad populum ac clerum ad electiones vocandum seligi solitam, statim ab exequiis papæ Vozimi, cum aliquot clericis et factionis plebis multitudine occupare Eulalius aggressus est, à quâ cum major cleri pars arceretur, coacti sunt clerici ad Theodoræ ecclesiam collecto populo properare, ex eâque basilicâ Eulalio, ne quid àversus majorem clericorum partem attentaret, interdiceret, in quâ etiam de Bonifacio I eligendo tractârunt; quem tamen conventum, utpote extra locum solemnem, *contra consuetudinis rationem* habitum, Symmachus præfectus urbis judicavit, eumque solvere aggressus, ipsos ita congregatos compulit in ecclesiam S. Marcelli ordinandum Bonifacium deducere, ex quo postea loco ad basilicam S. Petri cum eo processerunt; cum interim Eulalius, qui Lateranensem occupaverat, à suis fuisset consecratus, quâ loci prærogativâ potius, Symmachum fefellit, et in sui gratiam Honorii imperatoris rescriptum (quod postea, re meliùs cognitâ, revocatum est) elicuit, ut constat ex relatione ejusdem Symmachi ad Honorium, Presbyterorum Ecclesiæ Romanæ ad eundem, aliisque pluribus. Symmachus quoque Romanus pontifex in eadem ecclesiâ Lateranensi, seu Constantinianâ et Salvatoris, dicitur creatus, contra quem Laurentius eadem die in basilicâ S. Mariæ ad præsepe à schismaticis constitutus, ab Ecclesiâ postea reprobatus est. In eadem sacrâ aede Dioscorus, qui potiori jure frui videbatur, Bonifacio II simul in basilicâ Julii creato, electus narratur: quem tamen Bonifacium brevi post electionem tempore, defuncto Dioscoro, pacis fovendæ studio, Ecclesia summum pontificem agnovit. In eadem Paulus I electus ac consecratus; Joannes V, secundum priscam, ut ait Ciaconus, consuetudinem, in Lateranensi consecratus est; non multo postea tempore Constantinus in S. Petri; S. Leo IV in aede sanctorum Quatuor coronatorum electus ac consecratus est; Nicolaus I in basilicâ S. Dio-

nysii creatus, fugiens in Vaticanum, ad Lateranensem deductus sacram aedem, inuitus in pontificali sedio collocatur, et in S. Petri basilicâ postea consecratur; Benedictus III in Lateranensi electus, a quâ expulsus, ad basilicam ad præsepe deductus, tum in Lateranum reductus, in S. Petri Vaticanâ nihilominus consecratus est; Adrianus II ab ecclesiâ S. Mariæ ad præsepe nolens delatus in Lateranum, ibidem legitur electus ac consecratus; Victor II in basilicâ S. Petri consecratus refertur, in quâ Stephanus X, alias IX, quamvis in S. Petri ad Vincula electus, et ad Lateranensem deductus, legitur quoque consecratus; itemque Alexander II, quamvis absens, creatus. De Gregorio VII lego tantum in sede S. Petri ad Vincula electum, an etiam ibidem consecratus sit, non legi. Victor III, in Diaconiâ S. Lucæ electus narratur ac consecratus; Pascalis II in ecclesiâ S. Clementis electus, in Vaticanâ consecratus; Innocentius II in Laterano, Lucius II in basilicâ S. Petri, in quâ et Eugenius III, qui in Lateranensi intra oratorium S. Cæsarii electus fuerat; ab eoque tempore plures in basilicâ S. Petri consecrari consueverunt, quamvis in aliis etiam basilicis electi. Hodiernus verò (1) mos est ut in Vaticano cardinales summum Pontificem electuri convocentur; consecratio ac coronatio Pontificis in S. Petri basilicâ ad majus altare celebretur; ad Lateranensem postea basilicam deductus, in solio thronoque pontificio collocetur. Juhet autem Gregorius X, in concilio generali Lugdunensi, ut in eâ urbe in quâ obierit summus Pontifex, vel in vicinâ (si prior interdicta aut rebellis fuerit) post decem dies in conclavi designato cardinales conveniant, et pontificem eligant, electo summo Pontifici relinquens quo in loco voluerit consecrari ac coronari.

§ 2. De loco consecrationis patriarcharum.

IV. Hæc fusiùs de Romanis pontificibus: jam de patriarchis aliqua subjungimus, eos nempe in propriâ civitate ordinariè eligi ac consecrari debuisse. Sic enim in concilio Chalcedonensi, Dioscoro depositio, Ægyptii protestati sunt, non solere alibi quàm Alexandriæ episcopum Alexandrinum ordinari: cui protestationi acquiescente sacrosanctâ synodo, nonnisi post reversos Alexandriam episcopos S. Proterius in ejus locum suffectus, Alexandriæ consecratus est. Sic etiam cum Dioscorus Junior favore Anastasii imperatoris Alexandrinam sedem obtinens alibi quàm Alexandriæ consecratus fuisset, rem indignè tulisse dicitur populus, tanquàm contra omnem morem perpetrata, ideòque excitata seditio, et multæ perpetratæ cædes fuisse referuntur. Sic, cum et ejecto Petro Fullone hæretico, Stephanus Junior ad vitandas turbas, procurante imperatore Zenone Constantinopoli electus ac consecratus fuisset, passum id quidem Simplicium papam ob istam rationem, de cætero verò ne id fieret, Zenonem imperatorem pollicitum fuisse, et Simplicium cavisse legimus: « Tunc, inquit Simpli-

epist 14 ad Zenonem imperat., hanc pietatis vestræ B. Petrus sponsionem, et christianissimi fidelissimique principis mentem in hæc verba jurasse, quod posthac in Antiochenâ urbe veteri more servato à comprovincialibus suis epî copus ordinetur, ne quod nunc frater, et coepiscopus meus Acaclus vobis est jubentibus executus, in usum posteritatis veniat, et statuta Patrum, quæ præcipue præstâtis, illusa confundat. » Refert quoque Codinus ex veteri usu ad patriarcham Constantinopolitanum eligendum, episcoporum synodum Constantinopoli congregari, electum ab imperatore in palatio imperatorio investiri, exinde sedem sanctæ Sophiæ (quæ Constantinopolis basilica major est) ipsum pedibus proficisci, in eâque solempni ritu inaugurari, eo tempore modo cæteros patriarchas. Quæ omnia ex mox dicendis de loco consecrationis metropolitanorum, qui à propriâ synodo consecrari solent, quorum scilicet ac patriarcharum eadem est ratio, magis confirmabuntur.

§ 3. Quo in loco consecrari soliti fuerint primates et archiepiscopi.

V. Quod ergo de patriarchis diximus, hoc de primatibus et archiepiscopis, qui à propriâ synodo convocantur, statuere debemus, eos nempe in propriis civitatibus eligi ac consecrari solitos fuisse. Vetis hæc consuetudo, quam vel primis sæculis viguisse non dubium est. Ex Pontio Diacono colligitur Cyprianum in urbe Carthaginensi Carthaginensem antistitem fuisse consecratum. Ad constituendum quoque Carthaginensem pseudoepiscopum Fortunatum in locum suum, Carthaginem venisse quosdam schismaticos, pseudoepiscopos, rumoremque sparsisse plures fuisse venturos testis est Cyprianus; Cæcilianum Carthaginensem consecratum, tum alium à schismaticis ibidem subintroductum narrant Optatus et Augustinus; Nicolai Myrensis consecrationem Myræ factam testatur Metaphrastes; S. Basilii Cæsariensis, Cæsareæ Nazianzenus; S. Epiphaniî Constantiensis in Cypro Constantiæ Joannes Vita ejus scriptor; Ambrosii Mediolanensis Mediolani Paulinus; Sirmiensis antistitis ab eodem Ambrosio consecrationem Sirmii factam idem Paulinus; Martini Turonensis Turonis Severus Sulpitius; Simplicii Bituricensis Biturigibus Sidonius affirmant. Ephesinorum 27 antistitem consecrationem à S. Timotheo ad sua tempora Ephesi peractam Leontius Magnesiæ episcopus asseruit in concilio Chalcedonensi. Audoeni Rothomagensis Rothomagi factam affirmat ipse S. Audoenus in Vita S. Eligii, quam descriptam nobis reliquit. Felicem Bituricensem Bituricis ordinatum testatur Venantius Fortunatus. Omnes verò antistites Remenses, paucis demptis, nobis in civitate Remensi consecratos exhibet Frodoardus. Infinita propè alia exempla proferri possunt, sed hæc vel ad nauseam sufficiunt. Plura ex dictis de ministro ordinationis repeti possunt.

VI. Veterem autem istam consuetudinem ecclesiasticâ lege stabilitam legimus. Leo I. epistola 82, al. 84, dist. 63, ad Anastasium episcopum: *Metropolitano, inquit, defuncto, cum in loco ejus alius fuerit sub-*

(1) Vide librum I sacrarum Cæremoniarum Marcelli Coreyrensis ad Leonem X, pluribus titulis.

rogandus, provinciales episcopi ad civitatem metropolim convenire debebunt, ut omnium clericorum, atque civium voluntate discussâ, ex presbyteris ejusdem ecclesie, vel diaconis optimus ordinetur. Concilium quoque Toletanum IV, ubi de episcopis ordinandis quedam statuisset, mox subdidit, c. 18, dist. 51, c. *Qui in aliquo: Metropolitanus autem nonnisi in civitate metropoli, comp provincialibus ibidem convenientibus, ordinetur; quæ decreta secutus Lucius III, hanc legem condidit: Si archiepiscopus obierit, et alter fuerit ordinandus, omnes episcopi ejusdem provincie ad sedem metropolitanam conveniant, ut ab omnibus ordinetur.* Quo decreto insuper constat in ecclesiâ primariâ metropolitanos debere consecrari. Nec, ut opinor, dubium est, quin id olim observatum; tum quòd primis Ecclesiæ temporibus, in omnibus civitatibus, præterquàm Romæ, et Alexandriæ, et paucis fortè quibusdam aliis, solæ essent majores ecclesiæ, in quibus solemnes ordinarii-que conventus haberi solerent, quamvis constructa essent quedam oratoria, quæ privata censebantur, adeò ut clerici istorum oratoriorum diebus omnibus celebrioribus ad majorem sacram ædem convenire deberent: quantò ergo potiori ratione nonnisi in majori ecclesiâ episcoporum consecrationes tunc temporis celebrabantur? tum quòd in suâ ecclesiâ æquum sit metropolitanum consecrari, quæ sola est metropolitana: deceat eum consecrandum ab episcopis provincie in throno suo collocari, qui nonnisi in majori habetur ecclesiâ; consentaneum sit præsentibus canonicis, ad quos electio pertinebat, consecrationem peragi, proindeque in ipsâ majori basilicâ, quæ à canonicis frequentatur. Excusare tamen potest necessitas, ad hoc ut archiepiscopi ac primates alibi, etiam extra provinciam, consecrentur, quemadmodum de ipso summo Pontifice, et patriarchis supra diximus. Possunt itaque ob varias alias rationes alibi quàm in metropolitana ecclesiâ consecrari, quæ de re infra.

VII. Restrinximus autem conclusionem nostram ad archiepiscopos, vel primates, qui à propriâ synodo consecrari solebant, ut excludamus eos, qui exarchico jure à summo Pontifice, patriarchis ac primatibus consecrabantur, non autem eos qui ab aliis interdum archiepiscopis, confederationis quodam jure, ordinari solebant; ii enim et ab archiepiscopis istis, sicut alii, qui à propriâ suâ synodo ordinabantur, nonnisi in ecclesiâ, ac civitate ad quam instituebantur, ordinari consueverant: v. g., archiepiscopus Aquilegiensis Mediolanensem sacraturus, Mediolanum, Mediolanensis Aquilegiensem (quæ confœderatio aliquandiu duravit ex prædictis) Aquileiam veniebat. Agrelius quoque Senonensis metropolitanus ad Bituricensis ordinationem vocatus Biturigas venit, teste Sidonio. Eboracensis ad Cantuariensem ordinandum Cantuariam venire debebat ex Willelmo Malmesburiensi, et aliis. Uno verbo, omnes archiepiscopi, qui ex finitimis provinciis ad aliorum ordinationem accersebantur, qui nullam in eum qui ordinandus erat, dignitatis vel sacri principatus prerogativam prætendebant, ad ipsam metropolitanam ecclesiâ vacantem veniebant, ut cum episcopis provincie

ordinationem celebrarent; ideòque Cantuariensis primum suum in totam Angliam ex eo confirmabat, quod ad ipsum ordinandum Eboracensis Cantuariam accederet: e contra vero Cantuariensis ab Eboracensi consecrando adiretur, et eo loco consecraretur, quem ille deligeret. Signum enim subjectionis erat, quòd quis in alienâ ecclesiâ ordinaretur. Hoc tamen observo quòd si superiori metropolitano vel primati placuisset subditum sibi episcopum non in suâ, sed in ipsius ecclesiâ ordinare, hæc ab eo subjectionis aliud testimonium quærebat, ut cum processione reciperetur; quod confirmari potest ex Matthæo Paride, in Henr. II: *Eodem anno, inquit, Clarembaldus S. Augustini electus, benedictionem a Thomâ Cantuariensi episcopo accipere querebat, sed in suâ ecclesiâ, et sine processione, ut suspicio subjectionis in posterum prorsus abjecta esset.* Sed hæc obiter dicta sint: ad institutæ narrationis seriem proseguendam regredimur.

VIII. Archiepiscopi itaque, vel primates, qui in recipiendâ ordinatione summo Pontifici, patriarchis, vel primatibus quibusdam exarchico jure subdebantur, non in ecclesiâ suâ, sed in ecclesiâ eorum ad quos consecrationis jus spectabat, vel in eâ, quam hi delegissent, consecrabantur. Sic primatem Æthiopie, Alexandriæ ordinari solitum superius diximus. Sic metropolitanum Armeniæ in urbe Cæsareæ Cappadocie; Ravennatem Æmilie, Calaritanum Sardinie, et alios metropolitanos, Romæ superius consecratos docuimus. Sic episcopum Nivernensem, cujus consecrandi auctoritatem primatûs jure sibi arrogarat Hugo Lugdunensis, Augustoduni in diocesi provincie Lugdunensis consecratum legimus. Cyprii quoque eo argumento utebantur, quòd se ab Antiocheni patriarchæ, quoad ordinationes recipiendas, subjectione eximerent, quòd vacare diù oporteret sedem episcopalem, si hieme, v. g., ex insulâ Cypro Antiochiam electum antistitem ad ordinationem venire oportuisset: quæ ratiocinatio supponit metropolitanos, à patriarchis vel primatibus ordinatos, ad eorum urbem consecrandos venire debuisse. Cantuariensibus quoque jus patii tributum, ne Romam pro consecratione venire necessum haberent, ex Bedâ; quæ concessio innuit oportuisse eos Romam consecrandos venire.

IX. In concilio verò Chalcedonensi, cum questio ista mota esset, an Ephesinum antistitem præstaret Ephesi, an Constantinopoli ordinari, episcopi acclamasse dicuntur, ut in provinciâ ordinaretur: allegasse contra refertur episcopus Cyziæ, si Constantinopoli ordinati Bassianus et Stephanus fuissent (qui duo in episcopatum istum violenter intrusi fuerant) talia minimè cessura fuisse, qualia eorum violentiâ acciderant; nam extra provinciam in ordinatione pacatiora fore omnia, cum tunc temporis, in Ephesinâ civitate quisvis ex facie populi homines, susque deque cuncta miscerent: quæ hæc responsione exoptasse fertur Leontius Magnesie episcopus, ab antiquo tempore episcopos Ephesinos Ephesi constitutos fuisse, nec ullum tumultum vel turbas illas, præter eas quæ novissime accidissent, unquam contigisse: quibus au-

ditis Philippus Constantinopolitanus presbyter, privilegia ecclesie Constantinopolitane narravit, et ordinationes Ephesinorum antistitem à Constantinopolitani factas. Quam ultro citroque disputationem secute sunt episcoporum acclamationes, canones observari volentium, clericorum ecclesie Constantinopolitane privilegia à Patribus eidem ecclesie concessa servanda dictantium : nihil circa hæc conclusum ; nihil, inquam, eo loci conclusum est ; necdum enim patriarchatus Constantinopolitani fundamenta firmiter stabilita erant ; necdum in totam Asiam, ac Ponticum confirmata ejus erat auctoritas ; necdum, quod postea in dicto concilio perfectum est, ad metropolitano omnes sui patriarchatus consecrandos ei delata fuerat auctoritas. Ephesini itaque, quorum antistites nec ab Antiocheno (cujus antea ditioni subdebantur) patriarchâ ordinari solebant, sed à propriâ synodo, iniquo animo ferebant, quam S. Chrysostomus Constantinopolitanus in Memnone Ephesino in locum alterius subrogando auctoritatem Ephesi exercuisset, eam in ejus successores ordinario jure transferri, adeo ut etiam ab Ephesinâ civitate electus, Constantinopolim accedere deberet consecrandus. Verum postquam prædicta in eodem concilio confirmata sunt, cum non posset Constantinopolitanus ad vacantes omnes metropolitane ecclesias accedere, ideò metropolitani, qui ab iis consecrari visi sunt, Constantinopoli postea consecrari debuerunt : unde qui postea ab iis consecrati leguntur, narrantur Constantinopoli, paucis fortè demptis, inaugurati ; idque ex more servari docuit Codinus.

ARTICULUS III.

De loco consecrationis episcoporum.

§ I. *Episcopos intra provinciam in suâ vel metropolitana ecclesiâ ut plurimum consecratos.*

I. Episcopi autem ex prædictis, vel à metropolitano suis, vel à primatibus consecrabantur. Sanè primates, cum plures quotidie ordinarent, ad vacantes omnes ecclesias convolare, eis variis aliis negotiis distractis, ibique ordinationes peragere non licebat. Unde aliquos in suâ, non ordinandorum ecclesiâ consecratos ad subditas sibi ecclesiis misisse, aliquos ab inferioribus ecclesiis electos, pro confirmatione ad se accedentes in metropolitana item ecclesiâ ordinasse, mihi non est dubium. Hanc verò summum Pontificem, patriarchas Alexandrinum et Antiochenum, primatem Carthaginensem, et si qui alii episcoporum consecrandorum in pluribus provinciis jus exarchicum habuerunt, legem ordinariè servasse constat, ut nempe vel in ecclesiâ principali, Romanâ, Alexandrinâ, et cæteris, vel in eo, quem ipsi elegissent, loco, electum antistitem consecrarent, vel in propriâ eorum ecclesiâ consecrandos permitterent. Multos, v. g., superius diversarum provinciarum episcopos numeravimus Romam ad ordinem recipiendum vocatos. Legimus quoque apud Synesium reprehensam Siderii ordinationem quasi illegitimè factam, quòd in episcopum Paleisce in Thebaidis provinciâ Alexandrino patriarchæ subjectâ, Alexandria constitutus non fuis-

set. Legimus in concilio Carthaginensi II, c. 42, vetitum, ne episcopi, inconsulto primatè provincie, in quo unque loco, episcopum ordinent ; statutum vero, ut ejus permisso tres episcopi (si necessitas fuerit) in quocunque loco sint, ordinandi potestatem habeant. Legimus Augustinum in ipsâ civitate Hipponensi, consulto prius Aurelio Carthaginensi, ac consentiente, à Megadio Calamensi Numidie primatè ordinatum. Legimus in concilio Carth. III, c. 59, Aurelium Carthaginensem primatem in suâ ecclesiâ frequentes ordinationes solitas fieri attestantem. Nam et in hac, inquit, ecclesiâ, ad quam dignata est sanctitas vestra convenire, crebro, ac penè per diem dominicam ordinandos habemus. Legimus S. Fulgentium à Victore Bizacene provincie primatè, in itinere ad urbem Carthaginensem, ad quam pro Christi fide trahabatur, oppido Ruspensi sibi ignoto prælatum, et episcopum consecratum. Legimus innumeros alios vel in urbe primariâ, ejus antistites exarchico ordinationum jure potiebantur, vel in ipsis suis urbibus, ad quas constituebantur, vel in aliis, prout ordinatori collibuisse, locis, in ipsâ tamen provinciâ fuisse consecratos.

II. Nihilominus, antiquioribus temporibus, hunc morem viguisse puto, ut si ad exteras regiones convertendas episcopi mitterentur, ii in urbe matrice, à quâ mittebantur, ordinari solerent. Sic plurimos à Romanâ Sede in diversas orbis partes missos Romæ consecratos legimus, quorum plura ex prædictis exempla colligi possunt. Sic Athanasius Frumentium Alexandria ordinavit, quem ad Indos mitteret. Sic Juvenalis patriarcha Hierosolymitanus, Hierosolymis Petrum Saracenis præficiendum episcopum ordinavit. Qui pariter consecrandi à plebibus de novo conversis mittebantur, in vicinis provinciis ordinari solebant antistites, et quidem in primariis civitatibus vicinioribus, sic Augustinum Anglorum et alios Angliæ antistites in Galliâ ordinatos, et Mosem Arabiæ presulem Alexandriam consecrandum venisse supra docuimus. Quibus addere possumus ex Theodoro, Socrate, et aliis, Iberos pro episcopo obtinendo ad Constantinum scripsisse, eundemque misisse ; barbaris pluribus gentibus ad Euxinum et Mæotim paludem à patriarchâ Constantinopolitano datos episcopos ex Procopio et Evagrio ; eandemque potestatem huic patriarchæ tributam in concilio Constantinopolitano I ; uno verbo, certissimum est, nec aliter contigisse, nec contingere potuisse, ut episcopi ad plebes convertendas, vel in fide confirmandas missi, à præcipuis episcopis, maxime verò à summis Pontificibus, qui maxime huic officio incumbunt, alibi quàm in urbibus primariis sacrarentur, à quibus scilicet mittebantur.

III. Ubi verò hæc ratio deesset, facile adducor, ut credam prioribus seculis, usitatori more, in ipsis civitatibus episcopo viduatis episcoporum solitas fuisse fieri ordinationes ; tum quòd Cyprianus, epistolâ 68, pluries à nobis citatâ ad clerum et plebes in Hispaniâ consistentes, ordinationes, plebe præsentè, ad quam quis ordinaretur, fieri solere testetur : « Propter quod, inquit, diligenter de traditione divinâ, et apo-

stolicâ observatione observandum est et tenendum, quod apud nos quoque et ferè per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebem, cui praepositus ordinatur, episcopi ejusdem provinciae proximi quique convenient, et episcopus deligatur plebe praesente, etc., quod et apud vos factum videmus, in Sabini college nostri ordinatione. Quae verba manifestè indicant in ipsâ civitate episcopo viduatâ, praesente et congregatâ totâ populi multitudine, tam electiones episcoporum, quam ordinationes fieri consuevisse : quod nec sine ratione fieri ex iisdem verbis clarum est; cui tamen rationi postea abundè satisfactum veteres crediderunt, si electio in ipsâ civitate, ad quam quis ordinaretur, fieret, ordinatio verò praesentibus legatis ipsius civitatis quocumque in loco celebraretur. Tum quòd Origenes, hom. 22, in cap. 27 Num., ubi textum Scripturae sacrae adduxit de Josue, coram omni populo, ordinando, eandem in ordinandis Ecclesiae principibus rationem observatam doceat, his verbis : *Audis evidenter ordinationem principis populi* (ecclesiastici nempe, de quo superius egerat) *tam manifestè descriptam, ut penè expositione non egeat.* Tum quòd Constitutiones apostolicae in ordinationibus episcoporum ritum istum praescribant, ut designatus antistes populo praesentetur, ut suâ acclamatione dignus esse ordinatione, quam suscepturus est, praedicetur : haec autem vix in alium populum quadrare possunt, quàm in eum cui episcopus ipse praeficiendus est. Tum quòd Eusebius Narcissum, Alexandrum, et alios Hierosolymorum episcopos, qui Caesareae Palaestinae metropolitano antiquitùs subdebantur, Hierosolymis à vicinis provinciae episcopis ibidem convenientibus ut episcopum crearent, constitutos referat. Tum quòd Gregorius Nyssenus cognominem sibi Thaumaturgum, ad Comaniam civitatem cum episcopis ejusdem provinciae convenisse referat, in eâque Alexandrum Carbonarium vulgò dictum ordinasse. Tum quòd plura alia similia exempla proferri possint, quae doceant episcopos vetustissimis Ecclesiae temporibus in ipsâ suâ civitate, cui praeficiendi essent, ordinari consuevisse.

IV. Multo quoque post auctam et propagatam Ecclesiam tempore, mos idem perduravit; qui, quamvis interdum violaretur, saepè tamen servabatur, ut nempe, vel ipse metropolitanus ad ecclesiam viduatam accedens electioni futuri episcopi cum coepiscopis suis interesset, ordinationemque in eadem civitate perficeret, vel si interesse non posset, alicui ex episcopis totum negotium committeret, in ipsâ viduatâ civitate perficiendum. Cujus moris cum plura sint argumenta, haec abundè, ni fallor, satisficient. Primum enim testatur Theodoretus, Eusebium Samosatenum per singulas civitates, quas perlustrabat, ecclesiis vacantibus episcopos ordinasse; Basilium quoque Armeniam visitantem, episcopos ecclesiis vacantibus ordinare paratum ostendit ejusdem epistola Terentio comiti; Joannem Chrysostomum in Asia profectum ibidem ecclesiis pluribus pastores praefecisse docent plurimi; Mamertum Viennensem Diensem civitatem

invadentem episcopum in eâ ipsis ordinasse scribit Hilarius papa ad Leontium. Testatur quoque Augustinus se ad ordinandum in oppido Fussalensi episcopum primatem Numidiae ad idem oppidum convocasse. Ad ordinationem quoque Cabilonensis episcopi, cum provincialibus sacerdotibus profectum fuisse Patientem Lugdunensem, in eademque civitate Joannem consecrâsse narrat Sidonius. S. Gallum in ecclesiâ suâ, postquam eam magnificè intrasset, consecratum Arvernensem episcopum fuisse docet Gregorius Turonensis; Thalassum Andegavensem episcopum, convenientibus metropolitano Turonensi, aliisque, quorum unus metropolitanus alterius provinciae, alii comprovinciales episcopi consecrandi erant, ordinatum fuisse ostendit praefatio concilii Andegavensis. Quibus cum innumera similia exempla addi possint, frustra in iis referendis operam collocaremus; concilia itaque huic mori etiam fuisse ostendendum est. Favet concilium Regense, quod, erratum in ordinatione Armentarii in episcopum Regensem à duobus episcopis corrigens, statuit, c. 8, *ne quisquam ad ecclesiam, quae summum amiserit sacerdotem nisi metropolitani litteris invitatus accedat : ne à plebe decipiat, et vim pati voluisse videatur.* Quibus scilicet verbis innuit, in ecclesiâ viduatâ solitam fieri consecrationem, plebemque ipsam violenter aliquando ab episcopis praesentibus consecrationem aliquorum extorsisse. Favet manifestissimè concilium Aurelianense IV, praedictam consuetudinem tanquam convenientissimam sanciens ac servandam consulens, c. 5, iis verbis : « Id etiam regulariter esse perspeximus decernendum, ut episcopus in civitate, in qua per decretum eligitur ordinandus, in suâ ecclesiâ cui praefecturus est consecratur. Sanè si subita necessitas temporis hoc implere non patitur, licet melius esset in suâ ecclesiâ fieri, tamen aut sub praesentiâ metropolitani, aut certè cum ejus auctoritate, intra provinciam omninò à comprovincialibus ordinetur. »

V. Si tamen metropolitani ad viduatas pastoribus ecclesias accedere ipsi per se non possent ad electionem celebrandam, visitatorem mittere solebant, decretoque electionis ad se misso, ad eam discutiendam, peragendam quae ordinationem coepiscopos suos ad metropolitani ut plurimum civitatem, vel ad eum locum, quem commodiorem judicarent, convocabant, ibique electum consecrabant. Qui mos videtur postea maximè invaluisse, ut pluribus exemplis et testimoniis patet, quorum pauca duntaxat hic referimus. Primumque exemplum Nazianzeni proponimus, quem Sasimorum episcopum, Caesareae consecratum legimus, cum nec Sasimorum civitatem adisset. Alterum episcopi Satalorum ejus meminit Basilius, quem ait à se ordinatum se Satalensibus misisse. Tertium Epiphaniî Ticiensis, quem consecrandum Mediolanum metropolim nempe Ticini petiisse refert Ennodius. Quartum Eustrapii, qui apud Sellense Castrum dioecesis Pictaviensis, ab Euphronio Turonensi metropolitâ, et cæteris provinciae episcopis in eadem dioecesi, ut Pientio coadjutor foret, in episcopali mi-

misterio ordinatus est. Quintum S. Hugonis Gratianopolitani episcopi, Viennæ, in urbe scilicet metropolitana ordinati. Sextum S. Adalberti Pragensis episcopi Meguntinæ sacrati. Septimum, S. Godefridi Ambianensis Remis. Videantur plura apud Frodoardum, ubi archiepiscoporum Rhemen-sium historiam textit, et plurimos Rhemensis provincie episcopos Rhemis ordinatos fuisse ostendit. Concilia verò metropolitano concedunt, ut locum ordinationi episcopi pro arbitrio designet. Toletanum IV expressè, c. 18, c. *Qui in aliquo*, dist. 51: *Episcopus autem comprovincialis, ibi consecrandus est, ubi metropolitani elegerit.* Parisiense III non minus clarè, c. 8, dùm episcopum ordinandum decernit à metropolitano, et comprovincialibus, *in loco ubi convenerit.* Idem alie quidam synodi concedunt, et innuit Lucius III, dùm metropolitana sedem pro archiepiscopo consecrando assignat, episcopo verò ordinando nullam certam ecclesiam designat, id tantum postulans, ut ab archiepiscopo ac comprovincialibus, vel ab eis ex ejus jussu antistes consecratur, intra provinciam, extra quam nempe archiepiscopis convocandi episcopos jus non est. Unde et Ivo Carnotensis Daimberto Senonensi rescripsit, ut, si eum Manasse Meldensis ordinationi interesse vellet, locum ad quem securè accedere posset, assignaret. Metropolitanam autem ecclesiam ordinariè selectam fuisse, præter allata, demonstrat concilium Tarraconense, præcipiens, c. 3, dist. 63, ut si *quis in metropolitana civitate non fuerit episcopus ordinatus, statuto postea tempore, se metropolitani sui repræsentet aspectibus*; quæ verba haud dubiè indicant, eos qui à metropolitano ordinarentur, in ipsâ metropolitanâ civitate ordinariè fuisse consecratos.

VI. Nec ratione vacat, ut eæ duæ ecclesiæ, metropolitana nempe, et propria ordinandi, ceteris preferantur. Prælata olim ordinandi Ecclesia propter testimonium populi, quòd populorum presentium acclamatione honorificum electo antistiti præbere solebat: satiùsque duebatur (eùm spiritale inter Ecclesiam et episcopum matrimonium in consecratione perficeretur) adunatâ propriâ ecclesiâ, ac præsentè, quàm per procuratorem illud celebrari: volebant majores nostri, promissis episcoporum ac pactis, populos, quos recturi illi essent, præsentés adsistere, ut suorum antistites pollicitorum, votorumque commoneri possent: spiritali isto gaudio, quod in consecratione episcopi hauriri videbatur, populum defraudare nolebant: ideòque in propriâ ut plurimùm ecclesiâ consecrandum unumquemque convenientius arbitrabantur. Postea verò satiùs visum est in urbe ipsâ metropolitana, vel intra provinciam, eo, quem elegisset metropolitani, loco, ordinationem celebrari; tum ut metropolitana honoraretur civitas, et ab eâ susciperentur sacerdotes, quæ fidei matrix esse consuevit, et sacerdotii mater ob dignitatis metropolitane prærogativam esse meruit; tum ut absente populi, qui elegerat, multitudine, pacatius ac maturius electio episcopi à metropolitano examinari, et minori periculo, si vitiosa judicaretur, reprobari posset.

§ 2. De ordinationibus episcoporum extra provinciam factis, et quas ob causas.

VII. Propter eandem autem ecclesiæ matricis prærogativam ad urbem Romanam plures consecrandos pergere jam à pluribus temporibus consuevisse superius insinuavimus. Consentaneè autem prædictis Tridentinum concilium ecclesiam propriam, tum ob prædictas rationes, tum etiam, quia abrogatis jam electionibus, vel saltem populo adeptis, nullum ex consecratione in propriâ civitate periculum imminet, convenientissimum extra curiam Romanam ordinandis locum proponit, sess. 23, de Reform., cap. 2: *Consecratio vero, inquit, si extra curiam Romanam fiat, in ecclesiâ, ad quem promoti fuerint, aut in provinciâ, si commodè fieri poterit, celebretur.* De his autem qui in curiâ Romanâ promoventur, extat constitutio Bonifacii VIII statuentis, cap. *Injunctæ*, de Elect., in 6, ut, « episcopi et alii prælati superiores, nec non abbates, priores, etc., qui apud dictam sedem promoventur, aut confirmationis, consecrationis, vel benedictionis munus recipiant, ad commissas eis ecclesias, et monasteria, absque dictæ sedis litteris hujusmodi eorum promotionem, consecrationem, seu benedictionem continentibus, accedere, vel bonorum ecclesiasticorum administrationem accipere non præsumant, nullique eos absque dictarum litterarum ostensione recipiant, aut eis pareant, vel intendant: ne videlicet vel rationabilem ob causam ab Apostolicâ Sede rejecti, administrationem ecclesiasticam contra ejus interdictum recipere audeant; vel occasio quibusdam suppeditaretur, fingendi se ab eadem Sede in pontificiâ vel aliâ dignitate constitutos, aut confirmatos fuisse; eadem nempe audaciâ, quâ, tempore Zachariæ papæ, indigni quidam episcopi ac presbyteri concessam sibi à Sede Apostolicâ prædicandi et sacra ministeria obeundi licentiam falsò mentiebantur, quibus contra canones aliquid ab eadem summâ Sede tentatum asserentibus credendum non esse docuit Zacharias.

VIII. Neque vera profectio ad Romanam curiam, fuit unica ista exceptio, ob quam extra provinciam ordinationes episcoporum, archiepiscoporum aliquando sunt celebrate; leguntur alie, quarum prima est principum jussio, quâ nonnunquàm urgente, etiam extra provinciam, aliquos antistites contigit ordinari. Sic, v. g., Gregorium Turonensem legimus, jubente Sigiberto rege, et instante reginâ ne ab electione dissentiret, extra provinciam confestim, post auditam clericorum Turonensium legationem, fuisse consecratum. Pascentium similiter episcopum Pictaviensem Parisiis ordinatum jussu regis Chariberti; Cautium apud urbem Metensem Arverna civitatis episcopum, urgente Clotario solemniter inauguratum; alios similiter plurimos, nullâ aut eorum qui consecrarent, vel consecrarentur, civitatis, aut provinciæ utrorumque habitâ ratione, regibus urgentibus, contra jus fasque ordinatos legimus; quibus postea id concedendum esse Patres judicârunt, ut patet ex concilio Emeritensi. Hanc verò illi rationem prætexebant, id nempe

feri ad maturandas ordinationes, ne ex iis in diuturnius tempus protractis, ecclesie viduata detrimentum reciperent.

IX. Altera exceptio est, prerogativa alicui loco, eodem quem mox retulimus pretextu, vel alicui ecclesie concessa: quemadmodum Toletanae synodi XII decreto, ex concessione, ut superius docuimus, Romani Pontificis concessum Toletanae ecclesie fuit, ut nominati a rege in omnibus Hispaniarum civitatibus antistites ab eodem metropolitano Toletano consecrarentur, eâ videlicet prolata ratione, ne dum ad regem pro nominando antistite mittitur, et à rege ad episcopos provinciae, in qua episcopus ordinandus est, itur, conciliumque ibidem congregatur, aliqua etiam necessitate iterum sese offerente redeundi ad regem, diutius ordinatio protrahatur, quae citius conficitur, si quem rex nominaverit, episcopus Toletanus in urbe regiâ consistens examinaverit, et probatum adscitis quibusdam consecraverit. Ibidem tamen mandatur, ut qui à Toletano fuerit consecratus, intra tres menses coram metropolitano suo se sistere debeat, ut ab eo de suscepto munere edoceatur. Eadem quoque principum auctoritate ac praesentia munita Constantinopolitana civitas episcoporum creandorum, saltem plurium, prerogativam ad se transtulit, dum nempe à principe nominatos Constantinopolitanus patriarcha consecrandi sibi auctoritatem assumpsit: sed de iis supra.

X. Tertia causa est ecclesie metropolitanae, vel provinciae interdictum, ob quam nempe contingit, ut tam extra ecclesiam metropolitanam, si interdicta sit, archiepiscopus, quam extra provinciam, si similiter interdicta fuerit, episcopus debeat consecrari; nam, ut colligitur ex rescripto Alexandri III ad archiepiscopos, episcopos, et praelatos Angliae, in provinciis, quae interdicti lege comprehenduntur, nulla divina officia praeter Baptismum parvulorum, et poenitentiam morientium celebrari oportet. Quam ob causam refert Chronicum Antissiodorense, Hugonem primum Pontiniaci abbatem Antissiodorensem episcopum electum, apud monasterium Ferrariense, ob suspensam, id est, interdictam Senonensem ecclesiam, fuisse consecratum.

XI. Quarta fuit pium quoddam, sed meo quidem iudicio, aliquatenus inordinatum erga certum aliquem locum studium, quod movisse videtur plures ex sanctissimis monachis, ut ad episcopalem dignitatem evecti, in proprio tamen monasterio ordinari vellent. Movit eadem affectio fortè S. Eligium, ut quod Audoeno arcissimâ necessitudine ac charitate devinctus esset, in eadem quâ ille urbe Rothomagensis episcopus sacrabatur, ipse Noviomensis electus, eodemque die consecrari vellet.

XII. Quinta, eaque longè potior ratio (nam privata quae contra rescriptum, vel optatum ab ecclesia ordinem militans, studio, minus ordinata cuncta sanâ est necessarii episcoporum numeri ad ordinationem defectus, ob quam scilicet contingit, ut plures ex Anglicanis primis episcopis extra provinciam in

Galliâ plerumque, aut Germania ordinati fuerint, ut ex praedictis colligi potest. Ob eandemque rationem Paulinus à Justo ordinatur episcopus Aquilonarium Anglorum extra provinciam, teste Bedâ: superius quoque retulimus Servandum ex Africa consecrandum eandem ob causam Romam à summo Pontifice fuisse vocatum.

XIII. Sexta quoque et ultima, quae rationi et aequitati maximè consentanea judicata est, videtur periculum seditionis, seu metus concitandarum turbarum, si in ipsâ civitate episcopali episcopus constitueretur; cum enim populus indignis aliquando faveret (quo casu Celestinus papa docendum eum esse non sequendum, edixit), si vel irritanda ejus esset electio, quem ille approbasset, vel gratus aliquis deponendus esset, satius interdum judicabatur extra urbem, imò etiam extra provinciam episcoporum vel archiepiscoporum ordinationes perficere; quod in summorum Pontificum ordinationibus extra urbem Romam, in Stephani Junioris Antiocheni consecratione extra diocesim integram Antiochenam supra contigisse docuimus. Plures proferre licet alias exceptiones, sed eae frequentissime sunt et potissime.

SECTIO SEPTIMA.

DE TEMPORE SACRAE ORDINATIONIS.

CAPUT PRIMUM.

DE TEMPORE ORDINATIONIS, SEU PROMOTIONIS AD OMNES ORDINES PRÆTERQUAM AD EPISCOPATUM.

ARTICULUS PRIMUS.

Quibus temporibus, diebus, horis, tonsura ac minores ordines conferri possint.

I. Explicationi loci ordinationis rectè subjungitur legitimi temporis ad eandem celebrandam expositio. Totam autem istam quæstionem ita distribuemus, ut prius de iis quae ad ordinationes infra episcopalem consecrationem spectant, tum de ipsâ consecratione episcopali disseramus. Illarum verò celebrandarum praescripta ab Ecclesia tempora, dies, hora, nobis inquirenda erunt, tum necessaria inter singulas promotiones temporum interstitia. De hac similiter, quo die, quâ horâ celebranda sit, expendere, tum quantum ab electioni differri possit, explicare oportebit.

II. Ordinur autem à clericatu, seu primâ tonsurâ et minoribus ordinibus. Clericatum quocumque die et horâ, minores ordines singulis dominicis, et festivis diebus duplicibus, matutinis tamen temporibus conferri posse docet Pontificale Romanum. De tonsurâ conformis est Bituricensis concilii sanctio, anno 1584, de Ordine, c. 5, cam quovis tempore opportuno et convenienti pro more Ecclesiarum conferri posse edocentis. De minoribus ordinibus conformis quoque Alexandri III responsio episcopo Berfordiensi, de Temporibus ordinati, hic: « De eo autem, inquit, quod quævis, an liceat extra jejunia quatuor temporum aliquos in ostiarios, lectores, exorcistas, vel acolythos, aut etiam subdiaconos promovere, taliter respondemus, quòd licitum est episcopis, dominicis, et aliis festivis

diebus unum aut duos ad minores ordines promovere; sed ad subdiaconatum, nisi in quatuor Temporibus, aut sabbato sancto, vel sabbato ante dominicam de Passione, nulli episcoporum præterquam Romano Pontifici licet aliquos ordinare. Ex quâ insuper responsione Alexandri colligitur, his tamen diebus non solum aliquem in collatione minorum ordinum adhibendum, unum quidem aut duos ordinari hæc diebus permitti, sed nunquid plures in his ordinare conceditur? Verba certe Alexandri non videntur permittere. Glossa tamen plurium ordinationem non prohiberi putat, dummodo non videatur esse generalis ordinatio, quæ scilicet solis quatuor Temporibus, et aliis mox exponendis celebrari debet. Eamque sententiam tueritur Sylvester, Tabiena, cum Innocentio, Bernardo, Raynerio, Gofrido, Antonino, Pisano, et aliis. Docent tamen Hostiensis, Angelus, et alii tutius esse ne in dominicis episcopus vel abbas plus quam deobus ordines minores conferat. In quam etiam sententiam propendit Astensis, nec immerito; nam, ut docet Ulpianus, *in re dubiâ melius est verbis edicti servire*: res autem hæc dubia est; verba rescripti summi Pontificis, unum aut duos tantum nominant; verba ista exceptionem significant, prohibitionemque generalem firmare videntur, ne plures extra præscripta solemnibus ordinationibus tempora debeant ordinari; stando itaque his verbis, quibus stare tutius esse docuimus, nunquam plures extra ista tempora quisquam audebit ordinare. Consuetudinis tamen maximam vim esse censeo ut ea quæ jure minimè liceant, usu licere non dubitem; quamvis melius unumquemque facturum putem si legam, earum etiam, quarum novit obligationem cessare, revereatur tamen prudentiam atque auctoritatem, et juxta eas omnia sua (quoad ejus fieri poterit) dirigat, quarum etiam coercionem non veretur.

III. Horam clericali tonsuræ conferendæ nullam ex prædictis præfixam advertimus. Matutinas verò duntaxat horas minoribus ordinibus tribuendis, qui diebus dominicis aut festivis conferuntur, legitimas esse, ex Pontificalis Romani regulis notavimus. Doctores quoque communiter affirmant non licere post prandium minores etiam ordines cuiquam largiri; quamvis contrariam consuetudinem, quæ maximè jam etiam in Galliâ nostrâ viget, faciliè excusare posse crediderim, ut nempe pridie ordinationis, seu feriâ sextâ ante sabbatum, in quo secundum jura possunt omnes ordines conferri, ad vespem minores ordines tribuantur; non quasi (ut explicat Henriques) in hoc officio (sicut et in recitando matutino sequentis dici) censeatur à vespere præcedenti incipere dies sabbati; hæc enim fictio mihi non placet; tum quòd plurimi, ut mox dicemus, sabbatum ipsum ob similem fictionem, quasi pro die dominicâ sumatur, censeant statum esse ac solemnem ordinum celebrandorum diem; fictionum autem istarum multiplicatio ridicula et absurda videretur; tum quòd, si fictio ista valeret, cum cui darentur ad vespem minores ordines, sequenti die subdiaconum facere non liceret, quia eodem die ii

ordines recepi ex istâ fictione presumerentur; cui tamen consuetudo repugnat, juxta quam tantum abest ut qui minoribus ordinibus ad vespem feriæ sextæ initiantur, non possint sequenti die subdiaconatu insigniri, cum potius ideò soleant in vigiliâ sabbati ad vespem minores ordines præmaturè et anticipato tempore tribui, ut sequenti die iidem ordines sacri, vel ex negligentia interstitiorum, vel cum dispensatione, ex rationabili causa, conferantur. Neque etiam exclusâ istâ fictione licentia ista canonum auctoritate astrui debet, quâ ipsam confirmare aliqui nituntur, quia nempe, inquit, licet Pontificalis Romani rubricæ dies dominicos, ac festivos, et horas matutinas legitima minoribus ordinibus conferendis tempora eligi posse doceant, non tamen in iisdem rubricis ulla continetur hujusce temporis necessariò seligendi præceptio, nec canones rem istam præcepto concludunt. Quinimò habetur canon apud Gratianum ex veteri Ordine Romano perceptus, licet palce titulo notatus in quo, *quando, et ubi libitum fuerit*, episcopis minores ordines conferendi, imò et subdiaconatum ipsum licentia tribuitur: veteres quoque omnes canones, qui modò citabuntur, solas episcoporum, presbyterorum ac diaconorum ordinationes certis diebus horisque addicunt; quâ postea lege subdiaconatus ab Alexandro III nominatim conclusus est; minores verò ordines, licet festivis diebus ac dominicis solum celebrandi innuantur, expressè tamen non præcipiuntur. Unde et Glossa canonici juris, eorum quatuor Temporibus, quibus generales ordines habendi sunt, feriâ quartâ, putavit minores tribui posse, id permittente Ecclesiâ, ut episcopo sabbato sequenti amplius vacaret, possetque majori cum solemnitate et curâ majores ordines celebrare. Hæc probabiliter dici possunt, non tamen mihi satisfaciunt: nam Alexander III, dum minores ordines dominicis ac festivis diebus conferri licere affirmat, à contrario satis indicat aliis diebus non licere; ideòque præcedentibus (si quæ sint) legibus, quæ id permittunt, non obscure derogat. Pontificale quoque Romanum, ejus ordinationi ac dispositioni, sine rationabili causa abque peccati aliquâ labe minimè contradicitur, dum tempus, quo licet minores ordines conferre, præscripsit, alia tempora haud dubiè interdicat; dum extra horas matutinas minores ordines non posse tribui asserit, illicitam extra istas horas ordinationem satis apertè ostendit. Consuetudinis ergo solius beneficio se tueri possunt, qui extra ista tempora minores ordines tribuunt.

IV. Ideò verò, extra generalibus ordinationibus destinata tempora minores ordines episcopis Ecclesiæ conferre permisit, quia minori pompâ et apparatu conferri possunt, nec ex prædictis tanta celebritas requiritur, quanta in sacris ordinibus conferendis; non eorum collationem, cum minoris in Ecclesiâ momenti sint atque auctoritatis, juniorum debet necessariò præcedere aut comitari observantia; non conventus publicus eâ expressè de causâ indicitur; non populus ad eam necessariò convocari debet. Ne tamen ab ipsâ celebritas omnis exulet, festivis, vel domini-

eis diebus conferri jubentur, quibus sacrificio ab episcopis celebrando frequentior hominum multitudo interesse solet; quibus etiam ob episcopi conciones publicas, privatasque audiendas (sine quibus, ex veteri ritu, vix ordines conferuntur) multitudo citius accurrit; matutinis quoque horis tribui jubentur, quia nonnisi inter missarum solennia, ex antiquo ritu, tribuuntur, ad cujus nempe sacrificii ministerium Ordines omnes, ut alibi docuimus, referuntur. Tonsura verò clericatus, quia nullum ministerium confert, nec intra missam conferri præcipitur, nec prædicationem aut ejus cui confertur, aut officii (quod nempe nullum in eà suscipitur) adnexam habet, ideò privatim quovis die, quavis horâ conferri potest.

ARTICULUS II.

De temporibus quæ pro generalibus ordinibus habendis ab Ecclesiâ statuta sunt.

§ 1. De institutione quatuor anni Temporum.

I. Sacris autem ordinibus conferendis certa quædam ab Ecclesiâ anni tempora præfixa sunt, ex veteri etiam more ac lege, et quidem ea quæ vulgò quatuor anni Tempora dicuntur, iis assignata fuisse pluribus ecclesiasticis decretis firmatum reperio: utrum verò ab initio lex ista vigerit, an in aliquo tantum ex iis quatuor Temporibus ordines olim celebrarentur, definiri non potest, nisi prius comperit habebatur, sitne quatuor Temporum antiqua institutio, an nova; singula ergo ista explicanda sunt, ita tamen ut quæ ad nostrum institutum directè spectant fusiùs, quæ obliquè duntaxat, hæc brevius exponantur.

II. Primum ergo observandum est quatuor apud Hebræos ad jejunandum solemnes dies fuisse, qui incidebant in menses quartum, quintum, septimum, et decimum, id est, juxta interpretationem Hieronymi, in menses julium, augustum, octobrem et januarium, adeò ut oportuerit mense aprili Judæos annum inchoasse: juxta quam numerandi rationem mensis julius erit quartus, Augustus quintus, september septimus, december decimus; à quo non dissentiant Buxtorfius, et alii qui mensem quartum junium, quintum julium, septimum septembrem, decimum decembrem interpretantur; cum enim eorum menses, ut probat Tornielus, nostris non potuerint ex æquo respondere, sed primus, v. g., eorum mensis, quem nisan vocabant, partem martii exleret, et partem aprilis, quod de sequentibus similiter dicendum est, quos instabiles esse debuisse, cum essent lunares, nemo est qui non satis intelligat; hinc fit ut primus mensis, sive martius, sive aprilis dici potuerit, quartus similiter (et idem judicium debet esse de cæteris) sive junius, sive julius potuerit vocitari. Iis ergo mensibus jejunabant Judæi ob causas ab Hieronymo assignatas; quarto quidem mense, quoniam tunc Moyses de monte Sinâ tabulas legis abiecit atque confregit, et juxta Jeremiam muri primum rupti sunt civitatis. Quinto, quia cum propter exploratores Terræ sanctæ seditio orta esset in populo, jussi sunt montem non

ascendere, sed quadraginta annis circumducti sunt per desertum. Itemque, quia eodem etiam postea mense Hierusalem, templumque à Chaldeis exusta sunt; quibus adde quod multa post secula eodem mense à Tito et Vespasiano templum Hierosolymis incensum est, quæ nova eis dolendi, et jejunandi occasio esse potuit. Septimo, quia eo mense occisus est Godolias et Judæ tribus, ac reliquæ Hierusalem dissipatæ. Decimo tandem, quia tunc Ezechiel in captivitate positus audivit, et cunctus populus captivorum quinto mense templum esse subversum. Fert autem Judæorum Kalendarium, et hodierna consuetudo, ut jejunium quarti mensis, decimo septimo die ejusdem, jejunium quinti die nono, jejunium septimum die tertio, jejunium tandem decimum decimo observetur; qui dies an convenient iis diebus in quos prædictæ calamitates inciderunt, aliis discutendum relinquimus.

III. Judæorum imitatione (quemadmodum et plures alios ritus Ecclesia religiosè ad nostrum usum trans tulit ex infra dicendis) quatuor tempora jejuniorum à Christianis observata sunt, ne videlicet Judæis hæc in parte remissiores viderentur, ut docent Calixtus et Leo I summi pontifices. De jejunio mensis decembris quod apud Christianos observatur, dictum illud videtur apud Lucam, act. 27: *Incipiebat enim periculosa esse navigatio, quia jejunium jam præterierat*, quem locum de stato tempore jejuniorum interpretantur Chrysostomus, Æcumenius et alii; et probabilius de Christianorum jejunio quàm Hebræorum intelligendum esse videtur: jejunii verò Pentecostes quod unum est quatuor, meminit Athanasius in Apologiâ pro fugâ suâ; citatus quoque Calixtus I, qui apostolicos viros excepit (si vera est epistola nomine ipsius scripta ad episcopum quemdam Benedictum), trium saltem temporum jejunia suo tempore observari solita fuisse commemorat, imò, si credimus Baronio, quatuor ipse Temporum usum jam observatum firmavit, et in singulas anni tempestates distribuit; nam ubi in epistolæ vulgatis codicibus habetur, *ter*, ipse *quater* legendum suadet, hoc nempe modo: *Jejunium quod quater in anno apud nos celebrare didicisti. convenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus, ut sicut annus per quatuor volvitur tempora, sic et nos quaternum agamus jejunium per quatuor anni tempora*, Baronius ad annum 216, num. 6. Et sanè lectio ista sincerior videtur et convenientior, maxime cum Zachariæ prophetiam mox jungat, quæ quater in anno jejunandum admonet. Ut sit, Leo I eorum tanquàm ab olim, et ab omni ecclesiâ observatorum, atque ab apostolis traditorum meminit, quæ, cum nullo reperiantur œcumenico concilio instituta, ab apostolicâ traditione promanasse probabiliter deducuntur. Ideòque, licet fortè ab apostolis præcepta non fuerint (quippe cum Tertullianus et Clemens Alexandrinus videantur indicare præter paschale jejunium nullum ab apostolis præceptum fuisse) potuerunt tamen ab apostolis observari, et ita institui, ut accedente generali consuetudine, necessitatis fierent ac præcepti, sicut alia plura, quæ ab apostolis

(*Quarante-deux.*)

tradita fuerunt, post generalem acceptionem, legis ecclesiastici præcepto conclusa sunt.

IV. Quatuor autem jejuniorum Tempora non videntur eodem semper modo observata : nam Isidorus Hispalensis, ita ipse distribuisse videtur, ut primum altero à Pentecoste die, alterum octavo calendæ octobrium, tertium calendis ipsis novembribus, quartum calendis januariis observatum fuerit; quæ fortè Isidorus retulit ex Hispaniarum privata consuetudine, vel non jejunia quatuor Temporum, sed alia ab Ecclesiâ pariter observata recensuit. Certum est enim non solis quatuor Temporibus, sed aliis quoque fideles jejunare statis quibusdam temporibus constavisse, quemadmodum et Hebræos præter solemnia quatuor jejunia à Zachariâ prophetâ recitata, nono quoque mense *ob combustionem à Rege Joachim volutem, quod Baruch dictante Hieremiâ conscripserat*, jejunasse ex eorum Calendario colligitur. Leo verò I summus pontifex Isidorus Hispalensi antiquior, quatuor Tempora pro quatuor anni tempestatibus ita distinxit, serm. 8 de jejunio decimi mensis, refertur c. *Hujus*, dist. 76 : *Jejunium, inquit, vernum in Quadragesimâ, æstivum in Pentecoste, autumnale in mense septimo* (id est, septembri, nam Ecclesiâ à mense martio annum olim incipiebat, à quo etiam veteres Romani auspicabantur), *hyemale autem in hoc qui est decimus* (id est, in decembri) *celebramus*; quam etiam consuetudinem ex Sacramentali Gregorii, ex libro S. Hieronymi, qui Comes vocatur, in quo Lectiones et Evangelia per totum annum disponuntur, ex Gregorii II epistolâ ad Moguntienses, et ex Gelasii I decretis, et Gregorii VII nupero suo tempore statuto confirmat Micrologus. Quibus addere possumus expressam Urbani II in concilio Claromontensi et Placentino definitionem, ut nempe *jejunia quatuor Temporum hoc ordine celebrentur: primum in initio Quadragesimæ; secundum in hebdomadâ Pentecostes, tertium verò in septembri; quartum in decembri more solito*, id est, *plenâ hebdomadâ ante æquinoctium autumnale, et plenâ hebdomadâ ante natale Domini, vigiliâ ejus acceptâ*, seu *tertio sabbato septembris, et tertiâ hebdomadâ de Adventu Domini* (ut exponit Micrologus de eccl. Observ., cap. 21 et 25) *fiat*. A quâ consuetudine ex ignorance traditionis ecclesiasticæ concilii Moguntiaci sub Henrico II et Salegmstadiensis sub Benedicto VIII Patres dellexerunt, qui primum quatuor Temporum jejunium mense martio assignant, cum tamen sæcùs aliquando contingat, ut in februarium incidat, prout Quadragesimæ initium citius celebrari contigerit; quo tamen casu martio tribuuntur ob lunam mensis martii, prout exponit idem auctor; quæ quidem observasse necessarium fuit ut quosdam summos pontifices, qui in februario ordines celebrasse leguntur, nihil ab antiquâ praxi Ecclesiæ alienum fecisse ostenderentur.

§ 2. *De causis jejunii quatuor Temporum, quorum potissima est ordinatio.*

V. Singulis quatuor isti Temporibus tres jejunando dies transiguntur, ut singulis mensibus, singuli jejuniorum dies respondeant; ut triduum mortis

Christi triduum jejunio honoretur; ut Ninivitarum exemplo qui totos se tribus diebus penitentia ac jejunio dederunt, misericordiam Dei cum ipsis nobis conciliemus; ut Trinitas honoretur; denique ut tripliciter ex toto corde, ex tota animâ, et ex totâ mente Deum diligere discamus. Dies autem ii selecti sunt feria quarta, quia eo die de Christo morte afficiendo consilium initium est; feriâ sextâ, ob mortem Christi, et sabbatum propter tristitiam apostolorum mortuo Christo. Institutionis autem quatuor Temporum cum plures à Leone I et aliis rationes assignentur, tum eæ præcipue fuerunt, ut singulis anni tempestatibus animus jejunio purgetur, et jejuniorum diebus ordinatio convenientius peragatur. Ex apostolicâ enim traditione, quam ex Actibus apostolorum colligimus, descendit, ut nonnisi à jejniis ordinatio peragatur, jejuniaque ordinationi præmittantur, quâ de re infra; unde quatuor Tempora instituta, vel ordinationibus celebrandis assignata sunt, ut plebs christiana jejunio purgata honorum sacerdotum, et utilium Ecclesiæ in quolibet gradu clericorum ordinationem facilius à Deo precibus obtineret. Ex Augustino autem tam Alcuinus quàm Amalarius referunt, quamvis memoratis temporibus non celebretur ordinatio, ea tamen annuatim jejunio esse consecranda.

§ 3. *De temporibus habendæ ordinationis destinatis.*

VI. Porrò nec apostoli, nec ab iis instituti episcopi, dum per singulas civitates presbyteros constituere juberentur, quatuor ista tempora ordinationibus celebrandis solemnia expectasse, probabiliter credi possunt. Nec priores summi pontifices à Clemente I ad Simplicium usque ullis temporibus, præterquam mense decembri ordinationes istas celebrasse perhibentur; ideòque putavit Amalarius à primis episcopis nonnisi hoc mense celebrari consuevisse. Quamvis autem Simplicius primus referatur inter summos pontifices extra mensem decembrem ordinationes celebrasse; ante eum tamen S. Leo aliis temporibus licere declaravit, ut mox videbimus; post ipsum quoque eodem mense decembri summos pontifices frequentius ordines celebrasse, ex iis qui ipsorum Vitas scripsere, colligi potest. Nam ad Nicolaum usque I ad quem Anastasius Bibliothecarius summorum pontificum vitas perduxit, ordinationes à singulis pontificibus factas numerans, quas qui reliquorum pontificum vitas scriptis deinceps mandare aggressi sunt, recitare neglexerunt, ab eo, inquam, summo pontifice pauci aliis mensibus ordinationes solennes habuerunt; isti soli, puta Simplicius per mensem decembrem et februarium, Symmachus iisdem mensibus, Felix III februario et martio, Gregorius I duas, unam in Quadragesimâ, et alteram ordinationem mense septembris: Leo II, die 16 junii unam; Sergius I, duas mense martio, quo item Stephanus III, Adrianus I, et Leo III, necnon et Paschalis I, qui tamen decembri unam fecisse legitur, item Gregorius IV, martio, septembri et decembri; Sergius II, solo martio, Leo II, non solum martio, verum etiam decembri quibus pariter diebus Nicolaus I, ordina-

tiones solennes habuisse referuntur. Stata autem quæ nunc observantur jejuniorum tempora recepta fuisse testatur Aleuinus seu Albinus Flaccus, Amalarius Formatus, Rabanus, Maurus, Beruo Augiensis, Micrologus, Honorius in gemmâ, Ivo Carnotensis et alii.

VII. Constitutiones etiam ecclesiasticæ tum quatuor jejuniorum Temporibus, tum sabbato ante dominicam Passionis, itemque sabbato sancto Paschæ, non autem extra hæc tempora, generales ordinationes fieri permittant. Gelasius episcopis per Læciam et Brutios constitutis, c. 15 : *Ordinationes, inquit, presbyterorum et diaconorum, nisi certis temporibus et diebus, exerceri non debent, id est, quarti mensis jejunio, septimi et decimi, sed etiam quadragesimalis initii, ac medianæ hebdomadæ, et sabbati jejunio circa vesperam noverint celebrandas.* Gregorius II, ad clerum et populum Turingiæ : *Ordinationes verò presbyterorum, sive diaconorum, non nisi quarti, septimi, et decimi mensis jejuniis, sed et in ingressu quadragesimali, atque medio vespere sabbati noverit celebrandas.* Synodus Romana sub Zachariâ, c. 11 : *In multis conciliis hoc statutum est, etiam et nunc confirmatum est à vestra prudentiâ, sanctissimi fratres, ut primi, quarti, septimi, et decimi mensis jejuniis, sacerdotum debeant fieri ordinationes; aliqui enim ex nostris per injuriam ignorantes amorum seriem, illicitam fecerunt ordinationem.* Concilium Lemovicense sub Benedicto IX, act. 2, ante finem : *Revoluta sunt Patrum statuta, et inventum quia graduum ordinationes rectè fiunt per mensem martium, junium, septembrem quoque atque decembrem, sabbato videlicet in duodecim lectionibus, quando jejunia quatuor temporum aquantur.* Urbanus II, in concilio Claromontano, act. 2 : *Ne fiant ordines nisi quatuor certis temporibus, et sabbato, mediante Quadragesimâ, et tunc protrahatur jejunium usque ad vespertas, et, si fieri potest, usque ad crastinum, ut magis appareat in die dominico ordines fieri.* Quibus favet concilium Cabilonense sub Carolo decernens, c. 23, *presbyterorum, diaconorum et cætorum graduum inferiorum ordinationes statutis temporibus fieri debere.* Clariùs autem posterioribus temporibus Alexander in responso ad episcopum Herfordiensem superiùs citato, necnon alio ad eundem episcopum, in quo contrariam consuetudinem in Ecclesiis quibusdam Scotiæ et Walliæ servatam, *ut in dedicationibus ecclesiarum vel altarium, extra jejunia quatuor Temporum clericos ad sacros ordines promoverent*, reprobât et tanquàm corruptelam condemnat : *Significamus, inquit, cap. Sanè, quòd consuetudo illa (utpote institutioni ecclesiasticæ inimica) est penitus improbanda, et nisi multitudo, et antiqua consuetudo terræ esset, taliter ordinati non deberent in susceptis ordinibus ministrare; nam apud nos sic ordinati deponerentur, et ordinantes privarentur auctoritate ordinandi.*

§ 4. De pœnis ordinatorum extra statuta à jure tempora.

VIII. Ex quâ responsione Alexandri III alteriùs colligitur ordinatorum extra prædicta tempora suspendi ab Ordinis executione, eaque juxta Romanæ Ecclesiæ morem in perpetuum privari. Sic enim depositionis vocem Glossa interpretatur : *Ordinatoribus quoque,*

qui ecclesiasticas in eo leges violârunt, ne de cætero quemquam ordinent, interdicti; hæc tamen pœnam illos elingere, qui consuetudinis beneficio sese tueantur; quia, quamvis temerè aliquid ab initio contra humanas leges præsumptum fuerit, ubi tamen consuetudo inolevit, qui eam deinceps sequitur, sattem pœnam evadit; suspensionem autem inuri iis, qui extra tempora ordinari se sinunt, et quidem suspensionem Papæ reservatam innuit Urbanus III archiepiscopo Pisano in hæc verba rescribens : *Episcopum qui die quo non debuit ordines celebravit, canonicâ disciplinâ corrige, et ordinatos à susceptis ordinibus tamdiu reddere debes expertes, donec apud nos restitutionis gratiam consequantur;* etenim, si tamdiu suspensi sic ordinati manent, quamdiù à summo Pontifice suis gradibus restituti non fuerint, suspensio ista non videtur tolli posse nisi per summum Pontificem, proindeque ei est reservata. Unde, cum absolvendi ab eâ suspensione inferioribus episcopis potestatem Gregorius IX concessit, non tam fortè jus novum statuere videtur quàm facultatem absolvendi à censurâ sibi reservatâ commisisse, epistolâ scilicet decretali archiepiscopo Bomanensi, cui iis verbis respondet : *Consultationi tuæ taliter respondemus, quòd eos qui extra tempora statuta sacros ordines receperint, characterem non est dubium recepisse, quos pro transgressione inujusmodi (primò eis impositâ penitentia competenti) sustinere poteris in susceptis ordinibus ministrare.* Verùm (1) neque ex Alexandri III, neque ex Urbani III, aut Gregorii IX alatis responsis, meo quidem judicio, colligi potest suspensionem ipso facto incurri, ante ullam judicis sententiam, ab iis qui extra tempora ordinati fuerint, sed solum demeritos fuisse, ut ab ecclesiastico iudice suspensionis sententiâ feriantur; hoc indicant verba ista Alexandri III, *sic ordinati deponerentur*, quæ non ipsos ab Ordine jam abstentos, sed abstinendos significant : hoc Urbani III, *reddere debes expertes*; quæ, per sententiam judicis à communione clericali, seu ministerio debere tales alienos fieri ostendunt, non autem ipso facto alienos esse demonstrant; hæc verba Gregorii IX, *sustinere poteris in susceptis ordinibus*, ac si diceret, poteris ei ministerii usum relinquere, à quo suo crimine nequaquam exciderunt, licèt deieci meruerint.

IX. Admissâ verò istâ interpretatione, longè faciliùs duo superiùs adducti (2) canones ex Urbano III et ipso Gregorio IX conciliari possunt; quorum conciliatio aliàs operosa foret ac difficilis; quippe cum suspensionem quam Urbanus III summo Pontifici reservatam innuit, dum apud ipsum restitutionis gratiam quærendam respondet, Gregorius episcopis minimè reservatam esse demonstrat, sed ab iis tolli posse; nam quod aiunt aliqui absolvendi ab istâ suspensione potestatem quidem olim episcopis fuisse denegatam, prout ex Urbani III predecessoris ipsius responsione innotescit,

(1) Ita Navarrus, Consil. lib. 1, de Temporibus ordinum, consil. 6, et Manual. cap. 27, num. 155, contra communem interpretationem sententiam.

(2) Lege Glossam, v. *Apud nos*, in cap. *Cum quidam*, et v. *Poteris*, in cap. *Consultationi* cit.

sed Gregorium IX ex speciali gratiâ episcopo consultantem concessisse ut eam tolleret, non videtur admitendum. Etenim videtur Gregorius secundum jura propositæ questionis respondere voluisse, non gratiam facere; sed secundum jura hæc potestas episcopis non convenit, ut definit Urbanus III; itaque unus alteri contrarius foret. Verum posita superiori sententiâ, quod prædictis pontificum decretis nulla colligi possit contrahi suspensio ipso facto, ab iis qui extra tempora ordinati fuerint, Urbanus III Gregorio IX consentit, declaratque Gregorius episcopum, quam sententiam suspensionis Apostolicæ Sedis reservandæ imponere potest adversus taliter ordinatos, eandem quoque posse vel differre, vel minimè pronuntiare, censureque istius mucronem minimè distingere, si peccati commissi tales punire constiterit; non tamen negat quin ii contra quos lata fuerit ista sententia, iadigeant Apostolicæ Sedis gratiâ, ut suis gradibus restituantur.

X. Novo autem jure per bullam Pii II, quæ incipit *Cum ex sacrorum*, pluries jam à nobis citatam inducto, dubitatio ista tollitur; declarat enim *Quod omnes et singuli qui absque dispensatione canonica, aut legitima scientiâ, sive extra tempora à jure statuta, sive ante ætatem legitimam, vel absque litteris dimissoriis, etc., ad aliquem ex sacris ordinibus se fecerint promoveri, à suorum ordinum executione ipso jure suspensi sint; et, si hujusmodi suspensione durante in eisdem ordinibus ministrare præsumant, eo ipso irregularitatem incurrant.* Cujus constitutionis notanda sunt posteriora ista verba, *ministrare præsumant*, quæ usurpata cum aliquâ temeritate, id est, scientiâ, vel affectatâ saltem ignorantia sacrum ab iis ministerium esse debere insinuant, ut irregularitate plectantur. Bulla autem ista Pii II à Sixto V inter regulas cancellariæ apostolicæ recensetur, et editâ ab ipso bullâ graviores pœnas decernente confirmatur; in quâ nempe taliter ordinatis, non solum ordinum susceptorum exercitium interdicitur, verum etiam ad superiores ordines ascensus prohibetur; insuperque declaratur, dispensationem hujus suspensionis ad solum summum Pontificem pertinere. Verum, cum hæc Sixti V constitutio per sequentem Clementis VIII, ad dispositionem concilii Tridentini revocata fuerit; concedatque Tridentina synodus episcopis in irregularitatibus omnibus, et suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, paucis exceptis, quæ ad nostrum casum non faciunt, sibi subditos absolvere, vi illius concessionis possunt, etiam ii apud quos bullæ istæ receptæ sunt, per episcopos à prædictâ suspensione, si delictum occultum fuerit, absolvi. Verum probabiliter opinari possumus, nullam ex iis bullis in Galliæ nostræ saltem maximâ parte esse receptam, ideòque eum qui extra tempora à jure statuta ordinatus fuerit, non esse ipso facto suspensum, sed ab ordinario suo, vel alio superiore in pœnam commissi criminis esse suspendendum. Porro concilium Tridentinum, quod legem istam ecclesiasticam innovavit, ut ordinationes sacrorum ordinum statutis à jure temporibus fierent, nullam pœ-

nam expresse adhibuit in eos qui secus facerent, recepto nempe jure apud unamquamque regionem rem dirimendam relinquens. Eandem legem isdem ferè verbis habent concilium Rothomagensis, et alia concilia Gallicana. Aquense vero Pii II bullam recipit, quam proinde in istâ provinciâ obligandi vim habere crediderim, nisi in desuetudinem abierit.

§ 5. *Rationes temporum à jure pro celebrandis ordinationibus statutorum.*

XI. Variæ autem à variis rationes assignantur, cur quatuor jejuniorum Temporibus, cur hebdomada ante dominicam Passionis, ac sabbato sancto Paschæ ordinationum sollemnis celebratio addicta sit. Amalarius causam cur quatuor Tempora habendis ordinationibus selecta sint, ab altiori principio deducit, primumque mense decembri ante Nativitatem Domini ordinationes antiquitus factas esse significat, quod oporteat eos qui ad sacrum ministerium provehantur, Christo propius esse conjunctos; reliquis autem tribus temporibus ordinationes fieri docet, ut generationibus Christi quadraginta duabus, quas Matthæus ab Abraham enumerat ad Christum, collatis, cum totidem hebdomadis, quæ à primo sabbato primi mensis, usque ad quartum sabbatum decimi mensis numerari consueverunt, eorum patriarcharum virtutes ordinandi imitentur, quorum generatio septimanæ, in quâ ordinationes fieri solent, responderit. Itaque, qui, v. g., primo sabbato primi mensis seu martii verno tempore consecrantur, Abraham *patris multarum gentium* (Genes. 17) fecundam virtutibus generationem exprimere debent, cui dictum est, Genes. 22 : *In semine tuo benedicentur omnes gentes*; et cum vernum tempus generationi sit aptissimum, eniti ipsi debent ut Abraham carnalem fecunditatem spiritualium filiorum procreatione superent; cum pariter Abraham tertiâ ætate mundi vixisse dicatur, tertia autem ætas sit adolescentia, quæ generationi aptissima est, virtutum incremento debent ipsi quasi adolescere, et ad sponso Deo gignendos filios, scientiæ ubertate ac virtutum exemplis eniti debent, ut perquam idonei reperiantur. Qui in quarto mense, puta junio, æstivo tempore, secundo sabbato consecrantur, quod est initium catalogi quatuordecim hebdomadarum, David fortitudinem referre eos oportet, ut Goliath, id est, superbiam humilitate dejiciant, et ad bellandum contra diabolum, gerendaque prælia Domini, zeli ac charitatis fervore exardescant. Qui in septembri, tertio sabbato, quod est initium tertii catalogi, ordinibus initiantur, veri debent esse Jechoniæ; Jechonias enim Hebraico vocabulo *præparatio Domini* dicitur, Lucæ 1; cum enim omnes præparari oporteat in adventu Domini, tum eos maximè, quorum munus ac officium est *parare Domino plebem perfectam, parare vias Domini, rectas facere semitas ejus* (Matth. 3, Marci 1). Hæc fusiùs Amalarius quæ non caret difficultate.

XII. Brevius Honorius in Gemmâ animæ, libro 4, cap. 155, causas alias faciliores hujus institutionis complectitur : « Ministri, inquit, Ecclesiæ ideò in quatuor Temporibus ordinantur, quatenus sub quatuor

Evangelii Christo et Ecclesiae servire admoneantur. In Quadragesimâ ideirò ordinantur ut vitis marceant : in vere ideò, ut virtutibus floreat; in septimanâ Spiritûs sancti, et in æstate, ideò ut sint spiritu ferventes, Domino servientes; in autumnò, et in festo Tabernaculorum ideò ut mundo moriantur, et cum Christo in virtutibus renascantur. » Easdem ipse causas alibi retractat, aliasque ejusdem institutionis assignat : plures etiam alii, quas hic prætermittimus. Cur autem præter quatuor Tempora, sabbatum quoque ante dominicam Passionis et sabbatum sanctum Paschæ ordinationibus solemnibus habendis consecrata sint, Quadragesimæ sanctitati tribuendum est, in quâ ter ordinatio celebratur, ut se prætergressos conformis divinis legibus vitæ, ad quam populus fidelis astringitur, et uniformis, seu unius modi, quam monachi profitentur, perfectionem, ad Dei formam clerici vitam transferri debere meminerint; ut supra legalem, ac moralem sanctitatem, supernaturalem quoque adjicere se debere noverint; speciatim verò sabbata prædicta quatuor Temporibus adjuncta sunt, ut à passione Christi et ejus resurrectione omnis nostra sanctificatio derivari ostendatur.

ARTICULUS III.

Quibus diebus ordinatio generalis habenda sit.

I. Hactenus rationes protulimus ob quas quatuor Temporibus, nec non hebdomadâ ante dominicam Passionis, et hebdomadâ sanctâ statuerit Ecclesia generales ordinationes celebrari posse. Jam videndum est quo hebdomadarum istarum, seu quatuor Temporum die ordinationes celebrari debeant. Sanè ex prædictis faciliè innoscere potest, non nisi die sabbati ordinationes istas celebrari licere. Gelasius I, Gregorius II, et concilii Lemovicensis Patres supra citati, non nisi sabbato sacros ordines conferri debere docuerunt. Scriptores quoque ecclesiasticorum rituum superiùs allati, eundem ordinibus celebrandis diem præfixum fuisse testati sunt. Eandem consuetudinem confirmat S. Leo, epistolâ 57, ad Martianum Augustum, in quâ Anathemum reprehendit, quòd dum in Andream Entychianistam, dejecto Etio archidiacono catholice fidei, curas ecclesiasticas et administrationes repente transferre cogitaret, adeò nimia commotione turbatus fuerit, ut consecrationem, quam pro injuriâ dabat, sextâ sabbati, traditionis apostolicæ aut nescius, aut oblitus, inferret; apostolicam proinde traditionem esse insinuat, ut non sextâ feriâ septimane, sed septimâ, quæ sabbatum vocatur, diaconatus ordo conferatur. Expressius quoque idem S. Leo, epist. 79, al. 81, ad Dioscorum episcopum Alexandrinum Ecclesie Romanæ in eâ re morem ritumque eum sequi debere contestatus est, cum probabile non sit S. Marcum à D. Petro ordinatum aliud tradere potuisse, quàm quod ab ordinatore susceperat : « Quod ergo, inquit, à patribus nostris propensione curâ novimus esse servatum, à vobis quoque volumus custodiri, ut non passim diebus omnibus sacerdotalis vel levitica ordinatio celebraretur, sed post diem sabbati ejus noctis, quæ in primâ sabbati lucebat, exordia deligantur (hoc est, sub lege

divini officii substituantur) (1), in quibus his qui consecrandi sunt jejuniis, et à jejunantibus sacra benedictio conferatur; quod ejusdem observantiæ erit, si mane, ipso dominico die, continuato sabbati jejunio, celebretur, à quo tempore præcedentis initia non recedunt, quàm ad diem Resurrectionis, sicut etiam in Pascha Domini declaratur, pertinere non dubium est. »

II. Difficile autem, et intricatum videtur istud Leonis I pontificis testimonium. Primum enim quidam hunc textum de quolibet sabbato, in quo ordinationes celebrantur, quidam de solo sabbato paschali ipsum intelligunt. Qui de solo sabbato paschali verba Leonis interpretantur, singularem ejus, et cæterorum volunt esse rationem, eò quòd nimirum sabbato isto missa celebrari ex antiquo more non soleret, sed in principio sequentis noctis; ejus moris vestigium superest in oratione missæ, cujus hoc exordium est : *Deus qui hanc sacratissimam noctem*, etc., nec à tam longo tempore in desuetudinem hoc abiisse necessum est, cum testetur D. Thomas sub initio noctis missam istam suo tempore inchoari consuevisse; hoc itaque die sequitur nonnisi sub noctis initio ordines, qui nonnisi intra missarum solemnias conferendi sunt, celebrari consuevisse, cujus proinde noctis initium ad dominicam Resurrectionis spectabat, potius quàm ad sabbatum; unde ordinatio post diem sabbati expletum dominico perfici videbatur, juxta usitatam sacræ Scripturæ dierum exponendorum rationem, juxta quam nimirum, Gen. 1, *vespere et mane dies unus sunt*, ita ut vespera præcedat, mane subsequatur. Quare secundum hanc interpretationem idem erit, si continuato jejunio sabbati ad diei dominici matutinum Ordo alicui conferratur, ac si sabbato ad vespem conferretur, quia præcedentis noctis initia ad eundem diem naturalem spectant, ad quem matutinum ipsum spectat; quod de die Paschatis Evangelium testatur, dum qui die dominico Christus resurrexisset, Matth. 28, *vespere sabbati, quæ lucebat in primâ sabbati*, resurrexisse dicitur. Hæc aliqui circa mentem Leonis indagandam, qui eum de sabbato sancto singulariter interpretantur; quæ interpretatio posterioribus Leonis verbis maximè consentit, non adeò prioribus, quæ de temporibus ordinationum absque ullâ restrictione generaliter videntur intelligi. Alii itaque de quolibet sabbato, in quo ordinationes fieri soleant, textum istum Leonis exponunt; eodemque modo quo in sabbato paschali ad vespem, ita et in cæteris istis sabbatis antiquo ritu factas fuisse ordinationes defendunt; quod certè, ut mox dicemus, multò verius et probabilius est. Alii tamen ad hodiernam praxim Leonis verba detorquentes, post diem sabbati (inceptum nempe) ordinationes faciendas præcipi dicunt, cujus sabbati nox subsequens ad diem dominicam pertineat, ideòque si ordinatio ad diem usque dominicum protrahatur, permittere aiunt Leonem etiam dominico die matutinis horis ordinationem perfici, dummodò ad has usque horas, jejunium ipsum æquè ac ipsa ordinatio pro-

(1) Quidam codic. hæc verba non habent sicut nec Grat.

trahatur, quæ continuatio facit, ut eodem die ea ordinatio fieri videatur, quo interrupta fuerat. Eandem quoque dei fictionem repetunt (si de sabbato paschali sermo sit) ex eo quòd ab eo die secundùm hominiam, quendam Bedæ noctes incipiant præcedere dies (quæ ratione dicunt tres dies et noctes saltem per synecdochē haberi posse, quibus Dominus fuerit in ventre terræ), ex quo proinde fit ut idem dies dici possit, qui à vespere sabbati ad matutinum dominicæ Resurrectionis protractus fuerit.

III. Atque ex hoc præcipuè Leonis testimonio gravis nascitur difficultas, an vespere sabbati, quæ solebat olim, ut mox confirmabimus, incipere ordinatio, dici dominicæ ascribenda sit; an ea diei dominicæ pars, ad quam usque ordinatio nonnunquam protrahatur, sabbato potius præcedenti, ob jejuniū et operis ejusdem continuationem sit attribuenda; proindeque an potius sub finem sabbati facta olim dici debeat ordinatio, an sub initium dominicæ diei. Equidem prædicta Leonis verba dominico potius diei incipienti ordinationem attribunt quàm sabbato ad exitum inclinanti; quod etiam confirmat concilium Lemovicense actione 2 citatā, decernens, quòd si tanta multitudo fuerit ordinandorum, ut sabbato non possit omnes episcopus consecrare, in crastinam dominicam, usque ad horam sextam à mune, qui super fuerint debeant ordinari, alias autem nullo modo nisi causā grandis necessitatis, de diaconatu tantum vel presbyteratu oportet ordinationes agi; et hoc in nullā festiuitate, nisi dominicā die, quam tamen jejunium generale in sabbato præcesserit. Concessio enim ista, ut ordinatio in dominicum diem, usque ad horam sextam protrahi possit, sed præcipuè posteriora hujus concilii verba indicant vesperam sabbati, quā ordinatio inciperetur, ad dominicum diem debere referri. Clariùs autem Urbanus II in concilio Claremontano, can. 24, huic sententiæ favet, dùm, si fieri potest, in ordinationibus celebrandis jejunium usque ad crastinum protrahendum edicit, ut magis appareat in die dominico ordines fieri. Cur enim ordinationem in die dominico factam videri satius ducit, nisi sabbati vesperam, in quā ordinationes incipiebant, dominico diei attributum fuisse credat? Deinde ex concilio apud Compendium, cap. 1, de Feriis, constat, omnes dies dominicos à vespere in vesperam cum omni veneratione observari debere; quare, cum nonnisi à vespere sabbati ordinationes inciperent, profectò jam tum diei dominicæ solemnitas in Ecclesiā agi videbatur, cum ordinatio inciperet, eaque proinde dominico diei convenientius ascribebatur. Sed quid opus est extranea huic rei confirmandæ argumenta querere, cum disertè et clarè S. Leo supra citatus vesperam sabbati, in quā ordinationum initia habebantur ad dominicum diem referendam esse doceat, rationesque quibus mota fuerit Ecclesia ad hunc diem celebrandis ordinationibus præfigendum, dominico diei, non sabbato convenientes proferat? « Et ideò, inquit, piè et laudabiliter, apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam per Ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit, etiam ipse serva-

veris; ut his qui consecrandi sunt nunquàm benedictiones nisi in die resurrectionis dominicæ tribuantur, cui à vespere sabbati initium constat ascribi, et quæ tantis divinarum dispensationum mysteriis est consecrata, ut quicquid est in Domino insignius constitutum, in hujus diei dignitate sit gestum: in hac mundus sumpsit exordium; in hac per resurrectionem Christi et mors interitum, et vita accepit initium; in hac apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus Evangelii tubam sumunt, et inferendum universo mundo Sacramentum regenerationis accipiunt; in hac, sicut beatus Joannes Evangelista, cap. 20, testatur, congregatis in unum discipulis, januis clausis, cum ad eos Dominus introisset, insufflavit, et dixit: Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta erunt. In hac denique promissus à Domino apostolis Spiritus sanctus advenit; ut cœlesti quādam regulā insinuatum et traditum noverimus in illā die celebranda nobis esse mysteria sacerdotalium benedictionum, in quo collata sunt omnia dona gratiarum. »

IV. Contra verò quòd vespera sabbati non sit referenda ad dominicum diem, sed potius initium diei dominicæ, ad quod usque ordinatio protraheretur, ad sabbatum præcedentis referri debeat, his argumentis suaderi potest. Primum, quod si vespera ista sabbati ordinibus celebratis destinata, ad diem dominicum referretur, die dominico ordinationes liceret celebrare, quarum scilicet celebratio eatenus sabbato liceret, quatenus ad dominicum diem spectaret; at contra Ecclesiæ proxime esse videtur ut ordinationes generales dominicis diebus celebrentur; sola episcopi consecratio et minorum ordinum privata collatio, his diebus permissa est; nec subdiaconos dominico die cuilibet antistiti ordinare licere expressè iis verbis docuit Alexander III in epistolā decretali, seu Batoniensi, seu Boloniensi, seu Londoniensi episcopo, cap. 1, de Temporibus ordinat.: Subdiaconos autem nulli nisi Romano Pontifici liceat in diebus dominicis ordinare; quavis consecrandi Deo dicatas virgines et minores ordines his diebus habeant licentiam celebrandi. Eundemque Ecclesiæ morem explicat idem Alexander aliā ad episcopum Herfordiensem epistolā, in quā die dominico unum aut duos minoribus ordinibus initiari permittit, subdiaconatum à solo Romano Pontifice eo die conferri posse contendit, cæteris antistitibus, ne ipsum extra sabbata quatuor temporum, sabbatum ante dominicam passionis, et sabbatum sanctum conferant, interdicit. Secundum, quia, cum à jejuniantibus ordinatio fieri debeat, ut postea confirmabimus, jejuniorum diei congruentius ordinatio ascribitur quàm dominico, à quo jejunia exulare iussa sunt, ut indicant Hieronymus et alii. Item, flexis genibus, Litaniarum cantu aliisque mœoris signis exhibitis, quibus divina gratia ac misericordia, pro ordinandorum salute imploratur, ordinationes perfici solent, ut ostendit Alexander III, et ex ritu Ecclesiæ tam Græcæ quàm Latine postea explicando colligi potest; at hæc omnia ab officio dominicæ diei proscribuntur, ex eodem

Alexandro III, cui astipulatur Ambrosius, serm. 61, in die Pentecost. (refertur e. Scire, dist. 76), dùm ad festivitatem spectare asserit, quòd neque jejunia indicantur, neque ad orandum Deum genibus accedimus. Convenientius itaque videtur diei sabbati, in quo jejunandum sit, et penitentie vacandum, ordinatio attribui, quàm dominico. Deinde, quòd necessum est continuari jejunium sabbati ad dominicæ diei matutinas horas, ut sub initium hujus diei ordinatio fieri possit, videtur hoc ostendere dominicæ diei initium sabbato attribui, ad quod ipsius jejunium protractum est; nam, si dies dominicus ad sabbati diem minimè in eo casu referretur, continuatione jejunii opus non esset, quia, quantumvis jejunium sabbati solutum esset, non tamen jejunium diei dominicæ, quod ex comestione factâ die sabbati nequaquàm violari potest, nisi ad sabbati diem pertineat: in quâ solum hypothesi ac fictione comestio sabbato facta impedit, ne quis die dominico dicatur esse jejunus. Quam rationem rectè urget Innocentius III in eum, qui die sabbati, postquam ordinasset aliquem in diaconum, die dominico manè eundem in presbyterum ordinavit, quem scilicet reprehendit, quòd eodem die talem ordinasse contra Ecclesiæ prohibitionem videatur: *nam si, inquit, cap. Litteras, de Temporib. ordin., mane ad unum diem, et vespera referatur ad alium, cur esset continuatio jejunii necessaria, cum et sabbato antecænam, et dominicâ ante prandium intelligatur esse jejunium?* Denique moralis convenientissima ratio afferri potest, ob quam ordinationes sabbato fieri jubeantur, quia sabbati dies ille est, quo Dominus ab omni opere quievit: ideòque sabbato quiescendum, et ab omni opere servili vacandum esse olim præceptum est; qui proinde dies conditionem clericalem graphicè nobis exhibet, in quam qui per ordinationem translati sunt, ab omni seculari negotio vacare deinceps oportet, ut se divinarum rerum contemplationi dedant, juxta illud Apostoli: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus* (1): minores verò ordines ideò aliis diebus conferri permittuntur, quia per ipsorum receptionem, nemo ita clericatui obligatur, quin ad secularia vota redire possit, et mundana iterùm negotia resumere.

V. Videtur sanè, si antiquum Ecclesiæ morem spectemus, prior sententia posteriori longè præponderare, quam nempe disertè summi Pontifices amplexi sunt: nec ineluctabilia sunt, quæ pro posteriori sententiâ proferuntur. Nam, esto vespera sabbati ad dominicam trahatur, ipsius tamen dominicæ celebritas ac solemnitas, ob peculiare quod habet officium, in causâ esse potuit, cur naturali die dominico ordinatio vetita sit, ne celebritate ordinationis occupata Ecclesia proprium diei dominicæ officium cogatur deserere. Nec generalis ordinatio diei juniorum addicta esse debet, quamvis à jejuniis, et præcedente jejunio, sicut et episcopalis consecratio, fieri debeat. Cujus

etiam consecrationis episcopalis exemplo ostenditur, quòd quemadmodum in eâ perficiendâ tam consecratus quàm consecratus genu flectunt, aliosque qui diebus luctûs consonant, ritus usurpant, quamvis à reliquo diei dominicæ officio tales ceremoniæ arceantur; ita nihil vetare quominus ordinationes, quæ cum prædictis ritibus fiunt, diei dominico attribuantur. Continuatio quoque jejunii sabbati ad ordinationem, quæ ad dominicæ diei initia protraheretur, ex præcepto Ecclesiæ requisita dici potest, quamvis sabbati vespera, in quâ ipsa inchoaretur, ad dominicam pertineret, quia nempe, cum ob solemnitate diei dominicæ, quæ officium habet proprium, à vesperâ sabbati, quæ dominicæ initium dici potest, necessum sit ipsam ordinationem inchoari, et quidem à jejuno, nec interim interrumpi ipsa debeat ullâ comestatione, sequitur oportere, ut sub initium auroræ diei dominicæ illucescentis perfecta dici possit, quòd sabbati jejunium continuatum fuerit; quippe cum alio modo dies juniorum, alio modo dies festivitatum colligantur. Nam festivitatum dies à vesperâ ad vesperam celebrari mos est ab antiquâ lege ad nos usque dimanans; at ut jejunus aliquis dicatur, oportet eum à mediâ nocte nihil omnino comedisse. Ratio tandem, seu congruitas, ob quam sabbato attribui debeat ordinatio, rectè diei dominicæ consonat, quia cum dies dominicus in novâ lege sabbato suffectus sit, in eo quoque nobis quiescendum est, sabbati verò die magis laborandum, ne cum Judæis sentire videamur; unde, cum ordinatio vacationem à secularibus negotiis significet, non est necesse eam dominico diei adscribi, cum attributa sabbato id potius significare videatur.

VI. Nihil tamen ob stare video, quominus dicamus consultò Ecclesiam voluisse, ut tempus ordinationis, tam sabbato, quàm dominicæ diei, ex æquo ferè attribui posset; neque enim hoc mysterio vacat. Primum enim videtur ex eo nobis significari sacros novæ legis ministros mediam quamdam conditionem sortiri inter antiquæ legis sacerdotes seu levitas, qui per sabbatum, cujus celebratio una erat ex præcipuis Mosaicæ legis ceremoniis, nobis indicantur, et spiritus illos beatos, quos Deus angelos suos fecit, ministrosque constituit, qui dominicæ diei, in quâ ipsi creati sunt, et quæ nobis immortalitatis per Christi resurrectionem, et æternitatis reserandæ spem confirmavit, mysticâ significatione adumbrantur: ideò ergo, partim sabbato, partim dominico die clerici novæ legis ordinantur, ut propius quàm antiquæ legis sacerdotes ad Deum accedere, ejusque clariùs mysteria contemplari innuantur, longiùs autem Deo appropinquare, et obscuriùs divina arcana speculari, quàm angeli demonstrentur. Secundò, ut non solum virtutibus emori, verùm etiam virtutibus florere se clerici debere intelligant, partim die sepulture Domini, partim resurrectionis ordinari præcipiuntur, non enim solum, quod habet Apostolus, ad Rom. 6, *consepulti sumus cum illo per Baptismum in mortem*, verùm etiam per ordinationem, ut quomodo Christus surrexit à mor-

(1) Hanc rationem tradit Albinus Flaccus de Off. eccles., tit. Sabbatum, in 12 Lectionibus ex August. epist. 118 ad Januarium, in quâ sabbatum sanctificationis in requie symbolum esse traditur.

tuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vite ambulemus, non solum qui in Baptismate nomen Christo dedimus, et christiane religionis legibus adstricti fuimus, verum etiam qui in ordinatione sanctitatem, ac perfectionem spondimus, ac pluribus Christi consiliis observandis obligati fuimus. Unde sicut Baptismum sub vespere diei sabbati, imò etiam nonnumquam per totam noctem ad diem dominicum spectantem conferri mos erat, ut rectè probat Vicercomes Mediolanensis in Observationibus suis ecclesiasticis circa Baptismi ritus ac ceremonias; ita ordinationem eodem tempore perfici præceptum erat. Tertia ala ratio afferri potest, quia nimirum clerici, qui ad sacram ordinationem accedunt, tum contemplationi, tum actioni vacare oportet, ut secundum S. Gregorium, sint angeli ascendentes et descendentes; ascendentes ad Deum per contemplationem, et descendentes per operationem seu compassionem: ut sint veri Moyses intrantes sæpè tabernaculum, et egredientes; intrantes quidem, quatenus intus admiratione rapiantur; egredientes, quatenus foris infirmantium negotiis urgeantur: sed prius ascendere oportet ad Deum, quam ad proximo ferendum subsidium, ex compassione descendere: prius contemplationi studere eos decet, quam operationi vacare, ut quæ à Deo didicerint hæc doceant; et divinum Spiritum, quem hauriunt, in alios effundant. Itaque sabbato, quo Deus ab omni opere cessavit quod patrârat; sabbato, quo vidisse narratur cuncta quæ fecerat, quasi creaturis à se productis, juxta nostrum concipiendi modum, animum adjececit, quarum indolentes ideas æternâ mente gestabat; sabbato, inquam, quod ob eas causas quietis et contemplationis symbolum est, ordinatio inchoatur, ut dominico, quo Deus operari incœpit, visibiliaque et invisibilia omnia condere, quasi laboris et operis indice perficiatur.

VII. Quòd si quis objiciat sabbato paschali nullas habitas fuisse ordinationes; indubitati enim juris, et non obscuræ traditionis est, ut nunquam (quod postea confirmabimus) ordinatio absque missæ sacrificio celebraretur: non videtur itaque eo die celebrari consuevisse ordinatio, quo sacrificium missæ minimè celebraretur: testis autem est Innocentius I epistolâ 2, cap. 5, ad Decentium Eugubinum, *traditionem Ecclesiæ habere isto biduo, puta die veneris sanctâ, et sabbato Paschæ, Sacramenta penitus non celebrari*; imò nec quovis sabbato Romanos vel Alexandrinos sacris operari solitos testatur Socrates, et post eum Nicephorus: si quis, inquam, hæc objiciat, facillè ex dictis ei satisfieri poterit; ex iis enim apertè colligitur, tum quomodo sabbato paschali, tum quomodo cæteris sabbatis nullæ missæ fieri dicantur, quæ nempe ad sabbatum referantur, et cum officio sabbati fiant: at ex iisdem patet, nunquam vespertinas sabbati missas, cum officio dominicæ sequentis, prohibitas fuisse. Et quidem quòd sabbato sancto missæ celebrari consueverint, ad vigilias tantum noctis testantur auctor veteris Ordinis Romani, Albinus Flaccus, Amalarius Fortunatus, Rabanus Maurus, et alii:

de cæteris sabbatis eadem, ni fallor, ratio erat, quæ nempe ad iustar sabbati sancti celebrabantur.

ARTICULUS IV.

Quibus horis ordinatio celebrari consueverit.

I. Ex iis vero manifestum est, quibus horis ordinatio celebrari soleret: patet enim non solum sabbato sancto Paschæ, verum quolibet sabbato ordinationibus celebrandis consecrato, moris fuisse, ut ipse ad vespere inchoarentur, et, si multitudo ordinandorum maxima foret, ad initium usque dominicæ diei protraherentur. Unde nocturnas præsertim horas in ordinationis celebratione impensas fuisse evidenter infertur. Nec sine mysterio nocturnæ horæ celebrandis ordinationibus olim erant præstitutæ, quia, cum spiritualia carnalibus tembre sint, præsensque vita nox sit, quæ ad æternitatis diem tendimus; populo sanè in tenebris ambulanti, ne in præcipitia corruat, vel ad occurrentia saxa elidatur, vel ne offendant ad lapidem pedem suum, psal. 99; ne decipiat in creaturis, quæ in muscipulam lætæ sunt pedibus insipientium, Sapient. 14; uno verbo, ut recto ad alteram vitam gradiatur itinere, et asperam ac difficilem hujus vite viam inoffenso decurrat pede, præeunte columnâ ignis opus est: populo scilicet expedit præire sacerdotes, et prælucere omnibus qui in domo sunt: quibus nempe ab ipso Christo dictum est, Matth. 5: *Vos estis lux mundi*; lucernas oportet super candelabrum constitui, ductores scilicet doctoresque populorum in sacrâ ordinatione creari. Ut ergo meminerint se lucernas esse, nocte accenduntur, nocte super candelabrum Ecclesiæ collocantur, ut sint, inquam, *lucernæ lucentes in caliginoso loco cui benefacient populi attendentes*, 2 Petri 1. Præterea, quia nonnisi obscurorum fidei dogmata præcones, doctoresque constituuntur, et non apparentium argumenta tradituri, rectè nocturno tempore ordinantur, ne clara esse sibi persuadeant, quæ obscura Deus esse voluit, vel in elucidandis Scripturis torpeant, quas ipsis nunguo labore et præviâ fidei lampade illustrandas Deus commisit, vel in populorum regimine inveniantur dormientes, super quos vigilias noctis servare evangelicis tum præceptis, tum exemplis admonentur. Deinde cum apostolorum in presbyteros ordinatio ad vespere, imò nocte jam obscurâ facta fuerit, dum nempe à Christo faciendi in commemorationem suam, quod ipse fecerat, seu sacrificandi potestatem acceperunt, quis non consentaneum esse putet, Christi quoque exemplo ordinationes sacerdotum, ac reliquorum sacerdotibus deservientium ad vespere, vel nocte ipsâ celebrari? Denique persecutionis quidem tempore, quo ad necem rapiebantur fideles, nec tutò conveniri poterat, non dubium est, quin noctu ad ordinationes celebrandas Christiani colligerentur; quo postea exemplo, ut ad persecutiones quaslibet pro Dei honore, fidei defensione, religionis nostræ amplificatione, legum ecclesiasticarum tuitione, disciplinæ observantiâ, malorum reprehensione, et depositi quod Timotheo commendavit Apostolus fidei custodiâ, clerici subeundas sibi esse intelligant. nocte ordinantur, etiam ii quibus fortè

nihil jam timendum aut verendum est.

II. Nec cuiquam negotium facessere debet, quòd ordinationes nonnisi intra missarum solemnità celebrari possint : consuetudo autem hodierna ferat, ut matutinis solùm horis missæ decantentur. Nam, sic ut jam missæ vespertinæ ac nocturnæ, excepto uno Nativitatis dominicæ die, in desuetudinem abierunt, ita et ordinationes ad vesperam, vel noctu celebrari desierunt. Antiquitùs autem missarum vespertinarum usus frequentior fuit. Receptum supra apud majores fuisse ut nonnisi ad vesperam Paschatis pervigilio missa celebraretur, satis superque probavimus. Idem die jovis hebdomadæ sanctæ in usu fuisse ostendit Augustinus : quinimò vespertinarum missarum, tanquàm rei minimè insolitæ, concilium Agathense, Aurelianense III, et collectio Græcorum canonum edita à Martino Bracharensi meminerunt. Speciatim verò, diebus sabbatorum, Alexandrinorum, et Thebanorum consuetudinem fuisse testatur Socrates (cui Sozomenus, et Nicephorus adstipulantur), ut sub vesperum, oblatione factâ, etiam postquàm variis cbariis saturati essent, mysteriis participarent. Iis quoque diebus, quibus fideles jejuniū inibant, in usu idem fuisse ostendit Sylverii papæ decretum apud Burchardum. Unde non videtur insolitum fuisse, quòd diebus sabbati quatuor Temporum, aut ante Passionem Domini, vel hebdomadæ sanctæ, quibus solùm ordines conferri solebant, vespertinæ aut nocturnæ etiam missæ agerentur : eumque morem diù servatum fuisse, quamdiù nimirum ordinationes sabbato ad vesperam sequentis dominicæ celebrari consueverunt, non dubium est, cùm ordinatio generalis, vel presbyteri, vel diaconi vix unquàm sine sacrificio missæ celebrata fuerit. Quòd ergo vespertinæ missæ à conciliis Carthaginensis III, Africano, Matisconensi II, præterquàm in die cænæ Domini, à Laodiceno, et Trullano, ne quidem excepto die cænæ Domini, abrogatæ dicuntur, hoc absolutè prolutum, falsum est ; nam ista concilia missas solum vespertinas aboleverunt, quæ à non jejunis hominibus fierent ; vespertinas autem quæ continuatò jejuniò celebrarentur, nullatenus abrogârunt. Itaque eorum decreta nequaquàm obesse potuerunt, quin ordinationes à jejunis sabbato ad vesperam (jejunis etiam manentibus iis qui ordinarentur) vel adusque mane diei dominicæ peragerentur.

III. Diù verò durasse istam consuetudinem, nec nisi à quadringentis circiter annis, vel paucioribus abolitam fuisse, præterquàm quod testimonio scriptorum ecclesiasticorum, quos superiùs laudavimus, constare potest, quorum aliqui non multum ante quadringentos annos floruerunt ; conjici etiam potest ex responso aliquo Innocentii III, à quo ad nostram usque ætatem multum abest quin quingenti anni effluerint : hic ergo, cap. *Litteras*, de Temporibus ordinat., ad vesperam diei sabbati ordinationes fieri præsupponit, ejusque ordinationem reprehendit, qui sabbato diaconus, dominico die sequente presbyter continuatò jejuniò ordinatus fuerat : non reprehendit vesperi

factam, aut etiam noctu continuatam ordinationem (qualem istam probabile est fuisse), sed solùm id reprehendit, quòd eodem die, saltem secundum fictionem canonicam aliquis ordinatus fuisset, *sive, inquit, propter continuationem jejunii, fictione canonicâ mane diei dominicæ trahatur ad sabbatum, sive vespere sabbati ad diem dominicam referatur* : quod examinare nolens, apertè tamen indicat vesperi diaconatùs ordinem ex more fuisse collatum. Favet et quedam canonici juris Glossa, quæ, licet noctu ordinationes fieri suo tempore insolitum fuisse tradat, attamen nonnisi circa horam nonam ad vesperam inclinantem jam die ipsas celebrari consuevisse testatur. Inolevit autem paulatim mos iste ob infirmitatem præsertim ordinatoris, et multitudinem ordinandorum, quæ cùm occasio esset protrahendæ ad mane diei dominicæ ordinationis, sæpiùs accidere solebat, ut continuatum jejuniū, insolita lassitudo ac defatigatio, diuturna que deprecatio, et, si usquàm, diligens attentio plurimos ex ordinatis, ipsumque ordinatorem debilitarent ac frangerent : contingere quoque solebat non rarò, ut aliqui ex ipsis in morbum inciderent, alii lassitudine somnoque gravati divinis mysteriis minùs intenti essent ; proindeque infirmitati corporum, quæ jam insigniter accrevit, consulere volens Ecclesia, matutinas horas tanquàm commodiores opportunioresque ordinationibus celebrandis seligi ab unoquoque antistite ordinante permisit. Accedit insuper, ut refrigescere in dies non solùm populorum, verùm etiam pastorum pietate, zelo ac devotione, si vespertinæ vel nocturnæ horæ ordinationibus celebrandis selectæ fuissent, ab iis populus, quem interesse celebritati isti Ecclesia semper optavit, advocaretur, et episcopi aliqui laboris impatientes ad eas celebrandas ægrè accederent : quibus majoris momenti ac ponderis rationibus saltius occurrendum putans, quàm non adeò necessarij ritùs observantiam urgere, indulgendum credidit, ut summo etiam mane ordinationum celebritas incipere posset.

IV. Nec probabilitate caret, quod diximus ordinationes nonnunquàm ad aliquas diei dominicæ matutinas horas solitas fuisse protrahi ; si quis enim in uniuscujusque, etiam lectoris, ordinatione insumptum aliquod fuisse tempus in ipso prædicando apud populum ac laudando (quod superiùs docuimus) adverterit : si quis cogitet, vocatis omnibus maximà cum pompâ, singulis ministris officio suo deservientibus, antistite distinctè, clarè, altè omnia verba pronuntiantem, cuncta ordinatè et lentè agente, ministris ac cantoribus altâ voce canentibus, peractas ordinationes fuisse, facilè sibi persuadebit, si plures essent ordinandi, totum noctis tempus ipsorum ordinationi minimè suffecisse, opusque aliquando fuisse, ut ad mane ipsum diei dominicæ ordinatio protraheretur. Mane autem doctores vulgò explicant usque ad horam tertiam, ultra quam nunquàm ordinationem à sabbato præcedenti continuari licuisse dicunt. An verò jam liceat à vespere sabbati ordinationem nonnisi in vespere sabbati inchoare, an liceat eam à diei dominicæ diei mane protrahere, difficultas esse potest. Certè

Innocentius III, cap. *Litteras*, de Tempore ordinationum, hunc *necessitatis articulum* vocat, quo verbo innuit nonnisi in necessitatis articulo ordinationem adeo protrahere fas esse. Putatque Sylvester, sed absque legitimo fundamento, specialiter id permissum esse in nocte Paschæ, in qua ex veteri more sacrificium missæ celebrabatur, non autem in cæteris sabbatis, quibus ordines conferuntur, in quorum sequentibus noctibus missam agere non licebat. Verum, cum dixerimus etiam in iis olim missam celebrare fuisse licitum, inhecillo hæc exceptio nixa videtur fundamento. Addit tamen necessariam conditionem, quæ id licitè fiat, quòd scilicet à sabbato continetur jejunium, quam canon expressè memorat; circa quam disputat, an opus sit continuatione ecclesiastici, an naturalis jejunii: idèoque an qui missam matutinam sabbato sancto dixerit, in eaque, ut vocant, ablationem acceperit, quæ jejunium naturale frangitur, non ecclesiasticum, in vespertinâ seu nocturnâ missâ possit ordinationes facere. Cui questioni cum Innocentio affirmativè respondet, quia canon, inquit, qui continuationem jejunii requirit, loquitur de jejuniis Ecclesiæ, non de naturalibus; illud sufficere, hoc verò non requiri. Existimo tamen continuationem jejunii naturalis in eo casu requiri, nec nisi in necessitate, ob quam plures missæ eodem die dici possunt, licere matutinam die sabbati missam dicere, ei qui vespertinam, in qua ordinationes celebret, missam agere voluerit: licet enim, ut patet ex D. Augustino, epistola ad Januarium, aliquarum ecclesiarum consuetudo toleret, ut vespertina missa ab eo qui matutinam dixerit, imò etiam qui jejunus non fuerit, celebrari posset; apud alias tamen ecclesias id vetitum fuit, nec universim unquam receptum, ut eadem epistola docet Augustinus: hoc verò tempore Ecclesiæ lex esse videtur generalis, ut nonnisi uno die una missa dicatur, et nonnisi à naturaliter jejunis, seu qui nullum omnino sive esulentum, sive poculentum sumpserint: quare qui ad vesperam sabbati accederet missam celebraturus, et in eâ ordines collaturus, nihil toto die sabbati debuisset comedisse, vel bibisse: unde, quamvis postea ob multitudinem ordinandorum, et officii prolixitatem in Dominicis diei mane missa protraheretur, similiter jejunus permanere deberet: quòd si post mediam noctem dominicæ, missam et ordinationem liceret celebrare, proculdubio sabbato præcedenti comedisse licuisset: sed nec id unquam licuit, nec jam licet; quippe cum ad vesperam sabbati ordinatio jussa fuerit olim inchoari, et jam horam ordinationis præveniri in more positum sit, unde si post mediam noctem inciperet tam missæ quam ordinationis ritus, continuatione jejunii opus non esset, vel si opus esset, ejus utique continuatio jejunii requireretur, quod ad missam celebrandam eodem die prærequiritur, quale utique est naturale, non ecclesiasticum.

V. Sed iis omnibus omissis, non libenter, ob contrariam consuetudinem quæ vim legis habere potest, ei consentirem, qui ad vesperam ordinationes inchoare vellet, easque post mediam noctem protraheret; quam-

vis enim id sancte et religiosè institutum olim fuerit; antiquatos tamen jam ritus privatâ auctoritate, et singulari exemplo renovare velle, affectatam quandam singularitatem redolet, et receptæ jam consuetudinis contemptum, animique, qui plus videri velit sapere, quàm aut reliqui sapiant, aut oporteat sapere, effluemem quandam presumptionem arguit; nec vitio vacat in ritibus ecclesiasticis, aliisque ejusmodi à reliquis dissentire, et de singularitate notari velle.

ARTICULUS V.

Exceptiones adversus prædicta.

I. Prima exceptio est consuetudo Græcorum, apud quos ordinationis celebrandæ nullus certus dies observatur, sed quovis die ordines conferri solent; cuius moris, præter Glossam, testes sunt Hostiensis, et alii passim: qui mos cum ab Ecclesiâ toleretur, nec de eâ re Græci reprehendantur, imò cum Innocentius III in concilio generali fovere eos ac honorare velle declarat, moresque eorum, ac ritus, in quantum cum Domino potest, sustinere, temeritatis arguemur, si privatâ auctoritate reprehendere audeamus, quod publicâ toleratur; præterquam tamen, si Latinus à Græco ordinari voluerit; nam in hoc casu negat idem Innocentius, in Epistolâ decretali presbytero cardinali Apostolicæ Sedis legato, cap. *Quod translationem citato*, etiam de mandato vel licentiâ sui pontificis licere Latino clerico, *secundum consuetudinem Græcorum*, seu, ut interpretatur Glossa, v. *Ordinatur*, in dictum cap., extra tempora ordinari; culpandumque censet episcopum, qui clericos suos à Græco antistite ordinari consentit: *quandiu tamen talis mos ab Ecclesiâ toleratur, ordinatum subjungit impediri non debere ab executione ordinum taliter susceptorum.*

II. Circa eandem morem Græcorum adjungo, etsi nullus dies pro conferendis ordinibus præfixus sit ab iis tanquam legitimus, sed quovis septimanæ die ordinare possint; non tamen intra tempus Quadragesimæ solere, aliis quàm sabbati, vel dominicæ diebus ordinem presbyteratus conferre: si fortè sabbatum sanctum excipias, quo solo ex apostolico canone jejunare solent. Vetusta enim apud eos consuetudo est, ejusdem meminit concilium Laodicenum, ejusdemque rationes proferunt Zonaras et Balsamon, ut nonnisi diebus sabbati, ac dominicæ toto tempore Quadragesimæ sacrificium offerant: præterquam fortè in die Annuntiationis B. Mariæ, quem excipit Balsamon: quare cum nulla ordinatio, saltem presbyterorum, sive apud Græcos, sive apud Latinos sine integro sacrificio missæ peragatur: toto Quadragesimæ tempore non solent ipsi, nisi diebus sabbati ac dominicis ordinationem generalem celebrare: sed cæteris diebus quibus nempe jejunant, et præsanctificata duntaxat offerunt, non autem consecrant (quod tamen quidem solum ab iis observari dicunt. in eâ quæ prægit à veteribus, id est, magna quadragesima dicitur), non solent ipsi presbyterum ordinare: nisi forte iis diebus sub vesperam, quæ ad sequentem diem ordinem referatur, sacrificium celebrent

in eoque ordinationes generales habeant. Diaconos autem etiam cum liturgiâ ex præsanctificatis eos consecrare, ex ipsorum postea Euchologio notabimus: quâ proinde ratione cessante, nihil vetat quominus ipsi quocumque die ordinari possint. Antiquum porrò hanc esse Græcorum morem, ut nullo certo die pro ordinationibus habeant, ex iis que adversus Alexandrinæ ecclesiæ consuetudinem scripsit S. Leo supra, satis apertè innui potest, jam tum nempe Alexandrinos (quos vel alii imitati sunt, vel qui alios) legitima ordinationum tempora flocci fecisse docuimus, nec statutis temporibus obligatos se eâ in re lege ullâ credidisse.

III. Altera exceptio est, si quis in episcopum electus fuisset, maximè ex laicali vitâ, vel in minoribus ordinibus Solebant enim ita electi, ne diutius eorum ordinatio differretur, extra sabbata quatuor Temporum, et reliqua tempora legitima, ordinibus initiari. Ac ne Græcorum Nectarii, v. g., aut Photii, vel aliorum ita ordinatorum exempla proferamus, quia nunquàm fortè in certis temporibus ad ordinationes servandis religiosi Græci fuerunt, Latinorum aliqua adducimus. Ambrosium post Baptismum susceptum singulis diebus ad singulos ordines gradatim conscendisse, et octavâ die episcopum consecratum fuisse innuit Paulinus, ideòque quodam die non legitimo aliquem sacrum ordinem eum suscepisse necessum est. Bادهchisilum quoque regiæ domûs majorem intra quadraginta dies, electum Coenomanensem episcopum, tonsuratum, reliquosque gradus sortitum, ac tandem consecratum refert Gregorius Turonensis. Rainaldum pariter Andegavensem electum, intra octo dies, omnibus ordinibus extra statuta tempora initiatum refert Goffridus Vindocinensis, quod tamen inordinatum fuisse eidem objicit. Idem in pluribus aliis observari potest, iis maximè qui ad sacerdotium ex laicis vel clericis inferiorum ordinum assumerentur; cum enim intra tres menses ab electione, ex canonum præcepto, consecrari juberentur, si vel ex ordine subdiaconorum, quod Ecclesia concessit, assumpti fuissent, eorumque electio extra Quadragesimæ tempus contigisset, quo casu vel eodem die presbyteratum ac diaconatum (quod utique minus decere videbatur) vel extra legitima tempora, saltem recipere eorum unum necesse erat; quare in eo magis sollicitos fuisse metropolitanum ac provincæ episcopos crediderim de accelerandâ ordinatione, quàm de servandis ad ordines sacros conferendis legitimis temporibus; quippe cum strictioris juris esse videretur ut consecratio episcopi acceleretur, ex quâ Ecclesiis maxima detrimenta accidere agnoscunt summi pontifices, quàm ut legitima ordinationis tempora, quorum observatio minoris utilitatis ac momenti esse videtur, districtius expectanda jubeantur.

IV. Nihilominus reperio, vel ab antiquis temporibus sapientissimos summos pontifices, inferioresque episcopos minimè dispensandum in eo casu credidisse. Primò enim plenissimum et grave hujus rei testimonium deducitur ex epistolâ Pelagii pape Petro

episcopo Pontino, cui mandat Latinum Ecclesiæ Gementinæ diaconum ad episcopatum Ecclesiæ Clusitanæ electum, faciat *velociter ad urbem Romam occurrere, ut, si Deus jussit, in sabbato in quo post horam Baptismi ordinetur; quod si ante memoratum diem non occurrerit, cegetur, inquit, usque ad quarti mensis, id est, junii, jejuniû sustinere*, Pelag. apud Gratian., dist. 76, *Dilectionis*. Ex eo enim testimonio liquidò constat summum Pontificem, eum etiam, qui ad episcopatum esset electus, presbyteratum, ullo die præterquàm legitimo ac consueto, consequi noluisse. Sequentium etiam temporum evidens testimonium Ivonis episcopi Carnotensis, qui petentibus canonicis congregationis B. Stephani Senonensis, ut electum in archiepiscopum senonensem Daimbertum in Purificatione beate Mariæ pro officio ordinaret in presbyterum, sequenti dominicâ eum consecraturus in episcopum, respondit, epist. 58: *Apostolicam institutionem et patrum sanctorum habere ut non fiat levitica, vel sacerdotalis ordinatio, nisi jejuniû quarti mensis, septimi et decimi, aut initio quadragesimæ, vel sabbato medianæ Quadragesimæ; porrò periculum esse ordinatoris et ordinati citra ordinem à Patribus ordinatum, sacrum ordinem tradere vel accipere; unde concludit expectanda esse legitima tempora, quibus electus presbyter ordinari, posteaque episcopus consecrari possit. Nec dubium quin ista exceptio hoc tempore nullius sit ponderis ac momenti, nisi à summo Pontifice indulgeatur, ut electus in episcopum ordinibus infra episcopatum, extra tempora initiatur.*

V. Tertia exceptio, est specialis prærogativa summi Pontificis ut quibuslibet temporibus, diebus, horis, ordines celebrari possint; quam prærogativam non dubium est summo Pontifici pro suâ summâ auctoritate convenire, cum enim dispensandi in sacris canonibus auctoritatem habeat, certè ea quæ canonum solum præceptione, non divino aut naturali jure præscripta sunt, iniquè transgredi potest. Notat tamen Hostiensis in Summâ, de Tempore ordin., § *Quo tempore*, non consuevisse Papam hoc facere: *Licet enim, inquit, ab observatione canonum sit solutus, decet tamen quod secundum eos vivat, suis privilegiis semper salvis*. Æquum est siquidem, et rationi naturali conforme, ut caput, quod totius corporis pars est principalis, reliquis partibus consentiat, et in ceteris in quibus nihil ratione suæ dignitatis discretum, nihil singulare exigat, communem normam observet. Sed dubium est utrùm, quantum ad subdiaconorum ordinationem spectat, non solum ex amplitudine potestatis et supra jus, verùm etiam ex veteri consuetudine, et ex jure, in testimonium scilicet principalis auctoritatis Pape concessum sit quòd eam quovis die celebrare queat. Conjecturæ siquidem non desunt, quæ specialem atque ordinariam hanc esse summi Pontificis prærogativam demonstrent, ut quemadmodùm ordinario jure quolibet tempore, pallio utitur, cum tamen certa sint reliquis antistitibus assignata ipsius deferendi tempora; quemadmodùm item ipsi soli à jure concessum est ut in die consecrationis suæ ordinare possit, cum

reliquis id denegatum fuerit; ita subdiaconorum ordinatio quovis die ordinari summo Pontifici concedatur; tum quòd, ubi ordinationes à summis pontificibus antiquitus habitæ referuntur, episcoporum, presbyterorum ac diaconorum ordinatorum fiat solum mentio, non subdiaconorum, quos proinde aliis fortè diebus summi pontifices consecrabant; tum quòd Alexander III in rescripto ad episcopum Bathoniensem subdiaconorum specialem mentionem faciat, cap. I de Temporibus ordinat., statuens, ut subdiaconos nulli nisi Romano Pontifici liceat in diebus dominicis ordinare. Iis verò repugnant, tum Hostiensis, tum alii veteres canoniste Romanorum consuetudinum periti, qui summum Pontificem nullos ex sacris ordinibus extra tempora conferre solere affirmant, imò nec decere ipsum eà in re communem legem ab aliis servatam prævaricari.

VI. Quarta est Ecclesiæ necessitas, ob quam priorum seculorum episcopos olim sine ullâ difficultate dispensasse ex prædictis patet, mediis verò ævi antistites nonnisi ægrè, nec sine scrupulo aliquo dispensasse, præsertim cum pauperibus legimus, eosque extra statuta tempora ordinasse; cuius rei testis est epistola Zachariæ papæ ad Bonifacium Moguntinum, in quâ hæc habet: « De ordinatione etiam presbyterorum et diaconorum, cogente necessitate et paupertate rogantium, non legitimis temporibus et diebus à te promoveri, te offensionem incurrisse insinuasti. Dicimus autem tibi, frater, ut benè nôsti quòd sacri canones docent aptis temporibus sacerdotes ordinandos. Attamen in eo quod à te propter zelum fidei actum est, à Domino Deo nostro indulgentiam postulamus. » Quibus verbis ita factam extra tempora legitima ordinationem summus Pontifex indulget, ut faciendam non permittat; si quæ tamen causa rationabilis esse possit, ob quam episcopi extra tempora ordinare possint, verba ista innuunt, necessitatem urgentem, et egestatem ordinandorum esse posse, quâ scilicet sanctissimus vir Bonifacius Moguntinus inductus fuerat ut aliquos extra tempora sibi ordinare licuisse censeret. Verùm contrarium jam in usu (nescio an è re Ecclesiæ) habetur, ut in eà lege cum divitibus, et potentibus hujus seculi, non cum cæteris dispensetur; adeò nempe ecclesiasticum ordinem homines isti contemnunt, ut nec ipsius initiationis legibus constringi velint; adeò laxa est disciplina, ut dispensationem petiisse perinde videatur ac meruisse. Rectè ex Gelasio Bernardus, tractatus de Præcepto et Dispensatione, cap. 5: *Ubi necessitas non est, inconvertibilia manent sanctorum Patrum decreta*, et ex Leone: *Ubi necessitas non est, nullo modo sanctorum Patrum instituta violentur*. Meminerint, quæso, summi pontifices ecclesiasticas leges ipsorum auctoritati, fidei ac prudentiæ, esse creditas, non meræ voluntati subditas esse; cavendumque ipsis ne sic facitendo probent se habere amplitudinem potestatis, justitiæ fortè non ita. His exceptionibus addi posset et alia in privatis nempe unus aut alterius ordinationibus habendis, non adeò sollicitos fuisse veteres antistites, ut quatuor jejunio-

rum Tempora expectarent, sed quotiescumque vir aliquis pietate insignis occurreret, cum ipsos à sacerdotum rapere ac trahere consuevisse, et ne aufugeret, confestim ordinasse; cuius rei cum innumera adsint exempla, ex dictis præsertim de iis qui invitati ordinati sunt, repetenda, unum Paulini Nolani sufficiat, qui se extra ista tempora clarè ordinatum fuisse testatur à Lampio Barcinonensi episcopo, epistolâ 6, ad Severum, his verbis: *Post illas litteras, quibus rescriptisti, die Domini, quo nasci carne dignatus est, repentinâ (ut ipse testis est) vi multitudinis, sed credo ipsius ordinatione correptus, et presbyteratu initiatus sum.*

ARTICULUS VI.

Ne eodem die plures ordines, præsertim sacri recipiantur.

I. Constat jam, quibus temporibus, diebus, horis ordines secundum statuta canonum et ecclesiasticum morem celebrari queant. Duæ aliæ ad ordinationum legitima tempora quæstiones examinandæ supersunt. Prior, an eodem die plures ordines simul conferri ac recipi possint. Posterior, an et quænam temporum interstitia inter singulos ordines servanda sint. Quamvis autem prior quæstio à posteriori pendere videatur (nam si, aliqua à recepto quovis ordine inferiori, tempora debeat initiatus excurrere, antequàm superiorem regulariter suscipiat, procul dubio non eodem die duo simul ordines conferri poterunt, qui nec eodem mense, nec eodem fortè anno conferri permittentur), nihilominus, quia jam strictius, ac severius prohibetur ne eodem die ad duos vel plures ordines aliquis promoveatur quàm temporum interstitia inter singulos ordines præcipiantur, ideò peculiarem prioris quæstionis mentionem faciendam duximus, eamque priori loco proponendam existimavimus. Posteriori verò solutioni aliam adjungemus de accelerandâ ordinatione eorum qui dignitatem vel officium habent, quibus ad ordinationem recipiendam astringantur.

II. Ut verò quæstio prior solvatur, primùm quidem dicimus tonsuram, necnon aliquem ex majoribus, imò plures simul minores, et (si in interstitiis episcopo dispensare placeat) omnes simul, eodem die conferri posse et antiquitus potuisse: tum quòd nulla lex ecclesiastica id speciatim prohibeat; solum enim contra id proferri possent decreta, quibus inter aliquos ex minoribus ordinibus servanda quædam esse interstitia, vel ab olim consentaneum judicatum esse: in quibus tamen interstitiis episcopos dispensare potuisse, sicut jam ex concilio Tridentino dispensant, nulli dubium esse potest; tum quòd leges uno die duos ordines conferri prohibentes, speciatim de sacris ordinibus loquantur, quæ exceptio permissio-nem circa minores ordines confirmat; tum quòd ex prædictis constet plures statim à lectoratûs, vel exorcistatûs gradu clericatum ingressos esse, quod hæc ratione factum fuisse probabiliter docuimus, ut nempe simul ei priores gradus unâ die conferrentur, ordinisque ultimo suscepti ministeria præcipuè commendarentur; tum denique, quòd non obscurè Alexan-

der III in epistolâ suâ decretali ad episcopum Herfordiensem superius citatâ, in quâ extra tempora *unum ad duos minores ordines promoveri posse* dixit, id licere insinuet : nam, ut ait Glossa, quia indeterminatè dixit *ad minores*, de omnibus potest intelligi. Sed clariùs Cœlestinus III, cap. *Cum II. lator*, de eo qui furtivè ordin. suscepit, non improbens quod quis eodem die, *juxta consuetudinem patriæ*, quatuor simul minores ordines suscepisset, consuetudinem tamen patriæ pro excusatione hujus facti protulit; secus enim ob interstitia, quæ si non inter omnes, saltem inter aliquos ex minoribus ordinibus præscripta sunt, minùs legitima fuisset ad omnes minores ordines simultanea eodem die promotio. Unde si contraria foret consuetudo, Glossa, Panormitanus et alii subdunt minores ordines eodem die recipi minimè permissum iri. Juxta quod etiam Innocentius, Hostiensis et prædictus Panormitanus intelligendi sunt, vel negandi, dum tonsuram simul cum minoribus ordinibus uno die dari posse negant, quamvis minores simul dari posse fateantur. Verùm illud nullâ lege prohibitum advertito; imò Græcos constat tonsuram, et lectoratum simul semper conferre, et antiquitùs probabilius est tonsuram sine aliquo ex minoribus ordinibus rariùs fuisse collatam. Consuetudo autem hodierna Galliæ saltem utrumque permittit, et uni æquè favet ac alteri.

III. Secundò dicimus, minores ordines simul cum subdiaconatu non licere eodem die suscipere aut conferre, et ita susipientem ecclesiasticâ censurâ multandum, ut executio posterioris ei denegetur, juxta sententiam scilicet Cœlestini III citati, qui de eo qui post receptos secundùm consuetudinem patriæ minores ordines subdiaconatum etiam temerario casu receperat, ita pronuntiat : *Quia verò idem clericus in hoc facto multum excessit, mandamus quatenus eum in minoribus duntaxat ordinibus celebrare permittas, si verò domum religionis intraverit, et vita, et mores ejus exegerint, abbas si voluerit in aliis poterit ordinibus dispensare*. Circa quam sententiam observari velim, primum verba ad episcopum Herfordiensem dirigi, qui dicto clerico minores ordines, subdiaconatumque contulerat, quem tamen Papa impunitum relinquens, puniendum ei commisit ab ipso ordinatum, fortè quòd is furtive ordinem subdiaconatûs suscepisset, non consentiente ipso episcopo ordinatore. Quia tamen ex nullo alio capite, is qui quemlibet, ex certâ etiam scientiâ, simul eodem die minoribus ordinibus ac subdiaconatu præproperè ordinârît, ullâ censurâ affectum legimus, nec alligatum nos hujusmodi episcopum ullâ censurâ credere, nullius canonis auctoritate suffulti, debemus. Secundò, ambigua videri Cœlestini verba, nec satis indicare an suspensio ipso facto incurrenda lata sit in eum qui tali modo ordinatus sit; an tantùm infligenda præcipiatur : in hoc dubio ad mitiorem partem inclinari posse existimo, et in dubiis reo potius esse favendum. An tamen bulla Pii II, quæ suspensionem ipso facto in eos pronuntiat qui extra tempora legitime ordinati fuerint, eos com-

prehendat, qui sabbato quatuor Temporum simul minores ordines cum subdiaconatu perceperunt, videant alii. Trahendas autem non esse pœnas in eos dictas, qui eodem die sacros ordines simul suscipiant, ad hunc casum, mihi pro indubitato est. Tertiò, spectandum tamen hic esse (an quod alicubi fieri solet, et olim factum est) antistites excommunicatos initio ordinationis denuntiaverint eos, qui eodem die minores cum subdiaconatu, vel duos quoscumque ordines accipere præsumpserint, vel canonicas leges in aliquo violare ausi fuerint : in eo siquidem casu excommunicationem ab inobedientibus ipso facto tunc incurri non dubium est, ut aliqua juris testimonia indicant, quæ etiam ostendunt, esto excommunicatio ista à Pontifice consecrante lata sit, ideòque ejus absolutio ad eum pertinere videatur, nihilominùs satius esse summum Pontificem consuli pro talibus in statum suum restituendis, ut licitè postea ministrare possint; cum iis enim, postquàm monasterium ingressi laudabiliter in eo conversati fuerint. *Poteris*, inquit Cœlestinus alicui episcopo, *de nostrâ licentiâ dispensare*; quibus verbis vel summum Pontificem consuli debere, vel ipsum dispensandi auctoritatem indulgere significat : quoquomodo verò summi Pontificis præsertim esse cum iisdem dispensare apertè testatur. Quartò tandem observandum, consuetudinem secundùm S. Antoninum valere posse, ut eodem die minores ordines cum subdiaconatu conferantur : notantque Navarrus, Suares et alii huic consuetudini concilium Tridentinum minimè derogasse, quod et verba concilii Tridentini mox proferenda non obscurè indicabunt.

IV. Dicimus tertiò duos sacros ordines simul eodem die nec suscipi nec conferri posse, susipientenque vel conferentem pœnâ aliquâ suspensionis statim incurrendæ ab Ecclesiâ puniri. Docet id primum Innocentius III, cap. *Litteras*, de Temporibus ordination., episcopo Mutinensi et cuidam Ecclesiæ Romanæ subdiacono rescribens : *« Litteras*, inquit, *vestras recepimus super inordinata ordinatione Imolensis electi, quem Bononiensis electus præcedenti sabbato in diaconum, et sequenti die dominico, continuato jejuniis, in presbyterum ordinavit; in quo quantum uterque deliquerit evidenter intelligit, qui prudenter attendit. Si enim utrumque ordinem eodem die conferre illi non licuit, pari non licuit ratione, unum ordinem uno die et alium altero, continuato jejuniis, conferri, »* etc. Verba sanè ista quæ eodem secundum canonicam fictionem die, negant diaconatum ac presbyteratum conferri posse, fortiori ratione doceant eodem rearsè die hos duos ordines conferri minimè licuisse. Pœnam autem tam in ordinatorem quàm ordinatum, iis verbis paulò post sequentibus adjungit : *Præfatum itaque Bononiensem episcopum, ut puniatur in quo deliquit, à collatione ordinum, diaconi scilicet et presbyteri, alterum verò ab executione officii sacerdotalis tamdiu volumus manere suspensos, donec de illis aliter disponamus*. Similiter Honorius III in responso ad quosdam abbates, canonicum quem-

dam Humiliensis Ecclesie infra subdiaconatum constitutum, in episcopum electum, virosque ordinatum reprehendit, in cap. *Dilectus*, quod uno die sacros omnes ordines recepisset, quem, cum ordinator ejus episcopus fingeret se precepto metropolitani ordinasse rescribit Papa; *quia si de mandato archiepiscopi constaret, cum illi hujusmodi dispensatio à canone minime sit permessa, ipsi obtemperare non debuit in hac parte*; quibus præmissis sententiam in ordinatorem hanc pronuntiavit, *ipsum tandem ab ordinandi suspendimus potestate, donec nostram meruerit gratiam obtinere*; quibus verbis summus Pontifex uno die sacros ordines recipere vel conferre vetitum docet, et subdiaconatum iis ordinibus sacris annumerat, qui uno die simul conferri non possunt, eumque hanc in re diaconatus ac presbyteratus equiparat; ordinatorem ob præsumptionem istam suspensione ab ordinum collatione punit; de ordinato, de quo rogatus non fuerat, nihil expressè affirmat, sed tacite suspensionem ab ordinibus malè collatis eum incurrisse significat, ejusque exemplo quemcumque eodem die sacris ordinibus initiatum, suspensum similiter innuit. Nec ab istis solum pontificum decretis prohibitionis istius origo petenda est: antiqua in præproperè ita ordinatos, vel ordinantes ab Ecclesiâ severitatis exercendæ lex est in concilio Toletano IV, in quo si quis *non per gradus ecclesiasticos ascendere reperiatur*, decernitur, c. 13, ut *cum ordinatoribus suis adepti honoris periculo subjaceat*. Cui consentit Zozimus epistolâ ad Hesychium Salonitanum.

V. Nihilominus vetera habemus plurima hujus legis violatæ exempla; quorum cum aliqua ex prædictis pateant, hæc solum in medium proferimus: Epiphanius, qui eodem die à S. Pappo omnes ordines dicitur absque ullâ difficultate consecutus; Pauliniani Hieronymi fratris, qui eodem die diaconus, moxque presbyter ab Epiphanio ordinatus est; et, ut recentius aliquod proferam, S. Norberti, quem, ut habetur in ejus Vita, contra canonicas leges, archiepiscopus Coloniensis eodem die, ipso petente, ad diaconatum ac presbyteratum ex dispensatione promovit. Imò legem quoque istam ecclesiasticam de non recipiendis eodem die sacris ordinibus, regularium quidam, et alii è seculari clero, variis artibus, et seu veris seu fictis privilegiis, aut indultis eludere atque irritare tentarunt; contra quos ejus observationem è re ecclesiasticâ esse putans Tridentina synodus, statuit ut *duo sacri ordines non eodem die, etiam regularibus conferantur, privilegiis ac indultis quibusque concessis non obstantibus quibuscumque*.

VI. Dicimus quartò, non solum non licere eodem die vero et mathematico seu naturali, seu artificiali, duos sacros ordines recipere, sed nec eodem die secandum fictionem canonicam uno, propter continuationem jejunii, ut definit Innocentius supra citatus; Nam ut ipse ibi disputat, *sive mane diei dominicæ tractatur ad sabbatum, sive vespera sabbati ad diem dominicum referatur, profectò mane cum vesperâ, seu vespera cum mane ad eundem diem pertinere dicitur*; idcirco,

si, continuato jejuniò, unus ordo ad vesperam sabbati alter dominicæ mane conferatur, eodem die duo ordines conferuntur, quod canonicis regulis adversatur. Licet tamen, absque ullâ dubitatione, eum qui die sabbati presbyter consecratus fuerit, mane dominicæ subsequenti in episcopum consecrare, tum quòd non legatur hoc prohibitum; tum quòd dispar sit ratio episcopatus cum presbyteratu collati, et ordinum sacrorum inter se collatorum, eò quòd nimirum episcopatus et presbyteratus sint unus ordo, ut superius explicuimus, subdiaconatus autem, diaconatus et presbyteratus distincti sint ordines; tum denique quòd dies præfixus ordinationi presbyterali sit dies sabbati, consecrationi verò episcopali dies dominicæ, nec continuatione jejunii, nec fictione canonicâ opus sit ut unus sequenti die post alium conferatur; proindeque, si diebus diversis immediatè sequentibus conferantur, non dicuntur eodem die conferri, præsertim hocce tempore, quo tam episcopatus quam presbyteratus mane conferri solent.

VII. Diximus tandem, quod superius insinuavimus, ab hac suspensione seu irregularitate, quæ ab eo incurritur qui eodem die plures ordines receperit et exercuerit, contrariam, si alicubi vigeat, consuetudinem excusare, hancque concilio Tridentino minime abrogatam fuisse, ut ex declaratione aliquâ sacræ congregationis cardinalium probat Snares, quamvis aliqui abrogatam opinentur, ut Toletus et alii. Dispensare item episcopum, ut in minoribus ministeriis versetur, qui in talem pœnam incidit, vel certè à minoribus nullâ lege abstentum videri, ut patet ex citato Honorii rescripto, nisi ut habet Glossa, excommunicatio lata fuisset ab episcopo ordinante in eos qui duos ordines eodem die recepissent; quo casu dispensatio circa hanc pœnam Papæ reservatur, cum delictum non est occultum; secus enim, ex indulto concilii Tridentini episcopus dispensare poterit. Extra hunc casum autem crederem episcopum, etiam in ordine ultimo mane suscepto, sed, non nisi post peractam pœnitentiam legitimam posse dispensare. Quidni? summo Pontifici nulla lex cum reservat; imò abbati dispensandi facultatem canon relinquit: cur non ergo et episcopo, si legitima pœnitentia præcesserit? quæ si non præcedat, illegitima ea dispensatio, ob non servatum præceptum à Pontifice ordinem, sed non inutilis, nec defectu jurisdictionis nulla.

ARTICULUS VII.

De servandis inter singulos ordines debitis interstitiis.

§ 1. *Antiquitus hæc observata et variis Ecclesiæ constitutionibus sancita fuisse.*

I. Posterior quæstio quam proposuimus ita est hujus loci, ut tamen aliò à nobis, si Deus vitam et animam dederit, retractari debeat, cum scilicet de qualitate ordinum andorum disseueretur, et neophyti à sacrâ ordinatione excludendi probabuntur; potissimas ibi rationes proferemus, ob quas gradatim ad ordines ascendendum sit, nec præproperè ad superiores gradus aditendum, sed aliqua prius in inferioribus contenda sit mora. Jam verò hæc demonstranda sunt:

primum, statutum ab Ecclesiâ fuisse ut aliqua inter singulos ordines, sed præcipuè inter aliquos, quorum exercitium majoris videbatur esse momenti interstitia servarentur. Alterum, quàm arctè lex ista obliget. Tertium, cujus sit in eâ dispensare. Quartum, in quibus præsertim ordinibus mora aliqua trahenda fuerit, discutiendum, et quanto tempore in iis immorandum esset. Quintum, quo fine interstitia ista præcepta fuerint, et cui præsertim rei inserviant.

II. Ecclesiæ vetus est et antiqua regula, ut aliqua à suscepto uno ordine ad alium temporis intercapedo necessaria judicaretur, nec momentaneus aliquis sacerdos aut diaconus fieret. Nolim hic præceptum Pauli neophytum ventantis ordinari; nolim apostolicum canonem, eum qui sui experimentum diuturno tempore non dederit ad sacerdotium ventantem promoveri; nolim Tertullianum hæreticorum ordinationes reprehendentem tanquàm temerarias ac leves, quòd in eorum castris statim aliquis proficeret, et ad sacram præfecturam momento eveheretur, ex professo urgere, quæ alibi fusiùs. Cyprianum ejusdem in Ecclesiâ traditionis probatissimum ac locupletissimum testem adduco, qui, epist. 33 ad clerum et plebem, de Aurelio confessore, quem lectorem ordinaverat: *Merebatur, inquit, talis clericæ ordinationis altiores gradus, et incrementa majora, non de annis suis, sed de meritis æstimandus; sed interim placuit ut ab officio lectionis incipiat.* De quo Aurelio et Celerino, epistolâ 34, hæc addit: *Hos tamen lectores interim constitutos sciatis; cæterum presbyterii honorem designasse nos illis jam sciatis, ut et sportulis iisdem cum presbyteris, honorentur, etc.* Celerinum autem postea non repenti è lectore presbyterum factum fuisse argumentum est, quòd diaconus varia tormentorum genera perpessus obisse referatur. Quæ autem subesse causa potuit, ut tantos viros et doctrinæ laude conspicuos (nam Celerinum virum eruditum et eloquentem indicat ejus epistola ad Lucianum), confessionis præterea gloriâ illustres, quamprimum presbyteros ordinare ausus non fuerit, presbyterorum tamen eis privilegia ac prærogativas tribuens, et jam tum presbyteratûs honorem eis designans, nisi quòd nemo ad presbyteratum ex Ecclesiæ lege ascendere deberet, qui non prius in inferioribus ordinibus probatus fuisset? ô nos patriarcharum et apostolicarum traditionum negligentes, qui non Christi nominis confessione probatos, non toti orbi persecutionum pro Christo tolerantia conspicuos, non eloquentes et eruditos viros, sed totos luxûi deditos, et mundanæ vanitatis desideriis inbiantes, vel subrusticos homines, uno vel altero mense ad presbyteratum evehimus? hæccine est apostolorum institutio? majorum traditio? Ecclesiæ regula? ordinandorum hæc præsumptio est atque audacia, hæc ordinatorum negligentia, hic legum contemptus, et summe in officio suo obeundo apud utrosque incurie non dubia hæc sunt argumenta.

III. Plura ex Cypriano adduci possent, sed cæterorum majorum nostrorum instituta prosequenda sunt, « Caius papa, ut refert Pontifex de Damasi,

constituit ut omnes ordines in Ecclesiâ sic ascenderent (*ascenderet*); si quis episcopus fieri mereretur, ut esset ostiarius, lector, exorcista, acolytus, subdiaconus, diaconus, presbyter, exinde episcopus ordinaretur. » Sylvester, eodem auctore, constituit, « ut si quis desideraret in Ecclesiâ militare aut proficere, ut esset ostiarius annis decem, lector annis 30, exorcista dies 30, acolythus 5 annis, subdiaconus annis 5, custos martyrum annis 5, diaconus annis 7, presbyter annis 3, probatus ex omni parte, » etc. Scio corruptum hunc esse textum, et in quibusdam codicibus tum excussis, tum manuscriptis, lectori dies duntaxat triginta præfixos, acolythis verò annos decem; verum antiquæ Ecclesiæ institutioni hoc non convenit, juxta quam certum est in lectoratu plures annos insumi solitos quàm in quovis inferiori ordine; unde rectiùs mihi videtur diuturnius in lectoratu quàm in cæteris ordinibus, præcipuè minoribus, retinendum tempus, triginta tamen annorum diutissimum videtur; cui tamen favet concilium Romanum II sub eodem Sylvestro, præcipiens, act. 2, c. 41, ut « nullus ex laicâ personâ ad honorem acolythi usque ad episcopatum sublevaretur, nisi priùs lector fuisset annis triginta, deinde unâ die exorcista, postea caperet onus acolythi, et faceret in eodem ordine annos decem, ut acciperet onus subdiaconi, et in subdiaconatu esset annis quinque; deinde ad diaconatûs ordinem pertingeret fixus, donec rogantibus triginta presbyteris examen, ut esset diaconus cardinalis, quia à primâ sede erat constitutum, ut serviret annis septem. Hoc enim, quòd si quis desideraret ordinem presbyterii, ita exigeretur, ut in septem annis probaretur, » etc.

IV. Sed iis omissis quæ dubiæ magis sunt fidei et auctoritatis; omissis etiam Nicænæ I, et Sardicensis synodi canonibus, qui diutissimam in inferioribus ordinibus probationem exigunt, antequàm quis ad superiores ascendat; ad Syricium, Innocentium I. Zozimum et Leonem I summos pontifices veniendum est, qui districtiùs legem istam sanxerunt, et distinctiùs atque enucleatiùs singula inter ordines temporum intervalla servanda præscripserunt. De iis Syricius, epistolâ 4, ad Hymerium Tarraconensem, c. 9, ita præcipit, ac judicat: « Quicumque itaque se Ecclesiæ voverit obsequiis, à suâ infantiâ, ante pubertatis annos baptizari, et lectorum ministerio debet sociari, qui ab accessu adolescentiæ usque ad vigesimum ætatis annum, si probabiliter vixerit, etc., acolythus et subdiaconus esse debebit, posteaque ad diaconi gradum (si seipsum primitus, continentia præeunte, dignum probaverit) accedat. Ubi si ultra quinque annos laudabiliter ministraverit, congruè presbyterium consequatur. Exinde post decennium episcopalem cathedram poterit adspici, si tamen per hæc tempora integritas vitæ ac fidei ejus fuerit approbata. Qui verò jam ætate grandævus, melioris propositi conversatione provocatus, ex laico ad sacram militiam pervenire festinat, desiderii sui fructum non aliter obtinebit, nisi eo quo baptizatur tempore, statim

lectorum aut exorcistarum numero societur; et qui dum initiatus fuerit, expleto biennio, per quinquennium alius acolythus et subdiaconus fiat, et sic ad diaconatum (si per hæc tempora dignus iudicatus fuerit) provehatur. Exinde jam accessu temporum, presbyterio, vel episcopatu, si cum cleri ac plebis revocaverit (fortè exocaverit) electio, non immerito societur. Innocentius I, epistolâ 4 ad Felicem Nucernanum episcopum, c. 5: «Tempora à majoribus constituta servantur, nec citò quilibet lector, citò acolythus, citò diaconus, citò sacerdos fiat; quia in minoribus officiis si diù perdurent, et vita eorum pariter et obsequia comprobantur, ut ad sacerdotium postea emensis stipendiorum meritis veniant, nec præripiant, quod vita privata meretur accipere.» Zozimus, epist. 1 ad Hesychiū Salonitanum, c. 5: «In singulis gradibus hæc tempora sunt observanda, si ab infantiā ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, inter lectores, usque ad vigesimum ætatis annum, continuatâ observatione perduret; si major jam et grandævus accesserit, ita ut post Baptismum statim se divinæ militiæ desideret mancipari, sive inter lectores, sive inter exorcistas quinquennio teneatur, exinde acolytus vel subdiaconus quatuor annis, et sic ad benedictionem diaconatûs, si mereatur, accedat; in quo ordine quinque annis, si inculpatè se gesserit, hæreere debet. Exinde suffragantibus stipendiis, per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyterii sacerdotium potuit promereri; de quo loco, si cum exactior ad bonos mores vita perduxerit, summum pontificatum sperare debet.» Canon autem iste Zozimi alio modo habetur apud Gratianum, sed ubicumque legatur, eandem in singulis ordinibus diutnam probationem ostendit: quam pariter necessariam esse iis verbis ostendit S. Leo, epistolâ 85 ad episcopos Africanos, c. 1 in fine: *Ne primum vel secundum, aut tertium in Ecclesiâ gradum quisquam laicorum quibuscumque suffragiis fultus ascendat, prius quàm ad hoc meritum per legitima augmenta perveniat.*

V. Eandem interstitiorum legem servandam præceperunt sequentes summi pontifices ac patres, quamvis necessitate nonnunquàm adacti longiora ista temporum interstitia breviora effecerint. Hæc necessitate constructum se fuisse docet Gelasius I, epistolâ ad episcopos per Lucaniam et Brutios et Siciliam constitutos, ut interstitia inter singulos ordines ad breviora tempora contraheret: «Priscis igitur, inquit, c. 3, pro sui reverentiâ manentibus constitutis; quæ, ubi nulla vel rerum, vel temporum perurget angustia, regulariter convenit custodire, eatenus Ecclesiis quæ vel cunctis sunt privatæ ministris, vel sufficientibus usque adeò dispositæ serviitiis, ut plebibus ad se pertinentibus divina munera supplere non valeant, tam instituendi quàm promovendi, clericalis obsequii sic spatia dispensanda concedimus,» etc. Videamus ergo, qualem urgente Ecclesiæ necessitate dispensationem concedat sanctissimus Pontifex Gelasius, quam in exemplum trahi à posteris dissimili necessitate minimè urgente distinctè postea prohibet,

hanc utique admittit, ut pro statu ac conditione hominum ad ordines accedentium diversa tempora præscribat; nam venientibus à monachali proposito brevius, à laicâ vitâ accedentibus diuturnius probationis tempus imponit; de prioribus ita loquitur, ibid.: «Si quis etiam de religioso proposito et disciplinâ monasterialibus eruditus ad clericale munus accedat, imprimis ejus vita præteritis acta temporibus inquiretur, etc.; ut si iis omnibus quæ sunt prædicta, fulcitur, continuò lector, vel notarius, aut certè defensor effectus, post tres menses existat acolythus, maxime si huic ætas etiam suffragatur, sexto mense subdiaconi nomen accipiat; ac si modestæ conversationis honestæque voluntatis existit, nono mense diaconus, completo anno sit presbyter; qui tamen, quod annorum interstitia fuerant collatura, sancti propositi sponte suscepta doceatur præstitisse devotio.» De posterioribus autem hæc subjungit, can. 4 ejusdem epistolæ: «Si verò de laicis quispiam ecclesiasticis est aggregandus officiis, tantò sollicitius in singulis quæ superiùs comprehensa sunt, hujusmodi decet examinari personam, quantum inter mundanam religiosamque vitam constat esse discriminis, etc., tantòque magis quod sacris aptum possit esse serviitiis, in eorum querendum est institutis, quantum de tempore, quo fuerant hæc assequenda, decerpitur, etc., quorum promotionibus super anni metas sex menses nihilominus subrogamus, etc. Ut autem in necessitatis tantum articulo hæc se indulsisse testetur, nec, ut diximus, eâ remotâ in exemplum trahenda, ista paulò post subjungit: «Quæ tamen eatenus indulgenda credidimus, ut illis Ecclesiis, quibus infestatione bellorum, vel nulla penitus, vel exigua remanserunt ministeria, renoventur; quatenus his Deo propitio restitutis, in ecclesiasticis gradibus subrogandis canonum paternorum (Syricii credo, ac Zozimi, et si qui alii præcesserunt, qui temporum inter singulos ordines decurrenda spatia definierunt) vetus forma servetur; nec contra eos ullâ ratione prævaleat, quod pro accidentis defectûs remedio providetur, non adversus scita majorum novâ lege proponitur; cæteris Ecclesiis ab hac occasione cessantibus, quas non simili clade vastatas, pristinam faciendis ordinationibus convenit tenere sententiam; quo magis hæc opportunitate commoniti, observantiam venerandorum canonum propensius deligamus (fortè diligamus), singulorum graduum conscientias admonentes, ne in illicitos prorumpere moliantur excessus.» Quid ad hæc respondebunt illi qui novas et antiquas Ecclesiæ leges contemnentes, nullâ urgente Ecclesiarum necessitate, imò clericorum multitudine ultra canones, et antiquam consuetudinem in Ecclesiâ receptâ, uno aut altero mense, omnes ecclesiasticos gradus festinanter decurrunt, nullo dato experimento aut probitatis vitæ, aut doctrinæ, aut studii ecclesiasticæ disciplinæ? Apage illos abortivos fœtus, ἀβηρέπους, flores, qui ut citò oriuntur, ita et occidunt, præmature fructus, quos vel levis pruina decoquit, vel frigus conficit, vel imber putrefacit. In quos Carno-

tensis nostræ Ecclesiæ antistes Ivo, epist. 58 ad canonicos Senon., textum istum Sapientis. Proverb. 20, non imprudenter contorquet : *Hæreditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit.*

VI. Sed ut ab orbita redeamus ad viam, ex hac Gelasii papæ indulgentiâ, quæ legem potius firmasse quam infirmasse debuerat, solutionis tamen discipline initium cepit : dispensatio quantumvis salutari laxiori observantiæ occasionem dedit ; apertâ istâ rimulâ, continuò plurium libertatem appetentium coercita ad tempus, fluitantis aquæ more, sese cupiditas effudit ; hinc posterioribus temporibus, quibusdam conciliis legimus, eadem quæ probabilioris vitæ viris, ac monasticâ jam exercitatione perpurgatis, urgente Ecclesiæ necessitate, ex indulgentiâ pernitebantur, eadem, inquam, mundanæ vitæ pulvere sordescentibus, ad ipsum excutiendum, antequam presbyteratûs dignitas iniretur, temporum interstitia, nec diuturniora fuisse præscripta. Concilium Arelatense III secundum Binium, et IV apud Sirmundum, sub Joanne papâ II et Theodorico rege habitum, decrevit, *ut episcopatus, vel presbyterii honorem nullus laicus ante præmissam anni conversionem, vel ante 50 ætatis annos accipiat.* Constitutionis patres rationem subdunt his verbis, c. 2 : « Et licet de laicis prolixiora tempora antiqui Patres ordinaverint observanda, tamen, quia crescente Ecclesiarum numero necesse est nobis plures clericos ordinare, hoc inter nos sine præjudicio duntaxat canonum convenit antiquorum, ut nullus metropolitanorum cuicumque laico dignitatem episcopatus tribuat, sed nec reliqui pontifices presbyterii, vel diaconatus honorem conferre præsumant, nisi anno integro fuerit ab eis præmissa conversio. » Aurelianense quoque III, sub Sylvester papâ, et Childeberto rege, c. 6 : « De clericorum præmittendâ conversione id omnimodis observetur, ne ullus ex laicis ante annualem conversionem, vel legitimam ætatem 25 annorum diaconus, et 50 presbyter ordinetur. » Aurelianense V sub Vigilio summo pontifice, et eodem Childeberto rege, c. 9 : « Nullus ex laicis absque anni conversione præmissâ episcopus ordinetur, ita ut intra anni ipsius spatium, à doctis et probatis viris, disciplinis et regulis spiritualibus plenius instruat. Quòd si hoc quisquam episcoporum transcendere quâcumque conditione præsumperit, anno integro, ab officio vel charitate fratrum habeatur extraneus. » Bracharense I sub Joanne III et Theodomiro Suevorum rege, c. 58 : « Ex laico ad gradum sacerdotis nemo veniat, nisi prius, anno integro, in officio lectorum, vel diaconatus, disciplinam ecclesiasticam discat, et sic per singulos gradus eruditus ad sacerdotium veniat. » Quibus omnibus laxior Justinianus, qui, novellâ 125, cap. 1, tribus mensibus clericis eum connumerari præcipit, qui ad summum sacerdotium expetitur, ut scilicet sacras regulas et quotidianum ministerium edoctus ordinetur ; quia, inquit, *qui alios debet docere post ordinationem, ab aliis doceri debet.* Scilicet tribus mensibus sacre regule, et sacramentorum

doctrina ac recta administratio edoceantur ; scilicet vivendi ratio clericalis hoc temporis spatio comparatur, mundanique convictus, et conversationis secularis habitus amittuntur ; desipere mihi videtur qui hoc credit ; multo tempore ad secularia dediscenda, et spiritalia ediscenda opus est ; vixque, nisi ab adolescentiâ, vel post plurium annorum curricula clericali vivendi rationi quivis assuescit.

VII. Antiquorum temporum severitatem in usum revocari voluisse videtur synodus Barcinonensis sub Recaredo rege statuens, c. 3, « ut secundum priscorum canonum constituta vel synodalia epistolas præsulum, nulli deinceps laicorum liceat ad ecclesiasticos ordines, prætermisso canonum præfixo tempore, etc., ad summum sacerdotium aspirare, ac provehi, sed cum per canonum conscripta tempora, ecclesiasticos, per ordinem, speciali opere desudando, probatæ vitæ adminiculo comitante, conscenderit gradus, ad summum sacerdotium, si dignitati vita responderit, auctore Domino, provehatur. » Clarius verò et expressius priscum morem referunt Capitularia Caroli, lib. 7, cap. 27 : « Qui, inquit, se divinæ militiæ desiderat incipari, sive inter lectores, sive inter exorcistas quinquennio teneatur, exinde acolythus, vel subdiaconus quatuor annis, et sic ad benedictionem diaconatus, si meretur, accedit, in quo quinque annis si inculpatè gesserit, adhærere debet, et postea si probus fuerit, sacerdos efficiatur. » Synodus pariter VIII generalis, ad priscum morem videtur accedere, neque enim annum, ut præcedentes synodi, sed plures ad probationem ordinandi in inferioribus gradibus constituit, ubi siquidem eos à sacerdotio repulit, qui eo proposito in clericos vel monachos attenderent, ut repentè ad ecclesiasticas dignitates eveherentur ; reliquis temporum quædam inter ordines interstitia assignavit, c. 5, his verbis : « Quòd si quis nullâ suspitione dictæ ambitionis vel honoris spe tactus, sed rectâ honestâque inductus, in clerum aut monachum attensus est, perque omnes gradus ecclesiasticos, definitis temporibus, vitam agendo inculpatam transisse reperiatur, ad episcopatus honorem evehatur, sic ut in lectoris munere annum, in subdiaconi duos, diaconi tres, sacerdotii quatuor annos expleat, piè denique diùque in clericorum et monachorum ordine versatus, tempus ab episcopis, qui eo tempore fuerint, contrahii potest. Si quis præter hanc sanctionem ad supremum episcopatus honorem provectus fuerit, penitus rejiciatur. »

VIII. Sequentium temporum usque ad concilium Tridentinum, quibus modò laxior, modò juxta priscos canones severior disciplina vigit, decreta prætermitto, sicut et plura prioribus seculis contra eos qui repentè ad ecclesiasticos gradus ac dignitates sublimarentur pontificum ac conciliorum sancta, Patrum sententias prætermisi, quæ in alium de neophytis non ordinandis tractatum consultò reservavi. Jam ad concilium Tridentinum accedo, quod de intervallis inter singulos ordines servandis graviter et

sapienter edixit : primò quidem de minoribus ordinibus sic cavit, sess. 25, de Reform., cap. 11 : *Minores ordines nō qui saltem Latinam linguam per temporum interstitia, nisi aliud episcopo expedire magis videretur, conferantur ; ut eo accuratius, quantum sit hujus discipline pondus possint edoceri*, etc. De quibus ad sacros ordines non promovendis, nisi post aliquam insumptam in minoribus moram, paulo post addit : *Hi vero nonnisi post annum à susceptione postremi gradus minorum ordinum ad sacros ordines promoveantur, nisi necessitas aut Ecclesie utilitas, judicio episcopi, aliud exposcat*. De subdi conatu verò et diaconatu subjungit, cap. 15 ejusdem sess. : *Subdiaconi et diaconi ordinentur ut habentes bonum testimonium, et in minoribus ordinibus jam probati*, etc., *promoti ad sacrum subdiaconatus ordinem, si per annum saltem in eo non sint versati, ad altiorem gradum, nisi aliud episcopo videatur, ascendere non permittantur*. De presbyteratu tandem similiter decernit, cap. 14 : *Qui piè et fideliter in ministeriis ante actis se gesserint, et ad presbyteratus ordinem assumuntur, bonum habeant testimonium ; et hi sint qui non modò in diaconatu annum integrum, nisi ob Ecclesie utilitatem ac necessitatem aliud episcopo videretur, ministraverint, sed etiam*, etc. Pluribus passim in unaquaque provincia decretis Tridentina sanctio promulgata ac confirmata est. Concilium Mediolanense IV sub S. Carolo, quanta illius statuti Tridentini cura habenda sit, iis verbis edocet : « Statuta illa temporum intervalla ordinibus tum minoribus, tum majoribus suscipiendis concilii Tridentini decreto præscripta, ne faciliè ac passim sine ullo delectu prætermittantur omittanturque ; quòd si de iis aliquid ab episcopo remitti dispensative contigerit, in id litteris dimissoriis, testimonialibusve ordinum, ascripta etiam suspensionis causà, statutum planè fiat. » Concilium Aquense sub Alexandro Quintiano idem confirmat, dum neminem nisi temporum assignatis illis interstitiis servatis, vel obtentis in scriptis ab episcopo dispensatione, ordinari permittit, quibus addere possumus innumeras provinciales ac diocessanas per varias orbis christiani partes synodos, quæ intervalla ista à Tridentinà synodo præscripta observari jubent, sed maximè constitutionem Sixti V contra malè promotos editam, quæ districtiùs eadem interstitia exigere videtur.

§ 2. *Quàm stricta fuerit hujus legis obligatio, et quibus penis confirmata.*

IX. Iis autem præsuppositis quæ reliquorum videntur esse fundamenta, de priori, quæ exinde sequitur, quæstione, ex præcedentibus observari ista debent : primum, strictam existimatum esse legis istius obligationem, quæ ex apostolico præcepto dimanaret, quo neophytas ab apostolo Paulo ordinari prohibetur, divini tamen juris minimè existimatum ; quinimò singulis seculis legi cum quibusdam fuisse dispensatum ; et quidem Ecclesiam, cum subesset justa et æqua ratio dispensandi, grato animo id tulisse, cum verò minimè subesset, ingrato et iniquo, penà etiam in eos constitutà qui ante legitimam mi-

litiam repente fuissent promoti, ut agendo de neophytis non ordinandis ostendimus. Penam autem ipso facto aliquos incurrisse, qui non servatis temporum interstitiis, vel ipsi ordinarentur, vel alios ordinarent, nequaquam animadverto, præsertim cum aut rarò, aut nunquam censura ipso facto incurrendæ, prioribus seculis, legantur in aliquo ejusmodi casu esse constitutæ.

X. Graves item pœnas eis infligendas esse qui ambitione vel cupiditate ducti, ad superiores gradus Ecclesie sine legitimis intervallis contenderent, vel ex laicali vità perperàm aliquos ordinarent, satis evidenter, tum ex prædictis, tum ex aliis colligere est. Primò enim Zozimus papa ad Isychium Salonitanum : *Qui ecclesiasticis disciplinis per Ordinem non est imbutus, nec temporum approbatione divinis stipendiis eruditus* ; id est, qui temporum in ordinatione necessaria interstitia prætergressus fuerit, ad summum sacerdotium aspirare prohibetur, et, si aspiraverit, *non solum, inquit, in eo ambitio inefficax habetur, quia à sacerdotio malè obtento decidere debet, verum etiam ordinatores ejus careant eo ordine, quem sine ordine, contra præcepta Patrum crediderant præsumendum* ; id est, suspensione deinceps à collatione ordinis, quem inordinatè tribuerint, privantur. Secundò, S. Leo, epistola ad episcopos Africanos, cum iis, qui è laicali vità promoti fuerant, se misericorditer dispensare affirmat, ut sedes suas retinerent, non impunè deinceps laturos minatus, qui tales vel ordinarent, vel ordinarentur, sed justà ultione plectendos ; satis proinde indicans eos, qui non servatis legitimis in inferioribus gradibus temporis interstitiis repente ordinarentur, justè de suo gradu dejecti ac deturbari posse. Tertiò, concilium Aurelianense V, c. 9, cum qui ante præmissam in clericatu annum conversionem episcopum consecrârît, *ab officio, vel charitate fratrum extraneum habendum* pronuntiat : quibus verbis duplex censura statuitur, quarum alterutrâ puniri possit episcopus, qui indebitas ejusmodi ordinationes effecerit, quarum prior eaque gravior est suspensio ab officio pontificali ; posterior, et quidem levior, excommunicatio quædam omnium minima, cujus quædam exempla superiùs attulimus, quæ ob leviora delicta antistites nonnunquàm plectebantur, ut scilicet à fratrum seu episcoporum communione arcerentur, adcò ut quamvis episcopalia omnia officia in subditos suos exercere possent, conciliis tamen episcoporum, vel conventibus, seu ad ordines comprovincialium, seu ad encænias et dedicationes ecclesiarum, seu ad celebres quasdam festivitates, aliaque id genus interesse non permetterentur, synodicis quoque aliorum litteris, et communicatoriis privarentur. Duplex ergo ista pœna ad arbitrium metropolitani seu concilii provincialis, seu cujuslibet alterius superioris in eum ferenda statuitur, qui non præsupposità aliquà à professione clericatus temporis morà continuò ad apicem sacerdotii aliquem sublimârît, prout nempe aut gravior aut levior ejus culpa fuerit. Quartò, synodus VIII generalis citatà præscripta temporum intervalla, in ordinatione

suâ prætergressum, et prætermisâ interstitionum lege confestim ad episcopatus fastigium erectum, ejici imperat. Quinto, Nicolaus I, variis epistolis inter varias causas, ob quas Photio Constantinopolitane sedis invasori et Gregorio Syracusano ipius consecratori episcopalem dignitatem abregat, hanc maxime urget, quòd ille inordinatè gradus ecclesiasticos prætervolans ad episcopatum prorupisset, hic festinantem ad istam dignitatem consecrasset. Sexto, concilium Toletanum IV, c. 18, post enumeratos plures à sacerdotio rejiciendos, inter quos laicos ac neophytos recensuit: *Si quis autem, inquit, deinceps contra prædicta vetita canonum ad gradum sacerdotii indignus aspirare contenderit, cum ordinatoribus suis adepti honoris periculo subjacebit*; quæ sententia comminatoria est in ordinantem et ordinatum prætermisâ legitimis interstitiis depositionis pœnam intentans. Denique, ne plura ejusmodi cogar referre, innumeri canones leguntur, quibus deijci mandantur indebitè ordinati, et suspendendi declarantur ab officio suo indebitè ordinantes, quâ generali sententiâ comprehendebantur qui ex laicali statu, continuò ad aliquem hierarchicum ordinem hominem non probatum transferrent, vel qui præcipiti festinatione à laicali ad diaconatum, vel presbyteratum, vel sacerdotii fastigium contenderent.

XI. Ex quibus omnibus patet, pœnas olim suspensionis, depositionis aliasque ejusmodi, tum in ordinatores, tum in ordinatos, prætermisâ temporum canonicorum intervallis, latas fuisse, si non quæ ipso jure contraherentur, saltem quæ à superioribus infligerentur; quod eatenus servatum est, ut tamen quovis seculo (quod alibi si Deus nobis vitam protraxerit, ostensuri sumus agendo de neophytis) ex episcoporum dispensatione, graves et proficuos Ecclesiæ viros, è laicali statu emergentes Ecclesiæ laboranti suppetias tulisse, et ad dignitates ecclesiasticas salubriter ac prudenter erectos fuisse legamus. Mediis autem temporibus impunè passim temporum interstitia neglecta sunt, ex dicendis loco citato; nec ullum ex eorum omissione censuræ vel culpæ subeundæ periculum nasci docuit Fulbertus Carnotensis. Nullam autem censuram ab eo incurri, qui vel ordinatus iis omissis fuerit, vel iis neglectis aliquem ordina-verit, docent omnes canonistæ veteres.

XII. Jam verò quid censendum sit de eo qui vel sine legitimâ causâ, neglectis temporum interstitiis, etiam usu receptis, aliquem ordinârit, vel iis omissis absque dispensatione ordinatus fuerit, ex Tridentino præsertim colligi potest. Cùm enim Tridentinum episcopi providentiæ dispensationem istam reliquerit, esto in Ecclesiâ necessitatem vel utilitatem expressè requisierit, ut confestim aliquis, vel susceptis ordinibus sacris initiari, vel presbyteratu brevi post diaconatum susceptum donari possit, nihilominus vix ac ne vix quidem episcopus legem istam transiliens de prævaricatione damnabitur, quia quantumcumque temerè dispenset, necessitatem Ecclesiæ atque utilitatem sibi hoc postulare visam fuisse causabitur, ut circa tem-

porum interstitia dispensaret. Cùm autem nec prædictum concilium, nec præcedentes canones ullam ipso facto cen-uram in eo casu contrahi apertè doceant, sive ab ordinatoribus, sive ab ordinato; non est quòd pœnam istam ipso jure incurri dicamus, quam canon minimè exprimit. Imò concilii reticentia indicium est judicasse concilium, vel nullam prioribus canonibus statutam esse pœnam, quæ ipso jure contraheretur, vel desuetudine obsoletam, nec suâ lege visam fuisse renovandam. Sixtus tamen V ordinatos non servatis interstitiis absque legitimâ dispensatione suspensos declaravit. Verùm, cùm hæc bulla Sixti V à Clemente VIII ad terminos concilii Tridentini revocata fuerit, non videtur ulla suspensio ab iis ipso facto incurri, qui etiam sine dispensatione præproperè fuerint ordinati. Quamvis haud dubiè fatendum sit, posse eos qui tam festinanter ad aliquem sacrum ordinem promoventur, absque dispensatione, ab episcopis suspensionis etiam sententiâ jure merito puniri: cùm enim sint transgressores canonum, quidni ecclesiasticâ censurâ plecti possint?

§ 3. *Cujus sit dispensare in eâ lege.*

XIII. Neque verò dubium est quin eorum ordinum interstitia episcopi sit dispensare, cùm apertè concilium Tridentinum arbitrio episcoporum hoc relinquat. Nec antiquitus cum rationabili causâ in promovendo neophyto episcopi formidabant. Iisque synodus VIII expressè in contrahendis temporum interstitiis auctoritatem inesse voluit. Plectebantur quidem si sine causâ rationabili aliquem non gradatim ordinâssent, et antiquiores clericos cæteris præferendos esse canones inculcabant, ut alibi docebitur; ubi tamen rationabilis causa suberat dispensandi, impunè laicos neophytosque ordinabant, imò et ad summum sacerdotium, hæc est, episcopatum, promovebant. Et jam in usu habetur ut ob eminentiam doctrinæ vel bonum testimonium, et de consensu ordinarii concedat summus Pontifex ut quis omnes ordines etiam presbyteratus, breviori tempore sumere possit, quemadmodum responsum dicitur episcopo Placentino. Nec bullam Sixti V contra malè promotos potestati ordinarii præjudicare, respondisse quoque dicitur summus Pontifex. Aliam quoque causam dispensandi circa temporum interstitia congregatio cardinalium assignavit, si quis sit provivus de beneficio curato, quippe cùm jura velint, elapso anno integro, talem ad presbyteratum promoveri. Sed satius multò esset nullum ad beneficia curata admittere qui non jam ordinatus presbyter esset, aut non sufficientia stipendia in Ecclesiâ meruisset, ut absque dispensationis gratiâ intra annum saltem presbyter ordinari posset. Proprii autem episcopi, seu ordinarii arbitrio cùm id relinquat Tridentina synodus, et quidem examinatâ Ecclesiæ suæ utilitate ac necessitate, non videtur apud eos ad quos dimissoriæ ordinandorum diriguntur, vel qui ex privilegio ordinare quemquam possunt (quo titulo potest episcopus familiarem suum ordinare) dispensandi potestatem residere, ut superius docuimus.

§ 4. *In quibus præsertim ordinibus morandum fuerit, antequam ad superiores ascenderetur.*

XIV. Quamvis autem generalis ab Ecclesiâ de non neophytis aut laicis ordinandis lex lata fuerit, quamvis gradatim ad ecclesiasticos gradus ascendendum Ecclesia præceperit, nihilominus in quibusdam speciatim ordinibus moram aliquam trahendam esse lex et consuetudo ecclesiastica docuerunt; in iisque præsertim gradibus Ecclesia sistendum esse voluit, in quibus magis sui experimentum clericus confirmare posset. Itaque vix aliquos antiquos canones reperias qui in clericali tonsurâ, quæ nullam habet pecuniariam sibi functionem, vel in ostiariatu sistendum esse doceant. Paucos ab ostiarii munere magnos et celebres viros militiam clericalem exosos reperias: non tamen insuetum ut ab hoc munere initium duceretur; præterquàm quòd enim stante veteri Ecclesiæ more servabatur ut celebriorum ecclesiarum plures essent ostiarii, quemadmodum in Romanâ, ex epistolâ Cornelii ad Fabium, in Constantinopolitanâ, ex Justinianâ novellâ 5 colligere possumus; cùm ex Toletano sub Reccardo in ecclesiis minoris censûs unum à sacerdote eligi ostiarium præceptum sit, qui nitorem Ecclesiæ, et luminaria curet; cùm ostiarios passim apud auctores legamus, non dubium est quin aliqui in ostiariatûs gradu probarentur. Nihilominus ex humilitatis sensu dixit olim Paulinus Nolanus, epistolâ 6, ad Severum: *Testor ipsam (Deum) quia ab æditi nomine et officio optavi sacrum servire servitium*; cùm enim gradus iste minoris industriæ videretur, eos qui ab ostiariatu inciperent, in lectorum postea aliorumque minorum graduum officio probari consuevisse probabile est; quamvis ex Epistolâ Joannis VIII et aliorum decretis, quæ *ne citò quilibet lector fiat*, prohibent, colligi possit ante lectoris officium probationem aliquam interdum præmissam, eamque necessariam judicatam fuisse indicat fortè Nazianzenus dicens, orat. 1: *Et oportere ut quispiam Ecclesiâ dignus sit, ecclesiastico primùm catalogo annumerari mereatur, ac deinde suggestu*, id est, lectoris officio, qui è suggestu legebat; nam Julianum Apostatam lectoris munere functum, suggestûs provectione ornatum refert idem auctor, orat. 3, eandem phrasim usurpans, *priusque hoc, ac postea sedis principatu*, seu hierarchico ordine.

XV. Lectoris porrò gradum ad quem qui sacerdotio idonei judicabantur, etiam ex ephœbis egressi, promoveri consueverant potissimæ necessitatis inter omnes minores ordines judicatum fuisse, in eoque præsertim morari solitos qui ad superiores ordines ascensuri erant, tum ex prædictis, tum ex pluribus aliis colligi potest. Si enim animo revolvamus quæ synodus Romana sub Sylvestro de promotione ordinatâ ad ordines censuit, statim à lectoris gradu aliquem ecclesiasticam militiam aggredi posse, etiam prætermisso ostiariatu, docebimur; si Syriaci, si Zozimi, si Gelasii supra allata decreta discutiamus, omissum in iis de morâ in ostiarii gradu præceptum esse innotescet, sed à lectoris gradu incipiendum ju-

beri reperiemus. Idem ex Capitularibus Caroli; idem ex synodo VIII generali argumentum ducetur, ut dubitandi locus nullus superesse possit, quin in lectoris primitis gradu probari solerent quam maxime qui ad sacros ordines parabantur. Observari etiam ex prædictis potuit Celerinum et Aurelium à lectoratu initium clericalis militiæ duxisse. Nec prætermittendum Bracharense I, quod probationis ad annum tempora contraxit, in lectoratu tamen vel diaconatu potissimum immorandum esse ostendere.

XVI. Plura quoque ejusmodi exempla referri possunt: nam Basilium, quem Gregorius Nazianzenus in exemplum proponit, orat. 20, ad retundendam eorum temeritatem, qui confestim et inordinatè ad ecclesiasticos ordines ascenderent, à lectoratu incœpisse idem auctor ibidem tradit; Chrysostomum similiter Soerates, l. 6, c. 3, Palladius, dial. de ejus Vitâ, et alii; Epiphanius Ticinensem Ennodius; Joannem Cabilonensem Sidonius; S. Marcellum Parisiensem Fortunatus; S. Felicem Paulinus; alios alii, quos tamen ordinatè et secundum canonicas regulas ad ecclesiasticos gradus promotos prædicant. Similiter legimus apud Gregorium Turonensem, lib. 4 Hist., c. 6, Caetonem presbyterum de servatis interstitiis sese jactantem in hæc verba erupisse: *Nec me Dominus Deus meus patitur hæc ordinatione privari, cui tantum sumulatum exhibui, nam et ipsos clericatûs gradus canonicè semper institutione sortitus*; quæ sit autem canonica institutio explicat: *Lector decem annis, subdiaconatûs officium quinque annis ministravi; diaconatui verò quindecim annis mancipatus fui; presbyterii autem jam honore viginti annis potior; quid eutem mihi nunc restat, nisi ut episcopatum, quem fidelis servitus promeretur, accipiam?* Plures alios citare possem, qui legitima temporum inter ordines intervalla decurrisset prædicantur, qui tamen à lectoratu incœperunt, in eoque probati ad superiores postea ordines, reliquis prætermisiss minoribus, convolârunt.

XVII. Ab exorcistatu quoque aliquos incœpisse, in eoque gradu diutius perseverâræ postmodum ad superiores ascensuros exemplis comprobo. S. Martinum, v. g., exorcistarum ordini primùm adscriptum fuisse referunt Severus Sulpitius, et alii, nec minorum ordinum officiis ullis mancipatum præterquàm exorcistæ. Similiter Bernardus seu Bernwardus, episcopus Hildesiensis seu Hildesemiensis, primùm exorcista creatus, postea subdiaconus refertur. Unde Syriacus supra eos quidem qui ab adolescentiâ suâ ecclesiasticis officiis mancipantur, in lectoris officio probandos præcipit, grandiores autem vel in lectoris, vel in exorciste munere; nam qui minores erant natu in lectoris officio plura ingenii sui documenta dare, et licet in tenerâ ætate Ecclesiæ utiles esse poterant, psalmis scilicet, hymnis, versiculis, aliisque cantionibus divinisque Scripturis vel legendis, vel decantandis vacantes; ideòque ante pubertatis annos lectores aliquando ordinabantur, ut ex conciliis Carthaginensi III, Hipponensi, Nicæno II, Wormatiensi et aliis passim colligere est; et videre possumus apud Victorem Uticē.

sem, qui lectores et infantulos, seu lectores infantulos memorat sub Henrico rege pro Christi fide occisos; itemque apud Sidonium et Ennodium, quorum hic Epiphanium Ticinensem annorum octo, ille Joannem Cabilonensem ab infantia lectores creatos affirmat. Exorcistæ autem nequaquam Ecclesiæ utiles esse poterant, aut officio suo idonei, nisi jam provectioris ætatis; neque enim pueri vel adolescentes idonei videbantur qui demones adjurarent, energumenos custodirent, alerent, eisque manus imponerent; unde rectè, et convenienter Syricius eos, qui ab adolescentiâ clericatui ascriberentur, in lectoris gradu atque officio, qui in ætate jam maturâ, in lectoris aut exorcistæ ordine ac munere versatos esse præcipit, antequam ad superiores ascendant; juxta eandem personarum diversitatem, eosdem gradus, lectoris quidem iis qui ab ineunte ætate clericali militiæ ascripti essent, lectoris autem vel exorcistæ, iis qui grandiores facti hanc vitam seligerent, attribuit Zozimus. Exorcistæ autem gradum prætermittit Gelasius in lectoris officio primæ probationis tempora constituens.

XVIII. A lectoratu vel exorcistatu ad acolythatum vel subdiaconatum, nullâ in alio ordine morâ interpositâ, progressio esse solebat, prout indicant Syricius et Zozimus, superius allati, inter quos, quoad modum loquendi, differentia est, quod Syricius acolythatus et subdiaconatus ordines connectat, Zozimus verò cum disjunctione utrumque efferat; quoad rem autem idem uterque sentit. Nam Syricius ideò acolythatum et subdiaconatum conjunxit, quod tendenti ad presbyteratum post legitimam in lectoratu militiam acolythatus ac subdiaconatus ordines eidem tribui solerent, in quibus majoribus initiandus iterum probaretur; quia tamen aliquando acolythi, aliquando subdiaconi munia obibat, disjunctione utitur Zozimus, statuens ut quibusdam annis vel acolythus, vel subdiaconus existat, qui à lectoratu ad hierarchicos ordines contendit. Capitularia Caroli, et synodus VIII generalis eandem in alterutro seu ordine seu officio moram præscribunt: à quibus dissentit Gelasius, qui in utroque sistendum docuit. Gelasio non videtur necessariò obtemperatum fuisse, sed suffecisse, quod aliquis post lectoratum acolythus, ac subdiaconus fieret, modòque hujus, modò illius munia obiret, vel certè uni duntaxat ex illis officiis alligaretur, prout pluribus exemplis ostenditur: nam de Joanne Cabilonensi, licet subobscurè id testatur Sidonius; de Epiphanio Ticinensi refert Ennodius supra laudatus, eum, cum, aliquot annos in lectoratus munere peregisset, antequam ad diaconatum eveheretur, *in secundo à levitis numero dedicatum*, id est, subdiaconum fuisse creatum: quos etiam gradus accendisse S. Marcellum Parisiensem testatur Fortunatus, et S. Ignatium Constantinopolitanum Nicetas. Eandem ordinum seriem ac consequentiam servasse S. Bernardum Hildesiensem postea episcopum narrat qui vitam illius scripsit. E lectore quoque subdiaconum factum Optatum apud Cyprianum legimus, ex quo etiam à lectoratu ad acolythatum Satorum promotum fuisse colligimus. Catonem pre-

sbyterum supra interstitiis ordinum abundè se satisfecisse putasse ostendimus, etsi è lectore subdiaconus creatus fuisset. Plura ejusmodi exempla innumera idipsum demonstrant.

XIX. Quinimò, si exemplis agendum sit, reperio multos à lectoratu vel clericatu statim ad diaconatum ascendisse; nam Basilium Nazianzenus, Chrysostomum Vitæ ejus scriptores hoc ordine ad diaconatum progressos fuisse testantur, quamvis ecclesiasticam regulam exactè eos servasse doceant. Similiter S. Euthymius, Constantinopolitanus postea patriarcha, primum lector, et è lectore diaconus evasit. Plures alios sanctos simili modo profectos enarrare possemus, sed cum exemplis minùs efficaciter id probari possit, quia à lege nonnunquam deviant; sufficiet notasse Sardicensem canonem huic etiam observantiæ favisse. Etenim denotat Sardicense concilium, c. 10, non priùs ordinari quemquam episcopum, nisi ante et lectoris munere, et officio diaconi ac presbyteri fuerit perfunctus, et ita per singulos gradus, si dignus fuerit, ascendat ad culmen episcopatus. In quibus quidem gradibus diuturnum tempus impendi jubet, quia, inquit, *diuturnâ probatione indiget, qui ad episcopale solium est sublevandus*. Bracharense quoque I, in officio lectoris vel diaconi, disciplinam ecclesiasticam addiscendam præcipit: scriptor quoque S. Eutychii Constantinopolitani postea præsulis ait eum ex præscripto sanctorum canonum in ordine diaconatus aliquo tempore moratum fuisse, ubi etiam addit, *ordinis rationem tum in omnibus rebus, tum in gradibus pietatis optimum esse*.

XX. Unum etiam observo (quod ad plurium difficultatum in hac materiâ solutionem spectare potest); nempe, esto in assignatis superius gradibus, lectoratu præsertim ac diaconatu, probari solerent qui ad presbyteratum, vel summum sacerdotium seligendi erant, nihilominus non tam anxie veteres curasse, ut in pluribus gradibus mora duceretur, quàm ut aliqua in inferioribus, sive uno, sive pluribus gradibus inferioribus tempora insumerentur, antequam ad hierarchicos legitimè ascenderetur; unde qui per decennium, v. g., in unico gradu lectoris laudabiliter meruerat, quoad acquirendam dignitatem diaconalem aut presbyteralem fermè æquiparari solebat ei qui per quinquennium in lectoratu, et per aliud quinquennium in acolythatu vel subdiaconatu sese exercuerat; præcipua enim majorum nostrorum cura erat, ut laborum, temporumque processu ad Ecclesiæ regimen ascenderetur, ne vel laicales mores cum sacerdotali aut diaconali ordine retinerentur, vel novi recentesque clerici, qui nihil vel parùm in Ecclesiâ desudaverant, emeritis, qui fructuosè sacris officiis ministrassent, præferrentur, et otiosus debita laborantibus præmia præperet; neve incogniti, nec satis probati homines, vel ineruditi, et ecclesiasticæ disciplinæ ignari, ad ecclesiasticas dignitates irreperent; quare prout Ecclesia vel lectoris, vel exorcistæ, vel aliquo alio ministerio ecclesiastico magis, vel minùs indigebat, aliquem diutius in uno ex iis officiis retinere, vel eo prætermisso ad aliud eligere solebat, quemadmodum

de Joanne Cabilonensi scribit Sidonius, *in diaconi seu gradu, et ministerio multum etiam propter industriam, esse de pretio non potest augeri, ne potestate possit abuteri*. Pro ut etiam ad prædicta ministeria, p̃p̃ior aliquis erat, et ad alia minus aptus, in quibusdam diutius r̃hinebatur, vel ad aliora assumebatur, aliis etiam nunquam pratermissis, ut clare ostendit Ambrosius, de Offic. lib. I, cap. 44: *Alius, inquit, distinguende lectioni p̃p̃ior, alius psalmis gratior, alius exorcizandis qui melè laborant spiritu sollicitior, alius sacratio opportuno habetur; hæc omnia spectet sacerdos, et quid cuique congruat id officii deputet*. Quibus verbis lectoris, exorciste, et subdiaconi, cui sacrarii cura commissa erat, vel certè ostiarii officia enumerantur, quæ arbitrio episcopi iudicique ex clero probando demandabantur.

XXI. Atque hinc primò accidit, ut plures legamus in diversis inferioribus gradibus meruisse, alios verò eos gradus prætergressos fuisse antequàm ad sacerdotium exhererentur. Origenem ex lectore seu dectore audientium, ad quem gradum ab adolescentiâ promotus fuerat, presbyterum viginti postea et amplius annis, cum ad virilem ætatem pervenisset, Cesareæ ordinatum fuisse ex Eusebio colligimus. S. Martinum ab exorciste gradu ad sacerdotium evectum multo postea tempore ex Severo Sulpitio discimus. De S. Felice hæc versà oratione S. Paulinus, natali 4 S. Felicis :

Primis lector servivit in annis :

Inde gradum cepit, cui munus voce fideli

Adjurare malos, et sacris vellere verbis ;

Quod quia perspicuâ meriti virtute regebat,

Jure sacerdotis veneranda insignia nactus, etc.

Cosmam quemdam subdiaconum ecclesiæ Syracusane ad possessionem, quæ Juliana dicitur, presbyterum electum, et ordinatum refert S. Gregorius, S. Austregisilus decem casarie factus clericus, et ordinatus subdiaconus, presbyter postea ordinatus, ad Bituricensis archiepiscopatum deinde ascendit. S. Albertus monachus à Burchardo Cameracensi primum acolythus, deinde subdiaconus, postea diaconus, demùm presbyter ordinatus refertur.

XXII. Exinde secundò accidit, quòd ante decursos omnes gradus clericatûs, plures in episcopos electi reperiantur, sed qui in aliquo inferiori gradu, ac sacro ordine laudabiliter fuissent versati. Ex inferioribus quidem ordinibus ad episcopatum quemquam eligi indecorum videbatur, sed non usquequaque prohibitum, quia morum quidem in illis ordinibus testimonium dare poterant; sed non perinde industriæ, prudentiæ, et habilitatis ad regendum, ac in ordinibus hierarchicis, in quibus sacri principatûs participes cum essent, dotes regimini ecclesiastico convenientes, magis exhibebant. Unde lege sancit Urbanus pontifex, ut non nisi ex presbyteris vel diaconis episcopi eligerentur, qui postea ex subdiaconis eligi permitti sunt ab Innocentio III. Antiquitûs autem non licuisse, nisi vel ex presbyteris, vel de annis electi episcopos, testatur S. Leo, epistola ad Anastasium Thessalonicensem de

omnibus episcopis loquens, et Stephanus III, in synodo Romanâ, de solis suavis Pontificibus. Ex eorum etiam diaconorum ordine episcopo, frequenter electos innumera exempla demonstrant, et, vel ab initio nascentis ecclesiæ, Ignatio Antiochæno Heronem diaconum successisse, et in Romanâ ecclesiâ ex diaconis factos pontifices, Linum, Anacleum, Clementem ex historicæ lectione novimus. Quinimò, si seriem pontificum majorum sedium antiquam attente inspicimus, plures fortè ex diaconis, quàm ex presbyteris ad sacerdotii apicem pervenisse comperiemus; cum enim industria præsertim personæ in diaconi gradu eluceret, solerentque diaconi omnium episcopalium negotiorum internuntii, procuratores, ac participes fieri; idè cæteris, etiam qui essent ex presbyterali cœtu, magis idonei aliquando judicabantur. Quod occasionem dedit Eulogio Alexandrino apud Photium (nisi tamen hoc ipsum, Photii potiùs figmentum est, quàm Eulogii fragmentum) comminiscendi, quòd cum Romanæ ecclesiæ mos esset, in ecclesiâ Romanâ, ut decedenti summo Pontifici archidiaconus subrogaretur, prævideretque Cornelius Novatum archidiaconum novaturum esse, si Romanæ ecclesiæ præsideret, cum inter presbyteros relegarit, quasi presbyter factus non ampliùs esset pontifex eligendus : sed de iis alibi fusiùs.

XXIII. Tertiò etiam ex eo accidit, quòd concilium Arelatense III citatum, ad presbyteratum et episcopatum, imò etiam et ad diaconatum, et Aurelianense III ad diaconatum ac presbyteratum, ejusdem scilicet temporis moram annuam scilicet prærequirant : quia nempe, cum laicorum seu neophytorum ordinatio prohiberetur, promotio eorum ad omnes hierarchicos ordines intelligebatur esse prohibita. Nam Paulus, qui episcopum neophytum esse prohibuit, episcopi nomine tam summum, quàm inferiorem sacerdotem, seu presbyterum intellexit, ut passim docent omnes interpretes ; idemque diaconos probandos voluit, antequàm ministrarent. Probatio itaque ista, quæ à quibusdam seculorum V et VI conciliis definita fuit, tum ad episcopatum, tum etiam ad presbyteratum ac diaconatum, ejusdem temporis, puta annua statuta est; non potuit enim vel ad diaconatum, brevioris rationabiliter temporis, quàm unius anni assignari. Non censebatur autem post hæc concilia ex neophyto vel laico ordinatus, qui post annuam in inferiori ordine, quantumvis non hierarchico, probationem, vel episcopus consecraretur. Ubi autem episcopus aliquis electus fuisset, quia accelerari ordinationem majoris operæ videbatur; idè servandorum inter ordines, qui ad sacerdotium electo deessent, nulla vel certè exigua erat cura. Refertur tamen S. Audoenus licèt ad episcopatum Rothomagensen electus tantisper in ordinibus susceptis substituisse, antequàm episcopum consecrari se permitteret, ne sacrum ordinem præripere videretur.

XXIV. Nihilominùs, quamvis hæc ita forent, laudabile tamen ducebatur in singulis ordinibus moram aliquam trahere, antequàm ad superiorem ascenderetur. Faciunt ad id Constitutiones Sylvestri, et Caii

summorum pontificum superius citatæ. Conducunt et aliqua priorum seculorum exempla, in quibus tamen non ausim affirmare pro certo, eos, qui gradatim per omnes ecclesiasticos ordines ascendisse perhibentur quatuor minores quos Ecclesia recipit, servatis inter singulos quibusdam temporum intervallis, recepisse. Dicitur ergo S. Cornelius à S. Cypriano, epist. 52, ad Antoni., *per omnia ecclesiastica officia promotus, et in divinis administrationibus Dominum sæpè promeritus, ad sacerdotii sublime fastigium, cunctis religionis gradibus, ascendisse*. Dicitur S. Athanasius à S. Gregorio Nazianzeno, orat. 21, in laudem S. Athanasii, cō modo educatus atque institutus, quomodo institui oporteret qui antistites plebis futuri sunt, cooptatus siquidem in sacrum ordinem eorum qui Deo appropinquant, et sacrosanctæ stationis, et ordinis honore affectus, et antequam episcopus Alexandrinus ordinaretur, *omnem graduum seriem, seu consequentiam transegisse*. S. Anthimus, in ejus Vitâ apud Metaph. et Sur., 27 aprilis, *per gradus presbyter factus dicitur*. S. Medardus, in ejus Vitâ, c. 9, apud Sur., 8 aprilis, à Fortunato presbytero, *decursum cum multâ honestate inferiorum ordinibus graduum, post bonam eorum administrationem, divinâ sibi aspirante gratiâ, sacerdotale coactus narratur ad officium*. Plures alios passim servatis omnibus inferiorum ordinum gradibus ad sacerdotium ordinatè ascendisse leges. Nec dubium, quin sacerdotio, quod omnium ordinum functiones comprehendit, magis idonei sint, qui singulos ordines gradatim conscenderunt, in iisque sese ex prescripto canonum exercuerunt, quàm qui in unico solum ordine morati sunt. Ordinatissima hæc ad sacerdotium videtur esse ascensio, si singuli ecclesiastici gradus per morosa temporum intervalla conferantur: hæ sunt ascensiones, quas in corde suo, juxta Psalmistam, disposuit Dominus, in valle lacrymarum in loco quem posuit: hæc est Scala Jacob, per quam angeli ad Dominum ascendunt, quam si angeli, si beatissimi spiritus, si supernæ mentes non nisi gradatim ascendere audent, quâ temeritate mortales ficilia vasa portantes, quæ faciunt invicem angustias, prætermisiss inferioribus gradibus uno vel pluribus, statim ad ejus summitatem adnitentur? Eant potius de virtute in virtutem, de gradu in gradum, ut videatur Deus Deorum in Sion. *Casum appetit qui ad summa loci fastigia postpositis gradibus per abrupta querit ascensum*, Greg., epist. 100, ad Syag., lib. 7. Convenientissima videtur esse ista dispositio, ut quemadmodum loquitur Tridentinum, sess. 23, cap. 11, de Reformat., qui ad sacerdotium aspirant, *de gradu in gradum ascendant, ut in eis cum ætate vitæ meritum, et doctrina major accrescat*. Pulchrum est, si per omnes militiæ ecclesiasticos gradus ad sacerdotalem ordinandi deducantur.

§ 5. *Quorum interstitiorum dispensatio facilius concedi hoc tempore possit, quorum observatio strictius urgeri debeat.*

XXV. Atque hinc est, quòd concilium Tridentinum supra in singulis ecclesiasticis ordinibus moram ali-

quam trahi voluerit, etiam in minoribus. Districtius tamen idem concilium, cap. 11 cit., 13 et 14, inter postremi gradus minorum ordinum susceptionem, et sacrorum ordinum, itemque inter promotionem ad diaconatum, et evectionem ad sacerdotium, temporum intervalla servari præcepit, quàm inter receptionem quorumcumque aliorum ordinum; etenim minores quidem ordines per temporum interstitia conferri, vel non conferri arbitrio episcopi quodammodò relinquit, inter subdiaconatum quoque et diaconatum, si episcopo ita videatur, anni moram interponendam duntaxat decernit; at à susceptione postremi gradus minorum ordinum ad subdiaconatum, et à susceptione diaconatus ad presbyteratum temporum quædam intervalla præscribit, quæ servari præcipit, *nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas judicio episcopi aliud exposcat*: non mero arbitrio episcopi id relinquens, sed necessitatem, aut utilitatem Ecclesiæ in dispensatione circa ista intervalla concedenda requirens. Scio, cùm interponenda quædam inter singulos ordines tempora à synodo Tridentinâ præscribuntur, *nisi aliud episcopo videatur*, verba ista, ut latè tradit Bartolus, in Gloss., v. *Videbitur super*, Extravag. *Ad reprimendum*, et ex eo ad præsentem materiam disserit Navarrus, consil. 12, lib. 1, de Temporib. ordin., intelligenda esse *de visu et judicio ratione*, ut aiunt illi, *regulato*. Scio, quòd una pars Tridentini decreti per aliam declarari possit, proindeque verba ista per alia, quæ necessitatem, vel Ecclesiæ utilitatem in iis dispensationibus concedendis exposcunt, explicari posse.

XXVI. Nihilominus, non perperam, neque sine maturâ, ut existimo, deliberatione, necessitatis Ecclesiæ, atque utilitatis expressa mentio facta est in concedendâ dispensatione circa interstitia inter quosdam ordines, cujus in dispensatione pro aliis ordinibus nulla fit mentio. Etenim stante præsentem rerum ordine, non dubium est quin majoris videatur esse momenti, ut à minoribus ordinibus ad sacros, et à diaconatu ad presbyteratum lentior sit ac morosior progressio, quàm à quovis alio ordine ad quemcumque alium. Nam, cùm jam minorum ordinum functiones aliquæ tantùm in usu sint, disciplina circa initiatos iis ordinibus, aut nulla, aut longè minor vigeat, obligatio eorum ferè nulla sit, nec ecclesiasticis personis, quæ vinculo aliquo devinctæ sint, clerici qui solum ad illos ordines promoti sunt adenseri soleant; ubi ab iis ordinibus ad sacrum ascenditur, in quo cælibatus et clericalis vitæ ineunda professio emittitur, nec licet manum ponentem ad aratrum retrò aspicere, seriò tunc demùm providendum, ne vel inutilibus Ecclesiæ clericis oneretur, vel ingrato se statui, aut conditioni quisquam ascriptum doleat, vel ineptus admittatur. Probationis itaque tunc tempora necessaria sunt, quia probatio maximè necessaria. Similiter, cùm omnium ordinum, præterquàm sacerdotii functiones, jam minimi momenti sint, quantum ad salutem animarum populi spectat, et ecclesiastico regimini, diaconi jam non æquè ac prioribus temporibus

immisceri soleant, iterum quam maximam et maturam deliberatione opus est, accuratoque examine, ubi quis ad presbyteratum elevendus est, et animarum directioni ac gubernationi applicandus: tunc ergo præsertim interstitia inter ordines præscripta necessaria sunt, quæ ordinandorum probationi deserviant. In cæteris gradibus, in quibus minor probationis ordinandorum est necessitas, facilius circa interstitia dispensatio est; ideoque arbitrio episcopi hæc relinquuntur, qui consuetudinis rationem habere potest, aliorumque plurimum, quorum in dispensatione circa interstitia inter prædictos ordines rationem non videtur habere debere, quippe cum consuetudinem, quæ non vigeret inter hos ordines interstitia observandi, allaborare ipse deberet, ut continuo inducat: Ecclesiæ tamen necessitatis atque utilitatis in omnibus habere debet rationem, ne vel necessariam ministrorum copiam, ac subsidia Ecclesiæ destituatur, vel præcocius insignis virtutis, prudentiæ, industriæ fructibus privetur. Cum itaque in Galliâ præsertim insolitum sit in singulis minoribus ordinibus gradatim ascendendis tempus ferere, nec episcopos hæc in re negligentiam, nec ordinatos temeritatis incusare debemus: quamvis optimum esset Tridentinæ sanctioni sollicitè et scrupulosè, si fas ita loqui, adherere, ne cum nature vitio ad laxiorem semper disciplinam ac solutionem tendamus, si vel minimum deflectamus ab orbita, in ejusdem disciplinæ perniciem longis deinceps erroribus abducamur.

§ 6. *Quantum tempus interstitiis olim præfixum, et à Tridentino postea præscriptum sit.*

XXVII. Subit verò mirari, quam longa, quam diuturna temporum spatia inter ordines gradatim condescendens veteres statuerint. Certè si Romani concilii sub Sylvestro percurrenda forent tempora antequam quis ad gradum presbyteratus pervenire posset, non nisi seniores presbyteros juxta nominis sui etymologiam haberemus. Abbreviata postea sunt à Syricio, Zozimo, Gelasio interstitiorum tempora, quibus percurrendis vix plurimum magnorum virorum vita sufficisset: alia etiam, ob humanæ vitæ brevitatem, tempora ab iisdem præscripta sunt iis qui ab adolescentiâ ecclesiasticis se ministeriis mancipassent, alia iis qui jam ætate grandævi melioris propositi conversatione provocati ad sacram militiam ex laicis pervenire festinant. Arelatense III seu IV, concilium Aurelianense III et V, ac Bracharense I nimirum utique tempora probationis ad sacerdotium contraxerunt: omnium brevissimum probationis terminum assignavit Justinianus, cum iisce temporibus nec laici probari, nec clericalis officii, ac ministerii functiones addisci, nec disciplinam ecclesiasticam animus cujusquam imbuti sufficeret potuerit. Posterioribus ideo constitutionibus nimia illorum festinatio correctæ est, diuturnioraque tempora requisita. Convenientissimè autem Tridentinum inter minores quidem ordines, intervalla quædam temporis, sed arbitrio episcopi definienda, præscripsit, quorum nempe functiones minus sunt necessariae, et facilius addisci possunt: inter postremum

gradum ordinum minorum et subdiaconatum, annum intercedere voluit, quò majori cum dispositione subdiaconatus suscipiatur, et maturiori consilio suscepta vitæ clericalis incunabula ratio, atque obligatio cogitur: in subdiaconatu non solum annum, sed *saltem annum* requisivit, quia plures sunt, et difficiliores ejus functiones, unde saltem requiratur anni spatium, ut ad sacri principatus, ad quem diaconatus aditum patet, officia aliquis comparetur, et instructor accingatur. Denique à diaconatu ad presbyteratum *saltem annum*, nec hoc tantum, sed *integrum* exigit, ut maximam hujus interstitii necessitatem attendat, nec nisi diuturno tempore presbyteralis ordinis munia omnia comparari posse doceat.

XXVIII. Difficultas autem hæc duplex occurrit; prima quænam inter singulos minores ordines temporum intervalla conveniat ab episcopo definiri; altera, quomodo annus, qui præscribitur inter susceptionem postremi gradus minorum ordinum et subdiaconatus, itemque qui assignatur inter diaconatum ac presbyteratum, sit numerandus. Priori questioni respondetur, breviorē videri moram istam inter minores ordines, quam Sorbus, Campanili, et alii definiunt, puta ab una die dominicâ, vel festivitæ, ad aliam: esto enim singulis diebus dominicis ac festivis diebus minores ordines ab episcopis conferri possint, non tamen congruit menti concilii Tridentini, ut unius susceptionis, alterius susceptionem adeò proximè consequatur; vult enim eos de gradu in gradum ascendere, ut in eis cum ætate vitæ meritum, et doctrina major accrescat: atverò nulla in iis, qui minoribus ordinibus hoc modo initiarentur, notabilis ætatis accessio, cum promotione ad posteriores gradus conjungeretur, non doctrinæ aut vitæ meriti incrementa ulla in iis tam brevi tempore observari possent; ut ergo pari passu, ætate, doctrinâ, vitæ merito et ordinibus ecclesiasticis auctiores evadant, majus aliquod temporis spatium, ac diuturnius intervallum inter singulos minores ordines statuendum est. Probabilior ergo est Ugolini, Majoli, et aliorum sententia, qui intervallum istud ab uno ex temporibus generalium ordinationum ad aliud saltem definiunt, seu, quod ego malim, ab uno quatuor Temporum ad aliud, ut nempe aliquod doctrinæ, ætatis, ac meriti incrementum inter susceptionem primi ex minoribus ordinibus, et ultimi notari possit; id enim prædictis verbis voluisse videtur innuere Tridentina synodus. Frustra quoque interstitia illa statuerentur, ut postea confirmabimus, nisi in singulis ordinibus exercendis assiduitas, industria, pietas ordinandorum probarentur: quis non autem rationabiliter judicet, quin tres saltem menses in eâ probatione in singulis ordinibus faciendâ, et in singulis ordinibus exercendis videantur esse necessarii? Antiquitatis certè non solum ex prædictis constare potest, inter lectoratus, v. g., et acolythatus susceptionem longè diuturniora tempora ab Ecclesiâ expetita fuisse, quàm quæ nos assignaverimus: idque præterea ex iis quæ de ætate ordinandorum dicemus, confirmari insuper poterit: nam cum Ecclesiæ lectores juniores

admisserit, acolythos non item; usus tamen hodie-
nus ferre videtur, ut etiam uno die omnes illi ordines
conferantur, quem à culpâ excusare non dubium est,
licet corrigendum censem.

XXIX. Posteriori difficultati respondendum est,
annum interstitiorum à concilio Tridentino præscri-
ptum non esse mathematicè computandum, quasi
scilicet debeat duodecim mensibus integris constare,
seu trecentis sexagintaquinque diebus, sed moraliter,
et juxta ritum Ecclesiæ, videlicet ab unâ Quadragesi-
mâ ad aliam, à sabbato sancto paschæ ad aliud se-
quens, à Pentecoste ad Pentecosten, etc. Præterquàm
quòd enim ita sentiunt communiter doctores, et ita
decisum referunt à sacrâ congregatione cardinalium
Hieronymus à Sorbo, Prosper de Augustino, et alii,
testaturque Fornarius idipsum à Sixto V fuisse de-
claratum; congruit quoque Patrum Tridentinorum
menti, tum quòd ecclesiasticum annum in re ecclesi-
asticâ intellexisse videri debeant; tum quòd aliàs ab-
errandi major occasio daretur, dùm ad unius et alte-
rius sequentis anni dies menses examinandos unicui-
que redeundum esset, et ex calendario tempus istud
repetendum; quod contra eorum intentionem fuisse
censendum est: facilius autem et expeditior sit alia
numerandi ratio; tum denique quòd sæpius accide-
ret, ut nec annus integer interstitiorum sufficeret,
quia elapso anno integro mathematicè considerato,
elapsa quoque quatuor esse possent annorum Tem-
pora celebrandis ordinibus destinata.

§ 7. *Causæ statutorum interstitiorum referuntur.*

XXX. *Prudenter autem admodum*, ut inquit concilium Burdegalense, sub cardinali de Sourdis, cap. 6, num. 5, *superior et divinitus factum, ut per tot gradus ad sacerdotium ascenderent Ecclesiæ ministri; in quibus si punctuatum servatis temporum interstitiis consisterent promoti, exercitiis ordinum proximè susceptorum sedulo vacantes, Angelicæ profectò vitæ viros ecclesiasticos haberemus.* Rectè, inquam, si durantibus temporum intervallis ab Ecclesiâ præscriptis, pietati interim, divinis officiis, ordinisq; ultimum suscepti ministeriis ordinati vacarent. At nunc nescio quâ illusoriâ concilii interpretatione reperias quosdam interstitiorum inter ordines gnavos ac sedulos observatores, qui tamen tota ista tempora inutiliter effluere sinunt, non pietatis incremento, non doctrinæ uberioris acquisitioni, non disciplinæ studio, eadem impendi curant, cum tamen frustra inter singulos ordines temporum intervalla servantur, nisi per ea in omni virtutum genere, sed præsertim in ecclesiasticæ disciplinæ cognitione, et sacrorum officiorum usu atque doctrinâ, ordinandi provectiones evadant, eorumque mores atque studia penitus ab antistite, ac populo dignoscantur; nam illorum intervallorum præscribendorum causæ præcipuè triplex est: prima est, ministerii enjuscumque ordinis exacta et accurata cognitio ac sedulus usus; secunda, animi clericæ assumptionis, et in disciplinâ progressio; tertia, probatio promovendi ad superiores ordines, quem in inferioribus tanquàm in statu discipulatus, probationis ac novitatus retineri æquum est, ut non-

nisi cum ingenti laude et virtutum gloriâ, ac perfectione virtutis, in iis quæ sunt sui muneris institutus atque instructus ad superiores gradus accedat.

XXXI. Primum igitur ordinandus per morosa temporum intervalla ad superiores ecclesiasticos ordines deducitur, ut ea quæ sunt sui muneris et sacræ religionis ediscat, antequàm aliorum docendorum curam suscipiat; non enim solum sacrorum doctrinâ imbuendus est qui ad sacerdotium destinatur, verum etiam praxim sacri officii edocendus, quæ nonnisi diuturno usu comparatur. Unde sanctos Patres qui è laicis divinâ dispensatione, ad sacerdotium proveci sunt, conquestos esse reperio, quòd prius docere quàm discere contra statutum rerum ordinem compellerentur. *Homines*, inquit Ambrosius, de Offic. lib. 4, cap. 4, *discunt prius quàm doceant, et ab illo accipiunt quod aliis tradant; quod ne ipsum quidem mihi accidit; ego enim de tribunalibus atque administrationis infulis ad sacerdotium raptus, docere vos cæpi quod ipse non didici; itaque factum est ut prius docere inciperem quàm discere; discendum igitur mihi simul est, et docendum; quoniam non vacavit ante discere.* Augustinus, tantus ille vir, et qui prius per criemuram fermè orationi et lectioni vacans secesserat quàm presbyter fieret, qui adversus Academicos, Manichæos, qui pro illustratione catholicæ religionis ac disciplinæ multos jam omni eruditione refertos, de beatâ vitâ, de ordine, de immortalitate animæ, de disciplinâ, de moribus Ecclesiæ, et alios plures libros conscripserat; hic tamen, cum presbyteratûs onus formidaret, inducias saltem petiit in sequens usque Pascha, quo instructior fieret ad sacerdotii munus capessendum. Fusè querimonias ejus atque expostulationem continet libellus ejus supplex, seu epistola 148 ad Valerium, cum ad presbyteratûs susceptionem urgeretur, quam velim ab unoquoque in episcopum, presbyterum vel diaconum ordinando perlegi ac versari; pauca ex eâ accipe: ubi officia ista et periculosissima et beatissima prædicavit, et quidem beatissima, si eo modo militetur quo Christus jubet, statim subdit: « Quis autem iste sit modus, nec à pueritiâ, nec ab adolescentiâ meâ didici; et eo tempore quo discere cœperam, vis mihi facta est merito peccatorum meorum (nam quid aliud existimem nescio) ut secundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non noveram. Sed arbitrò Dominum meum propterea me sic emendare voluisse, quòd multorum peccata nautarum, antequàm expertus essem quid illic agatur, quasi doctior et melior reprehendere audebam. Itaque postquàm missus sum in medium, tunc sentire cœpi temeritates reprehensionum mearum, quanquàm et antea periculosissimum judicarem hoc ministerium. Et hinc erant lacrymæ illæ quas me fundere in civitate, ordinationis mee tempore, nonnulli fratres animadverterunt, » etc. Quàm verò eleganter, quàm piè atque humiliter expostulat Sidonius, lib. 5, epist. 5, quòd è laicali vitâ ad sacerdotalem erectus, discendi spatium non habuerit: « Ego autem, inquit, infelicis conscientie mole depressus, vi febrium nuper extremum salutis accessi, ut-

pote cui indignissimo tradita professionis pondus impositum est, qui miser ante compulsus docere quam discere, et ante præsumens bonum prædicare quam facere, tanquam sterilis arbor, cum non habeat opera proponenda, spargo verba profolus. Et in concilio post epist. 9, lib. 7 : « Mediocritate meam, maret hanc diversa conditio, en per suspensas voragine et flagellorum volubra gradienti professionis huiusce pondus impositum est; et priusquam ulli honorum reddam discentis obsequium, cogor debere ceteris docentis officium. » Similiter Sinesius Theophilum Alexandrinum, de quadam questione interrogatus hæc habet, epist. 65 : *Ego vero neque hactenus diu sacris legibus institutus sum, nec multa admodum didicisse par est, qui superiore nondum anno, in eo numero conscriptus eram.* Pura ejusmodi apud eundem Sinesium et alios passim reperire est, quibus ridiculi sunt, qui se præferre aut æquiparare audeant, cum tamen reperiuntur hodiè plurimi, qui sibi videntur ad ecclesiastica ministeria maximè idonei, quamvis nec in iis instructi unquam fuerint, nec ea unquam tractarint aut tractari viderint. Quos quidem ego nescio temeritatisne potius quam stultitiæ redarguam : nam, ut rectè arguit Nazianzenus, fusè, orat. 1, alios docere aggredi priusquam ipsi satis edocti simus, ac figulinam, ut dici solet, in dolo docere, hoc est, in aliorum animabus pietatem meditari et exercere, valdè stultorum aut temerariorum hominum esse videtur; stultorum, si ne inscitiam quidem suam agnoscunt; temerariorum, si cum eam cognitam habeant, hoc tamen negotium aggredi non verentur.

XXXII. Graviter in eosdem invehi pergit Nazianzenus, nec omnia quæ in ipsos eruditè et eloquenter disserit, referre mihi in animo est, quòd si præstare vellem, plures utique integras paginas describere opus esset; quædam dumtaxat ex ipso excerpto, quæ in hanc disputationem aptè congeram; age verò, inquit, censesne artes saltandi aut tibiæ canendi sapientiæ meliores et sublimiores esse, an hanc potius illis? Mihi quidem non est dubium quin hanc omnibus etiam præstantiorem esse dicturi sint, atque hactenus æqui et candidi iudices sint; utrùm igitur saltationis quidem, et cantûs tibiæ doctrina quædam et disciplina est, adeoque et diuturno tempore, et pluribus laboribus atque sudoribus opus est, atque interdum etiam mercedem persolvere oportet, et perductores adhibere, longasque peregrinationes suscipere, cæteraque omnia facere et pati, quibus artis peritiâ comparatur; sapientiam autem quæ omnibus præest, ac bona omnia complexu suo tenet, rem usque adeò levem et prostratam esse existimabimus, ut ad hoc ut quisquam sapiens sit, voluntas sola requiratur? E contra verò, ut habet idem, orat. 20, *ne extrema quidem senectus huic rei præstituta longum tempus censeri debet.* Quàm stulti ac cæci sumus qui artem omnium difficillimam Deum placandi et homines regendi nullo usu, et quàm minimâ meditatione credimus comparari! Cùmque nec medici, nec pictoris nomen quisquam obtineat, nisi prius morborum naturas conside-

rârit, aut multos colores misenerit, variasque formas pincillo expresserit, antistes, seu quisvis alius sacer præpositus facile invenitur non elaboratus, sed recens quantum ad dignitatem, simul satus et editus quemadmodum poeta gigantes invenit; uno die sanctos fugimus, eosque sapientes et eruditos esse jubemus, qui nihil didicerunt, nec ad sacerdotium quidquam prius contulerunt præter velle! Vide eundem, orat. 29, *statim initio, et 52.*

XXXIII. Sed audire mihi videor aliquos respondentes in laicali quoque statu Sacramentorum doctrinam, officiorum divinarum rationem, religionis nostræ mysteria, populi fidelis regendi normam addisci posse. Quasi verò ea quæ in usu præsentim consistunt, sine usu perfectè edisci possint! quasi medendi animabus populi fidelis doctrina ac methodus, non exercitio ac praxi indigeat, cum tamen medendi corporibus disciplina, nisi diuturno usu comparari non possit! quasi militiæ clericalis leges, nisi inter militandum perfectè teneri possint, cum secularis militiæ, nulli nisi qui in campum venerit, castra viderit, militaria insignia secutus fuerit, ratio explorata haberi queat! In rem ipsam veniamus oportet, ut ea quæ in praxi posita sunt, perfectè callere possimus; edocendi ipsa ratio nonnisi docendo acquiritur, multominus regendi prudentia atque industria, nisi aut regendo, aut aliorum in regendo sagacitatem observando comparatur; ipsi divinarum officiorum ritus, Sacramentorum ritè, et consentaneè administrandorum modus, vix nisi longo exercitio, speciendo scilicet, ministrando et agendo, noscuntur.

XXXIV. Hanc, ad astruendam interstitiorum inter ordines legem, discendi divina mysteria necessitatem summi pontifices passim protulerunt. Zosimus, epistolâ ad Hesygium Salonitanum superius citatâ, laicum non gradatim, nec servatis interstitiis ad ordines aspirantem redarguit, *qui statim dux esse desiderat, cum tyro non fuerit, ut prius velit docere quàm discere.* Celestinus similiter ad Galliarum episcopos scribens, epist. 2, cap. 3, ex laicis contra statuta Patrum episcopos fieri vetat : *Cum, inquit, ad episcopatum iis gradibus quibus frequentissimè cautum est, debeat perveniri, ut minoribus initiali officiis ad majora firmentur; debet enim ante esse discipulus, quisquis doctor esse desiderat, ut possit docere quod didicit.* Hormisdas, epist. 4 ad episcopos Hispaniæ : *Discere prius quisque debet antequàm doceat, etc.; longâ observatione religiosus cultus tradatur, etc.* S. Gregorius, epistolâ 110, al. 108, ad Syagrium Augustodunensem, Ætherium et alios, libro 7 : « Quidam desiderio honoris inflati defunctis episcopis tonsurantur, et fiunt repenti ex laicis sacerdotes, atque inverecundè religiosi propositi ducatum arripiunt, qui nec esse adhuc milites didicerunt. Quid putamus, quid isti subjectis prestituri sunt, qui antequàm discipulatus limen attingant, tenere locum magisterii non formidant? Quâ de re necesse est ut quamvis inculpati quisque sit meriti, ante tamen per distinctos ordines ecclesiasticis exerceatur officiis, videat quod imitetur, discat quod doceat, informetur quod

teneat; ut postea non debeat errare, qui eligitur viam erranti deminstrare. Dū ergo religiosā meditatione pelliatur ut placeat; et sic lucerna posita super candelabrum luceat, ut adversa ventorum vis irruens conceptam eruditionis flammam non extinguat, sed augeat. Plura similia proferre possumus tum ex eodem Gregorio, tum ex Leone I. Joanne VIII. et aliis, sed hæc abundè sufficiunt, de hoc præsertim alibi dicturi.

XXXV. Secundò eadem intervalla præsertim statuta sunt, ut qui ad sacerdotium sunt perventuri, animum prius ecclesiasticum assumant, cleri disciplinā imbuantur, hanc vivendi rationem ineant, mores induant, et ad ecclesiasticam regulam componantur; neque parvo ad hoc tempore opus est: sive enim ab infantiā aliquis militiæ ecclesiasticæ nomen dederit, sensim ipsius animus ad hoc vitæ institutum formandus erit; quod quia austerum, grave et serium est, adolescentum ingeniis non potest non esse invisum; præsertim cum ita comparati juvenes esse soleant, ut vel licentiam, luxum, cupiditates naturā suā querant, vel si pio animi fervore ab his diverterint, in contrariam partem omnino ferantur, rigidiorum philosophiæ observantiam sectentur; virtuti potius à vulgo dissitæ studeant quàm perfectæ; pauci mediā viā gradiantur, et communem, à vitiiis tamen remotam, vivendi rationem (qualis clericali esse debet) assequi possint. Si verò grandævus jam aliquis clericorum catalogo annumeretur, tempore quoque opus est ut laici mores dediscantur. Neque enim eadem est vitæ ratio clericalis, quæ laicalis: utrique beatitudo æterna proponitur, sed diversis obtinenda rationibus: in laico familiæ cura laudabilis, secularium negotiorum scientia ac præcavatio honesta, urbanitas scurrilitati propior quàm morositati, non indecora, modus in ludis et jocis optimus, privatae vitæ studium ad virtutem gradus est; in clerico omnia ferè contraria laudantur, quæ nec familiaris rei amore tangi, nec secularibus negotiis implicari, nec jocis vacare, nec ludis oportet; quem gravem, constantem et serium esse decet, ac meminisse se aliis potius, quàm sibi clericum factum esse. Victus, vestitus in utroque diversus, confabulandi, negotia tractandi, animum relaxandi utrique diversa seligenda est ratio; et quemadmodum in scenâ alii motus, actus, gestus, alia ferè exteriora quæ apparent omnia Davi, et Oedipi, ita in hac vitâ rectè instituendâ aliam clericus, aliam laicus personam gerit. Tempore igitur opus est ut quis in alium virum transformetur, antequam ad sacerdotii dignitatem, ad quam promotus, non jam dimidiatus, sed perfectus clericus est, evehatur.

XXXVI. Quæ cum attentè cogitasset Sinesius, dolebat suas vices quòd ex laico factus fuisset episcopus, nec satis temporis habuisset, quo perpurgatis vitæ popularis imperfectionibus, clericalem perfectionem in se exprimere posset; Theophilum, pro se ut deprecetur in epistolâ, epist. 67, quæ pro destituta, et adque adjumentum desiderante deprecatur sit, cum pro se Deum ipse compellare vereatur, cujus rei ra-

tionem subjungit: *In contrarium enim mihi omnia recidit ob perfectam temeritatem, quòd homo peccatis irretitus, extra Ecclesiam educatus, alio discipline genere institutus, ad altare Dei accedere non dubitaverim.* Appositè ad quam rem illustrandam S. Gregorius, epistolâ citatâ ad Syagrum, ex rebus inanimatis similitudines deducit, ut sicut ligna in sylvis succisa, in ædificationibus compacta, citius super impositâ mole franguntur, nisi eorum viriditatem multorum dierum mora siccaverit, sic spiritale Ecclesiæ ædificium corruit in quod laici, qui animum laicalem non exuerint, compacti fuerint. Et sicut medici quædam corpori adjutoria recenti adhuc confectione formata indigenti non afferunt, sed maceranda tempori derelinquunt; ita nec temporanei sacerdotes populo utiles futuri sint, sed tempore opus sit, quo laicalia eorum studia conficiantur.

XXXVII. Egregiè sanè Tridentina synodus, sess. 23, cap. 11, de Reform., idè per temporum interstitia conferri ordines præcipit, *ut eò accuratius promovendi quantum sit hujus disciplinæ pondus possint edoceri*: Nescio enim quomodò frequentius, imò ferè semper accadat, ut ecclesiasticæ disciplinæ minùs studiosi sint, qui ei innutriti non fuerint, parendi et imperandi leges nesciant, qui nunquàm in inferioribus gradibus fuerint subjecti, minori splendor totius cleri desiderio teneantur, quibus sacerdotii consecutio minùs operosa extiterit. Uno verbo disciplina ecclesiastica non nisi longo usu paratur; doctrina præceptis comparari potest; disciplina vix, nisi experientiâ et exemplis: pondus ipsum disciplinæ nescitur, nisi ab eo qui disciplinam subierit et dilexerit; diligì autem non potest nisi cognita sit; sapere oportet disciplinæ suavitatem ut sentiat, sentiri non potest, nisi gustetur; non gustatur nisi ab iis qui addicti ei aliquo tempore fuerint; qui ab eâ semper solutus fuerit, ne fructum quidem, vel ejus emolumenta percipiet; clericos disciplinæ non solum cognitio, sed affectio decenda est, nec ejus fortè cognitio animo instillari poterit, quin affectio voluntatem pervadat. Hanc proinde disciplinam per intervalla temporum inter singulos ordines definita hauriri voluerunt sanctissimi pontifices; propter hanc ediscendam Bracharense I concilium intervalla ista necessaria putavit, ob eandem ratio naturalis illorum necessitatem ostendit.

XXXVIII. Tertiò denique, ne plura hic congeram quæ in alium locum commodius rejiciantur, ad probationem ordinandorum interstitia ista instituta sunt, nam, ut ait Hormisda, epist. 4, *longâ debet vitam suam probatione monstrare, cui gubernacula committuntur Ecclesiæ*; et ut ait Gregorius, epist. cit. ad Syagr., *cum scriptum sit ut prius quis probetur, et sic ministret, multò ante probandus est qui populi intercessor assumitur, ne fiant causa ruinæ populi sacerdotes mali*; quod ipsum demonstrat Joannes VIII, epist. 199, nullos ad sacerdotium promoveri volens, nisi, *qui in minoribus gradibus sic diu prædarent, et nota eorum pravitatem et absque quoniam eam prædarent, ut per temporis intervalla instituta, comprobatis prius moribus, et bonæ vitæ meritis*

refulgentibus ad summum sacerdotium postmodum veniunt. Certe stultitia est, si credimus uno die sufficienter ordinandorum vitam, mores, pietatem, docilitatem, ingenium, industriam, prudentiam, disciplinæ studium probari posse. Cogitationes et affectiones hominum magis in recessu positæ sunt, nec nisi aliquo tempore patere queunt. Quantum putamus Ecclesiæ conducere, ut quicumque ad sacerdotium aspirant, prius in inferioribus gradibus diuturno tempore accuratè probarentur? nam et indignos ac facinorosos, qui Ecclesiæ Dei offensioni futuri sunt ac scandalo, probatio ista rejiceret, et plures ad malum proclives in officio confineret. Quam multos suspicari debemus in eam in quam postea incidunt, vitiorum voraginem nequaquam casuros, si se multo tempore explorari nōssent; si vel leviora sua peccata ad antistitem deferri; si vel minimos defectus à clero ac populo notari adverterent; si sibi unicam ad sacerdotium viam esse scirent, optimum vite testimonium, et virtutis egregiam commendationem! Contra autem languent jam plurimorum studia, qui cum diu in abscondito vixerint, bonæ existimationis minimè solliciti, vitiis ita progressu temporis assuescunt, ut nec improbitatis postea suæ, ac vitiorum foetorem spargi magnoperè reformident. Adolescentium ingenia, pudore, metu, gloriæ cupiditate ad virtutem excitanda sunt, nihilque lularicum eorum ac versatilem animum magis continet, quàm si se ab omnibus observari videant; apertum sibi sciant, gloriæ vel infamiae campum: latere non posse videant, si quid pudendum ab illis committatur: hæc adolescentiæ frena sunt, quæ aliàs ad vitia facilè labitur, et ubi in altum vitiorum prolapsa est, difficilè erigitur. Ad hoc autem quis non videat utilia, imò penè necessaria esse quædam in inferioribus ecclesiasticis ordinibus tempora insumi, quibus tanquàm novitii ordinandi ad superiores gradus probentur, tanquàm discipuli sub ferulâ consistent, tanquàm candidati sacerdotii benè agendo dignitatem istam promereri satagant?

ARTICULUS VII.

De accelerandâ ordinatione eorum qui ad ecclesiasticas dignitates ordinis alicujus exercitium requirentes promoti sunt.

§ 1. *Ordinari debere quàm citissimè qui ad dignitatem cui ordo annexus est, promoti sunt.*

I. Ita verò lentè progrediendum est in promotione ad sacros ordines, ut tamen aliquantò citiùs festinandum sit nonnunquàm; nec legitima semper ista, quæ præscripta sunt inter singulos ordines, intervalla adeò accuratè servanda, tunc scilicet maximè cum electus aliquis fuerit ad aliquam dignitatem, quæ longè altiorē quàm electus habeat ordinem requirit: sit enim, v. g., aliquis in clericatu aut lectoratu constitutus, qui ad curam animarum gerendam vocatus sit; perperam ille per morosa ista intervalla ad ordinem presbyteratus deducetur, qui quàm citissimè fieri poterit, post assumptam pastoralis curæ sollicitudinem presbyter ordinari debet, ne plebs fidelis necessariò diu ministerio privetur. Cui malo arcendo olim (ut alibi fortè

fusiùs docebimus) cautum aliquando à medijs ævi conciliis reperio, ne quis ad regimen ecclesiasticum assummeretur, nisi qui ordine jam præditus esset necessario, aut eum saltem brevi per ecclesiasticas leges obtinere posset; inculcata postea lex ista, de recipiendo quamprimum ordine dignitati annexo, ab eo qui ad dignitatem electus fuerit; præscriptum etiam tempus, additæ pœnæ; quæ omnia breviter hic, sed accuratè tamen ostendenda sunt.

II. Observandumque est primò diligenter, quo tempore vagi clerici et acephali ordinari ceperunt, cepisse quoque electionem contra antiquum morem et instituta majorum ab ordinatione disjungi; qui abusus cum quorundam summorum pontificum, præsertim seculi XI initio, negligentia invaluisse, succedentium sub finem ejusdem seculi vigilantia, quoad fieri potuit suppressus est. Hinc sub Urbano II statutum legimus in concilio Claromontano (quod Arvernæ corruptè vocat Gratianus, quia apud Arvernos habitum est), *ut nullus fiat decanus in Ecclesiâ, nisi presbyter, nullus archidiaconus, nisi levita*; nec aliter id fuisse antiquitùs observatum alibi docebimus. Hinc in concilio Pictaviensi, sub Pascali II decretum, c. 7 et 8, *ut abbates, decani, qui presbyteri non sunt, presbyteri fiant, aut prælationes amittant.* Hinc in concilio Londinensi II, sub eodem summo Pontifice, cujus capitula seu summaria à Wilelmo Malnesburiensi referuntur. præceptum, *ut archidiaconi sint* (fortè eodem sensu ac fiant) *diaconi*; hinc in concilio Lateranensi, sub Calixto II, consentaneè Claromontano sancitum, c. 2, *ut nullus in præpositum, nullus in archipresbyterum, nullus in decanum, nisi presbyter, nullus in archidiaconum, nisi diaconus ordinetur*; et in Londinensi I, sub Honorio II, ab Apostolicæ Sedis legato Joanne de Crema S. R. E. cardinali habito, c. 2, *ut nullus in decanum, nullus in priorem, nisi presbyter, nullus in archidiaconum, nisi diaconus promoveatur.* Quorum verborum, sicut et præcedentium, is videtur esse sensus, ut qui has dignitates obtinet, vel in eo ordine reperiat quem dignitas requirit, vel brevi eum ordinem consequatur, prout ostendere videtur altera sub Calixto II Londinensis synodus, his verbis: *Nullus in decanum, nisi presbyter, nullus in archidiaconum, nisi diaconus constituitur*; quòd si quis ad hos honores infra prædictos ordines jam designatus est, moneatur ab episcopo ad ordines accedere; quòd si juxta monitionem episcopi ordinari refugerit, eadem ad quam designatus fuerat careat dignitate. Cui affine est concilii Lateranensis decretum sub Innocentio II, c. 10: *Innovamus autem, inquit, et præcipimus ut nullus in archidiaconum vel decanum, nisi diaconus vel presbyter ordinetur.* Archidiaconi verò, decani et præpositi, qui infra ordines prænominatos existunt, si inobedientes ordinari contempserint, honore suscepto priventur; prohibemus autem ne adolescentibus vel infra sacros ordines constitutis, sed qui prudentia et merito vite clarescunt, prædicti concedantur honores. Huic etiam geminum, imò iisdem verbis conceptum statutum Eugenii III in concilio Rhemensi (quod executioni minimè demandatum fuisse conquirit-

tur Bernardus, de Consider. lib. 3. cap. 51: *Illud etiam duximus annotandum, ut nullus etiam in archidiaconum vel decanum, nisi diaconus vel presbyter ordinetur.* Quibus duobus posterioribus conciliis aperte videtur demonstrari suffecisse quòd prædictæ dignitates in sacris ordinibus constitutis conferrentur, qui brevi ad ordinem diaconatus vel presbyteratus convolare possent; unde et Bernardus, ibidem, decretum istud neglectum querens, hoc solum reprehendit, quòd adhuc *adolescentes, adhuc qui infra sacros ordines essent in Ecclesiâ, suo tempore nullâ legis istius habitâ ratione, promoverentur.*

III. Promotorum ad dignitates ecclesiasticas ordinationem accelerandam esse urget Alexander III, nec tamen clarè tempus definit, in concilio Lateranensi, his verbis cap. 5: *Inferiora etiam ministeria, ut puta decanatum, archidiaconatum, et alia quæ curam animarum habent annexam, nullus omninò suscipiat, sed nec parochialis Ecclesiæ regimen, nisi qui jam vigesimum quantum ætatis annum attigerit, et scientiâ et moribus commendandus existit. Cum autem assumptus fuerit, si archidiaconus in diaconum, decanus, et reliqui admoniti non fuerint, præfixo à canonibus tempore, in presbyteros ordinati, et ab illo removeantur officio, et aliis conferatur, qui et velint et possint illud convenienter implere, etc.* Quibus verbis videtur et ætatem ordini recipiendo convenientem, et animi dotes ei qui ordinandus est necessarias, in promoti ad ecclesiasticas huiusmodi dignitates requirere, quatenus in proximâ veluti dispositione consistent, ut ordinem dignitati suæ annexum proximis quatuor Temporibus recipiant; hoc enim videtur mihi significare, dùm præfixo à canonibus tempore, ordinari eis præcipit; nam quodnam aliud tempus à canonibus præfixum intelligat, non video; quippe cùm ad interstitia Canonibus præfixa respexisse Alexandrum III neutiquam sit probabile, quæ cum diuturni temporis olim assignata fuerint, nonnisi diuturno post susceptam dignitatem tempore ordinari tales juberet, et in iis officiis exerceri eos vellet, quæ dignitati minimè consentanea sunt; itaque cùm nulla alia canonibus ante Alexandrum III tempora assignata essent, quàm vel intervalia ista, quæ inter singulos ordines præscripta erant, vel tempora generali ordinationi habendæ præstituta; cùmque de interstitiis temporum non possit Alexander intelligi, de temporibus utique ordinationum celebrandarum est intelligendus; nisi fortè dicas Alexandrum III ad Gelasii et conciliorum Arelatensis III, Aurelianensis III et V, ac Bracharensis I, canones supra citatos respexisse, qui annuam conversionem, saltem in necessitate, presbyteratus vel diaconatus ordini duntaxat præmittebant; et eo sensu dicas Alexandrum III jussisse ut saltem expleto anno ab electione ad huiusmodi dignitates diaconus vel presbyter, prout diaconatus aut presbyteratus dignitas ab ipso suscepta requirit, ordinetur. Verum nec sic annus integre ab electione ad ordinationem decurret: nam si ad hos canones Alexander respiciat, ex ejus decreto breviori tempore videbitur ordinatio suscipienda: nam, v. g., ut Gelasii canonem

sequamur, ita jubet ille in necessitate annuam sacerdotio præmitti conversionem, ut post tres menses ordinandus acolythus existat, sexto mense subdiaconus, nono diaconus, completo anno presbyter fiat; itaque cùm ex eodem Alexandro nonnisi subdiaconus eligi secundum jura aliquis debeat, ad parochialem ecclesiam (quod simili ratione dicendum de dignitatibus curam animarum habentibus), vel saltem ex dispensatione in minoribus ordinibus constitutus, sequitur, ex rigore quidem juris, post sex menses presbyterum debere fieri, qui ad dignitatem presbyteralem electus fuerit, ex dispensatione autem post novem saltem menses, quia totidem in canone Gelasii (cui reliqui consentiunt) à subdiaconatu vel minoribus ordinibus ad presbyteratum menses numerantur. Quam etiam temporis moram in eo qui post Pascha jam factus subdiaconus, vel in minoribus ordinibus constitutus, ad presbyteralem dignitatem electus est, observari convenit ut proximis quatuor Temporibus singulos gradatim ordines recipere possit. Quare aptior videtur Glossa Bernardi Parmensis in dictum Alexandri canonem, post confirmationem eos debere dicentis proximis quatuor Temporibus, vel saltem post sex menses ordinari, quàm Vincentii aliud Alexandri rescriptum, quo delectos ad regimen parochialis ecclesiæ, subdiaconos ex rigore juris, *dispensativè in minoribus ordinibus constitutos eligi concedit, dummodò tales sint, quòd infra breve tempus possint in presbyteros ordinari*, exponentis, quasi intra annum saltem ordinari eos posse decernat; cujus scilicet fundamentum ex malè intellecto Gelasii decreto ruit.

IV. Sequentes autem pontifices ac secuta concilia intra annum ab obtentâ dignitate, sacrum ordinem seu diaconatum, seu presbyteratum recipi volunt. Gregorius X in concilio Lugdunensi aperte id decernit; ubi enim Alexandri III in Lateranensi concilio non observatum canonem graviter se ferre docuit, et quædam ei consentanea decrevit, tum verò hæc maximè ad præsentem questionem consentanea addidit: « Is etiam qui ad huiusmodi regimen (parochialis ecclesiæ) assumetur, ut gregis sibi crediti diligentius curam gerere possit, in parochiali ecclesiâ, cujus rector extiterit, residere personaliter teneatur; et intra annum à sibi commissi regiminis tempore numerandum, se faciat ad sacerdotium promoveri. Quòd si intra idem tempus promotus non fuerit, ecclesiâ sibi commissâ, nullâ etiam præmissâ monitione, sit præsentis constitutionis auctoritate privatus. » In quem canonem notat Glossa annum istum à pacificâ possessione et cessatione impedimenti canonici esse numerandum, præterquàm si ab episcopo cum tali dispensatum fuerit, quæ omnia iuribus conformia esse demonstrat. Neque definitioni repugnat idem Gregorius X, cujus in eodem concilio decretum fertur, ut nemo deinceps parochialem ecclesiam alieni non constituto in ætate legitimâ et sacerdotio, commendare præsumat. Etenim ibi quidem vetat Gregorius parochialem ecclesiam non ordinato in sacerdotem commendari, non autem vetat tali conferri seu com-

mitti; commendatur enim ecclesia ei in cuius veluti curam dependit, cui eius administratio ad tempus conceditur; et his bene debet esse sacerdos; frustra enim non sacerdoti ad tempus committeretur, cui forte recordi iam facto subtraheretur; confertur autem ecclesia cui in titulum datur, ut ei perpetuo sit adscriptus, cuius expectari potest sacerdotium, ob egeriam sollicit spem et expectationem quam de tali multo tempore eius futura administratione, postquam ordinatus fuerit, ecclesia concepit.

V. Bonifacius VIII hanc Gregorii constitutionem interpretatur: primum enim sacros ordines, quos ex rigore juris requiri superius docuimus, ut ad ejusmodi ecclesiasticas dignitates aliquis legitime promoveretur, nullatenus necessarios esse docet. Deinde prædictum Gregorii X decretum limitat his verbis: « Statutum felicitis recordationis Gregorii papæ X prædere soris nostri, de his quæ ad parochialis ecclesiæ regimen assumuntur, promovendis ad sacerdotium intra annum, alioquin iisdem ecclesiis sunt privati, quod, cum sit parviale, restringi potius convenit quam laxari, declaramus ad collegiatas ecclesias, etiamsi alias parochiales extiterint, et assumptos ad eorum regimen non extendi, sed antiqua jura servari potius debere in iisdem. » Quæ limitatio ita mihi videtur intelligenda, ut quando quis ecclesiæ simul parochialis et collegiate caput constituitur, tunc temporis, quia collegiate ecclesiæ solet sæpius rector appellari quam parochialis, Gregorii constitutio ad eum non extendatur, quamvis superiora jura eum obstringant. Unde, cum solum addat Gregorii constitutio supra citatum concilii Lateranensis sub Alexandro III legem, quod hæc præviam monitionem requirat, ut quis eam quam adeptus est dignitate, ob non receptum intra annum ordinem presbyteratus privetur, illa monitionem istam excludat; hinc censere crediderim Bonifacium VIII, eum qui ad parochialis ecclesiæ et collegiate regimen assumitur, quod Gregorii X constitutione non comprehendatur, ordinari quidem intra annum in presbyterum debere, id tamen si omittat facere, nisi prius admonitus fuerit, obtentâ dignitate non carere. Idem autem Bonifacius antiqua jura, neque hæc neque aliâ ullâ constitutione abolet, sed iis stari cupit, quemadmodum etiam idipsum ostendit, dum extra sacros ordines constitutos eligi ad regimen ecclesiæ parochialis permittens, eam semper conditionem adhibet, ut statuto à jure tempore ordinentur.

VI. Pœnam quoque in eos constituit Clemens V in concilio Viennensi, qui ecclesiasticas dignitates adepti, ordinari negligunt, quam minùs severam esse ne mireris; non enim antiquas severiores, quæ desuetudine diuturnâ minimè exoleverint, novâ statutâ leviori pœnâ antiquat, sed eas vigere jubet, leviores tamen adhibens, quæ faciliùs observari possint, et accuratius custodiri; ita ergo prædictus Pontifex: « Illi verò qui dignitates, personatus, officia, vel præbendas, quibus certi ordines sunt annexi, pacificè nunc obtinent in eisdem ecclesiis, vel obtinuerint in

futurum, nisi (justo impedimento cessante) ad huiusmodi ordines se promoveri fecerint intra annum, ex tunc donec ad eos promoti fuerint, nullo modo vocem in capitulo habeant eorundem, non obstantibus quibuscumque consuetudinibus vel statutis; penis aliis, quæ contra tales promoveri ad ordines recusantes, statuuntur in jure, nihilominùs in suo robore permansuris. »

VII. Concilium quoque Ravennatis provincie III Bononiæ celebratum sub Joanne XX (quem vulgò XXII vocant) districtè idipsum præcipit his verbis, rubricâ 5: « Sollicitè pensantes quantum officii pastoralis debitum prælatos astringat, curis sollicitis et continuis intendere, et per remedia salubria providere, in iis præcipuè per quæ saluti animarum consulitur et providetur; et quòd parum est jura condere, nisi sit qui ea mandet executioni; volentes igitur Pictaviense concilium innovare, et debite executioni demandare, statuimus et ordinamus, hoc sacro approbante concilio, et nihilominùs in virtute sanctæ obedientiæ, monemus, et peremptoriè, quòd abbates, decani, archipresbyteri, præpositi, seu quocumque alio nomine censeantur, ad ordinem sacerdotalem se faciant promoveri; archidiaconi verò ad ordinem diaconatus; inferiores autem beneficiati in ecclesiis nostræ provincie Ravennatis instituti ad ordines sacros, secundum quod usus cujuscumque beneficii requirit, infra annum se faciant promoveri. Si qui verò prædictorum, animo indurato, promotionem suam distulerint, et hanc nostram monitionem, statutum et ordinationem adimplere neglexerint, auctoritate præsentis concilii ipso jure sint privati omnibus beneficiis sacros ordines requirentibus, pro quibus promoveri tenebantur, quæ obtinent in nostrâ provinciâ, nisi cum eis vel aliquo eorum prædictorum fuerit dispensatum, vel in futurum dispensetur, vel nisi justo impedimento detenti fuerint, quominùs promoveri potuerint; et tunc, impedimento cessante, procurent, quàm citò poterunt, se ad ordines, ut præmittitur, facere promoveri. »

VIII. Has omnes constitutiones prædictas renovat Tridentina synodus, sess. 7, cap. 3, de Reform. Primò enim Gregorii X in concilio Lugdunensi sanctionem expressè confirmat, et aliter factam collationem, sive provisionem omninò irritat, pœnâ etiam in ordinarium collatorem renovatâ. Secundò statuit eadem, cap. 12 ejusdem sessionis, ut, *facultates de non promovendo præterquam in casibus à jure expressis concessæ, ad annum tantum suffragentur*. Tertio minutatim etiam præscribit, sess. 22, de Reform., cap. 4, « ut ii qui dignitates, personatus, officia, præbendas, portiones, ac quælibet alia beneficia in dictis ecclesiis obtinent, aut in posterum obtinebunt, quibus onera varia sunt annexa, videlicet, ut alii missas, alii Evangelium, alii epistolas dicant, seu cantent; quocumque privilegio, exemptione, prærogativâ, generis nobilitate sint insigniti, teneantur, justo impedimento cessante, infra annum ordines recipere requisiti: alioquin pœnas incurrant juxta constitutionem

concilii Viennensis, quæ incipit : *Ut ii qui, quam præsentis decreto innovat; cogantque episcopi, diebus statis, dictos ordines per se ipsos exercere, ac cætera omnia officia, quæ debent in cultu divino præstare, sub eisdem, et aliis etiam gravioribus penis, arbitrio eorum imponendis, nec aliis in posterum fiat provisio, nisi iis qui jam ætatem et cæteras habilitates integrè habere dignoscantur; aliter irrita sit provisio.* » Quartò clariùs idem concilium de eâ re statuit, sess. 24, de Reform., cap. 12 : « Nemo igitur deinceps ad dignitates quas-cumque, quibus animarum cura subest, promoveatur, nisi qui saltem vigesimum quintum ætatis annum attigerit, et in clericali ordine versatus, doctrinâ ad suum munus exequendum necessariâ, ac morum integritate commendetur, juxta constitutionem Alexandri III in concilio Lateranensi promulgatam, quæ incipit : *Cum in cunctis.* » Et paulò post : « Neminem etiam deinceps ad dignitatem, canonicatum aut portionem recipiant, nisi qui eo ordine sacro aut sit initiatus, quem illa dignitas, præbenda aut portio requirit, aut in tali ætate, ut intra tempus à jure, et ab hac sanctâ synodo statutum, initiari valeat, » etc.

§ 2. *Quænam impedimenta ab hac obligatione excusent.*

IX. Ex iis verò dubium emergit, quænam sint impedimenta legitima, ob quæ, vel excusetur aliquis, vel excusatione dignus habendus sit, qui intra annum à susceptâ dignitate minimè promoveatur ad ordinem, quem ipsa dignitas postulârit. Primum impedimentum à doctoribus dicitur irregularitas, non quidem omnis, sed aliqua saltem; nam, ut taceamus eas omnes irregularitates quæ ex delicto enormi quod mereatur depositionem oriuntur, cujusmodi sunt eæ quæ vel ex homicidio voluntario et injusto, vel ex crimine quodam enormi ac notorio, quo hominis fama labefactari possit, contrahuntur; quales quidem irregularitates patrocinari reo non poterunt, quinimò id efficient ut justè beneficium ei auferatur ut spes omnis ad superiores ordines ascendendos adimatur; dicimus quòd si crimina ista occulta fuerint, eaque ad differendam ordinationem promoti ad ecclesiasticas dignitates prætexant, tunc quid facto opus sit docere Alexandrum III apertissimè cap. *Quæris*, de *Ætate et Qualitate*, his verbis : « *Quæris*, inquit, à nobis, quid agendum sit de clericis tuæ jurisdictioni commissis, qui cum beneficiis multis ecclesiasticis abundant, à te commoniti nolunt ad majores ordines promoveri, se tale quid secretò commisisse dicentes quod eos salvâ conscientia ordinari non sinit. Cum igitur super hoc casu, videantur sacri canones discordare, cum quidam dicant eos minimè compellendos, alii verò contrarium asseverent, omnis contrarietatis vinculum præsentì paginâ enodamus; statuantes ut, si prædicti clerici perceptione majorum ordinum, propter occulta sua peccata se indignos esse fatentur, inferiores in Ecclesiâ, quorum sit vita probabilis, præferantur eisdem; et nisi fortè illi qui ordinari pro jam dictâ causâ recusant, in aliis Ecclesiæ servitiis valdè utiles fuerint, auferantur eis beneficia, et aliis canonicè conferantur. Quòd si pro solâ voluntate renuerint ordinari, et suaserit uti-

litas Ecclesiæ, aut necessitas ipsos (dummodò idonei sint) ad majores ordines recipiendos, per omissionem locorum et beneficiorum subtractionem, appellatione cessante compellas. » Quibus verbis juxta interpretationem Bernardi, decernitur ut clerici, quorum ordinationem aliqua crimina, sive ante promotionem suam ad ecclesiasticas dignitates, sive postea commissa præpediunt, beneficiis suis priventur, nisi ob Ecclesiæ utilitatem, quam promoveant, satius videatur ipsos potius in iis esse tolerandos.

X. Si verò sermo sit de irregularitatibus ex defectu provenientibus, certum quidem est, ubi illæ acciderint, differendam esse ordinationem, saltem ut dignoscatur sitne defectus perpetuus et curabilis. Durum enim esset, imò inhumanum, quempiam ob temporarium defectum, obtento beneficio vel dignitate privare; inconsultum autem et temerarium, stante legitimo impedimento et defectu ordinationem excludente, quem incertum sit num tolli aliquando possit, homini tamen ipso laboranti, beneficium ordinationis impendere; sed si perpetuus agnitus sit, quid tunc facto opus? placet maximè distinctio tradita à Joanne Andræâ, et aliis passim doctoribus, considerandum nempe esse an defectus iste ante promotionem acciderit; si enim ante promotionem contractus fuerit, non solum ab ordinatione rejiciet, verum etiam à beneficio, quod ordinationem ipsam postulat; jure enim puniendus est, qui defectum, quo incapax suscipiendæ ordinationis efficitur, in suâ promotione, seu electione ad dignitatem ordinem annexum requirentem retinet, et cum defectum istum noverit, electioni de se indigno, minimèque idoneo factæ consentit. Idque in allato singulari casu manifestè docuit Innocentius III epistolâ decretali ad episcopum quemdam Militensem seu Milicensem, cap. *Exposuisti*, de corpore Vitiatis : « *Exposuisti*, inquit, nobis quod prædecessor tuus H. in abbatem promovit, nesciens quòd ipse esset manu alterâ mutilatus, etc. Nos igitur fraternitati tuæ taliter respondemus quòd cum pro tam enormi defectu ad sacros non possit ordines promoveri, et in promotione suâ id tacuerit fraudulenter, ab abbatie officio est non immeritò amovendus. » Meritò quidem id judicatum; nam fraude defectus iste celatus est, fraus autem et dolus nemini patrocinari debent.

XI. Major autem difficultas est ubi defectus ante ordinationem jam promoti ad ecclesiasticam dignitatem ordinem requirentem, sine ullâ promoti culpâ acciderit. Certum est enim, stante illo defectu, ordinem non esse tribuendum; certum est item beneficii saltem aliquos fructus quibus alatur, ex misericordiâ ei minimè esse denegandos, ne videlicet, quod inhumanum existimat Innocentius III, ad episcopum Arelatensem, afflicto addatur afflictio; *Neve nos culpæ*, ut ait Gregorius, lib. 2, epist. 5 ad Cand., *offensa respiciat, si à Deo flagellatis afflictionem addamus*. Ideòque vel leprosis ipsis alimenta ex beneficiis, quæ ipsis adimuntur, necessaria suppeditari à summis pontificibus præcipiuntur. Certum est autem propter quosdam defectus, v. g., lepræ, administrationis officium quibus-

dam adimi, etiam post ordinationem, juxta decreta scilicet Lucii III et Clementis III summorum pontificum; quanto magis ergo ante ordinationem eadem administratio ipsis ob illos defectus de novo emergentes tolleretur? Certum est praeterea, cum utile judicatur, vel Ecclesiae necessarium, quod aliquis in aliqua dignitate vel beneficio remaneat, quantumvis non ordinatus, posse talem, non obstante irregularitate seu defectu impediante sacram ordinationem, in suo gradu, arbitrio episcopi remanere; si enim, cum ob delicta occulta ab ordinatione aliqui arcantur, eos qui utiles Ecclesiae censentur, episcopi judicio in suis gradibus remanere permittit Alexander III; quanto magis ubi solum ordinationi obstat quidam defectus sine ulla culpa promoti proveniens, tales qui majori commiseratione digni sunt, in gradu et dignitate sua permanere, episcopi judicio, poterunt?

XII. Sed dubium est num de dignitate ac gradu suo propter quemcumque defectum hujusmodi excedere debeant, qui defectu isto, post suam electionem antequam ordinarentur, laboraverint. Notat Alexander III superius citatus videri sacros canones in ea difficultate discordare; et ut infra docebimus, noluit Innocentius III controversiam istam dirimere. Hinc proponi potest Gregorii epistola 41 ad Anatolium Constantinopolitanum, lib. 9, omnino injustum esse asserentis, *ut si molestia corporis irrumpit, honore suo privetur agrotus*, cui alicae constitutiones summorum pontificum consentaneae leguntur, quae non inquietandos agrotos, nec privatione dignitatis exacerbandos, aut molestandos ostendunt; quibus affine est quod habet Ulpianus, non semel probare contendens ea quae accidunt mala hominibus in dignitate constitutis non obstat, quinimodum in statu et dignitate remaneant. Illinc verò obstat canon concilii Pictaviensis, statuents ut *si aliqua iusta causa prohibente, abbates, decani, archidiaconi, presbyteri aut diaconi esse non potuerint, praelationes amittant*. Pro quâ etiam parte adduci potest Alexander III supra citatus, dum ob delicta occulta ordinari renuentem (exclusâ Ecclesiae necessitate vel utilitate) ab obtentâ dignitate dejiciendum definit. Videtur enim similem quoque rationem cæterorum impedimentorum esse velle, ut qui ob ea ordinari renuerit, is de suo gradu removeatur, nisi Ecclesiae utilitas aliud postulet. Contineo in hac controversiâ meum iudicium, non satis utriusque partis argumentis convictus; nam pro priori parte adductæ auctoritates de jam plenè promoti et ordinato loquuntur, quem repelli nolunt; non autem de eo verba faciunt, qui cum electus sit et confirmatus, officio etiam et beneficio gavisus, perfectè tamen in eo stabilitus non sit, quod ordine sibi debito, et ad functiones suas obeundas necessario careat. Pro posteriori adductis scio passim responderi concilium Pictaviense intelligi de justis causis ordinationem impediens, quae ex promoti delicto ortum habeant, non de cæteris inculpabiliter ei contingentibus; et Alexandrum III evidenter, de solis delictis esse locutum. Tutò verò crediderim, in praxi relinqui posse, imò et debere eum qui dignitatem habet ordinem re-

quirentem, sine ordine, quem ob defectum inculpabiliter advenientem assequi non potuit.

XIII. Imò speculative quoque probabilior est opinio, quæ non debere privari officio vel dignitate electum hujusmodi asserit; praesertim ob Innocentii III verba ista, *si canones non obstant*, quæ in citatâ ejus constitutione in concilio Lateranensi edita habentur, ubi de promotis ad inferiora ministeria ordinandis legem sanxit; etsi enim dici possit nihil ab eo statutum in eo casu in quo canones alicujus ordinationi obsisterent, probabilius tamen est exceptionis vim habere ista verba; exceptio verò regulam firmat; ideoque è contrario posset urgeri, si canones alicujus ordinationi obsistant, tunc non esse aliquem ad ordinationem cogendum, dignitatis privatione intentâ; ita enim auctores passim hæc verba interpretantur, quorum hæc in re maxima solet auctoritas, quamvis alium ipsis sensum inesse, qui tamen in idem fermè recidat, postea dicturi simus; secus fortè tamen de electis episcopis non consecratis judicari debet, qui spiritale cum Ecclesiâ conjugium contrahunt, quod consecratione solum consummatur, et quorum consecratio pontificalis majori Ecclesiae ornamento ac necessitati esse videtur; ideoque postea quantum ad ipsos spectabit, in eam partem propendebimus, quæ ipsos dignitati renuntiare debere suadet, si ante consecrationem in aliquem defectum ordinationem impediens etiam inculpabiliter incidierint, praesertim cum Innocentius hunc casum in inferioribus ministeriis excipere videatur; et canones ordinationem in iis præcipientes, impedimenta sæpè excipiant; nulli autem canones quoad episcopatum quidquam, quominus quis consecratur, præter inevitabilem necessitatem excipiant, sed eâ demptâ, absolutè pronuntient electum quantocius esse promovendum, imò necessitatem istam ad solam prorogandam ordinationem, non ad omninò impediendam, si alii digni reperiri possint qui consecrentur, valere significant, ut ex citandis in simili de episcopis questione mox proponendâ, patebit.

XIV. Secundum impedimentum canonicum, ob quod nempe excusari possunt aliqui, ne intra præscriptum tempus ordinentur, est litterarum studium, in cujus favorem, quatenus de viris doctis Ecclesiae provideri possit, concessit Bonifacius VIII, ut sacerdotii receptionem diutius differre possint; decreti summam ac rationes satius est ex ipsius verbis haurire, cap. *Cum ex eo*, de Electione, in 6: *Cum*, inquit Bonifacius, *ex eo quod felix recordationis Gregorius papa X prædecessor noster statuit in concilio Lugdunensi, ut ad regimen parochialium Ecclesiarum assumpti, ad sacerdotium promoveri faciant intra annum a sibi commissi regiminis tempore connumerandum, et personaliter resideant in eisdem; alioquin si intra idem tempus promoti non fuerint, hujusmodi Ecclesiis absque monitione aliâ sint privati; nonnullis ex tunc parochiales Ecclesias recusantibus acceptare, legendi et proficiendi (cum eis facultates non suppetant, nec ab Ecclesiarum praelatis, de aliis beneficiis in plerisque mundi partibus interdum provideatur*

eisdem) *opportunitas sit sublata in grande universalis Ecclesiae (quæ ad sui regimen viris litteratis per maximè noscitur indigere) dispendium et jacturam; nos super hoc multorum instantiâ excitati, frequenter, volentes cupientibus in scientiâ proficere, ut fructum in Dei Ecclesiâ suo tempore afferre valeant opportunum, utiliter providere, præsentî constitutione sancimus ut episcopi, eorumque superiores, cum his, qui hujusmodi subjectas ecclesias obtinent, vel obtinuerint in futurum, dispensare possint liberè, quod usque ad septennium litterarum studio insistentes promoveri minimè teneantur, nisi ad ordinem subdiaconatus duntaxat, ad quem intra prædictum annum recipiendum (ne sicut à multis de Christi patrimonio sublimatis olim factum esse dignoscitur, à statu retrocedere valeant clericali) omninò astringi volumus, et nisi receperint, pœnâ contentâ in ipso concilio eo ipso percelli.*

XV. Circa hanc verò extravagantem Bonifacii VIII, quædam à Joanne Andræâ, Dominico et aliis etiam recentioribus notatu digna observantur, quæ hic attexere non inutile fuerit. Primum igitur notandum est solius episcopi, in cujus diœcesi sita est Ecclesia quam ille obtinet qui dispensationem de non promovendo expetit, jus esse facultatem istam indulgere; episcopo verò domicilii vel originis id minimè licere. Esto enim quantum ad recipiendos ordines tres illi episcopi, beneficii, domicilii et originis æquiparentur, tamen, quoad facultatem de non promovendo concedendam, episcopus beneficii cæteris præferatur; seu ei soli hujus tribuendæ sit potestas à Bonifacio, ut verbis præcedentibus constitutionis satis expressis innotescit; nec immeritò, tum quòd dilatio ordinationis in populi ipsius curæ commissi detrimentum vergat, non aliorum, proindeque ipsius est ordinationem sui parochi urgere, ejusdemque proinde, si opus fuerit, indulgere; tum quòd in indulgentiâ istâ concedendâ pensanda sint hæc omnia, bonum universale Ecclesiæ quod contingere potest ex profectu in studiis, et operâ exhibitâ in litteris ejus qui ad beneficium promotus est, damnum interim Ecclesiæ ad quam quis promotus est, penuria vel copia litteratorum virorum, et facilitas vel difficultas peritos rectores inveniendi qui vacantibus Ecclesiis præficiantur, ut iis pensatis episcopus prudenter dispensare possit. At non possunt ea omnia ab alio episcopo quàm beneficii, vel ejus superiore examinari, non ab episcopo originis vel domicilii; tum quòd ejusdem episcopi sit de vicario idoneo interim providere, qui utilitati Ecclesiæ, quamdiù aberit proprius pastor, sedulò ac peritè incumbat.

XVI. Secundò observandum est posse quidem episcopum tempus septennio brevius indulgere, sed non diuturnius; vera enim est hæc trita juris regula 53, de Regulis juris in 6: *Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus*, seu ut ait Ulpianus, lib 27 ad Sabinum (refertur ff de Regulis juris), *non debet cui plus licet, quod minus est non licere*; quia nempe, *plus in se semper continet quod est minus*, l. *In eo quod plus est*; è contra verò, nec cui minus licet, plus licere necessum est, nec in eo quod minus est, quod majus est

unquàm continetur; itaque nemini dubium esse potest quin episcopo liceat pauciores septem annis indulgere in favorem studiorum, qui plures concedere potest; imò quin etiam favorem istum ad pauciores septem istis annis restringere possit; quo casu gratiam à lege factam non minuet, sed providè dispensabit; nec contradicet solemnî regulæ juris 17, ff de Regulis juris, in 6, quâ statuitur, *indultum à jure beneficium non esse alicui auferendum*, quæ, ut rectè notat prædictus Joannes Andræas, vera quidem est in judiciis istis, quæ dantur à lege sine tacito, vel sine expresso ministerio judicantis, non autem in iis quæ non conceduntur, nisi cognitâ causâ, tunc enim modo majus minusve temporis spatium indulgetur, prout causa postulare videbitur, sed nunquàm majus eo quod lex induget; quare cum septennium istud ita à jure indulgeatur, ut tamen causæ cognitio episcopo concedenti reservetur, poterit quidem episcopus brevius temporis spatium propter studia concedere, sed nunquàm amplius quàm septem annos, ne leges de accellerandâ ordinatione non jam tanquàm juris interpret moderetur, sed tanquàm iniquus dispensator violet; nam, quemadmodum *actus legitimi, qui recipiunt diem, temporis adjectione vitiantur*, l. *Actus legitimi*, ff de Regulis juris, ita si in casu præsentî episcopi septennio aliquid amplius indulgeant, non jam concessâ facultate utuntur, sed temerè præsumptâ licentiâ abutuntur.

XVII. Tertiò dignum etiam est observatione consilium Archidiaconi, Joannis monachi ac Joannis Andrææ, optimum esse, si episcopus non à principio totum septennium indulgeat, tum ut experiatur quoniam profectus in studiis faciat is quicum dispensat; neque enim quos parùm profuturos noverit, cum iis dispensare debet, ne contra Ecclesiam militet quod pro Ecclesiâ institutum est, tum ut spe majoris indulgentiæ clericum suum ad diligentem operam navandam excitet; tum maximè quòd concessum semel septennium, nisi nova aliqua causa acciderit, revocare ipse non possit, secundum illas scilicet juris regulas: *Decet concessum à principe beneficium esse mansurum; quod semel placuit amplius displicere non potest; mutare quis consilium non potest in alterius detrimentum*. Quare satius fecerit si brevi temporis spatio indulto prorogandi usque ad septennium potestatem sibi retineat; sic enim clericum suum magis in officio continebit. Quod autem dixi revocari non posse illam gratiam semel concessam, cum eâ exceptione dixi, nisi aliqua nova causa accadat, vel evidens Ecclesiæ utilitas; ob manifestam enim Ecclesiæ utilitatem vel privilegii abusus concessa gratia revocari potest ab eo qui dedit, ut ostendit Gregorii IX sententia, qui propter ministrorum defectum, eos etiam qui de non residendo privilegia obtinuerunt, ad residentiam cogi posse censuit; confirmatque vulgatum illud in jure pronuntiatum, privilegia revocari debere cum tendunt ad noxam. Quare si negligentem, v. g., se præbeat clericus cum quo ne promoveatur dispensatum est, si vicarii qui ejus absentiam suppleant idonei reperiri

(*Quarante-quatre.*)

non possint. Vel quippiam simile contigerit, revocari potest facta gratia; sed etiam revocanti episcopo probatio et testis inuadere, quam si non dedit, pro arbitrio prorogare vel non prorogare potuisset; salus autem videtur ut iudicis personam retineat, quam ut de suo facto conveniri apud superiorem possit.

XVIII. Quartò, non debent episcopi cum iis dispensare qui doctiles non sunt, nec apti ad litteras capessendas; cessat enim tunc temporis ratio ob quam concessa ista gratia est; sublata autem causa, tolli debet et effectus. Potestque ad confirmari ex Honorii III decreto, qui clericos, qui usque circa respicientiam dispensantur, vult esse doctiles, *qui cum docti fuerint, in Dei ecclesia velut splendor fulgeant firmamenti; ex quibus postmodum copia possit hauriri doctorum*. Si pariter reperiantur viri docti, qui à tempore conferendi beneficium parati essent Ecclesie per se ipsos inservire, iniquum erit iis beneficium conferre quibuscum de non promovendo, de non residendo dispensandum sit; nam, ut rectè habet Innocentius I, epist. 22 ad episcopos Numidiae, cap. 3, *quod necessitas pro remedio reperit, cessante necessitate, debet atque cessare pariter quod urgebat*. Non debent quoque eandem gratiam iis episcopi facere, qui student in vicis aliisve locis in quibus generale studium non habetur; pro iis enim dumtaxat conceditur qui in universitatibus et aculeis celebrioribus litteris incumbunt, quemadmodum ex Innocentio III decretali epistolà colligi potest, quâ privilegia de non residendo studentibus concessa, iis convenire declaravit, non qui in villâ vel castello, sed qui in celebrioribus locis, in quibus magis frequentantur studia, litteris operam navant. Cum tamen ex concilii Tridentini decreto, privilegia omnia quæ clericis non residentibus tribuuntur, ad eos extendantur qui in publicis gymnasiis, in quibus docetur sacra Scriptura, studeant, id etiam de non recipiendo sacerdotio privilegium ad eos referendum esse saltem novo illo jure existimo. Non refert autem cui scientiæ studeant illi, et quibus litteris (dummodò non juri civili ac medicinæ, quæ clericis interdicta sunt) operam navent, quibuscum episcopus dispensat: nam Bonifacii constitutio studii materiam non determinat: quamvis, ut verum fatear, iniquum mihi videatur ut grammaticæ imperiti ad beneficium curata eligantur, et per septennium integrum eorum profectus in litteris expectetur, qui, si à grammaticâ incipiant, tantus non erit quantum Ecclesie ex diuturnâ pastoris absentia detrimentum inferetur; magnum scilicet ex iis qui seriùs ad disciplinas accedunt, et tot annis à beneficio suo absunt Ecclesia sperare potest emolumentum, magnum expectare potest ornamentum, quod prædictum Ecclesie damnum resarciat.

XIX. Quintò, circa illud quoque septennium computandum hæc probabiliora sunt: primum toto isto septennio non videri sufficere quòd clericus, cui fit gratia, subdiaconus maneat, et annus integer ei postea concedatur, secundùm antiqua iura, ut presbyter or-

dinetur; sic enim non septem, sed octo anni ei indulgerentur, quæ gratiæ ampliatio nimia esse videtur, nec facile in re educta, quæ est istud privilegium, admittenda. Alterum, quamvis aliqui à tempore dispensationis facere septennium numerent, tamen probabile est à tempore suscepti regiminis seu possessionis patrice beneficii esse numerandum, cum enim odiosæ sint istæ dispensationes, et contra jus, quam commodè fieri potest, sunt restringende; nec æquum videtur, quòd negligentia episcopi qui dispensationem nisi post aliquot annos concesserit, aut clerici qui petere omiserit, posteriori patrocinari debeat. Tertium, circa illam difficultatem, quæ proponi solet, possint aliquis, si tempore isto septennii sibi indulti ad studendum ad aliam parochialem ecclesiam sine ullo dolo, sine fraude assumatur, integrum sibi aliud septennium postulare, possint si postulaverit, indulgeri; circa istam, inquam, difficultatem, probabiliùs ac tutiùs respondetur talem dispensationem dari nec posse nec debere, quippe cum in hac constitutione tempus videatur inspicere ratione personæ, ut videlicet intra illud septennium studiorum curriculum absolvat, idèque si dispensatum sit alias per aliquod tempus, profectus eos fecisse supponitur qui tempori indulto respondent, pauciorique proinde tempore indigere deinceps, quo studia perficiant. Unde, si aliud de novo beneficium assequatur, prioris dispensationis tempus elapsum subtrahendum erit ad septennium explendum.

XX. Sextò, tandem observandum est idèò septennium studiorum concedi, quòd isto tempore integrum studiorum curriculum, eum cui dispensatio fit emitti posse Pontifex conjecerit. Supponitur enim is qui ad parochialem ecclesiam assumitur non omninò ignarus, cui proinde duo vel tres anni philosophiæ addiscendæ sufficiant, quatuor aut quinque sive theologiæ, sive juri impendantur; neque enim ampliùs quinquennio utriusque jura præfigunt; imò et superflua brevius tempus præstituunt; idèque isto septennio, maxime si ei addatur octavus annus, quem aliqui addunt, intra quem promoveri quis debeat, supponitur dispensatus consentaneam clericali institutioni doctrinam perfectè consequi, et Ecclesie de cætero utilitati atque ornamento esse posse; quòd si spes nulla sit tales illos evasuros, qui gratiam sibi fieri cupiunt, perperam septennium in studiis insumendum concederetur, quibus fortè vix totidem anni in regimine parochialis ecclesie supersunt; sic enim accideret ut diutius pastore destitutæ ecclesie, quàm prædictæ reperirentur.

XXI. Tertium denique impedimentum, ad quod varia alia revocantur, est ordinum suscipiendorum difficultas maxima, ut si toto illo anno quo quis debebat ordinari, ægrotarit; si episcopus abfuerit, et dimissorias litteras habere non potuerit; si eum episcopus ordinare noluerit; si lite ad ipsius ordinationem spectante retardatus fuerit; si maris inclementia vel hostium obsidione, vel inopinato aliquo casu præpeditus fuerit, quominùs ordines congruo tempore suscipere posset. His enim et similibus impedimentis,

quibus ordinis receptio minime possibilis vel maxime difficilis redditur, justè excusatur aliquis ne peccet non recipiendo ordines intra annum à jure statutum, neve penas contra non promotos intra tempus prædictum incurrat; *non enim est in morâ, qui potest exceptione legitimâ se tueri*, ex regulâ 60 juris, in 6; nulla verò magis legitima exceptio proferri potest, quam ubi impossibilitas vel maxima difficultas (quæ in moralibus impossibilitati æquiparanda est) prætexitur. Iis autem impedimentis cessantibus, legum severitate plectendi sunt, qui intra annum se promoveri non faciunt; experiantur illi verissimum esse, *moram suam cuilibet esse nocivam*, reg. 25, ibid.; nec impunè assumi beneficium, ejus negligatur officium. Talibus, juxta Tridentinum citatum, facultates quævis de non promovendo minùs suffragentur, utpote quæ in casibus à jure expressis minime concessæ sunt.

CAPUT II.

DE TEMPORE CONSECRATIONIS EPISCOPI.

ARTICULUS PRIMUS.

Quo tempore, die et horâ episcopi consecrari soleant.

I. Circa tempus consecrationis episcopi hæc præsertim agitata sunt: primum quibus temporibus, quo die, quâ horâ celebrari debeat: alterum, quemnam sit festivitas ordinationis episcopi, seu quâ solemnitate celebrata olim fuerit: tertium, quanto tempore post electionem episcopi consecratio differri possit.

II. Quod ad primum attinet, nulla certa tempora consecrationis episcoporum ita assignata sunt, quin quovis die dominico cujusvis mensis celebrari possint, imò nec facile adducor, ut prioribus Ecclesiæ seculis solis diebus dominicis episcopos credam consecrari consuevisse: quippe cum passim, ubi Vitas SS. Pontificum attentè considero, ubi historiæ ecclesiasticæ auctores revolvō, hoc observatum animadvertam, ut statim atque aliqui electi essent, et acclamationibus populi postulati, ad consecrationem pontificiam raperentur; fugientibus, statim atque apprehendi potuissent, manus injicerentur, et ad sacram ordinationem invitati illicò raperentur. Quod cum passim in inferiorum sedium episcopis animadvertatur, tum maxime in pontificibus primæ sedis: nam à S. Petro ad Benificium I (cujus fortè consecratio propter schisma Eulalii dilata est) non alio die summos Pontifices creatos, sen electos, et consecratos legimus: ab eo quoque, qui ad Sylverium creati sunt, eodem die consecrati leguntur, quo electi: à Sylverio autem eos quovis die eligi potuisse, non solo dominico consecrari consuevisse probabiliter conjicimus. Quare, licet præsertim die dominico antiquioribus temporibus eligi solerent antistites, quippe cum populus ad electiones vocari soleret, qui eo die frequentior conveniebat; nihilominus, cum potuerit aliquando etiam in sequentes ferias electio summi Pontificis rejici, iique tamen eodem die consecrati legantur; probabile est, quòd, quanvis diebus ut plurimum dominicis sacrarentur, aliis tamen nonnunquam septimanæ diebus fuerint consecrati.

Cum enim in differendâ summi Pontificis consecratione maximum esset periculum, tum ne alius subintroduceretur, tum ne electus autogeret: cum ita vigente præsertim persecutione non tutum esset quovis die convenire: quis dubitet quovis die quis electus fuisset, eum illicò licuisse consecrari? Quod autem de summis pontificibus diximus, pro suo modulo quibusvis antistitibus consecrandis aptari velim, ad quorum inaugurationem populus quoque conveniebat; nec eam facile in alium diem patiebat differri, aut ipsius populi solitus ardor atque instantia, aut eorum qui electi erant frequens repugnantia, aut capitis constituendi necessitas, et schismatis ac seditionis periculum.

III. Nihilominus ordinarius, ac lege postea præscriptus dies consecrandi episcopi fuit dominicus, ita tamen ut à vesperâ sabbati præcedentis, qui dominico die adscribebatur, episcopi olim consecratio inchoari potuerit, ex S. Leone inferius afferendo, quamvis sæpius matutinis ejusdem dici dominicæ horis incipere soleret, ex Anacleto. Utriusque testimonia proferenda sunt quæ observationem nostram manifestè ostendant, quibus Constitutiones apostolicæ, et concilii Toletani IV, ac Cæsaraugustani III canones adjungi debent, quæ prioribus addunt auctoritatem. « Ordinationes episcoporum, inquit Anacletus, epist. 2, distinct. 62, c. 2, et dist. 73, c. 1, auctoritate apostolicâ ab omnibus qui in eadem fuerint provinciâ episcopis sunt celebrandæ, qui simul convenientes scrutinium diligenter agant, jejuniūque cum omnibus celebrent precibus, et manus cum sanctis Evangelii, quæ prædicaturi sunt, imponentes, dominicâ die, horâ tertiâ orantes, » etc. Leo, epistolâ ad Dioscorum Alexandrinum 79, al. 81, cap. 2, ex quo plura, c. *Quod à patribus*, et c. *Quod die*, dist. 25: « Piè et laudabiliter apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam per ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit, etiam ipse servaveris; ut his qui consecrandi sunt, nunquam benedictio, nisi in die Resurrectionis Dominicæ, tribuatur, cui à vesperâ sabbati initium constat adscribi, » etc. Idem quoque, epistolâ 87, al. 89, c. 3, ad episcopos Viennensis provinciæ: « Ordinatio episcopi non passim, sed die legitimo celebretur, nec sibi constare statûs sui noverit firmitatem, qui non die sabbati vespere, quod lucescit in primam sabbati, vel ipso dominico die fuerit ordinatus, solum enim majores nostri Resurrectionis Dominicæ diem honore dignum judicârè, ut sacerdotes qui sumuntur, hoc die potissimum tribuantur. » Constitutiones apostolicæ, lib. 8, c. 4, ordinationum episcoporum ritus referentes, eas nonnisi præsentem populo, ac rogato, unâ cum episcopis atque presbyteris præsentibus, *dominico die*, fieri debere testantur. Concilium Toletanum IV, c. 18, dist. 51, c. *Qui in aliquo*, § *Sed nec ille*, statuit, ut qui in episcopum legitimè electus est, *in sacerdotem die dominicâ consecratur*. Cæsaraugustanum III, c. 1, tandem id ipsum iis verbis asserit: *Si cum quisque nostrum mortuum ad sacerdotale promerita officium,*

nullatenus patitur, ut in reliquis diebus, nisi tantum dominicis festivitatis. In qui honoris digni habentur officio, in ordine præficiantur ecclesiastico, etc.

IV. In usu tamen postea fuit, ut non solum diebus dominicis, verum etiam majoribus festivitatis, his præsertim quæ in honorem SS. apostolorum celebrari solerent, episcopi consecrarentur. Vetus Ordo Romanus dies solum dominicos et apostolorum natalitiis consecratos, consecrandis episcopis destinat. Pontificale verò Romanum legitimum diem consecrationis, vel dominicum, vel natalitium apostolorum, vel etiam festivum definit. Festivus autem dici potest quicumque solemniter à populo celebratur, ita ut ab omni strepitu negotiorum temporalium cessandum sit. Nec ea recens aut constitutio, aut consuetudo; nam Felagium II die sancto Andreae apostolo sacro, Joannem IV die Natalis Domini, Victorem II die cenæ Domini, Bonifacium VIII in die decollationis S. Joannis legimus consecratos. S. Udalricus Augustanus episcopus die festo SS. Innocentium legitur in episcopum consecratus, S. Adalbertus Pragensis à Willigio archiepiscopo Moguntino die festo SS. apostolorum Petri et Pauli sacrâ benedictione inauguratus narratur. Plura enumerare nec lubet, nec vacat. Quibus autem de causis dominicus dies consecrandis episcopis sollemnis habitus sit, ostendit Albinus Flaccus, de Offic., tit. *Sabbat.*, in 12 lection., qui reliquos ordines sabbato conferri docet, ut significant sanctificationem in requie Spiritûs sancti: *Episcopi vero consecratio*, inquit, *qui est vicarius apostolorum in eo et Christi, fit in die dominicâ, quia eodem die per domum Spiritûs sancti dignatus est illustrare corda apostolorum.* Quæ eadem repetit Amalarius Fortunatus, et uterque ex veteri, ni fallor, Ordine Romano sumpsit. Ideò, inquit Honorius in Gemmâ animæ, lib. 1, cap. 189, *episcopi in dominicâ die consecrantur, quia et eâ die apostoli à Spiritu sancto ordinabantur, et ut se cum Christo resurrexissent, et in novitate vitæ ambulare admonerentur.* Plures alias rationes, easque convenientissimas, addit S. Leo supra à nobis citatus, cujus etiam verba profert Rupertus, de divinis Offic., lib. 3, cap. 9; quæ omnia eò tendunt, ut *cœlesti quâdam regulâ insinuatum et traditum noverimus, in illâ die celebranda mysteria sacerdotalium benedictionum, in quo collata sunt omnia dona gratiarum.* Quis non consentaneè illo die apostolorum successores creari fateatur, quo gratiarum dona in apostolos per Spiritûs sancti descensum largiter effusa sunt; quo munus prædicandi Evangelii primum ipsi publicè susceperunt; quo potestas remittendi peccata ipsis collata, et episcopalis officii præcipua ministeria, cum gratiæ collatione commendata sunt? Additi sunt postea dominicis diebus dies natalis apostolorum, ut apostolis episcopi succedere designentur; ideò enim qui in episcopos consecrati sunt eo die inaugurantur, quo ex hoc mundo apostoli laborum suorum præmia reportaturi decesserunt, quatenus scilicet, *pro patribus nati filii*, psal. 44, et in apostolorum decedentium locum suffecti et subrogati episcopi videantur. Additi item postea reliqui festivi

dies, quibus populorum conventus commodè fieri posset, quem ad episcoporum consecrationem convenire necessarium iudicatum esse ex dictis supra, et ex dicendis infra facile colligi poterit.

V. Episcoporum tamen ordinationes sabbato interdum ad vespertinam inchamari potuisse clare patet ex duobus allatis S. Leonis testimoniis, qui tamen eandem etiam die dominicâ incipere potuisse ostendit. Utrum autem S. Leo de Paschatis solum pervigilio intelligendus sit, cui speciali prærogativâ concessum fuerit, ut propter diei Paschatis celebritatem consecrationes episcoporum accelerari, et à vespere sabbati incipere potuerint, non satis constat: probabilius est de omnibus diebus sabbati intelligi posse. Utut sit, usu postea receptum, non alio die quàm dominicâ matutinis horis episcopi consecrationem celebrari. Nam vetus Ordo Romanus, Albinus Flaccus, Amalarius Fortunatus, Auctor libelli qui inscribitur Gemmâ animæ, et alii passim, die solum dominicâ consecrationem episcopi perfici posse testantur. Addit verò prædictus auctor Gemmæ, loco citato, *horâ tertiâ* eos consecrari, juxta Anacleum superius citatum, eadem, nempe, *quâ apostoli Spiritu sancto sunt oleo invisibili consecrati.* Multiplicem quoque rationem profert Glossa canonici juris, cur horâ tertiâ episcopus consecrari solitus fuerit; primam, quia ad hanc horam solebat publica missa celebrari, juxta decretum Telesphori papæ, cui consentiunt Sidonius Apollinaris, Gregorius Magnus et Turonensis, concilii Aurelianensis III Patres et alii passim, qui saltem diebus festivis horam tertiam celebrationi missarum fuisse præstitutam docent. Consecratio verò episcoporum sine sacrificio missæ celebranda non est, nec olim nisi in publicâ, ac solenni populi synaxi, sacroque populi conventu celebrabatur. Itaque eadem horâ, puta tertiâ celebrari consueverat, quâ sacrificium missæ, et publicus populi conventus habebatur. Alteram assignat, quam supra attigimus, et cui consentit Isidorus Hispalensis, quia eadem horâ in apostolos Spiritus sanctus sacro die Pentecostes in specie linguarum ignearum illapsus est. Tertiam, quod illâ eadem Dominus damnatus ad crucem, eoque quadrante qui ab ipsâ ad sextam effluit, ad crucem tractus, eique affixus fuerit, ut ex Marci Evangelio deducitur. Ultimam denique, quia dictâ horâ tertiâ Paulum et Barnabam apostoli consecraverunt, quod licet probabile sit, nullo tamen certo testimonio fulcitur. Verum jam episcopi consecratio fieri solet horis matutinis, parùmque referre censetur, quâ potissimum horâ perficiatur, adeò ut à primâ nonnumquam incipiat, sed vix unquam ad nonam ipsa pertingat, imo rarò ultra sextam (quæ meridiana hora est) protendatur.

ARTICULUS II.

De festivitate dici ordinationis episcopi.

§ 1. *Diem ipsum ordinationis episcopi celeberrimum fuisse.*

I. Porro consecrationis episcopi dies festivissimus esse solebat, non solum is, quo reapse antistes consecratur, verum etiam anniversarius ipse dies, quo

consecrationis memoria singulis annis recolebatur. Quantus in episcoporum creatione populorum concursus, quanta spiritalis letitia, quanta omnium exultatio esse solent, paucis, sed selectis exemplis ostendemus. Hæc enim omnia in Athanasii consecratione intercessisse testantur episcopi in synodo Alexandrinâ, apud Athanas., apolog. 2, circa principi., referentes omnem multitudinem populiæque catholice Ecclesiæ in unum coactum Athanasium postulasse, idque per multos dies noctesque obstatos fuisse, adeo ut nec ab ecclesiâ discederent : diem verò ordinationis lætissimum fuisse apud populum : quo scilicet gaudia, animorumque alacritates, et populorum desiderio videndi hominis accursus, ecclesiæ letitiâ plena : et gratulationes ad Dominum ubique viserentur : alacriores verò clericos, seu ministros iidem representant jucunditate percitos, et hunc diem omnium lætissimum judicantes. Similiter de ordinatione S. Martini cecinit Paulinus, lib. 2 de Vitâ S. Martini :

..... stipatque viam numerosa precantum,
Seditio, motus placidi, sine felle tumultus, etc.
Exultant paribus concordia pectora votis
Iltur in occursum; portis ruit obvia totis
Ambitio, etc.

II. Qualis ordinationis Epiphaniî Ticinensis celebritas quoque fuerit, explicat Ennodius, in ejus Vitâ : « Magnus, inquit, illic in totâ urbe concursus : rapitur à lamentatione funebri in gaudium populi consecrandus antistes : et finitimarum civitatum junguntur studia, et attrahitur tanta collectio, ac si initiandus esset totius orbis episcopus : ducitur Mediolanum adhuc reluctans, consecratur cum omni celebritate cunctorum : exultabat mundus de tantis sanctæ ordinationis insignibus, » etc. Graphicè quoque eandem piâ ex consecratione episcopi tripudiationem ac lætitiâ depingit nobis Victor Uticensis, de persec. Wandal., lib. 2, in ordinatione S. Eugenii in Carthaginensem episcopum iis verbis : *Ordinato itaque episcopo Eugenio viro sancto, Deoque accepto, sublimis nata est lætitia, et gaudium exultatum est Ecclesia Dei : exultat multitudo catholica, sub barbarâ dominatione, de ordinatione pontificis reparati. Quidni verò summâ jucunditate eo die afficiatur Ecclesia, quo exiit se vestimentis viduitatis suæ, et specioribus induitur ut sponso placeat?* Judith. 10; quidni, quæ ablato sponso dolere suadet, restituto lætet, et gaudio gaudeat propter vocem sponsi, Lucæ 5; viroque suo ornata lætet, quæ viduata gemuerat? quidni diem nuptiarum suarum celebret, quo antistiti consecrato, virgo tamen casta Christo exhibenda desponsetur? Nihilominus hæc diebus cum inopinata præsertim esse solet antiquitus pontificis ordinatio, quamvis populi celeberrimi forent conventus, summo mane operarios atque artifices operi suo ante tempus sacræ synaxeos vacasse colligo ex historiâ S. Severi Ravennatis episcopi, ex vetusto quodam manu scripto codice, tum apud Surium, tum apud Hieronymum Rubicum, qui mirandam ejus electionem ita describit, libro 2, Histor. Ravenn. : *Conveniunt itaque frequentes episcopi*

et ex propinquis, et remotis locis, ut tantæ civitati (Ravennati scilicet) pontificem solito more præficerent, atque consecrarent. Illis vero congregatis, Severus domi laborans uxori suæ dicit : Vadam ocius et videbo quidnam futurus sit antistes noster, etc. Sed postquam non nisi diebus dominicis, aut festivis cœpit consecratio episcoporum celebrari, constat diebus istis quibus episcopi sacrarentur, si non ob solemnitatem consecrationis, saltem ob festivitatem diei in quem solum incidebant, ab omni servili opere feriari necessarium fuisse.

§ 2. *Diem etiam anniversarium ordinationis episcoporum mortuorum, qui sanctitatis laude floruisent, celebrem olim fuisse ac festivum.*

III. Neque verò tantum festivus ac sollemnis dies consecrationis episcopi antiquitus fuit, verum etiam anniversarius, qui quotannis recurreret, magnâ celebritate agebatur : cujus rei plura egregia documenta proferri possunt. Primum enim exinde consuetudo monavit, ut Cathedra S. Petri, quâ vel Antiochiæ, vel Romæ primum sedit, ab omnibus ecclesiis sollemnis haberetur, cujus nempe consuetudinis, præter Bedam, Adonem, Usuardum, ac cæteros qui in suis Martyrologiis hujus solemnitatis, tum decimâ octavâ die Januarii, tum vigesimâ secundâ februarii meminerunt; præter vetera Martyrologia Romana, quæ ejusdem rei fidem faciunt, habemus etiam Augustinum eidem festivitati astipulantem, apud quem duo in die Cathedræ sancti Petri conscripti sermones leguntur : quorum prior die Cathedræ S. Petri Antiochiæ, posterior fortè die Cathedræ ejusdem S. Petri Romæ, habitus credi potest, cujus solemnitati magis scilicet congruit : in priori autem hæc habet Augustinus, serm. 15 et 16 de Sanctis, 15 (rejeiciunt Lovaniens. in append., num. 74); quæ morem istum maximè illustrent : *Institutio*, inquit, *solemnitatis hodiernæ à senioribus nostris Cathedræ nomen accepit, idè quòd primus apostolorum Petrus hodiè episcopatus cathedram accepisse referatur. Rectè ergo Ecclesiæ natalem sedis illius colunt, quam Apostolus pro Ecclesiarum salute accepit; et paulò post : Quod natalis ergo cathedræ hodiè colitur, sacerdotale honoratur officium, sibi hoc Ecclesiæ invicem præstant, quia tantò necesse plus habet Ecclesia dignitatis, quantò sacerdotale officium plus honoris. Cum solemnitatem hanc Ecclesiæ meritò religiosa observatio introduxerit, miror, etc.* Circa quæ verba obiter nota natalem diem ibi dici quo episcopus ordinatus fuerit; in quâ etiam acceptione natalis nomen in epistolâ Ambrosii ad Felicem, Paulini ad Hilarium, Hilarii pape ad Ascanium, et aliis passim usurpatum reperitur : sive, quòd quo quis die summam lætitiâ percipit natus denuò videtur, juxta illud Hegionis Plautini, in Antim., qui cum adventasse filium suum resciret, quem captivum audierat, *dii, inquit, immortales, iterum natus viderer, si vera hæc; sive quòd denuò quodammodò nasci censeatur, qui novam vivendi rationem inire jubetur.* Et hoc sensu apud Spartianum, in Trajan., *natalem adoptionis ad imperium legimus, et apud Theodorum Balsamonem, ad Photii Nomocanon. : Natalem de civi-*

cupienti, qui tam sanctum de me, nullis admodum præcedentibus meritis, iudicium protulisti. Obsecro igitur per misericordias Domini, juvate votis quem desideratis expetistis, ut et spiritus gratiæ maneat in me, et parcia vestra non fluctuent, » etc. Observandum etiam quòd in fine ejusdem sermonis à toto populo congregato expetatur ut pro ipso preces suppliciter effundat. Sed hæc in secundo hæc de re habito sermone notanda sunt, quòd eadem die anniversaria sue ordinationis, *justam et rationabilem causam esse letandi* testetur, quòd *festivitas multum rationabili obsequio celebranda* debeat : quòdque plurimos consacerdotes et coepiscopos ad hanc celebritatem convenisse his verbis demonstret : « Unde venerabilium quoque fratrum et consacerdotum meorum desiderata mihi et honoranda præsentia hinc sacratio est ac devotior, si pietate hujus officii in quo adesse dignati sunt, ei principaliter deferunt, quem non solum hujus sedis præsulem, sed et omnium episcoporum noverunt esse primate. » Ex tertio apertius colligendum quanta ejusdem diei celebritas fuerit : sic enim loquitur : « Gaudeo, dilectissimi, de religioso vestræ devotionis affectu, et Deo gratias ago, quòd in vobis pietatem christiane unitatis agnosco. Sicut enim ipsa frequentia vestra testatur, intelligitis hujus diei recursum ad communem letitiam pertinere, et honorem celebrari totius gregis per annua festa pastoris, » etc. Quibus adde quòd sub ejusdem sermonis finem hunc suum *natalitium diem* (sic enim eum vocat) D. Petro adscribendum profiteatur, cujus patrocinio consors ipsius esse meruerit.

VII. Quarta ejusdem consuetudinis astipulatores habemus S. Paulinum epistolâ superius citatâ, ubi Anastasii papæ erga se dilectionem commendans, « postea quoque, inquit, interposito tempore etiam ad natalem suum, quod consacerdotibus suis tantum deferre solet, invitare dignatus est ; nec offensus est excusatione nostrâ ; sed officium sermonis nostri, quod in vicem præsentiae reddideramus, acceptans, animo nos paterno et absentes recepit. » Habemus et Eusebium, qui apud Laurentium Mediolanensem in die natalis ejus ordinationis orationem habuit ; in natalem quoque B. Epiphaniî Ticinensis episcopi, tertio episcopatus ejus anno, panegyricum cecinit, ex quo præsentî ritui describendo hæc consentanea sunt :

. . . . . *sanctum complectimur omnes*
Ecce diem, voluit quo se jubar indere terris,
Promptius et radiis animas animare propinquis ;
Quo gaudet mundus, cum non sint gaudia mundi,
Cernis adorantem pavidos submittere vultus
Vatis in obsequium ; natalis tempora sentit
Festa, nec amissis contemnit tristis alumnis.
Iste dies cunctis vitæ, cunctisque salutis
Causa fuit, veteris dissolvens vincula noxæ ;
Christus in hoc tribuit decus, et tutamen in arvis
Ausonius, parili populos qui mente gubernet, etc.

Sed clarius Gregorius Turonensis, ubi Salonium et Sagittarium, quodam tempore, celebrante Victore Tri-

cohorte cum gladiis et sagittis irruisse super eum prodit. Idem quoque ostendit epistola Sixti III pontificis ad Cyrillam Alexandrinum : *Ad beatum, inquit, apostolum Petrum fraternitas universa convenit ; ecce auditorem congrevis, auditoribus conveniens audiendis ; habuerunt coepiscopi nostri illum gratulationis testem, quem habemus honoris exordium, sanctæ namque et venerabili synodo, quam natalis mei dies faciente Domino congregarat (quia sic credendum est) ipse præsedet.* Et epistola ad Joannem Antiochenum : *Audivit universa fraternitas, quæ ad natalis mei convenerat diem, qualiter bono humani generis, Apostolica Sedis me præside, gratulenter.* Persuadet quoque epistola Hilari papæ ad Ascanium et alios provincie Tarracoenensis episcopos, in quâ hæc habet : *Lectis ergo in conventu fratrum, quos natalis mei festivitas congregarat, litteris vestris, quæ de ornandis episcopis, secundum statuta canonum vel prædecessorum meorum decreta sunt.* Quibus similia repetit scripta ad episcopos provincie Viennensis, Narbonensis primæ et secundæ, et Alpium Pœninarum epistola, quâ diversa ad eos capita mittit, de quibus, inquit, *præsedente fratrum numero concilio, et ex diversis provinciis ad diem natalis nostri in honorem beati Petri apostoli, per Dei gratiam congregato, præsidentibus fratribus et coepiscopis nostris Fausto atque Auxanio, atque agentibus plurimis, quæ vigorem respiciunt, auctoritatemque judicii, id à nobis pacis est amore constitutum, etc.* Quot verò et qui tunc episcopi convenerint, colligi potest ex isto concilio Romano eâ occasione collecto, cui 48 ex diversis provinciis Gallicæ et Italiæ subscripti reperiuntur. Denique Felix IV decernit *solemnitates dedicationum ecclesiarum (ad Gratianum episcoporum) et sacerdotum per singulos annos solemniter esse celebrandas ;* quæ eadem ex Gregorio refert idem Gratianus, absque tamen particule *episcoporum* additamento. Ex quo, sicut etiam ex canone Felicis, colligi posset non episcoporum solum, verum etiam quorumcumque sacerdotum in propriis ecclesiis recoli solitos quotannis ordinationis dies ; quod incredibile ei minime videbitur qui ex veteri Ordine Romano in memoriam revocabit quâ pompâ ac religionis demonstratione populus ex singulis regionibus urbis ad locum ordinationis olim pergere solet cum candelabris et thuribulis, ut titulorum regionis suæ, si qui ordinarentur, proprios suscipere sacerdotes. Certè non minus æquum videtur ut sacerdotum quorumcumque ordinationis anniversarius dies, quàm templorum consecrationis, à subditâ plebe honoretur.

VIII. Ex prædictis autem plura ad celebritatem et festivitatem diei anniversarii cujusque episcopi notatu digna colliguntur : 1° natalem diem hunc passim vocatum ; 2° episcopos eo die sacros conventus publicè habere solitos ; 3° iis diebus à metropolitanis evocari quæcumque ex causâ non debuisset, sed permittendos ut in civitate suâ et ecclesiâ diem suum natalem celebraturi consisterent, ut patet exemplo Felicis Comani, cujus natalem diem præstolatum constat fuisse Ambrosium, ut eo die elapso ipsum

cum ceteris episcopis provincie ad ecclesie dedicationem accesseretur; 4° solitos fuisse episcopos diem natalis sui ceteris provincie episcopis indicare, de quo scilicet Felicem Comanum antistitem ad Ambrosium, Aurelium Carthaginensem ad Augustinum scripsisse constat; solitos quoque ex Paulino summos pontifices, solos ad hanc festivitatem consacerdotes vocare, qui vocati si adesse non possent, litteras excusatorias ac congratulatorias mitterent, insignioribus tamen presbyteris honoris testimonium illud singulare aliquando detulisse; 5° probabile esse in tota aliqua provincia episcoporum singulorum natales dies, licet minus solemniter quam in propria ecclesia, celebrari consuevisse; nam, ut habet Augustinus, *sibi hoc ecclesie invicem præstant*; 6° primatis in tota sua diocesi seu provinciarum amplitudine solemnem ordinationis natalem diem fuisse; nam Aurelii Carthaginensis Hippone in Numidia ex prædictis celebrem anniversarium consecrationis diem extitisse constat; 7° per totum saltem Occidentem, consecrationis summi Pontificis probabile esse diem natalitium maximo in honore habitum fuisse; isto die Romæ convenire solitos plures episcopos ex diversis provinciis etiam remotis, quomodo ad natalem Leonis et Hilari plures convenisse comperimus; 8° episcopos hisce diebus ad populum verba facere consuevisse, populumque adhortatos ut preces pro ipsis funderent, errata ipsis dimitterent, prædecessorum virtutes in honore haberent, et auctoritatem pontificiam revererentur, ut ex Augustini ac Leonis sermonibus innoscitur; denique à quibusdam laudari nonnunquam solitos eosdem antistites, quemadmodum Laurentium Mediolanensem et Epiphanium Ticinensem, iisce diebus laudibus apud populum affectos vidimus.

IX. Quibus omnibus adde Gregorii Magni testimonio diem natalitium ordinationis episcopi majoribus festis aliqua ratione æquiparari, quia, cum nonnisi solemnioribus diebus archiepiscopis gestare liceat, idipsum eo die conceditur; sic enim Gregorius Joanni archiepiscopo Ravennati scribit: *Usam pallii, donec subtilius veriusque aliquid cognoscamus, in litaniis solemnibus, id est, die natalitio beati Joannis Baptiste, et beati Petri apostoli, et beati Apollinaris martyris (primi scilicet Ravennatum episcopi), atque in ordinationis vestræ celebratione concedimus*. Idem ex Anastasio Bibliothecario Romæ servatum; refert enim Adrianum I constituisse ut *quatuor vicibus in anno ipsum pharum accenderent, id est, in Nativitate Domini, in Pascha, in natali Apostolorum, et in natali Pontificis*. Pharos autem iste quem accendi constituit, fuit pharus major, qui pendebat ante presbyterium ecclesie S. Petri, habens candelas mille trecentas septuaginta, ut habet idem Anastasius ibidem; ex quo etiam probabiliter colligere est in ecclesia S. Petri summum Pontificem diem ordinationis sue celebrare consuevisse, ut ad honorem hujus sancti referret quod ipsius honori ac dignitati à ceteris deferretur.

X. Hæc porro ordinationis, seu cathedræ cupus-

cunque antistitis festivitas, non mihi inutilis neque infructuosa videtur fuisse, quinimò plures ex eâ fructus in Ecclesiam derivatos existimo; quorum alii sunt privati, alii publici; privati qui ab ipso sacerdote percipiebantur, variis sunt, sique præcipui: Primus est, quod ex hac festivitate discerent sacrati antistites officii sui sanctitatem ac pondus, vota in ordinatione sua emissa in memoriam revocarent, sarcinam sibi impositam cogitarent, animoque revolyerent quæcumque bene vel male in sacerdotio gessissent, ut de his ad penitentiam dolerent, de illis verò ad charismatum meliorum æmulationem accenderentur. Quod exemplo suo nobis ostendit Augustinus, hom. 24 et 25 inter 50, quem si quis voluerit imitari, consentaneum esset quammaximè ut eo die quo summo sacerdotio inauguratus est, cum Ps dmi stâ apud se diceret: *Et dixi: Nunc corpi; hæc mutatio dexterae Excelsi*; ne vel præterite negligentie incuriam, vel exaltati labores superbiam, vel futuri operis difficultas desperationem inducant; quin potius, ut ex negligentia præteriti temporis poenitentia et pius divinae gloriæ promovendæ ardor excitetur, ex recordatione jam susceptorum laborum perducendi ad exitum operis desideria incalescant, et ex operis difficultate generositas animi ad majora excitetur et quodammodo irritetur. Alter est, ut ad agendas cum S. Leone pro susceptis beneficiis Deo gratias excitarentur antistites, cum viderent piam quoque plebem pro seipsis in orationibus incumbere. Tertius, ut pudore saltem suffunderentur, si officii sui partes minimè explerent, in quorum ordinatione populum immeritò congaudentem, ipsis ac congratulantem animadvertent; maximè verò cum sui laudationem ac commendationem audirent, eaque sibi tribui, vel quæ inessent, vel quæ inesse deberent; nam, sicut ex verâ commendatione ad honorum operum perseverantiam, et delictorum occultorum vel prætermisorum emendationem stimuli addi eis debebant, ita ex falsâ sui prædicatione pudorem ipsi, si pudere didicissent, incuti necessarium erat. Quartus denique, ut precibus populi eam ob causam convenientis et congregati juvarentur.

XI. Publici quoque fructus plurimi ex eadem percipiebantur: Primus, quòd ex eâ festivitate, populorum erga sacros suos magistratus ac præfectos amor ac reverentia augeretur, quorum consecrationis diem maximâ cum solemnitate celebrarent, salutemque Deo tam sollicitè, tam anxie commendare monerentur; quorum eam esse dignitatem agnoscerent, ut ipsius administratio omnium interesse, et publicis precibus ac sacrificiis prosequenda videretur. Alter, quòd exinde quoque ad obediendum episcopis moverentur; si enim Apostolus, ad Heb. 13, præpositis ecclesiasticis obediendum esse arguit, *quasi rationem pro unicuique nostris reddituris*, quidni eam festivitatem dicamus, quæ salutem plebis eis præpositorum optimâ gubernatione pendere demonstrat, eosque obligationis suæ commonet, populos etiam ad obedientiam eisdem exhibendam inducere? Tertius, quod consociatio Ec-

clesiarum, quæ unitatem, et ecclesiasticam concordiam maximè fovet, ex eâ festivitate, quam in eadem provinciâ Ecclesiæ sibi invicem exhibebant, maximè innosceret, itemque Primatus et prærogativa principalis Ecclesiæ ex celebritate quæque festivitatis ejus qui in eâ Ecclesiâ sederet, omnibus evidens fieret: sic enim, v. g., cathedram Petri, quod Apostolorum princeps esset ab Ecclesiâ jure celebrari Augustinus ostendit, serm. 15 de Sanctis, dicens, *dignè fundamentum hoc Ecclesia colit, supra quod ecclesiastici adificiū altitudo consurgit, et dignum est, ut fundamentum hoc in Ecclesiâ honoretur, per quod in cælum ascenditur*; sic ex amplissimo isto episcoporum conventu, qui ad natalem summi Pontificis convenire solebant, amplitudo Romanæ Ecclesiæ et dignitas elucebat. Sic ex celebritate, quæ Ecclesiæ omnes Africanæ Carthaginensis primatis natalitium diem recolebant, nemo erat ex infimâ plebe qui non Carthaginensis Ecclesiæ supra reliquas Africanas prærogativam cerneret; nam aliorum episcoporum natalitios dies æquè cultos fuisse per totam Africam nullo exemplo probari potest; et incredibile est, cum plures ducentis ex solâ Africâ in quibusdam conciliis interfuisse præsules reperiantur, tot episcoporum natalitios dies in quovis episcopatu celebratos. Quartus, quod populus ad Deum pro pastoribus suis deprecandum (ad quod ex officio tenetur) recurrente ordinationis eorum anniversario die excitaretur, pluraque nonnunquam ipsis divina beneficia in totius diœcesis bonum atque utilitatem impetraret.

XII. Imminutâ verò apud populum episcopalis honoris reverentiâ et dissolutâ arctissimâ istâ episcoporum ac plebis colligatione, negligi cœpit à populis diei istius festivitas, quæ olim maximâ devotione peragebatur; notatque canonici juris Glossa quod de consecrationum episcoporum anniversario die celebrando à Gratiano ex Felice IV refertur, suo tempore in usu non fuisse, præterquam in gratiam solius papæ: cujus quidem ordinationis festivitas etiamnum hodiè Romæ celebratur, sed solo ferè cardinalium et sequacium eorum ad publicum missæ sacrificium concursu, nullo alio publico alaeritatis vel devotionis populi signo. Piè autem et religiosè de prædicto renovando ritu cogitavit synodus provincialis Mediolanensis III, auctore S. Carolo Borromæo, cujus hæc de re decretum iis verbis conceptum exstat: « Plena sanctissimis mysteriis cum sit consecratio episcopi, præter multa, quæ de tempore, loco et formulâ ejus, Patrum institutis præcepta sunt, illud à Felice IV pontifice maximo constitutum etiam est ut anniversarius ejus consecrationis dies celebraretur, quod institutum jamdiu intermissum ut in hæc provinciâ ad usum revocetur; statuimus ab unoquoque episcopo anniversarium solemnitatis suæ diem solemnè ritu agi; si verò in consecrationis diem, festus dies incidit, cujus festi diei officium ex instituto Ecclesiæ transferri non liceat, consecrationis celebritas in alium diem transferatur, quo agi liceat. » Quæ quidem recensentur in Mediolanensi IV provinciali fusiùs, his verbis, Constit. parte

2: « Quod ex Felice IV pontifice maximi sanctione in concilio Provinciali III decretum est, episcoporum Provinciæ consecrationes quotannis solemniter celebrari; id ita deinceps præstari decernimus. Die anniversario consecrationis, si dominicus vel festus sit, episcopus solemnè celebritate, de eo dominico, festivo die, missam celebret, adjunctis de se orationibus in Missali Romano nuper edito præscriptis; si verò consecrationis anniversarius dies, in feriam aut festum simplex cadit, missæ sacrificium solemnè de consecratione, prout in Missali Romano faciat. Quo consecrationis die episcopus exemplum etiam sequatur, atque amplectatur sanctissimorum episcoporum pontificumve qui suscepti muneris coram, onus, et sollicitudinem in memoriam revocantes, anniversario eo die non solum sacrificio religionisque precibus, divinæ bonitati gratias agere non destiterunt; sed concionibus pastoralis charitate plenis, clerum populumque, expositis multiplicibus suæ curæ partibus, excitare voluerunt, cum ad opem sibi à Deo implorandam, tum ad omnia religiosa pietatis officia colenda. Utque consecratio episcopi, à sacerdotibus etiam, sacrificiis et à reliquo clero piis precibus recolatur; in Calendario anniversario die suo notetur; tum populo etiam, ut moris est, denuntietur; tum pro charitatis officio, quo erga episcopum et patrem esse debet, vehementius excitetur ad preces pro illo piè exhibendas. »

XIII. Subjungit autem idem concilium alio in loco salutarem pro episcopis sanctionem iis verbis: « Die autem consecrationis suæ, ut aliàs utiliter in concilio Oxoniensi sancitum est, formulam illam professionis suæ in ipsâ consecratione de Pontificali libro prolata annis singulis in mensâ legi curent; tum certis etiam aliis solemnibus diebus, ut diligentius præstent, quo crebriùs illâ lectione quasi moniti videant episcopalis muneris partes. » Concilium autem istud Oxoniense, quod ibi citatur, habitum fuit anno Domini 1222, sedente Honorio papâ III, præside Stephano Cantuariensi archiepiscopo, nec diei consecrationis speciatim meminit, sed solum ut formula professionis semel emissa, bis quotannis episcopi auribus inculcetur, edixit. Convenientissimè autem dictum Mediolanense concilium, quod quotannis fieri debuit, die consecrationis suæ ab episcopo fieri statuit, ut quo die vota sua coram Domino emisit, eodem renovet; et quo beneficii divini gratiam in plures annos propagandam primùm suscepit, eo susceptæ obligationi ferventiùs satisfacere meditetur; cogitetque sibi dedecorosum esse ac turpe nisi multiplicatis annis devotio, pietas, prudentia, et industria accrescant; et frustra tot gratias à Deo collatas fuisse, nisi benè agendi animum confirmârint.

XIV. Nec prætermittendum penitus est, sed obiter attingendum, quod de reliquis sacerdotibus prædictum Mediolanense III concilium decernit: *Sacerdotes verò, inquit, quo die eorum unusquisque sacerdotio initiatus est, illum etiam quotannis recolant missæ sacrificio et precibus: quæ constitutio æqua mihi videtur, etiam si ad clericos omnes quocumque ordine initiatos tra-*

hatur; si enim apud antiquos in usu erat, ut, quo quisque die natus esset, quo nomen accepisset, quo juvenibus accenseri primò coepisset, vel locum aliquem primò incoluisset, quotannis festum agere, ut expressè docet Gregorius Nyssenus, et innuit Tertullianus, qui, de Idololatr. cap. 16, privatarum et communium solemnitatum exempla adducit, ut *tempus puræ, ut sponsalium, ut nuptialium, ut nominalium*, quarum officia à Christianis sine idololatriæ suspitione frequentari asserit, quòd per se solemnitates istæ munde essent, nec de alienius idoli honori descenderent, quamvis ipsis sacrificia accommodari solerent; approbans proinde à Christianis eos dies festivè celebrari, quibus potissima aliqua à Deo beneficia acceperimus. Quidam potiori ratione hunc diem sacerdotes, piè ac festivè recolant, quo sacerdotii (quo nullum hominibus majus aut præstantius à Deo immortalì dari potuit) beneficium susceperunt. Si receptus apud antiquos mos fuit, ut dies electionis imperatoris, seu profectionis ad imperium, festivissimus esset, dies etiam adoptionis, quo primum in imperialem familiam transierat; nonne similiter dies sacri principatûs suscepti saltem sacerdoti festivus esse debet, diesque ordinationis, quo vel per clericatûs susceptionem in Christi familiam ac tribum peculiarem conscriptus est, vel per diaconi aut sacerdotii consecrationem sacri imperii potestate auctus est, et hierarchici muneris particeps effectus? Possem et hic addere Christianos Baptismi diem solemnem habuisse, et quotannis precibus ipsum, ac christianæ religionis professionis renovandæ addixisse, quorum proinde imitatione consentaneè sacerdos excitabitur, ad hoc ut emissa in ordinatione vota, recurrente anniversario ipsius die, animo revolvat, sponsonem confirmet, et ad votorum suorum executionem ardentiore desiderio incalescat.

ARTICULUS III

Ne diù electi antistitis ordinatio differatur.

§ 1. *Ordinationem electi antistitis quantocius esse peragendam, nisi causa rationabilis obstet.*

I. Cæterum statim post electionem ordinari jubetur episcopus, quod veteres anxie et sollicitè servasse non dubium est; neque enim ullus inficiari potest, quin prioribus temporibus nulla hæc in remora fuerit, quibus nempe viri ætate maturi, doctrinâ conspicui, virtutibus clari, electi solebant, statimque ac electi fuissent, à metropolitano cum episcopis provinciæ conveniente confirmari, et mox ordinari consueverant, ut superiùs docuimus, præsertim ubi de ministro ordinationis passim; nulla tunc tetatis maturitas expectabatur, nulla doctrinæ accessio, nulla è longinquo petenda confirmatio ad manum erat metropolitani aut primas, qui electos ut plurimum confirmabat ordinando, vel statim atque de electione inaudiisset, ipsum electum ad se ordinandum vocabat, aut viciniori episcopo consecrandum committebat, nefasque videbatur si vel tantillum post electionem ordinatio dilataisset. Quod illud causa fuit, ut quemadmodum supra docuimus, si qui à primatibus, vel patriarchis paululum remotis agerent, priùs consecrarentur, quam

confirmationem quâ in sede suâ stabilirentur ab iis obtinerent; ipsique patriarchæ sibi accelerandam consecrationem crederent, etiam antequam summæ sedis ad firmitatem suam necessariam communionem obtinerent. Ob idque etiam docuimus episcopos in ale Cypri, ab Antiocheno patriarchâ, quoad ordinationes ab eo petendas, exemptos fuisse, ne, præsertim hierno tempore, consecratio eorum nimis diù ob tempus navigationi incommodum protelanda foret.

II. Scio tamen vel imperatorum usurpatione, vel ob periculum schismatis ac discordiæ, quod ab hæreticis vel seditiosis aliquando imminabat, et idèd ad majus malum evitandum, consentientibus summis pontificibus, et tolerandum id judicantibus, ipsorum summorum pontificum ordinationes dilatas interdum fuisse, donec imperatoris consensus et legatorum ipsius præsentia accederet. Sanè ob schismata, quibus Ecclesia Romana divexata fuerat, ac dissensionem plurimam, consensum imperatoris expectari necessarium judicavit Stephanus papa, dist. 65, can. *Quia*, cujus hæc sententia est Ecclesiæ tunc temporis periclitanti salubris: « Quia sancta Romana Ecclesia, cui, auctore Deo, præsidemus, à pluribus patitur violentias, Pontifice obeunte, quæ ob hoc inferuntur, quia absque imperiali notitiâ Pontificis fit consecratio, nec canonico ritu et consuetudine, ab imperatore directi intersunt nuntii, qui scandala fieri vetent; volumus ut cùm instituendus est Pontifex, convenientibus episcopis, ex universo clero eligatur, præsentem senatu, et sic ab omnibus electus, præsentibus legatis imperialibus consecratur. » Et fortè ob hanc rationem Simplicius papa, ut habet Romana synodus IV, sub Synmacho, sub obtestatione mandavit, ut post decessum suum nonnisi natâ consultatione cum Odoacro rege Herulorum, qui tunc Romanam civitatem occupabat, Pontifex Romanus eligeretur.

III. Observat autem Onuphrius, Gothis Italiâ per Narsetem patritium expulsis, hanc formam sive à vigiliâ constitutione, sive à Justiniani edicto observari primum solitam fuisse, ut mortuo summo Pontifice, statim quidem alius eligeretur, sed nonnisi post obtentam ab imperatore confirmationem (pro quâ pecuniam mittere solebat) consecrari possit. Hæc vigente lege Pelagius tamen II, non expectato imperatoris consensu, quòd (ut referunt prædictus Onuphrius, Naucleus et alii) extra obsessam ab hoste urbem mitti quispiam non posset, consecratio autem episcopi ex Ecclesiæ instituto urgeret, consecrari minimè reformidavit. Eandem verò legem subiisse S. Gregorium, et alios ejusdem seculi pontifices testantur Joannes Diaconus, Aimoinus et alii; quod tamen Gregorio summopere displicuisse, maximè quòd oblatio ista pecuniæ pro confirmatione obtinendâ simoniæ suspitione non vacaret, alibi ex ipso Gregorio docuimus. Dintiusque hæc consuetudinem obtinuisse patet; tum quòd impetrasse Joannem Portuensem Agathonis legatum ad sextam synodum referat Anastasius Bibliothecarius ab imperatore Constantino Pogonato, ut ab hæc pecuniæ solutione summi pontifices liberarentur, remanente

tamen illà obligatione, ne ordinari auderent ante imperatoris consensum; tum quòd Constantinus idem Pogenatus presentiens, quantum detrimenti spiritalis Ecclesiis afferret et incommodi diuturni ista dilatio, Benedicto II. onus istud remisit; quà tamen cessione non obstante electiones summorum pontificum ad exarchos mitti consuevisse, antequàm ordinerentur, pluribus exemplis innotescit. Quod pariter ius, translato ad Francos imperio, imperatores sibi vindicasse, renitentibus interdum summis pontificibus facile ostenderem, si ex professo de his tractarem. Solum notamus Adrianum III. decrevisse, ne in consecrando Pontifice imperatoris auctoritas expectaretur, nec dubium quin ista dilatio maximo Ecclesiæ nocumento esse posset.

IV. Verùm iis prætermisiss, ecclesiasticas leges intruere opus est, quibus ista ordinationum quorumcumque episcoporum post electionem dilatio prohibetur, concilium Chalcedonense nullam moram in ordinationibus peragendis interponi voluit, et hunc canonem 25 edidit: « Quoniam nonnulli metropolitani, ut sæpè à nobis auditum est, et greges sibi commissos negligunt, et episcoporum ordinationes differant, sanctæ synodo placuit ut intra tres menses episcoporum ordinationes fiant, nisi inevitabilis utique necessitas effecerit ut dilationis tempus prorogetur. Si autem hoc non fecerint, eos ecclesiasticæ pænæ subjici. Viduatæ verò Ecclesiæ reditus apud Ecclesiæ œconomum custodiri. » Concilium Wormatiense sub Adriano II. eundem canonem Chalcedonensem Latinis verbis redditum suis inserit. Cui geminum est quod Honorius I. statuisse refert Luitprandus, ut tertio scilicet mense ab electione episcopus sacraretur.

§ 2. *Quæ pænæ ob non acceleratam ordinationem, tam metropolitanis negligentibus ordinare quàm episcopis ordinari, inflicte sint.*

V. Circa hanc porrò concilii Chalcedonensis sanctionem quedam notanda sunt: primum, hoc canone metropolitanos puniendos decerni qui ordinationes episcoporum negligentia suà protelarent, nullam autem pœnam constitui in eos qui electi cùm essent, consecrationem à metropolitano petere differrent; tum quòd nemo ferè, ut jam diximus, hoc tempore eligebatur qui non quantocius ordinari posset, ad quam accelerandam, populorum, à quibus electus quis fuerat, voluntate, accedente etiam aliquando violentià, quam in plurium ordinatione intercessisse passim legimus, satis excitabantur; tum quòd ea erat metropolitanorum auctoritas, ut reluctantem ordinari, aut procrastinantem cogere ac compellere possent consecrationem suscipere, ideòque metropolitanis præsertim dilatæ ordinationis culpa ascribebatur, et ob eam præcipuè plectendi videbantur. Quibus adde ex lectione tum historie tum conciliorum et epistolarum summorum pontificum aliorumque auctorum, constare prioribus temporibus, ad multa usque secula observari, metropolitanorum præsertim negligentia vel inertia, episcoporum ordinationes dilatas fuisse, ideòque ii præsertim accelerandarum ordinationum admonentur; eique

præsertim Ecclesiæ malo mederi oportuit. Hinc itaque Leo I. epistolâ ad Anastasium Thessalonicensem, eum admonet ut quantocius de electione ei reamiatum fuerit, ordinationem ritè celebrandam suà quoque auctoritate confirmaret, et rectis dispositionibus nihil moræ aut difficultatis deberet afferre, ne gregibus Domini diù desit cura pastorum. Stephanus quoque papa V patriarchæ Gualberto rescripsit ut desineret cujuspiam zel. protelare Lintardum Cumenis ecclesiæ antistitem, qui fuerat electus à clero, et expetitus à populo, minatus, si protelaret, et interim electus Romam veniret, ab ipso Papâ fore consecrandum. Similiter Gregorius VII Richerio Senonensi, ejusque suffraganeis episcopis rescribens, ipsos admonet quem electum canonicè cognoverint, ei manus imponere et episcopum consecrare nullà occasione recusent; scientes quoniam si illud timore aut gratiâ cujusquam prætermiserint, ipse inordinatum nullatenus prætermisurus esset. Nec desunt exempla eorum qui, negligente metropolitano consecrationem, aut procrastinante, à summo Pontifice ordinati fuerunt, quorum aliqua ex prædictis colligi poterunt. Sed et Pelagius severè metopolitanos punit, qui obedientiam Sedi Apostolicæ exhibere differentes, pallii usu privarentur, quia per hoc episcoporum consecratio viduatæ ecclesiis non sine periculo protelatur.

VI. Ob eas ergo causas quas retulimus, concilium Chalcedonense citatum metropolitanos solùm plectit, qui consecrationes episcoporum suæ provinciæ diutius quàm per tres menses differrent, quod tempus convocationi coepiscoporum, et examini electi, atque inquisitioni in vitam ejus et mores sufficere putavit. Alibi verò reperimus ipsos electos, quorum culpa consecratio differretur, severè puniendos decerni. Citatus quidem Pelagius pontifex communionis ecclesiasticæ privatione temporariâ, tum juris ad episcopalem dignitatem obtinendam perpetuâ privatione afficiendos eos decernit, nisi quantocius de obtinendâ consecratione satagant: Si verò, inquit, consecrandi episcopi negligentia provenierit ut ultra tres menses ecclesia viduata consistat, communione privetur, quòdque aut loco cedat, aut se consecrandum offerre non desinat; quòd si ultra quinque menses per suam negligentiam retinuerit viduatam ecclesiam, neque ibi neque alibi consecrationis donum percipiat, imò metropolitani sui iudicio cedat. Concilium verò Tridentinum negligentes quoque episcopalem consecrationem suscipere, puniendos non semel decernit. Primum quidem statuit, sess. 7, de Reform., cap. 10, ut ad majores ecclesias promoti munus consecrationis infra tempus à jure statutum suscipiant; et prorogationes ultra sex menses concessæ nulli suffragentur; deinde alio in loco, nempe sess. 25, de Reform., cap. 2, decernit, ut ecclesiis cathedralibus, seu superioribus, quocumque nomine ac titulo præfecti, etiamsi sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales sint, si munus consecrationis intra tres menses non susceperint, ad fructuum perceptorum restitutionem teneantur; si intra totidem menses postea id facere neglexerint, ecclesiis sint ipso jure privati.

§ 3. *Tempus explicatur intra quod ordinatio perfici debet.*

VII. Secundò observandum, dum audis tres menses à concilio Chalcedonensi prægi, intra quos consecrari debeat episcopus, dubium esse num tres illi menses ab obitu prædecessoris, an verò ab electione, seu etiam confirmatione successoris numerari debeant. Sanè si mens concilii Chalcedonensis exquiratur, videtur tres solùm vacationi Ecclesie menses concessisse, ultra quos in reatu esset, cujuscunque culpà vacatio diutiùs differretur. Idem voluit Pelagius, qui tamen duos alios menses addidit, quibus elapsis contumacia electi differentis ordinationem suam amplius puniretur. Etenim verba ipsa quibus tam Chalcedonenses Patres quàm Pelagius utuntur, indicant tres menses ab obitu prædecessoris esse numerandos, quia diuturniorem ecclesie vacationem esse nolunt, sed intra hos menses de episcopo consecrato provideri ecclesie præcipiunt, quibus consentit Innocentius II in Romanà synodo decens, can. 22, *ultra tres menses vacare ecclesias prohibere sanctiones*. Neque verò diuturniori tempore tunc opus erat, cum metropolitani propè essent, qui et electionem procurabant, et electum ut plurimum consecrando in suo gradu firmabant; si ad aliquos primates persona electi deferri deberet, quàm citissimè id fiebat, primatque cùpè ascribatur, si diutiùs ordinationem distulisset, ut ex predictis innotescit. At juxta proxim recentiorum alio modo canones istos explicant Glossa et juris interpretes passim, ut ab obitu ad ordinationem tres menses juxta evidentissima juris testimonia concedantur; ab electione verò tres alii menses concedantur, ad consecrationem obtinendam. Verùm hocce tempore, quo electio ad principes ut plurimum translata est, et confirmatio ad summum Pontificem, diuturniori tempore opus est, ut princeps eligat, ut electionem seu nominationem suam summo Pontifici notam faciat, ut summus Pontifex in personam nominatam inquirat, nominationemque confirmet; ab eà ergo confirmatione, et quidem postquam probabili argumento ad electi notitiam devenerit, tres istos menses numerari ad consecrationem opus est; adeò ut non solùm sex menses (quos ab obitu episcopi ad consecrationem alterius numerat Innocentius III) minime sufficere videantur, sed vix aliquando unius anni spatium, quantumcumque maximà diligentia consecratio ab electo acceleretur.

§ 4. *Quanam excusationes offerri possint dilatæ ordinationis.*

VIII. Tertiò observandum est excusationem ab hac lege non aliam à concilio Chalcedonensi proferri, quàm inevitabilem necessitatem, quibus verbis gravis et urgens necessitas explicatur, cujusmodi hæc à Zonarà et Balsamone adducitur, si fortè urbem barbarus invaserit, nec aditus cuiquam ad eam facillè pateat. Aliæ verò ab Hostiensi et aliis passim afferuntur, quarum aliquas proferemus. Prima adduci potest, electi infirmitas aut morbus, imò etiam ea infirmitas quæ electo accederet, quantumvis eum ab ordinatione arcere pos-

set: nam si quis, v. g., agrotaret, non erit cogendus ut cum periculo sanitatis aut vite ad ordinationem accedere se tinet; si cui pariter defectus aliquis corporis ac idat, qui ordinationem canonicam impediatur, videndum erit siue perpetuus an temporarius; et quamvis perpetuus esset, cujusmodi est lepra vel deformitas aliqua notabilis, quæ promotionem impedire debeat, differenda quoque esset ordinatio; sed utrum tunc cogendus foret electus, maxime si confirmatus fuerit dignitatem abdicare, questio dubia est, quam supra circa electos ad inferiora ministeria ordinem requirentia movimus. In negantem verò questionis hujus partem, etiam quantum ad episcopos spectat (quæ tamen non est ejusdem auctoris) duplex Glossa propendet. Eandem questionem noluit fortè dirimere Innocentius III, ubi qualitates præficiendorum tum ecclesiis cathedralibus, tum cæteris, varias enumeravit, quibus carentem quemquam eligi vetat, et ad inferiora ministeria electos quamprimum ordinem ministerio consentaneum assequi præcipit; secus verò iis privari præcipit, quibus hæc subdit: *Hoc sanè non solum de promovendis, sed etiam de iis qui jam promoti sunt, si canones non obsistant, præcipimus observari*, quorum verborum sensus alius esse non potest quàm ut deiciantur non solùm electi non confirmati, verùm etiam electi ac confirmati, de dignitate prætensa, si irregulares visi fuerint, nisi accidente aliquo defectu canones ipsis indulgeant; utrum autem indulgeant, necne, insolutum relinquit. Si quibus autem canones permitterent, quatenus in dignitate manere possent, infirmis maxime, qui nullà suà culpà irregulares videntur effecti, id concederent, quos proinde consecratos deijci impium et inhumanum. Pluribusque canonibus vetitum fuit, ob rationes superius allatas.

IX. Utrum autem favor iste ampliandus sit ad electos solùm et confirmatos, clarè ex dictis canonibus non colligo, præsertim cum à concilio Pictaviensi statuatur ut *si aliqua causà justà prohibente, qui ad inferiora ministeria electi sunt presbyteri aut diaconi esse non potuerint, prælationes amittant*; si tantà curà Ecclesia consultum voluit ne inferiora ista ministeria deserantur, ut ad ea obeunda, si electi incapaces efficiantur, antequàm ordinentur, alios fortè subrogari statuerit, quidni majori cautelà opus erit, ne Ecclesia episcopalibus ministeriis multò magis necessariis, vel ex parte, destituatur? Quære, esto personæ electæ favorable hoc esset, quia tamen respectu ipsius Ecclesie odiosum foret, et publicæ utilitatis potior haberetur semper ratio quàm privati cujusquam commodi, ideò absolutè odiosum mihi censendum videtur, nec indulgentia Ecclesie in favorem ordinatorum, ad electos ac confirmatos, si ordinati non fuerint, mihi videtur esse amplianda, tum quòd solam inevitabilem necessitatem Chalcedonense excipit; tum quòd nondum perfectum episcopi cum ecclesià suà matrimonium intercedit; deijci adhuc potest electus, si reus aliqujus criminis, vel defectu aliquo notatus reperiat; scrutinium adhuc et inquisitio in ordinandi vitam, mores cæterasque necessarias qualitates agenda

sunt; testimonium adhuc populi sub ipso ordinationis momento exigitur, ut ejiciatur indignus, dignus verò consecratur. Cur ergo, si in vitium quoddam corporis incidit electus quantumvis confirmatus, non ab ipsa dignitate quam exequi non potest, arcebitur? ea tamen adhibenda est misericordia, ut de Ecclesiæ rebus alatur, ne afflictio ejus ingravescat. Item, cum jam consecrato in eo casu coadjutor dandus sit, ejus institutio ecclesiastico statui pastoris unitatem exigenti inimica semper visa est, quidni consecrando dignitas adimatur, quæ ipsi inutilis, et ecclesiæ nociva sit, dummodò necessaria vite subsidia, eidem electo conferantur? Excipio tamen casum in quo episcopus electus, ob insignem doctrinam, auctoritatem, prudentiam, industriam et sanctitatem utilis ecclesiæ suæ futurus esset; nec facile iisdem dotibus præditi reperirentur alii qui dignitatem subirent, præsertim si pontificalia officia per alios facile suppleantur; tunc enim nihil ob stare video quominus electus in suâ dignitate toleretur sine consecratione, quam accidentarius aliquis et fortuitus defectus impedivit, quomodo in inferioribus ministeriis ex prædictis tolerantur sine ordine requisito, qui ecclesiæ utiles futuri judicantur; quamvis major in episcopo necessitas ordinationis quam in cæteris, tum ob necessarias magis functiones pontificales, tum ob ecclesiæ statum, qui quodammodo violentus est, donec ei sacratus pontifex provideatur.

X. Cæteræ excusationes quæ minorem difficultatem continent, eæ sunt, puta speciale interdictum, ne talis ecclesiæ episcopus quis ordinetur; electio illegitima; dubium circa electi episcopi confirmationem; ordinatio laici, si ecclesiæ necessaria visa fuerit; dilatio temporum ordinationis, et cætera ejusmodi quæ quodammodo impossibilem vel minus consentaneam subitam ordinationem faciunt. Primum enim, qui, v. g., visitator alicujus ecclesiæ vacantis est constitutus, quantumcumque cum plebs studiosè et enixè episcopum habere cupiat, vetatur tamen ipse oblatam dignitatem recipere, ne occasio detur visitatoribus, qui ad vacantes ecclesias mittuntur, episcopatum ambiendi, populumque ad sui electionem alligandi; ideòque, quantumcumque invitatus talis electus fuisset, non debebat consecrationem petere, sed contendere ut alius eligeretur, et elapso anno, si alterius electio facta non esset, vacanti ecclesiæ alius intercessor seu visitator destinabatur. Ubi pariter ineptus aliquis ad sacerdotium eligitur, mora aliqua temporis adhibenda est, intra quam populus corrigatur, et ad sanio rem mentem redeat. Ob idque seu Pelagius, seu Gelasius pontifex Cethego Patricio, testatur se, cum Syracusanus populus ineptum ad episcopatus dignitatem suis suffragiis extulisset, integro penè anno ejus confirmationem ac consecrationem distulisse. Si pariter dubium circa electionem vel personam electam emergerit, eò usque differenda est tam confirmatio electi quam consecratio, donec, discussis omnibus, et legitime electus declaretur, et innocens repertus fuerit, atque ita confirmari et ad ordinationem adduci

possit. Item, si contra constituta Ecclesiæ expedire judicetur ut laicus seu neophytus ad episcopatum ex dispensatione promoveatur, poterit quoque concedi ut ordinatio diutius aliquantum proteletur, quod concilium Sardicense docuisse videtur, qui, si quis ex foro vel ex administratione dives laicus postulatus fuerit in episcopum, eum tamen ordinari non permittit, nisi prius lectoris officio, et diaconi aut presbyteri munere fuerit perfunctus, et ita, si dignus fuerit, per singulos gradus ad sacerdotii culmen ascendat; sicque S. Audoenus in Rothomagensis præsulis ex Palatino postulatum, non ausum ad consecrationem suscipere, antequam in inferioribus ordinibus aliquo tempore exercitatus fuisset, ab auctore ipsius vite discimus, cap. 11, apud Sur., 24 augusti. Paucos tamen reperias ex iis qui è neophytis electi sint, qui non continuò ordinati fuerint. Eadem quoque ratio eorum qui ante competentem ætatem ad episcopatum electi sunt; quamvis priscis temporibus, ubi divinæ virtutis juvenes ad apicem istum sacerdotii raperentur, si in electione ætatis ratio prætermitteretur, in ordinatione quoque minima cura erat, nec immatura consecrationi ætas censebatur, quæ esset electioni; vel in neutro dispensandum judicabatur, vel in utroque; postquam verò juniores ob privatam eorum vel familiæ ipsorum utilitatem electi ab Ecclesiâ tolerati sunt, non illicò consecrari permitti, sed si non legitima, saltem provector, in pueris et infantibus (quos prodigio simile fuit aliquando cæterorum Patres designatos fuisse) expectabatur, ut in Hugone quodam Remensi, Theophylacto Constantinopolitano, Joanne XII Romano, et aliis innumeris pontificibus videre est, quorum quosdam agendo de ætate ordinandorum in exemplum proferemus.

XI. Denique Pelagius papa superius citatus, ob non occurrentes statos ac præfixos ordinationi quatuor Temporum dies, aliquando differri ordinationem permisit, quod quotidie observatur; si quis enim, v. g., è subdiacono, juxta Ecclesiæ indulgentiam statim post festum Paschæ electus fuerit, cum eodem die, secundum canones, duos ordines sacros recipere, vel extra statuta tempora diaconus aut presbyter creari aliquis prohibeatur, ne inauspicatus sit et vitiosus ad sacros ordines ingressus, cogetur ita electus per sex ferè menses expectare, ut presbyter ordinari ac postea in episcopum consecrari possit. Antiquioribus autem temporibus quatuor Tempora in eo casu minimè expectari consueverant, ut supra docuimus; imò etiam in eo casu nonnunquam eodem die duo sacri ordines absque hæsitacione conferebantur, ut exemplis quibusdam supra docuimus; quorum unum tantum hic urgemus. Cum enim S. Epiphanius Paulinianum Hieronymi fratrem in monasterio Bethleemico degentem, eodem die tam presbyterum quam diaconum ordinasset, à Joanne quidem Hierosolymitano redargutus est, quòd contra Ecclesiæ leges extra territorium clericum sibi non subditum ordinasset; reprehensus tamen minimè fuit, quòd eodem die duos sacros ordines monasterii necessitatis prætextu contulisset,

quia ubi acceleranda ad majorem gradum promotio videbatur, non semper virescentes Petres, qui ex Electione utilitate metachantur omnia, recta ex forma vivebant, legem istam erubant, quin de pen-ali ex aequo tamen et hoc, auctoritatem habere se confiderent; quanto magis ergo, ubi episcopi ordinandi necessitas ingere visa ipsis fuisset, morem istum praetergredi non formidassent, quo uno, et eodem die duo sacri ordines conferri prohibentur?

§ 5. *Ecclesiam interim diu differtur ordinatio episcopi, viduatam dici, et cur.*

XII. Quartò notandum est ecclesiam cujus antistes solum electus fuerit vel confirmatus, sed nondum consecratus, praedicto quem explicamus Chalcedonensi canone *χρησμένη*, id est, *viduatam, desolatam, desertam, carentem, seu nancam* dici: constat enim verbum *χρησμένη*, à quo nominis istius etymologia petenda est, idem significare quod *carco, viduus sum, desertus, desolatus*, etc. Similiter Pelagii pontificis alato superius decreto, dict. c. *Quoniam, viduata ecclesia dicitur, quamdiù consecratum episcopum non habuerit*. Plures alios auctores omitto, nam phrasis ista usitata est, in qua tamen explicandà Innocentius III laborat: cum enim docuisset electos episcopos, simulque confirmatos spiritale cum ecclesià, ad quam sunt electi, conjugium iniisse: cum sibi Pelagii canonem objecisset, in quo viduata ecclesia dicitur, quamdiù antistes ei praefuturus, consecratus minimè fuerit, hunc canonem nihil obesse respondet, cap. *Inter corporalia*, de Translatione: *Cum non intelligatur ecclesia viduata quasi sponsum non habeat: sed quia sponsus ejus nondum sit consecratus, adhuc quoad quædam, quasi viri maneat solatio destituta: sicut juxta communem modum loquendi illa dicitur ecclesia viduata, quæ, licet episcopum habeat, inutilem tamen habet*. Nec dubium est quin, quemadmodum viduata dicitur mulier, quasi deserta, carens, et solatio destituta: viduata quoque possit dici ecclesia, quæ licet metaphoricè sponsum habeat, solatio tamen destituta, quibusdam actibus carens, non omni suâ perfectione cunctulata fuerit, cujus nempe capiti, ac rectori nec ordinandi, nec sacro chrismate in fronte ungendi, nec chrisma ipsum conficiendi, aliaque pontificalis ordinis munia obeundi potestas conveniat. Fatemur quidem jurisdictionis potestatem, ejusque exercitium electo, insuperque confirmato plurium canonum auctoritate concedi: sed quæ sunt ordinis iisdem forè omnibus canonibus denegantur, insuperque ex iis quæ superius docuimus, convenire non posse manifestum est. Quia tamen antiquitus, ut superius insinuatum à nobis fuit, metropolitani confirmationem à consecratione vix disjungebant, idè prioribus seculis vix aliquos reperies electos episcopos, ante sui consecrationem quidquam in suâ ecclesià administrasse, aut iurisdictionem ullam, antequàm consecrarentur, exercuisse: cum enim ut plurimum confirmati non essent, quomodo possent legitime sacrum munus assumere, cujus exercitium et nuperis canonibus, et antiquâ Ecclesie praxi interdictum semper fuit non confirmatis?

quomodo enim sine superioris missione, quæ proxima regendi et gubernandi principium est, et in confirmatione praesertim obtinetur, in consecratione vero plenis iure habetur, sacri primatūs ministeria audebit quisquam intrare? qui nesciat vetum à Paulo fuisse, ne quis praedicandi officium assumat, nisi mittatur, et pseudoprophetas in Scripturis sacris haberi qui errant, cum non mittantur? Electio quidem jus ad missionem impetrandam tribuit, et confirmationem gignit, quia si electio legitima fuerit, confirmatio denegari non debet: confirmatio verò missionis auctoritatem tradit; cui tamen, ut augustior sit, plebique et rectori creato utilior, consecratio divinorum beneficiorum largitrix accedit. Si tamen aliqui à metropolitani suis confirmati cogerentur consecrationem differre, administrationem ecclesiasticam recipiebant, quemadmodum de Catone presbytero refert Gregorius Turonensis, eum, cum consensu clericorum ad episcopatum Arvernæ civitatis electus, nec tamen adhuc ordinatus esset, cunctis tamen praefuisse, Cautino archidiacono minas intentasse, quasi eum humiliaturus, et ab officio remoturus esset: idque ei infeliciter cessisse, eodem Cautino regis jussu ab episcopis, qui in curiâ erant reperti, ordinato, quod dissensionis, et schismatis diuturni seminarium fuit.

XII (bis). Dici etiam potest ecclesia viduata episcopo, quamdiù consecratus non fuerit, duplici titulo: primus est, quòd matrimonium inter ecclesiam perfectum ac consummatum non sit, nisi accedente episcopi consecratione: alter est, quòd quamdiù consecratio differtur, esto dici possit habere praelatum, non tamen episcopum, qui tunc solum episcopus dici potest, cum consecratus fuerit. Priorem titulum nobis explicant ea, quæ habet Innocentius Bambergensi episcopo, et Scholastico Moguntinensi, cap. *Nosti*, de Electione. *Sicut legitimi matrimonii vinculum, quod est inter virum et uxorem, homo dissolvere nequit, etc., sic et spirituale fœdus conjugii, quod inter episcopum et ecclesiam, quod in electione initium, ratum in confirmatione, et in consecratione intelligitur consummatum, sine illius auctoritate solvi non potest, qui successor est Petri, et vicarius Jesu Christi*. Quemadmodum autem in triplici statu considerat pontifex spiritale conjugium inter ecclesiam et episcopum, ut 1º sit initium, 2º ratum, 3º consummatum, ita corporale conjugium in triplici isto statu considerari potest, ut primò sit initium per sponsalia, secundò ratum habeatur per matrimonii Sacramentum, tertio per carnalem copulam consummetur: quæ tria tribus predictis respondent, nam, quemadmodum sponsabilibus ritè contractis, nisi accedente novâ aliquâ causâ, aut de novo detectâ, quæ prius ignota fuerat secundum Ecclesiæ leges resilire nefas est; ita nec electores electionem ab electore acceptatam possunt, nisi aliquo impedimento electi detecto, vel de novo contingente, revocare. Sicut matrimonium ratum firmitatem majorem sponsalibus adjungit, ita confirmatio superioris robur electioni superaddit, ac perennitatem, adeò ut nec electus suo juri renunciare queat: undè nonnisi post

confirmationem vinculum conjugale inter ecclesiam et electum contrahitur. Denique, quemadmodum per conjunctionem corporum matrimonium consumatur, et ita indissolubile redditur, ut nec per ingressum religionis solvi, aut aliâ quâcumque ratione præterquam morte finire possit, ita in consecratione consumatur spiritale episcopi cum ecclesiâ conjugium, per quam nempe potens redditur ad generandos patres spirituales, presbyteros scilicet et rectores populo christiano suppeditandos, ut ex prædictis videre est, et ita demum firmum redditur vi ipsius consecrationis, ut conjugium inter ecclesiam et episcopum deinceps interminabile sit, ac solâ morte ecclesiastica, id est, de positione finiendum: cum è contra electus, quantumcumque confirmatus, quamdiu consecratus non fuerit, per exceptionem criminis argui possit, absque eo quod accusationi, aut inscriptioni locus detur, auditâ quoque exceptione dejici à speratâ dignitatis consecutione possit.

XIII. Posterior titulus, quod nempe electus confirmatus, prælatus dici possit, non episcopus, nobis evidenter pluribus juris testimoniis innotescit. Primò enim Innocentius III, priori S. Fridiani Lucani et aliis, de ipsorum electo scribens illum, si convictus fuerit criminis de quo accusabatur reus esse, præcipit, cap. *Tam litteris*, de Testib., quatenus eum à prælatione Lucanensis ecclesiæ amoventes, electionem alterius personæ celebrare non differant. Idem quoque Innocentius Metensi archidiacono respondens, electum episcopo opponit; quæstionem scilicet movens, num episcopo, vel electo aliquid juris sit, inconsulto capitulo. Unde Glossa, Clementinâ constitutione, quâ puniuntur qui in episcopum violentas manus injiciunt, non comprehendit electos, etiam confirmatos, sed nondum consecratos, non enim episcopi sunt, non pontifices, qui summi sacerdotes non sunt, cum possint etiam necdum esse sacerdotes, quamvis confirmati fuerint. Quamobrem in Pontificali Romano, de Consecr. episcopi, antequàm consecrati fuerint, dicuntur *electi*, nunquam nisi postquam consecrati sunt dicuntur *episcopi*, et ubi consecrandi ab aliquo antistite consecrationi assistente præcipuo consecratori offeruntur, presbyterorum solum nomine honorantur. Ad eos quoque ante consecrationem papa rescribens filios vocat, quos consecratos fratres nominat: imò, nec eos qui ad summum pontificatum electi sunt, verè ac propriè dici summos pontifices, nisi consecrati fuerint, ratio allata ostendit; cum enim per consecrationem episcoporum ac sacerdotum ordini inserantur, et possint aliquando etiam laici eligi ad summum pontificatum, qui nullo sint ordine insigniti, nec episcopi, nec episcoporum primi ac supremi propriè ex vi solius electionis dici poterunt.

§ 6. *Digressionem continens de statu Romani Pontificis electi, non confirmati.*

XIV. Hoc quidem in electo ad summum pontificatum peculiare est, quod ubi quis in Romanum Pontificem electus est, confirmatione insuper opus non sit

ad statum ipsius firmitatem, nec ullâ exceptione ipsius consecratio impediri queat, sed juxta decretum Alexandri III, cap. 1, cap. *Licet ad vitanda*, de Electione, in concilio Lateranensi necessarium sit, ut ille absque ullâ exceptione ab universali Ecclesiâ Romanus Pontifex habeatur, id est, pro capite Ecclesiæ agnoscatur, eò quod, licet violenter et ad tempus complementum consecrationis absit, jus tamen ipsius obtinende nunquam tolli possit. Cujus rei rationem tradit Nicolaus II, in concilio Lateranensi, sub Nicolao II, can. *In nomine Domini*, dist. 25: « Quia, inquit, Sedes Apostolica cunctis in orbe terrarum præfertur ecclesiis, atque adeò super se metropolitanum habere non potest; cardinales episcopi procul dubio metropolitani vice funguntur, qui videlicet electum episcopum ad apostolici culminis apicem provehant. » Et paulò post: « Electus tamen, sicut vetus Papa, obtineat auctoritatem regendi Romanam ecclesiam, et disponendi omnes facultates illius; quod Beatum Gregorium ante suam conservationem fecisse cognovimus. »

XV. Quod habet Nicolaus II S. Gregorium auctoritatem regendi Romanam ecclesiam sibi, antequàm consecraretur, assumpsisse, aliqui falsitatis suggillare non dubitant; neque enim, inquirunt, probabile est Gregorium, qui pontificatum summoperè fugiebat, qui ad imperatorem litteras dederat quibus eum à sui confirmatione averteret, qui litteris imperatoriis quibus confirmabatur receptis, fugam meditatus est, qui ad imperatorem, et alios qui apud ipsum imperatorem gratiosi essent, et confirmationem ejus promoverent, graviter conquestus est, quòd se, ut sibi videbatur, tanto oneri imparè ad summi pontificatus solium sublimassent; non est, inquam, probabile eum qui pontificatum se speraret effugere posse, et quâ posset industriâ effugeret, onus interim pontificale exercuisse, aut aliquâ ex parte attigisse. Deinde alia erat hujusce temporis Ecclesiæ consuetudo, nec solebant summi Pontifices ante imperatoris consensum, antequàm consecrationem adepti fuissent, quidquam in ecclesiâ Romanâ, quod ad pontificale munus spectaret, moliri, ut ex epistolâ Romani cleri ad Scotos redditâ, quæ habetur apud Bedam, Hist. Angl. lib. 2, cap. 49, colligit Baronius, tomo 8, ad ann. 590: « Nam, inquit, cum sedes vacaret morte Severini pontificis, electusque in ejus locum esset Joannes hujus nominis quartus, sed nondum consecratus: videre est in litteris illis curam Romanæ ecclesiæ non electum solum gessisse, sed quatuor simul ejusdem ecclesiæ ministros sacros, nempe archipresbyterum primo loco, deinde electum, tertio loco primicerium, quarto verò consiliarium: apud hos enim, donec legitimus Pontifex sedere posset, cura posita erat non Romanæ tantum, sed universalis totius orbis Ecclesiæ: eodemque ordine; quo recensiti sunt, inscribebantur eorum nomina in litteris quas scribi in diversas provincias contingebat: sicut positum videmus in dictis ad Scotos datis litteris (in quibus subscribunt). Hilarius archipresbyter et servans locum Sedis

Apostolicæ, Joannes Diaconus, et in Dei nomine electus : item Joannes puniticinus et servans locum Sedis Apostolicæ, et Joannes servus Dei consiliarius ejusdem Sedis Apostolicæ. » Hæc ex doctissimo cardinali Baronio. Quæ præterea ex eo confirmari possunt, quod synchronos S. Gregori, alter Gregorius Turonensis se existimasse ostendat, nonnisi per consecrationem S. Gregorium papam constitutum fuisse : nam de Gregorio, cujus ordinationi quidam ecclesie Turonensis diaconus intererat, ita scribit : *Cum latibula fugæ prepararet, cepitur, trahitur, et ad B. Petri apostolatam deducitur, ibique ad pontificalis gradus officium consecratus Papa urbi datus est.* An verò probabile est S. Gregorium, qui ante consecrationem pro Papâ nequaquam cognoscebatur, officium pontificis usurpare voluisse ?

XVI. Non tamen aut falsus, aut mentitus dici debet Nicolaus II; nam et ex Joanne Diacono S. Gregorii Vitæ scriptore diligentissimo, et ex laudato à nobis Gregorio Turonensi, discimus, cum post ipsius electionem lues atrocissima populum vehementius devastaret, ipsum sermonem ad populum habuisse, quò eum ad pœnitentiam hortaretur; litaniarum, seu publicarum precum celebrandarum formam, modumque induxisse; et quamvis in ipso supplicationum momento crudeliùs ipsa deserviret, non tamen destitisse à commonendo populo, ne ab oratione cessaret, donec miseratione divinâ pestis ipsa quiesceret. Possunt et in ejus rei confirmationem tres priores epistolæ S. Gregorii adduci, quibus et ecclesiasticis curis, et temporalibus ecclesiæ Romanæ negotiis eum, antequàm episcopus consecraretur, intentum fuisse colligitur. Verùm, ut liberè fatear, non est certum has epistolas, antequàm Pontifex fuisset ordinatus, à S. Gregorio scriptas fuisse, quin inò tertia epistola manifestè apparet, nonnisi post imperatorum Romanæ allatum consensum, et consecrationem susceptam, data fuisse. Deinde quis certò spondere velit has epistolas suo loco fuisse collocatas? Itaque ex ipsis nonnisi infirmum sum potest argumentum, S. Gregorium aut spiritalia, aut temporalia pontificatus officia ante sui consecrationem attigisse. De iis autem, quæ ad pestis in urbe Româ tempore suæ electionis grassantis et atrociter deservientis extinctionem mandavit Gregorius, possumus cum Baronio dicere, ob sanctitatem ac notam prudentiam et auctoritatem egregiam tanti pontificis electi, non ausum quemquam ecclesiæ ministrum, quâcumque dignitate polleteret, nisi ejus jussione, sibi aliquod officium arrogare; concessisse ipsi omnes, ut populum alloqueretur, et remedia salutaria divinæ placandæ justitiæ præscriberet; non ausum sanctissimum virum in tantâ populi calamitate pium istud munus detrectare : « Quamobrem invitum in tantâ rerum et temporis necessitate coactum ipsum Gregorium, christianâ charitate jubente, ad breve spatium temporis gerere se pontificem, seu potius pro pontifice, in his duntaxat quæ ad expiationem spectarent urbis, ad lucem videlicet ingruentem avertendam, litanias indicendo, et eisdem pio studio

frequentandis, exhortationemque ad populum, quâ ad pœnitentiam provocaret, habendo. »

XVII. Ex quâ Baronii sententiâ facilè quæ objecta sunt contra Nicolai II auctoritatem, elui, simulque ipsius Nicolai II testimonium explicari possunt. Quod enim ex charitate, et invitum ante consecrationem suam fecit Gregorius I., potuit stricto jure efficere, nisi aut ipse pontificale officium à se avertere cogitans, consensum quoque fictè solum ac simulatè præbuisset, qui tamen verus ac plenus requiritur ut conjugium cum ecclesiâ suâ electus contrahat; aut nisi præscripta jam à multo tempore, et ab ecclesiâ tolerata consuetudo expectandæ consecrationis, jus pontificalis officii exercendi ademisset : quâ proinde sublata consuetudine, et ex supposito electi consensu, verè dixit Nicolaus II, et Gregorii exemplo probavit, electum in Romanum Pontificem plenam ac liberam omnia administrandi habere potestatem : unde nullum ex allatis objectionibus argumentis dictum ejus infirmat; nam esto probabile non sit, tum ob Gregorii aversum à pontificatu animum, tum ob usitatum hujus temporis morem, tum ob Gregorii Turonensis allatam auctoritatem, Gregorium Magnum quidpiam pontificalis officii tanquàm sibi debiti, arrogare sibi voluisse, saltem solum, et non cum aliis, qui coadjutores tunc, et administri electo dabantur; nihilominus hoc non impedit, quin ex charitate, et Ecclesiæ urgente necessitate (quæ ab imperatoris consensu non expectando eum excusare poterat, quemadmodum et Pelagium II ipsius prædecessorem excusavit, ut continuò pontifex fieret) pontificalis administrationis partes aliquas decerneret, præsertim concedentibus iis, quorum interesse videbatur. Nec id obstat, quin sublata istâ consuetudine possit electus in Romanum Pontificem omnia pontificalia officia administrare; quin etiam potuisset fortè S. Gregorius, si ita libuisset, eam administrationem tanquàm sui juris sibi arrogare; quin potuissent quoque ceteri Romani Pontifices tanquàm justum et æquum idipsum sibi assumere, quamvis nequaquam hoc expedire censerent, ne ex præreptâ istâ administratione, imperatores, quorum maxima tunc temporis etiam in sacris erat auctoritas, irritati, et offensi, ecclesiasticam pacem turbarent.

XVIII. Neque hæc solutio cuiquam molestiam facessere debet, quasi perperam jam agant summi Pontifices, qui statim atque electi sunt res Ecclesiæ administrant, cum tamen nec S. Gregorius, nec alii circa ejus tempora pontificale officium, quasi sibi debitum, assumere aut voluerint, aut soliti fuerint. Nam sive concedente Ecclesiâ jus imperatoribus acquisitum fuisse dicamus, ut iis invitis pontifex quantumlibet à clero et populo expetitus, non censeretur plenè electus; sive ea foret istorum temporum conditio, ut clerus ac populus neminem nisi ex conditione ratihabitionis imperatoris eligere censeretur, proindeque eâ sublata, nullam electio firmitatem, nullum robur haberet, utpote quæ conditionata tantum esset, adeoque non positâ conditione nullum

effectum sortitura : sive tandem violenta hæc fuerit imperatorum usurpatio , cui pro bono pacis acquiescere necessarium censuerint summi Pontifices : nihil tamen ista Ecclesiæ juri præjudicare potuerunt , quin aliam pro libito eligendi summi Pontificis rationem ipsa præscriberet , et jugum istud excuteret ; cum certum sit potestatem Ecclesiæ relictam à Christo designandi , ac deligendi sibi summum Pontificem , independentem esse ab aliâ quâcumque potestate : sibi enim Ecclesia sufficiens est ut de capite sibi provideat , eumque eligat qui omnibus præfaturus sit. Quâcumque autem ratione electio peragenda præscribatur , quæcumque conditiones ad ejus firmitatem ab Ecclesiâ pro diversis temporibus statuuntur , hoc nihil officit aut Ecclesiæ potestati , aut Christi institutioni , aut pontificiæ auctoritati , quæ cum ab alio superiore independentes sit , absolutâ omnimodè electione ac designatione summi Pontificis , ab omnibus quorum interest , et ad quos illam spectare Ecclesia determinavit , inviolabilis ipsa et inconvulsa manere debet ; cum ea petræ istius sit soliditas ut statim atque in ædificium Ecclesiæ compacta fuerit , nullâ ampliùs insultatione aut humanâ machinatione concuti aut labefactari possit. Quia tamen olim ad electionem integram concurrebant non solum cleri aut populi Romani desideria , verum etiam accebat episcoporum , cardinalium , imperatorisque consensus ; quia posteriora prioribus firmitatem addebant , nullaque erant , verbi gratiâ , cleri ac populi desideria , nisi episcoporum consensus accederet ; ideò posterior eorum consensus , qui ad integram electionem requirebatur , confirmatio dici poterat , non quòd electus semel Romanus Pontifex confirmari propriè possit , qui nullum superiorem agnoscit , sed quòd electio dimidiata Romani Pontificis confirmari queat aliorum consensu , quem Ecclesia ad integritatem electionis ejus exquisierit. Cum autem antiquitùs (si tempora ista exceperis , quibus ob absentis imperatoris exquisitum consensum , consecrationes summorum pontificum differri diù nonnunquam contingebat) episcoporum cardinalium vix à consecratione summi Pontificis consensus disjungeretur ; quia nempe , quem ipsi , discussi cleri ac populi desiderii , legitimè expetitur repererant , mox consecrare solebant ; ideò fit ut tunc temporis vix ante consecrationem negotia ecclesiastica pontifices attingerent. Postquàm autem ad cardinales , non solum presbyteros ac diaconos (qui totius Romani cleri vices exhibent) , verum etiam ad episcopos electio translata est , et exclusus populus , et pauci ex optimatibus , prout diversa tempora tulerunt , admissi , iis omnibus consentientibus , vel maximâ eorum parte , jam integra electio judicata est , nec diutius differendum fuit quin electus in Pontificem res ecclesiasticas ac temporales ad Romanam Ecclesiam spectantes , submoto omni schismatis periculo , tractaret. Unde legimus Gregorium VII , antequàm consecraretur , Hispaniæ partem cuidam comiti concessisse , legatos misisse , principibus inhibuisse ne dictam partem armis tentarent ; Clementem IV absentem renuntiatum Perusii , Viterbiam

cardinales ad curiam accersivisse ; similiterque Cœlestinum V , licet à cardinalibus , ut ad Perusinam urbem celebriorem atque commodiorem se conferret , invitaretur , eundem , inquam , in sententiâ permanentem Aquilam eos revocasse ; alios plures et imperasse , et negotia publica suâ auctoritate administrasse antequàm consecrarentur , reperies.

XIX. Atque hoc modo intelligenda sunt quæ de confirmatione Romanorum pontificum leguntur , quale est dictum ejusdam Portuensis episcopi , qui Anacleto schismaticum consecrârât , apud Malmesburiensem , lib. 1 de Gestis pontific. Anglorum : « Postremò nec vestrum , nec meum fuit eligere , sed potiùs electum à fratribus spernere vel approbare. » Et infra : « Fratres , siquidem vestri cardinales , quorum præcipua in electione potestas cum clero universo , expetente populo cum honoratorum consensu , in luce , in manifesto , unanimi voto et desiderio delegerunt dominum Petrum cardinalem in Romanum Pontificem Anacleto ; hanc ego electionem canonicè celebratam conspexi , et auctore Deo confirmavi. » Hæc schismaticus in gratiam Anacleti contra Innocentium II in schismata intrusi , cui cum magna fides adhiberi non debeat , non ita tamen deneganda , quin ex ejus verbis , vel sui seculi , vel anteriorum , ad quæ sui temporis morem revocet , consuetudo colligi queat , hanc in electionibus summorum pontificum formam fuisse observatam , quæ in aliorum episcoporum ; ut nempe quemadmodum hi , ita et illi à clero et populo expeterentur , electioque ista ab episcopis provinciæ confirmaretur ; dummodò tamen nunquàm absolutè designatum Romanum Pontificem intelligas confirmatione superioris indigere , quemadmodum reliqui episcopi à superiori confirmantur , quamvis cleri ac populi Romani nominatio ac suffragatio rectè ab episcopis provinciæ , qui majorem antiquitùs in electionibus auctoritatem habebant , confirmari dici potuerit , nullam scilicet vim habitura , nisi eorum calculo comprobaretur. Ex quâ tamen consuetudine malè Portuensis iste episcopus pro Anacleto contra Innocentium II argumentum ducebat , qui et priùs electus fuerat , et plura cardinalium suffragia meruerat , quibus tunc Nicolai II constitutione demandata fuerat summi Pontificis electio ; præsertim cum invaluisse mos ut iste alteri præferretur , qui potioribus eligentium meritis juvaretur et studiis , eaque esset prærogativa Innocentii II , quòd ab episcopo Hostiensi ex more , tribusque aliis episcopis cardinalibus creatus foret , sed hæc potissima , quòd majoris Ecclesiæ partis consensione pro summo Pontifice habitus postea fuisset. Quædam alia de confirmatione summi Pontificis à nobis adducta , et alibi soluta sunt , quædam alia proferri possunt eodem modo solvenda.

XX. Hinc etiam accidit ut Bernardus , etsi per superinductionem Anacleti schisma conflatum non diffiteatur , per ordinationem tamen ipsius auctum et promotum fateatur ; non quòd Papa solum electus , necdum consecratus Papa verus non sit , ideòque solâ electione alterius Pontificis schisma nondum formatum

esset; sed quod electioni factus sit renuntiare cui consecratio non accessit, quam cui ipsa accesserit, schismatici quæ male in superordinatione alicujus in papam, altero jam electo et ordinato maxime ingravescat, et obstrictis in disensione ita animis difficilius remedium adhiberi possit; quemadmodum enim præcedens in frimentum secundo into turbatur, sed non coactur obstinatus in eo divorzio contrahentis animus persistere, nisi postquam secundas illicitas nuptias copula carnali confirmaverit, quæ ubi accesserit, quatenusvis illicitæ istæ contractus secundum aequitatis leges convalescere non possit, pravo tamen affectu, et resiliendi difficultate quodammodo convalescat; esto tamen ad verum matrimonium consensus contrahentium sufficiat, non copula requiratur; ita quoque, licet verus electione papa, quæ ad auctoritatem ac jurisdictionem consituitur, nec consecratio ad id necessaria sit, schisma tamen, quod alterius electione, vivente legitimo, procreatur, ejusdem superinducti consecratione confirmatur; nam si dubia prioris esset electio, in discessionem vocari potuisset, interimque de alio eligendo tractari, ita tamen ut concludi quidquam nefas sit, nisi priori rescissâ et dissolutâ, ne multorum capitum introductio ecclesiasticam labefaceret unitatem. Ubi verò uno jam consecrato alter etiam consecratur, non relinquitor priori electioni discutiente locus, sed ipso consecrationis facto omnino damnatur; neque enim alter consecratur, nisi qui legitime electus judicatus est, cujus proinde prius electi creatio illegitima conclusa fuit. Eo ergo sensu hæc de prædicto Anacleto, Lemovicensi, Pietaviensi, Petragoricensi, et Xantonensi episcopis rescribit S. Bernardus: *Nam illa, quam jactat, juratorum suorum non electio, sed factio, umbra tantum fuit, et occasio, et velamentum malitiæ; dici potest electio, sed impudenter, sed mendaciter; stat quippe sententia ecclesiastica et authentica, post primam electionem non esse secundam: celebratâ proinde primâ, quæ secundò præsumpta est, non est secunda, sed nulla. Nam, etsi quid minus forte solemniter minime ordinabiliter præcessit in eâ quæ præcessit, ut hostes unitatis contendunt, numquid tamen præsumi altera debuit, nisi sanè priore prius discussâ ratione, cassatâ judicio? Ea propter qui se superingere festinant, quique temerariò manus imponere nihilominus acceleraverunt, Apostolo prohibente, nemini citò manum imponas, majus peccatum habent: ipsi auctores schismatis, ipsi grandis malitiæ hujus principes existere.*

XXI. Cætera quæ addit Marcus Antonius de Dominis, ubi fusè probare contendit, nec Papam, nec episcopum ullum electum quidquam habere potestatis, sed solâ consecratione integram potestatem tam ordinis quàm jurisdictionis nancisci; illa, inquam, omnia, si quid probarent, nimium utique probarent, et Ecclesiæ unitatem, cui servandæ Patres omnes enixè studendum esse docuerunt, vel pluribus aliquando constitutis in Ecclesiâ summis pontificibus scindi posse demonstrarent. Eò enim exempla Felicis vivente Liberio, et Vigiliî vivente Silverio in Aposto-

licam Sedem exvectorum, ab ipso prolata collinare possunt. Sed novitate istâ hereticâ reprobata, quam alio in loco proligabimus, ad præsentem questionem notare sufficet hæc exempla ad rem nequaquam pertinere; nec ex iis probari sufficienter electionis nullam habendam esse rationem, sed solum ordinationis; eâ siquidem propositione semel admissâ, quis non videat sus deque ecclesiasticum ordinem ruiturum? quanto melius ex præcedentibus colligetur, ordinationem vitiosam esse, quæ electionem illegitimam consecuta fuerit; neminem posse jure ordinari, nisi electione discussâ, examinatâ, approbatâ; posse tamen fieri, seu propter Ecclesiæ bonum, seu propter aliquam aliam causam, ut tam electio quàm ordinatio vitiosa, Ecclesiæ conviventia convalescat: quemadmodum matrimonia invalida, vel ex defectu ætatis, vel consensûs, vel alterius impedimenti, quod perpetuum non sit, contrahentium affectu, et temporis diuturnitate aliquando convalescunt.

§ 7. *Antistes electos et confirmatos ante consecrationem jurisdictionis potestate præditos esse.*

XXII. Confirmatur autem veritas ista catholica, quòd electis antistitibus esto non consecratis, potestatem jurisdictionis aliquam concedi ab Ecclesiâ non repugnet, exemplo tum apostolorum, tum etiam septuaginta discipulorum à Christo electorum. Primum enim apostolos constat à Christo Domino electos, vocatos, et ad prædicandum missos, antequàm aut presbyteri, aut etiam episcopi consecrati essent. Quis enim nescit ipsos nonnisi in die ultimo cænæ fuisse sacerdotes consecratos, dicente ipsis Christo, Lucæ 22, et 1 Corinth. 11: *Hoc facite in meam commemorationem?* quis ignorat nec ipsos nisi post resurrectionem Christi perfectam sacerdotii potestatem accepisse, dicente eodem Christo, Joan. 20: *Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt?* Ipsi tamen apostoli longè antea à Christo vocati, et apostoli nuncupati sunt, non sine aliquâ potestate concessâ; non enim probabile est iis quos à reliquis secretos eligebat Christus, quos et apostolos nominaverat (Lucæ 6), nullam præ cæteris potestatem tradidisse, quinimò contrarium pluribus aliis Scripturæ sacræ testimoniis manifestè constat: nam apud Mathæum et Marcum legimus Christum, convocatis duodecim discipulis suis, dedisse illis potestatem spirituum immundorum, ut deicerent eos, et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem; eosdem quoque ad Evangelii prædicationem jam antea à Christo missos fuisse apud Lucam discimus; ut exinde pateat electis ad apostolatam, necdum consecratis, eâ munia demandata fuisse, quæ jurisdictionis viderentur, nec ordini illigata forent. Quæ quidem confirmari possunt, tum ex Jacobo Hierosolymorum episcopo, nonnisi post ascensionem Christi à Petro, et aliis duobus apostolis ordinato, ut superius docuimus; quem tamen ante ordinationem suam non habuisse potestatem jurisdictionis dici non potest, cum ad eum quoque Salvatoris ista sententia directa sit, Joan. 20: *Sicut misi*

me Pater, et ego mitto vos, quibus verbis episcopalis auctoritatis amplitudo maximè commendatur, adeò ut Cyrillus Alexandrinus, iisdem orbis doctores et divinatorum mysteriorum ministros constitutos fuisse asseruerit. Quid memorem etiam Paulum et Barnabam, quos multo tempore apostolatùs officio fuegntes Scriptura memorat, antequam segregati essent, id est, ordinati, ut explicant SS. Chrysostomus et Leo; ad quod tamen usque tempus si nolis Pauli ordinationem dilatam, sanè cum constet eundem per triennium apostolatùs ministerium exercuisse, quo toto triennio, nullum apostolorum viderit, necesse saltem est dilatam ipsius ordinationem fuisse, usque dum *revertens Hierosolymam, à Petro, Jacoboque, et Joanne gentium Apostolus ordinatus sit*, quemadmodum ait Hieronymus, de Scriptorib. ecclesiast., in Paulo. Idem ab exemplo septuaginta discipulorum argumentum duci potest; nam septem primos diaconos è numero septuaginta discipulorum (quos apud Lucam à Domino designatos, jam tum vivente Christo, in dominicam vineam cum potestate missos exploratissimum est) fuisse refert Epiphanius, quos tamen tantum abest ut presbyteralem ordinationem habuerint, cum nequidem diaconalem haberent, quâ postea, testimonio Actuum apostolorum, donati sunt.

XXIII. Nihilominus quamvis electi in episcopos jurisdictionem, ut supra docuimus, etiam antequam sint consecrati, obtineant, viduata dicitur in concilio Chalcedonensi eorum Ecclesia quasi imperfecta, nec omnibus suis numeris absoluta, tum quòd sibi talis Ecclesia nondum planè sufficiat ad sui perennitatem, quæ per Sacramentum ordinationis (cujus conferendi soli consecrati antistites capaces sunt) procuratur; tum quòd et aliquâ divinitùs Ecclesiæ perfectæ collatæ, confirmandi neophytos, consecrandi virgines, altaria, et vasa sacra, cæteraque similia faciendi potestate privata sit, nec statum suum naturalem adhuc consecuta; tum quòd conjugium inter eam et episcopum electum, etiam confirmatum, ante consecrationem ratum quidem esse videatur, sed non consummatum, naturâ quidem suâ quoad episcopus vixerit, perpetuum, facilius tamen solubile, quàm si antistitis consecratione firmatum sit; tum quòd episcopus ipse electus nondum consecratus in statu quodam violento videatur, donec debitam sibi ordinis potestatem consequatur; unam potestatem ad tempus habeat, non habendo alteram, cum tamen duas istas potestates Deus ad summi sacerdotii perfectionem conjunctas esse voluerit; exponat se temerè errandi periculo, si administrationis difficultatibus implicetur, neglectâ gratiâ ordinationis, quam ad ferendas regiminis ecclesiastici molestias adjutricem et cooperatricem Christus adnexuit. Quæ rationes quas alibi uberius contra novatores quosdam Anglos prosecuti fuimus, Parisiensis theologiæ facultatis defensionem suscipientes, et alibi Deo dante fusius fortè adhuc confirmabimus, manifestè ostendunt, non sine periculo post electionem antistitis, ipsius ordinationem protelari.

§ 8. *Bona Ecclesia ante consecrationem episcopi cujus sint, et à quo administrantur.*

XXIV. Denique citatum superius à nobis concilium Chalcedonense viduatæ Ecclesiæ reditus tamdiu custodiri apud œconomum statuit, quamdiu antistes consecratus fuerit; ablato nempe ipsi bonorum ecclesiasticorum usu atque administratione, donec consecrationis beneficium obtinuerit; quò scilicet ad procurandam citius ordinationem electus alliciat. Bona verò ista Ecclesiæ successorì reservanda esse integra docet idem Chalcedonense alio canone: cui consonat synodus Trullana eadem de œconomò constituendo decernens, præterquàm si clerici viduatæ Ecclesiæ non fuerint, quo casu metropolitanus res illas administrare jubetur, intactas ipsas et illesas episcopo qui ordinatus fuerit redditurus, quæ fusiùs variis epistolis enarrant S. Gregorius, et alii summi pontifices. Videatur etiam hæc de re novella Emmanuelis Comneni imperatoris; sed hæc non sunt instituti nostri; sufficet solum notasse antiquâ quâdam consuetudine, quæ *regaliorum jus* dicitur, reditus omnes fructusque cathedralium ecclesiarum, nequidem exceptis præbendis, quarum conferendarum plenam potestatem habet episcopus, quæ inter fructus numerantur, in potestatem Francorum regis venire, donec episcopi post provisionem obtentam regi fidelitatem spondeant, et quidem reditus istos sacello regio Parisiensi à rege donari, præbendas autem isto tempore vacantes ab ipso rege, ei cui voluerit donari, cujus juris antiquitas ex iis maximè diplomatistis constat, quibus aliquæ Ecclesiæ ab hac servitute à regibus eximuntur, qualia multa refert Choppinus in suo de sacrâ Politia opere; cujusmodi diplomata quædam sunt Ludovici Junioris, quo Aquitanici omnes episcopatus eximuntur, anno 1157, quædam Philippi II Adeodati dicti, quorum uno illud onus Altisiodorensi Ecclesiæ remittitur, anno 1206, alterum in gratiam Nivernensis Ecclesiæ conscriptum est anno 1208, et alia quædam, quæ apud ipsum legi poterunt.

SECTIO OCTAVA.

DE RITIBUS SACRÆ ORDINATIONIS.

CAPIT. PRIMUM.

DE RITIBUS ORDINATIONIS, SIVE INAUGURATIONIS SACERDOTUM, ET SACRIS MINISTRANTIUM, SIVE APUD ETHNICOS, SIVE APUD JUDÆOS.

ARTICULUS PRIMUS.

Quinam fuerint ritus inaugurationis sacrificorum apud ethnicos.

I. Usitatum semper, et apud quascumque nationes naturæ tacito quodam ductu receptum videtur ut variis ritibus et cæremoniis, seu veræ, seu falsæ religionis ministri inaugurarentur. Nolim ea fusè persequi, quæ gentiles supersticiosè (quia in falsorum deorum venerationem) in pontificum suorum, sacerdotum, tantum consecratione sua habuit; sufficet ea ex

Prudentio referre, quorum confirmationem et interpretationem ex Luciano, Dionysio Halicarnassæo et aliis profanis auctoribus petere unicuique licebit. Ita ergo Prudentius summi pontificis apud Romanos consecrandi morem describit, hymno 9 de Supplicio S. Romani martyris :

*Succians sacerdos nempe sub terram scrobe
Arctâ in profundum consecrandus mergitur
Mâc infulatus, festa vittis tempora
Aeternis, coronâ tum repleus aureâ,
Caecata Gabino sericam fultus togam.
Tâleis supernè strata texunt pulpita,
Rimosa rari purgatis compagibus,
Scindunt subinde, vel terebrant aream,
Crebroque lignum perforant acuminè,
Pateat minutis ut frequens hiatus.
Hinc taurus ingens fronte torvâ et hispida,
Sectis revinctus, aut per armos floreis
Aut impeditus cornibus deducitur.
Necnon et auro frons coruscat hostiæ,
Setasque fulgor bractealis inficit.
Hic ut statuta est immolanda bellua,
Pectus sacro dividunt venabulo :
Fractat amplum vultus undam sanguinis
Ferventis, inque texta pontis subditi
Fundit vaporem flumen, et latè æstuat.
Tum per frequentes mille rimarum vias
Illapsus imber, tabidum rorem pluît,
De fossis intus quem sacerdos excipit :
Guttas ad omnes turpe subjectans caput,
Et veste et omni putrefactus corpore,
Qui nos supinat, obvias offert genas,
Supponit aures, labra, nares objicit :
Dentulos et ipsos perluit liquoribus,
Nec jam palato pareit, et linguam rigat,
Donec cruorem totus atrum combibat.
Postquàm cadaver sanguine egesto rigens
Compagè ab illâ flumines retraxerint.
Procedit inde pontifex, visu horridus :
Ostentat udum vesticem, barbam gravem,
Vittas madentes, atque amictus ebrios
Hunc inquinatam talibus contagiis
Tabo recentis sordidum piculi,
Omnes salutant, atque adorant eminus
Vilis autèd illum sanguis et bos mortuus
Fœdis latentem sub cavernis laverint.*

II. Barbarus hic sacerdotis consecrandi ritus, sed tamen sacerdotii Christi aliquatenus præfigurativus, qui, ut habet Apostolus, ad Hebr. 9, *assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manu factum, id est, non hujus consecrationis, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æternâ redemptione inventâ.* Ita et nos ejusdem Christi sanguine, qui tanquàm agnus ad occisionem ductus est, placensque Deo factus est super vitulum novellum, sanctificati sumus, et in sacerdotes consecrati, ubi abscondita fuerit vita nostra cum Deo, et consensu ei fuerimus per Baptismum, et per jugem

mortificationem, ductoris nostri imitatione pervenerimus.

ARTICULUS II.

Quinam fuerint ritus consecrationis summi pontificis, sacerdotum et Levitarum apud Judæos.

§ 1. Referuntur ritus quibus Levitæ consecrabantur.

I. Sed, omissis ethnicorum ritu, fusiùs in Judæorum ceremoniis perscrutandis immorari libet, maxime cum sacerdotium nostrum, nemo nisi vocatus tanquàm Aaron jure præsumat. Ordinur ergo à Levitarum consecratione, quam in libro Numerorum iis verbis descriptam legimus : *Tolle Levitas, inquit Dominus Moysi, de medio filiorum Israel, et purificabis eos juxta hunc ritum; aspergantur aquâ lustrationis, et radant omnes pilos carnis suæ; cùmque laverint vestimenta sua, et mundati fuerint, tollent bovem de armentis, et libamentum ejus, similam oleo conspersam; bovem autem alterum de armento tu accipies pro peccato; et applicabis Levitas coram tabernaculo fœderis, convocatâ omni multitudine filiorum Israel. Cùmque Levitæ fuerint coram Domino, ponent filii Israel manus super eos; et offeret Aaron Levitas, munus in conspectu Domini à filiis Israel, ut serviant in ministerio ejus. Levitæ quoque ponent manus super capita bonum, è quibus unum facies pro peccato, et alterum in holocaustum Domini, ut depreceris pro eis. Statuesque Levitas in conspectu Aaron, et filiorum ejus, et consecrabis oblatos Domino, ac separabis de medio filiorum Israel, ut sint mei; et postea ingredientur tabernaculum fœderis, ut serviant mihi. Sicque purificabis, et sacrificabis eos in oblationem Domini, quoniam dono dati sunt mihi à filiis Israel. Et paulò post : Levitæ purificati sunt, et laverunt vestimenta sua; elevaruntque eos Aaron in conspectu Domini, et oravit pro eis, ut purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculum fœderis, coram Aaron et filiis ejus.*

II. Hos omnes ritus tam in ordinatione Levitarum, quàm summi pontificis et sacerdotum (de quibus infra) summatim complectitur D. Thomas; et quosdam ex iis ad purificationem ipsorum, alios ad consecrationem, alios tandem ad applicationem eorundem in usum ministerii spectare refert; quibus quidem præambula dicit delectum quemdam ordinandum, et convocationem populi. Hæc jam sigillatim in Levitarum initiatione expendenda sunt, quæ in sacerdotum et summi pontificis inauguratione eadem postea sumus examinaturi. Statim verò in limine dubium occurrit, quo scilicet ordine totus hic ritus ex libro Numerorum exscriptus disponendus sit. Aliam Ricelius, alium Cajetanus, alium Lorinus ordinem statuunt; hujus opinionem, communiorē scilicet, libenter amplectimur: præceptum nempe esse, ut primum convocatâ omni multitudine tolleretur Levitæ de medio filiorum Israel, tum aspergerentur à Moyse, raderent pilos, abluerent vestes, adducerent duos boves ad immolandum. Deinde Moyses coram populo pro foribus tabernaculi fœderis eos sisteret Domino, populus manus imposeret, Aaron offerret illos Deo, ipsos elevando seu agitando Levitæ bobus ad-

ductis manus imponerent; Moyses vel Aaron immolaret appositus antea boves, unum pro peccato, alterum in holocaustum, et pro consecratis Levitis oraret. Ultimò denique consecrandos Aaron à populo segregaret longius, et ad tabernaculum fœderis ministraturos Domino deduceret. Ea autem omnia eodem ordine ac præscripta fuerant, servata esse non dubium est.

III. Quo certè supposito ordine tria facilè poteris observare in Levitarum purificatione, puta aspersionem aque lustralis, rationem pilorum corporis, et lotionem vestimentorum. In consecratione quinque: 1° applicationem Levitarum coram tabernaculo fœderis, ut sisterentur Domino; 2° impositionem manuum quorundam ex plebe super capita consecrandorum; 3° elevationem ipsorum coram Deo factam à summo sacerdote; 4° ministerium Levitarum in suo officio summo sacerdoti sacrificanti deservientium; 5° tandem sacrificia pro ipsis oblata et preces fusas. In applicatione tandem ipsorum ad usum ministerii hæc duo, quòd longius à plebe segregarentur, tantquam jam consecrati, et in tabernaculum fœderis, in quo divinis officiis mancipati erant, deducerentur.

IV. Tolluntur autem Levitæ consecrandi de medio filiorum Israel, quia selecti esse debent, qui ad minima etiam officia vel ministeria divina destinantur; tolluntur de medio populi, quos sibi selegit Deus ejusdem cum cæteris naturæ, sed sanctioris futuros observantiæ, et strictioris disciplinæ; quia pro suâ benignitate voluit ut *omnis pontifex*, omnisque divini cultûs minister, *ex hominibus assumptus, in iis constituatur quæ sunt ad ipsum*, ad Hebr. 5; qui nempe *non angelos, sed semen Abrahamæ apprehendit*, ad Hebr. 2; et ex humanâ gente suscitavit nobis Pontificem sanctum, innocentem, impollutum, segregatum à peccatoribus, tantò melius, quàm Moyses vel Aaron habuerint, sortitum ministerium, quantò melioris Testamenti mediator est factus. Hinc etiam meminisse debent quicumque divinis officiis devoti sunt, diversam à populo vivendi regulam tenere debere, qui è vulgo extrahantur: *Ut quid enim*, inquit Petrus Damiani, opusc. 18, dissert. 2, Cumberto episcopò, aliàs epist. 55, cap. 2, *à populo segregantur, nisi ut divisam à populo vivendi regulam teneant, et cæremoniis divinæ legis jugiter excubantes insistant?* Denique ex multitudine populi tolluntur Levitæ, ut humanæ naturæ, suæque originis et conditionis, à quâ eximuntur, memores, condolere possint iis qui ignorant et errant, quoniam et ipsi circumdati sunt infirmitate, nec ex aliâ quàm populi multitudine sunt assumpti.

V. Asperguntur aquâ lustrationis, cui cineres vacæ rufæ infusæ erant; quâ scilicet solebant ablui quicumque immunditiam aliquam abstergere volebant, ne immundi tabernaculum Domini ingrederentur. Ipsâ verò asperguntur, ut noverimus ipsi, apud quos veritas est, non amplius figura et umbra veritatis (*quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*, ad Rom. 15), antequàm ordinem ullum suscipere presumamus, lavari nos debere aquis com-

punctionis, seu lacrymis contritionis, ut explicant Bercorius, Rickelius et alii, vel baptismatis aquis, in sanguine Christi, qui multò melius *emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi, quàm sanguis hircorum, aut vitulorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis*, ut Apostolum, Hebr. 9, interpretantur Cyrillus Alexandrinus, et ex Cyrillo Procopius. Asperguntur autem idem Levitæ (ait Abulensis) non ut mundentur, sed ut ad divina præparentur. Asperguntur nostræ jam militiæ clericalis candidati, et ut mundentur, et ad excelsa ministeria divini cultûs præparentur, ampliùsque laventur, et super nivem dealbentur. Populus recepturus legem mundatur; quantò magis admittendos ad Christum, ejusque doctrinam explicaturos, mysteriaque tractaturos mundari convenit, ut sanctitatis auctori placeant?

VI. Pilos radebant Levitæ, non aliam ob causam quàm ut mundo se renuntiare meminissent. Ii sunt enim filii Levi, cui in Deuteronomio dictum legitur: *Qui dixerit patri suo et matri suæ: Nescio vos, et fratribus suis: Ignoro vos, et nescierunt filios suos; hi custodierunt eloquium tuum, et pactum tuum servaverunt.* Tum etiam, ut moneantur novi Testamenti ministri (quibus à Domino sæpiùs inculcatur, ut uxorem, filios, se suæque deserant et sequantur ipsum) quatenus sic à suâ mente abscondant illicitas et superfluas cogitationes, ut de omissione illarum nullo dolore fatigantur; nam, ut rectè ait S. Gregorius, Moral. cap. 24 (cujus interpretationem sequuntur Isidorus Hispalensis, Beda, Rupertus, Rabanus, D. Thomas, et alii), « benè per Moysen dicitur: *Levitæ radant omnes pilos carnis suæ.* Levita quippe assumptus vocatur. Oportet ergo Levitas omnes pilos carnis radere, quia is qui in obsequiis divinis assumitur, debet ante Dei oculos à cunctis carnis cogitationibus mundus apparere; ne illicitas cogitationes mens præferat, et pulchram animæ speciem quasi pilis fructificantibus deformem reddat. Sed quantalibet, ut diximus, quampiam virtus sanctæ conversationis evexerit, adhuc tamen et de vetustate vitæ nascitur, quod toleretur; unde et ipsi Levitarum pili radi præcepti sunt, non evelli; rasis etenim pilis radices in carne remanent, et crescunt, ut iterùm radantur; quia magno quidem studio superflue cogitationes amputandæ sunt, sed tamen amputari funditùs nequaquàm possunt, semper enim caro superflua generat, quæ semper spiritus ferro sollicitudinis recidat. » Tum denique ut significetur, nec Levitas, nec qui in novæ legis ministerio eis successerint, quidquam mortuum gestare debere; vitâ siquidem pili carent; quibus mortuis ornatibus minister Domini insulsè tegitur, absurdèque ipsos non ad necessitatem solùm decurtatos, sed ad ornamentum gestat prolixos, quem scilicet vitæ solùm ornamenta delectare debent, ut verâ vitâ vivat, quâ se vivere Paulus testabatur, dicens, ad Galat. 2: *Vivo ego, jam non ego, vivit verò in me Christus*, ut eleganter prosequitur Theodoretus.

VII. Radebant autem pilos totius corporis, vestes-

que ablucant, et leprosi expiandi, et Levite consecrandi; illi ut nihil apud se haberent, in quo leprosa corporis occultari posset; hi ut leprosa spiritali nullum apud se locum superesse testarentur. Speciatim autem Levite vestes abluebant, ad significandum, inquit Rabanus, emendationem peccatorum, atque puram cum Deo, et coram hominibus irreprehensibilem conversationem, seu, ut in eundem sensum exponit Cyrillus Alexandrinus, ad denotandam praeclaram conversationem, ut juxta motum Apostoli simus *providentes bona non solum coram Deo, sed etiam coram oculis hominibus*. Vel etiam ad designandam contritionem, et conscientie sedulam discussionem, ex Berchorio et aliis.

VIII. Quoniam verò nihil aliud est consecratio aliquis personae, quam donatio ejusdem Deo, quia eo ipso qui quis Deo donatus ac devotus est, in Dei dominium transit, personaeque sancta, Deoque sacra efficitur. Ideò Levite consecrandi primum coram Deo, de quo munera ac dona ipsi propenda offerendaque sistentur; tum quaecumque ad legitimam donationem, vel ad summos juris apices necessaria videatur, exactè creta eis observantur. Haec omnia in donatione jus strictum exigit; primum, ut voluntario dantis consensu firmetur; tum ut testium ac magistratûs publicæ testificatione atque auctoritate roboretur; tertium, ut traditione perficiatur; quartum tandem, ut ejus cui datur acceptatione penitus absolvatur. Quae omnia in consecratione Levitarum superius descriptâ animadvertuntur. Primum enim voluntariè Levitæ donationi suæ consentiunt, dum ministerium assumunt. Deinde impositio manuum populi et sacerdotis consecrantis præsentia publicam declarationem, quâ se hi Deo dedunt, auctoritatem, fidemque conciliant: præterea vera eorum fit traditio, seu symbolica, dum per agitationem quamdam, atque elevationem in Dei dominium transferuntur, ac veluti transmittuntur. Ultinò ab ipso Deo per sacrificia acceptantur; sacrificii enim oblatio gratas Deo et acceptas eas esse victimas significat.

IX. Alia etiam hujus donationis explicandæ est ratio, ut nempe dicamus populum præsentem, sacerdotum ministerio, qui acceptandi et dandi jus à Deo sibi concessum habeant, tanquam mediatores inter ipsum et homines constituti, levitas offerre, Deoque devovere, juxta sententiâ Petri Damiani, dissert. 2 cit., seu cap. 1 epist. cit., qui ex verbis Numerorum citatis evidenter apparere dicit, quia *leviticus ordo munus Dei est à populo datum, eique in sacrificium in manum sacerdotis oblatum*. Quia verò, ut jure cautum est, hic, ff. de Pollicitat., *si quis rem aliquam venerit, voto obligatur, quæ res personam voventis, non rem, quæ vovetur, obligat*, ideò ut firmior sit populi ac sacerdotum oblatio, levitarum oblatores expresso per ministerii assumptionem consensu firmatur. Ex quibus omnibus nunciat, qui in ecclesiasticis ordinibus versantur, Deo nos ex are et librâ, ut aiunt, esse mancipatos, nec donationem nostri, cui in susceptione Ordinis

lemmitates religiosè observatæ sunt: nec Deo solum, sed toti nos Ecclesie, à quâ Deo devoti sumus, injuriam facere, si personas nostras divino cultui addictas in profanos usus, vel diabolica ministeria transferamus; si debita Deo obsequia publico nomine promissa, nostram et publicam fidem frangentes, divino cultui subtrahamus, ac mundanis vanitatibus impendamus.

X. Quòd si prædictorum rituum expositio ista minimè satisfacit, alias dabit Cyrillus Alexandrinus, alias Rabanus, alias Berchorius: Cyrillus in oblatione bovis perfecti, qui incendi solebat cum similâ oleo conspersâ, ait denotari Christum totum sanctum, totum perfectum, in odorem suavitatis Patri oblatum, ardentibus charitatis flammis non adustum, sed tostum, nobis afferentem vitæ, quæ in spe ducitur, letitiam atque hilaritatem. In oblatione verò bovis anniculi eundem Christum significari, puritate et innocentia conspicuum, ejus lixore sanati sumus, ejus sanguine mundati, ejus oblatione redempti. Ideò verò, inquit Cyrillus, levitis manus à populo imponebantur, ut levitarum ordinationi consentiret, et pro se Deo vacandi levitis onus se imponere significaret. Quæ postquam ex Cyrillo retulit Procopius, addit levitas in eo quòd pro primogenitis acceptantur, significari Christum verè primitias esse, verè primogenitum Dei Patris, primogenitum omnis creaturæ, primogenitum Mariæ Virginis, primogenitum in multis fratribus, qui pro hominibus assumptus est, et eorum peccata pertulit. Rabanus, per bovem de armentis Christum intelligit de patriarchis prophetisque progenitum, qui cum libamentis immolatur, id est, in memoriam passionis, quæ et nobis saluberrima, et Deo non potest non esse acceptissima: per alterum bovem, eundem Christum interpretatur, mediatorem ac propitiatorem pro nobis, qui nos per passionem suam abluit et sanctificavit. Aliam ipse subnectit explicationem, ut per duplicem bovem, quorum unus pro peccato, alter in holocaustum offertur, duæ actionum species significentur; malæ, quæ sacrificio expiuntur, bonæ, quibus Deus laudetur, et pro quibus eidem gratiæ referantur. Berchorius ejus est sententiæ, ut per oblationem bovis macerationem carnis, seu duorum appetituum concupiscentis et irascens coactionem, per olei et farinæ similam, compassionem et eleemosynam intelligi velit, ut demùm his virtutibus conspicui per sanctitatem homines consecrentur, et per consecrationem in tabernaculo Domini ministrare mereantur.

§ 2. Referuntur ritus quibus tam summus pontifex quam ceteri sacerdotes consecrantur.

XI. Abundè autem ista sufficient ad levitarum exponendam consecrationem, jam summi pontificis ac sacerdotum consecratio explicanda est, primumque ex Levitico referenda, tum explicanda. Ritus quo summus Pontifex, ac sacerdotes inferiores sanctantur, his verbis Levitici liber c. 8 describit: *Fecit Moyses ut Dominus imperaverat, congregatque omni turbâ*

Dominus fieri, statimque obtulit Aaron, et filios ejus. Cuique lavisset eos, vestivit pontificem subuculâ lineâ, accingens eum balteo, et induens eum tunicâ hyacinthinâ, et desuper humerale imposuit, quod adstringens cingulo aptavit rationali, in quo erat doctrina et veritas: clidari quoque tenuit caput; et super eum contra frontem, posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut praeceperat ei Dominus. Tulit et unctionis oleum, quo lenivit tabernaculum cum omni suppellectili suâ; eumque sanctificans aspersisset altare septem vicibus, unxit illud, et omnia vasa ejus, labrumque cum basi suâ sanctificavit oleo: quod fundens super caput Aaron, unxit eum et consecravit. Filios quoque ejus oblatos vestivit tunicis lineis, et cinxit balteis, imposuitque mitras, ut jussisset Dominus. Obtulit et vitulam pro peccato; eumque super caput ejus posuissent Aaron, et filii ejus manus suas, immolavit eum, etc. Obtulit et arietem secundum in consecratione sacerdotum. Posueruntque super caput ejus Aaron, et filii ejus manus suas: quem cum immolasset Moyses, sumens de sanguine ejus, tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron et pollicem manû ejus dextræ, similiter et pedis. Obtulit et filios Aaron, eumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ singulorum dextræ, et pollices manû ac pedis dextri, reliquum fudit super altare per circuitum, etc. Tollens autem de canistro azymorum quod erat coram Domino, panem absque fermento, et collyridam conspersam oleo, laganumque, posuit super adipem, et armum dextrum, tradens simul omnia Aaron et filiis ejus. Qui postquam levârunt ea coram Domino, rursùm suscepta de manibus eorum adolevit super altare holocausti, etc. Assumensque unguentum et sanguinem, qui erat in altari, aspersit super Aaron, et vestimenta ejus, et super filios illius, ac vestes eorum. Cumque sanctificasset eos in vestitu suo, praecepit eis dicens: Coquite carnes ante fores tabernaculi, et ibi comedite eas, panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut praecepit mihi Dominus dicens: Aaron et filii ejus comedent eos; quidquid autem reliquum fuerit de carne et pane, ignis absumet. De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus, usque ad diem, quo complebitur tempus consecrationis vestrae, septem enim diebus finitur consecratio: sicut et inpraesentiarum factum est, ut ritus sacrificii compleatur. Die ac nocte manebitis in tabernaculo observantes custodias Domini, ne moriamini, sic enim mihi praeceptum est, feceruntque Aaron et filii ejus cuncta quæ locutus est Dominus per manum Moysi.

XII. Prætermisimus inter referendum ea quæ ad sacrificii ritum potius quam consecrationis sacerdotum, vel summi Pontificis spectabant, quorum etiam explicationem hic omittimus; ea verò omnia prosecuti fuimus, quæ ad hanc consecrationem pertinere videbantur. quæ quidem in Exodo similiter descripta habentur, ubi Moysi Dominus hos omnes ritus exposuit, et observari præcepit. Inter explicandum verò hos ritus, nihil de vestibus sacerdotalibus, aut Pontificis summi, singulariter observavimus, quia ad alium hæc tractatum attinent: sufficit solum monuisse divinâ auctoritate et exemplo manare, non solum

quòd in sacris mysteriis sacerdotes nostri, non vulgares, sed pretiosas, sed sacras vestes induant; verum etiam quòd ex ab ordinatione suâ inter initiationis suæ mysteria recipiant, ut infra docebimus. Cætera quæ in summi Pontificis ac sacerdotum inauguratione notantur, sigillatim sunt exponenda.

XIII. A purificatione ipsorum ordinatur, quæ duplex est, una ante consecrationem, altera ante applicationem ad tabernaculi ministerium, quia et ordinandos mundari decet, et ministraturos: prior lotionem corporis consecrandorum perficiebatur; posterior asperione vestimentorum: decet enim ordinandum propria maculas eluere; ministratum verò adjacentium etiam, et sibi familiarium sordes atque inquinamenta vitare. Sed de priori difficultas est, quænam corporis partes consecrandi in summum Pontificem vel sacerdotem lavarentur, Lyranus Rabbi Salomonem secutus, putat totum eorum corpus lavari consuevisse. Ambrosius quoque eandem sententiam amplectitur, nec immeritò; qui enim absolutè lavari jubentur nullâ partium factâ expressione, toto corpore videntur fuisse lavandi. Docet autem Josephus ex fontanis aquis, Philo verò Judæus ex aquâ fontis purissimâ et vitalissimâ primos sacerdotes à Mose ablutos fuisse. Quâ verò causâ, cujusve rei significandæ gratiâ id gestum sit, conjicere possumus, ut scilicet edoceantur, præsertim qui in novâ lege ordinibus initiandi sunt, jugi lacrymarum scaturigine peccata abluere per confessionis Sacramentum, animam Christi sanguine purgare, tergere omnes maculas, ne impii conscientie vitium Dei despicant. Sed id notatu dignum ex Origene, homil. 6 in cap. 8 Levit., quòd consecrandi à Moysse laventur, antequam induantur: *Accepit, inquit, Moyses secundum præceptum Domini, Aaron, et filios ejus, et primò quidem lavat, postea verò induit eos; considerate diligenter ordinem dictorum; primò lavat, postea induit, non enim potes indui, nisi ante lotus fueris. Lavamini ergo et mundi estote, et auferite nequitias ab animis vestris, Esdræ 4.* Nisi ergo hoc modo lotus fueris, non poteris induere Dominum Jesum Christum, secundum quod dicit Apostolus ad Rom. 13: *Induite Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis in concupiscentiis: lavet igitur te Moyses, ipse te lavet, et ipse te induat.* Quomodò te lavare potest Moyses frequenter, audisti. Sæpè enim diximus, quòd Moyses in Scripturis sacris pro lege ponatur, sicut in Evangelio dictum est, Lucæ 16: *Habent Moysen et prophetas, audiant illos.* Lex ergo Dei est, quæ te lavat, ipsa sordes tuas diluit: ipsa, si audias eam, peccatorum tuorum maculas abstergit: ipse est Moyses, hoc est, lex quæ sacerdotes consecrat; nec potest sacerdos esse, quem non lex constituerit sacerdotem. Multi enim sunt sacerdotes, sed quos non lavit lex, neque pater restituit verbum Dei, neque abluit à peccatorum sordibus sermo divinus.

XIV. Sex autem in consecratione attendenda sunt. Primo siquidem loco tam summus Pontifex, quàm cæteri sacerdotes pretiosis, hisque sacris, vestibus induebantur, quibus apud populum majestatem sibi ali-

quam, et venerationem conciliarent. Secundò, summus Pontifex præ cæteris inferioribus sacerdotibus, hæc dignitatis et honoris prærogativâ fruebatur, ut fuso supra caput ipsius oleo sanctiorem cæteris consecrationem obtinere videretur. Tertiò, ad consecrationis membrorum celebritatem ac perfectionem tria sacrificia offerebantur; primum vituli pro peccato; secundum arietis unius in holocaustum; tertium alterius arietis in hostiam pacificam; quibus sacrificiis suspensor enumeratos consecrationis ritus fuisse permixtos, adeò ut sacrificia ista cum consecrationis ritu inceperent, nec nisi eadem consecratione finita absolverentur. Quartò, tam pontifex, quàm sacerdos in extremo auriculæ dextræ, et similiter in pollice manûs, ac pedis dextri, arietis immolati sanguine tingebantur. Quintò, non solum pontifex ipso, et sacerdotes, verùm etiam ipsorum vestes sanguine ejusdem arietis, sanctoque unctionis oleo aspergebantur. Sextò tandem plurima ex canistro panum, et ariete immolato, ipsis in manus dabantur, quæ levarent coram Domino et offerrent.

XV. Ab eo verò quod sextum in consecratione notavimus, applicatio ad usum ministerii initium sumebat, quòd enim ea quæ ad sacrificium parata fuerant coram Domino levarent; indicium erat ipsos eorum offerendorum coram Domino potestatem accepisse, ostendebantque eo actu se jam perfectam sacrificandi facultatem fuisse assecutos. Adduntur tamen præcepta quædam, et monita, ut oneris suscepti gravitatem verbis edocerentur: ad quod septem dierum pro foribus tabernaculi continuis excubiis experientia comparabantur: qui enim ab ostio tabernaculi septem diebus egredi tam strictè prohibebantur, jamjam experiebantur quantâ sedulitate ac diligentia commisso sibi muneri deberent incumbere. Plura circa hæc discutienda sunt, neque nos in singulis morabimur, sed quæ majoribus videbuntur esse, et accuratioris indagationis, hæc solum scrutabimur.

§ 3. *Prior questio circa enumeratos ritus explicatur.*

XVI. Hoc verò primum observandum videtur, istos omnes ritus, vel eorum rituum plurimos, septem continuis diebus repetitos fuisse. Josephus certè singulos istos ritus quovis hebdomadæ consecrationi destinatæ die, iteratos fuisse videtur innuere, quam sententiam Lyranus sequitur. Nec mihi dubium, quin tota actio consecrationis primo die fuerit absoluta, tum sequentibus diebus aliquæ ex præscriptis caeremoniis repeterentur, eæ præsertim quarum vel Scriptura sacra expressam mentionem facit, ut unctionis manuum sacerdotum, immolationis vituli, mundationis altaris, et unctionis altaris, de iis enim hæc habentur in Exodo 29: *Septem diebus consecrabis manus eorum, et vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum: mundabisque altare, cum immolaveris expiationis hostiam, et unges illud in sanctificationem. Septem diebus expiabis hostiam, et sanctificabis, et erit sanctum sanctorum: omnis qui tetigerit illud, sanctificabitur, hoc est quod facies in altari: agnos anniculos duos per singulos dies jugiter, etc.* Josephus autem, lib. 5 Antiqui-

tatum Judaicarum, cap. 9, et ablutionem pontificis ac sacerdotum, et aspersionem vestimentorum ipsorum, et sacrificium tauri, vel arietis oblationem repetita insuper ostendit iis verbis: « Deinde sanguine victimarum ornatum Aaronis, et filiorum ejus aspersit purificans eos fontanis aquis, ac unguento, ut Dei fierent sacerdotes. Atque hoc modo per septem dies ipsos, et vestes eorum curabat: tabernaculum item, et ejus vasa unguento, sicut jam dixi, confecto, et sanguine taurorum, et arietum alternis diebus juxta genus nactatorum: octavâ autem die festum imdixit. » Atque hoc modo intelligendum est quod habetur in Levitico, cap. 8, *septem diebus finiri consecrationem*, non quòd tota actio consecrationis per partes, et successivè septem diebus perageretur, sed quòd quotidie per septem dies integrè, vel magnâ saltem ex parte repeteretur.

§ 4. *Varie quæstiones circa ritum unctionis sacre dissolvuntur.*

XVII. Circa ritum verò unctionis sacre, quem tetigimus, plures quæstiones emergunt sigillatim dissolvendæ. Prima est, in quibus partibus tam sacerdotes inferiores, quam summus Pontifex ungerentur. Patet quidem ex prædictis summi Pontificis caput oleo delibutum fuisse, quod ostendit etiam Psaltes regius dùm ait, psal. 132: *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron*: eaque laus summi Pontificis prærogativa, quâ plenitudo gratiæ, et auctoritatis præ cæteris ei collata demonstraretur; reliquos etiam inferiores sacerdotes unctos pariter fuisse sacra Scriptura testatur. Quamvis enim citato Levitici testimonio non fiat mentio ullius alterius actionis, quâ filii Aaron uncti dici possint, nisi quòd Moyses unguentum assumens et sanguinem, qui erat in altari, vestes eorum aspersisse referatur; videntur tamen ipsi pro certò aliquâ sui parte uncti fuisse, nec solæ eorum vestes oleo et sanguine aspersæ; de quibus nec constat an oleo asperse fuerint, an solo sanguine. Unctos verò inferiores sacerdotes fuisse ex pluribus inferri potest, primùmque ex eo quòd unctos ipsos et christos vocat David in Psalmis. Sed clariùs liber Exodi, cap. 30, unctioni ipsorum fidem adstruit: *Aaron, inquit, et filios ejus unges, sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur mihi.* Item, c. 29: *Vestem autem sanctam, quâ utetur Aaron, habebunt filii ejus post eum, ut unquantur in eâ et consecrentur manus eorum.* Quibus addi potest auctoritas Josephi, in iis rebus versatissimi, qui verbis supra allatis, non solum ipsorum vestes, sed et ipsos unguento perfectos testatur. Ex quibus quoque deducitur, manus eorum unctas fuisse, quò divinis ministeriis tractandis idoneæ efficerentur; quâ proinde unctione Aaronis quoque manus delibutas fuisse, ne quid minùs ipse cæteris sacerdotibus haberet, non dubito, præsertim cum ipsius manus Deo consecratas fuisse legamus in Levitico, c. 21, his verbis: *Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cujus caput fusum est unctionis oleum, et cujus manus in sacerdotio consecrate sunt, etc.* Scio tamen prædictis Scripturæ

testimoniis pertinaces minimè convincendos : utpotè cum Hebræorum verbum , quod *consecrare* et *sanctificare* significat, *perficere* quoque et *ad res sanctas destinare* significet; unde et unctione ex oleo sancto manus ipsorum consecratae, et traditione victimarum ad sacra destinatae ac sanctificatae dici possint; nec efficaciter ex prædictis textibus inferiores sacerdotes unctionis uncti demonstrantur. Series tamen verborum in citatis textibus unctionem manuum videtur accuratè et prudenter conjicienti innuere, et inferiores sacerdotes unctos indicare. Faventque ii Patres qui absolute sacerdotes Mosaicæ legis unctos fuisse testantur, ut Hieronymus in cap. 12 Osee, qui *oleum unctionis* interpretatur, *quo ungebantur prophetae et sacerdotes, quo ungebantur et reges*; tum qui inferiores sacerdotes expressè dicunt, ut Augustinus, q. 14 in Leviticum : *Aliud est, inquit, quod modò commemorat quid offerat summus sacerdos, quando constituitur, id est, quando ungitur; hoc enim sequitur et dicit : « In die quacumque unxeris eum; » non dicit : Unxeris eos; cum etiam secundos sacerdotes ungi præcipiat. Similia habent alii : imò, sed non satis probabiliter, meo quidem iudicio, Hesychius, in Levitic., filios Aaron eodem modo quo patrem unctos censet. Legantur Abulensis, in cap. 29 Exod., Ricketius, in cap. 8 Levitici, et alii.*

XVIII. Altera quæstio movetur, quale istud oleum fuerit, quo summus Pontifex ac sacerdotes inungerentur. Cui quæstioni solvendæ præmittendum est, oleum quoddam in antiquâ lege simplex fuisse nulli alteri rei admixtum; aliud verò fuisse sanctius oleum, quod genus quoddam unguenti pretiosi erat, ex oleo, myrrhâ, cinnamomo, calamo, casia, operâ unguentariâ confectum, de ejus nempe confectione hæc dixit Dominus ad Moysen in Exodo, cap. 50 : *Sume tibi aromata, primæ myrrhæ, et electæ quingentos siclos, cinnamomi medium, id est, ducentos quinquaginta siclos, calami similiter ducentos quinquaginta, casia autem quinquaginta siclos in pondere sanctuarii, olei de olivetis mensuram hin; faciesque unctionis oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarii. Cujus unguenti ea erat sanctitas, eaque ipsi debebatur veneratio, ut nec ex eo ungi, vel similia ad usum profanum conficere aut communicare liceret, juxta illud eodem loco. Filiis quoque Israel dices : Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes vestras; caro hominis non ungitur ex eo, et juxta compositionem ejus non facietis aliud, quia sanctificatum est, et sanctum erit vobis. Homo qui tale composuerit, et dederit ex eo alieno, exterminabitur de populo suo.*

XIX. Hoc verò præmisso, dicimus, oleo quidem puro ac simplici usos fuisse Judæos, tum in lucernis candelabri aurei, juxta altare thymiamatis accendendis, juxta illud Levitici 24 : *Præcipe filiis Israel ut afferant tibi oleum de olivis purissimum ac lucidum ad concinandas lucernas jugiter*; tum ad libationem Deo faciendam, juxta illud ejusdem libri, c. 2 : *Anima cum obtulerit oblationem sacrificii Domino, similia erit ejus oblatio, fundetque super eam oleum, et ponet thus*; tum fortè etiam ad reges inungendos; quâ de re mox dicemus.

Oleo verò sancto et arte facto, altaris et templi supellectilia ungebantur; id enim clarè divinæ Scripturæ toties citato Exodi loco demonstrant; in quo statim post traditam olei unctionis confectionem subiungitur, Exodi 30 : *Et unget ex eo tabernaculum testamenti, mensamque cum vasis suis, candelabrum et utensilia ejus, altaria thymiamatis et holocausti, et universam supellectilem quæ ad cultum illorum pertinet; sanctificabisque omnia, et erunt sancta sanctorum; qui tetigerit ea sanctificabitur. Ungebatur et summus pontifex Aaron, nec non et filii ejus inferiores sacerdotes*: nam post hæc verba statim additur : *Aaron et filios ejus unges, sanctificabisque eos ut sacerdotio fungantur mihi*; quæ verba ad præcedens oleum sanctum seu oleum unctionis relationem habent. Unde quotiescumque unctionis ipsorum aliqua fit mentio, uncti semper referuntur, *oleo sancto, oleo sanctæ unctionis, vel oleo sancto unctionis, vel oleo unctionis*, non oleo simpliciter et sine addito, ut ex citato loco patet, in quo aliquâ ex prædictis olei annominationibus, seu epithetis, oleum quo sacerdotes inunguntur, perpetuò insignitur; cui quidem duo alia loca adjungo: unum ex eodem libro Exodi, cap. 29 : *Oleum unctionis fundes super caput ejus*, puta Aaronis; aliud ex Levitico, cap. 21 : *Oleum sanctæ unctionis Dei sui super eum est.*

XX. Controvertitur autem an eodem isto oleo quo sacerdotes ungebantur, reges quoque Israelitici, vel aliqui alii non sacerdotes ungerentur. Affirmativa pars probari potest, primò, quia de Davide habet Scriptura, psal. 88 : *Inveni David servum meum, oleo sancto meo unxi eum*; sed oleum sanctum est oleum istud pretiosum quod operâ unguentarii confectum diximus; secundò, quia de Salomone legimus in lib. 3 Regum, c. 1 : *Sumpsit Sadoch sacerdos cornu olei de tabernaculo, et unxit Salomonem.* Oleum autem quod asservabatur in tabernaculo erat oleum sanctum; tertio, quia Hieronymus supra citatus, *oleo unctionis* (quo nomine pretiosum istud oleum intelligitur) tam reges quàm prophetas, non solos sacerdotes unctos significat; quartò, quia probabile est non vulgare oleum fuisse, quo reges ungerentur; frustra siquidem tale oleum, si vulgare foret, in templo asservaretur, cum tamen exemplo olei, quo unctus est Salomon (quod è tabernaculo petitu est) ex traditione Hebræorum habetur, oleum istud in arcâ, quæ custodiebatur in templo, fuisse asservatum, ut refert Galatinus, lib. 2 de Arcanis; at quænam alia confectio olei dici potest, quâ reges inuncti fuerint, præter eam, quâ sacerdotes ungerentur? num itaque probabilius est honorem unctionis sacerdotibus proprium Judæos regibus aut prophetis communicasse, quàm novam olei confectionem quæ in templo asservaretur, excogitasse?

XXI. Negativa verò contrariis istis argumentis suadetur, primò, quia oleum istud pretiosum, ut superius docuimus, non simpliciter oleum, sed oleum, sanctum vel unctionis, aut simili phrasi in sacrâ Scripturâ efferri solitum erat; oleum autem, quo uncti sunt reges, absolute dicitur oleum sine aliâ additione,

ut patet ex his Scripturæ locis, 1 Reg. 10: *Tulit Samuel lenticulam olei, et effudit super caput ejus*, Saulis videlicet, item, 1 Reg. 16: *Tulit Samuel cornu olei, et unxit Davidem in medio fratrum ejus*; præterea, 4 Reg. 50: *Tolle lenticulam hanc olei, et fonde super caput ejus*. Secundo, quia, ut patet ex citato superius Exodi loco, nemini ex oleo sancto, seu unctionis, præter sacerdotes ungi licebat, dicente Domino: *Coro hominis non ungetur ex eo, et iuxta compositionem ejus non facietis aliud*; ergo non est probabile contra istam prohibitionem reges aut quosdam alios eodem oleo unctos fuisse. Tertiò, plura vetantur Pontifici summo, quæ regibus conceduntur, quæ tamen summo Pontifici prohibentur, quod oleo unctionis unctus esset; legimus enim in Levitico, c. 21: *Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cujus caput fustum est unctionis oleum, et cujus manus in sacerdotio consecratæ sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet, et ad omnem mortuum non ingreditur omnino; super patre quoque suo et matre non contaminabitur; nec egreditur de sanctis, ne polluat sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ unctionis Dei sui super eum est*. Sacerdotes quoque inferiores esto capite non ungerentur, proindeque parentes ipsis lugere permetteretur, quia tamen saltem eorum vestimenta eodem oleo aspersa erant, manusque unctæ, ideò consanguineos reliquos lugere vetabantur. Regibus autem, super quorum capita oleum effundebatur, nihil tale prohibitum erat; nam et scindere vestimenta, et flere ac lugere etiam super amicos eis concessum fuerat; quod Davidem, auditâ morte Saulis et Jonathæ, fecisse Scriptura sacra testatur; quem etiam Absalonem luxisse, et Abnerem filium Ner, illiusque feretrum ad sepulturam secutum eadem commemorat. Non ergo oleo sancto unctionis unctus fuerat; cum enim oleum istud oleum exultationis esse videretur, si cujus caput isto oleo delibutum fuisset, nec filios, nec parentes lugere, multò minùs amicos licebat, non ipsi funebria ista officia persequi concessum erat. Quartò, quia oleum sanctæ unctionis à pontifice et sacerdotibus custodiebatur, ab iisque solis atrectabatur, sicut et cætera quæ templo deserviebant; non est igitur probabile hujusmodi oleo reges Israelitarum, qui non semper à pontifice et sacerdotibus, sed sæpè etiam à prophetis ungebantur, ut patet exemplis Saulis, Davidis, et Jehu, quos Samuel et Elias propheta unxerunt; an verò Elias Jehu consecraturus à summo pontifice vel sacerdotibus oleum sibi unctionis dari petiit? an Samuel Davidem inscio rege Saulis inuncturus idem à sacerdotibus oleum impetrauit? an uterque è tabernaculo Domini nemine conscio sustulit? nemo facillè adducetur ut utrumvis credat; itaque communi aliquo oleo, vel de novo confecto verisimilius est in Regum istorum consecratione Samuelem et prophetas usos fuisse. Quintò, Elias propheta simul à Deo missus est inungere Jehu in regem Israel. Hazael in regem Syriæ, et Elizeum in prophetam, nec improbabile est consecrationes istorum trium eodem oleo profectas

fuisse; at Azacem ethnicum hominem, et vere religiosum ignarum, oleo sancto unctionis nemò suspicari potest inunctum fuisse; cum enim sanctificaretur qui tetigi set vasa isto oleo intincta atque illita, ut ex Scripturâ retulimus; oleum ipsum majore sanctificandi virtute prædium erat, nec ab immundis contingi licebat, quibus nec sanctuarium ingredi, aut vasa sanctuarii intueri concessum fuerat.

XXII. His argumentis facile adducor ut tanquam probabiliorē, negantē posteriorem istam sententiam amplectar, quam allata superius argumenta priori affirmante, minime convellunt. Non enim quod primo loco proferebatur de Davide, quòd oleo sanctæ unctionis unctus fuerit, id certum; nec si certum foret, illud ad alios reges privilegium illiò transferendum esset. Ea potuit Davidis esse prerogativa, ut quia Christi figura futurus erat, et ex semine ejus nasciturus erat Christus, seu unctus, quem unxit Deus oleo *letitiæ præ consortibus suis*, eo quo sacerdotes oleo ungebantur, ipse semel saltem ungeretur. Certè Genebrardus Davidi ac Salomoni, et reliquis eorum familiæ regibus, singulari privilegio id tributum ex traditione Hebræorum deducit. Sed nec ad id fatendum necessariò adigimur, quinimò conjecturæ aliquæ superius adductæ id dissuadent: potestque dici oleum istud sanctum fuisse, quo David inunctus est ob figuram unctionis Christi, qui simul in regem et in sacerdotem inunctus est, quamvis non oleo per antonomasiam sancto, seu sanctæ unctionis ex myrrhâ, cinnamomo et aliis, ut supra explicuimus, confecto, sed simplici inunctus fuisset. Secundò, nec quod de Salomone profertur majoris est ponderis: nam potuit fieri, ut ex oleo, quod usibus templi destinabatur, Salomon inunctus fuerit, et sanctiore quodammodò oleo inungeretur: non enim dubium est quin per illam deputationem, sanctitatem sibi quamdam compararet; non tamen ex eo sequitur oleum istud fuisse oleum sanctæ unctionis, quo sacerdotes ungebantur; nam (ut diximus) aliud quoque oleum templi sacris usibus destinatum erat, quod in templo fortè asservabatur, ex quo Salomon ungi potuit, quamvis ne quidem ex eo quod in templis asservaretur alios reges delibutos fuisse ex prædictis coniciamus. Tertiò possumus quoque Hieronymi superius citati verba explicare non de oleo unctionis per antonomasiam, cujus confectionem supra exposuimus, sed de oleo unctionis, quod aliquo sacro ritu hominibus inungendis sit destinatum, quod unctionis ideò oleum vocat, eoque prophetas, reges ac sacerdotes inungi dicit; quamvis non eodem omnes oleo inunctos putet, sed eos omnes simul conjungit, quod in eâ, quam ibi docet oleum mysticè significare, sapientiâ omnes convenire debeant: explicans enim ista verba Osee 12: *Ephraim oleum in Ægyptum ferebat*, hæc dicit: « Sed et oleum fert in Ægyptum, sive mercatur Ægypti sapientiam, ecclesiasticis cupiens miscere dogmatibus oleum unctionis, quo ungebantur prophætæ et sacerdotes, quo ungebantur et reges; » et ut videas de oleo unctionis propriè dicti hoc non loqui Hierony-

num, hæc subdit : « Hoc oleum habent et sancti, de quibus dicitur, psal. 140 : *Uit tu sicut non ille afflictorum in circuitu mensæ tuæ*; et ad Rom. 11 : *Beati olea in quâ oleaster noster insertus est*. Quamvis autem concenitur hæc rei veritati miscere mendacium, oleum aquæ, et cæteris humentibus et liquentibus rebus non potest copulari, &c. Denique non est certum oleum quo reges omnes ungebantur in archâ vel tabernaculo asservatum; nam, ut supra dēimus, quomodo si in templo asservatur, prophete, quibus nec archa patebat, necque in templo asservabantur attingere et auferre liberum erat, elanculum nemine conscio reges aliquos inungere potuissent? Salomoni id concessum sit, vel quibusdam aliis, quos sacerdotes vel summi pontifices consecrârunt; at non cæteris id concessum fuisse defendi potest, et quamvis concessum diceretur, non tamen ideò necessum est admittere oleum istud, quod ad reges inungendos asservaretur, oleum sanctæ unctionis, tantâ arte confici à Deo præceptum fuisse; numquid enim potuit aliquid aliud oleum, pro ungendis regibus asservari, vel simplex ac purum, vel cujus confectio, institutis diuturno post Moysen temporis spatio regibus, nova quoque esset, et à confectione divini unguenti quo sacerdotes ungebantur, discrepans? si quis hæc dixerit, nihil ei aliud obijci potest, quàm cabala seu traditio Hebræorum, quæ cum in pluribus fallax, mendaxque deprehendatur, magnæ apud cordatos viros non potest auctoritatis censi.

XXIII. Tertia questio, quæ circa unctionem istam non tam disputatur, quàm proponitur, est, quanam sit unctionis istius mystica significatio. Plura de significatione sacræ unctionis infra dicemus. Jam de solâ antiquæ legis sacerdotum unctione dicendum est. Rupertus ergo primo loco confectionis unguenti, ex quo sacerdotes inungebantur, significationem hanc esse docet ut virtutes variae, quæ in sacerdotibus, præsertimque summo pontifice, requirebantur, hæc mixtione symbolice exprimantur. Nam, inquit, præter gratiam quæ tanquàm oleum in cordibus nostris diffunditur, requiruntur insuper in ipsis fidei, spei, charitatis, et perseverantiæ virtutes, quibus anima per gratiam sana à malo impediatur, foveatur in bono, et ad meliora quotidie contendat, atque in optimi possessione aliquando conquiescat; quas virtutes exprimit myrrha, cinnamomum, casia, calamus, ex quibus oleo admixtis unguentum sacræ unctionis conficiebatur. Addere possumus myrrhâ mortificationem, cinnamomo bonum exemplum seu patientiam, casia pœnitentiam seu fidem, calamo humilitatem designari: nam myrrhâ et amaritudine sui, et incorruptione quam præstat corporibus, et sudore quem sponte emittit, antequàm incidatur, animi mortificationem egregie representat, quæ et amaritudinem annexam habet, et animos à corruptione per passiones inducendâ defendit, et lacrymarum copiam in satisfactionem peccatorum, antequàm homo ex hac vitâ succidatur, profundâ; unde spiritus mortificationis stillantibus, manus in Canticis canticorum stillantes myrrham

describuntur, et digiti ejus pleni myrrhâ. Cinnamomum verò ob odoris fragrantiam bonum exemplum significat cum humilitate conjunctum; neque enim cinnamoni fuitex, cum virescit, sed cum marcescit, odorem suavissimum emittit; ita tunc bonum proximo exemplum præbemus, cum benè agendo coram proximo latere cupimus, sicque opus est in publico, ut intentio lateat in occulto; potest et ob id patientiam denotare, quæ in adversâ fortunâ magis inelarescit; pœnitentiam autem casia significat vel fidem, pœnitentiam quidem, quia cum casia cutem conteri, ac levare atque exinaniri pretium sit, cum ad hoc ut utilitatem aliquam afferat, exterius, quo legitur, lignum erodi debeat à vermiculis, qui excavent corticem amaritudine suâ tutum, cum ad purgandos corporis malos humores conducat, non potest non pœnitentiæ symbolum esse, quæ cor nostrum conterit, seu contritum facit; quæ conscientia vermen excitat, ut animum præteritorum criminum recordatione remordeat, et pungat; quæ interiori animum amaritudine replet, quæ tandem animum à noxiis affectibus purgat; fidem quoque significare dici potest; nam ut ex Cassiano refert auctor incognitus in Psalmos, casia, quæ et fistula dicitur, nascitur in locis inaquosis, et crescit in immensum; ideòque significat virtutem fidei quæ per Baptismi aquam in immensum crescit. Calamus tandem humilitatem designat, nam calamus, teste Plinio, melior quò brevior et crassior; ita humilis, quò se minorem et abjectiorem videri vult, melior ac præstantior habendus est. Atque hinc est quòd perfectionem justitiæ Christi, quam sacerdotes exprimere debeant, innuere volens propheta regius, dixerit, ps. 44 : *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis, myrrhâ et gutta et casia à vestimentis tuis*; ac si diceret, quia justitiam perfectam amplexus es, quæ in boni consecutione et mali fugâ consistit, ideò et oleo unctus es, quo in bono exultes, myrrhâque insuper, casia et gutta à vestimentis tuis, id est, ab humanitate tuâ sacrâ spiraverunt, quæ varias virtutes ostendant, mortificationem, pœnitentiam, humilitatem, quibus à malo homines averti doceantur. His ergo virtutibus quia sacerdotes præsertim fulgere debent, ideò oleo, myrrhâ et cæteris, quæ ipsas significant, aromatizantur.

XXIV. Notat verò D. Thomas specialiter solum summum Pontificem oleo unctionis in capite unctum fuisse, ut designaretur quòd ab ipso potestas consecrandi ad alios dimanaret atque diffunderet, quemadmodum habetur in psalmo 152 : *Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus*; nam per barbam quâ viri à mulieribus distinguuntur, intelligi possunt viri in fide constantes, et per oram vestimentorum Aaronis, fideles populi qui summum pontificem fovant ac servant, ab ipso verò gestantur ac ducuntur; ab Aarone ergo ad sacerdotes constantis animi viros mystica unctio descendit, et à sacerdotibus ad populum, quia gratia sacerdotii à summo pontifice ad

inferiores sacerdotes, et ab iis in populum derivatur. Ita quoque consentanee Philo Judæus observat Aaronem a Mose multo et copioso unguento delibutum fuisse, ad significandam nimirum amplitudinem gratiæ et potestatis summo pontifici olim traditam, quæ ab ipso ad cæteros dimanaret, et stillatim quodammodo deflueret. Sed aliam hujus copię unguenti ad oram usque vestimentorum defluentis, quo Aaron inunctus fuerit, explicationem haurire possumus à S. Gregorio, significari nempe uberem summo Pontifici collatam gratiam, quæ tentationum victor semper evadat, et ad finem usque vite invictus perseveret et fortis. Quam expositionem exemplis unctionum Davidis ac Saulis è Scripturâ petitis eleganter illustrat, lib. IV Reg., cap. 5. « Sed, inquit, lenticulâ Saul ungitur, non præsignandâ doctrinâ, sed ad exprimenda futura; lenticulâ quidem parvum est vas, quid ergo quod lenticulâ olei Saul ungitur, nisi quia in fine reprobat? Nam quia obedire Deo postea noluit, à Samuele audit: *Quia projecisti sermonem Domini, projecit te Dominus ne sis rex*; velut enim lenticulâ olei parum habuit, qui spirituales gratiam projiciendus accepit. Quod in rectoribus quoque sanctę Ecclesię convenienter accipitur; plerumque enim culmen prælationis accipiunt, qui in charitate Dei et proximi perfecti non sunt; quemdam namque affectum charitatis habent, sed plenitudinem ejus non habent. Illa ergo rudis et imperfecta mentis affectio, quid est nisi lenticulâ olei? Nam dum ungit caput, et non replet, tota quidem effunditur, sed parum exhibet. E contra autem cum electus rex ungi precipitur, eidem propheta Dominus ait: *Imple cornu tuum oleo et veni, mittam te ad Isai Bethleemitem; providi enim in filiis ejus mihi regem*. Hinc est, quod idem electus rex plenitudinem unctionis suę Dei laudibus imputans, ait: *Impinguasti in oleo caput meum et poculum meum inebrians quàm præclarum est!* Qui gratiam unctionis non perseveraturus accepit, dispensante Deo per illius vasis liquorem ungitur, quo uncti defectio signatur. »

XXV. Denique prætermittendum non est quod ex Rabbi Salomone profert Lyranus, in c. 2 Exodi, unctionem nempe istam fieri solitam in formam *caph* Græci, corruptè procul dubio, nam nulla littera *caph* apud Græcos; ejus ergo loco suspicio legendum esse *tau*, nam littera *tau* signum crucis significat apud Ezechielem 9; quod rectè congruit iis quæ subdit ibidem Lyranus: *Incipiens enim, inquit, à capite, et descendens versus palpebras fiebat ista unctio cum digito ipsius consecrantis in unctione tincto*. Fortè etiam pro *caph* legendum X, quod crucis imaginem præ se fert, ejusque symbolum est, ex Justino in apologiâ 2 ad Antoninum imperatorem, quodque pro Christi nomine significando sumi consuevit; unde Julianus imperator Antiochenis exprobat, quod desiderio K, id est, Constantini, se odio haberent, quod X, id est, Christum persequeretur. Tritum istud in labaro Constantini X, et cætera id genus ad Christum significandum depicta fuisse. Patet ergo in formam crucis ungi soli-

tos antiquę legis sacerdotes, quod per crucem etiam veteris legis patribus ac pontificibus conferenda quævis gratia ac potestas sacerdotalis præsignaretur.

§ 5. *Cætera quæstiones circa prædictos ritus enodantur.*

XXVI. Verum satis superque de unctione sacerdotum jam dictum est. Ceteri jam ritus consecrationis ipsorum quos supra enumeravimus, nobis sunt exponendi: hos omnes breviter, sed luculenter perstrinxit D. Thomas citatus: « De sanguine, inquit, immolati animalis tingebatur extremum auriculę dextrę ipsorum (tam summi pontificis scilicet quàm inferiorum sacerdotum) et pollices pedis aut manūs dextrę, ut scilicet essent obedientes legi Dei in oblatione sacrificiorum, quod significatur in intinctione auris dextrę, et quod essent solliciti et prompti in executione sacrificiorum, quod significatur in intinctione pedis, et manus dextrę. Aspergebantur etiam ipsi, et vestimenta eorum sanguine animalis immolati in memoriam sanguinis Agni, per quem fuerunt liberati in Ægypto. Offerebantur autem in eorum consecratione hujusmodi sacrificia, vitulus pro peccato in memoriam peccati Aaronis circa conflationem vituli; aries in holocaustum in memoriam oblationis Abraham, ejus obedientiam Pontifex imitari debebat; aries autem consecrationis qui erat quasi hostia pacifica, in memoriam liberationis de Ægypto per sanguinem agni. Canistrum autem parvum in memoriam manne præstiti populo. Pertinebat autem ad applicationem ministerii quod imponebatur super manus eorum adest arietis, et torta panis unius et armus dexter, ut ostenderetur quod accipiebant potestatem hujusmodi offerendi Domino. Levitæ verò applicabantur ad ministerium, per hoc quod intromittebantur in tabernaculum fœderis, quasi ad ministrandum circa vasa sanctuarii. » Has rationes litterales inuit S. Thomas, qui etiam alias tropologicas seu figurativas eorundem rituum assignat; hanc nempe totam consecrationem summi pontificis et sacerdotum portendere immutationem eorum qui in novâ lege ad sacerdotalem vel aliquem alium inferiorem ordinem præparentur; quos per aquam Baptismi, et lacrymarum in fide Christi prius perpuratos esse oportet, et per Christi passionem expiatis, superfluis cogitationibus vacuos, virtutibus ornatos quàm Spiritus sancti virtute et asperisionis sanguinis ad opus ministerii consecrarentur; in quo attentos eos esse convenit, et promptos, ut et divinis monitis fideliter auscultent, et alacriter obsequantur.

XXVII. Quæ D. Thomæ explicatio optima est, et convenientissima, quamvis aliæ ab aliis traditæ minime negligendæ videantur. Ideo Philo Judæus in ordinatione sacerdotum vitulum pro peccato offerri docet, ut nimirum indicetur cuilibet homini alicujus etiam inter probos nominis, ad quemcumque statum translatus sit, eo ipso quo homo est, cognatum esse peccatum; propterea placandum Deum precibus et victimis, ne iratus seviat. Lorinus idè in ordinatione sacerdotis non solum sacrificium pro peccato, quo nempe expietur et præparetur ad sacerdotium,

sed præterea hostiam pacificam et holocaustum docet offerri : ne videlicet in ejus consecratione, qui ad sacrificandum constituitur, aliqua species sacrificii deesset. Lyranus, Abulensis, et alii, victimarum quæ in prædictis sacrificiis offerebantur, rationes istas assignant : oblatum scilicet vitulum pro peccato, ad significandam poenitentiam et austeritatem ; alium vitulum in holocaustum, ad designandam patientiam ; agnum anniculum, ad denotandam puritatem et innocentiam ; bovem, ad demonstrandum laborem ac sedulitatem in sacerdote necessariam ; arietem pro pacificis jussum offerri, quo splendor Providentiæ divinæ ostendatur ; similitam quoque, quæ nitorem conscientiæ ; collyridam conspersam oleo, quæ decorem justitiæ et suavitatis cum misericordiâ conjunctæ repræsentet. Notat autem Rupertus prius describi sanctificatum tabernaculum, quàm sacerdotes sanctificatos ; quoniam Ecclesia prius in patriarchis, regibus, prophetis, Spiritum sanctum accepit, quàm inungeretur Christus, quem sacerdotum consecratio præfigurabat. Neque etiam significatione vacuum est, quod ex Rabbi Salomone Lyranus refert, sacerdotem nimirum elevantem hostias, easque attollentem atque agitantem, sustulisse illas sursùm, deinde retraxisse deorsùm, tùm eas deduxisse versùs orientem, et occidentem, ad austrum quoque et aquilonem ; præterquam quòd enim eà agitatione hostiæ, crucis figurâ delineari videbatur, quæ sanctificationis nostræ principium fuit ; significabatur quoque hostiam Deo offerri, cujus imperio superiora omnia atque inferiora coercerentur, cujus providentiâ mundi partes omnes gubernentur.

XXVIII. Denique varias ob causas præceptum illud à Domino factum dicitur, quod septem diebus sacerdoti consecrato de ostio tabernaculi exire prohibetur. Origenes, homil. 6 in Levit., cap. 8, stationem istam tabernaculi significare putat, quòd sacerdos à Deo edoceri prius debeat, et religionis mysteria viteque monita audire, quàm ea populum docere præsumat. Rupertus, et Radulphus totius vite nostræ tempus hebdomadam esse, seu septem diebus mysticè comprehendere docent, sive quòd toto isto tempore ad octavam resurrectionis tendamus, pro eaque laboremus, ut explicat Rupertus, sive quod septenarius numerus universitatis sit, et recurrentibus septimanis vita nostra finiatur, ut exponit Radulphus ; sive tandem quòd septem ætatibus vita humana definiri soleat, quæ tanquàm dies prætereunt. Serrarius adeò septem dierum numerum præfinitum ait, ad consecrationis perfectionem, ut recreatio quædam videatur esse sacerdotis consecratio, quæ proinde nonnisi septem, sicut prior creatio, diebus perfici debeat. Rickelius ex eâ jussione infert quàm assidui esse debeant sacerdotes in lege Domini. Lyranus septem illos dies moraliter explicat, ut nempe sacerdotes de novo consecrati moneantur à septem quæ perfectioni obstatè possunt, abstinere, puta à prolixitate dormitionis, voluptate comessionis, mobilitate actionis, multiplicitate distractionis, vanitate confabulationis,

varietate fictionis et utilitate affectionis. Plura quisque tùm ex auctoribus petere, tùm ex proprio ingenio comminisci poterit.

ARTICULUS III.

De comparatione rituum apud gentes vel Judæos, cum ritibus novæ legis, præsertim in ordinatione sacerdotum ac ministrorum.

§ 1. *Ritus aliquos à gentibus vel Judæis observatos à Christianis retentos.*

I. Ne quem verò offendat quòd plures ritus in ordinatione sacerdotum nostrorum persimiles iis quos apud gentes vel Judæos in usu fuisse ostendi, hoc tempore liceat animadvertere, breviter occurrendum esse putavi ut id in aliis rebus quoque factum, nec imprudenter, vel superstitiosè factum esse ostenderem. Primum ergo si rituum à Judæis simul et gentilibus usurpatorum, quos Ecclesia in usum suum transtulerit, vel à Christo aut apostolis translato acceperit, exempla quaeritis, innumera propè occurrent, è quibus selecta quædam duntaxat, vel quæ nobis in memoriam faciliùs redibunt, proponere consentaneum visum est.

II. Quòd gentes in sacris veste candidâ uterentur notârunt Valerius Maximus, Philostratus, Ovidius, à Judæis fortè id desumptum, apud quos sacerdotes veste lineâ utebantur. Eadem consuetudo Ecclesiæ fuit, ut ex Gregorio Turonensi, Hieronymo et aliis colligi potest. Nefas fuisse flammæ dialis fermentum farinæ admixtum attingere, et mortuum tangere, docet Gellius, Judæorum, ut puto, imitatione, apud quos paschalibus diebus fermentum in domibus asservare piaculum fuit, et à sacris areebatur qui cadaver tetigisset, et pontifici ad mortuum ingredi non licebat. Quem morem perfectiori modo servat Ecclesia catholica, quæ et in azymo pane consecrat, et mortalem culpam à sacris prohibere nos docet. Flamen quotidie feriatus erat ; quotidie ferias agere sacerdotes nostri jubentur. Nefas pontifici gentilium aliquem occidere ; prohibitum nostris militare. Justum apud illos, ut sacerdotes, ab urbanis negotiis essent liberi ; idem religiosè in gratiam sacerdotii cautum à Christianis. Auspicabantur diem à mediâ nocte pagani, auspicantur Christiani. Digamiam in sacerdote pudicitie vetitâ, qui viduam duxisset summus pontifex apud Judæos esse non poterat ; digami quoque apud nos et viduarum mariti ab ordinibus excluduntur. Jejunia ad placanda falsa numina, decimas, vota, vigiliæ et cætera hujusmodi superstitiosa paganorum, religiosa suo tempore Judæorum, venerabiles et nunquàm abroganda Christianorum consuetudo tulit. Pagani in usu erat cereos in ædibus sacris accendere ; apud Judæos usitatum, ut oleum accenderent. Idem nunc à Christianis ex antiquo more usurpatum. Exequias defunctorum cum cereis accensis et Judei et pagani prosequabantur, quem ab iis acceptum ritum vel primis Christiani seculi habuerunt. In dedicatione templorum multa gentilibus nobiscum communia reperies, si Suetonium legeris. Baculi, annuli, mythræ usum apud Orientales quosdam sacerdotes ethnicos fuisse testantur Philostratus. Quæ à nobis dignitatis

pontifice retenta ornamenta videmus. Docetque Anacletos primum, archiepiscoporum, episcoporum diversos ordines archilaminibus, protolaminibus, flaminibus apud ethnicos successisse.

§ 2. *Qui ritus idem apud ethnicos, Judæos, Christianos in sacrarum ministrorum inauguratione servati sunt ei, unde hoc factum.*

III. Verum, ne à proposito diutius divertamur, videndum est hoc loco quos ritus in consecratione pontificum ethnica superstitio à Judæis, præsertim Ecclesia hausisse visa sit. Primum ergo, Judæorum exemplo, consecrandus apud ethnicos sacerdos abluebatur; credebant enim asperzione aquæ corporeæ criminum quoque non corporum solùm labe detergi, contra quem ethnicorum superstitionem Ovidius, lib. 4 Fast:

Ah! nimium faciles, qui tristia crimina cordis

Flumina tolli posse putatis aquâ!

Deinde eodem exemplo imponebantur apud eosdem gentiles consecrando pontifici manus: nam docet Livius super Numæ caput manus ab augure, dum religiose consecraretur, impositas fuisse. Inungi quoque solitos sacerdotes Jovis testatur Plutarchus, quem morem à Judæis sumptum fuisse quis negaverit? Sacrificia quoque hominum in consecratione ab ethnicis usurpata fuisse, et tinctos sanguine consecrandos, nec domesticis ipsos aut communibus vestibus indutos supra apud Prudentium legimus. Has autem omnes caeremonias vel à Judæorum fontibus haustas, vel ob convenientissimam signorum Judæis à Deo præscriptorum significationem naturæ ductu servatas fuisse, jubentis scilicet exterioribus symbolis Deum honorari, et ministros Deo consecrandos ab aliis secerni, nemini est qui diffiteri possit.

IV. Communior quidem opinio est ritus istos à Judæorum lege ad ethnicos diaboli quâdam invidiâ tractos fuisse; quam sententiam egregiè firmat et illustrat Tertullianus, docens à diabolo hæreses esse, *cujus sunt partes intervertendi veritatem, qui ipsas quoque res Sacramentorum divinarum, in idolorum mysteriis emulatur*, de Prescript. c. 40; quod variis istis exemplis ostendit; nam, inquit, *tingit et ipse quosdam utique credentes et fideles suos expositionem (1) delictorum de lavario reponit: et si adhuc memini (2), mitra signat in frontibus milites suos; celebrat et panis oblationem, et imaginem resurrectionis inducit, et sub gladio redimit coronam. Quid? quòd summum pontificem unius nuptiis statuit? habet et virgines, habet et continentes? Ceterum si Numæ Pompili superstitiones revolvamus, si sacerdotalia officia, insignia et privilegia; si sacrificalia ministeria, et instrumenta, et vasa ipsorum sacrificiorum, ac piaculorum, ac votorum curiositates consideremus, nonne manifestè diabolus morositatem illam Judaicæ legis imitatus? Quæ ergo ipsas res de quibus Sacramenta Christi administrantur, tam æmulanter affectavit exprimere in negotiis idololatriæ, utique et*

idem, et eorum ingenio gestit, et potuit instrumenta quoque divinarum rerum, et sanctorum Christianorum sensum de sensibus, verba de verbis, parabolas de parabolis, profana et amula fidei attemperare.

§ 5. *An ethnicorum vel Judæorum ritus assumere nobis liceat.*

V. Neque verò exprobrare potest aliquis, quòd quosdam ritus à paganorum superstitione ad veram religionem traduxerimus; quæ enim à paganis, licet nullo fine instituta sunt, ea, ut verbis Augustini utar, de doctrinâ Christi, lib. 2, cap. 58 (vide etiam alia in eam rem., lib. 6 de Baptismo contra Donatist., cap. ult.), *non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanquàm injustis possessoribus in usum nostrum vindicanda*: quod exemplo Hebræorum confirmat idem Augustinus, qui idola quidem et simulacra Ægyptiorum detestati, vasa tamen eorum atque ornamenta de auro et argento, et vestes, exeuntes de eorum terrâ, divinâ auctoritate sibi vindicârunt; quo facto, philosophorum egregia placita, et instituta hominum, quæ tamen accommodata sint humane societati, significari docet, quæ nobis accipere et habere liceat in usum convertenda christianum. Potest ut et aliis similitudinibus illustrari; nam, sicut in Deuteronomio, aliena mulier capta in prælio, si decor ejus tibi placuerit, rasis ejus unguibus, capillis, atque veste captivitatis depositâ, licitè ducitur in uxorem, ita postquàm Ecclesia gentilium impietatem devicit, si quid in eâ fuit quod vero Dei cultui ornamento esse posset, remotâ omni superfluitate et vapiditate superstitionis, ac deposito mendaci integumento, revelatâ veritate assumere sibi Ecclesia victrix potuit, ut filios spiritales generaret in fide. In lege etiam præcipitur, quòd si in agro, vel arbore inveneris avem incubantem ovis suis aut pullis, ova aut pullos debes accipere, matremque dimittere; dummodò itaque dimittatur impietas, abrogetur superstitio, quæ ritus paganicos peperit, fovit, aluit, retineri poterunt iidem ritus ob egregiam eorum significationem, et naturæ consentaneam, et in melioris rei usum transferri. Neque enim ethnica superstitio, quæ injustè ritum aliquem præripuit; nobis ejusdem ritus usurpationem interdiciere potuit. Hinc primis Ecclesiæ temporibus, ut ait Theodoretus, dirutorum templorum materia templis, arisque martyrum excitatis expiata est: pro prandiis, et Diasiis, et Dionysiis, id est Jovis, Liberique Patris solemnitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonio, Mauritio, aliisque SS. martyribus solemnitates populari epulo peragebantur. Hinc Gregorius Thaumaturgus, si Nysseno credimus, gentilium ferias superstitionibus cumulas in martyrum celebritates commutabat: et cum animadvertisset, propter corporis voluptates, simplex et imperitum vulgus in errore simulacrorum permanere; quò maximè id, quod præcipuum est, interim in iis assequeretur, nempe ut variis superstitionibus relictis, ad Deum converterentur, permisit eis, ut in memoriis sanctorum martyrum sese exhilararent. Hinc etiam ob easdem rationes Gelasius I Lupercalia

(1) Expiationem apud Pamelium, quæ, ut opinor, lectio melior.

(2) Diversa lectio à lectione Pamelii.

gentilium abrogans, festum Virginis purificatio ejus loco constituit; et tempore Theodosii honos qui calendis Augusti profanis gentiliū celebritatibus tribui solitus erat, Petri Vinculis haberi cepit. Plura præterea ethnicæ cultu in pium et christianum commutata, Ecclesiæ quidem præcepto, sed Dei exemplo, qui ex malis solet elicere bona, quia bonus est: quem imitata Ecclesia ex profanis sacra, ex superstitionis religiosa in Dei cultum convertit, quia prudens, et religiosa divini cultus auctrix nobis est.

VI. Verum longè potiori ratione potuit ipsa Ecclesia antiquæ legis, imò antiquatæ divinitus præscriptos ritus prudenter usurpare; nam et docuit Christus, Matth. 5, *se non venisse solvere legem, sed adimplere*: et apostoli factis suis docuerunt synagogam cum honore sepeliendam esse, nec statim ac mortua fuit, inhonoratam esse adijciendam: nam Paulus, v. g., ex voto sibi caput totondit in Cenchris, Hierosolymis, sese cum cæteris purificavit. Timotheum circumcidit; Petrus ab immundis juxta Mosaicam legem carnibus post Christi resurrectionem abstinuit, et mosaicas caeremonias diutius retinuit: et, quod magis mireris, apostoli simul in unum collecti, legem de sanguine et suffocato non comedendis, Christianis omnibus, etiam è gentilitate conversis præscripserunt: quam ad tempora usque Caroli Magni et filiorum ejus in pluribus Occidentis provinciis perseverasse, nec nisi aliquo postea tempore obsolevisse novimus, objectantibus Græcis apostolicum ritum ab Occidentalibus dimissum. Quæ quidem omnia ostendunt Judæorum ritus sine ulla Judæicæ perniciæ suspitione à Catholicis usurpari potuisse: non quod vim ipsis ex Moysis præcepto inesse credendum sit: sed quòd externa illa, quibus ipsi utebantur, symbola, à Deo ipso soluta, conventionem, et cægregiam mysteriorum divinarum significationem contineant, ad quæ proinde similiter significanda à nobis assumi possunt: ita tamen ut quæ Judæis venturorum promittebant salutem, nobis jam natam ex alient, et conferant ad salutem; eodem scilicet modo, quo ipse Christus Dominus, eadem in Sacramentis à se ipso institutis aliquando adhibuit, ut quæ egena apud Judæos erant elementa, et infirma symbola, institutione divinâ apud nos fructifera, et gratiâ plena redderentur. Æquum sanè est ut Agar servat, Ismael Isaac, spiritui corpus, umbra veritati, nec consentaneum est, ut oleastro insitas ramus, radicem et pinguedinem olivæ rejiciat, frondesque, quibus vetus ipsa lex olim vestiebatur, penitus à se removeat: nec in præsentî potissimum negotio redarguendum, si qui ab antiquâ lege sacerdotii officia accepimus, ritus quoque ordinationis complures sumamus. Cui argumento inservit auctoritas Hieronymi epistolâ 85 ad Evagrium, *ut sciamus, inquit, traditiones apostolicas sumptas de veteri Testamento; quod Aaron et filii ejus, atque levitæ in templo fuerunt, hoc sibi episcopi, presbyteri et diaconi vindicant in Ecclesiâ*. Si alienum non dixit Hieronymus à veritate Ecclesiæ catholice, quòd ejus traditiones à Judæicis fontibus profluxe-

runt, et officia religionis nostræ, ad normam antiquæ legis composita sunt, nec à sanctitate ejusdem alicui ducet, quòd ut augustior esset nostrorum clericorum ordinatio, ritus quoque plures à Judæis excerpterit. Ad Judæismi verò notam eluendam obvium est quòd de peculiari ritu sacræ Uctionis dixit Innocentius III, cap. unico, § *Ungitur de sacrâ Uct.*, id ad ceteros quoque pariter ampliari posse. *Venerat Uctionis Sacramentum aliud quidem efficit tam in novo, quam in veteri Testamento; unde non judicavit Ecclesia, cum Uctionis celebrat Sacramentum, sicut antiqui (aliqui longè melius) mentiantur, qui neque Scripturâ, neque Dei novè virtutem.*

§ 4. Quinam ritus sacræ ordinationis in novâ lege à Judæis petantur.

VII. Sed ne ab orbitâ longius deflectamus, quin potius contineamus nos intra susceptæ disputationis limites: conferendi sunt inter se nostrarum et Judæicarum ordinationum ritus: primumque adnotandum lotioni et aspersioni lustralis aquæ quæ Levitarum consecrationi præmittebatur, respondere in ordinationibus nostris tum Baptismatis Sacramentum, quòd Ordinationis Sacramento necessariò præsupponi debet, tanquàm totius christiani status fundamentum: tum penitentiae lavacrum, quò pollutæ crimine quovis conscientie purgantur, et cuiuslibet facinoris labes eluitur. Rationem pilorum in levitarum consecratione usurpatum, in tonsuræ susceptione aliquâ ex parte jam renovari. Lavari solita Levitarum consecrandorum vestimenta, ecclesiasticas quoque, quibus apud nos ordinandus induatur, vestes prius ab episcopo solere benedici. Totam autem istam vestium sacrarum Judæicæ consecrationis pompam ac majestatem, simili vestium ecclesiasticorum ornatu referri, quibus singuli pluribus aut paucioribus, pro suo quique ordine et gradu initiandi vestiuntur. Tum verò id pariter observandum sisti etiamnum Domino eos, qui apud nos ecclesiasticos gradus adipiscuntur, preces pro eis fundi, de ipsis apud populum verba fieri: nonnisi inter sacrificandum divinis ministeriis ab antistite consecrari; applicari ad sua singulos ministeria; populum ad hanc celebritatem convocari, tanquàm fidejussorem, et approbatorem divinitus peractæ electionis; singulis tradi in manus ea instrumenta, quibus in suis officiis uti debeant: in quibus omnibus quædam Judæicæ ordinationis imago, seu potius consummatio, perfectio, necnon complementum elucet. His adde Levitas olim, et sacerdotes per impositionem manuum, per quam ministri Ecclesiæ consecrantur, Deo devotos fuisse; unctos nostros, ita et antiquæ legis sacerdotes: utrisque post consecrationem suam manendi in atriis Domini obligationem olim fuisse impositam: qui omnes ritus saltem impositionis manuum, et unctionis specialem tractationem requirunt. Sed prius generalem quamdam tum ex Dionysio, tum ex aliis ordinationibus descriptionem hæc tum oculis subijciemus, quam speciales ritus ordinationum exponamus.

CAPUT II.

IDEM GENERALIUM CONTINENS ORDINATIONIS.

ARTICULUS PRIMUS.

Ideam continens ordinationis episcoporum, presbyterorum et diaconorum, ex D. Dionysio.

I. Sanctus Dionysius, libro de ecclesiasticâ Hierarchiâ, cap. 3, part. 2, egregiam nobis episcoporum, presbyterorum, ac diaconorum ordinationis descriptionem exhibet, quam ipsius verbis referre necesse est, quod et latentem quandam energiam contineant, et sensuum abstrusam celsitudinem, hæc ergo sunt Latine reddita S. Dionysii verba quæ totum hunc ordinationis ritum expriment.

II. « Pontifex quidem, qui ad consecrationem pontificiam adducitur, utroque genu flexo ante altare, supra caput habet Evangelia à Deo tradita, manumque pontificis: atque hoc modo ab eo pontifice consecrante sanctissimis precationibus, et denominationibus perficitur. Sacerdos autem flexis ante aram genibus, capiti suo admotam pontificis manum dextram habet: atque ita à pontifice consecrante consecratoris invocationibus sanctificatur. Minister verò genu altero flexo ante altare dextram manum pontificis ipsum perficientis super caput habet, ab eoque consummatur, iis, quibus ministri perficiuntur, invocationibus. Unique autem eorum signum crucis à consecrante pontifice imprimitur, et singulorum sacra prædicatio fit, perficiensque salutatio, omnibus ecclesiastici ordinis consulantibus ac pontifice consecratore, eum, qui in aliquem prædictorum ecclesiasticorum graduum cooptatus est. »

III. Communia autem (ut addit idem Dionysius eod. cap. in theor.) pontificibus quidem sacerdotibus, et ministris, cum in ordines istos cooptantur, et consecrantur, hæc sunt. Primum quidem *aditus seu adductio ad divinum altare*; alterum, *inflexio genuum, concidentia, prostratio*; tertium, *pontificis manûs admotio, seu impositio*; quartum, *signum crucis*; quintum, quam *prædicationem* aliqui, seu *laudationem* dicunt, alii *præconium*, alii *appellationem nominis* vocant; nam *ἀπαγγελία*, seu *ἀπαγγελία* propriè proclamatio est per præconem, qualis ex Chrysostomo fieri solebat, cum quis ad certandum athleta progressurus esset, accurato antea secundum Cassianum facto examine, et diligenti præhabita de natalibus, famâ, fortitudine, inquisitione probatus, quorum exemplo qui ad sacram militiam ordinandi deducebantur, prius eorum nominis, gradûs et conditionis publica prædictio fiebat, non sine laudatione ac commendatione eorumdem qui ordinandi essent, ut priori parte hujus operis, sect. 1, docuimus. Hanc autem *ἀπαγγελίαν* S. Dionysius, loc. cit., nobis clariùs exponit his verbis: *Sanctam consecrationem, et perficiendorum declarationem pontifex recitat*; ac si diceret, ordinis, cui quis initiandus est, et nominis ejus qui divino instinctu, ad hunc gradum ordinemque electus est, publicam declarationem ac renuntiationem à pontifice consecrante fieri. Quod etiam indicat S. Maximus, in cap. 3, hic,

ex cujus mente *ἀπαγγελία* exponenda est *prædicatio ex nomine, seu renuntiatio in ordinibus*, quam nominis ordinandi recitationem fieri ait, sive cum pontifex eum, quem ordinat consignans, *ex nomine dicit, consignatur hic talis ex presbytero in episcopum in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. Quod similiter in presbyteri et diaconi ordinatione usitatum esse ait: sive cum in ordinatione episcopi hæc verba ab episcopo recitantur, *super sancto Patre episcopo hoc*; in presbyteris autem *super hoc presbytero*; in diaconis verò, *super hoc fratre nostro diacono*; sive tandem quando in ipsâ ordinatione episcopus pronuntiat, *divina gratia hunc qui ordinatur ad hunc ordinem promovet*. Nominatim quoque pontificem, electum à se in ordinatione declarare testatur Pachymeres, tum in myst. hujus cap., tum fusius in theoriâ, hanc *ἀπαγγελίαν* *τοῦ ὁρίζοντος* esse confirmans, seu *nominis declarationem*; quod quidem à pontifice acclamari (docet) quia *soli consecrationis est (qui Dei amicus supponitur) divinam manifestare electionem, quia non ex gratiâ, sed à Deo motus hunc eligit*; hoc enim ipsum *acclamatio est, et manifestatio divinæ voluntatis*. Sextum est, *perficiens salutatio*, quæ nempe tum à pontifice consecrante, tum ab iis omnibus adhibetur, qui sunt ejusdem ecclesiastici ordinis: nam et pontifex à se consecratum salutatur, et cæteri ecclesiastici gradus eum qui de novo in aliquem ex prædictis ordinem cooptatus est, omnes consalutant, ut explicat tum ipse Dionysius, tum etiam Pachymeres, ibidem.

IV. Propria autem singulis ordinandis ex eodem Dionysio, hæc sunt; pontificibus quidem, *divinorum verborum*, seu eloquiorum, seu Evangeliorum (prout interpretantur Maximus, et Pachymeres) *super caput impositio*, seu capiti admotio, quo quidem inferiores episcopatu ordines ritu minimè conferuntur. Sacerdotibus autem, *amborum pedum inclinatio*: quippe cum ministri unum tantum genu inflectere inter ordinandum soleant. Hæc Dionysius quibus Euchologium Græcorum maximè quadrat; quadrant et aliquæ veteres ordinationum descriptiones, quarum aliquas hic subjungimus.

ARTICULUS II.

Idea ordinationis à quibusdam exemplis petita.

I. Prima à nobis profertur descriptio ordinationis Antiochi in Samosatenum episcopum electi, quem ad sacram mensam ab episcopis ei suffragantibus deductum ut consecraretur, et coactum genu flectere, et manuum impositionem à catholicis, antistitibus, reiecto Joviano, qui Arianis communicaverat, et inter cæteros dexteram quoque suam porrigebat, refert Theodoretus, lib. 4 Hist., cap. 15.

II. Altera est Nazianzeni, quam ipse, orat. 5 habita ad Patrem et Basilium post reditum ex fugâ, eo die habuit, quo ab iis consecratus est: *Idcirco me pontificem ungis, ac pondere cingis, capitique cidarim imponis, atque altari spiritualis holocausti admoves; et initiationis vitulum mactas, manusque spiritui consecras, et sancta sanctorum spectatum introducis, verique illius tabernaculi, quod non homo sed Dominus fixit, mini-*

strum efficit, etc. Ex quibus verbis deducitur consecrandum et vestibus sacerdotalibus indutum, et altari admotum, et sacrificium pro ipso oblatum, et manus ejus consecratas fuisse: nisi fortè, quod probabilius est, allusio fiat ad initiationem summi sacerdotis veteris legis, in ejus consecratione usurpanti soliti ritus ad sacerdotis novæ legis consecrationem mysticè hic referantur, quæ interpretatio vim omnem hujus descriptionis enervabit.

III. Tertiâ, Eutychii patriarchæ Constantinopolitani, quam iis verbis depingit Simeon Metaphrastes in ejus Vita, apud Sur., 6 aprilis: Cum igitur illi omnia ordine et ex divinorum canonum præcepto contigissent, et tempus esset ut sacrarum manuum impositione et initiatione consecraretur pater et magister ipsorum, adducitur ad sanctum altare, qui multos ad illud sacerdotes atque pontifices erat adducturus; precibus ac manu, et divinis ac venerandis oraculis consecratur, sancto Spiritu inuiguitur; vel potius sanctificatus ipse vicissim præsentat omnes pontifices sanctificat; ovis errantis typum super humeros tollit; in sedem sublimem ascendit; in solio sedet, atque pastorum principem Christum in cælum revertentem imitatur. Dicit enim ipse quoque populo universo verbum illud, quod conjunctionem, conciliationemque et consociationem significat; nempe: « Pax omnibus, » et ab omnibus illud vicissim accipit. In quâ pontificiâ ordinatione hæc notantur, 1° deductio ad sanctum altare; 2° precatio pro ordinando; 3° divinorum oraculorum lectio; 4° manuum impositio; 5° unctio saltem spiritualis; 6° amictus sacerdotalis, et in veste pontificiâ ovis errantis typus descriptus; 7° sessio in throno sacerdotali; 8° annuntiatio pacis ab episcopo ordinato, iis solemnibus verbis: *Pax vobis*, et responsio totius populi eandem episcopo comprecantis.

IV. Quarta, sancti Annonis Coloniensis archiepiscopi, ejus ordinatio à gravi quodam auctore ipsius Vitæ jussu Reginhardi Sigebergen-sis abbatis conscriptæ iis verbis concluditur, apud Sur., 4 decemb.: *Producitur interea ordinandus ante altare, vestibus sacris induitur, olei sacri liquore perfunditur, et verè largâ sancti Spiritûs infusione repentè mutatus in virum alium, anno Dominicæ Incarnationis 1055. quinto nonas martii ponitur in cathedrâ episcopali.* Consecratusque sacrificium missæ peregrisse, et benedictionem pontificalem populis dedisse ibidem perhibetur.

ARTICULUS III.

Ideam continens ordinationis.

I. Sed ne fusiùs ex privatis quibusdam ordinationibus legem ordinationis communem colligere laboremus, satius est ut ex veteri Ordine Romano ordinationis descriptio vetus eruat; mense quarto, inquit (tit. qualiter in Romanâ Ecclesiâ sacri ordines fiant), quartâ feriâ jejuniûm fit conventus populi et congregatio regionum primûm ad S. Adrianum, et inde pergit Pontifex unâ cum populo, præcedente solito apparatu, id est, crucibus, thuribulis vel tabulis, usque ad sanctam Mariam ad præsepe. Accedente Pontifice ad altare, schola cantorum repetit litaniam; deinde intro-

itum, et Pontifex dicit: « Oremus, » et diaconus: « Flectamus genua; » post collectam ascendit lector in ambonem, et elevatâ voce legit brevem lectionem de quartâ feriâ, et sequitur graduale. Deinde Pontifex dicit: « Dominus vobiscum; » diaconus ut supra; post collectam ascendit lector in ambonem, et elevatâ voce legit brevem in auribus populi sic continentem: « Cognoscat charitas vestra, quia ille et ille advocatur in tali officio, vel in tali; si quis habet contra hos viros aliquam querelam, exeat confidenter propter Deum et secundum Deum, et dicat; » quòd si nullus contradictor exstiterit, sequitur lectio et responsorium. Post hæc advocantur sursim, et statuuntur in sinistrâ parte altaris, usque dum Pontifex missam compleat. Deinde advocantur sextâ feriâ ad apostolos eo tenore ut supra.

II. En apparatus ad ordinationem secururam, et præmittendæ publicæ probationis egregiam descriptionem; ex quâ docemur, primò ordinationi publicas preces, litanias, processiones ad sacras ædes præmissas fuisse; et ad eas, cum reliquo populo ac clero, scorsim tamen ordinandos, vocatos fuisse; 2° ante feriam quartam illius septimanæ quâ ordinatio fieret, ordinandos jam privâtîm à summo Pontifice examinatos et electos fuisse; 3° feriâ quartâ ante diem ordinationis populo propositos fuisse; et inter sacrorum celebrationem promulgatos, ut omnibus innotescerent qui nempe sequenti sabbati die promovendi forent, et ad quem gradum; eamque publicam ordinandorum *ἀνάβηται*, lectoris ore, qui præconis in ecclesiâ fungebantur officio, ex ambone factam fuisse; 4° unicuique à populo servatâ debitâ moderatione, de quâ priori parte hujus operis diximus, reclamare ante ordinationem fas fuisse; ita tamen ut quorum promotiôni tunc temporis minimè reclamatum fuisset, jam veluti quodam præjudicio probati, in parte altaris sinistrâ (quam in sacris potiore habita fuisse fusè probat Baronius) collocarentur. Hæc ergo ordinationis ipsius sunt præambula; sed jam ipsam ordinationem ex eodem veteri Romano Ordine prosequamur.

III. Sabbato verò egreditur Pontifex ad S. Petrum, et universæ regiones cum eo litaniam canendo. Ingre-diente Papâ in secretarium, ipsæ præstolantur adventum ejus in presbyterio. Schola cantorum canit introitum, et Pontifex dat orationem; subdiaconi legunt lectiones, et cantant gradualia, expectantibus illis qui benedicendi sunt sub ambone, donec quinque lectiones compleantur. Deinde apostolicus ille legit advocacy brevem coram populo, et stant paratî singulorum ministri cum indumento, donec archidiaconus veniat, et singulis singula suâ manu tribuat. Post hæc autem descendit archidiaconus, innuente Pontifice, et dat uni ex ipsis manum, cæteri verò sequuntur eum, et ascendunt ad altare. Et prosternit se Pontifex cum ipsis in orationem, clero interim canente litaniam. Surgentibus autem ab oratione, stat Pontifex in sede suâ, singulatim imponens manus capitibus, et benedicit eos. Accedens autem archidiaconus tollat orarios de confessione, qui hesternâ die repositi sunt, ibique imponet super eos, et Pontifex

(*Quarante-six.*)

induat eos planetis, ut stent induti diaconalia indumenta, tollantque qui diacones esse debent de medio eorum; deinde qui presbyteri ordinantur. Tunc descendant in presbyterium, et statim unus ex novitiis diaconibus legat Evangelium, et ad ipsam missam ministret unusque secundum officium suum. Tollit vero Pontifex cibatus integras, et de singulis novitiis presbyteris, et inde communicent usque dies octo. Expletis omnibus, missaque ritè completà, stent regiones paratæ ad singulos titulos pertinentes, cum candelabris et thuribulis, ut proprium suscipiant sacerdotem. Pontifex autem donec eis sacerdotalia instrumenta, et ministeria missæ, aurum vel argentum, vinum, frumentum et oleum. Eredientibus autem de basilicâ S. Petri, præcedant unumquemque triginta candelabra cum thuribulis, ipse verò sedet super equum album; præcedens et subsequens populus ei canit laudem; similiter etiam feminae, diaconissæ, presbyterissæ, quæ eodem die benedicuntur. Plateæ autem civitatis, per quos transituri sunt, coronentur palliis, et cum tantâ gloriâ ad statutos titulos deducant proprios sacerdotes; et ipse facit eis illo die convivium.

IV. Ex his verbis collige præcipuos tum ordinationis tum institutionis in singulis ecclesiis clericorum ritus: in clericis ordinandis hæc caeremoniæ præscribuntur: prima, quòd Papa ordinationis die ad ecclesiam S. Petri, stipatus clero ac populo omnium regionum urbis Romæ litâniis canentibus, præcedat; altera, quòd ubi ad ecclesiam accesserit, ipse in secretarium se conferat, quod, ex Paulino, à dextrâ apsidis seu testudinis fuit; in quod, ex Severo, S. Martinus cum ad sacrum faciendum se diserneret, usque in eam horam quâ solemnità agi populo consuetudo deposceret se recipere ad orationem solebat; 3° quòd interim præstolaturus clerus accessum Pontificis ad altare, in presbyterio resideret; an fortè etiam ibidem præstolaretur populus, non ausim affirmare, cum à diaconico seu presbyterio canonibus cum exclusum noverim; nisi fortè ad ordinationes ecclesiæ ministrorum propiùs contemplandas, et testimonium ordinandis ferendum in chorum etiam populo ingredi licuit, sicut ad oblationes, ad altare deferendas aditus ei patuit, quod non mihi faciliè persuadeo; 4° statuitur ut usquedùm ordinandi vocarentur, morari debeant sub ambone, quò scilicet ad altare solemnità deduci, et ad ingressum chori faciliùs recognosci possent, ne quis fortè latenter irreperet; 5° notat idem vetus Ordo illos tamdiù ibi præstolari, quamdiù à cantoribus introitus et à subdiaconis gradualia cantantur, et quinque priores lectiones leguntur, quod de promovendis ad sacros ordines intelligendum est; nam subdiaconi nonnisi post quintam lectionem, diaconi verò et presbyteri finitâ Epistolâ ordinantur, ut postea docebimus; 6° quòd à summo Pontifice, ex brevi (1), seu summario libello, et chartâ quâdam nomina eorum continente coram

omni populo, ordinandi omnes vocarentur; 7° quòd ordinandorum ministri, seu fortè famuli, paratâ habeant indumenta, quibus promovendi induantur; 8° quòd ea ab archidiacono recipere consueverint; 9° quòd archidiaconus promovendos ad Pontificem deducat, eorum unum manu apprehendens, quem reliqui sequantur. 10° Quod ordinatio à litâniis inchoetur (quod de ordinum sacrorum collatione pariter intelligendum), et dum eæ à choro canuntur, tam Pontifex, quàm ordinandi in terram prosternantur. 11° Quòd singuli promovendi ad ordines accedentes ad Pontificem sedentem in suâ sede sigillatim benedicantur, et per impositionem manuum ordinantur. 12° Quòd oraria (quibus nulli nisi sint diaconi indui possunt ex Laodiceâ synodo) è confessione S. Petri, id est, ex capsâ, seu sepulcro, in quo corpus S. Petri conditum est, desumpta, super quod pridè reposita fuerint, archidiaconus diaconis jam ordinatis imponat; presbyteros verò diaconalibus indutos vestimentis Pontifex presbyteralibus planetis induat. 13° Quòd diaconi à presbyteris secerni debeant, ut ab his illi secreti primum, tum hi ab illis separati ad ordinationem accedant.

V. Post peractam clericorum ordinationem, alii tamen ritus ibidem præscribuntur, quorum plurimi ostendunt quâ solemnitate clericos ordinatos in ecclesiis, quibus ascripti sunt recipi, et ad eas deduci oporteat; alii consuetam in eos, quos ipse ordinârît, summi Pontificis liberalitatem ac munificentiam exhibent. In deducendis clericis, vel certè sacerdotibus postquàm ordinati fuerint ad suam Ecclesiam, hæc notat: 1° Eos ab omni clero et populo regionis, quæ ad ipsorum Ecclesiam spectat, solemnî pompâ deductos. 2° Eredientes è basilicâ S. Petri triginta ante eos candelabra cum thuribulis prælata; sicut olim imperatoribus lampades præferri mos erat. 3° Album equum equitare sacerdotes ordinatos consuevisse. 4° Omnem populum antecedentem et subsequentem eorum laudes cecinisse. 5° Plateas civitatis, per quas ipsi transirent, palliis, seu peristromatis ornatas fuisse. 6° Tandem ipsos toti populo epulum præbuisse. Liberalitas autem summi Pontificis circa eosdem elucet, tum quòd sacerdotalia eis ornamenta, et aliqua quibus ad ministerium opus est, eis donaret: tum quod aurum vel argentum, vinumque, frumentum atque oleum, tam ad sacros usus quàm ad vitæ sustentationem eis præberet; quas quidem solùm rerum species olim ad altare offerre licuisse, ex Canonibus apostolorum docemur; earumdem verò loco, vel simul cum ipsis auri et argenti oblationem postea in Ecclesiâ invaluisse, ex Honorio presbytero Augustodunensi instruimur, seu quicumque alius auctor est libri qui Gemma animæ inscribitur, quo loco mysticam auri et argenti oblationem percenset. Consonant in quibusdam huic descriptioni ordinationis Albinus Flaccus, Amalarius Fortunatus, et alii; sed præstat prædictos omnes ritus, vel maximam eorum partem, aliosque hoc tempore usitatos hic explicare, quò eorum uberior cognitio à nobis habeatur.

(1) Notum brevis in conc. Meld., c. 4; in legib. Roman. Wisigothor., Franc., passim; apud Euseb., lib. 10 Hist., cap. 6. Vide apud Zon. in Addit. post can. 113 conc. Carthag.

CAPUT III.

DE RITIBUS ORDINATIONEM PRÆCEDENTIBUS.

ARTICULUS PRIMUS.

De jejuniis ordinationibus præmissis.

I. Quamvis priori parte hujusce operis, ea fere omnia quæ ordinationi præmitti solent, ex professo prosecuti fuerimus, hic tamen ritus quosdam ordinationi proximos et prævios enumerare ac recensere à proposito alienum minimè videtur; quippe cum ex iis toti ordinationis ritui lux maxima accedat. Primum ergo observo ordinationibus jejunia præmitti solita, nam et superioris cujus meminimus parte, probavimus, nec ab ullis nisi jejunis ordines recipi consuevisse, nec conferri. Docuimus etiam populo universo jejunium ob eam causam inductum, quod exemplo apostolorum, qui Pauli et Barnabæ ordinationem celebrantes jejunasse perhibentur, et populi Aurelianiensis, qui in electione S. Euvettii jejunasse legitur, ostendimus. Addimus Paulum etiam et Barnabam precatos et jejunantes legi cum crearent presbyteros; in concilio verò Barcinonensi tempore Recaredi regis, eum pontificem consecrandum decerni, c. 3, quem ex duobus aut tribus, quos ante consensus cleri et plebis elegerit, et metropolitani judicio, ejusque coepiscopis præsentârit, quos item sors, *præeunte episcoporum jejunio, Christo Domino terminante monstraverit*. Juberi ab Anacleto ordinationem antistitis ab episcopis fieri, qui *jejunium cum omnibus* celebrent. Haberi apud Fortunatum in Vitâ S. Medardi, de Tornacensis episcopi electione, post mortem S. Eleutherii, non nisi *peracto triduo jejunio, et solemnibus hostiarum victimis Deo devotè oblati*, fuisse deliberatum. Narrari à Nicephoro Zenonem imperatorem ob electionem episcopi Constantinopolitani toti populo jejunium 40 dierum indixisse. Referri in Vitâ S. Arnulphi Turonensis, ante ejus electionem, triduum toti Ecclesiæ Turonensi jejunium indictum. Apud Albinum Flacum memorari suo tempore usitatum fuisse ut consecrando antistiti præceptum abstinence pridie ordinationis ejus imponeretur. Plura ejusdem ritus exempla proferri possunt; quemadmodum enim Baptismo jejunium præmitti olim solitum docent auctores omni exceptione majores, Justinus Martyr, Tertullianus, Nazianzenus, Ambrosius, Cyrillus Hierosolymitanus, Augustinus, concilii Carthaginensis IV Patres; imò et Justinus Martyr, cum baptizandis simul populum jejunare et orare solitum fuisse, fidem facit: quidni similiter et ordinandos et ordinatores, et populos universos ad celebrandam ritè ordinationem jejunasse dicamus? Neque enim dubium est quin, cum populi christiani magis interesset, quos pastores doctoresque habiturus foret, quàm quos in christiano cœtu confratres, non minùs æqua ipsi visa fuerit lex de jejunio ordinationi præmittendo, quàm solemniquorumdam Baptismo; nec insuetum id apud antiquos fuisse existimo, quinimò, cum è Constitutionibus apostolicis salutare istud monitum hausissent, ut quæ à Deo enixè petebant, hæc jejunando peterent,

jejunantes fideles à Deo postulare consuevisse, non dubito, quatenus sacerdotes pios ac pastores secundum cor Dei obtinere possent.

II. Ob eam proinde rationem quatuor Temporum jejunia præsertim instituta esse crediderim, quibus scilicet solùm, ac Quadragesimæ temporibus ordinationes celebrari legitime jam à multo tempore poterunt, ut supra ostendimus. Et sanè, cum, ut ex Scripturâ sacrâ colligunt Chrysostomus, Maximus et alii Patres, veteris legis ratio à jejunio coeperit, et Testamenti novi prædicatio à jejunio initium sumpserit; cum baptizatus Salvator, hierarchica munia deinceps suscepturus, 40 dies jejunavit, non ipse jejunio indigens, sed jejunii præmissionem huic operi necessariam esse nos docens: quis non sibi facilitè persuadeat jejunium ordinandis saltem maximè esse necessarium, quo se ad sacra munia, functionesque ecclesiasticas exercendas disponant? Jejunium porrò quod ad ordinationes celebrandas requiritur, non necessariò debet esse naturale; sed sufficit quòd sit ecclesiasticum; unde, non propter sacram ordinationem, sed propter sacrificium missæ, sine quo sacri ordines conferri non debent, jejunium naturale in ordinandis desideratur; ideòque post sumptionem sacræ Eucharistiæ, et ablutionem, ordinatio fieri posset, nisi aliter ordinationis ritus ferret; et minores ordines qui infra missarum solemnias non necessariò fieri debent, soluto hæc ratione jejunio naturali, jam pro certo dari possunt; ut ex Innocentio notat Sylvester. Jejunium item non est de substantiâ ordinationis, ut communiter asserunt doctores, quamvis hæc de re nullo nixus sufficienti fundamento dubitaverit Raynerius; quinimò vetus Ordo Romanus à Gratiano citatus, à non jejunis minores ordines saltem conferri posse non diffiteatur.

ARTICULUS II.

De precibus et supplicationibus publicis ante ordinationem haberi solitis.

I. Secundò monendum etiam daco preces plures ac solemnes ordinationibus præmitti solitas; orari enim vult Deus ut exoretur. Augustinum supra docuimus differri ordinationem suam à Valerio postulasse, ep. 148, *quò se petendo, quærendo, pulsando, id est, petendo, legendo, plangendo ad ordinationem disponderet*. Sed et totum populum, præcipuè verò ordinatores, orationi intentius vacare solitos, antequàm ad sacram ordinationem accederetur, priori hujus operis parte docuimus. Vetis quoque Romanus Ordo citatus nos docuit, processiones seu Litanias Romæ feriâ quartâ ante diem ordinationis ex more peragi consuevisse. Quo die, inquit Albinus, *id est, quartâ feriâ igitur in missâ duæ lectiones, quoniam hi qui ad sacrum Ordinem transeunt, debent admoneri ut habeant notitiam legis et prophetarum*, Albinus, de divinis Officiis, tit. de quatuor Temporibus. Docet verò Amelarius, lib. 2 de ecclesiast. Offic., cap. 3, quartâ potiùs quàm sextâ feriâ duas illas legi lectiones, quia *quartâ ætate mundi* (quæ scilicet à Moyse ad Davidem numeranda est, utpotè cum prima à creatione mundi ad diluvium, se-

cunda à diluvio ad Abrahamum, tertia ab Abrahamo ad Moysen numerari soleat) *lex et prophetæ riguerunt*; unde sexta feriâ legitur unica, *quia lex et prophetia in uno Evangelio recapitulantur*, quod legitur in sexta ætate mundi.

II. Porro, ut ad publicarum precum indictionem pro ordinationibus confirmandam redeamus, Concilium Ravennate II sub Clemente V, statuit, rubr. 1, ut statim atque ecclesia aliqua vacaverit sive cathedralis, sive alia, *fiant orationes et processiones ad Dominum, donec ipsa electio pastoris fuerit celebrata*. Concilium provinciale II Mediolanense, decreto 22, tit. 1: *Jubeat*, inquit, *episcopus ut Dominico illo die qui quatuor statim jejunii tempora quibus: Ordinis Sacramentum ministratur, proximè antecedit, parochi non solum solenne illud jejunium illius rei causâ institutionem denuntient; verum etiam in suâ unusquisque eorum parochiali ecclesiâ, supplicationes, litanias, piæ ac religiosæ vel intus habeat, vel prosequente fidelium multitudine foris ecclesiam, si cui moris est, ut Dei sanctorumque ope imploratâ, tum episcopus in eorum delectu, quibus ordines conferet, Spiritûs sancti lumine illustretur, tum illi quibus conferuntur, in vitæ sanctitate, doctrinâ religiosisque virtutibus proficiant*. Eadem concilium Mediolanense III inculcat alibi à nobis citatum. Eadem Aquensis synodus sub Alexandro Canigiano, Ferrariensis à Joanne Fontano habita, Ravennas I auctore Petro cardinali Aldobrandino, Tarentina à Bonifacio cardinali Cajetano, quæ et alie plures posterioribus temporibus habitæ, processiones seu litanias, quæ non nisi pro gravi causâ haberi solent, ordinationi præmittendas decernunt.

III. Certè vix dici potest quantum necessarie sint publicæ istæ preces ac supplicationes ante sacram ordinationem, non tantum ut divinam ad bonos utilesque clericos, quibus Ecclesiæ Dei nihil utilius præstabilis-que esse potest, impetrandos, voluntatem inclinent; verum etiam, ut ordinandos sui officii moneant; interesse scilicet plurimum quales ipsi futuri sint, cum populum pro eorum electione atque ordinatione sollicitum animadverterint; item ut populum dignitatis sacerdotalis commonefaciant, ad quam eos sibi persuadeant divinâ instigatione assumi, pro quibus eligendis tam anxie postulatum fuerit. Ordinatores autem qui reddituri sunt rationem Deo, pro ordinationibus à se peractis orationi præ cæteris vacare oportet, ne qui in clericis renuntiandis secundum Dionysium, divinæ voluntatis interpretes esse debent, mendaces deprehendantur, odioque vel gratiâ ducantur, cæcutiant, aut officium negligant; unde Victor presbyter Antiochenus, in cap. Marci 3, tomo 1 Biblioth. PP., in eo quod Christus prius in montem orationis causâ ascenderit, quam apostolos vocaret, *inter alia quoque*, inquit, *Ecclesiæ duces et pastores admonere per hoc voluit ut prius in oratione pernoctent, quam illis manus imponant, quos ad sacrum ministerium consecrare delibatum habent, ne fortè ejusmodi promotio frustra cadat; ille enim qui omnium corda, ut Deus explorata habebat, omniaque, quæ futura erant, accuratè tenebat,*

non absque judicio apostolorum delectum habuit.

ARTICULUS III.

De premissâ denuntiatione publicâ ordinandorum.

I. Tertiò observandum est publice ordinandorum nomina ante ordinationem renuntiari olim solita; quod ex Cypriani epistolâ 24 ad clerum, de Saturo lectore, et Optato hypodiacono à se factis, colligere possumus: *Fecisse autem*, inquit, *me sciatis lectorem Saturum, et hypodiaconum Optatum confessorem, quos jampridem communi consilio clero proximis feceramus, quando aut Saturo die Paschæ, semel atque iterum lectionem dedimus, aut quando cum presbyteris doctioribus lectores probaremus, etc. Nihil ergo à me, absentibus vobis, novum factum est; sed quod jampridem communi consilio omnium nostrum corpora necessitate urgente promotum est*. Ex quibus verbis patet longe ante ordinationem ordinandos examinatos et selectos, clero proximis fieri, id est, palam renuntiari consuevisse; quibus congruit id quod ex Lampridio alibi docuimus, ordinandorum nomina publice proponi solita, ut si quis in aliquâ re eos accusare vellet, liberam haberet id faciendi potestatem. Feriâ autem quartâ ante sacram ordinationem ipsos renuntiari Romæ publicè consuevisse vetus Ordo Romanus supra citatus expressit. Verum id fusiùs à nobis superiori parte confirmatum est.

II. Neque præmittendum videtur hoc loco, quâ olim solemnitate apud Græcos consecrandi patriarchæ Constantinopolitani, peractâ electione, ab imperatore renuntiarentur; quem ritum nobis exhibet Codinus, cap. 20, de Offic. eccl. Constant.; cujus ritûs hæc præcipua sunt capita: 1° Ornatus triclinii ejusmodi pannis et velis, qualia in despotæ inauguratione adhiberi solent. 2° Extractio ἀναβάθρας διὰ ξύλων, lignæ anabathræ, seu lignei pulpiti, tabulati aut subsellii à verbo Græco ἀναβαίνειν, quod ascendendo significat, qualia pulpita in coronatione imperatoris, idem Codinus nobis depinxit rubeis pannis vestita, in renuntiatione autem patriarchæ coccineis operta pannis. 3° Imperatoris egressus è conclavi suo, stemma, et alia insignia gestantis, ut in throno postea sedeat, omnibus proceribus extra septum consistentibus, cum suis insignibus et ornamentis. 4° Accessus electi in patriarcham ad imperatorem, mox in throno caruleo sessuri, circa tertiam triclinii à pariete distantem partem versus imperatorem aureis velaminibus instrato. 5° Utriusqueurrectio, quibus scilicet amobus surgentibus omnes, multos annos, apprecentur. 6° Patriarchæ deductio ab aliquo ex proceribus digniori et eminentiori, despotâ tamen, sebastrocrate et cæsare absentibus. 7° Ejusdem patriarchæ renuntiatio tradito patriarchali sceptro seu baculo, imperatore ejusque filio hæc dicentibus: *Sancta Trinitas per regnum à nobis concessum, constituit te archiepiscopum Constantinopoleos nove Romæ; quam renuntiationem universorum acclamatione multos annos apprecentium consequatur*. 8° Patriarchæ ascensus in prædictum pulpitem, in quo sceptrum, seu pedum

pastorale ab imperatoris manu accipit. 9° Consensus utriusque tam imperatoris quam patriarche in thronis prodestis, et fauste utrique datæ à populo acclamationes. 10° Tandem regressus imperatoris in conclave suum, patriarche autem eputantis ad eadem majorem S. Sophie principibus stipati, cujus equus ex candido panno usque ad caput teetus describitur; tuncque primum extra palatium equo huiusmodi per urbem vehi patriarcha perhibetur, cum antea progredi pedibus assuesceret. Plura apud Phraensem circa morem istum declarandi patriarcham annotantur; illudque inter cætera, quod imperatores electo patriarche pedum seu virgam pastorem auream, lapillis et margaritis distinctam, et electum equum de regio stabulo, sella et phaleris regie et sumptuosè ornatum, album et auro stratorio tectum donarent; item quod varia à variis Constantinopolitane Ecclesie officialibus canerentur, interim dum patriarcha ab imperatore in solio sedente, procerum nudis capitibus astantium coronâ stipato, pedum acciperet. Sed hæc fusiùs exposuimus quàm instituti nostri ratio exposcat; jam ad reliquos ordinationum ritus explicandos accingimur.

CAPUT IV.

DE RITIBUS STATIM INITIO CUIUSLIBET ORDINATIONIS
USURPARI SOLITIS.

ARTICULUS PRIMUS.

De solenni ordinandorum processione.

I. Plurima statim in limine circa ritus ordinationis observamus. Primum enim occurrit sollemnis ordinandorum ad ecclesiam processio, quos nobis supra vetus Ordo Romanus, in comitatu summi Pontificis, cum clero et populo universarum regionum litanias canente, ad ecclesiam S. Petri procedentes descripsit; quos Nannetense concilium à presbyteris suis parochiis, non solum ad locum examinis, verum etiam ordinationis deductos fuisse, et utrobique ab iisdem primum præsentatos, tum repræsentatos insinuat. Nec minori pompâ, imò longè majori crediderim episcopos ad locum consecrationis olim deductos fuisse. Quanto, v. g., hominum plausu et concursu Epiphanius Ticinensis Mediolanum consecrandus deductus fuerit, loquitur Ennodius in ejus Vitâ. Godfridum Ambianensem ab urbe Novigenti Remos usque à proceribus urbis Ambianensis deductum testatur Nicolaus monachus Suessionensis ejus æqualis. S. quoque Northbertum maximâ procerum et populorum cæterâ ad civitatem suam consecrandum deductum legimus. Sed et plura alia ejusmodi exempla superant, quæ frustra à nobis recenserentur. Supra ex Codino retulimus patriarcham Constantinopolitanum, ubi ab imperatore renuntiatus est, equo ornatisimo insidentem, ad eam S. Sophie consecrandum ab omnibus proceribus deduci. Quod etiam ex iis confirmari potest quæ infra, ubi de eorundem, postquam consecrati fuerint, solenni deducendorum ritu dicemus.

II. Compertum quoque nobis est ex Thedoreto,

lib. 4 Hist., cap. 20, consecrandos olim antistites ab episcopis, presbyteris, diaconis, populis, monachis hymnos cantantibus deduci solitos; in eâ siquidem Epistolâ, quam de Lucii Ariani intrusionem in Alexandrinam sedem scripsit orthodoxus præsul Petrus Alexandrinus, inter varia argumenta, quibus ejusdem Lucii violentam electionem, et illegitimam ordinationem fuisse demonstrat, hoc etiam profert quod non ab iis deductus, sed ab Arianis quibusdam in sedem suam intrusus fuerit: sic enim habet: *Istum autem comitati sunt (solus enim in urbem ingredi non poterat) non episcopi ulli, non presbyteri, non diaconi, non populi multitudo, non monachi hymnos ex sacris libris cantantes.* Discimus quoque à Justiniano antistitem consecrandum, post auditam consecrantis episcopi publicam admonitionem circa pontificale officium et dotes ad ipsum necessarias, à populo dignitati ejus assentiente, et testimonium ferente, ad sacram ordinationem deduci debere.

III. Neque verò aut superbiæ aut vanitatis fuit argumentum sollemnis ista ordinandorum, et cum pompâ deductio; quin potius, et ad ordinationis firmitatem, et populorum instructionem et dignitatis conferendæ commendationem rationabiliter celebritas ista conducebat; æquumque videbatur ut populi nuptiarum cum ecclesiâ suâ pastoribus tanquàm paranymphe assisterent; dignitatis ecclesiasticæ candidatos, tanquàm suffragatores in campum, seu potius in ecclesiam deducerent: coronandos athletas suos quoque præconio, præsentique honorarent; magistratus ecclesiasticos creandos præsentem ipsi recognoscerent, discerentque quibus essent parituri; ne videlicet spirituales nuptiæ, familiæ christianæ frequentia et alacritate destitutæ negligi viderentur; ne pastorum electio nullis testibus, nullis populorum suffragiis innixa nutaret: ne debito virtus spoliata præconio sordesceret; neve tandem doctorum Ecclesiæ creatio clanculum facta vel constituti auctoritatem adimeret, vel non sufficienter promulgata titubaret.

IV. Ob similes quoque causas superius docuimus, nonnisi sub conspectu publico, et magnâ hominum frequentia ordinationes, tam episcoporum quàm cæterorum, olim peragi solitas. Eligius certè et Audoenus, id testante ipso Audoeno in Vitâ S. Eligii, inter cæteras populi, inter choros psallentium describuntur ordinati. Sed et Cyrillus Alexandrinus à divino exemplo celebritatem ordinationis repetit, ex eo nempe quod Christus, nonnisi convocata discipulorum et aliorum multitudine apostolos elegisse dicatur, quod ad clericorum ordinationem ita transfert: « *Observa, inquit, modum ordinationis, non enim in abscondito illud (apostolorum scilicet delectum) et secretò fecisse eum ait sapientissimus evangelista, sed collectis potius quamplurimis discipulis, et multitudine copiosa, ex omni regione Judææ, et maritimis Tyri et Sidonis. Hi autem erant idololatæ, utrinque utique claudicantes, idololatriæ tamen crimina non omnino deserentes. Facta igitur ordinatio hisce omnibus præsentibus, et totius orbis doctores constituti sunt,* » etc. Cyril.

Alexandr., relatus in Catenâ Patr. Græc. in Lucam.
ARTICULUS II.

De impositione sacrarum vestium singulis ordinandis.

I. Sed his prætermisiss, de quibus jam sæpius diximus, impositio sacrarum vestium, sine quibus ordinandi ad sacram ordinationem accedere non debent, secundo loco nobis occurrit exponenda. De quâ ex veteri Ordine Romano supra discimus, ordinandis sub ambone expectantibus, quousque ad ordinationem vocentur et deducantur, præsto esse debere ipsorum ministros cum vestibus sacris, quas ab archidiacono recipere debent, adeo ut oraria quoque ipsa diaconis ab eo imponantur, cum prius à confessione S. Petri ex d. sumpserit; planetas autem à pontifice presbyteris debere imponi. Quæ verba non ita debent sumi, quasi verò ab archidiacono singuli ordinandi recipiant insignia ordinis quem suscepturi sunt, quæ à Pontifice postea eis imponi cum certâ pronuntiatione verborum ex eodem Ordine Romano discimus, à quo scilicet subdiaconos manipulum, diaconos stolam et dalmaticam, presbyteros item stolam et planetam accipere solentur. Vult ergo solum vetus Ordo Romanus vestes sacras, quarum gestandarum in priori ordine potestatem suscepit, curare debere ordinandum sibi deferri, easque utpote ad nobilius ordinis ministerium inservituras ab archidiacono debere suscipere; qui ideo orarium dignitatis tam leviticæ quàm presbyteralis insigne (ut patet ex Toletano IV, Moguntino anni 813, Bracharensi I et III, Albino Flacco et aliis) è sepulcro S. Petri sumere debet, ut diaconum ad presbyteratûs gradum promovendum eo induat, quò nempe presbyteralis officii executionem non fore ei licitam agnoscat, nisi in communione cum sede Petri perseveranti. Archidiacono verò hoc officium demandatur, quia, cum ejus, ut mox dicemus, et antea docuimus, officium sit ordinandos Pontifici ordines celebranti præsentare, et examinare an promovendis necessariæ ad ordinationem dotes convenient, ejusdem quoque erit vestes sacras, quæ necessarias istas dotes et animæ ornamenta significant, eis in manus tradere, quâ traditione significet eos istis dotibus esse instructos, quibus promovendi insignes esse debent. Prædictus tamen vetus Ordo Romanus, consecrandum in urbe episcopum, ab uno presbytero, et altero diacono indui debere statuit, clero interim canente responsorium: *Immola Deo sacrificium laudis*. Illustrantur autem ista, et confirmantur. Primò, ex Gregorio Nazianzeno supra citato, qui ordinationem suam describens, se et talari tunicâ cinctum, et cidari amictum à consecratore pontifice refert: quæ licet ab eo dicta sint, ad veteris legis ritus alludent, attamen hæc verba similem vestium sacrarum imponendarum ritum in ordinatione nostrorum sacerdotum usurpatum innuunt, ei qui in veteri lege præscribebatur. Secundò, ex Hinemaro Remensi, qui Beati Remigii ordinationem describens: *Infulis*, inquit, Vitæ S. Remigii cap. 8, *induitur sacerdotalibus, benedictione consecratur episcopali, atque in sede præsulatûs collocatur*. Tertiò, ex Vitâ S. Willibrordi Trajectensis episcopi,

quem, inquit Albinus Vitæ illius scriptor, cap. 7, apud Surium, 7 novemb., Sergius papa, *more apostolico ordinavit episcopum, vestimentisque sacerdotalibus induit, etc.* Quartò, ex Vitâ S. Ammonis Coloniensis, cujus dum ordinatione describitur, vestium sacrarum specialis fit mentio.

II. Atenim ex Vitâ Sancti Northerti major lux prædictis affluget: pluraque alia colliguntur: sic enim auctor Vitæ ipsius, ejus, ut putat Surius, contemporaneus, c. 3, apud Sur., 6 junii: *Factâ itaque horâ celebrandi officii, et singulis qui ordinandi erant, sacris et albis vestibus, juxta consuetudinem ecclesiasticam indutis, locisque dispositis, adfuit et Northertus in medio circumfluentium populorum: spectantibus ergo cunctis, et expectantibus, cum ei custos sacrarii vestes offerret benedictas, quas, ut cæteri ad ordines suscipiendos, indueret ille in cujus pectore Spiritus sanctus jam inchoaverat templum suum, convertit manum ad unum de famulis suis, qui erant ibidem juxta eum, et innuit sibi præsentari vestem pelliceam agniam, quam ad hujusmodi opus de industriâ jusserat præparari, quâ acceptâ et illis intuentibus exiit varium et multiplicem diabolum, indumentum scilicet miræ æstimationis, et magni pretii, et induit uniformem Christum, et simplicem, vestem scilicet hominibus hujus seculi, et maximè hujus regionis apud nobiles prorsus insolitam, vilissimi pretii, et nullius ferè momenti: tunc convertit aliam manum ad sacrarii custodem, et induit oblatas sibi vestes, quibus in accipiendis sacris ordinibus uteretur.*

III. In iis autem verbis hæc observabis: Primùm singulos ordinandos adstitisse sacris vestibus indutos, et in locis suis dispositos. Alterum, juxta consuetudinem ecclesiasticam, vestes quibus induerentur, albas fuisse; nam et primis Ecclesiæ seculis sacre istæ vestes albi coloris esse solebant, utpote quæ ex lino, ut plurimum, factæ essent, ut ex Pontificali Damasi in Vitâ Sylvestri, et Walfrido Strabone deducere possumus. Hinc apud Gregorium Nazianzenum, carm. 9, in insomnio de Anastasiæ templo ministri ecclesiæ, qui *ὑποδραστήρες* vocantur, adstantes representantur, *in vestibus splendentibus, seu albicantibus*. Hinc apud Hieronymum, lib. contra Pelagian., *episcopus, presbyter et diaconus, in candidâ veste procedere dicuntur*. Hinc apud Chrysostomum, hom. 82, al. 83, in Matth., diaconi per ecclesiam ambulantes, *candidissimam tunicam circumdati* describuntur. Hinc in Vitâ Basillii ab Amphilochio scriptâ, apud Sur., 4 januarii, *Basilii stolâ candidâ indutus, et circa eum venerandus clerus candidatus, à sancto Ephrem conspectus* dicitur. In dedicatione cellulæ S. Euphronii apud Gregorium Turonensem, de Gloria confess., cap. 20, *sacerdotum ac levitarum in vestibus albis non minimis*, chorus interfuisse scribitur: apud quem etiam in S. Nicetii exequiis, *albentium diaconorum turba* legitur. Hinc legimus apud Gregorium Magnum, lib. 7 Regist. epist. 63, indict. 2, et Joannem Diaconum, lib. 2 Vitæ S. Gregor., num. 21, Siculos ab ecclesiâ Romanâ consuetudinem istam accepisse, ut eorum subdiaconi

lineis tunicis induti procederent. Hinc apud Germanum Constantinopolitanum patriarcham legimus, in Theor. rerum eccles., *sticarium album*, seu *tunicam albam*, à diaconis gestari solitam: cui assentitur Codinus, paucos dies excipiens, quibus purpureas tunicas gestarent. Cùm ergo antiquitùs sacerdotum et clericorum sacre vestes nonnisi albi coloris essent, diutius idèò retentum arbitror, ut nonnisi albis vestibus induti ad ordines promovendi procederent; quod ex verbis, quæ imponens stolam diacono ordinando dicit pontifex, colligi potest; nam in Pontificali quidem Romano, de ordinat. diac., stola ista vocatur *candida*, in veteri autem Ordine Rom. ibid., *candidata*. Quod etiam ut observatum credam, hæc conjectura me moveat, quia sicut in Baptismi Sacramento vestis candida assumebatur ad innocentiam significandam; ita in Sacramento Ordinis eandem imponi consentaneum visum est, quæ vitæ pariter paritatem et integritatem ampliorem ostenderet, ut tanquàm filii lucis in novitate vitæ denuò ambulare ordinandi monerentur; nam, ut ait Clemens Alexandrinus, lib. 3 Pædag., cap. 31: *Albi quoque colores castitati, gravitati seu honestati conveniunt*. Unde paulò post ex Mosis præcepto qui non adhibendas tinctas colore vestes nisi ad ornamenta belli præceperat infert: *Pacificis ergo hominibus et lucidis album consentaneum esse*. Tertium, quod ex prædictis Vitæ S. Nortberti verbis colligi potest, illud est, clericos saltem pauperiores agninas seu pelliceas vestes aliquando subtilis sacras vestes olim gestasse, quem imitatus S. Nortbertus pelliceam vestem induit, et desuper sacras vestes. Christianis usitatas fuisse pelliceas istas vestes collige ex Hieronymo, et aliis passim. Clericis quoque communes fuisse vox superpellicei indicat. Pelliceo certè cingulo S. Fulgentius tanquàm monachus cinctus refertur, et vili tunica indutus. S. verò Martinus setosam vestem portasse narratur; sed de iis alibi. Morem ergo istum renovare volens S. Nortbertus pelliceas vestes depositis pretiosis induit, quibus sacras superimponeret, ordinationem recepturus. Denique ex eàdem S. Nortberti ordinationis descriptione discimus sacrarii custodem curasse ut vestes omnibus ordinandis consentaneæ paratæ essent, ne quâ vel minimâ curâ ipsi laborarent.

IV. Cæterum possumus etiam ex concilio Toletano IV eundem ritum confirmare; statuit enim dictum concilium, ut qui innocentes post degradationem reperi fuerint, ubi restituentur suis gradibus, si episcopali quidem restituantur, baculum, orarium et annulum; si presbyterali, orarium et planetam; si diaconali, orarium et albam à pontifice accipiant; si inferioribus ordinibus, quæ in suâ ordinatione receperant. Hæc enim ostendunt prædictos à pontificibus, à quibus consecrantur, hæc recepisse, dùm prius ordinati fuissent. Confirmatur etiam ex variis ritibus degradationis, in quibus vestes sacras exuuntur, qui ab ordine arcantur, ut patet ex depositione Ignatii apud Nicetam, Macharii Antiocheni in synodo VI generali, et cæteris; necnon ex concilio Lemovicensi et aliis. De ritu quoque isto imponendi in ordinatione

ab episcopo vestes sacras, legantur vetus Ordo Romanus, Stephanus Eduensis, Ivo Carnotensis, Honorius in Gemmâ animæ, Hugo à Sancto Victore, et alii. De significationibus istarum vestium Albinus Flaccus, Amalarius Fortunatus, Rabanus Maurus, Fulbertus Carnotensis, Ivo citatus et alii passim.

ARTICULUS III.

De delatione cereorum ab ordinandis.

I. Tertiò in Pontificali Romano præscribitur, ut quicumque vel ad tonsuram, vel ad Ordines quoscumque, unico dempto episcopatu, sunt promovendi, cùm vestibus suo Ordini convenientibus induti fuerint, ad episcopum non accedant, nisi candelam in manu accensam gestaverint, juxta illud Christi Domini, Lucae 10: *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris*. Quemadmodum igitur, antiquo ritu solebant catechumeni cereum ardentem baptizandi deferre, ut refertur Nazianzenus, Cyrillus Hierosolymitanus, Augustinus, Venantius Fortunatus, Gregorius Turonensis et alii, ita non dubito, simili ferè ratione constitutum fuisse ut qui ordinantur cereos manibus gestarent; baptizantur siquidem isti, ut illuminentur (unde et Baptismus *illuminatio*, et *mysterium illuminationis* à Patribus passim dictus est; ordinantur verò illi, ut illuminent. Istis dictum est à prophetâ, ps. 53: *Accedite et illuminamini, et facies vestrae non confundentur*; illis dictum à Christo, Matth. 5: *Vos estis lux mundi*. Utrisque lampades in manibus datæ, ut de spiritali contractu quem cum Christo vel Ecclesiâ ineunt, moneantur: cùm enim apud ethnicos nuptis tæda jugalis accensa tradi soleret, quidni gestatione lampadis accensæ se Deo quis nubere recordetur? unde Cyrillus Hierosolymitanus, ad eum ritum alludens, in Procatechesi, eum qui non purgatus ad sacrum Baptisma accedit, *indignum* dicit *qui lampades sponsales ferat*. Baptizandos quoque ad sacrum Baptisma adhortans Nazianzenus sic inquit, orat. 40: *Lampades quas accendis, illius gestationis figuram gerunt, cum quâ splendidæ, et virgines animæ splendidis fidei lampadibus Christo obviâ prodibimus*. Potiori verò ratione monendi, qui abjectâ temporalium rerum sollicitudine, et temporalium negotiorum administratione, ad ordines sese recipiendos conferunt, et in clericorum numerum referuntur, ut qui Christo in fide et castitate sunt desponsandi, accensam jugalem tædam manibus gestent, divini, quem pectore conceperint, amoris indicem, et futuræ, quam sperant, claritatis, prænuntiam; lucernas ardentes in manibus teneant, ut per bona opera proximis suis lucis exempla monstrent, de quibus profectò operibus Dominus dicit, Matth. 5: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est*. Episcopus verò consecrandus candelas in manibus non gestat, quia totus ipse luminosus, totus lumen esse debet, *lucerna verè Israel*, 1 Regum 24, de Davide; *lucerna super candelabrum Ecclesiæ posita*, Paulinus epist. 41, de Alipio episcopo: nam, ut ait Gregorius Nazianzenus, epistolâ scriptâ ad Cæsarienses patris nomine, *Ecclesiæ lucerna est episcopus*. Est

et alia ratio, quia episcopus illuminativam virtutem transcendit, et superiorem obtinet, perfectivam scilicet vim et operationem; ideoque candelam manu minime gestare ordinationis suae tempore jubetur, quae quidem illustrandi vim spiritalem significat; sed divinis et perficientibus Evangelii scriptis sermonibus caput supponit, quibus perficiendi virtus ipsi competere demonstratur. Unum quoque notatu dignum circa hunc ritum habet Blesensis, serm. 40, in Synodo: *Inde est, inquit, quod dominus Papa, quando aliquem ordinat in sacerdotem, qui ordinatur utrumque manu cerum ardentem offert suo ordinatori, praefigurans quod curam sui et suorum summo Pastori praesentabit.*

ARTICULUS IV.

De vocatione ordinandorum.

I. Quarto loco occurrit explicanda clericorum vocatio, seu, ut sancti Dionysii, cap. 5 eccles. Hierarch., utar vocabulo, *διδασκαλία*. Patet autem ex veteri Ordine Romano superius citato, vocationem istam quartâ et sextâ feriâ ante diem ordinationis in urbe Româ fieri olim consuevisse, legente ex aubone lectore eorum nomina in chartâ descripta, et singulos nominatim vocante: eosque pro gradibus, ad quos aspirarent, disponi solitos fuisse, ut ab omnibus et eorum nomina audiri et aspicere ipsi possent, excitareturque populus ad rectum singulis testimonium ferendum. Patet etiam ex Dionysio *ἀνάκλησις* istam toties censi factam, quoties Pontifex nomen ordinandi, gradumque manifestat, sive precando super eum, sive ipsum consignando, sive formam Sacramenti proferendo; toties enim nomen ordinati, gradusque ab episcopo juxta D. Dionysium profertur, quod etiamnum à Græcis servatur, ut ex eorum Euchologio patebit. Solemnis autem jam ordinandorum vocatio apud Latinos observari solet, archidiacono altâ voce hæc verba proferente: *Accedant qui ordinandi sunt ad officium*, vel ostiariorum, vel alicujus alterius inferioris ordinis, cum ii ordines sunt conferendi; cum verò ordines sacri: *Accedant qui ordinandi sunt subdiaconi, diaconi vel presbyteri*, quod variè pro singulorum ordinum sacrorum collatione, archidiaconus exclamat; quem sequitur notarius, singulos postea nominatim vocans ex libro in quo descripti esse debent, cui vocanti ipsi postea ex more respondent: *Adsum*, ut se praesentes esse significant, ne videlicet aliqui non examinati, non descripti irrepant, qui fortivam ordinationem subripiant. Vide Pontif. Rom. Significat autem ista publica vocatio ministros evangelicæ legis debere vocari tanquam Aaron, nec suo arbitrio sacrum capessere ministerium, sed ad illud eos seligi et invitari divinâ Pontificis auctoritate oportere; nihil enim refert sive Pontifex per se eos vocet, populisque significet, sive per præconem; semper enim intelligitur ipse esse qui eos elegit, qui designavit, qui vocari jussit; proindeque divinæ ipse in iis creandis voluntatis interpret censetur.

II. Unde de hac ordinandorum vocatione ita D. Dionysius, cap. 5 eccles. Hierarch., in theoriâ: *Sanctam graduum ad quos promovendi sunt, et nominum ordinandorum significationem Pontifex pro-*

clamat, hoc mysterio significante quod pontifex Dei amans, interpres sit divinæ electionis, qui non ex favore proprio eos qui ordinandi sunt, ad divinam ordinationem adducat, sed à Deo impulsus in omnibus pontificis consecrationibus. Neminem autem à seipso sacerdotium assumere, neminem ex favore nominari, sed à divinâ inspiratione debere probat pluribus exemplis; primò, Moysis, qui, licet divinæ legis interpres, Aaronem fratrem suum, non prius Pontificem renuntiare ausus est (quem alioqui Deo charum et sacerdotali munere dignum existimabat) quam à Deo de ipsius voluntate eductus, motusque ab ipso, ad consecrationem istam perficiendam fuisset. Secundò exemplo Christi Domini, qui, ut inquit (1) Scriptura, *non semetipsum clarificavit ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Tertiò, Petri (quem discipulorum principem et coryphaeum appellat) qui cum cæteris decem apostolicâ similiter dignitate et auctoritate instructis, non prius ausus est Matthiam in collegium suum cooptare, quam divinam voluntatem consulisset. Nam per sortes eas quibus Matthias electus est, intelligi putat Dionysius, *divinum quoddam donum quod huic pontificio choro divinâ electione promissum manifestaret.*

ARTICULUS V.

De præsentatione ordinandorum.

I. Huic autem vocationi ordinandorum conjuncta est eorundem præsentatio, quæ fit ab archidiacono, de quâ priori parte fusè locuti fuimus, archidiaconorum in præsentandis et commendandis iis qui ad ordines sacros promoventur, munera pensantes. Breviter ergo ea solum reteximus, quæ ad explicationem hujus ritus conducunt. Primùm notamus eos qui pontifici consecraturus ab archidiacono præsentantur, nomine Ecclesiæ præsentari, iis scilicet verbis: *Postulat sancta mater Ecclesia*, etc., Pontif. Rom.; quo scilicet ritu discant pontifices neminem ex humanâ gratiâ, vel ex quâlibet privatâ prece ad ordines recipere, sed Ecclesiæ solum flagitantis postulationibus acquiescant, et quod sanctæ Tridentina synodus decrevit, sess. 23, cap. 13, nullum debere ordinari cogitent, *qui judicio sui episcopi non sit utilis aut necessarius suis ecclesiis*; moneantur verò ordinandi, ne se ultrò ingerant, sed nec postulanti suam operam ecclesiæ negent, utilitatibus ejus serviant, voluntati obsecundent. Alterum observamus, ad solos ordines hierarchicos episcoporum, presbyterorum, diaconorum, præsentationem istam nomine Ecclesiæ fieri; hos siquidem antiquitus præsertim à clero et populo electos, cæterorum autem graduum distributioni *trium veracium testimonium cum episcopi approbatione* suffecisse ex Anacleto docemur; hos solos populis præfectos esse, et in partem sollicitudinis vocari; solos istos ad onus et Ecclesiæ regimen assumi novimus; proinde de iis præsertim Ecclesiam decere esse sollicitam, eorumque creationem à prælatis flagitare debuisse. Nihilominus videtur ex veteri Ordine Romano

(1) Ad Hebr. 5, in quo aliqua verba inferuntur, quæ omittuntur à Dionysio.

mos antiquus fuisse ut qui vel inferioribus ordinibus initiandi sunt, ab archidiacono præsententur; nam antequàm ordinum, etiam inferiorum, conferendorum ritus sigillatim explicet, hæc præmittit: *Archidiaconus sine casulâ ad chori usque medium procedens, habens præ manibus eorum qui ordinandi sunt, nomina, et vocatis eis humiliter, respiciens in episcopum, his eum verbis alloquitur: Postulat hæc sancta mater Ecclesia, reverende Pater, hos viros ordinibus aptos consecrari sibi à vestrà paternitate; quibus responsio episcopi subnectitur: Vide, ut naturâ, scientiâ et moribus tales per te introducantur, imò per nos tales in domo Domini ordinentur personæ, per quas diabolus procul pellatur, et clerus Deo nostro multiplicetur; ait archidiaconus: Quantum ad humanum spectat examen, naturâ, scientiâ et moribus digni habentur, et probi cooperatores effici in his, Deo volente, possunt. Hæc vetus Ordo Romanus, quæ tamen de solis fortè sacris ordinibus, ut ex titulo colligi potest, intelligenda sunt. Tertiò humanam fragilitatem archidiaconum de præsentatorum dignitate interrogatum præmittere, tanquàm excusationem, ne fortè audeat aut temerarius videatur, si de re tanti momenti ac ponderis iudicium ferre præsumat; si testari audeat hominem aliquem huic oneri ferendo parem esse, quod angelicis humeris formidabile (Bernardus, epist. 256), humanam omnem virtutem transcendit. Quartiò non rogari primum assistentium episcoporum, qui consecrandum antistitem præcipuo consecratori præsentat, dignusne ipsi videatur qui ad episcopatus apicem sublimetur; approbatio enim Sedis Apostolicæ, quâ consecrandus in episcopum jam muniri debet, scrupulum omnem eximit; consensus quoque episcoporum, qui olim ordinationi prærequireretur, ab iisque post diligentem inquisitionem lata sententia dubitandi omnem præscindit occasionem; ubi certè mandatum apostolicum profertur, ubi litteræ episcoporum totius provincie suffragantur (quas necessarias olim fuisse diximus, et lectas ante ordinationem fuisse, sicut jam mandatum apostolicum legitur, mihi non dubium est), ubi, inquam, tantæ auctoritatis testimonia exstant, frustra vocale testimonium unius requiretur; post Aristidem et Catonem nulli ampliùs audiendi testes.*

II. Frustra hic memorem admonitionem et adjurationem istam publicam, de quâ priori parte copiosè diximus, quâ jubentur omnes ab antistite ordines celebrante, ea crimina prodere quæ ab ordinibus suscipiendis electos arcere possint, illâ tamen adhibitâ cautione, ut memores sint conditionis suæ; ne vel tanquàm invidi ac maledici audiant, si bonorum famam carpant; vel imprudentiæ atque injustitiæ notâ inurantur, si ignota crimina pandant, et in probatione deficiant. Caveant proinde, ne vel Ecclesie bonos viros, vel bonis et benè famatis existimationem bonam auferant; ne Ecclesie proceribus dignitatem suam et boni nominis odorem vel ex odio vel ex imprudenti zelo suffurari moliantur; hoc enim demùm est laicum memorem esse conditionis suæ, electorum ad sacram ordinationem, reverentem esse, humanæ

infirmittatis patientem, et alterius famæ amantem. Neque verò hic omittendum, quomodò ex veteri Ordine Romano vel minoribus ipsis ordinibus initiandos, et gradum eorum et titulum solet olim ante ordinationem populo episcopus significare, his scilicet verbis: *De domo S. Mariæ* (proponi hæc ecclesias noveveris in exemplum) *eligimus N. ad ostiarium, ad eundem titulum. De titulo S. Stephani N. eligimus ad lectorem, ad eundem titulum. De ecclesiâ S. Petri N. elegimus ad exorcistam, ad eundem locum;* quibus verbis, et nomina ordinandorum, et ecclesiarum, de quibus vel ut parochiani, vel clerici assumebantur, et tituli ad quos ascribebantur officiis sacris in eis functuri, memorantur. Jam verò Pontificale Romanum, nonnisi promovendorum ad sacros ordines titulos referendos publicè præscribit.

CAPUT V.

DE ORDINATIONIBUS INTRA MISSARUM SOLEMNIA CELEBRANDIS.

ARTICULUS PRIMUS.

Sacros ordines nonnisi intra missarum solemnia conferendos esse.

I. Ordines saltem sacros nonnisi intra missarum solemnia conferendos esse constans est Ecclesie traditio, quæ ex Actibus apostolorum, cap. 13, colligi potest, in quibus Sauli et Barnabæ ordinatio nonnisi cum sacrificio perfecta describitur: *Ministrantibus.* inquit Scriptura sacra, *illis Domino* (Græcè *λειτουργούντων*, id est, *sacrificantibus*) *et jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum et Barnabam.* Diximus alibi testimonio plurium Patrum segregationem istam sacram ordinationem intelligi, quâ Paulus et Barnabas episcopali dignitate donati sunt, cùm jam ad apostolatam vocati fuissent; *λειτουργεῖν* autem idem esse ac sacrificare, non solum ex Græcorum (1) usitatâ loquendi ratione, qui omnes *λειτουργίαν* in eâ significatione usurpant; nec solum ex interpretibus omnibus tam Græcis, quàm Latinis, qui hunc locum ita exponunt, verùm etiam ex stylo ipso et phrasi S. Lucæ propriâ erui potest, qui eadem voce utitur, de Zachariâ sacerdote dicens, *Lucæ 1, ut impleti sunt dies officii ejus, quod in sacrificio offerendo consistebat.* Nec incommodè vox liturgiæ, sacrificio significando peculiariter aptatur; cùm enim ex Vitruvio, lib. 5 Architect., cap. 1, *quodcumque officium sacerdotis vocetur liturgia*, illud maximè ex omnibus sacerdotalibus officiis hoc nomine donandum est, quod in publicam et plurium simul utilitatem confertur, dicente Isocrate magistratum functiones esse *λειτουργίας*, οὐκ ἐργασίας, publica videlicet ministeria, non privata. Quare, cùm Sacramenti cuiusque distributio privata quodammodò sit, quia in commodum tantum utilitatemque suscipientis instituitur, sola est sacrificii divini celebratio, quæ cùm in præsentium et absentium utilitatem cedat, et in totius Ecclesie bonum offeratur, potiori præ cæteris jure *λειτουργία* dici potest. Itaque habemus ex Actibus apostolicis in ordinationibus,

(1) Vide liturgias Basilii Chrysostomi, etc. Vide etiam interpretes in cap. cit. Actorum.

jam tum observatam sacrificii divini celebrationem.

II. Constitutiones apostolicæ, ubi ordinationem describunt, eam inter missarum solennia perfici, hucque insertam ipsam esse illam ad lectoris gradum ostendunt. Epiphanius, epistola ad Joannem Hierosolymitanum, quæ est 60 inter Epist. Hieronymi, Pauliniani in diaconum et presbyterum inter missarum solennia ordinationem à se factam testatur. « Cum igitur, ait, celebratur collecta in ecclesia velle, quæ est juxta monasterium nostrum, ignorantem eum, et nullam penitus habentem suspicionem, per multos diaconos apprehendi jussimus, etc., et primum diaconum ordinavimus, proponentes ei timorem Dei, et compellentes ut ministraret, etc., et cum ministraret in sanctis sacrificiis, rursus eum ingenti difficultate, tento ore ejus, ordinavimus presbyterum. » Idem clarè et aperte docet Augustinus epist. 100, in gestis designationis seu ordinationis Eradii: « Bene habet ut ea quæ Dei sunt, circa sacrificium ejus agere valeamus, in quâ horâ supplicationis nostræ, maxime commendando charitati vestræ ut omnes vestras causas et negotia intermittatis, et pro istâ Ecclesiâ, et pro me, et pro presbytero Eradio Domino precem fundatis. » Sed et vetus Ordo Romanus, et Pontificale Romanum, exactè præscribunt ut sacri ordines nonnisi intra missarum solennia conferantur; minores verò ordines conferendos etiam extra ipsa favorabiliter indulgent. Unum tamen notandum, Græcos nonnunquam concedere ut diaconatus ordo in eâ missâ conferatur, quæ ex præsanctificatis fuerit; quo tamen casu communionem ordinatorum, non minùs exactè observari volunt, prout infra, suo loco, ostendemus. At in missâ istâ ex præsanctificatis nulla fit consecratio, sed pridè consecrata hostia et calix ad altare inferuntur, ex quibus sacerdos et cæteri communicant; proindeque liturgia ista non est propriè dictum sacrificium, aut integra liturgia. Sed redeamus ad Latinos, apud quos ejusdem ritus, ut ordinationes sine missâ non celebrantur, meminere Albinus Flaccus et alii plures ecclesiastici scriptores. Sed et canonistæ, ex Anacleti epistolâ, quâ horâ tertiâ ab orantibus fieri ordinationem jubet, inferunt nonnisi intra missam ordinationem fieri, quæ nempe sacratissima est oratio, quam horâ tertiâ publicè celebrari debere, ex Canone ecclesiastico observant. Clariùs autem pro eâdem re exstat rescriptum Innocentii III, quod infra à nobis citabitur. Refertur quoque ex veteri Ordine Romano canon S. Theodori in hæc verba: *In ordinatione presbyteri vel diaconi oportet episcopum missam cantare, similiter Græci faciunt, quando abbatem eligunt vel abbatissam.*

III. Nec desunt rationes quibus consentaneum id esse persuadeamus. 1º Enim in antiquâ lege, nonnisi cum sacrificiis levitæ aut sacerdotes creabantur, ut supra ostendimus; quamvis sacrificiorum antiquæ legis non ea fuerit efficacia, non virtus, non dignitas, quæ nostri; deest ergo maxime ut evangelicæ legis sacerdotum ac ministrorum ordinatio sacrificii solennitati interseratur, quò et celebrior evadat et fru-

ctuosior. 2º Sacrificium nostrum et ad peccatorum expiationem, et ad impetranda divina beneficia, et ad gratias pro susceptis agendas instituitur, ut agentes de missæ sacrificio doceant theologi. Atverò si ulla unquam necessitas sese offerat eorum omnium effectuum, maxime cum sacri Ecclesiæ ministri consecrantur, qui ab omni crimine lere liberi esse debent, divinisque gratis indigent ad inculpatum ordinis sui ministerium, pro quo divinitus collato, non ipsos solum, sed totam Ecclesiam (cui per sacerdotes tot divina beneficia contingunt) gratias immortales habere et agere oportet; quæ omnia non possunt convenientius præstari quàm divini sacrificii oblatione.

3º Pro regibus non solum orationes et postulationes, verùm etiam obsecrationes fieri jubet Apostolus, ut tranquillam vitam agere possimus; reges autem qui Christianorum provinciis dominabantur, ethnici erant et idololatæ; pro quibus obsecrare necessarium duxit Paulus, seu per sacra Deum obtestari, ut explicant Anselmus, Bernardus, D. Thomas, et alii; quantò igitur magis pro sacerdotibus, quorum ministerio maxime homines salvantur, qui si mali fuerint, populis in interitum præire solent, eosque in errores præcipientes agunt, et in vitia impellunt, pro iis, inquam, cæterisque Ecclesiæ ministris, tunc præsertim cum ordinantur, obsecrandum est; quæ autem convenientior Deum obsecrandi, seu per sacra adjurandi ratio, quàm per sacratissimum Christi corpus et sanguinem, et omnis sanctitatis auctorem Christum sacris altaribus in sacrificio nostro præsentem obtestando, eumque Patri offerendo, qui, ut ait idem Apostolus, ad Hebr. 5: *Exauditus est pro suâ reverentiâ?* Quare cum nonnisi in sacrificio Christus offeratur, inter sacrificii celebrationem istorum consecratio peragenda est. 4º Quia omnes ordines ad sacrificium missæ tanquàm ad finem suum et scopum referuntur; omnium ordinum ipsum consummatum ac perfectio est; ij sumque proinde à Dionysio, cap. 1 eccl. Hier., τὸν τετέλεσται, consummatio ac perfectio consummantium ac perficientium Sacramentorum vocatur; nam sicut totius Christianorum statûs perfectio et christianæ dignitatis cumulus est, divinâ istâ escâ refici, ejusque sumptione ac contemplatione θεοῦσθαι, deos fieri; ita totius sacerdotii cumulus est, vero Dei corpore ac sanguine fideles saginare, sumentesque θεοποιεῖν, seu deos efficere. 5º Quia Christus omnis sanctificationis et consecrationis auctor est, et, ut loquitur Dionysius, ἡ θεουργικὴ τῶν ἁγίων ὑμῶν ἀπερίσπαστος, divina divinarum mentium consecratio, purificatio, dedicatio; consensaneum est itaque ut coram divinis symbolis quæ Jesum in sacro altari præsentem continent, ordinationes perficiantur; nam, ut ibidem subdit theologiæ mysticæ princeps, sanctificat seipsum pro nobis sanctissimus Jesus, nosque omni sanctitate complet, dum ea quæ in eo dispensatione perficiuntur, ad nos ut à Deo generatos scilicet perveniunt. Idèoque sicut nec basilicæ, nisi cum missâ consecrari debent, sive ex decreto Ilygini, sive Evaristi; nec extra missarum solennia chrisma confici; ita nec sine missæ sacrificio ulli sacerdotes.

diaconi, subdiaconi debent divinis ministeriis dedicari ac consecrari.

ARTICULUS II.

Non esse missam essentialem ordinationi.

I. His itaque vel similibus persuasi quidam rationibus, existimant sacrificium missæ esse de substantiâ consecrationis, seu promotionis ad ordines sacros. Ita enim censent Raynerius, Sylvester et pauci alii; subdubitare etiam videtur Hostiensis. Negant verò Glossa, tam decreti quàm decretalium, Hugo et alii, quorum sententiam theologi communiter amplectuntur; adeò ut hocce tempore de eâ re dubitare frivolum videatur; nec cum conditione repetendam eam esse sacram ordinationem censerem, in quâ sacrificium missæ defuisset; tum quia nullus canon legitur qui ad substantiam promotionis ad sacros ordines sacrificium missæ pertinere ostendat; nulla ratio, quæ id suadeat; neque enim aut pars ordinationis sacrificium missæ esse potest, aut necessarium fundamentum, quorum tamen alterutrum admitti oportet ab eo qui de substantiâ sacrorum ordinum sacrificium missæ esse putaverit, tum quia subdiaconi et diaconi ante oblationem, consecrationem et consumptionem corporis Christi (in quibus solùm sacrificium missæ consistere posset) sunt perfectè ordinati; presbyteri quoque saltem quoad principalem, quæ ad corpus Christi refertur, potestatem, ante ejusdem sacrificii christiani partes perfecti sunt Papa; quoque ante missarum solemniam consecratur, ut mox dicemus; et Græci ex prædictis, etiam diaconi, in liturgiis præsanctificationum, quæ perfectam sacrificii rationem non habent, ordinantur; ergo sacrificium missæ non est de substantiâ ordinationis; et quamvis nullum sequeretur, jam perfecta ordinatio sufficeret. Punienti tamen essent illi qui Ecclesiæ consuetudini, et antiquæ traditioni repugnantes, sacros ordines sine sacrificio missæ celebrarent; et quæ omissa foret missæ celebratio, secundum Bernardum Parmensem, deberet suppleri, sicut et cætera accidentalialia ordinationi omissa supplentur. Tonsuram autem et minores ordines certum est extra missarum solemniam conferri posse, quemadmodum concedunt Pontificale Romanum, et Euchologium Græcorum.

ARTICULUS III.

A quo missa ordinationis celebrari debeat.

I. Missa autem ab eo celebrari debet à quo ordines conferuntur; et, si episcopus est consecrandus, ab eo qui principalis dicitur consecrator, quemadmodum testatur Bernardus Parmensis, sibi interroganti à Papâ responsum fuisse (in cap. *Quod sicut*), *tum ne dividatur mysterium unitatis*, quod dividi quodammodo videtur si unus ordines sacrificio missæ insertos confert, alter sacrificium celebrat; tum ut ordinatori suo se communicare ordinatus significet, missam ab eo audiendo, et sacrosanctam Eucharistiam ipsius manu percipiendo. Summi tamen Pontificis prærogativa est ex rescripto Innocentii III ad Joannem S. Stephani in Coeliomonte cardinalem, Apostolicæ Sedis legatum, ut *ante hymnum angelicum consecratur,*

et postmodum missarum solemniam incipiat et perficiat consecratus; ideòque, et eodem quo Papa consecratus est die, singulari privilegio ordines ei celebrare conceditur. Exponit autem hunc ritum Marcellus electus episcopus Corecyrensis libro sacrarum Cæremoniarum Leoni X Pontifici oblato, docens nempe, tunc tantum summo Pontifici concedi, ut missam ipse celebret consecrationis suæ die, quando videlicet simul et consecratur episcopus, et in summum pontificem benedicitur ac coronatur; secus autem cum solùm in episcopum consecratur, nec eodem die in summum pontificem benedicitur ac coronatur, non ipse, sed principalis consecrator, missam celebrare ex more jubetur; quamvis ex eodem more solito quo qui vel in presbyteros ordinantur, vel in episcopos inaugurantur, cum suo consecratore concelebrare solent, ipse quoque simul consecratori suo concelebrat. Sed iis, qui hoc modo concelebrant, non tribuitur recitatio missæ, quia nec orationes altâ voce ipsi recitant, nec principalis consecrans locum tenet. Papa verò cum simul consecratur, benedicitur ac coronatur, preces sacras altâ voce ipse recitat, eique consecrator duntaxat in reliquo missæ officio assistit, ut docet prædictus sacrorum rituum Ecclesiæ Romanæ oculatus narrator.

II. Nihilominus reperimus nonnunquam aliquos præter summum pontificem, eodem quo ordinati sunt die, missam celebrasse et ordinasse. De sancto Amone Coloniensi refertur quòd eodem, quo ordinatus est episcopus, die, sacrificium tanquam præcipuus minister celebravit. Idem de Joanne Constantiensi præsule refert Walfridus Strabus in Vitâ S. Galli abbatis. Exstant quoque litteræ Basilii patriarchæ Bulgarorum ad Innocentium, quæ referuntur in Gestis Innocent. III, in quibus eodem quo consecratus est die, dicit se *duos unxisse metropolitano et cæteros episcopos*, eos fortè qui non fuissent uncti, cum tamen antea fuissent consecrati: ex quo ratio sumi potest suspicandi, patriarcham istum Bulgarorum inaugurationis suæ die missam celebrasse, et pro principe episcopo se gessisse.

ARTICULUS IV.

In quâ missæ parte sacri ordines conferantur.

I. Ex prædictis patet in quâ missæ parte summi Pontificis consecratio fiat; nam cum simul et consecratur episcopus, et benedicitur summus Pontifex, ante hymnum angelicum episcopali potestate insignitur; cum autem solùm episcopus consecratur, eadem quâ cæteri missæ parte pontificiam ordinationem recipit. Hic autem videndum, in quâ, non solùm episcopalis ordo, verùm etiam reliqui inferiores ordines, missæ parte conferantur. Euchologium Græcorum lectorem, non intra, sed ante missarum solemniam promovendum ostendit, cum scilicet ad pontificem qui se ornavit ad sacrum celebrandum, adducendum præscribens. Subdiaconum quoque ab eodem, priusquam missam incipiat, sedente è regione portæ Speciosæ in ambone statuit ordinandum. Diaconum verò in missâ fidelium, quando integra celebratur, post

consecrationem corporis et sanguinis Christi, statim atque hæc recitata sunt verba: *Et erunt misericordie magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi cum omnibus vobis*, quæ quidem habentur in Liturgiâ Basilii, pontifici ordinandum præsentari jubet, moxque diaconatûs ordine initiari; cum autem missa tantum sit ex præsanctificatis, postquam altari illata ipsa fuerint, et diaconus ei ministrans hæc verba recitavit: *Compleamus orationem*, ordinandos esse eos qui ad diaconatûs gradum admissi sunt, idem præcipit. Presbyterum verò, absoluto hymno cherubico, in missâ quoque fidelium, sed ante consecrationem sanctæ Eucharistiæ consecrandum disponit idem Euchologium. Episcopum tandem, absoluto Trisagio, statim ante catechumenorum benedictionem et missionem consecrari statuit.

II. Quorum, ni fallor, rituum hæc ratio est. Lectores quidem et subdiaconi extra missarum solennia consecrantur, etiam extra missam catechumenorum, quia nec catechumenorum, nec immundorum ex officio præcipui purgatores constituuntur, ut diaconi; nec populi fidelis illuminatores, ut presbyteri. Diaconi verò, quia nonnisi ad dispensandum corpus Christi, non autem consecrandum, potestatem in suâ ordinatione consequuntur; ideò, peractâ sanctæ Eucharistiæ consecratione, vel saltem impositis super altare saceris symbolis, quæ verum Christi corpus et sanguinem continent, ante communionem perficiuntur. Presbyteri verò, qui non solum ad corpus Christi et sanguinem dispensandum, verum etiam ad consecrandum potestatem adipiscuntur, cum ante distributionem ejusdem divini corporis et sanguinis, tum etiam ante consecrationem ejusdem ordinari jubentur. Episcopi tandem qui benedictionis omnis in Ecclesiâ auctores sunt, in quo omnes actus hierarchici, purgandi, illuminandi, perficiendi eminentissimè continentur, eâ missæ parte, quâ primum immundi benedici ac purgari solent, demumque offerenda sunt sacra in altari dona post dimissos catechumenos, eâ, inquam, parte congruè omninò consecrandi visi sunt, ut ab ipsis et purgandi catechumenos, et offerendi pro fidelibus, eosque ad perfectionem per sacram Eucharistiam adducendi potestas derivari significetur.

III. Secus tamen in Ecclesiâ Latinâ ob alias rationes præscribitur: etenim ex Pontificali Romano discere possumus, statim dicto Introitu, et *Kyrie eleison*, clericum ab episcopo fieri; cum verò plures in missâ ordinationis collectæ et lectiones recitentur, ostiarium post primam collectam et lectionem; lectorem post secundam; exorcistam post tertiam; acolythum post quartam; subdiaconum post quintam ordinari; diaconum post recitatam epistolam; presbyteros, et episcopos, dictis tractu, et sequentiâ, usque ad ultimum versum exclusivè, antequàm legatur Evangelium, saltem ex maximâ parte ordinari; nam presbyteris quidem post communionem dominici corporis iterum imponuntur manus, ut potestatem accipiant peccata remittendi, à quibus omnibus Ecclesiæ Romanæ vetus mos, qui profertur ab Albino,

aliquantulum videtur differre: Nam, inquit, hoc sciendum quia reliqui ministri post antiphonam ad introitum, et orationem tunc ordinantur. Episcopi verò post responsorium cantatum. Quod autem aliqui post Evangelium consecrant episcopum, non dicit ullus ordo, Albinius, de Officiis divinis, tit. *Qualiter episcopus ordinetur in Rom. Ecclesiâ*.

IV. Non caret autem ratione prædicta dispositio: etenim hoc in istâ dispositione servatur, ut nobiliores ordines in ulteriori parte missæ consecrentur; quo nempe doceantur ad illos promoti debere ire de virtute in virtutem, quousque videatur Deus deorum in Sion. Statim post Introitum, antequàm lectiones ullæ legantur, clerici constituuntur, quibus nullum in Ecclesiâ officium assignatur; tum post singulas collectas ac lectiones, minores singuli ordines conferuntur, ut pro singulis ipsis singulariter à toto populo collecto precandum esse innuatur, et ipsi, quò in Ecclesiâ provectiores erunt, sibi amplius necessarium esse moneantur attendere lectioni et doctrinæ. Subdiaconi quoque, propter eandem rationem, post quartæ lectionis recitationem creantur, antequàm legatur epistola, cujus legendæ potestatem suscipiunt, et cui, statim atque ordinati sunt, in eadem missâ legendæ inserviunt. Diaconi quoque qui Evangelium in missâ recitare solent, ideò ante Evangelium consecrantur, ut ad illud cantandum parati constituentur. Presbyteri similiter ante Evangelium, sicut et episcopi consecrantur; ut noverint se Evangelii prædicationi debere incumbere, de quâ dicebat Apostolus, 1 Cor. 17: *Non misit me Dominus baptizare, sed evangelizare*. Rectè autem, quodnam sit ipsorum ostenditur officium si, statim atque singuli consecrati sunt, materia ipsis explicandæ suæ potestatis assignetur; quomodò Paulinianum Epiphanius diaconum à se constitutum statim ministerio altaris applicuit. Non tamen observatum semper crediderim, ut statim atque quis in aliquo officio creatus fuisset, eidem exercendo applicaretur. Nam aliàs nemo lector, v. g., constitutus fuisset, qui non legisset; ut non omnes lectores legere solitos, colligere est, tum ex concilio Milevitano I, et Africano, tum ex Epistolâ Augustini ad Severum. Quod autem de Aurelio ordinato dicit Cyprianus, epist. 33, *quoniam semper gaudium properat nec potest moras ferre lætitiæ*, ideò eum dominico legisse, eodem fortè die quo ordinatus ipse fuerat; id nos de recens ad aliquem gradum ecclesiasticum promotis dicere possumus, consentaneum esse, ut illo die ministrent, et in sui ordinis functionibus occupentur. Quæ ratio movere potuit ut in Pontificali Romano tam subdiaconus, quàm diaconus, unus tunicâ, alter dalmaticâ ordini suo convenienti indutus, hic Epistolam, ille Evangelium ordinationis suæ die cantare jubeatur. In veteri autem Ordine præscribitur, ut recens ordinatorum ad ipsam missam ministret unusquisque secundum officium suum.

V. Possumus et mysticam addere hujus ritûs significationem, quia historici sacri sex passim mundi acta-

tes statuunt, et initio sextæ, quæ ad finem mundi duratura sit, Christum venisse docent; quinque ergo prioribus ætatibus, multifariam multisque modis loquens Deus patribus in prophetis visus est, nunc autem, puta sextâ ætate, locutus est nobis per Filium suum, Hebr. 1. Quod quidem in missâ, in quâ celebrantur ordines, per id significatur, quòd quinque prophetiæ legantur, quibus interseruntur ordinationes tam subdiaconorum, quàm quatuor minoribus ordinibus initiandorum; quibus cum non sint mandata divina eloquia, prophetis ideò assimilantur; lectâ verò Epistolâ, quæ aperta christianæ doctrinæ elementa continet, estque apostolorum syngrapha, eorum nempe qui Christum nationibus manifestarunt, diaconi ordinantur; qui cum sint ministri, non sacerdotes, non Christi, sed Joannis Baptistæ similitudinem referunt, parantes scilicet Domino plebem perfectam, pœnitentiam annuntiantes et imundos purgantes, atque ad Christi Baptismum seu illuminationem disponentes. Post quos tam presbyteri quàm episcopi ordinantur, utriusque non ad ministerium, sed ad sacerdotium consecrati, Christi scilicet figuram representantes; quorum proinde ordinatione peractâ, jam Evangelium auditur, cum et Christus sacerdotii sui primitias Evangelio annuntiando consecrârit. Utrique porrò tam presbyteri quàm episcopi eadem missæ parte ordinantur: *Quare? nisi quia*, ut ait Ambrosius, in 1 Tim. 3, *episcopi et presbyteri eadem ordinatio est; uterque enim sacerdos est*, et respectu sacrificii missæ æqualem habet potestatem, quod supra explicuimus.

ARTICULUS V.

Quædam peculiaria servanda in missâ ordinationis.

I. Porrò reperio apud Albinum Flacum sabbato quatuor Temporum quo ordines conferri solent, 12 lectionum sabbatum appellatum fuisse, quòd sex lectiones diversæ, ut superius explicuimus, in missâ dici solerent, et singulæ secundùm antiquum Ecclesiæ Romanæ morem bis legerentur, semel scilicet Græcè, et semel Latinè: duas scilicet ob causas, quarum una est, quia aderant Græci quibus ignota erat lingua Latina, aderant et Latini quibus ignota erat Græca; altera, propter unanimitatem utriusque populi; quem pariter morem apud Constantinopolim suo tempore servatam fuisse testatur. Quatuor verò lectiones, priores significare ait quatuor ordines benedicientium Dominum, quos enumerat David dum ait, ps. 134: *Domus Israel, benedicite Dominum*, id est, Israeliticus populus, *domus Aaron*, id est, prælati et sacerdotes; *domus Levi*, id est, ministri, *qui timetis Dominum*, id est, cæteræ nationes, quibus quatuor lectionibus imbuendos dicit ordinandos ad exempla sanctorum quatuor ordinum patrum. Quorum ordinum capita interpretor Adamum, Noëmum, Abrahamum, Davidem. Quintam verò lectionem, quæ trium puerorum in camino ignis constantiam narrat, significare ait, *quia non potest ritè homo ad ordinationem accedere, nisi transeat per fornacem et ibi benedicat*, ut sic probati quemadmodùm vasa figuli per fornacem probantur, accedere ad sacrum ministerium

valeant, sicut legitur in 6 lectione, ex Epist. Pauli ad Rom., cap. 5: *Scientes quòd tribulatio patientiam operatur*, etc. De responsoriis hæc solùm observat, ea singulis lectionibus respondere: tractum docet in causâ humilitatis semper poni, id est, ad humilitatem excitandam; et per singulas orationes nos debere mentis humilitatem per genuflexionem ostendere advertit. Adicit, excepto sabbato infra Pentecosten, in solâ lectione quæ est de camino ignis, non flecti genua, quia nempe, cum hæc lectio referat Nabuchodonosorem populum ad adorandum statuum impulsisse, ut mentem nostram ab hac impietate abhorreere significemus, genua non flectimus. Addit orationem post communionem super populum non haberi, quia illud officium frequenter circa noctem dominicam solet fieri, in quâ minimè genuflectitur. Hæc Albinus circa officium missæ proprium in ordinationibus recitari consuetum observat, quæ ab hodierno officio non valdè discrepant; nam licet quatuor priores lectiones in sabbato quatuor Temporum diversæ sint; quinta semper legitur de camino ignis; sexta autem cujus meminit ex Epistolâ ad Romanos, recitatur in sabbato quatuor Temporum post Pentecosten; reliquis diebus diversæ sunt; in sabbato autem Quadragesimæ postcommunio super populum dicitur, quod negat Albinus. Sabbati verò Paschæ, quo ordines simul cum baptismo solemni celebrantur, lectiones idem Albinus Baptismatis Sacramento potius quàm Ordini adaptat, quarum proinde explicationem frustra nos hoc loco prosequemur.

II. Non multùm ab eâ observatione dissentit Honorius presbyter Augustodunensis, seu quicumque est auctor libri qui inscribitur Gemma animæ, qui ad sabbatum quatuor Temporum septembris præsertim alludens, lectionis sextæ, quæ jam ex Epistolæ ad Hebræos capite 9 recitari jubetur, aliorumque meminit; cætera autem non multùm differenter enarrat; quamvis non in eundem semper sensum exponat; hæc enim ipse, libro 4, cap. 77: «In sabbato ordinandi ad gratiam vocantur, quibus sic clamatur: *Venite adoremus Deum*, quatuor lectiones leguntur, quia ordinandi in quatuor, scilicet in acolythos, in subdiaconos, in diaconos et in presbyteros distinguuntur. Per lectionem illorum doctrina, per graduale significatur vita. Deinde lectio Danielis de tribus pueris legitur, qui in fornace probabantur, quia ministri Ecclesiæ in camino tribulationis examinantur. Hymnus, *Benedictus es, Domine*, sequitur, quia eis Deum in omni tempore benedicere præcipitur. Deinde epistola de primo et secundo tabernaculo recitatur, quia s nunc in tabernaculo sacerdotes Ecclesiæ dignè serviunt, in celesti tabernaculo sacerdotes erunt, de quâ promissione tractum jubilat, *Laudate Dominum*. Evangelium eos monet ne doctrina eorum sit sterilis, ut arbor infructuosa, nec vita eorum terrenis dedita, ut mulier incurvata; qui auxilium Dei in offertorio implorant, *Domine Deus salutis meæ*, in communionem mense septimo per septiformem spiritum in tabernaculum Dei, scilicet Ecclesiam Dei septem gra-

diſibus introducti admonentur, cujus feſta ut celebrent docentur.)

III. Alias prioribus ſeculis in diebus ordinationis lectiones recitari aliquando conſuetas legimus apud Gildam dictum Sapientem, in Bannochoneniſi monaſterio monachum, et preſbyterum ſeculo VI inſignem, qui ex lectionibus in ordinationibus legi ſolitis, ad carpenda cleri vitia præclara argumenta deſumit hunc in modum, Caſtigat. in eccleſiaſt. ordinem, tomo 5 Biblioth. PP. : « Igitur neceſſarium duximus recurrere tandem aliquando uſque ad lectiones illas, quæ ad hoc ex omni penè Scripturarum ſacrarum textu meritiſ excerptæ ſunt, ut non ſolum recitentur, ſed etiam aſtipulentur benedictioni quâ initiantur ſacerdotum vel miniſtrorum manus, eoſque perpetuò doceant, uti ne à mandatis quæ fideliter in eis lectionibus continentur, ſacerdotali dignitate degenerantes recedant, ut apertiùs cunctis pateat et æterna ſupplicia eſſe eos manſura, et (1) non eſſe ſacerdotes, vel Dei miniſtros, qui earum doctrinas atque mandata opere ſecundùm vires ſuas non impleverint. Audiamus ergo quod princeps apoſtolorum B. Petrus de tali negotio ſignaverit, 1 Petri 4 : *Benedictus, inquit, Deus, pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui per magnam miſericordiam ſuam regeneravit nos in ſpem vite æternæ, per reſurrectionem à mortuis Domini noſtri Jeſu Chriſti, in hæreditatem incorruptibilem, immarceſcibilem, incontaminatam conſervatam in celis, in vobis, qui in virtute Dei cuſtodimini. Quare enim tam inſipienter à vobis violatur hæreditas, quæ non ſicut terrena decidua eſt, ſed immarceſcibilis atque æterna eſt? Et poſt aliquanta : Propter quod ſuccincti eſtote lumbis mentis veſtræ, ſobrii, perfectè ſperantes in eam quæ offertur vobis gratiam, in revelatione Jeſu Chriſti. Rimamini namque pectoris veſtri profunda, an ſobrii ſitis, et perfectè ſacerdotalem gratiam examinandam in Domini revelatione conſervetis. Et iterùm dicit : Quasi filii benedictionis, non configurantes vos illis prioribus ignorantie veſtræ deſideriis, ſed ſecundum eum qui vos vocavit ſanctos, in omni conſervatione eſtote. Propter quod ſcriptum eſt : Sancti eſtote, quia et ego ſanctus ſum. Quis, interrogo, veſtrùm ita ſanctitatem toto animi ardore ſectatus eſt, ut hoc quantum in ſe eſt, avidè feſtinaret implere? Sed videamus quid in ejusdem ſecundâ lectione contineatur : *Chariſſimi, inquit ibidem, animas veſtras ſanctificate ad obediendum fidei, per ſpiritum in charitate, in fraternitate, etc.* Hæc quidem ab Apoſtolo mandata, et in die veſtræ ordinationis lecta, ut ea indiſtinctè cuſtodiretis, ſed nequaquam à vobis iudicio impleta, ſed nec multùm cogitata vel intellecta ſunt, etc. Audisti fortè in eodem die, quod in lectione apoſtolorum lectum eſt, Petro in medio diſcipulorum ſurgente, qui dixit : *Viri fratres, oportet Scripturam impleri quam prædixit Spiritus ſanctus per os David de Judâ dicens, etc., Actorum 4.* Auscultatis quidem ſecundæ lectionis apoſtoli Pauli verborum ſonum, ſed nullo modo mo-*

(1) Verba iſta indigent micâ ſalis, eorum verò ex ictis ſupra à nobis expositio patet.

nita, virtutemque ſervasti, et ſimulacrorum more quæ non vident, neque audiunt, eodem die altari adſtitisti, licet tunc et quotidie vobis intonaret : *Fratres, fidelis ſermo eſt et omni acceptione dignus; ille dixit fidelem et dignum, vos ut indelem et indignum ſpreviſti : Si quis episcopatum, etc.* Sed et de Evangelio hæc ſubdit : « Audisti etiam illo die, quod multò digniùs multoque rectius erat ut ad carcerem, vel ad cataſtam pœnalem, quàm ad ſacerdotium traheremini, Domino ſciſcitante, Matth. 16, quem ſe eſſe putarent diſcipuli, Petrum reſponſiſſe : *Tu es Chriſtus Filius Dei,* » etc

IV. Ex quibus à Gildâ relatis patet primam lectionem in ordinationibus, ex S. Petri primâ Epistolâ recitari tunc temporis ſolitam, quæ vocationis divinæ beneficia oſtendit. Secundam ex Actibus apoſtolorum, quæ electionem S. Matthiæ in apoſtolum nobis exhibit, in ordinationibus et electionibus ſacerdotum imitandam. Tertiam ex Epistolâ primâ S. Pauli ad Timotheum, quæ ordinandorum qualitates exponit; niſi fortè ab eodem colligas, ex D. Petri primâ Epistolâ duas lectiones priores, poſt has alias duas lectas fuiſſe, unam ex Actibus apoſtolorum, alteram ex Epistolâ D. Pauli ad Timotheum primâ. Hoc enim verba Gildæ Sapientis indicant, niſi fortè in iſis mendum aliquid inſit, quod certè ſuſpico. Evangelii autem lectionem ex Matthæo deſumptam fuiſſe, in quâ Petro pontificatus conſertur, ovesque paſcendæ, ob conſeſſionem divinitatis Chriſti, eidem à Chriſto demandantur. Eamdem verò Epistolam ad Timotheum, ab iſis qui tonsurâ inſignirentur olim lectam fuiſſe docebit te Baſamon. Ea tamen, quæ nunc ſervatur, lectionum in officio miſſæ in quâ ordines celebrantur, per omnia ferè Hieronymi libro (ſi tamen Hieronymi eſt, quem perveſtuſti auctoris eſſe nemo dubitat) qui Comes ſeu Lectionarius dicitur, diſpoſitio conſentit.

CAPUT VI.

DE SACRIS ORDINIBUS CORAM ALTARI CONFERENDIS.

ARTICULUS PRIMUS.

De more Latinorum et Græcorum hæc in re.

I. Prædicto ritui de ordinibus ſacris nonniſi intra miſſarum ſolemnia celebrandis, ſuccedit alius, in quâ nempe eccleſiæ parte conferantur, de quo triplex quæſtio moveri poſſet : 1° An omnes ordines coram altari conferri debeant; 2° quo ritu promovendi ad ordines ad altare deducerentur; 3° cur et quomodò apud Græcos ſacrum altare ter circuiſi ſoleret ab ordinandis, antequàm coram altari ſe ſiſterent ordinem ſuſcepturi.

II. Ordines hierarchicos, episcopatum ſcilicet, preſbyteratum et diaconatum Græci ante ſacrum altare conferunt; non hierarchicos autem, puta ſubdiaconatum et lectoratum extra ſanctuarium; lectoratum quidem vel in veſtiario, ut probabiliter ſuſpico, vel in eccleſiæ navi; ſubdiaconatum autem in ambone ſeu è regione portæ Specioſæ. Quæ ut magis pateant, ex Genebrardo, de Ritibus Græcorum, tomo 2 Græco-Latino Biblioth. PP., obſervandum eſt (quod ex ipſo

rum liturgiis et euchologiis passim probari potest) ecclesiam apud Græcos in quinque partes esse divisam; quarum prima ἄγιον βήμα dicitur, *sanctum tabernaculum*, quòd gradibus in illam scandatur, in cujus medio est majus altare, θυσιαστήριον, seu ἄγιον τράπεζον, *sacra mensa*; altera est ἱερατεῖον, *sacrarium*, chorus, locus clero et cantoribus deputatus, cujus quidem media porta (ut ex Euchologio et aliis Græcorum libris ritualibus deduces) ὡραία πύλη, seu *speciosa porta*, vocatur. Tertia est ἀμβων seu pulpitum, ex quo recitantur epistolæ et evangelia, et sermones ad populum habentur. Quarta, ναὸς, atrium populi, navis ecclesiæ duplici tabulato distincta, ut viri à mulieribus separantur, adeò ut nonnisi per clathros populus divina suspicere possit. Quinta tandem πρόναον, templi vestibulum, in quo poenitentibus locus assignatur, et baptisterium situm est. Cùm ergo ex Euchologio pateat lectorem ad pontificem, sacris vestibus pro celebrandâ missâ indutum, adduci debere, innuitur hunc ordinem non coram altari conferri, sed vel in vestario, vel ante portas chori, non in ipso choro, præsertim cùm de subdiacono mox subdatur eum à pontifice sedente in ambone è regione portæ Speciosæ esse ordinandum. In sacrario autem ante ipsum sacrum altare ordinandos cæteros idem statuit, ita tamen, ut quò quisque nobiliorem gradum consequitur, propius ad altare accedat, et ibidem ordinetur; quod et jam in usu Græcorum est, et ex antiquâ, ut postea patebit, traditione observatur.

III. Pontificale Romanum videtur quorumlibet ordinum in choro ante sacrum altare conferendorum, non solum licentiam concedere, sed et ritum præscribere. Quod quidem ab eo præscriptum fuisse probabile est propter missæ sanctitatem, quæ nonnisi in altari, et convenientius, quando solemniter celebratur, in choro, quàm in quâvis aliâ templi parte agitur; ideòque convenienter Pontificali Romano concilium Rothomagensis provinciale à Gregorio XIII probatum statuit ordinationes sacrarum ordinum in cathedrali ecclesiâ, etiam ad majus altare, et inter missarum solemnities publicè celebrari. Quibus similia habet Burdigalense ab eminentissimo cardinali de Sourdis habitum. Antiquitùs tamen videntur soli hierarchici ordines ante altare fuisse collati: nam de reliquis ordinibus ita loquitur Ambrosius, ab Amalario Fortunato citatus, l. 2 de Eccl. Offic., c. 6, extractu Epistolæ ad Timotheum: « Illud verò dictis nostris adjici dignum est, quoniam non convenit demerari, si neque diaconorum, neque lectorum memoriam Apostolus fecisse videatur; illis etenim gradibus functionum, qui in Ecclesiâ necessariò habentur, isti postea magis sunt adjecti propter utilitatem ministerii, quod propter multitudinem credentium per alteros postea impleri debere necessitas flagitavit; unde nec ordinationem ante altare assequuntur, cò quòd nec mysteriis ministrare statuuntur; sed alii quidem eorum lectionum officium implent (ut lectores); alii verò intra diaconium illa præparant quæ ad diaconi pertinent ministeria (acolythi scilicet et subdiaconi),

neque sollicitudinem implent luminariorum (acolythi); nam mysterii ministerium presbyteri soli implent, et diaconi; alii quidem eorum sacerdotale opus implentes; alii verò ministrantes. » Ex quibus Ambrosii verbis subjungit Amalarius, nos intelligere posse subjectos ordines diacono et presbytero non debere ordinationem accipere circa altaria. Quæ si vera sint, constabit tempore Ambrosii et Amalarii, qui quingentis circiter post Ambrosium annis floruit, non fuisse solitos ordines diaconatu inferiores ante altare tradi; sed solos hierarchicos ordines; ob eam scilicet rationem quòd ii soli ad ministrandum proximè altari potestatem tribuant, reliqui nonnisi ad ei remotè ministrandum potestatem conferant; quòd sacrosanctum altaris Sacramentum nec confici nec distribui possit, nisi à diaconis, presbyteris, episcopis, quorum priores distribuendi sacram istam escam jus accipiunt, posteriores etiam conficiendi. Unde nonnisi olim iis tribus gradibus initiatis, in concilio Laodicensi permissum est, ἔχειν χάραν ἐν διακονικῷ, id est, in diaconico, seu secretario et tabernaculo, in quo majus altare constitutum est, locum habere. Et in concilio Toletano IV, c. 17, præscribitur ut sacerdos et levita ante altare communicent, in choro clerus, extra chorum populus. Sanè qui locus iis communicandi fuit, idem locus ordines recipiendi probabiliter fuisse colligitur; adeò ut quemadmodum sacerdotes et levitæ ante altare communicabant, in choro cæteri clerici; ita ante altare quidem sacerdotes et levitas eo tempore consecratos fuisse probabile sit, cæteros verò clericos non quidem ante altare, sed solum in aliquâ parte chori. Plura in hunc locum congeri possunt ex iis quæ, Deo dante, alibi docebimus, agendo de subdiaconorum officiis, ubi eis altari assistere minimè concessum fuisse antiquitùs docebimus.

IV. Tria tamen iis præsertim obstant, quæ proinde minus certum Latinorum morem hæc in re facere videntur. Primum, quòd concilium Carthaginense IV, c. 9, ostiarii ordinationem describens, ei claves ecclesiæ de altario tradendas asserat; at non commodè episcopus traderet eis claves ecclesiæ de altari, nisi coram altari eos ordinaret. Secundum, quia Toletanum IV, c. 27, ritum nobis exhibens reconciliandorum eorum qui innocentes reperti suis gradibus restituantur, ipsos gradus amissos recipere coram altario, de manu episcopi, præcipit; eaque subjungens, quæ singuli recipere debeant, subdiaconum ait patenam et calicem recipere oportere, et reliquis gradibus restituendos, ea quæ in ordinatione perceperant. Ex quo argui potest, coram altari non solum episcopos, presbyteros et diaconos, verum etiam subdiaconos et inferiorum ordinum clericos gradibus suis restitui; proindeque, cùm eodem ritu quo ordinati fuerant repararentur, subdiaconos etiam coram altari ordinatos fuisse. Tertium, quia vetus Ordo Romanus omnium ordinum conferendorum non dissimilem ritum in eâ re præscribit, sed omnes similiter sive presbyteros, sive diaconos, sive subdiaconos ordinandos, sive ad inferiorem quemvis gradum promovendos, ad sedem episcopi accedere debere benedicendos ostendit. Proinde

deque si aliqui eorum coram altari ordinati fuerint, et ceteri ordinati dicentur.

V. Non omnino inductabilia sunt pro utrâque parte argumenta; sed, quia probabilis est diversas eâ in re fuisse consuetudines, ideò neutrius partis argumenta dissolvere conabimur; sed id demum tanquam certissimum confirmandum suscipiemus, ordines hierarchicos episcoporum, presbyterorum, diaconorum nonnisi coram altari conferri solitos. Cui rei probande faciunt quòd Dionysius ex prædictis huius ritus meminerit; quòd Maximianum Bagacensem episcopum ad altare ordinatum et altaribus admotum referat Augustinus; quòd se *altari spiritualis holocausti*, dum ordinaretur, appositum testetur Nazianzenus, orat. 5, post reditum ex fugâ; quòd Antiochum, *ad sacram mensam* ex more deductum ad ordinationem describat Theodoretus, l. 4, cap. 14; quòd Amphilochem ad aram deductum ab angelis, quatenus miraculosam ordinationem susciperet, in ejus Vita narret Metaphrastes; quòd S. Epiphanium ad altare deductum consecrandum doceat, qui Vitam ejus conscripsit; quòd S. Eutychium patriarcham Constantinopolitanum ad altare adductum consecrandum; itemque S. Annonem Coloniensem supra docuerimus; quòd Walfridus Strabus, in Vita S. Galli, referat Joannem Constantiensem electum episcopum, è fugâ retractum, ab episcopis ad altare deductum consecrandum; quòd ex Actis concilii Chalcedonensis pateat Bassianum, cum à Memnone Antiocheno invitatus ordinaretur Evasorum episcopus, ab horâ tertiâ usque ad sextam coram altari plagis afflictum et sanctum altare ejus sanguine conspersum fuisse; et ad ipsum in Ephesiorum ecclesiâ inthronizandum Olympium quemdam episcopum Theodosiopolis tantâ violentiâ tractum fuisse, ut Holosericus quidam nomine coram altari gladium stringeret; quòd Luitprandus Sergium pontificio honore indignum ab altari, ad quod pro consecratione accessisset, remotum, ejusque loco Formosum ordinatum referat; quibus alia propè infinita ejusdem ritus exempla in medium afferre possumus que hic prætermittimus.

VI. Porro ex prædictis innotescere potest, cur hierarchicis ordinibus initiandi ad sacrum altare accedere debeant, quia nempe sacri altaris ministri constituuntur, ut in eo corpus et sanguinem Christi consecrent, et ab eo sumpta divina ista symbola, corporisque ac sanguinis Christi sub ipsis latentis sacra velamenta populi distribuunt. Aliam rationem addit Dionysius, non solum aditûs ad sacrum altare, sed et genuflexionis coram eo (de quâ infra) mysticam significationem complectentem; ita enim sanctissimus iste theologus, theologorum summitas, cap. 5 ecclesiast. Hierarchie, in theoriâ: *Accessus quidem* (seu *adductio*) *ad divinum altare genuumque flexus significat omnibus à Pontifice consecrandis, subjiciendam omnino Deo sacrarum auctori* (seu consecrationum ac sanctificationum principio) *propriam vitam, et quicquid in ipsis spiritale est,ustum, atque purum, et uniforme* (id est, ex vita uniformis præscripto, quam Dionysius à secularibus

negotiis abstractam eodem libro explicat), *id ipsi offerre, et quantum fieri potest dignum divino et sanctissimo tum templo, tum altari, exhibere, quod quidem altare, mentes deiformes, seu deiformem vitam inchoantes* (de quâ idem Dionysius) *sacro modo, sacro ritu, seu per pontificem perficit*. Quæ brevius Pachymeres, hoc ad sacrum altare accessu et genuflexione coram altari significari docens, et subjiciendam vitam Christo omnis sanctificationis auctori; et ordinando adnotandum, ut ad ipsum, qui per altare significatur, qui servator est, Dominus, et deiformium animorum perfectior, quantoperè possunt, accedant. Christum autem per altare significari posse, ostendit Paulus, dum ait habere nos altare de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deserviunt. Ostendit Joannes, dum nobis subitûs altare animas interfectorum propter verbum Dei, et altare aureum ante thronum Dei depingit, quo utroque Christum significari vulgò interpretes consentiunt.

ARTICULUS II.

De ritu deducendi ordinandos ad altare.

I. Deducabantur autem ordinandi ad sacrum altare, non soli, neque sponte suâ accedebant, nam à Dionysio supra, ordinandus *προσαγόμενος*, quasi *adducendus* dicitur; Nazianzenus quoque, Amphilocheus, Eutychius, Anno, Joannes Constantiensis, et alii, ex prædictis ad altare dicuntur adducti, vel ei pro consecratione recipiendâ admoti, et quidem ut plurimum operâ assistantium episcoporum. De S. verò Epiphanio hæc refert qui ejus Vitam conscripsit: *Unus verò ex diaconis capite apprehenso Epiphanio, eum vi auxit ad Pappum* (Cytrici episcopum, episcoporum insule Cypri antiquissimum), *adeò ut multi quoque alii convenerint, ut eum servarent ad altare. Eum itaque ordinat diaconum; et rursus dat ei pacem, et ipsum ordinat presbyterum. Rursus fit consequentiâ, et eum ordinat episcopum*. Idem verò Epiphanius, epistolâ ad Joannem Hierosolymitanum, Paulinianum in diaconum ordinandum per diaconos multos apprehendi jussit, et ad se adduci.

II. Vetus Ordo Romanus singulos ordinandos ex prædictis ab archidiacono deduci ad pontificem mandat, ita nempe ut archidiaconus manu primum ex ipsis deducat, quem ceteri sequantur; alibi tamen ad sacros ordines promovendos ad pontificem solos ascendere dicit, vocante archidiacono; ad presbyteratum tamen provehendos majori solemnitate deduci ostendit, dum eos diaconorum more cum orario, præsentantibus ipsos atque ducentibus duobus diaconibus, usquequò ad presbyteros pervenerint, procedere; ad eos verò ubi pervenerint, à duobus presbyteris ad sedem pontificis deduci præcipit. De episcopo verò consecrando diversimodè statuit: nam de episcopo qui à Pontifice Romano consecratur, præscribit, *ut advocentur in basilicam presbyteri à dextris ejus, et diaconi à sinistris; ipse verò inclinato capite in medio eorum incedat usque dum veniat ante altare, indutusque planetâ, et lectâ à Pontifice schedulâ electionis ipsius, propius accedat ad altare benedicendus seu conse-*

crandus. De eo verò qui à metropolitano suo consecratur, præscribit ut electus sacris vestibus indutus, *procedat è sacrario, ducentibus eum per manus duobus episcopis ante altare*. Nuperum Pontificale Romanum, de deducendis ad pontificem ordinandis nihil statuit, sed solum de iisdem ab archidiacono disponendis, ut scilicet initio quidem ante Litaneas diaconi ad cornu epistolæ directis in altare vultibus, presbyteri ad medium altaris, obversà ad altare et Pontificem facie collocentur; tum prout singuli sacri ordines erunt conferendi; universi qui hunc ordinem recepturi erunt, in modum coronæ episcopum iungentes disponantur. De episcopo verò consecrando, expressè statuit, ut à duobus episcopis assistantibus ad consecratorum, medius inter ipsos, deducatur, quibus etiam comitantibus, consecratus ad locum suum redeat.

III. Euchologiam Græcorum accuratius in hunc ritu commendando versatur; præterquàm quòd enim tam lectorem, quàm subdiaconum ad pontificem adducendos (non tamen ante altare ex prædictis) pro ordinatione recipiendâ præscribit; à quibus insuper, et quomodò diaconatus, presbyteratus, episcopatus ordine insigniendi ad sacrum altare deduci debeant fusiùs nobis enarrat. Primum de promovendo ad diaconatum hæc habet: *Egressi duo diaconi à sanctuario accipiunt secum eum, qui est ordinandus diaconus, stantem in soleâ* (id est in pavimento eminentiori ecclesiæ, extra tamen sanctuarium: nam verbum istud Latinum videntur Græci, sicut et plura alia, è Latino mutuati), *et circumducunt eum in sanctuarium et circumdant sacram aram ter illud canentes: Sancti Martyres qui benè decertastis*. Plura nos de hoc circuitu statim subiungemus. Similia in ordinatione presbyteri habet idem Euchologium, præterquàm quòd promovendum ad hunc ordinem à duobus diaconis primum deduci, *usque ad sacras portas*, fores scilicet sanctuarii, et eo loco à presbyteris duobus dignioribus excipi jubet, quibus stipatis ter more diaconorum sacram mensam circumeat, pontifice coram sanctâ mensâ in faldistorio sedente. Denique in ordinatione episcopi præscribit, ut sacra operaturus pontifex conscendat, *in sacram basim vel in sacrum gradum, qui est ante sacram mensam, seu ante sacrum altare*: ad ipsum verò is, qui est electus consecrandus, è dextrâ parte à tribus pontificibus adducatur.

IV. Neque mysterio vacat, quòd ordinandi non soli ipsi, neque suâ veluti sponte ad ordinationem accedant, sed ab aliis deducantur, ut pateat quàm verè nemo assumat sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron: ut non propriâ voluntate, sed pontificiâ electione, cleri suffragio, populi testimonio, clericorum præsertim ad hierarchicos gradus promotiones fieri ostendantur. Ordinandi porrò si ab archidiacono deducantur, archidiaconi in eo officium et sollicitudo demonstratur, quæ ad ipsorum, ut docuimus, examen ac præsentationem extenditur; si in diaconos promovendi à diaconis; in presbyteros à presbyteris; in episcopos ab episcopis deducuntur et offeruntur, singulis istis ecclesiasticis collegiis debi-

tus honor defertur, ut nemo in ecclesiasticos, seu diaconorum, seu presbyterorum, seu episcoporum ordines cooptetur, qui non à toto corpore in quod admittitur, probetur, cujus non electioni assentiant ceteri, ordinationi gratulentur.

ARTICULUS III.

De ritu circumeundi altare ab ordinandis.

I. Ritus autem iste circumeundi sacrum altare, quem diaconatu et presbyteratu initiandi apud Græcos hocce tempore observant, nequaquàm ab antiquis auctoribus sufficienter erui posse videtur: non à veteri ullo quem sciam, auctore, memoratur. Neque tamen superstitionis notâ afficiendus est; nam circuitus in sacris ecclesiis minimè respuit, quos ab Hebræorum fortè consuetudine petitos, certè in ecclesiæ, et altaris consecratione, Ecclesia observat; in iis siquidem altare circumeuntem pontificem nobis Pontificale Romanum describit. Codinus quoque imperatoris coronationem describens sacræ templi circuitio- nis meminit. Quidni ergo similiter ordinandi ad diaconatum vel presbyteratum, altare circumeant? Quidni ipsi Davidem imitentur, qui dixit: *Lavabo inter innocentes manus meas, et circumdabo altare tuum, Domine, ut audiam vocem laudis, et enarrem universa mirabilia tua*. Psal. 25. Item, psal. 26: *Circuivi et immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis, cantabo et psalmum dicam Domino? Quidni Synesium, in Castasi, consecratur, qui de Pentapolitana civitatis calamitate querens, quomodò in afflictis rebus orandus sit Deus, suo nobis exemplo demonstrans, hæc habet: Primum enim ad Dei templum accedam, tum altare circumibo, pretiosissimum pavementum lacrymis perfundam, non prius abscedam quam juvenem illum, thronumque illum osculatus fuero*.

II. Hoc porrò Synesi testimonio non solum circumeundi sacrum altare consuetudo Græcorum ex ipso- rum Euchologio desumpta comprobatur, verum etiam mos iste, qui ab iisdem usurpari refertur (cujus tamen in prædicto Euchologio nulla mentio habetur), ut nempe futuri diaconi in hac tinnâ circuitio- ne signo crucis facto deosculentur ter singulos angulos altaris, antequàm ad pontificem accedant. Quæ sine omnia arcanâ significatione non carent; nam trinus iste altaris circuitus, et ad promptæ obedientiæ testimonium et ad animi se et cuncta hæc caduca atque volubilia esse contemplantis, et in solo Deo conquiescere gestientis, agitationem ostendendam; et ad perfectionis studium significandum, et ad circumspectiendi se, et omni ex parte non semel coram Deo discutiendi conscientiam suam, salutare monitum exhibendum referri potest. Primò enim, si Plutarcho credimus, significat illa figuræ mutatio, quòd voluerit et verterit vitam nostram Deus, contentos esse nos, et boni debere consulere: altare ergo circuit, qui à Deo, et circa Deum, volvi se, suasque omnes cogitationes et affectiones indicat, ut quemadmodum circa arcem rota vertitur, ita circa Deum feliciter volvatur. Unde et spherulæ in candelabro (teste Absalone abbate) significant simplices viros qui prælatorum suorum reguntur im-

perio. 2° Denotat etiam trinus iste circuitus circa altare, volvi omnia, rerum humanarum jugem esse vertiginem, et continuam agitationem : solum Deum immotum esse, ejus aternitati, seu immutabili durationi omnia coexistent; quo proinde monentur ordinandi, ut saepe cogitent instabilis vite suae circulos, brevis aevi gyros, rerum humanarum vertigines, quae feliciter fluantur, si in Deo et coram Deo tandem ipsi se sistant perpetua quiete finituri. Hinc Agapeti diaconi Constantinopolitani admonitio ad Justinianum imperatorem, num. 11, tendit, quem scilicet iis verbis affatur : *Circuitus quidam humanarum revolvitur rerum*. Tertiò, circuitus etiam iste perfectionis symbolum est; nam D. Cyrillus Alexandrinus nos docet familiare esse Scripturae, eos numeros qui in se revolvuntur, perfectionis symbolum statuere; et unusquisque satis per se novit infinitum esse perfectionis, sicut et circuli excursus, qui nunquam absolvitur; perfectionem ejusque semper augeri posse; de idcirco ejus quotidie renovari in nobis oportere; nunquam nos ejus capere debere satietatem : *Beati enim qui esuriant et sitiant justitiam*, Matth. 5; frustra ad perfectionem quemque mii, nisi sibi quotidie tanquam incipienti renovandas vires esse persuadeat, ut possit dicere cum Psalmistà, psal. 73 : *Et dixi nunc capi, haec mutatio deatrarum Excelsi*. Unde Eucherius, homil. 3 ad monach.: *Ille bene proficit, ille bene consummat, qui quotidie sic agit, quasi semper incipiat*. Quartò tandem denotat etiam haec circuitio, quam ante se, suasque omnes actiones circumspicere debeat ordinandus ut ad seipsum sapè redeat; parumque sit ei, ut loquitur Richardus à sancto Victore, in psal. 118, *oculum suum circumflectere, sed ad sphere similitudinem usquequaque circumfundat*. Osculi altaribus inaxi mysticas rationes non evolvam, quamvis et adorationis, quâ Deum colamus, et amoris, quo divina praesequamur, non dubium osculum istud sit argumentum; sed non adeò mihi certus ordinationis iste ritus est, ut singularem explicationem mereatur.

CAPUT VII.

DE RITIBUS CIRCA HABITUM CORPORIS ORDINANDORUM OBSERVANDIS.

ARTICULUS PRIMUS.

De genuflexione ordinandorum.

I. Vidimus accuratè nobis expressum ordinandorum accessum ad pontificem; placebit jam ipsorum coram pontifice gestum, habitumque corporis intueri. Ac primum de eorum genuflexione dicendum est, quem proprium esse ordinandorum habitum ex variis discimus; licèt enim in Pontificali Romano prima illa admonitio, quâ de statu vitae nonnisi post maturam deliberationem eligendo subdiaconi commonentur, ipsis coram pontifice stantibus fieri praescribatur, ut necdum se inter ordinandos, nisi liberè consentiant, referri intelligant, sibi liberum esse discedere à proposito sciant, attamen cætera quæ ad ordinem spectant nonnisi genuflexis iis qui ad ordines accedunt, fieri disponuntur, ut ex eodem Pontificali constat; cui

et antiquitas suffragatur. Nam Dionysius, supra hujus ritus meminit, hincque differentiam quoad hunc ritum inter sacerdotes sive episcopos, seu presbyteros, atque ministros statuit, quod episcopi et presbyteri utrumque genu flectant, ministri inferiores unum solum genu. Theodoretus, lib. 4 Hist., cap. 14, Antiochi ordinationem in Samosatensium praesulem referens expressè testatus est ipsum, quo consecraretur, *genua flectere* fuisse compulsus. Illustre quoque de eâ re Gregorii Nazianzeni testimonium, oratione 19, in funere patris, qui inopinatum Gregorii patris sui erratum, quod dum de fide baptizandis institueretur, non sicut ceteri stetisset, sed sacerdotum initiationum more genu flexisset, ad sacerdotium praesigendum tractum esse affirmat, de quo nempe sic loquitur : « Spiritale quoddam erratum accurate disciplinae magistri admittunt : idque quod futurum erat, gratia praesignat, ac sacerdoti forma cum catechesi miscetur. O initiationem minime spontaneam ! etiam ingenui ineluctatus, haec demum catechesis sermonibus induitur ; adeò ut multi qui aderant, non sublimiorum tantum, sed etiam ad sagacitatem humiliorum, laud ob eî signis confirmati, quod futurum erat prædicerent. » Ex quibus verbis deducimus non solum cum Sacramento Ordinationis aliqui perficerentur, verum et cum antea singuli de suis officiis admonerentur, genuflectere solitos ; cum è contra catechumeni dum christianæ doctrinae et disciplinae capita auribus exciperent, erecti stare solerent ; itemque, ni fallor, dum capiti ipsorum manus imponentur, quamvis poenitentibus genuflexis manus imponi jejuniorum diebus solerent, ex concilio Carthaginiensi IV. Quemadmodum etiam apud Aethiopes baptizandi genuflectunt, dum oratio super eos funditur. Sed hæc fusiùs aliàs. Redendum siquidem ad ritum genuflectendi in ordinatione servari solitum, quem Euchologium quoque Graecorum accuratè observandum in ordinationibus episcoporum, presbyterorum, et diaconorum praescribit, cum ea tamen, quam assignavit Dionysius, differentiâ, ut episcopi et presbyteri utrumque genu, diaconi solum dextrum flectere jubeantur. Utriusque verò genuflexionem Alexander III in omnibus clericorum ordinationibus, etiamsi die dominico, vel festivo celebrentur, observandum docet, cap. *Quoniam*, § *Diebus*, de Feriis : « Diebus autem dominicis, inquit, et aliis praecipuis festivitatibus, sive inter Pascha et Pentecosten genuum flexio nequaquam debet fieri : nisi aliquis ex devotione id velit facere in secreto. In consecrationibus autem episcoporum et clericorum ordinationibus, consecrans et consecratus tantum genua flectere possunt, secundum quod consecrationis modus requirit. »

II. Ideò verò ordinandos genuflectere, supra ex Dionysio retulimus, ut nempe profiteantur propriam viam Deo esse subjectam : quod ipse postea confirmat iis verbis : *Flexus quidem ostendit subjectum aditum accedentis* (ad altare) *subjicientis Deo id quod sanctè adducitur* : quorum verborum (ut ex serie totius sequentis ipsius discursus colligitur) sensus est, ordinandos ge-

nuſſectere, ut ostendant se, et accessum suum ad ordines divinæ voluntati subſicere : unde ſubdit idem Dionysius, quia nonniſi immundos diaconi ad Deum expiandos adducunt, unum idē tantū genu flectere : quia verō preſbyteri tam immundos ad purgationem, quā plebem fidēlem ad illuminationem adducunt, idē utrumque flectere genu : pontifices autem, quia inſuper non ſolūm expiatis, ſed et jam illuminatis divinā ſcientiā perficiunt, idē dūm conſecrantur, præterquā quōd utrumque genu flectunt, ſicut et preſbyteri, caput præterea Evangeliiſ ſupponere. Ex quo toto diſcurſu, quem in eundem ſerē ſenſum collegit quoque Pachymeres, inferimus genuflexionem ordinandi, ejus ſubjectionem ſignificare, quæ eō major eſſe debeat, quō quis ad ſuperiorem et nobiliorem ordinem aſcendit ; nam quō gradus nobilior eſt, ad quem promovendi ſumus, eō magis noſtræ tenuitatis conſcientiā retineri debemus, ne propriā potiūſ voluntate, ad eum temerē efferamur, quā à Deo vocante ſublimemur. Item, quō celsior eſt per ordinationem aſcensus, eō profundior eſſe debet per humilitatem deſcensus. Denique ſimul cum profectione ad ordines hierarchicos non ſolūm dignitas accreſcit, ſed et plurium nobis cura ac ſollicitudo major adjicitur, neque nos ſolūm, ſed et illos quorum nobis adducendorum ad Deum onus imponitur. Deo ipſi ſubſicere et offerre debemus : idēque quō dignioribus ordinibus initiandi ſunt aliqui, eō plura et expreſſiora ſubjectionis teſtimonia Deo exhibere debent. Juxta hunc Dionysii diſcurſum prætermittunt Græci in minoribus ordinibus, necnon in ſubdiaconatu genuflexionis ritum, quia cū ordines iſti neminem ordinato ſubſiciant, idē ad eos recipiendos ea ſubjectionis Deo teſtimonia non requiri putant, quæ ad ordines hierarchicos, qui ordinatis aliquos conſuſe et indeterminate ſaltem ſubſicunt in quos virtutem hierarchicam receptam purgandi, illuminandi, et perficiendi exercere poſſint.

III. Convenienter tamen in omnibus ordinibus utrumque genu flectendum eſſe Romana Eccleſia præcipit : primò, ut ad divina officia ſubeunda accedentes, tenuitatem noſtram et infirmitatem proteſtemur, et virium noſtrarum parvitatem ſeu impotentiam noſtram recognoscamus ; nam (ut ait D. Thomas in cap. 3 Eph., verſic. 14) *quia in genu eſt fortitudo corporis, quando quis genua flectit, proteſtatur debilitatem ſuæ virtutis* : cū enim vel inſimus eccleſiaſticus ordo captum noſtrarum virium excedat, et dignitatem exſuperet, atque, ut ſuſe exponit Nazianzenus, quodlibet mundane dignitatis faſtigium tranſcendat ; congruum eſt, ut cū ad quemlibet gradum eccleſiaſticum promovemur, noſtram tenuitatem et impotentiam agnoscamus ; ut cum Apoſtolo tunc potentes ſimus, cū infirmamur, ſeu cū infirmos nos coram Deo proteſtamur. Secundò, quia, cū quid anxie, cū ſollicitè, cū ardentè petimus, genuflectere ſolemus juxta illud Ambroſii, lib. 6 Hexam., cap. 9 : *Flexibile genu quo præ cæteris Domini mitiqatur offeſſa, ira mulcet, gratia promovetur*. Unde non ſolūm ordinandus, ſed et ordinator. hic in conferendis, ille in recipiendis

ordinibus, genuflectit, ut divinam gratiam uterque promoveat : quo ſpirituales agrotantes, probabiles medicos ; rerum ſpiritualium rudes et ignari, guaros et ſolertes doctores ; univerſus populus, egregios duces, à Deo in ordinatione conſequantur.

ARTICULUS II.

De proſtratione ordinandorum, inclinatione et nudatione capitis.

I. Neque verò tantū ordinandi genuflectunt, ſed præterea in Pontificali Romano, dūm Litanie à choro cantantur, quicumque ſacris ordinibus initiandi ſunt, jubentur proſterni ; favetque Dionysius, qui inter ritus ordinationis ὑποπίπτει ſtatuit, quæ proſtratio dici poſteſt. Propriè tamen Græci non proſternuntur, ſed ſive preſbyter, ſive diaconus ordinandus, ἀρῆτας τὸ μέτωπον τῇ ἀρχῇ κρατίζας, fronte incumbens, ſeu frontem figens ſacræ menſæ, quādiū ordinatur, in eorum Euchologio deſcribitur. Quemadmodū verò in minoribus ordinibus initiandi non proſternuntur, ita nec ſubdiaconi olim proſternebantur ; et hoc ex Ambroſio inferre conatur Amalaris, lib. 2 de eccleſiaſt. Offic., cap. 6, cujus illatio non mihi curæ eſt ; urgeo ſolūm ejusdem Amalaris auctoritatem, ut ex eā quid ipſius ſeculo uſitatum fuerit nobis pateſiat ; ſic ergo ille : *juxta verba Ambroſii intelligimus ſubjectos ordines diacono et preſbytero non debere ordinationem accipere circa altaria, nec quando episcopus proſternitur ante altare, debere ſecum proſternere alios, niſi eos qui provehendi ſunt ad ſacerdotale miniſterium, vel ad diaconatus officium*. Cæterū proſtratio iſta ad adorandum Deum adhibetur, nam qui adorant, eos paſſim in terram proſtratos Scriptura ſacra nobis exhibet ; tunc autem Deum adorandi convenientiſſimum tempus eſt, cū ejus bonitatem ac munificentiam erga nos magis perſentimus ; quo etiam tempore contentanea eſt iſta proſtratio, ut cū à Deo altiūſ erigimur, tunc ex animo inferiūſ deprimamur : *Oportet enim christianum, multò magis ſacerdotem, humiliter ad terram proſterni, ne forte illi dicatur : Quid ſuperbis, terra et cinis, inquit concilium Turonenſe III, c. 37, ſub Leone III. Frontem quoque ſacris altaribus infigunt ordinandi, ut ab eo auctoritatem, ſecuritatem, audaciam accipere ſe profiteantur*. Procumbunt in ſacrum altare, ut ſe divina non erubere ſignificent, nam in fronte verecundie ſedes eſt, qui ergo fronte ſacro altari affigitur, non ſe ſacra officia ac miniſteria altaris turpi unquā erubeſcentiā devitaturum oſtendit.

II. Inclinant quoque caput ordinandi, tum manuum impoſitioni, tum etiam benedictioni, ex antiquo ſcilicet ritu, quo caput benedictioni ſubmittere conſueſtum eſt, teſte Caſario Arelatenſi, Clemente in Conſtitutionibus apoſtolicis, et aliis paſſim ; inclinatio ſiquidem iſta ſubjectionem ſignificat, quæ neceſſaria eſt ut minor à meliore benedicatur. Unde in Vitā Chryſoſtomi à Georgio Alexandrino conſcriptā, expreſſè notatur quōd caput conſecrandus deflexit. Nudo quoque capite conſecrandi eſſe debent ; nam et capite nudo orare ſolebant olim Chriſtiani, ex Tertul,

Apoc. c. 50, ut se non erubescere significant. Specialia verò caput nudatum habent qui ordinibus autari volunt; tum, ut ipsis tam evangeliorum liber quam manus decentiis imponantur; tum, ut sese patentibus ad doctrinam evangelicam et salutaria episcopi monita auribus, animo, ingenio esse testentur, sequè nullis secularium negotiorum involveris obiectam habere voluntatem ostendant. Ideoque Simeon Thessalonicensis ex eo sacerdotes, dum sacrificant, nudatum caput habere debere contendit, non solum ut Christus, qui ex D. Paulo, 1 Cor. 11, *caput nostrum est*, honoret, verum etiam quia nudo omnes capite ordinantur, nudo capite consecrationem accipiunt. Similiter ergo dum sacris operantur, nudo capite esse debent. Non examino hoc loco consequentiam istam: solum adnoto tanquam concessum apud omnes al. auctore isto assumi, quod nudo capite etiam pontifices consecrari soleant.

CAPUT VIII.

DE GESTU PONTIFICIS INTER PRECANDUM SUPRA ORDINATOS.

ARTICULUS PRIMUS.

De signatione crucis fieri solitâ à pontifice benedicente ordinandis.

I. Explicato ordinandorum habitu et gestu, jam videndum quomodò gestu, dum circa illos precatur, ipse pontifex corpus componat. Primum ergo in Euchologio Græcorum notatur in singulis ordinationibus, quòd antequàm manus cuiquam imponatur, et preces super eum ordinationis fundantur, debeat caput ejusque ordinandi signo crucis signari. Quod etiam in consecratione pontificis observandum ibidem præscribitur. Vetus Ordo Romanus, prout supra retulimus, dum singulos ordinandos ad Pontificem accedentes benedici imperat, ejusdem fortè ritus meminit; itaque dum eosdem ordinandos offerentes ad altare prius benedicendos à pontifice præcipit. Pontificale Romanum, nec clericorum creationem, nec minorum ordinum collationem absolutam perfectamque esse sinit, nisi adhibita super clericos et ceteros minoribus ordinibus initiatos, cum signo crucis, benedictione. Imò nec sacros ordines conferri permittit, quin prius in Litanis, dum hæc à pontifice recitantur: 1° *quidem ut hos electos benedicere digneris. 2° Ut hos electos benedicere et sanctificare digneris. 3° Ut hos electos benedicere, sanctificare et consecrare digneris*, (quibus veluti gradibus oratur Deus ut sanctitatem ordinandorum amplius promoveat, naturales eis virtutes, sanctificantem gratiam et divinam auctoritatem gratis gratis datis undequaque munitam largiatur), quin, inquam, dum hæc à pontifice recitantur, trinâ benedictione, adhibito signo crucis, ordinandi consignantur. Deinde in singulis ordinibus conferendis, non solum cum præparatoriæ preces super ordinandos funduntur (verum etiam si de presbytero et diacono sermo sit) quando jam consecrati dimittuntur, signo crucis iterum consignantur; quo etiam signo episcopus et presbyter mununtur, dum oleo consecrationis inungun-

tur; hoc verò speciale in consecratione episcopi servatur, quod qui jam consecratus fuit episcopus, signo crucis adhibito consecratori etiam suo, sed exhibitâ reverentiâ, benedicat; quam pariter benedictionem S. Ammonem Coloniensem consecratum dedisse expresse notat qui epus Vitam con. crispit.

II. Antiquus sane hic benedictionis seu signationis ritus; ejus, ut supra ostendimus, meminit Dionysius; meminit et Basilus, qui (ut superius ex Basilio probabiliter inferri posse docuimus) minores ordines necnon subdiaconatum sola istâ benedictione, absque manûs impositione, olim collatos fuisse insinuare dici potest, cum nempe ea ministeria per manûs impositionem minimè tradi, sed *hoc potius appropinquet, per solum signaculum, per characterem* conferri asseverat. Meminit et Chrysostomus, ad crucem nos, tanquam coronam leto animo ferendam, hac ratione adhortans, hom. l. 55 in cap. 16 Matth., quæ in Græco 54 numeratur: « Omnia enim quæ ad salutem nostram conducunt per istam consummantur: nam cum regeneramur, crux Domini adest; cum sacratissimo alimur cibo, cum ordinamur, vel cum aliud quidpiam fit, ubique ac semper id victoriæ insigne nobis assistit. » Meminit Augustinus, in appendice de Diversis, serm. 75: « Hujus, inquit, crucis mysterio rudes catechizantur; eodem mysterio fons regenerationis consecratur; ejusdem crucis signo per manûs impositionem baptizati dona gratiarum accipiunt; cum ejusdem crucis characterē basilicæ dedicantur, altaria consecrantur, altaris Sacramenta cum interpositione dominicorum verborum conficiuntur; sacerdotes et levitæ per hoc idem ad sacros ordines provehantur, et universaliter omnia ecclesiastica Sacramenta in hujus virtute perficiuntur. » Omittitur tamen ab eodem Augustino mentio Sacramenti Ordinationis, tractatu quodam in Evangelium Joannis, ubi signi crucis necessitatem ad varia Sacramenta enumerat: quia nempe materias tantum Sacramentorum ibi enarrat, quæ signo crucis sanctificari debent, antequàm applicentur ad usum Sacramentorum, quod in Sacramenti Ordinationis materiis necessum non est, ob rationem supra à D. Thomâ assignatam; non autem de ipsâ consecratione et benedictione ordinandorum ibi verba facit, quos ex prædictis nonnisi signo crucis signari oportet, ut super eos benedictio consecrationis fundatur. His omnibus astipulari videtur Cyprianus seu alius, lib. de Baptismo Christi, iis verbis: *In cruce Domini gloriamur, cujus virtus omnia peragit Sacramenta; sine quo nihil aliud est sanctum, neque aliqua consecratio meretur effectum.*

III. Mysticam verò hujus ritus significationem iis verbis refert Dionysius, loco sæpè citato: « Signum figurâ crucis impressum significat omnium simul corporis voluptatum cessationem, Dei imitatricem vitam, connectantem immobiliter humanam Jesu, divinamque vitam, ad crucem et mortem usque cum impeccabilitate cum divina subsistentiâ procedente consistentis, eosque qui similiter vivunt, ut similes insignientis propriæ impeccabilitatis imagine, quæ per crucem repræ-

ARTICULUS II.

De extensione manuum pontificis precantis.

sentatur. » Consentaneè quidem D. Paulo Dionysius per crucem corporis atque animi mortificationem, passionumque ac cupiditatum corporalium sedationem significari docuit. *Qui autem*, inquit Apostolus ad Galat. 5, *sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis*; et de seipso loquens rerum, iue mundanarum despicientiam humiliter iactans, ad Galat. 6: *Mihi autem*, inquit, *absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*. Clerici igitur qui ex statu suo, ut statim initio hujus operis docuimus, rebus omnibus renuntiârunt, adherent Deo, crucis signaculo perficiuntur, ut possint dicere cum eodem Paulo ad Galat. 2: *Christo confixus sum cruce*; ut tollentes crucem suam Christum sequantur, Christo in cruce patienti affixi sint ut ab eo dimoveantur nunquàm, et in cruce perseverent, passionibus domandis continuam operam dantes, donec omnia consummentur. « Nos ergo, inquit Bernardus, serm. 1, in die S. Pasche, quicumque sequimur caput nostrum, tollentes crucem perseveremus in eâ, sicut ipse perseveravit; neminem audiamus, fratres, non carnem et sanguinem, non spiritum quemlibet descensum è cruce suadentem; persistamus in cruce, moriamur in cruce, ut consummatâ viriliter die crucis, secundâ quæ post mortem est, quiescamus suaviter, et dormiamus feliciter. »

IV. Potest et benedictio cum signo crucis, seu consignatio ista ordinandorum eodem signo, denotare benedictionem omnem ad eos per crucem derivatam fuisse, et maledictionem sublatam: *Nam*, ut ait Paulus ad Galat. 5, *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum; quia scriptum est (Deuter. 21): Maledictus omnis qui pendet in ligao*. Et Colos. 2: *Delevit Christus quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, et cæcis, aliis principatus et potestates traduxit confidenter, palàm triumphans illos in semetipso*. Hocque prædicens sanctissimus patriarcha Joseph extensis et cancellatis in modum crucis manibus, Manassæ et Ephraim benedixit, ut ostenderet nobis omnem per crucem benedictionem contingere oportere. Quia ergo omnis benedictio per crucem, quia populorum omnium per crucem collectio facta est; Christus enim elevatus à terrâ, omnia traxit ad seipsum; quia doctores et sacerdotes per crucem constituti sunt, ut solum Jesum, et hunc crucifixum prædicarent; ideò signo crucis ordinandi signantur, qui à cruce et auctoritatem nacti sunt et virtutem; unde rectè ad propositum S. Leo, serm. 8 de Passione Domini: « Traxisti, Domine, omnia ad te, ut quod in uno Judæe templo obumbratis significationibus tegebatur, pleno apertoque sacramento, universarum ubique nationum devotio celebraret; quia crux tua omnium fons benedictionum, omnium est causa gratiarum, per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte, » etc.

I. Notatu etiam dignum quod pontifex super ordinandos precetur, manumque, Deum invocando, super eos extendat. Precari pontificem, Deumque invocare super ordinandos ostendunt variæ ille preces quæ in ordinationibus adhibentur, in Constitutionibus apostolicis, veteri Ordine Romano, Pontificali et Euchologio, quas utpotè fusiores, omitto. Ejusmodi quoque precationum meminere Hieronymus, Augustinus et alii passim. Sed et notavimus supra ex eodem Augustino, populum tunc temporis ab episcopo consecrante admoneri solitum, ut prætermisiss omnibus aliis negotiis, pro ipso consecrante ac consecrando, preces funderent, quatenus nempe et consecrans divinâ motione ad eligendas personas sacerdotio idoneas feratur, et consecrandi eam vitæ rationem ineant quæ tantam dignitatem, ad quam promoventur, minimè dedeceat, officiisque suis ritè et legitimè ad totius ecclesiæ utilitatem diù fungi possint. Astipulatur Chrysostomus, homil. 18, ubi in posteriorem epistolam ad Corinthios hæc habet: *Ac propterea is qui ordinandi manus obiturus est, illorum preces tum possit, atque ipsi calculum suum addant, acclamantque ea quæ norunt, qui mysteriis initiati sunt*. Sed et illud legimus in Danielis Stylitæ ordinatione singulare, sicut et cætera plura quæ alibi notavimus: Gennadii scilicet patriarchæ jussu archidiaconum consueta preces recitavisse; cum in cæteris pontifex ipse eas per se recitet, mox tamen diacono, et in hæc verba in ordinatione subdiaconi prorumpente: *Domini deprecemur*; in ordinatione verò diaconi elatâ voce primùm proferente archidiacono verbum istud, *attendamus*, et post ordinationem orationibus ab episcopo dici solitis ex diaconis aliquo præcinente prædictis verbis *Domini deprecemur*; quæ in ordinatione presbyteri similiter faciendi diacono in Euchologio præscribuntur. Quibus quidem similia in veteri Ordine Romano, et Pontificali statuuntur, in quo ad varias orationes, vocem istam diaconus emitte jubetur: *Flectamus genua*, quâ ad seriam orationem, humilem et ferventem præsentis adhortatur.

II. Expandere manus pontificem super ordinandos, dum pro eis precatur, præter veterem Ordinem Romanum, Euchologium Græcorum, docent Constitutiones apostolicæ Clementis, quæ in singulis ordinationibus dum oratio super ordinandos funditur, manus imponendas præscribunt. Innuit Augustinus, qui manus impositionem, orationem super hominem asserens, quotiescumque pro alicujus sanctificatione vel reconciliatione preces funderentur, manus imponi solitas ostendit. Docet Georgius Alexandrinus, qui de Chrysostomo refert, eî, cum caput deflexisset, manus ab episcopo impositas fuisse, orationem ordinationi accommodam dicere exordiente. Docet Zonaras, in can. 1 Apost., ubi ordinationem *χειροτονία* dictam esse refert, *quod pontifex extendat manum εὐχολογῶν τὸν χειροτονούμενον*, benedicens homini ordinando. Docet Gregorius IX, qui hunc ritum graphicè nobis exponit, c. *Presbyter*, de Sacramentis non iterandis: *Suspensio*,

inquit, *manuum debet fieri, cum oratio super caput effunditur ordinandi*. De eâ pariter manûs impositione intelligit Glossa caput quoddam Innocentii III quo rep-ri-jubetur ista manûs impositio, si in subdiaconi ordinatione adhibita non fuerit, quem nempe certum est sine manûs impositione consecratoriâ apud Latinos ordinari, cum tamen, dùm ordinationum preces laudantur, nomisi impositâ super eum manu benedici debeat. Penique id docent infiniti, propè alii qui dum ordinationem describunt, orationes inter ordinandum ab episcopo dici solitas nomisi ab eo manuum super ordinandos extendente, et quodammodo elevante recitatas memorant. Benedicendi sane alicui antiquis hic ritus quem Judæi antiquitus usurpârunt, et Scriptura memoravit : « Nam (ut ait Isidorus Hispalensis, de eccles. Offic., lib. 2, c. 5,) Isaac patriarcha sanctus, Genes. 27, imponens manum suam super caput Jacob, benedixit ei; similiter et Jacob filiis suis, Genes. 48: sed et Moyses super caput Josue manum suam imponens, dedit ei spiritum virtutis, et ducatus in populo Israel, Num. 27; sic et superiunpletor legis, et prophetarum Dominus noster Jesus Christus, per manûs impositionem apostolis suis benedixit, sicut et in Evangelio Lucæ scriptum est, c. ult., et perduxit eos trans Bethaniam, et elevavit manus suas super eos, et benedixit eis. » Quam consuetudinem, ut orantes veteres manus imponerent, confirmare possumus ex variis Scripturæ locis, in quibus Dominus et apostoli, pro aliquo deprecaturi, manus super eum imposuisse significantur, ad significandam nempe protectionem divinam, auxilium de cœlo accersitum, et paratum divine benevolentie præsidium. Quâ de re supra fusè diximus, et jam dicturi sumus. Notandum tamen in Pontificali Romano non ad omnes orationes præscribi illam manuum impositionem, sed solùm in usu esse, primò quidem, cum benedictio datur in singulis ordinationibus: 2º si speciatim de ordinatione presbyterorum agatur, cum recitatur oratio quæ incipit : *Oremus, fratres charissimi, Deum Patrem*, etc., ad cujus recitationem statuitur, ut tam pontifex, quàm sacerdotes teneant manus dexterâs extensas super illos; si autem de ordinatione diaconi, dùm præfationem antistes prosequens ad hæc verba devenerit : *Emitte in eos quæsumus, Domine, Spiritum sanctum*, à quibus verbis ad finem usque, extensam manum dexteram habere super ordinandos ipsi præscribitur.

CAPUT IX.

DE IMPOSITIONE MANUUM SUPER ORDINANDOS, PORRECTIONE INSTRUMENTORUM SACRORUM, ITEMQUE IMPOSITIONE LIBRI EVANGELIORUM SUPER EPISCOPOS CONSECRANDOS, TRADITIONE BACULI PASTORALIS ET ANNULI.

ARTICULUS PRIMUS.

De impositione manuum in ordinationibus.

§ 1. *De diversis impositionibus manuum.*

1. Fusè duobus in locis de impositione manuum jam egimus, necnon semel de porrectione instrumentorum, quæ ordinandis traduntur à pontifice, copiosè

dissertimus. Iterum tamen de iis agendum, quippe cum potissimè isti totius ordinationis ritus habeantur. Primum ergo observo sæpius, et ad varios effectus manûs impositionem ab Ecclesiâ usurpi : Nam (ut habet Hincmarus Remensis, de variis Capit. eccles., cap. 18) non uno modo semper manûs impositio intelligitur, sed pro diversitate locorum sub diversâ significatione reperitur. Aliquando enim pro confirmatione neophytorum accipitur, ut in decretis apostolicorum virorum Clementis, Urbani, Melchias expressum sæpenumero reperitur : nunc pro ordinatione sacerdotum, sive diaconorum, juxta illud Apostoli ad Timotheum 1, 5 : « Nemini citò manus imposueris, » quod et canones apertissimè præscribunt. Est et reconciliatoria manûs impositio, per quam penitentes hæretici, sive excommunicati, sanctæ Romanæ Ecclesiæ reconciliantur, de quâ et canones similiter multa dicunt; de quâ B. Augustinus, libro 5 de Baptismo, contra Donatistas testatur, 1, quest. 1, c. *Manus, quod nihil sit nisi oratio super hominem, quæ et iterari possit: fit etiam manûs impositio super infirmos, juxta illud Evangelii, Matth. 16: « Super ægros manus imponent; » item super catechumenos et energumenos pro expulsionem diaboli, quæ speciatim exorcistis in ordinatione conceditur, quippe, ut habeant potestatem imponendi manus super catechumenos et energumenos, Pont. Rom., de Exorcist. ordinat. : item et cum simpliciter aliquem benedicimus, manus ei antiquo more imponimus. Sic enim, Genes. 48, Jacob patriarcha cum filios Joseph benediceret, manus eis imposuit, et Dominus in Evangelio, ibidem, oblatos sibi parvulos, per impositionem manûs benedixisse legitur. Hæc Hincmarus; quibus similia notat in dictam Augustini sententiam canonici juris Glossa.*

II. Observanda etiam duplex in ordinatione manûs impositio, una scilicet quæ sit omninò accidentaria, altera quæ sit essentialis. Accidentaria item duplex est, nam et unam superiùs docuimus sine ullis verbis adhiberi tam ab episcopo, quàm presbyteris præsentibus caput ordinandi tangentibus, quo ritu solùm significari diximus approbationem electi, et exhibitionem consensûs illius designationi : alia verò accidentaria manûs impositio est, de quâ mox egimus, quod nempe in usu quoque ecclesiastico positum sit, ut dùm antistes sacras preces recitat, sive ordinis collationem præcedentes, sive subsequentes, manus super ordinandos expansas habeat, quibus se benè eis adprecari, et benedicere significet. Essentialis autem manûs impositio est, quæ fit ab ipso pontifice, formam scilicet simul ordinationis proferente, quam superiùs in solis ordinibus hierarchicis adhiberi à Latinis docuimus, eorumque materiam esse saltem partialem. Jam quo ritu manûs istæ impositiones fierent, hic etiam adjungendum est.

§ 2. *Quo ritu seu unica manus, seu duæ in ordinatione imponerentur.*

III. Sanè manûs impositio essentialis non debet fieri sine contactu ordinandi. Primò enim concilium Carthaginense eam nobis exhibens, utitur iis verbis, quæ contactum expriment, et legentium oculis repræ-

sentent; nam ad episcopum quidem consecrandum requirit, c. 2, ut episcopi qui consecrationi ejus intersunt, *manibus suis caput ejus tangant*. In presbytero quoque consecrandi præscribit, *ut non solum ab episcopo manus suas super caput ejus tenente consecratur*: sed et presbyteri presentes, *manus suas super caput illius teneant*, c. 5. Denique in diaconi ordinatione, *et solus episcopus qui benedicit, manum super caput illius ponit*, c. 4: quæ omnia non obscure demonstrant capita promovendorum ad dictos ordines, antistitis ordinantis manu tangi debere. Variatur quidem phrasis in descriptione collationis trium istorum ordinandorum, sed eadem manus impositio signatur, sive ab uno tangente manu caput ordinandi stat, sive à pluribus. Atque hinc est, quod Gregorius IX de eâ manûs impositione sic loquitur, de Sacramentis non iterandis, hic: *Presbyter et diaconus cum ordinantur, manûs impositionem tactu corporali (rita ab apostolis introducto) recipiunt: quod si omissum fuerit, non est aliquatenus iterandum, sed statuto tempore ad hujusmodi ordines conferendos cautiè supplendum, quod per errorem extitit prætermisum*. Distinguit ita summus Pontifex dictam manûs impositionem ab alâ accidentariâ, quæ fit suspensis manibus super ordinandos, dum ordinationem ex more solito immixtæ preces recitantur: quæ quidem non est opus tactu corporali fieri, sed suspensis solum, et elevatis manibus, quibus nullatenus ipsi tangantur. Non diffiteor tamen antistitem olim pro ordinando preces fundentem caput ejus aliquando tetigisse, ut Constitutiones apostolicæ, lib. 8, c. 16, indicant: cui rei probandæ memini me hæc verba legisse apud Zonaram: *In ordinationibus antistitis, manibus ordinandi capituli impositis, statas preces præstatur*. Idemque Glossa canonici juris superius citata ita videtur Gregorium IX distinguentem impositionem manûs utramque explicuisse, ut quod dictum ab eo est, consecratoriam manûs impositionem tactu corporali debere fieri, deprecatoriam verò suspensis manibus, id respectu presbyterorum præsertim intelligi velit, non respectu antistitis consecrantis; prædicta enim interpretans sic habet, in cap. *Presbyter*: *Quando episcopus incipit orationem ad benedicendum sacerdotem, tum presbyteri omnes qui primo tangebant caput, debent elevare manus, ita quod non tangeant caput ordinandi*: quod ex ipso facto melius patere asserit, quam aliquo jure exprimitur. Oratio autem, ad quam presbyteros manum extensam habere debere tradit, est ea cujus superius meminimus, quæ statim post impositam ab episcopo et presbyteris manum, absque ullis verbis, super ordinandum ab antistite recitatur; non fuisse autem necessum ut episcopus pro ordinandis precatus eos tangeret, patet maximè quod id fieri minime potuerit, ubi ab episcopo plures ordinarentur, quibus omnibus simul comprecabatur, cum tamen omnes simul tangere non posset, nihilominus singulis semper ordinandis consecratoriam manum successive ex more imponebat, ut Ordinationis Sacramentum ipsis largiretur. Ex quibus patet cur electio propriæ dici potius debeat *χειροτονία*, quàm *χειροθεσία*, quia

nempe expansis et elevatis manibus suffragia in electione forebantur, ut priori parte, sect. 4, docuimus, *χειροτονία* autem (vide Suid. in hoc verbo) propriè manuum extensionem, seu electionem significat, nam *χειροτονία* idem est quod *μανὸν extendere, efferre, extollere*. Patet item ordinationem posse dici, tam *χειροτονία*, quàm *χειροθεσία*,: convenienter quidem *χειροτονία* dici, spectatâ verbi etymologiâ, quatenus in ipsâ manûs extenditur ab antistite super ordinandum deprecante; *χειροθεσία* verò, quatenus capiti ordinandi manûs imponitur, dum mysticis verbis ipse consecratur ac perficitur, formæque ordinationis profertur: nam *χειροθεσία* idem est quod manum impono, à quo verbo *χειροθεσία*, manûs impositio, dicta est.

III. Est et illud observandum, concilium Carthaginense IV supra citatum in episcopi consecratione antistitem manûs (non manum) adhibendas dicere: in presbyteri ordinatione antistitem manum non manûs imponentem describere: presbyteros verò cum antistite manûs suas juxta manum episcopi tenentes nobis exhibere, non manum. Denique in ordinatione diaconi juberi episcopum manûs super caput illius ponere. Ex quibus verbis modò utramque, modò alteram tactum manum impositam fuisse colligere possis, nisi fortè indiscriminatim, modò singulariter, modò pluraliter manûs vocabulum protulisse concilium istud voluerit. Licet enim vetus Ordo Romanus Carthaginensi concilio per omnia consentiat, at non consentiunt ceteri omnes scriptores, aut differentiam istam observant. Etenim Gregorius IX, cap. *Presbyter*, *manûs impositionem* vocat, quâ tam presbyteri, quàm diaconi initiantur, quàm à suspensione manuum distinguit, quæ inter precandum adhibetur, et ad benedicendum præsertim est usui. Constitutiones quoque apostolicæ non adeo exactè prædicta omnia præscribunt, quamvis Carthaginensi in aliquo saltem suffragentur; nam ritum præscribentes ordinationis presbyteri singulariter manum efferunt, dicentes, lib. 8, cap. 16: *Cum presbyterum ordinas, episcope, impone ipsam manum capiti presbyteri*: diaconum verò episcopus ordinare jubetur, *imponens ei manus*: quod cum ab iisdem Constitutionibus, tum in diaconissarum benedictione, tum in subdiaconorum, et lectorum ordinatione statuatur, apparet ex ipsis ordines nobiliores unâ manu impositâ, ignobiliores ambabus impositis fuisse collatos. In episcopali verò consecratione manûs vel manuum impositionem omitunt, episcopos solum per impositionem Evangelii ab episcopis ipsum super caput eorum tenentibus consecrari docentes.

IV. Ab iis verò omninò dissentiunt: primò quidem Dionysius, cap. 5 eccles. Hierarch., in theoriâ, et Euthologium Græcorum, in dictis ord., quibus unica in tribus prædictis ordinibus conferendis capiti ordinandorum imponenda manûs præscribitur: expressè verò ac speciatim Dionysius tam in presbyteri, quàm in diaconi ordinatione, *pontificis dexteram* ordinandorum capiti imponendam esse admonet. 2º Pontificale Romanum, quod in consecratione episcopi præstat, ut tam consecrator, quàm assistentes episcopi, am-

habus manibus consecrandi caput tangant; in ordinatione presbyteri, tam in priori, quam in posteriori manūs impositione *utrumque manum* imponi præcipit: in ordinatione vero diaconi episcopus monet, ut *manum dexteram extendens super caput* cuiuslibet ordinandi ponat. Certe Apostolus, in Epistola I ad Timothei. 4, de ordinatione sive in presbyterum, sive in episcopum loquens, impositionis manuum presbyterii meminit, Timotheumque instruit, ejusd. cap. 5, *manus cito nemini imponat*; alterā quoque ad eundem scriptā Epistolā, 2 ad Tim. 1, impositionem manuum suarum commemorat, quā gratia sacerdotalis Timotheo collata sit. In Actibus apostolicis et Saulo et Barnabe in episcopos (ut quidam dicunt) consecrandis, primisque diaconis manus dicuntur impositæ: an verò quod plures unam eis manum, an quod singuli duas imponerent, quis scire possit? Reperio apud concilia et Patres, modò manum ordinando episcopo, presbytero, diacono impositam dici, modò verò manus: fortè etiam, quia modò hoc, modò illo ritu ordinationes peractæ sunt: fortè quia et concilia et Patres, dum de ordinationibus verba fecere, rationem hujusce rei nullam habuerunt. Nec dubium mihi est quin, si eos qui ecclesiasticos ritus expressè descriperunt excipias, non attenderint Patres, an unica, vel duæ manus ordinandis imponerentur, quoties ipsi *χειροθετοῦ*, seu manūs impositionem neminarunt. Ex prædictis quoque, dum preces super caput ordinandi fundantur, modò manus impositas dici, modò manum indiscriminatim appellatam poteris observare.

§ 5. De significationibus manuum impositionis.

V. Egregiam autem *χειροθετοῦ* significationem nobis tradit Dionysius, cap. 5 eccles. Hierarch, in theoriā, iis verbis: *Pontifici autem manūs impositio, simul quidem manifestat sacramentalem protectionem, quā tanquam sancti patri paternā dilectione fovetur: quæ quidem sacerdotalem eis det habitum, et virtutem: contrarios autem potestates ab eis expellat. Docet etiam omnes functiones sacri ordinis obire eos qui consecrati sunt, ut sub Deo agentes, eumque omnium suarum actionum ducem habentes, in omni operis institutione.* Paucioribus verbis hæc comprehendit Pachymeres, in paraph. hujus loci, quæ tamen mysterium non minùs clarè explicant: *Manūs autem impositio declarat quidem præsidium, seu tegmen ex Deo, quod custodiat patris more filios ipsi adhærentes: simulque docet hoc intentionem habere consecratos suum ipsorum mysterium perficere, ut sub Deo operantes; manus enim symbolum est operationis seu praxis.*

VI. Duplex ergo, tum ex Dionysio, tum ex ejus paraphrasæ manūs impositionis in ordinatione significatio: prior est, juxta quam divinum auxilium eā manūs impositione significari dicitur. Cujus significationis duplex est ratio: prima, quia, cum manus sit operationis principium et instrumentum, cætera applicans instrumenta, ut alibi docuimus, rectè concursus Dei, cooperationis, vocationis, et inspirationis symbolum esse potest: quæ explicatio Scripturæ sacræ valdè conformis est, in quā nempe protegentium,

faventium et consulentium manus in iis, vel super eos esse dicuntur, quibus consilium, favorem, vel adjumentum quolibet impendunt: sic enim deduxisse dicitur Deus populum suum in manu Moysis et Aaron: sic de Davide dicitur, quod manus Domini cum illo fuerit, eumque confortaverit, et deduxerit: sic a Thequite petiit rex David, num manus Joab esset cum ipsā, id est, an à Joab de negotio quod ipsa proposuerat, instructa, premonita, et ad illud inducta fuisset: sic facta dicitur manus Domini super Ezechielem prophetam: sic denique (ut innumera propè alia omittamus) sacerdotes et Levite Deum laudasse dicuntur per manum David. Altera ratio est, quia, cum ad periculum capitis avertendum manus statim accurrat, cum imminet ens, securim, vel baculum, incidentem lapidem, aliāve calamitatem imposita manus à capite propulset, imò et à solis ardore caput defendat, ipsum tegendo, et velando; convenientissimè manus præsens subsidium et tegmen (quod utrumque verbum, quo Dionysius utitur, *σπίνα*, alias *σπίνας*, *σπίνασκα*, *σπείριος* significat) seu velamen representat, ad quam proinde significationem alludens Tertullianus de manūs impositione in alio Sacramento usurpatā hæc ait, de Resurrect. carnis, cap. 8: *Caro manūs impositione adumbratur, ut et anima spiritu illuminetur.*

VII. Secunda significatio manūs impositionis, seu potius instructio, quam ex hoc ritu ordinatorum singuli percipere debent, secundum Dionysium hæc est, et moneantur omnes ita sacris ministeriis incumbere, quasi sub Deo, et divinas capiti suo impositas manus semper habeant, ac si nimirum Deo movente, dirigente, et manibus veluti eos deducente, divina omnia munia aggrediantur, prosequantur, perficiant. Felices illi, qui manus Domini super se habent præmiatrices virtutum suarum, corollasque texentes, et capiti ipsorum innocuo imponentes. Infelices autem isti, super quos manus Domini aggravatur, quorum capitibus vindices scelerum manus divinæ incumbunt: unum tamen è duobus necessum est, ut vel super capita nostra benignas Dei manus, et liberales experiamur, vel punitrices sentiamus, prout nempe, vel nos ab eadem divinā manu deduci passi fuerimus, vel eandem rejecerimus: si super nos expaule illæ fuerint, plurima quotidie ab iis in nos beneficia derivantur: si restrictæ extiterint, non solum illiberales in nos futuræ sunt, sed et armatam in nos divinam vindictam minabuntur.

VIII. Quòd autem dextera potius quam sinistra capiti ordinandorum imponenda sit, dexterae manūs supra sinistram varicæ prerogativæ demonstrant. Primò enim dextera (sicut et cætera partes dexterae) solet esse naturaliter sinistrā firmior ac robustior; unde pro robore et fortitudine sumi solet, ut cum dicitur in Psalmis: *Dextera tua inveniat omnes qui te oderunt*, psal. 10; item, psal. 117: *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me*, et alibi passim. Secundò quia partes dexterae natæ sunt movere, sinistrae verò moveri, ab illis principium motus

oriri solet, in his verò recipi : ideò manus dextra paratior est sinistra, presentiusque ab illà, quàm ab hac præsidium est : unde ad paratissimum auxilium significandam dextera nomine Job usus est, dicens : *Operi manuum tuarum porriges dexteram* ; Job. 14. Tertiò, quia latitudinis dextrum in rebus naturalibus principium est ; latitudo autem voluptatis symbolum, juxta illud Psalmistæ : *Latum mandatum tuum nimis*, psal. 118, versu 96, id est, delectabile, et : *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum*, eod., vers. 52, id est, cum voluptate cor meum afficisti : ideòque dextera manus dicitur, quæ delectationis fons est et principium ; quod etiam expressit propheta dicens : *Delectationes in dexterà tuà usque in finem*, psal. 15. Quartò, quòd dextera eos amplecti soleamus, quos diligimus ; quod ostendit Sponsa in Canticis 2 et 8 : *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me*. Præter illas autem naturales dexterae proprietates, quibus sinistra præcellit, alie statuuntur, quoad significationem et loquendi modum, ejusdem dexterae supra sinistram prærogativæ, ut quòd dextera felicitatem portendat, sinistra infelicitatem : dextera honestatem, æquitatem, rectitudinem animi manifestet, sinistra pravitatem, iniquitatem, malitiam : dextera honorificentior sit, sinistra minùs honorifica. Quæ omnia variis Scripturæ locis confirmantur : primum ex eo quòd dicitur, psal. 90 : *Cadent à latere tuo mille, et decem millia à dexteris tuis*, quo loco plures in prosperis quàm in adversis casuri significantur ; et ex eo quòd apud Matthæum 25, electi in die judicii ad dexteram Christi collocandi dicuntur, damnandi verò ad sinistram : alterum, ex illo Proverbiorum 4 : *Vias quæ à dextris sunt novit Dominus, perversa verò sunt quæ à sinistris illius* ; et ex istà Ecclesiastæ 10 sententià : *Cor sapientis in dexterà ejus, stulti in sinistrà illius* : tertium tandem ex Davide de Christo prophetante iis verbis, psal. 109 : *Dixit Dominus Domino meo : Sede à dextris meis* : tum ex filio ejus Salomone, qui ut matrem suam magis honoraret, eam in throno à dextris suis sedere voluit. Atque hinc accedit ut Joseph benedictionem pro filiis suis Ephraim et Manasse rogaturus à patre, primogenitum ad dextram, secundogenitum ad sinistram collocàrit, gravatèque tulerit dextram manum Isaci (quod non sine mysterio ab eo factum est, sed ad prænuntiandam minoris supra majorem futuram prærogativam) super secundogenitum impositam fuisse, non super primogenitum. Hinc etiam ob enumeratas dexterae prærogativas, ea ordinandis manus imponitur, quæ potentissimæ, paratissimæ, et gratissimæ cœlestis opis singulare sit symbolum ; et quâ felicissimum, optimum, honestissimum, atque honorificentissimum gratiæ divini præsidium nobis in ordinatione conferri significetur.

ARTICULUS II.

De traditione instrumentorum sacrorum, itemque panis consecrandi vel consecrati, aliorumque ejusmodi tam apud Latinos quàm Græcos in ordinationibus usitata.

§ 1. De ritu instrumentorum sacrorum tradendorum apud Latinos.

I. Alter ritus, quem apud Latinos pariter essentialem diximus, est porrectio instrumentorum : quem ritum constat, jam à tempore concilii Carthaginensis IV, in ordinibus non hierarchicis conferendis, saltem apud Allos fuisse usurpatum : eundem apud Gallos et Hispanos in iisdem ordinibus observatum fuisse superiùs probavimus. In ordinibus verò hierarchicis non esse antiquum eundem ritum conjecimus. Sed et apud Latinos jam docuimus, presbytero consecrando calicem et patenam cum pane et vino consecrandis tradi ; diacono librum Evangeliorum ; subdiacono tum librum Epistolarum, tum ab episcopo quidem patenam vacuum, et calicem vacuum, ab archidiacono verò urceolum cum aquà, bacile (ut vocatur in Ponticali) et manutergium ; acolytho tum candelabrum cum cereo, tum urceolum vacuum ; exorcistæ librum Exorcismorum (cujus loco tradi potest Pontificale, vel Missale, quibus scilicet libris varii exorcismi et benedictiones ad fugandos demones inserta sunt, ideòque non dubium mihi est quin libri isti rituales, qui *Manualia* dicuntur, et exorcismos habent descriptos, sufficere possint ; lectori librum lectionum, seu *codicem*, de quo *lecturi sunt in ecclesià* (cujusmodi sunt Breviarium, Missale, Lctionarium, et fortè ii libri, qui Gradualia et Psalteria dicuntur, vel alii hujusmodi) ; ostiario denique cymbalum, seu titinnabuli funem ab archidiacono, claves autem ecclesiæ ab episcopo : puto autem sufficere quòd claves iste sint claves sacrarii seu sacristiæ, ut vocant, seu oratorii vel capellæ, nec esse necesse quòd sint ipsæ claves, quibus ædes sacræ aperiantur aut clauduntur ; quamvis has ipsi præberi convenientius sit ; tum quòd Pontificale Romanum claves ecclesiæ dari velit : tum quòd i verba quæ profert episcopus, dum eas tradit, commodiùs ecclesiæ clavibus aptentur, quàm cæteris.

II. Docuimus pariter probabilius esse in traditione instrumentorum necessarium esse contactum, adeò ut non accepisse censeatur oblata instrumenta, nisi qui ea tetigerit ; proindeque nec traditio sine contactu perfecta censeatur. Itaque monemus, ut si in sacro præsertim Ordine sacerdotali aliquid omissum fuerit, quod Pontificale Romanum tanquàm de substantià Ordinis præscribat ; id ordinatus si adverterit, *statuto tempore ad hujusmodi ordines conferendos, eandem supplendam fore*, juxta Gregorii IX constitutionem, cap. *Presbyter*, de Sacramentis non iterandis, cui consentit in pluribus cap. *Pastoralis*, eod. ; ex cujus verbis tres circumstantiæ colliguntur, quas servari pro virili oportet. Prima, ut absque scandalo episcopus adeatur, qui defectum suppleat ; cautela enim præsertim adhibenda præscribitur, ut scandalum omne, et offensio

fugiat : unde consultit Hostensis, ut qui putitur defectum, veniat tempore ordinationum quasi ministratus episcopo, vel aliquem aliam prætexens occasionem, monitoque ipso episcopo, ad hoc nempe ut habeat intentionem supplendi quod omissum fuerat, id alter curet, ubi tempus se obtulerit. Alii alios modos excogitant, quibus scandalum reiterationis evitetur, quibus uti per me licet. Placebit prædictum Hostiensis consilium, nisi statim post ordinationem defectus advertatur; tunc enim remedium ab episcopo statim adhiberi satius esset, meo quidem iudicio, etiam peracto missæ sacrificio, dummodò adhuc ipse jejuniis esset episcopus, nec ecclesiasticum jejunium solvisset; nam quæ sic continuato jejuniis lece-rit, unico actui moraliter accensebuntur, qui intra missarum solennia incoptus, extra eadem perfici non immeritò poterit. Altera est ut ab eodem si fieri potest episcopo defectus suppleatur; hanc enim cautionem adhibendam quoque monent doctores, si fieri possit, ut ejusdem Sacramenti unus sit minister. Tertia est ut nonnisi eo tempore quo ordines haberi possunt, defectus iste suppleatur, ut expressè ex Gregorio IX retulimus. Itaque vel eodem die ad vesperam, vel dominico sequenti, dummodò sit continuatum jejunium, vel aliis diebus, quibus sive ex jure, sive ex privilegio ordinationes habere licet, defectus iste supplendus est, quia et in dominicum diem ordinatio continuato jejuniis produci potest ex prædictis.

III. Hic etiam observandum adjungimus, quando traditio alienius instrumenti (et idem dicas de unctione aliquà vel impositione manuum) suppletur, non tantum porrigi omissum instrumentum debere; sed verba etiam quæ in traditione istâ instrumentorum proferri solent, recitanda esse, quantumvis ab antistite fuissent prolata; nam, cum instrumentorum traditio et verborum prolatio sint actus inter se cohærentes, quorum unus habet rationem materiæ, alter habet rationem formæ, unusque ab alio determinatur, disjungi actus illi non debent, sicut nec oblatio baptizandi à verbis Baptismi nunquam utiliter separari potest. Imò rectè admonet Innocentius quòd si actus aliquis suppleatur puta impositionis manuum, vel traditionis instrumentorum, suppleri debeant orationes, quæ ejusmodi actui annexæ sunt. Si verò unum ex instrumentis necessariis tradatur, ut si sacerdoti solum tradatur calix non autem patena, aliqui supplendum ritum istum dicunt, et patenam duntaxat hæc ratione ordinatio tradendam; alii verò integrum istum ritum iterandum esse affirmant; idque sub conditione facere longè tutius est. Conveniunt autem auctores, donec traditio instrumenti, quod necessarium communiter creditur, suppleatur (et idem dicas de cæteris ritibus qui vulgò substantiales existimantur, imò etiam de iis qui inter præcipuos ordinationis ritus, tanquam accidentarii numerantur, qualis est unctio in ordinatione sacerdotis) abstinendum ei esse qui talem defectum in ordinatione sua patitur, ab omni ordinis officio, donec ipsius ordinatio numeris omnibus absoluta sit.

§ 2. De particulâ panis consecrati vel consecrandi porrigi solitâ apud Græcos.

IV. Sed iis explicatis, quæ ad praxim spectant, inspicendus etiam est cæ in re Græcorum ritus, qui ex prædictis supra facile colligi potest. Primum ergo docuimus hodiernâ Græcorum Euchologia præscribere ut ordinati presbyteri ab antistite particulam panis consecrati, statim recipiant; antiqua verò quædam statuisse, ut consecrandum panem reciperent; Rhutenos hunc morem adhuc observare, ut particulam aliquam ex pane, qui super patenam in altari consecrandus positus est, abscissam, presbytero consecrato in manus tradant, qui, cum ad consecrationem in missâ deventum fuerit, eandem consecret, et ex eâ postea communicet. Quo autem ritu apud Græcos panis particula consecrati tradatur, ostendit Euchologium iis verbis: « Cum verò consecrata fuerint sancta, et dicturus est pontifex illa verba: *Ita ut fiant participantibus*, accedit ordinatus, cui Pontifex porrigit sanctum panem, sic dicens: *Accipe depositum hoc, et serve illud usque ad adventum Domini nostri Jesu Christi, quando debet abs te illud recipere*. Is verò accepto sancto pane, deosculatur manum pontificis, et recedit ad locum ubi prius erat, imponens manum super sacram mensam; servet autem apud se dicens: *Kyrie eleison* (id est, Domine, miserere) et: *Miserere mei, Deus*. Cum verò pontifex dicturus est: *Sancta sanctis*, tunc consecratus restituit panem, et primus inter alios presbyteros à pontifice communicat, et dicit orationem, quæ post ambonem recitari solet. »

V. Hæc autem ut melius intelligamus, observandum est verba ista Græca, ὅτε παρέσθαι τοῖς μεταρρηγμένοις, in Liturgiâ Chrysostomi, post consecratoriæ verba recitari, quibusdam precibus interjectis, quibus sive a presbytero, sive diacono Deo gratiæ aguntur; Spiritus sanctus super sancta dona invocatur, et à Deo ut ipsa benedicantur, postulatur; hæc autem verba, τὰ ἔργα τοῖς ἁγίοις, tam in dictâ Chrysostomi quam in Basilii Liturgiâ, à sacerdote exclamari, antequàm consecratum panem dividat, aquam calidam vino consecrato immisceat, et tam ipse quàm cæteri sacratissimo Christi corpori ac sanguini communicent.

§ 3. De pane consecrato ordinatis olim tradî solito apud Latinos.

VI. Simile autem quidpiam à Latinis in ordinatione presbyteri observatum olim legimus. Primum enim vetus Ordo Romanus, presbyterorum, diaconorum vel subdiaconorum in Romanâ Ecclesiâ ordinationem nobis exhibens: *Omnes, inquit, qui ibi ordinati sunt (ante sedem nempe pontificis) oblationes offerant ad manus episcopi, et ab eo consecratas accipiant*. Verba ista subobscura sunt; satis quidem facile concipio quid priora sibi velint, quibus nempe significari non dubito accessum ordinandorum omnium ad altare, ad offerendas quasdam ex veteri more oblationes, quod adhuc in usu esse animadvertimus; sed non satis exploratum habeo quod ibidem subdiitur, ut ordinati omnes consecratas accipiant ab episcopo, nisi illud idem sit quod Græci jam in usu habent; sed quia nec offertorii tem-

pore consecratum panem et vinum unquam data, nec ordinatis omnibus etiam subdiaconis ac diaconis, sed solis sacerdotibus tradita alibi legi; ideo verbis istis fortè nihil aliud quam eulogiarum traditio significatur, quæ offerentibus presbyteris, diaconis ac subdiaconis ab antistite, in signum ecclesiasticæ communionis traderentur. Nam eulogias seu panem benedictum olim non solum datum, sed et in dissitas regiones missum in signum unanimiæ et unitatis, vel ipse Paulinus et Augustinus docebunt. Consecrate vè istæ eulogiæ dici potuerunt quasi benedictæ, cui etiam affine est quod edicunt apostolicæ constitutiones, *ut post preces unus ex episcopis offerat hostiam in manus ordinati episcopi*.

VII. Clariùs autem idem vetus Ordo Romanus alibi, Albinus Flaccus, Fulbertus Carnotensis eundem vel similem morem nobis significant. Vetus quidem Ordo de episcopo consecrato sic loquitur: « Cùm autem venerit ad communicandum, dominus pontifex porrigit ei formatam atque sacram oblationem; suscipiensque eum episcopus, ipse de eâ communicet super altare, quod verò residuum fuerit, » sibi reservet denuò ad communicandum unoquoque die usque ad 40 dies expletos. Similiter Albinus de episcopo in Romanâ curiâ consecrando disserens hæc habet, opere jam citato: « Ad communicandum verò pontifex porrigit ei (jam scilicet consecrato) formatam atque sacram oblationem; quam accipiens communicat super altare; cætera verò reservat sibi usque ad dies quadraginta, postmodum ex præcepto Apostoli communicat omnem populum. » Formatam autem vocat hic auctor quemadmodum et vetus Ordo, sacram hostiam; quòd ad formam coronæ, ut, ex Vitâ Gregorii, per Joannem diaconum conscripta, notat Burchardus, formata esset; vel potiùs quòd (ut testatur auctor Gemmæ animæ) imago Christi cum litteris Græcis, iis, ut conjicio, quæ Christi nomen significabant, et in labaro imperatorio nummis, sigillis, formatis epistolis, seu canonicis aliquando inscribebantur, hostiæ consecrandæ imprimeretur; quam consignandæ hostiæ formam consecrati quoque Græci, *σφραγίδα τῆς προσηγορίας*, sigillam oblationis, vocant imaginem Christi crucifixi, quæ excisa consecratur, reliquam verò partem *ἀντίδοτον*, quam frustulatim excisam iis distribuunt, quæ corpori et sanguini Domini non communicant. Ab hæc ergo formâ hostiæ consecratæ formatæ dictæ sunt. Quare secundum Albinum episcopus in Romanâ curiâ consecratus, à summo Pontifice consecratam hostiam accipiebat, ex eâque ordinationis suæ die seipsum communicabat, et ex residuis particulis, per quadraginta dies à consecratione suâ, communicare quotidie solebat. Fulbertus verò de Presbytero ordinato idem scribit ad Finardum, quod tamen non ubique receptum, sed in Galliis singulari quâdam observantiâ usurpatum videtur ostendere: epistolam enim suam 2 ita exorsus est: « Novit et verè novit serenitatis vestræ prudentia quòd in ecclesiasticis officiis plura sunt in quibus orientales Ecclesiæ et nostræ communi sibi observatione respondent, etc. Porro in multis Græcia ab Hispania, ab illis Romana et Gallicana discrepat Ecclesia; sed neque

in hoc scandalizamus, si audimus diversam observationem, sed non diversam fidem in Christi semper Ecclesiâ extitisse, » etc.; quibus aliisque in eandem rem præmissis, quæ frustra ab eo dicta forent, nisi ritus de quo tractaturus erat, aliquatenus singularis videretur, mox sibi quæstionem istam à Finardo propositam fuisse subnectit: *De hostiâ quam paulò ante promotus ad sacerdotium de manu episcopi susceperat, quæ ratio sit videlicet usque ad quadragesimam diem usu quotidiano consumere, vel quos hujus rei auctores haberemus*. Addit verò paulò post: *Nostros episcopos omnes provinciales in hujusmodi ritum consentire*. Unde discimus totam Galliam ritum istum pervasisse, ut presbyteri promoti ab antistite hostiam sumerent in manus consecratam, et ex eâ per dies quadraginta communicarent. Romanos item hunc ritum servasse colliges, ex eo quòd in fine epistolæ subdit plura se de hoc ritu referre potuisse, ex codice quodam ex Romano serinio desumpto.

VIII. Fusè autem idem sanctissimus Fulbertus, quid sibi, occasione ejusdem fratris qui communicaturus sacram Eucharistiam eo quo putabat relictam loco minimè reperisset, seiscitanti cur ad tantum periculum evitandum, non primo, secundo aut tertio die integra hostia consecrata sumeretur, responsum fuerit, ostendit, exemplo nempe Christi Domini id fieri, qui discipulis, quos ad prædicationis officium misurus in mundum fuerat, resuscitati corporis speciem noluit ab eis semel visam subtrahere, sed per quadragenos dies, complacitis horis, glorificati corporis revelatâ specie, eos tanquam panis cœlestis suavitates refici voluit; nam subdit: « Et episcopus qui vices Christi tenet, sacerdotales viros in plebem sanctam missurus, sacri corporis Eucharistiam per quadraginta dies sumendam distribuit; ut dum, verbi gratiâ, quotidie cœlestis panis alimonia reficiuntur, tempus illud in mentem habeant, quo per quadraginta dies Dominus discipulis apparens, et convescens, desiderate visionis satietate refecit. » Cùm verò urgeret dictus Fulbertus, *num idem mysterium supplere potuisset panis à presbytero quotidianâ celebratione sacratus, ut in eo passionis dominicæ, et resuscitati corporis, et manifestati discipulis species eluceret*, respondisse dictum episcopum narrat, etsi idem sit Christi corpus, sive à sacerdote consecratur, sive asservetur, sicut idem est, natum, passum et resuscitatum; attamen quatenus quotidie à sacerdote consecratur, nobis oriri ac deficere videri, passumque potiùs et natum corpus exhibere quam resuscitatum, sub quâ ultimâ ratione commodiùs representatur per consecratam hostiam, quæ ab episcopo nobis data, et veluti suscitata, per quadraginta dies asservata, quotidie à nobis videatur et sumatur, eo modo quo apostoli immortalis Christi corporis per quadraginta dies visione reficiebantur. Hæc apud Fulbertum fusiùs, nos strictiùs.

IX. Aliam ejusdem ritus sibi datam mysticam significationem addit idem Fulbertus: « Nôsti, inquit, populo Hebræorum sub Moyse, et manna de cœlo per quadraginta annos subministratum; qui Moyses dux

populi secundis adiutoribus septuaginta viris videlicet de eodem populo sustentabatur, per quos ferma presbyterorum exprimitur, qui nunc in Ecclesiâ novitia pontificale onus in se suscipientes, regendis populis invigilant. Porro sumens de spiritu Moysi, illis septuaginta senioribus dedit, per quos populum illi commissum per quadraginta annos iudicavit; quia dux noster Dominus Jesus Christus discipulis, quos ad prædicationis officium missurus fuerat in mundum, spiritualium dona charismatum infudit; illi post immolationem agni paschalis manna coelitus misso per quadraginta annos sustentati sunt; quem cibum celestem, quam suavitatem angelicam, non per typicas aut umbratiles figuras, sed per indubitam unionis veritatem, representat ille dominicus cibus, quem per quadraginta dies sumendum, tanquam salutis viaticum, pontifex novis Ecclesiæ cultoribus distribuit, quos sue pastoralis curæ vicarios adiutores, ad erudiendam plebem sibi commissam constituit, ut dum istum præ oculis habentes deustant, illum nempe pertractent, qui de cruce, morte triumphat, ad patrem ascendit; dumque à semetipso consecratum corpus percipiunt, illum fidei gustu experiantur, per quem quotidie Christus nobis moritur, et resurgit, per quem usque ad consummationem seculorum manere se nobiscum pollicetur. » Porro optandum maxime censerem, ut ex eâ parte ritus iste renovaretur, quo per quadraginta dies ab ordinatione suâ, presbyteri divinis meditationibus intenti, et quotidie corporis dominico communicare jubebantur. Utinam vigeret in nobis apostolorum exemplum, qui ab eo die, quo sacrificatores in ultimâ Christi cenâ constituti sunt, simul in eadem domo congregati propter metum Iudeorum (Joan. 20), mutuis se sermonibus ad martyria, ad patientiam confirmabant, et ad labores pro Christo subeundos animabant, donec peccatorum expiatorum gratiam reciperent, imò donec per Spiritûs sancti super ipsos illapsam, virtute supernâ, die solemnî Pentecostes, roborarentur. Utinam imitarentur sacerdotes nostri antiquæ legis sacerdotum pietatem et religiosam observantiam, qui nempe septem diebus in ostio tabernaculi, postquam sacerdotio initiati fuissent, permanere jubebantur, ut superius exposuimus; imitarentur observantiam à recens baptizatis consuetudinem, quos anonymus quidam Græcus, ab atrio Ecclesiæ (παρατὸν vocat) discedere solitos non fuisse, et quotidie communicasse per integram septimanam testatur. Quem autem ritum tempore Fulberti vuisse, nec recens inventum fuisse vidimus, cum ipsius jam nulla vestigia supersint, ideò abolitum crediderim, quia, ut ibidem testatur Fulbertus, rarissimi suo tempore, et fortè nostro rariores essent, qui in asservando tanto tempore dominico corpore pervigilem curam, et diligentem cautionem adhiberent.

§ 1. De traditione libri presbytero apud Græcos.

X. His circa Latinerum morem explicatis, ad Græcorum in ordinationibus solemnem ritum explicandum nobis redeundum est. Solent ergo illi presby-

tero quoque consecrato librum in manus tradere; quod, quamvis in Euchologio expressum non sit, solet tamen à quibusdam observari, nedum in minoribus Ecclesiis, verum etiam in Ecclesiâ Constantinopolitana, in quâ (quod Arendius, lib. 6 de Concordiâ, cap. 5. se à fide dignis Constantinopolitanis monachis accepisse testatur, quodque nobis etiam ab aliis nuper relatum fuit) patriarcha Missalis librum porrigens solitam exclamationem emittit, *ὁ ἅγιος, ἅγιος*. Potest et ex Euchologio hic ritus aliquatenus colligi, in quo statim atque presbyter consecratus est, unâ cum ceteris presbyteris stans, *τὸ μυστήριον ἀποφασίζον, contactium legere*, dicitur, id est, sacratum, ni fallor, precum ac liturgiæ codicem, seu, ut vocant, *Missalis librum*; hoc enim loco *contactii* nomen id significat quod duplicem apud Græcos posteriorum temporum auctores habet significationem: prima est pro odariis quibusdam, seu brevioribus hymnis, quorum mentio passim tum in ritualibus Græcorum, Basiliæ ac Chrysostomi liturgiis, necnon apud Codinum, cap. 7, num. 15, ubi cantores in mensa imperatoris referuntur, *psallentes contactium istud: Virgo hodiæ*, etc.; tum etiam apud Citrium in responsis ad Cabasilam, ubi inter officia ecclesiastica, *præfectus contactii*, qui nempe quedam ex officio præcinebat, annumeratur; quemadmodum enim apud Latinos diversa sunt canticorum genera, *versus, versiculi, antiphona, graduale, tractus, sequentia*, etc., ita apud Græcos varia quoque sunt, puta *εἰσὸς, στιχηρά, ᾠδὴ μαρτυρική, προπύλαια, προτάξις, ἱκετήριον*, et, ne cetera fusiis enumeremus, *κατάβαια*, quæ ita à brevitate dicta sunt; *κατάβαια* enim (ut ex Anconitano quodam origine Græco refert Gretserus, lib. 1 Comment., cap. 7, num. 5, in cap. 1 Codin.) hodiè Græcis est *τὸ βραβύ, τὸ σύνταγμα, καὶ συντάξις*, id est, *breve, compendiarium, et contractum*. Contactia tamen notat à brevitate dicta esse, non quod omnium sint brevissima, sed quòd inter brevissima sint. Eorum quoque originem à Romano diacono Emeseno repetit, qui (ut habetur in Meneis Græcorum) primus τῶν κοινοτικῶν auctor, et concinnator tempore Anastasii imperatoris circa annum Domini 500 floruit, quo tempore penè corruptus et adulteratus erat Græcus sermo. Unde non mirum vocem istam propè Græcicam non esse. Altera verò contactii significatio est pro codice, libro, volumine; 1º enim hanc significationem dicti nominis inquit Moschopolus, dum in explicatione istius vocabuli τῶν τριῶν, dicit ipsum τὸ σύνταγμα esse, indifferenter scilicet τῶν τριῶν et τὸ σύνταγμα sumens, unumque per aliud explicans; 2º confirmat Balsamon, qui in Responsis ad Marcum patriarcham Alexandrinum, libro 3, interrogatus an Syri, Armeni, et alii ex diversis regionibus orthodoxi, aliâ quam Græcicâ linguâ celebrare possint, suâ, inquit ἡμερὰ celebrare poterunt, *habentes consuetarium sacramentorum precum exemplaria, variationis expertia, utpote desumpta ἐκ σύνταγμα, ex codicibus litteris Græcis emendatè, seu eleganter descriptis*; quo loco τῶν τριῶν volumen significat, et quidem liturgiæ, seu rituale, quod

Missale dicimus; 5° in eadem significatione Codinus, cap. 1, de Officiis, in tertio quinario, num. 15, ubi describit, τὸ ἐπομνηστικὸν officium, docet Hieronymonem habere in sua potestate, seu tenere, τὸ ἐπομνηστικόν, καὶ τὸ κειμήλιον τῆς χειροτονίας, *enthronismum*, et librum seu chartam firmam ordinationis continentem; quatenusque enim ecclesia ordinationis hinc intelligitur, vel precum in ordinatione faciendarum, vel suffragiorum quibus quis in pontificem eligatur, index, sive quidpiam simile significans, nihil refert: satis est quod nihil aliud τὸ κειμήλιον hinc loco quam librum vel chartulam aliquam significare possit, quæ ab Hieronymone ponit pontificem stante et inspiciente teneatur. Quare, cum statim atque ordinatus est presbyter Græcus, liturgiæ librum legere incipiat, non incongruum est, si, unde in librum ab episcopo accipere dicamus. Sed hæc de re fusius foras, quam oportuerit, diximus. Quid cæteris ordinibus initiandis Græci porrigere soleant, jam explicemus.

§ 5. De traditione *stabellæ* diacono.

XI. Diacono ordinato solent Græci porrigere flabellum, acclamante, ut supra, antistite *ἄγιος, dignus*. Flabellorum autem istorum, quæ à diaconis teneantur antiquus in Ecclesiâ videtur usus fuisse, hujus siquidem meminerunt primò constitutiones apostolicæ, lib. 8, cap. 12, prope initium: *Duo verò diaconi ex utraque parte altaris teneant flabella ex tenuibus membranis, aut ex pannis parvis, aut ex linteis, ut parva animalia volitantia abigant, ne in pocula incident.* Meminit et Dionysias, licet subobscurè, cap. 4, eccles. Hierarch., in Mystério, dum nempesacrum unctionum in divino altari, *obtectum duodecim pennis sacris*, nobis exhibet; nam pennæ istæ sacræ, quas pennas seraphim postea interpretatur, nihil sunt aliud quàm flabella, de quibus hic agitur, in quibus Græci etiamnum cherubim seu seraphim depingi curant; unde S. Germanus Constantinopolitanus, modò cherubim, modò seraphim flabellis indicari docet; primum enim de iis sic loquitur in Contemplatione rerum ecclesiasticarum: *Stabella verò typum referunt cherubim*; deinde eodem libro hæc habet: *Stabella verò diaconi indicant seraphim, sex alis prædita et multicolorum cherubim effigiem*; quia nempe ex pavonum, ut pinnarum, caudis confecta erant, in quibus oculorum imagines quædam relucebant. Quoddam officium diaconum fuerit cum iis flabellis, fusius alibi, Deo dante, dicemus, eorumque flabellorum usum etiam medio ævo receptum in Ecclesiâ Latinâ fuisse ex Hildeberto Cænonianensi conjiçimus. Hic solùm addimus mysticam flabelli seu nasearii à D. Hieronymo traditam significationem, epistolâ 20 ad Marcellian: *Quid autem, inquit, et matronis offertis muscaria parva, parvis animalibus eventulandis; elegans significatio est, debere luxuriam citò restinguere, quia muscæ morituræ oleum suavitatis exterminant.* Flabella ergo istiusmodi diaconis ordinatis in manus dabantur, ut se altaribus mancipatos nossent, et ab iis vel minima animalia, muscas scilicet et cætera abigerent, monerenturque exinde, ne immundi ipsi ad altare accedere auderent.

§ 6. De traditione aliorum instrumentorum in ordinibus inferioribus apud Græcos.

XII. Denique, ne fusius in iis evolvendis moremur, subdiacono Græci, in ordinatione ipsius, urceolum aquarium, ac manutergium præbent hoc ritu quem Euchologium nobis describit: *Et post acclamationem accipiens pontifex mantile imponit sinistro humero ejus qui ordinatur; similiter præbet illi vas ad infundendam aquam pro lotionem manuum; ille verò vas accipiens deosculatur manum ipsius, et aquam infundit ad manus pontificis quâ eas lavat; neque verò semel tantum in eodem Euchologio describitur subdiaconus ordinatus aquam pontifici ad lavandum præbere, sed iterum, post magnum ingressum lavanti pontifici depingitur exhibens τὸ νεκρόν (quod vulgò νεκρός, seu νεκρὸν dici solet), pelvim scilicet ad recipiendam aquam, τὸ χειρὸς ἕξτερον (quod χεῖρες nuncupari consuevit) vas scilicet ad lavandas manus, et cætera, quæ nempe omnia ad officium subdiaconi spectant; quâ de re alibi fusius. Lectori verò in eodem Euchologio datur τὸ βιβλίον ἀποστόλων, liber in quo continentur Acta et Epistolæ apostolorum, ex quo libro aliqua lector legere jubetur, antequàm pacem à pontifice accipiat.*

ARTICULUS III.

De impositione libri Evangeliorum episcopo consecrando.

I. Hactenus verò explicatum à nobis est quamnam sacris Ecclesiæ ministris, et inferioribus sacerdotibus in suâ ordinatione tradi solita sint; jam accuratius expendendum, quamnam episcopis tradi vel imponi consueverint. Solemnis in consecratione episcoporum ille ritus est imponendi librum super eorum capita, tenentibus ipsum tum principali consecratore, tum cæteris episcopis. Mentio hujus ritus in Constitutionibus apostolicis apud Clementem, l. 8, cap. 4, qui tamen dum Evangelia superimposita episcopo consecrando à diaconis teneri asseruit, ex aliis antiquis auctoribus, et universali Ecclesiæ consuetudine, ita explicari debet, ut diaconi duntaxat librum Evangeliorum supportent, episcoposque, ipsum imponentes cervici consecrandi in episcopum, adjuvent. Iis ergo verbis hunc ritum Clemens nobis describit: *Unus ex primis episcopis unâ cum duobus aliis stans prope altare, reliquis episcopis et presbyteris tacitè precationem facientibus, et diaconus aperta Evangelia super caput ejus qui ordinatur, tenentibus, in hunc modum precatur.* Mentio ejusdem apud S. Dionysium, qui, cap. 5 Hierar. eccles., in mysterio, pontificem consecrandum nobis describit, *super caput habentem divinitus data Evangelia manumque pontificis.* De eodem quoque ritu hæc habet: *Præcipua autem et propria pontificibus quidem, divinorum librorum ad capita admotio, non habentibus hoc inferioribus ordinibus.* Mentio in concilio Carthaginensi IV, c. 2: *Episcopus cum ordinatur, duo episcopi ponant et teneant Evangeliorum codicem super caput, et cervicem (aliàs verticem) ejus, etc.* Mentio apud Chrysostomum, cujus infra testimonium adducemus. Mentio in veteri Ordine Romano, Sacramentali Gregorii, Pontificali Romano, Euchologio Græcorum, necnon apud Albinum Flacum, Amalricum

Forturatum, et hos ritum ecclesiasticorum scripturas, qui eas ab episcopis, saltem tribus, Evangelicis in codice aperto teneri super caput ordinandi, interim dum super eum preces funduntur, attulerunt.

II. Sed et nunc antiquitus observatum nonnumquam legimus, ut nempe sedulo attendetur illa sententia, quæ in aperto Evangelii codice desuper episcopum consecrandum imposito occurreret: nam, v. g., notat Vite S. Godefridi Ambianensis diligens scriptor Nicolaus, monachus Saessionensis, lib. 1, cap. ult., *quod, cum ex more Evangelii codex ejus capiti imponeretur et explicaretur, statim occurreret locus ille: « Elizabeth impletum est tempus parienti, et peperit filium: » et non mediocri id omnibus admirationi fuerit; ut enim Joannes Baptista, ita et Godefridus matrem habuit Elizabetham, decem annis sterilem atque senescentem; paravit ille riuum Domino, paravit et Godefridus, etc.* Notat etiam Edinerus Anglus S. Anselmi Cantuariensis convictor, ejusque Vite enarrator, lib. 2, in consecratione illius repertam esse aperto Evangelii codice, hanc sententiam: *Vocavit multos, et misit servum suum dicere horâ cenæ invitatis ut venirent; quam in S. Anselmum egregie cadere ostendit.* Notat pariter Arnoldus abbas Lubecensis, cum Henricus abbas de Brunswick, episcopus Lubecensis consecraretur, *inventum esse in textu Evangelii, quod super scapulas ipsius tenebatur, in fronte unius pagine: « Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, » et in fronte alterius: « Vir justus et timoratus, expectans redemptionem Israel.* Complura similia alia exempla proferre possem, in quibus nemo mirabitur occurrentes Scripturæ sacræ sententias pro oraculis habitas, si modò usitatum esse vetustis temporibus observârit, ut non solum in electionibus vel ordinationibus, ex verbis sacri codicis fortuito lectis omen captarent (prout ex iis quæ in electione S. Martini, S. Aniani et cæteris referuntur, colligere est), verum etiam ut felicem vel infelicem consiliorum suorum successum ex iis conjicerent, sacramque Evangelii codicem nonnumquam ex professo consulere; quod te passim usurpatum docebunt Gregorius Turonensis, Nicephorus Gregoras, Nicolaus papa, et alii, quamvis hæc sortibus superstitiosè adherere sacri canones prohibeant; sed hæc extra rem.

III. Impositionis porro istius codicis Evangeliorum supra caput antistitis consecrandi, ratio elegans affertur à divo Dionysio, cap. 5 eccles. Hierarch., in theoriâ: *Quoniam perfecta omnis sacerdotii virtus ac scientia pontificibus à Deo afflatis, datur à divina bonitate mysteriorum auctore, jure ac merito pontificiis capitibus imponuntur divinitus inspirata Evangelia, quæ comprehensivè et scientificè manifestant Dei verba, Dei opera, Deique visiones, sacra verba, sacra facta, atque, ut uno verbo complectar, omnes divinas ac sacras et orationes et actiones, quæ nobis à divino benefico principio, stante hierarchiâ nostrâ, conceduntur.* Unde et addit divinum pontificem omni quidem facultate quæ pontificem deceat, prædium esse debere, et omnium sacerdotum sermonum et operationum quæ ad hierarchiam

pertinent, verâ atque à Deo traditâ scientiâ, non illustrari modo, verum eam aliis, ut pontifici consentaneum est, tradere, quod nos abibi testimonium produximus. Non hic Georgii Pachymeris clariorem explicationem, in eundem sensum tamen, reteximus; non Simeonis Thessalonicensis hand discrepantem à predictâ expositionem; quæ omnes interpretationes eò collimant, ut eo ritu significetur non solum quòd cognoscere debeat episcopus divina omnia facta et dicta, sed et alios docere singulos secundum gratiam quæ data est unicuique, secundum mensuram donationis à Deo, adeò ut si nihil aliud esset in istâ caeremoniâ, significatio certè esset illustris, et admiratio utilis ad episcopos qui ecclesiis præficiuntur, prout fatentur quidam ex hæreticis nostri temporis, sacrarum caeremoniarum osiores licet et infensi hostes.

IV. Additur et alia ejusdem ritus egregia ratio à D. Chrysostomo in eâ oratione quæ ex professo, *quod veteris et novi Testamenti unus sit legislator*, explicat; fusc enim ibi, quo fine et ejus rei significanda causâ, antistitis consecrandi capiti codex Evangeliorum imponatur, nobis ipse demonstrat; ubi enim ostendit consentaneum fuisse ut pontifex legis Moisaicæ tiarâ caput tectum haberet, ut qui caput esset populi, sibi aliud caput esse disceret, statim hæc subdit: *Idcirco etiam in Ecclesiâ cum ordinantur sacerdotes, Evangelium Christi capiti imponitur, ut discat is qui ordinatur, veram se recipere Evangelii tiaram; atque ut discat, quamvis sit omnium caput, se tamen legibus istis subjeci; et eum, qui omnibus imperat, legis imperio subesse; eumque qui omnibus dat mandata, à legibus mandatum accipere.* Propterea nobilis vir quidam ex veteribus (cui nomen Ignatius) quique sacerdotio et martyrio decoratus fuit, ad sacerdotem quemdam scribens dicebat: *Nihil sine tuâ voluntate geratur, neque item tu quidquam absque Dei facias voluntate.* Quòd igitur impositum haberet Evangelium pontifex, signum est eum esse sub potestate constitutum. Propterea dicit Paulus de muliere quæ velamen habebat, *quòd erat imago potestatis.* Erat igitur tiara figura potestatis, etc.

V. Verum unum in Pontificali Romano præscribitur, quod nec in veteri Ordine Romano, nec in Sacramentali Gregorii, nec apud antiquum ullum auctorem à me lectum est, ut nempe post acceptum annulum et baculum pastorem, de quibus mox dicemus, episcopo consecrato liber Evangeliorum de ipsius scapulis assumptus in manus tradatur à pontifice consecrante his verbis consecrandum alloquente: *Accipe Evangelium prædicare populo tuo commissio; potens est enim Deus ut augeat tibi gratiam suam, qui vivit et regnat, etc.* Quibus verbis præcipuum episcopi officium, prædicandi scilicet, committitur, et de eo consecratus commonetur. Alterum in Sacramentali Gregorii magis singulare, in quo nempe episcopo consecrando, cui episcopi manus imposuere, patenæ cum oblati, et calix cum vino porrigenda dicuntur à consecrante eadem dicente, quæ simul cum eo actu presbyteris consecrandis dici solent. Unde dubitandi occasio nascitur

an Sacramentale istud alicujus simul in presbyterum et episcopum ordinationem describat, quæ tunc fieri solet; an verò episcopo consecrando, cui eminens quadam sacrificandi, ut alibi explicuimus (1), potestas datur, iterum signa hujusce potestatis collata tradi solerent; dubitationem propono, quam alius solvet: nam utrobique difficultates sunt non leves.

ARTICULUS IV.

De traditione baculi et annuli episcopo consecrato apud Latinos.

§ 1. *De traditione annuli.*

I. Alia verò apud Latinos consecrato antistiti tradi solent, annulus scilicet, et baculus pastoralis: ex veteri nempe Ordine Romano, Sacramentali Gregorii, et Pontificali Romano, necnon auctoribus infra citandis. Tradebatur pontifici annulus in ordinatione, sicut in renuntiatione ab eodem reddebatur, teste Carnotensi episcopo Ivore. Benedictio autem annuli, qui pontifici traditur, iis verbis præscribitur in veteri Ordine Romano: *Creator humani generis, dator gratiæ spiritualis, largitor æternæ salutis, tu, Domine, emitte tuam benedictionem super hunc annulum, ut quicumque hoc sacrosancto fidei signo insignitus incedet, in virtute cælestis defensionis ad æternam vitam sibi proficiat.* Verborum quoque proferendorum, dum traditur idem annulus, variae formulæ proferuntur: prima, ejus solius meminit Sacramentale Gregorii, amplissima hæc est: « Accipe annulum discretionis et honoris, fidei signum, ut quæ signanda sunt signes, quæ aperienda prodas, quæ liganda sunt liges, quæ solvenda sunt solvas: atque credentibus per fidem Baptismatis, lapsis autem, sed poenitentibus, per ministerium reconciliationis, januas regni cælestis aperias; cunctis verò de thesauro Dominico nova et vetera proferas ad æternam salutem hominibus, consolatus gratiâ Domini nostri. » Altera, quæ admonitio dicitur, et quæ fusiori præcedenti aliquando, ut opinor, adnectebatur, iis verbis traditur: « Memor sponsionis, et desponsationis ecclesiasticæ, et dilectionis Domini Dei tui, in die quâ assecutus es hunc honorem, cave ne obliviscaris illius. » Tertia ibidem refertur: « Accipe annulum pontificalis honoris, ut sis fidei integritate ante omnia munitus, misericordiæ operibus insistens, infirmis compatiens, benevolentibus congruens, aliena damna propria deputans, de alienis gaudiis tanquam de propriis exultans: » sic enim affectus esse solet sponsi erga sponsam suam animus, ut ejus sive bona sive mala sibi adscribat, ad condolendum, vel congratulandum paratus. Quarta denique quam solum tradit Pontificale Romanum ea est: « Accipe annulum, fidei scilicet signaculum, quatenus sponsam Dei, sanctam videlicet Ecclesiam, intemeratâ fide ornatus, illibatè custodias. »

II. Ex quibus formulis multiplex ratio eruitur, ob quam episcopo annulus consecrato tradatur. Prima est, ut species nuptiarum inter episcopum et Eccle-

siam exhiberetur; annulus enim sponsæ pignoris loco miti solitus fuit, quem pronubum idcirco Tertullianus vocavit, Juvenalis *sponsaliorum pignus*, satyr. 6; cujus etiam in nuptiis tradendi causam hanc refert Hispalensis Isidorus, lib. 2, de eccles. Offic., cap. 19: *Illud verò, inquit, quod in primis annulus à sponsæ sponsæ datur, sit hoc nimirum vel propter naturæ fidei signum, vel propter id magis, ut mutuo pignore eorum corda jungantur.* Plura hæc de re passim apud auctores profanos, Agellium, Macrobius, Plinius, et alios. Ad significandum ergo spirituale fœdus conjugii, quod inter episcopum et Ecclesiam, quod in electione initiatum, ratum in confirmatione, et in consecratione intelligitur consummatum, cap. Licet, de Translat.: annulus pontifici rectè datur, ut meminerit se cum ecclesiâ suâ sanctè copulatum, et augustissimâ consecratione devinctum. Altera annuli significatio est, ut episcopi per annuli traditionem dignitas innotescat, et apud ipsum signatorius esse Dei annulus ostendatur; potestasque nobis beneficia conferendi, quæ à Deo hominibus potissima tribui possunt; nec peccata nostra remitti nolis solere, nisi episcopi vel sacerdotum ab ipso delegatorum ministerio divina gratia consignetur. Annulum autem *principatus signum*, seu, ut loquitur Augustinus, lib. 3, de Civitate, cap. 19, *miserabile dignitatis insigne censerî, nemo ferè nescit*; potestatem quoque annuli datione significari discas ex Curtio, Justino et Ariano, apud quos, quod Alexander Macedo extractum ex digito annulum Perdicæ tradidisset, successorem imperii eum designatum multi credidisse referunt; eâque auctoritate ipse fretus cæteris ducibus provincias divisit. Discas ex Suetonio referente Caligulam imperii insignia avidè expetentem Tiberio cum morte luctanti annulum detraxisse. Discas ex Nicetâ, qui Isaacum Comnenum è digito patris Alexii signatorium annulum, *σφραγιστήριον δακτύλου*, subduxisse narrat, ut eo viso milites sibi majus palatium aperirent. Discas maximè ex Ambrosio, qui patriarchæ Joseph dignitatis à Pharaone collata ornamenta exponens, è quibus unus erat annulus, quem Scriptura sacra Pharaonem è digito suo extraxisse, et manni Josephi inseruisse testatur, hæc verba profert, lib. de Joseph., cap. 7: *Quid enim sibi vult annulus digito ejus insertus, nisi ut intelligamus pontificatum ei fidei esse delatum, ut alios ipse signaret?* Nam quòd pontificatum annulo exprimi docuit Ambrosius, ad præsentem expositionem idoneum est argumentum; sed cur pontificatum fidei annuli traditione significari docuit, non ita constat: nisi fortè quia quemadmodum scriptæ tabulæ fidem apud Romanos minimè merebantur, nisi quæ signatorio annulo essent munitæ; ita nec prædicatio divini verbi neque Sacramentorum collatio legitima, sed furtivè usurpata censetur, nisi pontificiâ auctoritate approbata fuerit. Annulus autem ad signandum veteres usos fuisse lippis et tonsoribus notum est. Verum tertiam quamdam rationem, ob quam annulus daretur episcopo, suggerunt verba Ambrosii, quòd propria episcopi potestas annulo convenientissimè significetur; nam

(1) Vide supra, sect. I hujus partis, cap. I, art. 1, § 1, num. 21 et 22.

cum tria tantum sint Sacramenta quæ characterem continent, seu animæ spirituale signum impolunt ex theologis, ex his tribus Baptismum soli episcopi sollemniter conferre olim solbant, Confirmationem autem, et sacrum Ordinem soli ipsi tanquam ordinarii ministri concedere possunt : quo fit, ut, quia animarum consignandarum peculiarem potestatem habeant, anulum signatorium in sui consecratione accipiant. Quantum addere possumus, per anulum scilicet dona Spiritûs sancti, variasque gratias datas significari, quæ instar annuli in circulum girantur, quia inter se connexa, et à Deo derivata in Deum tendunt ; ad quod alludens Ecclesiastes, cap. 1 : *Lustrans universa in circuitu pergit Spiritus, et in circuitus suos revertitur.*

III. Quæ autem de annuli episcopalis significatione diximus, plures non infimæ notæ auctores confirmant. Primò quidem Isidorus Hispalensis, et ex eo Aquisgranense concilium sub Ludovico Pio his verbis, c. 9 : *Datur et annulus propter signum pontificalis honoris, vel signaculum secretorum.* Deinde Beda in Collectaneis, de 7 Ordinibus : *Annulum habet episcopus, ut Sacramenta Dei non omnibus aperiat.* Tertiò Rupertus, lib. 1, de divinis Officiis, cap. 25 : *Annulus digiti donum significat Spiritûs sancti, etc. ; non ergo ab re in ejus digito gemmatus fulget annulus, per cujus ministerium Christus Dominus tam fulgida distribuit dona sancti Spiritûs.* Quam Ruperti sententiam clariùs explicat Innocentius III, lib. 1 Myst. missæ, cap. 46 : « Annulus, inquit, digiti donum Spiritûs sancti significat ; digitus articularis atque distinctus Spiritum sanctum innuit, secundum illud Exod. 28 : *Digitus Dei est hic* et alibi, Lucæ 11 : *Si in digito Dei ejicio demonia*, etc. Ipse verò de plenitudine suâ secundum differentes donationes distribuit, alii, secundum Apostolum, 1 ad Cor. 12, dans sermonem scientiæ, alii gratiam curationum, etc. : quod et visibilis pontifex imitatur, alios in Ecclesiâ constituens sacerdotes, alios diaconos, alios subdiaconos. » Non hanc autem solam, sed et alteram significationem confirmat idem Innocentius his verbis : « Annulus est fidei Sacramentum, in quo Christus sponsam suam Ecclesiam subarrhavit, et ipsa de se dicere valeat : Annulo suo subarrhavit me Dominus, id est, Christus, cujus custodes et pædagogî sunt episcopi, et prælati annulum pro signo ferentes in testimonium. » Post hæc autem audiendus est in prædictorum confirmationem Stephanus Eduensis, de Sacrament. alt., cap. 11 : *Annulus, inquit, in digito, Ecclesiam cujus minister est episcopus, sponsam Christo associat, et fulgore suo dona Spiritûs sancti fulgentia demonstrat.* Audiendus denique Honorius presbyter Augustodunensis ita locutus, in Gemmâ animæ, lib. 1, cap. 85 : *Annulus velut accusatio secretorum sigillatori episcopo traditur, utque sponsæ Christo secreta Scripturarum annulo fidei consignet.*

IV. His addendus Demetrius Chomatenus, qui in responsis ad Constantium Cabasilam Dyrrachii metropolitanum, licet Latinos episcopos suggillet, quòd annulos corporaliter gessent, spiritualiter tamen quo-

modo ipsi ferendi sint ostendit, mysticas aliquas annuli significationes proferens ; sic enim ipse, in responsis ad Cabasilam, Respons. lib. 1, apud Leuncl., Juris Græco-Rom. lib. 5 : « Annulum autem ferre, his quidem qui secundum spiritum ambulant spiritualiter accipitur ; quemadmodum enim Christus Ecclesiæ, mandatumque, et virginæ carum animarum nominatur sponsus, sic qui ubique sunt sanctorum ecclesiarum presules, sponsi appellantur, annulo accepto, et spiritûs sigillo. Quod et Salvator in digito, hoc est, sancto Spiritu se demonia ejicere incredulis dicebat Judæis, qui cum convitio, quasi Beelzebub haberet, consecrabantur : et prodigum filium reversum aureo annulo exornavit, totum videlicet hunc faciens spiritalem pro carnali. At Latinis non spiritualiter, sed carnaliter, neque supramundanè, sed mundanè annuli appellationem accipientibus, studio magno affectatum est annulos gestare utpote ecclesiarum sponsis. » Hæc schismaticus Græcus, quâcumque abreptâ occasione, convicia in Latinos non satis prudenter effundit ; neque enim annuli corporalis gestatio spiritalem et mysticam significationem ejusdem præpedit, quin potius ad eam juvat, et tacite gestantium animos sollicitat, ut id exterius expriment, quod exterius portendunt, quemadmodum nec ceteri ritus sensibiles, quorum Græcia maximè ferax est, invisibilia eorum significata intervult.

§ 2. De traditione baculi pastoralis.

V. Baculum pastorem in ordinatione traditum, præter prædicta, plurâ alia auctorum testimonia probant, quorum aliqua max, dum ejus significationes recludemus, à nobis proferenda sunt. Idipsum etiam ostendi potest, tum quòd restituendo episcopo suæ dignitati, qui innocens post depositionem declaratus fuerit, concilium Toletanum IV, c. 27, *annulum et baculum* reddi præcipiat. Tum quòd episcopis, qui vel deponuntur, vel dignitati cedunt, baculum quoque ereptum fuisse, vel ab ipsis ultrò redditum comperimus : sic enim in synodo VIII generali, act. 7, ingresso Photio ad synodum cum baculo, Maximus Romani Pontificis legatus jussit auferri baculum, dicens : *Baculum signum est dignitatis pastoralis, quod hic habere nullatenus debet, quia lupus est non pastor* : testaturque Ivo Carnotensis Goffridum prædecessorem suum, *se purgare non volentem, virgam pastorem reddidisse et annulum* : multosque quòd per laicam investituram indebitè constituti essent, reddidisse pastores virgas, dignitati renuntiantes. Tum quòd in conciliis passim, et conventibus sacris episcopos baculos pastores gestasse ex historiarum lectione compertum sit. Legimus, v. g., apud Wilelmum Malmesburiensem in concilio Claramontano, cui Urbanus II pontifex interfuit, tredecimque archiepiscopi cum eorum suffraganeis, ducentas quinque pastores virgas numeratas fuisse. Tum quòd Goffridus Vindocinensis annulum et virgam, cum ab iis dantur à quibus debent, Sacramenta nominet, sine quibus hominum consecratio fieri non possit. Tum denique, quòd dicitur P. Bernardus, serm. de Baptismo, ritum in-

vestiendi episcopum, per anulum et baculum receptum fuisse. Unde diuturna controversia inter ecclesiasticos et temporales principes mota olim fuit de investiturâ per anulum et baculum, quam principes usurpabant, eidem verò summi Pontifices acrius resistebant : quâ de re à nobis fortè fusiùs alibi dicetur.

VI. Benedictio pastoralis baculi, in veteri Ordine Romano, ubi de consecr. episcopi, hæc legitur : « Deus, sine quo nihil potest benedici vel consecrari, hunc baculum benedicere dignare, ut quotiescumque famulus tuus illum gestando, et te in cordo tenendo, per hunc sustentatur, tuæ benedictionis ubertate repleatur. » Tradendo baculo eæ quoque formulæ recitandæ prescribuntur : prior : « Accipe baculum pastoralis officii, ligandi, atque solvendi ; et sis in corrigendo perseverans, iudicium sine irâ tenens, in fovendis virtutibus auditorum animos demulcens, in tranquillitate severitatis censuram non deserens. » Altera (quam pariter memorat Sacramentale Gregorii) : « Accipe baculum sacri regiminis signum, ut imbecilles consolides, titubantes confirmes, pravos corrigas, rectos dirigas in viam salutis æternæ, habeasque potestatem erigendi dignos, et corrigendi indignos, cooperante Domino nostro. » A priori formulâ non multum deflectunt pontificale Romanum, tit. de Consecr. electi, Innocentius III, l. de Myst. missæ, c. 62, Durandus, in rationali divin. Offic., et alii : Accipe, inquit, *baculum pastoralis officii, ut sis in corrigendis vitiis piè sæviens, iudicium sine irâ tenens*, etc.

VII. Baculum pastorem Græcos gestasse solitos, ex iis quæ diximus, de Photio Constantinopolitani throni invasore, satis superque patet : cui plura similia congerere possemus. Hunc autem non ab ordinantibus suis, sed ab imperatore patriarchas sumere solitos, cum ab eo designantur, docet Codinus : *Deinde patriarcha ascendens in anabathram, sceptrum, seu pastorale pedum accipit ab imperatoris manu.* *Διὰ τὴν* porro pastorem baculum, rectè significat, quasi *judicalem virgam*, nam iudices baculum, seu sceptrum olim inter iudicandum gestasse testatur Homerus, Iliad. 1 :

sceptrum

*In manibus gestant præfecti, quî arbitribus æquum
Pro Jove conservant.*

Unde *Διὰ τὴν* cum sceptro confusum, eoque nomine imperatorum ab eodem Codino non multò ante citato vocatum est : eoque ipso vocabulo pastorale pedum nominatum à Phranse, et Gennadio Scholario, dum uterque ab imperatore patriarcham illud recipientem describit : fortè quòd baculus pastoralis et sceptrum apud Græcos non parùm differrent. Æschylus in tragediâ quæ inscribitur : *Choephorî*, ex antiquis sceptrum *βακτηρὸν ποσειδηρον* nuncupavit, id est, *baculum populus regentem* : eadem pastoralis pedi descriptio est. Hæc duo tamen expressè distinguit Carolus Magnus apud monachum Sangallensem, lib. 4, cap. 10 : « Quidam, inquit, ex episcopis non contentus episcopatu, quem in primâ Germaniæ sede retinet, sceptrum nostrum, quod pro significatione regi-

minis nostri aureum ferre solemus, pro pastoralis baculo, nobis ignorantibus, sibi vindicare voluit : » quidquid verò sit eâ de re, ritum porro tradendi baculi pastoralis in ordinatione episcopali usitatum apud Græcos, ex ipsorum Euchologio non advertimus.

VIII. Legimus decretalem Innocentii III, in quâ Pontifex, secundum aliquos patriarcham Constantinopolitanum, secundum alios Bulgaricæ primatem monet, cap. unic., de sacrâ Unctione, ut pedum pastorale, sicut et cæteri pontifices, gestet. « Et licet, inquit, Romanus Pontifex non utatur baculo pastoralis, tum propter historiam, tum etiam propter mysticam rationem, tu tamen ad similitudinem aliorum pontificum poteris eo uti, quorum omnium rationem idem cardinalis sicut à nobis accepit, te poterit edocere. » Quænam sit illa historia, quænam mystica ratio ob quam summus Pontifex baculo pastoralis non utitur, satis difficile est probatis auctoritatibus confirmare. Glossa historiam quamdam refert S. Martialis, qui missus à D. Petro in Germaniam cum socio quodam suo Matthæo, eo mortuo rediit ad D. Petrum, à quo baculum accepit, quo socium vitæ restituit. Plurima huic historiæ refragantur, nec ab ullo probato auctore narratur. Probabile est Glossam hallucinari, et eam voluisse referre historiam, quam alibi prædictus Innocentius III retulit : sanctum scilicet Eucharium primum Trevirensis episcopum missum fuisse in Gallias à S. Petro, cum SS. Valerio et Materno, qui enim in præsulatu exceperunt : ex iis verò postremum directo à D. Petro baculo à mortuis suscitatum fuisse : in cuius rei memoriam observatum, ut summus Pontifex successor Petri baculo minime uteretur, præterquam in Ecclesiâ Trevirensi, inquit D. Thomas, in 4, dist. 24, q. 2, art. 9. Mysticas rationes Glossa eadem, necnon Joannes Andreas aliquas excogitant, quæ hunc morem firment, ut quòd papa jurisdictionem habeat à Deo, episcopi autem ab hominibus, ideòque baculos in suâ consecratione hi recipiant, ille non recipiat ; item quòd à nullo papâ corrigi possit si deliquerit, episcopi verò possint ; quòd ad trahendum ad se papa baculo non indigeat, qui semper habiturus sit oves, quia nunquam Ecclesia est desitura ; cum è contra cæteræ particulares episcoporum ecclesiæ deficere queant, ideòque earum episcopus baculo indigeat, quò errantes oves ad se revocet ; hæc et alia diversa mysticè à quibusdam dicuntur, cum tamen omnes convenient, propter plenitudinem potestatis baculum summo Pontifici non tradi, qui non tantum ovium, sed et pastorum summus Pontifex est. Sed hæc aliis plenius discutienda relinquimus.

IX. Dubium autem non leve suboriri potest, an pastorali baculo summus Pontifex semper caruerit ; reperio enim quædam apud auctores non improbandos testimonia, quæ et summos pontifices baculum pastorem olim gestasse demonstrant, et in ordinatione suâ sibi assumpsisse (licet fortè non ab aliorum manu) probabiliter innuant. Nam de Benedicto antipapâ sic loquitur Luitprandus, lib. 6 Hist., in fine :

(Quarante-huit.)

« Posthæc pallium sibi abstulit, quod simul cum pontificali ferulâ, quam manu gestabat, domine Leoni pape reddidit, quam ferulam idem papa fregit et fractam populo ostendit, deinde Benedictum in terrâ sedere precepit; cui casulam, quam planetam vocent, cum stolâ pariter abstulit, » etc. Similiterque Regino, Chronici lib. 2 : « Leo apostolicus, coadunata multorum episcoporum synode, eundem Benedictum Romanæ Sedis invasorem, iudicio omnium ab invaso gradu deposuit, et pontificale pallium, quod sibi imposuerat, abscedit; ferulamque pastorem manu ejus abreptam, coram omnibus in frusta confregit, » etc. Addere etiam possem Constantinum in denatione factâ Sylvestro, quæ sive vera sit, sive ficta, saltem à pluribus seculis pervulgata est, referatur tum à Balsamone, tum ab aliis Græcis Latinisque auctoribus, in eâ, inquam, inter cetera summo pontifici Constantinum concedere regia sceptrâ, seu imperialia; sceptrâ enim ista nihil aliud fuisse quam baculos quos principes aut duces, tanquam insignia dignitatis, manu gestabant, et quos ad Ecclesias translatos pastores baculos dictos fuisse, ex prædictis constat.

X. Baculi porrò pastoralis variae mysticæ significationes referuntur : primò enim baculus pastoralis datus est tanquam dignitatis insigne : nam virga seu baculus apud veteres potestatis et dignitatis insigne habitus est ; unde et *ῥαβδὸν ὑψηλὴν*, quarum formam pastores jam baculi exprimunt, *laconum in pretio fuerunt*, teste Platone in Protagorâ. Secundò, pastoralia ferè omnia officia baculo pastorali significari possunt. Docet Isidorus Hispalensis, lib. 2 de Offic., c. 5, cuius verba exscripsit synodus Aquisgranensis, sub Ludovico, c. 9 : *Huic autem, dum consecratur, datur baculus, ut ejus indicio subditam plebem vel regat, vel corrigat, vel infirmitates infirmorum sustineat*. Beda in Collectan. de septem Ordinibus, tomo 5 : *Baculum habet episcopus, ut subditos regat, infirmos sustineat*. Innocentius III, lib. 4 de Mysteriorum missæ, c. 62 : *Baculus correctionem significat pastorem*. Item : *Idèò est acutus in fine, rectus in medio, retortus sive recurvus in summo, quia pontifex debet tangere pigros, regere debiles, colligere vagos*. Hoc ipsum olim lapis quidam marmoreus Tolosæ repertus nos docuit, cui SS. Petri et Saturnini pedum pastorale gestantis imagines cum hoc versu insculptæ sunt :

Curva trahit, quos recta regit, pars ultima punit.

Sed et Honorius Augustodunensis expressius idipsum significat, in Gemmâ animæ, lib. 4, cap. 218 : « Per baculum, quo infirmi sustentantur, auctoritas doctrinæ designatur ; per virgam, quâ improbi emendantur, potestas regiminis figuratur. Baculum ergo pontifices portant, ut infirmos in fide per doctrinam erigant ; virgam bajulant, ut per potestatem inquietos corrigant ; quæ virga vel baculus est recurvus, ut aberrantes à grege docendo ad poenitentiam trahat ; in extremo est acutus, ut rebelles excommunicando retrudat, hæreticos velut lupos ab ovili Christi potestativè exterreat. » A quo non discedit Hugo à S. Vi-

ctore his verbis, cap. 40, lib. de Sacram. : *Episcopo diem regimen Ecclesie committitur, baculus quasi pastori traditur ; in quo tria notantur, quæ significatione non careant, recurvus, virga, cuspis ; significatio hoc carmine conatur.*

Collige, sustenta, stimula, vaga, morbida, lenta :

Hæc est pastoris, hoc virga figurat honoris.

Item :

Atraho peccantes, justos rego, pingo vagantes,

Officio triplici servio Pontifici.

XI. Denique prædictis Honorius antiquæ et novæ legis exemplis virgam istam pastorem episcopis deferendam esse probat, lib. cit. Gemmæ, cap. 217 : « Moyses quippe, inquit, dum oves pavit, virgam manu gestavit ; hanc ex præcepto Domini in Ægyptum pergens secum portavit ; hostes signis per eam factis terruit, qui veluti lupi oves Domini strangulabant ; gregem Domini de Ægypto per mare Rubrum hæc virgâ eduxit, pastum de celo, potum de petris hæc produxit, ad terram lac et mel fluentem, velut ad pascua, hæc virgâ induxit ; » et paulò post : « In Evangelio quoque Dominus apostolis præcepit ut in prædicatione nihil præter virgam tollerent, et quia episcopi pastores gregis Domini sunt, ut Moyses et apostoli fuerunt, idèò baculum in custodiâ præferunt. »

CAPUT X.

DE SACRA UNCTIONE.

ARTICULUS PRIMUS.

An antiquitùs usitatus mos fuerit ungendorum sacerdotum apud Græcos.

§ 1. Argumenta pro parte affirmante continens.

I. Celebris prædictis omnibus ritibus cæremonia succedit sacræ unctionis, cum presbyteri et episcopi inungi solent, non ceteri inferiorum ordinum clerici. De hæc quinque potissimæ questiones occurrunt pertractandæ : prima, an apud Græcos antiquitùs unctio ista visibilis in ordinatione usitata fuerit ; altera, an apud Latinos vetus hic mos existat ; tertia, quo ritu unctio sacerdotum fieri soleat ; quarta, quæ ipsius unctionis in sacris ordinationibus usurpata, totiusque hujus ritus significatio videatur ; quinta denique, quot aliæ sint unctionum species, ex quibus regia præsertim, quæ pontificiam et sacerdotalem imitatur, nobis est fusiùs exponenda.

II. Quod ad primam quæstionem attinet, utrùm apud Græcos antiquitùs observata fuerit unctio sacerdotum consecrandorum, res ista videtur controversa, et quæ in utramque partem variis suaderi potest argumentis. Pars affirmativa his utique fulcitur : primò, quia innuere videtur non semel Dionysius sacrum unguentum ad omnem consecrationem, etiam sacrorum Dei ministrorum, adhiberi ; eo enim capite 5 de eccles. Hierarchy, in Myster., quo ejus vim admirabilem ac divinam enarrat, hæc generatim habet : *Illo (unguento scilicet) utitur (Pontifex) in omni ferè pontificio munere* ; deinde generalius et absque ullâ restrictione loquens hoc eodem capite adjungit, in Theoria : *Quodque etiam divinius est, divino unguento uti-*

tur in cuiusvis rei sacre consecratione, aperte monstrans, secundum Scripturam, eum qui sanctificatur, alios sanctificare, ut qui sibi semper sit similis, in omni boni efficientiâ à divino principio procedente. Et paulò post, explicans cur unguentum sacrum, *τελειον* vocetur: Est enim ejus *τελειον*, id est, sacra operatio, ut et quantum in nobis est secundum humanam decentiam, seu existentiam sanctificemur, et divinâ efficacîâ omnia perficiamus, et sanctificemur, quæ perficienda sunt. Unde et Maximus in eundem D. Dionysium ait: Per unguentum omne sanctum perficitur; item: Perficit enim omnia divinum unguentum illiniens, sicut participatio corporis et sanguinis. Quare, sicut nemo ordinari solet, nisi qui prius corpori et sanguini Christi communicat, ita nec qui divino unguento non fuerit delibutus.

III. Secundò, S. quoque Gregorius Nazianzenus, non semel sacre unctionis in ordinatione usitate videtur meminisse. Primò enim, orat. 4, agens adversus Julianum jam presbyter consecratus: Unguentum quoque ipse quoddam habeo (sed quo sacerdotes solum et reges ungantur, utpote vario et exquisito, et nostrâ causâ effuso) magni unguentarii arte confectum; atque utinam mihi suavem ejus odorem Deo offerre contingat. Secundò, de suâ ad Patrem et Basilium, post reditum ex fugâ, consecratione in episcopum loquens, orat. 5: Idcirco, inquit, me pontificem ungis, ac potere cingis; pluraque ibidem de eâdem unctione subiungit. Tertiò, oratione 6 ad Gregorium Nyssenum Basilii Magni fratrem postridiè illius diei quo creatus fuerat, ubi patrem suum Mosi, et eundem Nyssenum Aaroni comparavit, de patre mox subdit: *Horum alter nos unxit, et latentes in medium produxit*. Quartò, orat. 7, apologeticam ipse orationem ad patrem, presente Basilio, cum Sasimorum episcopus creatus est, ita exorditur: *Rursùm super me unctio et spiritus*. Quintò, in oratione 20, quam habuit ipse in laudem Basilii ad ejus ordinationem, ab exteris regionibus vocatos, τοὺς *χριστοῦς ἀνδρας*, viros pietate prestantes et zelo flagrantes, eum uncturos, convenisse testatur; itemque Gregorium patrem narrat ab ordinatione Basilii redeuntem, ab impositione manuum, et ab unctione, atque ab ejus qui ungebatur capite roboratum, reversum fuisse. Sextò, oratione 41 in Pascha, hæc similiter habet: *Mysterium unxit me*, seu dies festus unxit me, ac si diceret, die festo se in sacerdotem unctum fuisse. Similis phrasîs Gregorii Nysseni, tractatu de Virginitate, cap. ult.: *Quomodo Dei sacerdotio fungeris qui ad hoc ipsum unctus es?* Non est autem probabile toties Nazianzenum de ordinatione loquentem unctionem memorasse, si spiritalem tantum et mysticam intellexisset, nec ulla visibilis in eo Sacramento Unctio in usu suo tempore fuisset; quam etiam Nysseni loquendi modus videtur indicare.

IV. Tertiò apud alios quoque antiquos auctores unctionis sacerdotibus tribuitur, et in ordinatione tantum usitata refertur. Legimus apud Eusebium, lib. 10 Hist., cap. 4, et Nicephorum, lib. 7, cap. 40, panegyricam orationem in Encenis in laudem Paulini Tyrrionum episcopi, et aliorum præsulum recitatam,

cujus illud est exordium: *O amici Dei et sacerdotes, qui sacrosancto talari indumento, cælesti gloriæ coronâ, divinâ unctione, et sacratâ sancti Spiritûs stolâ circumvestiti*. De sancto Nicolao inquit Metaphrastes apud Sur., 6 decemb.: *Sancta episcoporum synodus, unâ cum clero, cum quidquid justum est ac sit de more in eo disposuissent, eum pontificatûs chrismate initiavit*. De eo pariter sanctus Leonardus Justinianus patriarcha Vennetus, in ipsius Vitâ, quam è Græco Latinè vertit, apud eundem Sur.: *Synodus frequens, ait, ad novi præsulis unctionem convenit, à quo magno tandem labore impetratum est, ut se pateretur inungi*. Idem Metaphrastes in Vitâ S. Chrysostomi illum in episcopum, sacro chrismate consecratum, et in excelso loco ecclesiæ collocatum, narrat. Nicephorus pariter, lib. 11, cap. 46, Mosem sanctissimum monachum à Maviâ Saracenum reginâ ad fidem conversâ consecrandum missum, et à catholicis antistitibus exulantibus, episcopali unctione acceptâ, ordinatum refert. Tharasium quoque patriarcham ait Ignatius in ejus Vitâ, à Constantino et Irene designatum, à clero et populo appetitum, divinis et spiritualibus invocationibus honoris sacerdotalis unctionem suscepisse. De Gregorio Palamâ schismatico, imò et hæretico quoque, qui processionem Spiritûs sancti à Filio impugnavit (quem tamen nuperi Græci, ut cœlitem, colunt) ex ejus Vitâ iisdem legunt, τὸ μὴ χρίσθαι τῆς ἱερωσύνης ἐδέξατο, et in tropariis ad ipsum canunt, μὴν ἐρωχρίσθης ἢ ἀρχιερωσύνης, unguento consignatus es pontificatus, ut refert Arcudius, lib. 6 de Sacram., c. 1. Quis autem sibi persuadeat hæc omnia mysticè et spiritaliter interpretanda esse, quæ tam clarè dicta, tam sæpè repetita corporalem unctionem innuunt eamque aliis ordinationis ritibus inserunt?

V. Denique non ad spiritalem et mysticam unctionem, sed ad solam corpoream ac visibilem traduci possunt verba Jobi monachi, qui sibi cognomentum peccatoris imposuit; is enim, tract. de Sacramentis, unguentum iterari docet duplici de causâ: primam dicit esse necessitatem, quando scilicet aliqui vel hæresim amplexi sunt, vel fidem negârunt, utrosque enim redeuntes ad catholicam communionem, iterum sacro chrismate inungi, prout in concilio Constantino-politano I statutum est, Græcorum morem esse ait; alteram assignat dignitatem regiam vel pontificiam, in quâ conferendâ sacram iterum unctionem usurpari docet, prout hæc ejus verba demonstrant: *Ordine verò quodam dignitatis administratur divinum unguentum in imitatione regum, cum in sellâ collocantur; vel apud nonnullos denud fieri solet in consecratione pontificiæ præminentiæ; hi enim, quamvis omninò antea, ut moris est apud omnes, post Baptismum unguento sunt oblitî, nihilominus rursùm divini unguenti sigillo inunguntur*. Ex quo sanè testimonio manifestè patet apud quosdam saltem ex Græcis sensibilem unctionem in sacerdotum ordinatione fuisse usurpatam.

§ 2. Argumenta pro parte negante complexens.

VI. Contraria verò sententia quæ negat Græcos visibilem unctionem saltem ut plurimum in ordinationibus sacerdotum adhibere solitos, iis rationibus astrui-

tur. Primo, quia Constitutiones apostolicæ Clementis, quæ videntur directæ præsertim ad Græcos, ex quibus supra notavimus plures Græcorum in ordinatione ritus à Latinis discrepantes excerptos fuisse, unctionis in episcopi consecratione non meminerunt, quamvis etiam ejus ritum graphicè et copiosè descriperint. Similiter nec Dionysius eo capite quo sacræ ordinationis ceremonias omnes sigillatim et accurate præcibit, ac diligentius adnotat quænam ex iis sacerdotum ordinationi, quænam ministrorum communis essent, quænam propriæ, eo, inquam, toto capite nullum verbum facit de sacrâ unctione, quam ceremoniam non videtur omisissus fuisse, si in ordinationibus tunc temporis usitata fuisset. Eo quoque capite, quo sacri unguenti vim et significationem detegit, et si speciatim in benedictione aquæ baptismalis, confirmatione baptizatorum et altarium consecratione hoc sacrum unguentum adhiberi doceat, in consecratione tamen sacerdotum eandem usurpari non dicit; quæsim autem in prioribus sacri unguenti applicandi meminisset, non in ordinatione sacerdotum, si in consecratione quoque sacerdotum sacrum unguentum adhibendi mos fuisset? Certè cum sacra ordinatio majoris sit momenti quàm benedictio aquæ baptismalis, vel consecratio altarium, sitque potissima et præcipua Pontificis functio, si in eâ sacra unctio apud Græcos in usu fuisset, non omissa à Dionysio, sed primo loco in exemplum prolata videretur, qui scilicet minora tam diligenter prosequitur. Itaque propositio Dionysii quòd in omni consecratione sacrum unguentum adhiberi mos esset, non universim ex ipsius mente intelligenda est, sed ad proposita ab ipso exempla restringenda.

VII. Secundò, quia S. Chrysostomus in Digress. moralib. hom. 2 in cap. 1 prioris ad Timoth., antiquos sacerdotes ita unctos fuisse commemorat, ut id de sacerdotibus novæ legis reticeat, et cum id de iis dicendi occasio sese offerret, unctionem in ipsorum ordinationibus isto suo silentio negare videtur; ita enim ipse: *Hoc unguento unguimur, cum baptismatis fonte renascimur; tunc honestatem spiramus; postea vero id odoris spirare studii nostri fuerit. Idcirco etiam cum unguento inungebantur sacerdotes, magnæ virtutis indicium præ se ferentes; quippe eum qui sacerdotio fungitur, spirare optimum odorem convenit.* Certè si nostros sacerdotes unguento liniendi mos viguisset, consentaneè omninò in eâdem narratione nostrorum rituum perseverans sanctus iste doctor, qui unctionis post Baptismum in nostrâ lege usitatæ meminerat, sacerdotalis quoque in eâdem lege meminisset; sed cum sacræ unctioni baptizatorum, ungendorum in antiquâ lege sacerdotum exemplum adjunxerit, videtur, deficiente in novâ lege sacerdotali unctione, ad antiquæ legis sacerdotum ritus necessitate adactus recurrisset; præsertim cum ratio quam ibidem subdit sacerdotibus potius novæ legis quàm antiquæ conveniat.

VIII. Tertiò, quia plures ex Græcis auctoribus, quando ordinatio sacra Unctio dicta legitur, vel cum

sacerdotes uncti vocantur, de spiritali unctione id interpretantur, non de sensibili et corporeâ. Tres ex his profero: primum Eliam metropolitanum Cretæ, scholiastem Nazianzeni, qui sub Constantino et Irene floruit, concilioque Nicæno II subscripsit, cujus etiam extant responsiones quædam ad Dionysium monachum Juri Græco-Romano insertæ; alterum, Nicetam Hæracliensem metropolitanum, Nazianzeni similiter scholiastem, cujus item extant responsiones quædam ad Constantinum episcopum, ad quem pariter Demetrius Chomatensis aliquas responsiones scripsit; ex quibus patet eum longè post Photium, vigente inter Latinos et Græcos schismate, floruisse; tertium tandem Nicolaum Cabasilam schismaticum Græcum, qui vixisse fertur anno 1300, scripsitque contra D. Thomam librum hæretico spiritu compositum de processione Spiritûs sancti. Primum ergo Elias Cretensis allata superius ex oratione 7 Nazianzeni verba: *Rursus super me unctio*, interpretans, ita disserit: « *Rursus*, dixit, propter sacerdotii unctionem, quam prius jam acceperat. Porro veteres sacerdotes et pontifices, ut sæpè alibi de hac re diximus, unctione legali et typicâ ungebantur, legis autem novæ sacerdotes spiritali, quæ quidem in manu impositione, et Spiritûs sancti invocatione atque consecratione posita est. » Causam assignat Nicetas: « Etenim unguentum illud in Pontificis caput effusum, quod primum ipsum caput ornat, deinde barbam, ac postea usque ad extrema ipsius indumenta, unguentum, inquam, illud allegoricè nobis Spiritum sanctum designat. Hic enim primum totius corporis caput, hoc est, Christum implebat; deinde ad apostolicum chorum, qui faciei Christi ornatus erat, dimanabat, ac postea in totum corpus, id est, in Ecclesiam labebatur. » Nicetas in orat. 6 Naz. ad hæc verba, *unguento illo*. Eadem habet Rupertus de divinis Offic. lib. 4, cap. 22. Fusiùs autem Cabasilas nonnisi spiritaliter sacerdotes novæ legis unctos dici ostendit; nam agens de unguento, probat unguentum seu Confirmationis Sacramentum appellari manuum impositionem, et vice versâ manuum impositionem seu Sacramentum Ordinationis vocari unctionem, propter eundem effectum, Spiritûs scilicet sancti dationem, et regalis sacerdotii communicationem: spiritaliter ideò et allegoricè, dictum istud exponit, quod occini solebat sacerdoti consecrato; *Consignatus es unguento pontificatus*. Inter disserendum verò sacerdotes novæ legis Judaicis opponit, quod hi corporali unctione perficerentur, illi verò manuum impositione; nam, inquit, *antiquâ lege sacerdotes similiter ac reges ungente, Ecclesiæ lex illos unguento reges constituens sacerdotibus manus imponit, et Spiritûs gratiam precatur.* Quæ verba ostendunt suos sacerdotes non corporaliter Græcos unxisse, nec antiquæ legis ritum, eâ in re, secutos fuisse; cum tamen soleret ejusdem legis in ungendis regibus mos etiam apud ipsos reservari.

IX. Quartò, quia Innocentius III Græcos unctionem istam suo tempore non usurpasset testatur. *Cum venisset, inquit, ad Apostolicam Sedem V. F. R. N. noster*

episcopus Brandizuberensis (de eo enim agi in decretali epistolâ fidem facit liber Gestorum Innocentii III, additorum libro 4 Registri ejusdem pontificis, in quibus mentio fit Blasii Bradizuberensis episcopi à Calo-Joanne Bulgarorum et Blachorum rege Romanam missi, quem aliàs Brandizuberensem nominat, qui nempe corruptè Bracharensis episcopus, in vulgatis decretalium editionibus nominatur, utpote cum Brachara Hispaniæ civitas sit, non Græciæ, aut totius Orientis; minùs verò corruptè apud Antonium Augustinum Brandiciberensis legitur, nam Brandiciberensis, seu Brandizuberensis civitas est Bulgariæ, ad cujus provinciæ primatem ista scribitur epistola), *qui in consecratione suâ sacram non acceperat unctionem, cum apud vos non consueverint pontifices, cum consecrantur, inungi; nos, quod illi defuerat, mandavimus in ipso suppleri, facientes caput ejus, et manus per venerabilem (1) fratrem nostrum Albanensem episcopum* (Joannes hic dictus fuit ex Gestis Innocentii) *assistentibus ei duobus episcopis secundum morem ecclesiasticum sacro chrismate deliniri, etc.*; et in fine capituli eundem ritum de cetero observari præcipit iis verbis que habentur apud Antonium Augustinum, et in Gestis Innocentii III diversa ab iis quæ in decretalium vulgatis omnibus editionibus leguntur: « Monemus igitur fraternitatem tuam, et exhortamur per apostolica tibi scripta mandantes, quatenus ad mandatum dilecti filii nostri titulo S. Crucis presbyteri cardinalis Apostolicæ Sedis legati, tu quoque sacram accipiens unctionem, ne quid tibi desit ad virtutem (2) Sacramenti, cum (3) et sacro chrismate fueris delinitus, archiepiscopus et episcopus tuos similiter ungas, et per eos facias manus sacerdotum inungi oleo benedicto. » Hæc autem epistola non patriarchæ Constantinopolitano, ut volunt glossatores decretalium, sed Trinonitano archiepiscopo, quem totius Bulgariæ ac Blachiarum primatem Innocentius III constituerat, et per Leonem S. R. E. cardinalem Apostolicæ Sedis legatum consecrari jusserat, directâ fuit. Id enim patet tum ex archiepiscopi istius litteris ad Innocentium III tum Innocentii III ad ipsum; ad quem etiam scribens dictus Innocentius ungendorum sacerdotum ritum ei commendaverat, iis verbis: « Licet hactenus apud vos, nec in suâ ordinatione presbyteri, nec in consecratione suâ episcopi consueverint sacram recipere unctionem, volumus tamen ut deinceps non tam ritum nostrum, quàm mandatum divinum sequentes, per quod in lege præcipitur ut pontifices et sacerdotes ungantur, tam manus eorum qui ordinandi sunt in presbyteros, quàm capiteorum qui consecrandi sunt in episcopos, solemniter inungatur. »

X. Denique, quia præsens Græcorum consuetudo à sensibili unctione sacerdotum abhorret; nullamque ungendorum sacerdotum mentionem cuncta eorum Euchologia nova aut antiqua faciunt; et quicumque

apud ipsos ritus Sacramentorum pertractant, ab ordinatione exteriorem istam ac corporalem unctionem rejiciunt vel silent: manus sacerdotis ungendas negare solent, sed corpore Christi in manus tradito ipsas sanctificari putant: nam, ut ait Simeon Thessalonicensis, de Sacram. seu myst. Eccles., lib. 8, *retentus Jesus Christus, ipse ei chrisma, et manibus, et capiti*. Imò reprobât ipse Latinorum morem sacerdotes ungentium, atque rectè non ungi sensibili unctione qui ordinantur, *quòd nihil materiale, sed omnia spiritualia exerceant, quòdque vero unguento proximè accesserint, quod quidem Jesus Christus est, cujus nomen unguentum effusum*. Verùm, licet fortè Thessalonicensi suorum iisce ratiunculis illustrare morem permissum sit, at non nostrum suggillare conceditur, quem ex mysticæ rationes non enervant; nam, sicut Baptismi, Confirmationis et extremæ Unctionis effectus sunt spirituales, in quibus tamen Sacramentis materialis unctio adhibetur quæ eam interiùs animi firmitatem, fragrantiam vel dulcedinem in iis Sacramentis effici manifestet, quam exteriùs applicata significat; ita in ordinatione sacerdotum exterior unctio adhiberi potest, et quidem convenientissimè, quamvis nihil sacerdotes nisi spiritale operentur; sicut in sacerdotii collatione corporalis manus impositio, tam apud Græcos quàm Latinos in usu est, et instrumenta corporalia ab utrisque, sacerdotibus sive consecrandis, sive consecratis porriguntur, quæ spiritalem collatam potestatem indicent, et spiritalem gratiam manifestent. Neque ex eo quòd Christo sacerdotes appropinquant, ungi ideò prohibentur, quia Christus quasi unctus dictus est, quinimò, qui Christi potestatis in sacerdotio fiunt participes, ejus quoque nominis et unctionis consortes convenienter fiunt, ut sicut ipse unctus est à Deo *oleo lætitiæ præ consortibus suis*, psal. 44, ita per unctionem exteriorem ad communicationem divinæ potestatis, dignitatis, sanctitatis, et nominis homines disponantur.

§ 3. Judicium de quæstione propositâ.

XII. Hæc sunt utriusque partis argumenta, quibus ultrò citròque de Græcorum antiquo more circa sacram unctionem disputatur; nostrum non est decretorium de eâ quæstione ferre judicium. Hæc certa esse monemus: primum eos qui jam apud Græcos sacerdotes ordinantur, nequaquàm inungi, ut et plurimum oculato testimonio, et Enechologii ipsorum testificatione patet. Alterum, licet fortè, quando Constantinopolitana civitas sub Latinorum potestate fuit, hunc ritum ad tempus cum Latinis Græci observârint, attamen schismaticos non observâsse, ut testimoniiis Cabasilæ, et Simeonis Thessalonicensis apertiùs ostenditur. Tertium, tempore Innocentii III sacram unctionem in ordinatione sacerdotum à Græcis non passim, neque ut plurimum, usurpatam fuisse, prout ex ejus epistolâ decretali citatâ liquet. Prioribus etiam temporibus, saltem paulò ante Photium, non fuisse sensibili unctione vulgò sacerdotes Græcorum delibutos, quemadmodum ex Eliâ Cretensi apparet: in quibusdam tamen provinciis Græciæ unctionem istam in usu fuisse Job

(1) Verba ista omittuntur in vulgatis edit. decret. habeturque per *Albanensem episcopum*.

(2) *Ad plenitudinem*, habent Gesta Innocentii.

(3) *Ut cum* corrige ex Gestis cit.

Monachi persuadet auctoritas, nisi forte nonnullos istos, apud quos sacro oleo deliniri consuevisse sacerdotum dicit, Latinos intelligat. Totam autem contraversionem præsertim sitam esse momentum de prioribus Ecclesie seculis : nam Eusebius et Nazianzeni verba manifestum unctorem adhibitum esse suadent. Exempla quoque prolata ordinatorum SS. Nicolai, Chrysostomi, Mosi Monachi, in quibus sacre unctionis fit mentio, ritum istum confirmant. Adversarii tamen hæc omnia de spiritali unctione et mysticâ, non de sensibili et corporeâ interpretantur : et Constitutionum apostolicarum, ac D. Dionysii silentio præsertim suam sententiam comprobant, ac Chrysostomi allatâ superioris auctoritate nituntur. Reponant alii infirmum ex omissione alienius ritus colligi argumentum ; Constitutiones apostolicas non omnes ordinationis ceremonias explicandas suscepisse, præcipuas in medium adduxisse, ceteris ceteris ; Dionysium sacre unctionis non meminisse agendo de ritibus ordinationis, quod supra cum omni consecratione adhibitum sacrum chrismata testatus fuisset : agendo verò de sacro unguento, sacerdotum unctionis expressè non meminisse, quia consecrationis et sanctificationis nomine apertissimè ordinatio intelligitur : confirmationis, et consecrationis altarium expressiore mentione fecisse, quia eorum potissimus ritus est sacra unctio, non item ordinationis. Denique Chrysostomum huic assertioni non fuisse, nam particula illa, *etiam*, quæ etiam hoc loco significat, ostendit Chrysostomum non excludere sacerdotes novæ legis, dum etiam antiquæ legis inunctos testatur : sed hos expressè fuisse unctos memorare voluit, quod eorum ungendorum minor subesset ratio, quam nostrorum ; quippe qui Spiritus sancti gratiarum et operationum non ita participes forent ; quæ tamen sacri olei unctione significatur.

ARTICULUS II.

An ex veteri consuetudine sacerdotes apud Latinos ungentur.

§ 1. *Probatum affirmans sententia.*

I. Hæc de Græcorum more dicta sint : jam Latinorum morem in ungendis sacerdotibus antiquissimum esse confirmemus. Primum igitur Innocentius III hunc morem ab apostolis derivatum asserit, apud Anton. Augustin. supra, et in Gestis citatis Innocentii III, iis verbis : « Hoc enim catholica tenet Ecclesia, non solum ex præcepto divino, verum etiam apostolorum exemplum. In Exodo quippe legitur præcepisse Dominus Moysi, ut Aaron et filios ejus ungeret, quatenus ejus sacerdotio fungerentur : et Anacletus origine Græcus, qui à B. Petro fuit in presbyterum ordinatus, tradit in ordinatione suâ ungendos episcopos more apostolorum et Moysis, quia omnis sanctificatio in Spiritu sancto consistit, cujus invisibilis virtus sancto chrismati est permixta. » Circa quæ Innocentii verba, duo sunt notanda : primum præcepto divino sacrum unctionem iussam ab eo dici, probarique ex præcepto facto Moysi, quod habetur in Exod. 28, ut ungeret Aaron et filiosque in sacerdotes : præceptum autem istud ceremoniale erat, quod proinde cum veteri lege

abrogatum est ; ejus itaque vim renovatam ab Ecclesiâ solum intendit Innocentius III, sicut et plura alia ceremonialia Judæorum, quæ venturi Messie fidem non exhibent, sed divinis Sacramentis et officiis splendorem afferunt, ac convenientem christianis ministeriis habent significationem (quæ omnia sacre unctioni competunt), renovata dicuntur, ita ut ad eorum executionem urgendam legis Mosaicæ auctoritas à Patribus adduci soleat, quemadmodum Cyprianus, desumpto ex eadem lege argumento, convocandum ad sacerdotum ordinationes populum demonstrat epistolâ ad clerum et plebes in Hispaniâ consistentes. Alterum notandum, ut ab apostolis derivatus hic ungendi ritus probaretur, adduci ab eodem Innocentio III Anacleti testimonium ex aliquâ ejus epistolâ ad omnes episcopos et Christi sacerdotes, quam juris collectores plures referunt, quamvis dubiæ ipsa sit auctoritatis.

II. Secundò igitur summorum pontificum Anacleti et Clementis (qui Anacletum præcessit) epistolæ proferri possunt pro isto unctionis ritu confirmando. Anacleti præcipua verba circa hunc ritum ab Innocentio III prolata sunt : jubet enim (1) ipse ut episcopi aliorum episcoporum ordinationes ita celebrent, *manus in sanctis Evangelis, quæ predicaturi sunt, imponentes, dominicâ die, horâ tertiâ, orantes, sacrâque unctione, exemplo prophetarum et regum, capita eorum, more apostolorum et Moysis, ungentes* : quorum verborum sensus est, non qui ab hæreticis ipsis affingitur, quasi apostolos et Moysem unctos fuisse assermet : nam de Moyse, quod unctus fuerit, Scripturâ sacrâ id minime testante, nulloque auctore perhibente, temerè assereretur : apostoli quoque (quos ne quidem per sacram unctionem Confirmationis effectum suscepisse, sed per descensum visibilem Spiritus sancti, Patres et theologi passim affirmant, quosque extra ordinem sacerdotes creatos fuisse patet) perperam uncti à nobis dicerentur ; itaque illorum verborum genuinus sensus is est, quod quemadmodum prophetae et reges uncti antiquitus referuntur, ita secundum Anacletum ungi in novâ lege sacerdotes oporteat ; et quemadmodum Moyses unxit Aaronem et filios ejus, et apostoli episcopos, quos consecrabant, ita quoque episcopi consecrandos à se episcopos ungere debeant. Clemens autem Romanus epistolâ, quæ tota ferè in ejus Recognitionibus, lib. 5, habetur, quæ si vera sit, probabile est in ejus titulo, ubi directa dicitur *cunctis principibus, majoribus minoribusve*, mendum irrepsisse, vel de ecclesiasticis primoribus verba ista intelligi, eâ, inquam, epistolâ Clemens Chrismatis virtutem extollit, et omnem pontificem sacro chrismate perungitur vocat.

III. Tertiò probari potest idem ritus ex variis veterum Patrum auctoritatibus, quæ eum usurpatum olim fuisse in ordinationibus sacerdotum ostendunt. Cyprianus, seu quicumque alius auctor est tractatus de Operibus Christi cardinalibus, auctor sanè peranti-

(1) Refertur à Burchardo, lib. 4, c. 5 ; Ivone, Decreti part. 5, c. 69 ; Ansel., lib. 6, c. 53 ; Pan., l. 2, tit. 6 ; Gratiano, c. Ordinationes, dist. 75.

quus et elegans, et, si Cyprianus ipse non sit, eloquentiæ Cypriani amulus, nec infelix imitator, ipseque obviator, et aequalis; is, inquam, sermone quem habuit de Unctione chrismatis et aliis Sacramentis, cum Unctionis in antiquâ lege, in consecrandis sacerdotibus, regibus, tabernaculo, sacris vasis usum demonstrasset, hæc subdit, quæ eundem in novâ lege pro sacerdotibus consecrandis ritum retentum esse demonstrant: *Nec tamen cessantibus his quæ ritu antiquo inoleverant, cum jam in populo christiano circumcisio videretur damnabilis, et sacrificia idololatriæ imputarentur, unctionis mysterium religio christiana contempsit, sed cæteris generali sanctorum consensu damnatis, non solum in regibus et sacerdotibus unctionis honor permansit, sed in omnem populum catholicum effusa est hujus gratiæ plenitudo, etc.* Pacianus Barcinonensis presbyter Ambrosii aequalis, epist. 5 ad Sympronianum, eidem ritui astipulatur iis verbis: *Plebi vestræ unde spiritus, quam non consignat unctus sacerdos?* Similiter et Leo Magnus, serm. 8 de Passione Domini, loquens de sacerdotio novæ legis à Christo instituto: *Nunc enim, inquit, et ordo clarior levitarum, et dignitas amplior seniorum, et sacratio est unctio sacerdotum.* Idem quoque ad hunc ritum alludens, serm. 5, in die natali ordinationis suæ, sibi gratulandum esse edicit, ut unum celebretur in toto Ecclesiæ corpore pontificii Sacramentum, quod effuso benedictionis unguento, copiosius quidem in superiora profluxit, sed non parè etiam in inferiora descendit. Clarius quoque Gregorius Magnus, lib. 4, cap. 5, in 1 Regum cap. 10, ubi occasione unctionis Saulis et Samuelis peractæ, hoc profectò, ait, hæc unctione exprimitur, quod in sanctâ Ecclesiâ nunc materialiter exhibetur, quia qui in culmine ponitur. Sacramentum suscipit Unctionis. Ultimum verò istud Gregorii testimonium cæteris clarius et luculentius est; neque enim adeò clarè cæteræ prolata auctoritates prædictum ritum usitatum fuisse convincunt (si adducta ex Analeti dubiæ fidei epistolâ verba excipias) ut ex eârûm discussione patebit: constat autem ex prædictis verbis Gregorii non suâ ipsius ætate hunc ritum cœpisse, sed jam pervulgatum fuisse; à tempore autem Gregorii Magni, vel paulò ante ipsius tempora evidentiora sunt pro prædicto ritu confirmando testimonia.

IV. Quartò itaque confirmatur ex veteri Ordine Romano, cujus auctor vulgò creditur fuisse Gelasius papa, et ex Sacramentali edito ab ipso Gregorio, quibus in libris clarè et apertè unctio sacerdotum præcipitur, modusque ipsius præscribitur, quem postea docebimus. Testis quoque huic ritui accedat Fortunatus presbyter, cujus liber legitur unicus de Vitâ S. Medardi in Bibliothecâ Floriacensi cum aliis editus, in quo iis verbis apertè huic ritui astipulatur, cap. 19: *Sed hujus (loquitur de S. Medardi consecratione) caput extitit R. Remigius, Rhemorum archiepiscopus, qui R. Medardum sanctificationis oleo inungens, super gregem Christi pastorem instituit cooperante Spiritu sancto.* Hæc tamen non habentur in Vitâ ejusdem Remigii, quæ ab eodem Fortunato conscripta dicitur, et à Surio edita repe-

ritur, 8 junii, cui multa à quodam alio adjecta ipse fatetur; quidni et detracta? alia tamen in eadem Vitâ habentur, quibus ejusdem ritûs fit mentio; sic enim ibi de sancto Medardo consecrato disserit Fortunatus: *Hujus, inquit prælationis honore sublimatus, sanctissimoque Unctionis Sacramento confirmatus, etc.* Uterque autem tam Medardus quàm Fortunatus, seculo VI floruit. Auctor item pervetustus Vitæ S. Severi Ravennatis episcopi, cap. 2, apud Sur., 1 februarii, sanctum istum pontificem, unctum dicit oleo exultationis, et unguento sacri chrismatis, ut fieri solet ad eam dignitatem vocatis; cui assentitur Petrus Damiani, qui miraculum columbæ capiti S. Severi tertio insidentis, quamvis eam ipse manibus arcere conaretur, ad unctionem Pontificum usitam significandam trahit tomo 2 ejus Operum, serm. 5, qui est 2, de S. Severo: *« O admirabilem, inquit, egregii pontificis dignitatem! nam quid aliud fuit in caput beatissimi viri columbam tertiâ vice descendere, nisi patenter illum in Patris, et Filii, et Spiritûs sancti nomine consecrare? et quid aliud fuit eandem columbam à se exturbando manibus tangere, nisi ex ecclesiasticæ institutionis ordine in ipsis manibus oleum sanctæ Unctionis accipere? Nam quòd columba in sanctissimi viri caput illapsa descendit, officium manûs impositionis implevit; quòd autem sacris se manibus tangi permisit, ipsas manus sancti Spiritûs unctione signavit. »* Sanctus autem Severus cum Sardicensi concilio interfuerit, seculo IV floruisse dicendus est, et, si credimus Mombrizio, Constante IV et Constantio III coss., anno scilicet 546 ordinatus est, eodem nempe, quo Sardicensis synodus habita fuit. Alii autem eum longè antiquiorem faciunt: de scriptore ipsius Vitæ quo tempore vixerit non constat. Petrus autem Damiani nonnisi seculo XI claruit. Sed et de S. Annone Coloniensi legimus, eum, dum ordinaretur, olei sacri liquore perfusum, Vitæ S. Annonis lib. 4, cap. 5, apud Surium 4 decemb. Plura similia de aliis leguntur.

V. Quintò, testes hujus ritûs habemus ecclesiasticos scriptores: Bedam qui seculo VIII floruit, Amalarius qui seculo IX, Stephanum Eduensem, qui initio seculi X, auctore Joanne Garetio, Honorium Augustodunensem, qui teste Trithemio claruit circa annum 1120 (quos omnes infra laudabimus) et Hugonem à S. Victore seculi XII celebrem auctorem. Præclarè quoque Petrus Cellensis sub finem ejusdem seculi sacri istius ritûs meminit, prout infra à nobis referetur. Sed et Fulbertus Carnotensis episcopus initio seculi XI ad Leuthericum archiepiscopum Senonensem scribens, epist. 28, ordinationem sacerdotum, benedictionem et sacram unctionem vocat. Iis verò antiquior Theodulphus Aurelianensis epistolâ ad fratres et compresbyteros suos Aurelianensis, parochiæ sacerdotes, anno 797, cujus verba ab Ivone Carnotensi Augustino tribuuntur, sicut et plures ejus sententias Gratianus Augustino tribuit quod eas fortè ab Augustino ipse excerpserit; is ergo ritum illum inculcans, et sacerdotibus in memoriam revocans, cap. 1, tomo 2 Conc. Gall., ita disserit: *Unde oportet vos semper*

memores esse tantæ dignitatis, memores vestre consecrationis, memores sacræ, quam in manibus suscepistis, unctionis, ut nec ab eadem dignitate degeneretis, nec vestram consecrationem irritam faciatis, nec manus sacro unguine delibutas peccando polluat. Quibus adde Rotgerum, qui claruit anno 1040, qui de consecratione Brunonis Coloniensis loquens, in ejus Vitâ, cap. 18: *Expectabatur, inquit, ordinationis tempus, et unctionis dies salutaris; hoc facto innovatum est gaudium plebis, et refulsit in conspectu omnium qui convenerant, emensa stolâ jucunditatis, sacerdotes Domini salutaris; postea nardus pretiosa dedit odorem suum*, etc. De S. quoque Amone Coloniensi, qui anno 1055 ordinatus fertur, hæc verba in citatâ ejus Vitâ, à contemporaneo auctore scriptâ habentur: *S. Anno producit, olei sacri liquore perfunditur*, etc. S. quoque Adalbertus Pragensis episcopus oleo unctus dicitur ab archiepiscopo Moguntino; innumera alia à sexcentis præsertim annis hujusmodi testimonia et exempla lubens omitto.

VI. Sextò, confirmari possunt, quæcumque de eo ritu hactenus diximus, tum ex hoc concilii Tridentini canone: *Si quis dixerit sacram unctionem, quâ Ecclesia in sanctâ ordinatione utitur, non tantum non requiri, sed contemnendam, et perniciosam esse, similiter et alias ordinationis ceremonias, anathema sit*, Trident., sess. 25, c. 5, de Sacram. Ordinis; tum etiam ex quibusdam miraculis, quibus grata fuisse Deo ungendorum in ordinatione sacerdotum cæremonia comprobatur. Primum ergo referunt Hincmarus Rhemensis et post eum Flodoardus, S. Remigium renitentem electioni de se factæ in episcopum consentire, cælesti unguento perfusum fuisse: *Sensit, inquit Hincmarus, in Vitâ S. Remigii, cap. 7, apud Sur. 13 Januarii, capiti suo unguinis sacri infusum liquorem, quo totum ejus delibutum est caput*. Narrat quoque Ditmarus in consecratione S. Gereonis fratris S. Brunonis, et germani Othonis imperatoris, in episcopum Coloniensem, visos fuisse S. Petrum et S. Ambrosium fundentes oleum, regemque ipsius electioni consentire renuentem angeli minis territum consensisse. Cætera non refero, quia prædicta abundè sufficiunt. Hic addimus insigne miraculum quo doceantur episcopi, ne indignos, vel malis artibus ad sacerdotium grassantes inungere, seu consecrare audeant. Referunt enim auctores, Gregorii Prænestini episcopi, qui Constantinum Nepesini ducis filium Sanctæ Sedis invasorem, sacris statim initiare, atque episcopum vi et minis adactus inungere præsumperat, manus ita exaruisse, ut eas ori admoveere non posset.

§ 2. *Objectiones adversariorum referuntur ac refelluntur.*

VII. Obijciunt tamen adversarii non esse antiquum hunc ritum nequidem apud Latinos: primò, quia concilium Carthaginense IV, quod singulorum clericorum, à psalmistâ ad episcopum, ordinandorum formam minutatim enarrat, hujus ritus non meminit; similiter nec Isidorus Hispalensis cum ordines ecclesiasticos percenset, eorumque conferendorum ratio-

nem edocet; nec Albinus Flaccus, dum ex professo explicandum suscipit, *qualiter episcopus in Romanâ curiâ ordinetur*; nec Rabanus Maurus, dum officia omnia ecclesiastica pertractat; nec synodus Aquisgranensis sub Ludovico Pio, quæ Isidori Hispalensis verba retexere contenta, de unctione sacerdotum nihil addit; nec Ivo Carnotensis minutiores etiam ordinationum ritus persequens; nec concilium Tolætanum IV, ubi in restitutione graduum amissorum eadem repetenda monet quæ in collatione observata fuerant; nec tandem ullus ex antiquis Patribus Latinis, qui solius impositionis manuum meminere, non autem unctionis. Nam auctor tractatûs de Operibus Christi cardinalibus dici potest, hoc tantum voluisse, unctos omnes Christianos in Baptismate et Confirmatione, cum olim soli in veteri lege reges et sacerdotes ungerentur; quod quidem sacram unctionem in ordinum collatione usurpatam minimè astruit. Pacianus et S. Leo de unctione spiritali exponi possunt. Reliqui, qui ante tempora Gregorii proferuntur, dubie sunt fidei auctores. Secundò, quia de hoc ritu loquens Innocentius III, cap. unico: *Non judaizat, inquit, Ecclesia, sicut antiqui mentiuntur, qui neque Scripturæ, neque Dei novè virtutem*; quibus verbis antiquos unctionem istam improbasse fateri videtur. Tertiò, quia Nicolaus papa Radulpho Bituricensi archiepiscopo scribens, unctionem istam reprobare videtur, epist. 39, cap. 3, tom. 3 Concil. Galliæ. « Præterea, inquit, seiscitaris utrum solis presbyteris an et diaconis debeant, cum ordinantur, manus chrismatis liquore perungi; quod in sanctâ Romanâ Ecclesiâ, cui Deo auctore deservimus, de neutris agitur; sed et quia sit à novæ legis ministris actum, nusquam (nisi nos fallat oblivio) legimus. Ergo ad B. Innocentii papæ canonica decreta sanctitatem tuam transmittimus, et quæ tibi sunt in consecrationibus et ordinibus observanda, principia paginæ ad Decentium Eugubinum missa te affatim docebunt. » Audis Nicolaum expressè negare presbyterorum manus, sicut et diaconorum sacro unguento deliniri; pares in eo diaconos et presbyteros facere; nihilque aliud in presbyterorum ac ministrorum ordinationibus observandum suadere, quàm quod Innocentius I, epistolâ ad Decentium Eugubinum præscripsit; nullum autem apud Innocentium I verbum unctionis in ordinatione sacerdotum usurpandæ. Quibus omnibus adde, non magis videri permissum, unctionem sacerdotum in antiquâ lege præceptam usurpare, quàm circumcisionem jam in usum ecclesiasticum recipere: at id ab Apostolo districtè est vetitum: quidni ergo similiter unctio sacerdotum, quæ Judaicus ritus est, ab Ecclesiâ proscribatur?

VIII. Iis omnibus respondemus: primò quidem ex omissione sacræ unctionis, infirmum ad eam negandam duci argumentum; docent enim philosophi malè inferri quippiam negari, ex eo quod silentio obvolu-
merit: quot enim res quotidie scribentibus in memoriam non veniunt! quot non cogitantibus excidunt! quot à cogitantibus omittuntur, vel ut notissima, vel ut minùs necessaria, aut non aptè prædictis co-

hærentia? non est necessum omnes omnia dicere; unius auctoris testificatio sexcentorum silentio prævalet; quod in re de quâ agitur non potest, non facile concedi; nam saltem à tempore Gregorii Magni, vel certè à tempore Caroli, nemo dubitare potest quin unctionis ritus ecclesiæ omnes Occidentis pervaserit; ab eo tamen tempore Albinus, Rabanus Maurus, synodi Aquisgranensis Patres, Ivo Carnotensis episcopus, et quidam alii unctionem in ordinatione sacerdotum prætermiserunt. Nihil autem mirum, si concilium Carthaginense IV, quod eos tantum ritus prosequeretur, quibus potestas ordinis traditur unctionem omiserit, quæ tanquàm dispositio, et sanctificatio ad consecrandum sacerdotem solum adhibetur, non autem traditam in ordinatione potestatem significat, ut infra docebimus. Eadem fortè ratio Isidorum Hispalensem movit, ut de sacrâ unctione taceret. De antiquorum Patrum silentio non est quòd magnoperè laboremus, præsertim cum ex professo sacræ ordinationis ritus non attigerint; cum usitatas in Sacramentis omnibus, præsertim perfectivis, cæremonias omnes diligenter occultare solerent, ne ab infidelibus traducerentur, aut fidelibus vilescerent; cum aliquos ex iis hujus ritûs locupletissimos testes habeamus, quos de spiritali unctione vix interpretari possumus, sed de corporali; quosque multò convenientius in eum sensum explicandos esse diligens lector advertet, in quem à nobis adducta sunt, quàm in alienum; cum Gregorius, sacræ unctionis, non ut ritus à se de novo inducti, sed antiquitus recepti meninerit. Propter has tamen adversariorum conjecturas patet, non adeò certum esse, an ab apostolis ritus iste acceptus sit, quàm certum sit paulò ante tempora Gregorii in Ecclesiâ fuisse usitatum.

IX. De concilio Toletano major difficultas est. Dicendum est itaque concilium Toletanum IV, in restitutione gradûs amissi non meminisse unctionis, sicut nec Fulbertum Carnotensem qui duntaxat *per instrumenta et vestimenta, quæ ad ipsos gradus pertinent*, reddi amissos gradus testatur, epist. 25, Læther.; quorum etiam solùm reddendorum in reconciliatione degradati meminit Pontificale Romanum. Unde probabile est eos qui pristinæ dignitati post condemnationem restituerentur, ungi iterùm non consuevisse, sive quòd solemnitas ista fieret tantum ad indicandam potestatis prioris restitutionem, ad quam unctionis repetitio non æquè videbatur esse necessaria, ac vestimentorum gradui convenientium assumptio, et instrumentorum ad ordinis functiones necessariorum iterata traditio; sive quòd cum ritus iste restituendorum graduum debeat respondere exaurationis seu degradationis ritui: in eâ verò unctio sacrâ minimè obliteretur, sed instrumenta ordinis et vestimenta gradûs suscepti auferantur, ideò in restitutione gradûs amissi unctionem iterari necessum non fuit. Hæc tamen secunda ratio non convincit, quia nempe in degradatione quodammodo unctio ante suscepta auferitur, utpote cum ex Pontificali Romano, parte 4, jubeatur pontifex solemniter sacerdotem de gradu suo

dejectum declarans, degradandi pollices, et manus leviter cum cultello aut vitro abradere, dicens: *Sic spiritualis benedictionis et delubationis mysticæ gratia, quantum in nobis est, te privamus, ut sanctificandi et benedicendi perdas officium et effectum*; quem ritum non novum esse colligimus ex facto Stephani VII seu Sergii (Luitprandus Sergium hunc nominat, quem Baronius ex Actis synodi sub Joanne IX Stephanum VII esse asseverat, et Luitprandum tanquàm memoriâ lapsum in nomine errantem corrigit), qui Formosum papam prædecessorem suum degradatum solemniter declaraturus, ejus cadaver è sepulcro extrahi jussit, quod pontificalibus vestimentis indutum, ex more in degradationibus usitato, exiit, digitisque tribus mutilavit, ut sic unctas in sacerdotio manus deformaret. Tertia itaque ratio adjungenda est ex significatione sacræ unctionis petita, cum enim sacrâ unctio significet animæ sanctificationem, et gratiæ plenitudinem, licet in degradatione, ubi quis tanquàm nocens et sceleratus damnatus fuisset, non incongruum fuerit unctionis vestigia obliterare, ut per sententiam judicis declarata damnati sacerdotis impuritas et nequitia demonstretur; in reconciliatione tamen ejusdem, et restitutione ad pristinum dignitatis gradum unctionem repetere absurdum erat; cum enim sanctitatis et innocentie non deceat iterari symbola, nisi in eo qui ejus jacturam fecisse supponitur: non præsumatur autem, qui clericali communioni redditur, ex virtutis fastigio excidisse: quippe cum ex prædicto concilio Toletano IV non soleret aliquis in suis ordinibus reparari, nisi qui in secundâ synodo innocens repertus fuisset; ideò frustra in reconciliatione istâ denuò quis exterius unctus fuisset, qui interiori animæ unctionem retinuisse judicatus esset; iterataque ista unctio non innocentie permanentis conveniens argumentum, sed potiùs præcedentis fœditatis absterse et amissæ gratiæ recuperatæ indicium fuisset; è contra verò, quia et ab innocente dignitatis insignia et sublimis regendi potestas auferri queunt, ideò, si quis innocens post condemnationem detectus fuisset, congruum erat, ut et ablata dignitatis insignia reciperet, et priorem interclusam agendi facultatem libertatemque reciperet.

X. Quod verò spectat ad dictum Innocentii III, nullum illud nobis negotium facessit; nam certum est loco *antiqui* legendum esse *aliqui*, prout legitur in correctioribus Decretalium libris, itemque in Gestis Innocentii III. et apud Antonium Augustinum, fidemque faciunt plura correctæ manuscripta; seriesque orationis apertè id ipsum indicat; nam nec ita audacter antiquos mentiri ipse diceret, qui antiquorum reverentissimus fuit cultor; nec antiqui ulli leguntur asserentes judaizare Ecclesiam, quæ unctionem sacerdotum permittit ut eos ideò mentiri asserere ipse possit; et certè si antiquorum aliqui id dixissent, contrarium exinde argumentum deduci posset ei quod adversarii inferunt, jam tum scilicet antiquorum Patrum ætate unctionem istam in Ecclesiâ usitam,

licet quorundam ex ipsis palato non saperet : quod si verum esset, et antiquitas ipsius ritus exinde constaret, ejusdemque ab Ecclesiâ approbatio, cujus sanè apud quoscunque cordatos et sapientes viros major semper erit auctoritas, quàm cujuslibet ex sanctis Patribus, qui eatenus probandi sunt, quatenus Ecclesiæ consentiant et toti fidelis certis communitati cohererent.

XI. Difficilius porro est Nicolai I in epistola citatâ ad Radulphum Bituricensem, mentem ac sensa inquirere. Convenienter quidem docet Glossa non ibi negare Nicolaum quin presbyterorum manus sacro oleo negerentur, sed tantum negare quòd chrismate finirentur; pares ipsum in hoc diaconos ac presbyteros in suâ ordinatione facere, licet presbyteri superiores sint, quòd manus habeant oleo sacro delibutas, non item diaconi. Pendulus verò aliquando hæsit animus, quid sibi velit prædictus Nicolaus, dum consultorem suum remittit ad paginam primam epistolæ Innocentii I ad Decentium Eugubinum, ut ex eâ quid in consecrationibus et ordinibus sibi observandum esset, addiceret; legatur enim tota et integra hæc epistola, quæ novem habet capitula, quibus totidem Decentii interrogationibus satisfiit, nullam fortè vel paucas repeties Innocentii epistolas, in quibus non de ordinationibus et consecrationibus copiosius disseratur. Lege si lubet ejusdem epistolas ad Victricium Rothomagensis, Felicem Nucernianum, Aurelium Carthaginensem et alias, quæ de re propositâ luculentius tractant. In eâ verò, de quâ agitur, ad Decentium epistolâ, nec de ordinandorum conditionibus, nec de ordinationum ritibus verbum ullum habetur; lapsam ergo memoriâ oportuit esse Nicolaum dùm ad canonica decreta illius epistolæ remittit; vel certè aliquam aliam ad Decentium Eugubinum fuisse epistolam quàm quæ apud nos circumfertur. Vel certè dicendum ad omnia decreta Innocentii I ipsam remisisse, quæ quòd epistolam ad Decentium sequerentur, ipsi quoque attribui possent, Innocentium autem I de sacrâ unctione nihil scripsisse quis affirmare audeat? an verò omnes ejus litteras ad nos devenisse certò scimus? Præterea quis scit an rejectus fuerit prædictus Radulphus à Nicolao pro aliis questionibus ab ipso propositis, quorum solutio ab Innocentio I peti deberet? Sanè si opinio mea queritur, mendum aliquod huic epistolæ Nicolai irrepsisse existimo, et ad aliquem fortè alium auctorem pro sui solutione dubii remissum fuisse prædictum Radulphum, quàm ad Innocentium I.

XII. Ultima denique adversariorum ratio jam ab Innocentio III, cap. unico, de sacrâ unctione, iis verbis soluta est : *Verumtamen unctionis Sacramentum aliud quidem efficit, et figurat in novo et veteri Testamento; unde non judaizat Ecclesia, cum unctionis celebrat Sacramentum.* Plura statim ferè initio hujus sectionis ceremoniarum Judaicarum ad nos, SS. Patrum consensione, antiquitatis traductarum exempla protulimus, rationesque, ob quas usurpare eas liceret, adduximus. Ille solùm addimus non ideò quia circum-

Judaicæ legis ritum in nostrum usum transferre nefas esse; dispar enim utriusque est ratio : primum enim quia in circumcisione professio legis Mosaicæ emittebatur, sicut jam in Baptismo legis evangelicæ, ideò circumcidere se non licet, cui Mosaicam legem amplecti nefas est, juxta illud Pauli, ad Galat. 5 : *Ece ego dico vobis quoniam, si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit : testificor autem vobis omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ*; at in unctionis usu non emittebatur professio Mosaicæ legis. Deinde quia circumcisio Messiam venturum ex semine Abrahamæ presignificabat, et ea fine Abrahamæ primum præcepta fuit, cum ei et semini ejus benedictum est; quia instituta quoque fuit tanquàm populi Israelitici nota; proinde, sicut nec jam usurpare Mosaicæ sacrificia licet, quæ occidendum Messiam pronuntiabant, ita nec circumcisionem; et sicut exterius nemo pro infideli aut hæretico se gerere potest, ita nec Judæi, et Abrahamæ filii carnalem notam assumere ullus debet; sed, ut ait Apostolus, ad Galat. 5 : *Qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahamæ*; nec alia discretio fidelis ab infideli jam inquirenda est, nec abolitæ Judaicæ religionis character assumendus; quæ omnia in unctione sacerdotum usurpandâ locum non habent, quæ cum sanctitatem animæ, firmitatem, constantiam, virtutumque splendorem, quæ tam in novâ quàm in antiquâ lege necessaria sunt, significet; ideò æquè ad id significandum in consecrationibus sacerdotum novæ legis, atque in veteris, adhibetur.

ARTICULUS III.

Quo ritu tam presbyteri quàm episcopi ungantur, ubi etiam de aliis unctionum generibus et differentiis.

I. Stabilito jam ungendorum sacerdotum more, videndum quo ritu tam presbyteri quàm episcopi ungantur. De utrisque sigillatim agendum. Vetus Ordo Romanus circa unctionem presbyterorum plurima observanda præscribit, quæ ex iis ipsius verbis eruuntur : *Expletâ autem oratione* (quam post accepta sacra omnia vestimenta pronuntiare jubetur pontifex), *accipiens oleum sanctum faciat crucem super manus eorum dicens : Consecrare, et sanctificare digneris, Domine, manus istas per istam unctionem et nostram benedictionem, ut quæcumque rectè consecraverint, consecrentur, et quæcumque benedixerint benedicantur et sanctificentur in nomine Domini nostri Jesu Christi*; quibus respondendum statuit, *Amen.* Ex quibus tria observantur : primum, oleo sancto, non autem chrismate ungi presbyterorum manus; alterum, ungi in modum crucis. Tertium, verba prædicta interim ab episcopo proferri, quæ tria ex mox dicendis magis confirmabuntur. Sacramentale Gregorii negligentius hunc ritum enarrat, post medium, verba scilicet adnotans, quæ interim dùm manus presbyterorum consecrantur, recitari debeant, ea nempe : *Consecrentur manus istæ, quesumus, Domine, et sanctificentur per istam unctionem et nostram benedictionem, etc.*, omissis præcedentibus particulis, *in nomine, etc.*, quorum loco dicitur *per Dominum, etc.* Pontificale Romanum per omnia veteri Ordini Romano consentit; distinctius autem et

specialiùs modum istum unguendi per modum crucis, situmque et habitum pontificis ungentis iis verbis nobis exprimit: « Pontifex, inquit, sedet in faldistorio cum mitrà; et depositis chirothecis, et annulo pontificali assumpto, ponitur ei gremiale, sive mappula super gremium, et singuli ordinandi successive coram eo genua flectunt; et pontifex cum oleo catechumenorum unicuique inungit ambas manus simul junctas in modum crucis, producendo cum pollice suo dextero in dictum oleum intacto duas lineas videlicet à pollice dexterae manūs usque ad indicem sinistræ, et à pollice sinistræ usque ad indicem dexterae, unguendo mox totaliter palmas. »

II. Quod oleo catechumenorum non autem chrismate, seu oleo cum balsamo presbyterorum manus inungi debeant præter allata, confirmat adductum supra Nicolai I responsum Radulpho archiepiscopo Bithuriensi; unde improprie dicendus est locutus Honorius in Gemmâ animæ, dum manus presbyterorum chrismate inunctas asserit: qui tamen minùs attentè de episcopis postea loquens eos oleo solùm inunctos dicit, non chrismate. Quòd in modum crucis ungi debeant, Stephanus Eduensis infra adducendus fidem nobis facit, cujus ritus antiquum, ni fallor, petitur à Judæis exemplum, qui ut agendo de unctione sacerdotum veteris legis notavimus, in crucis figuram ungi solebant. Verba autem quæ ex veteri Ordine Romano protulimus, eadem in unctione episcoporum usurpata proferit Innocentius III; Gratianus verò Sacramentalis Gregorii offerendum istorum verborum rationem sequitur, non veteris Ordinis Romani; inter quæ modica est ex prædictis differentia.

III. Circa unctionem episcoporum hæc notat vetus Ordo Romanus: postquàm consecrandus in episcopum sacris omnibus vestibus indutus fuerit, post plures orationes super eum fusas præfatio dicitur, in cujus fine ubi consecrator hæc verba protulerit: *Comple in sacerdote tuo mysterii tui summam, et ornamentis totius glorificationis instructum, cælestis unguenti flore* (1) *sanctifica. Hic, inquit dictus Ordo, mittat chrisma in caput episcopi in modum crucis; cum iis scilicet verbis: Ungatur et consecratur caput tuum cælesti benedictione in ordine pontificali, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; responderi autem jubetur: Amen. Tum ea verba subjiciuntur: Hoc, Domine, copiosè in caput ejus influat, hoc in oris subjecta decurrat; hoc in totius corporis extrema descendat, ut tui spiritus virtus, et interiora circumtegat, etc. Quibus finitis, manus simuliter Pontificis ungi præcipiuntur à pontifice hæc verba referente: Ungantur manus istæ de oleo sanctificato, et chrismate sanctificationis, sicut unxit Samuel David in regem et prophetam, ita ungantur et consummentur, in nomine Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti, facientes imaginem sanctæ crucis Domini nostri Jesu Christi, qui nos à morte redemit, et ad regna cælorum perduxit, et audi nos, pie Pater, omni-*

potens æternæ Deus, et præsta ut quod te rogamus exoremus, per Dominum, etc. Prescribitur postea ut completâ benedictione confirmet Pontifex pollicem consecrati cum chrismate, dicendo: Deus Pater Domini nostri Jesu Christi, qui te ad pontificatus sublimari voluit dignitatem, ipse te chrismate, et mysticâ delibutionis liquore perfundat, et spiritualis benedictionis ubertate facundet, ut quidquid benedixeris, benedicatur, quidquid sanctificaveris, sanctificetur: et consecratio manus istius, vel pollicis benedictio cunctis proficiat ad salutem.

IV. Hæc fusè vetus Ordo Romanus, quæ in Sacramentali Gregorii, non eodem penitus modo referuntur, in quo scilicet prior duntaxat habetur oratio, quæ per modum præfationis recitatur, omittuntur cætera, et de consecratione manuum pontificis ne ipso quidem. In Pontificali verò Romano prædictæ omnes orationes habentur; quibus quædam aliæ preces interseruntur; nam post illa verba: *Ungatur, etc.*, quæ quidem in Sacramentali quoque Gregorii non habentur, suntque veluti formæ sacre unctionis, interseritur hymnus *Veni creator*, quo Spiritus sancti gratia invocatur. Absolutâ quoque integrâ istâ præfatione, schola cantat antiphonam: *Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron, etc.*, psalluntque istum Davidicum: *Ecce quàm bonum, etc.* In iis autem falsus fortassè fuit Innocentius III, qui verba quæ supra retulimus proferri solita, dum presbyterorum manus ungerentur, visus est episcoporum consecrationibus inseruisse, ac si recitari consuevissent, dum episcopi manus consecrantur: quis enim credat Innocentii III tempore alia prolata fuisse quàm quæ nunc Pontificale præscribit, vel antiquiores Innocentio III libri, Romanus scilicet Ordo, et Sacramentale Gregorii memorârint? Glossa tamen decretalium communem benedictionem episcoporum et presbyterorum fuisse refert, eadem scilicet, dum utrique ungerentur, verba fusa fuisse; sed id non tam accuratè Glossa discussisse quàm ex Innocentii III decretali epistolâ collegisse videtur. Sed iis omissis consentit Innocentius III, episcoporum tum caput, tum manus sacro chrismate deliniri solere demonstrans.

V. Ex iis porrò discrimen duplex inter presbyterorum et episcoporum unctionem elicitur: primum, quòd episcoporum et caput et manus, presbyterorum solæ manus ungantur, alterum, quòd horum manus oleo catechumenorum, illorum chrismate liniantur. Conveniunt autem 1° quòd utrorumque manus aliquâ unctione sint consecratæ; quæ fortè occasio esse potuit Chrysostomo, ut de sacerdotum manibus loquens, eas *sacrosanctarum manuum* titulo insignierit; quo etiam titulo Synesius Procli, Theophyli, et aliorum episcoporum manus insigniverit; quæ eadem Sidonio, epist. 11, l. 7, esse potuit, *ut sacrosanctos episcopi digitos* nuncuparit; utque apud veteres mos iste viguerit, exosculandi sacerdotum manus; cujus moris meminerunt Ambrosius, Paulinus, presbyter, Ambrosii Vitis scriptor, Chrysostomus, Sidonius, Ennodius Ticinensis, Gregorius Turonensis auctor Vitæ S. Fulgentii, et alii plures. Malim tamen in aliam causam istam manuum

(1) Sic etiam habetur in Sacramentali Gregorii, melius, ut opinor, in Pontificali, *rore*.

sacerdotalium venerationem refundere, cum scilicet, quod sacratissimam Christi carnem attraherent, divinumque istum cibum administrarent : quam causam intuens dictus Chrysostomus, libro 6 de Sacerd., *sacram hunc escam dispensans sacerdotum manus, Christi carnem dividentes*, quales debeant esse demonstratur, easdemque suspicit tanquam omni solari radio puriores. Unde et diaconorum quoque manus, et sanctorum virorum in nullo sacerdotali ordine constitutorum, olim in veneratione erant, et à fidelibus osculo excipiebantur. Aliam etiam ejusdem sanctitatis causam assignare possumus, instrumentorum scilicet sacrorum perfectionem, vel certe solemnem istam sacra ministeria obeundi, et consecrata vasa attrahendi permissionem, quam non solum ordinans pontifex tribuit, verum etiam ut feliciter succedat appretatur; ad quam causam attendere videtur Gildas Sapiens, dum lectiones aliquas ex Scripturâ sacrâ excerptas in ordinatione singulorum legi testatur, *ut stipulentur benedictioni, quâ initiatur sacerdotum vel ministrorum manus*; audis initiatis non solum sacerdotum, sed et ministrorum manus, quorum posteriorum namquam unctas fuisse exploratum est. Quod pariter apud Synesium, epist. 79, Anastasio, 83, fratri et aliis, legis *sacrum* aliquorum *caput* dictum, noli ad consecrationem capitis episcopalis, et unctionem referre : quippe cum etiam de laicis id apud ipsum dictum reperias, sacraque eorum vocata capita, qui sibi essent charissimi, observare possis.

ARTICULUS IV.

De significatione sacerdotalis unctionis.

§ 1. *Cur sacerdotes unguuntur.*

I. Stabilito jam sacra sacerdotum unctionis ritu, et ratione diversâ assignatâ, quâ tum episcopi, tum presbyteri inungi solent, eorum omnium significatio detegenda. Circa quam hæc querenda sunt : primum, cur sacerdotes oleo liniantur; alterum, cur episcoporum tam manus, quam caput ungantur; tertium, cur chrismate episcopi, presbyteri solo oleo sancto liniantur; quartò, quidni etiam diaconi caterique clerici ungi debeant? quas questiones non servato hoc ordine dissolvemus. Et quidem ad prioris difficultatis solutionem variae morales ac mysticæ significationes proferri possunt, quæ convenientiam sacerdotalis unctionis ostendant; mysticas primùm, quæ ex dignitate sacerdotalis ordinis, et naturâ gratiæ huic ordini debite desumuntur; tum morales, quæ qualitates promovendorum ad sacerdotium, virtutesque potissimas referant, quæ per istam unctionem symbolicè exprimantur, in medium adducemus.

II. Prima ergo rationum mysticarum, ob quas unctio in ordinatione sacerdotum adhibetur, est ad significandam sacerdotalis gradus eminentiam, ac præstantiam, quæ sacrâ unctione convenientissimè exprimitur; nam, ut loquitur auctor de Operibus cardinalibus, serm. de Unct. chrismatis, *sicut oleum fluitat, et humidis quibuslibet superferitur, ita excellentia sacerdotalis et regie dignitatis secundum formam Dei et Christi, sub se omnia continens, regimen*

et munimen tam activæ vitæ quàm contemplativæ vitæ obtinet, et ex hoc honore constat descendere omnes gratiarum divisiones, quas Spiritus sanctus, prout vult, singulis distribuit et largitur. Secundo, per eandem gratiæ plenitudinem tam uniuscujusque pro seipso, quàm pro aliis exprimitur; hæc est enim unctio quam apostoli recepisse dicantur, quæque docere nos dicitur à S. Joanne; unctio, inquam, quam ea significabat, quæ super caput Aaræ tantâ abundantia effusa est, ut usque in barbam epus descenderet, et super oram vestimenti manaret : unctio ex isto scilicet oleo, quod tam abundanter multiplicatum est, ut deficientibus vasis, in quæ infundi posset, per seipsum stare, nec in terram deflueret. Sacerdotali autem gratiæ proprium hoc est, ut et in habentium utilitatem, et in aliorum quoque concedatur salutem, ut nec propriis singulorum ordinatorum vasis, id est, potentiis contineatur, sed aliena quoque corda impleat, et deficientibus subjectis in quæ operetur, per seipsam ipsa stare videatur, donec reperiantur idonea pectora, in quæ demùm utiliter derivari queat. Tertiò, cum in Sacramentis omnibus perfectivis, Spiritus sanctus maximè dari dicatur, tum maximè communicatio ista Spiritus sancti Confirmationis et ordinationis Sacramento attribuitur; passim itaque Spiritus sanctus in iis Sacramentis, quæ ad habentis majorem sanctificationem per se referuntur, singulari quodam modo operari dicitur; ideòque sicut in Sacramento Confirmationis unctio necessaria fuit, ita et in Sacramento Ordinis sacerdotalis, qui cæteros ordines consummat et perficit, unctio conveniens extitit, quæ Spiritum sanctum significaret, qui mundi hujus initio ferri dictus est super aquas, quemadmodum oleum cæteris superferitur humoribus; quem ideò à Joanne unctionis nomine dictum contendit Hispalensis Isidorus. Unde cum à Gregorio Nazianzeno pater tanquàm ungens, filius (quid ideò Christus dicitur) tanquàm unctus nobis repræsentetur, quid superest, nisi ut Spiritus sanctus, de quo Filius conceptus est, qui Mariæ Filium Deum pariter et hominem obumbravit, unctio censeatur? Quam interpretationem confirmat Scriptura sacra, Act. 10, quæ de Filio dicit, *quia unxit eum Deus Spiritu sancto et virtute*; ex quo unico testimonio, et Patrem ungentem, et Filium unctum, et Spiritum sanctum unctionem, seu unctionis oleum nominari deduces. Quartò, specialis quoque ordinationis effectus sacro oleo egregiè significatur; nam cum oleum hæc omnia habeat, ut et corpora exterius obfirmet, et lucentia efficiat, interius quoque reficit ac recreat, alvum solvit, uterum purgat; ita gratiæ sacerdotalis proprium est, ut et constantiam ad prædicandum Evangelium Christi tribuat, et luminosa opera nostra efficiat, et interius nos reficiat, et spiritali exultationem in sacris muneribus obeundis pariat, et feces omnes privatæ vitæ laicalis emundet; quæ ex citati superius auctoris de operibus Christi cardinalibus testimonio, saltem ex parte confirmantur, ubi scilicet hæc habet : *Hoc oleo antiquitus sacerdotes sacrabantur, et reges, et ipsi altarium*

lapides delibuti spiritalem intelligi volebant, sacris mysteriis inesse pinguedinem. Denique recte ad propositum, ni fallor, Petrus Ceilensis, lib. de Panibus, c. 25. Ecce, inquit, tam sacerdotes in consecratione sua quam altare in dedicatione, panes quoque quidem in oblatione oleo asperguntur, quatenus sacerdotes quidem ex imitatione Christi sanctificentur, et participatione potestatis sublimentur; altare verò, etc.

III. Morales sacrae unctionis potissimae rationes exsunt, ut eo ritu zelo fervidus, mansuetus tamen ac misericors, et erga infirmos patiens admonetur esse debere, qui in sacerdotem ordinandus est: nam ex Bernardo, serm. 51 in Cantica, in oleo et pigmentis atque unguentis clementem et affluentem visceribus pietatis et compassionis, designari constat; quod egregiè ostendit Gregorius, lib. 4, cap. 5, in 1 Reg., cap. 9. iis verbis: « Oleum liquoribus aliis superfertur, oleum ignem fovet; oleum vulnera curare consuevit; per illud ergo misericordiae bonum significat, quia scriptum de Domino est: *Miserationes ejus super omnia opera ejus*; quia ignem fovet, praedicationis gratiam designat, quae exactorum mentes illuminat; quia verò vulnera per oleum curantur, hoc perfectò insinuat, quòd detergenda sunt vulnera peccatorum. Ungatur ergo caput regis, quia spirituali gratia mens est replenda doctoris; habeat in unctione sua oleum, habeat misericordiam abundantem, quae sibi virtutibus aliis praefertur: habeat nihilominus oleum medicinae, ut sapienter disponat, qualiter peccatorum fautores tergat, et aegras mentes saluti restituat. » Dicit etiam potest per unctionem admoneri sacerdos, ut soli Christo deservendi causam se principem constitutum esse sciat, ideòque se Christum factum esse, Christo conformatum, et Christi loco constitutum: quod rectè docet idem Gregorius eodem loco quo supra Saulis unctionem à Samuele factam moraliter ad Ecclesiae doctorum unctionem transfert: « Omnis, inquit, secularis intentio removetur; cum super haereditate Domini unctus asseritur; unctionis ergo fructus est, cultus divinae haereditatis; ille ergo officium unctionis exsequitur, qui sola quaerit lucra animarum; super haereditate quippe Domini in principem se unctum meminit, qui hoc solum de terrenà dignitate quaerit, quod per suum ministerium Christus quaesivit, » etc.

§ 2. Cur in sacerdotibus iteretur unctio.

IV. Sed cur, inquiet aliquis, ungi iterum oportuit sacerdotes, quos in baptismo bis unctos oleo catechumenorum, semel scilicet inter scapulas, et in pectore, iterumque in vertice sacro chrismate delibutos, deinde in susceptione Sacramenti Confirmationis, iterum in fronte sacro chrismate tinctos esse oportuit, antequam ad sacros ordines consecrarent? praedicti enim omnes gratiae sacerdotalis effectus, praedictae ordinationum dotes, sufficienter tot unctionibus iteratis significata sunt; unde non fuit necessum sacram in ordinatione unctionem iterato adhiberi. Verum ex hac potius objectione, argumentum sumimus necessitatis unctionis sacerdotalis comprobandae; si enim in baptismo bis unctos, praesea tamen Ecclesia iterum

in Sacramento Confirmationis ungendos, divinam huius Sacramenti secuta institutionem, putavit; si eosdem gravi morbo detentos, divino quoque mandato iterum inungendos credidit, toties repetens sacram unctionem, quoties vel mandatum divinum, ejusque in Sacramento institutis lex vigeret, vel ecclesiastica consuetudo ferret (nam et ungi etiam solitos qui Ecclesiae reconciliarentur, ex veteri more notissimum est), propter diversas scilicet causas occurrentes et significationes diversarum, quae in usu haberentur, unctionum; quidni similiter cum sacerdotalis unctionis significationes diversae sint, quae cæteris nequeunt convenire unctionibus, unctos licet alias ob causas sacerdotes iterum ungere liceat?

V. Speciatim autem ego censeo, quantumvis unctos fideles, ubi ad sacerdotium accedunt, iterum ungi debere; tum quòd non manus, non capita uncta habeant, sed scapulas, pectus, verticem, frontem, quarum unctionum diversae sunt significationes à significatione unctionis manuum, ut patebit ex mox dicendis. Deinde ungi iterum sacerdotes consentaneum fuit, cum ad sacerdotium assumuntur, ut se nosset non tantum sibi, sed et cæteris postea debere vivere et militare, secundum Athanasii et Isidori Pelusiotaegregias admonitiones. Esto ergo Christiani primum in Baptismo non semel ungantur, ut tanquam pugiles ad privatam pugnam roborentur, ad privatam victoriam contendant; esto in Confirmatione sacro chrismate ungantur, ut, juxta Urbani I, de Consecr., dist. 3, c. *Omnes fideles, sententiam, pleni Christiani inveniantur*, et juxta Melchiadem, epist. ad episc. Hisp., *confirmentur ad pugnam*, et, ut ait Moguntina Synodus, can. 17, *augeantur in gratiis, et roborentur in fide*; ubi tamen sacerdotes constituendi sunt, indigent sacra unctione, tum ut non solum sint pleni Christiani gratiamque plenissimam, et laicis omnibus communem habere videantur, sed praeterea ut laicalem statum (qui status in conformitate cum praeceptis divinis consistens, differentiam vitarum, studiorumque diversitatem, et in profanis negotiis occupationem non aversatur) imò et monachalem (qui *unius modi vitam amplectitur*, profanisque negotiis renuntiat, ut uni Deo adhaereat) supergressi, ad deiformem statum, deificationem et altissimam cum Deo unionem, ejusque imitationem traducti videantur. Unde, cum unctio gratiae plenitudinem significet, in confirmatione quidem plenitudinem gratiae et christianae perfectionis cumulum, in eo vivendi genere quod omnibus commune est, portendit; in ordinatione verò perfectissimae gratiae in perfectissimo statu abundantiam representat; quae significatio quam vereor ne in pluribus nostrum munda et fallax aetas temporibus videatur. Denique unctio exterior in Sacramentis adhibetur, ut nos Christo similes, et Christi nominis ac dignitatis participes ostendat, ut docent passim SS. Patres; et quidem, quantum ad gratiam et sanctitatem privatam attinet, quae nos quodammodo reges et sacerdotes efficit, nos ipsos in virtutibus regentes, et Deo sacrificium laudis ac gratiarum actio-

nis juvandam offerentes, Christi nominis omnes fideles, per Sacramentum Baptismi, et Confirmationis fiunt participes; ut verò dignitatis Christi, quæ caput est Ecclesie eam sanctificans, et ab omni inquinamento emundans, quæ sacerdotis est in æternum secundum ordinem Melchisedech constitutus, ut, inquam, hujus dignitatis participes, et quoad eam similes in sacerdotio efficiantur, opus est iterum in unctione, à quâ non jam Christiani, sed Christi, loco scilicet Christi præsentantes dicamur, juxta illud scilicet Davidis, psal. 104: *Nolite tangere christos meos* (id est sacerdotes), *et in prophetis meis nolite malignari.*

§ 5. *Cur diaconi non unguantur.*

V (bis). Ex quibus petuntur rationes ob quas diaconi et ceteri inferiores clerici minimè unguantur, quia scilicet nec sacerdotio Christi conformantur, nec Ecclesie sanctificande, et à peccatis interiori emundande vim habent, sed solum exteriori catechesi, et sermone immundos purgandi virtutem, ut explicat Dionysius; nec Christum propriè representant auctoritate suâ regentem et presidentem, sed angelos potiùs Christo ministrantes. Unde Ignatius, epistolâ ad Trallianos, episcopum ut typum Dei habentem et imitorem Christi Dei factum, sacerdotes ut ejus consiliarios, unum scilicet corpus et senatum cum eo efficientes, ejus ipse præses sit et caput; diaconos verò ut imitatores angelicarum virtutum suscipiendos esse monet. Deinde nec diaconi plenitudinem adhuc gratie ordinationis attigerunt, sed in viâ sunt ad sacerdotium, quod licet quantum ad potestatem in corpus Christi mysticum solâ presbyteratûs susceptione non terminetur, quantum tamen ad potestatem in corpus Christi verum in presbyteratu absolvitur; proindeque cum nondum plenam Christi imaginem, et gratiæ ordinationis perfectionem attigerint, ungi nequaquam debent eâ unctione quæ et perfectam Christi imitationem, et gratiæ sublimioris statûs plenitudinem significat. Aliam affert rationem D. Thomas, eam nempe, quòd unctio adhibeatur in ordinatione tanquam dispositio ad conficienda Sacramenta, sicut in Baptismate adhibetur ad recipienda; sanctificatos enim esse decet, tum eos qui ad recipienda, tum qui ad conficienda divina Sacramenta destinantur; sanctificari autem et consecrari solent per unctionem; unde et vasa ipsa et altaria, quæ divinis istis usibus inserviunt, teste Cypriano, seu alio quocumque, qui de Operibus Christi cardinalibus sermones habuit; aliisque pluribus summis pontificibus, per unctionem consecrantur; ergo cum soli sacerdotes, Sacramentorum conficiendorum potestatem habeant, solos ipsos ungi convenit.

§ 4. *Cur episcopi chrismate, presbyteri solum oleo; his sole manus, illis caput etiam unguantur.*

VI. Ex dictis etiam enicat purior rationis scintilla, ob quam nimirum tot tamque singulares, prout superius docuimus, et fusiùs infra disseremus, unctionis episcopalis supra presbyteralem sint prerogativæ, ut presbyterorum solum manus, et quidem oleo simplici, non admixto balsamo delibute esse debeant, episco-

porum verò tam caput quàm manus sacro chrismate perungantur. Id verò non alia ratione constitutum ab Ecclesia constat, nisi ut plenitudinem sacerdotalium donorum et gratiarum, in solo episcopo, non in presbytero reperti patent; expressiorem quoque eos præ inferioris ordinis sacerdotibus Christi imagi em referre innuere. Quod utrumque cum doris viris et in SS. Patrum lectione versatis obscurum non sit, quibusdam hic testimoniis ostendetur. Prius quidem Patres illi docent, qui episcopatura, vel *Pontificatus apicem* vocant, vel *presbyterii*, aut etiam *sacerdotii*, et ecclesiasticæ dignitatis fastigium, eminentissimæ dignitatis apicem, excelsique apicis gloriam, summi culmen honoris, summum in Ecclesia gradum, *ἀρχιερεῖα*, seu *summitatem*, *ὑπεραρχήν*, id est, eminentissimum gradum, *sublimitatis culmen*, denique sæpiùs, *summum sacerdotium* (1); hæc enim elogia, si tituli in solis episcopis consummari sacerdotali virtutem, gratiam et efficaciam, plenitudinemque et perfectionem sacerdotii episcopatum esse demonstrant; quæ omnia ex posteriori quoque demonstrato validè confirmabuntur.

VII. Solos ergo summos sacerdotes seu episcopos Dei et Christi effigiem expressiùs repræsentare probant Constitutiones apostolicæ Clementis, in quibus, l. 2, cap. 11, jubetur episcopos locum suum, dignitatemque suam actionibus tueri ac declarare, *tanquam divinum exemplar repræsentans, præsidendo omnibus hominibus, sacerdotibus, regibus, magistratibus, parentibus, filiis, et pariter cunctis subjectis*. Deinde Ignatius Martyr, ut supra jam insinuavimus, epistolâ 5 ad Trallianos, id apertè docet: nam, inquit, *episcopus typum Dei patris omnium gerit, presbyteri verò sunt consensus quidam, et cætus apostolorum Christi*. Rationem ex his quæ in eadem postea ipse epistolâ, pluribus intersectis, subjungit petere potes: *Quid enim aliud est episcopus, quàm is qui omni principatu et potestate superior est, et quoad hominem licet, pro viribus imitator Christi Dei factus, quid verò presbyterium, quàm sacer cætus consilarii, et assessores episcopi?* Idem quoque epistolâ 11, ad Smyrnenses, eidem veritati astipulatur, docet quæ episcopum esse honorandum, *ut principem sacerdotum Dei imaginem referentem; Dei quidem propter principatum, Christi verò propter sacerdotium*. Maximus quoque D. Dionysii interpres, episcopum Θεοῦ τύπον, *Dei figuram*, vocat in cap. 3 eccl. Hierarch. Ratio desumi potest ex Dionysio, qui de hierarchiâ ecclesiasticâ disserens, postquàm dixit, cap. 1, Jesum Christum esse omnium hierarchiarum principium, et perfectionem, mox episcopum eum esse dicit, ἐν ᾧ καὶ καθάρσις ἡ κατ' αὐτοῦ ἱεραρχία πάντα τελειοῦται καὶ γυμνάζεται: quod clariùs eodem libro, cap. 5, repetit, docens

(1) Videantur Damasus Prospero; Innoc. I, Decretio, c. 5; Sidon., epist. 25, lib. 4, et epist. 4, lib. 7; Zozimus, epist. ad Hesych., c. 4; Hisp. 2, c. 7; concil. Arvern., c. 2; Greg. Turon., de Vitis Patr., cap. 3; S. Aviti Epitaph.; Cassiodor., in psal. 108; Dionys., cap. 1 cœlestis Hierarch.; idem, cap. 1 Eccles.; Gregor. 25, Moral. cap. 12; SS. Patres passim, quorum aliquos alibi citavimus.

omnem hierarchiæ nostræ distinctionem in episcopo absolvi et expleri : *Ut enim hierarchiam omnem videmus in Jesum desinere, sic unumquemque in suum pontificem.*

VIII. Hæc igitur, quæ in gratiam episcopalis prærogativæ supra presbyteros leviter attigimus, evidenter ostendunt congruum esse, ut pluribus titulis episcopalis unctionis presbyterali præcelleret. Jam videndum, quid usitatus presbyteros vel episcopos ungendi ritus significet. Amalarius Fortunatus, lib. 2 de ecclesiast. Off., cap. 14, ex Augustino et Gregorio, non satis accuratè, et quod ad Augustinum, nescio an fideliter, rationes mysticas exponit, cur episcopus in capite ungatur : « Augustinus, inquit, in tractatu Psalmorum, quis erat sacerdos, nisi qui fuit et victima et sacerdos? nisi ille, qui cum in mundo non inveniret quod offerret, seipsum obtulit; vicarius Christi pontifex efficitur; ideo in capite ungitur caput nostrum Christus; caput nostrum unctum est oleo invisibili; episcopus, quia vicarius Christi est, in capite ungitur; ab illo enim significatur se accipere hanc unctionis gratiam, qui caput est totius corporis, imitando illum qui caput est totius Ecclesiæ, per unctionis gratiam fit et caput Ecclesiæ sibi commissæ, etc. Et aliter dicit Gregorius in Moralibus, oleum in capite, charitas in mente; quia vicarius Christi est, dilectionem, quam Christus nobis monstravit et docuit, in eo debemus invenire, atque ab eo cumulum nostri profectus trahere. » Hujus Amalarii discursus, nec verba, nec sensa reperi apud Augustinum ab eo laudatum, stylus certè abhorret ab Augustini sermonis venustate et acumine. Apud Gregorium sententiæ, quæ ipsi tribuitur, sensus reperitur, non verba; ejusdemque auctoris allata sit ista ab Amalario explicatio, eò tendit ut episcopum duplici de causâ capite unctum esse demonstrat: primò, quia caput Ecclesiæ constituitur, sicque Christo assimilari debet, qui secundum etymologiam unctus est, et ideo ad significandam in Christo gratiam capitis, capite quoque pontifex ungitur. Secundò, ideo capite ungitur episcopus, quia præ cæteris obstringit se ad præstantissimum charitatis actum, dandam scilicet animam pro ovis suis, à quâ obligatione cum non adeò facilè eximatur, atque presbyter, ideo capite ungitur, cum presbyteri caput unguento minimè delibutum sit.

IX. Innocentius III episcopalis unctionis integrum ritum nobis explicat citatâ toties epistolâ decretali; totius enim istius ritûs ab altiori principio explicationem exorsus, materiæ primùm chrismatis, quo episcopi inunguntur, significationem profert, tum rationes, ob quas tam manus quàm caput episcoporum isto unguento illiniantur, adducit. Sequemur Decretalium vulgatam editionem, nihil enim apud Antonium Augustinum, aut in Gestis Innocentii, alicujus momenti mutatum, aut correctius legitur. De priori itaque capite ita disserit : Ad exhibendum autem exteriorem et visibilem unctionem, benedicuntur oleum, catechumenorum vel infirmorum, et conficitur chrisma, quod ex oleo fit et balsamo mysticâ ratione; per oleum enim

nitore conscientie designatur, juxta quod legitur, Matth. 25 : *Prudentes virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus*; per balsamum odor famæ exprimitur, propter quod dicitur, Eccles. 24 : sicut balsamum aromatizans odorem dedi. Hoc ergo chrismate ungi debet episcopus, non tam in corpore quam in corde; ut et interiùs nitorem conscientie quantum ad Deum, et exteriùs habeat odorem famæ quoad proximum. De nitore conscientie dicit Apostolus, 2 Cor. 1 : *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ*; nam *omnis gloria filie regis ab intùs*, ps. 44. De odore famæ, idem Apostolus ait, 2 Cor. 2 : *Christi bonus odor sumus in omni loco*; et : *Aliis sumus odor vite in vitam, aliis odor mortis in mortem*. Debet enim episcopus bonum habere testimonium, et ab iis qui sunt intùs, et ab iis qui sunt foris, ut cortina cortinam trahat, et qui audit, dicat, *veni.* De posteriori hæc verba subjungit : *Hoc unguento caput tuum, et faciem tuam lava*. Per manus opera intelliguntur, juxta illud Cantic. 5 : *Manus meæ distillaverunt myrrham*; manus igitur unguuntur oleo pietatis, ut episcopus operetur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei, ad Galat. 6. Caput autem ungitur balsamo charitatis, ut episcopus diligat Deum, ex toto corde, et ex totâ mente, et ex totâ animâ, et proximum suum sicut seipsum. Caput inungitur propter auctoritatem, et dignitatem, et manus propter ministerium, et officium; caput inungitur ut ostendatur illius representare personam, de quo dicitur per prophetam, psal. 22 : *Sicut unguentum in capite ejus*, etc. Caput enim viri Christus, caput Christi Deus (1 Cor. 11 et ad Ephes. 5), qui de se dicit : *Spiritus Domini super me; eò quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me*, Lucæ 4. Manus episcopo inunguntur, ut ostendatur accipere potestatem benedicendi, et consecrandi; unde cum eas consecrator inungit : *Consecrare*, inquit, *et sanctificare digneris, Domine, manus istas per istam unctionem*, etc.

X. Strictiùs et brevius Stephanus Eduensis, de Sacram. altaris, cap. 9, plures significationes complectitur, tam episcoporum quàm presbyterorum unctionis : « Propterea oleo sancto manus (presbyterorum) inunguntur, per quod gratia sancti Spiritûs eis oblata significatur, et quod abundant operibus misericordie, designatur. In his etiam manus sacerdotis, quæ in figurâ crucis oleo sancto signantur, conformantur manibus Christi; et illud insigne miraculum et saluterum, quod inter manus sacerdotis fieri creditur, hoc manus Christi operantur, qui ait, Joan. 15 : *Sine me nihil potestis facere*; unde cum ipso, et per ipsum, et in ipso totum agitur sacrificium. Unctio episcopis fit in capite, qui ordinantur vicarii illius, qui unctus oleo ketivæ in plenitudine. In unctione visibili, quæ est Sacramentum spiritualis unctionis, datur potestas ligandi atque solvendi, etc. Honorius quoque quàm brevissimè primùm presbyterorum unctionis, tum episcoporum causas assignavit : Presbyterorum quidem iis verbis, in Gemmâ lib. 1, cap. 181 : *Manus eorum chrismate ungit episcopus, ut cuncta quæ benedicit, benedicta sint* (attendit Honorius ad formam un-

ctionis, quam supra retulimus), quatenus se ab omni commundo opere continent, ut dignè corpus Christi conficere valeant. Episcoporum duplicem causam assignat: priorem, cum ait, cap. 181, quod episcopus oleo ungitur, hæc a lege accipitur, in qua rex et sacerdos vel propheta oleo ungebatur. Posteriorem dum hæc habet, cap. 189: Ideo episcopi oleo unguuntur, ut Spiritum sanctum apostolis datum esse doceantur, et ut vita et doctrinâ coram hominibus luceant, et eos a vitis curare satagant. Eadem de episcopis repetit Hugo à S. Victore.

XI. Ex iis omnibus auctoritatibus concludo sacerdotum tam superioris quàm inferioris ordinis inungi: 1° Ut ad laborem, ad ministerium, ad diligentem et sedulam operam utrorumque manus induerentur et confirmarentur; 2° ut ad misericordie opera charitatis oleo diffuentes manus habere moneantur, non aridas, non contractas, non illiberales; 3° ut ad benedicendum et Sacramenta conficienda idonei reddantur; 4° ut ad ligandum et solvendum habiliores efficiantur. Item, non sufficere episcopis, quod eorum in inferiori sacerdotio manus innecte fuerint, sed iterum cum consecrantur, inungi debere; tum quia ad benedicendum manus eorum sanctiores efficiendæ; tum quia sacerdotum consecratio, altarium, ecclesiarum, et cæterorum benedictio, Sacramentorumque quorundam confectio tunc ipsis confertur; tum quia ad operosius ministerium, et honorificentius officium consecrantur; tum denique quia, cum opes Ecclesie in ipsorum potestate consistant, majorem largiendi habent occasionem, et ex suo statu, ad pietatis et supererogationis opera arctius devinciuntur. Chrismate verò episcopales manus, oleo presbyterales inungi, tum quod perfectionem illæ operentur, quæ chrismate benè olenti significatur: hæc illuminandis præsertim mentibus incumbant, quæ illuminatio oleo, quod ignis pabulum esse solet, convenienter exprimitur; tum quod in corpus Christi mysticum (ad quod bono odore, et famæ celebritate maximè opus est) episcopi presbyteris majorem habeant potestatem; utrique verò in corpus Christi verum per se virtutem æqualem habeant; quæ scilicet præsertim conscientie puritate et nitore indiget; si quid proinde detrahi debet presbyterali unctioni, quò præcellere ipsi possit episcopalis, non oleum, quod conscientie puritatem designat, sed balsamum, quod famæ claritatem significat, detrahendum, illudque episcopalis unctionis materie adjungendum. Denique infero caput solius episcopi inungi, quia solus regiminis perfectam scientiam, solus gratie præsidendi perfectionem, solus regendi absolutam auctoritatem, solus perfectæ Ecclesie caput est episcopus, solus tandem caput Ecclesie Christum perfectius exhibet: presbyteri nec plenitudinem omnem sacerdotii sibi vindicant, nec sine episcopis aliquid gerendi auctoritatem, nec perfectæ ecclesie capita sunt, nec Christi perfecta, ut mox docuimus, exemplaria.

ARTICULUS V.

De variis unctionum generibus præsertim de unctione regis.

§ 1. *De unctionibus rerum ac personarum in Baptismi, Confirmationis et extremæ unctionis Sacramentis.*

I. Explicatis iis omnibus quæ ad sacerdotalem unctionem pertinent, unum superest ut de cæteris unctionibus in Ecclesia usitatis quipiam adjungamus, ut ex collatione sacerdotalis unctionis cum cæteris, magis ipsa elucescat, ejusque differentie facilius notari possint. Observandum est igitur non tantum personas, sed et res ipsas, quæ divinis usibus et sacrificio divino destinantur, sacro unguento ex Ecclesie consuetudine, respergi, seu illiniri; personas autem sacro unguento inungi in Baptismate, in Confirmatione, in Sacramento extremæ unctionis, et Ordine sacerdotii; denique (nam cæteras unctiones hic omitto) in benedictione seu inauguratione in reges. Res verò istas divinis usibus dedicatas pertinere, ecclesias, altaria, calices, et alia sacra vasa, quæ corpori et sanguini Christi asservandis, continendis, deferendis inserviunt. Hæc omnia si fusiùs probare voluerimus, in immensum excrescet hæc disputatio; ea solum ex Innocentii III citatâ sæpiùs epistolâ comprobabimus et explicabimus; in regum sacrâ unctione paulò diutius hærentes, ut, quia regale sacerdotium nominatur; et reges olim idem erant qui sacerdotes; regum et sacerdotum unctiones conferri inter se convenientius possint.

II. De rebus quæ sacro oleo inunguntur, hæc dicit Innocentius III, quæ hoc loco nobis abundè esse debent: « Ungitur præterea secundum ecclesiasticum morem, cum consecratur, altare; cum dedicatur, templum; cum benedicatur, calix; non solum ex mandato legis divinæ, verum etiam exemplo S. Sylvestri, qui cum consecravit altare, illud chrismate perungebat; præcepit enim Dominus, Exodi 30, ut faceret oleum unctionis, de quo ungeret testimonii tabernaculum, et arcam Testamenti, mensamque cum vasis. Verum unctionis Sacramentum aliud quidem efficit et figurat, tam in novo quàm in veteri Testamento. » Circa quæ Innocentii verba duo notanda sunt: primum, divinum mandatum quod ipse urget eò loci, esse Mosaicæ legis ac cæremoniale, quod proinde per se neminem Christianorum obstringit, sed cum Mosaicâ lege abrogatum est; quamvis, ubi agitur de ritu in Mosaicâ lege præcepto, qui ad religiosi cultus ornatum atque splendorem, divinorumque officiorum amplificationem juvat, convenienter et honestè ab Ecclesiâ in usum revocetur, et ex antiquo Testamento nonnunquam, ut supra probavimus, urgeatur. Alterum, S. Sylvestri exemplum ab ipso proponi, non quod primus res divinis usibus destinatas unxerit, cum D. Dionysius hujus unctionis ex prædictis meminisset; sed quod, cum incerta essent persecutionis tempore Christianorum conventuum loca, non semper ipsa observaretur; ideòque nonnisi à tempore Sylvestri, redditâ Ecclesie pace constanter observari cœperit.

III. Persene in Sacramento Baptismatis ante et

post inungi solent; geminam istam unctionem ita distinguit summus Pontifex, cap. *Unico* cit.: « Quia vero, inquit, Christus fecit nos in sanguine suo Deo nostro regnum: propter quod Petrus apostolus ait: *Vos estis genus electum, regale sacerdotium* (1 Petri 2), ideo in novo Testamento, non solum reges et sacerdotes ununtur, sed etiam omnes Christiani: his ante Baptismum, scilicet oleo benedicto (nota duplicem istam unctionem continenti serie fieri et iisdem verbis, licet in duabus partibus, proindeque pro unica vulgò numerari), primum in pectore, deinde inter scapulas; et his post Baptismum, scilicet chrismate sancto, primum in vertice (quæ unctio ceremonia quædam est Baptismi, et Baptismo accensetur), demum in fronte (quæ Sacramentum est Confirmationis et à Baptismate disjungitur). In pectore namque baptizandus inungitur, ut per sancti Spiritus donum abiciat errorem et ignorantiam, et suscipiat fidem rectam, quia *justus ex fide vivit*, ad Hebr. 10. Inter scapulas, ut per Spiritus sancti gratiam excutiat negligentiam et torporem, et bonam operationem exerceat; quia *fides sine operibus mortua est*, Jacobi 2; ut per fidei Sacramentum sit munditia cogitationum in pectore, et per operis exercitium sit fortitudo laborum; in scapulis, quatenus fides per dilectionem secundum Apostolum operetur; in vertice verò baptizatus inungitur, ut sit paratus omni petenti de fide rationem reddere, quia per caput intelligitur mens, juxta quod legitur, Eccles. 2: *Oculi sapientis in capite ejus*, cujus superior pars est ratio, et inferior est sensualitas; unde bene per verticem, quæ est superior pars capitis, intelligitur ratio, quæ est superior pars mentis. In fronte ungitur baptizatus, ut liberè confiteatur quod credit; quia *corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, Rom. 10; memor ejus quod Dominus ait, Matth. 10 et Lucæ 12: *Qui me confessus fuerit coram hominibus*, etc. Ante Baptismum igitur ungitur oleo benedicto, et post Baptismum oleo sancto, quia chrisma soli competit Christiano: Christus enim à chrismate dicitur, vel potius à Christo dicitur chrisma, non secundum nominis formam, sed secundum fidei rationem. A Christo verò Christiani dicuntur, tanquam uncti deriventur ab uncto, ut omnes concurrant in odorem illius unguenti, cujus nomen oleum est effusum, Cant. 1. »

IV. Plura de frontis chrismatione (quam Confirmationem alio nomine dici observat) subdit ibidem innocentius, ut Spiritus sancti adventum oleo designari convenienter ostendat, qui nempe in columbæ specie olim apparuerit, et quidem illius columbæ, quæ ramum virentis olivæ referens ad vesperum post cataclysmum, serenitatem et pacem annuntiavit. Sed iis omissis, ad extremæ Unctionis Sacramentum accedimus, de qua nihil aliud prædictus ait pontifex, quam quod de eâ à sancto Jacobo mandatum est: *Infirmatur*, inquit Jacobus, cap. 5, *quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum*.

§ 2. *Reges etiam inungi solitos, et quæ hujus moris origo.*

V. His verò omnibus prætermis, ad regum unctionem enucleatius exponendam conferre nos debemus. Primum ergo antiquam vigere hanc consuetudinem, et ferè universalem, ut reges oleo sancti inungantur, plurium auctorum testificatione constabit. Verum omnium primi Francorum reges inter Christianos inuncti leguntur: nam neque ante Clodovæum, neque ante Pipinum vel Carolum, aliquem aut imperatorem aut regum inunctum leges. Perseveravit quoque diutius hic ritus ungendorum Franciæ regum, antequàm vel ad imperatores, vel ad reges cæteros perveniret. Benedicebantur quidem olim imperatores de novo designati, et ecclesiasticæ preces super eos fundebantur, dum eorum capiti diadema imponeretur; sic enim referunt Theodorus lector, Zonaras, et alii noluisse Euphemium patriarcham Constantinopolitanum Anastasium imperatorem coronare, antequàm ab eo scriptam fidei confessionem exegisset, quâ polliceretur se circa dignitates ecclesiasticas nihil innovaturum; sic apud eundem Zonaram Justinianus ab Epiphanio, Tiberius ab Eutychio, Mauritius à Joanne Jejunatore dicto, Heraclius à Sergio, alique ab aliis patriarchis Constantinopolitanis coronati leguntur. Ubi verò Leo papa Carolo Magno imperium detulit, tunc primum imperatores Occidentis inungi cœperunt; voluit scilicet summus Pontifex in honore imperatorio deferendo Franciscam consuetudinem sequi; nam reges Francorum posteriores Clodovæo inunctos fuisse, sæpius quidem à Remensi episcopo, qui veteri privilegio, ab Apostolicâ Sede, et regis Clodovæi diplomate, id sibi vindicabat, ex Ivone Carnotensi, continuatore Aimoini, Sugerio abbate, et aliis constat; aliquando tamen ab aliis, diviso scilicet regno in quasdam partes, singularium partium singulos reges ab episcopis provinciarum sibi subditarum, inunctos et coronatos fuisse docet idem Ivo Carnotensis. Sed, ut hæc vetera (quæ incertiora sunt) præteream, meminerat summus pontifex Leo III, ut refert Adelmus Benedictin., ad annum 749, cui consentiunt cæteri, Pipinum Caroli Magni patrem, secundum Romani Pontificis sanctionem, ad hujus regni scilicet dignitatem honoris unctum sacrâ unctione fuisse, manu sanctæ memoriæ Bonifacii archiepiscopi Moguntini, et martyris (ex quâ Bonifacii unctione docet Aventinus Moguntino præsuli jus primi electoris acquisitum fuisse) et more Francorum elevatum in solium. Meminerat eundem Pipinum cum duobus filiis suis Carolo et Carolomanno à Stephano papâ, sacrâ iterum unctione ad regis dignitatem honorem consecratum. Meminerat et recentioris exempli Ludovici Pii ac Pipini filiorum Caroli Magni, quos ab Adriano pontifice, cui immediatè ipse successerat, Romæ in reges unctos et coronâ donatos historici referunt; Francorum ergo exempla sequi volens Leo III, apud quos regum institutionem sacrâ unctione adhibitâ fieri noverat, et ut gratificaretur Carolo, eumque suis augustiorem efficeret, imperatoris Romani honorem ipsi deferens, et Augustum ap-

pellans, ipsum quoque iterum inunxit Cujus coronationis in imperatorem quasi Romano facta more, unctionis verò tanquam tunc primum in imperatoribus renuntiandis usitate, meminit iis verbis Manasses, in Constant. et Irene :

*Inde Leo, ut gratiam referret Carolo
Eum renuntiat imperatorem veteris Romæ,
Et coronam imponit, ut Romanorum leges ferunt :
Imò et utens legibus Judæorum
A capite ad pedes oleo eum inungit,
Nescio propter quas rationes et cogitationes.*

Astipulatur Manassi Paulus Diaconus, l. 24, iis verbis : *Leo papa in imperatorem coronavit Carolum, in templo S. Petri apostoli, perungens oleo à capite usque ad pedes; astipulantur et quidam alii, præsertim ex recentioribus, quos frustaneum esset enumerare.*

VI. Nec dubium quin succedentes Carolo Francorum reges, iidemque imperatores Romanorum, hunc morem secuti fuerint; nam, præterquam quòd Ludovicum Pium vixdum ex epulis egressum Romæ saceratum diximus supra, num. præcedenti; refertur præterea in ejus Vita sive à Thegano conscripta, sive à quodam incerto auctore, sed tamen coætaneo, eum post decessum Caroli Magni primum per beatum Arnulphum, tum à Stephano papâ hujus scilicet nominis V, Remis in imperatorem inunctum fuisse. Ter quoque Carolum Calvum sacrâ unctione consecratum discimus : 1° Cùm in regem Francorum, juxta divisionem factam à Ludovico Pio, institutus est, de quâ ipse unctione loquitur in libello proclamationis, quem Patribus exhibuit adversus Wenilonem archiepiscopum Senonensem in concilio apud Saponarias, in diocesi Tullensi. tomo 3 Conc. Gall., iis verbis : *Sed et post hæc, electione suâ aliorumque episcoporum, ac cæterorum fidelium regni nostri voluntate et consensu et acclamatione cum aliis archiepiscopis et episcopis Wenilo in diocesi, apud Aurlitanos civitatem, in basilicâ sanctæ Crucis me secundum traditionem ecclesiasticam regem consecravit, et in regni regimine chrismate sacro perunxit.* Secundum, cùm mortuo Lothario in ejus regnum ab episcopis Belgicæ provincie Hincmaro scilicet Remensi, Adventio Metarum, Hactone civitatis Viridunensis, et Arnulpho Tullensi, Metis ante altare sancti Stephani sacrâ unctione consecratus est, et sacerdotali benedictione rex coronatus. Tertium tandem, cùm mortuo Ludovico Lotharii filio, ipse à Joanne VIII in imperatorem unctus et coronatus est. Ludovicum quoque Lotharii filium legimus vivente patre in regem Longobardorum Romæ à Sergio II papâ unctum et coronatum. De Carolo Crasso et Ludovico Balbo idem conijcere possumus, quorum primum Romæ à Joanne VIII coronatum; alterum, Trevis ab eodem coronatum legimus; tantaque istius cærimonie necessitas visa est, ut non inuncti, nec coronati à summo Pontifice reges se, non autem imperatores dicerent; nec solum qui ex Caroli Magni familiâ successerunt, sed cæteri, translato ad Germanicum imperio, unctionis istam cærimoniam maximi

facerent; nam Othonem, v. g., qui Berengarii tyrannidem in Italiâ repressit, et imperator ex Germanis primus dictus est, à Joanne XII Romæ unctum et coronatum historie testantur, cùm antea ab archiepiscopo Moguntino rex Germanie inunctus fuisset eo ritu quem fusè enarrat Witikindus. Similiterque Othonem Juniorem, qui vivente patre à Joanne XIII infulas imperiales suscepit; necnon Othonem III, qui, donec à Gregorio V ungeretur in imperatorem, ab imperatorio nomine abstinuit, agnoscimus. Unde et unctio imperatoribus necessaria censetur ab Innocentio III et Clemente V; sed pluribus in re notâ ac perspicuâ minime opus est.

VII. Divulso quoque imperio à Francorum regno, remansit idem mos usitatus regum Francie inungendorum; nam et Carolum Simplicem Remis à Fulcone archiepiscopo parvulum inunctum refert Flodoardus; ejusdem filium Ludovicum similiter unctum Glaber, Ludovicus item filium Lotharium ab Artaldo Remensi Continuator Aimoini, citatusque Flodoardus, Lotharii item Ludovicum Tillius. Post quorum obitum Hugo Capetus, qui regnum expulsis Carolovingiis usurpavit, non credidit sibi pacatum regnum esse posse, nisi se in regem, filiumque Robertum eodem anno Remis inungi faceret; quem tandem ritum in Henrico I, qui Roberto successit, Philippo I et aliis continuâ serie sibi invicem succedentibus sedulò observatum fuisse comperies.

VIII. Francorum regum exemplum secuti sunt reges Angliæ à Guillelmo, ut vocant, Conquestore, qui è Galliâ oriundus Francorum leges et instituta in Angliam invexit. Dicitur ergo ipse, dùm Angliæ à se subactæ rex coronaretur, sacro oleo ab episcopis esse delibutus; dicitur et dux Normanniæ Henricus, ab omnibus in regem electus, inunctus à Theobaldo archiepiscopo Cantuariensi. Dicitur in coronatione Richardi quam peragebat archiepiscopus Cantuariensis, Radulphus de Diceto decanus Londoniensis, quia tunc vacabat Ecclesia Londoniensis, tam in oleo quam in chrismate archiepiscopo ministrasse. Dicitur Eduardus I à Roberto Cantuariensi in regem inunctus, et solemniter coronatus. Fusè autem in unctione et coronatione Richardi II preces adhibitas, ritusque servatos nobis explicat Thomas Walsingham, in Historia Angl., ex quibus hæc tantum proferemus : *Post hæc, inquit, unxit archiepiscopus caput ejus, et pectus, et scapulas, ambasque compages brachiorum, dicens : Ungantur caput istud, pectus, et scapulæ, et compages brachiorum de oleo sanctificato, unde uncti fuerunt reges et prophete, sicut unxit Samuel Davidem in regem, ut sis benedictus et constitutus rex, etc.; et interim chorus cantavit antiphonam : Unxerunt regem Salomonem in Gion, etc.* Iisdem in partibus Francorum reges inunguntur, eadem dùm ipsi oleo liniuntur, verba à choro cantantur, ut videas Anglorum reges Francorum regum unctionem voluisse imitari. Sed et unguenti quo Galorum reges deliniuntur, miraculum affectârunt; nam unguentum quoddam sub Richardo II inventum credi

voluerunt illud esse quod D. Thomæ Cantuariensi dùm esset in exilio sanctissima Dei mater comæserit, ut eo reges Angliæ ungerentur, hæc scilicet pollicitatione additâ, omnes pugiles Ecclesiæ defensores futuros et benignos, qui ipso delinquit essent; cùmque istud in aquilâ aureâ et ampullâ lapideâ repertum jactassent, eodem volebat Richardus II iterum inungi; sed unicam solum sufficere unctionem archiepiscopus Cantuariensis respondit, proindeque non ipso, sed Henricus IV post ejus obitum inunctus est, teste eodem Thomâ Walsinghamo. Hic autem ritus ad hæc ferè tempora in Angliâ permansit, adeò ut Elizabetha, quantumvis in hæresim jam lapsa, inungi se in reginam passa fuerit, non sine tamen irrisione aliquâ et fastidio, ut testatur Sanderus, de schism. Anglicano.

IX. Ad eorum exemplum cæteri ferè reges oleo sacro inungi coeperunt: quamvis enim Albericus Rosatensis, Hostiensis, Goffridus, Chassanæus, Campegius et alii solos in Occidente, Francorum, Hierosolymorum, Anglorum et Siculorum reges inungi in suâ coronatione solere testentur (que nempe regna cùm à Francis olim possessa fuerint, nihil mirum si eorum reges, Francorum more, inungi voluerint, priusque cæteris hanc sacræ unctionis ceremoniam usurpârunt), nihilominus tamen, cùm per se ritus iste augustos homines facere videretur, et ab Innocentio III firmatus foret, ac communi juri postea insertus, inde accidit, ut Poloniæ reges, Bohemiæ, Hungariæ, et ante hæresim, Sueviæ, Danicæ, Norwegiæ, Scotiæ, eundem ritum amplexi ferint, sibi credentes utile esse et honorificum, tum apud Deum, tum apud homines, si sacro oleo, cum benedictione pontificali, inungerentur.

X. Atque adeò pervasit etiam hic ritus Orientem; nam de Manuele Commeno hæc refert Nicetas, lib. 1: *Patriarchâ coronante Manuelem in templo Domini coronâ regiâ, qui et unxit eum incunctem in sacramentum*; de Isaacio Commeno similiter, lib. 2 de Andronico: *Cum Isaacius in imperatorem unctus esset*; ex more quoque inunctum Alexium Isaacii Commeni fratrem; nec non invitum Nicolaum, Canabum in imperatorem idem testatur, lib. 1 et 3 de Alexio Commeno. Cui adstipulatur Joannes Cantacuzenus iis verbis, lib. 4 de Bellis inter Andronicos: *Eo enim die quo imperator unctus è templo egreditur*. Sed fusiùs hunc ritum his verbis describit, lib. 4, cap. 41: *Patriarcha in formam crucis verticem imperatoris sacro unguento perlinit, et elatâ voce addit: Sanctus; qui verò in ambone stant, patriarchæ vocem excipientes, ter sanctus pronuntiant*. Codinus pariter, de Offic., cap. 49, n. 17, dùm imperatoris Græci ritum describit, unctionem iis annumerat, memoratque ad imperatorum unctionem compositas preces, quas patriarcha in ambone dignioribus Ecclesiæ proceribus stipatus, partim tacitè, partim clarâ voce recitet, Deum scilicet exorans pro eo qui in imperatorem inungendus est. Denique in regionibus Orientis archiepiscopo Trinitano privilegium concessit Innocentius III inungendi, benedicendi et coronandi reges Bulgarorum. Sed ad

istum ritum probandum hæc ad nauseam forte citata sufficient.

XI. Unum demtaxat addimus, adeo gratiam divino munio hanc unguendorum regum ceremoniam fuisse, ut nec humilitatis specie impunè aliquando prætermissa fuerit: cùm enim Henricus rex Germaniæ Othonis Saxonie ducis filius, volenti eum ungere archiepiscopo Herigero minimè acquievisset, respondens se unctione indignum esse, ipsam S. Udalrico episcopo Augustano, non sine damno prætermisam fuisse, divinitus revelatum est; visus enim S. Petrus cum multitudine magnâ episcoporum et aliorum sanctorum colloquens, qui duos ei gladios ostendit, unum cum capulo, et alterum sine capulo, quidque ii significarent, iis verbis exposuit: *Dic regi Henrico, ille ensis qui est sine capulo significat regem qui sine benedictione pontificali regnum tenebit, capulatus autem qui benedictione divinâ regni tenebit gubernacula*, auctor Vitæ S. Udalrici, cap. 3, apud Sur., 4 julii; idemque docet Dithmarus, lib. 4. Quidni? si secundam Gregorium reprobandus Saul præsignificabatur, quòd lenticulâ olei, non autem ubertim atque copiosè effuso delibutus oleo fuisset, quidni reprobationis potiùs indicium videbatur neglecta sacræ unctionis cura? non enim ex humilitate divina ad onera dignitatum subsidia rejicienda sunt; dignitas potiùs fugienda: certum est siquid per divinam istam unctionem et Ecclesiæ benedictionem, multas à Deo gratias impetrari, qui Ecclesiæ precibus placatus plurima beneficia largiri solet, et sacris ritibus gratiam ac majestatem confert. Uctionis istius efficaciam nobis commendat Petrus Blesensis, epist. 10, ubi de Guillelmo II, Siciliæ rege verba faciens hæc habet: « Doleo quòd inter primitias dominationis sue, et initi unctionis regis hoc præsumit: virtus equidem consecrationis ab hujusmodi violentiis eum utinam temperasset; magna enim est hujus efficacia Sacramenti: nam de Davide postquam à Samuele unctus est, Scriptura testatur, 1 Reg. 16, quòd directus est Spiritus Domini à die illâ, et in reliquum. Saul quoque die illâ, quâ olei lenticulâ à Samuele perfusus est, mutatus est in virum alterum, et insiliente in eum Spiritu Domini, cum accessisset ad cuneum prophetarum, cum eis prophetare incipit. » Cum ergo tanta sit virtus sacræ unctionis, etiam circa reges, quibus ipsa impenditur, temerè ab ipsis prætermittitur, qui divinis se præsidii contra diaboli mundique nequitiam armare debent, ut pugnare confidentius et triumphare gloriosius possint.

§ 3. Quo ritu reges inungantur, et de differentiis sacerdotalis et regis.

XII. Ritus autem unguendorum regum, à Pontificali Romano hic præscribitur: professione siquidem coram metropolitano à rege emissâ, oratione ab eodem metropolitano recitatâ, Litanii dictis, respondente choro, benedictione à metropolitano prædictâ datâ regi consecrando, precibus quibusdam ab eodem (choro similiter respondente) super ipsum fuis, post hæc metropolitanus sedet, accipit mitram, et electus ros coram eo genuflexis, et circumstantibus prelatibus

ratis cum suis mitris in modum coronæ, metropolitanus intingit pollicem dexteræ manis in oleum catechumenorum, et ungit in modum crucis illius brachium dexterum inter juncturam manis, et juncturam cubiti, atque inter scapulas orationem dicens *asplicem*, quæ ibidem refertur. Consentit et liber sacrarum Cereemoniarum S. R. E. à Marcello episcopo Coreyrensi collectus, et Leonis X dictatus, l. 1, sect. 5, cap. 5, ubi imperatoris Romanorum consecratio describitur, ejus prior presbyterorum cardinalium in ecclesiâ S. Petri ad altare sancti Mauritiî *inungere brachium dexterum et scapulas, cum oleo exorcizato*, jubetur, in modum crucis, orationem eandem recitans, cum eâ quæ prior in Pontificali referenda præscribitur. Consentit Bertrandus cardinalis episcopus Eduensis, qui floruit sub Philippo rege Valesio, et pro Ecclesiæ libertate adversus Petrum de Cugneris anno 1529 decertavit; is ergo regiam et sacerdotalem potestatem comparans, hujus supra illam ex ritu unctionis prærogativam colligit, tract. de Origine et Usu jurisdict., q. 4, tomo 4 biblioth. PP., his verbis: *Unde est quod caput episcopi inungitur, sed armus regis, et episcopus chrismate, rex oleo? ut sciatur quod episcopus est vicarius capitis nostri, id est, Jesu Christi.*

XIII. Fusiùs Innocentius III, ep. decretali toties citatâ, de sacrâ unctione, hunc ritum confirmat, simulque declarat: « In veteri, inquit, Testamento, non solum ungebatur sacerdos, sed etiam rex et propheta sicut in libro Regum, cap. 19, Dominus præcipit Eliæ: *Vade et revertere in domum tuam per desertum in Damascum; cùmque perveneris illuc, unges Hazael regem super Syriam, et Jehu filium Namsi unges regem super Israel: Elizæum autem filium Saphat, qui est de Abelmeulâ, unges prophetam pro te*; sed ubi Jesus Nazareus, quem unxit Deus Spiritu sancto (sicut in Actibus apostolorum, cap. 10, legitur) unctus est oleo pietatis (1) *præ consortibus suis*, qui secundum Apostolum est caput Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius, principis unctio à capite ad brachium est translata, ut princeps ex tunc non ungatur in capite, sed in brachio, sive in humero, vel in armo, in quibus principatus congruè designatur, juxta illud quod legitur, Isaïe 9: *Factus est principatus super humerum ejus* (2). Ad quod etiam significandum Samuel, 1 Reg. 9, fecit poni armum ante Saul, qui dederat locum in capite, ante eos qui fuerant invitati. In capite verò pontificis sacramentalis est delibutio conservata, quia personam capitis in pontificali officio repræsentat. Refert autem inter pontificis et principis unctionem, quia caput pontificis chrismate consecratur, brachium verò principis oleo delinitur; ut ostendatur, quanta sit differentia inter auctoritatem Pontificis, et principis potestatem. Pompam autem, » etc.

XIV. Notavimus supra probabile esse solos sacer-

dotes oleo sanctæ unctionis apud Judæos, non autem reges, inunctos fuisse; quæ proinde episcoporum unctionis prærogativa in nova lege magis confirmatur, in qua scilicet regia potestas aut nullum, aut certè minimum suæ dignitatis accepit incrementum, quod non haberet in veteri lege, cum e contra sacerdotum novæ legis Mosaico longe præcellat. Præterea ob eandem nostri sacerdoti eminentiam, non videatur digniori materia reges deliniri debere, quam presbyteri corporis Christi consecratos, et Christi potestatem atque similitudinem expressius repræsentantes, ad quam assimilationem cum Christo referendam, quoad potestatem et auctoritatem unctio visibilis adhibetur. Proindeque, cùm presbyteri solo oleo catechumenorum, non chrismate, illiniri soleant, idem in regibus ungendis videtur convenienter observandum.

XV. Nihilominus constat prædictas differentias non semper observatas fuisse. Præterquam quod enim Carolum Magnum supra ostendimus à capite ad pedes inunctum fuisse; Carolum Calvum sacro chrismate perunctum; Richardum quoque I Anglorum regem non oleo solum, sed et chrismate delinitum; et Richardi II non sola brachia et scapulas, sed et pectus et caput inuncta fuisse: insuper Augustinus Triumphus regem Romanorum sacro chrismate deliniri affirmat. Clodoveum verò Francorum regem à mille et ducentis annis, *cœlitus sumpto chrismate unde adhuc habemus, perunctum et in regem sacratum*, inquit synodus Metis habita episcoporum Treverensis, et Remensis provinciæ, regnante Carolo Calvo; vide de Hist. Aimoini, l. 5, c. 21. Quinimò Ritualis liber sacelli Pontificii huic ritui in Francorum regum consecratione usitato astipulatur, in quo scilicet hæc habentur: *Soli Francorum reges chrismate episcopali linuntur, cæteri verò reges aut imperatores oleo sacerdotali tantum*. Liber quoque de sacro regum Franciæ perantiquus, ex cœlesti isto chrismate, quod Remigii precibus, ad Clodoveum in christianum hominem, et christianissimum regem simul inungendum cœlitus immisum est, immixto consueto ab episcopis quotannis fieri solito, chrismate cum oleo et balsamo, in quinque corporis partibus reges nostros consignandos præscribit: 1° in summitate capitis, 2° in pectore, 3° inter scapulas, 4° in ipsis scapulis, 5° in compagibus brachiorum, quæ prærogativa ei concedi dici potest ut fidei protectori, christianissimo regi, et Ecclesiæ primogenito: nam brachia ob fortitudinem ipso chrismate inunguntur; pectus ob primogenituram inter Ecclesiæ reges et ostensam erga Ecclesiam ac Sanctam Sedem apostolicam fidem, ac jugem à tot seculis charitatem; scapulæ propter oneris ipsius impositi gravitatem; caput ob Ecclesiæ fideique principalem protectionem, et regni ipsius independentiam singularem.

XVI. Verùm quod de oleo ad reges Francorum sacrandos cœlitus misso diximus, illud à columbâ nivei coloris rostro ampullam ferente delatum testatur Hincmarus Remensis, Flodoardus, et alii plures

(1) Dictio, *pietatis*, deest in antiquis codicib.

(2) Continuatâ serie hæc legenda patet ex dictâ epist. decretali, prout legitur in Gestis Innocent., quamvis et lib. 4 Decretal. Greg., et apud. Anton. August., dictio, etc., præmittatur.

historici Francorum, inter quos numerari possunt, Aimoinus, Guillelmus Brito, Vincentius Bellovacensis, Joannes Gerson, Panormitanus, Guaguinus et alii passim; nec desunt vetustissima monumenta quæ id probent; primum quidem vetustissimum vidimus Clodovei titulo (qui jam cardinalis Rupisfucaldii pietate restauratus est) in medio chori ecclesiæ S. Genovefæ Parisiensis inscriptum epitaphium his verbis expressum: *Hæc jacet illustrissimus rex Ludovicus, qui et Clodoveus ante Baptismum est dictus, Francorum rex gaudens, sed verus christianus, qui ab Anastasio imperatore consul et augustus est creatus; hunc S. Remigius baptizavit, et in baptismo ejus angelus ampullam sacri chrismatis detulit.* Alterum est liber pervetustus, conscriptus de Vita S. Remigii, qui in monasterio quod ex ipsius nomine dicitur, Remis observatur, in quo hoc miraculum fusè describitur et demonstratur; quâ de re copiosè clarissimus nostræ familiæ Sorbonicæ doctor Michael Maucerus operoso isto libro quem de Monarchiâ inscripsit. Nec prætermitti debet testamentum S. Remigii, in quo Clodoveus rex, *per ejusdem*, quo sancti Spiritus dono consignatus fuerat, *sacri chrismatis unctionem ordinatus dicitur in regem.* Non tamen omnes reges Francorum miraculo isto chrismate intacti sunt; non isto, patrum nostrorum memoriâ, invictissimus rex Henricus IV, sed oleo S. Martini divinitus olim misso, quod urbs Remorum in hostium esset potestate, Carnoti inunctus est.

§ 4. *Reges ab istâ unctione sacerdotii participes non fieri, nec sacrarum functionum, nisi ex privilegio.*

XVII. Porro ab istâ unctione habent imperatores et reges christiani, ut præ reliquis etiam sacri ac consecrati dici possent. Nam, cum olim sacri dicerentur et sacrosancti, quod inviolabiles essent, et sine piaculo attingi non possint; quod sacer seu execrandus esset, qui contra eos quidquam faceret; quodque sacrilegii instar videretur divinis ipsorum beneficiis obviare; eumque ob eas rationes sacri eorum affatus, sacræ eorum principales constitutiones, sacræ annotationes, sacri vultus, et cætera ad ipsos pertinentia sacra dicerentur, sacræque senatorum ordo vocaretur, ob inviolabilem eorum auctoritatem ac majestatem; jam verò insuper ob receptam consecrationem, sacri et sacrati imperatores regesque speciali titulo dici possunt ob unctionis et sacramentalis istius ritus sanctitatem; si enim ab unctione veteris legis principes sacrosancti crediti sunt, quidni et christiani reges ab eadem, quæ non minus apud Deum potentibus Ecclesiæ precibus sociatur, haurient sanctitatem? Quanti momenti eam fecerit Augustinus ex ipsius verbis colligi potest, lib. 3 contra litteras Petiliani: *Quæro, si non habebat Saul sacramenti sanctitatem, quid in eo David venerabatur? si autem habebat innocentiam, quare innocentem persequabatur? nam cum propter sacrosanctam unctionem et honoravit vivum, et vindicavit occisum; et quia vel panniculum ex ejus veste præscidit, percusso corde tridavit. Ecce Saul non habebat innocentiam et tamen habebat sanctitatem, non vitæ suæ (nam hoc sine*

innocentiâ nemo potest) sed sacramenti Dei, quod et in malis hominibus sanctum est.

XVIII. Nihilominus quæcumque unctione non ita reges sacri efficiuntur aut sancti, ut ecclesiastici ordinis exinde censeantur, aut ecclesiasticam aliquam exinde habeant potestatem; tum quod potestas nulla ecclesiastica per unctionem tradatur, sed per manûs impositionem eo fine usurpatam, vel instrumentorum singulorum ordinum traditionem; unctio verò ad solam personæ sanctitatem ac venerationem designandam et efficiendam, seu ad disponendum hominem ad Sacramenti condignam receptionem conferatur; tum quod imperatorum unctio nec eo fine fiat (prout supra vidimus), quatenus ecclesiastica ministeria, imperatoribus vel regibus tractare liceat, sed potius ut ad Ecclesiæ defensionem ac protectionem, se tanquam inunctos pugiles ardentius exurgere et præliari bella Domini debere noverint. Unde Valentinianus imperator sancto Ambrosio episcopalem sarcinam subire verenti, *noli timere*, inquit, Hist. Tripart., lib. 7, *quia Deus qui te elegit semper te adjuvabit, et ego adjutor et defensor tuus, ut meum ordinem decet, semper existam;* circa quæ ultima verba rectè notat Glossa, in c. *Valentinianus*, imperatorem (quod quidam putaverunt) subdiaconatus ordine præditum esse non debere, sed militari caractere donatum. Unde à synodo VI Trullanâ imperatores laicis accensentur, licet cæteris majori prærogativâ donentur; iidem quoque à Nicolao I inter laicos numerandi docentur, nec divinis, sed profanis negotiis intendere monentur, quatenus, scilicet, *spiritualis actio carnalibus distaret incurisibus; et idè militans Deo minimè se negotiis secularibus implicaret, ac vicissim, non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus.* Epist. ad Michaelem imperatorem, quæ incipit: *Proposueramus.* Quare non crudè intelligendus est Petrus Damiani, serm. 69 de Dedicatione, dum quantum Sacramentum inunctionem esse regis asserit, sumpto scilicet latissimè nomine Sacramenti. Hanc autem mirificè commendat, pompamque ejus describit, et præmissis ejus celebrationi cleri ac plebis consensu, necnon solemnibus de servandis Ecclesiæ libertatibus sacramentis, eam adhiberi testatur; deinde ista subiungit: *Ex tunc exiit rex vestimentis suis, et oleo sanctificationis aspergitur, ut typico rore perfusus cælestis unguenti plenitudine gloriatur.* Sacramentis ergo hanc unctionem annumerat, quæ duodecim numero statuit, eas omnes Sacramenti nomine donans ecclesiasticas ceremonias, quæ quocumque modo Ecclesiæ membra distinguerent, coordinarent inter se, et in aliquo gradu constituerent, vel in sublimi quodam statu collocarent; quo sensu unctio regum Sacramentum dici potest, licet non in ecclesiasticæ, sed laicæ dignitatis apice suscipientem constituat.

XIX. Fatendum tamen est aditum ad sacrum altare, qui ex Laodicenâ synodo, c. 19, solis sacratis ministris conceditur, imperatoribus ad offerenda Deo dona, in Trullanâ, c. 79, concedi; posterioribus quoque temporibus ipsis, quod uncti Domini haberentur, permis-

mini lot et, per os sancti collent ad altare accedere, suffrag, et cum triplici croce signare sicut et pontifices, teste Balsamone ibid. Et admodum item imperatores ac reges christiani in Occidente ex concessione summorum pontificum, quosdam minora in Ecclesiâ officia, postquam solemniter consecrati forent, clare permissi. Glossa supra citata docet imperatorem subdiaconi officium gerere, cum ministrat episcopo; Abbas, in cap. *Venerabilem*, de Electione, hanc Glossam communi consensu receptam affirmat; idemque etiam cum Glossâ docet Cardinalis in Expositione Clementiæ 1, à nobis jam citata; à quibus verbis patet, ut opinor, quàm sensu differt Speculator, tit. de Legibus, § *Nunc ostendendum*, versu 29, asserens, imperatorem consecratum et coronatum non esse subdiaconum, nec sacerdotem, imò nec officio subdiaconi fungi, cum ministrat episcopo; non enim subdiaconale officium dicendum putat, quod imperator abt ex privilegio, sicut nec ecclesiasticum dicitur ordinariè loquendo officium, laicorum missis privatis ministrantium officium esse, sed laicum; non enim pro clerico se gerit, qui ex generali huiusmodi consuetudine ita ministrat. Sed quocumque nomine ministerium istud vocetur, certum est imperatori consecrato à summo Pontifice concedi, ut sacris vestibus indutus ea exsequatur quæ subdiaconis committi solent. Etenim vetus Pontificale Romanum (cui consentit liber sacrarum Cereemoniarum jam à nobis laudatus) refer. imperatorem de novo consecratum, *pontificem ad altare descendente sequi, et illi in locum subdiaconi calicem et patenam cum hostiis offerre, deinde aquam infundendam in vino*. Testatur Sgonius imperatorem in Italiam proficiscentem archiepiscopo Mediolanensi (à quo secundò coronatur) pro subdiacono ministrare. Referunt quoque Castaldus et alii imperatorem veste subdiaconi indutum inservire Romano Pontifici sacris operanti, præsertim in die Natalis Domini, si in urbe et curiâ Romanâ præsens sit, et in matutinis precibus, quæ in nocte Natalis Domini decantantur, si eis adsit, septimam lectionem Evangelii, quæ incipit: *Exiit edictum à Cæsare Augusto*, publicè canere. Refertur quoque in dicto libro sacrarum Cereemoniarum imperatorem coronandum à S. Petri canonicis tanquàm canonico recipi; consecratum verò à sancti Joannis Lateranensis canonicis similiter admitti. Reges quoque nostros Franciæ, oblato superpelliceo, in concanonicos variarum Ecclesiarum sui regni recipi consuetudo fert à pluribus annis inducta: quæ omnia, sicut à prioribus Ecclesiæ seculis recedunt, ita suis congruentis non destituuntur. Ex iis autem omnibus hæc discant mundanæ potestates: primum quidem ab unctionis et benedictionis ritu, regem cœlestem (1) esse qui humana regna confirmat, gentes exterius alterit, peccata absolvit, consolidat imperia: tum verò ex dictis privilegiis, singularis prærogativæ loco ipsis concedi quòd Ecclesiæ tuantur, Deo ministrent, et fidelem

famulatum exhibeant; discantque insuper, Sacerdotes non tam ut subditos quàm ut Dei comministros, venerari.

CAPUT XI.

DE CÆTERIS RITIBUS ORDINATIONEM CONSEQUENTIBUS.

ARTICULUS PRIMUS.

De benedictione tam ordinatorum à pontifice ordinante, quam populi à consecratis.

I. Peractam quamlibet ordinationem, benedictio sequi debet, vel quæ ab episcopo ordinatore de novo ordinatis tribuitur, vel quæ ab episcopo de novo consecrato in populum effunditur; omnes quidem inferiores episcopo, post susceptum ab episcopo ordinem, benedici, ostendunt Vetus Ordo Romanus, et Pontificale Romanum; benedicti autem fieri solet sacratissimo signo crucis, fuscisque super ordinatos precibus. De solo subdiacono notat Euchologium Græcorum, quòd *postquam acceperit benedictionem*, discedat. In cæteris vero ordinibus describendis, quamvis benedictionis nullam mentionem faciat, quasdam tamen reliquorum ordinum collationi orationes subnectit, quæ benedictionis loco esse videntur, quibus scilicet divina in officio suscepto exercendo gratia pro ordinato imploratur ac petitur. Preces autem illas omnes, sive quæ apud Latinos, sive quæ apud Græcos pro ordinatis, statim atque ordinem susceperunt, emitti solent, repetes ex libris citatis: fusiores enim sunt quàm ut hic exscribi debeant. De iis solum pronuntio elegantes eas esse, et ad pietatem excitandam, ac devotionem accendendam idoneas, necnon ad spiritum ecclesiasticum, ut vocant, fovendum efficaces, ideòque meo quidem consilio, ab unoquoque non inutiliter legerentur. Hec porrò observandum est, inferioribus ordinibus initiatis, præsertim si altaris ministerio applicentur, pluribus benedictionibus cumulari, plures pro iis orationes fundi, constantius etiam videri Deum orari, quàm pro iis qui ad superiores ordines proveci sunt. Etenim ordinati omnes ad ordines non hierarchicos his saltem signo crucis benedicendi signantur, duæ saltem orationes pro iis benedicendis funduntur; nam super acolythos qui constituuntur in primo gradu ad ministrandum altari, quatuor orationes recitantur, quater ipsi signo crucis præ cæteris armantur; populus etiam ad genuflectendum (qui enixè orantis, obstantis, obsecrans est habitus) à diacono excitatur; quod ultimum in benedicendis etiam diaconibus observatur, non autem in presbyteris. Ipsi autem diaconi duplici quidem oratione, sed semel signo crucis benedicuntur; cum ad presbyteros benedicendos, consecratione ipsorum perfectâ, unica oratio adhibeatur, quamvis ter signo crucis signentur, cum singulæ divinæ personæ nominantur; quæ proinde consignatio crucis, pro unicâ haberi potest. Brevis autem supra sacerdotes hæc benedictio effunditur: *Benedictio Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritûs sancti descendat super vos, ut sitis benedicti in ordine sacerdotum, et offeratis precabiles hostias pro peccatis, atque offensionibus populi omnipotenti Deo, cui est honor et gloria per omnia se*

(1) Allusio ad Cassiodor., lib. 8, epist. 8.

cula seculorum. Circa quam etiam observa quòd, cum episcopus ceteris inferioribus clericis benedicens, pro iis privati precetur, ut virtutes Deus ipsis consentaneas largiatur, gratiam tribuat, aeternam gloriam remuneret, sacerdotibus à contra benedicens, non tam aliqua pro ipsis beneficia divina precetur, quam ut ad populi utilitatem sacerdotii suscepti gratia diffundatur.

II. Hæc autem omnia non sine ratione instituta, nec mysterio vacare credenda sunt; prioris enim duplex præsertim assignari potest. Prima, quia benedictio subjectio, is videtur esse signum, juxta illud Pauli, *cujus altibi meminimus, ad Hebræos 7: Sine ulla contradictione, quod minus est à meliore benedicitur;* unde, secundum Constitutiones apostolicas, lib. 8, cap. 28: *Episcopus benedicit, non benedicitur,* quod presbytero similiter ipsæ tribuunt; unde, quò superiores ordines, majorisque auctoritatis gradus collati fuerint, eò magis à dandâ ipsis qui promoti fuerint benedictione abstinendum. Altera, quia quò majoribus prædiis aliquis nititur, eò minus benedictione cumulandus, quare qui sacratioribus ordinibus, majoremque cumulationem gratiam conferentibus, munitus fuerit, hic utique minus benedictione indigebit. Posterioris autem hæc est mystica ratio, tum quòd in se perfectus jam presbyter supponatur, qui nempe ad perfectionis statum erectus est, unde pro eius privata protectione, ac progressionem, quæ obtenta præsumitur, minus utique Ecclesia videtur esse sollicita, quam pro inferiorum clericorum privatis profectibus, et spiritalibus incrementis; tum quòd eorum qui ad rectorum officium promoti sunt, et spiritualis regiminis curam susceperunt, is videatur esse status qui non tam ad private cujusque perfectionem, quam publicam utilitatem sit institutus: ea ipsorum cura esse debeat, ut optent anathema fieri à Christo pro fratribus et spiritalis etiam delicias contemplationis, præ charitatis erga proximum officiis parvipendant. Quamvis autem diaconi ad Ecclesiæ quoque regendæ clavum vocentur, et proximorum saluti inspicere jubentur, imperfectum tamen omnino est ipsorum regimen, quippe qui paucissima Sacramenta, vixque ulla solemniter absque necessitate conferre possint, quorum proinde imperium, si Dionysio creditur, non circa plebem fidelem, sed circa immundos exercetur. Denique addimus non dimitti ordinandos nisi benedictos, ut pari quo Jacob fervore antistiti ordinandi singuli dicere possint quod ille angelo, Genes. 32: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi,* gratiamque receptam in æternum servent.

III. Licet autem post impositam episcopo consecrando manum sæpius ipse, tum seorsim à sacrâ unctione, tum inter ungendum sacro chrismate ejus caput ac manus, benedicatur; at postquam per sacram unctionem consecratus est, nullâ jam benedictione donatur, utpote qui sanctus et augustus præ cæteris effectus, benedictione nec indigere, nec à meliore benedici posse præsumitur; quinimò hæc ipsi honoris, tum à consecratore (quamvis fortè con-

secratus tanquam metropolitano, ei subdatur) tum ab assistentibus episcopis prærogativa tribuitur, ut etiam extra territorium suum consecratus episcopus, reliquis presentibus, populo benedicat. Nam, peractâ consecratione et dicto *Te Deum laudamus,* consecratus ex Pontificali Romano et ducitur ab assistentibus episcopis cum mitris, et omnibus benedicti, tum aliquæ preces cantantur, et aliquæ ab ipso recitantur: quibus dictis consecrator, detecto capite, manet ad cornu Evangelii altaris, apud quem assistentes stant sine mitrâ; consecratus verò surgit, et accedens cum mitrâ, et habendo pontificali ante medium altaris, versus ad illud, signans se cum pontifice dextera manûs ante pectus, dicit: *Sit nomen Domini benedictum,* etc.; tum elevans ac jungens manus, et caput inclinans, dicit: *Benedicat vos omnipotens Deus,* et cum dixerit, *Deus,* vertit se ad populum, et teriti super eum signans benedicit, dicens: *Pater, et Filius, et Spiritus sanctus.* Neque id novum Ecclesiæ præceptum videtur: id enim confirmant apostolicæ Constitutiones, quæ de consecrato episcopo, et in episcopali sede collocato hæc habent, lib. 8, cap. 5: *Salutet Ecclesiam ordinatus dicens: Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei Patris, et communicatio Spiritûs sancti cum omnibus vobis,* et omnes respondeant: *Et cum spiritu tuo.* Iis autem verbis quædam benedictio circa populum continetur. In ordinatione similiter S. Eutychii patriarchæ Constantinopolitani, quam nobis describit Metaphrastes, et S. Annonis Colonienensis, quam contemporaneus Vitæ ipsius scriptor nobis exhibet, eundem ritum servatum fuisse ex predictis innoscit. Et ne fortè omittere videamur Græcorum morem, in Euchologio hoc præscriptum est: *Episcopus consecratus, ubi cum reliquis primus sederit, dat pacem in apostolum, id est, recitatâ epistolâ Pauli in sacro dicit: Pax tibi.*

ARTICULUS II.

De salutatione, seu osculo, quo ordinati à collegis excipiuntur, et ab ordinatore dimituntur.

I. Alter ritus qui peractam quoque consecrationem sequitur, est salutatio, seu osculum, quo et pontifex à se consecratum honorat, et ecclesiastici ordinis viri de novo eum qui in eundem ordinem receptus est, consalutant, et complecti se ostendunt. Hanc salutationem nobis significat Dionysius, tanquam ultimum ordinationis ritum, qui ordinis collationem perficiat, compleat et absolvat; sic enim loquitur cap. 5 eccles. Hierarch., parte 2: *Et perficiens salutatio (fit) salutante unoquoque ecclesiastici ordinis viro præsentem, ipsoque, qui consecravit, pontifice, eum qui in aliquem prædictorum sacerdotalium seu ecclesiasticorum ordinum cooptatus est.* Salutationem autem istam fieri per osculum, quod pontifex à se consecrato, ejusdem ordinis viri sibi mutuò dent, patet 1º ex Constitut. apostolicis, quæ episcopum consecratum in solio collocari docent, lib. 8, cap. 5: *A reliquis episcopis, cunctis eum in Domino osculantibus,* sancto scilicet et amico osculo, quod verè sit *φίλημα ἐν τῷ Κυρίῳ.* 2º Ex Nicephoro, qui de Amphilochio narrat, lib. 11 Hist.,

cap. 20, quòd cum ab angelis fuisset consecratus, et miraculum istud episcopis ad ejus consecrationem convenientibus renuntiasset, ipsum solità salutatione, atque osculo ei dato, quæ episcopalis numeris sunt, administrare et exequi permiserint. 5° Quia verbum *ἀσπάζομαι*, et nomen *ἀσπάζω*; (quo utroque utitur Dionysius) non quàmlibet, ut notat Erasmus, salutationem, sed eam quæ fiat cum osculo, significat. 4° Confirmatur ex veteri Ordine Romano, in quo præcipitur ut cum diaconi consecrati fuerint, dent osculum episcopo et sacerdotibus, et stent ad dexteram episcopi. Item, ut perfectà pontifex presbyterorum ordinatione, tunc osculetur singulos dicens : *Pax Domini sit semper vobiscum, et per manus commendet se orationibus eorum.* Denique episcopo, ubi consecratus fuerit, jubet ut tunc det osculum pontifici et diaconibus omnibus, et tenens eum archidiaconus deportet in presbyterium, et det osculum episcopis et presbyteris. 5° Ex more Græcorum, quibus cum salutio ista in hierarchicis ordinationibus exhibenda præcipiatur, exhibito ac recepto osculo ordinati ei satisfaciunt, ut osculati testes passim renuntiant. Nec aliena hæc interpretatio à moribus antiquis Ecclesiæ catholicæ, utpote cum priscis seculis usitatissimum esset, ut sese invicem fideles osculantes salutarent; quod ostendunt non semel S. Paulus, semelque S. Petrus, dùm salutare invicem fideles in osculo sancto admonent; ad eundem veterem morem probandum plura probata testimonia proferre possemus, quæ libenter omittimus. Sed et faveat huic ritui salutandi de novo ordinatum per osculum Innocentius III epistolâ decretali ad episcopum Trecentensem, c. *Dilecto*, de Præb. et Dignit., ubi episcopum consecratum, cum ecclesiæ suæ possessionem adiret, ad osculum canonicos omnes Ecclesiæ admittente solitum ostendit; itaque, inquit, cum ad eandem accessisset ecclesiam consecratus, eum cum canonicis aliis ad osculum recepisti, cum tunc nonnisi canonici ad osculum admittantur. Ex quo sanè arguitur quòd sicut in institutione, ita et in consecratione episcopi salutio per osculum ab ipso fieret.

II. Hæc autem salutio tam à Latinis quàm à Græcis etiàmm, diversâ tamen ratione, servatur. Latini quidem non statim atque ordines collati sunt salutationem istam, seu osculum adhibent, nec distinctionem hierarchicorum et non hierarchicorum ordinum, sed majorum et minorum eâ in re observant; nec de novo ordinati alios in eodem ordine receptos osculantur, præterquàm in consecratione episcopali; olim tamen, ut ex veteri Ordine deduci potest, id ab ipsis servabatur, ut presbyteri comprehensos, diaconi verbò consecrati non quidem condiaconos, sed presbyteros simul cum pontifice osculari, quasi ab iis pacem et communicationem ecclesiasticam accipientes, juberentur; quod utique in desuetudinem abiit, simul atque ordinationum celebritas ac solemnitas desiit; nam, cum pauci sacerdotes, pauci diaconi ordinationibus assisterent, perperam de novo ordinati, alios ab antiquo consecratos salutare et exosculari præcepti fuissent. Non ergo hic

ritus qualis à D. Dionysio, vel à Constit. apost. aut ipso veteri Ordine Rom. præscribitur, jam à Latinis servatur; sed eo loco quo in missâ celebrans dare pacem assistantibus consuevit ad confraternitatem eorum qui eodem simul ordine initiati sunt, indicandam, statuitur ut cum pontifex dixerit orationem : *Domine Jesu Christe*, etc., osculetur altare, et det primo et singulis ordinatis ejuslibet ordinis sacri ad eum successivè accedenti, et altare prius ad dexteram pontificis deosculanti, pacem, dicens : *Pax tecum*; cui ille respondet : *Et cum spiritu tuo*; et quilibet illorum sequenti sui ordinis secum ordinato, et ille alteri, et sic ad ultimum continuetur. Subditur tamen, ut si ordinatorum parvus sit numerus, pontifex possit dare pacem singulis; quod sanè ostendit non tam pacis istam dationem ad salutationem ordinatorum sibi invicem faciendam, quàm ad ordinarium pacis dandæ ritum servandum præscribi; cum tamen hic ritus dandi pacem, tam ab eo qui jam quam qui olim in usu quotidiano fuit, discrepare videatur; jam enim in missis ordinariis à diacono pax accipitur, qui uniuscujusque ordinis primo eum distribuit; olim autem acceptam à pontifice pacem, unusquisque vicinior ejuscumque ordinis dabat, adèd ut ultimus unius ordinis primo alterius ordinis pacem impertiretur, et laici pacem sacerdotibus offerrent, ab iisque acciperent; quod suo tempore in usu fuisse testatur Zonaras in c. 19 Laodic.; sed hæc non sunt hujus loci. Græci autem in ordinibus hierarchicis studiosius antiquum morem, ejus meminere Dionysius et Constitutiones apostolicæ, consecrantur, non autem in cæteris; apud ipsos siquidem in lectoratûs et subdiaconatûs ordine osculum et salutatio prædicta non observantur, de quibus scilicet in iis ordinibus ne verbum in eorum Euchologio; nisi fortè hùc referas quod lectori consecrato, postquàm legerit ex Actibus vel Epistolis apostolorum, accipere à pontifice pacem, ibidem dicitur; quod tamen nihil aliud significat quàm ab episcopo verba ista, *pax tibi*, ad ipsum dirigi; at in cæteris ordinibus hierarchicis osculi et salutationis istius expressa in eorum Euchologio fit mentio. Nam diaconi ritus iis verbis præscribit : *Et salutant eum* (qui scilicet de novo consecratus est) *omnes diaconi*. Similiter in ordinatione presbyteri hæc habet : *Ita demùm osculo salutatur pontificem et presbyteros*; denique in consecratione episcopi : *Deinde consecratus consecratum salutatur, reliqui pariter episcopi*. Antiquum autem hujus pacis datæ exemplum peractâ ordinatione ex Vitâ Epiphaniî adjungimus, quem scilicet cum Pappus episcopus diaconum ordinasset, pacem ei dedisse refertur, et postea presbyterum ordinasse.

III. Hujus autem significationem mysticam tradit Dionysius iis verbis, cap. 5 eccles. Hierarch. : *Salutatio, quæ in extremâ sacrorum ordinum parte adhibetur, sacram significationem continet; nam et omnes qui adsunt sacrorum ordinum homines, et pontifex ipse qui consecravit, eum qui consecratus est salutant; cum enim sancta mens scientiâ vique pontificis, et divinâ vocatione*

atque sanctimoniâ ad ecclesiastici ordinis consecrationem, seu perfectivam operationem pervenit; tum clarus est ordinatus, paribus sanctissimisque ordinibus, et ad pulchritudinem divine similitudinis perductus, mentes similes amat, atque ab eis sanctè redamatur. Hinc consuetudo illa inter ecclesiastici ordinis homines servatur et perficitur, quæ sanctam parium similitudinem mentium societatem indicat, levitiamque mutuum, quæ amore digna est, quippe quæ divinam pulchritudinem salvam et incolumem ecclesiastici ordinis formæ conservet. Similia habet Pachymeres, quæ hic omitto, quæ nempe præsertim ostendunt congruum esse, ut de novo ordinati alios in eodem ordine antea receptos saluent, et ab iis vicissim salentur.

IV. Quod autem ordinati pontificem consecrantem salutare, et ab eo osculo quoque excipi debeant, ostenditur exemplo Samuelis prophete, quem statim atque Scriptura in caput Saulis lenticulam olei effudisse ad eum sacramentum narravit, eundem illum osculatum fuisse, nullâ interjectâ narratione, subdidit, cuius rei gestæ explicationem ita persequitur S. Gregorius, lib. 4, c. 5. exposit. in lib. Regum: Bene ergo Samuel Saul caput osculatus fuisse perhibetur; propheta namque osculum delictum ille portat in capite, qui reconciliationis nostræ suffragium portat in mente: cum videlicet in se nulla fomenta gerit divinæ discordiæ, qui in mente paci reddere discordes studet. Osculato ergo principe dicitur: *Unxit te Deus in principem super hereditatem suam*, quasi rebus eum admoneat dicens: Qui te ad hoc positum vosti, ut peccati inimicitias debeas solvere, quod in alijs destruis in te non debes retinere; nonnulli etenim et unguntur, et osculum non accipiunt: liberare populum Domini satagunt, sed se inimicorum iugo submittere non pavesunt: nam qui alijs benè prædicat quæ non agit, quasi osculum dat quod non accipit; amicos etenim Dei alios facere quærit, et ipse inimicus esse non desinit, inimicitias peccati in se ædificat, quas in alijs destruere per verbum tentat. Quia ergo ille præeminet solùm utiliter, qui per affectum magnæ charitatis Dei amicus est, Samuel caput regis osculatus fuisse dicitur. Hinc ipsa veritas prius osculatur, quos ordinat, deinde ad liberandos alios mittit: *Vos*, ait, Joan. 15, *amici mei estis*; deinde addidit dicens: *Posui vos ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat*. Hinc item resurgens à mortuis dicit, Joan. 20: *Pax vobis*; deinde subdit: *Quorum remisistis peccata remittentur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*; ut velut osculum pacis in eorum mente figeret, quos peccati odia solvere præcepisset, osculatus ergo rex super hæreditate Domini constituitur, quia electus doctor, eligitur, ut fidelibus subditis dignitate præemineat, sed de prælatione suâ non suum, sed domini lucrum quærat. Hæc fusè Gregorius, quibus in ecclesiastico doctore, dum creatur, unctionem cum osculo rectè conjungit, ut quem unctione pontifex misericordem erga proximum designat, eundem per osculum Dei amicum esse ostendat; nec à charitate erga proximum charitas erga Deum sejungatur, cum

nec amare quisquam proximum possit, nisi qui Christum dilexerit, et amicè exosculetur; nec diligere Deum cuiquam liceat, nisi quem Deus dilexit: adeò ut rectè sponsa in sponsi sui laudes effusa, ab iis verbis epithalamium suum exorsa sit: *Osculetur me osculo oris*; sciebat enim osculo oris Dei pietatem et amorem divinum inspirari, nec posse quemquam Deum amare, nisi quem prius ipse amaverit; unde illa subdit: *Oleum effusum nomen tuum, ideò dilexerunt te; trahere me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum*. Pontifex igitur Dei vice, amorem et charitatem erga Deum inspirans, ei quem à se ordinatum dimittit, osculum dat, et vicissim ab eo recipit, ut mutui Dei et illius amicitiam hoc symbolo confirmet.

ARTICULUS III.

De receptione et dispositione ordinatorum inter alios ejusdem gradûs.

Tertius ritus post collatos alicui ordines, est ordinati receptio sive coordinatio inter ejusdem gradûs et ordinis viros; ut cum presbytero vel episcopo consecrato inter episcopos vel presbyteros ad sedendum locus conceditur; cum diacono inter diaconos et reliquis ecclesiasticis ministris inter symmistas suos, collegas atque ejusdem gradûs clericos stare permittitur: sic enim ordinatus subdiaconus in Euchologio stare jubetur, *pro foribus sanctuarii*, locum scilicet subdiaconorum occupans, et inter subdiaconos stans, quos Laodiceum concilium, c. 22, *nec fores derelinquere sinit*. Sic diaconus ex eodem Euchologio cum flabello locum diaconi, statim atque ordinatus est, occupat; ipse siquidem *stat à latere sacræ mensæ à parte dexterâ*: sic presbyter, susceptâ consecratione, *discedens stat unâ cum presbyteris*; sic tandem de episcopo consecrato ibidem præscribitur: *Et reliqui episcopi ascendant ut unâ sedeant cum episcopo, primusque sedens qui ordinatus est*, etc. Innuitur quoque hic ritus in veteri Ordine Romano, ubi diaconi mox ordinati, *ad dexteram episcopi stare* jubentur, locum scilicet diaconorum occupaturi. Indicatur et à Cypriano, ubi de Aurelio et Celerino lectore ad sacerdotium destinatis, designatos eos ait, qui corroboratis annis cum ipso ac presbyteris sedeant; itemque ubi Numidici à se creati, in presbyterum ordinationem iis verbis significat, epist. 35: *Nam admonitos nos, et instructos sciatis dignatione divinâ, ut Numidicus presbyter ascribatur presbyterorum Carthaginensium numero et nobiscum sedeat in clero*; quibus verbis ordinationis duos ritus exprimit, ascriptionem ecclesiastico catalogo, et coordinationem inter ordinatos. Apertiùs autem ejusdem ritus meminit Epiphanius, epist. 60, inter epistolas Hieron., dum adversus Joannem Hierosolymitanum Pauliniani fratris Hieronymi ordinationem defendit; ubi enim quàm invitus ordinatus iste fuerit diaconus, docuit, mox ipsum in *sanctis sacrificiis ministrasse*, in ordine scilicet suo, et loco diaconi constitutum narrat; postea verò ejusdem in presbyterum consecrationem perfectam à se subjungens: *Impulimus*, inquit, *ut sederet in ordine presbyterii*, quibus

verbis evidenter ostendit ordinatum in presbyterum, ut perfectè in societatem presbyterorum admissus doceretur, inter reliquos presbyteros sedere debuisset. Absentia verò ecclesiastici ordinis virorum ab ordinationibus, et multitudo ordinandorum, qui omnes simul eidem sacrificio ministrare non possunt, sedendi item ac standi diversis in ecclesiâ locis, pro diversis ecclesiasticis gradibus, et ordinibus confusus jam in ecclesiâ nec usitatus ordo, in causâ fuerunt ut detento in singulis ordinibus uno, qui in suo gradu et loco ministret, reliqui ordinati ad sua loca post ordinationem, permixtim ut plurimum revertantur. In solâ episcopi consecratione præscribitur ut episcopus consecratus, inter episcopos duos assistentes medius sedet. Ipsum autem, qui in episcopum consecratur, in throno episcopali collocari antiquitus consuevisse, testantur Constitutiones apostolicæ, Gregorius Nazianzenus, Greg. Turonensis, Vite SS. Chrysostomi Constantinopolitani, Aniani, et Eucherii Aurelianensis, Fulgentii Ruspensis, Pauli Leonensis, et aliorum passim, in propriâ scilicet civitate consecratorum; nam deductio ad episcopalem thronum ex potissimis est realis possessionis indicibus, quæ nos alibi fusiùs prosequemur.

ARTICULUS IV.

De inscriptione ordinatorum ecclesiastico catalogo.

I. Quartus circa consecratos ritus est, ascriptio ecclesiastico catalogo, seu relatio quæ scriptis fiat in clericorum Ecclesiæ ordinem atque numerum; quæ quidem majori olim quàm nunc solemnitate fieri solebat. Constat clericos cujuscumque ordinis, statim atque promoti fuissent, ascribi ecclesiastico catalogo solitos; cui rei probandæ cum plura inserviant, ea quæ omnia quæ de eo ritu dicemus; pauca tamen istud hoc loco sufficiunt: quòd Canones apostolorum, can. 17 et 51, τοῦ καταλόγου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, *catalogi sacerdotalis*, sive *ecclesiastici* meminerint, clericos nempe omnes non solos episcopos, presbyteros, aut diaconos huic catalogo inscriptos inuentes; quòd Numidicus presbyter apud Cyprianum cit., *ascribi* dicatur *numero presbyterorum Carthaginensium*; quòd à Basilio, ut mox dicemus, plures ministrorum Ecclesiæ indices fieri jubeantur; quòd de lectore recens ordinato dicat Sidonius, lib. 6, epist. 8, pape Græco, *quia nomen ejusdem lectorum nuper albus accepit*; quòd τῶν ἐκκλησιαστικῶν ψαλτῶν, meminerit Laodicens synodus, cap. 15, qui nempe ecclesiastico canoni et catalogo inscripti essent, quos interpretatur Zonaras, *in clero receptos et admissos*; quòd clericos de *qualibet corpore venientes, atque altario mancipatos*, seu ascriptos alicui ecclesiastico titulo, et munere suo fungentes; aliâ periphrasi Synodu IV Aurelianensis, c. 15, expresserit, *quorum nomina in matriculâ ecclesiæ teneantur inscripta*, indicans eorum clericorum, qui alicui ecclesiæ fuissent addicti, ut suis in eâungerentur muneribus (à quâ lege paucissimos exemptos fuisse pluries insinuavimus, et ex professo aliquando docebamus) nomina, Ecclesiæ, cui ascripti essent, catalogo fuisse inscripta. Verùm convenientiùs ad nostram morem

concilium Londinense sub Gregorio IX, apud Matth. Pandem, ad annum 1257, quandam conficiendus et iste catalogus, quemodò ante ordinationem legendus, et apud quos asservandus esset, ostenditis verbis: « Li ne reprébatés qui fuérent reprobandi, approbatés se elinculcunt valeant inserre reprobatés: in examinatione scribatur numerus, et nomina reprobandorum, et qui scripti fuerant, postmodum in ordinationis limine, perfectâ scripturâ, discretione sollicita reperiuntur, ipsaque scriptura apud episcopum vel ecclesiam conservetur. »

II. Sed quia ex dictis superiori parte, necnon ex mox explicatis constare hæc possunt, ad priorum seculorum auctores redeundum est. Basilius, epistolâ canonicâ ad chorepiscopos, triplicem clericorum indicem, seu catalogum conscribi solitum fuisse demonstrat: unum qui penes episcopos esset; alterum penes chorepiscopos, seu decanos rurales; tertium penes clericos cujuslibet vici, et Ecclesiæ cui quis ascriptus esset: hos enim omnes indices memorat sanctus iste Pater, prædictâ epistolâ, à Patribus olim contextos, quod et se renovare velle affirmat his verbis: « Necessariò me contuli ad renovandos Patrum canones, et scribo ut ad me mittatis indicem unius cujusque pagi, et à quo unusquisque introductus sit, et in quo sit libro; habete autem et ipsi apud vos indicem, et vestræ litteræ cum iis quæ apud nos repositæ sunt, conferantur; et nemini liceat seipsum, quando velit, inscribere. » Hæc enim, dum attentè considero, videtur mihi Basilius ad præcavendas fraudes, quæ in describendis clericorum nominibus, in matriculâ, seu catalogo, aut libello, uniuscujusque vicinæ ecclesiæ contingere poterant, voluisse præterea chorepiscopos indicem nominum omnium clericorum, secundum antiquos mores ex uniuscujusque ecclesiæ catalogo exscribere, exprimendo singulorum ordinatorum nomina, et ex quo ea libro exscripsissent; item jussisse ejusmodi indicem ab iis servari: ut eum litteris ad ipsos directis conferri posset, ne quis videlicet aut cujuslibet vicinæ ecclesiæ catalogo seipsum inscriberet, vel inscribi citra episcopi consensum, et chorepiscoporum scientiam faceret, quatenus fraus omnis à sancto clericorum catalogo procul abesset, et falsatæ ascriptionis suspicio. Porro catalogi, qui apud episcopos erat, cura penes primicerium fuit, inter cujus officia refert Isidorus, epist. ad Ludifredum, quòd *matriculam ipse disponat*.

III. Si quis autem in aliquod crimen incidisset, ob quod, vel pro aliquo tempore ab officio suspendi, aut de gradu omninò dejici debuisset, nomen ipsius aut omninò deletur, si nempe à clero omninò exclusus foret; aut supprimebatur, si ad tempus ab officio abstinerebatur. Supprimebatur autem illud nomen quod inter sacra palam minimè recitabatur; deletur quod omninò è tabulâ expungebatur. Cum multa autem sint quæ probare id queant unico testimonio Augustini, quia iterum fortè de eo dicendi erit locus, rem conficiamus. Augustinus ergo, epist. 157, clero et populo Hippon., de Bonifacio presbytero, qui de aliquo

crimine ab alio accusatus, non tamen convictus, et ad sepulera sanctorum cum accusatore missus fuerat, loquens, ejus nomen nec se ausum fuisse delere, nec suppressere dicit, privatâ scilicet suâ sententiâ; quod nec de gradu dejici, nec suspendi posset, qui convictus non esset; quod tamen præ hyter accusatus consensisset, pro presbytero per aliquod tempus non haberi, ideò cleri et plebis Hipponensis judicio reliquit, nùm velint nomen ipsius inter sacra prætermitti, seu, quod ipse antea dixerat, suppressi, sic enim interpretanda sunt hæc Augustini verba: « Nomen autem presbyteri non sum ausus de numero collegarum ejus, vel suppressere vel delere, ne divinæ potestati, sub cujus examine causa adhuc pendet, facere viderer injuriam, si illius judicium meo vellem præjudicio prævenire, quod nec in negotiis secularibus iudices faciunt, quando causæ dubitatio ad majorem potestatem refertur; et in episcoporum concilio constitutum est nullum clericum, qui nondum convictus sit, suspendi à communione debere, nisi ad causam suam examinandam se non præsentaverit. Bonifacius tamen hanc humilitatem suscepit, ut nec litteras acciperet, quibus in peregrinatione honorem suum quæreret, ut in eo loco, ubi ambo ignoti sunt, circa ambo equalitas servaretur, et nunc, si verbis placeret, ut nomen ejus non recitetur, ne iis qui ad Ecclesiam accedere nolunt, sicut ait Apostolus, 2 Cor. 11, demus occasionem querentibus, non erit nostrum hoc factum, sed eorum quorum causâ fuerit lætum; quid enim obest homini, quod ex illâ tabulâ non vult eum recitari humana ignorantia, si de libro vivorum non eum debeat iniqua conscientia? »

IV. Ubi autem aliquis correctus fuisset, poterat ejus nomen quod deletum fuerat, iterum tabulis ecclesiasticis inscribi, juxta concilii Agathensis sanctionem, quæ capitularibus Caroli inserta legitur, libro 7, cap. 167, quâ nempe decernitur ut, *contumaces clerici, prout dignitatis ordo permiserit, ab episcopis corrigantur, ita ut, cum eos penitentia correxerit, rescripti in matricula gradum suum, dignitatemque suscipiant.* Matricula autem ista non solos clericos, sed et quoscunque Ecclesia alere consueverat, descriptos comprehendebat, ut patet ex concilio Laodiceno apud Gratianum, ubi matriarlicæ mulieres leguntur, quæ corruptè in quibusdam codicibus matricuriæ; itemque ex concilio Antissiodorensi, in quo qui votum haberet, matricule vel pauperibus solvere jubetur; necnon ex Hincmaro prohibente ne presbyteri pro locis matricule xenia accipiant, nec suos parentes sanos et robustos eadem matriculâ collocent, etc., aliisque compluribus. Si quorum autem nomina ecclesiasticis tabulis inscribebantur, eadem inscripta studiosè asservabantur, maximè verò episcoporum, quorum nempe, et eorum præsertim qui primas sedes occupabant, in diptychis ecclesiasticis, non in suâ solum diœcesi, sed alibi quoque inscribi nomina jubebantur, eaque intra missarum solennia, etiam postquam diem ultimum obissent, recitari nonnunquam consueverant. Hinc tum acriter olim pro Chrysostomi nomine

oblitterato à quibusdam, ut restitueretur ab Innocentio I certatum, teste Theodoro, Nicephoro et aliis; quod et ostendit epistola Ægyptiorum antistitis ad Anatolium Constantinopolitanum contra Timotheum Alexandrinæ sedis invasorem, inter epistolas virorum illustrium, pro concilio Chalcedonensi. Hinc tantâ olim solennitate, tantoque cum tripudio Leonis summi pontificis ab Hæreticis nomen abrasum, in concilio Constantinopolitano sub Menâ, circa initium imperii Justiniani, restitutum; Euphemii atque Macedonii catholicorum episcoporum nomina in diptycha relata. Hinc tandiù, tam acriter pro Acacii Constantinopolitani nomine vel retinendo vel expungendo certatum, ut hæc ferè una res concordiam Ecclesiarum Orientis et Occidentis, remoraretur. Hinc quarumonia justa Vigilii adversus Theodorum de Zoili Alexandrini antistitis nomine è diptychis exempto. Hinc plures aliæ ejusmodi contentiones, quæ scilicet ostendunt quanto honori haberetur inscriptio ista nominis ecclesiasticis tabulis, quantò dedecori, ex iisdem abrasio.

V. Circa hujus ritus illustrationem observare tandem juvat ex Sigeberto, ad annum 964, librum olim propheticum S. Clementi I Metensis civitatis præsuli ab angelo allatum fuisse, in quo nominum omnium Metensium episcoporum sibi continuâ serie succedentium initiales litteræ inscriptæ erant, in quem cum ad hujus civitatis thronum erectus Deodericus, aliàs Theodericus Othonis imperatoris germanus oculos conjecisset, notâsetque earum litterarum aliquas auro, alias argento, alias viliori metallo, pro meritum singulorum qualitate, esse annotatas, videretque etiam litteram sui nominis argento esse prænotatam, dixisse fertur, *se in episcopatu tanta bona facturum, ut ipsa nominis sui littera meritò deberet auro annotari;* quod non frustra ab eo dictum, qui et vitæ sanctitate et prophetiæ gloriâ illustris vixit. Quàm autem vereor ne si idem nostro tempore vigeret miraculum, plurimum non episcoporum solum, sed et inferioris ordinis clericorum nomina exararentur stylo ferreo, vel plumbi laminâ, vel celte sculperentur in silice. Caveant sacri omnes mystæ, Deique ministri, ne recedentes à Deo, hoc solum honoris habeant quod in terrâ scribantur; ne de iis dici non possit, quod de apostolis testificatus est Christus dicens, Lucæ 10: *Nomina vestra scripta sunt in cælis.* Utinam terrestris clericorum catalogus divino et cœlesti authographo respondeat, eorumque solum nomina contineat, quos Pater æternus Evangelii sui testes præordinavit

ARTICULUS V.

De mutatione nominis in ordinationibus.

I. Ad hanc autem nominis inscriptionem pertinet, vel certè cum ipsâ valdè conjuncta est, quæ aliquando fieri consuevit, et jam in Romanis pontificibus usitata perseverat, nominis in ordinatione seu consecratione mutatio; cujus vetera etiam exempla, à nongentis scilicet et amplius annis dari possunt. Sic enim sanctus Willibrordus, seu Wilebrordus episcopus Trajectensis à Pipino Heristallo Romano missus, à Sergio papâ

consecratus, nomine Clementis imposito. ad prædicationem Evangelii missus est, anno Christi 696, quod nomen ei ideo impositum putat Balanus, quod in festo S. Clementis fuisset ordinatus. Sic etiam S. Vinofridus, seu Winfridus, qui Moguntinam Ecclesiam laudabiliter administravit, apostolus Germanorum dictus, cum à Gregorio II consecraretur Bonifacius dictus est, teste Wihbaldo primo Estatensi episcopo, quo postea solùm nomine innouit.

II. A quo verò tempore Romani pontifices nomen mutare consueverint, non omnes consentiunt: Platina Sergium II scripsit primum nomen in pontificatu mutasse, quod *os porci* turpissimo nomine vocaretur; sed neque verum est Sergium II nomen mutasse, quem Anastasius Bibliothecarius à principio Sergium dictum esse testatur; neque verò *os porci* unquam vocatus est, sed nomen istud Sergio IV convenisse alii referunt, quem, quod *bucca porci*, seu *os porci* diceretur, nomen mutasse narrat Dithmarus, lib. I; quantumvis eundem Sergium IV ex ipsius sepulchrali inscriptione, quæ habetur in basilicâ Lateranensi, constet, cum Petrus antea nuncuparetur, ob reverentiam apostolici culminis nomen mutare voluisse; potuit autem fieri ut Sergium IV cum Sergio II Platina confunderet, et inde errandi occasionem acciperet. Sed nec Sergius IV hujus consuetudinis auctor dici potest, quippe cum Joannes XII, 30. fere ante Sergium IV annis, ex Octaviano in pontificatu Joannes dici voluerit, ob eam quam tradit Guillelmus Bibliothecarius rationem, quod Octaviani nomen, ut pote ab ethnicis potius quam à Christianis usurpatum, majestati et religioni pontificiæ minis idoneum videretur. Reperiuntur etiam aliqui Joanne XII anteriores summi pontifices, qui nomen mutaverint; notat siquidem Ciaconus Adrianum III Agapeti, Stephanum VI vulgò dictum V, Basilii, et Marinum I Constantini nominibus antea insignitos fuisse. Verùm quod ad Marinum I spectat, falsum est in pontificatu nomen Marini ab ipso assumptum fuisse, quippe cum ante pontificatum Marinus dicatur à Nicolao I, ubi eum se Constantinopolim mittere renuntiat, necnon in Actis synodi VIII œcumenicæ, ubi Marinus iste diaconus, locum tenens sanctissimi archiepiscopi urbis Romæ, inscribitur; quomodo ergo dici potuit in pontificatu Marini nomen assumpsisse, qui antea Marinus diceretur? non negaverim eum Constantinum dictum, sed sicut utrumque nomen ante pontificatum habuit, ita et in pontificatu retinuit: quod si verum est Adrianum III et Stephanum VI nomina in pontificatu mutasse, non autem duplici ipsos nomine vocatos fuisse, quâ de causâ nomen ipsi mutaverint, cum nullus veterum prodat, certò divinare non possumus; plures notare possumus post Joannem XII qui nomen ad pontificatum erecti mutaverint; sic enim, v. g., Benedictus VII Franco ante dictus est; Joannes XIV Petrus antea vocatus, quod nomen ob reverentiam S. Petri deposuisse credendus est; Gregorius V, Brunonis; Sylvester II, ejus successor, Gerberti; Joannes XVII, Sicconis; Sergius IV ex prædictis, vel Petri, vel Buccæ porci, vel

utrumque nomen obtinuit; Benedictus VIII Theophylacti; Clemens II, Suidgeri; Damasus II, Poponis; Leo IX Brunonis; Victor II, Eberardi, Stephanus X, Friderici; Benedictus IX, seu Joannis X, Mincii; Alexander II, Anselmi; Gregorius VII, Hildebrandi, aliique continenti fere serie sibi succedentes, non iis quibus in pontificatu vocati sunt, ante pontificatum nominibus insigniebantur, quorum fortè maxima pars ad nomen mutandum inducta fuit ut asperitatem nominis sui Romanis auribus insuetam effluerent, et levioribus, atque ad Romanum loquendum magis accommodatis vocibus appellari possent. Mutatio verò ista nominis non solum in consuetudinem, verùm etiam in religionem transit; pauci postea reperti sunt, qui nomen non mutarent; si enim eos excipias qui nomen aliquod veterum Romanæ Ecclesiæ pontificum ad pontificatum attulerunt, qui ob hanc causam nomen minimè mutaverunt, quorum recentiora sunt exempla Adriani VI et Marcelli II, reliqui fere omnes ad pontificatum assumpti, religiosam duxere prioris nominis mutationem, nec mysterio ac significatione vacuum.

III. Duas ergo præsertim significationes mysticas hujus nominis mutationis reperio: prima est ut eo ritu moneantur qui ad summum pontificatum evolvuntur, dignitatem istam videri quamdam divinitatem, seu divinæ majestatis participationem, declarationem, atque ἀποθέωσιν; egregie siquidem observat Lactantius in more positum fuisse ut consecratis et in divos relatis nomina mutarentur, ne quis homines fuisse suspicaretur; ita Romulus Quirinus, Læda Nemesis, Circe Marica, Juno Matuta, Melicertes Portumnus, Io Isis, Castor et Pollux Dioscuri vocati; quod quamvis in imperatoribus minimè servatum, qui nominibus non mutatis in divorum numerum referebantur, servari tamen consentaneum visum est in summorum saltem pontificum consecratione, qui, ut ex Dionysio et aliis sæpè protulimus, in deos mutati, Deique, quantum fieri potest, imitationem ac similitudinem assecuti per pontificatum, augustius ac verius consecrantur. Eos ergo ut supra homines esse nobis innoscescat, humanum abjicere nomen convenire judicatum est, ut nec tanquam homines amplius nominentur, qui inter cœlites ac spiritales in terrâ angelos (ausim post Scripturam sacram dicere deos) in suâ consecratione transcribuntur. Altera est, ut per istam nominis mutationem temporalium curarum deserendarum et vitæ in melius mutandæ consecrati admoneantur, quatenus expoliantes se veterem hominem cum actibus suis, induant novum; simulque cum nomine pristinam vitæ vitiis innutritæ conversationem, aut certè minis perfectam abjiciant; non recordentur se fuisse quod erant, et viribus, ut ait Sidonius, resurgentis innocentie convalescant; novo ideo nomine vocantur ob nova studia, novum vitæ institutum, et novam vel certè renovatam professionem sanctitatis; ob quam etiam causam jam servatur ut qui institutum monasticum amplectuntur, vitæ conditionem mutant, nomen quoque mutare soleant; et qui christianam fidem amplectuntur, recepto ab antiquis

temporibus more, nomina mutant.

IV. Proferri verò possunt ad comprobendam mutationis nominum in assumptione ad pontificatum convenientiam, novæ et antiquæ legis exempla, quibus patet divinâ jussione iis mutata nomina, quibus insignia conferrentur à Deo beneficia, iisque speciatim, qui ad apostolaturn, id est, ecclesiasticæ dignitatis apicem vocarentur. Nam in veteri quidem Testamento ab ipso Domino Abraham et uxori ejus Sara, mutatis prioribus nominibus Abram et Sarai, nomina indita esse, et Jacob Israelis nomen attributum legimus. De Abraham nuncupato ita Scriptura loquitur Genes. 17: *Nec ultra vocabitur nomen tuum Abram, sed appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium constitui te*; eadem, non paucis interjectis, mutandam quoque ipsius uxoris appellationem iis verbis descripsit, ibid.: *Dixit quoque Deus Abraham: Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram, et benedicam ei, et ex illâ dabo tibi filium cui benedicturus sum, erique in nationes, et reges populorum orientur ex eo*. Quomodo pariter et cur Jacob Israel dictus sit, postquàm cum angelo totâ nocte fuisset luctatus, ipsa nobis aperuit, Genes. 32: *Nequaquàm, inquit angelus, Jacob appellabitur nomen tuum, sed Israel, quoniam si contra Deum fortis fuisti, quantò magis contra homines prævalebis*! Legimus item ex veteri Testamento Osee filium Nun ducem populi futurum, Josue, seu Jesum à Moyse nuncupatum fuisse, num. 13: *Nam, inquit Scriptura, vocavitque Moyse Osee filium Nun Josue*. Jam verò in novo Testamento Christus Dominus Ecclesiæ suæ caput constituturus, eum ad se adductum iis verbis affatus est, Joan. 1: *Tu es Simon filius Jona; tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*. Zebedæi quoque filii tonitruî, cùm ad apostolaturn assumpti sunt à Domino, vocati fuerent, teste Marco 2; putatque Chrysostomus Saulum Apostolum gentium futurum Pauli nomen non ab hominibus, sed à Deo accepisse, quo modo olim patriarchis et apostolorum quibusdam nomina mutata sunt. Idem verò Chrysostomus, hom. 19, uno dempto Pauli exemplo, cætera complectens, causamque perquirens cur his nomina à Deo mutata sint, et aliis quibusdam, v. g., Isaaco, et Samsoni à natiuitate imposita fuerint, paucis concludit: *Hoc autem non temerè fit, sed ut eam appellationem habeant, quæ sit illis divini beneficii perpetuum monumentum*.

ARTICULUS VI.

De communione post ordinationem.

I. Verùm pluribus circa illum mutationis nominis ritum, aliaque ejusmodi quæ in quibusdam solum ordinationibus, nec nisi rarò contingunt, omis- sis, jam cæteri ritus frequentiores, qui ordinationem consequuntur, expendendi sunt. Silendum certè non est ecclesiastico usu ac lege præceptum ut quicumque sacrum aliquem ordinem recipiant, à Christi corpori ac sanguini communicent; quem ritum innuunt, tum Constitutiones apostolicæ, quæ episcopi ordinationem describentes, eum in manu sacram hostiam recipere docent, ut supra docuimus; non enim sacram hostiam in manus recipiebant, nisi ex eâ communica-

turi; tum etiam canon iste apostolorum (cui consentit constitutio Anacleti) quo quidem canone episcopi, presbyteri, et diaconi, vel quicumque è catalago ecclesiastico causam dicere jubentur, si fortè non communicaverint, eaque nisi justa reperiatur, segregari præcipiuntur: si enim ii omnes, qui catalogo ecclesiastico inscripti non communicaverint, tam severè plectuntur, quantò magis iidem sacri ministri, eo quo ordinati fuerint die, sacris altaribus communicare jubebantur. Clariùs et expressiùs Dionysius, cap. 6 eccles. Hier., ubi consecrationem monasticam explicans, docuit monachos consecratos, recepto salutationis osculo, ad Eucharistiam percipiendam invitari, ut ad divinæ societatis *μετάληψιν*, transumptionem, perveniant; mox ad consecrationes ecclesiasticas rediens, similiter quoslibet ordinatos sanctam Eucharistiam percipere ostendit iis verbis: « Quapropter et ecclesiasticis ordinibus, in fine sacratissimum ipsorum consecrationum, sanctissimæ Eucharistiæ communio conceditur, ab eo qui ipsas perficit pontifice, non solum quòd divinorum mysteriorum perceptio unius cujusque hierarchiæ participationis summa sit, sed etiam quòd ipsius communicabilis, et divini doni, singuli pro suo captu sacrati ordines participes fiant, ad propriam ipsorum divinæ mutationis translationem, seu institutionem et perfectionem. » Similiter S. Maximus, in dict. cap. Dionys.: *Omnes enim æquè post ordinationem divinis dignantur mysteriis, quod cum Deo familiaritatem et unionem manifestat*. Denique tam Pontificale Romanum quàm Enechologium Græcorum hujus ritus meminere; dùm hoc diaconos, presbyteros et episcopos ordinatos, ad sanctam communionem recipiendam præsertim astringit, clericorum tamen, etiam qui consecrati non fuerint, et quorundam ex populo, ac si communicare in ordinationibus soliti essent, mentionem faciens; illud verò dùm ab episcopis, presbyteris, diaconis et subdiaconis exigit, ut singuli in ordine suo consecrati communicent, nullorum aliorum mentionem faciens.

II. Quo verò ritu, quâ formâ communicare ordinati solerent, hic aperiendum est. Omittimus autem hic veterem ritum, quo presbyteri seu per 8, seu per 40 dies ab ordinatione communicare solebant, recepto pane consecrato, dùm ipsi ordinarentur, quâ de re supra diximus: primùm autem notamus eos laud dubiè episcopos, qui apud Latinos ubi consecrati forent, præcipuas in sacrificio missæ celebrande partes assumerent, reliquis quoque ex clero et populo, quibus in hac missâ communicare placeret, corpus et sanguinem distribuisse: aliquos autem supra, præter summum Pontificem, sacrificandi post consecrationem suam præcipuum munus sibi vindicasse docuimus, quamvis id ab Innocentio III interdictum dixerimus. Apud Græcos verò expressè hanc provinciam non consecratori, sed consecrato episcopo Enechologium demandat; nam de consecrato in episcopum sic loquitur: *Et primus inter alios pretiosi corporis et sanguinis Christi fit particeps, et ei qui ipsum consecravit, ac cæteris distribuit*. Vetustæ si ille Græcorum mos

non mihi constat : nam Dionysius ecclesiastici ejuslibet ordinis viros, post consecrationem solum, a pontifice consecrante sanctissimum Eucharistiam accipere docet, et Constitutiones apostolice præscribunt ut unus ex episcopis offerat hostiam in manus ordinati in episcopum, antequam ad episcopalem thronum a cæteris deducatur. Nazianzenus quoque consecratorem suum his verbis alloquitur, orat. 5, versus finem : *Consecrationis vitulum multas* : quæ verba spiritaliter explicata consecrantem antistitem Christi corpus inter conferendum sacros Ordines obtulisse et distribuisse consecrato ostendunt. Secu ergo quam Græci, Latini faciunt, apud quos consecratus a consecratore suo pretiosum Christi corpus et sanguinem accipit; quod sane convenientius videtur, tum ut plene à se consecratum consecrator perficiat datione corporis et sanguinis Christi, quo scilicet dono ex Dionysio supra hierarchica omnis perfectio absolvitur; tum, ne, si consecrator è contra à consecrato Eucharistiam accipiat, non jam consecratis ac perficientis forum tenere, nec perficiendi ac sanctificandi officium obire, sed è contra in eodem mysterio sanctificari, et perfici consecrator antistes videatur; tum etiam ne in eodem sacrificio sacrorum numerum alius consecrator, alius dispensator appareat, cum tamen sacrificii unitatem deceat ut idem qui præcipuas in consecrando sacro isto cibo partes habuit, distribuendi munere defungatur. Denique, ut veritas antiquæ legis figuræ respondeat, in quâ pontifex alium consecrans, sacrificium initiationis integrè ipse perficiebat, non autem recens consecratus.

III. Ex prædictis autem Euchologii verbis apparet, non solum consecrantem ac consecratorem, sed plures alios in missâ, in quâ consecratus aliquis fuerit episcopus, communicare solitos fuisse; idque antiquitus observatum fuisse mihi pro comperto est, in hac scilicet spiritali exultatione omnium, non solum episcopos assistentes, et clericos omnes ministrantes (quos patet ex prædictis sacre Eucharistiae participes efflic debuisse), verum etiam plures ex populo ab altari Dominico convivatos, ac divinâ sacri corporis et sanguinis participatione refectos fuisse. Sic enim, v. g., legimus in Vita S. Fulgentii, cap. 17, apud Sur., 1 januar., graviter et eruditè per quemdam ejus discipulum, ad Felicianum ejus in episcopatu successorem conscriptâ, quo die in ecclesiâ Ruspensi receptus est, et in cathedrâ episcopali collocatus Sacramenta divina celebrata fuisse, *et de manibus beati Fulgentii communicantem omnem populum latum abscessisse*. Neque verò ab ecclesiastico more alienum est quòd vel episcopi assistentes in missâ in quâ alius ordinatur, communicent; imò id antiquis Ecclesiæ institutis omnino videtur esse consonum; nam et canonibus apostolorum, vetantur etiam episcopi qui alterius oblationi intersunt, absque participatione corporis et sanguinis Christi recedere; convenire quoque episcopos ad sacram synaxim inter se aliquando solitos, et ab uno Eucharistiam recipere colliges ex Cypriano, Eusebio, Athanasio, Theodo-

reto, veteri Ordine Romano et aliis.

IV. Deducitur autem ex eodem Euchologio, cum per seipsum consecratus in episcopum communicet, et alius sacram Eucharistiam distribuat, non genuflexum ante altare, sed stantem, et altari innoxium oportere eum communicare, in quo Pontificale Romanum ei consentit, de Consecrat. electi in episcopum, quemadmodum etiam tam Græcorum, quam Latinorum consuetudo fert, ut qui in episcopum consecratur simul cum consecratore suo sub utraque specie panis et vini corpus ac sanguinem Christi percipiat; ita enim dictum Pontificale Romanum : « Deinde postquam consecrator corpus Domini sumpserit, non totum sanguinem sumit, sed solum partem ejus cum particula hostiæ in calicem missa; et priusquam digitos abluat, communicat consecratum ante se in eodem cornu, capite inclinato, stantem, et non genuflectentem, prius de corpore, tum de sanguine, deinde purificat se postea consecratum. » In quâ descriptione hæc notanda sunt. Primum, episcopum consecratum propter reverentiam quam corpori ac sanguini Domini exhibere debet, capite inclinato, communicare : propter potestatem autem quam eminentissimam habet in ipsum corpus ac sanguinem Dominicum, non genuflexum ante ipsum altare, sed stantem ex illâ saceratissimâ escâ ad altaris cornu convivari, eodem scilicet corporis situ, de altari communicantem, quo consecrator ipse, ut ad perfectam cum ipso consecratore similitudinem per consecrationem suam traductus esse videatur : cum è contra tam sacerdotes, quàm levitæ, non in ipso altari, sed ante altare ex concilio Toletano IV non stantes, sed genuflexi, ut mox dicemus, communicare jubeantur. Olim autem vel laicos ipsos stantes communicasse, nec omnino negare ausum, nec affirmare; nam parti affirmanti videtur favere Chrysostomus; neganti ecclesiasticus Latinorum usus. Alterum, ex eadem hostiâ, eodemque calice, ex quo consecrator partem sumpserit, vel hauserit, consecratus pariter episcopus communicare jubetur, tum ad episcopatus unitatem expressius significandam (ob quam etiam episcopus consecranti concelebrat) et ejusdem sacerdotii Christi participationem ab omnibus æquè episcopis demonstrandam; tum etiam ad eandem de concordia inter se servandâ acrius commune faciendos, *quoniam*, ut ait Apostolus, 1 Cor. 10, *unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus*; tum denique ad imitandum Christi Domini exemplum, qui eo die quo apostolos (in quorum gradum episcopi succedunt) sacerdotes creavit, ex uno pane eos et seipsum pavit, ex uno calice potavit. Vetus tamen Ordo Rom., de Consecrat. electi in episcopum, secus olim statuebat, ut ex ipsius verbis deduces : « Cum autem venit ad communicandum, dominus pontifex porrigit ei formatam atque sacram oblationem integram, suscipiensque eam episcopus, ipse ex ea communicet super altare; quod verò residuum fuerit, sibi reservet denuò ad communicandum uno quoque die, et ad quadraginta dies expletos. »

V. Circa presbyterorum autem et diaconorum communicantium ritum, eo quo ordinati sunt die, quædam non condemnanda habentur in Euchologio Græcorum, de Ordin. diac. Primum enim circa diaconos hæc præscribit: « Tempore verò communionis, qui est ordinatus, primus inter alios diaconos particeps fit divinorum mysteriorum et recitat loco litorum di conica, illud scilicet: Recti (supple stemus, etc.); hæc autem fiunt cum integra perficitur liturgia; quoniam verò ea quoque fit ex præsanctificatis, sciendum est quoniam postquam reposita fuerint præsanctificata in sacrâ mensâ, ordinationis dispositio sit sicut diximus. » Circa presbyteros verò hæc postea subdit, in ord. presbyt.: « Cum verò pontifex dicturus est: sancta sanctis (vide in Liturg. Chrysost. et Basil.), tunc consecratus restituit sanctum panem pontifici, et primus inter alios presbyteros communicat, et legit orationem quæ post antiphonem dicitur, (nam nempe) quæ completo sacrificio altâ voce dicitur à sacerdote extra sanctuarium. » Ex quibus hæc colliguntur: 1° tam diaconos, quàm sacerdotes Græcorum in ordinatione suâ stantes ante altare communicare; quo similiter corporis gestu ac loco communicare solent, quotiescumque tanquàm sacerdotes ac diaconi communicant, quemadmodum in Liturgiâ Basilii. ac Chrysostomi præscribitur, in quibus stantes, et capite inclinato utrique communicantes describuntur; 2° reliquos quoque presbyteros ac diaconos in solemnibus aliquorum ordinationibus communicare solitos, sed hoc diei solemnitati, et recenti tam horum, quàm illorum ordinationi deferri, ut inter ordinis sui viros primi sacre Eucharistiæ participes fiant, qui eo die fuerunt ordinati; 3° diversas à diaconis et presbyteris post communionem recitari orationes; à diaconis *di-conica*, à presbyteris preces post antiphonem dictas legi debere, quemadmodum in ipsorum quoque Liturgiâ præcipitur; 4° ordines nonnunquam conferri in liturgia ex præsanctificatis, quo tamen casu non desinat ordinati communicare, eodem quo in cæteris missis, ritibusque ordine; 5° Euchologium non docere diaconos ordinatos, vel sacerdotes ipsos ab eo à quo ordinati sunt pontifice, sacram Eucharistiam percipere; fieri enim potest ut diaconis saltem non per se ipsum, sed per alios sacerdotes Eucharistiam pontifex distribuât, quemadmodum in solemnibus apud ipsos liturgiis, tom. 2 Bibl. Græcolat. SS. Patrum, fieri consuevit, in quibus nempe « primus sacerdotum impertit panem sacerdotibus et diaconis, secundus autem sanctum sanguinem, et siquidem est pontifex, osculatur ejus manum: sin minus, quisquisque propriam manum, et primam sacerdotem. » 6° Observandum est sanctum panem, quem ex predictis ordinatus in presbyterum receperat, ad significandam ejusdem potestatem, imminente tempore communionis à presbytero consecratio reddi, ut ex eo communicare possit. Denique notandum tam presbyteros, quàm diaconos sub utrâque specie communicare, quod apud eos non solum in ordinationibus, sed quotiescumque sacra communio publicè distribuatur, observari solet, ut

sub utrâque semper specie præsertim clericis concedatur.

VI. Non consentit in omnibus allatæ dispositioni Pontificale Romanum, tit. de Ordin. presbyt., quod de promotis ad sacros ordines hoc ritu communicandis legem fixit his verbis: « Postquam verò pontifex se communicaverit, et totum sanguinem sumpserit, priusquàm digitos aluiat, accedunt ante altare presbyteri, deinde diaconi, tandem subdiaconi, quibus ordinatè dispositis et genuflexis, pontifex factâ reverentiâ Sacramento, et aliquantulum versûs cornu Evangelii se retrahens, ad illos se convertit, et singuli ex diaconis, et subdiaconis tantum dicunt submissâ voce Confiteor, etc. Presbyteri ante communionem non dicunt confessionem, etc. Tum accedunt ordinati ad supremum gradum altaris. Pontifex verò ponit plures hostias consecratas super patenam, quam ori cuiuslibet communicandi supponit, et singulos communicat, cuilibet dicens: Corpus Domini nostri Jesu Christi, etc., quilibet respondet: Amen; et priusquàm communionemumat, manum pontificis hostiam tenentem osculatur, » etc. Ex quibus plura colliges: primum eos duntaxat, qui ad sacros ordines promoti sunt, ad communionem percipiendam hic adstringi, quibus nempe solum ordines intra missarum solemnità necessariò conferendi sunt, cum minores extra missæ sacrificium conferri queant. Ecclesiarum tamen plurium consuetudo ferre videtur, ut quicumque intra missarum solemnità cum reliquis promoventur, ad quemlibet ordinem vel etiam ad tonsuram clericalem, si sacram Eucharistiam eo tempore percipiant: quæ consuetudo si generatim recepta sit, cum sit valdè rationabilis, et antiquius, ni fallor, recepta fuerit, obligandi vim habebit. Æquum enim valdè est, ut cum vel ipsi monachi clericis inferiores olim sine missæ sacrificio initiari vetarentur, quod scilicet totius nostre consecrationis summa est; nulli pariter vel clericali tonsurâ initientur, qui non sacram Eucharistiam eo die percipiunt; alterum, in ordinationibus clericorum, ratiô aliterius, quàm eorum qui ad aliquem ordinem tunc temporis erecti fuerint, mentionem fieri, quamvis et olim usitatum, nec jam prohibitum aut absurdum videatur, ut plures etiam è populo in istiusmodi celebritate ac solemnitate pro ordinandis efficacius deprecaturi communicent; 3° singulos ordinatos ad communionem accedentes, pro gradu et ordine suo accedere debere, quod olim in veteri Ecclesiâ accuratius servabatur, ut leges apud Clementem, in Constitutionibus, et aliis plures: jam verò minus quidem diligenter servatur, sed tamen inter ordines conferendos servandum sic præscribitur; 4° eos omnes communicaturos etiam presbyteros genuflectere debere; nam adorantium hic gestus est, ut alibi docebitur; 5° confessionem omnes facere, benedici, et ab-olutione deprecatoriâ, ac signo crucis ad communionem præparari, præter presbyteros, qui, quia concelebrârunt episcopo, et simul cum eo consecrârunt, jam mundi, jam puri, ac sancti esse præsu-

muntur, ut expiatoriâ istâ benedictione minimè indigere videantur.

VII. Plura omitto, quæ et antiquos communicandi ritus patelaciunt, sed communes, ut quod verba quædam pontifex Eucharistiam tribuens proferat: communicans, *Amen*, respondeat, etc., vel quæ ad decentem ordinem, et honestam dispositionem in communione servandam inserviunt, ut sunt ea quæ ad purificationem spectant. Quedam addo, quæ et instituto nostro magis propria, minisque aliena, et graviora videbuntur. Primum istud observo, quòd sub unâ solùm specie etiam presbyteri, qui pontifici concelebrârunt, communicare dicantur; quamvis enim post Dionysium, theologi passim doceant, non esse perfectum sacrificium, cui sacrificans non integrè participaverit, hoc tamen ita intelligitur, ut sufficiat à præcipuo consecratore corporis ac sanguinis Christi sacrosancta munera, integrè, non sub unâ solùm, sed sub utrâque specie, sumi, non autem ab omnibus omnino, qui quovis modo consecrationi etiam corporis ac sanguinis Domini cooperantur: at in missâ ordinationis præcipuus consecrator est episcopus, qui sub utrâque specie communicare præcipitur, quatenus Christi institutioni satisfaciât. Antiquum hîc Ecclesiæ usum non moror, quia justas ob causas scio antiquatum esse. Alterum addo, nullam in Pontificali Romano differentiam inter ordinatos adhiberi, quoad locum, in quo communicare debeant, sed omnes ascendere gradum supremum altaris juberi ad communicandum, eum non dubitem præcis temporibus, hierarchicorum, et non hierarchicorum ordinum discrimen servatum fuisse, quibus scilicet, ut patet ex Laodiceno sanctuarium subdiaconis minimè patebat, nec licebat ullis præterquàm *solis sacratis, seu sacerdotali catalogo insertis, diaconis scilicet, et presbyteris, ad altare accedere, et communicare*. Idem, c. 19. Tunc itaque servabatur hæc differentia inter communicandum, quæ Toletano IV c. 17, al. 18, statuta est, ut *sacerdos et levita ante altare communicent, in choro clerus, extra chorum populus*. Tertium item, præcipi, ut singuli ex ordinatis, manum pontificis exosculentur, quod inculcatum in Liturgiâ Chrysostomi legimus; ut diaconis sanctissimam Eucharistiam percepturus, *manum, quæ ipse impertit, exosculetur* (Vide Rubr. Græco-Latin. Liturg. Chrysost., ubi ad communionem ventum est). Et ut Græcorum morem omittamus, vetus Romanus Ordo hæc caeremoniam pariter adumbravit, dum missæ ab episcopis celebratæ ritus descripsit, tit. 2, versùs finem, ibi enim præscribit. « Ut presbyteri et diaconi osculando episcopum, corpus Christi ab eo accipiant manibus, in sinistrâ parte altaris communicaturi: subdiaconi autem osculando manum episcopi, ore accipiant corpus Christi ab eo. Postquàm verò diaconi in sinistro cornu altaris de sanguine Christi communicent, venientes subdiaconi ordinatim, accipiant sanguinem Christi ab archidiacono, manus (*manum* legit Cassand. in Liturg., c. 25) ejus osculantes. » In his verbis ritus quosdam deprehendens, qui jam non observantur. Ideoque à nobis

tantùm hæc allata sunt, ut pateat manum osculandi pontificis communicantis non esse rem inusitatam. Supra autem, extra sacre Eucharistiæ perceptionem, episcoporum manus osculo infixo à fidelibus honorari solitas fuisse indicavimus, plurimum ad id probandum SS. Patrum testimonio adductis. Æquum verò omnino cuivis sapienti videbitur, ut eam manum veneremur, à qua nobis tam ingentia beneficia proveniunt; et, quoties sacerdotem Eucharistiam porrigentem inspexerimus, Christi manum visibiliter extensam videre nobis videamur.

ARTICULUS VII.

De ritu in ordinationibus usitato, ut sacerdotes ordinati pontifici concelebrant.

I. Alius communioni succedit ritus, qui ad ecclesiasticam similiter pacem, et unitatem significandam ac confirmandam institutus est, ut scilicet episcopi ac presbyteri eo die quo consecrati sunt, consecratori suo concelebrant. Qui ritus non in Oriente solùm, sed in Occidente servatur. In Oriente tamen mos iste non ad solos ordinationum dies restringitur; sed pluribus aliis de causis, et quidem sæpenumero, episcopo presbyteri extra ordinationem concelebrant. In Occidente verò singularis jam ordinationum casus statuitur, in quo consuetudo ista vigeat, ut episcopo presbyteri concelebrare permittantur. Refert quidem Innocentius III in ecclesiâ Romanâ aliquando usitatum fuisse, ut presbyteri cardinales summo Pontifici concelebrarent, sed id jam in desuetudinem abiit.

II. De hæc porrò consuetudine audaciùs sentiunt aliqui ex theologis, puta Durandus, Cajetanus, Gabriel, et alii, ad quos propendunt Sotus, Palacios, Angelus, alique nonnulli, eam videlicet, vel in totum abolendam esse, vel statuendum, ut presbyteri, cum ad verba consecrationis venerint, ipsa omittant, aut certè *διεγραπτικῶς*, seu *recitative*, et historico more, absque intentione consecrandi ea recitent, re consecrandi prærogativam episcopo præripiant. Quorum sententia iis rationibus fulciri potest. Primò, quia ejusdem Sacramenti debet esse unus minister: atqui Sacramentum Eucharistiæ unum est, ideoque non nisi ab uno sacerdote confici potest. 2º Quia si omnes presbyteri consecrant hostiam in altari appositam, fieri poterit, præsertim in magnâ presbyterorum consecratorum turbâ, ut ex presbyteris aliquis episcopo præcurrat, et prior eo verba consecratoria finiat; quo casu episcopus non consecrabit, quia statim atque verba prolata sunt à sacerdote cum intentione consecrandi, consecratio poni debet, nec in potestate sacerdotis consecrantis est effectum verborum remorari, eum ad modum causæ physiciæ ac naturalis, verba effectum suum necessariò producant: at quàm absurdum sit episcopum non consecrare in eâ missâ, quæ in ordinationibus celebratur, nemo non videt; sequeretur enim ex eo episcopum non sacrificare in isto ordinationis actu, quod ecclesiasticis legibus et exemplo Christi Domini adversatur, qui sacerdotes ordinaturus, solus ipse corpus ac sanguinem suum

legitur consecrâsse : adversaretur etiam divine legi, quâ qui Eucharistiam consecrat, eam ipsi integram sumere debent : nec sacrificium legitimum esse potest, in quo Eucharistiæ consecrator utrumque pæciem non sumpserit : hoc autem in presenti casu contingeret, ut qui ex presbyteris consecrasset, hic solâ specie communicaret ; qui non consecrasset episcopus, solus ipse sub utrâque specie sumeret ; ideoque non integrum sacrificium à consecrante, seu sacrificante sumeretur. 5° Quia esto fortè presbyteri omnes proferendo verba consecrationis expectent, donec episcopus protulerit, proindeque absurdum quod intulimus minimè sequatur, attamen sequetur proferentes presbyteros post episcopum non consecratos panem et vinum jam ab episcopo consecrata, et sacrilegium committere, si intendant rem jam consecratam iterum consecrare : præsertim verò ubi magna est presbyterorum consecratorum multitudo, ut plurimum certè continget, ut aliqui in pronuntiando tardiores, vel rei quam de novo suscipiunt excellentiâ deterriti, non simul, ne moraliter quidem loquendo (nam physicè et mathematicè omnes simul finire penitus impossibile est) verba finiant ; unde ii saltem non consecrabunt, proindeque sacrilegium committent, si intendant hostiam in altari appositam consecrare. Neque juvat respondere, eos qui tardiùs verba proferunt, verba sua referre ad instans illud, quo episcopus consecrat ; nam, ut arguit Sotus, intentionem facere non potest ut verba antea, vel postea quàm proferantur, effectum suum habeant, alioqui posset aliquis nunc proferre verba cum intentione consecrandi post horam, quod absurdum est. 4° Quia apostoli cum à Christo consecrati sunt sacerdotes, simul cum Christo non consecrârunt, ut patet ex evangelistarum et Pauli relatione ; cur ergo ab exemplo Christi et apostolorum deflectimus ? Ecclesia quoque vetus morem istum non videtur agnovisse, sed cum primum instituit, ut presbyteri de novo consecrati, simul cum episcopo canonem missæ recitarent, nudam solum recitationem ipsis præcipiebat, non consecrandi ritum simul cum episcopo eis permittebat. Quod ex iis colliges, tum quòd vetus Ordo Romanus, hujus concelebrandi ritus, nec in ordinatione presbyteri, nec in consecratione electi in episcopum meminerit, tum quòd vetustum Pontificale Romanum veteri tamen Ordine Romano posteriùs editum, presbyteris de novo consecratis duntaxat præcipiat, tit. de Ordin. presby., et tit. de Consecrat. electi, ut dicant omnia quæ sunt in Missali, sicut si celebrarent ; quibus verbis non ipsi quidem celebrare, sed solum canonem missæ recitare innuuntur. Unde cum idem Pontificale Romanum à tempore Innocentii VIII, et postea jussu Clementis VIII editum statuit, ut *pontifex secretas morosè dicat, et aliquantulum altè, ita ut ordinati sacerdotes possint secum omnia dicere, et præsertim verba consecrationis, quæ dici debent eodem momento per ordinatos, quo dicuntur per pontificem* ; fatendum quidem est hæc verba favere opinioni contrariæ quòd presbyteri scilicet simul

cum episcopis celebrent ; negandum tamen eam effaciter astruere, nam præcipi hæc possunt, quamvis historicè tantum, et recitativè Canon missæ à presbyteris de novo consecratis legatur. Quibus omnibus adde Hispalensem II synodum inter ea quæ presbyteris interdiciuntur, referre ut nec episcopo præsentem Sacramentum corporis et sanguinis Christi conficere possit ; at si coram episcopo presbyteri Sacramentum Eucharistiæ conficere licitè nequeant, multò minùs cum ipso poterunt. Denique vel presbyteri pronuntiantes formam consecrationis cum episcopo, singuli habent intentionem consecrandi independentem ab episcopo, vel intentionem tantum cum ipso consecrandi, et proinde dependenter quodammodò ab ipso ; neutrum autem dici potest : non primum ; nam si dicamus singulos presbyteros intendere consecrare seorsim et independentem ab episcopo celebrante, si casu accidat ut ipsi priores verba proferant, materiam appositam consecrant ; si posteriùs proferant, actum agunt, quod utrumque absurdum supra reputavimus ; si verò intendant tantum conjunctim cum episcopo consecrare, videtur hæc intentio esse contraria intentioni Christi, æquè in Eucharistiâ ac in Baptismo, in quo si duo independentem à se invicem intendant baptizare, et cum intentione dicant, *nos te baptizamus*, probabile est eos nihil efficere, saltemque contra intentionem Christi agere, qui unicum ejusdem Sacramenti ministrum constituit : nam si dependenter unus ab alio agit, jam nullus eorum totalis causa est Sacramenti, sed partialis tantum, unde duplex unius Sacramenti minister statuitur, quod intentioni Christi repugnat.

III. Hæc pro priori sententiâ dici possunt ; quæ tamen non impediunt, quominùs rectiùs ceteri consuetudinem prædictam, quam nempe tam Latini quàm Græci amplectuntur, retinendam censeant. Quid Pontificale de eâ edicat, nos supra vidimus. Euchologium quoque præscribit ut presbyter recens consecratus, τὸ κοινάκιον, cum episcopo recitet, id est, sacram liturgiam, ut fusè supra explicuimus. Sæpiùs quoque variis aliis de causis, eandem frequentari concelebrandi cum episcopo consuetudinem jam monuimus ; neque earum Ecclesiarum sensus est recitativè tantum legi missæ canonem à presbyteris, sed de facto eos consecrare ; quamvis enim non adorari soleat corpus Christi, nisi post prolata à pontifice verba, tamen strictè, quoad ejus fieri potest, observatur, ne episcopo isti præcurrant, priùsque ipso legant ; quod arguit passim credi non historicè tantum, sed cum intentione consecrandi verba consecrationis à presbyteris proferri debere.

IV. Varii autem sunt modi quibus explicatur quomodo plures presbyteri simul cum episcopo consecrent et concelebrent ; prior est, si dicamus singulos presbyteros non habere intentionem consecrandi seorsim ab episcopo, sed conjunctim tantum, neque id repugnare unitati ministri Sacramenti, ut patet in matrimonio, ad quod duplex necessariò concurrat minister, uterque scilicet conjugum, et in consecratione-

(Cinquante.)

episcopi, ad quem plures alii episcopi concurrunt, nihil similiter impedire, quoniam dicimus in his singulari casu plures esse causas consecrationis Eucharistiae, quamvis unaquaque eorum sit sufficiens, quae sola consecrationem perficiat. Utrum autem causa istae partiales dicenda sint, an totales, difficultatem esse de nomine: totales dicit, quia singuli consecrantes totam consecrationem operantur: partiales vocant, quod unicam causam totalem efficiant, et ex ipsis conjunctis una tota causa resultet: esto vero in causis physicis ac naturalibus de ea causa totale dari non possunt ejusdem effectus quae non sint subordinate, in causis tamen moralibus id contingere posse, nam, v. g.: duo aliquando aut plura motiva non subordinata rem aliquam mihi persuadere possunt, quorum unum ad persuadendum est sufficiens, cetera tamen non sunt inutilia; et fines aliquando ejusdem actionis minime subordinati possunt me ad aliquid agendum inducere, quorum unusquisque sufficit, reliqui tamen non inutiliter me movent, sed singuli ad agendum me impellere possunt. Idem dicis de pluribus episcopis ad unius consecrationem concurrentibus. Quidni ergo plures simul sacerdotes unicam hostiam et eundem calicem consecrare possint? simulque omnes ab Ecclesiâ adhibeantur ad consecrandum? eamque singulâ intentionem habeant, ut non seorsim agant, sed conjunctim, sicut eandem antistites consecrantes episcopum habent intentionem? Unde, quamvis unus alio citius verba consecratoria absolvat, attamen nullus eorum consecrat, nisi cum aliis quia nullus eorum intendit consecrare, nisi cum ceteris presbyteris, qui consecrare secundum Ecclesiae intentionem cum ipsis voluerint. Ut tamen unicam causam totalem ipsi efficiant, opus est, quod moraliter loquendo simul omnes verba consecratoria absolvant; unde ipsis rubricae Pontificales præcipiunt, ut summi sacerdotis proferentis verbis insistant, eumque sequantur. Ita hic explicandi modus potest aliquo exemplo illustrari, quemadmodum enim unica ablutio vel immersio sufficit ad Baptismum, et tamen si tres adhibeantur, dum posteriores non sunt inutiles, nec actum agunt, sed ad effectum Baptismi concurrunt, et ex ipsis tribus unica totalis materia Baptismi coalescit; item, qui modum ex plurium theologorum sententiâ, si in extremâ unctionis Sacramento conferendo, unica adhibeatur in capite unctio cum formâ generali, *quidquid peccasti per omnes sensus*, etc., Sacramentum hoc valere potest; ita tamen ut si temporis satis superesse advertitur, reliquæ unctiones suppleri, formæque ipsis respondentes proferri debeant: quo casu Sacramentum istud absolvitur, cum ultimâ unctione, et formæ prolatione, quod tamen, si istae non fuissent subsecutæ, non ideò imperfectum fuisset, sed statim post primam, si unica adhibita fuisset, effectum suum sortitum fuisset: quidni similiter dicamus consecrationem Eucharistiae, quae ab uno sacerdote proferente verba perfecta fuisset, pluribus, ex Ecclesiae lege et institutione eadem proferentibus, perfectam non fore, nisi cum omnes

consecratoria verba absolverint, dummodò moraliter loquendo omnes simul ea proferre dici possint, ut per modum unius causae agere dici queant?

V. Alter modus explicandi est, ut omnes quidem, independentes unus ab alio, consecrare intendant, sed intentionem suam omnes ad illud instans referant, quo episcopus consecrationis formam sit perfecturus: tunc enim nihil refert, sive verba proferant, antequam episcopus proferat, sive post ipsum eadem absolvant; non enim consecrant, nisi cum episcopo, quia non intenderunt consecrare, nisi eo instanti quo episcopus absolvit: si pariter post episcopum eadem verba finiant, quia non intenderunt consecrare, nisi eo instanti quo episcopus finivit, ideò rem jam consecratam ipsi non consecrant, sed simul cum episcopo. Sed hic modus explicandi difficilè defendi potest, neque enim intentio sola perficit Sacramentum, sed intentio cum materiâ et formâ, nec potest minister materiam et formam exhibens impedire effectum Sacramenti, aut illum differre; proindeque si prolata non fuerint verba à sacerdote, eo instanti quo episcopus ea proferens verè consecravimus, ipse consecrare cum ipso non potuit, qui nondum verba protulerit, sine quibus consecratio non perficitur; si verò prius verba protulerit quam episcopus, statim atque verba consecratoria protulerit, consecrationem quoque perfecisse dicendus erit, quia effectum suorum verborum suspendere, ne instanti quidem potuit, si per seipsum seorsim et separatim ab alio consecrare intendit; quod si intendit tantum eo casu celebrare cum episcopo, quo casu simul absolveret verba cum eo, nulla esset in eâ intentione difficultas, nec dubium quin concurrente fine verborum suorum cum episcopo, ipse consecraret, non concurrente autem, nihil efficere; sed quia hic casus rarissimus est, quis putet hoc ordinatos, aut de facto intendere, aut intendere debere? Ad hoc autem responderi potest non esse adeò rarum, ut simul moraliter loquendo, imò et physicè finiant episcopus et aliquis sacerdotum ordinatorum, licet non mathematicè; neque hoc necessum esse ut simul consecrent, quia nempe, licet ex hypothesi prius, mathematicè loquendo, finiat prolationem verborum episcopus, quam ullus sacerdotum; is tamen qui cum eo physicè vel moraliter finiet, dicetur cum eo consecrâsse, quia nempe sicut imperfecta prolatio, dummodò ex communi hominum existimatione perfecta sit, et suam habeat significationem adeò ut intelligi possit, conficiendis Sacramentis sufficiens est, ut patet in balbutientibus et palpitantibus, ægroiantibus, etc., ita eo tempore quo nondum perfecta mathematicè fuerit, ad consecrationem Eucharistiae sufficiet, si eo instanti à sacerdote consecrante ad consecrandum referatur.

VI. Tertius modus explicandi est, ut singuli ordinati intendant consecrare corpus Christi seorsim et per se, nullo habito respectu ad alium instans, juxta quem modum si accidat ut aliquis presbyterorum prius finiat verba consecratoria quam episcopus, solus ipse consecrabit, non episcopus; tuncque per accidens

fiet ut qui consecravit, ipse sub utrâque specie non communicet; quod similiter contingit, ubi sacerdos post consecrationem moritur, et alius ab ipso consecrata sumit; quod per accidens fieri hujus sententiæ auctores, non esse absurdum judicant, cum Ecclesia hoc incommodum præcaveat, statuens ut, quantum fieri potest, episcopus morosè verba proferat, et post eum alii: si verò episcopus prior verba protulerit, nullus presbyterorum consecrabit, nec tamen ullus eorum peccabit, quasi sacrilegus consecrationis iterator, quia nullus repetere consecrationem intendet: nec adeò periculum istud proferendi perperam verba consecratoria præcaveri debet, quàm in Sacramentis characterem conferentibus, quæ sine periculo repeti non possunt, nisi adhibitâ diligentia, ne jam perfecta iteratò fiant. Verùm modus iste minùs probabiliter defendi potest, tum quòd præcavere debeat Ecclesia studiosè, ne quod ex divino jure est, ut consecrans integrum Sacramentum sumat, episcopo non consecrante, minimè observetur, ad quod fugiendum satius esset non pati plures episcopos ita concelebantes; tum etiam quòd æquale videatur esse sacrilegium iterare Sacramentum Eucharistiæ jam perfectum, et Sacramentum Baptismi, eò quòd utrinque prior consecratio tanquàm inutilis vel inefficax reprehendi videretur; unde non esset tolerandum in istâ simultaneâ plurium celebratione iteratæ consecrationis probabili periculo tot sese personas exponere. Prima itaque explicatio facilior; altera, juxta solutionem ultimo loco allatam, defendi quoque probabiliter potest; hæc autem ultima à nobis tanquàm minùs probabilis expeditur.

VII. Juxta duos itaque priores explicandi modos argumentis superiùs allatis in favorem eorum theologorum qui tot ecclesiarum morem carpere ac reprehendere minùs fortè prædenter audent, respondendum est primò unius Sacramenti unicum posse esse ministrum totalem et integrum, plures partiales, speciatim autem in ordinatione ab Ecclesiâ institui, ut plures presbyteri cum episcopo celebrent, ut unitas sacerdotii ostendatur, consensio omnium sacerdotum inculceatur, presbyteratus quædam esse participatio summi sacerdotii seu episcopatus denotetur. Secundum argumentum nihil continet, quod non ex prædictis explicationibus, vel ex inferiùs dicendis non solvatur. Tertium similiter ex prædictis explicationibus concidit. Ad quartum respondetur, Christo non concelebasse apostolos, quia eos efficiendo presbyteros consecravit Eucharistiæ; nam dicens: *Hoc facite in meam commemorationem*, fecit sacerdotes; adjungendo: *Hoc est corpus meum*, corpus suum consecravit; at in ordinationibus nostris alia est ratio, quia presbyteri ordinantur aliâ oratione ab eâ quâ Eucharistiæ consecratur, et presbyteri ordinati sunt, antequàm ad consecrandum episcopus accingatur; unde et præparare se possunt de novo consecrati sacerdotes, ut cum episcopo consecrent; in omnibus autem Christi exemplum non sequimur, qui cum potestate excellentiæ præditus esset, petuit non usurpando materiam

aut formam à se postea institutam, eundem sacramenti effectum operari. Velut autem Ordo Romanus de hoc ritu siluit, fortè quòd nondum in usu esset. Citata autem vetusti Pontificalis verba hæc mori non officiant, quippe cum moneant tantùm presbyteros de novo consecratos, ut eodem modo se gerant, ac si soli, vel principales celebrationis missæ auctores ac ministri essent, quod non probat ipsos non esse episcopos in eâ cooperatores, saltem minùs principales. Tempore quoque concilii Hispalensis II, fortè necdum in more erat positum ut sacerdotes episcopo concelebrent; qui quidem etsi coram episcopo tanquàm soli, vel præcipui ministri, celebrare non permittantur, ne se quodammodò episcopis præferre vel æquare videantur; non tamen ideò ipsis cooperari in sacro isto ministerio, in suâ consecratione prohibentur, quod utique minùs est quàm episcopo præsentem, consecrationem suâ auctoritate attentare. Denique ad quintum responderi potest, presbyteros episcopo concelebantes intendere posse et seorsim, atque independentem consecrare, et dependentem ac conjunctim modis supra explicatis. Quòd autem Baptismus à duobus perfici non possit, admittit D. Thomas; parem verò rationem negat esse Eucharistiæ, ob disparem utriusque institutionem. Alii Baptismum quoque valere à pluribus collatum dicunt, sed non debere affirmant ob Ecclesiæ prohibitionem: utrum placuerit dicere, mihi non displicet. Ut sit autem, et quamcunque aliquis explicationem sequatur, tutus est si nullam singularem intentionem habeat, sed tantùm universalem faciendi quod instituit Ecclesia, et concelebrandi eo modo quo ipsa permittit, absque eo quòd ad particulares modos descendat, qui difficultate non carent.

ARTICULUS VIII.

De cæteris ritibus ordinationis.

I. Prædictis omnibus ritibus aliqui alii adjunguntur, in quibus explicandis nulla difficultas contingit. Primò observandum est, ordinationem peractam faustas sequi acclamationes solitas fuisse. Legimus supra in gestis Eradii complures, easque iteratas, tum Augustino, tum Eradio acclamationes editas fuisse, easque etiam publicis tabulis inscriptas. Legimus apud Codinum, cap. 20, num. 6 et 9, renuntiato ab imperatore patriarchâ, *faustam acclamationem* utrique fieri solitam: cujus formam eandem cum eâ quæ jam fit episcopis recens consecratis, discas ex iis verbis, num. 5: *Et mox omnes ad multos annos acclamant*; sed et acclamationum istarum emittendarum, seu τὸ πολυχρονίον accinendi usitatissimus mos apud veteres. Παλλὰ ἐτη clamabant Græci, ut ex eodem Codino, Luitprando, Evagrio, synodo Chalcedonensi, Constantinopolitanâ sub Menâ et aliis videre est: *Multi anni*, seu *vita*, Græcum istud suâ linguâ vertentes clamabant Latini, ut ex prædictis Eradii gestis colligere est, necnon ex Corippo acclamationes Justino imperatori factas fusiùs describente. Nec solùm recens creatis imperatoribus hæc acclamari solita erant, sed despotis, consulis, et aliis magistratum inuentibus, quibus

sicut et imperatoribus, à quibus constituti essent, tanta acclamabantur; quinimò quotiescumque patriarcha in publicum prodiret, patriarchatus domesticorum munus erat dicere: *Ad multos annos, Domine*, quoties pariter imperatores vel pontifices templum ingrederentur, primum diaconorum officium erat, *post ingressum imperatoribus et pontificibus bene episcopari*, ut refert Cirijs in Resp. Ad concionantes quoque eandem acclamationes transierunt, quæ jam abolitæ, in solis ferè consecrationibus antistitem tum apud Græcos quàm Latinos retenta sunt; nam in ordinatione episcopi observat Euthologium, nonnisi *consecrata acclamatione, seu appreciatione peractâ*, episcopus simul cum recens consecrato antistite thronum episcopalem conscendere; consuetæ autem acclamationes hæc sunt quas usitatas fuisse ostendimus, quibus congruit vox *ed Ƴεγαία*, quæ faustam acclamationem, bonamque ordinationem, quali magistratum incuntes prosequi solemus, significat. Vide apud Suidam. Pontificale verò Romanum hunc ritum his verbis perstringit: *Consecratus verò accedit ad cornu epistolæ altaris, et ibidem cum mitrâ et baculo genuflexus, versus ad consecratorem cantando dicit: Ad multos annos; deinde accedens ante medium altaris, ubi iterum ut prius genuflexus, dicit altius cantando, ad multos annos; tunc consecrator recipit eum surgentem ad osculum pacis, et similiter faciunt assistentes episcopi*, etc. Circa quem Latinorum ritum nota, non recens consecrato, sed consecratori à consecrato, polychronium æcini, cum antiquitatis utriusque à presentibus acclamaretur, quod et Græci, ni fallor, observant; in consecratione autem summi pontificis secus observari, nam non solum in summum Pontificem coronato, vel in episcopum consecrato, sed etiam in presbyterum ordinato, *multos annos* usitatâ superius formulâ consecrator, vel ordinator episcopus apprecari solet.

II. Secundò observandum post ordinationem sacros hymnos cani sæpius solitos: sic enim legimus in gestis Metensium episcoporum, episcopo in sede constituto, sacros hymnos et gratiarum actiones cani cœpisse; meminî quoque in electione S. Godefridi Ambianensis, S. Anselmi Cantuariensis, et pluribus episcoporum institutionibus legisse me hymnum istum, *Te Deum laudamus*, olim cantatum, quem post peractam Richardi II in Angliæ regem consecrationem similiter decantatum refert Thomas Walsingham; quem statim peractâ consecratione episcopi cantari jubet Pontificale Romanum; quem denique, non solum dum episcopi consecrantur, sed quotiescumque divina aliqua in nos beneficia deventerint, ex veteri consuetudine Ecclesia canit. Sacerdotium verò omnium quæ à Dei liberalitate nobis concessa sunt maximum et divinissimum beneficium est; seu, ut loquitur Nazianzenus, orat. 1, *omnium quæ apud nos sunt maximum ac præstantissimum*. Quàm enim excelsum sit, quàm utile, quàm stupendum homines hominibus præfectos esse, qui divinam eos voluntatem edoceant, peccata remittant, cælum aperiant, amissæ divinæ gratiæ restituant, cœlestem ab iis ultionem avertant, super-

cœlesti pane reficiant, spiritualibus Sacramentis confirmant ac roborant, nemo pro dignitate rei satis æstimare potest, aut pro derivato ad unumquemque fructu gratulari. Unde constituto sacerdote, quantum unicuique gaudium inesse debeat, quanta omnium debeat esse sacra tripudatio, quanti applausus, quàm apprime singulos religiosa in hymnis et canticis spiritualibus publicatio deceat, satis pro rei magnitudine eloqui non possumus.

III. Tertio, solebat etiam post peractam consecrationem sive ab ordinatoribus, sive ab ordinatis sacra ad populum haberi concio; quod cum supra, ubi de celebritate dici ordinationis ageremus, fusiùs comprobaverimus, sufficiat hic adnotasse ritum istum in Constitutionibus apostolicis expressè adnotatum fuisse: nam, ubi consecrationem episcoporum descripserunt, et salutatione Ecclesiæ ab ordinato conclusam ostenderunt, l. 8, cap. 5, in fine, hæc verba subjungunt: *Et post salutationem alloquantur populum sermone hortatorio; quo sermone habito ad docendum*, etc. Quem proinde antiquum morem renovare volens synodus Mediolanensis IV, statuit ut iis diebus quibus sacras ordinationes solennes episcopi habebunt, *sacrâ pastoralis concione aut sermone intra missarum solennia fideles sibi commissos pascere nullo modo omittant*.

IV. Quartò, in veteri Ordine Romano hæc subduntur: 1º ut munera quedam ad usum ecclesiasticum iis à summo Pontifice donentur, quos ipse consecravit; cujus rei exemplum habemus in sancto Willibrordo, qui à Sergio Pontifice ordinatus, vestimentis ejus indutus et donis ditatus dicitur, à vite ipsius conscriptore Alcuino, et in aliis plerisque. Alterum, ut ab earum regionum clericis ac populis reducerentur, apud quos ordinum susceptorum functiones obituri erant, jam tum scilicet pro pastoribus, spiritualibus ducibus ac pædagogis eos agnoscentibus populis, qui ipsis præficiendi, vel pro ipsis sacrificaturi essent, jam tum in ecclesiam suarum spiritualibus nuptiis sacrâ tripudiatione gestientibus, et de eorum honore gaudentibus, quos testimonio suo ad ecclesiasticam dignitatem promoverant. Aderant et reliqui clerici tanquàm paranympsi, fraternæ dignitati non invidentes, sed de societate bonorum sibi et Ecclesiæ gratulantes; quis non ad conciliandam apud populum ordinatis venerationem, fovendam inter omnes ecclesiasticam charitatem, commonendos dignitatis suæ et officii ordinatos ipsos hunc morem voluisse arbitretur? proderat et ad suscepti ordinis majestatem extollendam tantus in deducendis, qui ordinati essent ad aliquem sacrum ordinem, apparatus. Vidisses ex eodem Ordine Romano unicuique sacerdotum recens ordinatorum triginta candelabra cum thuribus præire, ut quemadmodum olim regibus Persis, posteaque Romanis imperatoribus ac Constantinopolitanis, iisve quos sibi suppare esse vellent; itemque patriarchis et quibusdam metropolitanis, Cypro scilicet et Bulgaricæ, ignis seu lampas proferri solebat, ita et clericis de novo ordinatis majorem regiâ dignitatem obtinentibus, episcopalisque potestatis pro suo modulo participibus

effectis idem honor tribueretur; quibus etiam concessum, ut qui olim regi Indię honor tributus deditur a Curtio, ut thuribula eum præcederent, idem quoque de novo ordinatis tribueretur: hinc et bonum exemplum omnibus præbere. bonumque sui odorem spargere ordinati admonebantur; neve sub modio lucernam occultarent, aut latere quærerent, qui super ecclesiæ candelabrum positi essent, sed ut lucerent omnibus qui in domo sunt: eniti proinde debere hoc symbolo docebantur ut non ex jactantia, sed ex veritate apostolicum illud usurparent, 2 Cor. 2: *Christi bonus odor sumus in omni loco.*

V. Spectemus jam cætera, quantæ venerationis indicia erga sacros ordines, quot et quanta ad virtutem incitamenta, quæ sequuntur. Deducebant ordinatum sacerdotem cæteri virtutis ejus admiratores et laudatores, *procedens et subsequens populus canebat ei laudem*, ait vetus Ordo, ut vel Davidis triumphum, cui mulieres ob devictum Goliath præna caneant, vel Salomonis diademate decorati, quæ coronavit eam mater sua Ecclesia, gloriam vel Christi Hierosolymam cum puerorum exultatione et cantu ingredientis speciem præferret; quibus scilicet potius eum quam ovantibus vel triumphantibus Romanis ob dignitatis ipsius comparo sanctitatem. Arguebat insitam populis sacerdotii venerationem iste comitatus, gravitatem addebat ordinato, et auctoritatem conferebat; provocabant enim eum tot panegyres, tot in laudem ipsius composita cantica, ne populi expectationem frustraretur, et aliquam honori suam maculam lauri sineret, sed ut talis esse videretur qualis prædicabatur. Quod si vicos et plateas pertransire ipsi necessum esset, spectassēs peristromatis, velis ac pannis omnia ornata potius quam tecta: jubet enim vetus Ordo citatus ut *plateæ civitatis per quas transituri sunt ordinati coronentur palliis, et cum tantâ gloriâ ad statutos titulos deducant proprios sacerdotes*; unde quod in supplicationis die ad triumphum imperatorum indicto olim servabatur, hoc pariter die isto quo ordinabantur sacerdotes servatum agnoscimus: *Omnis peplus vicos illustrabat, auro textus et purpurâ prætextus, neque aberant inde Christi et sanctorum imagines quas manus textorum in supellectile acu pinxerat*, ait Nicetas Chrysostomus. Tot ornamenta vicorum ac platearum tanquàm symbola parabantur earum virtutum ac divinorum donorum, quæ uniuscujusque sacerdotis consecrati animam ornare ac decorare debebant.

VI. Quod si in ipsum ordinatum conjecisses oculos, equo candido vehebatur, equo quidem, ut cæteris emineret; albo, ut innocentiae et vitæ candoris admonebatur. Sed et equo albo vehi, equis candidis trahi, triumphantibus in more positum fuit. Patriarcham Constantinopolitanum post renuntiationem suam ad patriarcham consecrandum prodeuntem, equo insidentem, qui albo stratorio tectus sit, nobis descripsit Phranses, cujus etiam equum tectum operimento ex candido panno usque ad caput depinxit Codinus, cap. 20, num. 10. Refert quoque Durandus episcopos in die suæ consecrationis equis albis pannis coopertis

insidentes in publicum procedere solere, repræsentantes illud quod legitur in Apocalypsi, 19: *Exercitus qui sunt in caelo sequuntur illum in equis albis.* Ad propositum quoque hoc decretum seu Donatio Constantini apud Balsamonem, in Nomocan. Photii, tit. 8, cap. 1. in qua hoc habetur: *Hoc quoque decernimus ut clerici sanctæ Romanorum Ecclesiæ equitent equos albis linteis ornatos.*

VII. Albi igitur seu nivei coloris equo, in Ecclesiâ Romanâ, ex veteri more, deducebatur ordinatus sacerdos ab ingenti populi gestientis multitudine. Ubi autem domum deductus fuerat, clerum vicissim ac populum, non sumptuoso, sed à charitate dicto convivio excipiebat. Usus istum conviviorum in electionibus et ordinationibus sacris primum probatum, deinde reprehensum ex prædictis superiori parte sect. 7, cap. 2, art. 2, § 2, et art. 6, § 2, meminisse possumus. Placent usitata ista apud antiquos celebrata convivia quibus ἀγάπη nomen, quod est dilectio, resque ipsa conveniebat; quantiscumque sumptibus, ut loquitur Tertullianus, Apologet. cap. 39, hujusmodi convivium constet, *lucrum est pietatis nomine facere sumptum: siquidem inopes quosque refrigerio isto juvabant, non quâ parasiti affectant ad gloriam simulandæ libertatis, sub auctoramento ventris inter contumelias saginandi, sed quâ penes Deum major est contemplatio mediocrium. Jam si honesta erat causa convivii, reliquum ordinem disciplinæ æstimate qui fuerit de religionis officio; nihil vilifatis, nihil immodestiæ admittebat; non prius decumbebatur, quàm oratio ad Deum prægiustaretur; edebatur, quantum esurientes cupiebant; bibebatur, quantum pudicis erat utile; ita saturabantur, ut qui meminissent diu noctuque adorandum sibi Deum esse; ita fabulabantur, ut qui scirent Dominum audire; post aquam manualet, ut quisque de Scripturis sanctis, vel de proprio ingenio poterat, provocabatur in medium Deo canere; hinc probabatur quomodò bibisset; æquè oratio convivium dirimebat; inde discidebatur, non in catervas cæssionum, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciviarum, sed ad eandem curam modestiæ et pudicitiae, ut qui non tam carnales epulas epulati fuissent, quàm disciplinam.* Hæc antiquorum conviviorum inter fideles à probato auctore ad verbum ferè descriptio, quam exhibitus à sacerdote recens ordinato quaderat, et causæ ob quam exhiberetur sanctitas, et dei religio, et sacerdotum tunc temporis pietas, fidelium modestia, et disciplinæ, quod nondum extinctum erat, studium faciliè mihi persuadent.

VIII. Frustra hic adderem usitatas à recens consecratis episcopis ac metropolitanis ad palatium imperatorum sese conferentibus, magnificas magis quàm pias pro imperatore et subjectâ plebe recitari solitas preces, quarum meminit Codinus, formam verò integram inter alia quæ de novo consecratis mandantur, refert Leunclavius. Frustra alia ejusdem notæ ad ordinationis ritum illustrandum, à nobis adducerentur, cum ad inthronizationem, seu instillationem (ut vocant) potius referantur, quæ alio loco à nobis tractabuntur. Sed jam ad finem pervenit oratio, nisi

quod ad complementum totius istius disputationis, quædam coronidis loco de tonsuræ clericalis conferendi ritu, adnectere necessarium censuimus.

Appendix

AD HANC SECTIONEM, DE TONSURÆ CLERICALIS CONFERENDÆ RITU.

ARTICULUS PRIMUS.

De clerico ecclesiasticæ veste induendo.

I. Explicatis ordinationum ritibus, sollemnis quoque cooptandi aliquem in clericorum numerum cæremonia debet expendi, circa quam quatuor observanda videntur. Primum vestitio, seu clerici faciendi in ecclesiasticâ veste coram episcopo, consistentia, atque oblatio; alterum, attensio capillitii; tertium, professio clericalis vite in ore et vultibus omnium emittenda; quartum, impositio superpellicei ab antistite faciendæ: quibus cæremoniis simillimæ olim fuerunt eæ, quibus milites militaribus ordinibus initiabantur; neque enim probatos eos esse sufficebat, nisi postea habitum militarem assumerent, seu cingulum militare induerent, in numeros militum referrentur, caractere militari insignirentur, et Sacramentum militare emitterent; idem inaugurandi clerici sunt ritus, ut et probati et clericali catalogo inscribantur, et habitum clericalem assumant, et clericali tonsurâ seu caractere insigniantur, et professionem statûs clericalis emittant.

II. Primum ergo debent clerici habitum clericalem induere antequam ad tonsuram recipiendam accedant. Ostendimus superiori hujus operis parte quorundam conciliorum constitutionibus cautum esse, ut, non tantum eodem die, quo in clericos referendi sunt, habitum clericalem ferre incipiant, verum etiam quibusdam ante clericatûs susceptionem diebus. Quod in usu antiquitûs fuisse nequaquam censuerim; nam nonnisi publicè in omnium oculis quemquam habitum ecclesiasticum suscepisse, eo quo in clericum attondendus esset momento, multa mihi persuadent. Primum, quia non videtur habitus ecclesiasticus unicuique proprio arbitrio suscipiendus, qui scilicet et est, et olim habebatur, *habitus sacri nominis, clericæ religionis vestis*, et professionis clericalis signum; non ergo, nisi spectante episcopo et imperante in ipso clericalis professionis momento videtur ullus ipso antiquitûs indutus fuisse. 2° Quia hic ritus depositionis seu degradationis clerici institutus olim est, ut quæ in clericatûs, vel ordinis susceptione, dignitatis collocatæ suscipiebantur insignia, ea in degradatione abjicerentur et deponerentur: atqui legimus in degradatione clericorum hunc ritum observatum, ut clerici degradandi vel à pontifice, vel ab ejus ministris veste clericali exuantur; ergo et ordinandos probabile est, ab eodem pontifice, vel ejus ministris clericâ veste indutos fuisse. 3° Quia oratio quam supra promovendos ad clericalem tonsuram recitat pontifex, videtur indicare eos recens clericali veste in-

dutos fuisse, quæ nempe immutatos eos, et innovatos exterius significat, et ut fructuosa sit atque utilis ista immutatio, vel bene auguratur, vel impetrare conatur. 4° Quia S. Germanus in ipsius Vitâ à Constantio presbytero conscriptâ, cap. 4, apud Sur. 51 julli, ab Amatore Antissiodorensi episcopo, et in clericum attensus, et habitu clericali indutus continenti orationis filo dicitur: *Ipse vero, de Amatore loquens inquit, glomeratâ secum turbâ clericorum atque nobilium, inficiens manus Germanum apprehendit, et invocato nomine Domini, cæsariem ejus capiti detrahens, habitu religionis, rejectis secularibus ornamentis, eum promotionis honore induit.* Scio habitum religionis hic posse intelligi superpellicem, seu lineam tunicam clericalem professionis, sed et quemlibet habitum clericalem eo nomine hic denotari, tum nomen ipsum ostendit, tum etiam quæ subduntur de rejectis secularibus ornamentis: quæ quidem demonstrant eum habitum, qui seculari successisset, ab Amatore episcopo Germano impositum fuisse, cum in clericum attensus est. Plura alia similia habentur in Vitis sanctorum Patrum, quæ vel ab episcopo, vel certè ab archidiacono, aut alio clerico non ultimæ notæ clericum faciendum clericali veste in episcopi præsentia indui demonstrent, et sic indutum sacris vestibus præsentari. Plura alia exempla SS. Trudonis, Tharsii et aliorum, qui in clericatûs susceptione, vestes mutaverunt, infra proponemus.

III. Utut sit verò, sive clerici ab ipso episcopo vestem clericalem sibi impositam receperint, sive ab episcopi officialibus ac ministris, ipso præsentante induti fuerint, sive domi absque ullâ solemnitate eam ipsi induerint, proprio certè nutu atque arbitrio eam induere, sine episcopi licentiâ, nunquam ipsis licuit, sicut nec insignia dignitatis, propriâ auctoritate à quoquam assumi potuerunt, sed solum ejus permissu, ejus est dignitatem conferre: quare sicut olim, teste Olympiodoro apud Photium, nemini Athenis licebat pallium pro arbitrio gestare, nisi *sophistarum suffragio ejus gestatio illi concessa foret, dignitasque ista sophistarum legum ritibus esset confirmata*; ita nemini ecclesiasticum habitum assumere licet nisi ad clericatum probato, vel cui episcopus ejus gestationem concesserit, seu qui usitato ejusmodi regionis ritum eum sumpserit. Unde nescio quâ fronte aliqui servos suos ac famulos ecclesiastico habitu induant, qui majori debet esse venerationi, quàm ut vilibus mancipiis gestandus exponatur. Quia verò ritus philosophici pallii primum alicui concedendi meminimus, obiter ex eodem Olympiodoro, cui etiam fidem Gregorius Nazianzenus, Eunapius, et alii adstruunt, observare non injucundum fortè erit, pallium hæc cæremoniâ Athenis olim indui solitum fuisse. Ducebantur ad publicum balneum à scholasticorum turbâ, qui pallio sumendo apti judicati fuissent, postque longam moram multamque contentionem, cum eorum aliqui ad lavandum eum excitarent, alii lavare prohiberent, in cellam calidam inducebatur, ibique abluebatur; ac postquàm se abluisset pallii dignitatem ac-

exicipiat; atque exinde cum pallio, celebri, et honorificè stipatus pompâ, decretis luculentis sumptibus in scholarum antistites, quos *ἀρχαίτας* vocant, digrediebatur. Qui sanè ritus, si ad clericos nostros referatur, ostendit non sine luctâ carnis ac spiritûs vestem clericalem assumi: non tamen illotis, ut aiunt, manibus, sed abstersis aquâ calidâ pravis ac terrestribus cupiditatibus, lacrymarum scilicet fervore expiatis, cuiquam philosophi, id est clerici austeriorem vitam profitentis habitum esse induendum: qui verò ablatus et lotus vestem istam induerit, cum jure mereri, ut solemnî pompâ excipiat, et dignâ clerico veneratione colatur.

IV. Miratus sum certè aliquando, cur monasticam vestem à sacerdote monachus vel monialis reciperet, clericalem vestem per seipsum aliquis indueret. Miratus sum Dionysium in monacho faciendo expresserit istum adnotasse, quòd nempe ab episcopo omni veste indutus alâ exuatur, cum in clerico ordinando nihil tale præscribat. Miratus sum in Euchologio Græcorum, titulis hic expressis, tam crebras monachorum solennes vestitiones, diversosque ordines sedulò adnotatos: primum, ad instituendum novitium *rasam ferentem*; alterum, *tribuendi parvi habitûs seu mandyi*; tertium, *magni et angelici habitûs*: cum de clerico vestiendo nihil in eodem Euchologio minutatim præcipiatur; sed solùm, in ordinatione lectoris adnotetur, ut si *secularis fuerit, cum veste discoopertus*, seu sine pileo coram pontifice offeratur, si verò sit monachus, *cum mandyo seu pallio*, se sistat. Idem, in ordinatione electi. Similiter in ordinatione subdiaconi præscribitur, ut secularis ad hunc gradum promovendus, *cum penulâ*, monachus, *cum pallio* compareat, idem in ordin. subdiac.: hincque pallium, ille penulam exuat, ut *σχιχάριον* vestis certum genus, quod dalmaticam strictam dicere possis, uterque ab episcopo jussus induat. Hæc, inquam, omnia cum attentè apud me, non sine ratione ab Ecclesiâ statuta atque observata cogitavi, plura tandem mihi occurrerunt, quæ vel admirationem meam sustulerunt, vel minuerunt.

V. Primum enim non usquequaque necessarium fuisse ad professionem monasticam, vel solemnem monachi aut monachæ consecrationem, ut episcopus monachus vel monacham sacram induat vestem; neque id aliquando adèò religiosè observatum, quin vel ab altari nonnunquam vestem religiosam monachus aut monacha acciperet, vel à ministris episcopi indueretur, pluribus canonibus compertum habui. Similiter quoque olim ab episcopo sacram vestem clericos accepisse, vel certè ab ejus officialibus ac ministris, ex dictis facilè mihi persuadeo; unde sublata illâ circa clericorum ac monachorum vestitionem diversitate, ratio omnis admirandi, quæ nonnisi ex eâ oriebatur, evanescebat. Neque hæc in re diversitatem olim fuisse, necessariò convincit Dionysius: 1º enim in monachorum institutione quædam communia etiam clericorum ordinationi exactè ipse percensuit, quæ in clericorum ordinatione prætermiserat, ut de sacræ Eucharistiæ participatione superius docuimus. 2º Cum de solis

hierarchicis ordinibus præsertim disseruerit, non opus erat Dionysium vestis secularis abjiciendæ et ecclesiasticæ induendæ meminisse. 3º Nec clerici, utpotè communem vitam degentes ipsius tempore solliciti erant mutationis vestium, quibus ab ethnicis de rehenâ, et christiane vitæ horrorem fortè injicere potui sent; nec enim omnia cum illis ut omnes facerent salvos: monachos autem mundo renuntiantes, ornatas vestes abjicere, atratas atque lugubres assumere, vel ab initio decebat, nam nec iis dignosci poterant, quibus miseri sordidique homines similiter induebantur, et cum homines fugerent, parùm curabant si ab illis fugerentur.

VI. Sed esto majori, vel a multis et ortè prioribus seculis, monasticus habitus solemnitate indutus fuerit, quàm clericalis, non idèò tamen hic minori quàm ille in pretio fuit. Idèò verò hæc in monastico habitu induendo servata solemnitas, non in ecclesiastico (si videlicet superpelliceum exceperis, quod nonnisi cum aliquâ solemnitate deferitur), quia nempe cum monastica consecratio, quæ in abstractione et separatione ab hominum commercio, atque in renuntiatione pompæ hujus seculi consistit, exutis secularibus vestibus novisque impositis ad vivum repræsentetur, totaque ejus significatio vel potissima in eo ritu consistat, ut scilicet exspoliantes monachi veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum in novitate vitæ ambulare videantur; ideo monasticæ consecrationis perfectorem episcopum decet monachum vestem solemniter induere, ut ipsis novæ auctor appareat. E contra verò, quia clericalis promotio in eâ vestis laicæ depositione et ecclesiasticæ assumptione non consistit, sed assumptio ista vestis clericalis dispositionem duntaxat ad statum ecclesiasticum necessariam significat, ut prius sacerdotes clerici existant quàm sacerdotum catalogo inserantur, et prius seculares curas mundique ornamenta ac delectamenta abjiciant, quam in clericorum numerum referantur; dispositionem autem illam ab unoquoque ordinandorum cum divinâ gratiâ procurari oporteat; hinc fit ut ordinandus sibi vestem clericalem ex ecclesiastico more congruenter imponat, quem superpelliceo postea, seu divinæ ac sacerdotalis gratiæ claritate episcopus perficit. Deinde cum monachus corporali exercitationi, seu exteriori mortificationi maximè sit addictus, in eoque præsertim exerceatur, ut exteriores seculi illecebras fugiat, idèò solemnî ritu, et mundanum habitum exuit, et monasticum ab episcopo assumit, à quo vivendi regulam discit. Clericus è contra pietatis operibus totus addictus, quam corporali exercitationi opponit Apostolus, ut circumcisum se in Christo circumcissione non manufactâ in exspoliatione corporis et carnis ostendat, nec tam exterioris mortificationis quam interioris curam habere delectet, non debuit tantùm de vestibus exterioribus solemniter abjiciendis aut induendis curare, quantum monachus, nec ab episcopo vestiendus fuit quantumvis monachus indueretur.

VII. Mutatio tamen ista vestis, aequè in clerico ac

in monacho vite novitatem necessariam indicat; de cā ergo nā disserit Dionysius, cap. 6 eccles. Hierarch., in Theoria: *Prioris vero vestis detractio, et alterius inductio significat à mediā sanctā vitā ad perfectionem translationem, quemadmodum in divīnā regeneratione vestis mutatio significat translationem à vitā purgante ad contemplativā seu illaninutricem.* Venerint ergo clerici sibi cum veste seculi seculares quoque curas abijciendas esse. Meminerint, ut Maximum ex Palatino clericum factum imitetur, qui, teste Sidonio, epist. 24, Turno, lib. 4, statim atque clericatus onus ipsi impactum est, *multum ab antiquo dissimilis incessu; habitus verò, gradus, pudor, color, sermo religiosus fuit.* Imitandi nobis sunt histriones, comœdiarumque vel tragœdiarum actores, qui cum veste mores, gestus personamque vesti congruam induant. Vestis clerici venerationi habenda est, quæ *habitus religionis dicta est* à Constantio supra in Vita S. Germani, necnon in Pontificali Romano: dicta et à Salviano *habitus sancti nominis*, à Sidonio *habitus religiosus*, verbis mox à nobis citatis; quibus consentit concilium Matisconense I, c. 5, nulla vestimenta clerico deferre concedens, *nisi quæ religionem deceant.* Consentit et Balsamon, vestes clericos etiam communes, *sacras vestes* vocitans. Cū ergo sacer sit et religiosus ille habitus, religiosè suscipiendus et religiosè ferendus; nec temerè induendus, nec semel indutus, aut turpium actionum infamiā dedecorandus, aut irreligiōsè deferendus; unde ex canone 62 apostolorum infert Balsamon, eum qui in clericum attensus, clericalem habitum deseruerit, non posse postea lectoris officio fungi, etiamsi monachus postea fiat, sed ei in statu laico esse manendum.

VIII. Quod Tertullianus dixit de pallio, usitato Christianorum habitu, hoc potiori jure de ecclesiasticā veste dici debet: *Verum, etsi eloquium quiescat, aut infantiā subductum, aut verecundiā retentum: nam et elinguis philosophia vitā contenta est, ipse habitus sonat; sic denique auditur philosophus, diū videtur; de occursu meo vitia suffundo: quis non æmulum suum cū videt patitur? quis oculis in eum potest, quem mente non potest? grande pallii beneficium, sub cujus recogitatu reprobi mores vel erubescunt.* Cavendum itaque diligenter, ne clerici, qui, ut ait Pontificale Romanum, in orat. ult. pro clero faciendā, *ignominiam secularis habitus deponunt*, seculares cupiditates resumant. Utinam cum Sponsā, cant. 5, in hæc verba sæpè prorumpant: *Expoliavi me tunicā meā, quomodo induar eā?* Cum seculari habitu vanitatis mundanæ cupiditatem abjeci, qui fieri poterit ut immemor sponsionis ad secularia desideria revertar? Quod monachis abbas Pynophius apud Cassianum, lib. 4, Institut., cap. 36, dicere solebat, hoc sibi etiam dictum credere debent clerici: *Cave ne quid aliquando eorum resumas quæ renuntians abjecisti, et contra Domini interdictum, de agro evangelicæ operationis reversus, inveniaris tunicā tuā, quā te expoliaveras, revestiri; neque ad humiles, terrenasque mundi concupiscentias, ac studia revolvāris,* etc. Quod de clerico puero facto matrem admo-

nit Emodius, lib. 11, epist. 14, *Camellæ matri, ut si cum mundo subtraheret, mundi in eo schemata non requiratur; hoc facere debemus ut ex operibus nostris ceteri intelligant nihil ampliùs seculare in nobis esse requirendum, qui ne speciem quidem secularium, seu mundanorum hominum exteriorem habere voluerimus, susceptio ista religiosæ vestis sponsio est devotionis.* Quam recte Salvianus, de Providentiā, lib. 5, eos clericos damnat, *qui sub specie religionis vitis secularibus mancipantur, qui scilicet post veterum flagitiorum probra et crimina, titulo sanctitatis sibi in scripto, non conversatione aliis, sed professione nomen tantum denotare (denotare) non vitam; et summum divini cultus, habitum magis quàm actum existimantes, vestem tantummodò exuere, non mentem.* Nihil de iis loquor, qui nec habitum clerici retinent, nec mores unquàm habuerunt: malim omnibus cum pontifice clericum faciente benè apprecari, ut, *Dominus noster Jesus Christus donet eis Spiritum sanctum, qui habitum religionis in eis in perpetuum conservet, et à mundi impedimento ac seculari desiderio corda eorum defendat; ut sicut immutantur in vultibus, ita dextera manus ejus virtutis tribuat eis incrementa,* Pont. Rom., orat. 1, de Clerico faciendo. Quot verba, tot fulmina quibus percellantur illi antistites, qui benè comatos pueros, et militari habitu vestitos clericos faciunt. Possuntne hæc verba, aut irreligiōsè prætermittere, aut irreligiōsius palam proferre, quibus et mendaces ipsi in sacris deprehendantur, et ecclesiasticarum regularum prævaricatores, et sacrarum precum contemptores, et Dei irrisores? Sed de habitu ecclesiastico fusè, Deo dante, dicemus, si quando clericorum domesticam, privatamque disciplinam prosequi tempus nobis permiserit.

ARTICULUS II.

De attensione clerici faciendi.

§ 1. Tondendi clerici ritus, cū apud Latinos, tum apud Græcos describitur.

I. Ubi clericus in veste clericali coram pontifice apparuit, ut videtur in Pont. Rom., tit. de Clerico faciendo, benedicto Dei nomine, super eum precatur Latinus pontifex, divinamque majestatem, ut ei propitia sit, exorat; cujus oratione peractā schola cantorum antiphonam istam concinit: *Tu es, Domine, qui restitues hereditatem meam mihi*, psalmumque *Conserve me, Domine*, inchoat; et eo finito prædictam antiphonam repetit; quibus quidem omnibus devoentis se Deo, et seipsum divino ministerio dedicantis vota, affectusque panduntur, quatenus ad hanc modulationem præparetur, qui tonsuram clericalem recepturus est, ut similia apud se desideria concipiat, totusque Deo plenus, ad divina ministeria incalescat, et secularia amodò, terrenaque rerum omnium commercia, negotiationes, curas, despiciat. Incæpto autem psalmo, ait idem Pontificalis, pontifex cum forficibus incidit unicuique extremitatem capillorum in quatuor locis, videlicet in fronte, in occipitio, et ad utramque aurem; deinde in medio capitis aliquot crines capillorum, et in bacile deponit, et quilibet cū tondetur,

dicit : *Dominus pars hereditatis meæ et calicis mei, tu es qui restitues hereditatem meam mihi.* Omnibus tonsis, mitrâ depositâ, surgit pontifex, et stans versus ad illos dicit : *Oremus, præsta quæsumus omnipotens Deus, ut hi famuli tui, quorum hodiè comas capitum pro amore divino deposuimus, in tuâ dilectione perpetuò maneant, et eos sine maculâ in sempiternum custodias. Per Christum Dominum nostrum, Amen.* Tunc schola inchoat, et prosequitur antiphonam sequentem, quâ inceptâ pontifex sedet cum mitrâ. Antiphona autem hæc est : *Hic accipiet benedictionem à Domino, et misericordiam à D. o salutari suo, quia hæc est generatio quærentium Dominum.* Psalmus subjungitur : *Domini est terra et plenitudo ejus, etc.,* quibus omnibus, cum omnia ad Christum pertineant, clerici præcipuè ad ipsum pertinere demonstrantur; eorum munditia et innocentia describitur, et Christi ecclesiasticis ministris stipati gloria splendorque refertur; cæteras preces omitto, imò nec in iis mysticis et valdè piis, quas proposuimus, exponendis tempus tero; nec orationes ab iis diversas ad capillaturam incidendam, ex veteri Romano Ordine erucere satago, quibus non dubium est Ecclesiam Romanam usam fuisse. Solum hæc clericalis tonsuræ ritum urgeo.

II. Græci ecclesiasticæ tonsuræ ritum cum lectoris collatione confundunt. Apud eos, ut diximus, unicuique lectoris gradus ex minoribus ordinibus habetur: cui ergo illum conferunt, eundem quoque in clericum attondunt. Olim tamen tonsuræ clericalis collationem à collatione lectoratûs disjungebant, saltem in pueris, ut patet ex synodo VII, et Balsamone. In lectore verò tondendo hanc formam observant: i Caput à pontifice ter signatur, et tondetur in formam crucis ab eodem dicente : *In nomine Patris et Filii et Spiritûs sancti,* singulis præsentibus ad singulas invocationes respondentibus, Amen. Deinde ab aliquo juxta figuram clericorum perfectè tondetur, sic de-nuò ad pontificem adducitur, etc. Eucholog. in ordin. lectoris. Quod Græci inceptam ab episcopo clericalem tonsuram ab aliquo clericorum perfici procurant, idem, ni fallor, olim apud Latinos in usu fuit, ut vel episcopus clericalem tonsuram perficeret, vel ab alio perfici curaret; sed ob multitudinem clericorum jam prætermissum; si enim quando primò clericis barba tondebatur, solemniter, et coram pontifice id fieri solebat: quidni et clericalis tonsura, clericorum dignitatis insigne, coram pontifice solemniter olim attonsa credatur?

§ 2. Tondendi clerici ritus comprobatur.

III. Vetustissimus autem est, et ab Ecclesiâ probatus clericus ac monachi attondendi ritus; de Monacho fusè Dionysius, Athanasius, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus, Palladius, et alii priorum seculorum auctores. Clericum quoque antiquitus attonsum fuisse plura ostendunt. Primò enim exemplo levitarum, qui consecrandi pilos radebant ex prædictis, sed maximè exemplo Nazaræorum tonsuram in clerum inductam fuisse ostenditur. Erant enim Nazaræi inter Judæos sanctitate vitæ celebres, et austerioris insti-

tuti, seu propositi viri, qui nempe à reliquis segregati, separati, divisi seu sanctificati, ideòque vel in perpetuum, vel ad tempus consecrati; nam separationem et sanctificationem verbum *nazir* apud 70 Interpretes, seu *nazar*, apud Symmachum, et alios Græcos utrumque significat. Ista verò est lex consecrationis Nazaræi, ex libro Numerorum, cap. 6, cum dies quos ex voto decreverit, complebuntur, adducet eum ad ostium tabernaculi sœderis, et offeret oblationem ejus Domino, etc.; tunc radetur Nazaræus ante ostium tabernaculi sœderis cæsarie consecrationis suæ; tolletque capillos ejus, ponetque super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum, etc. (1). Quamvis autem toto tempore Nazaræatûs, seu voti sui, caput nec tonderet, nec raderet, dicente Scripturâ, omni tempore separationis suæ novacula non transibit per caput ejus, usque ad, completum diem, quo Domino consecratur, sanctus erit cessante cæsarie capitis ejus; attamen eo die quo consecrari et perfici censebatur, caput solemniter attondebat. Quod ad innuendam clericalis tonsuræ solemnitatem, quâ quis Deo consecratur, non incongruè assumitur. Facile autem fieri potuit ut ad perfectioris gradûs, ac meritî Christianos Nazaræorum instituta transirent, formam scilicet dante Paulo, qui Hierosolymis in templo, Nazaræorum more, et caput rasisse, et, ut alii raderent, operam dedisse refertur.

IV. Secundò ab exemplo beati Petri alii tonsuræ clericalis initium et rationem repetunt, ejus sententiæ videtur fuisse venerabilis Beda, lib. 5 Hist., cap. 22, de tonsurâ ita disserens, inter omnes quas in Ecclesiâ, vel universo hominum genere reperimus tonsuras nullam magis sequendam, amplectendamque jure dixerim, eâ quam in capite suo gestabat ille, cui se confitenti Dominus ait : *Tu es Petrus.* Et paulò post : *Neque ob id tantum in coronam attondemur, quia attonsus est Petrus, sed quia Petrus in memoriam dominicæ passionis ita attonsus est.* Ex cujus proinde verbis deducitur, Petrum à christianis nominis hostibus, et Christi coronæ spineæ irrisoribus (quod recentiores referunt) in coronam attonsum fuisse. Hoc autem ipsum clariùs et apertiùs confirmat Germanus Constantinopolitanus patriarcha iis verbis, in Theoriâ Rerum ecclesiast., non longè à princip. Biblioth. SS. Patrum, tomo 2 : *Duplex corona circumposita capiti sacerdotis ex capillorum significatione, imaginem refert venerandi capitis apostoli Petri; quæ, cum missus esset ad prædicationem Domini et Magistri, et tonsa est ab iis qui ejus sermoni non credebant, ut illuderetur ab ipsis; eique magister Christus benedixit, et infamiam in honorem, illusionem in gloriam convertit, et posuit super caput ejus coronam non ex lapideis pretiosis, sed lapidem ex petra fidei ejus fulgentem super aurum, topazion et lapides pretiosos. Vertex enim ornatus, et corona duodecim lapillorum apostoli sunt; petra verò sanctissimus apostolus est primus hierarcharum Christi.* Claruit autem sanctissimus iste patriarcha sub Leone Isaacio, Ecclesiæ seculo V

(1) V. etiam Judic., cap. 15, et Joseph. de Bello Judaico, lib. 2, cap. 15.

eiusque ritus tonsendorum clericorum in modum coronarum, non tanquam recentis, sed ab apostolorum tempore recepti meminit, ab eo nempe, quia beatus Petrus ignominiose ab irritabilibus attonum est. Quam historiam à maioribus traditam ita refert S. Germanus, ut auctorem à quo ipsam accepit, non citet; ei verò probabilitatem magis antiqui addit; quippe cum apud veteres passim legamus hanc præsertim contumeliam sapientiae proceribus, quos male tractare vellent, irrogasse, ut eos detonsos dimitterent; sic enim de Apollonii Tyanae insigni illo impostore, Pythagorice philosophiae sectatore, refert Philostratus, eum à Domitiano in carcerem detractum fuisse, et missum tonsorem, qui promissam barbam, capitisque comam tonderet; sic quoque S. Joannem evangelistam Pseudoprocorum, apocryphum quidem, sed vetus liber, jussu ejusdem Domitiani tradit crimem capitis detonsum fuisse, ut ignominiosus et inhonorabilis populo videretur. Origenem similiter à paganis adrasum refert Epiphanius. Nec dubium quin olim servilis conditionis homines, vel ad metalla damnati, rasi, vel semitonsi essent, et ludibrii causa aliqui attonderi nonnumquam solerent. Confirmari quoque potest eadem historia ex apparitione puerulo cuidam probo et innocuo facta, sævissimâ luc per Britannias grassante, quam monasterii ejusdem non sine miraculo liberatio consecuta est; hic enim, referente Bedâ, lib. 4 Hist., cap. 19, de iis qui sibi apparuissent, hæc retulit : *Præclari omnino habitu et vultu erant, lætissimi ac pulcherrimi, quales nunquam ante videram, neque aliquos hominum tanti decoris ac venustatis esse posse credebam : unus quidem attonsus erat ut clericus, alius barbam habebat prolixam, dicebantque quòd unus eorum Petrus, alius vocaretur Paulus, etc.*

V. Tertiò, si qua fides adhibenda est dubiis tum Abdiæ Babylonii, tum Aniceti pontificis Romani scriptis, vel ab initio christiane religionis mos iste clericis faciendi per tonsuram, et gestandæ à clericis tonsuræ receptus est. Nam apostolica Abdiæ historia tradit, regem Indiæ ad fidem conversum rogavisse sibi caput tonderi, et diaconum à sancto Thomâ apostolo ordinatum, ab eoque discedente, in sui locum episcopum postea consecratum. Anicetus autem, epistolâ ad Gallos, clericis præcipit, ut, *juxta Apostolum, I Cor. 11, comam non nutriant, sed desuper caput in modum spheræ radant, quia sicut discreti debent esse in conversatione, ita et in tonsurâ, et in omni habitu discreti debent apparere.* Ex iis autem duobus testimoniis prius de falsitate minus coargui potest, quàm posterius; qui enim dixerit ritum ab apostolis acceptum esse, et ab eorum tempore usitatum ut qui clericorum numero aggregaretur, capite attonderi sole- ret, vix à quoquam falsi convinci poterit; improbabile autem omnino est Anicetum sæviente in Christianos, præsertim verò in clericos et sacerdotes, persecutione, præcepisse ut clericis in modum coronæ caput attonderetur, cum vel isto unico signo dignosci potuissent, et morti addici. Denique alienum quoque à Christianorum et clericorum moribus, vel à pluribus

seculi fuit, ut raderentur; tonderi antiquitus consueverat, non radi: quod auctoritate Clementis Alexandrini comprobare possumus, qui non novacula, sed tonsorum Latibibus Christianos tonsendos esse confirmat; sed præcipue Optati Milevitani testimonio Donatistas arguentis, l. 2 contra Parmen., quòd sacerdotibus catholicis per vim capita rasissent: *Docete, inquit, ubi vobis mandatum sit radere capita sacerdotibus, cum è contrario tot sint exempla proposita fieri non debere.* Itemque Hieronymi, qui in Ezechielem commentarium scribens, cap. 44, hæc habet quæ ad nostros etiam sacerdotes referre videtur: *Vult autem Dominus sacerdotes suos capillos sanctificationis habere perpetuos, et operiri capita eorum non aliquo intrinsicus velamento, sed sua naturalique cæsarie, non ad ornatum atque luxuriam, sed ad honestatem, unde et capilli capitis apostolorum numerati sunt, dicente Salvatore: Vestri autem capilli capitis numerati sunt, etc.* Ex quibus sanè auctoritatibus patet nondum vuisse hunc morem in Ecclesiâ Dei ut caput clericorum in modum spheræ raderetur, quod edixit Anicetus, sed id posterioribus temporibus servatum et constitutum fuisse; usitatum fortè fuisse iisce temporibus tonsuram clericalem suspicari possumus, sed non rasuram; nam et barbam radere concilium Carthaginense IV, juxta quasdam editiones prohibet, quod secundum alias comam barbamque nutrire vetat; quam sanctionem confirmans Agathensis synodus invitos clericos ab archidiacono detonderi præcipit. Verùm hæc nos strictim duntaxat referimus, fusiorem de tonsurâ à clericis deferendâ sermonem aliàs habituri; hic autem solum de ritu recipiendi aliquos in clerum per capillorum tonsionem ex professo agimus; quare quæ de coronâ sacerdotali, ex Eusebio, Hieronymo, Augustino, Sidonio, Vincentio Lirinensi, Ennodio, Valentiniano Augusto, Tarraconensium episcopis ad papam Hilarium et aliis referuntur, hæc nos libenter hoc loco omittimus.

VI. Unum prætermittere non possumus, morem radendi clericos à monachis probabiliter credi ortum habuisse: nam, cum luctus causâ apud exterâs, Orientales præsertim nationes ex Suetonio, Herodoto, Luciano, et aliis radi consuevissent, quod etiam Scripturæ sacræ auctoritas comprobât; monachi, quorum ordo in Oriente diù floruit, priusquàm in Occidente vel eorum nomen audiretur, hunc morem imitati sunt, utpotè qui poenitentes videri vellent, et plangentis non docentis officium susceperent; unde cum antea tonderentur (nam tonsos solum eos fuisse supra citati, Dionysius, Athanasius, et cæteri testantur) radi postea cœperunt. Hincque monachi à Paulino, epist. 7, describuntur: *nec improbâ attonsi capitis fronte criniti, sed castâ informitate capillum ad cutem cæsi, et inæqualiter semitonsi, et destituta fronte præerasi.* Hinc apud Salvianum, lib. 8, de Provid., in fine, *monachus rearsis comarum fluentium júbis ad cutem tonsus legitur.* Hinc de Juliano Apostatâ Socrates: *Abrasâ cute vitam monasticam simulavit, ac clam quidem disciplinas philosophorum excoluit, palàm autem sacra*

Christianorum eloquia perlegit, atque adde in ecclesiâ Nicomediensi lector designatus est. Ex quibus colligit monachos radi primum cepisse, tum verò ad clericum eundem morem pervenisse, ubi enim monachi in clerum adlecti sunt, quemadmodum atrati habitus ipsis proprii, clericis quoque tributi sunt, cum antea albam colorem, æque ac nigrum clerici devitarent; ita et fieri potuit ut ad instar monachorum clerici raderentur, quemadmodum Iulianus Apostata lector Nicomediensis creatus instar monachi tamen rarus est.

VII. Verùm, accuratiori huius rei indagatione in alium locum rejectâ probandum hic est clericos in ecclesiasticum ordinem attonsione capillorum cooptari solitos fuisse. Id verò plurima demonstrant, antiquiora sæculi IV. vel præsertim V. exemplâ, pro hoc ritu comprobando proferri possunt. Primum quod de Ammiano Marcellino, l. 2, jam à nobis relatum est, Theodorum quemdam ecclesiæ ædificandæ perfectum ab æthiopicis malè habitum, quòd *clerikos puerum licentius d-tondebat*; quibus verbis probabile est tonsuram clericalem significari, ideòque Theodorum istum supplicio affectum narrari, quòd diversos pueros attonsione crinium, ritu usitato, clericos faceret. Alterum, quod ex Nazianzeno colligitur eâ oratione 28 quam habuit post reditum in urbem, cum promotionem Maximi ex laico in episcopum recens creati rescivisset; eâ enim Maximum cynicum philosophum carpens, pastores quosdam esse ait, qui *nil aliud ad pastoralæ administrationem contulerint quàm quòd comam raserint*, cui *alendæ malè studebant*. Tertium, ex vetusto quodam et prægrandi numismate aureo, quod descriptum habetur apud Baronium, in quo nempe ex unâ parte Theodosii magni effigies; ex alterâ verò sanctorum Joannis et Philippi tonsurâ clericâ insignitorum imago exculpta sunt. Quartum, quod ex Cyrillo in gestis S. Euthymii abbatis desumitur, hic enim Otreium Melitensem episcopum, qui sub Theodosio Juniore doctrinæ ac pietatis laude claruit, S. Euthymium celeberrimum quoque virum in clericorum numerum referentem iis verbis nobis describit, apud Sur. 20 Jan.: *Quoniam enim baptizasset, et viros, qui ut lege tondentur pueris, totondisset, in gradum lectorum eum cooptat*. Quintum, ex Constantio presbytero Lugdunensi, quem magnificesse Sidonium Apollinarem, patet ex variis ejus epistolis: hic ergo, ut jam ex ipso protulimus, Germanum Antissiodorensen, anno 421, clericum factum, cum divini numinis invocatione tonsum fuisse retulit. Sextum, ex Evagrìo, qui, l. 5, cap. 26, de Martino, cum in Zenonem seditionem movisset, et à suis proditus auferisset, hæc habet: *Comâ depositâ presbyter ordinatus est*. Septimò, leges Salicæ ac Burgundionum, de quorum tempore vix quidquam certò sciri potest, huc afferri possunt; quarum illæ tit. 26, § 4, *puerum crinitum sine consilio aut voluntate parentum tonderi*, id est, ni fallor, ad clericatam vel monachatum recipi non impune sinit; hæc quicumque puerum *qui ingenuus aut sermo fugienti capillum fecerit*, quod ad tonsuram quoque clericalem sine consensu eorum in quorum quis est

potestate, trahi potest, nisi fortè ignominia loco aliquem tonderi utrobique vetetur, aut in servitutem addici. Octavò, Gregorii Magni testimonium proferri potest, lib. 7, epist. 108, al. 110, ad Syagr.: *Quidam, inquit, desiderio honoris inflati, defunctis episcopis, tonsurantur, et fiunt repente ex laicis sacerdotes*.

VIII. Plura ex Gregorio Turonensi sexti sæculi exempla attondendi eos qui in clerum cooptarentur, erui possunt. Omitto S. Nicetio Trevirensi postea episcopo clericatum ab omnibus prædictum fuisse, quòd ab ipso ortus sui tempore clericalem coronam divinitus efformatam haberet, testimonio ejusdem Gregorii. Hæc enim exemplum, cum de coronâ à clericis gestandâ disseremus, commodius urgebimus; alia jam refero quæ ad rem præsentem magis faciant. Occurrit mihi primum S. Patrocli celeberrimi abbatis descripta ab eodem Gregorio ad clericorum ordinem promotio: *Abbi, inquit in Vitæ SS. Patrum, cap. 9, ad Arcadium Biturigæ urbis episcopum, petitique sibi comam capitis tonderi accirque in ordinem clericorum, quod episcopus, Domino volente, sine morâ complevit*. Claruisse autem refertur sub Childeberto Parisiorum rege. Occurrunt, et Chararius, ejusque filius, quos Clodovæus totondisse dicitur, id est, ni fallor, curasse ut tonderentur, et Chararicum quidem presbyterum, filium verò ejus diaconum ordinari jussisse. Occurrunt et filii Clodovæi regis, de quibus eorum patrui pertractasse feruntur, lib. 5, cap. 18, *quid de his fieri deberet, utrum incisâ cæsarie, ut reliqua plebs, haberentur, an certò iis interfecit regnum germani inter semetipsos dividerent*. Sed nec in hoc, nec in priori fortè exemplo de tonsurâ clericali sermo est, sed de populari tonsione; cum enim reges ac regii adolescentes, itemque principes comam promitterent, ideò quos in infimam populi sortem dejiciebant, eos vulgi in morem attondebant. Occurrit et Machianus Chanaanitis Britannorum comitis frater, de quo idem Gregorius, lib. 4, cap. 4: *Machianus de sub terrâ consurgens Veneticam urbem expellit, ibique tonsuratus et episcopus ordinatus est*. Occurrit et Merovæus Chilperici regis filius, qui, cum in custodiâ à Patre retineretur, *tonsuratus est, mutatque veste, quâ clericis uti mos est, presbyter ordinatur*, l. 5, cap. 14. Occurrit Badochisilus, qui ex majore domus regis in episcopum Cænomanensem electus tonsuratus, gradus quos clerici sortiuntur ascendisse dicitur.

XI. Similia apud eundem exempla tibi occurrunt, quæ nos prætermittimus, sicut et SS. Sulpitii, Austregisili et aliorum, quorum primus *tonsis capillis in clerum transiisse*; alter, *detonsâ cæsarie clericus factus*; ceteri simili ritu initiati dicuntur. S. Gaugerici qui postea Cameracensis episcopus creatus est, exemplum solum ejusdem sæculi subjungimus; de eo fidelis ejus Vitæ scriptor hæc refert, quæ, quia ad ecclesiasticam disciplinam in deligendis ad clericalem tonsuram adolescentibus non minimùm conducunt, ideò fusiùs à nobis referuntur. Contigit, inquit Vitæ S. Gaugerici cap. 1 et 2, apud Sur. 11 Augusti, *interea episcopus Trevirensis magnificum, et merito et nomine, ca-*

nomine sanctionibus obtemperantem parœciam suam circumire, et ad ejus castri ecclesiam pro consuetudine pervenire. Cuique ex more sacrum perageret ministerium, ex loci illius sacerdote perquisivit, num ritè illic se haberet ordo ecclesiasticus, què et quales essent in Dei servitio adiutores. Tum ille, habemus, inquit, illos et illos in Christi famulatu ministros altaris, in quibus pollet Gangericus quidam, ætate quidem adolescens, sed ceteros sacris studius, et sanctitate antecellens; sacramentum ille litterarum eruditioni adhibitus, primis adhuc litteris imbuitur; verum tyrocinii sui tempus morum integritate jam in emeritam ætatem transtulisse videtur; audito enim signo quo ad laudes Dei horis canonicis invitatur, ille mente devotus, relicto domicilio, nec illis etiam quæ in manibus sunt, absolutis, ad ecclesiam properat, etc. His auditis venerandus antistes: Nostris, inquit, actutum exhibeatur aspectibus adolescens. Adductus ille blandè ac leniter ab episcopo compellatus, et præclarè indolis animus, suavi oratione confirmatus est. Deinde suis eum manibus, fusà super eum benedictione, idem episcopus totondit, regiæque ac sacerdotali coronâ Domino perpetuò famulaturum insignivit. Plura his verbis notanda referuntur, quæ strictim ego complector: 1° episcopos parœcias suas lustrantes, de iis qui ad clerum parabantur, parœcos interrogare solitos; 2° parœcorum curæ fuisse eosdem litteris imbui, et ad ecclesiasticam disciplinam formare; 3° licuisse etiam iisdem parœcis pueros bonæ indolis, antequàm ab episcopo in clericos attonderentur, psalmis canendis, et altaris ministerio applicare; 4° qui diligentes in officio ecclesiastico fuissent, ac virtutibus cæteris præcellerent, eos episcopo ab iisdem commendatos in clerum cooptari solitos fuisse; 5° clericum hoc ritu fieri consuevisse, attensione scilicet capitis, et invocatione divini nominis super eum ab episcopo fusâ. Duo verò ex iis quæ ibidem subjunguntur verbis colligi possunt: unum, psalmos Davidicos à magistris scholæ eos qui ad ecclesiasticam militiam tenderent, edoctos fuisse; alterum, psalterium memoriter sacris ordinatos addiscere item solitos; unde et S. Gangericus memoriter illud addiscendi conditionem suscepisse ibi refertur, quâ ad sacros ordines reciperetur, et audiente eodem Magnerico posteriori tempore memoriter recitasse. Plura ex iis superiori parte fusiùs ostendimus, hæc nos occasione ritus tonsuræ jam obiter delibamus. Ex Isidoro autem Hispanensi sexti seculi scriptore quædam infra proferemus.

X. Septimi jam et octavi seculi exempla quædam addimus, quibus ritus iste usitatissimus fuisse in promotione ad clericatum ostendatur. Omissis autem SS. Eligii, Audoeni, et aliorum exemplis, quæ frequentissimè occurrunt, eorum qui tonsis capillis clerici facti referuntur, quædam duntaxat referemus, quæ ritum istum magis illustrent, vel confirmet. Primum igitur inter Marculli, qui septimo seculo floruit, tempore scilicet S. Landericæ episcopi Parisiensis, cui librum suum inscripsit, formulas observamus, præceptum de clericatu, quo licentia clericorum ordinis amplectendi, ipsius candidatis à regibus concedi

solebat, in quo hæc habentur ad præsentis ritus confirmationem idonea: Ille, ad nostram veniens præsentiam, serenitati nostræ petiit ut ei licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis sui ad onus clericatus deponere deberet. Et paulò post: Licentiam habeat comam capitis sui tonsurare et ad prædictam basilicam, vel monasterium, deservire. Deinde de S. Trudone, qui septimo seculo claruit, is qui ejus vitam accuratè conscripsit, Theodorus monasterii ab illo fundati abbas, hæc refert, lib. I, cap. 15: *Manibus episcopi sui tonsuratus exiit laicum, et indutus clericum juratus in Christi bella miles assumitur.* Tertio, Cabilonensis II synodus, sub Carolo Magno, promotionem ad clericatum et receptionem in monasterium pretio quocumque fieri vetans, can. 7, eos episcopos et abbates damnat, qui non in fructum animarum, sed in avaritiam et turpe lucrum inhiantes, quoslibet homines illectos circumundo totonderunt. Ex quo canone sumptum postea capitulare Aquisgranense Ludovici Pii, quo vetatur ne quis aliquem tonsurari ad res ejus adipiscendas persuadeat. Quarto, inter Capitula Caroli Magni de diversis rebus partim ecclesiasticis, partim politicis, anno secundum quosdam 789, et 21 ipsius regni, clerici sacerdotibus inferiores tonsurati dicuntur, sic enim habetur, cap. 14: *Ut monachi, et qui in gradu sacerdotali constituti sunt, ad secularia negotia non transeant; de reliquis tonsuratis detur spatium usque in synodum nostram.* Quinto, fusè Beda pluribus in locis de hoc ritu tonsuræ edisserit, unde et clerici ab ipso attonsi nominantur. Sexto, Tharasius, qui ex neophyto ad episcopatum Constantinopolitanum ascendit, inquit Ignatius monachus in ejus vitâ, *limi mundani mutatâ dignitate, et tonsâ comâ, ritu clerici, honestoque et venerando alio sumpto amictu, divinis et spiritalibus invocationibus, sicut Aaron et Phinees, suscepit unctionem honoris sacerdotalis.* Septimo, imperatrix Irene, apud Zonaram, mariti sui fratres de conjuratione accusatos radi, et in sacerdotum ordinem recipi curavit. Octavo, VI synodus Trullana quemquam prohibuit, c. 33, sacerdotali ordine, vel ministerio ecclesiastico fungi, nisi qui tonsurâ sacerdotali usus fuerit et benedictionem à suo proprio pastore canonicè suscepit. Nonò, VII synodus generalis quosdam refert, c. 14, à pueris tonsuram clerici accipientes. Plura alia prætereo, ea præsertim quæ ex ecclesiasticis scriptoribus aliisque sequentium seculorum auctoribus proferri possunt, et quæ coronæ clericalis gestandæ à clericis obligationem, modum, figuram, rationem edocent; de iis enim fusior erit alibi disserendi locus. In eundem pariter locum rejiciemus quæ contra morem istum clericorum, ut in coronam tondantur, à nostri temporis hæreticis argumenta proferuntur; interim vide Bellarminum, Baronium, et alios objectiones istas solidè refutantes.

§ 3. *Rationes et mysteria prædicti ritus proferuntur.*

XI. Jam itaque veniendum est ad mysticas prædicti ritus rationes. Sileo in memoriam spinæ coronæ Domini clericos capillos in coronam attonsos gestare solitos, ex Germano patriarchâ Constantino-politano, Bedâ, Petro Blesensi, et aliis. Taceo Naza-

ræorum consecrationem hoc ritu exhiberi, ut supra docuimus, confirmatque Isidorus Hispalensis libro de Officiis divinis, et ex eo Aquisgranense sub Ludwico Pio. Omitto hoc ritu moneri clericos ut tanquam spirituales reges se coronam gestare meminerint, ut edisseruat idem Isidorus, Aquisgranense concilium, Rabanus Maurus, Hugo à sancto Victore, et alii. Præterea in memoriam tonsuræ S. Petri eundem ritum usurpati jam supra monui, ideoque hic rationem istam prætereo. Sed nec referre volo penitentiam hoc ritu ac conversionem significari: nam penitentium apud omnes ferè nationes demptis Romanis hic erat habitus. Hæc verò omnia silentio obvolvī libenter à me patior, qui de eadem re fortè iterum sum dicturus: ad eorum solum confirmationem ea referam quæ S. Lebuvinum, ubi clericus factus esset, seriò cogitasse refert Ilucbaldus Vita ipsius scriptor non contemptus: *Unde et ipse Deo talem exhibens se, detonso, rasoque capite, non capillos posuit urendos sacrificii veteris igne*, etc. Abstrusiores autem hic, vel clericatus susceptioni convenientiores, rationes proponam.

XII. Primum itaque scire non possum hujus ritus mysticam à D. Dionysio rationem proferri inter explicandas monasticæ consecrationis caeremonias, quæ clericali quoque promotioni egregiè convenit; ita enim ipse, cap. 6 eccl. Hier., in theoriâ: *Capillorum autem detonsio declarat puram nullique figurâ adumbratam vitam, non fictarum figurarum, aut colorum inductione deformitatem mentis decorantem, sed ipsam in seipsâ, non humanis speciebus, seu pulchritudinibus, verum propriis et singularibus ad diuinam similitudinem traductam*. Quæ verba mysticam theologiam sapiunt, juxta quam non sensibilibus phantasmatis divina essentia tecta, sed cum negatione earum, quæ speciem sensibilem necessariò comitantur, imperfectionum, nobis purius exhibetur; quæ purior Dei videndi ratio non tecta nec adumbrata capillorum attensione significari dicitur, clericisque et monachis propria dicitur, qui ad divinam similitudinem ac cognitionem perfectiùs cæteris ex suo statu perducuntur. Quòd si ista quæ sublimi dicendi genere dicta, concipi difficultè, multò minùs exprimi possunt, ad practicam moralemque theologiam derivemus, tonsione capillorum, sive in clericatùs susceptione, sive in monasticâ professione, dicimus vitam nudam et apertam, sinceram, sine fūco, sine dolo, vel simulatione significari, sursùm præsertim patentem, ob intentionis sinceritatem, quâ soli Deo placere volumus, cui soli consilia nostra probare curamus, hunc solum sicut judicem, ita et inspectorem habere satagentes; ad quam vitam se astringere videtur qui, secularibus renuntians, in clerum vel monachum attondetur.

XIII. Secundò egregia quoque ratio cur clericorum, dum ordinantur, capilli tondeantur, docetur ab Isidoro Hispalensi, lib. 2 de Officiis, cap. 4 cit., et Aquisgranensi concilio, cap. 4 cit., his verbis: *Est autem clericis tonsuræ signum quod in corpore figuratur, sed in animo agitur, scilicet ut hoc signo in religione vitia resecentur, et criminibus carnis nostræ, quasi crinibus,*

exuamur, atque inde innovatis sensibus et comis rudibus eritescamus, exspoliantes nos, juxta Apostolum, veterem hominem cum actibus suis, induentes novum, qui renovatur in agnitione Dei, quam renovationem in mente oportet fieri, sed in capite demonstrari, ubi ipsa mens noscitur habitare; ad Ephes. 4, ad Coloss. 3. Rectè sanè convenit symbolum istud exterius cum interiori, quam clericus profitetur, omnium mundanarum vanitatum renuntiatione: quid enim aliud sunt capilli quàm mortua quedam excrementa, quæ in mortuis magis crescere solent, quàm in vivis, quorum proinde tonsione rectè exprimitur qualis debeat esse clericorum animus, qui, necessariis contentus vitæ subsidiis, superflua rejiciat; divitias terræ excrementa, et eorum qui mortui sunt Deo mortua ornamenta respuat; cupiditates à se noxias amputet, inutiles sollicitudines resecet. Quam spiritalem, in clericatùs susceptione, vitiorum ac passionum resectionem nobis necessariam eleganter describit quoque Paulinus; epist. 4 Severo: *Remedii, inquit, et decoris novacula, nobis Christus Deus est, qui cor nostrum circumcidit, vitia radit, animæ caput lævigat, et faciem mentis accurat; nosque, ut illam in lege captivam purgat et liberat horrido miseræ servitutis capillo; ut conjungendi Domino, velut illa in Israelitæ viri nuptias transitura (1), criminibus carnis nostræ, quasi barbaris, exuamur*. Admonere quoque cæsariem clericorum detonsam ne in veteribus annis juvenilia facta meditemur, atque in confecto corpore et corde decrepito adolescentia regnet cupido, docet Ruricius, fratri Turonico epist. 16. Huc quoque referri potest quod habet Hieronymus ad quemdam suum levitam, apud Gratianum: *Rasio capitis est temporalium omnium depositio*. Sed fusè Augustinus, seu quicumque auctor est libri de Contemptu mundi apud Augustinum, causam istam explicat; ex quo ea duntaxat excerpo: *In eâ parte pilos capitis incidimus, in quo novam sapientiam, id est, Christum, inesse cognoscimus, per hoc signantes, malam terrenarum rerum sollicitudinem nostræ mentis oculos ad Deum contemplandum impedire*, etc. Hinc Moyses ait, Num. 9: *Levitæ radant pilos carnis suæ*; *Levita interpretatur assumptus, quisquis namque in officiis divinis assumptus est, pilos carnis, id est, superfluas cogitationes cordis radere debet; caput igitur radere, signat cogitationes terrenas et superfluas à mente resecare*, etc.

XIV. Tertiò, ex eo quòd ii qui in servitutem traherentur tonderi solerent, ut supra docuimus, confirmatque mos Longobardorum et Francorum, apud quos capilli quibusdam in symbolum servitutis detondebantur; hinc factum est ut qui se Dei famulatui manciparent, vel ab iis devoverentur, ii quoque, vel à seipsis, vel ab iis à quibus offerrentur, tonderi solerent; unde quosdam observabis divino ministerio devotos, non ab antistite, sed à seipsis vel à parentibus attonsos fuisse; sic Clodoaldus Clodomiris Francorum regis filius apud Gregorium Turonensem, lib. 3 Hist.,

(1) Deuter. 21, Numer. 6.

cap. 18 : *Sibi propriâ manu capillos incidens clericus factus est.* Sic in eâ formulâ Marculi, quâ clericus se suæque monasterio consecrat, capillum quoque tondere dicitur, lib. 1, cap. 2 : *Idcirco, inquit, ego ille cedo ad monasterium illud, ubi abbas ille custos præesse videtur, et comam capitis mei ibidem deponi, et in ipso monasterio, sub normâ sanctorum vivere cupio, cæsumque in perpetuum esse volo.* Sic Capitularibus Caroli, lib. 1, cap. 145, statuitur *ut Liber homo qui in monasterio regulari comam deposuerit, et res suas ibidem delegaverit, promissionem factam secundum regulam firmiter teneat.* Sic in Tabulario S. Martini Turonensis : *Ego, ait quidam, Galfaldus sancti Martini humilimus servita, etc., dono, trado Deo, necnon sancto Martino, ubi parentes mei me obtulerunt novo ordine traditionis per capillos capitis mei ille comam relinquens, etc., proprium meum, qui ex successione parentum meorum mihi obvenit, etc. Datum x kal. julii, anno xviij, regnante domino Carolo rege.* Sic refert Leo Marsicanus in Chronico Cassinensi, lib. 1, cap. 49, *Hernefridum* quemdam circa annum Domini 884, *seipsum obtulisse per capillos capitis sui præposito ejusdem ecclesiæ, cum omni substantiâ suâ.*

XV. Hæc etiam refer antiquorum morem in adoptionibus, per capillorum tonsionem, perfici solitis; id enim effectum tonsuræ clericalis egregiè representat, ut per eam in familiam Dei transferamur, ad ejus hæreditatem vocemur, et tanquàm speciales filii adoptemur. Clerici enim quasi in sortem Domini vocati, quorum *Deus funiculus hæreditatis*, ut statim initio hujus operis, in Prolegom., clerici nomen explicantes, docuimus. Adoptionis autem capillorum tonsionem symbolum olim fuisse docet nos Paulus Diaconus, de Gestis Longobardorum, lib. 6, cap. 53 : *Circâ hæc, inquit, tempora, Carolus princeps Francorum Pipinum suum filium ad Luitprandum direxit, ut ejus juxta morem capillum susciperet; qui ejus cæsariem incidens ei pater effectus est, multisque eum ditatum regiis muneribus genitori remisit.* Docet Aimoinus, de Gestis Francorum, lib. 4, cap. 57 : *Pepigerat autem fœdus præfatus princeps, cum Luitprando Longobardorum rege, eique filium suum Pipinum misit, ut more fidelium Christianorum ejus capillum primus attonderet.* Nota ergo adoptionis symbolum fuisse istam capitis detonsionem. Sed cavendum ne nobis à Deo minime ad hunc statum vocatis, signum potius sit abnegationis et desertionis ab ipso Deo; legi enim aliquando idipsum tonsione capitis significatum. Refert Gregorius Turonensis, lib. 6, cap. 24, Gundebaldum à Childeberto patruo retentum, à Clotario, cujus filium se esse dicebat, postulatum : *Quo viso Clotarius jussit tonderi comam capitis ejus, dicens : Hunc ego non generavi.* Ita ergo tonsura clericalis, et à Deo removet non vocatos, seu intrusos, et adoptivos filios facit, quos ad eum gradum divinæ gratiæ vocaverit. Sed et notandum septimo ætatis anno pueris olim comam tonderi solitam, nomenque mutare; mirumque illud refert, lib. 2 et 3 Rer. Polon., Cromerus, scilicet Miecislauum, principem cæcum natum, cum ad hunc annum pervenisset, quo

pueris coma gentili ritu attonderi, et nomen imponi solebat, absque ulla medicorum aut cujusquam ope visum recuperasse. Unam nostrî clerici cum primùm, in Dei ministros attonderi ceperint, nomenque laicorum in melius mutaverint, divinum lumen videant, et mundanæ vanitatis caligine detersâ divino splendore purius illustrentur, quo diviores mentes imbutæ solent!

XVI. Denique ideo quis per tonsuram sacro clericorum ordini ascribitur, ut discat se ignominias omnes pro Christo, opprobria et ludibria libenti animo perpeti. Ignominia loco radi aliquos olim et attonderi solitos fuisse supra docuimus, eos præsertim qui pro impostoribus vel insanis haberentur. Ita verò apud mundanos, clericos audire necessum est, cum et Christus Dominus pro seductore habitus fuerit, Matth. 27, et apostolos, ut seductores, *quamvis veraces*, existimatos fuisse ostendat Paulus, 2 ad Cor. 6, qui pariter de seipso et cæteris apostolis dixit, 1 ad Cor. 4 : *Nos stulti propter Christum.* Unde et ipsi cum primùm Christum crucifixum prædicarunt, pro ebriis habitus sunt, et apostolatûs sui initia irrisionibus ferendis consecrârunt; *gaudebant, quoniam digni habitus sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*, Act. 5. Sed et de Paulo in apostolum gentium electo dixisse Deus in Scripturâ refertur, Act. 9 : *Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israel; ego enim ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati.* Quidni ergo clericatûs susceptio ad ignominiam et derisionem ferendam per capillorum tonsuram consecratur? Quemadmodum enim in Sacramento Confirmationis, quoad professionem christianæ religionis homo armatur, alapâ confirmandus cæditur, ut discat religionis nostræ professioni, opprobriorum et contumeliarum tolerantiam esse conjunctam; ita potiori jure clericorum numero cooptandas, et ad christianæ religionis prædicationem instituendus, per capillorum tonsuram, quæ ignominiam, et irrisionem, et subsannationem denotat, initiatur, ut sibi in clericali ministerio, mundi cavillos, irrisiones, cachinnos, illusiones, sannas negligenda esse noverit, doceaturque, evangelicæ legis ministrum, quò officio suo probè fungatur, non debere vereri os suum ad contumeliam præbere, sed satagere oportere exemplo Pauli, 2 Cor. 6, *ut sive per bonam famam, sive per infamiam, annuntiatur Christus.*

XVII. Cui proinde rei apertius significandæ in crucis formam, tam à Latinis quàm à Græcis, clerici faciendi detondentur. Crucis autem delineationem ignominiam et contumeliam significare quis nescit? Id verò speciatim in Pontificali Romano inter tondendum clericum præscribitur, ut in occipito, fronte, summitate capitis, et ad utramque aurem clericus tondeatur; cum enim doceant vulgò medici ac philosophi, in occipito memoriam, in summitate capitis æstimationem, in fronte seu sincipito phantasiam sensumque communem residere, quibus scilicet partibus lesis illas quoque potentias lædi, et in functionibus suis impediri experientia

demonstrat, proinde ad significandum sensus omnes interiores uni Deo consecrari per clericatus susceptionem, nihilque nos deinceps recordaturos, iudicatu- ros vel cogitatu- ros nisi quod Deo libuerit, nobis in occipito, summitate capitis et fronte, dum in clericorum nume- rum referimur, capilli tenduntur; quos etiam circa aures attondendos esse ea ratio docet, quia clerici soli Deo patentis aures habere convenit, ut et præceptis ejus auscultent, divina ac eloquia attentius dicant, et sicut aspides surdæ mundi susurris ac sermonibus aures obturent. Decussatim etiam clericos attonderi nota- bis, ut illustrioris sint virtutis; nam ex Chalcedio Platónico novimus solem et stellas in decussatione magis vigere.

ARTICULUS III.

De professione clerici seu renuntiatione publicâ secularibus desideriis.

I. Interim verò dum clericus attondetur, hæc verba ipsum palam recitare solemni ritu juberi superius docuimus : *Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei, tu es qui restitues hæreditatem meam mihi*; ut exteriori antistitis actioni clerici verba consentiant, et quorum honorum attonsis capillis renuntiationem signat pontifex, eam clericus verbis profiteatur, solique Deo se adhærere velle testetur. Ad quæ verba fortè alludunt Hieronymus ad Nepotianum, et Ambrosius de Fugâ seculi, statim ferè initio hujus operis à nobis citati. Astipulatur verò huic clericorum professioni Eucherius Lugdunensis : *Denique*, inquit, lib. 5 Comment. in Genes., cap. 47, *vis scire quid intersit inter sacerdotes Dei et sacerdotes Pharaonis? Pharaon concedit terram sacerdotibus suis : Dominus autem sacerdotibus suis partem non concedit in terrâ, sed dicit eis : Ego sum pars vestra. Observate ergo, qui hæc legitis, omnes Domini sacerdotes, et videte, quæ sit differentia sacerdotum, ne fortè qui partem habent in terrâ, et terrenis cultibus ac studiis vacant, non tam Domini, quàm Pharaonis sacerdotes esse videantur.* Et paulò post : *Festinemus transire à sacerdotibus Pharaonis, quibus terrena possessio est, ad sacerdotes Dei quibus in terrâ pars non est, quibus portio Dominus est.* Astipulatur et Sidonius Apollinaris, epistolâ 5 ad Faustum, libro 9 : *Iis igitur precatibus efficacissimè obtine, ut portio nostra sit Dominus; atque ut ascripti turmis contribulium levitarum, non remaneamus terreni, quibus terra non remanet, metochimusque, ut à seculi lucris, sic quoque à culpis peregrinari.* Sed apertissimè Augustinus, seu quicumque est vetus auctor tractatûs de Contemptu mundi, hæc à clericis professionem omitti insinuat, inveiens enim in clericos qui terrenis facultatibus incubant : *Quomodò, inquit, non erubescunt dicere : Dominus pars hæreditatis meæ, ubi est illud apostolicum : Quæ conventio Christi ad Belial? Qui terrenas possessiones relinquere nolunt, cur peccata populi comedunt? etc.*

II. Prædictorum autem verborum, quæ à clerico proferuntur, hæc potest esse sensus, ut Dominum suæ hæreditatis portionem esse profiteatur, partem sortis suæ; nam, quia sortes olim in calicem mittebantur, ex Cyrillio Alexandrino, et qui hæreditatem dividebant,

teste eodem apud quasdam nationes è calice bibere consueverant, ideò partem calicis dicimus partem sortis nostræ nisi fortè calicem pro persecutione, usitatâ in Scripturâ loquendi phrasi sumere lubeat, Deumque clericus suæ tribulationis futurum partem, objectum scilicet ac solatium profiteatur quantenus scilicet pro ipsius gloriâ procurandâ duntaxat patiat, et inter adversitates solum ipsum cogitet, solum meditetur, ejusque solius nomini recordatione recreetur; nam non tormenta nobis prosunt, sed causa tormenti quæ nec ad præmium sufficit, nisi in patitur possideamus animus nostros, Lucæ, 21; et quæ pro Deo pro ferimus, ea constanti et erecto in Deum animo sufferamus : *Nemo autem vestrum*, inquit Petrus (1 Petri 4), *patietur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor, si autem ut Christianus, non erubescat; glorificet autem Deum in isto nomine.* Partem ergo calicis sibi Deum jactitet clericus, qui de tribulationibus pro Christi nomine sibi solum gloriandum esse noverit, qui cum Paulo in cruce solum et infirmitatibus sibi gloriandum esse sciat, ut sicut palma exaltetur et adversitatum pondere pressus ampliora dilatet folia ut luxuriantium ubertate baccarum lætari videatur, atque in cælum vi majori nitatur. *Tu es*, subdit clericus, in Pont. Rom., supra, *qui restitues hæreditatem meam mihi*, tu es coronator et corona, præmiator et præmium, merces nostra magna nimis, et nimium liberalis remunerator; *quid mihi est itaque in cælo, et à te quid volui super terram?* Hæc pia sunt clericorum vota, quæ ab ipsis emitti debent, quando initiantur, quibus similia Christi verba toto isto psalmo, ex quo prædicta decerpuntur, referri possunt : *Dominus*, inquit Christus, *pars hæreditatis meæ*, quia Dei visio et possessio Christi est hæreditas, quæ ipsi naturalis filiationis titulo, quemadmodum nobis adoptionis jure debetur : *Dominus pars calicis Christi*, Lucæ 24, *quia oportuit Christum pati, et sic intrare in gloriam suam*, quia sibi ipse passione suâ accidentalem saltem gloriam, nobis essentialem promeruit; unde jure subjungit : *Tu es qui restitues hæreditatem meam mihi*; nam et Deus debitam coporis gloriam, et quam ad tempus subtraxerat, Christo post passionem suam restituit, et gentium conversionem in illud tempus distulit, quo divinus Pater ad ipsum dixit, ps. 2 : *Postula à me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Sed audiamus hæc de re Augustinum, in ps. 15, loquentem imò Christum ex mente Augustini ista verba promentem : *Dominus pars hæreditatis meæ; possidebunt enim mecum sancti hæreditatem, ipsum Deum.* Eligant sibi alii partes quibus fruuntur, terrenas et temporales, portio sanctorum Dominus æternus est (et calicis mei); bibant alii mortiferas voluptates, portio calicis mei Dominus est. Quod dico, mei, adjungo Ecclesiam; quia ubi caput, ibi et corpus; nam in hæreditatem congregabo conventicula eorum, et per calicis ebrietatem obliviscar nomina vetera eorum. *Tu es qui restitues hæreditatem meam; ut nota sit et his quos libero, claritas, quæ eram apud te priusquam natus es; non enim restitues mihi quod non*

amisi, sed restitues eis qui amiserunt ejus sanctitatis notitiam, in quibus quia ego non mihi restitues. Sed quid hæc, inquit aliquis, ad clericos? multum quidem: quia ipsi sunt hereditas Christi præclara, et per ipsos hereditas Christi populus fidelis amplatur, ut quod à Patre divino promissum est, non sit nisi clericorum ministerio perfectum, unde in eodem psalmo subditur: *Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hereditas mea præclara est mihi*: ac si diceret Christus, sortitione præclarorum virorum, puta apostolorum, qui ad Evangelii prædicationem sorte distributi sunt, totum christianum populum sibi acquisitum fuisse, et notitiâ veræ religionis illustratum: sive ergo clericus suo nomine hæc verba proferat, ut certè proferre debet, ad Deum cæteris rebus præferendum his verbis accenditur, sive Christi nomine hæc prolata noverit, id suo ministerio ex parte compleri debere monetur, quo Christi nominis claritas promovetur.

III. Verùm fusiores eorum verborum interpretationem proferre inutile est. Genuinus in tonsuræ susceptione ipsorum sensus est ut clericus his verbis Deum unicum suorum votorum scopum proponat, omnesque suas cogitationes, cæteris postpositis, in unicum Deum relaturum sibi persuadeat. Hæc est mens Isidori Hispalensis, lib. 2 de Offic. eccles., cap. 4, qui clericos vocari refert, eò quòd in sortem hereditatis Domini dentur, vel pro eo quòd ipse Dominus sors illorum est, sicut de eis scriptum est, loquente Domino: *Ego hereditas eorum. Unde oportet, inquit, ut qui Deum hereditate possident absque ullo impedimento seculi, Deo servire studeant, et pauperes spiritu esse contendunt, et congruè illud Psalmistæ dicere possint: Dominus pars hereditatis meæ.* Hæc sententia est Petri Blesensis, qui episcopum officii sui admonens in Canone episcopali, seu tractatu de Institutione episcopi, post medium. *Ne excidat, inquit, quomodo in tonsurâ capitis, quando electus es in sortem Domini, renuntiasti ignominie seculi. In die autem ordinationis tuæ super abrenuntiatione secularium emisisti vota, quæ distinxerunt labia tua.* Frequens hæc meditatio S. Lebuini, qui adeptus honorem clericatus (teste Huchaldo monacho Vitæ ejus conscripore, quæ à Petro archidiacono Cameracensi multum dicitur commendata), sedulò præcavebat ne morum operatio suo nomini dissentiret, unde clerici etymon spectare solitus dicitur, sibi persuasisse debere, qui verè sunt, clericos, præter Deum nullam concupiscere hereditatem in hac regione mortali, expectantes vivâ spe illam incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem coronam conservatam in cælis, per ipsum et cum ipso, et in ipso se posse consequi, sicut et ipse eis reprimittit, dicens: *Ego hereditas eorum, meditantes jugiter, et dicentes: Dominus pars hereditatis meæ et calicis mei; tu es qui restitues hereditatem meam mihi, etc.* Vide Vitam S. Lebuini, cap. 4, apud Sur. 42 nov.

IV. Porrò licet ista professio non habeat propriè dicti voti rationem, tum quòd non videatur immuta-

bile propositum clericalis vite sectandæ continere, utpote cum tonsura clericalis sit tantum novitatus veluti ad sacerdotalem seu ecclesiasticum statum: tum quod nimis vaga sit, generalis et indeterminata hæc professio, non rei certæ, singularis et determinatæ, de quâ solum vota fieri solent, quippe quæ alias conscientias illaquearent, et scrupulis aditum pateficerent. Nihilominus maxima ejus ratio habenda est, primò, quia protestatio ista non videtur merè gratuita ac liberalis, sed ob causam in quâ videlicet aliqua conventio intercedere censetur, de recipiendo clericatus honore, et renuntiando vanitatibus secularibus, Deoque soli inherendo; quæ pollicitationes, vel assertiones de conditione aliqua exhibendâ, cui dignitas aliqua annexa est, strictioris sunt juris et obligationis, cum æquitati naturali consentaneum sit, ut qui sentit onus, sentire debeat et commodum, et è contra, regula 55 de Regalis juris in 6. Secundò, quia professio ista iis circumstantiis ornatur, quæ vim ejus, et sanctitatem extollunt, nam et coram sanctis altaribus emitti solet, et à pontifice, Dei atque Ecclesiæ nomine acceptatur, astantibus angelis, adunatâ Dei Ecclesiâ, sacris cæremoniis firmatur, ac benedictionibus precibusque efficacissimis et sanctissimis (quas ex Pontificali et veteri Ordine Romano si lubeat colliges) munitur; proindeque majori in veneratione haberi debet, et maturiori, quam jam passim in usu sit, consilio iniri, sanctiusque quam mores nostri ferant, observari. Tertiò, quia abrenuntiationem satanæ, et pompis ejus, quæ fit in Baptismo, antiqui Patres Tertullianus, Cyprianus, Origenes, Ambrosius, Pacianus, Chrysostomus, Salvianus, et alii passim, tantoperè urgent, et in eâ vim maximam faciunt, efficaxque, ipsorum saltem judicio, argumentum ex eâ sumunt; ad eadem videtur esse ratio professionis istius, adhærendi unicè Deo et renuntiandi mundo, quæ in clericatus susceptione emittitur, de quâ prædictus Salvianus, ad Eccles. cathol., lib. 2: *Professio religionis non aufert debitum, sed auget, quia assumptio religiosi nominis, sponsio est devotionis; ac per hoc tantò plus quispiam debet opere, quantò plus promiserit professione, secundum illud: Melius est non vovere, quàm post votum promissa non reddere; Eccles. 5.* Unde et secularium hominum objectioni eleganter occurrit: *Sed forsitan, dicet aliquis, si hæc ita sunt, tutior est irreligiositas quàm religio? minimè: religiosus enim per hoc est debitor, quòd profitetur religiosum; irreligiosus autem, per id quòd neglexerit religionem; ac per hoc ambo habent pro diversitate conditionis debitum suum: religiosus quidquid se professus est agnovisse; irreligiosus verò etiam quod non dignatur agnoscere, secundum illud quod spiritaliter de eo sermo divinus dicit: Noluit intelligere, ut benè ageret.* Plura ibidem ad hujus quæstionis solutionem subjungit. Quibus prætermisissis concludimus, non sine animi levitate et inconstantia, et aliqua culpâ, clericatum deserere tam solemnem ritu susceptum; et clericos ex honestate quâdam morali, et assumpti religiosi per eam professionem statûs obligatione, ad majorem

sanctitatem præ cæteris obligari; quia, ut de iis recte ait idem Salvianus, lib. 2, *exemplo esse omnibus debent, quos utique tantò antistare cæteris oportet devotione, quantò antistant omnibus dignitate; nihil est enim turpius quàm excellentem esse quemlibet culmine, et despicabilem vilitate*. Sed de iis nos sæpè diximus superiori præsertim hujus operis parte.

ARTICULUS IV.

De impositione superpellicei clerico faciendo.

I. Postquàm clericus attonsus fuit et clericali charactere insignitus, hoc unum superest, ut superpellicum ipsi ab antistite imponatur, cujus imponendi mos, tum ex Pontificali Romano, tum ex Euchologio comprobatur. Pontificale quidem Romanum præscribit ut post tonsionem factam pontifex ad mox tonsos genuflexos conversus preces recitet, ad constantiam in divino ministerio ac perseverantiam iis impetrandam, quibus habitum sacræ religionis in ejus sancto nomine se imponere testatur; quâ oratione præmissâ singulis superpellicum imponit, dicens (1): *Induat te Dominus novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitiâ, sanctitate veritatis*; posteaque, super eos iterum precatus, de privilegiorum clericatum prærogatîrâ communis dimittit. Euchologium verò Græcorum, in ord. lectoris, hanc cæremoniâ iis verbis perstringit: *Sic denuò ad pontificem adducitur, lector ordinandus, et ille accipiens phelonem, induit, et ter caput ejus consignans*, etc. Hucusque clerici apud Græcos faciendi ritus est terminandus; nam quæ ibidem subjunguntur de impositione manuum, precatione antistitis, porrectione libri, ad lectoris ordinationem, quæ simul fit cum clerici creatione, spectant. Statuitur autem ut episcopus clericum creandum phelonem induat, seu phelonium, vel phanolium; quod vestimenti genus ecclesiasticum est, et diversas patitur interpretationes. Sacco ipsum comparat Simeon Thessalonicensis, qui manicas non habeat, unde iis lineis indumentis comparari potest, quæ in pluribus provinciis subitis cappas suas in pluribus regionibus clerici deferunt manicas non habentia. Scio inter superpellicea nostra et phanolia plures differentias notari posse, ut quòd phanolia aliquando essent purpurea, quòd quæ à patriarchis et episcopis gestarentur, crucibus intexta forent; sed sufficit mihi quancumque vestem sacram clerico faciendo imponi æquè à Græcis ac Latinis. Obiter etiam notabo Græcorum *καπίς* vel *σπερπελίκια* superpelliceis nostris respondere, quibus scilicet indutos lectores in vigiliâ Nativitatis Domini, et cantores mensæ imperatoris astantes nobis depingit Codinus; à quibus etiam probabile est Ecclesiæ Constantinopolitanæ ministros dictos esse, qui à Joanne Citrio *καπιστάτοι* dicuntur, quorum munus erat in ecclesiâ calefaciendis sacris lebetibus et similibus ministeriis occurrere. Iis verò camisiis ut à

quibusdam Græcis accepi, clerici in suâ creatione apud Græcos indui solent.

II. Nomen verò superpellicei apud Latinos veteres auctores, vel rarò, vel nusquàm legitur. Rara apud eos hujus nominis, vel nulla mentio; vix ulli qui ipsius meminerint, reperiri possunt Odone Parisiensi et Stephano Tornacensi antiquiores; qui tamen non nisi seculo duodecimo floruerunt. Prior quidem in constitutionibus synodalibus inter capitula ad Sacramentum altaris pertinentia illud reposuit, in quo superpellicei prima fortè fit mentio: *Nulli clerico permittatur servire altari malè ornato, servato in majori ecclesiâ, ut nisi in superpelliceo, et cappâ clausâ*. Posterior fusiùs superpellicem nobis describit, et significationem tradit; scribens enim Albino S. R. E. cardinali hæc habet, epist. 125: *Regularem habitum per gratiam Dei sic præferitis exteriori, ut interiori conservetis. Hujus habitus indicium principale vobis mitto superpellicum novum, candidum et talare, quod repræsentet vobis vitæ novitatem, munditiæ candorem, perseverantiæ finem*; suscipe, pater, munusculum filii, minus æstimantes panni pretium quàm vel mittentis animum, vel muneris Sacramentum. Subdit autem idem auctor se cum materiali superpelliceo mysticam de ejus confectione expositionem, quam in festo B. Genovefæ virginis ad fratres habuerat, mittere; eam ad nostra tempora superfuisse nescio. Ex iis autem patet superpellicum tunc temporis ad talos usque productum fuisse, quod ad tempora saltem concilii Basiliensis duravit, in quo clerici in choro jubentur (1), *cum tunicâ talari ac superpelliceis mundis ultra medias tibias longis, vel cappis, horis canonicis adesse*; item ex panno aliquando fuisse; diversæ proinde à nostris tam materiæ quàm formæ fuisse.

III. Superpellicea autem dicebantur, quòd superpellicæ vestes gestarentur. Clericos communes vestes pellicæas habuisse jam superiùs docuimus; potestque obiter ex Paulino confirmari, qui ad Severum pelliceam tunicam sibi à Melania datam donum misit, hæc ad eum scribens, epist. 10: *Nos verò, neque verbis neque rebus digna pensantes, unicâ tamen facultate nobis charitatis, quâ vobis solâ pares sumus, missimus tunicam, quam ab usu meo, ut de stercoris vilitate collectum pannum, dignare suscipere*; nam vel hoc innocentie tuæ congruit, quod de tenero agnorum vellere contexto blanditur attactibus. Potest etiam confirmari ex Ambrosio, qui episcoporum quorundam luxum his verbis carpit, de Dignit. sacerdot., cap. 4: *Castorinas quærimus, et sericas vestes, et ille se inter episcopos credit altiores, qui vestem induerit clariorem*; quem secutus Haymo, in 1 ad Tim., c. 3, episcopum eligendum docet, *ornatum moribus et virtutibus, non auro redimitis vestibus, aut castorinis*. Ex iis enim deduco, cum ex pellibus indui solerent episcopi, hirsutis primum et rudioribus, delicatiores vestes sibi ex pellibus castorinis postea quæsisisse, qui mundano fastui

(1) Desunt ista in veteri Ordine Romano, ideoque probabile est superpellicum impositum olim fuisse, cum præcedens oratio diceretur, quæ habetur in dicto ordine ante capillorum incisionem.

(2) Sess. 21, *Quomodo divinum officium in Ecclesiâ celebrandum sit*.

student; et cum byrrhis antea, ut patet exemplo Cypriani, induerentur, castorinis usus fuisse, nominis duntaxat veteris umbrā manente, ut recte in epigrammate de byrrho et castoreo in d. Claudiamus. Habuerunt et pelliceam in sacris officii amiculum, seu *superpelliceam*, quod episcopo tribuit Isidorus Pelusioti, et oviserrantis typum referre, quam bonus pascitur Lumeris ferat, testatur. Caneatque que in ecclesiis admittit, quas nunc super brachia in nostris regionibus gestant, ferebant olim in capite, ut patet ex concilio Basiliensi generali, et Senonensi provinciali, quod ab Antonio cardinali à Pratto, Senonensi episcopo, anno 1528 collectum est: qui mos in pluribus adhuc Gallicæ provinciis retentus est. Pelliceas aut in vestes habebant clerici: tum quod simplices et vulgares, et, teste Tertulliano, indicium servitutis eae vestes esse solerent, quas proinde priorum temporum Christiani, qui simplicitatem unice diligebant, et opprobriis pro Christo subijci appetebant, æquo animo gestare conueverant; quod confirmari potest ex isto loco Pauli ad Hebræos, 11: *Circueunti in melotis, et in pellibus caprinis, egentes, angustati, afflicti, quibus dignus non erat mundus*. Tum quod nec inuitate Romanis saltem pauperioribus pelliceae vestes, ex Ulpiano, et Paulo juris consultis, Lueretio, et aliis; quorum etiam plures reperire est qui divites ex pellibus pretiosioribus vestitos aliquando referant; tum quod monachis familiaris et ordinaria pellicea vestis, seu *melotes*, alias *melota*, à nomine Græco *μηλός*, quod ovem significat. Hanc enim melotem, seu ex pelle caprinā contextam vestem monachis præscribit Cassianus; ovillam verò albam ab omnibus monachis ferri, statuit regula Pachomii: Antonium melotem ab Athanasio acceptam gestasse indicat idem Athanasius. Monachos Aegyptios pellibus indutos exemplo Elie Thecutitis (cujus pallium Septuaginta *μετ' ὀνείας* appellant) refert Sozomenus. S. quoque Benedictum melote usum ostendit Gregorius, de reliquis sileo. Hinc, cum monachi in clerum adsciti vestes minime mutare solerent, eos imitati ceteri quoque clerici, pelliceas vestes, sicut et eorum exemplo nigras atrasque detulerunt. Pelliceis ergo vestibus impositæ lineæ vestes superpellicea dicta sunt; quæ pariter vocantur cottæ, Hetruscæ scilicet linguâ, quâ toga, seu vestis, cotta dici solet, à quâ non longè recedit Gallica, quæ certum genus vestis tam militaris quam muliebris, *cotte*, vocat; quod quidem nomen à Græcâ voce *χρῶσιον*, deducit Joachimus Perionius, quod scilicet univoculam significat.

IV. Sed, ne de non-nimis tantum laborare, non de re videamus, albas vestes, easque ut plurimum lineas, à clericis sacris ministeriis inservientibus superindui conuectas, res nimium nota. Hinc confer que de albis clericorum vestibus superius diximus ex Patribus; quorum etiam aliqui lineas istas vestes fuisse insinuant: his autem quæ hinc ibi relata sunt, hæc solum testimonia adjungo. Primum Hieronymi, qui adversus Pelagianos disputans hæc habet libro 1: *Quæ sunt, rogo, inimicitie contra Deum, si tantum habuero mundiciorem; si episcopus, presbyter, diaconus, et reliquus ordo ecclesiasticus in administratione sacrificiorum candidâ veste processerint?* Alterum sit Ivonis Carnotensis, qui de vestimentis sacerdotum novi et antiqui Testamenti disserens: *Ita verò probatus, inquit, induitur tunica, quæ apud eos byssina est, apud nos linea. Byssus enim est genus lini candidissimum, et ad summam candorem multâ veztione et ablutione productum; significat eadem perfectam carnis munditiam, secundum illud quod in Apocalypsi 19 legitur: Byssus sunt sanctificationes sanctorum. Hanc munditiam caro sacerdotis ex se non habet, sicut nec linum ex se est candidum: sed, sicut dictum est, multis castigationibus et ablutionibus redditur candidum, ut aptum fiat indumentis pontificum: forma est sacerdotis mundicie, ut secundum Apostolum (1 Cor. 9), sacerdotes erant, quam exigunt et in servitium redeunt, et precaveant, ut habent per industriam, quod non potuerunt habere per naturam.*

*Hæc vestis Græcè *ζώνη*, id est, talaris, appellatur, quia à collo usque ad talos extenditur, etc.* Sed reliqua quæ addit Ivo, ut quod vestis sit areta, quod zona stringatur, alibi potius quam superpelliceo nostro conveniunt, utraq; porro clericum vestis est, sed superpellicem laxius hinc ostendit Honorius auctor Geminae animæ, l. 4, cap. 252, cupis hic testimonium adiungimus: *lincorum induitur ab antiquis sunt acceptæ: his nempe cantores in templo usi sunt, sicut et David et Salomon instituerunt; huiusmodi vestibus etiam seniores usi sunt, ex quibus in ecclesiasticum usum transierunt. Hæc autem alba vestes munditiam vitæ indicant, quia iustum est ut clerici in sanctitate et iustitiâ Deo serviant. Hæc est vestis alba, quia clericali vita debet esse in elemosynis et bonis operibus larga. Est etiam talaris, quia docet usque in finem perseverare. Lingua huius vestis, est lingua clericali, quæ debet et Dominum laudare, et populum ad laudem Dei instigare. De lineis tunicis, et camisis clericorum, plura ibidem adjungit, quæ apud ipsum legi poterunt.*

V. Albam olim vestem, seu superpellicem, seu aliam, clericos extra ecclesiam minime dehere debuisse visum S. Hieronymo, qui epi tola 2 ad Nepotianum, clericum de officio suo institutus, *Vestes, inquit, pullas æquè devota ac candidas*. Et paulò post: *Non absque amictu lineo incedere, sed pretium vestium lincorum non habere laudabile est*. His etiam adde Sozomenum, qui Sisinium Novatianorum episcopum narrat deliciis et molliæ diffuere visum fuisse, quod alio vestium uteretur; à quo proinde cum aliquis ex Arsacii episcopi necessariis quæreret cur veste episcopo insueta uteretur, et ubi scriptum reperiret presbyterum debere alba veste indui. Tu, inquit, prius dic mihi ubi sit inscriptum episcopum debere nigrâ veste uti; ac cum qui rogaverat haberet, Sisinii responso præterea adjecit: *Tu quidem non poteris mihi ostendere quod episcopum oportet nigrâ veste indui. At me Salomon sic cohortatus est, Eccles. 9: Sint tibi vestimenta alba; itemque Servator, ut ex Evangelii constat, albâ veste uti visus est; quin etiam Moysen et Eliam albis vestibus indutos apostolis demonstravit*. Hæc hæc à Sisinio ad suam excusationem dicta non moror; solum adnoto inusitatum tunc fuisse, ut clerici albâ veste tegerentur, quod alibi fusè docebimus, si quando majorum circa clericorum vestes instituta exponere nobis vacavit. Quare, quod apud Ponticum remansisse dicitur Cyprianus, in *lineâ*, propè martyrium: et in Martyrologio Adonis Alexander episcopus et martyr sub Antonino dicitur suscepisse gladium *stans in lineâ*, non de ecclesiasticâ veste id intelligi posse censeo, neque enim episcopi tunc temporis ob persecutionem ab aliis veste discreti erant, sed indusium, quod carcerem immediate attingit, per lineam istam vestem mihi videtur intelligendam, quod ceteris vestibus sublati ipsis martyrium passuris supererat, ut ex eorum locorum lectione facili, ut opinor, unusquisque colligere poterit.

VI. Quia tam n superpellicem, ut ex Ponticali Romano deducitur, nullâ benedictione speciali sacra- tur, sicut alba, amictus, etc., solas autem sacratas vestes sacerdotes et Levitæ in quotidiano usu et extra ecclesiam dehere ac habere à Stephano papa prohibentur, idèò facilius indultum fuit ut superpellicem extra ecclesiam gestarent; quod ab eo, ni fallor, tempore invaluit, à quo superpellicem regularium canonicorum regularis habitus fuit, quemadmodum ipsum esse censet Stephanus Tornacensis citatus. Cum enim ex synodi VIII decreto regularibus habitum suum deserere non liceret, idèò nec superpellicem regulares canonici unquam desererant, qui cum auctoritate et sanctitate ceteris eminerent, et cathedralium ecclesiarum canonici, ac dignitates esse solerent eorum proinde secuti exemplum ceteri superpelliceis quoque extra ecclesiam uti coeperunt. Quod etiam episcoporum exempli confirmatum est: nam ab Innocentio III, in concilio generali Lateranensi decretum est, cap. 45, in medio, ut pontifices, in publico, et in Ecclesiâ, super-

indumentis lineis omnes utantur, nisi monachi fuerint; quod ob eas rationes, si bene conficito, cautum est, ut et pontificibus auctoritas ac reverentia major apud populum accederet; et ipsi vestium sanctitate ac maiestate, ab omni levitate continerentur, et populo se coram ipsis prosternerent benedictionem decentius impetiri possent. Idque à sanctissimis horum seculorum episcopis, S. Caroli præsertim exemplo, servatum novimus, ut per dioceses suas nunquam habitum lineum (quem relictum vocant) aliaque sue dignitatis insignia, deponant. Superpelliceum autem vix ab ullo nisi in ecclesiâ, vel ad ecclesiâ pergente, aut corporis dominici Sacramenta aliasque sacra deferente, vel solemniter procedente, deferri animadvertimus; nec male, meâ quidem sententiâ, quomodo enim in ecclesiâ munda ipsa esse possent, quod citata concilia Basiliense, et Senonense præcipiunt, si quotidianis usibus inservirent?

VII. Verum his fusiis circa superpellicei nomen materiam, formam, usumque pertractatis, unum ad præsentem disputationem magis spectans superesse videtur, quamnam sit in clerico us susceptio superpellicei impositi mystica significatio; cui questioni satisfacere me putabo, si in eâ impositione hæc notavero. Primum, superpelliceas vestes candidam vestem clerico imponi, ut mortificationi seu penitentiae, quam pelliceæ vestes significant, utpote ex mortuorum animalium pellibus confectæ, vite candorem, et morum sanctimoniam adjungenda sibi clericus esse noverit; neque enim sufficit quod cupiditates refrenet, mundanarumque rerum affectiones mortuas habeat, nisi charitate accendatur, et pietatis splendore exornetur; non sufficit libidinem aliasque pravæ carnis commotiones restringere, nisi virtutum variis ornamentis animum excolat. *Redemptori enim nostro*, inquit Gregorius, hom. 15 in Evang., *unum sine altero placere non potest: si aut is qui bona agit, adhuc luxuriæ inquammenta non deserit, aut is qui castitate præeminet, necdum se per bona opera exercet*. Quod ergo significavit Christus, dùm dixit Lucæ 12: *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris*; hoc alio symbolo in tonsuræ collatione representatur, dum pelliceis vestibus candida vestis imponitur, ut mortificationi sensuum, seu animalis hominis, quem Apostolus, 1 Cor. 2, docet non percipere ea quæ sunt Spiritus Dei, extinctioni, succedere debere morum candorem, et innocentie splendorem ostendatur. Secundò, candidam vestem ad morum innocentiam significandam imponi, et ideo recens baptizatos candidam vestem induisse docebunt te, præter innumeros, Origenes, Ambrosius, Chrysostomus, necnon Ananias, Rabanus, Rupertus, et alii. Eodem ergo jure, ut noverit clericus in novitate vite denuò sibi ambulandum esse, et innocentiam sectandam, albam vestem congruenter ab antistite indui quis neget? Certè albus color cæterorum fundamentum est, nullamque reliquum habet admixtionem, splendet magis, liquetque vicinior est, nec nisi diligenti adhibita curâ servatur illasus et incontaminatus. Eadem innocentie conditio est, quæ, terrena concupiscentiis et admixtionis expertis, divine verò lucis seu gratiæ lectus, purus emicat, quæ sollicitè asservanda et custodienda est, ne levi impurorum habitu inficiatur, vel terreni pulveris commotione sordescat. Tertiò, innocentiam autem istam non clerico innatam, sed multo labore et industriâ, promovente divinâ gratiâ, comparatam ostendit linea clericorum vestis. Ut ostendatur quod Christi innocentia ipsi debita sit et imita, ideo recte *vestimentum ejus*, apud Matthæum, c. 17, *alba sicut nix describuntur*; rectè in Apocalypsi, c. 1, *caput ejus, et capilli candidi tanquam lana alba, et tanquam nix visenda proponuntur*, quia sicut nivi innatus est candor, ita et Christo innata est et congenita sanctitas; clerici verò vestis est linea, linum enim, ut supra ex Ivone Carnotensi et Honorio Augustodunensi prætulimus, multo labore, ubi præsertim imbris ac rori expositum fuerit, ad candorem perducitur; ita clericorum sanctimonia non nisi

labore et divinæ gratiæ benéficio comparatur: unde Ecclesiam in Apocalypsi, c. 19, bysso, seu lino candidissimo coo certam legimus: *Venerunt*, inquit Joannes, *nuptiæ ejus, et nuxi ejus præparati se, et dantur est illi ut cooperiat se byssino splendenti et candido*. Quartò, eo quoque clerico Christo premium in tonsuræ clericalis susceptione despondetur, veteri etiam ex more, juxta quem albus color nuptiis congruere putabatur, candidam vestem induitur, quæ et spiritualis exultationis, seu letitiæ, sit symbolum, et servandæ in perpetuum castitatis atque innocentie signum. Quamobrem cùm Apollonio crimini aliquando daretur, quòd vestibus lineis uteretur; non malè respondisse dicitur linum purum orantibus et sacrificantibus congruere. Præclarum in eam rem est concilii Mediolanensis provincialis V monitum, tit. *Quæ ad divina officia pertinent*: *Dum*, inquit, *superpelliceam, qui anticus est tibi linus candida constat* (clericus supple) *induit, cogitet quam personam sustineat, nempe a sordibus labaque puram, qualem vestitus ille indicat*.

VIII. Meminerit ergo clericus novum se hominem in justitiâ et sanctitate veritatis, cum superpelliceo, prout ei ab antistite commendatur, induere debere; meminerit sibi susceptam, vel confirmatam, sanctè vivendi et innocentie servandæ voluntatem in perpetuum esse servandam; imitetur muris Pontici affectatam munditiem, quem nempe referunt malle vel in ignem injicere se, vel in venatorum manus incidere, quàm sinere se quantumvis levi luti coinquinatione infici. Quòd si post susceptum clericatum, post sanctioris vite professionem emissam, post publicè imposita innocentie et sanctitatis insignia, impie vivendo statùs optimi dignitatem violaverimus, professionem nostram mendacii, sanctitatis suscepta symbola falsitatis arguerimus, quid superest nisi ut ea ipsa quæ innocentiam nostram testabantur, et officii nostri nos admonebant, pœnas à nobis aliquando coram Deo justo judice duriores exposcent? Isdem ergo verbis vos, clerici, compello, quibus Murrita diaconus, apud Victorem Utic., lib. 3 de Persecut. Vandal., Elpidiphorum, crudelem Catholicorum persecutorem, ad pœnitentiam adhortans, totam Carthaginensem civitatem ad fletum et lacrymas dicitur commovisse; sabana enim, id est, vestem candidam quâ baptizatus indutus fuerat, publicè exponens: *Hæc sunt*, inquit, *lineamina, Elpidiphore, minister erroris, quæ te accusabunt dùm majestas venerit judicantis, custodiende diligentia meâ ad testimonium tuæ perditionis, ad demergendum te in abyssu putei sulphurei; hæc te immaculationem cinxerant de fonte surgente; hæc te acrius persequentur, quia induisti maledictionem sicut vestimentum*, Psal. 118, *scindens atque amittens veri Baptismatis Sacramentum*. Quid facturus es, miser, cum servi putis infamiliâs ad cœnam egregiam congregare cæperint invitatos? Tunc te vocatum aliquando terribiliter indignatus, exutum stolam rex conspiciet nuptialem; dicetque tibi: *Amice, quomodo huc venisti vestem non habens nuptialem?* Matth. 22: *non vides quod candidi; non cognoscis quod dedi, etc.* Eadem in nos clericos, qui ecclesiasticæ sanctitatis obliti, nec innocentiam antissam lugenus, nec de recuperandâ cogitamus, eadem comminationis divini judicii tela conjici possunt; ubi est vestis candida, quam in tonsuræ susceptione ad innocentie symbolum et puritatis suscepistis? quæ vobis cura promissionis religiosè vivendi, quam coram sacris altaribus emisistis? Hæc vos lineamina, hæc lineamenta, hi vos ad mundanis vanitatibus renuntiationem significandam incisi crines coram divino tribunali reprehendunt: hæc infidelitatis, mendacii et temerati voti vos arguent; hæc ad infernum detrudent. Parcite, dilectissimi fratres, si commotior in vos, si in me ipsum ardentior fortè videar, dùm violatæ promissionis, dùm neglectæ initiationis nostræ Sacramenti crimen inCEO; nihil nimium dici potest pro religione tuendâ, pro sanctissimi Ordinis dignitate vindicandâ, pro vestra et populi salute procurandâ, nulla duriora in

eos vultu proferri possunt, qui nec se Christianos esse nomenclant, nec clericos. Divinorum iudiciorum vobis severitatem moneamus, operi meo finem adduco. scio enim *initium sapientiae esse timorem Domini*, Psal. 110. Hanc ergo de ecclesiastica disciplinâ lucubrationem, quæ clericis ordinis mitra, electiones et ordinationes pertractantur, commendato divinorum iudiciorum metu, absolve; non absolutam ec-

clesiastici status perfectionem prædicens, nisi quod timore bonum opus perfectum est, charitate complatur, eamque *de virtute in virtutem*, donec videatur *Deus deorum in Sion*, Psal. 87.

Quaecumque vero hoc opere scripta sunt, vel à me demceps scribentur, Ecclesie catholice, apostolice et Romane, ejusque supremi capitis visibilis iudicio ac censura emendanda, delenda, damanda, subijcio.

INDEX RERUM.

DE SAINTE-BEUVE VITA.	9-10
TRACTATUS DE SACRAMENTO UNCTIONIS INFIRMORUM EXTREME.	<i>Ibid.</i>
DISPUTATIO PRIMA. De variis erroribus circa illud Sacramentum.	<i>Ibid.</i>
Articulus primus. De nominibus istius Sacramenti.	<i>Ibid.</i>
Art. II. De erroribus circa rationem Sacramenti novæ legis convenientem Unctioni extreme.	<i>Ibid.</i>
Art. III. De erroribus circa materiam Unctionis infirmorum.	15
Art. IV. De erroribus circa formam Unctionis infirmorum.	16
Art. V. De erroribus circa effectum Unctionis infirmorum.	<i>Ibid.</i>
Art. VI. De erroribus circa ministrum Unctionis infirmorum.	17
Art. VII. De erroribus circa subjectum Unctionis infirmorum.	18
Art. VIII. De erroribus circa usum Unctionis infirmorum.	<i>Ibid.</i>
DISPUTATIO SECUNDA. De ratione sacramentali Unctionis infirmorum.	19
Articulus primus. Utrum Marci 6 exprimat Unctionem infirmorum.	<i>Ibid.</i>
Art. II. Utrum probari possit ex cap. 5 Epistolæ canonice S. Jacobi Unctionem infirmorum esse Sacramentum novæ legis.	24
Art. III. Utrum probari possit ex traditione Unctionem infirmorum esse Sacramentum novæ legis.	52
Art. IV. Respondetur objectionibus adversariorum.	71
DISPUTATIO TERTIA. De materiâ Sacramenti Unctionis infirmorum.	86
Articulus primus. Utrum oleum benedictum ab episcopo sit materia remota nostri Sacramenti.	<i>Ibid.</i>
Art. II. De materiâ proximâ Sacramenti Unctionis infirmorum.	88
DISPUTATIO QUARTA. De formâ Sacramenti Unctionis infirmorum.	91
Articulus primus. Utrum hoc Sacramentum habeat aliquam formam.	<i>Ibid.</i>
Art. II. Utrum hæc forma debeat esse indicativa vel deprecativa.	92
Art. III. Utrum forma hæc, quam Ecclesia Romana usurpat: <i>Per istam sacram unctionem</i> , etc., sit competens.	97
DISPUTATIO QUINTA. De effectibus Sacramenti Unctionis infirmorum.	98
Articulus primus. Utrum remissio peccatorum sit effectus Unctionis infirmorum.	<i>Ibid.</i>
Art. II. Utrum abstersio reliquiarum peccati sit effectus Sacramenti extreme Unctionis.	104
Art. III. Utrum allevatio animæ, ejusque confirmatio, sit effectus Unctionis extreme.	105
Art. IV. Utrum sanitas corporea sit effectus Unctionis extreme.	106
Art. V. Utrum Sacramentum Unctionis infirmorum imprimat characterem.	108
DISPUTATIO SEXTA. De ministro Unctionis infirmorum.	110

Articulus primus. Utrum laici sint ministri hujus Sacramenti.	110
Art. II. Utrum quilibet sacerdos sit minister Unctionis infirmorum.	115
Art. III. Quot sacerdotes necessarij sint ad conferendam Unctionem infirmorum.	<i>Ibid.</i>
Art. IV. Utrum episcopus sit minister hujus Sacramenti.	116
DISPUTATIO SEPTIMA. De subjecto Unctionis infirmorum et ejus necessitate.	<i>Ibid.</i>
Articulus primus. Utrum hoc Sacramentum debeat conferri sanis.	<i>Ibid.</i>
Art. II. Quibus infirmis hoc Sacramentum debeat administrari.	119
Art. III. Utrum justis, an solis peccatoribus Unctio extrema conferri debeat; ubi et de præcepto illius percipiendi agitur.	122
DISPUTATIO OCTAVA. De cæremoniis Unctionis infirmorum.	126
Articulus primus. De iis quæ adhibentur ante Unctionem.	<i>Ibid.</i>
Art. II. De iis quæ adhibentur in ipsâ Unctione.	128
Art. III. De iis quæ adhibentur post Unctionem.	129
JOAN. MABILLON, ordinis S. Benedicti, OBSERVATIO DE EXTREMA UNCTIONE.	151-152
HALLIER VITA.	155-156
AD LECTOREM.	157-158
DE SACRIS ELECTIONIBUS ET ORDINATIONIBUS, EX ANTIQVO ET NOVO ECCLESIE USU.	<i>Ibid.</i>
Prefatio.	<i>Ibid.</i>
PROLEGOMENA.	159-160
Caput primum. De nominibus clericorum.	<i>Ibid.</i>
Cap. II. De distinctione et discretionem clericorum à laicis.	167
Cap. III. Quibus modis secretio illa clericorum à laicis peragatur; ubi de differentiâ sacerdotij antiquæ et novæ legis.	157
Cap. IV. De nomine ordinationis, seu <i>χρηστος</i> .	161
PARS PRIMA. DE SACRIS ELECTIONIBUS ALIISQUE ORDINATIONEM PRECEDENTIBUS.	165-166
SECTIO PRIMA. De probatione et delectu ordinandorum, testificationibusque variis quibus ordinandi probari debent idonei.	<i>Ibid.</i>
Caput primum. De ipso delectu et probatione ordinandorum generatim.	<i>Ibid.</i>
§ 1. Quanta cura in delectu clericorum habenda sit.	<i>Ibid.</i>
§ 2. Quantum peccatum sit, tum ejus qui indignos ordinat, tum ejus qui talis ordinatur.	172
§ 3. Pœnæ ab Ecclesiâ statutæ in eos qui vel indignos ordinant, vel tales ordinantur.	174
§ 4. Muniendum esse animum adversus gratiam, preces, minas.	175
§ 5. Nullâ ratione excusari indigni ordinationem.	179
§ 6. Quoslibet quorumcumque ordinum candidatos esse probandos.	181
Cap. II. De variis testimoniis quibus speciatim ordinandi juvari debent.	184
Articulus primus. De testimonio, approbatione et	

- commendatione populi. 184
- § 1. Ordinandos bonum habere debere testimonium ab omnibus. *Ibid.*
- § 2. Non omnem tamen criminis suspicionem ab ordinibus arceri debere, et in occultis criminibus cautelam adhibendam. 187
- § 3. De antiquo more quo populus aliquem commendare vel ad ecclesiasticos gradus postulare, aut ipsius ordinationi assentiri solebat. 192
- § 4. Quenam jam à populo testimonia requirantur, ubi etiam de antiquo usu. 196
- Art. II. De testimonio archidiaconi, quo ordinandi niti debent. 201
- § 1. Officia archidiaconi in explorandis vel commendandis ordinum candidatis. *Ibid.*
- § 2. An et quomodo archidiaconus de ignotorum sibi sufficienti publice testari queat. 204
- Art. III. De bono testimonio, quod ordinandus habere debet à suo parochio, magistro scholæ, et aliis probatis testibus atque inquisitori us selectis. 207
- § 1. De institutione ordinandorum et præsentatione eorumdem per parochos faciendâ vel per archipresbyteros seu chorepiscopos, ex antiquo usu. *Ibid.*
- § 2. Concilii Tridentini circa prædicta decretum et illustratio. 210
- § 3. De curâ parochorum circa ordinum candidatos. 211
- § 4. De observando tempore litterarum testimonialium in gratiam ordinandorum. 215
- § 5. De litteris testimonialibus quibus ordinandi probantur, plura ex novo jure complectens. 216
- § 6. Quibus in locis publicæ denuntiationes, ante ordinationem faciendæ, debeant promulgari. 220
- § 7. Parochos ordinarios esse inquisitores in vitam ordinandorum, alios extra ordinem committi posse. 221
- § 8. Magistrorum officium in testibus audiendis et discutiendis, veritate eruendâ, fide faciendâ. 222
- § 9. De quibus rebus in ordinandos inquiri debeat. 228
- § 10. In quo obiter demonstratur confessarios peculiari junioribus clericis assignandos. 230
- § 11. De formâ litterarum testimonialium exhibendarum et asservandarum. 231
- Art. IV. De promulgatione seu indictione ordinationis, denuntiatione publicâ nominum ordinandorum, eorumque desideriis itemque commendatione eorum, ac de prædicatione seu laudatione solenni apud populum. 235
- § 1. De indictione solenni ordinationis, precibusque eam consequentibus. *Ibid.*
- § 2. De promulgatione nominum et desiderii singulorum ordinandorum, publicâque eorumdem discussione. 257
- § 3. De commendatione ac laudatione ordinandorum apud populum, eorumdemque responsis. 240
- Cap. III. De electione ipsâ ordinandorum à clero et populo antipuitis factâ. 249
- § 1. Varia antiqui istius ritus testimonia. *Ibid.*
- § 2. Questionis resolutio. 257
- Appendix ad hanc sectionem, de probandis ac designandis ad ordines regularibus viris. 259
- § 1. Aliqua et quanam illa sunt quæ à regularibus ordinandis testimonia proferenda videntur, generatim ostenditur. *Ibid.*
- § 2. Regulares, nisi exhibito consensû sui præpositi testimonio, ad ordines minimè admittendos esse. 262
- § 3. Inquirendum ab episcopo in vitam et mores regularium ordinandorum, et anteacta etiam in seculo vita expendenda. 267
- § 4. Discipline ecclesiasticæ studium in regularibus ordinandis probandum. 270
- § 5. Servanda regularibus temporum interstitia inter ordines, functionumque ordinum exercendarum testimonium ipsis proferendum. 272
- § 6. De testimonio professionis regularis loco tituli à regularibus ordinandis exigendo. 274
- § 7. Regulares litteras ordinationis susceptæ ab episcopis habere debere. 275
- § 8. Regulares ab alieno episcopo sine litteris dimissoriis non ordinentur. 277
- SECTIO SECUNDA. De examine ordinandorum. 279
- Caput primum. De necessitate examinis ordinandorum, et utrum lex examinis omnes concludat, et ad omnes ordines valeat. *Ibid.*
- § 1. De necessitate examinis generatim. *Ibid.*
- § 2. Necessitas examinis, tum ad tonsuram clericalem, tum ad quoslibet ordines extenditur. 281
- § 3. Vix ullos ordinandos ab examine immunes esse. 284
- Cap. II. De examinadoribus. 292
- § 1. Qualitates variae examinerum referuntur. *Ibid.*
- § 2. Examinandi munus ad episcopos præsertim spectare. 295
- § 3. Alii etiam examinent ex episcopi jussu, eoque, si fieri potest, præsentem. 295
- § 4. Episcopi secum aliquos ad examinandum assumant, eosque præsertim ex canonicorum collegio, in iisque maxime archidiaconum, scholasticum, theologum, penitentiarium, cancellarium. 298
- § 5. Quales debeant esse examinadores, et quot. 301
- § 6. De officio examinerum. 303
- Cap. III. De iis quæ in examine querenda sunt. 307
- § 1. Generalem divisionem omnium quæ in examine perpendenda sunt, continens. *Ibid.*
- § 2. In defectibus vel criminibus inquirendis quomodo se gerere debeant, tam examinador quàm ordinandos. 308
- § 3. Alias divisiones eorum quæ in examine interregari debent complectens. 312
- § 4. Vultus, gestus, habitus, incessus ordinandorum ab examinadoribus observanda sunt. 313
- § 5. De orandi methodo examinerum ordinandos. 317
- § 6. Scientia et eruditio ordinandi tentanda est, et quomodo, et quæ, ubi etiam alia passim sparguntur. 318
- § 7. Quenam speciatim in candidato tonsuræ clericæ examinandæ, inquirendæ, investigandæ sint. 322
- § 8. Quenam in examine ad minores ordines querenda et pervestigandæ sint. 331
- § 9. Quenam in examine ad sacros omnes ordines querenda. 332
- § 10. Quanam à promovendis ad subdiaconatum querenda. 334
- § 11. De iis quæ in examine ad diaconatum et presbyteratum querenda sunt. 336
- § 12. Conclusionem continens et seriam ad examinadores parænesim. 338
- Cap. IV. De tempore, loco et formâ examinis. 340
- § 1. De tempore examinis habendi. *Ibid.*
- § 2. De loco examinis. 342
- § 3. De formâ examinis. 345
- SECTIO TERTIA. De institutione ordinandorum, necessariâque ante ordinationem adiunctione. 349
- Caput primum. Monendos et instruendos ordinandos ex veteri et novâ Ecclesiæ lege. *Ibid.*
- § 1. Antiquis Ecclesiæ decretis id probatur. *Ibid.*
- § 2. Monendos ordinandos et instruendos, priusquam ordinentur, recentioribus Ecclesiæ decretis ostenditur. 351
- Cap. II. Varia ad ordinandos monita complectens. 357
- § 1. Quanti momenti sit serium et accuratum de vocatione suâ ad clericatum et ordines examen. *Ibid.*
- § 2. Ordinando dignitas ordinum et annexa iis obligatio sedulo inspicienda. 362
- § 3. Virum suarum et ingenii habenda ratio. 372
- § 4. Divinæ vocationis quanam sint indicia. -- Primum ejus argumentum conscientie paritas, et anteactæ vite innocentia. 377
- § 5. Secundum argumentum, intentionis rectitudo. 382
- § 6. Tertium, inculpatus ad ecclesiasticum statum

- ingressus. 593
- § 7. Alii media indagande divinæ vocationis. 594
- SECTIO OCTAVA. De præparatione et dispositione ordinandorum ad sacros ordines suscipiendos. 596
- § 1. Dispositio nem ad ordines esse necesse satiam, nec in statu mortalis peccati eis esse recipiendos. *Ibid.*
- § 2. Confessionem sacramentalem præcedere debere, qualem, et apud quos. 599
- § 3. De extrinsecis spiritibus ordinationi præmittendis. 404
- § 4. Ordinandos debere esse jejunos. 407
- SECTIO NONA. De consensu ordinandorum, eorumque circa sacros ordines vel dignitates ecclesiasticas voluntate. 408
- Caput primum. An ordinari possint invitati. *Ibid.*
- § 1. Invitati esse et irritam ordinationem invitati. *Ibid.*
- § 2. Primarum seculorum clericos ex reverentiâ et humilitate ordinationem refugisse. 410
- § 3. Eorum qui invitati ordinati sunt varia genera recensentur. 411
- § 4. Exempla eorum qui ex reverentiâ ordinari renuntiant. 412
- § 5. Exempla eorum qui invitiâ vel fraude episcoporum invitati ordinati sunt. 416
- § 6. Exempla eorum qui in clerum vel monasterium detrasi sunt, vel sibi metuentes confugerunt. 417
- § 7. An qui sacerdotium relegiunt ex humilitate, compelli possint ordinari. 419
- § 8. Neque ex ælio vel invitiâ, neque metu vel in pernam aliquam ullos ad ordines compellendos. 426
- § 9. De filiis à parentibus ad clericatum vel ordines non cogendis. 427
- § 10. An ad celibatum et ecclesiasticas leges invitati ordinati astringantur. 450
- Cap. II. De desiderio et fugâ sacræ ordinationis. 457
- Articulus primus. In quo generatim discutitur an liceat sacros ordines vel ecclesiasticas appetere dignitates, vel refugere. *Ibid.*
- § 1. Scripturæ sacræ de propositâ quæstione testimonia. *Ibid.*
- § 2. Patrum Græcorum de propositâ quæstione sententia. 458
- § 3. Latinorum Patrum sententia proponitur. 442
- Art. II. Speciatim discutitur an liceat sacros ordines vel ecclesiasticas dignitates appetere. 445
- § 1. Patrum testimonio ambitus eâ in re reprehenditur. *Ibid.*
- § 2. Accurata hujus quæstionis solutio. 448
- Art. III. An liceat sacros ordines vel ecclesiasticas dignitates refugere. 457
- SECTIO SEPTIMA. De professione quæ ab ordinandis exigitur vel emitti solet. 465
- § 1. De origine juramenti ab episcopis jam præstati soliti. *Ibid.*
- § 2. Speciatim examinatur promissio quâ se episcopi obstringunt ad inviscenda limina apostolorum. 469
- § 3. Concluditur à quo tempore forma jurisjurandi episcoporum jam usitata recepta sit. 472
- § 4. De promissione obedientiæ in consecratione episcoporum. 475
- § 5. De promissione indemnitate rerum Ecclesiæ. 474
- § 6. De promissâ observantiâ statutorum cujusque ecclesiæ et canonum. 475
- § 7. Quænam sint præcipua capita professionis ordinandorum. 478
- § 8. Fidei professionem ab ordinandis et promovendis ad aliquam dignitatem exigendam. *Ibid.*
- § 9. Disciplinæ clericalis observantiam, aliaque id genus ab ordinandis promitti oportere. 479
- § 10. Obedientiam quoque ab ordinando seu promovendo promitti. 481
- § 11. Alioquin speciatim in sui benedictione ad obedientiam episcopo præstandam sese astrinxisse. 485
- § 12. Conclucens præstatam circa obedientiam et reverentiam episcopo ordinatori debitam. 485
- SECTIO SEPTIMA. De simoniâ in electione ad sacros ordines cavenda. 489
- Caput primum. De verâ et indubitâ simoniâ in prædictâ electione. *Ibid.*
- Articulus primus. Simoniam omnibus Ecclesiæ seculis damnatam. *Ibid.*
- Art. II. quantum et quàm atrox crimen sit simonia. 501
- § 1. Ostenditur deformitas istius criminis. *Ibid.*
- § 2. Ex modo loquendi Patrum eorumque, sententis gravitas simoniae criminis ostenditur. 502
- Art. III. Quæ poenæ propter Simoniam infligantur, ad quos ipse extendantur, et quæ ratio procedendi in hoc crimine accusando et inquirendo. 506
- § 1. *Ibid.*
- § 2. Ad quos extendatur simoniae crimen ejusque poenæ. 509
- § 3. An et quo casu possit quis simoniaco antistiti suo communicare. 512
- § 4. De extraordinariâ contra simoniacos procedendi ratione. 516
- Cap. II. De quibusdam turpibus in ordinatione lucris, quæ vel simoniae pravitate continent, vel eam redolent. 517
- Articulus primus. De iis quæ Ecclesiæ in ordinatione persolvantur. *Ibid.*
- Art. II. de pecuniâ pauperibus in ordinatione datâ, vel in epulas consumptâ. 521
- § 1. De pecuniâ pauperibus datâ. *Ibid.*
- § 2. De pecuniâ in epulas insumptâ. 525
- Art. III. De pecuniâ pro licentiâ consecrationis impetrandâ ab imperatoribus extortâ. 525
- Art. IV. De consuetudinibus immemorabilibus, contra simoniam præscribant. 528
- Art. V. An post ordinationem, vel oblata sponte munera dare, vel accipere sit simoniacum. 552
- Art. VI. Reprobantur consuetudines aliquid dandi ordinatori seu consecratori, cathedratici, inthronistici, pastûs, pastelli, sigilli, vel quocumque alio titulo. 555
- § 1. De consuetudinibus, cathedraticis, inthronisticis, insinuativis. *Ibid.*
- § 2. De donationibus nomine pastûs et pastelli. 541
- § 3. De donationibus titulo sigilli. 542
- Art. VII. De pecuniâ quæ vicariis generalibus episcoporum, examinatribus et præsentatoribus ordinandorum, assistentibus episcopo ordinanti, janitoribus, notariis aliisque à familiâ episcopi, in ordinatione persolvitur. 548
- § 1. Episcopo, ne quid officiales, ministri, famuli, pro ordinatione capiant, curam esse oportere. *Ibid.*
- § 2. Ne quid vicarii generales vel examinatores ob ordinationem exigant recipiente. 549
- § 3. De janitoribus, cubiculariis et aliis ex familiâ episcoporum qui ordinandos introducere vel repellere possunt. 550
- § 4. De ministrantibus et assistentibus episcopo ordinanti. 551
- § 5. De notariis, scribis et sigillatoribus. *Ibid.*
- Art. VIII. De largitione in clericos insinuationis nomine et in eos qui in possessione aliquos deducunt, inthronisationis vel cujuslibet institutionis titulo. 558
- § Unicus. De insinuativis. *Ibid.*
- Art. IX. De ordinationibus ad quas prece, assentatione, obsequio, sanguinis necessitudine pervenitur. 560
- § 1. Vetitæ ordinationes his omnibus rationibus obtentæ, et simoniacæ olim judicatæ. *Ibid.*
- § 2. Variæ circa hanc quæstionem opiniones explicantur. 562
- § 3. Explicatur nostra sententia, an precibus, amicitia, gratiâ obtenta ordinatio sit simoniaca. 565
- § 4. De ordinationibus obsequii causâ vel consensu nitalis factis aut metu extortis. 570

- SECTIO OCTAVA. De consensu extraneorum personarum**
ad ordinationem requisito. 572
- Caput primum. De consensu regum, magistratum,**
dominorum, patronorum. *Ibid.*
- Articulus primus. De priorum consensu. Ibid.**
- § 1. Proponitur questio, ostenditurque sub principi-
bus ethnicis eorum consensum vel dissensum nul-
lus in ordinationibus momenti fuisse. *Ibid.*
- § 2. Consensum principum redditâ Ecclesiæ pace in
pluribus ordinandis repetitum. 575
- § 3. De consensu regum passim in Galliâ requi-
sito. 575
- § 4. De regum interventione, aliorumque supplica-
tione primum usitatâ, tum prohibita. 577
- Art. II. De jure seu gratiâ patronatûs. 578**
- § 1. Jus patronatûs antiquitûs ignotum. *Ibid.*
- § 2. Origo juris patronatûs et confirmatio. 581
- § 3. Leges juris patronatûs. 585
- Cap. II. De consensu parentum ad clericatum sive**
ordines, ubi obiter de eorumdem consensu ad mo-
nachatum liberorum. 586
- Articulus primus. De necessitate consensûs parentum**
ad ordinationem liberorum. *Ibid.*
- § 1. Liberos à parentibus nec à clericatu, nec ab ordi-
nibus vel monachatu sine rationabili causâ esse
retrahendos. *Ibid.*
- § 2. Facta ab impuberibus vota clericatûs vel mona-
chatûs à parentibus irritari posse. 588
- § 3. Argumenta continens quibus probatur parentum
ad ordinationes et professiones monasticas libero-
rum consensus esse necessarius. 592
- § 4. Contraria sententia Scripturæ sacræ auctoritate
probatur. 599
- § 5. Eadem sententia probatur auctoritate SS. Pa-
trum. 601
- § 6. Probatur eadem sententia exemplis sanctorum
virorum. 609
- § 7. Probatur eadem rationibus. 612
- § 8. Respondetur argumentis contrariæ senten-
tiæ. 616
- Art. II. De vi et auctoritate parentum voluntatis in**
liberos, quoad clericalis vel monastici statûs ele-
ctionem. 627
- § 1. Parentes liberos Deo vovere posse. *Ibid.*
- § 2. Parentes suaveri entii debere ut liberos indu-
cant ad ea adimplenda quæ voverint. 650
- § 3. Peccare parentes, si liberos ad cujuslibet statûs
electionem cogant. 652
- § 4. Parentes non posse liberos ad clericalem aut
monachalem statum astringere. 655
- § 5. Objectiones in contrarium dissolvuntur. 657
- ALTERA PARS. DE IPSA ORDINATIONE, LUS SCILICET**
DIVISIONE, NATURA, EFFECTIBUS, MINISTRO, LOCO,
TEMPORE ET RITIBUS. 645-644
- SECTIO PRIMA. De iis quæ spectant ad divisionem or-**
dinationis. *Ibid.*
- Caput unicum. De numero ecclesiasticorum ordi-**
num. *Ibid.*
- Articulus primus. Septem esse ecclesiasticos ordi-**
nes. *Ibid.*
- § 1. Antiquitatis eâ de re consensus. *Ibid.*
- § 2. Convenientes rationes pro septenario ordinum
numero inquiruntur. 651
- § 3. Proponuntur objectiones contra septenarium or-
dinum numerum. 655
- § 4. Solvuntur propositæ objectiones. 661
- Art. II. De subordinatione ecclesiasticorum ordi-**
num. 672
- § 1. Argumenta quibus probatur antiquitûs observata
hæc subordinatio, vetitæque apparent promotiones
per saltum. *Ibid.*
- § 2. Argumenta in contrarium proferuntur. 677
- § 3. Quæ dubitationis circa præsentem quæstionem
ocasio fuerit. 679
- § 4. Diaconatum presbyteratui, et presbyteratum epi-
scopatui semper præmissos. 680
- § 5. Presbyteratum necessariò episcopatu prære-
quiri, non ceteros inferiores ordinationes superio-
ribus. 682
- § 6. Non constare utrûm vel minores ordines, vel
subdiaconatus superioribus ordinibus semper præ-
suppositi olim fuerint. 686
- § 7. Promotiones per saltum jam rationabiliter pro-
hibitæ, et subordinationem ordinum stabilitam. 687
- SECTIO SECUNDA. De naturâ et essentiâ sacrorum ordi-**
num, seu ordinationis sacræ. 689
- Caput primum. De ratione Sacramenti respectu sacræ**
ordinationis. *Ibid.*
- Articulus primus. Utrûm Sacramentum aliquod ordinis**
admittendum sit. *Ibid.*
- § 1. Probatur admittendum esse contra hæreti-
cos. *Ibid.*
- § 2. Hæreticorum in contrarium exceptiones et effu-
gia refelluntur. 695
- § 3. Hæreticorum objectiones refelluntur. 708
- Art. II. An omnibus ordinibus conveniat esse Sacra-**
mentum. 710
- § 1. Presbyteratum esse sacramentum. *Ibid.*
- § 2. Episcopatum esse sacramentum. 711
- § 3. Diaconatum esse sacramentum. 715
- § 4. Proponuntur objectiones in contrarium. 718
- § 5. Eadem objectiones solvuntur. 721
- § 6. Probabile esse subdiaconatum esse sacramen-
tum. 724
- § 7. Probabiliter quoque minores ordines sacramenta
censeri. 726
- Cap. II. De materiâ et formâ Sacramenti ordinatio-**
nis. 729
- Articulus primus. De materiâ. Ibid.**
- § 1. Per manuum impositionem apostolorum ætate
ordines fuisse collatos. *Ibid.*
- § 2. Sequentibus quibusdam seculis eandem solum
manuum impositionem in hierarchicis ordinibus
conferendis usitatam. 732
- § 3. Reliquos ordines ex veteri more per traditionem
instrumentorum in Occidente collatos. 736
- § 4. De Græcorum in subdiaconatu et minoribus or-
dinibus conferendis consuetudine. 738
- § 5. Anacephalaësis prædictorum, et theologica dis-
putationis de materiâ ordinum status. 740
- § 6. Quis sit apud Græcos ordinationis episcoporum,
presbyterorum ac diaconorum ritus. 741
- § 7. Quænam apud Græcos ordinationis episcopalis
sit materiâ. 742
- § 8. Quænam ordinationis presbyteralis materiâ apud
Græcos. 745
- § 9. De materiâ diaconatûs et cæterorum ordinum
apud Græcos. 745
- § 10. Videri non solum impositionem manuum apud
Latinos esse essentiali materiâ. *Ibid.*
- § 11. Nec solum traditionem instrumentorum apud
eosdem ordinum hierarchicorum essentiali esse
materiâ. 746
- § 12. Objectiones contra impositionem manuum pro-
feruntur et refelluntur. 747
- § 13. Fusiùs materiâ ordinis episcopalis apud Latinos
explicatur. 750
- § 14. De materiâ presbyteratûs apud Latinos. 755
- § 15. De materiâ diaconatûs ordinis apud Latinos. 758
- § 16. De materiâ subdiaconatûs apud Latinos. 765
- § 17. Utrûm vasa seu instrumenta quæ presbyteris et
subdiaconis porriguntur consecrata esse debeant. 764
- § 18. De materiâ acolythatûs apud Latinos. 765
- § 19. De materiâ cæterorum inferiorum ordinum. 767
- § 20. An contactus instrumentorum ad validitatem
ordinationis requiratur; qualis et quando adhiberi
debeat. 768
- § 21. De immutatione materiæ ordinum difficultas
solvitur. 779

- Art. II. De formâ ordinationis. 775
- § 1. Formam ordinationis semper aliquam fuisse. *Ibid.*
- § 2. Traduntur formæ ordinationum cum apud Græcos, tum apud Latinos jam usitate. 774
- § 3. Antiquitas formarum quibus Græci utuntur eruitur. 777
- § 4. Convenientiæ pro formis quibus Græci utuntur explicantur. 779
- § 5. Convenientiæ pro formis Latinorum assignantur. 781
- § 6. Explicantur aliqua alia observatione digna circa formas Latinorum. 785
- SECTIO TERTIA. De effectibus ordinationis. 784
- Caput primum. De gratiâ ordinationis. *Ibid.*
- Articulus primus. De gratiis gratis datis, quæ per ordinationem conceduntur. *Ibid.*
- § 1. Gratias aliquas gratis datas per ordinationem dari. *Ibid.*
- § 2. In Ecclesiæ exordio gratias gratis datas fuisse, quæ jam non dantur, nisi raro. 785
- § 3. Ratio discriminis allati ostenditur. 787
- § 4. Aliquas tamen gratias gratis datas quodammodo ordinationi annexas jam esse. 788
- Art. II. De gratiâ sanctificante, quæ in ordinatione datur. 790
- § 1. De gratiis actualibus ordinationi annexis. *Ibid.*
- § 2. De gratiâ habituali quæ in ordinatione infunditur. 794
- Cap. II. De altero effectu ordinationis, qui est character, ubi disputatur an ordinatio iterari possit. *Ibid.*
- § 1. Probatio characteris ordinationis ex Augustino. *Ibid.*
- § 2. Ejusdem probatio ex Nicæno vel alio, quod plenarium et universale vocat Augustinus. 797
- § 3. Probatio ejusdem ex conciliis provincialibus et summis pontificibus. 800
- § 4. Probatio ejusdem ex Patribus. 802
- § 5. Per peccatum non amitti potestatem Ordinis. 805
- § 6. Proponuntur tria argumentorum genera contra prædicta. 805
- § 7. Solvuntur prædictæ objectiones. 808
- SECTIO QUARTA. De suscipiente sacram ordinationem, seu de ejus subjecto. 814
- Caput primum. De naturâ et statu susipientis sacram ordinationem. *Ibid.*
- § 1. Solos homines ordinationis capaces esse. *Ibid.*
- § 2. Angelos non esse capaces ordinationis, nec officiorum Ordinis. 815
- § 3. Animas separatas ordinationis similiter et functionum ordinum incapaces esse, morte item finiri jurisdictionem. 817
- § 4. Objectiones in contrarium refelluntur. 818
- § 5. Qui à mortuis suscitantur ad vitam mortalem ordinari possunt; qui ad immortalam, characterem retinent, sed non liberam Ordinis functionum exercendam habent facultatem. 820
- Cap. II. De sexu idoneo sacræ ordinationi. 821
- § 1. Apud ethnicos et hæreticos quosdam mulieres sacerdotissas fuisse. *Ibid.*
- § 2. Mulieres ordinari lege prohibitum, nec unquam in Ecclesiâ catholicâ receptum. 822
- § 3. Quo jure mulierum ordinatio sit prohibita. 825
- § 4. Referuntur contrariæ in gratiam mulierum objectiones. 826
- § 5. Refelluntur allatæ superius objectiones ex sacrâ Scripturâ. 828
- § 6. Tertium argumentum solvitur, in cujus solutione plurima de diaconissis tractantur et viduis. 830
- § 7. De monialibus, ascetis et canonicis, ad ultimæ objectionis solutionem. 842
- § 8. De abbatissis, ad ejusdem argumenti solutionem. 849
- § 9. An hermaphroditi ordinationis sint capaces, vel puellæ in viros mutatæ. 855
- Cap. III. An Sacramentis Baptismi et Confirmationis debeant esse initiati, qui sacram susceperunt sunt ordinationem 854
- Articulus primus. De Baptismate. *Ibid.*
- § 1. Necessarium simpliciter esse ut qui ordinatur baptizatus sit. *Ibid.*
- § 2. Argumenta in contrarium solvuntur. 857
- Art. II. Sacramentum Confirmationis ex præcepto Ecclesiæ rationaliter Ordinis Sacramento præsupponi. 858
- Cap. IV. An infantes et amentes ordinationis sint capaces. 860
- § 1. An valida sit ordinatio ante rationis usum. *Ibid.*
- § 2. Non licere ordinare aut tonsurâ aliquem insignire ante rationis usum. 861
- § 3. Proponuntur et solvuntur argumenta, quibus infantes ordinis recipiendi incapaces ostenduntur. 862
- § 4. Amentes quoque ordinationis esse capaces. 865
- § 5. Utrum infans ordinatus excommunicatus et aliis ecclesiasticis legibus astringatur. 864
- Cap. V. Utrum hæretici, scelerati, indocti, sacræ ordinationis sint capaces. 870
- § 1. Affirmativa sententia proponitur. *Ibid.*
- § 2. Objectiones in contrarium proponuntur. 872
- § 3. Respondetur prædictis objectionibus. 878
- SECTIO QUINTA. De ministro sacræ ordinationis. 885
- Caput primum. Cujus gradus esse debeat ordinationis minister. *Ibid.*
- Articulus primus. Utrum solus episcopus sacræ ordinationis minister sit ordinarius. *Ibid.*
- § 1. Ordinarium ministrum ordinationis esse solum episcopum. *Ibid.*
- § 2. Objectiones in contrarium proferuntur. 894
- § 3. Objectiones propositæ solvuntur. 896
- Art. II. Aliquos præter episcopum extraordinarios esse vel fuisse olim ministros tonsuræ clericalis et ordinum minorum. 898
- § 1. De chorepiscopis. *Ibid.*
- § 2. De privilegio ordines conferendi abbatibus concessio. 908
- § 3. Num parochis tonsuræ clericalis minorumque ordinum conferendorum potestas olim facta sit. 915
- § 4. Discutitur ea quæ presbyteris cardinalibus tribuendorum minorum ordinum potestas concessa dicitur. 916
- Art. III. Quinam omnino conferendorum ordinum ministri extraordinarii ex dispensatione summi Pontificis esse possint. 917
- § 1. Tonsuræ clericalis quemlibet clericum ministrum esse posse. *Ibid.*
- § 2. Minorum ordinum collatio simplicibus presbyteris potest committi. 918
- § 3. Probabile est subdiaconatus ordinem à simplici presbytero conferri posse. 921
- § 4. An reliqui episcopi, an summus Pontifex solum electus hanc potestatem simplicibus presbyteris facere queant. 922
- § 5. Nec diaconatus nec presbyteratus ordinem ex commissione conferri posse. 924
- Cap. II. Quod episcopi ad ordinationes faciendas, præsertim ad consecrationem alicujus in episcopum requirantur. 930
- Articulus primus. Quid antiquitûs hæc de re observari solitum, et quid observari debeat. *Ibid.*
- § 1. Quot episcopi ad presbyterorum et cæterorum inferiorum clericorum ordinationem convenire et concurrere debeant. *Ibid.*
- § 2. Tres saltem episcopos ex antiquâ consuetudine et ecclesiasticâ lege ad unius consecrationem convenire et cooperari debere. 931
- § 3. Non solum à tribus, verum à pluribus episcopis consecrationes episcoporum fieri solitas. 937
- Art. II. An tres episcopi ad consecrationis episcopalis substantiam et validitatem necessariò requirantur. 938
- § 1. Affirmativæ partis argumenta continens. *Ibid.*
- § 2. Probatur contraria sententia. 939
- § 3. Judicium de utraqûe sententiâ. 946

- § 4. Solvuntur prioris sententiæ argumenta. 917
- § 5. Continens responsiones quæ argumentis præ posteriori sententiâ proferuntur. 915
- Cap. III. Quis episcopus minister ordinationis singulorum clericorum esse debeat, sed de episcopo proprio, ad quem jus ordinationis inferiorum clericorum spectat. 941
- Articulus primus. Quis olim proprius episcopus censeretur, ad quem jus singulorum clericorum ordinationis spectaret. *Ibid.*
- § 1. Clericum alicui ecclesiæ ascriptum sine consensu episcopi, cui subiacebat ista ecclesiæ, ordinari minime olim liceisse. *Ibid.*
- § 2. Prioribus seculis, licet episcopi, qui quemquam ordinasset, præcipue habita fuerit ratio, episcopum tamen originis ac domicilii agniti. 966
- § 3. Quis antiquitus episcopus originis credetur. 969
- § 4. Utrum episcopi originis consensus semper antiquitus necessarius habitus sit sive in ordinatione laicorum in clericos, sive quorumcumque in episcopos. 975
- § 5. Cuiam ergo antiquitus episcopo astricti pro ordinatione recipiendâ forent clerici, magis explicatur. 974
- § 6. Exceptiones ob quas clericus ab alieno episcopo ordinari poterat. 977
- § 7. Rationes continens legis istius, quâ clerici non nisi ab episcopis à quibus clerici facti fuerant, ad ceteros gradus promoveri poterant. 980
- Art. II. Quis posterioribus seculis proprius habitus fuerit episcopus generatim traditur. 981
- § 1. Triplici episcopo, puta originis, domicilii et beneficii, jus ordinandi fuisse concessum. *Ibid.*
- § 2. Quid de episcopo familiarem suum ordinante novo jure cautum sit. 983
- § 3. Duplex discrimen inter nostra et antiquiora tempora circa episcopum originis. 984
- § 4. Laicos nonnisi à propriis episcopis posterioribus seculis ordinari potuisse. 986
- Art. III. Quis jam episcopus originis censeatur. 988
- § 1. Quis jam sit episcopus originis ejus qui natus est in unâ diocesi, baptizatus in aliâ. *Ibid.*
- § 2. Utrum episcopus civitatis paternæ sit episcopus originis filii. 989
- § 3. Quis sit episcopus originis infantium expositorum, quorum parentes ignorantur. 991
- Art. IV. Quid de episcopo domicilii, tam jure quam consuetudine servandum. 992
- § 1. De episcopo domicilii ex antiquo jure quædum dicta. *Ibid.*
- § 2. Ratio peculiaris ob quam episcopus domicilii proprius posterioribus seculis statuatur. 995
- § 3. Quis proprie dicatur episcopus domicilii. *Ibid.*
- § 4. Peculiaris difficultas de eo qui ultramontanus dicitur, an ab episcopo domicilii ordinari possit. 994
- § 5. Quid propriè sit domicilium. 995
- § 6. An liceat impuberi apud externos nato, et extra patriam educato, ab episcopo paternæ originis ordinari. *Ibid.*
- § 7. An puberi idem liceat. 996
- § 8. An officiales regie domûs, comites, etc., ab episcopo regie urbis ordinari queant. 997
- § 9. Quantum temporis ad domicilium contrahendum requiratur. *Ibid.*
- Art. V. Quid de episcopo beneficii jure vel consuetudine statutum sit. 999
- § 1. Quis jam sit episcopus beneficii, et quis olim fuerit. *Ibid.*
- § 2. Varia corollaria continens pro ampliandâ episcopi beneficii potestate. *Ibid.*
- § 3. Varia corollaria continens ad restringendam ejusdem episcopi potestatem. 1001
- Art. VI. Poene in eos qui alienum parochianum ordinant, vel ab alieno episcopo ordinantur, ab Ecclesiâ stante referuntur. 1005
1. Proponitur quæstio, et quid antiquo jure de eâ statutum sit ostenditur. *Ibid.*
2. Quid de eadem ex jure mediæ ævi. *Ibid.*
3. Que tandem novissimo jure prære in eo casu statute sunt. 1005
4. An irregularis habendus qui ab alieno episcopo ordinatus, ordinis suscepti functiones exerceat. 1006
5. An beneficium amittat, vel de novo recipiendâ capax sit, qui ab alieno episcopo ordinatus est. 1009
- § 6. An ignorantia excuset clericum ab alieno episcopo ordinatum, vel episcopum ordinantem. 1010
- Art. VII. Speciales prohibitiones Ecclesiæ continens de transmarinis, itemque de Latinis à Græco antistite, et transalpinis ab Italo non ordinandis. 1011
1. De transmarinis non ordinandis. *Ibid.*
2. De Græcis à Latinis non ordinandis. *Ibid.*
3. De ultramontanis ab Italo episcopo non ordinandis. 1012
- Art. VIII. Specialem de regularibus difficultatem continens, an proprium quoad ordinationem episcopum habeant, et quisnam eorum proprius episcopus ad eam censeatur. 1016
1. Regulares episcopo proprio quoad ordinationem astringi. *Ibid.*
2. Proprium episcopum regularium esse diocesanum monasterii in quo ipsi habitant. 1021
3. Cautionem continens circa Mendicantes, et questionis solutionem circa novitios. 1024
- Art. IX. De episcopis lege dioceseon in ordinatione non astrictis, et ex quibusvis aut pluribus diocesisbus ordinare valentibus. *Ibid.*
1. De Romani Pontificis ad presbyteros et ceterorum ordinum clericos ex universo orbe creando potestate. *Ibid.*
2. Carthaginensem episcopum ex totâ Africa clericos ordinare potuisse. 1029
3. Constantinopolitanum patriarcham idem juris habuisse. 1031
4. Aliis quibusdam primatibus eadem potestas attributa. 1032
5. De patriarchis omnibus disputatum. *Ibid.*
6. De metropolitanis disputatur et primatibus. 1035
7. De rescriptis apostolicis, ut quis à quocumque antistite promoveri possit. 1034
- Art. X. De litteris dimissoriis ex antiquo Ecclesiæ usu. 1035
1. An præsumpta episcoporum voluntas ad ordinationem suffecerit. *Ibid.*
2. Licentia ab alio recipiendi ordines scripto iradi debet. 1037
3. Eandem licentiam signatam ab ordinario ejusque sigillo munitam esse oportere. 1038
4. Aliæ notæ dimissoriarum litterarum. *Ibid.*
5. Quomodò vocarentur istæ litteræ. 1040
6. Quomodò dimissoriæ antiquorum à nostris differrent. 1042
7. Dimissorias litteras nonnisi rogatos antistites olim concessisse. 1043
8. Variæ formulæ dimissoriarum referuntur. 1045
9. A quibus dimissoriæ istæ litteræ darentur. 1048
- Art. XI. De litteris dimissoriis ex jure communi et novo, per Tridentinum et alias recentiores constitutiones inducto. 1049
1. Quid sint dimissoriæ litteræ, et quæ eorum genera. *Ibid.*
2. De clausulâ: *Clerum ac populum habente*, in dimissoriis generalibus scribi solitâ. 1050
3. De quibusdam cautionibus in generalibus dimissoriis litteris concedendis. 1052
4. Cujus sit litteras dimissorias concedere. 1053
5. Non omnibus, neque passim, litteras dimissorias esse concedendas, neque sine prævio exa-

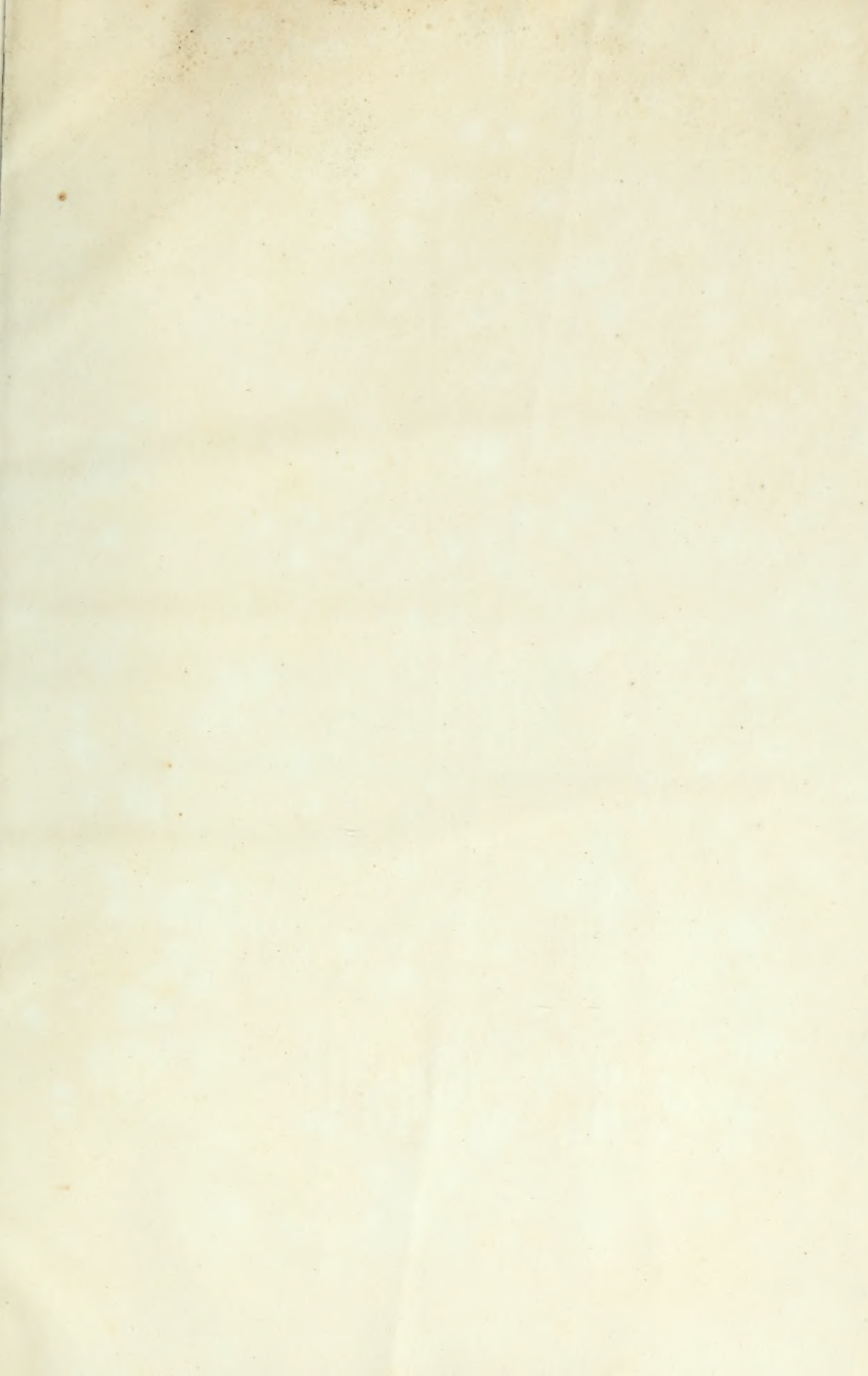
- mine. 4059
6. An habens litteras dimissorias, quibus alieno episcopo presentetur, ab eo examinari debeat ante ordinationem, si à proprio examinatum fuisse constat. 4053
7. Varias has cautiones continens circa dimissorias litteras. 4064
8. Quot modis littere dimissorie extinguantur. 4065
9. Formulæ continens litterarum pro informationibus committentes, ac dimissorium. 4066
- Cap. IV. Quis consecrationis episcoporum, archiepiscoporum, primum, patriarcharum, summi Pontificis proprius et ordinarius sit minister. 4068
- Articulus primus. Ad quos in aliqua provincia ius ordinandorum episcoporum antiquitus pertinet. *Ibid.*
1. Episcopos olim à metropolitano vel de ejus licentia consuevisse consecrari. *Ibid.*
2. Comprovinciales episcopos ordinationibus episcoporum suæ provincie interesse debere. 4082
3. Quomodo comprovinciales episcopi à metropolitano convocarentur, et quod ei convocanti parere deberent. 4085
4. De visitatore mittendo, si abesset metropolitani, et ordinatione alicui demandanda. 4084
5. Quenam consecratis ab alio quam à metropolitano obligatio imposita, vel quæ circa eos peracta fuerint. 4086
6. Decretum electionis episcopi ad metropolitani ejusque suffraganeos pro ordinatione mitti; itemque aliud decretum à metropolitano et suffraganeis ad clericos et populum civitatis reddi solitum. 4087
7. Per ordinationes regias prædictum ordinem aliquando fuisse turbatum. 4090
8. Quis absentis metropolitani, suspensi vel demortui locum teneret. 4091
9. Metropolitani ante pallii receptionem hoc jure committendi ad episcopi suffraganei ordinationem gavisi fuisse, licet non jure ordinandi. 4096
10. Comprovinciales qui vel in hæresin vel excommunicationem quancunque minimam incidissent, ab ordinatione exclusi fuisse. 4099
11. Comprovinciales ex juxta causâ absentes litteras mittere debuissent excusatorias, et aliquando legatos. 4100
12. Finitimos etiam episcopos alienæ provincie, aliquando ad ordinationem vocatos. 4104
13. Quibus præsertim casibus à finitimis episcopis, episcoporum consecrandorum jura præsumpta fuerint. 4405
- Art. II. Ad quos metropolitanorum consecrandorum jus pertineret. 4117
1. Metropolitanos à propria synodo, seu à suffraganeis suis, prioribus seculis ordinariè consecrari debuisse. *Ibid.*
2. Turbatum per nominationes regias prædictum aliquando ordinem fuisse. 4122
3. Restituta tamen seu asserta comprovincialibus sua jura, et cur. *Ibid.*
4. Quâ ratione et à quibus comprovinciales episcopi ad metropolitanam consecrationem convocarentur. 4125
5. Metropolitanos aliquando ab aliis metropolitanis jussos eosque consecrari. 4125
- Art. III. De jure et consuetudine Romani Pontificis in consecrationibus archiepiscoporum et episcoporum. 4129
1. Quomodo se gesserit circa episcopos aut archiepiscopos ipsi tanquam primati subditos. *Ibid.*
2. De jure et consuetudine Romani Pontificis in consecrandis vel confirmandis metropolitanis et episcopis patriarchatus sui finibus contentis ante concilium Nicaenum. 4154
3. Præcedentis disputationis continuatio à tempore

- concilii Nicaeni ad tempora Caroli Magni, ubi multa de primatum institutione et auctoritate. 4140
4. Præcedentis disputationis continuatio à tempore Caroli Magni ad tempora Alexandri III., ubi de primatum auctoritate immutata ac demum restituta. 4148
5. Continuatio præcedentis narrationis à tempore Alexandri pape ad nostra secula. 4157
6. De summa Romani Pontificis per totum christianum orbem in episcoporum ordinationibus potestate. 4165
7. Occurrit objectionibus, et fusè potestas summi Pontificis circa metropolitanos, primates et patriarchas ostenditur. 4181
- Art. IV. De patriarcharum ac primatum quorundam in ordinationibus episcoporum auctoritate. 4195
1. Quædam circa patriarcharum omnium limites annotantur. *Ibid.*
2. De potestate patriarchæ Alexandrini. 4194
3. De patriarchæ Antiocheni in ordinationibus episcoporum auctoritate. 4197
- Art. V. De ordinatoribus Romanorum pontificum, patriarcharum et quorundam primatum. 4214
1. De ordinatore summi Pontificis. *Ibid.*
2. De consecratoribus patriarcharum Alexandrini, Antiocheni et Hierosolymitani. 4216
- Cap. V. De qualitatibus ministri legitimi ordinationis. 4221
- Articulus primus. Ut minister ordinationis sit orthodoxus et catholicæ communionis. *Ibid.*
1. Non licere ab hæretico vel schismatico recipere Sacramentum Ordinationis. *Ibid.*
2. Interdicti exercitum ordinum iis qui ab hæreticis vel schismaticis promoti sunt. 4224
3. Collatam ab hæreticis ordinationem quoad substantiam valere. 4228
4. Argumentis in contrarium respondetur. 4257
- Art. II. Ut minister ordinationis legitime dignitatem sit adeptus. 4256
1. Status questionis proponitur; validam esse ordinationem à simoniacis vel intrusis concluditur. *Ibid.*
2. Contraria objectiones proponuntur. 4258
3. Ordinatis à simoniaco vel intruso antistite, ademptum Ordinis officium. 4264
4. Difficilem hæc in re dispensationem fuisse, aliquando tamen concessam. 4265
5. De ordinatis bonâ fide à simoniacis vel intrusis. 4267
- Art. III. Ministrum ordinationis nullâ censurâ irretitum esse debere. 4268
1. Ordinatos à degradatis, excommunicatis vel suspensis, validè ordinatos esse. *Ibid.*
2. Dispensatum aliquando cum hujusmodi ordinationis. 4271
3. Cujus sit excommunicati, suspensi, interdicti antistitis vices in ordinibus celebrandis supplere. 4272
- Art. IV. Ut minister ordinationis benè notus sit, clerum quoque ac populum habeat. 4275
1. De ordinationibus ab episcopis ignotis. *Ibid.*
2. De ordinationibus ab episcopis clerum ac populum non habentibus, vel ab iis qui titulares vocantur. 4277
3. De ordinatis ab episcopo qui renuntiaverit episcopatu. 4279
- SECTIO SEPTIMA. De loco sacræ ordinationis legitimo ac consentaneo. 4285
- Caput primum. De loco ordinationis generatim. *Ibid.*
- Articulus primus. An locus ordinationis proprius esse debeat. *Ibid.*
1. Neminem in alienâ provinciâ, civitate vel loco, ordinationes celebrare debere sine licentiâ proprii episcopi. *Ibid.*
2. Objectiones in contrarium dissolvuntur. 4288
3. Quâ penâ afficiantur qui in alieno territorio sine licentiâ ordinarii, vel ordines celebrant vel reci-

- piunt. 1289
- § 4. An tonsura et minores ordines in alieno territorio conferri possint. 1290
- § 5. Observationes continens circa ordinationem in locis exemptis. 1291
- Art. II. An locus ordinationis sacer esse debeat. 1295
- Art. III. An locus ordinationis debeat esse publicus, ubi obiter de convocandâ multitudine populi ad ordinationes. 1295
- § 1. Locum ordinationis debere esse publicum, et aduocatâ Ecclesiâ ordinationes fieri debere. *Ibid.* 1295
- § 2. Rationes hujus rei proferuntur. 1296
- § 3. Ab ordinationibus tamen catechumenos ceterosque immundos arceri debere; nec ad tonsuram et minorum ordinum collationem fidelem populum convocari necessum esse. 1299
- Cap. II. De loco ordinationis speciatim. 1501
- Articulus primus. De loco ordinationis presbyterorum et ceterorum inferioris gradus. *Ibid.*
- Art. II. De loco consecrationis Romani Pontificis, patriarcharum, primate et metropolitanorum. 1504
- § 1. De loco consecrationis summi Pontificis. *Ibid.*
- § 2. De loco consecrationis patriarcharum. 1507
- § 3. Quo in loco consecrari soliti fuerint primates et archiepiscopi. 1508
- Art. III. De loco consecrationis episcoporum. 1511
- § 1. Episcopos intra provinciam in suâ vel metropolitana ecclesiâ ut plurimum consecratos. *Ibid.*
- § 2. De ordinationibus episcoporum extra provinciam factis, et quas ob causas. 1516
- SECTIO SEPTIMA. De tempore sacre ordinationis. 1518
- Caput primum. De tempore ordinationis, seu promotionis ad omnes ordines, præter quam ad episcopatum. *Ibid.*
- Articulus primus. Quibus temporibus, diebus, horis, tonsura ac minores ordines conferri possint. *Ibid.*
- Art. II. De temporibus quæ pro generalibus ordinationibus habendis ab Ecclesiâ statuta sunt. 1521
- § 1. De institutione quatuor anni Temporum. *Ibid.*
- § 2. De causis jejunii quatuor Temporum, quorum potissima est ordinatio. 1525
- § 3. De temporibus habendæ ordinationis destinatis. 1524
- § 4. De poenis ordinatorum extra statuta à jure temporaria. 1525
- § 5. Rationes temporum à jure pro celebrandis ordinationibus statutorum. 1528
- Art. III. Quibus diebus ordinatio generalis habenda sit. 1529
- Art. IV. Quibus horis ordinatio celebrari consueverit. 1536
- Art. V. Exceptiones adversus prædicta. 1540
- Art. VI. Ne eodem die plures ordines, præsertim sacri, recipiantur. 1544
- Art. VII. De servandis erga singulos ordines debitum interstitiis. 1548
- § 1. Antiquitatis hæc observata et variis Ecclesiæ constitutionibus sancita fuisse. *Ibid.*
- § 2. Quam stricta fuerit hujus legis obligatio, et quibus penis confirmata. 1553
- § 3. Cujus sit dispensare in eâ lege. 1558
- § 4. In quibus præsertim ordinibus morandum fuerit, antequam ad superiores ascenderetur. 1559
- § 5. Quorum interstitiorum dispensatio facilius concedi hoc tempore possit, quorum observatio strictius urgeri debeat. 1565
- § 6. Quantum tempus interstitiis olim præfixum, et à Tridentino postea præscriptum sit. 1567
- § 7. Causæ statutorum interstitiorum referuntur. 1569
- Art. VIII. De accelerandâ ordinatione eorum qui ad ecclesiasticas dignitates ordinis alienius executionem repentes promoti sunt. 1571
- § 1. Ordinari debere quam citissimè qui ad dignitates: cui ordo annexus est, promoti sunt. 1575
- § 2. Quenam impedimenta ab hac obligatione excusent. 1581
- Cap. II. De tempore consecrationis episcopi. 1589
- Articulus primus. Quo tempore, die et horâ episcopi consecrari soleant. *Ibid.*
- Art. II. De festiuitate diei ordinationis episcopi. 1592
- § 1. Diem ipsum ordinationis episcopi celeberrimum fuisse. *Ibid.*
- § 2. Diem etiam anniversarium ordinationis episcoporum mortuorum, qui sanctitatis laude floruisent, celebrem olim fuisse ac festiuium. 1594
- § 3. Diem anniversarium episcoporum viventium festiuium ac celebrem à populis habitum fuisse. 1595
- Art. III. Ne diu electi antistitis ordinatio differatur. 1443
- § 1. Ordinationem electi antistitis quantocius esse peragendam, nisi causa rationabilis obstet. *Ibid.*
- § 2. Quæ poenæ ob non acceleratam ordinationem, tam metropolitanis negligentibus ordinare, quam episcopis ordinari, inflictæ sint. 1445
- § 3. Tempus explicatur intra quod ordinatio perfici debet. 1447
- § 4. Quænam excusationes afferri possint dilata ordinationis. 1448
- § 5. Ecclesiam interim dum differtur ordinatio episcopi viduatam dici, et cur. 1441
- § 6. Digressionem continens de statu Romani Pontificis electi, non confirmati. 1443
- § 7. Antistites electos et confirmatos ante consecrationem jurisdictionis potestate præditos esse. 1420
- § 8. Bona Ecclesiæ ante consecrationem episcopi cujus sint, et à quo administrentur. 1422
- SECTIO OCTAVA. De ritibus sacre ordinationis. *Ibid.*
- Caput primum. De ritibus ordinationis seu inaugurationis sacerdotum et sacris ministrantium, sive apud ethnicos sive apud Judæos. *Ibid.*
- Articulus primus. Quinam fuerint ritus inaugurationis sacrificiorum apud ethnicos. *Ibid.*
- Art. II. Quinam fuerint ritus consecrationis summi Pontificis, sacerdotum et Levitarum apud Judæos. 1424
- § 1. Referuntur ritus quibus Levitæ consecrabantur. *Ibid.*
- § 2. Referuntur ritus quibus tam summus Pontifex quam cæteri sacerdotes consecrabantur. 1428
- § 3. Prior quæstio circa enumeratos ritus explicatur. 1451
- § 4. Variæ quæstiones circa ritum Unctionis sacre dissolvuntur. 1452
- § 5. Cæteræ quæstiones circa prædictos ritus enodantur. 1440
- Art. III. De comparatione rituum apud gentes vel Judæos cum ritibus novæ legis, præsertim in ordinatione sacerdotum ac ministrorum. 1442
- § 1. Ritus aliquos à gentilibus vel Judæis observatos, à Christianis retentos. *Ibid.*
- § 2. Qui ritus item apud ethnicos, Judæos, Christianos in sacrorum ministrorum inauguratione servati sint, et quid hoc factum. 1445
- § 3. An ethnicorum vel Judæorum ritus assumere nobis licuerit. 1444
- § 4. Quinam ritus sacre ordinationis in novâ lege à Judæis petantur. 1446
- Cap. II. Ideam generalem continens ordinationis. 1447
- Articulus primus. Ideam continens ordinationis episcoporum, presbyterorum et diaconorum, ex B. Dionysio. *Ibid.*
- Art. II. Idea ordinationis à quibusdam exemplis petita. 1448
- Art. III. Ideam continens ordinationis ex veteri ordine Romano. 1449
- Cap. III. De ritibus ordinationem præcedentibus. 1455
- Articulus primus. De jejunio ordinationibus præ-

misso.	1455	Art. iii. De impositione libri Evangeliorum episcopo consecrando.	1506
Art. ii. De precibus et supplicationibus publicis ante ordinationem haberi solitis.	1454	Art. iv. De traditione baculi et annuli episcopo consecrato apud Latinos.	1509
Art. iii. De prænissâ denuntiatione publicâ ordinandorum.	1456	§ 1. De traditione annuli.	<i>Ibid.</i>
Cap. IV. De ritibus statim initio ejuslibet ordinationis usurpari solitis.	1457	§ 2. De traditione baculi pastoralis.	1512
Articulus primus. De solenni ordinandorum processione.	<i>Ibid.</i>	Cap. V. De sacrâ unctione.	1516
Art. ii. De impositione sacrarum vestium singulis ordinandis.	1459	Articulus primus. An antiquitus usitatus mos fuerit ungendorum sacerdotum apud Græcos.	<i>Ibid.</i>
Art. iii. De delatione cereorum ab ordinandis.	1462	§ 1. Argumenta pro parte affirmante continens.	<i>Ibid.</i>
Art. iv. De vocatione ordinandorum.	1465	§ 2. Argumenta pro parte negante complectens.	1518
Art. v. De presentatione ordinandorum.	1464	§ 3. Judicium de questione propositâ.	1522
Cap. V. De ordinationibus intra missarum solennia celebrandis.	1466	Art. ii. An ex veteri consuetudine sacerdotes apud Latinos ungantur.	1525
Articulus primus. Sacros ordines nonnisi intra missarum solennia conferendos esse.	<i>Ibid.</i>	§ 1. Probatur affirmans sententia.	<i>Ibid.</i>
Art. ii. Non esse missam essentialem ordinationi.	1469	§ 2. Objectiones adversariorum referuntur ac refelluntur.	1527
Art. iii. A quo missa ordinationis celebrari debeat.	<i>Ibid.</i>	Art. iii. Quo ritu tam presbyteri quam episcopi ungantur, ubi etiam de aliis unctionum generibus et differentis.	1532
Art. iv. In quâ missæ parte sacri ordines conferantur.	1470	Art. iv. De significatione sacerdotalis unctionis.	1535
Art. v. Quedam peculiaria servanda in missâ ordinationis.	1475	§ 1. Cur sacerdotes ungantur.	<i>Ibid.</i>
Cap. VI. De sacris ordinibus coram altari conferendis.	1476	§ 2. Cur in sacerdotibus iteretur unctio.	1537
Articulus primus. De more Latinorum ac Græcorum hæc in re.	<i>Ibid.</i>	§ 3. Cur diaconi non ungantur.	1559
Art. ii. De ritu deducendi ordinandos ad altare.	1480	§ 4. Cur episcopi chrismate, presbyteri solum oleo, his solæ manus, illis caput etiam ungantur.	<i>Ibid.</i>
Art. iii. De ritu circumcendi altare ab ordinandis.	1482	Art. v. De variis unctionum generibus, præsertim de unctione regiâ.	1544
Cap. VII. De ritibus circa habitum corporis ordinandorum observandis.	1485	§ 1. De unctionibus rerum ac personarum in Baptismo, Confirmationis et extremæ Unctionis Sacramentis.	<i>Ibid.</i>
Articulus primus. De genuflexione ordinandorum.	<i>Ibid.</i>	§ 2. Reges etiam inungi solitos, et quæ hujus moris origo.	1546
Art. ii. De prostratione ordinandorum, inclinatione et nudatione capitis.	1486	§ 3. Quo ritu reges inungantur, et de differentiis sacerdotalis unctionis et regiæ.	1550
Cap. VIII. De gestu pontificis inter precandum supra ordinatos.	1487	§ 4. Reges ab istâ unctione sacerdotii participes non fieri, nec sacrarum unctionum, nisi ex privilegio.	1553
Articulus primus. De signatione crucis fieri solitâ à pontifice benedicente ordinandos.	<i>Ibid.</i>	Cap. XI. De cæteris ritibus ordinationem consequentibus.	1556
Art. ii. De extensione manuum pontificis precantis.	1490	Articulus primus. De benedictione tam ordinatorum à pontifice ordinante, quam populi à consecratis.	<i>Ibid.</i>
Cap. IX. De impositione manuum super ordinandos, porrectione instrumentorum sacrorum, itemque impositione libri Evangeliorum super episcopos consecrandos, traditione baculi pastoralis et annuli.	1491	Art. ii. De salutatione seu osculo quo ordinati à collegis excipiuntur, et ab ordinatore dimittuntur.	1558
Articulus primus. De impositione manuum in ordinationibus.	<i>Ibid.</i>	Art. iii. De receptione et dispositione ordinatorum inter alios ejusdem gradus.	1562
§ 1. De diversis impositionibus manuum.	<i>Ibid.</i>	Art. iv. De inscriptione ordinatorum ecclesiastico catalogo.	1565
§ 2. Quo ritu seu unica manus, seu duæ in ordinatione imponerentur.	1492	Art. v. De mutatione nominis in ordinationibus.	1566
§ 3. De significationibus manuum impositionis.	1495	Art. vi. De communionem post ordinationem.	1569
Art. ii. De traditione instrumentorum sacrorum, itemque panis consecrandi vel consecrati, aliorumque hujusmodi, tam apud Latinos quam Græcos in ordinationibus usitatâ.	1498	Art. vii. De ritu in ordinationibus usitato, ut sacerdotes ordinati pontifici concelebrent.	1576
§ 1. De ritu instrumentorum sacrorum tradendorum apud Latinos.	<i>Ibid.</i>	Art. viii. De cæteris ritibus ordinationis.	1582
§ 2. De particulâ panis consecrati vel consecrandi porrigi solitâ apud Græcos.	1500	APPENDIX ad hanc sectionem, de tonsuræ clericalis conferendæ ritu.	1587
§ 3. De pane consecrato ordinatis olim tradi solito apud Latinos.	<i>Ibid.</i>	Articulus primus. De clerico ecclesiasticâ veste induendo.	<i>Ibid.</i>
§ 4. De traditione libri presbyteris apud Græcos.	1505	Art. ii. De attensione clerici faciendi.	1592
§ 5. De traditione flabelli diacono.	1505	§ 1. Tondendi clerici ritus, cum apud Latinos, tum apud Græcos describitur.	<i>Ibid.</i>
§ 6. De traditione aliorum instrumentorum in ordinibus inferioribus apud Græcos.	1506	§ 2. Tondendi clerici ritus comprobatur.	1599
		§ 3. Rationes et mysteria prædicti ritus proferuntur.	1600
		Art. iii. De professione clerici, seu renuntiatione publicâ secularibus desideriis.	1605
		Art. iv. De impositione superpellicei clerico faciendi.	1609
		INDEX RERUM.	1615-1652

MIGNE, J.P.

BQT

507

Theologiae cursus

.M5

v. 24

completus.

MIGNE, J.P.

BQT

507

Theologiae cursus .

.M5

completus.

v. 24.

